BSB

Wolfgangus Sedelius

Pauper sum ego. & in
Laboribus a iuuentute
mea,

BSB

4 P. 20

0
5
10
20
30
40
50mm
2
1
3
-2
-1
4
5
6
BSB Bayerische StaatsBibliothek
© 2007 digitalfoto-trainer.de
30°
60mm

BSB

4 P. lat. 568

<36626418740012

<36626418740012

Bayer. Staatsbibliothek

BSB

Patres lat.

568

Henricus Harphius

Sec. XV. fol. 1468.

Y 9. 4051.

Speculum Aureum
fratris Henrici Herp. de preceptis diuine legis.

Fratris Wolfgangi Stadlins
me comparauit anno dom
1539. 4 p 20 m.

BIBLIOTHECA
REGIA
MONACENSIS.

Materiarum

Materiarum in speculo aureo p̃ceptorum diuine legis fratris Henrici Herb tractatarum: summaria: ordinata: quotataq; annotatio.

Absolutio ab excõicatione ma
a ioꝛi.iiij.requirit.v.pꝛecepto.f.xij.Q.
Absolutionem excõicationis extoꝛquens est excõicatus ipso iure.v.ser.xij.Q.
Absolui debent a papa ab excõicatione injicientes manus violentas in personã pꝛuilegiatam.v.pꝛecep.sermone.viij.H.
Absolui pñt taliter excõicati citra papam in multis casibus:ibidem.H.B.Q.
Absolutus ab excõicatione qualiter in eandẽ relabitur:ibidem.H.sermone.xxiij.B.
Absoluens de facto quem de iure nõ potest quid facier.vij.pꝛecep.sermo.liij.H.
Abstinentia qualiter fieri debet fm rectam rationem.iij.pꝛecep.fmo.xvij.Q.
Abstinentia quid est ꝛ vtrum est virtus.iij.p̃cep.sermone.xix.H.
Acceptio psonarũ quid est ꝛ in quibus consistit:ꝛ vtrũ est peccatũ.iij.p̃cep.ser.xj.B.
Acceptio personarũ non est apud deũ iij.pꝛecep.ser.xvij.H.
Accidia vtrũ ꝛ quando est peccatũ moꝛtale iij.pꝛecep.ser.xxvj.B.
Accidia sex habet filias:ibidem.Q.
Accusatio vtrum fieri debet in scriptis.viij.pꝛecep.sermone.iij.Q.
Accusatoꝛ vtrũ tenek ad penã taliõis:ibi.B
Accusatio reddik iniusta tripliciter:ibi:B.Q
Accusare qui pñt ꝛ qui nõ:viij.p̃cep.f.iij.Q
Accusatus vtrũ absq; moꝛtali negare potest veritatem.viij:ser.iij.B.
Accusatus vtrũ appellare põt:ibidem.B.
Actoꝛes qui dicunk ꝛ de eoꝛum officijs. viij. sermone.vj.Q.
Adiuuare demones vtrum sit licitũ ꝛ qualiter.j.pꝛecep.ser.iij.in fine.
Administratoꝛes rerum quarũlibet qualiter obligank.vij.ser.ix.per totum.
Adoꝛatio duplex est exhibenda summe trinitati.pꝛimo pꝛecep.ser.j.H.
Adoꝛandus est christus ꝛ qualiter.j.pꝛecepto sermone.j.H.
Adoꝛatio imaginũ ꝛ crucis christi ac reliquiarum qualiter fieri debet:ibidem.B.Q.
Adulatio quid est ꝛ ỏ eius materia:vide.vij.

Annotatio'

ser.lj.per totum.ꝛ.viij.sermone.ix.Q.
Adulatio tripler nocumentũ inferre potest vij.p̃cepto sermone.lj.B.
Adulationis tripler est differentia:ibidẽ.Q.
Adulteriũ tribus modis cõmitti potest.vj.p̃cepto sermone.j.H.
Adulteriũ vtrũ est maximũ pctõꝛ:ibidẽ.Q.
Adulterium in se duodecim criminalia ꝓtinere potest:ibidem.Q.
Adulterij pena:fm legem ꝛ de lege zeloty pie vj.p̃cepto.sermone.ij.H.
Adulterium dauid quadruplici pena fuit punitum:ibidem.H.
Adulterium multis modis in vꝛoꝛe pꝛopꝛia cõmitti potest:ibidem.B.Q.
Adulteriũ spirituale cõmittitur in seminãdo hereticas pꝛauitates:ibidem.Q.
Aduocati qui pñt esse ꝛ qui requiruntur ad iustam aduocationẽ.viij.ser.v.per totum.
Aduocati vtrũ pauperibus gratis aduocare tenentur.viij.ser.v.Q.
Alchimia vtrũ est licita.vij.p̃cep.ser.xxj.B.
Alluuione terra vel similia adiecta cuius erunt.vij.p̃cep.sermo.ix.B.
Ambitio officioꝛ vel dignitatũ q̃; detestabilis est.vij.pꝛecep.ser.x.Q.
Amari potest aliquid non pꝛopter se sed pꝛopter aliud quatuoꝛ modis.iij.ser.xxij.H.
Amoꝛ amicitie ꝛ cõcupiscentie qualiter differunt.iij.pꝛecepto ser.xxij.H.
Amoꝛ sui quid est:vj.pꝛecepto ser.xj.Q.
Animalia capta quedã ad restitutionẽ obligant ꝛ quedã nõ.vij.ser.ix.H.B.
Anime damnũ qualiter infertur multipliciter.vij.pꝛecepto sermo.ij.per totum.
Appellare vtrum licitũ est reo.viij.pꝛecepto sermone.iij.B.
Appellationis materia tangitur ibidẽ.B.ꝛ viij.pꝛecepto sermo.vj.B.Q.
Arbitri qui possint esse ꝛ vtrum ab eis appellari potest.viij.pꝛecepto ser.vj.B.Q.
Arboꝛẽ plantans in solo alieno vel pꝛopꝛio cũ alterius dãno quõtenek.vij.ser.vj.H.
Arma mouere vtrum ꝛ qualiter clericis est licitum.v.ser.xxix.H.
Ars notoꝛia cur est illicita.j.sermo.viij.B.
ꝛ.vij.sermone.xxj.B.
Ars mechanica quinq; modis coꝛrumpitur vide plura.vij.ser.xxj.per.totum.
Ars cãpsoꝛia vtrũ est licita.vij.ser.xxxix.H.
Ascensio domini deuotoꝛum affectuꝫ secum trahit.j.sermone.x.Q.

Assessoꝛ quis dicitur ꝛ qualis esse debꝫ.vij sermone.vj.A.
Assessoꝛis pena ponitur:ibidem.B.
Assisini qui sunt ꝛ de excōmunicatione fautoꝛum eoꝛum.v.ser.xxj.B.
Astutia quid est ꝛ quomodo differt a pꝛudētia.iij.sermone.ix.A.
Auarus triplices ditat heredes.vij.ser.j.B.
Auaroꝛum pena ponitur:ibidem.B.
Auaritia quid est ꝛ vtrū semper est moꝛtale peccatum.vij.sermone.lxvj.A.
Auaritia qualiter cōsistit in triby.s.in appetēdo acquirēdo ꝛ retinendo:ibidē.A.B.C
Auaritia vtrū est maximū peccatoꝛū ꝛ capitale vitium.vij.ser.lxvij.A.B.
Auaritia septē filias hꝫ.vij.f.lxvij.B.C.
Audacia quid est ꝛ vtrum est peccatum.ij.fmone.x.B.
Auditoꝛ quis dicitur ꝛ qualis esse debꝫ.vij. sermone.vj.A.
Auditoꝛis pena ponitur:ibidem.B.
Aureola quid est ꝛ vtrum erit in anima vel coꝛpoꝛe.vj.sermone.iiij.C.
Aures pꝛurientes q̄ꝫ permitose sunt.vj. sermone.x.B.

Baptisinus Johannis ad q̄d

b fuit institutus.j.ser.xij.A.

Baptismi integritas tria requirit: scꝫ materiam: foꝛmā ꝛ intentionem:ibidē.B.
Baptismū in qua fieri instituit dñs pꝛopter sex rationes:ibidem.B.
Baptismi foꝛma qualis est.j.ser.xij.C.
Baptizatus coacte ficte vel a malo sacerdote.vtrū recipit effectum.j.sermo.xvij.A.
Baptismus paruuloꝝ q̄n fieri debet ꝛ vtrū cōfert eis gratiā.j.ser.xiij.B.ꝛ.xvj.B.
Baptismus sanguinis vtrū in paruulis supplet vicem baptismi aque.j.ser.xij.B.
Baptismus vtrū per angelos bonos vl̄ malos dari potest.j.sermone.xiij.A.
Baptismus qualem ministrum ꝛ intentionē requirit:ibidem.A.B.
Baptismi effectus qualiter est delere omnē culpā ꝛ penā.j.ser.xv.per totum.
Baptismus multiplex est: vt ptꝫ:ibidem.C.
Baptismi effectus q̄ꝫtum ad collationē boni multiplex est.j.ser.xv.per totum.
Basilicꝰ ꝛ eius natura ponit.v.f.xxxij.in fi.
Bellοꝝ septē sunt species ꝛ possunt esse iusta ve iniusta.v.ser.A.
Bellū redditur iniustum vel illicituꝫ multis modis:ibidem.A.
Bellare diebus festiuis vtrum est licitum ibidem.B.
Bellum indicere qui potest:ibidem.B.C.
Bellando grassantes vtrum ꝛ quādo teneantur ad restitutionem:ibidem.C.
Bellare iuuantes ꝛ vtrum ꝛ qñ sunt obnoxij peccato vel restitutioni:ibidem.C.
Beneficium simoniace cōferens vel mediatoꝛ existens suspensus.v.ser.xxvj.B.
Beneficiū acquirens simoniace qualiter est suspensus.v.ser.xxvij.A.
Bigamia contrahitur multis modis.v.fmone.xxx.A.
Blasphemia quid est ꝛ de eius grauitate. ac pena.ij.sermone.xj.A.
Bonum vtrum semper est optabile.iij.fmone.xij.A.
Bona opera vtrū sunt pꝛopter scandalū pꝛetermittenda.v.sermone.vij.C.
Bona iniusta q̄ꝫ multos dānant.vij.f.j.B.
Bona inuenta vel rapta vtrum obligant ad restitutionem.vij.ser.ix.A.B.
Bona ecclesiastica dilapidata vtrū obligant ad restitutionem.vij.ser.x.C.ꝛ.xij.B.
Bona tempoꝛalia que fuerūt cōmunia pꝛopter tria facta sunt ꝓpꝛia.vij.ser.xxij.A.

Ambia sunt triplicia ꝛ vtruꝫ

c sunt licita.vij.sermone.xxxix.per totum.

Canones abrogati per disuetudinem vtruꝫ obligant.j.ser.ij.A.
Canonis transgꝛessoꝛ quis est ꝛ qualiter puniri debet.ser.pꝛeambulo.ij.C.
Canonizare sanctos quid est.j.sermo.xj.B.
Characteres facere p̄ter cruceꝫ vtrū est peccatum.j.sermone.iij.A.
Character in sacramēts quid est ꝛ qualiter impꝛimitur.j.sermone.xv.B.
Charitas est oꝛigo ꝛ fundamentū oim pꝛeceptoꝝ dei.sermone.p̄ambulo.iij.A.
Charitatis laus ꝛ vtrū est aliquid creatuꝫ in anima.iij.sermone.xiij.A.B.
Charitas dei vtrū est eadē respectu suipsius ꝛ creaturarum:ibidem.B.
Charitas creata vtrū est virtus ꝛ potissima virtutum.iij.sermone.xv.A.
Charitas vtrū in se includat omne meritum ꝛ omnem virtutem:ibidem.C.
Charitatis subiectum est voluntas ꝛ vtrum causat in nobis materialiter.iij.f.xvj.A.

Charitas causat in nobis quinq; dona:ibidem.B.
Charitas habita virum minuí potest vl'augeri.ibidem.O.
Charitatis obiectum virum est summū bonum.iiij.sermone.xvij.A.
Charitatis apotheca est eius mercātia.vbi t in quo consistit:ibidem.A.
Charitas q̄liť extendit se ad ea q̄ sunt supra nos ad nos iuxta nos t infra nos.ibi.B.O
Charitas qualiter diligit deum sup omnia: iij.sermo.xviij.A.
Charitas virū deum diligit ꝓpť mercedem ibi.A.
Charitatis diuine virū sit aliquis modus habendus.ibidem.B.O.
Charitatis p̄ceptū diliges dñm deū tuū tc. qualiter intelligitur:ibidem.O.
Charitans ordo respectu diligibilium boni cōmutabilis.iij.ser.xix.t.xx.p.totum
Charitas virum plus diligit subiectū vel pximum.iij.sermo.xix.A.
Charitas virum plus diligit extraneum melior̄ ꝙ coniunctum:ibidem.B.O.
Charitaꝫ ordo virū manebit i pria:ibi.O.
Charitas virum magis diligit p̄rem vl'matrē spūalē vel carnalē.iij.ser.xx.A.
Charitas virum magis diligit parentes vť vxorem aut filios:ibidem.A.B.
Charitas virum magis diligit benefactorē vel beneficiatum:ibidem.O.
Charitas virum tenet extēdere se ad inimicos.iij.sermo.xx.B.O.
Charitas virū magis meret diligēdo inimicos ꝙ amicos:ibidem.O.
Charitas virum aliquo actu diligit pximū quo non diligit deū.iij.sermo.xxj.A.
Charitas pximi perficitur effectu septimi.ibidem.O.
Charitatis actꝰ p̄ncipalior est diligere amorem amicitie ꝙ ꝓcupiscētie.iij.ser.xxij.A.
Charitatis effectꝰ interior est gaudiū misericordia:t pax:ibidem.A.B.O.
Charitas virum obligat ad subeundā mortem pro christo.iij.ser.xxij.A.
Charitas perfecta virum obligat ad ea que sunt perfectionis:ibidem.A.
Charitas quātūcunq; modica virū resistere p̄t omni tentationi:ibidem.B.
Carminatores t carminatrices virum peccent mortaliter.j.ser.iij.B.
Castitas duplex distinguitur t virum ē vir-

nis:iij.sermo.xix.B.
Castrans seip̄z reputat hoicida.v.f.iij.O.
Cecitas mētis qd ē t virū ē pctm̄.iij.ser.v. B.t.vj.ser.xj.B.
Cēsura qd ē t qd p eā intelligit.v.f.xj.A:
Clementia quō differt a māsuetudine t vtr̄ est virtus.iij.ser.xviij.O.
Clericus vxoratꝰ ordinem recipiēs sine consensu vxoris quid faciet.ij.ser.vij.B.
Clerici ꝺ̄ qbꝫ testm̄ facere p̄nt.iij.ser.vij.O
Clericoꝝ ꝓuilegia t coniugatorum.v.f.xij. A.B.
Clerici pdūt ꝓuilegia in.vj.casibꝫ.ibidē.A.
Clerici in sacris mr̄imonia ꝯhentes excōicati sūt.v.ser.xv.O.t.xxj.B.
Clerici inducentes ad vouēdū de sepultura eligenda sunt excōicati.v.ser.xvj.A.
Clerici iniuriantes q̄liter excōicati sūt:q̄re in verbo excōmunicatio.
Clericis qualiter licitum ē exercere negocia tiones.vij.ser.xxij.B.
Cogitatio quid est t vtr̄ demōes cogitationes agnoscant.ix.t.xx.ser.A.
Cogitatiōis septē sūt spēs i qbꝫ incestꝰ ꝙmittit t mr̄imoniū ꝯhere phibet.vj.f.vij.B.
Cōmodatio rei alicuiꝰ dz esse mere (O. voluntaria.vij.ser.xxv.O.
Consiliarius ꝓpriꝰ quandoq; magis punit ꝙ actor.vij.ser.ij.O.
Consilium iniustū vel iniquū q̄ obligat et quando nō.vij.ser.xlix.A.B.O.
Cōcubinam habere virū t qualiter ē licitū fm leges.iiij.ser.vj.B.
Concubinas habere virum aliquando fuit licitum.vj.ser.ij.A.
Concubitus cōcubinariꝰ virū aliq̄ ex diuina dispēsatiōe fuit licitꝰ.vj.ser.iij.A.B.
Cōcupiscētia luxurie septem gradus habet vj.ser.xj.A.B.
Concupiscētia mechie t diuitiarū cur specialiter in p̄ceptis phibet.ix.t.x.ser.j.A.
Cōcupiscētia inordinate virum lege nature ꝓhibetur:ibidem.A.
Cōcupiscētia qd ē t qō ē mltiplex:ibidē.B.
Cōcupiscētie inordinatio virum semp ē peccatum.ibidem.B.O.
Concupiscētia que ponit triplex virū est cā omniū peccatorum.ix.t.x.ser.v.A.
Cōcupiscere p̄laturas vl'domiatiōes virū est licitum:ibidem.B.
Cōcupiscere dignitatē virum licitū est religioso:ibidem.O.

Materiarū preceptorii fratris Henrici herp.

Concupiscentia oculorum intelligit tribus modis:ibidem O.
Cōcupiscentia carnis triplex exp̄ōit:ibi. O.
Concussionis crimen quid est ꝛ de hoc. vj. sermo. lv. O. ꝛ. viij. ser. iij. B.
Confessio vtrum fieri potest alteri q̄ꝫ ꝑlato. iij. sermo. x. B.
Confessio vtrum fieri p̄ōt fratrib⁹ medicantibus:ibidem. O.
Confessio in certis casibus fieri p̄ōt nō ꝓ ꝓlato. ibidem. O.
Confessio vtrum requiritur de necessitate salutis. iij. ser. xj. in principio.
Confessio q̄n ꝛ q̄nēs fieri dz:ibidem. H.
Confessionis dilatio q̄ꝫ periculosa ꝛ viciosa est:ibidem. H.
Cōfessio vtr̄ i aliq̄ casu dz iterari. ibi. H. B
Confessio ei facta qui non habet absoluēdi potestatem quid valet:ibidem. H. B.
Confessio pegrinoꝝ cui fieri dz:ibidē. O.
Cōfessionale habēs vtrū absolui vl̄ absoluere p̄ōt ab excōicatōib⁹. iij. ser. xj. O.
Confessionis celatio vel dimidiat.o qualit obligat. vij. ser. lvj. B.
Cōfirmatio q̄d ē ꝛ vñ ortū hz. j. ser. xvij. H.
Confirmatio vtrum ē sacramētū necessitatꝫ ꝛ que requirit:ibidem. H. B.
Cōsensus in delectationē mortalis vtrū ꝛ q̄liter ē mortale. vj. ser. x. c. ꝛ. ix. ꝛ. x. f. ij. O.
Consensus in malum ē q̄druplex ꝛ qualiter obligat. vij. ser. l. per totum.
Consensus inferioris rōnis vtrum potest cē mortalis. ix. ꝛ. x ser. ij. O.
Consensus superioris rōnis vtrum potest esse venialis. ix. ꝛ. x. ser. iij. H.
Conseruator priuilegiorum abutens officio suo excōicatus. v. ser. xiij. B.
Cōseruator priuilegiorum qui facit aliq̄d p sordes est suspensus. v. ser. xxvij. H.
Consuetudo quid est ꝛ vtrum est seruāda. j. ser. xxiij. H.
Consuetudo vtrum potest tollere legem. ser. ꝓcambulo. ij. H.
Contēcio vtrum ꝛ quādo est mortale peccatum. j. ser. xxv. B.
Continētia vtrū ē ꝑtus. iij. f. xviij. O.
Contractus rerum fit tribus modis. vij. sermone. xxv. O.
Cōtract⁹ q̄uor modis variat. vij. f. xxx. i fine
Contract⁹ societatꝫ in mercantijs p̄ncipaliter tribꝰ modis variat. vij. f. xxxiij. p totū.
Contumelia vel cōuicium quid est ꝛ vtrum est peccatum. ij. sermone. xj. B.
Copulatrices luxurie q̄ꝫ detestande sunt. v. sermone. y. H. B.
Choreas exercentes vel astantes vtrum ꝑ peccent mortaliter. ij. ser. ij. O.
Correctio fraterna vtrum est actus charitatis. iij. ser. xxij. B.
Corrigenda sunt districte peccata notoria v. ser. vij. B. O.
Correctio qualiter est in ꝓcepto. vij. sermone. lv. H. B. O.
Curiositatis vitium ponitur. j. ser. xxj. B.
Crux christi vtrum ꝛ qualiter est adorāda. j. sermone. j. B.

Damnum anime principaliter infert p̄ tripliciter. v. f. ij. p. totū Dānū aīe infert loquendo quinq⁹ modis. vij. ser. ij. B. O.
Damnum inferens cū aialibus quō tenetur ad restitutionem. vij. ser. v. O.
Damnificās q̄litercūq⁹ rēpublicā quō tenetur ad restitutionē. vj. ser. viij. O.
Datum a religiosis vel clericis vtrum recipi p̄ōt. iij. ser. ix. O.
Datū per errorē qualiter restitui debet. vij. ser. lx. H.
Datum quere etiam in verbo donatum:
Debita non soluētes tempore cōstituto quomodo tenentur. vij. ser. vj. O.
Debitum triplex inuenitur quod obligat ad restitutionem diuersimode. vij. ser. lix. ꝛ. lx. per totum.
Debitorum vera relaxatio sep̄ē circūstantias requirit. vij. ser. lxv. O.
Decimas dare vtrum est p̄ceptū. iij. sermo. xj. H. B.
Decime triplices sunt: ꝙz personales: prediales ꝛ mixte:ibidem. H: B.
Decimas in feudum habere vtrū est licitum laicis:ibidem. O.
Decimas fideliter soluentium quadruplex ē remuneratio:ibidem. O.
Decimas non soluentes religiosi sunt excōicati. v. ser. xiij. in fine.
Decime q̄re sūt institute. vij. ser. x. B.
Decimas in feudū tenens vtrū decimas noualium recipere potest. vij. ser. xxiij. O.
Decimas soluere qui religiosi obligantur ibidem. O.
Defendere ꝓximum iniuste inuasum vtrū est de necessitate salutis. v. ser. ij. B.
Defensio ab iniurijs qualiter est licita. vij.

sermone.liij.A:
Defendere alium in malo q̃ periculosum est vij.ser.lij.per totum.
Degradatio t depositio quid est: vide.v. sermone.xxvj.A
Delectationes sunt duplices scz naturales t innaturales .ix.t.x.ser.iij.A.B.
Delectationes vtrũ sunt semp male: ibi.B.
Demones inuocantes sunt excõmunicati.v. sermone.xxj.A.
Demon expellebatur a Saule per David ludentem in cythara.v.ser.xxij.O.
Demones incubi t succubi de bis vide.vj sermone.ix.A.t O.in fine.
Demon quere in verbo diabolus.
Depositarius quinq̃ modis tenet ad restitutionem.vij.ser.v.B.
Desperatio q̃d est t vñ venit.iiij.f.xxvj.O.
Desperatio duplex est.v.sermone.xxxiij.B. t.vj.sermone.vj.O.
Detractio sumpsit ex tribus exordiũ a diabolo.v.ser.viij.A.B.O.
Detractio capit originẽ ex superbia: inuidia t malitia:ibidem per totum.
Detractio simulatur cani rabido:ibidẽ.O.
Detractio sex modis sine peccato fieri potest v.sermone.ix.per totum.t.vij. sermone. iij. per totum.
Detractio vtrũ est mortale pctm̃.v.ser.ix.A
Detractio fit cum veniali tribus modis ibidem.O.
Detractio quomodo differ a furtratione.v. sermone.x.A.
Detractio sex modis fit cũ peccato mortali.v sermone.x.A.B.
Detractionẽ audiens vtrũ tantũ peccat q̃ntum detrahens:ibidem.O.
Deus vtrũ magis diligit angelos vel homines.iiij.ser.xiij.O.
Diabolus decipit animas sicut vulpes gallinas.j.ser.vj.B.
Diabolus solus tentare dicit triplici ratione ix.t.x.sermone.j.B.
Diabolus vtrum inducere vel cogere potest hominem ad peccatũ:ibidem.B.O.
Diabolus cõuenienter permittit tentare hominem:ibidem.O.
Diaboli triplex motiuũ cur tentat hominem ibidem.O.
Diabolus quere in verbo demon.
Dilectio quere in verbo amor vel charitas:
Discordia quid est t vtrum est mortale.j. sermone.xxvj.B.O.
Dispensatores rei familiaris ecclesiastice vt publice qualiter obligantur.vij.sermone.x. per totum.
Diuinationes vtrum sunt licite t qualiter sunt punende.j.sermo.iij.A.
Diuinationũ triplex est genus t sub quolibet multe sunt species.j.sermone.iij.A.
Diuinationis primũ genus fit per manifestã inuocationem demonũ t hoc multiplicter: j.sermone.iij.B.
Diuinationis scõm genus fit per cõsiderationem dispositionis vel motus alicuius rei: ibidem.B.B.
Diuinationis tertium genus est quando facimus aliquid ad manifestandũ nobis aliqd occultum sine expressa tamen inuocatione demonũ quod fit multipl.citer.j.sermõe.iij. per totum.
Diuortij vel reconciliationis cõiugatorũ forma ponitur.v.ser.xxj.in fine.
Dolus quid est t qualiter obligat.iij. sermo. ix.A.t.vij.ser.v.A.B.
Dominus vel prelatus qualiter tenet de regimine officialiũ inquirere.vij.ser.xxj.A.
Dominij translatio fit duobus modis.vij.sermone.xxiij.B.
Dominij translatio auctoritate priuata fit duobus modis.vij.ser.xxv.per totum.
Domũ edificans in proprio solo cum alterius dãno vtrum obligatur.vij.ser.vj A.
Donatio rei alicuius qualiter debet esse mere voluntaria.vij.ser.xxv.A.t.ix.O.
Donatio quere in verbo datum.
Dos t donatio vide de bis.vij.ser.xliij.O.
Dote maritus fraudatus expellere potest vxorem.vij.ser:xliij.
Duellum assumere vtrũ sit licitum.j.sermõe. iij.O.t.iij.sermone.ij.B.

Ebrietas vtrum t quãdo est mortale pctm̃.iij.ser.iij.B.
Ebrietas vtrum t qualiter excusat sequens peccatũ:ibidem.O.
Ecclesia vtrum errare potest.j.ser.xj.A.
Ecclesia errans vtrum ligare vel absoluere potest:ibidem.A.
Edificans domũ in proprio solo cũ alterius dãno qualiter obligatur.vij.ser.vj.A.
Elemosyna vtrũ est actus charitatis t multa ibidem.iij.ser.xxij.O.

Elemosynā dans nouem cōditiones cōsiderare debet.vij.ser.xxiij.H.
Elemosyna de qbus est facienda:ibidē.B.
Elemosynā dare vtrū t qualiter est in p:ecepto.iij.ser.xxv.H.
Elemosynā dare qui phibent:ibidē.B.O
Elemosynā faciens de alieno vira mensurā constituram furtū cōmittit.vij.ser.x.B.
Elemosynā de furto faciens peccat:ibi.B.
Elemosyna male recepta ꝓpter dandi impotent.ā:accipiendi fraudulentā falsam questuationē vel dānabilez abusionē qualiter obligat.vij.ser.xx.per totum.
Elemosynā recipere ab vsurario qñ est peccatū t obligat:vij.ser.xliij.O.
Eligentes scienter indignū ad ep̄atum qualiter suspensi sunt:v.ser.xxvij.O.
Empno t venditio quid requirunt vt sint iuste.vij.ser.xxv.O.
Empta minus dimidia parte iusti p:etij vtrū reddi debent.vij.ser.xxviij.H.
Emere redditur vitales vel perpetuos vtrū est licitū.vij.ser.xxx.H.B.
Emere minus ꝓter solutionis antiparionez vtrū est licitū.vij.ser.xxxij.per totum.
Emptor male fidei vtrū ad restitutionē obligatur.vij ser.liij.B.
Emunitas:quere in immunitas.
Episcopus tonsurā cōferens infanti illitera to homini alterius dioceseos vel conugato qualiter est suspensus.v.ser.xxxvj.B.
Error voluntarius nō excusat a pcō.j.f.v.A
Estimatores iniusti rerū quarūlibet qualiter obligant.vij.ser.xj.B.
Exactio talliarū t similiū vtrum t quando obligat.vij.ser.xj.H.
Excōicatio tradit boiem sathane. v. ser.vij. O.t.ix.B.
Excōicatio in quibus cōuenit t differt ab interdicto t suspensione.v.ser.xj.H.
Excōicatio quid est t quis illam inferre pōt t quos excōicare potest:ibidem.B.
Excōicatio p quib⁹ causis ꝓferre pōt:ibi.O
Excōicatio minor in quibus casibus infligit a iure.v.ser.xij.H.
Excōicatio iniuste lata vl ex falsa causa vtz ligat:ibidem.H.B.
Excōicato quinqz modis contemnit:t sic ligatur ex cōtempnu:ibidem.B.
Excōicatio ꝙ⁹ nulla vtrum ligat t in qubus casibus est nulla:ibidem.B.
Excōicatio i iudicē ꝙseruatorē t inquisitorē be rerice ꝑuitatis abutētes officio.v.f.xiij.B.
Excōicato ꝑlati instituentis hereticū heredē vel per terras vagantis:ibidem.O.
Excōicato sequestrantis fructus vel studentis seu audientis leges aut phȳsicā:ibidē.O.
Excōicato scholaris domū in bononia conducentis sc̄a localis est:ibidē.O.
Excōicato religiosi apostatātis aut sine licētia studētis vel eū docentis.v.ser.xiij.H.
Excōicato religios: phȳsicam vel leges studentis aut discurrentis ad curiam vt molester p:elatos:ibidem.H.
Excōicato monachi arma tenentis t simoniace recepti:ibidem.B.
Excōicato religiosi nō seruantis interdictū qualiter intelligit:ibidem.O.
Excōicato religiosi nō soluentis decimas.v ser.xiij.in fi.
Excōicato religiosi ministrātis sacra absoluentis ab excōicatione vel retrahentis a decimis soluendis.v.ser.xxv.H.B.
Excōicato religiosi mendicātis loca noua sine licentia recipientis:ibidē.O.t.xxj.B.
Excōicato nouā religionē vel habitū religionis assumētis t stat⁹ beguinaꝝ.v.f.xv.O.
Excōicato religiosi vel i ordie sacro ꝓhibiti mātimoniū cōtrahentis:ibidē.O.t.xxj.O:
Excōicato religiosi vel ecclia inducentis ad vouendū ō sepultura eligēda. v.ser.xvj.H.
Excōicato sepelientis hereticos excōicatos vsurarios aut ipe interdictū:ibidē.H.B.O
Excōicato impedientiū electionē ꝑlati vel visitatores monaliū.v.ser.xiij.B.O
Excōicato exenterātis vel decoquentis vel dimembrantis corpa mortuoꝝ vt ossa trāsferantis.v.ser.xvj.O.
Excōicato ꝓpter iniectionē manus in clericum vel religiosam personā.vij.requirit.v ser.j.per totū.t.xx.H.
Excōicato ꝓpter rapinā bonōꝝ ꝙ alius iniecit manus in bmōi personas:ibidem.B.
Excōicatio nō incidit quis manus in ralcs iniciens multis modis:ibidem.B.O.
Excōicato persequentiū cardinales vel promulgantes censuras ecclīasticas aut eoꝝ cognatos seu pontifices.v.ser.xix.H.
Excōicato nō parentiū inquisitoribꝫ hereticē ꝑuitatis t cogentiū violare iuerdictū:ibi.H.
Excōicatio ꝓcedentiū ꝯ ecclīasticos rep:esalias:pedagia:guidagia:collecta:tallias t similia:t agentiū cōtra libertatē ecclesiasticā ibidem.H.B.t.xx.H.

Summaria

Excõicatio cõtra incendiarios ⁊ effractores ecclesiarũ:ibidem. O.
Excõicatio impedientiũ sequestrationes aut fructus beneficior applicantiũ defuncto vl' ecclesie.v.ser.xx. H.
Excõicatio circa electionẽ pape senatoris vl' alior ecclesiastcor:ibidem. B.
Excõicatio ep̃or qui se ingerunt ad curã alterius dioce.ibidem. B.
Excõicatio inuadentis imperium romanũ sine licentia ⁊ fautor eius seu occidentis officialem archonitanũ:ibidem. B. O.
Excõicatio falsariorum literarũ pape vl' cardinalium:ibidem. O.
Excõicatiões in p:essu annuali pape:ibi. O.
Excõicatio demones invocãtis aut saracenis ꝓ̃ra xp̃ianos auxiliũ p̃stantis.v.f.xxj. H.
Excõicatio intrentis aliena cõmunibus a sclis maticis facta ⁊ quõ differunt scisma ⁊ heresis.ibidem. H.
Excõicatio hereticor cuz fautoribus ⁊ cassistor cum fautoribus:ibidem. H. B.
Excõicatio spoliantis romiperas aut naufragantes seu naufragiũ patientes:ibidẽ. O
Excõicatio cõtrahentis scienter matrimonium in gradibus p:ohibitis:ibidem. O.
Excõicatio participãs cũ excõicatis multis modis conugũ.v.ser.xxv.per totum.
Excõicatis in quinq̃ participare ꝓhibemur ibidem. B.
Excõicatis p:incipãtes ꝺdã excusant:ibi. O.
Excõicati per statuta synodalia quõ censent excõican vel vitandi.v.ser.xxiij. H.
Excõicatio participantis cum vsurarijs quo quomodo:ibidem. O.
Excõicatio quanta dãna facit in christiano ram spũalia ꝙ̃ temporalia:ibidem. O.
Exheredari qualiter oñes generaliter p̃nt. iiij.sermone.ix.in fine.

Falsariũ literarz papaliũ vl' cardinal:ũ q̃liter fiũt excõicati.v.f.xx. O
Fallacia qualiter est auaritie filia.vij sermone.lxvij. O.
Fatum ⁊ vtrum dici debeat aliquid est factũ j.sermone.iij. O.
Festa decẽ erãt in lege veteri ⁊ q̃re.iij.f.j. H.
Festa q̃n incipiũt ⁊ terminãtur.iij.ser.vij. O.
Festa quere in verbo sabbatum.
Fides ꝺr tribus modis.j.f.vj. H. ⁊ ix. H.
Fides mortua cognoscit dupliciter scz ex defectu operis ⁊ intentionis:ibidem. H.
Fides efficitur mortua ex amore male inflãmante in trib⁹ cõcupiscentijs ibidem. H.
Fides mortua est ex triplici timore male humiliante:ibidem. B.
Fides mortua est dupliciter nõ ex opere sed intentione:ibidem. O.
Fides informis ⁊ formata per gratiã quomõ differunt.j.ser.vij. H. ⁊ ix. O.
Fides formata qualiter intellectũ illuminat: viuificat ⁊ roborat:ibidem. B.
Fides vera q̃q̃ salubriter nõ opat:ibi. O.
Fidei dubitationẽ quidam salubriter patiuntur tribus ex causis:ibidem. O.
Fides habet tres gradus.j.ser.viij. H.
Fidem qualem habere tenent laici simplices clerici ⁊ p:elati:ibidem. H. B.
Fidei articuli quot sunt ⁊ eorum declaratio: ibidem. O. ⁊ ix. H. O. ⁊ x. per totum.
Fidei confessio ⁊ integritas vtrum est ad salutem necessaria.j.ser.viij. O.
Fidei effectus est mundare ⁊ purificatio cordis j.sermone.viij. H.
Filij multorum cur efficiuntur malivoli.iij.sermone.ij. B. O.
Filij parentibus obedientes multiplici felicitate ꝺotantur:ibidem. O.
Filij quando tenentur obedire parentibus ⁊ quando non.iij.ser.iij. O.
Filij vtrũ circa matrimoniũ parentib⁹ obedire tenentur.iij.sermone.iij. H.
Filij spurij vtrũ succedere p̃nt in testamento vel ab intestato.iij.ser.vj.per totum.
Filij spurij ⁊ de eius materia q̃rẽ in ꝺbo p̃.
Filij quando excludumtur ab hereditate patris intestati.iij.sermone.ix. H.
Filij possunt a parentibus exheredari in multis casibus.ibidem. H.
Filij ex quibus causis parentes exheredare possunt.iij.sermone.ix. O.
Fornicatores notor:ij qualiter sunt ipso iure suspensi.v.ser.xxvij. H.
Fornicatio simplex vtrum est mortale ⁊ vbi aliqñ lucuu ꝺr̃e ꝓcubinas. vj.ser.iij. H. B.
Fornicatio vtrũ q̃q̃ fuit licita ex dispensatione ꝺiuina:ibidem. B.
Fortitudo quid est ⁊ q̃ habet quatuor gradꝰ ac vtrum est virtus.iij.ser.xj. H.
Fortis operatur ex habitu ⁊ cum delectatione:ibidem. B.
Fortitudo vtrũ ꝓcellit alias ꝟtutes:ibidẽ. O.
Fortitudinis actus sunt sustinere grauia ⁊ aggredi ardua.iij.sermone.xij. H.

Fortitudo vtrum consistit solum circa pericula mortis:ibidem.B.
Fortis vtrū vnꝯ in actu suo passionibus naturalibus scz ira ⁊c.ibidem.O.
Fortitudinis actus potissimus est martyriū. iij.sermo.xiij.per totum.
Fortitudinis partes integrales que sunt.iij. sermone.xv.per totum.
Fratricidiū clamat vindictā ad deū.v.f.v.A
Fraus qd est.iij.ser.ix.A.⁊.vij.ser.lxvij.O.
Furtū quid est ⁊ vtrū cōmittꝯ in re parua sicut in re magna.vij.ser.j.A.⁊.ix.O.
Furtum cōmittꝯ octo modis.vj.ser.viij.⁊.ix per totum.
Furtū ex nēcte factū vtr excusatꝯ.vij.f.viij.A
Furās hoiem quō punit ⁊ obligat.ibidē.B.
Furem occidere per iustitiam vtrum est licitum:ibidem.B.
Furto propriam rem vel equivalentem recuperans vtrū obligatur:ibidem.B.O.
Furto tollēs bona reipublice quō punit:ibi:
Furtū multipliciter cōmittꝯ in abu- (dē O.
su rei aliene.vij.sermo.ix.O.
Furtū est occulte tenere alys debita:ibi.O.
Fur peccat ō furto faciens elymā.vij.f.x.B.

Audiū ⁊ de eius materia po
g nitur.iij.ser.xxxij.A.

Grana vtrum datur paruulis in baptismo.j.ser.xvj.B.
Gratia vtrū datꝯ equaliter baptizatis:ibidē.B
Gratias agere debemus deo propter tria.iij sermone.xlvj.A.
Gula vtrum est mortale vel veniale peccatū iij.sermone.iij.A.
Gula.v.spēs.hz ām Greg. ibidē. A.B.O.
Gula vtrum consistit in vsu cibariorum delicatorum:ibidem.A.
Gula est vitium capitale quinꝯ habens filias.iij.sermone.v.per totum.
Gustus lasciuus ꝙz pnitiosus est.vj.f.x.O.

Ebetudo sensus quid ē ⁊ vtr
b est peccatum.iij.ser.v.B.

Hereditas dividitur in.xij.partes q̄ dicuntur vncie.iiij.ser.vij.B.
Hereditas vtrū dari pōt extraneis exclusis heredibus.iiij.ser.viij.A.
Heredes infra qō tempus voluntatem decedentium implere tenentꝯ:ibidem.A.
Heredes plures quomodo tenentur ad debita ⁊ legata:ibidem.O.
Heredes vtrum quandoꝯ excludunꝯ ab in testato.iij.sermone.ix.A.
Hereses propter quā causam tantū increuerunt in ecclesia primitiua.x.ser.ix.B.
Heresis qd est ⁊ circa que versaꝯ:ibidē.B.
Hereses multoꝝ orum trahunt ex voluntate peruersa:ibidem.O.
Hereticus nō censetur aliquis nisi pertinaciter in heresi persisteret.j.ser.xij.A.
Heretici vtrū sunt tolerādi ⁊ qualiter puniūtur.j.ser.v.B.⁊.ix.B.⁊.v.ser.xxx.B.
Heretici cū omnibus fautoribus suis sunt excōmunicati.v.ser.xv.A.B.
Heresis quō differt a scismate.v.f.xxj.A.
Hypocrisis quid est ⁊ vtrū est mortale peccatum:sermone preambulo.iij.B.
Hypocrisis quomodo differt a simulatione viij.sermone.x.A.
Hypocrita qs est censendus.viij.ser.x.A.
Homicidiū quere etiam in verbo occidere.
Homicida reputatur qui propria sponte amputat vitalia.v.ser.iij.O.
Homicid ū clamat vindictā ad deū.v.f.v.A.
Homicidioꝝ tria sunt genera ⁊ multipliciter pficitur.v.ser.viij.A.
Homicidiū fieri pōt:tripliciter ⁊ qualiter obligant ad restitutionē.vj.ser.iij.O.
Honestas qd est ⁊ vtr ē ꝑtus.iij.f.xviij.B.
Honora patrem multipliciter intelligitur. iij sermone.j.A.B.
Honor qd est ⁊ qb̄ est exhibēdus:ibi.A.B
Honor parentū cōsistit in reuerentia:obediēcia ⁊ beneficentia ⁊ quare. iij.ser.ij. p totū.
Honorantibus parentes cur longeuitas ꝑmittitur.ibidem.A.
Humilitatis gradus.xij.j.sermone.xix.O.
Hūilitas vtrū est ponissima ꝑtutū j f.xx.A.
Humilitatez quare christus maxime cōmendauit.j.ser.xx.A.
Humilitas est nobis maxie necessaria ⁊ deo grata propter sex.j.ser.xx.A.B.
Humiliationē in nos inducunt quinꝯ fideliter consideranda.j.ser.xx.O.
Humilitas vtrum in exteriori ostensione cōsistere potest.j.ser.xxj.A.
Humiliatio exterior fieri potest quatuor modis.j.ser.xxj.A.
Humiliatio qualiter ostenditur in opere ⁊ sermone.j.ser.xxj.B.O.
Humilitate cognitionis vtrū se quis oibus subiicere debeat.j.ser.xxij.A.
Humilitas cognitionis tribus gradibus perficitur.j.sermone.xxij.A.B.O.

Summaria

Humilitas affectionis in qua virtus humilitatis essentialiter cōsistit.j.f.xxiij.H.
Humilitas affectionis tribus gradibus perficitur.j.ser.xxiij.H.B.O.

Actātia q̄d est ꝛ de eius materia.j.ser.xxv.O.ꝛ.viij.ser.ix.O.
Iconom⁹ q̄d ē ꝛ de ei⁹ officio.viij.
Idolox diuersitas q̄b exhibeat (ser.vj.O.
diuersimōe cultus diuinus.j.ser.ij.H.
Idolatria in indebito cultu diuino.ibiḋ.O.
Idolatria q̄ sit in creaturis ꝛ eius grauitas ac origo.ibidem.O.ꝛ.x.H.
Ignorantia cralia non excusat.j.ser.v.H.
Ignorātia vrē minuit peccm̄.ix.ꝛ.x.f.iij.O.
Imagines habere ꝛ adorare virū est licitū j.sermone.j.B.
Imago christi qualiter est adoranda:ꝛ crux christi.j.sermone.j.B.
Immūdicia q̄d est ꝛ virū ē peccm̄.iij.f.v.O.
Immunitas clericorum ꝛ rerū ecclesiasticarum.v.ser.xij.H.B.
Impenitentia quid est ꝛ q̄ grave est peccatum .v.sermone.xxiij.O.
Imprudēntia q̄d ē ꝛ vrē ē peccm̄.iij.f.ix.O.
Incēdiarius quis dicitur ꝛ qualiter obligatur.x.ij.ser.l.O.
Incestus q̄d ē ꝛ virū aliq̄n liceat accipe cognatas in vxores.vj.ser.vij.H.
Incestus virum excusari pōt in patriarchis. ibidem.H.
Incestus cur ponitur determinata species luxurie.ibidem.B.
Incestus ꝛ cur cum consanguinea q̄s cōtrahere non possit:ibidem.B.
Incestus multis modis cōmittit.qꝛ septem sunt species cognationis:ibidem.B.O.
Inconsideratio quid est ꝛ qualiter prudētie contrariatur.iij.ser.ix.O.
Inconstantia ex quibus trahit originem sermone preambulo.ij.B.
Inconstantia quid est ꝛ vnde prouenit.iij.f. ix.O.vj.ser.xj.O.
Infidelitas in se virum habet rōnem peccati ꝛ damnationis.j.ser.v.H.
Infidelitas virum est maximum peccatum j.sermone.ix.B.
Infideles ꝛ eorum ritus virum sunt tolerandi.ibidem.B.
Infernipene ponūt q̄nq; a poetis j.f:ꝛ O.

Annotatio

Iniuriam quomodo quis teneatur remittere ij.sermone.ix.O.
Iniurias quere i violēta ꝛ.iiij.f.xxiiij.O.
Iniusticia vij ē vitiū spēale.iij.ser.x.O.
Iniuste extorta q̄ debent restitui vel pauperibus erogari.iij.ser.xxiij..O.
Inobedientia q̄ grave peccatum est.j.ser. xxv.B.
Inquisitor hereticē prauitatis aburens officio qualiter est excōicatus.v.ser.xij.B.
Insensibilitas quid est ꝛ virum est peccatū ij.ser.xvij.O.
Intemperantia ꝛ de eius materia ponitur: iij.ser.xvij.O.
Interesse quid est ꝛ qualiter exigi potest sine vsura .vij.ser.xxxv.p totum.
Interdictū in quib⁹ differt aut conuenit cuꝫ excōicatione ꝛ suspensione.v.ser.x.H.
Interdictos aut excommunicatos vel interdicti tempore sepelientes qualiter excōmunicati sunt.v.ser.xvj.B.O.
Interdictum violare cogens ꝛ ex metu violans virum excōicati sunt.v.ser.xix.B.
Interdictum quid est ꝛ q̄ duplex est interdictum scꝫ generale ꝛ speciale:ac virtuscꝫ differentia.v.ser.xxiij.H.B.O.
Interdictum contra quos vel ex qua causa proferri potest.v.ser.xxv.H.
Interdicti tpe quid cōceditur ꝛ denegatur: v.ser.xxiij.ꝛ.xxv.per totum.
Interdictu duplex effectus scꝫ prohibitio diuinorum ꝛ ministrationis sacramentorum aliquorum.v.ser.xxv.per totum.
Intestatus quis decedit quatuor modis.iij. ij.sermone.vij.H.
Intestato decedente qui succedunt in hereditate.iij.ser.vij.H.
Inuidia quid est ꝛ de eius materia ponitur v.sermone.xxxij.per totum.
Inuidia virum semper est mortale peccatū ibidem.O.
Inuidie malum q̄s deprecandū est:ibidē.O.
Inuidia quinq; habet filias.v.sermone.xxx ij.H.
Inuidētia fraterne gratie quid est.v.sermone.xxxiij.O.
Inuenta retenta virum sunt semper restituenda.vij.sermo.ix.H.B.
Hypocrisis virum semper est mortale peccm̄ vij.sermone.x.B.
Hypocrisis cur a christo tā multipliciter in euangelio reprobatur:ibidem.B.O.

Materiarū p:ceptoꝛii fratris Henrici herp.

Ira quid est ꝛ cur homini data est ꝛ vtrum est peccatum.ij.ser.ix:H.
Ira tres gradus habet:est enim ira coꝛdis: oris:operis:ibidem.B.
Iracūdus cur est ab omni ecclesiastica dignitate repellendus.ij.ser.ix.O.
Iracundoꝛum ma sunt genera.ij.ser.x.H..
Ira vitium est capitale ser habens filias.ij. sermone.x.H.B.O.
Ironia quid est ꝛ qñ est moꝛtale peccatum .s.ser.xxvs.H.ꝛ.viij.ser.ix.O.
Irregularitas quid est:ꝛ que causa instituti onis eius.v.ser.xxviij.H.
Irregularitatem nō incurrūt si occidunt furiosi infantes ꝛ doꝛmientes:ibidem.H.
Irregularitas quō cōtrahit ex defectu coꝛpoꝛis vitiati:ibidem.B.
Irregularitas cōtrahitur per seruilem conditionem ibidem.B.
Irregularitas cōtrahitur p illegitimam parentum ꝓcreationem.ibidem.O.
Irregularitas quō cōtrahit p homicidium vel mutilationem.v.ser.xxix.p totum.
Irꝛegulaꝛē se ḋcꝫ dꝛi dubio reputaꝛ.ibi.H
Irregularitatez nō inducit homicidiū ex inculpabili incōsideratione vel casu factū.ibidē.O.
Irregularitas contrahitur p bigamiam triplici ratione.v.ser.xxx.H.
Irregularitas qualiter cōtrahit in crimine heresis ibidem.B.
Irregularitas per dilationem baptismi contrahitur.ibidem.B.
Irregularitas ꝯtrahit p iteratā receptionem sacꝝ characterē impmentū:ibidem.B.
Irregularitas ꝯtrahitur p solennē pniam ꝛ per crimen:ibidem.B.O.
Irregularitas qñ ꝯtrahitur p obligationez curie secularis:ibidem.O.
Irregularis efficit ḋ excōicatus:suspensus interdictus ingerit se officio ꝛ qualiter.v. sermone.xxxj.per totum.
Iudex fraudulenter mulierē sumens in testē est excōicatus.v.ser.xiij.B.
Iudex ecclīasticus ḋ facit aliq̄d in iudicio p soꝛdes q̄ luer est suspēsus.v.ser:xxvij.H.
Iudices debēt esse iusti.viij.ser.vj.H.
Iudex vtrū reum iudicare potest absq; accusatore.viij.ser.iiij.H.
Iudex vtrū p supplicia reum cogere pōt ad confitendum veritatem:ibidem.H.
Iudicium ferri candentis vel aque bullientis vtrum est licitum.j.ser.iij.O.
Iudicū humanū vtrū ē licitū.viij.s.ij.H.
Iudicium humanum ex quatuoꝛ causis pꝛ uertitur:ibidem.B.
Iudicium humanum tria pꝛincipaliter reqꝛ rit.vij.ser.ij.per totum.
Iuramētū ḋd ē ꝛ vtrū ē pꝛhibitum iurare ꝛ p creatoꝛē q̄ per creaturam.ij:ser.s.H.
Iuramentū ad ḋd est institutū:ibidē.B.
Iuramēnum tres comites hꝫ oꝛ:ibidē.B.
Iuramentum quādo iurantē obligat deo ꝛ quando homini.ibidem:B.
Iuramentum q̄les ꝓditiones hꝫ subintellectas:hꝫ nō expꝛessas:ibidē.O.ꝛ.ij.H.
Iuramentum in multis casibus infringi pōt auctoꝛitate pꝛopꝛia.ij:ser.ij.H.
Iuramēnuz meu erꝛoꝛū vtrū est necessario tenendum:ibidem.B.ꝛ.v.ser.xij.O.
Iuramentum vtrū magis obligat factum p deum.q̄ per euāgeliū:ibidem.B.
Iuramentum vtrum obligat ad intentionē iurantis vel recipientis:ibidem.B.
Iuramentum communitatis vtrum obligat vnum alio nonsentiante.ibidem.O.
Iuramentum vno non tenente vtrum alius potest contrauenire:ibidem.O.
Iuramentum vtrum est appetendum tanq̄ vtile:ibidem.O.
Iuramentum fidelitatis quot conditiones continet.ij.ser.iij.H.
Iuramento se submittens capitulo vel collegio qualiter obligat:ibidem.H.
Iuramentum calūnie. q̄d est.viij.ser.xiij.B.
Iure parrochialis ecclie semper saluo quō intelligitur.iij.ser.xj.O.
Iure nature ꝛ diuino sunt oīa communia sed humano iure facta sunt pꝛopꝛia ꝛ q̄re. vij.sermone.xxiij.H.
Ius ē multiplex ꝛ q̄re in ꝓbo q̄ sit est multiplex sermone p̄ambulo.j.per totum.
Ius abrogatum p dissuetudinem vtrū liget sermone pꝛeambulo.ij.p totum.
Ius positiuum vtrum ꝛ quando obligat in foꝛo conscientie:sermone p̄ambulo.iij.O. ꝛ.iij.sermone.x.B.
Ius patronatus quid est ꝛ de eius materia vide.v.sermone.xvij.H.
Iussoꝛ obligatur sic̄ executoꝛ.vij.ser.xlviij.p totum.
Iusticia vtrum est virtus.iij.ser.x.H.
Iusticia triplex est scz generalis ꝛ particularis.iij.sermone.x.H.
Iusticia ḋd ē ꝛ qō hꝫ q̄tuoꝛ gradꝰ:ibi.H.

Summaria

Justitia ꝑeminet alijs virtutibus:ibidez. B.
Justitie partes integrales:subiectiue z potē-
tionales.ij.ser.xj.per totum.
Justitia iudicis exemplū de hoc.v.ser.v. O.
Justitia publice honestatis.ij. sermone.vj.
B.in fine.

l Laborare diebus nō festiuis
verū in ꝑcepto.ij.sermone.vij. O.
Legatio facta spurijs a patre vel
matre vtrum est licita.iij.ser.v. O.
Legato facta de portione legitima heredib⁹
debita non valent.iij.ser.vj. B.
Legatū religiosis vel clericis vtrum rec-pt
potest.iij.ser.ix. O.
Legitima portio triplex distinguitur.iij.ser-
mone.vj. B.
Legitimatio fit trib⁹ modis.v.ser.xxviij. O.
Lex quid est z est multiplex.ser. ꝓeambulo.
j.per totum.
Lex abrogata per disuetudinem vtrum ligat
sermone.ꝓeambulo.ij.H.
Legis transgressor quis censetur z qualiter
punitur:sermone.ꝓeambulo.ij. O.
Lex non est iustis posita qualiter intelligitur
sermone ꝑambulo.ij.in fine.
Lex vetus virtz omnes obligabat ad obser
uantiam:sermone ꝑambulo.iij.H.
Lex gratie suos absoluit a seruilitate legis
veteris:ibidem.H.
Lex vetus quot ꝓcepta habuit tam affir-
matiua ꝙ negatiua:ibidem.H.
Lex positiua vtrum z quando obligat in fo-
ro conscientie:ibidem. O.
Lex noua vtrū z qualiter legez veterē adim
plet.ser.ꝓeambulo.iij. B. O.
Lex zelotypie in lege veteri qualis fuit.vj.ſ-
mone.ij.H.
Lingua tertia sicut consiliatricium turpitudi
nis ꝙ detestabilis est.vj.ser.v.H.B.
Lingua lubrica ꝙ pnitiosa est.vj.ser. B.
Locatio rerum quid est z de eius materia vi
de.vij.sermone.xxxiij.H.B.
Locatio operum z animalium quid est z de
ea vide ibidem. B.
Ludus cutropolie vtrum vbi z quando lici
tus est.ij.sermone.ij.H.
Ludos inspicere vel spectacula vtrum est le-
citum:ibidem. B.
Ludus alee vtrum sine peccato mortali exer
ceri potest.ij.sermone.iij.H.
Ludus alee qualiter est ꝓhibit⁹ z obligat

Annotatio

ad restitutionem.vij.sermone.xij.H.
Ludus schacorum vtrum est licitus.ij. ſmo-
ne.ij.H.
Ludus theatralis est multiplex z vtrz est li
citus:ibidem. B. O. z. vj. O.
Luxurie gradus diuersi ꝙtum ad grauitatez
peccati.vj.ser.iij. O.
Luxuria sacerdotum z religiosorum ꝙ gra-
uius est z grauiter punitur.vj.ser.vj. B. O.
Luxuria contra naturam multis modis per-
petratur.vj.ser.viij.per totum.
Luxuria qualiter fiat cā diluuij.vj.f.ix. B.
Luxuria in actibus z osculis z sic de alijs v-
trum est mortale peccatum.vj.ser.x.H.
Luxuria sensuū exteriorꝫ qui sunt laqueicor
dis declaratur.vj.ser.vij.H.B. O.
Luxuria quid est z vtrum actus eius absq;
peccato fieri potest.vj.ser.xj.H.
Luxurie ꝓcupiscentia septem gradus habet:
ibidem.H.B.
Luxuria est capitale vitium habens octo filia-
as.vj.sermone.xj. B. O.
Luxuria dempcū oēs status.vj.ser.xj.in fine.

m Magnanimitas vtrum est ali
qua virtus.ij.sermone.xv. O.
Magnificentia vtrum est virtus ali
qua z qualis.ij.ser.xv. O.
Maledicere vtrum est licitum de hac mate-
ria ponitur.ij.ser x. O.
Malitia quid est z ex malitia peccare.iij.ser
mone.xvj. O.
Malitie peccatū vtrum semp est grauius ꝙ
peccatum ignorantie vel infirmitatis.ix.z.x
sermone.iij. O.
Mandantes iniqua:iniusta vel iniurias fie-
ri qualiter obligant.vij.ser.xlviij.H. O.
Mansuetudo quomodo differt a clementia
ij.sermone.xviij. O.
Mare mortuū z de eius materia ponitur.v
Maria virgo qualiter est honorā (f.v. O.
da vel adorando j.ser.j. O.
Martyrium illarum manu propria vtrū est
licitum.iij.sermone.xiij.H.
Martyrum puerorꝫ innocentiū:ibidem.H.
Martyrij est actus quatuor virtutē:ibi.H.
Martium vtrum est actus maxime perfectio
nis:ibidem. B.
Martyrij duplex est sed eius cōpletio req-
rit supplicium mortis:ibidem. B.
Martyrū cā quotuplex esse pōt:ibidez. O.
Matrimonium scienter contrahentes cum re-
ligiosis vel clericis in sacris excōmunicati:

sunt.v.sermone.xv.O.z.xxj.O.
Matrimoniū contrahentes in gradibus p:
hibitis scienter sunt excōicati.v.ser.xxj.O.
Matrimoniū taliter ex viraq; parte contra
hentiū pena.vj.ser.vj.O.
Matrimonium impeditur per ꝓsanguinita
tem ex triplici iure sed diuersimode.vj.smo
ne.vij.H.
Matrimoniū cur inter cognatos contrahi
non potest:ibidem.B.
Matrimoniū illicitū ꝓtrahere permittentes
z tacentes quid merent.v.ser.lvj.O.
Medicus infideliter p̄sumptuose vel negli
genter agens qualiter obligatur infirmo.
vij.sermone.xj.O.
Medici nō inducentes infirmos ad medici
nā spūalem qualiter peccāt.vij.ser.lvj.O.
Mendacij cōplera rano requirit duplicē fal
sitatem.viij.ser.j.H.z.viij.H.
Mendacij duplex distinguit scz naturale z
formale.viij.ser.vij.H.
Mendacij pernitosum quanto: modis z gra
dibus perficit.viij.ser.B.O:
Mendacij verū semp est perm. viij.f.ix. H.
Mendacij verum semper est peccatū morta
le.viij.ser.viij.H.
Mendacium verū in viris perfectis semper
est mortale peccatū.viij.ser.ix.H.
Mendacij patrū legis veteris quō excusat
viij.ser.viij.B.O.z.ix.B.
Mendacij officiosum quatuor modis z gra
dibus perficitur.viij.ser.viij.B.
Mendacij iocosum quatuor modis cōmitti
tur.viij.sermone.ix.B.
Mendacium in adulatione cōmissum verū
est mortale:ibidem.O.
Mercator officiū est sordidū.iij.ser.vij.H.
Mercatores charitatiā inducentes qualiter
obligant z puniant.vij.ser.xj.O.
Mercantia ex quinq; circūstantijs redditur
illicita.vij.ser.xxij.per totum.
Mercantes cōmittant.vij. genera mēdacio
rū z deceptionū.vij.ser.xxvj.per totum.
Mercatores deciptūt in pondere:mensura:
moneta in ꝓio:macula:defectione:admixti
one z corruptione.vij.ser.xx.per totum.
Mercator decem p̄cepta qualia sunt.vij.
sermone.xlvij.per totum.
Mercedis operarior decimo clamat vindi
ctam.v.sermone.v.O.
Mercimonia ó earum decestabilitate vide.vj.
sermone.iij.B.

Meretricium est duplex z bona sic acquisita
virum restitui debent.vj.ser.xij.B.
Misericordia virum est virtus z maxia vir
tutum.iij.ser.xxj.B.
Missa ꝓ defunctis legi ꝓhibetur ꝓ vi
uis in fraudem.j.ser.iij.B.
Missam non audiens in dñica virum z qñ
peccat mortaliter.ij.ser.ij.B.
Missam audire in ꝓpria ecclesia quando
quis obligatur.ibidem.O.
Modestia quid est z virum est virtus.ij.ser:
mone.xviij.O.
Moniales carnaliter cognoscentes q̄s gra
uiter peccāt z puniunt.vj.ser.vj.B.O.
Multiloquiū quid est z virū semper est pec
catum mortale.ij.ser.v.O
Mutuū quid est z quomodo differt a cōmo
dato.vij.ser.xxv.O.
Mutuare primo qualiter oēs obligant fm
facultates ꝓprias.vij.ser.xxx.per totum.
Mutuum sub vsura z de eius materia vide
ibidem.O.
Mutuum faciens cōitati coacte ex charitate
vel cupiditate virū recipiens vltra sortem
cōmittat vsurā.vij.ser.xxxviij.per totum.
Mutuans virum obligare potest ad remuni
andum.vij.ser.xlj.B.
Mutuum accipere sub vsura ex necessitate
virum est licitum.vij.ser.xlij.B.

Negligentia quid est z vnde
n prouenit virum etiā est mortale pec
catum.iij.ser.ix.O.
Negotia quinq; sunt que sine peccato nunq̄
aut vix exerceri possunt.vj.ser.xxij.H.
Negotiatio q̄s periculoso est exercentibus:
ibidem.B.
Notorij fornicatores in sacris existētes qua
liter suspensi sunt.v.ser.xxv.H.
Nuptias secūdas benedicentes suspensi sunt
ibidem.B.

Obduratio qualiter ponitur
o filia auaritie.vij.ser.lxvij.B.
Obedientia quando obligat z qua
do non.iij.ser.ij.O.z.iij.per totum.
Obedientia qualiter subditos obligat erga
ꝓlatos ecclesiasticos.iij.sermone.x.H.ij.ser
mone.xxvij.B.
Obedientia quō religiosos obligat suo ꝓla
to vel episcopo.iij.ser.xij.H.B.
Obediētia vir est maxia virtutū.iij.ser xij.B.
Obedientia triplex distinguit:ibidem.B.

Summaria

Oblationes in ecclesia virum sunt de necessitate salutis.iij.sermone.xij.H.
Oblationes aliqrū virū sūt respuēde:ibi.H.
Obstinatio in malo.v.ser.xxxiij.in fine.
Occidere hominem per iusticiam virū est licitum.v.ser.j.H.
Occisio hominis per legem ex tribus iusta redduur:ibidem.B.O.
Occidere reum virum p̄uate persone est licitum:ibidem.B.
Occidens innocentem cōdemnatum virum excusatur:ibidem.B.
Occidens alium se velsua defendendo vtq excusatur.v.sermone.ij H.
Occidēs aliū casu:qñ tenet ꝛ qñ nō:ibi.O.
Occidere seip̄m ex q̄cunq necessitate vtruz est vel aliqñ fuit licitum.v.ser.iij.O.
Occisionis periculum incurrere p̄o castitate seruanda virum est licitum:ibidem.O.
Oculꝰ libidinosus q̄z pniciosus ē.vj.f.x.H.
Odium p̄mi ē pcm̄ grauissimū ꝛ cōparatur homicidio.v.ser.xxxij.H.B.
Odire possumꝰ ꝛ debemꝰ tria cū merito:ibi
Odire p̄hibemur duo i p̄cio.ibi.B. (dē.H
Odium reuocat peccata dimissa:ibidē.B.
Odium diuine gratie q̄z detestabile est:ibidem.B.ꝛ.xxxiij.O.
Odium dei est grauissimum peccatum:ibidem.O.ꝛ.vj ser.xj.O.
Odor lasciuꝰ allicit ad libidem.vj.f.x.O.
Officiales iniusti qualiter obligant dñm ad restitutionem:vij.ser.xj.H.
Officiales q̄les ee dñi ꝛ q̄lē instituī.ibi.H.
Officiales inequaliter collectas distribuentes q̄liter obligantur:ibidem.B.
Operarij mechanici q̄nq modis opera sua deprauant.vij.ser.xxj.p totum.
Operarij facientes opera perniciosa corpori vel anime:ibidem.O.
Opera bona ex diabolica suggestione facta virum sunt meritoria.j.ser.ix..H.
Opera seruilia sunt triplicia.iij.ser.ij.H.
Opera seruilia qualiter differunt ab opibꝰ liberalibus.iij.ser.vj.H.
Opera seruilia quō ab eis feriari debet.iij.f.vj.ꝛ.vij.per totum.
Opera seruilia quandoq fieri possunt i sabbato:ibidem.H.B.
Operum seruilium septem sunt genera ꝛ eorū declarato ponit.iij.ser.vj.ꝛ.vij..p totū.
Opiniōes mgr̄oꝝ errātium sequentes virū excusant a peccato.j.ser.vij.O.

Annotatio

Oppressio miserabilium psonaruz vindictā clamat ad deum.v.ser.v.O.
Ordinem cōferens alieno clerico vel simoniace aut sub falso titulo scienter suspensus est.v.ser.xxvj.B.
Ordinem recipiens ab alieno ep̄o aut simoniaco vel simoniace qualiter est suspensus v.ser.xxvj.B.
Ordinē recipiēs a scismatico hereti.ercō.vl gradato suspensus est:ibidem.B.
Ordinem recipiēs per saltum aut sub falso titulo vel excommunicatione ligatus est suspensus.ibidem.O.
Ordinē recipiēs in apostasia vel mrimonio ligatꝰ qualiter ē excōicatus:ibidem.O.
Ordinem recipiēs sub falso titulo ab alieno ep̄o furtiue p saltum extra ps vl mediante munere quō punit.vij.ser.xiij.p totum.
Ornatus vanus ex septem circūstantijs ag grauatur.j.ser.vj.B.
Ornatum naturalis p̄ductionis adulterare virum est licitum.j.ser.xiij.H.
Ornatus humane p̄uisionis virū ꝛ q̄liter est vnicuiq licitus ibidem.B.O.
Ornatus vanus q̄z pniciosus ē vj.ser.x.H.

Audientia pfecta in aduersis

p exēplo repti i Dauid.j.f.xxij.O.
Patientia in sustinēdo iniurias verbo:rum ponuur.ij.ser.x.H.
Patientia quid est ꝛ virum est virtus ac pars fortitudinis.iij.ser:xvj.H.B.
Patienter debet sustinere detractiones aliorum.v.sermone.x.O.
Parentes subuenire debent in necessitatibꝫ ꝛ quare.iij.ser.j.O.ꝛ.v.H.
Parentes q̄bꝰ modis a filijs spūaliter reuerentia haberi debent.iij.ser.ij.H.
Parentes in multis casibus filios exhereda re possunt.iij.ser.ix.H.
Parentes filios religionem p̄fitētes exhereda re non possunt:ibidem.B.
Parentes in multis casibus a filijs exhereda ri possunt:ibidem.O.
Patris eterni ineffabilis dignatio ponitur.j sermone.x.H.
Pater honorandus multiplex distinguitur iij.ser.j.H.B.
Pater virtū tenet dotare filiam sine ꝓsensu eius nubentem.iij.ser.iij.H.
Pater virum tenet alere filios spurios.iij. sermone.v.H.B.

Dateriarū p:eceptoːii fratris Henrici herp.

Pater infidelis vtrum magis subuenire debet ꝗꝫ extraneꝰ fidelis:ibidem.B.
Patʒ hereticꝰ vtr̃ a filio ꝙsari dʒ:ibi.Q.
Pater vtrū filys ipurꝭs aliquid legare pōt ibidem.Q.
Participationem sanctoꝝ quinꝗ modis sortiri possumus.j.ser.xj.B.
Participantes diuersis modis excōicatis: q̃liter sunt excōicati.v.ser.xxij.p totum.
Participare ꝓhibemur excōicatis in quinꝗ ibidem.B.
Participātes excōicatis excusantur ser generibus hominum:ibidem.Q.
Participantes diuersis modis vsurarijs q̃liter sunt excōicati.v.ser.xxiij.H.
Participantes vsurarijs ad restitutionē obligantur.vj.genera hominum.vij.ser.xliij. xlviij.ꝛ.xlv .per totum.
Participare pñt malicie vel iniusticie.vij.genera hoim:vij.ser.liij.p totum.
Passio quid est ꝛ ex passione peccare.ix.ꝛ.x. sermone.iij.Q.
Pax ꝛ ō ei⁹ materia ponit.iij.ser.xxij.Q.
Peccauim ex certa malicia contingit dupliciter.j sermone.v.Q.
Peccatum vtrum augetur ꝛ diuturnitate tēporis.iij.ser.xxvj.Q.
Peccatum vtrum excusatur ꝓpter ineuitabilem necessitatem.v.ser.ij.B.
Peccata ad deum vindictam clamantia ponuntur.v.ser.v.per totum.
Peccata criminalia ꝛ mortalia quō differūt v.sermone.vj.H.
Peccatum originale ꝛ de eius materia ponitur.v.ser.vj.H.
Peccatum actuale quando dicitur mortale ꝛ quando non:ibidem.B.
Peccatum veniale quattuoꝝ modis fieri potest mortale.ibidem.Q.
Peccatum mortale vtrum obligat ad penā infinitam:ibidem.Q.
Peccatum veniale mortali iunctum vtr̃ obligat ad penam eternam:ibidem.Q.
Peccata notoria sunt multum perniciosa.et ideo stricte corrigēda.v.ser.vij.B.Q.
Peccata dimissa per quattuoꝝ redire dicuntur.v.ser.xxxiij.B.
Peccata in spiritumsanctum ponuntur.v.ser. xxxiij.per totum.
Peccata in spiritum cur dicuntur irremissibilia:ibidem.H.
Peccatum contra naturam ꝗꝫ detestandum est ꝛ de eius vindicta.vj.ser.viij.H.
Peccatum ꝓtra naturam est omnis luxuria quā generatio sequi nō pōt:ibidem.H.
Peccatum contra naturam quattuoꝝ gradꝰ habet.vj.ser.ix.per totum.
Peccatum zodomiticum ꝛ de eius vindicta ibidem.B.
Peccatum pessimum scz bestialitatis ꝛ de eius vindicta:ibidem.Q.
Peccatum mortale vtrum esse potest in inferiori ratione.ix.ꝛ.x.ser.iij.Q.
Peccatum veniale vtrum esse potest in superiori ratione.ix.ꝛ.x.ser.iiij.H.
Peccatum ex malicia vtr̃ ē grauꝰ pcm̄ ex ignorantia vel infirmitate ibidem.Q.
Peccatum vtrum augmentatur ex euentu sequenti.ix.ꝛ.x.sermo.v.H.
Peculium quadruplex distinguitur.vij.ser. xliij.B.
Pena futura ꝗꝫ acerba erit.j.ser.xj.Q.
Perfectionis quinꝗ sunt genera.iij.sermone.xxij.H.
Periurium decem modis fieri contingit.ij. ser.ij.per totum.
Periurium ab alio exoꝛquētes qualiter peccant:ibidem.B.
Periurium aliquem facere sciens iudex vtr̃ peccat:ibidem.Q.
Periurium ꝗꝫ graue sit ꝛ vtrū excedit homicidium.ij.ser.iij.B.
Periurium audiens ꝛ tacens vtrum peccat ibidem.B.
Periurij pena vel penitentia qualis est:ibidem.Q.
Periurium cum imꝓecatione ꝗꝫ detestandum est:ibidem.Q.
Permittitur aliquid fieri tribus modis.vij. sermone.xl.Q.
Permutatio quid requirit vt sit iusta.vij.sermone.xxv.Q.
Perseueranna quid est ꝛ vtrum est virt⁹.iij. sermone.xvj.Q.
Pertinacia cōtrariatur perseuerantie ꝛ qualiter.j.sermone.xxiij.B.
Pyrate qui sunt ꝛ de eoꝝ pena ac restitutione.vij.sermone.vij.Q.
Pollutio non voluntaria sicut nocturna vt ex debilitate vtrum est criminalis.vj.ser. viij.H.
Pollutio nocturna qñ ē pcm̄ ꝛ impedit cōmunionem ꝛ quando non:ibidem.Q.
Pollutio nocturna causatur ex tribus gra-

dibus malarumcogitationum:ibidem.Q.
Porro canonica ꝛ de eius materia.vide.vij ser.xvij.Q.
Precepta legis veteris vtrū oēs ad obser uāriā abligabāt.ser.pambulo.iij.H.
Precepta dei facilia sunt habentib⁹ charitatem:ibidē.H.
Precepta dei cur merito ſt obſuāda.ibi.B.
Precepta dei vtꝫ sūt dispēsabilia.ibi.Q.
Preceptoꝝ dei origo ꝛ fundamentū ē charitas.ser.pambulo.iij.H.
Precepta decalogi quō differunt ab alijs p ceptis legis veteris:ibidem.H.
Precepta affirmatiua ꝛ negatiua q̄t fuerunt in lege veteri.ser.pambulo.iij.H.
Precepta affirmatiua ꝛ negatiua quomodo differunt:ibidem.B.
Precepta affirmatiua q̄liter obligant semp sed non ad semp.j.ser.vij.Q.
Precepta mercatoꝝ sunt decē q̄ necessario sunt eis obseruāda.vij.ser xlvij .p totum.
Precij ustii triplex i grad⁹.vij.f.xxviij.Q.
Precipitatio quid ē ꝛ vtrū ē peccatū.iij.ser. ix.Q:ꝛ.vj.ser.xj.B.
Predonū q̄uor sūt genera.vij.ser.vij.B.
Prelati q̄ ecclesias obligāt p alienis debits suspensi sunt.v.ser.xxvij.H.
Prelati maiores qui locant vsurarijs dom⁹ suspensi sunt:ibidem.B.
Prescriptio quid est ꝛ de eius materia vide vij.ser.xxiij.B.Q.
Prescriptio quinq; requirit ad hoc q̄ sit iusta.vij.ser.xxiij.per totum.
Prescriptio nō habet locum in aliquib⁹ reb⁹ ibidem.Q.
Presumptio nouitatū quid est ponit.ser.prebulo.iij.Q:
Presumptiōis duplex ē spēs.v.f.xxiij.B.
Procuratores rei familiaris ecclesiastice vel publice q̄liter obligant.vij.ser.x.p totum.
Professio in religione q̄liter ꝛ quot modis fieri pōt.ij.ser.viij.B.Q.
Prudētia triplex distinguitur scilicꝫ cordis. oris ꝛ operis.iij.ser.viij.H.
Prudētia vtrū pt inesse pctōrib⁹ ibidē.B.
Prudentie partes potentionales ponuntur ibidem.Q.
Prudentia carnis q̄d est ꝛ qualiter ꝓtraria tur vere prudentie.iij.ser.ix.H.
Pudicitia quid est ꝛ vtruꝫ est virtus.iij.ser. xix.Q:
Puniuntur quandoq; filij p⁹ parentibus. iij.ser.v.Q.
Pusillanimitas vtrū ē pctm̄.iij.ser.xxvj.Q.
Questuariorū status ꝛ predicatio q̄lis ee debet:vj.ser.xx.B.

Anchora q̄d est ꝛ vnde venit

iij.ser.xxvj.Q.
Raptores romipetaꝝ: naturarū ꝛ naufragātū excōicati sūt.v.ser.xx.Q.
Raptus psonarum multis modis cōmitt. vj.ser.v.H.B.Q.
Raptus q̄ꝫ grauis inducatur ꝛ grauiter punitur:ibidem.Q.
Raptor psonarū q̄s dr ꝛ quō punit ac adrestitutionē obligat.vij.ser.vij.H.
Raptor rerū q̄s dr ꝛ quō punit ac ad restitutionē obligat:ibidē.B.
Ratihabitio quid est ꝛ vtrū mandato comparatur.v.ser.xvij.B.
Recursum p̄stare in malo q̄ꝫ pniciosum est vij.ser.ij.p totum.
Reddirus emere vtrales vel ppetuos vtruꝫ est licitum.vij.ser.xxx.H.Q.
Religiosus qualiter ꝛ quot modis facere pōt pfessionē.ij.ser.viij.B.Q.
Religionis ingressus vtruꝫ excusat a subuē tione parentū.iij.ser.iij.B.
Religionē ingredi ꝫ voluntatem parentum vtrū ēst licitū:ibidem.B.
Religiosi testamētū cōdere nō pñt licet etiā ep̄i effecti.iij.ser.vij.Q.
Religioni bonis tēporalib⁹ abutētes graue sacrilegium cōmittūt.iij.ser.ix.B.
Religiosus vtrū sp mortaliter peccat regulam trāsgrediendo.iij.ser.xij.H.
Religiosus in quib⁹ tenetur obedire prelato ibidem.H.
Religiosi apostatātes aut sine licentia studē tes vel eos docētes qualiter sunt excōmunicati.v.sermo.xiij.H:
Religiosi physicā vel leges studētes excōicati sunt:ibidem.H
Religiosi curias freq̄ntātes vt plaꝫ suis molestiā inferāt sūt excōicati:ibidē.H.
Religiosi arma tenētes aut simoniace recepti q̄liter sūt excōicati.v.ser.xiij.B.
Religiosi nō seruantes interdictum quomō sunt excōicati:ibidem.Q.
Religiosus vtrū ejici pōt de monasterio et bona secum sumere.v.ser.xv.H.
Religiosi nō soluentes decimas q̄liter sunt excōicati.v.ser.xiij.in fine.

Religiosi sacra mistrantes aut ab excōicatiōne absolucēs q̄ltē sūt excōicati. v. ser. xv. H. B.
Religiosi a decimis solucēdis retrahētes q̄liter sunt excōicati: ibidē. H. B.
Religiosi mēdicātis noua loca sine licētia assumētes sunt excōicati: ibidē. O. 2. xxj. B.
Religionē nouā vel religiōis habitū assumētes 2 benigne sūt excōicati. v. ser. xv. O.
Religiosi matrimonium ꝓtrahētes excōicati sunt. ibidem. O. 2. xxj. O.
Religiosi inducētes ad vouēdū de sepultura eligenda excōicati sunt. v. ser: xvj. H.
Religiosis iniuriam facientes qualiter sūt excōicati. v. ser. xvij. p totū. 2. xx. H.
Religiosi ꝑlati reddit' ad vsuram cōcedētes qualiter sunt suspensi. v. ser. xxvij. B.
Religiosi mendicantes ad pfessionē indebite recipiētes q̄liter sūt suspensi: ibidem. O.
Religiosi dignitatem ꝓcupiscentes vtr̄ moraliter peccent. ix. 2. x. sermo. v. O.
Reliquie sanctoꝝ vtrum 2 qualiter sunt venerande vel transferende. j. ser. j. O.
Remissio iniuriaꝝ de h exēplū. v. f. ij. B.
Remittere inimico veniam petenti vtrum ē necessarium. v. ser. v. H.
Rep̄salie q̄d ē 2 vtr̄ sūt licite. vij. ser. vij. O.
Resistere malo vtrū omnes obligantur. vij. ser. lv. per totum.
Restitutio vtrum est necessario facienda et partes satisfactionis. vij. sermo. j. H.
Restitutionem impedit diabolus per septē deceptiones: ibidem. B.
Restituentibus bona iniusta refundūtur bona spiritualia: ibidē. O.
Restitutio qualiter fieri debet in damno illato alteri⁹ aie. vij. ser. ij. p totum.
Restitutio ꝓpter diffamiam directe vel indirecte disseminatam. vij. ser. iij. p totum.
Restitutio de corpore leso vel violato. vij. f. iij. per totum.
Restitutio de damnis alteri occasionalit̄ illatis. vij. ser. v. H. 2. vj. H. B.
Restitutio damni eorum que ꝓpualiter quis possidebat. vij. sermone. vj. B.
Restituere clam sibipsi debita vel ablata: vtrum est licitum. vij. ser. viij. B. O.
Restitutio simoniace receptorum cui fieri debet. vij sermo. xix. B.
Restitutio elemosynarum male receptaruꝫ cui fieri debet. vij. ser. xx. p. totum.
Restitutio cui fieri debet: vij. serm. lxij. 2 lvij. per totum.
Restituto de quibus fieri debet. vij. sermone. lx. 2 lx. per totum.
Restitutio vtrum est necessaria in omni contractu minus equa. vij. ser. lx. O.
Restitutio incertoꝝ a q̄uo 2 quib⁹ fieri debet. vij. ser. lx. B.
Restitutio tam certoꝝ q̄z incertoꝝ vbi fieri debet. vij. sermone. lxj. H. B.
Restitutionis vera relaxatio septem req̄rit circumstantias: ibidem. O.
Restitutio omnium facienda quo ordine fieri debet. vij. sermo. lxij. per totum.
Restituto q̄n fieri ꝺz ex necessitate salutis: vij. ser. lxij. 2. lxiij. p totum
Restitutio mulieris prium alienū supponentis q̄liter fieri ꝺz. vij. ser. lxv. p totum
Resurgens corpus vtrum p̄ vti cibis corporalibus. j. sermo. xj. O.
Reuelatio eoꝝ que dicta sunt in confessione vtrum est licita. iij. sermo. xi. O.
Reuelatio eoꝝ que sub sigillo ꝓfessionis dicta sunt vtrum est licita. v. sermo. ix. H.
Reus vtrum licite potest aufugere vel se defendere. viij. sermone. iij. O.
Rixa quid est 2 vtrum est mortale peccatum ij. sermone. xj. O.

Abbati obseruatio cur in lege veteri magis ꝓcipitur q̄z alia rū solēnitatū. iij. ser. j. H.

Sabbati dies cur est translata. in diem dominicam: ibidem. B.
Sabbati celebratio ꝓpter tria est indicta ibidem. O.
Sabbatum violari debet quinq̄z modis ibidem. O.
Sabbatum maxime per peccatum violatur iij. sermone. ij. H.
Sabbati obseruatio intelligitur de ope seruili 2 non liberali. iij. ser. vj. H.
Sacerdotes cur sūt honorādi. iij. f. xij. O.
Sacrilegium ꝓut ē spēs luxurie quō differt a sacrilegio generali. vj. ser. vj. H.
Sacrilegij generalis diuersi sunt gradus: ibidem. H.
Sacrilegium in speciebꝫ luxurie grauius est adulterio: ibidem. H. B.
Sacrilegorum pena in speciebꝫ luxurie multiplex est ibidem. H. O.
Sacrilegium quid est 2 quō punitur 2 obligat. vij. sermone. ix. H.

Sagitariorum arte vtrū quis vti potest cō/ tra christianos.iij.ser.iij.O.
Sanctificatus in vtero virum baptizari de/ beat.j.sermone.xiij.B.
Sanctorus cōmunionē quinq modis sortiri possumus.j.sermone.xj.B.
Satisfactio pncipaliter quatuor requirit.vij. sermone.j.B.
Scandalum actiuū quid est ꝛ vtrum est pec catum.v.sermone.vij.H.
Scandalū actuū quando est veniale ꝛ quā/ do mortale:ibidem.B.
Scandalum passiuū quid est ꝛ quādo venia le ꝛ quando mortale:ibidem.O.
Scandalū ꝛ vtrum propter illud opera bo/ na sunt ptermittenda:ibidem.O.
Schismaticus quis dicitur ꝛ eis imittentes: sunt excōicati.v.sermone.xij.H.
Scurrilitas quid est ꝛ vtrum est peccatū.iij sermone.v.O.
Sententia nulla vtrū ligat ꝛ quando senten tia excōicationis est nulla.v. sermo.xij. B.
Sententia iniusta dari potest tribus ex cau/ sis.vij.ser.xlviij.B.
Sensualitatis inordinatio vtruz semper est peccatū.ix.ꝛ.x.ser.ij.B.O.
Sensualitans appetitus vtrum voluntarie moucre potest:ibidem.O.
Sensualitas vtrū peccare potest mortaliter ix.ꝛ.x.sermone.iij.B.
Sepelientes herencos excōicatos interdi/ ctos vsurarios aut interdicti tempore sunt excōmunicati.v.ser.xvj.H.B.O.
Sepultura ꝛ de eius materia ponitur.vij.ſ/ mone.xvij.per totum.
Simonie detestatio ponit.vij.ser.xij.O.
Simonia mentalis ꝛ cōuentionalis quō dif finiuntur.vij.ser.xij.H.
Simonia triplicem hz diuisionē:prima est q quedā sunt phibita qz simoniaca: quedā si/ moniaca qz prohibita:ibidē.B.
Simonia triplex fcz a manu: lingua ꝛ obse/ quio:ibidem.H.O.
Simonia expte vnius vtriusq vel neutri:ibi
Simonia qualit cōmittit in actib (dē.O spiritualibus.vij.ser.xij.B.
Simonia in suscepcōe ordinis ꝓtingit quin/ q modis.vij.ser.xiij.per totum.
Simonia in collatione vel adeptione benefi cioz.vij.ser.xv.per totum.
Simonia quō vitari pōt per quinq in ade/ ptione beneficioz:ibidē.per totum.

Simonia in locatione beneficiorū vel eccle siarum.vij.ser.xvj.H.B.
Simonia in collatione sacramentorū vel sa cramentaliū:ibidem.B.O.
Simonia in intronizatione plator:ibidē O.
Simonia in sepulturis ꝛ exequijs mortuorū vij.ser.xvij.per totum.
Simonia in ingressu religionis cōtracta.vij. ser.xviij.per totum.
Simonia in iurepatronatus quomodo com mittitur.vij.ser.xix.H.
Simonia in predicationibus faciendis quā/ do cōmittunt:ibidem.B.
Simonia recepta cū restitui dēt ibidē.B.
Simonia ce dispensatio quando: qualiter ꝛ per quem fieri potest:ibidē.B.
Simulatio quomō differt ab hypocrisi. vij. ser.x.H.
Simulatio vtrum semper est peccatum. vij. sermone.x.H.B.
Syndici qui dicuntur ꝛ de eorū officio.vij sermone.vj.O.
Sobrietas quid est ꝛ vtrum est virtus.iij.ser mone.xix.H:
Sodomia est vitium clamans ad deū vindi ctam.v.ser.v.B.
Sodoma ꝛ eius vindicta ponit.vj.ſ.ix.H.
Sollicitudo quid est ꝛ vtrum est licita.iij.ser mone.ix.B.ꝛ.vij.ser.lxvij.B.
Solutio quo ordine creditorūb ꝛ legatariis est facienda si bona nō sufficiunt..iij.sermo ne.vij.B.
Sors quid est ꝛ quotuplex.j.sermōe.iij.H ꝛ.vij.sermone.xxx.H.
Sors capit quatuor modis vt ptz ibidē.H.
Sors per toros vel festucas vtrum est licita ibidem.H.
Sors pro sortilegio diuinatiōe vel maleficio est illicita:ibidem.H.
Sors p capitalitate vsurarū sumpta vtrū lz vltra sortē recipe rōne seueritatis:eqtatis vl charitatis.vij.ſ:xxx.H.B.ꝛ.xxxvj.p totū.
Spiritumsanctū negant simoniaci ꝛ qualiter.j.sermone.xi.H.
Spurij vtrum a parentibus legata licite recipere possunt.iij.sermone.v.O.
Statuta prelatoz citra papā vtrum quādo ꝛ quos obligant.ser.pambulo.ij.B.
Statuta synodalia qualiter obligant ad sen tentiā excōicationis.v.ser.xxiij.H.
Statuta iniqua ꝛ irrationabilia condentes qualiter sint obligati.vij.ser.xlviij.B.

Stupr:ū qđ est virginū defloratio ⁊ eius materia ponit.vj.ser.iij.H.
Subuenire primo in necessitate vtrū est de lege nature.v.sermone.ij.B.
Subuenire alteri in malo in verbo vel facto ꝯ pernitiosum est.vij.ser.lij.per totū.
Superbia est regina omniū vitior ⁊ qualiter.j.sermone.xix.H.
Supbie quatuor sunt species ⁊ ꝯ graue vitium est.ibidem.H.B.
Superbus labi ꝑmittit in aliud peccatū vt humiliter:ibidē.B.
Supbie gradus sunt.xij.sicut ⁊ humilitatis: ibidem.O.⁊.xxj xxij.xxiij.per totum.
Superbia qualiter exterius ostenditur tam opere ꝯ ore.j.sermone.xxj.B.O.
Superbia in adinuentiōe nouitatis oꝝ namē:torum ponitur.vij.ser.xxj.O.
Superstitio quid est ⁊ q̄ sunt due species ei⁹ principales.j.ser.ij.B.
Supstitio in literis ad collum suspens⁹ aut in diuersis obseruationibus tempor:verborū:characterū ⁊ similiū vt facūt carminatrices est illicita.j.ser.iij.B.
Suspensio in quibus differt ⁊ cōuenit cū excōicatione ⁊ interdicto.v.ser.xj.H.
Suspensio quō differt a depositione ⁊ degradatione.v.ser.xxvj.H.
Suspensus dicit aliqs trib⁹ modis:ibidē.H
Suspensionē quis incurrit ipso iure plurib⁹ modis ⁊ causis.v.ser.xxvj.⁊.xxvij.p totum.
Suspensus vtrū post satisfactionem indiget absolutione.v.ser.xxvij.O.
Susurratio quomō differt a detractione.v. sermone.x.H.
Susurrator quomodo obligatur ad restitutionem.vij.ser.ij.per totum.
Alcrnatiorum officiū ꝯ crit minosum est.iij.ser.vij.B.
Taciturnitas triplex damnū inferre potest.vij.sermone.luij.H.B.O.⁊.lvj. per totum.
Taciturnitas mendacio pernitioso cōparat vij.sermone.luij.H.lvj.per totum.⁊.vij.sermone.j.H.
Tactus lubricus ꝯ pernitiosus ⁊ detestabilis.vj.sermone.j.B.
Tentare deum quid est ⁊ vtrum est peccatū j.sermone.B.O.
Tentatio ascribitur soli diabolo triplici rōne ix.⁊.x.sermone.j.B.
Tentari homine a diabolo vtrū est cōueniēs ibidem.O.
Tentationis motiuum in diabolo triplex est: ibidem.O.
Tentationis progressus lubricus ad modū leonis.ix.⁊.x.sermone.ij.H.
Temperantia vtrū est virtus ⁊ virtus cardinalis.iij.ser.xvij.H.B.
Temperantie gradus ⁊ alia de hac materia ponunt.ibidem.H.B.
Temperantie partes integrales ⁊ potentiales.iij.sermone.xix per totum.
Temperantie partes subiectiue.iij.sermone: xix.per totum.
Terra ⁊ similia per alluuionem adiecta cuius erit.vij.sermone.ix.B.
Testare p:ohibens repellitur ab hereditate iij.sermone.vj.B.
Testamentū spurys factum vtrū est validū:.iij.sermone.vj.per totum.
Testamentū condere qui nō possunt.iij.sermone.vij.O.
Testamentū infra qđ tempus exequi debet.iij.sermone.viij.H.B.
Testamenti executio vtrum ꝑter melius differri potest:ibidem.B.
Testamenti exequendi dilatio virum noceat defuncto:ibidem.B.
Testamentū nō exequens quale iudiciū meretur.ibidem.B.
Testamentū a religiosis vel clericis fructum: vtrum recipi potest.iij.ser.ix.O.
Testes veritatem nō manifestātes quid mereatur.vij:sermone.lvj.H.
Testes vtrū cogi possunt ad ferendū testimoniū.viij.sermone.j.H.
Testimoniū falsum virū semper est mortale.viij.sermone.j.H.
Testis vtrū pro testimonio ferendo aliquid recipere possunt:ibidem.B.
Testimoniū ferre vtrū est de necessitate salutis.viij.sermone.j.B.
Testimoniū aliquor repelli pōt.viij.ſ.j. O.
Thesauros condere vtrū est licitū ⁊ quibus vij.sermone.lxvj.B.
Tornearnenta sunt illicita ⁊ de corū pena.iij sermone.iij.B.
Torpor quid est vnde oriat.iiij.ser.xxxj.O.
Transgressor canonis quis esse censetur ⁊ qualiter punit.v.sermone.ij.O.
Translatio dominij rerū fit duobus modis scz auctoritate duplici.vij.ser.xxiiij.B
Translatio dominij auctoritate ꝑuata fit duo-

bus modis.vij.ser.xxiij.per totum.
Translatio rerum in alterū debet esse mere voluntaria:ibidem.H.
Trinitatis personarū ꝛ vnitatis essentie exemplum.j.sermone.x.H.
Vana gloria quomō differt a superbia.j.ser.xxv.H.
Vana gloria vtrū ꝛ quādo est mortale peccatum:ibidem.H.
Vana gloria vitium est capitale septem habens filias:ibidem.B.O.
Venditio ꝛ emptio quedā requirūt vt iuste agantur.vij.sermone.xxv.O.
Vendere res plusq̄ valent aut minus emere vtrū est licitum.ibidem:B.
Vendere res sin valutatem ementis vtrum est licitum:ibidem.B.
Vendere canus ꝓpter ꝓtractationem solutionis vtrū est licitum.vij.ser.xxj.per totū.
Vendens ꝛ statim uerum minus emens vtrum est vsurarius.vij.ser.xxxv.B.
Verecundia quid est ꝛ verum est virtus.ij.sermone.xviij.H.
Vindictam appetere vtrum ꝛ qualiter est licitum.sermone.ix.B.
Vindicta vtrum sit melius silendo vel respondendo.ij.ser.x.H.
Vindicta diuina multiplex tangitur.v.sermone.ix.H.
Violenta miserabilibus personis illata clamat vindictam.v.ser.v.O.
Violēta qualiter est auarine filia.vij.sermone.lxvj.B.
Virginitas vtrum est virtus ꝛ potissima virtutum.ij.sermone.xix.O.
Virginum defloratio quantū malum est.vj.sermone.ij.H.
Virginem corrumpens vtrum ꝛ qualiter illi obligatur:ibidem.H.
Virginitas vtrum est excellentior matrimonio ibidem.B.
Virginitas accipit duobus modis ibidē.B
Virginitas preferrtur matrimonio propter quinq;.ibidem.O.
Virginitatis aureola ꝛ in quo cōsistit propria virginitas:ibidem.O.
Virtutes theologice qualiter reformāt partem anie superiorē.ij.ser.viij.H.
Virtutes cardinales diuersis nominib⁹ appellantur:ibidem.H.
Virtus vtrum augmentantur ex cuentu sequentis.x.x.sermone.v.H.
Visitatores exigētes indebitas procurationes suspensi sunt.v.ser.xxvj.H.
Vita eterna q̄d ꝛ qualis est.j.sermo.xj.O.
Vnctio extrema quid est quid requirit ꝛ ad quid est ordinata.j.ser.xvij.H.B.
Vnctionis extreme multiplex est effectus ibidem.O.
Volucres inuente vel capte vtrum obligant ad restitutionē.vij.ser.ix.B.
Voluntas peruersa qualiter excecat intellectum j.sermone.v.O.
Volūtas peruertit duobus modis ibidē.O
Volūtas perfecte deo oblata q̄s accepta est j.sermone.xxij.H.B.
Voluntas vtrum moueri potest ab appetitu sensitiuo.ij.ꝛ.ser.ij.O.
Voluntas sola circa delicta vtrum est punienda ij.ꝛ.x.sermone.iij.H.
Voluntas benefaciendi vtrum habeat debz p⁹o facto:ibidem:B.
Votum quid est ꝛ que requiruntur ad eius perfectionem:ij.sermone.v.H.
Votum voluntarium est duplex:scz solenne ꝛ simplex:ibidem B.
Votum facere de meliori vtrū sit expediens ibidem.O.
Votum vtrum aliquod bonum factum facit magis meritorium:ibidem.O.
Votum facere vel implere quādā prohibent.ij.sermone.vj.H.B.
Vorū aliquod quodcūq̄ vtrum semper cōmutari pōt in voto religionis:ibidem.B.
Votum decedentis vtruz heredes adimplere teneantur:ibidem.B.
Votum vtrū semper obligat ꝛ statim ad perficiendum:ibidem.O.
Votum vtrum fieri potest de eo quod est indifferens.ij.sermone.vij.H.
Votum vxoris vtrum vir semper reuocare potest ꝛ econuerso:ibidem.H.
Votum continentie in matrimonio qualiter est seruandum ibidem.B:
Votum continentie comiolans ad nuptias quantū malum agit:ibidem.O.
Votum peregrinationis vtrum vnus coniugum facere potest sine cōsensu alterius:ibidem.O.
Votum coniugū ad religionem qualiter obligat:ibidem.O.
Votum religionis quos quando ꝛ qualiter obligat.ij.ser.viij.per totum.
Votum vtrum qualiter ꝛ per totum recipit

dispensationem:ibidem.O.
Usucapio quid est ꝛ de eius materia ponit. vij.sermone.xxiij.B.O.
Usurarij vtrum testamentum condere possunt.iij.sermone.vij.O.
Usurarijs publicis diuersimode participantes quomodo sunt excōmunicati.v.sermone:xxiij.H.
Usuras ab hostibus recipere vtrum est licitum.vj.sermone.xxxvj.B.
Usura qñ excusatur propter dubium vel periculum.vij.ser.xxxvij.per totum.
Usura quādo cōmittitur cōmunitati coacte et charitate vel cupiditate mutuando vel vltra sortem recipiendo.vij.sermone.xxxvij per totum.
Usura quid est ꝛ cur obligat ad restitutionez vij.ser.xl.H.B.ꝛ.xlvj.H.
Usura vtrum aliquando fuit permissa in aliquo casu ab aliqua lege.vij.ser.xl.B.O.
Usura ꝙ multa mala inducit: tam temporalia ꝙ corporalia.vij.ser.xlj.per totum.
Usurarius vtrum censendus est fur vl latro vj sermone.xlj.B.
Usurarius infinita spiritualia mala operat tanꝙ causa principalis.vij. sermone.xlij. xliij.xliij.ꝛ.xlv.per totum.
Usura maxime parit impenitentiaz propter tria.vij.sermone.xlij.H.
Usura ꝛ vtrum sub ea licet recipere mutuuz propter necessitatē.ibidem.B.
Usuras efficaciter autenticantes excōmunicant sunt excōicatione maiori:ibidem.O.
Usurarijs participantes nouem genera hominum obligantur ad restitutionem.vij. sermone:xliij.xliij.ꝛ.xliij.per totum.
Usurarius qualiter recipi potest ad sepulturam ecclesiasticā.vj.ser.xlv.O.
Usura triplex est scz animi: signi ꝛ pacti.vij. sermone.xlvj.H.
Vulnerās alium qualiter obligatur ad restitutionem.vij.ser.iij.H.B.
Uxor vtrum semp tenetur sequi virum etiaz vagabundum.ij.sermone.vj.O.
Uxores plures simul habere vtrum est de lege nature.vj.sermone.j.H.
Uxores plures simul habere vtrum aliqnando licuit et dispensatione.ibidem.B.
Uxor qualiter furtum cōmittit in rebus viri. vij.sermone.j.B.
Uxor vtruz restituere potest.furta vel alia iniusta sine viro:ibidem.B.

Explicit tabula decem preceptoz.

¶ De multiplicitate legum: Sermo ꝓambulus ſ.

¶ Preceptorũ diuine legis Speculũ aureũ: A deuoto ac ꝓdocto viro fratre Henrico berp ordinis minoꝝ de obſeruãtia, ꝑ inſtructiõe predicatoꝝ ⁊ cõfeſſoꝝ aliorũq; chriſtifidelium ſub forma Sermonum diligentiſſimo ſtudio compoſitum/feliciter incipit.

¶ De multiplicitate ac diuerſitate legũ: Sermo ꝑambul⁹ primus.

Inuenio aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis mee: ⁊ captiuum me ducentẽ in legem ꝓcti. Roma. vij. Ad euidentiã themat⁹ queri poteſt: Vtrum lex ſit aliquid rationis preferam cum nihil qđ eſt rõnis eſt in mẽbris noſtris: eo ꝙ ratio nõ vnit̃ organo corporali. Ad hoc rñdet Doctor ſanct⁹ prima. ij^e. q. xc. ꝙ lex eſt quedã regula ⁊ mẽſura actuũ ꝑ quã inducit aliquis ad agendũ vel ab agẽdo retrahitur. Dicitur enim lex a ligãdo quia ligat ad agẽdum. Regula autẽ ⁊ mẽſura humanoꝝ actuum eſt ratio que eſt primũ principiũ humanorũ actuũ: quia rõnis eſt ad finẽ ordinare qui eſt primũ principiũ in agendis ſm phm. In vnoquoq; autẽ genere id qđ eſt principiũ eſt mẽſura ⁊ regl'a uli⁹ gener̃: ſicut vnitas in genere numeri: primus mot⁹ in gñe motuũ. Ex quo relinquit̃ ꝙ lex ſit aliqđ pertẽs ad rõnem Verũtamẽ lex que eſt quedã regula ⁊ mẽſura dupliciter dicit̃ eſſe in aliquo. Primo ſicut in mẽſurãte ⁊ regulãte: ⁊ ꝺa hoc eſt ꝓprium rationis ideo per hunc modũ lex eſt in ſola rõne. Secũdo modo ſicut in regl'ato ⁊ mẽſurato: ⁊ ſic lex eſt in omnibus que inclinãtur ad aliquod ex aliqua lege: ita ꝙ quelibet mẽbrum ꝓuenies ex aliqua lege: poteſt dici lex: non eſſentialiter ſed q̃ſi per participationẽ: ⁊ hoc modo inclinatio membroꝝ ad concupiſcendum lex membrorũ dicitur: de qua ait ap'ls. Inuenio aliã legem ⁊c. ¶ Lex igitur eſt quedam ordinatio rõnis de his que ſpectant ad bonũ cõmune ꝓmulgata ab eo q̃ curã cõmunitatis habet. Et eſt multipler. Primo nãq; eſt quedã lex que dicit̃ eterna: qđ ſic ꝓbatur: ꝺa manifeſtũ eſt ꝙ mund⁹ ꝓuidẽtia diuina regit̃: ⁊ tota cõmunitas vniuerſi rõne diuina gubernat̃: ⁊ ideo ipa gubernano rer̃ in deo q̃ſi in principe vniuerſitatis exiſtẽs habz rõnez legis. Et ꝺa ratio rõnis nihil ꝯcipit ex tpe: ſed cõceptũ eternũ habet vt ór Prouer. viij. ide eſt ꝙ hmõi legẽ oportet dicere eterna. Oz̃ ſi obiect̃ ꝓmulgato eſt de rõne legis q̃ nõ potuit eſſe ab eterno: ꝺa nõ erat ab eterno cui ꝓmulgaret̃. Dicendũ eſt ꝙ lex eterna tã verbo q̃ ſcripto ꝓmulgationẽ habet eternã ex parte ei ꝓmulgãtis: ꝺa verbũ diuinũ eſt eternũ ⁊ ſcripta libri vite eſt eterna: licet ex parte creature ſuſcipiẽtis vl' audiẽtis nõ põt eſſe ꝓmulgato eterna. Et hec lex eterna nihil aliud eſt q̃ ratio diuine ſapiẽtie fin ꝙ eſt directiua oim actuũ ⁊ motionũ: ꝺa ſicut de⁹ ꝑ ſuã ſapientiã cõdidit: eſt vniuerſaꝝ naturaꝝ ad quas cõparat̃ ſicut artifex ad artificiata: ſic etiam eſt gubernator oium actuũ et motionũ que inueniuntur in ſingulis naturis. ¶ Hic queri põt. Vtrũ lex eterna ſit oibus nota ſicut ſentire videt̃ Aug⁹. li. de lib. ar. ꝙ eterni legis notio nobis impſſa eſt. Ad hoc rñdet bẽus Tho. prima. ij^e. q. xciij. ar. ij. aliqđ dupl'r cognoſci põt. vno modo in ſeipo: alio mõ in ſuo effectu: i q̃ reperit̃ aliq̃ eius ſimilitudo. ſicut nõ videꝫ ſolẽ in ſua ſubſtãtia cognoſci ipm in ſua irradiatione. Sic ⁊ dicendũ eſt: ꝙ legẽ eternã nullus cognoſcere põt ſm ꝙ in ſe ipa eſt: niſi ſolũ bri ꝺ deũ ꝑ eſſentiã videt. ſz oĩs creatura rõnal' ipſam cognoſcit ſm aliquã ei⁹ irradiationẽ vl' maiorẽ vel minorẽ. Oĩs enĩ cognitio veritat̃ eſt quedã ordinatio vl' participatio legis eterne q̃ eſt veritas icõmutabilis: vt ór Aug⁹. li. de vera religione. veritatẽ oẽs eq̃liter cognoſcũt ad min⁹ quantũ ad principia cõia legis naturalis: in alijs vero quidã plus quidã minus participãt de cognitiõe veritat̃: ⁊ ſm h̃ plus vl' min⁹ cognoſcũt legẽ eternã. Et ex hac lege eterna oĩs lex derivat̃: qđ ſic ꝓz: ꝺa i oib⁹ gubernãnb⁹ h̃ videm⁹ ꝙ rõ gubernationis a ꝓmo gubernãte in ſcõs derivat̃. ſicut rõ regẽ q̃ ſunt agẽda in ciuitate derivat̃ a rege ꝑ ꝓcepta ꝓ̃ in iferiores adminiſtratores: ⁊ i artificialib⁹ rõ artificialiũ actuũ derivat̃ ab architectore ad iferiores artifices q̃ manu opantur. Cũ igitur lex eterna ſit ratio gubernationis i ſupremo gubernãte, neceſſe eſt ꝙ non omnes rationes gubernationis q̃ ſunt in inferiorib⁹ gubernãnb⁹ a lege eterna diriuent̃: hmõi aũt rõnes ſũt quecunq; alie leges. ꝓter legẽ eternã: que

quanñ̄ pticipāt de ratiõe recta tantũ deriuatur a lege eterna. ¶ Secunda vero lex dicitur naturalis vel ius naturale. Et capit multis modis. Primo cõpetit oibus rebus q est quedã vis.i.facultas insita oibus rebus naturaliter. Dicit Ysp de cal.i.dist. in c. ius autẽ: q ista ius est quoddã ius a rerũ conditore singulis enibꝫ seu rebꝫ cõcessum: puta ignj q calefaciat: soli q luceat. rei grauj q descẽdat: leui q ascẽdat: adamãti q ferrũ attrahat accipitri q rapiat ꝛc. ista eni enia habẽt pdicta a natura ꝛ ideo ius naturale appellat: et ꝗa ius istud rebus insitũ est: ideo violari vel tolli non potest. Secũdo modo cõpetit rebꝫ animatis: ꝛ tunc ius naturale ꝺ̄ quidam stimulus vel instinctꝰ nature ex sensualitate proueniẽs ad appetendũ vel ꝓcreandũ vl̄ educandũ: ꝛ hoc iure dicimus q similia similibꝫ gaudẽt: q pulchra ꝺ̄s appetit ꝛ similia q̄ a natura p̄cedũt. Istud est ius de quo dicit q natura docuit omnia animalia: Verũtamen sine isto iure aial est interdũ ꝛ potest reprimi vel augeri vel etiam in totũ cassari: vt q non comedat filiũ: non nutriat: non cocat vel prosterat. Tertio modo cõpetit solũ ratiõe vtentibus: ꝛ tunc ius naturale est quedã ratio naturalis ab instinctu nature ꝓcedẽs. Et ius ex tali natura ꝓueniẽs dicit naturalis: equitas ex qua ratiõe naturali iura posita deriuant ex q̄ iquã surgit habilitas discernẽdi int̄ bonũ ꝛ malum. bonũ appetẽdi ꝛ sequẽdi: malũ vero fugiẽdi: vt dicit aplus Rom̄. ij. Gentes q̄ legẽ non habẽt naturalẽ ea que legis sunt faciunt: vbi dicit glo. ꝛ si non habẽt legem scriptam habẽt tamẽ legẽ naturalẽ q̄ quisꝫ intelligit ꝛ sibi cõscius est: quid bonũ sit ꝛ ꝗd malũ. Vnde cũ ab hoc iure discrepat homo tũc cõparatꝰ est iumẽtis insipiẽtibꝫ ꝛ similis factꝰ est illis. Ex hoc iure naturali Job se regebat tam pfecte q non inueniebat siñis illi i terra. Quarto modo cõpetit etiam rõnalibus quia tunc ius naturale dicit ꝓceptũ naturale vel ꝓceptũ decalogi quod fundatũ est in iure naturali: vt non furtum facies: non mechaberis ꝛc̄. Vnde omne ius diuinũ dicit etiã ius naturale quantũ ad p̄cepta: q̄ cessante etiam omni mãdato dei dicat illa rõ naturalis faciẽda. s.q deꝰ diligat ex toto corde: proximus sicut ipsemet. q non furet ꝛ silia. ¶ Tertia vero lex dicit humana: q̄ subdiuidit vt postea videbitur. De q̄ queri potest: Vtrũ congruebat dari lex humana p̄sertim cum lex naturalis sit quedã participatio legis eterne: sed ꝑ legẽ eternã oia sunt ordinatissima vt dicit Augꝰ. libro ꝓmo de li.ar. ergo videt q lex naturalis sufficit ad oia humana ordinãda. Ad hoc rñdet san. Tho. prima ꝙ̄. q. xci. q ex p̄ceptis legis naturalis q̄si ex quibusdã principijs cõbus indemõstrabilibꝫ necesse est q rõ humana ꝓcedat ad aliq̄ magis particulariter disponenda: q̄ dispositiones fm humanã rõnez adinuẽte dicũtur leges hũane. Verbi gr̃a: lex nature ꝺ̄t in gñali: non facies alijs qꝺ̄ tibi fieri non vis. Lex ꝺ̄o scripta dicẽ eadẽ in particlari: ñ occides ꝛc̄. ꝛ sic practice deducit ad oiuz noticiã: q̄ lex nature ex aliq̄ passione vl̄ mala ꝙsuetudie vel mala dispositiõe nature in aliq̄ rũ cordibꝫ q̄ntũ ad aliq̄ corrũpitur ꝛ obfuscatur: sicq̄ patet q sicut ex parte rõnis speculatiue p naturalẽ participationẽ diuine sapiẽtie inest nobis cognitio quedã cõmunis ꝓncipioꝝ: nõ tñ cognitio ꝓpria cuiuslibet veritatis sicut in diuina sapia ꝙtinet: sic etiã ex parte rõnis practice naturaliter hõ participat legem eternã fm q̄dam cõia ꝓncipia: nõ autẽ fm particulares directiones singulorꝝ q̄ tñ i eterna lege ꝙtinẽtur: ꝛ ideo necẽ ẽ q humana rõ ꝓcedat vlteriꝰ ad q̄sdã particlares legum sanctiones. ¶ Quarta denicꝫ lex ꝺ̄t diuina: quã dauid expetijt dicẽs: Legẽ pone mihi dñe viã iustificationũ tuaꝝ: q̄ nimiꝝ lex etiã nebꝫ necessaria fuit ad directionẽ humane vite ꝓpter q̄tuor rõnes. Prima ꝗa sicut ꝺ̄t Augu. in ꝓmo li. de li. ar. humana lex nõ põt oia q̄ male fiunt punire vel ꝓhibere: ꝗa dũ auferre vellet oia mala: sequeret q ꝛ tollerent multa bona: ꝛ impediret vtilitas boni cõmunis qꝺ̄ ẽ necessariũ ad humanã ꝙuersationẽ: vt ptz de meretricibꝫ q̄ si tollerent oia ꝙfunderent adulteria stupra sodomias ꝛ silibꝫ: vt ḡ nullũ malũ imꝓhibitũ ꝛ impunitũ remaneat: necessario fuit superuenire legem diuinam per quã omnia peccata ꝓhiberent. Et hoc tangit p̄s. dicens: Lex dñi immaculata. i. nullã peccati turpitudinẽ admittẽs. Secũdo q: lex humana tñ de bis legem ferre potest de quibꝫ ꝛ iudicare: qꝺ̄ solũ fieri potest de motibꝫ exterioribꝫ qui apparẽt hominibꝫ: ꝛ ideo necessariũ fuit q superueniret lex diuina que disponeret de motibꝫ interioribus que latent hoibus. Vnde addit psal. Conuertẽs animas: ꝗa nõ solum actus exteriores sed etiã interiores dirigit. Tertio: ꝗa lex nature vt dictũ est continet ipsa precepta in genere q̄ principaliter duo sunt. Primum

est? Qō vbi vis fieri hoc alijs facto. Scōm: Nō facias alqs qō vbi fieri nō vis. Nec descēdit ad ipas pticulares ꝯclusiōes. Modo ꝓter inclinationē hūani iudicij ꝑcipue de reb⁹ ꝯtingētib⁹ t pticularib⁹ ꝯrigit de actib⁹ hūanis diuersorū ee iudicia: ex quib⁹ diuerse t cōtrarie leges procedūt. Vt igit hō absq oi dubitatiōe scire possit qd ei sit agēdū: qd vitā dū: necessariū fuit ut in actib⁹ ꝓpijs dirigeretur p legē diuinit⁹ data: ō q constat q errare nō pōt. Hinc ꝓsequit ꝑa. Testimoniū dñi fidele. s. ꝓter certitudinē ꝟitatis t rectitudis. ¶ Quarto qz lex nature ꝑcipat cū eterna lege fm ꝓportionē capacitat⁹ hūane nature. fz qz hō ordinat ad finē beatitudis etne q excedit ꝓportionē naturalis facultatis hūane: nō oportet q supza legē naturalē t hūanam dirigat ꝑfectior t altior: imō ad finē vltimū supernaturalē qō fit lege diuinit⁹ data: p quam altiori mō ꝑcipitur lex eterna: ¶ Hunc igitur prosequēdo de lege hūana sciēdum q est quedā lex humana q ō: lex gentium q facta fuit humano genere multiplicato: nā añ dūtaxat lege naturali regebant ita q erant eis omnia cōia: ꝓcedebāt ei oia occupāti sicut dictum erat illis: quācūq terram calcauerit pes tuus tua erit. Post multiplicationem vero humani generis facta fuit hec lex per quā regiōes distincte sunt: bella orta t seruitutes secute t obligationes inducte. insti. de iure. na. §. ius autem gentium. Et fm H. boyc in c. de consti. simpliciter ista ligat omnes ꝓter papam t imperatorē nisi p eos vel per legē seu p canonem fuerit immutata. vt in. d. §. ius aūt gentium. vel eā nisi p cōsuetudinē rōnabilem t ꝑscriptam in aliquib⁹ fuerit abrogata: t hec lex data fuit ante legem mosaicam: post legem vero mosaicā t ꝓphēcā data fuit lex ciuilis q incepit a Phoroneo rege: quē postmodū alij secuti sunt in legis ciuilis editione. Vnde romani miserunt decē viros ad grecos p habēdis legibus. Greci vero miserunt romam quēdā sapientē expiri volentes an romani digni essent legibus. Qui cum rome venisset romani cogitantes quid vellet quendam stultū ad disputandū cū greco posuerunt vt si ꝑderet ei derisio esset. Grecus vero solo nutu disputare cepit t vnum deum significans vnū digitum leuauit stult⁹ autem credens q eum vno oculo cecare vellet duos digitos leuauit t cum hoc pollicem: sicut naturaliter euenit quasi vellet eum cecare ō vtroqz: grec⁹ tñ credidit q p ꝟ trinitatē ofide ret: deinde grecus manū aptā tenuit vt oñderet oia nuda t apta deo: stult⁹ ꝯto timēs alapā pugnū clausū ꝙsi repcussurus leuauit. grecus tñ intellexit p ꝟ q deꝰ oia palmo claudere ret: t sic credēs romanos dignos legib⁹ recessit t leges his sapientib⁹ romanis cōcedi fecit in ciuitate athenarū t lacedemonia: t sic lex ciuilis ortū habuit a grecis: sicut t q̄libet alia scia. Hec no. gl. in. l. y. ff. de. orig. iurꝫ. Et de hac lege ciuili dic. Hein. boyc vbi supza: q si nō pñt sine peto fuari tūc nullum ligāt in aliq̄ foro: qz rōne peti hz necessario lex canonu succūbere: si ꝯto sine peto fuari pñt t canonib⁹ cōcordāt: tūc oēs ligāt nisi papa t imperatorē: si tñ ꝯtant canonibus nunc ab oib⁹ sibi subditis etiam paganis sunt seruāda: non tñ ligāt in foro eccīe. ¶ Postro Jesu nato tres leges date sunt. Prima ēuangelica ad quā tenent etiam papa t imperator: q si ꝯtū cōstituunt vel faciunt non dicunt legē dare sed quod verius ē errare. vt ptz. xxv. q. i. c. sunt q̄dam. nisi in his q̄ sunt cōcilij ꝑfectionis. xvij. q. i. c. quisq̄s. Secūda lex ē aplica: de qua q̄ri potest: Vtrū statuta legis aplice de quib⁹ habetur. xxxij. disti. c. si subdiaconus. t. c. lector vel etiam statuta quatuor cōciliorꝫ principalium. de quibus. xv. disti. c. sicut. t. c. sancta: ligant omnes. Dicendū q illa sicut quatuor euangelia ligant oñes t seruari debent ab omnib⁹, nisi papā: t nisi p papā fuerint immutata vel correcta t nisi sint cōcilij perfectionis. Nam cū papa ꝓtātem suā non recipiat ab homine ꝟ a deo: vt ptz. xxij. di. c. sacrosctā. t sic est successor petri t vicarius dei nō nulla regula vel constitutio apostolica ipm ligat cū nō habeat imperiuꝫ per ipatē. Certia deniq̄ lex dicitur canonica q̄ procedit ex veteri t nouo testamēto: t tāq̄ vltima in alijs legib⁹ contenta cōplectens: nobilior t ꝑfectior merito iudicatur. Pro quo notandum fm Hein. boyc. in. c. de consti. q si statutum canonicū esset contrarium legi nature vel diuine morali vel noui testamenti tunc nō obligaret nec observari deberet. xxi. distin. c. inferior. xi. q. iij. c. qui resistit. quod si nō ē cōtrarium legi naturali vel diuine t ꝑcipit: tunc ab omnibus observari oportet. xxij. q. i. quod ꝑcipitur. vel si ꝓhibet tunc etiā obligat ꝓhibito eodem modo. Si vero ꝑcatur tūc nō ligat de necessitate licet iustū sit q obediatur. xxij. q. i. c. sic enim. Si indulget nō debet trahi ad ꝓsequē

dā:mñ q̄ ad illos quib⁹ indulget ⁊ ꝫ q̄s indulget seruari dz vt ptz i instituns de iure na. §. sz qđ principi. ⁊. iij. di. c. pmilegia. Si cōsulu cōsilio reuerēte tūc ab oībus obseruari dz ⁊ ligat sicut p̄ceptū ut patet extra de eta. ⁊ q̄: li. c. ad aures in fi. vbi de hoc p gl. vđ q̄ñq; q̄ sunt precepti consuluntur: vt ptz. xxviij. q. i. sic em̄: verumtñ cōsiliū pfectōis nō ligat nisi volentes. Ad laudē dñi nostri iesu christi.

¶ De cōsuetudinib⁹ ⁊ canonib⁹ abrogatis ac statutis inferiorum p̄latorum tribusq; generibus legatorum. ¶ Sermo p̄ambulus. ij.

INuenio aliam legem in membris meis repugnantem legi mētis mee. Vnde vtcunq; de diuersitate legū: ꝑ̄ā p̄ose quendū esse reor breui stilo p̄senti sermōe de duobus scz de cōsuetudinib⁹ ⁊ canonib⁹ per illas abrogatis ⁊ de inferiorū p̄latorum statutis. ¶ Quantū ad primū q̄n possit primo de canonibus ⁊ legibus abrogans p dissuetudinem tacito consensu: vtrū tales canones vel leges ligant vel pro iure allegari possint. Ad hoc dicendū q̄ ura abrogata p uis contrariū nō ligant nec pro iure allegari possint: qz papa Thelesphorus statuit vt sc̄ē hebdomadib⁹ a carnib⁹ ⁊ deinꝯ añ pascha clerici abstinere debeant. vt. iij. dist. c. statuimus. qđ. c. est abrogatū: de ꝯse. di. iij. c. sacerdotibus omnibus decretum ē. vt ante pasche solēnitatē non quinquagesima sed quadragesima teneantur: hoc ex concilio aurelianensi. ⁊ sic canones abrogati non ligant. Hic dicit Heim. boych in p̄ohemio decretalium: q̄ si allegatur talis lex decre. vt nis p se stans tunc taliter allegans crimen falsi commutat: ⁊ etiam quia contra mandatū seu p̄hibitionem pape facit infamis est. vt patet. vi. q. i. c. infames. ⁊. xix. dist. c. nulli. Si tamen allegat vt ius antiquum ad declarationem ⁊ noticiā noui iuris tunc potest allegari: qz noticia iuris antiqui necessaria est ad cognitionem iuris noui: vt no. Bern. ⁊ Hosti. in. c. nouit. extra de iudicijs. Verumtamen si lex vel canō est p̄ceptiuus: tūc tolli nō potest p solum abusum subditorū qz qđ p̄cipit necesse est adimpleri. xiij. q. i. qđ p̄cipit. alias em̄ penderet ex arbitrio subditorum qđ fieri nō deberet: vt ptz extra de postula. p̄ela. c. bone me. Ad maiorem tamen euidentiam sciendum de cōsuetudine q̄ cōsuetudo est ius vtēnū moꝛib⁹ institutū qđ p lege suscipit cū lex deficit. Sed q̄n cōsuetudo redacta est inscriptis tūc vocatur lex vel instituno. Et notādum generaliter q̄ vbicūq; lex deficit semper tenenda est consuetudo dummodo nō est iniqua vel alias a iure reprobata. Similiter vbicūq; cōsuetudo seruata periclitat anima nō valet ꝯsuetudo: ꝯtē si sit ecclesijs onerosa extra de cōsue. c. i. Nec valet vbi contradicit iuri publico cui nō p̄t qs renūciare: nec etiā valet ꝯ legē diuinā vel humanā. eo. ti. c. fi. Nec denicq; valet vbi est cōtra cōciliū vel alias cōtra iuris approbationē. extra de ꝯsan. ⁊ affi. nō dz. ¶ Quod si querit q̄n ḡ valet cōsuetudo. Dicēdū q̄ dū est p̄ter ius no ꝯ. tūc est seruāda siue sit vniuersalis siue sit particularis siue p̄scripta siue non. Vnde vniuersalis dicit vt orare ꝯ orientem vel deponere capitū in lectione euāgelij vel genu flectere in eleuatōe corpis christi: vel i tribus diebus rogationū ieiunare: nunc enim non est dubiū qn talis cōsuetudo dz obseruari. Sic ē ꝯtra ius humanū ⁊ tñ rōnabilis tunc si est p̄scripta debet seruari: sin aūt ⁊ sequitur legem tūc tollit legē sibi ꝯtrariā. ff. de legi. l. de quibus. Si p̄cedit ⁊ lex sequens facit mentionem de ꝯsuetudine sibi ꝯtrariā. tūc non tenet. ut de consue. c. non putamus. li. vi. Si vo nō facit mentionem tūc seruat. vt de consue. lib. vi. c. vi. ¶ Preterea quer̄i p̄ot an consuetudo possit tollere legē seu valeat cōtra legē. Ad hoc dicendum q̄ si lex ē cōsiliatiua ⁊ nullo modo ligatiua tunc valet cōsuetudo: qz lex non ligabat. Si aūt est p̄ceptiua tunc si cā legem tollere est penū inducere p se non valet cōsuetudo in oppositum. Sin aūt tunc p consuetudinem p̄t fieri aliqua modificatio fm Jo. an. in addi. spe. de consuetudinibus ad fi. In totum tñ tollere nō p̄t. Et nota q̄ equus punirī debet transgressor consuetudinis laudabilis sicut transgressor legis: extra ō simo. c. ad apostolicam. ⁊ in glo. fi. ⁊ ita obligatur religiosus ad laudabilem ⁊ bonā cōsuetudinē sui monasterij: sicut ad statuta vel iura seu leges sui monasterij. ¶ Quantum autez ad secundum querī p̄ot de statutis inferiorū p̄latorum: vtrum. s. tales statuta facere p̄nt ⁊ vtrum ligant in foro cōscie. Ad hoc dicendū generaliter q̄ sic: qz primo legati in p̄uincia sibi commissa statuta facere p̄nt que durāt etiā finita legatōe: vt ptz extra de offi. lega. c. Nemini dubium esse volumus quin

legatoz aplice sedis statuta edita in puincia sibi cõmissa durent tanq̃ ppetua: licet eandẽ postmodũ sint egressi Glo. Et si lata sunt sub anathemate q̃ cõtrafaciunt st excõicati. Pro quo sciẽdũ q̃ glo. in c. officij. e. ti. dicit q̃ ibidẽ fit mentio ỏ trib⁹ generib⁹ legatoz. Primo ỏ his q̃ mittunt a curia romana q̃ nõ sunt cardinales. vt in. c. a nobis missi. z illi nec extra pouncia sue legationis nec hoies alterius pouincie veniẽtes ad eos absoluere possunt nec bñficia conferre. vt pz in. c. officij nostri. Scỏo de his q̃ pterm ecclesiaz suarũ legationis sue sibi vend. cant auctoritate. z illi nec hoies sue puincie nec alienos etiã in sua pouincia exñtes absoluere possunt illos q̃ ꝓter violentã iniectionẽ manuũ in clericos excõi: canonẽ inciderũt: vt pz ibidẽ. c. excõicatis: nec etiã isti bñficia conferre pñt. Tertio de cardinalib⁹ legatis qui de latere pape mittunt: z bi ineũdo z redeundo vbicunq̃ z quoscũq̃ excõicatos p:o in. ecti one manuũ in clericos absoluere pñt. vt. e. n. q̃ trãslationez z bñficia conferũt: vt. c. officij. z mare transeũtes insignia papalia deferunt. Scỏo vero sinodus pouincialis statuta facere pỏt: vt patet. xvj. di. c. q̃ dicitis. Tertio sinodus epalis statuta facere non pỏt. vt patz. xvij. di. c. j. z addit ad quid eoz̃ concilia sunt vtilia. Verũm epo in sua dioceſi statuta facere pỏt super sua iurisdictione licet sup alijs non nisi consentiant bi quoz̃ interest vel ad minus due partes. vt pz extra ỏ maio. z obe. c. sicḣs venerit. in textu z glo. Quarto capitulũ pỏt facere statutum: vt pz extra ỏ ꝓsti. c. cũ accessissent. ¶ Quod si querit qualiter z quos ista statuta obligãt Dicendu q̃ statuta pape obligãt omnes. vt extra de ꝓsti. c. j. Sed si est statutũ particulare tũc ligat illos quos cõp:ehendi vult: vt de elec. c. nihil est. Hec tñ intelligũtur dũmodo non sint contraria legi diuine vel naturali. vt pz per Hein. boyc. in. d. c. j. de consti. Ex his etiã pz q̃ extrauagantes etiam ligant in foro cõscientie si saltẽ sunt uri cõsona: z tunc fm illam iudicari pỏt. Si tñ dissona fuerint uri tunc papa cõsulendus est: vt patz extra de fi de instru. c. pastoralis. vbi ỏz auctoritate presentium dixi statuendum. z cẽ: vide ibidem. ¶ Preterea de statuts inferioris prelati. s. archiepi epi z cẽ. q̃ obuiant canonicis statuis non valent: vt patz extra de maio: z obe. c. q̃ super his: vbi dicitur episcopũ nihil posse statuere in sinodo qỏ canonicis obuiet institutis. Porro si tale statutuz ledit superiorẽ seu tus superioris tunc etiã nõ ligat: vt extra de iure iuran. c. venientes. Non enaz statuere pñt in p̃udiciũ inferioz nec ligat: vt pz extra de loca. z cõduc. c. vestra. nisi tm̃ sup iurisdictione sua. i. q̃tũ ad sua: nec alterius interest. i. qñ p hoc alius p̃udiciũ nõ paraf: vel nisi eidẽ cõsentiat: vel ad minº due pties: q̃ si nõ fit p̃udicium iuris maioris tamẽ si statutũ est irrõnabile nõ valet nec ligat nec dicere sufficit ratiõa statutum est nisi causa statuti assignet. lxvij. di. c. cozepi vbi reuocat officiũ cozepoz. vide ibidem. z in. c. precedent. Nimirũ cũ in statuto debeãt debue cõditiões cõcurrere q̃ habent. iij. di. vbi dicit. Erit autẽ lex iusta possibilis fm naturã z cõsuetudinẽ patrie loco temporis q̃ conueniens: necessaria vtilis manifesta quoq̃: ne aliquid per obscuritatez incautum captione contineat: nullo pacto commodo sed pro cõi vtilitate cuncta conscripta: vide glo. Ỏ si rõnabile est tũc nõ ligat extra territorium statuentis. vt expresse pz ti. vj. de ꝓsti. c. vt animarũ salut: vbi dicit q̃ statuto epi quo iubet⁹ qui furtũ ꝓmiserũt excõicatiõis sntia promulgat subditi eius furtũ extra ipsius dioceſ cõmittẽtes minime ligari nesciũtur. Si vero cõmittit infra territoriũ statuentis tũc sitr nõ ligat probabiliter ignorantes vt pz extra ỏ clic. ex. depo. vel inf. c. aplice sedis: vbi dicitur verum q̃ tpe suspensionis ignari celebrãtis diuina vos reddit ignorantia probabilis excusatos: glo. nõ crassa z supina: secus tñ est in sntia interdicti qua liganur z absentes z ignorãtes. Cuius rõ est q̃ qñq̃ ferat ꝓter delictuz alterius: vt pz lib. vj. de sen. ex. c. si sntia: super verbo interdicti in nouella. crasse tñ z supine ignorãtes ligant vbi scientes ligarentur. Verũm scientes q̃ nõ sunt subditi rõne domicilij psone vel delicti cõtracti non ligat: vt pz extra de sen. ex. a nobis. j. q̃ extra territoriũ ius se non extendit. vt pz lib. vj. de ꝓsti. c. vt aiaz salut. ¶ Denicq̃ scientes qui sunt subditi rõne domicilij psone vel delicti ꝓtracti ligat q̃ rõne delicti cõmissi in territorio statuentis efficit delinquẽs de iurisdictiõe ipsius vt pz extra de priui. c. inter. de fo. cõpe. licet rõne delicti. z in glo. ¶ Lerez: vtrũ quis p̃sumat scire vel ignorare statutuz arbitrabit bonº iudex ex mora quã traxit in terra. s. modica vl magna: z indubio videt q̃ eius iuramento standũ sit fm Jo. an. de sen. ex. c. si vero. ij. Et notandũ gñaliter q̃ q̃ iurãt statuta vt

cõsuetudines loci vl̃ ecclie seruare ꝓpter tales iuramẽ nõ obligant ad illicita vl̃ impossibilia vel obuiantia ecclasticce libertati: nec ad ea debet intentio sua referri. ¶ Ad vltimũ q̃ri põt ꝙs iudicat esse trãsgressor canonis vel decretalis q̃ eiusdem aucẽs est cũ canone qđ diffuse phat.xix.di.c.j.⁊.iij.⁊ p totũ. Ad hoc dicendum ꝑm Hen.boyc.extra de elec.in.c.dudũ.ij.q si quicũq; ỗ correctus vl̃ retractus per aliũ canonẽ vel decretalẽ postea editũ:nunc cõtrauenies non est transgressor: vt pz.xxvj.di.ca.j. scz vnius vtonis virũ:qđ est correctũ per.c.sequens: ⁊.xxxvj.q. vlti.c. vlti.qđ est correctũ per.c.accedens .extra de rap.nam iuribus correcns nõ est vtendum. Si vero queris de nõ retractus per aliũ canonẽ:tunc dicendũ q̃ si nõ sunt approbati ỗ moribꝫ vtentiũ tales nõ obseruãs nõ dicitur trãsgressor:vt phat.iij.di.§. leges instituunt cum ꝓmulgant:firmant cũ moribus vtentiũ approbant. Sicut eñ moribus vtentiũ incõtrariũ nõnulle leges abrogate sunt ita moribus vtentiũ leges ipse confirmant. Unde ilud Thelephori pape qui decreuit vt clerici generaliter a q̃nquagesima a carnibus ⁊ delicijs ieunẽr:qđ quia moribus vtentiũ approbatũ nõ est aliter agentes transgressionis reos nõ arguit.ħ ibi. Et hoc sane intelligit qñ venit cõtra hmõi canones aucte consuetudinis legitime in cõtrariũ introducte eo q̃ non sunt canones preceptiũ vel phibitionẽ cõmẽtes:immo esset transgressor si cõtra talẽ consuetudinẽ legitimã veniret.xj.dis.in his rebꝫ: de quibus nihil certi statuit scriptura diuina mos populi dei ⁊ institutia maiorũ pro lege tenenda sunt:⁊ sicut ꝓuaricatores legũ diuinarũ:ita cõemptores ecclasticaꝝ cõsuetudinũ cohercendi sunt. Si ꝙs cõtrauenit nõ auctoritate cõsuetudinis legitime in cõtrarium introducte:quia nulla est sed cõtrauenit necessitate vrgente.tũc nõ est transgressor:qz necessitas legẽ non habz: vt patet extra de ꝓcõsue. c.quanto.⁊ de conse. di. v. c. discipulos cũ p segetes transeundo spicas euellerẽt ⁊ ederẽt ipsius christi vox innocentes vocat qz coacti fame hoc fecerũt:si m̃ cõtuen t voluntarie nõ necessitate ⁊ sunt precepta vel phibitiões et ex certa scia tunc est transgressor:vt.xxv.q: j.c.violatores canonum voluntarie ⁊c̃. vide ibidẽ. Si pinde ꝓtrauenit ex rõnabili causa quã ⁊ si legislator sciret nõ ỗcerneret esse seruandũ canonẽ:tũc nõ est trãsgressor: vt pz ex tra de obser.ieiu.c.consiliũ. Denicz canones ꝓcepta vl̃ phibitiones nõ cõmẽtes sed rãtũ diffinitiones si nõ sunt moribus vtentium approbati: nũc ꝙuiẽs nõ est transgressor secꝰ tñ si moribꝫ vtentiũ essent approbati .xj.di.c. in his. Sitr si cõtinent cõsiliũ vl̃ hortationẽ vt pz.i.ij.di.c.fi. Fallit tñ in consilio reuerẽtie qđ omno tenendũ est:vt pz di.vj.c.testamentũ. ¶ Ultimo quem põt qua pena transgressor legis vel canonis puniri debeat. Ad hoc rñdet Hen.boyc extra de elec.in.c. dudũ.ij. q ꝙ transgressione legis ꝙs punit pena sacrilegij:vt phat.C.de eroga.mil.annone.l.repetita .li. xj . Pro transgressione ꝙo canonis si transgredies credit ecclam romanã nõ hñe ptãtem cõdendi canones:nũc punit vt hereticus:vt pz.xix.di.c.nulli fas est. vbi glo. Qui dicit romanã ecclam nõ esse caput nec posse cõdere canonẽ ille est hereticus. Si vero credit romanã ecclam hñe ptãtem:sed tamẽ facit ꝓtranũ licet mandata transgredit non tñ est hereticus sed peccat. Si ergo in canone illo ꝓtra quẽ venit est pena certa apposita cõtra transgressorẽ illius.nunc illa tñ imponitur. vt notat. Joh.mo.de elec .c.cupientes.§.si ꝙo in discordia.sup ꝙbo peruenit.lib. vj.q si non est pena certa apposita:nũc est pena depositiõis:vt pz.iij.di.§.vlti:vbi dicitur Illi qui sacris nesciũ obedire canonibus penitus officio iubeant carere suscepto :non tñ ad primã offensam deponi debent vt. xxiij. q.ij.c.de illicita.⁊.ix.q.vl.c.pe. ¶ Lecz.cũ iustis nõ sit lex posita ⁊ qui spũ dei agunt nõ sunt sub lege. Quero v tr tales eñ obligant ad legũ obseruantiã vel canonũ. Ad hoc respondet Jasper ỗ calỗ.in.c.j.de cõst. in suo cõmento:q tales nõ sunt sub lege vel non tenent ad obseruantiã legũ vel canonuz inuitis volũtary:sic q̃ nõ cogunt p leges que malos cohercent: sed bñ dirigunt lege que vult q̃ maior ꝓtri obediat nõ obstante precepto cõtrario minor.xj.q.iij.c.nõ semp.c.iulianus c.q̃ resistit.⁊ hoc mõ sunt subiecti ⁊ illã seruãt q̃ hoc vult.s.q̃ lex carnis subiaceat legi spũs vt pz.xix.q.ij.c.due sunt leges : vna publica alia priuata. Ad laudem dei omnipotentis.

¶ De preceptis veteris ⁊ nouc legis:⁊ vtrum sint dispensabilia.

¶ Sermo preambulus. 3

AUdi israel ⁊ obserua vt facias que precepit tibi deus vt bene sit tibi. Deu.vj. Spūssanctus p organū illud singulare moysen loquens his verbis. Circa duo na precepta tria tangit principaliter. Primo nāq ostendit q audienda sint hilariter cum dicat. Audi israel: hoc ipm in eodez li. frequēter ingeminans. Nimirū cuz pcepta naturā lapsam releuent curando vulnus peccati meri to christi mentē quoq rōnalē ad vite pfectiōnē eleuent: ⁊ de vita brā certificent. Secō tangit q sunt retinēda memoraliter cū addit Et obserua. Vbi psequit. Erūtq verba hec que ego pcipio tibi hodie in corde tuo ⁊ narrabis ea filijs tuis ⁊ meditaberis sedens in domo tua ⁊ ambulans in itinere dormiens atq consurgens: nec solū corde sed etiā opere sunt pficienda. Vbi subdit. Et ligabis ea quasi signū in manu tua: erūtq ⁊ mouebunt int oculos tuos: scribesq ea in limine ⁊ ostijs domus tue. In themate quoq causam hoc adiungit dicēs. Vt facias q pcepit tibi dñs. Terno ostendit q obseruata pcepta a deo sunt pmianda eternaliter cum subinfert ⁊ bene sit tibi. Audi igitur israel ⁊c.

¶ Ad euidentiā aūt huius thematis pcio queri pōt: vtrū oīes boies erant obligati ad obseruantiā pceptoruz legis veteris. pserim cū dr Deut. xxvij. Maledictus qui nō permanet in sermonib legis huius: nec eos pficit ope. Nimirū quicūq subiicitur alicui regi necessario sequit q subdat etiā illius legi: sz lex vetus data est a deo q est rex omnis terre: vt dr in ps. Ad hoc rñdet doc. sanctus pma sēde. q. xvj. q lex vetus manifestabat pcepta legis nature ⁊ supaddebat quedā ppria pcepta. Quantū igit ad illa q lex vetus cōtinebat d lege nature omnes tenebant ad obseruantiā veteris legis: nō qz erant de veteri lege: sed quia erāt d lege nature q lex scripta est naturaliter in cordib hoim ⁊ manifestabat deo dilectis instructiōe angeloz. Dicit enim Diony. iiij. c. cel. hierar. q multa genitilium p angelos sunt reducti in deū: sicut Job ⁊ similes qui legē nature pfectissime obseruabant. Vnde apls Ro. ij. dicit q gentes q legē non habent naturaliter ea q legis sunt faciunt: sed quantū ad illa q lex vetus supaddebat nulli tenebant nisi ppls iudeoz: cuius rō est: quia data cū fuit pplo iudeoz vt quandā p̄rogatiuā sanctitatis obtineret ppter reuerentiam christi qui ex illo populo nasciturꝰ erat. Quecunq vero statuunt ad specialez aliquoꝝm sanctificationē non obligāt nisi illos: sicut ad quedam obligantur clerici qui diuino ministerio: ad q laici non obligantur: similiter religiosi ex sua professiōe obligantur ad que seculares non obligant. Vnde iudei quadā pfessionem tebant: vt patz Deu. xxvj. Profiteor hodie coram dño ⁊c. Sic etiā rex aliquādo quedā iniunxit suis ministris familiaribus ad que ceteri non obligantur.

¶ Notandum tamē q gentiles admittebātur ad obseruantiā legis: vt patz Exo. xij. vbi dicitur. Si quis peregrinoz̄ in vr̄am voluerit trāsire coloniā: ⁊ facere phase domini circumcidetur p̄ius omne masculinum eius et tunc rite celebrabit: eruq sicut indigena terre: ⁊ hoc ideo q: perfectius ⁊ securius salutem consequebant sub obseruātijs legis q̄z sub sola lege naturali. sicut ⁊ nunc laici transeunt ad clericatū ⁊ seculares ad religionem q̄uis absq hac saluari possint. Verūtamen cuz venit plenitudo temporis. plenitudo gracie christus apparuit: ⁊ habituuit in nobis qui filius grauc donans legem libertatis: abstulit illud iugum graue legis seruilis decernens ad illam suos minime obligari: decetero prout apostoli spiritu sancto pleni⁹ instructi responderunt. Act. xv. Vt his qui voluerūt in christo baptizatos inducere ad obseruantiam legis. Quid tentatis deuz imponere iugum super ceruicem discipulorum qō neq nos neq patres nostri portare potuimus: sed per gratiam Jesu christi credimus saluari sicut ⁊ illi. Nimirū cum dicit rabbi moyses q in veteri lege erant ducenta. xviij. precepta affirmatiua: quia tot ossa dicūtur esse in corpore humano ad designanduz q de omnibus membris debet homo seruire deo ⁊ bene operari. Precepta vero negatiua siue prohibitiua fuerunt secundū eundē trecenta lxv. quia tot sunt dies in anno ad designandum q nullo die homo debet transgredi legem: ita q precepta veteris legis in vniuerso erant quingenta. lxxxiij. ⁊ sic multo grauior erat ista seruare q̄z pcepta noue legis: ita q dominus diceret omnib vndeis. Venite ad me oēs qui laboratis ⁊ onerati estis ⁊ ego reficiam vos. Sequit. Jugū enim meū suaue est ⁊ onus meum leue. Hinc etiam dicitur p̄ma Joban. v. Hec est charitas dei: vt mandata eius custodiamus: ⁊ mādata eius

grauſa non ſunt:vnde dicit:Hec eſt charitas dei:q; charitatē dei hñt dei p̄cepta ſunt facilia:ſz nō hñt ſunt difficilia.Sicut Aug⁹.exemplū ponit de aue ſine plumis cui difficile ē volare:hñt ꝙo facile:ſimilit hñti puerſā volūtatē māndata videnť difficilia q̄ charitatē habēti ſunt facilia.Sed ne habeas qđ cauſer̄ nec q̄ras velamē excuſatiōis:dico q̄ cuilibet nō hñti charitatē facile ē eā hr̄e:q; de⁹ ſemp parat⁹ ē eā dare cuiq; ſe diſponēti eā recipere vt etiā exēplariter p̄z in ceſario de q̄dam puella ſeculari vaga ⁊ luxuriosa:q̄ rapta adiudicū vidit multos ad ſupplicia dānari:cūc iudicē ſupplicit oz̄as rīſum accepit.Quid me oz̄as:da mihi manimū digitū tuū ⁊ ego dabo tibi man⁹ meas.q̄ſi dicat:Da mihi modicā fidē q̄ te emēdes ⁊ ego dabo tibi gr̄am.Vñ dñs Deut.xxx.Māndatū qđ ego p̄cipio tibi hodie nō eſt ſup te nec procul a te poſitum nec in celo ſitum:ſz iuxta te eſt valde ſmo meus in oze tuo ⁊ in cozde tuo:vt facias illum.Ex quibus p̄z q̄ obſeruantia p̄ceptoꝝ eſt in noſtra p̄tāte. ℂ Secūdo igit queri p̄t:vtq; ergo dei p̄cepta ſint merito ſeruāda p̄ſertim cum dicit Dauid.Tu mandaſti māndata tua cuſtodiri nimis:adiciens penas diuerſas in lege veteri contemnentib⁹.Ad hoc reſpōdet Aſten.li.i.ti.iij.art.iij.q̄ p̄cepta diuina merito ſunt ſeruanda:qđ patet primo ex pte dei cuius auctē nulla maior eſt.ps.Tu ſolus altiſſimus ſup omnē terram.ipe ē em̄ dñs nr̄ iure creationis:iure gubernationis ⁊ iure redemptiōis.Exo.xx.Ego ſum dñs deus tu⁹ ecce primum.qui eduxi te de terra egypti:ecce ſecundum:⁊ de domo ſeruitutis:ecce tertium.Si ergo filij rechab tā arduā obediētiā exhibuerūt ſuo patri.O quid faciet viliſſima creatura ſuo creatori ⁊ redemptori.Nam legitur Iere.xxxv. q̄ filij rechab Ieremie ad iuſſum dñi vinū ꝓponēn ⁊ ad potū īuitanti:rñderūt. Nō bibemus vinum q̄ ionadab filius rechab p̄r nr̄ p̄cepit nobis dicens:Nō bibetis vinum vos ⁊ filij veſtri vſq; in ſempiternum ⁊ domos non edificabitis ⁊ ſementē non ſeretis ⁊ vineas non plantabitis nec habebitis ſed in tabernaculis habitabitis cunctis diebus veſtris.Sequit.Obediuimus ḡ voci ionadab filij rechab p̄ris noſtri in omnibus q̄ p̄cepit nobis ita vt non biberemus vinum cūctis dieb⁹ nr̄is nos ⁊ mulieres noſtre filij a filie noſtre ⁊ non edificauimus domos ad habitandum ⁊ vineas ⁊ agrum ⁊ ſementē nō habuim⁹ ⁊c.vide ſi placet.Sc̄ō p̄z ex parte noſtri q̄ māndatoꝝ obſeruatio eſt nobis fructuoſiſſima ad adipiſcēda dona ſpiritualia. In lege ꝓo veteri tanq̄ populo rudi etiā tpales benedictiones p̄mutebant obſeruantib⁹ ⁊ maledictiones trāſgrediētib⁹:vt p̄z Deut.xj.vbi dr. Ecce ꝓpono in conſpectu vr̄o hodie benedictionē ⁊ maledictionem: bñdictionē ſi obedieritis mandatis dñi dei veſtri q̄ hodie p̄cipio vobis:maledictionē ſi nō audieritis.Sz in lege gr̄e q̄ perfectior eſt ſpūales dūtaxat benedictiones ⁊ maledictiones ꝓponūtur in retributionē a deo q̄ p̄cepta p̄tēnentib⁹ ꝑ ſperuantib⁹ exigit: cōſeruās aūt aduerſitatib⁹ angit:vt āmiras.ps.diceret. Ecce ipſi pctōres ⁊ abundantes in ſeculo obtinuerūt diuitias:⁊ dixi ergo ſine cā ⁊c. Eſt tamen eoz obſeruantia nobis ſumme neceſſaria:q; dr Eccl.xj.vbi dr. Ecce ꝓpono in conſpectu vr̄o bodie benedictionē ⁊ maledictionem: bñdictionē ſi obedieritis mandatis dñi dei veſtri q̄ hodie p̄cipio vobis:maledictionē ſi nō audieritis.Sz in lege gr̄e q̄ perfectior eſt ſpūales dūtaxat benedictiones ⁊ maledictiones ꝓponūtur in retributionē a deo q̄ p̄cepta p̄tēnentib⁹ ꝑ ſperuantib⁹ exigit: cōſeruās aūt aduerſitatib⁹ angit:vt āmiras.ps.diceret. Ecce ipſi pctōres ⁊ abundantes in ſeculo obtinuerūt diuitias:⁊ dixi ergo ſine cā ⁊c. Eſt tamen eoz obſeruantia nobis ſumme neceſſaria:q; dr Eccl.xj.Si vis vitā ingredi ſerua mandata. Eſt inquā eoz tranſgreſſio periculoſiſſima. ps. Maledicti qui declināt a mandatis tuis:illa ſcz maledictione. Ite maledicti in ignē eternum. Hinc dom⁹ poſuit nos inter paradiſum ⁊ infernū vt ſciam⁹ nos nō aliter poſſe paradiſum ingredi vel infernū euadere niſi p obſeruantiā māda:oz: nec putem⁹ q̄ illa p̄cepta p̄ſertim.x.filij iſrl dūtaxat ſuſceperunt ſed etiā p poſteris ſuis: q; ligabant omnes p̄ntes ⁊ abſentes ⁊ futuros:ſm q̄ dicit Deut. xxix. Nō ſolum vobis hoc fedus fero ⁊ hec mandata confirmo :ſed cūctis p̄ſentibus ⁊ abſentib⁹.⁊ ideo p̄cepit patribus dñs vt inſtruerent in eis filios : vt p̄z in ps.lxxvij. Quāta mandauit patrib⁹ noſtris notū facere ea filijs ſuis vt cognoſcat generatio altera:ne ſcz prętendant excuſationem ignorantie.Tertio denicq; p̄z ex parte ipſoꝝ mandatoꝝ q̄ ſunt irrep̄henſibilia nihil irrōnabile continēna.ps.Lex dñi immaculata conuertens aias teſtimoniū ⁊c.p totū.⁊ Ro:vij. Lex q̄dem ſcā ⁊ mandatū ſcm̄ ⁊ iuſtū ⁊ bonuz. ℂ Tertio pinde q̄ri p̄t.Vtrū p̄cepta dei ſint diſpenſabilia p̄ſertim cum ſicut hō ſe hab̄ ad legē humanā: ſic de⁹ ſe hb̄ ad legē diuinitus datā: ſed hō diſpenſare p̄t in p̄ceptis legis q̄ hō ſtatuit:ḡ videt q̄ ⁊ de⁹. Hinc etiam furtū qđ omnib⁹ p̄hibuit filijs iſrael in egreſſu de egypto p̄cepit.⁊ qui homicidiū p̄hibuit abrāā de filicidio mandauit:ſic⁊ Ozee ad meretricē accedere mandauit qui īn fornicationē p̄hibuit. Ad hoc reſpondet ſanctus Tho. prima ſc̄e.q. c.q

nunc in p̄ceptis debz fieri dispēsatio cū incurrit aliquis casus particularis in quo si verbū legis obseruet intentioni legislatoris contrariat. Intento autē legislatoris cuiuslibet ordinat. Primo quidē z principaliter ad bonū cōmune. Scōo vero ad ordinē iusticie z virtutis: fm quē bonū cōmune ꝓseruat z ad ipm ꝓuenit. Et q̄ dant ꝙ p̄cepta q̄ cōtineāt ipam cōseruationē boni cōis z ipm ordinē iusticie et virtutis: hmōi p̄cepta ꝓtinēt intentionez legislatoris z ideo sunt indispensabilia: puta si poneret hoc p̄ceptū q nullus destrueret rēpublicam: nec ꝑderet ciuitatē hostib⁹: nec faceret aliqđ iniuste vl̄ male: hmōi p̄cepta sunt indispensabilia. sed illa p̄cepta q̄ traduntur tanq̄ ordinantia ad ista p̄cepta: dispensabilia sunt in q̄tuz p dispensationem in aliquib⁹ casib⁹ nō fieret p̄iudiciū primis p̄ceptis que cōtinēt intentionē legislatoris: vt si statueret q singulis noctib⁹ per vices vigilarent aliq ad custodiam ciuitatis obsesse: z fieret cū aliquib⁹ dispensatio ꝓpter maiorem vt liratem. Precepta ergo nature que cōtinent legislatoris intentionē nō sunt dispensabilia: z p̄cepta decalogi que sumūt ex lege nature: fm q cōtinent etiā intentionē legislatoris. Nam precepta prime tabule q̄ ordinant ad deū continent ipm ordinē ad bonuz cōmune z finale qđ deus est. Precepta ꝙo secūde tabule continent ipm ordinē iusticie inter homines obseruande: vt sz nullū fiat indebitū z cuilibet reddat debitum: z fm hanc rationē sunt indispensabilia: nec a deo nec ab hoie: quia dicit apl̄us .ij. ad Timoth. ij. q deꝰ fidelis permanens non pōt seipm negare: negaret eīm seipsum si ordinem siue iusticie auferret cum ipse sit ipsa iusticia. Unde p̄hibet in decalogo hominis occisio fm q habet rōnem indebiti quia sic cōtinet ipsam rōnem iusticie: z lex humana non potest hoc cōdere q homo indebite occidat: sed quia malefactores vel hostes reipublice occidi non est indebitū. iō non cōtrariat p̄cepto decalogi: nec est homicidium qđ illo p̄cepto p̄hibet: vt dicit Augꝰ. in primo de li. ar. Sic̄ si auferat alicui qđ suū erat si debitū est qđ ipsum amittat hoc non est furtum vel rapina q̄ p̄cepto decalogi p̄hibent: et ideo q̄n filij isr̄l̄ p̄cepto dei tulerūt egyptiorum spolia non fuit furtum q hoc eis debebatur ex ꝓmissione dei. Sic̄ abraam cum cōsensit occidere filiū nō cōsensit in homicidiū q hoc debitū erat ei occidi p mādatū dei q est dūs vite z mortis: q ꝑ ꝑcepta ꝓmi parentis oibus infligit penā mortis cuiꝰ ꝓprie si sit hō executor auctē diuina nō erit homicida. Similiter et Ozee accedens ad mulierē fornicariam vel adulterā non est mechatꝰ nec fornicatus: q accessit ad eā q̄ sua erat fm mādatū diuinū qui est auctor institutionis mr̄imonij. Uxōr vt quidā volūt accepit eā in vxorē. Sic ꝙ p̄cepta q̄tū ad rōnē iusticie quā cōtinent sunt immutabilia: sed q̄tū ad aliquā determinationē per applicationez ad aliquos actus: vt scz hoc vel illud sit homicidiū furtū vel adulteriū aut non: hoc est mutabile. qñq̄ sola auctoritate diuina in his q̄ a solo deo sunt instituta: sicut in matrimonio z alijs hmōi: qñq̄ etiā auctoritate hūana sicut in his q̄ sunt cōmissa hoim interdictioni: quia q̄tum ad hoc hoies dei vicem agunt non q̄tū ad omnia.

¶ Deinq̄ queri pōt: virū oīs lex posituа obliget in foro cōscie: p̄sertim cū ōz precipue de iure canonico. Ꝺōcunq̄ ligaueris z̄c. Ad hoc dicendū q qñ lex non inducit peccatū nec nutrit sed ordinat ad bonū cōe: tūc obligat etiā in foro ꝓscie: q tūc ab eterna lege derivatur et tales leges deꝰ per imperatores z reges instituit. Notandū tm fm Tho. ꝑma scōe. q. xcvj. Lex humana iusta est ex fine qñ ordinat ad bonū cōe: z ex auctoritate qñ non excedu potestatez cōdentis: z ex forma quādo fm qualiratē ꝓportionis subditis onera ꝓponit in ordine ad bonū cōe. Cū eīm q̄libet hō sit ps multitudinis: hoc ipsuz qđ est z qđ habet est multitudinis: sicut z quelibz pars id qđ totiꝰ est. Sicut ergo natura infert aliqđ detrimentuz parti vt saluet totū: sic̄ talis lex humana proportionabiliter inferens onera ꝓpter bonum cōe iusta est z obligat in foro ꝓscie. Et contra lex iniusta est ex fine qñ onus ꝓpter vilitatem cōem nō ponitur sed forte ꝓpter q̄liam z cupiditatem imponentis: vel ex auctoritate qđ se extendunt vltra potestatem faciēs: vl̄ ex forma qñ subditis inequaliter imponunt onera: vel inequaliter ad bonum cōe ordinet: et tales nō sunt leges sed violentie: nec obligāt in foro conscientie nisi forte ꝓpter scandalum vitandū z tribulationē: ꝓpter qđ homo tunc iuri suo cedere debet: iuxta illud Matth .v. Qui angariauerit te mille passus: z qui abstulit tibi tunicā. Esset etiā iniusta si preciperet id qđ est cōtra legem diuinā: z tunc deo magis q̄ hominibus obediendū est. Ad laudem dei omnipotentis.

¶ De decē ꝑceptis t quō christꝰ illa per legem gratie perfecit t adimplenit. ¶ Sermo preambulus. 4

AUdi israhel t obserua Deutro. vi. ꝙ̄ prosequendo de ꝑceptis decalogi. Sciendū q̄ fm apostolū plenitudo legis est dilectio: t ideo oia ꝑcepta t eoꝝ adimplento salutifera originaliter emanant a radice charitatis tanq̄: a fontali suo principio t in ipsam vltime ordinant tanq̄ in finē t terminū cōpletiuū: qđ sic ptz: Nā ꝑcepta prime tabule q̄ sunt tria: vt dicit glo. q̄. xxxij. q. vij. in. c. quid in omnib⁹. emanāt a dilectione dei t finaliter nos ordināt in deū. Precepta vero secunde tabule emanāt a dilectione ꝓximi t finaliter nos ordināt respectu proximi. Pro q̄ notandum q̄ pfecta dei dilectio primo mentē vnit diuine prāti t vnitati: q̄ pfecta dei dilectione sic bō vnit deo q̄ oēs actiones suas in dei laudē refert t honorē potentiam eius cū obsequio venerādo t vnum deū fideliter credendo: q̄ ad primū mandatū q̄ referť ad patrē. Hinc Exo. xx. t Deut. v. precipit: Nō habebis deos alienos coram me: vel non facias tibi sculptile nec oēm similitudinem. In q̄ fm Aug. includit qđlibet obsequiū operis deo necessariū exhibendū. Secđo per eā oēs locutiones suas refert in honorē deitatis. t sic ordinatur in reuerētiā oris que debetur diuine veritati quo ad personaꝫ filij et sic est scđm ꝑceptū .s. Non assumes nomen dei tui in uanū. Tertio per eā oēs affectiones suas refert in honorē diuine bonitatis eidem p amorem pfectū suauissime inherendo quo ad tertiū mandatum qđ in deuotione cordis implet que debet diuine bonitati. quo ad personā spūssancti: t includit in illo. Sabbata sanctifices. Porro q̄ alia ꝑcepta emanant a perfecta dilectiōe primi. sicut ptz. Cōstat em q̄ qui primū suum perfecte diligeret ꝓximum libenter honoraret t eius necessitatib⁹ studiose subueniret t nunq̄ nocumentum aliqđ sibi inferret nec corde nec ore nec opere: t in his includūtur precepta scđe tabule: t hec ꝑcepta decalogi data explicite p legem nature sunt in corde cuiuslibet hois implicite naturaliter inscripta. q̄ illud preceptū legis nature Qđ tibi non vis fieri alteri ne feceris: includit in se omnia ꝑcepta negatiua. vt nō occides: non furtū facies ꝛc. ¶ Vnde ad maiorē euidentiā sciendū q̄ hō ordinat in primū duobꝫ modis. A primo mō in bñficentia vt bona q̄ pōt in primū ipēdat: t sic est q̄rtū ꝑceptū. s. Honora ꝓrem t matrē Secundo mō in innocētia: vt proximo nihil iniuste inferat nec noceat: qđ fieri pōt tripliciter. Primo opere q̄ quis primo nocet vl̄ in ꝓpria ꝓsona ꝓpria qđ est quintū ꝑceptū. s. Non occides: vl̄ in ꝓsona coniuncta: ꝓpria qđ est sextū ꝑceptū sex Nō mechaberis: vl̄ in inferiori ꝓba: cōtra qđ est septimū ꝑceptū. s. Nō furtū facies Secđo quis infert nocumentū ore: ꝙ̄ qđ est octauū ꝑceptū. s. Nō falsum testimoniū da vbi fm Aug. phibet oē mendaciū ipicite et oē nocumentuꝫ oris respectu primi. Tertio ds infert nocumētū primus ꝫ̄tū in se est corde. s. q̄n cogitat malū ꝓpria primū dupliciter. Vel hoc est respectu rei rōnalis t cōtra hoc ꝑcipit. Nō ꝙcupisces uxorē ꝓximi tui: vel respectu rei irrōnalis: t ꝙ hoc est decimū ꝑceptū. s. nō ꝙcupisces rē primi tui. ¶ Hic q̄ri pōt: vtrum oia ꝑcepta veteris legis moralia reducant ad decē ꝑcepta decalogi: presertim cū pria t principalia legis ꝑcepta sint. Diliges dñm deū tuū t diliges primū: vt dicitur Matth. xxij. ꝫ ista duo nō videnť ꝓmeri inť ꝑcepta decalogi. Ad hoc rndꝫ doc. sctūs ꝓma ꝫ^e. q. xcvij. q̄ precepta decalogi differūt in hoc ab alijs legis preceptis: q̄ precepta legis decalogi p semetipm deꝰ dr ppīo proposuisse. Alia vero precepta ꝓposuit ppīo p moysen. Illa q̄ ꝑcepta ad decalogū pinēt quoꝝ notitiā hꝫ hō p seipm a deo: hmōi ꝓo sunt illa q̄ stant cū fide infusa diuinit⁹ innotescūt: t ireꝝ illa q̄ stant ex ꝓncipijs cōibus modica cōsideratiōe cognosci pñt. Inter precepta igitur decalogi nō ꝓponunť duo genera ꝑceptoꝝ. s. illa q̄ sūt ꝓma t cōia q̄rū nō oportet aliā edītionē ee nisi q̄ sunt scripta in rōne naturali q̄ si p se nota rōni vel p naturā vel p fidē: vt precepta de dilectione dei t ꝓximi: q̄ iñ ꝓponeť in decē preceptis: sicut ꝓncipia in ꝓclusionib⁹ p primis: ita q̄ oia precepta decalogi ad illa duo referūť sicut cōclusiōes ad cōia ꝓncipia Secđo inter precepta decalogi nō cōputanť illa q̄ p diligentē inquisitionē sane inueniunť rationi cōuenire: hec em ad ppīm a deo pertinent mediante disciplina sapiētie. Cū em ratio debita in alijs virtutib⁹ sit magis latēs iniusticia: ideo precepta d actib⁹ aliaꝝ virtutū nō sunt tam nota populo: sicut ꝑcepta de actib⁹ iustitie. Hinc actus iustitie specialiter cadūt sub preceptis decalogi que sunt ꝓma

legis elemēta. Actus vero aliaꝝ virtutū nō
q̄ indigēt maiori explanatiōe ⁊ informatiōe
sapiēs: illa mī q̄ p sapientes cognoscunt cō
munēt etiā in p̄ceptis decalogi licz ecōuerso .s.
sicut cōclusiones in p̄ncipijs. ¶ Secdo q̄ri
p̄t cū q̄dā p̄cepta sint affirmatiua ⁊ q̄dā ne-
gatiua. Que ē dīa inter obligatiōē p̄cepto
rū affirmatiuoꝝ ⁊ phibitionē negatiuoꝝ Ad
hoc rīdet Alten.li.ſ.tu.ij.arti.q.q p̄ceptū af-
firmatiuū qđ restrictiue noīe solet dici p̄ceptū
obligat semp.i.oī tpe ſz non ad semp.i.ad oē
tēpus: ⁊ hoc intellige tā de p̄ceptis decalogi
q̄ iuris naturalis. Verbi gr̄a. Honora pa-
trē tuū ⁊ ma.t. p̄ceptū est affirmatiuū qđ me
obligat semp: q: semp teneor honorare p̄z
sed nō ad semp honorandū: q: hoc nō esset
expediēs nec possibile: ſz tm cū opportunitas
occurrit ⁊ tempus req̄rit. Preceptū ꝙo nega
tiuū obligat semp ⁊ ad semp: sicut nō mecha
beris: q: semp teneor: ⁊ q̄cūq tpe nō mecha
ri. Nimirū cū p̄cepta negatiua sint de pecca
tis que p se mala sunt nec bñ fieri p̄nt: vt p̄z
extra de iureiuran.c.ſ si ch̄ristꝰ.ꝙ.q̄dā. Et p
tanto dicit q̄ potius debz quis oīa mala pa-
ti q̄z malo consentire.xxxij.q.v.c.ita ne. Sed
p̄cepta affirmatiua nō obligāt ad semp ſz
cū debitis circūstantijs: immo propter inde-
bitas circūstantias q̄s excusat ab illorum ob-
seruantia: ita q̄ interdū filius dicere potest
immo debz parentib⁹ nō noui vos.xciij.di.c.
diaconi. Vlti. vide pulchrū p̄cessum ⁊ glosaz
et sic excusat a p̄cepto de honorādis parēti-
bus. Huius ratio est q: p̄cepta affirmatiua
inducūt ad actus virtutū: sed actus virtutū
nō h̄nt fieri q̄libet modo sed obseruatis debi
tis circūstantijs q̄ req̄runt ad hoc q̄ sit actꝰ
virtuosus: scz vt fiat: vbi: q̄n ⁊ quō debz. He
vero circūstantie ꝓsiderant ꝑtes que ꝑter finē
qui est bonū virtutis .iij. di.c. facte sunt autē
leges. vbi ergo cessat circumstantia sine qua
nō p̄uenit ad bonū virtutis: tūc obmittit ob-
seruātia p̄cepti sine pcō. Verūtñ interdum
circūstantie cessante nō tollit bonū virtutis li
cet ꝑter hoc non perfecte attingit: ⁊ sic dicit
ph̄s.ij. Ethicq̄ si parū discedat a medio nō
est cōtra virtutē: sed si multū tūc corrūpit vir
tus in suo actu. ¶ Tertio q̄ri p̄t vtrū pcā
q̄ fiūt cōtra p̄cepta p̄me tabule grauiora sint
q̄z cōtra p̄cepta scde tabule vl̄ ecōuerso. Ad
hoc rīdet sanctꝰ Tho. in q̄libet⁹ q̄ formal
rō pcī mortalis auersiōe a deo ꝓsistit. Si em
essz inordinata ꝙersio ad bonū cōmutabile

sine auersiōe a deo nō eēt pcm̄ mortale. Cū
igit̄ p̄cepta p:ie tabule p̄m se directe ordinēt
hominē in deū: ⁊ iō dicant ad dilectionē dei
p:inere: iō pcā q̄ sunt p:ira p̄cepta p̄me tabu
le p se ipoꝛtāt auersionē a deo. Pcā ꝙo q̄ sunt
p:ira p̄cepta scde tabule. p se q̄dē deordinant
nos p̄ncipaliter circa bona cōmutabilia: cir-
ca q̄ ordinamur p p̄cepta scde tabule: ex con-
sequēti ꝙo deord nāt nos a deo. Hūc aūt in
vnoquoq̄ gñe potissimū. i. qđ p se ē: ⁊ iō pcā
q̄ sunt ꝫ p̄cepta p̄me tabule ſz gen⁹ suū sunt
grauissima in genere pcōꝝ. ¶ Quarto q̄ri
p̄t: vtrū lex noua legē veterē ⁊ decalogū im
pleat: iuxta qđ inuere videt dñs Matth̄ .v.
dicens. Nō veni legē soluere sed ad implere
Ad qđ rīdet sctūs Tho. p̄ma ²ᵉ.q.cv.q lex
noua cōpat ad legē veterē sicut pfectū ad im
pfectū. Dē aūt pfectū adimplet qđ impfecto
deest: ⁊ sm hoc adimplet legē v eterē in q̄ntuz
suppler illud qđ legi veteri deerat. In lege enī
veteri duo p̄nt ꝓsiderari. s. finis ⁊ p:ecepta in
lege cōtenta. Finis aūt cuiuslibet legis est: vt
hoies efficiant iusti ⁊ virtuosi: vñ ⁊ finis vete
ris legis erat iustificare hoim: quā quidē
lex vetus efficere nō poterat sed q̄busdā cere
monialib⁹ factis figurabat ⁊ verbis p̄mitte-
bat: ⁊ q̄ntū ad h̄ lex noua legē veterē implet:
iustificando ꝑ virtute passionis ch̄risti. Et h̄ est
qđ apl̄s dicit Ro.iij. qđ impossibile erat legi
deus filiū suū mittēs in sīl̄itudinē carnis pcī
damnauit pcm̄ in carne: vt iustificatio legis
adipleret̄ in nobis. ¶ Qđ si q̄rit quō lex no
ua iustificat. Dicendū q̄ ad eā duo pertinēt.
Vnū quidē p̄ncipaliter ſz ipsa grata spūs
sancti interius data: ⁊ q̄ntū ad hoc iustificat.
Hinc etiā dicit lex gratie. Vñ Augꝰ. in li. de
spū ⁊ l̄ra dicit ibi. s. in veteri testamēto lex ex-
trinsecus posita est qua inuisti terrerent̄: hic
.s. in nouo testamēto intrinsecꝰ data qua iusti
ficarent̄. Secūdario ꝙo documēta fidei ⁊ p̄-
cepta ordinantia affectū humanum ⁊ huma
nos actus ⁊ q̄ntū ad h̄ lex noua nō iustificat.
Vñ apl̄s .ij. Cor.iij. L̄ra occidit: spūs autē
viuificat qđ Augꝰ .exponit in li. de spiritu et
l̄ra dicens: q̄ per l̄ram intelligit̄ quelibet scri
ptura extra homines existens etiā moralium p
ceptorum qualia continentur in euangelio.
Vnde etiā litera euangelij occideret nisi in-
terius gr̄a fidei sanāus eēt: ⁊ sic lex noua ve-
terem adimplet q̄ntū ad adeptionem finis.
¶ Secūdo veterē adimplet q̄ntū ad p̄cepta
in lege contenta: q: dūs ordinauit quō p:ece

pra veteris legis tutꝰ seruarent. Vñ lex vetus statuit q̄ nullus puraret: z hoc rursus cõ seruat si penitus a iuramento abstineat nisi in casu necessitatis: sic etiam dñs moderauit dimittũ per libellũ repudij. Sitr etiã prohibuit legẽ talionis. Matth. v. Tarum enim lex modũ vindicte vt non procedet ad immoderatã vindictã a q̄ dñs perfectus eã remouit quẽ a vindicta penitus abstinere monuit: sic circa odiũ inimicorum remouit falsum intellectũ phariseoꝝ nos monens vt odio habeamus culpa nõ psona. ¶ Ad maiorẽ intellectũ sciẽdũ sm tho. ibidẽ. q. cvj. q̄ dñs circa illa legis p̃cepta adimpletionem apposuit in quibus scribe z pharisei rectũ intellectũ non habebãt: z hoc cõtingebat p̃cipue circa tria p̃cepta decalogi. Nã circa prohibitionẽ adulterij z homicidij putabãt solũ actũ exteriorẽ prohiberi non aũt interiorẽ appetitũ. qd̄ magis credebant circa adulteriũ z homicidiũ q̄z circa furtum z falsum testimoniũ: q̄ motꝰ ire tendens in homicidiũ z motus cõcupiscẽtie tendẽs in adulterium videnf inesse nobis aliqualiter a natura: nõ aũt appetitus furandi vel falsum testimoniũ dicẽdi. Circa periuriũ vero falsum habebant intellectũ credentes periurũ quidem esse pctm̃: iuramentum autẽ p se esse appetendũ z frequentandũ eo q̄ videf ad dei reuerentiaz pinere: z iõ dñs his tribus addidit z implenonẽ apposuit: vt ptz Matth. v. Sikiter circa p̃cepta iudicialia duplicuter errabant. Primo q̄ q̄dã in lege moysi tradita tã q̄ pmissiones estimabant esse per se iusta. s. repudiũ vxoris vsura ab extraneis: z ideo dñs repudiũ vxoris prohibuit. Matth. v. Et vsuraz acceptiõez. Luc. vj. dicens. Date mutuũ nihil inde sperãtes. Alio modo errabãt credentes quedã q̄ lex vetus instituerat facienda propter iusticiã esse exequendã ex appetitu vindicte z ex rerũ tẽporaliuz cupiditate vel ex inimicoꝝ odio z hoc in trib⁹ p̃ceptis: nam appetitũ vindicte credebãt esse licitũ propter p̃ceptũ datũ ỏ pena talionis: qd̄ quidẽ fuit datũ vt iusticia seruaref nõ vt homo vindictã q̄reret: z iõ dñs ad hoc remouẽdũ docet animũ hois sic debere esse paratum. vt si necesse sit etiam parat⁹ sit plura sustinere. Dorũ autẽ cupiditatis estimabant esse licitum̃ ppter p̃cepta iudicialia in quibus mandat restitutio rei ablate fieri etiam cum aliqua additione qd̄ lex mandauit ppter iusticiam obseruandã non vt daret cupiditati locũ: z iõ dñs docet vt ex cupiditate nr̃a nõ reputemus sed parati simus: si necesse fuerit etiã ampliora dare. Dorũ vero odij credebãt esse licitũ ppter p̃cepta legis data de hostiũ interfectiõe: qd̄ quidẽ lex statuit ppter iusticiã implendã nõ ppter odia exacerbanda: z iõ dñs docet vt ad inimicos dilectionẽ habeamus z parati simus si opus fuerit etiã benefacere sm p̃parationẽ animi. Tertio dñs adimpleuit p̃cepta legis superaddẽdo q̄dã pfectionis cõsilia: vt ptz Matth. xix. vbi dñs dicenti se p̃cepta veteris legis seruasse: rñdit: vnũ nbi deest: si vis perfectus esse vade et vende oia q̄ habes ꝛc. que tñ cõsilia non important necessitatẽ sed in eoꝝ optione ponunt quib⁹ datꝰ: z iõ conuenienter in noua lege que lex libertatis est: sup p̃cepta sunt addita quedã consilia: non aũt in veteri lege q̄ lex seruitutis erat. Verũm licet q̄dã in se ponantur in optione tñ non mediocriter peccãt qui speciali gr̃a ad hec vocati pficere dissimulãt magnũ em̃ pctm̃ cõmittunt vbi ppositum sancti deserit: vt ptz. xx. q. j. c. puelle.

De p̃ceptis decalogi. Sermones fris Heinrici herp: feliciter incipiũt

¶ Sermones de primo p̃cepto.

¶ De adoratione latrie: hyperdulie: dulie ac de reliquijs veneratione q̄z sanctoꝝ. ¶ Sermo primus.

NOn habebis deos alienos coram me. Non facies sculptile nec omnem similitudinẽ que in celo est desursum z que in terra deorsuz: nec eorũ que sunt in aquis. Non adorabis ea nec coles. Exodi. xx. que sunt verba primi p̃cepti. ¶ Ad cuius euidentiã queri potest. Vtrũ istud p̃ceptũ conuenienter tradat presertim cũ pertineat ad religionẽ. Dicit em̃ religio a religãdo ea q̄ sunt diuini cultus: recolegit em̃ ea que ad diuinũ cultũ pertinent. Sz religio cum sit vna virtus vnũ actũ habet. In h̃ vero p̃cepto prohibent tres actus: vt ptz intuenti. Ad h̃ rñdet sctũs Tho. scda scde. q. cxxj. q̄ ad legẽ pertinet homines facere bonos: hunc oportet p̃cepta legis ordinari sm ordinẽ generationis: quasz hõ fit bonus: in quo ordine duo sunt attendenda. Primũ est q̄ prima pars ponitur sicut in generatione aialis pmo cor generat: z in

domo primo fundamēnum ponit.in bonitate vero anime prima pars est bonitas voluntatis ex q̄ ds bene vult alia q̄libet bonitate. Bonitas aūt volūtatis attendit ad obiectū suum qđ est finis:z iō in eo q̄ erat p legē instituēd⁹ ad ꝑfectē opter primo q̄si ponere fundamētū religiōis p quā homo debite ordinat in deū q̄ ē ultim⁹ finis būane volūtatis. Scđo i ordine generatiōis attēdēdum ē q̄ primo p̄cia z impedimenta tollant sicut agricola primo purgat agrū z postea ꝓiicit semina:sm illud Hiere.iiij. Nouate vob nouale z nolite serere sup spinas. z iō circa religionem primo ds erat instituēdus vt impedimēta vere religiōis excluderet:p̄cipuum ipedimētū religiōis ē q̄ hō falsos deos ibereat.sm illđ Matth.vj. Nō potestis deo seruire z māmone:z iō i p̄cio p̄cepto legis excludit cult⁹ falsorū deorū:cum dr: Nō hēbis deos alios. Sciēdū aūt q̄ hoc p̄ceptū appropriate respicit psonā p̄ris q̄tum ad volūtariū obsequiū qđ debet diuie p̄tāt: z hoc explicat cū dr: Nō hēbis deos alios.tc. qđ exponit dns Matth.iij.dicens scriptū ē. Dñm deū tuū adorabis illi soli seruies:i q̄ plura liter deorū euidēter excludit:z vn⁹ sol⁹ ver⁹ de⁹ colēdus p̄dicat.qđ expssi⁹ p̄t Deut.vi Audiuit dns deus tuus de⁹ vn⁹ ē. Diliges dñm deū tuū.tc. Hic q̄ duo p̄cipaliter p̄cēnda resultāt.scz de adoratiōe salutifera z idolatria. ¶ Quantū ad p̄mū qđ ponit Deu.vi. Dñm deū tuū adorabis z illi soli seruies:Queri pōt p̄cio:vtrū psone in diuinis vna adoratione debeāt adorari. Ad hoc rñdet Astēn. lib.i.q̄ sic:qz vna est excellentia vel existentia vel essentia trium personarum.z ideo vnus honor z vna reuerentia z per cōsequēs vna adoratio debet:in cuius signum Gen.viij.de abraam legit q̄ tres vidit.z vnum adorauit dicens:Dne si inueni gr̄am in oculis tuis tc. Et notandum sm Dam̄.li.iij.q̄ qz ex duplici natura composita sum⁹.s.intellectiua:z sensuali nō duplicem adoratiōnē deo offerim⁹ scz spūalem q̄ consistit in interiori mentis deuotione:z corpalē q̄ cōsistit in exteriori corpis humiliatione:sed ipa exterior adoratio fit ꝓpter interiorem vt sic per signa humiliatis q̄ corporaliter exhibemus excitet nr̄ affectus ad subiiciendū se deo:qz connaturale nobis est:vt per sensibilia ad intelligibilia proceda mus:z hec adoratio q̄ soli deo debetur in ꝓ⁹ nim ē p̄cipuum ois rei ꝓducti⁹ gubernatiuum z conseruatiū vocat latria: ¶ Q, si q̄ rirur vnum christ⁹ sit culti latrie adorand⁹ Ad h rñdet Richar.q̄ s. ds respectū hz p̄n cipaliter ad hūanitatē chr̄i sic ē creatura z iō n obstāte q̄ hūanitas ꝑbo sit vnita nō ē illi exhibēd⁹ cult⁹ latrie,put dicit glo.sup illud p̄s. Adorate scabellū pedum ei⁹:q̄ si caro chr̄i adoratur a nob nō adoratiōe latrie q̄ debet soli deo creatori:sz illa q̄ dulia dignior ē.i.adoratiōe hyperdulie q̄ scz debet excellēti creature sicut ē caro chr̄i:vnā ꝑgo:crux chr̄i:nam si creature exhiberet honor soli deo debitus ēt esset idolatria:Si vo p̄cipaliter respect⁹ hr̄ ad ꝑbū cū q̄ vna adoratiōe chr̄i hūanitas adoratur: sic hūanitati chr̄i latrie cultus exhibet q̄ vna adoratiōe adorat suppositū z naturas q̄ natura p suppositū:christ⁹ em̄ ē nomē p sone in duab⁹ naturis.sm Dam̄.z iō vna et eadem adoratiōe christ⁹ adorat pfect⁹ de⁹ z pfectus hō quē adoramus cum p̄re z spūsancto vna adoratiōe cū mēsa miata carne ei⁹ q̄ adoratur in vna hypostasi verbi. Ceterum alios sanctos adorant⁹ adoratione dulie q̄ i portat cultum veneratiōis ad sanctos quorum orationibus adiuuari speramus. ¶ Secūdo vero quer potest vtrū licitum sit habere imagines p̄sertim cum dns hoc in isto p̄cepto prohibere videatur dicens: Nō facies tibi sculptile:neq̄ oēm similitudinem vnde et Varro dicit aliquos romanos plus ānis cēnum. z.lxx. deum absq̄ simulachro coluisse. Ad hoc dicendum sm Dam̄.q̄ licitū est hr̄e imagines ꝓpter tres causas. Prima est ꝓpter simplicium rudiatē qui legem nesciunt in codice vt saltem legant in pariete:nam qđ facit scriptura legentibus hoc pictura facit idiotis cernentibus:z iō reprehenditur ille epūs q̄ fregit imagines inconsideratio zelo.de cōsec.dist. iij.c perlatum ē.vt scrib t Greg.papa seruio epō massilien. vide ibidem. Secuntū non debent adorari imagines put res quedam sunt qz hoc esset idolatrare:sed inq̄tū sunt figura alicuius rei. Hamidē ē mod⁹ quo ds fert i imaginem inquātū ē signū z in ipam rem cuius ē signum vel imago:z iō eadē est adoratio qua veneramur imaginem z rem cui⁹ est imago:qz non sunt imagines ad adorandū sed ad memorandum:z ois honor q̄ exhibet imagini.sm Dam̄.ad protot:pum.i.ad illud ad qđ est imago refertur. Secūda cā ē ꝓpter affectuum tarditatem vt qui ad deuotionem non mouentur ex auditis saltem moueant ex visis. Tertia causa est ꝓpter memorie labilita

tem:vt si audita labant a memoria :sicut sepe cõtingit: qõ p vnã aurẽ intrat p aliã exit:tunc saltẽ memoriter teneant visa ꝛ pñtialit̃ depicta. Ceterũ ob reuerentiã hmõi imaginũ dicit ler:q̃ signũ saluatoris nec in solo nec in silice vl̃ in marmoribꝫ hmõi positis sculpere vel pingere licet:C. nemini licere signũ sal.l. vna phibent̃ eã irreuerent̃ tractari vl̃ vituperari.lib.vi.de offi.iudi.or.c.si canonici. vbi subdit:ceterꝫ de:establẽ abusum horrẽdo inde uotionis illoꝝ q̃ crucis bt̃ ꝟginis aliorum ue sctõrũ imagines vel statuas irreuerẽter au su cõtrectãtes eas in aggrauationẽ cessatõis hmõi psternũt in terrã vncis spinisq̃ suppo nũt:penit⁹ reprobãtes:aliqñ tali fieri de cetero restrictu⁹ inhibem⁹ statuẽtes vt in eos qui cõtra fecerint vltra ꝓcedat dura ſnia que delinquẽtes sic grauit̃ puniat q̃ alios ad simili um ꝓsumptiõe cõpescat. ¶ Si ergo q̃rit vtr̃ imago chr̃i sit adorãda. Dicẽdũ ſm Astẽ. li.i.n.vi.q̃ si consideret imago ſm q̃ ẽ quedã res:sic nullus honor sibi debetur:sicut nec alicui lapidi vel ligno.vel consideratur ſm q̃ ẽ imago.ꝛ quia nunc idem mor⁹ est i imaginẽ unquãtũ est imago ꝛ imaginatũ:ñ vnus honor debetur imagini ꝛ imaginato. Cũ ergo christus latria adoret eius imago.sic̃r latria debet adorari:vñ Dam̃.dicit.li.iq.q̃ honor imaginis peruenit ad prototypum.i.ad imaginatum. Et si obiciatur illud Exod.xxij. Nõ facies tibi imagines nec sculptã similitudinẽ. Ad hoc dicendum q̃ illud prohibitum fuit in q̃ dei⁹ humanã naturã nõ assumpserat:cum em̃ tũc dei⁹ oino spũs esset infigurabilis erat:secus aũt postq̃ naturam humanam assumpsit. Et si dicatur q̃ imagines huiusmõi .nec per vet⁹ testm̃ nec p nouũ approbantur. Dicẽdum q̃ apli multa tradiderunt q̃ non sunt in canone inter q̃ est vnũ de imaginibus. Vnde dicit Dam̃.li.iij.q̃ lucas christi ꝛ bt̃ virginis imagines depinxit:ꝛ christ⁹ Abagaro regi imaginem suam direxit:vt historia tradit ecclesiastica.ac etiam panno impressam veronice tradidit:imo in cõsecratiõe basilice lateranẽñ.imago saluatoris depicta omni populo romano visibiliter apparuit tẽpore cõstantini imperatoris:in cuius etiã argumentũ.de cõse.di.iij.c.sextã sanctã synodũ cum prius agnus in cruce extensus depingi solebat.iubet hadrianus pa.hũanam imaginem in cruce pro veteri agno depingi:vt clarius patet ibidem in glo. Deniq̃ vt pateat q̃ quicq̃ hmõi imaginib⁹ fiat chr̃o i se factũ reputet: Legitur in speculo historiali q̃ in vr̃e betholoſana:cũ abarchiepõ in die assũptionis bt̃ ꝟginis marie misse solẽnia agerẽt:int̃ misse secreta vox querula de celo lapsa ẽ:heu heu q̃ dira calamitas q̃ int̃ saluifer̃ filij mei crucis signaculo signati gregis omnia manet ꝛ regnat iudaice gẽtis pfidia q̃ filiũ meũ vnĩ cũ lumẽ ꝛ saluẽ fideliũ tã scõo ꝓuniat ꝛ crucis supplicio mortificare conat:hec cũ audis sẽt cõi cõsilio decretũ ẽ vt ad domos iudeoꝝ illi⁹ ciuitatis pgerent:inuẽtaq̃ ẽ imago q̃dam cerea quã q̃si vluentẽ ad chr̃ianc fidei dedecus sputis colaphis ac morte crucis pimere moliebãt:q̃ iuẽta chr̃iani dolũ ꝛ pfidiã iudeorũ doluerũt ꝛ oẽs mor neci tradiderunt. Similiter legit exemplũ notabile in legẽda exaltationis sctẽ crucis. ¶ Si ꝟo q̃rit:vtr̃ ergo erit chr̃us q̃ chr̃s pepẽdit sit adorãda: Ad hoc rñdet Astẽñ.vbi supra q̃ crux illa duobꝫ modis a nobis est veneranda. Primo modo inq̃ꝫtum repzesentat figuram xp̃i in ea extensi. Alio modo ex cõtactu eius ad chr̃i mẽbra ꝛ ex hoc q̃ eius sanguine est perfusa:ꝛ virogꝫ mõ adorat eadẽ adoratiõe cũ chr̃o scz adoratione latrie:ꝛ iõ crucem alloq̃mur ꝛ deprecamur q̃si ipm̃ chr̃m. Quidã tamen dicunt q̃ ipa crux in qua chr̃us pependit inq̃ꝫtum ẽ res quedam non adoratur adoratiõe latrie cum verbo:cũ ad psonã verbi non pertineat quasi pars eius:sz adoratiõe hyperdulie inq̃ꝫtũ est res q̃dã chr̃i rõne cuius adoratur.similit̃ vestis ꝛ alia q̃ ad chr̃i humanitatẽ referunt: ꝛ hec ẽ expositio Thome. ¶ Si sẽdo q̃ritur vtrum bt̃a virgo vtpote christi mater ꝛ eius imago inq̃ꝫtũ repzesentãt imaginatũ sit adoratione latrie adoranda. Dicendũ ſm Astẽ. vbi supra q̃ non ꝓ eo quod est pura creatura q̃ tm̃ est mater christi qõ est excellẽtissimũ ita q̃ nihil excellentius pure creature conuenire potest:ideo sibi ꝓuenit nõ tãtũ honor dulie sz etiam hyperdulie:qui tm̃ debet excellenti creature:quod nomen sumit̃ de glo.Hiere.vij: vbi dicitur dulia maior ꝛ dulia minor:ꝛ quãto maior est alicui exhibenda reuerentia:tanto execrabilior est illata contumelia vel irreuerentia :nam deo debet ꝓpzie reuerentia ꝓpter eius incomprehensibilẽ excellentiam q̃ cõtingit ex aliquibus creaturis:nõ ſm equalitatẽ sed ſm quandã proportionem:ꝛ iõ summa veneratione veneramur deum:qõ pertinet ad latriam. Excellenti vero veneratiõe q̃sdã

creaturas excellentes veneramur: vt beatam virginē qō pertinet ad hypduliā. i. supduliam alias vero creaturas q̄ndā etā diuinā participationē attingētes cōmuni veneratiōe quedulia vocat veneramur: z ideo q̄nto btā virgo est creatura diuina participatione excellē tior: tāto illo⁹ irreuerētia detestabilior. Vñ legit q̄ quidā Guido clareuallen. abbas erat i ordie multū strenu⁹ ita q̄ vir aliq̄d qō cōtra disciplinā: z statū ordinis eē videret dissimulare posset. Die quadā cū esset in vna grāgiarū suaꝝ sederetq̄ cōtra fornaculā succēsam: dictū est ei q̄ talis frater inordinate penes se haberet imaginē btē marie virginis depictā in tabula: interrogat⁹ cōuersus si vez esset: cū negare nō auderet: abbas autē festināter et deferte mihi imaginē: q̄ cum allata fuisset cōmotus abbas aspicietes quersō misit illā i fornacē. Eadē autē nocte cuidā curtis horreuz granis refertū fulmie tactū est in cinerē redactum. patuitq̄ cunctis postea q̄ ob iniuriā sacre icone ulatā illa plaga diuinit⁹ subsecuta est vt nō idiscreti furoris. ¶ Si denicq̄ queritur: verū sanctoꝝ reliq̄e sunt aliq̄ modo venerande. Dicendū sm Astēn. vbi supꝝ q̄ sic: q̄a sicut dicit Aug⁹. de ciui. dei: qui ad aliquē afficiuntur ea que ō eo relinquūtur post mortē venerat: nō tantū corp⁹ z partes corporis sed etā reliqua exteriora: vt vestes z sitha: Manifestum est aūt q̄ sctōs dei debem⁹ venerari tanquaz chīi mēbra: filios z amicos z interessores nostros. z ideo reliq̄as sctōꝝ qualescūq̄ in eoꝝ memoria honore cōgruo venerari debemus q̄a et ipe dñs hmōi reliq̄as honorat in eoꝝ p̄ sentia miracula faciēdo. Sciendū tamē q̄ reliquie antiq̄ non debēt extra capsas suas ostēdi nec venales exponi: vt patet extra de reli. z vene. sctōꝝ. c. cū ex eo. q̄ q̄dam sctōꝝ reliq̄as sic exponūt venales z eas passim ostendunt christiane religioni detractū fit sep⁹ z ne ipo sterū detrahatur⁹ p̄senti decreto statuim⁹ vt antiq̄ reliq̄e animodo extra capsas suas nullaten⁹ ostēdant nec exponant venales. Eloquia reliq̄e sctōꝝ martyrū vendi nō p̄nt: q̄a sacra res est nec recipit estimatiōē. z vēditio sine p̄cio non cōsistit nec etā spūalia vēdi possunt vel spūalib⁹ annexa. ¶ Secundo reliq̄e nouę venerari non possunt absq̄ licētia. Vñ p̄sequit ibidez decretalis: nuētas aut nouas reliquias nemo publice honorare p̄sumat: nisi prius auctoritate summi pōtificis approbate fuerint: cuius rōnem ostendit ibidem. c. audituim⁹: q̄ quidā inter vos diabolica fraude decepti hominē quendā in potatiōe z ebrietate occisum quasi sanctū more infidelitū venerant cū vir p talib⁹ in ebrietate pemptis ecclesia p̄mittat orare. Dicit enim ap̄lus: ebrio si regnū dei non possidebūt: illū etiam nō p̄sumatis de cetero colere cū etiam si p eū miracula fierent nō liceret vobis ipm p sancto absq̄ auctoritate romane ecclie venerari. Et ḥ decretū est ad cauendū varia figmēta diabolica: nam miracula quādoq̄ fiūt p malos: vt dicit ibidē glo. ideo nō debet venerari p sancto quisq̄s miracula facit nisi ab ecclesia romana pri⁹ fuerit p testes legitimos approbat⁹. vnde dicit ꝓma. q. i. c. teneam⁹ fratres mei vnitatē p̄ter vnitatē etiam qui miracla facit nihil est. In vnitate erat popul⁹ israel z non faciebat miracla: p̄ter vnitatem erant magi Pharaonis z faciebant moysi similia. popul⁹ israel vt dixi nō faciebat miracla qui erant saluādi apud deū an qui faciebāt miracula an qui nō faciebāt z̄c: ¶ Termo: corpora sanctoꝝ non sunt transferenda sine p̄silio z p̄sensu p̄incipis ep̄oꝝ z sancte synodi: vt patet de cōse. dist. c. i. corpa. qō vez est cū corp⁹ traditum est perpetue sepulture. C. de reli. l. vlti. q̄ si non est traditū ppetue sepulture trāsferri potest sine aucte alicuius. Denicq̄ sm Tho. ij. ij. q. xcvi. si reliquias q̄s portat apud se ex fiducia dei z sctōꝝ quoꝝ sunt reliq̄e non est illicitū nisi attēderet ad aliqō vanū z superstitiosum dūmodo etā portās laborat viuere vita chīiana in gr̄a dei. non enī puto sctis gratū esse q̄ eoꝝ reliquie portarent ab his q̄ adhuc remanent in ꝓposito peccandi. Vñ legit de btō Bern. q̄ ante cōuersionē cū iret semel secū detulit reliq̄as sanctoꝝ martyrū Johannis z Pauli ad lat⁹ qui cū carnaliter moueret z illicitos mot⁹ restringere nō conaret reliq̄e p capsellā dure latus ei⁹ rondere cepe runt: qō cum nō aduerteret z quiescētib⁹ monitis tonsio quiesceret: post aliqs horas cū iterum tintinnabulū increparēt: dicētes: mūdare q̄ fers vasa dñi: nā vasa dei sunt corpora sctōꝝ. Ad laudem dei omnipotentis.

¶ De duabus speciebus superstitionū scz indebito cultu dei z idolatria p cultū creaturaꝝ. Sermo. ij.

NOn habebis deos alienos ⁊c. Exo.xx.in quibus verbis tria phibentur:quibus nos vult ab omni idolatria reuocare:quia soli deo est cultus debitus:vt patet Dauid.iij.Dominū deū tuū adorabis et illi soli seruies. Primo nāq phibet adorare creaturā spiritualem.i.angelos vl demones quos ponit in supremo:prohibēs fieri in illis idolatriā. Vnde Orige.in gle.angelos quibus gentes cōmisit excelsus vocat scriptura deos q̄si a deo datos. Ps. Ego dixi dij estis. Sed iterū dicit. Omnes dij gentiū de.do.autem ce.se. Secūdo vero phibet adorare figmentū humane mētis:cū dicit: Non facies tibi sculptile.i.imagines fictas que nullius rei naturalis sunt representatiue. Hinc dr psal. Confundant omnes q̄ adorant sculptilia ⁊ q̄ gloriant in simulacris suis: nā summa puersio est q̄ homo incuruet ad adorandū figmentum suū. Tertio denicq phibet adorare omnem similitudinē id est omnē imaginē rei naturalis que est in celo desuper:vt solis:lune ⁊ stellarū ⁊ que in terra deorsum: vt hominis: bouis quadrupedū:volucrū:serpentū ⁊ eorū que sunt in aquis sub terra id est piscium ⁊ similium. Non inquit adorabis ea scz actu exteriori:neq coles:scz affectu interiori: cū enim ex duplici natura cōpositi sumus:scz intelligibili ⁊ sensibili:duplicē adorationē deo offerimus scz spiritualē q̄ consistit in interiori mentis deuotiōe:⁊ corporalē que consistit in exteriori corporis humiliatiōe: ⁊ exterior fit propter interiorē vt p signa humilitatis q̄ corporaliter exhibem⁹:affectus noster excitet ad subijciendū se deo: q̄a ꝓnaturale est nobis vt per sensibilia ad intelligibilia p:ocedam⁹: et hec duo phibentur fieri creaturꝫ cultu latrie.

¶ Ad maiorē euidentiā sciendū sm Tho. secūda secūde.q.xciij. q̄ antiquit⁹ diuersimode diuin⁹ cultus idolis exhibebat. Quidā enim per quandā nepharīā artē imagines q̄sdam cōstruebant que virtute demonū aliq̄s certos effect⁹ habebant: vnde putabāt in ipsis imaginib⁹ aliquid diuinitatis esse: et p cōsequēs eis diuinus cultus deberet:⁊ hec fuit opinio Hermetis termegisti. vt Augustinus viij.de ciuitate dei dicit. In cui⁹ argumentū Gen:xxxi.dicūt aliqui doctores:q̄ vbi translatio nostra habet idola:in hebreo habet theraphin:⁊ sic exponitur Judicū.xvij. addunt⁹q̄ theraphin sunt imagines quedā facte partim per astronomiā:partim per necromantiā Doctores autē hebrei dicūt q̄ est caput alicuius pueri primogeniti interfecti ⁊ sacrificati demoni quod p̄cisum salsat ⁊ aromatibus cōditur vt possit diu p̄manere:super cuius linguam in aurea lamiā ponitur nomē alicuius demonis ⁊ dat respōsa:non tamē intelligendum est q̄ talia virtutē habēt dandi responsa nisi inquantū deus p̄mittit: quod frequenter contingit ꝓpter peccata hominū talibus credentiū:nā quia demerent q̄ suis deceptionibus captātur:ideo de⁹ talia permittit:diabolus igitur per caput illud responsa dabat et sic credeuāt inesse aliq̄d diuinitatis. Alij vero nō exhibebāt cultū diuinitatis ipsis imaginibus sed creaturis quarū erant imagines.⁊ virtutē eorū tangu aptis Roma.p̄mo. nam quantū ad primū dr. Cōmutauerūt gl̄iaꝫ in corruptibil̄ dei silitudinē corruptibil̄ imagis hominis ⁊ volucris ⁊ q̄drupedū atq̄ serpentium. Quātū vero ad secundū subdit: Coluerunt ⁊ seruierūt creature potius q̄ creatori. Quidā enī estimabāt quosdam homines fuisse deos q̄s per eoꝝ imagines coluerūt.sicut Jouem: Mercuriū ⁊ alia hmōi posteā. Quidā eūā estimabāt totū mundū vnū esse deū non ꝓpter corporalē substantiā sz ꝓpter aiam quā inesse putabāt dicētes deū nihil aliud esse q̄ aiam motu ⁊ rōne mundū gubernantē: sicut homo sapiēs dr non ꝓpter corpus sed ꝓpter aiam:⁊ sic putabāt totū mundo cūctisq̄ partibus ei⁹ eē cultū diuinitatis exhibendū.s.celo aque:aeri:terre ⁊ oīb hmōi:⁊ ad h̄ referebāt noia ⁊ imagies deoꝝ:sicut Varro dicebat:⁊ Aug⁹.narrat.vij.de ciui.dei. Vñ.iij. Regū. xvij.legit q̄ adorauerūt oēm militiā celi.s.solē:lunā:⁊ stellas:cōsecrantes etiā filios suos. Et Ezech.viij. Vidit in tēplo depictā oēm similitudinē aialiū in circuitu parietū ita vt nulla essz bestia quā nō pictura mōstraret vt dr glo.⁊ h̄ vsq̄ hodie cernim⁹ i ꝓpbanis gēntib⁹ vbi cuncta gña bestiaꝝ adorat stulta religio. Vnde ⁊ Esa.ij.dr q̄ talpas ⁊ vespertiliones adorabāt. Alij ꝓo sicut Platonici posuerūt vnū esse summū deū oīum cām post quē posuerūt esse q̄sdā substātias spūales a summo deo creatas q̄s deos nominabāt participatione sciz diuinitatꝫ q̄s ⁊ nos angelos dicimus. Post q̄s ponebāt aias celestiū corporū ⁊ sub his demones q̄s dicebāt esse aerea q̄daꝫ aialia ⁊ sub his ponebāt animas hoīum quas per virtutis meritum ad deorū vel demonum so

tionatē assumi credebant: ⁊ omnib⁹ his cul⁹ nū debitū exhibebant: vt refert Aug. viij. de ciui. dei. ⁊ oia hec pmēt ad supstitionē idolatrie. ℭ Notandū igit q̄ q̄ntū ad pmā ptē culā hui⁹ p̄cepti ꝓhibent omes supstitiões: de quib⁹ dr. xxvj. q. ij. c. illud. vbi dicitur supstitiosus est quicūd instituū est ab hominib⁹ ad facienda idola ⁊ colenda pinens vel ad colendū sicut deū creaturā ꝓtēue vlle creature vel pinens ad cōsultationes ⁊ pacta quedam significationū cū demonib⁹ placita aīq̄ federata ⁊ c̄. multa que ibi ꝓsequit ⁊ sic generaliter supstitio est cultus indebitus transgrediens mediū virtutis que est in religione. Et ꝓmo quidē fm Tho. scđa scđe. q. xciij. pōt eē supstitio ex pte obiecti vel finis: qr pōt diuinus cultus exhiberi vel vero deo sed mō indebito ⁊ sic est prima spēs supstitiōis: vt si q̄s ipe gr̄e coleret deū fm ritū veteris legis: vel exhibet diuin⁹ cult⁹ cui nō debet exhiberi. s. cuicūq̄ creature. ⁊ hoc est fm genus superstitionis qđ dīuidit in multas spēs scđm diuersos fines diuini cultus. Primo nāq̄ ordinat diuinus cultus ad reuerentiā exhibendā deo ⁊ fm hoc prima spēs huius generis est idolatria que diuinā reuerentiā indebite exhibet creature. Scđo ordinat ad hoc q̄ hō instruat a deo quē colit ⁊ ad hoc pinet supstitio diuinatiua q̄ demones ꝓfulit per aliq̄ pacta cū eis inita tacite vel expresse. Tertio ordinat diuinus cultus ad quandā directionē humanoꝝ actuū fm instituta dei qui colitur et ad hoc pinet supstitio quarundam obseruantiaꝝ que tria tanguntur in decret. vbi. s. ℭ Quātū igit ad ꝓmū queri pōt: vtrū in cultu veri dei possit esse aliqđ pniciosum: presertim cū dr. Jobel. ij. Omis quicūq̄ inuocauerit nomen dñi saluus erit. Sz q̄cunq̄ mō q̄s deū colit eius nomē inuocat. Ad q̄ rñdet Tho. scđa scđe. q. xcij. q. sicut dicit Au. in li. cōtra mēdaciū. Mēdaciū maxīe pniciosum est qđ fit in his q̄ ad christianā religionē pinēt. Est aūt mendaciū qñ q̄s aliqđ exterius significat ꝓtū charitati. Porro sicut aliqđ significat ꝙbo sic ⁊ facto ⁊ in tali significatiōe facti ꝓsistit exteriꝛis religiōis cult⁹: ⁊ iō si p cultū exteriorē aliqđ falsū significet erit cult⁹ pniciosus: qđ ꝓtingit dupl̄r. Uno mō ex pte rei significate a q̄ discordat significatio cult⁹ ⁊ ex hoc in tpe gr̄e pactis iam chr̄i mysteriis pniciosum ē vt ceremoniis veteris legis q̄b⁹ christi mysteria significabant futura. sic etiā periculosum esset siqs ꝙbo ꝓfiteret christū et se passum. Uñ dī Aug. in epla ad Hiere. q̄ legalia obseruata post ꝙtatē euāgelij diuulgata sunt mortifera. Alio mō ex pte colentis et hoc p̄cipue in cultu cōi q̄ per ministros exhibet in psona totius ecclie. Sic em̄ falsarius esset q̄ aliq̄ ꝓponeret ex pte alicui⁹ q̄ nō ēet ei cōmissa. sic vitiū incurrit falsitatis: q̄ ex pte ei⁹ cultū exhibet deo cōtra modū aūcte diuina ab ecclia ꝓstitutū ⁊ in ecclia ꝓsuetū: sicut Ozias rex p̄sumpsit offerr̄ sacrificiū ⁊ lepra percussus est. Uñ cult⁹ pinens falsitatē nō pertinet ꝓprie ad dei inuocationē: sed magis ad p̄sumptionē humanā et blasphemiā diuinā: que em̄ maior blasphemia q̄ nō sacerdotes celebrare diuina: Deniq̄ in cultu dei pōt esse aliqđ superfluū licet nō ꝓprie superstitiosum: et m̄ abscidendū eo q̄ nō est fini religiōis ⁊ cultus ꝓportionatū. Nā finis diuini cult⁹ est vt hō deo det gl̄iaꝝ ⁊ ei se subiectat mēte ⁊ corpore: ⁊ iō quicqđ hō facit ad dei gl̄iam et ad hoc q̄ mens hois deo subiectat ⁊ etiā corpus p moderatā refrenationē ꝓcupiscentiaꝝ fm dei ⁊ ecclie ordinationē ⁊ cōsuetudinem eoꝝ quib⁹ hō cōuiuit nō est superfluū in diuino cultu. Si ꝙo sit aliqđ q̄ q̄ntum est de se non pertinet ad dei gloriā: neq̄ ad hoc q̄ mens hominis ferat in deū: aut etiā si sit p̄ter dei ⁊ ecclesie institutionē: vel ꝓtra ꝓsuetudinē cōmunē que fm Aug. p lege habēda est totū hoc reputandū est superfluū ⁊ superstitiosum: qr in exterioꝛib⁹ tm̄ ꝓsistēs ad interiorē dei cultū nō pertinet: sicut qdam nō comedunt carnes ꝙ capite: quedā nō nent in sabbato ⁊ filia. ¶ Secūdo queri pōt ꝙ scđa spēs superstitiōis. s. idolatria q̄ quis diuinā reuerentiā creaturis exhibet. vtrū. s. sit peccatū grauissimū p̄sertim cū pessimū opponit optimo: vt dr. viij. ethicoꝝ. Sz cultus interior q̄ ꝓsistit in fide spe ⁊ charitate melior est q̄ cultus exterior. q̄ infidelitas desperatio ⁊ odiū dei que opponunt cultui interiori sunt grauiora peccata q̄ idolatria que opponitur cultui exteriori. Ad hoc fertur Tho. rñdz scđa scđe. q. xciij. q. grauitas peccati pōt dupliciter attēdi. Uno mō ex pte peccati: ⁊ sic idolatrie peccatū ē maximū ⁊ grauissimū qr sicut in republica grauissimū esse videtur q̄ aliquis honorē regiū impēdat alteri q̄ vero regi. qr q̄ntum in se est totū ordinē rei publice pturbat: sic inter peccata q̄ cōtra deū cōmittunt que m̄ sunt maxima grauissimū ee videt q̄ aliqs creature omnīū bo-

noꝛē impēdat: q: quantū in se ē facit alterum deū ee i mūdo diuinū minuēs ꝓcipatū. Alio mō ꝑt attēdi ḡuitas ꝑti ex pte peccāt̄: scīē ꝺz grauꝰ eē peccatū eius q̄ peccat sciens ḡ eiꝰ q̄ peccat ignorāter. z sm hoc nihil pbibet grauiꝰ peccare beremoꝛs q̄ sciens fidē coꝛrūpunt quam acceperūt ḡ idolatras ignoranter peccātes: z sīl: aliqua alia ꝑtā pñt esse maiora ꝓpter maiorē cōtēptuz peccāns. Vñ in idolatria pla ꝑtā latent. Hā ꝓtio presupponit interiorē infidelitatē z adꝺit exteriꝰ indebitum cultum. Vel sitiñ sit exteriοꝛ idolatria absq̄ ĩteriori infidelitate: nūc adꝺicitur culpa falsitatis. Scꝺo includit in se magnā plasphemiā in ꝑsonā singularitas dñi ꝺei subtrahit. Tertio includit in se ipugnationem fidei saltem ope p que idolatriam fidem cḥristianaz impugnat ¶. Et huius quidem idolatrie duplex fuit causa. Hā in etate prima nō fuit idolatria. s. vsq̄ Noe ꝓpter rectā memoꝛiā creatōis mūdi ex qua adhuc vigebat vnius dei cognitio in mente hoim. In scꝺa vero etate legit inuenta idolatria ex causa quadaz dispositiua que fuit ex parte hominū z hoc tripliciter. Primo ex inꝺispositione affectus: put. scilicz homines aliquē hominē vel nimis amātes vel nimis venerantes honoꝛem ꝺiuinum ei impēderūt: sicut ninus qui fecit imaginē beli patris sui z adoꝛare fecit. Et vt ꝺicitur Sap̄. xiiij. Acerbo luctu dolens pater cito sibi rapti filij fecit imaginē z illū qui eiz quasi hō moꝛtuus fuerat tanq̄ deū colere cepit: et subditur q̄ homines aut affectui aut regibus deseruientes incōmunicabile nomen sciz diuinitatis lignis z lapidib⁹ imposuerūt. Scꝺo ꝓpter hoc q̄ hō naturaliter de repñtatione delectatur: vt ꝺicit plꝰ in poetria sua: z ideo hoies rudes a ꝓncipio videntes p artificū diligētā hoim imagines exp̄ssiue factas ꝺiuinitatis cultū eis impenderūt. Vñ Sap̄. xiij. Si quis artifex faber de silua lignū rectū secuerit z p scientiā sue artis illud figuret z assimilz imagini hois vt de substātia sua z filys z de nuptijs faciēs vorū inḋrit z̄c. vide. Tertio ꝓpter ignoꝛantiā veri dei. cuiꝰ excellentiā non cōsiderantes impenderūt ꝺiuinitatis cultum quibusꝺā creaturis ꝓpter pulchritudinē seu virtutē. Vñ Sap̄. xiij. Neq̄ operib⁹ attēdentes agnouerūt ḋs esset artifex: sed aut ignem aut spiritū aut citatū aerē aut gyrū stellarum aut solē aut lunā aut nimiā aquā rectoꝛes oꝛbis terrarū deos putauerūt ¶ Alia cā cum idolatrie fuit ꝓsūmatua ex parte demonum qui se colendos hoib⁹ errantib⁹ exhibuerunt in idolis ꝺanda risa z aliqua faciendo q̄ videbant hoib⁹ mirabilia. Ad hāc idolatriam Hieroboā rex isrl̄ ꝓp̄ ambitiōez regni induxit omnē isrl̄. Salomonē autē ad hanc traxit effrenata libido z inoꝛdinatus amoꝛ mulierū. Tāta ei obcecatio viri hui⁹ q̄ publice adorabāt idola turpitudinis. s. Veneris z Priapi z similiū: z vnusquisq̄ in veneratiōe idoloꝛum querebat ꝓpriū cōmodū z inoꝛdinatum affectū: sicut luxuriosi deā veneris z priapi: z amoꝛosia dem: de quo refert Ouidiꝰ methamoꝛphoſ. li. xiij. put plenꝰ habet in sermone de dñica. x. post penthecostes sub themate: Vos autē fecistis eā spelunceam latroꝛum. Cash vero dee veste sacrificabāt z sic de similibus. Vnde z inde ad tantaz ꝺeuenerunt dementiā q̄ filios suos z filias suas immolauerunt ꝺemonys: vt plenissime patet in predicto sermone de dñica. x. z qꝺ execrabilius est filios suos primogenitos interfecerunt vt de capitib⁹ eoꝛū sibi facerent simulachra vel tecas ꝺemoniz. Vñ ex cōmodo ꝓprio idolatria oꝛtū habuit. Nam legit q̄ ninus qui ninniuen ꝓdidit z noie suo noiauit: patrē habuit noie belū: quo moꝛtuo fecit statuam in illius memoꝛiā sibi fieri quā tantum honoꝛauit vt omnes mali ad eum confugientes manerent impuniti z securi: ꝓpter qꝺ multi statuā illam in fauoꝛē nimi venerabant z tandem pro deo coluerunt. Ingrediebant autē ꝺemones statuas illas vt ostendentes monstra z ꝺantes rīsa magis hoies ludificarent: gentes autez circūiacentes exemplo ninuitarū parentib⁹ suis statuas fecerunt: z eas aꝺoꝛauerunt: z exinde cepit idolatria: Ex nomine quoq̄ beli fm ꝺiuersa idiomata sunt etiā ꝺerivata ꝺiuersa idoloz nomina: nā babylonī vocabant idolū suū beel. palestini baal. aliꝯ baalim. moabite. beelphegoꝛ. Sydoniꝯ beelzebub: quē vocabāt principē ꝺemonioz: qꝛ ꝺicebant in hoc idolo lucifernū habitare z ex eo futura p̄ ꝺicere: infirmos curare: multisq̄ modis illos delusit donec nudi z rei huic ereant: nihil secū p̄ter petā portātes. Vñ beat⁹ Andreas dicit in legēda sua. q̄ christus veniens in hūc mundū docuit idola esse ꝺemonia vana que talia suadēt: per que deus offendat vt offensus ab eis auertatur: z auersus nō exaudiat et nō ex audiendo ipsi a diabolo captiuēt: et captiuati tamdiu deludantur donec nudi et

rel de corpore exeant nihil secum nisi peccata portãtes quod a nobis auertat ihesus christ⁹.

¶ De ppbanis ac diuersis practicationibus cũ demonibus ad aliq̃ sciẽda vel faciẽda z de fato. ¶ Ser. iij.

On habebis deos alienos

n coram me. Exode. xx. In ista clausula prohibentur illa p q̃ mens humana auertitur a reuerentia creatoris sunt: et sic prohibentur omnes prophane pactiones cum demonibus siue sint per incantationes verborum siue per inscriptiones characterũ vel imaginũ siue per immolationes sacrificiorum. In his tribus consistunt omnes artes magice. Prohibentur igitur omnia ex quibus sunt prophane pactiones demonũ siue sint ad transmutationes naturarũ sicut fecerũt magi pharaonis: siue ad ludificationes sensuũ sicut faciũt histriones: siue sint adinuestigationes futurorum contingentium ut faciũt diuini: omnia ista vocat Aug⁹. pactiones demonum: eo q in talibus attribuitur creature qđ soli creatori deberet attribui: de quibus dicit in cantico Deutero. Prouocauerunt eum in dijs alienis z in abominationibus suis ad irã concitauerunt. ℍ Visis igitur in sermone precedenti de idolatria: iam prosequendum est de diuinatione. Ad cuius euidentiam q̃ri potest: vtrum diuinatio sit peccatum sicut videtur dominus velle Deut. xviij. vbi precipit Non sit qui phitones consulat neq; diuinos. Ad hoc respondet doctor sanctus. ij. q. q. xv. q in nomine diuinationis intelligitur quedã prenunciatio futurorũ. Futura ẽ dupliciter p̃nosci possunt. Primo in suis causis. Secundo in seipsis. Cause vero futurorũ tripliciter se habent: quedam em̃ semper z ex necessitate producunt suos effectus: z huiusmodi effectus futuri prenosci possunt per certitudinẽ: z prenunciari ex consideratione suarum causarum: sicut astrologi prenunciant eclipses futuras. Quedam vero cause producunt suos effectus non ex necessitate nec semper sed vt in pluribus z raro deficiunt: z per huiusmodi causas possunt prenosci effectus futuri non per certitudinem sed per coniecturam quandam. sicut astrologi per considerat onẽ stellarũ quedã p̃nosce re z p̃nũciare possũt de pluuijs z siccitatibus ac medici de sanitate et morte. Quedam demq; sunt cause que fm se si considerentur se habent ad vtrumlibet: quod p̃cipue videt de potẽcijs rõnabilibus q̃ se habẽt ad opposita secundum p̃m: z tales effectus vel etiã si qui effectus vt in paucioribus casu accidunt ex naturalibus causis per considerationem causaꝝ p̃nosci non possunt quia eorũ cause non habent inclinationem determinatã ad hm̃oi effectus: et ideo effectus hm̃oi non possunt prenosci nisi considerentur in seipsis. Homines igitur hm̃oi effectus in seipsis solum cõsiderare possunt dum sunt p̃ntes: sicut cũ homo videt sortem currere vel ambulare vel furari: sed considerare huiusmõi in seipsis antecẽ fiunt est dei proprium qui solus in eternitate videt ea q̃ futura sunt quasi presentia. Esa. xlj. Annunciate que futura sunt in futurum: et sciemus q̃ dij estis vos. Si ergo q̃s hm̃oi futura vel etiã occulta p̃nosce re aut p̃nũciare quocunq; mõ p̃sumpserit nisi deo reuelante vsurpet sibi manifeste qđ dei est: z ex h̃ alicui diuini dicuntur ab indebita vsurpatione. Vnde Ysido. in li. ethymo. Diuini sunt dicti quasi deo pleni: diuinitate enim se plenos simulanter astutia quadam fraudulentie futura coniecturãt et tunc solum dicuntur diuinare id est quod diuinum est facere quando indebito modo sibi vsurpant prenunciationem futurorũ euẽtuum: non ea que ex necessario veniunt: vel vt in pluribus que humana ratione prenosci possunt: nec etiam deo reuelante: et tunc constat esse peccatum. Vnde. xxvj. q. v. dicitur. Qui diuinationes expetunt z morem gentilium subsequuntur: vel i domo sua huiusmodi homines introducũt exquerendi aliquid magica arte aut expiandi causa sub regula quinquennij taceant fm gradus penitentie diffinitos scilicet a sacerdote. Glo. ibidem isti scilicet diuinatores fm legem cõcremantur: sed alle in cuius domo hec fiunt post publicationem bonorum i exilium mittitur: vt. C. de maleficijs nullus: fm iura vero propter detestationem criminis in accusatione non admittũtur. ij. q. viij. quisquis. item sunt excommunicandi. xxj. q. v. c. sortes. z si clericus est deponendus. c. quisq; nec admittitur ad testimonium: extra de testi. c. testimonium. et si notorũ ẽ eucharistia denegat. de cõse. distinc. ij. c. pro dilectione: vbi legitur de magis z histrionibus: z multis alijs penis iure puniunt. Qđ

ſi queriſ:vtrū ergo nō licet vti miniſterio vel arte demonū ad cognoſcendū futura vel ad aliq̄d aliud. Rñdet Aſten.li.j.ti.xj.q vti miniſterio diaboli ꝓture diuina ei aliqua licita impando hoc licz ſicut paul⁹ Act. xvj. imperauit ſpiritui malo vt exiret a puella phitoniſſa:ſed vti ei⁹ miniſterio familiariter eū inuocando,phibitū ⁊ illicitū eſt nō ſolū lege poſitiua ſed etiā diuina. Leuit.xix. vbi p̄cipit occidi q̄ ſciſcitaſ magos et ariolos. ℬ Leterū hec diuinatio tā pnciosa diuidit i mltas ſpēa.ſpecialr m̄ eſt triplex genus diuinatōis et ſub q̄liber horū multe ſpēs cōtinent: q̄rum primum genus fit p manifeſtā demonū inuocatiōnē qđ eſt grauiſſimum ⁊ ptinet ad necromāticos:nā multo grauius eſt demones inuocare q̄ aliqua facere quib⁹ dignū ſit q demones ſe igerant: Et diuidit in mltas ſpēs:quia demōes erp̄teſſe inuocari ſolēt q̄nq̄ futura p̄dicere igerentes ſe aſpectui ⁊ auditui hominū p̄eſtigioſis quibuſdam apparitionibus que ſpēs vocatur p̄eſtigiū ex eo q oculi hominū p̄eſtringunt ad nutū demonis apparentis vt in balaā ppheta Nūeri.xxij. Vide p̄ceſſum in ſermone de pentheco. Ceperūt loqui varijs linguis. Q̄nq̄ vero apparent per ſomnia: ⁊ vocaſ diuinatio ſomniorum: nam licet q̄nq̄ cauſa ſomniorū ſint vel eſt a deo qui miniſterio angelorū aliqua hominibus reuelat in ſomnijs p̄ſertz in lege veteri ſm illud Nūeri.xij. Si quis fuerit inter vos ppheta dñi in viſu apparebo ei vel per ſomniū loquar ad illū. Dulcotens tū operatione demoniz fantaſie dormientib⁹ apparent:ex quibus quādoq̄ futura reuelāt his qui pacta illicita cū eis habent. vel eis etiā qui ſuperſticioſe ſomnia obſeruant:cōtra q̄s dr Deut. xviij: Non inueniaſ in te q obſeruet ſomnia. Q̄nq̄ p̄inde p mortuoz aliquorū apparitionē vel locutionē ⁊ vocaſ necromantia: nā necros grece mortuus mantia diuinatio nūcupatur ſm ysid. quia quibuſdā p̄cantatiōib⁹ adhibito ſanguine videnſ reſuſcitari mortui diuinare ⁊ ad interrogata rīdere. Qđ ſi opponaſ hoc licitū eſſe eo q Saul inq̄renti de futuro euentu belli.j.Regū.xxviij.c. a mulie re habēte ſpiritū pythonis apparuit ſamuel et euentū futurū p̄dixit:nō em̄ tenent anime ſanctorū illicitis interrogatiōib⁹. Ad hoc rñdet Tho.ſcđa ſcđe.q.xcv.q ſicut Aug.dicit ad ſimplicianū. Non eſt abſurdū credere aliqua diſpenſatione permiſſum fuiſſe vt nō dominante arte magica vel poētia ſed diſpenſatione occulta que phitoniſſam ⁊ ſaulem latebat ſe oſtenderet ſpiritus iuſti aſpectib⁹ regis diuina eum iuſta petiturus: vel nō ſamuel a requie ſua ſuſcitatus eſt ſed aliquod fantaſma ⁊ illuſio imaginaria machinatione diaboli facta quā ſcriptura ſamuelē appellat ſicut ſolent imagines regū ſuoz̄ nominib⁹ appellari. Q̄nq̄ etiā futura p̄nunciant per hominem vnum:videlicz in arrepticijs ⁊ hec ē diuinatio per phitones a phitone appollinis qui dicebaſ eſſe auctor diuinādi:tales aūt accedere ⁊ ab eis occulta requirere: vt furta ⁊c.ſtricte phibitū eſt.xxvj.q.ij.v.vq.in diuerſis capitib⁹. Ex hec omnia deū ad iracundiā et vindictā p̄uocāt. Hinc vt habeſ.iij. Re.j. Ochozias egrotās et conſulens beelzebub deū accharō:a deo mortis vindictā accepit ex ore helie pphete. Q̄nq̄ demq̄ futura p̄nunciant per aliq̄s figuras vel ſigna q̄ in rebus mundanis apparēt:q̄ ſi apparēt in corpore terreſtri:vt vngue ferro vl lapide politō vocaſ geomantia ſi in aqua vocaſ hydromātia.ſi in aere aereomantia:ſi in igne pyromātia et iſta q̄tuor genera ſunt p̄cipalia ex q̄tuor elemēta. Si denq̄ apparēt i viſceribus animaliū imolatoz̄ in aris demonū vocaſ aruſpicū:⁊ ſic patz de primo genere diuinationis. ¶ Scđm aūt gen⁹ eſt p ſolā conſiderationē diſpoſitiōis vel motus alteri⁹ rei qđ ptinet ad augures ⁊ habz mltas ſpecies Nā q̄nq̄ cōſiderātur diſpoſitiōes figurarū in aliquib⁹ corporib⁹ viſui occurrentes:⁊ tūc erit quedā diuinatiōis ſpēs que diuerſificaſ: q: ex lineamētis manus conſideratis diuinatio ſumpta vocatur cyromātia quaſi diuinatio manus. Si ex q̄busdam figuris in ſpatula cuiuſdam animalis apparētis vocaſ ſpatulamātia ⁊ ſic de alijs. Qđ ſi fiat conſideratio circa verba hominū alia intētiōe dicta: q̄ q̄s intorquet ad futurū qđ vult p̄noſcere vocaſ omen. Qđ ſi obijcitur diuinatio p omnia nō eſt illicita: q: gedeon q ad Heb.xj. in nūero ſanctorum ponitur vſus fuit omine ex hoc q audiuit recitationē ⁊ interp̄tationē cuiuſdam ſomnij. vt dicit Judi.vij. Similiter ⁊ eliezer ſeruus abrae: vt legitur Gen̄.xxiiij. Ad hoc rñdet doctor ſcūs. vbi.s. q gedeon obſeruauit recitationē ⁊ expoſitionē ſomnij accipiēs ea p̄o omine quaſi a diuina p̄uidentia ad ſui inſtructionē ordinata. Sīr ⁊ eliezer verba puelle oīone p̄miſſa ad deū. Nō tñ nobis

licet quia verba bãana que accipiunnir pro omne nõ subdunt dispositioni stellarũ vel similiũ: licet aliqñ disponunt fm duuinã puidẽtiã: vt pz in Gedeon z Eliezer ac etiã in Jonathan qui dixit ad armigerũ suum. j. Regũ. xiij. Si ita locuti fuerint ad nos manete donec veniamus ad vos stemus in loco nostro nec ascendamus ad eos. Si autez dixerint. Ascendite ad nos ascẽdamus ad eos q; tradidit eos deus in manib; nostris: hoc erit nobis signũ. frequenter ñ fiunt fm operationẽ demonũ vt observantes illudãt: nam bis q; ex opinione vana vel falsa pcedũt ingerit se demonia opatio: vt hoim animos iplicet vanitati vl falsitati. Porro si sit ꝓsideratio circa motus vel voces auiũ seu quozũlibet aialium vel p sternutationes hominum vl animalium: hoc generaliter pinet ad augurium qđ dicit a garritu auiũ: sicut auspiciũ ab ispectione auium: quoz primũ pinet ad aues: scõm ad oculos in quibus ꝑcipue hmõi cõsiderari solent asserbẽtes spũm ꝓbete cozuis cuculis canib; gallinis z sibilis ad ꝓnoscendũ ea q; sunt hominib; incognita. O maledicta insania qua fere laborant infideles: ꝺ quos ꝑcipitur Deut. xviij. Nõ inueniat q; observet auguria. Nunq; cũ manifestũ ẽ q; mot⁹ vl garritus auiũ: vel quecunq; dispositiones hmõi in reb; cõsiderate nõ sunt cã futuroz euentũ nec ex eis cognosci pñt. ¶ Notãdũ ñ ad maiorez euidentiã q; causa opationũ bruto⁹ animaliũ ẽ instinct⁹ quidam: q; mouent i motũ nature: q; non hñt dominiũ sui act⁹: hic igit instinctus ex duplici cã pcedere põt. Prio ex cã corpali: cũ ei nõ hñt nisi aiaz sensitiuã. cui⁹ oẽs potentie sunt actus corporalis organoz: ideo subiacet coz ania dispositioi cõmentiũ corpoz z pmozdialiter celestiũ: z ideo nihil phibet aliquas eozũ opationes esse futuroz signa. inq̃tũ conformant corpoz celestiũ dispositioni z etiã aeris continentis ex q; preueniunt aliqui futuri euentus. In hoc ñ primo considerare oportet q; hmõi opationes non extendunt nisi ad pcognoscenduz futura q; causant per mot⁹ celestiũ corpoz. Scõo vt nõ extendant nisi ad ea q; pñt aliqualiter ad hmõi animalia pertinere. Consequunt ẽ p celestia corpa cognitione quãdã naturalẽ et instinctũ ad ea q; coz vite sunt necessaria: sic sunt imutationes q; fiũt p pluuias z ventos et alia huiusmodi. Alio mõ causant istinctus huiusmodi ex cã spũali: vt scz vl ex deo vt in colũba super christum: z in corno qui pauit Heliaz: z in cete qđ suscepit z eecit Jonam ꝓpheta: vel ex demonibus qui utuntur huiusmodi opationib⁹ bruto⁹ animaliũ ad implicandas aias nouis opinionib; et eadem rõ videt esse de oibus aliis. Cum igitur naturaliter aliqua cognoscunt circa futuros rẽpoz euentus ideo ad hec cognoscenda considera re eorum voces z motus nõ est illicitum: puta si quis ex hoc q; cornicula frequenter croscuat ꝑdicat pluuiã cito uẽturã: z cetera silia q; mlta reperiunt in naturalib⁹ Q; Deniq; si sit cõsideratio circa motus siderũ hoc pertinet ad mathematicos q̃tũ ad cõsiderationes naturaliũ dierũ q; ponũt esse fatũ. Prio q; scindũ fm Asten. li. j. tr. xij. q; opinio fuit quoꝝdã mathematicoꝝ q; ex vi positionis siderũ necessario causat in hominib; diuersitates morũ: ita q; talis est ipse in moribus qualem facit ipm esse dispositio siderũ in qua cõceptus vl natus est: z istam vim uocauerunt noie fati. ¶ Qđ si q̃nt. verũ igitur ex impressione luminarũ celestiũ causet in hominib; diuersitates moz. Respondet Asten. ibidẽ q; mores hominũ z euentus futuroz a siderib⁹ causari intelligi dupliciter potest. Primo mõ q; intelligatur necessario z sufficienter: z tunc nõ tantũ est falsum sed etiam hereticũ: q; repugnat christiane religioni. nim q; ueritas fidei in hoc erroꝛe saluari nõ põt. Cum enim ponit oia necessario a siderib⁹ euenire tollit meritũ. z p consequẽs ꝓmiũ tollit z gram: z p cõsequens gloriam tum etiam quia moz honestas per hũc erroꝛem ꝓiudiciũ patit dum culpa peccantis in sidera refundit licentia malefaciendi sine reprehensione concedit: z homo ad honorãdum z colendũ sidera incuriatur. Secundo modo q; intelligat dispositiue z cõtingenter: z sic potest habere ueritatẽ: q; nec ratoni nec fidei repugnat. Planũ est em q; uaria dispositio corporis multũ facit ad variationẽ affectuum z moz anime: vt plurimũ em anima complexiones corporis comitantur. Vnde colerici sunt iracundi: sanguinei benigni. melancolici inuidi. flegmatici pigri: hoc tamen non est necessario eo q; anima dominat suo corpori maxime quãdo est adulta per gram: multos enim videmus colericos mansuetos: melancolicos benignos. Cum ergo uirtus corpoꝝ celestiũ opat admixtionẽ z ꝗlitatẽ cõplexionũ. Hinc est q; per cõsequens operat quodãmõ ad qualitatẽ moz: valde tñ ex longin-

quo q: plus facit ad qualitatem cõplexionis virt⁹ nature inferioris ꝙ virt⁹ fidei. Et ideo ꝯcludendo dicendũ est ꝙ corpa celestia non pñt per se esse cã operationũ li.ar. licꝫ pñt ad ꝟ inclinare dispositiue inquãtũ inclinationẽ imp:imũt i corp⁹ hũanũ: t p ꝑũs in vires sensitiuas q̃ sunt actus organoꝝ corpaliũ t q̃ inclinãt ad actus hũanos. t q: hoies vt plurimũ has passiões corpales sequunt. t sic acc⁹ disponũt vt plurimũ ſm has inclinationes celestiũ corpoꝝ:ió de his astrologi q̃ꝫ vera dicũt. ſ exprimur ꝙ inclinationẽ celestiã corpoꝝ hõ per rõnem opari põt cui sensitiue vires obediũt. vt pbat phus. j. Ethi. t in.ij. de anima. Et sic põt intelligi qđ dicit Ptolome⁹: q hõ sapiens dñat astris: q: sapientiã suã ea vitare põt ad q̃ disponũt astra sic̃ ts quẽ corp⁹ celeste disponit eẽ gulosuꝫ t luxuriosuꝫ subm. suis rõni: ecõtra sobri⁹ t castus esse põt put etiam scribit Cassianus in li. collationũ. q quidã socratẽ inspicies dixit: oculi tui corruptores puerorꝫ. t cũ discipuli socratis cõmunũ illatũ suo magꝫro vellent vlcisci. socrates ait: quiescite sodales quiescite suꝫ ereni sed me virtute contineo. ¶ Vltimo queri põt vtꝫ dies egyptiaci sint obseruãdi. Breuiter dicendũ: q illos obseruare q̃ꝫ est idolatrie t infidelitatis: vt cũ obseruant in his q̃ pure dependẽt alioꝝ hoies arbitrio: vt in domoꝝ edificatiõe belloꝝ exercitio t sibus. q̃ꝫ ꝙ prudentie t sagacitatis est vt cũ obseruat in his q̃ bñ ẽt cãm naturalẽ vt potionib⁹ minutionib⁹: sic̃ obseruare dies q̃ ad aeris purificationẽ t tpis q̃litatẽ est prudẽtie ſ solũ ad nũcupationẽ est vanitatis: vt scꝫ in serta feria sit melius sanctificare q̃ꝫ in q̃rta. Silr obseruari põt cursus lune in plantatiõibus vel insertiõib⁹ arboꝝ: vtpote in fine decrescẽte ei⁹ t inserẽdis seminib⁹ in nouilunio q: ad ꝟ sunt rõnes naturales. ¶ Q̃ꝫ etiã necessitatis t obedientie: vt patꝫ in nuptijs celebrãdis t festis. vnde de his multa dicunt in decretis. xxvj. q. v. c. non licet xpianis tenere traditiones gentilium: q̃ tamen littera facilter non intelligitur nisi in glo.

¶ De quattuor generibus sortiũ ac arte notoria carminatiõe diuinatiõe ptatione t demonum adiuratione.

¶ Sermo iiij.

n Dn habebis deos alienos coraꝫ me. Exod. xx. Ja ordine debuo p:ose/quendũ est tertiũ genꝰ diuinatiõis qđ pertinet ad sortes t sit q̃ facim⁹ aliquid vt nobis manifestet aliqđ occultũ sine tamẽ expressa demonũ inuocatiõe: t habet etiã multas species q: q̃ꝫ sit ex cõsideratione eoꝝ q̃ eueniũt ex quibusdã q̃ ab hominib⁹ serio fiũt ad aliqđ occultũ inquirendũ siue p protractionẽ puncroꝝ qđ pertinet ad artẽ geomãtie siue per considerationẽ figuraꝝ q̃ veniũt ex plũbo liquefacto in aquam pceto siue ex quibusdã cedulis scriptis t in occulto posita dũ cõsideratur quis quã accipiat: vel etiã dũ cõsideratur qđ aperienti librum occurrat q̃ omnia sortium nomen habẽt. ¶ Hinc generaliter queri põt: vtrũ peccatũ sit in characteribus qui fieri solent a pluribus. Rñdet Astẽn. q est magnũ peccatũ facere characterem aliũ q̃ꝫ signũ crucis: q: fiunt ad demonũ ministeriũ implorandũ qđ nullo modo licet: nec virtute hñt ex se ſ ex diabolica pactiõe. sic em diabolus pepigit cum his q̃ fuerunt ei familiares ꝙ talia signa recognoscerent t ad talia se pñtẽ offerret. Fingit aũt per illa se cogi vt ostendat alicui qđ esse virtutis in hmõi artibus in q̃b⁹ sunt multa nephãda per q̃ abducit hõ a fide t cultu diuino. nec hoc facit diabo⁹ vt in illis delectet: ſ pon⁹ in infidelitate facientiũ. Et notandũ ſm Tho. ſcda ſcde. q. xcv. q sortes ppie dicunt cũ aliqđ fit vt eius euẽtu cõsiderato aliqđ occultũ innotescat. Et si querat sortiũ iudicio qđ cui sit exhibendũ siue illud sit res possessa siue honor pena dignitas vl actio aliqua vocat sors diuisoria. Si autẽ querat qđ agere oporteat vocat sors cõsultoria. Si ꝙ q̃ritur qđ sit futurũ vocat sors diuinatoria. Certus aũt hoim q̃ inquirunt ad sortes nõ subdunt dispositiõi stellaꝝ nec etiã eueniũt ipoꝝ. t ió si qs ea intentiõe sortib⁹ vtat q̃si hmõi act⁹ hũani q requirunt ad sortes ſm dispositionẽ stellaꝝ sortiant effectũ vana t falsa ẽ opinio: t p ꝑũs non carens demonũ ingestiõe ex qua talis diuinatio erit illicita t superstitiosa t iõ prohibita. xxvj. q. v. c. sortes. qbus cũcta vos vestris discrimiãtis id est in discrimẽ adducitis prouincijs quas partes dãnauerũt nihil aliud q̃ꝫ diuinationes t maleficia decernim⁹: q̃ꝫ obtem volumus illas oino dãnari. t vltra inter christianos nostrum⁹ noiari: t ne exerceant anathemate interdicto prohibemus. hec Leo papa. iij. ad episcopos Britanie. Non tñ ois sors prohibet nec est aliqd mali in sui natura licet prohibeat in lege positiua sicut t multa alia prohibent cu-

tus causam ponit.xxvj.q.vj.c.sors non est aliquid mali.per totum.¶ Ad euidentiã igitur quando sors admittitur ꝛ quãdo nõ:sciendũ ꝙ quatuor modis capit sors.¶ Primo mõ p casu fortuito vel euenit puta quãdo facium lotos p festucas vel scribendo partes diuersis cedulis vt sic appareat cui sors accidit:ꝛ hec quidem non est licita in electionibꝫ ꝛ aliis spiritualibus que ex spiritussancti inspiratõe fieri debent:vt patet extra de sort.c.fi. Himirum cũ sic posset id gnior prefici.ꝛ dic Iohan.ꝙ sortilegium prohibetur in quocũqꝫ actu in quo requiritur canonicus titulus in regula prima lib.vj. Nec obest ꝙ sors cecidit sup matthiam ꝛ superiorem.quia hoc factũ fuit ispiratione diuina. Si vero talis sors exercet in dubys ꝙ occurũt circa temporales dignitates que ad terrena dispoñia ordinantur vel ad alia temporalia dimidentia:nunc licita est ꝛ permissa ꝙ tenet Io an. ꝛ lau xxvj.q.vj. in summa.§.in principio:ꝛ inter clericos admitti potest vbi de temporalibus agitur:vt patet extra de prebend.ꝛ dign.c.cum secundum apostolum fm Johan.an.et hostiñ.de sortilegi.capñ fi. Similiter fm Tho.sco.sco q.xcv.si necessitas immineat in aliquibus licitum est cum debita reuerentia diuinum iudicium sortibus implorare. Vnde dicit Aug. in epistola ad honoratum:si inter ministros dei fit disceptano que eorum tẽpore persecutionis maneant ne fuga omnium et qui cor fugiant ne morte omnium deseratꝫ ecclesia:ꝙ disceptano si nõ aliter poterunt terminari quãtum mihi videtur:qui maneant ꝛ qui fugiãt sorte legendi sunt.ꝛ iterum i primo de doctrina christiana dicit:si tibi abundaret aliquid quod oporteret dari eis qui non haberent nec duobus dari posset si tibi occurrerent duo quorum neuter alium vel indigentia vel gratia te aliqua necessitate superaret:nihil iustꝰ faceres q̃ vt sorte legeres cui dandum esset quod dari vtriqꝫ non posset.¶ Secũdo mõ sors capitur pro sortilegio:ꝛ tũc sors vt dicit leo papa:nihil aliud est q̃ diuinatio vel maleficium a sãctis patribus damnata ꝛ fm hoc non est licita:ꝛ ideo prohibet ne exerceantur sub anathematis interdicto.xxvj. questione v.capñ.sortes:ideo non credenda nec exercenda.vt patet.xxvj questi.vj.§.his itaqꝫ. Himirum quia tales sortilegi ea ꝙ soli deo cõpetunt sibi vsurpare conant expectãtes iudiciũ sortiũ ex demonibꝫ.sic Ezech.xxj.legit ꝙ rex babylonis steterit in bimio capite duarum viarum diuinationem querẽs cõmiscẽs sagittas interrogauit idola extra consuluit:ꝛ tales illicite sunt que prohibentur fm canones:ꝙ si iudicium sortium expectatur a deo scõm illud prouerbio.xvj. Sortes mittuntur in sinu:sed a deo temperantur.tunc talis sors scõm se non est malum vt dicit Augustinus.potest tamen in hoc quadruplex peccatum incidere. Primo si absqꝫ vlla necessitate recurratur ad sortes:hoc videtur ad deitemptationem pertinere. Secũdo si necessitate sed absqꝫ reuerentia sortibus vtatur.vnde Beda super actus apostolorum. Si qui necessitate compulsi deũ putant sortibus apostolorum exemplo consulendum esse:videant hoc ipsos nõ misi collecto fratrum ceu ꝛ precibus ad deũ fusis egisse. Tertio si diuina oracula cõuertãtur ad terrena negotia:vnde dicit Augustinꝰ ꝛ habetur.xxvj.q.vj.c. Di qui de pagnis cũ gelicis sortes legunt:ꝛ si optandum sit vt illꝫ potius faciant q̃ ad demonia consulenda cõcurrant.tamen ista mihi displicet consuetudo ad secularia negocia ꝛ ad vite huius vanitatem diuina oracula velle cõuertere. Quarto in electionibus ecclesiasticis vt dictũ est. Tertio modo capitur sors pro capitulatare vsurarum.vt patet de vsuris.c.j.ꝛ.vj.ꝛ.c.cõquestꝰ. Quarto modo pro parte ꝛ portiõe.vt extra de prebendis.c.cum secũdum apostolum:sed de hiis duobus nihil ad propositum. ℬ Ceterum de aliis obseruantijs superstitiosis prosequendo.¶ Notandum est primo ꝙ ars notoria est illicita.quia secundum Thomaz secunda secunde.questi.xcvj.quibusdam virtutibus ad acquirendum scientiam que secundum se non habent virtutem causandi scientiam: sicut inspectione quarundam figurarum ꝛ prolatione quorundam verborum ignotorum ꝛ aliis huiusmodi ꝛ iõ hmõi ars nõ vtitur his vt causis sed vt signis non aũt vt signis diuinitꝰ institutis:sicut sũt signa sacramẽtalia.vnde restat ꝙ sunt signa superuacua:ꝛ per consequens pertinentia ad quedam pacta cum demonibus placita et confederata:qua propter a christianis penitus repudianda. Secundo obseruantie ordinate ad immutatiões corporꝫ scitiz ad sanitatẽ.ꝛ huiusmodi si naturaliter possũt tales effectꝰ causare tũc nõ sũt illicite.ꝙ si nõ videãt posse causare tales effectꝰ naliꝫ pfectus ẽ ꝙ nõ adhibeant ad hos effectꝰ

rausandos tanq̃ causę sed solum q̃si signa t
ę pertinęt ad pacta significationum cum de
monib⁹ intra et quo patet: q si simpliciter ad
hibeant res naturales ad aliquos effectus
p ducendos ad quos putant naturalem ha
bere virtutem non est superstitiosum neq illi
citum si tñ adungant aliqui characteres vel
nomia vel alie quecunq vane observationes
que manifestum ē naturaliter efficaciam nō ha
bere erit superstitiosum et illicitum. Tertio ob
servāne que ordinant ad p̄cognoscēda aliq
fortuna vel infortunia .s. q aliqua tempora
vl loca vel audita verba vel occursus homi
nu. vel animaliū aut dissonū et mordiam acc⁹
aliqđ p̄sagiū habā bom vl malū futurū. et ifini
ta similia sunt superstitiosa et illicita: ja talia at
tendunt nō vt qnaldā causas: sed vt q̃dam
signa futurorū euentuū: non tñ observantur
vt signa a deo tradita cū ex auctoritate diui
na non sint introducta sed magis ex vanitate
humana cooperante demonū malicia: nam q
a principio in illis hominēs aliqd veri sūr ex
perti casu accidit: sed postq̃ incipiunt homes
hmōi obseruāncias suum animū implicare mlta
fm hmōi obseruationes euenunt p demonum
decepciones. vt eius homes implicari curiosio
res fiant et sese inserant multiplicib⁹ laqueis
pniciosi erroris vt Aug⁹ :dicit in .ij. de doct
christiana Quarto in scripturis q̃ sint p̄dunt
ad colla considerādum est primo quid sit qđ
scribit: qr si est aliquid ad inuocationez demo
num p̄nēs scz characteres vel ignota noia:
tūc manifeste superstitiosum ē et illicitū. Unđ
Crisō. super ma th. dic q pharisęoz significā
tū fimbrias suas exemplo nūc multi aliq̃ he
braica noia angelorz confingunt et scribunt et
alligāt que nō intelligentib⁹ meuenda videt.
Est etiam cauendū ne aliquid falsitatis cōti
neat: quia sic eius effectus a deo non possit
expectari qui non est testis falsitatis: deide ca
uendum ne cum sacris literis ponatur ibidē
character p̄t signum crucis: vl ne spes pona
tur inmodo scribēdi vel ligādi vel in similib⁹
que non pertinent ad diuinā reuerentiam qr
superstitiosum esset et illicitum: et idem intel
ligendum est in incantationibus serpentum
vl quorumlibet animalium: et eiā in collectiō
bus herbarum medicinalium: ex his patet q
si scribuntur nomina inusitata quasi nomina
dei ineffabilia et in quibus sentitur vl dicatur
quicūq super se portauerit illud breue nō pe
ribit sic vl sic: aut illō vl illud donū sibi cō

niger: peruldubio sunt reprobanda nec portā
dant et peccant qui scribunt portant donāt vl
vendunt vel etiam portanda docent nisi fue
rint adeo simplices quod ignorantia eos ex
cusaret que non excusat si super h̄ fuerint mo
niti vel instructi. Die quarto potest ō carmina
tricibus et carminatoribus q̃ carminant in
firmos pueros vel alia virū peccant mortali
ter. Rñdet Guil. frater ray. et Astē. li. j. ti. xv
q si nihil superstitiosum dicunt vel faciunt nec
dici vel fieri mādant: sed vnūt plumbus licuz
et etiam adurationib⁹ sicut per passionē cru
cem et hmōi nō peccant nisi talia fecerint p⁹
prohibitionem sibi ab ecclesia factam: sūt em
phibenda ꝓpter multa superstitiosa que solent
ibi misceri nisi fieret p aliquē discretum et de
uotum qui funderet oīonem nō sup pomum
pirum vl cingulum sz super infirmum manū
imponēs nec tales sunt phibendi nisi timeat
q ad illorum exemplum indiscreti et superst. cu
osi sibi vsurpent abusum illoz exemplo se nō
tes. De his proinde qui p vnus quos ochūs
scient missas defunctoz cātant vel cantāri fa
ciunt habent. xxvj. q. v. c. quinq. Ubi dicit
plerique etiam sacerdotū sanctam inimicine
dolo missam p requie defunctorum promul
gatam fallaci voto p vnus studeant celebrāri
hominibus. vt his pro q̃ ip̄m offerat sacrificiū
mortis incurrat periculū: pinde nře elegit vna
nimitatis conuentus vt si quis deinceps talia
perpetrasse fuerit detentus a ꝓpria deponitur
ordinis gradu: et tam sacerdos q̃ etiam ille
qui eum ad talia pagenda incitasse perpēdit
perpetuo exilio relegentur: hoc toletanū
concilium. Secundo quem potest ō his qui de
um temptare conantur: de quib⁹ supra illud
Deut. vj Non temptabis dīm deum tuum
dicit glo. deum temptat qui habens quid fa
ciat sine rōne periculo se cōmittit experiens
vtrum possit liberari a deo vtrum sz temp
tare deum sit peccatū p̄sertim cum deus q̃
peccatū p̄ciperet non p̄ precipit vt homines
eum phent quod ē temptare: quia dic Ma
lach. iij. Inferte omnē decimationem in hor
reū meū et sit cib⁹ i domo mea et phate me su
p h̄ dic domin⁹: si nō aperuero vobis clata
ractas celi: et eu⁹ argumentū ach̄ vnipat a
dño eo q rñdit Esa. vij. Nō petā et nō tēpta
bo dīm. Ad hoc rñdet sanctus Tho. scōa
ij. quest. xcvij. quod temptare est experimentū
sumere. nullus autem experimentum sumit
de eo de quo certus ē: et ideo omnis tēptans

ex aliqua ignorantia vel dubitatione procedit eius qui temptat: sicut cum quis experimentum de aliqua re sumit vt eius qualitatē cognoscat: Ignorare aūt vel dubitare de his ptinent ad dei perfectiōē que peccatū est: hic manifestum est q temptare deum ad hoc q temptans cognoscat dei virtutē est peccatū. Si vero sumat experimentū eorum que pertinent ad diuinam pfectionem non vt ipse cognoscat sed vt alijs demonstret hoc nō est tēptare deū eum subsit iusta necessitas aut pia voluntas ꝛ alia que ad hoc occurrere debent: sicut apostoli petierūt a dño vt in nomine ei⁹ fierent signa. Actuum. iij. vsic christi virtus infidelibus demonstraret: ꝛ sic deus volebat signum dare regi achā non pro ipso tāt̄ū: sed pro totius populi instructiōe: ꝛ ideo reprehēditur quasi impeditor cōmunis salutis q signū petere nolebat. Et nota generaliter q quis deū exp̄resse tentat verbis: quando ea intentiōe aliquid a deo postulat vt dei scientiā potestatē vel voluntatē exploret. Factis autem exp̄resse tentat quādo per ea que facit intendit experimentū sumere diuine potestatis sapiētie vel pietatis sed quasi interp̄etatiue deum tēptat qui etsi non intendat experimētum de deo sumere tamē aliquid petit vel facit ad nihil aliud vale n. si ad probādū dei potestatē sapientiam vel bonitatē: sicut cū q̄s equū currere facit vt euadat hostes hoc non est experimentū de equo sumere: sed si equum currere facit absq; vlla necessitate aut vtilitate hoc nihil aliud esse videt q̄ experimētū sumere de equi velocitate: ꝛ idem est i omnib⁹ alijs rebus: ꝛ sic patet q quādo quis ex necessitate vel vtilitate se committit in sinis periculis vel factis diuino auxilio hoc nō est deum temptare: sm illud Parat. xx. Cum ignoramus quid agere debeamus hoc solum reliquū habemus vt oculos nostros ad te dirigamus. Est etiā aliud genus temptatiōis de quo dicit Eccl. xviij. Ante orationem pparа animā tuā: ꝛ noli esse quasi homo q̄ temptat deum: sup quo dicit Tho. scđa. ij. q. xcvij. q. ij. se qui ante oratione non pparat animā suam dimittendo si quid aduersus aliquē habet vt alias se ad deuotionē nō disponendo nō facit q in se est vt a deo exaudiat: ꝛ ideo quasi interpretatiue deū temptat. ꝛ ꝑ hoc videat hmōi interp̄etatiua temptatio ex p̄sumptione seu indiscretione non puenire tm hoc ipm ad dei reuerentiā ptinet: vt hō p̄sumptuose ꝛ sine debita diligētia se habeat in his que ad deū ptinēt cōtra illud. ij. Tim. Sollicite curate ipm probabilem exhibere deo. ¶ Preterea queri p̄t vtr̄ ferri cādēs vel aque bullīēs iudicia sint licita quibus aliqua exquiruntur occulta ꝛ vident ad sortes ptinere ꝛ tm nō vident illicita: p̄sertim cū dauid legit misisse duellum cōtra philisteū. j. Regū. xvij. ꝛ q̄ nihil manifestius dīs legitur dedisse legē zelotipie q̄ seruabat de occulto adulterio. vt p̄z alibi. s. in q̄ dragesima vsq; agit de luxuria. Ad hoc respondet sanctus Tho. scđa. ij. q. xcv. q̄ iudicū ferri candentis vel aque feruētis ordinat quidē ad aliquos occult⁹ peccat⁹ inquisitionē p aliquod q̄d ab homine fit ꝛ in h̄ ptinet cū sortibus: sed hmōi nō expectatur aliqs miraculosus effectus a deo excedit sortis rationē cōmunē vbi hmōi iudicū illicitū reddit. tū q̄ ordinat ad iudicandū occulta que diuino iudicio reseruant. tū etiam q̄ hmōi iudicū nō est auctē diuina sanctum. Vlñ. ij. q. ij. in decretis. stephā papa ad guibertū episcopū moguntinū. c. ꝓsuluisti. dicit q̄ ferri candentis vel aque feruentis examinatiōe cōfessionē extorq̄ri a q̄libet sacri non censent canones ꝛ q̄d scriptū patrum documento nō est sanctum superstitiosa admonitione nō est p̄sumendū: spontanea cū cōfessione vel testium approbatiōe publicata delicta habito p̄ oculis dei timore cōcessa sunt nostro regimini iudicare: occulta deo ꝛ ei cognita illi soli sunt relinquēda q̄ solus nouit corde filioꝝ hominū: h̄ ibi. Ereadē rō videt esse de lege duelloꝝ nisi q̄ plus accidit ad cōmunē rationem sortis m̄ꝫ nō expectat ibi miraculosus effectus: nisi forte q̄n pugiles sunt impares valde virtute vel arte. Vlñ. ij. q. iij. de h̄ habet. c. monomachiā ꝓ ilegē nō assumum⁹ quā p̄ceptā fuisse non repim⁹ quā licet inisse quosdā legamus sic sm̄ dauid ꝛ gotorum sacra prodit historia: nūq̄ tm vt p lege teneat aliqua diuina sanctio auctoritate. cū hec ꝛ hmōi sectātes deū solūmō temptare videant: glo. ibidē istos etiā q̄ pugnant in monomachijs extra lex hūana cōdēnat: vt. C. de. gladiatoribus. ¶ Denicq; h̄ execrabile peccatū est coram deo satis p̄z eo q̄ p̄ter p̄cipuā tēptationis vniuersaliter oēs filij israel in deserto peccauerūt. terram p̄missionis nō intrātes: sm illud p̄s. Tēptauerunt me patres vestri ꝛc. Et sequitur quibus iuraui in ira mea si introibūt in requiem meā. ¶ Ultimo queri p̄t: vtr̄ liceat adiurare demones p̄sertim cū dic Augustinus sup mat.

non est fm potestatē datam a saluatore aduꝛ
rare demonia iudaicum est esn hoc.nō aūt ō
bemus iudeoꝝ ritus imitari:sed potꝰ vt po
t:state a chꝛisto data. Ad hoc dicendum fm
Tho.scōa scōe.q.xc.q duplex est aduranꝺi
modus:vnus per modum dēpcationis vel in
ductionis obreuerennā alicuius sacri:t sic nō
licet demones aduꝛare q: ille modus aduꝛ
randi videtur ad quandā benuolennam vl
amicitiam pnnere.qua non licet ad demōes
vti t sic intelligit oꝛige..Alius per modū cō:
pulsionis t sic licet nobis ad aliquid vti t ad
aliquid non:q: licet demones aduꝛādo per
virtutem diuinū nominū tanquā inimicos re
pellere ne nobis noceāt spiritualiter vl ce:po
raliter fm potestatem a chꝛisto datam. Lu.x.
Ecce dedi vobis potestatē calcāndi super ser
pētes t scoꝛpiones t sup omnē virtutem inꝛ
mici t nihil vobis nocebit:non tn licitum est
eos aduꝛare ad aliquid ab eis addiscendū
vel etiā ad aliqd p eos obtinendū:q: h pertꝛi
neret ad aliquam societatem cū ipsis habenꝺā nisi forte ex spāli instinctu vel reuelatione
diuina aliq sāctu ad aliques effectꝰ demonū
operatione viant:sicut legit de beato Jacobo
q p demones fecit hermogenē ad se adduci
ad laudem dei.

¶ De diuersis erꝛoꝛibus qui veniūt ex curioſa inuestigatione:perꝛuersa iꝛterpꝛetatiōe vel inoꝛdinata affectione. Sermo v

On facies tibi sculptile.

n Exod.xx. Expediti de pꝛima clausula pꝛimi pꝛecepti tam secundā pꝛosequamur que cōpꝛehēditur in ꝓbis themanis:in qua pricula ꝓhibent omnes false t supstitiose adinuentiones erꝛoꝝ:quia omnis erꝛoꝛ ficte mentis est:quē erꝛoꝛem inꝺuci fantasiā rōem obnubilans q facit q illō esse videt qō non est:oēs aūt false supstitiōes et adinuentiones erꝛoꝝ aut procedunt ex improbo ausu inuestigationis phīce:sicut eretes phꝛx:sicut ponere mundum eternum q ō est puericie totā sacram scripturam t multa alia que posuerunt gentiles ꝓbi:aut ꝓcedunt ex ꝓue:so intellectu sacre scripture sicut reperiuntur insanie hereses.xxiij.q.j.c.penul.aut etiam ꝓcedunt ex inoꝛdinato affectu carnalitatis:sicut errores epicuriorum qui dicūt nullam aliā esse viam ꝰ istam:t nicolaytaꝝ dicentium q licet turpiter agere cum qualibet etiam cū vxoꝛe alterius vt patet plenius alibi. Hiere.x Stultus factus ē omnis homo:
a scientia sua confusus est artifex in sculptile
suo. ¶ Quantū igit ad pꝛimum.s.erꝛoꝛes
phꝛx:sciēdū q licet infideles rudes t simplices q nihil aliud audierūt de f de i hoc ꝓprie
nō peccāt q infideles sunt eo q taliū infidelitas nō habet rōnem peccati sed magis pene
q: talis ignoꝛātia diuinoꝝ ex peccato pmi paꝛēntis est secuta fm Tho.scōa scōe.q x.t ideo
licet dānant ꝓpter alia peccā q f ne fide remit t
nō pnt nō tn ꝓpter peccatū infidelitatis. Ihn
dna Jo.xv. Si nō venissem t locutus eis nō
fuissem peccm nō haberēt qō exponēs Aug⁹.
dicit q loquit de illo peccato quo nō crediderūt in eoꝛ:illū nec etiā debēt dānari ꝓpter trāsgressionem mandatoꝝ ecclie:q: illis nō sunt
subiecti:sed ꝓpter mādata diuina q naturaliter
sunt indita rōne nali :t ideo de eoꝝ trāsgressione excusationē hnt. Ihn q manus est sup t lud
y. Loꝝ.xj. Ipse satbanas transfigurat se i angelū lucis:dicit glo.q si angelus malꝰ se bonū fingat etiā si credit bonus n cerꝛoꝛ periculosus aut moꝛbidus.si facit vl dic que bonis
angelis congruūt eo q nō dissentit a deo qō
est fides q: sensus coꝛporis tm fallit:mes io
nō mouet a vera rectaq sentēna:sed si quis
adhereret diabolo cū iam incipit ad mala t
falsa ducere tunc incidit in pcm pbi tm qui se
scientes esse iactabāt ab infidelitatis peccato nequaq excusari pnt cuius rōem adducit
aplus Ro.j.dicēs:revelat ira dei:glo.id est.
vindicta pcti:nō eīm ira dicit affectum vl perturbationem in deo:sequit:de celo sup omnē
impietatē.i.peti ꝓtra fidem t iniustitiā.i.peccatū ꝓtra mores hominū hoꝝ qui veritatem
dei in iniustitiam detinent.i.veram de deo cognitionē detinēt non sibi sed impedimentum ne flu
at in alios:vel in iniustitia detinēt per malam
vitam in qua manent:vt nec verbo nec exemplo quod nouerunt ostendāt cum tn veritas
pulset ad intellectū sicut lux pulsat ad oculū
pꝛesertim in illis qui naturaliter sunt ingenio
si:t ne ꝓtendant excusationē ignoꝛantie ꝓ
sequitur aplus:quia qō notū est dei manifestum est illis. Et si queris quō tn deꝛ:deus ei
illis revelauit:aduuit eīm deus rōem vt inve
stigando creaturas venirent in cognitionem
dei ducti rōnis naturalis: Ihn sequitur:inuisibilia enim dei.i.natura dei inuisibilis omnia
causans t ad esse ꝓducens:vel id est deus
pater qui specialiter inuisibilis dicit. Colꝛj.

quia nunq̃ apparuit in spē visibili sicut alie
pſone:intellecta.i.intellectuali cognitione co-
gnita p ea que facta sunt ꝓspiciunt a creatu-
ra mūdi.i.ab hoie. Sempiterna q̃q virtus
.i.filius qui dicit dei virt⁹ t sapiēa.j.Coī.j.
et diuinitas.i.bonitas oia replens t ꝓfenās
p qđ intelligitur spūssanctus:ista silr intel
lecta cōspiciūt ab homine p ea que facta sunt
a magnitudie ei creaturaq̃ cognoscit potēa
que patri ex speciositate t pulcritud:ne:sapiē
tia que filio t ex vsu earū t vtilitate:bonitas
que spirituisancto appropriat: t sic aliquo mō
habuerūt cognitionē trinitatis q̃ntum ad ap-
propriata:licz non q̃ntū ad ppria:sequitur:vt
sint inexcusabiles quia se pignorantiam ex-
cusare nō pūt Aug.in glo.eos scriptura dicit
inexcusabiles quibus nota est veritas et per-
seuerat iniquitas. Ham dicit Augi.de vera
religiōe.q̃ habebant scholas a populo sepe-
ratas in quib⁹ docebant illos quos colebāt
nō esse deos t templa cū populo ꝓmiscua in
quibus eis sicut dijs sacrificabāt:sequitur:q̃
cū cognouissent deū p naturalem rationem
aut dei reuelationē aut creaturarum inspecti
onē vnū.s.esse principiū a quo omnia nō sic
deū glorificauerūt debitū honorē ei exhibē-
do.aut grās egerūt de beneficijs acceptis t
cognitione dei:sed euanuerūt in cogitationi-
bus suis magna de se existimādo:ecce pecca
tū cordis t ido obscuratū est tumore superbie
insipiens cor eoꝝ.i.rō naturalis. dicētes em
se esse sapientes.ecce p̄m ordo sapientiā sibi
attribuēdo in būanis t ideo stulti facti sunt in
diuinis:t mutauerunt gloriam incorruptibi
lis dei in similitudinē imaginis corruptibilis
hominis volucrū quadrupedū t serpentium
ecce peccatū operis:ppter qđ tradidit illos
deus in ōsideria cordis: ¶ Hic queri potest
vtrū idolatria sit peccatū p̄sertim cuz sicut
honorans aliquid vice regis regem honora
re dicit ita honorans idolū vice dei deū ho-
norare videtur. Ad hoc dicendū q̃ sicut du-
plex honor regi est exhibendus sic t deo scz
ppr̄ius t cōmunis.ppr̄ius est facere homa-
gium qđ alij facere est regem inhonorare.cō
munis autē est assurgere t simili: quod vice
regis facere est regem honorare:sic etiam al
teri exhiberi honorem p̄oprium deo: pecca-
tum est t hoc est idolatria. ¶ Secūdo que-
ri potest vtrū habendo sensus que circa in-
telligentiam importat quandā debilitatē mē-
tis ꝓpue quo ad cōsiderationē spiritualiuz
bono t vel cecitas mentis que importat om-
nimodā priuationē cognitionis spiritualiū bo
norū possit esse p̄m ꝓsertim cū dicit Esa.vj.
Exceca cor populi hui⁹:vide processum text⁹
et cām excecationis hmōi:nō em a deo infligi
tur malū nisi malū pene. Ad hoc rñdet scūs
Tho 2da 2de.q.xv.q sicut cecitas corpora
lis est priuatio eius qđ est principiū corpora
lis visionis t̄c.vide istā questionez infra vbi
agitur de speciebus gule. ¶ Quātū vero
ad secundū scz hereses que procedūt ex intelle
ctu peruerso sacre scripture sciendū.q.xv.di.
ponitur causa heresium:vbi dicit.c.canones
generaliū concilioꝝ a ipsis constantini ce
perunt:in p̄cedentib⁹ nāq̃ annis psecutione
seuiente docendaz plebū minime dabat fa
cultas t inde christianitas in diuersas here-
ses scissa est:quia nō erat episcopis licēta cō
uenīēdi in vnū nisi tpe supradicti imperatoris
sub quo sancti patres in cōcilio niceno de oi
orbe terrarū cōuenientes iuxta fidē euangeli
cā t apl̄icam scōm post apl̄os simbolū tra-
diderūt. ¶ Ad maiorē euidentiā sciendū.q
vt ōr.xxiij.q.iij.c. heresis grece ab electione
dicit.s.qz eam sibi vnusquisq̃ eligat disciplī
nā quā putat esse meliorē:quicūq̃ ergo scri
pturam aliter intelligit q̃ sensus sancti spiri-
tus flagitat a quo scripta sunt:licet ab eccl̄ia
nō receserit tamē hereticus appellari potest
Ille vero dicitur aliter exponere sacrā scrip-
turā q̃ spūssanctus efflagitat q̃ ad hoc ex-
positionē sacre scripture retorquet qđ cōtra-
natur ei qđ est p spiritū sctm̄ reuelatū. Tho.
aūt 2da 2de.q xj.dicit q̃ heresis de q̃ nūc loq̃
mur importat quādā corruptionē fidei chris
tiane:nō aūt ad corruptionem fidei p̄tinet si
quis falsam opinionē habeat in his que non
sunt fidei:puta in geometralibus vl̄ alijs hmōi
que oino ad fidē p̄tinere nō p̄nt: sz solū quā-
do quis falsam habz opinionē circa ea q̃ p̄ti-
nent ad fidem.s.ad articulos fidei: vel ad ea
et quib⁹ sequit corruptio alicui⁹ articuli.t m̄
opinionē illam pertinaciter defendit vl̄ retinet
vel emendare recusat:sed vt dicit.xxiij.q.iij.
ca.dixit apl̄us:q̃ sniam suā q̃uis falsam atq̃
peruersam nulla pertinacia aiōsitate defendunt
p̄sertim quā non audacia siue p̄sumptionē
peperernt:sed a seductis atq̃ in errorem la-
psis parentibus acceperunt. querunt autem
sollicitudine cauta veritatem cōgi parati
cum inuenerint nequaq̃ sunt inter hereticos
computandi:econtra vero dicitur ibidē .c. q̃

in ecclia christi morbidū aliquid aut prauuz
sapiunt si correpti vt sanū rectūq; sapiant re-
sistāt pnaciter suaq; pestifera dogmata emē
dare nolunt sed defendere persistunt hereti-
ci sunt. Et notandū q; deus qui nullū malum
nisi ꝓpter bonū eliciendū fieri permittit here-
ticos seminare non pmitteret nisi ex hoc suis
fidelibus aliquid melius prouidere dispone-
ret: z ideo concludu Aug⁹. c. vltimo dicens:
Q; ideo diuina prouidentia multos diuersi
errois hereticos esse pmittit vt cū nos inter
rogant ea que nescimus sic exercitamur pi
gnicū z diuinas scripturas cupiam⁹. ¶ De-
nicq; vt vtq; huius detestabilem corruptelaz
oītēdamus: sciendū est q; hereticus fm iura
punit quadruplici pena: Primo excōicatiōe
q; omnis hereticus siue occultus siue mani-
festus est ipso iure excōicatus. extra. e. n. c. et
cōicamus. nec solū ipsi sed etiaz receptores:
fautores z dfensores. vt co. n. c. sicut ait. z qđ
manus est. Quicunq; hereticos receptores
fautores aut eorum defensores ecclastice se
pulture scienter tradere pſumpserit excōica-
tus est nec absolui debet nisi ꝓpria manibus
extumulet: z eorū corpa extra proiciat: z lo-
c⁹ ille ppetua careat sepultura: vt eo ti. li. vj.
quicunq;. Secundo bonoꝝ suoꝝ confiscan
one z oblatiōe: sed tamē excōicato ipsius cō
fiscationis z bonoꝝ ablatio vel occupatio p
principes seculares fieri non debet anteq; p
iudicē ecclasticū sup eodē crimine sūa fuerit
pmulgata: vt pz eo. n. c. cū scōm. li. vj. Qđ si
cōuertant postea tñ nō debent eis vel eoꝝ fi-
lijs bona restitui: qz ipso iure sunt oia ꝓfiscata
in vindictā hui⁹ sceleris: vt pz. eo. c. z extra. e.
n. c. vergentis. Tertio depositiōe: qz indistin-
cte siue clerc⁹ siue laic⁹ fuerit etiaz papa vel
imperator vel quilibet alius debet ab omni di-
gnitate depon. xl. di. c. si papa. in ter. z in glo.
z. xxiij. q. j. c. q̄ cōtra pacem ecclie sunt ꝛc. z
in glo. vbi dicit q; hereticus quicūq; sit debz
ab omni officio z beneficio spoliari: z si cleri-
cus sit debet degradari z demū quilibz talis
debet arbitrio prātis secularis relinqui pun-
iendus aia aduersione debita. s. crematiōe con-
tinua nisi post cōprehensionē erroris ad fidē
conuerti velint erroꝛē suū abiurādo z satisfa-
ctionē exhibendo: z tunc resipiscentes debēt
in perpetuo carcere retrudi: vt extra. e. ti. c. ex
cōicamus. q̄. Verumtamē qui reincidūt in he
resim abiuratam relinquendi sunt iudicio se
culari: z idē intelligendus si cadat in alia he-

resi quacūq; si tamen in hmōi puniendis si-
gna pnie manifeste appareāt z humiliter pe
tierint sacra pnie z eucharistie nō sunt eis de
neganda: vt pz. e. ti. li. vj. c. sup eo. Qualiter
etiā eorū receptores fautores defensores et
credentes diuersis modis puniunt. habetur
ibidē. Excōicamus. j. Cleric⁹ clericus degra
dandus ꝓpter heresim indutus sacris vestī-
bus habēs in manib⁹ instrumentū vel orna-
mentū ad ordinez suū spectans q̄si solēniter
ministrantes ad epi pñiam ducit: z tūc quili-
bet res inordinatione sua. s. bi tradita iterum
auferr ab eo incipiēdo ab illo qđ ei vltimo da-
tum fuit vsq; ad primā vestē que datur in col
latione tonsure: z vt pōt epūs ad terroꝛē ver-
bis aliquibus opposita illis q̄ in collatiōe or
dinū plara sunt: vt auferimus tibi vestem sa
cerdotalē z ordine sacerdotali te ꝓpter⁹ ꝛc.
Vltimo dicendo auctie omnipotētis dei pa-
tris z filij z spūssancti ac nostra auferimus ti
bi habitū clericalem z deponimus degrada-
mus spoliamus z etiam⁹ te omni ordine be-
neficio priuilegio clericali: z post radimit et
tundet: hec oia habent de penis. li. vj. c. de
gradatio: vbi etiā ponunt aliorum degrada-
tiones: z ista degradatio ꝓpter heresim pñte
potestate seculari celebrāda est: quo facto di-
citur vt degradatū in suū forū recipiat: z sic
intelligit tradi curie seculari: pro quo tamen
debet ecclia efficaciter intercedere vt cira
moꝛtis periculū circa eū sententia moderet;
hec extra de ꝛbo. sig. c. nouim⁹. Quarto mili-
tari pſecutione. qz si aliter non potest fieri ar-
mata manu sunt ab eis oia bona auferenda.
¶ Quantū denicq; ad terminum sc̄z erroꝛes
epicuroꝝ z similium que procedunt ex inor-
dinato affectu carnalitatis: sciendū q; pecca
tū adhuc in volūtate pſistens intellectū auer
tit a recta cōsideratiōe: quia volūtas mala
eligens oppositū alicuius rōne dictante non
pmittit intellectū diu stare in illo recto dicta
mine: sed auertit ipm ab hoc z ꝙuertit ad op
positum vel ad aliqđ impertinens: ita q; plerūq;
excecati tali malicia nō aduertūt se errare: sic̄
refert Seneca in epla. vj. ad lucillū dicens:
q; vir quidā familiā q̄ndā habuit q̄ subito fa-
cta fuit ceca incredibilē rē vbi inqt sed verā
narro: ipa familia nescit se esse ceca. s. semp
negat z pedagogum suū q; de domo recedat
hortat dicit em domū tenebrosam esse: z subdit Seneca. Hec inqt q̄ i ista fuerūt familia
nobis accidūt: nemo se auarū intelligit: nemo

cupidū ceci duces querūt nos sine duce erra mus: ⁊ dicim⁹. Hō ego ambitiosus sum: vi ta mea magnas requirit expensas: alius dic̄ non est meū vitium ira cum dū esse adolescen tia facit. nō est extrinsecū malū nostrū intra nos est in visceribꝫ nostris sedet sed ideo dif ficulter ad sanitatē venimus q̄ nos egrota re nescimus: hec ille. Ēn hec auersio q̄ volū tas auertit intellectū a recta cōsideratiōe cō tingit duplr fm Tho. scđa scđe. q. xv. Pmo modo p occupationē mentis circa alia q̄ ma gis diligit quib⁹ ab inspectione hmōi mens auertit: fm illō p̄s. Supececidit ignis sup cō cupiscentie ⁊ nō viderūt solem veritatis. Et siquidē occupat bō circa foeditatē luxurie: tūc ꝓprie generat cecitatē mētis que quasi to ta luce excludit cognitionē bonorū spūalium: ⁊ hoc ꝓpter delectationes venereoꝝ q̄ ceteris vehementiores sunt. Si vero circa delecta tionē gule vel ciborum oblectationē sensualiū: tūc ꝓprie generat sensus hebetudinē q̄ red dit hoiem debilē circa intelligibilia: ⁊ ideo si cut oculis debilib⁹ odiosa est lux: sic illis in quib⁹ ꝓuat cōtrarie noscunt. Si de nice circa ambitionē tūc plerūq; generat scis mata in ecclia ⁊ infinita bella ⁊ iniustitias i seculari milicia: vt autē ḋr. xxiij. q. iij. c. inter scismata ⁊ hereses hoc esse arbitror: q: hereticus pertinax dogma hz: scisma ꝓo post episco palē dissensionē ab ecclia pariter sepat: qđ q dē in principio aliq̄ ex parte intelligi pōt di uersum. ¶ Ceterū nullū scisma est nisi sibi ali quā heresim cōfingat vt recte ab ecclia recef sisse videat. ⁊ fm Tho. scđa scđe. q. xxxix. in duob⁹ peccat. Primo q: se separat a cōmuni one mēbroꝝ ecclie. Secđo q: subdi r̄cusat ec clesie capiti. Secūdo mō ꝓtingit ex eo q̄ vo lūtas corrupta ⁊ in profundū malorū dimersa sponte nee revocat intellectū a cōsideratione recta ꝓme ꝓpter q̄ ⁊ oim q̄ ad illā mentē redu cūt iuxta illō p̄s. Noluit intelligere vt bene ageret: vñ p̄s. in q̄ versus ille ꝓmittur: vt dic̄ glo. agit de errore q̄rūdā dicentiū mala oia esse ex vitio nature ⁊ creatiōis nr̄e: bona ꝓo ex libero ar. q̄d ꝓpheta destruit dauid in p̄s dicens. Mala oīa esse a nobis: bona vero ex deo p̄ grām. Sic insipiēs dixit in iustus .i. deliberauit in semetipso vbi homo nō videt. Quid: vt delinquat. i. libere peccet: q: nō est timor dei ante oculos eius ⁊ sic nō curat si deꝰ videt. Cur ḃ: q̄m dolose egit in ꝓspectu eius. glo. eo q̄ iniquitatē suam cui dolo que rens noluit vere inuenire et doluisse. Vbi ul ti enim inquirūt iniquitates suas: sed cui do lo nolentes eas vere inuenire ⁊ odire: qui eī eas cognoscūt non dimittūt sed defendunt: vel noluit studere legi dei: vt inueniatur iniq tas eius ad odiū. i. vt per eam legē inueniret iniquitatē suā: ⁊ odiret quasi per ignorantiā excusari posset ꝑba ozee. eiꝰ iniq̄tas ⁊ dolus et sic ex corde ꝓcūpit in os ⁊ opa exteriora: q: noluit intelligere vt bene ageret. etiā si pos set ⁊ bene intelligere ⁊ bene agere cū nō de sisteret diuinꝰ instinctus ad bonū: sed noluit im mo iniquitatē meditatꝰ est in cubili suo asti tit omni vie nō bone. malicia aūt non odium sed ponꝰ dilexit ex improba voluntate ⁊ elec tiōe huius mali. malicie adherens. Ēn fm Tho. scđa scđe. q. xiij. ex certa malicia. i. ex electiōe mali quis peccat dupliciter. Primo ex inclina tiōe habitꝰ vitiosi q̄ malicia dicitur: ⁊ venit ex prava cōsuetudine peccādi qua ḋs inuisca tus desperat de resipiscentia ⁊ sic ruit de sperare labitur in vitia: iuxta illud Hiere. xviij. De sperauimꝰ pꝰ cogitationes nr̄as ibimꝰ ⁊ vnus q̄sq; post prauitatē cordis sui mali faciemus Secđo vero ꝓtingit ex eo q̄ p ꝓtemptū abiq; cit ⁊ remouet illud qđ electionē peccati pote rat impedire: sicut spem p desperationē: timorē p ꝓsumptionē ⁊c. ⁊ ḃ vt liberꝰ peccet. Pro uerb̄. xviij. Impius cū venerit in profundum malorū cōtemnit: ⁊ p ꝓsequēs intellectꝰ auer titur a recta cōsideratiōe et pōderatiōe vitio rū: ⁊ ex ḃ etiā dissentiate sunt diuerse here ses que tāgūtur inter alias. xxiij. q. iij. c. q̄dā. Nam ioviniane asserebāt nullā distantiā esse virginū ⁊ nuptarū nullūq; inter abstinē tes ⁊ epulantes esse discrimen. Sic paternia ni pres corporis inferiores a diabolo factas opinabantur. Sic nicolaite vxores oīnib⁹ cē cōmunicandas docebant. Cherinciani vero mille annos post resurrectionē in voluptate carnis futuros p̄dicabāt. Nicolages aūt vigi lias noctis respuebant: dicētes: superstitionem esse diuina iura temerari cū nocte fecerit ad quietem: ⁊ sic vnusquisq; fm affectū p̄prium diuinabat. Nimirū cum lex nature in aliquo rum cordibus quantū ad aliqua fepius ob fuscatur ex aliqua passione vel mala consue tudine ac etiā mala habitudine seu dispositi one nature: sicut refert Julius cesar de bello gallico q̄ apud germanos olim latrocinium nō reputabat iniquū: cū tñ essent ꝓ legem

vate: q̄ a nob auertat ihesue christ⁹ dei fil⁹.
¶ De fide in generali ⁊ qualiter cognoscitur cē mortua dupl'r scz ex defectu opis ⁊ intēcionis: ¶ Ser. vi

On habebis deos alienos n coram me. Exo. xx. Cum ꝓba ꝓposita potissime fidem christianā recommendēt ꝓsenti sermone quedā de fide in generali ꝓequamur: ipsa em̄ est que ad salutem humanā sime necessaria iudicatur vpote radix vnica future beatitudinis acquirēde dicit enim Aug. super Io. quod sicut in radice arboris nulla ꝓorsus apparet pulchritudinis spēs: ⁊ m̄ ꝗquid est in arbore pulchritudinis vl' decoris ex ea ꝓcedit: sic ex fidei humilitate ꝗquid meriti ꝗcꝗd beatitudinis anima susceptura est ex fidei fundamēto ꝓcedit. ¶ Ad euidētiam igit̄ fidei sciendū secundū Alex. de hal. in. iij. quod trib⁹ modis dicitur fides. Primo modo dicit fides habitus acquisitus ex rōe vl' testimonio et tunc ex ea potest elici motus qui ē credere deo hoc ē dictus eius fidem adhibēr. Sc̄do mō dicitur habitus gratuit⁹ sed imperfectus vel informis eleuans tantuz intellectuz sup̄ se ad assēsiendum p̄me veritati ꝓpter se: nā qz solum eleuat intellectū ⁊ non mouet affectū p amorem: habitus informis denoiat et ex illa fide non solū elicitur motus q̄ est credere deo: sed etiam qui est credere deū put credendus est trinus ⁊ vnus creator et redemptor: qd elici nō pōt ab habitu acquisito: sz qz duplicē hāc fidem etiā mali habent imo et demones: vt dicit Iaco. ij. demones credunt ⁊ ꝓtremiscūt ideo mortua iudicat nisi charitate duita viuificetur. Tertio mō dicit habitus gratuitus p fectus et charitate formatus eleuans intellectum pariter et affectum ad assentiendū sūme veritati et amandum ꝓpt̄ se ⁊ ex hac elicitur non tm̄ motus qui ē credere deo: vl' etiā credere deum: sed etiā qui est credere in deum. s.fm Aug. credendo amare deū credendo in eum ire credendo ei. adherere ⁊ credēdo ei⁹ mēbris icorpari: et vt dic̄ Bona. i cēnlo: quo ad hoc q̄ fides perfecte rēdat in deum requiruit aduentio charitatis que ordinat ad amorem dei ⁊ ad operationem boni ⁊ ad passionem mali ⁊ ad dilectionem ꝓximi. Ex dictis igit̄ ꝓz: q̄ duplex ē fides. s. viua et mortua. differunt autē s. cut lumen candele extincte a lumine candele accēse quod propter sui paruitatem insufficiens est ad dirigendum gressus hominum ad precauendū pericula ⁊ ad discernendum quid formosum vel deforme. Pro maiori tā notitia fidei mortue sciendum quod fides mortua cognoscit dupliciter. s. ex defectu operis ⁊ intēcionis: Ex defectu nāq̄ opis cognoscitur cum sic latitari corde quod non cōprobatur in exteriori operatione: Vñ Iaco. ij. fides sine opibus mortua ē: ⁊ h̄ fit dupliciter. scz ex amore male iflāmāte: et ex amore male humiliāte. Primo credēs nō opat̄ et amore male inflāmate: in q̄busdā em̄ credentibus cessāt opera bona ꝓpter triplicē inordinatū amorē vl' affectū mūdialem Primus amor inordinatus est ꝓcupiscēna carnis qua fides ipsa mortua redd̄it: quia patiēs tem carnis cōcupiscentiam sic inficit quod licet actualiter credat a bono tm̄ opere cessat: sz vnde hoc ē nisi qz talium fides est quoddā credere generale quod ecclia sctā tenet et m̄ in multis ꝑticularibus errant q̄propt̄ coz fides mortua iudicat: eo q̄ vera fides et viua quā informat charitas diuina nō tantū generaliter sed etiā particulariter credit ad salutē necessaria cūcta eurat cauēda ⁊ implet operanda: cuius similitudinē videmus in li. aperto vbi intelligens videt ⁊ legit: non aūt intelligens videt: sz non legit cum tm̄ vterq̄ perspicaces oculos habeat: sicq̄ m̄lta ꝑticularia recognoscit in libro q̄ alter ignorat: taliter etiā hmōi credunt ⁊ dicunt deum esse remunerātem iustos et puniētē impios credunt alterū esse seculum: credūt paradisum ⁊ infernum: credunt peccata esse mala ⁊ virtutes bonas animam imortalē ⁊ cetera multa: et tamen in his ⁊ ꝓsimilib⁹ multis inparticulari errant: qui si vere et viue intelligerent q̄d est deus: q̄ et quanta est gloria paradisi: q̄ ⁊ q̄ dura sunt supplicia inferni: si intelligerent horribilitatē peccati: ornamenta virtutē ⁊ anime dignitatez magis eligerēt milies mori q̄z semel mortaliter peccare et deum offendere. Vñ si q̄s sub generalitate credēs luxuriā esse mortalē culpā ⁊ nihilomin⁹ ex inordinata affectiōe mlt̄ usarie multisq̄ modis ꝓpetrans inquirit an talia credat deo displicere: rñdeat̄ b credere ⁊ sentire: quis tm̄ dubitat licet verē dicat ei⁹ fidē eē mortuā: cū eadē infirmi ac mortua fide David excecat⁹ libidie n̄ solū adulteriū sz etiā homicidiū ꝓpetrauit: vr. ij Re. xj. Sic ifatuat⁹ libidie salomō adorauit idola. iij. Re. xj. Iz intellectu sz Au. credēt dū. s. fide mortua et

informi. Sic iudices inueterati dierū malo-
rum vt dicitur Dan.xiij. Exarserūt in cōcupi
scentiaz. Susanne ⁊ auerterūt sensum suum
et declinauerūt oculos suos vt non viderent
celum neq; recordarent iudicio:ū iusto:ū ⁊c.
Sedꝫ autē amor inordinatus est cōcupiscē
tia oculorū quo qui mortaliter inficitur .licet
actualiter credat:tamen ab ope bono cessat:
eo q implicat se lucris iniustis:⁊ impijs con-
tractib⁹:mēdacijs:periurijs: ciuūctionibus:
rapinis.furtis:vsuris:mercat in festis : locis
deo sacratis : ⁊ similib⁹ māmonā colligit ini-
quitatis : qui interrogatus si credat omnia q̄
tenet ecclesia se credere cōfitet . ⁊ quo ad in-
tellectū veruz fatetur:cum tñ non solum a bo
no ope cessat : sed etiam multas impietates
accumulat. Vñ de hmōi dicit aplus ad Ti-
tum.ſ.confitent se nosse deum factis autē ne-
gant:cur em̄ cōtra preceptū dñi dicētis. Nō
furtum facies tāta cupidine flagrant nisi q;
non vnuacuiq; : sed mortue ⁊ generaliter cre-
dunt:nec credita debite cōsiderant neq; de-
bite pōderāt:sed vt aurꝑs. Oculos suos sta-
uerunt declinare in terram:sic iudas christū
vendidit ⁊ tradidit:qui tñ post traditionem
priori lumine fidei pmanente penitēs corde:
confitens ore:⁊ satisfaciens opere:licz infru-
ctuose.dixit Math.xxvij. Peccaui tradens
sanguinē iustum:ductus etiam penitentia pe
cuniaz retulit ⁊ laqueo se suspendit:sicq; tali
intellectuali fide sine opere damnat⁹ est. Si
militer etiam multi cupidi mundialibus im-
plicati vsurarij scelesti fures raptores ⁊ simu-
les:licz in fine vite penitere videātur: tamen
eternaliter damnabunt eo q illorum peniten
tia non est intentione debita formata. Tert⁹
amor inordinatus est superbia vite que mira
biliter operib⁹ impijs mortiam reddit fidē:
q̄uis in intellectu fidei quoddam lumen re-
maneat sectaꝫ prelatates fouet : lites ambit:
dignitates deprimit:minores inuidet:equali
bus despicit:miseros infinitaq; similia perpe
trat cum intellectuali fide:quā tamē in homi
ne tali mortiam esse scelera cumulatā mani-
festant. B. Secō credens nō opanir ex ti
more male hūiliante ⁊ h̄ triꝑr. Primo ex ti-
more damni fauorabilis sicut quidā nō solū
a bono ope cessant:sed etiā mala ppetrāt ne
pdant honorē fauorē vel amorē hūanū plus
eligentes amittere animā q̄ famā hūanam
gratiam et amicitiā ⁊ licz credenda credāt.
intellectu tamē pot⁹ eligūt pdere grām omi

nalem q̄ secularē: potius parere statutis iniq;
quis dñoq; ⁊ cōtrariū q̄ preceptis dei: multa
impia ppetrantes multas iusticias negātes
multisq; bonis nequissime cōtrariātes:cōtra
quos Actuū.v. dr. Obedire oportet magis
deo q̄ hominib⁹. Sic multi ne displiceāt ve-
ritatem retinent occultā:cū tñ ex debito chari
tatis vel officio illam manifestare teneant:
cōtra quos dicit Ro.viij. Non accepistis spi
ritū seruitutis iterū in timore. Et de talibus
multa patebūt infernus vbi agetur de nouez
peccatis alienis.in .vij.p̄cepto . His etiā cō-
numerande sunt q̄dam insensate mulierculę
que tanta formidine laborant q mariti⁹ suis
placeant vt per immoderatū ambitū vanitatū
ornatū ⁊ pompam nō vereantur animas p̄-
cioso sanguine christi redemptas scandaliza
re ⁊ eis laqueū p̄dimonie p̄parare. Vñ dia-
bolus sua versutia decipit tales feminas : sic
vulpecula gallinas:solent nāq; vulpes cum
vidēt gallinā ex timore suo arborē ascendisse
cōcito gressu stipitē arboris frequēter circū-
ire quā territa gallina defixis oculis ex alto
prospectās cerebri vertigine tandē aguat ex
quo in arbore se minime retinere valēs ō ar-
bore cadit quā statiz vulpes parata rapit oc
cidit ⁊ comedit. Sic mulier insensata dum ti-
met viro suo nō placere ornatu meretricio se
moniens ad iudiciuz vere rōnem p spūalem
vertiginē amittēs in os vulpis infernal' mor
taliter peccādo corruit. Vñ peccatū vani or-
natus ex septē principaliter aggrauat. Primū
est p̄sumptuosa depictio nature propie qua
picturā dei nitatur emēdare q̄si deo sub dam-
nando diceret:tu creasti me nigram. ego fa-
ciā me albam:tu croceā:ego rubeā: tu artaz
frontē.ego latā:tu rudē:ego politā:tu nigros
crines:ego croceos:tu sine alis ⁊ cauda: ego
ecōtra formabo me alatā ⁊ caudatā: sed au-
diat dñm respondentē:ego detesto: superbiam
nimirū cū dicat Aug⁹.in.iij.li. de doct. chri-
stiana si q̄s pingendi artifex alicuius vultū ⁊
speciē ⁊ corporis q̄litatē emulo colore signas
set ⁊ signato iam cōsūmatoq; simulacro alter
man⁹ inferret vt iam formata iā picta quasi
pitior reformaret grauis prioris artificis in-
iuria ⁊ indignatio iusta videret.Tu te estimas
impune laturatā improbe temeritatis auda
ciā dei artificis offensam:⁊ si fucis lenocinā-
rib⁹ impudica ⁊ incesta nō sis tamē corrupti
violatisq; que dei sunt peior adultera deprene
ris:⁊ infra. Hinc illa nascunt incēdia vnioꝝ

vt queſtis ora pingant dum viris diſplice=re formidant:z de adulterio vultus meditentur adulterū caſtratus. Scōm aūt eſt periculoſa incuratio impie imitationis:z ideo talis mulier pōt dici ruſiana.que multas alias exemplo ſuo per occaſionem vani ornatus ponit in periculo fornicatiōis vanū ornatuz imitātes ac infinitos ad luxurie vitiū allicie=tes:quapropter dicunt laquei diaboli et ri=pe eius. Tertiū vero eſt libidinoſa inflam=matio aliene luxurie:q: per tales ad luxuriā inflāmantur templa dei que ſunt anie z cor=pora chriſtianor: vt dicit .j. Cor.vj. Vñ pl⁹ diligit de⁹ vnū templū ſpuale q̄ omnia tem=pla corpalia mūdi.z talea mulieres ſicut alios accendūt ſic etiā z ſemetipſas ad luxuriā iuxta illud Eſa.l. Ecce oēs vos accēdentes ignē accincti flammis:q; ſi dicant hanc ſe intē=tionē non habere p hoc tñ nō excuſant:quia gladius aliquē necans nō habet intentionē corruptā ſed eo abutens:ſic tali muliere de=mon abutit ad perimēdū animas:ſz qz mu=lier occaſionē dāni dedit: dānū dediſſe iudi=catur. Quartū itaq; eſt pucioſa tranſgreſſio legis euāgelice cui⁹ exemplar ſe poſuit in vi=ta mortali fili⁹ dei z ad ſequelā ſuos allicies ait. Diſcite a me qz mitis ſum z hūilis corde. Vñ in eadē lege ſancitū eſt. Qui ſe humiliat exaltabit:z q̄ ſe exaltat humiliabit. Quintū eſt odioſa derisio glorificate eccleſie.ſ. ipſius chriſti crucifixi humilis virginis marie z oim beator qui tāto zelo cuncta vana mundi de ſpexerūt vt deliberarēt potius morte eligere q̄ vanis mundanis z carnalibus adherere. Quid igit putas agēt ſancti cū tales in cor=fectis adeūt ecclias cū tot offenſiōib⁹ immo blaſphemijs chriſti:cū nece animarū:cū gau=dio demonū.cum cōtemptu chriſtiane religi=onis z oim virtutū. Sextū eſt doloroſa affli=ctio angelice creature quib⁹ vt dicit Lu .xv. Eſt gaudiū ſuper vno peccatore pniaz agē=te. Quid ergo doloris eſt ſup vna muliere or=nata meretricio deturpata infinitos ſubuer=tēte. Septimū eſt dānoſa eruditio demonia=ce malicie:nam peccatū quātomauis diſpen=diū operat animaz:tātomauis gaudiū inge=rit malicijs demonū q̄ cupiditate inſaciabili ſitiunt perditionē hoim. ¶ Octo ſo cre=dens nō operat bonū ſed magis ꝓtranū ex timore dāni realis ſic multi cū neceſſitas im=pellit vnū e duob⁹ amittere pon⁹ eligūt pde=re celū q̄ cenū:pon⁹ vnam grām q̄ ꝓpriā ſ̄am:et hoc em timore plerigz plurare non verent ad coaceruandā aut retinendā terre nā ſubſtantiā:z licz ſe peccare nō dubitāt.tñ peccare nō curant ne ꝑpaliter damnent: q̄ tñ eternaliter rigentib⁹ ꝑparatus ad eſcā relin=quent. ¶ Tertio denigz nō opat ex timore damni corpalis:multi nāq; licet intellectualit credant ex timore:tñ operib⁹ cōtradicūt po=tius eligentes mortē aut penā ſpūalē q̄ cor=poralē.ſicut qui nec occidunt ore z opere fi=dem negant quā tñ in corde tenent aut iura=mēto aſſecurati tpe ꝓdicto redire nolunt:aut alijs iniuſte falſegz ꝓpo ſua liberatione accu=ſant z filia.hoc timore territus Petrus licet chriſtū filiū dei viū crederet dū mor timuit vitā negauit:ſic alij diſcipuli fidem eandē in=tellectu ſeruātes plus tñ ſeipſos q̄ dñm di=ligentes ex hoc timore damnabiliter eum reli=querūt. ¶ Preterea ſcōo principaliter fides mortua cognoſcitur ex defectu nō quidē ope=ris ſed intentiōis.z hoc dupliciter. Prio ex amo=re male inflāmate. Scōo ex timore male hu=miliante:quantū ad primū triplex amor ho=minē nō credēte bona facit opari. Primus eſt carnalitatis ſic̄ q̄ querūt fieri cōpatres vt ſic liberi⁹ z ſecuri⁹ carnaliter miſceri valeant:q̄ aut p fidē datā ficte puellas ad ſtuprū inclu=nant ſub pallio matrimony. Taceo de his q̄ ſub ꝓtextu ꝓfeſſiōis meretricias allocutiōes et blāditias venant ſpūalē amorē in his vo=uere mēteres:mitra z filia prudēs lector ſyl=logizare pōt. Sextus eſt cupiditatis ſic̄ faciunt queſtores q̄ mēdacijs decipiūt mulieres mi=tas miſſas oīes z alia bona ꝓmittēres:ita q̄ mēdax mitor pietas ad cumulādā pecuniā feret vſq; ad celū. Sic multi ꝓfitentib⁹ impo=nūt miſſas vt occaſione data apparēter ho=neſta p miſſis ipſi ſint pecunie receptores. Inſup ſz ꝓmittūt dicere miſſas tñ nō faciūt: et licet anime liberent p ſacrificiū altaris: vt pz.xix.q.ij.c.anime defunctor: tñ in fraudez eſſe ꝓſumitur factuz vt accepta pecunia pro miſſis eos ab onere pie releuare videan=tur.ar.j.q.j.ex concilio elibertano.c.emēdari placuit:vt qui baptizantur vt fieri ſolebat nū=mos in cōcha nō mittāt:ne ſacerdos q̄ gra=tis accepit ꝓtio diſtrahere videantur. Tert⁹ eſt ambitioſitatis:multi nāq; tam eccleſiaſti=ci q̄ religioſi q̄ etiam ſeculares aſpirantes ad dignitates z prelaturas vel officia faciūt externus q̄ non credunt interi⁹:quia preten=dūt pellē ouinā z aiaz gerūt vulpinā: lupinā

vel hominā. quot inq̄ ꝑtrū pietatis proles ꝓmouent ad religionē vel statū sacerdotalem non vt fiant sanctiores sed excellentiores: diuitiores: honoratiores ⁊ iuxta Psal. Immolant filios suos ⁊ filias suas demonijs. Vnde ex hoc amore triplici ars omnis hypocrisis generat ⁊ frequentat. Quantū etiā ad secundū triplex timor hominē nō credentē bona facit operari. Primus est timor amittendi substantiā: sicut qui nō laborat in festis ne cōdemnet in nūmis: vitat tabernas: ludos: lupanaria: ne pecuniā cōsumat aut damnū recipiat. Secūdus est timor amittendi famā: hinc quidā frequentāt ecclias: missas: ꝓdicationes: ꝓfessiones: sacramenta ⁊ similia. tū nec intrinsecus vere credūt: fideo hec agunt ne deteriores alijs reputentur aut famā perdāt. Tertius est timor amittēdi vitā: sicut multi heretici q̄ pre timore sunt in apparentia iusti: q̄ si demōstrarent exterius qō credūt interius iuste cōburerent. ⁊ de oīnibus ꝓdictis dicit Habac. vij. Attendite a falsis ꝓphetis ⁊c. quod a nobis auertat dñs christus lux vera mentium.

¶ De fide viua q̄liter intellectū illuminat viuificat ⁊ roborat: ⁊ q̄ aliqñ in solo corde est: quandoq̄ in opere q̄nq̄ ⁊ in vtroq̄. Sect. vij.

Non habebis deos alienos coram me. Exod. xx. Viso succincte de fide que mortua dicitur in semetipa iam breui stilo perstringendū est de fide viua vitā spiritualē influente. ¶ Pro quo sciendū q̄ vt ait Bern. Pleriq̄ sunt in q̄bus fides est solam fidei non contradicere q̄ cōsuetudine viuendi magis q̄ virtute credendi fideles denominant: in talibus etiā crudelitas est ligata quasi somnolenta: turpida ⁊ vndiq̄ impedita: ⁊ ideo talis fides nec lumē potest prestare nec viam influere: nec sufficiens est motum virtum efficere: ⁊ illa dicitur mortua quasi non habeat animā id est ipsam charitatē per quā moueatur ad bonā operationem. Ecōtra vero pleriq̄ sunt in quibus ipa fides illuminat intellectū: inflāmat affectum: ⁊ impellit ad bonā operationē: ⁊ talis fides viua dicit. Quod si querit quib⁹ ergo fides mortua reuiuiscit: vel fides informis fit formata Ad hoc respōdet sanctus. Tho. secunda secunde. q. iij. q̄ charitas dicitur forma fidei qua fides viuificatur inq̄ntum per charitatē actus fidei perficitur ⁊ formatur ac per consequens viuificat: quod sic patet. Nam actus voluntarij speciem recipiūt a fine: qui est voluntatis obiectū: id aūt a quo aliquid speciē sortitur se habet ad modū forme in reb⁹ naturalibus: ⁊ ideo cuiuslibet actus forma est q̄dammodo finis ad quē ordinatur vt ad obiectū: ū quia ex ipso recipit speciem: nim etiam q̄ motus actiōis oportet q̄ fini ꝓportionatum respōdeat. Manifestū ergo est q̄ actus fidei ordinatur ad obiectū voluntatis quod est bonū sicut ad finē: hoc aūt bonū quod est finis fidei scz bonū diuinū est ꝓprium obiectum charitatis: ⁊ sic charitas dicitur esse forma fidei inq̄ntum informat actum ipsius. per hoc tamē q̄ fides informis fit formata vel e cōuerso nō mutatur ipa fides: sed mutatur subiectū fidei quod est anima q̄ quādoq̄ fidem habet sine charitate quandoq̄ cū charitate: nec sunt ibidem diuersi habitus cuius ratio est: quia cū fides sit perfectio intellectus illud per se pertinet ad fidem qō pertinet ad intellectū: qō aūt ptinet ad voluntatē nō per se ptinet ad fidem ita q̄ p hoc diuersificari possit habitus. Distinctio aūt fidei formate ⁊ informis est fm illud qō ptinet ad voluntatē: id est fm charitatem ⁊ sic manet idem habitus fidei. Est aūt fides viua quidā viuificus radius in humanū intellectū grata de fonte vite descendens. iuxta illud ps. Signatū est super nos lumē vultus tui dñe. Glo. lumen vultus est gratia iustificationis qua imago creata id est rana insignitur. hoc lumē est totū ⁊ verū hominis bonū quo signatur: vt denarius imagine regis: nec fides charitate formari potest nisi mediante diuina gratia. Et iterum dicit ps. lxxv. Illuminans tu scz christe non alius. mirabiliter a montibus eternis. id est summa trinitate: vt verificet illud ps. In lumine tuo tuo videbimus lumē. ¶ Dic igitur radius viuificus descendēs in ipsum intellectū humanū triplici fungitur officio: scz ad intellectū illuminandū: viuificandū ⁊ roborandū: vt sciat velut ⁊ possit operari grata deo. ¶ Primo nanq̄ illius officiū est intellectū illuminare vt sciat credenda: amplectenda ⁊ fugienda. Vnde triplices tenebras potissimū de ania pellit. Primo omnes tenebras ignorātie fm q̄ vnicuiq̄ necessariū est ad salutē. Que autē scire necessaria sunt ad salutē ostendit sanctus Tho. secunda secunde. q. xxvj. dicens q̄ oīnes cōmuniter obligant eā scire que fidei sunt ⁊ vniuersalia iuris ꝓcepta: singuli autē ea q̄ ad statū vel

officiū eorum pertinēt: nam q̄cunq; negligit scire vel facere ad que obligatus est omissionis peccato delinquit. Numirū cum negligentia:ignorātia ꝛ imperitia annumerent culpe: vt par ꝛ extra de inui. ꝛ dam. da. c. si culpa. ꝛ p cipue in glo. ¶ Secundo ꝓpellit tenebras pfide ꝛ cuiuscūq; credulitatis periculose: non timore punitionis sed lumine veritatis. Unde Aug. fidem viuā diffiniens quantū ad obiectum ꝛ primū motiuū sic ait. Fides est illuminatio mentis ad summā veritatē sc̄z cognoscēdā ꝛ diligendā ꝛ in ea omnē perfidiā abhorrendā: hinc etiā omni falsitate summe est opposita ita q̄ taliter illustratis omnes incantationes: superstitiones: obseruationes ꝛ similia detestatur: tali q̄z lumine priuatis in quoscūq; errores ꝛ decepciones facilius labit. ¶ Terno deniq; ꝓpellit omnes mortales tenebras culpe tā a corde q̄z ab ore ꝛ opere: nam qui hoc mundo lumine fidei plustratur in corde nostras tenebras culpe nō recipit: nec quidē illecebras carnis: quia dicitur. Act xv. Fide purificans corda eoꝝ. nec decipulas demonis: iuxta ꝓsiliū q̄d dicitur. j. P. v. Aduersarius vester diabolus ꝛc̄. cui resistite fortes in fide. nec etiā blādicias seculi: q; dicit ad heb. xj. Sancti p fidem vicerūt regna ꝛc̄. ¶ Secundū vero officiū illius radij viuifici: est intellectū viuificare alioquin em̄ illuminatio p̄dicta nihil ad salutē cōferret intellectui nisi p eundem radiū illi vite gratia donaret qua traheret ꝛ incitaret ad eadem appetenda: querenda: sumenda ac ꝓtraria horrenda: declinanda ꝛ fugienda. Unde dicitur in glo. Job. vj. q̄ per fidem deo copulamur: ꝛ per intellectū viuificamur hinc merito dicit Ecclesiastes. xj. Dulce lumen sc̄z fidei: ꝛ delectabile oculis sc̄z intellectus: videre solem id est cognoscere creatorē p fidem viuam cuius radius non solum illustrat sed etiā viuificat vniuersa: adeo nanq; sol iste naturalis est viuificatus in sua illustratione q̄ ex suo splendore cuncta terrena scentia reuiuiscunt in vere: q̄ per solis elongationem quasi mortua videbāntur: ꝛ qō mirabiliꝰ est vt dicūt naturales in ipsa solis eclipsatiōe fm̄ q̄ maius vel minus eclipsari contingit in terra semper remanet maior vel minor dispositio mala: ꝛ addunt q̄ si p diem vnū sol nō oriretur sup terrā omnia mūdi viuentia morerent: sic est etiā spiritualiter cū sole iusticie ꝛ radio fidei: qm̄ absente fidei sua viuifica forma separat aō ania ipsa vita gratie: quia diuinit ad Ro. j. Iustus autem ex fide viuit: sc̄z charitate formata. ¶ Tertiū deniq; officium illius viuifici radij est humanū intellectum ꝛ spiritū in roborare vt credita non solum affectu velit sed etiā effectu perficiat. Unde talis radius tres vires in anima subministrat que necessarie sunt ad salutē. Primo quidem facit verā fidē sentire veraciter in corde: ita q̄ pro illa defendenda se paratū inueniat in articulo necessitatis nō solū ad operandū ardua sed etiā ad sustinendū grauia: q; vt dicit Ro. x. corde creditur ad iustitiam id est ad hoc vt homo iustificet. In quibus verbis tria tanguntur q̄ tempore necessitatis animā saluant. Primū est motus li. ar. cū dicitur corde. Secundū est actus fidei q̄d est credere. Tertiū est effectus credendi cū adiungitur. ad iustitiam. id est ad iustificationē habendā. q. d. vere credere salutem dat: quia dat iustitiā. Un quomō fides potest esse in corde viua sine cōfessione oris ꝛ exhibitione operis videbit infra. Secūdo facit illam confiteri ore: quia vt ibidē subdit: ore aūt cōfessio fit ad salutē. sc̄z p loco ꝛ tempore ceteriscq; ꝓgruis circūstantiis put exigunt omnia p̄cepta affirmatiua tunc em̄ sine ipsa cōfessione non esset in ania salus vt infra videbitur. Terno facit illā opere cōfirmare ꝛ pficere: quia dicit Augu. fides appellata est ab eo q̄d fit. Due sillabe sonant cū dicit fides. prima sillaba est a facio. secunda a dico. interrogo igitur te vtrū credas dicta credo. fac q̄d dicis ꝛ fides est. Multi em̄ vt dicit ad Titum. j. confitent se nosse deū. factis aūt negant: ꝛ ideo ait dominus Matth. vij. Non omnis qui dicit mihi domine domine: id est creditu me corde ꝛ ore intrabit in regnū celoꝝ. Unde fm̄ Bern̄. in epla quadam triplex fides distingui potest. Prima fides est mortua: que sc̄z nō operatur corde ore vel opere ex dilectione quasi nō habeat animā: id est ipsam dilectionē p quā ad opera moueat. Secunda fides est ficta que sc̄z suscepta vita ꝛ charitate moueri quidem incboat ad bene operandū: sed minime pseuerat moriturq; tā q̄z abortiua: ꝛ eo sensu dicimus fictam quo fictilia vasa vocātur fictilia: nō quia vana sunt quia nō vana sunt q̄z diu durāt: sed q; fragilia faciliter frangi p̄nt: talem fidē illi habent q̄ vt dicit Luc. viij. Ad tēpus credūt ꝛ in tpe tentationis recedūt. Tertia fides est ꝓbata: sc̄z in charitate ꝛ duratione siue sit solum in intellectu siue solum in opere siue in vtroq; q̄d ce

teris paribus melius est. ¶ Pro quo sciē dum q primo fides quandoq; residet in solo intellectu absq; opere bono t hoc ex ratiōe p uide discretiq; illustrante: nam in p̄ceptis affirmatiuis q̄ semp obligant sed non ad semp pleriūq; quis non exequit opus bonū licet fidem viuā veraciter teneat: qđ contingere pl tripliciter. ¶ Primo quando non est necessarium. exēpli grā. licet homo de necessitate salutis semp paratus esse teneat potius vel le subire mortem quā negare fidē cū periculo immineret: nō tamē peccat si a tali ope cessat cū talis periculi casus nō immineat: sicut si aliqs nō semp se exerceret i elemosynis dispensandis: infirmus visitando: t sic de aliis p̄ceptis affirmatiuis: m̄ q; tamē absq; tali ope p̄t esse fides vera: quia talium opez habet habitū licz non sp habeat actū: sic beata virgo fidelissima videns filiū coram omni populo durissimis verberibus lacerari: caput: q; tremēdū angelis durissimis spinis perforari: crucem onere grauari t tandem crucifigi: nihil agebat p liberatione filij vel defensione ipsius: q; non erat necessariū illū defensare. sed potius pro nra redēptiōe necessariū erat illū pati: iuxta illud Luc. xxiij. Oportebat christum pati: &c. Nouerat em̄ p spiritūsanctū sic esse pdestinatū fm beneplacitū consiliū summe trinitatis cū quibus intelligebat filiū suū penitus concordare: quoz voluntati t ipsa viua ocs creaturas se p̄centissime conformabat. ¶ Secundo iustus a bono ope cessat quando scz illud eidē nō p̄uenit fm statū suū: vbi grauia. homini ex malignitate q̄s occidat t cū iustitia possit: iuste ad mortē condemnet: nihilominus tamē euadit impune: t vī exul esse debuerat habere ciuitatē inhabitat: sicq; penitus in co iustitia pereat: nullius tamē hunc absq; auctē vel nō seruato iurīs ordine p̄t interimere ne iustitia pereat: alioq;n veraciter t criminaliter homicida iudicaret: nam q; iustū cōdemnat t qui iniustū sine iuris ordine cōdēnat vterq; mortaliter peccat: q; p̄ceptum est Deut. xvj. Iuste qđ iustū est exequis. Dolere deberet igit qui videt iustitiā perire: t q̄tū p̄t illi fauere nō tñ de alterius officio se interponere iuxta illud Deut. xxiij. Nemo mittet falcem in alienam messem: q; per h iustitia nō defensat sed iniustitia cumulatur. Quotus em̄ malis scz errāti t corrigenti tertius adiūgit. s. q; iniuste corrigit. Dicit etiam Iobes recumbēs sup peccō īmundū traditorē sibi notificatū vindictā ex ercere noluit nec dauid in saul q̄rentē animā illius. Sed quid mirū cū nec iudici liceat interficere quēpiam licet iuste iudicatū ordine iuris seruato nisi t hoc faciat mētiōe recta. s. ad p̄seruandā iustitiā nō ad exercendam vindictā p̄priam ex liuore vel ad adipiscendū alterius fauorē aut pecuniā vel aliud q̄cunq; cōmodū: alioq;n homicida iudicaret in iudicio anime. ¶ Tertio denicq; iustus cū viua fide cessat a bono ope q̄n cōpensatis singulis circūstantijs opus illud finē bonū habere nō p̄t licet de sua natura opus bonū esset: aut cū pbabiliter p̄sumi posset vergi debere in malum finē. vt exempli grā: veritas in se bona et sancta. pernitiosum tñ est sp velle verum dicere: q; dicit Eccl. iij. Tempus tacendi est tēpus loquendi: desecēdat igit p̄dicator in sermone ad psonas ac cas defectus particulares aut ad dnos vel p̄latos aut ad seculares vl spirituales aut ad alios clericos vel religiosos: t meā veritatē p̄dicet omnicq; ratione t aucte dicta sua cōfirmet: nō q; in tali mō et in tali casu ad eam nō pnnet talia p̄dicare sine fructu scandala generabit t extrema demētia laborabit: quia fm Hiero. frustra nititur t nihil aliud q̄ odium querere extreme demētie est. In cuius argumētū dicit Ezech. iij. linguā tuā adherere faciam palato tuo t eris mutus nec quasi vir obiurgans quia domus ex asperans est. ¶ Secūdo vero fides esse contingit in opere sine lumine intellectus ex diuina sapientia permittente: quia sunt q̄dam iuste viuentes qui de fide vexationes horribiles patiuntur ac diuersis erroribus t fantasijs implicant quib; aliquando vident vel roraliter assentire seu saltem de multis articulis fidei dubitare licet a talibus molestari cordialiter doleant ac mente talibus omnino contradicant pro sua liberatione deum supplicīter orant: ac interim bona opera multiplicare minime cessant. et per ea defectum fidei supplere conantur quem in intelligētia patiuntur q; si tale lumen fidei dominus vsq; in finē reddere dissimulat in dubitabili fide tenendum est eis in celum palmam martirij reseruaram: quia talis vexato mentis est de diuturnis afflictionibus vite p̄sentis: ita men dicant cum apostolo. ij. Corinthioz. xij. Virtus in infirmitate perficitur. libenter igitur gloriabor in infirmitatibus meis. vt inhabitet in me virtus christi de hoc quoq; gratias agant q; in talibus tēptatiōib; p̄stituti sic

ſmpatienter patienter in bonis operib⁹ perſe uerant fecerũt eĩ quod ſuũ eſt deo mentem ſuã fideliter p poſſe preparãdo. Unde lumi noſã hãc fidẽ dñs ex miſeriabili ſuo iudicio ſepius non vult homini diſpenſare: cõmuniter tamẽ hoc cõtingit trib⁹ de cauſis. ¶ Primo ex natura quia pleriq; patiuntur in cerebro paſſionẽ quã medici melancoliam vocãt: qui bus poſt orationes p taliũ liberatiõe frequẽ tatas ac poſt naturalia medicorum remedia nullum efficatius remediũ dari pt q̃ nihil curare niſi põderare tales cogitatiões: nec eas confiteri niſi generaliter: aliter eĩ ardẽti ligna arida adhibere vid:tur vt extinguãtur ¶ Secũdo ex culpa p̃terita ne ſcz relictus mi tus vitijs iam ſibi iuſtus & pfectus eẽ videat: ac in ſe confidens a diuina pfidentia cũ ſuo diſcrimine dãnabilius elongetur. ¶ Tertio vero ex grana ne ſcz poſt ſublimia dona eis cõmunicata elati cadant ſed in humilitate cõ ſeruati ſemp in virtutibus vberius creſcant ſicut in ſimili caſu de ſẽ dicit aplus.ij.cor.xij. Ne magnitudo reuelationũ extollat me datus eſt mihi ſtimulus carnis tẽ. & ſequit. Nã virtus in infirmitate perficitur. libenter igit glo riabor in infir. ¶ Tertio deniq; fides eſſe cõtingit tam in intellectu q̃ in affectu et effectu: ita q radio ſuo viuifico & intellectũ illuminat & affectum viuificat: ac ſemper viuere p effectum manifeſtat. Quã fidem diffinit aplus ad heb.xj. dicens: Fides eſt ſubſtãna rerũ ſperandarũ id eſt fundamẽtũ ſubſtãs edificatiõis ſpiritualis: quod eſt gr̃a & gloria vl̃ cauſa ſubſiſtẽdi in nob⁹ res ſperãdas: ſcz bõa futura in q̃rum ſcz eſt inchoatio quedã future beatitudinis: quia fides eſt prima ſ̃tus infuſa ſicut in alijs rebus: prima pars rei dicitur q̃dam mõ ſubſtantia eius: res aũt ſperande cõtinẽt in ipa beatitudine cum ſit ſtatus omnium bonorũ aggregatione pfectus: vt dicit.in.de cõſolatione. Sequit argumentũ non apparentium. q; obiectum fidei eſt veritas nõ viſa cui firmiter fides adhereat: non ex rei euidentia ſed ex auctoritate diuina. Ad ia.

¶ De fide quõ p:elati & clerici & laici tenentur ad illã explicite credẽdã vl̃ etiã cõfitendã. ¶ Sermo viij.

On habebis deos alienos
n coram me. Exo: xx. Quia in his ꝟbis inſtruit nos deus ad fidem im maculatam vnius dei cui firmiter credendo adherere debemus: ideo nũc de eadem in p̃ticulari p̃ſequamur. Sed quia fides vt dicit Jacobus in canonica ſine operibus mortua eſt. Sũmope penſandũ eſt a nobis qualem fidem exigat a nobis deus cum mittens in omnem terram apoſtolos ſuos p̃ceſtatus ſit: Qui crediderit & baptiſat⁹ fuerit ſaluus erit. ¶ Ad cuius euidentiam ſciendum q; tres ſunt gradus fidei. Primus eſt credere deum eſſe: qõ etiã demones credũt: vñ Jacobus in canonica: Tu credis quia vn⁹ eſt deus bene facis & demões credũt & cõtremiſcũt: nec fides illa ſufficit ad ſalutem: Secũdus gradus eſt credere deo. id eſt credere verum eſſe omne qõ deus dicit quod & mali faciunt: ſic & nos credimus homini q; vez dicat. nec hoc ſufficit ad ſalutẽ. Tertius gradus eſt credere in deum: id eſt ſcõm Aug⁹. credẽdo amare & credendo in eũ ire: credendo ei adherere & eius mẽbris incorporari. Et ſolũ p hanc fidẽ iuſtificat impius: vt patet de pe.di.ij.c. charitas ẽ aqua vnde dicit textus decretaliũ q; firmiter credere debemus inmobiliter ſcz inherendo fidei. Verumtñ Guil. de monte lau. in cle. vna. de ſum. trini. dicit: q; aliq̃ quis non credit ex infirmitate animi id eſt debilitate non tamen pinacius inſiſtit & tũc non ẽ hereticus: imo ſi recedit ab illa dubietate reſiſtẽdo illi meret ſic meret cohercẽdo ꝓmos mot⁹ & ſtimulos carnis: vt patet. vj. di. c. ſed penſandum. & c. non eſt peccatum: ſi tamẽ pertinaciter miſceret eſſet hereticus: vt extra de here. c. dubius. Hec liquide pbant. extra de ſum. trini. c. dãnamus. in fi. ibi eĩ nõ damnat Joachim abbas: licet erroneũ dixerit: quia corrigit paratus fuit & eccleſie determinationi ſe ſubiecit: vnde ille tñ hereſi dicit inherere pertinacit: qui nõ eſt paratus corrigi ad mandatũ ſuperioris. Ex his patet q; pinacia & obſtinatio requiruntur ad hereſim. Hinc dicit Helinandus hiſtoriograph⁹: q; ꝟ papias fuerit auctor hereticorum qui dicuntur chiliaſte: id eſt millenari: non tamẽ inter hereticos ſed inter ſanctos in martyrologio computat: ſimiliter nec hyrenius lugduñ. nec victorinus pictauẽ. hereticj appellant qui glorioſi martyres fuerunt: & tñ in hac opinione papiã ſecuti ſunt. Dulci nanq; ſancti ſimpliciter in aliquibus errare leguntur: ſicut beatus Cyprianus de hereticis rebapti ſandis: qui tamen error eis non imputatur p:opter ceteras virtutes q̃ in eis excellebant: & quia non ex pertinacia & animi-

obstinatione sed ex ignorãtie simplicitate errabant: ⁊ sic nullus iudicat hereticus nisi q vult esse fm doctores. Refert etiã cesari⁹ q cũ multi hereici fuissent ducti ad ignẽ vnius illorũ penitẽtia ductus dubitare cepit si penitentia sibi pficeret. ⁊ cũ confortatus a quodã fideli cõfiteri incipet quãtoplus procedebat in confessione tantuz minuebat ignis in quo cõburi debebat: confessioneq; cõpleta pfecte ac abnegatis erroribꝫ ignis extinctus est ex quo nõ fuit primus sed ducibilis ad penitẽtiã. ¶ Ad maiorẽ aũt euidentiã ꝑmo queri põt: vtrum laici teneãtur ad sciendũ ⁊ credendũ omnes articulos fidei quos ꝓtinet symbolũ apl'oz ac p hoc scire symbolũ. Ad hoc rñdet glo. extra d fim. tri. c. firmiter. ⁊ Jo. an. in nouella. sup ea: q articulos fidei debẽt laici scire ⁊ credere saltem implicite. Credere aũt implicite est credere quicqd eccla credit. Theologi tamen dicũt q laici tenent explicite scire ⁊ credere articulos in symbolo positos de humanitate christi ⁊ nullius excusari põt de ignorantia: quia de istis eccla solẽnizat quolibet anno. Primo de cõceptione ex spũsancto in annũciatiõe dñica. Secũdo de natiuitate christi in natiuitate eiusdẽ. Tertio d passione in parasceue. Quarto de descensu ad inferos ⁊ sepultura in vigilia pasche: cõmunis pulsatio oiz cãpanaz i die sabbati signat triplicitatiũ ⁊ gaudiũ sanctoz patrum in limbo qd habuerũt de descensu xpi ad inferos. de resurrectione in die pasche. de ascensione in die ascensiõis. de iudicio in aduentu dñi. Sz articulos d diuinitate positos in symbolo nõ tenent simplices scire ⁊ credere nisi in generali sic breuiter tangit symbolũ apl'oz. ⁊ oia particularia vel specialia credere implicite h est credere oia illa q̃ sancta mater eccla tenet ⁊ credit. ⁊ q̃ncũq; fuerint requisiti semp tenent cõsentire ⁊ in nullo ꝓdicere. vñ intantũ valet illa fides implicita laico q si naturali rõe motus dicat patrẽ maiorẽ vel filio priorẽ. vel q tres psone sunt ab inuicẽ distantes vel aliqd simile non est hereticus nec peccat dũmõ sic credat: quia credit eccliam sic credere ⁊ opinionẽ suã fidi ecclesie semp supponit nec suũ defendit errorẽ. ⁊ paratꝰ est corrigi: quia licet sic opinet: illa tñ opinio nõ est fides sua sed fides ecclesie: fm Jnno. Et dic Hosti. q istud remediũ nõ admitteretur in casu quo ore se dicit credere ⁊ operibus negat. vt patz. xi. q. iij. c. estimãt ꝺdã. vbi psequit textꝰ quõ facz deus negat. Vnde qñq; ꝓter contemptũ ecclesiastice censure aliquis etiã laicus vt hereticus cõdemnat: q implicite fauere videtur hereticis: vt patz extra de here. c. excõicamꝰ. j. §. j. Ceterũ de laico sic implicite credente dicũt quidã theologi q talis laicus põt ex h mereri male credẽdo. vt si simplex hõ credit aliqñ hereticum eo q sic ꝓdicat suus ꝓlatus quantomagis hoc credit tantoplus meretꝝ qñ tenet Pe. de alliaco quondã cpus cameracen. postea cardinalis in sua questiõe quã de cõscientia erronea parisius disputauit. ⁊ h est verum dũmodo talis laicus ꝓ sua simplicitate de illo articulo nõ tenet habere fidem explicitã. vt verbi gra: q pater in diuinis est maior filio ⁊ talis habeat cõscientiã q tenet credere ꝓlato suo sic asserenti: tũc in illo casu cõscientia illa erronea nõ est peccatũ immo meritũ: ⁊ huic opinioni cõcor. Pe. dicẽs: q qz talis bona volũtate assentit sz ꝓter obediẽtiã ꝓlati ⁊ ꝓter reuerentiam ecclesie dei: et recte credit in vniuersali: ⁊ q̃uis erret in particulari hoc tamẽ est errore inuincibili iõ excusatur ⁊ meret: hec ille. ¶ Secũdo vero qri põt de clericis curatis ⁊ epis quõ obligãtur fidẽ scire ⁊ credere cũ ipsi maiozis sint capacitatis. Ad hoc rñdet Jnno. ⁊ Joã. an. in nouella. q simplices clerici si pauperes sunt q nõ possunt emere libros nec ꝓter paupertatẽ vacare studio theologico: tũc possũt sine peccato vacare alteri studio: puta iuris vel medicine ex causa licita vt inde viuãt: ⁊ tũc sufficit q credant implicite sicut laici. tenentur tamẽ aliquantulũ plus scire q̃z laici: puta q in sacramẽto altaris cõficit verũ corpus christi: qz in hoc quotidie versant. Si ꝓlati autem diuites sunt q habẽt expensas ⁊ magistros tũc peccãt nisi plus ꝓficiãt indistincta cognitiõe fidei. ⁊ in hoc habet discernere sacerdos qui eis iniungit penitentiã: quare nõ studeant: hec et alia ponit ibidem Jo. an. Porro curati ⁊ similes ꝓlati tenent excedere mensurã illam fidei eo q curã animarũ habeãt: debent enim scire articulos fidei distincte ⁊ explicite q̃ cõtinentur in symbolo. Credo in vnũ deũ. ⁊ in symbolo. Quicũq; vult salu⁹ esse. vt. xxxvij. di. c. j. ⁊ sequẽti. vbi dz: qñ ꝓbzi in parochijs ordinant libellũ officialẽ ab epo suo recipiãt vt ad eccias sibi deputatas instructi accedant ⁊c. epi ꝙ tñ scire debẽt q de eis omni pascenti rõnem reddere pñt. vt. e. di. c. omes. Et h est ꝓprie explicite scire sz scire alios ar-

ticulos fidei explicare distiguere ⁊ defendere. sufficit m̄ q̄ hoc faciāt ꝺliberatiōe prehabita etiā si opozuerit cū aliozū ꝺsilio. hec ille. Ex his etiā patet q̄ tria sunt symbola fidei. Primū e ꝯ illud qꝺ ꝯmuniter dicit a fidelib⁹ tam clericis q̄ laicis: ⁊ factum est ad fidei instructionē ⁊ fuit editū quando fides nōdum fuit ꝓpalata: ideo apostoli cōgregati fecerūt symbolū: id est collectionē credendozū vt homines instruerent in fide. ⁊ quia fides nōdum erat ꝓpalata: ideo secrete dicitur in ecclesia et in ꝓncipio diei ⁊ noctis: sc̄z prima ⁊ cōpletorio ad designandū q̄ in ortu ꝓsperitatis et in occasu aduersitatis debet se quis firmiter tenere. Postea vero q̄ multi errores emerserū ꝓpter quedā difficilia que in illo symbolo fuerūt. ad eius explanationē editū est symbolū nicenū a trecentis ⁊ decē ⁊ octo patrib⁹ .i. epis: vt patet. xv. di. c. canones. ⁊ fuit ibi aliq̄ additiones declarantes fidei veritatē in primo symbolo contentā: vt patet cōferenti vnū ad aliud qꝺ symbolū in niceno cōsilio factū fuit ꝓpter grecos qui credebāt q̄ spiritussanctus nō procederet ab vtroq̄. vt patz de cōse. di. v. c. penul. ⁊ viti. qꝺ etiam alte cantatur in missa post euangeliū: quia nunc fide ꝓpalata hora est p̄dicationis ⁊ expositionis euāgelij. Proinde in illis symbolis nihilominꝰ implicite quedā cōtinebant q̄ ꝓpter vrgentes hereses oportebat explicari. ⁊ ideo tertiū symbolū additū est: sc̄z athanasij patriarche alexandrini q̄ se specialiter cōtra hereticos opposuit ⁊ innumeras p̄secutiōes sustinuit: ⁊ est symbolū tanq̄ ab ecclia confirmatū. ⁊ ideo iam quasi expulsis hereticoz tenebris illuce scente fidei veritate cantat in prima .s. Quicūq̄ vult saluus esse. sed duob⁹ vltimis omissis reuertamur ad declarationē p̄mi p̄sequēdam. ¶ Tertio queri pōt quot sunt articuli fidei. Ad hoc dicendū q̄ si respectus habeatur ad illos qui primū symbolū tradiderunt sic sunt duodecim ſm numerū apl̄oz. Si vero cōsideremus ea que radicaliter sunt credenda tūc sunt quatuordecim quoz. vij. ptinent ad diuinitatē: ⁊. vij. ad christi humanitatē quos ois x̄pianus tenet credere ⁊ scire. et ideo vnusquisq̄ symbolū illud tenet addiscere ⁊ quotidie dicere in recognitionē x̄piane fidei. hinc parētes instruere debēt pueros suos vt sciāt Pater noster: Aue maria. Credo in deū: qꝺ si nō fecerint obligant ad ꝺ etiam patrum: q̄ dum in baptismo puerū tenent ꝙs

iniungit vt in his pie puerū instruant vel instrui faciant. vnde indicit eis hoc ipsum ꝺ cō se. di. iij. c. monachi. vos ante omnia tam viros q̄ mulieres qui in baptismate filios suscipitis: moneo vt vos cognoscatis fideiussores apud deū extitisse p̄ illis quos nisi essitis de sacro fonte suscipe: ideo semp eos admonere debetis vt castitatem custodiant: iusticiā diligant: charitatē teneant. ante omnia symbolū ⁊ oratiōnē dominicā vosipsi tenete: ⁊ illis quos excepistis ostendite. in cuius etiā argumentū dicit. iiij. di. c. ante viginti dies baptismi ad purgationis exorcismū catheczumini currant. in quib⁹ viginti diebus oīno symbolū qꝺ est. Credo in deū. specialiter doceantur. et. c. sequē. generale ꝓponit edictū: dicēs: symbolū placuit ⁊ vno die ab omnib⁹ ecclesiis id est ante octo dies dominice resurrectionis publice in ecclie cōpetentibus p̄dicare: glo: id est intellectū discretiōis habentib⁹. ¶ Quarto q̄ri potest: vtrū auditores diuersarū opinionū ⁊ diuersoz magistrozū tenentiū diuersas opiniōes excusent a peccato erroris si opiniones suozū magistrorum sequātur. cum etiā dicat dominꝰ Matth. xxiij. Super cathedrā moysi sederunt scribe ⁊ pharisei omnia que dicunt vobis seruate ⁊ facite. multo ergo magis seruanda vident que tradunt a doctoribus sacre scripture. Ad hoc respondet sanctus Tho. in qꝺlibetis q̄ diuerse opiniones doctoz̄ sacre scripture q̄ nō pertinēt ad fidē et mores bonos absq̄ periculo ab auditoribus extricabiles esse possunt: q̄ tūc habz locū qꝺ apl̄us dicit Roma. xiiij. Unusquisq̄ in suo sensu abūdat. In his vero q̄ pertinent ad fidē ⁊ bonos mores nullus excusat si sequat erroneā opinionē alicuius magistri q̄ de talib⁹ dicitur Matth. xv. Cecus si ceco ducatū p̄stat ambo in foueā cadūt. In talibus enī ignorātia nō excusat alioquin immunes fuissent a peccato qui secuti sunt opinionē arrij: nestorij ⁊ aliozū hereſiarcharum. Nec pōt auditor excusationē habere ꝓpter simplicitatē si sequat in talib⁹ opinionē erroneā: q̄ in reb⁹ dubijs nō est de facili p̄standꝰ assensus quinimo vt dicit Augꝰ. in. vij. de doctrina x̄piana. Cōsulere debet aliquis regulā fidei quam ꝺ scripturarū planioribus locis et ecclesie auctoritate accepit: ꝺ ergo assentit opinioni alicuius magistri contra manifestū scripture testimoniū siue cōtra id q̄d publice tenet ꝙ auctoritatē ecclie nō p̄t excusari

ab erroris vitio. ¶ Quinto queri potest. vtrū confessio fidei sit necessaria ad salutē: presertim cum illud videt ad salutem sufficere per quod hō attingit finē virtutis: sed propius finis fidei est cōiunctio humane mētis ad veritatē diuinā qō pōt esse sine exteriori confessione. Ad hoc rīdet scūs Tho. scōa scōe. q. iij. q ea que sunt necessaria ad salutem cadū sub preceptis diuine legis: confessio ai fidei cū sit quoddā affirmatiū non pt cadere nisi sub p̄cepto affirmatiuo. Vnde eo modo ē de necessitate ad salutē quo cadere pōt sub p̄cepto affirmatiuo diuine legis. Precepta autē affirmatiua nō obligāt ad sp licet sp obligēt: sed pro loco t tpe t fm alias circūstātias debitas fm quas oportet actū humanū limitari ad h̄ q sit actus virtutis: sic ergo cōfiteri fidem non sp nec in q̄libet loco est de necessitate salutis: sed aliquo loco t tpe. s. qñ p omissionē hmōi cōfessiōis subtraheret honor deo ō binus vel eccā vtilitas primis impēdēda: puta si quis interrogantis de fide taceret: t ex h̄ crederet q nō haberet fidem: vel q fides nō esset vera vel alij per eius taciturnitatē auerterent a fide. In hmōi em casibus cōfessio fidei est de necessitate salutis. Qō si obijcitur illud quod vergere pōt in scandalū t perturbationē alioz nō est necessariū ad salutē: qz dicit apl̄us. j. Cor. x. sine offensione estote iudeis t gentibus t ecclesie dei: sed per cōfessionem fidei infideles qñq; ad perturbationē p̄uocant. Ad hoc rīdet ibidem: q si turbatio infideliū oriē de confessione fidei manifesta absq; vtilitate fidei t fidelium non est laudabile in tali casu fidem publice confiteri: qz est cōtra illud matth. vij. Nolite sanctū dare canibus neq; margaritas spargere aī porcos ne conuersi disrumpāt vos: sed si vtilitas aliqua fidei speret aut necessitas assit cotempta turbatione infidelium debet homo publice fidē cōfiteri. Denicq; hec fides catholica si debet esse vera in aliquo necesse est q sit integra: qz si q̄s erret in vno iam nō habet fidem eam informē: q sic patet fm Tho. ibidem. q. v. q: formale obiectū fidei est veritas p̄ma fm q manifestat i sacris scripturis t doctrina ecclesie quicunq; ergo nō inhereret sicut in fallibili t diuine regule doctrine ecclesie q̄ procedit ex veritate p̄ma in sacris scripturis manifestata ille nō habet habitū fidei: sed ea que sunt fidei alio modo tenet q̄m per fidem: quia de his que ecclesia docet que vult tenet: t que non vult nō tenet: t sic p fidem nō inheret ecclesie doctrine sicut infallibili regule: sed inheret p̄prie voluntati t opinioni: per quam tenet aliquos articulos fidei ad libitū p̄prium. Vnde sicut mortale peccatū p̄trariat charitati sic discredere vnū articulū p̄trariat fidei: t iō sicut charitas non remanet in homine post vnū mortale. sic nec fides postē discredit vnum articulum fidei. Ad laudem dei.

¶ De effectu fidei t infidelitate gentiliū: iudeoz et hereticoz: ū/t vtrum heretici sunt tolerādi: Ser. ix.

Non habebis deos alienos
n coram me. Exod. xx. Dicit Aug. sermone. xiij. q fides appellata est ab eo quod fit: due sillabe sonant cum dicitur fides. Prima syllaba est a facto: secunda a dicto: interrogo te vtr credis: dicis: credo: fac qō dicis t fides est: alioq̄n ut dicit Jacob. ij. c. Fides sine op̄ib mortua est: imo vt dicit Aug. li. de charitate: cū dilectione fides christiani est sine dilectiōe fides demonis: etenim demones credūt t p̄tremiscūt: sup q̄ p̄bo dicit Aug. vtinā quō demones iudicē sic homines agnoscerent saluatorē. Est em̄ demonib remunerator malor̄ tm̄: t iō merito timēt: homib vero tā malor̄ q̄m bonor̄ vt ei timorē reddam̄ t amorē. Pro q̄ sciendū: q vt tangit Aug. li. de sacramētis: tria sunt que ab initio t ante aduentū christi t post ad salutē obtinendam necessaria fuerunt sc̄z fides t sacramēta fidei vt baptismus: confessio t similia t opera bona in charitate facta: que tria ita sibīuicem connectuntur: q salutis effectum habere nō possunt si simul nō fuerint: quia nec fides meritū habet si dū pt operari neglexerit nec op̄ bonū est aliq̄d si sine fide charitate formata factū fuerit: t rursus fides opans hominem sc̄ificare nō sufficit si eā q̄ i sacramētis dei p̄stat sctificationē recipe cōtēnit. Et iō dicē Jacob. ij. c. Si fidē dicat quis se habere opera autē non habet nunquid poterit fides saluare eū. Ex quibus verbis elicitur q duplex est fides vna in intellectu: t altera in operatione: multi sunt enim qui dicunt se nosse deum. factis autem negant. De quib dicit. ij. Pe. ij. melius erat illis viam non cognoscere iustitie q̄m post agnitionem retrorsum conuerti ab eo quod illis traditum est sancto mandato: quia fiunt eis posteriora peiora p̄rioribus: qui ergo cū

ram bonoꝝ opeꝝ non habet. fidē nō habet: ꝛ est infideli deterioꝛ. ¶ Quapꝛopter duo reoꝛ esse ꝓsequēda scz de effectu fidei ꝛ de peccato infidelitatis. Ꝑꝛo ꝓmo qꝛit doctoꝛ sanctus scō a scōe. q. vij. vtrū scz timoꝛ sit effectus fidei sicut dicitur Jac. ij. Demones credunt ꝛ cōtremiscunt. Ad hoc respondet: q timoꝛ est quidā motus appetitue virtutis: oim ergo motuū a dpetituoꝝ principiū est bonū vel malū apꝛehensum. quia oportet q timoꝛis ꝛ omniū appetituoꝛū motuū ꝓncipium sit aliqua apꝛehensio: per fidem igit̄ in nobis aliqua apꝛehensio de quibusdā malis penalibus q̄ fm iudiciū diuinū inferūtur: ꝛ per hunc modū fides est causa timoꝛis quo quis timet a deo puniri q̄ est timoꝛ seruilis. ¶ Est aūt ꝛ causa timoꝛis filialis quo quis timet seꝑarari a deo: vel quo quis refugit se deo comparare reuerendo spiritū inq̄tum per fidem hanc estimationē habemus de deo: q sit q̄dā imensum ꝛ altissimū bonū a quo seꝑari pessimū: ꝛ cui velle equari est malū: sed ꝓximi timoꝛis scz seruilis est causa fides informis secundi vero timoꝛis est causa fides formata que per charitatē facit hominē deo inherere ꝛ illi subiici. ¶ Secundo queritur ibidē vtrū purificatio coꝛdis sit effectus fidei: sicut innuere videtur Act. xv. Fide purificans coꝛda eoꝝ: Ad hoc rñdet q ipuritas vnuscuiusq; rei cōsistit in hoc q rebus viliꝝibus immiscetur: non em̄ dicitur argentū impurū esse ex pmixtione auri per quā melius creditur: sed ex pmixtione plumbi vel stanni. Manifestū est aūt q rationalis creatura dignioꝛ est omnib; tēpoꝛalibus ꝛ coꝛpoꝛalibus creaturis: ꝛ ideo impura reddit ex hoc q tempoꝛalibus se subiicit p amoꝛem: a qua quidē impuritate purificat p modū ꝓtarii dum scz tendit in id qō est supꝛa se scz in deū in quo motu ꝓmū ꝓncipiū est fides: accedentē aūt ad deū oportet credere: vt habet ad heb. xj. ꝛ ideo ꝓmū ꝓncipiū purificationis coꝛdis est fides: que si perficiatur p charitatē perfectā purificationē causat: si vero remanet fides informis tūc excidit quandā turpitudinem sibi oppositā scz impuritatē erꝛoꝛis. ¶ Ꝑꝛo secundo principali q̄ rit doct. sanctus secūda scōe. q. x. vtrū infidelitas sit peccatū ꝓsertim cū nullus peccet in eo qō vitare non potest: quia omne peccatū est voluntariū: sed nō est in hominis potestate q infidelitatē vitet quā vitare nō pōt nisi fidē habēdo: dicē em̄ apl̄s ad Ro. iij. Quomō credet qui non audierūt: quomō aūt audient sine ꝓdicante. Ad hoc rñdet q infidelitas dupliciter accipi potest. Uno modo fm purā negationē vt ex hoc solo quis dicatur infidelis eo q non habet fidē: sicut in illis qui nihil audierūt de fide: ꝛ tunc infidelitas non habet rationē peccati ꝑ magis pene q̄ ꝛ talis ignoꝛātia diuinoꝝ ex pcō ꝓmi parentis est secuta: q ergo sic sunt infideles damnant quidē pena sensus ꝓpter alia peccata si que fecerūt que sine fide remitti nō possunt: non aūt damnant ꝓpter infidelitatis peccatū nisi pena dāni tm̄. Hinc dñs dicit Joh. xv: Si non venissem ꝛ locutus eis nō fuissem peccatū nō haberent. qō exponens Augu. dicit: q loquit de illo peccato quo non crediderūt in christum: Alio modo pōt infidelitas intelligi fm ꝓtationē fidei: q̄ scz aliquis repugnat auditui fidei: vel etiā ipsam ꝓtenū. fm illō Esa. l. Quis credidit auditui nostro. ꝛ in hō ꝓpꝛie pficitur infidelitatis ratio ꝛ fm hō infidelitas est peccm̄: ꝛ oꝛitur ex superbia: ex qua cōtingit q aliquis intellectū suū non vult subiicere regulis fidei ꝛ sano intellectui patrū. Unde dicit Gꝛego. xxxj. moꝛa. q ex inani gla oꝛiunt nouitatū ꝓsumptiones. ¶ Secūdo queri pōt vtꝝ infidelitas q̄ peccm̄ reputat sit maximū peccatoꝝ: ꝑ ꝓsertim cū illud qō diminuit vel excusat peccatū non videt maximū peccatoꝝ: ꝑ infidelitas diminuit vel excusat peccatū: q̄ dicit apl̄s. Fui blasphem⁹ ꝛ psecutoꝛ ꝛ ꝓtumeliosus: ꝑ misericoꝛdiā ꝓsecutus sum q̄ ignoꝛās feci in incredulitate. Ad qō rñdet doct. sctūs ibidē: q oīne peccatū formaliter ꝓsistit in auersiōe a deo: ꝛ ideo tanto aliqō peccatū grauius est q̄nto p ipm̄ homo magis a deo seꝑatur. p infidelitatē aūt maxime elongat homo ab eo: q̄ nec verā dei cognitionē habet: per falsam aūt cognitionē ipsius nō appꝛopinquat ei ꝑ magis ab eo elongat: nec esse pōt q ꝗtum ad aliqō deū cognoscit q̄ falsam opinionē de ipo habz q̄ id qō ipse opinat nō est de⁹: ꝛ ideo manifestū est q peccm̄ infidelitatis est maꝝ oīb; peccatis q̄ ꝓtingūt ex puersitate moꝝ. Unde licet peccatū infidelitatis ex pte ignoꝛātie habet a materia rationem excusationis: ꝛ maxie q̄n ꝗs ex malitia nō peccat. sicut fuit in apostolo paulo ex hoc tamen q̄n habet reatum ad ea q̄ sunt fidei habet rationē peccī grauissimi: qō tñ peccatū aggrauat ꝑ dñas ꝛ gradū infidelitatis nā fm operationē infidelitatis ad fidē sunt tres species infidelitatis: quia cum infidelitatis

ꝑccatū cōsistit in renuttendo fidei hoc potest cōtingere tripliciter: vel enim remittitur fidei christiane nō dum suscepte: t talis est infidelitas paganoꝝ gentilium t similiū. t est infimꝰ gradus in malicia: aut remittitur christiane fidei suscepte in figura dumtaxat t talis est infidelitas iudeoꝝ: t est medius gradus vel remittit fidei christiane iam suscepte in ipsa manifestatiōe veritatis t talis est infidelitas hereticoꝝ que est pessima inter omnia: nam sicut grauius peccat qui non implet qđ promisit ꝙ si nō implet qđ nunq̄ promisit: sic grauius pcm̄ est infidelitas hereticoꝝ qui ꝓfitent fidem euāgelij t eidem renittunt ipsam corrūpentes ꝙ iudei qui fidem euāgelicam nunq̄ susceperūt: ꝙ quia susceperūt eius figurā in lege veteri quā male interptantes corrūpunt: ideo ipsoꝝ infidelitas est grauius peccatū ꝙ infidelitas gentiliū qui nullo modo fidem euāgelij susceperunt. Deinde queri pōt. Vtrū infideles t eorum ritus sunt tolerandi: pīertim ꝙ vt dictum est tales grauissime peccāt tam in infidelitate ꝙ in ritu eos. s. seruando: ꝙ peccato cōsentire videtur qui nō prohibet cū tm̄ prohibere pōt: vt habet in glo. ad Ro. j. sup illud. Non solum qui faciūt sed qui cōsentiunt facientibus. Hinc vt narrat Aug. xviij. de ci. dei. christiani principes templa idoloꝝ primo claudi t postea dirui fecerunt ne. s. de cetero v dolatriā exercerent infideles. Ad hoc rñdet doctor sanctus scđa scđe. q. x. t. xj. sparsim ꝙ humanū regimen deriuatur a diuino regimine t illud imitari debet: deus autē ꝙius sit omnipotēs t summe bonus pmittit aliqua mala fieri in vniuerso q̄ tamen ꝓhibere posset ne eis sublatis maiora bona tollerentur vel etiā peiora mala sequerentur: sic etiā in regimine humano illi qui presunt ratione aliqua mala tolerāt ne aliqua bona impediantur: vel etiā ne aliqua peiora mala incurrantur. sicut Au. dicit in. ij. de ordine: aufer meretrices de reb⁹ humanis t turbabis omnia libidinibus: vnde ritus gentilium t infidelium qui nihil virtutis vl vtilitatis afferunt: licet nō sint aliqua liter tolerandi: tamē ad vitandū scandalū vel discidiū qđ ex hoc puenire posset vel etiam propter amouendū salutis impedimentū eoꝝ qui paulatim sic tolerari cōueruntꝫ ad fidem tolerari pñt: pter hoc enim tam hereticoꝝ ꝙ paganoꝝ ritus aliq̄n tolerauit ecclesia quando erat magna infideliū multitudo: simlr iudei t eoꝝ ritus sunt tolerandi qui ex hoc ꝙ ritus suos obseruant in quibus olim prefigurabatur veritas fidei quā tenemus hoc bonus prouenit ꝙ testimoniū fidei nre habemus ab hostibus t quasi in figura nobis repñtat qđ credimus. Verumtm̄ si queritꝫ: vtrū hec hereticis sunt tolerādi: respōdet ibidem ꝙ in eis duo sunt consideranda. Vnum ex parte ipsoꝝ scz peccatū per qđ meruerunt non solum ab ecclesia p excōicationē separi: sed etiā a mundo per mortē excludi: qz grauius est corrūpere fidem p quā est anime vita ꝙ falsare pecuniā p quā vite corporali subuenit. Si ergo falsarij pecunie vel alij malefactores statim p seculares principes iusta morti traduntꝫ: multo magis heretici statim qñ de heresi conuincunt pñt non solū excōicari: sed etiam iuste occidi. Scđm aūt ē ex pte ecclie. s. misericordia ad errantū conuersionem: t ideo non statim damnat sed post primā t scđam correptionē: iuxta illud apli ad Titū. iij. dicens: hereticū hominem post primā t scđam correptionē deuita qz subuersus est qui hmōi est. Vnde si post secundā correptionē adhuc pinax inuenit tūc ecclesia de eius conuersione non sperans aliqz salutū punit illum ab ecclesia p excōicationis sententiā separādo t vlterius eum iudicio seculari ad exterminandū a mundo p mortem relinquēdo. Dicit em̄ Hiero. t habetur. xxiij. q. iij. abscindende sunt putride carnes t scabiosa ouis a caulis repellēda ne tota dominus massa corpus t pecora ardeat corrumpatur putrescat intereat. Arrius in alexandria vna scintilla fuit sed quoniā nō statim oppressa est totam vrbem eius flāma populata est. Hinc est ꝙ primo reuerentes ab heresi ecclia nō solum recipit ad penitentiā sed etiā ꝓseruat eos in vita t etiā ex spirituali grā in bonis tpalibus t ecclasticis dignitatibus aliq̄n iterū resumit ꝓ bono pacis si vere conuersi videantꝫ: si tm̄ recepti relabuntꝫ hoc videtur esse signū inconstantie eoꝝ circa fidē: t ideo vlterius recipi untur quidē semper ad penitentiā nō tm̄ liberantꝫ a pena mortis nec ꝓseruantꝫ in bonis temporalibus. Q Deinq̄ licet fides christiana fuerit vnica t sola porta eterne salutis: nō tm̄ oim fides erit deo grata vel nobis salutifera: qz ꝙrundā pceps sordescit in fide puersitas ꝙ alioꝝ infidelitas. Pro quo sciendū: ꝙ duplex est fides. Vna dicitꝫ mortua vl informis: que scz non est formata diuina charitate: dicitꝫ em̄ mortua quia omnipotens est ad eliciendum actus meritorios vel etiam actꝰ arduos: ꝙ ſi

aliquādo elicit opera ardua vel etiam opera alia de genere bonoꝝ nō tamē sunt meritoria cuius ratio est:quia licet faciat aliqđ bonū nō in hoc facit ꝓpter deū: vel si facit ꝓpter deum nō in deus est principalis causa mouens ad illud bonū perficiendū: sed aut aliqđ incōmodū euitandū vel cōmodū cōsequendū in tpe vel eternuate ad qđ tendit natura vel fides informis. Unī.j.Coꝛ.xiij.Si habuero omnē fidem.glo.id est perfectā fidē.ita vt montes transferā:id est transferri a deo impetrem sicut Alex.qui fide posuit montes caspios cōiugere et iudeos intus includere:vt refert Josephus.Sequitur. Charitatem aūt non habuero nihil mihi prodest: sez ad vitam eternā. Alia vero fides dicitur viua p similitudinem:qz sicut illa dicunt vuere que ex se motum et operationē habent:sic illa fides viua dicit q per dilectionē operat et tendit in deū salutem nō solū illud qđ deus vult ꝙ vt deꝰ vult sez ꝓscla pura et irrenōe recta. Ad laudē dei.

¶ De sex primis articulis fidei et ḋn̄ꝰ penis infernī secundū poetas.

¶ Sermo x.

Non habebis deos alienos

II Exo.xx.discussis vtcūqz de diuersitate credentiū et editōe trū symbolorū effectuqz fidei grata breuitatis ad articulos fidei put ꝙm ordinem in symbolo apostolorum ꝓtinent succincte dilucidandos stilum conuertamus qui ponunt.xij.ꝙm numeꝝ.xij.apostoloꝝ ad hās oēs alij reducunt. ¶ Quorum primū ponit Petrus. Credo in deū p.o. crea.ce et terre. vbi breui verbo multa cōcludit. Dicendo nāqz credo.i.fide tendo charitate formata in deū:in q ostēdit vnitatē essentie. Et ideo ad maiorem instructionē simplicium adiungit vnū in alio symbolo: qlicet trinitas sit in psonis:est tamen vnitas in essentia: sicut anima vna est in essentia tres habēs potentias:de qua trinitate et vnitate dicit Augu. vj. de tri.in summa trinitate tm̄ est vna quantū tres simul sunt:et nec plus aliquid sunt due ḋ vna res et in se infinita sunt:ita et singula sunt in singulis:et omnia in singulis:et singula in omnibus:et omnia in omnibus: et vnū omnia. Si queris argumen. Bern̄. in sermone de trinitate. Respōdet.inqre de summa trinitate p̄ uersa curiositas est: credere et tenere sicut ecclesia sancta tenet fides et securitas est:videre autem eam sicuti est perfecta et summa felicitas est.Dicit tm̄ Augu.de ꝟbis dñi:videmus solem in celo currentē:fulgentē:calētem:similiter ignis tria habet:hoc est motū:lucē et feruorem:vnde ergo si potes o arriane solē vel ignē et tūc demū vnde trinitatē: dicit ergo vnū deū ꝙm Johā.ne dñia ꝓprietatē:ꝑrietas pugnā:pugna ꝙo corruptionē induceret. Dicit inq̄ vnū ad confusionē infideliū:q deos infinitos colendos assumpserūt. Dū nāqz ḋs pagani deos asserūt boies olim fuisse ꝓbant: et ꝓ vnuscuiusqz vita post mortem a suis coli ceperūt: ꝑsertim greci plurimos deos ac deas finxerūt Dicūt enim Jouē deum celi qui ꝑcipue colebat apud creibā. Venerē deā cupidinis q̄ colebat apud paphos. Apollinē deū diuinatōis q colebatur apud delos. Vulcanū deū ignis qui colebat apud lēnos: Minerua deā sapientie q colebat apud athenas:et sic de infinitis alijs:in quarum laudem vt dicit Papias poete carmina componentes eos in celos sustulerat: nam quorundā inuentōes armū et cultū peperisse dicunt: vt esculapius medicinā: fuerunt etiā viri fortes aut vrbiū conditores: ḋbus mortuis homines ḋ eos dilexerūt simulachra ꝑfinxerūt vt haberet aliqđ ex imaginū cōtemplatōe solatiū: sed paulatim hmōi honoꝝ suadentibus demonys ita in posteros irrepsit: vt quos illi ꝓ sola memoria nominis honorauerūt successores deos estimarent et colerent. hec Papias. Quidā etiā vt chaldei elementa et ꝑsertim ignem ac figuras celi solis lune omnēqz milinā celi adorabant. Sunt insuper alij vt egyptij qui bruta animalia et arboꝛes ac similia coluerūt: vnū tm̄ deum principalē habuerunt Apin.i.habentē similitudinē bonis: signūqz lune semiplene. Unde Plinius scribit se deum illū vidisse:et ex hac cultura venit origo idolatrie in filios israel qui vitulū adorauerunt.qui ope diabolico formabat a liquefacto metallo Judei quidē vnū deū colunt:ꝙ nō ꝙm sciennā eo ꝙ filiū eius xp̄m negāt: Christiani ꝓo qui sup oēs gentes veritatē inuenerūt dulci modulatione ubilāt:credo in vnū deū.et sic consistunt vnitatē diuine essentie. Deinde addunt Patrem omipotentem. Unde nūc ḋ dulciflua cōnexio vocabuloꝝ in cōsolationē fideliū: nā in patre demōstrat inexpressibilē dignationē: in omnipotēna ꝑcelsam dignitatē:nam tā infinite dignitatis et maiestatis est ꝙ in illius cōparatione cuncta creata quasi vestiguum pedis et pene nihil reputantur:quinimmo nullo

talis ac tantus ĩmensa sua pietate tam dignã ter inclinauit se nostre vultari q nõ solũ a nobis vocari pater expostulat: vt fidentiã plenioꝛem nobis tribuat ⁊ amoꝛẽ vberioꝛẽ ingerat: sed etiã frater noster effectus eodẽ cinctorio vilissimo vestiri non erubuit vt ipe primo genitus effectus adoptiuus nos filios dei instituere: ⁊ paternã pietatẽ fidẽtius inuocãdã esse doceret: de q ammirãs bonauẽ. in expositione pater noster. ait. O ĩmensa clemẽtia lutũ vilissimũ dei filiũ se nominat ⁊ rex regũ se patrẽ meũ dicit. Sequit: Creatoꝛẽ celi ⁊ terre: qõ additũ est contra heresim illã que dixit visibilia esse a principe tenebꝛaꝝ: inuisibilia vero a deo: ⁊ ideo ad maioꝛẽ declarationem dicit in alio symbolo. Visibiliũ ⁊ inuisibilium ¶ Secundũ vero articulũ posuit Andreas dicẽs: Et in iesum christũ filiũ eius vnicũ dñm nostrũ: q non solũ christiano necesse est credere vnũ deũ: ⁊ hunc creatoꝛẽ celi ⁊ terre sed etiã necessariũ est credere q deus sit pat: ⁊ q christus vere sit filius eius ℞ ei est vnicũ fundamentũ fidei nostre. de quo in cle. de sũ. trini. c. fidei catholice fundamẽto ꝑter quod teste apostolo. Nemo potest aliud ponere firmuꝛ inhꝛerens aperte cum sancta matre cõfitemur vnigenitũ dei filiũ in bis omnib⁹ in quib⁹ deus pat existat vna cũ patre eternaliter existentẽ ꝓes nostre nature simul vnitas: ex quib⁹ in se verus deus existẽs fieret verus homo: ⁊ ideo ꝯcludit. ſ. q. ſ. c. cum paulus dicat: fundamentũ aliud nemo ꝑt ponere ꝑter id quod positũ est qõ est christus iesus: cõsequenter pꝛobat q vbi christus non est fundamentũ nullũ boni operꝭ est supedificiũ: et dicit glo. in dicto. ca. fidei. sup verbo. in oĩb. q p ꝟ comꝑhendit imensitatẽ incõmutabilitatem: in cõꝓhensibilitatẽ: omnipotẽtiã: essentiã: naturã ⁊c. vnã ⁊ equalẽ esse i patre ⁊ filio qua qualis pater talis filiꝰ: increatꝰ: imensꝰ: eternus. In hoc articulo pꝛimo Fotinus erꝛauit. qua dixit q christus non esset aliter filius dei q̃ alij boni viri qui bene vitãdo meꝛentur filij dei dici per adoptionem faciendo dei voluntatem: ⁊ ita christus: quia bene vixit ⁊ voluntatem dei fecit filius dei dici meruit: ⁊ voluit q christus non fuerit ante beatam virginem sed esse inceperit: quando ex ea cõceptus est. cum econtra fides nostra teneat q sit filius dei ver secundum naturã ⁊ q sit ab eterno. Hinc in alio symbolo additur. Filiũ dei vnigenitũ ⁊ ex patꝛe natum ante omnia

secula. Sabellius aũt dixit q ipse pater est incarnatus ⁊ ideo eandem dicit personam patris ⁊ filij: ⁊ sic aufert trinitatem psonarum: ⁊ ideo in alio symbolo additur deũ de deo lumen de lumine: quasi diceret deũ filiũ de deo patre. ergo ⁊ filiũ qui est lumẽ de lumie patre Arrius dixit q fuit ante beatã virginem: ⁊ q fuit alia persona patrꝭ alia filij: attribuit tamẽ ria falsa christo. Primũ q filius dei fuit natura: Secundum q non fuit ab eterno sed in tẽpoꝛe factus a deo nobilissima creaturarum: Tertium q non fuit vnius nature cũ deo patre ⁊ q nõ fuit verus deus. sed ecõtra dicitur in alio symbolo. De qua verum de deo vero genitũ non factũ consubstantialẽ patri. patet ergo q credere debemus christum vez ⁊ vnigenitũ f. lũ dei q̃ sint sp cũ patre: ⁊ q alia est psona patris: alia filij: sed in vna natura cũ patre: ⁊ fm Tho. si hec credimus hic per fidem cognoscemus ea: ⁊ per sanctam visionẽ in vita eterna. ¶ Tertium aũt articulũ posuit Jacobus zebedeꝰ dicẽs: Qui conceptus est de spiritusancto natus ex maria virgine: ⁊ sic necesse est credere filiũ dei carnem assumpsisse: Unde leo papa dicit: q patris periculi est si in filio dei vera humanitas aut patris negatur equalitas. Quod si q̃rit cur dei filius elegit potius incarnari de maria virgine q̃ de alia Rñdet glo. i dicta cle. q sicut ex superbissima natus est moꝛbus: sic ex humillima per cõtrariũ inchoari debuit medicina: Uñ verso noie eua dictũ est virgini aue: qz sicut nimiz ad sũmam humilitatẽ incarnari dei filius voluit: sic summe humilẽ eligere debuit in qua ⁊ de qua tanta debuit humilitas inchoari. Hinc in cantico suo maria dixit: Quia respexit humilitatem ancille sue. Quedam etiã refert historia q ipsa deo pꝛimo virginitatem obtulit. Unde quia nouum doni genus obtulit nouo ⁊ inaudito dono honorari debuit: Nimirum quia nunq̃ fuit ea dignioꝛ inuenta: dignissimam autem deum eligere decuit ⁊ sic ab ea carnem assumere voluit que concepit christũ non de semine viri sed de spiritusancto: id est per operationẽ spiritussancti: de qua dicit Damas. super illud: Ecce ancilla dñi. q̃ post consensum beate virginis spiritussanctꝰ supueniens in ipsam purgans eã ⁊ potentiã diuinitatis: verbi receptiuam pꝛeparãs simul ⁊ generatiuam: ⁊ tunc obumbrauit eã filiꝰ dei ⁊ copulauit sibiipsi ex purissimis ⁊ sanctissimis sanguinibus virginis carnẽ aiatã aia rationali ⁊

intellectiua non seminans sed p spiritūsanctū creans:quod exponēs bonauen.super.ij.di. nij.dicit: q̄ his verbis non intendit dicere q̄ illa caro facta fuerat ex nihilo.sed q̄ sanguis ille purissimus ad pfectionē deductus est per virtutē infinitam spūssancti ꝛ sup naturalem q̄z ꝯnis generatiua licet a spiritusancto p̄para rata fuerit p se tñ non poterat subito produce re naturā illam ad actū perfectū nisi p succes sum tpis:sed ꝯnis spūssancti subito sanguinē illū purissimū alteraut ꝛ disposuit vt esset cō uenies materiale principiū de quo fieda erat caro christi. ¶ Quartū pinde articulū cōpo suit Job.dicens: Passus sub poncio pylato cruci.mor.ꝛ sepultus. In quibus verbis pri mo tāgit christi passio q̄z passibilis erat. Un glo.in dicta cle.dicit q̄ oēs defectus nostros assumpsit filius dei p̄ter passibilitatē ignoran ne ꝛ peccati:ꝛ sic habuit frigus ꝛ calorem:fa mē:sitim ꝛ alias būanas penalitates ac passi bilitatē mortis:ꝛ hoc congruū fuit ꝓpter iusti ciam satisfactiōis quam pro nobis assumpsit ꝛ ꝓpter fidem incarnationis q̄ potissime per eas probata fuit ac etiā propter exemplū pa tientie nobis exhibendū ad tolerādas pena litates carnis. Secundo tangitur eius cruci fixio qō genus mortis specialiter elegit eo q̄ turpissimū eo tempore reputabat:q̄z maledi ctus qui pepēdit in ligno vt inq̄t damna que per lignū obuenerūt p lignum restauraret:ꝛ diabolū vinceret q̄ p lignū supauit. ¶ Sed q̄ ri potest.cur festum crucis celebramus i quo dominus dehonestatus fuit ꝛ non festum asi ne in qua dñs fuit honoratus:Ad hoc rñdet glo.prima in.c.crucis domini.de.ꝯse.di.iij.q̄ ians exhibita dño in a fina fuit mundana de qua non est curandum:sed in cruce facta fuit nostra redemptio de qua nobis est sūme glo riandum ꝛ deo gratissimū obsequium exhibē dum. Tertio tangit eius mors ꝛ sepultura ꝙ quib cā brevitatis super sedeo. ¶ Quintum articulū cōposuit Tho.dicēs:Descendit ad inferna tertia die resur.a mor. Pro quo scien dū.q̄ mors christi fuit separatio anime a corpe sicut mors aliox:sed deitas tam insepabiliter ꝛ insolubiliter iūcta fuit homini christo q̄ ipa perfectissime semp affuit anime ꝛ corpi:et iō in sepulchro cum corpore filius dei ꝛ cū ani ma i inferuum descendit.i.limbū sanctox pa trū quem ita destruxit:q̄ circa illud ēpus nul lus ibidē remus fuit. ¶ Hic etiā notandum: q̄ licet quidam enumerant.xxij. penas infer nt:alij aūt ponunt nouem:alij vero aliter nu merant:tamen poete distinguunt quinq̄ pe nas inferni. Prima est Tātali qui fuerat rex corinthioꝝ ꝛ ob defectū cibarioꝝ filiū suum Pelopē occisum dijs epulandū apposuit.et ideo fm eos a dijs apud inferos dānat⁹ est: vbi in eridano fluuio inferoꝝ stans sp esurit: ꝛ sitit:q̄z ly aquā habeat vsq̄ ad labiū inferi us ꝛ pomū pēdēs vsq̄ ad supi⁹ labiū:mō fm eos collū habz ita rigidū q̄ ipm nō pōt erige re vt comedat nec depmere vt bibat:ꝛ signat auaros tenaces q̄ licet vsq̄ ad os habeāt bla dū auz diuinas ꝛc̄.sp tñ famescūt ꝛ sitiunt in corde p ardorē auaritie. Nimiz cū diuitie nō impleant corda sed horrea:sic delicata mensa esurienti apposita nec gustāti minime refic̄ sed cruciat. Secūda pena est Ixionis:qui.s. primus gl'iam in grecia affectauit ꝛ ideo dā nat⁹ credit:cui⁹ penā referūt esse q̄ sp ambu lat in rota quadā voluēte que ppetuo a se fu git ꝛ ipse sequitur.ꝛ signat vitiū ambitiōis qō nunq̄ rotare cessat de gradu ad gradum:de beneficio ad beneficiū:de officio ad officiuz de nundinis ad nundinas:q̄nim ad merca tores. Eccl.xxxij.precordia fatui quasi rota carri ꝛ quasi axis versatilis cogitatus illius: ꝛ.s. Reg.xxv.anima inimicoꝝ tuorum rotabi tur quasi in impetu ꝛ circulo funde. Tertia pena est Sisyphi:qui sisyphus ꝓpter latro cinium qō commiserat magno lapide sup ip sum cadente interfectus est:p quē intelligunt iracundi inuidi odiosi q̄ latrocinia vel homi cidia corde ore vel opere cōmittunt:ꝛ in hoc scelere cōprehendunt etiam multi qui multa de genere bonorū pficiunt que tamē per im patientiam subito amittūt in ecclesia deuoti in domo litigiosi onerosi amari qō etiam cō tingit in multis qui in cōitate viuūt quoz est cōditio seplus laborare pniam agere:sed q̄c quid boni fecerūt subito p impatientiā destruūt litigant murmurāt suspitiosi sunt detractores in ꝯscientia inq̄eti ꝛ in ꝓprio sensu scioli incor rigibiles iplacabiles quoz horribile manet iudiciū. Quarta pena ē Belidū:q̄ aquam in dolio sine fundo ppetue infundūt ipmq̄ iple re credūt nec possūt:ꝛ hec ē pena delirioso qui doliū sui cordis aq̄s deliriarū implere la borant:sed quia fundo caret et sufficientia iō semper ipsum vacuum:ꝛ insatiabile reperūt iuxta illud ꝓuerb.xij. Venter aūt impioꝝ in saciabilis. Quinta pēa ē Tytij q̄ ꝓ eo q̄ laco nam deflorauerat apud iferos dānat⁹ ē: hic

ꝑ:iū peccata ⁊ iecur dat vulturib⁹ ad comedendū:⁊ postꝫ cōsumpta fuerint reuiſcit. et ſic semp comedit ⁊ reuiſcit ſm poetas et ſignat amorē ⁊ l bidinē luxuriosi q̄ in iecore ponunt.luxuriosus em̄ iecur ſuū id est libidinosam affectionē carnalē dat vulturib⁹ id est carnaliratis actib⁹ qui deuorant ⁊ cōſumunt ipſum ſeꝝ rationē:vitaꝫ:famā ⁊ ſubſtantiam: iecur ītm renaſci dicit quia luxuriosus semper in libidine renouat:⁊ postꝫ ſtimulus carnis extinctus fuerit reaccenditur. Sequit.terna die reſur.a moꝛ.⁊ hoc per ſinodochen cōputando partē ꝓ toto:vt ſic leticiam reſurrectionis acceleraret.¶ Tertū articulū cōpoſuit Jacob⁹ alphei dicens.Aſcendit ad celos ſedet ad dexterā dei.p.o.q̄ eſt neceſſariū credere.Ad cuius euidentiā ſciendū q̄ chriſtus dicit deſcēdiſſe rōne d.une nature relate ad humanā:q: humiliauit ſe aſſumēdo carnem. Aſcendere aūt illi cōuenit ſm humanā naturam:ſm quā dicit: Aſcendēs chriſtus in altū vt ſic totū affectū noſtrū ſecū traheret. Vnde legit q̄ quidā miles omnia loca in q̄b⁹ chriſt⁹ fuerat ſollicite cū lachrymis viſitauit: q̄ cū deuote pfeciſſet venit tandem in montem oliueti.vnde dñs celos aſcendit:q̄ poſt longā oratiōnē cuꝫ lachrymis dixit.ecce dñe vbiꝫ te quefiui diligenter:nūc cū venerim ad locū vbi celos aſcendiſti:neſcio vbi amplius te requiraꝫ:tibe ergo ſpūm meū ſuſcipi vt ad dexterā patris videā te reſidentē in gl̄ia: qui et audiuit a dño ſtatim expirauit:videntes aūt eū ſocī mortuū adduxerūt medicū vt ſcirent qualiter hoc cōtigiſſet:qui ait.cuius cōplexionis fuit:rñderūt:iocūdus valde ⁊ in amore dei poſitus erat:tūc ait medicus ꝓpter nimiū gaudiū ſcaſſuꝫ eſt coꝛ eius:⁊ apto latere inuenerunt ſciſſum coꝛ eius ⁊ in eo ſcriptū :amoꝛ meus ieſus chriſtus.Sic ⁊ nos oēm p ſingula opera ⁊ virtutū exercitia q̄ram⁹ vt tandē ad eū aſcendere valeamus.Ad dei laudē ⁊ honoꝛē.

¶ De ſex vltimis articulis fidei et quomodo ſortimur ſanctorum communionem ac de reliquijs ſanctorum.

¶ Sermo xi

On habebis deos alienos n: coram me Exod.xx.Expediri breuiter de ſex articulis fidei ceteros preſenti ſermone ſuccinctus ſtilus percurrat

¶ Septimū igitur articulū cōpoſuit Philippus apl's dicens. Vnde venturꝰ eſt iudicare vīuos ⁊ mortuos.hec credere oportet q̄ chriſtus ſm humanitatē iudicaturꝰ eſt bonos ⁊ malos.nā licet iudiciū auctoritatis habebit tota trinitas:m̄ iudicij miniſterū habebit filius ſedens ⁊ apparēs in iudicio reprobis tm̄ ſm hūanā naturā :quod iudiciū dedit pater filio vt homines honorificēt filiū ſicut honoꝛificant patrē:ſed quia ꝺ hoc alias plura poſſum tam indiſcuſſe prereo.¶ Octauū aūt articulū cōpoſuit Bartholomeꝰ dicens: Credo in ſpīritūſanctū.id eſt fide p dilectionē formata tendo in ſpīritūſanctū.Circa q̄ē articulū plurimi errauerūt hereticī.hinc Grego .x.in generali cōcilio lugdunen̄.primo ponit cōfeſſionē ſuā li.vj.de ſum.tri.⁊ fide catho.dicens .c.fideli at deuota pfeſſione fatemur q̄ ſpūſ ſanctꝰ eternaliter ex patre ⁊ filio nō tanꝫ ex duob⁹ principijs ſꝫ tanꝫ vno principio non duabꝫ ſpirationibꝫ ſꝫ vnica ſpiratione ꝓcedit hec pfeſſa eſt hactenus p̄dicauit ⁊ docuit et hoc firmiter tenet ⁊ p̄dicat:pfitet ⁊ docꝫ ſancta romana eccl'ia ⁊ cetera.deinde reprobādo damnat omnes q̄ p̄miſſa negare vl' cōtrarīū aſſerere p̄ſumpſerint. De his aūt q̄ erraūerūt circa ſpīritūſanctū ponunt aliq̄.xpiū.q.iij.c.penul. Hunc aūt ſpīritūſanctū maxime dehonoꝛant ſymoniaci: qua ꝓpter non habent ſpīritū veritatis ſed mēdacij.⁊ ideo ipm ſpīritūſanctū exprimere aliquādo nō poſſunt ꝓut narrat Petrus damiani qui hildibrādo archidiacono referente didicit: q̄ cū adhuc ipſe diaconꝰ a victoꝛe papa apocriſariꝰ ad gallias eſſet directus ſynodū congregauit:in qua ſex epos p̄ diuerſis criminib⁹ depoſuit: inter quos quidam erat epūs ſymoniace factus qui hoc modo examinatus eſt. iuſſus dicere.gloria patri ⁊ filio ⁊ ſpīrituſancto.ſpīritūſanctum exprimere verbis nō valebat: q̄uis patrē ⁊ filiū expedite p̄nunciaret qui difficultate cōtentus ab epiſcopatu depoſitꝰ eſt. Preterea ex decurſu ſymboli iam inuenimꝰ ipſam ſummā trinitatē equalē per omnia: qꝫ qualis pater talis filius talis ſpīritusſanctus increatꝰ:immenſus:eternus :omnipotēs ⁊c. infinita que trinitati ⁊ vnitati diuine aſcribūtur :quam credere:amare: laudare : ſumma felicitas.maledicere autez vel blaſphemare ſumma peruerſitas eſt. Vnde quidam olim⁹ pus arrianus epiſcopus apud charthaginem ſanctā trinitatem in balneis blaſphemāns iri-

bus ignis iaculis angelo mittente inuisibiliter est combustus. ¶ Nonũ pinde articulum cõposuit Dat:h.dicẽs.sanctã ecclesiam catholicã:t mento post fidem de spũsancto nũ bemur credere sanctã eccliam catholicã:vipote que a spũsancto sanctif:cata cõsistu t cõsecrata sponsa christi:spõsa inquã sed nõ vxor: quia adhuc p delictum separari põt a sponso sicut sponsa carnalis a spõso añ matrimoniũ cõsumatũ:t addit catholicam.i.vniuersalem vl generalẽ. ¶ Hic queri põt:vtrũ ecclia potest errare. Ad hoc rñdet Hen.boyc. extra d sen.ex.c.a nobis.ij.q ecclia trũphans nunq̃ errare põt: quia omnia nouit anteqũ fiant in speculo eternitatis.vñ Hier.ad celã tã:nunq̃ errat imitatio que sequit veritatem et sup Hiere.li.vj. veritas claudi t ligari põt vnci nõ potest quia t suoz paucitate cõtenta est t multitudinẽ hostiũ nõ terret. vt patuit in athanasio pñarcha alexãdrino. ecclia xo militans errare nõ põt si loquimur de ecclesia spãli: vt in dicto.c.a nobis .ij. sed pro ipsa presumit quousq̃ de erroze pbetur; vt extra de frigidis.c.fraternitatis.t potissime pro romana ecclia:vt patet de reli. t ve.scio q̃.c.j. si m̃ posset de erroze fieri fides non negatur: etã aplice sedis sententiã in melius cõmutari posse:vt patet extra de sen.t re iudi.c.cum olim. Si vero loquimur de ecclia generali simul cõgregata nunc illa nunq̃ errare põt. vt patet.xxiij.q.j.c.a recta fide.quod credit verũ in erroze iuris:t sic pz q papa põt errare vt pz.xix.di.c.anastasius. Sed nõ vniuersalis ecclia simul congregata:q pro illa rogauit dñs:cum diceret petro. Luc.xxij. Ego rogaui p te vt non deficeret fides tua. Verũm in erroze facti põt errare tam vniuersalis vl particularis ecclia:q illi nõ sunt a deo ꝓmissa occulta hoim iudicare:sed de illis de quib sibi cõstat. ¶ Hic queri põt vtrũ ecclesie iudiciũ extendit etã ad actus oino occultos p̃sertz cũ de occultis solus cognitor est deus, Ad hoc rñdet guil.de mon.lau.in cle.vnica. d vsuris §.ceterũ.q vbi pena ꝓcedit a clave vt est cẽsura ecclĩastica q̃ fertur p aliquo peccato qđ est damnatũ lege diuina vt vsura t symonia tunc extendit se ad crimen etiam occultũ: nã in vsura sola spes damnat que ẽ oino occulta: vt pz extra de vsur̃.c.cõsuluit:t etiã symonia mentalis damnat:vt pz extra .e.n.c.fi.q̃ etiam p̃ mente consistit. in alijs aũt peccatis seu penis in quib cessat alterũ p̃dictoz actu

ecclesie nõ cadit sub p̃cepto ecclie militantis. Idem hen.boyc.in.c.sicut nuis. extra de symo. Scdo queri põt:ex quo ecclia etiã vniuersalis errare põt t falli vt dictũ est. Verũm illa errans in clane ligare põt vel absoluere. Ad hoc rñdet ab.t Joh.an.extra de sen.ex. c.a nobis:q ligatio vl absolutio quã facit ecclesia militãs errante clave nõ ligat vel absolut apud deũ:t addit Hen.boyc.ibidẽ:q ecclia militans non põt ligare vel absoluere mortuos q̃tũ ad ligationis vel absolutiõis veritatẽ vt pz.xxx.di.c.qualis.sed declarare põt absolutionẽ a summo sacerdote in cõtritione factã fuisse.vt dicto.c.a nobis:in verbo nec obstat:t ante talẽ declarationem̃ p iudicẽ suũ factam districte seruanda est snia ab ecclesia militante q̃tãcunq; cõtumacẽ excõicatus oñdet.vt pz expresse extra de sen.ex.c.sacris. Vñ dicu archi. xxiij.q.ij.in.c. sane profertur.q sicut sub terra ligari põt si in rotorio crumine discessu ita t absolui qđ intelligit .i. ligatus denunciari:t ita exponu hosti,t Innoc.ita etiã intelligit qđ notat archid .xxiij.q. ij.in.c.si quis non recto. vbi dicit q si post mortem ecclesia inueniat se deceptam absoluit mortuum quem ligauit sicut t ligat.

¶ Decimũ itaq̃ articulũ posuit Simon dicens.sanctoz cõmunionẽ remissionẽ peccatoz̃ .f.bis qui sunt in ecclia:in quib ybis hic inter.duo ponit credẽda. Primũ est q in ecclia sit cõmunicatio sanctoz opere.f.spiritus sancti qui facit vnionẽ mẽbroz ecclie ad caput t ad inuicẽ p gluinũ diuine charitatis: sicut spũs hois mẽbra in corpore vnit t vnificat:ps̃ princeps ego sum oim timentiũ te: signũ aũt huius vnionis est sacramentũ dñici corporis ¶ Hic queri põt q̃t modis sortiri possum sctoz cõmunionẽ ita q nos iuuãt Ad hoc dicendũ.q quinq̃ modis primo p oõnuz suaz suffragia. vnde.ij. Mach.xiij. Dicit q trepidante populo iudeoz ꝓter imminẽs bellũ t iuda exhortatiõis faciente ad populum erat bnõi visus onyam qui fuerat summus sacerdos virum bonum ꝛc.manus protendentẽ orare p populo iudeoz post hec apparuisse t aliũ virũ etate t glia mirabilez et magni decoris habitudinẽ circa illũ respõdẽtẽ vero onyam duisse. Hic est fratrũ amator t populi israel.hic ẽ q multũ orat p ppło et vniuersa sctã ciuitate. Hieremias ꝓpha vi Exẽdisse aũt heremiã dexteram et dedisse iude gladiũ aureũ dicentẽ. Accipe gladium

sanctum munus a deo in quo deficies adiuer
sarios populi mei israel. Secūdo nos iuuāt
per sua merita sicut petit ecclia in festo om-
nium sanctorū vt pphetaꝝ merita nobis pre-
centur venā que. s. merita vocant thesauri
ecclesie. Vñ in ecclia militante christus totū
corpus subiecit flagellis ita ꝙ a plāta pedis
vsq; ad vertice nō fuit in eo sanitas: totūq; sā
guinem in p̄ciū fudit cuius minima gutta suf
fecisset ad redimēdū: z hic est principalis ec
clesie thesaurus. scōdarius ꝯo innocens san-
guis omniū martyꝝ effusus p deo meritaq;
ipoꝝ z omniū sanctoꝝ qui computant ꝙ toto
corpe militantis ecclie: quem thesauꝝ papa
vniuersaliter z ceteri p̄lati particulariter habēt
dispēsare et quib⁹ fiunt remissiones z indul-
gētie peccatoꝝ. Tertio nos iuuāt p exempla
sua. Vnde Jacobus in canonica. vj. exēplū
accipite fratres mei laboris z patientie pro-
phetas q̄ locuti sunt in nomie dñi ecce beati-
ficamus eos q̄ sustinuerūt: sufferentiā iob au
distis z finē dñi vidistis: z sic dicuntur sancti
carbones. Vñ glo. sup illud. sagitte potentis
acute cū carbonibus deso. dicit: bñdicuntur
carbones q̄ de mortuis eos accendunt: ita ꝙ
se ꝙuertunt ad dñm de morte remiscūt igne
calefacti z suo exemplo alios accendūt z iu
uant. Quarto nos iuuant p doctrinā quā no
bis reliquerunt in scripturis. Quinto modo
nos iuuant per fructū quē fecerūt in ecclia q̄
adhuc apparet per quē firmat i nobis fides
z alie virtutes. ¶ Item queri potest: q̄d sit ca
nonizare sanctos. Ad hoc respondet Inno.
ꝙ est regulariter statuere ꝙ aliq̄s p facto ha-
beatur pro sancto: ita solenne officium pro eo facere
sicut p aliis sanctis eiusdem conditionis vt si
canonizetur confessor ꝙ fiat pro eo officium
confessorum: si martyr officium martyrum: z
sic per hanc canonizationem cōsequitur san-
ctus ꝙ in ecclesia dicitur officium solenniter
pro eo sicut pro sancto: verūtamē modū z pra
cticam canonizandi ponit Joh. an. post host.
extra de reli. z ve. sanctoꝝ. c. audiuim⁹: z ad-
dit Inno. se nō negare ꝙ si ecclia erraret ꝙ nō
est credendum p̄ces tñ bona fide porrectas
deus acciperet dicit etiam cuilibet licere p̄-
ces porrigere defuncto alicui quem credebat
bonum virum vt p eo intercedat ad deum.
quia deus fidem attendit: sed non licet p tali
facere officiū solēne vel preces solēnes: extra
de reli. z ve. sanctoꝝ. c. j. etiam si per eū mira-
cula fiūt nō licet nob ipsū p sctō absq; auctē
romane ecclesie venerari: et q̄ etiam sequit ꝙ
nullus p̄t canonizare sanctos nisi solus papa
qui p̄est omnib⁹. similiter et his paret ꝙ pbe
betur veneratio nouarū reliquiaꝝ publice fieri
absq; auctē pape nisi essent antique licet de
nouo inuente: in secreto tamē h̄ admitteretur
Porro peccatoꝝ remissio fit mediāte thesau-
ro quē christus in arca ecclesie recōdidit: nec
est aliud nomē datum hominib⁹ in q̄ oporteat
nos saluos fieri. ℣ Undecimū ꝯo articu
lū cōposuit Judas dicēs: carnis resurrectio
nē: quā vnq; credere tenemur: z hec maxime
suscleuat spē nr̄e mortalitatis: spūs em̄ sanct⁹
nō solū sanctificat ecclesiam q̄tū ad aiam: sed
in eius virtute corpora nr̄a resurgēt: ita ꝙ idē
corpus q̄d nūc est q̄ntum ad carnem z ossa z
omnia resurgēt circundata pelle ppria Job
rursus circūdabor pelle. sed erūt corpora tūc
incorruptib. ita q̄d erit bonis ad gloriam: ma
lis ad penā. z q̄ corpus erit incorruptibile z
immortale: ideo post resurrectionem non erit
vsus ciboꝝ neq; vēris neq; nubēt neq; nubē
tur q̄d ē ꝯ incredulos. ¶ Hic incidenter
queri potest. cum post resurrectionem nullus
erit vsus ciborum. Utrum ergo christ⁹ post
resurrectionem vere comederit: cum Augu.
in li. lxxxij. questionum dicat: si fallit veritas nō
est. Unde nulla ficto christū decet ꝙ veritas
p̄sertim est: esset aūt ficto si non vere sibi ci
bum incorporaret quem comedere videbat.
Ad hoc rñdet Tho. in q̄libetis: ꝙ aliquid
dupliciter dicit esse verum: Uno mō veritate
significationis: sicut vox est vera veritate
significationis q̄n significat esse q̄d est. Alio
modo veritate naturalis speciei que veritas
dependet ex principijs spēi: nō aūt ex effectī-
bus vel ex his q̄ p̄sequunt. exēpli gr̄a: vox ōr
vera veritate naturalis spēi q̄n formal debi-
tis instrumēt̄s z ex ore naturalis aīalis p̄fert
cū q̄dā imaginatiōe etiā si a nullo audiat: q̄d
est effect⁹ p̄sequēs vocē. Legūt aūt i scriptu
ris angeli sine necessitate comedisse z christ⁹
post resurrectionē: z vtraq; comestio fuit ꝛa
vt dicit Augu. xiij. de. ciui. dei alr̄ tñ z aliter: i
angelis ei ꝛa fuit ꝛitate significatiōis q: fm
Au. ibidē: angeli comederūt nō q: indigebat
sed q: volebāt z poterāt vt hominib⁹ quidē
sui ministerij humanitate congruerent. In
christo vero fuit vera comestio veritate na-
turalis speciei: fuit enim exercitata naturali-
bus instrumentis ad hūc actum ordinatis: z
fuit vera veritate significatiōis quia signabat

ralē similitudinē ad repzesentandū sacramenti effectū:sed aqua cōuenientissime repzesentat effectum baptismi rōne nature t vsus:vt patz. Cū igitur fm Tho.ibidē.Deus baptismu materiā instituit in tota specie aque fieri: et tota speciei aque vim regenerandi cōtulit: ideo fieri pōt baptismus etiā in aquis salsis sulphureis t in liquio:qz tales aque nō differūt ab alijs nisi q mutāntur ex loco i quo manent vel p quē transeūt:t hec est differentia accidentalis. Ulterūtamen fm Al. sup.iij. di. iij. Si quis etiā in articulo mozris baptizaretur in vino oleo lacte vel alio liquoze ꝓpter defectū aque non esset baptizatus ꝓpter institutionē diuinam qua dominꝰ instituit baptismu materiā esse aquā t non aliū liquozē: nec deniqz baptismus fieri pōt cū salua oīs: nā extra ō baptismo.c.nō scribit Jnno.iij.cuidā epō:postulasti vtrū paruuli sint p christianis habendi quos in mozris articulo cōstitutos ꝓpter aque penuriam t absentiam sacerdotis aliquoz simplicitas in caput ac pectus ac inter scapulas p baptismo salue aspersionē linuit. Rndemus q cū in baptismo duo sint:videlicet verbū t elemētū q necessario requirant:extra qd ait veritas ō verbo:Eūtes in mundū vniuersuz baptizomnes gētes in nomine patris t fi.t spūssan.eadēqz dicat de elemento. Nisi qs renatus fuerit ex aqua et spū sancto nō introibit in regnū celoz:dubitare nō debes illos verū nō habere baptismū in quibus nō solum vtrūqz pmissoz sed etiā eoz alterū est omissuz:hec ibi. ¶ Quātū aūt ad secundū queri pōt vtrū vocalis pzlatio verboz sit ō essentia baptismatis: pser tim cū christus psumitur baptizatus fuisse sine vlla expzessione verboz.vt patz Luc.iij. Et ergo ad exēplar eius videt q baptizari possumus sine vlla verboz expzessiōe. Ad hoc rndet Pe.sup.iij.di.iij.q de substātia sacramenti noue legis tria sunt.s. materia elementi forma verbi t intentio ministri copulans formā materie:verba vero sunt de substantia sacramēti noue legis triplici rōne: tū ꝓpter psentationē sui auctoris.s. verbi incarnati:tū pzopter expzessionē significandi:nam vocalis expzessio exigit non ꝓpter virtutē soni exterioris sed significatiōis interioris. Ulī manente eadem significatione interiori eadē est virtꝰ soni exterioris:qz expzessio vocalis non est de substantia sacrī in specie sed in genere vocis t ō ꝓpter institutionez: tū deniqz ꝓpter virtutē significandi:t ideo baptismus christi fuit sine ꝝbo: qz tūc aqua fuit solū sanctificata nō sanctificans. ¶ Ad maiozē aūt euidētiā fm oēs doc.hec est forma ppria ꝝboz in baptismo.Ego baptizo te in nomine pa. t fi. t spūssan. t hec est de necessitate seruanda.Cuius rōnem assignat. Pe:de tareñ.sup.iij.di.iij. dicens:q in illa forma verboz due ptcule cōtinent.vna ptinēs ad sanctificationē elementi scz inuocatio trinitatis: cū dicit.Jn noie pa.t fi.t spūssan. t hec habet ex institutiōe diuina:nec mutari pōt qz ē de substātia baptismi.Alia ptinens ad determinationē mētiōis ministri scz expssio actus baptizandi q habet ex traditione ecclastica Dicit em descendisse a ꝓma traditione t cō suetudine baptizādi aplica:t illa pars ꝗtū ad expzessionē actus t psone ut erū est de substantia baptismi nec pōt mutari. Ulterūtamē extra de baptismo.c.si qs.dicit Alex. iij. Si quis puerū ter in aqua merserit. Jn noie pa. et fi.t spi.amen.t non dixerit. Ego baptizo te in noie pa.t fi.t spūssan.amen.nō esset puer baptizatus scz tñ admodū expzessionis qui varius est t diuersus apud grecos t latinos nō est ō substātia sacrī baptismatis scz accidit ex statuto ecclie. Nā greci baptizant sub hac forma.Baptizetur seruus christi:in noie pa. et filij t spūssan.amē. qz tm statutū ecclie pt obligare ministrū.licet nō pōt mutare substā naliter sacrm:nō etiā ille modus est de necessitate faciendis scz nō rei facte fm veriozē opinionē:licz grauit peccaret:t qz romana ecclesia q pdictā formā baptizandi tradidit nūqz legit a vera fide declinasse:hanc formam ab aplis rennēs.ideo nō licz latinis hāc formā mutare nec in forma grecoz baptizare. Qd si obijcitur ō aplis q baptizabāt in noie christi nō in noie pa.t fi.t spūssā. Ad hoc rndet doctor sanctꝰ ibidē:q forma quā dns tradidit nō fuit ab aplis mutata ꝗtū ad intellectū:qz in noie christi intelligit tota trinitas: christꝰ em unctus ōz t ideo ungentē unctū t unctionē insinuat:et sic cū pdicta forma cōcordabat: scz solū ꝗtū ad vocē sensibilē nec hoc pm potuissent nisi ex familiari ꝓsilio spūssancti. Rō autē mutationis fuit vt nomē christi publicaret t amabile redderet si in eꝰ noie baptismus fieret qd erat ignotū t contumeliosum vtpote crucifixi: t quia cessante causa cessat effectus:ideo christi noie publicato t honorabili facto amplius nec debuit nec potuit in

eo baptismale sacramentū impleri: quia tantū ad tempus fuit institutū: ecclesia tū posset adhuc illis verbis baptizare si speciale preceptū a spūsancto haberet: non aūt auctoritate ppria: q: fm quosdā nō esset baptismus cum expressio totius trinitatis sit de necessitate baptismi q̄ fieri pōt quattuor modis fm Bonauen. ibidē aut ita q̄ sit plena t in corde t in ore: t tunc fm omnes est plenū sacramentū. ita q̄ sit semiplena aut in corde t in ore: t tūc fm omnes nō est plenū sacramentū: aut ita q̄ sit plena in ore t semiplena in corde. Et q: fm Augu. Baptismus est sacramentū fidei non singularis psone f totius ecclesie ideo fides p sone nihil obest vel pdest: t ideo qualitercūq; quis credat si totā expimit trinitatē cū intentione baptizandi baptizatus est: aut ita q̄ semiplena in ore t plena in corde. eo q̄ nō expimit totā trinitatē: tūc nō est baptismus sed est rebaptizādus quod si sensus remanet tunc est baptismus. ¶ Pro quo sciendum fm Tho. ibidem q̄ qui corrupte profert verba: aut hoc facit ex industria t sic non videtur intendere qđ intendu ecclesia nec est baptismus: aut ex ignorātia vel defectu lingue: t tunc si tanta sit corruptio q̄ oino auferatur sensus locutionis nō est baptismus. Porro tūc precipue sensus non mutat quando fit corruptio in fine. vt dicendo. In noie patri t filio t̄c. f mutato ex parte principij varia t significationem: denicq; qui dicūt. Nos baptizamus te: nihil faciunt: sed qui dicunt. Ego baptizo vos t plures simul baptizat baptizatū est sed peccat: nisi ex magna necessitate fiat. ¶ Quantū ad tertiū requiritur intentio: quia si nihil intenderet quicqđ faceret nihil fieret: eo q̄ intentio est essentialis omnibus sacramētis: t ideo oportet exprimere oia que intentionē determināt ad actū illū q̄ si non habet semp actualē intentionē habeat saltem habitualē que sufficit ad pfectiōem sacramēti: puta q̄ cū sacerdos accedit ad baptizandū intendit facere qđ facit ecclia circa baptismū. De quá intentiōe latius videbitur in sermone sequenti. Ad laudem dei.

¶ De baptismo adultorum t paruulorum intentioneq; baptizandi.

¶ Sermo xiiij.

Qui crediderit t baptizatus fuerit saluus erit. Marci. vlti. ¶ Ad euidētiam thematis queri potest. Verum in baptismo fides alicuius articuli sit necessaria: ad completum t integrū esse baptismi: sicut videtur sentire August. dicens. Unde hec tanta virtus aque vt corpus tangat t cor abluat nisi faciente verbo: nō qz dicit f qz credit. ¶ Ad hoc rndet Bon. sup. iij. di. iij. q̄ fides necessaria est nō tm sacro baptismi sed eā oibus sacramentis: specialiter tamen sacramento baptismi: qz omnia sacramēta virtutem habēt a fide: vt dicit Lyngo. Cuius ratio est: qz in fide est prima rō viuendi t eleuandi. Ōra nanq; sacramentalis cōparat ad virtutē passionis christi vt ad meritū: sed ad virtutē trinitatis vt ad principiū effectiuū. Ad hoc igitur q̄ virtus passionis operetur t disponat in sacris necesse est q̄ aliquo modo copulentur hmōi signis qđ esse nō potest sine eo in quo est prima vnio t hec est fides p quā meritū capitis fit membrorum: dū enim credimus q̄ pro nobis passus est meritū christi seruit ecclesie: similiter ad hoc q̄ diuina virtus specialiter influat t mirabiliter supra naturā necessaria est fidei virtus in qua est prima rō eleuādi potentiā supra naturā: t hec est fides propter qđ maxime attribuit ei virtus faciendi miracula. Hinc etiā magis fit expressio fidei explicite in hō sacramēto q̄; in aliquo alio: tam in actu trine immersiōis in quo exprimit fidem passionis t triduane sepulture q̄; in verbo in quo fit professio fidei trinitatis: t sicut in adultis requiritur fides propria: sic in paruulis sufficit aliena. Qui ergo crediderit t baptizatus t̄c. Jam ordine debito de recipientium qualitate prosequi cupientes: duo principaliter declarare statuimus. Primo de baptismo adultorum de quo primo queri potest Verum aliquis inuitus vel coactus recipere potest baptismi sacramentum. specialiter cū in sacramento baptismi contrahatur matrimonium spirituale t desponsatur anima deo: sed matrimoniū spirituale aut tantum aut plus exigit de cōsensu q̄z matrimoniū carnale. Ad hoc respondet Bonauentura vbi supra. dist. iij. q̄ duplex est coactio. Prima dicitur sufficiens: vt cum quis violenter accipitur: t ipso manibus t pedibus renitente mergitur: t talis nullo modo baptizatus est: quia nullo modo fuit in eo cōsensus: nec voluntas sed fuit in eius repugnans. Secūda coactio dicit inducēs vtpote minis vl flagellis ita q̄ magis vult se subiicere sacro ecclesie q̄z morte pire: t tūc distinguendū est: aut enim intendit alios illu-

dere ⁊ morte euadere: ⁊ tunc q̄ non adest illi intentio baptizandi nō est sacr̄m cum nullus dicat baptizatus esse qui cōsensit se immergi in loco: aut ipso magis velit cōtra se fieri q̄ sit sez baptizari q̄ perire velit: ⁊ tūc siue credat siue nō: siue velit habere gratiā siue non: semper recipit sacr̄m quantūcunq̄ fuerit coactus cōminationis vel etiā crudelissime mortis: Unde a simili q̄ timore mortis thura ponit idolis cōsentire videtur ⁊ peccat q̄ sacrificare dicit: ille vero cuius manus violēter thure implet ⁊ ad ignem trahitur nec sacrificare nec peccare dicit. ¶ Secundo queri pōt: vtr̄ ficte baptismū recipiens cōsequat effectū illius. Ad hoc rīdet Pe. in. iij. di. iij. q̄ dupler ē ficticio. Prima em̄ est in sacramenti susceptiōe q̄ q̄ exterius ostendit sez suscipe sacr̄m hoc interius non intendit: q̄ em̄ facit simulatorie: ⁊ illa ficticio impedit baptismi sacr̄m. Secunda est in dispositiōe: q̄ pretendit se dispositū exterius cū tm̄ interius sit indispotus: ⁊ illa ficticio nō impedit sacr̄m sed rem sacr̄: q̄ p̄m p̄bm actus actuoz sunt in patiente p̄dispposito: q̄ sez indispositio vel est in rationali sez q̄ nō credit: vl̄ in cōcupiscibili q̄ indeuote accedit: vel in irascibili sicut dicit ficticius qui p̄temnit. i. irreuerenter suscipit nō tm̄ simpliciter recusans suscipere sed coacte coactiōe cōminatoria. Cum igitur talis ficticio non impediat sacramentū q̄ tm̄ rem sacramenti. ideo character ficte baptizato imprimit qui s̄m Tho. ib. d̄ est immediata causa disponēs ad gratiā: ⁊ p̄ p̄sequens recedente ficticione q̄ characteris effectū impedie bat: character qui est p̄ns in ania incipit habere effectū suū: sic q̄ baptismus recedente ficticione effectū suū p̄sequit quē p̄us habuisset si ficticio nō fuisset: oia peccā baptismū p̄cedentia remittens quo ad culpā ꝙ nō q̄ ad totum ad penā totaliter: ⁊ iō p̄ illis est pnia imponenda. Q̄ó si subīcit suscepto baptismi cū tali ficticione opus mortuū est vtpote in mortali factū: ⁊ ideo nō potest reuiuiscere: Ad hoc rīdet ibi d̄ Pe. q̄ duplex est effect⁹ interior baptismi. Unus q̄ est sacr̄m ⁊ nō res. s. character: ⁊ ille effectus nō opponit culpe vel ficticioni. Alter q̄ est res ⁊ non sacr̄m sez gratia: ⁊ ille effectus opponit culpe ⁊ ficticioni: ex quo p̄cludit q̄ character cū ficticiōe suscipit sed nō gr̄a: Character igit q̄tum est de se est immediata dispositio ad gratiā: sicut organizatio corporis ad anie infusionē: sed impedit per dispositionem contrariā sibi in eodem anie subiecto p̄iunctā. ido illa manente nō infundit gratia illa recedēte gratia statim infundit: sicut diaphaneitas aeris impedit ne possit lumē solis suscipere p̄ter p̄priam nubis obscure qua resoluta statim lumē recipit a sole: ⁊ quia sacr̄m recipit cū pā p̄cedentē non sequentē hinc est q̄ plenā facit supinfusa gr̄a remissionē totius culpe ⁊ pene p̄cedentis: ⁊ facit remissionē totius culpe sequēas p accidens: q̄ nō pōt vnā sine altera tollere nec facit remissionē totalis pene: q̄ remissio pene ⁊ culpe sequentis magis fit in eo virtute sacr̄i p̄nie q̄ baptismi. ⁊ ipsa susceptio baptismi remittit sed character semp in ania manet: nā susceptio est op⁹ hois: sed character est opus dei. ¶ Tertio queri pōt: vtr̄ baptismū recipiens in se vel in alio a sacerdote malo peccet: p̄sertim q̄ consentiens peccāti peccare dinoscit: sed sacerdos indigne baptizās cū solemnitate mortaliter peccat vt p̄dictū est q̄ si nollet baptizare sine p̄cio: cōstat q̄ si daret exactū p̄cium simonia cōmittit. Ad hoc rīdet Tho. sup. iij. dis. v. q̄ malus minister si est ab ecclesia p̄cisus: tunc peccat ab eo sacr̄m sumens nisi in necessitate in qua posset etiam a pagano vel a iudeo suscipe. Si vero nō est p̄cisus ab ecclesia: tūc nō peccat ab eo sacr̄m suscipiens nisi p accidens. s. si eius peccō cōtrarietez em̄ sacerdos peccat tm̄ nō oportet q̄ ille q̄ ab eo baptismū exigit vel recipit etiā extra casum necessitatis sit⁹ peccet p̄pter duas rōnes. Primo: q̄ ista non pōt esse certū ḃ q̄ ille sit in peccō mortali cū in vno instanti spūs sanctus operet iustificationē impij. Secūdo: q̄ petit q̄ iustū est eo q̄ a suo sacerdote debet sacra suscipe: nec p hoc cogit vl̄ inducit ad peccandū q̄ ille potest reddere q̄ d̄z nō peccādo. Verūtm̄ de vino simonie faciendū q̄ si baptizād⁹ est adultus sufficit ei petere baptismū ad salutem q̄ baptizatur baptismo flāminis: nec debet p̄pter hoc simoniā cōmittere nolente alio baptizare sine p̄tio. Si vero baptizandus puer est tunc offerens debet potius puer̄ baptizare q̄ simoniace p̄cium dare. tm̄ licitum est ei aquā emere si alius aquā habere non possit: q̄ aqua nō est sacrū quid: ⁊ si est sanctificata tm̄ non operat ad baptismū de necessitate eius ex̄ns quasi sanctificata: sed quasi aqua: ⁊ ideo nō emit aquā sanctificatā sed aquā: tamē post baptismū dare potest sacerdoti aliquid secundū antiquā consuetudinē approbatam. Q̄ó si queritur an quis in articulo necessitatis posset seipsum baptizare. De hoc quidem

epūs Vereñ.consuluit papā Inno.iij.vt habet extra ō baptismo ⁊ eius effectu.c.debitū cui rñdit papa dicēs.Sane intimasti q̄ iudeus in mortis articulo cōstitut⁹ cū inter iudeos tm̄ exiteret in aquā seipm immersit dicēs. Ego baptizo me in noie patris ⁊ filij et spūssancti. Rñdemus q̄ cū inter baptizantē et baptizatū debeat esse discretio sicut ex vbi verbis colligit:dicentis apostolis. Ite baptizate oēs gentes in noie pa.⁊ fil.⁊ spūssanct: et memoratus iudeus est iteratо ab alio baptizandus vt ostendat q̄ alius est q̄ baptizat et alius q̄ baptizat.Ad qō designandū ipse xp̄s nō a se sz a Iohāne baptizari voluit:q̄uis si talis decessisset ad patriā celestē ꝓtin⁹ euolasset ꝓpter fidē sacramēti:⁊ si nō ꝓpter fidei sacramētū. ℣ Secō ꝑncipaliter declarandū est de baptismo puloꝝ:de quo pt̄imo q̄ri pōt:vtrū in vtero sanctificari debeāt baptizari ex necessitate salutis.p̄sertim cū in vtero sanctificat⁹ dat maiorē gr̄am q̄ in baptismo.qz sanctificatiōis gr̄a dicit cōfirmās salutē cōtra pcm̄ mortale:Ad hoc rñdet Pe⁹ sup.iij.di.vj.q̄ necessitas baptizandi non solum est ꝓpter indigentiā remedij sz etiā ꝓpter obligationē p̄cepti q̄ respicit nō tm̄ mūdationē ab originali: sed etiā distinctionem membrorū ecclie ⁊ impssionē characteris et hmōi alias vtilitates:q̄uis aūt ꝑma necessitas cesset in sanctificato:secunda tm̄ remanet in eo vnde debz baptizari: qz tm̄ baptizari est sibi p̄ceptū affirmatiuū nō obligat ipm nisi ꝓ loco ⁊ tpe:vndesi añ adultā etatē seu oportunitatē habitā moritur saluat: qz nō habebat opus baptizari ꝓpter remediū sed ꝓpter p̄ceptū ad acquirendū characterē quo annumeret⁹ ⁊ quasi deputet⁹ ad p̄cipiēda diuina sacramēta ⁊ corporaliter morti christi cōfugeret:⁊ ad p̄ficiendū obediētie bon̄ ⁊ o⁹tēdendum humilitatis exemplum: hinc Joh̄.ait: Ego a te debeo baptizari ⁊ tu venis ad me. ¶ Secō queri pōt:vtrū in puulis baptism⁹ sanguinis supplere possz vicē baptismi aque p̄sertim cū aque baptismus efficaciā habeat ex opere operato:sed baptism⁹ sanguinis solū ex opere operante:qz sine charitate nō prodest vt dicit.j.Cor.xiij.sed in pueris nihil hz efficacie ex ope operante:qz vsū li.ar. nō habent ⁊ non baptizati grata carent.Ad hoc respondet Tho.sup.uij.di.uij.q̄ baptismus aque efficaciā habet a passione christi m̄q̄tū eaz sacramentalit⁹ repñtat.Baptism⁹ aūt sanguinis passioni christi realiter cōformat non sacramētali repsentatiōe:⁊ ideo in his q̄ sacramētalia sunt baptismus sanguinis nō supplet vicē baptismi aque sicut est impssio characteris ⁊ hmōi:sed in eo q̄ est res tm̄ supplz totaliter vicē baptismi aque q̄n articulus necessitatis excludit sacrm̄:⁊ hoc habet baptismus sanguinis nō tantū ex opere operato nec⁹ q̄ tū ad penā qua quis martyrū expleret quā cōtingit nō esse sufficientē ad sanctificandū proprio.nec q̄ tū ad deuotionē feruide voluntatis qz cōtingit q̄ voluntate maiori charitate fortemata quis sine martyrio nō pōt ab omni pena liberari:sz habz hoc ex imitatiōe passionis christi:hinc de martyrib⁹ dicit Apoc.v. Lauerūt stolas suas i sanguine agni:⁊ iō pueri q̄uis vsum li.ar.nā habeant si occidant pro christo in suo sanguine baptizari saluantur. ¶ Terno q̄ri pōt:vtrū in pueris necdū rōne vtendi melius sit baptismū differri vel statiz in puericia dari:q̄n necessitas mortis nō incūbit:p̄sertim cum christus.xxx.vite sue anno baptizari voluit:cuius actio nostra est instructio. Vñ⁊ Dauid.vlti.dicit:Qui credidit et baptizatus fuerit saluꝰ erit:ex quo patet q̄ credere p̄supponit ad baptismū sz pueri necdum credere possunt:eo q̄ vsum rōnis nō habent.Ad hoc rñdet Tho.inter alia super.iij.di.iij.q̄ sicut nullus status mūdi fuit in quo esset humano generi precluſa via salutis:sic nulla etas vnius hominis est in qua vna via saluris sibi precludit.Cum igitur in pueris sit peccatū originale p qđ a cōsecutione eterne salutis impediuntur:oportet q̄ eis adhiberi possit aliqđ remediū ad remouendū illud impedimentū:et hoc est baptismus per quē ex institutione diuine misericordie subueniri pōt paruulis.nondum actū fidei habēti⁹ sz tantū in baptismo fidei habituz sicut et aliarū virtutū suscipientib⁹ quos dñs saluat in fide aliena. Quapropter laudabile est q̄ puer citius quo cōmode poterit baptizet:tū ꝓpter imbecillitatez nature:qz de facili mori posset vt dānationis periculū cuitet: tum ꝓpter infestationes demonū qui nō habēt tam p̄tem in pueris ab originali mūdatis: nec q̄ tū ad nocumēta spūalia:nec q̄ tum ad nocumenta cor̄poralia:tum quia in puericia facilius homo inducitur ad aliqua ⁊ firmius inheret:vt dicit p̄b⁹.ij.Ethicorū. Illud autem Danbei.vlti.Qui crediderit:intelligitur de adultis ratione vtentib⁹: nam ⁊ amē

tes iam adulti qui nūquā habent intervalla lucida: nec habuerūt baptizari possunt in fide aliena sicut pueri. Si vero vsum rationis habuerūt, & amentiā incurrerūt ex infirmitate vel aliquo hmōi: vel adhuc habēt aliqua lucida intervalla: tūc si antecē amentiā incurrerūt vel dum habent lucida intervalla fuerūt in ppōsito suscipere baptismū: tunc in necessitate baptizari pōt & baptismi sacramentū & non sacramētū suscipiunt: etiā si tūc actu dissentiant qñ baptizant existentes in amentia. Si tamē ante amentiā contradixerūt tūc nec sacramentū nec rem sacramēti suscipiūt & qđ magis est dormiens si positus in articulo mortis baptizatur rebaptizandus non est: quia sacramentū recipit si saltez ante somnū fuit in ppōsito suscipiendi baptismū. Vnde Augu. iij. confes. de amico suo qui cū desperaret baptizatus est nesciens. & tamē in ipso baptismus efficaciā habuit qđ patuit ex hoc quia postea peruerse suasioni contradixit.

Quarto q̄ri pōt: vtrū puer in vtero matris baptizari possit sicut & sanctificari presertim cū maior sit gratia sanctificatiōis q̄ gratia baptismalis: & promptior sit deus ad miserēdum q̄ ad cōdemnandum: eo q̄ vult omnes homines saluos fieri. Ad hoc respōdet Bonen. sup. iiij. di. vj. q̄ nullus renasci poterit spiritualiter nisi prius natus fuerit corporaliter. & ratio huius est ipsa diuina institutio que sic instituit. nec est illa institutio necessitans sed cōgruitatis: quia posset vtiq̄ aliter fieri si deus vellet: que. s. ratio sumēda est ex parte sacramentalis remedij: qz enim sacramentale remediū respicit operationez ecclesie militantis: et operatio ecclie non se extendit ad paruulum nisi extra vterū existentē: ideo in illo tempore nec fide parentū nec aliquo sacramento iustificari pōt paruulus antecē fuerit natus quātū est de lege cōmuni: quia deus decreuit saluari puerū p sacramentum vel aliquid qđ fit loco sacramenti: sicq̄ patet q̄ in vtero existētes nōdum sunt capaces illius remedij per qđ fm cōmunē legē passionis christi ptīceps efficiant a qua est remissio peccatorū. Vnde fm Tho. ibidez totalis egressio ex vtero est expectāda nisi periculū mortis timeat: quia tunc fm q̄sdam principali parte egressa. s. capite in quo magis operationes anime manifestant baptizari debet: secus ñ est de alijs ptibus vt ō manu vel de pede q̄uis nō noceat ū tūc etiā ille ptes a q̄ baptismali aspergant

qz diuina misericordia nō est arranda: si tamē postea plenarie vascatur: rebaptizari potest ad cautelam sub hac forma. Si non es baptizatus: ego te baptizo ⁊c̄. Ad laude m dei omnipotentis.

¶ De baptizantiū & baptizandorū qualitate ac de bis que figurantur in modo baptizandi. ¶ Ser. xiiij.

Untes docete omnes gentes baptizantes eos. Dauh. vlti. Vlso de baptismi integritate prosequendū est de secundo. s. ō baptizantiū et suscipientiū qualitate. ¶ Ad cuius euidentiam primo queri potest vtrū spiritus intelligibiles baptizari possunt: presertim illi qui sunt in gratia dei confirmati vt angeli boni: & videt q̄ sic: quia in actiōib⁹ hierarchicis ita est q̄ quācūq̄ actionē facere potest inferi or potest etiam superior: quicquid pōt diaconus potest sacerdos fm Dionys. iij. c. celes. hierar. sed ꝯlibet angelus maiorē est summo sacerdote apud nos qui ex principatione prāis eorum angelus dicit Malach. ij. Si ergo sacerdos homo participare potest. multo fortius angelus. Ad hoc respondet doctor sanctus sup. iiij. di. v. q̄ angelis dei non est collata potestas baptizandi ꝓpter duas rōnes. Prima quia cū baptismus sit actus militāns ecclesie: de quo sez eccl̄ia non sunt angeli nec actu nec potentia: ō dispensatio sacramentorum cōcessa est hominib⁹ qui conuenīūt cum incarnato verbo a quo sacramēta fluxerunt in assumpta natura in militāti ecclesia & etiā cōuenīūr cū sacramentis in quib⁹ est spūalis virtus in corporeis elemētis sicut homines ex natura spūali & corporali compositi sunt. Angeli vero cū nullo eorū cōueniūt. Secdo qz ad necessitatem baptismi non valeret prāis eis data cum non sint in promptu hominib⁹: vt p eos baptizarent. verūtamen sicut deus potentiā suā sacramentis nō alligauit: ita nec prātem cōsecrandi sacramenta ministris aliquib⁹ alligauit. Vnde qui dedit prātem hāc hominib⁹ posset dare & angelis: nec bon⁹ angelus baptizaret: nisi diuinit⁹ prāte sibi cōcessa: vnde si baptizaret aliquē non esset rebaptizandus: dūmodo cōstaret q̄ esset angelus bonus: vt etiam patet de cōsecratione eccl̄ie sancti Michaelis in legēda eiusdē. Angelo vero Sabaoth nūq̄ baptizādi prāte cōpetere

potest:vt dicit Pe.ibidem.nec ex officio nec ex speciali mandato:nec em̄ est minister officioꝝ salutis sed punitiōis:q si baptizaret:tūc baptismus esset reiterandus:quia cōstat q i omnib⁹ intentionē puersam haberet:sicut enim christus omnia bene fecit:sic diabol⁹ oia male:nec intenderet baptizare sed deludere:nō em̄ p̄t habere intētionē sctificādi ꝯ nec baptizādi nec faciēdi qđ ecclia fac̄: Ex his ptz q ecclesie militāti dūtaxat dictū ē: Euītes docete omnes gētes.ꝛc. Ex verbis thematis queri p̄t qs sit ꝓprius minister ipius baptismi:pser tim cū hec ꝑba thematis:vt dicit ibidez dicta fuerint a dño in monte thabor:ad oēs illic congregatos vbi simul erāt plusq̄ ḡngē ti fratres exceptis mulierib⁹. De qua apparitione dicit Paulus.j. Cor.xv. Deide visus est plusq̄ quingentis fratrib⁹:qui nunc fuerunt ex omni statu.ꝛ vt verisimile est ex omni sexu. Ad hoc rñdet Tho.super.iiij.di.v.q p ter casum necessitatis sacerdos ē ꝓprius minister baptismi:nam qz in omnib⁹ sacramentis noue legis est illuminatio gratie cum purgatione:ideo diaconus non est ꝓprius minister baptismi vel alicuius sacramenti:sed dūtaxat aliquoꝝ sacramentaliū sicut exorcismi ꝛ expulsionis imundorum a diuinis:vt cū dicit.Si quis iudeus est abstedat ꝛ eruditiōis eorum q ignorant qualiter se habere debeāt ad diuina:vt cū dicit:Flectamus genua:humiliate vos ad benedictionē vel aliqđ huiusmodi. Hinc etiam dicit Dion̄y.q baptismi mysterium nec ipis diaconib⁹ implere licitum ē:verum tamē qz baptism⁹ est sacramētum maxime necessitatis:tum qz pueris non p̄t aliter subuenirī.tum etiā nec adultis q̄tū ad remissionē totius pene:ideo que ad necessitatē eius requiruntur debuerunt esse cōmunissima tam ex pte materie.s.aque que vbiq̄ haberi potest:tam ex parte ministri:vt q in necessitate quilibet homo baptizare posset. Vnde sic̄ sanctificatio materie ꝛ benedictio p cedens baptismū non sunt de necessitate sacramenti sed de solennitate quā extra necessitatē non licet p̄termittere ꝓpter institutionem ecclesie:sic etiam ordinatio ministri nō est de necessitate sacr̄i sed de solēnitate:ꝛ peccat si q̄s nō ordinatus extra casum necessitatis baptizat:licet si fecerit factū sit. In casu vero necessitatis non peccat:immo peccaret si nō faceret:nā in eo casu nō baptizatus baptizare posset dummō formā ecclie seruet ꝛ intentio nē baptizandi habeat:qz vt dicit mgr̄ in litera Romanus pontifex non hominez iudicat qui baptizat sed spīm dei q̄uis paganus sit qui baptizat. Denuq̄ extra casum necessitatis in ministro baptizāte ꝓpter solēnitatē baptismi q̄tuor requirūt. Primo q sit i sacerdotē ꝓfectꝰ. vñ Ysid. constat baptismum solis sacerdotib⁹ traditū ē nec ipis diaconib⁹ eius ministerū ē p̄missū:grauit em̄ peccaret diaconus soleniter vel simplicit extra casū necessitatis baptizās. Secūdo q sit in vita iustificatꝰ:dic̄ em̄ doctor sctūs sup.iiij.dist.xxiij q lex p̄cipit vt bō iuste ea q̄ sunt iussa exequat: ꝛ iō quicūq̄ hoc q sibi cōpetit ex ordine fac̄ indigne qđ iustū est iuste exequit:ꝛ cōtra p̄ceptū legis facit:ac p̄ mortaliter peccat:sed quicunq̄ sacrū officiū in mortali peccō pagit non dubiū q̄n indigne facit. Ex quo sequit q quicunq̄ in mortali peccō existēs.exhibet se in aliquo actu vt ministrū ecclie mortaliter peccat:ꝛ toties mortaliter peccat quotiens huiusmodi actū facit.qz vt dicit Dion̄y.j.cele. hierar. Immūdis nec symbola tangere fas est. Vnde quādo tāguntur res sacras q̄si officio suo vrentes peccāt mortalit:licet tamen esset si in necessitate sacrū ꝓnngeret vel ex eq̄ ret in illo casu quo etiā laicis liceret. verūtamen q̄cunq̄ fuerit minister malus etiā excōicatus hereticus vel ab ecclia p̄cisus si rite facit nō solū cōfert sacr̄m sed etiā rē sacr̄i.nō ipse sed deus cuius sacramēta sūt bona ꝛ impolluta.non em̄ mundat vel baptizat interius minister sed deꝰ.ꝛ qz baptismū ē cū agēs instrumētale nō ꝓfert ad rē sacr̄i p̄cipādā vtq̄ ipe gr̄az hēat vt nō.licq̄ effectꝰ baptismi eq̄lis est a q̄cūq̄ dat ceteris paribus ex pte baptizati qz deꝰ ē agēs ꝓncipale in baptizādo p aucte suā ꝛ ipe christus fm q bō cuius meritū opat in baptismo. Hic ex plenitudie diuine p̄tatis ꝛ gr̄e christi pueri gr̄a ad baptizatū. Tertio q sit itēnōe rectificatꝰ. ¶ Ad cuius euidētiā q̄ri p̄t vtq̄ in baptizāte requirat ītentio recta p̄sertim qz in oibus ad que requirit intentio ita est q p p̄ua intentionē vitiat. ¶ Ad hoc respōdet sanctus Tho.sup.iiij.di.vj.q rectū est cuius medium nō exit ab extremis:sacramentum aūt baptismi est q̄ mediante acq̄rit effectus baptismi i anima baptizati. Vbi tūc est recta intentio q̄n baptizans seu baptizatꝰ sacr̄m ordinat ad effectum sacr̄i:q ē salꝰ. Si ergo intentio assit in baptizante q intendit sacramentum ꝓferre:sz desit rectitudo.qz ordi

nat sacramentū ad finē indebitū : non tamen ꝓpter hoc in baptizato impedit p̄cepto sacramenti: quia ad hoc fertur intentio baptizantis neq; effectus sacramenti : quia mundano interior a ministro baptismi nō est. vnde eius intētio ad hoc nihil facit. Nam Alex. de hal. in. iij. parte, summe dicit q; infidelis intendēs facere qđ facit ecclesia baptizat: cuius ratio est quia licet talis nō habet fidem tamen si in baptizando intendit: qđ intendit ecclesia baptizat. et hoc in fide ecclesie: si tamen in baptizato fit intentio recipiendi sacramentum: sed deest rectitudo intentionis: recipit quidē qđ intendit sacr̄m sed nō rem sacramenti : q; per prauā intentionem ponit obicere spiritui sancto: et ex hoc habetur q; oūaxat requiratur intentio baptizandi sine qua quicquid fit nihil fit: cuius ratio est: q; cū vnius vna sit causa si ex aliquibus pluribus causis vnus effectus procedat : oportet q; ille cause sint aliquo modo facte vnū ad inuicem. Ad effectum igit sacramenti videmus multa cōcurrere scz ministrū formā verboz; et materiā: hic aūt non possunt colligari adinuicem vt sint vna causa nisi per intentionē baptizantis que formā ad materiā applicat: suū vero ministrū ad vtrumq; : et ideo cū hoc ad sacramēti collationem: licet minister sacramēti nō debeat ad custodiendū corpus q̄tum potest vt maxime in verbis sacramentalis forme intentionē actualē habeat q; tamen cogitatio valde laudabilis est: et laudabilis: si tūc nō assit actualis intentio q̄n verba pfert dūmodo prius intenderit et prauata intentio nō interuenerit sacramentū nō impedit: q; tūc in vi principalis intentiōis operatur si salē forma verboz; seruat: nec aliqđ qđ intentionē prauā exprimat exterius dicit : q; si baptizans intentiōe non baptizandi oia fecerit licet tūc ex parte eius nihil fit tū si baptizatus adult⁹ fuerit: tūc illi⁹ deuotio et fides supplet effectū baptismi: vt ex hoc baptizato qui intentionē baptizātis ignorat nullū periculū ꝓueniat. Si vo puer fuerit tunc pie creditur q; summus sacerdos scz deus defectū suppleat et salutē ei ꝓferat: si tū nō facit nō iniuste facit sicut nec in illo qui sacramēto non subiicitur. Quarto q; sit in actu modificatus : nā in baptismo cū solēnitate primo p̄cedit catechism⁹ vel catechizatio. i. infide instructio q̄ est q̄dā dispositio ad baptismū: quia in adultis requiritur fides ꝓpria et propria voluntas : ita q; p se fidem ꝓficiat et christianā religionē ꝓfitet

aatur. In puero vero cuius baptismus operatur tm̄ ex fide ecclie et merito christi fit instructio mediante alio. Hinc eadē q̄bus instruendus est ꝓponuntur p̄nte anadocho. i. patrino cui. s. cōmittit in his instruendus: et ipse loco eius cōfessionē et pfessionē facit: vñ licet tūc nō possunt doceri in per patrinos p̄nt obligant: et ideo fit in eis catechismus: tum ꝓpter rōnem obligandi: tum ꝓpter vnifo;mitatē recipiendi baptismū: sicut consimilem effectū omnes recipiunt. Deinde sequit exorcismus vel exorcizato. i. adiuratio qua sacerdos adiurat demones dicens . Exi ab eo immunde spūs: et h̄ fm Pet. in. iij. q; propter pcm̄ hois diabol⁹ potestatē accepit in hoiem et in omnia que in vsum hominis veniūt: hinc quia nulla est conuentio christi ad belial: q̄cquid in vsum christi sanctificatur et dedicat siue res siue psona p̄a⁹ exorcizatur vt potestas diaboli pellatur: vt patet in benedictione aque in cōsecratione templi et similibus. Cum igitur prima sanctificatio qua homo deo ꝓsecrat fit in baptismo oportet q; etiā homo prius exorcizetur q̄ baptizetur multiformi rōne q̄ alie res: quia in homine est causa quare diabolus potestatem accepit in hominem: et in alia q̄ sunt ꝓpter hominē. s. peccatū originale vel actuale. et hoc significāt ea que in exorcismo dicunt: vt cū dicitur: recede ab eo sathana: similiter ea que fiūt: quia ipsa exsufflatio significat demonis expulsionem perflatū spūssancti. Benedictio vero cū manus impositione p̄cludit expulso viam ne redire possit: sal in os missum significat formas et inquinatis restrictionem a feroze et putrefactione: q; iam conditus est sapientia: linitio pinde narium et aurium cū saliua oris que denotat diuinā gratiā significat remotionem impedimēti ipsius demonis respectu fidei docende vel addiscende: et discretionem inter odorem vite et mortis: sed olei vnctio significat expeditionē eius in pugna quā aduersus diabolus suscipit a cuius potestate exceptus est: habent etiā hec non solū significationē sed etiam aliquē effectū in suscipiēte nō tm̄ in corpe sed etiam in anima: quia in vtroq; est infectio fomitis. Effectus aūt iste est fm Tho. in. iij. dist. vj. Debilitatio prātis demonis ne possit tm̄ in homie sicut ante ne baptismū et alia bona impediat et retrahat : p̄sertim adultum sed potestas eius in baptismo totaliter auferetur : sicut pharao prius flagellatus est ppt̄ nōdum de egypto egresso et postea totaliter

in mari rubro qđ est figura baptismi submersus. ¶ Deinde sequitur baptismus. De quo primo q̄ri p̄ōt: vtrū immersio sit de necessitate baptismi: p̄sertim cū per baptismū configuramur sepulture christi: vt dicit Roma. vj. sed hoc nō fit per baptismū nisi inquantū imergimur t occultamur in aqua sicut christus sub terra. Ad hoc rñdet doct. sanctus su per. iij. dis. iij. q baptismus ablutiō importat ablutio autem per aquam fieri potest non tā tum permodum immersionis sed etiā permodū aspersiōis vel effusionis: t ideo vtroq; modo fieri p̄ōt baptismus t videt q aplī hōmodo baptizabāt cū legatur q simul vna die cōuersi sunt quinq; milia: t alia die tria milia. Actō. ij. t. iij. t ideo q̄n consuetudo ecclesie patitur vel incūbit necessitas ꝓpter defectum aque vel propter periculū pueri de cuius morte timet: vel ꝓpter imbecillitatē sacerdotis infantem sustentare nō potentis: p̄ōt sine immersione baptism⁹ celebrari. Secūdo queri p̄ōt vtrū trina immersio vel aspersio sit de necessitate sacramenti: p̄sertim cum fides trinitas: sicut exprimitur per noia trū psonarū: sic etiā per tres immersiones: hinc etiā legitur in decretis de conse. dis. iij. c. si quis p̄sbyter aut epūs non trinam immersionē vnius mysterij celebret: f semel in baptismate mergat: deponat. Ad qđ respondet sanctus Tho. vbi s. q congruentissime fit trina immersio: tum ad exprimendū in factis fidem trinitatis: tum ad figurandū christi sepulturā cui per baptismū ꝓsepelimur. Dicit em̄ Dion. q debet fieri baptism⁹ tribus dimersionib⁹ t eleuationibus ad significandū q christus iacuit in sepulchro tribus diēb⁹ t noctibus: verūtamen trina immersio vel aspersio non est de necessitate sacramenti vt p̄z etiā de ꝓse. dis. iij. c. de trina immersiōe: si tamen omittit ꝫ ꝓsuetudinē ecclie. grauiter aliqs peccat semel in imergens: t ideo p cōsequens pena p canones exhibet: q; romana ecclesia trinam seruat immersionē: ꝓpter significationē trinitatis t triduane sepulture: ac triplicis ꝓcupiscentie a qua ania liberat: triplicisq; virtutis q̄ imago in aia reformat. Denicq; ſm Bonauen. sup. iij. dis. iij. Si in vna immersione baptizans oia verba p̄fert: non debet amplius mergere: q; baptisma ꝓsumatū est: f si fit trina immersio: in prima debet noiari pater: in secūda filius: t in tertia spūssanctus: t tūc nulla superfluit: q; non est cōpletū sacrm̄ quousq; terminatū sit verbum. Ad laudem dei.

Sermo XV

¶ De effectib⁹ baptismi quantū ad remotionē mali: qui sunt delere oēz culpā t penam. ¶ Sermo xv.

Uicunq; baptizati sumus in christo Jesu: in morte ipsius baptizati sumus. Roma. vj Alexan. de hales. super hunc locū: dicit q apostolus his verbis vult q quicunq; bēpzatur: ad similitudinē mortis christi baptizatur: vt sicut christus moriens deponebat omnē vetustatē pene: ita quilibet in baptismo deponat vetustatem culpe: quia per baptismū quis conformatur ad similitudinē christi in mortem peccatoz: vt quomō christus resurrexit a mortuis per gloriā patris: ita t hmōi in nouitate vite ambulare studeat. Vnde postea subdit apostolus: q vetus hō noster. i. fomes t ꝓsuetudo peccan. q dicit noster: q; ex nobis t non ex deo simul crucifixus est cum christo. i. infirmatus t debilitatus: q; iam abundantioz est gr̄a vt destruatur corpus peccati. i. oia peccata que simul sumpta corpus vnū sunt t vna cōgeries. ¶ Quia si querit: quō vetus hō nr̄ crucifixus est p baptismū. Rndet Aug. de baptismo paruuloz: q gratia dei accepta p baptismū id agitur vt euacuet corpus peccati nō vt tota ꝓcupiscentia vel fomes repente cōsumatur: ita vt nō sit: f vt eam deo adiuuante superet: q̄ non inuanū gratiā eius recipit: proinde ergo dicit crucif. vt ꝓcupia qua no regnat: nō q; omnino nō sit. Vnde dicit aplus. Qui christi sunt carnē suā crucifixerunt cū vitiis t ꝓcupiscentijs: eis scz resistendo. ¶ Ad maiorē aūt euidentiā sciendū: q effectus baptismi p̄cipaliter cōsistit in duob⁹ scz in remotione mali t collatione boni. ¶ Queri potest igitur vtrū baptismi sacrm̄ digne recipientes oēs equaliter eius efficaciā recipiāt p̄sertim cū baptismus efficaciā habeat a passiōe christi: sed christus equaliter se obtulit oīb⁹. Ad hoc rñdet Bonauen. super. iij. dis. iij. q primus effectus ipsius baptismi: est impressio characteris: t q̄ntum ad illū effectū oēs equaliter recipiūt: q; nō est vnus magis baptizat⁹ q̄ alius. licet magis sit cōtritus vel diuina dilectione ꝓfectus. Secūdus aūt est innocētie restitutio: t q̄ntum ad illum nō est maius vel min⁹: q; omnes equalē t plenā recipiūt innocentiam: q̄ntum est ex parte baptismi: q si ficte recipit recedente tñ fictione plena innocētia redit. Tertius denicq; effect⁹ est infusio

gratie: ꝛ quãtum ad illum recipiñr maĩs ꝛ minus. P:o quo sciendũ: ꝙ gratia duplicem habet actũ. Primus est delere pcm̃: ꝛ quãtũ ad illum actum maio:em habet effectũ in eo qui plura peccata cõmisit: propter hoc tamẽ gratia eius nõ est maio: quia modica gratia delere potest omnẽ culpã. Secũdus act⁹ est animã habilitare ad bonũ: ꝛ quantũ ad illũ actũ maiorem habet effectũ in eo qui magis se disponit: ꝙ licet christus ꝓ oib⁹ passus est: non tñ eius passio equalem in oibus efficaciã habet: ꝛ ꝙ non omnes equaliter se ad hoc di sponunt: sed ꝙ ꝓpinquus accedit: magis accipit: sicut ꝙ ꝓpinqu⁹ ad ignem accedit: efficacius illius calo:em ꝛ beneficiũ recipit. Dis igitur p:emissis p:osequendũ est p:imus eius p:incipalis effectus: ꝙ est remono mali: de p:imo quer̃ põt: vtrũ baptismus indigne suscipientib⁹: deleat omnem culpã originalem ꝛ actualem: ꝑsertim cum sacramentũ baptismi sit remediũ perfectũ: eo ꝙ est fundamentũ legis p:ecedentis: cũ igitur originale peccatũ hoiem directe ꝛ principaliter innocentia p:iuauerit: nõ delet perfecte baptismus originale nisi restituendo innocentia: sed nõ est innocens simpliciter: nisi qui caret omni culpa. Ad hoc rñ det sanctus Tho. ꝺ. iiij. dis. iiij. ꝙ cũ baptism⁹ sit regeneratio in vitam spũalem: oñe qđ est spũali vite cõtrariũ: qđ scz cũ gratia stare nõ potest: qđ est spũalis vite p:incipiũ: ꝑ baptismũ tollitur: ꝛ ideo baptismus delet omnẽ originalẽ ꝛ actualem culpã mortalẽ: ꝛ quantũ est de se venialẽ ꝙ disponit ad p:iuationẽ: gr̃e q̃ uis q̃ cq̃ venialis culpa remaneat post baptismũ mortali remota: ꝓpter indispositionẽ suscipientis baptismũ: nec req̃rit baptismus ꝯitionem quasi cõcausam ad destructionẽ peccati actualis: quasi de se ad hoc non sufficeret: sed solũ ad remouendũ fictionẽ que est cõtraria dispositio effectũ baptismi impediens: vnde glo. Ambro. sup illud Ro. vi. sine pnia sunt dona: dicit ꝙ gratia dei in baptismo nõ requirit gemitũ: neq̃ planctũ: neq̃ aliquid hmõi: sed oia gratis cõdonat: sicq̃ baptismus dum effectũ suũ perfecte cõsequit: destruit omnem culpã: non solũ originalẽ ꝛ mortalẽ: sed etiam venialẽ: q̃ q̃uis non ꝯrieat gr̃e simpliciter ꝯrie anur tñ gr̃e baptismali: q̃ debet esse pfecta rõne nouitatis vite: licz effectus eius impediri põt pfectionẽ recipientis: nã sicut fictio peccati mortalis dicitur fictio simpliciter: ꝛ totaliter effectũ baptismi impedit: q̃tum ad remissionem culpe: ꝛ collationẽ gratie: si fictio peccati venialis in actu vel p:oposito: dicitur fictio secundũ qđ: sicut veniale est pcm̃ fm quid. i. dispositio ad mortale: ꝛ ideo impedit effectũ baptismi: nõ simpliciter ꝙ quantũ ad remissionem illius venialis: ꝛ sic patet ꝙ ꝑ baptismũ dũmodo pfecte suum consequit effectum: ꝙs plenarie restituitur in p:istinã innocentiã quãtum ad animã. ¶ Quod si quer̃at rõ hui⁹: rñ det ibidẽ Bona. ꝙ ratio causalis est diuina liberalitas: q̃ tantã huic sacr̃o contulit efficaciã Et si quer̃at rõ huius: tũc assignat ibidẽ Bona triplicẽ ꝯgruitatẽ. P:ima põt esse ex p:te eius ꝯ qđ baptismus eñ est ꝓpie ꝯ pcm̃ originale: qđ inter oia pcã peiorẽ in ania relinq̃t sequelã: cuius corruptio est vtis ꝛ magna: ꝛ ideo ꝯgruũ fuit vt deus magne efficacie remediũ instituere: in ꝯtrariũ: vt sicut in corruptione illius morbi manifestat rigor diuine iustitie: sicut etiã in remedio manifestaret dulcedo diuine misericordie: vt non solũ illũ morbum: sed oia q̃ consequenter annexa sunt huius remedij virtute deleant: ꝛ ħ est qđ dicitur Roma. vj. Nõ sicut delictũ ita ꝛ donũ. ¶ Secunda ꝯgruitas est rõne eius ad qđ est: qz scz est ad regenerandũ. Vñ in sacr̃o trãsfert hõ a ptãte tenebrarum in adoptionẽ filioꝝ dei: ꝛ marie aperit largitas diuine manus in ꝓpino reditu ad deũ ꝑ baptismũ: ꝛ hoc est qđ dicit ad Tim. ij. Per lauacrũ regenerationis ꝛ renouationis spũssancti: quẽ effudit in nos abũde. Tertia cõgruitas est rõne ordinis: qz cum id est p:imũ inter oia sacr̃a ꝛ fundamentũ ad alia: ideo vt pfectũ statuat fundamentũ: placuit diuine misericordie huic sacr̃o dare pfectam efficaciã ad delendã omnẽ culpã: vt posteriꝝ oblitus is ꝙ baptizatus est: ꝛ quasi nouus effectus: oino se ad anteriora extendat: ꝛ qz deus disposuit huic sacr̃o dare p̃cipuã efficaciã: qđ scz virtus passionis huic sacr̃o spũaliter adesset: ideo dedit illi expressam significationem. hec eñ inter cetera magis indicat aiam fieri sanctã ꝛ purã. ℬ Secdo q̃r̃ p̃t: vtr̃ baptismus indigne sumentibus deleat omnẽ penam: p̃sertim cũ efficacius sit donũ christi q̃; pcm̃ ade: vt dicit ap̃ls Ro. v. Plus eñ passio christi meruit: q̃; pcm̃ ade demeruit: ꝛ deus p:ior est ad miserandũ: q̃; ad dãnandũ sed deus in vltione peccati ade penas nobis multiplices inflixit: multo ergo fort⁹ ꝑ meritum passionis christi non tñ a culpa sed etiã ab oñi pena quã inflixit nos eripere deberet.

Ad hoc rñdet Pe.in.iiij.dis.v.q cuñ baptis mus vr dicit Dam̃.sit principium vite spũa lis.s.iam gratie q̃ glie:ideo baptismus illud tollit qđ a vita spũali retardat vel excludit. Est igit triplex pena p peccat; inflicta:Que dam est eterna q̃ penitus excludit a vita:t iõ hanc tollit baptismus.Quedã est tpalis assũ ptasiue satisfactoria.quã hõ p peccata meru it: vt ieiunia.corporalia t spũalia exercitia t laboriosa opa.t q: hec pena tardat a vita.iõ similit baptismus hanc penaz tollit:q: absol uit ab omni pena tpali satisfactoria siue assũ pta.cuius ratio ẽ fm Tho.ibi.dis.iij.Quia cum christus p mortem suã p peccatis hũa ni generꝫ sufficientissime satisfecit.etiã si essẽt multo plura.t q: homo p baptismũ in morte christi baptizat t ei cõmoriunt t sepelitur:vt dicitur Roma.vj. Ideo baptismus ex̃tũ in se est totam efficaciã passionis in baptizatũ in fluit.t pter hoc soluit non solum a culpa .sz etiam a pena satisfactoria.homo nanq̃ p ba ptismũ incorporat christo t eius membrũ ef ficitur ideo pena q̃ christus sustinuit.reputa tur isti in satisfactionẽ.q: si patit vnũ mẽbrũ omnia alia cõpatiuntur.vt dicit.j.Cor.xv.t ideo in christo illa peccata punit.sicut dicitur Esa.liij. Posuit i eo iniquitates omnium no strum. Q, si obijcitur deus nihil ordinatum relinquit:q̃ nec culpam dimittit qñ aliquã pe nam infligit. Ad hoc rñdet ibidem:q culpã ordinat pena dupliciter: Primo vt satisfaci ens t sic culpa remanet ordinata per satisfa ctionem christi. ¶ Secõ vt medicina sanãs membr̃ insanabile:t sic in baptizatis ordina tur culpa vt sanata p gr̃am oppositã. ¶ Que dã denicꝫ est pena tpalis cõtracta:vtpote fa mes:sitis:infirmitas.t similes q̃s hõ nascen do cõtrahit tanq̃ reliquias originalis vitij:t hmõi pene non retardant:nec excludunt mo rientem a vita sed magis iuuãt ad illam:qa fm statum in quo humana natura reparatur a lapsu:magis quis pficit p hmõi penas t tri bulationes aias:ita q nisi qui reparat ad in nocentiam per hoc melior fieret aliquo mo do:non permitteret deus summe potẽs:sum me bonus:summe sapiens talia pati:t ideo has penas baptismus non tollit:q: nõ oppo nitur effectui eius. Qz si obijcitur:baptismus directus ordinatur contra peccatum originale q̃z contra actuale.sed tollit omnẽ penaz actualis peccati vt dicẽ Ambro:g̃ tollet etiaz omnem penam originalis. Ad hoc respõdet doct.sanctus ibidem q in peccato originali talis fuit processus:q psona corrumpit natu ram:t natura corrũpit psonam:passio ergo christi sufficienter originale peccatum absti lit quantum ad vtrũq̃:sed quia sacramenta personis adhibẽtur:ideo baptismus ħ ab ho mine tollit:qđ ex corruptione nature in pso nam redundabat:ideo infectionem culpe p̃ ut personam afficit:t penam que actũ perso ne pcluabat scz carentiam visionis diuine ba ptismus aufert:sed non actu aufert infectionẽ put afficit naturam:qđ patet p ħ q baptiza tus per actũ nature originale transmittit in p lem. Similiter nec penas que cõsequuntur principia nature destitute aufert gratia inno cẽtie primi status:cuiusmodi sunt rebellio car nis ad spiritum.nec huiusmodi penalitates aufert q̃ sequunt ex ipso actu:q̃ homo ex cõ trarijs cõpositus est:t q̃tum ad corp9 t q̃ tum ad animã quodãmõ scz q̃tũ ad appetitũ sensus t intellectus:sed p gratiã baptismale z efficit:q̃ he remanentes non dñentur in pso nis:sed magis eis subijciant:vt in vilitatem ipsorum cedant:in q̃tũ sunt materia ꝑfectionis t occasio humiliatis t exercitij:vnde Bona uen.ibidẽ ponit tres rõnes quare congruum fuit ad hmõi penalitates i nob dñs relinq̃ret P:ima est ad manifestandũ equitatẽ diuini iudicij:vt scz illa sententia quã de mortalita te ade t posteroz eius dominꝰ dixerat in nobis permaneret.vnde t ab illa nemo liber euadit:q: nõ debuit dñs sententiã latam re tractare cõtra honorẽ suum:sed manente sen tentia decuit eũ remedium misericorditer adhi bere:vt fieret ad salutẽ qđ erat illatũ ad vin dictã.Secũda ẽ ad demonstrãdũ meritũ pas sionis christi:q: si dñs creasset naturã t fomi tẽtum filius nasceret immunis a culpa:nec in digeret regenerari a christo i baptismo:ideo vt omnes noscant se passione ipsius egere: data est virtus sacramento passione.siue ad hoc ordinatum est vt penas remanat perso nales non naturales:quia remedium respicit personã non naturã. Qđ si obijcitur cũ medi cus bonus semp intẽdat curare radicez mor bi t bonũ remedium ad hoc ferat:videt incõ gruũ q̃ baptismus relinquit magis penã fo mitis que inclinat ad peccatum:q̃z alias pe nas debitas pro peccatis. Ad h ibidẽ rñdet: q̃ deus curare potuit vtroq̃ modo:sz tamẽ illo qđ respicit psonã non naturã magis cura re disposuit:vt non totuz genus curet simul

sed ꝗlibet qui vellz curari:et quilibet in ꝓpria persona:qz magis quis astringitur deo vt re cognoscat beneficium z diuina .eius iusticia hoc exigut tanꝯ cōgruū z dec̄is. Si em̄ vnū quēqꝫ nr̄m deus curasset i radice:nō sic gra⁊ tam dei cognosceret quilibet:nec ita gratis esset de beneficio p:estito in alio sicut de p̄sti to in seipso. Terna vero rō est ad ꝓmouēduz meritū liberi arbitrij ꝓmouēt ei hmōi pena⁊ litates ad multiplex bonū:tū ad cordis humi liationē. Dicb. vj. Humiliatio tua i medio tui:tū ad timoris incussionē. Job. xj. terrores dñi militāt cōtra me:tum ꝓter sui ꝓsius co⁊ gnitionē. Esa. xxiij. Sola vexatio dabit intel lectū auditui:tū ꝓter stimulationē ad bonum Dicb. ij. Surgite z ite:quia non habebitis hic requiem:tum propter exemplum nonpec candi. Zach. ij. Adam exēplū meū ab adole scentia mea:tū ꝓter exercitiū virtutū. Judic̄. ij. Hc sūt gētes q̄s reliqt dñs vt erudirz nos tū ad ostendendū signū filioz dei. Hebre. xij. Si extra disciplinā estis cuius participes facti sūt oēs ꝙ adulteri z nō filij estis:tū demqꝫ ne ꝓter hoc ad baptismū venientes in eo premi⁊ um retributiōis accipiāt. Si nanqꝫ darentur immortalitas in baptismo:tunc plures ꝓter illā ꝓsequendā baptismū peterēt q̄ꝫ ꝓter gra tiā:nec fides tūc hꝫ̄et meritū cui humana rō p̄beret experimentū. Demqꝫ ꝛ fm Greg̃. na⁊ zazenū. ꝗntuplex est spēs baptismi. Est enim. baptismus figuratiuus:ꝙ Moyses baptiza uit populū isrl̄:sed i aqua cm̄ sez in nube z ma ri. Et ꝓparatiuus ꝙ Johannes baptista ba⁊ ptizauit:in ꝙ his duob⁹ nullus nob̄ effectus salutis ꝓuenit. sicut in trib⁹ sequētib⁹:ꝙ in suis perfectionib⁹ plenū sortiūt effectuz:de ꝗbus etiam habet extra de p̄sbytero nō baptizato. c. ad aplicā. i glo. Quoz primꝰ est baptismꝰ fluminis vel aq̄:nec i aqua solum: sed i aqua z spūsancto:de quo principaliter oia sunt p⁊ secuta q̄ dicta sunt de baptismo:z sufficit om nibus tam puuis q̄ꝫ adultis:dummodo nō i uenias obyeere cōtrarie voluntatis. Scōs ē flaminis qui solum prodesse p̄t dolicapaci⁊ bus dū sez aut putant se baptizatos esse:fidē habētes z charitatē:nō ꝓtemnētes baptismū fluminis aut eos excludit a baptismo articu⁊ lus neꝯsitatis:secus tamen esset si scientes se non baptizatos cum possent baptizari ꝓtē nunt:hi ergo baptizantur flamine spūsancti: qui contritionē ingerit z amorē. nō m̄ de lege cōmuni plenum effectuz sortit iste baptismꝰ

pleniſſimam facies remissionē peccatoz nisi forte tāte fuerit efficacie ꝙ pfecte penitētē in⁊ duceret ad perfectionē vite:sicut est ingressus religionis approbate:nunc em̄ delere omnez culpam z penā:vt plenius patet in smone pē thec. sub h̄ themate:missit eos baptizare:vbi de istis agit:z sic ꝓdest solis dolicapacibus. Tertius ē sanguinis ꝙ fit p martyriū z est ce teris venerabilior:quia contagijs ireratis nō fedatur:z iste p̄t etiaz ꝓdesse parulis:vt pa⁊ tet de beatis innocentibus:et his etiam infer tur ꝙ latro saluatus in cruce fuit baptizatus baptismo flaminis non sanguinis. qz non su⁊ stulit martyrium p:o christo:sed ꝓter sua de merita. Ad laudem dei.

¶ De effectibus baptismi q̄ꝫtum ad collationē boni:qui sunt christo incoꝛporari/ celum aperire/ gratiaz z virtutem cōferre/ characterem im primere. ¶ Sermo xvi.

Uicunqꝫ in christo iesu ba
q tizati estis:christū induistis. Gal:
iij. ¶ Ad euidentiam themа⁊ tis queri p̄t:vtrum incoꝛporari christo sit ef fectus baptismi:p̄sertim cum dicit .in. iij. li. sē. dis. xxiij. ꝙ si quis habet fidem formatā:etiaz ante baptismū incoꝛporatur christo z membꝛ eius efficit. Hic dicit Roma. vj. Gratia dei vita eterna:z sic in casu gratia vel fides for⁊ mata ad salutem sufficit:cuz sez articulus ne⁊ cessitatis sacramentum excludit. Ad h̄ respō det Tho. sup. iij. d. iij. ꝙ incoꝛpari christo cō tingit dupliciter sez merito z numero. Vtri⁊ to quidem potest quis ō ecclesia effici quod est christo incoꝛporari:etiam ante baptismuz actu susceptum:sed non ante propositum bap⁊ tismi post tempus reuelate gratie. Sed nu mero non potest aliquis effici de ecclesia ni⁊ si per baptismum. quia nullus añ baptismuz admittitur ad perceptionem eucharistie:aut alioz sacramēтoz ecclesie:eo ꝙ sacramentoz ecclesie capax non est: verbi gratia capitis ⁊⁊ tus non communicatur mēbꝛo. nisi tam vni⁊ to. sic merita christi non communicantur cre⁊ aturis rationalibus. nisi per baptismi sacra⁊ mentum iam vnitis. z extūc per alia facta fic influentia debita. p̄sertim p eucharistiā fit p fe cta influenna incoꝛporationis a capite i mē⁊ brum. z sic ꝺs p gr̄am adoptionis z virtutez

baptismatis ꝓsequit merito christi filiationis effectus ꝙ notant in verbis themat⁹: ꝺcunq; in christo baptizati estis ⁊c. ꝙ nimiꝝ effectus ꝯtū ad collationē bonit: notant in baptismo xpi: vt habet Mat. iij. christo baptizato stati aperti sunt celi: descenditq; spūssanctus in spē colūbe: ⁊ vox ꝓfis audita est: ℏ est filius meus dilectus. ¶ Ad ꝟq; executionē primo q̄ri pōt: vtꝝ aptio ianue celestis sit effectus baptismi: ꝓsertim cū aū passionē christi aliq fuerūt baptizati: ꝙ tunc non erat eis apta ianua: qz si mortui fuissent: tūc regnū nō intrassent. Nimiꝝ qz fm oēs doctos in morte christi amotū est illō impedimētum: qō de signatū erat p gladiū flāmeū ⁊ versatilē. Ad ℏ rñdet sanctus Tho. vbi s. ꝙ aperire ianuā regni nihil aliud est ꝟ amouere impedimentū ꝙ hūane nature ꝓhibebat ingressus: ⁊ illa remotio fit efficiēter ꝟ ad aliquā ꝓsonā: q̄n passionis christi iā ꝑfecte fit precepsꝙ baptismū: ita ꝙ baptismus sit quasi causa instrumētalis aperiens ianuā regni celestis quo ad ꝓsonā baptismū recipientē: ꝙ ℏ impedimentū absolute ꝯtū ad oēs remotū fuit sufficienter p passionem christi: ita ꝙ passio christi sit vt cā satisfactoria ꝟ ad oēs: ⁊ qz passio christum cuius virtute baptism⁹ agit: nondū erat facta: nec per eā aditus regni apt⁹: nō baptismus nō habuit hāc virtutē ante christi mortē qz nō est cā principalis aperiēdi aditū regni. ¶ Et notandū ꝙ aditus regni tripliciter aperit. Uno mō ꝯtū ad aiē gloriā: ⁊ sic in passione aptus est: hinc dictū est latroni. Hodie mecū eris in paradiso. Alio modo ꝯtū ad gloriam corpis: ⁊ sic aptus est in resurrectiōe: vnde canit ecclia in collecta. Deus ꝙ hodierna die p vnigenitū tuū eternitatis nobis aditū deuicta morte reseraſti. Terno ꝯtū ad locū glie cōgruentē ⁊ sic aptus est in ascensiōe: ⁊ in his tribus modis baptismus instrumētaliter apit ꝟ ad personā agens etiā virtute passionis: resurrectionis ⁊ ascensiōis: nō ꝯtū etiā ℏ cōfigurat christo passo p immersionē aq̄: quodāmodo christo consepelit: ⁊ et resurgenti ꝯtū ad nitorē ꝙ resultat ex aqua: ⁊ ei ascendēti ꝯtum ad elevationē baptizati de sacro fonte. ꝙ baptismus propie passioni appropriat: quia gloria anie principalior est ⁊ cā quodāmō aliorū: ⁊ in huius signū baptizato dño aperti sunt celi super eū. Licet ꝺicunt etiā aperti celi super christū baptizatū: qz baptismus habet etiā effectū illuminatiuū. Pro ꝙ sciendū: ꝙ lumen est ꝙ dirigimur in visionē alicuius rei: baptism⁹ aū ꝺirigit in visionem spūalem tā interiorē ꝙ exteriorem. Interiorē ꝺem in ꝯtū baptismus ꝺicit sacrm fidei: ꝙ oculū mentis idoneū facit ad visionē ꝺiuinorū. Exteriorē vero: qz baptizatis cōcedit inspicere sacrā eucharistiam ⁊ nō alios: sicut ꝺicit Dyo. ⁊ Jo: ꝺam. in sua diffinitiōe: baptismo vim illuminatiuā attribuit. ⁊ ℏ ꝯtum ad primū: q̄ baptizato dño factum legimus. Secundo vero descendit spūssanctus in specie colūbe ad deuotandū infusionē grē spūalis in baptizatos. ¶ Ad cuius euidētiam primo queri pōt: vtꝝ parvulis in baptismo cōferant grā ⁊ virtutes vel habitus virtutū: ꝑsertim cū ꝺicit Aug. q fides ꝺatur ⁊ nutrit in baptismo: ꝺat ꝯtum ad parvulos: auget ꝯtū ad adultos: sed fides q sic ꝺatur virtus est: ⁊ eadem rōne ꝺant alie virtutes: vnde nullus admittit ad gloriā: nisi habeat vestem nuptialē q̄ est charitas: ⁊ ideo pueri qui morientes statim euolant in gloriā: charitatē habent q̄ est mater oīm virtutū. Ad ℏ rñdet Bonauen. sup. iij. ꝺis. v. q pueris ꝺant grā ⁊ habitus ꝑfectos virtutū: sicut ⁊ adultis q̄ baptizant: ꝯtus p illos nō operantur. eo q adhuc ꝓpedim teneant. Pro ꝙ notandū: q potentie aie ꝺuplicit impediunt ne exeāt in actus suos. Primo modo a corpis imperfectiōe vt indispositione: sicut impediunt in pueris sicut in dormientibus: ⁊ ecōtra expediunt per corpoꝝ ꝑfectionē ⁊ bonā ꝺispositionem. Alio modo impediunt ab habitu malo: sicut a concupiscentia vel culpa: ⁊ sic expediunt p gratiā ⁊ virtutes q̄ remouēdo culpā potentias ꝑficiunt: ⁊ ad operandū abiles reddūt: sed primā expeditionē nō faciūt: cū itaq; virtūq; impedimentū puerus habeat: alterū tm̄ remouet p virtutes: ⁊ qz hi habitus ꝓpterū mediāte baptismo oritū hūt a deo: nō a natura innati: nec a libero arbitrio p exercitia acquisiti: ideo pōt esse in pueris ante vsum liberi. ⁊ esse ꝑfecti. naturā adhuc exīte imꝑfecta: ꝛ adhuc ligati sunt ꝓpter pueritiā. sicut in dormiēte ꝓpter somnū sed pueritia ꝺiscedente inclinat ad bñ operandū: nisi qs spūsancto resistat. Preterea: qz p easdē causas ꝺbus virtus generat eisdē etiā auget: vt ꝺicit ꝓbs. ij. ethi. ideo qz baptismi est ꝓferre grāz ⁊ virtutes nō hūtib⁹ sequit q̄ i hūtib⁹ augeat ꝺemq; ex hac grā in baptismo susceptā ⁊ habitu virtutū efficit ꝙs secūdus: bonis opib⁹ exercitijs virtutib⁹ ⁊ meritis: sic colūba ⁊ auis secunda pullis: ⁊ hoc ideo: qz cū bō p baptismū regeneret in spūalem vitā

per ipsum efficitur homo actiue ḡsi genitor spiritualiū opez.q̄ reddunt ꝛ deo grata ꝛ nobis meritoria:vt sic aqua gr̄e fiat in nob fōs aqua saluentis in vitā eternā.¶ Scdo queri p̄t vtr baptizatus equalis gr̄a detur:p̄sertim cum ad effectū baptismi capiendū non requiritur aliqua cōcausa:sed solum vt impedimētū remoueat ꝛ h̄ in adultis:ꝛ nullus recipit gratiā in baptismo nisi ab eo sit impedimentum remotū:Ad h̄ rñdet doc.sāct⁹ sup.iij.dis.iij. q̄ actus actuor recipiūtur a passiuis scōm suam dispositionē.ꝛ ideo q̄uis baptism⁹ ꝛ passio christi q̄ in eo opat q̄ntū est de se:equalē respectū ad oēs habeant:qz tamē quidā ad baptismū cū maiori ꝓparatione fidei ꝛ deuotionis accedūt q̄ alij:ideo q̄dam maiorē gratiā alijs cōsequunt.qz nullus gratiā in termino recipit vt intendi non possit p baptismū:ꝛ sic ꝓparatio fidei ꝛ deuotiōis est quasi materialis dispositio ad maiorē gr̄e receptionē.Et ideo dicit Dam̄.q̄ in baptismo remissio peccatorum cunctis eq̄liter dat a christo:gr̄a autē spūssancti fm ꝓportionē fidei ꝛ purgationem Sed in puerꝭ baptizādis ex eor pte nihil requirit:sed būt quasi p dispositione ad salutē fidem ecclesie:ꝛ p effectuo salutis virtutem passionis christi q̄ operatur in baptismo:ꝛ hec duo eq̄liter se habēt ad oēs pueros:oēsq̄ eq̄lem gratiā recipiūt q̄ntū est de lege cōmuni: nec quidē bonitas disponit ad gratiā baptismalē i pueris:qz fm Bonauē.ibidē.gr̄a mēsuratur in eis fm liberalitatē dantis ꝛ nō fm qualitatē suscipientis:nisi de ꝓgruo fm q̄ suscipiens adultus se ꝓparat.sed qz vn⁹ puerulus nō est magis dispositus q̄ alius:ꝛ de⁹ opat fm exigentiā sacri.nō eq̄liter omnib⁹ dat quātum est de lege cōmuni:qz tñ prās eius non ē alligata sacrō.nō est necesse q̄ sp det equalē sed potest facē cui vult priuilegiū spāle.ꝛ h̄ q̄ntum ad scōm.¶ Tertio vox patrꝭ audita est:Hic ē filius me⁹ ꝛc.ad denotādū q̄ baptizatus p gr̄az adoptionis efficiunt filij dei:in signū cui⁹ i baptismo signū adoptiōis ip̄mit q̄d dicit character.Ad cui⁹ euidentiā sciendū q̄ characterē in sacris q̄busdā imprimi. omnes moderni ꝓfitent.ꝛ ē distinctio a charactere eterno impssa anime rōnali fm imaginem configurās trinitatē creatā.trinitati creanti ꝛ recreanti ꝛ distinguens a nō cōfigurans fm statū fidei:ē inq̄ distinctio.i.signū distinctiuū impssū anime.q̄si lumē q̄dā semiplenū ꝛ q̄dā calor gratis datus.ꝛ lumē illō dicit signaculū aie.ps̄.Signatū est sup nos lr.vul.t.do.signatū iquā p naturā:sed specialius p sacrā doctrinā.spēialissime ꝛo p dona:spūssancti.ꝛ illō signū impssum est disponēs ad vltimorē ꝓfectionē gr̄e.cui⁹ officiū fm ꝑe.in iij.di.v.est gr̄am significare inq̄ntum ē ei⁹ imitatio q̄dā.ꝛ causare inq̄ntū est ꝑtus quedā sanctificatiua.Inquātū igit est gr̄e similitudo. habet animam ꝓfigurare deo.cui⁹ gr̄a similitudo est.ꝛ p ꝓsequēs habet sīles a dissimilib⁹ distinguere.Inquātū ꝛo causa ē.hz ad gr̄am gratū facientē ꝓparare.ꝛ prātem aliquā gratiā in animā imꝑmere:istud igit signū distinctiuū impssū ē aie rōnali a characterē etno.i.a filio q̄ ē figura substātie p̄ris:fm imaginē cōfigurās imitatē nr̄am creatā.Cum igit character sit in aia rōnali fm imaginē fm q̄ etiā ē cōfigurans hois ad deū.ꝛ imago consistat in potētijs:sic̄ et trinitas increata ꝓsistit i personis ꝛ vnitas in essentia:ideo relinquitur q̄ character ē in naturalib⁹ potētijs sicut in subiecto.principaliter m̄ ꝓsistens in potentia cognitiua.ꝛ p posterius alias respiciens mediante illa in qua prima est sic̄ etiā imago principaliter cōsistit i potentia cognitiua.qz ex memoria ꝛ intellectu voluntas oritꝛ:ꝛ sic est imago in intellectiua pte sic̄ in radice V̄sñ charact dat ad exercēdas actiones spūales simplicit: sz gr̄a q̄ est in essētia aie:magis tñ ō ꝓpinq̄ respiciens affectiuam q̄ntū intellectiuā:dat ad bñ operandum:q̄liter em aliquis operatur p̄cipue ex voluntate pēdet:ꝛ volūtas bona p gr̄ā dirigit.Denicq̄ fm Tho.in.iij.dis.iij.iste character idelebiliter in anima permanet:cuius rō est:qz impssio characteris est per quādam anime rōnalis sanctificationē.put sanctificatio dicitur deputatio alicuius ad aliquod sacrū:ad quā sanctificationē non magis actiue operatur anima sanctificanda q̄ntū aqua sanctificāda vt oleum:vel crisma ad sui sanctificationem:nisi q̄ homo se subiiciat sanctificationi per consensum:res autem ille subiiciuntur:qz carēt libero arbitrio:ꝛ ideo q̄liter cunq̄ anima variat p ꝓprias operationes:nunq̄ amittit characterem:sicut nec crisma:nec oleum nec panis consecratus vnq̄ sanctificationē perdit qualitercunq̄ transmutetur.dūmō non corrūpātur.vnde ꝛ in damnatis manet character ibidem nō sit ordinatus ad aliquē finem:naz hoc est ideo:quia ꝓter intētionem imprimētis characterem dānatur:ꝛ ea q̄ fiunt ꝓter intentionem:carent ordine ad finē deus ñ qui

nihil inordinatum relinquit elicit ex hoc ali⁊ quod bonū fm q apparet iustior eorum dā natio: q⁊ tantū mun⁹ neglexerunt. ¶ De nicq⁊ vt effectus baptismi clarius eluceſcant legit q⁊ ſub imperio diocletiani cū p quattuor annos eccleſie clauſe fuiſſent erat rome mun⁹ quidā noie geneſius q⁊ chriſtiānos (ſicut incredulus erat) ſepius irridebat: quodā tpe p arcus ſue pernam diocletiano placere volens: omnia ſecreta diuini miniſterij ſcrutari cepit: ⁊ ad ſocios rediēs: ſcitis inquit q⁊ imperatores exoſos habent chriſtianos: venite ergo et de eor⁊ myſterijs riſum ꝓponamus: vt ſic imperatoribus placeamus quos annuentes docuit de ſecretis diuinis q⁊d facerēt: quidue reſponderent: die igit cōſtituto imperatore p̄ſente: roma ſpectante: venit in medium: ⁊ eſſe ſe dicit egrotū. peru baptiſmatis ſacramēcū: iacēs in grabato: ⁊ ait ad ſocios: eia nr̄i: grauē me ſēnio: leuem me fieri volo. Quo inquūt leuem te faciemus ſi grauis es: nūq⁊d fabri ſumus? Granimq⁊ geneſius interius a dño viſitat⁹ ait veſani: chriſtianus deſidero mori. Cui colege. Quare vt inquit in illo die velut a deo fugitiuus non inueniar. hec audiēs imperator: riſum tenere non potuit: tunc fm q⁊ erat ordinarū intrare facit exorciſtam ⁊ p̄ſortes qui ſedentes ad lectū eius: q⁊d iquūt: ad nos miſiſti fili rndit (non ſimulate ſed ex corde) q⁊ conſequi gratiam chriſti cupio: vt renaſcime ſentiens liberer a ruina peccator⁊ meor⁊. Fit clamor populi: currunt curſores ferentes ei munera ab imperatore miſſa: ⁊ cum omnia circa eum diuinor⁊ ſecretor⁊ ſacramenta completa fuiſſent. induitur veſtibus albis: ⁊ cepit ſedens panem ⁊ alia pauperib⁹ erogare. ſubitoq⁊ milites quaſi ab imperatore miſſi tenentes eum ad iudicē duxerūt. ſed ductus ad falſam paſſionem: acceſſit ad verā cōfeſſionem. Heriēs ēn ad imperatorē aſcendit baſim vbi ſtatua fuerat veneris: ſicq⁊ concionatus eſt. Audi imperator ⁊ omnes q⁊ adeſtis: quotienſcunq⁊ accidit vt chriſtianū nomē audirē dete ſtabar. ⁊ his quitrahebant chriſtianos p publicū adiungebar ⁊ ſimul trahebā: torroſq⁊ inſultabā. ac furorē populi ſup os accēdebaz: tantū ēm nomē illud exhorrui: q⁊ hac de cauſa parentes ⁊ affines deſeruit: maluiq⁊ pegrinationis ⁊ egeſtatis onus aſſumere: q⁊ in patria inter chriſtianos permanere: denicq⁊ vſq⁊ hodie volui perſcrutari eorum ſecreta: nō vt crederē. ſed vt de his populis riſū exhiberē: mor autem vt me nudū illa aqua p̄fudit: et interrogatus credere me ad interrogata reſpōdiſſem: vidi celū aprum: ⁊ manuz de celo ſup me venientem in hora qua p̄fundebar aqua dei quoq⁊ angelos flāmeo radiātes aſpectu iuxta me ſtātes: qui oīa peccata mea a ventre cōmiſſa in libro ſcripta recitātes dixerunt mihi: aqua hec delet oīa iſta q⁊ te recognoſcis feciſſe: cūq⁊ aqua p̄fuſus fuiſſē: factus ſum nive candidior: ita vt nec ſignū ſcripture p̄rerat appareret. vidi etiā dei gloriam cordi meo impſſā: p quā didici chriſtū ieſum hunc eſſe lumē ⁊ ſalutē omniū: q⁊ ghā ei⁹ p baptiſmū fuerint conſecuti. Tūc dixerunt mihi angeli: ſcias te ab omni pcō mundatuz: age nunc vt gr̄am dei quā accepiſti conſerues: ⁊ ra ēn vis eſt myſterior⁊ dei: vt ludibrijs ſubiacere non poſſit. Quid ergo facā iudicate: dum vobis placere cupiē: regi celeſti cōplacui: ſ cui igit vſq⁊ nunc mecū incredulo ⁊ illuſorez fuiſtis: ſic mecū ab irriſione ceſſate: credentes dominum ieſum verū deū eſſe. Tūc imperator nimio furore replenus iuſſu oēs ſodales eius cū virgis cedi: eſtimās eos ſimiliter credere: qui blaſphemantes nomen ieſu reſponderunt ſe nunq⁊ in illum credere voluiſſe: Tunc imperator in geneſiū ita furere cepit: vt ſi non prohiberetur horroze: ſanguinē eius biberet: fecit igitur eum corā omnib⁹ immaniter cedi: ſatiſfaciens iracundie ſue. Die vero ſequenti: iuſſit eum a pluſiano p̄fecto ad ſacrificium cogi: ⁊ tamdiu tormentis agi: q⁊dū ad eius poſſit peruenire conſenſum: q⁊d cum poſitus eſſet in eculeo: ⁊ ei pluſianus diceret inſane ⁊ miſerrime: ſacrifica diis vt te poſſint iterum reuocare ad gratiam dominorum. Reſpondit ad illorum dominorum gratiam redeā: qui dominum ipſorum ignorant. verus enim ille rex eſt: quem ego oculis patentibus vidi: qui mihi dignatus eſt oſtēdere miſericordiam ſuam: et me indignū infinis miſeriis illuminare: vt q⁊d cecus erā: eius cognoſcerē voluntatē. Hēu miſerū me lugeo: q⁊ vobiſcū ante erraui: ⁊ ſanctū nomē in chriſtianis abhorrui: p⁊o quo crimine mihi reputabo vniuerſa ſupplicia: quoniā ſaꝯ tarde ad regē deum adorandū acceſſi. Dicit ei pluſianus: quis eſt ille rex p̄ter regem noſtrū: reſpōdit: rex iſte homo eſt. rex autem quem ego adoro: deus eſt. Igitur dum i eculeo ceſus ⁊ vngulis atrectatus: ac lampidib⁹ iflamma

aug:in ꝓfessione sancta pfisteret ꝛ iudici dice⸗ret.si centuplicaueris hec ro:menta circa me chzistum mibi de co:de nō poteris auferre:ꝛ hec omnia gesta dum pfectus regi legenda po:taret:iunc iussu eū rex decollari:quam sē⸗tentiam genesius cū omni gaudio susciptens martyrij g!o:iam adeptus est:Ad laudē dei.

¶De sacramento cōfirmatiōis quā tū ad materiam/fo:mā ꝛ effectum: Sermo.xvij.

Imponebant manus super illos ꝛ accipiebant spiritūsanctum. Act̄.viij. In bis verbis tangitur secundus sacramentum ecclie:scz confirma⸗tionis:cuius institutio p:imo facta est mani⸗feste ab apostolis.vt patet in verbis ꝓpositis quo:ū vestigijs inherētes ecclesiaꝝ rectio:es ex familiari cōsilio spūssancti:fo:mam illius et materiam instituerū:nā apostoli nulla fue runt vsi materia:sed sola manus impositiōe nec etiam aliqua verbo:um fo:ma cuius ra⸗tio potuit esse manifesta sanctuspūs apparen na qui erat ipsis p:o materia ꝛ fo:ma eo q tunc tempo:is visibiliter opabat:sed postꝙ hec apparentia defecit:romana ecclia ex fa⸗miliari grana spiritussancti ꝛ consilio certam materiam ꝛ fo:mam instituit.vt dicūt Guil. ꝛ Tho. ¶ P:o quo sciendū q cōfirmatio est plenarie diuine gr̄e infusio:armans instru ens ꝛ co:roboza:is baptizatos ad cōfitendū firmiter nomen chzisti vt patet de.cōse.distꝛ. v. spiritussancti:ꝛ vocat anthonomastice ma nus impositio:qz licet in alijs sacramēntis cō⸗muniter manus impositio fiat:p quā gr̄e in⸗fusio cr̄editur.quia tunc hic plenius fit infusio gratie:eo q datur ad augmentū gratie:ideir co per quādam excellentiā vocat h̄ sacramē tum manus impositio:vnde sicut bis qui co⸗pozaliter nascuntur necessarie sunt vires ad operandum:sic spiritualiter renatis necessa⸗rium est robur spūssancti.quapter apli post ascensionem domini receperūt spiritūsanctū ad robur:vt essent fortes infide ꝛ fidei confes⸗sione circūuallentibus vndiq; persecutionib⁹ hinc etiam diligenti cura debet p:ocurari pue⸗rorum cōfirmatio:qz p hanc ꝓfertur maio:i gr̄a ꝛ p ꝓfectus maio:i gloria. ¶ Dinc ꝑ primo quem p:ocꝛ cōfirmatio sit sacramentū neces⸗sitatis:p̄sertim cum dicit de ꝓse:dis.v.c.omēs fideles per manus impositiones ep̄o:.spūsanctum post baptismū accipe debēt:vt ple⸗ni christiani inueniant.sed hoc videt de ne⸗cessitate salutis q; quis sit plenus christianus Ad h̄ rñdet Bonauē.sup.iiij.dist.vij.q; ē ne⸗cessitas simpliciter:ꝛ est necessitas cōditiona ta.gr̄a ꝑ ꝓfirmationis non est necessaria sim pliciter:qz sine ea p̄ bō moriens ꝛ nō ꝓtēnēs saluari p solū baptismatis sacramentū:est in̄ necessaria ex ꝓditione scz pugnāi ꝛ vincere volenti:hinc dicit de ꝓse.dis.v.c.spūssanctus glia in h̄ mūdo tota erate vicium inter inuisi⸗biles hostes ꝛ picula gradiendum est:in ba⸗ptismo regeneramur ad vitā:ꝛ p⁹ baptismū confirmamur ad pugnam.in baptismo abluī mur:ꝛ post baptismū roboramur:ꝛ q;uis cō tinuo transituris sufficiant regenerationis be neficia:viciuris tñ necessaria sunt ꝓfirmatio⸗nis auxilia:ideo ex institutione ecclesie est:q nullus ab hoc sacramēto excipit:sed si habēs opozunitatē illud recipiendi negligendo cō⸗temnit:et mortalis culpe se periculis exponit. Confirmatio igitur necessaria iudicat:nō q⸗dem simpliciter ad salutē:sicut nutrimentum ad vitā co:palem:ad quaz sufficit baptism⁹ q;tuz ad originale:et penitēcia q;tū ad actua le mortale:sed ad spūalem sanitatē est neces⸗saria sicut ad co:pozalem medicina:vt sic hō cōfirmetur ad pugnam:qz nō est nobis collu ctatio tc̄. ¶ Scōo queri p̄:q; sunt de substā tia huius sacr̄i.Ad h̄ dicendum q; sex:p:imo sūt duo necessaria ex pte sacr̄i scz materia crīs matis:ꝛ fo:ma verbo:.nam crisma ꝓfectum er oleo ꝛ balsamo est materia hui⁹ sacr̄i:et h̄ rōne mystica:qz p oleū signat nito:i bone con scientie:per balsamum vero odo:i bone fa⸗me:vt latius patet extra de sacra vnctione.c⸗ vnico. P:o quo sciendū:q; tripler oleū confes crat in die cene dñi per epos. P:imū et p:in⸗cipale est sanctū crisma:de quo dictū est cū q benedicūt fōtes baptismales:calices:patene ecclesie:altaria:pueri iam baptizati in verti⸗ce ꝛ fronte:episcopi qñ ꝓfectant in capite et manibus omnesq; fideles in sacramēto ꝓfir⸗mationis:ꝛ istud oportet renouari annuatim alioq̄n p̄hibet vti nisi in necessitate baptizat⸗; vt patet de ꝓse.dis.iij.c.si q⁹ de alio. Et idē intelligendū est de cōfirmatione q̄ est sacr̄m minoris necessitatis. Scōm dicit oleū scīm vel catbecuminoz:quo scz iungitur puer ba⸗ptizandus in pectore ꝛ inter scapulas.simil⸗ter manus eius q; sacerdos ordinat ecclie q⸗q; ꝛ altare añ crismationem:inungunt etiam eo reges et principes in būero siue brachio

Tertiū est oleū infirmoꝝ.quo scz vnguntur infirmi in mortis articulo:de his ñ duob⁹ vltimis non inuenit ꝑceptū q̄ debet annuatim renouari. Scōm aūt substantiale est forma verboꝝ q̄ talis est hodie.Signo te signaculo crucis ⁊ ꝯfirmo te chrismate salutis:in nomine pa.⁊ fi.⁊ spūſſ.amē:licz tēpore primitiue ecclie sola manus impositione vterentur apli:vt patz in.c.ō sacra vnctione: vbi plura ponuntur de hac materia. ¶ Similiter sunt duo necessaria ex parte ministri. Primū est dignitas episcopalis cui soli cōpetit: nisi papa alteri inferiori cōmitteret ex causa multū necessaria vel rōnabili. Vnde dicit de cōse. di.v.c.manus q̄q̄ impositionis sacramēcum magna veneratioe tenendū est:qđ ab alijs pfici nō pōt nisi a summis sacerdotib⁹: nec tpe apl̄oꝝ ab alijs nisi ab ipīs aplis legit aut scit p actū esse: nec ab alijs q̄q̄ q̄ cop tenēt locum vnq̄q̄ pfici pōt aut fieri debet nā si aliter ꝑsumptū fuerit irritū habeat ⁊ vacuū:nec inter ecclīastica vnq̄q̄ reputabit sacramenta. Scōm aūt reqsitū in ministrante est intētio debita q̄ nimiꝝ reqrit in omnib⁹ sacramētis ¶ Ex pte veniꝝ suscipiētis requirunt eque duo. Primū q̄ cōfirmandus sit baptizat⁹: qz nōdū baptizat⁹ ꝯfirmari nō pōt nisi pri⁹ baptizet.Cui⁹ rō est.qz character baptismalis est fundamentū alioꝝ:⁊ iō illo nō ipresso non pñt alij imprimi:⁊ qz cū in sacramētis nō imprimit character in qb⁹ apt⁹ nat⁹ est imprimi Dicit nihil fieri.de q̄ charactere pri⁹ visum est ⁊ postea videbit. ¶ Scōo requiritur q̄ in loco debito scz in fronte ꝯfirmet:cū eīm q̄lꝝ christian⁹ sm ꝑparationē animi teneat ꝑ loco ⁊ tpe fidē catholicā publice cōfiteri reqrēte necessitate vel suadēte vtilitate cōmuni:ō cōfirmato in fronte ponit vt a recipiente fides sine erubescentia publice cōfiteat ⁊ p̄dicetur:⁊ qz in confirmatione confertur audacia spiritualis:euidēcius fit in fronte: in cui⁹ argumētum dixit dñs ad ezechielē quē misit ad enunciandū ⁊ arguendū petrā.eusdē.xij. Dedi faciē tuā valentioꝝ facieb⁹ eoꝝ:⁊ frontē tuā duriozē frontib⁹ eoꝝ ⁊c. ¶ Tertio queri pōt q̄ sunt de bene esse cōfirmatōis et nō de substantia. Ad hoc dicēdū q̄ quatuoꝝ sunt q̄ tñ sine peccō ꝑtermitti nō possunt:salte ab adultis si omittātur absq̄ rōnali cā. Primū est q̄ conferēs debet esse ieiunus.de cōse. di.v.ꝑcipit ex cōsilio meldensi.c. vt epi nō nisi ieiuni p impositionē manuū spūmsctm tradant.exceptis infirmis ⁊ morte periclitātib⁹: nec mirū qz sacramentū est omni veneratioe dignū.vtpote in q̄ abūdans ⁊ eminētioꝝ gratia cōfert. Hinc melchiades papa cōsuluit de dignitate sacramēti huius. Rūdit epis hispania q̄ ⁊ habet ō cōse.di.v.c.De his vero sup quibus rogastis vos informari vtrū manus sit sacramentū man⁹ impositiōis eporū: aut baptismus: Scitote vtrūq̄ magnū esse sacramentū:⁊ sicut vnū maioꝝ.i. summis pontificib⁹ est accomodatū qđ nisi a maioꝝ bus pfici nō pōtuit ⁊ maioꝝ veneratione venerādū est ⁊ tenendū:scz ita cōuncta sunt hec duo sacramēta:q̄ abinuicē nisi ꝓpiciente morte nullatenus possunt separari:⁊ vnū sine altero rite pfici nō pōt:hoc ibidem.Secūdum est q̄ adulti debēt ad cōfirmationē venire ieiuni ꝓpter reuerentiā sacramēti.imo debēt se sollicite ꝑparare p premiā cōfessionē: vt spūm scm̄ digne suscipere valeāt:alioq̄n nō excusant a mortali sacramētū tm̄ indigne percipiētes. Vñ de cōse.di.v.dicit ex cōcilio aurelianō.c. Vt ieiunii ad cōfirmationē venīāt pfecte etatis.glo.statuimus vt moneant cōfessiōes facere pri⁹ vt mūdi donū spūſſancti valeant accipere:et qz nunq̄ erit christian⁹ scz pfectus nisi in cōfirmatioe cpi fuerit chrismat⁹. Tertiū est q̄ cōfirmādus teneri debet ab alio ex ecclesie institutioe. Vñ dicit de cōse.di.iij.c. nō plures.ad suscipiendū de baptismo infantē accedāt q̄q̄ vnus siue vir siue mulier:in confirmatioe q̄q̄ idipm fiat: in quib⁹ ꝑdis duo notant. Primū est q̄ cōfirmandus teneri debet:sicut baptizandus leuari. Scōm q̄ tñ ab vno:nec refert vtruz sit vir vel mulier: qz forma nudo spūalis est p christū in q̄ nō est masculus vel femia:vt dz Gala.iij. Ratio vero huius est:ad ꝑcauendū piculū cōpatrum⁊ in cōtrahēdis matrimonijs: vt debitus cōsus gatib⁹ exigēdis. Vñ dicit.iij.q.j.c. de his q̄ filiastros suos ad cōfirmationē coꝝ ipsis tenēt .i.q̄ filios vxoris sue de viro priori dum christ mant ab epiſcopis sup se susunēt.si in scientia sicut asseris fuit:licet sit petm̄ non tm̄ vsq̄ ad separationē cōiugij puniendus est:lugeāt tm̄ et digna cōiugij penitēcia hic diluēcies dño dicāt. Delicta: ignorantie mee ne memineris. di.viij.c.Consuetudo.§.penul. Ignosci pōt simplicit errāti.glo.i.sine fraude. Argu.q̄ ignorantia iuris excusat:vide textū ⁊ glosaz. Et si q̄rit virū q̄ reqrit q̄ aliq̄s cōfirmandus teneat vel rōgari in cōfirmatioe.Ad hoc rñdet

Tho. super. iij. q in cõfirmatione datur spũs sanctus ad robur. ꝓpter hoc eñ aliquis ad cõ firmationẽ accedit: qz se habere robur standi non ꝑsumat: z ideo fuit institutũ ab ecclesia q ab alio teneretur ad designandũ q per se sta re nõ posset: q si non sit peccatũ nõ cuitat ꝓ pter institutionẽ ecclesie: nihilominus tamen recipit sacramentũ. Quartũ est q cõfirman di tenere non debet nisi cõfirmatus: qz si con trariũ facit peccat: licet ꝓpter hoc nõ sit irri tum sacramentũ ꝝ Tho. z de conse. di. iij. c. in baptismate vel chrismate nõ potest aliũ su scipere in filiũ ipe qui nõ est baptizatus vel cõ firmatus. Circa q adh possunt adhuc duo de bñ esse sacramenti. Primũ est q pepulũ circũ ligat capiti: z hoc ꝓpter reuerentiã sacramẽti Secundũ est q deꝯ alapat: z hoc vt memorie tradãt se fuisse ꝓfirmatos ne iniuriã sacra menti denuo se faciãt cõfirmari qđ omino pro hibetur: vt extra de sacramentis non iterandis.

¶ Quarto ꝓncipaliter queri põt de effectu huius sacri ꝓpter quem dinoscit inditutũ. Ad hoc dicendũ: q ꝓncipaliter duplicẽ causat ef fectũ: imprimit eñ characterẽ z cõfert vel ad auget gratiã. Quantũ igit ad primũ effectũ dicit. Tho. super. iij. q character est signũ di stinctiuũ ꝙ quis ab aliis distinguit ad aliqđ spũale deputat: qđ Pe. in. iij. lucidius declarat: dicens: q character est q̃dã habitualis: id est idelebilis dispositio ad gratiã: qua. s. aia ordinat ad hoc vt sit dei templũ: sicut cõsecra tio ecclie non est aliud q̃ quedã ordinatio in dei templũ: vñ p characterẽ aia disponit ad pfectũ habitũ gr̃e: sicut aliqua diaphanetas disponit ad lucẽ. Tho. Ad aliqđ ergo spũale põt quis triplicater deputari. Uno mõ vt in se spũalia ꝓcipiat: z ad hoc deputat ꝙs in ba ptismo: qz tũ baptizatus põt esse ꝓceps oiꝫ spũalis receptionis: vnde character baptisma lis est q̃si quedã potentia passiua abilitãs ad receptionẽ gratiarũ z aliorꝫ sacrorꝫ. Alio mo do vt spũalia ꝙs in notitiã ducat per rerũ for tem ꝓfessionem: z ad hoc ꝙs deputat in cõfir matione. Sacrm eñ hoc nõ datur ꝓpter pro pter pugnã spũalem: q̃ quis pugnat ꝓra im pedimẽtẽ salutẽ suiꝑsus: sed magis ad ꝓfiten dũ fortiter in pugna: qua ꝙs xpi nomen impu gnat: z vt inuictus christe cõfessor ꝑmaneat: z huic pugne nõ oẽs exponunt ꝑ solũ cõfirmati nã tpe persecutionis eligebant aliqui q debe bãt in loco ꝓfessionis ꝑmanere ad publice no men xpi ꝓfitendũ: alys occulte credentibꝫ nec se vero manifestantibꝫ q essent christiani: vt patet in legẽda beati Sebastiani. Terno mõ vt etiã credentibꝫ spũalia tradat: z ad hoc de putat aliqs per sacrm ordinis. ¶ Quantũ au tem ad secundũ effectũ sciendũ: q ꝓfirmatio digne sumenti cõfert gratiã si nõ habuit z ad auget gratiã iã habenti: faciens de grato ma gis gratũ: nã ꝝ Tho. z Pe. in. iij. in hoc sa cramẽto ꝓfert gr̃a: non solũ cõiter sicut in q̃li bet sacro in q confert gr̃a emũdans a pecca to z ꝓferens facultatẽ digne z salubriter vten di eodẽ sacro dum digne sumit: sed etiã datur specialis gr̃a per quã deputat ꝙs ad officiũ sanctitatis: z idoneus efficit ad ꝓfitendũ: vnde plerũq fit in ipsa ꝓfirmatione mutatio nois: ꝓ eo q in ipo fit quedã hominis in uocatio ꝺponendo ex toto vetustatẽ quã ple ne nõ deposuerat in baptismo ad ipsius robo ris firmitatẽ. ¶ Demq et hoc queri põt: vtrũ q maiorẽ habebit gloriã paruulus decedẽs cõfirmatus q̃ non ꝓfirmatus. Ad hoc rñdet glo. in. c. vt ieiunii. de conse. di. v. videt q sic: qz in cõfirmatione dat augmentũ gr̃e: vt patet ibidẽ. c. nouissime. vbi subdit: signat eñ baptizatus cũ chrismate in capitis summitate ꝑ sacerdotem: ꝑ pontificẽ vero in fronte: vt in ꝓ ti vnctione significet super ipsum spũs sancti de scensio ad habitationẽ dei ꝓsecrandã. In secũ da vero eiusdẽ spũs sancti septiformis gratia cũ omni plenitudine sanctitatis z scie z virtu tis venire in boie declaretur: hoc ibi sequit in glo. qđ cõcedendũ est si dicat: q paruulo cõce datur gr̃a in baptismo: hec glo. z ideo ne pue rilis tanto bono fraudet. ꝑ in ecclesia specia liter interdicta chrismari sicut z baptizari: qz a quouis interdicto hec duo sunt excepta: vt patz exꝑsse extra de sen. ex. c. rñso. in fi. Unde quantũ malũ est negligere vel ex ignauia nõ recipere sacramentũ cõfirmationis patet exem plo. Nam legit q quidã florentinus natione lapus nomine sans erat tener z mollis: hic vi dens episcopum florentinũ plures iuuenes confirmare. qui iuxta laudabilem consuetudi nem dabat eis alapã in signũ recordationis extũc horrens maxille percussionẽ recessit: z se confirmatũ coꝝ parentibus finxit: tandem vero mortuus fuit ad iudiciũ tractus vbi eũ inquirit de statu suo: ꝑsertim an aliquid susti nere poterat: ipso obmutescente tandẽ demon rãdit q in vita tam mollis erat z delicatus q ꝓpter alapã quã abhorruit non fuerat ausus se facere confirmari: hoc audito dixerunt sen-

tentam iudex: q̄ vic̄ in diem iudicij deberet singulis diebus ⁊ noctibus septies alapas recipere a demonibus: in fine mundi recepturꝰ sententiam an esset saluandus vel damnandus. Quod auertat a nobis christus iesus.

¶ De sacramento extreme vnctiōis ⁊ eius materia: forma ⁊ effectu: ⁊ tēpore: q̄bus psonis: ⁊ in quibꝰ locis dari debet. ¶ Sermo xviij.

Rent super eum vngentes eū oleo: ⁊ oratio fidei saluabit infirmū. Jaco. v. ¶ Ad euidentiā dictorum q̄ri potest: vtrū extreme vnctionis sacramentū principaliter sit ordinatum ad curandū morbū spiritualem vel corporalem: p̄sertim cum illud principaliter dispensetꝫ p̄ter infirmitatem corporalē: eo q̄ nunq̄ datur nisi existentibus in graui infirmitate corporali. Ad hoc rñdet Bonauen. super. iiij. di. xxij. q̄ aliquor opinio fuit q̄ principaliter ordinatū est cōtra reliquias vel sequelas peccati: que relicte sunt tā ex originali q̄m ex actuali ⁊ grauant animā: sicq̄ pene spūales: habentes in frequenter penas corporales annexas p̄ter sui expurgationem: ⁊ ideo dicūt esse principaliter contra penā spūalem: sed ex consequenti ad sanandū morbum corporalem: sed contra hꝰ est qđ dicitur Jaco. v. vbi in institutione huius sacramenti dicit si in peccatis fuerit remittetur ei: ergo ordinatū est cōtra aliquem morbū peccati: qđ etiam tangit in glo. cū ergo nō sit contra originale: nec contra mortale relinquit contra veniale: ⁊ hoc tenet cōmunis opinio. Sed notandū est q̄ de veniali peccato est loqui dupliciter. Uno modo put quis est in statu vie: ⁊ sic morbꝰ venialis est quasi inseparabilis ⁊ quadā necessitate incurabilis ac p̄ hoc quodāmodo incurabilis: ⁊ ideo nō debuit cōtra ipsum aliqua medicina specialiter ⁊ principaliter ordinari: sed oīa sacramenta generaliter quodāmodo valent ad eius curationem ſm plus ⁊ minus. Secundo modo prout aliquis est in egressu vie: ⁊ sic pōt curari morbus venialis sine iteratione: cū igitur anima posset cōtrahere talia que retraherent ipsam a gloria: ideo diuina clemētia remediū instituit quo ania curari posset quantū ad remissionem culpe: ⁊ etiam partis pene: ⁊ hoc est sacramentū vnctionis extreme. Jn cuius argumentū datur illud tantū in statu infirmitatis extreme. nō quidem p̄opter infirmitatē

sed p̄opter hoc qđ appropinquat egressui in q̄ possunt venialia perfecte curari. ⁊ qđ illud vere sit: patet: q̄ quantūcunq̄ qs infirmet nō datur illi sacrm hoc: nisi p̄sumat q̄ moriatur: vel q̄ sit in articulo mortis: ⁊ si cōstaret de cōtrario nō daretur hoc sacrm. Ceterū modus curandi venialē peccatū in hoc sacro cōfert mō infirmitatis: nā venialē pecū grauat aiaz dep̄riētdo deo: sum vt nō tra intendat in deū p deuotionē ⁊ amorē: p eo q̄ est ibi cōuersio q̄dam inordinata ad bonū cōmutabile: ⁊ p eo q̄ amor dei ibi est minor: sicut dicit Au. in lib. ?fes. ⁊ ideo cū curatio sit directe p cōtrariū: p illud curat qđ aniaz aggrauatā sursum p deuotionē eleuat: ⁊ q̄z corpus qđ corrūpitur aggrauat aiaz: cū illud sacrm sit ad eleuandā animā p deuotionē: in qua aia recipit vigorem quendā: in q̄ semper est delectio venialiū si sint ⁊ p ?ns repetitio molestiarū corpaliū si expedit ipsi aie. Hinc est q̄ sacrm illud est p̄cipaliter ad curationē infirmitatis spūalis. s. peccati venialis: ⁊ p accidens est ad curationē vel saltē alleuationē infirmitatis corpalis: q̄z spūs ?ualis ⁊ regit corpus: vñ sicut passiones aiales redundant in carne: ſm illud sapientis. Spūs tristis exiccat ossa: sic nō est mirū q̄ tranquillatur aia ⁊ vigorat ac letificat: q̄ hoc etiā redundat in corpus: sicut a sili: vino ebrius nō sentit passiones externus illatas quēadmodū ille q̄ vinū nō gustauit de q̄ p̄uerb. xxij. Eris sicut dormiēs in medio mari ⁊ quasi sopitꝰ gubernator amisso clauo: ⁊ dices: verberauerūt me ⁊ nō dolui: traxerūt me ⁊ nō sensi q̄n euigilabo ⁊ rursus vina reperiā. ¶ Secdo q̄ri pōt qđ sit extrema vncio. Ad hoc rñdet Gul. in suo sacramentali: q̄ est olei bñdicti cū oratione debita materialis diminuto qua spūalis infirmitas resistendi vim̄s: nec nō corpalis infirmitas si expedit enervat: in q̄bus verbis p̄mo notat q̄ materia huius sacri est oleū bñdictū: ⁊ dicit scūs Tho. in iiij. di. xxij. q̄ oleū oliue ⁊ eius consecratio sunt de necessitate huius sacri: sicā q̄ i baptismo: ⁊ panis ⁊ vinū cū aq̄ in sacro eucharistie: ꝑ hic requirit p̄ma cōsecratio: cuius rōnez assignat ibidē Bona. tā ex pte institutionis q̄m ex pte finis: Ex pte quidē institutionis q̄n enim xp̄s p semetipsum instituit q̄ per semetipm baptismū ⁊ eucharistiā sctificare potuit: ideo nō est alia p̄parāda ?secratio necria: ꝑ solū sac ad solēnitatē. Sz h̄ sacrm spūssanctus instituit p apl̄os: q̄ nō poterāt sctificare nisi p deū: ideo materia nō est simplex elementū: sed oleū per

verbū ⁊ inuocationē sanctispūs ꝓsecratū: ⁊ ꝑ verbū ep̄oꝝ q̄ sunt successores apl̄oꝝ: vt sicut spūssanctus instituit p apl̄os: sic etiā nūc cōsecret per ep̄os. Ā pretimis etiā sumitur rō qm̄ hic datur gratia sanās languoꝛes spūales ⁊ gr̄a oꝛdinās ad sanitatē ꝑfectā q̄ est glorie: ⁊ signari debet p oleū qđ est curatiuū rōne curationis ⁊ p oleū cōsecratū rōne oꝛdinationis ad supeminentē curationē: ⁊ p oleum simplex nō mixtū: qꝛ ad ingressum in gloriam req̄ritur ⁊ sufficit conscientia bona: sim̄ fieret vnctio extrema cū chrismate: tūc fm̄. Dant. in cle. pma de p̄nite. valeret vnctio ⁊ ꝑ tenet etiā glo. xcv. di. §. f illud. Secūdo notatur q̄ ibi debet esse forma huius sacramenti: scz forma verboꝝ q̄ debet esse dep̄catoria. Vñ dicit Tho. in. iij. vbi. ꝰ. q̄ forma huius sacramenti est oratio dep̄catiua: dicendo p istā vnctionē ⁊ suā pīssimā misericoꝛdiā indulgeat tibi dominus quicqd deliq̄sti p visum ⁊c̄. nec oportet q̄ sit vniformiter in verbis oꝛationis: fm̄ solū q̄ sit in sensu: verba aūt indicatiui modi q̄ scōm quarundā ecclīaꝝ consuetudinē p̄mittūtur nō sunt de substātia sacr̄: vt p̄mittendo sic vngo hos oculos oleo sanctificato in noie pa. ⁊ fi. ⁊ spūss. nec vtunt in ecclīa romana q̄ maxime vitat ea q̄ p̄t esse occasio deuiandi. Et si q̄ris cur in hoc sacramento potius est oratio de essentia q̄m in alio. Rñdet ibidē Bona. q̄ ratio principalis est institutio. Et si queris institutionis rationē: dici p̄t q̄ hoc habet rationē cōgruitatis multiplicē: Prima est ex pte susceptiētis: qui ꝓpter infirmitatē est destitut⁹ ideo. est oratiōe releuandus. ¶ Secūda est ex pte modi curandi q̄ est per deuotionē ⁊ eleuationē anime ad spiritualia: ⁊ qꝛ ad hoc super oia excitat oratio. ¶ Tertia est ex pte moꝛbi: qm̄ hꝫ est remissio pctī interueniente ministerio sacerdotis: ⁊ qꝛ in remissione culpe sacerdos non se habet nisi permodū dep̄cantis: sicut ⁊ in absolutiōe sacerdos p̄mittit orationē dep̄catoriā. ¶ Tertio notat debitū tp̄s: ⁊ iō vocat extrema vnctio: qꝛ debet dari tm̄ infirmis in extremis laboꝛantib⁹: q̄bus tūc nō est aliud remediū: eo q̄ asperitates penitēciales sustinere nō possunt: vt patz. xxvj. q. vij. c. ab infirmis nō aūt dat sanis q̄bus p aliud sacramentū p̄nie. s. plene cōsuli p̄t: vt patet ꝺz pe. di. iij. c. de quotidianis. Vñde notandū generaliter q̄ detur adultis non infantibus: qꝛ nō habent infirmitatē spiritualem cōtractam ex peccato actuali: nec dispositionem deuotiōis habere p̄t ad hoc sacramentū. Detur pcterea solū penitentib⁹ nō obstinatis. Vnde. xcv. dis. Illud supfluū subdit. nā nō penitēti istud fundi nō p̄t qꝛ genus est sacr̄: nā quibus sacramēta reliq̄ negant quō vnū genus putat posse cōcedi. Dat inf̄ in piculo mortis ꝓuenientis ex infirmitate nō ex alia causa: qꝛ nō dat euntib⁹ ad bellū: vt nauigantib⁹ in piculo maris: nec eius q̄ mox occidendi sunt: quia talis moꝛs nō imminet ex defectu nature ꝰ ex euentu fortune. Dat etiā solū penitentib⁹: qꝛ requiritur affect⁹ deuotiōis q̄ mentē sursum erigat: ⁊ sic venialia deleat: ex q̄ relinquit q̄ dari non debet frenetici ⁊ amentib⁹ nisi p̄ius in sua mēte cōstituti peruīssent: tūc em̄ dari p̄t eis in amentia: nisi verisimiliter p̄sumeret q̄ facerent irreuerentiā sacramento p aliquā immunditiā: similiter muto ⁊ surdis dari debet. dūmō per aliqua signa deuotionē suā ostendāt ad illud recipiendū. Ceterū oporteret q̄ hāc vnctionē faciens sit sacerdos vel epūs qꝛ fm Tho. solis sacerdotib⁹ hec dispensatio tradita ē: nec alī⁹ inungere p̄t etiā in articulo necessitatis: nec etiā religiosus dare p̄t lz sit sacerdos nec clerico nec laico sine speciali licentia p̄sbyteri parochialis: alioq̄n ipso facto sniaz excōicatiōis incurreret: dūtaxat p sedē apl̄icā absoluend⁹: vt latius patz alibi. ℬ Tertio q̄ri p̄t in q̄ loco debet fieri vnctio: ⁊ videt q̄ i toto coꝛpe sicut in toto coꝛpe baptizat vel etiā mergit si sit aq̄ sufficiens: vt sic totus hō mūdet. Ad hꝫ rñdet Bona. vbi. ꝰ. q̄ ex q̄ sacramentū istud p̄cipaliter oꝛdinat ad delectionē venialiū: ⁊ venialia ꝑpetrant ab aīa fm̄ ꝓuinctionē ipsius ad carnē coꝛruptā: ⁊ ꝑ est p potentias per q̄s vnit coꝛpi vt oꝛganico: nō ꝺo recte in dilectione talium debet medicamentū exteri⁹ adhiberi fm̄ illud qđ habet sensibile circa oꝛgana ipsaꝝ potentiarū. Est ergo tripler potentia assumē scōm quā regit coꝛpus ⁊ ei vnit fm̄ quā ad exteriꝰ operat. s. sensitiua: generatiua: pgressiua: ⁊ ideo oꝛgana ipsarū potentiarū debent inungi: ⁊ qꝛ q̄nq̄ sunt oꝛgana deseruientia q̄nq̄ sensib⁹. s. os: oculi: nares: aures: manus: ꝓpter tactū q̄ maxime viget in palmis digitoꝝ: ideo maxie hꝫ q̄nq̄ ptes inunguntur qꝛ sunt quasi fenestre mortis ⁊ ꝓme radices peccādi. ⁊ ideo solū in illis aliq̄ inunguntur. Quidā vero vltra hoc in renibus ⁊ pedibus inungūtur: licet fm̄ quosdā nō est de necessitate ſ tm̄ de cōgruitate: in renib⁹ aūt ꝓpter vim generatiuā vel appetitiuā: cū em̄ verecundū esset ⁊

nirpe inungi genitalia. loco illorum inunguntur lūbi: in pedib⁹ ꝙo fit vnctio ꝓter vim motuā vl' ꝓgressiuā: cui⁹ occasione occulta mala fiūt: z si ꝙs nō haberet aliq̄ mēbra inungēda nunc debent inungi loca magis ꝓpinqua.

¶ Quarto pinde q̄ri p̄t p̄sertim cum nulli sacramento facienda est iuria: sed q̄ sacramentū h̄ iterat videt illi facere iniuriā. qz iam videret ꝙ nō habuisset fidem ad primam et ꝙ crederet. quia magis valeret secunda q̄s prima. qđ esset facere iniuriam primo. vt patz. j. q. j. c. ꝙ quedā. Ad hoc dicendū ꝙ sacramēta que characterē imprimūt. ꝓpetuū effectuz habēt: sicut character indelibilis est. z ideo non possunt iterari nec debēt: q̄ sunt tria: baptismus: cōfirmatio z ordo. Alia vero sacramenta nec characterē imprimūt: nec effectū perpetuū habent in suscipiente. cuiusmodi ē extrema vnctio. z iō fm Bonk. iterari potest: quia non habet effectum ꝓpetuū: licet etiā suscipiēs fuerit plene curatus z sic effectum suum fuerit consecutus quo ad corpus z quo ad animam: si tamē postea incapiat infirmari cessat effectus eius. z ideo p̄t denuo dari: qz iam desit alia infirmitate superuenīte vl' ipo in eadem recidiuante. Et Tho. in. iij. dicit: ꝙ sine iniuria potest iterari: qz non habet effectum perpetuum eo ꝙ sanitas mentis z corporis qui fūt effectus eius amitti possūt. Et licet quidam dicant ꝙ in vna infirmitate non debet quis bis inungi nisi vltra annū protrahatur: ita ꝙ nequaq̄ bis in anno inungatur propter vnam infirmitatem: tamē opinio tenēs cōtrariū est verior z benignior. cui⁹ opinionis est. Tho. z etiā Bonauen. qui dicūt in iij. ꝙ nullus in aliqua infirmitate inungēdus est nisi p̄sumat ipsum ad exitum ꝓpinquare z hoc est in infirmitatis aggrauatione quem statum natura diu sustinere non potest: aut ei vincit aut vincitur. Si ergo infirmus vincit: ita ꝙ diutius viuat: z si non perfecte curetur tamen ab intentione morbi curat aliquo mō: z ideo quia venialia iterum redire possunt: z iterum corporalis infirmitas aggrauatur: p̄t z debet sacramentum vnctionis aggrauari vel iterari. Q Dentq̄ q̄ri potest ō effectu huius sacramenti quotuplex sit. A hoc dicendum ꝙ multiplex. Nam prima est sanitas duplex. Una principalis scz liberatio ab infirmitate spirituali que contrahitur p venialia quibus anima debilis efficitur ad exequendum actum grate vel glorie. Alia dicitur secunda ria que est quasi effectus z signum prioris sanitatis. s. sanitas corporalis: z hoc verum est qñ sanitas corporalis expedit spūali sanitati nunc em̄ indigne sumentibus istud sacramentum causat vtrūq̄ vtilis est em̄ interdum sanitas corporis ad meritum gre cumulandū valet em̄ ad deuotionē excitandam z ad velociorē transitum in celū. Alius est effect⁹ etus sicut alioz. ꝙ aliqñ de arriuo facit cōtritū ita ꝙ defectus digne p̄parationis ex pte suscipientis supplet diuina virtute in sacramēto dūmodo non accedat scies in mortali vel in ꝓposito peccandi. Numerū cū sacra dicantur esse vasa gratie: nō ꝙ in eis gr̄a substantialit cōtineat z causalit efficiat: cum i sola anima collocari z a solo deo infundi habeat: sed qz in illis z p illa gratiā curatōis a summo medico christo oportet haurire: licet nō aliq̄ habuerit potentiā suā sacr̄is dn z per alias vias gratiam suā ꝓferre valeat. dicunt aūt vasa gratie: qz sicut qđ est in vase nō est de ipso nec ex ipo sed cū ipso haurit: sic etiā gr̄a non est a sacramentis nec de sacr̄is sed orit de fonte eterno z ex illo haurit ab anima in ipis sacr̄is. ¶ Oz si querit: vtr⁹ ꝫ sacramenta sint effectiua gr̄e Respondet Bonauen. sup. iij. di. j. declinās ad hāc opinionē: ꝙ sacramēta noue legis habēt virtutē aliquā effectiuā z dispositiuaz ad gratiā: extenso nomie ꝫtutis ad aliquā ordinationē: vt qñ aliquē habet efficacē ordinationem ad aliqd: ō: habere virtutē respectu illius. Exempli gr̄a: rex statuit ꝙ qui habet tale signū habeat centum libras. post illā institutionē signum illō nō habet ꝓprietatē absolutam quā non haberet prius: ad aliquid tamen est ordinatū ad qđ nō erat prius: z quia habet efficacē ordinationē: dicit habere virtutē vt faciat aliquē habere centū libras: z dicitur illud signū valere centum libras: z tamen nihil habet de bonitate nūc plus q̄s prius. sic sacramēta sunt talia signa a deo instituta: vt qui ea susceperint debito mō tantum habeāt de gratia vel habebunt gratiā ad hūc actum Illa unq̄s ordinatio efficax virtus ē sacramēti: z ratione illius disponit hominē vt habeat gratiam: quia ex tali pactiōe se quodāmodo dominus astrinxit ad dandam gratiā digne suscipienti sacramentū: sicq̄s cogit quodāmodo deum ad cōferēdū gratiā: z sic dicitur habere virtutem ad efficiendū z etiā disponendum ad gratiam: non influendo sed efficaciter ordinando: z sic habent efficaciā sacramēta

per assistentiam diuine virtutis que est causa grane t p fidem t deotionē suscipiētis q̄ disponit ad gratiā. Sic a simili Naamā ad verbum Helizei se lauāndo diuina virtus astitit sanitatis effectua: t deotio ac obedientia naaman dispositiua: nulla tamen causalitas fuit nec in verbo helizei nec in aqua iordanis. Si ergo dīs sic instituisset q ad verbū helizei n solū naaman sed t ceteri accedentes curarē tur. t hoc ex quadam pactione ita q semp assisteret vis diuia a q̄lla diceret curare t sanare lepram t esse causa curationis. habere q̄ virtutē curandi: sic est in sacramentis q ad p lationem verbi assistit diuina virtus materie ossius sacramenti t infundit gratiā ac cōfert sacramentis efficaciā: dum se subycit hō p fidei pfessionē t obediennā. Ad lau. dei.

¶ De peccato supbie t eius specieb? ac gradibus. t de gradibus humilitatis.

Ser. xix

On facies omnem similitudinem que est in celo desup t que in terra deorsum: nec eor que sunt in aquis. Exod. xx. in quibus verbis tertia pticula primi precepti cōtinet: in qua prohibent omnes peruerse creaturarū appreciationes A Pro quo sciendū q omnis appreciatio puersa creaturarum p̄edit: aut exsublimitate qō pertinet ad idolatriā supbor. colit em̄ supbus similitudinē celestium qz super oia p̄ferri diligit: aut ex cupiditate qō pertinet ad idolatriam cupidor: qz cupidus colit similitudinem terrestriū: eo q sup omnia ditari diligit. Colos. iij. Auaricia est idolorum seruitus: aut de nicq̄ ex delectatione quod pertinet ad idolatriā lasciuor: eo q lasciuus in delicijs huius mundi super omnia delectari diligit que sunt fluribiles instar aquarum. Phil. iij. Quorum deus venter est t gloria tē. verumamē omissis duobus vitiis h̄ loco ō primo prosequendum esse reor: quia supbia erat causa prima idolatrie tā in homine q̄ in angelo: cum vter q̄ similis esse voluit altissimo: nisi forte mentitum asseras qui dixit. ij. Thes. ij. Qui extollitur t aduersatur sup omne qō dicitur deus aut quod colitur. t Greg. Apostate angelo similes efficitur homo: dum hominibus similis esse dedignat. Est em̄ supbia amor p̄prie excellentie qua homo alta cupit: seipsum alīū reputat: t ab alijs reputari volens t alios p̄cellere. Unde Grego. xxx. moali. Ponit superbiam omniū vitior regināt: t nō vitium capitale qua importat inordinatū appetitus excellentie. ex omni autem bono qō quis appetit siue sit vtile: delectabile: vel honestum quandam pfectionem t excellentiā cōsequit. t ideo fines omnium vitiorum ordinant ad finem supbie: vt dicit Tho. secūda secē. q. clxxij t p̄ter hoc videtur q habeat quandā generalem causalitatem sup alia vitia: t nō debet reputari inter specialia vitior p̄incipia q̄ sunt vitia capitalia. sed inanē gloriā q̄ immediate ab ipsa oritur. Ponit Grego. capitale vitium t hoc rationabiliter: q: inter bona q̄ p excellentiā homo consequit. ad h̄ p̄cipue videt opari gloria inquātum importat manifestationē bonitatis alicuius. nam bonū naturaliter amat t honorat ab omnib. t ideo sicut per gloriā q̄ est apud deū homo consequitur excellentiā q̄ est i diuinis rebus: sic etiā p gloriā hominū: hō consequit excellentiā in rebus humanis: t iō p̄pter p̄pinquitatē ad excellentiam quā homines maxime desiderāt: cōsequens est q sit multū appetibilis: t q ex eius mordinato appetitu multa vitia oriunt: t sic inanis gloria est vitū capitale. supbia vero non solū capitale sed regina omniū vitior: regina inq̄ luciferi t corona detestabilis omnium vānadorum: vt dr. Eccl. x. Initium omnis peccati supbia. Quod ostendit sanctus Tho. secūda secē. clxij. dicens: q ad vnum peccatū multi motus concurrere possunt: inter q̄s ille rōnē habet primi peccati: in quo primo reperitur inordinatio. Manifestū est aūt q inordinatio primo reperitur in motu interiori aie q̄ in actu exteriori corporis: qz fm Augustī. j. de ciui. dei. non amittit corporis sanctitas manente anime sanctitate: inter motus autē interiores primus mouet appetitus ifinem q̄: i id qō refertur propter finem: ideo ibi fuit primū peccatum hominis vbi potuit esse primus appetitus inordinati finis. sic autem homo erat in statu innocentie ista fuit q nulla rebellio carnis esset ad spiritum: t ideo non potuit esse prima inordinatio appetitus humani: t hoc q appetierit aliquod sensibile bonum i quod caro: concupiscentia tenderet p̄ter ordinē rationis relinquit ergo q prima inordinatio appetitus humani fuit ex hoc inordinate appetit aliqō spūale: non aūt appetisset inordinate appetēdo illud fm mēsurā ex diuina regla p̄stitutā. Relinq̄t g̃ q primū peccatū eius fuit in hoc q appetit aliquod spūale bonum.

supra suā mensurā qđ pīnet ad superbiā: t sic primū hois peccarū fuit supbia: a qua oia vitia sumpserūt exordia. Unde Gregor. xxxiij. moralis. Supbia nequa cū est vnius virtutis extinctione contenta: sed p cuncta anie membra se erigit: t quasi generalis pestifer morbus ome corpus corrūpit: t sic patet q habet quādam generalitatē ad extirpationē omniū virtutum t infernonē omniū vitiorum inēctum alia peccata ordinant ad finem superbie ad quam potest ordinari omne id qđ inordinate quis appetit: t inēctum per superbiā cōtemnit diuinā legē per quā prohiberet a peccando: t inēctum fuit supbia exordiū oim vitiorū tam in angelo apostata q in hoie. ¶ Prerea dicit Gregor. xxiij. moral. quatuor quippe sunt species quibus ois tumor arrogantie demonstrat: cum bonū aūt a seipīs habere se existimant: aut si sibi datū desuper credūt prius hoc accepisse se meritis putāt: aut cum tactant se habere qđ non habent: aut despectis ceteris singulariter videri appetunt quod habent. In quib verbis innuit quatuor esse species superbie: quas ita declarat sanctus Tho. secūda secūe. q. clxij. dicens: q supbia importat inordinatum appetitū excellentie: qui sex nō est fm rationē rectā. Est ergo ꝯsiderandū q quelibet excellentia consequit aliqđ bonū habitū qđ quidē pōt considerari tripliciter. ¶ Primo modo fm se: manifestū est em q quātomagis est bonū qđ quis habet: tanto per hoc maiorē excellentiā consequit: t ideo cū aliquis attribuit sibi maius bonū quā habeat: cōsequens est q eius appetitus tendit in excellentiā prioritatis vltra modū sibi cōuenientem: t sic est tertia superbie species: cū sex iactat se ḥs habere qđ non habet: qđ ascribi pōt pharisco q orauit Luc. xviij. Gratias tibi ago: q: nō sum sicut ceteri hominū. Secundo ex parte cause prout excellentius est q aliquod bonū insit alicui a seipso q q insit ei ab alio: t ideo cum aliquis estimat bonū qđ habet ab alio ac si haberet a seipso: fertur p cōsequens eius appetitus in ꝓpriam excellentiā supra suum modū. Prio quo sciendū q aliquis dupliciter est causa sui boni. ¶ Primo efficienter: t fm hoc sumit prima species. s. q a semetipso ḥs estimat habere qđ habet a deo: quales increpat apostolus. j. Cor. iiij. dicens: Quid habes quod non accepisti? si aūt accepisti quare gloriaris q si nō acceperis. Unde dñs distulit vindictā sanctorū isrl: vt dicit in cantic. Deutro. xxxij. Ne superbirent hostes eor t dicerēt: manus nr excelsa t nō dns fecit hec oia. Vel licz sciat a deo se recepisse rē ꝓpter merita sibi datā credit desuper: t illa est secūda species supbie. Tertio ex pte modi hēndi prout excellentior ḥs redditur ex hoc q aliqđ donū ceteris excellentius possidet: t ex hoc inordinate ferf eius appetitus in ꝓpriā excellentiā: t fm hoc sumit quarta species supbie q est qñ ḥs ceteris despectis singulariter vult videri: sicut amans supbissimi: vt pz in Hester. ¶ Hic q̄ri pōt: vtrū superbia sit pcm mortale: pīertim cu sup illud. s. Deus meus si feci istud: dicit glo. vbi pcm qđ est supbia: si ergo supbia esset pcm mortale tūc omne peccatū esset mortale. Ad hoc dicit scūs Tho. ibi dē: q supbia hūilitati opponit: hūilitas aūt ꝓprie respicit subiectionē hois ad deū: iuxta illud. s. De. v. Hūiliamini sub potēti manu dei: t ecōtra supbia ꝓprie respicit defectū huiusmodi subiectionis: fm. s. q aliqs se extollit supra id qđ est sibi pīfixū fm diuinā regulā vel mensurā: q id qđ dicit aplus. Nos aūt nō imensuz gliamur f fm mensurā quā mensus est nobis deus. t ideo dicit Eccī. x. q initiū supbie hois est apostatare a deo. f in hoc radix supbie ꝯsiderat q hō aliqualiter nō subdit deo t regule ipsius: manifestū est aūt q nō subiici deo. hz rēnem peti mortaliter: q hoc est auerti a deo qđ est formale t cōplentū peccatū: vñ ex ipa auersione a deo habet maximā grauitatē peccati: q in alijs petis homo auertit a deo: vel ꝓpter ignorantiā: vel ꝓpter infirmitatē. vel ꝓpter desiderium cuiuscūq boni alterius: f supbia habet auersionē a deo: ex hoc ipso q nō vult deo t eius regule subiici. Unde Boetius dicit: q cum oia vitia a deo fugiāt: sola supbia se deo opponit. Hinc Jaco. iij. dicit. q deus superbis resistit. t Eze. in moralibus: euidentissimū signū reprobor est supbia: t ecōtra hūilitas elector. Cum igit auerti a deo t eius pceptis qđ est quasi ꝯsequens in alijs peccatis: p se ad supbiā ꝓpriet: cuius actus est cōtemptus dei: t id qđ est p se semp est potius eo q est p aliud: cōsequens est q supbia sit grauissimū peccator fm genus suū: sicut ñ in alijs q ex suo genere sunt mortalia: puta in fornicatiōe t adulterio sunt aliq motus q sunt peccata venialia ꝓpter ee imperfectionē: q: sex pīuentūt rōnis iudiciū: t sunt pīter eius ꝯsensum: sic etiā circa supbiā accidit q aliq mot supbie sunt petā venialia dū eis ratio non ꝯsentit: t qđ dictū est supra: q supbia est vle peccatū. hoc non intelligitur

m suã essentiã:sed p quãdã redundantiã in ꝯtũ sez er supbia possunt oiri omnia peccata. Nec sequit q omnia peccata sunt mortalia:sed solũ qñ oriunt ex supbia. Q si obyciť ꝯto peccatũ aliqñ difficiliꝰ cauet:tanto videt esse leuius:sed supbia difficilime cauet: qz sicut Augꝰ.in regula dicit. Cetera peccata in malis operib9 exercent vt fiant:supbia vero bonis operib9 insidiat vt pereãt. Ad hũdet Tho.vbi.s. q peccatũ aliqñ difficile cauet dupliciter: Uno mõ ppter vehementiã impugnationis sicut ira vehementer impugnat ppter suũ impetũ:t adhuc difficiliꝰ est resistere cõcupiscentie ppter eius cõnaturalitatẽ:vt dicit i.ij. Ethicoz.t talis difficultas vitandi peccatũ peccati grauitatẽ diminuit:qz ꝯto quis minoris impugnatiõis impetu cadit tãto grauius peccat:vt dicit Augꝰ. ¶ Alio mõ difficile est vitare aliqñ peccatum ppter eius latentiam:t hoc modo superbiã difficile est vitare. quia ex ipsis bonis occasionẽ sumit:t ideo signant dicti Augustinus q bonis opibus insidiat. Et in ps.9z. Jn via hac q ambulabã abscõderunt supbi laqueũ mihi:t ideo supbia surrepẽs occulte nõ habet maximã grauitatẽ anteq̃ p iudiciũ rationis dephendat:sed postq̃ deprehensa fuerit p rõnem tunc facile euitat.tum ex cõsideratiõe proprie infirmitatis sm illud Ecclesiasti.x. Quid supbis terra t cinis:tũ etiã ex cõsideratiõe diuine magnitudinis sm illũ Job.xv. Quid tumet cõtra deũ spiritus tu? tũ etiã ex imperfectiõe bonoꝝ de quibus superbit. Esa.xlvij. Quasi pannus menstruate omnes iusticie nostre:t ps. Non intres in iudiciũ cũ seruo tuo dñe:qz non iustificabit in cõspectu tuo om.viuẽs. Et ideo si nunc nõ resistit deteriꝰ est omni vitio. Unde Jsido. ó summo bono dicit:omni vitio deteriorẽ esse supbiã: seu ppter quod a summis personis t primis assumit seu qñ de opere iusticie t virtutis exoritur minuiq̃ culpa eius sentitur: nã labes est tam detestanda q dominus hominem in alia scandalosa petã labi permittit vt vel sic supbiã eius curet. Unde Aug.xviij.de ci. dei dicit. Audeo dicere supbis vtile esset cadere in aliqñ apertũ t manifestũ peccatũ: vñ sibi displiceant que iam sibi placẽdo ceciderunt salubrius em petrus displicuit qñ fleuit ꝙ sibi placuit qñ presumsit:hoc dicit t sacer ps. Jmple facies eoꝝ ignominia t querent nomẽ tuũ dñe. Sic plerũq̃ labi permittit supbiã in luxuriã q notabilis omnib9 est:qm̃ p se tum turpis est t m̃ dispẽsante deo supbia minor:sed qui dannet supbia t non sentit labit in carnis luxuriã:vt p hanc humiliatus a cõfusione exurgat. Unde sicut medicus sapiẽs in remediũ maioris morbi patit infirmũ leuiorẽ morbũ incidere:sic etã supbie peccatũ grauius esse ostendit ex hocipso q pro eius remedio deus permittit hominẽ in alia peccata ruere.hec Tho.vbi supra. Q Deinq̃ q ri põt quot sunt gradꝰ supbie. Ad hoc rñdet cõpẽdiũ theologie li.iij.c.xv.q sm Berñ.xij. sunt quoq̃ numerus sic accipit: naz sex primi gradus determinant sm iniuriam primicui par esse debz.quattuor alij determinant sm iniuriã q fit homini superiori:t deo vltimi determinant ꝯtũ ad iniuriã que deo fit immediate hoc ideo dicimus:qz t superiores gradus in deũ redundant sed mediante primo: et vocant gradus: qz fit a minori pgressus vsq̃ ad maius:nam iniuria que est respectu paris est minor:illa vero que est respectu superioris est maior.t illa q est respectu dei est maxima.t hos gradus ponit Berñ.in lib.ó gradibus humilitatis p oppositũ contra .xij. gradus humilitatis q ponunt in regula beati Benedicti. ¶ Primus gradus supbie vergens in iniuriã primi est curiositas: per quã aliqs curiose t inordinate vbiq̃ circũspicit. Unde Grego.xxxiij.moza. Supbia cũ exterius vsq̃ ad corpus extendit prius per oculos iudicat.hinc ps. Dñe nõ est exaltatũ cor meũ tc. Eccli.xxiij.orat dicens. Extollentiã oculoꝝ ne dederis mihi:nec solũ signũ est superbie sed t inuerecũdie: pcipue in mulieribus t iuuenib9. Unde Eccli.xxvij. Fornicatio mulierũ in extollentia oculoꝝ t in palpebris eius cognoscit:cui opponitur in regula beati Benedicti primus gradus humiliatꝯ qui est corde t corpore semp humilitatẽ ostẽdere defixis in terram aspectib9: nõ tñ q virtus aliqua cõsistat in exteriorib9 exhibitionibus:sed principaliter in interiori electiõe mentis:vt patz p phm in li.Ethicoz:t ideo virtꝰ humilitatis proprie cõsistit in interiori motu quẽ si nõ sentit frustra in exteriorib9 ostendit: quia vt dicit Eccli.xxix. est qui nequiter se humiliat.t interiora eius plena sunt dolo. ¶ Secundus gradus est leuitas mẽtis sm quã homo supbe se habet in verbis.pmptus ad contentiões defendendo ptẽ suaz. Unde cõtẽto ponit filia inanis glorie a beato Gre-

go.xxxj. moralis de qua videbit in sequentibus. Contra quā ponit secūdus gradus humilitatis. scz vt pauca verba t rationabilia quis loquat: non clamorosa voce: pserim inter maiores: sapientiores t seniores: nec excedat modū in loquendo. Eccl.xix. Qui odit loquacitatem extinguit malitiā. sicut econtra in multiloquio non deerit peccatū: t vir linguosus nō diriget in terra. ¶ Tertius gradus est ineptā letitia: t intelligitur de vaga letitia t incōposita: pserim in risu t chachinno: t generaliter in oībus que pinent ad ineptā letitie signa in diuersis letitiaris gestibo. Eccl. xxi. Fatuus in risu exaltat vocem suā: vir autem sapiens vix tacite ridebit. Ineptia vero letitia filia est gule: vbi de ea plenius videbitur: Cōtra quā ponitur tertius gradus humilitatis: scz vt nō sit facilis aut promptus in risum: nec mireris q superbia se cunctis gradibus humilitatis opponit. Quia dicit Gregorius. xxxij. moza. q superbia nequaq̄ est vnius virtutis extinctione contenta: sed per cuncta animę membra se erigit: t quasi generalis t pestifer morbus corpus omne corrumpit. t ideo dicit Ysido. Quod superbia est ruina omniū virtutū. inquantū scz abunt ipsis virtutibus ex ipsis sumens occasionē superbiendi: sicut t quibuslibet alijs rebus ad extollentiā pertinentibus. ¶ Quartus gradus est iactantia qua scz verbis se conat extollere: t procedit ex superbia sicut ex causa interius motiua impellente. Ex hoc em̄ q mentis supra se parrogantiā elevat: pungit plerumq̄ q exterius maiora quedā de se iactat: sicut Luc. xviij. de se phariseus dicit: nō sum sicut ceteri hominū Cōtra quē ponit quartus gradus humilitatis: q est taciturnitas vsq̄ ad interrogationē: nec pueniat tempus loquendi sicut psulit Ecclesiasti. xxxij. dicens: Adolescens loquere in causa tua vix cū necesse fuerit. Si bis interrogatus fueris habeat caput responsum tuum. Quintus gradus est singularitas: cū scz quis in suis operib vt puersatiōe recedit a via cōmuni: quā sancti patres instituerunt: quo scz quis appārere sanctior vult ceteris: q qui facit qō nemo mirant oēs. Hec est vera pessima q vineā sacre relegionis plurimū deuastat. iuxta illud. s. Et singularis fertis depastus est eā. Et potest dici nouitatū psumptio: que secta facta quidē vera: sed habentia quādam admirationē: per que nitit ostendere pprā excellentiā vel sanctitatē. Contra quā ponit quintū gradū humilitatis qui est tenere qō habet cōmunis rēgula monasterij. ¶ Sextus gradus est arrogantia: per quā quis se pfert alijs in corde. Cōtra quā ponitur sextus gradus humilitatis qui est se credere t pnunciare cunctis viliorē. ¶ Septimus est psumptio per quā se aliqs reputat se sufficientem ad maiora. Cōtra quā ponitur septimus gradus humilitatis: q est ad oīa se inutilē t indignū confiteri t credere: sicut Moyses a dño vocatus in ducē isrl. Exo. iij. se excusauit. ¶ Octauus est excusatio vel defensio peccōz: qō se rens in se pū. dicens. Non declines cor me. in ver. ma. ad ex. tē. Contra quā ponitur octauus gradus humilitatis q est pfessio peccatoz nō facta: cū scz ab alijs reprehendit. Unde pfequit pū. Corripiet me iustus tē. ¶ Nonus est similata confessio: per quā scz aliquis non vult subire penā pro peccatis q simulate confitet. Cōtra quā ponit in duris t asperis pro obedīa patientiā amplecti. ¶ Decimus est rebellio: scz contra superiorem: cui opponitur obedientia qua regulat voluntatē suā secūdum superioris arbitrium. ¶ Undecimus est libertas per quā homo delectat libere facere qō vult: cui opponitur vndecimus gradus humilitatis qui est q homo nō delectat facere ppriam voluntatem. ¶ Duodecimus est consuetudo peccandi que implicat dei cōtemptū cui opponitur timor dei quo memor est oim que precepit deus. Ad laudem eius tē.

¶ De eminētia virtutis humilitatis: t qualiter hūiliare sit actus facilior.

¶ Sermo xx.

In facies omnem similitudinem tē. Ad maiorem autem euidentiam dictorum graduū tam humilitatis q̄ etiam superbie. ¶ Primo queri potest vtrum humilitas sit maxima vel potentissima virtutū: pserim cū dicit Augst. in lib. de vera religione: q tota vita christi in terris per hominē quem suscipere dignatus est disciplina morum fuit: t christus pcipue suam humilitatem' proposuit imitandam dicens. Matt. xj. Discite a me tē. Hinc etiā dicit abbas Effrem. Fili pre omnib humilitatē studeq̄ est omniū virtutū sublimius: vt ad perfectionis fastigiū possis ascendere: cūcte em̄ institutiones non aliter nisi per humilitatem implent t multorum temporū labores per su-

perbiam in nihilū reputabunt. Vir humilis deo est similis ⁊ templo pectoris sui gestat eū: superbus aūt cū deo sit odibilis diabolo est similis.hec ille. Ad hoc rñdet sanctus Tho. secunda secūde.q.clxj. Quod bonū humane virtutis in ordine rationis consistit: que principaliter attenditur respectu finis: ⁊ ideo virtutes theologice que finem vltimū habent p̄o obiecto sunt ponissime. Secundario vero attenditur ꝓout scōm rationem finis ordinantur ea que sunt ad finem: ⁊ hec ordinatio consistit essentialiter in ipsa ratione ordinante: participatiue vero in appetitu per rationē ordinato: quā quidem ordinationem vniuersaliter facit iustitia p̄sertim legalis: humilitas autē facit hominem ordinationi bene subiectū in vniuersali quantū ad omnia: quelibet vero alia virtus quantū ad aliquam materiā specialem. Et ideo post virtutes theologicas ⁊ virtutes intellectuales: que respiciunt ipsam rationem: ⁊ post iustitiam p̄cipue legalem potior est ceteris humilitas. Ideo tamē christus p̄e ceteris virtutibus humilitatē nobis commendauit: q⁹ per eam maxime remouentur impedimentū humane salutis: q̄ consistit in hoc ꝙ quis ad celestia ⁊ spiritualia tendit: a quibus impeditur dū in terrenis magnificari studet. Hinc dominus vt decenter impedimentū salutis auferret exteriorem celsitudinē cōtemnē dam p humilitatis exempla monstrauit. Et sic humilitas est quasi quedā dispositio ad libex accessum hominis in spiritualia ⁊ diuina bona. Sicut igitur perfectio potior est dispositione: sic charitas ⁊ alie virtutes quibus hō directe mouet in deū potiores sunt humilitate. Nihilominus tñ humilitas inter oēs virtutes laude dignissima p̄dicat: singulariter dicēte Bernū. in epistola quadā. Quod nulla splēdidior gēma in omni p̄cipue ornatu summi pontificis q̄s humilitas: nempe si amittat illa: virtutū aggregatio non nisi ruina est. Et ad hoc possunt sex rationes assignari. Prima est: q⁹ humilitas est vnicum fundamentū oim virtutū: sine quo nullū edificiū spirituale p̄t erigi: de q̄ dicit Job. cassi. li. xij. de spū superbie. Nullo modo poterit in anima nostra virtutum structura consurgere: nisi prius iactata fuerint vere humilitatis in corde nostro fundamenta: que firmissime collocata perfectionis ⁊ charitatis culmen valeant sustinere. Sine qua etiam humilitate nec purgatio peccatorum: nec emendatio morū: nec consumma-

tio virtutū poterit comprehendi. hec ille. Et Augu. de ver. do. Cogitas magnā fabricam construere celsitudinis: de fundamento prius cogita humilitatis: de quo etiā fundamento Tho. vbi supra lucidius declarat dicēs. Qō sicut ordinata virtutū congregatio p quandā similitudinē edificationi comparat: sic etiam id qō est principium in acquisitione virtutum fundamento comparat: quod primū in edificio tangitur. Virtutes autem a deo vere infundunt: primū igitur in acq̄sitione virtutū accipi p̄t dupliciter. Vno modo p modū remouentis phibens: ⁊ sic humilitas primū locū tenet mō: quum superbiā expellit: cui deus resistit ⁊ p̄bet hoiem subditū ⁊ supra paulū ad suscipiendū influxū diuine gratie: mō quum euacuat inflationem superbie: q⁹ dicit Jaco. iij. Deus superbis resistit humilibus aūt dat gratiam: ⁊ scōm hoc humilitas dicit spūalis edificij fundamentū. Alio modo est aliqd primū in virtutibus directe: per qō sc̄z iam ad deum accedit: primus aūt accessus ad deū est fides: scōm illud ad Hebre. xj. Accedentē ad deum oportet credere: ⁊ scōm hoc fides ponitur fundamentū nobiliori modo q̄ humilitas. ¶ Secūda ratio est: quia humilitas non solū est fundamentū sed etiam radix virtutum sine qua radice ois virtus arescit. Vnde Grego. xxvij. moza. Quia enim origo omnium virtutū humilitas est: alia in nobis virtus veraciter pullulat: que in radice prop̄ria id est in humilitate perdurat: a qua nimirū si abscidit arescit: q⁹ vuiscantē se in intimis humorem charitatis perdit. Prō quo sciendū scōm naturales qō os facit in animalis corpore: hoc facit radix in corpore arboris vel herbe: nam qō sibi conueniens est attrahit de humore ⁊ attractū per poros quasi per venas transmittit ad nutrimentū plante. Et licet virtusq⁹ arboris ⁊ plāte radix est pars despectior: tamē virtusq⁹ mater est ⁊ nutrix. Sic etiam humilitas ceteris virtutibus despectior mater est ⁊ nutrix omniū virtutum. ¶ Quod si q̄ris que sit radix ⁊ nutrix humilitatis Rñdet Tho. vbi. s. Quia humilitas essentialiter in appetitu consistit scōm q̄ aliqs refrenat impetū animi sui ne inordinate tendat in magna. Regulam habet in cognitione vtiq⁹ aliquis non se existimet esse sup id qō est ⁊ vtiusq⁹ primū principiū ⁊ radix est reuerentia qua q̄s interius habet ad deū q̄ se totaliter subiicit deo: ⁊ p̄ter deū et alijs būilando se subiicit. Et hec radix būi-

lis subministrat humore diuine gre: q; humilib⁹ dat gratā. Vñ Aug. dic̄. Si humilis et quietus nō fueris nō poteris in te habere gratiā scīsp̄us subministrat mīq; succū charitatis q; sm Augu. Dū mens humana hūiliatur in nūc: pfecto ip̄a in amore celestiū inflāmatur: inducit em̄ in animā charitatē sicut fera filiū. Vnde Aug. Quāto sumus a nimore superbie remotiores tanto sumus dilectione pleniores. ¶ Tertia ratio est q; hūilitas est via q̄ ducit ad patriā p veritatis agnitionē z inhesionez. Vñ Bern̄: de gradibus humilitatis. Ego sum inq̄t via veritas z vita. Vbi dicit humilitatē q̄ ducit ad vitatē: altera labor: altera fructus labor⁹ est. z hāc viā imitari docuit cuz dixit: Discite a me q; mitis sū z humilis corde. Vñ Aug. sup Iohem. Excelsa est patria humil⁹ est via: ḡ q̄ nīt patriā q̄d recusat via am: ambula igit̄ p christi humilitatē vt venias ad ei⁹ eternitatē. vis capere dei celsitudinē p̄ius cape eius humilitatē: altus est deus: si te erigis non tāgis illū: si te humilias descendit ad te: hec ille. Qualiter aūt hūilitas attingit vitatē: oñdit abbas Ioyses in collatiōibus patrū dicēs: Vera discretio nō nisi vera hūilitate acq̄rit: cuius hūiliatiz hec erit p̄ia pbatio. Si vniuersa nō solū q̄ agēda sunt: sz cīa q̄ cogitant reseruantur senior⁹ examinationi: vt nihil quis suo iudicio credēs illor⁹ p oia diffinitiōib⁹ acq̄escat: z q̄d bonū vt malū debeat iudicare eor⁹ traditione cognoscat. hec ille. Ex q̄bus ꝯcludit q; vera hūilitas cōfert expimentalē discretionē virtutū z vitior⁹: q̄ nō solū residet in intellectu sz etiā in affectu: q̄tuz ad seq̄lā ois boni z fugā ois mali. ¶ Quarta rō est: q; hūilitas ē caput oim virtutū. Dic̄ ei Aug. q; hūilitas est caput oim virtutū: z obtinet p̄imatū z principatū cetera⁹ tā q̄ ipsa rū p̄tuatrix. i eo q; ip̄a ē pseuerātie p̄prie coadiutrix. hec ille. Caput ei sm Isid. dictū est ab accipiēdo. eo q; omnes sēsus z nerui de illo accipiāt est enim caput nobilio⁹ oib⁹ mēbr⁹: vtpote gubernaculū totius corporis existēs: influēs illi perfectionem siue virtuz ad p agendas suas sensibiles actiones: sic ēt hūilitas oib⁹ virtuosis z virtutib⁹ influit pfectionez dei ficate intētionis: ac gustū experimētalem spiritualis agnitionis z cōsolationis Vñ dñs in euange. Confiteor tibi dñe pat celi z tre: q̄a abscondisti hec. haud dubiū quin secreta experimēta veritatis a sapiētib⁹ z prudētibus. i. superbis z reuelasti ea paruulis. i. humilib⁹. ¶ Quinta rō ē: q; hūilitas nos p̄mo deo gratos effic̄ z mēti nr̄az ad celestia ꝯtēplanda ac p amore rē amplectēda efficacit̄ illumiat z inflammat: Vñ q̄stū ad p̄mū dic̄ Aug. q; nihil nos ita ḡtos efficit deo sic̄ hūilitas: z iō respexit deus hūilitatē ancille sue. Nam sm Bern̄. placuit q; ẏgo: sz ꝯcepit q; hūilio: z strez audeo dicere. Sine hūilitate nec marie ẏginitas placuisset. Quātū ẏo ad sc̄ām z tertiū dic̄ Richard⁹ de sc̄o vic. ip̄a nāq; hūilitas sola ē q̄ mentē diuio accēdit lumie celesti q̄q; inflāmat desiderio z amore. Q̄ si obijcis ēt multos superbos illustratos ee lumie scīe dicente ap̄lo. Scia inflat. charitas aūt edificat. Ad h̄ rñdet Tho. sc̄da sc̄de. q. clxij. exponēs illū Greg. xxij. mora. Obstaculū vitatiz tumor mētiz est: q; dū inflat obnubilat Duplex inq̄t ē cognitio vitatiz. Vna ē pure speculatiua: z hāc idirecte superbia impedit. s. cāz subtrahēdo. superbus ei nequit deo suā intellectū subijcit vt ab eo vitatiz cognitionē recipiat sz illū Dan. xj. Abscōdisti hec a sa. z p̄u. i. supbis q̄ sibi sapientes z prudentes videt: z reuelasti ea paruul. i. hūilib⁹: nequit ēt ab hoib⁹ addiscere dignāt. cū m̄ Ecci. vj. dicat. Si inclinaueris aurē tuā. s. hūlit̄ audiēdo accipies doctrinā: q; si post adeptā scientiā vl sapiam q̄s superbiat: nunc de eo dic̄ Greg. xxvij. mora. Sūma cura pudendū est ne accepta sapia cū ignorantie tenebras illumiat: lumen hūilitatiz tollat z iā sapia ee neq̄at: q̄ z si virtute locutiōis fulgeat: elatiōis tñ velamen cor eloq̄ntis obscurat hec ille. Alia ẏo cognitio vitatiz ē affectiua: z talē cognitionē vitatiz superbia directē impedit: q; superbi dū delectāt i excellētia p̄pria: vitatiz excellētiā fastidiūt. Hic dic̄ Greg. xxij. mora. q; superbi z secreta q̄dā intelligenda peripiūt. z eor⁹ dulcedinē expiri n̄ p̄nt: z si nouerit quō sūt ignorāt quō sapiūt. hec ille: Vñ z puer. xj. dr: Vbi hūilitas ibi sapientia. Sexta rō ē. q; cū hūilitate dulcorāt z p̄dūnt z sapida reddūt oia genera virtutū z operum virtuosor⁹: Vñ dic̄ Hug. li. iij. de claustro aie Discite a me q; mitis sum z humilis corde. z inuenietis requiem animab⁹ vr̄is: ecce mel hūilitatiz cum dulcedine māsuetudinis: sicut enim mel cōcordat i cōfectionib⁹ medicie cū omnibus diuersitatibus speciez: sic et humilitatis dulcedine cōdiuntur omnia genera virtutum. hec ille. Cum igit̄ humilitas est tā singularis gemma virtutum ad hāc salubriter acquirendam vnusquisq; tota sollicitudine i uigilet: p̄sertim cū non sit actus homi facilior

ꝯ humiliare se vrpote ad quez natura incli-
natur. sicut natura lapidis est descēdere de-
orsum qñ non tenet ab aliquo: homo em̄ ꝯ-
tū ad vtrāq; naturā. s. spiritualē z corporalez
ad humilitatem inclinatur: qz anima tenet infi
mū locū z gradū inter spūales substātias: inf
quas natura diuina est suprema: natura an-
gelica est media: z humana est vltima. z cor-
puser elemēto terre formatū est qđ est elemē
tum infimū: immo de limo terre: vt nunq; p-
sumat sapere nisi infima: id est humilia. nam
qui studēt non alta sapere sed būlibus cōsen
tire: nunq; inuenient resistentiā. Non em̄ resi
stit humilis: qz humiles inter se faciēt discōue
nientiā: nec superbus: qz cū humili habet quod
querit. s. sup alios apparere. ¶ Insuper
q̄nq; sunt q̄ nos ad humilianonē iducūt. Pri
mū est pfiendi tarditas: qz multi infra. xx.
annos vix se pfecisse percipiunt: sicut filij israel
in spacio. xl. annoz vix quinq; dietas in deser
to pfecerūt: in vltimo anno vicinores existen
tes terre egypti ꝯ terre promissionis. Secun-
do deficiendi pnitas: cū ad sibilum veri ple-
rūq; reciduare dinoscuntur: fragile est vitrū
qđ casu frangit: fragilior tela aranee que fla
tu rumpit. sed hō fragilissimus ē q̄ solo visu i-
terimit: Tertiū est casus assiduitas: quia se-
pties in die cadit iustus z resurgit: vt dicitur
Prouerb. xxiiij. Quantum resurgēdi difficul-
tas tam a mortali ꝯ a veniali. Quintū statꝰ
nostri dubietas: qz dicit Eccla. ix. Nescit hō
vtrum amore an odio dignus sit: q̄ si amore
dignus fuerit: nescit vtrū manebit. igit sp būi
liet animā vt inueniat gratiā. Ad laudem.

¶ De signis exterioribus humilita-
tis z supbie vt cōmuniter foris indi
cant cordis appetitum. Ser. xxi.

Qui facies omnem simili-
tudinem z̄c. Exod. xx. Viso vtrū
ꝯ de humilitate in generali: iam
in speciali de illius gradibus prosequendum
¶ Pro quo sciendum: q̄ humilitas triplex
distinguitur. Quedam est in exteriori ostēsio-
ne. quedam in intellectuali cognitione. que-
dam etiam i interiori affectione z ad hec tria
reducuntur. xij. gradus humilitatis. excepto
q̄ duodecimus gradus. s. timere deum z illi
subiici ad ipsam radicem humilitatis vere
magis pertinere videatur. vt tactum est i ser-
mone precedenti: ecē tra vero superbia colit
in exteriori ostensione. in ꝓpria reputatiōe. z i

interiori affectione prout in prosecutione cla-
rius patebit. ¶ Primo igitur videndo de ex
teriori ostensione būilitatis queri potest. vtr
in exterioribus actibus potest esse humilitas
presertim cum humilitas ab infimis sumit ex
ordium z radicem sicut z cetere virtutes. nec
est aliqua vera virtus nisi radicata fuerit in
affectu cordis. Ad hoc respondet Tho. scōa
scōe. q. clxv. q̄ humilitas essentialiter consistit
in appetitu: fm q̄ aliquis reseruat impetum
animi sui ne inordinate tendat in magna: sed
regulam habet in cognitione vt se non existi-
met esse supra id quod est. Ex interiori tamē
dispositione humilitatis procedunt signa que
dam exteriora in verbis factis z gestib: quī
bus id qđ internus latet manifestatur. sicut z i
ceteris virtutibus accidit. Nam ex visu cogno
scitur vir z ab occursu facies sensatus vt dicit
Eccī. xix. Et ideo in dictis. xij. gradibus hū-
litatis ponit aliquid quod pertinet ad eius ra-
dicem. s. q̄ homo deū timeat z memor sit om
niū q̄ precipit. Ponuntur etiā aliq̄ pertinēa ad
refrenationē appetitus: ne in excellētiā ꝓpriā
inordinate tendat. Ponuntur inquā aliqua
pertinentia ad estimationē hominis cognoscen
tis suum defectum. Ponuntur denicq; quedā
pertinentia ad exteriora signa būilitatis latē-
tis: z hec signa q̄ñq; sunt vera: quandoq; fal
sa z ficta. ¶ Pro quo sciendū fm Tho. vbi
s. q̄ hō ad humilitatez dupliciter peruenire
potest. Primo quidē z principaliter p donū
diuine gratie: z sic ab interioribus sumit exor
dium: ita q̄ ab interiore dispositione būilita-
tis pcedunt exteriora signa humilianonis: z
tunc semper sunt vera: qua humilitas fm q̄
virtus est: importat quandā laudabilem dete
ctionē ad ima: que detectio consistit principa
liter in interiori electione mentis secundario
vero in exterioribus signis. Secūdo ꝓo ad
humilitatē puenire potest dispositiue p huma
nū studiū: p quod homo primus exteriora cohi
bet: z postea pungit ad extirpandū interiorez
radicem superbie. Dicit enim Bern̄. i episto
la quadam q̄ humiliatio est via ad humilita
tem sicut patientia ad pacē. sicut lectio ad sci
entiā: si & virtutem appetis humilitatis via
non refugias būliationis: hec ille. Sed hec
exterior humiliatio non semp est vera: qz fie
ri pōt quatuor modis. ¶ Primo nāq; quis
imis inheret inuite: pura cū alio deijcit: z tūc
būilitas nō est virtus sed pena: de qua dicit i
ps̄. Humiliauerūt in cōpedibus pedes eius nisi

raliter humiliatus ꝺ necessitate faceret virtu: tē pro dei amore ppriā applicans voluntarē sicut christus in cui⁹ psona dr in ps. Impro: periū expectabit cor meū t miserā. Secūdo vero q̄s imis inberet ficte.s.nō mēte sed solū fm signa exteriora.t talis humiliatio non est virtus sed vitiū:ꝺr em Eccī.xix. Est q̄ nequi ter se hūiliat.s.fm exterius t non interius:vbi principaliter residet hūilitas:t interiora ei⁹ a.intērio t desiderū plena sunt dolo:sez simu lata nequia t hypocrisi. Cōtra q̄s dicit Hie: ro.in epla ad celantiā:humilitatē seq̄re:nō q̄ ostēdit atq; simlat gestu corpis:aut ficta vo ce ꝓbor.sed q̄ puro cordis affectu exprimit: aliud em est virtutem habere:aliud ꝓtus si: militudinē:multo illa deformior est superbia:q̄ sub q̄busdam signis humiliatis latet:nescio em quō turpiora sunt vitia:cū virtutū spē ce: lant.hec ille. ¶ Tertio pinde q̄s imis inberet stolide.s.cui honorē suū nō itelliges:cōpa: rat se iumētis insipientibus t similis efficit il lis se subiiciendo peccatis t rebꝰ vilibꝰ:sicut multi nihilipendūt ppriā infamiā vt sequātur ppriā cōcupiscentiā se p hoc accusare conan: ter:q̄ amore despectiōis t humiliatiōis hec equanimit tolerāt. Cōtra q̄s ꝺr in decre.xj.q iij.c. Nō sunt audiēdi siue viri sci siue femine q̄ cū rēpbendunt in aliqua negligēta: ꝓter quā fit vt in malā vestātiūspitionē:vnde vitā suā longe abesse sciāt:dicūt cora deo sibi sufficere conscientiā suā estimationē hominū:non solū impudenter verūetiā crudeliter ꝓtenen tes:eū occidātanimas alioꝝ siue blasphemā tū viā dei:q̄bus fm suā suspitionē q̄si turpis q̄ casta est displicet vita seroꝝ:vt excusatione imitātium nō q̄ videt sed q̄ putāt t infra:no bis em necessaria est vua nra alijs fama nra hec ille. Quarto denicꝭ q̄s imis inberet vera citer t meritorie:n ꝯ solum exteriorū ostensiōe sed etiam corde:t de his psequēdum est i ps̄ti sermōe. ℞ Pro q̄ sciēdū q̄ hec hūiliatio exterior duplicīter ostendi potest.s.in opere et locutione: In opere igit triplicīter ostenditur ¶ Primo extollētia oculoꝝ reprimēdo:quia fm benedictū primus gradꝰ hūilitatis ē cor de t corpore semp humiliratem ostēdere:de: fixis in terrā aspectib⁹:quia fm Tho.vbi.s. Extollentia oculoꝝ est quoddā signum sup: bie inq̄tum excludit reuerentiam t timorem Consuerunt em timentes t verecūdantes maxime oculos deprimere:q̄si nō audentes ꝯ alijs comparare: Unde in ps. Dñe non ē exaltatū cor meū tē.p totū. Et eccī.xxiij.cor sapiēs. Extollentia oculoꝝ meoꝝ ne dederis mihi. Ecōtra vero fm Grego.xxxiij.moral. Superbia cum exterius vsq; ad corpus ex: tendit:prius p oculos indicat:t hē primus gradus superbie q̄ dicit a be.Ber.curiositas:ꝺ qua dicit li.de gradib⁹ humiliatus. Vir puer sus annuit oculo:terit pede.digito loqtur:ac ex insolenti corporis motu recēs aie morbus deprehendit. Quādiu mēs a sui circūspectiōe torpescit incuria sui curiosam in alios facit:qz em seipsaꝝ ignorat foras mittit vt hedos pa scat:hedos q̄ppe q̄ peccm̄ significāt recte ocu los aureosq; appellaueri:qm̄ sicut moris p pec catū in orbe:sic p has intrat fenestras ad mē: tem. In his q̄ pascendis se occupat curiosus dū scire nō curat qualē se reliquerit int⁹.hec ille. Dicit em Greg⁹.ome.xxxvj. Super illꝺ iuga boum emi quinq;.Graue curiositatis vi tiū est q̄ dum cuiuslibet mentē ad inuestigan: dū vitā prius exterius ducit:semp ei intima sua absconditur:vt aliena scies se nescies:sic et curiosi animꝰ q̄sto perius fuerit alieni meriti tāto fiat ignarus sui.hec ille. Et ponit Bern. vbi.s.tria curiositatis exēpla. Primo de di na filia Jacob.q̄ dum ad pascendos hedos egredit vt videret mulieres alienigenas ipa patri t sua sibi ꝯiuges rapit. Secꝺo de eua q̄ in paradiso posita lignū vetitum curiosius inspexit. Cui Bern.quid tuā morte tā intēte iueneris:quid illo tā crebro lumia vagācia ta: cis:q̄d spectare libet qꝺ manducare nō licet: Oculos inquis tendo non manū:nō est inter dictū ne videā sed ne comedā. Ad qꝺ aplus j.Cor.vj.Omnia mihi licēt sed nō oia expe: dūt. Et si culpa nō est culpe tm̄ iudicū ē. Et si culpa non nō est:culpe tm̄ occasio ē: iudicil q̄dē cōmisse:t occasio cōmunēde. Tertio po: nit ꝺ sathana cui ait: In deliciꝭ paradisi dei positus es quid amplius querere debes:ple nus ergo sapiēta t perfectus decore altiora te ne quesieris:t fortiora te ne scrutatus fue: ris. Sta in te ne cadas a te:si ambulas i ma gnis t i mirabilibus sup te. Sed quid interi ex obliquo intendis ad aquilonem:Quid te tua miser curiositas ducit:vt presumptione singulari non dubites cunctis scandalum:in iuriam reg: facere dicens:Ponā sedē meam ad aquilonez t similis ero altissimo. Et infra velim tamen curiosius o curiose inquisitionē tue curiositatis inquirere:ponam inquis sedem meam ad aquilonem:nec hunc aquilonē cor

poꝛalem:nec sedem hāc cū sis spūs intelligo materialē:puto aūt p aquilonē repꝛobandos homines fuisse designatos:p sedē potestatez in illos ḝs vnq̄ in p̄sēna dei q̄sto ei vicinioꝛ tanto ceterꝫ pspicanoꝛ p̄uidēs:nullo de sapiē tie radio choꝛuscantes:nullo spūs amoꝛe feꝛ uentes velut vacuū reperis locū. Affectasti sup illos dñium ḝs quadā astutie tue claritā te pfundens malicie tue estibus inflāmares: vt quō altissimus sua sapiēna ac bonitate om nib⁹ filꝫs obediente p̄erat:ita t tu sup oēs fi lios superbie rex constitut⁹:ita eos astura ma licia regeres p qō altissimo similis esses:sed miroꝛ cū in p̄senna dei tuū p̄uideris p̄ncipa tū cur nō in eadē p̄uidisti p̄ecipitiū; Hā si p̄ uidisti q̄ isania fuit:vt cū tāta miseria cuperes p̄ncipatū:malēs misere p̄esse ḝs felicit subeē Sed credibilius est q nō p̄uidisti aut q dei bonitatē attēdens dixisti in corde tuo nō req rer:p̄pter qō o impie deū irritasti.aut qz viso p̄ncipatu ilaum i oculo superbie trabes erere uit q interposita trabē videre nō potuit:hec ille ipsim inf alia. Sic Joseph cū suā p̄uidis set exaltationē ñ p̄scuisti vēdicationē:ḝ⁹ pꝛioꝛ esset vēdicatio ḝs exaltatio:est enā oere stāda curiosita q defect⁹ alioꝝ diligētius in dagare:vt alioꝝ impfectiōc fm suā extimatio nē agnita liquans in primoꝝ p̄scientia culicē: t in sua camelū deglutiēs.temerario eos iu dicio p̄tēnat:ac in secreto mentis ipudēter se p̄ferat.qō est extremū malū:dic em Chꝛys. Hec facile repies quēq̄:nec patrēfamilias. nec clausti alē exp̄ē huius erroꝛis. Sunt em he diabolice temptationis insidie. Nam q se uere discunt aliena nunq̄ ꝓꝛioꝝ reatuꝝ veniam merebit.hec ille. ¶ Secundo vero ostenditur humilitas:inepiā lenciam t inoꝛ dinatum risum p̄primēdo:sicut superbia demō strat eadē frequentando. Cuius ratio est:qz semper humiles ea considerāt in quibus:ab alijs deficiūt. Hinc ꝺz eccl.vij. Coꝛ sapiēti ibi tristitia est. Superbi autem ea dūtaxat con siderant in quibus alios p̄ecellūt:t ideo sub dunt ibidem. Cor aūt stultoꝝ ubi letitia: Unde dicit Bern.vbi s.ꝓpꝛium t est sup boꝛum lena semper appetere t tristia deuitare Et ideo ex illa parte q̄ sua sibi vilitas t alie na excellentia monstratur:restringit curiosita tem:vt totū se transferat in contrariā partē:q tenus in quo ipse videtur p̄ecellere curios⁹ noret in quo alter p̄ecellit.semper dissimulꝫ vt dū deuitat quod triste putat leticia p̄tinue tur:t infra. Illū q eiusmodi est raro aut nūq̄ gementem audies:lachꝛymantē videbis pu tes si attēdas aut sui oblitū aut ablatū a cul pis. In signis securitas:i frōte hilaritas:va nitas apparet in incessu:pnus ad iocū.facilis ad risum:hec ille iter alia. ¶ Tertio ostendit omnē singularitatē fugiēdo:in vestib⁹:gestib⁹ t exercitijs vl opib⁹:sic ecōtra superbus eadez sectādo vt ceterꝫ excellēnoꝝ vl enā sāctioꝝ ap parear:nō religiōis amoꝛe sed ostēnatione.t p̄t dicta nouitatū p̄sumptio q ponit filia inanis gl̄ie:vt videbit infra:t h iō scōm Tho.scōa scē.q.clxxij.qꝛ finis inanis gl̄ie ē manifesta tio ꝓp̄rie excellēne:qō aliqñ fit p facta exterio ra que sūt vera habēna aliquā admiratiōnē tūc dicit nouitatū p̄sūptio q̄s homes solēt ma gis admirari q̄ imitari. Si ꝺo fit p opera fi cta vl falsa tunc dicit hypocrysis:t vtrunq̄ vitium est abominabile coꝛam deo. In verb̄ deniq̄ duobus modis ostenditur humilitas: Primo tempus loquēdi non p̄sumēdo:vt.s: taciturnitatē vsq̄ ad interrogationem conser uet.p̄cipue si adolescentioꝝ fuerit. Unde ec clesiasti.xxxij. Adolescens loquere in causa tua vix cum necesse fuerit:si bis interrogatus fueris habeat caput responsum suum. Ecō tra vero superbus est p̄cepa in loquendo. Dicit enim Bern.vbi.s.q inuenta occasio ne loquendi aut loquitur aut rūpit:plenus est em cum helu sermōibus t coartat eū spi ritus veri sui:p̄uenit interroganem:non q renti rñdet:ipse querit:ipse soluit:t verba col locutionis imperfecta p̄scidit:de singulis vir tutibus plenissime sed vanissime disputat.vt tu si audieris dicas:q ex abundantia coꝛdis os loquitur:si ad lubrica sermo conuertitur in his quanto assuetioꝛ tanto loquacioꝛ inue nitoꝛ.hec ille. Secundo vero modum loquē di non excedendo sed per iactātiā(de qua vi debitur infra)vel etiā p multa loquiuz. Dicit enim abbas Johannes monte sinai. Multi loquium est vane glozie cathedra.p quā sep sam manifestare ac pōpatice ꝓpalare naturā habet. Unde Bern.vbi.s. Dū superb⁹ quos dam suspicit supioꝛes:quosdam despicit infe rioꝛes t in alijs quidem videt qō inuidet.in alijs quod irridet.ide fit vt p mobilitate ani mi sui.modo per superbiam ad alta se erigat. modo per inuidiam in ima demergat.nunc p inuidiam nequiter tabescit.nunc p excellēna puerliter hilarescit. nonnunquam in altero vanus i vtroq̄ superbus existit.t has animi

vicissitudines.nunc pauca ꝛ mordacia:nunc multa ꝛ inania.nūc risu nūc luctu plena.semper vero irrationabilia indicant verba:hec ille inter alia.Ad laudem dei.

¶ De intellectuali proprie vilitatis agnitione/ꝛ qualiter ad illam pervenire quis valeat. Ser. xxij.

Dn facies omnem similitudinē ꝛc̄.Exod.xx. Expedit de exteriori humiliatis ostēsione:ā secundū psequamur scz de intellectuali cognitione vilitatis. ℣ Ad cuius evidentiā primo queri potest vtrū homo sm iteriorē actū anime se per humiliatem omnibus subīcere debeat:presertim cū dicat Augu.in li.de natura ꝛ gratia.Humilitas collocanda est in p te veritatis non in parte falsitatis.Et iterum Augu.sup Johannē.Cum humilitatis causa mentiris:si non eras peccator antequā mentireris:mentiendo efficeris quod vitaras:veritas in te non est nisi ita te dixeris peccatorē vt te eē cognoscas. Ad hoc rīdet Tho.sēda scē.q.clxj.ꝙ in homine duo considerari possunt:scz id qđ est dei:ꝛ id qđ est hominis.hominis aūt est quicqd pertinet ad defectū:dei vero quicqd pertinet ad salutem ꝛ pfectionē. sm illud.Ozee.xiij. Perditio tua ex te israel: tantummodo in me auxiliū tuū.humilitas ꝙ sicut supradictum est:propie respicit reverentiā.qua homo deo subīcit:ꝛ ex cōsequenti q subiicitur primo ꝓpter deū:qua propter non solū revereri debemus deū in seipso sed etiaz id qđ ē eius revereri debemus i quolibet primo:licet non eodem modo reverētie quo revereamur deū:Et ideo quilibet homo debet illud quod est suum in seipso subīcere ei qđ est dei in alio:vnde tali modo potest quis subīcere omnibus proximis ꝓpter deum.iuxta illud.j.pe.ij. Subiecti estote oi hūane creature propter deum:nec per hoc falsitatem incurrimus si preferamus id quod est:dei in proximo ei quod est ꝓprium in nobis:qz super illō philipen.j. Superiores meipsis arbitrātes. Dicit glo. Non hoc debemus estimare vt nos estimare fingamus:sed vere estimemus posse esse aliquod occultum in alio quo nobis superior sit:etiam si bonum nostrum quo videmur illo superiores esse nō sit occultū:potest etiam aliquid boni reputare esse in proximo quod ipse nō habet:vel aliquid mali in se eē quod in alio nō est:ex quo potest ei se subīcere per humiliatem.¶ Tria tamē sunt que ñ requirit humilitas. Primo non requirit humilitas vt aliquis id quod est dei i seipso subīciat ei qđ apparet esse dei in alio. Nam illi qui dona dei participant ea se habere cognoscāt: secundū illud.j. Corinth.ij. vt sciamus que a deo donata sunt nob:ꝛ ideo absq; preiudicio humilitatis possunt dona que ipsi acceperūt preferre donis dei que alqs apparēt esse collata:sicut dicit apostolus ad Ephes.iij. Qđ alys generationib; non est agnitum filijs hominuz sicut nūc revelatū sanctis apostolis ꝛc̄. Secundo non requirit humilitas ꝙ aliquis id quod est suum in seipso subīciat ei qđ est hominis in proximo. Alioquin oporteret ꝙ q̄libet se reputaret magis peccatorem quolibz alio:cum tamē apostolus absq; p̄iudicio humilitatis dicat Gal.ij. Nos natura iudei sumus:ꝛ non ex gentib; peccatores:¶ Tertio multo minꝰ requirit hūilitas ꝙ aliqs id qđ ē dei i se: subīciat ei quod est proximi a seipso. Cuius ratio est:quia hoc facere esset contra reverentiam dei eo quod est dei in nobis pertinet ad salutem:id aūt quod est proximi a seipso pertinet ad defectū. Esset imō contra reverētiā dei:vt bonū dei quod est in nobis submittere malo proximi quod est ex seipso. Esset enim in detrimentum illius cui se subīceret: qui ex hoc superbiret vel contēneret. Augu. enim dicit in regula:ne dum nimium servat humilitas regēdi frangat auctoritas. ¶ Ad maiorem tamē evidentiam sciendū:ꝙ vt dicē. Rich.de sancto victore. Differentia est inter humilitatem ꝛ humiliationē. Humilitas ēm est virtus qua quisq; sibīpsi vilescit interius coram oculis dei. Humiliatio vero est virtutis effectus quo quisq; seipsum abiicit exterius in oculis proximi. Aliud enim ē humilem esse:aliud est humiliter se habere:illud pertinet ad disciplinam mentis:istud ad disciplinam corporis:illud est humilitatis:istud est humiliationis.hec ille. Hec aūtē humilitas cognitionis trib; gradib; humilitatis ptingit.¶ Primus ē ꝙ proprios defectꝰ recognoscat ꝛ cōfiteat:ꝛ est octauus gradus in ordine quem ponit bea. Benedictꝰ q etiā gradꝰ a precellentissimis viris diligentissime colit:ita vt se credant nūq; proficere:sed in omnibus deficere se doleāt:de qb; dicit Rich.de scto vic. O vir perfectū sūmaq; humilitate fūdatū:q sp̄t ꝛ

festinãdo proficere: ꝛ pficiẽdo festinaꝛ: ꝛ hãc silu humilitatẽ seruare vt sp pficiat. ꝛ mĩ nec pfectiõis inina se habere credat. Sed obũci põt ꝙ humilitas tm videt eẽ ipfectoꝝ ꝛ nõ pfectoꝝ qz deo q̃ pfectꝰ ẽ nõ cõuenit humiliaꝛ ri: vtpote q̃ nulli subũci põt. Ad ꝟ respondet Tho. vbi. s. ꝙ aliq̃d dicit eẽ pfectũ dupliciter Vno mõ simpliciter in q̃ sez nullus defectus inuenit: nec fm naturã nec p respectũ ad aliq̃d aliud: ꝛ sic solus deꝰ ẽ pfectus: cui fm naturã diuinã nõ cõpetit humilitas sed solũ fm naturã assumptã: Alio mõ ꝑt dici aliq̃d pfectũ fm q̃d: puta fm naturã suã vt̃ scõm statũ vt̃ ipa: ꝛ ꝟ mõ homo virtuosus est pfectus: cuius tm pfectio i cõparatione ad deũ deficiens inuenit scõm illõ Esa. xl. Oẽs gẽtes quasi nõ sint. sicut sunt coꝝã eo. Et ireꝝ. lxiij. Facti sumus vt immundi oẽs nos q̃si pannus mẽstruate oẽs iustitie nre. Et sic respectu diuine pfectiõis omnis hõ q̃tũcũq; pfectus imperfectus iudicat. Hinc abraã gratiã iperfectionẽ ꝓsidẽs air: Gen. xviij. Loq̃r ad deũ meũ cũ sim puluis ꝛ cinis. De q̃ hũilitate dicit August. Humilitas ẽ ex intuitu ꝓprie ꝓdũcis ꝛ sui cõditoris volũtaria mẽtis inclinatio. ¶ Qualiter etiã bona q̃ agim⁹ cognoscere ꝛ nescire ꝺ bemus ostendit Grego. in mor. dicẽs. Plerũq; eĩ si scimus bona q̃ agim⁹ ad elationem ducimur: nam si nescim⁹ minime seruamus. Quis eĩ audita virtutis ꝓscientia nõ q̃ndũ cunq; supbiat: aut q̃s rursus bonũ in se custodiat quod ignorat. Sed cõtra vtraq; q̃d sup est nisi vt recta q̃ agimus sciẽdo nesciam⁹. vt ꝟ ꝛ recta estimem⁹ ꝛ minima: q̃tenus ad custodiã sui sic sentiat anim⁹ ꝓscientiã rectitudinis. vt in tumore non eleuet humilitas estimationis: ꝛ quãuis humilia de se sentiat animus iustorum: ea tm q̃ agũt quõ sint recta cõspiciunt: sed de coꝝ rectitudine non ꝑsumunt ¶ Ille etiam deo veram exhibet oratiõnẽ. q̃ seipsum q̃ puluis sit humilit videt: q̃ nil virtuti sibi tribuit: qui bona q̃ agit de misericordia cõditoris cognoscit. hec ille. Sic igitur q̃ndũ cũq; perfectus p humilitatem se deo subdere debet cõsiderando diuinam excellẽtiã ꝛ ꝑ priam insufficiẽtiã: ex q̃bus seq̃ntur alia duo scz reuerẽtia ad deum: ꝛ ꝓfidẽtia ad maiora nõ virtute ꝓpria: qz talis cõfidentia ẽ humilitati cõtraria sicut ꝑsumptio sz cõfidẽtia diuini auxilij in maiora: utra illõ apli. Oĩa possũ in eo qui me ꝓfortat deꝰ. Vñ Augu. in li. de pen. sic air: Aliud est proĳcere se ante deum: ꝛ aliud erigere se cõtra deum. Qui ait deũ se proĳcit ab illo erigit ꝛ exaltat: q̃ aduersus deũ se erigit ab illo pcit. hec ille. Dic etiam Cassi. sup psã: Magna ꝟ diabolũ arma sũti suis viribꝫ fiduciã non habere. sed deũ rogare q̃ possit aduersariũ oppmere. hec ille. Cõtra hunc aũt hũilitatis gradũ est octauus superbie gradus q̃ ẽ petõꝝ defensio: a q̃ gradu se dauid ꝑseruari petit dicẽs. Nõ declines cor meũ in ꝛba malitie ad excusa. ex. in pec. cum hoibus operã unq̃ tẽ: Nimiꝝ eũ hmõi pecca tũ in spmsctm q̃ dicit ipugnatio veritatis agnue a nugisse videat agnitã ꝛitatẽ ipugnãs immo agnitã malitiã defendens vt liberius peccet. Q̃ ꝺ si rndes ignorãtie tenebris obfuscatũ nõ sciẽter sed ignoranter subterfugere ad tales excusationes in peccatis: ac ꝓ ꝟ coraã deo magis excusabilẽ fore. Audi sup ꝟ consiliũ Ber. de gradibꝫ humilitatis. hypocrita in quit cur eĳce trabem de oculo tuo vt videas: tra bes in oculo grãdis ꝛ grossa in mẽte est superbia: q̃ quadã sui corpulenna vana nõ sana: tumida non solida mẽtis oculũ obscurat: veritatẽ obumbrat: ita vt si tuam occupauerit mẽtẽ: iam te talẽ: qualis es vt̃ q̃lis esse poteꝛ nõ possis scire: sed qualẽ te ames talẽ te putes esse vel speres forte. amoꝛ eĩm sicut nec odium veritatis iudicium nescit. Hinc legibus humanis statutum est. speciales amicos causãtium non debere admitti ad iudicium: qui vt fallunt vt fallũtur amoꝛe suoꝝ: q̃ si culpã amici tui iudicio amoꝛ illius aut minuit aut proꝛsus absconditq̃to magis amoꝛ tui. tuũ contra te iudicium fallit. hec ille inter alia.

B Secũdus vero gradus est q̃ ad omnia indignum ꝛ inutilem se cõfiteat ꝛ credat: ꝛ ꝟ ex consideratione proprij defectus: ꝛ est septimus in ordine graduum humilitatis. Sed obũci potest q̃ hic gradus ad falsam opinionẽ ptinere videt: q̃ nulli virtuti põt cõpetere: sicut etiã gradus immediate ponendus post istum sicut enim videtur falsum: q̃ iustus vel penitens sit indignus vel inutilis ad omnia: sic etiã videt falsum q̃ vilioꝛ sit omnibꝫ. Ad hoc rndet Tho. scda scde. q. clxj. q̃ aliq̃s absq̃ falsitate potest se credere ꝛ etiã pronunciare omnibus vilioꝛem scõm defectꝰ occultos quos in se cognoscit: ꝛ dona dei q̃ in aliis latent: Vnde Augu. in li. de virgi. Existimare aliquos in occulto superioꝛes quibus estis i manifesto melioꝛes. Similiter absq̃ falsitate potest aliq̃s ꝓfiteri ꝛ credere ad omnia se

inutilem ꝛ indignum eē scōm ꝓpias vires: vt sufficientiam suā totā in deū referat. iuxta illō ij. Cor. iij. Non q̄ simus sufficientes cogitare aliq̄d a nobis quasi ex nobis: sed sufficientia nr̄a a deo est. Vtē serui indigni ꝛ inutiles sum⁹ iuxta illō Luc. xvij. Cum feceritis oia q̄ p̄cepta sunt vobis: dicite q̄ serui inutiles sumus. qō debuim⁹ facere fecimus: que verba sic exponit. Ambro. Non ergo te iactes si bene seruisti q̄ facere debuisti: obsequit sol: obtemperat luna. seruiūt angeli: ꝛ nos g̃ nō a nobis laudē exigam⁹. Beda vero sic exponit. Serui quidē: quia p̄cio empti ꝛ redempti: inutiles q̄ nostroꝝ bonoꝝ non indigent: vl̄ q̄ non sunt condigne passiones huius seculi ad futuram gloriā. Et subdit concludens: Hec est ergo in omnib⁹ fidei p̄fectio: si oia q̄ sunt p̄cepta impleuerint ꝛ tamē imperfectos se nō nouerit. Contra hunc aūt gradū ponit septim⁹ gradus superbie q̄ est presumptio q̄ ds sufficiētē se reputat ad maiora: cui⁹ indicia ponit Bern̄. de gradibus humilitatis: dicēs: q̄ taliter p̄sumēs in cōuentib⁹ primis sedet in cōsilijs prim⁹ rīdet. Non vocat⁹ accedit. nō iussus se intromittit: reordinat ordinata reficit facta: dictat ipse nō fecerit aut ordinauerit nec rectefactū nec pulchre estimat ordinatum iudicat iudicātes: p̄iudicat iudicaturū ꝛc. hec ille. ¶ Tertius decimus gradus ē credere ꝛ pnunciare se oibus esse viliorē vt quātū ad oia alios sibi p̄ferat: ꝛ est sext⁹ in ordine graduū humilitatis: de q̄ gradu dictū est aliq̄d in gradu p̄cedenti. Notandū est tamē q̄ q̄ hunc gradū veraciter attingere vitam meliorum ꝛ non p̄auoꝝ frequentius debet subtiliter indagare. iuxta illō Gregorii. Non quibus iam estis superiores: sed quibus adhuc estis inferiores aspicite: et subdit causam: quia sicut incentiuum est elationis respectus deteriorum: ita cautela humilitatis est cōsideratio meliorum. hec ille. Vtrūtamē vt q̄s etiā p̄fectissimus se maximū peccatorem sine dissimulatione reputare valeat triplici respectu sese frequētius exerceat. Primum respectum dirigat ad indagādum sub compendio peccatorum suoꝝ multitudinē et enormitatem: insuper diuine gratie recepte detestabilem ingratitudinem: q̄ tam indignissimus misericorditer a deo preuentus: facilime peccatis resistere potuisset. Non em̄ im apud deum pensatur opatum malum sed etiā opportunitas peccandi: facilitas resistēdi: gratia concomitans: malicia inflāmas ac similia

Secundū dirigat ad cognoscēdū se solūmō grata diuina: non ꝓpria resistentia p̄seruatū: nec cum multis i maxima vitia plaberet: subtractis eiā earundē occasionibus et opportunitatib⁹ diabolicis quoq̄ tēptationib⁹: quib⁹ plerisq̄ circūuenti miserabiliter cecidērūt quas si forsan expertus fuisset ceterisq̄ oib⁹ abominabilius cecidisset. Tertiū dirigat ad cognoscēdum liberalem munificentiam diuine gratie iam recepte: quam si peccator maximus recepisset magis gratus extitisset: cautius conseruasset ac fidelius affectum mancipasset. Ex quib⁹ oib⁹ vilitatem ꝓpriam colligendo se reputet omni reprobatione dignissimum omni prorsus gratia indignissimū: vt in se penitus desperans in deo solo confidat: hoc ei ꝓpriū habet humilitas vera q̄ q̄nū in se deficit tm̄ in deū spe firma subleuatur q̄ntum defecit desperatione sui. tantum proficit cōfidentia dei. Et contra hunc gradū ponit sextus grad⁹ superbie qui dicitur arrogantia per quā bō se alijs prefert: cuius originem tangit Gregorius. xxiij. moral. dicēs: q̄ reprobi si quando in via dei veniunt. non ad meliorum vestigia intuenda sed ad p̄auorum exempla venīūtur: neq̄ eorum considerant vitam: quibus se humiliando postponant: sed quibus se superbiendo p̄ferant deteriores namq̄ respectum quib⁹ meliores se esse gloriātur: ꝛ id circo p̄fecere ad meliora non possunt: quia hoc sibi sufficere estimant q̄ pessimos antecedūt: hec ille. Ad laudem dei omn̄.

¶ De interiori affectu humilitatis ac superbie: ꝛ qualiter quis eosdem cō sequitur. ¶ Sermo xxiij.

In facies omnem similitudinem ꝛc. Exod. xx. Premissis vt ponimus de duobus primis virtutem humilitatis concernentibus. Jam tertium prosequimur. s. de interiori affectione humilitatis et vilitatis: de q̄ dicat Bern̄. ℍ Quod vere humilis non vult humilis sed vilis reputari: verus iquit humilis vilis vult reputari non humilis predicari: gaudet de contemptu suo ꝛ in hoc consistit ꝓpria hūilitatis essentialiter. Dicit em̄ Ihō. scōa scōe q. clxj. q̄ cognitio ꝓpriq̄ defectus permouet ad humilitatem sicut regula quedam directiua ipsius appetitus. sed in ipso appetitu consistit humilitas essentialiter. q̄ potissime experitur cum quis aduersa ꝛ obprobriosa affectant

patiur.siue i factis siue verbis quia sicut ait Greg.in registro. Nam grande est his nos esse humiles a quib honoramur:quia t hoc seculares quilibet faciunt.sed illis maxie humiles esse debemus a qbus aliqua patimur. hec ille. Ad hanc humiliatē hortat sapiens Eccl.iij.dicēs:Quanto magnus es humiliare in omnib.i.fm graduz magnitudinis vel generis nobilitate vel scientia:sublimitate vel honoris dignitate vel vite scitate erit gradꝰ humiliatis nec dicit maior qz ois comparo maioritatis scrupulū habet suspitionis t cōtentionis. Luc.xxij. Facta est contentio inter eos quis eorum videtur esse maior:humiliainquit te:vt humilitas su voluntaria non coacta:t ab aliquo intrinseco non intrinseco. Et hoc ſ omnibus tam tēporalib ꝫ corporalib t spiritualib que habes.quia nihil boni habes quod a deo non accepisti:t qꝛū in te est indignus accepisti: Sequitur. Et cotā deo inuenies gratiam. Jaco.iij. Deus superbis resistit:humilibus aūt dat gratiam:t subdit causam motiua humiliandi dicens:Quoniam magna est potentia dei t ab humilibus honorat. Vñ.j.Pe.v. Humiliamini sub potenti manu dei vt vos tē. Nam reuerentia bonitatis diuie est causa cur omnes se debēt humiliare:exemplo christi qui summe se cotā deo patre studuit humiliare:qui se vocat ostium ad ingressum regni. Joh.x. Ego sū ostiū qui ēm per ianuam paruā transire voluerit nisi ad ostiū mensurā se inclinauerit:caput eiciet t retrocadet: sic vt ait dñs. Nisi conuersi fueritis t efficamini sicut parulimon intrabitis in regnum celorum. ¶ Ad maiorē aūt euidentiam sciendū qhec humilitas affectionis tribus gradib perficitur. Primus est qꝛ quis ꝓpriam voluntatem non delectat implere:t est vndecimus in ordine graduū humilitatis: non unquā delectet implere ꝓpriā voluntatē quā caro t sanguis suggerit:sed diuinaz quā spūs ingerit. De q volūtate dic Bern. super cātica sermone.xxj. Volūtas est motꝰ rōnalis sensui presidis t appetitui:habet sane quocūqꝫ voluerit rōnem semper comitē:t quodammō pedissequā:ñ qꝛ semper ex rōne sed nunqꝫ absqꝫ rōne moueat.ita vt nulla faciat per ipsam contra ipsam:hoc est p eius ꝗsi ministerium cōtra eius cōsiliū siue iudicium Est ēm ratio data volūtati vt instruat. ¶ Secundum oblato ꝓprie volūtatis apud deum:tā excellentis virtutis est qꝛ quicunqꝫ alia virtutum opera:et ipsa solum meritoria reddantur:eo scz qꝛ fiunt vt diuine volūtati cōplaceant t obediētiā ostendāt. Nā si ḳs etiā martyriū sustineret vl̄ oia sua pauperib erogarz nisi hoc ipm ad ipletionez diuine voluntatis ordinaret:qđ recte ad obediētiā pertinet meritoria neq; eē possent:sicut nec sine charitate fierent:que charitas sine obediēcia eē non potest:qz si vera amicicia facit idem velle et nolle:ꝫto magis ipa charitas facit idē velle t nolle cū deo.ita vt suā voluntatē diuine volūtati t dispositioni p oia tam in voluto ꝫ in modo volendi libere subiciat:sicqꝫ illius bñplacitū sit ei summū desiderū.tam in aduersis ꝫ in prosperis:siue sint pſecutiones:cōfusiones:infirmitates:pericula vel similia:nihil qꝫ sibi reseruat.sed totū ordinationi diuine cōmittens:sedulis p̄cibus viscerosa quadā dulcedine replicans. Fiat volūtas tua tē.ita qꝛ tandē incorporatis ꝓpis desideriis.naturali quadā inclinatione p̄dominante spū totius grē ferri videat infatigabiliter ad amplectēdum id qđ diuina prudentia disponente vel permittente circa se conspexit actum. Sed cōtra hunc gradū humilitatis opponit.xj.gradus superbie qui dicitur libertas peccandi: per quā scz quis delectat libere facere quod vult potius fm appetitum ꝓpriarum ꝙ fm iudiciū rationis. De qua dicit Bern. de gradibus humil. qꝛ post ꝫ terribili dei iudicio pria flagitia ipunitas sequitur:experta voluptas libenter repetitur:repetita blandit:concupiscentia remiscēte sopitur ratio ligat cōsuetudo:trahit miser in profundum malorz:tradit captiuus tirannis vitiorum ita vt carnaliuz voragine desideriorum absorptus sue rōnis diuinicꝫ timoris oblita.dicat insipiens in corde suo non est deus. Jam indifferenter libitꝫ prolicius vitur: Jam abillicius cogitādis: patrandis:inuestigādis: animus:manus.vl pedes non prohibentur:sed quicquid in cor:in bucam ad manum venerit:machinatur.garrit et operatur.hec Bern. ¶ Secundus vero gradus est obedientia vt scz voluntatē suā quis regulet superioris arbitrio in oi obediētia p dei amore. Et est decimus i ordine ꝫ duū būlitatis. Hic ēm gradus plenus amꝫgꝰ:cū superioris voluntati se ḳs cōformare nititur:non solū verboz sed etiā nutuū illius diligēs obseruator t executor effectus in nullo excusationem p̄tendēs:nec difficultatem causans:nec inuoluntarium se ostentans.si etiaz

minus suaue aliquãdo quid iniungit: redolere videatur. Illud prudenter attendens qđ au Bern. de precep. ⁊ dispen. In obediendi ratione hec generalis regula teneat: q in difficilioribus agendis obedtio grauior ẽ⁊ preuaricatio grauior iudicetur: ⁊ in facilioribus minusq; onerosis cõtemptus dãnabilior quã actus laudabilior estimetur. Nec sunt in obedientia subditorum discernẽda merita vel demerita superiorũ: qua de re apostolus generaliter. Obedite prepositis vestris. non tantum bonis sed etam discolis. Et Augustin. sic obedientie modus tenendus est: vt bonis in malo non consentias nec malis in bono contradicas: q si bona sunt que iubent: debet tamen obediens aliquid habere de suo: aliquando vero non. Unde Grego. xxv. moali. Sciendum est q obediens aliquando si de suo aliquid habet nulla est: aliquando vero si de suo aliquid nõ habet. minima est. Nam cum huius mundi successus precipit: cum locus superior imperat: is qui ad precipienda hic obedit: obedientẽ sibi virtutẽ cuacuat: si ad hoc etiã proprio desiderio anhelat. Rursus cum mundi despectus ꝑcipimur: cũ probra adipisci ⁊ ptumelie iubemur: nisi hoc ex semetipso animus appetat: obedientie sibi meritũ minuit: qua ad ea que in hac vita despecta sunt: nolens inuitus q descendit: hec ille. Et exemplificat de Moyse q̃ntũ ad prospera qui renuit princip̃atũ populi israel: ⁊ de paulo q̃ntum ad aduersa: qui prohibitus a fratribus ne hierusalem pergeret aduersa passurus: prontus respondit. Non solũ alligari sed mori paratꝰ sum in hierusalem pro nomine Jesu. Contra hunc aũt gradũ ponitur decimus gradus superbie: qui est rebellio contra superiorem qua quis subici non vult superioris sui imperio. Inobedientie morbus ex superbie tumore procedit: sicut sanies ex vulnere: hoc morbo primus homo languit: qui bestijs terre prepositus fuit. Sed de his grata breuitate supersedeo. ℣ Tertius denicq; gradꝰ est in duris asperis ⁊ obprobriosis amplecti patientiã nõ solum patienter sed etiam affectanter: cum scz ad cõformandũ se dominice passioni: illusioni: reprobationi: ⁊ turpissime morti: aduersa quecq; ⁊ obprobriosa desideranter adepta cõplectitur. non dum habita querit celebrius imitari dulcius cũ illo qui dicebat. Impropriũ exspectauit cor meũ ⁊ miseriã. Et hoc qui dẽ experientia felicissime percipit: q̃ prosilua dulcedo locũditatis interne ex hoc prelio patiente frequẽtius effluit mentem feliciter inebrians: ⁊ corpus ad illatas penas ut res velut insensibile reddens. Unde vt quis imitatorẽ se constituat christi dicentis. Discite a me q mitis sum ⁊ humilis corde: duo sunt nec essaria: Primũ est vt quis se humilem exhibeat in propria cõuersatione. Secundo vt nullem se prebeat in aliorum despectione vel persecutione. Quod virumq; dauid eleganter amplexatus est: de quo Grego. xxvij. moali dicit inter alia. Intuitu liber quanta virtutum munera dauid perceperat: atq; in his omnibus q̃ fortis humilitati seruiebat. Quem cui non exolleret ora leonum frangere: despectis prioribus fratribus elegit: reprobato rege ad regni gubernacula vnxit: vno lapide goliam sternere: ⁊ cetera que gessit. ⁊ tamen cum archam dei hierusalem reuocat: quasi oblitus se prelatum: omnibus admirantibus populis ante archam saltat. Et infra. Quid de eius factis ab alijs sentiatur ignorem: ego plus dauid saltantem stupeo q̃ pugnantem. Pugnãdo quidem hostes subdidit: saltando seipsum vicit. Quem michol cum humiliatum despiceret dicens: Quam glorioſus fuit hodie rex ⁊c̃ pronnus audiuit. Ludam ante dominũ ⁊ vilior fiam plusq; factus sum: eroq; humilis in oculis meis: qua si dicat. Vilescere coram hominibus appeto: quia mihi seruare corã deo ingenuitatem: per humilitatem quero: in quibus verbis geminũ humilitatis indicium exprimit scz hominis exteriora cum dicit: Ludam ⁊ vilior fiam ⁊c̃. ⁊ hominis interioris tã in cognitiõe q̃ etiam in affectione qua scz exteriora signa vilitatis ostendit. Hinc subdit. Eroq; humilis in oculis meis. Et hanc viã quicunq; recusat imitari: reuera christiani nominis honorare non est dignus insigniri. Dicit Beatꝰ Hieronymus inter alia. Cur grauc sit pro domino sustinere omia que aduenerint in hac vita: damna: derogationes: suspiciones: detractiones: ⁊c̃. quãdo ille cũ deus sit ⁊ dei filius: pro salute tua obprobria omnia: iniuriasq; sustinuit. Nam quomodo amare eum dicimur: si pro ipso nihil sustinere parati sumus: nihil enim nobis dignum pro eius amore irrogatur: si sententie ipsius memores sumus qua dicit. Non est discipulus sup magistrũ. Et si patremfamilias beelzebub vocauerint: quãto magis domesticos eius: gq̃ hec sustinere nõ vult: nec discipulũ se approbat ẽe

nec filiuꝫ nec seruum: nec domesticū. hec ille. Cōtra hūc aūt gradū humilitatis ponit no⁊uē gradus supbie ꝙ est simulata cōfessio: per quā aliqs non vult subire penā p peccatis ꝙ simulate confitet. De qua dicit Bern. ō gradib⁹ humi. inter alia. Nulto periculosio⁊ est fallax ac supba cōfessio: q̄ pinax ⁊ obstinata peccatoꝝ defensio. Nōnulli eñ cum de aper tioribus arguant scientes si se defenderēt ꝙ sibi nō crederetur: subtilius inuenūt argumē tum defensionis verba rūdentes dolose con fessiōis. Et quippe (vt scriptū est) qui nequi⁊ter se humiliat: ⁊ interiora ei⁹ plena sunt do⁊lo. Sequit. Vocē enim nō co⁊ penitentis as⁊sumunt: q̄ notā nō culpā deleant: dū ignoraⁿ nā manifeste trangressionis decore recōpen sant publice cōfessionis. Gloriosa res humili tas q̄ ipa quoꝙ superbia palliare se appetit ne vilescat. Sed hec cito tergiuersatio a pre lato deprehendit: si ad hanc supbā humiliatē non leuiter flectit: quo magis dissimulat cul pā vt differat penā. Cū ei veracit penitet la bore penitēte nō abhorret: sꝫ ꝺcꝺ sibi p cul pa quā odit inūgit tacita ꝓscientia libent amplectit. In ipsa quoꝙ obediētia duris ac cō trarijs rebus aboꝛis: quibuslibet irrogatis iniurijs sustinēs nō lacessit: vt in quarto gra du se stare indicet humilitatis. Cuius vero simulata cōfessio est vna vel leui contumelia aut exigua pena interroꝗata⁊: tā humilitan⁊tē simulare: tam simulationē dissimulare non pōt. murmurat: frendet: irascit. ⁊ in nouū sup bie ḡdū co⁊ruisse pbat. quāta putas tūc cō⁊fusio sit in co⁊de supbi cuꝫ fraus decipit: par amittit: laus minuit: nec culpa diluitur: tan⁊dem notat ab omnibus: iudicat ab omnib⁹ eoꝙ vehementi⁹ oēs indignant: q̄ falsuꝫ cō spiciūt ꝺcquid ō eo pri⁹ opinabant. hec ille.

De ornatu naturalis pductionis et humāe puisionis qualiter sit licitus secūdū statū ⁊ conditiones.

¶ Sermo ¶ xxiiij

On facies omnem simi

n. **litudinē q̄ est in celo desup ⁊c.**

Exo. xx. Hic iaꝫ o⁊dine debito prosequendū est de lasciuo ⁊ supfluo ornatu qui potissimū co⁊dia elationē repsentat: dicē ex Bern. in apo. Vanum co⁊ vanitatis notiⁿ etiam ingerit co⁊pori ⁊ exterio⁊ supfluitas in. teriꝛis vanitatis indiciū est: mollia indumē ta animi mollitiē indicār. nō em curaret co⁊⁊ poris cultus nisi prius neglecta fuisset mens inculta virtutib⁹. ¶ Ad cuius euidentiaꝫ sciendū ꝙ dns hoiem sine indumētis cōdidit pre oibus creaturis: nō vt ex hoc eleuaretur in supbiā: sꝫ vt ex hac miseria deprimeretur ⁊ rō ppria sua industria in suo ingenio excitare tur. Vñ dicit Hugo in didas. li. j. Qui vsum vestimentoꝝ prim⁹ aduenit cōsiderauit ꝙ sin gula queꝙ nascentiū proprija q̄dam habeāt munimēta quib⁹ naturam suā ab incōmodis defendunt. Coꝛtex ambit arboꝛē: pēna tegit volucrē: squama piscē operit: lana ouē indut pilus animalia ⁊ feras vestit: concha testu⁊dinē circumpit: ebur eleuantem iacula nō time⁊re facit. nec mīm sine cā factum est: ꝙ cū singula animantiū sue nature arma habeant secum nata: solus hō inermis nascit ⁊ nud⁹. Opo⁊tuit enim vt illis q̄ sibi prouidere nesciūt: na⁊tura cōsuleret: homini aūt ex hoc etiā maio⁊ experiendi occasio pstaretur: cū illa que cete⁊ris naturaliter data sunt ppria rōne sibi inue niret. Nulto em magis cuiret nūc ratio ho⁊minis: hec eadeꝫ inuenīdo q̄ habendo cla ruisset: nec sine causa puerbiuꝫ sonat ꝙ inge⁊niosa fames oīes excudit artes. Sed vt ait Bern. sup. Nissus est: ꝺcꝺ de habitu dicā: in quo iam non calo⁊ sed colo⁊ requirit. magis⁊ q̄ cultui vestium q̄ virtutum insistitur.

¶ Hinc primo q̄ri pōt: vtrū licitū sit vti o⁊na tu co⁊poris. pīcrum cuꝫ dicat Greg. in ome. Si cuiⁿ pciosarū vestiū culpa nō esset: ne⁊q̄⁊ q̄ sermo deiā vigilāter exprimeret ꝙ diues qui to⁊queꝛ apud inferos: bisso ⁊ purpura in dutus fuisset. Ad hoc dicendū ꝙ dupler est o⁊natus. s. naturalis pductiōis: ⁊ humane p⁊uisionis. Quantū igit ad primū dicit alex. de hales in. iij. parte sum. ꝙ se fardantes ⁊ cri⁊nes adulterinos vsurpantes: adeo peccāt ꝙ sacra cōmuniōe reddunt indigni. ¶ Primo nāqꝫ peccant in deū q̄ tales picture fiunt in cōtumeliā summi artificis ⁊ in ꝓuocationeꝫ indignationis eius. ¶ Secō peccāt in proxi mū: q̄ ibi est fictio ⁊ mendaciū perniciosum inducens erro⁊ē ex certa scientia. ¶ Tertio peccant in se q̄ faciūt iniuriā ppie nature. Unde Cyprianus dicit q̄ tolerabilio⁊a ꝓpe modū in adulterio crimina sunt. Ibi em pu⁊dicicia: hic natura adulterat: quo ꝓtra refert Valerius maximus de quodam adolescēte: qui cū essꝫ nimie pulchritudinis: ⁊ plurimaꝫ

illustrium femina⁊ sollicitaret oculos:⁊ exh viris ⁊ parẽtib⁹ ea⁊ suspectũ se sentiret:oris decor⁹ vulneribꝫ confodit:qm̃ irritamentuz aliene libidinis esse nolunt: Vnde concludit Alex.de hal.q tales siue solute siue cõiugate fuerint mortaliter peccãt:licet secus sit de o:nanu hũane prouisionis:⁊ huius rõ est:q: habitus naturalis ꝓductiuus dan sunt a natura ⁊ non ab hũana prudentia:⁊ iõ quãdo ꝺs illis aliꝯ vtꝫ ẽ co mõ ꝺ sũt accõmodata a natura ⁊ ab opifice nature concessi:tunc adultrine fiunt vsurpationes q̃ nullo mõ sunt licite De hac tamen questione plenius vide in sermonẽ decol. Joh.bap. ℞ Quantum ꝯo ad secundum ornatum sc3 humane puisiõis: dic̃ Gasp de calꝺ.extra.q cle.vl vo.i.c.q cõsuluit.q vsus vestiũ non est ꝓhibitus sed abusus vl tractanna ⁊ voluptas ea⁊. Sicut em̃ in victu non refert:quis sc3 an sit rusticus vel nobilis:q sc3 capones vl carnes bouinas vl quantum comedat sc3 fm conuenientiam nature:dummodo nõ gulose vel ex ingluuia:vt patet.xj.di.c.quisquis:vbi sequitur. In omnibus enim talibus non vsus rerum sed inordo in culpa est. Quicquid igitur locis:personis:temporibus ꝙueniat:diligenter attendẽdum est ne temere flagicia reprehendamus fieri enim potest vt sine aliquo vitio cupidiꝫ ⁊ voracitatis ꝑciosissimo cibo sapiens vtat: insipiẽs autem feruentissima gule flamma in vilissimum olus in ardescat. Et.c.delicie. Sic etiã de vestib⁹ intelligẽdũ est:vt ꝓz xxj.q.iij. c.j.ꝑcipue in glo.sup illõ oĩs iactãtia. Vnde posset quis vti panno grossissimo voluptuose sicut alius panno scarlatico vl serico:⁊ per consequẽs ex tali voluptati vana gloria vel complacentia peccaret.sicut Esau.peccauit ex ferculo lenticule:gulose ⁊ iglumose comedendo.cum tamen potius erat cibus iumentorum q̃ hominum. Hic dicit.xlj.di.c.delicie quelibet si absq̃ desiderio ꝓcipiant nõ officiunt:⁊ vtles cibi apperenter accepti:impediunt profectum abstinentie.⁊ c.quisquis:subdit. Nam in huiusmodi rebus non ex ea⁊ rerum natura quibus vtimur:sed ex causa vtẽdi ⁊ modo appetendi:vel probandum est vel improbandum qõ facilius. Et idẽ intelligendum est de vestibus.c.ti.c.clericus.§.sicut g̃ in cibis mores eorũ cũ quibus viuimus obseruare monemur:sic ⁊ in ĩdumẽtis intelligẽdũ est. Verũtamẽ nulli viro licet portare vestes deauratas:nisi cui a biperatore cõcessũ est.vt patet.C.de vestibus.l.nemo.⁊ extra de vi.⁊ hone.cle.c.clerici.in glo. Deniq⁹ concludit.Tho.scꝺa scꝺe.q.clxx.q ĩ rebus exteriorib⁹ quib⁹ quis vtitur nõ est vitiũ:sed vitiuz est ꝑte hominis ꝺ talibus vtꝫ immoderate: q̃ sc3 immoderãta põt esse duplex. Vno mõ p comparationẽ ad consuetudinẽ hominũ cum quibus viuit:vnde dicit Aug.i.iij:ꝑfes.q cõtra mores hominuz sunt flagicia p mor⁊ diuersitate vitanda.⁊ pactũ inter se ciuitatis vl gentis consuetudine vel lege firmatuz:nulla eius aut pegrini libidine violet:turpis est ei omnis pars suo vniuerso nõ cõgruens:vnꝺ sicut ornatus ⁊ cultus exterior variat fm diuersitatem tẽporum ⁊ locoꝝ sic etiã debet ꝺs se conformare cõsuetudini illius tẽporis ⁊ loci:vbi saltẽ dispar cultus vel ornatus scandaluz generaret. Sic dicit Aug.in.ij.li.de doctrina christi.q talares ⁊ manicatas tunicas habere apud romanos veteres flagitium erat: nunc autem honesto loco natus non eas habere flagicium. Alio mõ põt esse immoderãtia ex inordinato affectu vtentis:ex quo q̃nq⁹ contingit q nimis libidinose quis talibus vtitur:siue fm cõmunem consuetudinẽ siue prẽter. Et ista deordinatio affectus contingit tripliciter q̃tum ad superabundantiam. Prio fm q aliquis ex superfluo cultu vestium humanam gloriam querit:⁊ hoc vt frequenter est causa:cur quis in ornatu vestium metas excedit consuetudinis bonorum inter quos conuersatur: Hinc dicit Grego.in omel. Nemo quippe vestimenta ꝑciosa:sc3 excedentia proprium statum nisi ad inanem gloriã q̃rit. Secundo mõ fm q bõ p superfluũ cultum vestium delitias q̃rit:⁊ nõ fm q vestis ordinat ad corporis fomentũ. Tertio mõ fm q nimiam sollicitudinẽ apponit ad exteriorẽ cultum vestiũ lz nõ sit aliq̃ deordinatio ex parte finis ¶ Deniq⁹ q̃n ꝑt vtrum liceat sacerdotibus vti ꝑciosis ⁊ ornatis vestibus:ꝑsertim cum a deo positi sunt tanq⁹ forma ⁊ exemplar vite spũalis omni populo chr:stiano q a domino vocatur sal terre ⁊ lux mũdi. ¶ Ad h̃ respondet Guil.de monte lauꝺ.in clementi.j.de vi. et hone.cle.q indistincte interdicuntur omnibus clericis vestes nimis fulgide et nimis sordide:fm morem clericorum ⁊ patrie inter quos viuunt.vnde.xlj.distin.c.j.§.ecce subditur. Oportet illum esse ornatum habitu videlicet ⁊ incessu:vt nec fulgidis vestibus nec sordidis se ornet.¶ Possunt tamen clerici decẽ

ꝯ:ibus vestibus vt quam communes laici: ⁊ se conformare moꝛibus clericorū inter ꝗs viuunt ne vilescat dignitas clericalis:nisi tamen consuetudo patrie secus haberet. Nam anglicam clerici optimos pannos poꝛtant:et burgundi viles:decet tamē extremitates deuitare:quia in medio consistit virtus:⁊ nimꝰ est declinare ad humiles vestes q̄m ad fulgidas:nisi in dignitatibus constituti p:ecioſas indꝫuerent ex causa rationabili vt videbitur. Verumtamen quedam sunt ad dignitatem oꝛdinis sacerdotalis non decentia que p:ohibentur:⁊ quedam conuenientia que p:ecipiūtur.vt extra de vita ⁊ hone.cleri.c.clerici.vbi subditur.clausa deferant desuper indumenta nimia breuitatate vel longitudine non notanda:pannis rubeis aut viridibus necnon manicis ⁊ sotularibus rostratis:frenis:sellis:pectoꝛalibus:calcaribus deauratis:aut aliam superfluitatem gerentibus non vtantur:nec fibulas nec coꝛrigias auri vel argenti oꝛnatū habentes ferant:sed nec anulos nisi quibus competit ex officio dignitatis.Et de vit.et honest.cleric.quoniam clerici.dicitur q̄ clerici beneficiati vtentes veste virgata vel partita per sex menses a beneficijs sunt suspensi. Non beneficiati in sacris vel minoꝛibus tonsuram cum tali veste poꝛtantes per idem tempus sunt inabiles ad beneficium obtinēdum. Obtinēs autem dignitatem vel beneficia curata ac sacerdos religiosus per annū candez penam incurrant. Punit etiam poꝛtātes epy togium notabiliter breue.quia vestis clericoꝝ debet esse talaris:designati sunt enim p ioseph qui fuit a patre magis dilectus.

¶ Hic queri potest:vtrū in dignitatibus constituti vel etiam ministri altaris p:ecioſioꝛibꝰ vestibus q̄m ceteri seculares ſm terre consuetudinem vti possent:p:esertim cum iure vt visum est multa videntur eis in vestibus p:ohibita:que tamen secularibus sunt licita.

Ad hoc reſpōdet sanctus Tho.ſcḋa ſcḋe.q: clxix.q̄ ex quo cultus exteꝛioꝛ iditium quoddam est conditiōis humane:iō talibus licitū est illis vti:non p:opter sui gloꝛiam sed ad ō signandum excellentiam sui ministerij vel cultus diuini:⁊ ideo non est in eis vitiosū cū tales fuerint intento concomitante:qz adinuentū est inducendū rudes ad reuerentiā status spiritualis qui plus conferunt vestibꝰ q̄m virtutibꝰ vt patuit de abbate Johanni breui. Nimirū si vsurarius ⁊ q̄libet aliꝰ notoꝛius peccatoꝛ honoꝛaf ꝓpter diuitias ⁊ vestes:cur non sacerdotes potius:quos dominꝰ tantis excellētijs ⁊ nominib⁹ honoꝛauit:vt patet xj.q.j.c.sacerdotibus vbi dicit q̄ tantā reuerentiā deꝰ sacerdotib⁹ impendit q̄ i diuinis eloquijs eos aliquādo appellat deos.vt patet in veteri lege:applica eum scꝛipturatū ad deos.Et iterū Dijs non detrahes.Aliquādo enā angelos appellat ⁊ iō cum constantino p:incipi vtibet dem subditur accusatiōes oblate erāt.scripto contra episcopos libellos accusationis accepit:⁊ episcopos qui fuerāt accusan cōuocans in eoꝝ conspectū libellos incendit dicēs:Ite ⁊ inter vos causas vestras disponite:quia dignum non est vt nos iudicemus deos.Verū tamen si moꝛibus soꝛdeant ⁊ vestibus splendeant vtrunq̄ abominabile est apud deū:qz ex h̄ iudicaf in omnibus eoꝝ intento curua: q̄ non sunt in oꝛnatu vestiū querere diuinam gloꝛiā sed ꝓpriā:Nihil tamē ad te:cui p̄cipiſ non iudicare sed obedire p̄positis:non solum modestis sz etiā discolis.Q̄ó si causaris de vita eoꝝ ⁊ ꝓprio dispendio in collatiōe sacramē toꝝ tibi reſpōdef in decretis.ſ.q.ſ.c.Dictum est q̄ dñs ita gratiā tradita per ministeriū oꝛdinati trāſfudit hominib⁹:vt nec volūtas sacerdotis obesse aut p:odesse possit:sed meritū benedictione poscēs sicut caypbas ꝓpter pontificiū ꝓphetauit:Per qḋ ostendit spm sanctū donatoꝛē gratiā nō psonā sequi aut digni vel indigni sed oꝛdinē traditionis.vt q̄ꝰ aliquis boni sit meriti:nō tamē possit benedicere nisi fuerit oꝛdinatus ad officiuz ministerij autem dei est effectum tribuere benedictiōis:

¶ Similiter q̄ri p::vtrū licitum sit religiosis poꝛtare p:ecioſas vestes vel etiam nimis viles.p:esertim cum dicat Aug.de sermōe dñi in monte:Nō in solo rerum coꝛpoꝛaliū nitoꝛe atq̄ pompa.sed etiam in ipsis soꝛdidis atq̄ luctuosis vestibus esse posse iactantiā ⁊ eo pi culosioꝛē:quo sub nomine seruitutis dei decipit.Et ideo dicit Ambꝛosi.j.de.offi.q̄ decoꝛ coꝛporis adiūctus esse debet cōmunibus vestibus:vt honestati atq̄ necessitati nihil desit nihil accedat nitoꝛi.Ad qḋ dicēdū ſm Tho. ſcḋa ſcḋe q.clxix.q̄ p:ecipue competit viliꝰ vestimentis vti bis qui alios verbo ⁊ exemplo ad penitentiam hoꝛtant:sicut fuerūt p:ophete: de quib⁹ dicit aplus Heb.xj.Circūierunt in melotis in pellibus caprinis.Quoꝝ imitatoꝛes debent esse omnes religiosi.Sed cum nō possū singulis certa regula dari:ideo

consistere in eoꝝ regulis ⁊ cõstitutionibus ap
probatis: ad qõ obligari debent: vide de con
stitutionibus .li.vj.c.j. Possunt tamen in vtro
q̃ pecare scz in superabundanna ⁊ defectu.
Et licet plus in abundanna peccare videan
tur: tamen in defectu eius põt esse duplex in
ordinatio fm affectũ. Primo ex negligentia
ex parte hominis qui nõ adhibet studiũ vel
laborem ad hoc q̃ vtatur exteriori cultu sicut
oportet. Dicit enim phus. vq. Ethicoꝝ q̃ ad
mollicie pertinet q̃ aliquis trahat vestimentũ
per terram: vt non laboret eleuando. Secun
do ex eo q̃ ordinat illum defectum ad vanaz
gloriam ⁊ iactantiam ⁊ hypocrisim ⁊ simula
tionem vt sic se ceteris preferat: ⁊ sic est vitiũ
superstitionis: de quo dicit Augusti de doct.
christia. Quisquis restrictius rebus vsꝰ q̃ se
habeant mores eoꝝ cum quibus vuit: aut tẽ
perans est scz hoc faciens propter maceratio
nem carnis vel humiliationẽ spiritus. sequit.
Aut superstitiosus. ¶ Deniq̃ queri potest:
vtrũ ornatus mulierũ fieri põt sine peccato: p
sertim cũ dicitur .j. De.iq. Quarũ si mulierum
non sit capillatura exterinsecus: aut circunda
tio auri aut indumenti vestimentoꝝ cultus.
Vbi dicit glo. Cypriani. Serico ⁊ purpura
induere christum sincere induere non possunt:
auro ⁊ margaritis adornare ⁊ monilibus: or
namenta mentis ⁊ corporis perdiderũt. Ad
hoc rñdet Tho. vbi supra: q̃ circa ornamen
tũ mulierũ eadem sunt attendẽda: que supra
dicta sunt circa exteriorẽ cultũ in generali. Et
insuper quoddã aliud speciale scz q̃ mulierũ
cultus viros ad lasciuiã prouocat: ⁊ ideo ma
gna est differẽtia inter cõiugatas ⁊ innuptas
Nam fm aplm que nupta est cogitat q̃ sunt
mundi ⁊ quõ placeat viro: ⁊ ideo si ad hoc se
mulier ornet vt viro placeat vel honorẽ con
seruet: hoc põt facere absq̃ peccato dũmodo
fiat decenti mõ fm consuetudinẽ cõmunem
patrie: nõ tamen vt alteri placeat. Cuius rõ
est: qz sicut quilibet christianus conari debet
iugiter vt in omnibus actibus diuinã capiat
cõplacentiã: ita mulier legitima in oibus mo
ribus suis conari debet ad viri sui cõplacen
tiã: vt ex hoc amor mutuus figuret: a thori fi
des integra seruetur: q̃ si faceret ad alterius
cõplacentiã: peccatũ illius multipliciter pro
pter mentitã fidem augeret. Ille vero mulie
res q̃ viros nõ habent nec habere volũt. aut
sunt in statu nõ habẽdi: nõ possunt absq̃ gra
ui petõ appetere placere virorũ aspectibus
ad concupiscendũ: qz hoc est eis dare incenti
uum peccandi: cuius eñ cõcupiscuntur innu
pte q̃ cõiugare: qz libere: ⁊ vt frequenter que
rũt placere nõ vni ꝫ pluribus: q̃ si nolunt cõcu
piscere volunt tñ concupisci: qz ad hoc se cõponũt
vt amabiliores ⁊ acceptiores videant: qz nõ
solũ in plateis ⁊ choreis: imo etiã in ecclesia
corda virorũ obnubilãt ⁊ vulnerant dum eis
nũc colore roseo: nũc familiari colloquio. nũc
manuũ infectiõe: nũc vultus cõpositione. nũc
oculoꝝ lasciua intuitione: laqueũ ⁊ ruine oc
casionẽ prestant. Et si q̃dem intentiõe hac se
ornent vt ad sui cõplacentiã prouocent: mor
taliter peccãt. Si vero ornauerint se ex quadã
leuitate vel vanitate ꝓpter quandã iactantiã
non tñ excedendo cõmunẽ consuetudinẽ pa
trie: tunc nõ semp est mortale. De hoc tñ vide
pulchrã distinctionẽ in sermone de trib⁹ par
tibus pnie: vbi agit de primo q̃ mutetur ad sta
tũ matrimony. Ad illud igitur .j. De.iq. dicit
glo. q̃ mulieres eoꝝ que in tribulatiõe erant
cõtinebant viros suos: ⁊ vt aliis placerẽt pul
chre se ornabãt qõ fieri phibuit ibidem apls
In quo cuã casu loquitur Cypria⁹. In or
natu nãq̃ tria sunt cõsiderãda: ne. s. p excessuz
alijs scandalũ generet: ne ex modo forma ⁊
gestu ad lasciuiã alios prouocet: neq̃ ꝓncipalẽ
intentionẽ a rectitudine deuiet. ¶ Qõ si queri
tur: vtrũ liceat mulieri vti veste virili. Rñdet
ibidẽ Tho. q̃ cultus exterior debz cõpetere cõ
ditioni psone fm cõmunẽ ꝓsuetudinẽ ⁊ h rõ
nabiliter qz cõis habitus virumq̃ debz seruare ma
ximã darei occasionẽ lasciuie: ⁊ hõ de se vino
sum est q̃ mulier vtat veste virili vel econuer
so: nisi ꝓpter aliquã necessitatẽ aut cãm rõnabi
lem: tũc em in illo casu q̃uis phibitũ videat.
Deu.xxij. Nõ induat mulier veste virili: nec
vir veste mulebri h em spũaliter phibet in le
ge: qz gẽtiles tali mutatiõe habitus vtebãtur
ad idolatrie superstitionem. Quod a nobis
auertat ihesus christus.

¶ De vana gloria: inobedientia: cõ tentione ⁊ iactantia. ¶ Ser. xxv.

n On facies omnem similitu
dinem ⁊c. Exodi.xx. Postmodum est
gationem regine virorum que est
superbia. Prosequendũ est de filia eius pri
mogenita que imediate ab ipsa oritur scz in
ani gloria: quam Grego. ponit capitale viti
um ⁊ primum inter ea. ¶ Pro quo sciendum
q̃ licet superbia ⁊ inanis gloria videntur esse

vanus ⁊ idem pcñ: qz vtrobiꝫ est appetitus ꝓpꝛie excellentie: tñ in hoc differũt: qz superbus sibi magnus intus apparet: ſꝫ vane gloriosus magnus apparere desiderat in alioꝝ estimatione ⁊ hoc indebite: vel ex parte rei ꝺ qua quis gloriã querit: puta de eo qꝺ nõ est: vel de eo qꝺ nõ est gloria dignũ: sicut de aliqua re fragili ⁊ caduca: vel ex parte eius a quo quis gloriã querit: puta bois cuius iudiciũ non est certũ. De quibus ꝺr Job. xij. Dilexerũt magis gloriã hominũ qꝫ dei: vnde propter hoc nõ audebant ostẽdere se credere in chriſtũ ne extra synagogã fierent sicut multi verecundantur chriſtiane viuere ne forte dei timentũ patiant humane glorie: vel etiã ex parte ipsius qui gloriã appetit: quia videlicꝫ appetitũ glie sue nõ refert ad debitũ finem: puta ad dei honorẽ vel proximi salutẽ: cõtra illud Mat. v. Videãt opa vestra bona ⁊ glorificent patrẽ vestrũ qui in celis est. Et quia qꝺ quis magis colit ⁊ amat hoc illi deus est ideo vani gloriosus in oibus q̃rens gliam suã nõ dei ꝓpꝛie peccat cõtra primũ p̃ceptũ quo precipimur nõ habere deos alienos nec colere omnẽ similitudinẽ. ¶ Dic q̃ri põt. vtrũ appetitus vane glorie vel inanis glie sit peccatũ mortale: pſertiꝫ cũ quicunqꝫ sibi surripit qꝺ est dei ꝓprium: mortaliter peccat: sed per appetitũ inanis glie quis sibi arrogat qꝺ ẽ ꝓpꝛiũ dei: qui dicit Esa. xlij. Gloriã meã alteri non ꝺabo. ⁊ Paulus .j. ad Timo .j. Regi seculoꝝ imortali ⁊c. Ad hoc respondet cõpẽ diũ thc. li. iij. c. xxij. q. vana glia ex genere suo est veniale: qz genus opis sumit ex obiecto. Vanũ aũt ſm se nõ est obiectũ mortalis peccati sed venialis: cũ ergo laus vana sit obiectũ hmꝺi pcti: patet q nõ ſp est mortale. Erit tñ vana glia mortale duplicit̃r. Pꝛio rõne finis ꝓpter quẽ laus appetit ⁊ tũc opus q̃ſtũ ad eius formale tale manet q̃le est illud ꝓpter qꝺ appetit. Pꝛio quo sciendũ q duplici fine laus appetit. Pꝛio ad vtãdũ malũ infamie: et hoc est prudentie: sicut Samuel se laudat ut coram filijs isrl̃. j. Regũ. xij. iuxta illꝺ Eccl. xl. Curã habeto de bono noie. Scꝺo ꝓpter vtilitatẽ aliquã ſpũalẽ vt est glia dei vel edificatio proximi: qꝺ est charitatis: sicut Paulus se cõmẽdauit. ij. Cor. xij. ⁊ alios instruxit ad Ro. vij. Prouidẽtes bona nõ solũ coram deo ſꝫ etiam coram hoibus. Licet enim ad perfectionem hois non pertineꝛ q ab alijs cognoscat: et tũ p se non est appetendũ: appetit̃ potest

inq̃ntũ est vtile: ad hoc q dñs ab hoibꝰ glorificet: vel ad hꝺ vt hoies ex bono ꝓficiant qꝺ in alio cognoscũt: vl̃ ad hꝺ q ipe hõ ex bonis q̃ cognoscit p testimoniũ laudis aliene studeat in eis pseuerare ⁊ ad meliora ꝓficere ⁊ ſm hꝺ ſm Tho. Laudabile est q curã aliqs adhibeat de bono noie: ⁊ q bona pudeat coram hoibus: nõ tñ q in hoim laude delectet̃ manifeſter. Tertio appetit laus ꝓpter lucrũ auaricie sicut phariſei q deuorabãt domos viduarũ simulantes longã orationẽ: vt ꝺr Matꝺ. xxiij. ⁊ hoc est mortale pcñ. Et idẽ intelligendus est q̃cũq mortale pcñ ponit finis alicuius opis. Quarto appetit laus ꝓpter aliquẽ actuꝫ venialis pcti: sicut q̃ quis laudari vult eo q venialiter in laude delectet̃: ⁊ hoc est pcñ veniale ⁊ sepius inuenitur in ſeruis chriſti. Vnde Chryſ. ſup Mat. ꝺc̃: q cũ cetera vitia locum habeãt in ſeruis diaboli: inanis glia locũ habꝫ etiã in ſeruis chriſti. Qꝫ si ſm Augu. cuiq; facile est laudẽ nõ capere diũ negat: difficile tñ est ea nõ delectari cũ offertur: vnde ſignificat p pulueres: de q Mat. x. ꝺr aplis Excutite puluerẽ ꝺ pedibꝰ vr̃is. Dicit enim Greg: q p̃dicatio vir sine alicui mixtõe pulueris tranſit: p̃dicãs enim aut ad indignationẽ trahit̃ si cõtemnit̃: aut aliquã inanẽ gloriã acq̃rit si ab auditoribus honorat. Scꝺa vana glia mortale erit peccatũ rõne operis p qꝺ vel in q̃ laus glie q̃rit̃: ⁊ hoc triplicit̃r. Nam q̃ñqꝫ laus q̃rit̃ p opa illicita: ⁊ tũc tale est peccatũ quale est illud opus illicitũ. ſ. mortale vel veniale. Et idẽ est intelligendum q̃ñ sic finẽ ponit in vana glia: q ꝓ ea cõſequẽda nõ ꝓtermitteret facere etiã que sunt cõtra deũ: tunc enim est mortale. Aliq̃ñ vero laus q̃rit̃ p opa ex se indifferentia: ⁊ sic est pcñm veniale: nisi talis finis poneret̃ in laude: sicut iã supꝛa dictũ est: sicut est hr̃e diuitias: vestes p cioſas cũ abusu talium in laudẽ venialẽ. Verũtñ si talia de se ordinata sunt vt sint occasio mortalis pcti: ſꝫ q mulier ornatu meretricio p̃parat̃ ad capiendas aias: vel si factũ illud sit illicitũ ex prohibitõe ſupioris: vt ne amenta cũ excederent p̃ceptũ ecclie: sic sunt pcta mortalia. Q̃ñqꝫ etiã q̃rit̃ laus p opera virtutũ ⁊ hꝺ ꝓtingit duplicit̃r: qz vel appetitus laudis adiũgit opi virtutũ tanq̃ incidẽs sicut cõtingit in cantu vel p̃dicatiõe ⁊ tũc est veniale: vel laus est finis principaliter intẽtꝰ opantis vel opare virtuꝫ ita q ꝓſtituat ibi finẽ vltimũ ⁊ sic ẽ mortale pcñm: qz tũc inhereꝛ

ñ tanq̃ vltimo fini. Et nota q̃ maius pcm̃ est gloriari de bono spirituali q̃ de bono tpali eo q̃ munus appareat extra q̃ tpale: vñ tam detestabile vitiū est q̃ opus virtuosum amittit vim merēdi vitam eternā si ppter inanem gloriā fiat etiā si illa inanis gloria nō sit mortale pcm̃: vt dicit sanctus Tho. scōa scōe. q. cxxij. Et h̄ innuit dñs Dat. vj. dicens. Attendite ne iustitiā vestrā faciatis coram hoibus vt videamini ab eis: alioquin mercedem nō habebitis apd deū q̃ in celis est. ¶ Ad maiorem aūt euidentiā huius queri pōt quot sunt filie vane glorie cū sit vitiū capitale. Ad hoc dicendū: q̃ Gregorius xxxj. moraliū ponit septem filias vane glorie: q̃ sunt inobedientia: pretentio: iactantia: hypocrisis: pinnacia ppria sententie discordia volūtaria ab aliq̃: t nouitatū psumptio. Quarū sufficientiā Tho. scōa scōe. q. cxxxij. sic declarat dicens: q̃ illa vitia q̃ de se nata sunt ordinari ad finē alicuius vitij capitalis dicunt filie illius vitij capitalis. Finis aūt inanis glorie est manifestatio pprie excellentie. Et ad hoc homo pōt tendere dupliciter. Uno modo per ẏba directe. t sic est iactantia vel p facta: q̃ si sunt vera habentia aliquā admirationem est psumptio nouitatū q̃s hoies magis solent admirari. Si vero per facta ficta: sic est hypocrisis. Alio modo nititur aliq̃s manifestare suā excellentiā indirecte ostendendo se nō esse minorē alio: t h̄ quadruplicuter. Primo q̃tū ad intellectū: t sic est pinnacia: per quā hō nimis innititur sue sententie: nolens cedere sentētie melioris. Secūdo modo q̃tum ad voluntatē: t sic est discordia: dū nō vult a propria volūtate discedere vt alijs concordet. Tertio modo q̃tum ad locutionē t sic est contentio: dum aliq̃s clamorose verbis cōtra alium litigat. Quarto nō q̃tum ad factū: t sic est inobedientia: dū quis nō vult exequi superioris preceptū. ¶ Ad singulas igitur filias pessimas detestabilis matris discutendas: primo queri pōt de inobedientia q̃ est prima filia inanis glorie: verum sit grauissimū peccatū presertim cum dicit. j. Reg. xv. quasi peccatū ariolandi est repugnare: t quasi scelus idolatrie nolle acquiescere: sed idolatria ē grauissimū pcm̃ vt dictū est. Ad hoc rñdet Aste. li. ij. q̃ grauius est pcm̃ cōtemnere ꝑcipientē q̃ ꝑceptū: t ideo grauiora sunt q̃ sunt ptra psonā ꝑcipientis vt blasphemia t homicidiū q̃ inobediētia. Et illa dictio quasi in auctoritate allegata: nō est nota equalitatis sed similitudinis: q̃ inobedientia redūdat in contēptu dei: sicut idolatria: t idolatria magis. Vñ fm qnosdā inobedientia exhibita plato non est fm se pcm̃ mortale: nisi sit cōtra preceptū obligatorium: multa nāq̃ preter ꝑceptū fiunt q̃ tñ nō sunt q̃ ꝑceptū: nā ipse plat⁹ ideo mandatū tempat: q̃ nō vult subditū p qualibet leui causa exponere discrimini peccan mortalis Et dixi notanter fm se: q̃ ex animo nō obedientis simplici mādato posset fieri pcm̃ mortale si faceret cū tali cōtemptu autoritatis ꝑsonē: q̃ intenderet ei nō obedire etiā si ꝑciperet ei qd̄ simpliciter mandat: t q̃ de hoc in ꝑcepto de honore parentū fiet mentio. Hic causa breuitatis supsedeo. ¶ Secōo queri pōt de secūda filia que est cōtentio vtrū scz est peccatū mortale: ꝑsertim cum legit facta pretentio inter discipulos iesu Luc. xxij. Quis eos videretur esse maior: nec ꝑsumitur q̃ discipuli tūc peccauerunt mortaliter. Ad hoc rñdet sctūs Tho. scōa scōe. q. xxxviij. q̃ cōtendere est contra aliquē tendere in locutione. Cōtrarietas ergo locutionis pōt attendi dupliciter. Uno modo q̃ ad intentionē pretendentis: vtpz scz alicui q̃s contrariatur veritati qd̄ est vituperabile vel falsitati qd̄ est laudabile. Alio modo q̃tum admodū vtpz scz talis modus pretractandi conueniat psonis t negotijs: q̃ nunc est laudabile Sic igit cōcludendū est: q̃ si pretentio dicatur impugnatio falsitatis cū debito modo acrimonie: sic est laudabilis. Si aūt accipiat pretentio fm q̃ importat impugnationē falsitatis cū inordinato modo: tūc pōt esse veniale: nisi forte tāta fiat inordinatio in cōtendendo q̃ ex hoc generet scandalū alioz. Unde. ij. Timo. dicit apostolus. Noli verbis cōtendere: ad nihil enim vtile est nisi ad subuersionem audientiū. Uñ discipuli in sua cōtentione nō excusant a venali: q̃licet nō contendebāt cū intentione impugnandi veritatē: eo q̃ vnusquisq̃ defendebat qd̄ sibi verum videbat: erat tñ in eorū cōtentione inordinatio: q̃ cōtendebant de q̃ non erat cōtendendū scz de primatu honoris nondū enim spirituales erant vt dicit ibidē glo. t ideo dñs cōpescuit eos. Si deniq̃ accipiatur cōtentio fm q̃ importat impugnationē veritatis t inordinatū modū: sic est mortale peccatū t sic differt ab Am. Cōtentio est impugnatio veritatis cū confidentia clamoris. Et sic est filia vane glie ex qua mouet ad defendendū verbis partē t opinionē suā: vnde fm completā rōnem cōtentionis pur est peccatū

mortale:ille cõtendit in iudicio: q̄ iustitie veritatẽ impugnat: ꝛ ille cõtendit in disputatione q̄ intẽdit ipugnare veritatẽ doctrine:volens vincere cũ clamore cũ nõ põt rõne. Et venit ex appetitu vane glie ꝛ superbie p̄sumens de se magna ꝛ de alijs parua ꝛ loqui de factis suis de scia:de potẽtia:de bonitate:de sanctitate: ꝛ sic de alijs p̄ponere. Et venit ex arrogãtia. Tanta est etiã labes huius vitij q̄ talis p̄hibet ordinari:vñ.xlvj.di.§.j.dicit. Ecce q̄ litigiosi p̄hibent in ep̄os ordinari: q̄ scz cum austeritate imperant. Sequitur: Est ꝛ alia hmõi p̄hibitionis causa:litigiosi nãq̄ vel adulatione anios p̄cipũ sibi cõciliant: vel superioribus suis detrahendo infamie notã ingerũt vel inter fratres discordiã seminando seditiones facere nõ cessant:q̄ oia in p̄latis dãnabile esse p̄hibent. ¶ Denicq̄ q̄ri p̄t de tertia filia vane glorie q̄ dicit iactantia q̄d sit fm diffinitionẽ. Ad hoc rñdet Aristo.ii.ẽ.n.xxviij.q̄ iactãtia est ostentatio p̄prie laudis cũ veritas nõ subsistit. Et ideo phus in.iij.ẽ.n.iij. Ethi. eã opponit veritati. Et dicit a noie arrogantia cũ q̄s attribuit sibi q̄d non habet. Quãq̄ ĩ extenso noie dicit ostentatio vana p̄prie laudis etiã cũ veritas subest vt dicit Bze.fm illud.j. Lor̄.iij. Si accepisti:q̄d gloriaris quasi nõ acceperis. Tamen ꝛ hic p̄t dici iactantia de eo q̄d nõ est: licet em̄ habeat bonũ a se nõ tm̄ habet q̄d habet ꝛ tm̄ iactat se quasi haberet a se:vnde dicit Tho.scõa scõe.q.cxij. q̄ iactantia p̄prie videt importare q̄ hõ verbis se extollat.illa em̄ q̄ homo vult longe iactare in altum eleuat:nunc aũt p̄prie q̄s se extollit: q̄n de se aliquid supra se dicit. Q̄d quidẽ ꝓtingit dupliciter. Nam aliq̄n q̄s loquit de se nõ quidẽ supra id q̄d est in se ꝑ supra id q̄d homes opinantur de eo. Quod aptius refugiens dicit.ij. Lor̄.xij. Parco aũt ne q̄s me existimet sup id q̄d videt in me aut audit aliquid ex me. Alio modo p verba se q̄s extollit loquens de se supra id q̄d in se est fm rei veritatẽ. Et quia magis est aliq̄s iudicandus fm q̄ in se est: q̄ q̄d est in opinione alioꝝ: inde est q̄ magis p̄prie dicit iactantia q̄n quis se effert supra id q̄d in ipso est q̄ quod est in opinõe alioꝝ licet vtroq̄ modo iactãtia dici possit. ¶ Queri potest igit:vtrũ iactantia sit pecm̄ mortale: p̄sertim cũ sit mendaciũ quoddã nõ aũt mendacium officiosus vel iocosum vt p̄z ex fine mendacij:q̄ dicit phus.iiij.Ethi.q̄ iactator fingit de se maiora existentib⁹: quãdoq̄ nullius gratia q̄nq̄ gratia honoris vel glorie: q̄nq̄ gratia argenti: ꝛ sic p̄z q̄ nec est mendaciũ iocosum nec officiosum:relinquit ergo q̄ sit mendaciũ pniciosum. Ad ꝟ rñdet sanctus Tho. vbi.s. q̄ mortale peccatũ est q̄ ꝓpriam charitatẽ. Iactantia ergo considerari p̄t dupliciter. Vno mõ fm se put est quoddã mendaciũ ꝛ sic q̄nq̄ est mortale:q̄ scz quis de se tacitanter p̄fert q̄d est cõtra gloriã dei:sicut ex p̄sona regis cui dicit Ezechielis.xxviij. Eleuatũ est cor tuũ ꝛ dixisti deus ego sum. Vel ꝓpria charitatẽ p̄mi scz cũ quis iactãdo seip̄m p̄mpit in ꝓtumelias alioꝝ vt habetur Luc.xviij. de pharisco:q̄ dicebat. Nõ sum sic ceteri hoim ꝛc. Q̄nq̄ vero est pecm̄ veniale: q̄n scz quis de se talia iactat:q̄ neq̄ sunt cõtra deũ neq̄ ꝓ p̄mũ: tunc em̄ non est mendaciũ pniciosum sed vel reducit ad mendaciũ iocosum: q̄n scz alicꝝ se iactat quasi ex hoc ipso delectatus:ꝟ est em̄ quoddã vanũ:nisi forte talem delectationẽ diuine delectationi p̄ferret: vt p̄ter ꝟ dei p̄cepta cõtemneret: sic em̄ esset cõtra charitatẽ dei:in quo solo mens nostra debet quiescere sicut in vltimo fine. Vel reducit ad mendaciũ officiosum cũ se iactat ad hoc vt lucrũ vel gloriã acquirat:dũmodo fiat sine damno alioꝝ. Alio modo p̄t iactantia cõsiderari fm suã causam scz superbiã vel appetitũ lucri vl vane glorie: ꝛ sic p̄cedit ex superbia vel vana gloria:que si sit mortale peccatũ erit ꝛ ipsa iactantia mortale peccatũ. Si vero p̄cedit ex appetitu lucri ad deceptionẽ ꝛ damnũ p̄mi: quod multipliciter cõtingit in mercatoribus: tunc etiã est mortale pecm̄. Dicit enim phus iiij. Ethi. q̄ turpior est qui se iactat causa lucri ꝗ ꝟ se iactat causa glie ꝛ honoris. ¶ Q̄ si querit:an p̄fectoꝝ sit vitare iactantiã sine ostentatione. Ad hoc rñdet Alex.angli. q̄ licet oẽs declinare p̄nt operis ostentationẽ p̄ sermonẽ nõ tm̄ est ostentatio opis p sermonẽ nõ tm̄ est quorũlibet ꝟ perfectoꝝ vitare vane glie motũ:q̄n fuerit ab alijs ingesta laudatio: vnde Bzego. dicit q̄ valde p̄fectoꝝ est ostenso opere gloriã actionis nõ q̄rere:vt decillata laude nesciant p̄uata exultatiõe gaudere: ꝛ ideo opa studio occultent̄ necessitate publicent̄: ꝛ coꝝ occultatio sit custodia p̄pria: ꝛ coꝝ publicatio vilitatis aliena. Ad laudem dei.

¶ De ironia: hypocrisi: pertinacia: discordia ꝛ p̄sumptione nouitatũ: ¶ Sermo xxvj.

Non facies omnem simili/
n titudinem ꝛc̄. Exod. xx. Cum in fine sermōis p̄cedēt̄is dictū sit ō vitio iactantie: q̄ scz quis attribuit sibi qđ nō habet. ¶ Huius occasiōe q̄ri p̄t de ironia p quā q̄s de se fingit vl̄ dicit minora q̄m sit i veritate: vtr scz sit peiꝰ: p̄sertim cū dicat Gre/go. in epla ad Augu: angloꝝ epm: q bonaꝝ mentium ē ibi suas culpas agnoscere vbi culpa nō ē. Ad h̄ dicendū q sic: q2 oē mēdaciū ē peiꝰ: vñ. xxij. q. v. dicit. Amb. c. Cauete frēs mendaciū: q2 oēs q̄ amant mendaciū filij d:a boli sūt: nō solū in falsis ꝓbis: sz etiā in simula/tis opibus mēdaciū ē: mēdaciū nāq̄ est chri/stianū se dicere & opa christi nō facere: mēda/ciū ē ēpm sacerdotē vl̄ clericū se p̄fteri: & hu/le ordini ꝓpria opari. Himiꝝ cū dicat apl̄s Confitent̄ se nosse deū: factis aūt negant: Et Aug. de verb apli qđ habet. xxij. q. ij. c. Cū humilitatis causa mentiris. si non eras peiꝰ añq̄ mentiꝝ mētiendo efficiers qđ cuitaras veritas i te nō est nisi ita te dixeris peccatorē vt etiā esse cognoscas. Sequr. Nam quō ē humilitas vbi regnat falsitas. Quō igit̄ sal/uatur verbū Greg. qđ ponitur. v. di. c. ad eiꝰ: vt quis cognoscat culpā vbi culpa nō est. Di/cendū sm glo. sup illud: cum humilitatis cau/sa mētiris. q p̄t in genere q̄s se dicere pecca/torem: q2 nemo sine crimine viuit: & recogno/scendo in se culpā esse non peccat: dūmō cre/dat h̄ esse vez. vt patet. ij. q. vij. c. q̄q̄. in glo. Sed sp̄aliter dicēdo aliq̄d peiꝰ de se cuiꝰ cōtrariū est vez: mortaliter peccat. Sed ob/ijcit̄ de sacerdote celebrante q oia crimina ō se sp̄aliter ꝓfitet̄ in p̄ncipio misse. Sed dic q id facit: in psona ecclie: nullū em̄ vitiū est qđ nō repiat̄ in aliquo mēbro ecclie. Vel dic vt dicit Aug. q i vno p̄cō multa possunt nota/ri. Cū em̄ q̄s peccat mortaliter: cōmittit ho/micidium occidendo animā suā. cōmittit fur/tum quia se subtrahit deo: cōmittit adulteriū quia recedit a deo & fornicatur cum diabolo: committit periurium q2 fidem ꝓmissam in ba/ptismo non seruat: qđ dic & in oibus vitiis in quibꝰ hō miser peccare potest: hec ibi in glo.

¶ Ad maiorē m̄ euidentiā hiuꝰ vitij quod ē ironia sciendum. sm Tho. scđa scđe. q. cxij. q hoc q aliqui de se minora dicant contingere potest dupliciter. Uno modo salua veritate: dum scz maiora q̄ sunt in ipsis reuerent: q̄daz vero minora detegunt & de se proferūt: q̄ m̄ i se esse recognoscunt: & sic minora de se dicere non pertinet ad ironiam nec est peccatū sm genus suum nisi per alicuius circūstantie cor/ruptionem. Alio modo dicit minora quis a veritate declinans: puta cum asserit de se ali/quid vile quod in se non recognoscit: aut cuz de se negat aliquid magnum quod m̄ perci/pit esse in seipso: & sic pertinet ad ironiaz & sē per est peccatum. Jactantia tamē grauius ē quia ironia & iactantia circa idem mentiunt verbis vel quibuscunq̄ exterioribus signis scz circa condicionem psone & q̄ntum ad hoc sunt equalia: sed vt in plurimum iactātia pce/dit ex motiuo turpiori scilicet ex appetitu lu/cri vel honoris. ironia vero ex hoc q fugit lu/cri inordinate per elationem alios grauis ē. Et sm hoc philosophus dicit: q iactātia gra/uius est peccatum q̄ ironia. Contingit tamē quādoq̄ q aliquis minora de se fingit ex aliq̄ alio motiuo scilicet ad dolo se decipiendum & tunc ironia grauior est. vnde Eccli. xix. Est qui nequiter se humiliat & interiora eius ple/na sunt dolo. Denicq̄ aliquando in vno facto quidam incurrunt vitium ironie & iactantie simul cum scilicet per aliquā corporalem ab iectionem ostentare intendunt aliquā excel/lentiam sp̄ualem: de quibus ait dūs Matt. vj. Qui extermināt facies suas vt appareant hominibus ieiunantes: abiciunt enim & de/spiciunt se in cibo: potu vestibus: & similibus corporaliter. vt laudentur & eleuent spiritua/liter: & illi grauius peccāt. ¶ His visis p̄cē/dum est de quarta filia vane glorie que dicit hypocrysis. de cuiꝰ ōrestabilitate dic̄. Aug. & habet. xxij. q. j. c. certe. Ego sum q̄ statuerā nullum ordinare clericum. nisi qui mecū vel/let manere: aut si vellet a proposito discedere recte illi tollerem clericatum. Ecce in cōspe/ctu dei & vestro muro consilium qui velint ha/bere aliquid proprium quibus non sufficit de/us nec ecclesia eius maneant vbi volunt et vbi possunt non eis auferam clericatum: no/lo habere hypocritas: malum esse quis ne/sciat: malum est cadere a proposito sed peiꝰ est simulare propositum. Et post pauca. Si/ forte nō seruat sanctitatem dimidius cecidit: Si intus habuit simulationem totus cecidit Glo. Peius enim est per hypocrisim pecca/re quam manifeste: vt patet extra de hereti. c: cum ex iniuncto. Sicut plus est veneno occi/dere q̄m gladio. C. de malefic. l. j.

B Ad maiorē tamen euidentiā sciendum: q sm Isiꝺ. in. xb. etymol. hypocrita greco

sermone.latino simulator interpretatur:quidam intus malus sit:vt bonus se palā ostendat.ypo em falsum crisim iudiciū interptatur Et nomē hypocrite tractū ē a specie eoz qui in spectaculis contecta facie incedūt.distinguētes vultum vario colore.vt ad psone colonē quā simulant pueniant.mō in specie viri modo in specie femine.vt iludo populū fallant.Sic hypocrite dicunt q in exercitijs et ioi vita humana se volūt videri ⁊ reputari qō non sunt.qz simulant se iustos non exhibēdo.et sic omnis hypocrisis est simulatio.nō tamen omnis simulatio est hypocrisis:sed solū illa q quis simulat psonam alterius.sicut cū peccator simulat psonā iusti. ¶ Qō si obijcat.hypocrita nō semp simulat qz plerūq; iterius agit quod exteri⁹ ostēdit:iuxta illō Matt.vj.Cū facis elemosynā noli tuba canere sicut hypocrite faciunt.Ad h dicendū fm Tho.scōa scōe q.clj.q opus exterius naturaliter signat intentionē:cum ergo quis per bona opa que facit ex suo genere ad dei seruitiū pertinentia ñ querit deo placere sed homib⁹.tunc simulat rectā intentionem quā non habet quāuis nō simulat aliqō rectū opus qō nō agit. ¶ Hic q̄ri p:vtz hypocrisis sp sit mortale peccatuz psertim cum Greg.xxxj.moza.dicat q hypocrite ex malicia peccāt:sed hoc ē grauissimū ⁊ pertinet ad peccatū in spiritūsanctū.Ad h dicendū:q hypocrisis sumit large p omni simulatione:⁊ tunc fm Aste.est quadruplex species hypocrisis vel simulationis. Prima species ē cautele:⁊ hec fuit iehu.iiij.Reg.x. ⁊ dauid coram rege geth.j.Reg.xxj.⁊ ō his habetur.xxij.q.ij.c. Utilem assimulationem ⁊ in tempore assumendā iehu regis israel nos docet exemplum.qui non potuisset interficere sacerdotes baal nisi finxisset idoluz se adorare velle.tē.vide ter.⁊ glosā. Scōa spēs est instructionis:q fuit i chzisto q finxit se longius ire in quo eruditur exhibendū officium hospitalitatis quo coegerunt eum apud se manere per qō eū cognouerunt.Tertia est signationis cum scz iacob simulauit se esse Esau.vñ dicit Aug.q qñ fingim⁹ illud qō nihil signat est mendacium:cū autez fictio nra signat aliquid non est mendaciū sed aliqua figura veritatis.Quarta deniq; species est duplicitatis:⁊ hec ppie est hypocrisis prout stricte capitur.Et tunc fm Thom.vbi s.in hypocrisi duo sunt scz defectus sanctitatis ⁊ simulatio⁹nis.Si ergo hypocrita dicatur ille cui⁹ intē⁹tio ferk ad vtrūq;.vt sic scz q̄s non curat sanctitatē habēr sz solū sanct⁹ apparere:sicut accipi consuevit in sacra scriptura:sic manifestū est q sit mortale pcm̄.Null⁹ em pmiak totaliter sanctitate nisi p peccatū mortale:nec solū mortale sed etiam detestabile:qz Job.ij.dicit glo.q simulata equitas nō est equitas sed duplicatū pcm̄.Si vero talis hypocrita dicak q sanctitatē intendit simular.a q̄ deficit p peccatū mortale:tūc ḡtus sit in pcō mortali ex quo pmuatur sanctitate vite:nō tñ ipa simulatio est ei sp pcm̄ mortale:sz qñq; veniale.qō discernendū ē ex fine:q si ordinatur charitati dei vl̄ primi:puta si simulat sanctitatē vt falsaz disseminet doctrinam:vel vt adipiscatur ecclesiasticam dignitatez indignus vel q̄cunq; alia bona tpalia in quib⁹ finem constituit erit pcm̄ mortale.Si vo finis intentus non repugnat charitati erit peccatū veniale:vt cuz q̄s in ipsa fictione delectak.Contigit tamen qñq; q q̄s simulat pfectionē sanctitatis q̄ nō ē de necessitate salutis:⁊ talis simulatio nec sp est mortale:nec semp est cū pcō mortali.Et addit Aste.q si q̄s simulat sanctitatē ad dei honorem ⁊ primoz salutem vel edificationē nō peccat sed etiā merek si est in charitate.vt cū quis ad edificationē magis religiosum se oñdit coram secularib⁹ vel extraneis q̄ coram fratrib⁹.¶ Deniq; extra de imu.eccliaz.in.c. plericq;.dicit Inno.q hypocrita sub nomine boni christiani bona conquerens:tenek ad restitutionem.xiij.q.v.non sanet:non tñ illi q dedit:qz consecutus est mercedē suā sz paupib⁹ vel alijs pijs locis erogare pt. ¶ Proinde circa quintā filiā q̄ pinacia ōr q̄ri pt q̄d sit. Ad hoc dicendū:q pinacia vl̄ pinax ōr ille q̄ facinum suū malū vl̄ dictū pinacit defendit ne videak errasse.Et opponit pseuerātie:qō sic pz.Nā Aug.in li.de pseuerantia dic̄.Asserimus donū dei eē pseuerātiā.q̄ vsq; in finē pseuerat in chzisto.i.in virtute q̄ psistit in medio. Dicit em Tullius in rhetor.sua q pseuerātia est in rōne bñ psiderata stabilis ⁊ ppetua per māsio.Et hz duo vitia opposita.Primū ōr mollicies sic dic̄ pbus in.vij.ethicoz:q molli opponit pseuerantiu⁹:Quod doctor sanctus scōa scōe.q.cxxxvij.sic declarat dicēs:q laus perseuerantie in hoc consistit:q aliquis non recedit a bono ppter diuturnam toleranciam difficilium ⁊ laboriosum:cui directe videtur opponi q aliquis defacili recedat a bono p ter aliqua difficilia q̄ sustinere non potest:⁊

hoc ptinet ad rõnem mollicie: q2 molle dicit qõ facile cedit tangenti. vñ. j. Corinthiorũ. vj ℣ Nec adulteri nec molles. i. muliebria pa uẽtes. i. incõstantiã animi ꝛ etiã qñq; immun ditiã coꝛpis: q2 mollicies qñq; causat er natu rali dispositõe qua fez habent animũ minus ꝓstantem ꝓpter fragilitatẽ cõplexionis: ꝛ hoc mõ comparant femie ad masculos vt pbus dicit. vij. Ethi. Aliqũ vero ex cõsuetudine: cũ eiñ quis ꝓsuetus est voluptatib⁹ frui difficili us põt earũ abstinentiã sustinere. Uñ fm hoc ꝓpie mollis dicit: qui recedit a bono ꝓpter tri stitiae causatas ex defectu delectationũ qua si cedens debili mouẽti: ꝛ plerumq; ducit ad detestabilem mollitiẽ coꝛpoꝛalis imunditie. Scõm vitium oppositũ pseuerantie est perti nacia: q2 sicut perseuerantia laudat sicut ex istens in medio in quo cõsistit virtus: ꝛ mollis vituperat ꝓpter defectum medij fez ꝓpter defectum delectationũ quibus carere nõ põt sic pertinax vituperat ꝓpter excessum medij pseuerans in ꝓpria sententia plus q̃ oꝛtet. Et sicut pseuerantia ꝓsistit in bono: sic ptinax in malo: volens per hoc suã excellentiam de monstrare quã nimis appetit: ꝛ contrariã cõ fusionem nimis refugit: ꝛ sic oꝛitur ex inani glo ria. Dicit ergo ptinax valde vel imꝓuidẽter tenens durus: irrevocabilis: indocibilis: obsti natus. de vsur. in cle. ex grau. §. sane: ꝛ ó sum. tri. cle. j. §. poꝛro in glo. ¶ Sexta ꝛo filia dicit discoꝛdia: q̃ impoꝛtat quandã disgregationẽ voluntatũ: inq̃ꝛũ fez volũtas vnius stat in v no: ꝛ volũtas alterius stat in altero. Qõ aũt aliquis volũtas in ꝓpꝛio sistit; puenit ex hoc q̃ aliq̃s ea q̃ sunt sua pfert his que sunt alioꝛ qõ cũ sit moꝛdinate ptinet ad superbiã: ꝛ ideo discoꝛdia per quã vnusq̃sq; tenet qõ suũ est: ꝛ recedit ab eo qõ alterius est. ponit a Gꝛego ꝛio filia inanis glie. Ueruntñ vt dicit Asteñ. li. ij. Inq̃ꝛum discoꝛdia ab alterius volũtate recedit: hoc ptinet ad inuidiã ꝛ causat ab in uidia vt terminus a quo: a vana aũt glia vt terminus ad quẽ. Et q2 in q̃libet motu termi nus ad quẽ potioꝛ est termino a quo ꝛ finis potioꝛ est ꝑncipio: ideo ponit filia inanis glo rie: licꝛ ex vtraq; oꝛiri possit fm diuersas ra nones. ¶ Hinc q̃ri põt: vtrũ discoꝛdia sit peꝛm moꝛtale: ꝑsertim cũ moꝛtale nõ reperiat in vi ris sanctis. ꝑ discoꝛdia repent in eis fuisse: q2 dicitur Act̃. xv. Facta est dissensio inter pau lum ꝛ Barnabã ita vt discederent ab inuicẽ. Sic etiã Chꝛysostomus. discoꝛdabat a quo dã episcopo viro sancto noie Epiphani⁹: vt ꝓꝛ in eius legenda. Ad hoc respondet scrũs Tho. sẽa sẽe. q. xxxvij. q̃ discoꝛdia ꝛ concoꝛdie opponit. Cõcoꝛdia vero causat er charitate inq̃ꝛum fez charitas multoꝛ coꝛda cõiungit in aliqd vnũ: qõ est ꝑncipaliter quidẽ bonũ di uinũ: secũdario vero bonũ ꝓximi. Discoꝛdia ergo ea ratione peꝛm est inq̃ꝛum hmõi con coꝛdie cõtrariatur. Sed sciendũ: q̃ hec ꝛ coꝛ dia ꝑ discoꝛdiã tollit dupliciter. Uno modo per se: alio mõ per accidens. Per se q̃dem in humanis actibus ꝛ motib⁹ dicit esse id qõ est fm intentionẽ: vñ per se quis discoꝛdat a ꝓxi mo quãdo sciẽter ꝛ ex intentõe dissentit a bo no diuino ꝛ a bono ꝓximi in quo cõsentire deberet: ꝛ hoc est peꝛm moꝛtale ex suo genere ꝓpter cõtrarietatẽ ad charitatẽ: licet ꝓxi mi motus huius discoꝛdie ꝓpter imperfectio nẽ actus sint peccata venialia. Et ex his ꝓꝛ q̃ facere discoꝛdiã per quã tollitur bona con coꝛdia quã charitas facit est graue peccatum Uñ dicit Pꝛouer. vj. Sex sunt q̃ odit deus ꝛ septimũ detestatur ania eius. Et hoc septi mũ ponit eũ qui inter fratres seminat discoꝛ diã. Poꝛro per accidens ex hoc consideꝛat in humanis actibus q̃ aliquid est ꝑter intentio nem. Nam cũ aliquoꝛ intentio ferat ad ali qõ bonũ qõ pertinet ad honoꝛẽ dei vel vtili tatem ꝓximi: sed vnus estimat hoc esse bonũ alius aũt contrariã habet opinionẽ: tũc est di scoꝛdia per accidens ꝓtra bonũ diuinũ vel ꝓ ximi vtilitatem: ꝛ talis discoꝛdia non est peꝛm nec charitati repugnat. Et talis discoꝛdia fu it iter Paulũ ꝛ Barnabã: q2 vterq; bonũ in tendebat: sed vni videbatur hoc bonũ esse ꝛ alij aliud qõ ad humanũ defectum ptinebat. Non eiñ erat talis ꝓtroꝛsia in his que sunt de necessitate salutis q̃uis hoc ipsum fuerat oꝛdinatũ ꝓuidentia diuina ꝓpter vtilitatem inde sequentẽ. Ueruntamen si talis discoꝛdia esset vel cũ eꝛꝛoꝛe circa ea que sunt de necessi tate salutis: vel indebita pertinacia adhibere tur ad scandalũ alterius vel etiam plurimoꝛ tũc non excusaret a moꝛtali. ¶ Preterea sicut voluntas hois adherens deo est quedã regu la recta: a qua peccatũ est discoꝛdare: sic volũ tas hois deo ꝓtraria est q̃dam puersa regula a qua bonũ est discoꝛdare. Et ideo sicut face ꝛe discoꝛdiam per quã tollit bona concoꝛdia est graue peccatũ: sic causare discoꝛdiã ꝑ quã tollitur mala concoꝛdia fez in mala volũtate laudabile est: Sicut fecit Paulus inter eos:

qui inter se cõco:des erant in malo: dissensio nem ponens. Act;.xxiij.cum clamaut. Fratres ego phariseus sum: filius phariseoꝝ: de spe ⁊ resurrectione mo:tuoꝝ ego iudico:. Ex his patet ꝙ discordia est ex vnⁱ⁹ peccato: puta cum vnus vult bonũ cui alter resilit: quando ꝙ cum peccato vtriusꝙ: puta cum vterꝙ dissentit a bono alterius ⁊ vterꝙ diligit bonũ p:oprium. Septima nanꝙ ⁊ vltima filia dicitur p:esumptio nouitatũ: qua quis noua ⁊ insolita dicit vel inuenit. Et est duplex p̃sumptio vitiosa secundũ Asten̄. lib.ij.n.lxj. Una est que oritur ex p:opria virtute: que est species superbie vel vane glorie ⁊ opponitur magnanimitati: q̃ ponit modũ rationis circa bonoz:: ⁊ sic consistit in medio: non quidem secundũ quantitatẽ cui in q̃ tendit qz tẽdit etiã in maximũ: sed cõsistit in medio fm p:oportionem ad p:opriam facultatem: quia non in maioza tendit q̃ sibi cõueniant. P:esumptuosus vero fm p:opoz:onẽ sue facultatis excedit: ⁊ oritur ex inani gloria. Altera p̃sumptio vitiosa est. que consurgit ex contemptu diuine iustitie: que si ex sola electione p:ocedit est peccatum in spiritum sanctũ: de quo visum est alibi: ⁊ nunc directe videtur oriri ex superbia: qz talem quis se existimat ꝙ deus eum etiã peccantem non puniet vel a gloria non excludet. Est tamen tali p:esumptione desperatio peioz: quia volũtas per desperationem totaliter a deo recedit: non enim inuenit misericordie quã cõtemnit: nec iustitie qua quantũ potest eam refugit: per p̃sumptionem autem in deũ tendit licet inordinate. Ad laudem dei.

¶ Sequuntur sermones de p:cepto secundo.

¶ De iuramento. Quõ licitũ sit: ⁊ q̃ conditiones subintell:gunt in iuramento p:omissorio. ¶ Ser. i.

A Non assumes nomen dei tui inuanũ. Exo.xx. Hoc est secundũ p̃ceptũ p:ime tabule: qđ ordinat hominẽ ad reuerentiã summe ver.tatis. Nã in eo fm Aug. p:ohibet oñe iuramentũ friuolũ ⁊ etiã omne piurũ: vterꝙ em̃ qui friuole iurat ⁊ q̃ falso iurat nomẽ dei sui inuanũ assumit: qz p:imus sine causa noiat summã veritatẽ: secundus aũt eam nominans cõtemnit piurando:. ¶ Ad maioꝛẽ aũt euidentiã sciendũ: ꝙ Henricus de vmaria p:eceptum illud tripliciter exponit. Uno modo de transgressiõe iuramẽti vt sit sensus: nõ assumes nomen dei tui inuanũ: execrabiliter scz p̃iurãdo vel iurando vt q: dictum est: qui falso iurat ⁊ q̃ friuole iurat: vterꝙ nomẽ dei assumit inuanũ. Secundo modo exponitur de voti trãsgressione sua hoc sensu. Non assumes nomẽ dei tui inuanũ: votum scz nũ deo factũ transgrediendo. Nam votũ est alicuius boni cũ deliberatione facta dei pollicitatio. Ex quo patz ꝙ voti trãsgressio sub hoc p̃cepto p:ohibet. Tertio modo exponitur de transgressiõe blasphemie ⁊ maledictiõis sic intelligendo: nõ assumes nomẽ dei tui inuanũ. s.in ꝓbo maledicto. ¶ Deinde queri põt. Cur dñs huic p:cepto ⁊ etiã primo ⁊ non alijs p̃ceptis addidit cõminationem pene. Ad hoc rñdet Asten̄. li.j.ti.xvij. in fi. ꝙ ratio huius est: qz pene sunt p̃cipue necessarie contra illos q̃ proni sunt ad malũ. vt ꝛz x. Ethico. Et ideo in illis solis legis p̃ceptis addit cõminatio penarũ: in quib⁹ erat p:onitas ad malũ. Erant aũt hoies proni ad idolatriã p:opter ꝯsuetudinẽ generalem gentiũ. Similiter hoies proni sunt ad periurium p:opter iurãdi frequentiã: ⁊ ideo magis cõminatio his duob⁹ primis p̃ceptis additur hec ille ¶ Notandũ igitur q̃tum ad primũ quo transgredit istud mandatũ: ꝙ iuramentũ fm Gof: in sum.e.ti. est affirmatio vel negatio sacre rei attestatiõe firmata ⁊ ideo dicitur sacre rei qz non licet iurare per creaturas non sacras: vt p:z Matt.v. Et ponitur extra de iureiuran. in.c. ⁊ si christus. vbi subditur: licet iuramentũ dñs p:ohibuisse videat: nunq̃ tñ p creatorem sed p creaturã iurare ꝓhibuit: ne p hmõi iuramentũ trasferat ad creaturã honorificentia creatoris: quare cũ in euangelio p̃misisset dico vobis nolite iurare oino: statim subiũxit: neq̃ per celum ⁊c̃. Et sequit. Quamuis non sit per creaturã iurandũ: si tñ iuret per creaturam seruandũ est quidẽ: dũmodo licitũ sit qđ iurat. Unde ibidẽ vltimus si placet etiã glonisi tñ per illas creaturas de quib⁹ in iure p̃mittitur: vt p crucem: euangelia: ordinẽ: altaris: p salutem ꝓncipis ⁊ similia in iure cõcessa: s.q.vj.quorsus. ¶ Ad maioꝛẽ aũt horũ notandum quem potest. Utrũ liceat iurare per aliquam creaturã. Ad hoc respõdet Asten̄ li.s. ti.xvij: ꝙ iuramentum dupliciter fieri habet,

Quoddam enim fit per interpretationē: vt cuz dicit ira me iuuet filius meus: z fm hanc iurandi formā creatura nō inuocat ad testificandum: sed potius oppignoratur ipi creatori. fz q dicit Aug. z ē licitū: quia licet omnis creatura sit creatoris. tamen bonū vel solatiū qđ ex ea recipimus est nobis p̄cessum a deo: z iō deo tāq̄ nostrū oppignorare possum⁹. Hoc tamen genus iuramenti fm Aug. est grauissimum. Aliud aūt fit per veritatis testimonium z inuocationem vt cum quis iurat p aliquem ad inuocandum euz in testem. Potest aūt creatura dupliciter in testimoniū inuocari. Uno modo fm se: z hoc modo nō licet: qz sic crederēt q aliquid numinis esset in ea ratiōe cuius veritas possit dici p hmōi testimonium confirmari. Et sic dicit Dam. v. Nolite iurare neq̄ per celum ꝛc̄. glo. ibidē. Qđ p̄fectionis est docuit cum dixit nō iurare omnino: quod vero superstitiosum est resecauit cū subdit: neq̄ per celum. Si tamē iuratū est p eas: perinde habebitur ac si esset iuratum p deum: vt extra de iureiur. c. z si christus: quia multa p̄hibentur que tamē facta tenent: et c. quemadmodū. §. q si post. Alio modo pōt inuocari creatura in testē inquantum relucet in ea diuine veritatis vestigium. z hoc modo licet iurare per creaturas. quia nihil aliud est q̄ per eum iurare qui relucet in creatura. Et ea de causa concedunt iura per quasdā creaturas iurare: vt per sanctos: per crucem: per euangelium: per ordinē ꝛc̄. etiam per principis salutē. quia intelligit iurare per deum cuius iudicio salus principis cōsistit. Hodie tamen nō videtur sic esse iurandum: licet hoc hoc fuerit patribz nostris concessum. Item p altare vel reliquias. xxij. q. j. c. habemus. Similiter p fidei interpositionem fm Bern. vt i dicto. c. z sic christus. Singulariter tamen p̄hibentur ne iuretur p caput vel p capillos dei propter quosdam hereticos qui quadā rustica simplicitate dixerūt deū habere membra humana cū tamē deus sit spūs incorporeus: vt patet. xxxij. q. iij. c. quidam. vbi recitat multas hereses. iter quas ponit antropomorphitas: qui p̄ eorum simplicitate rusticana deum habere membra humana que diuinis libris scripta sunt arburantur. persona tamē filij scz christus deus z homo mēbra habet humana. Et fm Aste. blasphemia est: quando quis iurat per membra domini que in alys hōmibz reputāntur inhoneita: vnde talis mo- raliter peccat: qui vero iurat per domini mēbraque non censent turpia: nec cum execratione. sed cum quadā reuerentia: non peccat mortaliter nisi duceret in consuetudinem. qz hoc parit diuinuz contemptum. Qđ si iurat cum execratione vel irreuerentia per mēbra vel vulnera christi: tunc illa iuramenta ñ solū sunt mortalia sed etiam execrabilia: quia magna irreuerentia z detestanda malicia est mēbra z vulnera christi p̄ciosa inanum assumere vnde nobis tota salus effluxit: vnde in aliquibus terris talia iuramenta sic sunt p̄hibita: q quicunq̄ in talibus offendit aurem vl digitum vel aliquando linguā perdat. ¶ Deinde queri potest que fuit causa institutionis iurumenti. Respondet Ray. q duplex fuit causa. Prima ꝓpter infirmitatem non credentium: vtputa cum aliquibus suadetur aliqđ bonum aut verum z non credunt simplici verbo introductum non q̄ iurare possium⁹ vt patet. xxij. q. j. c. non est contra p̄ceptum domini iurato que a malo est non iurantis sed incredulitatis a quo iurare cogitur ꝛc̄. vt dicitur ibidem. Alia fuit causa permissiua scilicet ad vitandam idolatriā: p̄opter quod fuit cōcessum iudeis iurare per deum: ne iurando p creaturas in idolatriam inciderent. vt patet. xxij. q. j. c. considera. Est ergo iuramentum licitum z meritorium: quando per ipsum p̄ximo subuenitur. Unde p̄s. Domine quis habitabit ꝛc̄. Qui iurat p̄ximo suo z non decipit. Cauenda tamen est assuefactio iuramēti p̄pter periculum periurij. p̄opter quod non nisi ꝓpt̄ necessitatē vel vtilitatē iurandū est. vt patet. xxij. q. j. c. ita: ergo intelligitur p̄cepisse dominus ne iuraretur ne quis q̄ sicut bonum appetat iusiurandū: z assiduitate iurandi ad periurium per consuetudinē delabatur quapropter que ītelligit non in bonis sed in necessarijs iurationem habendam: refrenet se quantum potest: vt non vtatur nisi necessitas cogat ꝛc̄. Patet etiam duplici ratione q in necessitate vel vtilitate licitum sit iurare. Primo ratione originis: quia iuramentuz introductum est ex fide: quia credunt homines deū habere veritatē infallibilē z omnium cognitorē z p̄fectorē vniuersalē. Scdo ratiōe finis. quia iuramentū introducit ad certificandum homines. z finiendum cōtrouersias: vt dicitur ad Heb. vj. Solo ei iuramēto creditq̄ ō p̄scia alicui⁹ dubitat. vt p̄z extra ō sen. ex. c. si p̄o. ij. ¶ Q, si obijcitur illō Dau. v.

Dico vob non iurare oino:z Jaco.v.Ante omnia fratres mei nolite iurare. Respondet Asten.q quidam hereti sez manichei dixerunt oc iuramentu esse illicitu ex verbis iam allegatis .qz nescierut distinguere q aliud se sum facu negacio pposita.vt dicendo.no omnino iurare:q eqpollet pticulari negatiuo z aliu negatio postposita:vt dicedo oino no iurare.q eqpollet vniuersali negatiuo.deus ei non dixit:oino no iurabis:sed dixit no oino iurabis:id est non iurabis oi mo z ex omni causa. Et fm Aug.in li.de mendacio.hoc io dictu est:ne sez iurando ad facilitate iurādi venias:z ex facilitate ad consuetudine:z ex consuetudine ad periu incidas:quia dr Eccl.xxiij. Vir multu iurans implebitur iniqtate:et non recedet de dono eius plaga ¶ Deniq qri pot vtru tres comites q ponunt Hiere.iij. iurabunt viuit dns in veritate z iudicio z iustitia. In iuramento libet exigunt.vt recte fiat iuramentum z cuncf vanum iuramentum Ad b rndet canon.xxij.q.j.c.z iurabunt:z.q.ij.c.animaduertendu:z extra de iureiur.c.z si ch:istus:q sic. Nec mirz qz in iuramento est magnum periculu.tum ppter dei magnitudinem cuius testimoniu inuocat:tum ppter labilitatem lingue humane cuius vba iuramento confirmant:vnde iuramentum non reddit verum vel licitu nisi tribz his cominb fuerit fulcitu. Quod si declarat Asten.lib.j.ti.xviij. quia iuramentu comparat ad tria. Primo ad iurantem a q procedit:z sic debet sibi iudicium discretionis.i.debita deliberatio z discreto: vt sez non iuret etiam verum:nisi propter necessitatem vel vtilitatem. Ex hoc infert Hosti.q furiosi non pnt iurare:nec pupilli primi infantie:vt xxij.q.v.c.paruuli.nisi in etate rationabili sint non cogant iurare:z qui semel periuratus fuerit nec testis sit post hoc:ad sacramentum non accedat nec in sua causa vel alterius iurator existat. Et hoc est verum in iudicio:nam extra iudicium potest iurare et deierare ex quo habet sensum:vt extra de de luc.pu.pueris.nec puer potest esse testis sez infra.xiij.annum vt ptz.iij.q.iij.c.j. Secudo iuramentu cōpatur ad rem de qua fit iuramentum:z sic deberur sibi fides:vt sit adeqtio sermonis z rei:q veruas esse debet in scientia iurantis facta debita diligētia.ita q ex parte ppie conscientie credat firmuer ita sicut iurat z b iuramēto assertorio.z ita facere ppo nat sicut iurat in iuramento promissorio.q si tu tiū credat ita esse:non debet iurare de scientia sed de credulitate. Tertio iuramentum comparat ad causā p q fit:z sic debet sibi iusticia vt sez p causa iusta fiat:z vt sit licitu:z honestum pro quo iurat.xxij.q.j.c.ita ergo. Cum em sermo nr dubius sit:vt dicit Sap.xi. Cogitationes mortaliu timide z incerte puidentie nre:io vt sermo nr p duma firmet indiget cominb ipm regentib ne sit dissimilis inuocare veritatē:z io si aliqs istoz communū deficiat nequaq erit iuramentu sed periurium .i.illicitu vel temerariu iuramētu.i.aperte dicitur.xxij.q.ij. c.animaduertendu.z sic patet q bis trib cominb concurrentibus licitu est iurare. ¶ Od si quert.cur g dns dicit in euāgelio:sit sermo vester e e:no no:Ad h rndet Asten.vbi.s.q affirmatio vel negatio q est i eo:de:debet esse in ore:sed qz hominu crescente malicia no credit assertioni simplici:io addunxit dns qd amplius est a malo est: no culpe sed pene:non iurantu sed iuramentu exigentiu:nam incredulitas hmoi magis est pena q culpa. Q Consequēter qri pt:qn p iuramentu pstitum qs obligat deo z qn homini: pcipue cum homini:sp fiat pmissio p deu per eius sanctos:vel p eius sacramēta:Ad h respondet Jo.an.z post eu Gaspar de calo.latius z clarius in.c.ij.de spon.q licet iuramentum sit prestitum deo:tamen tunc dicit prestitum deo cum p id quod iurat magis credit placere deo:vt deo obligare magis siue sit in faciendo aliquod meritoriu:vel in abstinēdo ab aliquo illicito z sic fit causa maioris meriti. Exemplum primi:vt alicui iurauit religionem intrare vel ire vltra mare. Exemplu secundi:vt qz iurauit non facere ea q sunt de genere peccati sez non fraudare mensuras vel pondera z talia ac similia non pt recipies iuramentum etiam si sit episcop vel prelatus remittere:quia obligāt iurantem deo non homini iuxta illud ps. Vouete et reddite domino deo vestro:hoc patet extra de voto z vo. redemp.c.magne deuotionis:de iureiur.et si ch:istus. Verum tamen tunc iuramentum pstatur homini non deo:cum iuratur super obligatione vel pacto:per qd quis intendit ipsum hominem magis certificare vel reddere securum z sibi tantum obligari:puta qua iurauit alteri soluere pecuniam mutuatam vel scribere librum. Jo.de ligna tamē dicit:q oē iuramentum cōcernit deu:qz pmittit per religionē q debet deo:sz in vim sequētie cōce-

nit homi nē:qñ cōcernit ꝓmodū eius cui iura
tur:t tūc ꝑt ab hoie remitt:de iureiu.c.j.Cō
cludit ꝙ Bal.q spōsalia t alia que mutuo cō
sensu ꝓtrahunt:dissensu mutuo dissoluunt
lz esset iuramēta:qz sublata obligatiōe subla
tū est iuramētū:sicut dr de statuto iuramēto:
extra de ꝓben.c.dilecto. Et q hec remissio fie
ri posset facit regula iuris li:vj.qđ fauore.t
xxxj.q.vlt.c.si.qui.in.glo.penul.vbi dicit:q si
cut parentes frangere ꝑnt spōsalia filioꝝ sic t
remittere iuramenta. ¶ Deniq q̄ri pōt q cō
ditiones in iuramēto sub intelligant licet nō
exprimant. Dicit glo.t doctores in c.quēad
modū extra de iureiu.q mulier naz in iuramē
to ꝓmissorio auctas pape sine superioris intelli
git excepta:vt e.ne uenientes.§.j.ad fi.đ q
tū postea tanus videbit. Itē intelligitur si de
us voluerit vel dederit vel si deo placuerit:
vt ptz xxv.q.ij.c.beat⁹ paulus. Itē nisi aliud
magis incōueniens interueneret nā si tibi sa
ne mentis urē gladiū reddere quandocūq
peteres aduenīente furia vel voluntate ꝑpe
trandi homicidiū nō debeo tibi reddere.xxij.
q.ij.c.ne quis. Itē intelligit si mihi fidem ser
uauerīs.e.ti.c.puenit.ij.vbi dicit:nec tu ei tenā
si ꝓmissum tuū iuramento vel fidei obliga
tione interposita conditione firmasses:alioquī
nus temere si cōstat eū cōditioni minime pa
ruisse. Ex hoc etiā cōcludit q si mulier cōtra
fidem sponsalium vel matrimonij venerit:li
cet iurauerit eam accipere in uxorē.tamē ali
am ducere posset non obstante iuramēto:qz
vt ptz in hoc.c.non seruanti fidem:fides non
seruat eidē. Silr si iurem tibi reddere pecuni
am ad certū tempus:subaudit si ꝓcesseris:vl
tibi soluere ad certū tempus subaudit nisi in
der aliud contrariū ꝓcipiat:vt ptz extra ó cē
si.exac.t pcura.c.significauit:qz tus superioris
videt semp exceptū esse:de iureiur.c.venien
tes.§.j. Item nisi p te fuerim absolut⁹.ibidē.
ca.j.t.c.sicut. Item si iuro tibi tanq̄ regi vel
alteri prelato:tunc te deposito non obligor:
vel si tanq̄ epūs iuras mihi restituere pecu
niaz mutuatam.depositus nō teneberis si sal
tem pecunia versa est in vtilitatem ecclie.xv.
q.vj.c.alius:t de elec.venerabilē. Itē si iurē
stare mandatis tuis pro offensa:intelligitur
nisi ꝓcipias qđ immoderatū:inustū:ipossi
bile vel inhonestū est:qz in hmōi non est parē
dū nec extendit iuramentū nisi ad ea de qui
bus cogitatum est:vt eo.ti.c.venientes.t.ca.
quintauallis.vide.tex.t glo.Si ñ pena als
non excederet culpā tuam dr:si ꝙ excederet
rediget ad arbitriū boni viri:vt.ff.pro socio
l.societatem.§.arbitriū. Dicit ñ Ray.q oēs ta
les(ne det occasio vel materia piurandi)de
bēt auētem petere ab ecclia vt colligit ex eis
dem decretalibus. Conco:dat Thom.sēda
sēde.q.lxxx.t qñ salte ꝓmittit sub iuramento
de quo dubiū ē.vtr licitū sit vl̄ficuū aut nō
vel simpliciter aut in aliquo casu:t in ꝫ ꝑt qlī
bet epūs dispensare. Iuramentū vero ꝓ salu
tem vl̄ legē vel bonos mores dispensatione
non indiget:nec tuam dr. Nec dicit deierāt
qui ex cā iusta deserit iuramentū.vl̄q mutat
in melius:vt extra de voto.c.nō licet.q̄ntū ad
primū.t.c.scripture:q̄ntū ad scōm:vbi dicitur
Fracti voti reus aliquaten⁹ nō habet.q tpa
le obsequiū in ꝓpetuū religionis observantiā
noscitur cōmutare. Itē supueniēs necessitas
vl̄ impossibilitas prius inspirata sil̄r excusat
a iuramento:extra de iureiu.q̄relā. Item qui
iurat reddere vinū vl̄ bladū:subaudit cuīsdē
bonitatis.ff.si.cer.pe.l.cū quid.t de similibꝫ
est iudicium. Si ꝙ iurē tibi dare filiam vel
sororē:subintelligit bona fide laborabo:nam
alienū factū ꝑ se ꝓmittere nō possum:extra
de spon.ex ītis.ij.t in.glo. Itē si iuro alicui fi
deliter vel q nō ero ꝓ cum intelligit nō ꝓcu
rabo vel ꝓsentiā q vitā mēbra vel res suas
pdat. Si ñ offenderit me vel mihi ꝓmios
res vel ecclīam meā potero me t illos defen
dere:qz ꝓmissores vident excepti cē:vt co.ti.
c.petitio.in textu t glo. Quid aūt cōtineat in
iuramēto fidelitatis luculēter ꝓsequit decre
tū.lxij.q.v.ca.de forma f.delitatis in tex.t in
glo. Denīq q iurat facere residētiā i ecclesia
si ꝓ negocio ecclesie sit absens:nō incurrit
periurium:vt ptz extra de cleri.nō resi.c.ex p
te tua.ij. Idē si cēt in seruitio epi vl̄ si vo
caretur a papa:vide ibidē glo. Adhuc sunt
alie conditiones q subintelligūt q ñ faciliter
ex p̄dictis pōt colligi. Ad lau.dei om.

¶ De iuramēto ꝓmissorio/qñ et in quibus est obligatoriū t nō obligatoriū. Semo ij

Non assumes nomen dei tui
u inuanum. Exod.xx. A Occasio
ne sermonis precedentis q̄ri potest
primo quod ius superioris in iuramento ſli
bet intelligitur exceptum. Ad cuius euidens
tiam dicit hein.boyc.extra de iureiu.i c.veni
entes:q si queris de iure ꝓxime loquendo ip

sus supiozis ⁊ cõpetẽte supiozi:nũc ꝓstat q ta le ius in quolibet iuramẽto intelligit excep: tum: q: etiã ius cuiuslibet priuati intelligitur exceptum in iuramento alterius:nã iuramen tũ vnius obligare ñ põt in ꝓiudiciũ alterius in eo q alteri de iure debet. Et generaliter ois auctoritas iudicis seu supiozis q̃ est adiu ta ⁊ approbata aũcte iuris:ẽ a iuramento ex cepta:⁊ iõsi alicui iurauit infra mensem solue re centũ q̃ interim ꝓcedenti die ꝓdẽnatur p iudicẽ iuste. vel accusat aliquo graui crimie ⁊ iuste conuincit ⁊ bona sua iuste applicant fisco ac inde interdicit mihi sub magna pe: na ne soluam:nõ obligor ex iuramẽto ad sol: uendũ credito:. vt no. Host. de iureiu. in. ca. quẽadmodũ ⁊ in .c. significauit extra d̃ cẽsi. Q̃d si q̃ris de iure supiozis imp:opzie loquẽ do. i. de aũcte supiozis:q̃ nõ est adiuta vel ap: probata aũcte iuris. tunc talis auctoritas su periozis non intelligit in iuramento excepta vt ꝓz p dictã glo. in dicto. c. significauit. extra de censi. etac. ⁊ ꝓcur. ¶ Et nota q sicut in iu ramento ius supiozis intelligitur exceptum: sic etiã in cõsuetudine ⁊ statuto: vnde si q̃ iu rauit non exire domũ vsq; ad .xv. dies: ⁊ inte rim est citatus ad iudicem venire tenet: quia in q̃libet iuramẽto intelligit ius supiozis excep tum. Hoc tñ sane intelligit: q̃ d̃ non facit au ctoritas citantis si sit inferio: papa: sed auto: ritas iuris scripta volentis ⁊ statuentis: q̃ ci: tatus ad iudiciũ venire tenet ⁊ d̃ in ius voc. per totũ. Auctoritas denio; pape semp intel: ligitur in dubiete excepta: vt ꝓz. in. c. veniẽ tes de iureiu. vnde ex causa potest remittere vel relaxare iuramentũ ad tempus vel imp: petuũ de iureiu. c. verũ. ⁊. c. ea te credimus. ¶ Secundo q̃ri põt. vtrũ quis venire possit cõtra ꝓpriũ iuramentũ aũcte ꝓpria. Ad d̃ rñ det Host. hoyc. in. c. si vo. de iureiur. ⁊ etiam Bal. de mõte lau. in cle. vna. de iureiu. in ver bo dubiũ q̃ aliq; venire põt cõ ꝓpriũ iuramẽ: tum aũcte ꝓpria in casibꝫ sequẽtibꝫ ¶ Pri: mo q̃ obseruantia iuramenti ẏgit in dispen: dium ait: vt ꝓz extra de iureiu. c. cũ q̃dã. vbi subdit. Illi vo q̃ iurant nõ loq̃ pri vel matri vel sorori aut fratri aut ei⁹ humanitatis sub sidium non exhibere: absoluẽdi sunt. Glo. ad cautelam: cũ iuramentũ non sit vinculũ iniq: tatis ab illius obseruantia iuramenti cũ illici tum ꝑrium rõni: in tũcta tñ eis pnia cõpeten ti et hoc q̃ male iurauerunt: ⁊ c. ex. literis. ¶ Secõ q̃ vergit in detrimentũ oim rerum

suaꝝ vt maioris ꝓz sine quibꝫ nõ posset ꝓpalẽ vitã ducere vt ꝓz. xxij. q. iij. c. si. vbi d̃. Quis q̃a ꝑ iuramẽto se firmarit aliq̃d facturꝫ: q̃ cor: poris vt spũalis salus animæ: ⁊ sine q̃ vtra q̃ salus repari vel conseruari ñ posset: fidẽ ꝑ missaꝝ seruare phibet ⁊c. Et quibꝫ videtur q̃ d̃ ꝓceditur q̃ñ si seruaret posset timeri de salu te corꝑis ⁊ spũalis. ¶ Tertio si tẽderet in de: teriozẽ etiũ simpliciter vel i aliq̃ casu: vt ꝓz xxij. q. iij. c. si aliquid. Et ponit exẽplũ d̃ Da: uid qui iurauit occidere Nabal: ſ. Regũ xxv. Et glo. ibidẽ ponit aliud exẽplum vt si iura: uit me peccaturũ venialiter: tale iuramentuꝫ adimplere nõ debeo: q̃ sic adderet ꝑtm pec: cato. vt clarius ꝓz ibidẽ. c. diffinitio in textu ⁊ glo. Et addit Tho. secũda secũde q. lxxxix. q̃ si: milit ẏgit in deteriozẽ exitũ q̃ñ est maior: ꝯ bo: ni impedimentũ: puta cũ q̃s iurat se nõ intra turũ religionẽ vl̃ q̃ nõ fiet clericus ⁊ hmõi. Et in ꝺ casu peccat quidem iurãdo: q̃ ponit obycere spiritui sancto: nõ tñ peccat iuramẽ: tũ seruãdo. mlto tamẽ melꝰ facẽ nõ implẽdo q̃: talia sub iuramẽto cadere ñ põt. ¶ Quar to si sit iuramentũ pitũ de rebꝫ alicuiꝰ terti; ꝺ; alicuius ecclie vel pſone ꝺ; prelatum de rebus ecclie: vt extra de iureiur. c. q. in textu ⁊ glo. Et hoc marie verꝫ est si sit ꝓiudicium cõtra iuramentum primũ ꝑ eũ factũ de nõ alienan: dis rebus ecclesie. Exemplum secundi vt si iurauit dare filiam vel sororem quod est iura: mentum de re alicuius terti: ⁊ de hoc supra dictum est. ¶ Quinto si põnit iuramẽtũ ꝓpri: us publicum aũctem ⁊ vtilitatẽ: vt ꝓz extra de so. ꝓpe. c. si diligenti: vide ꝓcessum. ¶ Sex to q̃ñ ẽ pitũ ꝺ primũ iuramẽtũ licitũ: vt ꝓz extra de iureiur. c. ma. ⁊. c. intellecto: vbi patꝫ planissime. ¶ Septimo q̃ñ ius ꝺminonis ap posite hoc sustinet: vt eo. ti. c. quẽadmodum: de spon. c. sicut ex literis. ¶ Octauo q̃ñ vrgen tissima necessitas hoc induit: ⁊ superioris licen tia haberi nõ potest extra de obseru. iureiu. c. consilium. xj. q. iij. c. antecessor. ⁊. c. q̃ ꝓdece: cessor. ℂ Tertio q̃ri ꝑ: vtrũ iuramentum metu extortum sit seruandũ ꝑ: sertim cũ tales a iuramentis neribus a romanis pontificibus sint absoluti: vt habet extra de iureiuran. c: vez in ea questione: Ad hoc respõdet scũs Tho. secũda secũde. q. lxxxix. q̃ in iuramento q̃ quis coactus facit duplex est obligatio.
Una quidem qua quis obligat homini cui aliquid promittit: ⁊ talis obligatio per coacti quẽ tollit: q: ille qui vim inuli hoc meretur

vt ei ꝓmissum nō seruet. Alia vero est obliga
tio qua ds deo obligat vt impleat qđ p nomē
eius ꝓmisit: z talis obligatio nō tollitur in fo
ro ꝑscie: qz magis dz damnū tpale sustinere
q̄ꝫ iuramentū violare: pōt tm̄ repetere in iudi
cio qđ solui vel ꝑlato denunciare nō obstan
te si cōtrariū iurauerit: qz tale iuramentū ver
git in deteriorē exitū: esset em̄ ꝓra iusticiā pu
blicā. Pōtifex romani pōtifices ab hmōi iura
mento hoies absoluerūt: nō quasi decernēres
hmōi iuramenta nō esse obligatoria: sed quasi
hmōi obligationes ex iusta cā relaxantes: z iō
talis ꝓtrauenire nō dz iuramēto nisi fuerit ab
solutus a papa: vt expresse ptz extra de elec. c.
venerabilem. §. penul. ¶ Qđ si non pōt haberi
superior: tūc iurans ꝓuenire pōt imminente ne
cessitate vrgentissima: de qua dictū est supra.
¶ Quarto q̄ri pōt: vtr maio: sit obligatio vo
ti vel iuramenti: ꝑsertim cū votū sit simplex p
missio: sed iuramentū supra ꝓmissionem adhi
bet diuinū testimoniū: in cuius argumentū si
cut debilius solet p fortius cōfirmari: sic votū
interdū iuramēto ꝓfirmat. Ad qđ rñdet san
ctus Tho. vbi. s. q vtraq; obligatio scz voti
z iuramēti causat ex aliquo diuino: tñ aliter z
aliter: nam obligatio voti causat ex fidelitate
quā deo debemus: vt scz ꝓmissum soluamus
Obligatio aūt iuramēti causat ex reuerentia
quā debemus ei: cr qua tenemur q̄ ꝓficem⁹
id qđ p nomen eius ꝓmittimus. Dis em̄ infi
delitas reuentiā cōtinet sed non contemptum.
Videt enim infidelitas subiecti ad dominū es
se maxia irreuerentia: z ideo votū ex sua rōne
magis est obligatorium q̄ꝫ iuramentū: nec voto
adhibet iuramentū quasi aliqđ firmius: sed
vt per duas res imobiles maior firmitas ad
hibeat. ¶ Qđ si queritꝫ: qñ ergo iuramentū z
votū simplex sibimuicem ꝓiungit: qđ illoꝫ p
ualebit z ad impleri debebit. Rñdet Henri.
boyc: extra de spon. in. c. cōmissum: q si nō pōt
vtrūq; seruari tūc si sit votū religionis vel cō
tinentie preferat iuramento: vt si ds iurauerit
scribere libꝝ z postea religionē intret qđ fa
cere pōt: vt ptz. li. di. c. ꝓterea in glo. vide z per
Inno. extra de ser. nō ordi. in. c. j. vnde si quis
primo iurat nubere z vxorē suam carnaliter
cognoscere: z postea emittit votū religionis
vel cōtinentie debet violare iuramentū z ob
seruare votū. xvij. q. j. c. qui bona: z ideo mul
to magis si tale votum precederet iuramen
tū: vtpote vouens castitatem iurat mire ma
trimonium: debet seruare votum: vt patet ex
tra qui cle. vel vo. Si vero votū nō sit religio
nis vel cōtinentie: sed forte magne peregrina
tionis vel alterius rei contrarie iuramento:
tunc si iuramentū ꝓcedit seruandū est. Si ve
ro votū ꝓcedit similiter seruandū est q̄ si pri
mū est illicitū: secundū ꝓ loci tū: tunc ꝓmū nō
est seruandū: extra de iureiu. c. ea te. ¶ Quin
to queri pōt. vtrū iuramentū factū per deum
sit magis obligatorium q̄ꝫ factū p euangeliū vl
ecōuerso. Rñdet Astesā. li. j. tit. xvij. q q̄ iurat
per deū multū obligat: qui vero per deū z e
uangeliū magis obligat: qui vero his addit
sanctos reliquias magis obligatur: z sic cre
scente solēnitate crescit obligatio. Idē Ray:
q̄ si vnus iurat per deū z alius per euangeliū
tunc Chrys. dicere videtur q̄ maius est iura
re per deū. Vnde contra q̄sdam q̄ contrariū
credebāt: dicit: o stulti: scripture ꝓpter deū
sunt facte nō deus ꝓter scripturas. xxv. q. j. c.
si aliqua cā fuerit modicū videt facere qui iu
rat p deū. glo. q̄ dum ad vulgares: qui aūt per
euangeliū magis aliquid videt fecisse: dī us
dicendū est. o stulti: scripture ꝓter deū facte
sunt nō deus propter scripturas. Glo hic ptz
q̄ eque obligatur q̄ iurat per deū sicut qui iu
rat p euangeliū: sed si per deum iuraret nō so
lenniter: per euangeliū solenniter vel econuer
so: magis est obligatus quo ad ecclesiā solen
niter iurans: ſ q̄ꝫ ad deū equaliter: vt ptz
extra q cle. vel vo. c. ruꝛsus. Si obiciꝫ quāto
sanctius⁹ est p qđ iurat: tanto magis est penale
periū ergo magis obligatorium: vt eo. t. monet
ſ illud intelligo cū iurat illicite: z habetur re
spectus ad solā creaturā: hec glo. Et sic patet
q̄ quāto illud per qđ iuratur est sanctius: tan
to ceteris paribus iuramentū magis obligat
quia ibi est maior cōtemptus in periurio. Cū
autem vnum iuramentū fit solenniter z alte
rum licet magis non solenniter. tunc de trans
gressione iuramenti solennis: debet iniungi
maior penitentia: eo q̄ est sibi maius scanda
lum z maior contemptus: licet quo ad deum
non magis obligant. ¶ Sexto queri pōt: vtr
iuramentū obligat ad intentionem iurantis
vel recipientis: posito q̄ non sit vterq; eadem
intentio: sed aliquando contraria sibimuicem
cum constet q̄ non potest obligare ad duo p
ſerum opposita. Ad hoc respondet sanctus
Tho. ſcda ſcde. q. lxxxix. q quando non est ea
dem intentio iurantis z eius cui iuratur: tunc
si b̄ ꝓuenit ex dolo iurātis dz iuramentū fua
ri fm sanū intellectū eius cui iuramentū pre-

stamr. Unde Ysido. dicit. Quacūq; arte verboꝝ quis iuret: deus tñ qui ꝓscientie testis est ita hoc accipit: sicut ille cui iurat intelligit ꝛ q hoc intelligat de iuramento doloso patet p id qđ subdit. Dupliciter reus fit quia ꝛ nomen dei in uanū assumit ꝛ primū dolo capit. xxij. q. v. c. qui peiurare paratus est in fi. Et sic semper accipi debet iuramentū ſm intentionē illius qui nō habet dolū vel artem. Et addit. xx. di. q hoc intelligi debet de dolo malo: q; si iuramentū violenter extorqueat qđ alter p:esta:re nō tenet: nunc quidem extorquens peccat ꝛ alter ad eluminandū illius maliciam verbis duplicibus utens: ꝛ intelligens in alio sensu q̄z iuramentū extorquens: videtur nō peccare ſm eundem. Unde. xxij. q. v. §. ex his: videt hoc idem innuere p:out patet intuēti. Quod si iurans dolū nō adhibeat: nunc obligat ſm intentionē iurātis. vnde co. c. humane aures talia verba uestra iudicāt: qualia fo:s sonāt: diuina vero iudicia talia foris audiūt: qualia ex intimis p:oferunt ꝛc. vide si placet. ¶ Septimo queri pōt: vtrū hoies alicuius vniuersitatis vel societatis iurātes se aliq̄d facturos vel nō facturos: pñt sibi mutuo iuramentū remittere. Ad hoc rñdet Astēn. post Ray. ꝛ co. li. ſ. u. xvij. q tale iuramentū fieri potest quattuo:r modis. Primo n inq̄s fit aliq̄n iuramentū de his que pertinēt ad cultū dei vel ad religionē aut ad p:etatem. ꝛ tunc non pñt sibi mutuo remittere: vt si iurant q ibūt ultra mare militare deo: vel q religionē intrabunt: vel q dicent duo vel tria psalteria p:o iuuenē: vel si aliqui mechanici vel mercato:es iurant q de suo lucro certam portionem dabunt in aliquos pios usus: vel aliquid dabunt fabrice alicuius ecclesie. Si tamen iurāt q ultra mare simul ibūt: sibi mutuo remittere possunt q sit non eant: sed non possunt remittere quin vadant: q; hec duo iuramenta sunt. Q ibūt ꝛ q simul. Secūdo vero fit mutuū iuramentū ad tpale comodū: ꝛ si sit tale q absq; iuramento tenent facere qđ iurant tunc etiā sibi remittere non pñt: q; p:opter salutem animaꝝ videt sic iuratū: vt si carnifices iurent q carnes infectas vel co:ruptas p:o sanis non vendant: vel mercatores q merces suas nō sophisticabunt: nec p:opter terminū carius vendant: hec eiñ ꝛ similia iuramenta remittere sibi mutuo nō possunt. Tertio pōt cōtingere q iuramentū sit supre tēpo:ali. sed tali qđem q absq; iuramento facere nō tenebant qđ iurant: ꝛ nunc si obseruātia iuramenti spectat tm ad cōmodū vel incōmodū iurantium nunc iuramentum sibi remittere pñt: vt si iuret aliquis q faciet alteri libr:um vel domū: ꝛ alter q reddet ei mercedem: similiter quādo duo socij iurāt de cōmunicando sibiinuicem oīa lucra sua. Si vero spectat ad cōmodū ad alio:um magis q̄z ad iurantū: nunc iuramentum remittere sibi non possunt: vt si mercato:es iurent q p:o mercibus. xx. sol:do:um non accipient de lucro vltra vnum soldum: vel artifices q nō vendent opera nisi de materia sic parata: vel q nō trahēt pannū vltra tantū. Quarto pōt fieri iuramentū cōp:omissoꝝ qđ esset alijs dānosum: ꝛ tunc illud nō esset obligato:rium: vt si futo:es iurant q certo tempo:e nō laborabūt: puta de nocte de ope armis sue nō facient: ꝛ hoc ideo vt ꝓpter raritatem carius iuste vendant opera sua vel carnifices q nō incident vel p:eparabūt carnes vltra certū numerū: vel alij opifices q non operabunt p:o minoꝝ p:ecio q̄z tali ꝛ hmōi que nō sunt obligato:ria eo q sunt manifeste ptm̄ vel maio:is boni impedimentū: ꝛ est pnia p eis imponenda. Ydē tenet Guil. ¶ Octauo queri pōt: q̄n multitudo iurat aliquid facere: vtrū aliquib; cōtrauenientib; pñt cōtrauenire ꝗbi gratia. Tabernarij simul iurauerūt q vina non vendent nisi p:ecio indulate soluto. Respondeo ſm Guil. q si absolute ꝛ in omnē euentū illud iuratū est tunc ꝯlibet seruare tenet. Si vero iuratū est sub cōditione exp:essa vel interpretatiua: vel ob determinatā causam: puta si alij seruent vel ne solutiōe fraudent ꝛ hmōi: tunc nō tenet ꝯs seruare non existente ꝯditione. vt p; extra de iurat. c. pueritij. vbi subdit. Nec tu ei etiā si p:missum tuū fidei obligatione vel iuramento interposita cōditione firmaueris aliquatenus teneris si cōstat eum cōditionem minime p:emisse. Uñ si omnis alij vel plures nō seruant: tunc in hoc casu alij vident absolum: dūmodo nō respiciāt bonū diuinū vel spūale: nec ad hoc p:ius obligabant. Quod si pauci sunt ꝯ non seruant: tunc recurrendū est ad intentionē iurantū. s. q si intendebāt q quocunq; nō seruate ipsi non tenerent: aut solū multi essent q non seruarēt. Nam ſm intentionē iurantis explicitā vel implicitā tenet obligatio: q si de intentione nescit: tunc tutus est seruare. ¶ Demū queri pōt: vtr iuramentū sit appetendū tanq̄ vtile ꝛ bonū: p:esertim cū dicit Hiero. super Dauid. q qui iurat venerat

aut diligū eū per quem iurat:sed venerari et diligere deū est appetēdū. Ad b rñdet Tho. scda scde.q.lxxxix.q id qđ non querit nisi ad subueniendū alicui defectui: non numeratur inter ea q̄ sunt p se appetēda:sz inter ea q̄ sūt necessaria:sicut ptz de medicina que q̄rit ad subueniendum infirmitati. Juramētū aūt q̄rit ad subueniendum alicui defectui:quo scz vnus hō discredit alteri:z ideo iuramentū ē appetendū non inter ea q̄ sunt p se appetenda:sed inter ea que sunt huic vite necessaria ꝺbus indebite vtiturquicunq; eis vtit vsra terminos necessitatis. Vñ Aug.in sermone dñi in monte:q̄ inq̄t intelligit non in bonis.i.p se appetendis:sed in necessarijs iurationem habendā:refrenet se quātū pōt:vt nō ea vratur nisi necessitas cogat:alioq̄n dei sui nomē in uanū assumit.qz licet ille qui iurat vtit venerationе aut dilectione eius p quē iurat:nō tñ ordinat iuramentū ad venerandū aut diligēdum eū:p quem iurat:sed aliud etiā plerūq; vanuz z facinorosum. Vñ eccl.xxiij.dicitur. Vir multū iurans replebit iniquitate z non discedet a domo illius plaga:Et si frustrauerit fratrē.i.deceperit:delictum eius super ipm erit z si dissimulauerit q̄si p simulationē iurādo falsū:delinq̄t duplicit.scz simulata eqtas: ē duplex iniqtas z si iuracūū iurauerit.i.sic de hiis cā z necessitate ñ iustificabit.replebi ei ī tributiōe pessima dom⁹ illius:quod a nobis auertat christus iesus. Ad lau.dei.

¶ De periurio quod fieri potest de cem modis: Sermo iij.

On assumes nomen dei tui n inuanum. Exod.xx. Visso vicunq; de iuramento:iam ordine debuo p sequendum est de periurio:quod est malum: non tñ in se sed etiā fm se:eo q̄ nullo modo bene fieri potest:cuius rō est:qz omnis periurans summe veritati connumeliā facit dū eā ad suam cōfirmationē inducit ad qđ assumi non deberet.z iō qz nō tñ deordinat hoiem q̄ ad primū sed etiā q̄ ad deū:iō semp nō solum malū sz etiā pessimū est. ¶ Dic primo quem pōt quot modis assumit:r nomē dei inuanū male iurando vel periurando. Ad b dicēdū q̄ decē modis:put ex diuersis colligi potest. H Primo mō ex surrepcōe z fragilit q̄n scz iuramentū pfert ex surrepcōe:non deliberās defacto vel dicto confirmando:nec etiam deliberās ō iuramēto:z sic iurās fm Richar. sup.iiij.peccāt tñ venialiter:nisi talis indeliberatio veniret ex tam negligēti consuetudie q illā deuincere non ponerer:q si deliberat de dicto sed non de iuramento:sic etiā potest contingere q hō p̄iuret sine mortali pcō.tñ ē ad minus venialegraue z vicinū mortali.q si deliberat de iuramento z non de dcō tunc erit iuramētū indiscretū:de q̄ videbit postea. Rationē aūt hoz psequit Rich.dicēs:q id qđ ex surrepcione pcedit nō est pfecte voluntariū. Ad b aūt q dr mortaliter pecceti req̄rit q pcūm plene sit volūtariū directe veliter pūatiue qđ dico ppt illū q cū deliberare possit deliberare ꝓtēnit:si ex tali ꝓtemptu periurat exsurrepcione videt multis q non excusat a mortali:ex negligentia omittens se deliberare. ¶ Secundo mō vane z inutiliter qñ.s. quis z si qđ licitus est:tamē absq; necessitate consuetudine depranata:nō curās illā cōsuetudinem dediscere:sicut in quotidianis iurāmentis ex quadam mala consuetudine iurat vt p deum ibo cras ad ecclesiā vel aliud sic: vel cum huiusmodi iuramēta fūt loco:in talibus em̄ q iurat large loquēdo periurare dr: qz deest iudicii discretiōis:z cōmunit se periculo p iurandi: vñ.xxij.q.iij.c.q sacro. ponitur l:mōi pnia z iudicatur mortale tāq; periurium:vt patz in tex.z glo. Hinc dr Eccl.xxiij: Vir qui multū iurat replebit iniqtate:z non discedet a domo eius plaga. Et b maxime ē mortale cū ex ignauia quis non curat deponere consuetudinē illā. ¶ Tertio mō coacte z violenter. ¶ Ad cuius euidētiā q̄rit p̄:virū quis piurans necessitate cōpulsus excusat a peccato. Rñdet Asten.post petrū.li.j.n.xix. q duplex est necessitas:quedaz est necessitas nature q̄ legem non hz.z hec excusare pōt ñ solum a tanto sed etiā a toto:vt ptz de ꝓse.di. j.c.sicut extra de consue.c.quanto:z extra de iureiu.c.q̄relā.in textu z glo. Scda ꝓ necessitas est coactionis q̄ nō excusat a toto in his q̄ fm se sunt mala sed a tanto:qz volūtas sufficienter cogi non pōt. Nam prima coactio ē absoluta que cadit in corpore nō in aia:actꝰ autē omio corpales pōt per coactionē excusari totaliter a peccato cadere etiā p̄ coactio i anima:z iō actus aie solꝰ vel mediāte instrō corporeo excusari pōt a tanto sed non a toto cuiusmodi actꝰ sunt mēdacii z periurii:z iō p coactionē excusari pōt a tāto nō a toto:vt ptz extra de his q̄ vi metusue cā fiunt.ca.sacris.vbi subditz metus culpam attenuet:ñ eam non

p:fus excludit:cū pro nullo metu debeat qs
pcm̄ mortale incurrere. Q, si obȳcit illō ex
tra de iureiur.c. vex: vbi dr q illiq veniūt ꝯ
iuramentū vi vel metū ꝓiudicū p vita z reb ser
uādis nō sūt p hoc puniēdi tāq̄ p crimine mor
tali. Dicēdū fm Tho. z Rich. q hoc nō qa
nō peccāt mortaliter: sz qz puniendi sūt pena
minori. Vel fm Richar. illud intelligit in iu
dicio fori. vñ cōcludit Tho sēda sēde. q. xcvij
q coactio non aufert iuramēto ꝓmissorio vi
obligādi respectu ei⁹ qđ licite fieri pt: z iō si
qs non implet qđ coactus iurauit: puriū in
currit z mortaliē peccat: potest tn aūcte sūmi
pontifice ab obligatiōe iuramēti absolui: pser
tim si coactus fuerit tali metu q cadit in con
stantē virū. ¶ Qđ si q̄rat̄ an in iuramēto ꝓmis
sorio qs impedit ad pficiendū: vtq peccat mor
taliter Rñdeo fm Ray. q si tunc qñ iurabat
credebat q adimplere n̄ posset: vel false cre
debat q adimplere posset: qz causā credendi
non hēbat: tūc in vtroq casu piurat z morta
liter peccat: qz in pmo vitas in cōscia decrat:
in secūdo iudicū discretionis. Si vo p̄babi
liter credebat q adimplere posset z si postea
posse suū fecit: nunc ꝯtū ad hoc nō piurauit nec
est piurus. ¶ Quarto temerarie z execrabi
liter: Temerarie aūt piurat cū qs iurat se alt
qd factuꝝ vel dicturū illicitū vel inhonestum
aut se nō intraturū religionē: vel alia q̄cunq
opa ꝓuosa non facturū: talis em̄ fm Tho.
sēda sēde. q. xcvj. iurādo statum ipo facto icur
rit piurū ꝯtū ad pmū ꝓpter defectū iustitie.
q si nō iplet qđ iurauit in hoc piurii nō incurrit
qz hoc nō erat tale qđ qđ sub iuramēto cadere
posset. Q tantum etiā ad secūdū incurrit piu
rū ꝓpter defectum iudicij: z ideo quādo facit
id quod melio⁹ ē nō ē piurū: sed puro ꝑrum
ꝑrū em̄ ei⁹ qđ facit sub iuramēto cadere nō
poterat. Hinc habet. xxij. q. iij. c. si publicis
sacr̄oꝝ gestis. glo. i. sacramentis publice fa
ctis (qđ deus auertat a quibuslibet) illicita vl
non bona finisset condicio allegata q̄ aut iugu
lare animaꝝ. i. vitā p̄ris: aut gerere cōpelleret
si ip̄ū sacratissime virginis: nunquid n̄ tole
rabilius esset frustre ꝓmissionis vot̄ restrige
re ꝯtū p inutilū ꝓmissoꝝ custodiā horrēdā cri
minā implere mensuram: glo. ibidē. Nō pec
cat trāsgrediendo iuramētū illicitū: sed mine
peccauit qñ iurauit. Et ibidem. c. vnusquisq
vbi sub hac: nihil promittit inhonestum: aut
si promittit tolerabilius ē ꝓmissum nō facere
ꝯtū facer̄ quod turpe est. glo. ibidē. Nō solū er
go iuramentū rei illicite non ē seruand̄. i. sed
nec etiam in honesta: imo si tendat ad inhone
statē qñq̄ nō ē seruād̄: lz posset seruari sine in
teritu salutis eterne: vt explicat extra de iur
iur. c. quēadmodū. Execrabiliē qs iurat cum
iurat p mestia dei vl p pulmonē z hmōi hec
ei ꝯtūcūq̄ sint vera qz n̄ sonāt i dei blasphe
miā: eo q deo aliqđ ascribit qđ sit dignitati
non ꝓuenit: iō enormiē iurās peccat. Dicitur
etiā execrabiliter iurare q iurat irreuerenter
sine cā. s. p quinq̄ vulnera dñi: qz magna ē
irreuerentia dñi ꝑciosa vulnera inuanū assu
mere vñ nobis tota salus effluxit: z iō cū deli
beratiōe taliter iurās a mortali nō excusatur
ꝓpter qđ etiā talia iuramēta in aliqbꝫ terr̄ sic
sunt restricta q qcūq in talibꝫ offendit aurē
vl digitū vel aliquādo linguā p̄dit. ¶ Quinto
mō indiscrete z precipitāter: cū. s. qs iurat de q̄
tamen dubitat an verū sit an non: z hoc si fi
at ex deliberatione z ꝓposito tūc em̄ ē piurū
in mortale peccatum: z marie qñ ē solennita
tū. qz deficit ibidē iudicū discretionis piurij
periculo se exponēs q si iocose faceret: nūc dic̄
Tho. sēda sēde. q. xcviij. q ille qui iocose piu
rat nō euitat diuinā irreuerentiā: sed ꝯtū ad
aliqd magis audet z iō nō excusatur a mor
tali. Ex hoc videt q qui in ioco se exponit per
iurij periculo grauiter peccat z ē mortale vel
mortali vicinū. nullus enim debet iurare nisi
firmiter sciat qđ verum est: z si tantum credit
non debet iurare de scientia sed tm̄ de credili
tate: nec quis vilipendat q qs p viles creatu
ras piurat: qz dr. xxij. q. v. c. ecce dico charita
ti vre: qui er p lapidē iurat falsum: piurus ē:
vñ hoc dico qz multi in hoc fallunt z putāt qđa
nihil est qđ iurant nō se crimine piurij reneri.
Prorsus piurus est. q. p id qđ factū nō putat
falsū iurat. ꝛc. Imo plus audeo dicere si p dem
monia qs iurauerit obligat ad perficiendū:
q si falsum iurauerit: piurus iudicat. vñ. xxij.
q. j. c. mouet te verum eius fide vtenduꝝ sit q
vt eaꝝ seruet per demōia iurauerit: vbi te vo
lo prius considerare virum: si quispiā p deos
falsos iurauerit se fidem seruaturum. z eā nō
seruauerit non tibi videtur hūc bis peccasse.
Si em̄ tali iuratione ꝓmissam seruauerit fi
dem: iō tantum peccasse iudicaret: qz p deos
falsos iurauerit: illud aūt nemo reprehende
ret quia fidem seruauit: nunc vero quia iura
uit p quos non debuerit: z contra pollicitam
fidem fecerit qđ nō debuit bis vtiq peccauit
ꝛc. Et subdit: verūtamen sine vlla dubitatiō

one mīº malū est p falsos deos iurare vera cuter q̄ p deū verū fallaciter. hoc ibi. Vnō qui verū iurat per falsos deos. periurū quip pe cōmittit large loquendo: quia dicit ibidem glo. q̄ periurū cōmittit qui p falsos deos verū iurat: quia periurū est temerarium iuramentū: q̄ si per falsos deos falsum iurat tupler periurium incurrit. ¶ Sexto modo falle sed ignoranter. s. cū quis iurando loquitur falsum sine mā intentione fallendi: qz ipse fallitur z credit verū dicere qō periurū si ignoranter fuerit factum adhibita enim diligentia: tunc nullū inducit peccm: vt ptz. xxij. q. j. c. beatus Paulus Et subdit: ille falsum iurando mentit: qui scit falsum esse qō iurat. Est mendacium vt Aug. dicit. Falsa significatio vocis cū intentiōe fallendi: sed cū fallere semper sit voluntarium: falli aūt vel infirmitatis vel temeritatis: grauius q̄ sit qō ex volūtate q̄ qō ex infirmitate vel temeritate procedit: aliquando contingit falli vel nullū vel minimū esse peccm: hoc ibi. Qō si non adhibuit omnē diligentiā vsquequaq; tūc ignoranter falsum iurans peccat venialiter: de quo tangit. xxv. di. c. vnū eorum. in fi. Et addu Ray. q̄ si falsa iuratio prouenit ex ignorantia iuris vel facti crassa vel supina: tūc est morale peccm: vt dicitur. xxij. q. v. c. qui piurare paratus est anteqū piurat tam periurus videt: qz deus nō ex operibus iudicat sed ex cogitationibus z ex corde. ¶ Septimo modo falle vel fallaciter iurādo: nō falle iurat qui iurat falsum scienter cū intentione fallendi. Ille vero fallaciter iurat: q̄ ignoranter verū iurat cū intentiōe fallendi. De his duobus habet xxij. q. ij. c. boies falsum iurāt. vbi subdit. Ita aliū qō scit falsum esse z dicit vez esse: z iurat tanq̄ verū q̄ scit falsum esse videns: qm̄ ista detestanda sūt bestia z de rebus humanis exterminanda: quis em̄ fieri velit: omnes boies detestant talia. Fac aliū: putat esse esse falsum z iurat tanq̄ verū sit forte verū est: verbi grā vt intelligas. Pluit in illo loco interrogas hoiem z dicit pluisse: z ad negotiū eius cōpetit vt dicat pluisse sed putat nō pluisse: purus est. Interest quemadmodū non bene peccat ex animo: ream linguā nō facit nisi rea mens: z c. sequēti: vbi subdit: q̄ tum in ipso est ille mentitur qui dicit verū qō putat esse falsum: quātum em̄ ad animū eius attinet: qz non qō sentit hoc dicit: non verū dicit q̄uis inueniat verū esse qō dicit: nec vllo modo est a mendacio q̄ ore nesciens vez loquit: sciens aūt voluntate mentitur. hoc ibi. Porro licet vtrūq; iurare mentiri sit mortale peccatū. mā qui scelm facit. i qui verū dicit qō putat falsum esse z vez est: ille mā ex animo peccat. Qui vero primū facit iurans verū esse qō putat falsum esse z falsum est: sicut plurimū contingit in ludis alearoz̄ū: z in contractibus mercatoz̄ū qui fraudulenter decipiunt iurādo rem suam esse meliorem q̄ sit. vel q̄ plus illi constiterat q̄ fecerit bi ex omni pte falsum iurant z grauissime peccant ¶ Octauo publice z solennuer: nā publice iurat qui consuetudinarie z publice in tabernis z alys societatibus iuramenta frequentat: nō solū simpliciter sed etiā irreuerenter z execrabiliter. De quo legitur in gestis francoz̄um. q̄ Philippus rex franco z Ludouici regis filiº iuramenta que ab aleatoribº z nimis frequenter in curijs vel in tabernis enormiter fieri solebant: in tm abhorruit: qō quando forte unus miles vel alius quilibet ludens eo presente iurabat: statim illū in flumen vel in lacū aliquem proijci faciebat. Et tale edictū firmissime seruari fecit: z in posterus iussit. Porro solēniter iurat quādo periurū in iudicio solennizatur: z hoc est grauissimū peccatū vt latius pertexit in sermone sequēti: vnde p tres angelos cuius ponit supra sanctos: signat q̄ corpus z aiam z res siue famam dat in potestatem diaboli. ¶ Nono exigens dānabiliter. s. ab alio de quo qrit doctor sanctus scōa scōe. q. xcviij. Vtrū exigens ab alio iuramentū peccet: presertim cū ille qui iuramentū iniungit alteri: aut scit alium iurare verum vel falsum: si scit eum verum iurare: pro nihilo iuramentū ei iniungit. Si vero credit eum falsum iurare: tunc quantū est in se: inducit alium ad peccandū: ergo videtur q̄ peccet iuramentū exigens. Ad hoc respondet ibidem: q̄ circa eum qui exigit ab alio iuramentū videnr distinguendū: aut em̄ exigit iuramentū a seipso propria sponte aut pro alijs ex officij sui necessitate: si tanq̄ persona priuata pro seipō exigit iuramentū: z nescit eum iuraturū falsum: z ideo dicit iura mihi scz vt fides ei sit: tunc non est peccatū: est tamen humana temptatio: quia procedit ex quadā infirmitate qua aliū dubitat esse dicturū vez: de quo malo dñs dicit Matt. v. Qō amplius est a malo est: q̄ si scit eū fecisse iniquitatē eius qō iurat: z cogit eū iurare: homicida est: qz iurās de suo periurio se interimit ꝺdem facit manus interficientis imprimit: imo homicidā vocat: vt ptz. xxij. q. v. vbi dicitur. c. Ille

qui ꝓuocat hoiem ad iurationē: ⁊ scit eū falsum iuratū esse vincit homicidā: qz homicida corpus occidit⁹ est ut te aiam. imo duas aias ⁊ eius quem iurare cogit ⁊ suā scis verū esse qđ dicis: ⁊ falsuz esse qđ ille dicit ⁊ iurare cōpellis: ecce iurat: ecce piurat: tu qđ inuenisti q tu de illius morte saciari voluisti. Si ꝯo ꝓo alio iramentū exigit rāꝯ ꝑsona publica: fm q exigit ordo iuris ad petitionē alterius: nunc nō videt esse in culpa: licet sciat alterū iurare verū ⁊ falsum: qz nō videt ipse exigere: sed ille ad cuius instātiam exigit. Ex his ergo ꝓz q tā cogens q̄ falsum iurās ambo sunt piuri: vt etiā ꝓz. xxv. q. v. c. q cōpulsus a dño scz suo sciens periurat vtiq; sunt periuri ⁊ dñs ⁊ miles dñs quia ꝓcipit: miles qz plus dominū q̄ animā diligit. glo. in atrocib⁹ em̄ non debet aliquis parere domino suo. Unde refert beat⁹ Aug in sermone de decollat̄one beati iohannis. de quodā qui ꝓuocauit alīū ad iurandū q nocte sequenti in visiōe fuit adductus ad iudicem excelsum ⁊ ad mirabilē: a quo dū interrogaret quare ꝓuocasset hoiem ad iuratonem: ille ratam rādit: qz negauit mihi rem meā. Cui iudex. Nōne melius rem tuā ꝑderes: q̄ aiam hois illius falsa iuratione pimeres: ⁊ ille ꝓstratus est ac iussus est cedi: ⁊ cesus est tā grauiter vt in eius dorso cingilāti vestigia plagarū apparerent: dictū est ei de cetero caueas ne sic facias. ¶ Ceterū iudex sciens aliquē iurare falsum: nō debet iudicare fm iuratā: ſ omnē cautelā adhibere vt falsitas manifestet: ⁊ in suo scelere puniat. Sicut legitur de quodā iudice q̄ agebat causam inter duos qui reū minime ignorans: ambos ad altare duxit: ⁊ reum iuramento se purgare coegit: rogans apl̄m Petrū vt aliquo iudicio veritatē ostenderet. Cū ergo reus iurasset ⁊ nihil mali passus fuisset iudex eius malicie cōscius exclamauit. Senior iste Petrus: aut nimis misericors est: aut unionē defert: eamus ad pancratiū iuuenem. Cū ergo reus super tumulū pancratij iurare ꝑsumpsisset: manū inde retrahere nō potuit: ſ ibidē p⁹ modicū ꝓ dolore expirauit. Ubi vsq; hodie in plerisq; locis obseruat̄: vt super reliquias beati pancratij iramentū fiat. Et Salomon rex mulierib⁹ ꝓ puero coram eo contendentibus nō credidit: sed subtile iudicū inuēit: ⁊ circūuentione ream inuenit. Sic Daniel senes iudices inueteratos dierū malox diuidēs ab alterutro examinatōe subtili cōuicit. Sic diligēs iustitiā qui iudicatis terrā ⁊ diligenter inuestigate vt rectum iudiciū ꝓferatis: eruit te vi oppressum de manu calūniantis: qđ elegantissime Iob ꝓsecutus est cū dicit. xxix. Auris audiens beatificabat me: ⁊ oculus videns testimoniū reddebat mihi: eo q liberassem pauperem vociferantē ⁊ pupillum cui nō esset adiutor: benedicto perituri sup me veniebat ⁊ cor vidue cōsolatus sum: iustitia vestitus sum: ⁊ induit me sicut vestimēto: ⁊ diademate iudicio meo. Oculus fui ceco ⁊ pes claudo: pater erā pauperū ⁊ causam quā nesciebā diligentissime inuestigabā: cōterebā molas iniqui: ⁊ de dentibus illius auferebam ꝓdam ⁊c. ¶ Decimo transgrediens mendaciter sicut dicitur piurium transgressio iuramenti vel in re vel in intentione. Ꝓo quo sciendū: q̄ faciens iramētum aliqđ promissoriū: si iurās voluntatē habet vel intentionē non ꝑficiendi qđ iurat piurus est: licet etiā postea ꝑficiat: qz sicut mentiri est ꝫ mentē ire. i. loqui: sic piurare est cōtra mentē iurare: ⁊ hoc ꝓz. xxij. q. ij. c. iuramenti. Huius cā est: qz ois qui iurat: ad hoc iurat vt qđ verū est loquat: ⁊ iō dñs inter iramentū ⁊ loquelā nostrā nullā vult esse distantiā: qz sicut in iramēto nullā q̄uenit esse ꝑfidiā: ita q̄z in verbis nostris nullū decet esse mendaciū: qz vtrūq; periurū ⁊ mendaciū diuini iudicij pena damnat: h ibi. Si vero intendit qdem qđ iurat. ſ nō posse ꝑficere nō sperat: vel temerarie sperat: nunc etiā piurus est: vt ꝓz supra. Qđ si intendit ⁊ pōt ꝑficere: nunc qdem nō periurat: si tū postea ab illa intentiōe declinat ⁊ nō perficit periurus efficit: si deinceps postea volens ꝑficere factus ē ipotens. tūc a piurio nec̄itas illū excusat donec iterꝫ potēs fiat.

¶ De periurij grauitate ⁊ eius penitentia in iure taxata. ¶ Ser. iiij.

Non assumes nomē dei tui inanium. Exodi. xx. Jam ordine debito periurij grauitatem ⁊ penā vel penitentiā in iure taxatam ꝓsequi cupientes: ¶ Primo premitti delectat occasione eoꝝ que dicta sunt in precedentibus que condiciones intelliguntur in iuramento fidelitatis. quod ꝓstatur dominis terrarū ⁊ alijs superioribus. Ad hoc respondet Philiberius episcopus ⁊ ponitur. xxij. q. v. ca. de forma fidelitatis aliquid scribere monuit: hec vobis. que sequuntur breuiter ex librorum auctoritate notaui. Qui domino suo fidelitatem.

iurat: ista sex semp in memoria habere debet incolume: utū: honestū: vtile: facile: possibile. Primū est incolume. ne sit dānū dño suo de corpore suo. Scōm est utū. ne sit ei in dāno de secreto suo: t de munitionib⁹ p quas tutus esse debet. Tertiū est honestū: ne sit ei dānū de iustitia sua t de alijs causis que ad eius honestatem pertinere vident. Quartū est vtile: ne sit ei in damnum de suis possessionibus Quintū est facile: ne illud bonū qđ dñs eius leuiter facere poterit faciat ei difficile. Sextū est possibile: ne qđ erat possibile reddat ei impossibile. Vt fidelis hec documenta caute iustū est: sed q⁹ nō sufficiat abstinere a malo nisi etiā fiat quod bonū est restat vt in eisdem ser supradictus: consilliū t auxiliū dño suo fidelis prestet: si bñficio dignus videri vult: t saluus esse de fidelitate quā iurauit: dñs ꝫ fideli suo in oibus bis vicem reddere debet: qđ si non fecerit: merito censebit malefidus. sic ille qui in eoꝝ puaricatiōe faciendo vel cōsentiendo deprehensus fuerit perfidus t perutus: hoc ibi: vide declarationē glo. Hoc iuramentū prestant archiepi romanis pontificib⁹ vt ptz extra de iureiu. c. ego: t subditi suis episcopis. xxiij. di. c. ꝫ ꝫ: t imperator pape lxiij. di. c. tibi dño. Secūdo queri pōt: vtrū submittentes p iuramentū capitulo vel collegio: promittentes se seruare statutū: obligant ad oia statuta: t similiter alij officium aliqđ suscipiētes qui iurāt statuta ipsoꝝ locorum observare teneant. Ad hoc respondet Jo. in. c. cōmunit: de iureiuran. li. vi. in glo. fi. vbi in textu Nicolaus. iij. hec duo tāgit dicens: primo in nōnullis ecclesijs de earū cōsuetudine observari q⁹ plarum plan cum primo ad ecclesiā accedūt: vel cum de recipiendis ibidem nouis canonicis agitur: nec prelati admittunt nec canonici aliter recipiunt in ipsis: nisi iurent statuta t consuetudines ipsaꝝ ecclesiarū scripta t non scripta inuiolabiliter observare: inter laicos etiā in multis ciuitatibus castris t terris in suis potestatibus rectorib⁹ vel officialibus assumendis cōsuetudinis morbus irrepsit: q⁹ potestates rectores t officiales hmōi ad potestarias vel rectorias t officia eadē: nisi prius seruaturos se statuta ipsorum locoꝝ clausa uirauerint: nullatenus admittuntur: Jo. an rñdet ibidem breuiter terminum cōprehendens q⁹ aut qs iurat expresse statuta illicita impossibilia t inhonesta: tunc ipso iure largo modo periurus est: vt ff. e. ti. c. sicut nostris: Aut generaliter iurat seruare psuetudines t statuta t tunc subdistingue: aut sciebat ibi esse illicita statuta t ad illa obligatorium in mente se seruare gerebat: t tūc idem qđ supra: aut nesciebat nec in mente gerebat illud: t tunc nō peccauit: t solum ad licita obligatus est: vt hic in textu: t in predictis iuribus. Et nota q⁹ nullū iuramentū quocumq⁹ modo prestitū obligare potest: nisi ad licita possibilia t libertati eccles sie non obuiantia: vt patet hic in textu. ¶ Quibus incidenter premissis duo sunt per ordinē prosequenda. Primū est de grauitate periurij de quo primo queri pōt. Vtrū periurium sit maius peccatū ꝫ adulterium. t videtur q⁹ non quia difficilius est observare preceptū de nō periurando ꝫ preceptū de non adulterādo: cū nullus homo possit domare linguā suam vt dicit Jacobus in canonica: Dimus autē videt esse trāsgredi id qđ est difficilius ad observandū: ꝫ id quod est facilius. Respondet Fran. de zab. in cle. vna. de iureiuran. q⁹ crimina non habent certā periodū. i. mensurā: sed variant⁹ per circumstantias: vt patet extra de sen. ex. c. cum voluntate: de iureiur. c. cum quidam. nī ceteris paribus dicendū est absolute q⁹ periurium est maius adulterio: qr magis resistit deo t charitati: t qua persona cui iniuriatur quis: inquantū est maior: tanto maior iniuria reputat⁹: institer. de iureiu §. atrox: t extra de sen. ex. c. cum voluntate: sicut etiā augetur crimen ꝓpter dignitatem prepositi. Sed deus cui periurādo quis iniuriat⁹ dignior est ꝫ proximus cui p adulterium qs iniuriat. ¶ Secundo queri pōt vtrum igit⁹ periurium sit maius peccatū ꝫ homicidium: presertim cum homicida peccet contra duos. s. contra deū t cōtra proximū: periurus aūt frequenter duntaxat contra deū: hinc: nam homicide debet in lege ciuili maior pena. s. mors: periuro vero tantū pena infamie. Ad hoc rñdet sanctus Tho. in qđlibe. q⁹ sicut dicit aplūs ad Heb. vi: Homines p maiores iurant: t oēs controuersie eoꝝ finis est iuramentū: frustra aūt in causa homicidij cōtroversie finis esset iuramentū: si homicidium esset grauius ꝫ periurium: presumeret enim q⁹ qui maiorē culpā. s. homicidij cōmisit nō minorem vereret. s. periurij: vnde ex hoc ipso q⁹ in causa cuiuslibet peccati defertur iuramentū: manifeste ostendit q⁹ periurium debet haberi pro maximo peccato: nec immerito: qr periurare nomen dei videt quedā diuini nois denegatio: vñ scōm locū p⁹ idolatriā petim periurij tenet:

vt ex o:dine p̃ceptoꝝ ptz: vñ t maiori cura phibitū est:qz est de p̃ceptis ꝑme tabule :q̃z trāsgressio maius pcrīn iudicat:eo q fo:ma lius ratio peccan mortalis ꝓsistit in auersiõe a deo qđ fit p trāsgressione p̃ceptoꝝ ꝑme ta bu e:verūm q homicidiuz grauius punit rō est:qz grauꝰ nocumentū interdū hoib⁹ im minet etiã ex minori culpa.t qz deus miseri cors est minus punit vt cõmuniter iniuria il lata deo q̃z illata proximo:tñ fm iudiciū dei maius pcrīn grauꝰ punit:in huius etiã gra uitans argumentū phibemur aliquibus die bus iuramenta p̃stare:vñ habet.xxij.q.v.c. decreuit sancta synodus vt a septuagesima vsq̃ in oct.pasche.t ab aduentu dñi vsq̃ ad octauas epiphanie necnon t in ieiunijs q̃t uor tpm et in letanijs maioribus :t in dieb⁹ dñicis:t in diebus roganonū nisi de concor dia t pacificatiõe nullus sup euangelia iura re p̃sumat.glo. Hunc tñ capl'm obuiat cõsue tudo p̃scripta: Iterū argumentū illius graui tatis habem⁹ in eo q puuli nõ debẽt ad iura menta cogi:t ꝟ ideo qz in iuramento debet adesse iudiciū discretionis.sed hec etas ne scit qđ agit.vñ.xxij.q.v.c.puuli: nisi in etate rõnabili sint nõ cogant iurare. Q, si q̃rit de numero annorū anteq̃ iurare debeãt:rñde tur in.c.sequẽti:vbi dicit:puer añ q̃tuor de cim annos nõ cogãt iurare:t addit ibidem: puella q̃z si in puerili etate sita in domo pa tris illo nesciẽte se iuramẽto ꝓstrinxerit: t pr̃ ei⁹ vt audierit statim ꝓdixerit:vota e us t iu ramẽta irrita erũt:t facili⁹ emẽdabitur .glo. Idẽ ẽ de puero.vt.s.e.ti.q.uij.c.trib:t iz sta tim debet reuocare pr̃ iuramentū filij vl filie q̃zto scit:votū tñ religiõis nõ tenet statz re uocare cũ scit:iz vsq̃ ad annũ ꝓdicere pót:i mo ꝑi⁹ vsq̃ ad annos puberiatz:vñ .xx.q. ij.c:si in q̃libet.vbi dz. Parẽtibus sane filios suos religiõi ꝓdicere non ampli⁹ q̃z vsq̃ ad xij.etatis coꝝ annũ licentia poterit esse.po stea vero aut cũvolũtate parẽtũ aut si sue de uotiõis sit soluarij votũ:erit filius ipsius reli gionis sumere cultũ:t.c.sequenti: de puellis subiungit dicens, Puella q̃ añ annos.xij.eta tis sua sponte velamẽ sacrũ sibi assumpserit: pñt statim parẽtes eius vel tutores id factũ irritũ facere si volũt. At si annũ t diẽ simul lando ꝓsenserint: vlter⁹ nec ipsi nec ipsa mu tare poterũt:vñ generaliter sicut parẽtes vo rũ ita t iuramentū filiorũ vel filiaꝝ impube rũ revocare pñt. ¶ Tertio q̃ri põt:vtruz au diens iurare falsum t racõs peccet: p̃sertim cũ ꝺ: Leuit.v.Ania q̃ audierit vocẽ iuramen testisq̃ fuerit q aut ipe vidit aut ꝓscius est:ni si iudicauerit portabit iniqtatẽ suã. Ad ꝟ di cendũ q Aug.in q̃stionibus Leuit.v.super hunc locũ dicit hanc q̃stionẽ valde esse diffi cilẽ t pplexã quãsic p̃sequit:t habet.xxij.q. v.c. Hoc videt dicere peccare hominẽ q̃ au diẽte iurat aliquis falsum:t scit cũ falsum iu rare t tacere:tũc aũ scit si cui⁹ rei de qua iurat testis fuit:aut videns aut ꝓscius fuit.i.aliquo mõ cognouit:aut oculis suis cõspexit:aut ipe q̃ iurat illi indicauit:ita cũ põt esse ꝓscius: f inter tmorẽ huius peccati t tmorẽ ꝑditiõis hui⁹ hominis nõ pua existit plerũq̃ tẽptatio .i.dubitatio:possum⁹ cũ patiẽ ad puritũ ami moniẽdo vel p̃hibendo a tã graui peccato re uocare:sed si non audierit:t ceteris nobis ꝺ re quã nouim⁹ falsuz iurauerit:vtrũ p̃dendus sit ita vt p̃ditus etiã periculũ mortis incurrat: difficillima q̃stio est:sed qz ꝟ nõ expressum scz in Leuit:cui ꝟ iudicandũ sit:vtrũ illi cui iura tur:an sacerdoti cui p̃ia: q nõ solũ cuz p̃sequi nõ põt rogãdo supplicitũ sz etiã orare p illo p̃t:videt mihi q se ab hoc soluat peccati vin culo si iudicet talibus q magis p̃nt ꝑdesse q̃z obesse periuro siue eũ compiendo siue deũ p eo placando:sed t ipse cõfessiõis sibi adhi beat medicinã:hec ille. Ex quibus ptz q ad hãc indicationẽ faciendã tenet talis⁹ psona q̃ p̃nt ꝑdesse t nõ obesse.s. sacerdotibus ho nestis t discretis parentibus. Est tñ differẽ tia inter indicationẽ t denũciationẽ. qz vt di cit ꝟ glo.q ꝟ capl'm nõ loquit de vera denũ ciatiõe sed pot⁹ de indicatione.s. cũ q̃s indi cat alijs q aliq̃s vult peccare:t ꝟ spectat ad delicta cõmittẽda:sed denũciatio spectat ad delicta cõmissa:t ad illã non tenent nisi qui hñt magistratũ sup alios:t illa denũciatio di citur euãgelica t ista dz canonica: ꝑtan ergo tenent ad illã ex p̃cepto:alij ꝟo nõ tenent ni si ex cõsilio. ¶ Scõm vero p̃sequendũ est piurij pena vel pnia:nam fm Host.tria ma la incurrimus ex periurio. Primũ maluz est reatus imanitas in cui⁹ argumentū ꝟ crimẽ in pnia cõpat homicidio volũtario : p̃sertim cũ fuerit solennizatũ vt videbit. Scõm ma lũ est fame irrecupabilitas:qz purꝰ infamia efficit;nec postea q̃tũcunq̃ penitcat in testi moniũ admittit:vt p̃z extra de test.t ar.c. te stimoniũ:q repellit ab oi ꝑmotione siue sit di gnitas s.uel ordo:vt ptz di.lj.c.q̃n aliquo ꝛc.

Dulta de infamib⁹ essent notãda de qb⁹ grã breuitaꝫ supsedeo. Tertiũ malũ ẽ austeritas pnie q: piurantes grauiter puniri debẽt fm canões: verũm diuersimode fm circũstãnias piurioꝝ: dicit enim Eutichianus papa. xxij. q. j. c. vlt. ꝓdicãdum est vt piurũ fideles caueãt ꝫ ab ꝟ sũmopere abstineãt: sciẽtes ꝟ grãde scelus esse. ꝫ in lege ꝫ i ꝓphis ꝫ i euãgelio phibitũ. Audiuim⁹ aũt q̃sdam puipẽdere ꝟ scel⁹ ꝫ leue q̃ damõ piurij modũ penitẽtie iponere q̃ etiã nosse deberẽt talẽ ꝓ piurio penitentiaꝫ imponi debere q̃lẽ ꝫ de adulterio ꝫ de fornicatione ꝫ de homicidio voluntarie cõmisso et ꝫ de ceteris criminalib⁹ vitijs. Si qs ꝟo ꝓ ꝓ petrato piurio a q̃libet criminali pctõ timẽs penã longã ad ꝓfessionẽ venire noluerit ab ecclia repellẽdus est ꝫ a cõmunioe ꝫ a ꝓsortio fideliũ: ꝫ null⁹ cũ eo comedat neq; bibat neq; in domo sua cũ recipiat: ꝫ hoc q̃dẽ ĩ generali. Porro in spẽali de piurio illicito ipo nit penitẽtia. xxij. q. iij. c. qui sacrũ se obligauerit vel litigãs cũ q̃libet ad pacẽ nullo mõ redeat. ꝓ piurio vno anno a cõmunioe corpis ꝫ sanguinis dñi segregatus reatũ suũ elemosynis ꝫ fletib⁹ ꝫ quãtũ potuerit ieiunijs absoluat: ad charitatẽ ꝟo q̃ opit multitudinẽ peccõrum celeriter venire festinet. Ob̃ si obiciat ꝓ iurio septẽnis pnia indicit. vj. q. j. c. quicũq; sciens piurauerit. xl. dies i pane ꝫ aq̃: ꝫ sequẽtes annos poeniteat: ꝫ nũq̃ sit sine pentẽtia ꝫ nũq̃ in testimoniũ recipiat cõmunionẽ tñ post hec recipiat. Ad ꝟ rñdet hec glo. q̃ ibi loquit cũ qs trãsgredit licitum iuramẽtum: hic loquitur cum quis temere iurat. Si adhuc obiciatur: nonne q̃ temere iurat rẽ illicitam mortaliter peccat: ergo septẽnis pnia debet ei imponi rñdet glo. q̃ hic nõ negatur qui per. vij. annos debeat penitere: sed ꝟ solum ꝟr. q̃ a cõmunione corpis christi sepatur vno anno. ¶ Ad maiorẽ aũt euidentiam sciendum q̃ multiplex est iuramentum illicitum vt ptz ibidẽ. c. innocẽs: vbi ꝟr: q̃ iuramẽtũ illicitũ multipliciter intelligitur. Est ei illicitum aliquando ex eo qꝺ iurat. s. qñ id qꝺ iurat in sui natura pniciosum est vel adimẽs vitã scz eternam vel temporalẽ: vt adulteriũ vel homicidiũ ꝫ his similia: vel reparari non pmittens: sicut cum inimico ad pacem non redire indigenti misericorditer non subuenire: ista quia perspicuam in se habẽt iniustitiam: ꝫ si iuramento firmentur tamen seruari non debent: Est etiam aliquando illicitum iuramentum ex modo iurandi: quando scilicet inconsiderate ꝫ incircumspecte aliquid iuratur: quo nec corporalis nec spiritualis salus adimitur ꝫ sine quo vtiq; salus reparari ꝫ vita conseruari valet: veluti cum aliquis a parentib⁹ coactus vt clericatus tonsuram vel religiõis vestem suscipiat: se neutrum facturum iuramento firmauerit: hoc quamuis aliquibus videatur reprehensibile: quia opus charitatis iuramento se non facturum promisit: nulla tamen auctoritate phibetur seruari: quia et si nunquam clericatus tonsuram vel religionis vestem suscipiat: non tamen ideo minus salutem promereri valet: cum nonnulli in laicali veste sanctissimi ꝫ deo dilecti inueniant: quo exemplo euidenter datur intelligi: quo uens aliquis iurat se non facturum aliquid: quo expeditiorem viam sibi pparet ad beatitudinem: dummodo sine eo salutem valeat inuenire: q̃ iuramentum non prohibetur obseruare: hoc ibi. Tamen fm Tho. melius faciet si iuramentum violat eo q̃ non obligat. Est ꝫ id quod iuratur aliquando vitiosum: non in natura sui: sed ex causis extrauenientibus veluti cum aliquis iurat post votum castitatis alicui: se habiturum eam in cõiugem scz per verba de presenti. Coniugem a ũr habere in seipso malum non ẽt: tamẽ huic ex voto pniciosum est: ꝟ a ũ iuramentũ ꝫ si sit illicitum: non tamen obseruari prohibetur: sed de violatione voti pnia sibi iubet̃ indici: indicũ enã aliqñ iuramento pbat̃ deesse. veluti cum ꝓpria temeritate aliqs ductus iurat se mãducaturꝫ ꝫ bibiturꝫ. hoc q̃uis indiscreta leuitate illicitũ pbat̃. non tamen violare iubet̃. Denicq; cõcludo oẽ iuramentũ qꝺ nõ ignoratur ignorantia facti non iuris: q̃ nullũ excusat nisi cui pmittit̃ ignorare esse. s. illicitũ reputat̃ in piurium ꝫ penuenna iã ꝓius posita diluendum. Cetꝝ qui cogit alium ad piurandum ꝫ qui coactus facit piurium vterq; periurus est tam dominus q̃ seruus. ꝫ suo pnia imponitur. xxij. q. v. c. qui compulsus: glo. non ꝑcise a domino sciens piurat: vnde sunt piuri ꝫ dominꝰ ꝫ miles: glo. qr ĩ atrocib⁹ nõ debet qs parere dño suo: sequit̃: dñs qr ꝑcepit: miles quia plus dñm q̃ aiaꝫ dilexit. qꝺ ee non deber. Si liber est scz coactus iurare. xl. diebꝰ i pane ꝫ aqua penitebit: glo. continue vel interpolatim: ꝫ septem sequentes annos: glo. non tamen in pane ꝫ aqua: sꝫ fm discretionẽ confessoris: sequit̃. Si vnus eiusdez tres q̃dra-

gesimas.glo.vnam añ festū natalis:aliā ante pascha:terniā ante festū beati Iohannis:sequik:z legitimas ferias penitear glo.pria secūdā quartā z sextā feriam:ō cōse.di.iij.c.ieiunia:z.lxxxij.dis.p̄sbyter.veruntm̄ si est pura coactio metus q̄ cadit in ꝑstantē vir:tunc imponit penitēcia .eo.ti.lxz.xxij.q.v.c.si quis coactus p̄ vita redimenda vel qualibet causa vel necessitate.s.maxima piurat:qz plus corpus q̄z animā dilexit:tres q̄dragesimas penitear:glo.qz rōne coactiōis mitigat pena.vt patet extra q me.cā.c.sacris.Hic q̄ri p̄t.q̄ pena cogens castigari debet:eo q ibidem nō exprimit:cum in postea subdiur de eo.c.alle qui p̄uocat hominē ad iurationē.z scit euz falsum esse iuraturū:vincit homicidam quia homicida corpus occisur⁹ est:ille animā imo duas animas:z eius quē iurare p̄uocauit z suam.Ad hoc respondet ex cōcilio mogūtino.z subdit in eadē q̄stione vbi pena cogēs.s addit.c.si quis ꝑiurus fuerit:scz i iudicio vel euidentia facti:alios ad falsa testimonia vel p̄iuria attraxisse glo.p coactionē vl̄ q̄cunq̄z corruptione sollicitasse.scz amicitie vel pecunie:ipe quidē vsq̄z ad exitū vite sue non cōmunicet.Hi ꝛo q̄ ei in p̄iurio consensisse p̄bant.postea ab omni testimonio sunt remouendi:z z fm legem infamia notabunt.

¶Denicq̄z quoddam est iuramentū detestandū quod fit cum interp̄tatione alicui⁹ mali in scip̄m:sicut legit de beato Petro:q̄ cepit anathematizare z iurare q̄z nō nouisset hominē:vñ q̄z detestādum sit h̄ p̄iurij vitium ostendit Oro.sius p exemplum dicens:Cū romani legatos ad plures gētes misillent vt firmarēt pacē cum eis:dum igit cum iuramento firmassent: p̄roditorie z clam irruentes in eos occiderūt:z omnes romanos q̄tquot inuenerunt:sed dei maledicto i detestationē p̄iurij z fractionis fidei super eos venit.nam panis q̄ frangebat ab eis sanguinē emittebat: animalia domestica z blāda cū balatu z hyatu miserabili fugiebant ad siluas z ad montes deserendo consortia coꝛ:canes etiā cū lachrymosis latratibus oberrantes ad moduz lupoꝛum vindictam postulabāt de p̄ditōe facta cum autez audiris rumoribꝫ omnes fuissent per imperatoꝛē romanū victi in cāpis exceptis quatuoꝛ milibus qui ascenderunt ad montes bi statim congelati ad modum lapidis facti sunt immobiles:ad signum vindicte diuine. ¶Similiter legitur in eccles.bistoria:

q̄ cū q̄dam epūs hierosolimitanus iustissim⁹ ꝑpter rigoꝛē iustitie a multis sub duꝛ oditetur crimē falsū iposuerūt ei z iuramēto firmauerūt. P̄imus iurauit q̄ igne pereat nisi ita sit. Scdus ꝙ mozbo regio pereat. Tertius denicq̄ q̄ oculos suos amittat nisi ita sit. Sciō ḡ epūs recedēte ad heremū p̄mus testis i vindictaz cū oi ꝑgenie sua rebꝫ domo z familia exuritur:scdus etiaz a pedibꝫ vsq̄ ad caput mozbo regio ꝑsumit.tertius h̄ videns facta reuelauit z a trist.eia lugēs oculos amisit:z sic epūs innocēs inuētus est.Ad lau.dei.

¶De voto z bis q̄ requirūt ad illud ac de pcō religiosoꝝ. Septimo.v.

Non assumes nomen dei tui inuanum.Exod.xx. Expediti de transgressione iuramēti quo p̄mo mō sumit nomen dei inuanū Ꝝ de secdo mō querendū ē scz de trāsgressione voti sub h̄ sensu:non assumes no.dei tui inua.scz votum tuū deo factū transgrediēdo ℍ Ad cuius euidentiā sciendū q̄ votū fm Host.est alicuius rei licite faciende vel nō faciēde cū deliberatione animi deo facta pollicitatio:quā diffinitionē declarādo dicit q̄ primo ponit rei licite quia si qō ꝑmissū illicitū esset id seruādum non esset:z eius esset nulla obligatio:intantū q̄ p̄o eius dissolutione non est necesse superiozem adire:iuxta illud:xxij.quest.iij.c.i.malis p̄omissis rescinde fidem z in turpi voto muta decretum.Secundo ponitur faciende vel non faciende:quia ad vtrumlibet pariter se habet:puta voueo ieunare:vel non loqui post cibū cum muliere:licet Host.dicat votū semp esse de futuro.non de p̄ti sicut iuramēntum assertoꝛiuz.Tertio ponitur cū deliberatione:quia alias non obligaret si sine deliberatione factum sit.extra de regul.c.ad nostram vnde deliberatio p̄supponit liberam voluntatē sine q̄ non est meritum nec demeritū cui deliberationi vel volūtati vis inferri non p̄t Quarto ponitur deo.qz alias non eēt votuz obligatoꝛiū:extra de voto.c.magne.in.fi.vbi dicitur de cōditione quā habuit i ittōne vouendi.q̄ sublata.quia cessauere cause:facilꝫ cessare poterint effectus:vide clarius ibidez Interdū tn̄ votū fit etiā homini sz secūdario: ꝑte tamē talis obligatio q̄ fit homini non ē votum sz obligatio ad eius executionē. Quinto ponitur facta pollicitatio.quia alias si tn̄

facere proponeret ꝑ adhuc non deliberasset: nõ obligaret. ¶ Ad cuius plenioꝛẽ intellectũ q̃ri põt: q̃d requir̃ ad votũ cõsumandũ: ꝓsertim cũ dñs dicit Luc. ix. q̃ nemo mittens manũ ad aratrũ ꝛc. sed ex hoc ipso q̃ habet ꝓpositũ hõis faciendi mittit manũ ad aratrũ: ꝛ sic videt q̃ ex solo bono ꝓposito ꝯs obligat apud deũ: etiã nulla ꝓmissione facta. Ad hoc rñdet sanct⁹ Tho. scõa scõe. q. lxxxviij. q̃ votũ quãdam obligationẽ imꝓimat ad aliq̃d faciendũ vel dimittendum. Obligat aũt se hõ homini ad aliq̃d ꝓmodũ ꝓmissionis q̃ est rõnis act⁹ ad quã ptinet ordinare: sicut enĩ hõ imperando vel deprecãdo ordinat quodãmodo quod ab alijs sibi fiat: ita ꝓmittendo ordinat quod ipse pro alio facere debeat: ſ promissio que fit ab homine: homini non põt fieri nisi per ꝓba vel q̃cunq̃ exteriora signa: deo vero fieri põt ꝓmissio per solã interiorem cogitationẽ: quia vt dicit ſ. Reg. xvj. Homines vident ea que patent deus aũt intuet cor. Exprimunt tñ q̃nq̃ verba exteriora vel ad sui ipsius excitationẽ: sicut in oratiõe pz: vel ad alios cõtestandũ. vt non solũ desistant a fractiõe voti ꝓpter timorem dei: sed etiã ꝓpter reuerentiã hoim: ꝓmissio aũt procedit ex ꝓposito faciendi: propositũ aũt deliberationẽ aliquã praeexigit cũ sit actus volũtatis deliberate. Ex quib⁹ cõcludit̃ q̃ ad votũ tria necessario requiruntur. Primo deliberatio. Scõo propositũ: Tertio ꝓmissio in qua ꝓfitetur rõ voti. Superaddunt vero q̃nq̃ ꝛ alia duo ad quandã voti cõsummationẽ ſ. oris pronũciatio. Iuxta illud. pſ. Reddã tibi vota mea que distinxerũt labia mea: ꝛ testimonium alioq̃. Hinc dicit magister in. iij. ſnia q̃. xxxviij. dis. q̃ votũ est quedã testificatio ꝓmissionis que deo ꝛ de his que dei sunt fieri debent: q̃ius testificatio posset ad testificationem interiorẽ ꝓprie referri. Ad horum ergo tria q̃ requiruntur in voto ꝯsummato declarationẽ sciendum est q̃ ſm Ab. extra de voto. in. c. litteraturã. Votũ dicit̃ innasci. cõfirmari ꝛ cõsummari. votũ aũt innatũ est cũ propositũ tm̃ in cio seminat̃: ꝛ ex tali proposito quo ad deum vel ecclesiã nullus remanet obligatus: vt est casus in dicto. c. litteraturã: vbi dicitur q̃ cuidã ex quadã mutatione animi fuisset mortis pauore perterritus hec verba protulit: nõ dubito hic morabor ꝓponens in animo suo. glo. non tm̃ animo obligandi q̃ religionis habitũ esset aliquãdo suscepturus: vbi papa declarat q̃ si nõ plus esset in voto ꝓfessum: trãsgressor iudicabitur

ri nõ poterit si nõ impleat: hoc ibi. Ex q̃ ꝓz q̃ propositũ ꝓprie est aliud q̃z votũ: stricte sumptis vocabulis: propositũ enĩ est simplex dispositio volũtatis de faciendo aliq̃d vel nõ sine omni affectiõe vel ꝓmissione vel firma obligatione: ꝛ põt se habere ad bonũ ꝛ malum: vñ propositũ ex sui natura nõ obligat ad implendũ: dico ex natura sua: q̃z ad bonũ propositũ non obligat ꝯs ex eo q̃ propositũ ſ ex eo q̃ bonũ: ꝛ hoc tangit Hie. ꝛ habet. xvij. q. j. c. qui bona agũt. Si vero meliora deliberãt agere ꝛ post deliberata nõ faciũt: licz in bonis ꝓpositis ꝑseuerent in ꝓspectu tm̃ dei ceciderũt ꝛ tales peccãt venialiter. Si tm̃ est animo deliberatũ ꝛ firmatũ cum intentione se obligãdi ad eius executionẽ: tũc transit in votũ: ꝛ transgrediens peccat mortaliter: ꝛ hic votũ ſm diuersos status diuersa sumit vocabula: ꝛ ſm hꝫ soluẽda sunt oia cõtraria in scripturis de voto posita: q̃z q̃nq̃ ponitur ꝓ ꝓpsito q̃nq̃ ꝓ deliberatiõe q̃nq̃ stricte in ꝓprio vocabulo. Secõ aũt votũ dicit cõfirmari q̃n sup ꝓposito fit deliberatio: vtrũ se velint obligare: ꝛ tm̃ ꝓcepto boni propositi nõ firmat ꝓprie ex animi deliberatiõe: nisi ꝓmissione deliberationẽ cõsequente: q̃ promissio primo ratificat in corde: ꝛ tũc q̃tũ ad deũ completa est ꝓmissio: ex qua ꝯs quo ad deũ est obligat⁹: ꝛ in foro penitẽtiali est ad executionẽ modis oib⁹ inducend⁹: nõ tm̃ esset ad hꝫ ꝑ ecclesiã cõpellendus q̃ nõ iudicat de occultis. Cõsumatũ denique dr̃ q̃tũ ad forũ exteriorẽ: cũ deliberatũ ꝓpositum exprimit̃ ore. Et ex tali ꝯs obligatus est nedũ q̃ ad deũ: ſed etiã q̃ ad ecclesiã militãtẽ ita q̃ ad executionẽ voti ꝑ ecclesiã cõpellitur. Ex his primo cõcludit̃ q̃ vt etiã dicit Inno. in c. litteraturã. extra de voto. licet ꝯs velit vouere vel etiã vouerat: nõ tm̃ ꝓpositũ vel votũ cõplere tenet̃: nisi deliberatio ꝑcesserit: vel nisi animo obligãdi id fecerit. ¶ Hõ si querit̃ an debeat credi sibi dicenti: q̃ nõ habuit animum obligandi se. Dicendũ q̃ non saltẽ in foro iudiciali: q̃z alias facile foret votũ eludere. extra de spon. c. nia. vbi dr̃ in glo. plane. De hoc casu in quodã cõtracto matrimonij. ſ in foro penitentiali hõ creditur ei. Secõ concludit̃ q̃ ſ. ꝑcedente deliberatiõe ꝯs in mente ꝓpositum intentionem obligãdi se cõmere vel peregrinari: tunc ſm Inno. in dict. c. lr̃aturã. hꝫ facere tenet̃: etiã si voce nõ exꝓssit: ſ ecclesia nõ cogit hmõi nisi confiteat̃: ꝛ licz Hosti. dicat q̃ si ex prauia deliberatione quis obligetur pauci ꝑcipue sus

dentes essent q̄ non essent obligati religioni cū cōmuniter ꝓsueuerūt talia concipe: nihilominus cū standū est dictis Jnno. q; de⁹ respicit cor. Sic etiā pauce reprent beguine q̄ nō essent obligate ad castitatē: semp cū ꝑsupponēdo q̄ fuit ꝓuia deliberatio licz in corde fuerit retenta. Tertio cōcludit q̄ alius aliū p votū ꝓprium obligare nō pōt: etiā si in illius esset piate: pura patris vel matris. Ad hoc em̄ non sunt inuēte tales prātes: ꝫ ad gubernandū vel ad bona administranda .ff. de ſ. obli. l. fi. §. j. si q̄s ergo vouet filiū vel filiā religioni: subintelligit̄ q̄ ad hoc fideliter laboz: alioquin alienū factū ꝓmittere ꝓprie nō pōt. extra de spon. c. ex lr̄is. q. 7 in glo. ¶ Oz si q̄rit vtrū ꝙ q̄s votū suū possit p alū exequi. Ad hoc rndet Hen. boyc: extra d̄ voto. in. c. licz q̄ si pōt p sepsum votū exequi tūc tenet p sepsum facere. vt. c. fi. c. magne. qd̄ intellige lucet etiā mutuler exequi posset. s. q; claudus esset vel mutilat⁹ erex deuotione vel in subsidiū terre sancte vouisset: si cū talis esset q̄ defectū suū p alios q̄s secum duceret supplere posset. Admittit cū in vtroq; casu cōpēsatio dicto. c. magne. 7. c. se. fm Jnno. 7 Hosti. Si ꝙ nō pōt exequi p seipm impeditus impedimento ꝓpetuo: 7 tunc p alū pōt exequi: vt in dicto. c. licet. sed nō tenet exequi: si postq̄ votū emisit impedimētum supuenit aut tpe quo votū implenit. Si ꝙ tpe q̄ vouit erat impeditus ita q̄ personaliter nō poterat nec sperabat ab impedimēto liberari: tūc tale votū censen debet irrisoriū: si ꝙ sperabat ab illo liberari: 7 tūc dat dilatio: vt extra de voto. c. q̄ sup his. §. vñ credim⁹. Oz si nō qualescat intuēda est vouētis intentio: q̄ si fuerat in voluntate pficiendi p se vel per alū in omni euētu: tūc redimere pōt p alū. Sin aūt tūc videt votum fuisse conditionale: nec illo obligari. ¶ Ceterum fm summistas dupler votoꝝ species distinguit. Nā aliud est necessitatis 7 cōmune scz votū fidei ad qđ quis tenet siue voueat. s. ue nō 7 ad illa que necessario quis ꝓmittit in baptismo: renūciādo scz diabolo et pompis eius: tenere fidez seruare decalogū et generaliter ea sine quibus nostra salus haberi non pōt: de cōse. di. iij. c. j. licet. Tamen hoc ꝓprie non est votum: eo q̄ a pueris fit talis obligatio qui carent animi discretione. Unde q̄dam dici posset. q̄ talis obligatio fit a patrinis eorum nomine: vt habetur de cōse. di. iij. c. queris. tamen quia simpliciter votum dicit esse voluntaris: vt extra de voto. c. magne. ideo ꝓprie nō dicit votū: debet enim votū esse ꝓprie quid voluntariū: tam respectu ꝓncipij a quo procedit: q̄ respectu eius qđ vouetur. Hinc cum homo peccat post baptismū duplicater reus est: vt q̄ peccat in eo q̄ cōmittit: 7 q̄ votū ꝓuaricatur: non tamē p duobus mortalibus penitentia indicetur: ſz tanq̄ ꝓ vno circūstantia transgressionis grauato. Aliud vero votū est voluntarium cuiusmodi sunt que quis voluntarie emittit supplus ad que quis non tenebatur: sed post votum obligatur: vt sunt vota abstinentie: cōtinentie: peregrinationis 7 similiū: de quibus per ꝓpriam Jouere hoc est consiliū: 7 reddite hoc est ꝓceptum dño deo vestro. ¶ Dein de quer pōt: quotuplex sit votū voluntariū. Ad hoc dicendum fm omnes doctores q̄ est duplex. Quoddā em̄ dr simplex: 7 est omne illud votū cui non adhibet solēnitas: vt si fiat votū de nō cōtrahendo: de castitate: 7 sic de alijs. Solēne vero votum dicit qđ fit p suscepti onē sacri ordinis: vel per pfessionē expressam vel tacitaz facta m alicui de religionibus approbatis: vnde qualitercunq̄ quis alias votū fecerit ꝓterq̄ in susceptione ordinis implicite vel approbate religionis expresse vel tacite. dicitur votum simplex: vnde si vouco vel pfessionem facio in regula vel in religiōe nō approbata: contrahens matrimoniū ligatus sum matrimonio: licet grauissime pecco: vt expresse patet li. vj. de voto. c. vnico. vbi 7 subditur. Et quāto solemnius 7 manifestius emissa sunt vota: tanto ꝓpter scandalum plurium 7 exemplū durioꝝ penitentia trāgressoribus debeat: non tamē rescindere possunt matrimonia post cōtracta: 7 hoc idem tenet Jo. an. in apparatu q̄ illud votū putat etiaz si quando pficebatur credebat illā religionē esse approbatam. Sicq̄ patet q̄ omne votū dicitur simplex siue sit cōtinentie: siue habitus deferendi tantū: siue obedientie pstande: vel cuiuscunq̄ alterius pij operis faciēdi qđ nō est pfessionis regule approbate: vel susceptionis sacri ordinis. ¶ Ꝓ quo notandū fm Tho. scō a. 2e. q. lxxxviij. q̄ solēnitas voti attendit: ur fm aliquid spirituale quod ad deū pertinet. id est fm aliquā spiritualem benedictionē vel consecrationē: que ex institutione apostoloꝝ adhibet in pfessione certe regule scō gradu post sacri ordinis susceptionē: vt dicit Dio. ij. c. ec. hierarch. 7 huiꝰ rō est: quia

solēnitates non consueuerūt adhiberi: nisi qñ aliquis totaliter mancipat aliqd rei: vtpote quādo ds p suscepționem sacri ordinis diuino ministerio applicat t in pfessione certe regule qñ p abrenūciationem seculi t ppie voluntarie statū professionis alīs assumu. t lz alia vota ex hō q fiunt in publico possint habere quandam solennitatē humanā: nō tamē spūalē t diuinā sicut habēt vota ꝓmissa. etiā si cōtā paucioribus fiant nec cōgruit alicui voto solennitatis: nisi illi quo totaliter ds deo mācipat. ¶ Ex hinc ārī pōt: vtrūz votū simplex tantum obligat: quantum votum solenne: sic dicit extra qui cleri. vel vo. c. rursus. q votum simplex apud deum non minus obliget q̄ solenne. Ad hō dicendū put dicit Gasp. d. cap. c. i. c. meminimus. q q̄ ad ecclīam militārē magis obligat votū solēne: sz q̄ntum ad deuz eq̄liter obligant qđ p tāto dicit: qz vtrūq; obligat ad mortale peccatū: t eq̄liter q̄ntū ad sufficiennam dānationē minus tamē peccatis qui transgredit votum simplex q̄ q̄ solenne. vñ dicit Tho. vbi. ō. q hō. c. rursus: extra qui cleri. vel vo. sic exponendū est. q vtrusq; trāsgressor peccat mortaliter Q Lecet̄ queri potest: vtrū homini expediat aliq̄ vouere: pzesertim cū sibi ipsi inciat laqueū trāsgressionis t periculum delicti. Ad hō rñdet Alten. l. s. t. ij. q si vouens vouet bona: quorum obseruātia probabiliter ꝓportionata videtur infirmitati vel cōditioni sue vel nature: tunc expedit homini vouere: quia per hō amplius firmat voluntatem suam in bono: t excludit a se pro magna parte libertatē malefaciendi: et facit acuim virtutis latrie: t sic vouendo meretur: ppt quod monet ps. Vouete t reddite dño deo vestro. Si vo nō sunt sue infirmitati: conditioni statui: vel nature ꝓportionata: tunc nō haberet discretionē cōmittere cū p hō vouens magis videatur se illaqueare q̄ augere securitatem de sua salute: quilibet tñ solutus t liber reputare debet obseruātiā voti sue spirituali infirmitati esse proportionatā. nisi per certam t experiennam constaret contrariū. qz tam ppter bona exempla que sepius aliq̄ vident t audiunt q̄ propter cōsolatiōes spirituales quas ex dei benignitate frequenter ob fauorem religionis. ex sancta societate recipiunt: obseruantia aliquoz bonorum est proportionata alicui in religioni existenti que nō esset proportionata eidem in seculo remanēti ¶ Qđ si obijcitur grauius esse peccā religiosi ceteris paribus q̄ peccatum laici: quia dicit Anshel. in. li. de similitudinibus. q si penitere rēligiosus noluerit maiori damnationi subiacebit: q̄ vouere non expedit. Ad hoc rñdet sanctus Tho. scōa scōe. q. clxxxvij. q peccatū quod a religiosis cōmittit pt esse grauius peccato secularium eiusdem speciei tripliciter. Uno modo si sit cōtrā votū religionis: puta si religiosus fornicetur vel furet. quia fornicando facit cōtra votum cōtinētie: t furādo cōtra votum paupertatis. non solū cōtra ꝑceptū diuine legis Secundo mō ex cōcēptu peccet. qz ex hō videt magis esse ingratus diuinis beneficijs quibus est sublimatus ad statū pfectionis: sicut aplus dicit Hebr. x. q fidelis meretur grauiora supplicia. ex hoc q peccādo filium dei conculcat p contemptum. vñ Hiere. xj. dñs dicit. Quid est q dilectus meus facit i domo mea scelera multa. Tertio modo ppter scandalum: quia ad eius viram plures respiciūt vnde Hiere. xxiij. dicit. In pphetis hierusalē vidi similitudinem adulterij t iter mendacij t confortauerunt manus pessimoz vt nō conuerteret vnusq̄sq; a malicia sua. Si vo religiosus non ex cōcēptu sed ex infirmitate vel ex ignorantia aliqđ peccatū qđ nō est cōtra votū siue pfessionis cōmittit absq; scandalo: puta in occulto: leuius peccat eodem genere peccati q̄ secularis: qz pcm̄ eius si sit leue q̄si absorbet ex multis bonis opib; q facit: t si sit mortale facilius ab eo resurgit ppter intentionem quā habet ad deū erectam: q̄ t si ad horam interrumpat: ad pristinā tamē facile reparatur: t etiā iuuat a socijs ad resurgendū iuxta illud Eccēs iij. Si vn⁹ ceciderit ab alio fulciet. ve soli qz si ceciderit nō habz subleuātē. ¶ Denicq; queri pt. vtrū magis laudabile sit t meritorium aliq̄d facere sine voto vel cū voto: pzesertim cum dicit Prosper in. ij. de vita contēplatiua: q sic abstinere t ieiunare debemus: vt non nos necessitati ieiunādi subdamus nec iam nō deuoti sz iuuti rē voluntariā faciamus. Ad hoc rñdet Tho. v. q. lxxxviij. q triplici rōne factum idem opus melius ē t magis meritorium cū voto q̄ sine voto. Primo quia vouere est actus latrie: latria aūt ē honor qui fit deo: que est precipua inter virtutes morales: nobiliores autem virtutis est opus melius t magis meritorium: qz imperat a nobiliori virtute sicut actus fidei vt spei melior est si imperat a charitate. t iō act⁹ aliarū virtutū vt ieiunare continere sunt melio; a et

magis meritoria si fiunt ex voto: q3 si e tam p3 tinent ad cultū diuinū q̄si quedam dei sacrifi cia: z hoc p latriam q̄ ꝺ3 nobilissima virtus. Hinc dicit Aug. li. de ỽginitate: neq; ipa ỽ ginitas q3 ỽginitas ē sed q3 a deo dicata est honorat: quā vouet z seruat ꝓmēta pietat; Scḋo q3 ille ꝺ vouet z facit: plus se deo sub ijcit q̄ ille ꝺ solum facit. s. nō solū q̄tum ad actū sz etiā q̄tū ad potestatē: q3 de cetero n̄ pt aliud facer sic plus daret homi ꝺ daret ar gentū cū fructib3 q̄ qui daret ei fructus tantū Tertio q3 p votū immobiliter voluntas in bono firmatur: facere aūt aliquid ex firmata voluntate in bonū pertinet ad perfectionem vir tutū: vt patet p ph̄m in. ij. ethi. Sicut ecōtra peccare mente obstinata aggrauat petm̄ et dicit petm̄ in spiritū sanctū: q3 si ipm opus fm se p̄sideratū post votū aliq̄n triste z uoluntariū redderet: dū tn remaneat voluntas im plendi votū: adhuc est magis meritorū q̄ si fieret sine voto: q3 impletio voti est actus re ligionis q̄ est potior virtus q̄ abstinētia cu ius actus est ieiunare: z sup hoc votū volun tatem magis cōfirmat z deuotionē auget in illis p̄cipue q̄ sūt bñ dispositi. Ad laud. dei.

¶ De his qui vouere nō possunt et quō ligat eorum votū qualiterq; li gat heredes votum decedentis: et que cōditiōes in voto subintelligū tur. Sermo. vi.

On assumes nomen dei tui n inuanum. Exod. xx. Preterea pro sequēdum esse reor de his ꝺ vouere pñt. ¶ Pro quo notandū q3 Hein. bo re. extra de voto. in. c. scriptura. dicit q3 gene raliter quilibet vouere pōt nisi p3ohibeatur phibentur aūt quedam persone q̄ ꝺ ad vo tum emutendū non habent liberā voluntatē vouendi: sicut epus clericus: monachus im pubes vxor: seruus: ratio aūt huius phibitio nis est: vt dicit Asten. q3 nullus pōt illud per missionem firmiter obligare qḋ est in pote state alterius sed illud tm̄ qḋ est in sua prāte. sed ex predicti nō sunt omnimode in sua po testate sed in alterius vt videbitur. Predicti tamē fm Tho. nō peccāt vouendo q3 semp i eorum voto subintelligitur: si placuerit suis superiorib3. Sitr fm Hnno. i dicto. c. scriptu re: vouētes nō adimplendo votū auctoritate superiorum p3ohibente non peccāt: q3 lex

z suoꝝ sup3ior auctoritas eos excusat: et etiā canōes: vt patet. xxij. q. iij. c. tribꝫ. z q. v. c. pue rum: c pater vel superior peccat reuocando votum: q3 vxorem suo: extra de elec. c. ecclia Idem Tho. ¶ Venientes igit ad p̄fectiorem doctrinā sciendū p̄mo: q̄ epus fm Hosti. z Hein. dicit. c. in dicto. c. scripture: nō pōt votū emutare: p qḋ soluat vinculū mr̄imonij qḋ ē inter ipm̄ z ecclesiaz sponsā suam: nec intuitu alicuius religiōis ingrediēdi sine auctoritate pape. vt patz extra de regularib3. c. licet. vbi subdit. §. illa regula sp̄ inuiolabiliter obserue tur q̄ nullius absq; licentia romani pontificis p̄sumat occasione q̄cunq; deferre p̄sulatum q̄m sicut manus bonū minori bono p̄ponit: sic communis vtilitas spāli vtilitati p̄ferit: z in h̄ casu recte p̄ponitur doctrina silentio: solici tudo contemplationi z labor quieti. Ad quod vtiq; designandum vnigenitus dei filius ie sus christus nō de Rachele fm carnē natus est sz de Lya: nec legit eū i domo sua excepis se Maria sz Marthā: vñ q̄n̄ pt epus p̄esse pariter z p̄desse. nō debēt cedendi postulare licentiam aut obtinere. Scḋo nō pt emittere votum sine auctre pape: per qḋ fiat ecclesie sponse sue graue p̄iudiciū vt est votum longe peregrinationis p̄pter qḋ oporteret eaz diu ab ec clesia absentare: vt patet extra de voto. c. ma gne. Potest tamē emittere tale votū: p quod ecclie sue non fieret graue p̄iudicium vt vota abstinētie: pare elemosynē: z etiā qḋlibet vo tū p qḋ p̄beat bonū exemplū q3 ad hoc tene tur: vt patz in dicto. cap̄. magne ¶ Scḋo clerī cus nō pōt sine licentia sui p3elati votū pere grinationis emittere vt aliud p̄pter quod op teret eū relinquere ecclīam suam vt patz extra de renū. c. admonet. vbi subditur vniuersis p sonis ecclesiasticis tui epatus sub distinctiōe p̄hibeas: ne ecclias tue diocesis ad ordinari onē tuā pertinentes absq; tuo assensu irrare au deant aut retinere aut dimittere te inconsul to ꝛc. z i dicto. c. magne. Et h̄ intelligit de cle ricis beneficiatis: pōt tn̄ hmōi facere votum i trandi religionē in quo casu sufficit petere li centiam: vt extra de regula. in. d. c. licet. Pos ro clericus non beneficiatus vouere potest sicut aluis laicus. Diuersimode tamen doc tores sentiunt de voto transmarino vel acci piendi crucem. quidam em̄ dicunt q̄ clerico sufficit petere licentiam de accipiendo crucē quia ad hoc auctoritate pape licentiati vidē tur qui possunt esse vltra terre sancte: extra

secundo:

de voto.c.ex.multa.§.penul.Quidā autē dicunt q̄ sine licētia p̄lati h̄ p̄t.Deniq; sicut habet de regula.c.bñficiū.li.vj.Beneficiū eius qui intrat ordinē:non ē alicui conferendū infra p̄bationis annū:nisi ip̄e p̄sentiat aut constet q̄ voluit absolute vitam mutare:z h̄ clara p̄batione z cōpetentib⁹ indicijs.ea.ti.non solū:vel nisi p̄fessionē exp̄ssam fecerit:subaudi.Jo.an:alicui.de religionib⁹ approbatis:si ue scient habitū p̄fessoꝝ susceperit scz vbi est distinctus.¶ Tertio monachus non p̄t votū aliq̄d facere p q̄d ipsum sine licentia abbatis clausū exire oporteat:nisi ad aliā religionez arctiorem trāsire velit:q̄d facere p̄t licētia petita:licet non obtenta:vt extra de regu.in.d.c licet.Nō p̄t etiaz facere votū abstinēcie singularis nec peregrinationis:nec aliq̄d aliud regulariter q̄d cēt in p̄iudiciū obedientie superioriz:vel in scādalū p̄uersionis singularis: z si h̄ fecerit non tñ sine licētia licet exequi ne sit fratz scandalum quib⁹ se debet conformare inc̄ptū stāt in observātia regule:vel ne det ei occasio euagandi.Q̄d si votū emiserit añ religionis ingressum:tūc nec sine licētia superioris exeq̄ debet.xx.q.iij.c.monacho nō licz votū fouere sine cōsensu abbatis:si aūt voluerit frangendū erit.z.xxxij.q.v.c.nolite:quia omnia p̄alia vota videt mutasse in religiōis obseruantiam.Q̄d si velit dicere vnum psalmum vel psalterium vbi nihil mali contingere potest:nunc licite seruat votum:q; licitū est ei plus mereri fm Jnno.z Hosti.in.d.c.scripture rano aūt p̄dictoꝝ fm Richar.ē quia votum religionis est tante altitudinis q̄ oia alia commutari possunt in illud:z iō ecclesia considerans huius voti altitudinē z hūanaz infirmitatem voluit aūctore deo nullum votum posse supaddi voto religionis p̄opter periculum transgressionis:q̄ enā de cāutra p̄sentire vident:quod vota q̄ facit ante p̄fessionez in religione q̄ p̄latus eum r̄cipiens ignorauit reuocare potest:postq̄ notum sibi fuerit: quod p hoc p̄bat:q; religiosus plus est sub p̄lato q̄ vxor sub viro:z dicitur.xxxij.quest. v.c.nolite:si adhuc innupte mulieri pater cōcesserat vota persoluere:si antequā persoluerit nupserit:et ei⁹ viro hoc cognito nō placuerit:non p̄soluat:z hoc omnino fiat sine peccato.Ex hoc arguit glo.abbatez reuocaī posse monachi votum q̄d emisit ante monachatum h̄ Richar: ¶ Hic q̄ri p̄t vtz quodlibet votū cōmutari p̄t in votum religionis.

Ad hoc rñdz Asten.post Richar.li.j.ti.xx.q volens facere p̄fessionē in religione:si actualiter seu habitualiter remanere velit obligat⁹ ad vota q̄ fecit in seculo:non cōmutant in votū religionis:rñ postq̄ ad noticiā p̄lati deuenerit eū ab ipsis votis absoluere poterit maxime si ignorabat ipsum obligatū ee votis illis ipe p̄fessionis.Si vo actualiter vel habitua liter intēderit se non teneri amplius votis illis: sed soli voto religionis:tunc absolui ab illis per votum religionis p̄pter eius altitudinem z p̄fectionē:q: dicit extra de voto.c.scripture.Fratri vo aliquatenus reus non habet qui tpale obsequium in p̄petuā religionis obseruantiā nosci cōmutare:vbi z glo.dicit q̄ intrans religionem nō ē penitēna iponenda p petō:sic em remittitur altulpho pnia publica si voluerit monasteriū introire:q̄ rñ occidit p p̄iam vxorē innocētē:vt patet xxxiij.q.ij.c.admonete.lege ibi mirabilem p̄niam sibi ipositā si monasteriū ingredi noluerit:vnde ista commutatio votoz fit aūctore iuris.Si rñ rex imperator vouerit q̄ vsq; ad certū tēpus i terra sancta militabit:vel alius magnus dñs existens dux rotius exercitus cruce signatorum:z de eius absentia desolaretur exercitus: religiosus intrare vellet:in hoc casu papa consulēdus esset:fm Hosti.z rod.certum tamen est q̄ persona mediocris absolueret a voto trāsmarino per religionis ingressum z p̄fessionē in ea.Et si obiciatur q̄ per votū assumptiōis crucis in subsidium terre sancte quis p̄sequitur remissionem omniū peccatoꝝ z ita videt vilius esse voto religionis.Ad h̄ fm Tho. rationabiliter dicendū q̄ etiam per ingressuz religionis consequitur quis remissionē omnium peccatorum:si em aliquib⁹ elemosynis factis homo potest statim satisfacere p̄o peccatis suis:fm illud.Q̄d supest date elemosynā z ecce omnia munda sunt vobis:Multomagis igitur in satisfactionē p̄o peccatis omnibus sufficit q̄ homo totaliter se diuinis mancipet obsequijs per ingressum religionis:q̄ excedit omne genus satisfactionis.Unde i vsuspatrum legitur:q̄ eandē gratiam cōsequerentur intrantes religionem quā consequunt baptizati:Q̄si non absoluerentur ab omni reatu pene nihilominus tamen ingressus religionis vtilior est illa q̄ctum ad p̄meritionē in bono que p̄ponderat absolutioni a pena hec Asten.z sic obsequium perpetuum religionis absorbet temporale quod adimplere

non pōt stante perpetuo. Deniq; licet votum pcedens tollit religionis ingressum,ppt cōtinuationē pnie t exercitij in quo sp debēt eē monachi ac etiā oē petīn ante ingressū ppetratū:ita q illi pfitenti nō sit p eis iponenda pnia īn si post ingressū cōmittūt vel delinquūt religiosi.tūc subyciunt penitētie et disciplie fm regulā:extra de reg.c.fi. ¶ Quarto principaliter ipuberes.i.q stant sub prāte patris vel tutoris etiā si annos pubertatis attigerit vouere nō pñt in piudicū illoz sub q̄rum prāte cōstituti sunt. Pro q̄ sciēdū fm Tho.sc̄a sc̄de q.lxxxviij.q puer aī annos pubertatiz duplici rōne vouere nō pñt. Primo:qz vt in plurimū patiūtur rōnis defectū. Hic dicit Hein.boyc:q ipuberes votū religiōis vouere non possunt etiā de patris vel tutoris auctoritate vt patet de regu.li.vj.c.is qui. Secūdo quia sunt in potestate parentū vel tutoz qui sūt eis loco parentum:t iō eoz̄ vota nō habēt effectum nisi parentes vel tutores consenserint: tunc enim in alijs votis p̄terq̄ in voto religionis fm boyc obligarentur:t hoc presertim si prorumpi pubertati essent:t vsus rationis in eis accelerari contigerit:t hoc est tutius:licz alij dicant q ante annos pubertatis nullo se voto astringere possunt:qz hoc intelligendū est de non dolocapacibus. Veritatē vt dic Hein boyc.extra ō voto in.c.veniēs. Si votum per aliquē emissū in impuberi etate postea pubes factus ratū habuit:tunc tenetur illud adimplere.t ita p̄t intelligi dictum.c.veniens:q si pubes factus ratum non habuit tunc non obligatur etiā cū auctoritate p̄ris.p̄sertim si non fuit ante dolicapax. Unde dicit Tho.sc̄a sc̄de.q.lxxxviij.q si puer vel puella ante annos pubertatis nondum habeat vsum rationis:tūc nullo modo se p̄t voto ad aliquid obligare. Si vero ñ annos pubertatis attigerit vsum rationis potest quidem q̄s tūm in ipso eit obligare se:sed votum eius p̄t irritari per parentes quoz̄ cure remanet adhuc subiectus: quantūcunq; sit dolicapax ante annos pubertatis voto solenni religiōis obligari non p̄t:ppter ecclesie stabilitatiz qđ respicit id quod in pluribz accidit:post annos aūt pubertatis possunt se iam voto religiōis obligare vel simplici vel solenni absq; voluntate parentum. ¶ De hinc queri potest q̄d de puberibus:qui in potestate alterius sunt. vtrum vouere possint:dicit Inno.id esse qđ de impuberibz nisi pater vel tutor consentiat expresse vel tacite:sufficit eī q scit t non cōtradicit. Huius ratio ē fm Tho.qz nullus potest se firmiter obligare ad id qđ est in prāte alterius:sed solum ad id qđ est omnino in potestate sua. Ex quo etiā cōcludit q postq̄ venit ad annos pubertatis:si,saltez sit libere cōditionis vouere potest ea que pertinent ad suam psonam:non aūt ea q̄ pertinent ad domesticam dispensationē sine cōsensu patris vel tutoris:qz in his subiectus est eisdem:t iō p̄t se obligare religioni p votum vel q cōtrahat matrimonium absq; consensu:imo contra cōsensum parētū vl tutorum. Dicit eī Inno. q ipubes dolicapax vel pubes adhuc existēs in potestate paterna t votū faciens pegrinationis vel abstinentie:debet illud adimplere postq̄ paternam potestatē exuerit:qz deo se obligauit quod potuit sicut se p delictum obligat diabolo:extra de delic.puerorum:c.j.t licet filius patri sit obligatus iure paterne potestatis:excipit tamen pegrinatio voti transmarini:vt extra ō voto.c.qđ sup his.in fi.t.c. ex multa.§.quod autem excipit etiam necessarius in euitabilis casus vt si sit a canone p sedem apl̄icam absoluendus:extra de sen.ex.c. relatū. ¶ Hic incidentaliter queri potest:vtr filius vel heres adimplere tenet votū illius cui succedit in hereditate. Ad q̄ rñdet Hein boyc:extra de voto.in.c.licet:q si heres hereditatem adierit:tūc tenet adimplere si vires hereditatis hoc patiant:qz voti obligationez ad heredem transire cōstat.ff.de possibilitate l.ij.in.fi.si vero non adijt:tunc non tenet quia nec heres ē nisi forte sponte h̄ pmiserit:t tūc si in omni casu intellexerit obligare psonā tūc adimplere debet:nō tam ob pmissionē factā a testatore q̄s ob suā:qz se obligauit in omni euētu:sed si tanq̄s heres hoc pmittebat hereditatē adire sperās postea tamē abstinuit mutato cōsilio:tunc non tenet vt patz extra de elec.c.venerabilem.§.fi.t in glo.t sic p̄t intelligi etiam dictū.c.licz.si quicunq; hereditatē adijt obligat extra de solu.c.j. Et tunc queri potest si quis votum suscepit a parentibus vl ab alijs decedentibus:vtrum per ingressum religionis satisfacit vel absolui potest. Ad q̄ respondet sanctus Thomas in quodlibetis q ex quo ingressus religionis sufficit pro se tali:sufficit etiam pro illis:quamuis etiam in ingressu de hoc nihil inuendebat. Quod si q̄s cruce signatus vel alius volens mittere in subsidium terre sancte pecunias et postea

religionē ingrediēs: liberatus quidem est a voto quo ad laborem peregrinationis scōm Rodeñ. non tamen quo ad predictam pecuniā: quia nullus sine speciali licentia pape cōmutare potest vota terre sancte: nec ipso iure mutantur per ingressum religionis: nisi quo ad laborem peregrinationis. idem Astensis. ¶ Quinto principaliter vxor vouere nō potest absq; licentia viri sui vt latius videbitur in sermone sequenti. ¶ Sexto seruus vouere non potest in prejudicium domini sui in quo teneꝫ sibi subiectus est: vnde dicit Tho. secunda secde. q. lxxxvij. q quicunq; subiectus est: alicui quantū ad id in quo subiectus est: non est sue potestatis facere quod vult sed dependet ex voluntate alterius: & ideo non pōt per votum se firmiter obligare in his in quibus alteri subyacetur sine consensu sui superioris: vnde seruus vltra filios est in potestate domini sui: etiam quantum ad operationes personales: & ideo voto se ad religionem obligare nō potest sine consensu domini sui: per quam ab obsequio domini sui abstraheretur. Nota etiam fm Hosti. in dict. c. scripture. extra de voto: q sicut monachus in talibus est astrictus abbati prout prius dictum est: sic & abas episcopo: vt patet. xviij. q. ij. vbi dicitur. ca. abbates pro humilitate religionis in episcopoꝝ potestate consistant & si quos extra regulam fecerint ab episcopis corrigant: & cetera multa ibidem: tamen videtur excipiendū votum matrimonij q̄ auctoritate pape facere potest: vt dictū est supra de episcopo. ¶ Deniq; queri pōt in fine: vtrū omne votum sit obligatoriū: iuxta illud .s. Vovete & reddite: & Deu. xxiij Cum votū voueris dño deo tuo reddere nō tardabis: quia requiret illud dñs deus tuus. Ad hoc rñdet Astēn. li. j. ti. xx. q sicut dicitur extra de voto. c. licet. Vlq; adeo solutio est necessaria post votum vt sine dispendio proprie salutis nō liceat resilire alicui: cuius ratio est: q: omnis promissio licita cū intentione obligandi se facta & cū deliberatione: si accipiatur adeo cui fit obligat promittentē non tm ex precepto legis diuine: sed etiā legis nature: ꝑ votum licitū est hmōi promissio & omnē talem promissionem recipit deus. Notandū tamen fm Tho. in. iiij. sententiarū q quicquid votū impediret si presens esset facto auferet obligationē voti: & ideo si q̄d vouetur q̄d fit postea impossibile: tūc q̄tum ad hoc obligatio tollitur vt si quis diues vouerit ecclesiam edificare quod postea superueniente paupertate non posset facere nō obligatur nisi tantū ad illud quod potest: irritatur etiam votū fm Inno. in. c. scripture. extra de voto: ex defectu conditionis siue generalis siue specialis: vt verbi causa in generali sub intelligit si vixero: si potero: si deo placuerit: faciam. De nanq; conditiones semper intelliguntur etiam si non exprimantur: vt patet extra de voto. ca. non est xxij. q. ij. c. beatus. Exemplum de speciali: vt si filius meus deliberabitur offeram tale pallium vel faciā tales peregrinationes. Vnde refert Astēn. plures casus in quibus fm Hosti. potest omnium votum. Primus est si mutet in melius: vt patz extra de voto scripture. Secundus est auctoritas superioris que semper intelligitur excepta. Tertius casus: si votum fuerit cōditionale & conditio defecerit: & hoc intellige siue sit conditio specialis & expressa: vt extra de conditio. appo. ca. verum & c. de illis: siue sit tacita que ex sui natura de iure in voto sub intelligitur. Si quis tamen vouerat de duabus causis vel pluribus vel sub duabus conditionibus vel pluribus: & intendat se obligare: qualibet illarū causarum vel conditionū extante: tenetur votū implere: licet deficiant, alie dūmodo extet vna illarū causarū vel conditionū fm Ray. & Rodi. Quartus casus est vbi vouens nō habet liberā vouendi facultatem. vt dictū est. Quintus est vbi superioꝝ auctoritate dilatum vel redemptū vel mutatum est. Sextus est vbi votum ex sui natura illicitū est: nunc obseruari non debet. Ille tamen votū religionis licet ex causa falsa fiat: nō tamen vitiatur: vt extra de cōuer. coniug. c. dudum. ¶ Queri pōt iterum vtrū ergo fouens votum licitū statum ipsum soluere tenetur. Ad hoc respondet boyc. extra de voto in. c. licet: q obligato voti causatur ex propria volūtate & intentione. vñ Leui. xxiij. Quō semel egressum est de labijs tuis obseruabis: & facies sicut promisisti domino deo tuo & propria voluntate locutus es ex ore tuo: & ideo si de intentiōe & voluntate vouentis sit obligare se ad statum soluendum: tūc statim soluere tenetur: si vero ad certū tempus vel sub conditione certa: tūc non tenet statim soluere: nec etiā tardare oꝝ vltra q̄m intendebat se obligare deo q: dicitur ibidē Leui. Cum votū vouens domino deo tuo: nō tardabis reddere: q: requiret dñs deus tuus illud: & si moratus fueris tibi reputabitur in peccatū. Et sec̄ndū

Rodo.cū ꝗs vouet sine ꝯditione vel tēpoꝛis ꝓfitione: tūc statim illud tenet exequi cū pōt nisi in fouendo habuit aliud in mente: datur tū ei tēpus ad arbitriū boni viri ad disponendū de rebus suis. ꝛ ꝑm Tho. in. iij. di. xxxviij. Si ꝗs in vouēdo religionē ingredi de debitꝰ cogitabat ꝓhabiliter pōt ꝓsumi ꝙ nō intendebat se obligare anteꝙ de reb⁹ suis disposuisset: qñ tū timet rōnabiliter ppetuū impedimētum tūc tenet vxeriꝰ nō differre. Ad iiij. dei.

¶ De votis coꝛ qui sunt in matrimonio in quibus ligant ꝛ in quibus nō siue sint ꝓtinentie pegrinationis vel alterius boni. ¶ Sermo vij.

On assumes nomē dei tui n inuanū. Exo. xx. Jam ꝓsecuturus de voto qđ per eos sit ꝙ matrimonio copulati sunt. ¶ Primo quere vtꝛ votū fieri potest de eo qđ est indifferens vel inutile ad salutē: ꝑsertim cū votum deberet esse de aliquo bono ꝙꝛtum ad diuinū honoꝛē vel anie salutem. Ad hoc rñdet Richar. de media villa sup. iij. ꝙ aliquādo fit votū de re nociua ad salutē: vtpote de malo culpe: nā multi facti vouent qñꝙ non cū inutilia: sed etiā nociua ad salutem ex affectu inordinato: sed raliter voueri non pōt nec tenet votū: qꝛ deus respuit omnē obligationē sibi oblatā ꝓtra seipsum. Qñꝙ vero fit votū de inutili nō cū nociuo: vt est illud qđ est oino indifferens. vt in sabbato nō nere: ꝛ carnes aliqū capitis alicuius non cōmedere: ꝛ similia: ꝛ sic etiā non pōt fieri de iure votū rōne qua indifferens: est qꝛ de obligatione q̄ nō est ad honoꝛē dei: nec vtilis ad salutem offerentis deus nō curat. ꝛ ideo talis obligatio non tenet ipso iure. Et dixi non tanter sub rōne qua indifferens est: qꝛ si est tale indifferens ꝙ per aliquā circūstantiā in cōparatione ad vouentē ꝓferens sit ad salutem sic de illo pōt fieri votū: licet rōne generis sit indifferēs. Et dicit Tho. sc̄da sc̄de. q. lxxxviij. ꝙ vota stulta. s. de nō pectinendo caput ꝛ silia potius sunt deridenda ꝙꝫ obseruāda: ꝛ addit Alber. ꝙ etiā ꝓ honoꝛe sanctoꝝ fierent seruanda nō sunt: qꝛ similitudinē quandā habēt cū idolatria. Et notandū ꝑm Tho. in. iij. dis. xxxviij. ꝙ vir ꝛ mulier quantū ad carnalē copulam ad paria iudicant: ꝛ ideo si votum cōtinentie emiserint equaliter ad obseruantiam illius obligantur: ita ꝙ tam vxoꝛ ꝙ vir sine

p:cepto:

sensu alterius se potest obligare ad debitū nō petendū: qꝛ ex matrimonij vinculo nō obligat ad debitū petendū nō tñ est ꝓsulendū emittere tale votū ꝓpter fragilitatē humanā ꝛ continuam mutuā conuersationē in mensa in lecto ꝛ similibus. si tamen votū fecerit vxoꝛ ꝓtinentie seruande quantū in ea est nō potest vir votū reuocare si ipsa pōt de cetero debitū petere sine peccato: ꝙꝫ posset sine pctō reddere debitū exigenti: postꝙ obligata est ad hoc p carnalē copulā post cōsummatū matrimoniū. Nec obstat ꝙ tunc nō sunt pares in actu matrimonij: quia quilibet potest hoc qđ suū est abrenūciare: nam quantū ad cultū matrimonij ꝛ penā adulterij ꝛ diuoꝛtij vir ꝛ mulier ad paria iudicant. xxxij. q. ij. c. si quis vxoꝛem. ꝛ q. v. c. ꝓcepit. ꝛ. c. christiana. sed in alijs non ¶ Ad cuius euidentiā primo queri potest: vtrū vxoꝛ potest aliquod aliud votū emittere ꝛ seruare sine viri sui licentia. Ad hoc dicunt omnes doctoꝛes ꝙ vouere potest absq̄ licētia viri sui quodcūq̄ votū de meliori: ꝛ secundū Ray. non debet ꝓpria auctoꝛitate ꝓuenire qꝛ alius peccaret votū violando: sed viri possunt talia vota irritare etiā si vxoꝛes ante contractū matrimonialē tale votū emiserant. Vñ dicitur. xxxiij. q. v. c. nolite itaq̄ lex aliquid voueri deo aduersus animā suā: vt nō in aliquarum rerū licitarū atq̄ concessarū abstinentia eisdem voris femine valet auctoꝛitas sed virilis: ita vt adhuc innupta cōcesserunt potest ꝓsoluere vota si anteq̄ ꝑsoluerit nupserit: ꝛ vir⁹ eius ħ cognitū nō placuerit nec ꝓsoluat: ꝛ ħ oino sine pctō: qꝛ deus mundauit eā sicut dicit ꝛ mundā iudicauit: neq̄ hoc fieri contra dñm putandū est cū ipse deus hoc ꝑceperit ħ voluerit. ¶ Et his aūt queri pōt. vtrū vir oia vota vxoris ꝑter ea q̄ sunt de ꝓtinentia reuocare poterit. Ad hoc dicendū ꝙ quidā volūt virū oia vota reuocare posse: etiā illa que de licentia viri ab initio emiserit: quia semper in talibus obedire debet marito: licet marit⁹ peccet id quod ꝓrius cōcesserat reuocādo. vt patet. xxxij. q. v. c. manifestū est ita voluisse legem feminā sub viro esse: vt nulla eius vota q̄ abstinentie causa vouerit reddantur ab ea nisi vir auctoꝛ fuerit permittendo: nam cum ad petm̄ eiusdem viri pertinere lex voluerit si ꝓrius permiserit ꝛ postea ꝓhibuerit etiam hoc tū non dixit vt faciat mulier qđ vouerat: quia ꝓmissa iam ꝓrius a viro fuerat viri dictu esse petm̄: qꝛ abnutu qđ ꝓrius ꝓcesserat: non tamē

mulierē ex hoc tussum dedit: vt cū p̄i⁹ vir eſ⁹ cōcelſ. rit postea si p̄hibuerit cōdēnat Vle rūtñ in hoc Hug. opinio ꝓbabilioꝛ videt. eo: c. q. ſ. vir illa sola vota reuocare potest q̄ ipa sine scandalo viri implere nō posset: vt ē ieiu: nare qñ vir comedit: in camisia dormire: ma ne ad matutinas surgere singulis noctib⁹ z sista: q̄ ꝓ voluntatē viri facer nō dꝛ: alia ꝓ vo ta q̄ nō sunt in scādalū vel p̄iudiciū viro suo: vt puta si voueret singulis diebus legere ali: quid vel dare aliq̄d de ꝓpꝛio vbi ē cōsuetudo q̄ mulier habere p̄t bona paternalia hec sine voluntate viri facere potest. ¶ Huius occasi one rursū q̄ri p̄t: vtr̄ ḡ vir talia vota facer p̄t z adimplere sine cōsensu vxoꝛis sicut quidaz volūt ex h̄ q. xxxij. q. v. c. p̄cepit: subiūgit. Ite apud nos qđ nō licet feminis etiā nō licet vi ris eadē seruitus pari ꝯdinōe tenet. Ad hoc rñdet Alex. q in votis abstinētie vir supioꝛ ē z caput mulieris vt p̄z. xxxiij. q. v. c. cū. caput mulieris vir sit: caput aūt viri ch̄ristus. quecū q̄ vxoꝛ nō subiecit viro. i. capiti suo supplicis licitis z honestis etiā de crimine rea ē cuius z vir si non subiicitur capiti suo: z sic vir non est obligatus in talibus votis ad habendum vxoꝛis consensū nisi p̄ huiusmodi votū fieret circa carnale debitum mulieri p̄iudiciū quia tale votū vxoꝛe in vita suare non posset: q̄ i hac pte vir non habet p̄ātē sui coꝛporis sed vxoꝛ ideo nulla obstat exceptio i hoc casu ex: tra de ꝓiug. lepꝛo. c. q̄m. z de conuer. ꝓiu. c. q̄ dam. ¶ Deniq̄ queri p̄t: vtrum mulier ꝺ consensu viri votum continentie omittens po stea viro penitenti z debitum petenti teneatur reddere debitum. p̄sertim cum p̄ datum cō sensum videtur vir renunciasse iuri suo. Ad hoc respōdet Gasp extra ꝺ cōiu. lepꝛo. c. ĩras. q̄ quidam dicūt si mulier vouit de ꝓsensu vi: ri p̄uato tunc quia videt renūciasse iuri suo quantū ad deum videt mulier absoluta nec tenebit debitum reddere: sed q̄ consensus fu it p̄uatus ecclesia militans que non iudicat de occultis coget ipsam ad reddēdum debi: tum: q̄ si publice seu in conspectu ecclesie et maxime p̄elati fuit ꝓsensum p̄stitit nō tene: bit mulier debitū reddere: q̄ talem licentiaz ipse vir p̄ se reuocare nō p̄t. z hoc vult Gra tianus. xxxij. q. v. in fin. vbi videt ꝺ stinguer alia vota emissa ab vxoꝛe a voto continentie dicens, Euidentissime ita q̄ apparet ita vir esse caput mulieris vt nulla vota absti nentie vel religiose conuersationis liceat sibi sine ei⁹ licentia deo offerre: etiam si viro p̄mittēte re p̄missa fuerit non liceat ea votū ope cōplere: cum vir voluerit reuocar̄ p̄missū. Voꝛa vero cōtinentie ita alterius p̄missu ab altero valēs offerri q̄ post p̄missionē nō valēt in irritū du: duci. Rō vero diuersitatis est ꝓpter mai⁹ ma ritum votū cōtinentie: ad mandatū in eccle sia p̄at q̄ ipa viro debitū reddeꝛ debeat: eccle sia em̄ videns virum male dedisse licentiam pura q̄ incōuenies ipe viuit z ipe non vouit saltē exp̄resse nec religionē intrauit: poterit ipa ecclesia iuste mandare q̄ debitū reddat ꝓp̄ maius malum vitandū. vt patet exp̄sse extra de q̄uer. ꝓiu. c. i. vbi vir monasteriū ingredi ens p̄fessionē fecit de licentia vxoꝛis: sed q̄a ipa ꝓpetuā continentiā nō vouit: iudicat pa pa vtr̄ reuocandū. Leuit fm Tho. i. uij. Si vir ad tēpus dissimulat votū. sed nō consensit sed z postea habita deliberatione reuocauit hoc facere p̄t z addit Alber. q̄ etiā cōiunx q̄ dat licentiā vouendi: si ipe non vouerat nec tum suo per hoc credere intēdat non impedit exigere debitum. vt eo. ti. c. i. ¶ Deniq̄ si am bo coniuges pari voto continentiam vouerūt queri potest: vtrū exigēs potest reddi debitū sic peccato. Ad hoc rñdet Ray. q̄ neuter ab altero potest exigere: nec etiam debet vel p̄t reddere: nec i hoc casu debet ecclesia votū ꝺ soluere quod p̄z. xxxij. q. v. c. qđ deo pari cō sensu voueratis perseuerant vsq̄ in finē reddere debuistis: a quo p̄posito si ille lapsus est saltem tu instantissime p̄seuera: quod non debuerit is: nisi quia tibi ad hoc ipe ꝓsensit cōcordat Hosti. z Inno. addens q̄ ꝓpter huiusmodi votū vtriu⁹q̄ non p̄t vnus sine li centia alterius religionē intrare. ¶ Deinde q̄ ri potest: vtrū clericus ꝓtrahens mr̄imoniū in facie ecclesie. qui sacerdos efficit sine licen: tia vxoꝛis potent exigere debitum ab vxoꝛe vel actus tenetur reddere. Ad hoc respon det H. de gandano in quodlibetis: q̄ quo ad ius diuinum nulla est repugnātia actus ma trimonialis post ordines sacros su:ceptos: nec ipsius ordinis susc̄piendi post matrimo: nium iam contractū: z hoc respectu potest sa cerdos reddere z petere: sed impedimentuz p̄uenit ex aliqua institutione ecclesie tacita vel exp̄ressa vota emissione: nihil autem eccle sia constituit circa dissolutionem matrimonij sed solum q̄ castitatis obseruantia sit ordini: bus annexa: maxime sacris: non autem q̄ co: rum ordinum etiam sacroꝛum susceptio sepa

rat matrimonium ꝓius contractum etiam licet per carnalem copulam non consummatum sicut statuit de religiōis ingressu: sed declarat per ꝯ matrimonium nō separari: vt in extrauagan. Jo.xxij. q̄ incipit antique. & li. vj. de voto. c. voto. Jō dicit ipse tenendū q̄ sic ordinatus post mr̄imoniū ab vxore nō est separandus. i. per ꝯ matrimoniū non soluit. Cuj g̃ mulier que tali ordinationi nō cōsensit ꝓpt factū viri iure suo nō debet priuari: tenebitur sacerdos effectus intrare religionem. ex quo est ante carnalem copulam: & sic mulier absoluta alteri viro copulari poterit vt tenebitur ei petenti reddere debitum: quia non potuit ei ꝓpt̄ susceptionem ordinis in aliq̄ derogare: nisi posset illi fornicationez obīcere carnalem vel spīalem: & q̄ voluntarie factus est ꝓfoiter quantū ad se īturo castitatis se obligauit: & ideo quantum in se est tenet ꝓuenti am custodire: nec poterit debitū petere. Et nota generaliter q̄ continentiā vouēs in matrimonio licet teneatur reddere debitum vnē te cōparare. tñ post mortē illius obligat ad ꝑpetuam mortē illi⁹ obligat ad ꝑpetuam continentiaz: nec ꝓt insistere scōis nuptijs. Q Quā tū aūt ad malū sit voto cōtinētie astrictuz cōtiolare ad nupnas: immo & talibus cōsilium vel auxiliū vel assensum p̄bere: facta euidenter apparet. Primo q̄ tales crudeles homicide permittes aiaz primi veneno mortalis peccatiz & per ꝓsequens animam ꝑpriam. Unde dicit Augusti. super Jo. homicida diabolus dicit nō quia gladio armatus aut ferro succinctus ad hominem venit: sed quia malū ꝛbum seminauit Nolitigit te nō putare homicidam quando primo nio mala nō psuades. Scōo: q̄ ꝑsonā illam exponis maxime periculo cū fm certiorē opinionē nūq̄ ꝑ possit petere debitū sine graui peccato & ei reddere cogit quod fieri deberet iniure & cum dolore: q̄ si ex affectu reddit fm quosdam nō euadit periculuz graui ꝓcipitij peccati. Tertio quia sponsum illius vouentis iesum christū grauiter offendit quod nō est modica ꝓtumelia ipi christo. Quarto angelos incurrit indignationem auferendo ei sororē suam. & ideo frequēter talia matrimonia tristem sortiunt exitum erūnus miserija & a Juersitatib⁹ plenū ¶ Denicq̄ q̄ri potest vtrum vnus cōiugum sine cōsensu alterius facere potest vota pegrinationis. Ad ꝯ dicendum q̄ nō ꝓterq̄ votū hiero sol̄ymitanū: cuius ratio est quia tunc daretur alteri occasio fornicandi qō fieri non debet: vnde. xxvij. q. ij. c. si tu abstines sine vxoris voluntate tribuis ei fornicandi licentiā: id ē occasionē & petm̄ illius tue ipurabit abstinētie: Plimiq̄ cū cōstat esse regulā iuris. Qui occasionē dāni dat dānū dedisse videt. & eadē ratione filie nō sunt inuite nuptijs tradende. vñ xxxj. q. j. c. de nuptijs nie ꝓiugio. quā te cuidā milit dantq̄ necessitatis instante articulo sub fidei pollicitatiōe firmasti &c. vide. Sed q̄ lōgaz ponit mortā absentie: magnā fragili sexui dat occasionē ruine: & ideo nō pōt lōgam pegrinationē assumere sine cōsensu alteri⁹ imo fm Jnno. si aliq̄ cōsenserit posset reuocare licet in ꝯ peccaret: verūm modicam pegrinationē vt cuā ad exercēdas mercātias aut ad transferendā domū p̄ se aliquātis tpibus absentare nā fm Tho. in. iij. q̄. in dispositione domus & regimine vite mulier subiecta est viro: nō ut talib⁹ vir sine licētia vxoris vouere p̄t & ecōuerso sitñ senserit fragilitatē vxoris & piculū absētie sue: tūc ꝓfulēdū ē ei q̄ abstineat ab omni elōgatiōe corporale: q̄a maledictū lucq̄ q̄ō tali detrimēto vxoris cōpensat: sed si vir voluerit p̄ secum vxorē ducere: nā fm Jnno: vir nō tenet sequi vxorē nisi quādo subest necessaria cā sed vxor tenetur sequi viz er quacūq̄ cā r̄cedat nisi voluerit eā trahere ad peccatā vel aliq̄d aliud iuste cōtra eam moliri in notabile ꝓiudicium vxoris non enim tenet sequi vagabundū: & hec probantur. xxxiij. q. ij. c. si quis necessitate incurta bili cogente in alium ducatum seu punciam fugerit. & vxor cum valet & potest amore parētum vel rerum suaz eum sequi noluerit: ꝓpe oī tpe q̄diu vir ei⁹ quē insecura non fuerit sp in nupta pmaneat: & intelligit. glo. de vagabundo. si tamen scienter acciperet histrionē tūc tenet eū sequi. Jn his etiā excipit vonum trāsmarinum qō in fauorez terre sctē & fidei christiane vir potest absq̄ licentia vxoris facere & adimplere & vxor q̄ assentiat ē diligentius admonenda. vt ꝓz extra de voto. c. ex mlta §. qō aūt. Verūm fm Thom. in qōlibeto. si vxor sit talis q̄ seq̄ nō p̄t ꝑpter aliq̄d impedimentum legitimū: vel etiā nō velit & de eius inconuenientia timeatur: nō ē vtq̄ ꝑsulendum q̄ crucē accipiat & vxorem dimittat: secus si voluntarie cōmittere proponat vt velit vt virum suū sequi possit: Et huius rō est q̄ necessaria non debent ꝓtermitti ꝑpter ea qui sunt propue voluntatis: nec ērio aūt immitet vir

cutā vxoris gerere q3 caput eius est: f crucē accipe volūtans est. vñ dñs Matt. xv. phariseos reprehendit qui dicebāt ptermittendū dei mandatū de honoratione parentū: vt alique oblationes volūtarie deo offerent: z mulieres q remanere non volunt suos viros sequi pñt: vt.e.n.c.qō sup his.in fi: Similiter etiā vxor iniuto viro votū vitra marinū vouere pōt: q3 ptū ad hoc non ad impania iudicant: si tñ est suspecta vel nimis iuuenis z delectaret potū bre societatem alioz q viri: tūc se suspectam redderet q3 mulier fragilis est: z sicut dicit Ouid. Casta est quā nemo rogauit z tō non debet tunc votū psonaliter exequi quia nō esset deo gratū. Abiit enim vt cōpensato talis admittat ab ecclesia: extra de voto.c.qō sup his .§. rursus. q si processisset in diebus suis vxor z nō est suspecta vadit nec votū redimat: maxime si talis sit q possit secū bellatores ducere. ¶ Demicq quem pōt de voto coniugū circa religionē quid iuris sit in tali voto. Ad hoc dicendū q ante carnalē copulā pōt alter ꝯiugū intrare religionē altero inuito: vt ptz expsse: extra de ꝯuer.ꝯiu.c.verū. Qō si ante carnalem copulā dicit se velle intrare: sed procrastinat tūc fm Ray. eps debet ei statuere tempus. s. duoq mensiū aut plus vel minus fm q videbit expedire: quo tēpore elapso si nō fuerit ingressus coget per excōicationē ad ingressum vel ad matrimonij cultū: si tñ elapso termino ingressus fuerit monasteriū ante carnalē copulam valebit: vt ptz extra de cōuer.ꝯiu.c.expublico: z tunc relictus in seculo fm Tho. in. iij. debet expectare per annū vsq ad alterius professionē: z tunc licite potest alteri nubere. Cetez si vxori datū fuerit tēpus ad ingressuz religionis: z interim etiā p violentiā eā cognosceret maritus esset cōsummatū matrimoniū fm Host. etiā si cognosceret in religione ante professionē. Postro post carnalē copulā non pōt vnus ꝯiugū altero cōtradicēte monasteriū ingredi nisi in legitima causa duoꝝ. De qua visum est in sermonib⁹ de matrimonio: hoc ptz xxvij. q. ij. c. agathosa. Qō si ambo ꝯiuges legitimā: causam duoꝝ habent: vtpote fornicari sunt ambo: tūc non pōt alter altero inuito monasteriū intrare: siue occulta siue publica fuerit vtriusq fornicatio siue vnius publica z alterius occulta. vt m.c. agathosa in glo. vbi etiam addit q cā adulterans nō pōt monasteriū ingredi sine licētia: sicut innocens nisi fuerit separatio facta iudicio ecclesie: tūc enim adulterans religionē posset intrare nisi voluerit innocens adulterantē sibi denuo recōciliari: nā fm Richar. in. iij. Viro dimittenti vxorem nō fit ꝓiudiciū quin posset ipsaz correctā ad se revocare infra biennū: etiā si ipsa noluerit: vt ptz extra de ꝯuer.cōiu.c. gaudemus. in glo. si tñ monitus ipsaz correctā infra biennū recipere noluerit: z transacto illo biennio mulier religionem intrauerit: vir eā ad se vocare nō poterit: nec etiā si ante biennū de licentia viri votū castitatis emiserit: sed innocens post duoꝝ religionē intrare poterit altero iuuito. Qō si monasteriū ingressus fuerit nō habuo ꝓsensu nec eā legitima duoꝝ ad petitionē alterius cōiugis cogit redire z debitū reddere f nō exigere: si votū emiserit: vt de ꝯuer.ꝯiu.c. quidā. Qō si pari voto ambo cōiuges religionē intrant: nō tñ vouētes castitatē f tñ pbā ordinis accipiētes ambos vt alter pcuret pñt fm Alber. ambo redire ad pores amplex⁹ salua ꝓscia: si tñ ambo votū castitatis emiserint: tūc ad amplexus redire nō pñt: z si vir vxore sciente z ꝓsentiēte monasteriū intrauerit a posteā illa nō emisso voto castitatis virū revocauerit: vir qdem redire coget: f post mortē vxoris fm Ray. redire tenet ad monasteriū: qō sane intelligit si professionē fecerat: etiā si de facto cū alia ꝓtraxit: e.n.c. ex pte. Ad lau. dei.

¶ De voto religionis quos: quando z qualiter obligat: z de voto: cum dispensationibus. ¶ Sermo viij.

On assumes nomen dei tui n inuanū. Exo. xx. Restat nūc videre de voto religiōis. Ante cuius prosecutionem queri pōt: vtrū votum teneat qō factū est de re bona propter finem mali pter tum cū magis dependet votum a suo fine q3 a sua materia: eo q fm pl̄m. Finis est causa causaꝝ. Ad hoc respōdet Richar. sup. iij. di. xxxvij. q taliter vouens grauiter peccat z nō tenet votum: quia talis velintendit per illud votum se posse consequi finem illum: z sic nō tenet eo q errat: q3 fm Augu. li. lxxxiij. questionum. Impossibile est q deo volente fiat homo deterior: f per ꝓsecutionē finis mali deteriorꝝ fieret. Error aūt circa principale motiuū alicuius facti impedit consensum in ipsum factū vnde si quis se facit ordinari ab illo quem credit verū ordinem posse conferre: z non potest: vtpote si credit eū esse episcopū z non est: si vouet castitatem q3 credit se recipere sacrū

ordinē: qđ si nō crederet castitatē nō voueret eat⁹ nō consentit absolute in votū castitatis: iō post⁹ sibi notū est q̄ ille ipm ordinare nō potuit: nō obligat voto castitatis sed pōt licite matrimoniū ptrahere: vel talis nō intēdit cōsequi finē illū ptius intentū: z tunc etiā non obligat: qz votū ptotūc fuit conditionatū scz ad cōsequendū finē intentū: vnde a simili qs vouens ptter bonū aliqđ tēporale cōsequendū vel cōseruādū: tm̄ obligat se si bonū illud consequat. si tm̄ se obligare intendebat etiāsi bonū illud nō assequeret: tunc votū teneret in cōspectu dei: licet illud bonū nō assequat: qz tūc nō vouit ptter bonū tpale tm̄: z sic etiā ē in hoc casu. ¶ Ptetea ꝑm eundē: oīe votū sub cōditione factū tenet: licet cōditio non impleatur: z hoc ex culpa vouentis nō illius cui vouet: siue qs vouet deo siue hoī: z hoc ideo quia fraus z dolus nulli patrocinari debent: ⁊ ille p cuius culpā stat: ne cōditio quā apposuit in suo voto impleat: fraudulenter hic impedit. ℬ His ꝑmissis ptimo q̄ri potest. vtrū quis infirmitate grauatus possit se religione deuouere vel votū religionis emittere: ꝑsertim cū in hoc voto requirat magna et plena ꝺliberatio. Ad ꝺ rn̄det Hen. hoyc. extra de regula. in. c. ptrectū: q̄ si posit⁹ est in infirmitate mentis: vtpote mente alienat⁹ seu freneticus: tūc vouere nō pōt: e. ti. c. sicut ex tenore. Aut tenet tm̄ infirmitate cōporali nō mentis: z tunc valet votū si fit cū deliberatiōe: vt. c. ptrectū. Nō tm̄ q̄ pōt esse vis in verbis: q: si sic dicit. Ꝺouco me ꝑpetue religiose victurū: z talē religionē seruaturū: tunc nō potest amplius redire ad seculū: vt e. ti. c. cōsuluit: quia quasi tacue ꝓfessus intelligit cōrā deo. Si ꝓo dicat vouco me talē religionē intraturū: tūc quidē ingredi tenet: sed libere pōt infra annū post modū exire: nisi oio deliberauerit mutare vitam suā etiā in oēm euētum super quo q̄ritū ad ecclīam requirit probatio indicioz. q̄ritū autē ad aie piculū sue cōscīe relinquit ex quo aliud ꝓbari nō pōt: extra ꝺ eta. z qli. ꝑh. c. ad aures. Q, si votū nō emiserit nec ꝓfessionē fecerit: z habitū monachalē petierit sibi dari nō obligat: z infra annū ꝓbationis libere exire pōt. Quod si vouens intrare religionē z postea intrat sed cū intentione exeundi q̄rit quid iuris. Respondet hoyc ibidē: q̄ si vouens intrare religionē actualiter ꝓponit in religione remanere: ista tū: q. ꝓpositum illud nō cadit sub voto: ꝑ tm̄ vt ipm̄ ꝓpositū cōuertat ad ꝑseuerandū z si tunc postea intrat habens absolute ꝓpositū exeundi z nūq̄ operā dandi vt mutet ꝓpositū suū: talis nō implet votū suū fm̄ iudiciū dei: q: talis habet ex malignitate ꝓpositū exeūdi: secus autē si intrat cū ꝓposito exeūdi: tm̄ cū voluntate dandi operā vt mutet ꝓpositū suū. Cuius rō est: q: in his q̄ deo offeruntur magis pensat intentionē opam dandi vt mutet ꝓpositū suū. q̄ ꝓpositū exeundi: q: illud videt magis esse ex infirmitate q̄ ex malignitate. Si vero actualiter ꝓponit vouendo religionem experiri: vt si sibi placuerit ibi remaneat: sin autē exeat: vel si nullū hoz cogitabat actualiter sed hoc tm̄ vouet quia sibi videt esse bonū aie sue: z in his duob⁹ casib⁹ idē iudiciū est cū ꝓmo. Q, si dū vouit intrare religionē actualiter habuit ꝓpositū exeundi possq̄ intrauit: z tunc vouens peccat: nec votum est obligatoriū sed dānatoriū.

¶ Secūdo q̄ri pōt: quid faciet religionē aliquā vouēs cū in monasterio nolūt eū recipere Ad ꝺ rn̄det Tho. scđa z^e .q. lxxxviij. q si illud qđ quis vouerit ex aliqua causa reddatur impossibile: tunc debet hō facere qđ in se est: vt saltē habeat ꝓmptā voluntatem faciendi quod pōt: vñ qui vouit intrare monasteriū aliqđ ꝓut potest operā dare debet q̄ ibidē recipiat: z si quidē intentio sua fuit obligare se principaliter ad religionis ingressum: z ex consequenti elegit hanc religionē vel hūc locum quasi sibi magis cōgruentez: tunc si non pōt ibi recipi tenet ad aliā religionē intrare. Si vero principaliter intendebat obligare se ad hanc religionē vel ad hunc locū: ꝑter cōplacentiam ſpālem huius religiōis vl loci nō tenet aliam religionem intrare si illi nolunt illū recipe. Si autem incidit in impossibilitatem implendi votuz ex ꝓpria culpa, non excusatur sed fm̄ possibilitatē adimplere tenet: z tenet insuper de ꝓpria culpa penitentiā agere: sicut mulier vouens virginitatē si postea corrumpat: non solū debet seruare qđ pōt. s. ꝑpetuā continentiā: sed etiam de eo qđ amisit peccādo penitere. ¶ Tertio queri potest: vtrum ille qui vouit vnā intrare religionē determinatā: licite posset induci ad intrādū aliā religionē eo q̄ scriptū legit. j. Co. vij. Unusq̄sq̄ maneat in ea vocatiōe qua vocatus est: Ad ꝺ respondet sanctus Tho. secunda ze. q. vlti. q in maiori minus includitur: z ideo qui obligatus est voto vel iura-

mento ad ingressum minoris religionis: licite
pōt ad hoc induci q̄ ad maiorē religionē tran
seat nisi sit aliquid speciale q̄d impediat puta
infirmitas vel spes maioris pfectus in mino
ri religione: sed ille qui obligat voto vel iura
mēto ad ingressum artioris religiōis: non pōt
licite induci ad minorē religionē: nisi ex aliqua
causa eum-dem t hoc cū dispensatiōe supioris
Si tñ ingrediat t profiteat in laiori remane
re pōt: q̄z per fm votū solenne derogatū est p
mo voto q̄d fuit adhuc simplex eo q̄ nondū
intrauit: m̄ pro voto primo non cōpleto est ei
pnia indūgenda: nisi vt dictū est euidens cau
sa t supioris licentia accesserint: hoc ptz li. vj
de voto. c. post votū. ¶ Quarto queri pōt
de pfessione religionē intrantis qualiter fez
religionē intrans pfiteri dicat. Ad hoc rñdet
Hen. hoyc. extra qui cle. vel vo. in. c. insinuan
te: q̄ duplex est profess̄io: vna est vera fez pro
fessio verbis exprimitur more solito legendo
chartā t faciendo professionē t dicendo: ego
talis: t debet fieri in manu prelati ad hoc or
dinati: t illa pōt fieri vel in monasterijs vel ex
tra etiā seculari habitu nōmutato. vt expresse
ptz li. vj. de regul. c. constitutionē. Excipiunt
tñ ordines mendicātū qui nullū excipere pñt
ad professionē ante. xv. annū t ante annū pro
bationis cōpletū: t plura que de illis ponunt
li. vj. e. ti. c. non solū: t. c. ꝯstitutionē: dūmodo
tñ fiat in manu prelati. i. talis professio prout
debet: t per illā professionē solennizat votum
vt notat glo. in c. cōstitutionē. Alia professio
dicat pōsumpta tacita vel occulta: t hec indu
citur vel ex mora tpis q̄z per annū sicut sine
reclamatione vel protestatiōe q̄ ordini nollet
esse obligat⁹: vt extra de regula. c. ad apostoli
cam: vel ostendit euidentia signa: puta q̄z q̄n
ingredit renunciat seculo facit testamentū ac
si mori deberet: t transferri oia bona sua in he
redes legatarios t pias causas: t mutat ha
bitū vel assumit habitū professoꝝ: vel ad mi
nus legit cantat t facit oia sicut pfessus: tunc
intelligit tacite fecisse professionē: vt extra. e.
ti. c. vidua: que ponit pro exemplo: si tñ ingre
deretur religionē ab apostolica sede non ap
probatā t in tali religiōe habitū portaret tūc
nullo tpe obligaret tacite: ¶ Ad maiorem m̄
euidentiā sciendū q̄ aliqui sunt casus in qui
bus nō licet alicui religionē dimittere secundū
Bull. i. cle. t fm Hen. hoyc. extra de regula
in. c. statuimus. Primus est q̄n votū emisit a
liquis religionis: t postea p̄ interuallū susce
pit habitū ab illo qui potestatē habet aggre
gandi illi ordini: vt notat Inno. xx. de frigid.
c. fraternitatis. Secōs casus si vno cōtempo
tū emisit t anio mutandi seculū habitū solēni
ter recipit t q̄n de hoc plane constat nunc enī
nō poterit ipsum dimittere: extra de regula. c.
consulti. Tertius si expresse profitet tria sub
stātialia vota regule etiā in habitu seculari in
religionib⁹ nō mendicantibus: vt ptz li. vj. de
regula. c. constitutionē. Quartus q̄n infra an
nū probationis receperit scienter habitū pro
fessoꝝ t portauit p̄ tres dies: in hoc tñ casu nō
obligat precise illi religiōi cuius habitū susce
pit: sed religionum genere: vt. di. c. ꝯstitutionē
Quintus casus est in casu qui ponit in cle. c.
eos: de regula. vbi dicit. Eos qui de ineeps in
discretiōis constituti etate nouicioꝝ habitū in
aliqua religiōe per annū portauerint hoc ipo
religionem illā decernimus esse professos: nisi
hmōi habitus in colore scissura vel forma se
distinctū patenter exhibeat ad habitū profes
soꝝ: vide Jo. an. sup hūc locū t nunc obligat
religioni in specie. Sextus cū q̄s iurauit nun
q̄ exire: vt extra de his q̄ vi metusue cā fiunt
c penul. in istis casib⁹ papa fingit aliquē p̄esse
ꝯsensisse matrimonio spūali: t p̄sumptio iuris
de iure ꝯtra quā nō admittit probatio in con
trariū: de spon. is q̄ fidem: fm glo. in dicta cle.
eos. ¶ Quinto queri pōt: verū impubes
ad monasterū ꝯuolans se voto obligare pōt
t verū obligatio tenet p̄sertim cuz dicit. xx. q.
c. puella que ante. xij. annos sua sponte vela
men sacrū: glo. i. vestem conuersionis si assum
pserit: pñt statim parentes eius vt tutores id
factū irritum facere si volunt: at si diem t an
nū similando cōsenserunt vlterius nec ipsi nec
ipsa mutare poterunt: si vero in fortiore etate
adolescentula vel adolescens deo seruire ele
gerint nō est potestas parentib⁹ prohibendi:
Ad hoc dicendū q̄ si ꝓpter nature dispositio
nem q̄ legibus humanis nō subdit m aliquā
bus licz paucis ꝯingeret acceleran vsus rō
nis qui ob hoc dicunt dolicapaces: licz annos
pubertatis nō habeant: pñt se q̄tum in ipsis
est obligare: t votū eoꝝ irritari pōt per paren
tes vel tutores quoꝝ cure adhuc subiiciunt
quousq̄ legitimos etatis annos habuerint: t
nunc cōsulendū est eis q̄ votū exequant: verū
tamen ante pubertatis annos se voto solenni
obligare non possunt: quantūcunq̄ dolicapa
ces fuerint ꝓpter statutū ecclesie: vt patet. li. vj.
de regula. c. is qui. vbi etiam dicit Jo. an. Si.

minor adolescens. xiij. annor religionem ingreditur in. xv. anno libere exit: nisi in ipso. xv. anno professionem fecerit vel habitū professor susceperit vel expresse ratam habuit professionem prius a se factā: si aūt per totū xv. annū portat habitū vbi nō est distinctus professus intelligit: nisi tanta fuit indistinctio q̄ viuentes cum eis simili habitu induantur: q̄ si maior. xiij. anno ingrediatur si portat habitū pvnū annū q̄tūcunq; sit indistinctus intelligitur professus nisi facta fuisset prius protestatio q̄ ordinem non obligaretur: vel q̄ nullū ius per hoc in ordine acquireret. ¶ Ad maiorem euidentiā sciendū q̄ aliquando sic ingredientes portant habitū indistinctum a religiosis professis: est tñ distinctio inter ipsos t cōuersos t alios cum eis cōmunē vitā ducentes: t tūc ligat lapsus anni post etatem seu in etate discretionis: t inducit tacitā professionē siue loquamur de illis qui infra etatem discretionis siue post ipsam intrauerint religionē. li. vj. di. c. is qui. §. q̄ si per votum: t. §. qui vero: alii q̄ñ portant habitū in distinctū: hoc est q̄ professi t nouicij deo oblati t mercennarij ac etiā alij cū eis vitā cōmunem ducentes simili penitus habitu induant t tunc refert inter puberes t impuberes: q̄ illi qui infra etatē discretionis illā religionem intrauerint non obligant religiosam nec intelligunt tacue p̄fiteri p lapsum anni quia dicit in textu nisi tāta indistinctio habitus ibi videatur q̄ professi t nouicij ac etiā alij cū eis cōmunem vitam ducentes simili penitus habitu induāntur: puberes vero licet talem habitum indistinctū induant: tamen per lapsum anni obligant religioni iudicant q̄ tales tunc professi: q̄ in. d. c. prosequit textus: qui vero post. xiij. annū habitū religionis assumpsit t per annū illum gestauerit p̄sumitur veraciter esse professus vt professi a nouicijs dissimilitudine habitus minime distinguunt: etiā si alij degentes cum eis similibus vestibus induant. t causam addidit dicens: q̄n cum tales ad annos discretionis puenerit quid agat agnoscit. Aliquando portant habitū distinctū patentem vel saltem latentē: si patentem vtpote in colore scissura vel forma distinctum ab habitu professor: tunc nō obligat lapsus anni: vt e. t. in cle. c. eos: in fi. Si vero latentē ita per benedictionē dato quālibus vestes in aliquo nō deferant: vel habitus professor dat in capitulo: nouicior in choro vt ecōuerso: vt vnus datur certis diebus alius alij: vel cum certa solennitate dat vnus t alius nō: t tunc obligat lapsus anni: vt in. d. c. eos. j. Respondet q̄d verificat per exceptionē ibi sequentē in fi. excepto nanq; verificat regulā in ceteris nō exceptis: t semp intelligit nisi infra annū facta fuisset protestatio: quia tūc annalis prescriptio est interrupta. Certe queri p̄t: virū in voto cadere possit dispensatio p̄sertim cuz minus est cōmutari q̄ dispensari: sed votū cōmutari non p̄t: vt videt Leui. xxvij. vbi dicitur si animal q̄d immolari p̄t domino q̄s vouerit sanctū erit t mutari nō poterit nec melius malo nec peius bono. Ad hoc rñdet sanctus Tho. scōa scōe. q. lxxxviij. q̄ dispensatio voti intelligentia est admodū dispensationis q̄ fit in obseruantia alicuius legis: q̄ ler respicit ad id q̄d est vt in pluribus bonū sed q̄ cōtingit hmōi in aliquo casu nō esse bonū ex proximo per aliquē determinari illo particulari casu legem nō esse seruandā: t hoc p̄prie est in lege dispensare: nā dispensatio videt importare mensuratā quandā distributionē vel applicationē alicuius cōis ad ea que sub ipso p̄tinent: per quē modū dicitur aliq̄s dispensare cibū familie. Similiter aūt qui vouit quodā modo sibi legē statuit obligans se ad aliquid q̄d est fm se t vt in plurib⁹ bonū: p̄t tñ cōtingere q̄ sit in aliquo casu vel simpliciter malū vel inutile vel maioris boni impedimentū q̄d est extra rōnem eius q̄d cadit sub voto: t ideo necesse est q̄ determinet in tali casu votū non esse seruandū. t h̄ dispensatio voti dicit: si aūt pro hoc q̄d seruandū erat aliq̄d aliud imponatur: dicit cōmutatio voti: t sic minus est votū cōmutare q̄ in voto dispensare: virūq; tñ p̄sistit in p̄late ecclesie. Et notandū q̄ dū inferior dispensationē requirit: tūc superior p̄siderare debet p̄sone qualitatem t causam qualitatemq; ac q̄titatem cōmutationis vt ex h̄ colligat an recōpensatio melior sit t deo magis placita t accepta: hec patent extra de voto. c. j. Debet etiā cōsiderare causam p̄pter quā votū emissum est: q̄ ea cessante cessāt t effectus e. t. c. magne: in fi. ¶ In voto etiā pegrinationis sic facienda est redēptio: vt expense q̄ fierent in eundo morādo t redeūdo ad alias pias causas erogent t labor inueris ieiunio t vigilijs t orationū laboribus expendent. c. c. magne. §. penul. ad fi. t. c. sup his. nā paup p̄pria pecunia vel oratione si nihil haberet votū redimere posset: vbi regi vel comiti magna nō sufficerent fm Host. extra ō maledicēt. in

scando:

c.ij.z addit Ray.q oblationē quā vouens in ecclia illa ad quā ire vouerat facturus esset ipsam mittere debet:verūtñ sine legitima cā nec cōpēsatio fieri dz nec pōt i votis:ſm Ho. j.c.de voto:z .c.scripture:vbi dicit q sine causa facta dispensatio z si i iudicio coꝝ ipis illi cū quo dispensatū est dek excepto in iudicio iñ anime dak dānatio maxime dispensanti.ir.q. iij.c.alioꝝ.sed z dispensationē recipienti maxime si ad postulationē ipi⁹ vouentis dispensatio sit obtenta. ¶ Qó si querit qs aūt potestatem vel auctoritatē habeat dispensandi:dicendū q epūs in oi voto voluntario dispensare pōt:excepto voto crucis vel trāsmarino: vt extra de voto.c.ex multa.z voto pegrinationis Petri z Pauli ac sancti Jacobi:qz sic obseruat romana curia z excepto voto continentie in q solus papa dispensare pt.sic tamē potest. Ad cuius euidentiā qrit pt:vtz inconuenientie voto pōt fieri dispēsatio:pſertim cū dz Eccī.xxvj.q omnis ponderatio non ē digna continentis anime. Ad hoc respōdet sanctus Tho.scōa scōe.q.lxxxviij.q in voto continentie tria possunt cōsiderari. Prima materia vo.s. pmanentia z hoc votum dūmodo ē temporalis cōtinentie.i.simplex votuz bene recipit dispensationē:sed iñ a sūmo pontifice et pro causa multū notabili. Scōm est perpetuitas voti quando sine aliqua cōsecratiōe vel benedictione vouens se astringit ad ppetuā obseruantiam cōtinentie:z ex hoc etiā nō habet rationem indispensabilitatis qz et alia vota abstinentie similiter astringunt ad ppetuā obseruantiā. Tertium est ipsa voti solennitas:z ex hoc habet rationem idispensabilitatis:qz vt dictū est decreuit dominus Leuit.xxvj.qō semel sanctificatum est dño.nō potest in alios vsus cōmutari. Nō enim facere potest aliqs ecclesie plātus:vtid qō ē sanctificatū amittat sanctificationem etiam in rebus inanimatis: vt in calice integro remanente:multominus ergo facere potest q homo deo ꝓsecratus q̄ diu viuat consecratus esse desistat: solēnitas ergo voti consistit in quadā ꝓsecratiōe seu benedictiōe vouētis:z ideo fieri nō potest q solenne votum emittēs desistat ab eo ad qō cōsecratus est:vt scz sacerdos non sit sacerdos licet posset ꝓpter causam aliquā inhibere ordinis executionem:sic papa nō pōt facere q pfessus religionē nō sit religiosus:lz quidam iuriste ignoranter cōtrariū dicāt. Est ergo cōsiderandum:vtz cōtinentia sit essentialit annexa ei ad qō votū solēnizat:qz si nō tūc pōt manere solēnitas ꝓsecratiōis sine debito cōtinentie:qō nō pt cōtingere si sit annexū essentialiter debitū cōtinentie. Nunc aūt debitum cōtinētie nō est essentialiter annexū sacro ordini:sed ex statuto ecclie:z iō videt q p ecclesiam dispensari posset in voto cōtinēte solennizato p susceptionē sacri ordinis:sed qa cōtinentie debitū ē essentiale statui religionis p quē bō abrenūciat seculo:totaliter mācipatus dei seruitio:qō ñ pt stare simul cū matrimonio:in q incūbit plurima sollicitudo:ideo i voto p pfessionē religionis solennizato:nō pt p ecclīam dispensari.qz castitas annexa ē regule monachali:z hoc ꝓfitet papa extra de sta.mo.c.cū ad monasterium:vbi subdit.Abdicato ꝓpterato sicut z custodia castitatis adeo annexa est regule monachali:vt ꝺ eam nec summus pontifex possit licentiam indulgere z huius opinionis est Vincen.Tācred⁹ Alia.Phi.Dof.Pe.z mlti alij.Ad lau.de.

¶ De ira z vindicta in corde:signo in ore vel facto:z q iracundi nō debēt ad officia promoueri. Ser.ix

Non assumes nomen dei tui

n inuanū. Exo.xx. Tertio mō precepitum istud exponitur de prohibitione z blasphemie z maledictionis:sic intelligendo: Non assumes no:dei tui inuanum.s. in ꝓbo blasphemo vl maledicto:verūtñ qñ blasphemia ponitur a.Ge:eg.filia ire:de hac matre pessima primo ꝓsequēdū reor. ¶ Ad cuius euidēcia sciēdū q ira est indignātis animi turbulēcia z cōmotio.q̄ q̄dāmō furit z estuat qñ aliquid occurrit ei qō est voluntati ꝓriū: z hec est ira p vitū ñ p zelū: z bz duplex esse scz.nature z tūc ñ ē peccm̄ rōne pure passiōis sed pena peccī:nā ſm Aug.ix.de ci.dei. Ira et alie passiones anime dicūt motꝰ appetitꝰ sēsitiui.siue sint moderati ſm rōnem siue nō:sed qñ nō sunt moderati ſm rōnē:tūc nō sūt pure passiōes naturales sed deuiant a rōne naturali:Scōo ira bz eē motꝰ in quib⁹ dūmō p iraz fit deordinatio rūc reputat in vitū. vñ ira ꝓut ꝺ capitur diē q̄ndā actionē p quā deordinat hoiem q̄tū ad deū z q̄tum ad ꝓximum vult.n.ex te vindictam expetere:quā ñ dz expetere nisi a deo vt iudice sub deo cōstituto. ¶ Qō si q̄rit cur ira ē data hoi:dicēdū q affectus ire datus est hoi vt irascatur vtiq; ee

malis suggestionibus ⁊ ex indignatione non patiat se in ꝓsensum peccandi duci reprimens malos mot⁹ inse ⁊ in alijs vbi oportune pōt ⁊ vlciscat de iniurias ⁊ iusticie transgressiones ⁊ tūc dr zelus p iusticiaz: sicut legit chr stus irat⁹ fuisse pluries phariseis ⁊ alijs non recte agētib⁹: sic alij sancti viri sepius irascūt sibijpsis ⁊ alijs rationabiliter ⁊ zelo iusticie: unde illud ps̄. iiij. Irascimini ⁊ nolite peccare. Hinc ꝓb pudor in vitiū ira deformata est. ⁊ cōtra rationē velut in furorē ꝓuersa ē ac insaniē irrationabiliter more frenetici mouet hō cōtra hoiem ꝫ primū amicū: ⁊ seipm: immo plez cū ꝫ deū ⁊ sctōs eius: ⁊ ꝓra insensibilia ⁊ irrationabilia q̄ nec male nec bñ scīūt agere nisi sicut natura impellit ea. ¶ Primo igit q̄ri p̄t. vtrū ira sit peccm. p̄sertim cū dicit glo. sup illud ps̄: Irascimini ⁊ nolite peccare: q mot⁹ ire nō ē in p̄āte nostra. Ad h̄ rūdet sanctus Tho. scōa scōe. q. clvij. q ira ꝓprie noiat q̄ndam passionē: passio aūt appetit⁹ sensitiui in rm̄ ē bona inq̄ntum rōne regulat: si aūt ordinē rōnis excludit tūc ē mala ordo aūt rōnis in ira p̄tendi q̄ntum ad duo. Primo q̄ntuz ad appetibile in qō tendit qō ē vindicta: vñ si qs appetat q fm ordinē rōnis vindicta fiat laudabilis ē appetitus ire: ⁊ vocat ira per zelum q̄ nihil aliud est q̄; detestatio vitij et ō bita correctio vel emendatio eiusdem: ⁊ sic nō est peccatum sed est pfectionis: sicut chr istus pharizeis in templo vendentibus ⁊ similib⁹: vt impleret illud ps̄. lxviij. Quōm zelus domus tue comedit me: Et Dauid. lxxij. Zelui supbōs pacē peccātōz videns. Secō si qs appetat vindictā q̄literc̄q fiat etiā ꝫ ordinē rōnis. puta si vult puniri illū qui non meruit vel vltra q̄ meruit: vel contra ordinē legitimū vel non ꝓpter debitū finē qui est obseruatio iusticie ⁊ correctio culpe erit appetitus ire vitios⁹ ⁊ vocat ira p vitium. Tertio si appetit iustam vindictā sic et suo genere est ira peccatū mortale: q cōtrariat charitati ⁊ iusticie: pōt tñ cōtingere q talis appetitus sit veniale ꝓpter imperfectionem act⁹: q̄ q̄dē ipfecto attēdit vel ex parte appetentis: puta cū motus ire ꝓuenit iudicio rōnis q̄ motus nō fit in p̄āte hois in generali. vt. s. nullus eoz insurgat quātus ratio possit quemlibet impedire singulariter ne insurgat ⁊ sic est aliqualiter in p̄āte hominis que causat motus illos esse veniale peccatū: vel etiam attēdit ex pte appetibilis: puta cū quis appetit in aliquo modico se vindicare: quod q̄si nihil est reputandum ira etiam q si actu inferat nō est pcm̄ mortale: puta si quis trahit aliquē puerū paz ad capillos vel alio hmōi. Secō attēdit ordo rationis circa iram q̄tū ad modū irascēdi cū scz motus ire non moderate feruescit: nec interius nec exterius: vtpote q nimis ardenter irascit interius: vl nimis ire signa manifestat exterius ⁊ sic licet ira sit peccatum fm se: non tamē habet ex suo genere rationem peccati mortalis: licet contingere potest q sit peccatū mortale cuius appeteret duntaxat iustam vindictā. puta si qs ex ire vehementia decidat a delectione dei et ꝓximi. ¶ Preterea notandum q dominus in euangelio Matth. v. ponit tres gradus ire dicens. Qui irascitur fratri suo reus erit iudicio: qui aūt dixerit racha reus erit consilio: qui vero dixerit fatue reus erit gehenne ignis: qui gradus ponuntur fm processum humani actus. De quib⁹ gradibus queri p̄t vtrum omnes constituunt mortale peccatuz p̄sertim cum super illud Matth. v. iam allegatum dicit glo. q per illa tria que tanguntur ibidem scz iudicium consilium ⁊ gehennā: diuerse mansiones in eterna dānatiōe pro mō peccati singulariter exprimuntur. Ad hoc dicēdum q hec tria sunt contraria huic p̄cepto noue legis promulgate a legislatore christo: Matth. v. vbi dicit. Diligite inimicos vr̄os benefacite his qui oderunt vos: ⁊ orate pro persequentibus ⁊ calūniantibus vos: vt sitis filij patris vestri q̄ solem suum oriri facit ⁊c. Hoc enim fm doctores non solum est consilium sed etiā ꝓceptum obligatoriū salutem in vniuersali: ⁊ sicut est de necessitate charitatis ira ⁊ de necessitate p̄cepti absoluta: similiter etiam in speciali: non tamen absolute: sed fm preparationem animi si necessitas occurrerz cum igitur hec tria sint directe contraria. vt pote ira in corde dilectioni: insigno orationi in verbo vel facto beneficientie exhibitioni. licēdo ꝓz q sunt mortalia petā ¶ Ad cuius euidentiā sciendū q primus gradus ē ira i corde cū irascit fratri suo cui ⁊ dicit q reus erit iudicio in q̄ fiet ipsius ire districta discussio an diuino vl ꝓprio ferat zelo: nā ira cordis p vitiū ꝓmo mō accipi p̄t dicit remissionē affectus cōtra primū p quā hō nō dolet ō malo primi nec gaudet de bono eius licet etiā nō doleat de bono nec gaudeat de malo eius: sz ē indifferens ⁊ sic est imperfectio charitatis. Secundo modo potest accipi p iudicu actuali impatiē

etiam ñ absq; appetitu vindicte: z talis motꝰ
eiã deliberatiuus est veniale z mortale q; nõ
habet cõpletã rõnem ire. Tertio modo põt
accipi ꝓout dicit impatientiã actualẽ cũ ap-
petitu vindicte z hoc põt cõtingere tripliciter
qñq; enim hoc contingit a natura sicut in me-
lancolicis in quibus fm plũm cõmue mordẽ-
tur natura ꝓpter qõ sunt semper turbulenti: z
sic nullum est pcm cum sit motus naturalis.
Qñq; aũt est ab appetitu indeliberato z sic ẽ
veniale: sicut alij ꝓmi motus: vnde legit de
quodã pho qui erigens in altum manum ad
castigandũ fratrem: inuenit se ira cõmotũ: in-
ueniensq; qõ in se corrigere penã suspendu ne
castigando modũ excederet: z Tarentinus
intuens villicum suũ male meritũ sumpsissẽ
ate inquit supplicũ nisi ibi iratus essem: ma-
luit enim impunitũ relinquere q̃ per irã iusto
amplius punire. Qñq; denicq; ꝓcedit ex vo
luntate deliberatiua: z de illo appetitu vindi-
cte deliberatiuo queri põt: vtrũ sit licitus ap-
petitus vindicte: pfertim cũ ille qui vindictã
appetit qõ dei est sibi vsurpat: dicit ẽm Deu.
xj. fm litterã: mihi vindictã z ego retribuam:
Ad hoc rñdet sanctꝰ Tho. scõa scõe. q. cvij.
q vindicatio fit p aliquod penale malũ infli-
ctũ peccanti: est igit in vindicatione cõsiderã-
dus vindicãtis animus: nã si intento vindi-
canti: vel vindictã appetentis ferat ꝓnci-
paliter ad aliq̃d bonũ ad qõ peruenit per pe
nã peccantis: puta ad emendationẽ peccan-
tis vel saltem ad cohibitionẽ eius z quietẽ ali
orũ z ad iustitie conseruationẽ z dei honorem
potest vindicatio vel eius appetitus esse bo-
na z licita: seruatis alijs debitis circũstantijs.
imo specialis virtus ponit vindicatio a Tul
lio in sua rhetorica qui sꝛponit eã esse partẽ
iustitie: quã ita diffinit dicens: vindicatio est p
quã vis aut iniuria z omne quicq̃d obscurum
est. id est ignominiosum defendendo aut vlci
scendo ꝓpulsatur. Pro quo sciendũ q sicut
dicit phs. vj. Ethico. Aptitudo ad virtutem
inest nobis a natura: licet cõplementũ virtutis
sit per assuetudinẽ vel p aliquã aliam causaꝫ
vnde patet q virtutes perficiunt nos ad ꝓ-
sequendũ debito modo inclinationes natura
les que pertinent ad ius naturale: z ideo ad
quãlibet inclinationẽ naturalem determina-
tã ordinat aliqua specialis virtus: est igit que-
dã specialis inclinatio nature ad remouendũ
nocumenta vnde z animalibus dat vis irasibi
lis separatiua vi cõcupiscibili repellit aũt bo-
mo nocumentũ p hoc q se defendit ꝓtra iniu-
rias ne ei inferant vel iã illatas iniurias vlci-
scit: nõ intentione nocendi: sꝫ intentione remo-
uendi nocumenta z hoc pinet ad vindicatio
nem sicq; ponit specialis ꝟtus cuius ꝓma ra
dix est zelus: put importat feruorẽ amoris ꝺi
z primi: quoꝫ sequ iniurias vindicat quas ex
charitate reputat quasi suas: licet paratꝰ esse
debeat ꝓprias iniurias patienter sustinere fm
q̃ oportet ad ꝓpriam salutẽ z ad dei honorẽ:
alius nõ: q; iniuria non infert alicui psone z
vlterius redundat in deũ: z ecclesiã debet q̃s
vlcisci: sicut Helias q̃ fecit ignem descendere
de celo. iij. Reg. j. c Heliseus q̃ maledixit pu
eris eũ irridentibus. iij. Reg. ij. z Siluester
papa qui eos excõicauit q̃ illũ miserunt in exi
lium. xxiij. q. iij. c. Vulgarius. Si vero vindi
cantis vel vindictã appetentis intentio ꝓnci-
paliter ferat in malũ illius: de quo vindictã
appetit vel sumit z ibi quiescat est omo illici-
tũ: quia delectari in malo alterius pinet ad o
diũ: qõ charitati repugnat qua debemꝰ oẽs
homines diligere: nec excusatur q̃s si malũ inten
dat illius q̃ sibi iniuste malũ intulit: sicut nõ ex
cusatur q̃s q odit odientẽ se: sed vt ait apls
Roma. xij. Noli vinci a malo sed vince in bo
no malũ: z huic appetitui vindicte in corde
latenti debet iudiciũ ad discernendũ q̃ anio
fiat: qz si ferat in malũ merito datur tale iudi
cium: qui odit fratrẽ suũ homicida est. Vle q̃
innumerabiles hodie latent homicide: immo
patricide matricide vxoricide: prolicide: pro-
pter q̃cunq; cõmoda ꝓsequenda vel incõmo
da pcauenda vel ꝓpter quascũq; inordinatas
affectiões amoris odij delectatiõis lucri ꝛc.
qui crudeli vindicta mulctabunt in iudicio.
¶ Sextus vero gradus est ira in signo: cũ. s. p
aliqua signa exteriora manifestat exterꝰ an-
treq̃ ꝓrumpat in effectũ z q̃tum ad hoc sub-
dit dñs: qui aũt dixerit Racha: reus erit cõsi-
lio: racha est interiectio irascẽtis vel indignã-
tis: in q̃ nobis exprimunt signa indignatiõis
vel odij: sicut locutiões z saluationes subtra-
here faciem: auertere. supercilia ꝓtrahere oc-
cursum declinare z similia: q̃ signa si demon-
strant ex industria z deliberatiõe ꝓcedunt: cũ
sine rancore interiori: pfertim cũ vsus eoꝝ ex
posceret vt alter ad familiaritatẽ se ingereret
aut de offensa prius illata veniam peteret: ac
habeat psumptio q non simulate faciat: hoc
valde periculosum esset z mortali vicinũ imo
plerũq; mortale: tum ꝓpter vindictã quã per

hec expetere videret: tum ꝓpter signū ostensi odij: tum p̄opter occasionē odiū in altero nu triendi: tū demq; ꝓpter scādalū vniuersi. Q̄ō si odiū lateat in cor̄de. h̄ tanto grauius est: q̄; to euidēnori signo cūctis innotescit. Si tñ ex causa rōnabili ostenderet illa signa vel fugā societatis: vtpote ad declinandū p̄uersationē ꝛ familiaritatē alterius pniciosam ꝛ periculo sam qua mīſ quempiā in luxurie vel alterius vitij vor̄aginē trahere: tunc licitū est: q̄ dicit dñs. Qui nō odit patrē ꝛ ma. ꝛc. non p̄t me us esse discipulus. alioq̄n talem nō habet ex cusationē nunc quot eius exēplo p̄uocant in petus p̄otot cor̄ā districto iudice est rōnem reddituruꝰ. Cuius pena ponit esse ꝑsiliū: q̄ cōtra tales in ꝑsilio trinitatis decernet diuina snia: q̄ sicut alijs fecit sibi fiat: ꝛ fm mensuram qua mensus est sibi remecia tur: vt sicut p̄oxi mus ostendit signa rācor̄is sic in iudicio reci piat signa diuini furor̄is. De hmōi autem di cit dñs Jher. vij. Noli or̄are p̄o populo isto nec assumas p̄o eis laudem ꝛ or̄ationē ꝛ nō obsistas mihi q̄ nō exaudiā te: Nimirū cum iudiciū sine misericor̄dia fiet ei qui nō fecit mi sericor̄diā: ¶ Tertius demq; gradus est ira in verbo vel in facto: qñ ſcz peccatū interius conceptū p̄ducit ad effectū: est em̄ effectus ire nocumentū alterius sub rōne vindicte: mi nimū aūt nocumentoꝝ est q̄ fit solo verbo: ꝛ ideo q̄tum ad hoc dicit dñs qui dixerit fratri suo fatue reus erit gehēne ignis: vt sic quisq; ꝑsideret si p̄o minimo effectu ire tā hor̄ribi lis pena infligit. ſ. p̄o solo verbo iniurioso ꝛ cōtumelioso gehēne igni mancipat. O quid erit opp̄ressor̄ibus pauper̄ pupilor̄ ꝛ vidua rum cū iā fere p̄or̄bem regnet violentia ꝓ iu stitia: cui nimirū debetur gehēna. i. infernū p̄ fundissimū: dicit em̄ gehēna a geos q̄ est ter ra: ꝛ ennoos q̄ est p̄ofundū: q̄ credit inferꝝ nus esse in centro terre cuius p̄ofundū ira cūdo cōperit p̄sertim cum irā ad odiū dedu cit. ¶ Quia sicut charitas est potissima virtu tū: sic odiū est pessimū omniū vitior̄. Vnde iracūdus ad omnē dignitatem reddit se inu tilem: in cuius argumentū dicit ad Tit̄ū. j. ꝙ oportet epm̄ esse nō iracundū aut litigiosum: vt dicitur etiā. xlvj. di. ꝛ hoc ꝓpter duas cauꝝ sas quas ibidem tangit; P̄rima est quia cum austeritate ꝛ p̄remia imperant subditos suos nō tranquille raciocinādo cor̄rigere sed aspe re inficere dominando festinant. Alia cauꝝ sa est quia litigiosi vel adulationibus animos

p̄incipum sibi cōciliant vel frambus suis de trahendo infamie notam ingerunt: vel inter fratres discor̄diam seminando seditiones fa cere non cessant: que omnia in p̄elatis dāna bilia esse p̄obant: quid igitur p̄uenit eccleſia rū p̄elatis: illud apostoli vnq; ad Timo. ij. c. iij. P̄redica verbū: insta oppor̄tune impor̄ tune: argue: obsecra: increpa ꝛ hoc in oī pa tientia ꝛ doctrina: tanq; medici spūales eccle sie sancte: vnde dicit. xxiij. q. iij. Quid est ec clesie medicina. glo. id est cor̄rectio salutem o mniū materna charitate cōquirens tanq; in ter frenecicos ꝛ letargicos estuās nunc; cō temnere nunc; desistere debet vel potius vtiq; si necesse est molesta sit que neutris est inꝝ mica: nam ꝛ frenetici nolunt ligari ꝛ letargici nolūt excitari: sed p̄seuerat ſcz in sistendo cha ritatis diligentia frenecicos ligare: letargicos stimulare: ambos amare: ambo offenduntur: sed ambo diliguntur: ambo molestant q̄; du egri sunt indignant: sed sanati ambo gratulās tur: ꝛ sic oportet q̄ fiat officiū p̄elati in omni patientia: non in ira: in omni charitate non in austeritate: similiter p̄epositi ꝛ iudices secu lares ex ira nihil agere vel iudicare debent a liter etiā grauiter delinquūt: vnde dicit. xj. q. iij. c. Sepe ira etiā innocentes in crimē adduꝝ cit: q̄ dū iusto amplius irascimur ꝛ vindicte aliena cohercere petā grauior̄a cōminimur ꝛ ponit exemplū dicens sequenti cap̄'o. Cū apud thessalonicā exor̄ta seditione quidā miꝝ litarius vir sustulisset impetu furentis populi extinꝝ ctus. Theodosius repentum nunciū atrocitasꝝ te succensus: ad ludos circenses inuitari poꝝ pulū eiq; imp̄ouise circumfundi milites atq; obtrūcare passim vt quisq; occurrisset gladio iubet ꝛ vindictā dare nō crimini sed furor̄i ob hoc cū a sacerdotib⁹ italie redargueret agnoꝝ uit delicta culpāq; eū lachrymis cōfessus puꝝ blicā pniam in cōspectu totius ecclesie exegit ꝛ in hoc tempus sibi assumptum absq; regali fastigio patenter impleuit: quibus omnibus illud quoq; mirabiliter adiecit ꝛ leges sanxit in posterū vt sñe p̄incipū sine ania diuersiꝝ one p̄olate in diem tricesimū ab execut or̄ib⁹ difꝝ ferent quo locus misericor̄die vel si res nihiꝝ sset pñe non perret: vbi dicit glo. q̄ sñia sic laꝝ ta super crimine stanni mandatur executioniꝝ ni si in casib⁹ quoq; vnus est: cū p̄inceps exꝝ cundia seuerius tulit sententiā. ¶ Demq; diꝝ cit compendium q̄ ex iniuria tria solent or̄iri. P̄rimū est rancor̄ in affectu ꝛ illū tenetur qui

libet statim remittere. Scōm ē rancoris signū in effectu ⁊ illud tenet remittere venā petenti ⁊ ad emēdationē parato fm suā facultatē ⁊ iniurie q̄litatē indicio ꝓbox virox. Tertiū ē actio ꝺ iniuriantē ⁊ illā nō tenet remittere imo plerūq; bñfacit q̄ dimisso rācore agit actione iniuriarū: vt notat glo. xc. di. c. si q̄s cōtristatus: ⁊ addit cancell. parisienſ: q̄ si quis non vult inimico suo malum aie inferre nec corpis. sed bz ad eū cor duz vt salē nō claz: talis inducendus ē q̄ amaritudinē deponat: quod si facere nō pōt de hoc dolet non est iudicandus eē ꝓpt̄ h̄ in pctō mortali. Ad iau.

¶ De ira ⁊ vindicta quō licita sit et quō non ac de vitio maledictiōis in deū vel in hoīes. Sermo x

On assumes nomen dei tui n inuanum. Exod. xx. Sicut dicit doctor sanctus scd̄a scōe. q. clvij. Tres sunt spēs ire q̄ ponunt a pho. iij. ethic. vbi dicūt iracundox quidā sunt acuti: quidā amari: quidam difficiles siue graues. ¶ Acuti sunt q̄ nimis cito irascunt ⁊ in q̄libet leui cā licet nō diu pseverat apud illos. Amari vero sūt q̄ habēt irā pmanentē ꝓpt̄ pmanentiaz tristicie quā intrinsecus clausā tenent ⁊ qz nō prozūpunt ad exteriora signa iracundie nō pñt ab alijs psuaderi: nec a seipsis recedunt ab ira nisi ꝓ ut diuturnitate tēporis abolet ab eis tristicia ⁊ sic deficit ira. Graues denicq; sunt ⁊ difficiles in quibus ira pmanet diuturna propt̄ vehemens desiderū vindicte quā expetunt appetitu obstinato: ⁊ ideo in eis ira tpe nō digeritur sed ꝓ solam punitionem quiescit. ¶ Hic queri pōt: vtrū ira poni debeat inter vitia capitalia: presertim cum sup illud Prouer. xxix. Vir iracundus prouocat rixas. dicit glo. Janua est omniū vitiorum iracūdia q̄ clausa ꝺ tumbo dabit intrinsecus quies apta ad omne facinus armabit animus: nullū aūt vitiū capitale ē principiū omniū pctōrq; sed ḡrundaz determinate. ¶ Adō rñdet sanct⁹ Tho. vbi supra q̄ vitiū capitale dicit ex q̄ multa vitia oriunt̄ habet aūt hoc ira q̄ ex eo multa vitia oriri pñt duplici rōne. ¶ Primo rōne sui obiecti quod multū habet de rōne appetibilitatis inquantum scz vindicta appetit sub rōne iusti ⁊ honesti qō sua dignitate allicit. ¶ Alio modo ex suo impetu q̄ mentē ꝓcipitat ad inordinata quecunq; agenda: ⁊ ideo manifestū est q̄ ira est vitiū capitale eo q̄ habeat finem multum appetibilem ita q̄ propter eius appetitum multa peccata committūt. Sed q̄ ira dicit iactura vinorum hoc est p accidens. s. qa removet prohibens in impediēdo iudiciū rationis p quod homo retrahit a malō. directe aūt p se esse cā aliquorum vinox spūalium q̄ dicunt filie ire. Et assignantur ser filie a beato Grego. xxxj. moral. quarum sufficientia sic potest haberi. Nam ira tripliciter considerari potest. Uno modo fm q̄ ē in corde: ⁊ sic ex ea nascunt duo vitia. vnum q̄dem ē ex pte eius ꝺ quem homo irascitur que scz indignum reputat q̄ sibi aliq̄d tale faciat ⁊ sic ponitur indignatio. Aliud autem vitiū est ex pte suiipsius inquantum scz excogitat diuersas vias vindicte: ⁊ talibus cogitationibus animū suum replet. ⁊ sic ponit tumor mentis qui non accipitur hic pro superbia: sed pro quodā conatu sine audacia hominis intētantis vindictā: prout videbitur. Alio modo cōsiderat ira m q̄ ē in ore: ⁊ sic ex ea duplex iordinatio ꝓcedit: vna quidem fm h̄ q̄ homo fm modū loquēdi irā suam demōstrat sicut dictū ē de eo q̄ dixerit fratri suo racha: ⁊ sic ponit clamor ꝑ quē itelligitur inordinata ⁊ cōfusa locutio. Alia autē est iordinatio fm q̄ aliquis prumpit verba iniuriosa que q̄dem si sint cōtra deū erit blasphemia: si vero cōtra proximū erit cōtumelia. Tertio modo consideratur ira fm q̄ procedit vsq; ad factū ⁊ sic ex ira oriuntur rixe p quas intelligūt oia nocumenta q̄ facto primis inferunt ex ira. Circa primam ḡ filiā ire que dicit indignatio sciēdum: q̄ indignatio est volūtas se vindicandi p molestie signū exteriꝰ declaratū reputās illū indignū q̄ sibi iniuriam irrogare videt: ⁊ illud molestie signū exprimitur in euāgelio p racha puriam declaratū ē: ¶ Hic q̄ri potest vtrū melius fiat vindicta vl̄ satisfactio silendo ḡ iniuriantī vl̄ cōuiciantī rñdendo. Ad hoc rñdet Aste. li. ij. ti. xij. q̄ si ar cōparatio in genere tūc melius est silere q̄ respondere ad victoriam obtinēdam: plus ei est vincere virum q̄ psonam. iuxta illō Prouer. xxvj. Odio: est sapiens vir forti ⁊ qui dominatur animo suo expugnatore vrbium q̄ si fiat comparatio fm conditiones personarum tunc aliquando melius esse ꝑt in casu respondē q̄ silere: ⁊ aliquando nō: ⁊ h̄ tangit Prouer. xxvj. vbi dr: Rñde stulto iuxta stultitiā suā ne sibi sapiens eē videat: ⁊ ne rñdeas stulto iuxta stultitiam. s. ne ei similis efficiaris. Pro quo sciēdum q̄ dicit sanct⁹ Tho. scōa

scde.q.lxxiij. Sicut patientia est nob necessaria in his q̄ ꝑ nos aguntꝰ. ꝓcepta ꝯo patiēte in his q̄ ꝑ nos fūt habēda sunt in ꝓparatōe animi. sicut Aug. in sermone dñi i monte exponit. Si q̄s te pcusserit i vnā maxillā ꝓbe ei z aliam: vt. s. bō sit paratꝰ h̄ facere si opꝰ fuerit: non tñ h̄ actu sp facer̄ tenet: qz nec ipse dominus h̄ fecit: sꝫ rñdet Jo. xviij. Quid me cedis sic etiā itelligendū ē de oib⁹ iniurijs ꝯbis vel signis irrogatis: tenemur ei animū habere paratū ad ea tolerāda si expediens fuerit. Q̄nq̄ tñ oportet vt talia repellamus marie ꝓpter duo. Primo ꝓpter bonū eiꝰ q̄ ꝓtumeliam infert: vt scz eiꝰ audacia reprimat z decetero talia nō attēptet. Scdo ꝓpter bonū mlt̄oz quoz ꝓfectus impedit p ꝓtumelias nobis illatas vñ Grego. sup Ezech. omel. ix. dic. q̄ bi quoz vita in exēplo imitatōis ē posita debēt si pñt tibi detrabētū ꝯba cōpescere ne eorū p̄dicationē nō audiāt q̄ audire poterāt: z in prauis moribo remanētes bñ viuere ꝓtem nāt: verūtñ optet audaciā ꝓuictantis repmer̄ moderate. z h̄ ppt affectū charitatis. nō ppt cupiditatem ꝓpriboneris. Addu Hen. de boy. extra d iniurijs z Aler. anglicus: q̄ attendende sunt cōditiones cōuiciantis z cōuiciati: z fm h̄ oportet cōuiciū sustinere vel nō sustinere: si enim dicat cōuiciū a ꝓuocato psone par vel inferioꝛi: ibi non ē iniuria officij: z si p̄sumit tunc de medicina morbi siue intemperantie p sustinenna tunc sustinendū est z ē meritoꝛium: vtpote inductiuū alterius ad recognitionē vel sibijpsius ad hūliationē: hāc ei patiēnam phi sūmo cōplectebant affectu. vnde refert Valerius maxim⁹. li. viij. q̄ Anistbenes cuidā dicēti sibi maledixit tibi ille: ñ mihi inquit: sed illi qui in se quod ille culpat agnoscit: sed z si mihi maledicere curet: non curo: quia auditus lingua debet esse robustioꝛ: cum singulis hōminib⁹ lingue sint singule: sed aures hinc aliquatenus tamē curo: dum eo ipso fateoꝛ me esse sapiozem: qz sapioris p sone vsus ē hec pati: inferioris facere: gaudeꝛē itaq̄ nisi vrgente hūanitate hoi ꝓpaterer infelici. Et Seneca in epla refert: q̄ Titus tacitus maledicenti sibi Demetello: facile est i q̄t in me dicere. cū non sim responsurus tu inquit didicisti maledicere. z ego ꝓscia teste didici maledicta cōtēnere: z sicut tu lingue tue sic ego aurum meaꝝ sum dñs: hec ille. Sūt tñ aliqui qui se vindicant non resistendo contumelijs vel iniurijs: sed silendo z dissimulā-

do fm ꝓsiliū Chry. dicētis. Si vēdicare vis sile z funestā ei dedisti plagā. qđ ꝑtim accidit in mulieribus ira cōmotis. z si h̄ facerent vt tacēdo ꝓtumeliāte ad iracundiā ꝓuocarēt hoc ad vindictaz ptineret z sic peccaret. sꝫ si tacet volens ire locū dare. h̄ ē laudabile: vñ Eccs. viij. Non luiges cū hoie linguato. z ñ struas in ignē illi⁹ ligna. Porro si dicatur sapioꝛi iniuria officij vt alij coꝛā ipo: z de remedio tpantie nil p̄sumat: tūc nō est sustinēdum. Quia dicit Bern. li. ij. de cōsideratiōe: ipius iniurie: soboles insolēte mat radix ipudicitie trāsgressionū nutrix ē. aliud m̄ ē arguere vt coꝛripere q̄n cōuicians est in furore: qa tūc nō expedit eo q̄ nō est aptus ad recipiendū: Hinc dꝛ Eccī. viij. Non accēdas carbones peccātoꝝ arguēs eos scz tpe q̄ eis ira dñat: z aliud est tam aliquantulū furoꝛe sedato redarguere: qz tunc sibi poterit esse ꝓficuum

B Circa scdam filiam ire que dicit tumoꝛ mentis dicit Asten. li. ij. n. xlix. q̄ non sumitur hic ꝓ superbia: sed ꝓ quodā conatu siue audacia hominis intentantis vindictā: z ē voluntas vindicandi fugiēs aduersitates inimicitias: vel est vitium coꝛdis ex ira prouenēs quo quis excogitat in coꝛde diuersas vias vindicte: z talibus cogitationibus animum suum replet z intumescit. ¶ Hic queri potest vtrum audacia sit peccatum sicut videt innui Eccī. vj. Cum audace non eas in via: ne forte grauet mala sua i te: sed nullius societas ē declinanda nisi ꝓpt peccatum. Ad hoc respondet sanctus Tho. scda scde. q. cxxvij. q̄ audacia est quedam passio: passio ꝯo q̄nq̄ ē moderata fm rationem. q̄nq̄ autē caret modo rationis: vel p excessū vel p defectū z fm hoc est passio vitiosa. Sumunt autem q̄nq̄ nomina passionum a supabundanti: sicut ira ꝑpie dicit nō quecūq̄ sꝫ supabundās passio ꝓut scz est vitiosa. z hoc modo audacia p superabundātiam dicta ponitur esse pctm: vñ fortitudo ꝓut ē virtus cardinalis importat firmitatem animi in sustinendis z repellendis periculis grauibus. Ad cui⁹ ꝯtutē ptinet impedimenta remouere quib⁹ retrahit voluntas a sequela rōnis: q̄ aūt aliquis retrahit ab aliq̄ difficili pertinēt ad rōnē inmoꝛis: q̄ importat recessum quēdaz a malo difficultatē habēte z ideo fortitudo quasi mediū renēs ꝓncipalit quidē est circa timoꝛes rerū difficiliū q̄ retrahere possunt voluntatem a sequela rationis: oportet autem hmōi rez difficilū impulsum

non solū firmiter tolerare cohibendo timorē sed etiā moderate aggredi qñ.s.oportet et quō oportet extimare ea ad securitatē in posterū habendā:q si nimis p̄cipitāter aggredit mo dinate se periculis ingerens ħ videt pertinere ad rationē audacie:z sic timor deuitat a fortitudinis p defectū.audacia ꝙo p excessuz sed quia ad omnē virtutē moralez ptinet mo dū rationis obseruare in materia circa quā est z iō oīe vitium qđ importat immoderantiā circa materiā alicui⁹ virtutis moralis oppo nit illi virtuti moralі sicut imoderatū mode rato.Audacia ꝙo fm q sonat in vitiū impor tat excessum passionis q̄ audacia dicitur:cui⁹ motus cōsistit in inuadēdo id qđ est homi cō trariū vltra dictamē rōnis iracūdie passione incitatus.z sic ponitur filia ire. ¶ Circa tertiā filiam ire q̄ clamor dicit sciēdū est:q clamor p̄ie signat quādam clamorosam z inordi natam z cōfusam locutionē ex ire cōmotione puenientem nō quidem specifice cōuitia vel imperia aut cōtumelias ingerētem:sed indi cia dūtaxat indignationis et cōmotionis z de spectionis p̄cedētem ac plerumq; ex impatē tia in maledictiones diuersas p̄rupētez impre cādo vel optādo alicui malum siue deo siue homini siue etiam creature irrōnali z differt a blasphemia:quia blasphemia est qñ aliqd attribuitur deo qđ ei nō cōuenit.vel nō attri buit ei qđ sibi cōuenit.aut etiā attribuit crea ture qđ soli deo cōuenit:vt postea videbitur. ¶ Hic queri pōt:vtrum licitum sit maledice re:p̄sertim cum dicit Deut.xxvij. Maledi ctus qui nō permānserit in sermōibus legis huius.vnde q̄tidie maledicit ecclesia dicēs: Maledicti qui declināt a mādatis tuis.Ad ħ respōdet sāctus Tho.scđa scđe.q.lxxvj.q maledicere est idez q malū dicere.Dicere ꝙ tripliciter se habet ad id qđ dicitur Uno mo p modum enūciationis:sicut aliquid exprimit mō indicatiuo:z sic maledicere nihil aliud ē q̄ malum alterius referre qđ pertinet ad de tractionē.Uñ qñq; maledicti detractores di cūtur:z ħ p̄hibuit dñs Leuit.xix.dicēs. Nō maledices surdo:z coram ceco nō pones of fendiculū:cuius expositio pateri sermōe de d tractiōe.Alio mō dicere se habet ad id qđ dicitur per modū cause:z quidem ħ primo z principaliter cōpetit deo qui fecit oia solo ꝙ bo cōsequēter autem cōpetit hominib⁹ q̄ ꝙ bo suo alios mouēt per imperium ad aliqd faciē dum:z ad ħ sunt instituta verba imperatiui modi.Tertio mō dicere se habet ad id quod dicit quasi expressio quedam affectus deside rantis illud qđ exprimitur verbo:z ad ħ isti nuta sunt verba optatiui modi. Primus ergo modus licitus est:sed alij duo modi quibus malum dicitur per modum impatis vł optā tis possunt esse liciti.aliqñ z aliqñ non. Nā si quis imperet vel optet malum alterius rōne boni cum debitis circūstantijs:nunc licitū est nec erit maledictio per se loquendo sed p ac cidens qz principalis intentio nō fert ad ma lum sed ad bonū. Pro quo sciendū q̄ contin gu dici malū aliquod imperando vel optādo sub rōne duplicis boni.s.vł sub rōne iusti z sic iudex iuste maledicit illi cui precipit iustā pe nam inferri:z sic ecclesia maledicit anathe matizando.Sic etiam ꝓbere qñq; peccato ribus imp̄cabant mala quasi conformantes voluntatē suam diuine iustitie:sicut Helizeꝰ pueris sibi illudentibus maledixit.vt p̄z .iiij. Regū.ij.licet imp̄cationes hmōi possint etiā p modū p̄nunciationis intelligi.Qñq; ꝙo dz aliquod malū sub rōne vtilis:puta cū qs op tat aliquē peccatorem pati aliquā egritudinē aut aliqđ impedimentū vt ipse melior efficia tur:vel vt saltē ab alioz nocumēto cesset.Si qs ꝙo impet vel optet malum alterius inq̄ tū ē malū q̄si ipsū malū intēdens:sic erit illici tū:z ħ ē maledicere p se loquēdo z est graue peccatū:q; velle vel impio mouere ad malum alterius:fm se repugnat charitati qua p̄ximum diligimus volentes bonū ipius:z ita fm genus suū est mortale:z tāto grauꝰ q̄nto persona cui maledicimus magis amare z re uereri tenemur.Uñ Leuit.xx.Qui maledi xerit patri vel matri morte moriatur:vnde et irrōnabilibus creaturis maledicere inquan tū sunt creature dei peccatū est blasphemie z mortale.Maledicere ꝙo eisdem fm se con sideratis est occisum z vanum:z p cōsequēs illicitū:nec em̄ diabolū qui per obstinationez maxime subiectus est malicie licitum ē alicui maledicere sicut dicitur Ecci.xxj.Cum male dicit impius diabolum:maledicit ipse animā suā:z hoc iō q; natura eius bona est:z a deo cui maledicere nō licet.quod si maledicit illi non p̄ropter naturam sed p̄ter culpam:tunc seipsum impius simili ratione iudicat maledi ctione dignum:z fm ħ animaz suam maledi cere dicit.Quādoq; tamē cōtigit verbū ma ledictionis p̄olatum esse veniale:vel p̄ter paruitatem mali qđ maledicēdo q̄s imp̄cat

alteri: vel etiã ꝓter affectum eius q̃ ꝓfert maledictionis verba dum ex leui motu vl̃ ex ludo vel ex surreptione aliq̃ talia ꝟba ꝓfert: q̃ peccata ꝟboꝝ maxie ex affectu pensantur ¶ Maledictio m̃ que fit in deũ vl̃ in diuina sp est execrabilis q̃ ꝑcipue q̃tuoꝝ modis cõtingere solet. Primo mõ in deũ sicut lusores taxillorꝝ q̃ culpã diabolicã in diuinã referquẽt innocentiam t deo maledicũt qõ est horrẽdũ: quoꝝ ꝓcipes fũt q̃ talib⁹ hospitia ꝓcedunt sorte lucri recipiũt familiarit cũ eis bibunt: ꝟ patet in libro Apũ de taxillatoribꝫ: qui louanij luserũt in nocte bone ferie sexte. Secũdo modo in beatã virginẽ t sanctos: qõ horribiliter sepius legitur vindicasse dñs. ꝓsertim de matre sua benedicta. vt refert Cesarius: Tertio mõ in verbum vel ꝑconem verbi dei sicut illi qui verba dei t ꝑdicatorum deridẽt ac pertrunt: vel per clamores risus detractiones aliasq̃ trufas impedire contendunt. Quarto mõ in opera diuina q̃ quotidie fũt sicut illi faciunt qui maledicunt aure pluuiali vel ꝓpter infirmitati vel rerum perditioni: propter que multi deo maledicunt vel sibijpsis: vnde tanta est labes criminis huius: q̃ dicit xlvj. dist. clericus maledictus. vbi dicit q̃ clericus maledicens remoueri debet ab officio: t si noluerit veniam petere: debet degradari glo. j suspendi. t vj. q. j. c. detractores. ibi iudicantur infames t ab ecclesia dei iudicantur extranei. De qua maledictione plurima tangunt in primo sermone de diuersis sub tbe mate: Maledictus eris sup terram:

¶ De blasphemie grauitate irremissibilitate t pena/ac de contumelia t rixa. Sermo. xi

On assumes nomen dei tui in uanũ. Exod. xx. Circa q̃tas proinde fiuam ire que dicitur blasphemia: sciendum est q̃ blasphemia est volũtas se vindicans per opprobrium deo vel sanctis illatum: vel est vitium prorumpens i verba iniuriosa ac turpia contra deum t sanctos eius: vel est de deo indigna sentire. s. de illius potentia bonitate sapiẽtia iustitia charitate t similibus: de qua dicit sanctus Tho. scda scde. q. xiij. q̃ nomen blasphemie videt importare q̃tam derogationem alicuius bonitatis excellentis t ꝑcipue diuine. Deus autem vt dicit Dio. j. c. de di. no. est ipsa essẽtia bonitatis: vnde quicquid deo conuenit q̃

tinet ad bonitatem ipsius: t quicquid a dilꝫ non pertinet longe est a rõne perfecte bonitatis q̃ est eius essẽtia: quicunq̃ ergo negat aliq̃d de deo quod ei cõuenit vl̃ asserit de eo qõ ei non cõuenit. derogat diuine bonitati. Et hꝫ dupliciter contingere põt. Uno modo fm solam opinionem intellectus: Alio modo ꝓuuncta quadam affectus detestatiõe q̃ derogatio si consistit in corde tm̃ est cordis blasphemia si ꝟo ꝓcedit exterius p locutionem est oris blasphemia: t est er suo genere peccatũ mortale: qõ sic patet: nã peccatũ mortale est per qõ sepat a primo principio vite spũalis qõ est charitas dei: vnde quecũq̃ charitati repugnãt er suo genere sunt mortalia peccata blasphemia aũt repugnat charitati diuine q̃ derogat bonitati diuine q̃ est obiectum charitatis: t iõ er suo genere est mortale: nec solũ sed est peccatũ maximum: dum fuerit ꝓfecta blasphemia. sicut Esa. xviij. sup illud. ad populũ terribilem: dicit glo. q̃ omne peccatum blasphemie cõparatũ est leuius: qõ sic patet: quia blasphemia q̃ est fm solã opinionẽ intellectus opponit cõfessio fidei: vt patet intuenti: t iõ habet in se grauitatem infidelitatis aggrauat autem peccatum si supueneriit detestatio voluntatis: t adhuc maius si ꝓrumpat ꝟba sicut t laus fidei auget p dilectionẽ t confessionẽ: cum igit infidelitas sit maximũ peccatum fm genus suum: cõsequẽs est q̃ etiam blasphemia sit maximũ peccatũ ad idẽ genꝰ pertinẽs t ipsum aggrauans. ¶ Qꝫ si obijcit de homicidio t furto q̃ sunt grauissima peccata: respondet sanctus Tho. ibidem. q̃ homicidium t blasphemia si cõparant ad obiecta i q̃ peccat: manifestum est q̃ blasphemia q̃ directe est peccatum in deum ꝓpõderat homicidio qõ est peccatũ in ꝓximum. Si vero cõparant fm effectũ nocendi: sic homicidiũ prepõderat: q̃ plus homicidium nocet ꝓximo q̃ꝫ blasphemia deo. Sed q̃ in grauitate culpe magis attendit intentio voluntatis puerse q̃ꝫ effectus operis: ideo cum blasphemus intendat inferre nocumentũ honori diuino simpliciter loquendo grauius peccat q̃ꝫ homicida. Similit vt dicit glo. sup illud Ephe. iiij. Blasphemia tollatur a vobis: peius est blasphemare q̃ꝫ peierare: qui enim peierat non dicit aut sentit aliquod falsũ de deo sicut blasphemus: sed deũ adhibet testẽ falsitatis: nõ tñ q̃ꝫ estimans deum falsum testẽ esse. sed tãq̃ ꝫ speciãs q̃ deꝰ sup hõ non reluceret ꝓ aliqꝫ cui-

dens signū. Denicꝫ blasphemia tā detestabi le vnū est qđ credit vnicū ⁊ continuū exerci tiū damnatoꝝ: iuxta illud Apoca. xvj. Estua uerūt hoies estu magno ⁊ blasphemauerunt nomen dei habentis potestatē super has pla gas: vbi dicit glo. ꝙ doleb̄ūt de eo ꝙ deus tā tam habeat potestatē ꝙ plagas eis inferat: nō mirū cū rennebūt peruersam voluntatē auer sam a dei iustitia in hoc ꝙ diligūt ea pro qui bus puniunt ⁊ vellent eis vti si possent: ⁊ odi unt penas q̄ pro peccatis illis infligunt. Do lent q̄dem de peccatis suis: nō qz odiunt ea ꝙ pro eis puniunt q̄ detestatio diuine iustitie est in eis interior cordis blasphemia: ⁊ credibi le est ꝙ post resurrectionē erit in eis etiā voca lis blasphemia: sicut in sctis erit vocalis laus diuina: Ueruntn̄ cōtingere p̄t aliqn̄ blasphe mia absq; deliberatione ⁊ ex surreptione. Et hoc duob⁹ modis. Primo mō ꝙ aliquis non aduertat hoc ꝙ dicat esse blasphemiā: quod p̄t cōtingere cū q̄s subito ex aliqua passione in ꝑba imaginata prorūpit: quoꝝ significatio nē non cōsiderat: ⁊ tunc est peccatū veniale: ⁊ non habet ꝓprie rōnem blasphemie. Alio mō qn̄ aduertit h̄ esse blasphemiā: cōsiderans su gnata verboꝝ: ⁊ tūc non excusat a mortali. si cut nec ille q̄ ex subito motu ire aliquē occidit intra se sedentē. ¶ Hic ergo queri p̄t: virum blasphemia sit pcm̄ remissibile: p̄sertim cum dicit Mat. xij. Omne peccatū ⁊ blasphemia remittet hoib⁹: spiritus aūt blasphemie nō remittet: ⁊ quicūq; dixerit verbū contra filiū hois remittet ei: qui aūt dixerit cōtra spiritū sctm̄ non remittet ei neq; in hoc seculo neq; in futuro. Ad hoc rn̄det Aste. lib. ij. ti. xl. q. ij. ꝙ blasph: mia si fiat ex coactione vel infirmitate peccat ꝓtra patrem: si vero ex deceptiōe vel ignorātia peccatur ad filiū: ꝙ si ex certa mali cia peccare dicit in spiritumsanctū qz licꝫ sm veritatē omne pcm̄ contra sup̄a benedictā trinitatē: appropriate m̄ pcm̄ cōmissum ex in firmitate dicit esse cōtra patrē: cui. s. potentia appropriat: cōmissum aūt ex ignorātia cōtra filiū cui appropriat sapiētia: cōmissum insup ex certa malicia cōtra spm̄sanctū cui bonitas appropriatur. Si ꝙ pcm̄ vel blasphemia fiat ex coactiōe vel infirmitate: aut ex ignorātia ⁊ deceptiōe: tūc dicit remissibilis: qz secum cau saz annexā hz diuine misericordie ꝙuocatiuā ad remissionē: ⁊ sic intelligit illud: ome pcm̄. s. ꝑpetratum in ope: ⁊ hoc ex infirmitate vel im potentia ⁊ blasphemia: id est pcm̄ perpetra

num verbo: ⁊ hoc ex ignorātia remittet hom̄i nibus: id est remissibile est: vel remittet etsi pe niteat: qz ex circūstantia que peccatū extenu at dignū est remitti. Ex hoc concludit ꝙ blas phemans ex necessitate infirmitatis vel pas sionis alicuius aut ex leuitate: venā meretur vt pz. ij. q. iij. c. paulū: ⁊ c. si q̄s iratus. Si ve ro ex insania: tunc miserat. one dignus est: vt. C. si q̄s impa. maled. l. vna. ⁊ hec notant etiā xxiij. q. iij. c. cū ergo. in fi. glo. ꝙ si quis ex ca lore ex iracūdia vel ex ebrietate vel ex demen tia linguā ꝓra deū publice laxauerit: benigni us agit cum ipso blasphemā e q̄ cōtingat de cretalis: extra de maled. statuimus: vt postea videbit. Porro si peccatū vel blasphemia fi at ex electione ⁊ certa malicia: tunc dicit ir remissibile peccatū: ⁊ hoc vel pure negatiue: si ꝙ nullo modo p̄t remitti: vt peccata demo nū ⁊ damnatoꝝ: vel dicit irremissibile pecca tū: eo ꝙ habeat contrariā dispositionē ad re missionē vt qn̄ sit ex certa malicia nō est ex in firmitate vel ignorātia: tunc em̄ dicit peccatū irremissibile. nō qz nō possit remitti: vel qz nō remittat alicui: sed qz nō habet secū cām mo tiuā ad remissionē: qz sm Augu. tanta est la bes huius peccati ꝙ būl: tra: em dep̄candi su bire nō p̄t: ⁊ de hoc subdit in Mat. Spiri tus aūt blasphemie nō remittet: ⁊ iterū: Qui aūt dixerit contra spm̄sanctum ⁊c. id est blas phemia illata ex certa malicia: ⁊ quodlibet a liud peccatū ex certa malicia factū: irremissi bile dicit: id est vix vel difficulter remittet: qz nullā habet excusationē: ⁊ sm hoc intelligit il lud Mat. xij. Qui dixerit verbū cont a spm̄ sanctū non remittet illi: neq; in hoc seculo ne q; in futuro: ⁊ Mat. x. Qui aūt blasphema uerit in spiritumsanctū nō habebit remiss. onē in eternū: ⁊ hec idem tenet Hen. boyc. extra de maledi. in. c. statuimus ꝙ si quis maledicit verbo exptinacia ⁊ deliberatione peccat irre missibiliter: eo ꝙ rarissime ⁊ difficilime illud peccatn̄ est remissibile nō ex impotētia in mi sericordia dei sed ex conditione peccan qz cū peccato: venerit in illud p̄fundū malo cō temnit: vnde scribe ⁊ pharisei ꝓtra quos dn̄s hec verba loquebat: ipsam diuinitatē xp̄i blas phemabāt: opera spūssancti attribuentes dia bolo ex certa malicia; ⁊ ideo nullā habebāt ex cusationē; vnde dinumeret eos pena: ⁊ ideo dicit fm exp̄sitionē Chrys. peccatū hoc nō remittit neq; in hoc seculo neq; in futuro: qz p eo passi sunt penā: ⁊ in p̄fti vita p romanos: ⁊

in futura vita in pena infernitsicut etiã Athanasius exemplũ inducit de eorum parentibus qui primo ꝺdem ꝓtra Moysen cõtenderunt ꝓpter defectũ aque ⁊ panis: ⁊ hoc dñs patienter sustinuit: qz excusationẽ habebant propter infirmitatẽ carnis: sed postmodũ grauius peccauerũt quasi blasphemãtes in spiritũ sanctũ: beneficia dei ꝺ eos de egypto eduxerat idolo attribuentes cũ dixerunt. Hi sunt dñi tui isrl qui te eduxerunt de terra egypti: ⁊ ideo dñs ꝛepotaliter fecit eos puniri. qz ceciderunt in illa die quasi vigintitriamilia hominũ: ⁊ in futurũ penã eis cõminat dicens: ego aũt in die vltionis visitabo ⁊ hoc peccatũ eorum. Unde ⁊ in detestationem huius vitij publicus blasphematoꝛ sisic permanseru carere deberet ecclesiastica sepultura: imo vt dicit Joh. an. in nouella in c. statuim⁹: ꝙ vincẽt. dicit: ꝙ si etiã in extremis iste velit penitere adhuc carebit ecclesiastica sepultura: si sup hoc contra eũ lata est sententia ab episcopo. Deniq; penitentia blasphemantiũ ponit extra de maled. c. statuimus. vbi dicit statuimus vt siqs cõtra deũ vel aliquẽ sanctoꝝ suoꝝ: ⁊ maxime cõtra beatã virginẽ Mariã publice linguã in blasphemiã relaxare presumpserit ꝓ epm suum pene subdatur inferius annotate: videlicet vt septẽ diebus dñicis pre foribus ecclesie in manifesto dñi agunt vel celebrant missarũ solennia stare debeat: ita ꝙ vltimo illoꝝ die dñico palliũ ⁊ calceamẽta nõ habeat: ligatus corrigia circa collũ: septemq; pcedentib⁹ sextis feriis in pane ieiunet ⁊ aqua ecclesiam nullatenus ingressurus: quolibet ãz pdictoꝝ diez tres si potuerit alioquin duos reficiat pauper siue vnũ ⁊ si nec ad hoc eius suppetant facultates: id in penã aliam cõmutetur: cui etiã si renuerit recipe penitentiã supradictã peragere: ecclie interdicat ingressus: ⁊ in obitu ecclastica careat sepultura ⁊c. videibidem. Qꝺ si querit quis dicit publice blasphemare: rñdet Host. super hũc locũ: ꝙ non solũ si in platea hoc fiat sed etiã si in camera multis astantibus ⁊ audientibus qui referrent ad epm ⁊ sic p testes conuincatur. ¶ Circa quintã proinde filiam ire que dicit cõtumelia. sciendũ est scõm Tho. scꝺa scꝺe. q. lxxij. ꝙ cõtumelia ꝓprie importat alicuius dehonoratiõnẽ: cũ scz ꝺo id quod est cõtra honorẽ alterius deducit in notitiã eius ⁊ alioꝝ: qꝺ quidem fit per aliqua signa: scz sicut Aug. dicit in. ij. de doctrina christiana: oia signa verbis cõparata paucissima sunt: verbꝝ em̃ inter hoies obtinuerunt principatũ signandi quecũq; animo concipiunt: ⁊ ideo cõtumelia proprie loquendo cõsistit in verbis. Unde dicit Ysido. in li. etymol. ꝙ contumelios⁹ dicit aliquis qz velox est ⁊ promet verbis iniurie: qz m̃ etiã p aliqua facta signatur aliquid q̃ in hoc ꝙ signant habent vim ꝛ boꝝ signantiũ: inde est ꝙ ꝓtumelia extenso nomine etiã in factis dicit. Hinc dicitur Ro. i. sup illud cõtumeliosos: superbos. dicit glo. ꝙ cõtumelios⁹ sunt qui dictis vel factis cõtumelias vel turpia inferunt. Et dicit ire filia cuius ratio est: qz licet vnũ peccatũ possit ex diuersis oriri: m̃ ex illo dicitur principaliter habere originẽ ex quo frequentius procedere cõsueuit ꝓpter propinquitatẽ ad finẽ eius: cõtumelia vero magnã habet ꝓpinquitatẽ ad finẽ ire ꝺ est vindicta: nulla aũt vindicta est magꝭ in promptu q; inferre ꝓtumeliã alteri ⁊ ideo cõtumelia marie oritur ex ira. Et notandũ ꝺm Alten. li. q. ri. xiij. ꝙ cõtumelia cõuenit in hoc cum improperio ⁊ cõuitio: qz hec tria principaliter cõsistunt in verbis: qz per ea repsentatur alicꝭ defectus alicuius in detrimentũ honoris eius. Huiusmodi aũt defectus est triplex: scz culpe: pene ⁊ indigentie. Quando ꝺ gif dicitur alicui defectus alicuius culpe tm̃: dicitur cõtumelia ⁊ frequẽtr cũ tumore quodam proferf. Si vero dicit alicui generaliter defectus culpe vel penetũ dicit conuitiũ: qz vitium solet dici non solũ anime sed etiã corporis. Unde si quis alicui dicat eũ esse cecũ: luscũ vel claudũ: conuitiũ quidẽ dicit: ꝑ nõ cõtumeliã: si ꝺs vero alteri dicat ꝙ sit fur: tunc nõ solũ dicit conuitiũ sed etiam contumeliã dicitur enim conuitiũ ratione materie: eo ꝙ vitiũ vel quasi vitiũ imponit: si vero repsentat aliquis alicui defectũ minorationis siue indigentie: qui defectus etiã derogat honori: tunc dicit improperiũ qꝺ proprie cõtingit qñ quis alteri reducit iniuriose ad memoriã. auxilium qꝺ cõtulit ei necessitatẽ patienti: sicut dicitur Ecclasti. xx. Exigua dabit ⁊ multa improperabit. Qñq; dicunt hic coram multis astantib⁹ tanto maior ingerit derogatio honoris ⁊ reuerentie ab alijs exhibende. ¶ Qꝺ si querit vtrũ ista sint moralia. rñdet Tho. scꝺa scꝺe. q. vi. s. ꝙ hec tria derogant honori alterius si ad hoc ferf intẽtio tũc sunt moralia nõ min⁹ q; furtũ vl rapina: qz nõ min⁹ amat ꝺs honorẽ suũ q; rẽ possessz: ꝙ si fit tm̃ ꝓpter correctionẽ vel aliqꝺ bmõi: tũc põt qñq; esse venale:

qñq; etiam absq; peccato: ꝑsertim cum supl' ei dicit ad suū u ferierē: necessaria m̄ ēi bis discretio vt moderate talib' verbis vsk: qa possent esse tā grauia q̄ alteri auferrēt bonorem ⁊ tūc mortaliter peccare posset ꝯ alteri' debonorationē nō intenderet: ceteꝝ m̄ paribus magis debonorat defectus culpe q̄; pene vel ind' gēte: ppt̄ piculū ei debonorationis dicit Aug. in sermone dñi in mōte: q̄ raro et ex magna necessitate obiurgationes sunt exhibende: in quib' nō vt nob' sed vt dño seruiat i stem'. ℚ Circa sextā deniq; filiā ire q̄ rixa dicit: sciendū est q̄ rixa ē audax voluntas vindicādi in iuriā facti p̄cedens: ⁊ p rixā intelligitur oē nocumentū qđ facto infert p̄rio ex ira ⁊ libidine iuriose vindicte. Duplicit' aūt vn' ledere alū intendit. Vno mō q̄si q̄rens absolute malū alterius: q̄lis lesio p̄tinet ad odiuz cuius intēto ferk ad ledendū inimicū vel in manifesto vel in occulto. Alio mō q̄rens alium ledere co sciente ⁊ repugnāte: qđ signak nomine rixe: ⁊ hoc p̄prie p̄tinet ad irā que est appetitus vindicte: ⁊ sicut cōtentio quandam importat cōtradictionem in verbis. ita rixa dicit quandam inuasionem in factis: ⁊ b ex quadam inordinata voluntate: ⁊ ideo rixa semper importat peccatū. Jn eo quidē q̄ alterum inuadit iniuste est peccatum mortale: q̄ nocumentū inferre p̄rio etiā ope manuali non est absq; peccato mortali. in eo ꝯo qui se defēdit potest esse sine peccato: ⁊ q̄nq; cū venali: q̄nq; etiam cum mortali fm diuersū motum animi eius et diuersū modū se defendendi: q̄ si solo aio repellēdi illatam iniuriā cū debita moderatione se defendit: nō est peccatuz nec dici potest rixa p̄prie ex pte ei': si ꝯo cū animo vindicte vel odij vel cū excessu debite moderationis se defendit: semper est peccatum sed veniale: quando leuis motus odij vel vindicte se immiscet. vel cū nō multū excedit moderatam defensionē: mortale vero q̄n obfirmato animo in impugnātem insurgit ad eum occidendū vel grauiter ledendum. Vñ dicit Jsiō. in lib. Ethymol. q̄ rixosus est a rixa canino dictus semper enim ad contradicendum paratus est et iurgio delectak et puocat contendentē. Jn quib' verbis Jsiō. tria ponit q̄ declarant inordinationem rixe. Primo promptitudinē ad contēdendū siue alius bene vel male dicat vel faciat. Secundo q̄ in contradictione delectat. Et tertio q̄ etiam alios p̄uocat ad contradictiones: qđ a nobis auertat christus iesus Marie filius.

¶ Sequuntur sermones de tertio p̄cepto.

¶ De decem festis legis veteris: et cur data est obseruatio diei dominice p̄ sabbato. De cā quoq; p̄cepti huius scz sanctificationis sabbati.

Sermo i

Memento vt diem sabbati sanctifices: sex diebus operaberis ⁊ facies oia opa tua. septimo aūt die sabbatū dñi dei tui est: nō facies oē opus tu et filius tuus et filia tua. seruus tuus et ancilla tua: iumentū tuū: et aduena qui est intra portas tuas. Exod. xx. Remotis impedimēt̄ vere religiōis p primū et secundum p̄ceptū decalogi vt visum est: cōsequens fuit vt tertiū p̄ceptū poneret̄ p qđ homines i vera religiōe et cultu dumo ponerent̄: n̄ō solū interiori sed etiā exteriori q̄ p̄cipit i isto p̄cepto qđ docz hominem p affectū deuotionis: ꝑsertim die sabbati totaliter in deo q̄escere. ita vt si hō quicq; in oīb' vel bonis operib' p totā septimanā neglexerit: h̄ die recuperare debeat. ¶ Ad euidentiā igit̄ huius p̄cepti primo q̄rit p̄: quare magis in lege veteri p̄cipit obseruatio diei sabbati in speciali q̄; alia' solennitatū. Ad h̄ rñdet Asten. li. j. n. xij. q. oēs solennitates veteris legis institute sunt in cōmemorationē alicuius diuini bñficij. vl' ꝑteriti: commemorati: vel futuri p̄figurati. Jnt omnia aut̄ beneficia memoranda. Primuz ⁊ p̄cipuum est beneficium creationis. quod memorat in sanctificatiōe sabbati. Vñ Exo: xx. p rōne huius p̄cepti dicit. sex diebus fecit deus celum ⁊ terram: mare ⁊ oia que in eis sūt ⁊ requieuit die septimo: ideo benedixit ō us diei sabbati ⁊ sanctificauit eum. Preterea inter omnia beneficia p̄figurata: p̄cipuū et finale fuit quies mentis in deo. ⁊ hoc in ꝑsenti per gratiā: vel in futuro p gloriā. quod figurak per obseruationē sabbati: vt Esaie. lviij. dicitur: Si auerteris a sabbato pedem tuū facere voluntatem tuā: in die sancto meo vocaberis sabbatum delicatū ⁊ sanctū dñi gloriosum ⁊ glif. caberis cum non facis vias tuas: ⁊ non inuenitur voluntas tua. Cetere ꝯo solē. nitates celebrantur propter aliqua beneficia

10 festa

pticularia temperaliter transeũntia: Pro q̃ sciendũ q̃ in testamento veteri erãt precipue de cẽ festa. Primũ erat sabbatũ: t ór propte dies septimanas septimane: qr tũc actor omniuz requieuit ab omni ope quod patrauerat. t h̃ preceptum partim est morale: inquantũ. s. homini precipit q̃ aliq̃ tempus vite sue deputet ad vacandum diuinis: vñ inest homini q̃dam inclinans naturalis ad h̃ q̃ cuilibet rei necessarie deputet aliquod tẽpus: vtpote corporali refectioni: dormitioni t similibus: sic etiã spirituali refectioni q̃ mãa hominis in deo reficit: fm dicta nẽ rõnis naturalis aliquod tẽpus deputet homo: t sic habere tẽpus aliq̃ ad vacandum diuinis cadit sub morali pcepto: t hoc imperuum seruãdũ est: Partim etiã istud preceptũ est ceremoniale. s. inq̃ntum in eo determinatur speciale tempus ad h̃. s. septima dies: in signũ memoriatiuã generalis beneficij. s. productionis mundi: q̃r sex diebz deus mundum fecit t septima requeuit. se d q̃d erat ceremoniale debuit obseruari quo adueniret veritas quam figurabat: quia fuit figura illius veri sabbati in quo christus requeuit in sepulchro: t figurabat etiã requiẽ spiritualẽ nobis per christũ datã. t post ostensaz veritatem obseruatio sabbati mutata est in obseruationem diei dñice: vt postea videbitur.

2m Secundum festum fuit neomenia z. q̃ fit innouationem lune q̃ celebratur in quolibet mense in nouilunio ad cõmemorationẽ operis diuine gubernationis: qr hec inferiora variãtur precipue fm motum lune: hic celebrabat etiam in nouitate lune non in plenitudine ad euitandum cultum idolatrie. Hec autez duo beneficia: quia sunt humano generi cõmunia ideo frequentius iterabant figurabat aũt neomenia illuminationẽ primitiue ecclie p christũ eo predicãte t miracula faciẽte.

3. Tertiũ festum erat pasche: t hoc primo mense fm hebreos. s. aprilis: q̃ festũ sicut alia sequẽtia semel i anno celebrabat: qr in eo sicut t i aliis sequentibz recolebant bñficia specialiter illi populo exhibita: nã festũ pasche celebrabat ad cõmemorandum beneficiũ liberationis ex egypto: q: eadem nocte transiuit dñs p egyptum t percussit cũcta primogenita egyptioz. Et ideo ibi se interponebat trãsitus dñi: t figuram festum pasche in quo transiuit christus de mortalitate ad inmortalitatem: quia resurgens a mortuis iam non moritur: spem immortalitatis: penthecostes post quinquaginta dies

4m

* nob ingeres. Quartũ festũ fuit *

ab egressu ex egypto ad recolendũ beneficiũ legis date eode de ẏbo. s. i igne q̃ deus apparuit: t figurabat descensũ spũssancti in apłos. Quintũ festũ fuit tubarũ siue clãgoz. tũc eũ buccinabat cornibus pecornis: eo q̃ illo die liberatus erat Ysaac vt immolaret q̃ abraam inuenit arietẽ vepres herentẽ cornibus: t hec repzesentabãt cornua quibz buccinabãt: t figurabãt pdicationẽ apłoz: q̃ in oẽm terrã exiuit sonus eoz: t h̃ festũ erat prima die mẽsis septimi. Erat etiã festũ tubaz q̃si quedã inuitatio: vt se ppararẽt ad festũ sequens: q̃ celebrabat decia die mẽsis eiusdẽ. Sextũ festũ erat expiatiõis vel ppiatiõis. s. decia die septimi mẽsis: qr redijt ea die Moyses ad iudeos: referens eis deũ placatũ sup offẽsa vituli cõflatilis: t sic ad memoriã illius ppiationis celebrabãt festũ illud: t figurat emũdationem populi christiani a peccatis t ppiationẽ per sacramentum penitentie.

5.

6.

Septimũ festũ fuit t dicebat cenophegia q̃ interpretatur tabernaculoz fixio: in qua p septem dies habuabãt in vmbraculis: in memoriam xl. annoz quibz erãt in deserto sub tabernaculis ad comemorandum bñficium diuine protectionis t deductiõis p desertum: t figurat peregrinationẽ eoz in h̃ mũdo q̃ ambulãt in viis tribz pficiendo: t erat festum illud: xv. die eiusdẽ mensis. Octauũ festũ dicebat festũ cenus vel collecte: t celebrabat. viij. die post festum cenophegie. in q̃ colligebant a pplo ea q̃ erant necessaria ad expẽsas diuini cultus: in memoriã t gratiarũactionẽ in eo q̃ dñs populũ israel adunasset t illi pacẽ pstitisset i terra promissiõis. t figurabat collectionẽ fideliuz regno celoz: t ideo festũ istud dicebat esse sũ cussumum cõgruũ. z cũ duobz pcedentibz: qr oportuit expiatos a vitijs in virtute proficere quousq̃ perueniant ad dei visionẽ: fm illud ps̃: Ibunt de virtute in virtu. vi. deus deoz in sion.

7.

8

Nonũ festum fuit festum iubilei. s. anni quinquagesimi remissionis t gaudij. q̃ serui libertati donabantur: debita omnino relaxabantur. capitui soluebant: possessiones restituebant. t tota terra sabbatizabat: t fernur impositum pro victoria abrae quando reducebat lotb de captiuitate t figurat illam iubilationem quãdo post iudicium corpe t aia oẽs fideles eterna felicitate predicti in secula seculoz gaudebunt.

9.

Decimũ festũ depositum fuit impositum q̃ vocat encenia. s. festũ dedica-

10.

tionis templi qđ ter dedicatū legitur: ꝛ figurat sanctificationē ipsius anie in hac vita per gratiā: iuxta illud. Hec est voluntas dei sanctificatio vestra. Fuerūt ꝛ alia festa quasi in fine legis veteris addita ex institutiōe humana: vt patet in Hester. Iudith ꝛ in libro Machabeoꝝ. Veniꝫ festū quoddā habuerūt cōmunum qđ dicebat iuge sacrificiū: qz quotidie mane ꝛ vespere immolabat agnus p qđ primum festū iugis sacrificij representat perpetuitas diuine beatitudinis: ꝛ figurabat agnum sine macula xp̄m ihesum: qui quotidie p nobis immolat in altari: nobiscū permanens vsqꝫ ad cōsummationē seculi. ¶ Secundo prime pter quem pōt: quare dies sabbati translata sit in diē dñicam. ℔ Ad hō dicendū q ecclesia phibuit celebrare diē sabbati: ne iudaizare videat: vt prꝫ de conse. di. iij. c. quenit ad me ꝗdam puer⁹ spiritus boies: prauia inter vos aliqua ꝛ sancte fidei aduersa seminasse: ita vt die sabbati aliqđ operari prohiberent quos dđ aliud q̄: ant. christi p̄dicatores docer mus q veniens diem sabbatū ab oīi ope custodiri faciet ꝛc. cui succedit dies dñica: nō ex p̄cepti sed ex institutione ecclesie: vt patet extra de feriis. c. oēs dies dñico a vespera in vesperā decreuimus cū omni veneratiōe obseruari ꝛ de cel. di. iij. c. pronūciandū est: vt sciant populi feriādi p annū: id est omnē dñicam a vespera in vesperā ne iudaismo capiant ꝛc. Causa ꝫo huius institutiōis est: qz vt dicit dis. lxxv. c. qđ die dñico tantis diuinarū dispensationū mysteriis hec dies cōsecrata est: q quicqđ a dño p̄stitutū est insigne: in huius diei festiuitate sit gestū: in hac em mūdus sumpsit exordiū: ꝛ in hac per resurrectionē et mors interiit ꝛ vita accepit principiū: hoc ibi. Vnde p̄ter hūficiū creatiōis triplex ratio pōt assignari. ¶ Prima est ob memoriā beneficij dñice incarnationis quia sicut in die dominica mundus creatus est sic die dominico per incarnatiōis mysteriū recreatus est: qđ beneficiū merito dignissime in memoria iugiter est habendū: qz deus in hō nobis summā charitatē exhibuit: dicēte apl̄o. Propter nimiā charitatē suā qua dilexit nos misit filiū suū in terris ex maxia profecto charitate processit: q illud verbū eternū hō fieri voluit: vt. s. hoiem deificare: ꝛ ineffabiliter abiectū exaltaret mendicūq thesauro diuitat̄ ditaret: ꝛ vt hec in nobis ꝓficeret. lumen diuine claritatis abscondit sub velamine nostre mortalitatis: thesaurū siue diuinitatis sub velamine nostre paupertatis: ꝛ perennā sue maiestatis sub velamine n̄re infirmitatis. ¶ Secūdo ꝓpter memoriā beneficij n̄re redēptionis ꝛ liberationis: nā xp̄s illo die naturā humanā de vinculo captiuitatis eduxit: ꝛ de carcere tenebrarū eripuit: in q̄bus fere per spatium quinq̄ milliū annoꝝ miserabiliter captiuata fuit: ꝛ visione diuina p̄iuata: ad quā p verbū diuinū p̄sentationē felicit̄ admittebat: diabolica potentia supata ꝛ alligata. ¶ Tertio prio pter memoriā beneficij dñice resurrectionis in corpore: q̄ fuit causa ꝛ exemplar n̄re resurrectionis: tūc em immortalitat̄q reste naturā humanā ornauit: resurgens immortalis ꝛ impassibilis. auferens a nobis timorē mortis: cogq per suā resurrectionē de eterna beatitudine nos assecurauit. Verūtamen specialis ratio translatiōis fuit: ne videremur iudaizare diē sabbati more iudeoꝝ obseruādo: vnde tanta est excellētia diei dñice: q in nullo alio die pōt eius cōsecratio: vt prꝫ di. lxv. c. q in die dñico ¶ Tertio principaliter queri pōt qua rōne fuit hominibus datū istud p̄ceptū. Ad hoc dicendū q est triplex rō literalis: ꝛ fm hoc triplici ter exponit. ¶ Prima ratio est vacatio generalis ab oibus vitiosis actib⁹ per quos mens maxie impedit a cultu diuino: ꝛ fm hoc sic exponit. Ex emēcio vt die sabbati sanctifices: id est summo studio diem illū honorifice: a tota cordis: oris vel operis extendendo: ꝛ p̄ sertim oia mortalia diligentissime p̄cauendo: qz multomagis pertinet illo sancto die q̄s alios dies relinquere. Hinc dicit Aug. li. de x. cordis: q specialiter obseruet sabbatū non quō iudei obseruant: corporali em otio vacare volūt ad nugas ꝛ luxurias suas: multo autem melius facerent q in agro suo die sabbati aliqđ vtile seminarent q̄s q in theatro sedentib⁹ assisterent: ꝛ melius corp̄ femine lanas in sabbato filarēt q̄s q tota die in choreis impudice saltarent: ꝛ ideo Seneca derisit sabbata iudeoꝝ: dicens eos perdere septimā partem vite sue. Admirū cum in talibus implet illud Trenoꝝ. vj. Viderunt eum hostes ꝛ deriserunt sabbata eius. Et hoc rationabiliter: qz cum principalis intentio legislatoris sit p̄pter hoc abstinere nos ab omni corporalibus operibus: q liberius possimus vacare spūalibus: patet q illoꝝ sabbata merito derident: qz tali die deuotione reiecta solum carnali otio ꝛ lasciuie vacant. ¶ Secūda rō est vacatio corporalis: vt fieret quedam restrictio ipsius

mariciet cū retraheret ab operibus mechanicis aut mercaturis ⁊ similibus: per que ꝺs distrahit ⁊ distendit ad inferiora: ⁊ fm hoc sic exponit. Memento vt diē sabbati sanctifices .i. summo studio diē illū honores: nihil corporalis in eo operis faciendo ꝙ possis impedire ꝙ etem mentis in deo: ⁊ fm hunc intellectū continguit preceptū istud transgredi quatuor modis. Primo mō manualiter operādo. Secundo mō mercationibꝫ intendendo. Tertio modo placita secularia frequentando. Quarto modo actū iudiciarū exercendo: quare statutum est vt illo die strepitus vel actus iudiciarius conquiescat: vt postea videbitur. Et sic ista vacatio est debita: quia cōcernit obedientiā diuini pcepti ⁊ ecclesiastici instituti: sicut prima vacatio est simpliciter fm se ad salutē necessaria. Tertia ratio est vacatio mentalis pfluxum amorosum in deū quo fiat omnipotentie diuine maior recordatio: qz sicut deus requieuit die septimo ab omnibus operibus: sic homo requiescere debet non solū ab omni operatiōe manuali sed etiā mentali: ꝙtum ad ea que mentis euagationē vel obnubilationē aut distractionē vel turbationē ingerere possunt: vt vacet diuine laudi ⁊ gratiarū actioni pro beneficio creationis oim: qz cuncta deus pduxit in humanū subsidiū ⁊ obsequiū. Preterea dies illa repsentat requiem animaꝝ vel mentiū in deo p deuotionis affectū ⁊ per contēplationis exercitiū: ⁊ fm ꝫ sic exponit. Memento vt diē sabbati sanctifices: id est vt illa die puriſſime ꝓtēplationi ⁊ pfecte quieti mentis ponissime intendas: ab oībus intermedijs occupationibꝫ te abstrahendo ⁊ per actū intime ꝓtemplationis diuine voluntati liberrime vacando: qđ proprie cōuenit mentibꝫ cōtemplatiuis: q̄ singula beneficia mente deuotissima ptractant: ⁊ pro ꝙlibet dei bñficio pfectas gratiarū actiōes eroluūt: vel vt apis argumētosa sup flores circūuolās ⁊ mella recolligēs: sic singula dei bñficia visitans ⁊ ruminās affectu dulciſluo ⁊ amorosis effluuibus cū actiōe gratiarū in oim ingerit creatorem quotidie replicans illud Esa. miserationū oīm recorda bor: laudem dicā pro oīmbus que dedit mihi dñs deus noster. ¶ Et notandū q ꝺnqꝫ modis aliqs contra istud pceptū peccare pōt: vt indicant verba themans. Primo q̄ in ꝑpria pſona quis sabbatū violat: cū dicit. Non facies omne opus. Secūdo modo q̄ alium ad violandū sabbatū incitat vel cogit: cū additur Nec filius tuus nec filia. Tertio modo ꝺo sabbati violationē a subditis sue potestati nō prohibet: cum adiungit: nec seruus tuus: nec ancilla tua: nā ille qui facit peccatū seruus est peccati: sed ꝙ peccatū defendit dominus est peccati: prebendo scz illi patrocinium qui facit peccatum. Quarto q̄ sabbati violationē ab alijs perpetratā acceptat per cōplacentiā ⁊ ꝓpriam oblectationē in inſpectaculis ludis ⁊ similibus: cū subdit: nec iumentū tuum: nā iumentū cū fuerit ligatū non ducitur ad opus nisi acceptante dño: que scz acceptatio est ꝙdam iumenti dissoluto: vel per iumentū intelligitur sensualitas que soluit p abusum corporalium oblectationū in obiecta vitiosa. Quinto q̄ violationem sabbati dissimulat: nec arguit nec punit cum m̄ pōt etiā vel etiā ex ꝓdmone ad hoc obligatur qđ nō est paruū: qz errantē nō corripere vel corrigere est errori cōsentire: ⁊ hoc ostendit cum subinfert: ⁊ aduena q̄ est inter portas tuas: nā aduenā reputat hoiem q̄ dicit quid ad me de petō tuo: sicut scribe ⁊ pharisei ac summi pontifices q̄ respondert ꝙ de peccatū ꝓfitenti: quid ad nos tu videris quod a nobis auertat iesus christus.

¶ De primo genere ludi scz curropolie qualiter licitus sit: ⁊ de auditione diuinorū in diebus dominicis ⁊ festis. Sermo. ij:

Memento vt diē sabbati sanctifices Exodi. xx. ¶ Dicit sanctus Tho. secunda secde. q. cxxij. ꝙ in obseruantia sabbati duo sunt cōsideranda: quorū vnū est sicut finis: ⁊ hoc est vt homo vacet rebus diuinis quod significatur per id qđ dicit memento vt diem sabbati sanctifices: illa enī dicuntur sanctificari in lege que diuino cultui applicantur. Aliud autem est cessatio operū que significatur cum subditur: septimo enim die sebbati domini dei tui est ⁊ nō facies oīe opus: de quo aūt opere hoc intelligitur satis apparet per id qđ exponitur Leuit. xxiij. Omne opus seruile non facietis in eo opus aūt seruile dicitur a seruitute. Est ergo triplex seruitus ⁊ per consequens triplex opus seruile. Una quidem qua homo seruit pcō: fm illud qui facit peccatū seruus est peccati: ⁊ fm hoc omne opus peri dicitur seruile. Alia vero seruitus est qua homo seruit homini: est aūt homo alterius seruus non fm mentē sed fm cor

pus: ⁊ ideo opa fuilia fm hoc dicunt opera corpoalia: in quib⁹ vn⁹ homo seruit alteri. Terna deniq; seruit⁹ est ipius dei: ⁊ fm hoc opus fuile dici posset opus latrie: q̄rū declaratio magis in ꝓcessu patebit. Ja de prima seruitute dumtaxat ꝓcedendū est. s. ipius ꝑcti per quā hō magis ipedit a rebus diuinis q̄ per opus licitū: q̄uis sit corporale ⁊ p consequens magis cōtra ꝑceptū d̄ facit q̄ mortaliter peccat in die festo: q̄ q̄ corporale op⁹ in se licitū in die festo facit: ⁊ ideo dicit Aug. in li. de .x. corō. q̄ melius faceret iudeus in agro suo aliq̄d vile q̄ in theatro sedinosus existeret: ⁊ meli⁹ femine eorū in die sabbati lanas filarēt: q̄ tota die neomenijs suis ipudice saltarēt. ex quib⁹ patet q̄ op⁹ fuile ipsius ꝑcti mortalis maxime violat sanctificationē sabbati. nō tm̄ op⁹ venialis ꝑcti. q: d̄ opus fm se nō excludit sanctitatē: pōt tm̄ q̄ dō alijs diebꝰ est veniale i die festo esse mortale: q: oia peccata grauiora iudicant ꝓpt̄ sctificationē dieiq: dinoscitur festū institutū ad vacandū diuinis: ⁊ ideo soluentes festa p̄sertim p opa criminalia grauiter sunt puniēdi: sicut patet in decretis. vbi Greg. papa punit epm. Januadicēs. lxxxvj. di. c. Tanta nequitia ad aures meas d̄ tua senectute puenit: vt eā nisi humanitus ⁊ de spēsanue pēsarem⁹: fura iā maledictione ferirem⁹. Dictū q̄ppe mihi est. q̄ dñico die pul. q̄ missaq; solēnia celebrares: ad exarādā messem laboris p̄sentiū pretisti: ⁊ post exarationē ei⁹ missaq; solēnia celebrasti: p⁹ missaq; solennia etiā terminos possessiōis ei⁹ eradicare minime erubuisti: qd̄ factū q̄d pene debeat seq̄ oēs qui audiūt sciūt: dubiū aūt de tanta puersitate fueramus: si filius noster Ciriacus abbas a nobis req̄situs ua se cognouisse phibuit: ⁊ q: adhuc canis tuis parcimus horramur aliq̄n rosipisce senex miser. Sequit. pene sententia in te erat iaculanda glo. depositiōis: si q: simplicitatē tuā cū senectute cognouim⁹ interim tacemus: eos vero quoq; cōsilio hec egisti in duobus mēsib⁹ excōmunicatos esse decernimus. glo. q̄nq; magis puniunt cōsiliarij q̄ facientes: vnde papa pepcit senectuti ⁊ simplicitati faciēs nō aūt peruersitati cōsilianntū. ¶ Ad maiorem aūt euidentiā sciendū q̄ q̄tū ad futurē peccandi duo sunt gñra peccatoq; que maxime frequētant dominicis diebus ⁊ festiuis. s. ludi ⁊ voluptas. Quātum igitur ad p̄mū distinguere possum⁹ triplicē ludū: est enī ludus extra politicus ⁊ theatralis. Quātū ad p̄mā q̄ritur vtrū in ludis aliquibus pōt esse virt⁹ aliqua: p̄sertim cū dicit Ambro. p̄mo d̄ offi. Dominꝰ ait. Ve vobis qui nūc ridetis q̄m flebitis: nō ergo solū ꝓfusos sed etiā oēs iocos declinādos arbitror. Ad d̄ respondet sctūs Tho. scda .xl^e. q. clxvij. q̄ homo sicut indiget corporali quiete ad corporis refocillatiōnē: q: nō pōt cōtinue laborare ꝓpter hoc q̄ habet finitā virtutē nature q̄ determinatis laboribus ꝓportionat: sic etiā anime virtus est finita ⁊ ad determinatas operatiōes ꝓportionata: ⁊ ideo cū vltra modū suū in aliquas operatiōes se extēdit laborat ⁊ ex hoc fatigat q: in operatiōib⁹ eius simul laborat corpus inq̄tū scz anima vtf viribus operantibus p organa corporea. s. fantasmate: sicut ergo fatigatio corporalis soluit̄ p corporis quietē. sic oportet q̄ fatigatio animalis vel mentalis soluat̄ per anime vel mentis quietē: quies aūt anime est ipsa delectatio: ⁊ ideo oportet remediū cōtra fatigationē animalē vel mentalem adhibere p aliquam delectationē: intermissa intentione ad insistendum studio rationis sicut legit̄ in Colt. patrū. q̄ beat⁹ Johannes euāgelista cū quidā scandalizabant̄ q̄ cū cū suis discipulis ludēte inuenerūt: dicit̄ vni eorū mandasse q̄ arcū gerebat vt in sagittā trahēret. qd̄ cū pluries feciss̄et q̄siuit: vtrū hoc continue facere posset: q̄ respōdit q̄ si d̄ cōtinue faceret arcū frangeret: tūc beat⁹ Johēs subintulit q̄ similiter animi⁹ hominis frāgeret̄ si nunq̄; a sua intentiōe relaxaret̄: hmōi aūt dicta vel facta in quib⁹ nō q̄rit̄ nisi delectatio animalis vel mentalis vocant̄ ludicra vel iocosa. quibus interdū vti necesse est: quasi ad quādā anime quietē. ⁊ hoc est qd̄ dicit p̄bus vij. Ethic. q̄ in humanis vite quibusdā cōuersatiōe. quedā reqes cū ludo habet ¶ Circa quē tm̄ tria p̄cipue videntur cauēda ¶ Primum est q̄ non querat̄ delectatio in aliquib⁹ ꝓbis vel opinionibus turpibus vel nocuis: q: fm Tullium primo de officijs: vnū genus iocādi est illiberale petulans flagitiosum ⁊ obscenū: ⁊ etiam p̄cauendū est ne finis in ludo cōstituat̄: q: dicit ibidem Tullius: Nō ita generati a natura sumus vt ad ludū ⁊ iocū facti esse videamur: s̄z ad seueritatē potius ⁊ ad quedā studia grauiora atq; maiora: alioquin si finē in delectatione ludi constitueret vnq; peccaret cui⁹ affect⁹ inordinat⁹ si delectationē ludi p̄ponere ꝑ dilectiōi di mortaliꝫ peccaret: vt pa-

ter de illo de quo scribit beatus Cirillus epi⁹ scopus hierosolymitanus ad Aug. Oportet ergo q delectano ludi duntaxat ordinetur ad quandā anime recreationē ⁊ quietem. Unde Tullius vbi supra: ludo ⁊ ioco quibusdā vti licet: sed sicut somno a quietib⁹ ceteris: nunc cū grauibus seriisq; rebus satisfecerimus: ⁊ sic vti ludo moderate licet. ¶ Secundū est q ludo caute sit obstendū: ne coraliter anie grauitas resoluatur. Unde Ambro. j. de offi. Cauēamus nedū laxare volumus animū solua⁹ mus omnē armoniā quasi concentū quendā bonoꝝ operū: q; dicit phs. ix. Ethi. q parum de delectatione ad vitā quasi p condimento sicut parū de sale sufficit in cibo: ⁊ ideo oīs abundātia in ludo cauenda est. Ꝺ si obiciꝫ maxime videnꝫ histriones in ludo superabū dare: q; totā suam vitā ordinant ad ludū: si ergo superabundāna ludi esset peccatū tunc oꝰ mnes histriōes essent in statu peccan: cuius contrariū patet in vitis patrū: vbi legit q beaꝰ to Papbunico reuelabat q quidā ioculatoꝛ equalis sibi esset merito ⁊ premio in vita futu ra. Ad hoc rñdet sanctus Tho. vbi. ꝫ. q lu⁹ dus necessarius est ad cōuersationē humane vite: ad cūcta ergo q̄ sunt vtilia humane con⁹ uersationi deputari pñt officia aliqua licita. Hinc enā officiū histrionū qō ordinat ad so lacium hoibus exhibendū nō est sm se illicitū nec sunt ꝓpter hoc in statu peccan: dūmodo moderate vtant: scz nō vtendo verbis vel fa ctis illicitis ⁊ obscenis vel flagitiosis: nec ex ercendo ludū negotijs ⁊ tempoꝛib⁹ indebitis ⁊ qui talibus moderate subuenitur nō peccant si cū quis cōsumeret sua superflua in illos hi⁹ striones qui ludis illicitis vtunt: peccāt quasi vouentes illos in peccato nisi in extrema ne⁹ cessitate. Unde Augu. super Job. dicit q do nare res suas histrionibus vitium est imane. Similiter a cōtrario peccatū ⁊ cōsistit in de⁹ fectu ludi: q; qō est cōtra rationē in rebus hu manis est vitiosum: sed cōtra rationē est q ali qs reddat alijs onerosum: puta dū nihil exhi bet delectabile ⁊ insup alioꝝ delectatiōes im⁹ pedit ꝓtra quem dicit Seneca. Sic te geras sapiēter vt te nullus habeat tanq̄ asperū: nec ꝓtemnat tanq̄ vilē. nā illi q deficiunt in ludo nec ipsi dicūt aliq̄d ridiculū ⁊ dicentibus mo⁹ lesti sunt: q; moderatos alioꝝ ludos non reci piūt: sm phm dicunt duri ⁊ aggrestes: defe ctus tū ludi minus est vitiosus q̄ superfluus ¶ Tertiū denicq; est q attendat in eo sicut in oībus alijs actib⁹: vt sit congruitas ꝑsone ad⁹ pos ⁊ loco: ⁊ sm alias circūstantias debite ordinet. vt sic ludus sit tēpore ⁊ hoie dignus ⁊ circa ludū pōt esse virtus bis cōcurrentib⁹ quā phūs eutropolis vocat: quam ⁊ nos vo⁹ care possumus iocunditatē: ⁊ dicit eutropol⁹ a bona vel sione: q; scz bene cōuenit aliqua di cta vel facta in solatiū: ⁊ mḡrum p hanc vir⁹ tutē homo refrenat ab immoderātia ludoꝝ sub modestia continet que est pars temperantie. ¶ Quantū em ad ꝙgruitatē ꝑsone sciendū est q multa cōpetunt laicis que nō clericis vl religiosis. ꝑsertim coꝝā laicis vel cū laicis: q; dicit. ij. q. vij. c. laicos. q vita coꝝ conuersatio debeat esse secreta: ⁊ a laicoꝝ actibus remo⁹ ta: ⁊ similiter dicendū est de loco: q; in eccliā prohibent fieri ludi theatrales cū laruis ⁊ si⁹ milib⁹ inhonestis: vt ꝓx extra de vi. ⁊ ho. cle. c. cū decorem vbi dicit. Interdū fiunt ludi in ecclesijs theatrales. i. foꝛētes in publico: ⁊ nō solū ad ludibꝛioꝝ spectacula introducunt in eis monstra laruarū: verū etiā in aliquib⁹ fe⁹ stiuitatib⁹ diaconi atq; ꝑsbyteri ⁊ subdiaconi insanie sue ludibꝛia exercere ꝓ sumunt: frater⁹ nitati ue man. qua. ne per hmōi turpitudinē ecclesie vestre inquinet honestas: ꝓhibatā ludi bꝛioꝝ ꝙsuetudinē vel potius coꝛruptelā cure⁹ tis a vestris ecclesijs exturpare. Similiter etiā dicendū est de circūstantia tempoꝛis: nā dicit Aug. in li. de penitentia. Exhibeāt se peniten tes ⁊ ludis ⁊ spectaculis seculi que perfectā volūt ꝙsequi remissiōis gratiā: ⁊ ratio huius est: q; ludus ⁊ luctus opponunt ꝓ oppositas causas coꝝ: sed penitentib⁹ indicitur luctus ꝓ peccatis: ergo per ꝙsequens interdicit eis lu⁹ dus: similiter in diebus festiuis tpe misse vel diuini officij: verūtamē ꝓfectus ḡs agens di⁹ cit cū sara Thobie. iij. Nunq̄ cū ludentibus me miscui: neq; cū his q̄ in leuitate ambulant ⁊c. ℣ Denicq; queri pōt vtrū inspectio spe ctaculoꝝ sit peccm: ꝑsertim cū ludi tales in ca⁹ su admittunt cum nō sint in aliquo perniciosi. Ad hoc rñdet scīus Tho. ſcda ſcde. q. clxvij. q cognitio sensitiua in hoie specialiter oꝛdinat ad cognitionē intellectiuā: speculatiuā vl ꝓ⁹ ctica: apponere ergo studiū circa sensibilia cognoscēda dupliciter pōt esse vitiosum. Uno modo inq̄tum cognitio sensitiua nō oꝛdinat in aliq̄d vtile: sed potius auertit hoiem ab ali qua vtili ꝓsideratiōe. Unde dicit Aug. in. x. cōfes. Canē currentē post lepoꝛē: iā non inspe ctio cū in certo sit aut vero in agro si casu trāse

am. auertit me fortassis ab aliq̃ magna cogi-
tatione atq; a se conuertit illa venatio: t nisi
mihi tã demõstrata infirmitate mea cito a mo
ueas: vanus ebesco: t sic inspectio spectacu-
lor viciosa reddit: inq̃trum p̃ hõ homo fit pro-
nus ad vitia lasciue vel crudelitatis p ea q̃
ibi repꝛesentant. Dicit enĩ Chryf. q adulte
ros t inuerecundos plurimum faciunt tales inspec-
ones. Alio mõ in q̃trũ cognitio sensitiua ordi
nat ad aliqd̃ nociuũ: sicut inspecto mulier ordi
nat ad cocupiscendũ: t diligẽs inq̃sito eo-
rũ q̃ fũt ab alijs ordinat ad detrahendũ: q si
ds talẽ cogitationẽ vl̃ inspectionẽ ordinat ad
aliqd̃ vile: scz ꝓpter necessitatẽ sustẽtãde na-
ture vl̃ vtilitatẽ: moderate recreatiõis: aut ẽt
ꝓpter studiũ intelligende veritatis cũ debitis
circũstãcijs tũc licitũ est: multa nãq; fm se sũt
licita que ñ ex circũstantijs reddunt illicita:
verbi gr̃a: sicut dictũ est de ludis licitis t ioc̃
scõm modũ debitũ eutropolie: q ñ nõ debẽt
frequẽtari tpe diuinor̃: t p̃cipue celebratiõis
missar̃: qz p̃cipit de cõse. di. j. c. missas die do
minico secularib̃ rebus audire spẽali ordine
p̃cipim⁹: ita vt añ bñdictionẽ sacerdotis egre
di ppl̃us non p̃sumat: qd̃ si fecerit ab episco-
po ꝑfundant: t ideꝛ. c. q̃ die solenni p̃termisso
cõuentu ecclesie ad spectacula vadit excõice
tur. glosa si monit⁹ nõ desistit nec eñ ds excõ
municat nisi p mortali: vñ t h̃ capitulũ vide
tur intelligẽdũ de voto diuino officio. ¶ Hic
queri potest virũ illi q̃ non audiũt missam in
dominica peccãt mortaliter: sicut sõare videt
illud. c. missas. quod est positũ in cõcilio aga-
thẽn. Ad hoc rñdet Alen. li. iij. de audituone
misse. t Hein. hoyc. extra de cele. mis. in. cap.
dolentes. q quo ad laicos non audire missaꝫ
in die dominica tũc est mortale peccatum: qñ
hoc accidit ex cõtemptu vero vel interpreta-
tiuo: vocant aũt ꝓemptũ interpretatiuũ quan
do sine causa legitima missam audire in die
bus dominicis ñ assuescat: puta vt ad spectra
cula vadat: t talis ex contemptu quotus mo
peccat t ab episcopo ꝑfundi debet vt dicto
c. missas. quod per hoc patet: qz excõicari debꝫ
ver. qui die. quie scz excommunicatio fieri nõ
debet nisi pro mortali: vt patet. xj. q. iij. ca. nemo
episcoporum. Vnde glo. in dicto cap̃. missas
dicit hoc esse p̃ceptum: t contra p̃ceptũ fa
ciunt qui dñicis diebus missam nõ audiũt ni
si necessitas aliqua cogat. Si quis vero pre
termittit audire missa in dñica ex aliqua cau
sa legitima tunc non peccat: t vocãt causam
legitimã qñ ds corporali detinet infirmitate
vl̃ inimicor̃ timore vel aliq̃ simili cã: q̃ scõm
rectũ iudiciũ rationis excusatio legitima repu
tari debeat. Si deniq; p̃termittit audire miss
sam nõ ex aliq̃ legitima cã vl̃ sufficienti sed ex
leui: vtpote ex aliq̃ mẽtis infirmitate: sicut ex
aliqua passiõe vl̃ pigricia t cũ ad audiendũ
missam fuit cõsuetus tũc potest esse veniale.
Preterea clerici beneficiati t religiosi d̃ tenẽ
tur ad diuina adhuc magis peccãt: vt patet di-
cto. c. dolẽtes. Q Deinde q̃ri p̃t vtrũ certis
diebꝰ ds cogit ad ꝓpriã ecclesia prochiale ac
cedere. Ad h̃ dicendũ q̃ sũt certi dies in quꝫ
bus prochiani missã audire debẽt ecclia sua
parrochiali: vt patet extra d̃ procbꝰ t alienis
prochijs: vbi dꝫ ex cõcilio nicen. c. vt dñicis
vel festiuis diebꝰ p̃sbyteri a mane missã celebrẽt
plebẽ interrogẽt si alienus parrochianus in
ecclesia sit: q̃ ꝓprio cõtemptu p̃sbytero missaꝫ
velit audire: quem si inuenerint statim ab ec-
clesia ejiciat. gio. benedictus cotemptu: qm ex iu
sta cã absens bene potest audire diuina i eccle
sia ad quã venit. Vnde Inno. Host. t Joh.
an. sup rubricam de parrochijs. Dicũt q h̃
est inter iura parrochialia: scilz q parrochia-
nus vnius ecclesie non debet audire diuina i
alia ex contemptu: qd̃ ñ fieri põt ex rationa-
bili cã vel corporali vl̃ spũali. Vnde de ꝑse-
di. j. dꝫ: c. si ds et extra parrochias in qbꝰ legi
timus est extraordinarius q̃ q̃ꝰ oratorium
habere voluerit reliqs festiuitatibꝰ vt ibi miꝭ
sas audiat ꝓpter fatigationẽ familie iusto or-
dine permittimus: pascha vero: natali domi-
ni epiphania ascensiõe dñi pẽth̃. t nata. Joh:
baptiste: si q̃ maxime dies in festiuitatibus ha
bentur non nisi in ciuitatibꝰ aut parrochijs
audiant: hoc ibi ex concilio agathen. Ex his
q̃ exceptis dñicis diebus t maximis festiuita
tibꝰ: etiam non habens causã rõnabilẽ in alia
ecclesia põt audire diuina: silr de licẽtia ꝓpr̃i
sacerdotis h̃ facere põt p̃dictis diebꝰ: qz dꝫ
in dicto. c. dñicis. ꝓemptu ꝓprio presbytero.
qui ꝓempt⁹ p̃sumit fm Host. marie vbi ec-
clesia ẽ vicina nisi iusta oñdat cãz vl̃ licẽtiam
habeat quã dare põt nõ solũ ꝓpr⁹ sacerdos
sed etiã papa: legat⁹ pape t epus: t suffic̃ti li
centia alteri⁹ cor: qz tales dicũt ꝓpr̃ij sacer-
dotes vt notat i. c. ois. sup ẽbo. a ꝓprio: extra
de pe. t re. Q, si ds cor licẽtiã ꝓcederet au-
diẽdi diuina i aliẽa proch. vl̃ eccle. ñ tñ intelligi
tur ꝓcessa licẽtia q̃ i alia eccl. offerat qd̃ in p
pa dꝫ debebat: qz tal licẽtia vt odiosa ẽ strictẽda

quia semper tenet ecclesie sue satisfacere: q si vltra h offerre voluerit: pt h facere vbiunq placuerit. Vñ iuxta cōcilia sanctoꝝ patꝝ dominicis ⁊ festiuis diebꝫ non solū missas audire deberet: sed etiā aliqd offerre ⁊ ad memoriā reducere qđ dñs dixit p Moysen: Exod. xxiij. ⁊ Deut. xxvj. Nō apparebis i cōspectu meo vacuus: ⁊ h pīertim in suis ecclesijs prochialibꝫ qđ ordinarū fuit in ecclesia ꝓmissa: vnde de cōse. di. j. Omnis christianꝰ ꝓcuret ad missaꝝ solēnia aliqd deo offerre ⁊ ducere ad memoriā qđ deus p moysen dixit: Nō apparebis in cōspectu meo vacuus: ⁊ in collectis sanctorum patrū liquido apparet ⁊c. Est ñ pronunc cōsiliū nō pceptū: si tamē paup esset sacerdos q nō haberet victui necessaria: posset cogi p superiores parrochiani: eo q dignꝰ est operarius mercede sua. ⁊ qui altari seruiunt de altari viuere debēt. Ad laud. dei.

¶ De secundo ⁊ tertio genere ludi scz alee ⁊ tbcarralis: Ser. iij

Memento vt diem sabbati

m sanctifices: Exod. xx. Jam ordine debito videndū est de scdo genere ludi. s. alee. Et est ois ludus qui innitit fortune: ⁊ omnis talis phibitꝰ ē fm legē: ⁊ fm Ray. Quicūq ludunt alea siue taxillis vt q sunt principes vt inspectores peccāt. ¶ Ad cuius euidentiā q̄n pōt: vtrū ludens alea vt taxillis peccet mortaliter. pīertim cū fm legē phibitꝰ iuenit: vt. ff. e. l. ij. ij: p eo qđ ponit in comunio victus causa leges permutant ludere. ff. e. l. fi. Ad hoc ñdet Alex. de hal. in iij. parte summe. q aleatores non debēt accedere ad sacramenta. a quibus tamē nullꝰ excluditur nisi pro mortali: sed aleatores fm eūdem ꝓprie dicuntur qui ludū taxillorꝝ ducunt in consuetudinem: tales cū licet sint laici tamen non sunt in statu saluandi: quanto minꝰ si sint clerici. Hinc dicitur dist. xxxv. ca. epūs aut presbyter aut diaconus alee aut ebrietati deseruiens aut desinat aut certe deponatur subdiaconus autem lector aut cantor similia faciens desinat: aut cōtione priuetur. similit ⁊ laicus: immo dicit: extra. de vit ⁊ ho. cleri. c. clerici. q ad aleas ⁊ taxillos non ludant. nec huiusmodi ludis intersint: glo: hic prohibet clericis non tantum ludere sed etiam ne interfint ludo: ⁊ q qui publice aleator est repellit a pmotione: vt patet de excess. pla. ca. inter clericos. Hec debent esse inspectores ludi: vt

in autem. de sanc. epi. §. interdictmus: ⁊ tribus annis arcentur a ministerio vt ibi dicitur: et sic patet: q tam laici q̄ clerici sunt sacra communione priuandi tanq̄ existens in mortali: presertim qui ducunt illud in consuetudinem quod notatur per deseruiens: nā assuescit ludo isto nō cōtingit sine grandi peccato ꝓpter ea q̄ circa eius assuefactionē cōtingunt q̄ fūt desiderū lucrādi: ⁊ sic est peccatum auaricie siue rapine: q: tales habēt cupiditatem ⁊ voluntatē spoliādi ꝓximū: ē etiā ibi cōmissio vsure grauissime: q: tales concedunt. xj. p. xij. nō solū ad soluēdum in mēse vl septimana ꝫ eadem die: est etiam ibi multiplicatio mēdacioꝝ periurioꝝ: blasphemiarū: fraudis: doli: corruptio proximorū frequēter cōfluentiū ad ludū inspiciendum: scandalū bonoꝝ cōcepti ecclesiastice prohibitōis: ⁊ multa alia mala cōcomitantur. Rōnem aūt q̄re nō ꝫ amittere pecuniā ad ludum alee sicut ad ludū pile: ponit Alex. de hal. ibidē dicēs: q h est ꝓpter multa mala q̄ in eius frequētia solēt accidere: q̄ nō ita accidunt in ludo pile: ⁊ iō iste prohibitus est ille non: q: licet ludus pile q̄n exercet ꝓpter desiderium lucrandi: tñ ludus ad pilam nō afficit tanto desiderio ꝓpter modicitatem lucri: quāre quis afficit in ludo alee: nā ludus alee non est illicitus eo q dāmificat in pecunia tm: sed quia damnificat eūā in aia ꝓpter mala cō comitātia: ⁊ ideo magis prohibetur: nihilominus enā ludus pile ⁊ similiū si intemperate exerceatur vel ex modo vel ex affectu vel ex tempore vel loco potest esse mortale: ⁊ pīertim cum fit ex auaricia rpe diuinoꝝ vl in loco sacro. Denicq̄ in ludis alee tanta est feditas iuste auaricie q oia que lucrāt aut reddēda sunt aut in pias cās erogāda: nisi que cū recreationis lucrata sunt p symbolo vt latius videbit infra. Sciendū tñ generalit fm Jo. calō. ⁊ Frā. de zab. in. c. clerici officia. extra. de vi. ⁊ ho. cleri. Lucrū qđ fit in ludo cōsistēte totalit vel p maiorē pte in ingenio nō in fortūa: vt est in ludo schacoꝝ: non subiacet restitutioni fm leges: vt prz. C. de reli. ⁊ sup. fu. l. vna vbi permittuntur aliqui ludi cōsistentes in ingenio. ⁊ hoc sane intelligit dūmodo lucrum sit moderatum: vt ibi limitat etiam ibi q̄n ludi possunt exerceri. q si ludi cōsistunt principaliter ⁊ p maiorē parte i fortuna: tūc cōputātur sb ludo aleaꝝ. Quo ad q̄n pt an ludꝰ schacorum sit licitus. Ad hoc dicendū q sic saltē laicis eo q consistit in ingenio naturali nec

cõmittit virtb fortune: vt notat Accursius. L. de.epi. t cle. in aut. interdicim⁹: t idē dicit ibidē Accursius de clericis: licz Jacob de ra. et Pe. de bel. p̄ contrariū: ex hoc scz motuo: qz ratio phibitiōis ludi taxillorū in clericis fuit vacano diuinoz: ne scz ab eis retrahant: quero magis habet locū in ludo scakoz qz prolixioz est: sed Hen. boyc. in. c. clerici. rīdet salua eoz reuerētia illa nō est causa p̄cipalis phibitiōis taxilloz ludi: sed turpia t inhonesta ipsius ludi ex quo plurima crimina oriūtur. Vñ sustinendo glosam Accursy pōt dici q̄ille ludus est licitus tēpozib⁹ t horis congruis q̄bus vacare nō debent t dūmodo p̄ dño fuire nō negligūt. Qđ si obiciat de clericis illud Hiero. qđ habet de conse. di. v. c. nūq̄ de manu tua aut oculis tuis liber psalterij discedat tē. qđ p̄cipue intelligit de clericis bñficiatis: q vt ecclesiastici boni appareāt exemplū bonū secularib⁹ p̄bere debeāt. Dicendū q̄ dictū illud intelligit similiter scz horis debitis statutis t p̄fuetis: vt etiā ibidē dicat glo. t. xxxvj. di. c. si qs. sup illud indesinenter dicit glo. id est horis statutis: vide ibidez de Moyse t Aaron: ob fuare q̄ debēt p̄s congruū: psonas p̄gruas. s. cū clericis nō cū laicis: vt patet extra de hom: cidio. c. cōtinebat. in glo. q̄. t ratio huius ponit. ij. q. vij. c. laicos. debent etiā ludis moderate uti: qz dicit phs ix. Ethi. q̄ parū de delectatiōe sufficit ad vitā q̄si p̄ cōdimēto: sicut pay. de sale suff. cit in cibo. Certius aūt ludus dicit theatralis q̄ t multiplex inuenit: nā q̄dā sunt ludi phibiti: q̄dam illiciti: q̄dā etiā licitī seruatis debitis circūstantijs. ¶ Quantū ad p̄mū genus ludi q̄ri pōt verū tyrocinia vel torneamenta licite exerceri p̄nt: p̄sertiz qz militia necessaria requirit in ecclia dei t p cōsequens eius exercitiū: nā quō milites ecclīam dei cōtra infideles defenderēt nisi in vsu armoz⁹ exercitati essēt: quod exercitiū ponissime p tyrocinia cōgruit adipisci. In cuius argumentū dr Iudicū. iij. He sunt gentes q̄s dñs dereliquit vt erudiret in eis hierusalē: t oēs q̄ nō nouerāt bella chananeoz: t postea discerent filij eoz certare cū hostibus: t habere cōsuetudinē p liandi tē. Ad h̄ rīdet Alex. de al. in. iij. suo. di. xxiij. q̄ milites q̄diu sunt in p̄posito torneamenta exercendi nō possunt esse in statu salutis. Primo qz torneamēta sunt phibita: vt patz extra. e. t. c. felicis memorie. Innocen. et Eugenij p̄decessoz nr̄oz vestigijs inherentes detestabiles illas nundinas vlferias q̄s vulgo torneamenta vocant: in quibus multes ex cōdicto cōuenire solent: t ad ostentandā virtū suaz t audacie temere cōgrui vnō mozres hominū t animaz pericula sepe p̄ouenitūt: fieri phibemus. hoc ibi. Scdo qz exercent intentiōe peruersa: scz ad ostentationez virtū t gloriā tēporalē: nā si nō essent phibita t fierent duntaxat causa discendi vsum armoz ad impugnandū infideles: t ob defensionē patrie vel reipublice ac moderate vterētur tūc nō essent peccata. Terno qz sunt causa multoz maloz. s. extorsionū: rapinaz. homicidioz. inuidiaz t similiū: p̄ quę dicitur nundine vlferie detestabiles. Vñ pestis tā detestanda iudicat ab ecclia: q̄ sicut dicit in. c. felicis. Si quis eoz ibi mortuus fuerit: cū tus ei poscenti penitentia nō neget: ecclīastica tñ careat sepultura. glo. generale est q̄ cuilicet maius licet t minus: nisi ab illo minore p̄hibeat ex causa ne vilipendat bonoz: persone. vt patet p primas concordias: hic vero alia ratio est vt potius consolat viuos q̄s defunctis vt alij terreant t abstineant a talibus: cū viderint illos sepeliri in campis. Quia vilis sepultura defunctis illis non nocet. Vñ fm Ray. si qs aliquē ibi occiderit etiam casu reus erit homicidij t irregularitatis: nā qz talis ludus est illicitus t nox⁹: q̄quid ex eo sequitur imputandū est sibi: vt patet extra de p̄sum. c. j. t in glo. t extra ō homi. c. fi. t qđ magis est fm Hosti. t Goff. q̄ ad torneamenta accedūt animo pugnādi: nō tñ ipi pugnant: si aliq̄ ibi occisi fuerint: nō debent tales ad ordinē p̄mouerī: quia ad rē condemnatā t phibitā accesserūt. Denicz si quis ibi venerit nō pugnādi animo sz ex alia honesta causa: puta debitū petendi vel cū alijs loquēdi: si talis casu obierit nō debet illi denegari sepultura vt patet. e. t. c. ij. vbi loquit de q̄dā q̄ casu subito equo mortuus fuit: vt dicit glo. nec etiā denegatur illis qui vadūt illuc solū causa curiositatis ad videndum. ¶ Denicz queri pōt de duello qđ est singularis pugna inter aliquos ad probationē veritatis inuēta. scz vt qui vicerit probasse intelligat: t qui non vicerit in probatione defecisse putet: qđ dicit alio nomine monomachia. i. singularis pugna: vtrū sz talis pugna sit licita p̄sertim cū dauid talem pugnam inierit: vt patet. j. Reg. xvij. t magnā ex hoc cōsecutus est gliam t cōmendationē in scriptura. Vñ t ecclīa eam tolerare

ꝛ impudicitijs:sed induimini dominū nostrū iesum christum. Ad hoc ēm festa sunt instituta: vt recuperemus in illis deperdita dieb⁹ ferialibus ꝓpter occupationem terrenoꝝ quib⁹ impedimur a contemplatione ꝛ desiderio celestium. ¶ Ad euidentiam igit gule que principale dominiū dieb⁹ illis obtinet. Prio queri potest: vtrum gula sit peccatū mortale vel veniale: presertim cum dicit Aug. in ser. mone de purgatorio. quotiens aliquis i cibo aut potu plus accipit q̄ necesse est: ad minuta peccata nouerit pertinere. sed hoc pertinz ad gulam: ergo videtur esse veniale: imo videtur nullū esse peccatū. dicēte dño Dath. v. Quod intrat in os non coinquinat hominem. Ad h̄ rīdet sanctus Tho. scōa scōe. q. clvij. q gula non nomiat quemlibet appetitū edendi ꝛ bibendi sed nominat appetitum inordinatum qui. s. appetitus inordinat⁹ dicit ex eo q recedit ab ordine rationis: in quo bonum virtutis moralis consistit. Ex h̄ autē aliquid dicitur esse peccatū qđ cōtrariat virtuti: sicq; manifestum est q gula peccatum est sed q: gula non consistit in cibi substātia sed i inordinata concupiscentia. iō dicit dominus: quod intrat in os. s. per modū cibi fm suā substantiam ꝛ naturā non coinq̄nat hominē sed inordinatus appetitus: nam si quis excederz in quantitate cibi: non ꝓpter cibi concupiscentiam sed estimans id sibi necessariū. ñ pinet hoc ad gulam sed aliquā imperitiā: sed hoc solum pertinet ad gulam: q aliqs ꝓpter concupiscētiam cibi delectabiles scienter excedat mensurā in edēdo. Cū g̃ vitiū gule ꝓprie consistat in inordinata cōcupiscentia sciendū ē: q ordo rōnis ipsam cōcupiscētiā ordinātis tolli ꝑ duplicit. Primo mō q̄tū ad ea que sūt ad finē: put. s. nō sunt ita cōmensurata. vt sint fini debito ꝓportionata: vtpote q: nimis q̄rit delectationes cibox: ꝛ ꝓpter h̄ in quātitate debitā mensurā excedit: non tamē ita q ꝓpter hoc faceret aliquid cōtra legem dei. ꝛ tunc est veniale peccatum: ꝛ sic intelligit verbū Augu. prius positum. Secundo mō q̄tum ad ipm finem: put. s. hominē auertis ipsa cōcupiscentia a fine debito ꝛ presertim a fine vltimo: qđ quidem contingit quando delectationi gule i heret homo tanq̄ fini ꝓpter quē deū cōtemnit: paratus. s. agere contra diuina precepta vt delectōes hmōi assequatur: ꝛ tūc est mortale peccatum: ꝛ fm h̄ p quandā reductionez opponitur precepto de sanctificatiōe sabbati in quo ꝯcipit dies in vltimo fine. ¶ Ad maio

rem aūt euidentiā notādū. q quinq; species gule ponunt a beato Grego. iij. moral. ꝛ habet de cōse. di. v. c. quinq; modis nos vitium gule tangit. Primus modus est qñ ds hor̄ comedēdi p̄uenit: ꝛ h̄ ꝓpter impatientiā expectandi debitū tēpus: nisi necessitas in cā fuerit: sicut Jonathas filiꝰ saul qui ꝓpterea mortis sententiā accepit: vt patet. j. Regū. xiij. talis ei nimere p̄ illam maledictionē: de q̄ dicit Eccē. x. Ve tibi terra cuius rex puer ē: ꝛ p̄nceps mane comedūt: p terrā intelligit hō qui terra est ꝛ in terrā ibit: rex ē liber arbitriū qđ animā h̄z regē: p̄ncipes sūt sensualitates ꝛc: Similiter sub ista specie gule continet cum ds nimis frequēter cibū sumit: ds sufficit homini sano bis in die cibū sumere ꝛ frequens sumptio cibi nociua est corpori nisi labor magnus exigeret refici frequentius. Unde generaliter species illa gule non est peccatum: nisi voluptas cibi sit in causa. Si nanq; fuerit in aliqua necessitate infirmitatis vel imineris vt huiusmodi nullum peccatum erit. Cetez q̄n voluptas est in causa: nō tñ est adhuc mortale peccatum nisi fuerit a deo inordinat⁹ ꝛ immoderatus: q homo sequeret eum etiam si esset contra dei vel ecclesie p̄ceptum: Secundus modus est cū quis cibaria nimis delicata: p̄ciosa vel sumptuosa requirit fm statuz suum: vt patet de populo israelitico carnes delicatas desiderante in heremo: nec erāt ꝓpinqui bobus ꝛ ouibus ꝓpijs quib⁹ dominus consulit aues regias: vt p̄z Numeri. xj. ꝛ de diuite epulone qui epulabat quotidie splendide. Luc. xvj. cōtra quos consulit Hieronimꝰ in epistola ad paulinā. Sit vilis ꝛ vespertinus cibus olera ꝛ legumina: interdūq; piscieulos pro summis ducas deliciis: qui christum desiderat ꝛ illo pane vescit: non querit magnopere quomō de p̄ciosis cibis stercus confuciat. ¶ Hic queri potest: vtrū sumere p̄ciosa ꝛ delicata cibaria sit peccatum. Ad hoc dicendū: q si sumunt ex necessitate infirmitatis vel debilitatis aut p̄istine cōsuetudinis nō ē peccatum. cū h̄ Augu. in regula sua concedit nec etiam peccatū est ꝓparare cibaria iuxta condecentiā sui status ꝛ cōmunē ꝯsuetudinē patrie dūmō appetitus non fuerit inordinat⁹. Vñ Greg. iij. moral: Nō cib⁹ sed appetit⁹ in vitio est vnde ꝛ lautiores cibos plerūq; sine culpa sumimus: ꝛ abiectiores ñ sine reatu cōscientie degustamus: ꝛ exemplificat de bestia: qui carnes sine culpa comedit in heremo:

ꝙ de Esau qui comedēs escā vilissimā gule vino victus erat in seculo. Vñ Aug. sup illō Roma. xiij. Holi ꝓpt escā destruet ep̄y dei oia mūda mūdis: dic. Nō ꝓpter porcū sed ꝓpter pomū ꝑmus hō morte inuenit. ꝙ esau ꝑ matrū suū ñ ꝓpter gallinā sed ꝓpter lēticulā p̄: didit. Scio em̄ Hoc oē gen̄y carnis qō cibo esset vsui māducare ꝓcessū: Helia carnis ci: bo refectū: Jebem mirabili abstinēcia p̄ditū aialibꝫ id ē locustis in escā cedētibꝫ nō fuisse pollutū ꝙ scio esau lēticule cōcupiscēcia decep̄: tū: ꝙ dauid ꝓpter aque desiderū a seipso re pbēsum: ꝙ regē nr̄m non de carne ſ3 de pa: ne ciptaꝝ hꝫ ille. Verūm si sic cā rōnabili ni: mis delicata ꝙ p̄ciosa cibaria req̄rerꝫ fm sta tus sui ꝓdecētia p̄m̄ incurreret: qz tūc esset in cā appetꝰ imoderāta: ñ in eēt mortale ni si adeo talis appenꝰ esset effrenatꝰ: q enā ꝫ det ꝙ ecclie cibis stanti vel ꝛpi aut cōdmōi ñ cōpetentibus vesci paratꝰ inuenirē: aut etiā ad satisfaciendū in his ꝛpr̄is cōcupiscentiꝭ vltra bonorum suorum facultates se debitis onerare non verentur: qz sic creditores de so lutione defraudarentur: Tertius modꝰ ē cū quis in comedendo vel bibendo nimis mēsu ram excedu sicut sodomite: quorū peccatum fuit abūdātia panis Ezech. xvj. Hec fuit ini qtas sodome sororis tue. saturitas panis ꝛc. ꝙ hoc q̄tum ad cibū cōtingere solet vi plu ribus ex diuersitate ferculorum: eo q̄ appen: tus immoderatus affectat ex omnib⁹ gustā re. Dicit em̄ Seneca: Fastidientis est stoma chi multa degustare q̄ vbi varia sunt ꝙ diuer sa inquināt non alunt. Et Hugo dicit in suo claustrali: q tanta sollicitudine cibaria p̄epa rantur vt deuotatis quattuor vel quinq̄ fer: culis prima non impediunt nouissima: ꝙ cuꝫ stomachus iam crebris ructibus se repletuꝫ indicat: nondum tamen cunctas satiat. isti videntur colere ventrē tanq̄ deū. cuius tem: plum est coquina: altare mēsa. ministri coci: i molare pecudes cocte carnes: fumus incenso rum odor ciboꝝ vel sapor: hec ille inter alia ista tñ tertia species non est peccatū si non su: mitur scienter vltra ꝓportionem sumentis.

B Quantum autem ad superfluitatem po tus queri potest: vtrum ebrietas sit mortale peccatum: p̄sertim cū dicit Seneca. lxxxij. epistola: q nihil aliud est ebrietas q̄ voluntа ria insignia: que omne vitium incendu ꝙ dete git. ac obstantem malis verecundiam remo: uet: sed insania voluntaria videtur esse pec: catum Ad hoc respondet Archidi. xxxv. di. in. c. sexto die. sup verbo ebrietas: q malum ebrietatis sine culpa consistit in immoderata et inordinata cōcupiscenna et vsu vini. Hoc aūt cōtingere ꝑt triplicter. Uno mō ex hꝫ q̄ nescit potū esse imoderatū inebriare potantē vt cū ignorat potus fortitudinē ꝙ hmōi: ꝙ sic inebriatio ꝑt fieri sine peccō. ꝓpue fm Tho. secda secde. q. cl. si non cōtingat ex hois negligē tia: et sic Noe credit inebriatꝰ fuisse: vt patet in dicto. c. sexto die. vbi sequitur: in principio generis humani ignorabatur ebrietas: ꝑmꝰ Noe vineam plantauit: denudauit naturam sed ignorabat porcūam: ita q̄ vinum nec suo pepercit auctori: sed illiꝰ ebrietas nobis fua det sobrietatē. semel inebriatꝰ est noe. vbi ma lum ebrietatis cognouit: ut mentū suū ad re: mediū rempauit: nec effudit ad vitiū. hec ibi. Alio mō ex hoc q̄ quidē p̄cipit ꝙs potū cē po tentē et immoderatū: non tñ est mal illum in ebriare potentē: p̄sertim q̄tum ad personam suam: quia sperat de se hꝫ p̄cauere: a tūc ebrie tas est veniale magis vel minus fm quātita: tem excessus: q̄ ibi cōcomitat aliqua inordi nata cōcupiscētia: ex qua sequit inordinatus vsus vini fm excessum: et hꝫ mō loth credit in ebrietatis fuisse: p̄sertim vice secunda: de quo in dicto. c. sexto die. subditur. Legimus enam q̄ patrem loth inebriauerunt filie: ꝙ infra: fuit itaq̄ ebrietas origo incesti concubitus pessi: me regeneratricis patris deterior: Tertio modo quādo quis aduertit potū esse imode ratum ꝙ in ebrietatem: ꝙ tñ vult magis ebrie: tatem incurrere q̄ a potu abstinere: ꝙ talis ꝑ prie dicitur ebrius ꝙ est mortale peccatū: q̄ mortalia recipiunt speciem nō ꝑ illis q̄ ꝑ ac cidens ꝓter intentionem euentū: sed ab eo est ꝑ se intentū: nam fm hꝫ homo volēs ꝙ scīs ꝓuat se vsu rationis quo fm virtutem ope: ratur ꝙ peccata declinat: ꝙ sic periculo pec: candi se committens mortaliter peccat: Hic dicit Ambro. li. de patriarch. vitandam dici mus ebrietatem per quam crimina cauere non possumus: nam que sobrij cauemus per ebrietatem omittimus. idem Tho. ¶ Prete: rea fm archid. in dist. xxj. c. denicq̄ comedere plus iusto ex certa scientia: mortale peccatū est q̄ ꝓpriam ledit naturā. sciens ꝙ volens ꝫ naturam ingurgitās. Si ꝓ vltra q̄ deberet quis bibit vel comedit ꝓter appetitum vel delectationem veniale peccatū est. cōcordat Alsten. lib. iij. tit. xlij. addens q̄ quando quis

multum comedit vel bibit ꝑm medicine consiliū ad vomitū puocandū: nō est repurādus superfluus cibus vel potus. ꝛ dicit Tho. scōa scōe. q. cl. in h casu nō esse pcm: qz ille talis cibus vel potus esset superfluus sano nō mō infirmo: sed tm ꝓpter hanc causam non debet dari potus vsq; ad ebrietatē: qz tūc nō excusaretur a pctō: Deniq; ebrietas assidua q̄ est habitudo mentis iniuste: id ē mala q̄litas: ad quā hō sic disponitur: q; sepe sit dispositꝰ ꝛ ꝑparatus ad inebriandū ꝛ assidue desiderat i ebriari: nō solū est mortale peccatū sed etiam ōz grauissimū: saltē ex pte effectus ꝓsequentis. Dicit em Aug. in sermone q̄dam: q; ebrietas est blandus demō: dulce venenū. quā q̄ hz seipm non habet quā q̄ facit peccatū non facit: sed ipse totus ē pctm. Hinc ꝓcipit dist. xxxv. c. epūs aūt ꝓsbyter aut diaconꝰ alee aut; q; ebrietati deseruiens: aut desinat aut certe deponat subdiaconus aūt aut lector vel cantor sitia faciēs desinat aut cōtione puer: ꝛ si desinit nō tm sine penitētia liber euadit. qz ꝓcipit ibidē ex cōcil. agathen. c. añ oia clericis vetetur ebrietas: qz vitioꝝ omniū fomes ac nutrix ē: itaq; eū quē ebriosum cē ꝓstituerit vt ordo patet. aut. xxx. dieꝝ spacio a cōtione submoueatur: aut corporali subdat supplicio: glos. xl. ictus vno minus: ꝛ qz cōmuniter ebrietas ex equalibus potibus euenire solet: ideo mater ecclesia potus equales prouide prohibere statuit vnō dicit extra de vi. ꝛ ho. cle. a crapula ꝛ ebrietate omnes clerici diligenter abstineant. vnde vinum sibi temperent et se vino nec ad bibēdum quispiam inciteur. cū ebrietas ad mentis ducat exiliū ꝛ libidinis promouet incentiuum. vnde illum abusum penitus decreuimus abolendum: quo in quibusdam partib⁹ ad potus equales suo mō se obligāt potatores ꝛ ille iudicio talium plus laudatur qui plures in ebriat ꝛ calices fecundiores exhaurit: si quis autem sup his se culpabilē exhibuerit nisi a superiore cōmonit⁹ satisfecerit ab officio vel beneficio suspendat: hoc ibi.

¶ Deinde queri potest: vtꝝ ebrietas excusat peccatū sequens: presertim cum dicit phus. iij. Ethi. q; ebrius meret duplices maledictiones. Ad hoc rñdet Aste. et Hein. boye: post eum: q; in ebrietate duo sunt attendenda s. defectus consequēs et actus precedēs. Ex parte ꝯ defectus cōsequētis in quo ligat vsꝰ rationis habet ebrietas excusare pctm inq̄tum causat inuoluntariū p ignorantiā Sz ex parte actus precedentis videt esse distinguēdū: q; si ex actu illo p̄cedēte subsecuta ē ebrietas sine pctō. tūc sequēs culpa totaliter a pctō excusat: sicut forte accidit i loth: q̄ excusat ab incestu ꝓpter ebrietatem: eo q; non discernebat q; essent filie eius: vt dicit Aug. li. xxiij. cō faustū. vñ. xv. q. j. c. inebriauerūt loth filie eiꝰ et se nesciente miscuerūt: quapropt culpandꝰ est quidem. nō tm quātū ille incestus. sed ꝯ tm ebrietas illa meret. vbi glo. ñ erat tūc loth nesciēs. Natura em nō patitur q; aliqs nesciens coeat. sed ōz nescius. qz nesciebat esse filias suas: credebat em vxorē suā. qz in illo actu sensū habebat sz nō discretū. Si aūt actꝰ precedens fuit culpabilis sic excusatur nō a toto peccatū sequens: eo q; reddit voluntarium ex voluntate actꝰ precedentis sed excusat a tanto: quia diminuit ibi ratio volūtarij. Ob aūt dicē phus: q; ebrius meret duplices maledictiones: hoc potest intelligi ꝓpter duplex peccatum. vel dici potest: q; loquitur sm leges pietatis: qui vitatur. ij. Polinē. statuit q; ebrij si peccarent plus punirent ꝯ sobrij in q̄ videtur magis respexisse ad vilitatē: vt sz iure cohiberent ꝯ ad venīā quā oporteret habere de ebrijs: eo q; non sunt sui cōpotes. vñ Hein. boyc. extra de vi. ꝛ ho. cleri: in. c. a crapula: dicit q; qz ex ebrietate respublica multū dānificat. ideo etiā sm aliōs leges positiuas facientes aliq̄ turpia ex ebrietate: magis puniunt: ꝯ si non essent ebrij: vt ab ebrietate se caueant: imo dicit phus. iij. Ethi. Ebrij dēs linquentē teneri ad duplicatas increpatiōes s. ꝓpter ebrietatē ꝛ ꝓpter delictū. ¶ Queritꝰ si ebrius hominē mutilet vel occidat: an efficitur irregularis: ꝑsertim cū dormiēs furiosus vel infans hominē mutilans vel occidens nō efficitur irregularis vt patet in cle. de homi. si furiosus: ergo per consequēs nec ebrius. Ad hoc dicendum. q; talis irregularitatem incurrit qz si voluisset papa similit exp̄ssisset i dicta cle. de ebrioso: sicut fecit de dormiente infante vel furioso. ¶ Quartus modus est quādo nimis ardēter vel auide sumit: ꝛ h ex mordinata concupiscentia qua totus sup cibū effunditur. sic Esau nimis ardenter cibū vilē concupiscens peccauit: vt legitur Gen. xxv. Eccli: xxxvij. Nolī esse auidus in omni epulatiōe ꝯ tamē auida sumptio si fit ex sola natura nullū est peccatum: si vo tali delectatiōi plusq̄ oporteat inhereat est veniale: q; si delectatio ꝓponatur oib⁹ aliis. sicut Esau q̄ppt esca vilis

mā primogenita vendidit propter qđ reprobatus fuit: vt patz Heb. xij. nunc est mozale.
¶ Quintus modus est qñ quis studiose cibaria sua ꝓparat: sicut legitur de filijs Helj. j. Regū. ij. qui nō erant cōtenti ꝓparatōe consueta: sed accipientes carnes crudas coxerunt cū delicatis salsamentis: vt latius patz in sermonib⁹ de ieiunio. vbi agit de gula. Cōtra quos dicit dis. xlj. c. quisquis. vbi sequit. dī quis vero eis sic vsus vt metas cōsuetudinis bonoꝝ inter quos versat excedit: aut aliqđ significat: aut flagitiosus est. In oibus em̄ talibus nō vsus rerū sed libido vtentis in culpa est: quicqđ igitur locis: tpi ꝛ personis cōuenit et diligēter attendendū est ne temere flagitia reprehendam⁹: fieri em̄ pōt q̄ sine aliquo vitio cupiditatis vel voracitatis pretiosissimo cibo sapiens vtat: insipiēs aūt fetidissima gule flāma in vilissimum olus ardescat hoc ibi. Iste modus ergo veniale petm̄ est vel nullū: qñ. s. hoc requirit infirmitas vel cōsuetudo vel honestas siue dignitas alicuius: in his em̄ omnibus sumenda sunt: nō que requirit voluptas: sed q̄ requirit necessitas: ꝛ si excedit inter venialia computat fm Aug. Et iterū dicit in li. cōfes. Quis est inquit dñe qui nō excedit metas necessitatis aliqñ: si ḡs est magnus magnificet nomen tuū: nō sum ego dñe talis: hō peccatoꝝ sum: est aūt mortale petm̄ cum animus totus est dedit⁹ tali cure: qm̄ hmōi vent̄ ꝓpter deo colit: sicut ait apl's phil. iij. Quos sepe dicebā vobis ꝛ nūc flens dico inimicos crucis xp̄i: quoꝝ deus venter est: ḡs irridet Alanus li. de cōplanctu nature dicens. Hec pestilentia: id est gula nō vulgari būditate cōtenta pfundius se porrigit in p̄latos: q̄ salmones: lucios: ceteroscḡ pisces equipollenti generositate p̄signes: varijs decoctionū cruciatos martyrijs baptizādi adulterātes: officiū sacri piperis fonte baptizari: vt ex tali baptismate baptizati multo: mē saporis gratiā cōsequant: in cadē mensa terrestre animal piperis inundatōe submergit pisces natat in pipere: auis eiusdē viscositate ligat: dumḡ tot animalium genera vna ventris ergastulan kin carcere: aquatile animal secū pedestre: aereūḡ gen⁹ in eodē sepulchro inumulari mirant: quib⁹ si det licentia exeundi egressum vix porte sufficit amplitudo. Et Hugo i suo claustrali. Quidam nimis supstriosum in ꝓparandis cibis studiū adhibent: infinita decoctionū frixarū ꝛ cōdimentoꝝ genera excogitantes: modo molia: modo dura: modo frigida: modo calida: modo cocta: modo assa: modo pipere: modo alco: modo cimino: modo sale condita: fm cōsuetudinem p̄gnantiū mulierū desiderantes: ita q̄ ibi desudant cocorū artes ꝛc̄. Quod a nobis auertat dñs noster christus iesus.

¶ De quinḡ filiabus gule que sunt hebetudo mētis: inepta leticia: multiloquium: scurrilitas: ꝛ īmunditia.

¶ Sermo V.

Memento vt die sabbati sanctifices. Exo. xx. ¶ Ad prosecutionē virtū castrimargie queri potest: vtr̄ gula sit vitium capitale: pserim cum vitia capitalia dicuntur illa ex quibus alia oriuntur fm rationem cause finalis: sed cibus circa quem est gula non habet rationē finis: quia nō propter se querit sed propter corporis nutritionem. ¶ Ad hoc respōdet Tho. scōa scōe: q. cxlviij. q̄ virtū capitale dicitur ex quo alia oriunt vitia fm rationem cause finalis: in quantū scz habet finem multū appetibilem: vnde ex eius appetitu homines prouocant multipliciter ad peccandū: ex hoc autem aliquis finis redditur multū appetibilis: q̄ habet aliquā de cōditionibus felicitatis: que est naturaliter appetibilis: pertinet aūt ad rationem felicitatis delectatio: vt patet in. j. Ethi. ꝛ ideo vitium gule quod est circa delectationes tactus: que sunt precipue delectationes inter alias conuenienter ponitur inter vitia capitalia. Ad illud autem quod obijciebatur de cibo: dicendū: q̄ ipse cibus ordinatur ad aliquid: sicut ad finem qui est ꝓseruatio vite: sed quia ill: finis maxime dinoscitur appetibilis que nec sine cibo conseruari potest: inde est q̄ etiā ipse cibus est maxime appetibilis: ꝛ ad hoc forte totus labor humane vite ordinat: fm illud Eccle. vj. Omn⁹ labor hominis in ore eius. Cuius nimirū vitij capitalis quinḡ sunt filie detestande: que ponunt a beato Grego. xxxj. moraliū: quod hic ostendi potest. Nam gula proprie consistit circa immoderatā delectationē que est in cibis ꝛ potib⁹; ꝛ ideo illa vitia inter gule vicia computant: que ex immoderata delectatiōe cibi ꝛ potus ꝓsequuntur que quidē possunt accipi vel ex parte anime vel ex parte corporis: ex parte nāḡ ipsius anime quadrupliciter accipiuntur. ¶ Primo

quidē q̄ntum ad rationē cuius acies hebetat et īmoderantia cibi ꝛ potus: ꝛ q̄ntum ad hoc filia gule ponit habetudo sensus circa intelligentiā: ꝓpter fumositates eboꝝ perturbantes caput: sicut ecōtrario abstinentia cōfert ad sapientie perceptionē: ſm illud Eccl.ij. Cogitaui in corde meo abstrahere carnē meā a vino vt animā meā transferrem ad sapientiā. Secundo q̄ntum ad appetitum: qui multipliciter deordinat per imoderantiā cibi ꝛ potus quia ſ sopito gubernaculo rationis: ꝛ q̄tū ad hoc ponit inepta letitia: q: omnis alie inordinate passionis ad letitiā ineptam ordinat: vt dicit in.ij. Ethico. ꝛ hoc est quod dicit.ij. Esdre.ij ꝙ vinū omnē mentem conuertit in securitatē ꝛ iocunditatē. nec intelligit de illa letitia que consequit omne peccatū: iuxta illud Prouer. ij. Qui letantur cū malefecerint ꝛc̄. sed intelligitur de letitia vaga ꝛ incōposita que hic dicitur inepta ꝛ oritur proprie ex inordinata cibi ꝛ potus sumptione. Tertio q̄ntum ad inordinatū verbum: ꝛ sic ponit multiloquiū: q: dicit Greg. in pastoralibus: nisi gule deditos immoderata loquacitas raperet: diues ille ꝙ quotidie splendide epulatus dicit fuisse grauius in lingua nō arderet igne. Quarto q̄tū ad inordinatū actum: ꝛ sic ponit scurrilitas q̄dam puenies ex defectu rationis: que sic nō pōt cohibere verba: sic nō potest cohibere gestus exteriores: vñ ad Ephe. v. sup illud: Aut stultiloquiū aut scurrilitas: dicit glo. q̄ a stultis curialitas dicit: id est iocularitas: q̄ risum mouere solet: q̄uis vtrūq; horū ad verba referri possit in quibus cōtingit peccare: vel rōne superfluitatis qō pertinet ad multiloquiū: vl ratione inhonestatis qō ptinet ad scurrilitatē q̄ proprie pcedit ex actu gule: nō aūt ex actu luxurie: licet ex eius volūtate. exprē vero corporis ponit immunditia que pōt attendi siue ſm inordinatā emissionē quarūcūq; superfluitatū: vel specialiter q̄ntum ad emissionē seminis vñ super illud ad Ephe. v. Fornicatio aūt ꝛ omis immundicia ꝛc̄. glo. dicit: id est cōmenta ptinens ad libidinē: quocunq; mō: quibꝰ p̄missis ad declarationē singulaꝝ filiarū tam detestande matris pcedamus. ¶ Circa primā ergo filiā gule: ꝙ dicit hebetudo sensus vel cecitas mentis sciendū: ꝙ gula ex nimia repletione pigrū reddit hoiem: q: vas plenū efficit ponderosius: ꝛ heberat intellectū ꝓpter fumositates cerebrū perturbantes ꝛ intellectū obfuscantes: affectū etiā deuotionis obtuit ꝛ refrigerat ac in somnolentiā deducit: sicq; tota agilitas hois retardat: ꝛ quasi brutū animal ordino sensualibus subiicit. ¶ Hic ergo queri pōt vtrū hebetudo sensus ꝛ cecitas mentis idem sunt: p̄sertim cū Greg. xxxi. moralium de hebetudine loquens nominet eā hebetudinē sensus circa intelligentiā: ſ hebetari sensu circa intelligentiā nihil aliud esse videt q̄ intelligens deficere qō pertinet ad mentis cecitatem. Ad hoc rñdet sanctus Tho. ſcōa ſcōe. q. xxv ꝙ hebes dicit aliquid ex hoc: ꝙ est obtusus penetrare nō valens: ꝛ opponit acuto. Dicitur eñ aliquid acutū ex hoc qō est penetratiuū: sensus aūt corporalis p quandā similitudinē mediū penetrare dicit inq̄ntum ex aliqua distantia suū obiectū percepit: vel inq̄ntum pōt quasi penetrādo minima rei percipere. vñ in corporalibus dicit aliquis acuti sensus ꝙ peipere pōt aliqd sensibile ex remotis. ſ. videndo: audiendo: olfaciendo: ꝛ ecōtrario dicit hebetari sensu ꝙ non peipit nisi magna sensibilia ꝛ et propinquo. Ad similitudinē ergo corporalis sensus: dicit etiā circa intellectuā esse sensus aliquos: qui est aliquoꝝ ꝛ extremoꝝ: vt dicitur in.vj. Ethico. qui sensus circa intelligentiam obiectū suū non peipit per mediū distātie corporalis: sed per quedā alia media: sicut cū p ꝓximitatem rei peipit eius essentiā ꝛ cū p effectus peipit causam. Ille ergo dicit acuti sensus circa intelligentiā: ꝙ statim ad apprehensionē ꝓpriarie rei vel eius effectus: naturam rei cōprehendit: ꝛ inq̄ntum vsq; ad minimas cōditiones rei ꝓsiderandas pingit. Ille vero dicit hebes circa intelligentiā: ꝙ ad cognoscēdam veritatē rei pingere nō pōt nisi p multa ei exposita: ꝛ tūc etiam nō pōt pingere ad perfectē ꝓsiderandū oīa que ptinent ad rei rationem: sic ergo sensus hebetudo circa intelligētiam importat quandā debilitatē mentis: circa ꝓsiderationē spiritualiū bonoꝝ: cecitas autem mentis importat omnimodā p̄uationē cognitionis ipsoꝝ: ꝛ vtrūq; opponit dono intellectus per quē homo spūalia bona apprehendendo cognoscit: ꝛ ad eoꝝ intima subtiliter penetrat: ꝛ vtrūq; oritur ex vitijs carnalibꝰ. ſ. hebetudo ex gula: cecitas ex luxuria: qō sic ꝓz. Nam perfecto intellectualis operatiōis in hoie cōsistit in abstractione quadā a sensibilibꝰ fantasmatibꝰ: ꝛ ideo quātomagis intellectus hois liber fuerit ab hmōi fantasmatibus: tanto potius intelligibilia ꝓsiderare poterit ꝛ oia sensibilia ordinare: sicut ꝛ Anaxagoras dixit

ꝙ oportet uellectū esse imirtū ad ħ qđ iperet
z agēs optet ꝙ dñck sup materiā ad ħ qđ eā
mouere possū. manistū ē ḡ ꝙ declaratio ap⁹
plicat intentionē ad ea in qb⁹ aliqs delectak:
vñ dic̄ phūs in. x. Etb. ꝙ vnuſqſq; ea in qb⁹
delectak optie opak: ꝓtraria ꝛo nequaq; vel
debilit: vita aūt carnalia. ſ. gula z luxuria cō
sistunt circa delectatiões tactus cibo⁹. ſ. z ve
nereo⁹ q̄ sunt vehemētissime int̄ oēs co⁹pa⁹
les delectatiões: z ió p hec vita intēto bois
ad co⁹palia maxie applicak: et p ꝯsequēs ho
minis opatio debilitak circa itelligibilia. ma⁹
gis tñ p luxuriā q̄ꝫ p gulā: quāto. ſ. delectatio
nes venereo⁹ vehemētio⁹es sunt q̄ꝫ cibo⁹: z
ió cecitas mētis ortk ex luxuria q̄ q̄ſi totaliter
cognitionē bono⁹ spūaliū excludit: ex gu⁹
la aūt hebetudo sensus: que reddit hominē
debilē circa hmōi itelligibilia: sicut ecōtrario
virtutes oppositе. ſ. abstinētia et castitas ma⁹
xime disponūt hominē ad pfectionē intellec⁹
tualis opatiōis: vñ Danieſ. ſ. dr: ꝙ pueris his
ſ. abstinentibus et continentibus dedit deus
scientiam et disciplinam in omni li. et sapien⁹
tia. Et q̄uis aliqui vitijs carnalibus dedi
possint aliq̄ q̄ſi subtiliter circa itelligibilia
speculari: ꝓter bonitatē ingenij naturalis vl
habitus supaddit⁹: necesse tamē est ꝙ ab hac
subtilitate contēplationis co⁹ intentio plerū⁹
q̄ retrahak ꝓter delectatiões co⁹pales et sic
immundi possint aliq̄ quidē vera scire: sed et
immūdicia sua circa ħ nihilominus ipediūt
quia tales affecti circa carnalia de spūalibus
subtiliter discutere: vel in his occupari fasti⁹
diunt et negligunt: ¶ Denicq̄ queri potest:
vtrum hebetudo sēsus vel cecitas mentis sit
peccatum: presertim cū omne peccatū opter
esse voluntarium: fm Aug. sed cecitas mētis
non est voluntaria. qz vt dicit Aug. x. confes.
Cognoscere veritatē lucentem oēs amant
Ad hoc respōdet sanctus Tho: vbi. s. ꝙ sic
cecitas co⁹poralis est priuatio eius quod est
principium co⁹poralis visionis: sic etiam cecī
tas mentis est priuatio eius quod est principi
um mentalis siue intellectualis visiōis.

B Cuius q̄dem principiū est triplex. Vnū
q̄dem est lumē naturalis rōnis: et hoc lumen
cum permineat ad speciē aie rationalis nūq̄
p⁹⁹ ab aia: impeditur tamē q̄nq̄ ab actu
ꝓprio per impedimenta virtū inferio⁹um q̄b⁹
indiget intellectus hūanus ad intelligēdū. sic
patet in amentibus et furiosis: et illa cecitas
excusat a peccato. Aliud aūt principium us⁹
tellectualis visionis est aliqđ lumē habituale
naturali lumini rōnis supaddit⁹: et ħ quidē
lumen interdum priuatur ab anima. et talis
priuatio est cecitas que est pena fm ꝙ priua
tio luminis gr̄e pena ponit. vnde dr de qui⁹
busdam Sap. ij. Excecauit eos malicia eo⁹
Tertiū autem principium intellectualis visi⁹
onis est aliqđ intelligibile primum p qđ hō in
telligit alia. cui quidem ꝓncipio intelligibili
mens hominis pōt intendere vel nō intendere
z ꝙ ei non intendat contingit tripliciter. Pri
mo mō ex hoc ꝙ habet voluntatē se sponta⁹
nee auertentem considerationē talis principij
fm illud pūs. Noluit intelligere vt bene ageret
Secundo mō ꝓpter occupationē mētis circa
alia q̄ magis diligit: quibus ab inspectione
huiusmodi principij mens auertitur fm illud
pūs. Supercecidit ignis. ſ. concupiscentie. z ñ
viderūt solē: z vtroq̄ modo cecitas mētis est
peccatū: qz venit ex contemptu: vñ licet itelli
gere veritatē cuilibet sit fm se diligibile pōt
cōtingere ꝙ sit fm se diligibile quantum. ſ.
p ħ impedit ab alijs q̄ magis amat. ¶
Circa secundā ꝛo filiam que dr inepta lēti⁹
cia sciendū. ꝙ inepta lencia est lencia vaga z
incōposita: puciens ex inordinata sumptiōe
cibi vel potus. Est em̄ lasciuia carnis siue ge
stus oris iordinat⁹: lasciuia mētis demōstras
z prodit in publicū rā gestis q̄ꝫ verbis. vñ di⁹
cit Aug. de cōflictu vitio⁹. Inepta lencia di
cit: z quid animi gaudiū intus abscōdis? In
gredere in publicū letus. Dic aliqđ forte vñ
tu vel primi rideant: fac eos letos tua lencia
sed econtra dicit. Eccē. ij. c. Dixi cor de meo
vadam z effluam delicijs: z fruar bonis: z vi
di ꝙ hoc quoq̄ esset vanitas. risum reputaui
errorem z gaudio dixi: quid frustra deciper⁹
Nimirum cum dñs dicat. Ve qui nunc ri⁹
detis quia lugebitis z sic extrema gaudij in⁹
cepti luctus occupat. ¶ Circa tertiam ꝓnde
filiam que dicitur multiloquium sciendū fm
Alex. an: ꝙ multiloquium dicitur quasi multi
tudo locutionis cum superfluitate preter ali⁹
quam vtilitatem vel necessitatem: z fm ħ in
multiloquio non deerit peccatum nec accipi
tur hic multiloquium in sua generalitate: in q̄
fieri potest z bene z male: qz oportet plerūq̄
multis sermonibus vti in difficilibus declarā
dis: sed accipitur hic ꝓ excessu verboq̄ fm
exigētiam materie persone tēp⁹is loci z ali
arum circūstantiarū vt dicit Aug. in. li. retra
ctationū. Absit vt multiloquiū reputē quando

necessaria dicuntur quãtalibet sermonũ p3o lixitate ac multitudine dicant. Et est differen tia inter multiloquiũ t ꝓbositatẽ vel linguosi tatem:qz multiloquiũ tm̃ stat in genere t so: nat simpliciter excessum verboꝝ t est pecca tũ qz dicit dñs: De omni ꝓbo ocioso qđ locu ti fuerint homines reddẽt de eo rationẽ in die iudicij:sed est venale ꝓpter qđ Aug. loquẽs de minutis peccatis iter alia ponit illđ qnẽs loquik qs ꝯ3 oporteret: Sed verbositas vel lin guositas sonat in contẽptũ puenientẽ ex con suetudine supflue t inordinate locutiõis:t sic verbositas vel linguositas potest esse morta le.s.ꝓpter contẽptũ:qz dicẽ Aug.q nõ est pec catũ adeo venale quin ꝑ fieri mortale si pla cet:qđ exponit sanctꝰ Tho.dicẽs:q si venia le peccatũ intantũ placet q si sciret esse mor tale:tamẽ ꝓpter hoc nõ ꝑmitteret qs illud ꝑficere:t sic ꝓponit delectationẽ illius pecca ti dilectioni dei qđ est mortale peccatũ:t po nik extra de histrionibus. Hinc dicit . Job.xj Nunquid vir verbosus iustificabit:q̃si dice ret:nõ:t ps Vir linguosus nõ diriget i terra s.viuẽtiũ:qz nimiꝝ talis dnia gr̃a ꝑuata faci lime laxat etiã ad pniosa.s.detractiones cõ tumelias:adulationes:mendacia:periuria t similia:et ẽ signũ stultitie et istipiẽte fatuitat et vacuitatis. Vñ quidaꝝ a pythagora q̃rẽs quõ inter discipulos sapientes cõputari pos set. Respondit:seruа silentium donec necessa rium tibi sit loqui:si nihil dixerꝫ nisi quod bñ scieris si gesseris optima t locutꝰ fueris pau ca:nam silentium signum est sapientie t loq̃ citatis signum stultitie: Circa quartam vero filiam gule que dicitur scurrilitas ꝺm Asten. li.q̃.u.liq:post Alex.an.q scurrilitas differt a stultiloquio:quia stultiloquiuꝫ refert ad dis cretionem rationis:sed scurrilitas ad luxuriã affectiõis q̃ duo ponunk ad Ephes.v.Fornicatio autez t omnis imũdicia t auaricia nec nominek in vobis sicut decet sanctos aut tur pitudo aut stultiloquiũ aut scurrilitas que ad rem nõ pinet: Et notandũ q tale turpiloq̃ũ si procedit ex lubricitate lingue t impetu ira scibilis vel concupiscibilis ex surreptione rõis est veniale peccatum.si ꝓo ex deliberatiõe ra tionis t mala assuefactione cõcupiscibilis t irascibilis tũc vt frequenter est mortale:vepo te ex radice mortalis peccati procedens. Et si q̃rik de auditoribꝰ talium.rñdet Asten.t Alex. ibidem q illi qui sustentant turpiloquos: vt talia dicantur magis peccant quam turpilo qui:quia auctores scelerum sũt magis in cul pa ꝯ3 ministri.et maiori enim libidine peccãt qui vero casualiter audiunt:si tamen habent in illis complacentiam:similiter peccant licet minus Chrys. Vis ostendere manifeste q i talibus non letaris non audire patiaris:alio quin corrũpunt bonos mores colloquia pra ua.¶ Circa quintam filiam que dicitur im mundicia notandum est q dupliciter potest accipi. Primo mõ ꝺm inordinatam emissio nem quarũlibet supfluitatũ:sicut sunt vomi tꝰ t eructationes secundm illu 3 Esa.xxviij. Sacerdos t propheta nescierunt pre ebrie tate absorpti sunt a vino:errauerũt in ebrieta te nescierunt videntẽ:ignorauerũt iudicium: omnes enim mense replete sut vomitu sor dium q̃ tc: Unde Bern.i apolog.dicit. Ꝑpa deinde qualitas rerum talis deforis appare re curat:vt non minus aspectus ꝯ3 gustus ꝺ lectetur:t cum tñ stomachus crebris ructib repletum se indicet:necdum tamẽ curiositas satiatur.sed cum oculi coloribus palatum so poribus illiciuntur infelix stomachus cui nec colores lucent nec sapores demulcent dñ oia suscipere cogitur oppressus magis obruitur ꝯ3 reficit de qualib dicit Seneca i epla.lxj: ventri obedientes animaliũ numero cõputa mus non hominum. ¶ Qđ si obijcit vomitũ non ẽ peccatum sed penam:vel etiã aliquid vtile suõ consilio cadens ꝺm illud Eccĩ.xxxj. Si coactus fueris comedere multum:surge e medio t vome t refrigerabit te. Ad hoc re spondet sanctus Tho.scda.scde. q.clviij.q licet vtilis sit post supfluam sumptionẽ tamen vitiosum est q huic necessitati homo se subdat per imoderantiã cibi vel potus nisi in remes diũ alicuꝰ lãguoris ex ꝯsilio medicie. Secũ do mõ ꝑ accẽdi imũdicia spũaliter ꝯtinguz ad emissionẽ semis:vñ sup illud Ephes:v. Fornicatio aũt t ois imũdicia dicit glo.id ẽ incõ tinẽtia primõs ad libidinẽ q̃cũq mõ t sic ma gis ꝓpie sumik hic t ẽ filia gule:qz dicit Jo. cassi.de institutis monachoꝝ:q quislibet es cis repletus vẽter semiaria luxurie parit:nec prevalet mẽs discretionũ gubernacula mo derare cuiꝰ põdere ꝓfocata. Et Hiero.i epla quidam: Venter mero estuans cito spũ nat in libidinem venter enim.t genitalia vicina sunt t vnum alteri submittit trahens vicinitate enim membroꝝ sequik confederatio viciorũ: Deniq illa immundicia q̃ accẽdit ꝯtiũ ad

emissionē seminis volūtarie procuratā non solum est pcūm ꝑ etiā grauissimū: vrpote contra naturā licz minimū sit inter vitia ꝓra naturā vnde ij. Cor. xij. dicit aplus. Timeo ne forte cū venero humiliet me deus apud vos ⁊ lugeam multos ex his qui añ peccauerūt. ⁊ nō egerūt penitentiā sup immundicia: glo. immunditia ponit pro luxuria cōtra naturā: sicut ad Gal. v. vbi dicit. Manifesta sunt opa carnis q̄ sunt fornicatio immunditia: sm glo. ponit immūditia pro quacūq; superfluitate. Ad lau. di.

¶ Que opera dicūtur seruilia ⁊ que liberalia: ⁊ de quatuor primis operibus seruilibus que sunt agricultura: lanificiū: fabricatio ⁊ nauigatio

¶ Sermo VI.

Entento vt die sabbati sanctifices. Exo. xx. Premisso vtcunq; de primo genere operū seruiliū quo sabbata violant: iam sm genus breuiloquio percurramus. Pro quo sciendū: q̄ opus fuile secūdo modo dictū est opus q̄ homo seruit homini: de q̄ opere dicit sētūs Tho. scda sc̄de. q. cxij. q̄ hō alterius seruus est: nō sm mentem sed sm corpus: ⁊ iō opa seruilia sm hoc dicūtur opera corpalia: in quib⁹ vnus alteri seruit ⁊ addit Bona. q̄ opus seruile prohibitū est opus corporale quo ds inhiat terrenis lucris: per q̄ hō detinet circa hec inferiora: ⁊ adeo vt nec se nec deū debito mō recolat: ⁊ iō talia opera q̄ sunt ordinata ad lucrū tpale: etiā ex intentiōe agentis tanq̄ ad primū ⁊ ꝓximū finē in die dñica ⁊ alijs festiuitib⁹ prohibita sunt ab ecclesia: nisi forte necessitas vrgeat aut pia vtilitas suadeat cū intentione debite moderata: q̄ patet extra de ferijs. c. Omnes dies dñicos a vespera in vesperā cū omni veneratione decreuimus obseruari: ⁊ ab oī illicito opere abstinere: vt mercatū in eis minime fiat nec placitū: glo. id est iudiciale: neq; aliqs ad mortē vel ad penā iudicet: nec sacra. i. iuramēta nisi pro pace vel p alia necessitate pstent. Ex hoc p̄ceptū extendit ad oēs solēnitates: vt ptz ex. ii. ꝙquestus. ¶ Ad maiorē aūt euidentiā sciendū sm Rich. q̄ opus fuile differt ab opere liberali: sicut opposita quoz vtrūq; finē debent materie ex primo ⁊ proprio fine: ita ex rōne primi ⁊ proprij finis: nō quidē accidentalis quē ꝙstituit intentio agentis: sed essentialis quē principalius respicit q̄: tū est ex parte sua: iudicari debz op⁹ seruile simpliciter: vel liberale p accidens: scz p respectū ad agentē. Tertiū est aūt q̄ corp⁹ debz seruiliter aie subdi ⁊ aia desup sedere sicut libera. Illa ergo opa q̄ tanq̄ finē ꝓximū ⁊ maximū respiciūt tpale bonū corporis ipsius operantis sunt seruilia: etiā si materialiter essent spūalia: vt exempli gra: si ds in corde suo aliqd scientiale ordinat ad tpale lucrū: vt ad ꝓximū ⁊ ad ꝓximū finem illud opus est magis seruile: ⁊ ille qd ordinat ad spūale bonū anie: vt ad finē primū ⁊ propriū magis est liberale q̄ seruile saltem p respectū ad agentē: licet in se videat esse seruile. Exemplū primū: vt si ds doceat vel principaliter ꝓpter lucrū tpale. Exemplū secūdi: vt si ds aliqd scribit nō pro pter tpale lucrū sed ꝓpter edificationē anie: ꝓpter diuinū cultū: cū ergo sit vacandū in diebus dñicis ab omni ope corpali ordinato ad tpale bonū ꝓpriū corporis tanq̄ ad ꝓximū ⁊ proximū finē: vacandū est illis diebus ab omni ope qd materialiter ⁊ finaliter seu formaliter est seruile simpliciter ⁊ p respectū ad agentē: sicut oia opa mechanica q̄ fiūt principaliter cā lucri tpalis. Ab opibus aūt q̄ sunt materialiter libera sed formaliter seruilia: sicut cū aduocatus cogitat ⁊ studet in his q̄ cras vult ꝓponere pter lucrū tpale: ⁊ rusticus de oratione terre sue quā in crastina die vult arare nō sic astringit hō in p̄dictis diebus abstinere sicut in opibus q̄ materialiter ⁊ formaliter sunt seruilia: qz facilius est abstinere ab his q̄ ab illis: vñ per tales nō peccat hō mortaliter nisi p hoc excludat illa vacatio quā necessario debz cultui diuino. Ab operib⁹ aūt q̄ sunt seruilia materialiter ⁊ nō formaliter p respectū ad agentē: non tenet hō necessario cessare in dñicis ⁊ festis: vñ. ff. de ferijs. l. diuinis. dicit lex. Ea q̄ ad militarē disciplinā pertinent: etiā feriatis diebus pagenda sunt: vt dicit glo. ⁊ sic scholares legere scribere p̄nt: dummō tñ p hoc penitus a diuinis nō subtrahant: ⁊ huius rō est: qz talia opa q̄ tū ad suū finē primū ⁊ ꝓximū sunt liberalia sm Rich. ¶ Vlterius est notandū q̄ licz oia opa corpalia ad spūalē dei cultū pertinentia: intranū seruilia dicant in q̄ntum ꝓxime pertinent ad seruientes: cū in q̄ntum sunt cōmunia ⁊ liberis ⁊ seruis non dicunt seruilia: quilibet aūt seruus q̄ liber tenetur in necessarijs prouidere: nō tantū sibi sed etiā proximo: p̄cipue in pertinentib⁹ ad salutē corporalē: sm illud ꝓuerbiorum. Erue eos qui ducunt ad mortem

vel etiã ea ꝓparare q̃ requirunt ad nature cõseruationẽ: nõ eñ est tam arta prohibitio operandi in noua lege in die dñica: sicut in veteri lege in sabbato: sed quedã opa prohibebant in die sabbati: sicut decoctio ciboꝝ ⁊ similia: ⁊ ideo qui ligna colligit in die sabbati nullus est lapidibꝫ interficiq̃ que nõ concedunt in die dñica: vt de conse. dis. iij. c. puenit. in fi. ⁊ apꝛs ad colo. ij. Nemo vos iudicet in cibo vel in potu ⁊c. vide. Secũdario vero tenet tam liber q̃ seruus prouidere sibi ⁊ primus in damnis rerũ vitandis: sm illud Deu. xxij. Non videbis bouem aut ouem fratris tui errantem ⁊ pterribis sed reduces fratri tuo: ⁊ dñs in euangelio Luc. xiij. Cuius vestrũ asinus aut bos in puteũ cadit ⁊ continuo nõ extrahet illũ die sabbati. Et iterum. xiij. hypocrite vnusquisq̃ vestrũ sabbato nõ soluit bouem suũ aut asinũ a psepio ⁊ ducit ad potare? Ex quibꝫ concluditur q̃ opus corporale pnnens siue ad salutem corporis ꝓpriq̃ vel proximi siue ad vitandũ immunens damnũ rei ꝓpriq̃ vel proximi: nõ est contra obseruantiã sabbati. Et propter hoc machabei sabbatũ non soluerũt pugnantes ad sui defensionẽ die sabbati. ꝑmo ij. Machabeo. ij. hoc idem patet. xxij. q. viij. c. si nullã: vbi cõcedit pugnam non solũ in defensionem corporis: sed etiã patrie ⁊ legum paternarũ. Sic etiam Helias fugiens a facie Jezabel in die sabbati propter iustũ menum excusat: ⁊ dñs Matth. xij. discipulos suos excusauit qui colligebant spicas in die sabbati propter necessitatem quã patiebant: hec Tho. ⁊ Astensis. ℣ Denicq̃ cũ in veteri lege cõcessum fuerat iter sabbati ad ambulandũ in festis qõ erat spaciũ mille passuum quo de ambulare poterãt vltra ciuitatem vel villam in qua erant. nec eis licebat progredi: sed per mille passus poterant circa deambulare: vt ptz in hystoria ecclesiastica parte. viij. c. xj. ex hoc satis innuitur q̃ a transgressione huius precepti excusat ꝯs propter modicitatẽ operis vel laboris: puta si labor tam modicus est q̃ impedire non possit quietẽ mentis in deo. ⁊ hec ratio etiã innuitur in glo. Exodi. xxxj. super verbo quicunq̃ polluerit sabbatũ glo. turbando quietẽ animi morte morietur scz corporis ⁊ anime. Hinc concludit Astẽn. li. j. ti. xxiij. q̃ non est dicendũ q̃ propter modicũ op⁹ homo mortaliter peccet: sed q̃ntum ad opus homo sine peccato facere posset recurrendũ est ad arbitriũ boni ⁊ cõscientiosi viri: vt si quis repararet fracturã

in sepe ⁊ huiusmodi: ex premissis aũt omnibꝫ facilis patet intelligentibus responsio ad que cũq̃ specifica ⁊ pticularia descendẽdo. ¶ Ad clariorem tamen simpliciũ informationẽ dicit Hugo in diasco: q̃ septẽ sunt opera seruilia siue mechanica. Primũ est agricultura q̃ comprehendit omnẽ modũ colendi terram. Secundũ est lanificiũ qõ consistit in omni genere vestimentoꝝ. Tertiũ est fabricatio qõ cõsistit in materia lignea lapidea: ferrea: vel metallica. Quartũ est venatio q̃ comprehendit omne genus pistoꝝ ⁊ coquoꝝ ⁊ omnẽ artem pparãdi cibaria. Quintũ est nauigatio q̃ comprehendit omne genus mercatoꝝ. Sextũ est medicina que consistit in arte faciendi pigmẽta sirupos ⁊ simulia. Septimũ est theatra q̃ cõprehendit omnẽ artem ludi ⁊ iocunditatis. Omniũ igitur istoꝝ quedã sunt mere seruilitatis ⁊ non cõmune necessitatis: vt agricultura: lanificiũ ⁊ fabricatio: ⁊ ista simpliciter prohibent ab ecclesia fieri in sabbato nisi in casu vt videbit. Quedã vero sunt cõmune necessitatis sicut illa que pnnent ad cõseruationẽ vite vel sanitatis: vt nauigatio: venatio: medicina: ⁊ ista concedunt in ꝙtum sunt necessitatis nõ in ꝙtum sunt seruilitatis. Quedã sunt mere iocũditatis: sicut theatra non pniciosa: ⁊ ista nec ꝓcedunt nec prohibent: pmittunt tñ propter pronitatẽ ⁊ fragilitatẽ humanã. Que tamẽ vt clarius pateant ad particularia ꝓcedamus: ⁊ primo de his q̃ sunt mere seruilitatis ⁊ non cõmune necessitatis: quoꝝ primũ est agricultura. ℣ de qua queri põt: vtꝝ liceat exerceri in die sabbati siue festi: pserim cũ finis illius ordinet ad cõseruationẽ ⁊ sustentationẽ hũane vite que videt esse necessaria. Ad hoc dicendũ q̃ nequaq̃ licet agriculture diebus festis insistere: pcipue qz precepit. Exo. xx. q̃ etiã iumenta sabbato vacare debent: vt ptz in theomate prius posito: veriũtamen propter duas causas admittitur agricultura in diebus dñicis. Prima est necessitas que tñ tanta dz esse q̃ labor sine periculo nõ posset puenire vel differri: sicut q̃ngit in messibꝫ propter incursum hostiũ vel frequentes pluuias vel sitis casus nã q̃n ralis necessitate parenter artãtur: tũc pñt arare fructus colligere fossata facere: ⁊ alia hmõi in diebꝫ dñicis ⁊ aliis festis preterq̃ in maioribus: ⁊ tunc etiã si maior necessitas apparet ad victũ necessariũ acq̃rendũ: ita tñ q̃ de illis studeant largiores elemosynas erogare: ⁊ hoc ideo ne deũ videat bõ temptare

vt patz.xviij.q.viij.c. si nulla:extra de feriis. c.licet ⁊ simile iudiciū est ó vindemijs ꝓpter frigus ⁊ de quibuscūq; fructibus in casibus iuste necessitatis ad conseruationē rei q; necessitas legē nō habet. Omnia tñ hec intelligi debēt cū dilatio est in iusto periculo:vel cū hec nō ita fieri pñt in alijs diebus ne sez occasione mo nēti pereat cō:no dutas cōcessa p uisione celesti.nā ſm Rod. si iacentib⁹ segetibus in agro:aut fenis in p:atis tēpestas immineat aut pluuia q̄ cozrūpet aut multū deteriozabit talia a solo separata domini rerū illarū pñt idēnitari sue p̄cauer:nec tñ ꝺs nimis sibijpsi ꝺdescēdat in necessitate vl ꝯtitate labozis q̄ a pe ō excusare posset in festis opari potius recurrēdū est ad arbitriū boni viri ꝫ p aliquā doctrinā generalē. ¶ Scḋa causa est pietas.q; bñ licet in sabbato ꝓpter deum arare ⁊ agrū pauperiz seminare vel ducere ligna religiosis pauperib⁹ : ⁊ subuenire alijs miserabilibus pſonis salē in minozib⁹ festis dūmodo nō sit specialiter a p̄latis phibitū.et dūmodo ꝓpter ista se nō subtrahāt a diuinis nec talia faciunt ꝓpter affectionē aliquā carnalē nec ꝓpter spē remuneratōis ſz tm ꝓpter deū: q illius paupertas exigere videat:putat tñ Guil.sup Ray.q; h nō licet dñicis diebus et maioꝛib⁹ festiuitatib⁹. Nimiz cū ſm q̄sdā sunt q̄ dā dies celebres q̄ tñ de facto nō festant q̄ntū ad cessationē ab operib⁹ : ſz vident abrogari p̄cōtrariā ꝺsuetudinē q̄ in eis habet locū ñ ita sint de p̄cepto dei:sic ē dies dñica ⁊ maiozes illa. Jn cui⁹ eiā argumentū ecclia de dñicis diebus ⁊ maiozib⁹ festis dūarat p̄ceptū dedit de audiēda missa in p ꝓria eccl̄ia:vt patet extra.de parrochijs.c.vt dñicis.⁊ specificat festa.de cōsec.di.j.c. si ꝺs eiā. Ḋ aūt quedaz minoza festa sunt abrogata.patet in aliquib⁹ locis vbi duo vltima festa infra octa.pasche ⁊ pēth.iā venerūt q̄dāmodo in dissuetudinē feriādi quo ad agricultura:sicut in aliquib⁹ locis nundine septimanales tenent in festis vigilias nō habentibus que nō tenent in alijs : que nimirū consuetudo simplices excusat a tanto ⁊ si nō a toto:p̄sertim cū p̄lati ecclesiarū tacēdo ꝓsentire vident. ¶ Ḋ si quer̄t quid de illis qui a dñis suis operari cogunt in festis. Respō det Gui.⁊ Rod. q; si hoc faciunt iusto metu inducti vident posse ꝓpter necessitatē excusari:qui tñ debent dñis suis bladoꝛū vecturaz: et afferum in diebꝰ feriandis vt alijs diebus ꝓpꝛijs laboꝛibus vacare possunt liberi° non sunt excusabiles:nisi forte ad hoc arta necessitas eos cogat:nā nō tenentur subditi dñis suis obedire nisi in licitis ⁊ honestis.

Ḋ Secūdū est lanificiū q̄ cōsistit in oīm genere vestimentoꝛ:cui similiter nō licet insistere feriatis diebꝰ nisi iusta necessitas req̄rat vt plerūq; cōtigit in tnctur a q̄ tractū aliquē req̄rat ⁊ ordinatā expeditionē. Si ꝺs igit in timoꝛe dei constitutus p posse satagat oia disponere ad feriāda festa occurrēte necessitatis articulo:si q̄n licet raro diebꝰ feriatis occupat in illis:credo q; talis excusat a mortali dūmodo se ꝓpt h nō subtrahat a diuinis: et nō fiat causa auaritie q̄ in omnib⁹ subintelligendū est.Similiter dicendū est de sartoꝛib⁹:illi tñ q̄ p̄cipue circa p:incipalia festa tāto tpe talib⁹ occupāt q; frequēter post meḋiā noctē vel circa auroꝛā talib⁹ occupationib⁹ distendunt et eneruant:neq;ia q; excusari pñt a mortali cū omnino se reddūt ineptos ad festa celebꝛanda. ¶ Tertiū ꝺo dicitur fabꝛicatio q̄ cōsistit in omni materia ferrea :lignea:lapidea vel metallica q̄ similiter est p̄hibita inferiatis diebus exercen:q; sunt mere seruilitatis ⁊ nō ad tēne necessitatis .Si tñ q̄nq; diebꝰ illis occurrit causa rationabilis necessitatis cessante cupiditate ⁊ coopante pietate: ūc licz in talibus aliq̄n festius diebꝰ occupari:dūmodo ꝓpt hoc se ꝺs non subtrahat a diuinis: ⁊ ideo dic̄ Asten.post Rod.q; barbarq; vectoꝛes peregrinoꝛ in suis vehiculis aut numēris:similiter ⁊ ferrato res equoꝛ in casu rationabili pñt excusari:si p:incipaliter hoc faciūt ꝓpter eoꝛ necessitatē: q̄bus hmōi opa impēdūt nec se sub rahūt ꝓpter h a diuinis p̄cipue a missarū solennijs:q; si hoc p:incipaliter faciūt ꝓpter questū ⁊ improbā cupiditatē:tūc nō excusant a mortali:p̄sertim cū ⁊ numērū in veteꝛ lege quescere p̄cipit. Similiter q̄ faciūt sibi barbā radi vel curribus vehi vel eiā eq̄s ferrari:sunt utiq; inexcusabiles.nec̄tum causa rationalis ad h eos vtige re dinoscitur ⁊ si antea sup his nō ponerunt sibi cōmode pudere. Ꝑtereꝛa credit Guiglo.super Ray.q; in festis liceat opari circa edificationē eccl̄iaꝝ paupeꝛcularū:⁊ circa opꝰ ministroꝝ pauperū q̄ non habent redditus sibi sufficientes:ita tñ q; huiusmodi labor audita missa post celebꝛationē diuinoꝝ incipiat: nec vsq; ad vltimā fatigationem insistat dūmodo sola pietas sit in causa:ſz ve mūdo ver

gentes in seniū: qz iam oia fere conflant in fozmacce auarīe cōplacentie hūani fauozis vl'alterius sinistre intentiōis. ¶ Deniqz sm Astēn vbi.s.post Rod: ꝗuis clericis non licear scribere de quaterno in quaternū aliquid grande diebus feriādis: licitū tamē est lectiones suas transcribere quas sine scripturis non possent memozie cōmendare: z in lectionib9 quos audiūt libzos cozrigere: similiter licz religiosis z alijs sm̄ones z alia deuotionalia colligere vel scribere intuitu pfectus spūalis in se vel in alijs dūmodo nō minus insistāt ira qz propter hoc a diuinis se subtrahant: z dūmodo postmodū vendēdi p3otūc intentionē nō habeāt: qz tūc haberent oculū ad lucrū futurū qđ p3opie fuitratis est: z ex p̄dictis multa particularia si logizare possumus. ¶ Secūdo videndū est de his q̄ sunt cōmune necessitatis: vtpote p3imo de nauigatiōe q̄ cōp3ehendit omne opus mercatoz. de quo licz ad singula respōdere nō possim9: q̄dam tñ exempli causa ad instructionē simpliciū ad facilē agnitionē oim etiā alioz vsum stilo pſequamur: qz de similib9 fere semp idem est iudiciū: nā hec cōp3ehendit omnia mercata q̄ arte fiunt p̄ter esculenta z poculenta: vnde qz talia nō sunt cōmune necessitatis ideo vendere vl'emere talia diebus feriatis non est licitū: vtpote calceos: caligas cozrigias: calcpodia: sandalia: aliaqz infinita ocalia in auro: argento: stanno: cupzo: oīmqz metallo cū omni suppellectili: cuius vsus est inter hoies: Notandū tñ qz in istis distinguūtur duo genera mercantie: nam quidā impzopzie dicunt mercatozes vel negotiatozes qui scz ppzia duntaxat artificia vendūt ponus insistentes lucro artis p3opzie q̄ mercantie: de quibus talis regula dari p̄ōt qz nullus eoz excusatur a mortali diebus festiuis artificia talia facientes: vel etiā pzie fozib9 ad vendendū exponens: ex cōsuetudine: z multo minus adfoz educens cū in hoc apte reluicere videantur impzoba cupiditas: nisi tales excusaret necessitas: qz de solo cū familia sua victrans laboziuo nō inuenient copiā vendendi artē suā diebus ceteris: tunc em̄ si quandoqz in festis minozib9 q̄ nō intantū obligant vt dictū est: cū in mozte dei sola euidenti necessitate nō cupiditatem suā artē vendendā exponeret: vel etiā nūdinas aliquas cū eis requireret: credo qz excusaret a mortali: dūmodo ꝓpter hoc se non subtraheret a diuinis: p̄sertim a missa audienda: alias p̄cipit extra de feriis. c. oēs: qz mercatū in eis sez festis minime fiat. Preterea si talem artē pzie fozib9 venditioni nō exponūt req sūt tñ ab alijs sez pegrinis vel villanis vel etiam pauperib9 q̄ forte pecunias p3ius habere nō poterant aut etiā alijs vicinis qui p3ius ex incuria emere nō satagebāt cū deinmoze magis ex pietate qz ex cupiditate satisfaciant: soz bne tñ credo qz excusant a mortali: dūmodo tñ ꝓterea diuina nō p̄termittant in domo psistentes z expectantes supuenientes: sicut aranea residens in tela muscas obseruat: ꝑsulendū tñ est qz ementes admoneant qz nō amplius ventāt diebus feriatis: p̄sertim illos qui p̄ter necessitatē rationalem hoc facūt: z multomagis excusant ex rationali necessitate nō cupiditate talia diebus illis ementes. In omnib9 enim hmōi inuenda est rei necessitas: facti pietas: z intentiōis puritas: que ma multa que sunt per se illicita per accidens licita imo meritoria reddunt. Ad laudem dei.

¶ De operibus seruilib9 que sunt nauigatio: venatio: medicina: thearra: z qñ festum incipit ac vtrū laboziare sit in p3ecepto. A ¶ Sermo vij.

Memento vt diē sabbati sanm ctifices Exo.xx. Jam restat videre de secundo genere mercatoz qui p pzie negotiatozes dicuntur de quibus Chriſ. super illud Matthe.xxj. Ejiciebat e templo omnes ementes z vendentes. Quicunqz cōparat rem vt illā integram z immutatā dando lucrek: ille mercatoz est q̄ de templo ejicit. Qnomō tñ illa mercatio sit licita videbit infra. Hoc tñ genus mercandi ꝗuum ad violationē sabbati minus excusat ꝗ3 p3ecedens ceteris paribus. Nimirū cum p3eceden nō nisi de p3opzio laboze: sed istud etiam plerumqz de alieno laboze lucrum querit. Hinc dicit Tullius qz sordidū est eoz officiū qui emunt a mercatozibus quod statim vendant: nihil em̄ p3oficiunt nisi quemadmodū mentiātur. Agricultura em̄ nil melius: nil vberius. nil in homine libero dignius: z ideo non minus strictē p3eceptum in isto genere negotiationis debet accipi ꝗ3 in p3ozi. sed potius econtra. Jncuius argumentum dicit Rod. qz qui vadunt ad mercata vel mercata faciunt diebus dominicis vel festis: si hoc faciunt aliquando p3o sua necessitate non ex consuetudine vel cupiditate non peccant mortaliter dumme-

do diuina non ꝓtermittuntur. Si vero ducant in consuetudinē aut ex improba cupiditate lucrādi sicut faciunt mercatores ꝙ ꝓpter frequentādas nūdinas aut mercata vix aut nunq̄ ecclīam intrāt tūc peccāt mortaliter: vel etiā si essent mercata ꝓhibita a ꝓlatis loci illius. Preterea eoꝝ que mercant quedaꝫ sunt vtilia. s. ad aliquē vsum licitū ⁊ honestū: quedā vana ⁊ diuersa ꝯmodia ꝗꝝ vsus est vanitas quedā nociua vel ꝗ̄stū ad cōpatia vel etiā ꝗ̄stū ad spūalium nocumēta vt diuersa instrumēta ludoꝝ ⁊ oblectamēta sensuū vt alee: pile: ludi scachoꝝ olfactoria certa ⁊ sīlia ⁊ fm hūc triplicē gradū aggrauat etiā pcm in violatione sabbati. Deniq̄ ꝓter ea que dicta sunt ponenda videt cōclusio generalis: ꝙ quicūq̄ emit in die festo eo pacto ꝙ carius vendat inēdens exercere negotia mortaliter peccat. cū i hoc reluceat manifeste causa emptionis rei illi⁹ cupiditatem esse: ꝙ si nō emat eo pacto non est facile ꝓcipitare sententiaꝫ: Similit etiā ꝗcunq̄ emit etiam ferialib⁹ diebus ea intentiōe ꝙ carius vendat etiā diebꝫ dominicis vel saltē verisimiliter credit ꝙ cogetur iterū vendere diebus feriatis nō excusat a mortali si postmodū quasi coactus diebus phibitis iterꝫ vendit: qz seipm voluntarie obtulit ad illā coactionē auaritia victus. Ueruntamē de esculēns ⁊ poculentus postea dicam: nec etiam excusantur a mortali si mercata in vehiculis aut iumentis de loco ad locum trāstulerunt in festis: si cōmode poterūt facere i aliꝫ: maxime si ꝓpter hoc subtrahāt se a diuinis: vnde ceteris paribus primum genus mercatorum difficilius cadit in mortale ꝗ̄stū scōm genus ⁊ etiā facilius excusatur. Deniq̄ cursores ⁊ viatores si mittuntur a dominis suis vel mercatoribus quibus ex conductione vel pacto seruire tenentur sicut serui emtiq̄ vl̄ cōducticij sine hoc faciūt ꝓ pecunia sine non. Asten: post Rod. non audet eos condamnare precipue si missam audierint: cum scōm legē concessum fuerit in sabbato: ꝛ nō vltra mille passus. quod iter sabbati dicitur. Act. j. Si tamen in nullo erant eis ligati: nec aliꝫ temporib⁹ fuit cōsueti: nec subest in eo mouens causam pietatis vel necessitatis sed tm̄ cupiditatis non excusantur a mortali maxime si se subtrahunt ꝓpter hoc a diuinis. In nauigantibus autem maior inuenit excusationis occasio ꝓpter incertitudinem venti ⁊ tempestatum: ac etiam ꝓpter minorē laborē vt cōmuniter multa tamen in illis sunt ot seruanda tanq̄ illicita que non cauētur nisi ab his ꝙ verū deū timorem habēt. ¶ Terno principalit videndū ē de venatione que cōprehendit oē genus pistoꝝ ⁊ cocoꝝ omnē artem ꝓparandi cibaria: de qua venatiōe primo datur talis regula generalis: ꝙ ꝗuis non licet i festis tenere mercatū publicum rerū venalium saltem eoꝝ que nō permēt ad necessitatē diei. Mercata tamē que fiunt de victualib⁹ ad necessitatem diei prinentibus: sic ꝙ dies sine illis nō potest cōmode transigi non videt facile diebus illis debeāt ꝓhiberi: dūmō tm̄ ꝓpter h̄ nō se subtrahāt a diuinis horis determinatis ab ecclīa fm cōsuetudinem loci: eo ꝙ ibidem excuset necessitas: ꝑsertim in his victualibus que cito corrumpunt sicut carnes: pisces ⁊ similia: nō em̄ sic excusat necessitas in his victualibus que diu pseuerant: vt oēs fructus: caseus: butyꝝ: ouа ⁊ similia. ¶ Pro ꝗ sciendū ꝙ ꝗnam officiū ꝓprie est vendere carnes: si ꝗ̄stum in eis est magis optaret vēdere in vigilijs ꝗ̄ festis. sed obstāte cōtraria ꝙsuetudine cogūt vēdere i festis facientes h̄ cū displicentia ⁊ dei timore: ac tali tpe ꝙ ꝓpter hoc se non subtrahunt a diuinis: ꝓsertim ab officio summe misse: credo tales excusari posse a mortali: dummodo redditus sufficienter non habeant: vnde cum familia sua fm statū suū viuāt alias secus: qz ⁊ h̄ ꝓtinere videt ad notam auaritie. Et similiter dicēdū videt de vēditione piscium. Illi tm̄ ꝗ tanq̄ aucupes residēt in macello: vel mulieres consuetudinarie residentes in foro ad vendendū multimoda genera aurum ac parū vel nihil curantes de diuino officio sed totaliter immersi tā impio lucro. nequaq̄ excusant a mortali pcō. Similit eos ꝗ victualia diu pseuerantia sine corruptiōe ꝑ foribꝫ vl̄ in foro diebus feriatis ponere ꝓsumunt. ad ostentationē venditionis: a mortali peccato excusare non audeo: si ex cōsuetudine faciūt: qz talia satis tēpestiue comparare possunt. ac p illā ostentationē ceteris christianis lapidem offensionis ⁊ petrā scandali ponunt: vel ad detrahendum vl̄ ad imitandum vel ad emendum: vt patet in fructibus diuersi generis: ⁊ sic ditantur peccatis non solum ꝓpꝛijs ꝛ̄ etiā alienis: sed ve homini p quē scādalum venit. ¶ Deinde veniamus ad officia tabernariorum: cocorum et pistorum ꝗ̄ sunt officia quidem licita sed periculosa ꝓpter diuersas ꝓximas occasiones

peccatorum: vpote gule: ebrietatis excessus labocis respectu sabbati improbi lucri ⁊ auaritie: nam quid aliud taberna ꝙ ipsoꝝ demonium ecclia vbi parrochiani frequẽter ꝓueniunt ⁊ deo vẽri festũ celebrãt: ꝗrum plebanꝰ est tabernarius: marie ꝗ dr Eccĩ xxvj. Due spẽs difficiles ⁊ piculose apparuerunt mihi: difficile etuĩ negotians a negligẽtia sua: ⁊ ñ iustificabit caupo a peccis labioꝝ. Ꝺ si querunt excusationẽ in peccans: rñdet ibidem sapiẽs subdẽdo ꝓter in opiã inḋt multi deliquerũt. ⁊ ḋ ꝗrit locupletari auertit oculũ suũ. s. a consideratiõe summi boni ⁊ veri p quã retrahitur a peccis: vñ licet hospicia ꝓpt pegrinos ⁊ aduentantes licita reddant: in ex ꝓsuetudine receptare aduentũ malignantiũ intrancorum. mane meridie: vespe: media nocte ad inebriandũ: peierandũ: blasphemãdũ: rixillandũ: ḋd aliꝺ dixerim ꝙ talẽ tabernã eẽ synagogã sathane vbi minima cura de ecclesia de diuino officio: de fmõibꝫ ⁊ hec oia caupones sustinẽt maledictis gra. Sic cocoꝝ officia licita ḋdẽ sũt in se dũmõ ꝓterea nõ omittant diuina ⁊ ꝗritas epis ꝗlitatꝫ intẽtiõis ꝓpe fuerit debite modificata: sed vbi possunt hec discerni cũ oia ꝓficiunt in fornacẽ derestabilis auaricie: ⁊ ꝓpeuis inbiẽt lucris: curis distractionibꝫ: ita ꝙ ad sabbati sanctificationẽ penitꝰ se reddũt ĩhabiles. merito veretes illꝺ. Ero. xxxj. ḋcunꝙ polluerit sabbatũ. glo. nrbãdo ḋ crem aie morte moriet. s. corpis ⁊ aie. multo igit magis licitũ est coẽre p cura domestica ꝙ p improbo lucro totũ diẽ erpẽdere i ciborũ decoctione. ⁊ vẽdiõe' ꝗ labor ille ḋ diebꝫ feriatꝭ gra ꝗstus sit turbãs aie ḋcẽ ⁊ sẽsus libertatẽ causat mortale pcm: qr h̃ ẽ oino seruile ⁊ ꝑ intẽtionẽ legislatoris: Sic denicꝫ pistorũ officia licita ḋdẽ cõprobant dũmõ moderate fuerint exercitata. Ꝓinsere tñ diebꝫ feriatis absꝙ euidenti necessitate dictãte auaritia sicut cõtingere solet in festis pasche ⁊ pẽthecostes: vt pane recenti gulosos allicĩãt: nõ põt a mortali facilit excusari: magis tñ excedunt inuiolatione sabbati pistores coquẽtes pastillos ex farina ⁊ carnibꝫ vl piscibꝫ ⁊ lagana: similiaꝙ luxurie oblectamẽta. ḋbus in generali talis regula dari põt: ꝙ si illud est ꝓpriũ cor officiũ: ⁊ tunc ab aliquibꝫ ꝓximũ parare volẽtibꝫ sic ꝓungit in nuptijs ꝓubernijs ⁊ similibus requisitꝰ fuerint illa facẽ diebꝫ feriatis. tũc credo ꝙ excusant dũmodo tamẽ diuina (presertim missam) audiant: ⁊ in occulto il

ra terre se inclinauerint eoꝝ capiendi ingruente necessitate intenderet: ita q̃ post captura ecclesijs circũpositis t christi pauperib cõgruã faciãt portionẽ: t hoc idẽ intelligi debet de omni ope lucratiuo quod fit in sabbato ex rationali causa: vt sic in elemosynis fiat debita recõpensa saltẽ q̃tum ad decimã partẽ lucri: vt dicit glo. ibidem q̃ quasi decime p̃dia les censent. ¶ Tertio principaliter videndũ est de medicina q̃ cõsistit in arte cõficiendi pigmenta t siruppos t sitia: t in his enam ranonabilis necessitas iudicio boni t discreti viri semp excusat. dũmodo diuina ñ pretermittãt: t etiã de de lucro diez festiuaz christo cõtribuat in elemosynis corporalibus dãdis: vel in pauperibus gratis subueniendũ: tñ hoc sollicitus obseruẽt ne p̃ria cõscientia improbã cupiditate vel sinistra intentiõe cõmaculent. ¶ Deniq; videndũ est de his que sunt mere iocũditatis sicut theatra nõ periculosa vel p̃iudiciosa corpori vel animę vel sensui sz tm̃ iocunda t recreatiua: t tales ludi nec cõcedũtur in sabbatis nec phibent: sz tm̃ p̃mittunt ꝓpter p̃uitatẽ t fragilitatẽ humanã: talibus tm̃ insistẽtes ipe diuinoꝝ nõ excusantur a mortalitate: dicit de cõse. di. j. q̃ die solenni p̃termisso couentu eccle ad spectacula vadit excõmunicet: nec em̃ quis excõicari debz nisi p̃ mortali. Similiter extra tempus diuinoꝝ in festis hmõi ludos exercẽs ad improbã cupiditatẽ vel auaritiã nõ excusat a mortali: si tm̃ hoc facit tm̃ p̃ sustentatione nature: et hoc moderate nõ est p̃cipitanda sententia ¶ Tertia deniq; pars est ipsius dei: t sm̃ hoc opus seruile dicit potest oẽe opus latrie q̃ soli deo exhibendũ est: t ideo ab alijs opibus cessandũ. ¶ Pro quo sciendũ q̃ in obseruantia sabbati duo sunt cõsideranda: quoꝝ vnũ est sicut finis: t h̃ est vt homo vacet rebus diuinis: q̃ significat ibi. Memento vt die sabbati sanctifices. Illa em̃ in lege sanctificari dicunt que diuino cultui mancipantur. Alterũ est cessatio seruilium sz peccati t corporalis seruitutis. Opus em̃ latrie q̃ pertinet ad dei seruitiũ nõ phibet in die sabbati: quia hoc esset cõtra ipsius sabbati q̃ est vt vacet opibus ad dei seruitutẽ p̃tinentibus. Vñ dñs Joh. vij. circũsionẽ accipit homo in sabbato vt non soluat lex moysi t Matthei. xij. Sabbatum sacerdotes i templo sabbatum violant. i. corporaliter operant in sabbato t sunt sine crimine sic etiã sacerdotes in sabbato circũferẽtes archaz dñi nõ trãsgrediebãt p̃ceptũ dei. Sic i lege gratie nullius actus spiritualis exercitiũ est cõtrariũ obseruãtie sabbati: puta si quis docet verbo vel scripto. Unde numer. xxviij. dicit glo. q̃ fabri t hmõi artifices ociantur in die sabbati. Lectori autez diuine legis vel doctori ab opere suo nõ desistit nec tũ p̃taminat sabbatũ: q̃ sabbatis debẽt homies vacare psalmis hymnis t canticis spũalibus: vt de pse. di. iij. c. ieiunia. vbi sequit. Die autẽ dñica nihil aliud agendũ est nisi deo vacandũ: nulla opa no in illa sancta die agat nisi tm̃ in hymnis t psalmis t canticis spũalibus dies illa trasigat. Similiter insistendũ est p̃dicationi et audit̃oni verbi dei t virtutibus t regulari discipline religiosez obtuantie magis q̃z alijs diebus: ad que melius exequenda phibẽt artes mechanice seculana negotia t placita ceteraq; talẽ vacationẽ t sanctificationẽ impedientia: vt extra de feriis. c. oĉs: t de cõse. di. iij. c. rogationes. vbi etiã dicit q̃ tribus diebus rogationuz serui t ancille debent ab ope relaxari: quo magis vniuersa plebs conueniret ad exorandũ dñm. ¶ Hic queri põt q̃n dies solẽnis regulariter incipit vel desinit. Ad hoc rñdet Hen. boyc. extra de offi. ordi. delegatum. in. c. cõsuluit. t extra de feriis. in. c. q̃m. q̃ quo ad celebrationes diuinoꝝ incipit dies de vespera in vesperã: vt extra de feriis c. j. t hoc quo ad clericos: verũtamẽ quo ad laicos vel quo ad feriandũ incipit a vespera in vesperã. i. sero. Initiũ tm̃ t finis festoꝝ cõsiderari debet sm̃ qualitatẽ eoꝝ t diuersarũ cõsuetudines regionũ. t sicut exigit magnitudo festoꝝ celebrari sic videt ea p̃ius debere inciperere t tardius terminare: vt lucide patet extra de feriis. c. q̃m. Ex his potest elici q̃ festa cõmunia ad tardius incipiũt q̃n de sero cõuer solẽt desistere a labore: sed p̃cipua festa q̃ enumerãtur de cõse. di. j. c. si quis extra parochias. debent p̃ius incipi: q̃ ad illa requir. f maior reuerentia t p̃paratio: q̃ ergo in fraudem diei festi in eoꝝ vigilijs suis artibus t laboribus insistunt: solito tardius p̃tendentes longiorẽ q̃rẽ diei sequẽtis: nõ excusant a violatiõe festi cũ maior deberet esse sollicitudo finis temporibus de bonis anime q̃z corporis Preterea quo ad iudicia dies incipit de mane t desinit in vespere: t sic de luce in lucem: vt patet in aut. de iud. §. sedebãt colla. vj. quo ad cõtractus vero scõm leges

gine a media nocte in mediā noctem. fm Johan.an. ⁊ Joff.in.c.consulunt.⁊.ff.de feriis.l. more romano. Unde si uran dare decem in dñica nō ero periurus si dedero ante mediā noctem sequentē. Deniq; quo ad ieunīū tūc incipit post cenā diei precedentis ⁊ desinit in mane diei sequentis: vt patet de cōse.dist.iij. de esu carniū: ⁊ idem est in similibus obseruā dum fm Host. in summa de feriis. ¶ Hic in fine queri pōt vtr alijs diebus laborare sit in precepto sicut requiescere in septimo: pserim cū dicitur in primo themate: sex diebus operaberis. Ad hoc rñdēt Astēn.li.j.n.xij.q tri plex est labor. Primus est debit⁹ qui duplex est. Unus excludens ocium anime: ⁊ ad illū tenētur omnes: sicut cuitare tenent peccatoz occasiones: nā omnis homo tenet se exercere in aliquo vtili ratiōe cuius excludat a se tēptationis ingressum: fm illud Ecclesiast.xxxij. Ditte illū in operationē ne vacet: multā em malicia docuit ociositas. Alius est introducens fruerū ⁊ ille est triplex. Unus est pīatoz de cura subditoz. de quo.j. Thymo.v. Qui bene pīsunt presbyteri duplici honore digni habeant: maxime qui laborāt in verbo ⁊ doctrina: ⁊ ad hūc obligant prelati ⁊ ecclesie ministri ⁊ seminatores verbi dei. Unde aplis j.Cor.ix. Ego plantaui appollo rigauit ⁊c. Sequit. Unusq̄sq; mercedē accipiet fm suū laborē. Alius actuoz qui laborāt vt habeāt vnde viuāt ⁊ alus tribuant. Epho.iij. Dantes aūt laborent vnusq̄sq; operando manibus suis q̄ bonū est vt habeat vnde tribuat necessitatē patienti: ⁊ ad hunc tenet fortes capere ne cogant viuere ociose de bonis q̄ debentur alijs. Tertius est contēplatiuoz in quibo ⁊ si quiescit mens a strepitu mundi: tñ inuigilat solicitudo deo placēdi ⁊ alijs gratiā impertīdi: iuxta illud cant.iij. Ego dormio ⁊ cor meum vigilat: nā in dormitiōe quies est: in vigilia labor: ⁊ ad hunc laborē tenet contemplaui si nolunt inuenire ingratum. De primis igit ⁊ tertijs laboribus dicit Sapien.xij. Bonoz laborum gloriosus est fructus: ⁊ illis laboribus insistentes de elemosynis viuere possunt: q: p illis a quibo accipiūt vtiliter laborant. Secundus labor est accessus: sez ꝓpter necessitatem humanā fragilitatem: ⁊ est labor cordis circa occupationē temporaliū: de quo Eccle.j. Lo gnoui q in eis esset labor ⁊ afflictio spūs. Et iterū hanc occupationē pessimā dedit deus filijs hominū vt occuparentur in ea: ⁊ est pena peccati originalis. Tertius labor est prohibitus qui est curiositatis ⁊ cupiditatis: qui potissime spirūalem extinguit quietē in deo: de quo dicit Hiere.ix. Ut iniqui agerent laborauerunt. Sed vt dicit Esa.lix. Telas aranee texuerunt. Sequit. Tele eoꝝ non erunt in vestimentū nec operient operibus suis opera eoz mundia: ⁊ opus iniquitatis in manibo eoz. Quod a nobis auertat iesus christus.

¶ De virtute prudentie q̄ ponit vim rationalem ⁊ quietem ad faciendū sabbatū delicatū: ⁊ de partib⁹ eius.

¶ Sermo xiij.

Memento vt die sabbati sanctifices Exo.xx. Tertio modo precepti illud exponit memento ⁊c. id est vt illa die purissime contemplationi ⁊ perfecte quem mentis intendas ab omnibus peregrinis occupationibus te abstrahendo ⁊ diuinis amplexibus per amoroſuz effluxū iugiter inherendo. ¶ Ad quod vtiq; perficiendū necesse est vt homo inferioz debite disponat ⁊ ipsi rationis dirigamini perfecte subjciatur vt sic ad originalem iustitiam quodāmodo reducatur: nam deus hominem fecit rectuz: ab initio nobilitans illū non solū sua imagine sed etiā similitudine: ⁊ vt illa pars hominis que superioz est libere tenderet in deum subiecte sibi fuerunt partes inferiores sensualitatis vt nihil in eis accidere posset qđ mentē a cōtemplatione diuinoz impediret: sed per peccatū homo cecidit a tali rectitudine: ideo ad omnia inferiora curuatus est: oportet igitur ad exhibendum domino sabbatum delicatū q pars illa denuo reformetur ⁊ superiori parti debite subjciatur: vt hoc medio ad mentis quietem homo queat peruenire. Inferioz autem pars hominis maxime reformatur ⁊ quietatur: ac etiam subjcitur parti superiori per virtutes cardinales: nam sicut virtutes theologicales habent rectificare partem anime superiorem in qua cōsistit imago trinitatis, q: imago creatoris consistit in trinitate personarū ⁊ vnitate essentie: ⁊ imago recreationis consistit in trinitate habituum cum vnitate gratie per quos tres habitus virtutum anima fertur in summā trinitatem fm tria appropriata tribus personis ita q̄ fides dirigat in summe verū credendo ⁊ assentiendo: spes in summe arduū inuendo ⁊ expectando charitas in summe be-

ntum desiderādo ⁊ amādo sicꝫ ꝟtutes theologice mouēt in finē q̄ ē deꝰ. Sic etiā ꝟtutes cardinales mouēt ad ea q̄ sūt ad finē ⁊ p eas aia rectificat in suis viribus nā prudēna rectificat rōnalē in elegēdis ⁊ p̄canēdis: fortitudo irascibilē in tolerandis ⁊ pferendis molestijs ꝟpantia ꝯcupiscibilē in vrentis. s. in cohercendis a delectationibus p̄auis. Justicia vero rectificat oēs vires put nomē iusticie ꝯphendit: nō solū iusticiā spēalē q̄ ē in cōmutabilibꝫ vl̄ distributiuis ꝟz etiā legalē q̄ ē ois virtus put actꝰ eius ad p̄ximū ordinat: ⁊ iusticiā generalē q̄ est ois virtus put actꝰ eiꝰ ptinet ad debitū obedictie p̄ceptoꝝ. Et iste q̄tuor virtutes diuersis noibus appellāt. dicunt em̄ cardinales q̄ sicut ostiū vertit in cardine: sic in his tota ꝯuersatio moralis vite q̄ tota ē circa passiōes hominis ꝟsūt: ⁊ igit vocāt ēt politice vel ciuiles: q̄ polliunt siue ornāt hominē i vita ciuili dicūt etiā hūane: q̄ hūano studio acq̄rūt ⁊ diuinitꝰ infūdūt sīc theologice: dicunt etiā ꝯsuetudinales. q̄ nō ex vno actu ꝟz ex ꝯsuetudie inascunt vocant ēt ico p̄ales. q̄ mores hominū iformāt: vocant ēt ꝟtutes principales quia principaliter ⁊ essentialiter faciunt ad felicitatem ciuilem: vocant etiam generales: quia includūt in se ꝟtutes alias q̄ vocāntur ab aliquib⁹ ꝟtutes adiūcte: ab alijs comites p̄incipaliū ꝟtutum ab alijs aūt partes ꝟtutū vt postea videbit. De his aūt q̄tuor virtutib⁹ dr Sap. viij. Sobrietatem ei ꝯ. s. ꝟpantiā ⁊ sapientiam docet ⁊ iusticiā ⁊ ꝟtutē. i. fortitudinē quib⁹ vtiꝰ nihil est i vita hominibus: Preterea ꝟtutes iste gradꝰ hñt pfectiōis fm q̄s aliq̄ eas possident incipientes in quib⁹ regūt vitā q̄ ad opa exteriora: put pugnāt ꝯ vitia ⁊ sic vocant virtutes politice ⁊ aliter eas habent pficientes fm q̄ iā sunt i victoria vitioꝝ ⁊ ꝯsistunt ptim intra partim extra: ⁊ sic vocātur purgatorie: ⁊ aliter possidēt eas perfecti fm q̄ iā deuicto vicio bō q̄scit ira q̄ raro isurgūt etiā ꝑmi monia: ⁊ sic vocātur virtutes purgati animi: aliq̄ denicꝫ consistunt in mēte diuina ⁊ sic vocant ꝟtutes exēplares: q̄ sicut rerū oim exēplar est deꝰ sic ⁊ idee ꝟtutū q̄ in deo ꝯsistūt. Cetez he quatuor virtutes put sunt politice ordināt hominē in opationib⁹ q̄ ad primū. put vo sunt purgatorie ordinant eū q̄ ad seꝑm: put autem sunt purgati animi ordināt eum q̄ ad deū. qe ꝟtutes exemplares q̄ in solo deo sūt pficiunt fm maius ⁊ minus put opantes in fide ⁊ charitate opa lucis eas pfectiꝰ vl̄ minꝰ pfecte principāt: ¶ Ad maiorē aūt euidentiā hui⁹ ꝟtutū in spēali sciēdū ē q̄ prudētia fm Macrobiū put ē ꝟtus politica ē: ad rationis normā q̄ cogitat queꝫ agit vniuersa dirigere ac nihil pter rectū velle vl̄ facere: ſ put ē pars purgatoria fm eundē ē mūdū ⁊ oia q̄ in mūdo sūt diuinoꝝ ꝑēplatiōe despicere: ⁊ oēm aie cognitionē in sola diuia erigere. put aūt ē ꝟtus purgati animi fm eūdē ē sola diuia cognoscere ⁊ ea tā ꝑfecte vt nihil sit aliō inter: deniqꝫ put ē ꝟtus exēplaris fm eūdē ē ipa mēs diuina cui oia nuda sūt ⁊ apta. Sz h̄ ponissime pseq̄ndū ē de prudēna put ē ꝟtus politica ⁊ hz regere ceteras ꝟtutes in actiōib⁹ suis fm oēs pres phie moralis q̄ est Ethica: q̄ sez mores instruit q̄ ad seipm ⁊ monasticā vel yconomica q̄ familiā disponit: ac politica. q̄. s. vrbes ⁊ regna dispōit ⁊ regut ¶ Preterea adhuc tripler prudēna distinguit. Prima ē cordis q̄ cōsistit i cognitiōe presentiū. ⁊ pteritoꝝ. dispositiōe p̄sentiū. ⁊ puisiōe futuroꝝ. iuxta illud in can. Deut. Vtinā saperent ꝯ. s. ꝑterita ⁊ intelligerēt. s. p̄sentia: ac nouissima p̄uiderēt. Secūda ē oris q̄. s. consistit in moderatione ꝟboꝝ iuxta illō puer. x. Qui moderat labia sua prudentissimꝰ ē: ⁊ puer. xxix. Totū spiritum suū profert stultus: sap. ēs autem differt ⁊ reseruat in posteꝝ. Tertia est operis vt ait Tulliꝰ h̄ cōsistit in fuga mali ⁊ electione boni. iuxta illud. Declina a malo ⁊ fac bonum ⁊ de illa principaliꝰ ad pñs tractandū ē. Nā licet Amb. ſ. de officijs: nomē prudētie large sumit p̄ quolibet cognitiōe hūana tā speculatiua q̄ practica: cū dicit q̄ prudēna in veri inuestigatiōe ꝟsat ⁊ scientie plenioꝝ infundit cupiditatem ⁊ tamen phūs prudentiā strictꝰ sumens dicit in. vj: Ethic. q̄ prudentia est recta rō agibiliū: ⁊ h̄ pertinet ad rōnē practicā ꝓprie ita q̄ ad prudentiā ptinet nō solū ꝯsideratio rōnis sed etiā applicatio ad opꝰ q̄ ē finis practice rōnis: vnde fm Thom. ſcōa ſe. q. xlvij. tres sunt actus ipsius prudētie. Primꝰ est consiliari q̄ ptinet ad inuentionem: quia consiliari est q̄rere ⁊ h̄ñ inuenire: vñ prudētis est bene ꝯsiliari fm phm in vj. Ethic. ꝯsiliuꝫ aūt ē de his q̄ sūt p nos agēda ꝓpter finē. Secundus actꝰ ē iudicare d iuēis ⁊ eligere q̄ electo p̄supp̄ōit ꝯsiliū ē ei appetitꝰ p̄consiliari: vt dr in. iij. Eth. Tertius actus ē p̄cipere. q̄ sez actus consistit in appellatione consiliatoꝝ et iudicatoꝝ ad operandum: et quia iste actus est propinquior fini rationis practice et

ideo etiam est ꝓncipal. actus rationis ꝓtice te ꝑ ꝓsequēs ipsius prudēte. ¶ Hic q̄rit ꝑ vtrū igit i peccatoribus sit ꝑ prudētia ꝑsertim cū dicit dñs Luc. xvj. Filij huius seculi prudentiores sunt filijs lucis in generatione sua sicut videmus q̄ mīti peccatores videnť esse melioris consilij q̄ iusti. ¶ Ad hoc rñdet sanctus Tho. vbi. s. q̄ prudētia tripliciter ꝺr. Est ei quedam prudētia falsa vl̄ p similitudinē dicta. Cū ei prudēs sit q̄ bene disponit ea q̄ agenda sūt ꝓter aliquē finē bonū ille q̄ ꝓter malū finē aliq̄ disponit illi fini cōgrua: falsam ꝺz prudētiā iḡr̄ illud qđ accipit ꝑ fine non ē vere bonū sz fm similitudinē sicut aliqs ꝺz bonus latro: hoc ei mō pōt fm similitudinē dici prudēs latro: q̄ ꝓuenientia vias adinuenit ad latrocinandū: t hmōi est prudētia de q̄ ꝺz ad Ro. viij. Prudentia carnis mors ē q̄ sz finē vltimū ꝓstituit in delectatiōe carnis. t talis prudētia sol̄ peccatoribꝰ iest. Alia ꝙ prudēna ꝺz quidē vera: q̄ adinuenit vias conmodas ad finē vere bonum sed ē imperfecta duplici ratiōe. Uno modo q̄ bonum illud qđ accipit ꝑ fine non est communis finis totius humane vite sed alicuius specialis negocij: puta cum quis adinuenit vias accomodas ad nauigandū vel ad negociandum: dicit̄ prudens negociator vel nauigator: t illa prudētia cōmunis est bonis t malis. Alio modo quia deficit in actu principali prudentie: puta cum quis bene consiliatur t recte iudicat etiam de his q̄ pertinent ad totam vitā s̄ nō efficaciter p̄cipit: t illa prudentia solum iest malis: t sic peccatores possunt quidem esse bene consiliativi ad aliquē finem malū: vel ad aliqđ priculare bonū: sed ad finem bonū totius vite non sunt bene ꝓsiliativi perfecte: q̄ cōsiliū pfecte nō perducūt ad effectum. Tertia denicꝫ prudētia vera ē t perfecta que sz ad bonum finē totius vite recte cōsiliat. iudicat t precipit: t hec sola dicitur prudentia sm̄pliciter: q̄ sicut in peccatoribus esse non potest. sic nec iustis deesse p̄t: licet sint simplices aut iuuenes: nā illi q̄m cōsilio alieno indigent regi saltem in hijs ꝙ ipsis consulere scīū: nisi gratiam habent q̄ aliorū consilia requirant t bona cōsilia a malis discernant: vnde omnibus gratiam habentibꝰ industria datur sufficiens ad ea que sunt de necessitate salutis: vipere quos vncio docz de omnibꝰ: vt dicit̄ prima Jo. ij. Hinc etiam macrobius fm sentētiam Platonis vl̄ platī

ni doctrinatē ponit inter ptes prudētie. Cuius ratio est: q̄ prudentia consistit circa particularia opabilia in q̄bus cum sint q̄si infinite diuersitates nō possūt ab vno homine sufficienter oia cōsiderari nec ꝑ modicū tp̄s ꝑ vnū diuturnitatē: t ideo in his maxie q̄ pertinēt ad prudentiam hō indiget erudiri ab alio t p̄cipue a senibꝰ q̄ sanum intellectum circa fines operabiliū adepti sunt: vnde dicitur ꝓuerb. iij. Ne imitaris prudentie tue: t Eccl. vj. In multitudine ꝓsbiterorū. i. senioꝝ prudētium sta. t sapientia illoꝝ coniungere. Et licet docilitas sicut t alia q̄ ad prudentiā pertinēt est a natura fm aptitudinē: quibꝰ sz naturalibus nec laudamur nec vituperamur. tamen ad eius consummationem plurimū valet humanum studium dum sz homo solicite frequenter t reuerenter applicat animū suū documentis maioꝝ nō negligēs ea ꝓter ignauiā nec cōtēnes ꝓter superbiā: q̄ nullus in his q̄ subsunt prudētie q̄libꝫ capax fuerit sibi ipsi sufficiēs q̄tūcūq; capax fuerit ad oia. ¶ Preterea sciendum est q̄ quedā sunt ptes potentiales huius virtutis que dicuntur ꝑtes adiungere: que sz ordinant ad aliqs secundarios actus vel materias quasi non habētes totā rationē ꝓncipalis virtutis: quaꝝ ꝓria vocat eubolia q̄ ꝺ importat bonitatē cōsilij ꝺz enim ab eu q̄ ē bonū t boli q̄ ꝺ est ꝙsiliū q̄si bona cōsiliatio. vel potius bene cōsiliativa: t sic fm ꝓbm. vij: Phisic. consistit circa consiliū. s. actū secūdariū ipius prudētie: eo q̄ ꝓncipalis actus eius ē ꝑcipere. ¶ Ꝺ si q̄rit vtrū eubolia sit virtus a prudentia distincta ꝑsertim cū dicit ꝓbus: vj. Ethic. q̄ prudentie est bene cōsiliari. sz h̄ pertinet ad eubolia: z: Ad hoc rñdet sanctus Tho. sc̄da. sc̄e. q. lj. q̄ virtus ꝓprie ordinat ad actū q̄ē reddit bonū t cō oportz fm differentiā actuū cē diuersas ꝑtes: maxie q̄ cū nō est eadē rō bonitatis in actibꝰ: ex alia em q̄ efficitur bene cōsiliativus t bñ iudicativus t bene ꝑceptiuus: qđ ex hoc patet: q̄ hec aliq̄ separantur ad inuicem: t ideo oportet aliā cē virtutem eubolian ꝑ quā homo bene ꝙsiliativus est. t aliam prudentiā ꝑ quā est bene ꝑceptiuus: t sicut cōsiliari ordinat ad ꝑcipere tanq̄ ad principalius: ita eubolia ordinatur ad prudentiam tanquam ad principaliorez virtutem: sine qua nec virtus esset sicut nec virtutes morales sine prudentia: nec certe virtutes sine charitate: t sic ordinatur eubolia ad prudentiā sicut virtus sc̄daria ad pnci

palem:qz ad vltimū finē qui est bene viuere ordinant actus diuersi fm quēdā gradum:p cedu em ꝑsiliū:sequit iudiciū z vltimū ē ꝑce ptū qđ imediate se habet ad finē vltimū:sed alij duo actꝰ remote q tamē habēt quosdam ꝓximos fines ꝑsiliū q̄dē iuctionē eoz q̄ agen da sūt:iudiciū aūt certitudinē:Scđa ꝥo ꝥꝰ vocat synesis que iportat iudiciū rectū:non q̄dem circa speculabilia sed circa practicabilia opabilia:circa q̄ est ēt prudentia:vñ fm synesim dicūt i greco aliq synetꝰ vel eusynetꝰ.i.homines boni sēsus:sicut ecōtrario q̄ carēt hac ꝥtute dicuntur asynetꝰ.i.insensati: manifestum aūt q bonitas consilij z bonitas iudicij nō reducunt ī eandem cām.qz multi sunt bñ consiliati nūt q non sūt bene sensati q̄si recte iudicā tes:sicut cnā i speculatiuis aliq sunt bñ iqrentes:ꝓter hoc q eozū rō promtpa ē ad discurrendū per diuersa:qđ ꝓuenire videt ex dispositione ꝥtutis imaginatiue:que de facili foz mare potest diuersa fātasmata z tm̄ hmōi qñ q̄ nō sunt boni iudicij qđ est propter defectū intellectꝰ.q maxie contingit ex mala dispositione sensus cōmunis non bene iudicātis:z ideo oportet ꝓter euboliam aliam esse ꝥtutē q̄ est bene iudicatiua z hec ōz synesis nam rectum iudicium i hoc consistit q vis cognoscitiua rem aliquam apprehendat fm q i se est: qđ prouenit ex recta dispositione ꝥtutis appbensiue:sicut i speculo si fuerit bene dispositū imꝑmūtur forme corporum prout sunt sinautem nunc appparent ibidē imagies dissorme z praue se habēres:Qđ autem ꝥtus cognoscitiua sit bene dispositā ad recipiendum res prout sunt contingit radicaliter ex natura sed cōsummatiue ex exercitio vel ex munere gratie.Et hoc dupliciter.Uno modo directe ex parte ꝥtutis cognoscitiue.qz non est imbuta prauis cogitationibus sed veris z rectis:et ꝺ pertinet ad synesim fm q est ꝥtus specialis Alio modo idirecte ex bona dispositione ꝥtutis appetitiue:ex qua seqtur q̄ homo bene iudicet de appetibilibus:z hoc bonum iudicium ꝥtutis consequitur habitus ꝥtutum moralium ex q̄bus etiam concluditur q rectum iudicium prope tātum reperitur i bonis.qz ꝛz i malis potest esse iudicium rectum i vniversali .tamē in particulari agibili sp corꝛ iudicium corrumpitur.Terna deniq ꝥtus ōz gnomym:nam ꝑbus i vſ.Eth̄ic.determinat gnomym esse spēalem ꝥtutem:Cuius ratio ē:qz quandoq̄ contingit aliquid esse faciendum ꝓter cōmunes regulas agendoz fm q̄e solū iudicat synesis:puta cū ipugnatorinō est deposituꝝ reddendū vl aliqd aliud hmōi:z ideo de illis iudicaꝝ oporteret fm aliqua altiora ꝓncipia:sed fm altiora principia exigit altior ꝥtus iudicatiua que vocat gnomym:qđ iportat quādam pspicacitatē iudicij:sicut etiā sapientia in speculatiuis altiora principia considerat q̄ scientia z iō ab ea distinguitur:Deniq ꝑtinet ad principalē actū prudentie qui est p̄cipere:z consiliū in applicatiōe cōsiliatoz z iudicatoz ad opus:tūc ad illam primā sollicitudo vel ꝓpria recnitudo sollicitudinis: qđ sic patet:qz dicit Ysi.ō.in libro.Ethymol. q solliciti ōz q̄si solercitus in q̄:u:m.s.aliqs ex quadā animi sollercia velox ē ad psequendum ea q̄ sunt agenda:qđ pertinet ad prudentiam.qz p̄cipuus actus prudētie ē circa agenda p̄cipere de cōsiliatis:vñ pbus.vj.Eth̄. q oportet operari quidē velociter cōsiliata.Hinc ōz prima Petri.iij.Estote prudentes z vigilate in orationibus:vigilantia ei est sollicitudo quedam:recnitudo ꝥo sollicitudinis in hoc cōsistit:q agat fm directionē z p̄ceptum rōnis: z in his abilitat rano ad celebrandum sabbatum in quiete mentis.Ad lau.dei.

¶ De vitijs oppositis prudentie scz prudentia carnis:astutia:dolo:fraude sollicitudine/imprudentia:incōnstantia ꝛc. Sermo. ix

Memento vt diem sabbati sanctifices.Exod.xx.Jam ordine cōgruo prosequendum est de his que prudētie opponuntur:z impedimēta conferunt ad celebrādum sabbatum. ¶ Que dividere possumus in duas partes.qz dicit Aug.in.iij.contra Julianū:q omnib ꝥtutib⁹ non solū sunt vitia manifesta discretiōe cōtraria:sicut prudentie temeritas:verisimilia vicina q̄dāmodo nō veritate sed quadā specie fallenti similia:sicut prudēne astutia. ¶ Prio igitur videndum est de his q̄ quādam falsaz habent similitudinem cū prudentia:vtpote q̄ contingunt p abusum corꝛ q̄ requirūt ad prudentiam.Secūdo de his q̄ manifeste ꝛrietatem habent ad prudentiā:vtpote q̄ ꝛueniūt ex defectu prudentie vel corꝛ q̄ requirunt ad prudētiā.Quātū igit ad primū sciendū q vitia prudētie ꝛria p q̄ndā abusum prudentie: maxie oriūt ex auaricia.nimiꝛ cū auaricia p o

tissime sabbatum violat. Qō aūt oriunt ex auaricia patet: qz quādā similitudinē habēt cum prudentia in aliquali rōnis vsu: vt patet de astutia dolo z fraude. sed inter alias virtutes morales vsus recte rationis apparet p̄cipue iniustitia. que est in appetitu rōnali. et similiter ideo indebitus vsus rationis maxime apparet in vitijs oppositis iustitie: cui maxime opponitur auaricia: z sic maxime oriunt ex auaricia: Primū igit vitiuz falsam habēs similitudinem cum prudentia: dicit prudētia carnis: que fm apostolum ad Roma. viij. inimica est deo. De qua prudētia queri potest vtrum sit peccatū. p̄sertim cū opari ad finē q̄ licite amat non est peccatum: sed caro licite amat: imo no nemo carnem suā vnq̄z odio habuit. vt dicitur ad Ephes. v. Ad hoc rñdet sanctus Tho. sc̄da sc̄de. q. lv. q̄ prudentia ē circa ea que sunt ad finem totius vite: z ideo prudentia carnis proprie dicit: fm q̄ aliquis bona carnis habet vt vltimuz finem vite sue manifestum est aūt q̄ hoc est peccatum. qz p hoc homo deordinat circa vltimū finē: q̄ nō consistit in bonis carnis sed in bonis anime. Et quia caro est propt̄ animā sicut materia p̄ter formam z instrumentū p̄ter principale agens: ideo licite caro diligitur ad hoc vt ad anime bonū ordinet sicut ad finē: si tamē sic caro diligitur q̄ in bono carnis vltimus finz constituatur: tūc erit inordinata z illicita dilectio: z hoc modo ad amorē carnis ordinatur prudētia carnis cum econtra scriptuz sit ad Roma. viij. Curam carnis ne feceritis in desideriis. Et nota q̄ apostolus tria genera tēptationū cōp̄hendit sub prudentia carnis scz a carne: mundo z diabolo. Et Jaco. ica nonica. iij. cōprehendit sub nomine sapientie dicens. Non est hec sapiētia desursum descēdens sed terrēa. animalis diabolica. q̄ singula peccatum ꝓstituunt non tñ semp mortale. Pro q̄ sciendū q̄ aliqs prudēs dr duplic iter Uno mō simplicit. s. in ordine ad finē totius vite. z sic prudētia carnis accepta: ita q̄ in cura ei⁹ ꝓstituit vltim⁹ finis totius vite: est p̄cm mortale qz p hoc hō auertit a deo: cū ipossibile sit plures eē fines vltimos de q̄ dr Roma. viij. Prudentia carnis mors ē: prudētia autem spūs vita z pax. Alio mō fm q̄d. s. in ordine ad finē aliquē p̄ticularē. sic aliquis dicit prudēs in negociatione vel in aliq̄ hmōi: z sic prudētia carnis accepta cōstituit veniale peccatum contingit eūm q̄ inordinatę afficit aliquis ad aliquod delectabile carnis absq̄ h̄ q̄ auertit a deo p peccm mortale. qz nō cōstituit finē totius vite in delectatiōe carnis: z sic adhibere studiū ad hāc delectationē ꝓsequēdū ē p̄cm veniale qō etiā p̄net ad prudentiam carnis. Qz si qs actu curā carnis referat ad finē honestū. s. ad sustentationē corpis: tūc nō vocat prudētia carnis: qz sic vtit hō cura carnis nō in desideriis: sz ad finē debitū. ¶ Scōm vero virtū sitūdinē gerēs cū prudētia dr astutia: q̄ differt a prudētia carnis qz prudētia carnis ordinat studiū rōnis ad finē: q̄ nō ē vere bonus sed astutia. put ē p̄cm vtit nō verz vijs sed simulatz z apparētibus ad ꝓsequēdū finē aliquē siue bonū siue malū: z sic sp est p̄cm: nā si etiā ordinet ad bonū finē tñ est p̄cm: qz nō dz aliqs etiā ad bonū finē falsis vijs z medijs pervenire. Qō si obiciat illud Prouer. ij. vt det parvulis astutia. qō sapiēs nō diceret si p̄cm eēt: Ad hō dicēdū q̄ sz astutia qñq̄z accipit i bono in scripturā: z h̄ ppt̄ sitūdinē vni⁹ ad alterū ppie tñ in malo accipit astutia: sic ph̄us dicit in. vj. Ethi. ¶ Ad maiorē tñ euidentiā sciēdū fm Tho. vbi s. q̄ duo sunt p̄cta q̄ p̄nent ad astutiā. s. dolus z fraus: qō sic pz: nā ad astutiā p̄net assumere vias nō veras sz simulatas z apparētes ad finē aliquē ꝓsequēdū vel bonū vel malū assumptio aūt harū viarū p̄t cōsiderare duplicit. Uno mō in ipa excogitatiōe viarū hmōi: z h̄ ppie p̄net ad astutiā sicut etiā excogitatio rectarū viarū ad debitū finem p̄net ad prudentiā. Alio mō cōsiderari p̄t assūptio talū viarū fm executionē opis ad decipiendū: z h̄ duplicit. Uel enim hoc fit principalit̄ p verba q̄ p̄cipuū locū tenēt inter signa quib⁹ hō signat aliquid alteri vt patz p Aug. li. de. doct. christi. z hoc ppie p̄net ad dolū q̄ maxime tribuit locutioni. licz tñ cōtingat esse dolū etiā in factis. fm illud p̄s. Et dolum facerēt in seruis eius: silr z in corde iuxta illud Eccl. xix. Interiora eius plena sunt dolo: z sic dolus q̄dāmō p̄net vtiter ad executionem astutie: siue fiat p verba: signa vl̄ factā Uel illa executio astutie principalit̄ fit per facta: z h̄ ppie pertinet ad fraudē vñ dr Act. v. q̄ vir quidā Ananias noie cū vxore sua Saphira vendidit agrū suum z fraudauit de p̄cio agri. z. s. Cor. vj. q̄re non magis fraudez patimini: z hec duo siū peccata mortalia q̄ñ pernicioſe sunt: vt Eccli. xxxiij. Qui effundit sanguinem et qui fraudem facit mercenario fratres sunt. z p̄s. Uiz sanguinū z dol

losum abominabit dñs. ¶ Deinde queri pōt de sollicitudine cuius rectitudo pinet ad pru dentiā vt dictū est: put. s. est q̄dā animi solertia qua ds velox efficit ad psequendū ea q̄ sunt agenda. Vtrū. s. licitū sit hre sollicitudinē de reb⁹ tpalibus: q̄. s. quandā gerit sititudinē cū spūali sollicitudine: pīertim cū vnusq̄sq; solli citius sit de fine ꝓpter quē operat: sed licitū est boiem opari p:opter tpalia quib⁹ vitā sustentat. Ad hoc rndet doc. sctūs scda scde. q. lv. q̄ sollicitudo impoꝛtat studiū quoddā adhibitū ad aliud ꝓcedendū. Tpalis ergo sollicitudo tripliciter esse pōt illicita. Primo mō ex parte eius de quo sollicitamur: si. s. tpalia tanq̄ finē querimus: q̄ tpalia bona subiecta quidē sunt homini vt eis vtat ad necessitatē: non tñ vt in eis finem cōstituat & superflue circa ea sollicitet. Scdo mō ꝓpter superfluū studiū q̄ apponit ad tpalia procuranda ꝓpter q̄ hō a spūalib⁹ q̄bus ꝓncipalius inseruire debet retrahit: iux ta illud Matt. xvj. Sollicitudo seculi suffocat verbū. Pro q̄ sciendū q̄ eius sollicitudo q̄ corpali labore pānem acquirit nō est superflua si sit moderata & ideo dicit Hiero. q̄ labor est exercendus & sollicitudo tollenda superflua. s. animū inquietans. Hinc dicit Matt. vj. Nolite sollicti esse in crastinū: crastinus enim dies sollicitus erit sibīpsi: id est suā ꝓpriā habebit sollicitudinē q̄ sufficiet ad aim affligendū: vñ subdit. Sufficit eī diei malicia sua: id est afflictio sollicitudinis. Ratio aūt hoꝛ est: q̄ nullū opus pōt esse virtuosum nisi debitis circūstantijs vestiat: inter quas est vna circūstantia q̄ debitū tempus obseruet: fm illud Eccl. viij. In omni negotio tempus est & opoꝛtunitas q̄ nō solū in exteriozibus operib⁹ sed etiā in interioꝛi sollicitudine locū habet vnicuiq; eī tpe cōpetit ꝓpria sollicitudo: sicut tempoꝛi estatis cōpetit sollicitudo metendi: tēpoꝛe autumni sollicitudo vindemie: & sic de alijs. Si quis ergo tempoꝛe estatis de vindemia sollicitus esset superflue ꝓoccuparet futuri tpis sollicitudinem & illā tanq̄ superfluā dñs prohibz ¶ Tertio modo est illicita sollicitudo ex parte timoꝛis superflui: quando. s. aliq̄s timet ne faciendo q̄ oporteat necessaria deficiant: quod dñs tripliciter excludit in euangelio. ¶ Primo propter beneficia maiora diuinitus homini p̄stita preter suā sollicitudinē. s. corpus & aiam. Secūdo ꝓpter subuentionē qua deus animab⁹ & plātis subuenit absq̄ ope būano fm ꝓpoꝛtionē suę nature. Tertio ex diuina prouidentia ꝓpter cuius ignoꝛantiā gentiles circa bona tpalia procurāda ꝓncipalius sollicitantur: & ideo excludit dñs q̄ sollicitudo nra ꝓncipalis esse debet de spūalibus bonis sperantes q̄ etiā tpalia nobis puenient ad necessitatem si fecerimus q̄ debemus. ¶ Secūdo videndū est de his vitijs q̄ manifeste contrariatē habēt ad prudentiā: vtpote qui veniūt ex defectu prudentie vel eoꝝ que requirunt ad prudentiā cui proprie tñ opponit imprudentia ꝓprie sumpta. Pro quo sciendū: q̄ imprudentia q̄nq̄ sumit improprie sc̄z negatiue ita sc̄z q̄ impoꝛtat solā carentiā prudentie que pōt esse sine peccato vt in amentibus: q̄nq̄ vero sumit priuatiue. Et hoc dupliciter. Vel inq̄tum quis caret prudentia quā tñ natus est habere: & fm hoc est peccatū ratione negligentie qua quis nō adhibet studiū debitū ad habendū prudentiā. Vel inq̄tum contrario modo mouet vel agit prudentie: puta si recta ratio prudentie agit ꝓsuadendo: sed imprudenter consilium spernit: & sic de alijs que in actu prudentis obseruanda sunt: & hoc mō imprudentia peccatū est fm proprīā rōnem prudentie: non eī potest hoc cōtingere q̄ hō contra prudentiā agat: nisi diuertat a regulis prudentie quib⁹ hō rectificat. Vnde si ꝓtingit hoc ꝓpter auersionē a regulis diuinis est peccatum moꝛtale: puta cū aliquis cōtemnens diuina documenta p̄cipitanter agit. Si vero preter eos agat absq̄ cōtemptu & absq̄ detrimento eoꝝ que sunt de necessitate salutis est veniale & fm hoc proprie sumit hic imprudentia: q̄ directe opponit ipsi prudentie sub se continens diuersas species: nā inq̄tum in se cōtinet defectū consilij: tunc p̄cipitatio vel temeritas est eius species: q̄tum vero ad defectū iudicij in cōsideratione: sed q̄tum ad p̄ceptum q̄ est ꝓprius actus: prudentie est incōstantia & negligentia. ¶ Quantū igitur ad primū sciendū: q̄ fm Tho. scda scde. q. liij. p̄cipitatio in actibus anime metaphoꝛice dicit fm similitudinem a coꝛpoꝛali motu acceptā: dicit enim coꝛpoꝛaliter precipitari quod a superioꝛi in ima pertinet fm impetum quendā proprij motus vel alicuius impellentis. nō oꝛdinate incedendo p gradus: summū aūt anime est ipsa ratio: imū vero operatio per coꝛpus exercitata: gradus medij sunt memoria: preteritoꝝ: intelligentia presentium: solertia in considerandis futuris euentibus; ratiocinatio cōferens vnum alteri & docilitas per quā quis acquiescit sentētijs

maioz:per quos gradus ꝺs oꝛdinate deſcen
ditrecte ꝓſiliando. Si ꝺs ergo ferat ad agen
d i ſm impetū volūtatis ꝛ paſſionis:ptranſ⁊
tis hmōi gradibus dicit ꝓcipitatio:ꝛ ſic per ꝓ
cipitationē deficit a docilitate:memoria ꝛ rō
ne:q̄ſunt etiā que ꝺā partes integrales ꝓudē
tie: qz per docilitatem ꝺs ſolliciteꝛ frequenter
ꝛ reuerenter applicat animū documētis ma⁊
iozū:nō negligens ea pꝛ ignauiā:nec cōtem⁊
nens p ſuperbiā: p memoriā vero plurimoz
ꝓteritoz reminiſcit:que neceſſaria ſunt ad bñ
conſiliandū de futuris: ꝛ ſic ſm Tullū habet
plurimū artis ꝛ induſtrie: qz ex ꝓteritis quaſi
ſumit argumentū de futuris: per rōnem pꝛo⁊
inde fit hō bene rōnatiuus qꝺ maxime requi⁊
rit ad ꝓudentiā: vt ſic poſſit bene ꝺs appli⁊
care vltia principia ad particularia q̄ ſunt va
ria ꝛ incerta: p intellectū aūt conſequit quis
exiſtimationē quandā rectam de aliquo ꝓcu
lari fine:ita q̄ certitudo rōnis eſt ex intellectu
oportet eiñ q̄ oīs ꝓceſſus rōnis ab aliquo
intellectu ꝓcedat nō q̄ intellectus ꝛ ratio ſint
duerſe potentie. ſ qz ex diuerſis actibus no⁊
minant⁊:qz nomē intellectus ſumit⁊ ab intima
penetratiōe veritatis:nomen aūt rōnis ab in
quiſitione ꝛ diſcurſu ad faciendā debitā ap⁊
plicationē:vt dictū eſt:nec ſumit⁊ hic ratio vel
intellectus ꝓ⁊ ipſa potentia rōnis vel intelle
ctus:ſed ꝓ⁊ eius vſu bono. Quantū vero ad
ſm ſciendū: q̄ in ꝝſideratio maxime opponit
rectitudini iudicij. Importat eiñ defectū iudi
cij:qz deficit in recte iudicando:ex hoc qꝺ cō⁊
temnit vel negligit attendere ea ex quibus re
ctum iudiciū ꝓcedit:ſub quo vitio ſcz incon
ſideratiōis alia duo includunt⁊. Primū eſt in⁊
cautio:nā ea circa que eſt ꝓudentia ſunt con
tingentia operabilia:in quib⁹ ſicut verum pōt
admiſceri falſo: ſic malū bono ꝓpter multi⁊
ſoꝛmutatē hmōi operabiliū:in quibus a malis
bona pleriq̄ ꝓpediunt⁊:ꝛ mala ſpē bonī
gerunt:ꝛ ideo ad ꝓudentiā cautio neceſſaria
eſt:vt ſic accipiant⁊ bona q̄ vitent⁊ mala:cuius
oppoſitum eſt vitiū qꝺ vocat⁊ incautio. Secū
dum vero eſt incircūſpectio: nā cū ꝓudentia
circa operabilia ſingularia cōſiſtat:in quibus
multa cōcurrunt: ꝓtingere poteſt aliquid ſm
ſe conſideratū eſſe bonū ꝛ ſuī cōueniens: qꝺ
tamen ex aliquib⁹ ꝓcurrentibus reddit malū
vel nō opportunū ad finē: ſicut oſtendere ali
cui ſigna amoris:ſm ſe conſideratū videt⁊ eſſe
cōueniens ad alliciendū eius animū ad amo
rem:ſi tamen in illius animo contingat ex hoc
ſuperbia vel ſuſpitio adulationis: nō erit⁊ hoc
cōueniens ad finem:ꝛ ideo ad ꝓudentiā cir⁊
cūſpectio neceſſaria eſt: vt homo illud quod
oꝛdinatur in finem: comparet cū his que cir⁊
cumſtāt cuius oppoſitū vitiū vocatur incir
cūſpectio. ¶ Quantū deniq̄ ad tertiū ſciendū
q̄ inconſtantia importat receſſum quendā a
bono ꝓpoſito diffinito: qui receſſus ꝓncipiū
habet a vi appetitiua:non eiñ quis recedit a
bono ꝓpoſito diffinito: quin receſſus inoꝛ⁊
dinate placet:ſed vt receſſu nō conſummantur
niſi per defectū rationis qui fallit⁊ in eo qꝺ re
putat illud qꝺ recte acceptauerat:ꝛ cū poſ⁊
ſit reſiſtere paſſiōis impulſui: ſi nō reſiſtit hoc
eſt ex debilitate ipſius:qz non tenet ſe firmiter
in bono concepto:ꝛ ideo inc̄ōſtantia c̄ſtum
ad ſui conſummationē pertinet ad defectum ra
tionis: vnde ſicut ꝓcipitatio eſt circa actum cō
ſilij ex defectu:ꝛ inconſideratio circa actum
iudicij: ſic inconſtantia eſt circa actum ꝓce⁊
ptiꝛ:qz ex hoc quis dicit⁊ inconſtans q̄ ratio de
ficit in ꝓcipiendo ea que ſunt cōſiliata ꝛ iudi⁊
cata:cui adiūcta eſt negligentia que ſimiliter
conſiſtit circa actum ꝓcepti qui eſt tertius ꝛ
principalis ipſius ꝓudentie: nam negligen⁊
tia importat defectum debite ſollicitudinis: ꝛ
habet rationem peccati: qz oīs defectus act⁹
debiti rationem habet peccati: ꝛ directe op⁊
ponitur ſollicitudini de qua ſupra dictum eſt:
vnde eo modo quo ſollicitudo eſt ſpecialis vir⁊
tutis actus: eodem mō negligentia ſpeciale
peccatū eſt. ¶ Pro quo ſciendū: q̄ negligen⁊
tia prouenit ex quadā remiſſione voluntatis:
per quā contingit q̄ ratio non ſollicitat⁊ vt ꝓ⁊
cipiat ea que debet. vel eo modo quo debet:
pōt ergo dupliciter contingere q̄ negligentia
ſit peccatū. Uno modo cū negligentia conſi⁊
ſtit in ꝓtermiſſione alicuius actus vel circum⁊
ſtantie que non ſit de neceſſitate ſalutis: nec
hoc fit ex cōremptu ſed ex aliquo defectu fer⁊
uoꝛis charitatis que impedit⁊ interdū per ali⁊
quod veniale: ꝛ tunc negligentia eſt veniale⁊
Alio modo q̄n ꝓtermittit⁊ per negligentiā
illud qꝺ eſt de neceſſitate ſalutis:ſiue ſit actus
ſiue circūſtantia: vel licet non ſit de neceſſitate
ſalutis:tamen negligentia illius ſequit⁊ ex quo⁊
dam cōtemptu:eo q̄ voluntas in tantū remiſſa
eſt circa ea que dei ſunt:q̄ tota liter a charita
te dei deficit:ꝛ hoc eſt mortale cuius contem⁊
ptus argumentū eſt:q̄ etiā quis negligeret ea
perficere:licet ſciret de neceſſitate ſalutis eſſe⁊
Quod a nobis auertat ieſus chriſtus:

¶ De iustitia generali ac pticulari ac vitio illi oppositio qđ dicitur iniustitia: Sermo. x

Emento vt diem sabbati sanctifices. Exo.xx. Post enedationē quātulācūq; prime frutis cardinalis q̄ prudētia dr. Scđo loco videndum est de scđa frute cardinali. s. iustitia. de q̄ dic Seneca: Iustitia nō nr̄a cōstitutio sed diuina lex est et vinculū societatis hūane: q̄squis g̃ iustitiā sectari desiderat: time prius deū et ama deū: vt ameris a deo: amabilis eris deo si illū in h̄ imitaris vt velis omnib⁹ pdesse: nulli nocere: et tūc te virū iustū appellabūt oēs freq̄nter venerabunt et diligent iustus em̄ vt sis nō solū n̄ nocebis: sed et nocētes phibebis. hec ille. ¶ Hic primo q̄rit pōt: virū iustitia sit virtus: p̄sertim cū cōiter fm theologos et iuristas: iustitia est cōstās et ppetua volūtas ius suū vnicuiq; tribuēs: sed reddere alicui qđ suum est qđ ad iustitiā p̄net ē necessitatis qđ aūt fit ex necessitate non ē meritorū: q̄ dedignat habere deus coacta seruitia. Ad h̄ rn̄det Tho. scđa scđe. q. lvij. q. 4tus hūana est: q̄ bonū reddit actū hūanū et ipm hominē bonū facit qđ quidē iustitie cōuenit: q̄ act⁹ hominis ex h̄ bon⁹ reddit. q̄ attingit regulam rōis fm quā act⁹ hūani rectificant: cū igit iustitia rectificet operatiōes hūanas: manifestū est q̄ opus hominis bonū reddit. Hinc dicit Tullius. j. de offi. q̄ ex iustitia virtutis splendor est maximus ex q̄ boni viri nominant: nec enim necessitas tollit ei rōnem meriti. Pro quo sciendū q̄ duplex est necessitas. Una coactionis: et hec quia repugnat voluntati tollit rōnem meriti. Alia est necessitas ex obligatione p̄cepti siue ex necessitate finis: sicut cum dr sine virtutis p̄fectō nō pōt nisi facias h̄ vel illud: et talis necessitas nō excludit rōnem meriti nisi tū h̄ aliqs agit volūtarie qđ si est necessariū excludit tm̄ gloriā supererogationis: ut illud. i. Lor. ix. Si euāgelizauero nō ē mihi gla: necessitas em̄ mihi icūbit. vn̄ Luc. xvij. Cū feceritis oia q̄ p̄cepta sūt vob dicite Serui inutiles sumus. qđ debuimus facere fecim⁹: sic intelligendū ē. q̄ q̄ facit qđ debet nō auffert vilitatē luci ei cui facit qđ dr: sed solū abstinet a damno illi⁹ sicq; seru⁹ inutilis est ei cui facit: sibi ipsi tm̄ vilitatem facit id inquantum spontanea volūtate facit id qđ dr qđ ē virtuose agere: vnde Sap̄. viij. dicit. q̄ sapientia dei sobrietatem et iustitiā docet et prudētiā et virtutem quib⁹ in vita nihil est vtili⁹ hoib⁹ sc̄z virtuosis. Ad maiorē aūt euidentiā sciendū q̄ duplex est iustitie virtus. s. generalis et pticularis: iustitia aūt generalis dr iustitia legalis q̄ p eā hō cōcordat legi ordinanti act⁹ eius ad finē vtilitatis in bonū cōe: nā iustitia ordinat hoiem in cōpatione ad alterū qđ fieri pōt dupliciter. Primo ad alterū singulariter cōsideratū. Scđo ad alterū in cōi fm q̄ ille q̄ seruit cōmunitati sunt oib⁹ hoib⁹ sub illa cōmunitate cōtenti et ad vtrūq; pōt se habere fm pp̄riā rationem: oēs ei centēti sub cōmunitate cōparant ad cōmunitatē. s. ē pcs ad totū: et qđ libet bonū pus est ordinabile in bonū totius cum igit bonum cuiuslibet frutis ordinātis hominē ad finē vel ad aliā singularem p̄sonam referibile sit ad cōe bonū ad qđ ordinat iustitia: constat p̄sequenter q̄ actus omnium virtutū ad iustitiā pertinere p̄t fm q̄ ordināt homines ad cōe bonū. et q̄tū ad hoc dicit ē virtus generalis: vnde sicut charitas dicit p̄ virtus generalis inquātum ordinat oēs actus virtutum ad bonū diuinū qđ respicit vt p̄priū obiectum. sic iustitia legalis inquantum ordinat actus omnium virtutū ad cōe bonus qđ respicit vt p̄priū obiectū. Alia est iustitia q̄dam pticularis. que. s. ordinat homines circa ea que sunt ad alterum singularē p̄sonā immediate. sicut iustitia generalis ordinat hoiem in his que sunt ad alterū q̄tum ad bonū cōe mediate. Pro quo nota q̄ oīa q̄ rectificari possunt per rōnem sunt materia virtutis moralis q̄ diffinitur p rōnem rectā: vt patet in. ij. Eth. Possunt g̃ rectificari p rōnem interiores passiones anime et exteriores actiones necnon et res exteriores que veniūt in vsum hominis. Iustitia g̃ non est circa interiores animi passiones: q̄ consistit in volūtate vt i subiecto cuius motus vel actus non sunt passiones: sed solum motus appetitus sensitiui passiones dicuntur: sicut temperātia et fortitudo que sunt in irascibili et concupiscibili sunt circa passiones: sed iustitia solum est circa actiones exteriores et res fm quandam rōnem obiectī specialem: put. s. fm eas vnus homo alteri ordinatur: vnde ponitur vna de quatuor virtutibus cardinalibus habens materiā specialem siue obiectum. Et habet quatuor gradus fm quadruplicem diffinitionē. Primus gradus ab omni iniquitate hominē custodit et cum omnibus pacifice conuersari facit et sic est virtus politica que dr mundum

ſtum deſpicere ⁊ vnicuiq; ſeruare quod ſuū eſt.ſ.ſibīpſi primo ⁊ deo. Secūdus gradus mentē ad eterna directe trahit:q; iuſto ordinī rōnis pfecte conſentit:⁊ ſic ēſt virtus purgatoria q̄ eſt ad verā primi viam pſentire et vnuſcuiuſq; ſtutis officiū in ſuo vigore conſeruare: Tertius gradus mētem in eternis figit:q; illā cū deo eterno ppetuo federe ſociat. Et ſic eſt virtus purgat animi que ē cū diuina mēte ppetuo federe ſociari. Quartus ḡd' p̄dictos gradus inchoat deducit ⁊ pficit q; in ſolo deo eſt ꝙ omnē creaturā ſua inſeribili ⁊ ppetua lege iuſte regit,⁊ ſic eſt virtus exemplaris:que phenm lege a ſempiterna operis ſui cōſūmatiōe nō flectit. Thomas autē diffinit̄ iuſticiā:aiēs: Juſticia eſt habitus fm quā aliq; conſtāt ⁊ ppetua volūtate ius ſuū vnicuiq; tribuit. Eſt aūt iuſticia habitus fm quē aliq; recte operat ⁊ vult ⁊ h̄ voluntate ppetua:q; nō ſufficit ad rationē iuſticie ꝙ ꝺo velit ad horā in aliq̄ negocio ſeruare iuſticiā cū vix inueniat ꝙ velit in oīb' iniuſte agere:ſz requirit ꝙ habeat voluntatē ppetuo i oīb' conſeruandi iuſticiā: Addit etiā cōſtans voluntate.q; ſicut p hoc ꝙ dicitur ppetua volūtas deſignat ꝙ aliquis gerat in p̄poſito ppetuo iuſticiam conſeruandi:ſic etiā in hoc ꝙ dicitur conſtans deſignat ꝙ in ꝓpoſito firmiter pſeueret. Qꝺ autem ſubditur ius ſuū vnicuiq; tribuit:non ſolum intelligit ꝺe p̄rincipe ⁊ iudice:q̄ reddunt qꝺ iuſtum eſt p modū impannis ⁊ dirigentis:ſz etiam de ſubduz̄ q̄ reddūt vnicuiq; qꝺ ſuum eſt:p modū executiōis iuxta illud Roma.xiij. Reddite omnibus debita .cui tributum tributum:cui vectigal vectigal:cui timorem timorem:cui honorē honorem :nemini quicq; debeatis niſi vt inuicē diligatis: Per hoc autem ꝙ addit ius ſuum notatur ꝙ ius eſt obiectū ipſius iuſticie: Jus autem multiplex eſt vt dictum eſt in primo p̄cepto.hoc tamen ſciendum ꝙ ius ſiue iuſticia fm Tho:ſcōa ſcōe .q.lvij. eſt aliquod opus adequatum alteri:fm aliquē eq̄luans modū. ℟ Dupliciter aūt alicui homini p̄ aliquid eſſe adequatū: Uno mō ex ipa natura rei vt cū quis tm̄ dat vt tantū ꝺe recipiat:⁊ hoc ius naturale vocat. Alio mō aliquid ē adequatū alteri vel cōmēſuratū ex cōducto vel ex cōmuni placito:cum ſcz quis ſe reputat contentū ſi tantū accipiat:qꝺ poteſt fieri dupliciter Primo per aliquod p̄uatū cōductū:ſicut ꝙ firmat aliquo pacto inter p̄uatas pſonas.

Scōo ex cōducto publico:cū ſcz totus populus cōſentit:vt aliquid habeat q̄ſi adequatū ⁊ cōmenſuratū alteri:vel cū h̄ princeps ordinat qui populi curā h̄z vel eius pſonā gerit:⁊ hoc dicit ius poſitiuum. Poteſt ēm humana voluntas ex communi conducto aliquid facere iuſtū.in his ꝙ fm ſe nō habēt repugnantiā aliquā ad iuſticiam naturalez. Secus tñ eſt de his ꝙ de ſe repugnātiā habent ad ius naturale qꝺ ꝺ̄ bis dicit Eſa.x: Ve qui cōdūt leges iniquas. ¶ Deinde queri poteſt:vtruz iuſticia p̄emineat inter omnes virtutes morales:p̄ſertim cum fm p̄h̄m.ij.Ethi. Virtus eſt circa difficile ⁊ bonum.ſed fortitudo magis eſt circa difficilia q̄ iuſticia:quia circa pericula mortis vt poſtea videbitur. Ad hoc reſpondet Tho.vbi ſupra.q.lvij.qꝺ ſi loqmur de iuſticia legali:nunc manifeſtum eſt ꝙ ipſa p̄claror eſt inter omnes virtutes morales:in quantum bonū cōmune p̄emines bono ſingulari vnius perſone. Et fm hoc in.v. Ethi.ꝺicit p̄bus. Qꝺ p̄clariſſima virtutum videt ēe iuſticia:⁊ neq; heſperus neq; lucifer ita admirabilis:Similiter ſi loquamur de iuſticia ꝑticulari tunc etiam p̄cellit inter alias virtutes morales duplici ratione. Prima ſumi poteſt ex parte ſubiecti:q; ſcz iuſticia eſt in nobiliori parte ip̄ius aie:ſcz in voluntate quod ſic p̄uet:q; iuſticia non ordinatur ad dirigendū aliquem actū cognoſcitiuū:⁊ ideo ſubiectum iuſticie non eſt intellectus vel ratio. Secūdo iuſti dicimur ex hoc ꝙ recte aliqꝺ agimus:primum aūt p̄ncipiū actus eſt vis appetitiua:q̄ duplex ē.ſ.volūtas q̄ eſt in rōne:⁊ appetitus ſēſitiuus ꝓſequēs apprehenſionē ſenſus q̄ diuiꝺit p iraſcibilē ⁊ ꝓcupiſcibilē. Reddere autē vnicuiq; qꝺ ſuū ē ex appetitu ſenſitiuo ꝓcedere nō p̄t:q̄m apprehēſio ſenſitiua ad h̄ ſe nō extendit ꝙ ꝓportionē vnius ad alterū cōſiderare poſſit:ſed hoc ē ꝓp̄riū rōnis:⁊ ſic iuſticia nō p̄t eſſe ſicut in ſubiecto in iraſcibili ⁊ cōcupiſcibili:ſed ſolum in voluntate. Alie vo virtutes morales ſunt ſicut in ſubiecto in appetitu ſenſitiuo a ꝺ quem p̄tinēt naturales animē paſſiones q̄ ſunt materia aliarum virtutum moraliū Secūda aūt ratio ſumi p̄t ex parte obiecti:q; virtutes alie laudant ſolū fm bonū ipſi' virtuoſi:q; ſcz pficiūt ipſum habētem Juſticia vo laudat fm ꝙ virtuoſus ad alium bene ſe habz.q; iuſticia eſt circa operationes q̄bus hō ordinat nō ſolū i ſe:vt bene ſe habeat in ſe ipſo:ſed etiā reſpectu alterius vt

bene se habeat ad alterū. Ad h aūt qđ obīcit ur de fortitudine: dicendū q rō virtutis magis cōsistit in bono q̄ in difficili. Iustina autē est circa meliora q̄ fortitudo: qz illa solū vtilis est in bello: z ista in pace z in bello. Verūtn inter virtutes cardinales p̄cellit prudēna iustinā: vt videtur in p̄mo sermone de fortitudine. ¶ Deinceps q̄ri pōt de iniustitia q̄. s. opponit iustitie: verū. s. vitiū spūale: p̄sertim cum nullū peccm̄ spūale opponit oibus virtutib⁹: sz iniustitia oibus opponit virtutib⁹. Nā q̄ntum ad adulterīū opponit castitati: q̄ntum ad homicidiū opponit mansuetudini: z sic de alijs. Ad hoc rīdet Tho. vbi. s. q. lix. q duplex est iniustitia. Una illegalis q̄. s. opponit iustitie legali: z hec sm essentiā est spūale vitiū inq̄ntuz respicit obiectū spūale. s. bonū cōe qđ q̄ritur: sed q̄tū ad intentionē est vitiū generale: qz p cōtemptū boni cōis pōt quis ad oia peccata deduci: sicut etiā oia vitia inq̄ntum repugnant bono cōi rōnem habēt iniustitie quasi deformita ta abiustitia. Alia vero est iniustitia sm inequalitatē quandā. ad alterū: puta cū vult hīre plus de bonis z minus de malis: z sic spūale habet materiā: z est pticulare vitiū iustitie ptinens circa priatū. Et opponit etiā indirecte virtutibus oibus inq̄ntum exteriores actus pertinent z ad iustitiā z ad alias virtutes morales licz diuersimode. Et est vitiū mortale ex genere suo: qz charitati cōtrariat: q̄ est anie vita: q̄ mouet ad volendū alterius bonū cū ecōtra iniustitia semp in alterius nocumento cōsistat nisi tā parua esset iniustitia q̄ probabiliter alter nō lederet nec illi displiceret: puta si auferat pomū vel simile. Et nota q facere iniustū ex intentiōe z electione est ppriū iniusti: sm q iniustus dicit qui hz habitū iniustitie: z ille dicit iniustus formaliter. Sed facere iniustū p̄ter intentionē. s. p ignorantiā vel ex quadā passione nō est ppriū iniusti: qz hoc pōt quis facere absq̄ habitu iniustitie: sed tantū materialiter z quasi per accidens iniustus dicit. Ad iau.

¶ De partib⁹ iustitie subiectiuis integralibus z potentialibus ac de acceptione personarū. ¶ Sermo xi.

Eminēto vt diē sabbati sanctifices. Exo. xx. Iā ordine cōgruo de partib⁹ ipsius iustitie p̄sequendū est q̄ sunt triplices: nā quedā sunt partes eius subiectiue: quedā integrales: z quedā potentiales q̄ sunt virtutes adiūcte. A Quantū igit ad primū. s. pres subiectiuas p̄mo q̄ri pōt vtrū sint due pres iustitie: q̄z vna est directiua in distributionib⁹ z alia in cōmutationib⁹ sicut tāgere videt p̄bs in. v. Ethi. cū tn ecōtra sit dictū est: iustitie act⁹ est reddere vnicuiq̄ qđ suū est: f in distributiōe nō reddit vnicuiq̄ qđ suū erat. sed de nouo sibi appropriat qđ cōe erat. Ad hoc rīdet Tho. scđa scđe. q. lxi. q iustitia ptcularis q̄ est virtus cardinalis ordinat ad aliquā psonā puatā q̄ cōperat ad cōtractē: sic p̄s ad totū: Dō igit ad aliquā p̄cārendi duplex ordo. Vnus quidē p̄s ad p̄tem cui silis est ordo vnius puate psone ad aliā: z hūc ordinē dirigit iustitia cōmutatiua q̄ consistit in his q̄ mutuo fiūt inter duas psonas adinuicē. Alius ordo attendit totius ad p̄tes: z huic ordini assimilat ordo ei⁹ qđ est cōe ad singulas psonas quē ordinē dirigit iustitia distributiua q̄ est distributiua cōmuniū sm ꝓportionalitatē. Et iō due sunt spēs iustitie. s. cōmutatiua z distributiua q̄ distinguunt non solū sm vnū z multa. i. sm h q iustitia cōmutatiua consistit in eo q aliqđ reddit vni: z distributiua in h q aliqđ reddat multis: f etiā sm diuersaz rōnē debiti: qz alio mō debet id alicui qđ est cōe: z alio mō id qđ est ppriū. Ad obiectū igit dicendū q cū ex bonis cōib⁹ aliqđ isingulos distribuit q̄libet aliq̄ mō recipit qđ suum est. ¶ Ad maiorē aūt euidentiā sciendū: q actus cōmutatiue iustitie est restitutio: q̄. s. qđcūq̄ ablatū reddit vel equolens ꝓut est possibile. Nā ablato rei alicui q̄ est act⁹ iniustitie circa cōmutatiōes opponit restitutiōi: z iō restitutio eius est actus iustitie q̄ est in cōmutationib⁹ directiua. Preterea licet nomē restitutiōis inq̄ntum importat iterationē quādā supponit idē tractē rei: z iō sm ppriā ipositionē nois restitutio p̄cipue locū hīre videt in rebus exteriorib⁹ que manētes eadē tā sm substantiā q̄ sm usum dominij p̄nt ab vno deuenire ad aliū. Sicut in ab hmōi rebus nomē cōmutatiōis translatū est ad actiōes vel passiones q̄ p̄tinent ad reuerentiā vel iniuriā alicuius psone seu etiā nocumentū vel p̄fectū: sic etiā nomē restitutionis ad hoc derivatur: q̄ licz realiter nō maneant manent tn in effectu vel corpali: puta cū ex p̄secutione corpus ledit vel in effectu q̄ est in opinione hoim: vt cū post verba opprobriosa remanet aliq⁹ infamat⁹ aut minorat⁹ in bonore suo: vñ cōmutationes int̄ duas psonas p̄nt esse duplices: p quas facilit inuenit p̄nt vtia cōmutatiue iustitie contraria. Quedā enim

sunt tres uoluntarie cõmutationes: qñ. s. quis vult alteri us re psona vel ope eo inuito: qđ dupliciter fieri põt: scz occulte per fraudẽ vel manifeste per violentiã. Et hoc primo in rem siue occulte rem alterius accipiendo qđ furtũ dicit: siue manifeste qđ dicit rapina. Secundo in psonã vel inq̃tum ad eius cõsistentiã: sicut ledit occulte q̃s per dolosam occisionẽ pulsionẽ aut venẽ exhibitionẽ. Manifeste vero p manifestã occisionẽ: incarcerationẽ: ꝓhibitionẽ seu mutilationem: vel etiã q̃tum ad eius dignitatẽ. sicut occulte quis ledit per falsam testificationẽ detractionẽ: diffamationẽ susurrationẽ t similia. Manifeste vero p falsam accusationẽ in iudicio: defensionẽ: iudicationem: aduocationẽ: testificationẽ. Item detentionẽ: maledictionem: contumeliã: cõtumaciam: properiũ t similia. Tertio in personã coniunctã. vt in uxorẽ per adulteriũ occultũ vel manifestũ: vel etiã in seruũ quem iniuste occulte vel manifeste vt discedat. Et eadẽ est ratio de alijs psonis coniũctis. Quedã aũt sunt voluntarie cõmutationes: cũ. s. quis voluntarie trãsfert res suas in alterũ: qđ fit multipliciter. Primo simpliciter fit translatio rei in alterũ p:o recõpensatione alterius rei: sicut fit in emptione t venditione. Secũdo cõcedit alteri vsum rei cũ debito recuperandi rem. sicut in vsufructu t in mutuo seu cõmodato: qđ si non concedit talis vsus gratis: tunc vocat locatio t cõductio. Tertio tradit rem suã rõne conseruationis vt in de posito: vel rõne obligationis vel fideiussionis vt in pignore: t sic de alijs. Et circa has cõmutationes voluntarias sunt duo vitia. s. fraus t usura. Veritatem: quia de his oibus vitijs oppositis sparso tractat in psenti opusculo: hic grata breuitatis superssedeo. ¶ Secundo principaliter queri põt de vino opposito iustitie distributiue qđ est accepto personarũ. vtrũ s. sit peccatũ: psertim cũ apud deum non põt esse iniquitas: sed deus videt accipere psonas qu a vnũ assumit per gratiã t alium in peccato relinquit iuxta illud Matth. xxiij. Duo erũt in loco vno vnus assumet alter relinquetur. Ad hoc rñdet Tho. vbi. ꝯ. q. xxij. Qđ equalitas iustitie distributiue cõsistit in hoc q̃ diuersis psonis diuersa tribuunt fm proportionẽ t dignitatẽ personarũ cui opponit accepto personarũ. Si ergo q̃s consideret illã ꝓprietatem psone propter quã id quod debetur offertur est ei debitũ: non erit acceptio psone s. c. Hinc super illud Ec-

phes. vj. Non est psonarũ acceptio apud deũ dicit glo. q̃ iustus iudex causas discernit nõ personas: puta si quis aliquẽ promouet ad magisterium ꝓter scientie sufficientiã: hoc attendit causa debita non psona: si vero talis solum attenderet personam vt quia Martinus est vel petrus tũc esset acceptio psone cui nõ tribueret ꝓter cãmq̃ faceret eũ dignũ. f solũ ꝓter psonã: vt q̃ amicus: ꝯsanguineus vel diues. Cõtingit tñ aliqua cõditio psone facit eã dignã respectu vnius rei t nõ respectu alterius: sicut ꝯsanguineus facit aliquẽ dignũ ad hoc q̃ heres instituat patrimonij: nõ aũt ad hoc q̃ ciuplato ecclesiastica ꝓferat. Et sic eadẽ ꝓditio psone in vno negotio ꝓsiderata: facit acceptionẽ pſonarũ. in alio vero nõ facit. Ad obiecta aũt dicendũ q̃ dupler est datio. Una qua q̃s alicui dat qđ ei debet: t hoc pertinet ad iustitiã: vñ circa tales dationes acceptio psonarũ attenditur. Alia est datio pertinens ad liberalitatẽ: qua. s. alicui grans dat qđ ei nõ debet: t talis est collatio munerũ gratie p que peccatores assumunt a deo: circa quã acceptio psonarũ locum nõ habet: q̃ libet absq̃ iniustitia de suo dare põt q̃tum vult t cui vult: t sic deus dat bona sua: qui aut Matt. xx. An nõ licet mihi qđ volo facere: tolle qđ tuũ est t vade. ¶ Ceterũ hec acceptio psonarũ q̃ñq̃ locũ habet in iudicijs cõferendis: qđ corrumpitur amore vel odio: timore vel cupiditate: q̃ñq̃ vero locũ habet in spũalibus dispensationibus: q̃rum ꝓlatus ecclesiasticus nõ est dñs vt ea dare possit pro habitu: sed tm̃ dispẽsator: t ideo necesse est promouere vel etiã eligere melio res: vel simpliciter vel in cõparatione ad cõmune bonũ. Qđ si cõsanguinei sunt eque digni vt alij: tunc ꝓferri possunt: q̃ salte in hoc preminent q̃ de eis magis cõfidere põt: q̃ vna nimirum secũ ecclesie negotia tractent. Q̃ñq̃ denicq̃ locũ habet in exhibitiõe honoris t reuerentie: q̃ñ. s. diues honorat solũ intuitu diuitiarũ. Et hoc tãgit Jacobus in canonica sua ij. c. Et pari rõne si quis honorat propter aliquas causas que nõ faciũt honore dignũ est peccatũ: t pertinet ad acceptationẽ personarũ: pñt tamẽ honorari principes t ꝓlati etiã mali: q̃ gerunt personã dei t cõitatis cui ꝓficiunt. Similiter t parentes t dñi ꝓpter principationẽ diuine dignitatis: q̃ est oim pater t dñs. Jtẽ senes ꝓpter signũ virtutis: qđ est senectus: Leui. xix. Coram cano capite consurge t honora personã senis. Q. Tertio queri põt:

de ptibus integralibus ipsius iustitie vtrum sint pres iustitie ꝺclinare a malo ⁊ facere bonū cū Aug. li. de correctione ⁊ gratia ponat ad iustitiā legis pinere ꝺeclinare a malo et facere bonū: sed quia ad quālibet virtutē pinet facere bonū ⁊ vitare malū: videt ꝙ pres excederēt totū. s. iustitiā que est virtus quedā specialis. ¶ Ad hoc rnꝺet Tho. vbi. s. q. lx xix. ꝙ si loquamur ꝺ bono ⁊ malo in cōmuni tūc facere bonā ⁊ vitare malū pinet ad omnē virtutē: sz qua iustitia fm ꝙꝺ est virt⁹ specialis respicit bonū sub ratiōe ꝺebiti ad pximū. ideo scōm hoc ad eā pinet facere bonū sub rōne ꝺebiti in cōparatiōe ad pximū ⁊ vitare malū oppositū. Verūm facere bonum est actus cōpletiuus iustitie ⁊ quasi pars eiꝰ principalis: sed a malo ꝺeclinare est actꝰ imperfectior ⁊ quasi secūꝺaria eiꝰ pars. Unde est ꝙꝺ pars materialis sine q nō pōt pars formalis eē cōpletiua. Et his ꝺuabꝫ ptibꝫ opponunt ꝺuo vitia que sunt trāgressio ⁊ omissio. Trāsgressio nāq; opponit pcepto negatiuis q̄ pinent ad ꝺeclinationē a malo. Et omissio opponit pceptis affirmatiuis q̄ pinēt ad faciēꝺū bonū ⁊ b̄ ꝓpie sub rōe ꝺebiti in ordine ad pximū. Bonū em̄ sub rōe ꝺebiti ꝓpie pinet ad iustitiā: legalē q̄ꝺē si ꝺebitū accipiat in ordine ad legē diuinā vel humanā. specialez ꝓo si ꝺebitū ꝓsideret in ordine ad pximū. Unde mō q̄ iustitia ē virt⁹ specialis: etiā omissio est speciale peccatū ꝺistinctū a peccato q̄ opponunt alijs virtutibꝫ. Et eo mō quo facere bonū cui opponit omissio est quedaz ps specialis iustitie ꝺistincta a ꝺeclinatiōe mali cui opponit trangressio: etiā omissio a trāsgressiōe ꝺistinguit. Simpliciter tn̄ ⁊ absolute loquendo trāsgressio grauius est peccātū q̄ omissio: licz aliq̄ omissio grauior esse pōt aliq̄ trāsgressione: cuius ratio est q: peccatū intantuz graue est inq̄tū ꝺistat a ꝓxime. Cōtrarietas aūt est maxima ꝺistātia: vt ꝺicit i. x. Ethi. Unde cōtrariū magis ꝺistat a suo contrario q̄ simplex eius negatio: sicut ab albo magis ꝺistat nigrū q̄ simpliciter nō albū. Sed trāsgressio cōtrariat actui virtutis: omissio vero solū importat negationem illius. Hic minus peccat omittēs parentibꝫ exhibere ꝺebitam reuerentiā q̄ eis inferens cōtumeliā vel iniuriā q̄ pinet ad trangressionē. ¶ Quarto q̄rit pōt ꝺe ptibus iustitie potētialibus ⁊ de virtutibus ei annexis: vtrū. s. plures annexe iustitie cōuenienter assignent: pserim quia Tullius ponit sex virtutes Macrobius septē: quarū plures a Tullio pretermittūt. Andronicus nouē et quibus Tullius ponit tm̄ vnā. Et Aresi ponit epicheiā quā nullus p̄dictoꝝ ponit. Ad hoc ꝺicendū fm Tho. vbi s. q in virtutibus q̄ adiungunt alicui virtuti principali duo sunt ꝓsiderāda. ¶ Prio q in aliq̄ ꝺeficiāt a pfecta rōne ipsius: Et q̄ iustitia est ad alterū ideo oēs virtutes q̄ sunt ad alterū pnt rōne cōuenientie cōnecti iustitie: ratio ergo iustitie cōsistit in ꝺ q alteri reddat qꝺ sibi fm equalitatē ꝺebet. Dupliciter igit aliq̄ virtus ad alterū existēs a ratione iustitie ꝺeficit. Primo ꝺeficit a ratione equalis: Secūꝺa a rōne ꝺebiti: quia q̄ꝺaz virtutes licet alteri reꝺꝺāt ꝺebitū tn̄ equaliter reꝺꝺere nō pnt: vñ ꝺe ꝺ ꝺeo reꝺꝺit ab homine ꝺebitū ē: nō tn̄ eq̄le: q̄ nō reꝺꝺit bō tantū quantū ꝺebet: iuxta illud. Quid retribuā ꝺño ⁊c. Et sic aduūgit iustitie religio: q̄. ꝺ. religamur ꝺiuino cultui. Silr pietas ꝺuabꝫ reꝺꝺitꝫ ꝺebitū sz nō eq̄le: vt pz p pbm. viij. Ethic. Et sic adungit pietas p quā fm Tullū sanguine iunctis patrieq; benuolis officiū: ⁊ ꝺiligens tribuit cultus. Terno nō potest equale pmiuz ab hoie recōpensari virtuti: vtz per pbm. viij. Ethic. ⁊ sic aduūgit obseruātia p quā homies fm Tullū aliq̄ ꝺignitate antecedētes aliq̄ cultu ⁊ honore ꝺignant. Defectus etiam a rōne ꝺebiti pōt attēꝺi sz q ꝺuplex est ꝺebitū. s. legale qꝺ ꝓprie attēꝺit iustitia q̄ est virtus principalis et morale ꝺebitū qꝺ. s. alicui ꝺebz ex honestate virtutis: ⁊ habet duplicē gradū: Quoꝺdā em̄ ꝺebitū sicut est necessariū: q̄ sine eo non pōt honestas mor̄ seruari: ⁊ h̄ habet plus ꝺe rōne ꝺebiti. Exempli grā. Ꝺebitū est q talē alteri ꝺs se exhibeat in verbis ⁊ factis: q̄ꝺ est: ⁊ sic adungitur veritas. Itē q alteri recōpensat fm ea q̄ fecit: vel in bonis ⁊ sic adungit gratia: vel in malis ⁊ sic adungit vindicatio. Aliud vero ꝺebitū est necessariū sicut cōferens ad maiorē honestatē: sine q̄ tn̄ honestas conseruari pōt: sicut liberalitas: affabilitas: ⁊ alia q̄ Tullius pretermittit: quia parum habent ꝺe ratione ꝺebiti. Ad laudem ꝺei

¶ De tertia virtute cardinali. s. fortitudine: ⁊ vtrū operetur ex habitu et cū ꝺelectatiōe. ¶ Ser. xij.

Euento vt ꝺicm sabbati

sanctifi. Exo. xx. Vnde de prima virtute cardinali q̄ dicit prudentia: ac de secūda que dicit iustitia. Ꝟ̄ de tertia psequamur q̄ dicit fortitudo: q̄ fez vim rectificat irascibilē in tolerandis aduersis: t aggrediendis arduis: cōstituens illā in debita quiete ad pagendū sabbatū delicatū. ¶ Et hec virtus fm quadruplicem eius gradū quadruplicter diffinit a Macrobio. Primus em̄ gradus hoiem facit omnē metū p̄o vulnere reipubl ce postponere: t nisi turpia formidare: t sic est virtus politica vel civilis: q̄ est animū supra periculi metu erigere: nihilq̄ nisi turpia formidare. Secundus gradus mentē magis cōformat ita vt nulla pena corporalis eam terreat: q̄ ad sola eterna fortiter anhelat: t sic est virtus purgatoria: q̄ est mentē non terreri contra queq̄ aduersa: nec etiā a corpore recedentē. Tertius gradus mentē meternis figit: t sic est virtus purgati animi: cuius est non solū passiones corporis vincere sed penitus ignorare: ita vtura sci nesciat t nihil nisi eterna cupiat. Quartus gradus q̄ in deo est p̄dictos gradus inchoat: deducit t cōsumat: Ipsa em̄ attingit a fine vsq̄ ad finē fortiter: t disponit oia suauiter: t sic est virtus exēplaris q̄ est in deo: t est q̄ semp idem est t q̄ nunq̄ mutat. Tho. aūt in scripto Ethi. li. iij. diffinitionē fortitudinis ex verbis Aristo. colligens ait ibidem Fortitudo est virtus medio mō se habens fm rōnem recta circa timores t audacias. Et albe. teu. ex verbis Aristo. t cōmentatore diffinitionem colligens ait. Fortitudo t habitus imediate audaciarū t timor̄ sufferentes: faciens: periculor̄ mortis gratia boni. Est igit habitus q̄ quandā animi firmitatē ꝓsequitur: p quā animus stat immobilis ꝓtra timores periculor̄ mortis. Et hoc imediate p q̄d fortitudo rōnē habet virtutis cuius est esse in medio vel rōnis vel rei: facit etiā sufferentes: q̄ principalior eius actus est pati vel aggredi: t habet duplicem materiā vt obiectū. Principalis est mors Secūdaria vero pericula: q̄ q̄ p̄nt esse plura: ideo dicit periculor̄: t addit in fine grā boni: q̄ si in aggressione vel perpessione mortis aut periculor̄ mortis nō sequeret aliq̄d bonū tūc talis fortitudo nō haberet rōnem virtutis ¶ Ad maiorē m̄ evidentiā p̄mo queri pōt vtrū fortitudo sit virtus: p̄sertim cū apls dicat virtus in infirmitate: perficit ergo nō in fortitudie. Ad hoc rīdet Tho. sc̄da sc̄de. q. c. xxiij. q fm ph̄m in. ij. Ethico, virtus est que bonū facit habentē t opus eius reddit bonū. Bonū aūt hominis est fm rationē esse fm Dyonisiū. c. de diuinis no. Et ideo ad virtutē humanā pertinet vt faciat hominē bonū t opus eius scōm rationē esse: quod tangit triplicīter. Primo q ipsa ratio rectificat q̄ fit p virtutes intellectuales. Alio modo fm q ipsa recta ordo rōnis in rebus humanis equalitatē instituit q̄ pertinet ad iustitiā. Tertio fm q̄ impedimenta bone rectitudinis in rebus hūanis ponendo tollunt. Dupliciter aūt humana voluntas impedit ne rectitudinē rōnis sequat Vno mō per hoc q attrahit ab aliquo delectabili ad aliud ꝑ̄ rectitudo rōnis requirit: t hoc impedimentū tollit virtus tpantie. Alio modo per hoc q voluntatē repellit ab eo q̄d est fm rōnem ꝑpter aliq̄d difficile q̄d incūbit Et ad hoc ipedimentū tollendū requirit fortitudo mentis: qua s. hmōi difficultatibus resistat: sicut homo per fortitudinē corporalē impedimēta corporalia superat t repellit. Et sic fortitudo est virtus inq̄tum facit hoiem fm rōnem esse. Nec tamen virtus anime perficitur in infirmitate anime sed carnis. Hoc aūt ad fortitudinē mentis pertinet q infirmitatē carnis fortiter ferat: ꝑpter aliq̄d bonū anime ꝓsequendū Sciendū tn̄ q nomē fortitudinis dupliciter accipit. Uno modo fm q absolute importat quandā animi firmitatem: t fm hoc est virtus generalis: vel potius condicio cuiuslibet virtutis: quia secundū ph̄m. ij. Ethico. ad virtutem requirit firmiter t immobiliter opari. Et de hac fortitudine dicit Ambro. in. j. de offi. Non mediocris animi est fortitudo: que sola defendit ornamenta virtutū omniū: t iudicia custodit t que inexpiabili p̄lio aduersus omnia vitia decertat inuicta ad labores: fortis ad p̄elia: rigidior aduersus voluptates. hec ille. Alio modo potest accipi fortitudo fm q importat firmitatem animi in sustinendis t repellendis his in quibus maxime difficile est firmitatē habere, s. in aliquibus periculis grauibus. Et sic ponit specialis virtus: vtpote materiā habens determinatā: de qua dicit Tullius in rhetorica. Fortitudo est consideratā p̄teritor̄ periculor̄ susceptio: t labor̄ perpessio: t tunc ponit virtus cardinalis vna siue principalis de quatuor q̄ sic pertinet virtutes dicunt cardinales seu p̄cipales que p̄cipue sibi vendicant id q̄d pertinet ad virtutes cōiter. Inter alias aūt cōmunes virtutes cōditiones vna ponit fortiter operari: vt

pter in.ij: Ecc.laudem ergo firmitatis ponit sume sibi vendicat fortitudo. Tanto enim magis laudatur q firmiter stat ⁊to habet grauius ipellens ad cadendū .⁊ retrocedendum. Impellit aūt homiē ad discēdēdū ab eo qđ est fm rationē: ⁊ bonū delectans ⁊ malū affligēs sed grauius ipellit dolor corpis q̄ voluptas. Dicit enī Aug. in li. lxxiij. q. q nemo est q nō magȝ dolorē fugiat q̄ appetat voluptatē: qñquidē videmus etiam maxias bestias a maximis voluptatib⁹ coherceri dolorq̄ metu. Inter dolores āt ⁊ pericula marie nmēt ea q̄ ducūt ad mortē: ꝫ q̄ firmiter stat fortis: ⁊ ideo fortitudo est virtus cardinalis de q̄ dic Sen. Magnanimitas q̄ ⁊ fortitudo ór si i sit animo tuo vnes cū magna fiducia liber: ⁊ repidus: alacer. Magnū bāant animi bonum est. finem huius vite :ntrepidum expectare: B Secūdo ꝯo q̄n pōt vt fortis operetur ꝓpter bonū ꝓpriū habit⁹ ꝓferri cū dicat. Aug. xiij: de trini. virtutes q̄s ꝓpter solam beatitudinē amamus. sic psuadere qdam nobis audēt sic dicēdo eas ꝓpter se appetēdas: vt ipā beatitudinē nō amem⁹: qđ si faciūt etiā ipas vnq̄ amare desistemus. qñ illā ꝓpter quā solū istas amam⁹ nō amam⁹: Dec ille Sed fortitudo est ⁊tus q̄dam ergo actus fortitudinis nō ē ad ipam fortitudinē referēdus. Ad hoc respō det Tho. vbi. s. q duplex est finis s. primus ⁊ vltimus. Finis primus vnuscuiusq̄ agentis est: vt similitudinem sue forme in alterū iducat sicut finis ignis calefacientis est vt iducat similitudinem sui caloris in patiente. ⁊ finis edificatoris est vt inducat similitudinem sue artis in materia. Quodcunq̄ autem bonum ex hoc sequitur si sit intentum potest dici finis remotus agentis Sicut aūt in factibilibus exterior materia disponit per artē: sic etiam in agibilibus p prudentiam disponitur actus humani. Sic ergo dicendum q fortis sicut primum finē intendit: vt exemplo ignis ⁊ edificatoris similitudinē sui habitus exprimat in actu: ntendu enim agere fm prudentiam sui habitus: sic etiam intēdit vltimum finem vt illū assequat. Finis aūt vltimus est beatitudo vel de⁹. De q̄ fine dic Aug. de moribus ecclesie. q fortitudo est amor omnia ꝓpter deū facile pterēs Et sic fortis intendit vtrūq̄ finē. s. primū ⁊ remotū vel vltimū. ¶ Qđ si queri⁹ vtr̄ ergo fortis in actu suo delectetur. ꝑtim cū fm pbm. x: Ethic. Delectatio est operatio cōsequens habitus nō impedita. sed opatio fortis procedit ex habitu q̄ agit in modum nature: Hinc ē dictē Ambro. sup illud Gal. vij. Fructus aūtē spūs: q opera virtutū dicunt fructus: q: mētez hominis sctā ⁊ sincera delectatiōe reficiunt. Ad h dicendum q duplex est delectatio. Quedam em̄ est corpalis q̄ ꝓsequit tactū corporalem ⁊ illā delectationē fortis ñ ꝓsequitur in actu suo principali q̄ ē sustinere: q: sustinere percussiones: flagella vulnera vel mortē: est contristabile ⁊ dolorosum humane nature. vnde hoc negare esset negare eos esse carnales: q: si habent carnē sensibilem necesse est q lesiua inferant eis dolorem. Alia vero delectatio dicit animal: q̄ scz ꝓsequit apprehēsionē anime: et hec ꝓprie consequit opera virtuum. q: i eis considerantur bonum rōnis ⁊ fm hoc fortis ꝺ lectationē aliquā ꝓsecūt: scz etiā fm app̄hensionem anime habeat vnde doleat: eo scz q viā corporalem amittat: quam virtuosus amat nō solum inquantum est bonum naturale sed etiam inq̄tum est necessaria ad opera ⁊tuum ⁊ q̄ ad ea ptinent: Et sic fortis habet ex vna parte q̄ delectet fm delectationum animalē scz de actu virtutis ⁊ eius fine habet etiam ex alia parte vnde doleat: non solū corporaliter ꝓpter illatas penas: sed etiam animaliter ꝓpter amissionem vite. Hinc dicit Eleazarus q̄. Dacha. vj. Diros corporis sustineo dolores: scām animam vero propter timorem nium libenter hec pauor. Verumtamen sensibilis dolor corporis ipsis facit non sentire delectationē animalē virtutis. Hinc dicit p̄bus in. ij̄. Ethico. q fortis i actu suo nihil delectabile videtur habere. Et iterum dicit ibidem q a a forti non requiritur q delectetur quasi delectationem sentiens: sed sufficit q non tristetur .Dec ille .Propter abundantem dei gratiam: tamen q̄s delectationem sentire potest: ita q exuberans gratia fortius eleuat animam ad diuina i quibus delectatur quā corporalib⁹ penis afficiat Sicut beatus Laurentius in craticula positus dixit. Carbones isti refrigerium mihi p̄stant. Et de beato Stephano cantat ecclesia: Lapides torrentis illi dulces fuerūt. Irez beatus Tiburci⁹ dixit (cum super carbones icensos iceder et) videtur mihi q̄ super roseos flores incedo: In ceteris autem licet sit delectatio quedam virtutis in opere fortitudinis tamen propter dolorem sensus impeditur mens fortis ne in operatione propria delectationem sentiat: eo

q̄ vehementia passionis vnius potenne impedit potentiā aliā in actu suo propter cōnexionē potentiaꝝ adinuicē nihilominus in̄ virtus fortitudinis facit vt rō non absorbeatur a corporalib⁹ doloribꝰ:faciliq; q̄ delectano virtutū superat animalē tristiciā inq̄tū bō p̄ fert bonū virtutis corporali vite:t quibusdā ad eam pertinentibus. ¶ Tertio principaliter ārī pōt vtrū fortitudo precellat alias virtutes cardinales presertim cū scōm p̄hm virtus est circa difficile t bonum:sed fortitudo est circa difficillima. Et ideo dicit Ambrosius.j.de offi. Nunc de fortitudine tractemꝰ que velut excelsior ceteris diuidit in res bellicas t domesticas. Adh rñdet Tho.vbi.s. q̄ sicut Aug.ait.vj.de trini. In his que non mole magna sunt hoc ē maius esse qđ est melius esse:vnde tāto vnus alīq est maior q̄nto melior est:bonū igit rationis est bonus bois fm Dyoni.iiij.c.:de diuinis ne.hoc aūt bonū essentialiter quidē habet prudentiā que est p̄fecto rationis. Iustitia vero est huius boni factiua inq̄tum scz ad ipsam pertinet ordinem rationis ponere in omnibus rebus humanis. Alie vero virtutes scz fortitudo t tpanna.cōseruatiue sunt huius boni inq̄tum passiōes moderātur ne hominem a bono rationis abducant. Et quia ratio virtutis magis cōsistit in bono q̄ in difficili sic q̄ magnitudo virtutis magis est mēsuranda scōm rationem boni q̄ scōm rationem difficilis:ideo inter virtutes cardinales potior est prudentia in qua bonum rationis essentialiter cōsistit:quia id quod essentialiter dicitur potius est eo quod dicitur effectiue. Rursus post prudentiam iustitia potior est:quia id quod effectiue dicit potius est:eo quod dicit conseruatiue:fm remotionem impedimenti sicut alie due virtutes cardinales:scz fortitudo t tp̄erātia Hic dicit Tullius in.j.de offi:Inuſticia virtutis splendor est maximus:ex qua viri boni iusti nominantur. Ceterum in ordine harum fortitudo tenet locum p̄cipuum:q; timor periculorum motus maxime ē efficax ad h̄ q̄ hominem faciat recedere a bono rationis. postq̄ ordinat temperantia:q; etiā delectatiōes tactus maxime inter ceteras bonum rationis impediunt. Verumtamē q̄ Ambro.fortitudinem p̄ferre videatur in dicta auctoritate:ē intelligendum fm quandā generalē vtilitatez put iam in rebus bellicis q̄ domesticis vel tumultibus vtilis est.sicut ait p⁹.j. rhetor.q̄

iusti t fortes maxime amant:q; sunt maxime vtiles t in bello t in pace. Ad lau.

¶ Deactibus fortitudinis qui sunt sustinere grauia t aggredi ardua ac de vitijs oppositis. Ser. xij

Memento vt diem sabbati

m san: Exo.xx. Expedit vtiq; de virtute fortitudinis in se ꝯ̄ de actibus illius breui stilo p̄sequamur. De q̄b⁹ dicit Ambro.j.de offi. In duob⁹ generibus fortitudo animi spectatur. Primo vt exteriora corporis p minimis habeat:t quasi supflua despicienda magis q̄ expetenda ducat. Secundo vt ea q̄ sūma sunt oēsq; res in q̄bus ē honestas p̄clara cū intētione vsq; ad effectum p̄sequat. hec ille. ¶ Hic primo ārī pōt an oē bonum sit optabile:q; si sic tūc fortiter torārī t magno animo vt t patienter egrotare t similia essent optabilia: Rōdet ad hoc Señ.epla.lxviij.dicens, Vt ista optabilia sit distingue. A me tormēta abesse velim:sed si sustinenda fuerint vt me in illis fortiter honeste.animose geram.optabo. Velim non incidere bellum:sed si incido t vulnera t famem t omnia q̄ bellorum necessitas affert geram grauiose optabo. Itaq; non incōmoda optabilia sunt:sed virtus qua p̄feruntur in commoda non patiormenta optabile est:sz patiformiter.hec ille. Si hoc sentit gentilis qđ tūc faciet christianus. ¶ Secō ārī pōt in quib⁹ potissime consistit actus ipsius fortitudinis: presertim cū dicit Greg.vij.moza.q̄ iustex fortitudo est carnē vincere: voluptatib⁹ cōtraire: delectationē vite p̄sentis extinguere t sic maxime videt ee circa delectatiōes. Ad h̄ rñdet Tho.secūda secūe.q.cxxij.q̄ ad virtutē fortitudinis p̄tinet impedimentū remouere q̄ retrahit voluntas a seqla rationis:q̄ aūt retrahatur aliqs ab aliq̄ difficili p̄tinet ad rōnē timoris:q̄ importat recessū quēdā a malo difficultatem habente:t ideo fortitudo p̄cipaliter est circa timores rex difficiliū q̄ retrahēt possunt voluntatē a seqla rōnis. Sz q̄m oportet hmōi rerū difficiliū ipulsū nō solū firmit tolerare cohibendo timorē sz ēt aggredi moderate:qñ:s.opt⁹ ea ad securitatē in posterum habendam exīmiare:qđ p̄tinere videt ad rōem audacie:ideo non solū est circa timores sed etiam circa audacias quasi cohibitiua timorum t moderatiua audaciarum. ¶ Pro quo

sciendū q̄ fortitudo in sustinēdo laudabiliter fm rectā rationē: tenet mediū inter timiditatē ⁊ intimiditatē q̄ sūt duo vitia opposita fortitudini q̄ sic patz: q2 ad fortitudinē pertinet quidā timor ꝫ moderat⁹ fm rectā rationē: vt scz homo timeat q̄ oportet: ⁊ q̄n oportet. Jā timor cōiter dictus fm suaz rationē importat vniuersaliter fugā ⁊ q̄ssū ad hoc non importat rationē boni ⁊ mali: sic nec alie passiones: ⁊ ideo dicit pbus in.iij. Ethic.q passiones non sunt laudabiles neq̄ vituperabiles: q2 scz nō laudant neq̄ vituperant q̄ trascunt vt mentes: sed q2 circa hoc ordinate vt inordinate se habēt fm rectā rationē. Sz q2 hic modus rationis corrūpi pōt tam p excessum ꝫ per defectū: ideo hec duo vitia scz timiditas q̄ importat excessum timoris: ⁊ intimiditas vel impauiditas q̄ importat defectū timoris ponunt cōtraria fortitudini q̄ est in tolerādo: q2 timiditas timet id q̄ nō oportet: vel fm q̄ nō oportet. Intimiditas vo nō timet q̄ oportet timere: ⁊ sic vtrūq̄ excedit virtutē moralē q̄ ponit modū rationis in materia circa quā est. Hec aūt intimiditas puenit ex eo q̄ estimat mala opposita bonis que amat sibi supuenire nō posse: q̄ q̄ndoq̄ contingit ex superbia animi de se p̄sumētis ⁊ alios despectentis fm q̄ dicit Job.xli. Factus est vt nullū timeat: omne sublime videt. Q̄nq̄ vo cōtingit ex defectu rationis sic dicit pbs in.iij. Ethic.q celte ppt stulticiā nihil timēt ⁊ vtra q̄ intimiditas est viciosa: nisi exstoliditate inuincibili victima excusaret a pctō. ¶ Cetera fortitudo que est in aggrediendo vel inuadendo habet etiā vitiū oppositū q̄ dicitur audacia: q2 pbs in.ij. ⁊.iij: Ethic. ponit audaciā fortitudini oppositā Pro quo nota q̄ audatia put est moderata ratione non sonat in vitiū sed est passio quedā nature. Verūtamē nomina passionū q̄nq̄ sumunt a supabundātia: sicut ira p vitiū dicit nō quecunq̄ sed supabundans put scz est viciosa: ⁊ hoc modo audacia p supabundantiā dicta ponit esse peccatū ⁊ opponit fortitudini: sicut omne vitiuz q̄ importat inmoderātiā circa materiā alicuius virtutis moralis opponitur illi virtuti morali: sicut immoderatū moderato. ¶ Certo queri pōt de obiecto vel materia fortitudinis: vtrum scz solū consistat circa pericula mortis: p̄sertim cū dicat Aug.ō moribus ecclesie q̄ fortitudo est amor facile tolerās omnia ppter id q̄ amatur. Et in.vj. musice dicitur q̄ fortitudo est affectio que nullas aduersitates mortēue formidat. Ad hoc dicēdum fm Tho. vbi.s. q̄ ad virtutē fortitudinis p̄tinet vt hominis voluntatē teneat: ne retrahat a bono rationis q̄ firmiter tenere debet contra q̄cunq̄ malū: nec etiā ab hoc declinet p̄pter q̄cunq̄ bonū tēporale cōsequendū: q2 nullū bonū corporale equalet bono rationis: et ideo est q̄ fortitudo anime ppzie dicit que firmiter tenet voluntatē hominis in bono rationis cōtra maxima mala: q2 qui stat firm⁹ cōtra maiora cōsequēs est q̄ ist firmus contra minora ꝫ nō cōuenit: ⁊ ideo licet fortitudo bene se habet in omnib⁹ aduersis tolerandis: nō m̄ ex tolerātione quorumlibet aduersorū reputat quis simpliciter fortis: sed solū ex hoc q̄ bene tolerat etiam maxima mala: ex alijs aūt dicit quis fortis m̄ fm quid: cū igitur maxime terribile inter omnia corporalia est mors q̄ tollit omnia. s. corpus animā ⁊ terrenā substantiā ac simulia: ideo dicitur esse simpliciter circa pericula mortis: ⁊ licz dicat pbus in.iij. Ethic.q maxime ē fortitudo circa mortem q̄ est in bello: hoc tñ intelligendū est nō solū de bello generali vbi decertāt homines in acie. ꝫ etiā in in bello p̄uato qualitercūq̄ quis decertat circa pericula mortis: vtpote cum iudex vel p̄uata p̄sona non recedit a iusto iudicio vt testimonio ferendo timore gladij imminentis: vel cuiuscūq̄ mortiferi periculi: vel cū quis non refugit amicos inimicos mori obsequi ppter timorē infectionis morifer: vt cū nō refugit itinerare ad aliq̄ pium negotiū p̄sequendū ppter timorem naufragij vel latronū ⁊ similia. Martyrū autē fortitudo q̄ ppter summū bonū p̄sonales sustinēt impugnationes maxime cōmendat. De quib⁹ aut aplūs. Fortes facti sunt in bello: Ex his patz q̄ duplex est obiectū vel materia fortitudinis. Primarium enim est ipsa mors. cuius ratio est fm Tho. in scripto. Ethic. lib. iij. quia mors inter omnia magis est timenda: vtpote inter omnia magis terribilis. quia terminus est huius vite post quem nulla transmutatio relinquitur in bono vt in malo. Secundariū autē obiectū sunt pericula ipsius mortis que etiā sunt terribilia. Pro quo sciendū fm Tho. in.iij. scripto Ethic. q̄ aliq̄ periculū est terribile q̄ excedit facultatem humanā per quā ei resisti nō potest: sicut terremotus. inundatiōes maris ⁊ similia: huiusmodi cum periculuz est terribile cuil-

bet sapienti q̄ rectū habet iudiciū intellectus: ⁊ hoc malū homo timebit: sed nō in casu necessitatis vel vtilitatis timebit sicut oportet: ⁊ sicut recta ratio hois iudicabit: ita q̄ propter timorē talium non obstupescat. i. nō discedat a iudicio rationis: sed ea sustineat ꝓpter bonū virtutis. Aliq̄ etiam periculū vel malū est terribile quod tū non excedit facultatē hois ad resistendū erga tale terribile: sic homo debet esse dispositus ad resistendū vel sufferendū ira q̄ nō timeat illud. Et addit alber. ibi. in scripto Ethic. ij. q̄ bene se habere in repentinis periculis est magnū signū virtutis: cuius ratio est: q̄ si pericula sunt p̄meditata: potest quis etiā si habitu fortitudinis careat animū suū ex diuturna p̄meditatiōe contra pericula p̄parare: ⁊ sic in his ex iudicio rationis se bene habere: sed si in repentinis bene se habz signū est q̄ fm habitum fortis est vel virtuosus quo operat etiā sine deliberatiōe per modum nature: ⁊ ideo dicit Thom. sc̄da sc̄de. q. cxxiij. q̄ in operatiōe fortitudinis sunt duo cōsideranda: vnū q̄ntum ad eius electionē ⁊ tūc non est circa repentina. q̄ fortis eligit p̄videre pericula que possunt imminere vt ea possit resistere vel facilius ferre: quia fm Grego. in omelia. Facula minus ferunt que p̄euidentur. Secundū vero q̄ntum ad manifestationē virtuosi habitus: ⁊ hoc maxie fit circa repentina q̄ fm ph̄m. iij. Ethico. In repentinis periculis maxime manifestat fortitudinis habitus: q̄ habitus agit in modū nature: vñ q̄ aliquis absq̄ p̄meditatiōe facit ea que sunt virtutis: cū necessitas imminet p̄pter repentina pericula: hoc maxime manifestat q̄ fortitudo sit habitualiter in anima cōfirmata. ¶ Quarto queri potest de naturalibus passionibus quibus fortis vtit in acto suo: vtrū sc̄z fortis vtat ira vel alia passione in actu suo p̄sertim cum Sen. dicit in li. de ira. Non ad pugnandū tm̄ sed ad res gerendas satis est per seipsa ratio ⁊ quid stultius est q̄ hanc ab iracundia petere subsidiū: rem stabilē ab in certa: fidelem ab infida: sanam ab egra. Ad hoc respondet Tho. sc̄da sc̄de. q. c. xxiij. q̄ ph̄s de passiōibus anime locuti sunt diuersimode. Nam stoyci quoq̄ sectatores fuit Sen. iram ⁊ alias anime passiones ab anime virtuosi vel sapientis excludebāt: quia vocabant anime passiones immoderatos quosdā effectus appetitus sensitiui quos appellabāt egritudines vel morbos: ⁊ illos dicit Sen. nō esse assumendos a rōne

Sed peripatetici quoq̄ ꝓceps fuit Arest: oēs motus appetitus sensitiui qualitercunq̄ se habentes passiones anime nominabant ⁊ q̄ appetitus sensitiuus mouet p̄ imperium rationis ad hoc q̄ cooperat ad p̄mptius agendū: ideirco ponebāt irā ⁊ alias anime passiones assumendas esse a virtuosis moderatas fm imperiū rationis: ⁊ ideo dicit ꝑbus in iij. Ethico. q̄ furor cooperat fortibus. Sic ergo dicendū q̄ irā ratione moderatā assumit fortis ad actū suū p̄mptius agendū: nō aūt iram imoderatam. Sed q̄ fortitudo duos actus habet: sc̄z sustinere ⁊ aggredi: nō assumit irā ad actū sustinendi q̄ est actus ꝓncipalior: q̄ hunc actū sola ratio p se facit vt ꝑz in martyribus. Sed ad actum aggrediendi assumit irā: nō quasi auxiliū ab ea accipiēs: f q̄ vtit appetitu sensitiuo vt instrumento sicut ⁊ membris corporis. Q̄ō si obijcitur sicut ꝓpter irā aliqui vehementius opa fortitudinis exequuntur: sic etiā p̄pter tristitiā vel cōcupiscentiā: q̄ dicit ph̄s in. iij. Ethi. q̄ fere p̄pter tristiciam seu dolorē incitant ad pericula: ⁊ adulteri ꝓpter concupiscentiā multa audacia operātur. Ad hoc dicendū q̄ fortis in aggrediendo vel inuadendo magis assumit iram q̄ alias passiones q̄ ad irā pertinet insilire in rem cōtristantē: ⁊ sic directe cooperat fortitudini in aggrediendo: tristitia vero fm p̄priā rōnem succūbit nocino: sed p accidens coadiuuat ad aggrediendū in q̄ntum sc̄z est causa ire vel in q̄ntum periculo quis se exponit vt tristitiā fugiat. Sic cōcupiscentia fm p̄priā rationem tendit in bonū delectabile cui p se repugnat aggressio periculoz: sed quādoq̄ p accidens coadiuuat sc̄z in q̄ntum pericula quis potius vult incidere q̄ delectabili carere. Et ꝯcludit Tho. in scripto Ethico. li. iij. q̄ fortitudo habet rationem virtutis: ⁊ actus eius habet rationem actus virtuosi ex tribus. P̄imo ex ratione: ⁊ sciens q̄ pateat per locum ab oppositis sic. Si oppositū in opposito sic ⁊ ꝓpositum in ꝓposito: sed qui operat bonū per ignorantiā: licet bonus vel virtuosus appareat non tm̄ est. Similiter si operatur opera fortitudinis p ignorantiā non est vere fortis. Si vero sciens tunc fortis est: dūmodo ex ratione fiat non ex passiōe vt dicit Alber. ibidem q̄ fortis virtuosus p̄nisq̄ ad pericula veniat est quietus q̄ non agit ex impetu passionis sed ex deliberatione rationis: quādo aūt est in operibus difficilibus est actus virilis ⁊ p̄mptus: quia in

dicium rationis et quo agit non vincit ab aliqua difficultate. ¶ Scdo fo ex electõe fortis est virtuosus: scz opat ex electione gratia alicuius boni. Nã si faceret ex passione repellente ad pericula subeũdo: vt ira. vel retrabẽte a timore mortis aut piculoꝝ mortẽ: vt spes non tamẽ esset vere fortis: nec actũ vere fortitudinis exerceret. Tertio ex finis intẽtiõe: qz fm Aug. li. de moribus ecclie. Scõm q finẽ est laudabilis vel culpabilis: fm hoc opera nostra sunt laudabilia vel vituperabilia. Finis igit est duplex. s. ipsa res z vsus ipsius rei Exempligra: finis auari vt ipsa res ẽ ipa pecunia: finis vero vt vsus rei est ipsa possessio sic a simili finis vltimus omniũ rerũ est ipse deus: finis vero proximus est assecutio dei: Et ille finis non est vnicus sed multiplex: qa non oẽs eodem modo deũ assequunt.

¶ De potissimo actu fortitudinis scz martyrio z de his que requiruntur ad martyrium q̃stũ ad materiaz z causam. Sermo xiiij.

Emento vt diem sabbati sãm cifices. Exo. xx. Nunc autem ordie congruo ó actu potissimo ipsius fortitudinis prosequamur q ẽ ipm martyrium. ¶ De quo q̃ri põt vtrũ martyriũ sit actus virtutis: pcipium cũ actꝰ virtutis debet ee voluntarius z licitꝰ: martyriũ aũt fuit aliqñ non voluntariũ: vt patet de innocentibus p christo occisis: Aliquãdo enã illicitũ: vt patet i q̃busdam feminis q̃ seipsas necauerũt ad cõseruandam pudicitiã de quibus dicit Augu. j. de trini. q quedam sancte femine in tpe pcutionis vt insectatores sue pudicitie deuitarent se in fluuiũ piecerũt: eo q modo mortue sunt z eaz martyria in ecclia catholica veneratione celeberrima frequentant: nec etiam videtur esse actus vnius virtutis sed plurimarum. vt fidei: charitatis: fortitudinis z patientie. Ad hoc respondet Tho. scda scde quest. cxxiij. q ad virtutem pertinet q aliqs in bono rationis conseruetur. Bonum igit rationis consistit in veritate sicut in ꝓprio obiecto: z in iustitia sicut in proprio effectu pertinet autem ad rationem martyrij vt aliquis firmiter stet in veritate z iustitia contra persequentium impetus nec eas deserat propter imminentia pericula mortisque quasi in quodam certamine particulari a persecutoribus immineat: vnde de martyribus dicit Cyprianus in quodam sermone: Vidit admirans prosẽtium multitudo celeste certamen: et in prelio steriisse se seruus christi: voce libera: mente incorrupta: virtute diuina. vnde manifestum est q martyrium est actus virtutis: et licet ad actum virtutis vt deo reddatur acceptabilis liberum arbitrium requiratur i bis q̃ vsũ rationis habent: q̃uis rarum inueniat martyrium qñ non ex aliqua suppositione fuit cosactum: eo q multi martyrium declinassent si sine peccato potuissent: vt patet latius in sermonibus de diuersis in vltimo sermone. Tamen martyrij gloriam quam in alijs proprias voluntas meretur: innocentes occisi per ineffabilem dei gratiam dei sunt assecuti: et effusio sanguinis propter christum gerit vicem baptismi: vnde sicut in pueris baptizatis per gratiam baptismalem meritum christi operatur ad gloriam obtinendam: sic etiam occisis propter christum meritum martyrij christi operatur ad palmam martyrij consequendam. Hinc dicit Augustinus in sermõe quodam alloquens eos. Ille de vestra corona dubitabit in passione pro christo. qui enam puulis baptismum prodesse non estimat: christi non habebatis etatem qua impassurum christum credieretis: sed habebatis carnem qua pro christo passuro passionem sustinerietis. hec ille. Rursum de feminis que seipas necauerunt credendum est: q sicut dominus precepit abrae occidere z immolare filiuz suum: nec per hoc reus iudicabatur filicidij cõstrictus precepto domini qui est auctor vite z mortis: sicut dicit Augusti. j. de trini. possibile fuit q aliquibus fidedignis testificationibus diuina psuasit auctoritas ecclesie: vt dictaruz sanctarũ memoriam honorarẽt: que instinctu diuino propriã virtutẽ necauerũt. ¶ Denigs licet subire martyrium sit actus quarumor virtutum: scilicet charitatis vt imperantis. quia dicit Dominus in sermone q charitas christi in martyribus suis vicit: z fortis ẽ vt mors dilectio: vt dicitur in Canticis: sine qua enaz charitate nec martyrium prodesset. iuxta illud. j. Corinthioz. xiij. Si tradidero corpus meum ita vt ardeam charitatem autem non habuero nihil mihi prodest: sic etiã charitas cooperat in omnibus virtutib z actib meritoris. Scdo est actus fortitudinis vt timore

excludēns ⁊ actū elicientis. Hic dr ad Heb: xj. Fortes facti sunt i bello. qa fortitudo se hz vt motiuū ppū p modū ⁊tutz eliciēs sic cha ritas se hz vt motiuū primū ⁊ principale per modū ⁊tutis imperātis. Tertius ē actus fi dei vt in deo tanq̄ in vltimo fine cōfirmantis: nā fides ponit obiectū fortitudinis. i. fūmū bonū ⁊ in martyrio bō pstant pfirmat in bono dū pter iminentia p cula mortis fidez ⁊ iusticiā nō deserit. Nec mir qz si fortitudo ciuilis ⁊ acq̄sita firmat animū hominis i iusticia būana xp̄ cuius cōseruationē picula mortis sustinet: multo magis fortitudo spūalis et gratuita firmat animū in bono iusticie dei q̄ ē per fidē christi: vt dr ad Ro. iij. ⁊ sic martyriū comparat ad fidez sicut ad finē. sicut in q̄ aliquis firmatur Nam in actu fortitudinis duo sunt: vnum est ipsa firmitas q̄ qa nō cedit cōtrarijs prohibentibus ab illo bono: ⁊ in hoc consistit essentia fortitudinis. Aliud est bonū in quo fortis firmatur: ⁊ hoc est fortitudinis finis q̄ bonum ostendit illi fides. Quarto ē actus patientie vt sustinentis ⁊ sic ꝯmitanter in martyribus patientia cōmendat: de q̄ videbitur infra. Magis pprie attribuitur martyriū actui fortitudinis q̄ pfirmat hominem in bono vsq̄ ad mortē inclusiue malis resistendo. B Secundo vero q̄rit pt vtrū martyriū sit actus maxime pfectōis: pertinet cum id ad pfectionem vite pinere videat qđ cadit sub consilio nō sub precepto: sed martyrium videtur esse de necessitate salutis: quia dr Ro. x. Corde creditur ad iusticiā ore aūt cōfessio ⁊c. Et iterum: j. Joh. iij. Si christus pro nobis animam suā posuit: ⁊ nos debemus animā ponere p fratribus. Ad hoc dicēdū q̄ vt dictū est in martyrio sunt quatuor actus virtutum. Prout igitur martyriū est actus elicitus a fortitudine: nō est actus maxime virtutis ⁊ perfectionis sicut nec fortitudo a q̄ martyrium elicitur ea excellentior inter virtutes vt predictum est. Secundo vero put est actꝰ ad fidem ⁊ dilectionem ordinatus. sic etiam nō est maxime pfectōis actus sz finis ad quē ordinat ē perfectior martyrio. i. bonū diuinū vel fides christi vel dilectio. Tertio pinde p ut est p patientiā tolerantis nō est maxie pfectionis: sicut nec patiētia qua talis tolerantia demōstratur put videbit infra. Quarto deni q̄ put est actꝰ iperatꝰ a charitate: mine inter omnes actus virtutū magis ondit pfectionē charitatis: qz tāto magis ondit quis aliquez rem amare. quanto p ea rē magis amatā cō temnit ⁊ rē magis odiosam eligit pati: sed inter omnia bona p̄sentis vite homo maxime diligit ppriaz vitā ⁊ ecōtra maxime odit mortem precipue cū doloribꝰ corporaliuz tormētorum: quoz mens ⁊ bruta aialia a maximis voluptatibus abstrahunt: vt dicit Augu. in li. lxxxiij. q. Hinc ait domin⁹ Joh. xv. Maiorem hac charitatem nemo habet vt animam suā po. ⁊c. Nec cadit martyriū sub precepto absolute quasi debitū sed condinonatū: vt dicit Tho. i. iij. quodl. q. xx. s. quo ad pparationem animi: qz homo debet animum habere preparatū q̄ prius se pmitteret occidi q̄ christum negaret vel mortaliter peccaret: sicut ēt illud Matth. v. Si quis te percusserit i vnā maxillam prebe ei ⁊ aliam. preceptum ē fm preparationē animi scz si opꝰ esset ⁊ salꝰ alterius exigeret: pateretur aliam alapā sustinere. ⁊ ideo non est contra pfectionē martyrij si in aliquo casu sit de necessitate salutis. ¶ Tertio principaliter quezi pōt de supplicio quo martyrium pficit: vtrū. s. ad completū martyrium requirat pena mortis: presertim cū dic Grego. q̄ sine ferro martyres esse possumus si patientiam veraciter i anima fuamꝰ ⁊ maxime qz Hiero. dicit in sermone de assumptione. Recte dixerim q̄ dei genitrix virgo ⁊ martyr fuit: q̄uis in pace vitam finierit: vnde ⁊ beati marcelli pape martyrium celebratur qui tamē fuit in carcere mortuus. Ad hoc respondet Tho. scda scde. q. cxxiij. q̄ martyr in greco est idem q̄ testis latine: qz martyres testimoniū reddunt fidei christiane iuxta illud Act. j. Eritis mihi testes ⁊c. Hic dicit Damascenus in sermōe ād̄ā: q̄ mater martyrij fides catholica est. in quā illustres athlete suo sāguine subscripserūt p quā fidē nobis visibilia p invisibilibꝰ ponunt cōtēnenda: vt dr ad Heb. xj. Ad martyriū ḡ pertinet vt homo testificetur fide ostendens ope se cuncta p̄sentia contēnere vt ad futura ⁊ invisibilia bona pueniat q̄diu aūt homini remanet vita corporalis nōdum opere ostendit se tēporalia cuncta despicere. Consueuerunt em̄ homines ⁊ cōsanguineos ⁊ omnia bona possessa contemnere: ⁊ etiam dolores corporis pati vt vitā conseruent: vnde ⁊ satban ꝯ Job induxit Pellem pro pelle ⁊ cuncta que habet homo dabit p anima sua. i. pro vita corporali: ⁊ ideo ad perfectam rationē martyrij requirit q̄ aliqs mortem pro christo sustineat. ¶ Martyrium ḡ

dupliciter sumi ꝑt. Primo similitudinarie vl impfecte ⁊ sic Bern. in ꝗdā sermone martyrū accepit. dicēs: Ꝙd martyrū grauius ē ꝙ inter epulas esurire iter vestes multas ⁊ ꝑciosa idumēta algere: iter diuitias paupertate ꝑmit. Et sic ꝑ martyrio accipi ꝺcꝺ aduersitatꝫ ac penalitatꝫ cura morē ex charitate pro deo toleratꝰ. Sedo ꝓ sumit ꝓpe ⁊ ꝑfecte: cū scz ex charitate ꝺs mortem sustinet propt christum: Unde aliꝺs non ꝺr propzie vel effi citur martyr ꝓpter tolerantiam contumeliaꝝ plagarum carcerꝫ: exilij: rapie: diuitiarū ⁊ similium: nisi forte fm ꝙ mors seqtur ex predicte: ly actus martyrij multum meritozius est ēt i his ꝙ post mortalia vulnera pro christo sustenta: vel quascunꝙ alias tribulatiōes pro christo susceptas continuatas vsqꝫ ad morē quas a persecutozibus pro fide christi patiunt diu vltimt: siē ēt eodem tempore idem actꝰ meritoziꝰ ē quo hmōi afflictiōes patiuntur.

¶ Quarto ꝑncipaliter queri pōt: de causa legitima ipsius martyrij: qua scz actꝰ tam ex cellens meritozius reddatur. Vtrum scz sola fides sit causa martyrij: ꝑsertim cum ꝺr. j. Pet. iij. Nemo vestrum patiat quasi homicida: aut fur: aut aliꝺd hmōi. Si autē vt christianus non erubescat gloziscet autem deum isto nomie: sed ex hoc ꝺr aliꝺs christianus ꝙ tenet fidē christi. Et Dicimus i sermōe mater martyrij fides est catholica. Ad hoc respondet Tho. vbi s. ꝙ martyres dicūtur quasi testes: qz scz corporalibus suis passionibus vsqꝫ ad mortem testimonium veritati ꝓhibēt: ⁊ non cuicūꝫ sed veritati que fm pietatem est ⁊ que p christum nob iconuit huiusmodi autem est veritas fidei ⁊ ideo cuiuslibet martyrij causa est veritas fidei. Sed ad fidei veritatem non solum pertinet ipa credulitas cordis sed etiaꝫ exteriora prestatio que ꝺ dē nō solū fit p verba ꝺb aliꝺs cōfitet fidē ꝛ etiam per facta ꝺbus aliꝺs se fidem habere demonstrat. fm illud Jaco. ij. Ego ostēdam tibi ex operibus fidem meam. Dic per oppositum ꝺr de ꝺbusdam ad Tim. j. Confitentur se nosse deum factꝭ autem negant: ⁊ ideo omnium fidelium opera fm ꝙ referuntur i deum: sunt quedam protestationes fidei per ꝙ nobis inotescit: ꝙ deus huiusmodi opera reqrit: ⁊ nos pro eis remunerat: ⁊ fm hoc possūt esse martyrij causa: ⁊ ideo vt christianus patitur non solum ꝺ patitur pro fidei confessiōe que fit per verba: sed etiā quecunꝫ patitur pro quocunꝫ bono opere faciēdo: vel pro ꝙlibet cunꝫ peccato p christo vitando: qz hoc totū pertinet ad fidei prestationē: Ex ꝺctis oibus concluditur: ꝙ ꝓpria causa martyrij est bonum diuinum siue mortem ꝺs tolerari pro confessione fidei que fit per verba: siue pro quocūꝫ opere bono faciendo vel promouendo siue p quocunꝫ malo pro christo vitando vel impediendo: ⁊ in his tribus omne genus martyrij includitur vel cōprehenditur. Unde ge neraliter quis octo de causis martyr efficit. Primo pro fide catholica: sicut beatus Stephanus ⁊ quasi infinit martyres. Secundo pro salute populi: vt christiani: vt Sebastianus qui diu religionem christianam abscondens sub chlamide militauit: tandem ad ꝓfortandum pusillanimes in martyrio se manifestauit. Tertio pro iustitia: vt Abel. Quarto pro lege dei ꝓseruāda: vt Machabei. Quinto pro christo: vt innocētes Sexto p obiurgatione vel resistentia peccati: vt Johannes baptista ⁊ Matheus euangelista. Septimo p assertione veritatis: vt Esaias. Hieremias. Octauo pro libertate ⁊ defensiōe ecclesie. vt Thomas cantuariensis. Et si obijcit ꝙ thomas pro bono humano passus est. s. p rebus ecclesie. Dicendū ꝙ ex quo bonū humanuꝫ potest effici diuinū: ideo si referatur in deum potest cē ꝗdcunꝫ bonum humanū martyrij cā fm ꝙ in deū refertur: Ad lau. dei:

¶ De partibus integralibus fortitudinis que sunt magnanimitas magnificentia: ⁊ de vitijs eisdem oppositis. Sermo. xv

Memento vt diem sabbati sanctifices. Exo: xx. Post discussionem virtutis q̄ fortitudo dicitur: videndum est de eius partibus q̄s Tullius in sua rethorica quattuor esse enumerat: q̄ sunt magnificentia: fiducia. patientia: ⁊ perseuerantia.

¶ De ꝺbus primo generalit q̄ri pōt vtrū ille partes a Tullio sunt sufficienter enumerate ꝑsertim cum Macrobius ponit septē esse ptes fortt ⁊ Andronicꝰ. Aristoteles etiaꝫ in. iij. Ethicoꝝ. ponit quinꝫ modos fortitudinis: Quarus prima ē politica q̄ fortiter opat ꝓpt timorem exhonorationis vl pene. Secda ē militaris q̄ fortiter operatur ꝓpter artē ⁊ experientiam rei. Tertia ē q̄ fortit opatur propt furorē ⁊ iram. Quarta ē q̄ fortit opatur pro

pter cōsuetudinem victorie. Quinta est q̄ fortiter opat ꝓpter ignorantiam periculoꝝ. Ad hꝝ rñdet Tho. sc̄da sc̄de. q. cxxvij. q̄ alicui⁹ virtutis pñt ee triplices ptes. s. subiectiue: integrales ⁊ potēciales. Fortitudini ergo fm q̄ ē specialis virtus: non possunt assignari ptes subiectiue. eo q̄ non dividit in virtutes multas spē differentes. qz ē circa materiā valde spēalem. Assignantur aut̄ ei ptes q̄si integrales fm ea q̄ oportet concurrere ad actū fortitudinis: ⁊ potēcionales fm ea q̄ fortitudo observat circa difficilia. s. circa pericula mortis. Aliq̄ aūt virtutes observāt circa q̄dam alias materias minus difficiles: q̄ virtutes adūq̄ntur fortitudini sicut secūdario principali. Pro quo sciēdū q̄ duplex ē act⁹ fortitudinis. s. aggredi ⁊ sustinere. Ad actū aggrediēdi duo requirunt q̄z primū pertinet ad animi ꝓparationem. s. vt aliqs ꝓmptū animū habeat ad aggrediendum ⁊ q̄ntū ad hꝝ ponit Tullius fiduciā. Vñ dic̄ q̄ fiducia ē p quā magnis ⁊ honestis reb⁹ multū ipe anim⁹ in se fiducie cū spe collocat: scōm aūt pertinet ad opis executionē: ne q̄s deficiat in executiōe illoꝝ q̄ fiducialiter inchoauit: ⁊ q̄ntū ad hꝝ ponit magnificentiā: de q̄ dicit q̄ magnificēcia ē rei magnarū ⁊ excelsarum cū animi ampla quadā ⁊ splēdida ꝓpositione cogitatio atq̄ administratio id est executio: vt exēplo ꝓpositio nō desit executio. Hec igitur duo si coartant ad ꝑtā materiaz fortitudinis. s. ad pericula mortis erunt quasi ptes integrales ipius: sine quibus fortitudo esse non pōt: si vo referant ad aliquas alias materias in quibus est minus difficultatis: erunt virtutes distincte fm speciem a fortitudine: tñ adiungent ei sicut secundarium ꝓncipali: sicut a pho in. iij. ethic. magnificentia ponitur circa magnos sūptꝰ ⁊ magnanimitas q̄ videtur esse fiducie idem circa magnos honores. Ad secūdū aūt actū qui ē sustinere sūt duo requiruntur: vnū ē ne difficultate malorꝝ imminentiū frangat animus per tristiciā ⁊ decidat a sua magnitudine: ⁊ q̄ntum ad hoc ponit patiam: de qua dic̄ Patientia ē honestatis ⁊ utilitatis cā: rerum arduarum ⁊ difficiliū voluntaria ⁊ diuturna ꝓpessio. Aliud est vt ex diuturna passione difficiliū homo nō fatigef vsq̄ ad hoc q̄ desistat: iuxta illud Heb. xij. Ne non fatigemini animis vestris deficientes: ⁊ q̄ntū ad hꝝ ponit pseueranciam de qua dicit. Perseuerāna est in ratione bene considerata stabilis ⁊ ꝓpetua mā-

sio: Hec ergo duo si coartantur ad ꝑtā materiā fortitudinis erūt ptes q̄si integrales ipsius. Si aūt ad q̄scūq̄ materias difficiles referant: erūt virtutes a fortitudine distincte: et tñ eidē adiungent sicut secūdarie principali ⁊ p hꝝ ptz q̄ ptes integrales fortitudinis sunt a Tullio sufficiēnter enumerate. Tres aūt virtutes que addunt a Macrobio ⁊ Andronico: sibillis q̄uoꝝ ꝓprehendunt. Pro q̄ nota q̄ macrobius ponit toleranciā loco patientie ⁊ firmitatē loco pseueranie. Andronic⁹ aūt pōnit lenitā loco patie: ꝙ q̄ dic̄ q̄ lenia ē habit⁹ prouidus tribuens ad conari q̄lia oportet sustinere que rō dicit ⁊ vilitatē loco fiducie. de q̄ dicit. Humilitas ē habit⁹ p̄ie sufficiēs imbut⁹ in his q̄ sunt fm virtutem. Insup superaddit Macrobius magnanimitatem ⁊ securitatē q̄ a Tullio sub fiducia cōprehēdunt: sz Macrobius magis per specialia distinguit: q̄ fiducia pertinet ad spei certitudinem: magnanimitas vero ad magnitudinem rei sperate: spes aut firma esse nō potest nisi amoueatur contrarium. s. timor q̄ spei quodāmō ꝓximatur: ⁊ iō addit securitatem q̄ excludit timorem: secundo addit constantiā q̄ sub magnificentia comprehendi pōt: oportet em̄ in his q̄ magnifice q̄s facit animum habere cōstantē. Vel pt sub pseuerantia comprehendit: ex eo q̄ ꝑstās non desistit ꝓpter q̄cunq̄ repugnantia. Andronicus etiam ponit magnanimitatē cū macrobio. Ponit etiam eupsychiam qō dicit bona animositas. ⁊ videt idē esse qō securitas: dicit em̄ q̄ est robur anime ad p̄ficiendū opa ipsius. Tertio magnificentie addit andragathiam de q̄ dicit q̄ andragathia est veri ꝙ adiuuentiua cōmunicabiliū opm q̄si virtꝰ bonitas q̄ apud nos strenuitas dici potest. Ad magnificentiam em̄ pertinet non solū q̄ bō cōsistat in executione magnorum opez pertinet ad constantiam sed etiam vt cū q̄dam virtute ꝓdentia ⁊ sollicitudine exequatur ea: qō ꝑtinet ad andragathiā siue ad strēnuitatem: ⁊ sic omnes ille ptes in q̄uoꝝ principales reducuntur. Porro q̄nq̄ posita ab Aristo: deficiunt a vera rōne virtutis: quia licet cōueniant in actu fortitudinis: differunt tñ in motiuo. ⁊ iō non ponuntur partes sed modi fortitudinis: ¶ Secdo principaliter q̄ri pōt in spēali: et q̄ fiducia nō potest ꝓprie loquēdo nōiare virtutē aliquā sed conditionē aliquā virtutis nōiare pōt: ꝓpter hoc a Tullio nominantur iste ptes fortitudinis: non quasi virtus adiuncta nisi fm

q̄ accipitur p̄z magnanimitate: que ponit a Macrobio ꝛ Andronico pars integralis fortitudinis. Utrum scz magnanimitas que scz promptū reddit animū ad aggrediendū difficilia sit virtus aliqua ꝛ pars fortitudinis: presertim cum nulla virtus opponatur alteri virtuti: sed magnanimitas opponit humilitati: q̄ magnanimitas que est circa honores digñū se reputat magnis: ꝛ etiam alios cōtemnit: vt dicit in.iiij. Ethico. Cum humilitas in contrariū est circa abiectiones proprias contemnens seipsum ꝛ alios honorans. Ad hoc dicendū sm Tho. scḋa scḋe. q. cxxix. q̄ ad rationē humane virtutis pertinet vt rebus hūanis bonū rationis seruetur: qđ est ꝓprium hois bonū. Inter ceteras ergo res humanas exteriores precipuū locū tenent honores: ꝛ ideo magnanimitas que modum rōnis ponit circa magnos honores est virtus. Et q̄ est circa materiā determinatam scz honores: cū honor sit quoddā speciale bonū: ideo magnanimitas sm se considerata est virtus quedā specialis. Sed quia honor est etiā cuiuslibet virtutis premiū: ideo ex cōsequenti rōne sue materie respicit omnes virtutes. Nec etiam opponitur humilitati magnanimitas: q̄ in hoie duo reperiunt: nam ibidem inuenit aliqđ magnū qđ ex dono dei possidet: magnanimitas ergo facit q̄ hō se magnis dignificet: sm considerationē donoꝝ que possidet ex deo: sicut si habet magnā virtutē animi magnanimitas facit qđ ad perfecta opa virtutis tendat. Et similiter dicendū est de vsu cuiuslibet alterius boni: puta scientie vel exterioris fortune. Similiter etiā alios contēnit sm q̄ deficiūt a donis dei: nō em̄ intantū alios appreciat q̄ propter aliqđ indecens faciat. Sicut dicit in p̄s. de viro iusto. Ad nihilū deductus est in conspectu eius malignus. Qđ pertinet ad ꝓemptū magnanimi quo ꝓtemptur cōdescendere malicijs impioꝝ. Secūdo reperit ibidem aliquis defectus qui cōpetit ei ex infirmitate nature. Humilitas ergo facit q̄ hō seipsum pensipendat: sm considerationē ꝓprij defectus: ꝛ alios honorat ac supiores estimat. inq̄tum in eis aliqđ inspicit de donis dei. Et sic p̄z q̄ magnanimitas ꝛ hūilitas nō sunt cōtraria: q̄uis in ꝓtraria tendere videant: q̄ procedunt sm diuersas cōsiderationes. Ponit insuper magnanimitas pars fortitudinis: q̄ iungit ei sicut secūdaria virtus ꝓncipali. Et conuenit in hoc cū fortitudine: q̄ cōfirmat animū circa aliqđ arduū: deficit aūt ab ea in hoc q̄ cōfirmat animū in eo circa qđ facilius est firmitatem seruare: magis enim repugnat animu firmitati arduum in malis q̄ arduū in bonis. ¶ Tercio tria vitia opponunt magnanimitati sm excessum. Primū est p̄sumptio: quia magnanimitas nō excedit proportionē proprie facultatis: p̄sumptio vero nititur illam excedere. Secundū est ambitio q̄ importat inordinatū appetitū honoris: quibus vult magnanimus vt oportet. Tertiū est vana gloria: q̄ importat inordinatū appetitum glorie scz querendo gloriā de eo qđ non est: vel qđ non est gloria dignū: aut q̄ queritur ab hoibus aut quia gloriam non refert in debitū fiñ: puta ad pei honorem vel ad proximi salutem: sed magnanimus moderate vtitur: sicut honore sic ꝛ gl̄ia. Vnum etiā vitium opponit magnanimitati sm defectū scz pusillanimitas q̄ ex animi pusillitate se retrahit a magnis que magnanimitas amplectit. ¶ Tertio vero queri pōt: vtrū magnificentia q̄ sez ad operis cōsummationē deducit ea que magnanimitas animo ꝓmpto aggredi disposuit: sit ꝓprius specialis ꝛ ps fortitudinis: p̄sertim cū ad magnificentiā p̄tinere videt aliqđ magnū facere: qđ cōuenire potest cuilibet virtuti si sit magna: sicut qui habz magnā virtutem tpantie facit magnū opus temperātie. Ad hoc rñdet Tho. scḋa ꝫe. q. cxxiij. q̄ sicut dicit in.j. de celo. Virtus dicit perfectionē ad vltimū: in qđ potentia pōt: non quidē ad vltimū ex parte defectus: ſ ex parte excessus. cuius rō cōsistit in magnitudine. Et iō operari aliqđ magnū ex qua sumit nomen magnificentie ꝓprie p̄tinet ad rationē virtutis. Sed facere aliqđ magnū dupliciter accipi pōt. Primo cōmuniter p quacunq̄ actiōe siue transeat in materiā exteriorē: sicut vrere ꝛ secare siue maneat in agente sicut intelligere ꝛ velle: ꝛ sic magnificētia nō est virtus specialis. Secūdo pōt accipi ꝓprie. ſ. operari aliqđ in exteriori materia: sicut facere domū: ecclesiā vel sitha: ꝛ sic magnificētia est specialis ꝓtus: q̄ opus factibile ꝓducit ab arte: in cuius vsu pōt attēdi specialis rō bonitatis q̄ ipm opus̄ factū per artē sit magnū scz quātitate: pciositate vel dignitate. Nec solū ad magnificentiā p̄tinet facere magnū: ſ etiā ad magnū faciendū animo tendere: vt p̄z in diffinitione Tullij ꝓtus posita. Et quia quicquid ad psonā vnicuiusq̄ pertinet est aliqđ paruū in cōparatione ad id qđ cōuenit rebus diuinis

vel rebus cōibus: iō magnificꝰ non intendit ꝑncipaliter facere sumptꝰ in his q̄ ptinēt ad psonā ꝓpriā nō qz bonū suū nō querat sed qz non est magnū respectiue sed in reb⁹ diuinis vel cōib⁹. Hinc magnificentia p̄cipue opus magnū facit in ordine ad honorē dei. Vnde phs in iij. ethicoꝝ dicit q honorabiles sumptꝰ sunt maxime q̄ pinent ad diuina sacrificia: z circa hoc maxime studet magnificus. Hinc etiā magnificēa coniungit sanctitati: qz p̄cipue eiꝰ effectus ad religionē siue ad sanctitatē ordinatur. Et qm principalis actus virtutis est interior electio quaz virtus habere pōt absq; exteriori fortuna: ideo z paup pōt eē magnificꝰ. Ceterū magnificēa ſm q est virtus specialis: non pōt poni ps subiectiua fortitudinis: quia nō ꝓuenit cū ea in materia sed ponit pars eius mōstrū ei adiungit: sicut secūdaria virtus principali: z ad hoc duo requirunt. Primū est q secūdaria cōueniat cū principali: z sic magnificēa ꝓuenit cū fortitudine in hoc q sicut fortitudo tendit in aliq̄d arduum z difficile: sic etiā magnificentia: vnde videt etiam esse in irascibili sicut fortitudo. Secūdū est q in aliquo excedat ab ea sic magnificentia deficit a fortitudine hoc q illud arduum in qđ tendit fortitudo: habet difficultatem ꝓpter periculum qđ imminet psone: arduum autē in qđ tendit magnificentia habet difficultatē ꝓpter dispendium rerū qđ est multo minus q̄ periculuz psone: z ideo ponit pars fortitudinis. Et huic virtuti magnificentie opponit vitiū p defectū qđ dicit puificēa: qua. s. quis deficit a ꝓportione debita expensarū: ad opus intendens minꝰ expendere q̄ dignitas operis req̄rit. Opponit etiā aliud vitiū p excessum. q̄ quis plus expēdit q̄ sit operi ꝓportionatum: qđ vitiū grece dicit barnayesia a furno dicta: qz sez ad modū ignis qui est in furno oia cōsumit. Vel dicitur epyrocalia. i. sine bono igne: qz admodum ignis cōsumit non ꝓpter bonū. Latine vero dici potest consumptio. Quā a nobis auertat qui sine fine viuit z regnat. Amen.

¶ De patientia et ꝑseuerantia que sunt etiam due partes integrales fortitudinis. ¶ Sermo. xvi.

Emento vt diem sabbati m sanctifi. Exod. xx. Premissis de duab⁹ ꝑtib⁹ q̄ſūt ptei integra les fortitudinis. s. de magnanimitate z magnificentia. Jam prosequendum est de alijs duabus. s. de patientia z perseuerātia. Pro quo sciendum q virtus patiētie nos ordinat ad fruitionē summe pacis: qz nihil pati molestē est pacem habere. Qđ fit duob⁹ modis. s. aut nullā molestiā sentiēdo: qđ cū erit in patria: vel molestias nō molestē ferēdo qđ fit p verā patientiā. Pro quo nota: q quedaz est patientia simulatōis de q̄ Greg. dicit. Qui mala primitus tolerat: vt in trinsecus doleat: z tempus retributiōis exquirat: patiētiaz nō exhibet sz ostendit. Quedā em̄ est necessitatis: cū. s. q̄s vitasci nō se p̄sumit qz nō pōt vt qz nō audet timens ex hoc sibi maius imminere periculū vel depire commodū. Quedā etiā est virtutis. q̄ qua dicit Greg. vij. moral. Mens si in deo fixa intentiōe dirigit: quicq̄d sibi in hac vita amaz fit: dulce estimat: et omne qđ affligit requiē putat: hec ille. ¶ De hac q̄ patientia primo q̄ri pōt: vtrū sit virtus: p̄sertim qz virtus non inuenit in malis: ex eo q ꝓprie virtus est q̄ bonuz facit habentē: sed patientia q̄q̄z in malis inuenit. vt in luxuriosis q̄ sepe multa patiunt ad ꝓsequēdū bonū delectabile z in auaris q̄ multa patiēter tolerāt vt diuitias ꝓgregēt. iuxta illud Eccli. v. Cūctis diebus vite sue comedit in tenebris z in curis multis z in erūna atq; tristicia. Ad hoc rīndet Tho. sc̄da. q. cxxxvj. q virtutes morales ordinant ad bonū inquātū ꝓseruāt bonū rōnis contra passionū impetꝰ. Inter alias ergo passiones efficax est tristicia ad impediēdū rōnis bonū: ſm illud. ij. Cor. vij. Secularis tristicia mortē opat. Necesse est igit aliquaz habere virtutē p quā rōnis bonū cōseruet ꝓ tristiciā vt non succūbat tristitie. Et hoc facit patientia. Dicit em̄ Aug. lib. de patien. q patiētia boni est q̄ mala equo animo toleram⁹. s. sine perturbatiōe iusticie: ne animo iniquo bona dseram⁹: p q̄ ad meliora perueniam⁹. Dati ꝛo patientes multa ad adipiscendū aliqđ bonū ꝑticulare. s. honestū vtile vel delectabile nō hñt verā patientiā qz dicit Aug. de patientia: q patientes ꝓpie dicunt q̄ mala malūt nō committendo ferre q̄ nō ferendo cōmittere. In illis aūt q̄ mala sustinēt vt mala faciant: nec mirāda nec laudāda est patiētia que nulla est: ſ mirāda duricia nephanda patientia. Vñ rā singularis est hec virtꝰ: q multi q̄ vident diuersis ꝓuib⁹ adornari: reperiunt ad virtutē patiētie minꝰ idonei: plures enim

videm⁹ castos:sobrios:hūiles⁊ mīsebes: i oīo nibus assiduos ⁊c.ſz paucos admodū i cōmelijs ⁊ iniurijs detractōib⁹ patiētes. Hinc dicit Greg. q̄ sicut vnguēta redolere lati⁹ ne sciūt nisi cōmota.sic sci viri oē qđ de ꝑtib⁹ redolēt in tribulatōib⁹ inotescūt. Et infra. Hā donū qđ intrāq̄llitate peipit a dño.in tribulatiōibus manifestat .hec ille. Nec mirū q̄ in tā paucis inuenit vera patiētia:q⁹ nūq̄ possidetur sine spāli diuina gr̄a. Dicit ei Aug.li.de pa.q̄ via desiderioꝝ facit tolerantiā laboꝝ et doleꝝ:⁊ nemo nisi p eo qđ delectat sponte suscipit ferre qđ cruciat. Cuius rōnē assignat. Tho.vbi.s.dicens:q̄ tristitiā ⁊ dolorē ſm se abhorret anim⁹: Vñ nūq̄ eligerz eā pati p̄ se:sed solū p̄ fine: Oportet ḡ q̄ illđ bonū p̄pter qđ aliq̄s vult mala pati sit magis volitū ⁊ amatū: q̄ illđ bonū cui⁹ ꝓpatio ingerit dolorē quē patiēter toleramus. Q⁹ aūt ꝺs ꝑferat bonū ꝑtus ⁊ gr̄e cūctis bonis naturalib⁹ et rpalibus:et quoꝝ amissione causari potest dolor ad charitatem ptinet q̄ deū sup oia diligit:nec haberi p̄t charitas nisi per gr̄am:iuxta illud Ro.v. Charitas dei diffusa est in cordibus nr̄is p spm̄sanctū q̄ datus ē nob. Et licet ꝑpter bonum politice ꝑtus qđ commē suratū est humane nature:ꝺs p̄ exhibere patientiam absq̄ auxilio gr̄e non q̄uis nō absq̄ auxilio dei:nō in bonum sup naturale sic̄ est bonū gr̄e nullus tendere pōt:nec p eo patp virtutem sue nature sine auxilio gr̄e:vñ patiēntia proprie prout hic sumit ex amore supernaturali procedit: ℂ Scđo q̄rit̄:virum patientia sit pars fortitudinis:p̄sertim cum fortitudo non sit potissima virtutū:ſz patientia videt esse potissima ꝑtutum:qđ sic ptz. Illđ ei quod ē potissimū ē pfectū in vnoquoq̄ genere sed patiētia opus pfectū hz:vt dr Jaco.j. ⁊ iđ dicit Aug.li.de pater.q̄ ꝑtus animi q̄ patientia dr tā magnū donū dei ē:vt etiā ipsius qui nobis eā largit patia p̄dicat. Ad h̄ dicēdum ſm Tho.vbi.s.q̄ patia ē pars fortitudinis quasi potēnonalis:q⁹ adiungit fortitudini sicut virtus secundaria p̄cipali. Quod sic paret. Hā ad fortitudinē ptinet nō q̄liacūq̄ sustinere:sed illud qđ est summe difficile in sustinendo.s.sustinet̄ pericula mortis Ad patientiam vero ptinet sustinēta quorūcunq̄ malorꝝ siue sint damna rpalia siue scandala ⁊ similia. Et sic i materia sustinendi p̄cipalitatem tenet fortitudo:q̄si sibi vendicās id qđ ꝙ hac materia principalius ē. Nec enim patientia ē pessima ꝑtutū:ſz deficit nō solū a ꝑtutib⁹ theologicis ⁊ prudētia ⁊ iustitia q̄ directe statuūt hoiem in bono:ſz etiā defectu a fortitudine ⁊ rpantia q̄ retrahūt a maioꝝib⁹ impedimēs. Plus em̄ retrahūt a bono mortis pticula que ē fortitudo:⁊ etiā delectatiōes tactꝰ circaq̄ ē rpantia:q̄ꝫ q̄uis aduersa circa q̄ ē patia:Patia tñ opus pfectū habet̄ dr i aduersis tolerādis:Ex qb⁹ ꝓio ꝓcedit tristitia quam moderat patia. Scđo ira quā moderat mīsericordia. Tertio odiū quam tollit charitas Quarto iustū nocumentuz:qđ tollit iustitia. Tollere ḡ p̄ncipiū vniuscuiusq̄ pfectius ē:⁊ iō patia pfectū opus hz ig̃:tū radicū⁹ passiones aduersitatū euellit qb⁹ indigerat aia. Hic aut dñs ad discipulos: In patia vr̄a possidebitis vr̄as. Vñ Greg.in.v.moral. Ille ꝺs pfect⁹ est q̄ erga ipsecutionē ꝓximi ipatiēs nō est. Et ad h̄ maxie ꝓfortat nos passio redēptoris. Dicit enim Aug. q̄ nihil dulcius i pressura tribulationum q̄ memoria dñice passiōis:quā tūcur q̄ p̄ntis vite p̄mat afflictio parum patimur si recordemur quātum bibit ad patibulū qui nos inuitat ad celū hec ille. ℚ Tertio p̄inde p̄cipaliter q̄ri pōt ꝺ quarta ꝑtus te integralis ipsius fortitudinis q̄ ꝺr pseuerantia. Virum.s.pseuerantia sit spāalis ꝑtus indigens auxilio diuine gr̄e:p̄sertim cum immobiliter in ope virtutum p̄sistere.requiratur ad omnem virtutē.vt pz.in.ij.eth̄.sed h̄ pertinet ad rōnem pseuerantie.q⁹ dic̄ Tullius in rhetorica sua.q̄ perseuerantia ē in rōne ꝓsiderata bene stabilis ⁊ ꝑpetua pmāsio. Ad hoc respondet Tho.secđa secđe.q.cxxxvij.q̄ ſm pbz in.ij.eth̄. Virtus est circa difficile et bonum. hinc vbi spāalis ratio boni vl difficultatis occurrit:ibi specialis est virtus. Opus autem virtutis difficultatem habere potest ⁊ bonitatē ex duobus. Prima ex ipsa specie actus que accipitur ſm rationem p̄ximi obiecti. Secūdo ex ipa diuturnitate temporis. Hā h̄ ipsuz quod est diu insistere alicui difficili:spāalē habet difficultatem:⁊ ideo diu persistere in aliq̄ bono vsq̄ ad consummationem:pertinet ad specialem virtutem que dicit perseuerantia. ¶ Pro quo sciendum q̄ perseuerātia quādoq̄ accipitur p̄ro habitu perseuerāne ſm q̄ ē virtus ⁊ potest ꝓungere q̄ quis habens habitum perseuerantie eligit q̄dem pseuerare ⁊ incipit exequi aliq̄s diu persistendo nō tamen cōplēdo actum:vel nō pseuerādo vsq̄ in finē virtuosi operis:vel vsq̄ ad finem humane

vitē ꝛ hoc modo perseuerantia indiget dono habituali grē: sicut ꝛ cetere virtutes infuse Nec eñ est necessariū q̄ hñs habitū virtutis immobiliter vtat eo vsq̄ ad mortē Qñq̄ ꝫo accipit p actu pseuerātie durāte vsq̄ ad mortē. ꝛ ꝑm ꝫ indiget nō solū habituali grā sz ēt gratuito dei auxilio: hominē in bono ꝑsentialis vsq̄ in finē vite q: cū liberū arbitrium sit de se vtile ꝛ ꝫ ei nō tollat p habitualē grām vite ꝑsentia: nō subest potestati liberi arbitrij etiā p grām reparati vt se immobiliter in bono statuat: licet in eius prāte sit q̄ ꝫ eligat: nam plerūq̄ in nostra prāte cadit electio: in actu executio. Hic dicit Aug. li. de pseuerantia. Asserimus donū dei esse pseuerantiā: qua vsq̄ in finez perseuerat in christo qđ vtiq̄ donū nec primi hoplasti receperant in paradiso. Quia dicit Aug. li. de correctione ꝛ gratia: q̄ primo homini datum nō erat vt perseueraret: sz vt perseuerare posset per liberum arbitriū: q: nulla corruptio tunc erat in humana natura q̄ perseuerandi difficultatem prebaret: se predestinatis per gratiam christi non solum datur vt perseuerare possint sz etiam vt perseuerent: hec ille. Ex dictis ḡ patet pseuerantia est virtus specialis: Est etiam pars fortitudinis cui cōiungitur sicut secundaria virtus ꝓncipali: q̄a fortitudo firmitatem seruat in his i q̄bus est difficilimum firmit̄ psistere: sic in periculo mortis. Perseuerantia vero difficultatem illam sustinet q̄ patuit ex diuturnitate boni operis: quod non ē ita difficile. Et si obiciat q̄ eadē rōne constantia videret esse pars fortitudinis q: idem videt esse qđ perseuerantia. Ad ꝫ dicendum: q̄ licet in fine cōueniant q: ad vtq̄ pertinet in aliquo bono firmiter persistere: differunt tamē ꝫm ea q̄ difficultatē afferūt ad persistendum in bono q: perseuerantia ꝓpter facit hominē firmiter in bono psistere ꝫ difficultatem q̄ patuit ex ipsa diuturnitate actus: Constantia vero in bono firmiter psistere facit ꝫ difficultatem que patuit ex aliis quibus cunq̄ exterioribus impedimentis: sz q: difficultas que est ex diuturnitate actus essentialior est actui virtutis: ideo perseuerantia est pars principalior fortitudinis. ¶ Deniq̄ vitiū fortitudinis habz duo vitia ꝛria. Unum per defectum qđ dicit mollicies: q: laus pseuerantie consistit in hoc q̄ ds non recedit a bono ꝓpter diuturnam tolerantiā difficiliū ꝛ laboriosoꝝ Cui directe opponitur q̄ quis de facili a bono recedit ꝓpter aliqua difficilia: quod pertinet ad rōnem mollicietis: nam molle ōz q̄ facile ledit tangenti: Sic̄ opponitur pinacia p excessū: qua pinax inordinate persistit in aliquo ꝫ multas difficultates. Hinc dicit Ysidorus: etbymo. q̄ pertinax ōz aliquis q̄ est imprudenter tenens quasi aio tenax. Quod a nob auertat iesus christus.

¶ De q̄rtia ꝛ vitijs oppositis: scilicet insensibilitate ꝛ intemperātia: Sermo. xvij

Euento vt diem sabbati

m sanctē: Exo. xx. Ab his expedi ti virtutib cardinalib tam q̄rtā ꝓsequamur que ōz tēperātia. De q̄ sub noie cōuenēte dicit Seneca. ¶ Continentiam si diligis circūscinde superflua ꝛ i artuz desideria cōstringe. Cōsidera tecū q̄ tū natura poscat: non q̄ tū cupiditas expetat. Palatū tuum fames excitet nō sapores: nec ad voluptatē sed ad cibū accedas: nec ꝑsentibus delicijs adbe rebis nec absentes desiderabis: Si continentiaz diligis turpia fugito añq̄ accidāt: nec quēq̄ verebere aliū plus q̄z te: oia tolerabilia ꝓter turpitudinē crede. Hec ille: ¶ Hic igit̄ prio q̄ri pōt: vtrū q̄ntia sit ꝑtus. ꝑsertim cū nulla virt⁹ inclinationi nature repugnat eo q̄ i nobis ē aptitudo naturalis ad virtutē: vt ōz: ij. etb. sed q̄ntia retrahit a delectationib ad q̄s inclinat natura vt dicē ibidē ꝓbus. Virtutes etiā sunt ad. mutē cōnexe: sz q̄dā hñt q̄ntiā: q̄ cū sint audaces vel timidi. Ad ꝫ rñdet Tho. seda sede: q. cxlj. q̄ de rōe ꝑtis est. vt homi nē ad bonū inclinet: bonū aūt hois ē ꝫm rōnē esse: vt dicit Dionys. iij. de di. no. manifestum est autez q̄ temperantia inclinat ad id qđ est ꝫm rōnem ꝛ ideo rōnabiliter ponitur virtus. Uñ licet hō naturaliter appetit delectationē sibi ꝓuenientē: nō q: hō mq̄tū hmōi est rōnal ꝓñs ē q̄ delectationes sint hoi ꝓuenientes q̄ sunt ꝫm rōnem: ꝛ ab his nō retrahit q̄ntia sz potius ab his q̄ sūt ꝫ rōnem: nō ḡ ꝫria inclinationi nature humane sz tm̄ nature bestiali non subiecti rōni: Nec etiā q̄ carent aliis virtutibus oppositis vitijs subditi: temperātiaz hñt q̄ est virtus: sz opanf act⁹ q̄ntie ex quadam naturali indispositione: put ꝑtes q̄dā ī perfecte sūt hoibus naturales: vel eis insunt per quandā ꝓsuetudinē acq̄sitā. Est igit̄ temperātia ꝑtus vel generalis vl̄ spēalis ꝫm q̄

nomen tpãntie dupl'r põt accipi. Uno modo fm cõitatem siue significationis put sc3 significat quandã temperiẽ. i. moderãtiã quã rõ ponit in hũanis opationib3 t passionib3: t sic est ẋtus generalis q2 hoc est cõe in omni virtuti mozali. Et differt tpantia a fortitudie. s. q vtraq3 sumit vt ẋtus cõis: q2 tpantia retrahit ab his q̃ ꝓtra rõnem allicũt appetitũ: f fortitudo ipellit ad ea sustinẽda vel aggredienda ꝓpter q̃ refugit hõ bonũ rõnis. Alio mõ accipit tpantia anthonomatice: fm q refrenat appetitũ ab his q̃ marie allicũt hoiem: t sic est ẋtus specialis specialẽ hñs materiã. Hã cõsistit circa ꝯcupiscẽtias t delectatiões tactue: qõ sic patz. Sicut ẽm fortitudo est circa timores t audacias respectu maximoꝝ malorꝝ q̃bus ipsa natura extinguit q̃ sunt picula mortis: sic oportz q tpantia sit circa ꝯcupiscẽtias t delectatiões respectu maximoꝝ delectabiliũ q̃bus scz ipsa natura ꝯseruatur: vel in specie vel indiuiduo. Cũ ẽm delectatio cõsequitur operationẽ cõnaturalẽ: tanto sunt alique delectatiões vehemẽtiores q̃to consequunt opationes magis naturales. Ut patie ẋo naturales aialibus sunt quib3 natura cõseruat indiuidui p cibũ t potũ: t nã speciei p cõiunctionẽ maris t feie: t iõ circa has delectationes est ꝓprie tpãtia. Et q2 hmõi delectatiões cõsequunt sensum tactus: iõ tpantia est circa delectatiões tactus ꝓncipaliter. Circa delectatiões ẋo gustus: olfactus vel visus est tpantia secũdario: inq̃tum sensibilia hoꝝ sensuum cõferũt ad delectationẽ siue delectabilẽ vsum rerũ necessariarũ q̃ pinent ad tactũ: t q2 gustus est ꝓpinquior tactui q̃ alij sensus: iõ temperantia est magis circa gustũ q̃ circa alios sensus. Pro quo nota q vsus ciboꝝ t delectatio essentialiter ipm ꝯsequens ad tactũ pinet sed delectatio saporis est quasi supueniens sicut deinde ꝓncipaliter in ipsa cõsistunt alimenti substantia: t secũdario in eius exquisita preparatiõe t sapore. Vñ dicit phs in. ij. de ania q tactus est sensus alimenti: nutrimur ẽm calido: frigido: humido t sicco: sed ad gustũ pertinet discretio saporꝝ qui cõferunt ad delectationẽ alimenti. ¶ Secũdo queri põt: vtrũ tpantia est virtus cardinalis potior ceteris: pserim cum bonũ virtutis mozalis a rõne dependeat sed tpantia est circa ea q̃ magis a rõne distant scz circa delectatiões q̃ sunt nobis t bestijs cõmunes: vt dicit in. iij. Ethi. Ad hoc dicendũ fm Tho. vbi. ꝫ. q virtus cardinalis seu principalis dicit: que principalius laudatur ex aliquo illoꝝ que cõmuniter requirunt ad rationem virtutis. Moderatio vero que requirit in oĩ virtute ꝑcipue laudabilis est in delectationibus tactus circa que est tpantia: tũ q2 tales delectatiões sunt nobis magis naturales t ideo difficilius est ab eis abstinere ac earũ cõcupiscentias refrenare. Tũ etiã q2 earũ obiecta pñt vite magis sunt necessaria: t ideo ponit tpantia virtus cardinalis seu principalis. Ad cuius ꝓncipalitatẽ pertinet q tanto maioꝝ eius ẋtus ostendit: quanto in eo q̃ sunt magis distantia a rõne suam põt ostendere operationẽ. q: per eã põt ratio cõcupiscentias t delectationes maxime distantes moderare non est mĩ potentior ceteris virtutibus cardinalib3: q2 quanto virtus aliqua magis pertinet ad bonũ multitudinis: tanto melior est. Iustitia aũt t fortitudo magis pinẽt ad bonũ multitudinis q̃ temperãtia: quia iustitia' consistit in cõmunicationibus que sunt ad alterũ: fortitudo autem in periculis bellorum que sustinentur ꝓ salute cõmuni: sed tẽperantia moderatur solũ concupiscentias t delectationes eorum que pertinent ad ipm hominem: t sic iustitia t fortitudo sunt excellentiores virtutes q̃ temperantia. Quibus prudentia t virtutes theologice sunt potiores: q̃tus quo ad aliquid temperantia possit dici potior non solum fortitudine: sed etiã iustitia. Et huius quidem temperantie ꝓssunt assignari quattuor gradus. Primus hominẽ ab excessu t defectu custodit: quia ei medium virtutis in omni tempore ostendit: t sic est virtus pollica: que est nihil appetere penitendũ in nullo legem moderationis excedere: subiugo rationis cupiditatem domare. Secundus mentem ad eterna perfecte dirigit: quia omnem superfluitatem rerum grauãtium firmiter excludit: t sic est virtus purgatoria: que est omnia relinquere: inq̃tum natura patitur que corporis vsus requirit. Tertius gradus mentem in eternis figit: quia concupiscentiã omnis inordinati concupiscibilis penitus extinguit: t sic est virtus purgati animi: q̃ est terrenas cupiditates non solũ reprimere sed penitus obliuisci. Quartus gradus in deo est: t predictos gradus inchoat: deducit: perducit t perficit: t sic est virtus exemplaris que sic est q in se perpetua intentione conuersa est.

¶ Ex predictis ergo patet q temperantie

ꝫm iij.

virtus accipit necessitatē vite huius: sicut regula delectabiliū quib⁹ vtit: vt scz tm̄ eis vtat q̄tū necessitas huius vite requirit. Pōt tm̄ necessitas hūane vite attendi dupl'r. Uno mō fm q̄ dicit: necessariū id sine q̄ res nullo mō pōt esse: sicut cib⁹ necessari⁹ est aīali. Alio mō fm q̄ necessariū ōz id sine q̄ nō conuenienter res ē nō pōt. Non solū ergo tpanna p:imā necessitatē attendit. f etiā secōaz: q: dicit phūs in.iij.ethi. q̄ tpatus appetit delectabilia ꝓpter sanitatē t ꝓpter habitudinē. Insup. q̄dā sunt q̄ non sunt hūs impedimenta: t his sīr moderate tpatus vtitur p:oloco t tpe: ac ꝯgruentia eoꝝ quib⁹ cōuuit. Unde dicit ibidē phūs: q etiā tpatus appetit alia delectabilia q̄ scz nō sunt necessaria ad sanitatē vel ad bonā habitudinē non impedimenta his existentia: tpatus em̄ nullo modo vtit his q̄ sunt impedimenta sanitatis vl' bone habitudinis. q: hoc esset intēperanter p:out videbit. Deniq̄ q intēperantia respicit necessitatem q̄tū ad conuenientiā vite: hoc nō est intelligendū solū fm cōuenientiā corporis f etiā fm conuenientiā rerū exterioꝝ: puta diuitiarū t officioꝝ: ac mīs magis fm conuenientiā honestatis. Et ideo subdit phūs vbi sup:a: q̄ delectabilibus quib⁹ vtitur tpatus: nō solū cōsiderat vt nō sint impedimenta sanitatis t bona habitudinis corporalis: f etiā nō sint p:eter bonū id est cōtra honestatē: t q̄ nō sint sup:a substantiam. i. sup:a diuinaz faculatē. ¶ Tertio ꝑncipaliter queri pōt de vitijs oppositis intēperantie: t ꝑmo de vitio oppositō p defectū q̄d ē insensibilitas: Utrū scz insensibilitas sit peccatū: ꝑsertim cū insensibiles dicunt hi qui deficiunt circa delectatiōes tactus: sed in his penitus deficere videtur laudabile t virtuosum eo q̄ potissimū remediū abstinendi a peccō esse videt q̄ homo fugiat delectationes. Dicit em̄ phūs in.ij. Ethi. q̄ abūdantes delectatiōibus minus peccabimus. Insuper ab oibus delectationibus tactus abstinere: maxime p:omouet hoiem in bono rōnis: q: Dan̄. i. dicitur q̄ pueris qui legūminib⁹ vtebant dedit deus scientiā t disciplinā in omni libro t sapia. Ad hoc rñdet Tho. vbi. ā. cxij. q̄ omne illud q̄d ordini naturali ꝓtrariat est vitiosum: t q: natura delectationē apposuit operationib⁹ necessarijs ad vitā hoīs: ideo naturalis ordo requirit vt hō intantū hmōi delectationib⁹ vtat: q̄tum est necessariū hūane saluti: vel q̄tum ad cōseruationē individui: vel q̄tum ad ꝓseruationē speciei. Si qs igit intantū delectationē refugeret: q̄ ea p̄termitteret q̄ sunt necessaria ad ꝓseruationē nature peccaret: quasi repugnās ordini naturali: qđ p:inet ad vitiū insensibilitatis. ¶ Ad maioꝝ tm̄ euidentiā sciendū q̄ a delectationib⁹ ꝓsequentib⁹ hmōi operationes abstinere: q̄nq̄ laudabile vel etiā necessariū est ꝓpter aliquē finē: sicut aliqui p:opter sanitatē corp:oralē abstinent a quibusdā delectationibus scz cibis: ponb⁹: t venereis sīr propter officiū alicuius executionē: sicut athletas t militēs necesse est a multis delectationib⁹ abstinere: vt debitū ꝓpriū officiū exequāt. Sic penitentes ad recuperandā anie sanitatē abstinentia delectabiliū quasi dieta quadā vtunt: t hoīes volentes ꝓtemplationi ac rebus diuinis vacare: oporteꝝ q̄ se magis a carnalib⁹ abstrahāt. Et simile iudiciū est de filiabus cauis rōnalibus. Sic daniel abstinētia a delectationib⁹ vtebatur: vbi dicit eusdē. x. In diebꝫ illis ego daniel lugebā trium hebdomadarū tēpus Panē desiderabilē nō comedi: t caro t vinū nō introierūt in os meū: sed nec̄ vngento vnctus sum. Hoc tm̄ nō fecit ꝓpter se: quasi delectatiōes abhorrens vt fm se malas: f ꝓpter aliquem finē laudabilē: vt se idoneū redderet ad altitudinē ꝓtēplationis abstinendo. s. a corporalib⁹ delectationib⁹. Unde statim ibi subditur de reuelatiōe sibi facta. Omnes tm̄ hmōi abstinentie sicut fieri debent ꝓpter aliquē debitū finē: sic etiā fieri debent fm rectā rōnem q: non pōt esse bonū rōnis in hoīe si abstineat ab oīb⁹ delectationibus. Cuius rō est: q: rōne quis vti non pōt sine sensibus potentijs q̄ indigent organo corporali. Unde necesse ē vt homo sustentet corpus ad hoc q̄ vtat rōne. Sustentatio aūt corporis fit p operatiōes delectabiles: t sic oportet q̄ vtat aliquib⁹ delectationib⁹. Nihilominus tm̄ fm q̄ in exequēdo rōnis actum plus vel minus corporali virtute quis indiget fm hoc plus vel minus delectationibus corporalibus vtī necesse habet. Et ideo hoīes qui hoc officiū assumpserunt vt contemplationi vacent: bonū spūale quasi quadā spirituali propagatione in alios transmittant: a multis delectationib⁹ laudabiliter abstinent: a q̄bus illi quibus ex officio cōpetit operibus corporalib⁹ insistere generationi q̄ carnali vacare: laudabiliter non abstinerēt ¶ Quarto ꝓncipaliter queri pōt de scōo vitio posito scz per excessum quod dicitur intemperantia vtrū scz sit peccatum puerile: sicut in.iij. Ethi. phūs sentire videtur dicens. Homen-

inpantie ferimus ad puerilia petā. Ad hoc rñdet ibidē Tho. q phs nō intendit dicere in pantie petm esse puerile: eo q cōueniat pueris: f fm quandā sititudinē: eo q inpantia est petm supflue cōcupie q̄ puero assimilat q̄tū ad tria. Primo q̄tum ad id q̄ vterq; appetit aliqd turpe: pulchrū em in hūanis rebus attenditur: prout aliqd est ordinatū fm rōnem. Vñ Tullius. j. de offic. pulchrū est qđ cōsentaneū est hois excellentie: in eo in q̄ natura eius a reliqs animālib⁹ differt. Puer aūt non attendit ad ordinē rōnis: sitr cōcupia nō audit rōnem. vt dicit in. vij. ethi. Secō q̄tū ad euentū: q; puer sisue volūtas diuinit: in propria voluntate crescit. Sic si cupie satisfiat. mauis robur accipit. Vnde Aug. in. v. cōfess. dicit. Dū seruit libidini facta est cōsuetudo: t dū cōsuetudini non resistit facta est necessitas. Tertio q̄tū ad remediū qđ virib⁹ prebetur. Puer em emendat p hoc q cohercet: sic dū cōcupie resistit: ad debitū honestatē modū reducit: t ideo dicit phs in. iij. Ethi. q quēadmodū puerū oportet fm p̄ceptū pedagogi viuere: sic t cōcupiscibile cōsonare rōni. Vnde vnū hoc inpantie maxie videt exprobabile inter hūana vitia: q̄ scz attendunt fm passiones hūane nature aliqualiter cōformes: t hoc propter duo. Primo q; maxime repugnat hois excellentie: est em circa delectatiōes nobis t brutis cōmunes. Vnde in ps. dicit. Homo cū in honore esset nō intellexit rē. Secō q; maxime repugnat hois claritati vel pulchritudini scz inq̄tū in delectationib⁹ circa quas est inpantia minus apparet de lumine rōnis: ex q̄ resultat tota charitas t pulchritudo virtutis. Verūtm illa vitia q̄ modū excedunt hūane nature: sunt magis exprobrabilia: sic cōcupiscentie t delectationes bestiales: q̄ tm reducip̄nt ad genus inpantie fm quendā excessum. sicut si quis delectaret in cōmestione carnū humanarū aut in coitu bestiarū vel masculoz. Qđ a nobis auertat iesus christus. Ad laudē dei.

¶ De partibus integralib⁹ pantie q̄ sunt verecundia t honestas: ac ptib⁹ potentialib⁹ scz cōtinentia: clemētia t modestia. ¶ Sermo xviij.

Memento vt die sabbati sanctifices. Exod. xx. Ordine cōgruo iam videndū est de partib⁹ ipsius pantie. Pro quo sciendū: q̄ alicuius virtutis cardinalis pres triplices esse p̄nt scz integrales: subiectiue t potētiales. Dicunt aūt pres integrales alicuius virtutis: q̄s cōcurrere necesse est ad ipsam virtutē: t fm b̄ due sunt pres integrales pantie scz verecundia p quā aliqs refugit turpitudinē pantie cōtrariā: t honestas per quā qs amat pantie pulchritudinē. Nā inter ptes pantie p̄cipue sibi vendicat quendā decorē: t inpantie vnia maxie turpitudinē hñt: vt visum est in sermone p̄cedenti.

¶ Hic igit̄ p̄mo p̄or q̄ri: vtrū verecundia sit virtus: p̄sertim cū phs in. ij. t. iij: erbi. dicit verecundiā nō esse virtutē. Ad hoc rñdet Tho. sēda sēde. q. 161. iij. q virtus dupl̄r accipi p̄or. Primo ppie: t tūc est pfectio q̄dā: vt dicit in vij. ethi. t ió oīe illud qđ pfectiōi repugnat etiā si sit bonū deficit a rōne virtutis: verecūdia aūt pfectioni repugnat: est em timor alicuius turpis qđ. s. exprobrabile. Vñ Dam. dicit q verecūdia est timor de turpi actu. Timor aūt ē de malo possibili t arduo: pfectus aūt fm bitū virtutis: nō apprehēdit aliqđ exprobrabile t turpe ad faciendū aut arduū t impossibile. i. difficile ad vitandū neq; etiā actu facit aliqd turpe vñ opprobriū timeat: t sic ppie loquendo nō est virtus: q; deficit a pfectiōe virtutis. Sic em defectus verecūdie cōtingit i pessimis: iuxta illud Hiere. iij. Frōs meretricis facta est tibi: nescis erubescere. Sic etiā cōtingit i optimis viris: t ió dicit phs in. iiij. ethi. q verecūdia nō est hois virtuosi: lz h̄ cōtingat ex diuersis causis. Sicut dupliciter cōtingit malū nō timeri. Primo q; nō estimat vt malū. Exēpli gr̄a q; ea q̄ sunt erubescibilia nō apphēdūt vt turpia: t h̄ mō verecūdia carēt hoies i peis profundati: qb⁹ peta sua nō displicēt. f magis de eis gliant: iuxta illd. Qui letant cū malefecerint t exul. in reb⁹ pessimis. Secō q; non estimat malū vt possibile vl̄ difficile vitare: vt verbi gr̄a: nō apphēdūt turpitudinē vt possibilē sibi vl̄ q̄si nō facile vitabilē: t h̄ mō senes t ptuosi si verecūdia carēt: lz sic dispositi sint: q; si in eis esset aliqd turpe: de h̄ verecundarent: vñ in ij. rhetor. dicit phs: q oia illa hō magis verecūdat. quoz ipe est cā. Opprobria aūt q̄ inferunt alicui ppter virtutē virtuosis cōtingit q; indigne sibi irrogant: lz inueniat in eis aliqs verecūdie motus p̄uenies rōnez sic t ceteraz passionū. Et ideo q̄tum ad p̄mū dicit phs. in. iij. Ethi. q vitanda sunt virtuoso tam ea q̄ sunt mala fm veritatem q; ea q̄ sunt mala fm opinionē. Secō mō virtus accipi p̄or cōmuniter: put scz virtus esse dz qđ est bonū

t laudabile in hūanis actibus vel passiōibꝫ t fm hꝫ verecūdia ꝺr ꝓtus qñq; eī sit qdā laudabilis passio. Et inuenif ꝓprie i his q̄ mediocrit se hñt. fm q̄ ē i eis aliq̄d de amore honi t tñ nō sūt totalit inunes a malo Dic enā nō ē ꝓprie ps tpantie velut itrās essentiā ei⁹: f q̄si dispositiue se hñs ad ipaz. Dic em Am. ſ. de offi: q̄ verecūdia iacit ꝑma tpantie fūdamēta mq̄tū. ſ. icuti horrorē turpitudinis. Turpitudo enī tpantie turpissimū est t maxime exp:obrabile vt tactū est in fmone p̄cedenti: t iō verecundia q̄ vouet honestatē ea remouēdo q̄ sūt honestati ꝯria: lz ad pfectū rōnem honestatis nō pueniat: ptinet tñ ad tpantiā rōne motus qꝺ ē turpe: q: ex sepius verecūdari causā habuꝫ ꝓtus acquisite: p quā ds vitar turpia de quibus ē verecūdia: vñ licz verecūdia ꝓncipalit respicit vituperiū: ita q̄ in turpib⁹ q̄ ds agu er verecūdia vitat ꝓspectꝫ publicos ꝓpter timorē vituperij: sicut erupescētia desinit agere vitiosa ꝓpter timorē vituperij vñ dicit Ḡreg. nicenus. Tñ q: vituperiū ꝓprie vino debet sicut honor virtuti: iō ex cōmenti verecūdia respicit turpitudinē vinosam. ℣ Scḍo vero q̄ri pōt: virū honestū sit idē ꝓtui t ps tpantie ꝑ. ſertim cū ꝓncipale ꝓtus i interiori cōsistat electione: vt dicit pḥus in. vij. ethi. Honestas vero magis ptinere videt ad exteriorē ꝙuersationē: iuxta illud. j. Cor. xiij. Quia honeste t fm ordinē fiant i vobis. Ad h rñdet T bo. vbi s. q. cxlv. q̄ sicut Ysid. dicit: Honestas ꝺr q̄si honoris status: vñ ex hoc aliq̄d videt dici honestū qꝺ est honore dignū: honor aūt excellentie debet: quę ſcz excellēta maxie ꝙsiderat fm virtutē q̄ est dispositio pfecti ad optimū: vt dicit in. vij. phisic. t ideo honestū ꝓprie loquēdo in idē refert cū virtute. Ad obiectū ergo dicendū: q̄ ex q̄ honestū importat debitū honoris t honor cōtestatio q̄dā est de excellentia alterius nec fert testimonium nisi de rebꝫ notis. ideo cū interior electio non innotescat hoi nisi p actus exteriores: exterior ꝙuersatio rōnem habet honesti fm q̄ est demōstratiua interioris rectitudinis. Hinc radicaliter ꝙsistit honestas i interiori electiōe: significatiue aūt in exteriori cōuersatione. Et ex his ꝙcludit q̄ virtus ꝓprie sibi vendicat rōnez honesti. licz alia quedā q̄ una infra virtutē honorant: inq̄tuz ad opationem virtutis coadiuuāt: sicut nobilitas: potentia: diuitie ꝛc. Vt em dicit pḥus in. viij. ethi. Omōi honorant a quibusdā: f fm veritatem solus bonus est honorādus. Similiter honestas est idē decori spūali qui ꝙsistit in hꝫ cōuersatione bonis sit bene ꝓportionata fm claritatem spūalis rationis. Vnde dicit Aug. in li. lxxxiij. questionū: q̄ honestatē voco intelligibilem pulchritudinē quā spūalem nos ꝓprie dicim⁹. Et infra subdit: q̄ sunt multa pulchra visibilia que minus ꝓprie honesta appellant: hec ille. Et ex hoc habet honestas q̄ est pars temperantie: q: est quedā pulchritudo spiritualis: turpe vero opponitur pulchro opposita aūt maxime seminucem manifestant. Et ideo finaliter honestas ad temperantiā ptinere videt: que repellit id qꝺ est homini turpissimū t mdecēcissimū scz brutales voluptates: hinc ponitur pars eius integralis sicut q̄dam eius condino. ¶ Tertio quem ꝓcedit: de partibus eius pot mr alib⁹: que sunt virtutes aduncte t secundarie: q: modū quem ꝓncipalis virtus obseruat circa materiā aliquam ꝓncipalem: idem ipe obseruāt in quibusdaz alijs materijs: in quib⁹ non est ita difficile modū obseruare: vtrū scz he partes cōuenienter assignentur a Tullio in rhetorica sua: vbi ponit cōtinentiam: clementiā t modestiam esse partes ipsius temperantie: ꝑsertim cum Macrobius super somniū Scipionis ponat. ix. t Andronicus. vij. partes. Ad hoc dicendum fm T bo. vbi s. q. cxliij. q̄ ad tpantiam pertinet moderare delectationes tactus quas difficilimū est moderare. Hinc quecūq; virtus moderationē quandā operat in aliqua materia t refrenationē appetitus in aliq̄d tendentis: ponit pōt pars tpantie: sicut virtus ei adiuncta. Qꝺ quidē ꝓtingit triplciter. Uno modo in interioribꝫ motibus animi: nā ꝓter motū cōcupiscentie quē tpantia moderat t refrenat inueniunt in ania tres motus tendentes in aliq̄d. Primus est motus volūtatis ex passionis impetu cōmote: quē motū refrenat cōtinentia ex qua fit q̄ licz immoderatas concupiscentias ds patiat: voluntas tñ non vincit. Secūdus motus est ire tendentis in vindictā quā refrenat māsuetudo siue clemētia. Tertius motꝫ est spei t audacie: q̄ ipsam consequit: quē motum moderatur t refrenat humilitas. Secūdo modo ꝓtingit in exterioribꝫ motibus t actibus corporis: circa quos moderationē t refrenationem facit modestia quā Andronic⁹ in tria diuidit de quibus gratia brevitatis supersedeo. Tertio modo in exterioribus rebus: circa quas adhibenda est duplex moderatio. Prima vt superflua non requirant. Se-

cundā vt non nimis exquisita requirantur: Sed q; Tullius oīa ꝓprehēdit sub modestia que pertinent ad moderationem: tam corporalium motuū q̄ rerum exteriorū et etiaz moderationē spei q̄ diximus ad humilitatē pertinere: iō q̄tū ad presens hec sufficiant. Et sic principaliter tres sunt virtutes potēciales tpantie scz continentia: clemēcia: z modestia.

¶ Quarto igit q̄ri pōt: vtrum cōtinentia sit virtus. presertim cum dr Eccī: xxvj. Omnis enim ponderatio non est digna cōtinētis anime. Ad h̄ dicendum fm Tho. ibidem. q. clv. q nomen continentie dupliciter sumi potest. Primo mō fm q continentia nominat abstinentiā ab omni venerea delectatione z tunc omnis ponderatio non est digna continētis anime in genere castitatis: quia nec fecunditas carnis que queritur in matrimonio adeq̄tur continentie virginali viduali vel etiam coniugali: vel etiam nominat abstinentiā ab omnibus illicitis. z sic omnis ponderatio non est digna continentis anime: quia nō recipit estimationem auri vel argenti que cōmutant: ur ad pondus: quia sic nominat quandam virtutem perfectam. Secundo modo continentia dicitur esse p quā aliq̄s resistit cōcupiscentijs prauis que in eo vehemēces existūt: z sic accipit a pho. in. vij. ethi. et etiam in colt pax Hoc autem modo continētia habet aliquid de rōne virtutis inquantum scz ratio firmata est contra passiones ne ab eis deducatur: nō tamen attingit ad rōnem perfectam virtutis moralis: fm etiam appetit⁹. sensitiu⁹ rōni subditur sic vt in eo non resurgant vehementes passiones rōni contrarie. Hinc dicit phūs in vij. ethi. q continentia non est virt⁹ sed quedā mixta: inquantum scz aliquid habet de virtute z in aliquo deficit a virtute. Large tamen accipiendo nomen virtutis: pro quolibet principio laudabilium operū: cōtinētia virtus esse dicit habēs vitium oppositū qđ dicitur incontinentia: z vtraq; ꝓprie dicitur esse circa concupiscentias delectabilium tactus: magis tñ circa delectationes venereorum q̄ alimentorum: licet fm phūm circa vtrūq; dici possit. Et comparatur continentia ad temperātiā sicut imperfectum ad perfectum: quia bonū rōnis ex quo virtus laudatur: magis esse ostendit ex hoc q pertingit non solum vsq; ad voluntatem: sed etiā vsq; ad vim concupiscibilem: qđ accidit temperato: q̄ si solum pertigat ad voluntatem quod accidit in eo qui continens ē.

¶ Quinto q̄ri pōt: vtrū clemētia sit idē quod māsuetudo q̄ Tullius sub clemētia ꝓprehēdit: z vtrū sit virt⁹ p̄ferri cū clemētia q̄ Tullius in. ij. rhetо. Virt⁹ est p quā anim⁹ pciuatus i odiū alicui⁹ benignitatiq; retinet: q̄ odiū vt ait Aug. ab ira causat circa quā ē māsuetudo: que est moderatiua iraz vt dicit phūs in ij: ethi. Ad h̄ rndet Tho. vbi. s. q. clvij. q vt dr in. ij. ethi. Virt⁹ morat cōsistit circa passiones z actiones. Passiones aūt interiores sunt actionū exteriorū ꝓncipia vel etiā ipedimēta: hic etiā ꝓnites que passiones moderant q̄dā mō cōcurrunt i eundē effectū cū virtutib⁹ que moderant actiones: licet specie differāt. z sic ē in ꝓposito. Nā ex ire passiōe q̄s ad. h̄ ꝓuocatur vt grauiorem debito penam iferat. ad clemētiam aūt pertinet directe q sit diminutiua penarum. quod quidē impediri posset p excessū ire. z ideo mansuetudo inquātum refrenat eius impetum: concurrit in eundē effectum cuz clementia. Differunt tamen: quia clementia punitionis exteriorис ē moderatiua: mansuetudo vero ꝓpꝛie diminuit iraz z respicit appetitum vindicte: sicut clementia respicit penas que adhibentur ad vindictam: Et sicut iracūdie vitium quod importat excessum ire directe mansuetudini opponitur: sic clemētie crudelitas opponitur que importat excessum in puniendo. Dicit enim Seneca in. q: de clementia: q crudeles vocantur qui puniendo causam habent z modum non habent. Et vtraq; ponitur virtus. q: ratio virtutis moralis in hoc consistit q appetitus rōni subdatur vt pz p phūm in. j. ethi. z hoc seruatur tam in clementia q̄ in diminuēdo penas respicit ad rectam rōnem: qñ scz oportet z qb⁹ oportet: vt dicit ibidem. Seneca: q̄ etiā in māsuetudine q̄ sit fm rectam rōnem iras moderat: vt dr in ij. ethi. Et ideo tam clementia q̄ mansuetudo adiunguntur tpantie sicut virtuti ꝓncipali: eo q in quadam refrenatione ꝓsistit z ponuntur partes ipsius. ¶ Sexto videndum ē de modestia que ponitur p tpantie z ab ea differt in hoc q tpantia est eorum moderatiua q̄ difficillimum est refrenare modestia vero est eorum moderatiua q̄ mediocriter in h̄ se habent. Et fm q accipitur a Tullio: non solum est circa exteriores actiones. sed etiam circa interiores motus q̄ pariter videntur cē quatuor fm Tho. vbi supra. q. clx. Primū ē mot⁹ animi ad aliquam excellentiā quaz moderat hūiuas cui opponit superbia. Scōm

est desideriũ eoz q̃ pt̃inẽt ad cognitiõez:z in ꝟ moderat studiositas cui oppoit curiositas Nã fm phm i.vij:metha. Oẽs hoies naturalit scire desiderãt Moderatio huiꝰ aũt appetitꝰ ad ꝓtutẽ pt̃inet studiositatẽz:eptet ei q̃ hõ laudabilit appetitũ talẽ refrenet ne imoderate z iurilit rez cognitiõi itẽdat:qđ pt̃inet ad vitũ curiositatẽz de q̃ vide si placz scđa scđe. q. clxvij. Tertiũ ẽ qđ pt̃inet ad corpales motus z actiões.vt.s.decẽter z honeste fiãt:rã in his q̃ serio q̃z i bisq̃ i ludo agunt:qz đr Eccĩ ix.q risus dẽitũ z iocundus hois denũciãt ꝺ illo:Et Amb.s.de offi.dicit q̃ habitꝰ mẽtis in statu corpis cernit z q̃ vox q̃dã ai ẽ corporis motꝰ viz ludo ꝺs vt moderate pt̃.qñ delectatio q̃ in talib⁹ actib⁹ habet ordinat ad q̃ndã aie recreationẽ z ꝺetẽ Dicit ei Tullius.s. de offi. Ludo z ioco vt ꝺdẽ lz:sz sicut sõno z ꝺenb⁹ ceteriz:tũc cũ graub⁹ seriisq̃ reb⁹ sanctissimis. Et sic fecit Johs euãgelista rñdẽs his q̃ scandalizari fuerãt q̃ animꝰ hois frangeret si numq̃z ab intentione sua relaxaretur. Quantũ ẽ qđ pt̃inet ad exteriorẽ apparatũ vt in vestibus z alijs hmõi. De q̃ Ambro.s. de offi.dicit. Decor corpis nõ sit affectatꝰ sz naturalis simpler.neglectus magis q̃z expectatus nõ pciosis z albescẽtib⁹ adũctus vestimẽtis sz cõmunib⁹vt honestati vel necessitati desit nihil accedat nuoꝝ hec ille: Nimiz qz i vtroq̃z extremoz põt eẽ vitũ sz de ꝟ plenius dictus est in pcio pcepto:Ad laudẽ.

¶De pribus tpãtie subiecmuis scz abstinentia/sobrietate/castitate/ cui adiũgitur virginitas z pudicitia.

Sermo xix

Emento vt diem sabbati sã.

m Exo.xx. Nũc aũt in fine de partib⁹ tpantie subiecmuis ꝓsequẽdũ est.q̃ dicũtur spẽs eius:q̃s vtiq̃z spẽs ꝓtutis optet diuersificare fm diuersitatẽ materie vel obiecti. Pro quo sciẽdum q̃ tpantie ꝓtus ẽ circa delectationes tactus q̃ diuidit i duo genera Nam q̃dã ordinat ad nutrimentum:z in his q̃:tũ ad cibũ ẽ abstinẽtia:q̃:tũ aũt ad potũ ẽ sobrietas. Quedam aũt ad vim generatiuã z in his q̃:tũ ad delectationẽ ipius coitus pncipalit:est castitas q̃:tũ aũt ad delectationes circũstantes pura q̃ sunt in osculi tactibus z amplexibus arẽdit pudicitia. ℍ Quãtuz igit ad primã ꝓtutẽ q̃ ꝺr abstinẽtia q̃ri pt:vtz scz abstinẽtia sit ꝓtus:pſertim cũ dicat Aug. in.x.pfess.ad deũ loquens. Hoc me docuisti vt quẽadmodũ medicamẽta sic alimẽta sumptuꝰ accedã. Medicamẽta ꝟo moderare nõ pt̃inet ad ꝓtutẽ sz ad artẽ medicie:hic sup illud.s. Lor.xiij. Nõ ẽ regnũ dei esca z potꝰ dicit glo. Nec in abstinẽdo nec i mãducãdo esse iusticiã. Ad ꝟ rñdet Tho.scđa scđe.q.cxlvj.q̃ abstinẽtia ex suo noie subtractionẽ cibo rũ ipoztat.z accipit pt nomẽ eius duplr: Uno mõ fm q̃ absolute subtractionẽ cibozz signifi cat.z ꝟ modo nec designat ꝓtutẽ nec actũ ꝟ tutis sz q̃ddã idifferẽs. Alio mõ pt accipi fm q̃ ẽ rõe regl'ata z tũc signficat vt hitũ ꝓtutis vel actum:z ꝟ significatur in eo quod ꝺr.ij. Pet.s. Ministrate in fide vr̃a virtutẽ:z i virtute sciam:in sciaz aũt abstinẽtiã. Qđ fit q̃n quis a cibis at stinet put opoztz p ꝟgruentia hominũ cũ q̃b⁹ vsus ac pſone sue ac valitudinis sue necessitate:z ꝟ in fide z dilectionis ꝟtute: Unde licet moderatio cibozz fm qualitatẽ z quãtitatẽ pertineat ad artẽ medicie in cõparatiõe ad valitudinẽ corpis:tñ fm affectiones interiores i cõparatiõe ad bonũ rõnis pertinet ad abstinẽtiã:q̃ si q̃n vitia q̃dã ex ea puenire videant.s.ipatiẽtia vel vana gloria: ꝟ tamẽ ex eo q̃ abstinẽtia illa fi est fm rectã rõnem:nã recta rõ facit abstinere sic oportet scz cum hilaritate et ꝓpt qđ oportet scz ꝓpter gliam dei non ꝓpter gliam ꝓpriã. Est q̃ abstinẽtia scđo mõ accepta ꝓtus z vr⁹ spẽalis:qa vbi repit spẽal rõ q̃ passio abstrahit a bono rõnis:ibi necessariũ ẽ eẽ spẽalẽ ꝓtutẽ:delectationes aũt cibozz nate sunt hominem a bono rõnis abstrahere:tũ ꝓpter eorum magnitudinem:tũ etiã ꝓpter cibozz necẽitatẽ quib⁹ indiget ad vite ꝟseruationẽ quã maxime desiderat:z ideo ponit ꝓtus spẽal z ps ipius tpãtie ¶Ceteꝝ principal acrꝰ ipe abstinentie ẽ ieiunium Dicit ei Isido.q̃ ieiunium ẽ primonia victus abstinẽtiaq̃z cibozz:z ꝟ acrꝰ p rõnez ordinatus ẽ ꝓtuosus:qz pncipalit assumitur ad ma. Primo ad ꝟcupias carnis edomandas dicit eni Hieron. Sine cicera z bacho friget venus.i.p abstinentiã cibi z potꝰ repescit luxuria. Scđo ad ꝟ q̃ mẽs vberius eleuet ad sublimia cõtemplãda:ꝺr em Dan.x.q̃ post ieiunium trium hebdomadaz reuelationez accepit a deo. Terno ad satisfaciendũ p peccatis.vñ Joel.ij. Conuertimini ad me in toto corde vr̃o in ieiu. Huic autẽ virtuti abstinentie oppõit vitũ gule:ꝺ q̃ supra tactũ est:

¶Scdo q̄ri p̄ōt de sobrietate q̄ est ꝑpria circa potū: vtrū. ſ. sit ꝟtus aliqua spālis: p̄sertim cū sic in his q̄ ptinēt ad nutritionē potus a cibo distinguit: sic etiā diuersa genera ciboꝝ distinguūt sitr̄ t diuersa genera potuū. Sic ergo sobrietas est ꝟtus spūalis videt q̄ circa ꝯsubz differentiā cibi vt potus sit q̄dā spūalis ꝟtus qđ esset incōueniēs. Ad hoc rñdet Tho. vbi supra.q.clix. q̄ vbi reperit impedimentū spūale rōis: ibi necessariū est esse spūalē virtutē ad illud remouendū: sed potus inebriās spūaliter habz rōnem impediendi rōnis vsuz inq̄ꝯtū sua fumositate pturbat cerebrū: t ideo ad hoc ipedimentū rōnis remouendū req̄rit virtus spūalis q̄ est sobrietas: q̄ virtus magis req̄rit in aliq̄bus duplici rōne. Primo q̄ in eis est maior pnitas ad ꝯcupiscentias: q̄s oportz refrenare p ꝟtutē t ad vina q̄ per virtutē tollunt: t sic marie requirit in iuuenib⁹ in quib⁹ viget ꝯcupiscēna delectabilis ꝓpter feruorē etatis: hinc dicitur ad Titū.ij. Iuuenes sitr̄ hortare vt sobrij sint. Et i mulieribus in q̄b⁹ nō est sufficiens robur mentis: ad hoc q̄ resistāt ꝯcupiscentijs: de quib⁹. ſ. ad Timo.iij. Mulieres sitr̄ pudicas t sobrias: vnde fm Valeriū maximū mulieres apud romanos antiq̄s vinū nō bibebāt. Secdo q̄ in eis est magna necessaria sobrietas ad ꝓpriā ipsoꝝ operationē: q̄ vinū imoderate sumptū impedit rōnis vsum: t iō in senib⁹ in q̄bus rō vigere debet: vt in epis seu alijs q̄buslibet eccle ministris: q̄ mente deuota spūalib⁹ officijs insistere debēt: t etiā regibus alijsq̄ iudicib⁹ q̄n p̄ sapiennā populū subditū regere: gubernare t iudicare debent spūaliter sobrietas indicit: vt patz ad Titū.ij Senes vt sobrij sint. Et iterū. j. ad Timo.iij. Oportet em̄ irrēprehensibilē esse vnius vxoris virū: sobriū: prudentē. Itē de regib⁹ Prouer. xxxj. Noli regibus dare vinū: q̄ nullū secretū est vbi regnat ebrietas: ne forte bibāt t obliuiscant iudicioꝝ iustoꝝ: t mutent causam filioꝝ pauperis. Et huic opponit vitiū ebrietatis de quo supra tactū est. ¶ Tertio q̄ri p̄ōt de castitate: virū. sez sit aliqua virtus p̄sertim cum virtus sit habitus voluntarius: vt dicit in.ij. Ethi. sed castitas nō videt esse aliq̄d voluntariū cū per violentiā auferri posse videat: vt patz in mulieribus violenter oppressis: t ꝯideo: q̄ castitas potius ad corpus q̄z ad aiaz ptinere videt: qđ vnq̄z violentari p̄ōt. Dicit em̄ a castigādo iuxta illud. Castigo corpus meū t̄c. Ad hoc rñdet. Tho. vbi. ꝯ. q. clj. q̄ nomen castitatis sumit ex hoc p rationē concupiscentia castigat̄ que refrenanda est admodū pueri: vt patet per ph̄m in.iij. Ethico: in hoc aūt ratio virtutis humane cōsistit: q̄ aliq̄d modificatū sit fm rōnem: t ideo manifestū est castitatem esse virtutē. Que licz materiā habz in corpore n̄ in ania ꝯsistit sicut in subiecto: q̄z ad eam p̄tinet vt fm iudiciū rōnis t electionē voluntatis quis moderate vtatur membris p̄cipue venereis. Hic vt dicit Aug. j. de ciui. dei Proposito animi pmanente p qđ etiā corp⁹ sanctificari meruit: nec ipsi corpi sanctitatē auffert violentia libidinis aliene quā ferunt pertinaciā ꝯmanente sue: hec ille. ¶ Ad maiorem aūt euidentiā sciendū. q̄ nomen castitatis dupliciter accipi p̄ōt. Uno modo ꝓprie: t sic est quedā spūalis virtus materiā habēs spūalē: .ſ. ꝯcupiscēnas delectabiliū q̄ fiūt i venereis t est distincta ab abstinēnia que est circa delectationes ciboꝝ: magisq̄ necessaria ad cōseruandū rōnis bonū: q̄z veneree delectationes sunt vehemētiores t rōnem magis opprimentes: t ideo magis indigent castigatione: q̄z si ꝯsentit ex hoc vis ꝯcupiscētie magis increscit t virtus mentis deficit. Un̄ Aug. in. j. soliloq̄ꝝ. Nihil inquit esse sentio qđ magis ex arce deiciat animū virilē q̄z blandimēta femine corpoꝝq̄z ille cōtactus sine quo vxor haberi nō p̄ōt. Alio mō nomen castitatis accipit metaphorice. Sicut em̄ in corpoꝝ cōmixtione cōsistit venereoꝝ delectatio: circa quā ꝓprie est castitas t luxuria vitiū eidem oppositū: sic etiā in quadā spūali cōmixtiōe mentis ad res aliquas delectatio cōsistit: circa quā est spūalis castitas quedā metaphorice dicta: vel etiam spūalis fornicatio sitr̄ metaphorice dicta. Nam si mens hois delectat in spūali coniunctione ad id cui cōiungi debet scz ad deū: t abstinet se ne delectabiliter alijs ꝯiungat cōtra debitū ordinis diuini: dicetur castitas spiritualis: fm illud. ij. Corin. v. Despondi vos vni viro virginem castā exhibere christo. Si vero delectabiliter cōtra debitū ordinis diuini mens cōiungit q̄buslibet alijs rebus dicet fornicatio spiritualis: fm illud Hiere. iij. Tu aūt fornicata es cū amatoribus multis. Et h modo castitas accipit vt virtus generalis: q̄z p̄ quālibet virtutē mens humana retrahitur ne reb⁹ illicitis delectabiliter ꝯiungat. Specialiter tamē ratio castitatis hmōi consistit in virtutib⁹ theologicis: q̄b⁹ mens hois deo cōiungit. Q. Quarto q̄ri p̄ōt de virginitate q̄

est nobilioꝝ pozno ipsius castitatꝭ: qꝝ consistit formaliꝫ in ppetuo ꝓposito abstinẽdi a carnali delectatiõe: q̃ cõsistit in seminis resolutiõe: ꝛ materialiter cõsistit in imunitate a delectatiõe q̃ cõsistit in hmõi seminis resolutiõe: vtrũ scz talis ⁊ginitas sit virtus: pẽrim cũ nulla virtus nobis inest a natura vt dicu phs in.ij. Ethico. Sed ⁊ginitas nobis inest a natura: qꝝ libet mox natus virgo censet. cũ m̃ in laude scꝯoꝝ innocentũ canit ecclesia. Hi sunt q̃ cum mulieribꝫ nõ sunt coinq̃nati ⁊gines em̃ sunt. Ad hoc rñdet Tho. vbi supza. q. clij. q̃ forma le ꝛ cõpletiuũ ⁊ginitatis est ꝓpositũ abstinendi ꝓpetuo a delectatiõe venerea. Qõ propositũ laudabile reddit ex fine inq̃tum scz hoc fit ad vacandũ rebꝫ diuinis. Materiale autẽ eius est integritas carnis ab oi experimẽto veneree delectatiõis. Hoc igit qõ est imunẽ se seruare ab expimento venere voluptatis quãdam habet excellentiã laudis supza h̃ qõ est cõseruare se imunẽ ab inordinatione veneree voluptatis: ꝛ ideo ⁊ginitas est virtus q̃dã specialis. Pozro infantes licet ex sua natiuitate id qõ est materiale in virginitate habeant: scz integritatẽ carnis ab experimẽto venereoꝝ ĩmunẽ: nõ tñ habent id qõ est formale scz propositũ seruandi talẽ integritatẽ ꝓpter deum. Vñ Aug. in li. de ⁊ginitate, Nec nos in ⁊ginibus p̃dicamus q̃ ⁊gines sunt: sed q̃ deo dicate pia ꝓpõsita ⁊gines. ¶ Quinto queri põt vtrũ ipsa ⁊ginitas sit potissima virtutũ: pẽrim cũ dicat Cyprianus libro de ⁊ginitate. Flos est ille ecclesiastici germinis decus atq̃ ornamentũ gr̃e spũalis illustrioꝝ pozcio gregis christi. Et Apoc. xiij. de eis dicitur q̃ sequunt agnũ q̃cunq̃ ierit: ꝛ q̃ cantãt canticũ nouũ qõ nemo aliꝫ cantare poterit. Ad hoc rñdet Tho. ibidẽ: q̃ aliq̃d põt dici potissimũ dupliciter, Vno mõ in aliquo genere: ꝛ sic est ⁊ginitas potissima in genere castitatis: quia trãscendit castitatẽ vidualem ꝛ cõiugalẽ ꝛ ideo attribuit ei fructus centesimus: ꝓpter excellẽtiam quã habet ad viduitatẽ cui sexagesimꝰ ꝛ ad matrimoniũ cui tricesimus fructus attribuit. Hinc apls. j. Cor. in. vij. Virginitatem cõsulit tanq̃ melius bonũ: tum quia bonũ diuinũ potꝰ est bono hũano tũ q̃ bonũ anie pfert bono corpis: tum etiã q̃ bonũ ꝓtemplatiue vite pfert bono actiue. Virginitas aũt q̃ pfert ordinat: tã ad bonũ diuinũ q̃ ad bonũ anie ꝛ vite ꝓtẽplatiue: q̃ virgo cogitat q̃ dei sunt quõ placeat deo: alioq̃n non redderet ac

cepta deo. Verumtñ licꝫ virgo simpliciter melioꝝ sit: põt tñ coniugatus esse melioꝝ fm q̃d: si scz aim habet magis paratũ ad ⁊ginitatẽ seruandã si oporteret: q̃ ille qui est actu virgoꝝ vel si cõiugatus habet aliquã aliã excellentiozem virtutẽ. Alio mõ põt dici aliquid potissimũ simpliciter: ꝛ sic virginitas nõ est potissima virtutũ: ⁊ fructes theologice: ꝛ etiã virtutes relgionis quaꝝ actus est ipsa occupatio circa res diuinas ⁊ginitati pferunt: Vñ Au. in li. de virginitate. Nemo q̃tum puto ausus fuit virginitatẽ pferre monasterio. Silr etiã vehemẽtius operant ad hoc q̃ deo inhereãt ipsi martyres q̃ ꝑter hoc contẽnunt ꝓpriã vitã. Et etiã in monasteriꝭ viuentes q̃ postponũt ꝓpriã voluntatẽ ꝛ oia q̃ habent: q̃ virgines q̃ ad hoc postponũt venereas voluptates. Et ideo licet ⁊gines sequunt agnũ quocũq̃ ierit: imitãtes tã integritate carnis q̃ mẽtis: nõ tñ oportet q̃ magis de ꝓpinquo sequãtur: q̃ quedã alie ⁊trues faciunt deo ꝓpinquius inherere p imitationẽ mentis. Denicꝫ canticũ qõ sole cantãt est gaudiũ qõ de integritate carnis seruata recipiunt. ¶ Sexto q̃ri põt de pudicitia q̃ est quarta ⁊tus subiectiua temperãtie: vtrũ scz est ⁊tus a castitate distincta: pẽrim cũ dicat Aug. li. de pseuerantia: q̃ pdicanda est pudicitia vt ab eo q̃ habet aures audiendi nihil genitalibꝫ membris illicitũ ppetret ⁊ vt tactũ ea est vsus genitaliũ ptinet ad materiã castitatis ꝛ sic nõ videt esse distincta virtus. Ad hoc rñdet Tho. vbi supza. q. clj. q̃ pudicitie nomen a pudoze sumit: in q̃ verecũdia significat. Hinc pudicitia ꝓprie circa illa cõsistit de quibꝫ hoies magis verecundant. i. de venereis actibus: vt dicit Aug. xij. de ciui. intantũ q̃ etiã cõcubitus cõiugalis q̃ nuptiarũ honestate decoraf: verecũdia nõ careat: ꝛ hoc ideo: q̃ motus membroꝝ genitaliũ nõ subdit imperio rõnis: sicut motus aliorꝝ mẽbroꝝ. Nec solũ verecundat de venerea cõmixtiõe ⁊ etiã de quibuscũq̃ signis eius vt dicit phs in. iij. rhetorice. ¶ Et iõ pudicitia speciat attendit circa venerea: ꝛ ꝓprie circa signa venereoꝝ: sicut sunt aspectus ipudici: amplexus libidinosi: tactus: oscula ꝛ similia. Et ideo pudicitia q̃ magis respicit hmõi signa exteriora: ordinat ad castitatẽ: que magis respicit ipsaꝫ venereã cõmixtionẽ: nõ quasi ⁊tus ab ea distincta: ⁊ etiã exprimẽs quãdã castitatis circũstantiã: licꝫ interdũ vnũ p alio ponat. Vñ sic castitas in ania ꝓsistit vt in subiecto: cuius

materiã habeat in corpe. sic etiã t magis pudicitia consistit in aia vt in subiecto. ꝙtus se oñdat in signis exteriorib⁹ venereis cohibẽdis. Dicit enim Augu. ꝯ Julianũ li. iij. Pudicitia res est animi virginitas corpis: Denicꝙ illa integra in aia pmanẽte: põt ista de corpe sibi violenter auferri: t cũ ista manet integra corpi põt illa in aio lasciua volũtate corrumpi hec ille. Ad lau. dei.

Sequũtur sermones de quarto pcepto.

¶ De honore t diuersitate parẽtũ in generali ac de triplici subiectiõe parentũ quo ad corpua. Ser. I

HOnora patrem tuum t matrem tuam vt sis longeu⁹ sup terram. Exo. xx. Hoc est ꝙrtum pceptũ in ordie lꝫ pmũ fit scde tabule. In q̃ fm Aug. iplicat ois act⁹ bñficentie primis ipendẽd⁹: siue ex debito natural' obligatiõis sic honor q̃ debet pẽtib⁹: siue ex debito charitatis sic alij act⁹ pietatꝭ q̃ ex charitate primis ipẽ dunt. Pro q̃ sciẽdũ fm Alex. de hales in. iij. pte di. xxiij. Honorẽ prestatio pẽminẽtie i alĩ qua exhibitiõe illi q̃ honorat. Cũ igit honor dicat respectũ pẽminẽtie i illo q̃ honorat: pñt hi pres dici q̃ sũt honore digni: t q̃ diuersis rũ spectib⁹ pẽminẽtias aliꝙs hñt. ¶ Duplex est igit pẽminẽtia Pria ẽ pẽminẽtia increata q̃ ẽ principiũ creãtꝭ: sapie gubernantis: t bonitatis ꝯseruãtis. i. ꝑ⁹ sũme trinitatis: t hec pẽminẽtia i infinitũ excedit quãlibet pẽminẽtiã creature. Et ide ẽ qꝫ primus bonor t pcipuus debet pri celesti cui ꝯuenit infinit⁹ honor q̃ ẽ honor latrie: q̃ ds prestat deũ sic suꝫ cõditorẽ: ỽ q̃ pre ỽ. Mat. vj. Pat nr q̃ te. t Mat. xxiij. Prem nolite vob vocare sup terram vn⁹ ẽ em pr vester q̃ i celis é. Secda ꝙ est pẽminẽtia creata q̃ scꝫ ex triplici pticipatione ex pẽminẽtia increata originẽ hꝫ iuxta illud apli Ephe. iij. Huius rei gra flecto genea ad pa. dñi nr ihesu chaꝝ: et q̃ omis pnitas i ce. t in ter. Hꝫ igit creata pẽminẽtia primo originẽ ex pticipatiõe increan principiũ t ẽ tripliciter. Primo ꝙtũ ad esse naturale sic pr carnal'. nam vt dicit glo. Ephe. vj. Sicut de⁹ principiuꝫ est bõis: sic pater scdarie: rõe cuiꝰ pẽminẽtie pr carnalis ẽ honorãd⁹. Hic Hiero. de honore pentũ dicit. Honorãdi sũt pentes: q̃ prio sũt nob cã nascendi. Et Eccli. vij. Honora prem tuũ t gemit⁹ mris tue ne obliuiscaris meminẽto q̃m tẽ: Et sic ptꝫ q̃ maximũ bonũ ab eis recepim⁹. s. ipm esse q̃d ẽ fundamẽtũ ois nature gre t glie. Scdo ꝙtũ ad bñ esse spuale: sicut q̃libet pr spualis p quẽ renascimur i spũ. Pro q̃ sciẽdũ q̃ multi sunt prẽs spuales. Prio oẽs sacipriarche: prophe t prẽs ve. te. vnde Job. viij. Si filij Abrae estis opa Abrae facite: Sic t apli t alij scti nouitestamẽti: q̃ etiã nos ꝛbo vitalicꝫ exemplo spualit genuerũt. vñ aplus. s. Cor. iiij. Nã i christo iesu p euãgelium ego vos genui. Scdo papa epi sacerdotes procriales t sires: q̃ nos regenerãt aq̃ t spũsterõ i baptis mate vel ẽt i ꝯfirmatiõe. vt ptꝫ di. xxj. c. j. t. c. ferta synod⁹. Tertio oẽs patrini q̃ leuãt puerũ in baptismate vt tenẽt in ꝯfirmatiõe dicunt patres qꝫ iuuant ad regenerationem spualẽ: vnde patrinus dicitur q̃si parũ a patrib⁹ minuit: t de his late dictum est supra. Quarto omnes sacerdotes pcipue pdicatores vt confessores spuales patres dicuntur: et honore paterno sunt honorandi. s. Timothe. v. Qui bene presũt pbyteri duplici honore digni habeantur maxime qui laborant in verbo t doctrina. Nimirum cum t sacerdotes in scriptura sacra propter singularem reuerẽtiam aliꝙando dñ. aliquando angeli nuncupant: vt late patet. xj. q. j. c. sacerdotibus antẽ. ¶ Tertio denicꝙ quãtum ad bene ee rpale: sicut quilibet pater temporalis: vt rex: princeps potestas: ac omnes rpale regimẽ gerẽtes p cõmuni bono reipublice fm diuersos gradus: vnde i. Pet. ij. Deum timete regem honorificate. Et ad Roma. xiij. Omnis aia ptãtibus sublimioribus subdita sit. non enim ẽ potãs nisi a deo. Et iterum. s. Pe. ij. Subiecti estote oĩ humane creature ꝓpter deum: siue regi quasi precellenti: siue ducibus tanquã a deo missis ad vindictã malefactorꝫ: laudem vero bonorũ: quia sic est voluntas dei: hoc ibi. ¶ Secundo creata preeminentia originem habet ex participatione increate sapie. rõe cuiꝰ honorandus ẽ ois doctor siue magister i q̃cũꝙ facultate vel scia licita t honesta inquantum talis. vnde quilibet hmõi dr pater doctrinalis. de quo glo. sup illud Leuit. xix. Honora personam senis. s. etate vt sapiat: ois enim sapia a domio deo est. vt dr Eccli. j. Ex quo ptꝫ q̃

primo honorandus est senex.quia vrdeitur Job.xij. In antiqs est sapia:t in multo tempore prudētia:nā i eis expiēta maior t discretio ē. Hinc ꝑsulit Deut.xxij. Interroga patrē tuū t annūtia tibi:t tales dr pater antiq̄lus:de q̄ dr Leui.xix. Coram cano capite consurge t honora pfonam senis. Scdo honorādus ē eis sapiēs ꝓpter pticipationē increate sapie.vñ Eccī.xxxvij. Sapiēs in pp̄lo hereditabit honorē t nomē illi⁹ erit viuens inetnū Ecclesiast.c.xxxviij. Honora medicū ꝓpter necessitatē:etenī illū creauit altissimus:a deo em ē eis medela. Et infra. Dedit hoib⁹ sciā altissim⁹ honorari in mirabilib⁹ suis. Propt hanc ei sapiam honorē suscepit Daniel:de q̄ scriptū ē cuisdē.xij. Erat aūt Daniel cōmunis regis t honorat⁹ sup oēs amicos ei⁹. Quia vt dr Eccī.v. Honor t gl̄a in sermone sensati lingua ꝙ iprudentis subuersio ē illi⁹. Et iterū ibidem.x. Seruo sensato liberi seruient t insensus nō honorabit. ¶ Cerno creata pmanentia trahit originem ex pticipatione diuine bonitatis:rōne cuius honorādus ē omnis iustus t sanctus q̄ dicitur pater virtualis:Hā fm Aler.de hal.vbi supra rōne pticipationis diuine bonitatis oēs sunt honorandi tā boni q̄ mali ¶ Pro quo sciendū q̄ dupler ē pticipatio diuine bonitatis Vna fm actū sicut est in bonis.t sic quelibet bonū debemus nobis meliorē estimare:iuxta illud apli Phil.ij. In hūilitate superiores sibiinuicē arbitrātes.t p̄sertim cū sint aliquibus singularis bonitatis:sicut inferius ibidē ꝓsequit:Necessaria estimaui epaphroditū fratrē meū t coopatorē t cōmilitonē mittere ad vos:t infra. Excipite itaq̄ illū cū oi gaudio:t eiusmōi cū honore habitote:qm̄ propter opus christi vsq̄ ad mortē accessit:tradēs aiam suam:vt impleret illud quod ex vobis deerat erga obsequium meū Scda vero ē fm potentiam:q̄ sc3 etiā pnūc mali possunt esse vel fieri meliores q̄ nos sumus:rōne cuius possibilitatis t diuine predestinationis ad maiorem pfectionem etiam illi q̄ mali sunt honorantur:Hinc dr Roma.xiij Honore inuicem p̄uenientes:Et quib⁹ oib⁹ concluditur:septēplices esse patres sc3 celestialis:corporalis:spūalis:tpalis:doctrinalis antiqualis t virtualis:Et de omnibus intelligi pōt illud Eph.vj. Filij obedite parentibus vestris in dño:hoc enim iustum est Honora patrem tuum t matrem tuam:vbi dicit glo.honorare patrem t matrēeis reuerentiā exhibere t ministrare. Quod licz de omnib⁹ intelligat:tamen illud spēaliter exponit Alex. de hal.vbi supra de patre carnali t spirituali. Et primo de patre carnali dicit:q̄ q̄uis filius accipiat tantum esse corporale a patre:efficit tamen ex hoc obligatus in duplici debito qz corporale illud quod accipit est de corpe patris sumptū t trāsfusum aie fruire t operatione hinc filius debitor efficitur honorare patrē tum ratione paterni corporis tum etiam rōne anime:eo q̄ aia t corpus ꝓcurrunt in patre vt sit pncipiū filij rōne ergo paterni corpis est ꝓpter debitum sustentatiōis:t ratiōe aie debitū reuerentie.nam aia nō indiget sustennone nec corpus est reuerendū. Scdo vero de patre spūali per quē spūaliter regeneramur in christo.cuisimiliter exhibere tenemur tam honorē reuerētie q̄ sustentationis vite. Quā tū ad primū dicē dns Luc.x. Qui vos audit me audit:t q̄ vos spernit me spernit.qui aūt me spernit.spernit eum qui me misit. Et quia verus honor reuerentie relucet in exhibitiōe obedientie:merito dr.xij. Patres carnis nostri habuim⁹ eruditores t reuerebamur eos nonne multomagis obtpabimus patri spirituum t viuemus:glo. Reuereri est cum timore parentibus honorem impendere obedire t subuenire:multomagis patri spirituum est obtpandum.vt sic vitam corporum t spirituum feliciter possideam⁹:Sequit. Et illi q̄dē in tempore paucorū dierū.i.iuuentute sm voluntatem suam erudiebant nos:hic aūt ad id quod tam est vtile:in recipiendo sanctificationem. Quantū aūt ad scdm dicit apostolus ad Gal.vj. Communicet aūt is q̄ catheizat verbo:ei qui se catheizat in oibus bonis. Mirum cū vt dictum est:p̄sbyteri q̄ bñ p̄sūnt hoc duplici honore digni sunt maxime qui laborant in ꝓbo t doctrina. Adeo nanq̄ filij spūales ad hunc honorem obligant q̄ etiam in tempore extreme necessitatis:cū aliter corpatres spūales p̄uidere nō possent:laudabiliter se periculo vite exponerēt:vt tales patres p subuentionem ꝓseruarent sicut fecit vidua sareptena q̄ panit Helyam vt lau⁹ patebit inferius. Vnde generaliter plus obligamur honorem exhibere tam sustentatiōis q̄ reuerentie patri corporali t spirituali post patrem celestem:q̄ oib⁹ alijs patrib⁹. Cuius ratio est:qz vnus est pncipium generationis. alter regenerationis:t ideo debent eis reuerentia maior.t etiam sustentatio dum indigēt

q; quelibet res naturalit diligit cõseruationẽ
z saluitẽ sui principij. Q Ad maiorẽ autez
euidentiã sciendũ q; q;cũq; filij tenent suis pa
tribꝫ oibꝫ generalit:sz ꝓdictis duobꝫ spẽaliter
in septẽ oñdere vicissitudinẽ grauitudinis:q;
pria tria pinẽt ad sustẽtationẽ corpalẽ put pa
tebit in pñti sermone ẽtiorꝫ aũ vltia ad reue
rentiã pinent spũalem vt patebit in ſmone
seq̃nti. Primo nãq; debẽt parẽtes valere z eis
subuenire i necessitate:infirmitate z senio. Cu
ius rõ ẽ q;receperãt a parẽtibꝫ nutrimẽtum:
z pſertim a mre i q; nõ pñt equalẽs parẽtibꝫ
ministrare: Hã de ꝓria carne z ꝓpria substã
tia filios nutrierũt:filij ꝯo pentes nutriũt de
substãtia aliena. Vnde dicit Amb. Si patens
mrem nõ reddisti ei cruciat⁹ q;s ꝓte passa ẽ:
nõ obseq;a q;bꝫ te gustauit:nõ alimenta q; tibi
tribuit.ñ pietatis affectũ imulcẽs labijs ꝓba
nõ famẽ quã ꝓ te ipa toleraut ne quicq; tibi
noxiũ esset:ne q;q;d laen noceret haurirz:tibi
illa ieunauit:tibi mãducauit:tibi cibum quez
volut non recepit:tibi quem nolut cibũ assũ
pſit:tibi vigilauit:tibi flenit.z sic illam egere
patenis:illi debes quod habes:cui debesqꝺ
es. Vnde cum scriptum sit Prouerbi.xxviij.
Qui subtrahit aliquid a patre suo z matre z
dicit ꝺ nõ est peccatum:particeps ẽ homicid
Satis ex hoc claret q; q; parentibꝫ in necessi
tatibus nõ subuenit mortaliter peccat:nec mi
nus q; qui eos iniurijs molestat: Precipue ñ
parentes subuenire debent a filijs in infirmi
tate z senio:ac maxime tpe pestis cum a cete
ris deseruntur. Aliocꝺ audiãt filij illud:j.ad
Timo.v. Si q;s autem suoruz z marie dome
sticorum curã nõ hz:fidem negauit:z ẽ infide
li deteriorꝫ. Nimirum cum ingratitudo nulla
maior:nulla nequior:nec vltiõe diuina digni
or:q; peruersorum filiorum qui post tot parẽ
tum susceptra bñficia:post tot diuina precepta
post denicq; tam strictissima scripture nature
gr̃e z vincula:necessitatibus pentũ nõ succur
runt. Cum eñ humana natura in principio z
in fine.i.in infantia z senectute debilis est ac
multis indiget quod parentes filijs exhibue
runt in puerili etate.hoc filij parentibus red
dere debent in senili etate:exemplo ciconie q;
ſm Amb.in hexamerõ ome.v.parẽtes senes
in nido nutrit:ac ꝓprijs pẽnis nudatos tegmi
ne alarum suarũ dulciter fouet. Verumñ q;li
ter obligantur filij pentibꝫ subuentre:luciclius
patebit in sequẽtibꝫ sermonibus. ¶ Secũdo
vero debent filij parẽtibꝫ ꝯpali seruitio sub
uenire in cunctis necessarijs z opportunis:iux
ta illõ Eccl.iij. Qui timet dñm honorat pen
tes:z quasi dñis seruiet his qui se genuerunt
in ope z sermõe z in oi patiẽtia. Notate ꝙba
signate mysteria. Dicit eñ q; q; timet dñm ho
norat pentes:honore seruitutiꝫ ꝯpalium et
h ẽ q;si serui empticij dñis suis in omni solliciꝫ
tudine:hãc eñ seruitutẽ emerũt mltis labori
bus seruitijs z sollicitudinibꝫ erga filios:z iõ
filij discãt mutuã reddere vicissitudinem pen
tibus. Hoc eñ acceptũ ẽ coram deo:vt.dr.j.
Timo.v. Vñ psequit ibidẽ Eccl.iij. Hono
ra pr̃em tuũ.s.bũliter seruiendo vt supueniat
tibi bñdicno a deo z benedicno illi⁹ in nouis
simo manet:hoc ibi. Vñ seruitũ illud da tu
plr exhiberi. Prio ope in oi obseq;o sibi nõ so
lũ necessario.sed etiã opportuno z comodoso:
Dicit eñ Iero de honore pentũ. Exolue fi
li quod debes z officia debita q;libumq; exhi
be famulatu:q; pentibꝫ nemo reddere ꝑt q;ꝺ
eis debetur. Et iterum: Foueat pentũ senect⁹
z facies eoꝝ vicissitudo reddatur vt videant
liberi vestri q;d faciãt vicem vobis fil'em red
diturj. Hinc ꝺr.Eccl.iij. Qui honorat patrẽ
suum iocundabit in filijs. Secũdo ꝺz illud f
uitium etiã oñdere sermone. Ad oia.s.interro
gata respondere pentibus humiliter eis loq;
dulciter z affari reuerenter:promptum ani
mum in omnibus obsequijs verbis ostendẽ
do. Sicut fecit Samuel dño quando rñdit.
j.Regũ.iij. Loquere dñe q; audit seruus tu⁹
Et Paulus act.ix. Dñe quid me vis facere:
Sic Tobias iunior audiens mãdata patris
stanim rñdit(eiusdem.v.) Oia q;cunq; prece
pisti mihi ꝑ faciam. Tertio debz etiam gesti
bus z signis ostendere. q; eadem perficit toto
corde:z hoc p tranq̃llam patientiam. vt.s in
multis seruitijs parentibus impensis impati
entia non frangatur:nec eoꝝ reprehẽsionibꝫ
improperijs :iniurijs: z disciplinis turbetur
nec dedigneturised ecõtra turbatos parẽtes
sibi reconciliare studeat humili patienna :in
verbo z signo.nam responsio mollis frangit
iram.attestante Salomone q; ait Prouerbi.
xxv. Patiẽna lenietur princeps:z lingua mol
lis frangit duriciam. ¶ Tertio pinde debent
filij parentes suos in oibus ꝓsolari.sic
eosdem hortatur sapiens. Eccũs.iij.dicens
Fili suscipe senectam patris tui z ne cõtriſtes
illum in vita illi⁹.si defecerit sensu veniam da
z ne spernas eum in ꝓsture tua.elemosyna eñ
patris nõ erit in obliuiõe. Hã ꝓ pcto mairis

restituentur: bi bonũ: & in iustitia edificabitur ibi. sed in die tribulationis cõmemorabitur tui: & sicut in sereno glacies soluent. pẽa tua. In quibus verbis sapiẽs plurima precepta filijs id. est. Primũ est fili suscipe. s. cũ affectu & effectu senectã pris tui nõ solũ in reuerentiam & custodiã: sed etiã ad confouendũ & sustẽtandũ. Hui⁹ ei gra. Tob. v. Vocat mater filiũ suũ baculũ senectutis & lumẽ oculoꝝ suoꝝ qꝛ i senectute debẽt filij parentib⁹ in o:b⁹ esse subsidiũ refugiũ & solatiũ. Vñ Tobi. x. dixit cum fletu mater tobie. Heu me fili mi. vt quid te misimus peregrinari lumen oculoꝝ nꝛoꝝ. baculũ senectutis nostre sola tum vite nostre: spẽ posteritatis nostre: omnia simul in te vno habentes: te non debuimus dimittere ire a nobis. Secundum est ne contristes eũ. s. factis. verbis signis. Vnde Hieron. vbi. ã. Nemo patrem asperis verbis ledat: affectum sonet quicquid lingue dixerint filioꝝ. Tertiũ est si defecerit sensus. i. si verbo facto vel signo ostendat aliqua nõ recta: inuriosa. ridiculosa: puerilia: veniam da non improperium. non ignominiam. indignationem aut vindictam. Quartum est ne spernas eum: scilicet sensibus exterioribus deficientem cecum: surdum oculis stillantem: naribus fluidum: fetidum: scabiosum in virtute tua id est in viuacitate tam sensuum q̃ membroꝝ. Quintum est elemosyna patris id est patri viuenti data vel pro patre mortuo oblata: non erit in oblatione coꝝ deo. Nam & pro peccato matris oblata elemosyna restituetur ibi bonum seꝝ meritoꝝ in viam eternam: & in iustitia edificabitur ibi. qꝛ potissime reuocat operantem ad viam iustitie in presenti: sed & in die tribulationis. i. mortis cõmemorabitur tui. s. deus. & sicut in sereno i. claritate solis glacies soluentur peccata tua. Beati nanq̃ misericordes: qm̃ ipsorum miserebitur deus. Ad laudem dei.

¶ De quartuoꝛ ptinẽtib⁹ ad reuerentiã pentũ spũalẽ ac de infelicitate filioꝛum malorum felicitateq̃ bonoꝛũ. Sermo ij

Honora patrem & matrem.

b ẽ. Exo. xx. Ultimo in sermone precedenti de septẽplici differentia parentum: ac de tribus pertinentib⁹ ad sustẽtationem corporalem quib⁹ obligamur sub honore parentibus. Jam prosequendum est de quartuoꝛ pertinentibus ad reuerentiam spũalem in quibus eisdem simꝛ obligamur & de infelicitate filioꝝ malorum felicitateq̃ bonoꝛum. A primis igit̃ principes ad reuerẽtiam parentũ spũalem ẽq̃ filij parentib⁹ reuereantur euidentibus signis. s. assurgendo. inclinãdo & similia ostendendo: exemplo christi. Joh. viij: Ego inquit honorifico patrem meum. Nec solũ patrẽ eternalẽ sed etiã putatiuum: vnde Luce. ij. Erat subditus illis: vbi dicit Amb. Filius dei honorauit Joseph nõ ex debito sed pietatis officio. Nam quantuꝝ obligati sunt filij ad honorẽ parentibus exhibendum: satis patet Deut. xxvij. vbi statim post maledictionem eoꝝ qui deum in idol̃ honorant: subinngi ur eoꝝ maledictio q̃ parentes non honorant. Dicit eñ ibidem ⁊ Maledictus homo qui facit sculptile & conflatile abhominationẽ domini: & subdit ⁊ Maledictus qui nõ honorat patrem & matrẽ. & dicet omnis ppl̃s amen. Sed m vero ẽ pmpta obediẽtia q̃ pfecte repꝛesentat paternalez & maternalem reuerentiam: quã ꝑcipit aplus ad Eph. vj dicens: Filij obedite parentibus vestris in domino. hoc eñ iustum est. Exemplo christi: qui Joh. xv. ait: Ego precepta patris mei seruaui: Et Phil. ij. dicit aplus. Humiliauit semet. ipsum factus obediens vsq̃ ad mortẽ: mortẽ aũt crucis. In q̃b⁹ tamẽ filij parentib⁹ obedire tenentur & in q̃bus nõ: videbitur in sequentib⁹. Tertiũ pꝛo inde est amor qui parentib⁹ ẽ exhibendus: & hoc ex debitoꝛ quia recipiunt a parentib⁹ cẽ & educationem vnde Hiero. de honore parẽtũ dicit ad filiũ. Si tibi grata vita ipoꝝ. quibus charioꝛ vita tua est & ꝑpria redde amoris vicẽ & c. vñ fm Alex. de hal. Amoꝛ patris in filiũ tot⁹ ẽ gratuitus quia filij sunt a parentib⁹: & intendit amoꝛ ille per naturaz sensualitatis. Hinc de amore filioꝝ nõ ẽ datũ ꝑceptũ: qꝛ natura sufficiẽter ad hunc inclinat: sicut datũ est de amore parentum: ad quem nõ sic inclinat natura Unus. s. laudem ponit Chrys. ó arbore dicens: Humoꝛ ascendit de radice ad ramos: & de ramis ad radicem nõ flectitur: sic naturaliter amoꝛ a pentib⁹ ascẽdit ad filios & ñ reuertitur: ꝓpterea ad amorẽ parẽtũ inclinare debz ratio exercitata ꝓsiderationem debit. & precepti eo q̃ amoꝛ filioꝝ intendit p viã rõnis & non sensualitatis. Hic eñ amoꝛ sic est moderandus q̃ amoꝛ dei semꝑ ẽ ꝓponendus: alioquin dicit dñs Luce. xiv. Si quis venit ad me

ꝛ nō odit patrē siz matrem: soꝛoꝛes ꝛ filios ꝛ fratres: adhuc aūt ꝛ animā suā non pōt meꝰ esse discipulus. Quartū denicz est timoꝛ filialis quo timebūt offendere parentes facto verbo signo. Hic enī timoꝛ ē quedā vortia filioz subiecto: obedientia nō coacta: ꝛ vltro impensa reuerentia. Ad quem timoꝛē filios ingerendū parentes obseruabūt sollicite: ne ex inordinato affectu dissoluta lenitia cū illis cōuersent: sed grauitate discreta ꝛ exemplari vita sint sp ante illos: doctrinis eruiendo: ac disciplinis a malis cōpescendo: iuxta illud Eccle. xx. Filij tibi sunt: erudi illos: ꝛ curua illos a puericia illoz: filie tibi sunt serua coꝛpus illaz ꝛ non ostendas hilarem faciē tuā ad illas: hec ibi. Vnde ex nimia lenitia parentū ꝛ leuitate: filij fieri solent insolentes ꝛ amittere reuerentiā ꝛ timoꝛē erga parentes. Postez aūt cōtra eos cruce ereterint: ex correctiōe plerūcz deteriozes fiunt: ꝛ ideo sp in iuuentute curuandi sunt ab disciplina parentū. Quia iuxta doctrinā sapientis. Qui parcit virge odit filiū: ꝛ qui diligit filiū assiduat illi flagella. v. q. v. Non osculat semp pater filiū: sed aliqñ castigat. ergo qñ castigatur qui diligit tunc circa eū pietas exercetur. Et iterū. xxiij. q. v c. Non putes amare tūc seruū tuū qñ eum nō cedis: aut filium tuū qñ non das disciplinā: aut tūc amare vicinū tuū qñ non corrigis eū: nō est ista charitas sed languoꝛ: feruear charitas ad emendandū ꝛ corrigendū: si sunt boni moꝛes delectent: si aūt sunt mali emendent. Sed vt dicit Eccle. xj. In filijs suis cognoscit vir: qz frequenter ex culpa parentū multiplicant filij impij: sicut econtra ex doctrina parentū succrescūt filij timoratī. ℣ Ad cuius euidentiā notandum ꝓmo: q quattuoꝛ cause possunt assignari cur filij multoz efficiunt maliuoli: pueri: rebelles parentibus ꝛ crudeles. Prima causa est mala cura parentū: qz non curāt instruere docere vel corrigere filios suos deliquentes: sed relinquūt illos voluntati sue: cū tamē scriptū sit. Prouerbio. xxix. Puer qui dimittit voluntati sue confundet matrem suā. Vnde cum ex talimpia libertate pueri sequuntur inordinatas in pcijs voluptates: quotidiecz degenerātes: tandē fiunt eboꝛiosi: puri: blasphemi. adulteri: sodomite: homicide: glutones: luxoꝛes: mēdaces: fures: latrones: parentū ꝓtemptoꝛes: ꝛ pfecutoꝛes: ꝛ verificet illud ps. Fructus ventris: ꝫ est: filij merces fructꝰ ventris: ꝫ est: filij merces sūt parentū: qz tales sunt quales parentes recipere meruerūt: sicut sunt fructus ventris eoꝝ. Et iterū. Alienati sunt. s. a deo peꝛōres. i. filij a vulua erraueruntab vtero: qz cū pueneriut ad annū. xiij. vel. xvj. dimittunt eis parentes habenas ꝓprie voluntatis: sicut Heli. q pmisit filios suos trāsgredi mādata dei: ꝓpter qꝫ vindictā multiplicē recepit: vt ꝓx. j. Reg. iij. Nō em eos cōpellūt frequentare ecclias: audire diuina ꝛ sermoēs facere ꝓfessiōes: vitare turpia ꝛ licitis occupari: ꝑ potius sinū frequentare theatra choꝛeas: ludos ꝛ scitia: cū in dicitur Prouer. xij. Qui pcit virge odit filiū suum: qui aūt diligit illum instanter erudit. Scōa cā est mala vita pentū: licet em pentes aliq bene filios enutrire studeāt: in qꝰ ipse vitā peccamicē ducūt: aut eos adulterina vel etiā maritali inoꝛdinata attentiōe genuerint seu plus qꝫ deū dilexerūt: ꝛ eis amplius sepe qꝫ deo adheserūt: aut ꝓpter filios lucris impijs vel muneribus seruierūt: ꝓpter que ꝓpriā salutē ꝓmeruerūt: iō iusto dei iudicio: tales filij plerūcz traduūt in rep: obū sensum: plenum iniquitate. dolo: lasciuia: ꝓtumacia ꝛ similib: vt merito pentes dicere coganf: illud Esa. xlvj. Ego feci ꝛ ego ferā. Hic ꝓpter multiplicationē talium filioz. tandez dine vltiōis tuꝛbatio tota terra pcellit. In cuius signumētū. xlvj di. ꝺoꝛ. c. Si gens angloꝝ sicut ꝑ istas piuinas diuulgatū est ꝛ nobis i frācia ꝛ italia improperat: ꝛ ab ipsa paganis improperū nobis obijcit: spretis legalibus connubijs adulterando ꝛ luxuriādo ad instar sodomice gentis fedā vitā duxerit: de tali cōmixtione meretricum est mandū est degeneres ꝑ̄os ꝛ ignobiles ꝛ furētes libidine fetz pꝛocreandos: ꝛ ad extremū vniuersam plebē ad deteriora ꝛ ignobiliora vergentē: ꝛ nouissime nec bello seculari fortē nec in fide stabilez nec honoꝛabilē hoibus: nec deo amabilē esse venturā: sicut alijs gentibus hispanie ꝛ pruncie ꝛ burgūdioꝝ ꝑ̄ris contigit que sic a deo recedentes fornicate sunt. donec inde ꝛ talū crimiū vlciscēs ꝑnas p ignoꝛantiā legis dei: id ē p saracenos pmisit venire ꝛ seruire. Hec Bonifacius papa ꝛ marꝑ regi angloꝝ. Licet em intranū hūana nam pcijs est coꝛrupta q̄ oēs degenerauf ab institutā nā. maxime in cū tā detestabili libidine pcreauf: tales em sūt sues sunt viperis: de quib dicūt phi naturales: q̄ generatio filioz interemptio est parentū. Nā fm Ysi. Aspaculus dū coꝛtoꝛe inserto in os vipere semen expuit: illa ꝓ ex voluptate libidinis in rabiem versa: caput maris precidit:

ꝛ cū venter vipere innumuerit filij partū non expectātes maturū:corrosis lateribꝫ cū interitu matris vterūpūt:ꝛ sic vteroꝫ parens perit masculus dū coit:femia dū parit. Et his assimulant multi filij ꝙ venenū parentū imbibūt ꝛ suis parentibus occasio mortis spūalis existūt. Ad ꝙd dicit Luce.iij. Genimina viperarū ꝙs vobis oñdit fugere a vētura ira. ¶ Tertia cā est in parentibꝫ ꝓdigna vindicta. Hā iudicio digne vltiōis plecti debēt qui ꝓpriis suis parentibꝫ rebelles extiterūt: vt sic ꝙ parentibꝫ nō obediunt a filijs contēnāt ꝛ ꝙ pentes expulit a filijs expellāt: ꝙ parentū mortē optauit a filijs mors eius affectet: qui aūt iniurijs ꝛ cōtumelijs parentes offendūt a filijs offendāt: ꝛ qui percussit pcutiatur. Qua diuina lege sanctū est: Luce.vj. Eadē mensura qua mensi fuerimꝰ remetiet vobis. Et ꝙlis pater talis filius. Vñ fabulose dr ꝙ cancer interrogatus cur sic retrorsum ibat. Rñdit ꝙ sic a parente didicerat. Humurū cū ex obliqua riga subsequitur linea torruosa: tales eīn vt eoꝝ vita nō trāseat sine vindicta: vel filios nō acquirūt vel cito pereunt: vel si viuunt in iudiciū parentū viuere prmittunt. Aut eīn sunt filij mōstruosi: infirmi: stulti: inorigerati: scelestes: dementes: parentibus repelles: infelices: vt implet illd Esa.iij. Ex iniquis eni oēs filij qui nascuntur testes sunt nequitie aduersus parentes in interrogatione sua. et Ecclesiast..lxj. De patre impio cōquerunt filij: qñ ꝓpter illū sunt in opprobriū. Sūt enā filij iusto dei iudicio scelerati: vt exinde pentes sint angustiati: aliqñ vero ꝓpter odibilē mortem filioꝝ: aliqñ enā ꝓpter crudelē vitā illoꝝ: Quantū eīn ad primū accidit in catbalonia apud valentiā de quodā iuuene annoꝝ fere.xviij. ꝙ d. uino iudicio parētibus inobediēs: factus est latro ꝛ criminosus ꝙ tandē captus patibulo suspensus est: ꝙ pendente cū esset imberbis mirantibꝫ cūctis: paulatim emittit barbā. mutat faciē: canescunt capilli: ꝛ oīa reducunt ad decrepitā senectutem: qñ. xc. fuisset annoꝝ. Currūt ad miraculū epūs clerus ꝛ populus: stupent oēs ꝛ expectāt eis reuelari secretū. Surgēs tandē edoctus epūs ꝛ manu silentiū indicens ait. Viri fratres ꝛ filij: nostis hūc qua culpa vita ꝛ etate perijt: cōsolcite nūc etate decrepitū: vt intelligatis ꝙ parens dei iudiciū: ꝙ huic diu victuro ꝓpter sua crimina ꝛ pentū inobedientiā abbreuiata est vita: vt verificet illd. ps. Viri sanguinum ꝛ dolosi nō dimidiabūt dies suos. Quā-

nūm eriā ad fm accidit in insula ꝙ dicit chorsica: vbi cōuenit filij crudeles sunt parentibꝫ suis. ꝙ cū quidā patrez suū expulisset de domo: ac multis frequenter iniurijs offendisset: tandē semel ꝑ capillos ꝛ barbā pugnis ꝛ calcibꝫ per longū vie spaciū per terrā traxit. Cui cū filius illius postea similia faceret ꝛ eisdē cōtumelijs pater tractus ad locū pueniſſet: vbi ꝓnus patrē suū traxerat: intelligens iustū dei iudiciuz: cū lachrymis ait filio. Non plus filij nō plus: qz hucusqꝫ traxi patrē meū: ꝛ tu fecisti inductā eius. ¶ Quarta ꝓinde causa est inordinata filioꝝ concupiscentia ꝙ triplex distinguit in canonica ioban. sc. cōcupiscentia carnis oculoꝝ ꝛ superbia vite. Quantū eīn ad ꝑmū: plures filij amore carnali capti rebelles sunt parentibus: adherentes meretricibꝫ: aut ꝓ appetitu libidinis fedis connubijs: sicut fecit Esau ꝙ matrimonio duxit vxores parentibꝫ suis exosas: vt ꝑz Gen.xxvij. Humirū cū amor fedus applicatus alicui corrupta filioꝝ a parentibus segregat: adeo ꝙ etiā vxor ex ꝓpria inordinate dilecta: molestē fert maritus onus suoꝝ parentū: ꝛ unde oriunt inter nurū ꝛ socrū discordie: iniurie: rixe: ꝛ similia. videnſqꝫ nurus ꝙ ei faueat maritꝰ: audacius: insolentius ꝛ crudelius socrū persequit. Quantū enā ad scōm augmentant in filijs in superbia nutrius vel suus superioribꝫ ꝛ nobilioribus copulatis: parentū iniurie: cōtumelie inobedientie: adeo ꝙ suos parentes nō solū despicere non verent: sed enā de eis verecundari cōprobant rantꝫ de ignobilibus pauperibꝫ ꝛ rusticanis. In ꝙrum gemente parentū ꝑsona dicit Esa.j. Filios enutriui a exaltaui: ipsi aūt spreuerūt me Et de hoc habet exemplū multū notabile in ii. Apū. ꝛ ponit inferius sermone secūdo: ꝙ.s. ꝓgut in normānie partibus. Quantū demꝫ ad terrā: despectiones parentū adhuc magꝫ augmentant ex maledicta filioꝝ auaritia: ꝙ crescente etate ꝛ non obsistente virtute semp crescit: totumꝫ nequitie sue virus effundit a filijs in parentes. Si substātia domus in manus talium venerit: ve miseris genitoribus suis quibus filij denegant enā vite necessaria ꝛ tinue parentes molestant ꝛ mortem optant. Hunc sapiens ꝙsulit. Eccūs.xxxij. Filio ꝛ mulieri fratri ꝛ amico non des potestatē super te in vita tua: ꝛ non dederis alij possessionē tuā ne forte peniteat te: ꝛ deprecteris ꝓ illis. Sequitur. Melius est enim vt filij tui te rogent: quam te respicere in manus filioꝝ tuoꝝ.

Sic Absalon pfem suum de regno expulit: z cum vsq; ad morte psecutus ē.ij:Reg.xv.
¶ Econtra vero filij boni obedictes penib; suis multiplici felicitate dotāt:put exp̄sse claret in benedictione isaac :quā dedit filio suo Jacob iusto:z suis parētib; p oia subiecto:vñ septēplicē dedit bñdictionē.vt pz Gen.xxvij. vbi dicit:Det tibi de⁹ de rore celi z d pingue dine terr̄ abūdātiā frumēti vini z olei: seruiāt tibi ppli z adorāt te trib;:esto dñs fratrū tuo rū z incuruent aī te filij matris tue q maledi xerit tibi sit ille maledict⁹:z q benedixerit tibi bñdictionib; repleat. In qb; ꝓbis septē felicitans vel bñdictiones p ordinē ꝯprehendūtur. Prima ē abūdāne granaꝝ q intelligitur in roze celi.de q bñdictione dr.Eccl.ij.Honora patrē tuum vt supueniat tibi bñdictio a deo.s.gr̄e z bñdictio illi⁹ in nouissio maneat. Scda est abūdantie tpaliū que intelligitur i pinguedine terre:frumenti.vini z olei:nā sm doctores p frumentū cibū.p vinū potū:z p oleum pulmentū significat.z sic cōprehendit omnem terre fertilitatē p quā boies diuites fiunt vnde Eccl.ij.Bñdictio patris firmat domus filiorum:z hoc iuste:vt merito honorantis illius a quo quis trahit ee:mercedē habeat ad bene esse tam corpaliter q̄ spūaliter. Et uerum ibidem.Sicut qui thesaurizat ita z qui honorificat matrem.qō intelligi pōt de diuersis tpalibus corpalibus z spūalibus. Tertia est gr̄e subiectionis siue familie que intelligitur in hoc quod addit.Seruiāt tibi populi z marime filiorū z filiarū Eccl.ij.Qui honorificat patrem iocundabitur in filijs.
Quarta est honorificationis oim p̄sertim virtuosorum vnde subditur.Adorēt te trib;.i.virtuosis a tribus virtutibus theologicis dicit:et h̄ ꝓpter honorificam eius famā quā ex honorificatiōe parentū acq̄rit.Prouer.xij.Bon⁹ est nomen bonum q̄ diuitie multe:z datur illi nomē hoc quasi p̄ pmio in hoc seculo.Eccl. ij.Gtia hominis ex honore patris sui.Quinta est exaltationis z reuerentie inter frēs suos: vnde dr.Esto.i.eris dominus fratrū tuorum z incuruantur ante filij matris tue hoc patuit in Joseph.Gen.xlv.Sexta est vindicte in inimicorū:vnde dr.Qui maledixerit tibi sc; effectu affatu vel affectu:sit ille maledictus vt impedire non possit p̄speram z lōgeuā vitā.qz dicit Eccl.ij.Qui honorat patrē suū vita viuet longiore:Congruū ē em̄.sm Alex. de hal.q procurato cōseruationis vite p̄n cipij mereat ꝓseruationē sui.Septia ē vices ne bñdictionis fautor:vnde subnectit.Et q bñdixerit tibi bñdictiōib; repleat:nam bñdictio singularr̄ est bene sentire de rectis:h̄ em̄ rectitudinis signum p̄fert:qz sicut recto ligno non coheret nisi rectū lignū:sic aie recte nisi mens recta cōcordare nō p̄t:z hec vicissitudinaria benedicto est eterne beatitudinis de q̄ videt intelligendū illud.j.Timo.iij. Pietas aūt ad animā vtilis est:z marime q̄ erga penitentē exercet.Sequit p̄missionē habentis vite eius q̄ nūc ē z future.Ad lau.d.

¶ De honoratione parentū q̄ consistit in reuerentia obedientia et benecficentia/ratiōe generationis instructionis z educationis. Ser. iij

b Honora patrem tuum et matrem tuā.tc.Exo.xx. Visoq; cūq; d honoratiōe parentū in generali. Jam breui stilo pcurrendū ē magis in spāli:qualiter eisdē ē exhibēda reuerētia:obedientia:z bñficentia.rōe generatiōis instructionis z educationis. ¶ Ad cuius euidentiā p̄io q̄ri p̄t:q̄t modis p̄ceptū istud intelligit:p̄sertim cū pat z mater plurib; modis accipiunt:Nā primo deus dicitur pater creatiōe diabolus crimis imitatione episcopi z p̄lati aucte.senes antiq tate:sacerdotes sacrōr collatione:nutricius cura z sic de alijs.Ad h̄ rñdet Asten.li.j.n.xxiij.quod istud p̄ceptum p̄t intelligi triplicit er. P̄io sm q dr a lege nature et sic intelligitur pater carnal:quia natura nō nouit nisi patrem carnalem q̄ est p̄incipium in esse natur Et nota q appellatio patris z matris extēditur ad omnes ascendentes i recta linea sic in nomine filij ad oēs descendentes:sed nō ad trāsuersales.Scdo modo sm q ē legis scripte a deo inspirate z sic intelligitur pater spūalis: quia lex scripta reputat patrem.non tm illuz q est p̄incipium i cē nature:sed etiā illū q ē principium p ministerium in esse gr̄e:sm illud.j. Cor.iij:In christo iesu p euangeliū ego vos genui.Tertio deniq; sm q accipitur p allegoriam impropric:z sic deus dicit pater:cui dicimus.Pater noster qui es in celis: vnde super illud Deut.v.Honora patrē z matrē dicit q̄dam glo.i.deū z eccham. ¶ Scdo q̄ri potest cū dñs voluit dare filijs p̄ceptū de parentibus cur tam insufficienter exp̄ssit quia parentibus nō solū debet honor z reuerēna sz etiam sustentata quā in deus p̄mittit:Ad

ħ rñdet doctor ſīcut ſcđa ſcđe. q. ertŭ. q pa rētibus inquātū hmōi debet eis reuerentia et honor: ſed ſuſtentatio t alia ſimilia debent eis rōne alicuius accētis. ſ. inquantū ſunt idi gentes vel fm aliquid hmōi: et qz qđ eſt p ſe prius eſt eo qđ eſt p accēſsiō inter ꝑma p̄ce pta legis q̄ ſunt p̄cepta decalogi ſpēaliť p̄cipitur honoratio pentū: in q̄ tm ſic i q̄dā principali intelligitur mādari t ſuſtentatio t quicquid aliud debet pentibus. Et vt dicit Hain. de vrimaria. Rōnale eſt vt q̄s pentes honoret: quia niſi fuiſſent pentes hō non ve niſſet ſup terram. Et ideo niſi q̄s pentes ho norauerituſtū eſt vt vita ei⁹ abbꝛeuiet: vt in eo puniat in quo deliquit. t econtra vita pa rentes honorantis ꝓlongat. Tertio ꝓinde q̄ ri poteſt. q̄re p̄cipue ꝑmittitur lōgeuitas p parentū honoratiōe magis q̄ꝫ quacūq; alia. Ad ħ rñdet Alten. vbi ſ. q congruum eſt vt ei qui gratus eſt beneficio beneficium ꝓſeruetur ſicut ingratus beneficio ꝓuare meretur. Beneficiū aūt vite coꝛporaliſpoſt deū a pen tibus habemus: t tō pentes honorās q̄ſi bñ ficio gratus merat in vita conſeruari. qui ꝛo non honorat tanq̄ ingratus merat vita ꝓuari ſed quia longeuitas nō allicerꝫ niſi cū ꝓſperi tate eſſet. tō qđ Exo. xx. p̄tetermiſit. Deut. v. addidit. ſ. ꝓſperitatem vbi dicit. Honora pa trem tuū t ma. tu. ſicut p̄cepit tibi deꝰ. vt lon go tpe viuas t bene ſit tibi. Vñ i hoc p̄cepto ſicut t i ꝑmo p̄mium ꝑmittit ponꝰ q̄ꝫ i alijs quia hoies vt i plŭ vđ vtilitatē aliquā actꝰ ſuos ordināt: t ideo in illis p̄ceptis oportuit ꝑmiſſionem addere p̄miꝫ ex qb⁹ nulla vide bat vtilitas ſequi vel aliqua vtilitas impedi ri et quia pentes iā ſunt in recedendo nō exꝑe ctat vtilitas ab eis. Hinc huic p̄cepto addit ꝑmiſſio Silr t ꝑmo p̄cepto ó phibitiōe ido latrie: quia p hoc videbat apparens vtilitas impediri: quam hoies credūt ſe p pactū cum demonibus initū ꝓſequi poſſe. ¶ Qđ ſi obꝫ citur illa ꝓmiſſio de lōgeuitate vite videtur eſſe inanis et friuola: qz ſepe ꝓtingit q̄ paren tes ſuos honorātes et eis fideliť ſubuenien tes cito moriunť et econuerſo pentes debono rantes et irritantes nec ſubuenientes diu vi uunt. Ad ħ rñdet ſanctus Tho. vbi. ſ. q pa rētes honorātibus longeuuas ꝑmittit: nō ſo lum q̄ꝫtū ad futurā vitā: ſed etiā q̄ꝫtū ad ꝓ ſentez: fm illud apli. ſ. Timo. iiij. Pietas ad omnia vtilis eſt ꝑmiſſionē hñs vite q̄ nūc ẽ et future: qz cum ꝑtia bona vel mala non ca

dūt ſub merito vel demerito: niſi ineꝫtū ordi nāť ad futurā remuneratonē: iō q̄ꝫ fm oc cultā rōnē diuinoꝝ iudicioꝝ q̄ marie futura remunerationē reſpicitūr. alić qui pū ſunt i pē tes citius vita p̄uāť. alij ꝛo q ſūt impij i pa rentes diutius viuūt. ¶ Quarto q̄ri pōt quo ꝓſiſtit honor ille quē dñs p̄cepit filys ex hibeř pentib⁹. ¶ ħ rñdet glo. ſup illō Ephe. vj. Honora pa. et ma. q honor iſte ꝓſiſtit in duob. ſcz in reuerēna t ſuſtētatiōe. Pro cuiꝰ declaratiōe ſciendū: q honor ꝑt icludit hec duo conſiſtit in tribus. ſ. in reuerentia: obedi cia t beneficentia t in hiſtribus debemꝰ eos honorare: qz fm intelligentiam ſīralem pater noiat ꝓſonam generātis inſtrumentis t edu cantis: t ſic tenet rōnem originis regiminis t benefactoris: vnde dicit ꝓbus: q filij nō ꝑñt parentibus reddere equalens qz tria bona nobiliſſima receperūt a parentib⁹ quorū nul lum eis ſufficienter recōpenſare ꝑñt. ſ. eē na turale nutrimentum: t doctrinā nā rōne eſſe naturalis. ſ. rōnis originis debet eis honor re uerentie iuxta illud Eccli. iij. Qui timet dñm honorat parentes: t quaſi dñis ſeruiet his q̄ ſe genuerunt in ope t ſermōe t cum oi patiē na: ſ. cordis: vbi tripliciť tangit honorē reuerē tie. Primo opis: qz rōne eſſe naturalis qđ cō tractimus a pentib⁹ tenemur eis humiliter et reuerenter ſeruire: ex tota virtute coꝛpis quā cūcūq; indigent: qđ ẽ ꝯ illos q̄ manus violen tas in eos injecūt. vel victū neceſſariū ſubtra hunt: Secđo oris: vt nec duris nec aſperꝫ ver bis cōtendam⁹ cū ipſis: ſed eoꝝ reꝓbenſiōes dulciter ſuſtineam⁹ t blādis verbō rñdeam⁹. qđ ẽ ꝯ illos q̄ pentibus maledicūt: t in ħ ma ledictionē diuinā incurrūt. Iuxta illđ Leui. xx. Qui maledixerit pri aut matri morte mori atur. Tertio cordis: vt. ſ. ipſos toto corde dili gamus: quod eſt cōtra illos qui parentibus mortem optant vt ipſorū hereditatem recipi ant: vel vt fm morū ꝑprie voluntatis ſine eo rum reprehenſione viuant. ¶ Secđo rōne re giminis. t doctrine debetur eis honor obedi entie: de quo dicit Eph. vj. Filij obedite pa rentibus veſtris in dño: hoc enim iuſtum eſt Honora pa. tu. t matrē tu. qđ ẽ mandatū pri mū in repromiſſiōe: vt bñ ſit tibi: t ſis lōgeuꝰ ſup terrā: hec tbi. Vnde filius tenet obedire parēt⁹ in bis que ad ſalutē pertinēt rōne ſe cūdi boni quod a patre recepit. ſ. regimen et doctrinam. Ad quod exemplo ꝓpꝛio chri ſtus non induxit: qui vt dicitur Luce. ij.

Parentibus suis subditus fuit. Ratione deni
q̄ nutrimēti vel benefactoris debetur eis ho
nor beneficentie. vt si indigeant eis vite neces
saria ministremus: z post hanc vitā eoz ani
mas: missis elemosynis: ieuniis: z similibus
a purgatorio liberemus: nec enim in benefi
cijs possunt filij parentibus equualens red
dere: quia parentes nutrierunt filios de sua
carne z propria substantia: sed filij nutriunt
parentes de substantia aliena: z ideo qui in
his tribus parentes non honorant a deo tri
plici vindicta seuere vltionis feriunt. Prima
est abstractio rerū temporaliū quia diuino iu
dicio plerumq̄ talibus diuersa infortunia re
rum temporaliū eueniunt: qui suis parentib⁹
in indigentijs non subueniunt. Secundo ab
breuiatio vite tēporalis z fame: vnde ps. Su
biti defecerunt: pierūt propter iniquitatem
suam. Et sm iura infames reddunt z a testi
monio ferendo z ab omni actu legitimo repel
lunt: ij. q. vij. c. plerūq̄. in fine. Et sm canones
ingrati parentib⁹ a testamento sibi facto z de
uotiōe sibi facta excludunt z hereditaria suc
cessione priuantur pur postea latius videbitur
Tertio additio mortis eterne: dicit enim glo.
Leuit. xx. Qui maledixerit pri aut matri mor
te moriat: sc̄z morte eterne dānationis. Nec
mirū cū reputant indigni vite tpali: que eis di
uino iudicio subtrahit: cū tamen alios pecca
toribus hec vita ad penitentiā concedit: q̄ si
ab his vindictis quidā eoz occulto diuino iu
dicio misericorditer eximant magis timeant
ne pseuerantes in malo potiori vindicte reser
uentur. Verumtñ ex tā dictis duo p̄cipaliter
prosequenda resultant. Primū est: quō nos
obligamur ad parentū obedientiam. Secun
dū est quō cogimur ad eorum sustentationē.
Quantū igit ad primū queri pōt: virum vn⁹
homo teneat alteri obedire: p̄sertim cū institu
tio diuina contineat q̄ homo suo consilio re
gat. Eccle. xv. Deus ab initio p̄stituit hoiem
z reliquit illum in manu cōsilij sui. Ad hoc rn̄
det Tho. sc̄da ꝛ. q. ciij. q̄ sicut actiones rerū
naturaliū procedūt ex potentijs naturalibus
sic etiā opationes būane procedunt ex huma
na voluntate: oportuit aūt in rebus naturali
bus q̄ superiora moueant inferiora ad actio
nes suas: per excellentiam naturalis virtutis
collate diuinitus. Vnde oportet etiam in re
bus humanis q̄ superiores moueant inferio
res per suā volūtatem ex vi auctoritatis dimi
natus ordinate. Mouere aūt per rōnem z vo
luntatem est precipere: z ideo sicut ex ipso or
dine naturali diuinitus instituto: inferiora in
rebus naturalibus necesse habent subdi mo
tioni superiori: sic etiam in rebus humanis ex
ordine iuris naturalis z diuini tenentur infe
riores suis superioribus obedire: vt filij pa
rentib⁹: serui dominis: subditi prelatis spūali
bus z tēporalibus: monachi suis p̄latis. Deus
aūt reliquit hoiem in manu consilij sui: nō
q̄ liceat ei facere oīne q̄d velit: sed quia ad id
q̄d faciendū est: non cogitur necessitate natu
re sicut irrationales creature: sed libera electi
one ex proprio cōsilio procedente: z sicut ad a
lia facienda proprio cōsilio procedere debet:
sic etiam ad hoc q̄ obediat suo superiori. ¶
Q̄d si queritur cui plus obedire tenemur patri
carnali an spūali. Ad hoc respondet glo. xxx.
q. iij. c. piraciū: in fi. q̄ in necessitate potius est
carnali subueniendū in temporalium collatio
ne exhibitione: quia de carnali precepto illud
intelligitur. Honora patrem z matrem
Cuius ratio est: quia ab eo habere esse que ob
ligatio etiam per infidelitatem non dissolui
tur sed iure naturali z diuino hec obligatio nata
est: vt patet. j. dist. c. ius naturale: z sic in regula
Augusti. habetur q̄ religiosus p̄elato tanq̄
patri debet obedire: ibi verbum tanq̄: notat
similitudinem potius q̄ veritatem: z in euan
gelio Matth. xvij: Tanq̄ ad latronē: Sed
in exhibitione reuerentie plus deferendū est
spirituali patri. ¶ Deinde queri potest: vtrum
ergo filij: serui: subditi z inferiores teneantur
in omnibus obedire: p̄sertim cum dicitur
Colossēn. iij. Filij obedite per omnia paren
tibus vestris: z subditi. Serui obedite per o
mnia dominis vestris carnalibus: z eadem
ratio est de alijs subditis. Ad hoc respondet
Thomas vbi supra: q̄ obediens mouetur ad
imperium precipientis quadam necessitate
iustitie sicut res naturalis mouetur a virtu
te sui motoris necessitate nature: q̄ ergo res
naturalis non moueatur a suo motore potest
contingere dupliciter. Vno modo propter im
pedimentum quod prouenit ex fortiori virtu
te alterius mouentis: sicut lignū non cōburit
ab igne si fortior vis aque impediat. Alio mo
do ex defectu ordinis mobilis ad motorē: q̄z
z subijciatur eius actioni quantum ad aliq̄d
non tamen quantum ad omnia sicut humor
quādo subijcitur actioni caloris q̄tum ad ca
lefieri: non tamen quantum ad exsiccari vel
cōsumi. Sic etiam ex duobus cōtingere po

rest:q subditus suo supiori non teneat in oĩb obedire. Uno mõ ꝑter ꝓceptũ maioris plari vel ptãis: vñ superillud Ro.xiij. Qui resistunt ei sibi dãnationẽ acquirũt: dicit glo. Si ꝺ̃ iusserit imperor nunq̃d tibi faciendũ est: si ꝓtra p consulẽ iubeat ⁊ aliud imperor: nunq̃d dubitat ille contẽpto illi esse seruiendũ? ergo si aliud imperor aliud deus iubeat: ꝓtẽpto illo:deo est obtemperandũ. Et ex hoc ꝓcludit q nulli est obediendũ in his q̃ sunt ꝺ̃ deũ vel aie saluteˇ: vel simpliciter vel ex casu. Uno mõ nõ tenet inferior obedire suo supiori si et aliq̃d ꝓcipiat i quo nõ est ei subiectus: dicit enĩ Seneca.in.iij. de beneficijs. Errat si q̃s estimat seruitutẽ in totũ hoiem descendere: pars enĩ melior excepta est: corpa sunt obnoxia ⁊ adscripta domanis: mens q̃dem sui iuris est: ⁊ ideo in his q̃ pertinent ad interiorẽ motũ voluntatis hõ non tenet hoi obedire sed soli deo. Tenetur aũt hõ hoi obedire in his q̃ per corpus exercetur sunt agẽda: i q̃busdã mi etiã sm ea q̃ ad naturã corpis pertinẽt hõ hoi nõ tenet obedire ꝑ solũ deo: q̃ oĩes homines naturaliˇ sunt pares: puta in his q̃ pertinent ad corpis sustẽtationẽ ⁊ prolis generationẽ: vñ nõ tenent nec fili dñis: nec filij parentibus obedire de matrimonio ꝓtrahendo vel ỽginitate seruanda vel aliquo alio hmõi: sed in his q̃ pertinẽt ad dispositionẽ actuũ ⁊ rerũ humanarũ tenet subditus obedire suo supiori sm rõnem supioritatis: sicut miles duci exercitus in his q̃ pertinent ad bellũ: seruus dño in his q̃ pertinẽt ad seruilia opera exequẽda: filius patri in his q̃ pertinẽt ad disciplinã vite ⁊ curã domesticã: ⁊ monachus in his q̃ pertinent ad regulareˇ cõuersationẽ sm quã suo ꝓlato subditur. ⁊ iõ q̃tum ad illa solã tenet obedire q̃ pñt ad regulareˇ obseruantiã ⁊ cõseruationẽ pertinere q̃ est obedientia sufficiens ad saluteˇ: sitñ etiã in alijs obedire voluerit: hoc ad cumulũ pfectionis pertinebit: dũmõ tñ illa nõ sunt ꝓtra deũ vel ꝺ̃ pfectionẽ regule vel in aliquo casu ꝓtra saluteˇ anie: q: talis obedientia simplicit vel in illo casu esset illicita Sic igitur pot obedientia triplex distingui. Prima sufficiens ad saluteˇ que scz obedit in his ad que obligat. Secũda perfecta q̃ scz obedit in omnibus licitis. Tertia indiscreta que scz i illicitis etiã obedit: ꝓtra q̃s dicit Act.iij. Obedire oportet deo magis q̃ hominibus: ⁊ iõ q̃ Apls dicit filijs ⁊ seruis q obediant per oia: sane intelligendũ est q̃tum ad illa q̃ pertinent ad ius patrie vel dominatiue pote-

statis. Ad laudem dei omnipotentis:

¶ Utrum filius obedire teneˇ patri ⁊ matri circa matrimoniũ: ⁊ vtrũ religionis ingressus cõtra voluntateˇ parentũ sit illi interdictus. Scr. iiij.

Onora patrem tuũ ⁊c. Exo.

b xx. Occasione questiõis ꝓcedentis primo queri põt in quibus patri filius obedire teneˇ: ꝑsertim cũ apls. Coll.iij. nihil erepere videat: dicens. Filij obedite p oĩa parentibus vestris. Ad h rñdet Asten. lib.j.titulo xxiij. q sm gradus supioritatis ẽ modus obeditiõis: q: vt ꝺ̃ Ro.xiij. Dis ptãs a dño deo est: ⁊ dis alia potestatibus sublimioribus subdita sit. Est aũt supioritas constituta tripliciter. Prima in spũalibus ⁊ sic ꝑest pater spũalis. Secũda cõstituta est in regimine reipublice: ⁊ sic ꝑest plarus secularis. Tertia denicꝫ in regimine ꝓprie familie: ⁊ sic ꝓest pater carnalis: Sicut ergo determinat obedientia plari spũalis in spũalibus: ⁊ plari secularis in temporalibus reipublice: sic etiã obedientia patris in dispensatiõe rei familiaris: ⁊ sm hoc dicit põt: q filius patrifamilias obedire patri teneˇ in oĩbus ꝓbabiliter pertinentibus ad necessitateˇ vel vtilitateˇ rei familiaris: ⁊ sic intelligi ꝺ̃ auctoritas supradicta: ⁊ similes: vñ ꝺ̃ filius vtitur bonis patris. ꝺ̃ illi obedire in dispensatione rpalũ ⁊ subministratione obsequioꝝ: ac etiã in exercitatione actuũ virtuosoꝝ. Hinc ꝺ̃ Deut.xxj. Si genuerit hõ filiũ cõtumacẽ qui nõ audiat patris ⁊ matris imperiũ: ⁊ cohercitus obedire contẽpserit: apprehendẽt eũ ⁊ ducent ad seniores ciuitatis illius ⁊ portã iudicij dicentq̃ ad eos. Filius noster iste ꝓteruus ⁊ ꝓtumax est: monita nr̃a audire ꝓtẽnit: cõmessationibus vacat ⁊ luxurie atq̃ cõuiijs: lapidibus eũ obruet pplus ciuitatis ⁊ moriet: vt auferatis malũ de medio vr̃i. Ex q̃ ptꝫ sm Alan. q patri filius obedire teneˇ in disciplina bonoꝝ moꝝ q̃ intelligi ꝺ̃ de necessarijs ad saluteˇ. ℍ Secũdo ꝙo q̃ri põt: vtrũ patri ꝓcipienti ꝓtrahere mr̃imoniũ cũ aliqua: filius obedire teneat sub pena pcti mortalis. Ad h rñdet Gasp. de cal.in.c.j.extra despon.impu: inter alia. Q̃ si queriˇ: an ex sponsalibus pareˇtum filij obligent ⁊ tũc ptꝫ rñsio ex li.vj.c: vnico. vbi dicit q ex sponsalibus q̃ parentes ꝓ filijs puberibus vel ipuberibus plerũq̃ ꝓtrahũt: ipsi filij si ꝓfessi ꝑsenserint vel tacite: vt si ꝑsentes

fuerint nec ꝓtraditerint: obligant ꝛ ex eis oriꝫ
tur iustitia publice honestatis: ꝛ est idez si filij
pe sponsalioꝝ absentes ꝛ etiã ignorantes ea
dem sponsalia post scientes: ratificauerint ta
cite vel expresse. Joh. an. dicit ibidem: q̃ qui
tacet in hoc casu consentit: qz regula iuris est
qui tacet consentire videt: ꝛ in fauorabilibus
precipue sequit in textu: alias ex sponsalibus
cõtractis pro filijs a parentib⁹ nec ipsi filij obꝫ
ligant nec publice honestatis iustitia inde sur
git. Si vero queritur an patri ꝓpienti matri
moniũ vel sponsalia cõtrahi filius obedire te
neatur. Respondet q̃ saluo sanioꝝ iudicio siꝫ
bi videt: q̃ si pater iustã habet causam ꝓpꝛ
endi: q̃ cũ tali ꝓtrahat vel ne cũ tali cõtrahat
puta ꝓpter pacem ineundã vel aliã similem
causam: vel ne cõtrahat cũ muliere mala vel
sibi erosa: sicut fecit Esau cõtrahens cũ his q̃
parentibus erose fuerũt: tũc filius tenet patri
obedire nisi vellet in castitate ꝓmanere: qõ si
non facit nõ peccat: ꝛ ecõuerso si filius habet
iustam causam nõ obediẽdi: nullatenus pec
cat non obediendo: sed causis legitimis hinc
inde cessantibus: cũ matrimoniũ oino debet
esse liberum. tum rõne significate: tum ratione
tante obligationis seu seruitutis que in illo cõ
tractu consistit: nõ est illud a parentib⁹ iniun
gendũ inuito nec a filio est de necessitate pa
rendũ: nec obligat etiã q̃tum ad pcm̃ ex pce
pto: sed cm̃ de honestate ꝛ ꝓfilio: ꝛ sic est intel
ligendũ: c. f. extra de despon. impu. in his duaꝫ
bus questionibꝫ. Nam ibi scribit papa episco
po Eusebio. Tua fraternitas requisiuit de fiꝫ
lio adulto quẽ pater vult matrimoniũ cõtraꝫ
here: si sine volũtate adulti filij hoc facere põt
Ad qõ dicimus si aliquo modo non cõsentit
filius: nõ fieri posse: põt aũt filium nondũ adul
tũ cuius voluntas discerni non põt pater cui
vult in matrimonio tradere: ꝛ postq̃ filius p
uenerit ad legitimã etatem oino debꝫ hoc ad
implere: glosa: de honestate nõ de necessitate:
ꝛ idem iudiciũ est de filia. ¶ Tertio proinde
queri põt: vtrũ pater teneat dotare filiã sine
illius consensu nubentẽ: ꝑsertim cũ matrimoꝫ
niũ debeat esse liberũ vt dictũ est. Ad hoc rñ
det Fran. de zab. qz si tale matrimoniũ initũ
sit ratum: nullũ habẽs impedimentũ: tũc filia
si nubit post. xxv. annũ. pater nõ potest illi opꝫ
ponere: ꝛ qz pater filiã suam dotare tenet: ertꝫ
am hãc dotare debꝫ. Si vo nubit añ. xxv. an
nunc videt q̃ pater eum dotare nõ teneatur:
equius cm̃ est q̃ eũ pater dotare nõ recuset: qz
licite nubit de iure canonico: ꝛ in hoc leges iꝫ
mitant sacros canones: vt ptz extra de secun
nup. c. fi. qõ extendit ad oẽs mulieres: vt dicit
glo. ꝛ hoc tenet glo. xxxij. q. ij. c. fi. vide etiã rex
illũ: qõ tm̃ sane intelligendũ est dũmodo dignũ
eligat: secus aũt si indignũ: ꝛ hec oia clarius
patent. xxxvj. q. j. c. de raptoribꝫ: in glo. Bar.
bzix. in. fi. ¶ Quarto ꝓterea queri põt vtrũ oc
casione religionis ꝓtermittat pñt opera ꝛ offiꝫ
cia pietatis in parentes: ꝑsertim cũ bonoꝝ obꝫ
sequij parentib⁹ exhibendus cadit sub necessiꝫ
tate ꝓcepti huius sed ingressus religionis est
de cõsilijs ꝛ non de necessitate saluti. Ad hꝫ
dicendũ q̃ aliter ꝛ aliter loquendũ est de conꝫ
stituto in seculo ꝛ de professo in religiõe. Quã
tum igitur ad primũ: quí ꝓstitutus est in secuꝫ
lo: dicit doctor sanctus scõa ꝛ. q. cj. q̃ religioꝫ
ꝛ pietas sunt due ꝑtutes: nulla aũt ꝑtus altreꝫ
ri virtuti contrariat aut repugnat: qz ẽm phm
in ꝑdicamentis. Bonũ non est bono contraꝫ
rium ꝛ ideo non potest esse q̃ pietas ꝛ religioꝫ
mutuo se impediant: vt ꝓpter vnũ alterius aꝫ
ctus excludat: cuiuslibet em̃ virtutis actus deꝫ
bitis circumstantijs limitatur: quas si ꝓtereat
nõ erit iam virtutis actus sed vitij. Unde ad
pietatem pertinet officiũ ꝛ cultum parentib⁹
exhibere ꝑm debitum modũ: non est aũt deꝫ
bitus modus vt plus intendat ad colendum
patrem q̃ ꝛ ad colendum deum: sed sicut dicit
Ambros. super Lucam. Necessitudini legisꝫ
diuine religionis pietas anteferetur. Si ergo
cultus parentũ abstrahat nos a cultu dei: iaꝫ
non esset pietas parentũ insistere cultui cõtra
deum: vnde dicit Hiero. in epla ad Heliodoꝫ
rum. Si pater in limine domus iaceat: si maꝫ
ter vbera quibus te lactauit ostendat: percal
catũ perge patrem: pcalcatam perge matreꝫ
ꝛ siccis oculis ad vexillũ crucis euola: summũ
genꝰ pietatis est in hac re esse crudelem. Et
ideo in tali casu dimittenda sunt officia pietaꝫ
tis in parentes ꝓpter diuine religionis culꝫ
tum. qua dicit Gregõ. q̃ parentes quos adꝫ
uersarios in via dei patimur: odiendo ꝛ fugiꝫ
endo nescire debemus. Unde Hiero. vbi suꝫ
pra. Honora patrem ꝛ matrẽ si te a vero paꝫ
tre nõ separat: tamdiu scito carnis copulã q̃ꝫ
diu ille suum nouerit auctorem. Et idem iudiꝫ
ciũ est si sine pericule mortalis culpe: ꝓpter pꝛ
priã fragilitatem vel aliam quamcũq̃ occasiꝫ
onem parentib⁹ officia pietatis exhibere non
possemus. Si vo debita obsequia parentibꝫ
exhibendo non abstrabantur a diuino cultu

vel obseruātia mandatoꝝ:etiā sine nostro ob sequio sustentari nō possunt:nō debemus eis relictis intrare religionē:qz transgrederemur p̄ceptū de honorationone parentū nam si eorū curā deo cōmitteret:hoc esset temptare: cum habens ex humano consilio ꝺd ageret:piculo parentes exponeret sub spe diuini auxilij: q si sine eo parentes transigere vitam possent.luci tū esset illi desertis parētibus religionē intra re:qz filij nō tenentur ad sustentationē paren tū nisi causa necessitatis:vnde illud Luce. ix. vbi dñs dicenti sibi:pmitte me primū ire t se pelire patrem meū:rndit.sine vt mortui sepe liant mortuos suos:tu aūt vade t annūtia re gnum dei: exponit. Cyrillus dicens:q discipulus ille non petyt q patrem iam defunctū sepeliret:sed adhuc viuentē in senectute sustē taret:vsqz quo illū sepeliret:qđ dñs non cōces sit:q: erant alij qui eius curā habere poterant linea parentele astricti. Vnde generaliter pa rentes plus obligant ad prouidentiā filiorū q̄z filij ad prouidentiā parentū: cuius causam assignat lyra super Matt.ix.dicens: q pater cū sit principiū filij per se:obligat ad prouidē dum filijs de doctrina t nutrimento; non aūt ecōuerso. Vnde dicit.ij. Corin.xij.nec debent filij thesaurizare parentibus sed parentes fi lijs:t ideo non licet parentibus ingredi religi onem omissa cura filioꝝ: sed debent de eis cu rare vt de cura competenti eis prouidere:filius aūt nō simpliciter curam parentū habere tenetur sed per accidens q̄z si pater sit in ca su necessitatis in quo nō possit per alium sibi conuenienter subuenire: t ideo tali casu cessan te potest t debet etiā contra voluntatem pa rentū religionem intrare. Ad hoc etiā confir mationē habetur dist.j.c.ius naturale:in glo. q filij locupletes nutrire tenentur parentes egenos.q si parentes habent vnde sustenta re possunt vel aliquo artificio se iuuare pos sunt tunc filij non obligantur: nisi sit persona cui non conuenit operari:vt miles t c̄.qui coīpo q eget licet operari posset: tamē est alendus t sic istud p̄ceptum est affirmatiuū t obli gat semper:sed non ad semper:similiter pa rentes imo fortiori vinculo tenent filios nutrire etiam illegitimos: vt expresse patet extra de eo qui dux. in ma.quam pol.per adulte.c. cū haberet:in fi.in tex.t glo. Porro q̄ritum ad se cundum scz illum qui iam in religione profes sus est: dicendum sm Tho.t Alex.an.q ta lis reputatur iam quasi mortuus mūdo: t iō non debet occasione sustentationis parentū exire claustrū:in quo p̄sepelit christo: t iterū se negotijs secularib⁹ implicare:nū p̄pter pau pertatem qua p̄proprio carent: tum etiā p̄pter obediētiā qua sine licentia suoꝝ p̄latoꝝ eis claustrū exire nō licet. Tenetur tamen salua sui p̄fectu obediētia t sue religionis statu: p̄ū studiū adhibere: qualiter eius parentib⁹ subue niat. Preterea lic⁹ talis non sit obligatus ad exhibitionē corporalem honoris parentū: est tn obligatus ad exhibitionē spūalem: scz in reuerendo:p̄solando:orando:ad bonū indu cendo:t salutem aīe procurando:salua sem per obedientia superioris:nam in exhibitione spūali religiosus marie debet p̄ficere p̄cep tum istud circa parentes in qua potissimum con sistit p̄fectus ad deū. ¶ Quinto deniq⁹ queri pōt:quare non est datū p̄ceptū de ho nore filioꝝ t aliorū hominum sicut de hono re parentū. Ad h̄ rndet Aristo.li.j.n.xxiij.q ra tio naturalis non statim dictat q aliquid sit p aliquo faciendū:nisi cū homo aliquid debet: debitū aūt filij ad patrem est maxime manife stum:t ideo ponitur sub p̄cepto:vnde Eccle. vij. Honora patrē tuū t gemitus matris tue nō obliuiscaris:memento enī q̄m nisi per illos non fuisses rembue illis quō t illi tibi: t ideo non ponitur etiā sub aliquo p̄cepto decalo gi vt aliquod obsequiū vel beneficium alicui nisi parentibus impendat:parentes aūt non vident esse filios debitores p̄pter aliqua be neficia ab eis recepta:sed potius econuerso fi lius qui est aliquid patris:t patres amant fi lios vt aliqđ ipsoꝝ:vt dicit.viij.ethi.vnde eis dem rationib⁹ non ponunt aliqua p̄cepta p̄ti nentia ad amorē filioꝝ: quibus nō ponuntur aliqua p̄cepta ordinantia hoiem ad seipsum nemo vnq̄ carnem suā odio habuit: Et sicut in p̄ima tabula vel in ordine ad deū: primū p̄ceptum ponit de honore p̄incipij qđ est de us: sic in secūda tabula vl in ordine ad proximū primū p̄ceptum ponitur de honore p̄incipij qđ est homo:vt sic vtrobiq⁹ p̄incipij dignitas honoret:nam qui parentes honorat deū t se ipm honorat: vnde legit q quidā famosus do ctor erat parisius multis notus t dilectus: h audiens mater eius paupercula:cogitauit visi tare fil.ū:t in tunicella de burello venit parisi us: querens a matronis p̄ro tali magistro q̄ responderūt qđ vultis ei. ego sum inquit ma ter eius tunc matrone refocillantes eā postea vestibus bonis eam ornauerunt:ne magister

lle de vtilitate matris verecūdiā patereturq cuz veniſſet ad filiū ait: Ego ſum mater tua: Rñdit magiſter nō credo: qz mater mea pauperula ē tumicā de burello habere ꝓſuerit z cū nullo mō vellet eā agnoſcer. reducta tunicā ſuā indut: z ad filiū ſuū reuertit ſedentē in medio doctoꝝ: q ſtatim aſſurgens matri capitiū depoſuit z amplexat⁹ ē eā: dicēs mō ſcio q eſtis mater mea qđ vbiqz diuulgatum p magno honore ei reputatū ē: z poſtea epūs pariſienſis effectus eſt. Ecōtra ꝙo de inhoꝝ noxantib⁹ z nō ſubuenientib⁹ penuriā neceſſitatibus: legit in li. Apum. Qđ in normānie ptib⁹ erat vir diues ſz ignobilis habēs vnicum filiuz delicate nutritū: ꝙuenit q̄ patrē miles qdā cū amicis dicens. filia nobis eſt decora nimꝭ z ꝓuidens p quā poſſentias tua exaltari poterit: hanc filio tuo dabimus in vxorē. hoc medio: vt cedas poſſeſſionib⁹ tuis vniuerſis z filius tibi z matri q̄diu vixerint⁹ abūdantiſſime ꝓuidebit. Hoc pater audiēs z herens ſub dubio: randē ab amicis ꝓpulſus ē cedere bonis z q̄ filius anno primo parētes honorauit: ſecūdo tñ minus: z tertio inuerecūdius q̄ deceb̄at: quarto aūt anno vxore ſuggerente domū culā eis in oppoſito fecit: vbi nō modicā egeſtatē pertulerūt: nam vir interdū audebāt intrare domū filij: ſed p ſeruū mandabāt ei qb⁹ poterant non carere. Accidit aūt vt mater vitula auca infra veru in domo filij: diceret vxore feminam magis decet paucis eſſe contenta. tu vade ad domū filij vt ſalteꝝ ſemel eſurientem animam ſatiet: quē mox vt venientē filius vidit: aucam ab igne retraxit et abſcondit: obuiuſq patri quid quereret inq̄ſiuit: qđ pater intelligens diſſimulauit z redijt: tunc filius puelle p̄cepit vt aucam ad ignē reponat que bufonē maximum pectoꝝ berētem inuenit: qua clamante filius accurrit bufonēq ni ſus eſt excutere: bufo ꝙo reſiliēs faciem eius adeo fortiter inuaſit q nulla arte deponi potuit: q ſi pars aliq̄ monſtri tangeret filius ita ſenſibiliter ledebat ac ſi in corde percuteret: cōterritus igit z cōtrit⁹ dioceſanū adijt z confeſſus p penitentia recepit: q per oēs fines normānie z gallie circūiens: eventum rei populis enarraret. z ſic omnes parētes z filios exemplo ſuo plenius informaret. tandē ſācto rum q̄rūdā p̄cib⁹ liberatū: z ſubito diſparuiſſe fedā monſtruz auditum⁹. Ad laudem dei.

¶ Quō debent alij parētes a filijs z

Sermo V

ꝓuideri: ac ecōtra quō filij ēt debēt a parētib⁹ alij z ꝓuideri.

Sermo. v

Honora patrem tuum z c. Ad
b euidentiā aūt eoꝝ q̄ tacta ſūt in p̄cedenti ſermone q̄ri p̄t. Que ſunt onera q̄ pater p filio ſubire tenetur ſaltē nōdum emācipato: Ad h rñdet Jo. an. in additiōib⁹ ſpeculi ſup rubrica: q filij ſūt legitimi: q. xuij. ſunt onera q̄ pr̄ p filios hmōi ſubire hz. ¶ Primū eſt alimētoꝝ p̄ſtano z educano. Secūdū ē q illis q̄rat cōuenies vl̄ puideat ꝙ alio ſtatu ſcz ecclaſtico vl̄ religioſo. Tertiū eſt q dotē vel donationem p̄ter nuptias tribuat. Quartū ē q in iudicijs p illē agat z ꝓſentiat. Quintū ē vt ipōꝝ tutelā gerat. Sextū vt onera nuptus ſubeat. Septimū vt ſibi debitū ſubſidiū bonoꝝ reliq̄t. Octauū vt q̄n teſtat⁹ eos inſtituat vel exheredet: alias nō valeret. Nonum vt ex fructib⁹ aduenticioꝝ ſūptus lucrio rum faciat. Decimum q illos ſub caſuali vl̄ mixta conditione non inſtituat. Undecimum vt ipſoꝝ bona adminiſtret z regat. Duodecimum vt in adeunda ex eoꝝ actib⁹ vel ꝓtractib⁹ actione: q iuſſu teneat vl̄ q ratum habeat. Tredecimum q in adeūda hereditate p filiū iuſſum p̄ſtet vl̄ p̄mittat. Decimūq̄rtum q plerūq̄ paterna pietas ꝓfiliū capiat p liberꝭ ſuis. Quib⁹ p̄miſſis iam p̄ncipale ſcōm eſt p̄roſequendū ſcz quō filij obligant ad p̄ētum ſuſtentationem. q̄ p̄ceptū iſtud nō ſolū intelligitur de reuerēna p̄ntib⁹ exhibēda: ſz etiā de neceſſitatibus z alimētis corpalib⁹ miſtrādꝭ dūmodo patēter indigeāt. ¶ Primo igit q̄ri p̄t quid in alimētoꝝ appellatiōe ꝓtineatur Ad h dicēdum q i alimētoꝝ appellatiōe cōtinentur oia ad vitā neceſſaria: puta cibaria: veſtes: habitatio z ſimilia: q̄ ſic talib⁹ corp⁹ aliter nō p̄ōt. h pater: r. q. ij. c. epūs. in glo. z plenius in ſpe: q: ſi. ſint legi. §. ſ. i p̄n: ꝙuēt etiam i ea ad medicinam egroto neceſſaria: vt in ſpe q̄ ſi. ſ nt legi. §. i. in p̄n. ꝙ. ſz nunq̄d is. Et oia alia q̄ homi natura demōſtrat eē neceſſaria: verūtñ alimenta q̄ p̄ſtari debent ſiue de iure ſiue de hois diſpoſitione p̄ſtanda ſunt. fm facultates ei⁹q eadē hab⁹ p̄ſtare: vt p⁹ extra de eo qui dux. i matri: quā pol. p adul. c. cum haberet: in tex. z glo. Scōo queri p̄ōt: vtrum ergo teneatur pater p̄ſtare filijs ſpurijs vel

alīs illegitimis alimēta ꝑsertim cū extra q̄ fi. sint legit:c.venerabilē dicu tex.in fine q̄ secula res leges non solū repellūt tales a succeſſ:ōe paterna:ſz etiā negāt eis alimēta:z allegat ibi glo.leges.Ad ꝟ dicēdū q̄ lex canonica tā ꝓ benigna ꝓsideraūt tales illegitimos ñ eē in culpa vt ptz.lvj.di.c.nasci.z fm glo.i ꝟ cō cordat iuri naturali fm q̄ dicimus:q̄ liberoꝝ ꝓcreatio z educatio ab instinctu nature ꝓce dit vt.ſ.di.c.ius naturale.z iō debēt ali.Jn ꝟ q̄ casu rigori iuris ciuilis eq̄tas canonica ꝓfe renda est:vt dic̄ glo.in.c.cū haberet:extra de eo q̄ dux.in ma.quam pol.p adul.Et q̄rit ibi glo.nūq̄d de iure canōico tales illegitimi suc cedent in bonis:z rñdet q̄ nō:qz lz ꝟ decreta lis mādat eis alimēta ꝓstari:nō tñ eos legiti mat aut vocat ad successionē patrſ.vt ō clā dest.desp̄ō.c.vl. ¶ Proinde q̄ri pt.Cum filj spurij de benignitate canonica p̄ pentes alij debeāt:apud quē illud cōplen debeat.Ad ꝟ rñdet glo.in dicto.c.cū bret:q̄ filj⁹ minoꝝ triē nio debet ali apud m trē:maioꝝ ꝟo triennio debet ali apud patrē z allegat.C.de.pa.po.§. nec filiū:ꝟ etiā ptz extra de ꝓuer.infide.c.vl.i ter.z glo.q̄ tñ apud matrē filj⁹ minoꝝ triēnio ali debet:ūelligit Alan⁹ q̄n mater habet euz lactare:si tñ ꝟ nō deceret:puta q̄z nobilis est: vel forte post diuortium ē ꝓfessa vel monaste rium ingressa:tūc apud patrē debet ali.i.expē sis patris:de iure enim est q̄ mater lactare ō ber filiū ꝓpꝓijs vberibus:vt ptz.v.di.c. ad eius:si tamē esset cōsuetudo q̄ alteri tradere tur ad lactandū z p ꝓñs scandalū eēt si mr̄ eū lactarer:vel si subesset alia legitima causa p̄ ter quam mater eū lactare nō posset:putat Baspar de chalō.eū lactādū expēsis patris. ¶ Quarto ꝓterea q̄ri pōt an aliq̄ casu pr̄ recusare pōt ne filiū alat:Ad ꝟ rñdet glo.in dicto.c.cum bret:q̄ sic ex causa iusta:puta si filius patrem accusauit z allegat in argumē tum.l.si q̄s a liberis.§.si quis ex his.ff.de.lib. agno.qō verum est siue fuerit accusato fctā de crimine capitali:siue etiam ex delatiōe pr̄ graue dispendium passus sit.Scō si miōr ē triennio filius:z supest mr̄:quē casū intellige put dictum ē iam ō lactante.Tertio si pater est inops z mater abundat.Quarto si est spu rius z ꝟ de iure ciuili:secus ō iure canonico vt dictum est z hi q̄tuoꝝ casus colligūt ibidē et glo:Hosti.aūt extra ō ꝓuer.infide.c.ij.ad dit duos casus.Primus q̄n committit ingra titudinem ꝓ patrē.C.de alen.libe.si patrem.

z causę ingratitudinis notāt in.c.q̄nto allis: de iureiur.in glo.z videbitur infra cum aget de exheredatione:vñ casus ille multū gene ralis ē z plures cōplectit:q̄ ex q̄b⁹ causis p̄ filiū z filius patrē exheredare p̄t:ex eiusdē etiā alimēta denegare p̄t.vt no.Bar.in tra ctatu de alimēnis.in l.si q̄s a liberſ.§.si q̄s ex his.ff.de libe.agno.Secūs ē si filius hz artē vt sci artē vnde viuat.ff.de lib.agno.l.si q̄s a li beris.Denicq̄ fm Bar.in tractatu de alimē tis:socer tenet alere nurū inopē:z allegat.ff. de li.ag.l.si q̄s a liberis.§.nō tñ:silr fratrem frater alere tenet vt.l.munus.§.manente.ff.ō iur.doct.Silr mō heres extranei⁹ filij tenet alē patrē vt ibi notat.p.l.si q̄s a liberis.§.pa rens.ff.de.libe:agno.Sic etiā monasterium alere tenet patrē monachi cū sit suus heres cuiusdam semimoꝝ:vt aut.si q̄ mulier.C.ō sacrosanctis ecclesijs.Tutoꝝ ꝟo pupillo de negans alimenta non solum incidit iustā cau sam remouendi sed etiam puniendi.vt.l.fi.ff. vbi.pu.edu.de.et lege tutoꝝ:qui alimenta.ff. de sus.tu.z vasallus vt dicit ibidem Bar.te netur alere dōm egenū:alias feudū possit ei licite auferri ꝓpter denegationē alimētoꝝ:vt extra colt:ō wramēto fideli.c.j.Denicq̄ sacer dos tenet vxoꝛi z filius de ecclesie sue bonis alimenta p̄stare si non habent aliunde.vt ptz xxxj.di.c.oino.in glo.ibi tamē loq̄t de vxore z filius nō aūt ō cōcubia:vide tex.z glo.Dari rus multo magis vxorem alere tenet q̄n dotē habet:quia dos seruire debet oneribus ma trimonij:q̄ si dotem non habet nihilominus eā nutrire tenet.si ꝟo opat:z idē etiā inhere deviri matrimōio soluto:vt nota.in.l.si p̄gra; ff.de op.li.Si ꝟo nō opat viro tūc nō obliga tur ad eā alendā:nisi furore detentā:vel nisi maritus eā expulerit sine cā rōnabili:q̄z tunc p eā non stat q̄ minus operetur.q̄ si p̄ z filius egeant dicit glo.in dicto ca.cum haberet:q̄ mater alere tenetur virū z filium si facultas subest:vt in.l.si quis a liberſ.§.vltz.z.l.penul. ff.de li.agno.q̄ leges dicunt q̄ mater z auus maternus aleret filium si pater nō supest aut egens est.Dicit enim Bar.in primo tracta tu:q̄ tutoꝝ tenet alere matrē vt soꝛoꝛē pupilli egentē:vt in.l.j.post p̄n.ff.de tu.z ra.dis.Silr si tutor pauper est nec habet vnde se alat:p̄t alere seipsum de bonis pupilli:si diues est et abundat:vt in.l.j.§.si pupillus.ff.de tutelis z ra.dis. ¶ Quinto autem queri potest po;

natur casus: pater carnalis est infidelis vel impius: et alter extraneus est fidelis et iustus et equaliter egens: nec filius dare sufficit vtrique: cui potius subueniet: pertim cū dicit Eccle. xij. Da bono et ne recipias peccatorem: bñfac humili et ne dederis impio. Ad hoc dicendū q̄ in ista quest. oēs doctores contraria sentiūt. Quidā em dicunt q̄ in hoc casu pponendus est extraneus ppter auctes inductas: et ad hoc facere videt. lxxxvj. di. c. nō satis. in tex. et glo. dicit enim Hiero. q̄ in pauperib⁹ non tā pauptas q̄m religio est attendenda: vt p̄z. xxj. q. j. c. qm̄ quicq̄d. Idem Am. sup illud: ordinauit in me cha. dicit em̄ q̄ primo diligendus est deus: secō parentes: tertio filij: postea domestici: qui si boni sunt malis filijs pponendi sunt. Nimirū cum plus diligat: viij. ethi. q̄ amicina pfecta est q̄ est propter virtutē: et q̄ multi doctores in cōtrariū sentiunt: ideo dicit Petrus cōmestor: hāc q̄stionē esse nebulā et tenebrosam aquā in nubibus aeria. Distinguēda est igit hec questio nam si loquimur de affectu dilectionis: tunc plus tenemur bonis extraneis q̄m malis primis: et sic auctoritas Amb. intelligenda est: q̄ magis debemus diligere bonos extraneos q̄m malos ppinquos. Si vero loqmur de corporali subuentiōe in necessarioꝝ exhibitione: tunc si extraneus bonus et fidelis magis indiget vtiq̄ pponendus est patri minus indigenti: vt p̄z. lxxxvj. di. c. pasce fame morientē: si nō pauisti occidisti: q̄ si equaliter indigent: tūc dicit glo. xij. di. c. j. dicas q̄ patrē qualiscunq̄ sit debemus extraneo pponere: etiā sancto in his que spectat ad opus misericordie: sc̄z in necessarijs puidendis: cuius ratio est fm Hein. boyc: q̄ cū exhibito nutrimenta sit de iure naturali primeuo: cōmuni oibus aialib⁹: fm q̄ nō est querendū q̄s fidelis sit q̄s infidelis: q̄ nec hec aialia discernere sciunt. Ergo q̄ iure patrem cognosco: eodē sc̄z subueniendū iudico et ipm in pmisso casu cunctis pfero. Preterea si pater malus est alia rōne videt sibi magis subueniendū. q̄ si moriat anie periculū imminet: si viuat sperandū est de misericordia dei: qui non vult mortē peccatoris: et q̄ non venit vocare iustos sed peccatores. Hec etiam fuit opinio Host. et Bof. et Ray. Tho. aūr. sēda. xl. q. xxxj ponit adhuc aliā rōnem dicens: q̄ nullius benefactoris beneficiū est tm̄ sicut patris vel parentū. Et ideo parentes in recōpensandis beneficijs: sunt oibus alijs pferendi: nisi necessitas ex alia parte ppōderaret: vel aliqua alia cōditio: puta cōmunis vtilitas ecclesie vel reipublice: cū enim bonū cōe multoꝝ diuinius sit q̄m bonū vnius: dignū est virtuosiꝰ q̄ q̄s pro bono cōmuni reipublice spūalis vel tpalis exponat periculo. Sed in ceteris paribus pentes oibus sunt pferendi: ceteris paribus Et hoc ꝓtradictū est q̄ pentes debēt thesaurizare filijs: et nō econuerso: nī in extreme necessitatis articulo: magis liceret deserere filios q̄m pentes: q̄s nullo mō deserere licet ppter bñficiorū susceptoꝝ obligationē: vt patet p phm in. viij. ethi. hec Tho: concordat Pet. sup. iij. dist. xxix. Q Secto ꝓsequenter queri pōt de patre q̄ lapsus est in heresim: vtrū filius debet illū accusare et prodere vel occultare et alere. Ad hoc rñdet Astēn. et Alex. an. q̄ pater hereticus aut sibūpsi tantū efficit: vt pote qm̄ est occulte: nec alicui p illā inficere q̄rit: et tunc debet occultari et ali: aut etiā alios sua prana doctrina corrūpit et tunc tenet filius accusare patrē cuius ratio est: q̄ tenet honorē patris celestis pferre honori patris carnalis: vñ pater carnalis q̄ dehonorat celestem nō est sustentādus. Sed filius in eo casu ꝓsideret illud euangelicum. Qui diligit patrē aut matrē plus q̄m me nō est me dignus: vñ Deu. xxxiij. dicit q̄ i laude leui. Qui dixit patri suo et matri sue nescio vos: et fratribus suis ignoro illos et nescierūt filios suos: hi custodierūt eloquiū tuum et pactum tuū seruauerunt: et hoc cōtigit quando iussu Moysi interfecerūt idolatras chorizantes et zelati sunt zelū dñi: vt p̄z in Exo. ¶ Secundo insup queri pōt cū fm legem canonicā filius spurius ali debeat a parentibus: vtrū q̄ pater aliq̄d possit legare filio spurio pro alimēnis. Ad hoc Barto. ff. de his qui vt indigni. l. fi. rñdet, q̄ sic: p litterā: extra de eo q̄ dux. in ma. quā pol. per adul. ca. cū haberet: vbi papa pcepit q̄ talibus a parentib⁹ debet fieri pensio necessitatū: fm q̄ parentibus suppetunt facultates: dūmodo tamē nō leget eis imoderate. Poterit etiā sic legare pro alimentis in vita filij: q̄ post eius obitum legatum cedat filijs filij. Pretenet Baldeuomus. C. de sacro sanct. eccle. j. Et idem dicit Barto. in dicta. l. fi. de dote. quia pater pōt legare filie spurie p dote eadem rōne: qō nota singulariter: quia sepe accidit: et licz leges ꝓtradicāt q̄ tales nō solum repellūt a successione paterna: sed etiā negant ipsis alimēta: vt p̄z extra q̄ fi. sint le. c. per venerabilē: in fi. qō inducta est de rigore iuris ciuilis in de testatione criminis: vt dicas

glo.in dicto.c.cū haberet:m̄ valebūt legata p̄ missa etiā in terris q̄ nō sunt eccliē:qz vt dicit ibidē glo.ad fi. hoc ius p̄fert ciuili: qz innititur naturali : eo q̄ educatio filioꝝ est de iure naturali.¶ Qō si querit:vtrū ergo mulier possit filios de adulterio susceptos sibi successoꝛes heredes instituere. Ad hoc dicendū q̄ sic qz q̄libet p̄t sibi heredē instituere eū qui non prohibet: seruata semp legitima pie liberis suis. De qua legitima videbit in sequenti. Clerūcū vir legitimos habēs filios si vxore ducat aliā sciente illud impedimentū:t ex ea filium vel filios habeat. sm Bart.tales filij adulterini non p̄nt pari succedere in hereditate:sed tenent restituere totam hereditatē filijs p̄ioris matrimonij:cū oibus fructibus mala fide p̄sumptis: q̄tumcūq̄ oporteat eos egere vel mendicare: nisi bona fide cōpleta sit legitima p̄scriptio : mortuo testatore ante completā p̄scriptionē tenet bonā fidem tunc eiā non tenentur: t sic tales filij tanq̄ in pessima conditione geniti ab oīni hereditate excludunt: posset tñ eis aliquid in testamento legari:imo debet eis fieri alimentoꝝ p̄missio vt in dicto.c.cum haberet: vbi ponit idem casus:nam licet parentū malicia non noceat filijs quo ad deum tamen ad puniendū crimē parentū filijs nocet quo ad penā temporalē. Exemplū primi:dicitur eiā di.lvj.c.nunq̄: de vitijs erubescamus parentū:sed vnū illud q̄ramus t semper amplectemur scz virtutem t hmōi:etiā si alienigenā habet matrem : etiā si fornicatione pollutam t quolibet hmōi de decore sordidatam:nihil tamen de eius aut vitiositate fuscabitur aut crimine poluetur g'o.ibidem hoc vult dicere:q̄ ille qui natꝰ est de parentib⁹ p̄orsus alienis a virtutib⁹:dum tñ ipe sit bonus melior est q̄; ille qui natus est de bonis parentib⁹ cū ipse sit malus:t ibidē.c.nasci. vbi ponit quenientem similitudinē: vide si placet. Exemplum secundi ponit.vj.q.j.c.si q̄s.vbi narrat lex imperatoꝝ Honorij t Archadij:q̄ talis est: q̄ si quis inierit conspirationem aut susceperit vel dederit conspirationis sacramentū :de nece virorꝝ illustrū q̄ sunt in consistorio imperatoꝝ.vel etiā senatoꝛa virorꝝ vel etiā imperatoꝛibus militantiū: hic inquā ac si actu perfecerit maiestatis reus gladio feriet⁹:bonis eius fisco imperatoꝛis additis : filijs aūt eius vitā imperatoꝛia lenitate p̄cedunt f a successione oim p̄oximoꝝ habent alienj: nec aliqua testamenta recipient:sed ꝑpetuo egentes paupes t infames erūt:vt sit eis moꝛs in solatiū t vita in supplicū nisi reuelassent illam conspirationē:hec ibi.Ad laudem dei.

¶Quomō filij spurij t similes succedunt parentib⁹ in testamento vel ab intestato:t quō non: ¶Sermo vi.

Dnoꝛa patrem t matrem tc.

b Occasione coꝝ que tacta sunt de successione filioꝝ illegitimoꝝ in testamento parentū vel ab intestatio. H Queri pōt:vtrum oēs filij illegitimi:cū legitimus matri saltem nō illustri succedere p̄nt: t q̄ sic videt per.ff. vnde cognati in le.hac p̄e:t i.l. si spurius:t in.l.modestinus:t.ff.de.inoffi.testa.in.l.si suspecta.§.de inofficioso.nam oīs filius illegitimus est : nisi ex iusto nuptꝰ susceptus sit: videt ergo q̄ oēs illegitimi q̄; q̄; a paterna successione repellant:vtrum aut quibus mo.na.effi.legit.§.vlt.colt.vj.t in.ca.per venerabilem:in fi.extra:qui fi. sint leg.vbi dicit:tales scz manseres t spurios sm leges esse p̄uandos successione paterna: nō tamen dicit materna vt patet per iura p̄allegata : q̄ nedū filiū naturalem tñ ex cōcubina p̄creatum ad matris successionē admittūt: sed etiā spurium;vt in p̄dictis iuribus clare patet:t huic opinioni sane assentire videt Hosti. in sūma in ti.qui fi. sint le.in.§.an vtrumq̄ genus succedat.in fi. ¶Ad decisionem aūt questionis huius:videndū est de differentia filioꝝ illegitimoꝝ:Primo nanq̄ sciēdū q̄ quidē sunt illegitimi:qui dicunt naturales tm̄ scz qui nati sunt de legitima cōcubina : q̄ in domo tenet quasi loco vxoꝛis vnica: vt p̄z extra de renūciationē.c.nisi. cū ꝑdem.§.pone: in glo. Q Primo q̄ sciendū q̄ leges p̄miserunt vt q̄s vnā concubinam habere possit nec ei penam imponunt ex tali coitu:dūmodo tamē talem teneat q̄ de iure posset esse cōcubina:in qua quidem multa concurrere debent sm Petrum de vnzola super tractatus notulatum. Primo q̄ nō sit virgo : quia stupꝝ in virgine committitur:vt.ff. ad.l.iuliam. de adul. t stu.l.inter.§. libertas: quod punitur per.l.vt instit. de publice. iud. .§.item lex.in fi.§. Potest tamen assumere virginem in concubinam absq̄ legis punitione; si p̄ius p̄otestaretur q̄ eam in concubinā habere velit : maxime si est de vili genere : q̄ si non p̄otestatur : tunc haberet illam accepere in vxoꝛem t si recusaret de stupꝛo pus

nisi ex.vt.ff.de.pcub nis.l.iij.t.fm hoc natura
lis dicit natus de cōcubina q̄ in domo tenet
quasi loco vxoris vnica vt ō: in glo.extra de
renū:c.nisi cū pridē.in.§.psone.Secō nō de:
bet eē vidua honeste viuens q: stupr erā m
rales cōmuit.vt.l.p allegā.si libertas.t.§. ité
lex.nisi spēaliter prestet q talē viduā in cōcu:
binā habere velit:inhonestā cū fine prestatio
ne posset in cōcubinā accipe:vt.ff.de pcub.l.
j.§.t puto.§.qui aūt.Tertio nō dz eē aff nis
nec sanctimonialis:vt.ff.de.pcub.l j.§.si q̄.t
l.penul.Quarto ad h vt possit habere cōcu:
binā.non debet habere vxorem nec ipsa vir
vt.ff.de cōcub.l.j.Quinto sicut nō potest ha:
bere duas vxores:ita nec duas concubinas.
Sexto retinere debet indubitato affectu t in
domo.vt in auth.quib mo.na.effi.sui.uī.Se:
primo concubina talis esse debet que potest
esse vxor:vt in auth.vt li.ma.t aute.§.ad hec.
Qui q̄ talem mulierem sibi assumit in concu
binam:extra penam legis est:licet non sit ex:
tra penam canonis:eo q̄ canō omnem fornī
canonem damnat:vt plene notatur per Jo.
an.in.clē.de hered.ad nostrum:circa mediū:
v.vij.sicut nec iure diuino permittitur.Filius
igitur qui de tali muliere nascitur naturalis
tantum est t talis filius ab intestato succede
re nō potest in bonis paternis.si pater alios
filios legitimos vel nepotes.i.filiorum filios
habet.Nec pater testamentum faciens tene:
tur talem naturalē instituere:nec aliquid relin:
quere fm leges:nisi velit.potest tamen illi p:
uidere si voluerit eo modo qui ponetur in ser
mone sequenti in scda questiōe. Veruntamē
in bonis maternis filius naturalis tantū suc:
cedit cum legitimis filijs ab intestato.vt.C.ad
senatusco.oz.si qua.t extra de renun.c.nisi cū
pridem.§ psone:in glo. Jus vero canonicuz
quod minus agit tales naturales admittit i
stitutionem ipsius hereditatis:saltem in aliq̄
parte salua duntaxat filijs legitimis portione
legitima qui sine causa ex heredari non pos
sunt:de qua portione videbitur in sermone se
quenti.cui etiam portioni nullum grauamen
imponi potest in legando.vt.C.de inoffi.te:
sta.l.omni modo:t duabus legibus sequenti
bus:cetera tamen legare potest in testamen:
tum ad pias causas vel etiam alienis. Et si
quis testatorem prohibere voluerit ab here:
ditate fm leges erit repellendus.vt.C.si:quis
autē m aliquem testari prohibuerit.l.j gene:
raliter tamen omnes filij dicuntur naturales
tantum.qui de soluto t soluta procreantur:
inter quos tempore concepti⁹ poterat esse
verum matrimonium nulla lege prohibitum
et tales similiter a successione materna non
repelluntur.nec per leges nec etiam per ca:
nonicas sanctiones. Unde d.cit Jo.fa.instit.
ad senatusco.oz.ph::in.§:nouissime:q̄ nec p
pter iura canonica que reprobat concubina:
tum repelluntur naturales a successione ma
terna.dummodo non fuerint nati ex damna:
to coitu. Secundo quidem filij dicuntur mā
seres scilicet illi proprie qui de scorto nati sūt.
¶ Tertio quidem filij dicuntur spurij qui
nati sunt de professo vel professa:vel etiam
de his quibus nubere non licet. Quarto qui
dem filij dicuntur nothi:scilicet qui de adulte
rio nati sunt:sicut ei notha dicitur febris que
affligit sicut quartana.et tamen non est vera
quartana:sic notbus qui vere videtur filius
et tamen non est.hec patent extra de renun.c.
nisi cum pridem.in.§.persone in glo.genera:
liter tamen omnes ex coitu damnato procre
ati spurij plerumq̄ vocantur:t omnes tales
fm rigorē iuris ciuilis ab omni prorsus hēdi:
cio excludūtur.vt.C.de nat.liberis:t ma.
corum auth.licet patri.vnde tales nec dicūtur
legitimi:q: nec de legitimo coitu sunt:sed de
incestuoso nephario vel dānato:nec etiam di
cuntur naturales de fictiōe iuris.quia iura fin
gunt naturam non esse cooperatā:vt in auth.
quibus mo.natu.effi.sui.uī.§.fi.vnde fm le:
ges tales filij non solum repelluntur a succes:
sione paterna:sed etiam negātur eis a patre
alimenta:vt in dicta auth.licet patri.t.C.de i:
cestu.nupt.auth.ex complexu:qō inductum ē
de rigore iuris ciuilis in detestationem crimi
nis:vt dicit glo.c.cum haberet.extra de eo q̄
dux in ma.quā pol.per adult. Jus tamen ca
nonicū rigorem illum mitigat in eodem.c.cū
haberet:dicens. Sollicitudinis tamen rue i
tererit vt vterq̄ liberis suis fm q̄ eis suppe:
tunt facultates necessaria subministret.super
quo dicit glo. Hoc ēm qō dicit hic intelligit
de benignitate canonica que rigorē sumit a
iure naturali:nā educatio liberoz ē d iure na
turali:vt patz.j.di.ius naturale:vñ ius istud
p̄fert eunti:hec glo:De hoc etiam patz.ff.de
lib.ag.si quis a liberis.j.Rñ.et.§.si quis:et
C.de alen.li.si.competenti.t.l.vl. Dicendum
igit q̄ soluz illi legitimi:siue sint spurij siue alij
non tamen nati ex coitu damnabili: quāuis

non patri ñ matri succedunt cum alijs legitimis nisi mat esset illustris:sicut tenẽt glose ordinarie iuris ciuilis.C.ad senatusco.orphi.in le.si q̃ illustris.Et cõiter doctores in cadẽ lege tenẽt cum glosis.Sic etiã tenet glo.insti. ad senatusco.orphi:in.§.nouissime ⁊ etiã i dicta.l.si suspecta.§.j.⁊.ff.de.inoffi.testa.q̃s glosas cõiter oẽs doctores sequũt.Odoff.Alb. d rosat.Cy.Bar.⁊ Bal.i dicta.l.si q̃ illustrj Specũ.etiã ita tenet in titulo de successiõe ab intest.circa mediũ.¶.sed numq̃d spury:nã q̃ñ cũq; coit⁹ est q̃ nat⁹ ẽ spurius põt de incestu vl̃ adulterio accusari:secj ipa mater.tunc tal̃ filius ei non succedit:qõ etiaj satis sentire videt ibidẽ Jo.an.i addiõ.sic etiã tenet Jo fa. in dicto.§.nouissime:adijciẽs q̃ nec ꝓpter iura canonica q̃ reprobãt ꝓcubinatũ repellũt naturales dũmõ ñ fuerint nati ex dãnato coitu:vñ generaluer tenendũ ẽ fm Pe.d vnzola sup tractatu notulaj:q̃ sicut filij ex dãnato coitu de rigore iuris ciuilis nõ succedunt patri: neq; ex testamẽto:neq; ab intestato:q; nec pat̃ pt eis ex testamẽto aliq̃d relinq̃re:nec iure institutionis nec etiam iure legati:vt in auct.q̃ bus.mo.na.effi.sui inf̃.§.fi.sic etiam matri nõ succedunt:nec ex testamento nec ab intestato si nati sunt de tali coitu qui possit accusari de adulterio:secus tamen esset si de coitu nõ dãnato nasceretur:vt in filio in meretricio nato seu vulgo concepto:quia tunc succedunt matri cum legitimis filijs nisi mater esset illustrj ⁊ a matre ⁊ ascendentibus per matrem debent institui vel heredari:cum causa legibus approbata:vt instituti.ad senatusconsorphi.§. nouissime: ⁊ in dicta.l.si suspecta.§.j. Vt autẽ plenius innotescat de testato criminis huius in iure ciuili sciendum q̃ fm leges tali spurio nihil relinqui potest nisi alimẽta :etiam si relinquatur pro anima nisi pater reliquerit tali filio sub hac conditione.s.si monasterium ingrediatur tunc enim tenet relictũ qõ ẽ singulare dictum:vt.C.de sacrosan.ec.Lj. Nec etiã spurius eligi potest inter pauperes per executorez a patre datũ nec etiã p epm:nisi quo ad alimenta.⁊ si vltra sibi confert:põt epũ recusare. Nec etiam pscribere põt longo tpe:qõ recipit ab epo vel testa:ore lege prohibente: quia nullus est a iure reprobat⁹:ꝓpter fidem tamen bonã ex aucte supioris psumptã:bñ prescriberet spacio.xxx.annorum.vt.C.d epi. ⁊ cle.l.id quod pauplb:vbi q̃ritur:an etiam executor:q; si spurius ex opinione cõi legitimus reputet:heres ñ institui nõ potest adeo q̃ nec vsucapere põt ꝓpter legis interdictum vt.C.de sentẽcijs ⁊ merlo omi.iudi.l.q̃.¶.pone:Ratio ¶o cur spurius institui nõ põt nec etiã illi p viã contractus cõferri põt ẽ ista:qm̃ actus ꝓpter turpitudinẽ agẽs reprobatus nulla cõsuetudine promuti põt:⁊ equipatur actui de iure diuino prohibito:sic q̃ per hominem statui nõ potest:⁊ ideo spurio relictũ applicat venientib⁹ ab intestato.vt.ff.de:test. le.testi factio.verũñ ex q̃ testator seruatis heredibus portiõe canonica:cetera sp legar̃ pt in testamẽtũ ad pias causas vel etiã alienis: nec inuenitur cautũ in iure canonico delegando talib⁹ spurijs q̃ ex dãnato coitu sũt procreati nõ video cur nõ possit etiã illis legari de benignitate canonica:dummodo tamen non leget eis immodera e:sj de hoc dictum ẽ in sermone precedenti.Qõ si obijcitur de cõstitutiõe vel cõsuetudine quarũdã terraj:q̃ secj illegitimi succedunt in bonis maternis :⁊ plures illud intelligere volunt indistincte de oẽs illegitimis ex quocũq; coitu etiam damnabili q̃ posset accusari:vt dictum est.Ad h dicendum q̃ tales non recte sentirẽt:q; talis consuetudo sic interpretari debet vt min⁹ deuiet a iure cõi.⁊ nõ sit ei ꝓria quantum possibile sit:vt extra de cõsue.c.cũ dilectus:vnde et consuetudo recipit interpretationem a rõe iuris cõis:quãdo verba ꝓsuetudinis formaliter non repugnant.vt ꝓbat in.c.j.§.postro.in.fi. q̃liter olim feudum alienare poterat:colr̃.x. Dicta ergo consuetudo deponẽs illegitimos filios seu naturales tm̃ ⁊ spurios ad successionem maternam admittit:sic intelligi debj:vt magis iuri cõmuni conueniat ⁊ sit illi conformis.Ad hoc faciunt notata per Jo.an.in.c.j. de consti.li.vi.⁊ p Bar.ff.ad.l.falẽ.i.Lj.i pn. sic secj q̃ nati ex damnato coitu ratione cuius mater accusari posset:repellantur ab eis successione:presertim cum spurius non sit vulgo quesitus patre scilicet incerto:sed ex patre certo :qui etiam si solt essent non extante filio legitimo matri etiã nõ illustri:minime succederent:vt clare dicit textus in.l.si illustris.C.ad senatusconsorphi.vbi etiam rationem glos. Bal.approbat:eo scilicet q̃ talis amplexus est a iure accusabilis:secus tamen esset de amplexu mulierum solutarum ⁊ vulgo prostitutarum.cum quo concordãt omnes doctores ⁊ ita decidit̃ i aut̃.quibus mo.natu:effi.sui iuris.Ad laudem dei.

¶ De cognatiõe et ſucceſſione ab inteſtato ac legitima portione/de his quoꝝ ꝙ teſtamẽta condere poſſunt. Sermo: vij

Onora patrem et matrem b. ⁊c̃. Cum tactũ ſit i ſermone precedenti de ſucceſſione hereditaria et teſtamẽtis lucidius hãc materiã ꝓſequi cupientes. ¶ Primo q̃rimus de ſucceſſiõe ab inteſtato:q̃r.ſ.modis ꝺr aliqs decedere inteſtat⁹. Ad ꝟ dicẽdũ ꝙ q̃tuor modis. Primo .ſ.ſi nullum teſtamẽtũ fecit. Scõ ſi fecit ⁊ nõ iure. Tertio ſi iure fecit ſz poſtea ruptũ eſt vt puta nato ei filio. Quarto ſi nõ eſt ruptũ ſed heres noluit adire hereditatẽ ſicut de quodã ſancto patre legitur. vt inſti. de here. ꝙ ab in. i prin. ⁊ de iure cõi laico morienti ab inteſtato primo ſuccedunt deſcendẽtes:ſecundo aſcendẽtes:tertio ꝓiores collaterales. vt in auẽ. ꝺ here. ab in:in prin. his oib⁹ deficientibus ſuccedit vir vxori ⁊ ecõuerſo. vt. C. vñ vir et vx or:l.ſ. Ultimo ꝯo ſuccedit fiſc⁹:vt. C. de bonꝭ vacan. l.ſ. ⁊.ij. Clerico ꝯo inteſtato morienti ſuccedũt cognati ſm ordinẽ ꝓnotatũ:in bonꝭ ſaltẽ q̃ ꝓſone intuitu ſibi obuenerũt. xij. q. vi. c. vlt. vbi dicit. Quicũq; ex gradu eccleſiaſtico ſine teſtamento et ſine cognatione diſceſſerit: hereditas eius vbi deſeruiuit cuoluatur. vbi oſtendit ꝙ cognati debent precedere qui ſi ꝺ fecerint eccleſia ſuccedit quaſi fiſcus:vt patz extra de ſucceſſionib⁹ ab inteſtato. c. vi. Et ꝟ intellige cum res clerici decedẽtis manifeſte ſunt diſtincte a reb⁹ eccleſie:ſecus autem ſi fuerint ita confuſe :ꝙ dubitet⁹ an clericus habuit aliquid ꝓpriũ vel nõ. tunc em̃ ꝓſumit⁹ totum pro eccleſia et totaliter ſibi vẽdicat:vt patz. xij. q. iij. c. quicunq; de ſacerdotibus vl̃ miniſtris pro ſua vtilitate atq; amicina glo. i. pro ſuo vtili officio ꝙ medicus vel ſucceſſione ab inteſtato quocunq; modo aut ꝙ ſcripture ſerie aliquid meruerit ab aliquo petpe i reb⁹ eccleſie non poterit numerari:ſed quod exinde voluerint facere eoꝝ arbitrio ſubiacebit. ꝙ ſi hoc poſt eoꝝ mortẽ inordinatũ forteaſſe remanſerit glo. qz inteſtatus deceſſit eccleſia cui prefuit vel miniſter eriat hoc ſibi in perpetuum vẽdicabit. glo. ſi non habet heredes. Et nota ꝙ conſanguinitas quo ad ſucceſſionem in hereditate durat vſq; ad :x. gradum. vt patet xxxv. q. v. c. ad ſedem. et hoc numerando ſm leges vbi quelibet perſona addit gradum:vt pote duo fratres ſunt in ſecũdo gradu:⁊ eoꝝ filij in quarto:⁊ ſic procedendo vſq; ad decimum ſicut i eodẽ. c. manifeſte declarat Alex. papa. ij. ¶ Secũdo q̃rí põt:vtrũ filij naturales computantur in prima cognatione:ita ꝙ aliquo modo ſuccedere pũt pri i hereditate. Ad ꝟ dicendũ ꝙ filij ſpurij. ſ. ex dãnato coitu ſunt ſm leges oi priuilegio excludunt⁹ vt dictum eſt ſz tamẽ itereſt epi facere ꝙ vter ꝙ parentum talibus liberis neceſſaria ſubminiſtret:ſm ꝙ ſuppetunt facultates iuxta ſãctionem canonicã. vt prz extra de eo qui duxit in vxo. quã pol. p adul. Alij ꝯo filij naturales ſi pr̃ habet alios legitimos filios vl̃ nepotes nunc ſuccedere nõ poſſunt ſz tñ patri dare vl̃ relinq̃re filijs naturalib⁹ ac eoꝝ matri vnciaz vnam ⁊ non vltra:vel ſoli cõcubine ſemunciam ⁊ non vltra. vt. C. de naturali. libe. l. matre ⁊ ꝟ ſm leges. ſed uis canonicũ admittit eos ad inſtitutionem hereditatis ſalua ſemper legitima portione legitimis filijs:de q̃ videbit⁹ infra Qꝺ ſi pater nõ hz aliqs legitime deſcẽdentes ſed habet aſcẽdẽtes. tũc legitima parte. ſ. tertia parte relicta aſcendentib⁹ reliquuz inter naturales diſtribuere poteſt. Qꝺ ſi nec deſcendentes nec aſcẽdẽtes habeat tũc licet ei inſtituere naturales inſolidum heredes: vt C. de natu. lib. auẽ. licet. Qꝺ ſi nec legitimi ſuperſunt nec legitima conuinx:tunc naturales ab inteſtato ſuccedunt in duabus vncijs: ita tamen ꝙ ſi mater ſupereſt. virilis et portio de ipſis detur. Qꝺ ſi ſola vxor ſupereſt:tunc naturales tantñ in nihilũ ſuccedũt:nam licet vxor non ſuccederet ex quo ſunt alij agnati:ſi tamen ipa ſupereſt:facit ꝙ naturales non ſuccedunt ſed defert hereditas alijs legitimis ſucceſſorib⁹:vt dicta auẽ. licet patri ¶ Ad huius autem declaranonẽ primo ſciẽdum ꝙ hereditas diuidit. in. xij. partes q̃ appellant xij. vncie. vt patet in inſti. de heredib⁹. ℔. hereditas ⁊ habẽt iſta nomina vncia. i. vna pars vncie. bicuns:tricuns:quadrans: quincuns: ſemis. i. medietas hereditatis:vel ſeptunx ſe pruns:biſſedodrãs. dexcuns:vel decuns deunx. Et appellatione aſſis vel ponderis. xij. vncie continentur. Secundo ꝯo ſciendum ꝺ legitima portione. ꝙ triplex eſt legitima portio. Prima q̃ eſt debita iure nature:⁊ dicuur debitum bonoꝝ ſubſidium:⁊ ꝟ debet filius tantũ ꝙ ſine cã exheredari nõ pñt:⁊ huic portioni nullum grauamẽ ponit põt. ſ. in legãdo

vt.C.de inoffi.testa.oīmodo.z duabus legib⁹ sequēnb⁹:z hec ē talis:q si sunt quatuor filij vel infra.debēt hīre tertiā ptē hereditatis:Si vo sūt qnqs vl vltra debēt hīre medietatē et⁹ qō eis deferebat ab intestato.vt.C.de inoffi. test.auc.nouit:qō sane intelligi dz detractis debitis si q essent.¶ Secūa vo portio legitia dr q̄rta falcidia.q debet iure istōnis.vt cū alīqs ē instituᵉ⁹ heres:z illa hereditas ē erbau sta p legata tūc instituᵉ⁹ pt detrahet sibi vsq ad q̄rtā ptē hereditatis detrahēdo.l.de singu lis legatis nisi ad pias cās:vt pz extra ō test. z vl.vo.c.raynaldᵘ.ad fi.vide glo.ibi.in pn. z.C.ad.l.falcidiā p totū ¶ Tertia deniq; po no dr trebellianica q locū hz qn̄ qs instituᵉ⁹ heres rogat vt alq restituat hereditatē z talꝫ instituᵉ⁹ retinere pt q̄rtā ptē de tota hereditā te.vt inst.ō fideiuss.here.§.ij.z.C.ad trebel. p totū.z hec detrahit ō vniuersitate hereditā tia:z i hō cōputāt legata z donatiōes.ff.ad.l. fal.in q̄rta. Notant hec extra ō testa.z vl.vo. in.d.c.raynaldus.et hec quidem de iure sunt verūm circa hec diuersarum terrarum est va: ria consuetudo:q si rōnabilis sit z pscripta ser uari debet. Preterea cum qlibet teneatur ali quē vel aliquis aut collegiū aut hmōi sibi in heredem instituere qr sine heredis institutiōe non esset testm:vt.C.e.inuenimᵘ.§.q si tñ fue rit. Ydeo testatoꝛ si habeat ascēdētes vel de: scendētes illos instituere dz heredes saltē i eo rum legitia portiōe.vt.C.de inoffi.test.aut.no uissima. Qō si nec ascendētes nec descēdētes habeat:tunc ẽm leges potest alios instituere quoscunq; velut:tñ ait sanctus Tho.in quod libetis. Si proximi illa hereditate manifesta necessitate indigerēt:tunc tenet eis heredita tem dimittere:saltem ex debito honoris pa: rentele qr cum pcipiat.Honora.pa.z ma.pci pit etiam honora pentelā i his q̄ ad pentelaz pinēt.z hoc dico nisi essent mali et hmōi bo: nis indigni. Qō si proximi non indigerent necessitate manifesta.tunc libere pōt in alios diffundere:dicēte dño. Vade vēde omnia q̄ habes z sequere me. ¶ Tertio q̄ri pōt quō li citum cē pōt extantib⁹ legitimis filijs cōdere testm̄ alienis:vel etiam p pijs causis.pserum cum.xvij.q.iij:ca.fi.cōuenit q̄rū.et sūt verba Aug⁹.in sermone de vita clericoꝛ:dicentis: Quicunq; vult erheredato filio heredem fa cere eccl'am q̄ras alterū q̄ suscipiat nō augu: stinum:.mino deo pio neminē inueniet :et ponit ibi Gratianus exemplū laudabile sācti

Aurelij carthaginēsis epi.Quidam enim cū filios nō hīet nec speraret:res suas omēs do nauit ecclesie retento sibi vsufructu:nati sunt ei filij.reddidit epūs ei nec opinanti oia q̄ il: le donauerat.in ptāte bēbat epūs nō redde: re sed iure fori non iure poli. Ex q̄bus verb⁹ videt q ex iure diuino fuit epūs obligatᵘ ad oia reddenda ꝓpter inspatā plē:et ideo ar: guit ibi glo.dicēs: Nonne filius natus iure q̄ q; reuocare pōt legitimam portionem suam si pr̄ omnia bona sua donauit.C.de inoffi.do na.si totas nam aliqs libero suo dedit bona sua cum crederet se nō habiturū filios legiti mos:nunquid filiᵘ postea natᵘ nō solū ptem sed etiā totum reuocabit.vt.C.de reuoca.do: na.si vnq;. Rñ.verum est:z qō h dr intelligē dum est q eccha nō cogit totū reddere sz tm̄ legitimam portionē.vel canon corrigit legez q: licet ad h non cogebat iure actionis:m ex quadā eqtate naturali tenebat q̄ suadz omia puidere:maxime ab eccha q̄ tenet legem per fectionis:verūm testatoꝛ seruans heredibus legitima portione:de rigore iuris semper pōt alia legare in testm̄ ad pias causas vel etiaz alienis:q siquis testatorem testari prohibue rit sm leges ab eius erit hereditate repellēdᵘ vt.C.si quis aliquē testari prohibuerit.l.j.

¶ Quarto proinde q̄ri pōt:qui sūt illi qui sm iura testm̄ cōdere pñt:Ad h rñdet Goff. q oēs qui nō phibent a iure. Pro q̄ sciēdum q hi prohibent facere testm̄. Primo quidem filiusfamilias nisi prohibuerit peculium ca: strense vel quasi.vt patz.li.vj.de sepul.c.licet. vbi subditur q q̄ius filiusfa.absq; pr̄is assē: su sibi possit eligere sepulturam:si supra pu: bertatem fuerit nihil tñ relinq̄re pōt p aima sua pter ipsius assensum nisi peculiū castren: se vel quasi castrense habeat. Pro q̄ sciendū q peculiū castrense dr illud quod filiusfa. oc: casione militie a parentibus vel alijs donat vl ipse in milina acquirit:sz quasi castrense ē: quod filiusfamilias ex aduocatiōe vel alio of ficio publico percipit:z sūt quod obuenit pre: sbyteris vel clericis ex officio in q̄bus pater nihil iuris habet sz filius ieis pr̄familias cen setur:vt.ff.ad maced.l.j.cap.vl.z.l.ij.z.C.de inoffi.testa.l.fi. Secundo phibent impuberes: furiosus z furiosus q non hz lucidum intervalꝫ lum ac pdigus cui est bonorum administratio interdicta:z mutus qui nihil loquitur:z surs dus naturaliter q omnino nihil audit:vt in: sti.quibus non ē pmis.fa.testa.p totū.ccc⁹ ar

rem p̃or facere cũ solennitate q̃ ponit. C. qui po.sa.test.l bac cõsultissima. ¶ Tertio probibent religiosi q̃ oi ꝓprietatẽ renũciauerũt t nibil p:ep:ty bñt:nec bñe p̃nt quacũq; dispensatione pulegiati:q: d: extra de sta.mo.c.cũ ad monasteriũ.in fi.nec extimet abbas q̃ supbabenda ꝓprietate possit cum aliq̃ monacbo dispensare:q: abdicatio ꝓprietat̃ sicut t custodia castitatis adeo est annexa regule monachali. glo.de iure positiuo sequit: vt ꝫ eã nec summus pontifex posset licentiã indulgere: t glo.ꝯ.ibidẽ.Si q̃s cũ filio q̃ bñs monasterũ ingredit nullo testamẽto ꝓdito:pmittit ei dividere cũ fr̃ibus t iuer illos:vt in aut.de triti simis ep̃is.§:si qua mulier t.xix.q. vlt.c.vl.§. si qua mulier. Similiter t mulier testm̃ facere p̃or q̃cunq; voluerit ante professionẽ cũ t ad seculũ reuerti possit: vt p:z extra de regu.c. statuimus. ¶ Quinto occasionẽ p̃dictor̃ q̃ri p̃or: vtrũ religiosus assumpt⁹ ad ep̃atũ vel alia p̃laturã cõdere p̃or testm̃:p̃sertim cũ.xvij. q.j.d:z.c.statutũ est t rõnabiliter fm sctõs patres a synodo ꝓfirmatũ vt monachus quẽ canonica electio a iugo regule monastice p̃fessionis absoluit: t sacra ordinatio de monacho ep̃m facit: velut legimus beres p̃nam sibi bereditatẽ postea iure vendicãdi habeat: sed quicquid acquisierat vel bñe visus fuerat:sez añ promotionẽ in episcopũ monasterio reliquat: t abbatis sit qui fuerat fm regulã sanctũ Benedicti arbitrio. Ex q̃bus verbis videtur q̃ religiosus in episcopũ assumptus nõ tenet obedire p̃latis sue religionis:quia est eis superior:nec etiã obligat ad paupertatem q: velut legimus beres paternã sibi bereditatẽ iure vendicandi potestatẽ habet:vnde t per cõsequens eis videt esse licitũ ꝓficere testamenta. Ad boc rñdet sanctus Tho. sc̃da ij.q.clxxxvj. q̃ religiosus ad aliquã p̃laturã assumptus:nullo mõ p:opriũ habere p̃or:nec bereditatẽ p̃nam sibi vendicat quasi ꝓpriam sed tm̃ quasi ecclesie debitã vt dicit ibidẽ glo. t subdit ibidẽ in tex. q̃ postq̃; ep̃s ordinatur ad altare ad q̃d sanctificat̃ q̃d acquirere potuerit restituat. Similit testamentũ nullo modo p̃or facere:q: sola dispensatio ei cõmunitur rerũ ecclesiasticarũ que morte finit ex qua incipit testamentũ valere: vt apostolus dicit ad Heb.ix. Si tamen ex cõcessione pape testamentũ faciat: tunc non intelligitur ex p:opr:io facere testamentũ sed auctoritate apostolica intelligitur esse potestas sue dispensatiõis ampliata vt eius dispensatio post mortem valere possit videant ergo sibi qui a religiosis impudenter t vanabiliter talia recipiunt. ¶ Sz bic potest obiici cum aliquis factus est monachus omnia que babebat dedit monasterio:ergo t ius succedendi:quicunq; dat oĩa bona sua: dat t spem future actionis: vt. C. de donat.lib.xj. t ergo videtur q̃ p:ius succedet monasterium. ¶ Ad hoc respondet glo. in dicto.c.statuimus. q̃ ius succedendi non cõpetit nisi post mortem defuncti: vnde ius illõ nõ dedit monasterio sed tantum spem solam. Sed illa spes evanescere debet: ex quo illa persona desinit esse filius monasteri: vt inti. de acqui.per arro.§.mortuo. Johan. Nimirum cum t si ante mortuus fuerit illa spes evanesceret. ¶ Quarto p:ohibentur clerici facere testamentum de rebus ecclesie tam mobilibus q̃ immobilibus: t si alicubi de cõsuetudine facere possunt testamenta de talibus tamen ius est contrarium: vt patet extra de testamen.t. vlt.vo.ca. ad hoc ubi p:esentibus litteris innotescat q̃ clerici de mobilibus que per ecclesiam sunt adepti de iure test̃ari non possunt: glo. multo fortius nec de immobilibꝫ t capitu.relatum.ij.vbi etiam subditur. Licet autem mobilia per ecclesiam acquisita de iure in alios p:o morientis arbitrio transferri non possunt:consuetudinis tamen est non improbande: vt de bis pauperibus t religiosis locis: t illis qui viuenti seruierant: sive consanguinei sint sive alq̃ aliqua iuxta seruicij meritum conferantur. Clerum tamen si clerici habent patrimonialia vel que sibi aduenerũt aliunde: puta ex successione vel donatione facta p̃sone nõ intuitu ecclesie:vel de illis que sibi per scripturam vel buiusmodi artificium acquisierunt: indubitanter de bis testari possunt t donare:vt eo.n.c.quia nos: t bec etiaz locum habent si clericus sit in potestate patris vel aui constitutus: vt.C. de epis.c. auten.p:ecipimus: licet in alqs p̃onis secus sit. ¶ Quinto p:ohibentur usurarij publici facere testamentum nisi p:ius cautionem debitam fecerint de restitutione plenarie faciendã q̃ si contra fecerint irritus esse iudicatur lib: vj.de usuris.c.quanq̃;.vbi dicitur in fi. Nullus manifestorum usurariorum testamentis interfit:aut eos ad cõfessionem admittat sive ipsos absoluat:nisi de usuris satisfecerint: vel de satisfactione p:o suarũ virium facultatez p̃stet vt p̃mittit idoneã cautionẽ. Testamen-

ns quoq; manifestoz vsurariozū aliter facta nō valeant:sed sint irrita ipso iure:z similiter quo ad iudiciū anie intelligendū est de qbus cunq; alijs bonis inuistis de quibus fieri nō pōt testm. Nimirū cū z heres sciens q; heredias se nō extendit vltra debita siue ex cōtra ctu siue ex maleficio vel quasi nihil dare debz legatarijs:nec sibijpsi retinere donec crediroribus satisfecerit qui sunt in iure potiores vt videbit lanus postea. Ad laudē dei oipoten.

¶Utrum liceat dare hereditatem extraneis: z de executione testamenti: solutione debiti ac restitutione iniustoz um. ¶Sermo viij.

Honora patrem z matrē ꝛc.

b Occasione eoz;que p:cedenti sermone dicta sunt de testamentis. Hqueri potest p:imo generaliter: an liceat hoīni dare hereditatē suam extraneis exclusis p:opijs cōsanguineis:p:esertim cū deficiunt cognati in linea descendentiū z ascēdentiū: z videt q; nō:qz qui priuat aliquem iure suo: facit iniuriā p:oximo:qđ esset cōtra charitatem sed oīes arnentes habent ius in hereditate si cōtingat eos supuiuere: in contrariū etiā videt q; nihil est magis rationi cōsonū q; vt cuilibet liceat dñium rei siue transferre in quē velit:ergo ꝛc. Ad hanc questionem rñdet sanctus Tho. in quodlibeto: q; hō homini dupliciter obligat scz hūano iure z diuino: Ius aūt hūanum notat fm diuersitatē terrarū aliquis em̄ possessoz hereditatis pōt ex iure patrie cuicūq; vult rem suā dare vel vendere:alicubi succedit vnus scz p:imogenitus vel alicubi virumo genitus:alicui oēs per diuisionē igitur si cōsuetudo q; iure equualet dat alicui licentiā liberam p;ferendi alij vel totā vel partem non p;iudicat alicui hoc faciendo qđ potest esse de iure: qz dicit lex nemini facit iniuriam qui vtf iure suo:hoc ergo tenendū est q; tum ad obligationē legis hūane. Alia est obligatio legis diuine.i.charitatis qua p:imo tenemur si indigeant subuenire p:opinqs: aut igitur indigens hereditate illa indigentia manifesta:z tunc tenetur eis dimittere hereditatem:nisi sint mali z hmōi bonis indigni:tenetur inquam ex debito honoris parentelis: qz qui p;cipitur honorare patrē z matrem:p;cipitur honorare parentelā in his q; ad parentelā p:inent:q; si nō indigent manifeste:nūc libere pōt in alios diffundere: dicente dño. Da pauperibus z sequere me:sicut em̄ carnali viens affectu posset habere filios z filias:z eis relinquere z p ꝓñs alios excludere: sic multo magis ex eis pōt sue saluti p:odere:nec p hoc aliquem p:iuat iure suo: qz ipse vtf iure suo: nec ipsi habenti ius nisi cōditionale.si ipse vel moriatur intestatus vel eis dimittere velit.

¶Nota tñ generaliter q; sicut Deu.xxj.p;cipitur parentibus:q; si habuerint filiū contumacem nō solū illū exheredent sed etiā accusent coram seniorib⁹ ciuitatis vt lapidibus obruatur: sic econtra p:ecipit ibidem q; sine causa rationabili.s.vt ex affectu inordinato aut ex aliqua passiōe nec vnus debet p:iuari sua hereditate vel in toto vel in parte: nec aliter dz instituī heres:cū ibidem p:ecipitur q; filius dilecte non debet p;ponī filio odiose in iure p:imogenture:cum filius odiose fuerit p:imogenitus. Uerūtamen si quis in terra vbi consuetuno facta est q; masculi duplicē recipient portionē:testamentū faceret q; oēs equaliter instituerent tam filie q; filij:hoc licitū esset:vtpote magis consonū rōni z iure naturali: licet illa ꝓstitutio nō est p:opie cōtra ius cōmune sed p;ter. Constitutio tñ q; facta est de religiosis:q; nō succedent ab intestatis parentib⁹ in hereditate puersa:iniusta:z iniqua est:vtpote directe cōtraria iuri nature:iuri canonico z iuri ciuili. ¶Secundo queri pōt.infra qđ tēpus vel per quē cogef heres vel executoz adimplere testamentū vel implere voluntatem defuncti p:esertim cum testatoz posset heredibus suis penā imponere p testamentū si nō paruerint voluntati sue: vt p;z instu.de legatis.§.pone. Qđ sane intelligitur dum testatoz nō p:ecipit aliqđ turpe vel inhonestum aut salui cōtrarium.vt.ff.de condi.inde.§. quidā. ¶Ad hoc dicendū q; tales cogendi sunt per epm̄ q; infra annū adimpleant voluntatem testatoris: z si neglexerint: tunc ipsemet episcopus illud exequi debz: vnde extra de testa.z vlti.vo.c.nos quidem habet. Uir quidā moriens legauit edificare monasterium de bonis relictis quod femina quedā heres existens facere distulit: de quo papa consultus scripsit diocesano. Hortamur vt eā cōmoneas vt infra annū monasterū cōstruat:sequitur: q; si implere neglexerit:tunc p te edificet z oia per te loco ipsi sine diminutiōe qualibet assignent: sic em̄ fm p;i

simas leges.glo.C.de.epi.z cle.nulli dilatas defunc'ex ad pias volūtates ep̄ali dicēs est studio adipleri.Et ex p̄cilio magun.scribitur c.si heredes iussa testatoris nō adipleuerit ab ep̄o loci ubi oēs res q̄ eis relicta ē canōice interdicat cū fructib⁹ z ceteris emolimētis:vt vota defūcti ipleant:Et in glo.q si testator iterdixisset i testamēto:ne.s.ep̄us se de executiōe q̄cunq; cā intromitteret:nihilominꝰ in here de executionē testamēti p̄rabēte ep̄us illud exeq̄ faciet z cōpellet aplice mādato:vt patz e.n.c.nua.i textu z glo. ℭ Tertio ꝓ oq̄rit p̄t virū ne possit executor testamēti differe executionē:ad h̄ vt res defūcti melius vēdat:q; ex hoc seq̄ret q plures elemosynas facere possit p defuncto:ex q̄b⁹ defunctꝰ magis iuuabitur Ad h̄ rñdet sanctꝰ Tho.iq̄libens.q in mora modici tp̄is nō videt ee magnū periculū z iō si executor p modicū tp̄s elemosynas dare differat:vt rebus defūcti vēdens ampliores elemosynas dare possit:laudabiliter facit.Si ꝓ econuerso p multum tp̄is differat elemosynas distribuere vt i modico ampliores elemosynas faciat non videt ee absq; culpa.qa forte defuncti a purgatorio interim liberat in quo ex̄n remediū suffragioq; maxime necessarium erat:hic aūt requirit prudētis executoris examē:vt.s.considerans dilatiōe tp̄is: z conditione psone q̄ creditur cinꝰ vl' tardiꝰ liberanda z etiam quātitate augmēti elemosynarum faciat q̄d videbit expedire defuncto ℭ Q̄d si q̄rit:virū mortuꝰ detrimētū aliq̄d sentiat ex hoc:q elemosyne ēs dare mandauit retardantur:p̄sertim cum talis retardatio puenit ex negligēna executoris sed vnius negligētia merito non cederet alteri in detrimētum. Ad h̄ rñdz ibidē Tho.q hic ē opus duplici distinctione. Primo quidē ex pte ipsius detrimēti:distinguēdum ē ei duplex detrimētum:nam quoddaz ē detrimētū q̄d ponet ad tolerantiam pene:fm aplm.j.Cor.xj.Si cuius opus arserit detrimētum patiet. Aliud aūt ē quod ponet ad subtractionē remedij:et sic negligentia vnius redundat in alterum.s. q̄tum ad effectum remedij fm q vnꝰ hō ab alio iuuari pōt:non autē imputatur alteri ad penā ℭ Secūdo etiā distinguēdū ē ex p̄te elemosyne circa quam p̄t p̄sideran meritū elemosyne z effectus ipsius.Quātū igit ad meritū elemosyne nullum detrimētū defuncto patitur ex p̄dicta tarditate maxie si inquantū in ipso fuit causam adbibuit vt hmōi elemosyne cito darentur q; meritum ipse pariter ex voluntate z intentione dependet.sed quantū ad effectū elemosyne patit detrimētū nō q̄dē vt p hmōi tarditate puniat:sz q; remediū ei nō adhibet dū suffragia differunt:ex q̄b⁹ pluri mū iuuaret:z iō lz vnius negligentia nō ipsum tat alteri ad penā:pōt tn redūdare in alterū quātū ad effectū remedij fm q vnus hō iuuari p̄t ab altero. Porro q̄le iudicium mereat ille q testamētū infideliter exequit:satis ondit gestis karoli magni vbi legit q q̄dā miles karolo multis annis seruierit:h ad extrema p ductus nepotē suum vocauit dicēs:In seruitio regis annis tot pstiti septuginta:nihil p̄ij possidens nisi q̄d ad malicia timebat:z ecce solum equum eptimū habeo.z ex hoc statuo testamētum vt me mortuo vendas equū z pecuniam p̄ro salute mea pauperib⁹ eregabis pollicitus est aliter se facturum vt ep̄rauerat. Tunc ille igit mortuo:vidit alter equum ee validum z audacē:quare nec vēdidit eū nec pecuniam p̄ro eo solvit:statim aūt anime ei p̄dēs trāfacto vero dimidij fere anni spacio anima defuncti nepoti vivo manifeste ap̄paruit:dicēs:Nō curasti facere q̄d p aia mea liberanda statuerā:z iō medio tpe q̄ p elemosynas liberari debuerā passus sum graues penas.sz ecce nūc iudiciū dei ope; ponderator oipotēs z oēs assessores eius angeli iustū esse decernūt:vt aia mea ad requiē transeat z anima tua penas excipiat:quas exactur⁹ fuerā adhuc in tormētis.His dictis disparuit z alter grauissimā infirmitatē incurrēs que gesta erant confessus ē sacerdoti:nec multo post mortuus penas quas meruerat exoluit. ℭ Quarto p̄ro inde queri potest:quis ordo tenēdus est in soluendo creditoribus z legatarijs:p̄sertim quando non potest ex relictis omnibus satisfieri.Ad h̄ rñdet.Ray.q si bona sint credit vel dubitat:q bona non exteditur vltra debita:siue fuerint ex contractu siue ex maleficio vl' quasi:nunc nihil dare debz legatarijs:donec satisfecerit creditoribus z idē modus tenendus ē in creditoribus p̄ioritus z i iure potioribus q si sufficit bona pro omnibus z simul veniūt tūc uerū primo satisfieri debet creditoribus.si vero separatim veniunt tūc satisfacere potest fm illū ordinem quo veniunt:z si bona deficit ante plenā solutionē cū tamē putabat sufficere:liberatur bona sic soluendo:dum tamē nihil faciat dolo z creditores postmodum venientes licet

fuerint in iure potiores:non debent inquieta re heredē:n:si remāserit ei de hereditate. Q, si supsunt legatarij quibus nō ē satisfactū:tūc heres pt hr̄e ius suū ꝯ legatarios vt postea videbit. Et notandū generaliter q; obligano testatoꝛ ad heredē trāseat:nō tñ piculū p urij ⁊ hmōi:q nō pñt excedere singularē pso nā:vt dicūt Hosti.⁊ Vlri. Q Ad maiozē hoz euidentiā sciendū q; añ oīa pt heres deducere funeris erp̄sas ⁊ etiā alias necessarias quas fecit cā hereditatis:vt in testō imēntario ⁊ hmōi caueat tamē ne faciat erpensas superfluas ⁊ pomposas.p̄cipue si per h̄ heredias se non extēderet ad plenam solutionē. q; quando debita totā hereditatē exhaurunt heres quidē sicut esse debet immunis a lucro sic etiam a grauamine:vt patꝫ.C.de iure deliber.l.sancimus.§.⁊ si p̄fatam:cum sequēnb;: non tamē videretur immunis a grauamine:si de bonis sic indebitatis erp̄sas superfluas faceret:Deinde p;io satisfacere dꝫ creditoꝛib9 h̄ ozdine nā si teneatur ex furto vel rapina ⁊ ex tat res furtiua tunc ipsam rem restituat:quia nunq̄ sua fuit. Secundo loco restituet omnibus creditoꝛibus habētib9 pignoꝛa vl̄ hypothecas vel habentibus actiones psonales vt C.qui po.in pig.l.eos.q; si habeāt pign9 spēciale vel oia bona obligata vt dici solet:nunc qui pꝛioꝛ ē tpe instrumētoꝛum:potioꝛ ē in iure:vt C.qui po.in pig.l.si decreto.⁊.l.diuersis.excipit tamē mulier in dote q̄ pꝛioꝛ est oībus habētib9 tacitā hypothecam etiā si habeat pri9 p̄terq̄ filijs pꝛioris matrimonij agēnb9 ꝯ nouercā.vt.l.assiduis.ſꝫ de his ⁊ de materia pignoꝛ̄ ac hypothece gr̄a breuitatis supsedeo: qui voluerit breuiter videat in pisana i ẏbo pignus. Tertio ẏo restituet omnibus alijs q̄ busdꝫ quocunq̄ modo ¶ Q, si q̄ritur q̄ ordine Dicēdū ſm Guil.q; si debeatur ex cā pmiegiata:vt in deposito:illud pꝛimo restituēdum ē.ff.depositi.l.si hominē. Si ẏo ex alijs causis.ſ.de contractu.i.de emptione:venditione locatione:conductione:mutuo ⁊ similib9.siue ex maleficio.i.ex furto:rapina:homicidio:vel quocunq̄ iniusto damno sciēter ⁊ voluntarie facto:vel quasi maleficio.i.ex quocunq̄ nocumēto p̄ter propositum illato:vt cum iudex per imperitiam male iudicat:vel cum de domo alicuius aliquid ē eiectū quod nouit trāseuntibus ⁊ similia.vt instit.de obli.q̄ ex q̄si delic. nas.i.pꝛin.⁊ p totum. Ex his inquam causis equaliter debetur restituo:ita tñ q; si aliquis

amplius vigilauerit in pietēdo illi pꝛimo restituendum ē:alijs ẏo soluetur p raue:vt.ff.pꝛo his q̄ in frau.l.pupillus.⁊ in hoc vltimo casu iure poli ⁊ si non iure fori excusaretur:Quaꝫ graue vero sit non soluere debita legitur de quodam mulite qui fabꝛo ferrario debitis obligatus p incurā illa minime soluit:⁊ sic mortuus ē post triginta vero annos apparuit cuidam seruo suo quōdam fidelissimo flammā na ferramenta equoꝛum gerens in manibus q̄ſꝫ non soluerat:⁊ ait seruo. Eras vꝛoꝛi mee q; soluat tale debitū quo fic vꝛoꝛ.redijt alter vꝛoꝛi cum lachꝛymis q̄ conlachꝛymata soluere debita non diffulit cum alijs debitis. ⁊ statim post vir suus apparuit a pena se solutum indicans:⁊ vꝛoꝛi gr̄as agens. Postꝫ igitur creditoꝛibus oīnb9 satisfecerit.satisfacere dꝫ etiā pꝛo posse legatarijs:differentiā q; debita tenetur sine diminutione soluere etiam si totam hereditatē exhaurirēt ō legatis ẏo ſm Hosti:⁊ vl.si tot sunt q; non remaneat ei legitima pꝛtio nunc potest detrahere suam legitimā ⁊ iterū quartā p̄ē hereditatꝫ ſm quosdam si fuerit institutus heres.ſ.detrahēdo de singulis legatis:nisi ad pias causas q; in his q̄ ad pias causas relinquunt:cessat falcidia.vt pꝛꝫ extra.e.ti.c.vl.in:glo.⁊.C.ad.l fal.de qua falcidia dictū est supꝛa. ¶ Cū igitur heres teneat ad oia debita defūcti ſm canones.vt pꝛꝫ extra de solu.ca.j.in.tex.⁊ glo.⁊ h̄ intelligitur si hereditas sufficiat:q̄rit p̄t si cōtingat plēs eē heredes quō tenent ad debita ⁊ legata. Ad h̄ dōm q; q̄libet heres regulariter tenet p hereditaria pte.vt.C.ō acq;:here. l.ij.excipiūt tñ q̄ncq̄ casus. Pꝛim9 ē si aliq̄s sit obligatione faciendi aliq̄d vel nō faciendi: vt si testatoꝛ promisit se aliquod opus factu rum vel pꝛomisit per se vel heredem suum non fieri quo minus p fundū suuꝫ ibi ire luceat.tunc q̄libet heredum in solidum obligat: vt.ff.de.verbo.ob.in executionib9.§.ij. ¶ Secundus casus ē si res q̄ debet restitui solidū possideatur ab vno.C.de here.acti.l.ij.et.ff. commodati.l.sed mihi.§.heres. ¶ Tertius ē in alimentis legatis:q̄ pro voluntate defuncti vel iudicis vel ab vno in solidū vel a pluribus pro partibus designans petunt.ff.de alimē.lega.l.ij. ¶ Quart9 si testatoꝛ ab vno heredum legauerit creditoꝛi hereditario cōpēsandi animo:tūc enim heres onus sustinebit vsq̄ ad quantitatem legati.ff.de lega.l.cum ab vno. ¶ Quintus in expensa funeris pꝛo

ris que non tantū astringit heredes pro hereditarijs portionibus: sed etiā virum pro portione que peruenit ad eum de dote vxoris. ff. De reli. t sump. fu. quotiens: t. l. veluti. ¶ Preterea licet heres pupillus sit: nō tamen differri potest solutio debitorū preterita pupillaris etatis: vt. C. de act. hered. sub preterita. Sed ve malicie temporis hui⁹ in quo vix aliquis inuenitur fidelis ad exequendū piam voluntatem testatoris: omnes propria lucro inhiāt solutionē protrahunt: diminuūt debita denegant: dissimulant: perierant nec iniusta iustificant: imo t testatorem modis omnibus a salubri debitoꝝ solutione iniustoꝝ restitutione: legatorum ordinario reuocant: sicut legitur in cronicis ministrorum generaliū ordinis minorum: q quidam vsurarius habens vxorem nobilem t proles multas infirmabatur: que quidam frater minor audiens confessionem eius ita terruit q vocato notario vniuersa restituui mandauit; sed fratre recedente accessit vxor ante virum statuens oēs proles ac cū lachrymis rogans vt eis misereatur: quia fame morerent t ad tantam miseriā deuenirēt: q stulta t iniqua pietate motus accersito notario omnia stolide filiorum amore reuocauit que salubriter ordinauit pro salute anie. Quo audito frater ille iterum accessit t de restituti one facienda inducere voluit: cui miser respōdit nequaq̄ posse se filios exheredare: t in tā ta egestate relinquere: tūc frater ait cū feruore spiritus ex quo tu reuocas q̄ pro salute tua salubriter ordinasti: t ego reuoco absolutionem tuorum peccatoꝝ quā ubi dedit t stantibus videntibus cunctis quidam coruus ad infirmū accessit t rostrum in eius ore ponens tam diu tenuit donec miser ille tristem animā exalauit: t tūc cum ea subito euolauit: quod a nobis auertat iesus christus. Ad laudem dei omnipotentis.

¶ Quibus de causis possunt heredes exheredari: t vtrū religiosi possunt succedere ab intestato: aut facere testamentū. ¶ Sermo ix.

Honora patrem t matrem tc.

b Materiā de testamentis grana breuitatis concludere cupientes. H Primo querimus: vtrū filij vel heredes ipso iure quandoq̄ excludunt ab intestato: presertim cū bona defunctoꝝ ad heredes etiam de illoꝝ qui damnati fuerit: vt. C. de bonis damnat. bona. ¶ Ad hoc dicendū q̄ sic: propter aliqua crimina patris. ¶ Primo ppter crimē heresis in patre: quia bona hereticorum sunt ipso iure fiscata: vt patet li. vj. de here. c. cum fm leges: vbi subditur. Bona hereticorum qui grauius horribilius ac detestabilius q̄ p dicti delinquunt: ipso iure de fratrum nostrorum consilio decernimus confiscata. Vide etiam sequentia si placet. Sic etiam filius propter heresim hereditario iure priuatus est vt hic: t extra. e. ti. c. vergentis. t in glo. ¶ Secūdo si pater commisit crimen lese maiestatis puantur filij iure successionis etiam omniū proximoꝝ vt perpetuo pauperes t egentes permaneāt t infamia eos semper paterna commineatur: vt patz. xj. q. j. c. quero. §. si quis. vbi etiam exponit quid sit crimen lese maiestatis Et fm quosdam in causa simonie q̄ō ei parsificatur: vt ibidem. §. sequenti. t in glo. ¶ Tertio si pater erat patronus seu habuit aliquod ius seu feudum in ecclesia quod deberet transire ad filios: t ipse interfecit vel mutilauit rectorem illius ecclesie vel clericum: tunc enim perdit omne ius t omnem dignitatem suam quam in ea habuit t nihil perueniet ad filios vt extra de penis. c. in quibusdam. ¶ Secundo proinde queri potest: vtrum pater in aliquo casu possit exheredare filium presertim in legitima portione que est debita iure naturali: q illi portioni nullum grauamen impōni possit: vt. C. de inoffi. testa. Ad hoc dicendum q̄ sic in multis casibus qui tanguntur: extra de iureiuran. c. quintauallis. in glo. t in auten. vt cū de ap. cog. §. causas. col. viij. ¶ Primus casus est si filius manus iniecerit in patrem vt offenderet eum: vel si grandem vel grauem iniuriam fecerit patri t cōtumeliam. Nimij cum propter illusionem illatam Noe maledictionem ingessit filio suo cham dicens Gene. ix. Maledictus Chanaan seruus erit fratribus suis. ¶ Secūdus si parentes criminaliter accusauerit preter q̄ de crimine lese maiestatis: vel de offensa contra cōmunitatē siue ciuitatis facta. vel etiam de heresi: vt dicit glo. in. c. cum haberet. extra de eo qui duxit. in matri. quā pot. q̄ pater ex iusta causa potest recusare nec etiam alat filiū: puta si eum accusauit siue accusato fuerit facta de crimine capitali siue etiā ex delatiōe pater graue dispendium passus sit: in aut. vt cum de appel. cognō. §. si doloꝝ. t idem est si filius calumnioſe

patri litē mouerit a q̄ si pater defecerit :oportet eum dāna grauia sustinere. Tertius si filius maleficus efficiat vel cū maleficis versetur:sicut sunt fures:latrones:raptores:homicide:pirate ⁊ similes. Nimirū cū percipiat dñs dicens. Exo.xxij. Maleficos ne patiaris viuere. Quartus si filia vitā luxuriosam elegerit:cū cui parentes eā pro posse dotare vellent: nisi neglexerint eā nubere vsq; ad.xxv.annū.cui eam tenentur eā dotare si alicui adhesserit: etiā indigno ⁊ cū illo manebit etiā inuito patre nec exhereditabit: vt pz.xxxvj.q.j.c. de raptorib⁹. in glo. Si cū vagā luxuriā elegerit exheredari potest:⁊ sin luter filius misceat cū nouerca aut cū cubina patris sui sic. Rubē primogenit⁹ Jacob fecisse legit:cui Jacob pro būdictione aut Gen.xlix. Nō crescas q; ascendisti cubile patris tui ⁊ maculasti stratū eius:vñ priuat⁹ fuit iure primogenture: Et Paulus tradidit eū sachane ad possidendū corpaliter qui habuit vxorem pris sui.j. Corin.v.in glo. Ulñ generaliter oēs exheredari pñt iure poli.q; vitā infam̄ ducūt ⁊ pctis inseruiunt:nā si in veteri lege tales filij iubent interfici: vt pz Deut.xxj. vbi dicit. Si genuerit homo filiū ptumacem ac proteruū q; nō audiat patris ac mris imperiū ⁊ coherctus obedire pcēpserit : apphendent eū ⁊ ducent ad seniores ciuitatis illius ⁊ ad portā iudicij dicētq; ad eos. Filius nr iste pterritus ⁊ ptumax est monita nra audire pcēnit:cōmessationib⁹ vacat ⁊ luxurie atq; cōuiuijs:lapidib⁹ eū obruet ppls ciuitatis ⁊ moriet vt auferatis malū de medio vr̄i. Quid g̃ faciendū est in lege gr̄e ⁊ pfectionis:lex cū canonica licz nō adimat vitā grauē:tñ iponit penitentiā:⁊ tō licz lex nō exprimat tales esse priuādos hereditario iure sanx tñ innuit in glo. de iureiur.in.c.q̄ntuallis.⁊ in auth.pālt.q; si filius fuerit ociosator ⁊ voluntarie pñs:hereditaria successione priuari pōt: nisi pr̄ eandē habuerit pfessionē: q; cū ludus ⁊m se nō est illicit⁹ dū vtat moderate q; ordinat ad solaciū hoibus exhibendū: vt dicit sctūs Tho.sc̄da ⁊e.q. clxviij.⁊ habet supra in.iij.pcepto: multoforti⁹ g̃ exheredari pōt in his pseuerans criminib⁹: notorijs ⁊ scādalosis ifamia plenis: vel etiā si ⁊ voluntarie pentū inter cubaranios vltimos pseueraueri. Quintus si filius prohibuerit parentib⁹ facere testm̄: nūc ab eor hereditate repellendus est: vt.C. si q̄s aliquē testari prohibuerit.l.j. ¶ Sextus si filius pentibo furiose debitā curā nō adhibuerit vel ipenderit:q; in

tali necitate tenet eor curā hr̄e ⁊ eis seruire: Septim⁹ si filius rogatus a pr̄e ob debitū in carcere detruso vt fideiubeat pro eo nō vult fideiubere ī eo p q̄ creditores eius fide iussorē recipere volūt qō tm̄ in filios masculi locum hz: Octauus si filius patrē captū a saracenis redimere nolit : in q̄ casu si pr̄ in captiuitate decedat: hereditas ad ecclesiā spectat. Nonus si pr̄ sit catholicus ⁊ filius efficit hereticus puta cū publice p̄dicat heresim vel pfitet vel pfitetur vel defendit: vt cor̄a plato suo confessus vel quictus aut finialit damnat⁹ sit de heresi. Decimus si filius crimen lese maiestatis incurrit: vt de pe.di.j.si q̄s cū multis. Undecimus addit pōt cū filius machinatus fuerit in mortē patris vel nouerce illius q̄cūq; mō. Et nota genera liter q; oēs iste cause ingratitudinis tollunt a filio p ingressu religionis: vt pz extra de apostatis.c. ex literarū ⁊ in glo. ¶ Tertio vero hinc occasione q̄ri pōt : vtrū g̃ pr̄ exheredare pōt filiū ex eo q; trāsit ad religionē:h est q̄rere an religiosi pfessi succedūt in bonis pentū vel intestato:pīsertim cū religiosor cognatio nō dicat esse in terra ⁊ in celis: vt ī aut. quō oport monachos.§.nō egrediet. In cuius figura melchisadech dr̄ eē sine pr̄e ⁊ sine mr̄e sine genealogia:⁊ in lege veteri nō habebant leuite pr̄ possessionū:⁊ habebāt primitias ⁊ oblationes vñ mortui facti sunt mūdo p professionem religionis.C. de epis. ⁊ cle.l.deo:immo trāslati dicunt in corpe ⁊ in aīa.in auth.hec cō statuto interpret pozem pstōem: in pr̄n.col. vj. Ad h̄ dicendū q; sicut p ingratitudinē pentam alios exheredari non pōt postq̄ factus est monachus.auth.de monachis.§.j.⁊ xix.q. vlt.§.vlt.vbi dr̄. Non liceat pentibus liberos vel liberis parentes ab hereditate sua repellere monachos factos q̄tus dū laici fuerant in causa ingratitudinis inciderūt: sic multomagis succedere pñt. Nec obstat illud. xij.q.j.c. clericus. vbi dicit q; clerici nō debent hr̄e pr̄e hereditatis paterne cū habeāt hereditatē dñi ⁊.e.ti.c.cui dñs pozno est:q; hoc solum Matheus in cle.vlt.de regu. q; illud intelligit ⁊m veteris testm̄ quo tpe leuite primitias habebāt ⁊ oblationes:nec habebāt pr̄e possessionū hodie vero cōsiliū pfectionis est qō amplectunt veri religiosi qui nihil propr̄ij possident ⁊ sunt illis omnia cōia: nā in cōi nō mendicātes hr̄e possunt bona:non solū mobilia ⁊ etiam imobilia ⁊ hereditaria: vt pz.xvij.q.j.c.j. ⁊ i glo. ⁊ xix.q.vl.§.si qua mulier.⁊ ideo non valet ime-

prāua est ꝓsuetudo: ḋnīmo potius ē corrupte la q̄ monachi ad hereditariā successionē nō admittant: vt notat p Hug. xx.q.iij.c.pñs.in. iij. glo. t in glo. Bar. t cōcordat lex. C. de epi. t cleri. l. deo nobis: t. §. nullam retinet em̄ monachus ira fratris q̄ multa sunt: vt notatur in lege: si filius qui patri. ff. de vul. t pupil. sub. Ꝙ̄ si querit: ḋd ergo de mendicantib⁹ puta qui est ꝓfessus regulā mendicantiū vtrū succedere debeat in hereditate. Ad hoc rñdet Dant. in dicta cle. q̄ licz monasteriū nō sit capax hereditatis vt possideat. capere tñ pōt: vt vendatur. ar. ff. de l. l. cetera. §. si. duob⁹: t. l. filius. §. sicut. t extra de pba. in. c. in pñtia. Excipiūtur fratres minores ḋ in nullo succedūt ab intestato: t qꝺ dictū est prius cognatio religiosor nō dicat esse in terra ꝑ in celis. nō est verū simpliciter: imo q̄ntū ad succedendū cognatis t magnatis ad cōmodū monasteriorū eor cognatio est etiā in terra: vt notat in dicta. l. deo nobis: verūm saluo finaliter iudicio: ḋcunq̄ clerici vel religiosi possidentes: sufficientia victus t vestitus habētes: bonaq̄ sua turpiter t inutiliter dilapidātes: ḋz de pauperib⁹ cura minima est bonis non solū p̄ꝓpris ꝑ etiā crucifixi multifarie multisq̄ modis abutētes: tanq̄m indigni iudicio pōt hereditaria successione p̄ñt puari: t bona ad vsus pios vel licitos quorūt t matie hoc locū habet in monachis ḋ talib⁹ bonis in ꝓprietate dānabiliter solent abuti: quibus est ꝓpriū nullū hr̄e ꝓpriū. Nimiq̄ cū ō oibus oblatis tā clericis q̄m monachis victū tm̄ t vestitū simplicē q̄ cōpetentia sui status p seipsis dūtaxat cōcessa noscunt: cetera sunt pauperū t ipsi dispensatores dei sicut p̄z. xvj. q. j. c. decime. c. q̄m quidē: t ideo si ea q̄ pauperū sunt. i. oīa sustentationi nature superflua q̄ pauperib⁹ sunt assignata: i vsus vel abusus p prios suscipiūt: pfecto sacrilegiū incurrūt: t p abusionem talium iudiciū sibi manducant t bibūt: vt ibidē dicit: t ideo merito p̄mādi sunt habendis: qui tā dānabiliter abutunt habitus ne sumant occasionē ampliorīs malicie. ¶ Quarto proinde quer pōt. vtrū religiosi vel etiā clerici nihil habentes nisi intuitu ecclesie acquisita: cōdentes testamentū via facti. per hoc ipsos testamentū illud recipientes ꝓstituunt veros t iustos possessores: hoc est vtrū illud testamentū recipe t retinere p̄ñt: p̄sertim cū prius ostensum sit q̄ tales via iuris testamentū cōdere nō p̄ñt. Ad hoc dicendū q̄ nō qꝺ p̄z primo de religiosis extra de testamentis: t vlt. volun. c. q̄ ingredientib⁹: vbi dicit ō quadā abbatissa q̄ post q̄m regendi officiū suscepit cōdito testamento: glo. de bonis ꝓpriis t nō abbacie legata ḋbusdā reliquisse dicens eā vsq̄ in diem obitus sui nō induisse habitū monachalē sed in vestibus quib⁹ vtunt loci illius p̄sbyteri ꝑmansisse: sicut t illa q̄ ante illā fuerat abbatissa: t hoc pene ex ꝓsuetudine liquisse: glo. hec consuetudo nō prodest: q̄ non ḋd fiat: f ḋd fieri debeat ꝓsiderandū ē sequit. Necessariū ergo visum est: q̄ post q̄m abbatissa ordinata est t in monasterio p annos plurimos vsq̄ ad obitū ꝑfuit: vestis qualitatē ad culpā forte epi p̄tinere ḋ eā sic esse p̄misit. glo. forte nō est nota dubitationis f affectionis: sequit: non m̄ potuisse monasterio p̄iudiciū irrogare: f t res ipsius eidē loco ex q̄ illuc ingressa t abbatissa ꝓstituta est de iure cōpetere: h ubiter quo p̄z q̄ multominus abbatissa licentiā dare p̄t monialib⁹ condendi testamentū. Scō p̄z de clericis. e. r. c. cū m officijs charitatis p̄mo loco teneamur illis obnoxij a ḋbus beneficiū nos cognoscimus recepisse: ecōtra ḋdem clerici cū ab ecclesijs suis multa beneficia peeperūt bona p eas acq̄sita in alios trāsferre p̄sumunt: hoc igit q̄ antiq̄s canonibus cōstat inhibitū: nos indemnitati ecclesiarū p̄uidere volentes siue intestati decesserint siue aliq̄ cōferre noluerint: penas ecclesias cadez bona p̄cipimus remanere. ¶ Quinto deniq̄ queri pōt: vtr̄ filij parentes t nepotes auum vel auiā vel exheredare p̄ñt ꝓpter aliq̄s causas. Ad hoc dicendū q̄ octo sunt cause ꝓpter quas etiam illi p̄ñt exhereditari: q̄ tanguntur in aut. vt cū de appel. cog. §. causas: t. §. si oēs: col. xvij. oēs m̄ iste cāe ingratitudinis rollunt etiā per ingressum religiōis: vt dicit Ber. extra de apost c. exiuntes. ¶ Primus casus est si pater filiū accusauit vel mater de aliquo crimine p̄ter q̄m de crimine lese maiestatis: vel etiā ō hereſi: exemplū illius habem⁹ in legenda sancti Andree de m̄re luxuriosa: q̄ filiū iniuste accusauit eo q̄ illi commiscere recusauit ¶ Secūdus casus est: si pater vite filij p venenū vel alit er insidiatus fuerit: quantomagis si vnū filium interfecerit ab alijs exheredari poterit: sicut mihi cōstat de quodā qui insaniens lubidine ad quandā vt illam in matrimonio sibi copularet: vxorem p̄priā t vnū filium veneno dato interemit: sic Athalia regina libidine dominādi excecata filios regis quos inuenire potuit interfecit. ¶ Tertius casus si pater

vroꝝ:filij vel ꝓcubine se carnaliter imiſcuerit. ¶ Quartus caſus ſi pater filiū teſtari phibuerit de bis de quibꝫ teſtari potuit. C. ſi qs aut aliquē teſtari phibuerit. li. j. ¶ Quintus caſus ſi pr̄ filij furioſi curā non egerit. ¶ Sextus ſi pater filiū non redimit captū a ſaracenis ſubueniendo ſibi:qz tūc ſi filius in captiuitate decedat:bona de quibꝫ ip̄e teſtari poterat debēt eſſe eccleſie:vel dari debent p captiuoꝝ redēptione:ſi vero redeat rite p̄fem pōt exhereda re. ¶ Septimus caſus ſi pr̄ ſit hereticus ꝛ filius catholicus. nimirū cū bona hereticoꝝ ſint ꝓfiſcata:vt ptz li. vj. de heren. c. cum ſm leges vbi tñ ſubditur:ꝓfiſcationis tamē huius executio vel bonoꝝ ipſoꝝ occupatio fieri nō debet p principes aut alios dños tales: niſi p epm loci vel aliam perſonā eccleſiaſticā que ſuper hoc habeat p̄tātem: ꝛ ſnia ſuper eozundē crimine fuerit pmulgata. ¶ Octauus ſi pr̄ vroꝝ filij dederit venenū ad mortem vel mentis alienationē: vel aliter inſidiatus fuerit eius vite:ꝛ eodem mō intelligendū eſt ſi mater dederit marito filie venenū: vel alias inſidiata fuerit eius vite. Denicꝫ generaliter cū filij vel parentes q̄ de iure cōi ſunt inſtituendi heredes ſm ſtatutum ꝛ perſonā ſufficiūt in bonis: ꝛ in eis appareat bonoꝝ illoꝝ mālifeſta abuſio vel dilapidatio in ſuperbia voluptate vel cupiditate: tūc iure poſſit licite pōt teſtatoꝝ illa bona diſponere ad dei honorē vel pauperū ſubuentionē: exheredando heredes hmoi: qz ad hoc ꝛ heredes illi obligarent in eo caſu: iuxta illō q̄ ſuperest date elemoſynā: hoc enī p̄ceptum eſt ſm doctoꝛes: ꝛ ſic alteri ſubtraheret occaſio poſſidendi illa bona in ſuperbia ꝛ abuſione: ac ꝑtie ſalus melius conſularet nā regula iuris eſt. Qui occaſionē dāni dat: dānū dediſſe videt. Et ō qui relinqt alteri q̄ verſimiliter timet ab eodē abusum: nō erunt participū peri: q̄ q̄ a nobis auertat chriſtus ieſus. Ad lau. di.

¶ De obedientia erga p̄elatos ꝛ ecclesiaſticos ꝛ cōfeſſione ꝑprio ſacerdoti facienda. ¶ Sermo x.

Onora patrem tuū ꝛ matrē tē. Secundo mō p̄ceptum iſtud exponit de patre ſpūali: q̄ gerit curā ſalutis animarū vel in ſeculo vel etiam in religione. Quantū igitur ad patrem ſpūalem in ſeculo curā animarū habentē bonora eum qz re de fonte baptiſmatis regenerauit: ꝛ per ſacramenta diuinū alimentū miniſtrat: ac ſanctis exemplis ꝛ p̄dicationibus inſtruit ꝛ informat. Hūc ergo patrē tripliciter honorare debemus ſcz humiliter obediendo: fideliter ſubueniendo: ꝛ reuerentiā exhibendo. ¶ Quantū ad p̄mū patrē ſpūalem. i. p̄elatū ꝛ mīem id eſt eccleſiā honorare debemus hūiliter obediendo: in bis potiſſime ad q̄ de iure tenemur puta cū p̄cipit feſta celebrare: ieiunare: interdicta eccleſie ſeruare: excōicatos vitare: quia horum ſimiliū tranſgreſſio ſi fit ex deliberatione ꝛ contemptu: conſtituit mortale pcm̄: hinc dicit Deut. xvij. Qui ſuperbit nolens obedire ſacerdotis imperio: morte moriat. ¶ Hinc primo queri pōt: vtrū ſubditus p̄lato ſuo eccleſiaſtico teneat in oibus obedire: licet etiā malus ſit p̄ſertim cū dicat Pe. p̄ma canonica. ij. Obedite p̄poſitis vr̄is: non tm̄ bonis ꝛ modeſtis ſed etiā diſcholis: ꝛ Dat. xxiij. dicit dñs. Super cathedrā Moyſi ſederūt ſcribe ꝛ pharuſei oia ergo quecūq̄ dixerint vobis ſeruate ꝛ facite: ſm vero opa eoꝝ nolite facere: dicunt enī ꝛ non faciūt: ſ bi ſunt mali p̄lati quibꝫ dñs in oibus obedire p̄cepit. Himirū cū ꝛ malis parentibus carnalibꝫ obediendū eſt. ¶ Ad hoc dicendū q̄ ſup illud Ro. xiij. Oīs aīa p̄tātibus ſublimioribus ſubdita ſit: dicit glo. eo q̄ ſupioꝛes ſunt obediendū eſt eis: cū ergo ſubiecto debetur aliqua ratione p̄tātis ſublimioris ideo q̄diu manet p̄tās dz manere obediencia qz manente cauſa dz manere effectus: ꝛ quia p̄tās p̄lationis cū ſit domū gratie gratis data non gratū facientis: per pcm̄ non tollit: qz pcō non opponit: iō in malo p̄lato nihilominus manet p̄tās p̄lationis: ꝛ per conſequens illi debet obedientia: vt ptz. viij. q. iij. c. nōne: in glo. Dō contingat p̄tātem tolli totaliter vt per depoſitionem: tunc tollit etiā totaliter obedientia: ſi vero contingat ligari ſcz ad tps vel in certis caſibus tunc ſimiliter ligat obediēntia. Ad hoc extra de elect. c. venerabilis: ꝛ idē eſt ſi obedientia inhibet vel ſuſpendit ad tps: vt xv. q. vj. c. nos ſanctoꝝ: vnde cōcludit Aſtēn. li. j. ti. xxiij. poſt Alex. an. q̄ malo p̄elato honor debetur q̄diu ab eccleſia toleratur: ꝛ licꝫ male p̄ſideat: haberi debet vt bene p̄ſidens: quouſq̄ ab eccleſia deponatur: vnde non debet ei debita obedientia ꝛ reuerentia ſubtrahi a ſubditis: nec inferiorum eſt iudicare de p̄latis: vtrū ſcz bene operent vel nō Roma. xiiij. Tu quis es qui iudicas ſeruū alienum: ꝛ ſic obediendū eſt malis p̄elatis. Sed in quibus obediendum eſt: oſtendit ſanctus Tho.

seda sede.q.ciij.dicens:q homo simpliciter deo subjicitur ꝙtum ad oia exteriora t interiora:t ideo in omnib⁹ ei tenet obedire:sed homo non tenet in oib⁹ homini obedire. Nam duobus modis contingere pōt q̄ superiori suo non tenet obedire. Primo mō ꝓpter ꝓceptuz maioris potestatis:nullus em̄ ꝓcipere pōt ꝯ ꝓceptum dei vel etiam superioris plani dū illud rōnabile fuerit:vt ostendit glo. Roma.xiij.super illud qui resistunt ei tc̄. Secundo modo si p:ecipit illud in quo nō ē subiectus:nam in his que pertinent ad interiorem morū volūtatis:nō tenetur homini obedire sed soli deo: sed solum in his que exterius p corpus sunt agenda:t hoc fm rōnem superioritatis:sicut miles duci in his q̄ pertinent ad bellū.seruꝰ dño in his que pertinent ad disciplinam vite t curam domesticaz.christianus prelato plato ecclesiastico in his que pertinent ad salutē animē:non em̄ platus ecclesiasticꝰ auctoritatem habet imperandi p libito suo:sed sicut religiosi qui ꝓfitent regularem ꝙuersationem fm illam suis subdunt̄ platis:et ideo ꝙtum ad illa sola tenent̄ obedire que possunt ad regularem conuersationem ptinere:q̄ ē obedientia sufficiens ad salutē.sic etiam omnis christianꝰ qui in baptismo christianā ꝓmittit cōuersationem:fm illā etiam suis platis subdit̄ t igit̄ ꝙtuz ad illa sola que requirunt̄ ad cōuersationem christianā ꝓut sancta mater ecclesia:non solū ex iure diuino sed etiam positiuo:sufficienter explīsit tanꝙ necessaria ad salutē:christianus obligatꝰ habet ō necessitate salutis:sed quicquid ad ō de bono supaddit: ptinet ad cumulū pfectionis:t sic ptz q̄ subditi suis p:elatis non tenent̄ in omnibus obedire sed in aliquibus determinate:dicit enim Guil.q̄ inferiores tenent̄ obedire platis ecclesiasticis in his ad quorum observationem in baptismo se obligauerunt:vt scz teneāt verā fidem cum opib⁹ t abrenuncient sathane t pompis eius t oib⁹ opib⁹:t p ꝓsequēs ꝙtum ad omne pcm̄ vitādū t spūale bonū ꝓsequēdū:sed in alīs actib⁹ nō subdunt̄ eis nisi inꝙtum ad ista reduci seu ptinere possint.vñ.xj.q.iij.c.non semp malum est non obedire ꝓcepto dicit glo.q̄ inferior obedire non debet nō solum q̄n est inutilē:sed etiam q̄n est inhonestum. vel etiā incomodū:quod vtrumū tm̄ nō est in oīb⁹ intelligendū. ℭ Secundo queri potest.cum subditus sit in obediētia p:elati in his saltem que sunt ad aiē salutē necessaria.vtrū ꝙ liceat ei alicui alteri cōfiteri q̄ ꝓ prio plato: Ad ꝟ dicendū fm Rich:t Astē. loquendū est ō cōfessione duplicit. Uno mō ꝓut ē opus virtutis directe repugnans hypocrisi in q̄ ds seipm accusat:ne alius ꝙ ē appareat:vel mala sua aperit ad morbi inuestigādam curationē t hoc mō cōfessio fieri pt cuilibet q̄ pōt adiuuare instruendo vel orando: vel de quo pōt homo erubescere t humiliari t alter exēplo humilitatis meliorari:nō peccatorum cognatione deprauari:t sic ds confiteri potest cuilibet peccatū suū siue clerico siue laico. Sic enim dicit Bern. sup cantica. Ille perfectus est veritatis amator:q̄ cēs velit noscere sua mala:dum tamē ei nō esset cā mali sed boni. ℭ Alio modo ꝓut est opus sacramentale ordinatum ad reconciliationē que fit p absolutionē t hec confessio nulli ē faciēda nec ꝓsbytero:vt extra de pe.t remis.c.cōs t ly quidam sentire videant q̄ in casu necessitatis necessariū sit ꝓfiteri laico.tm̄ fm Astē. cōtrariū ē verū:q̄ ꝓsbytero nō laico ꝓceptū est i dicto.ca.est tm̄ licitū t ꝓgruū si assit idoneus laicus tpe necessitatis illi ꝓfiteri:t sic intelligit magister sntiaz fm Hen.boyc.in.iij. di.xvij.c.vi.dicēs:Si defuerit ꝓsbyter primo faciēda ē confessio:Q, si q̄rit ad quid talis cōfessio valeat:respōdet Tho.t Astē.q̄ baptismus habet efficatiā ex sanctificatione materie t iō a q̄cunq̄ conferatur alicui sacrm̄ recipit:ſz vis pnie sacrālis ꝓsistit in sanctificatione ministri:t ideo qui laico confitetur licet impleat quod ē ex parte sua de cōfessione sacramentali:sacrm̄ tm̄ absolutionis non ꝓsequit: t ideo valet tantum ad diminutionē pene q̄ fit p cōfessionis meritū t penam:ſz nō cōsequit diminutionem illā pene que fit ex vi clauium t ideo sic confessus magis punitur post istā vitam ꝙ cōfessus sacerdoti:minus tamē punitur ꝙ si nulli fuisset confessus:veruntamen extra casum necessitatis quis ꝓfiteri debet ꝓprio sacerdoti:vt ptz in dicto.c.omnis.vbi dicit Hen boyc:post Hosti.t Jo:an.q̄ ꝓprius sacerdos dicit curi parrochialis ecclie ē commissa siue sit rector siue vicarius. Cura autē est vigil onerosa ac sollicita custodia animaꝝ alicui cōmissa:vt curet ne pereant ſz saluent̄: q̄ competit ex lege vel cōmissione canonica aut consuetudine vel ꝓscriptiōe p sedē apl̄icam non improbata vnde ꝓprius sacerdos dici p:q̄ habet immediatā curaz.s.sacerdos procbialis. Similiter papa t epūs sūt ꝓpīj

sacerdotes ⁊ imediate:siʒ archiꝑsbʒi.vt extra de offi.archiꝑsbyteri.c.officiū.c.vt singule. Ꝟrē legatꝰ pape vel penitēciarꝰ pape.vt de offi:legati.⁊ idē videt intelligēdū de generali vicario epi:extra de offi. mō.ordi.c.inter cetera:⁊ sufficit licētia cuiuslibet istoꝝ vt ds cōfiteri possit alteri q̄ ꝑprio sacerdoti:etiā si licētia sit generalis.s.nō expsso cui ꝓfiteat:vt vrʒ in extrauagañ: Ꝟo.xxij.q̄ incipit: vas electionis:⁊ si ds dicat se hre licētiā a d q̄ istoꝝ dicit Hein.hoyc.q̄ sibi credēdū ē:q: nō est ꝑsu mēdū q̄ sit imemoꝛ ꝑprie salutʒ. ¶ Tertio occasiōe iā dictoꝝ q̄ri pōtan frēs mēdicātes d deputant ab epis vel etiā a sūmo pontifice ad audiendū ꝓfessiones:licētiā sacerdotis parochialis habere debeant:⁊ vtrū ipis fratribꝫ sic deputatis cōfessi teneant semel i anno confiteri ꝑprio sacerdoti:ꝑfrʒ cū sacerdos sacramistrās agnoscere debet vultū peccoꝝ suoꝝ vt ꝺr Ecci.xxxv.curā illiꝰ habe. ¶ Ad h dicē dū q̄ ad ꝑmā ptē q̄stiōis:q̄ Ꝟo.an.in clem. sup carbedrā.i glo.sup ꝟbo:denotat:dicit q̄ nō est necesse licētiā petere ꝑter verbum libere ⁊ idem tenet Paulus de liazarijs:⁊ intelligūtur mendicantes fratres p̄dicatores ⁊ minores.⁊ ibi p Clemētē quintum prorogatum fuit ad Augustiñ.⁊ per Ꝟo.xxij.ad carmelitas. Quantū aūt ad scdam ptē questionis:dicendum q̄ ꝛ quidā doctoꝛes sentiant vt arch.ꝺ. ⁊ Ꝟo.mo.q̄ ipsis fratribus cōfessi teneant semel in anno confiteri ꝑprio sacerdoti.tamen Ꝟo.an.sup ꝟbo.absolun dicit q̄ a fratribꝫ absoluti non habebunt vlteriꝰ necesse ꝓfiteri ꝑprio sacerdoti. Nec obest.c.ois.qꝛ intelligitur de illo qui alteri legitime cōfessus nō erat vt dicebat Benedictus in cōstitutione:inter ceteras:⁊ Ꝟo.an.xxij.in extrauagañ.vas electiōis:qꝺ ꝺ facto tenet.Et dicit Hein.hoyc. q̄ h verius est:alꝫ prās ⁊ officiū de hmōi de modico vel de nihilo oparetur.imo forsan in q̄dā dersiōe haberet:cū pauci ꝓfiterent eis videntes teneri se nihilominus sacerdoti p ꝑprio eadem peccata cōfiteri.Idē tenet Guil. ꝺ: monte dicens:q̄ de rigore ⁊ veritate sacrī q̄tum ad culpā mortalē ⁊ penā ꝑpetuam:dicā fratres in sacro pnie reputant ꝑprij sacerdotes ⁊ sic sanctificatum ē capl'o ois:ſʒ qꝛ confessus ē exhibendum corpus christi p ꝑprium p̄sbyterum ⁊ nō aliū:nec ꝓ eē bñ certū presbytero de confessione facta fratribꝫ hmōi.dicitco equū ⁊ vtile est vltra necessariam ꝓfessionē talibus factam:voluntaria nō obmittat:ad

oñendū subiectionē ⁊ obediētiā filio ꝑlato cōfitendo.s.illa petā q̄ citra vltimā ꝓfessionē ꝑpetrauerit vel etiā oia si placuerit alꝫ eīm detraherek p̄.sbyterꝫ ⁊ coꝛ ecclesie:ꝺb prochiani dār ouū vel denariū in sua ꝓfessione q̄ cōsuetudo nō ipꝛobat:fm doctoꝛes ibīn in dicto c.ois:sūt aliq casus i ꝺb nō ꝺz cōfiteri ꝑprio sacerdoti:ſʒ reqsito curato imo ꝺicēre ds ꝑt ⁊ ꝺz illicite alteri ꝓfiteri. ¶ Primꝰ casus ē si p p̄iꝰ sacerdos sit insciꝰ ⁊ ignarꝰ vel idiscretus vt patʒ de pe.di.vj.c.placuit et deinceps nulli sacerdotū liceat quēlibet cōmissū alteri sacerdoti ad pniaʒ accipe:siue eiꝰ cōsensu cui se p̄iꝰ cōmisit:nisi p ignorāna illius cui ꝑius cōfessus ē. ¶ Scꝺo casus si ꝑsbʒ sacerdos ꝓceps ē criminis ꝛiputa qꝛ peccauit cū ꝓsona q̄ sibi ꝓfitek:nunc eīm tollit erubescēcia cōfitenti ⁊ vt plurimū puritas ꝓtinōis impedit: vñ.xxx.q.j.ꝺz.c.ois q̄ ꝓfessionis fit q̄dā cōparernitatē cum confessoꝛe ꝓtrahūt:quapꝛopter si ds h scelus ꝑpetrauerit nō solū dignitatis honoꝛem amittat.verūetiaʒ vsq̄ ad extremum vite iugi pnie se subdat.Et Celestinus papa subdit ibidem:si quis sacerdos cum filia spirituali fornicatus fuerit:sciat se graue adulterium commisisse:ideirco femina si laica est derelinquat omnia:⁊ res suas pauꝑibꝫ reddat ⁊ conuersa i monasterio vsq̄ ad moꝛtem deo seruiat:sacerdos aūt qꝛ exemplū malum dedit hoibꝫ:ab oīni officio deponatur ⁊ pegrinando.xv.annos peniteat:postea vero ad monasterium vadit ibiq̄ cunctis diebꝫ vite sue seruiat deo.Et.c.sequenn.glo.i.c.ois: dicit q̄ ibi nō est filiatio nisi q̄ ad solum sacerdotem:qꝛ ꝑles sacerdotis ungi posset matrimonio cum filiis vel filiabꝫ cōfessionis.Hinc enim dicit Joh.in.c.ois q̄ ꝑsbʒ grecꝰ nō audiet confessionem vꝛoꝛis sue.⁊ glo.Bar.ibꝫdem dicit q̄ sacerdos oꝛientalis non audiet confessionē vꝛoꝛis sue:qꝛ nec ipsa libere cōfitetur si commisit adulteriū.si q̄ laicꝰ i necessitate audiat confessionem mulieris alicuiꝰ nō pōt postea cum ea ꝓtrahere.ar.h.si tamē cōtrahit fortē tenet mrīmonium:videt enim h trīn sacerdoti ꝓhiberi:cum eius trīn officiū sit audire petā confitentium:hoc ibidem glo.sentit in detestationē criminis :quicquid tamen sit:licꝫ videak inhonestum ei inconueniens:si tamen audit sacerdos confessionem vꝛoꝛis sue vel concubine:dare pōt vnicꝫ pniam:fm Tho.⁊ Asten.dūmmodo trīn alꝫ habeat auctoꝛitatem absoluendi: ¶ Tertius casus ē si

fuerit sacerdos reuelator: ꝓfessionis qꝫ oino phibet in dicto.c.ois.§.caueat oino sacerdos ne verbo vel signo aut q̃uis modo prodat ali quatenus pcõzem: ꝑ si ꝓdencior ꝓsilio indi guerit illud absq; vlla expressõe caute eqrat qm̃ qui perm̃ in pnitentiali iudicio sibi detectũ reuelare ꝑsumpserit: nõ solũ a sacerdotio deponendũ decreuimus verũetiã ad pniam agendã in artũ monasteriũ retrudendũ. Addit Hosti. q oibus diebus vite sue pegrinando peniteat: qꝫ melligit q̃diu est in pnia tẽporali: puta vsq; ad septennũ vel decennũ vel plus vel minus: fm q ẽ pnia limitata: q̃ lapsa: est i monasteriũ detrudẽdus vt ibi ppetuã pniam agat. ¶ Quartus casus si ſsimiliter timeat q pſonã cõfitentem sollicitabit ad perm̃: t maxie si hoc constat ex pbabilibꝫ indicijs vel ex manifesta cõuersatiõe aut fama cõmuni. ¶ Quintus casus si perm̃ sit directe cõmissum ꝓ personã q̃ ipsi⁹ curatus t potissime si sit tale perm̃: cui⁹ cõfessio eqrat expressionẽ t circũstantiã illius pſone in quã cõmissum ẽ vt pz de infamia: de detractiõe t hmõi. ¶ Sextus casus est tpe iuste necessitatis: vt cũ q̃s infirmat vsq; ad mortẽ: vel intrare debz iustum bellũ vel mare: vel aliq̃d simile eudens periculum: t deest ꝑpr⁹ sacerdos. ¶ Septimus casus est si est vagabundus. ff. de iudi. l. heres absens. ¶ Octau⁹ cũ q̃s querit domiciliũ q̃ se cõferat. nã t is sine domicilio est. ff. ad municipalem. l. heres in pncipio. t. l. eius: §. celsus. In his deniq; casibꝰ ꝓdictis t similibꝰ: in qbus pbabiliter timet penitẽs ex ꝓfessiõe piculũ imminere sibi vel sacerdoti: semp debet recurrere ad superiorẽ t petere licentiã alteri ꝓfitendi quã si habere nõ possit: idem iudiciũ est: ac si non haberet copiã sacerdotis: vnde magis eligere debet laico ꝓfiteri: nec i hoc transgredit ecclesie ꝓceptũ: qz ꝓcepta iuris positiui nõ se extendunt vltra charitatẽ nec etiã fit iniuria sacerdoti: qz amittere priuilegiũ videt qui concessa sibi ptãte abiunt cõcordat Pe. Alex. In no. t Guil. t cõmuniter addunt q simullo modo habere põt sacerdotẽ alium t necessitas imminear: confiteat peccatũ in genere sine eo ꝺ quo possit malum ꝓuenire: t addunt Hosti. t Ray. q tales non debent ꝓfiteri cuicunq; sacerdoti: sed ponus illiq; : alias habet turpẽ dictionem si saltem haberi põt. Ad laudẽ dei.

¶ De cõfessiõe qñ t cui est facienda aut qñ iterãda: t q̃liter est celanda: t

Sermo XI

de absolutõe priuilegiatoꝝ. ¶ Ser. xi.

Onora patrem tuum ꝛc. Ad

b maiorẽ euidentiã materiã de cõfessione plenius scire cupiẽtes. Primo queri põt: vtrũ de necessitate salutis requirat cõfessio. vel sufficeret sola ꝓcedens contritio: cũ cẽ per contritionẽ ꝓcedentẽ peccatũ omissum credat: sequens confessio necessaria nõ videtur. ¶ Ad hoc rñdet Guil. in suo sacramentali: q si loqmur de illo qui mortaliter peccauit tunc ꝓcordãt theologi q talis habet ore necessario cõfiteri: nec papa cum tali dispensare posset quin ꝓfiteri tenet: cuius rõ est substantia t materia de quibꝰ ecclia militans fundata est sunt sacrã: quoꝝ vnũ est pnia q̃ sacrã tollere aliud non esset q̃ ecclesiã subuertere qꝫ papa facere non põt q̃ solus vicarius xpi est: dicit etiã Tho. q papa necessitatẽ sacrorꝝ tollere non põt: sicut nec instituere noua sacrã: qz sunt ex institutiõe diuina: ꝑ dispensare posset de tpe scz q differret vltra annũ. Tñ bñ verũ est q sola cõtrito cũ proposito cõfitendi t satisfaciendi tollit peccatũ: t reddit vnum t mundatũ peccatorẽ qꝫ ostendit dñs in Lazaro: quẽ sola vocatio oino reddidit viuũ anteq̃ xpus eum traderet apl̃is ad dissoluẽdum: q si postea nõ confiteat vel satisfaciat: ingratum se reddit t peccat mortaliter: vnde triplex est ratio quare post ctritionẽ necessaria est cõfessio fm Guil. ¶ Prima ꝓpter statutũ ecclesie: qꝫ precipit cõfiteri: nã auctoritas t traditio ecclie obligat vt ꝓceptũ: vt patz. xxvi. di. c. in his rebus. ¶ Secũda est qz ignoramus an perm̃ sit dimissum: q si nõ: tñ in pniã qz sacramẽtalis est t effectiua gr̃e remittit. ¶ Tertia qz dato q simus sine pctõ mortali: vt satisfaciamus ꝓcepto pape: necessariũ est saltẽ venialia ꝓfiteri semel in anno: qꝫ ꝓpter hoc ꝓceptum est. vt i eucharistie receptiõe reuerentiores simus: vt pz in dicto. c. ois. ¶ Secũdo queri põt: quoties q̃s ꝓfiteri teneat: an statim perpetrato mortali pctõ. ¶ Ad hoc rñdet Hen. hoyc: in dict. c. ois: extra de pe. t re. q cũ cõfessio sit ꝓceptũ affirmatiuũ nõ obligat nisi ꝓ loco t tpe: t ecclia voluit in h ꝓcepto tpꝰ determinare: cũ sit ꝓceptũ d: scipline nõ nature: vñ determinauit q admin⁹ semel in anno dz fieri cõfessio: vt in dicto. c. ois: qꝫ tñ fallit in monachis nigris qui saltẽ singulis mensibꝰ confiteri debent: vt patet in cle. de sta. mo. c. ne in agro. §. sane: qua cõstitutionẽ quo ad hoc ad

ōnes religiosos dilatare saris honestū est fm ꝟo.an.ibidē. Alq vero q̄ nuis ex ecclie p̄cepto nō obligent cōfiteri nisi semel in anno fm ius canonicū:nō q; fm phm.vij. physicoꝝ voluntas nō retardat facere opus volitū: nisi ꝓter aliquā causam rōnabilem: ideo dilatio ꝯfessionis si nō est causa rōnabilis ꝛ meritoria: tūc vel nō est voluntas sufficiens ad delectionem peccati:vel dilatio ex cā sua est periculosa vel etiā vitiosa.ꝛ vtrobiq; letale dispendiū imminet anie. ¶ Nam dilatio cōfessionis est piculosa. Primo ꝓter incertitudinē vite dicente dño. Vigilate q; nescitis diē neq; horā:ꝛ diuus rīdit. Stulte hac nocte repetent animā tuā ꝛc. ¶ Secō ꝓter accumulationem criminū:dic:t em̄ Greg.peccō qō per pniam nō diluit: mor suo pōdere in aliud trahit. ¶ Terno ꝓpter elongationē a deo: ita q; difficilius cōuertit ꝛ eius via piculosius finit: dicit em̄ Ouidius: Qui nō est hodie cras minus aptus erit:ꝛ pō Qui se elongant a te perībūt. ¶ Quarto ꝓpter indignationē iudicis q; per hoc magnā ingratitudinē ostendit reus:timendū est etiaz q; qui semel rīn cōfitet in anno nō facit hoc ex amore:ſ potius ex timore vel ex alia sinistra intentione: q; ſ. nō rediret ꝑs ieiunij:nō rediret etiā cū illis ꝑs confessionis peccat. ¶ Quinto ꝓpter defraudationē gratie:q̄ per ꝯfessionē ꝯferret:q̄ redderet hoiem magis firmū ad resistendū malo ꝛ inherendū bono:multi nāq; desperāt a peccato posse resipiscere:donec doloroſa confessione studuerint illud abluere. ¶ Secūdo etiā dilatio est vitiosa scz ex negligentia:qua in mortali quis existens imminente necessitate confitendi non ꝯfitet vel amplius tardat ꝛ mortaliter peccat: q̄ ꝑis necessitas ad obligationē ꝯfessionis ex quatuor attendi potest:vt tangit. Alexā de hal. in.iiij.parte summe:ꝛ Tho.in.iij.. ¶ Primo ex parte periculi imminentis scz mortis:vtpote si est in bello in mari:vel in alio mortis piculo: vel si mulier est in partu ꝛ similibus. ¶ Secō ex parte sacrī cuiuscūq; suscipiendi:tractandi vel ꝯferendi: vel in aliq̄ actu vt ministrū ecclesie se exhibēdi:verbi gratia. Si vult sacrū ordinē recipere:celebrare:eucharistiam sumere vel sacrā ministrare: ad quos actus nullus in peccato mortali nō confessus accedere debet:copia sacerdotis oblata ꝛ necessitate non vigente. ¶ Terno ex parte stimuli ꝛ cōscientie:cum scz conscia sibi dictat q; statim confiteri teneat:ex eo q; desperat se posse resistere pcō nisi ꝑ una cō-

fessione q; sibi nihilominus ꝑmittat vel differat:nō excusat a mortali ꝓpter cōtemptū quē incurrere p̄t duplicitēr. ¶ Primo cū celeritas ꝯfitentis cōtemnit vt actus peccati fiat ꝛ iterek. ¶ Secō cū actualiter cogitat dispendiū petit offensam dei ꝛ alia hmōi:q̄ efficeret illū ad penitentiā meritarent:ꝛ in nō penitet:ſ potius illi motioni resisteret qō eſſet resistere inspirationi spūssancti. ¶ Quarto ex pte dubij vt si habz casum de q̄ papa solus eū absoluere p̄t:ꝛ nūc habz copiā ꝯfessoris dñi pape:ꝛ dubitat si illū habebit in futuro:vnde si q̄s existens i mortali in his casibz differt cōfiteri: non excusat a mortali:dūmodo debitā opportunitatē habeat. ¶ Terno quem p̄t vix in aliquo casu tenet q̄s confessionē factā reiterare. ¶ Ad hoc rīndet Pe.in.iij. q̄ cōfessio est in remedium ꝛ in p̄ceptū:q̄tum igit est in remedium si q̄s vult iterū ꝯfiteri bonū est ad maiorem remissionē culpe obtinendā: tā ex pena ꝛ verecūdia q̄ etiā ex vi clauiū: q̄tum tn ad p̄ceptū non tenet illam iterare:nisi velut postq̄ chyrographus peccat q̄ se diabolo semel obligauerat est solutus. Jn aliquibz tn casibz confessionē reiterare tenet scz vel ꝓpter defectum cōfessoris:aut p̄opter defectū ꝯfitentis nā primo reiterare tenet si defuit cōfessori clauis potentie: eo q; non p̄t de peccō ꝯfessio absoluere:ꝛ tunc remittet eū ad superiorē cum literis vel aliter:q̄ tn remissionem si peccatū occultū est facere debz de licentia penitentis tantū ꝛ nō aliter: vel dimittat eum ire libere ad quēcūq; hñtem absoluendi p̄tem. Quō aūt absoluto ista fieri debz ab eo qui remittit ad superiorem ibis de quibz p̄tem hz absoluendi:oñdit Tho.in q̄dā q̄dlibeto dicens: q; sacerdos nō absolut aliquē nisi qui diuinitus creditur absolutus: sed postq̄ a deo est absolutus:tenet adhuc ecclesie ꝯfiteri:ꝛ q; dispensatio absolutionis nō est tota minor tra dira. Tenetur tn ei coīa confiteri:ꝛ ipse debz ab eibus absoluere a quibz p̄t:ꝛ deinde tenet eū remittere ad superiorem absoluendū de residuo: verumtn fm Tho.in.iij.dist.xix.sacerdos nullū absoluere p̄t excōicatum a culpa:nisi prius absolutus fuerit ab excōicatione: quia particeps nō est sacramentoꝝ ecclesie excōicatus: qui tn excōicari ꝑe necessitatis absolui p̄t a quocūq; sacerdote ab omnibus etiam excōicationibus:verumtn vt habetur lib.vj de sen.ex. ca.eos: si sic absoluti a sententia canonis vel bois:eo q; recurrere nequeunt ad eum a quo

fuerant absoluendi ꝓpter legitimū periculum vel impedimentū: ſꝫ ceſſante piculo vel ipedimēto nō ꝓſentēt ſe illi a q̄ debebāt absolui: mādatū ei⁹ recepturi: t vt opter ſatisfacturi: remeidūt in eandē ſniam: ſicut t illi qb⁹ a ſede apolica vel legatꝰ absolutis iniūgit vt ordinario vel alteri ſe ꝓſentēt ꝓ pnia t q̄ iniurias ſatiſfactiā ꝓpoci⁹ poterunt. Preterea ſi q̄s aliquē absolui de facto q̄ tñ de iure nō pōt nō credit ſanct⁹ Tho. eū absolutū eē: excuſat tñ p ignorātiā uris ſꝫ multomag⁹ p ignorantiā facti: cū credit eū hr̄e aucrozitatē niſi fuerit ignorātia craſſa t affectata: ſacerdos tñ nō excuſat cui tis illud ignorare nō lz: idē tenet glo. y. in. ꝯ. extra cuiratores: in clem. ſup catbedrā. Dicit etiā. Jo. an. q̄ q̄ ad penā eternā nullus ē: ſꝫ a ſatiſfactiōe t pnia tutus nō ſt. ¶ Q̄ ſi q̄rat: q̄d de cōfeſſione ſacerdotis facta: q̄ nō de iure tenet ecclia. Ad h̄ rñdet Fran. de zab. q̄ licz valeant gesta p talē ꝓlatum facta donec toleraſ vt dicimꝰ Jnno. t Hoſti: quia tñ in foro penitēciali iterꝓtabuntur i ꝓtem durioze tanq̄ turioze: extra de ſcrutinio. cap. ſ. in glo. melius ſt vt habeāt ꝓ non absolutis: ita q̄ viuentes qui fuerunt confeſſi tali ꝓlato detecto q̄ non ſit vel fuit ꝓlatus iterum ꝓfiteri debebunt: quo ad mortuos aūt iterꝓtabūt q̄ ex fide ſaluati ſunt: t absolutio valuerit. vt vult glo. extra de elec. in. c. dudum. ij. t quod ibidem text⁹ dicit: q̄ tales aie decipiuntur intelligitur q̄ ad decipiēdē qui eas q̄ſtus gr̄a p dere non curauit q̄ſtum in eo fuit: t ideo ſanguis eorum a deo diſtincte requiritur: ſed q̄ deus nullum decipi velit q̄ſtū in eo eſt. tales ſm glo: ſaluantur in ſola fide. Secdo vero iterare tenetur ſi defuit confeſſori clauis ſcīe: quia neſcit diſcernere iter lepram t leprā: nūc enim diſcretiori denuo ꝓfitendū ē: vt in dicto ca. omnis. de. pe. di. vj. placuit. Tertio iterare tenetur ex pte defectus confitētis: q̄n ſcienter dimidiauit cōfeſſionem tacendo mortale peccatum. dicit enī Hen. boyc. in. dicto. c. omnis q̄ nō eſt licitum ſi q̄s in fraudem vel ꝓpter verecundiam diuerſis cōfitet: cuilibet ꝑtē dum taxat reuelando ꝓpter verecundiam: ſicut q̄dam faciunt cōſiderantes maximam cōgerie peccatorum: vt. de. pe. di. v. c. j. vnde Tho. in iij. di. xvij. dicit q̄ de neceſſitate confeſſionis eſt: q̄ homo oia peccata ſua cōfiteat q̄ ptūc habet in memoria alioquin nō eſt ꝓfeſſio. ſed confeſſionis ſimulatio: ſed ſi q̄s non habuit i memoria q̄ poſtea recordat: ſufficit q̄ h̄ peccatū dicat explicite t alia in generali dicēdo q̄ cū alia multa confiteret h̄ oblitus fuit idē ꝓpe. Quarto ſi cōfitēs cōtēpſit vel neglexit ſatiſfacere t oblit⁹ ē iniūctā ſatiſfactionē: quaz ſi ſciret t eā implere vellet nō oporteret ob h̄ iterare ꝓfeſſionē: Quintū q̄dem addere volunt de eo qui redit ad peccata cōfeſſa. q̄ q̄ reincidit nō videt eſſe verus penitēs: ſed potius irriſor: de pe: di. iij. c. qui reincidit. Sed ad h̄ rñdet ſanct⁹ Tho. in. iij. di. xxij. q̄ recidiuās nullo modo tenet peccata dimiſſa directe cōfiteri nec in generali nec in ſpeciali cuicunq̄ confiteatur. ſed indirecte ſicut illud ſine quo ſciri non poteſt debitus modus ſatiſfactionis: tenetur recidiuās nouificare peccata dimiſſa quantum ſufficit ad hoc vt ſciatur que ſatiſfacto poſſit illi congruentius iniungi. vt ſi frequenter lapſum carnis paſſus eſt ex aliqua occaſione per ſatiſfactionem talis occaſio ꝓſcidatur: t ſimiliter de aliꝭ peccatis. Serruz enam quidam addunt de eo qui confeſſus eſt in ꝓpoſito non deſerendi peccatum ꝺ h̄ tamen caſu dicit Tho. in. iij. diſt. xvij. q̄ confeſſio ſm q̄ eſt actus virtutis non valet ſine charitate q̄ eſt ꝓncipium merendi ſed ſm q̄ eſt pars ſacramenti ordinat confitētē ad ſacerdotem qui claues eccleſie habet: t p ꝓfeſſionē confitentis cognoſcit cōſciam ei⁹: t ſm hoc poteſt etiā eſſe in eo q̄ nō ē cōtrit⁹: q: pōt petā ſua ſacerdoti nota facere: t clauibus eccleſie ſe ſubiicere: t q̄ſtus tunc non percipiat abſolutionis fructū. recedente tamē fictione incipit recipe ſicut etiā in aliꝭ ſacramentis: vnde non tenetur iterare cōfeſſionem ad quā fict⁹ accedit: ſed tenet poſtmodum fictionē ſuam confiteri cōcordat. Pe. Ad hoc etiam facere videtur de pe. di. j. c. menſuram: ſ. nō ira. vbi dicitur. Nec eſt neceſſe vt ſemel ſacerdoti cōfeſſi ſum⁹ denuo confiteamur. ſed lingua cordis non carnis apud verum iudicē ea iugiter confiteri debemus. t licet Ray. t Hoſti. contrarium teneant: ſm iſtud verius videtur. Hinc extra de pe. t re. cap. q̄ quidam: dicit Alex. iij. q̄ z non ſit vera huiuſmodi pnia: admittēda tamē eſt eorum confeſſio: t crebris ſalutaribus monitis eſt penitētia inducenda: glo. talis penitētia non ē vera. i. fructuoſa quo ad vitam eternam: valet tñ ei qui facit t ſentiet fructuz eius cum de alio crimine penitētiam egerit: vt patz de pe. di. iij. ſ. vlt. in fine. ¶ Quarto q̄ri poteſt an pegrini confiteri poſſint alieno ſacerdoti. et abſolui a crimine cuius abſo-

Iurisdictionē sibi retinuit epūs: Ad h rñdet Guil: q si acceperūt peram ⁊ baculū vl' alias licētiā a pp:ijs sacerdotib:p̄sumendū est eis data licentiā confitēdi: ⁊ tūc absolui possunt etiā a casib⁹ ep̄o reseruatis: maxime cū instat t̄pus generalis cōmunionis vt in pascha dz illi rñ iungi q cum habuerit copiā sui ep̄i vel alterius habentis auctoritatē absoluendi iterū confiteat illi pniam ab illo recipiens. Si vo sine licentia sui sacerdotis pegrinant: ab alio non p̄nt absolui nisi in necessitate. Et idem est de alijs negociatorib⁹ ⁊ viatorib: fm Ynno. et Hostī: Yn extrema rñ necessitate p̄t q̄libet absolui auctoritate aplica: nec requir: t iteratio cōfessionis vl' absolutionis: si tñ fuisset excōicatus ⁊ i tali necessitate absolutus: si postea se rep:esentat ep̄o: remittit i eandē sentētiam vt li. vj. de sen. excom. c. eos ¶ Quīto p̄terea q̄ri p̄t. vtrū habēs p̄fessionale vl' p̄uilegiū pape: in q̄ habet talis clausula: q̄ sup peccat⁹ que sibi p̄fiteber⁹ nisi talia sint p̄pter q̄ merito sedes aplica sit cōsulenda: an vigore istoꝝ ⁊ borum absolui p̄t ab excōicatiōe ortum habente a canone ille. xxvij. q. iij. si quis suadēte diabolo: huius sacrilegij vitium incurrerit q in clericum vel in monachū violentas manus iecerit. anathematis vinculo subiaceat: ⁊ nullus ep̄oꝝ illū absoluere p̄sumat nisi mortis vrgente piculo ⁊c. vel si incurrerit excōmunicationē maiorē ob p̄cipatiōem vel in alijs excōmunicationibus. Ad h rñdet vir magne scientie dñs Jacobus camerac̄: decan⁹ q ab omni excōicatiōe p̄t absolui nisi papa sibi specialiter absolutionem reseruauerit Casus autem papales reseruati sūt: atrox p cussio clerici: falsatio bulle papalis: cōbustio ecclesie post denunciationem: simonia in ordine si suspensus a diuinis vel maiori excommunicatione ligat⁹ se diuinis immisceat officijs vt p:ius irregularis efficit: Yn ceteris vero q̄ specialiter pape non refuant. p̄fessor p̄dict⁹ absoluere potest: ar. c. nup. §. in fine. extra de sen. excō. nā ibi dicit: q q cōditor canonis ei⁹ absolutionem sibi spēaliter nō reseruerit eo ipso concessisse videt alijs facultatē relaxandi: similiter cū sedes aplica p̄uilegiat aliquas deuotas p̄sonas simul cōmorantes. vt sez possint eligere p̄fessorem a q̄ faciant celebrari recipiant sacramenta ⁊c. semp addit illam clausulam iure parrochialis ecclesie sp saluo: de quo dominus abbas magister Arnoldus sancti Paulum traiecto decretorum doctor consultus rñdit ex quo dicta clausula frequenter in p:iuile. inserit: ipsā clausulā ipe papa met exponit extra de p:iuilegijs. in:c. in his: ⁊ vult q p:iuilegiati p̄uilegijs eis p̄cessis vtant dū tñ ab his que iure parrochiali p̄ueniūt abstineant q̄si dicat p̄cessis vtant. sz oia emolimenta inde p:oueniētia parrochiali cedant ecclesie in quibus latet ecclesie p:ecudicium. Unde dicunt doctor:es in dicto. c. i his q nos recipiāt alienos ad diuina dominicis diebus ⁊ festiuis in contemptū p̄sbyteri parrochialis vt extra de parrochijs: in. ca. vt dominicis: et q non benedicant mulieres. nec̄ paruulos baptizent: nec decimas vel oblationes parrochianorum recipiant: nec inuīgant parrochianis penitentiam: nec eis tradant eucharistiam et similia. ¶ Sexto denic̄ que ri potest cum nullo modo liceat reuelare confessionem: vtrum si quis reuelat alicui in confessione consilio vel secreto talia que non sūt de sui natura peccata: vt quia reuelat sacerdon que debet vel que sibi debentur: vel deponit penes eum aliquam pecuniam sub titulo confessionis an celare teneatur. Respondet Raym. ⁊ Guil. q sacerdos non debet talia recipere sub titulo confessionis: si tamen p indiscretionem sic recipit: non tenetur celare nisi per modum consilij vel secreti. ⁊ iura que puniunt reuelantes confessiones non attenduntur nisi ad peccata: vnde sacerdos si compelleretur p iuramentum de tali debito reuelando: vel depositarius de pecunia apud se reposita: tenetur vtriq̄ dicere veritatem. etiā si p:ius iurasset de non reuelando. q̄ non ēet obseruandum iuramentū in p:ecudicium iuris alieni: secus tamen si iniuste ⁊ p tyrannuꝝ inquireret. tūc enim subterfugere deberet tacendo vel sophistice respondendo. peccatum vero quod solū scitur in confessione non licet reuelare alicui etiam cum licētia p̄fitētis fm Tho. Pe. ⁊ Hein. boyc. sed faciet sibi dici extra confessionem ⁊ sic petet licentiam reuelādi: cuius ratio est quia quasi de essentia sacramenti est confessionem celare. nisi forte confitens velit q absolute sciat ⁊ libere ad dicendum alicui soli sed nō alijs: vel i similibus casibus. Addit etiam Hein. boyc. in dicto. ca: omnis. §. caueat. q si quis confitetur cōmittēdum vt homicidium maleficiū ⁊c. et dicit se nō posse tentationi resistere tunc fm rob. sacerdos reuelare potest his qui possunt p:odesse ⁊ non obesse: qui sic exponit textum. de pe. di:

vſ.c.ſacerdos: Idem Archid.ibi.2. Jo.ij.q.j.c.ſi peccauerit.ſup ſbo pdito: q non ē pditio reuelanda de peccato futuro ſed de p̄terito Credit Hem dꝛc.q nō tenet celare i vi cōfeſſionis ſacramētalis.q nō eſt vera cōfeſſio q de peccato cōmittēdo nō pōt dari penitētia: ſed tenet celare in vi ſecreti. Secretum aūt in tali caſu celari non debet: q tantū malū q̄libet impedire tenet circūſtantijs debitis vt patz de uitiatis.c.quēadmodum.§.vl.fm Hoſt. Tamē ſconius. Tho: Richard⁹ z Pe. cōtrariū dicunt in.iij.ſed ipediri dꝛ malū omnimō ſine exp̄ſſione pſone: dicit etiā Aſten. q ſi laicus caſu audiat peccata confitēs ſacerdoti tenetur illud celare ex p̄cepto uiris naturę z iuris diuini z poſitiui. Similiter ſi confeſſor alicui reuelaret quod tm̄ ſciuit ex confeſſione. Ad lau. dei.

¶ De oblationibus in eccleſia dandis et recipiēdis vel reſpuendis: et de ſolutionibus decimarū p̄dialiū et pſonaliū z mixtaꝝ. Ser. xij

Honora patrem tuum z ma.

h tē. Secundo debemus honorare parētes ſpirituales eis fideliter ſubueniendo in oib necceſſitatibus i cuius argumentum dicit de cōſe.diſ.j.c. Oīs chriſtian⁹ p̄curet ad miſſarū ſolennia aliq̄d deo offerre z ducere ad memoriam q̄ deus p Moyſen dixit: Non apparebis in cōſpectu meo vacuꝰ z in collectis ſanctorum patrū liquido appareat: q omnes chriſtiani aliquid deo offerr̄ ex vſu ſcōꝝ patrū debēt. ¶ Ad hunc igit euidentiam p̄mo q̄ri pōt: vtꝝ oblationes vſuales que fiunt in eccl̄ia parrochiali preſbytero ad altare ſunt de neceſſitate p̄cepti: p̄ſertim cū in lege veteri p̄ceperit dñs ne vacuus manibus veniret ad templū: vt dictū eſt. ¶ Ad h̄ rñdet ſanctus Thom. ſecūa ſecūe. q. lxxxvj. q nomen oblationis cōe eſt ad oēs res q̄ exhibentur in in cultura dei vel in vſu miniſtrorum expendendo: z hmōi oblationes de ſui rōne habēt quod offerant voluntarie: ſm illud Ezo. xxv. De homine q̄ vltroneus offert accipiens tē. z Matth. v. Si offers munꝰ tuū. ¶ Quadruplici tamē rōne quis tenetur ad oblationes illas. ¶ Primo ex p̄cedenti q̄ctōe: ſicut cui alicui cōcedit fundus eccl̄ie vt certis tpib⁹ oblationē faciat: q̄ tm̄ habz rōnē cēſus. ¶ Secundo ꝓpter precedentē deputationē vel p̄zo miſſionez: ſicut cū q̄s offert donatiōe inter vivos. vel cum inteſtamēto relinquit eccl̄ie aliquam rem mobilē vel imobilē in poſterū ſoluendam. ¶ Certo ꝓpter eccl̄ie vel miſtri neceſſitatem: puta ſi miniſter eccl̄ie nō haberet vnde ſuſtentaretur: vt patz dicto.c. ois chriſtianus: q̄ intelligit tanq̄ p̄ceptū: dū miniſter paup eſt: vñ dicit ibi glo: credo q ſi ſacerdos paup ē: pōt eis diuina officia ſubtrahere niſi dent tuū⁹ tñ ēq cogant p ſuplorem: q̄ etiam fieri debet. xij. q. ij. c. charitatē. ¶ Quarto ꝓpt cōſuetudinē tenent cm̄ fideles in ſolēnitat⁹ aliquib⁹ ad al: q̄s oblationes cōſuetas: ad h̄ extra de ſimo. c. ad. aplicā vbi dꝛ q p ep̄m loci veritate cognita: cōpeſcant q̄ malicioſe nituntur laudabilem conſuetud nem immutare: et in glo. Et hec feſta ſunt p̄cipue quatuor p̄incipalia. et addit Tho. q in his duebus vltimis caſib⁹ remanet oblatio quodāmō voluntaria q̄: tū ad quātitatē vel ſpeciē rei oblate: vnde q debitas oblationes non reddūt puniri poſſunt p ſubtractionem ſacramētorum: nō per ip̄m ſacerdotē cui ſunt oblationes faciende ne videat⁹ p ſacramētoꝝ exhibitionem aliquid exigere: ſed p ſuplorem aliquē. ¶ Secundo ſꝛo queri pōt: vtrū ne aliquoꝝ oblationes reſpuende: p̄ſertim: cū dꝛ Deut. xxiij. Nō offeres mercedē p̄ſtibuli in domo dñi dei tui ¶ A h̄ reſpondet Aſten. li. vj. ti. xxxij. q aliq̄ oblatio reſpuenda ē in criminis ſui deteſtatione. ¶ Primo ſi quis ſponte z ſine neceſſitate rebaptizatus ē ab hereticis: illius oblationes dīcto non ſunt recipiende: etiā ſi penitear: vt patet de cōſe: diſt: iij. ca. eos quos. vbi ſubdit q duobus annis etiā oblationes modis oib⁹ non ſinant offerre tē. vide. ¶ Secundo ſi ſit hereticus vel credens. ſ. receptor hereticorū: z ꝓter h̄ denunciatus: excōicatus: z idem ē de quolibet excōmunicato publico: vt patet extra de hereti. c. excōmunicamus itaq̄. §. credētes: vbi ſubditur q clerici nec elemoſynas nec oblationes eorum recipiant: alioquin ſuo p̄tientur officio ¶ Tertio ſi emunitatē eccl̄e ſue violauit nec emendare velit: vt. xxij. q. iij. ca. miror. vbi p̄hibēt recipi oblatio etiam a tota familia domus illius q vim eccl̄ie intulit. ¶ Quarto ſi ſit meretrix publica: vt Deut. xxiij. Non accipies mercedē p̄ſtibuli vnde non poteſt facere publicā oblationē ad altare: ſed bñ poteſt de turpi lucro facere elemoſynam. z hoc nec ſacerdos peccatū illius approbare videat. xiij. q. v. ca. non ſane. in

fi.t simile est de alijs criminibus noto:ijs et ho:rendis. Quinto si sit vsurarius publicus vt extra de vsur.c.q2.in oib9. Sexto si sit ra/ pto2 obstinat9 t inobedięs:vt extra d rapto. c.sup eo. Septimo si sit oppressor paupeꝝ.s. q.j.c.nō est putāda elemosyna.et.tc.di.c. ob lationes. Octauo si sint ab inuicē discordan tes t se odięs:nec reuocari possunt ad con/ cordiā.vt eo.c.oblationes dissidentiū fratrū.i. chr̄ianoz necꝫ in sacrariū necꝫ in gazophila ciū recipiāt:glo.cū eoz odiū est notoriū:Se quit:Sitr dona eoz q pauperes opprimunt a sacerdotib9 refutanda sunt. Rano aūt q̄re ab illis elemosyne recipi p̄nt t nō oblationes. qua elemosyne fiunt in occultis:d quo nihil ad ecclesiam:vt de simo.c.sicut tuis. Oblatio nes vero in publico q̄ prohibentur ne exinde peccato:p̄solet.t ne peccatū ipius ecclia pu blice videat approbare. ¶ Terno q̄ri potest vtrum homines teneant dare decimas et ne cessuare precepti:p̄sertim cū illa sola homies obseruare tenentur tempe grātie:q̄ a chr̄o apostolos sunt mādata:fm illud Matth.vlt. Docētes eos seruare oīa quecūcꝫ mādaui vobis:t aplus dicit Act:xx. Nō enim subter fugi quo minus annūciarē vobis omne cōsi/ lium dei:sed necꝫ in doctria chr̄i necꝫ aplorꝫ aliquid continet de solutiōe decimaꝝ:q: qđ dicitur Matth.xxiij. Hec oportuit facere ad tēpus p̄teritū legalis obseruātie referendum videt. ¶ Ad h̄ rndet sāct9 Tho.sc̄da.sc̄de.q. lxxxvij.inter alia.q decime in lege veteri da/ bāt ad sustētationē ministroꝝ dei:t ē p̄ceptū ptum morale inditū naturali rationi:qđ eni bis qui diuino cultui ministrabāt ad salutem totius popul9 vict9 necessaria mīstraret ratio naturalis dictat:sicut t his q̄ cōi vtilitati inui gilant.vt principib9.militibus t alijs quibus stipendia victus debent a populo.s. Loꝝ.ix. Quis militat stipendijs suis vnq̄. Parri etiā erat iudiciale:robur habens ex institutione di uina.s.certa determnatio stipendij.quod de/ betur ministris diuinicultus:que ponit decī/ mam partem illis tribuendam:t quia mater ecclesia sequens vestigia diuini precepti de d cimis soluendis:fm quandam humanitatez instituit determinationem decime partis sol/ uendam ecclesie ministris tempore noue le/ gis:vt non minus populus noue legis:minī stris noui testamenti exhiberet q̄m populus ve teris legis:cum obligetur ad maiora fm illd Matth.v. Nisi abundauerit iustitia tc.cum eiam ministri noui testamēti sint maioris di gnitatis:t sic patet q ad solutionem decima rū tenentur partim ex iure nature:partim ex institutione ecclesie:t qz radix solutionis de/ cimarum ē debitū quo seruiāt9 spiritualia debent carnalia:fz illd.s. Loꝝ.ix. Si nos vo bis spiritualia seminamus:non magnū est si nos carnalia vestra metamus:ideo sup hoc debitum fundaut ecclesia determinationē so/ lutionis decimaꝝ:oīa aūt q̄ possidet ho/ mo sub carnalib9 cōmenf:t ideo de omnib9 possessis decime sunt soluende. B. Ad cuius euidentiam sciendum:q quedā sunt de cime personales.que scz debēt ex negocio artificio:scientia:milicia:venatione:piscatiōe de molēdinis:balneis:fullonijs:metallarijs: lapicidinis t huiusmodi. Quedam vero sūt prediales:que.s. prouenunt ex ipsis predijs. Quedam etiam dici possunt mixte:vt de ag nis:apibus t alijs fetibus animaliū:t de p/ uentib9 exinde receptis.vt de lacte lana.mel/ le t similibus:quia partim a predijs prouenī unt vnde animalia venīt:partim a custodia personarum:t ad vtraslibet soluendas obligā/ tur christiani. Qđ si obijcitur:solutio decima rum videtur ex veteri lege introducta.sed in lege veteri nullum preceptum datur d perso nalibus decimis:que.s.soluuntur de his q̄ cō quirit aliquis de proprio actu mercationis multic.tc.ergo nec in noua lege tenetur ad d aliquis. ¶ Ad hoc respondet Thom:vbi.su pra:q specialis ratio fuit cur in lege veteri nō fuit datum mandatum in personalibus decī mis fm conditionem populi illius:quia om/ nes tribus certas possessiones habebant de quibus poterant sufficienter prouidere leuitis qui carebant possessionibus:nō autem inter dicebat eis quin de alijs operibus honestis lucrarent:sicut t alij uidet:sed populus noue legis est vbiqꝫ per mundū diffusus:quorum plurimi possessiones nō habēt:sed de aliqbus negocijs viuunt:qui nihil cōferrent ad subsi/ diū ministroꝝ dei.si de negocijs eorum nō sol uerent. Ministris etiā noue legis artius inī dicitur:ne se ingerāt negocijs lucratiuis:fm illud.ij.Timo.ij. Nemo militās deo implicat se negocijs secularibus:t ideo in noua lege tenentur homines ad decimas psonales fm consuetudinem patrie t indigentiā ministro/ rum:vnde Augu.dicit:t habet.xvj.q.j.c. de cime:de milicia:de negocio:et de artificio red des decimas:t fm Thom.t Hostī.decime

dari debent de omni lucro licito: ¶ Quod si queritur: vtrum etiã de illicitis acquisitis teneatur quis dare decimas. ¶ Respõdet Hostiẽ. q̃ prediales decime dari debent indistincte a possidente predia: siue iuste siue iniuste: siue a catholico: heretico: iudeo: pagano: vt extra eo.ti.c.de terris. De personalib⁹ autẽ distinguit: aut tenetur ad restitutionẽ: vt in furto: rapina: simonia: vsura: ludo: iniusto exactione: iniusto sententia: iniusto bello & huiusmodi: tunc decime nec debent dari nec recipi: si vero non tenetur ad restitutionem: vtin meretricio: lenocinio: histrionatu & similibus: & tunc si ex peccato notorio questus prouenit: ecclesia non debet recipere ne peccatũ videatur approbare: secus si occultum est. ꝯ̃ius prelatus hoc sciat: ar. xxxij. q. v. c. christiana. et. vj q. j. c. si omnia. idem Tho. vbi supra: ar. v. in solutiõe secundi argumẽti. ¶ Quarto queri potest cum fm iura de oĩnibus decimis tam personalibus ꝙ̃ prediabilibus solutio fieri debeat: cur ecclesiarũ prelati non exigunt de oĩnibus: ne negligentia eorũ sit alijs causa delinquendi. ¶ Ad hoc dicendũ: q̃ licet ecclesia posset exigere decimas tam personales ꝙ̃ prediales: tamen laudabiliter nõ requirit in illis locis vbi sine scandalo requiri non possent propter difficultatẽ vel aliã causam: sicut Paulus laudabiliter noluit vti potestate a deo sibi tradita: vt sic acciperet stipendia victus ab his quibus euangelizabat: ne daretur impedimentũ aliquod euãgelio: & ex hoc etiã excusare possunt non soluentes sed diuersimode: nam decime personales fm Ray. & Hostiẽ. non sunt de diuino iure sicut prediales: sed tantũ debent ex iure positiuo: q̃ Leuitic. xlvij. tantũ de p̃dialibus fit mentio: consuetudo aũt ius humanũ tollit: dũ ẽ pure positiuũ vt in toto si ẽt generalis: vt in parte si est specialis vel particularis. vt. xj. distin. c. cõsuetudo: & vide latius supernus: vnde videtur q̃ cõtraria consuetudo a culpa liberet illas nõ soluentes: sed ille decime necessarie sunt soluende que debẽtur ex lege diuina vel loci consuetudine approbata: vtpote prediales: vt extra de decimis. c. in aliquibus: vbi subditur. Ille quippe decime necessario sunt soluende que debentur ex lege diuina vel loci consuetudine approbata: vt decime prediales: vel in mixte: vtpote de omnibus fructibus terrarũ arborũ hortorum: nutrimentis animaliũ: lana: lacte: feno: lignis: piscationibus: venationibus &c.

Sermõ XII

¶ Quod si obijcitur Leui. vlti. Non mandat solui decima nisi de frugibus & pomis arborũ & animalibus que transeunt sub virga pastoris: sed preter hec sunt etiã quedam minuta que homini prouenium: scz herbe que nascũtur in horto & alia hmõi: ergo nec de illis in noua lege tenet quis dare decimas. Ad hoc rñdet Tho. vbi. ꝙ. q̃ ea que ordinant in finẽ sunt iudicanda fm q̃ competunt fini. Decimarum a nõ solutio est debita nõ propter se sed propter ministros quor̃ honestati non conuenit: vt etiã minima exacta diligentia requirant: hoc enim in vitium computat: vt patet per pbũm in iij Ethi. & ideo rex regum non determinauit: vt de huiusmodi minutis rebus decimas darẽt: sed hoc reliquit arbitrio dare volentiũ: quia minima quasi nihil cõputantur: & ideo pharisei de his decimas dantibus ait dominus. Oportuit hec scz minima facere: & illa scz maiora legis nõ omittere. ¶ Preterea vbi de antiqua cõsuetudine nullam decimã soluunt: licet ecclesia posset ibi requirere decimas saltẽ prediales: tamen laudabiliter nõ requirit eas in locis vbi sine scandalo requiri nõ posset propter diffuetudinem vel aliam causam: nec ĩ illi qui non soluunt in locis illis sunt in statu damnationis: nisi forte propter obstinationez habentes voluntatem nõ soluendi etiã si ab eis pertinaciter peterent: hec Tho. Vel potest dici fm Guil. q̃ quãdo nulla decima soluitur videtur q̃ dñi prediorũ breui manu soluerint ecclesie decimas: & eis deinceps ecclesia redonauerit: & fz Hostien. cõpositio inter personam ecclesiasticã & laicos super aliqua parte decime seu tota de consensu superioris prelati valet: vt patet extra de transac. c. statuimus vt si super decimis inter vos & aliquã personam ecclesiasticã a sensu episcopi vel archiepiscopi fuit cõposito facta fuerit: rata & incõcussa persistat. ¶ Quinto queri potest: vtrũ in aliquo casu laici possint absq̃ peccato decimas in feudum habere. ¶ Ad hoc respondet glo. extra de decim. c. ꝙ̃uis. q̃ hodie decime in feudum dari nõ possunt sicut alia feuda: vt extra de feud. ca. j. sed causa quare olim clerici antiquis temporibus dabant laicis in feudum hec erat: vt laici defenderẽt ecclesias ab hereticis & alijs oppressoribus: postea vero cum cessauit non fuerunt concesse: immo expresse fuit prohibitum: quia sine peccato non possunt eas laici detinere: & decimas ab antiquo concessas adhuc possident laici & eorum

ꝝ successoꝝ: nisi aliqua noualia cõsurgũt in declamatiõe laicoꝝ: nõ accrescũt eis: vt co. t.c. tua nobis. ꝛ in glo. vnde fm Ray. a tpe lateranensis cõcilij celebrari sub Alexãdro: nullo modo possunt decime laicis ꝓferri: nec valeret talis collatio vel infeudatio: vt eo. n.c. ꝓhibemus: qõ sane intelligitur fm Hosti. nisi a papa: vt in cõstitutione feudoꝝ episcopũ vel abbatem: q: si ius percipiendi fructus tẽporales decimarũ fuerit laico cõcessum ante dictũ cõcilium: ꝛ laicus bene viuat ꝛ defendit ecclesiã sicut fidelis vasallus: excusari potest. alias in anie periculum tenet illas: ex quibus ꝓz q̃ periculosum est habere reddituꝫ decimales: vl etiã non soluere decimas ecclesijs: ita q̃ religiosi qui dicunt aliqua: quibꝫ a solutiõe decimarum audientes retrahant: siue in sermonibꝫ siue alibi: ipso facto sunt excõicati: vt in cle. de penis. c. cupientes. Ecõtra vero fm Ray. remuneratio fideliter soluentium decimas quadrupler est. Prima est abundantia fructuum Malach. iij. In decimis ꝛ in ꝑmissis ꝛ in primitijs vos maledicti estis ꝛ me vos cõfunditis gens tota: inferte omnẽ decimationẽ in horreum meũ: vt sit cibus in domo mea: ꝛ probate me sup hoc dicit dñs: si nõ aperuero vobis cataractas celi: ꝛ effudero vobis benedictionẽ vsq̃ ad abũdantiã: et quo ꝓz q̃ cã penurie fiut subtractio decimaꝝ: vñ Malach. ibidem q: mihi nõ reddidistis decimas ꝛ ꝑmissas idcirco in fame ꝛ penuria maledicti estis. ¶ Secũda est sanitas corꝑis. Aug. ꝛ habet. xvj. q. j. c. decime: si decimã dederis non solũ abundantiã fructuũ recipies: sed etiã sanitatẽ corꝑis ꝓsequeris. ¶ Tertia est remissio peccatoꝝ. Aug. ibidẽ. deus noster qui dignatus est nobis totũ dare: decimã a nobis dignatus est accipere: nõ sibi sed nobis sine dubio profuturã: nõ ergo dñs deus premiũ postulat sed honorem: glo. grata vult beneficia cõcedere: nõ pro precio sed tantũ honorem vult habere. ¶ Quarta est regnũ celeste: Aug. ibidem: qui ergo sibi aut premiũ cõparare: aut peccatorũ indulgentiã desiderat ꝑmereri: reddat decimã. Et iterum: cũ eni dando decimas ꝛ terrena ꝛ celestia premia possis promereri: pro auarina duplici benedictiõe fraudaris: hec est enim dñi iustissima cõsuetudo: vt si tu illi decimã non dederis: tu ad decimã reuocaberis sꝛ pariem q̃ cecidit cũ lucifero. Sequit: dabis impio mihi qõ non vis dare sacerdoti: vt ꝓz ibidem. q. vij. c. maiores nostri ideo copijs oi-

bus abundabant: q: decimas deo dabant ꝛ censum cesari reddebãt: modo q: discessit deuotio dei: accessit indictio fisci: nolumus cum deo partiri decimas: modo aũt tollitur totũ: hoc tollit fiscus qõ non accipit christus: hoc ibi: ꝛ sunt verba Aug. ¶ Tertio debemus honorare parentes spũales reuerentiã corꝑoralem ꝛ mentalẽ exhibẽdo: vꝛpote q̃s deus honorauit eos deos apellando: ꝛ iterũ ait in euangelio. Qui vos audit me audit: ꝛ q̃ vos spernit me spernit: nã q̃tiens aliquis religiosum vel sacerdotem detrahit: totiens capiti christi coronam spineam imponit: quia ipsi sunt caput ꝛ supꝛior pars ecclie militãtis. q̃tiens eis iniuriã facit: totiens ꝛpm clauis ꝓfodit: quotiẽs eis cõuiciatus fuerit: totiens in ꝛpi facie spuit: q̃tiens eosus habuerit: totiens ꝛpi latus trãsfigit: q: q̃to sunt magis honorandi. tanto detestabilior est dehonoratio. ¶ Propter tria nãq̃ specialiter sunt honorandi. ¶ Primo rõne cõis vtilitatis: quia fideles per absolutionẽ purificãt: ꝛ p sacramenta ineffe gratie cõfirmant: ꝛ regnũ celoꝝ per clauẽ lingue reserant ¶ Secũdo rõne dignitatis q̃ tanta est q̃ creatorem suum mirabiliter creant ꝛ pro nostra salute hostiã imortalem ꝓsecrant. ¶ Tertio rõne nre necessitatis: q: irã dei per oblationẽ placant ꝛ manũ dei extentam ad vleiscendũ oblatiõis ꝑtute ne ferat cõtinent: ꝛ ideo dñs ostendit in dathan ꝛ abiron q̃tum detestetur peccatuꝫ illud quo q̃s dehonorat sacerdotes Hinc. xj. q. j. c. sacerdotibus scribit Gregori. imperatori Mauricio inter alia. Quid mirũ si illos pietas vestra dignet honorare: quibus in eloquio suo honorem tribuens: eos aut angelos aut deos ipse etiam apellat deus ꝛc. vide ibidẽ dehonore sacerdotũ. Ad laudẽ. dei.

¶ De obedientia religiosoꝝ in quibꝫ obedire teneantur: ꝛ vtꝫ sit potissima virtutum: ꝛ de triplici obedientia.

¶ Sermo xiij.

Honora patrem tuũ ꝛc. Secundo modo per patrẽ spũalem intelligitur omnis superior in religione quẽ similiter honorare iubemur: veram obedientiã ꝛ reuerentiã exhibendo. ¶ Ad cuius euidentiã primo queri põt: vtꝫ religiosus sp peccet mortaliter trãsgrediẽdo q̃dcũq̃ eoꝝ qõ in regula tenet: ꝑsertim cũ vouerat seruare regulã quã profitet. ¶ Ad hoc rñdet Asten. li-

ꝝ.tl.ꝯlvꝫ.ar.ū.q non semp peccet mortaliter nō em equaliter obligat ad obseruandū oia que cōtinēt ibidē:ſz fm maius ⁊ minꝰ fm q diuersimode ibi traduntur:nā in regulis scōrū patrū aliqua cōtinent p modū p̄cepti ⁊ inhibitionꝭ:aliq̄ vero p modū statuti rōnabilis ⁊ aliq̄ p modū monitiōis ⁊ hortatiōis ⁊ hmōi qō maxime pꝛz in regula beati Frācisci. Religiosus igit illa trāsgrediēdo q̄ cōtinent in regula sue pꝛofessionis p modū p̄cepti ⁊ inhibitionis peccat mortaliter:ſz ea trāsgrediēdo q̄ cōtinēt ibidē p aliū modū non peccat mortaliter quārū ē de ſtrute regule:nisi forte rōe excessus libidinis vel cotēptꝰ.alias si sancti patres religiones instituētes aliquā regulā eq̄liter obligare vellent ad oia cōtēta in ea.tūc frustra diffoꝛmit fm diuersitatē dictoꝛ modorum ea tradidissent. Et hec rātio ꝓfirmatur p Grego.ix. Inno.iij. Alex.iiij. Nicol.v.q declarādo regulā scti Frācisci:determinat non obligari frēs p regulā nisi ad ea q̄ in ipa p̄cepti one vl inhibitiꝛie sunt exp̄ssa. Vñ dic Joan.in.c.relatū:extra ne.clc.vel:mo.q solū ria substātialia sūt in p̄cepto:⁊ quo ad ea q̄ cōtinent extra de sta.mo.c.cū ad monasteriū.reliqua ꝛo nō sūt de p̄cepto nisi p̄ceptoꝛie vl pꝛohibitoꝛie ponant in regula:alias em vix ex q̄ uoꝛ monachis vnus saluaret. ¶ Scōo q̄ri pōt in q̄b religiosus tenet obedire p̄lato ⁊ in q̄bus nō:p̄sertim cū simplicit ꝓmisit obedientiā sic̄ ⁊ paupiatē ⁊ castitatē circa que duo nl la cadit dispensatio:vt pꝛz extra de sta.mo.c.cū ad monasteriū:in fi. ¶ Ad h rñdet glo:extra de tēp.oꝛ.m.c.ad aures.q nō sp ē obediēdū p̄lato:si rō p̄latus excōicet subditū:tūc siue sentēna sit iusta siue nō:semp est obediendum sñic:fm Greg.xj.q.iij.c.j.vbi dicit:Sententia pastoꝛis siue iusta siue iniusta fuerit timēda ē Glo.nisi in duob casib.s.cū sētentia est post appellationē lata:⁊ cū continet intollerabilē errorem.extra de sen.excō.c.p nuas. Et vbicū q̄ sententia est nulla:non est obediendū:eo.tl. statuimꝰ.li.vj. Secūdo non tenet obedire p̄cepto p̄lati quando nō pertinet ad officiuz suū qō p̄cipit.vj.q.j.c.quia frater. Vñ Bern. in li.de p̄cepto ⁊ dispēsatione dicit, Subditus nec citra pfessionē nec vltra ꝓmissū cogēdus est p legem obediēcie:ex quo patz.q nec in grauioꝛib nec in leuioꝛibus que omnino p ter regulam sunt obedire tenetur:quia non tenetur nisi quatenus se obligauit sua pfessione licet perfecta obedientia su etiam in his obedire inquātū bona sunt vel ad bonū referūtur:tertio tenet obedire p̄lato q̄n p̄cipit ea q̄ pertinent ad officiū:vt patet in dicto.c.ad aures. Vñ dicit Tho.ſcda ſcde.q.civ:q religiosi pfitentur obedientiā q̄ntū ad regularē cōuersationē.fm quā suis p̄latis subdunt.⁊ ideo q̄ntū ad illa sola tenent obedire.q̄ possunt ad regularē cōuersationē p̄tinere.⁊ hec est obediētia sufficiēs ad salutē.⁊ h intelligit fm glo.vbi.q̄n p̄latus nō decipit i p̄cepto p aliquā ignorantiā vel indiscretionē.nā excusaret qs p impotētiā absolutā.q̄n scz adiplere nullo mō pt qō mandat:qꝛ ipossibiliū nulla est obligatio: vel etiā q̄n talis obedientia ex aliq̄ accidētali cā subdito vergeret in piculū anime ¶ Quarto nō debet obedire p̄lato p̄cipienti illō quod oino malū ē.licz p̄lato videat bonū ⁊ iustum: vt extra de resti.spo.ca.lucras.seruato quod dicitur extra de sen excō.c.inquisitioni: Vñ ⁊ si subditus haberet conscientiam resistentem illam sequi deberet etiam si esset erronea ne edificaret ad gehennam.extra de simo.cap.p nuas:debet tamen subditus conari vt informer suam conscientiam.vt sit conformis p̄cepto:p̄lati sui q̄ntū pōt:vt de p̄scrip.c.fi.i glo. de quo latius videbitur infra ¶ Quinto si p latus scienter p̄cipit quod malū ē multomi nus illi obediendū est:xj.q.iij.c.q resistit ⁊c. Sed quid si illud iubeat qō facere non debeas.hic sane contemne potestatez:⁊c.si tamē aliquid p̄latus anio puerso mādauit qō n esset malum in se:tunc obedientia mereretur duplex p̄miū:Sexto si dubiū sit p̄ceptuz: an scz sit bonū vel malū.tunc p̄opter obedientie bonum excusatur a peccato.licet in veritate sit malum:vt.xxiij.q.j.quid culpatur.circa.fi. De bellis dubijs:vbi domin⁹ peccat p̄cipiendo:non seruus obediendo intelligendū tamen in dubio esse obediendū nisi dubietas esset tam crassa ⁊ supina que non excusaret: vt si mandaret aliquid contra articulos fidei ⁊ p̄rbibitionis:vel contra generale statutū ecclesie:aut etiam si esset ignorantia affectata:in talibus enim dubietas non excusat:nec etiam ignorantia.xxj.q.i.c.si cupis.esse q̄ uoceris monachus:vbi subdit q non multū distat i vitio vl decipere posse vel decipi ch̄z fmanuz ⁊c. Nam si quis que dei sunt ignorat ignorabitur:vt patet.xxxviij.di.c.qui ea: Dicerunt tamen dicitur.xj.q.iij.c.quid ergo.q licet nunq̄ per obedientiam malum fieri debet: aliquando tamen per obedientiam bonū qō

Agitur intermitti debet: t glo. dicit: q̄ p obe-
dientia bonum ē pati etiā qđ iniustū ē t ipl̄m
debemus p̄ceptū lz vix sit tolerabile. ¶ Se-
pmo nō tenet obedire qui p̄cipit aliq̄d in ō
rogationē iurisdictionis maioris p̄lati: vt si
p̄ciperet minor p̄elatus q̄ maiori visitanti ñ
diceret aliquid de reuelandis in visitatione
vel q̄ nullus loqueret aliq̄d de bono aie siue
vel ordinis sui: quia visitator q̄ est delegatus
est maior suo p̄lato si ē datus a suo superiore
¶ Octauo si q̄s eximit a potestate p̄lati sui
illius auctoritate q̄ h̄ pōt vtpote cum mona-
chus factus sit episcopus: nam lz eis post̄ꝫ
facti sunt episcopi que non licebant ante epi-
scopatum. vt ostenditur. xviij. q. j. c. statutum
est in glo. quia vt dicit tertus ibidem: statutū
est t fm sanctos patres rationabiliter a syno
do confirmatum est: vt monachus quem ca
nonica electio a iugo regule monastice pro-
fessionis absoluit: t sacra ordinatio de mona-
cho episcopuz facit. t̄c. glo. absoluitur ab obe
dientia sui abbatis cum sit factus de filio pa
ter. Item a monachali regula nō in proprio
habendo nec in habitu reperiendo: sed in ieu
nijs: vigilijs: modo cantandi: silentio etiam ñ
potest omnino vacare cum habere debeat tu
bam preconis. Item potest sibi facere cōma
tres quod prius non licuit: quod sane intelli-
gitur puerum leuando: sed monachus potest
puerum baptizare. xviij. q. ij. ca. peruenit. j. m
glo. sed episcopus potest etiā leuare puerum:
exemplo. Greg. qui prius monachus factus
est t postea cum esset diaconus cardinalis:
cōpater imperatoris Mauricij factus est. Item
monachus existens legitimus est heres t ac-
cipit hereditatem non sibi sed ecclesie t cete
ra ibidē. ¶ Tertio queri pōt an religiosus te
neatur magis obedire suo abbati q̄ suo dio-
cesano: presertim cum sit illius ordinis qui ñ
sunt exempti. ¶ Ad h̄ respōdet Hein. boyc.
extra de sta. mona. c. cū ad monasterū. In p̄
ma diuisione dicens: aut querimus de his q̄
versant in foro iudiciali: t tunc plus obedire
tenetur episcopo q̄ abbati. C. de epis. t cleri.
in auten. in cā animaꝝ: puta ab episcopo su-
scepta in decimarū t p̄minarū rōe reddēda
in causis iudicialibus: vt patet. xj. q. j. c. de p̄-
sona. lxj. dis. c. obitum. in fi. t sic intellige qđ
notat. glo. xj. dist. c. de his: vbi etiam dicit: q̄
de regulis cantandi vel officiandi in ecclesia
debet similiter obedire episcopo seu metropo
litano: aut querimus in his q̄ spectant officiū

abbatis: puta in regulis seruandis t circa re-
gule correctionē siue in fractiōe voti abstinen
tie in silētio retinēdo t simil bn. t tūc dz illis
abbati suo obedire: vt. xviij. q. ij. c. nullā. in fi.
nec etiam obedire dz episcopo vocanti eū ad
ministerū suū vel comitatum inuito abbate:
qz h̄ solum p̄tinet ad papā. q̄ si monachus ab
bate consentiente vocat⁹ sit: vel etiā auctori-
te pape nec ibi ordinis statuta seruaꝝ poterit
consulendum ē q̄ si potest ad claustꝝ reuerta
tur nec se periculis exponat cōmodis alienis:
¶ Quarto q̄n pōt occasiōe p̄dictoꝝ: vtrū
magis obligat p̄cepti p̄lati vel ꝓscientia: pre
sertim cum ipa videt obligare virtute diuini
p̄cepti vel p̄hibiti. Ad h̄ rñdet sanct⁹ Tho.
in ii. questionū de virtute. q. xvij. prout lucide
declaratum est i sermonibus de trib⁹ parab⁹
penitentie vbi agit de elemosynis spūalibus
¶ Quinto queri potest: vtrum obedientia sit
maxima virtutum: presertim cū dicit. j. Reg.
xv. Sauli melior est obedientia quā victime
sed oblatio victimarum p̄tinet ad religionez
que est potissima inter omnes virtutes mo-
rales. ¶ Ad hoc respōdet doctor sanct⁹ scđa
scđe. q. c. xij. q̄ sicut peccatū in h̄ cōsistit q̄ hō
contemptis deo commutabilibus bonis inhe
ret: sic meritum virtuosi actus consistit econ-
trario in hoc q̄ homo cōemptis bonis crea-
tis deo inheret. finis autem potior est his q̄
sunt ad finem. Si ergo bona creata p̄pter h̄
cōtemnuntur vt deo inhereat: maior est laus
virtutis ex hoc q̄ deo iheret quam ex hoc q̄
bona creata contemnit: t ideo virtutes ille
quibus deo fm se inheret. s. theologice: sunt
potiores virtutibus moralib⁹ quib⁹ aliquod
terrenum cōtemnitur vt deo inhereat. Inter
virtutes autem morales tanto aliqua potior
est: quanto magis aliquid contemnit vt deo
inhereatur: Sunt ḡ tria genera bonorum hu
manorum que potest homo cotemnere p̄pter
deum: quoꝝ infimuz sunt exteriora bona me
dium sunt bona corpis: t sūmū anime bo-
na inter que quodammodo precipua est vo-
luntas inquantū. s. p volūtatē homo omnibus
alijs bonis vtitur: t ideo per se loquendo lau
dabilior est obedientie virtus que propter
deum contemnit p̄pnā voluntatē q̄ alie vir-
tutes morales: que propter deum aliqua alia
bona contemnūt: Vñ Greg. dicit. vlti. moza.
q̄ obedientia victimis iure preponit: quia p
victimas aliena caro per obedientiam vero
voluntas propria macratur. vnde etiam alia

quecūq; virtutū opera ex hoc meritoria sunt apud deū: q; sunt vt obediat diuine voluntati: nā si quis etiā martyriū sustineret: vel cuncta sua pauperib; erogaret: nisi hoc ordinaret ad implētionē diuine voluntatis: qđ directe pertinet ad obedientiā: non possent esse meritoria: sicut nec si fierent sine charitate que sine obedientia esse nō potest: ideo dicit Greg. vlt. moraliū. q; obedientia tanto magis est meritoria quanto minus habet de suo. Huius: q; obedientia sicut ⁊ quelibet alia virtus debet habere promptā voluntatē in suū proprīū obiectū: non aūt in id quod repugnans est ei: p; priū aūt obiectū ipsius obedientie est p̄ceptū qđ ex alterius voluntate procedit: scz diuina vel humana: vnde obedientia reddit promptā hominis voluntatē ad implendū volūtatem alterius scz p̄cipientis: si autem id qđ ei p̄cipitur sit ei volitū propter se: etiam absq; ratione p̄cepti: sicut accidit frequentius in prosperis: tam ex propria volūtate tendit in id ⁊ non videt implere propter p̄ceptū: sed ꝓpter propriā voluntatē: sed quando id qđ precipit nullo modo est fm se volitū. sed fm se consideratū proprie volūtati repugnans sicut accidit in prosperis: tunc oīno manifestū est q; nō impletur nisi propter p̄ceptū; ⁊ ideo dicit Gre. in vii. moral. q; obedientia que habet aliquid de suo prosperis est nulla vel minor: quia scz voluntas propria nō videtur tendere principaliter ad implendū preceptum sed assequendum propriū volitum: in aduersis aūt vel difficilibus est maior: quia propria voluntas in nihil aliud tendit q̄z in preceptū: sed hoc intelligendū est fm id qđ exterius apparet: nā fm iudiciū dei qui corda rimatur: contingere pōt q; obedientia in prosperis aliquid habens de suo: propter hoc nō fit minus laudabilis: si scz propria volūtas obedientis nō minus deuote tendat ad implētionem p̄cepti: plus innitens precepto q̄z proprio volito. ¶ Preterea sciendum est q; obediētiā ad quā se quis voto p; fessum religionis cōstringit; vberior est meritoria quia iam meretur ex voto qđ est actus latrie vel religionis: inter ceteras aūt virtutes morales latria est precipua: quia concernit precepta p̄me tabule: ⁊ etiā meretur ex obedientia: vnde talis se plus subiūgat deo obediētiā vouendo ⁊ profitēdo q̄z solum profitendo: eo q; subiūgit actū ⁊ potestatem: ita q; non potest aliud deinceps facere q̄z quod sibi fuerit imperatum: sicut plus facit qui dat arborē cū fructu q; qui dat solum fructū. Notandū tamen q; obedientia triplex distinguit. Quedā enim dicit imperfecta sufficiens tamē ad salutem: qua scz quis obedit tantū in his q̄ seruare promisit: vel que in illis implicite continent: sicut sunt illa sine quibus religiōis professio nō seruatur: vt recipere officia ordinis ⁊ hmōi: ⁊ talis obedientia necessitatis est: sicq; soli obedit tenent in his que p̄tinent ad regularem cōuersationem pertinere: q; si preciperet aliquid supra vel infra vel contra professionē vel regulam factā: ad hoc nō tenet: ⁊ hoc vult Bern. in lib. de pre. ⁊ dist. dicens. Subditus nec citra professionem nec vltra promissum cogendus est. Quedā est aūt obedientia perfecta: que scz se extendit ad omnia humano modo possibilia: que nō sunt contra deū vel ꝓtra regulam quā quis confessus est: q; si p̄latus ex passione vel peruersa intentiōe dura p̄ciperet aut grauia: dūmodo non sint mala simpliciter vel in aliquo casu: tunc obediens duplicē meretur coronā: q; si durū alicui videat: recolat obediētiā Abrae filiū immolantis: ⁊ Ezechielis penitentiā acceptantis eiusdē quarto: de quo plenius ꝓz alibi: recolat inquā herculem de quo legit q; iuno vxor iouis inuidens herculi: quem ipse in almena genuerat: oia difficilia solebat illi precipere: ipsum enī misit ad hispaniā ad occidendū Gereonem: ad infernum ad educendū cerberū: in arbalidiā ad superandū hydram quinq; capitū: hercules omnia cōpleuit: ita q; uno citius fuit fessa precipiendo q̄z hercules obediendo sic in religione dato q; hercules: id est sapiens subditus p̄latū habeat pro nouerca: q̄ scz sici nō cessat difficilia maliciose p̄cipere: ipse tñ debet ei in oībus obedire: ⁊ eum obediendo patientia fatigare: ita q; p̄latus malus citius fatigari debz p̄cipiendo q̄z subditus obediendo. Quedā denicq; obedientia est indiscreta obediens etiā in illicitis ⁊ illa vniuersalis est. Pro quo sciendū q; si p̄cipit qđ simpliciter malū est: nequaq; est obediendū. Si vero dubiū est tūc obediens excusat a peccō ꝓpter obedientie bonū: licet in veritate sit malū: nisi dubietas esset tā crassa ⁊ supina q̄ nō excusaret: vt si mandaret qđ esset cōtra articulos fidei: vel p̄ceptum diuinū: vel contra generale p̄ceptū vel statutū ecclesie: aut directe ꝓtra pfessam regulā: p̄sertim in his casibus in quib; p̄latus dispensare nō potest: vt in tribus votis substantialib; ⁊ in his que habent extra de sta. mo. c. cū ad

monasteriū: si certum est q̄ potest dispensare: tunc debet subditus obedire: si vero dubium est an prelatus potest: tunc subditus excusat ratione dubij si obedit. Ad laudem dei.

¶ De charitate increata: et qualiter diligit seipsam: angelos: homines: et omnia creata. ¶ Sermo xiiij.

Honora patrem tuū ꝛc. Ter

b no preceptū hoc exponit de patre et matre eternali: id est de deo et christo: beataq̄ virgine q̄ dicitur mater gr̄e et misericordie. ¶ Hos ergo parentes honorare debemus tripliciter: eos scz pre oibus et super oia diligendo: obediēdo: ac p charitariuā subuentionē deū in suis mēbris honorando: ūgiterq̄ cordiali affectu deo ūgiter seruiendo et gr̄as agendo. ¶ Primo inquā eos honorare debemus p̄ omnib⁹ et super oia diligēdo ad qđ homo potissime moueri debet ex eo: q̄ in tantis beneficijs amoris nos deus diligendo p̄uenit: vt omnē ingratitudinē et tepiditatē a nostris cordibus procul ꝓpelleret: et siquā do q̄ pigutisset amare tam saltem nos tantum amatos nō pigeat remeare: q̄ charitas fm apostolū est finis p̄cepti: q̄ omnia opera q̄ sunt in p̄cepto tendunt ad charitatē: vt magis ac magis augeat. ¶ Est aūt charitas dilectio qua deus super oia et in omnibus diligit propter se: et proximus ꝓpter deum et in deo: que charitas vt dicit Aug. nascitur in appetitu. s. cū quis appetit fieri voluntate dei super oia: nutritur aūt in cogitatione: cū scz in hoc cogitat et in hoc proficit: roborat inquā in operatione ac tandē perficit: cum ab hoc se non auertit ꝓpter aliqua mala q̄ sibi aduenūt: veruntamē q̄ propter defectus naturales et impedimenta corpalia hec plene cōsequi non p̄t in hac vita: cupit dissolui et esse cum christo: vbi plenius et perfectius hoc adipisci sperat: scz q̄ voluntas dei super oia fiat: de hac igit virtute charitatis licet multa dixisse me memini: p̄ seriam in li qui intitulatur: scala amoris: ac in lib. qui intitulat edenym contemplatiuoꝝ: in sermonib⁹ quoq̄ de diuersis: ne tamen hanc eminentissimā virtutem intactā in hoc opusculo videar ꝓtermisse: quedā stanti sub brevitate prosequi. Et primo de virtute charitatis in se.

B. De qua primo queri p̄t: vtrū charitas sit aliquid creatū in ania: p̄sertim cū nihil creatum est infinite virtutis: sed magis ois creatura vanitas est: charitas aūt non est vanitas q̄

vanitati repugnat: et est infinite virtutis: q̄ et animā hominis ad infinitū bonū perducit: vnde deus spiritualiter est anime vita sicut ania corporis vita: iuxta illud Deut. xxv. Ipse est vita tua: sed anima vnificat corpus per seipsam: ergo deus est anime vita quā vnicē vnificat per charitatem: iuxta illud. j. Johā. iij: Nos scimus q̄m trāslati sumus de morte ad vitā q̄m diligimus fratres. Ad hoc rñdet magister sententiaꝝ in primo dis. xvij. q̄ charitas nō est aliquid creatū in ania: sed est ipse spūs sanctus mentē inhabitans: nō est tñ intentio sua q̄ iste motus dilectiōis quo deū diligim⁹ sit ipse spūsanctus fm q̄ ipse motus dilectiōis est a spūsancto nō mediante aliq̄ habitu: sicut a spūsancto sunt alij actus virtuosi mediantibus habitib⁹ aliaꝝ virtutū: puta habitus spei fidei vel alterius virtutis: et hoc dicebat propter excellentiā charitatis: et in hoc magister sententiarū habuit aliquos sequaces: veruntamē cōmuniter doctores hoc improbant super hunc locū. Nam Bonauē. dicit ibidem: q̄ est ponere charitatem fm cōmunē opinionem q̄ est habitus creatus informans animā: et rationē huius sumit tripliciter. ¶ Primo ex parte essentie charitatis: q̄ charitas est bonitas creature rōnalis: ipsam proficiens et distinguēs et ordinans et disponēs. ¶ Secundo a parte virtutis: q̄ charitas qua deū diligimus est virtus: nō q̄ deus tm̄ cooperat in nobis sed etiā quia nostra voluntas cooperat deo: adiutores eni dei sumus: et q̄ cū cooperamur deo necesse est similiter nos cōformari sibi: necesse est etiā q̄ ab illa summa charitate relinquat in nobis aliquod exemplū in effectu nostro p quod moueatur illi conformiter: voluntas eni libera est et nata moueri ad opposita: et ideo ponitur in nobis virtus charitatis create: nō propter defectum a parte dei in nobis cooperantis: sed voluntatis nostre sibi cooperatis. ¶ Tertio a parte operationis ponit necessitas: q̄ reformatio siue recreatio: vnio et dilectio: nō tantū sunt ab alio vt ab efficiente: sed etiam vt ab informante: informans autem est charitas creata: licet eni recreatio ab increato per modū efficientis sicut creatio: tamen recreatio vel reformatio relinquit vlterius formā: et ideo necesse est ponere habitū informātem: hec ille Tho. etiā in scda 2ᵉ. q. xxiij. dictā opinionē reprobat: dicens: inter alia: q̄ motꝰ charitatis non ita procedit a spūsancto mentē humanā mouentem: q̄ hūana mens sū mo-

rā ifm: ⁊ nullo modo sit ꝓncipiū motus huius q; hoc esset ꝓtra rationē volūtarij cui⁹ ꝓncipiū oportet in ipso esse: alias em̄ sequeret q; diligere nō esset volūtariū qđ implicat cōtradictionē: q; de sui rōne amor importat q; sit actus voluntatis. Nec dici pōt q; moueat volūtatē ad actū diligēdi sicut mouet instrumentū: q; si sit pncipuus actus: nō tm̄ est ipso agere vel nō agere: q; sic etiam tolleret ratio voluntarij ⁊ excluderet rō meriti: sed oportet q; a spūsancto sic moueat ad diligendum: q; etiā ⁊ ipsa sit efficiens huius actū: nullius aūt actus ab aliqua potēcia actiua pducit nisi sit ei cōnaturalis p aliquā formā q; sit actionis ꝓncipiū: vnde de⁹ q; omnia mouet ad fines debitos: singulis rebus formas indidit: per quas ad fines a deo sibi ꝓstitutos inclinant: et sic vt dicit Sap. viij. Disponit oia suauit: manifestū est aut̄ q; actus charitatis naturā potentie voluntatis excedit: ideo nisi aliqua forma naturali potēcie supadderet q; p quā ad actū dilectiōis inclinaret: sc̄ḏ hoc esset etiā iste actus imperfectior naturalib⁹ actib⁹ ⁊ etiā actibus aliarū virtutū: nec esset facilis ⁊ delectabilis qđ patet esse falsum: q; nulla virtus tātā inclinationē habet ad actū suū sicut charitas: nec aliqua tā delectabiliter operat. Hinc maxime necessariū est q; ad actū charitatis aliqua habitualis forma supaddita sit naturali potēcie inclinās ipam ad charitatis actū ⁊ delectabiliter operari faciens: vñ licꝫ effective deus sit vita anime p charitatem et corporis: p animā tm̄ formaliter charitas vita anime est: sicut anima corporis vita. Unde p hoc ꝯcludi pōt: q; sicut anima immediate vnit corpi: sic ⁊ charitas anime: ⁊ opat formaliter efficacia forme scōm virtutē agētis qđ formā inducit: ⁊ ideo charitas nō est vanitas: sed facit effectū infinitū dū deo cōungit animā iustificādo ipam: h̄ em̄ demonstrat infinitatē virtutis diuine q; est charitatis actor. Ex dictis igitur patet: q; dupler est charitas scꝫ increata que de⁹ est: ⁊ creata que dei donum est: vñ Bern̄. in li. de dili. deum dicit recte charitas ⁊ deus ⁊ dei donū: itaq; charitas dat charitatē substantia accidentalē: vbi dantē signficar nomen substantie est vbi donum qualitatis. Ꝯ. Secūdo vero queri pōt de charitate increata q; deus est: vtrum scꝫ sit eadē dilectio diuina respectu creaturarū cū ea q; est vnius persone in diuinis respectu alterius: p̄sertim cū ex hoc sequeret q; dilectio dei respectu creaturaꝝ esset summa: sicut illa q; est respectu psonaꝝ adinuicē: q; dilectio di nō pōt intēdi: nec etiā remitti. ¶ Ad hoc dicendū fm Alex. de hales in li. j. vbi agitur de dilectiōe dei ad creaturas: q; aliqd diligere idē est qđ illi bonū velle. Dicendū igit q; diligere dei duplicē habet comparationem: vnā ad ipam dei volūtatē: aliam ad ipm volitū: cū ergo dicit: pater diligit filiū vel econuerso: ibi est summū bonū tā ex parte voluntatis q; ex pte voliti: q; pater filio nō potest velle maius bonū q; vult. Cū vero dicit deus diligit creaturā: hec dilectio est etiam summa p cōparationem ad voluntatē diligentis: q; nec pōt esse maior nec intendi nec remitti et sic est in termino dilectionis: ac p cōsequēs est eadē dilectio cū dilectione illa q; est respectu psonaꝝ: q; dei volūtas est sua essentia. de qua dilectione dicit dñs ad discipulos: sicut dilexit me pater ⁊ ego dilexi vos: verūtamē p cōparationē ad creaturā dilectā siue ad ipm volitum qđ ex dilectione deus efficit in creatura: vt̄ qđ iam factū ei placet: tūc nō est summa dilectio sed pōt esse maior: q; potest hunc creatio velle maius bonū: sicut potest ipm facere melius q; fit: scōm q; ly melius nominaliter accipitur. Ex his cōsequenter eliciendū est q; q̄tum est ex pte voliti vel creature dilecte: tanto meliores sunt creature in ordine et gradu suo: tanto magis sunt diligibiles: q; bonū rōne boni diligibile est: ⁊ ideo quantū est in qualibet creatura de bono tantū est diligibilis ⁊ ab eo plus diligit. q; voluntatē habet bene mēsuratā ⁊ ordinatā sicut est in deo. Sed obiicit q; deus non diligit creaturā nisi fm q; creatura est in deo ⁊ ab eterno fuit in deo. ꝓpter quod creaturā etiā dilectā ab eterno: sicut scriptū est Ephes. ij. Elegit nos ante mūdi constitutionē. nec est electio sine dilectione: alioq̄n vt dicit Hugo ea est vis amoris q; necesse est amantē esse talē quale est id qđ amat. Si deus igit creaturā diligeret in esse ꝓprio necessariū esset illū transformari in creaturā vel in similitudinē creature: qđ cum sit impossibile nō diligit creaturā nisi scōm q; est in seipso. ¶ Ad hoc respōdet Alex. de hales ibidē q; illa auctoritas Hugonis ꝓprie intelligitur: vbi amans minus nobile est amato vel simpliciter vel fm quid sicut est in hominibus: aliquis em̄ amās aliquid q̄tus sit minus nobile simpliciter sic minim⁹ vl̄ aliqđ simile: tamen in eo quod illud affectat ⁊ ar-

ea illud afficitur supponit seipsum amato ⁊ sic quodāmodo transformatur in illud: sic autem nō est in deo: vnde nō oportet q̄ transformetur in amatū; non enī intelligitur verbū illud de dilectione q̄ est voluntas boni qualis est dilectio dei: sed intelligit de dilectione que est affectio que quodāmodo transformat amantem in amatū. Et etiā dicit Bona. super iij. di. q̄ amor diuinus nō est amor affectionis inclinās ad alterū: sed potius inclinans ⁊ trahens ad seipsum: vnde diuinus amor potius amata transformat ⁊ ꝓformat ipsi amanti q̄m ecōuersio: sm ergo q̄ duplex est cōformatio rū ad deū scz sm similitudinē vestigij ⁊ sm similitudinē expressam q̄ est ratio imaginis: sm hoc dei dilectio dupliciter accipi pōt. Primo generaliter scz in effectibus nature quos cōiter ⁊ generaliter cōicat omnibus creaturis: ⁊ sic diuina dilectio est respectu oīs creature. Secūdo specialiter scz in effectib⁹ gratie q̄s cōicat tantū creature rationali nō habenti defectum alicuius criminis: ⁊ sic diuina dilectio nō est nisi respectu ei⁹ creature cui charitatē cōicat: ita q̄ per illā charitatē vnione per maximā deo adhereat vt sic per charitatē in deo maneat ⁊ deus in eo. ¶ Certo queri pōt de creatura magis a deo dilecta: vtrū scz deus magis diligat hoiem vel angelū: pīcertum cum tanto creatura videat amabilior q̄to est deo similior: sed angelica natura videt deo similior: vtpote natura nobilior. ¶ Ad hoc rñdet Bona. super. iij. di. xxij. q̄ deus dicit diligere creaturā nō ratione affectionis animi sed ratione cōicationis alicuius boni: sic q̄ dilectio de potuis dicit esse dilectio effectus q̄m affectus. Duplex est igit effectus ꝓncipalis ipsius dei respectu creature rōnalis scz cōditiōis in quo ostendit dei potentia: ⁊ sic magis dilexit angelos: quia meliora contulit eis naturalia. Secundus aūt effectus est reparationis in quo manifestat dei misericordia ⁊ sic magis dilexit hoies quos. s. reciuauit ⁊ angelos deseruit: ⁊ sic in dilectione dei mutuo se excedunt. Dicendū igit q̄ si loquimur de excessu dilectionis sm statū presentem tunc magis diligit angelos q̄m homines: vtpote deo similiores q: nobiliores: quos ⁊ vno solo motu meritorio glorificauit: qui ⁊ nullā habent retardationē qua prepediunt quo minus in deū totaliter tendere valeant. Si vero loquimur sm statum gratie finalis in quo erit reparatio cōsummata: tunc videt satis rationabiliter dici posse q̄ magis diligit hoies: q: de pluribus habebit homo in paradiso vñ gratus ⁊ deuotus existat deo q̄m angelus: tum ꝓpter beneficium incarnationis: quia vt dicitur Hebreo. ij. Nusq̄m angelos apprehendit sed semē abrae tū ꝓpter beneficiū redemptionis: quia vt dicitur Job. xv. Maiorem hac dilectionē nemo habet ⁊c. posuit enī animā suam pro hoibus releuandis nō pro angelis tū ꝓpter beneficiū eminentis glorificationis: q: cōstituit in altiori gradu honoris humanā naturā in vtroq̄ sexu q̄m angelicam: scz christum ⁊ eius nobilissimam matrem. Dilexit insuper deus humanū genus tam in statu inimicitie q̄m in statu amicitie: nō autez angelicū genus quod post casum omnino deseruit: ⁊ hec manifestāt erga nos non solū diuine charitatis magnitudinem: sed etiam eius nimietatem: sm illud Ephes ij. Deus qui diues est in misericordia ꝓpter nimiam charitatē qua dilexit nos: cū essemus mortui peccato cōuiuificauit nos in christo: ⁊ licet angelus est deo similior q̄tum ad ea q̄ sunt nature nō tñ q̄tum ad dona gratie: modo dei dilectio magis pensat dona nature superaddita: q̄ ea q̄ sunt naturaliter insita. ¶ Considero nūc o anīa q̄tam nbi dilectionem ostendit deus in via: quantāq̄ exhibebitur in patria: obtulit enī in christo ꝓ salute tua suā diuinitatem: nobilissimā animā ⁊ innocentissimā carnem: offert insuper omnib⁹ eminentissimā charitatē: vt merito dicat Jacob⁹ in canonica sua. Omne datū optimū ⁊ omne donū perfectū desursum est descendens a patre luminū: amplectere: igit amplectere totis pcordijs: amplectere dona dei tui o spōsa xpi; ⁊ exultando cū prophera iubila deo dicens: Quid retribuā dño: vnde spōsus tuus in hac vita tantū te estimauit: tantaq̄ charitate salutem tuā sitijt: q̄ de eo dicit Bern. Si christus tot membra habuisset quot sunt stelle in celo: ⁊ q̄libet membrorū corpus habuisset: oia illa corpora ad lignū crucis dedisset: anteq̄ animā vnā q̄tum in se est in damnatiōe reliquisset: si ergo tantā habuit charitatem in recreatione: o q̄tam exhibebit in eterna glorificatione. Dicit enim Bern. in re. christi: q̄ dilectio qua ois angelica natura pariter ⁊ humana se mutuo diligūt; respectu illius dilectionis qua christus in q̄tū hō diligit minimū glorioſum est minor q̄m centrū ad circūferentiā cēli chrystallini ꝓsiderato ipō fonte vñ talis amor originē habet: verumtñ dilectionē dei summi ag

mīnimū beatū ꝙs explicet: nā tanta dilectiōe deus minus ⁊ vnus ferk in minimū beatū: ꝙ si ponak ex vna pte dilectio dei ad minimum beatū. ⁊ ex alia pte dilectio christi in q̄ztū hō ⁊ beate marie omniūq; angelo; ⁊ sctō; quā spirant in deū ⁊ ink se inuicē nulla pōt esse eq paratio q; finiti ad infinitū nulla pōt ee cōparatio: ⁊ iō maio; quē minim⁹ sanctus spirat in deū maio; ē q̄z amo; christi iq̄ztū hō ⁊ amo; beate ỽginis oimq; sctō; ⁊ angelo; quē spirāt inuicē ink se: sicut maio; est circūferēcia celi chrystallini minimo centro: q; talis dilectio dei est vnus de tribus principalib⁹ actib⁹ substantialis glie: qō nos feliciter experiri concedat iesus christus: spōsus eterne glorie.

¶ De charitate creata que est potissima virtutū i qua cōsistit omne meritum. Sermo xv

Onoza patrem tuum ⁊ ma.

b Expedit vtiq; de charitate increata que deus est. Jam de charitate creata que dei donū est sermo succinct⁹ percurrat. A De q̄ prio q̄rī pōt vtz scz charitas creata que cordibus fidelium infundit⁹ sit specialis virtus: ꝑsertim cū charitas nihil aliud ee videk q̄z amicitia q̄dā scz amicitia nō ponit⁹ a pho virtus: vt ptz i.iij.li. Ethi. q; nec cōnumerak inter ⁊tutes morales nec inter intellectuales. ¶ Ad h rñdet breuit Rich. sup iij. di. xxvij. q; charitas ē virt⁹ vna fm speciē specialissimā: q; in plures spēs non diuiditur: charitas em̄ constituitur in specie ex sui cōparatiōe ad primū finū ⁊ pncipale ac formale obiectum quod non est nisi vnum. scz ipse deus sub rōne q̄ est fīmū bonū: quo solo plena rie voluntas beatificari pōt hec autez formalis ratio obiecti charitatis non est diuisibilis in plures rationes eo q; impossibile ē esse plura bona q̄ sint summa bona: q; non esset summum bonum in quo nō essent omnes rōnes boni p modū excellentiozem q̄ inuenirent⁹ in aliquo alio bono nec tale bonū posset esse pncipale charitatis obiectum. eo q; in tali bono voluntas beatificari non posset. ¶ Ad obiectum ergo dicendum fm Tho. scda scde. q. xxij. q; plus in. viij. Ethi. non negat amicitiā esse virtutem: scz dicit q; est virtus vel cum virtute potest m̄ dici q; amicitia ꝓprie non est virtus per se ab alijs distincta: q; nō habz rōnē laudabilis ⁊ honesti nisi ex obiecto: scōm scz q; fundat⁹ sup bonitate virtutū: qō patet ex eo. quia non quelibet amicitia rationem habet laudabilis ⁊ honesti sicut patet in amicitia delectabilis ⁊ vtilis: vnde amicitia virtuosa magis est aliquid consequēs ad virtutem q̄z fit virtus: nec est simile de charitate q̄ nos fundatur principaliter super virtute humana: sed super bonitate diuina: vnde Augusti. li. de moribus ecclesie Charitas est virtus q̄ animi nostri rectissima affectio est q̄ conūgit nos deo q̄ ipsum diligimus. Et si obijcitur q; charitas habet duo obiecta: scz deum ⁊ primum: ⁊ ergo non est vna virtus fm speciem. Respōdet ibidē Richar. q; primus nō ē pncipale ⁊ formale obiectum charitatis q; p charitatē ipsum non diligimus nisi propter deū. ¶ Scdo vero q̄rī potest vtrū charitas sit potissima virtutū sic̄ sentire videk apls. j. Cor. xiij. Maior autem horz est charitas. Ad h respondet Tho. vbi. s. q; ex quo bonū in actibus humanis attenditur fm q; regula debita regulantur: ideo necesse est q; humana virt⁹ q̄ principium est bonorum actuū ꝑfectiua i attingendo regulam hūanoz actuū. Duplex ē ergo regula humanoz actuū. scz humana rō et deus: sed deus est regula prima a q̄ etiā humana ratio est regulāda. Hinc virtutes theologice q̄ consistunt i attingēdo illam regulā primam. eo q; eaz obiectum est deus: excellētiozes sunt virtutib⁹ moralib⁹ vel intellectualibus q̄ consistūt in attingendo rōnē hūanā propter qō oportet vt ēt inter ipas virtutes theologicas illa sit potioz q̄ magis deum attingit sicut charitas: q; fides ⁊ spes attingunt q̄dez deum fm q; ex ipso ꝓuēit nobis vl cognitiue vel adeptio boni: sed charitas ipm deū attingit vt in ipso fiat non vt eo nobis aliq̄d puenial: ⁊ sic charitas est excellētioz fide ⁊ spe ac p consequens oīb alijs virtutib⁹: ⁊ qō magis est sine charitate nulla pōt ee virt⁹ vera vel meritoria: sicut oñdit apls. j. Cor. xiij. si distribuero in cibos pauperum omnē facultatem meā. ⁊ si tradidero corp⁹ meū ⁊c. Huius autem ratio est: q; virtus ordinat ad bonum: sed bonū ꝓncipalit⁹ est finis: nam ea que sunt ad finem non dicunt bona nisi in ordine ad finem. Sicut ergo duplex est finis. s. vltimus ⁊ p;oximus: ita duplex est bonum scilicet vltimum ⁊ hoc est principale bonum horminis scilicz dei fruitio: iuxta illud ps. Mihi adherere deo bonum est. et ad hoc ordinatur homo p charitatez. Et bonū primū vl principale ⁊ scdariū quod ēt duplex ee potest. Vnū

quidem vere bonū vtpote q̄tum in se ē ordinabile ad principale bonū qđ ē vltim⁹ finꝫ Aliud a ūr ē bonū apparēs ⁊ nō verū:qm̄ abducit a finali bono:sicut auaroꝝ prudentia q̄ diuersa genera locelloꝝ excogitāt:⁊ auaroꝝ iusticia qua metu grauium damnorum contemnunt alienum ⁊ auarorū temperantia q̄ luxurie cohibent appetitum:quoniam sumptuosa ē:⁊ auaroꝝ fortitudo q̄ vt ait Horatius. Per mare pauperē fugūt p saxa p ignes: vt dicit Aug.in.viij.li.ꝯ.Julianū.⁊ iō nēce est habef charitatē vt ⁊ ꝓtutes meritorie reddātur ⁊ deo grate.q; p solā charitatē ordinant act⁹ oim aliaꝝ ꝓtutū in finē vltimū:ac p cōsequēs dat formā actib⁹ oim aliarū virtutū:vñ generalit charitas dr radix ꝓtutū q; p illam oēs alie nutriunt ꝓtutes:nec fm Gregoꝝ.in Omel.hz q̄cūq; viriditatis ramus boni op⁹ si nō pmā fert in radice charitatis:Dr etiaꝫ fūdamētū ꝓtutū eo q̄ oēs alias virtutes valīter sustētat:dr etiā forma ꝓtutū nō qđē exēplariter aut essentialit ꝫ magis effectiue:q; formā oīb⁹ ponit ordinās eas ad vltimū finē Vnde ꝓprie ꝓtutes dicunt in ordine ad act⁹ formatos:dr etiam mater virtutū.q; ex appetitu finis concipit actus aliaꝝ virtutū imperando eos. Vnde merito dicitur charitas maxima virtutum q; dr in euangelio Matt. xxij:q dilectio dei sit primum ⁊ maximū mādatum. ℣ Tertio p̄cinde queri pōt vtrū in charitatiua dilectione consistat omne meritum sicut intelligete dat apostol⁹ i dicta au ctoritate si distribuero:cum tamē ecōtra difficultas tm̄ operando videamr augere meritū eo q̄ secundum ph̄m virtus est circa difficile ⁊ bonum ergo maior virt⁹ circa magis difficile ⁊ maius bonum.sed charitatiua dilectio difficultatem in operando diminuit:q; dicit Aug.in.li.confes.qui amat non laborat:oīs enim labor non amantib⁹ gratus ē:solū amor est quod nomē difficultatis erubescit. ¶ Ad h̄ rñdet Rich.super.iij.dist.xxx.q ꝓprie loquendo de merito scđm q̄ consistit in actu remunerabili de condigno in vita eterna.sic omne meritum aut est charitatiua dei dilectio.aut tm̄ illud quod in ipso actu formale ē p charitatiuam dei dilectionē:p hoc tm̄ q̄ voluntas p charitatem diligit deū ꝓpter se ⁊ sup oīa vult actus alios rectos esse p illum cui ꝓpter se ⁊ sup omnia adheret.quod est ipos referri in finem vltimum modo debito:⁊ sicut rectitudo est in actu ex sui ꝓformitate ad regulaꝫ suā que in naturalib⁹ ē natura ⁊ in artificialibus ars:⁊ in moralib⁹ rō recta ⁊ lex diuina: sic etiā illd̄ qđ est formale in merito sicut ipa remunerabilitas q̄ in ipso est ex sui debita relatione in vltimū finē:⁊ ex ꝓsequēti ipa rō remunerabilitatis q̄ imerito ē formal ex charitatiua dei dilectione causata ē.vñ oē meritū q̄tū ad illd̄ qđ ē imerito formale ꝓsistit essentialit vt causalit in charitatiua dei dilectiōe: Ad obiectū ꝙ dicendū q difficultas ad operandū ꝓuenies ex habitudine mala·quā sibi peccato:p act⁹ malos acq̄situs nō auget meritū nec facilitas que ē in opante p ꝓtutē minuit meritū. Bonauētura ꝯo sup.iij.di.xxvij. supaddit qđ charitas sup oēs ꝓtutes primatū tenet:⁊ efficacia meriti p pri⁹ attribuēda ē actui charitatis q̄tū actui aliaꝝ virtutum eo q̄ ipsa completiua sit omnium virtutum ⁊ in ipsius actu connectit ipm meritum. Rationevero quare charitas tanta ceteris virtutibus excellentia p̄cminet est:quia maxime nos efficit deiformes tum ratione liberalis exhibitionis:quia sicut deus ex amore imbuit omnia dona:sic charitas liberaliter exequitur oīa obsequia ⁊ mādata:tū rōne conformis vnionis:quia sicut filij patri necteūtur nexu amoris ⁊ vnit sic homo per charitatem adherēdo deo spiritus vnus efficit.ꝓpter qđ dicit.Johan.xvij.Ut sint cōsummati in vnū sic ⁊ nos vnum sumus:tū etiā rōne finalis quietationis quia cum amor sit pondus spūale facit in deum tendere ⁊ in deum quiescere sicut corpora alia per sua pondera in locis ꝓprijs firmari habent ⁊ stabiliri:vnde Augu.in li.confes. ponderibus suis agūtur oia ⁊ loca sua petūt pondus meum amor meus est:illo feror q̄tū q̄ feror. Preterea beatus Bernardinus in euangelio ento de charitate dicit inter alia: q̄ ipsa tante p̄ciositatis est in conspectu dei q̄ oia p̄ciosa reddit:⁊ ideo p aurū designat i Apoc̄.iij.vbi dicitur suadeo tibi emere a me aurum ignitū ⁊ ꝓbatum vt locuples fias.nā sicut aurum est p̄ciū omniū thesaurorū:siue sint lapides p̄ciosi:p̄dia:domus .mercantie siue quicquid aliud ē appetibile auri p̄cioso existimabitur:sic etiam cuncte cogitationes:affectiones.locutiones.opatiōes ⁊ filia charitatis p̄cio commensurantur:quia deus opera non ponderat sed affectū:vt plane patet:xxxij.q.j.cap̄.odi.in fine:vbi dicitur dñs interrogat cor nō manū:quāto nanq̄ puriori seu feruentiori amore placitū aliq̄d deo

facimus: tanto redditᵏ ei gratiosius. Hinc Luc̄.xj. Laudata est paupercula vidua que misit in gazophylaciū duo minuta: nō quia multa ⁊ magna fecit: ꝙm ampla charitate dilexit. Nec solū aurū est amor: sed etiā oīa q̄ fiūt ex charitate: nō tm̄ q̄ sint de genere bonor: sed etiā indifferēnta reddit eadē charitas aurea: in cuius figura dicitᵏ: iij. Regū. vj. q̄ nihil erat in tēplo qđ nō auro tegeretᵏ. qr q̄ fiūt ex charitate redduntᵏ aurea q̄bus anima iusti celesti sponso decentᵉ exornatᵏ: vnde p̄s. Astitit regina a dextris tuis in vestitu đ auro. Cuius ratio est: qr licet ꝓprius actus charitatꝭ quē immediate elicit sit diligere deū ⁊ primū sicut quelibet virtus vnicū solū actū habet quē elicit: sicut actus fidei quem elicit est credere: ⁊ sic de aliis virtutibus: nullusq̄ ab eadē virtute alius actus alicitᵏ. charitas tamen sup̄a virtutes oēs hāc obtinet supeminentiā: q̄ ꝙnus earū actus ꝓprios immediate non eliceat ꝙ eliciuntᵏ ab habitibus ꝓprijs p ipām tm̄ oēs actus virtuosi virtualiter imperantᵏ: ⁊ eos a ꝓprijs habitib⁹ elicere facit: qr cuncte virtutes in charitate cōnexitatem habent. ⁊ ex hoc cūctas virtutes virtuosasq̄ opatiōes charitas reddit meritorias. Insuper nō solus virtutes ⁊ opationes virtuose p charitatē merito: re redduntᵏ: sed etiā omnia alia siue pspera siue aduersa siue mixta siue bona grate siue mala pene ⁊ mala culpe coopantur charitatē habenti in bonū: tam p̄ciosa namq̄ ⁊ efficax est apud deū charitas sancta q̄ etiā peā coopantᵏ illi in bonū: vt dicit glo. super illud Roma. viij. Diligentibus deū omnia coopantᵏ in bonū. Nec mirū cum volūtas impar omnibus potentijs sic amor omnibus virtutibus: nō minor est in bono diuina dilectio q̄ in malo diuina offensio: q̄ arroganti bona cōuertuntᵏ in malū. qr nō opatᵏ ad dei gl̄iam sed ad ꝓpriā: si ergo arrogāna virtutes vel opa virtuosa conuertit in vitia: nō minus charitas diuina malum cōuertit et coopatᵏ in bonū: ex hijs ergo sequitᵏ q̄ charitas oīa reddit meritoria: sic etiā sola illius seruitia sunt remuneratione digna. ¶ Pro quo sciendū q̄ omne obsequiū deo impēsum aut illi ipenditᵏ ex amore recto ⁊ puro qui est amor gratuitus nō querēs q̄ sua sunt: aut timore pene vel vindicte: aut ex spe mercedis tpalis vel eterne aut alia quacūq̄ ratiōe sese ponens q̄ deū respicīēte: ergo si obsequiū impendit ex amore puro creditur illū esse bonū q̄ eidē hoc impendit: qr nulli rectus amor ⁊ purus ipenditᵏ ab aliquo nisi credat illū esse bonum ⁊ meritoe sue bonitatꝭ hmōi amore esse dignū ⁊ p̄ osequēs tale obsequiū est mere gratuitū ac solū ꝓpter remuneratione dignū. qui vero nō gratis reddit obsequiū deo sed ex q̄dam necessitate vel coactione cuiuscunq̄ suppositionis: nō ꝓprie dicendus est remunerationis dignus: sed magis illi p̄cuū ope sue elocare reddendū est. Denicq̄ diuinus amor est ille thesaurus euangelicus a deo naturaliter in humano corde reconditus: quē q̄ inuenit hō vadit ⁊ vendit omnia vt emat: id est redimat agrū illuꝰ illicito cōplexu amoris vinosi miserabiliter alienatū ⁊ venditum: de qua .ſ. emptione dicitᵏ in cāticis: si dedit hō totā substantiā domus sue p dilectiōe quasi nihil despiceret eā: nimirū cū sit vilitans infinite: tū qr quolibet actu charitatis mercatᵏ regnum dei: dicēte dño: q̄ dederit calicē aque frigide tm̄ in nomie meo: amē dico vobis nō pdet mercedē suā: tū etiaꝫ sicut diues efficitur cui oēs mercātie ⁊ cōtractus lucrosi redduntᵏ: sic mille milies eos ditior: ea spiritualiter reddit ipa charitas in mercantijs oim virtutū ⁊ virtuosor operum: ⁊ hoc tangit ap̄lus: ſ. Cor. xiij. dicens: charitas patiens est. ſ. quantū ad habitum patientie in anima: et ideo nō deficit in aduersis q̄ occurrūt in illatis: penis: iniurijs: cōmelijs: infortunijs ⁊ similib⁹: nā sic aurū pcussum dilatatᵏ sic in aduersis p̄sa charitas augetᵏ. vñ p̄s. In tribulatione dilatasti mihi. Secūdo benigna est: id est bene ignita: quia reddit bonū p̄ro malo: vnde glosa sup illud Ephes. iiij. Estote inuicē benigni: id ē largi de facultatibus vestris: ⁊ hoc maxime vos p̄sequentibus. Tertio nō emulatur: id est nō inuidet aliene felicitati: vel pspitati spirituali vel tempor̄ali. Quarto nō agit perperā: id est puerse p̄stando impedimentū ne bona fiant: vel ratione operis nō defor̄matur intentione nō recta. Quinto non inflatur de donis vel bonis adeptis. Sexto nō est ambitiosa ſ. de bono acq̄rendo q̄ vult subesse nō p̄re esse. Septimo nō querit que sua sunt sed dei gloriā ⁊ cōmunē pfectum. Octauo nō irritatur: id est non p̄uocatᵏ ad irā: qr non habet appetitū vindicandi sed vituperationē consuetur in refectionē ⁊ plagā in medicinā. Nono non cogitat malū ſ. rancoris vel vindicte vel etiā suspitiōis sinistre. Decio nō gaudet sup iniquitate ſ. ꝓpria vel aliena sed dō

let. Undecimo congaudet veritati scz cognitionis vel operis in se ⁊ in alijs. Duodecimo omnia suffert scz respectu difficultatum quas patitur ad exequenda opera virtuosa. Tredecimo oīa credit scz que veritas in scripturis suadet. Quartodecimo omnia sperat scz que christus promisit. Quintodecimo omnia sustinet scz respectu absentie vltimi summi boni promissi quod patienter expectat a deo ꝙ ꝓpter nullā causaz ab inchoato bono desistit.

¶ De subiecto charitatis quod ē humana voluntas: ⁊ de quinq; donis que recipit anima ab infusa charitate. ¶ Sermo xvi.

Dnoza patrem tuum. Post aliquantā discussionē charitatis in se: videndū est de eius subiecto in q̄ propzie cōsistit diuina dilectio. ℍ De quo primo queri potest: virū ipsa voluntas hominis sit subiectū charitatis: ⁊ videtur ꝙ non: qz charitas amor quidem est: sed amor secundū plōm est in concupiscibili: ⁊ ideo charitas est in cōcupiscibili ⁊ non in voluntate imo poꝰ esset in libero arbitrio: quia charitas vt in precedenti sermone declaratū est se extēdit ad oēs actus humanos: secundū illud. j. Coz. vlti. Omnia opera vestra in charitate fiāt: ꝙ principiū humanoz actuū est liberū arbitriū: ergo per consequens videtur ꝙ charitas maxime sit in libero arbitrio sicut in subiecto: ⁊ p consequens nō in voluntate ¶ Ad hoc respondet Tho. scḋa scḋe. q. xxiij. ꝙ duplex est appetitus scz sensitiuus ⁊ intellectiuus qui dicitur voluntas ⁊ virusq; obiectū est bonū licet diuersimode: nam obiectū appetitus sensitiui est bonū per sensum apꝓhensum: obiectū aūt appetitus intellectiui vel voluntatis est bonum sub cōmuni ratione boni ꝓout est apprehensibile ab intellectu. Charitatis aūt obiectum non est aliq̄d sensibile bonū: sed bonum diuinum quod intellectu solo cognoscitur: ⁊ ideo charitatis subiectum non est appetitus sensitiuus sed intellectiuus id est voluntas: cū enim ad bonū diuinū q̄d est intelligibile se vis concupiscibilis extendere non possit: sed voluntas sola: ideo ꝓcupiscibilis subiectū charitatis esse non potest. Nec etiā liberum arbitrium: qz licet liberum arbitriū non est alia potentia a voluntate: tamen charitas non est in voluntate scḋm rationem liberi arbitrij cuius actus

est eligere: quoniā electio est eorum que sunt ad finem: voluntas autem est ipsius finis: vt dicitur in. vj. Ethico. vnde charitas cuius obiectū est vltimus finis magis dici debz esse in voluntate q̄z in libero arbitrio: ⁊ congrue satis: qz sicut voluntas imperat omnibus potentijs: sic amor omnibus virtutibus. ¶ Secundo queri pōt: vtrū illa charitas in nobis causetur naturaliter vel ex infusione spiritussancti vel ex bonis actibus precedentibus: pīsertim quia qḋ est cōmune creaturis omnibus: naturaliter etiā inest hominibus: sed vt dicit Dyonisius. iij. c. de di. no. oibus diligibile ⁊ amabile est bonū diuinū q̄d est obiectus charitatis: ⁊ ideo nobis naturaliter inest aut saltem acquiritur ex actibus precedentibus: iuxta illud. j. Timot. j. Finis p̄cepti charitas est de corde bono ⁊ cōscientia pura ⁊ fide non ficta: ⁊ per consequēs non est ex infusione. ¶ Ad hoc respondet Tho. vbi. s. q. charitas est amicitia q̄dam ad deum fundata super cogitatione beatitudinis eterne: hec autem cōmunicatio non debet esse scḋm bona naturalia sed scḋm dona gratuita: quia vt dicitur Ro. vj. Gratia dei vita eterna. Hinc ipsa charitas nature facultatem excedit: q̄d autē excedit nature facultatē non potest esse naturale nec acquiri per potentias naturales: quia naturalis effectus suam causam non transcendit; ⁊ sic nobis non inest naturaliter ipsa charitas. licz inest nobis dei dilectio que fundat super cōmunicatione bonoz naturaliū: de qua dicit ibidem. Dyonisius, nec etiā charitas per vires naturales acquiri potest: licet actus virtuosi precedentes hominē disponant ad recipiendum charitatis infusionem vt tangit dicta auctoritas apostoli: sed per gratuitā infusionem spiritussancti acquirit qui est amor patris ⁊ filij: cuius participatio in nobis est ipsa charitas creata: de qua dicit apostolus Roma. v. Charitas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritumsanctum qui datus est nobis: ⁊ hec est operatio quedā potissima diuine bonitatis. Ad cuius effectū perficiendū diuina dignatio postulat Prouer. xxiij. dicens. Fili prebe mihi cor tuū sicut eni accipitri volanti sufficit si cor p̄de suū sibi retineat: sic christo sufficit dū solū cor hominis obtineat: pro quo nimirū adipiscendo de celo volauit in virginis viterū: de utero in presepium: de presepio in panbulū: de cruce in sepulchrū necnō ad infernū: deinde ad resurrectionis gloriā: ac tandē ad patris dextez

ram vt sic cor humanum plenius possideret. per cor aũt intelligit voluntas. qz de⁹ animã querit in corde z voluntatẽ in anima: vnde z in euãgelio p cor volũtas intelligit: vbi dr: diliges dñm deũ tuũ ex toto corde tuo. Cuius ratio ẽ qz sicut cor corpale est principiũ oim motuũ corpaliũ: ita etiã voluntas mane q̃ẽ ad intentionẽ finis vltimi qui est obiectũ charitatis est principiũ oim motuũ spiritualiũ vt igit sciamus q̃ p charitatẽ excellẽtissima dona nobis a deo donant. ¶ Sciẽdũ ẽ put sufficit ad presentẽ speculationẽ q infusa diuinitus charitate quinq̃ dona acceptissima recepimus: ¶ Primũ donũ ẽ diuini amoris cõ naturalitas: nã diuina bonitas que spiritualẽ creo appropriatur nullam aliaz virtutẽ collocat in humano corde sic illi connaturalem: sicẽ amorem z charitatẽ: qua vt dicit prima Johan. iiij. Deus charitas est. Scitez increata immensus: immoralis a qua quidem charitate quidam purus z infinitus actus amoris procedit: cũ igitur animã humanã creauit deus ad imaginem vnq̃ charitatis et similitudinẽ infiniti actus amoris sui creauit illam: Hinc postq̃ peruenerit ad liberũ rationis vsũ: tũc et esse proprio quãdam habet aptitudinẽ ad amandum sine qua aliquo mõ eẽ non pot: ne cessarium em̃ est illi diligere bonũ incõmutabile quod deus est aut bonũ cõmutabile qõ mundus est: Ipsaq̃ per libe. arbi. in medio constituta dinoscitur: vt ad qõcunq̃ voluerit se diuertere possit. z hec in anima aptitudo diligẽdi quedã est imago dei: a qua. s. aptitudine procedit qdãvelox z efficax amoz; acep p quem infiniti actus diuini amoris similitudo clarius demonstrat: ex qb⁹ relinquit q nulla virtus ita cõnaturalis est in anima humana sicut ipsa charitas. ¶ Scõm donũ ẽ ipi⁹ diuinitatis cõformitas: sup oẽs em̃ virtutes amor animaz deo cõformat: cui⁹ rõ est qz deus charitas est: z ideo melius p charitatem q̃ p aliquã aliã virtutẽ ranq̃ deo consimilior rem aia cõformit in deũ trãsformat: vnde dicit Hugo de arra anime: q ea vis amoris ẽ vt te talez esse necesse sit: q̃le ẽ illud qd̃ amas z cui per affectum iũgeris i ipius similitudinẽ ipa quoddãmõ dilectõis formositate trãsformaris z ideo subdit ibidem De⁹ charitas ẽ z q manet in charitate in deo manet z deus in eo Si enim vt refert phus: ij. pollit. Aristophanes dicit: q amãtes desiderant ex duob⁹ vnũ fieri: z Tullius de amicitia dicit: q is ẽ amicus ẽ q est tanq̃ alt idẽ: q̃nto magis sm apostolum. j. Cor. vj. Qui adheret deo. fit amorem pfectum vn⁹ spũs ẽ cũ eo. Exprimur em̃ in nobis: q vis amoz; ardẽtis totalit ad hoc nititur inhyat z gestit: vt nõ solum sit itimus ipsius amanti: sz ẽt vt qdammõ sit ipm amatũ Hinc etiã intantũ talis in amore dei valẽter cedit: q incorpaliter p̃diligit deũ dilectum q̃ seipsu ¶ Tertiũ donũ ẽ ipsius aie formositas nam postq̃ aia p charitatẽ deo fuerit conformis quõ non erit decor ipsius anie formosus cum sit in ea vera sititudo diuinitatis. Pro q sciẽdũ sm Alex. de hales ac alios doctores q imago dei in anima consistit in naturalib⁹ ꝓpietatib⁹ z potẽtijs eius: similitudo vero consistit in gratuitis: id ẽ in virtutib⁹ charitate diuina formatis z decoratus: precipue m̃ i ipa charitate z diuina dilectiõe. vnde licet anima cunctas virtutes z dona habeat si charitate priuatur deformis ẽ: z ideo displicet q eidẽ ostendit apostolus. j. Cor. xiij. vbi dr: Si linguis hominũ loquar z angelor: charitatem aũt nõ tẽ. Hinc aut Hugo q h⁹ priuilegiũ sola charitas habet vt deus dicatur z sit. nõ ei deus humilitas est z patientia: qz cũ omnis virtus dei donũ sit. nulla p̃ter charitatẽ h⁹ habet: vt nõ solũ dei donũ sed z deus dici possit reliqua igitur granarũ dona largitur deus z his quos reprobat: solam aũt charitatẽ qua si seipm his tm̃ q̃s diligit in p̃miũ seruat: hec ille. Anima nanq̃ humana carboni similis ẽ: qui si extinctus fuerit obscurã indaginẽ induit: si vero perfecte ignitus fuerit totas splendid⁹ z igni simillim⁹ apparebit: sic ania humana dum amore diuino per peccatum fuerit extincta: id est charitatis igne priuata: terrani nigredinem immo z diabolicã turpitudinem indut. Hinc de talibus Hiere. iiij. dicitur: denigrata est sup carbones facies eorũ: qb⁹ in euãgelio ꝓuenient imperatorijs: vos ex pre diabolo est; qz filij similitudinẽ pris habere debẽt. qd em̃ corpescit in diabolo nisi perm̃: vt pote cui⁹ natura ineffabili pulchritudie z nobilitate cõdita est sed charitate priuata z inquinate deformat. Econtra vo dũ aia fuerit charitatis igne incensa prin⁹ efficit pulcherrima deoq̃ sima: qd em̃ carbo ignie⁹ nisi ignis cẽ seri debeat: cũ iã ignis factus ẽ forma carbonis? quid aia charitatis igne perfecte succẽsa nisi nõ dico de⁹ sed deificata censeri debeat? cui dr ipsa. ꝓfessionẽ q̃. s. turpitudo peccatoris ũ deponitur: et decorem. s. charitatis induit

amictus lumine scz diuine gr̃e sicut vestimen
to:vnde charitas iam facta est anime fo:ma:
sicut forma co:poris est anima:z sicut ignis
operit carbonis nigredinem:sic charitas ope
rit peccatoꝝ multitudinem. Verũ ne meum
putes figmentũ audi Aug.dicẽte.qualis est ho
minis dilecto talis est homo .si terrã diligis
terra es.si celum celum es:si aũt diligis deũ
non audeo dicere deus es sed audi ꝓphãm
dicentẽ:ego dixi dij estis z filij excelsi omnes
hec ille.Quartũ donũ est spiritualis vite ve:
ritas:nam in sola charitate consistit tam vir:
tutũ omniũ q̃ etiã ipsius anime vita.Vnde
ait ꝓphẽta:querite dñm id est amo:em eternũ
qui est deus z ꝟ p amo:e z viuet aia vr̃a.cui
ps̃.z aia mea illi viuet O felix aplus q̃ hanc
vitã exprius ait:viuo ego iã nõ ego:viuit ꝟo i
me christus.De hac aũt vita dicit Aug.in e
alia.q sicut vita co:poris anima est.ita vita
anime deus est.sicut co:p9 expirat dum amit
tit anima:z:sic anima expirat dum amittit de
um:deus amissus mo:s anime:ania amissa
mo:s co:poris.z licet co:pus nr̃m mo:i pos:
sit tñ idipsum q̃ diligimus scz anima mori nõ
ꝑt cũ diligit deũ:cui mo:s ẽ nõ diligere deus
hec ille.Et Bern.Fõs vite est charitas:nec
animã illã viuere diterum q̃ de illo nõ hause:
rit. Haurire quõ põt nisi ꝑsens sit ipi fonti q̃
charitas ẽ q̃ deus est.hec ille.Sed quõ iqs
adhunc vite fontẽ appropinq̃re potero:Re
spõdet ad ꝟ Aug.q pes anime amo:e est:qui
si p:auus est ꝺ:z cupiditas vel libido:si rect9
est dicitur charitas.His igit pedib9 ambu:
lat anima ad bonum in cõmutabile vl̃ cõmu
tabile.quia charitas est anime motus ad fru
endum deo ꝓpter deum z se ac primũ ꝓpter ꝺ:
um:cupiditas aũt ẽ anime motus ad fruen:
dũ se a primo z quolibet co:poreo non ꝓpter
deũ ad deum ꝉ fm Aug:q vbiq̃ p:esens est
vbiq̃ totus:non pedibus licet ire sed mo:ib9
mo:es aũt nostri nõ ex eo qꝺ quisq̃ nouit:scz
ex eo q diligit diiudicari solẽt nec faciunt bo:
nos vel malos mo:es nisi boni vl̃ mali amo
res:propter quod longe a peccato:ibus sat9
vt dicit ibidem Aug.super ps̃.non loco sed
dissimilitudine:quid est dissimilitudine:ma:
la vita malis mo:ibus.si enim bonis mo:i
bus deo appropinquamus:malis mo:ibus
recedimus a deo:vnde congrue idem homo
co:pore stans in vno loco:z amando deum
accedit ad deũ:z amando iniquitatẽ recedit
a deo hec ille.denicq̃ sicut charitas animam

vnificat sic z ꝓficues actiões q̃ fructuosas red
dit z viuidas:vt supra tactũ ẽ.Quintũ donũ
est amo:is insatiabilis suauitas.nulla autem
virtus alia tantã facu experiri delectationem
z cõplacentiã sicut charitas tam in deo q̃ in
creatur̃ :senserat ꝟ qui dicebat:Quã dulcia
faucib9 meis eloquia tua sup mel o:i meo:et
uez iudicia dñi vera iustificata in se metipsa
dulciora z̃c:Cũ igit amo:dei suauissimus ẽ
tã in affectu q̃ in effectu.dicẽte Bern.in.li.
de diligẽdo deũ:vbi amo:est labo:non ẽ sed
sapo:.quoniã amãti nihil ẽ difficile:Ideo p
cõsequẽs nec fatiari põt desiderio q̃ nõ nisi ꝺ
siderare cõcupiscit:iuxta illud ps̃. Cõcupiuit
ania m.de iust.in omi tẽpe.ꝓter ꝟ aũt ania
deũ amans amo:e nõ satiat :q: deus amo:
est quẽ qui amat amorẽ amat:amare autem
amorẽ facit circulũ vt nullus debeat eẽ finis
vel mẽsura amo:is:vnde Dyoni.li.de.di.no.
q amo: scilicet etern9 ostendit sicut q̃dã eter
nus circul9 p optimũ ex optimo in optimum
inenarrabili conuersione circũiens:z in hoc
circulo spiritus amans complectit z ad ifini:
tum amo:em cõplectendũ inuitat:ex qua in:
uita ratiõe surgit q̃dam appetitus insatiabili:
tas que omnia vo:at:quia de copia facit in:
opiam:dũ ex ꝑgustato dei deliciꝺ amplius
inardescit in desideriꝺ:q: z si dat ad plenitu:
dinem nunq̃ tamen ad sanctitatem.Hic eccl
xx.i y.ꝺ:.q me edũt adhuc esuriũt. ¶ De
hac igitur charitate in ordine ad subiectum
adhuc duo queri possunt. Primũ ẽ vtrũ cha
ritas habita possit diminui vl̃ totaliter amit
ti:p:esertim cũ dicit Augu.viij de trinitate q
si dilectio non est vera dilectio dicenda nõ est
sed sicut idem dicit in epl̃a ad Julianũ comi
tem charitas que deseri põt non vera fuit:er:
go neq̃ charitas fuit. ¶ Ad hoc respondet
Tho scõa scõe:q.xxiij.inter alia :q charitas
habita diminui non possit:neq̃ per actũ pec
cati mortalis:quia mortale charitatẽ totaliter
co:rumpit tam effectiue.q: charitatem ꝺ̃natur
q̃ etiam meritorie:q: dignus est q illi deus
subtrahat totaliter ipsam charitatem :nec eti
am per actum peccati venialis:nec quidem
effectiue.q: ad charitatem non attingit:scz m̃
ad feruo:em charitatis:nec etiã meritorie:q:
deus non plus vl̃ p:ius se auertit ab homie
quaz homo auertit se a deo.similiter diminui
nõ potest p cessationẽ ab actu virtutis directe
loquẽdo:quia licet virtutes ex actib9 acquisi
te p cessationem diminui possunt:vt dic̃.p ba

vlg. Et b. q multas amicitias in appellatio solvit. id est non appellare amicum vel ei nō colloq: cuj rō est: q; ꝓfectio vnius cuiusq; rei dependet ex sua cā: Causa ꝯo virtutis acq̄site est actus hūanus q̄b; cessantib; virtus acq̄sita diminuit: z tandē totaliť corrūpit: sed ħ in charitate locum nō hz. q; solū a deo infūdiť: z sic actu charitatis cessante nō diminuit charitas directe nec corrūpit si desit mortale peccatū: indirecte tñ loquēdo diminuto charitatis dicit̄ dispositio ad corruptionē ipius que fit p venialia peccata vel etiā p cessatiōnē ab exercitio operū charitatis: sed p mortale totaliť corrūpi pōt: q; subiectū charitatis est ad bonū z ad malū vertibile fm arburiū libertatē. ¶ Secdo q̄ri pōt: virū charitas augeri pōt. ¶ Ad ħ ibidē breuiter rñdet Tho. q charitas nō augeť p ħ q charitas addiť charitati sic q̄dā ponunt: sed p ħ q charitas intēdiť in subiecto: ita q subiectū magis ac magis charitatem participat fm q magis reducit i actum illius: z illi magis subdit̄ur: nō tñ intelligendum est q in quolibet actu charitatis ipsa charitas augeatur: sed q̄libet actus charitatis disponit ad augmentum charitatis: in quantum ex vno actu charitatis promptior redditur ad agendum fm charitatē: z sic abilitate crescente, promptit̄ in actum feruentiorē dilectionis quo conetur ad charitatis perfectionem: z z tunc charitas augeť in actu z huic quidem augmento charitatis nullus terminus imponi pōt in statu vie: tum q; charitas fm rōnem ꝓprie speciei terminus augmēti nō habet. eo q est participatio quedā infinite charitatis q̄ est spūssancti: tum etiam q; cā agēs charitatem est infinite virtutis. s. deus: tum deniq; quia crescente charitate semp in subiecto supercrescit abilitas ad vlterius ꝓcedendum vl augmentandum: capacitas em̄ creature rōnalis p charitatem augeť: q; p ipam cor dilatatur: iuxta illud. ij. Cor. vj. Cor nostrum dilatatum est: z ideo semp remanet abilitas ad maius augmentum. Ad lau.

¶ De obiecto charitatis scz summo bono/z de mercantia amoris/ac de quatuor que sunt p ordinē ex charitate diligenda. Sermo. xvij

Honora patrem tuum z matrem. zc. Jam ordine debito videndum ē de obiecto ipius charitatis: de quo ꝓmo q̄ri pt: virū summa bonitas sit prima rō diligēdi omne illud qđ ex charitate diligit. ac p consequēs obiectum formale ipius charitatis. p̄sertim cū sic se habeat ens ad cognitionē ita bonū ad dilectionē: sed prima rō cognoscendi nō est summū ens sed ens cōe creatoris z creature cōitate analoga: g sitr prima ratio diligendi non ē summa bonitas sz bonitas cōmunis creatoris z creature cōitate analoga. ¶ Ad ħ rñdet Rich. sup. iij. dis. xxviij. q prima ratio diligēdi ex charitate est ipsa summa bonitas: quia sicut primo rō videndi est illud ratione cuius mouet visum quicqd mouet visū vt lumen vl color: z sicut prima rō intelligendi est illud rōne cuius intelligitur quicqd intelligitur vt ens vel verū: sic concedendū ē illō esse primā rōnem diligendi ex charitate: rōne cuius diligit quicqd ex charitate diligit: hoc ei summa bonitas propter quam oia diligenda sunt q̄ ex charitate sunt diligenda. ¶ Ad obiectum igitur dicendum: q non est sic de ꝓma rōne diligendi ex charitate: z de ꝓma rāone diligendi cōiter deum: q; sicut diligere cōmunius est q̄; ex charitate diligere: sic prima rō diligēdi cōmuniꝰ est q̄; prima rō diligēdi ex charitate z ideo si detur q ꝓma rō diligendi cōmuniter dicti nō sit summa bonitas sed bonitas communis creatoris et creature cōitate analoga: pt concludere videt argumentum: non tamē ꝓpter hoc sequit q summa bonitas non sit prima rō diligendi ex charitate: ex qb; ꝓcludit qđ summa bonitas ē ꝓma rō diligēdi ex charitate z obiectum formale ipius charitatis. ¶ Ꝑro q̄ sciendū q summa bonitas pt ꝓsiderari dupliciť: scz fm eē qđ hz in re: vel fm eē qđ hz in aia vl mēte. Summa bonitas g est formale charitatis obiectū fm eē qđ hz in re. z ex ꝓsequēnē eius obiectū fm eē qđ hz in nostra mēte: Cuj rō ē: q; esse reale bonitatis idē ē cū ipsa bonitate. sed esse suū qđ hz n nostra mēte in rōne cognoscibilis ē ipm esse nostre mentis repzesentari: vel ab aliquo mō cognosci: modo nostra voluntas p charitatē ꝓmo z ꝓncipaliť tendit p dilectionē in ipsaz summā bonitatē in suo reali esse qđ ē idē cū ea: et ex cōsequēnī diligit eam nostre mētis repzesentatiui: z a nostra mente cognosci. Hinc est qđ dominus vniuersaliter omnibus ꝓceptū charitatis indixit: dicens: Diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo zc. z ne queram⁹ diuerticulum ad excusandas excusationes in peccatis ipsa charitas omnibus venalis ex;

ēp̄onitur nec est psonarū acceptio apud deū vt dr Roma.ij.q̄ solē suum oriri facit sup bonos ⁊ malos:⁊ pluit sup iustos ⁊ iniustos:vt dr Habb.v. Nec est q̄ se abscondat a calor eius:vt dicit ps̄. ¶ Vis nūc videre signū mee caritatis amoris huius.audi.ps̄. Suauis dñs vniuersis ⁊ miſ.eius sup xc̄.nemnē tamē ad eius emptionē violentat:sed vt dr Eccī.xv. Deus ab initio constituit hominem rectū et reliquit eū in manu cōsilij sui:tm̄ aūt suadet q̄ coarcta seruitia non acceptat:vñ dr Apoc̄: ij. Dicis q̄ diues sum ⁊ locuples ⁊ nullius egeo:⁊ nescis q̄ tu miser es ⁊ miserabil̄:pauper:cecus ⁊ nud⁹:suadeo tibi emere a me aur̄ ignitū ⁊ pbatū vt locuples fias ⁊ vestimenta albis induaris:vt nō appareat cōfusio nuditatis tue:hoc ibi. Sz forte causeris de difficultate tā inuenēdi q̄ adeūdi felicissimā apothecā huius mercātis:⁊ lz multa essent q̄ eam cōpare vellēt:tñ locor̄ incertitudo ⁊ itineris longitudo eos ab ħ ꝓposito reuocaret. Ad hoc fidenter respondeo q̄ deus qui charitas est:vbiq̄ regnat:vbiq̄ maiestas eius omnia replet:ac eius charitas complectitur vniuersa:quinimo prope est dominus omnib⁹ inuocantibus eum in veritate:si tamen eius apothecam magis delectat inuenire.queramus eam cum sponsa dicente. Indica mihi quem dilig⁹ anima mea:vbi pascas:vbi cubes in meridie:ne vagari incipiam post greges sodalium tuarū:curre fidelis sponsa ad lectulū sponsi tui ⁊ mercantiam amoris inuentes: curre inquam ad dimensionē crucis q̄ nullibi venditur amor nisi i hac apotheca:vbi ex amore pater filium ⁊ filius obtulit semetipsū: amplecterē illum cum magdalena et seruando comprehende si potes cum omnib⁹ sanctis que sit longitudo:latitudo.sublimitas et profundum amoris huius felicissime apothece: felix paulus qui dicebat. Mihi autem absit gloriari nisi in cruce domini nostri iesu christi Sed rursus de quantitate precij expauescis. forsan q̄ angustias tuas incomparabiliter excedat:⁊ dicis cum apostolo. Velle quidē adiacet mihi.perficere autem non inuenio: Vñ ad eandem margaritam comparandam allegat⁹:Hugo dicit inter alia. O charitas si scirē quanti vales pretium pro te appenderem sed forte excedis angustias meas:nec inuenire potero pretium tuum penes me:dabo ramen quod habeo ⁊ totum quod habeo:⁊ tota domus mee substantia te commutabo:⁊ cū totum dedero totum quasi nihil iam reputabo omnes delectationes carnis mee:omnes iocunditates cordis mei propter te libēter impendā vt te solā possidere valeā:tu sola mihi charior:tu sola vtilior:tu sola suauior:tu sola iocundior amplius delectaris:abūdanter sanans:rutilius saluans:feliciter ꝓseruans:⁊ postea cām subdit cōparationis hui⁹ dicens: Nūquid parū est deū in se manētem habere tantum est charitatē possidere:q̄ sm Bern. Deus charitas est:quid petisius:⁊ qui manet in charitate in deo manet.quid securius:⁊ de⁹ in eo:quid iocundius:vnde inquis ergo tantum inueniam preciū ad ꝓparādū:Sed ne expauescas ne diffidas o homo.omnes satisfare desiderat qui omnes ad hunc vite fontem inuitat:dicens: Iob.vij.si quis sitit.s.amore:ueniat.s.affectionis passib⁹ ad me sc̄z fontem indeficientem vite ⁊ charitatis:ad me torrentem inebriantis voluptatis:ad me dulcedinē transformantis amoris ⁊ bibat:sed q̄ precio dñe.omnes inquit sitientes venite ad aq̄s sc̄z gr̄e ⁊ charitatis:⁊ qui nō habetis argentum ꝓperate:emite ⁊ comedite:venite emite absq̄ argento ⁊ absq̄ vlla cōmutatione vinū sc̄z amoris ⁊ charitatis ⁊ lac puritatis:q̄ charitas opit multitudinē peccator:nō ergo emit auro vel argento nō quibuslibet locatib⁹ vel ornamentis non adulterinis crinibus aut fucamentis:nec caudatis vestibus:nec rostratis calceis.hec enim oia dñi sunt licz ab hominibus abutant. Deinde est terra ⁊ plenitudo eius de ꝓpria moneta margaritam hāc cōparare necesse est nō de his q̄ dñi sunt cui⁹ sunt oia bona tpalia:corpalia:spūalia ⁊ eternalia:aperienda est ꝑ ꝓpria bursa ⁊ ꝓpria moneta tradenda bursa nostra cor nostrū est in qua moneta nostra recōdit sc̄z scelera ⁊ peccata que nostra sunt ⁊ propria:⁊ hec dom⁹ pro mercantia amoris gratanter acceptat.q̄ illa tm̄ sunt nostra:omnia vero bona dei sunt: iam considera quid das ⁊ quid recipis:nihil charitas eo quod emitur:nihil vilius eo quo emitur precium solius cum peccata humilit recognoscis ⁊ confiteris:charitatem recipis cum remissionem acquiris.audi precium solutionem: dixi confitebor aduersum me iniustitiā meā dño audi margaritā diuine dilectionis recipientem.⁊ tu remisisti impietatē peccati mei. O pelag⁹ infiniti amor̄ qd agis qd sustines.o sublimitas sapientie dei q̄ expugnas omnē sensum quō ex amore quod āmō stulta-

facta es: nūmos sceleꝝ nostroꝝ acceptans ꝛ amplissimū donum tue charitatis indulgens vt amore tuo beatos nos facias ineternū: vñ queru Auguſt. in li. confeſ. quid tibi ſum bone ieſu vt amari te iubeas ꝛ ꝑcipias: ꝛ niſi factā irascaris ꝛ minaris mihi ingentes miserias. Rñdet Berñ. lib. de diligendo deū cū amat deus nihil aliud vult q̄ amari certissime ob aliud nō amat niſi vt amet ſciens ipſos amore beatos qui ſe amauerint. ℣ Scḋo prin cipaliter quer̄ pōt ex quo fm Aug. ſ. de doc. xp̄iana: quattuor ſunt diligenda. Vnū qḋ eſt ſupra nos. Alterū qḋ nos ſumus. Tertū qḋ eſt iuxta nos. Et quartū qḋ eſt infra nos. Vltrū ſcz omne illud qḋ eſt ſupra nos p naturā ex charitate diligendū eſt: p̄ſertim cū non ſolū deus videatur ſupra nos eſſe: ſed etiā angeli boni ꝛ mali: ꝛ ipſa beatitudo quā expectam⁹ Ad hoc rñdet Rich. vbi ſupra: q̄ oñe illud qḋ per naturā eſt ſupra nos: ex charitate diligendū eſt: nam q̄ deus ex charitate diligendus eſt: ſatis patet ex iam dictis. Diligendi ſunt etiā ſancti angeli ex charitate cū ſint participes eterne beatitudinis: in qua cōmunicāt homines cū angelis: ſicut dicit Matth. xxij. q̄ in reſurrectione erunt homines ſicut angeli in celo charitatis enim amicitia vt dictū eſt ſupra: fundat ſuper cōmunicatione beatitudinis eterne. Nec mirū ſi diligendi ſunt: cū ꝛ ipſi affectu pariter ꝛ effectu cordialiter nos diligunt: nam q̄tum ad primū dicit Origen. ſup libros numeroꝝ omelia. lxix. Angeli diē feſtū letantes ſuper his qui refugientes cōſortia demonū: per exercitia virtutū ſe feſtinant angelicis ſociare conſortijs. Quantū etiā ad ſecundū dicit ibidem omel. lxvj. Adeſt vnicuiq̄ noſtrū etiā minimis qui ſunt in eccleſia: angelus bonus: angelus dei: qui regat: q̄ moueat: qui gubernet: qui pro actibus noſtris cōtristandis ꝛ miserationibus poſcendis: quotidie videat faciem patris: hec ille. Ceterū diabolus cū ſit nomen nature in malicia obſtinate: ideo concedi non debet q̄ ſit ex charitate diligendus: niſi cum hac determinatione: ſcz rōne ſue nature que naturaliter eſt bona ꝛ a dō eſt: nō eſt tamē eius natura diligenda ex charitate amore amicitie: quo rei dilecte vitam eternam optamus: imo ex charitate in eius eternā punitione diligere debemus dei iuſtitiā iuxta illud p̄s. Letabitur iuſtus cum viderit vindictam: ſed illā naturā ex charitate diligere debemus: volendo eā cōſeruari ad dei gloriam: ſicut etiā diligimus creaturas irrōnabiles: nō q̄ velimus eis bonū vite eterne: ſed in q̄ntum volumus eos p̄manere ad dei gloriā ꝛ vtilitatez hoim. Deniq̄ beatitudo ſimiliter eſt ex charitate diligenda: q̄ nō tantū illud ex charitate diligit ad qḋ habet amicitia: ſed etiam bonū illud qḋ optamus amico vel qḋ manere volumus illius gr̄a: fm quē modū beatitudinē ex charitate diligimus: eā em̄ nobis ꝛ amicis volumus: ꝛ eam ad dei gloriā manere volumus: ad quē ſummā charitatis amicitiā hꝫe debem⁹: nō m̄ eſt intelligendū q̄ beatitudo creata ſit p naturā. s. nos cū ſit accidēs ꝛ natura ſubſtantie ſit nobilior q̄ accidēs. ¶ Tertio p̄cipaliter queri pōt: vtrū ex charitate diligendū ſit illud qḋ ſumus nos: p̄ſertim cū id qḋ ad charitatē p̄net: nō pōt eſſe vituperabile q̄ charitas nō agit p̄p̄erā: vt dicit ſ. ad Cor. xij. ſ amare ſeip̄m eſt vituperabile: dr̄. enim ij. ad Timo iij. In nouiſſimis diebꝰ inſtabunt tp̄a periculoſa: ꝛ erūt hoies ſeip̄os amantes. Ad hoc rñdet Tho. ſcḋa 2ᵉ. q. xxv. q̄ cū charitas ſit amicitia quedā: ideo dupliciter de charitate loqui poſſum⁹. Vno mō ſub cōi rōne amicitie: ꝛ ſic amicitia p̄p̄rie nō habet ad ſeipſum ſ aliq̄d maius amicitia: q̄ amicitia vnionem quandā importat. Dicit em̄ Dionyſ: q̄ amor ē vnis vnitiua: vnicuiq̄ aūt ad ſeip̄z eſt vnitas q̄ potior eſt vnione. Vñ ſicut vnitas eſt p̄ncipiū vnionis: ſic amor q̄ ds ſe: p̄m diligit eſt forma ꝛ radix amicitie: in hoc em̄ amicitiā habemus ad alios: q̄ ad eos nos habemus ſicut ad noſip̄os. Alio mō loqui poſſumus de charitate fm p̄p̄riā rōnem ip̄ius: put ſcz eſt amicitia hois ad deū p̄ncipaliter: ꝛ ex p̄ñti ad ea q̄ dei ſunt: iter q̄ etiā eſt ipſe hō q̄ charitatē habet: ꝛ ſic int̄ cetera q̄ ex charitate diligit quaſi ad deū p̄tinētia: etiā ſeip̄m ex charitate diligit Qḋ aūt amātes ſeipſos vituperant int̄ q̄s: hoc eſt quia amāt ſe fm naturā ſenſibilē cui dānabiliter obtē perāt: hoc em̄ nō eſt vere ex charitate ſeip̄m amare: ſ ds vere ſeip̄m amat fm naturā rōnalem: vt velit ſibi ea bona q̄ p̄tinēt ad pfectionē rōnis: ꝛ hoc mō p̄cipue p charitatē p̄net diligere ſeip̄m. ¶ Quarto p̄cipaliter q̄ri pōt vtrū ex charitate diligendū ſit omne illud qḋ eſt iuxta nos: q̄ ad naturā eiuſdē ſpeciei nobiſcū cōplete exiſtens in ſpecie. ſ. ois hō ſiue bonus ſiue malus: p̄ſertim cū dr̄ Sap. xiij. Similr odio ſunt dō impius ꝛ impietas eius. Ad h dicit Rich. vbi. s. q̄ oñe illud qḋ eſt iuxta nos diligendū eſt int̄q̄s hō eſt: dilectione amicitie

optando sibi beatitudinem eternā: si nō fuerit obstinatus in malicia: qō dico propter antichristū: q̄ hoc modo nō erit diligēdus: sed eo mō diligendus est quo diabolus: vtiā dictū est. Vnde homo inq̄tum homo nō odit̄ a deo: sed sua impietas per se: t ipsemet p accidens ratione impietatis sue: si ergo dei inimicus non potest a charitate excludi: quāto minus inimicus ꝓprius: sicut plus est pōderanda iniuria diuina q̄ propria. Hinc dicit Bonauen. sup. iij. dist. xxx. q̄ charitas in homine vera nō est: nisi diligat omne diligibile: diligibile aūt a charitate est omne illud qō est possibile ad beatitudinē peruenire: t ideo nō habet aliquis charitatē nisi diligat omnes illos qui sunt in statu vie: siue sint amici siue inimici. Vnde in ps. dicitur: Latum mandatū tuum nimis: quia mandatū charitatis ad oīes se extendit: t sicut longitudo mandatū se extendit ad omnē differentiā temporis: sic latitudo ad omnē personā hois viatoris. Sciendū tm q̄ duplex est amoris affectus. Quidam est a charitate elicitus: scz quo qs optat alteri summū bonū siue beatitudinē eternā: t ad illū affectū omnes tenent tam erga inimicos q̄ erga amicos. Alius est amoris affectus a charitate impetus: quo scz optat quis alteri bonū temporale ꝓsperitatem transitoriā: t ad illū affectū con tenent ex necessitate: sed tantū ex perfectiōe: vt inimicos diligant: sed sufficit q̄ nō odiant t de eoz aduersitate nō gaudeant nisi forte ad aliq̄d bonū inde speratū. ¶ Quito principaliter queri potest: vtrū ex charitate sit diligendū omne illud qō est infra nos quo ad naturā scz corpus nostrum: presertim q̄ si corpus nostrū est diligibile ex charitate: eo q̄ seruit anie: per ꝫsequens etiā omnis alie creature que sunt infra nos essent diligibiles ex charitate: cū omnia creata seruiāt anie: inquātum per ea reduci pōt in dei cognitionē. fm apostolū dicentē Ro. j. Inuisibilia dei ac creatura mundi per ea q̄ facta sunt intellecta cōspiciūntur. Ad hoc rndet Bona. super. iij. dist. xxvij. Qō cū charitas sit pōdus inclinans ad summū bonū t perfectam beatitudinē: omne illud facit diligere qō est beatū t beatificabile: qz ergo cōtingit aliquid esse beatū triplicit̄ scz per essentiā sicut solus deus: t p primā influentiā sicut rōnalis spūs ac per quandā redundantiā sicut corpus būanum: in qō gaudiū glorie redūdat per ꝫiunctionē sui ad animā beatā. Hinc est q̄ oia ista sunt ex charitate diligenda fm prius t posterius: fm magis t minus sicq̄ pz q̄ charitas nō solū nos facit deū diligere t rōnalem spiritū ꝑ corpus. Verūtamen fm Rich. ibidem: alie creature irrationales ad nostrā essentiā nō ptinentes: sunt quidem ex charitate diligende: non tm dilectione amicitie ꝓprie loquendo: sed inq̄tum ex charitate volumus illas cōseruari ad honorē dei t vtilitatem hoim: quia ex charitate diligimus dilectione amicitie: sic enim t deus ex charitate creaturas illas diligit: iuxta illud Sapientie. xj. Diligis oia que sunt. Ad lau.

¶ De ordine charitatis respectu diligibiliū: ac de modo diligendi obiectū formale charitatis quod est summū bonū. ¶ Sermo xviij.

Honora patrem tuū t̄c. Post
h premissa videndū est de ordine charitatis respectu diligibiliū: ac de modo diligendi vnūquodq̄ diligibiliū: vt sic salubriter amans ad vnūquodq̄ diligibiliū ordinate moueri valeat: t dicat illud Cantic. ij. Introduxit me rex in cellā vinariā: ordinauit in me charitatem. ¶ Ad cuius euidentiā primo queri pōt: vtrū sit ordo in charitate respectu diligibiliū: sicut sentire videtur Augu. in li. de doct. christiana. c. vij. dicens. Inter diligibilia primo ordinati sumus ad illud quod est supra nos: deinde ad illud qō nos sumus: tertio ad illud quod est iuxta nos: t quarto ad illud quod est infra nos. Ad hoc respōdet Rich. super. iij. distin. xxx. q̄ ordo quidam est respectu diligibiliū: qz fm Augu. xj. de ciui. dei. t xiij. confes. Amor est pondus anime: sicut ergo corpora p sua pondera ordinate mouent ad loca sua: t ordinate in eis quiescunt: sic anima per charitatiuū amorem ordinate mouetur ad diligibilia: ita q̄ hic ordo est per ipsam charitatem inclinatiue: qz voluntatē inclinat ad diligibilia: fm q̄ plus t minus habz de bonitate ceteris paribus: cū enim non sit diligibile nisi bonū fm q̄ res plus habz de bonitate plus etiā habet de diligibilitate: in actibus aūt charitatis est ordo ille formaliter: ipi enim actus charitatis respectu diligibiliū ordinati sunt: t in hoc ordine diligibilium ipse deus quiescit summū bonū primariū obtinet: qz quelibet amicitia illū specialiter respicit in q̄ principaliter est illud bonū: super cuius cōiicationem fundatur amicitia: eo q̄ ipso principa-

liter dependet illa cõicatio: sz amicitia charitatis fundat sup eternã beatitudinẽ q̃ i deo ẽ p essentiã: in nullo aũt alio ẽ nisi p participationem dei ci cõe z sentiale bonũ ẽ: a q̃ solo dependet cõicatio beatitudinis eterne: z cõsequenter et charitate diligend⁹ ẽ. ¶ Secõo ꝓ q̃ pt vtq; igit deꝰ ꝓpter se z sup oia diligẽd⁹ est: p̃ seruz cũ illõ qd diligẽdũ ẽ ꝓpter mercedẽ: nõ ẽ ꝓpt se z sup oia diligenduz q: fm p̃m. j. Posteꝝ Illud ꝓpter amauim⁹ aliõ magis ẽ amatuz: sed deꝰ diligend⁹ ẽ z sibi fruẽdũ ẽ ꝓpter mercedẽ. Hinc p̃s. dicebat in sui ꝯmendationem. Inclinaui cor meũ ad faciẽdas iust: fructus i eternũ ꝓpter retributionẽ. Ad h̃ rñdet Rich. vbi. s. q deꝰ diligẽd⁹ ẽ ꝓpt se et sup oia: q: dicit Aug. de doc. chr̃ia: q deꝰ ꝓpt seip̃m et amplius boie diligẽd⁹ ẽ: in q̃ satis dat intelligi q sit sup oia diligẽd⁹ h̃ enã innuit dñs Lu. xiij. vbi dic̃. Si q̃s venit ad me z nõ odit patrẽ suum et ma. et vxo. et fil'. et frẽs et so. adhuc ãt et aiaz suã n̄ ꝓt me⁹ ee discipul⁹: sz oia q̃ inq̃: rum elongãt a deo ꝓpt deũ odiẽda sũt: min⁹ sũt diligẽda q̃ deꝰ q̃ deꝰ pl⁹ ẽ diligẽd⁹ q̃ oia p̃dicta ac p ꝯns sup oia. Hui⁹ aũt rõ ẽ: q: q̃ cũ res hz de bonitate tm̃ hz de diligibilitate: cũ nihil sit diligendũ nisi bonũ: sz bonitas dei trãscẽdit i infinitũ bonitatẽ tot⁹ creature: q̃ pl⁹ q̃ tota creatura diligẽd⁹ ẽ: vñ dic̃ ibidẽ Bonauẽ. q fm ordinẽ charitatis deꝰ etiã p̃ponẽ d⁹ ẽ nob̃ intm̃ vt amor respectu nr̄i: nec eq̃ri posset: nec opponi amori dei. salua subalternatione charitatis. cui⁹ rõ ẽ q: charitas facit deũ diligi tãq̃ finẽ vltimũ et tãq̃ sũmũ bonũ: et q: finis vltim⁹ ẽ vn⁹ sol⁹ et sũmũ bonũ: sic nõ hz aliud supius se vt sibi eq̃le. Dic ẽ q fz charitatis legẽ ipossibile ẽ aliq̃d pl⁹ deo vel eq̃liter ipi deo amare. charitas ei q: diligit deum sic summũ diligit deũ sup oia. et q: diligit ipm sic finẽ vltimũ: diligit cũ ꝓpter se: qd ãt diligit ꝓpter se et sup oia: diligit dilectiõe frutiõnis: qd ꝓ ꝓpter aliõ diligit dilectiõe vsus: q̃ cũ charitatis sit oia ad deũ tãq̃ ad finẽ vltimũ referre: sic põderis ẽ corp⁹ ad locũ ꝓprium inclinare. hinc est q charitas facit nos deũ pl⁹ q̃ nosmetipsos diligere: Ad obiectũ igitur q deus ꝓpter mercede diligend⁹ ẽ. rñdet Rich. ibidẽ. q deum diligi ꝓpter mercedẽ mpliciter accipi põt. Uno modo p mercede increata q deꝰ est de q̃ dicit Gen. xv. Noli timere abrã ego ꝓtector. tuus sũ: z merces tua magna nimis. et tales sunt boni mercennarij de q̃bꝫ dz Lu. xv. Quãti mercẽnarij in domo p̃ris mei abũdant panib⁹. vbi dicit glo. q future mercedis intuitu digna opari satagũt: q̃tidianis supne gr̃e reficiũt alimẽtis. Alio mõ ꝓ mercedẽ creata q̃ m̃ nobilioz ẽ q̃ mor⁹ charitatis vicuiusmõi merces ẽ clara dei visio et ei⁹ pfecta fruitio: et sic ẽt deꝰ diligi põt et charitate ꝓpt mercedẽ sic ꝓpter finẽ. nõ in q̃ q̃scit q ꝓpria finis vltim⁹ ẽ et bonũ increatũ. sz q ẽ ipa q̃s q̃ vltim⁹ finis nõ ẽ q̃tus sit in fine vltimo. Tertio mõ ꝓ mercede tpali: z sic deꝰ nõ ẽ diligẽdus ꝓpter mercedẽ sic ꝓpter finẽ: q: res omnis tpalis ẽ min⁹ digna q̃ mor⁹ charitatis: põt tm̃ diligi ꝓpter mercedẽ sic ꝓpt aliq̃d coadiuuãs ad motũ dilectiõis: sic distribuno q̃dianas p̃ ee coadiuuãs ad h̃ vt canonic⁹ vadat ad eccl̃iã: nõ tm̃ ee dz rõ ꝓncipal'. Tho. sc̃da sc̃de. q. xxvj. dicit: q hõ nõ solũ amicitia charitatis que fundat sup cõicatiõe donoꝝ gr̃e et glie deũ diligere dz sup oia z pl⁹ q̃ seip̃m: eo q bitudo in deo ẽ sicut in cõi z fõtali oim ꝓncipio: q bitudinẽ ꝓcipare p̃r: sz etiã amore naturali diligit q̃s deũ sup oia z pl⁹ q̃ se. q: ab eo natur̃ bonũ accipim⁹. nã sup cõicatiõe bonoꝝ naturaliũ neb̃ a deo fcta fũdat amor naturalis: q̃ nõ solũ hõ in sue nature integritate diligit deũ sup oia etiã plus q̃ seip̃m: sz q̃libet creatura suo mõ. t. vt intellectualis vt angelus: vel rõnalis vt hõ vel irrõnalis vt bruta aialia: vt saltẽ amore naturali sic lapides z alia q̃ cognitiõe carẽt: q: vnaq̃q ps pl⁹ amat naturaliter cõe bonũ totius q̃ priculare bonũ ꝓpriũ: qd manifestat ex ope: q̃libz em̃ ps inclinatio nẽ hz ꝓncipalẽ ad actionẽ cõmunẽ z vtilitatẽ totius: apparet etiã h̃ in polit. Unusquisq; fm q̃s ciues p cõi bono dispẽdiũ ꝓpriaq; res z personaq; interdũ sustinẽt. ¶ Terno pnde q̃ ri p̃t ꝺ̃ ꝓcepto diuine dilectiõis: ꝺ̃ q̃ dz Matt. xxij. Diliges dñm deũ tuũ ex toto corde tuo: vtrũ sz teneamur ad illũ modũ diligẽdi quẽ ibidẽ dñs exp̃mit cũ h̃ ꝓceptũ fragilitatem humana penit⁹ illaqueaũ videat dicẽte dño Dauid. xix. Si vis ad vitã ingredi fua mãdata. Istud em̃ est mãdatũ magnũ z p̃cipuũ oim mandatoꝝ ad cui⁹ observationẽ hõ maxime videt obligari: qꝺ m̃ obstuare videt impossibile. sic impossibile ẽ aliq̃d mouere sit z semel i oppositus motib⁹: ata aũt nr̄a q̃ diu in carne est reflexuz hz ad corp⁹: q: corp⁹ qꝺ corrumpit aggranat aiaz z sic in mortali vita totaliter in deũ ferri non põt. nec p ꝯns ex toto corde diligere. Ad h̃ rñdet Bonauẽ. sup. iij. di. xxvij. q cũ aliq̃ dicũt doctores hunc mo

totalitas
Precepti
mo in Il..
Signatum

dum dilectionis impleri posse aliqñ ꝙ ꝯo ipleri nō posse ex hoc admonemur ꝙ vno mō ad dictū dilectiōis modū obligamur iplēdū: alio mō excitamur ad ipm desiderandū. Pro q̄ sciendū ꝙ dupl̄r intelligi pt ꝙ hō totū cor possideat vt et toto corde deū diligat aut ita ꝙ excludat omnē affectū extraneū. et tūc plene ac perfecte cordi dñat. hoc aūt ē qñ ois motꝰ cordis refert in deū. et sic ois totalitas cordis ponit plenū dñium: aut amor dei ot totū cor possidere. ita ꝙ nō excludat oēm affectū extraneū sz tm affectū oppositū ipi deo. hoc ē ꝙ nihil diligat sup̄a deū vel eqle deo. et sic diligit deus et toto corde ꝙ diligit eū ꝓpter se et sup oia. Pria totalitas haberi nō pt añ adeptiōz glorie vbi ad ipm dei aspiciemꝰ et in ipm cōtinue feremur et tō modꝰ ille diligēdi nō obligat viatores ad sui ipletionē: sz exprimit in p̄cepto vt sciamꝰ ꝙ p amorē tēdere debeamus et vt nemo pfectū se arbitret ꝙusq̄ pfectionē illā assecutꝰ fuerit. Et si q̄rit cur illo p̄cepto magis exprimit ꝙ tēdere debeamꝰ q̄m in alijs p̄ceptis: Rñderi pt ꝙ plenitudo legis ē dilectio. et finis p̄cepti ē charitas. mādatūq̄ dilectiōis ē primū et maximū diuinū testimoniuz tō disposuit spūs sanctꝰ circa ipm exprimere perfectionē et cōpiemēti: ad qō singula bona et mādata ordināt magis q̄m in aliq̄ p̄ceptoz. Secūda ꝯo totalitas haberi pt p infusionē gr̄e q̄ ē expulsiua ois mortalis culpe. sic enim fm Tho. vbi. s. q. xliij. Totū cor hois etsi nō actu sp ferat in deū habitualit tñ sp in deū ferri pt: ita ꝙ nihil ꝫ dei dilectionē cor hominis recipiat et hec ē pfecto vita cui peccatū veniale nō cōtrariatur q: non tollit habitū charitatis cum nō tendat in oppositū obiectum sed solū impedit charitatis vsū. ¶ Quarto q̄ri pt vtrū diuine dilectionis sit alicꝫs modꝰ habēdus. p̄sertim cū ratio boni cōsistat in mō specie et ordine. vt patet p Augustin. in li. de natura boni sed dilectio dei est optimū in homine fm illud Colo. iij. super oia charitatē habentes: Hinc Augu. q̄rit in lib. de moribꝰ eccl̄ie. Dic mihi quesoo te quis sit diligendi modus: vereor enim ne plus minusue q̄m oportet in flammet desiderio et amore dñi mei frustra vero quereret modū si nō essz alicꝫs diuine dilectionis modus. Ad hoc respōdet Tho: sed sc̄de q. xxvij. q̄ modus importat quandam mensure determinationem que determinatio repit tam in mensura q̄m in mensurato. sed aliter et aliter. In mensura cū vnuq̄q; sit essentialiter

quia mensura fm seipsam ē determinata et modicamina aliox in mēsuratis aūt inueniuntur mēsura fm aliud: id ē mēsurū attingūt mensurā: et iō in mēsura nihil accipit pōt imodificatū se res mēsurata nō est modificata nisi mēsurā attingat siue deficiat siue excedat. In oibꝰ sꝯtur appetibilibus et agibilibꝰ mēsura est finis: qz eox que appetimꝰ et agimꝰ oportet accipere rationē ꝓpriā ex fine vt p̄z. in. ij. phisicox: et ideo finis fm seipm hz modū: ea ꝯo que sunt ad finē habēt modū ex eo ꝙ fini sunt ꝓportionata. Et iō sicut dicit p̄bus in primo Polit̄. Appetibilꝰ finis i oibꝰ artibꝰ ē absq̄ fine et termino: eox aūt que sūt ad finē ē aliqs terminꝰ exēpli gr̄a: Medicus nō imponit aliquē terminū sanitati: sed facit eā perfectā q̄tūcunq̄ pōt: medicine ꝯo terminū ponit: q; nō dat tm de medicina quantum pōt: sed fm ꝓportionē ad sanitatem: quā si excederet vl ab ea deficeret esset immoderata: sic finis omniū actionū et affectionum hūanarū est dei dilectio: ad q̄z omnes ordinant que debite ordināt: q: p eā maxime vltimum finē attingimꝰ: et ideo in dilectione dei modus accipi nō potest sicut i rebus mensurata vt sit in ea accipere plus et minꝰ. sed sicut inuenitur modus in mensura in qua non potest esse excessus: sed quāto plus attingitur regula tāto melius est. et ita quāto deꝰ plus diligitur tanto est dilectio melior: modꝰ ergo diligēdi deum est sine modo diligere: fm Bern̄. in li. de diligendo deum: cū inquit. Dilectio q̄ tendit in deum tendat et in infinitum nam et infinitus est deus et immēsus quisnā queso debeat esse finis nostri vel modus amoris. amat immensitas: amat eternitas: amat supereminens sciēcie charitas. amat deus cuius magnitudinis non est finis: cuiꝰ sapientie non est numerus: cuius pax exuperat omnē intellectum: et vicē repēdimus cū mēsura: vide nunc quo modo. imo q̄m sine mō deus a nobis amari meruerit: qui prior dilexit tantus ac tantum et gratis tantillos ac tales. hec ille inter alia. ¶ Quinto queri pōt quō intelligat illud p̄ceptū Deut. vj: Diliges dominū deū tuum ex toto corde tuo tē. Ad hoc respondz Tho. ibidem. q. xliij. inter alia: ꝙ in Marco: et in Luca ponunt quatuor tradita i hoc p̄cepto: in Deut. vero et Matt. ponunt tria: sz ꝙus alicubi vnum diminut: hoc contigit ꝙ illud ex alijs intelligitur: quatuor igitur sunt de ratione huius p̄cepti. Pro quo sciendū ꝙ dilectio est actus voluntatis que signat hic p

cor: q; sicut cor corporale principiū est omniū corporaliū motuū: ita t voluntas t maxime q̄tum ad intentionē finis vltimi: qđ est obiectū charitatis: est principiū oim spūaliū motuum: ita sunt aūt principia actuū que mouent a volūtate: scz intellectus qui signat per mentē: vis appetitiua inferior q̄ signat p animā: t vis executiua exterior q̄ signat per formudinē seu virtutē seu vires. Primo igit̄ p̄cipit deus diligi ex toto corde: id est ex tota volūtate: vt scz per charitatē volūtas totaliter ferat in deū: hoc eni est ex toto corde diligere. Qđ si querit an deus totaliter diligi p̄or: dicendū q̄ b triplicitер intelligi p̄or: Primo vt modus totaliter ans referat ad rem dilectā: t sic deus totaliter est diligendus: q; totū qđ ad deū pertinet diligi debz: siue sit multa siue misericordia Secundo vt totalitas ad diligentē referat: t sic etiā deus totaliter diligi debet: vt nō remaneat in corde locus amore dei vacuus: quo intret amor inordinatus: sed oia referant in deū vt cuius bonor: t beneplacitū in omnibus p̄ponat. Tertio p̄or intelligi totalitas fm cōparationē diligēntis ad rem dilectā: vt scz mordū diligentis adequet mō rei dilecte: t hoc esse non p̄or: cū eni vnūqđq; sit intantū diligibile inquātum est bonū. Deus cuius bonitas est infinita: est infinite diligibilis: nulla aūt creatura potest deū infinite diligere: q; oīnis virtus creature siue naturalis siue infusa est finita. Hinc hortat Hugo dicēs. Quantū potes tantum diliges: possibilitas tua erit mensura tua q̄: o plus amas tanto plus habes: t quanto plus habes tanto felicior es. Extendere ergo t dilatare q̄tum potes: vt totū impleat qđ intus est: noli timere quasi deficere debeat ille sinimis capax fueris: si vas nō deficit oleū sufficit: cor tuū vas est: amor illius oleū est q̄: diu vas habes: ille infundere non cessat: hec ille.

¶ Secūdo p̄cipit diligi ex tota mente: id est intellectu: vt scz moueat ad assentiendū his q̄ sunt fidei t ad me meditandū de deo dilecto: q; vbi cor ibi oculus tam exterior q̄ interior. Tertio p̄cipit diligi ex tota anima: id est ex vi appetitiua inferiori vt se p̄formet parti superiori: q; sicut spera superior motu suo mouet inferiores: sic etiā volūtas mouet appetitū sensitiuū: vt habet .iij. de aia t hoc p vim amoris p̄cipue diuini: mouētis efficaciter ipsaz volūtatem: qua desipere facit carnalia t ardua reddit suauia. Quarto p̄cipit diligi ex tota virtute vel fortitudine: id est vi executiua exteriori: qua scz actus noster exterior obediat deo ad operandū ex dilectiōe: nec prosperis cedens nec aduersis: sed fideliter cū apostolo clamitans. Oia possum in eo qui me cōfortat: t aggrediar dura t sustinere grauia. Ad laudē dei.

¶ De modo t ordine charitatis respectu diligibiliū boni cōmutabilis

¶ Sermo xix.

Onora patrem tuū t c. Viso de p̄cepto t modo diligendi bonum incōmutabile: in p̄senti sermōe videndū est de modo t ordine diligendi bonuz cōmutabile. De quo primo quem potest: vtr ordo charitatis respectu diligibiliū boni commutabilis cadat sub p̄cepto: p̄sertim cū ea que sub p̄cepto cadunt: nobis sufficienter in sacra scriptura tradita sunt: sed ordo charitatis respectu diligibiliū inter creaturas nusq̄ in sacra scriptura reperit positus. ¶ Ad hoc rñdet Tho. scđa scđe. q. xlv. q̄ modus qui p̄tinet ad rationē virtuosi actus cadit sub p̄cepto qđ datur de actu virtutis: ordo aūt charitatis pertinet ad dilectionē ipsius virtutis: cū accipiatur fm p̄oportionē dilectionis ad diligibile. Rursum cum fm phūm in .v. Ethic. phy. Prius t posterius dicit fm relationem ad aliqđ principiū: oportet necessario q̄ vbi cunq; est aliqđ principiū. sic etiā aliquis ordo dictū est aūt in sermone p̄cedenti: q̄ dilectio charitatis tendit in deū: sicut in principiū beatitudinis: in cuius cōmunicatione charitatis amicitia fundat: t ideo oportet q̄ in his q̄ ex charitate diligunt: attendat aliquis ordo fm relationē ad primū principiū huius dilectiōis qđ est deus ex quib⁹ manifeste p̄z: q̄ ordo charitatis sub p̄cepto cadere debet. Preterea omne illud qđ deus facit in nobis p̄ gratiā: instituit p legis p̄cepta: fm illud Hiere. xxxj. Dabo legez meā in cordib⁹ eor: sed deus causat in nobis ordinē charitatis: fm illud Cant. ij. Ordinauit in me charitatem. Ad illud igitur qđ obiicitur dicendū: q̄ ordo diligendor; in sacra scriptura tanq̄ exp̄imit: cū enim mandat vt ds diligat p̄imū sicut seipm: tanq̄ dat intelligi q̄ dilectio suiipsius p̄ferri debz dilectiōi primi. sic etiā mandat .j. Joh. iij. q̄ pro fratrib⁹ animā: id est vitā corporalē p̄onere debemus dat intelligi q̄ primi saluti plus diligere debemus q̄m corpus xp̄i. Rursus cū mandat ad Gal. vj. q̄ operemur bonū maxie ad dōesticos

fidei: datur intelligi q̄ inter primos ceteris paribus meliores magis diligere debemus. Similiter cū.j.ad Timo.v. Utiq; erat q̄ nō hz curā suoz z maxie domesticoz: dat intelligi q̄ ꝓpinquiores magꝭ diligere debemus: z si primi diligendi sunt: ꝓñs est q̄ magis primi magis sunt diligendi: inter hec aūt diligibilia deus vt ꝑactū est sup oia diligēdus ē. qđ ipse xp̄s patenter innuit Luce.xiij.dicens. Si qs venit ad me z nō odit patrē z matrē z vxo. z fil. z fra. z so. adhuc aūt z a.s. nō pōt meus esse discipulus. ¶ Scđo q̄ri pot: vtrū fm ordinē charitatꝭ hō plus debeat diligere seipz q̄ primū: z videt q̄ nō: q; charitas nos facit cōformare voluntatē nostrā volūtati diuine: f deus nō magis diligit nos q̄ primos: f magis diligit primos nobis meliores: cuius dilectioni nos ꝓformare debem⁹. Preterea deus vult q̄ magꝭ desideremus honorē suū q̄ cōmodū nr̄m: vult etiā q̄ magꝭ amemus z appetamur qđ magis est amandū z appetendū: f salus pluriū aiaꝝ magis facit ad honorē di z magis appetendū est q̄ salus vnius anie nostre Hinc videt dicere apl's Heb.ix. optabā ego ipse anathema esse a xp̄o ꝓ fratribz meis. Ad hoc rñdet Bona. sup.iij: di.xxix. q̄ fm ordinē charitatis amor salutis ꝓxie ꝓponendus est amori salutis alterius: alioq̄n vt dicit Eccī.xiij Qui sibi nequā ē cui bon⁹ erit. Dictat etiā h̄ iudiciū recte rōnis z instructio nature: nā sicut natura appetit suā ꝓseruationē: sic charitas suā pfectionē: f natura magis appetit ꝓseruationē sui in se q̄ in suo simili: sic ꝓ ꝓñs z charitas nā vnūq̄q; q̄ plus appetit pfectionē in seipo q̄ in suo simili: z q̄dlibet pondus plus trahit corp⁹ in q̄ est ad situ sibi debitū q̄ trahit ad corpus sibi annexū. Hinc est q̄ charitas ꝑ⁹ appetit deū vniri nobis z in nobis habitare: nosq; in ipm deū tendere: ac in ipo q̄escere q̄ appetat in aliq̄ alio q̄ nobiscū hz aliquā similitudinē. Ad obiectū q̄ dicendū fm Rich. ibidē: q̄ magnitudo actꝰ diligēdi ex charitate nō mn̄ pensat fm magnitudinē boni diligibilis: f cū hoc etiā fm promptitatē diligēdis ad diligibilitatē: q; actus charitatis nō tm̄ est ab habitu charitatis: sed etiā a ꝓmte diligēdis q̄ est volūtas: Sicle eni actus elicit a volūtate ꝑ charitatē: sicut aūt ignis naturalis vt ignis ignis fortius agit ceteris paribz respectu obiecti primi q̄ remoti: sic volūtas fortius mouet ad diligendū ceteris paribz rem diligēdi primiorē. Facienda est q̄ cōparatio bonitatis diligibilis primario ni ad diligentez: z si bonitas vnius diligibilis plus excedat bonitatē alterius diligibilis q̄ ꝓportionaliter diligibilis min⁹ boni ad diligentē excedat ꝓportionalitē magꝭ boni ad eū: sic min⁹ diligentē: tūc ille diligēs magꝭ diligere debet bonū hz: si aūt est ecōtrario magis hz diligere min⁹ bonū: z q; nullius primi bonitas tm̄ excedit bonitatē diligētis et charitate q̄ primitas diligēdi ad seipz excedit ꝓportionalitē sui primi ad eū: nō debz hō et charitate magꝭ diligere seipm minus bonū q̄ quē cūq; aliū primū magꝭ bonū: verūm q; diuina bonitas ꝓter infinitatē sui plus excedit bonitatē hois diligētis et charitate q̄ ꝓportionalitate hois ad seipm excedit ꝓportionalitē hō ad eū: ideo magꝭ hz hō diligere deū q̄ seipm Addit etiā Bona. q̄ sic essentiale est nature appetere esse: sic etiā ē essentiale gr̄e appetere deo cōplacere z hō adherere: z io de⁹ nimiꝭ a nobis exigit vt magꝭ salutē alienā q̄ ꝓpriam diligam⁹. Hinc dic in euāgelio. Quid ꝑdest hoi si vniuersus mūdū lucret. aie ꝓ suo detrimentū patiat. Qđ aūt apl's dicit Optare se anathema a xp̄o ꝓ fratribz intelligit ad tps z sub ꝓditōe. s. si optabile esset. ¶ Tertio q̄ri pōt: vtrū ꝑ⁹ hō diligere hz primū q̄ corpus ppriū: ꝑsertim cū plus diligendū ē videtur illō sine q̄ nō pōt qs esse pfecte beatus: q̄ illō sine q̄ pōt esse pfecte beatus: f ania nō pōt esse pfecte beata etiā beatitudine essentiali sine ppio corpe: q; dicit Aug. xij. sup Geñ. Inest aie nāli appetꝰ corp⁹ administrādi: q̄ appetit⁹ q̄dammō retardat ne tota intentiōe ꝑgat i illō summū celū q̄ du nō subest corp⁹: cuius administratiōe appetimus ille q̄escat: sicut eni vnaquęq; res ꝓseruationē ꝓprie essentie naturaliē desiderat: sic z hō cuius eēntia ex aia z corpe dinoscit ꝓstituta. Ad h̄ rñdet Tho. sc̄ cūda scđe. q. xxvj. q̄ illud ē magꝭ ex charitate diligendū qđ hz plenioré rōnem diligibilis ex charitate: ꝓsociano q̄ in plena ꝓcipatiōe beatitudinis: q̄ est rō diligendi primū: est maior rō diligēdi q̄ ꝓcipatio beatitudinis ꝑ redūdantiā q̄ est rō diligēdi ppriū corp⁹: z addu Rich. vbi.s.dicēs. Qđ primꝰ q̄ ad aiaꝝ plus ē diligēdus: q; bonitas aie primi plus excedit bonitatē corpis nr̄i: eo q̄ directe ē capax dei ꝑ cognitionē z amorē: qđ corpi nr̄o nō ꝓuenit q̄ ꝓportionalitas corpoꝝ respectu anie nō ꝓuenit: vb

magis debet homo ex charitate primo velle suã beatitudinẽ ꝙ̃ anime sue illud beatitudinis qđ sibi accrescit in corporis resũptiõe: quia aut nihil sibi accrescit de habitudine essentiali aut ita parũ ⁊ taliter ꝙ plene beatitudini primi nõ debet anteponi maxime qz hõ ꝑ salute primi ponẽdo aiam suã id est vitã corporalẽ i vitã eternã custodiet eã: qđ vtiq; in aliquo casu est de necessitate ꝓcepti: vñ quidam ita distinguũt: ꝙ hõ debet plus diligere primũ ꝙ̃ corp⁹ ꝑprũ: ꝑo statu corrupti bili q̃ sez aggrauat animã: vt dicit Sapiẽtie. ix. non tñ ꝑ statu incorruptibili q̃ corpus erit anime necessariũ ad sue beatitudinis cõplementũ. ¶ Quarto q̃ri põt vtrũ hõ plus diligere debeat vnũ primũ ꝙ̃ aliũ: pserim cum iusticia habita nõ tñ est ratio diligibilitatis sed etiã possibilis haberi: qz dicẽ Aug. li. viij. de tri. c. vj. q̃ amat homines: aut qz iusti sunt: aut vt iusti sint amare debet: sꝛoẽs boies ꝙ̃tus nõ sint eque iusti: tñ equaliter capaces sunt iusticie: si deus infũdere vellet: ergo ratione iustitie possibilis haberi debẽt oẽs equaliter diligi. Ad h̃ rñdz Rich. sup. iij. di. xxix. q hõ magis diligere debet vnũ primũ ꝙ̃ aliũ: nõ tñ scõm effectũ sed etiã fm affectũ: cuius ratio est: qz cũ deus sit formale obiectũ charitatiue dilectionis: ⁊ ipse diligens sicut efficiẽs per ipam charitatẽ sicut ꝓncipiũ charitatiue dilectionis: oportet q fm maiorẽ approximationẽ rei dilecte ad alterũ istoz: maior sit dilectionis affectus: vñ ꝙ̃to diligibile melius est tanto deo ꝑpinquius est: ⁊ tanto magis diligendũ est: ceteris par. bꝰ tñ: similiter qz ꝙ̃tũ diligibile ꝑpinquius est diligenti: tanto magis ceteris paribus diligendũ est. Hinc duorũ diligibiliũ vnũ posset ita parum excedere aliud in ꝑpinquitate ad deũ: ⁊ tam excessiue ab alio excedi in ꝑpinquitate ad diligentẽ: ꝙ diligẽs magis deberet diligere minus bonũ: ꝙ̃tus minor excessus in bonitate plꝰ reddat rem diligibilẽ ꝙ̃ aliqñ maior excessus in ꝓpinquitate ad diligentẽ. Ad obiectũ ergo respõdit q hõ rõne iusticie iam habite: magis est diligibilis ꝙ̃ rõne capacitatis iustitie possibilis haberi: qz plus mouet res dũ ẽ in actu ꝙ̃ dũ est in potẽtia. ¶ Quinto queri põt vtrũ ergo ds plus diligere debet extraneũ meliorẽ ꝙ̃ sibi magis cõiunctũ minus bonũ: ꝑserim cũ ds magis illũ diligere debeat qui fm ꝑfectã iusticiã magis est diligendus: ꝙ fm ꝑfectã iusticiã melior est semp magis diligendus. Dicit enim Augꝰ. de vera religiõe q hec est ꝑfecta iusticia qua potius potiora ⁊ minꝰ minora diligim⁹: ⁊ ꝛgrue satis: qm̃ in diligẽdo debet hõ se diuine voluntati cꝛformare: sed deꝰ meliorẽ semp magis diligit: qz maioris dilectiõis effectũ in eodẽ oñdit. Ad h̃ rñdet Rich. vbi. s. q nos aliquẽ magis diligere ꝙ̃ aliũ dupliciter intelligi põt aut sibi maius bonũ optando: vel ex affectu maiori diligendo. Primo mõ debet extraneũ meliorez magis diligere ꝙ̃ sibi coniunctũ minus bonũ ꝑ illo statu q̃ sunt in tali gradu bonitatis: h̃ enim requirit dei iusticia vt maiora bona ꝓmiũ mai⁹ rñdeat. ꝙ̃ dum tñ sum⁹ in statu vie in q̃ põt esse ꝑfect⁹ in merito debet hõ velle q sibi magis ꝓiũct⁹ puniat ad mai⁹ meritũ ꝙ̃ extraneus: ⁊ ex ꝓñti ad mai⁹ ꝓmiũ. Secõdo modo loquẽdo đ dilectiõe: q̃. s. ex affectu maiori diligit: nunc qm̃ in ordine diligẽdi ex charitate debeat haberi aspectus ad ꝓpinquitatẽ diligibilitatis: ad deũ ⁊ ẽt ad diligentẽ. ita tñ q multomagis põderet excessũ in vno gradu ꝓpinquitatis ad deũ: ꝙ̃ excessũ in vno gradu ꝓpinquitatis ad diligentẽ: vñ tãta põt esse bonitas extranei ⁊ tã pua bonitas ⁊ ꝓpinqtas mihi magis cõuenit: vtpote qz nõ attinet nisi in tertio gradu: q ex maiori affectu diligere debẽ extraneũ magis bonũ ꝙ̃ mihi magis cõiunctũ minꝰ bonũ: põt etiã ecõuerso ꝓingere q ille q̃ mihi ꝓiũct⁹ est: ita de ꝓpinq̃ mihi ꝓiũct⁹ est: ⁊ excessus bonitatis extranei vltra bonitatẽ istiꝰ ita puus q plꝰ diligere debes istũ minus bonũ magis mihi ꝓiunctũ ꝙ̃ illũ extraneũ magis bonũ: qz cũ esse meũ a parẽtibꝰ meis habeo: credo q sicut nõ debeo aliquẽ primũ ex maiori affectu diligẽre ꝙ̃ meipꝛ ꝙ̃tucũq; excedat me in bonitate: sic nõ debeo aliquẽ primum ex affectu maiori diligere ꝙ̃ patrẽ meũ: ꝙ̃tucũq; illũ excedat in bonitate nõ ꝓuilegiata: qđ dico ꝓter bonitatẽ humane nature christi ⁊ beate virginis q̃s ex maiori affectu diligere debeo ꝙ̃ patrẽ vel matrẽ: qz ꝑ eoꝝ bonitatẽ nobis ꝓuenit maius bonũ ꝙ̃ ꝑ parẽtes. Ad h̃ ꝙ qđ obiicit in diligẽdo debet hõ se cõformare voluntati diuine: dicendũ q est verũ nõ tñ semp volẽdo qđ ipe vult ꝛ qđ ipe vult hominẽ velle: ⁊ iõ ꝙ̃tus deꝰ sim plicuer vult magis bonũ: qz nulla ẽ ꝓpinqtas ad deũ nisi ꝑ bonitatẽ: nõ tñ vult me ex affectu maiori diligere extraneũ meliorẽ ꝙ̃ patrẽ meũ minus bonũ: qz vult q in diligendo ego seruẽ rectã inclinationẽ nature: ꝙ̃tus nõ

yelit q̄ seruē inclinationē corruptā. ¶ Sexto quer pōt: vtrū ordo charitatis remanebit in patria. Rñdet ad hoc breuiter Bonuen. sup. iij. di. xxxj. declinās ad hāc partē q̄ duplex est ordo charitatis. Vnus q̄ respicit charitatem fm se: q̄ quidē attendit fm gradū t differentias boni: magis boni t maximi boni: t ille manet in patria: q̄ essentialis est charitati: vnde magis homo diligit in patria deū q̄ spiritum creatū: t spiritū magis q̄ corpus. Alius est ordo qui attendit ratione nature subtracte: vt pote ille q̄ est fm differentias ppriū boni t alieni: ppinqui t remoti. t hic ordo nō remanebit in patria pro eo q̄ nō competit illi statui: nā in statu beatitudinis erit perfecta obedientia nature respectu glorie: ita q̄ tunc oīo natura glie conformabit: vt sicut corpus efficiet spirituale t per omnia spiritui obtēperabit: q̄uis nūc oporteat spiritū corpori p̄descendere: sic per omnia natura cōformabitur ordine gratie t glorie: qui attenditur fm differētias boni: erit etiā ibi perfecta p̄formitas voluntatis nostre respectu diuine: t ideo nō magis diligemus illud qđ magis erit nobis propinquū: sed illō quod erit dño magis beneplacitū. Erit etiaz ibi perfecta affluentia t redundantia cōmunis leticie: q̄ multiplicabit gaudiū hois multiplicatione perfecta: vt tantū gaudeat de bono vniuscuiusq̄ primi q̄ntum de suo: qđ nō posset esse nisi diligeret proximū q̄ntum semetipm t hoc est qđ dicit Anselm in prosologū. c. vlt. In illa perfecta charitate innumerabilitū angelorz t hoim beatorz: vbi nullus minus aliū q̄ seipm diliget: nō aliter gaudebit quisq̄ p singulis aliis q̄ pro seipso: t hoc etiā sentit Aug. de vera religione: t Bernā. li. de diligendo deū. Ad

¶ De ordine charitatis inter patrem matrem: prore: filios: benefactores: beneficiatos: amicos t inimicos.

¶ Semo xx.

Onora patrem tuū. Ad exequendū vlterius de ordine diligendi bonū cōmutabile vt lucidius ad particularia dispiciendā veniamus. ¶ Primo queri pōt: vtrz quis magis diligere debeat patrem vel matrē: p̄sertim cū dicit phs in primo de generatione animaliū: q̄ femina in generatione dat corpus: sed homo nō habet animā a patre: q̄ per creationem infundit a deo t sic habet filius plus a matre q̄ a patre: sunt etiā matres magis amatrices filiorz: vt dicit idem phs in. x. Ethi. Ad hoc respondet Th. 2e. q. xxvj. q. per se loquēdo ceteris paribz pater magis est amādus q̄ mater: amant enim pr̄ t mater vt quedā p̄ncipia naturalis originis: pater aūt hz excellentiorē rōnem p̄ncipij q̄ mater: q̄ pater est p̄ncipiū per modū agētis t forme: mater aūt p modū patiētis t materie: qm̄ in generatiōe hois mater ministrat materiā corporis informē: format aūt per virtutē formatiuā q̄ est i semine patris: t quamuis vterus femine nō pōt creare rōnalem aiaz di sponit in materiā corporalem ad hmōi forme susceptionē: verūtū pōt inter patrē t matrē tā ta esse distātia ꝓpter quam ex hac q̄ amicitia solueť vel minuať: vt dicit phs in. viij. Ethico. t ideo vt dicit Amb. Boni domestici sunt magis filijs p̄ponendi: posset etiā filius diligi tā parū a patre t tā multū a matre: q̄ filius magis deberet diligere matrē q̄ patrē ¶ Sed vero q̄ri pōt: vtrū quia magis diligere debeat patrē spūalem vel carnalē p̄sertim cū sup illud Luce. vij. Pater mea t fres mei hij sunt. Dicit Beda i glo. q̄ religiosorz mōstrant copulamentū q̄ corpz: t corporali necessitud ni p̄scriptoz celestiū forma p̄fertur: ergo magis sunt diligende copule mentiū: qđ inducit magis esse diligendū patrē spūalem q̄ carnalē. Primum cū maiora bñf cia recipimus a patre spūali: sicut manus est nostrū esse gr̄e q̄ nostrū esse nature: q̄ melior ē vn⁹ q̄ mille filij impij: vt dicit Eccl. xvj. Ad hoc rñdet Rich. sup. iij. di. xxix. q. oībus pensatis magis dz quis diligere patrem carnalē q̄ spūalem: sibi opā do magis bonū t ex maiori affectu: q̄uis enim maius beneficiū recipit filius a patre spūali q̄ carnali: cū pater spūalis non est ita vere causa bñficij qđ impendit filio sicut p̄ carnalis bñficij qđ impendit filio: q̄ p̄ spūalis non dat nisi ministraliter esse gr̄e: pater vero carnalis dat esse nature sicut efficiēs causa: t sic plus excedit rō cause in p̄re carnali q̄ beneficiū spūale collatū a p̄re spūali. Verūtū talis posset esse affectus exhibit ōis patris carnalis erga filiū q̄ p̄ponendus est patri spūalis: multi nāq̄ pentes imisericordes se filijs exhibent: imo plerīq̄ perēptores se faciūt aiaz filiorz: iuxta illud p̄s. c. v. Immolauerūt filios suos t filias sz demonus. Preterea in actu exteriori dz filius aliquā reuerentiā patri spūali quā nō debet p̄ri carnali: q̄ pater spūalis ponit loco dei q̄ est p̄r oim: p̄cipue in effectibz gr̄e quib cōfert existentiā spūalē. ¶ Ter-

tio pinde q̄ri p̄t virū hō magis diligere vxo-
rē dz vl pentes p̄ferim cū illud videt magis
diligēdū cui ē magis adherēdū. sz Gen. ij. dz
relinq̄t hō p̄rez z mārez et adherebit vxori sue
z erūt duo in carne vna. Nimiz cū q̄rto fœdi
or ē int̄ alios ꝓiūctio tāto maior ē dilectiōis
rō: f fœdior ē ꝓiūctio int̄ vir z vxorē. q̄ fūda
tur sup vinculū legis duie q̄ int̄ vir z pentes:
q̄ fundat sup vinculū actiōis nature: fœdior ē
aūt de⁹ q̄ natura. Ad h̄ rñdet Rich. sup. ih̄.
di. xxix. q̄ oib⁹ pēsatis et maiori affectu charı-
tatis dz vir diligere pētes q̄ vxorē: nā rōe fœdi
oris ꝓiūctiōis q̄ fœdior ē ꝓiūctio q̄ ē fūdata su
per ꝓpinq̄issimū natūr gradū q̄lis ē viri ad pē
tes q̄ fūdata sup mutuū ꝓsensū p̄ verba vel si
gna exp̄ssa q̄lis ē int̄ virū z vxorē: nā et rōe ma
joris boni a diligēti recepti: q̄ ee: nutriri z disci
plinari: q̄ filius a pentib⁹ recepit maius bonū sūt
q̄ carnale remediū ꝫ estū ꝓcupiscēte: et sola
tiū societatis: z adiutoriū ad p̄creationē plis q̄
vir recipit ab vxore: rō p̄ma dictat q̄ vir ma
gis eū diligere dz a q̄ diligit stabili⁹ z amore
minus reflexo: ac magis p̄p̄t se. sz iste ꝓditiōes fe
magis in dilectōe mātis ad filiū q̄ vxoris ad
virū: q̄ facili⁹ vni i plib⁹ solui: f amicitia muli
eris ad vir q̄ mātis ad filium: vxores et raro
amāt nisi vt reament: f fm ph̄m. viij. Ethico.
mātes gaudēt in hoc amare reamari nō q̄runt: si
si vtraq̄ nō ꝓiungāt: Uxores et vt in plib⁹ nō
fœdi amore diligūt maritos nisi p̄p̄t vtile vel
delectabile: mātes aūt fœdi diligūt: z similiter de
beat eis p̄desse verūtñ q̄ mlti viri magis ama
re videt vxores q̄ pentes: h̄ venit ex eo q̄ in
amādo sequūt iclinationē sensualitatis q̄ p̄ter
sui corruptionē magis iclinat ad bonū delecta-
bile fm carnē. ¶ Quarto itaq̄ q̄ri p̄t virū pē
tes sint magis diligēdi q̄ filij: p̄sertim cū fm or-
dinē nature humor p̄cedit a radice ad rāos:
sz amoris ꝓuersio i rōnalib⁹ simil ē dñatiōi hu
moris i vegetabilib⁹: p̄ aūt cōparat ad filiū sic
radix ad ramos hic ordine nature filij pl⁹ dili-
gūt q̄ pentes: sz gr̄a ē p̄fecto naturē: z iō simi
lis ordo teneri dz i gratuito. Ad h̄ rñdz Bo-
nauē. sup. iij. di. xxix. q̄ fm ordinē charitatis pē
tes ceteris pib⁹ p̄ponēdi sūt filij: cui⁹ rō ē q̄
gratuit⁹ amor facē memorē ē ē p̄cep⁹ or bñfici
oris: z q̄ plura bñficia recepim⁹. a pentib⁹ q̄
a filiis iō fm vie desiderū pl⁹ eis tenemur z
magis eor salutē diligere z procurare debemus:
vñ generaliter fm Rich. ibidē ad videndū quē
duor boim debeat hō magis diligere: respi
cere debem⁹ nō tm eor bonitatē z eor diligē-

tē p̄cipitatē: sz et eor ad diligentē dilectionē
z ad bñficia q̄ diligēs recepit p eor procurati-
onē seu operationē. cū g̃ filius plura bñficia rece
pit a pentib⁹ q̄ a filiis: z p̄ri⁹ dilect⁹ sit a suo
p̄re q̄ a suo filio ceteris paribus magis diligere
dz patrē suū q̄ filiū. verūtñ dilectiōe natu
rali magis inclinat affect⁹ bois ad filios q̄
ad parētes cuius rō est: q̄ natura appetit si
sui simili ꝓseruari z magis illud diligit i q̄ bz
principali⁹ fuari: z q̄ p̄ bz in filio saluari sz
ordinē nature z nō econuerso: hinc fm ordinē
nature maiorē inclinationē hz ad filiū: q̄ ma
gis vult ip̄z habere supstitē q̄ patrē. Ad h̄ au
tē qđ obijcit q̄ sc̄z gr̄a dei dz esse conformis
nature. Rñdet ibidē Bonauē. q̄ natura in q̄
buscdā currit via cōsona cū gr̄a: vt q̄ hō p̄ius
z plus diligat se q̄ primū in h̄ natura gr̄e cō
cordat: in quibuscdā ꝫro currit via opposita: sc̄z
in h̄ q̄ diligit se plus q̄ deū: h̄ enī gr̄e repu-
gnat in q̄buscdā ꝫro currit via desparata vel di-
uersa vt in hoc q̄ diligit filiū plus q̄ patrem
vnde gratia supueniēs ordinem in affectu: p̄-
mo saluat z pficit: in scđo simpliciter mutat:
in tertio nouum ordinē dat: ita tñ q̄ affectu z
nullum exterminat: vñ cōcludit opinatiue q̄
homo habens charitatem parentes z filios:
dum mouetur affectu gratuite dilectiōis ma
gis desiderat parentum salutem: dum vero
affectu nature magis desiderat filij sanitatez
et est hec oppositio naturalis ad gratuitum
p̄pter considerationem diuersam.

¶ Quinto q̄ri p̄t virū homo magis diligere
debeat bñfactorem vel beneficiatū: p̄sertim
cum dicat p̄b⁹. in. ix. Ethic. q̄ benefactores
magis amare videntur beneficatos q̄ econ
uerso. Ad h̄ rñdet Tho. sc̄da sc̄e. q. xxvj. q̄
aliquid magis diligitur duplicit̄. Uno mo
q̄ rationem hz excellentioris boni z sic bene
factor est magis diligendus q̄ cum sit princi
pium boni in beneficiato rationem hz excellē
tioris boni: z talis amor est magis debitus
ac p̄ consequens eius cōtrariū habet rationē
maioris peccati. Secūdo mō rōne maioris
coniūctionis z sic magis diligit beneficiatus:
q̄ p̄b⁹: ix. Eth. p̄bat quattuor rōnib⁹. Pri-
mo q̄ beneficiatus est q̄si q̄dā op⁹ bñfactō
ris. naturale autem est alicui vt diligat opus
suum. Secundo q̄ vnusq̄sq̄ naturalit̄ diligit
id in quo respicit suum bonum: vñ benefactor
in beneficiato respicit suum bonū honestum
sicut beneficiatus i benefactore suum bonum
vtile bonū autem honestum delectabilius cō

consideratur q̄ bonum vtile:q: diuturni⁹ ē ⁊ magis cū delectatiōe recolitur Tertio q: ad amātē pīnet agere:vult ei ⁊ operat bonum amato:ad amatū aūr pīnet pati. Quarto q: difficilius ē bñficia ipēdere q̄ recipē:ea ꝑo in q̄b⁹ magis laboram⁹. magis diligimus:q ꝑo de facili nob⁹ pueniunt q̄ammō contēnim⁹:vñ ex oīb⁹ ꝓcludit:q: lz amor bñficiati ad benefactorē ē magis debit⁹:m̄ amor bñfactoris ad bñficiatū ē magis spōtane⁹. ¶ Sexto q̄ri p̄t vtr teneat⁹ dās inimicos diligere:am q̄ ad affectū q̄: q̄ ad effectū:p̄sertim cū dr Leuit. xix. Diliges amicū sicut temetipm:sup q̄ dic Augu. q̄ noie amici ītelligit⁹ oīs hō:⁊ dñs in euāgelo q̄ nihil manifestius:diligite inimicos vr̄os bñfacite his q̄ oderūt vos ⁊ orate p ⁊c. Ad h̄ rñdet Bonauē. sup. iij. di. xxx. q̄ nūq̄ ē vera charitas nisi affectū diligat oē diligibile diligibile aūr a charitate ē oē illd̄ qd̄ ē possibile ad beatitudinē puenire:⁊ iō nō hz alīqs charitatē nisi diligat oēs illos q̄ sūt in statu vie siue sint amici siue inimici:dr ei i ps̄. Latū mādatū nr̄m nimis:q: mādatū charitatis ad oēs se extēdit:⁊ sicut longitudo mādati se extēdit ad oēm dr̄ñtū tpis:sic latitudo ad oēm psonam hominis viatoris:⁊ ideo sicut nō haberet charitatem q̄ poneret vno tm̄ die peccare ⁊ in alīs bñfacere:eo q̄ sibi deficit longitudo mādati. sic oēs homines diligēs p̄ter vnū solū charitatē non hz:q: sibi deficit latitudo mandati. Est tm̄ duplex affectus amoris. q̄dā ē elicitus a charitate q̄ scz optat q̄s alteri sūmū bonū seu eternā beatitudinē:⁊ h affectu oēs tenent⁹ inimicos etiā actu inimicātes diligere ⁊ eis vitā eternā optare. Alius affectus ē iperatus a charitate:q̄ scz optat q̄s alteri bonū tpale ⁊ psperitatē trāsitoriā ⁊ h affectu nō oēs tenent⁹ diligere sed sufficit nō odisse ⁊ de eī⁹ malo nō gaudere nisi iq̄: tū malū pene ꝓficit ad salutē aie. vñ talit⁹ illū diligere eēt perfectionis ⁊ supererogationis sīc diligere ꝓmo mō ē necessitans ad quā tā pfecti q̄ ipfectū sūt obligati ⁊ sicut mandatū istud de dilectiōe ꝓximi intelligit⁹ q̄tum ad affectū. sic ēt q̄: tū ad effectū. ¶ Pro quo sciendū q̄ q̄s alīū diligere potest effectu exteriori dupl̄r. Primo q̄ncunq̄ se offert tpis opportunitas. Secundo q̄ñ solū incumbit necītas. Si loq̄mur ergo de speciali exhibitiōe opis exteriorꝭ generalit⁹ q̄ñ se offert tpis opportunitas sic diligere inimicos effectu cumulus est perfectionis nō ꝑceptī necessarie obligatiōis:licet q̄tū ad effect⁹ i generali q̄ scz cōmuniter alīs ip̄l̄it⁹ ex p̄cepto tenent⁹ etiā inimicos diligere vt dicit ibidez Rich. vt cū orat ꝓ pplō i gñrali vel p̄dicat cōi:vl̄ elemosynā dat in cōi:aut salutatiōes nō negare vl̄ sīlia:q̄ cōit oīb⁹ impendunt⁹ nisi in casu in q̄ timeret ex h̄ inimicū magis prouocari vel aliq̄d aliud malū oriri. Si ꝓo loq̄mur de exhibitiōe opis q̄ñ necītas incūbit:nūc inimicos effectu diligere ē generalis ⁊ necessitatis obligatiōis. Vñ dr̄. j. Iob. xxx. Qui habuerit subāz huius mūdi ⁊ viderit fratrē suū necessitatē patīt̄ ⁊ clauserit viscera sua ab eo quō charitas dei manet in eo. ¶ Preterea sz Rich. ibidē:oēs tenent⁹ ad nō faciēdū inimicis malū effectū:q̄tus licitū sit q̄ñq̄ eis inferre ip̄alia grauamia siue in corpe siue in possessione ordinata ad aiaz eorum vel reipublice vtilitatē:h̄ tm̄ nō ē licitū cuilibet facere:sz tantūmō ꝓcessuz ē illi q̄ h̄ facit. vt minister legis q̄ ne h̄ faciat dr̄ ex suo⁹ vindicte sz zelo iustitie ⁊ amore vtilitatis publice ⁊ sic facies non facit vt inimicus sz vt amator iustitie. ¶ Secundo q̄ri p̄t vtr magis sit meritum diligere amicū vl̄ inimicū:p̄sertim cū dr Mat. v. Si diligitis illos q̄ vos diligunt quā mercedem habebitis glo. nullā in celo. Constat aūt q̄ diligere inimicos ē de supadditis a dño i euāgelio sed dñs non superaddit nisi ea que sūt pfectionis maioris. Timirū cum ibi sit maior pugna ⁊ p consequēs gloriosior victoria Ad hoc rñdet Richar. super. iij. di. xxx. q̄ ad vidēdum q̄s horū actuū sit magis meritor⁹ respiciendū est ad quattuor:scz ad formā q̄ ē charitas:⁊ ad conatū voluntatis ipsius diligentis ⁊ ad cōuenientiā ip̄ius obiecti:et ad relationez in finē Si em̄ vnus actus alīū excedit in aliquo istorum ⁊ sunt pares in alīs tribus ille qui excedit est magis meritorius:vnde si duo actus sunt exequalis charitate:⁊ ex equali voluntatis conatu:⁊ respectu obiectorum eq̄ conuenientium:⁊ vnus referat⁹ nobiliori modo ut vltimum finem q̄: alius:vtpote q: vn⁹ refertur magis immediate q̄: alt⁹:ille qui nobiliori modo refertur in finem est magis meritorius:⁊ simili modo dici potest de qualibz aliarum cōditionū alīs manentib⁹ paribus: q̄ si vterq̄ actus diligendi:scz tam amicus q̄: inimici ex eodem habitu charitatis procedit et ex equali conatu voluntatis ac eque nobilī mō referatur in finē vltimū:tūc ille ē magis meritor⁹ q̄ ē respectu amici. q: amic⁹ ē obiectū conuenientius dilectiōis q̄: inimic⁹. Si ēt

procedit ex equali conatu voluntatis: tūc intensior est ꝗ ille qui est respectu inimici: qz ad diligendum inimicū non sic inuat diligēs a naturali inclinatione nec a passione sicut inuat ad diligendū amicū: verūtamē qñ actus diligendi amicū nō est eo intentior: tunc semper actus diligendi inimicū ex maiori conatu voluntatis procedit z est magis meritorius. Deniq; scōm Bonauen. ibidē si habit⁹ charitatis vnius tm̄ habilitat ad diligendū amicū habitus aūt alterius se extendit eaq; vsq; ad inimicos: tūc absq; dubio multomagis z excellētius est diligere inimicū ꝗ amicū: z multo perfectior habitu indigem⁹ ad hoc ꝙ possimus exire in actū istū ꝗ in alterū quod ostendit Aug. in enchiridion di. Magnuz est erga eū qui tibi nihil mali fecit esse beneficū z benevolū: illud vero multo grandius z magnificētissime bonitatis est vt tuū quoq; diligas inimicū: deniq; si actus illi ex eadē charitate procedūt tunc sunt equalis meriti respectu p̄mij essentialis: respectu vero p̄mij accidentalis scōm opinionē probabiliorez simpliciter loquendo dilectio inimicoz videt esse excellentior: qz in ea magis exercuat perfectio charitatis. Ad laudem dei.

¶ De dilectione proximi vera iusta sancta: z de septuplici affectu amoris erga primos. ¶ Ser. xxi

Honora patrem tuū. Viso

b vtrum ꝗ de ordine diligēdi proximū: iam de modo breuiter prosequamur. ¶ De primo queri pōt vtrū aliquo actu ex charitate diligit primꝰ quo nō diligitur deus: p̄sertim cū dic̄ Aug. viij. de tri. ꝙ charitas nō est nisi amor boni: cū ergo primus sit bonū aliud a summo bono pot aliq̄ charitatis actu diligi quo nō diligit summū bonū: qz forte p̄unc actu ō summo bono nō cogitamus. Ad hoc respondet Rich. super. iij. di. xxvij. ꝙ nullo actu charitatis diligit primus quo nō diligit deus explicite vel implicite: nullus em̄ actus elicit ab habitu nisi in virtute sui principalis z formalis obiecti: qz sicut scōa mouēcia nō mouēt nisi in virtute p̄mi mouentis: sic inferiora obiecta nō mouēt nisi in virtute obiectoz p̄morū z formalium: p̄mū aūtē z formale obiectū charitatis est deus sub rōne q̄ est summū bonū: in quo solo plene voluntas beneficiari potest, z ideo quicquid volūtas diligit ex charitate diligit in virtute summi boni. nō tm̄ mouētis p modū cause efficientis sed etiā p modū finis et obiecti: explicite quidem cum de ipso actu cogitamus: implicite vero cū ex charitate diligendo primum nō nisi implicite de deo cogitamus: scz cogitādo de aliquo honesto bono: ppter qō ad diligendū proximū ex charitate mouemur: cum em̄ voluntas mouet in illud qō est ad finē ppter finē tūc vno actu mouet in vtrūq; ideoq; quocunq; actu charitatis diligitur primus illo eodē diligit de⁹ implicite vel explicite: nec pōt ex charitate diligi proximus nisi in ordine ad deū. Hinc sup illud Ro. xiij. Qui diligit primū legē implet: dicit glo. primus sine deo diligi nō potest et ita qui sancte z spiritualiter diligit primus quid in eo diligit nisi deū ¶ Scōo queri pōt vtrū p̄ceptus Matth. xxij. de dilectione primi datū sit conuenienter traditū ꝙ dicit. Diliges proximū tuū sicut teipm̄: p̄sertim cū fm philosophū. Ethic. amicabilia q̄ sunt ad alterum veniunt et amicabilibus q̄ sunt ad seipm̄: ex quo videt ꝙ dilectio sui ipsius sit dilectionis primi principiū. sed principiū potius est eo qō ē ex principio. Ad ō rndet Tho. scōa ze. q. xxiij. ꝙ hoc p̄ceptū cōuenienter tradit: qz in eo tangit z ratio diligendi z dilectionis modus: rō quidē diligendi tangit in eo ꝙ primus nominat: ppter hoc em̄ ex charitate debemus alios diligere: qz sunt nobis primi tm̄ fm naturalē dei imaginē ꝗ fm eternē glie capacitatē: nec refert vtrū dicat primus vel frater: vt habet. s. Joh. iij. vl amicꝰ vt habet Leuit. xix. qz p oia hec eadē affinitas designat: omnis enim hō cēset primus frater vel amicus. Modus vero dilectiōis tangit cū dicit sicut teipm̄: qō nō est intelligendū ꝗtū ad hoc ꝙ aliquis primū equaliter sibi diligat: scz similiter sibi: z hoc tripliciter. Primo quidē ex pie rōnis dilectionis: vt. s. nō diligat aliquis primū ppter ppriaz vtilitatē vel delectationē: scz ea rationē ꝙ velit primo bonū sicut sibiipsi vult bonum: vt sic dilectio primi sit vera: nā cū ꝙs diligit primū ppter ppriaz vtilitatē vel delectationē: tūc nō vere diligit primū sed seipm̄: est em̄ de natura veri amoris ꝙ homo velit et bonū quē amat z sit diligit euz sicut seipm̄: exempli gratia: cū homo naturaliter diligit seipm̄: motus ipsius amoris in duo tendit: primo in seipm̄ cui vult bonum: scōo in bonū qō optat sibiipsi: z ꝗuis virumq; dicat amare: tm̄ amore vero dilectionis

seipsum cui bonū illud optat: ac illud bonum qua si p accidens amare cōp:obat ꝛ abusiue sez ꝓpter vsum ꝓximū: ꝛ sic nō vere amo:e diligit illud: sed p:opie diligit in illo seipm amo:re vero: po:ro sicut exteriora cetera sumere pōt hoc in vsuz suū: sic ꝛ hoies quos si diligit q: sunt vtiles sibi vel delectabiles manifeste patz q eos nō amo:e vero diligit sicut seipsum sed sicut vtilia: ꝛ similia: ꝛ hoc dicit de pe.dus ij. c. primos diligimus sicut nos: si non p:opter aliquas vtilitates nostras non ꝓpter spem merc da beneficia: non ꝓpter affinitates vel cōsanguinitates: sed ꝓpter hoc tantū: q: sunt nostre nature preceps diligamus hoc ibi. Secundo vero ex pte regule dilectionis: sez vt non p descendat primo in aliquo malo sed solū in bonis: sicut ꝛ sue volūtati satisfacere debet solū in bonis: vt sic dilectio p:oximi sit iusta. P:o quo sciendū q iustitia hoc de iure requirit: vt m: no:i bono matus: ꝛ maio:i maxima p:epo nat. ¶ Tria igitur sunt in nobis gradata bona supremū est anima: medū est co:pus: infimū est terrena substātia: quem gradatū amo:em naturaliter insitū habet ois homo vt minus diligat terrenā substantiā q̄s p:opriū co:pus: ꝛ co:pus q̄s animā: licz quidā reperiant adeo obcecati q hūc dilectiōis ordinē in se p uertunt: ꝓpter co:pus p:ēnentes animā: ꝛ co:pus piculis exponentes ꝓpter terrenā substātiam: in quib⁹ manifeste patz q ad semetipsos iustus o:do dilectionis nequa q̄s esse pōt: sed potius odiūt semetipsos: iuxta illud ps̄. Qui diligit iniquitatē odit animā suā: ꝺsquis ergo iusto o:dine se diligit: primū sicut seipm diligere debz: vt p:imo ꝛ p:incipaliter optet sibi bona spiritualia. secūdo co:poralia: ꝛ tertio tēpo ralia. In his tñ tribus gradib⁹ semper seipm p:oximo suo ꝓponere debz: vt in dicto p:cepto dānr intelligi. Diliges primū tuū sicut teipm Pensent ergo parentes ꝛ ꝓpinqui qualiter suos filios diligant sicut seipsos ꝺs in iustis bonis ditare festinant: quos per simoniā ad p:e bendas vel religiōes p:omouent: ꝺs filiabus vsuraio:ꝫ: rapto:ꝫ ꝛ similiū p māmona iniquitatis iungūt: qui ergo tā in se q̄s in primo tempo:alia co:poralibus: ꝛ co:poralia spūalib⁹ anteponūt: nec se nec p:oximū amo:e iusto diligunt. Tertio denicꝫ ex parte finis: vt sez aliquis p:oximū diligat p:opter deum sicut ꝛ seipsum p:opter deū diligere debet: vt sic dilecto p:oximi sit sancta. P:o quo sciendū q illud sanctū esse dicit quod ad dei glo:iā o:di

natur: sicut altare dicit sanctū eo q est deo dicatū ꝛ sic de alijs. Sic amo:e sanctus dicit q̄n deo sanctificatur: hoc est q̄n in ipsum vt in summū bonū pure refert: cū eni deus fons est oim bono:ꝫ: ad ipsum diligendū tanq̄ ad cō mune bonū naturaliter quilibet inclinat: sicut fluuij egredientes a mari ad mare reuertunt: quodā enā instinctu naturali cōe bonū partis culari p:efert: ꝛ vna queꝫ pars ad bonū totius naturaliter o:dinat ꝛ inclinat. hinc manus percussionib⁹ exponunt: vt co:. ꝛ caput a piculis ꝓseruentur: cū ex eis humana co:poris vita dependeat: sic naturali quodā instinctu q̄libet semetipm o:dinat in deū sicut in beatitudinis fontē: sicut pars in bonū totius naturaliter o:dinat: perficit aūt hoc charitatis virtute qua diligit homo seipm p:opter deū: p̄cipit igit deus diligere primū sicut seipm: id est salutem anime sui primi querere ac ad deū illū dirigere sicut seipm ad deū dirigere debz: ad quē naturaliter inclinat: ꝛ hic amo:ꝫ: p:opie dicit sanctus. Est eni amo:ꝫ: naturalis inter sanguine uūcros: cū se diligūt eo q ex eisdem parentibus geniti sunt: sed non est amo:ꝫ: sanctus nec ad salutē sufficiens. Est ꝛ amo:ꝫ: ciuilis sicut inter illos qui ꝓpter hoc se diligūt q: sunt eiusdē ciuitatis municipes: vel sub eodē p:incipe: ac eisdem legib⁹ gubernant: vt si sunt eiusdem negotij: officij: studij: mutue societatis: cōuersatiōis ꝛ sic de alijs ex quib⁹ p:ouenit amo:ꝫ: amicitie: ꝛ hinc dilectiones duas p:imas condiciones cōp:ehendere p̄t: vt sez sint veri ꝛ iusti amo:es. sed nō tertium: q: non semp o:dinant in deū. ¶ Ad maio:ē aūt euidentiā sciendū q ad p̄ceptū de dilectiōe primi implēdum affectū sepiso:mi se quis erga primi exercere debet. Primus est affectus pie cōpassionis in aduersis: quo sez mens alio:ꝫ: mala sentiat sicut sua: ꝛ hoc p:incipaliter in spūalibus malis tam pene q̄s culpe: deinde in co:poralibus ꝛ tēpo:alibus afflictiōibus ꝛ iacturis: sicut ap̄s qui de se dicit. ij. Co:. xj. Quis infirmat ꝛ ego non infirmo:: ꝺs scandalizat ꝛ ego non vro:: hanc aūt compassionē lachry mans est iesus Luc. xix. Qui videns ciuitatē hierusalē flenit super illā dicens. Si cognouisti et. p:etendit eni iacturā tā animarū q̄s co:po:ū q̄s etiā rerū. Nec mirū cum de lege nature si quid patitur vnū membrū cōpatiunt ei oīa membra: vt dicit apostolus. j. Co:. xij. Secūdus aūt est affectus ꝯgratulatiōis in p:osperis: q̄ sez ꝺs de alieno bono letat sicut de suo

sue sit de profectu spūali.corpali vel cēpali: iuxta illud Ro.xij.Gaudete cū gaudēnb:z qz vt dz. Mat.xij.bonus homo de bono the sauro cordis sui pfert bona.ō opportunitate se offerēte affectū cordialis ygratulationis ēt oñdit ybis sic fecit Moyses Numeri.xj.cuz Josue ferret egre q Heldad z Medad in pplo pphārēt:qd iqt emulaꝛ p me:qs mihi tribuet vt ois pplus pphetet z det eis spūm suū de⁹ ō q etiā ponit exēplū aplus.j.Lor. xiij.Si gloriat iqt vnū mēbruz ygaudēt ei oia mēbra.Sumus ei inuicē mēbra in mysti co corpe christi vt dz Ephes.iiij.Tertio est affectus trāqlle supportationis:nā difficil limū est in hūana yuersatiōe nō oriri scādala tū ex fragilitate:tū ex ignorantia:tū etiam ex malitia q in pñti seculo regnāt:ille igit cōmē dand⁹ ē q alioz nō solū ipfectiones sz etiā in uectiones magnanimo z trāqllo corde suffer re nouit:cū h̄ tāt sit meriti z fructus vtin eo pēdeāt oēs leges z pbere iuxta illō Galath. vj.Alter alterius onera portate z sic adim plebitis legē christi:z h̄ fit principalit cū cor de ore z ope. Hec tria dimittit z odonat. Pri mo graues iniurias exēplo christi pro cruci fixoribus orantis in cruce:pater inqt dimitte eis qz nesciunt qd faciunt:qō exēpluz aplus imitandum ponit Ephes.iiij.dicens. Estote inuicem benigni:misericordes:donantes in uicem sicut deus in christo donauit nob. Se cundo magnas infamias.sicut z christus in famatus est dum diceretur insanus blasphe mus publicanoꝛum amic⁹:demoniac⁹ sedu ctoꝛ pplī:porcoꝛ vini zc.q tamen affectu cor diali cūcta remisit z nos remittere docuit dū in oratione dñica subiunxit:dimitte nobis de bita zc. Tertio magna rerū dispendia:sicut aplus ad quosdam dicit Hebreo.x. Rapinā bonoꝛ vestroꝛ cū gaudio suscepistis exēplo christi qui vestibus spoliat⁹ nudus in cruce pependit. Quartus pinde est affectus beni gne conuersationis:nō reddēdū malū p ma lo:sed in bono malum vincēdo:corde:ore et opere:sicut exp̄sse p̄cepit dñs Luc.vj. Dili gite inimicos vestros.s.corde:benefacite his qui oderunt vos:ore:opere:z orate p persecu toribus z calumniantib⁹ vos.s.ore.c em beni gnitas quidā animi dulcoꝛ excludēs omnez nequitiā:habilitās hominē ad internam lēti ciam z ad benuolentiam:in exterioꝛi quoq conuersatione reddens hominē affabilē z be nignum. Dicit aūt benigni q̄s bonus amo ris ignis ad bñfaciendū ꝓximis etiā aduer sarijs feruere facit. Quintus itaq; ē affectus hūilis honorationis:q̄ sc̄z oēs reueret z hos noꝛat:oēs sibi p̄fert.oib⁹ tanq̄ dominis suis humili corde se subdit.scōm illud.j.Petri.v: Omnes honorate fraternitatē diligite. Et iterq; ad Romanos.xij. Honorē inuicē p̄uenī entes:sed qz de hoc honore p̄stando tactū ē supra in primo sermone p̄cepti huius.ō bre uitati consulēs psequi ptermitto. Sextus aūt est affectus cordialis vnionis vt sc̄z homo q̄s tum in se est:z q̄stū scōm deū p̄t cū alijs vnū se sentiat ac omnium rectū velle ꝓ suo reputet:z huius vnitatis cordialis affectus ex tri bus in anima generatur z conseruatur. Pri mo ex humilitate q̄ sc̄z proximo ſm deum in omnibus condescendit honorem z gratificādi nē z q̄libet humilitatis obsequiū gratanter impendit vñ tā in cōdonandis iniurijs q̄ in supportandis miserijs z defectib⁹ se ꝓmptuz exhibet:eo q se longe vilioꝛē z talib⁹ dignissi mum reputat:Ad que nos aplus ad Rom. xij hortatur dicens:Non alta sapientes sz bus milibus consentientes. Secūdo vero ex pu ritate.presertim illa de qua dicitur Matt.v. Beati mundo corde zc. Hij sunt em̄ mundi corde qui simplici oculo z puro corde in deū intendentes:inter immunda mundi mundu habentes aspectum primū in dño dumtaxat charius amplectuntur:de h̄ oculo dicit in cā ticis:vulnerasti cor meum soror:mea sponsa: sequitur in vno oculoꝝ tuoꝝ. Tertio pinde ex ipsa charitate:charitas em̄ q̄ liquit humā na corda cum in cor hominis fuerit diffusa di uinitus illudq; humile ac purum inuenient omnia alioꝝ bona in se trāsformat z sua facit: solum nanq; liq̄dū est qō omni forme ygruit quod optime amatoris cordi ꝓuenit. Factū ē inquit cor meū sicut cera liquescens:Ex his autem tribus vt dicit Act.iiij. Multitudis credentium erat cor vnum z anima vna in domino.qz hūilitas eos euacuauerat sensu ꝓ prio.puritas eos mundauerat mundano con tagio:z charitas p trāsformationem collocā uerat in vno amoroſi cordis gluttino. Septi mus denicq; est affectus christiformis oblati onis z passionis pro omnibus.vt.s.exēplo ie su christi paratus iuenias ꝓ oibus z singlos salute ponere animā suā:qz vt dicit Joh.xv. Maioꝛē hac dilectionem nemo hz vt aiaz su am ponat q̄s p amicis suis.tūc em̄ vere dilu git ꝓximū suū sic seip̄m:tradens ꝓximā ruam

vt lucret illius anim̃a:ad qđ nos hortat exẽ
plo christi Joh.in p̃ria canonica.ca.iij.dicẽs
In hoc cognouim⁹ charitatẽ dei:qm̃ ille p
nobis animã suã posuit ⁊ nos debemus ani
mas pro fratribus ponere.Ad lau.dei.

¶ De actibus interioribus charita/
tis q̃ sunt dilectio:gaudiũ:misericor
dia:pax:⁊ de differẽtia amoris ami/
citie ⁊ cõcupiscẽtie. Ser. xxij

Honora patrem tuum ⁊ ma.

b Jam ordine congruo videndum ẽ
de actibus charitatis tam interiori
b⁹ q̃ exteriorib⁹.Quãtũ igit ad act⁹ interio
res: ¶ Primo q̃ri pot vtrũ principalior
act⁹ charitatis sit diligere amore amicie vl
cõcupiscẽtie:p̃sertim cũ act⁹ ille q̃ de⁹ diligi
tur:vt obiectũ beatitudinis est act⁹ principa
lissim⁹ charitatis:q; sub tali rõne est obiectũ
charitatis:s; sic diligere deũ ẽ velle ip̃m ha/
re qđ ẽ ip̃m amare amore cõcupiscẽtie.Luz
ei et charitate volo deũ mihi diligo me amor̃
amicie ⁊ deũ amore cõcupiscẽtie:sed certuz
est q̃ iste act⁹ ẽ principalior inq̃tũ fert in de
um q̃ inq̃tũ reflectit in seipsum.Ad h̃ rñdet
Rich̃:sup.xj:di.xxvij.q̃ amor amicie ⁊ cõcu
piscentie duplicit ꝓparari possunt. Primo in
q̃tum sunt respectu eiusdẽ amati ⁊ tũc amor
amicie sp nobilior est ceteris paribꝫ sicut cũ
nobilior ratio naturalis entitatis est existere
in se q̃ in alio:vt ptz in substantia ⁊ acciden/
te: sic rõ nobilior essendi bonũ est esse bonuz
sẽm se q̃ esse bonũ alterius bonũ aũt quod
amat amore amicie:aut amat qz bonũ sm
se:aut sit bonum sẽm se:qz amãs amore tali
vult amato vl bonũ qđ iã habet vl quod ad
huc non hz:Amore vo cõcupiscẽtie bonum
amat ad h̃ vt sit bonũ ipsius amãtis vl alte/
rius cui amãs bonũ illd ꝓcupiscit.Sedo ꝓo
inq̃tũ sũt respectu diuersoz amatoz.⁊ tunc
amor ille amicitie ⁊ concupiscẽtie p̃t esse idẽ
actus sẽm rẽ:vt cũ volo deũ mihi:deũ amo
amore concupiscentie:⁊ me amore amicitie.⁊
sm idem actus est:possunt etiã esse actus diffe
rentes sm rem.⁊ sic cõparando vnũ amorez
ad alterũ possibile ẽ amorẽ cupiscẽtie nobili/
orem esse q̃ amorẽ amicicie ꝓpter maiorẽ no
bilitatẽ amati:s; qz p charitatem amor concu
piscentie respectu nobilissimi amati quod est
deus ordinat sic ad finẽ ad amorez amicitie
nam q̃ ex charitate vult frui deo qđ est ip̃m

amare amore cõcupiscentie:hoc ideo vult vt
deus honoret ⁊ glorificetur in se qđ ẽ ipsum
amare amore amicitie:qz sic amans deo vult
principaliter gloriam ⁊ honorẽ.ic̃ simpliciter
loquendo amor amicitie nobilior est:⁊ chari
tatis principalior actus.Dicendum igitur q̃
deum diligere vt beatitudinis obiectũ intelli/
gi p̃t dupliciter. Uno modo sic q̃ diligens
ad hoc ipsum diligat:vt suã pfectionẽ p ipsuz
consequat:⁊ sic deum diligere nõ ẽ principal
simus actus charitatis:nec sub ista rõne est
obiectũ principale charitatis. Alio mõ sic q̃
diligat.qz in ipo sunt oĩs pfectiones simpliciter
qđ requirit ad h̃ vt aliqd sit pfecte beati/
tudinis obiectũ:⁊ sic diligere deũ ẽ principa/
lissimus actus charitatis.⁊ est dilectio amici
tie:qz sic diligẽs principalius vult deũ habe
re omes pfectiones q̃s hz q̃ velit aliqd aliud.
Ex his igit ptz q̃ deus ex charitate diligitur
ꝓpter amorẽ amicitie qđ ẽ ip̃m diligere ꝓpter
seip̃m ⁊ nõ ꝓpter aliqd aliud.Ad cui⁹ euiden
tiam dicit Aho:scdo scde:q.xxvij.q̃ sm q̃tuz
or genera causaꝝ p̃t aliqd diligi nõ ꝓpter se
sed ꝓpter aliud. Primo scõm genus cause fi
nalis sicut diligimus medicinam ꝓpter sani
tatem:sed sic ex charitate non diligimus deũ
propter aliud:qz non ordinat ad aliud sic ad
finem:sed ꝓpter seip̃m:qz ipse est finis vltim⁹
omnium Secũdo scõm genus cause formal
sicut diligimus hominem ꝓpter virtutem:qa
s; virtute formaliter bonus est ⁊ p ꝓsequẽs
diligibilis:sed sic non diligimus deum:qz nõ
informatur aliquo alio ad h̃ q̃ sit bonus:sed
eius substantia sua bonitas est:sm quam ex/
emplariter omnia bona sũt. Tertio sm gen⁹
cause efficientis:sicut diligimus aliq̃s inq̃tũ
sunt filij talis patris:⁊ sic etiã nõ diligimus
deum.qz bonitas ei non ineſt ab altero s; ieſt
omnibus aliis ab ipso.Quarto scõm dispo/
sitionem q̃ reducitur ad genus cause materi/
alis dicimus aliquid diligere ꝓpter illud qđ
nos disponit ad eius dilectionem:vt ꝓpter
aliqua beneficia suscepta quamus postea q̃
iam amare incipimus nõ ꝓpter illa beneficia
amemus amicum sed ꝓpter eius virtutẽ:⁊ sic
deus diligi potest ꝓpter aliud.qz s; ex aliqui/
bus aliis disponimur ad hoc q̃ in dei dilecti
onem proficiamus.⁊ per beneficia ab eo sus
scepta vel p premia sperata vel p penas q̃s
per ip̃m vitare intendimus. ¶ Scõo pncipa
liter queri potest de interioribus effectib⁹ cõ
sequentibus principalem actum charitatis

qui est dilectio: et sunt principaliter tres effectus. s. gaudiū. misericordia ⁊ par. Queritur igit vtrū gaudiū sit effectus ipius charitatis in nob: psertim cū ex absentia rei amate magistristicia sequat̄ q̄; gaudiū: ⁊ deus quē per charitatē diligimus ē nobis absens q̄diu in hac vita viuim⁹: q⁹ q̄diu sumus in corpe peregrinamur a dño: vt dr ỹ. Dum. v. Ad h̄ rndet Tho. scda scde. q. xxviij. q ex amore pcedit ⁊ gaudiū et tristicia: ⁊ ꝯno mō Gaudiū enim ex amore causat̄ vel ppter psentiā boni amati. vel etiā ppter h̄ q ipsi bono amato ppzium bonū inest et ꝯseruat̄ et fm h̄ maxime pinet ad amorē benuolēe vt amicine ppt̄ quā alicui gaudet de amato se pspere gerente etiā si sit absens ecōtrario ꝙ sequat̄ ex amore tristicia vel ppter absentiā amati vl̄ ppter h̄ q amatū cui volumus bonū suo bono pziuat. aut aliq̄ mō depmit. Charitas aūt ē amor dei cuius bonū imutabile est. q⁹ ipse ē sūma bonitas. et ex h̄ ipso q̄d amat est in amāte p nobilissimū suum effectū. fm illud. j. Joh. iij. Qui manet in charitate in deo manet et deus in eo: et ideo spūale gaudium q̄d de deo habetur et charitate causatur. et licet q̄diu sumus in corpore pegrinari dicimur a dño q̄nim ad pfectam clare visionis tamē amāti b⁹ se pfens ē in hac vita p gr̄e inhabitationē uirta illd Joh. xiij. Ad eum veniemus et mansionē apud eū faciemus. ¶ Qd̄ si querit vtrum illud gaudium spūale admixtionem aliquā tristicie recipiat. Respōdet ibidē Tho: q ex charitate de deo dupler causatur gaudiū. Vnū quidē principale quod est propriū charitatis. s. fm q gaudemus de bono diuino fm se consideratio: et tale gaudium est melius: nec patit admixtionē tristicie: sicut nec illud bonum de quo gaudet aliquam mali admixtionem habere potest: hinc dicitur Phil. iij: Gaudete in dño semp. Aliud autem est gaudiū charitatis quo gaudet quis. de bono diuio fm q pticipatur a nobis. participatio pōt impediri p aliquod contrarium. et ex hac parte pōt br̄e pmixtio uē tristicie. prout sc̄z quis de eo tristatur: qd̄ diuine participationi repugnat vel in nobis vel etiā in proximis q̄s tanq̄ nosipos diligimus: sic ipla peccata et defectus q̄ndiu in colatus q̄ pentis miserie ac filia q̄ tristiciam causant. eo q defectū impediant pticipationis summi boni: ¶ Tertio pncipaliter q̄ri pt de misericordia q̄ sit interior effectus charitatis: verum. s. misericordia est virtus aliq̄: pfectum cū nihil qd̄ ē ꝯtra ꝯriū est laudabile: sed Nemes ꝯriatur misericordie: vt dicit phus. ii. Rhetо. Nemes em̄ ē passio laudabilis: vt dr in. ỹ. Et h̄. g misericordia nō ē virtus. Tullius em̄ ea dicit Salustius. q oēs homes q de reb⁹ dubijs cōsultāt: ab ira ⁊ misericordia vacuos esse decet non ei animus facile verū puidet vbi ista affuerunt: hec ille. Ad h̄ rndet Tho. scda scde. q. xxx. q misericordia dolorē ipozrat de aliena miseria: q dolor nōiare pt. Vno mō motū appetitus sensitiui: ⁊ fm h̄ misericordia passio ē ⁊ nō ꝙ primo pt eē virtus si nō fuerit rōe regulata. Hinc auctoritas Salustij tā posita intelligit de misericordia fm q ē passio rōe nō regulata: q⁹ sic impedit cōsiliū rōnis dū facit a iustitia deuiare. Alio mō noiare pōt motū appetitus intellectiui fm q alicui displicet malū alterius: q motus esse potest fm rōnem regulatus: ⁊ potest fm hunc motum rōne regulatū etiam regulari motus inferioris appetitus. Vñ dicit Augu: in. ix. de ciui. dei. q iste motus animi: scilicz misericordia seruit rationi: quando ita prebetur misericordia vt cōseruetur iustitia: siue cū indigenti tribuitur. siue cum ignoscitur penitenti: ⁊ quia ratio virtutis hūane cōsistit in h̄ q animi motus rōne regulet̄ur: ideo consequēs est misericordiam esse virtutem. Ad obiectū igit dicēdū. q ꝓphus de misericordia ⁊ nemesi loquitur q vtraq̄ est passio: ⁊ habent quidez contrarietatē ex pte estimationis quā habent de malis alienis. quia de his misericors dolz inquātum estimat aliquē indigna pati: nemesiticus autem gaudet inquantum est. mat alicui quem digne pati: et tristatur si indignis prospere succedit: ⁊ vtrūq̄ laudabile est et ab eodem nomine descendens vt ibidem dicitur. Vnde ex dictis patet: q illa duo propie nō contrariant̄: quia diuersis respectib⁹ assumūtur. immo verus misericordia virtus morat̄ est circa passionem existens ⁊ reducitur ad illam medietatem que dicitur nemes̄: que sic exhibet misericordiā vt tamen seruet iustitiā. ¶ Qd̄ si q̄ritur vtrum misericordia sit maxia virtutum. Rndet ibidē Tho. q misericordia in se est maxima virtutū: ad misericordiā em̄ pertinet q alijs effundat ⁊ eoz defectus subleuet sed quo ad habentem nō est maxima virtutū nisi is qui habet sit maximus: q nullum habz supra se sicut de⁹. de q̄ dicit. miserationes eius sup omnia opa eius: vtpote cui ppriū est misereri: q vero sup se aliq̄d hz ille maius ⁊ melio⁹ est ꝯiungi superiori, q̄ impleri defectū inferio

ris t deo ꝗtum ad hominem qui deū habz superiorē: caritas p quā vnit deo potior est ꝗz misericordia p quam supplet defect⁹ priorum: sed int oēs virtutes q̄ ad primū pertinent potissima ē miscōta: sicut est etiā potior actus. Hinc ōz Osee. vj. t Matth. xij. Misericordiā volo t nō sacrificiū. qz p exteriora sacrificia vel munera deus nō colit ꝓpter se sed ꝓpter nos t primos: nō em̄ indiget sacrificijs nr̄is sz ea q̄ sibi vult offerri ꝓpter nr̄am deuotionē t primoꝝ vnitatē t iō miscōdia q̄ defectib⁹ alioꝝ subuenit ē sacrificiū deo magis acceptū: vtpote ꝓpinqu⁹ iducēs vnitatē primo t sm illud Heb. vlt. Bñficētie t cōmunionis nolite oblīsci: talib⁹ em̄ hostijs ꝓmeret deus. ¶ Quarto ꝓncipaliť q̄ri pōt de pace vtrū. s. pax sit effect⁹ ꝓpri⁹ charitatis ꝑsertim cū dissensio q̄ paci ꝓriat ꝑt ee cū charitate. Paul⁹ ei t Barnabas dissensisse legunt: Act. xv. sic sancti doctores in aliq̄b⁹ opinionib⁹ dissentiunt. Ad h̄ rūdet Tho. scōa scōe. q xxix. q. de rōe pacis ē duplex vnio q̄ requritur Una est sm ordinationē ꝓprioꝝ appetituū in vnū. Alia sm vnionē appetit⁹ ꝓpriq̄ cū appetitu alterius: t vtrāq; vnionē charitas efficit Pro quo sciendum q̄ dupliciť ꝓtingit cor hominis tendere in diuersa. Uno mō sm diuersas potentias appetitiuas: s. ē appetit⁹ sensitiuus plerūq; tendit i ꝛ̄riū appetit⁹ rōnalis: sm illō Gal. v. Caro ꝯcupiscit aduersus spm̄ Alio mō int̄ ip̄sū vna t eadez vis appetitiua tendit in diuersa appetibilia q̄ sit cōsequi nō ꝑt: et q̄ necessariū esse repugnantiā motuum appetitus. vnio vero motuū istoꝝ est de rōe pacis: nō enim ꝛz hō pacatū cor: etiā si habeat aliquid qō vult ꝗdiu restat ei aliq̄d volendum qō sit hr̄i nō pōt quā vnionē facit charitas sm quod deus diligit ex toto corde. vi. s. omnia referam⁹ i ip̄m: t sic oēs appetit⁹ nr̄i in vnū ferunt. Sitr dupliciter contingere ꝑt dissensio diuersoꝝ cordiū: vel em̄ cōtingit in opinionib⁹ tm̄ t illa dissensio nō repugnat paci qz opiniones pertinent ad intellectuz q̄ precedit appetitum qui p pacē vnit: Sitr ei dissentire in paruis bonis non repugnat paci viatoris. quia talis dissensio procedit ex diuersitate opinionum: dum vn⁹ estimat hoc ō quo est dissensio pertinere ad bonuz illud in quo conueniunt: et alius estimat non ꝑtinere. et sm hoc talis dissensio de minimis sicut int Paulum et Barnabam: t de opinionibus sicut inter sacros doctores. licz paci perfecte re

pugnet que erit tm̄ in patria in qua plene veruas cognoscet t ois appetit⁹ cōplebit: pacī tm̄ ipfecte ñ repugnat q̄lis habet in via. Secūdo ꝓngere ꝓdissensio diuersoꝝ cordiuz in bonis cōferētib⁹ ad vtā t ꝑcipue i magnō q̄ntū vnio ē de rōe pacis ꝗz vnionē plicit charitas ꝗz q̄ diligim⁹ ꝓximū sic nosmetipos: et q̄ ꝓnguq; hō vult iplere voluntatē ꝓximi sic suip⁹: t ꝓpt̄ h̄ int amicabilia vnū ponit idē pritas dilectiōis siue electionis: vt patz in. ix. Eth. Et Tull⁹ in lib. de amicitia dicit: Ois amicoꝝ ē idē velle t nolle ¶ Quinto q̄ri pōt vtrū oia pacē appetāt: ꝑsertim cū dicit Aug. xix. de ci. dei. tale bonū est bonū pacis: vt rebus creatis nihil gratiosius solet audiri: nihil delectabilius cōcupisci: nihil vtilius possideri. Et addit ibidem q̄ omnia pacem appetant: cum tamen ꝓximum a multis acriari videmus de quibus: p̄. dicit. Cum his q̄ oderunt pacem eram pacificus. Ad h̄ dicendum dupler est pax: Quedam est apparens t non vera t illa cōuenit cum cōcordia: nam cōcordia est quedam vnio voluntatū diuersoꝝ cordiū: q̄ si malum est in quo cōcordāt: tūc ē ibi m̄ consensus cordiū: non aūt ꝯsensus appetituum singuloꝝ cordium. t sic nō est vera pax impijs sed solum apparens: verbi grā cum in actu conueniunt adultery: vis appetitiua tendit in diuersa appetibilia: que simul assequi non potest. eo q̄ sensus appetitus tendit in contrariū appetitus rōnalis. Affecit enim miser fedis delectationibus frui: nec fama polluī: nec vindicta duris mulctari: nec conscientia remordente cruciari: sed hoc consequi non potest. Secunda pax est vera et aliquid concordie superaddit ac inuenit tm̄ in bonis nam si qui concordant in bono: tūc non est ibi tm̄ consensus diuersoꝝ cordiū: sed etiam cōsensus appetituum singuloꝝ cordiū: t hanc duplicem pacem facit dei vnione appetituum singuloꝝ cordiū: quā vt dictum est operatur in nobis charitas dei t pacem ꝓprie in vnione multoꝝm cordiū ꝗz primi charitas in nobis operatur: cōmendat dom⁹ discipulis dicens: Pacem relinquo vobis. s. primū: pacem meam ꝛc. t veraꝝ pacem naturaliter omnes appetunt. nam t omnes bellantes per bella querunt ad aliquā pacē perfectionem puenire ꝗz ꝓius habuerant in qua nihil eorum voluntati repugnet: quam pacē solus deus dare potest nec veraciter inuenit nisi in eo q̄ diuine voluntati p oīa cōuniturs

¶De actibus exterioribus charitatis qui sunt triplices: scz corpales. spūales z reales. ¶Sermo xxiij.

Honora patrem tuū ꝛc. Expediti de actibus interioribus charitatis. Jam ad prosequendū actus exteriores ipsius stilū cōuertamus: quos vt pōs senti speculationi sufficiat triplices distinguere possumus: scz corpales: spūales z reales. ¶Quantū igit ad effectus corpales primo queri pōt: vtrū in quātalicunq charitate cōstitutus teneat mortem subire pro christo: pīertim cū dicat. j. Johan. iij. qm ille animā suam pro nobis posuit z nos debemus pro fratribus animas ponere. alioquin dicit dñs Luce. ix. Qui me erubuerit z meos sermones coram hominibus: z filius hois erubescet eum cū venerit in in maiestate sua. Ad hoc rndet Bonauē. sup. iij. dist. xxx. q subire mortē intentione placendi deo cōtingere pōt tripliciter. Uno modo qn adest necessitas vel deserēdi iustitiā vel amittendi vitā: z tunc subire mortē est iustitie z necessitatis. Alio modo qn se offert oportunitas manifestandi diuinā gloriā z edificandi ecclesiam: z ad hoc est perfectionis z supererogationis. Tertio mō solum ex hoc q vitā suā habet exosaz: z hoc est temeritatis z crudelitatis. Un Aug. Illos qui semetipsos pfocant z pcipitio colliduntpropter vite psentis odium: dicit esse sceleratissimos z crudelissimos homicidas: tractans illud Johannis. xij. Qui odit animā suā in hoc mundo: in vitam eternā custodit eā. Cum ergo queritur vtrū omnes teneant mortē subire pro xpo dicendū: q pro loco z tēpore vbi talis optio datur. vel q iustitia deseratur: vel q vita perdat: ibi omnis quātūcunq sint imperfecti tenent subire mortē: z peligere magis deo dilecto mori q ipso offenso viuere: sed vbi non imineat talis necessitas nec talis optio datur: sed tantū offert se opportunitas manifestandi diuinā gloriā z edificandi ecclesiā: si quis se tūc morti exponit talem mortem subire pfectionis z supererogationis est: ad quā non oīs tenent: qz citra dictā necessitatē positus subterfugere z seipm occultare pōt. Nec ex hoc dicitur nomen xpi erubescere: sed tūc tm qn timore mortis negat ipm xpm nec illō debitū de quo Joh. loquit in auctoritate iam dicta semp est debitū necessitans ad qđ obligamur: sed est debitū cōgruitans ad qđ ammonemur. ¶Scdo queri pōt: vtrū habentes charitatē perfectā teneant ea q sunt perfectionis adimplere: pīertim cū fm Greg. in omelk. Crescentibus donis rōnes etiā crescunt donoz: z cui plus cōmittitur plus exigit ab eo: cui ergo cōmittit perfecta charitas: cū deus exigat actū habitui cōuenientem: videt q ille teneat ad opera pfectionis: imo ne deficiat teneatur proficere: cum nō sit medium inter hec: eo quod in via dei non pgredi regredi est nec vnq viator in eodem statu pmanet: nec videtur posse proficere perfecta charitas nisi in operibus pfectionis z supererogationis. Ad hoc respondet Bonauē. vbi supra. q qn q modis quis genera perfectionis distinguit possunt: z fm hoc quinq modis quis obligatur ad aliquid. Primū genus est pfectio iustitie z sufficientie que psistit in adimpletione mādatoꝝ dei: de qua dicit Matth. v. Estote pfecti sicut z pater vester celestis pfectus est. Et ad hoc mandatū diuinū obligātur oēs tam perfecti q etiā imperfecti. Perfecti tamē eo magis obligant de bono z equo: quo magis bonū percipiunt: z per quod diuinū mandatum implere possunt. Secundū genus est perfectio religionis que consistit in obseruantia consiliorū dei: de qua dicitur Matth. xix. Si vis perfectus esse vade z vende oia tē. z ad hanc perfectionē quis non obligat: licet pfectam charitatē habeat: nisi votū religionis interueniat. Tertiū genus est perfectio plationis: que psistit in regimine subditoz: de qua dicitur Luce. vj. Perfectus omnis erit si sit sicut magister eius: vnde propter officiū susceptū quis obligatur ad perfectionē plationis: alias autem nō. Quartū genus est pfectio operationis: que cōsistit in ostensione exemplorum: de qua dicitur Gen. ix. Noe vir iustus atq perfectus in generationibus suis: vnde licz quis non obligetur ad aliquid simpliciter vel fm se: tamen ad euitandum scandalū pusillorum: q vtiq graue peccatū est. vt dicit Tho. scda sc de. q xliij. Quis obligatur ad perfectionē operationis. Hinc dicit aplus. j. Corin. viij. Non manducabo carnē ineternū ne fratrem meū scandalizem. Hinc iterum dicit. Omnia mihi licent: sed non omnia expedunt. Quintū denicq genus est pfectio tranquillitatis: q consistit in psumatione difficilimoz optimoz sicut dicitur. j. Joh. iiij. q perfecta charitas foris mittit timorem: z phs dicit: q perfecta virtus optimorum est optima: z ad hoc quis non

obligat nisi fm ꝓscientie dictamē:per qꝫ obligat ad pfectionē trāquillitatis ꝓpter cōscientie iudiciū:vnde generaliter ad quanoꝝ vltima pfectionis genera ds non obligat in pfecta charitate existens:q̄tum est ex obligatiōe diuini mādati:nisi supinducat aliqua noua obligatio ad hmōi genera pfectionū adimplenda. Ad obiectū igit dicendū:q homo nō tenetur semp pficere in charitate: loquēdo de pfectu qui ꝓsistit in augmento t incremēto charitatis:q; charitas non auget in homine continue: sed loquendo de ꝓfectu qui cōsistit in bonoꝝ operū multiplicatione t iustitie exercitatione:sic tenet quis pficere: qui tamen ꝓfectus charitatis non tm attendit in implemento consilioꝝ t operū pfectionis:sed etiā in obseruantiā mandatoꝝ. ¶ Tertio queri pōt de effectibus exterioribus spūalibus ipsius charitatis:t primo quo ad proximū vtrum.s. correctio fraterna sit actus charitatis:pserim cū actus cōtrarij non pertineant ad eandem virtutē: sed supportare peccantē est actꝰ charitatis.fm illud Gal.vj: Alter alterius onera portate:t sic ad implebitis legem xpi que est lex charitatis:sed corrigere supportationi videt esse contrariū. Ad hoc respondet Tho. sēda sēde.q.xxxij.q correctio delinquentis est remediū quoddā quod ꝓtra peccatū alicuius adhiberi debet. Et q; peccatū alicuius dupliciter cōsiderari pōt scz in q̄tū est nocriū ei q peccat:vel inquantū vergit etiā in nocumentū aliorꝝ qui ex eius peccato ledunt vel scandalizant:vel etiā inquantū est nocumentū boni cōmunis: cuius iustitia p peccatū hominis perturbat:ideo duplex est correctio delinquentis. Vna que peccato remediū adhibet:inq̄tum est quoddā malū ipsius delinquentis : t ista est propria fraterna correctio que ad emēdationem delinquentis ordinat: nā remouere malū alicuius est eiusdem rōnis cuius est bonū eius procurare: sed procurare bonū fratris ad charitatē pertinet: per quā amato bonū volumus t operamur. Vnde etiā fraterna correctio charitatis actus est: q; p eā fratris malā scz peccatū repellimus: cuius remotio tāta est deo acceptior z fratri salubrior q̄ remotio exterioris dāni vel etiā corpalis nocumenti:quanto ꝓtrariū bono virtutis magis est affine charitati q̄ bonū corpis vel exterioꝝ rex. Exquo concludit q fraterna correctio magis est actus charitatis q̄ curatio corpalis infirmitatis: vel exterior subuētio fraternalis egestatis:t pertinet ad oēs:fitq; per simplicē ammonitionē. Alia vero correctio est q̄ remediū adhibet peccato delinquentis:fm q; est etiam malū alioꝝ t ꝓcipue nocumentū boni cōmunis:t talis correctio est actus iustitie:cuius est seruare rectitudinē iustitie vnius ad aliū : per quā intendit cōmune bonū:t pertinet ad superiores:q; non solū fitq; simplicē ammonitionē : sed etiā interdū per punitionē : vt alij timentes a peccato desistant. Ad obiectū ergo dicendū: q correctio fraterna nō opponitur infirmoꝝ supportationi:sed magis ex ea ꝓsequit:intantū eni aliquis supportat peccantē:inq̄tum cōtra eum nō perturbat: sed p benuolentiā ad eū seruat. Preterea sicut fraterna correctio ē actus charitatis:sic etiā alia opera misericordie spūalis:vt ꝓsulere dubitanti:docere ignorantē : ꝓsolari tristem offendenti remittere:onerosos ac graues supportare:t pro omnibꝰ orare:sed q; de his septem generibus elemosyne spūalis diffuse satis in septem sermonibꝰ tractasse me memini :in sermonibus de tribꝰ partibus penitentie:ideo de his prosequi grauitatis omitto. ¶ Quarto queri pōt: vtrū cū quantulacūq; charitate resistere ds possit quantecūq; tēptationi:pserim cū gratia quātumcūq; modica potentior est t excellentior q̄ natura: sed homo in statu innocentie ꝓstitutus in puris naturalibꝰ quātecūq; tēptationi resistere poterat q̄tomagis in quantulacūq; charitate vel gratia ꝓstantis:alioquin si quātecunq; temptationi resistere nō posset:tūc in eo nō peccaret qđ euitare nō posset. Ad hoc rñdet Bona. sup.ij.dist.xxx.dicens inter alia q si loquimur q̄tum ad tēptationis exordiū: tunc quantulacūq; charitas quantecunq; tēptationi resistere potest:qz vt dicit.j.Corin.x Fidelis deus qui non patietur vos temptari super id quod potestis: sed facet cū temptatiōe prouentū vt possitis sustinere:deus etiam hominē habentem charitatē:nunq; deseruit: nisi prius homo recedat a deo:quin potius fm q augeat temptatiōis bellum operat etiam dei charitatis augmentū: vnde quantūcunq; sit modica charitas in homine: nunq; pōt ꝓtus eius ab aduersario deijci: qz fm q crescit bellum crescit adiutoriū: si hō faciat qđ in se est. Si vero loqmur de tēptatione q̄tū ad ꝓsummationem victorie:sic non pōt esse q ex modica charitate ds resistat temptationi maxie:nisi ordo diuine iustitie non pateretur quin ex victoria magni belli fiat ampliatio meriti: vnde

ma duo non ꝓtradicunt sed simul stant:possi
bile est q ex parua charitate in ꝓncipio tẽpta
tionis et magna in fine resistitur magne tẽpta
tioni:z iterũ possibile est q ex parua charita
te i ꝓncipio z fine nõ resistitur magne tẽpta
tiõi.liber em arbitriũ adiutũ adiutorio gr̃e:
ex vna pte:z ex alia corruptũ vitio cõcupiscẽ
tie.cũ in illo p tẽptationẽ excitat ipetus cõcu
piscentie:fm q magis ac magis fortuer excit
tat:fm hoc indiget maiori repssiuo:sed ois q̃
leguime certat quãto magis excitat in eo ipe
tus tẽptatiõis tãto magis accrescit viri⁹ resi
stendi adeo q nunq̃ deus sinit nos tẽptari su
pra id q possumus sustinere et resistere.

Q Quinto queri põt de effectib⁹ exterioꝛi
bus realib⁹ ipsius charitatis:q̃ sunt beneficẽ
tia et elemosyna. Vnde q̃ri põt:vtrũ beneficẽ
tia sit actus charitatis:ꝑsertim cũ oẽ qđ q̃s
dat :vel dat sicut debitũ:vel sicut nõ debitũ.
Beneficiũ aũt qđ ipendit sicut debitũ pertinet
ad iusticiã:qđ ꝙo ipendit sicut non debitum
gratis datur:z fm hoc pertinet ad misericoꝛ
diam:ex quo concludit q omnis actus bene
ficentie vel est actus iusticie vel misericoꝛdie:
non est igitur actus charitatis. Ad hoc rñdet
Thom.scda scde.q.xxxj q beneficẽtia nihil
aliud importat q̃ facere bonum alicui:sz hoc
bonũ considerari potest dupliciter. Vno mõ
fm cõmunem rationẽ boni:z hoc pertinet ad
rationem beneficẽtie:et est actus beneficẽtie
z est actus amicitie:ac per consequẽs charita
tis in actu nanq̃ charitatis includitur boni
tas siue benuolentia:ꝑ quam q̃s amico vult
bonum:voluntas autem effectiua est eoꝛum
qua vult si facultas affit:et ideo ex consequẽ
ti amico benefacere ex actu dilectionis con
sequitur. Vnde beneficentia fm communẽ ra
tionem boni est amicitie vel charitatis actus
Vnde Berñ.in hoc differunt iusticia :bene
ficentia:iusticia et misericoꝛdia q̃ beneficen
tia que est actus amicitie seu charitatis:re
spicit in beneficio collato cõmunẽ rationem
boni:iusticia vero respicit ibidem rationem ꝺ
bni.misericoꝛdia denicq̃ respicit ibidem ratio
nem releuantis miseriam vel defectum.verũ
tamen beneficentia nõ est alia virtus a chari
tate :sed tantũ nommat quendam charitatis
actum ¶ Sexto queri põt: vtrũ elemosyna
sit actus charitatis:ꝑsertim cũ elemosynarũ
largitio sine charitate fieri potest.fm illud.j:
Coꝛ.xiij. Si distribuero in cibos pauperuꝫ
omnes facultates meas.charitatem aũt ꝛc.

Sermo XXXIII

Ad hec respondet Thom. vbi supra.q.xxxij.
q exteriores actꝰ ad illã ꝓtutẽ referunt ad q̃s
pertinet id qđ est motiuũ ad agendũ hmõi actꝰ
motiuũ aũt ad dandũ elemosynas est vtne
cessitatẽ parẽtũ subuenitat. Vñ quidã elemo
synam diffinientes dicunt:q elemosyna est
opus quo dat aliqđ indigenti ex cõpassione
ꝓpter deum.qđ vnicq̃ motiuũ pertinet ad miseri
coꝛdiam.vnde manifestum est q elemosynaꝫ
dare ꝓprie actus est misericoꝛdie quod etiam
apparet ex nomine.nam in greco elemosyna
derivatur a misericoꝛdia.qm̃ igitur misericoꝛ
dia est effectus charitatis.vt patet in.q.xij.ser
monis precedentis:ideo ex consequenti ele
mosynam dare charitatis actus ẽ misericoꝛ
dia mediante. Ad obiectum q̃ dicendũ:q ali
quid est actꝰ virtutis dupliciter. Vno modo
materialiter sicut actus iusticie est facere iu
sta.et talis actus virtutis esse potest sine vir
tute:q: multi non habentes habitum iusticie
iusta operant:vel ex naturali ratione.vt ex ti
more aut spe aliqđ adipiscendi:aut ꝓpter ali
qđ simile. Alio mõ ꝺr aliqđ actus ꝙtutis foꝛ
maliter:sicut actus iusticie ẽ facere iusticiã eo
mõ quo iustus facit:scz ꝓmpte:delectabiliꝫ
et amoꝛe iusticie.z hoc mõ actꝰ ꝙtutis nõ est
sine virtute:fm h etiaꝫ elemosynas dare ma
terialiter potest esse sine charitate:foꝛmaliter
autem elemosynas dare scz ꝓmpte:delecta
biliter ꝓpter deum z omni eo modo quo de
bet non est sine charitate. ¶ Septimo queri
potest:vtrũ elemosyne coꝛporales effectũ ha
beant spiritualem:ꝑsertim cum ex hoc sequi
videretur q maioꝛ elemosyna maioꝛẽ effectũ
spiritualem perficeret:eo q multiplicata cau
sa multiplicantur effectus:quod tamen esset
contra illud.Luce.xij.vbi dicitur de vidua
mittente duo minuta in gazophilacium que
fm dominicam sententiam plus omnib⁹ mi
sit. Ad hoc respondet ibidem Tho.q elemo
syna coꝛporalis tripliciter considerari potest.
Vno modo fm suam substantiam:z fm hoc
non habet nisi coꝛporalem effectũ:inquãtũ.s.
supplet coꝛporales defectꝰ ꝓximorum. Alio
modo considerari potest ex parte cause illius
qui dat elemosynam:inquantũ ẽm dat elemo
synam coꝛporalẽ ꝓpter dilectionem dei z ꝓxi
mi:tunc affert fructum spiritualem :fm illud
Eccĩ.xxix. Perde pecuniam propter fratrem:
pone thesaurum in ꝑceptis altissimi z prode
rit tibi magis q̃ aurum. Vide etiam vidua q̃
minus dedit fm quantitatem.plus dedit fm

ꝓportionem: er quo pensak in ipsa maior charitatis effectus er qua corporalis elemosyna spiritualem efficiam habet. Terno mō considerari potest er parte effectus. ⁊ sic etiā hz spūalem fructū inquātū. s. primꝰ cui per corporalem elemosynā subuenit ad orandū pro benefactore mouet. vñ Eccl. xxix dicit: Conclude elemosynam in sinu paupis ⁊ hic ꝓ te er orabit ab oi malo. Denicꝫ vt nemo se excuset de elemosynarum largitōe multa sunt elemosynarum genera: principaliter ñ septē corporalia: ⁊ septē spiritualia ad q̄ oia alia reducunt: ⁊ qđ exhiberi nō potest in ope: saltez tribuatur bona voluntate. Dicit em̄ Augu. sup ps̄. ciij. Si potes dare da: si ñ potes aptabilem tefac: coronat deus tuus voluntatem vbi non inuenit facultatē: nemo dicat non habebam: charitas non de sacculo erogat. Et iterum in Enchiridion: Multa sunt genera elemosynarum que cū facim⁹ adiuuamur vt nobis dimittātur peccata: sed ea nihil est maius q̄z cum er corde peccata dimittimus. hec ille. Ad lau. dei.

¶ De nouem cōditiōibus considerādis in elemosynis dādis ⁊ de quibꝫ elemosyna fieri potest vt prosint facienti: ac de iniuste extortis.

Sermo xxiiij

Honora patrem tuum ⁊ ma.

b ⁊c. Jam ordie debito prosequēdū est de conditionibꝫ req̄sitis: vt in elemosynis dādis ordo debitus obseruetur et modus: nam sicut modus ⁊ ordo requirit in charitatiua dilectione: vt patet suptus: sic ⁊ i elemosynarum distributiōe cū mediante misericordia sit actꝰ ipius charitatis: vt dictū est. A Ad cuius euidentiam primo queri ꝑt ō modo elemosynas distribuendi: vtrum. s. elemosyna sit abundanter facienda: ꝑsertim cuz dicat aplus. ij. Cor. viij. Non vt alijs sit remissio: id est alij ō vestris ociose viuāt: vobis autem sit tribulatio: id est paupertas. Sed h contingeret si daretur elemosyna abundant. Ad hoc respondet Tho. secda sede. q. xxxij. q elemosynarum abundantia considerari pōt dupliciter. Primo er parte dāris: cum. s. quis dat quod est multuz sm̄ ꝓportionē ꝓprie facultatis et est ꝓportionabile eſt abundanter dare: vñ ⁊ dominus Luc. xxj. Laudauit viduā q̄ misit omnem victum suū in gazophylaciū. Oportet tamen oportet illā abundantiā debite circūstantionari sm̄ conditionem ꝑsone ⁊ statꝰ ꝓout insequenti sermone latius patebit. Secundo er pte eius cui dat est elemosyna duplicuter abundās. Uno modo sic q̄ suppleat sufficienter eius indigentiam ⁊ sic est laudabile abundanter elemosynam dare: vñ Aug. in epla ad quendam comitem. Caue p̄uides discretionem elemosyne: ita vt vtriusq̄ scilicz dantis ⁊ accipientis sit solacium. Alio mōdo vt sup abundet ad superfluitatem: ⁊ hoc non est laudabile sed melius est pluribus indigentibus elargiri: Et hoc prohibet inducta auctoritas Pauli: non vt alijs sit remissio vel refrigerium. Loquitur enim ibidem de abundantia elemosyne que superexcedit necessitatem recipientis: cui non est danda elemosyna vt inde luxurietur: sed vt inde sustentetur: circa quod tamē est adhibenda discretio ꝓpter diuersas conditiones hominum quoꝝ quidam delicatioribus enutriti magis indigent delicatis cibis aut vestibꝰ. Unde dicit Ambro: in libro de officijs: Consideranda est largiendo etas atq̄ debilitas nonnunquam verecundia que in genuos prodit natales: aut si quis er diuitijs in egestatem cecidit sine victu suo: Qđ autem subdit: vobis aūt tribulatio: loquitur de abundantia er parte dantis vbi tamen dicit glo. non hoc ideo dicit quin melius esset. s. abundanter dare. sed de infirmis timet quos sic dare monet vt egestatem non patiant. ¶ Secundo q̄ri potest: qualis ordo tenendus est in elemosynis dandis. cū non possit omnibus satisfacere. Ad hoc dicendum: q̄ nouem sunt consideranda in elemosynis distribuendis. Primo fides: quia fidelis preponendus est infideli ceteris paribus. Illi enim nobiscum renati sūt in christo tanq̄z fratres: ceteri reputantur nobis alieni et hostes christi: Unde Gal. vj. de elemosyna distribuenda proponens subdit: ergo dum tempus habemus operemur bonū ad omnes: maxime autez ad domesticos fidei. Secūdo necessitudo siue propinquitas. quibus lege nature magis obligamur. et sic ꝓpinqui sanguinis extraneis preponuntur vel ꝑferuntur quia sm̄ apostolum. Qui curam suoꝝ ⁊ maxime domesticorum non habet: fidē negauit et est infideli deterior. Ita tamen subuenire

debet suis q causam prestet necessitas: non carnalitas: id est non diuenur propter carnalem amorem: sed pascãtur propter nature sustentationem: alioquin deus non esset causa sed caro. Tertio beneficium prius acceptum z precipue spirituale: plus eni obligamur beneficis q alijs etiam propinquis: a quibus scz cõmoda temporalia vel spiritualia recepimus. Unus ratio est: quia magis debemus reddere debitum q dare gratuitum. Et ideo magis debemus reddere susceptа beneficia q amicis aliquid gratis dare: sicut magis debemus reddere mutuũ q amicis dare. Et maxime obligamur his qui scom Paulum laborant in verbo z doctrina. j. ad Timoth. v. Et iterum. j. Corinth. ix. Si nos vobis spiritualia seminamus magnum est si carnalia vestra metamus: quasi diceret: non tẽ. vide. Quarto meritum: nã ex honesto z merito melioribus est potius subueniendũ. Ecclesiasti. xij. Da bono z ne receperis peccatorem: benefac humili z ne dederis impio. Unde dicit Tho secũda secũde. q. xxxij. q sic diligendi sunt homines vt eorum non diligantur errores. Et quia exhibito beneficij dilectioni correspondet: ideo peccatori ad sustentationem nature debet elemosyna dari si indigeat: cũ precipiatur nobis etiã inimicis benefacere: sed ad soluendũ eorum mala nõ debemus ei aliquid dare: vnde si cõstaret q eo quod eis datur in peccatũ abuterentur: non deberet eis dari nisi necessitas extrema exposceret. Quinto tempus: quia ceteris paribus senes sunt iuuenibus preferẽdi. Sexto necessitas quia magis dandum est plus egenti: eo q elemosyna est instituta ad necessitatem proximi subleuandã: alias enim frustraretur elemosyna fine suo: nec haberet meritũ apud deum: vnde qui tenentur capti ab hostibus z presertim infidelibus preferendi sunt alijs. Similiter qui propter debita excruciãtur in carceribus penis z supplicijs. Nam si pauper afflictionis sue tempore nihil impetrat a te: vel quo iniuste rapitur ad mortẽ: plus apud te pecunia tua valeat q̃ vita morituri: non est leue peccatũ: vnde. xij. q. ij. c. sicut omnino. dicit glo. q ecclesia non solũ suis captiuis sed etiã extraneis tenetur subuenire. Et hi dicuntur captiui qui ab hereticis vel gentilibus capti sunt: vel a talibus vbi timentur periculũ corporis vel anime: tales tenetur redimere ecclesia: p etiã quilibet quarus z allegat ibidem iura. Septimo debilitas: qz claudi ceci: valitudinarij debent preferri sanis: imo secundũ leges qui laborare potest z se immiscet elemosyne: redigit in imperatoris seruitutem. C. de men. vali. l. j. li. xj. z sic danda est elemosyna pauperibus qui nõ possunt operari manibus: vt. lxxxij. dist. c. j. Quod sane intelligendum est de his elemosynis que tendunt ad alimenta vel ad sustentationem corporis: sicut est pascere: potare vestire: hospitari. Nam cũ sint immerita: dignũ est vt egestate laborent. Secus est de alijs vt viuare infirmũ: redimere captiuum: si saltem nõ timentur periora: z sepelire mortuos. Ueruntamen in extrema necessitate nulli est elemosyna denegãda: vt. lxxxvj. dist. c. pasce fame morientem: z ca. non sanis est. Nec histrionibus nec venatoribus nec meretricibus est deneganda in necessitate: quia tunc in tali non bonorat vitium sed naturã: vt eo. c. qui venatoribus Unde nec in necessitate neganda est excommunicatis: vt patet. xj. q. iij. c. quoniã multos. in fi. Octauo modus: vt non totum vni nec simul effundantur opes: sed discrete dispensentur: nisi forte quis ex toto vellet reliquere secullum: vt patet. lxxxvj. distin. ca. fratrem nostrũ. §. in ipsa liberalitate modus adhibendus est rerum z personarum. Rerum vt non omnia vni sed singulis quedam prestentur: vt pluribus prodesse possimus: iuxta illud psal. Dispersit dedit pauperibus. Personarũ vt primũ iustis: deinde peccatoribus quibus prohibemur: non quia homines sunt sed quia peccatores. Nono nobilitas: id est verecundia que ingenuos prodit natales: quod presertim attenditur in his qui ex diuitijs sine vitio suo ceciderunt in egestatem. Dicit enim Boecius: q inter omnes aduersitates fortune infelicissimũ genus infortunij est fuisse felicem. lxxxvj. dist. c. dominus. vbi subdit. Consideranda est in largiendo etas atq debilitas: nonunq̃ etiam verecũdia que ingenios prodit natales. glo. Nota verecũdiam esse signũ nobilitatis vnde q nobilitas talis attendi debet in dandis elemosynis legitur in vitis patrũ de quodam qui singulis perentibus elemosynam dabat: ad quem cum veniisset mulier vestita vilibus: aperiens manum voluit dare mulctum: z clausa est manus eius leuans parum venit aũt alia bene vestita qui videns vestes illius misit manũ volens leuare parũ sed aperta est leuans multũ. Quod admirans inqui-

fuit de illis mulieribus: a cognouit q mulier bonis vtens vestibus: erat de honestis mulieribus que venerat ad paupertatē. z pro opinione natalitū erat indita bonis vestibus: alia vero accipiēdi causa vilibus se induit magis pīū ergo est subuenire pauperibus nobilibus z honestis: verecundis: paupertatemq; dissimulantibus ꝙ effectib⁹ ostiatim mendicantibus. ¶ Tertio proinde queri pōt: de quib⁹ facienda est elemosyna vt prodesse possit facienti. Ad hoc dicendū: q extra de decī. c. extrāmissa. tenet glo. q non solum de rebus licite acquisitis debet fieri elemosyna: sed etiā de illicite acquisitis fieri potest elemosyna: z dari debet decima: si de illis non cōpetat repetitio: z dōm transferatur: z sic meretrix: histrio: z qui de māmona iniquitatis viuunt: id est per sollicitudinem temporalē: etiā contra diuina mandata acquirūt: debent decimā dare z elemosynam facere. Sacerdos tamen nō debet a meretrice decimā recipere ne videatur impunitatem prestare. Verūtamen Hein. boyc hanc questionem lucidius prosequens: illā distinguit: dicens: q aliquando quedā acquiruntur licite z a bono: z ex talibus bene acquisitis z a bono debet fieri elemosyna: q tunc fructuosa erit. xiij. q. v. ca. Elemosyna redemptoris nostri oculis ista placet: que non ex illicitis z iniquitate cōgeritur: sed que de rebus concessis z bene acquisitis impenditur. Aliquando sunt licite acquisita sed a malo: z tunc licet de eis possit fieri elemosyna: non tamen prodest facienti: vt ea. q. c. scriptum est: scz Prouerbio. xv. Victime impiorum ab ominabiles deo: vota iustoꝝ placabilia. Neq; enim in omnipotentis dei iudicio quid: sed a quo detur inspicitur: Hinc est enim quod scriptū est. Respexit dominꝰ ad Abel z ad munera zc̄. Expedit tamen agere bonum opus misericordie vel penitentie: quia licet nondum mereatur in his operibus vitam eternam: nullo modo tamen manebunt sine remuneratione: vt de pe. m. distin. v. c. falsas penitentias: vbi subditur. Nec tamen desperet: interim quicquid boni facere poterit horetamur vt faciat: vt omnipotens deus cor illius illustret ad penitentiam. Si vero illicite sunt acquisita: tunc si nō sunt in bonis alicuius domini illicite acquisita: puta episcopus: clericus: vel monachus venationi dedit⁹ ex venatione aliqua acquirit contra preceptū ecclesie: quod legitur de rali venatione in clemen: de statu mona. c. nec in agro. §. porro. per totum: z sic dicitur illicite acquisitum: quia contra prohibitionem iuris positiuum: non tamen iniuste: quia nulli fit preiudicium cum presupponitur ibi q ius venandi in illo loco habeant: licet venationi presentiā personalem exhibere non debeant: vt ibi precipit. Et a simili intelligitur omne lucrum illicite: licet non iniuste acquisitum: vt in festis zc̄. q de eis potest fieri elemosyna sicut in presentiarum de illicite acquisitis potest fieri elemosyna. Aut sunt acquisita in bonis alicuius domini cōiuncti: in quo casu nullo modo potest elemosynas facere: sed tenetur restituere: vt. xiij. q. v. c. forte aliquis cogitat. Et dicit multi sūt christiani diuites z amari: non habeo peccatū si illis abstulero z pauperibus dedero: vnde enim illi boni agunt mercedem habere poterunt: sed huiusmodi cogitatio ex calliditate diaboli suggeritur: nam si totum tribuat quod eis abstulerat: auget potius peccatū ꝙ minuat: hec August. Et in hoc casu cōcurrunt vis compulsiua z vis ablatiua: z sic fm quosdam vsura: furtum z rapina reputatur: Si vero iniuste acquirunt domino ignorante: tunc etiā de eis elemosyne fieri non possunt vt. xiij. q. v. c. immolantis ex iniquo oblatio est maculata. Et in hoc casu cadūt qui res inuentas nō habitas pro derelicto abscondunt: vt ea. q. c. Multi sine peccato putant esse si alienū quid inuenunt teneant: z dicunt deus mihi dedit: cui habeo reddere? Discant ergo hoc peccatum simile esse rapine: si quis inuenta nō reddit: hec Hieronymus. Item August. Si q̄d inueniſti z non reddidiſti rapuiſti quantū potuiſti: feciſti: quia non plus inueniſti qui alienum negat si posset z tolleret: deus cor interrogat non manū. Aut acquirunt iniuste domino tradente: z tunc si versatur turpitudo ex parte accipientis tantū: tunc in illo casu non potest accipiens elemosynas facere: sed tenetur restituere: z in hoc casu cadunt omnes facientes contractus vsurarios propter impro bum lucrum. Et fm quosdam omnes vsurarij z ad aduocati exigentes immensa salaria z imoderata. Similuer medici qui emungūt egrotos qui tamen sepius de facili curari possunt: Et officiales qui per imoderatam prohibitionem plurima errorquere solēt. xiij. q. v. c. non sane. vide per totum. Aut versatur turpitudo ex parte dantis tantū: vt vbi meretrici datur precium scorti: z hoc accipiens retinere potest vel elemosynas inde facere. Et hoc

ꝓprie dicitur turpe lucrum: quia ꝓpter lucrum illud sustinent; vt opprobrio habeantur vt dicit ꝑhus. iiij. Ethico. Aut versatur turpitudo ex parte vtriusq; : & tunc non potest elemosyna inde fieri: nec etiam debet danti restitui: sed illi persone vel ecclesie in cuius iniuriã data est. exemplũ primi: vt pecunia data iudici ad ferendum iniustũ iudicium restitui debz non danti sed illi in cuius iniuriam data est: vnde dicitur. xj. q. iij. c. non licet iudici vendere iustum iudiciũ ꝙtomodus iniustũ. Sed hoc differt q; iudex accipiens vt iustum det iudicium tenetur restituere danti. Si vero vt iniustum tenetur restituere illi in cuius iniuriam suscepit. Et simili modo dicendum est de pecunia data testibus ꝓpter iniquũ testimonium ferendũ. vt. xiij. q. v. c. non sane. Aduocatus tamen potest vendere iustum patrocinium & iurisperitus verum consiliũ: dũmodo cum debito moderamine hoc faciant: vt patet ibidem Verumtamen vt dicit glosa in dicto. ca. non licet. xj. q. iij : Si sine labore dare potest consilium: nõ reuoluendo libros: nec laborando in perlegendis allegationibus : tũc gratis tenetur subuenire: q; si causa iniusta est nõ debet eam aduocatus vel iurisperitus assumere: nec patrocinium vel consilium vendere. sed potius eam acceptam vel assumptam debet deserere postq; perceperit eam esse iniustam hec glo. & allegat iura. ¶ Quarto aũt queri potest: vtrum id quod iniuste extortum est debeat pauperibus erogari vel ablatus restitui: aut in quibus casibus debet erogari & in quibus restitui. Ad hoc respondet Hen. hoyc. extra de iudeis. in. c. cum sit nimis absurdum: q; si scitur a quo est extortum sed non reperitur: tunc debet erogari pauperibus: vt extra de vsuris. c. cum tu. vbi subdit. Cogendi sunt per penam quã statuimus: continuo eas bis a quibus extorserunt vel eoz heredibus restituere: vel bis non superstitibus pauperibus erogari : Si vero scit qui sunt & reperiũ tur: tunc si est acquisitum in detrimentũ terre sancte: debet nihilominus erogare in subsidiũ terre sancte: vt extra de iudeis. c. ad liberãdã vide processum. Si vero secus est acquisitũ: sed illi a quibus est extortum non habent actionem seu ius repetendi : & tunc potest seu debet pauperibus erogari: vt patet xiij. q. v. ca. non sane. §. sunt alie: vbi tangit de salariis immoderatis que recipiuntur ab officialibus : nec tamen repetuntur ab eis: nisi certum sit salarium eis constitutũ: & tunc fm quosdã dari potest pauperibus: consultũ tamẽ est q; ei reddat a q; imoderate recepit si nõ est diues: vide textum: ibi cũ glosa: q; si ius habent vel actionem repetendi tunc nõ debet pauperibus erogari: sed illis vel eoz heredibus a quibus extortum est vt in dicto. ca. cum tu. ¶ Preterea ea que restituenda sunt si non possunt ei mitti fideliter & secure cui restitui debent: tunc pauperibus erogari debent fm Ray. Hostien. & Tho. Si vero fideliter & secure mitti põt: sed tamen fieri cõmode nõ potest pensatis circũstantijs: pura quantitate rei debite que est forte modica respectu remotionis loci: qui forte longe distat: & illius diuitijs cui restitutio facienda est: q; tam modica potest esse summa rei restituende q; nullo modo debet pro ea velle proximũ tam grauiter onerare: & tunc pauperibus erogari potest. Si vero econtra res restituenda est magna & distantia loci est modica &c. tunc debet restitui & non erogari pauperibus. In talibus enim ad arbitriũ boni viri recurrendum est. Ad laudem dei.

¶ Utrum & qualiter elemosynã dare sit in ꝑcepto: & quomodo sub potestate constituti elemosynã dare possunt

¶ Sermo xxv.

Honora patrẽ tuum. De elemosyna corporali quedam in generali prosequendo : primo queri potest: vtrum elemosynã dare sit in precepto sicut leo papa in sermone de apparitione videtur asserere dicens. In illo magno summoq; iudicio tanti estimabitur vel largitatis benignitas vel tenacitatis impietas: vt ꝑ plenitudine omniũ virtutum: & pro summa oim cõmissorum: & per vnum malũ illi in ignem mittentur eternum: & per vnum bonũ isti introducentur in regnũ Ad hoc respõdet Thomas scđa scđe. q. xxxij. q; cũ dilectio proximi sit in precepto: necesse est omnia illa cadere sub precepto sine quibus dilectio proximi non conseruatur. Ad dilectionem aũt proximi pertinet q; ei non solum velimus bonũ: sed eã vt operemur fm illud. ſ. Iohã. iij. Non diligamus verbo neq; lingua sed tantũ sed opere & veritate. Ad hoc ergo q; velimus & operemur bonum alterius : requiritur q; eius necessitati subue-

nia mus: quod fit per elemosynarū co:porali
um largitionē: ꝛ iō est in p̄cepto: hinc. lxxxvj.
di.c. non satis. circa fi. Subditur: miseri co:
dia cōmunis est vsus: ideo cōmune p:ceptū
omnibus officijs: omnibus eratibus necessa:
ria ꝛ ab omnibus est cōferenda: non publica:
nus: nō miles excipitur: non agricola: nō v:
banus: diues pauper: oēs in cōmune am:
monent vt cōferant nō habenti. hec ibi. Sed
hec intelligenda sunt fm q̄ recta ratio requi:
rit: fm quā vt ibidem dicit Tho. ꝑsiderandū
est aliquid tā ex parte dantis q̄; ex parte reci
pientis: vt sic assint opor:tune circūstantie que
semper requirunt in p̄ceptis affirmatiuis ad
implendis. In dante igit consiederandū est q̄
aliquando habet aliquid superfluū tam natu:
re q̄; persone: id est tā sustentationi vite sue q̄;
suoꝝ quoꝝ curam habet: q̄; etiā decenti cōser
uationi status sui. Et de hoc ex p̄cepto debet
fieri elemosyna: etiā si pauperes extreme ne:
cessitatis non cōpareant: fm illud Luce. xj.
Quō super est date elemosynā. Nec oportz ex
cusationem future necessitatis p̄tendere vel ꝑ
siderare vltra probabilia signa: q̄ hoc esset
de crastino cogitare id est curā superfluā ha:
bere: sicut fecit Elimelech de quo dicunt He
brei sup Ruth. j. q̄ ꝓpter famem q̄ acciderat
in terra illa: multi pauperes recurrebāt ad eli:
melech virū. Noemi: qui a diues erat ꝛ potēs
sed ꝓpter auaritiā suam durū ei fuerat paupe
ribus cōmodare vel dare. Et ideo ad euitan
das eoꝝ importunitates exijt de terra Israel
cū bonis mobilibus q̄ habebat: sed q̄ ꝓpter
malā causam exijt diuino iudicio pegrinus o:
bijt cū filijs suis in egestate: vñ reuersa Noe:
mi vxor eius in terrā suā ait: egressa sum ple:
na sc̄z filijs ꝛ diuitijs ꝛ vacuā me reduxit dñs.
hec ibi. Quō si obijcit: que iuste possident etiā
licite retinent. Ad hoc rñdet Tho. ibidem q̄
tpalia bona q̄ diuinitus hmōi ꝓferuntur eius
quidē sunt q̄;tum ad ꝓprietatem: sed q̄;tum ad
vsum nō debent eius esse ꝑ alioꝝ qui ex eis su
stentari p̄nt ex illo qō ei supfluit. Hinc ait Ba
silius omel. j. Si fateris ea diuinitus tibi pro
uenisse. an iniustus est de⁹ inequaliter res no:
bis distribuens: cur tu habūdas: ille vero mē
dicat: nisi vt tu bone dispensationis merita cō
sequeris: ille vero patientie brauijs decoret.
Est panis famelici quē tu tenes nudi tunica
quā tu in ꝯclaui ꝓseruas: discalciati calceus q̄
penes te marcescit: indigentis argentū quod
possides humanū: quo circa tot iniurias q̄t

dare valeres. hec ille. Et Am. dicit sup illud
euāge. bois cuiusdam diuitis fructus vberes
ager attulit. Et habetur. xlvij. di.c. Sicut hi.
Quid inq̄t auarus iniustū est. si cū aliena non
inuadā ꝓpria diligentius seruo. O impudens
dictū: ꝓpria dicis. q̄ ex quibus recondituis in
hunc mundū detulisti: q̄ in hāc egressus es
lucem q̄ de ventre matris existi: a quib⁹ que
so facultatibus quibusq̄ subsidijs stipatus in
gressus es? Et infra p:opriū nemo dicat qō
est cōmune: plus quā sufficeret sumptū ꝛ vio
lenter obtemptū est: nunq̄d iniquus est deus
vt nobis nō equaliter distribuat vite subsidia
vt tu quidem esses affluens ꝛ abūdans: alijs
vero deesset ꝛ egerent: An idcirco magis: q:
ꝛ tibi voluit benignitas sue exprimenta cōfer
re: aliū p virtutē patientie coronare? Tu ve:
ro suscepris dei muneribꝫ ꝛ in ſnūtuū reda:
ctis: nihil reputas agere iniquū si tā vite mul
toꝝ subsidia solus obtineas: hec ibi. Vnde cō
cludendo dicendū est: q̄ si in paupe apparent
euidentia signa necessitatis extreme tūc certū
est q̄ dare tenet: ꝛ mortaliter peccat nō dan:
do. Si vero signa manifesta extreme necessi:
tatis nō apparent tūc illi dare non tenet; ꝑ di
stribuere sibi pōt supflua: fm qōsibi videbit
opor:tunū: dūmodo tñ ꝓximo non subtrahat. Alioq̄n enim
audituris est. Ite maledicti ꝛc̄. Esurui eni ꝛ
nō dedistis mihi māducare. ¶ Secūdo vero
q̄nq̄ ex parte dantis est aliq̄d superfluum na
ture: sed tñ necessariū est ipsi ꝑsone fm decen:
tā sui status. Et de tali tenet ex p̄cepto dare
elemosynā in extrema necessitate recipientis:
alias aūt nō nisi de ꝯsilio supererogationis. Ra
tio p:ioris est: q̄ necessitas absoluta in p:oxi
mo necessitati nostre cōditionate p̄ferenda ē:
ita tñ quod id qō mihi superfluū modo est in
p:oximo tpe non sit mihi necessariū: vnde de
tali necessitate primi indigentis dicit Ambr.
li. de offi. ꝛ habet. lxxxvj. distin. ca. Non satis.
circa finem: vbi dicit Pasce fame morientē:
quisquis eni homines pascendo seruare pote
ris: si non pauisti occidisti: vnde tantū in hoc
casu ligat hoc p:eceptū: q̄ vt dicit Ambr:o. in
dicto. ca. Sicut hi. Tunc minus est crimini
habenti auferre q̄; taliter indigenti negare.
¶ Tertio denicq̄ ex parte dantis q̄nq̄ totum
est necessariū nature sue ꝛ suoꝝ quicquid ha:
beat: ꝛ de illo nō debet elemosyna fieri: q̄ hoc
esset contra ordinem charitatis: cū hoc esset si
bi suisq̄ subtrahere necessaria vite: ordo ve:
ro charitatis ꝓius incipit a seipso: nisi fal:

tem aliquo modo sciret recompẽsare per ali-
am viam suam et suoꝝ necessitatem: vel nisi
talis casus imminere: vt sibi subtrahendo ta
li dare: per quem ecclesia vel respublica sustẽ
taretur. quia p talis psone liberatione se suos
ꝙ laudabiliter periculo mortis exponeret cũ
bonum commune sit proprio preferendum:
sicut illa vidua Sareptena fecit: que de sibi
filioꝙ sui necessario prophetam Helyam pa
uit: vt patet. iij. Regum. xvij.

¶ Secundo queri potest ex quo vt prius
dictum est in dicto capitulo. Non satis. nullꝰ
excipitur ab elemosyna conferenda: vtrum
etiam omnis sub potestate constitutus indif-
ferenter dare eandem possit.

¶ Ad hoc respondet Richardus super. iij:
distinctione. xv. ꝙ ordo naturalis hoc exigit.
vt a superioribus inferiora regulentur: et illi
qui sub aliena sunt potestate constituti. de eis
ex quibus alijs subjiciuntur: ordinare non de
bent aliter ꝙ̃ eis commissum fuerit a superi-
oribus. Et quia nullus alteri subditus est ꝙ̃-
tum ad interiores intellectꝰ et voluntatis ac-
tus nisi soli deo: ideo de illis bonis elemosy-
nam omnibus facere licet. vtpote ordinãdo. cor
ripiendo. remittendo: ac alia pietatis opera
spiritualia perficiendo: de quibus late tracta
ui in sermonibus de tribus partibus peniten
tie. Ueruntamen de tribus exterioribus secũ
dum quas alicui superior quis subjicitur: nõ
debet nec potest elemosynam facere: nisi qua-
tenus illi fuerit a superiori commissum vel p-
missum. Et ideo generaliter quicunqꝫ acce-
perit aliquid ab alio: legitimam dandi pote-
statem non habente: tanquam iniustum te-
netur restituere. Ad cuius euidentiam scien-
dum: ꝙ principaliter quatuor sunt hominum
genera aliorum potestati subiecta. que nõ pos-
sunt elemosynam facere nisi sub certis modis
eis a iure vel approbata consuetudine aut eti
am a superiore eis concessis: scilicet vxores:
proles: clientes et professes: Omnes isti in
extrema necessitate dare possunt elemosynaꝫ
indistincte. Nimirum cum et in hoc casu lice-
ret etiaꝫ furari. eo ꝙ talis necessitas facit om
nia communia. Extra tamen casum extreme
necessitatis indifferenter dare non possunt ꝙ
patet. quia mulier que minus subiecta videt
et equalis viro q̃̃tum ad actum matrimonia
lem iudicatur in his q̃ ad dispensationem do
mus pertinent viro subiecta: nec facere po-
test elemosynam nisi eo modo qui sequitur.

¶ Pro quo sciendum scõm Scotum. iu. iij
distinct. xv. ꝙ vxor de rebus viri: scilicet pa
ne vino et huiusmodi: que de approbato mo
re solent ad dispensationem vxoris pertine-
re potest moderatas elemosynas facere secũ
dum facultatem viri sui: et maiorem vel mi-
norem multitudinem pauperum: Non tamẽ
dare potest excessiue respectu facultatum nisi
de consensu: nec etiam de alijs rebus siue dis
spensationi nõ commissis: nisi vt dictum est i
extrema necessitate: vel nisi res para fernales
vel proprias haberet preter dotẽ vbi de con-
suetudine parafernalia vxoris sunt. Parafer
nalia autẽ dicuntur illa bona q̃ mulieri obue
niunt post matrimoniũ titulo donationis: suc-
cessionis: legationis: ecõtra q̃ habet ante ma
trimoniũ ꝛ portat ad virum suum dicũt dos
donatio vero ẽ illõ quod a viro de mane dat
mulieri in surrectione: vt curtam domũ vel si
mile ad vitã eius Quicqd igitur õ ꝓsuetudi-
ne patrie mulieris est. de hoc elemosynã da-
re potest: de alijs autem non nisi vt dictum ẽ.
Si tamen esset lucrosa ita ꝙ exhibita debita
gubernatione domus operibus suis lucrare
tur. tunc etiam de hoc dare posset: nec intelli-
ge deducendo expensas victus sui: quia vir
tenetur ad omnia huiusmodi: taꝫ propter do
tem ꝙ̃ propter obsequiũ. Qõ si mulier in se-
cũdo matrimonio filios habet ex primo. qui
nõ habet aliquam actionem ꝓtra matrem nõ
potest illa ꝓ̃ mariti ꝓhibitionem aliqd eisdeꝫ
dare: nisi sicut alijs pauperibus: Secus tamẽ
si habẽt aliquam actionẽ: vt quia obligata ẽ
eos alere. s. cum sint impuberes: vel quia am
bo ꝓiuges eoꝝ bona possidẽt: aut alia iusta
causa: tũc enim ꝛ mariꝰ tenet illos alere: quia
mater cũ suis oneribꝫ ad maritũ trãsyt: quia
tamẽ maritus hꝫ aministrationem reꝝ nõ ꝺꝫ
eos alias vxor alere: nisi in extrema necessita
te. Preterea viro existẽte ꝓdigo si celat vxor
aliquid bona fide de rebus cum viro cõmu-
nibꝫ vt sibi ꝛ viro suo ipe ꝓuideat: qui eas
male cõsumeret: nõ peccat. nec viro ꝓhibẽti
vltrepetẽ tenet obedire: qꝛ reddẽdo imuaret
eũ ad petm̃. Ecõtra si vxor videret virum te-
nacẽ. superflua tamẽ habẽtẽ tã nature sustenti
oni ꝙ̃ etiam dicẽtis status cõseruationi: tunc
vxor sibi cõscientiam formare debet: ꝙ mari-
to non displiceat elemosynam dare: licet ali-
quando prohibeat. Hoc enim quandoqꝫ faciũt
vt vxores temperent non a toto ſꝫ ab excessu.

Potest etiam formare sibi cõscientiam ex mi seria pauperis:cogitans q si marinus videz vtiq; sibi placeret vt eius miserie subueniret. Et sic cogitare ꝑt vtiliter velle gerere negoci uũ viri sui ad salutẽ aie. Et generaliter nota: q si vir furtũ fecerit vel aliqd iniuste acqsiuz aut retentum apud se haberet:põt illud muli er restituere etiã ꝺicente marito. Qꝺ si verꝰ possessor:z eiꝰ heres ignorat:põt ide elemo synam facere etiã inuito marito:nisi marius eius verũ ꝺnm furti cognosceret tũc em ipsa non debet illud alienare. sed virũ suũ efficaciter ad restitutionẽ inducere. Si vo res ipa consumpta est tũc potest vroz si vir erꝑsse nõ contradixerit. negocia mariti gerendo et seipsam eronerando extimationẽ de bonis cõmunibus restituere vel in elemosynas dare: si eam restituenda sit ignorauit. Qꝺ si contradicente viro hoc faceret bona fide:licet ad ꝺ non teneatur. non tamen esset illi penitentia iniũgenda quasi pro mortali.

¶ Secundo proles:nam filiusfamilias licet vti potest rebus parentum ad propriam necessitatem:tamẽ scõm Thom. ibidem nõ potest aliꝭ dare:quia quamuis est heres nõ tamen adhuc est dominus rerum:nec per cõsequens est in eius potestate paterna hereditas. Qui ergo recipiunt ab eis elemosynas extra articulum extreme necessitatis tenentur ad restitutionem:nisi darent elemosynam moderatam in pane vino et similibus:que non inferunt parentibus sensibile damnum:de q bus constare potest q parẽtibus placet. Et idem iudicium est de furiosis. amentibus:pupillis z adhuc sub tutoribus vel curatoribus existentibus: Verumtamen si filiusfamilias ex istis adhuc in paterna potestate habuerit aliquod peculium castrense. id est quod ei datũ est a patre vel aliꝭ occasione milicie:vel ipse sibi acquirit ex malina vel peculium quasi castrense:quod. s. ex aduocatione vel alio officio publico percipit:vel etiaz qꝺ obuenit pbyteris z clericis ex officio suo ecclastico:tũc de bis facere ꝑt elemosynas scõm Ray. qz q tum ad hoc paterfamilias censetur: De aduentitio autem:id est qꝺ ex alia quacũq; causa filio aduenit:siue a matre siue ab extranea persona:siue de aliꝭ operationibus vel laboribus suis non potest filius elemosynam facere:quia licet filio in hoc seruetur proprietas z si pater premoriatur filij est tamẽ q ꝺiu pater vixit in eo plenum vsufructum habet. Si militer de profectitio:id est quod ꝺ rebus patris vel earum occasione aduenit:vt fructus siue lucrum:filius elemosynam dare non põt quia nihil iuris in eo habet:nisi tantum quo ad spẽ successionis:si tamẽ filius esset in scholis de licentia patris:vel in peregrinatione tunc dare posset elemosynam:tam de profectitio q de aduentitio.

¶ Tertio clientes. nam sm Tho. in. iij. ꝺi. xv Serui ancille et famuli q;uis etiam sint libere conditionis non possunt elemosynas dare de rebus dominorũ suorum sine eorum cõsensu:nisi panẽ z huiusmodi q non inferunt sensibile nocumentũ:etiã si ipse famulus esset dispensator rei:qz nõ ponit dispensator q;si possessorem aliquam in re domini sui habẽs:sed quasi ad vtilitatem ꝺñi tractans. De precio tamen ꝓpriꝰ seruiq; libere dare possunt.

¶ Quarto profitẽtes scz in religione paupertatem voluntariã:elemosynam dare nõ pñt sm Ray. quia nihil habent. xij. q. j. c. non dicatis: nisi forte aliquis administrationem aliquam habuerit:tunc em potest z debet elemosynaz facere:quia quicqd religiosis super est ipias causas erogandum est:vt patet. xij. q. j. ca. qz tua vbi subditur. Cõmuniter aũt viuentibus iam de faciendis portionibus vel exhibẽda hospitalitate et adimplẽda misericordia a nobis quid erit loquẽdum:cum omne quod superest necessitantibus:in causis pijs ac religiosis erogandum est domino magistro omniꝭ ꝺicente quod superest ꝺate elemosynaz z oia munda sunt vobis:hec Greg. angloꝝ episcopo. Si tamen esset talis administratio ꝺ qua stantium esset:q quicqd supest ad monasterium vl aliquẽ spẽalem vsum refundat:vt in q busdã proꝓrianꝭ:tũc elemosynas excessiuas sine consensu facere non debet. Qꝺ si monachus de voluntate abbatis vadit Romã vl stat in studio:tũc scõm Ray. moderatas elemosynas facere potest. quia eoipso q dedit illi licentiam eundi vel etiam standi:subintelligitur ei licentiam concessisse faciendi ea que scholares et peregrini de honestate facere solent. Et addit Tho. scõa scõe:z in. iij. q etiã citra extremam necessitatez posset monachꝰ aliquod modicũ dare absente abbate sub spe ratihibitionis:non tamen eo presente:vel qñ probabiliter crederet q abbas non consentiret nisi fuerit extrema necessitas. Ad lau. de

¶ De accidia ⁊ filiabus eius: scilicet malitia: desperatione: pusillanimitate: rancore: torpore: ⁊ mentis euagatione. ¶ Ser. xxvi

A Onora patrē tuum. Exo. xx. Tertio deniq; parentes eternales honorare debemus: eis iugiter ⁊ indefesse cū omni affectu seruiēdo ⁊ gratias agēdo: vt sic intelligat: honora patrē tuū qui te creauit ⁊ imagine ppria insignauit: qui te redemit ⁊ ppria carne ⁊ sanguine pascit. ¶ Et hoc triplicit̄er: Primo pro omnibus beneficijs ⁊ donis tā naturalibus q̄; gratuitis: deuotas ⁊ uiges gratiarū actiones referēdo: ad qō te monet tota scriptura. Similiter oīs creatura q̄ suo mō creatorē suū laudat. vñ Job. xxxviij. repbēdit pigros dicēs. Vbi eras cū me laudarēt simul astra matutina: ⁊ iubilarent omnes filij dei. In lectulo dñe. Ad hoc etiā excitare ppria natura: q: fm physicos in corpore humano inseminauit tot membra quot sunt dies in anno vt ex hoc instictu naturali informeris q̄ nulla dies te transire debet sine diuina laude et gratiarū actiōe. Secō debemus eū honorare: omnes actiones: locutiones: affectiones et cogitationes nostras in sui laudē ⁊ glorīa referendo. Ad quod hortat aplus dicēs Col. iij. Omnia quecunq; facitis in verbo aut in opere: oīa in nomine dñi nostri iesu christe facite. Et ex hoc actiōes tue nō cēsentur humane: sz angelice ⁊ diuine. Nā eis qō ammō celicam formā imprimis cū in eis solū honorē diuinum intēdis: sicut ecōtra maximā deo iniuriam irrogant: qui in actibus suis ostentationē ppriā aut humanā cōplacentiam aut aliquid hmōi querunt. Tertio debemus eū honorare pre omnibus ⁊ sup omnia diligendo: ad qō potissime moueri debes: ex eo q̄ in tantis amoris beneficijs te diligendo p̄uenit vt omnem ingratitudinem ⁊ tepiditatē amoris sui a corde tuo procul expelleret: vt si te quādoq; piguisset amare iam nō pigeat reamare. Sed hunc honorem plurimū impedit accidia que fm Damascē. est quedam tristicia aggrauans: que. s. ita deprimit animū hominis vt ei nihil libeat agere: ⁊ ideo accidia importat quādam tedium operandi bonum: precipue diuinum: iuxta illud p̄s. Omnem escam abominata est anima eoruz. Ex quo patet q̄ duo sunt nomina huius vicij. scz tristicia ⁊ accidia: cuius ratio est. quia in isto peccato est auersio a spirituali bono quod estimatur graue vel grauare: sicut est vigilare: ieiunare ⁊ orare tē. ⁊ ratione huius dicit tristicia que opponitur lericie spirituali. Haz affectus tristicie datus est homini vt doleat de peccatis ppriis ⁊ alienis: de dilatione patrie: de imperfectione vite ⁊ de similibus: sed nūc mutat ⁊ ducit in diffidētiam: desperationem: ⁊ irrōnabilem merorē: ⁊ opponit lericie spirituali: ita q̄ affect⁹ gaudij qui datus fuit homini vt gauderet in deo ⁊ in spe eternoz bonorū ⁊ intuitu beneficiorum dei: ⁊ in bonis operibus ⁊ oia vana ⁊ inutilia fastidiret: modo peruertitur in dissolutionem ⁊ vaniratem ⁊ insanias falsas: ita q̄ gaudet de affluentia rerum bonorū: voluptatum. de risu: fabulis: turpibus ludis ⁊ similia: ⁊ oīnia que dei sunt fastidit tanq̄; insipida. B Et sic secūdo in isto peccato fit conuersio ad creaturā in qua querit finalem quietē que estimatur leuis: ⁊ ratiōe huius dicit accidia que opponitur fortitudini que cōsistit in aggrediendis arduis ⁊ sustinēdis aduersis. Nam per accidiam habet anima tedium de omni spirituali difficili: et inuenit opera virtuosa ⁊ bona quasi acerosa. ¶ Hic queri potest vtrum accidia possit esse peccatuz ⁊ precipue mortale. presertim cum scōm phm in .ij. Ethic. passionibus non laudamur neq; vituperamur: sed accidia est passio quedam: est enim quedam species tristicie vt dicit Damasce. Ad hoc respōdet Tho. scōa. 2ᵉ. q. xxxv. q̄ accidia scōm Damasce. est quedaz tristicie aggrauās: que scz ita deprimit animū hominis vt nihil ei agere libeat: sicuti ea que sunt acida etiā frigida sūt ⁊ ideo accidia importat tedium quoddam operādi. Et huiusmodi tristicie passio scōm se quidē nō est peccatum: qz scōm se non nominat aliquod laudabile vel vituperabile: sed scōm q̄ applicatur ad aliqō bonum dicitur laudabile ⁊ econtra vituperabile scōm q̄ applicatur ad aliquid vituperabile. Exēpli gratia. tristicia de vero malo cū fuerit moderata nominat aliquod laudabile: sed tristicia de vero bono: vel etiā tristicia immoderata nominat aliquid vituperabile. Verūtamē accidia que est torpor mentis: bona negligētis inchoare semper est mala. Et hoc duplicit̄er. Nā quādoq; est mala

fedm se: cum scz fit de eo quod est vere bonū licet sit apparens malum: sicut tristitia que est de spirituali bono. Nam cum spirituale bonū sit vere bonū: tristitia que est de spirituali bono est secundum se mala: sicut econuerso dele ctatio dicitur secundum se mala que est de eo quod est apparens bonū ⁊ vere malū: Quādoqꝫ vero tristitia mala est secundum effectū tantum: quando scz sic tristitia de vero malo hominez aggrauat ⁊ eum retrahit: ⁊ sic etiam est peccatū. Vnde apostolus .ij. Corinth .vij. Non vult vt penitens maiori tristitia absorbeatur: non tamen semp est peccatum mortale. Sed accidia ex suo genere est veniale peccatum: quia secundū Augustū Accidia est tedium eterni boni: hoc aūt non opponitur charitati sed inducit diminutionem feruoris charitatis: in quo consistit omne veniale. Istud ergo tedium vt dicitur in cōpendio potest accipi tripliciter. Uno modo prout est purus motus naturalis: ⁊ sic nullum est peccatum. Alio modo prout est motꝰ appetitus contristan de opere spirituali laborioso: ⁊ sic est veniale: ꝙuis etiam ille appetitꝰ sit deliberatus: quia consensus in veniale non est nisi veniale. Tertio prout redundat in omissione eorum que sunt necessaria salutis ita ꝙ motus accidie pertingit vsqꝫ ad rationem que consentit in fugam: horrorem ⁊ detestationem diuini boni: carne contra spiritum omnino preualente: ⁊ tunc est mortale peccatum. Et potest quis dici quanto: modus accidiosus. Primo modo cum quis per quandā detestationem ⁊ horrorem ad diuina voluntarie omittit ea perficere. Secundo modo cū quis ex quadam negligentia omittit ea perficere ad que obligatur aliens nimiū implicatus. Tertio cum quis nolens ex verecundia vel aliquo alio extrinseco coactus cum tristitia perficit aliqua bona spiritualia. Quarto cū nimium deijcitur ⁊ contristatur etiam de vero malo ex quo redditur ineptus ad bona spiritualia perficienda. ¶ Deinde queri potest quot sunt filie accidie: presertim cum a doctoribus ponatur esse vitiū capitale. Ad hoc respondet Grego. xxxj. moraliuꝫ. ꝙ sex sunt filie accidie. Prima filia dicitur malicia que non accipitur hic secundū ꝙ est genus vitiorum: sed qua quis detestat bona spiritualia. Qđ autem accidia causat vel generat maliciam ex hoc patet: quia accidia propzie attenditur

in detestationem bonorum spiritualium ⁊ tāꝯ nulla vel vilia contemnendo. Et sic generaliter malicia a qua procedit aliquis bona spiritualia deliberate fastidit: contemnat ⁊ detestetur. Et sic malicia multū aggrauat peccatum accidie pessima filia detestande matris: Nam multo grauius quis peccat ex certa malicia ceteris paribus quam ex passione: quia ibi mouetur voluntas in malum ex seipsa ⁊ ex electione: hic autem ex passione quasi ex quodam extrinseco impulsa: grauius etiam peccat quis ex passione ꝯ ex sola ignorātia. quia ignorantia minuit de ratione voluntarij nō autem passio: ⁊ sic ex malicia proprie dicitur peccare in spiritumsanctum: sicut ex ignorantia in filium: ⁊ ex infirmitate vel passione in patrem. Unde peccatum malicie grauius iudicatur in genere suo: de quo pā. Dilexisti maliciam super benignitatem: ⁊ dicitur irremissibile id est non ita facile remissibile sicut peccata ex infirmitate vel ignorantia perpetrata: quia tollit omnia illa que requiruntur ad remissionem peccatorum: nec habet aliquam causam remissionis cum ex certa malicia ⁊ electione perpetratur reddens operantem obstinatum: ita ꝙ contemnit subire humilitatem penitentie. ¶ Secunda filia accidie dicitur esse desperatio: quia diffidentia meritorum est mater diffidentie premiorū ex qua iterum nascitur tristitia. In accidia autem est talis diffidentia: quia accidia est diffidentia de propzijs viribus ⁊ de auxilio dei in implēdo ardua: ⁊ sic causat desperationem: que est etiam peccatum in spiritūsanctum. ¶ Notandum tamen secundum Henricum de Vrimaria: ꝙ si labatur aliquis in desperationē ex infirmitate vel ex grauitate complexionis: ⁊ de hoc dolet ⁊ remittitur inquantum potest sic desperatio non est peccatum nisi forte veniale. Si autem hoc contingit ex errore vel deceptione: pura si estimat obsequium se prestare deo si seipsum occidat: sic desperatio est peccatum mortale. Si vero quis desperet ex certa malicia vel ex electione: vt diffinitiue dicat cum Cayn maior est iniquitas mea ꝙm vt veniam merear: sic est peccatū mortale in spiritumsanctum. De quo tamen clarius videri potest in sermone de peccatis in spiritumsanctum. ¶ Tertia filia dicitur pusillanimitas respectu consiliorum christi que nascitur ex diffidentia proueniente ex consideratione pro-

prie infirmitatis:vel ex arduitate operis.
¶ Hic queri potest vtrum pusillanimitas sit peccatum:presertim cum vt dicitur Eccles⁹ xti.x. Initium omnis peccati est superbia: sed pusillanimitas non videtur ex superbia p cedere:quia superbus extollit se super id qđ est.pusillanimis autem subtrahit se ab his:q bus dignus est. Hic dicit philosophus in ꝯr to Ethicor.quod maxime videtur pusillanimis esse qui magnis bonis dignus existit:et tamen bis nõ dignificat seipsum. Ad hoc re spondet Thomas scđa secunde.q.cxxxiij.q omne illud est peccatum quod contrariatur inclinationi naturali :quia contrariatur legi nature. Inest aũt cuicunq; rei naturalis incli natio ad exequendum actionem sue potentie cõmensuratam:vt patet in omnib⁹ rebus na turalibus:tam animatis q̃ inanimatis. Si cut ergo presumptuosus excedit proportio nem sue potentie dum nititur ad maiora q̃ possit.sic econtra pusillanimis deficit a pro portione sue potentie:dum recusat in eo ten dere quod est potentie sue commensuratum: et ideo sicut presumptio sic et pusillanimitas peccatum est. Inde punitur seruus qui acce ptam pecuniam fodit in terram:nec operat⁹ est ex ea propter quendam pusillanimitatis ti morem vt patet Matthei.xxv. vnde potest etiam ex superbia oriri:dum nimis propriо sensui innititur:quo reputat se insufficientem ad ea respectu quorum sufficientiam habet. Vnde proverbiorum.xxvj. Sapientior sibi pi ger videtur septem viris loquentibus senten tias. Nihil enim prohibet q se iq̃tum ad ali qua deiciat et q̃tum ad alia se extollat.
¶ Quarta proinde filia dicitur rancor quem etiam causat accidia iq̃tum accidia facit ira sci et indignari aliquem contra bonos:qui vo lunt eum inducere ad spiritualia bona:et cum nocumentum contra aliquem machinatur:si ipsum inferre non põt interius tenet et conser uat iram:indignationẽ et mentis amaritudi nem :que omnia importat rancor:vnde rãcor est ira et indignatio inueterata:q; sicut ex cha ritate nascuntur opera bona et quibus est cõ firmatio charitatis:sic ira est accidia:et acci dia vero vetustas ire :quia accidiosi sepe rep hensi frequenter ad indignationem mouent. Nam multi sunt talis nature:quando quis dicit vel facit quod sibi nõ placet:semper ha bent rancorem et amaritudinem cordis sup ralem :et hoc est signum q nondum causam vel originem talis ire vel rancoris radicitus euulserunt: Vnde dicitur in decretis de peni tentia et remissione:di.ij.c.j. Si quis semel no tatus fuerit inuidie vel contentionis vitio:et rursum in hoc ipsum inciderit:sciat se primaꝫ causam id est vitium ex qua inuidia vel con tentio nascitur:in interioribꝰ medullis habe re reconditam .Oportet ergo eum per cõtra ria atq; aduersa curari:id est per humilitatis exercitium vt patet ibidem. Alioquin monet huiusmodi:illõ proverbiorum.j. Desperistis omne consilium meum:et increpationes me as negleristis:ego quoq; in interitu vestro ri debo. ¶ Quinta filia accidie dicitur torpor.q̃ potissime oritur ex otio. Nam accidiosus vt frequenter otium sequitur:quod tamen sum me cauendum est.non solum in verbis sed et in operibus:alioquin detestabilem torporeꝫ incurrit. Est autem torpor circa pcepta quę dam in sensualitas vel insensualitas :propter quam homo reduci non potest ad executio nem mandatorum dei.vel torpor est circa .p hibita cum scilicet quis nimis securus est et se nimis exponit temptationibus vel pecca torum periculis. Est inq̃ torpor quedam p cepta non facere contemnere vl amare. Est etiam torpor circa consilia:scilicet nolle perfe ctum esse quod vnq; est delinquere:bonum nõ amare:consilia contemnere vl etiam irridere
¶ Hic queri potest vtrum incidentaliter di uturnitas temporis ex qua iste rancor videt procedere auget peccatum:presertim cũ cõ suetudo mala non solum videatur peccatuꝫ alleuiare sed etiam excusare: vt patet ỏ superfluo ornatu qui iam ex consuetudine nõ iudi catur superfluus. Ad hoc respondet Gaspar de caldri:extra de eo qui du .in ma.in.c.cum haberet:q ex diuturnitate temporis peccatũ augetur frequentatum:quia quãto maiori tẽ pore inficitur anima tanto magis fit habitus vicij.et p cõsequens videt eẽ maior contẽpt⁹ dei:ac p consequens maius peccatũ:et ỏ tan git in .c.cũ haberet.dicens q peccatũ non di minuitur sed auget ex diuturnitate tpis:et tã to amplius elongatur a deo:et eo debilitat virtus et corrumpit aia:et pconsequẽs diffici lius releuatur. ¶ Sexta filia accidie ẽ mẽtis euagatio et hoc frequenter circa illicita cũ q̃ dã feda occupatione et delectatione morosa vel etiã consensu:q; ideo desiderio ẽ ois otiosus ꝫ qñ ẽ particularis certã habẽs materiã vt gu le:luxurie:auaritie:sic quelibꝫ viciꝫ. Qñ

vero generalis ē ⁊ incerta tūc dicit ꝓprie euagario q̄ ē filia accidie. Nam q̄ absorptus ē cū tristicia nō habens in se vbi delectet euagat ad omnia querens delectationē in ociosis: in vanis: in sedis: in malignis ⁊ similib⁹. in motādo: delectādo: ꝓsennēdo: ꝓponendo. affectando: machinādo: sic ꝙ cor illi⁹ factū est q̄si spelūca latronū: qđ a nob auertat iesus christ⁹ Amen.

¶ Sequūtur sermones de ꝑcepto quinto.

¶ Utrum licitum sit mortificare ea q̄ discernūt vel sentiunt vel tm̄ viuūt et q̄ tria requiruntur ad iustam occisionem. Sermo. 1

On occides: Exo. ꝛ. Hoc est quintū ꝑceptū in quo principaliter et explicue phibet ira ꝓrumpens in iniurias ꝓemptorias hūane vite. Secūdario ꝙ ⁊ implicite phibetur omne nocumentum qđ inferri pōt iniuste ꝫ primū vl etiā ꝫ seip̄m: siue nocumentū illud fiat ope vl manu. vt percussēdo: mutilando: depilādo: vulnerando: scādalizādo: siue etiā lingua vl nutu. vt detrahendo: excōicando: psuadēdo: cōsulendo: ad p̄m̄ deducēdo: numb⁹ irritando vel alliciendo: siue denīq; corde vl affectu: vt inuidēdo: odiēdo: p̄m̄ cōmittēdo: bonū ꝓpositū suffocando. Sed q̄ vita corporalis ē fūdamentum oim aliorū: ideo sub isto modo nō occides. legislator mandauit exp̄ssit. Et fm hoc ꝓceptū istud tripliciter exponi p̄t. Prio sic. nō occides. i. nihil manu vl opere ꝓficies: quo vita primi vel tua corporalis vel spūal iniuste pereat vel detrimentū patiat: Sed q̄ mādatū ꝫ homicidiū corporale principaliter phibet: nō de illo ꝓsequendum ē in principio. Pro q̄ sciendū fm Ray. ⁊ Goff. q̄ homicidium corporale cōmitti pōt quattuor modis. s. iusticia dicante: necessitate instigāte: casu: accidente ⁊ voluntate impellente. Et addi potest quintus modus occisiōis tempore scz ne

cessitatis extreme elemosynam alīquo subtrahendo. ¶ Quantum igitur ad primum q̄rit potest vtrum licitum sit occidere p iusticiam ꝑsertim cum videat esse cōtra p̄ceptum istud licet alibi dñs ꝓcepisse dinoscit maleficos nō pati vt viuere. Ex his enim Manichei sumunt causam calumniandi: dicētes q̄ legislator sit ipsi cōtradicit ⁊ contraria p̄cipit. Et p̄cipue dicunt q̄ non licet sacerdotem esse occisorem: quia dictum est Petro: mitte gladium in vaginā: ⁊ hoc est cōtra p̄latos eccl̄asticos q̄ iudicium exequendo ⁊ ip̄cādo gladios accipiunt ⁊ alios occidunt: vnde Manichei tāta diligentia mandatum hoc obseruare curabant: q̄ refugiebant occidere nō tantū homines sed et bestias ⁊ ꝯgulas: qua ꝓpter antiqui Manichei nolebant de fructibus arborum carpere et comedere. Nimiq; cū dicit ap̄lus ad Roma. xiij. Qui ordinationi dei resistit sibi ipsi damnationem acquirit: sed per ordinationem diuine prouidentie cūcta viuētia conseruantur. Ad hoc dicendū fm Tho: sēda sēde. q. lxiij. ⁊ primo q̄ tū ad omnia viuēnia: q̄ nullus peccat ex hoc q̄ ad hoc vtitur aliqua re ad quod est a deo cōdita vl ordinata. Nam in ordine rerū ip̄fectiora sunt ꝓp̄ pfectiora: sicut etiam in via generationis natura procedit ab imperfectis ad perfecta: ⁊ ide est q̄ sicut in generatione hominis p̄ius est viuum: deinde animal: ⁊ vltimo homo: sic etiam ea que tm̄ viuunt: vt plante sint cōmuniter ꝓpter animalia. ⁊ animalia ꝓpter homines: et ideo si homo plātis vtatur ad animalium vtilitatez: ⁊ animalib⁹ ad hominum vtilitatem non est illicitū: Inter alios aūt vsus huius vsus maxime necessarius esse videt vt animalia plantis vtant in cibum ⁊ homines animalib⁹ qđ sine mortificatione eor fieri non pōt: ⁊ ideo licitū est plantas mortificare ad vsū animaliū: ⁊ animalia in vsū hoīm: ⁊ hoc ordinatiōe diuina. dicit em̄ Gen. j. Ecce dedi vobis vniuersam herbā ⁊ vniuersa ligna vt sint vobis in cibū ⁊ cūctis animāntib⁹ Et itez Gen. ix. Omne qđ mouet ⁊ viuit erit vobis in cibū. Hinc dicit Augusti. j. de ciuitate dei. Cum audimus nō occides: nō accipimus hoc dictū esse ꝺ frutectis q̄: nullus ē eis sensus: nec de irrationabilibus animalib⁹ q̄ nulla nobis ratiōe sociantur. Et itez ibidem Iustissima ordinatione creatoris et vita et mors eorum nostris vsibus subdit̄. Quantum aūt ad creaturam rationalem dicendū

q̄ sicut impfectū ordinat ad pfectū ⁊ sō licitū est occidere aialia bruta: q̄ naturaliter ordinātur ad vsum hoim. sic etiā ps ordinat ad totū vt impfectū ad pfectū ⁊ ideo naturaliter omnis pars est propter totum. ¶ Hinc videmus q̄ si salutifer totus corporis expediat p̄cisio mēbri putridi: tunc laudabiliter abscinditur: quelibet autem persona singularis comparatur ad totam cōmunitatē sicut pars ad totū: ⁊ ideo si quis est periculosus cōmunitati et corruptiuus ipsius propter aliquod crimen: tunc laudabiliter occiditur vt bonum cōmune cōseruetur. Unde dicit cum ēm frumentū totā massam corrūpit. Et hoc intelligit dñs quādo dicit Exo. xxij. Maleficos non patieris viuere. qđ tū non est generaliter intelligendum de omnibus peccatoribus: q̄ dñs Mat. xiij. precepit zizania crescere ne forte eradicaretur ⁊ triticū: ⁊ hoc p̄cipue quādo mali sic latēt inter bonos: q̄ occidi non possent quin occiderent̄ ⁊ boni: vel q̄n multos habent sequaces: ita q̄ sine bonorum p̄iculo occidi nō possent. q̄n ꝛo ex malorum occisione nō immineret p̄iculū bonis. sed magis tutela ⁊ salus: tunc mali debēt occidi si fuerint alijs grauiter nocentes. Ex dictis igitur patet. q̄ cū iudex reū iuste condemnat ordine iusto seruato: ⁊ minister taliter condēnatum occidit. tunc homicidium non est peccatum ꝛ meritorium dūmodo fiat a motiue iustitie ⁊ p̄ seruatione boni cōmunis ⁊ reipub. hominis ēm occisio fieri p̄hibet̄ ab hoie nō a lege q̄ p̄cepit. maleficū nō pa. vi. quoniā deꝰ qui conditor est ⁊ conseruator legis ⁊ nature pōt hominē p̄uare vita q̄n vult ⁊ quō vult. Lex ergo ꝺr hoiem occidere. q̄n minister legis eū occidit seruato iusto legis ordine. ℞ Ad cuius euidentiā sciendum q̄ tria requiruntur ad hoc q̄ occisio homicidꝫ legē iusta reddit. s. q̄ hoc fiat iusto ordine. iusta cā ⁊ iusto animo.

¶ Primo requiritur ordo iustus ad interficiēdum reum. q̄: malefactorē non accusatū vl̄ n̄ cōuictum occidere nō licet. vñ Aug. in epa. de penitentia. Unde coniunguntur vt petrus. multa tolerantur vt iudas: multa nesciunt donec dñs veniat qui illuminabit abscondita tenebrarum: nos vero a cōtione quēq̄ p̄hibere non possumus. nisi aut sponte cōfessū. aut in aliquo seculari vl̄ ecclastico iudicio notatū vl̄ conuictum. 2. q̄. q. j. dicit canon Electuerij pape. Nihil contra quēlibet accusatū absq̄ legitimo ⁊ idoneo accusatore fiat. Et imperator Constantinus dicit ibidē. c. Iudex cri-

minosum discutiens: nō ante sentēciaꝫ proferat q̄ aut reum ipse se cōfiteatur: aut p̄ innocētes testes conuincat. Ad tenendū igit̄ in punitione reoꝝ iustū ordinē requirunt̄ duo. Primo q̄ puniens habeat officiū iudicis. Secō q̄ p̄cedat fm ordinē iuris: q̄ non est dñs sed minister legis: vñ. xxij. q. v. c. j. sup illud Matt. xxvj. Omnis qui acceperit gladiū gladio p̄ribit: dicit glo. q̄ solus iudex occidere potest: ⁊ hoc tantum fm legem cui⁹ ipse est minister: ⁊ non autem tanq̄ p̄uata persona. quod patet ex p̄ce. e. n. vbi dicitur: ca. milites cum obediētibus potestatibus sub quibus legitime constituūtur est hominem occidit: nulla culpa sue lege reus homicidij est. immo nisi fecerit reus imperij deserti atq̄ contēpti erit: q̄ si sua sponte atq̄ auctoritate fecisset crimen effusi humani sanguinis incidisset: itaq̄ vnde punit si iussus fecerit. inde punit̄ si non fecerit iussus: ibi. ¶ Hic queri pōt vtrum liceat p̄uate p̄sone malefactorem ⁊ motus reum occidere: p̄cipue cū Exod. xxij. p̄cepit moyses Occidat vnusquisq̄ primum suum fratrē ⁊ amicū suum ꝛc p̄ peccato vituli cōflatilis. Nunq̄ cum occisio malefactorum sit vtilis reip. ⁊ bono communi. Ad hoc respondet Tho. secūda secūde. q. lxiij. q̄ ex quo malefactorem occidere licitum est inquantum ord. natur ad salutem totius communitatis: ideo ad illum solum p̄tinet occidere cui committitur cura cōmunitatis conseruande: sicut ad medicum pertinet p̄scidere membrum putridum: quando fuerit ei cōmissa cura salutis totius corporis: cura autem communis reipub. cōmissa est p̄cipuis habentibus publicam auctoritatem: et ideo eis solis licet malefactores occidere. nō autem p̄uatis personis. nec quidem laicis. quia cuius cuilibet p̄uate p̄sone licitum sit aliquid facere ad communem vtilitatem: dūmodo nulli nocear tamen si fieret cum alterius nocumento: tunc facere non potest nisi fm iudiciū eius ad quem pertinet estimare: q̄d sit subtrahendum partibus p̄ salute totius Vltr̄ius hoc liceret clericis duplici ratione. Primo quoniā electi sunt ad altaris ministeriū in q̄ rep̄sentatur passio christi. occisi quicumq̄ percutit̄ non repellit. vt dicitur primo Pe. ij. Hinc eis non competit vt sint p̄cussores aut occisores: quia ministri domini suū imitari debēt: fm illud Ecc̄i. x. fm mdicē populi sic ⁊ ministri eius. ¶ Secundo quia clericis ministerium nouē legis

committitur in qua non determinatur pena mutilationis vl occisionis corporalis: z ideo vt sint idonei ministri noui testamenti: debēt a talibus abstinere: presertim cum dicit apostolus. j. Timo. iij. Oportet episcopum sine crimine esse: non vinolentum: non percussorē vnde licet sacerdotes veteris legis maleficos interfecisse legimus: vt patet de phinees sacerdote: qui interfecit israhelitam coeuntē cum madianite: vt dicitur Numeri. xxv. z de Samuele qui regem Achab interfecit: z de Helya qui sacerdotes Baal peremit: z sic de alijs: quia tamen ministerium clericorum noui testamenti constat in melioribus ordinatum q̄s sint occasiones corporales scilicet in his que pertinent ad salutem spiritualem: ō non congruit eis q minoribus se ingerant: q̄ propter ecclesiarum prelati recipiunt quidez officia principum terre: non vt ipsi iudicium sanguinis per seipsos exerceant: sed q eorum auctoritate per alios exerceantur. ¶ Quod si quaeritur an liceat interficere furem qui venit ad furandum. ¶ Ad hoc dicendum q furem diurnum non licet occidere nisi telo se defendat: vt extra de homici. ca. si perfodiens. Furem vero nocturnum qui non poterat discerni vtrum ad furandum vel occidēdum venerat: nec alias poterat deprehendi. licite pt occidi si tamen sine lesione depḥēdi poterat tenet ille qui eum occidit. Multomagis aūt nocturni depopulatores agroz z latrones insidiantes in publicis stratis quilibet occidere potest. Hec patent. xxiij. q. v. c. cum homo. in glo. z. C. quando lice. vinculo. sine. in sen. se vindi. l. j. Addunt etiam in dicta glo. q nullo iure inuenitur q fideiussor occidi possit si non exhibet illum pro quo fideiussit pro reo criminis: sed si fideiussor sine dolo reum crimis non exhibet pecunialiter punitur si autem dolo eum non exhibet: punitur arbitrio iudicis vt. ff. de exhiben. reis. l. si quis reum: ¶ Secundo principaliter requiritur causa iusta q̄ nunc deest quando quis occiditur sine suo demerito licet seruetur iuris ordo: quia forte p falsos testes conuincitur: sicut Susanna ac iudices quadam negligentia torpentes debitam inquisitionem non adhibēt: z sic omnes homicide reputantur: qui sententiam iniustā dederunt: aut aliquo modo promotores fuerunt. Sic Nabuth ad instinctum regine iezabel iniuste condemnatus z occisus est scilicet pter vineam suam. Sic Joseph in carcerez missus est: eo q dominus eius mulieri propenimium credulus rei veritatem non est inuestigatus.

Q Q̄ o si querit vtrum in aliquo casu innocentem interficiens excusetur ab homicidio. Ad hoc dicendum q occidere innocentem p falsos testes accusatum: z condemnatum: q̄ q excusatur a peccato: nec reputatur pro homicidio duplici causa. Prima est. quia talis n condemnat eum qui est iustus inquantum iustus: sed inquantum est iniustus conuictus z dignus morte probatus: z sic conuictum nocentem condemnat. Secunda est: quia talis iudex fm allegata sententiam ferens nō occidit innocentem: sed qui eum accusant z falso nocentem asserunt. Si tamē iudex immunis vult esse a peccato: tria debet obseruare que tangit etiam Tho. sc̄da sc̄de. q. lxvij. Primus est q diligentissime testes examiet vt eos vtrum sint de falso testimonio conuincere ac repellere: innocentemq liberare: sicut fecit Daniel Susannam liberans: Vnde Job. xxix. Pater eram pauperum: z causam quam nesciebam diligentissime inuestigabam. conterebam molas iniqui z de dentibus illius auferebam p̄dam. Secundo si non potest sic proficere tūc debet eum mittere ad superiorem per eum iudicandum. Tertio si nō potest subterfugere quin illum iudicet: tunc debet differre sententiam inquantum potest: tandem vero cum se non potest amplius excusare iudicē nec protrahere quin iudicet: tunc non peccat fm allegata sententiam ferens quoniam ipse non occidit innocentem: sed illi qui eum asserunt nocentem. Minister vero innocentem condemnantis si sententia continet intolerabilem errorem non debet obedire: quia reus homicidij fieret. alias enim excusarentur carnifices qui martyres occiderunt. Q̄ o si non continet manifestam iniusticiam: tunc non peccat mādatum exequendo: quia superioris sententiā discutere non habet, nec ēt innocentē occidit sed iudex cui tantum ministerium adhibet. ¶ Tertio principaliter requiritur animus iustus de quo habetur. xj. q. iij. c. epūs aut presbyter. §. si ergo: vbi subditur. Ex animo iniusta ſententia: cū aliquis seruata integritate iudiciarij ordinis in aduersū vl quēlibet crimi nosuz. nō amore iusticie sz liuore odij vl p̄cio aut fauore aduersarioz inducē sniaz pfert: Et. c. sequen. vij nec in iudice nec in ministro alia interficiendi malefactum potest esse intētio

q̄ zelus iustitie ⁊ bonum reipub. vt pateat ibidem in diuersis .c. Ex his ergo patet: q̄ si aliquod p̄ceptorum defuerit occisio iniusta reputabit: ⁊ omnes ad hoc scienter vel negligenter ignorantia crassa cooperantes homicidy reuere puniendi iudicabunt. Patet etiam ex dictis q̄ falsaciter se plerumq̄ vicia mentiunt esse virtutes: dum sub pallio virtutis iustitie plura homicidia: que grauissima sunt peccata nequiter cōmittunt. Hinc Bern. super cāntica sollicite super eos quos q̄ instruit dicens q̄ mens que in magnā celsitudinis perfectionem cōtendere nititur: actus suarū virtutum debet in puluerem redigere: hoc est otius circūstantias ⁊ intentiones actuū subtilimentis cōsideratione discutere: ne aliquid impurum in ipso actu ⁊ intentione virtutū valeat latitare: quia multoties aliquis actus virtuosus estimatur: qui si subtiliter discutiatur: latens in eo vitium reperitur. Denicq̄ vbi hec tria concurrunt: ibidem interfectio reorum est non solum licita sed ⁊ meritoria: imo plerumq̄ obligatoria: vt patet .xxiij.q.v.c. Si iudex. Unde si iudex p̄termitteret: ⁊ in talibus facere iustitiaz: principaliter p̄ece: p̄cio: fauore ⁊ sic de alijs grauissime peccaret: etiam si de male ficio spes emendationis haberetur: q̄ hoc esset vendere iustitiam. Si tamē in eo casu parceret illi principaliter ex compassione ⁊ pietate: ac adderet illi secundario satisfactionem pecuniarū: hoc licitum esset ⁊ pium: prout determinat August. longo processu. xxiij.q.v. circumcelliones: verumtamen si nō esset spes correctionis: tunc debet eum occidere vel mutilem reddere ad malefaciendū: alioquin grauissime peccaret ⁊ omnium malorum particeps fieret: vt patz. xxiij.q.uij.c. Est iniusta misericordia: vt ponit exemplū de Agag pinguissimo. Et subinfert textus. Ita si quis latronum filius deprecantibus matre: ⁊ lachrymis coniugis eius inflexus soluendum putat: cui adhuc latrocinandi aspirat affectus: nōne innocentes tradit exitio id est morte: qui liberat malorum exitia cogitantem. Ubi etiam queritur glo. dicens. Cur hic redarguit ecclesiā iudices qui reprimunt gladium non occidendo reum: cū j.q.v.c.j. ⁊ c. de occidendis: precipiat reos nō occidi. Et respondet q̄ hic loquitur de incorrigibilibus ibi de corrigibilibus: ⁊ q̄ ecclesia mitius punit in sanguine q̄ lex ciuilis: ideo ut dicat corrigibiles esse parcendos: incorrigibiles vero nō soluendos vel aliter puniendos q̄ ad malefaciendū reddantur inutiles. Ad laudem dei omnipotentis.

¶ De occisione alterius propter defensionem suip̄sius vel rerum suarū aut personarū coniunctarū ⁊ de homicidio casuali. ¶ Sermo. ij.

Non occides. Usq̄ de homicidio quod fit per iustitiam dictantem: secundo loco p̄sequendū est de homicidio quod cōmittitur propter necessitatem cogentem. ¶ Ad cuius euidentiā primo queritur: virum aliquis liceat aliquem occidere seipsum defendendo ne occidatur: p̄sertim cum homicidiū sit grauius peccatum q̄ simplex fornicatio vel adulterium: sed nulli licet cōmittere simplicem fornicationem vel adulterium aut aliud quodcunq̄ mortale peccatum p̄o conseruatione vite p̄opꝛie: quia vita spiritualis est p̄ferenda corporali. Unde etiam dicit Augustinus ad plebeculaz de occidendis hominibus ne ab eis quisq̄ occidatur: non mihi placet consilium ne forte fit miles: aut publica functione teneatur: vt non p̄o se hoc faciat: sed p̄o alijs: acceptis lesionibus p̄otestate si eius cōgruat persone. Ad hoc respondet Thomas secūda scōe. q. lxiij. q̄ ex actu alicuius seipsum defendentis: effectus duplex sequi potest. Unus quidem est conseruatio vite p̄opꝛie. Alius est occisio inuadentis. Actus ergo huiusmodi ex hoc q̄ intenditur conseruatio vite p̄opꝛie non habet rationem illicitī cum hoc sit cuilibet naturale q̄ se conseruet in esse quantum potest: aliquis tamen effectus ex intentione bona p̄ueniēs illicitus reddi potest: si non sit fini p̄oportionatus: ⁊ ideo si quis ad defendendam p̄opꝛiam vitam vtatur maiori violentia q̄ oporteat erit illicitū. si vero moderate violentiā repellit: erit licita defensio: quia finitura: vim vi repellere licet cū moderamine inculpate tutele: nec est necessarium ad salutem vt homo actum moderate tutele p̄termittat ad euitandum occisionem alterius: quia plus tenetur p uidere vite sue q̄ vite alterius: sed quia hominē occidere nō licet nisi auctoritate publica p̄opter bonū cōmune: ideo illicitum est q̄ homo hominē occidere intendat vt seip̄m defendat nisi ei qui publicā habet auctoritatez: qui

ſcz intendens occidere hominem ad ſui de=
fenſionem:refert hoc ad bonum publicū vt pz
in milite pugnante cōtra hoſtes:z in miniſtro
iudic:s pugnante cōtra latrones: q̄uis iſti e=
tiam peccent ſi p:iuata foueantur libidine: ſi
enim quis p:iuatus intendat hominē occide=
re vt ſeip̄m a morte defendat: mortaluer pec
cat z homicidiū committat:ſed p:opzie defen
ſio erit in intentione z interitus aduerſarij erit
p:eter intentionem ex ſola neceſſitate:multo=
magis omnibus p:ohiberetur defenſio que fit
cum luore vindicte. Ad obiectum ergo dicen
dum q̄ nō eſt ſimile de fornicatione:quia act⁹
fornicationis vel adulterij nō ordinatur ad ꝓ
ſeruationē vite p:opzie ex neceſſitate ſicut a=
ctus defenſionis ex quo q̄nq̄z ſequitur homici
diū. Superadditur ibi. Hein. de vimaria:q̄ ſi
tale homicidium contingit ex euitabili neceſ=
ſitate: vt quia potuit effugere ſed nō fugit p:o
pter verecundiā vel aliam causam:tunc non
excuſat a toto ſed a tanto:q̄ melius fuiſſet q̄
fugiſſet:z ideo tan:ꝑ p:o mortali debet agere
penitentiā. Si vero cōtingit ex inevitabili ne=
ceſſitate:vt qui a facultatem intra ſe fugi
endi non habuit:tunc ſi non occidit luore vin
dicte vel ex impetu ire:ſed amore conſeruatio
nis vite p:opzie ſe ſimpliciter defendendo ne
vitam perdat:cum moderamine inculpate tu
tele:hoc cōceſſum eſt viris imperfectis ſed nō
perfectis vt dicit Augu. in li. de li. arbi. z ideo
alios excuſat a toto:quia nō potuit aliter occi=
ſionis periculum euadere: nec aſtringitur ad
penitentiam niſi ad cautelam p:opter ambi=
guum dubietatis:vt patet. xxiij. q. v. c. ercōmu
nicaꝝ. in certu z glo. poteſt enim mereri ſi for=
te ꝺd duplicitatis p:o humana fragilitate in
eodem incurrentis flagitio ſcz q̄ non ſolum il=
lum occiderit ex neceſſitate ſe defendendi ſed
etiam ex iracundia vel indignatione aut ex li=
bidine vindicte. Inſuper interiorem penitem=
tiam ſemper agere debet z quaſi peccatis ſu
is aſcribere: q̄ in tantam venit neceſſitatem:
z in hoc conco. Goffre. z Hoſtien. ¶ Secun=
do queri poteſt: vtrum ergo liceat alicui aliū
occidere p:o defenſione rerum ſuaꝝ: ſicut p:o
defenſione co:po:um. Ad hoc dicendum ſm
doctoꝝs z etiam glo. in. c. ſignificaſti. q̄. extra
de homici. q̄ omnes leges z omnia iura que
loquuntur de hac materia:concedunt vim vi
repellere poſſe tam in defenſione rerum q̄ ꝑ=
ſonarum: dummodo moderamen inculpate
tutele non excedat: quia defenſio tunc red de
retur illicita. Quantum tamen ad defenſionē
rerum hoc intelligendū eſt:quod ſcz iniuriam
rebus illatam quis ſtatim poteſt z debet p:o=
pulſare ſi vult. Quomodo aūt iſtud ſtatim in
telligitur:dicunt q̄ attendi debet defendendi
cōmoditas:quia nō debet ſe quis ſtatis expo=
nere ſine ſocijs contra multitudinem ſua bona
auferentem:ſed in hoc inſpicitur cōmoditas
vt ſocios z amicos poſſit cōuocare:domū in=
trare:arma capere: z hoc quantocius fieri po
teſt: alias enim eſſet guerra que non eſſet au=
ctoritate p:opzia mouenda: vt patet extra de
iureiuran. c. ſicut: nec etiā iniuria facta perſo=
ne moram aliquam expectat: ſed vt dicitur in
dicto. c. ſignificaſti:fieri debet in continenti q̄
ſi fieret ex intervallo tūc eſſet vindicta. ¶ Qō
autem iniuria facta rebus in cōtinenti p:opel
li debet:intelligitur quo citius fieri poterit ar=
bitrio boni viri: nam ibi debet attendi qualis
tas deficientis z de defecti z rei ex qua defi=
ctus eſt: Si enim p:iuatus deficit aliquid:tunc
requiritur modicus apparatus ad recuperā=
dū poſſeſſionem ſcz biduo vel triduo: q̄ ſi no=
bilis expellit aliquē de caſtro:tunc ad recupe=
randum requiritur magnus apparatus: qui
fo:te fieri nō poterit in ſex menſibꝫ z ſic incon
tenti diceretur fieri quādo cōmode poteſt fie
ri. Volunt tamen quidā q̄ q̄ſuis p:o ꝓſerua=
tione vite p:opzie liceat imperfectis in meui
tabili neceſſitate aliū occidere: minime tamē
hoc licitū eſt p:o ꝓſeruatione rerū tempo:ali
um q̄ p:oximi vita fortune rebus eſt p̄feren=
da niſi forte quis ex taliū ablatione:ſimul z vi
te neceſſaria auferret vt ſi quis in deſerto poſ
ſitus tantū vnū panem haberet: tunc videtur
q̄ illum p:o neceſſitate ſui victus ſicut z perſo
nam p:opziam defendere z cōſeruare poſſet.
¶ Tertio queri poteſt incidentaliter occaſio=
ne eoꝝ que nunc dicta ſunt: vtrum fames fa=
ciat aliquid licere quod alias non liceret:p:e=
ſertim cum dicitur. xxv. q. iij. c. ſicut. q̄ ſanctius
eſt mori fame q̄ idolatricis veſci: ex quo vide
tur expreſſe q̄ p:opter neceſſitatem famis nō
licet commitī aliquod peccatum: quod extra
neceſſitatem eſſet mortale peccatum. Ad hoc
reſpondet ibidem glo. ſuper eodem. c. q̄ talis
neceſſitas non habet legem: ſed p:opter ne=
ceſſitatem famis auferri aliena licitum eſſet: ſi
cut fecerunt apoſtoli vellentes ſpicas: vt pa=
tet de conſe. di. v. c. diſcipulos. Similiter in il=
lo caſu furari licitum eſt: vt patet extra de fur.
c. ſi quis in glo. Sic etiam homicidiū cōmit=

re licitum est: vt ptz extra de homici. c. si per-
fodiens. t. c. interfeciſti. in glo. Licitū ē inquā
in q̄dragesima comedere carnes vt ptz extra
de obserua. ieiu. c. ꝓcliuū. p ꝓsequēs igit licitū
est ꝓpter necessitatē famis comedere de ido-
lothicis. dūmō tamē hꝫ nō fiat in veneratione
Molox: vt dicit glo. in dicto. c. sicut: t addit q̄
nulla necessitas hominē excusare p̄t a forni-
catione vt parz. ff. de ritu nup. l. palā. §. nō est
ignoscendū. ¶ Qz si q̄ritur causa cur ꝓpter ne-
cessitatē famis excusat a furto t nō a fornica-
tione. Respondet glo. extra de fur. in. c. si quis
q̄ mulier nō excusat a fornicatione ꝓpter ne-
cessitatem famis sed a furto: quia propter ne
cessitatem res facta ē communis: in fornica-
tione autē non est ita: t ideo debet potius ma
la quelibet pati hꝫ malo cōsentire. Vlterius
queritur glo. quare excuso: ab homicidio si ex
necessitate me defendendo aliquem occido t
non a fornicatione. Ad hoc respondet: non
interficio sed potius ipse se interficit qui me
aggreditur. vt. ff. si quadrupes paupe. fe. in
:§. anteres. ¶ Quarto queri potest: vtrum q̄-
libet proximum a morte liberare teneatur vl
defendere cum potest: presertim cum iniuste
inuaditur: sicut sonare videtur textus. extra
de homici. in. cap̄. sicut dignum. §. illi etiam.
vbi dicitur: Qui potuit a morte hominem li-
berare t non liberauit eum occidit. Ad hoc
respondet quidam q̄ hoc intelligitur de iudi
ce qui tenetur ex officio iniuriam a proximo
repellere. Alij vero dicunt q̄ hoc est generali-
ter intelligendum de omnibus: t hoc videtur
esse rationabile: quia quilibet ex debito cha-
ritatis a proximo tenetur iniuriam repellere
si sine proprio periculo facere potest: t hoc.
Hosti. phare videtur: quod etiam euidenter
docet instinctus naturalis in brutis animali-
bus. Inter alia nanq̄ patet hoc ō delphino:
prout docet phūs in. x. de animalibus: solus
enim delphin felle caret: t tammiro modo se
inuicem diligunt q̄ si aliquis eorum mortuꝰ
fuerit alij efferunt eum super scapulas t cu-
stodiunt ne ab aliis piscibus comedatur: quo
usq̄ a tempestate maris ēiciatur. Refert eti-
am Plinius q̄ delphino q̄dā a rege q̄dā ca-
pto reliquorum ingens conuenit multitudo
ad portum vbi delphin ligatus tenebatur qui
bus plangentibus t quasi miserationem po-
stulantibus rex eum dimitti precepit: non er-
go defendere proximum ab iniusta nece cum
sine periculo potest: est illum indirecte occide
re: in cuius argumentum videntes percuti-
re clericum t cum possunt eum defendere si
defendunt: sententiam excommunicationis i
currunt: presertim si hoc eis incumbit ex offi-
cio. vel etiam fm quosdam cum hoc dolose
dimitterent: vt patet extra de sen. excom. c. q̄s
te presumptionis. t in glo. Ad hoc etiam ha-
betur ar. xxiij. q. v. c. administratores: in fi. t. q.
viij. c. est iniusta misericordia: nam t simili mo
q̄s aliū indirecte occidit: victū illi necessariū
denegando t homicida reputatur. vnde di-
cit Ambrosius t habetur. lxxxvj. di. c. non sa-
tis est: vbi subdit circa finez: pasce fame mo-
rientem: quisquis enim pascendo homines
seruare poteris si non pauerīs occidisti: t lx
xiij. di. §. ij. Dortem enim languentibus pro
batur infligere: qui hanc cum possit non ex-
cludit. t. c. error. c. consentire. t extra de homi
ci. c. sicut dignū. §. illi etiam: vbi subdit. Qui
potuit hominē a morte liberare t non libera-
uit: cum occidit: sicut t animaꝫ homicida re-
putatur qui ꝓpria ignauia cum impedire pos
set finit eas perire. vt patet di. xliij. c. ephesijs:
quod tamē de superioribus principaliter intel
ligitur: vnde subditur ibidē. Cum increpare
delinquentes noluerit eos penitus dubio tacēdo
pastor occidit. Ceterum est adhuc aliud ge-
nus occidendi indirecte. quo scilicet quis oc-
cidit sola defensione sine animo defendendi il
lum qui perpetrat homicidium exempli gra-
tia. Nam si vadis ad occidendum alium t te
ipsum illi scienter associas non tamen animo
ipsum inuitandi vel iuuandi ad homicidium
perpetrandum nec super hoc cum eo verba
aliqua habuisti nec ipse tecum: vel etiam sibi
hoc ex animo dissuasisti: licet tibi noluerit ac-
quiescere. sed tu de ipso timens eo animo se-
cum pergis vt si forte alter stipularetur. t hūc
insequeretur. tu ipsum defenderes: sicq̄ ꝓpter
tuam associationem animosior factus alium
occidit: tunc in hoc casu fm Hostien. efficiers
homicida defensione sola: vel solo animo de-
fendendi occisorem: quod etiam exp̄sse patet
extra de homici. c. dignum. §. illi enā: t in glo.
nec eīm poteris ꝓpter hoc ad ordines promo
ueri. quia irregularis efficieris: t sic intelligit
q̄ sola defensione committitur homicidiū. ex-
tra de cleri. pugnam in du. ca. heinricus. in fi.
Veruntamē istud ēintelligendum ꝓprie de il
legitima defensione: quoniā si quis iusto pre-
cepto iudicis: iusto consilio assessoris defensi-
one legitima homicidium incurrerit: nullum

homicidij peccatum perpetrauit. ¶ Tertio principaliter cõmittitur homicidium aliquãdo a casu preter intentionem occidẽdi vel ẽt ledendi: de quo queri potest. ¶ Vtrũ occidens hominem casualiter incurrat homicidij reatum presertim cum in decretis: distinct. l. plures inducuntur canones in quibus homicidia casualia puniuntur. Ad hoc respondet Thom. 2da 2de. q. lxv. q. 1m phm in. ij. phy. Casus est causa agens preter intentionem: & ideo ea que casualia sunt simpliciter loquendo non sunt intenta nec voluntaria & quia omne peccatum est voluntarium 1m Augu. cõsequens est q casualia inquantum huiusmodi non sunt peccata. Cõtingit tamen q id quod non est actu & per se volitum & intentũ esse per accidens volitum & intentum 1m q causa per accidens dicitur remouens prohibens: vnde ille qui nõ remouet ea ex quibus sequitur homicidium: cum tamen remouere potest & debet. tunc erit quodam modo volũtarium homicidium. ¶ Ad cuius euidentiam sciẽdum q homicidium 1m Astẽ. cõmitti potest tribus modis. Primo modo dando operam rei licite: debitam & diligentiam adhibẽdo 1m exigentiam operis puta si quis puisauerit & lapis cadendo aliquem oppressit: & occidit: quod verisimiliter prius timere non potuit. vel si secans arborem in aliquo priuato loco vbi nõ est accessus hominum: & arbor cadens aliquem casu occidit: tũc enim nõ imputatur ei ad culpam: vt patet dist. l. vbi dicitur. c. bi qui arborem incidere videntur: si contingat vt cadens arbor aliquem occidat: inculpabiles sunt atq; innoxij: quia nec voluntate illorum nec desiderio homicidium perpetratum est etc. si duo fratres in silua arbores succiderint: et appropinquante casura arboris vnus frater alteri dixerit caue: et ille fugiens in pressura arboris ceciderit et mortuus fuerit: vterus frater innocens de sanguine fratris germani diiudicetur. hec ibi.

¶ Secundo modo casu cõmittitur homicidium dando quidem operã rei licite: sed nõ adhibendo debitam diligentiã: vt si quis secat arborem in cõmuni transitu: et ante casum illius non circumspicit: nec alte clamauerit vt appropinquantes sibi caueant et tunc in talibus & cõsimilibus casibus nõ ẽ immunis ab homicidio: quia non excusatur a toto sed a tãto 1m gradum incurie proprie et negligentie. vnde dicit ex concilio Suarmatiẽ. dicitur. c. sepe cõtingit dũ quis operi necessario insistẽs arborem incidit: vt aliquis subter ipsam veniens deprimat: et ideirco si voluntate vel negligentia incidentis arborem factum est vt homicida penitẽtie debet omnino submittq; si non voto sed incuria illius: nõ hec eã sententia contingit: et sic minus agendum est cum his quorum negligentia patratũ est homicidium q̃ cum his quorum voluntate expressa factum est. sicut cum illo de quo legitur: vt refert Jacobus de vitriaco. q fuit miles quidam vnicum habens filium quem secum duxit ad prata. in quibus messores fenũ decalcabant: cum igitur paruulus in herba dormiret vnus de falcatoribus falcem extẽdẽs ignoranter interfecit. Quod audiens pater dolens & eulans filium sepelitur: Cõtigit autem vt in die parasceues dictus pater nudis pedibus ecclesias visitaret. venit ille obuiam dictus homicida filij sui funẽ in collo gestãs qui flexis genibus fusis lachrymis & iũctis manibus ait. Domie pro illo qui hodie mortem suam inimicis indulsit: & pro suis interfectoribus exorauit. Supplico vt mortem filij vestri quem ignoranter interfeci mihi indulgeatis: ad cuius vocem pater ad misericordiam motus occisori stanti filicidij placitum indulsit: cum igitur ingressus fuisset ecclesiam & veniisset ad deosculandũ crucẽ: statim imago crucifixi claues cruci cõfixa manus & brachia de cruce laxauit & amplexans militem eum dulciter osculatus est.

¶ Tertio modo casu committitur homicidium operam dando rei illicite. puta quia proiecebat lapidem vel iaculum siue in ludo siue corporis exercitio versus locum vbi solet eẽ transitus hominum. & tunc reus tenetur homicidij: q si facit in loco priuato: vbi non estimatur accessus hominum nõ excusatur a toto sed a tanto: quia dedit operam rei illicite vel inuili. Ex dictis autem patet q in omni homicidio nõ voluntario sed casuali maxime respiciendum est si occisor dedit operam rei licite. vel illicite vtrumue debitam adhibuit diligentiã: ex hoc enim extra de homici. in. c. laton presentiũ: excusat clericus qui in ludo casu alium interfecit. Et ibidem in c. continebatur: nõ excusatur clericus qui in ludo casu laicum interfecit: vt patet in terminis inuenib9. Et si queris rõnẽ diuersitatis: respõdet glo. in dicto. c. cõnebat q secũdus dabat operã rei illicite ludendo scz cum laico: quod cleri

ris non licet: vt pateꝛ ij.q.vij.ca.laicos.xxiij.di stin.c.signum: in pꝛin. ludus etiam ille clericis non congruebat eo q̃ pernitosus erat: ludus autem pernitosus non debet esse impunitus: vt.ff.de fur. in furti actione.§.cum co: nec etiã occisoꝛ diligentiam adhibuit quam debuit: qꝛ cum sciret ludi conditionem: non remouit a se falcem: ꝛ sic vbiq̃ fuit in culpa: primus vero ludebat cum clerico ꝛ licito ludo: ꝛ de illo cultello non sperabatur aliquod mortale: ꝛ alter qui mortuus est se ponus ingessit: alii ad terram proiciendo: in cuius cultellum cecidit ꝛ occubuit qua propter ad terra; proiectus in culpa non fuit: sed qui ipsum proiecit. Ad laudem dei omipotentis.

¶ Utrum grauius sit occidere iustũ vel peccatoꝛem de abortu ꝛ occasione propria: an etiã pro castitate seruanda licet se committere periculo. ¶ Sermo iij.

DN occides. Exodi. xx. Expedit de trib⁹ modis homicidij coꝛporalis quod facto vel manu perficitur: sam quartũ breuiter prosequamur: qui modus cõmittitur impia voluntate impellente: ꝛ hoc homicidij genus habet propriecompletam homicidij rationem: tam foꝛmalem q̃ materialem qõ quis cõmittit vel in alterũ vel etiam in seipm. In alterum aũt perficitur vel ex libidine vindicte: sicut intendens exercere vindictam in eo qui patrem eius interfecit. vel etiaꝛ ex animi crudelitate quod execrabilius est: sicut latrones vel irati occidunt hominem: vel denicq̃ excupiditate: fauoꝛe amore vel similibus affectib⁹ inoꝛdinatis que oia sunt in lege prohibita ꝛ crimina grauissima.

¶ Hic primo queꝛi potest: vtrũ sit grauius peccatũ occidere innocentem ꝛ istũ q̃ occidere peccatoꝛem: pꝛsertim cum in genere peccatoꝛum que contra proximũ cõmittuntur: tanto videtur aliquid esse maius peccatũ: quãto maius infert nocumentũ illi in quem peccat: sed occisio plus nocet peccatoꝛi q̃ innocenti: qui de miseria huius vite per moꝛtem transit ad celestem gloꝛiã: cũ econtra peccatoꝛ subita moꝛte preuentus perdit pariter coꝛpus ꝛ animã: que reseruata ad vitã pꝛesentem: reuocari poterat ad penitentiã. Ad hoc respõdet Tho. sc̃da sc̃de. q. lxiij. q. nullũ hominem licet occidere fm se consideratũ quia in quolibet etiam peccatoꝛe debemus amare naturã quã deus fecit: que per occisionem coꝛrumpitur: vnde peccatoris occisio tantũ redditur licita per cõparationem ad bonũ cõmune qõ per eius crimen coꝛrumpitur: vita vero iustoꝛum est cõseruatiua ꝛ promotiua boni cõmunis: quia ipsi sunt pars pꝛincipalioꝛ multitudinis: ꝛ ideo nullo modo licet occidere innocentem quapꝛopter plus peccat interficiens innocentem q̃ peccatoꝛem: ꝛ hoc propter quatuoꝛ. Primo quia nocet illi quem ex debito plus diligere deberet: ꝛ sic magis agit contra charitatem. Secundo quia infert iniuriam illi q̃ est minus dignus: ꝛ sic magis agit contra iustitiam. Tertio quia priuat cõmunitatem matꝛi bono. Quarto quia ex hoc magis contemnit deum: fm illud Luce. x. Qui vos spernit me spernit: quod dominus ostendit cum dixit Saule saule quid me persequeris. Quod autem obijcitur de peccatoꝛe qui maius nocumentũ sustinet: vipote perdens vitã pariter ꝛ animã. Ad hoc dicendũ q̃ in pensanda grauitate peccati magis est considerandũ illud quod est per se: q̃ id qõ est per accidens: nã q̃ iustus occisus ad gloriam tranſeat: per accidens se habet ad occasionem. Ex dictis ergo satis pꝛpendi põt: quante sit malitie paruulos innocentes iugulare: quoꝛ etiam oppꝛessoꝛes homicide detestabilis iudicantur: pꝛsertim si voluntarie hoc faciant: q̃ si pꝛeter voluntatem ꝛ animũ occidendi contingat oppꝛessio: non tamen excusantur oppꝛessoꝛes si sua negligentia hoc actum est: vt quia secum in vno lecto posuerunt: vt expꝛesse patet. ij. q. vij. vbi dicitur. ca. consuluisti. de infantib⁹ qui in vno lecto cũ parentibus doꝛmientes: moꝛtui reperiuntur: ꝛ infra monendi nanq̃ sunt ꝛ pꝛotestandi parentes: ne tam tenellos secum in vno lecto collocent. ne negligentia qualibꝛ pꝛoueniente suffocentur: vel oppꝛimãtur: vnde ipsi homicidij rei iuenantur: vbi dicit glo. licet oppꝛimens nocere noluit: dum tamẽ fuit inculpa licet leuissima. Culpa autẽ est q̃ a diligenti poterat pꝛeuideri ꝛ non est pꝛeuisum: ꝛ ideo tenetur in hoc casu quantum ad deum non tamen punietur ratione homicidij sed ratione negligentie: ita q̃ minoꝛ imponitur pena vel penitentia ab ecclesia pꝛo negligentia quam si feciſſet ex animo: vt pateꝛ distinct. l. vbi dicitur. capi. si quis voluntate homicidium feceris: ad ianuam ecclesie catholice

semper iaceat: z cōmunionez in exitu vite sue accipiat: si autem non voluntarie sed casu aliquod homicidiū fecerit p:ior canon. vij. annis agere penitenciā iussit: secundus quinq; mandauit. Ille vero canon ponitur ibidem et concilio Neocesarien. in. c. eos vero: z subditur in textu dict. c. eō: saluustis: quia si ille qui conceptum: glo. vnificatū in vtero per abortum deleuerit homicida est: vt patet Exo. xxi quantomagis qui vnus saltem diei puerulū peremerit homicidā se esse excusare nequibit. Hinc etiam extra de his: qui fil. oc. in. c. de infantibus. concludit glo. q; si quis sponte filiū interemit grauissima pena debet ei imponi: aliquantulū maior q; p:o alio homicidio: q: magis videtur peccare p:opriū filium occidendo: z secundū leges fo:mo:t pena puniri debet: vt. C. e. l. vna. Si vero casu non voluntate interemit sed grauiculpa precedente: nūc penitencia. vij. vel. v. annoz est imponenda: ar. di. l. c. si qua femina. Si p:oinde leuis culpa p:ecessit: nunc penitencia trium annoz imponi debet: vt in dicto. c. de infantibus. Si denicq; nulla culpa vel negligencia p:ecessit in nullo de iure sunt puniendi: licet ad cautelam eis penitencia debet iniungi p:opter ambiguum dubietatis cōsideratis circūstanciis. ¶ Secundo queri potest vtrū omnis abo:tum p:ocurans homicida censendus est: Ad hoc respondet canon. xxxij. q. ij. ca. q; non. z. c. moyses inter alia ponens differenciam inter abo:tuz corporis animati z inanimati: dicens. Moyses tradidit sez Exod. xxj. q; si quis percusserit mulierem in vtero habentem z ab o:tū fecerit. si fo:matū fuit. glo. ad plenū dabit percutiens animā p:o anima: si autem informatuz fuerit mulcetur pecunia: vt p:obaret non esse animā ante fo:mam. Et quibus verbis datur intelligi q; anima non infunditur nisi p:ius corpus ad plenum fuerit fo:matū: nec abo:sum reputatur homicidium nisi p:ius corpus fuerit animatū. Hinc dicit Hiero. ad algasiam: z ponitur. c. n. c. sicuti. q; semina paulatim fo:mantur in vtero: z z tamdiu non reputat homicidiū donec elementa cōfecta suas imagines membraq; suscipiunt. Et si obijcitur illud qđ ponitur extra de homicidio. ca. si quis causa explende libidinis vel odij meditanōe homini aut mulieri aliquid fecerit: aut ad potandū dederit vt non possit generare aut concipere aut nasci sobolem: vt homicida teneat. In quibus verbis intelligi o:atur q; p:ocurans

sterilitatem vel etiam abo:sum fetus inanimati iudicatur homicida. Ad hoc respōdet glo. q; hoc est verum quantū ad penam legalem. vt. ff. de penis: si quid. §. cum abortionis. ff. ad l. co:. de sic. sed mulierem: non tamen efficitur irregularis acsi hominem interfeciset: quia non cōtrahitur irregularitas nisi fetus iam animatus interficiatur: nec interficiatur vt homicida sed punitur pecunia sed dicitur homicida occasionaliter vl indirecte. sicut di. lxxxvj. ca. non sanis. § pasce fame morientē: quisquis enim pascendo homines seruare potuisti: si nō pauisti occidisti: z. lxxxvij. distin. c. si expositus.

¶ Tertio queri potest: vtrum clericis licitum fuit occidere maleficos: p:esertim cum Moyses a deo iussus interficere viginti: a milia hominū in vindictam adoranonis vituli vt habetur Exo. xxij. Et phinees sacerdos interfecit israhelitam cocuntem cum madianitide vt patet Numeri. xxv. Samuel quoq; regez Amalech interfecit: vt patet. j. Regum. xv. Helyas etā sacerdotes Baal: z petrus Ananiam z saphiram. Ad hoc respondet Alexandrinus: lib. j. q. xv. Quod clericis occidere non licet: q: dicit aplus. j. Timo. iij. Oportet episcopum esse sine crimine non violentum: nō percussorem. Et Bern. scribit ad Eugenium papam. Aggredere subditos non ferro sed verbo: quid denuo gladium vsurpare tēptas quem semel iussus es ponere in vaginam sez in Petro cui dictum est. Mitte gladiū tuum in vaginam: z ratio huius est: quia hoc p:ecepto non occides cuilibet auctoritate sua p:ohibetur occidere. Cuz ergo ministris veteris testamenti fuerat auctoritas cōmissa: ministrꝫ autem noui testamenti nō est concessa vt per se quenq; interficiant: ideo ex cōsequenti p:ohibetur illo p:ecepto clericis in casu iustitie aliquem interficere. Ratio vero cur hec auctoritas non est cōmissa clericis noui testamenti duplex est: p:out latius patet in primo sermone p:ecepti huius post medū. ¶ Quarto queri potest: vtrum liceat alicui seipsum occidere ex quacunq; ratione vel causa vrgente: p:esertim cū z Samson seipm interfecit: vt pz. Judicum. xvj. qui tamen cōnumeratur inter sanctos. ad Heb. xj. Similiter z Razias seipsum interfecit: magis eligens nobiliter mori. q; peccatoribz subditus fieri: z cōtra naturales suos iniurijs agi: vt patet. ij. Mach. xiiij: Qđ aūi nobiliter fu z fortiter nō videtur esse illicitū. ¶ Ad hoc dicendū fm Tho. scđa z[illegible]

q.xxiij. ⁊ Aſten.lib.j.q ſeipm occidere eſt oi-
no dlicitum: niſi hoc fieret muſſu diuino vel in-
ſtinctu ſpeciali ſpiritusſancti: ⁊ hoc triplici ra
tione. Primo quia faceret contra legem natu
ralem ⁊ legem ſcriptam ⁊ peccat in ſeipſum:
nam res quelibet naturaliter ſeipſam diligit
⁊ ideo quelibet res naturaliter ſe in eſſe con
ſeruare laborat: reſiſtendo corrũpentibus in-
quantũ poteſt: ⁊ ideo q aliquis ſeipſum occi-
dit eſt cõtra naturalem inclinationem ⁊ cõtra
charitatem quia quilibet ſeipſum diligere de-
bet. Eſt etiam contra legem diuinã: quia fm
Augu.in primo de ciuitate dei quod dictum
eſt: non occides: de homine intelligamus: nec
ergo alterum nec te: nec enim aliquid aliud
q̃ hominẽ occidit qui ſeipſum occidit: ⁊ ideo
ſemper eſt mortale ⁊ enorme peccatũ. ¶ Se
cundo qua peccat in proximũ: nam quelibet
pars id quod eſt totius: quilibet autez homo
eſt pars cõmunitatis ⁊ ſic id qd eſt ipſius cõ-
munitat s: in hoc ergo q ſeipm interficit: mu
riam cõmunitan facit: vt ptz per phm in.v.e-
thico. Vſurpat eni ſibi iudiciũ ſanguinis: qd
nõ licet etiã publicã habenti poteſtatẽ niſi ſer-
uato iuris ordine: vt ſupra dictũ eſt: nullus au
tem iudex ſuiipſius eſſe põt. ¶ Tertio q: pec-
cat in deum nam vita quoddã donũ eſt ho-
mini diuinitus attributũ ⁊ eius poteſtati ſub-
iectum: qui occidit ⁊ viuere facit: ⁊ ideo qui ſe
ipm vita priuat in deum peccat: ſicut qui ſer-
uum alienũ interficit peccat in dominũ cuius
eſt ſeruus. Ad ſolum eni deum pertinet iudiciũ
mortis ⁊ vite: fm illud Deute.xxij. Ego occi-
dam ⁊ ego viuere faciam. Ex quibus omnibꝰ
concludit q nullo modo licitum eſt alicui ſeip-
ſum occidere niſi ex ſpeciali inſtinctu ſpiritus
ſancti: ſicut dicit Auguſti.in.j.de ciuitate dei.
Non Samſon excuſat aliter q ſeipſum cum
hoſtibus ruina domus oppreſſit: niſi q: laten
ter ſpũs hoc tuſſerit qui per illũ miracula fa-
ciebat: ⁊ eandez rõnem aſſignat de quibuſdã
ſanctis feminis: q̃ perſecutionis tẽpore ſeipſas
occiderũt: quarum memoria in eccleſia cele-
bratur: vnde circa hunc articulũ multi quon-
dã erraverunt: crudeles ſuiipſius manus ho
micidas mittentes: quidã eni ex peccati bor-
rore ⁊ deſperatione vt Iudas: cũ tamen nulli
liceat ſeipm propter peccatũ cõmiſſum occi-
dere: tũ q: in hoc ſibi maxime nocet: eo q ſibi
adimit neceſſariũ tẽpus penitentie: tũ q: de-
ſperato extremũ malũ eſt: a quo decetero re-
cedi nõ põt: vnde Aũg.j.de ciuitate dei.ca.
xix. reprobat factũ Lucrete q̃ ſeipſam occidit
q: fuit ab alio oppreſſa: pro quo tñ facto cam
romani laudibus extulerũt: de qua Lucretia
plenius vide.xxxij.q.v.c. ꝓpoſito: quedã etiaz
mulieres pro caſtitate vel virginitate ſeruan-
da legunt ſeipſas occidiſſe: cũ tamẽ nulli mu-
lieri liceat ſeipſam interficere pro ſeruanda ca
ſtitate: fm Jo.an.extra de ſepul.in.c.ex parte
q.⁊ hoc tenet archi.xxiij.q.v.c.nõ eſt: cuius rõ
eſt fm Tho.vbi ſupra: q: non debet in ſe cõ-
mittere crimen maximũ qd eſt ſuiipſius occi-
ſio: vt vitet minus crimẽ alienũ: non eni eſt cri
men mulieris p violentiã violate ſi cõſenſus
non aſſit: q: non inquinat corpus niſi de ꝓſen
ſu mentis vt Lucia dicit: qd etiam lanus oſtẽ
ditur.xxxij.q.v.c.j. cũ tribus ſequentib. Cõ-
ſtat etiam minus eſſe peccatũ fornicationem
vel adulterium q̃ homicidium: ⁊ pſertim ſuiipſius
quod eſt grauiſſimũ: quia ſibiipſi nocet cui ma
ximã dilectionẽ debet: eſt etiã periculoſiſſimũ
quia non reſtat tẽpus vt per penitentiã expia
tur. Hinc etiã grauiſſima ſequitur punitio: vñ
ex ꝓcilio bracharen.dicit.xxiij.q.v.ca.placuit
vt bi quiſibiipſis voluntarie aut per ferrũ aut
per venenũ aut per precipitium aut per ſuſpen
dium vel quolibet modo inferunt mortem: nul-
la prorſus pullis in oratione cõmemoratio fi-
at: neq; cũ pſalmis ad ſepulturã eoz cadaue-
ra deducant: multi eni per ignorantiã hoc ſi-
bi vſurpãt. Similiter ⁊ de bis placuit fieri q̃
pro ſuis ſceleribꝰ moriunt: impenitentes ſub-
audit: hoc ibi.qd etiã intelligit de eo qui ſeipz
interficit: ſed aliquantulũ ſupponens pniam a
git. Similiter fm Tho: nulli ſeipm licet occi-
dere ob timorẽ ne conſentiat in peccatũ: q: non
ſunt facienda mala vt inde veniant bona: vel
vt vitentur mala: preſertim minora ⁊ minus
certa: incertum eſt eni an aliquis in futurũ cõ-
ſentiet in peccatũ: quia potens eſt dominus
hoiem quacũq; tẽptatione ſuppoſita a pec
cato liberare ⁊ pſeruare. Proinde refert Lac
tantius.li.iij.de falſa ſapientia q multi ex bis
qui animas eternas eſſe ſuſpicabantur: ſibiip-
ſi iniecerũt manus homicidas tanq̃ in celũ
eſſent migraturi: vt Cleãtes: Criſippus Se
rio: ⁊ ſic de aliis. Similiter ⁊ Empedocles
qui ſe in ardentis etne ſpecu intempeſte no-
ctis dedecit: vt cum repente non apparuiſſet
ad deos abiiſſe crederetur: affectu cõplacen-
tie humane ⁊ vane glorie deluſus: cum econ-
tra dicit apoſtolus. Si tradidero corpus me-
um ita vt ardeam ⁊c. ſicut prorez ob amorẽ

eterne vite se necī tradiderunt. ⁊ ex romanis Catho qui fuit in omni vita sua Socratice vanitatis imitator ⁊ ipse romane sapie p:in: ceps: qui anteq; se occideret perlegisse lib:uz Platonis dicit. qui de eternitate animaꝝ scri prius est: ⁊ ad summū nephas p̄h̄i auc̄itate cō pulsus est: ⁊ Ambr:achiotes ille qui cū eundē lib:ū plegisset p̄cipitem se dedit: nullā ob aliā causaz nisi q; Platoni credidit: vnde dicit Au gu⁹ j. de ciu. dei: q; error: fuit genus illū q; mos esset optando oībus: ⁊ q; virtutis est sue con: stantie vel magnanimitatis: q; homo sibi mo: tem inferat: quē errorem Aug. reprobat ⁊ e: tiam omnes doctores. ¶ Quinto queri p̄: virū igitur p̄ saluanda castitate vel honestate licitū esset se cōmutere casu etiā si inde posset mors sequi: dū tamen hoc certū non sit: sed se sperat euadere posse. Ad hoc respondet glo. p:ima extra de sepul. in. c. ex parte. ij. q; sic. dūs modo ex illo p:posito nō faciat vt se interfi: ciant: q: si tunc sequeret mors vel mutilatio: iudicaret homicida. P:o quo sciendū q; sicut nullo modo licitū est alicui seip̄m occidere. sic nullo modo licitū est seip̄m mutilare: quia ex hoc non solum irregularis sed etiā homicida quodāmodo iudicaret: vt patet extra de cor. vitia. c. significasti: vbi agitur de quodā qui si: bi fecit amputari virilia credens se p̄ hoc ob: sequiū p:estare deo: sed in hoc displicuit: vt di cit glo. q: nō ferro sed religione querenda est castitas: vt. xxxij. q. v. ca. tunc saluabitur: in fi. cum eo tamen Clemens papa. iij. in hoc di: spensauit vt facere posset officium sacerdota: le p:eterq; officiū misse. id est sm glo. baptiza re: penitentiā dare sacramenta ministrare ⁊ a: lia perficere que solis sacerdotibus sunt con: cessa. Et addit glo. q; reputatur homicida: qō etiā exp:esse patet di. lv. vbi dicitur. c. Si quis abscideru semetipsum. id est qui ampu: tauerit sibi virilia non fiat clericus: quia suus est homicida ⁊ dei cōditionis inimicus: si q̄s cum clericus fuerit abscederit semetipsum oi: no damnetur quia suus est homicida: hoc ibi. Ueruntamen si talis castratio non sponte sed casu vel necessitate vt p:opter languorē ame: dicis: vel p:opter persecutionem a barbaris: p:opter necessitatē a dominis: p:opter infan: tiam a parentibus ⁊ in similibus: nec a p:o: motione p:epeditur nec homicida iudicatur: vt patet extra de cor. viri. c. ex parte. j. ⁊. ij. dist. lv. c. si quis a medicis ⁊ tribus sequentibus: ⁊ simili modo intelligendū est de quolibet mem bro abscisso: vt. e. ti. c. qui partem cuiuslibet di giti sibi volens abscidit: hunc ad clerum cano: nes nō admittunt. Cui vero casu aliquo con tigerit dum aut operi rustico curam impendit aut aliquid faciens se nō sponte percussit: hos canones p:ecipiunt: id est permittunt cleros fieri: ⁊ si in clero reperti fuerint non abijci: in il lis enim voluntas est iudicanda que sibi ausa fuit furtum inijcere: in istis vero casus veniā meruit: quod quidā sane intelligunt si dedit o peram rei licite: secus tamen si dedit operam rei illicite: qō exp:esse patet extra de cle. pug. in duello. c. j. in glo. vnde. xxxij. di. c. mariti um ⁊. ca. cōmuniter p̄meuen p:ebibentur ad sa: cros o:dines tanq; indigni p:opter diuersos casus ibidem enumeratos. Ad laudem dei.

¶ De iniusto bello quod fit quinq; modis: ⁊ de bello iusto ac de bis q̄ rapta sunt in bello. ¶ Sermo. iiij.

Non occides. Exod. xx. Jam in o:dine congruo de bello p:osequen dū est in quo cōtinguntur plura homi cidia rapine ⁊ similia. ¶ P:o quo sciendū est sm canonistas q; septem sunt belloꝝ species. P:imū bellum dicit romanū quod sez fit in: ter fideles ⁊ infideles: quia romana est caput fidei. Secundū dicitur iudiciale quod sez au: cto:itate iudicis fit. Tertiū dicitur licitum vel iustum quod sez fit auctoritate iuris. Quartū dicitur necessariū quod sez fit ad sui defensio: nem: ⁊ in istis bellis dicunt q; quis non tenet ad restitutionem. Quintū p:oinde dicitur p:e sumptuosum quod sez fit cōtra iudicem vel su periorem per cōtumaces vel inobedientes iu dici vt̄ superiori. Sextū dicitur temerariū q; sez fit contra iuris auctoritatem. Septimū di citur voluntariū: quod sez assumitur auctori: tate p:opria: ⁊ in his tribus dicunt q; quis te: netur ad restitutionē. ¶ Ad maiorem aūt cui dentiā in generali distingui p̄t duplex bellū sez iniustum ⁊ iustū ac per consequens sicut o: mne bellum iniustū redditur illicitū ex eo q; iniustū ita ⁊ oē bellū iustū redditur licitum. Iniustū aūt ⁊ illicitū reddit bellū multis mo dis. P:imo ex rōne vel animo vlciscendi: etiā si iustaz habens causam bellū moueat ⁊ ideo iniuste agit ⁊ grauiter peccat: vnde. xxiij. q. j. dicitur. c. quid culpatur in bello: an quia mo: i turi quandoq; moriuntur vt̄ domentur ut

pace victuri: nocendi cupiditas vlciscēdi crudelitas: implacatus ⁊ implacabilis animus: feritas rebellandi: libido dominandi ⁊ si qua sunt similia. hec sunt que in bellis iure culpātur ⁊c. Hinc etiam quantūcunq; quis iustaz habeat causam belli: si ex animo est in iustuz: rūc nō licite capit nec retinet. vt. e. q. c. miluare. ¶ Secundo reddit iniustū ex loco puta quia fit in loco sacro. vt patet li. vj. de immu. ec. c. decet. vnde. xij. q. ij. in. c. cum deuotissimā dicit glo. q emunitas dicitur priuilegiuz quo gaudet ecclesia vt in ambitu suo non fiat pugna vel insultus vel rapina per. xxx. vi. xl. passus: vt patet. xvij. q. iij. sicut antiquitus. ⁊ delinquētis pena ponit. c. q. c. si quis cōtumax. ¶ Tertio redditur iustū ex tēpore. quod patet extra de treuga ⁊ pace. c. j. vbi dicit treugas a quarta feria post occasuz solis vsq; ad secundā feriam in ortu solis ab aduētu domini vsq; ad octauas ephie. et a. lxx. vsq; ad octauas pasche ab omnibus inuiolabiliter obseruari precipim⁹. si quis autem treugas frāgere presumpserit: post tertiā admonitionez si non satisfecerit: epūs suus excommunicationis sententiaz dicet in eum: ⁊ alia multa dicit in textu. Glo. ibidem. treuga est securitas prestita rebus ⁊ psonis discordia nōdum finita. Et nota q hec treuga i textu posita est canonica ⁊ non cōuentionalis: si enim esset conuentionalis semp seruaretur: quia fides hosti frustrāda est: verūtamē q ꝺ textus dicit hodie nō tenet ⁊ epi qui nō seruāt hanc cōstitutionē nō dicunt trāgressores: quia nō fuit moris vtērū approbata huiusmodi treuga hec glo. ℞ Hic queri potest. virū bellare liceat diebus festis: cū festa sint ad vacandū diuinis ordinata: sabbatum em̄ intelligit requies. sz bella maximā inquietudinē habēt. Ad hoc respōdet Tho. scḋa scḋe. q. xl. q obseruatio nō impedit ea que ordinant ad hominis salutez etiam corporalē: vñ dns arguit iudeos dicēs Jo. vij. Quē indignamini: q̄ totum hoiem saluū feci in sabbato: ⁊ inde est q medici licite medicari possunt homines in sabbato. multo autem magis cōsideranda est salus reipublice p quā impediunt occasiones plurimorū ⁊ innumera mala temporalia ⁊ spūalia: cūz salus corporalis vnius homis: ⁊ ideo p tuitiōe reipublice fidelium licitū est in diebꝫ festis exercere iusta bella. si tamen necessitas hoc exposcat. quia hoc esset tēptare deū si imminente necessitate quis a bello vellet abstinere: sz necessitate cessante non est licitum bellare in diebus festis ꝓpter rationē inductam. Quarto redditur iniustū ex parte cause: q̄ scz inferens vel defendens nō foueat iustam causaz inferēdi vel defendēdi vnde. xxiij. q. ij. c. j. dicit glo. q bellū est iniustū rōne rei: vt si nō est ꝓ repetendis rebus intelligo ꝓprijs vel p defensione patrie intelligo iusta defensione: quia si verus dominus papa vel princeps populū suū seu de iure sibi subiectū sibi inobedientez vel rebellem bello oppugneret. defendentes patriam iniuste agerēt ⁊ peccarent: vt ꝓbat. xxiij. q. iij. §. item ab aliquo: vbi patet q iuste interficiendus non debet fugere mortem iniuste: tanta est vis iustitie. ¶ Quinto redditur iniustum ratione persone. Pro quo sciendum q primo consideranda est persona q̄ bellum gerit an scz clericus vel laicus: q si clericus nullā habēs iurisdictionē: tunc bella mouere non debet: sed licite potest in necessitate se defendere: vt patet lib. vj. de sen. excom. ca. dilecto: q si iurisdictionem tēporalem habet. tunc licet fm quosdam etiam in casu licito non posset vti gladio temporali nisi prius vtatur gladio spirituali: tamē hoc communiter reprobatur per Jnno. Hostien. ⁊ alios doctores i dicto. c. dilecto: ⁊ dicunt q idem est dicendum de eis quod de secularibus iudicibus: ita q q̄ libet prelatus iurisdictionem habens temporalem contra inobedientes subditos licite mouet arma: vt patet expresse. xv. q. vj. ca. auctoritatem cuius est ratio quia tunc proprie nō dicitur fieri bellum p prelatum sed potius iustitie vel iuris executio. ff. de rei ven. l. qui resistuere: quod est tantum dicere. q iuris executio non habet iniuriam Similiter epi cum sint executores canonū: vt de offi. or. c. j. ideo licite mouere possūt bella ꝯ hereticos vl infideles. xxiij. q. vij. c. si de reb: vide textū extra de hereti. c. excōicamꝰ. similit ꝯ insidiātes vl insequētes hostiliter cardinalē. vt. l. vj. de penis. c. felicis quia tales sunt diffidati a iure q̄ si hostes ⁊ rebelles iuris. Et idē sentiendū est de quolibet qui haberet ipsius iuris executionem exercere: immo forte ⁊ quilibet priuatꝰ dummodo precedat declaratio sui iudicis q̄ declaratio in criminibꝰ ecclīasticis ē necessaria. ab ipso fienda. vt patz li. vj. de hereti. c. p̄sidentes: c. vi inquisitionis. §. phibemus: sic in qualibet confiscatione vel pena pecuniaria seu bonorum appōbensione facta a iure: ꝺebet executio fieri: nisi precedat iudicio

declaratio vt voluit Jo.an.post archid.lib. vj.de penis.in cap.felicis. ¶ Secundo vero cõsideranda est persona que auctorizat:nam si indicitur bellum cõtra subditum propzium rebellem z cõtumacem:in non comparendo vel iustis mandatis nõ parendo.que tamen ad ipsius iurisdictionem pertinent:tũc licita est diffidatio z licitum bellum dũmodo iuris ordine hec fiant:Si vero cõtra subditum alterius tunc iudex qui vult bellum indicere:pmo debet requirere iudicem talis rebellis et de eo iusticiam petere: z tene si suus iudex ñ facit iusticiam potest bellũ indicere fm Jnno. xxiij.q.ij.ca.dominus deus.Si vero nõ sit iudex qui de tali possit iusticiam facere tunc lz tali iudici bellũ indicer̃ iuris auctoritate:nec mirũ:qz posset etiam priuatus auctoritate ppria hmõi causam suam recuperare.C.de iudeis Ludei.z.Lnullus:multomagis hoc potest cõtra subditum ppriũ:licz melius faceret si ipse z subditus cõmitterent causam iudicio arbitroz.vt xj.q.j.si clericus.Item oportet q persona mãdans habeat iustã mandandi auctoritatẽ:z talis ẽ principaliter deus.ideo si diuino mãdato bellũ geritur hoc sine dubio iustũ esse decernitur:in quo bello ductor exercit9 vel populus.nõ tam auctor belli q̃z minister iudicandus est:xxiij.q.ij.cap.dominus deus. Item papa potest indicere bellum iustuz cõtra hostes fidei hereticos z alios r̃belles:vñ dicitur.xxiij.q.viij.ca.dispar Nimirum ẽ iudeoꝝ z saracenoꝝ causa:i illos enim qui christianos psequunt:z ex vbib9 z ppꝛijs sedib9 pelluntiuste pugnatur:vbi tamen dicit glo. q ler dicit eis quiete degentibus nullam debere facere molestiam.vt.C.de sacrifi. paga. christianis Similiter quando sui subditi oppimuntur in iuuantibus z violẽtis iuste bellum infert:vt expresse patet xxiij.q.viij.cap. scire.Sic imperator indicere potest bellum: vnde dicit Jnno:in.ca.olim causam :extra ỏ resti.spo.q princeps sine auctoritate hominꝫ cui non subest.z sine auctoritate iuris cui non astringitur mouet bellum z subdit:bellum autem fm q proprie dicitur solus princeps qui superiorẽ non habet indicere potest Ó autem dictuz est de papa z imperatore q eorum edicto iustum est bellum:sane intelligit: si iusticiam habent pro parte sua:si enim iuberent mala vel iniusta non esset eis obediẽdũ. vt dicit Augustinus.xj.questio.iij.capitu. nõ semper.z.c.si dominus. ¶ Preterea si ecõtra bellum indicitur a persona priuata vel inferiori contra superiorem:hoc absurdum z iniustum est siue offendendo siue defendendo. q si superior iniuste vexat subditum:nunc licz propter bonum obedientie subditus melius faceret humiliter obediendo vel patienter sufferendo:iuxta illud apostoli. Non vos defendentes charissimi sed date locum ire:z ỹ si superior iniuriam faceret persone. Si vero rebus tunc melius esset dimittere pallium post tunicam z rerum sustinere iacturam:q̃z pro rebus transitoriis conseruandis tam acriter in alios exardescere:tamen quia hoc ẽ cõsiliũ:dico q talis conuenire potest suum superiorem z querelam deponere coram superiore sui superioris vel coram episcopo:q si alt supiorem nõ habeat vel recognoscat:vel etiam iniuriam cõqueretur episcopo vel alteri: tunc puto q violenter poterit ei resistere quia hoc est se defendere:vt est exp̃ssum i li.feudoꝝ rum:de mi.va.qui contumax est:c.vno.in.fi. vbi dicit textus.q si dominus militi vasallo iusticiam facere noluerit.vasallus dominum potest derogare:id est depredare. Q Esterum si vnus dominus vel priuatus moueret vult bellum cõtra aliũ dominum vel priuatum qui mutuo nõ sunt subditi:tunc si hoc fit contra habentem vel recognoscentem superiorẽ debet prius requirere a supioze illius q de tali subdito sibi ministret iusticiã q̃ denegata licite moueri põt bellũ fm Jnno.z Jo. an.in.ca.dilectus.de appel.alioquin si non prius iusticiam requireret tunc inferens teneretur ad damna z expensas passo bellum quia sibiipsi non potest ius facere nec esse iudex in causa ppria:immo actor debz sequi forum rei vt de fo.cõpe.ca.j.z.ij.hoc vult etiam Jnno. Hostiẽ.Jo.añ.z alij.in dicto.c.olim.Si ꝯo cõtranon recognoscentem supiorẽ sz iñ stare paratum iuri:vel iudicio arbitroꝝ vl bonoꝝ virorũ.habentem etiã iusticiam p se:nõ debet tali indicere bellum.qz bellum tñ debet esse necessitatis:vt ptz xxiij.q.j.c. militare sed vbi non vult stare iuri nec cognoscit superiorem:licet de honestate anteq̃ fieret bellum iurians requiri deberet:ex hoc tamen si inferre volẽs iustã habet causam iuste infert:nã in hoc casu q̃s licite res pprias auẽre ppria capit z si illas recupare non poterit alias loco suaz poterit vt ptz p doctoꝛes i dicto.c.olim: Et Hostien.in.c:j.de.treu.z pace:dicit q in ỹ casu licitus est aduersarum depredari. Et

similiter quando dñs vel ciuitas requisita de
negat de suo subdito facere iustitiã. ¶ Hinc in
cidenter quer põt: quid de capto: qui pmi
sit vel iurauit ad carcerẽ reuerti: & si reuertitur
scit se moriturũ: an teneatur reuerti. Soluto
in cle. c. pastoralis: de re iudi. in glo. per hanc
dicit captiuũ non teneri ad redeundũ in vincu
la si iniuriose tenebatur: vel si esset dubium: ta
men consulendũ esset q adiret papam p: o re
laxatione iuramenti: sed si mors vel captura
nõ esset iniuriosa: tunc nõ posset eam fugere si
ne periurio sed reuerti teneretur: sed ante ca
pturã fugere põt: licet se cognoscat reum cri
minis: q: non esturc cautũ q sponte se debe
at directe vel indirecte offerre supplicio: sed
potius reseruare diuino iudicio qõ vlciscatur
non punita in hoc seculo. ¶ Denicq queri po
test: vtrũ acquisita vel capta in bello retineri
possint quasi propria: vel teneat quis ad re
stitutionem. ¶ Ad hoc dicendum q mouens
bellum iniuste: tenet ad restitutionem omniũ
que perdita sunt in bello a quacũq parte sint
perdita: q: talis censetur pdo vel latro. ff. de
capt. l. hostes: & primo tenetur aduersarijs de
omnib9 damnis illatis: secũdo tenetur suis p:
prijs hominibus de dãnis que receperunt ab
aduersarijs qui iuste repugnabant si ipsi p: o
prij homines eum inuenerunt bona fide: aut
si fuerunt inducti eius consilio timore vel coa
ctione & de se non erant facturi. Nam regula
iuris est: qui occasionem dãni dat: damnũ de
disse videt: secus si mala fide inuerunt eum:
in quo casu nullã habent contra ipm actionẽ.
Si vero mouet bellum iuste: facit suum quic
quid capit ab hoste vel auxiliatoribus eius si
ue subditis suis alijs quousq sibi sit satisfactũ
de omni damno & labore & opere tam sui q
suor: vel donec se hostis offerat ad ius & satis
facere velit: xxiij. q. vj. ca. si de rebus: veruntа
men vltra hoc non debet recipere: nisi forte ta
lis esset hostis q propter hereſim vel propter
aliud hmõi bona sua essent per edictum publi
cata. Quod si obijcitur res capte non sunt so
lute pro debito: sed in bello iuste quesite. dis. j.
ius gentium. Ad hoc dicendũ q saltem iure
poli non posset hostem in iudicio conuenire
nec vltra estimationẽ damnor illatorum a pa
tiente iuste belli vel iniuriarũ illatarum infe
rens bellũ possit exigere: vel vltra pdicta exa
cta in bello perseuerare. q: non debet qs du
plici pena pterl. Et li. vj. de re. iureu. bona fi
des non patitur vt semel exactum iterũ exiga
tur: & si ponatur q adhuc non sit habita res. p
pter quã fuit inchoatũ bellum. dico q estima
tio succedit loco rei. Subditi vero bellantiũ
inuste si tali bello nõ prestant dominis cõsiliũ
auxiliũ vel fauorem: non sunt spoliandi vel in
aliquo puniendi: quia peccata debent tantuz
actores tenere: vt extra de his qui fi. ama. pre
ca. c. que fiunt: vbi dicit: peccata suos actores
tenere debeãt: nec pena sit vltrius protrahẽ
da q3 delictum fuerit in excedente repertum: e
vide tamen ibi glo. Q3 verum est etiã si dñs
pdictoz in ipso iniusto bello vtatur rebus ipo
rum eis ablatis: similiter nõ sunt spoliandi cle
rici: religiosi: conuersi: peregrini: mercatores:
rustici euntes & redeuntes & in agricultura e
xistentes: & animalia quibus arant & semina
portant: vt extra de treu. & pa. c. innouamus.
xxiij. q. iij. si quis romipetas. ¶ Iterum queri
põt: vtrũ aliquem principem vel dñm in bel
lo iuuantes: excusant a crimine. Ad hoc dice
dum: q si constat bellum esse iustum: tunc si in
prestando consiliũ vel auxiliũ non excedant:
licite iuuare possunt: q: regula iuris est: qui fa
cit per aliũ est perinde ac si faciat per seipm
li. vj. Et iterum: põt quis per aliũ quod põt fa
cere per seipm: si tñ fuerint tales persone que
licite possent arma exercere. Si vero bellũ p
stat esse iniustum: nunc non excusant adiuuan
tes: etiã si fuerint subditi qui hoc facerent de
mandato dñi sui: & tenent restituere damna q
intulerunt: q: plus debent timere deum q3 ho
minẽ: extra de iureiu. c. sicut. iij. Si denicq du
bium est: vtrum bellũ sit iustum vel nõ: tunc si ta
les iuuantes sunt subditi illius bellũ mouen
tis: & credunt illũ quem iuuant habere & foue
re iustũ bellũ: tunc excusant propter bonum
obedientie: similiter & in dubio excusant: vt pa
tet exp̃sse. xxiij. q. j. c. quid culpat: in fi. verũ
tamen milites stipendarij extranei vel cogna
ti aut amici iuuantes qui nõ sunt subditi: in ta
li casu nõ excusant: nec debent in dubio se cõ
mittere discrimini vt iuuẽt aliquẽ in p̃iudiciũ
alterius. Q3 si obijcitur de aduocato quem
excusat bona fides: q3 dum credit esse iustã cau
sam quã fouet: licet in veritate sit iniusta: dicẽ
dum q non est simile: quia est ibi iudex superi
or qui causam examinat & iudicat de allega
tis. In bello vero in viribus corporalib9 ne
gotiũ agitur: nec per rationẽ diiudicatur. De
restitutione vero facienda propter damnũ in
iuste illatũ: aut homicidiũ iniusto patratum:
vide plenissime in septimo p̃cepto. Ad laudẽ.

¶ De quatuor peccatis ad deum pro vindicta clamantibus: q̄ sunt fratricidiū: zodomia: oppressio & mercedis detentio. ¶ Sermo v.

NOn occides. Exod. xx. Congrue satis restat nūc videre de peccatis ad deū pro vindicta clamantibus: q̄ sunt p̄cipue quatuor: sicut interp̄tatur quadruplex genus homicidij corpalis distinguit p̄. & his versib⁹ notari solent. Clamuat in celis vox sanguinis & zodomox: Vox oppressox merces detenta laborox. Dicunt aūt ista peccata ad deū clamare pro vindicta: q̄ suis enormitanbus deū potissime ad vindictā prouocant vt patebit inferius p singula. ¶ Primū igitur peccatū pro vindicta ad deum clamās est fratricidiū quod alias vocat homicidiū: de quo habet Gen. iiij. & magister in historijs dicit: q̄ Abel fuit pastor ouiū. & Layn agricola: post multos ergo dies obtulerūt dño munera: credit enim Adā in spiritu docuisse filios vt deo offerrent decimas & primitias. Layn ergo obtulit de frugibus terre deo sed de peioribus & corrosis: vt dicit Ieyra. Abel aūt obtulit de primogenitis gregis sui & adipibus corox. id est de pinguioribus; & sm Josephum obtulit lac & primogenita agnox & respexit dñs ad Abel. id est ad bonitatem & intentionem ipsius: & per cōsequens ad munera eius: q̄ tales oblationes non erant accepte deo ex seipsis sed ex bonitate offerentiū. Ad Layn autem & ad munera eius non respexit: munera nāq̄ ex auaritia hominis nata deo nō placuerunt: q̄ plus probat dominꝰ intentionē q̄ actionem: plus voluntatē q̄ facultatem. ¶ Qd si quaritur quō respexit dñs ad Abel & ad eius munera. Rñdet translatio Theodotionis: q̄ inflāmauit deus super Abel & super eius munera: ignis eni de celo oblationē eius incendit: vt legit factum Helye in carmelo. iij. Reg. xviij. & sub Moyse Leuit. xix. & sub Gedeone Judicum: vj. Iratusq̄ est Layn vehementer & cōcidit vultus eius pre verecundia: minorem sibi prelatū videns. Cetera patent vsq̄ ibi: qd fecisti. Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra: nunc ergo maledictus eris super terram. Et Layn pre timore damnans se ac desperans respondit. Maior est iniquitas mea q̄ vt veniam merear &c. & posuit dominus signum in

Layn tremorem capitis & omniū membrox & sic scienter a domino punitus & excōmunicatus & indignus misericordia nō interficeretur in facie tamē eius sm quosdam speciale signū impressit & hoc in fronte vt cognesceret ab omnib⁹ innocentem fratrē occidisse: & sic hominib⁹ abominabilis redderet: sic etiā sepius compertū est: q̄ homicida p̄sente occisi vulnera fluxum sanguinis renouabāt: velut occulto dei iudicio vindictam expetendo: veruntamē beatus ille qui passus iniuriā pro dei amore reo misericorditer indulget. ¶ Hinc incidenter aliter queri pōt: vtrū inimico petenti venia teneamur remittere non tantū rancorem sed etiam emendā: p̄serim cum dicatur Leui. xix. Non quieras vltionē nec memor eris iniurie ciuium tuox: nimirū cū melius est se nō defendere: q̄ petenti venā emendā remittere. Sed dicit aplus & Roma. xij. Non vosmetipsos defendentes sed date locum ire Et Matt. v. Si quis te percusserit in vnā maxillam p̄bet ei & alterā. ¶ Ad hoc respondet Rich. super iij. di. xxx. q̄ inimico petenti & sit teneat homo remittere signū rancorie: q̄ rancorem tenet remittere etiā non petenti: nō tamen tenet remittere satisfactionem seu emēdā pro iniuria sibi facta: sed p illa sibi de iure cōpetit actio in iudicio cōtra iniuriantem: nisi forte sit homo talis status seu obligatione talī ligatus: rōne cuius in iudicio sibi nō conuenit emendā requirere: alys aūt quib⁹ cōpetit repetitio: solū ex p̄cepto interdicit actio p̄tra iniuriantem q̄ fit zelo vindicte: non aūt que fit zelo iustitie: quia ꝯtum ad primū est p̄ceptuz: ꝯtum aūt ad scm est consiliū: qd est supererogationis & non necessitatis: tenet tamen iniuriantē non excludere ab orationib⁹ quas fundit pro fidelibus: & nō negare cōmunia signa charitatis: & in casu necessitatis tenet etiā illi temporaliter subuenire si p̄sine alterius p̄iudicio cui magis obligatur. ¶ Secundū vero peccatū ad deum clamans pro vindicta est vitium zodomiticū: de quo habetur Gen. xviij. dicēte dño. Clamor zodomox & gemor reox multiplicatus est: vbi dicit Grego. q̄ nouitas tante & tam maudite turpitudinis quasi admirationem & dubitationem parit in audiente: vnde dominus quasi admirās & dubitans super tanto scelere introducit loquens. Descendā & videbo: quasi diceret incredibile mihi videtur humanā naturā ad tantū deuenisse flagitium: nam in tantum exarserunt

concupiscentijs q̄ t angelis scelere tam inaudito abuti volebant. Quod aūt sequit: t peccatū eoꝝ aggrauatū ēnimis: dicūt sup h̄ doctores hebrei: q̄ ista aggrauatio fuit ex eo q̄ quādā puellā insolita morte occiderūt eo q̄ alimēta dederat pauperi: t h̄ consonat dicto Ezech. xvj. vbi dicit: Viuo ego dicit dñs: q̄ nō fecit sodoma sorori tue t filie eius sicut fecisti tu t filie tue: ecce fuit iniq̄tas hec sodōe sorori tue superbia: saturitas panis t abundātia seq̄ diuitiarū: t luxuria t ociū ipius t manum egeno t paupi nō porrigebāt: tu in o ingrate christiane peiora q̄tidie ppetras: qui post accepta tā manifesta veritatis documēta tā infinita charitatis insigma: post effusum christi sanguinē iflatis: superbia illaq̄ris: auaricia commessationibus vacas t ocio: nec est qui pupillis christi marcescentibus media misereatur: vt Hanb. r. christus dicat. Amen. dico vobis tolerabilius erit terre sodomorū t gomor: reorum in die iudicij: q̄m illi ciuitati q̄ non recepit vos seq̄ pauperes meos. Compto igitur scelere tam nepbando pluit dominꝰ super eos ignem t sulphurem: t pro vindicta criminis subuertit omnem circa regionem n̄ solum reos sed t paruulos eorum ac iumēta necnon terrena scentia t ipsam terram eōsum psit t conuertit in mare mortuum: vnde qua si de igne infernali sumpta est illa vindicta q̄ nō poterat expectare propter maudinum scelus donec cetera peccata punirentur: dicitur autem mare mortuum: quia fm magistrum in hist orijs: nec pisces nec aues in eo viuunt nec aliquam materiam sustinet nisi bituminatam: nam omne carens vita submergitur et conuerso si quid viuum aliqua arte submersetis superexilit adeo vt lucerna ardens supnatat que extincta merginur: quia nihil viuus in eo submergi potest. Refert enim Josephꝰ q̄ Vespasianus hoc experiri volens quosdā manibus post terga vinctis iussit i altum maris proijci: t omnes tanquam vi spiritus sursum depulsi desuper fluitabant: vnde in detestationem criminis fetor maris huius est horribilissimus quasi prenūcium feroris inferna lis apte se declarans terra proinde circumiacens particeps maledictionis huius: arbores quidem proferūt pomiferas: quarum poma licet ad maturitatem deducta pulcherrima videantur: si tamen incidas faucillam inuenies: que omnia t multa similia in detestationem huius peccati a deo sunt iflicta: vn de t vxor Loth retrospiciens in statuam salis versa est: vt sic ostenderet dominus quanti ei displiceat peccati huius sola memoria t in hoc quidem genere peccati computant omnia peccata contra naturam que sex repugnant ipsi ordini actus venerei qui conuenit humane speciei de quibus in. vj. p̄cepto: oca em̄ qualiterq̄ vitia cōtra naturā ppetrantes ex quib⁹ sex proles sequi nō potest hostes sunt t aduersarij dei t destructores q̄ generis humani: quia deus creauit homines vt multiplicentur super terram: t isti dant operam vt pereat opus dei: hinc est q̄ specialiter clamat ad dominum pro vindicta. quia vt dicit Augu. p illud violatur societas que nob cum deo esse debet: cum eadem natura cuius auctor ipse est libidinis peruersitate polluitur. Dicit etiam Augu. q̄ videns deus vitū contra naturam in humana natura fieri: fere desijt mecarnari: cuius etiam vindicta pris Gen. xxxviij. vbi dicitur: q̄ Her primogenitus Jude nequā fuit in conspectu domini: vnde dicunt doctores hebrei: q̄ ad vxorem suam afficiebatur libidinose: t ideo p̄cauebat ne impregnaretur fundēs semē extra vas debitū. ne sex impḡnatiōe eius pulchritudo minueretur aut eius cōcubitu ad tēpus frustraret: t ideo diuino iudicio iuxta eam mūctus ē mortuus vt dicit glo. Similiter t frater eius fundebat semen super terram eo q̄ primogenitus filius asscriberetur fri defuncto non sibi: t ideo percussit eum dominus t mortuus ē: sic pereunt ineternum libidinosi peccatores a facie dei: qui cōtra naturam peccantes nature auctorem repugnant. Omnis nanq̄ libidinosa pollutio procurata quam ex suo genere vel modo susceptio prolis sequi non potest: vitū contra naturam iudicatur: multo tamen detestabilior est inter illa resolutio que fit in vitio sodomitico: quod vitium propter suam abominabilitatem apostolus ad Romanos. j. Vocat anthonomatice turpitudinem: nam post peccatum bestialitatis istud vitium abominabilius vel testabilius iudicatur adeo q̄ ad hoc vitium p̄cauēdum antiqui p̄res reputauerūt adulteriū vt stuprum q̄si nihil reputasse respectu istius vitij: obtulit enim Loth duas filias virgines ad publicū stuprum vt impediret h̄ vitū. Et alius q̄dē v. habet Judicum. xix. obtulit filiā v̄ginem dicēs: Habeo filiam v̄ginē t h̄ homo habet cōcubinā t̄c. t sequitur: Tm̄ obsecro vt scelus hoc p̄ natu-

ram non opemini in virum. Nimirum cū refert Herbodius virum hoc fuit causa generalis dictum. ¶ Tertiū pinde petīm ad deum p vindicta clamans est oppressio vel afflictio viduaꝝ t pupillorꝝ. ℨ qđ dr Exod. xx. Vidue t pupillo nō nocebis: si leserris eos clamabunt ad me t ego exaudiam eos t clamores eor: Et si queriꝝ. que dr vidua. dicendū q vulgari sermone illa vidua dr cui⁹ maritus mortuus ē: vt ptz: xxxij. di. c. vidua. t q desijt esse nupta: vnde t virgo vidua esse dr. C. de. ver. sig. l. malū. §. vidua. sed dr magis p pie vidua que suis vel parentū opib⁹ sustentari nō pōt: vt ptz. j. q. vj. c. sicut episcopū. §. auctoꝝare vbi subdit: viduas honora q vere vidue sunt: que aliꝝ nō sunt vere vidue. id est q suis vel parentū opib⁹ sustentari pñt nō recipiant: vt ecclesia sufficiat his que vere vidue sunt. t tales vidue vt parz ex h ab ecclia pudere debent quātū possibile est Similit t alij pauperes ac persone miserabiles q nō habent alias vnde sustentent: vt ptz. lxxxij. di. c. j. t vj. vnde rationabiliter dici potest: q sub nomine vidue t pupilli continentur omnes persone miserabiles. ℨ Miserabilis persona vero dicit sup quam natura mouetur ad miserandum: siue vir siue mulier pauper. oppressus: debilis: infirmus vel desolatus. Est etiam p sona miserabilis que causas proprias administrare nō potest: siue sit vidua: pupillus: orphan⁹: cecus: senex. decrepit⁹: diuturno morbo fatigatus t omnes quibus natura mouetur ad miserandum propter iniuriam fortune: licet etiam diuites sint: t tales etiam tenetur defendere t adiuuare licet essent diuites. Hinc etiam viduis t pupillis concessit imperator magnum priuilegium t earū cause spectant ad iudicium ecclie. t ideo ministris ecclesie conceditur: q pro se t pro miserabilibꝰ personis defendēdis in iudicijs secularibus intendere possunt questionibus: vt patet expresse. lxxxvj. di. c. peruenit: t hoc est ex cōcilio calcedon. lxxxvij. di. c. desolatis. lxxxviij. distin. ca. j. Et extra de postulando. c. j. t. vlt. cum glosis: ¶ Peccatū igit oppressionis talium miserabiliū psonaꝝ clamat ad dominū p vindicta. Nimirum cum talibꝰ personis indigentibus non subuenire mutuando vl ab eis debita cum nimia auaritia repetere iudicatur esse peccatum pro vindicta clamans ad dominum. Quātū aūt ad primum precipit dns Deu. xxj. dicens. Si vnus de fratribus tuis ad paupertē deuenerit: non obdurabis cor tuū nec cōstrabes manū tuā sed dabis mutuū q ei indigere prospexeris. caue ne forte tibi subrepat impia cogitatio t dicas in corde tuo: approximat septimꝰ annus remissionis in q nō lucebit repetet debita vl mutuata nisi anno finito t auertas oculos a paupe fre tuo: nolēs ei qđ postulat mutuū comodare: ne clamet ℨ te ad dnm t fiat tibi i peccm. Hñ dicit hebrei sup Ruth. j. q propter famē que acciderat terre istr multi pauperes currebāt ad elimelech virū noemi. q⁹ diues erat t potens: sed quia propter eius auaritiam durū illi fuerat paupib⁹ dare vel comodare: nō ad eulogias eor: ipor tunitates exijt de terra sua cum bonis mobilibus que habebat: t quia propter malam causam exijt. diuino iudicio peregrinus interijt in egestate cum duobus filijs: vnde reuersa vxor eius Noemi in terram suam ait. Egressa sum plena scilicet filijs t diuitijs: t vacuam me reduxit dns Quantum etiam ad scām dicitur. Exod. xxij. Si pecuniam mutuo dederis pupillo meo pauperi: non vrgebis eum quasi exactor. Lira repetens debitū cū nimia austeritate q diu impotens est ad soluendum: sequitur nec vsuris vi opprimes. Ex quibus liquido patet q creditor debitorē opprimēs quem scit impotentem absoluendū: pmptꝰ tamen ad satisfaciendum iudicio bonoꝝ grauissime peccat: nisi forte debitor absolutionez negligentius agat: suis ludis t commessationibus consumens ac ocio vacans t ad soluēdum quasi nullam curam adhibens: vnde p dicta creditoris vt pauperem aliter opprimētis peccatum pro vindicta clamat in celum sicut responsum est conquerentibus: Esaie: lviij. Quare ieiunauimus t non aspexisti. humiliauimus animas nostras t nescisti: Ecce inquit in die ieiunij vestri inuenitur voluntas vestra non mea scilz illa q omnes debitores vestros repetitis: ad hoc enim tūc vacabant eo q vsq ad noctē tunc ieiunabant: sequitur Ecce ad lites t contentiones ieiunatis ꝛc. Solute debita repetentes: glo. ibidem: qui repetit non habentem deo facit violentiam: t ideo subdit: vt audiatur in excelso clamor vester: nā omnis oppressio proximi clamat ad deuꝝ vindictam: vt patet Exod. xxij. Si clamauerit ad me exaudiam eum q⁹ misericors sum. Hinc dominus dicit Exo. iij. Vidi afflictionē populi mei qui ē in egypto t clamorē eius audiui propter duriciam eor: qui p̄sunt operibus

t sciens dolorem eius descendi vt liberarem eum. Quem ingenua nobilitate Trayan⁹ imperator licet gentilis imitat⁹ est. Nō sm Hieronymum in gestis romanor. cū Trayanus imperator equū ascēdisset ad bellū pfectur⁹ vidua quedam apphensō pede illius miserabiliter lugens: iusticiā sibi fieri petijt. de hijs q filium suū innocentē occiderāt dicēs. Tu auguste iperas: t ego tam atrocē iniuriā patior: cui imperator. Ego tibi satisfaciam cū rediero. cui illa. Quid si non redieris? Successor meus inquit satisfaciet. t illa. Quid tibi prodest si alius benefecerit tu mihi debitor es ꝛ merita recepturus: t fraus est vnicq reddere nolle quod debetur: successor tuus iniuriam patientibus p se tenebitur: nō te liberabit iustitia aliena. nam bene agetur cuꝫ successore tuo si te liberauerit. his verbis motus imperator de equo descēdēs causam personaliter examinās viduā cōdigna satisfactiōe cōsolatus ē: vnde in foro trayano statua fuit posita repsentans quomō in expeditiōe posit⁹ viduam liberauit: t in senatu clamarū ē nō alter felicior Augusto nec melior Trayano.

¶ Quartū deniq peccatuꝫ est detentio mercedis operariorum iniusta. de qua dr Deut. tuij. Nō negabis mercedē indigētis t pauperis fratris tui: sive aduene qui tecū morat in terra: t intra portas tuas ē: sed eadem die reddes ei precium laboris sui ante solis occasum: quia paup ē t ex eo sustentat animā suā: ne clamet contra te ad dominū t reputetur tibi in peccatum. Et si queris in quale t inq enorme peccatū reputabitur. Respōdet sapiens Ecc. xxxiij. Qui effundit sanguinem et qui fraudem facit mercēnario fratres sunt qr ambo sūt peccata vindictā ad deū clamāta. Dicit enī Jacobi. v. Ecce merces operariorum vestror q messuerūt regiones vras qui fraudati sunt a vobis clamāt: t clamor eor in aures domini sabaoth introijt. Et dic notāter q merces clamant nō mercēnarius: qr plerūq paup lesus iniuratus vel a mercede fraudatus: nec mutire quidē audet pre timore diuitis: t ex eo clamor mercedis efficit violētior: sicut patuit de filijs isrl in labore luti t lateris nequiter oppressis ab egyptijs. Et si queritur: an non liceat protrahere solutionē in crastinū in casu q tūc certitudinaliter solueretur. Ad h rñdet dñs Leui. xix. Nō morabitur op⁹ mercēnarij tui apud te vsq mane glo. merces ꝛ qua sortitā vitā cum vxore sua t filijs t parētibus: si deferatur deficit vita eius t si crastinum recipit vim thi t calūnias pertulit. qr interim vnde viueret nō habuit. hoc ꝫ multas q solutionem protrahunt non solū de die in diem sed etā de anno in annū: imo plerūq tandē vt debita neganevt qō pcus ē sibi seruiētib⁹ falso crimine iponū vt hac occasione solutionē debitā subterfugiant in futurum dānationē multiplicem recepturi Ad laudem dei omnipotētis.

¶ De peccato criminali/originali: actuali: mortali t veniali. Ser. vij

On occides Exo. xx. In p

a cedētibus erpedit de homicidio corporali: quod opere vel manu cōmittit. Jam ordine debito psequendum ō homicidio spūali ꝛ ipius anime: qō in se vel etā in primo cōmittit. In primo quidem p peccatū manifestum qō scandala suscitat pusillor. In se vero p quodlibet pcm̄ mortale sive occultum sive manifestum. Ad psequendū igitur primo homicidiū spirituale q vn⁹ quisq peccator in seipso committit: sciendū est q peccatum est idem qō p aliud⁹ dictum vero boni desertio quasi derelictum: qr dicit Aug. in questionib⁹ leuiter q declinare a bono delictum est: facere vero malū pcm̄ ē. Indifferenter tamen t pcm̄ nomine delicta t delictū nomine peccati appellatur

H Hic ergo queri potest que sit differēna inter criminalia t mortalia: cū vtrunq sepi⁹ in scriptura sacra inueniatur. Ad hoc breuit dicendum: q est differenna inter ea sicut inter genus t speciem: nam q̄cunq peccata sint criminalia sunt etiam mortalia: sed non econuerso. multa nanq sunt mortalia q̄ non sunt criminalia. qr nō inducunt decapitationem: depositionem: exiliū: t destructionem in carcerem: licet etiaꝫ omne peccatū mortale vocatur quodammodo crimen: propter tamen crimen ē graue pcm̄ accusatione t damnatōe dignissimum. vt dicitur. xxxv. dist. cap. j. in fi. Unde primum pcm̄ criminale est peccare in fidem trinitatis. Secundū crimē ē pcm̄ contra naturam: Tertiū est homicidiū: Quartū est crimen lese maiestatis. Quintū ē sacrilegium cum effractione violenta. Sextū est incestus. Septimū adulterium. Octauum cōspiratio. Nonū falsum testimonium: Decimū simonia in ordine t beneficio. Undecimum vsura. Omnia ista sunt criminalia maiora acce

satione t damnatione dignissima. Alia vero peccata non vocantur recte criminalia: quia non sunt capitalia licet sint mortalia: sunt cũ dispẽsabilia sine discoloratiõe ecclesie: hec archidia: rrv. dist. ca. aliqo. Verũm nõ solũ criminalia sed etiã oia mortalia mortẽ inducũt aie ipsius operãtia: Infimũ cũ iactura mortale pcñ operat in homine nãm inter cetera offendu deum t vniuersam ecclĩã triũphãtẽ spiritusci pigñ auferi: mãtẽ macula obnubilat t charitate nudat: merita mortificat opa inmortali ferã ambulat: aiã vita eterna ꝓuat t finalit ẽãnat t apostaticis spiritib tam filii udi: ꝯ reprobatione associat. ¶ Qz qz duplex est peccatũ spiritualem mortẽ adducẽs scilicet originale t actuale mortale. Primo q ri potest quid sit peccatũ originale. Ad hõ dicendum fm doctorẽ q illud peccatũ originale dicitur qõ ab origine naturalis contrahitur q: fm apl'm. Omnes nascimur filij ire. t contrahitur et Ada p carnẽ ꝓpagatam ex eo. Nam dicit compendiũ theologie: q ls anima non sit extraducẽ. culpa tamẽ originalis ab anima ade transit ad animas posteroz mediante carne p concupiscentiam generata sicut enim ab anima ade ipso adã peccãte. n fecta fuit: caro ade t effecta pna ab libidinez sic caro seminata secum trahens infectionem vitiat animas posteroz. Et quo patet q originale peccatum est i carne t in anima: ꝫ in carne materialiter t originaliter. in anima vero formaliter t tanquam in subiecto. Dicit autem Jnno. q originale peccatũ nõ ẽ fomes nec pronitas peccati: sed qdam aie macula fomiti annexa que deletur in baptismo: sed quia fomes est annexa ideo fomes vel illa pronitas aliquando dicitur originale peccatum: t fm hoc intelligitur quod ait Augu. ꝫ q originale peccatum reatu transit in baptismo sed actu remanet. quia macula que facit homines reum eterne pene: transit. vt de cetero ratione peccati illius non sit astrictus eterne pene: minus tamẽ ꝓprie dicit idem peccatum actu remanere: qua remanet pnitas ex qua surgunt actuales concupiscẽtie. ¶ Qz si quentur: cũ chr̃us satisfecerit p passionẽ suaz p peccato primoz parentum t plenarie: ex quo originale derivatur ad posteros cur nõ fuit sublatum originale per mortem christi. Ad hoc respondet archi. de pe. dist. j. c. serpens q cum Adam t Eua peccauerunt trasgrediẽdo p̃ceptum domini. oẽs eramꝰ in ipis origi-

naliter vel seminaliter: t ideo quodãmodo omnes peccauimus ipsis peccantib: sed in christo cum sanxit p peccato ꝓmoz parentum non eramus. t iõ p ipius sanctionẽ illud pcñ sublatum fuit. ¶ Et si queratur cur originale pcñ imputetur anime: cũ illud tantum ꝓtrahat ex carnis corruptione. Ad hoc quidam dicunt q ideo: qz aia cõdelectat ipi carni. t ideo illi etiam imputatur. Melius tamen dici potest q ibi quedã digna retributio notatur: prius em peccauit anima ꝓmi parẽtis t ita corrumpit ipsaz carnẽ: t ideo modo corruptio carnis corrumpit aiam. ¶ Secundo quem potest vnũ peccatũ originale fuerit grauius alijs peccatis mortalibus: pserum cum pena culpe ꝓportionari debet. sed pcñ illud grauissime punitum est: Ad hoc ridet Tho. scõa scõe: q. ctij q in peccato duplex gravitas attẽdi potest. Vna qdem ex ipa specie peccati: sicut dicimus adulterium grauius esse peccatũ simplici fornicatione. Alia gravitas peccati est que attenditur fm aliquam circũstantiam loci tẽporis vel persone. sed ꝓma gravitas essentialior t ꝓncipalioz ẽ peccato: vnde fm eaz magis pcñ dicitur graue ꝯ fm aliam. Dicendũ igit q pcñ prothoparentis non fuit grauius omnibꝰ alijs peccatis humanis fm peccati speciem: qz licz superbia fm genus suũ habeat quãdam excellentiaz inter alia peccata. maioz tamẽ est superbia qua quis deum negat vel blasphemat: quaz superbia qua quis inordinate diuinam similitudinem appetit: qualis fuit superbia primoz parentũ: qui scz sunt inordinate supra suam mensuram appetierũt diuinã similitudinem ꝯtuz ad sciaz boni t mali sic serpẽs eis suggessit: vt. s. p virtutem ꝓprie nature determinaret sibi qd esset bonũ t qd malũ t viterius ꝯtuz ad ꝓpriam ptãrem opãdi: vt. s. virtutẽ ꝓprie nature oparet ad deitatis similitudinem ꝓsequẽdam verũtñ fm ꝓportionem psonaz peccantiũ habuit illud pcñ maximam grauitatem ꝓpter perfectionem status ipoz: vnde dicit Aug. ruñ: de ciu. dei. Magna fuit peccando iniqras vbi tanta fuit in nõ peccando facilitas: habebãt em primi parẽtes maximã ad nõ peccandi facilitatẽ: q nihil habebãt interius nec quod eos ad peccandũ impellerent t suggestiõibus diaboli sine omni difficultate t resistere potuissent: t sicut pcñ illud fm qd fuit grauissimũ sed non simpliciter ac pene magnitudo ꝓsecuta est ad illud ꝓmũ peccatũ nõ coꝛre-

rñdet peccato fm quantitatē ꝓprie speciei: sed inq̄ntum fuit ex hoc interrupta primi status innocentie: qua subtracta deordinata est tota humana natura q̄ tunc virtualiter erat in primis parentib⁹. Nam qz primi parentes instituti fuerūt a deo: nō quasi quedā persone singulares: ꝑ sicut quedā ꝓncipia totius hūane nature ab eis in posteris deriuāde: simul cum beneficio diuino pſeruante a morte z alijs defectibus corpalibus z spūalibus: ideo p eorū pctm tota hūana natura in posteros tali beneficio destituta: morte z defectus multiplarios incurrit: insuper z dānationem eternā anime z corpis saltē q̄ntum ad penā dāni. ¶ Tertio queri pōt de petō actuali mortali qñ scz pctm dicit mortale z quādo non. Ad hoc dicendū q pctm mortale dupliciter cōtingit fieri. Primo per accidens sicut ꝓscientia erronea facit ibidē esse mortale pctm vbi fm se nō erat mortale pctm vel etiā nullū peccatū: de qua ꝓscientia erronea plura dixisse memini in sermonib⁹ de tribus partib⁹ pnie in sermone secundo de operibus misericordie spūalis. Vel etiā ꝓtingit ibidem esse mortale per accidens ꝓpter scandalū pusillor: qz licet non sit fm se malū tamen habet speciē mali: z de hoc videbit in sermone sequenti. ¶ Secūdo fieri pōt aliq̄d pctm mortale simpliciter z per se: z de hoc est pñs questio. Ad quā rñdet Tho. scda ze. q. xxxv. q pctm ex hoc mortale dr qz tollit spūalem vitā que est per charitatē: nam illud peccatū ex suo genere iudicat mortale qđ fm propriā suā rationē charitatem ꝓrumpit. Considerandū tamen est in oibus peccatis q̄ sunt mortalia ex genus suū q nō sunt mortalia nisi quādo suā perfectionē ꝓsequuntur: per cōsensum rationis: quia si fuerit tantū inchoatio peccati in sola sensualitate: nō pertingēs vsq̄ ad cōsensum rationis: tunc ꝓpter imperfectionem actus est pctm veniale sicut in genere adulterij cōcupiscentia que cōsistit in sola sensualitate est peccatū veniale: sed cū peruenitur ad ꝓsensum rationis: tunc est mortale. Eadem dicendū est de primis motibus ire vel inuidie que reperiunt etiam q̄nq̄ in viris perfectis: z sunt peccata venialia: vt dicit Tho. ibidē. q. xxxvj

¶ Quarto queri pōt: vtrum peccatū veniale possit fieri mortale: pſertim cum dicit Augustinus exponens illud Jo. Qui incredulus est filio nō videbit vitam: q peccata minima id est venialia si negligunt occidunt: nihil aūt occidit spiritualiter nisi peccatum mortale.

¶ Ad hoc respōdet Thomas. prima sede. q. lxxxviij. q peccatū veniale fieri mortale: pōt intelligi tripliciter. Uno modo sic q. idē actus numero possit prius esse peccatum veniale: z postea mortale: z hoc fieri non pōt: qz peccatū ꝓncipaliter consistit in actu voluntatis sicut z quilibet actus moralis: vnde nō dicitur vnus act⁹ moraliter si voluntas mutetur: q̄uis etiā actio fm naturā sit continua. Si aūt voluntas nō mutet non pōt esse q de veniali fiat mortale: qz peccatū veniale z mortale sunt diuerse species peccati. Alio modo pōt intelligi q multa venialia constituant vnū peccatū mortale: z hoc etiam fieri nō potest: non enim oia peccata venialia totius mundi pñt habere tantū de reatu quantū vnum peccatū mortale nec quidem ex parte durationis quia mortale habet reatū eterne pene: peccatū autem veniale reatū pene temporalis: nec etiaz ex parte dāni: qz mortale meret carentiā visionis diuine: cui nulla alia pena cōparari pōt vt dicit Chrys. Nec deniq̄ ex parte pene sensus q̄ntum ad vermen ꝓscientie: licet forte q̄ntum ad penā ignis non sunt imꝓportionabiles pene. ¶ Tertio modo pōt intelligi: sic vt id qđ est veniale ex genere suo: fiat aliquādo mortale: z hoc quidē est possibile scz inq̄ntum ꝓstituitur in eo finis: vel inq̄ntum refertur ad mortale peccatū sicut ad finem: licet econtra mortale nō potest fieri veniale: cuius ratio est quia mortale z veniale differūt sicut pfectū z imperfectū in genere peccati: impfectum aūt per aliquā additionem ad perfectionē venire potest: z sic veniale per hoc q additur ei difformitas ptinens ad genus peccati mortalis efficitur mortale: sicut cū quis dicit verbū otiosum vt aliquā inciter ad fornicationē: sed id qđ est perfectū non pōt fieri imperfectū p additionē: z ideo pctm mortale nō fit veniale p id q additur ei aliqua deformitas pertinens ad aliquod genus peccati venialis: potest tamen id qđ est ex genere mortale esse veniale ꝓpter imperfectionē actus vt prius dictū est: vnde breuiter actus qui est ex suo genere venialis quattuor modis fieri potest mortalis. Primo ex conscientia erronea: qz quicquid fit contra conscientiā edificat ad gehennā: si enim fit contra ꝓscientiam erroneam: vt diffuse patet in sermone. ij. de operibus misericordie spiritualis in lib. de tribus partibus penitentie. Et hec est ratio: quia cū in peccato duo sunt scz auersio a bono ipcōmutabili: z conuersio

ad bonū cōmutabile: penes p̄imū p̄ncipaliter iudicat̄ p̄cm: q̄ illud est quasi formale: z fm quasi materiale. Hinc est q̄ q̄uis leuare festucā de terra leue videat̄ vel indifferens: m̄ quando fit ꝓtra conscientiā p̄cm est: q̄ semp intelligitur bonū incōmutabile fitq̄ auersio a peccatore. Alias a creatore. Secūdo ex cōplacēna: dicit enī Aug. q̄ nullū p̄cm est adeo veniale q̄ nō fiat mortale dū placet. Signū aūt cōplacentie mortale p̄cm cōstituentis est q̄ tantū inberet tali veniali q̄ etiā nō dimitteret si mortale esset. Tertio pinde ex quadā dispositione: q̄ p̄ frequentē lapsum in venialia disponit̄ quis ad mortale: z fm hoc intelligit illud Aug. Vitas in grandia videas ne obruaris arena. hoc enī dicit: q̄ sepe de peis minutis dū nimis frequentant deuenit̄ ad magna sicut de modica scintilla quandoq̄ surgit magnus ignis sic enī ꝓsuetudo venialiū cadere facit in mortale: z sicut ꝓsuetudo iurandi cadere facit in periurīū p̄ occasionē: z fm hunc sensum dicit: de pe. di. j. c. tres sunt: vbi subdit. Illa vnaq̄ q̄ humana fragilitate: q̄uis parua tamen crebra surrepunt: si collecta circa nos fuerint: ita nos grauabunt z opp̄iment sicut vnū aliquod grande peccatū. Quod enī interest ad naufragiū: vtrum vno grādi fluctu nauis operiatur z obruatur: an paulatim surrepens aqua in sentinā ac per negligentiā culpam derelicta atq̄ ꝓtempta impleat nauem atq̄ submergat. Quarto demū ex progressu q̄: quādo insurgit veniale posset progredi ad mortale: non q̄ ipsum veniale in subitānia fieret mortale: sed q̄ ex ipso occasionaliter fieret mortale: per ꝓsuetudinē enī semper creseeret z libido peccandi z cōtemptus dei. Quinto q̄ri p̄ōt: vtrum ergo mortali debeat pena infinita: p̄sertim cum dicitur Hiere. x. Corripe me dñe: verūtamen in iudicio z nō in furore tuo: ne forte ad nihilum redigas me. Ira vero vt furor dei metaphorice vindictā diuine iustitie significat: redigi aūt in nihilum est pena infinita sicut ex nihilo aliquid facere virtutis est infinite. ¶ Ad hoc dicendū fm Tho. prima 2e. q. lxxxvij. q̄ pena proportionatur peccato: in peccato aūt duo sunt: quoz vnum est auersio ab incōmutabili bono q̄ est infinitū bonuz: z ex hac parte p̄cm est infinitū: z ideo per cōsequens peccato debet infinita pena: q̄ tūc peccato corresponderet pena damni que est infinita: vtpote amissio boni infiniti scz dei. ¶ Aliō autem q̄ est in peccato est ad cōmutabile bonum inordinata cōuersio: z ex hac parte peccatū est finitū: tum q̄ bonū illud cōmutabile finitū est: tū etiam q̄ ipsa cōuersio finita est: actus enī creature nō p̄nt esse infiniti: z ex hoc peccato correspondet pena sensus que etiam est finita fm quātitatem nō tamen fm duratonem: z hoc ꝓpter tria. ¶ Primo q̄ licet pena p̄cō proportionet̄ fm acerbitatē: tā in iudicio diuino q̄ humano: sicut Aug. dicit. xxj. de ciui. dei. In nullo tamen iudicio requiritur q̄ pena adequetur culpe fm duratonem: sicut culpa adulterij vel homicidij momentanea longa punit̄ pena carceris exilij vel etiaz mortis: in qua morte non cōsideratur occisionis mora: sed potius q̄ auferrur a societate viuentiū: z sic suo modo repr̄esentat eternitatem pene infincte diuinitus. ¶ Secūdo quia dura tio pene correspondere debz duratoni culpe culpa vero q̄tum ad actum licet nō duret eternaliter: tamen homo peccat in eterno suo. Dicitur enī quis in eterno suo peccare: non solum fm continuationē actus in tota vita hominis durātis: sed quia ex hoc q̄ finem in peccato constituit: voluntatē habet in eternū peccandi. Dicit enī Greg. in. ij. moral. q̄ tales voluissent sine fine viuere: vt sine fine potuissent in iniquitatibus permanere: z ideo iustum est fm Grego. q̄ qui in suo eterno peccat contra deū: in eterno dei punit̄. ¶ Tertio vero quia duratio pene correspondet duratoni culpe: nō quidem p̄prie ex parte actus q̄ temporalis est. sed ex parte macule que remanet nisi per penitentiā deleatur: qua durante remanet etiā reatus pene. Perseuerat autem macula donec voluntas ex cōuerso se auertens a bono cōmutabili ad incōmutabile bonum se cōuertat: q̄ si q̄ō absit in auersione tali moriatur: tunc in auersiōe perpetua reprobatus obstinat̄: ac per ꝓsequēs punit̄. Dicit enī Tho. super. iij. di. xxj. q̄ in illis qui damnant̄ nō potest aliqua culpa dimitti: nec aliquis reatus tolli: cum charitate careant per quā z culpa purgatur z reatus tollitur: z quia deus nec veniale peccatū dimittit sine mortali: ideo venialia pcta mortali connuncta puniunt̄ etiam in dānatis eternaliter: etiā quantūcunq̄ minima fuerint: etiā si ante p̄cm mortale dimissum fuisset veniale quantū ad culpā manente reatu. Horū ratio est: quia tria requirunt̄ ad purgationem culpe vel reatus in futuro scz grana pena z voluntas: nā grana habens aduersarium pene z cōsonantiam voluntatis:

potens ē purgare culpā ꝛ pēnā scoriam: sed in dānatis nō ē gr̄a. ꝛ eoꝝ voluntas ē in malo firmata. ꝛ sic pena culpā purgare nō potest.

¶ De scandalo tam actiuo q̄ passiuo quando est peccatum mortale. quando veniale. ꝛ quando nullum

¶ Sermo vij

Non occides: Exo. xx. Secundo p̄sequendo de homicidio spūali ipius aie qđ facto ꝓmittit in primo scz p scādalū pximoꝝ ¶ Primo q̄ri p̄t de scandalo q̄ spūale ppetrat homicidiū: vtrū diffiniat esse dictū vel factū minus rectā p̄bēs occasionē ruine ꝛ videt q ñ: qz cū inter actus virtuosos vel rectos vnus sit rectior: vel virtuosior altero. illō solū videt nō minus rectū esse qđ est rectissimū: ꝛ sic sequeret q oīs actus virtuosus p̄ter optimū esset scandalū. ¶ Ad h̄ rñdet sanct⁹ Thom. scđa scđe. q. xliij. q sic dicit Hiero. sup illō Matt. xv. qđ grece scandalon dr. Nos offensionem vl ruinā ꝛ ipensionē pedis possumus dicere. Contingit ei q̄nq̄ q aliq̄s ober ponit alicui in via corpali cui ipingens disponit ad ruinā: ꝛ talis ober dicit scandalū. ꝛ similiter in pcessu vie spūalis cōtingit aliquē disponi ad ruinā spūalem: p dictū vl factū alterius unde tū. ¶ aliquis ammonitōe sua vl inductōe aut exēplo alterꝝ trahit ad peccādū: ꝛ h̄ ꝓprie dr scandalum nihil autem fm ꝓpriā rationē disponit ad spūalem ruinam nisi qđ habet aliquē defectū rectitudinis. qd quod est pfecte rectum magis munit hominē contra casū q̄ ad ruinam inducat ꝛ ideo conuenienter dicit quod dictum vl factū minus rectū p̄bens occasionem ruine sit scandalum: nō cogitatū vel affectatū: qz hoc latet i corde nec alteri ponitur vt ober ad ruinā disponens. Porro minus rectum non dicitur hic qđ ab aliquo alio superatur in rectitudine. sed qđ habet aliquem rectitudinis defectum. eo qđ est fm se malum: sicut peccata. vl habet speciē mali: sicut cum aliquis incumbit in idolo cuius enim fm se non sit pcm̄ si q̄s hoc non faciat intentione corrupta: tamen qz hz speciē quandam vl similitudinē veneratiōis idoli: p̄or alteri p̄bere occasionez ruine: ideo monet ap̄lus. j. Thessa. v. Ab oī speē mala abstinete vos Hinc cōuenienter dr minꝰ rectū vt cōprehendātur nō illa q̄ sunt fm se petā q̄ illa q̄ habēt speciē mali. ¶ Notandū in qđ dictū vl factum

vnius p̄t alteri esse causa peccandi dupliciter Uno mō p se q̄n q̄s suo malo verbo vel factō intendit aliū ad peccandū inducere vl si ipe hoc nō intēdat tm ipm factū est tale q de sui rōne hz vt sit inductiuum ad peccādū: puta q: publice facit pcm̄: vl qđ hz similitudinez peccati ꝛ tūc q fac huiusmodi actū ꝓprie dat occasionē ruine: ꝛ vocat scandalum actiuum: eo q agens dat legitimam occasionem: vnde quod sonat cām impfectā aliqualit ducens ad ruinam: ꝛ ꝓter hoc non dicit dans cām ruine: qz nihil potest homini sufficiēs esse cā peccati quod ē spūalis ruina nisi ꝓpria voluntas. ¶ Secūdo mō p accidēs p̄t alteri ee cā peccādi quando scz p̄ter intentionē operātis. ꝛ etiam p̄ter conditionē opis aliquis male dispositus ex hmōi opere inducitur ad peccandum: puta cū aliq̄s inuidet bonis alioꝝ. ꝛ tunc ille qui facit hmōi actū rectum: non dat occasionem quātum in se est: sed alius sumit occasionem fm illud ad Roma. vij. Occasione aūt accepta p mādatum peccatū operatum est in me omnē ꝓcupiscentiā: sine lege enim mortuum erat pcm̄ ꝛc. ꝛ hoc dicit ꝓprie scandalum passiuum qđ fit sine actiuo. qz ille q recte agit quantum ē de se: nō dat occasionē ruine quam alter patit: sicut frequenter cōtingit in suspiciosis ꝛ temerarie iudicantibus. q̄nq̄ et contingit q ꝛ sit simul scandalum actiuum in vno ꝛ passiuum in alio: puta cum ad inductionem vnius peccat alius quandoq̄ deniq̄ aliquis alium inducit ad peccādū verbo vl facto sed alter non consentit. ¶ Deinde secūdo queri potest: vtrum scandalū sit peccatū: p̄sertim cum omne peccatum sit voluntarium: adeo q si non esset voluntarium nō esset peccatum: peccata nanq̄ non veniūt ex necessitate: sed scandalum venit ex necessitate: dicente domino Matth. xviij. Necesse est vt veniant scandala. ¶ Ad hoc respōdet Tho. vbi. s. q scandalū actiuū semper est peccatū in eo qui scandalizat. quia vl ipsum opus qđ facit esse peccatum: vel etiam si habeat speciem peccati dimittendum est p̄opter p̄ximi charitatem ex qua tenetur vnusquisq̄ ꝓuidere p̄ximi sui saluti: ꝛ sic q non dimittit agit contra charitatem: potest tamē esse sine peccato illius qui scandalizatur. i. occasionē habet ruine. Sitr scandalum passiuum semp ē pcm̄ i eo qui scandalizatur. i. occasionē recipit ruine: quia non scandalizat nisi in quātum aliqualiter ruit spirituali ruina que est pcm̄.

Potest tamē scādalū passiuū esse sine pec: cato eius ex cui⁹ facto aliquis scādalizat: sicut cū scādalizat de his q̄ ali⁹ benefecit: Q⁹ aūt dicit necesse ē vt veniāt scandala sub intelligit fm cōditionē hominū: q: si bi a peris nō cauēt: sicut si medic⁹ vidēs aliquos indebita dieta vrētes dicat: Ne: cesse ē tales infirmari: qđ intelligēdum est sub hac cōditiōe: si dietā nō mutēt: z similī ter necesse ē euenire scandala si hoies con uersationē malā nō mutēt: vl necesse ē eue nire scādala necessitate finis: q: vtilia sūt ad hoc q̄ qui p:obati sunt manifesti fiant.

B Ad maiorē euidentiā sciendū q̄ scan dalū tā actuū q̄: passiuū quādoq; pōt esse veniale z quādoq; mortale nā scādalū ac tiuū duplex ē: scz p se et p accidēs. Per se q̄ dē dicit quādo intēdit inducere aliū ad pec cādū: si ergo intēdit ducere primū ad pec cādū venialit̄ p actū peccati venialis: ē ve: niale pcm̄ sed grave: vt cū quis aliū idu cit ad dicēdum mendaciū officiosū vl ioco sū: sicut cōtigit quotidie in familia domus q̄ inducit ad negādū dominū vel dominā esse in domo vel sitia. Si vo p actū pecca ti venialis intēdit aliū inducere ad morta le pcm̄: tūc ille actus qui fm se ē venialis fieret mortalis ex intētiōe: sicut frequēter euenit in diuersis indicijs veneris vt in nu⁹: affatu⁹: osculis: amplexib⁹ et silibus que in genere suo venialia sūt si intentiōe simplici fierēt vel etiā nulla pcā: f si libi: dinose fiunt vl ad puocādū fedū amorem vl cōcupiscētiā in alio. tūc mortalia indicā tur ex intētiōe: q: ad cōplementum mali suf: ficit intētio mala: vt dicit Tho. in. iij. imo qđ ē p se bonū facit intentio prava malū et damnabile: vt p̄z. j. q̄j. c. marchion. §. vide q̄ tū bonū ē charitas. Q⁹ si intēdit aliū in ducere ad peccandū venialiter p actū pcti mortalis: peccat mortalr ex duplici via. Si deniq; intēdit aliū inducere ad peccan dū mortaliter p actū pcti mortalis. ē mor: tale grauissimū: vtpote ex oi pte aggraua: tū ex opere: intentione et ex scādalo: vñ de hmōi dicit Matth. xviij. Qui scandaliza: uerit vnū de pusillis istis q̄ in me credunt exped. t ei vt suspēdat mola asinaria in col lo eius et demergat in pfundo maris. Se cūdo vero dicit scādalū p accidēs quando scz aliter scandalizant p̄ter intentionem agentis: q: nō intēdit facto vel verbo dare

alteri occasionē ruine sed solum sue satisfacē re voluntati: et factum fm se disponit ad alī quam ruinā spūalem: z hoc quādoq; ē pcm̄ veniale: puta cum aliquis actū pcti venialis commitit vel actū qui non est fm se malus: sz habet speciem mali cum aliqua leui idiscreti one quo scandalo etiam infirmi z imperfecti scandalizantur: Exemplus habemus in Pe: tro de quo dicit Paulus ad Gal. ij. Cum vi dissem q̄ non recte ambularēt ad veritatem euāgelij dixi cephe coram omnib⁹: Si tu cū iudeus sis gentiliter z non iudaice vivis quo: modo gentes cogis iudaizare. vnde Petrus in hoc peccauit. z reprehensibilis fuit fm sen tentiam pauli z Augu. subtrahens se a gentī bus vt vitaret scandalum iudeoz quia hoc i: caute aliqualiter faciebat ita q̄ ex hoc genti les conuersi ad fidem scandalizabant z hoc ex eoz imperfectione: q: factū petri non erat tam graue quod inde merito possint alij scan dalizari. Quādoq; vero scādalū est peccatū mortale: vel q: cōmittit actum peccati morta lis vel quia premittit salutē primi. cū p ea con seruanda non p̄mittat aliquis facere qđ si bi libuerit etiam si in se nō sit pcm̄. Exempli cā. Contingit quēpiam ab actu quidē pecca ti cessare: sed tamen pusillos scādalū non eui tare: vtpote quia remanet cum illa i castitate quam p:ius tenuit in fornicatione: aut occul: te recipit in vxorem quā in manifesto habuit concubinam: z de similibus idē est iudicū: in quibus cauet actuale pcm̄ sed non āmouet pusillorum scādalum: z sic remanet in morta le p̄cipicium: iuxta illud. j. Cor. vij. Si autez peccantes in fratres z percutientes p̄sciam eo rum infirmaz in christū pcās: q̄propter si esca scandalizat fratrē meū: non māducabo carnē in eternū ne fratrez meū scandalizem: in qui bus verbis ostendit Paulus q̄ solum propt scandalum pusillorum carnes idolis immo late non debent comedi. Nimirū q: spēs ma li infirmis plurimum nocet z occidit eorum animas: pro quibus christus mortuus ē: qđ ergo pueras meretur pcm̄ notoriū vnq; mul tomagis est puniendū nō solū in futuro sz etiā am in p̄nti: vt patet: tria. q. v. cuz quisq;. z vt dicit Grego. in registro. Peccata manifesta non sunt occulta correctione purgāda: sz pa lam sunt arguēdi q̄ palam nocēt. vt dū aper: ta obiurgatiōe sanantur hi qui eos imitādo derelinquant corrigant. q̄ si eē h̄ non emendā tur ab ouili christi sunt ejiciendi: iuxta illud

xxiiij.q.iij.c. resecande sunt putride carnes z scabiosa ouis a caulis repellenda: ne tota domus massa corpus z pecora ardeat: corrūpatur: putrescat: intereant. Arrius in alexandria vna scintilla fuit: sed qz non statim oppressus est: totū orbem eius flāma populata est: hec ibi. Hinc etiā plerumqz plura peccata notoria sequi solent plage generales: vnde. xlv. di. c. sed illud non occiose trāscurrendū est: q vno peccante ira dei super omnē populum venit: z exemplificat. j. q. iij. ca. ecclesia. de pcō Achan z Josue. vij. de peccato egyptioz pro quo. x. plagas receperunt: vt Exod. ix. x. z xj. De peccato quoqz filioz Hely pro quo populus z archa tradita sunt in manus philistinoz z̄c. Deniqz causam subiungit in dicto. c. sed illud dicens. Que est ista misericordia vt ni parcere z omēs in discrimē adducere: polluitur enī et vno peccatore populus sicut et vna oue morbida totus grex inficitur: sic enī vno vel fornicante vel aliud q̄cunqz scelus cōmittente plebs vniuersa polluitur. hec ibi. Quotquot aūt illius exemplo ad imitationē inducuntur: tot animaz occisarum reus coram deo constituit: quas peremit veneno prauo exemplo: z si nullus inde sequatur animarū interitus tamen fm Hiero. iudicū patietur eternū: quia venenū obtulit si fuisset qui bibere. ¶ In his ergo notoriis peccatoribus qui scandalo suo gregem vniuersum inficiūt duo sunt obseruanda. Primū est seuera z ꝯtinua ab omnibus correctio: z in hoc nulli parcendū est nec prelato nec seniori: vnde dicitur. ij. q. vij. ca. Paulus dicit scz. j. Timo. iij. Seniorem ne increpaueris: sed hec eius regula tūc est seruanda: cū culpa seniorum suo exemplo nō trahit ad interitū corda iuniorū: vbi aūt senior iuuenibus exemplū ad interitū prebet: ibi districta increpatione ferendus est hoc ibi z. xj. q. iij. c. precipue: vbi dicit: deteriꝰ quippe in populis prelati delinquunt: ac per hoc crudelius q̄z ceteri puniunt. Sequitur: qz si peruersa inquā perpetrant: tot mortibus digni sunt: quot ad subditos suos perditionis exempla transmittunt. Secundū est cor qui correpti obedire contēnunt: ex cōmuni christianoz cōuersatione per censurā ecclesiasticā electo: vt pz. xxiij. q. iij. c. iam sacerdos q̄z reliqui oēs fideles supremā debent habere curā de his qui pereūt: quatenus cor redargutione aut corrigant de pcīs: aut si incorrigibiles apparuerint ab ecclesia segregentur scz per excōmunicatione: nam pro quolibet mortali manifesto debet quis excōicari: si a lucrī nō vellet corrigi: vt pz. xj. q. iij. c. nemo ep̄oz: exemplū de ver. sig. c. et parte. ¶ Ō si fuerit excōicatus non solū nō est illi cōicandū: sed nec illis qui talibus excōicatis cōicant. vt. xj. q. iij. c. rogo z moneo ne cuiq̄ sacerdoti suprascripto maximo cōicanti cōtra animā suā quisq̄ vestrū cōmunicare p̄sumat: glo. hoc ꝯbū rogo hic p̄cepiue ponit: monemus enī quos habemus caros. z. c. sequenti cū glo. Ratio hui⁹ est: qz vt dicit ibidem. c. oēs christiani qui a sacerdotibus excōicantur sathane traduntur quō scz qz extra ecclesiā est diabolus sicut in ecclesia est xp̄s: ac per hoc quasi diabolo tradit qui ab ecclesiastica cōmunione remouet. vnde illos quos nunc apls sathane traditos p̄dicat scz. j. Corin. v. Excōicatos a se esse demōstrat z. ca. nihil sic formidare dz xp̄ianus z̄c. vide. Si vero tales negligentie plectz per censurā non arguit ad emendationem: in summos pcres sunt vitādi: iuxta illud: si ecclesiā non audierit sit tibi sicut ethnicus z publican⁹: z paulus. j. Corin. v. p̄cepit dicens. Scripsi vobis ne p̄miscearmini fornicarijs: glo. id est cū criminosis generaliter q̄ fornicant adeo: nō vtiqz fornicarijs huius mūdi scz tm̄: vnde subdit magis distincte si q̄s frater noīatur. i. xp̄ianus z est fornicator scz manifestus aut auarus scz publice per vsurā z rapinam aliena sua ostēdens: aut maledicus. i. blasphemator aut detractor: assiduus: aut ebriosus. i. ebrietati assuetus: cū hmōi nec cibū sumere: q̄ diu. s. in his perseuerāt vt si cōfundant z emendent: alioquin q̄ familiare cū eis frequentat p̄fortium: pcīz eorundē assumit participiū. Et ideo dicit cū est Josephat regi iude. iij. Regū. vlti. Impio p̄bes auxiliū z bis qui dñm oderunt amicitiā iungeris: ideirco ira domini mereberis scz extrinsece iustitie. Secundo de scādalo passiuo sciendū q̄ scandalū passiuū importās impacationē quandā per quā aliq̄s disponit ad ruinā: q̄nq̄ pōt esse veniale: puta cū aliq̄s ex inordinato dicto vel facto alterius mouet motu venialis peccati. sicut frequenter cōtingit in suspitionibus: q̄nq̄ vero est pcīm mortiale: puta cum aliquis ex inordinato facto vel dicto alterius p̄cedit vsq̄ ad mortale peccatū scz vel imitando pcm mortale ab alio perpetratū: vel temerarie iudicando id quod fm eius iudiciū videt habere speciem peccati mortalis. Porro de suspitione z temeratio

iudicio dicta sufficiant in sermonibꝫ domicalibus a dñica.ij. post penthecosten. ¶ Hic queri pōt: vrū bona spiritualia sint ꝓpter scandalū permittenda sicut sentire videt Hiero. dicens dimittendū est ꝓpter scandalū omne qđ potest pmitti salua triplici veritate scz vite: iustitie: et doctrine: sed impleto consilioꝝ multoꝝ actus permitti potest salua triplici veritate prdicta: q̄ tamen ꝓfecta sint maxima inter opera spiritualia: alioquin peccarent omēs qui permittunt. ¶ Ad hoc rñdet Tho. vbi. s. q. in spiritualibus bonis distinguendū est: nā quedā boꝝ sunt de necessitate salutis que permitti non possunt sine peccato mortali: nullus autē peccare debet mortaliter nec venialiter vt alterius pcm impediat: q: fm ordinē charitatis plus diligere debet salutē propriā q̄ alienā: et ideo talia nō debent permitti ꝓpter scandalū Exempli gr̄a: q̄ncq̄ consiliorum observatio et operū misericordie impletio sunt de necessitate salutis in his qui tā voverunt cōsilia et in his quibus ex debito imminet defectꝫ aliorum subuenire. vel in tēporalibus vt pascendo esurientem: vel in spiritualibus vt docere ignorantē: siue hmōi fiant debita propter iniunctū officium: vt pz in plātis siue ꝓpter necessitatem indigentis: et tūc non sunt permittenda ꝓpter scandalū: q: tunc sunt de necessitate salutis. In his vero spiritualibus q̄ non sunt de necessitate salutis: neq̄ per se neq̄ p accidens videt distinguendū q: scandalū qđ ex eis oritur q̄ncq̄ procederet malitia scz aliqui volunt impedire hmōi spiritualia bona concitando scandalo: et hoc est scandalū pharisecorum qui de doctrina domini scandalizabant: qđ dominꝰ docet esse ꝓtemnendū Matt. xv. dicens. Sinite illos ceci sunt rē. Veruntamen circa doctrinā duo sunt ꝓsideranda scz veritas q̄ docetur et illa est de necessitate salutis. vt scz contrariū veritati non doceat: et ideo propter nullum scandalū qđ sequi videat debet permissa veritate falsitatē docere. Secundū est ipse actus docendi qui cōputatur inter elemosynas spirituales: et ideo eadem ratio est de doctrina sicut de aliis operibus misericordie vt iam dictū est: vt sic veritatem fm congruentiā temporis et personarū ꝓponat ille cui incumbit docendi officiū: sicut idem est iudiciū de correctione fraterna ad quā magis obligant superiores q̄ pares. Sed quomodo obligant patet in alio sermone de tribus partibus penitentie. Quandoq̄ vero scandalū procedit ex infirmitate vel ignorantia et hmōi dicitur scandalum pusillorum ꝓpter qđ sunt spiritualia opa vel occultanda vel etiā interdū differenda: vbi periculū non imminet: quocunq̄ reddita rōne hmōi scandalū cessat: sitamen post redditam rōnem scandalū diuturnum videt esse ex malitia: et sic propter ipm non sunt hmōi bona spūalia dimittenda. Ad laudem dei omipotentis.

¶ De homicidio quod fit per detractionem qua plurimos occidunt spiritualiter vel corporaliter exēplo diaboli qui christo detraxit ex superbia: inuidia et malitia. ¶ Sermo vij.

On occides. Exodi. xx. Processu cōgruo tam de secundo modo proximū occidendi breuiter prosequamur: qđ scz fit lingua vel nutu sic enim secundo modo ꝑceptum hoc exponi potest. Nō occides. id est vel verbo vel nimia perficies: q̄ vita proximi vel tua corpalis vel spiritualis iniuste perimat vel detrimentū patiat. ¶ Quod aūt verbo sicut facto quis occidat pz ꝺ pe. di. j. vbi dicit. c. homicidiorum vero tria genera esse dicebat beatus Petrus: et penā eorum parilem fore dicebat: sicut enī homicidas interfectores fratrū: ita detractores eorum eosq̄ odientes homicidas esse manifestabat: q: et q̄ occidit: et qui odit fratrem suū et qui ei detrahit pariter homicide esse demōstrant. Et iterum illud. Noli putare te nō esse homicidam quādo fratri tuo male persuades: si fratri tuo mali persuades occidis: et vt scias q: occidis: audi pīa. Filij hominū dentes eorum arma et sagitta et lingua eorum gladius acutus. Hoc igit homicidiū tam corporale q̄ spirituale multis pharie multisq̄ modis perficitur ꝑcipiendo: consulendo: suadendo: adulando: ad peccatū alliciendo: ad iram prouocando: decipiendo falsitatem ingerendo: in p̄dicatōibus: confessionibus consiliis et similibus: sed q: de singulis in locis inferius videbitur ꝑcipue in septimo precepto vbi agitur de nouē peccatis alienis: ideo pro nunc gratia breuitatis superfedeo. Solum autem hec duo statui prosequēda scz de iniusta occasione qui fit per censurā ecclesiasticā tam iuris q̄ iudicis. ¶ Quantū igitur ad primū sciendum est q̄ maledicta detractio primo sumpsit exordium a diabolo ex tribus scz ex superbia in celo: ex inuidia in pa-

ra.hiso ⁊ er malitia vel crudelitate in terra: Nam quantū ad p̄mū diabolus elatus in ſuperbiā in celo.celſitudinem filij dei per p̄o= p̄riam ſubiectionē ſuſtinere non potuit.ſed illi ſimilis eſſe voluit:dicit enim Bonauentu.ſup ſecundū diſt.v.q p̄mū peccatum diaboli in celo fuit ſuperbia p̄ſumptionis ⁊ tumoris:ſta tim enim vt vidit ſuam pulch̄ritudinem p̄= ſumpſit magna de ſe:vnde Auguſti.ſuper Ben̄.ad literā dicit. Factus cum tumore a lu ce veritatis ſe auertit ſuperbia tumidus ⁊ p̄= p̄rie poteſtatis delectatione corruptus:ſed hoc p̄eccatum fuit conſummatū ſuperbia ambi= onis:quia p̄ſumens de ſe appetit quod ei= no ſupra ſe fuit:⁊ ad quod peruenire non po= tuit:nam diabolus naturalium ſuoꝝ conſide= rans ſtrenuitatē ⁊ excellentiam ⁊ p̄excellen= tiam:voluit p̄eeſſe ⁊ requieſcere ſua auctori= te:hoc eſt ſine meritis ⁊ ſine miniſterio:cum ta men ſe nouerat factum ad acquirendū eter= nam beatitudinem per merita ⁊ miniſteria:⁊ hec ambitio excecauit oculos eius vñ Ben̄. de gradibus humilitatis loquens ad diabolū inter alia dicit. Velim curioſius o curioſe in= tentionem tue curioſitatis inquirere: ponam inquit ſedem meā ad aquilonem: nec aquilo= nem hunc corporalem nec ſedem hanc cum ſis ſpiritus intelligo materialem:puto autem per aquilonem reprobandos homines ⁊ ſpi= ritus designatos fuiſſe:per ſedem poteſtatem in illos quos vltꝝ in p̄ſentia dei quanto ei vi cinior tanto ceteris perſpicatior p̄uidens:nul= lo ſapientie radio choruſcantes: nullo ſpiritꝰ amore feruentes: velut vacuum reperis locū affectaſti ſuper illos dominiū:quos quadam aſtutie tue claritate perfunderes: tue malitie eſtibus inflāmares: vt quomodo altiſſimus ſua ſapientia ac bonitate omnibus filijs obe= dientie p̄erat:ſic ⁊ tu ſuper oēs filios ſuper= bie cōſtitutus tua eos aſtuta malitia ac mali= tioſa aſtutia regeres per qō altiſſimo ſimilis eſſes:ſed miror cum in p̄ſentia dei tuum p̄e= uideris principatū: cur nō in eadem p̄uidiſti p̄recipicium: nam ſi p̄uidiſti que fuit inſania: qꝝ cum tanta miſeria cuperes principatū:mal lens miſer p̄eeſſe oēs feliciter ſubeſſe.ſed credi bilius eſt q non p̄uidiſti: vel qꝝ dei bonitatem attendens in corde tuo dixiſti non requiret: vl quia viſo principatu ſtatim in oculo ſuper bie trabes excreuit:que interpoſita caſum vi= dere nō potuit: ſic Joſeph cum ſuā p̄uidiſſet exaltationem nō tamen p̄euidit ſui venditio

nez:hec ille; dicit enim Apoc̄.xij.q draco ille magnus ⁊ rufus.id eſt ſanguinolentus: cau= da ſua trahebat tertiā partem ſtellarū ⁊ miſit eas in terrā: per caudā aūt circūuentionem ⁊ malitia diaboli ſignat.quib⁹ dei filio detrahēs traxit ad imitationē ſui tertiā partem angelo= rum: vt ſubiectos haberet quib⁹ p̄eſſet: nam vna pars angelorum omnino rebellis ei fuit:altera vero retrahaut.ſed tandē eius detractioni re= ſtitit.tertia demꝝ pars detractori lucifero ad herendo conſilio a hanc detrahendo tandē p̄n cipes tenebrarū ad terram miſit: ⁊ ſic vt etiā dicit Bonauē.vbi.ſ. ſuperbie peccatū in affe ctu inuidie ⁊ odij perpetua ⁊ p̄fecta auerſio= ne fuit cōfirmatū:nam ex quo nō potuit obti= nere qō petijt:ideo inuidere cepit ⁊ affectu o= dij contrarie:⁊ in hoc cōfirmatus eſt in malo: q: hoc ipm omnino a deo ſeperauit: vnde in hu= iuſmodi p̄olis generatione cōfirmata eſt ſu= perbia:⁊ lucifer diabolus dictus eſt quaſi de= orſuꝝ fluens:diabolus enī ſuperbo nō valens aſcendere:ſed cōpulſus deſcendere:odit deū iuſtū:⁊ inuidet excellentie eius:minores aūt an geli lucifero p̄opterea adheſerunt:qꝝ conſide rantes naturalū ſuorum ſtrenuitatē ⁊ excel lentiā eſſe minorem:nō ſunt auſi tantū appete re:ſed voluerūt ſub vmbra illius requieſcere ita qꝝ nō miniſtrarent:ſed quadā ſub illo poti= rent voluntaria libertate: quā ſub diuino do= minio timebant adipiſci ſe nō poſſe: cogno= uerunt enī ſe factos ad p̄fruendū quietis bea= titudinē: ⁊ acquirendū per merita ⁊ miniſte= ria:in hoc ergo ſuperbierunt: qꝝ ſine meritis voluerunt eſſe beati:⁊ ſine miniſterio quieſce= re:ac ſine limite p̄opriā voluntatem implere.

℣ Quantū aūt ad fm diabolus electus de celo: p̄euidenſqꝝ rationabilē creaturā ad lo= cum vnde exciderat aſſumendā: agnoſcens inſuper filiū dei incarnandū:inuidiam quam concepit in celo:peperit in terreſtri paradiſo: ſuper illud enim Jone.i. P̄ropter me orta eſt hec tempeſtas:dicit Alexan.de hal.in.iij.ſuo hoc ipm exponens de filio dei:qꝝ lucifer p̄eui dit rationalem creaturā aſſumendā in vnita= te perſone filij dei: vidit ⁊ inuidit:cecidit ⁊ tē= ptauit:eiuſqꝝ inuidia mox introiuit in orbem terrarū. Inuidia nanqꝝ cōmouit eum ad tem ptandū hominem.cuius felicitati inuidebat: vt per peccatū demereretur humana natura aſſumptionem ⁊ vnibilitatem ad deum: non enim ſuffecit peſtifero detractori detractiōem diffundere cōtra chriſtum in celo in angelica

natura:sed etiam sue detractionis virus diffundere conatus est in paradiso in humana natura:dicitur enī Gen.iij.q serpens erat callidior cunctis animantibus:z accessit ad Euā dominū detracturus cum triplici lingua venenū effundens sicut serpens propter velocitatem motus lingue:tres linguas habere creditur. Prima fuit lingua malitiose intentionis fallendi eam cum inquisiuit: cur p:cepit vobis deus vt non cōmederetis ex omni ligno paradisi:exterius quasi nescius quesiuit:interius quasi versipellis venenū infudit: mulier enim iam venenū sentiens z in fide vacillans detractori respondit:ne forte moriamur:sentiens igitur illam dubitantem: mendacio cumulat vt illam decipiat:que est secūda lingua perniciosi mendacij:nequaq; inquit moriemini:p:omuisq; ternā adiungit que est apparentia boni cum subinfert:scit enī deus q in quocunq; die cōmederitis ex eo aperientur oculi vestri z eritis sicut dij: scientes bonū z malum eius detractioni Euā cōsentiens turpiter cecidit:virūq; suū ad casum induxit:ac interitus generalem omnibus posteris induxit: non solum corporis sed etiā z anime . Nec his quidem contentus q;tum ad ternū adiecit virus suū effundere sine intermissione in vniuerso mundo:qđ assiduū cernentes angeli cōpatiendo generi humano per detractiones diabolicas multipliciter ruituro: lamentabiliter clamabant in casu demonū dicentes illud Apoca.xij. Ue terre z mari:quia descendit diabolus ad vos:habens iram magnā:sciens quia modicū tempus habet:qđ enim eis demonū tentatio nisi quedā detractio est:qua nimi vilipendere deū:magnificare seculū:subuertere virtutes:cōmendare impietates. Verūtamē ceteris criminib⁹ p:etermissis q fiūt ex suggestionibus:ad ea que maxime diabolo instigante per detractiones perpetrant stilum cōuertamus. Diabolus nanq; maximā tyranni dem exercet in lingua: dicente Jacobo in canonica sua.iij.c.lingua ignis est sez accendēs cōtentiones z similia:imo est vniuersitas iniq tatis.q: per eam fere omnia pecā perpetrant virtualiter:q maculat totū co:pus: q: malū eius redūdat in alia membra: z inflāmat rotā natiuitatis nostre. id est totū cursum vite nostre inflāmat a gehenna. id est a diabolo qui sic vocat eo q gehenne deputat:z infra. Est enī uniquerū malum:plenū veneno mortifero qđ est detractionis:nam detracto:inficit eum de quo detrahit per infamiā:z cū qui libenter audit z sepm per culpā:cum igit diabolo instigante detractiones ingeminant: hinc oēs impij detracto:es vnūt illa triplici lingua serpentina:sicut sm Ysido. serpēs qui anguis dicitur tanta celeritate linguam mouet:q triplicem linguā habere videatur : cū non habeat nisi vnā:prima nanq; loquit cum intentiōe fallendi:p:omens scz aliud ore z aliud cogitans corde:cū tamen deus homini dederit linguā cordi ligatā arcq; iunctā:per hoc idicare volens:q nō aliud est loquendū ore q; sit radicatum in corde. Sed econtra faciunt iuxta psalmistā.xj. Labia dolosa in corde z corde locuti sunt. Et iterum.ix. Sedet in insidijs cum diuitibus in occultis vt interficiat scz in auditor meritus innocentem: vnde Ambro.lib. de paradiso . Bilinguis serpens habetur atq; letalis:eo q diaboli minister aliud loquit aliud corde meditetur. Secūda vero lingua loquitur sermone mendacij qđ maxime contingit contra bonos ac malos persecutores: vnde dicit Anacletus papa.vj.q.j.c.deteriores sunt qui doctos viaz moresq; corrūpunt his qui substantias alios prediaq; diripiunt: ipsi enī ea que extra nos sunt licet nostra sint auferunt: nam detractores z morum contemptores sue qui aduersus nos armantur p:o p:ie nos diripiunt: z Augustin.super illud pſ. cxiij. P:o eo vt me diligerent detrahebāt mihi:sic ait Plus nocent imembris detrahētes christo q; qui eius carnem mor resurrecturam peremerunt: z tales sunt de quibus dicit Bernā.in sermone. Si pauperes vilem z abiectū te reputant:si diues es:ambitiosum:si p̄dicator z doctor: honoris z humani fauoris quesitorem:si tacens inutilem:si ieiunas hypocritā:si cōmedas voracem:hec ille. Tertia dein lingua loquitur cū apparentia boni:z de qua Bernā.super cantica sermone.xxiij.detractores quodam simulate iracundie fuco:concepram malitiam quā retinere nō possunt obumbrare conantur : videas a detractore altra p̄ muti suspiria:sic q; cum quadā grauitate vultu mesto:demissis super ciliys z voce plangenti egredi maledictionē:z quidem tanto pſuasibilio:e quanto credit ab alijs qui audiūt nō corde mudo:sed magis ꝓdolentis affectu q; malitiose p:oferri: doleo inquit vehementer p eo q diligo eū satis : z nunq; potui de hac re co.rigere eū:z alia:vnde mihi quidē compertum fuerat de eo istud.sed per me nūq; in

nõuisserat qñ p alterz patefacta est res veri
tatẽ negare nõ possũ:reuera ita est:hec ille:ta
les serpenti sunt similes iuxta illõ ps̃. exxix.
Acuerunt linguas suas sic serpẽtes qñ sezs sb
specie boni ac placido vultu venenũ detracti
onis effundũt:vñ serpẽti ꝓter tria simulant.
Primo qz serpẽs ẽ animal p.dicioſũ:sic z illi
qz retro mordẽt illos ꝙs dũ pñtes sũt amare
se simulãt:iuxta illõ ps̃. cviij. Pro eo vt me di
ligeret.ita ẽ detrahere se simulabãt.detrahebãt
mihi. Secdo qz serpẽs mordet in secreto:sic il
li detrahũt in silẽtio:qz maxie tũc detrahunt.
qñ se de ꝯ accusandos nõ fore cõfidũt:vñ dz
Eccl. x. Si mordeat serpẽs i silentio:nihil eo
minus habet qui occulte detrahit. ¶ Tertio
quia tortuose incedit serpens.sic illi sumunt
a laude eius exordium cui detrahere cupiũt.
Hi sunt serpentes de quibus Iere. viij. di
citur. Ecce ego mittã vobis serpentes pessi
mos quibus non est incantatio.quia detra
ctionibus assueti difficile corriguntur p ver
bum dei. ¶ Preterea detractor etiã simi
latur cani rabido. ¶ Primo qz semper inqe
tus z in motu est:sic detractor mente non q
escit.nisi prius euomat delationis venenum
quod in corde gestat Eccl. xi. Sagitta infixa
in femore canis:qui scilicet nunquã quiescit
donec eaz remouerit:sic verbũ in corde stul
ti non quiescit donec manifestum fuerit.
¶ Secundo quia dicit Plinius:quod canis
rabidus vt plurimum habet sub lingua eius
vermiculum quẽdã qui linguã eius pungit:
z pungendo coleram magnam in eius accẽ
dit cerebro propter quod insurnã eum conuer
tit:quod si vermiculus a lingua canis extra
heretur.canis a rabie curaretur:sic etiam ac
cidit homini detractori q̃ vermiculum odij
vel inuidie vel rancoris sub lingua.id est in
corde patiatur:iuxta illud ps̃. xi. Sub lingua
eius labor z dolor:quasi de corde funditus
extraheret:detractor protinus liberaretur.
¶ Tertio quia mordax est sed non latrat:et
sic prodituꝛe mordet:sic detractores sunt vt
dicitur Esa. lvj. Canes muti non valẽtes la
trare. De quibus dicit Bernñ. libro. de pside
ratione. Omnem qui palam veret dicere qõ
in aure loquitur:suspectum habeas:q̃ si corã
te iudicare ille rẽnuit:delatorem iudices non
accusatorem.o virũ fm cor dei:qui fidenter
loquitur detrahentẽ secreto primo suo hũc p
sequebar. Nimirum:cum in ꝯ detractor cani
rabido detestabilior est. ¶ Quarto nanq̃ ca
nis rabidus fugit domesticos.nec eis in rabie
constitutus eis noceat sed perniciosior est de
tractor qui nec extraneis nec ꝓpinquis nec
domesticis peꝛ qõ est extremũ malũ. vñ ps̃.
luij. Qm̃ si inimicus meus maledi.mihi:sus
tinuꝫ. Et si is qui odiebat me:super me magnifi.
abs.me forsitan abeo. Tu vero ꝛc. Merito dicit
apostolus ad Roma.j. Detractores deo odi
biles:quia quodlibet mortale peccatum tãto
reputat execrabilius quãto plures i eius per
petratione debite circunstantie omittũtur:ac
circunstantie aggrauantes admittunt:q̃ sunt
principaliter sex:ac naturã earum debite cõ
siderantur obseruare.nõ em̃ attendit detra
ctor quis loquatur:qz nõ considerat seipm̃ q̃ cũ
sit impius:loquitur sepius ꝑ iustos:nec etiam
attendit quibꝰ loquat.q̃ sezs ex ꝓbis suis conta
minantur ac veneno detractiõis pimunt:nec
ponderat q̃d loquat:cũ sit pniciosa z plerunq̃
mendosa. Tam perniciosa qñq̃ reperiunt:q̃
vna detractione successu tẽporis mille millia
animaꝝ ac interfectiões corpoꝝ sequunt:nec
etiã ponderat quãtũ loquat:qz plꝰ iusto sepius
amplificat mala falsa veris immiscens:nec i
quam attendit qũo loquat.q̃ simulate loqui
tur ea zelo boni manifestare simulans cum
solo denigrationis affectu proferat:simulata
vero equitas est duplex iniquitas. Nec pnõ
ponderat quare loquitur.qz exinuidia et huo
re:nec etiam ponderat quãdo loquat.qz q̃ri
tẽpus quo plus nociat vel noceat.solũ enixz
ad ꝯ conari videt vt in corde cõceptam euo
mat iniqtatẽ. Hinc beatus Bernñ. dicit Gla
diꝰ triceps lingua detractoris:nec huiusmo
di linguã mucrõe illo quo dominicũ latus cõ
fossuz ẽ crudeliorẽ dicere verearis:fodit hec
corpus christi:nec tã exanime fodit sed eraẽ
facit:ipsis etiã spinis z clauis nocẽtior est:q̃a
ei fides infixos:nisi em̃ corporis sui vite ꝑ
tulisset:vitã illius corporis nunq̃ illud p isto
mortis iniurie tradidisset:nec tñ vulnerauit z
sanguinẽ fundũt:sed etiã sanguinem bibunt:
ideo sanguisuge sunt bibentes sanguinem
viuoꝝ z q̃ñq̃ mortuorum:hinc merito postu
lat. ps̃. cxix. Dñe libera animã meaz a labijs
iniquis z a lingua dolosa. Vñ de mala lingua
legitur in libro Apum de quodã sacerdote q̃
tantum lingue vitio dedituꝫ erat z precipue
detractionis:q̃ potius de se pessima mẽtiret
q̃z non socios vel sibi cohabitantes crimiꝰ
infamaret:hinc ante mortem diuino iudicio
raptus in furiam:in seipsum tanta cede deba
chatus est:q̃ ꝓpijs dẽtibus ꝓpriã linguã ma

ledicam lániaret: ꝛ palam cunctis ostende-
ret. Q; quia lingua sua dolose egerat vene-
nū aspidū ferens sub labijs: q̄si sepulchrū pa
tēs guttur illius ferozē teterrimū anhelaret: si
cut legit in Lesario de q̄dā puella rā malilo
qua. q beatū se iudicarz q̄ flagellū lingue ei⁹
euadere posset: tandē est defuncta ꝛ in atrio
ecclesie sepulta: mane igit ad ecclesiam veni
entes viderunt eius sepulchrū ad instar fo-
nacis ardentis fumū eructuantē: q̄ terrā pyci
entes vt viderent quid ꝺ esset. medietatē su-
perioꝛem coꝛporis eius cōbustam inuenerūt
cū tñ ps inferioꝛ ab vmbilico ꝛ deinceps ille
sa permansit. Ad laudem dei.

¶ Qualiter detractio sex modis fie-
ri pōt sine peccato ꝛ tribus modis
cum peccō veniali. Ser. ix

On occides. Exo. xx. Ad p
u sequendū autem materiā de vitio ꝺ
tractiōis. ¶ Primo queri pōt virū
detractio sit pecūm mortale pīertim cum dicit
Hiero. in epla ad Celantiā: rarū inuenies q̄
irrepbensibilē vitā suā exhibere velit. vt is ñ
libenter repbendat alienā: qꝺ Hiero. intelli-
git de detractiōe: sz in coꝛde malū alteri⁹ per
dispensatiā repbendere ac alios etiam denū
ciare delinquentes emēdationē intendēs: vide
tur esse virtutis actus ꝛ charitatis. Ad hoc
respondet Hein. boyc. in. c. cum dilectus: ex
tra de purgatione canonica: q̄ peccata ver-
boꝛum maxime sunt ex intētione dicentis iu-
dicanda detractio autem fm suam rationem
ordinat ad denigrandā famā alicuius. hinc
est q̄ ille proprie perse loquēdo detrahit: qui
ad hoc de aliquo obloquitur eo absente vt ei
us famam denigret. auferre autem alicui fa-
mam valde graue peccatū est quoniā inter
res temporales fama videt esse pciosioꝛ per
cui⁹ defectū homo impedit̃ a multis bene
agendis: propter quod dicit. Eccī. xlj. cura
habe de bono nomine: hoc enim magis ꝙ ma
nebit tibi q̄ mille thesauri magni ꝛ pretio-
si: ꝛ ideo detractio per se loquendo ē mortā-
le peccatū. ꝛ maius q̄ furtum non solū quia
re tēporali pciosioꝛ est fama: sed quia furtum
vt cōmuniter contingit aut ex quadā necessi
tate aut cupiditate: detractio vero ex inuidia
vel odio: ꝛ ideo dicit. vj. q. j. c. Summa inig
tas est fratrib⁹ accusare: vnde scriptum est.
Omnis qui detrahit fratri suo homicida est.
et omnis homicida non habet partem in re-
gno dei. bec ibi. Contingit tamen quandoq̄

q̄ aliquis dicit aliqua verba per que dimi-
nuitur fama alicuius: non hoc intendens sed
aliquid aliud hoc autem non est detrahere p
se ꝛ formaliter sed solum materialiter ꝛ quasi
per accidens: ꝛ si quidem verba p que fama
alterius diminuitur aliquis proferat propter
aliquod bonum vel necessarium: obseruatis
debitis circūstantijs: non est peccatum nec di
ci potest detractio: si vero proferat ex animi
leuitate vel propter aliquod non necessarium
non est peccatum mortale: nisi forte verbum
quod dicitur sit adeo graue q̄ notabiliter fa-
mam alicuius ledat ꝛ precipue in his que pti-
nent ad honestatem vite: quia hoc ex ipso ge
nere verboꝛum habet rationem peccati moꝛ-
talis. ¶ Ad maioꝛem autem euidentiam sci
endum. q̄ detractio large sumpta pt est de
nigratio alicuius fame per occulta verba sicut
a quibusdam diffinitur. aliquādo fieri potest
sine peccato. aliquando vero cum veniali: ꝛ
quandoq̄ cum mortali. ¶ Sine peccato fie
ri pōt sex modis: obseruatis debitis circum-
stantijs. ¶ Primo fieri pōt propter eius coꝛ-
rectionē de quo quis loquitur denigrationē:
vt cum defectus eius intentione debite cir-
cūstantionata dicuntur: his qui tenentur eū
coꝛrigere ꝛ emendare. ac diffamiam eius p
posse precauere: sicut patri. matri. magistro:
domino vel altero superioꝛ: quod sane intel-
ligitur seruato oꝛdine euangelico qui ponit
Matth. xviij. Si peccauerit in te frater tuus
coꝛripe eum inter te ꝛ ipsum solum. quod p̄-
ceptum dominicum tunc solum locum habz
quando peccatum occultum solum nocet
peccanti et ei in quem peccatur: vt quia a
peccante leditur vel sola noticia scandalizas
tur et ad eadem peccata incitatur: tunc enim
prius debet ipsum coꝛrigere inter se ꝛ ipsum
solum si probabiliter spem habet emendatio
nis: sin autem: vel etiam si tam efficaciter ipz
alliceret ad peccatum: quod de ruina timeret
tūc ei denunciare debet qui tenetur prodesse
ꝛ non obesse: cuius ratio est: quia ex peccato
duo mala peccatoꝛ incurrit: scilicet lesionem
conscientie ꝛ fame. sed maius dānum ē lesio
conscientie q̄ fame: ꝛ ideo si conscientie subue-
niri nō pōt nisi cum lesione fame. tūc postpo
netur fama vt reparet cōscientia: sicut plerū-
q̄ membrum abscinditur: vt totus coꝛpoꝛis
vita conseruetur: ꝛ sic patet: q̄liter quis alteri
us peccatū emēdationis gratia denunciare
debet aliquin q̄cunq̄ duct⁹ būano fauoꝛe.

timore: prece: ꝓcio ⁊ si de alijs: peccatū facere ab alio ꝓperandū vel iam perpetratū: cum tamen ex illius reuelatione verisimiliter sperat emendationē peccatū alienū incurrit: vt patz in. vij. ꝑcepto: vbi agitur de peccatis alienis. Secundo vero fieri pōt ꝓpter publice iustū ne bonū: vnde tunc aliū quis accusare potest non solū coram persona priuata sed etiam coz̄ iudice: ⁊ ad hoc plerūq; de necessitate salutis obligat: dicit enim Aug. Qui veritatē occultat ⁊ qui prodit mendaciū vterq; reus est: ille q; prodesse nō vult iste q; nocere desiderat. ¶ Hic queri pōt: vtrū ea que recipiuntur sub sigillo ꝯfessionis vel secreti. in hoc casu ꝓ palari possint: ꝑsertim cum dicit. Prouerbi. xj. Qui ambulat fraudulēter reuelat archana: ꝺ aūt fidelis est celat amici cōmissum. Ad hoc respondet sanctus Tho. scōa scōe. q. lxx. ꝙ de illis que homini sunt cōmissa in secreto per cōfessionem: nullo modo debet testimoniū ferre: quia non scit ea vt homo sed tanq; dei minister: ⁊ maius est vinculū sacramenti quolibet hominis ꝑcepto: quod sane intelligitur nisi eo modo reuelet qui ponitur in. iiij. precepto: sermone. xj. in fine. Circa ea vero que aliter homini sub secreto cōmittuntur distinguendū est quandoq; enim talia que statum cū ad notitiā hominis veniunt homo ea manifestare tenet puta si tale occultum pertinet ad corruptionē multitudinis spiritualem vel corporalem vel redūdaret in graue damnū alicuius persone vel si quid aliud est hmōi qō quis ꝓpalare tenetur testificando vel denunciando: ⁊ cōtra hoc debitum obligare non potest per secretū cōmissum: quia in hoc frangeret fidem alteri debitam: quandoq; vero sunt talia que quis prodere non tenetur: vnde potest obligari ex hoc quia sibi sub secreto cōmittuntur: ⁊ tunc nullo modo tenetur ea prodere etiam ex ꝑcepto superioris: quia seruare fidē est de iure naturali: nihil aūt potest precipi cōtra id quod est de iure naturali: hoc ibi: in cuius etiā argumentū precepit dominus Deute. xxj. dicens. Si genuerit homo filium cōtumacem ac peruersū: qui nō audierit parentū imperiū: ⁊ coercitus obedire noluerit: ducent eum seniores ciuitatis ⁊ accusabūt: moriq; morietur: vt latius ꝓz ibidem. ℬ. Tertio proinde fieri potest detractio propter instructionē ⁊ cautelam audientiū: vtiq; caueant similia: quod maxime verū est de malis iam saltem ex parte manifestis ⁊ correctis seruare diuina vel e-

quitate humana: ex qua correctione saltē aliquādiens timore conticiat: sic enī fecit Paulus j. Corin. x. Qui postrecitata diuina beneficia filijs israel collata ꝓtinus subinfert eoz̄ ingratitudinē ⁊ dignam punitionē. Unde dicit sed non in pluribus eoz̄ beneplacitū erat deo scz̄ non in illis qui deū offenderunt sed tantū in duobꝫ scz̄ Josue ⁊ Caleb: quibus tantū cōcessum est terrā promissionis ingredi: vt patz Numeri xiij. Deinde ostendit ita euenisse nō ꝓpter illos tantū sed ꝓpter nos corrigēdos dicens: hec aūt omnia in figura facta sunt nostri: scz̄ vt non simus cōcupiscentes malorum sicut illi concupierunt: vt patet Numeri xj. vbi dicitur q; populus promiscuū flagrauit desiderio carnium: ⁊ misit dominus coturnices ⁊c. necdum defecerat cibus ⁊ furor: domini percussit populum plaga magna nimis: non tamen exprimit modus plage nec numerus interfectoz̄: dicunt tamen quidā q; modus plage fuit ignis qui combussit eos: ⁊ hoc scripsit Paulus ad Corin. qui desiderio carnū commedebāt in idolo ⁊ scandalizabāt infirmos: ⁊ si sic similes erant iudeis in deserto carnes desiderantibus: hinc digni erant non solum simili pena. sed etiam maiori: qui sicut in bonis melius est qō figurat ꝙ ipsa figura: vt regnū celorum ꝙ ipsa terra promissionis: ita in malis longe peius est qō figuratur ꝙ figura significans: vnde sm Augu. illa supplicia que filij israel sustinuerūt figura tebenne fuerunt: que oī pena maioz̄ est. Sequitur neq; idolatre efficiamini: scz̄ idolatricis vescendo in veneratione idoli vel in scandalum infirmoz̄: sicut quidam illoz̄: vt patet Exodi. xxxij. Sedit populus manducare ⁊ bibere: scz̄ coram idolo: ⁊ in vindictam interfecti sunt illa die. xxiij. milia Neq; fornicemur sicut quidā ex ipsis fornicati sunt scz̄ cum madianitis: vt patet Numeri. xxv. ⁊ ceciderunt vno die. xxiij. milia: nā Phinees videns Zambri principē in tribu Symeon coeuntem cū filia cuiusdā potentis madianitarū quā duxit se duxisse in vxorem: perfodit ambos in locis genitalibus cessauitq; plaga scz̄ mortis quā miserat dominus in filios israel. Quidā tamen dicere volunt ꝙ plures iuuenes zelo Phinees accensi multa milia populi percusserunt: ⁊ hoc recitat hic Paulus Corinthijs ad terrorem: quia supra. v. c. dixerat: omnino audit inter vos fornicatio: ⁊ talis fornicatio qualis nec inter gentes. ita vt aliquis habeat vxorem patris sui. id est nouer-

cam suã: vnde fornicatorẽ hunc Paulus tradidit satbane corporaliter verandũ quousq; penitere:t hanc eñi potestatẽ apostolus habuisse dicit: vt quẽa peccato nõ posset auellere sic traderet satbane: sequit. Neq; murmuraueritis sicut quidã eorum murmurauerũt sc; Nume. xvj. t hoc ꝓtra Moysem superiorem suũ: t perierũt ab exterminatore: id est ab angelo q extra terminos terre ꝓmissionis eos pcussit. nã Dathan t Abyron qui fuerũt ꝓncipes filioꝝ Ruben ꝓtra Moysem murmurantib; t reliquũ populũ incitantibus: orauit Moyses t tremuit terra: erpauitq; populus t grãdi strepitu per illoꝝ tabernacula excitato: scissa est terra sub pedib; eoꝝ: t aperiens os suũ deuorauit eos cũ omni substãtia eoꝝ: descenderuntq; viui in infernũ: t reducta est terra quasi nibil hoꝝ factum videret: t cõcludit apostolus: hec aũ omnia in figura sc; nostri cõtingebant illis: scripta sunt aũ ad correctionẽ nostrã: vnde vulgariter dicit q pulchre se castigat qui alterius exemplo se emendat: sic t Judas in epla. ij. c. peccatoribus terrorem incutit dicens. Ve illis qui in viã Cayn abierũt sc; per inuidiã: t errore Balaam mercede effusi sunt: sc; propter cupiditatem: t ꝓtradictione Chore perierũt qui sc; ꝓpter ambitionẽ sacerdotij seditionẽ mouit: sic etiaz quorundã mala vita: ac eoꝝ posteritas vindicta quandoq; propalari possunt ad terrorem t instructionẽ audientiũ. ¶ Quarto siquidem detracto fieri põt ad auulsionem audientiũ ne sc; conuersione munia maloꝝ t cõtagione cõtaminent t decipiant eorum malina t cõtagiosam vitam ignorantes: hoc eñi t Paulus expresse fecisse legitur. ij. ad Timo. iij. vbi dicit Timotheũ auulsando. Alexander erarius multa mala mihi ostendit: iste est Alexander de quo habetur. j. Timo. j. qui conscientiam bona repellens flagitijs naufragauit circa fidem propria temeritate t ꝑsumptione: pductus in errorem fidei: t ideo Paulus eũ excõmunicauit: t satbane corpaliter verandum tradidit: vt discat sc; per penã nõ blasphemare: sola nanq; verbo detractionis intellectũ auditui: vt dicit Esa. xxviij. dicit eñi ibidẽ glo. q ad correctionem delinquentiũ Paulus vtebat diabolo aplica potestate: sicut nunc plati ecclesiarũ contra rebelles vtunt ecclesiastica censura: sicut eñi demones in inferno sunt executores diuine iustitie: sic aliquãdo in hoc mũdo: iuxta illud pã. lxxvij. Misit in eos iram indignationis sue: indignationẽ t iram t tribulationẽ immissionẽ per angelos malos. Alexander igit erarius multa mala mihi ostendit: faciens sc; cõtra me qõ potuit reddet illi dñs ꝛm opera eius quẽ t tu deuita: t iterum. ij. Thessa. iij. Subtrahatis vos ab omni fratre ambulãte inordinate: t iterũ. j. Corin. v. Si quis frater nominat id est christian⁹: t est fornicator aut auarus aut idolis seruiẽs aut maledicus aut ebriosus aut rapax: cum hmõi nec cibũ sumere tẽ. nec solum: sed Matth. vij. ꝑcepit dominus. Attendite. id est cauete a falsis ꝓphetis qui veniũt ad vos in vest.o. tẽ. t Luc. xij. Attendite a fermento phariseoꝝ qõ est hypocrisis. id est simulatio sanctitatis non exhibitio. ¶ Quinto ꝓterea fieri põt detractio ad correctionẽ absentiũ: cum sc; alicui amico fideli q absentis zelat bonorẽ t profectũ reuelant defectus: vt viterius illi proferat ad correctionẽ t emendationẽ: t hoc modo detractiõe videtur vsus fuisse Joh. in apoc. instinctu spũssancti t instructione angeli sibi apparentis: tanq; representãs personã filij dei in humanitate t in eius persona loquẽtis: vnde inter cetera inquit eũ vt scriberet septem ecclesijs id est episcopis ecclesiaꝝ qui sunt in asia: qualiter t subditos delinquentes corrigerent t bene agentes in bono cõfortarent: vnde ait angelo: Ephesi ecclesie scribe: id est eius epõ qui dicitur fuisse Timotheus Pauli discipulus: quez ꝓstituit epm ecclesie ephesine: vt ostendit ytra j. Timo. j. t hunc epm cum populo subiecto cõmendat de patientia t cõstantia in tribulationibus: t ꝑsertim q oderũt facta nicolaitaꝝ sed in hoc scripsit eius subditos redarguẽdos quia charitatem primã reliquerunt: quia non miserũt tam larga manu elemosynas in hierusalem in subsidiũ sanctoꝝ sicut ante cõsueruntSeribens vero angelo. id est epõ smirne ecclesie qui dicit fuisse Policarpus: cõmendat eos in omnib; ꝑcipue in ꝑsecutionibus t patientia tẽptationũ t tribulationũ. Tertio scribens angelo. id est epõ pergami ecclesie: commendat quidẽ eius subditos eo q non negauerunt nomen christi in ꝑsecutionibus t toribus in diebus Antiphas martyris: q specialiter notatur. q: verbo t exemplo alios ad martyriũ animauit: t subinfert: sed habeo aduersum te pauca: sc; peccata corrigenda: q: habes illic tenentes doctrinã Balaam: qui sc; docebat mittere puellas pulchras prope castra hebreoꝝ: vt earum pulchritudine con-

spectā hebzei qui fuerunt luxuriosi allicerent ad luxuriā ac p cōsequēs ad idolatriā: vt sic deus offenderet ꝫ totū populū: sic in ecclia ggamēsi erāt tunc quidā tenētes doctrinam nicolaitaz. inducentes scz verbo z exemplo ad fornicationem ranꝫ licitam z ad commedendū de idolox sacrificijs: vnde dicit Aler. de hales: sup Apoc. in eodē passu. q iste nicolaus fuit vnus de septē diaconib⁹ ō qbus habet Actꝫ. vj. qui tamē a fide z doctrina chīsti postea recessit. eo q argueret sup ħ. quia nimiū diligebat vxorē suaz que erat valde pulchra: sicut dicit Clemens z vt se excusaret ab hac stultitia respondit: non est mihi cure quid ipsa faciat. qui vult vxorē ducat: z ideo p̄dicauit vxores esse cōmunicandas z omnes mulieres et commestionem idolaticox esse licitā p̄dicauit etiā hunc mundū nō a deo: sed a qbusdā principib⁹ esse factū: z qz talis error: licite fornicādi z de idolaticis manducandi ꝑsonus erat carni. ideo fere oēs ecclie hoc errore vt impugnabant vt etiā i pte insticiebant. Vñ z angelo thiatyre ecclie scripsit reprehendendo q pmitteret mulierem Jezabel que se dicebat propheram docere z seducere seruos de: simplices. q scilz licitum esset fornicari z manducare de idolaticis in idolorum veneratione alioquin non esset peccatū nisi ratione scandali pusillorum. ¶ Sexto de vicꝫ fieri potest detracto propter compassionem absentiū ip̄ramendā eius mali alterius manifestat. vt sic prouocet ad orādū p talium cōuersione z emēdatiōe. qđ vtiqꝫ licitū ē z meritoriū: in cuius argumentū vidua illa sarepte na ꝓpter fidē a dño cōmendata. vt ō. Matt. xv. z Marc. vij. que accessit ad iesum dicēs: Miserere mei fili dauid: filia mea male vexatur a demonio: exp̄rimit enim filie sue miseriaz vt dominū pietatis p̄uocet ad misericordiam. ¶ Secūdo vero p̄cipiunt fieri p̄t detractio cum peccato sed veniali propter ip̄perfectionem actus. vel etiam male intentionis: quod quidem fieri potest tripliciter: Primo namꝫ fit ex quodam indiscreto ac p̄sumptuoso zelo iusticie. quo singula gesta vel verba aliorum mordacius reprehendunt: nonnamen notabiliter aliorū famam ledentes: p̄sertim quo ad ea que concernunt honestatem vite: Vnde de hoc dicit Hiero. in epistola ad Celantiam. q rarū inuenies qui irrep̄hensibilem vitam suam exhibere velit. vt is non libenter reprehendat alienam: tantaꝫ huius malā libido mentes hominum inuasit: vt etiā qui procul ab alijs vicijs recesserūt: in istud tamen quasi in extremum laqueū diabolum incidant. ¶ Secūdo vero fit p lapsum linguę vel per surreptionem ex quadā animi leuitate non ex intentione nocendi z tunc etiam est veniale: nisi per eam notabiliter alterius famam lederet. Vnde sup illud Prouer. xxiij. Cum detractoribus ne cōmiscearis: dic glo. hoc specialiter vitio picturatur pene totum genus humanū: tum qz stultorum infinitus est numerus: z pauci sunt qui ambulant per viā salutis: tum etiam quia panci vel nulli sunt q̄ non ex animi leuitate aliquādo aliqd dicunt de quo non in aliquo vel leuiter alterius fama minoratur: quia vt dicit Jaco. iij. Si qs in verbo non offendit hic perfectus est vir. ¶ Tertio denicꝫ fit ex loquacitate vt loquiendi libidine cuius impulsu quicquid ad aures venerit silentio tegere non potest. ¶ Et quātum ad hoc queri potest vtrum simpliciter narrans alterius mala ab alijs communi genere loquendi audita peccat mortaliter. Ad hoc respondet Scot. in. iij. dist. v. q rara fides est: ideo inter homines quia multi multa loquuntur: z mundus plenus mendacijs quotidie exp̄itur. propterea dicens se sic tm audisse: nisi ex ipso modo dicendi aliquam maiorem certitudinem oñdat q̄s ex cōmuni relatione: tunc ex natura actus illorum opinione non aufert. illi famam: quia si audientes firmiter concipiunt eum de quo sermo fit esse criminosum leues sunt vtiqꝫ de talibus scriptum est Eccī. xix. Qui cito credit leuis est corde. verūtñ quoniam a scandalis pusillorꝫ cauere necesse est. qz ve p quem scandalū venit: z multi sunt tales pusilli leues ad cito credendum mala: ideo periculosum valde est ex aliorū relatu alijs audita talia referre quod si fit animo ledendi eū ō q̄ ꝓfert: nō facile p̄t excusari quin ꝫ charitatem faciat: et sic mortalem culpam ꝫmittat. si ꝫo ex inconsideratione vel confabulandi libidine hoc fiat. duriuz est q genus culpe venialis excedat: cum vt dicitur Jaco. iij. Qui non offendit in verbo &c. hec Scotus. Ad laudem dei.

¶ De differentia īter detractiōez: surrationē z q̄ detractio sex modis fit cum peccato mortali: ac de audiētibus detractionē. . . . Ser. . . x

On occides Exo.xx. Diso

B Vicunq; de diuersis modis detra; ctionū: q fieri possunt vel sine pcō vel cum pcō veniali tm: b ꝓsequi volumus de modis q̄b; p detractionē mortale pt̄m in currit ¶ Ad cuius euidentiā primo q̄ri p̄t vtrū detracto sit vnū distinctū a susurratiōe p̄sertim cū dicit Isi6.in.li.etby. q susurro de sono locutionis appellat: q; nō in facie alicu; ius sz in aure loquit detrahēdo: sz de altero loqui detrahēdo ad detractionē pnēt videt ¶ Ad h̄ rndz Tho. sēda sede q. lxxiij. q susur rratio t detractio i materia cōueniunt: t etiā in forma siue in mō loquēdi q; vterq; malum de primo dicit: ꝓter quā similitudinē vnū p alio interdū ponit: nā sup illō Eccī. v. Nō ap pelleris susurro dicit glo. id ē detractor: diffe; runt tñ in fine vel intētione quia detractor p; prie famam primi p obloquutionē intendit de nigrare. Hinc illa mala p̄cipue de proximis proferre querit: quibus primus possit diffa; mari: vel saltem eius fama minui. susurro ve; ro principaliter intendit amicitiā aliquoz se; parare. dicit enim glo: sup illō Roma. j. Su; surrones detractores deo odibiles: susurro; nes sunt inter amicos discordiam semnan; tes: detractores qui aliorum bona negāt vel minuūt: et quo patz q susurro talia ꝓferre q̄; ri de proximo: que ꝓtra ipm mouere possūt animū audientis: sm illud Eccī. xxviij. Vir peccator conturbabit amicos: t in medio pa cem habentiū immittit inimicitiā. Inquātuz igitur susurro dicit malum de alio dicitur de trahere. sed in hoc differt a detractore quia n intendit simpliciter malum dicere sed etiam quicquid sit illud quod animū vnius contra alium ꝑturbare possit: etiam si sit simpliciter bonū t n̄ apparēs malum: inq̄; tum alteri dis plicet cui dicitur. Vnde susurro ꝓprie dicitur bilinguis: quia cum amicitia sit inter duos. su surro nititur ex vtraq; parte amicitiā rumpe re: t ideo duab⁹ linguis vtitur ad duos vni dicens malum de alio: ꝓpter qō dicitur Eccī. xxviij. Susurro t bilinguis maledict⁹ cuius causam addit dicens: multos enim turbauit pacem habentes. Crimiano aūt est vnū ab bis duobus distictum: de quo dicitur Leui. xix. Non eris criminator nec susurro in popu lis: nam criminator est qui alīs publice im; ponit crimina vel accusando vel conuician; do: quod non pertinet ad detractionem vl susurrationem: ex dictis etiam ꝓcludit: q susur;

p:ecepto

rratio grauius est vitiuz q̄ detractio. quia pec catum in primo tanto grauius est: quāto per ipsum primo maius nocumentū infertur: tan to vero maius nocumentum infertur: quāto maius est bonuz. quod tollit. Inter alia ergo bona exter oza praeminet amicus: quia sine amicis nullus viuere possit: vt patet p ph̄m viij. ethic. t ideo dicitur Eccī. vj. q amico fi deli nulla est ꝓparatio: quia et ipsa fama q̄ per detractionē tollitur ad hoc est necessaria q quis idoneus ad amicitiam habeat: ꝓter quod eriaz dicit Prouer. vj. Sex sunt q̄ odit dñs t septimū detestat anima eius: t hoc se ptimum ponit eum qui seminat inter fratres discordiā. Et si obiciatur q detractor freqūe; ter peiora dicit de alio: vtpote simp iciter ma la: quia ex talibus oritur infamia q̄; susurro q̄ non curat nisi dicere apparentia mala: que sz audienti displiceant licz quandoq; fm se bona sint. Ad h̄ dicendum q grauitas pec catum magis attenditur ex fine vel intentione: q̄; ex materiali obiecto: t ideo ratione finis susurrando grauior ē: q̄; uis detractor: quando q; peiora dicat eadē etiā rōe detracto que ex leuitate vl loq̄citate plata ex obiecto materi ali venale p̄t̄m esset. plata ex inuidie fuoze ad denigrandā famā alterius graue mortale iudicaret: cū em̄ pcā verboz ponissime sunt ex intētōe dicētis iudicāda t detracto fm su am rationē ordinat ad denigrandū famā al; terius ille ꝓprie detrahit q ad hoc de aliquo obloquit eo absente vt eius fama denigret:

B Quod fieri potest sex modis cum mor; tali peccato. ¶ Primo cum quis peccatuz fra tris verū sed occultum indebito modo vel in debita intentione reuelat sicut quidam illis reuelāt quibus nulla rationabili causa reue; lare coguntur: qui sz querunt illū de quo re uelatum est potius infamare q̄; emendare: i iusto modo t indebito processu: vel si reuelāt eo modo quo debent: non tamen hoc faciūt ea intentione qua deberent: sicut non nulli si mulata conscientia vel amore ficto: pretensis gemitibus veluti compassione vl dolore con stricti. dicunt se reuelare mala fratris vt co;ri gantur t instruantur: cum tamen nullo istoz sed propria malicia vel inuidia moueantur: inter quos tamen pessime agunt: qui libellos famosos conficiunt t ꝓiciunt: illos proiciен tes in ecclia in platea vel domo: quibus in; uentis alij primus diffamant: q non peccāt solum mortaliter: sed etiam contra talium

fectores ⁊ inuentores: nec statim destruē
tes ⁊ dolose publicāres institute sūt pene gra
uissime: vtpote fm canones flagellato ⁊ ex-
cōicato. v. q. j. vbi dicit. c. q̄ in alterius famā
publice scripturā aut verba cōtumelioſa con
finxerit: ⁊ reptus scripturā nō probauerit: fla
gellabit ⁊ q̄ eā p̄i⁹ inuenerit rūpat: si nō vult
auctoris facti cām incurrere: ⁊ ibidē ex cōcilio
elibertano. c. bi qui dicitur: q̄ debēt excōicari
tales libellos proīciētes. ⁊. c. q̄dam maligni.
vñ si cōstat q̄s fecerit: accusari p̄ōt atq; depo
ni: cū sit peccatū accusatōe ⁊ ꝯdemnatione
dignissimū. xxv. dist. §. nūc aūt in fine. Porro
fm leges ciuiles pena talū ē decapitatio: vt
p̄z. C. de famos libell. Unica. ⁊ v. q. j. dicit im
perator Vale. Si q̄s famosum libellū demi
vel in publico siue in q̄cunq; loco ignarus re
perit: aut corrūpat p̄ius q̄ alter inueniat: aut
nulli confiteat inuentū. Si vo nō statim easdē
cartulas vel corruperit vt ignem consumpserit
sed vim carū dolose manifestauerit: sciat se
quasi auctorem huius delicti capitali senten
tie subiugandum: hmōi autem libellus alteri
us opinionem non ledat. hoc ibi. Unde quili
bet de populo tales accusare potest: quin etiā
accusatori pro modo persone accusate p̄ecī
um constituitur vt si est seruus in libertatem
transeat. ff. de iureiuran. §. fi. et. C. eo. ti. Unica. Rano vero tante vindicte pōt esse. q̄ nisi
talis detractor ad lucem p̄ducat: non potest
ille cōtra quē libellum famosum ꝓposuit se le
gitime purgare: ac detractorem de falsitate
conuincere cum tamē multo plus nocere po
test impia ⁊ falsa lingua detractoris quā iu-
sta ⁊ vera lingua proficere potest excusato-
ris vel laudatoris: p̄sertim cum homines p̄-
niores inueniuntur ad credendū ⁊ memorie
cōmendādum mala q̄; bona: sicut venenū se
mel sumptum plus inficeret q̄; tyriaca pluri-
es sumpta remediū p̄staret. ¶ Secūdo ꝓ-
cum quis peccatū iam reuelatū verbis malu
gnis plus iusto aggrauat ⁊ augmentat: alu-
q̄d vltra veritatē apponendo: sicut in loqua-
cibus detractoribus frequēter contingi solet.
vnde. ij. Regum. xiij. dicitur q̄ cum absalō in
conuiuio interemisset fratrem suum Amō in
vindictam stupri thamar sororis sue: statim
fama peruenit ad Dauid regem: q̄ Absalō
omnes filios regis occidisset nec vnus qui-
dem remansisset talis autem non inconuenien
ter musce cuidā grani similatur que tafan⁹
a quibusdam dicitur: que sub caudis lumen-
torum residet ⁊ pungēdo sanguinēq; sugen-
do se pascit: ⁊ lumēn carnes inimescere fac
sic detractor alioꝝ mala dilatat ⁊ ferida q̄b⁹
pernicioſe se pascit: vñ ꝺr Eccli. xj. Ab vna sci
tilla augef ignis: ⁊ ab vno doloso augef san
guis: glo. i. mors hoim spūalis vel etiā inter-
dum corpalis: seqtur. Nō em̄ petōr sanguinē
insidiatur. Tertio proinde cū q̄s alteri falsū
pcrim̄ imponit ⁊ ꝓpria malicia vl̄ inuidia aut su
spitione temeraria q̄ō est pessimū genus de-
trahēdi: ⁊ ideo talis merito dici potest ꝺrcoꝝ-
lus diaboli: plenus aqua maledicta rācoris
vel temerarie suspitōis: cuius lingua demo
nis aspōnū facta ē q̄: ex abundantia cordis
os loquit: ve illis q̄ tali maledicta aspguntur
aq̄ si fidē dictis adhibēt. Hac detractōe mu
lier libidinosa Joseph innocentē ac castū in
carcerauit quē falsse criminata ē apud virum
suū. vt p̄z Gen. xxxix. Hac inq̄; ancilla mali
loq̄ Sare virgini detraxit ⁊ iꝓperauit q̄
esset interfectrix virorū suoꝝ: vt patz Tob. iij.
Tales similant porcis qui ñ florēs sz sterco
rum feces querunt. quib⁹ dicitur Sap. j. A
detractione parcite lingue. q. d. si non vultis
parcere proximo saltem lingue ꝓprie parcite:
ne trahatis illam p̄ lutum vitioꝝ. sicut porci
per lutum stercorū. Unde tante vilitatis sūt
hmōi q̄ non solum deo sed etiam diabolo de
testabiles reddunt̄: vtpote quorum lingue
vel operatiue vl̄ pmissiue possunt dici abster
soria sordiū electorum: sicut dicitur Sap. xj:
Qui fluctus est seruet sapienti. Quarto ita q̄;
cum illud quod in se bonū est dicit intentione
mala factum: de qualibet dicit Oroſi⁹. Sūt
quidem homines similes phariseis: qui de
oīm quod vident malum iudicāt: si q̄s vacat
humilitati hypocrita ē: si recreationi gulosus
est: si patientie timidus est: si iustitie impati-
ens est: si prudentie malitioſus est. si maturi
tate melancolicus flegmaticus seu fantaſti
cus est: si iocunditati dissolutus est: si religiōi
singularis est: si silentio ⁊ pacti dissimulator ē:
si aliorū correctioni p̄sumptuoſus est: si vi
gilijs ⁊ orationibus indiscretus est: si commu
ni dormitioni somnolentus est: si predicatio-
ni ⁊ aliorum salutī laudis appetitor est: si ha
bet gratiam hominum adulator est: si adula-
ri renuit superbus est: hec ille. Omnia nāq;
peruertunt falso iudicio: sicut habetur. ij. Re-
gū. j. Principes filioꝝ Amon nuncios a Da
uid missis ad regē ꝓsolandū de morte pa-
tris detraxerunt: peruertentes puram Dauid e

mnciozum eius intentionem quozum dimidias barbas raserunt ⁊ vestes vsq; ad nates detruncauerũt vnde secuta sunt multa mala: vt patet in textu:sic detractoz dimidiam barbam radit vel potius eradicat:dum viriliratis medietatem scz intentionis rectitudinem detrahendo peruertit:dicẽs a bono bonum mala intentione peractum:detrũcat insuper vestes vsq; ad nates:cum in eis detegit si qd pudibundum fuerit:sic Johanne baptista ieiunante dicebant.demoniũ hz.sic ⁊ iesu comedẽte dicebãt:vorax ẽ ⁊ potator vini. ¶ Quinto iam cognitũ bonũ alteri⁹ diminuẽdo:sicut dicẽte dño. Numq̃d cõsiderasti seruũ meum Job q̃ nõ sit ei similis in terra:pun⁹ diabolus rñdit dicens primo :Numq̃d iob frustra timet deũ ⁊c:Secõdo vo pellem p pelle ⁊c.sic q̃ neutrũ ascribit diuine charitati que sola gratã reddit tã operãtẽ q̃ operatũ:sic ZMaria soror moysi murmurauit ꝯ moysen auctora eius separatione a thoro coniugali:vt patz diffuse in secũdo sermõe apostolozũ festi Petri ⁊ Pauli. ¶ Sexto bonũ alterius iã cognitũ oino rencendo cũ illud esset manifestãdũ ad dei honorẽ vl̃ ad primi edificationẽ:aut ad cõmunẽ iusticiã eq̃tatem seu charitatẽ:sicut fecerũt milites qui resurrectionem domini nouerũt:⁊ tamẽ ꝓpter acceptam pecuniaz illa dolose ac perniciose tacuerunt. vt patet Dauiõ.viii.de quo vitio dicẽ Siluꝫ.quod grauis ẽ rapacitas cũ veram alterius gloriam ⁊ fi mendacio non corrumpis silentio preteris: huoz enim priuatã excellentiã semp cogitans alienam obscurat. hec ille.Qualiter in his obligatur quis ad restitutionem videbitur in tertio sermone septimi precepti. Q Hic q̃ri potest de detractionem audientibus vtruz scz tantum peccent quantũ detractor:presertim cum Bernñ.dicat q̃ detrahere aut detrahentem audire:quid horum damnabilius sit nõ facile dixerim. ¶ Ad hoc respõdet Tho. sc̃da sc̃de.q.lxxiij.q̃ vt dicitur Roma.j.Digni sunt morte non solũ qui peccata faciũt sz etiam peccata facientibus consentiũt:⁊ hoc quidem fieri potest dupliciter. Vno mõ indirecte quãdo scz aliquis nõ resistit detractori:cum tamen resistere possit licet illi detractio displiceat:⁊ hoc contingit vel ex timore vel ex negligentia vel etiam ex verecundia quibz retractus omittit repellere detrahentem:talis autem multomin⁹ peccat q̃ detrahens ⁊ plerũq; venialiter:potest tamen cõtingere q̃nq;

mortale vel propter hoc q̃ incumbit audienti ex officio detrahentem corrigere vel etiam propter periculum quod ex illa detractione sequi potest vel etiam ꝓpter radicem qua scz timor humanus potest esse mortalis:incõmutabili bono bonum p̃ponens commutabile. Alio modo directe quando scz quis inducit alium ad detrahendum vel saltẽ ei placet detractio propter odium illius cui detrahitur: ⁊ talis nõ minus peccat q̃ ille qui detrahit: sed quandoq; magis propter maiorem delectationẽ vel manus odiũ. Hinc dicit Bernñ. ad Eugenium:q̃ velle audire ⁊ detrahere quid horum damnabilius sit nõ est facile diffinire. Rationem autem idem piratis tangit idem Bernñ.in li.de consideratione vbi ait: Detractor ⁊ detractionis libens auditor:vt q; diabolum portaristi in lingua ille in aur ex quo patet q̃ tot demones in aures recipis quot detractiones libenter audis. Hinc ait Aug. Non accõmodes aures tuas ad percipiendũ verba detrahentis:ne accipias morem in anima tua :Detrahenti enim et audienti anime vtriusq; esca mortis est detractio qz.xj.q.iij.dicitur.c.nõ solum ille reus est qui falsum de aliquo profert:sed etiam is qui aurem cito criminibus prebet. Non tamẽ semp quis resistere dz detractori cum arguendo ꝺ falsitate:maxime si scit verum esse qꝺ dicitur sed de ꝺ debet eum redarguere verbis:q̃ fratri suo detrahendo peccat:vel saltem signis ostendere debet q̃ ei detractio displiceat:qz vt dicitur Prouer.xxv. Ventus aquilo dissipat pluuias:⁊ facies tristis linguã detrahentẽ. Si vo scit detractorez dicere falsũ tũc dz etiam verbis resistere dicẽs se scire cõtrariũ esse verum:alioquin ꝓut .xj.q.iij.c.quisquis subdit vterq; reus est ⁊ qui veritatem occultat ⁊ qui mendacium dicit:qz ⁊ ille prodesse non vult:⁊ iste nocere desiderat. Denicq; licz secundũ Alex.de hales.in. ij.suo:ille cui detrahitur inscidere debet causas detractionũ et scandali:fm q̃ scandalum est dictũ vel factum minus rectum prebens occasionez ruine:tamen si non prebet causam licz detractor querat occasionem:debet tunc detractionem exemplo christi equanimiter sustinere. Dicit enim Gregor.omel.ix.super Ezech.q̃ linguas detrahentium sicut nostro studio non debemus excitare ne ipsi pereant:ita ꝓsuam maliciam excitatas debemus equanimiter tolerare;vt nobis meritoz crescat quod saue

intelligendū est: nisi talis diffamatio ꝙ gat in periculū alioꝝ: tunc enī pposse audientibus sanssaciet: sicut chꝛistus qui dicentibus apostolis Matth. xv. Scis q̄ audito phariseo verbo scandalizati sunt: protinus respondit. Sinite illos ceci sunt ⁊ duces cecoꝝ: cuius vestigia secutus aplus. j. Corinth. iij. Dicit inquit pro minimo est vt a vobis iudicer: aut ab humano die: nec mirum: quia vt dicit Richar. super apoca. Malos semper odiosa est vita bonoꝝ: ⁊ quē deus cōmendat pravos sermo blasphemat: vnde ⁊ Diogenes cū ei nūciasset amicus: te cuncti amici vituperāt: oportet inquit sapientiā ab insipientibus ferri: esse eni melior: em indicat mala lingua quē carpit ⁊ hanc quidē derogatio singulari munere ꝗ̄ dominus ideo pmittit q̄ nimiū optima repetuntur sustinentibꝰ: nā. vj. q. j. c. oues subdit. S. ipsa aūt detractio licet ex vitio sit detrahentiū in iusto de iudicio nōminꝫ: aduersus bonos excitat: vt quos honesta p̄sumptio vel alioꝝ fauoꝝ in altū extulerat detractio humiliet. Dicit eni Alexan. de hal. vbi supra: q̄ sicut per adulationē mentis oculi claudunt ⁊ excecant: ita per detractionē aperiunt ⁊ illuminantur: diligenter eni perquirit si quid in eo sit rep̄hensibile qd emendet: vnde dicit Pe. rauen. q̄ virū fortem excitat ad virtutis exercitū alieni laboris aculeus: nec mentis oculos torpere pmittit inuidia detractoꝝ. Jacob qui in bacculo suo iordanem transierat nō rediisset cū duabus turmis nisi eum inuidia Esau agitasset: nec Joseph egyptus ime prasset: nisi ipsum inuidia fratrū vendidisset. Hinc cōcludit Gregoꝝ. q̄ Abel esse remunt quē malina Cayn nō exercuit. O virū fin cor dei qui vindictā pelli cenit de maledico protinus respondit. ij. Reg. xvj. Deus p̄cepit Semei vt maledicere ret David: ⁊ quis est qui audiat dicere quare sic fecerit: dimitte vt maledicat iuxta p̄ceptū domini. O q̄ linceos oculos David habuit: nō attendens maledictū inuehentem sed dominū permittentē: dominus eni licet nō ubeat detractoꝝi voluntatē peruersam: iñ iubet eius voluntatis effectū ad iustoꝝ exercitationem ⁊ profectū. Ad laudem dei oīpotentis:

¶ In quibus excōmunicatio suspensio ⁊ interdictum cōueniunt ⁊ in quibus differunt. ¶ Sermo xi.

Non occides. Exo. xx. Hunc autem ordine congruo prosequens dum est de iusta occisione spirituali: que fit per censuram ecclesiasticam qua quis gladio spirituali vel ecclesiastico iuste occiditur: ⁊ tā q̄ membrū putridū a mystico corpore christi quod est ecclesia p̄scinditur: vnde gladius ecclesiasticus censura vocatur. ¶ Est autem censura iudicium seu sententia a canone vel ab ecclesiastico iudice lata. Et continet in se tria: scz excōmunicationem: suspēsionem ⁊ interdictum: vt patet extra de verbo. sig. vbi dicitur. c. querenti. quid per censurā ecclesiasticaz debeat intelligi: cū huiusmodi clausulam in literis nostris apponimus: respondemus q̄ per per eam non solum interdictū sed suspensionis ⁊ excōmunicationis sententia valet intelligi: vt iudex discretus rerum ⁊ personarū circumstantijs indagatis ferat quā magis viderit expedire: hec ibi. ¶ Ad maiorem autem euidentiam primo queri potest in quibus ista cōueniunt. Ad hoc respondet Joh. cal. in tractatu de ecclesiastico interdicto: in prin. q̄ tria p̄dicta in hoc primo cōueniunt: q̄ pariter comprehendunt sub nomine censure vt dictum est. Secundo q̄ in eis appellatio precedens appellantem defendit. vt extra de appel. c. ad hoc. c. preterea. ca. dilectus: verum tamen appellatio sequens nō defendit appellantem: vt. ca. pastoralē. ij. responso. etli. vj. de sen. ex. c. is cui. Tertio q̄ in oibus p̄dictis prohibetur diuinoꝝ celebratio: vt. v. q. iij. c. si quis epūs in concilio. et extra de cleri. excōmunicato deposito interdicto ministrante. c. ij. ⁊. iij. c. postulastis. Quarto q̄ in oīnibus procedere debet monito ⁊ seruari forma decretalium: extra de appel. c. reprehensibilis: de sen. ex. c. sacro. ⁊ li. vj. eo. ti. c. cum medicinalis. Quinto q̄ cum absoluunt debet in his p̄cedere iuramentum: ⁊ potest in eis absolutio fieri ad cautelam: cum extat casus faciendi. vt de sen. excom. c. venerabili: saluo quod habetur lib. vj. eo. ti. vbi dicitur c. p̄senti generali statuimus edicto, beneficiū relaxationis ad cautelam quo ad interdicti sententias in ciuitates castra vel qualibet alia sacra loca siue terras aliquas generaliter promulgatas locū aliqua tenus nō habere: hoc ibi. Sexto q̄ hmōi sententie debēt seruari p superiorem: vt de off. ordi. c. cū ab ecclesiarū: vbi etiam prz in glo: qualiter plebanus excōicari potest: nō tamen cū solennitate que ponitur. xj. q. iij. debent. Septimo q̄ his duranibus non potest quis eligere nec eligi seu testificari: vt de cōsue. c. cū dis

lectus.de elec.c.cū inter sentiozē.de test.z atte
sta.c.veniens.ij.in fi. Octauo q̄ supior non dz
de ipsis aliq̄d disponere partibus nō vocatis
vt de appel.c.romana.§.penul.li.vj. z de sen.
ex.c.romana.e.li. Nono q̄ recepti in spāles fi
lios sedis apostolice.s.pdicatores: minores:
cistercienses:ab inferiorib⁹ nulla istarū trium
sententiarū ligari pñt:vt pz li.vj.de verbo sig
ni.ca.s. Decimo q̄ vtrobiq̄ sniam violando
vel formā illius fulminationis nō tenendo:ir
regularitatē incurrit:vt li.vj.de sen.z re.iudi.
cū eterni.z de sen.ex.cū medicinalis: z q̄ snia
licet iniusta ligat in foro cōtentioso obseruata
ñ debita forma: similiter q̄ sicut in excōicato
requirit cōsensus vt celebrās incurrat irregu
laritatē:sic z i alijs: z q̄ vtroq̄ phabilis igno
rātia reddit excusatos. Secūdo vero q̄n pōt
in quibꝫ tria p̄dicta differunt. Ad hoc rñdet
Jo.cal. vbisupra q̄ tria p̄dicta differūt p̄mo
in participatiōe: q̄ cū interdicto z suspenso p
cipari pōt: nisi spāliter esset interdicta preci
pano vt li.vj.de p̄bend.c.epōz:sed cū excōmu
nicato non:q̄ si cōicaret minorē excōicationē
incurreret.xj.q.iij.c.cū excōmunicato:de sen.
ex.c.nulli.c.cū desideres. Secundo quia sin
gularis persona p̄prie suspendit vel excōi
catur:non aūt interdicit nisi improprie:vt de
re.iu:do.c.cum dilectus.de cleri.excō.c.postula
stis. Locus vero p̄prie interdicit vt de verbo
sig.c.cum in parrubus: licet hoc fiat in penam
delinquentiū personarū:vt de spon.c.non est
vobis:interdicitur etiā vniuersitas nō excom
municat vt cler⁹ vel populus:vt li.vj.de sen.
ex.si sententia: interdicit etiā q̄nq̄ singularis
persona:vt de offi.dele.c.ex literis.prout inter
dictū distinguit a suspensione: vt de p̄bend.c.
cum capella.z li.vj.eo.ti.c.j.§.in eos.similiter
q̄nq̄ laicus interdicit qui proprie nō suspen
ditur prout suspensio est distincta species: vt
de verbo.sig.c.querenti. Tertio q̄ effectus ex
cōmunicationis nō potest suspendi sicut effe
ctus aliorum:vt extra de p̄bend.c. p̄bendagia.
z hoc fm Jnnocen.z Host.quādo locus vel
ecclesia interdicit:secus aūt cum persona pro
culpa propria est interdicta vel suspensa:si ta
men pro culpa alterius quod aliquādo fit:vt
xvj.q.iij.muroz. nunc dici potest sicut de inter
dicto loci: q̄ pōt suspendi sicut z tolli. Quar
to quia epi nō incurrūt aliquā suspensiōis vl
interdicti sententiā ab homine vel a iure pro
latam:nisi specifice exprimantur: vt lib.vj.de
sen.ex.c.q̄ p̄bendā:quod tamen p̄bendā

non habent q̄ntū ad excōicationē. Quinto q̄
interdictū generale loci nō pōt ad cautelā re
latari:vt lib.vj.de sen.ex.c.presenti. sed ab ex
cōicatione vel suspensiōe bene fieri potest ad
cautelā absolutio:vt extra de sen.ex.c.venera
bili. Sexto quia interdictū generale non pōt
in locū proferri sine speciali licentia pape pro
pecuniario debito vt in extrauagañ.bonifacij
proinde attendentes:sed excōicatio vel suspē
sio bene fieri pōt.vt de appel.c.preterea. Septi
mo q̄ in vniuersitatē vel collegiū ferri excōi
catio non potest:vt de sen.ex.ca.romana.§.fi.
lib.vj.licet singuli de vniuersitate excōmunica
ri possunt:vt omnes rectores per quos regit
qui dicunt vniuersitas:seu cōmunitas in effe
ctu:vt de immu.ec.c.aduersus.z de procura.
c.fi.sed interdictū bene profert.vt in.c si snia.
eo.ti.ac.li. ℣ Tertio proinde queri pōt de
snia excōmunicationis quid sit excōicatio: z
quis illā inferre potest. Ad q̄ dicendū q̄ ex
cōicatio est censura a canone vel ab ecclesia
stico iudice prolata:excludens a qualibet lici
ta cōmunione z actu legitimo: nam cū excō
catio sit pena spūalis:laicus nō est capax actu
ue licet hoc papa posset illi cōcedere: vt patet
xxvj.di.c.bene quidez.in glo. Similiter nō in
det sententiā ferre non potest cū sit iurisdictiōis
vt de offi.oz.c.conquerente. Oportet insuper
q̄ iudex super excōmunicandū iurisdictionem
habeat: z omnis talis excōmunicare potest
non solum papa z episcopi: sed etiā eoz offi
ciales z omnes eorum inferiores prelati qui
collegijs presunt: vt abbates etiam non bene
dicti dūmodo tamen fuerint confirmati z cō
similes:vt de symonia:sicut nuis.z de offi.oz
di.cum ad ecclesiam: z Archi.vt videtur ex
cōmunicare potest: licet non sit presbyter. ar.
di.xxv.perlectis: z extra de offi.oz.c.j.z de ap
pel.c.reprehensibilis :sic etiam quilibet sacer
dos parochialis fm quosdā z hoc presertim
cum fuerit in eadem diocesi cōsuetudo: quia
per tacitum cōsensum ex consuetudine vel p̄
scripnone potest acquiri talis iurisdictio per
patientiā episcopi: que cōsuetudo dat iurisdi
ctionem:vt.ix.q.iij.c.conquestus : z his pcor.
Host.z Alb.nec mirum cum vt notat Jnno.
de restitu.spo.ca.olim.iij. episcopus exprime
potest concedere clerico potestatem excōmu
nicandi etiam si fuerit primata persona:verū
tamen excōmunicationē a iure potest facere:
quicunq̄ potest ius condere:vt papa in vni
uersa ecclia:z simplices epi in suis dioces: vt

ꝓx̄ſ:q.ij.viſis in fine.xxiij.q.iij. corripiant:nullus etiam citra ep̄m excōicare nō potest cum illa solēnitate:que ponit.xj.q.iij.c.debēt. Rota tamē generaliter q excōicare nō potest excōicatus nec hereticus: nec ſciſmaticus.nec apoſtata a fide.nec intrūſus.nec a iuriſdictione ſuſpenſus:nec etiam qui violanter interdictum:hec patent:xxiij.q. ſ.audiuimus.t.§.ſi autem.in fi.xj.q.ij.alienationes et.c.p̄cante. extra de ꝓceſſ.p̄ben. ca.quia diuerſitatem: extra de exceſſ.p̄la.c.fi. ¶ Quarto ſimiliter queri poteſt vtrum ep̄us extra territorium ſuum quēp̄iā ex ſubditis ſuis excommunicare poteſt. Ad hoc dicendum :q hec queſtio dupliciter intelligi p̄t. Primo an ep̄us exiſtens extra ſuam dioceſ.ſubditum ſuū excōicare p̄t Et ad hoc reſpondet Hoſti.q ep̄us t hmōi p̄lati extra dioceſim vel territorium ſuum agere non poſſunt ea q̄ ſunt iuriſdictionis cōtentioſe vnde cū nullus eſt excōicandus ſine cauſe cognitione.vt.xj.q.iij.ca.nemo.hinc talis excommunicare non poteſt nec ſedere p̄ tribunali nec aliquid diſponere.vt.ix.q.ij.ca. ep̄m t ca.ſequenti.nec per ꝓſequens abſolvere poteſt in his q̄ requirunt cauſe cognitionē veruntamen ſecus eſt de his que non requirunt cauſe cognitionem:cum hoc ad voluntariam iuriſdictionem pertineat:t idem eſt dicendum de legato de latere pape extra terminos ſue legationis.ar.ff.de offi.p̄co con.l.ij.et extra de offi.le.ca.excommunicatis ep̄i tamē expulſi licite poſſunt exercere iuriſdictionem in aliena dioceſi:vt in cle.de ſo.cōpe.capitu. q̄uis:vbi plane patet de vtroq; caſu. Secūdo ſic poteſt intelligi queſtio vtrum epiſcopus exiſtens intra ſuam dioceſim excommunicare poteſt ſuum ſubditum exiſtentē vbi peccantem extra ſuam dioc̄.t nunc dicendum q ratione domicilij poteſt iudex eccleſiaſticus excōmunicare per ſententiam viue vocis ſuū ſubditum etiam exiſtētem extra territoriū vt patet extra vt lit.non ꝓteſt.c.nue.vbi dicitur q reus qui ſe contumaciter abſentat per cenſuram eccleſiaſticam vt iuri pareat:compelli poteſt t ex hoc patet q etiam extra territorium tenet ſententia:ad idem de appel.capitulum ſit romana:in fi. Veruntamen ſtatutum ep̄i per quod ſubditi certū aliquod facientes ꝓpter quod excōmunicantur:non ligat ſubditum in alieno territorio contra facientem.vt patet expreſſum.lib.vj.de ꝓhib.ca.ij.t ratio diuerſitatis eſt.quia ſtatutum eſt quedam q̄liras principalit territoriū regulans.t p ꝓſequēs perſonas ita q nō ſolū ſubditos.ſed et q̄ſcunq; intra territoriū exiſtentes afficit:t ſic nō afficit ea ratiōe qz ſubditi ſunt:ſed rōne territorij regulati p ſtatutū.t iō nō p̄extendi extra territoriū:qz p ꝫ ſurgeret aliō inconuenies ſcz q p ſtatuta vnius ep̄i regularet territoriū alterius ep̄i qō ē ꝫ iura ſed ſnia viue vocis afficit p̄ſonā:t iō in eo ceſſat ratio p̄dicta. ¶ Quinto eq̄dē q̄ri p̄t:vtrū ſubditus ep̄i delinquens intra dioceſim:in loco in exēpto ligatur ep̄i ſtatuto delictum illud puniente. Ad huius queſtionis reſponſionem Jo.cal: diſputando terminauit quod talem delinquentem non ligat:quia locus exemptus equiparatur loco extra territorium conſtituto.per.c. cum ep̄us:de offi.ord.lib.vj.vbi pulchre de hac: t de ſta.regu.capi.vno.in fi.eo.li.t in cle.de p̄bende. c.archiepiſcopo.xviij.q.ij.c.luminoſo: in quibus illud p̄obatur exceptis quibuſdā caſibus t ſic in aliis firmatur regula:t hoc etiam tenet Jo.an.capitulo.ij.de conſti.li.vi. veruntamen domin⁹ Ludericus doctor ei⁹ tenet hoc eſſe verum quando delinquens eſt alias exemptus:nec mirum cum exemptio p̄ſertim ſedis apoſtolice filij per epiſcopos nō la cenſura ligari poſſunt:vt.lib.vj.de verbo. ſigni.c.j. Si tamen alias ſubditus eſt tūc fm eundem tale ſtatutum ligat:t ſic diſputando terminauit Federicus de ſenis:vt patet in eius conciliis.c.ij.t mouetur ex hoc:quia locus exemptus eſt in ſua dioceſ.vt dicto.cap̄.cum epiſcopos de reſcrip.c.abbatem:t de offi.ord. ca.graue. Primam tamen opinionem putat Franci:veriorem cum ſtatuta nō habeāt vires niſi quatenus extenditur iuriſdictio ſtatuentis:vt dicto.ca.ij.de conſti.lib:vj.in ratiōe ſui maxime cum dicit extra territoriū nis dicenti non pareatur impune:nam quo ad hoc iuriſdictio importat idem quod territorium pernotata ibidem :locus autem exemptus nō ē de iuriſdictiōe ep̄i:vt dicto.c.graue :Similiter iudex eccleſiaſticus per ſpecialem ſēntiā excōicās eū qui nulla ratione ſubditus eſt eius taliſnia nulla ē:vtpote lata a nō ſuo iudice.vt.ij.q.j.ca.in p̄mis:extra de conſue. c.ad noſtram:t de iudi.c.ſi clerici.et ſpecialiter de ſententia excommunicationis p̄obatur:extra de p̄biū.c.cum olim.j.ver.illud ēt Si p̄oinde excommunicatur alias non ſubditus qui fact⁹ eſt quo ad quid ſubditus :ſcz ratione delicti contractus:vel rei de qua agit

tunc talis sententia non ligat:nec ũdet pote
statem habet in huiusmodi personam nisi in
suo territorio inuentã: vti.vj.de fo.compe.c.
romana.§.ꝓhentes:q̃ hoc etiã tenet Inno.
de fo.compe.c.fi.in pin.t Jo.an.t Jo.mo.i
dicto.§.contrahẽtes t allegãt rõnes ad hoc.
B. Sexto deniq̃ queri põt ex quibus cau
sis ꝓferri potest excõicatio.Ad hoc dicendũ
q̃ duplex ẽ excõmunicatio. ¶ Prima ẽ t dici
tur minor t separat tm̃ a sacramentis percꝛ
piendis: vt extra de excep.c.a nobis.t illa in
fligitur q̃nq̃ a iure:t hoc in multis casibus
vt postea videbit:quandoq̃ etiã ab homine
t etiam a quocunq̃ iudice ecclesiastico: vt ex
tra de offi.oꝛ.cum ab ecclesiarum:t hoc sine
pꝛo contumacia .vt.v.q.j.pꝛesenti.xj.q.iij.c.
audiuimus:siue etiam ꝓ aliis culpis:t hoc
siue simpliciter:vt de pe.di.j.ca .accusatione
siue ad tempus:vt xxxvj.di.c.tanta. ¶ Secũ
da vero est vel dicitur excommunicatio maꝛ
ioꝛ que separat ab omni cõmuniõe.tam quo
ad homines q̃m quo ad sacramẽta.vt de cle.
ri.ex.c.illud:t.c.fi.t dicto .c.a nobis:t illa si
militer aliquando fertur a canone t hoc mul
tiplicter vt videbitur.semper tamen fertur
pꝛo aliquo crimine:vt.xvij.q.iij.c.siquis sua
dẽte:quod tenet glo.xj.q.iij.c.episcopi si.Di
ci tamen potest q̃ pꝛopꝛie fert pꝛo contuma
cia.quia canon vel statutum intelligitur moꝛ
nere q̃ quilibet abstineat ab eo ꝓpter quod ex
cõmunicatur.t fm hoc debet intelligi quod
notat Archi.post Lau.in dicto.ca.episcopi
si.vbi dicit in omni excommunicatione ꝑtem
mittendam esse monitionem.Aliquãdo ꝓꝛo
fertur a iudice vel homine:et videtur textus
dicere q̃ ferri possit tam pꝛo contumacia q̃m
ꝓ offensa:quod etiã tenet glo.in dicto.c.epi
si. Inno.autem dicit co.ti.c.ex pte:q̃ excõmu
nicatio q̃nq̃ fertur pꝛo offensa t cõtumacia:
nam ꝓ solo crimine nõ est quis excõmunicã
dus si se coꝛrigere velit:t hoc etiam tenet ar
chidia.li.vj.de excep.in.ca.j.in verbo contu
macie dicens:q̃ iura q̃ dicunt quem posse ꝓ
crimine excommunicari:intelligenda sunt si
nolit se super illo coꝛrigeꝛ.t sic excõmunica
tur ꝓꝛie pꝛo contumacia quod etiã cõmuni
ter seruatur:t hoc sentit Tho.in.iij.distinc.
xviij. ¶ Quod si quaeritur vtrum pꝛo quali
bet contumacia possit fieri excõmunicatio ꝑ
sertim cum tantũ tres cõtumatie casus expꝛi
muntur pꝛo q̃bꝰ fieri debet excõmunicatio.
xj.q.iij.c.certũ.in cuius ar.t ca.nullus sacer

dotum q̃ pꝛo leuibus causis alicui cõmunio
ꝓhiberi non debeat:sed pꝛo illis tm̃ ꝓ quib⁹
canones hoc pmittunt. Ad ꝟ rñdet glo.in di
cto.c.certum:q̃ ꝓ qualibet cõtumacia super
q̃cunq̃ crimine q̃s excõmunicari põt.t hoc
tenet Inno.de verbo.sig.ca .ex parte. Vnde
quanto contumacia fit super actu leuioꝛi tan
to videtur esse gravioꝛ sicut furtũ in re leuio
ri doꝛ esse maius institu.de rerum diuisiõe.§.
gallinarũ:tm̃ ꝓpter dictũ.c.nullus sacerdo
tum pl̃am non debẽt esse faciles ad excõicans
dũ ꝓ q̃libet leui cõtumacia:ne⁊ vtiq̃ possint:
vt extra ꝺ sen.excom.c. sacro. Pꝛoꝛo hec ma
ioꝛ excõicatio quandoq̃ simpliciter sine solen
nitate pꝛoꝛefertur:vt quando iudex dicit.excõ
municoꝛalem vt in.c.si quem.de sen.ex.q̃nq̃
vero cum solẽnitate:de qua.xj.q.iij.c.debẽt:
t tunc dicitur anathema:vel alio nomine di
ci potest mucro episcopalis:vt.xvj.q.j.c.vi
sis in fi.quia cum hac solennitate nullus excõ
municare põt nisi sit ad minus epus fm Jo
fi.in summa co.ti.§.j.t.ij.Ad lau.dei.

¶ De excõmunicatione minoꝛi per canonẽ t quando sententia lata per iudicem ligat:t quando non ac de bis que requiruntur in absolutione ab excõmunicatione. Ser. xij

On occides.Aliso de excõ
n municatione tã minoꝛi q̃m maioꝛi
q̃ dupliciter infligitur viriusq̃ sen
tentia scꝛ per canonem t per iudicem ꝟ bre
uiter pꝛosequendum est pꝛimo quando quis
minoꝛem excõmunicationem incidit per ca
nonem. ¶ Ad ꝟ dicẽdũ q̃ ꝛs q̃ ad deũ ꝺs
separat a sacramentis pcipiẽdis q̃cito moꝛ
tale committit:licet occultũ:vt.xj.q.iij.ca.au
di denique:vbi ostenditur q̃ huiusmodi tradi
tur satane:vnde talis eucharistiam t alia
sacꝛa recipit in ꝓpriã damnationem:vt extra
de coha.cler.t.mu.c.fi.infligitur tamẽ ab ec
clesia spẽaliter ipso iure minoꝛ excõmunicatio
t pibentur sacramenta in multis casibus:
¶ Primo illis quibus negatur ecclastica se
pultura vt qui moꝛiuntur in toꝛneamento.vt
extra de toꝛneamẽ.c.j.t exponit etiam Jo
si.ẽt dicẽs q̃ si ꝺs etiam ibi tale vulnus ac
cepit licet postea supervixerit et penituerit

ꝛ ei eucharistia non negetur: carebit tamen ecclesiastica sepultura: cui textus ibidez satis consonat. Et idem potest dici de eo qui nō semel confitetur in anno: vt extra de pe: ꝛ re. c. omnis. Secundo vero generaliter omnibus notoꝛijs peccatoꝛibus: ꝛ hoc ideo: quia manifeste demonstrant se nō penitere: xcv. dis. c. illud: vbi subditur: nam nō penitentia illud felicez chꝛysma vel oleum extreme vnctionis fundi non potest. qz genus est sacramenti: nam quibus reliqua sacꝛa negantur: quō vnum genꝰ putatur posse cōcedi: hec ibi: ꝛ. xij. q. ij. c. pro obeuntibus: in fi. ꝛ de cōse. di. ij. pro dilectōe Tertio aūt dissidentibus. id est ꝓauperū oppꝛessoꝛibus: manifestis raptoꝛibus: publicis vsuraꝛijs: ꝛ meretricibus qui large dicuntur excōmunicati: inq̄ꝝ eoꝝ oblationes ad altare nō recipiunt. Quarto notoꝛijs fornicatoꝛibus: vt extra de coha. cle. ꝛ mu. ca. vestra. Quinto sacrilegiū cōmittentibus: vt. xvij. q. iij. c. miroꝛ. Sexto cū quis recipit ecclesiā de manu laici: ꝛ sic eā tenet vt expꝛessum ꝓz. xvj. q. vij. si quis deinceps ar. ad idem: extra de elec. c. quisquis. Septimo fm quosdā vrentibus in bello iniusto contra chꝛistianos arte balistaꝛioꝝ seu sagittaꝛioꝝ: extra de sagit. c. artem Octauo symoniacis: vt extra. eo. c. rauia. Nono cū quis cōmunicat cū excōmunicato maioꝛi excōmunicatione: nō tamen in crimine: ſ de hoc latius postea videbit. Secundū tamē fm Hosti. ꝛ Inno. qꝫ in ꝓdictis casibus quilibet ꝛ ꝓꝛio sacerdote absolui potest: ꝛ dico ꝓpꝛium fm Hostū. Omnē qui pōt illum absoluere a peccato: nec obstat si idem sacerdos excōmunicatus sit minoꝛi excōmunicatione saltem ipso iure: vtq̄ extra de sen. c, duobus: vide etiam glo. que arguit ꝓz ꝛ contra. idem etiam tenet Tho. in. iij. di. xviij. ¶ Secundo q̄ri potest vtrum sententia per iudicē ex iniusta causa lata ligat: pꝛesertim cū dicat Gꝛegoꝛi. ꝛ habetur. xj. q. iij. c. sentent. a pastoꝛis siue iusta siue iniusta fuerit semper timenda est. Ad cuius responsionē ꝓmo sciendū: qꝫ sententia dicitur iniusta quando non seruat oꝛdo: vel qñ nō subest causa vel saltez rōnabilis causa fulminandi: vel cū intentione mala ꝛ nō zelo iustitie ꝓferꝛ: ꝛ de his pulcheꝛ ꝓsequit. xj. q. iij. c. epi aut p̄sbyter. §. si ergo: ꝛ. c. non solū. §. cū ergo vide si placz: dicendum fm Jo. calō. qꝫ si in tali iniusta excōmunicatione reperitur abilitas tā ex parte excōicantis q̄ ex parte excōmunicati: ꝛ cessat errōis expꝛessio: tunc ne ligat sententia: nā multa fieri nō deberent: q̄ tamen facta effectū aliquem habent. Fateꝛ oꝛ qꝫ nullus iniuste debet excōmunicari: ꝛ iō faciens est in culpa penāq̄ meretur. xj. q. iij. c. temerariū. nihilominus taliter excōmunicatꝰ est ligatus: vt dicto. c. sententia pastoꝛis. eo. ti. c. epi si de offi. dele. c. cum contingat: de sen. ex. c. per tuas. c. sacro. vbi de hoc. qō ideo ꝓcedit vt ecclesie claues in maioꝛi reuerentia habeant. xj. q. iij. c. nemo cōtemnat: ꝛ vt per meritū obedientie homo spiritualiter cꝛescat: eo. ti. c. quid ergo: vñ si ꝓferens peccet: tñ parens iuste facit. xiij. q. j. quid culpaꝫ: in fi. ꝛ nō ꝓtemendo meretꝫ: sicq̄ talis sententia est aie discꝛipina: vt. xxiij. q. iij. c. notandū: in fi. ꝛ de sen. ex. li. vj. c. j. dicitur esse medicina anie: naz ex quo sic paret ecclesie claubus: licet sit ligatus apud ecclesiā militantem nō tamen apud deū vel ecclesiā triumphantem: vt de reth. spo. c. literas: ꝛ de sen. ex. c. inquisitioni: verūtamen ꝓtemnendo ligaretꝫ etiā apud deū: vt dicto. §. cū ergo: pareat igitur humiliter ꝛ ecclesie sancte deferat obedientiā ꝛ reuerentiā: iuxta qō dictur. xix. di. c. in memoriā. Similiter Franc. de zab. tenet q̄ talis sententia ligat vt canon dicit dicto. c. sententia paſ. Nimirū cum nō solū sententia iniusta excōicationis sed etiā quelibet alia ex iniusta causa ligat ꝛ transit in rem iudicatā: vt de re iudi. c. cū inter: nā ꝛ absolutio ab excōicatione ex iniusta causa tenet: vt de sen. ex. li. vj. c. venerabilib. §. vbi: par autē est prās ligādi ꝛ soluendi: vt de ma. ꝛ obe. ca. cū inferioꝛ: ꝛ in glo. ꝛ de sen. ex. c. sacro: ibi est casus apertus q̄ excōicato lata in nō contumacem q̄ est excōmunicato ex iniusta causa indiget absolutiōe. ¶ Tertio queri pōt: vtꝝ igit excōmunicatio lata ex falsa causa ligat: vt dicendo: excōmunico te qꝛ furtū feciſti ꝛ falsum est. Ad hoc rñdet glo: in. ca. ex parte. de offi. oꝛdi. q̄ talis excōmunicatio tenet: licet absolutio ex causa falsa nisi rata nō teneat cuius rano est: quia vtrobiq̄ consulit anime. Hinc excōicatio ꝛ si iniusta sit non tamen est cōtemnenda: ne ex contemptu quis liget: ꝛ excōicatio est medicina anie si nō ꝓtemnit: qꝛ potius nocet iniuste excōicanti q̄ excōicato si nō contemnit: alia ratio pōt assignari quare nō ꝓdest absolutio ex falsa causa: quia fuit excōicatus ꝓ certa causa: ꝛ ois res ꝑ quascūq̄ cās nascit: per easdem dissolui oꝛ: vt de reg. iur. ois res: sed de illa causa nulla facta est mēo remanet ergo ꝛ eius effectus. hec ibidez inter

alia. Tamē Fran.de zab.ꝓtrariū tenet in sua repetitiōe de sen.ex.in.c.ppendimus:dicens: q ois dispositio ex falsa causa vitiat:qñ causa est adequata effectui.ita q disponens cessante causa nō erat dispositur⁹ .C.de falsa cā adiecta legato.l.j.vbi casus est notabilis:z sic vult q excōicatio lata ex falsa causa nō tenet: qñ excōicans siscuisset causam nō esse veraz nō fuisset eū excōicaturus:dicta tñ glo.cōmuniter tenet:z ideo dicūt Inno. Host.z Bul. q tunus est dicere q talis excōicatio tenet:vt xj.q.iij.c.j.z.c.sicēps:qz nō est error intolerabilis exp:essus:z licet causa sit falsa nō est tamē impossibilis:vnde cōsulendū est:q ad cautelā absoluat quo ad forum iud ciale licet ꝙ ad deū ligatus nō est:nisi forte ligaret ex cōtemptu. Pro quo sciendū fm Jo.an.de sen.ex.li. vj.in:c.dilecto sup verbo cōemptus: q quinq modis excōicatio cōtemnit. ¶ Primo qñ excōicatus accumulat culpā culpe. ¶ Secdo qñ ex certa scientia ecclesiā intrat ena quando non dicit diuinū officiū. xxiij.q.iij.c. clericus.xxv.di.c. j.circa prin.nisi fuerit causa p̄di canonis qua audita exeat:vt de sen.ex.ca.responso:vel nisi forū transeat per ecclesiam qñ nō fuit diuina. ¶ Tertio qñ non intrat ecclesiā:sed ad valuas audit diuinū officiū qđ est ꝓtra iura: extra de pe.z re.c.q in te.de sen.ex. c.p̄mittimus:de p:iuile.vt extra de cle.excō.c. illud dñs.ver.illud aūt. ¶ Quinto qñ nimis dormit in sñia sic ligatus:vt de sen.ex.c.per tuas.ꝙ.verū in alijs:z maxime vtra annū.xj.q. iij.c.rursus:z.c.quicunq;hec ille. ¶ Quarto queri p̄ot. vtrū igitur sñia excōicationis que nulla est liget sez quando in agente vel patiente nō est abilitas ferendi sñiam vel sustinendi. Ad hoc dicendū q nō:qđ p:imo p:z in agente:qz forte nō est iudex ille⁹ in quē tulit sñiaz z sic diocesanus nō p̄ot ferre in fratrem minorē aliquā censurā:vt p:z in sermone p̄cedenti z ideo dicit.xj.q.iij.c.j.q sententia pastoris sine iusta siue iniusta est timenda:vel si iudex ille⁹ est:tamen iurisdictionem illā exercere nō potest:vnde excōicatus excōicatione maioris non excōicat:vt.xxiij.q.j.ca.audiuimus:z sic loquit.c.cui est.xj.q.iij.vbi sententia lata fuit ab herenco:qui iurisdictionē non habet:nec etiā laicus:vt.xx vj.di.c.bene quidem. Secūdo vero patet in patiente inabili: vtpote cum is in quem sententia ferur est talis q delinquere non potest:vt infans furiosus vel similes vsuz rationis non habentes:si hoc est notorium vt notauit Innocen.de sen.ex.ca.romana:ꝯ.in vniuersitatem.lib.vj.vel saltem huiusmodi sententie non est capax:sicut infidelis vel saracenus:sic enim non est de corpore ecclesie.ij.q.j.c. multi.de diuor.ca. gaudemus. ¶ Ad maiorem tamen euidentiam Jo.an.li. vj.de sen.ex.in.ca.p̄senti.diuersos casus exp:imit in quib⁹ excōmunicato nulla est. P:imus est quando post appellationē leginimaz excōmunicatio fertur:nunc enim nulla est: vt de offi.dele.c.cum contingat:saluo quod dicitur lib.vj.de sen.ex.c.licet. Secundus est quādo sententia continet intolerabilem errorem vt de sen. excom.lib.vj.venerabilem:z ratio est fm eundem Jo.vbi sup:a:quia cum excōmunicatur quis eo ꝙ facit quod bonum est: vel non facit quod malū est: si ecclesia vellet talem sententiā ligare cum appareas ex forma sententie q subditus non debeat parere: videret per consequens peccatū de sibi quo cōstaret opp:obare vt licitū:z hoc dicere non esset bene catholicū:z hi duo casus habentur extra de sen.ex.ca.per tuas. Tertius qñ quis excōmunicaret excōmunicatione maioz illos qui excōmunicato cōmunicarent nō in crimine sed in locutione z in alijs casibus in quib⁹ incurritur minor excōmunicatio: talis enī sententia non valet nisi trina monitione p:emissa vel vna p:o tribus z nisi admonendi nomina in exp:amantur vt li.vj.c.statuimus.c.cōstitutione.c.statutum. Quartus quādo iudex non erat is qui tulit sententiam saltem eius in quem tulit:vt de consue.c.ij:z de p:iuile.c.cū olim. Quintus cū a suo iudice p:oferur sed ex cōmunicato:vt.xxiij.q.j c.audiuimus.c.aperte. Sextus cum a delegato quis excōmunicatur cōtra delegantis intentionem:vt extra de p:eben.c.fi.vbi plane de hoc. Septimus quādo fertur excōmunicatio contra p:iuilegium: vt extra de excess.p:ela.c.sane. Similiter si p:lati excedunt numerum executionū in visitando tunc excōicatio non tenet de quo luculenter patet extra de censibus.c.cū apostolus. z de excess.p:ela.c.cum ad quorundā. Octauus cum ab intruso vel a iurisdictiōe suspenso quis excōmunicat:vt.xj.q.iij.c.alienationes. Nonus quando fertur a violante interdictū hominis vt patz exp:essum de excess.p:ela.c.ranta. Decimus quando fertur a delegato impetrato ab excōmunicato in casu nō permisso:vt li.vj. de rescrip.c.j. Undecimus quādo p:elati interdicerent subditis suis: ne superioribus vel

legatis seu inquisitoribus statū exponant ecclesiarū suarū vel monasteriorū: & de hoc ferrent sententiā excōmunicationis: vt li. vj. offi. ord. c. q; plenius. ¶ Quinto pterea quen potest q̄ requirunt in absolutione ab excōicatione maiori. ¶ Ad hoc dicendū q̄ quatuor requirunt principaliter. Primū est vt excōicatus prius iuret stare mandatis ecclesie: vt extra de sen. excom. c. ex tenore: qō tamen iuramentū non est de substātia absolutionis. eo. ti. cū desideres: ideo si omittatur qō tū fieri non debet nihilominus tenet absolutio. Qō si q̄riur que mandata debent absoluto fieri qui iurauit: dicendū: q̄ si excōicatus erat a canone: principaliter iniungendū est ei qō contra eundem canonē nūq̄ veniat: vt incendiario q̄ nunq̄ incendat: percussori clerici q̄ nunq̄ percutiat: & sic de alijs: vt. xxij. q. vlti. ca. pessimā. Secundū est q̄ si fuit excōicatus pro notoria in aliquē offensa: nunc absolui nō debet nisi prius sufficiens emenda prestet: pro occulta vero offensa vel pnimacia sufficit iuratoria cautio: vbi nulle petunt expense vel satisfactio dānī: sed vbi petunt expense: non debet absolui nisi satisfaciat: & peccat qui talē absoluit: licet ab excōicatione absolutus sit: si saltem satisfacere pōt: q̄ si non pōt tunc similiter non debet absolui nisi recepta ab eo idonea cautione: q̄ satisfaciet si ad pinguiorē fortunā pervenerit: vt extra de ver. signi. c. ex parte. & extra de solut̄. c. odoardus: dicta aūt cautio erit pignoratitia vel fideiussoria q̄ dicatur idonea: quā si p̄stare non potest saltem p̄stet iuratoriam: & sic absolutio non est ei denegāda: vt. xxvj. q. vj. cā. si presbyter. Tertium q̄ absoluat per eum qui tulit sententiā vel per eius superiorē aut alium cui cōmisit: & hoc cuz psalmo & oratiōe & verberibus: & postea subiungat: absolvo te a tali sententia excōicationis: vt de sen. excom. a nobis. Qō si fuerit excōicatus ab vno iudice quidē sed propter plures causas licz vna sententia: & tūc si plures intendebat ferre sententias tot erunt etiā absolutiones quot cause: sm Guil. de mon. laud. in cle. grauis de sen. excom. Si vero ppter oēs causas intendebat ferre vnā sniam: tunc sufficit vna absolutio: dūmodo oēs cause sint exp̄esse: alias enim nō sufficit si est dubiū: tunc ad iudicem est recurrendū: hec de sen. ex. c. cū pro causa. Si vero plurib⁹ sententijs eum excōicauit intendens eum plurib⁹ ligare sententijs tunc vt dictum est plures absolutiones sunt necessarie: si vna tantū: vt dicendo excōmunico anathematizo &c. tunc vna sufficit absoluno. Si pro inde ligatus est a pluribus iudicibus: & oēs habent vnam iurisdictionē tūc valet quod fit ab vno & vna absolutione: dūmodo tamē ab alijs potestatem habeat: q̄ si diuersas habēt iurisdictiones. tunc erunt tot absolutiones q̄t excōmunicationes: hec Guil. ibidem inter alia & si celauerit vnam ex causis propter quas erat excōmunicatus: erit absoluno subreptiua nec tenebit: vt de sen. excom. c. officij. Quartū deniq̄ est: q̄ post absolutionē excōmunicator absoluto faciat mandata iusta & rationabilia: alias enī appellare pōt: vt extra de pacis. c. fi. & de appel. c. vt debitus: in excōmunicatione tamē minor causam exp̄imat excōmunicatus sacerdoti proprio & sic se faciat absolui specialiter ab eadem: & intelligitur p̄prius sacerdos curatus vel diocesanus aut alius q̄ de licentia eor̄ est electus: nec requirit iuratoria cautio: vt de sen. excom. c. nuper: circa fi. ¶ Porro defunctus absolui debet hoc modo si fuerit sepultus in cimiterio non exhumabit corpus sed sepulchrum verberabit: vt fit circa viuos: vt di. ca. a nobis: & talis absolutio valet sm Guil: vt sepeliatur in loco sacro: vt vt sepultus non exhumetur et oretur ac celebretur pro eo: & licet in mortis articulo potest absolui quilibet excōmunicatus a simplici sacerdote: vt de sen. excom. c. non est dubium: & de sepul. c. parochiano: tamen mortuus absolui non potest nisi ab eo qui poterat eum sanū absoluere: vt patet in dicto. c. a nobis. Et utez licet excōmunicatus pōt etiam inultus absolui ab excōmunicatione: sicut inultus poterat excōmunicari: imo etiam manente controuersia pōt aliquis excōmunicationem etiā iuste laxare discrete remittere: si illius saluti videretur expedire sm Tho. in. iij. dist. xviij. Idē Alb. Tamen mortuus absolui non potest nisi in eius morte signa cōtritionis apparuissent: vt dicto. c. a nobis: & in glo. ¶ Sexto deniq̄ queri potest: vtrū absolutionem exto: quens per vim vel per metū: beneficiū absolutionis consequitur. ¶ Ad hoc rñdet Grego. x. prout cōstitutum in cōcilio generali lugdunen. & habetur in. vj. de his que vi vel metus causa fiunt: dicens: absolutionis beneficiū ab excōmunicationis sententia vel quacunq̄ reuocationis ipsius aut suspensionis seu etiam interdicti p vim vel metū extorta: presentis cōstitutionis auctoritate omnino viribus euacuamus. Fle-

autem sine vindicta violentie excrescat audacia malignandi: eos qui absolutionē siue revocationem huiusmodi vi vel meru extorserit excōmunicationis sententie decernimus subiacere: hoc ibi: ex quibus patz q absolutionē extorquens est excōmunicatus ipso iure: sed fm Jo.an.a suo ordinario potest absolui: qđ fm Jo.an. in nouella intelligendū est tam de muliere q̄ de viro: licet dicat textus eos: dicit insuper glo. super illo verbo: extorserint: q si quis merū imiulit tamen iudex eum absoluere voluit: tunc absolutionem extorquens nō manet excōmunicatus: quia verba sunt intelligēda cum effectu: similiter si absoluendus non incidit sed alius: non erit excōmunicatus: secꝰ tamen si mandauit vel eius noie factum ratū habuit: dicit denicz super eadē vltima glo. q per vanū metum illatū non incurrit quis hāc penā: q̄z talis metus non inducit reatum nonē: nec proprie metus appellatur. Unde quis metus dicatur iustus vel vanus: notatur co. ti. cum dilecti: z vt cōmuniter dicūt doctores hoc arbitrio boni viri relinquendum est: fm Jo.an. in nouella. Ad laudem dei.

¶ De priuilegiis clericoꝝ ꝓiugatorū z non ꝓiugatorum: z de octo excommunicationibus seculares clericos concernentibus. ¶ Sermo xiij.

Non occides. Exodi. xx. Ex

n pediti vtcunq; de sententia excommunicatiōis in generali: iaz ad particularia stilum conuertentes: ¶ Primo duximus breuiter prosequi excōmunicationes statum clericalem cōcernentes. ¶ Ad cuius euidentiā primo queri potest que sunt emunitatis priuilegia clericis a iure prestita. ¶ Ad hoc breuiter dicendū est per distinctionē aut enim clerici sunt coniugati aut non: quia clerici primā tonsuram habentes vel etiam minores ordines possunt si voluerint cōtrahere z clericatum deserere. Si ergo sunt coniugati gaudent priuilegio duplici: si tantū cum vnica z virgine cōtraxerint: z alia que requiruntur ad clericatū non omiserint: que priuilegia ponuntur in. vj. de cle. coniuga. c. vno. ¶ Primū est q verberans illum incidit in excōmunicationem: que ponit. xvij. q. iij. c. si quis suadente. ¶ Secundū est q a iudice seculari nō potest pro criminibus conueniri vel cōdemnari ciuiliter vel criminaliter: vel etiā puniri: vt dicto c. vno. li. vj. alioquin facientes contrarium incidunt in eandem excōmunicationē sicut violantes aliorum clericoꝝ priuilegia. Ueruntamen hec priuilegia p̄dicti perdūt in sequentibus casibus ¶ Primus est si tonsuram z vestes clericales non deferunt: vt dicto. c. vno. lib. vj. ¶ Secūdus autez si bigami fuerint accipientes duas vxores aut vnaz corruptam: vt li. vj. de biga: c. vno: z videbitur latius inferius. ¶ Tertius si actum clericalem contrarium exercuerint: vt si militauerint: vt de cleri. non resi. c. vlti. z in glo: de sen. excom. c. in audientia. ¶ Quartus si etiam tonsuram z vestes deferentes carnificum vel macellatorū aut tabernariorꝝ artem exercent z monitis terno non desistunt: sue ea reassumunt perdunt omnino priuilegium: si coniugati: sin autem in rebus tamū: z si etiā incedunt vt laici: perdunt etiam in personis q̄diu hec agunt: vt in cle. de vi. z bone. cle. c. dioce. ¶ Quintus si infra annū artem tonsure imitantes etiam non admonitum non dimittūr: vel si minori tempore admoniti nō desistūt vt li. vj. de vi. z bone. cle, c. clerici. ¶ Sextus si immiscent se tyrannidi z enormitati etiam si nō sint admoniti priuilegū perdūt: vt de sen. excō. c. cum nō ab hoie: possunt tamen portare arma ex iusta causa: vt si transeūt per loca periculosa ꝓpter timorem hostiū vel latronū licet percutere nō debeant nisi vim vi repellendo. ¶ Septimus qui propter crimen aliqđ degradati sunt: vt de ver. sig. c. nouimꝰ vbi plane de hoc. Si vero clerici nō sunt coniugati tūc gaudent triplici priuilegio: q̄ priuilegia dicunt emunitates: ab eo quod extra: z munera: quasi extra munera: est enim emunitas quedā libertas cōpetens ecclesiis personis z rebus ad eos spectantibus. ¶ Primū ergo priuilegiū est circa emunitatem psone habens tria capita. ¶ Primū constituit circa emunitatē canonis. xvij. q. iij. si qs suadente q si ei contingat temere sit excōmunicatus: etiā si voluntarie se verberibus subiecit. vt de sen. excō. cōiungit. j. z idem est de intruso in vincula: vt eo. ti. c. nuper: nisi in casu qui tangit li. vj. de elec. c. vbi periculum: z fm quosdā in casu qui ponit de iureiur. in. c. ex rescripto: istud tamen priuilegiū cessat in multis casibus ex ipso alias priuilegiū retinente. Primus si prelatus ecclesiasticus eum capit per se vel per aliū: vt de sen. excom. c. vt fame: z eo. ti. lib. vj. ca. clericos. Secundus si turbans officiū diuinū ab

habentę officiū in eccl'ia siue de facto siue ō iure moderare percunt: vt co.ti.c.venięs et istud moderare repetitum intelligit i q̄uor casib9 sequentib9. Tertius si dn̄s familiares moderare percunt. Quart9 si magist̄er causa discipline suū discipulū: de quibus iust9 inferius videbitur. Quintus si ꝓpinquus ꝓpinquum clericum m̄ inferio:is gradus: co.ti.c. quum clericum m̄ inferio:is grad9: co.ti.ca. cū voluntate. Sextus si turpit̄ inuēt9 cū mēre so:o:e filia vxo:e t̄ c. vt: co.ti.ca. si vero. §. nec ille. Septimus si ꝓbabilit̄ ignoz:abat eūz clericum; vt dicto. c. si ꝙ. Octau9 si in loco: vt co.ti.c.f. Nonus vim vi repellendo: vt: co.ti. c. extenoze: t de homicid̄. cap. f:gnificasti. ꝙ. oēs hi casus notāt̄ i dicto. c. cū voluntate in glo. penul. Decimus si amēs furiosus vel do:miens peūt vt i cle. vna: de homicidio. Undecim9 si negotiatiōib9 se imiscet: vt de cohabi: cle. t mu. ex l'tis. Scōm pinde capitulū ꝙsistit circa imunitatē rerū clericoz nō ꝙuigant: q̄ scz a tali clerico pedagia ꝓ eius pso:na vel guidagia non exigant: vt li. vj. de censib9: q̄ q̄: vñ singularis pson̄a ꝓuilegiū h̄ vt olās excōicat9 c: villa ciuitas vl' vniuersitas subiaceat interdicto vt di. c. q̄. q̄: t in cle. de i: mu. ecc̄. t de censib9. c. pnti. Tertiū capl'm de pena iponentiū clericis collectas aut alia onera personalia: alias si moniti nō desistunt sunt excōicati: de immu: ecc̄. nō min9: c. si aduersus: t co ti. lib. vj. c. vlti. vt infra patebit. ¶ Secundū ꝓuilegiū cōsistit circa immunitatez rerū ecclesiaz: scz q̄ in ip̄is vel p ip̄is tallijs vl' exactionib9 nō grauent: nec ipoz ꝓ uentuū pars aliq̄ subtrahat: nec aliqua onera p cōmunitates vl' dn̄os imponant: vt de i: mu. ecc̄.. c. nō minus. c. si aduersus: t eodē: ti. li. vj. c. vlti. t idem ē de rebus clericoz vsib9 deputatis non mercimonij cā delatis: vt dictum est: veruntamen nō defenditur cleric9 a parte statutis in bonis ꝓpr̄ijs tertio monitus se negociationibus immiscens. ¶ Tertiū ꝓuilegiū consistit circa immunitatē fori vel iudicij scz q̄ clericus in sacris vl' in minoribus: incedens in habitu et tonsura coza iudice seculari trahi non potest cuiliter vel criminaliter: nec puniri per iudicem ciuilem: vt xj. q. j. capi. j. t. q. t. ca. commua: de foro competa. j. t. ij. nec tali ꝓuilegio renunciari potest ex pacto. xj. q. j. ca. ista inolita. c. placuit: ō ſo. cōpe. c. si diligenti: nisi deliq̄ri immiscendo se tyrannidi t enoz:itati: tunc cū seruatur illud capl'm cū n̄ ab hoie: de iudicijs: vide pulchrū ꝓcessū qō etiā ꝓcedit si factus in coz:rigibilis ōfert habitū t tonsurā vt de sen. ex cō. c. ꝓpendim9. Notandū m̄ q̄ h̄ ꝓuilegiū clericale oīno perdit in trib9 casib9 sine monitione ꝓuia: t trib9 cū monitiōe ꝓuia. Primus casus ē q̄n clericus ē degradatus: q̄z tūc tradit iudici seculari puniendus. vt dicto. c. nouim9 t de hered. c. ad abolendā: Forma ꝙo degradationis ponit. li. vj. de penis. c. degradatio: vbi plane dc h̄. Scōus si p annū exerceat artē Goliardi vel bufonis vel ioculato:is licet habitū t tōsurā deferat: vt. li. ō vi. t hone. cle. clericis. Tertius q̄n habitu t tōsura dimissis se publice seruis imiscet: t dico seruis: q̄z distinguit inter crimia eno:mia leuia t mediocria: q̄ distinctio ꝓbatur. dicto. c. ꝓpendim9 de sen. ex. c. in audiētia: c. cū nō ab hoie: licet t circa hec multa scripta sunt tamen conclusio est q̄ in eno:mibus non est necessaria monitio: i mediocribus autem t leuibus sic. Crimē aūt dicit̄ seruum quod sine graui scandalo tolerari non potest: de sen. ex. c. cū illo:: t maxime q̄n ſm leges co:po:alis pena debetur similiter criminis publicitas persone qualitas cōtra quam infamia perseuerantia t similia seueritatem habent iudicare vt dicto. c. cum illoz:ū vñ Jo. an. de renū. c. nisi cū ꝓdem: sup glo. ex loco isto enumerat. xxij. crimina que dicūtur grauia. ¶ Preterea primus casus ex monitis vbi requiritur ꝓmia monitio est. quando clericus se imiscet nō enoz:mib9 sed mediocribus vel leuibus licet tonsura dimissa habitum deferat laicalē. vt de vi. t hone. cle. ca. ex l'tis. Secōus si artez goliardi vel ioculatoris infra spacium anni monitus non dimittit. vt. eo. ti. li. vj. cap. vno: vbi dicitur q̄ carebit omni ꝓuilegio clericali: t ideo talē verberans non incidit in canonem ſm Jo. an. et archid̄. licet etiam sit clericus in sacris. Tertius si officium carnificum t macellor̄ publice t personaliter exercet. terciocz monitus infra t̄minum non cessat: vel officium reassumit: vt in cle. j. de vi. t hone. cle. in dictis ergo casibus ipso iure oīe ꝓuilegiū amittit. de ꝓcurante ꝙo clericū ad se defendendū videbitur infra. Secōo principaliter q̄ri potest q̄ sūt excōicationes cōcernentes statutū ecclīastic̄um q̄s incidūt transgressores ipso iure. Ad hoc dicendū q̄ ꝓma excōicatio est ō iudicib9 t habetur li. vj. de iudi. in. c. mulieres vbi ōz q̄ ex q̄uncz causa in ure nō exp̄ssa non sunt

in iudicio personaliter trahente: sed si necessarium est eaz testimonium in cã: mittet iudex interdum ad eas expẽsis pducentis. aliozn iudex fraudulenter vel ficto mõ vadẽs vt eã occasione talꝰ visitare possit: z iõ eã in testem noiari iussit: ẽ excõicatus: z intelligit ꝑpria õ iudice ecclesiastico. Dicit tamẽ Jo. an. in nouella: q in eũ casum quo fieret talis ficto in iure ciuili inter laicos non videt quare nõ sit locus huius pene in iudice laico: sed plus dicit: q pars vel eius ꝓcurator: lz laici si pticiparent huic fictioni: puto nominãdo mulierẽ in testẽ ad hunc finẽ excõicati essent ex precepto: vt de sen. excõ. c. nup: epus m̃ absoluere põt hanc excõmunicationẽ: quia papa sibi ñ reseruat. ¶ Secunda ꝛo ẽ de ꝓseruatoribꝰ ꝓuilegioz que ponit li. vj. de offi. de lega. in .c. hac constitutione. §. pars vero: vbi dicitur q si pars ꝓcuraret q ꝓseruatoz eo de alijs q de manifestis iniurijs z violentijs scienter se intromurerent: seu ad alia que ad iudicialem indaginem exigunt suam extenderẽt potestatem: eoipso conseruatoz es p vnũ annũ ab officio sunt suspensi z pars que procurauit sententiam excõmunicationis incidit a qua non potest absolui nisi indebue fatigato ꝓtius õ expensis satisfaciat: z tunc fm Jo. mo. z archiõ: absolui potest ab epõ. Dicit etiam Jo: an. q si tertius non participando in hoc ptz cipat hec ꝓcuraret hac pena ligat̃ ñ esset: p eo q in textu dicitur pars: vtrumq autem iudex qui participare videtur crimini damnato etiam excõmunicatus est: remittit Jo. an. ad c. contingit. j. de sen-excõ. ¶ Tertia pinde est de inquisitoribus hereticꝰ prauitatis: z ẽ duplex. Prima que ponitur in cle. j. de hereticis circa finem: vbi determinatur de eis delinq̃ntibus in tali officio inquisitionis: siue in faciendo siue in omittendo: z si episcopi sunt vel superiozes: triennio suspendũtur ab officio: alij vero sententiam excommunicationis incurrunt per solum romanum pontificem absoluendi: hic textus. Vnde vt dicit glosa: nota q duo requiruntur ad hanc penam. scz q fiat contra iusticiam z cõtra ꝓscientiam: et similem penam incurrunt qui vexant inquisitozes quo quomodo super hoc quod glosat Pau. vt incarcerationibus fideiussionibus z sibus vt dicit Matt. q si quis offendit aliquẽ de familia epi vel inquisitoris qui iuerat ad capiendum hereticum: non tamen animo impediendi officium vel iuuandi hereticum: sz propter inimicitias vel aliam causam: nõ sic dici quod impediat officium: poterit tamen contra eũ ꝓcedi tanq̃ ꝯ ꝓturbatorẽ officij: fm ea que notat Inno. in. c. j. de offi. ordi. in glo. magna circa pn. Ceterũ p eo q dz in textu q si odũ gre vel amoris lucri aut comodi cõpozalis obtentu contra iusticiã z cõscientiam suaz obmiserint ꝯ quilibet ꝓcedere vbi fuerit ꝓcedendũ: subinferi glo. q si ex alia cã obmiserint: nõ bz locũ pena in eisdẽ. vñ omnis hereticus licet etiã omnino occultꝰ ẽ excõicatus ipso iure vt eo. ti. c. ad abolẽdã: z. c. excõicam. z h̃ sentit glo. h̃ z idẽ tenet Jo. an. xtus ñ. q. j. in sũma. idẽ Goff. z Ray. in sumis. Secũda ꝛo sntia ponit in cle. ñ. de hereti. vbi ponitur q nullus inquisitoz esse potest nisi. xl annum etatis attigerit: z ne pretextu off. iñ inquisitionis quibuslibet modis illicitis pecuniã extoz quant: nec scienter ob delictum clericoꝝ ecclesiarum bona fisco etiam ecclesie applicare ꝓsumant: q si secus in his vel eoz altero fecerint. excommunicati sunt ipso facto; non absoluendi nisi satisfactione ꝓmissa his a quibus extoz sernt: nullis ꝓuilegijs seu remissionibus super hoc valituris. dicit glo: q hic non prohibetur imponi pena pecuniaria sed prohiberi illicitas exactiones: secus est de licitis z hoc vult littera que dicit. extoz queãt quod sonat vitium violentie vel fraudis: et sic secus si iuste condemnent: caueant tamen ne imbursent quia reputaretur extoz sio: sed dent pauperibus vel applicent officio inquisitionis. Dicit etiam glosa q bona clericoꝝ ꝓpria propter heresim cõfiscari possunt: z addit glo. sup verbo pecuniam. q nomine pecunie intelligitur qdcunq estimabile comoduz idem Pau. z Benze. j. q. j. ca. quicquid. c. sunt nonnulli. Qd autẽ debet precedere ante absolutionẽ satisfactio. intelligit glo: si habeant vnde satisfaciant: z tunc absolui possunt ab ordinario: si tamen bona iuste fuerint confiscata et hereticus postea conuerteretur ad fidem: non sunt eidem ex debito restituenda nisi de gratia fm Math. eo. ti. et in. capitul. vergentis. in fine. ¶ Quarta autẽ est de prelatis instituentibus heredes hereticos: q̃ ponitur extra de heret. ca. si quis episcopus: vbi dicit concilium affricanum: q epus hereticos siue extraneos siue consanguineos instituens heredes excõmunicatus est z h̃ intelligitur de ꝙlibet clerico: vt patz ibidẽ in. c. seq̃nti: z intelligitur de bonis ꝓpijs: quia de bo-

nis ecclesie testari non potest. Quinta prerea est de prelatis per terras vagantibus: et ponitur in extrauagañ. vt prelatoꝝ: vbi excõmunicat prelatos qui latenter habitu trãsformato recedunt ab ecclesijs suis: et interdicunt ad curiam veniunt: et illicentiam recedunt: et receptatores eorum scienter: et idez habetur in extrauagañ. si decedat: vbi excõmunicat eos etiam si patriarchali dignitate fulgeant: sed quis eos absoluet ignoro. Sexta est de sequestratione fructuũ et ponitur in clemen. vna. de sequestra. posſ. §. si quis: vnde sequestratur beneficiũ per ordinariũ loci vna sententia in possessorio vel petitorio in curia contra eum qui triennio nõ possedit promulgata et impediens vel sequestrans vel occupans fructus est excõmunicatus: et si de ligatoribus est: cadit de iure suo: et fm Paulũ. de liza: hoc verbum impedire intelligitur hic de facto: secus si de iure: puta allegando sententiã non esse latã: et dicit glo. q sub hoc verbo si quis continetur etiam episcopus: nec possunt absolui nisi fructus restituant vel estimationem et tunc absoluant ab ordinario: nec etiam remissio partis aduersę iuuaret: quia p dicti fructus non sunt in libera dispositione partis aduersę: eo q sunt bona ecclie: et hoc sentit Frã cis. de zab. qui dicit: q in eo q non fit absolutio nisi prius amoto impedimento: contra illos q in electionibus matrimonijs vel alijs quibuslibet negotijs voluntarie et maliuole impedimẽta ꝓponunt: q nõ possunt absolui nisi interesse restituant si pñt et impedimenta remoueri faciunt: et credit Laudunus confessores maxime discretos et literatos errare si alias istos absoluunt. Deniq; dicit glo. in verbo nullatenus et omnes scribentes super eodem q ordinarius hunc absoluere potest. Septima deniq; est de studentibus legentibus vel audientibus leges vel physicam: que ponit in. c. sup specula. §. quia vero. extra ne cle. vel mo. Ad cuius euidentiam sciendum: q seculares clerici accedere possunt ad theologiaz vel ad canones tam audiendo q̃ legendo et studendo: vt dicit. §. quia vero: et idem est de artibus seu naturalibus. Si vero ad leges aut physicam audiendas legendas vel studendas accedunt: tunc si non sunt presbyteri vel beneficiati: sine metu constitutionis huius. id est sine pena excõmunicationis legere possunt et studere. Si vero presbyteri sunt licet non beneficiati: tunc dum in canonem: nisi infra duos menses desistant: aut licet desistant ad tempꝰ tamen iterum in eis audire legere vel studere incipiunt: quia si fieret fraus legi: quod vitandum est fm Hostien. et Joh. an. Si vero non sint presbyteri sed beneficiati: tunc non incidunt canonem nisi habuerint dignitates vel personatus seu ecclesias. plebanias sub se capellas habentes in quibus instituuntur clerici perpetui: nec cõuenientes ab ipsis amoueri absq; causa rationabili: imo vult ibidẽ glo. q intelligi debet textus de omnibus ecclesijs curam animarũ habentibus: quia maior est ratio de habentibus curam animarũ q̃ de personatibus nullam curam habentibus: presertim cum is qui ad curam animarum eligitur ad ordinem sacerdotij promoueri obligat: alioquin eadem ecclesia ipso iure priuatus est: vt de pben. c. extirpãde. §. q vero: et dicit Hostien. vicariũ perpetuum ecclesie curate hac cõstitutione constringi. Addit insuper glo. penul. in dicto. c. super specula. et Inno. ac Hostien. q auctoritate canonis huius excõmunicari absolui possunt a quolibet episcopo tam domicilij q̃ studij: tunus tñ est q tantũ absolui pñt ab episcopo domicilij. Octauo potest addi quedã excõmunicatio licet sit particularis: que ponit extra de locã. et conduc. §. c. q scz excõmunicati sunt magistri et scholares Bononie qui ante tempus ꝓductionis alioꝝ magistroꝝ vel scholariũ hospitia cõducunt sine ipsoꝝ consensu: ex quo patet q non obligarentur cõducentes ante tẽpus hospitia per scholares nõ habitata: et licz Hostien. dicat q hac excõmunicatiõe ligantur etiã alibi studentes tamen Goff. Inno. Abbas et Ja. an. tenent ꝓtrariũ dicentes eã esse localem vt verba sonant: verũtamẽ fm quosdã valent ad alia studia tanq̃ ꝓceptũ: licet non rõne pene scz excõmunicationis: possunt aũt hmõi excõmunicati ab ordinario absolui: et quo eñ papa sibi non reseruat absolutionẽ: ẽpo concedere videtur: vt de sen. excom. c. nuper. c. penult. eo. ti. in glo. penul. De nona vero excõmunicatione. s. illoꝝ qui inducunt alios ad vouendũ et voto eligendũ sepulturam: videbit in sermone sequenti: quia est sententia cõmunis religiosis et clericis secularibus. Ad laudem dei.

¶ De vndecim excõicationibꝫ q̃ concernũt statum religioſoꝝ: tã possidẽtium q̃ mendicantiũ. ¶ Ser. xiiij.

Non occides. Exod. xx.

n Visis de excõicationib⁹ q̃ concernũt solum clericos seculares: iam ordine debito prosequendũ est: de his que religiosor statum comphendunt tam possidentiũ q̃m mendicantiũ. ¶ Pro quo sciendũ q̃ ꝓma excõmunicatio est de apostatis: que ponitur in.vj.ne cleri. vel mo. vi periculosa: vbi dicit; q̃ si tacite vel expresse professus quãcunq; religionẽ in scholis vel alibi temere siue religionis habitum dimittit: est excõmunicatus ipso facto: dicit ibidẽ glo. q̃ si ex causa dimittat habitum. pura propter timorem non est excõmunicatus. t Jo. an. in nouella non putat esse de mente legislatoris: q̃ monachus in cella dimittens habitũ vel dũ in occulto balneum intrat aut in lecto sine habitu iacet: ligetur hac excõmunicatione: sed q̃n se conspectib⁹ hoim exhibet sine habitu: in habitu laicali vel secularis clericus sine iusta causa: tunc ligetur: quãto magis si ex turpi causa: vt eundo ad lupanar t ad hoc faciat principiũ capituli q̃ vult eor vagationibus prouidere: vnde Hen. boyc: in c. preterea. de apostatis dicit: q̃ ibi est argumẽtum q̃ omnis apostata religionis est excommunicatus. Idem archid. Jo. an. t Hostien. Nec ab ista excõmunicatione excusatur religiosus curatus ecclesie parochialis si dimittat habitũ: fm Jo. calo. in quadã additione: in visto. c. super verbo aliquis: nec mirũ cũ Guil. de mon. laud. in cle. ij. de censibus: super verbo consumunt: dicat q̃ istud. ca. vt periculosa etiam locum habet in ẽpo religioso si dimittat habitũ: huius tamen excõmunicationis absolutionẽ papa sibi non reseruat. ¶ Secũda excõmunicatio est de religiosis studia literaruz accedentibus sine licentia: que ponitur in dicto. c. vt periculosa: vbi dicit: q̃ religiosus sine licentia sui p̃lati cum cõsilio sui cõuentus accedens ad studia literarũ est excõmunicatus ipso facto: et dicit glo. super verbo: a suo prelato: q̃ ẽps sine licentia abbatis vel locum tenẽns qui proprius suus p̃latus dicitur: hanc licẽtiam dare non põt: immo nihilominus incurreret illam excõmunicationẽ: t est eadem excõicatio cũ precedenti. ¶ Tertia excõmunicatio est de docentib⁹ tales religiosos: t habet in di. c. vt periculosa: vbi subdit: doctores siue magistri que religiosos suo habitu dimisso leges vel physicã audientes scienter docere aut in scholis suis retinere presumpserint: eoipso similis sint sententia innodati: vbi glo. arguens q̃ doctor non est excõmunicatus si religiosus nõ dimisit habitũ: postea tenet p̃ratũ: t hoc placet archid. t dicit Jo. an. hoc teneas saltẽ postq̃m monachus canonem incidit: vt sic saltem excõmunicato cõmunicet in crimine sup quo obligatus est t remittit ad. c. cõtingit: de sen. excom. Quod si monachus talis scholas exire noluerit: d: ẽ glo. q̃ doctor exeat scholas sicut fit quando excõmunicatus intrat ecclesiã: huius etiam absolutionẽ papa sibi non reseruauit. ¶ Quarta excõicatio est de studentibus physicam vel leges: t ponitur extra ne cle. vel mo. c. non magno: vbi dicit concilium turonen. q̃ religiosi professi exeuntes ad audiendũ leges vel physicam: nisi infra duos menses ad claustrum redeant: excõmunicati sunt: t in nulla causa patrocinari possunt: t in choro capitulo t ceteris erunt vinculi nec sine dispensatione pape possunt promoueri: t addit ca. n. c. super specula: q̃ eor excõmunicatio p ordinarios locor debet publicari. Hic tamẽ est cõtrouersia inter doctores: nam quidã tenent q̃ q̃dcito religiosi in scholis audire incipiunt: t si semel audiant legant vel studeãt: ipso facto omnes penas incurrunt: hoc Hostien. in dicto. c. super specula: t hoc est securius propter obseruationẽ. ca. huius sup specula. Alij vero vt Vincen. Hoff: Inno. t archid. dicũt q̃ talis habet duos menses infra quos illas penas euitare potest: q̃ si talis non erit sed in claustro suo audit legit vel studet leges vel physicam: tunc similiter est duplex opinio. duc. Inno. in dicto. c. non magno: q̃ simili modo incidunt canonem. Idem tenet Hostien: dicens: q̃ licet non ligetur ista cõstitutione q̃ ad verba tamen quo ad mentem legislatoris bene ligat: quia finalis causa huius cõstitutionis esse videtur: q̃ iste scienne religiosis non cõgruunt: t hec opinio mitior est: ideo contrariã opinionem grana breuitatis omitto. Concludit tamen Jo. an. q̃ a lectione audiri t p̃cipali studio hic p̃hibent: qõ quidã declarant dicentes: q̃ si studens in legibus hoc faciat principaliter causa illas sciendi tunc ligatur: sin autem sed solũ in q̃tuz facere possunt ad nonnam canonũ: hoc facere potest nec canonem incidit. sed quia physica ad cognitionem alterius scientie non multũ facere potest ideo religiosus eam studens indistincte ligatur: hanc tamen absolutionem sibi papa non reseruauit: nisi quatenũ ad promotionẽ: vt in

ofctis.c.nō magno:t sup specula.fm Host. Spē.t Jo.an. ¶ Quinta excōicatio ē de religiosis discurrētiꝫ q̄ ponit in cle.de sta.mo. c.ne in agro.§.q; ꝙ nō nulli monachoꝝ sicut accepim⁹ suaui ingo regularꝫ obseruātie ob iectū interdū ꝓpꝛia relicta monasteria:se i eis secure morari non posse fingētes:vl'alio colore q̄sito p curias ꝓncipū euagādo discurrunt t nisi a ꝓlatis eoꝝ petita pēsio vl subuētio assignet eisdē ꝙspirantes in illos eisq; ꝓdigionem vel alia grauia imponētes:eos capi vel incarcerari:ipsoꝝ monasteria cōburi ꝓcurāt:t interdū ipoꝝ monasteriorꝝ bona in totū vel in ptē non modicā occupare ꝓsumūt cē.t hos excōicat ipso facto:si ad curias se ꝙferūt:vt ꝓlatis aut monasteriꝭ sius damnū inferāt:t fm glo.hz locū tā in canonicis regularib⁹ q̄ monachis ñ tñ i bis q̄ administrationē alioꝝ habēt t addit glo.q duo requirunt ad hāc excōicationē scz q curiā intrauerint t aim damnādi monasteriū vel ꝓlatū habuerint nec putat ponderādū hīe licētiā:vel non hīe:cū h interminō repetat:hinc ē q etiā de licētia ꝓlati curiā intrās.f ad h intrās ē ligat⁹.et solo § extra claustri ob hāc causam non ligat.Qd si curiam intrauit hoc animo sed damnum non intulit:vel quia forte non potuit vel penituit.dicit glo.q nihilominus est ligatus. Idem dicit Paulus. Hanc eius excommunicationis absolutionem sibi papa nō reseruauit. B Sexta excōmunicatio est de monachis arma tenentibus t ponit i dicto.c.ne in agro.§.quia vero.vbi subditur: ꝓfate quoq; sententie monachos infra septa monasteriorum sine licentia abbatum suoꝝ arma tenentes decreuimus subiacere.et potest ꝓior hanc licentiam dare qui est loco abbatis.ar.ne sede va.cap̄.j.et.de sta.mona. c.monachi.nec fm Paulum sufficit petere licentiam nisi obtineatur:vt de elec:ca.si religiosus.t lib.vj.de testa.ca.si religiosus.t addunt.Pau.t.Genze.q hoc verbum tenēres denotat temporis continuationem:vt sic tenere sit cum effectu.ff.de ver:sig.l.nomen.§. tenere.Qd si tenet eandem extra monasteriū non hz in eo locū hec pena fm glo.t Guil.q addit si etiam monachus teneat i alieno monasterio non suo.qz littera loquens sepra monasteriꝭ.debet intelligi de ꝓprio monasterio q̄ius autem non sit locus pene si tenet ea extra sepra monasteriꝭ:tamen hoc non licet hec tamen sententia non includit canonicos regulares fm veriorem opinionem quā tenet Benzelinus cuius ratio est.quia in hac excōmunicatione nō addidit ꝺ canonicis sicut in ꝓma nec debet fieri extensio huius pene ad non suos terminos liez ipsi anime videatur esse fauorabilis. ¶ Hic ꝓmo queri potest vtrum indistincte verum sit:q nō licet monachо tenere arma sine licentia sui abbatis p̄ ferum cum contingere potest magnum periculum:quia si abbas odio capitali monachū persequatur potest eum percutere: vulnerare t interficere.nec se posset monachus defendere vim vi repellendo:quod tamen ē de iure naturali.vt de resti.spo.c.olim.j.t in cle.pastoralis:de re iudi. Ad hoc respondet Guil. q sic ille ter.debet intelligi:q abbatis licētia debet peti si tamen talis est erga suos monachos q ab eo sit licentia postulanda nam si talis esset q eius ꝓsortium esset intolerabile. vt quia parit ꝓtumeliam creatoris.vel quia subditis inungit intolerabilia.vel qz monachos odio capitali persequitur:tunc sine licētia eius possunt monachi arma assumere:si a potest alqs remedys succurri vt de appel.c. de ꝓrore:de homicid.c.significasti:t in dicta cle.pastoralis. ¶ Scdo queri potest:qd p arma debet intelligi:cum armorum appellatio videatur esse generalis:ita q cōprehendit etiam lapides. Ad hoc respondet glo.q hoc ꝺ bum arma non sumit hic ita lanssime:hinc dicit Pau.q ꝺ loquitur de armis militaribus: non clericoꝝ que sunt lachrime:vt.xxiij.q. vlt.c.conuenior:vbi subdit Ambro. Lachryme nec mea arma sunt:talia enim munimenta sunt sacerdotis:aliter nec debeo nec possum resistere:t quod hoc ītelligi debet de armis que sunt ad vsum pugne:alias si in camera vel infra sepra monasteriꝭ monachus lapides habeat ad alium certum vsum vel cultellum antiquum p coquina vl' q̄d simile:nō est locus huic pene:secus si lapides habeat iuxta ianuam ad vsum pugne videndū ꝺ ē ex forma modo t alijs circūstantijs:an talia teneat vt arma offensibilia seu defensibilia vt sunt ea que communiter adinuadendum vel defendendum arma dicūtur.cui ꝓcor.Guil. dicens q ꝺ cōprehenduntur arma t hoc fm ꝺ iudicare debet:q̄ tamen ꝓtectore non sūt necessarie in noris t maioribꝰ armis:vt lanceis gladijs:balistis t sagittis.sed Genze dicit q non fuit mens cōditoris si monachus teneat lapides vel fustes q sit locus huic pene:naꝫ

videt dixisse de illis armis que communiter arma dicuntur inuasiõis:sicut sũt gladij:lan cee ꝛ similes.ac arma defensionis sicut galee lorice ꝛ similes:quia enam talia arma ad de fensã q̃q̃ habentẽ faciunt audaciorẽ ad ma lũ:bec ille:rum⁹ iñ est ab oib⁹ abstinere. ¶ Se ptima excõicano ẽ de simoniace receptis in religione:que ponit extrauagan. Urbani pa pe:que incipit ne in vinea:vbi p̃cipit ne a pso nis q̃buscunq̃ volẽb⁹ ingredi eoꝝ religiões ecclias monasteria domos seu loca in earuꝝ receptiõe aut añ vel post q̃cunq̃ pactus p:an dia siue cenas pecunias seu localia aut res alias etiã ad ecclasticũ seu quẽus aliũ p:ius vsum deputata seu deputãda decetero dire cte vl indirecte petere vel exigere quocũq̃ mõ p̃sumãt:illa dũtaxat recepturi que pũ ꝛ spõte oi pactione cessãte dare voluerũt:q̃ si secus egerit si pone singulares exterint taꝝ dantes q̃ recipientes huiusmõi excõmunica nonis:si vero capla vel cõuentus fuerint su spensionis sententijs eoipso decreuimus sub tacere:a quibus p:eterq̃ in mo:ns articulo absolui nequeant absq̃ sedis aplice licentia specialj.hoc ibi p:eter alias penas in iure ta xatas:vt extra eo.tj.quoniã simomaca.ꝛ.ca. ex insinuatione.de quib⁹ postea lacus vide bitur. Et dicit Hein boyc.in.c.post transla onem:de renunc.q̃ solus papa dispensare cũ recepto simoniace in religione tam in ordini bus q̃ in beneficio q̃ in religione vel loco. ¶ Octaua excõmunicatio est de electiõe ab bantisse vl p:iorisse:vbi per p:iorissam mona sterium gubernatur q̃ ponit.li.vj.de elec.in c.in dẽitatibus :quod.c.tractat de electiõe abbatisse vbi subditur.§ .postremo:bi quos ad dirigendas in bmõi electionibus monia les eadem deinceps contigerit euocari:ab bis p:orsus abstineant p que inter eas super faciẽdis ipsis electionibus oriri possit discor dia:vel exorta nutrirj:alias eoipso excõmu nicationis sententie se nouerint subiacere:bu ius autem absolutionem sibi papa nõ reser uauit. ¶ Nona est ꝺ monialibus q̃ cano nice nuncupantur.ꝛ ponitur clemẽ.attendẽ tes:de sta.mo.vbi subditur.§.statuimus. Si las quoq̃ mulieres que vulgo dicũtur cano nice seculares.ac seculares canonici vitam ducunt non renunciantes p:opzio nec p:ofes sionem aliam facientes per locorum ordina rios si exempte non fuerint sua:si vero exem pte fuerint autoritate apostolica p:ecipimus

vsuarj:pꝺ iñ non intẽdentes eaꝝ statui regu lã seu ordinẽ app:obare:ꝛ infra perpu vsita tor:es duob⁹ notatijs ꝛ duab⁹ psonis de ecclesie quanior:q̃ viris alijs honestis eẽ cõtẽto. In fine vero cõcludit:q̃ si q̃ vsitator:es in p missis vel aliq̃ p:emissoꝝ impedire p̃sumpse rint.nisi monitj resipiscant.eoipso sententiam excõicationis incidunt.dicit hic glo.q̃ monj tj anteq̃ impedire incipiant:si post impediũt non ligantur:quod etiam senuit Paulus et Genze.nã q:monitio fieri debeat vt resipis cant:oportet intelligi q̃ tã impediebãt ꝛ ina ptime fm Genze.q:ꝺ agit de pena incurrẽda vbi stricta interp:ano fieri debet. Ad ꝺ li.vj. in reg.iuꝛ.in penis benigniorẽ interp:ano fa ciendã:vñ putat glo.q̃ necesse sit ipedimẽtuꝝ p̃cedere ꝛ monitionẽ sequi:vt sit locꝰ huic pe ne doc dicit:quia vidit p:elatos scribentes quandoq̃ monialibus q̃ parent se certa die ad recipiendum visitationem ipsoꝝ:ꝛ in eis dem literis faciũt monitionem.quod nullus impediat.talis enim monitio fieri debet vt desistat ab illato impedimẽto vt sit locus hu ic pene.et addit Paulus quod sufficit moni tio generalis:quia non dicit tex.quod nomi natim moneri debeant:ꝛ idem tenet Genze. qui dicit q̃ possibile est q̃ impedientium no mina visitatores ignorent et sic non possunt facile nominatim monere: p:opter quod posset hec punitio plus debito differri quod est vitã dum dicit tamẽ glo.vlt.q̃ ordinarius potest absoluere ligatos hac sententia:ꝛ idem Gen ze.p.ca.aduersus:de immu.eccle.ex quo pa pa sibi non reseruat. ¶ Decima excõmunica tio est de religiosis violantibus interdictum: que ponitur in clemen.ex frequentib⁹.de sen. excõ.vbi summatim habet:q̃ religiosi etiam exempti violantes interdictum positum p se dem apostolicam vel ordinariũ loci vel gene ralem cessationem diuinoꝝ factã p punciale concilij vl eum q̃ hoc potuit seruatã p cathe dralem vel matricem ecclesiam loci:excõmu nicati sunt ipso facto.non obstantibus p:iuile gijs consuetudinibus cõuentionibus et statu tis:ꝛ dicit glo.q̃ loquitur hic de omnibus re ligiosis siue mendicantibus siue non:siue ex emptis siue non:clerici tamen seculares fm glo.non ligantur hac sententia:ꝛ idem dicit Paulus.quia pene sunt restringende.Cuj⁹ ratio est fm Guil:lauꝺ.quia multis gra ssan tibus opus est exemplo:per quod vult dice re q̃ religiosi magis in hoc delinquebant:

ꝛ ideo magis restrigi debeant. Preterea p hoc qđ dicit in tex.nō obstātibus obiectis ḋbuscūcs dicit glo.ꝙ remouent omnes obiectus p quos allegaret nullieras sentē tie interdicti.imo fm Pau.ꝛ. Dat.remouet obiectus iustitie:vnde sententia interdicti etiā iniusta seruāda est:sicut et sentē tia ex cōmunicationis:ꝛ tales obiectus dicūt excusationes fucate et frluole:quib reli giosi se voluerit excusare:ꝛ ex emplificant Pau.ꝛ Genzel:vt quia dicebāt se sup hoc hre priuilegia:que tamē in hoc sibi nō prosūt vt hic in fine:vl dicebāt se appelasse:cū tamē talis appellatio nō suspēdat interdictū:ḋ appel.c.adhuc:vel sniam iniustā vel nullā vl interdictū non esse generale vel aliquid sike.Fratribus insuper minoribus phibet in cle.cū ex eo.ḋ sen ex eo tempore interdicti fratres et sorores tertij ordinis recipiāt ad diuina:si secus fecerit excōicati sunt ipo facto:sed post satisfactionē absolui possūt a diocesano auctoritate tū aplica: vt dicit tex. ¶ Ad maiorē ātē euidētiam sciēdum quod matrix ecclesia dicitur maior et baptismalis: quia sicut mater generat sic et illa regenerat per baptismum: etiam si talis matrix ecclia subest religiosis. Dicit tamē glo.ꝙ cum eadē debēt interdictū seruare:qz ꝛ tūc locum habet hec cle:ꝛ idē putat Fran.vnde q̄ diu celebrat officium diuinū in ecclesia:nō est locus huic pene: fm glo.ꝛ idē Pau.qui ait ꝙ cū in ecclesia cathedrali matrici seruatur interdictū vel nō seruatur: hoc presumitur fieri de voluntate prelati ꝛ capituli:qz tacēdo videntur facere.xcv.dis.c.faciēs.ꝙ si interdicta puicie vl dioces:an aliquibus ecclesijs matricibus seruāt interdictū:et in aliqbus non: tunc fm Pau.in locis in quibus seruat est locꝰ huic pene in alijs nō:si tamen matrix eccl'ia ē sita in terra nō interdicta et plures alie ecclie i loco interdicto:ac nulla p̄ncipalior sed quelibet baptisat:et alique seruāt interdictum alique non:tunc fm glo. non est locus huic pene:quia deficiūt mēs et verba:ꝛ fm Aluarum.si positum interdictū nō fuaretur ab ecclia matrice nō esset locꝰ huic pene:qz hic attēdit observantia facti ꝛ fm glo.q̄ diu religiosi ignorāt ignorantia probabilu nō ligāt ¶ Undecima excōicatio ē de decimis que est quadruplex q̄ ponitur in clē.de deci.c.religiosi:qcūcꝫ nō ualiū aut alias decimas ecclie debitas ad eos ex aliqua causa legitima non spectantes appropare sibi presumpserint aut acḋsitis fraudibus siue coloribus vsurpare ecce prima excōmunicatio seqt seu ḋ de animalib familiarū et pastoꝝ suorū vel aliorum animalia sua propterea gregibus ipsorū immiscentiū:ecce secunda excōmunicatio seqtur.Seu qui de animalibus ḋ fraudē ecclarū in pluribus locis emūt ēptacꝫ tradūt venditoribus vl alqs ab ipis tenenda ecce terna excōmunicatio seqtur.Seu qui de terris q̄s tradūt alqs excollendas decimā solui ecclesijs nō permiserint aut prohibuerit nisi post reḋsignationem p eos ḋ rū interierit sup hoc eis factā a premissis ḋ steterint infra mēsē aut si de eis his q̄ vsurpare cōtra premissa vl retinere p̄sumpserit infra duos mēses dānificans ecclesijs emēdam nō fecerint cōperentē suspēsi sunt ab officijs ad ministrationibus et beneficijs ac talia nō habētes excōmunicati sunt nec possūt releuari nisi prius satisferit horum tamē declarationem breuitati cōsulēs studioso lectori reliquo. Ad laudē dei.

¶ De sex vltimis excōicatiōibus statum religiosorum concernentibus

¶ Sermo xv

On occides Exodi. xx. Ex

n cōmunicationes statum religiosorū principalit cōcernētes psequēdo. Primo queri potest ex quo in cle.ne in agro de sta.mo.§.quia vero:prohibet monachis egredi monasteria sine suoꝝ superiorum licentia:vtrū ex causa possint ejci de monasterio. ¶ Ad hoc respōdet Dard. quot pro quocūcꝫ crimine nō dz monachꝰ ejci:sed in carceribꝫ monasterij detineri: vt patet.xxvij.q.cc.ipudicas:et.c.si quis sacro.et in hoc nota de ipso monasterio qđ dicitur carcer monachis malis:bonis aūt suaue iugū:vt patet in dicto c.ne in agro.i glo.sup verbo suaui:vnde licet monachꝰ deponatur non tñ debet ejci de monasterio.sed hoc operabitur eius depositio .qđ nō recipiet p̄cēdā in monasterio:nec habebit vocem in capitulo:monachus tñ remanebit:vt dic. Inno.de simo.in.c.dilectus:si tamē abbas et monachi eū expellūt sine causa:tūc bona que monasterio contulit retinere nō possūt. Debēt igit eū recipe

re in monasterio vel carcere: ac de necessariis pudere. vt pz extra de regularib. c. fi. z si nolunt h facere tūc ipi vl' diocesan⁹ ponet eū in alio monasterio: z illi monasterii habebit bona illi⁹. vt. e. c. z extra de renun. c. iij. z si tali monacho victualia deneganf: pt sup his agere z rstitutionē petere. vt ó rescrip. c. cū dilecta. ó accusa. c. olim restituit in portis officio iudicis q̄z iure actōis: non em hre pt actionē noie ppio cū non habeat ppium. xij. q. j. c. nō dicatis. de sepul. c. fi. li. vj. pt etiā petere se reintui ad claustrū salua ordinis disciplina: lz etiā sibi accipere ó bonis monasterij si abbas ei denegat expēsas: vt di. c. olim. z. c. ex pte. Et si querit qd iuris si qs transferat se de vno monasterio in aliud. Ad h dicendū q in. c. qó a te: extra de cle. pluga. ponunt diuerse opiniones doctoz: nā si religionē vnaz ingressus infra annū probationis se trāsferat ad aliud monasterū: nunc oia recuperaret: vt ó regula. c. statuim⁹. z. c. is q: li vj. z. c. bene sit ium in glo. iij. co. li. Si vo talis ingressus exiuit post pfessionē vel annū pbationis tūc fm Host. Io. an. z Hen boyc. si cum licentia superioris exiuit recuperat bona sua: ne monasterio secundo sit onerosus. Si vo sine licentia saltem postulata: tunc imputet sibi q recessit qui eum recepit: quia fieri non debuit: vt de regula: cap. licet. et ideo bona sua sibi non reddunf. sufficit enim petere licentiam vt ibidem dicit glo. dicit tamen glo. in dicto: c. quod a te: q monacho recedente quocunq modo a suo monasterio in aliud arctoris vite restituuntur ei bona sua vtilia transferat secundo monasterio ad quod transit. Alij vero vt Accur. z Brixien' tenent q debet habere solū vsumfructum: z etiā Host. in summa: licet contrarium teneat in lectura De ceteris autem grauia breuitatis superse deo. ¶ Duodecima igitur excommunicatio statuum religiosorum concernens est de religiosis sine licentia secularibus sacramenta ministrantibus: que ponitur in cle. de priuil. c. religiosi: qui clericis aut laicis sacramētum vnctiōis extreme vel eucharistie ministrare matrimoniaue solennizare non habita sup his parrochialis presbyteri licentia speciali: aut qui excōmunicatos a canone preterq̄ in casibus a iure expressis vl' per priuilegia sedis apostolice concessis eisdem vel a sententijs per statuta prouinciali aut synodalia promulgatas seu vt coz̄ verbis vtamur a pena z a culpa absoluere quēq̄ presumpserint: excōmunicationis incurrunt sniam ipso facto p sedē duntaxat apostolicam absoluendi: vnde ponuntur ibi. vj. excōmunicationes: vt patet instrumenti. Dicit aūt h glo. q hec constitutio locū non habet in clericis secularib⁹ ppter verbum religiosi. Idem Pau. Stepha. Genze. qui dicit q de religiosis h disponitur quia frequentius i hoc excedebant: z intelligitur hec cle. de omnibus religiosis dummodo sint religionis approbate: vt dicit Laud. Idem Lapus alias enim nō sunt proprie religiosi: vt de reli. do. cap. vlt. z. c. vno. lib. vj. z de voto. cap. vno. eo. lib. sed quoniam is qui est religionis nō approbate est religiosus z hic generaliter loquitur de omnibus religiosis: ō tutius in dubio tenendum é q locū hz in quibuscunq religiosis: z idem sentit Petrus ó stagno presertim cum z locum habeat in religioso nouitio sic Lapus tenet arg. de sent. ex. c. religioso. li. vj. nam tempore nouitiatus gaudet priuilegio canonis: si quis suadente: tanq̄ religiosus: vt patet. xvij. q. iij. c. si quis suadente z ideo debet etiam sentire onus: vt de censi. cle. j. z est regula iuris in vj. qui sentit onus sentire debet cōmodum z econuerso. refert tamen Pe. de stagno. quendam cardinalem tenuisse q si religiosus ministrat religiosis non est locus huic pene: cum de ipsis non caueatur male timen faciūt si ministrāt religiosis alterius religionis: secus aūt si eis usdem vt in clero in agro: de sta. mo. §. sane. j. Lapus tñ dicit q verbū clericis locum habet de clericis secularibus z regularibus qō est tuti⁹: z q hoc verbum laicis locum habet in omnibus tam secularibus q̄z religiosis. qz xvj. q. j. c. generaliter loquitur de monachis etiam qui non sunt clerici sed puri laici: qñq̄ dicuntur religiosi: vt de rebus ecc. non alie: c. fi. ¶ Preterea si parrochianus dicit se hre licentiam sui curati: videtur dicere glo. q religiosus parrochiano credere pōt lz h nō esset iurum in foro prentioso quia si prelatus vel let facere religiosuz publicari excōicatū z curatus negaret licentiam esse datā tūc nō posset religiosus se tueri: verūtamen si parrochianus confiteretur se dixisse religioso q habebat licentiam curati non erit procedendū contra religiosum ad penam de qua hic: qz nō dicitur ministrasse sacramentum in prem ptum sacerdotis parrochialis: cum tamen hec clericū. solum respiciat contemptum: q

hoc q̄ in litera dicit: p̄esumpserit. ¶ Etsi abiicitur q̄ religiosus ignorans penā hanc literalias sit bone vite: ⁊ ministrans eucharistiam sine licentia nō tamen in contemptū curam: penam hanc incidit: nec excusatur per ignorantiam iuris: quia regula iuris est in.vj. ignorantia facti non iuris excusat. Ad hoc dicendū q̄ Francisc.de zab. contrarium ꝓsuluit per hāc regulam in verbo p̄esumpserit: que notat dolum ⁊ temeritatem ministrantis: vnde licet ignorantia iuris non excuset tamen quādo ex coniecturis probabilibus perpenditur q̄ quis ignorauit excusatur fm nota ta: de consti.c.ij. vnde sicut miles armate milicie excusatur ab ignorantia iuris.C. de iur. ⁊ fac.igno.li.j. sic ⁊ hunc excusare possumus: p̄ cipue in foro penitentiali in quo credendum est asserenti se ignorasse: tutum tamen est q̄ ad cautelam petat absolutionem. ¶ Pretera quod dicit in ter. isto de excōmunicatis a canone: intelligitur fm Laud. quo ad omnes siue sint religiosi eiusdem ordinis siue alterius siue sint laici siue clerici siue mulieres: cum sit eadem ratio: vt de consti.c. transitor ⁊ intelligitur de maiori excōmunicatione nō minori vt de sen. excō. c. si. quem: ⁊ c. nuper: cui concor. Lapus: intelligitur etiam de quocunq̄ canone a papa promulgato: fm glo. in verbo quocunq̄. idem Paulus ⁊ Laud. namille per excellentiā dicitur canon: hinc etiā subiicit de excōmunicatis per statuta synodalia vel prouincialia: nō tamen est idem de excōmunicatis per sententiam hominis si sic absoluuntur: vt vult ibidem glo. vt non fiat extensio ad casum non expressum. Idem Laud. Pau. ⁊ Benze. Et ex hoc infertur q̄ in excōmunicatis p̄ sententiam pape non est locus huic pene: quod tenet Laud: quia si voluisset de hoc intelligi expressisset: veruntamen licet ter. dicat de habentibus potestatem absoluendi per priuilegia sedis apostolice: tamen fm Paul. sufficit q̄ habeant a dioce. quo ad casus eidē cōmissos: q̄ nunc absoluit tanq̄ eius delegatus vicem gerens: Quod aūt hic dicitur de sentē tijs latis per statuta prouincialia vel synodalia: hoc etiam intelligitur fm Lau. de sententijs latis per statuta legatorū: de quibus de offi. lega. c. fi. ⁊ intelligit ter. tantum de sententijs excōmunicationis. B Hic queri pōt: virum religiosus absoluens interfectores clerici non ab excōmunicatione quam incurrit per canonem si quis suadente. xvij. q. iij. sed a peccato incurrat hanc penam. Ad hoc respondet Lau. q̄ non: quia aliud est absoluere a peccato homicidij ⁊ aliud absoluere ab excōmunicatione: frequenter enim aliqui absoluuntur ab excōmunicatione manente peccato: vt de testi. c. veniens. ij. in fine: sicut etiaz excōmunicatus ⁊ irregularis absoluitur ab excōmunicatione manente irregularitate: vt de sen. excō. c. cum illorum: quia irregularitas est ponus macula q̄ peccatum: potest igitur tolli peccatum ab eo qui de tali peccato potest absoluere: remanente tñ p̄pria macula: alioquin si hoc etiam intellexisset de peccato expressisset sicut expressit de excōmunicatione: vt de dec. veritamē q̄ excōmunicatus admitti nō debet ad sacramentū penitentie super illo in quo est excōmunicatus: anteqū ab excōmunicatione sit absolutus: cum sit extra ecclesiam vniuersalem: extra quā nullus saluatur: vt de sum. trini. c. j. §. vna. Ideo si talez admittit ignoranter: quia probabiliter ignorat illum excōmunicatū: vt quia fuit excōmunicatus per statutum synodale qđ ignorare licet: de consti. c. j. lib. vj. ⁊ sic excusatur: aut nō est probabilis ignorantia: vt quia fuit excommunicatus a canone quem confessor: ē ignorare non licet: ⁊ tunc videtur velle Laud. q̄ confessor peccet absoluendo a peccato: non tamen incidit in hanc penam: Benzel. autem expresse dicit q̄ talis hanc penam non incidit licet grauiter peccet quando scienter absoluit vel si non fuit ignorantia probabilis quia decepit peccatorem ⁊ seipsum: eo q̄ talis absolutio illi non p̄ofuit: ⁊ hoc religiosos hanc penam incidentes: solus papa absoluit: veruntamen ab eis ualiter sacramenta suscipientes non incidunt in canonem tanq̄ participantes in crimine: quia tunc illud de participatione locū habet quando fit participatio post actum damnatum ⁊ non in ipso actu. ¶ Tredecima excōmunicatio est de religiosis retrahentibus a decimis persoluendis: ⁊ ponuntur due excōmunicationes: in clemē: de penis in. c. cupientes. ¶ Prima est de his q̄ aliqua p̄oferre p̄sumunt in sermonib⁹ suis vel alibi: vt audientes a solutione decimarū retrahūt ipso facto sunt excōicati. ¶ Secunda est qui scienter postponunt cōfitentibus conscientiā facere de soluendis decimis: ⁊ illiramdiu manent suspensi ipso facto: donec conscientiā fecerint: si cōmode facultatem habuerint hoc ip̄m eis dicendi: exinde excōmunicationis in-

mursuri sententiã si hac negligentia nõ purgata predicare psumpserint: sed hec pena nõ extendit ad religiosos monasteroz vel ecclesiaz decimas percipientiũ: pma aũt excõicatio nõ solum cõprehendit religiosos mendicantes sed etiã nõ mendicãtes: vt dicit glo. z idẽ Pau. p hoc q subditur in tex. omnibus religiosis: q̃uis in .vj. de decimis. c. j. loqtur tm̃ de pdicatoribus et minoribus: ¶ Preterea dicu Pau. q duo requruntur ad hoc q sit locus hiic pene. Primũ est q tas lã dicãt per q̃ retrahant aliquos a solutõe decimaz debitarum ecclesiis. Secundũ q dicant hac intentione: secus enim si alia intentiõe: vel si nõ essent ecclesiis debite sed alijs quocũq; modo: fm q audiẽtes q retrahunt sunt obligati ad solutionẽ decimariũ: vñ si talia dicũt audientib nõ obligatis nõ est locus huic pene. ¶ Quantũ aũt ad scdam excõicationẽ dicit Pau. q si religiosi reptunt in cõfessione quosdã decimas rennẽtes nõ absoluẽ: eo q sunt in cõtinuo mortali: vt de decimis. c. phibemus. nec tolli potest pcm̃ nisi restituatur ablatũ si et quãdo restituere potest: prius igitur q̃z absoluant de solutiõe decimarum debitam cautionem recipiant. ¶ Decimaquarta excõmunicatio est de religiosis mendicãtibus: et ponit in .vj. c. vno de excess. pla. vbi prohibet ne quocũq; de pdictis inq̃cunq; loco ad habitandũ domos vel loca quecũq; de nouo recipe seu hactenus recepta mutare. aut ea venditiõis pmutationis donatiõis aut cuiusuis alienatiõis titulo q̃cunq; in alios trãsferre psumãt: absq; sedis aplice licentia spãli plenã et expresam faciente de phibitione hmõi mentionẽ: q si secus egerint per. c. cupientes. in cle. de penis: sunt ipso facto excõmunicati: excipiũtur tm̃ in dicto. c. vno ó excess. pla. in. vj. bi q de suoz superiorũ licentia vtã ducunt beremuneã: qui in locis remotis vbi nõ est boim hab tacio de pximo quo acquirere pñt z mutare tales habitatiões. Et si queritur: qd dicitur nouũ: rñdet Pau. q nouũ respectu pncipij: dicit illud qõ nunq̃z fuit. vij. q. j. c. nõ aũt. z vij q. j. nec nouũ: z de ver. sig. ca. qd per nouale: z sic sumitur hic nouũ. ¶ Quandoq; vero dicit nouum qõ fuit sed postea esse desijt z nũc renouat: z sic non accipit hic quia nõ prohibentur loca destructa reficere: sed solũ noua loca nõ acquirere q̃ nunq̃z fuerunt ad hoc deputata: qõ Paulus dicit verum: nisi locus deserit esse in eoz dominio: z habitatiõe z postea ex nouo iure illũ acquirant: ar. de renũ. ca. quod inter: huius sententie absolutionem sibi papa non reseruauit. ¶ Quintadecima excõmunicatio est de assumentibus nouã religionẽ vel habitũ noue religionis: z ponitur in. vj. de reli. domi. c. vno. vbi dicit districtius inhibendo ne aliquis de cetero nouũ ordinem aut religionem inueniat: vel habitũ noue religionis assumat: contra facientes autem sententiã excõmunicationis incurrunt. Pro quo sciendũ q hic prohibet nouã regulã facere z fm illam profiteri: z etiã prohibet nouum habitũ facere qõ intelligit Jo. an: in pluribus simul z in eodem collegio habitantibus z eandem religionem profitentibus: alias singularis persona non inueniens sectas z seorsum habitans nouum habitũ sibi posset inducere. ¶ Hic etiam notandũ est q̃z clericis z laicis licitum est in cõmum viuere vel de laboribus sicut fratres zuollis z dauantrie: aut de elemosynis sicut in vrbe roma: z alibi quidem faciunt: qui vulgo dicuntur apostoli: dũmodo nouã religionem aut nouũ religionis habitũ nõ assumant: non enim censendi sunt religiosi: sed potius sunt clerici vel laici seculares qui viuunt in congregatione causa religionis id est pij operis qõ licet: vt. ff. de collegijs illi. l. j. §. sed religionis: z Barto. in. l. si. ibidem. Idem p̃clusit Fran. de zab. padue. qui addit. Nec ergo sunt prohibendi sed permittendi sicut permittunt plures alie congregationes que non sapiunt impietatem: vt extra de eccle. edificã. vbi permittitur leprosis cohabitantibus edificare ecclesiam z habere sacerdotem: z dicta. l. j. de collegijs illicitis. Ceterum Jo. xxij. in quadam extrauagãti: que incipit sancta romana: condemnat quosdã qui se religiosos asserebant: z sequi ordinem penitentie minoz̃ fratrũ: z excõmunicat episcopos z eoz̃ superiores z alios prelatos quoscunq; : qui predictis ritum viuendi z habitũ preter specialẽ licentiam sedis apostolice concesserint: non tamen reseruat sibi papa absolutionem. ¶ Sedecima excõmunicatio est de statu beguinarum: que ponitur in cle. j. de religi. domi. vbi mulieres statum beguinarũ sectantes z de nouo assumentes ac religiosis in hac dantes auxilium: consilium vel fauorem sunt ipso facto excõmunicati: papa tamen absolutionem sibi nõ reseruauit: veruntamen Joban. xxij. per extrauagãn. suam que incipit: recta ratio concedit be-

anis simul habentibus q̄ vitā ducunt bone
stam t ecclesias deuote frequētāt t curiosita
tē disputādi ñ vsurpāt.vt possit libere ac iuste
cē quersari declarans tales sub phibitione
istius cle.nō includi:sz potius tales p.§.sane
apte excludi:vñ t epūs Cameracen.ipetra
uit ad Johānem papā q̄ beguine q̄ viuunt
honeste i dioc.cameracen nō includunt sub
ista cle.put habef in q̄dam bulla que incipit.
Cū aūt nup. ¶ Decimaseptima excōicatio
est religiosis matrimoniū ꝯhentibus que po-
nit in cle.eos de ꝯsanguini.t affi.vbi religio
sos t religiosas excōicat q̄ timore diuio post
posito maiaz suarū periculū matrimonia ꝯ
buunt.p̄cipiens ecctiarum p̄latis vt tamdiu
tales denuncient seu denunciare faciant ex-
cōmunicatos donec errorem suū ꝯgnoscē
tes ab inuicē sepenf t absolutōis beneficiuz
obtinere mereanf:ñ ibi. ¶ Qđ si q̄ritur quis
hic dicit religiosus in quo potest esse locus
huic pene.Ad hoc respondet gloan verbo
religiosos:q̄ omnis professus expresse vt ta
cite religionem approbatā:vt de voto.c.vno
li.vj.q̄ intelligit etiam glo.si professio illa ta-
cita vel expressa non obligat illi religioni sed
religioni in genere.Idē Lau.Pau.t Bēze.
t addit pau.q̄ si quis pfecte duxerit:volo con
trahere tecuz matrimoniū:haberet locū hec
pena tam in religioso q̄ etiā ꝯhente scienf
cum religiosam.lz in rescripto signanter expri-
mit de ꝯhentibus cū monialibus intelligitur
etiam de professis sororibus t de quibuscun-
q̄ alijs religiosis in religione approbata pfe
ssis:immo dicit t ꝯcludit Fran.de spon.c.ex
lucris:q̄ etiā p illa verba volo ꝯhere tecum
inducitur matrimonium si p̄cessit ꝯtractus ō
cōtrahendo:q̄ nō nulla sunt verba formalia
matrimonij sufficit enim q̄quomodo consen-
sus exprimatur:vt de spon.capit.j t.cap.tue.
Addunt etiam ibidem alia excommunica-
tio de clericis in sacris ordinibus constitutis
matrimonia contrahentibus.que obligan-
tur eodez modo sicut religiosi.Et si queritur
qui dicantur hi sacri ordines.Ad hoc dicen-
dum sz glo.t paulum q̄ sacri ordines hic ac
cipiuntur stricte saltez pro subdiaconatu t su
pra:nam large quilibet ordo dicitur sacer:vt
de filijs presbyt.capi.j.et q̄uis plures sint or-
dines:dicit tamen Pau.q̄ ordo dicitur vnū
sacramentum ratione vnius forme:et sic vi-
des q̄ hic consideratur votum solenne per p
fessionem vel sacri ordinis receptionem cui
annexum est votum castitatis solenne nō aūt
hic consideratur votum simplex:deniq̄ dicit
glo.penultima q̄ ab ista excōmunicatione p̄t
absoluere episcopus. Idem Laud.nisi forte
post excōmunicationem incurrissent irregula
ritatem:nam ab irregularitate non absol-
uit episcopus:vt de cleri.excōmu.c.iij.vbi de
hoc:debet etiam absolutionem satisfactio p̄-
cedere:sicut in manifesta offensa:t dicit Bē
ze.q̄ ista offensio sz cohabitationis nunc ñ
poterat esse non manifesta:t sic erat notoria
actus permanentis.Hinc fm Pau.tales in
recognitione erroris seseparantes:debēt ab
inuicem se abiurare:vt qui cle.vel.vo.c.ij.sic
etiam fit in reconciliatione separatorum.vt
xxxv.q.vj.vbi ponit forma iuramenti:t.ca.p̄
cedenti ponitur casus.Ad lau.dei.

¶ De excōicatiōibus que cōtingūt circa materiam de sepulturis mortuorum. Sermo XVI

Non occides.Opere p̄ciū
in p̄senti sermone p̄sequendas du-
ximus excōicationes circa materi
am de sepulturis mortuorū ab ecclasticis sā
ctionibus emanatas. ¶ Quarū prima ē
de religiosis t clericis secularib⁹ ad vouen-
dū de eligenda sepultura alios inducentib⁹
que ponitur in cle.cupientes.de penis vbi di
citur.§.sane temerarios violatores constitu-
tionis illius sz ca.j.de sepul.li.vj.que religi
osis t clericis secularib⁹ p̄hibet ne aliquis
ad vouendū iurandū vel fide interposita seu
alias promittendum inducant:vt sepulturā
apud eorum ecclesias eligant:vel iam electā
vlterius non immutent:similem sententiam
pena in dicta constitutione contenta in suo p
durante robore incurrere volumus ipso fctō
ab aliquo a sede apostolica p̄tereaq̄ in mor-
tis articulo nullatenus absoluendos:nullis
p̄uilegijs aut statutis cuiuscunq̄ tenoris
existant in contrarium super his valituris:ꝯ
ibi:vbi dicit glo.super verbo similem senten-
tiam q̄ hoc intelligit de sententia excōmuni-
canonis:q̄ si voluisset referre ad omnia pe-
nalia ibidem contenta dixisset in plurali simi
les penas.reliqui enim dicuntur pene:sed
excōicationem vocauit sententiam.Et dicūt
Laud.t Bezze. quod si religiosi quocunq̄
questito colore tales inducunt ad promitten-

dum ꝛc̄.est locus huic pene siue fuerit dire-cte siue indirecte publice vel occulte per se vel per alium: ꝛ idem de clericis secularib⁹ dicit tamen Lapus. q̄ ex sola inductione nō incidunt canonem nisi inducto habeat effe-ctum: vt quia inductus fecit illud ad quod induxerunt eum: dicunt enim intelligi verba cum effectu maxime in hoc casu in quo agi tur de spirituali pena per constitutionem im ponenda: nec etiam incidunt ex inductione ad eligendum sepulturam dummodo fiat ce-tra vorum iuramentum vel promissum Vn de religiosus vel clericus secularis ab infirmo vel insano requisitus vel non requisitus de eligenda sepultura: secure consulere potest: si in sua ecclesia vel cōuentu plura suffragia haberiturus esset. Q̄ō sibi fit vnius ibidem se peliri quam alibi: arg. ad hoc extra de sepul-turis capitu. fraternitatem: nec incurrat pe nam nisi obligano vel promissio aliqua inter ueniat: vt dic. textus in. vj. de sepulturis. ca. animarum: ꝛ in dicto. capitu. cupientes quia nullus obligatur ex consilio nisi fraudulento vt lib. vj. de reg. iur. capitu. nullus potest er-go dicere consulo vobis hoc pro salute ani-me vestre faciatis tamen libere quicquid de creueritis: nolo enim quod hoc mihi promit tatis. Secunda excommunicato est de sepe lientibus hereticos que ponitur lib. vj. de he-ret. ca. quicunq; hereticos credentes rece-ptatores defensores vel fautores eoꝝ scienter presumpserint ecclesiastice tradere sepultu-re vsq; ad satisfactionem idoneam excōmuni canonis sentēte se nouerint subiacere: nec ab solutionis beneficium mereat nisi propriis manibus publice extumulent et proiciant huiusmodi corpora damnatorū: ꝛ locus ille perpetua careat sepultura. hoc ibi. Ad cuius euidentiam dicu Joh. an. in nouel. q̄ hi sunt credentes q̄ ore proprio dicūt se credere ipo rum erroribus et tales iud. cantur heretici: co. tu. excōmunicamus. ij. de verbo. s. g. c. sup. quibusdam: vel fm Zachinū in tractatu suo de hęret. credentes dicuntur qui verbis vl factis ostendunt se credere erroribus hereticorum scz verbis detegens in hoc intentionem siue voluntatis: aut faciens id in quo satis ex primitur crudelitas erroris: vt qua eisdem adheret aut adeorum predicationem vadit ad quam si iuerit vltra q̄ semel censetur he-reticus: cum par crimen ꝛ par culpa sit pro-hibita discernet docere: vt C. de maxbema-

l. culpa: et ex binario actu videtur trahi cri-men ad consuetudinem: et idem est de his q̄ student vel tenent libros hereticoꝝ nisi stat illos destruant: similiter qui eis reuerentiam exhibent fm mores suos vel ab eis recipiūt consolationem vel communionem vl man⁹ impositionē aut similia. que pertinēt ad ru⁹ eorum: dicuntur etiam credentes: vt co. ti. li. vj. c. filij qui pari pena cū hereticis iudicāt vt co. ti. penul. §. fi. Receptores vero heretico rum dicuntur illi fm Jo. an. qui scienter here ticos recipiunt in suis domibus ꝛ eos occul-tant: vt sic manus inquisitoris euadant: vt ff. de receptatoř. l. j. et. ij. C. de his qui latro. occul. l. j. vbi dicitur q̄ grauius puniūr q̄ sci enter receptat et associat fugientem q̄ qui so lum latitantem occultat et fm Zachi. suffi cit q̄ semel eos receptat: vt. libr. vj. de penis: c. felicis: si tamen receptatus erat consangui neus receptantis minoratur pena: quia pre-sumitur hoc facere sanguinis affectione po tius quam cōtemptu fidei. Defensores quide hereticorum dicunt q̄ vel publice defēdūt er rorem eorū ꝛ hi dicunt heretici manifesti: de verbo. sig. c. super quibusdam: imo dicuntur heresiarche. xxiij. q. iij. ca. qui aliorum ꝛ ta-les sunt peiores hereticis: vt dicitur ibidem vel etiā q̄ defendūt hereticū ne capiat: punia tur ꝛc̄. ꝛ hoc directe vel indirecte p se vel p alios q̄uercunq;: tales nō dānarent q̄ hereticis q̄ ius insurgat ꝺ eos heresis suspitio ppt quam est eis indicenda purgatio. Fautores autē fm Zachi. dicuntur tribus modis. Primo omis sione vel negligentia scz non puniēdo cū po testatem habeant et hereticos puniendos agnoscant: vel negligendo. ij. q. vj. ca. negli-gere cum posset perturbare peruersos nihil aliud est q̄ fauere: vel etiā non inducādo cum ad hoc teneantur. Secūdo cooperatiōe ꝛ fa cto visitando sustentando ad euadendum auxilium aut fauorē prestando. Tertio cōsi-lio et verborum prolatiōe scz excessus excusā do pro eis interecedendo denicq; ab excōicati one p̄dicta potest ep̄us absoluere: q̄ papa si bi nō reseruauit. ℣ Tertia excōicatio est de sepelientibus tēpore interdicti vl publice excōicatos nominatim interdictos ꝛ manife stos vsuratores: que ponitur in cle. de sepul: in. c. eos qui propria temeritatis audacia de functorum corpora non sine p̄cepti clauium ecclesie in cimiteriis interdicti pe in casibus non concessis a iure vl excōmūicatos publi

ce aut noiatim interdictos vel vsurarios ma
nifestos scienter sepelire psumpserint:decer
nimus ipso facto excōmunicationis sententie
subiacere:a qua nullatenus absoluant nisi pri
us ad arbitriū dioce.epi eis quibus per pre
missa fuerit iniuria irrogata satisfactionem ex
hibuerint cōpetentem:nullo eis circa premis
sa exemptiōis vel quouis alio priuilegio sub
quacunq forma verborum concesso aliqua
liter suffragante:hoc ibi: t sic fm glo.hec sen
tentia includit quoscunq etiam religiosos cu
iuscunq professionis Idem Lauð. t Gen
zel.quia littera loquitur indistincte: etiam fe
minas fm eosdem cōprehendit:ar.xvij.q.iij.
c.iij.c.si quis suadente. t de sen.ex.c.mulieris
dicunt enim q in istis cōstitutionibus iuris cō
munis etiam penalibus masculinū cōcipit fe
minū propter auctoritatem ꝓditoris: t quia
fiunt cum magna maturitate:vnde presumit
q nihil iniquū contineat:t idem dicit Lauð.
de institutionibus facte per ꝓlatos ecclesiarū
pro quibus etiam ꝑsumitur q nihil iniquum
contineant:secus tamen dicit de statutis prin
cipum secularū: que frequenter odiose pro
mulgantur:vnde in talibus odiosis masculi
nū nō ꝯcip.t femininū sed in fauorabilibꝫ sic
feminū nunq̄ concipit masculinum quia con
tra naturam esset inquā ars quantum potest
imitatur. De illo autem verbo ex contemptu
dicit Benzel. q ex contemptu etiā alias non
ligandus ligatur:vt de cleri.ex.ca.si celebrat:
t dicit Stephanus q cōtemnere est manda
tū non curare:vt.xj.q.iij.excellentissimus. t q
ecclesie potestas non est ꝓtemnenda:eo.ti.nō
contemnat:t q tunc ex contemptu quis trans
greditur quando voluntas eius subiicit rennu
it ordinationi legis:t procedit ad faciendum
contra legem agit:quando autez propter cau
sam particularem inducitur: non dicitur ex ꝯ
temptu facere: nisi eadem causa delictum
frequenter iteretur: t q non facile dispensat
cū eo qui contemnit: t iō in literis de stilo cu
rie solet apponi clausula:dūmodo non in con
temptum clauium:nec excusatur quis de mā
dato sui ꝓlati sepelit contra cle.istam: quia
cum sit hic prohibitum non tenetur obedire
ꝓlato t posset illi condicere:vt.xj. q.iij.ca. si
dominus.c.non semper.c. iulianus. de temp:
or.c.ad aures. ¶ Preterea super verbo ci
miterijs:dicit glo.q si talis sepelitur in loco ꝑ
uato:non est locus huic pene: etiam si locus
ille sit cōiunctus cimiterio t videtur velle glo.
q oporteat locum esse deputatum cimiterio t
benedictum. Dicit tamen Stephanus suffi
cere:q locus sit deputatus sepulture etiam si
non sit benedictus: alias illuderentur iura:
cum multa sint loca sepulture deputata que
tñ non sunt benedicta t intellige loca depu
tata ad sepeliendum corpora eorum qui non
sunt excōmunicati tc. Argumentum est de ec
clesia non consecrata que gaudet immunita
te eo q ibi diuina celebrantur: vt eo.ti.ca.j.t
de consec.eccle.vel alta.c.fi.non enī potest ne
gari quin sit cimiterium ex quo deputatus est
sepulture ergo locus est huic littere:t hoc ve
rum est si diu reputatum est pro cimiterio: qz
tunc presumēdum videtur q fuit benedictum
nisi constaret contrarium:non enim dicitur p
pria cimiterium nisi propter benedictionem:
vnde Joh.an.super hanc cle.dicit q cimiteri
um est locus ad vsum cimiterij per episcopum
benedictus:vt de consec.distin.j.ca.nemo con
cor.Joh.calð. t Jo.de lig.t hoc oportz fate
ri quantū ad penam excōmunicationis hic
impositam que maxima est. Et nota q liczre
gulariter episcopus se non debet intromitte
re de loco exempto:vt de offi.ordi.c.graue. t
sic loquitur Inno.de priuile.ca.ad hec:tamē
hoc sibi permittit quo ad potestatem t penā
de qua hic. ¶ Ad maiorē tamen euidentiā in
hoc.c.sunt quatuor excōmunicationes distin
cte. Prima est de his qui in cimiterijs tempo
re interdicti sepeliunt corpora defunctorum
in casibus a iure non concessis: de quo queri
pōt:an qō hic dicit de interdicto procedit si
ue sit generale siue speciale. Ad hoc respōdet
Lauð.q dūmodo procedat a claue siue hoc
fiat iure vel ab homine: vt de excess. prela.ca.
tanta.de consue.ca. cum inter de elect.ca. vbi
periculum:secus tamen dicit in casu qui poni
tur de offi.ordi.ca.si canonici.ca.quamuis.in
vj.t.ca:q translationem:de tempo.ordi. Itez
ca.is qui.de sen.excom.in.vj.t extra de stat:
regula.c.super quodam.c.monachi.t in glor
quia talia interdicta non procedunt a claue.
Idem Paulus t Benzel. Et si queris qui
sunt casus a iure cōcessi. Respondet glo. Pri
mus est quādo agitur de sepultura clerici qui
seruauit interdictum:nam tali tempore inter
dicto sepultura conceditur cum silentio: tamē
t sine pulsatione campane:vt in ca.q in te de
pe.t remis. Secundus est in priuilegiatis cir
ca confratres: de quibus in.ca. vt priuilegia:
extra de priuile. De tertio vero casu dubium

percutiens tamen per saltū promotū incidit in canonem: cuius ratio est: quia talis recipit characterem rōne cuius ei competit emunitas: vt in.c.j. de cle. per. sal. promo. Et nota q fm canonistas sunt nouē ordines: verberans igit quemcūq habentem vnū de illis ordinibus: etiam laicum illiteratū sacrū ordinem recipientem hunc canonem incidit: vt notat Hen. boyc. in. ci. vrsame: de sen. excom. verū tamen verberans clericum promotū ad ordines coactione absoluta non incidit canonem vt notat de bapt. c. maiores. Si vero coactione conditionali: tunc etiam non gaudet priuilegio clericali nisi tacue vel expresse promotionem ratificauerit: et tunc etiam commnere tenetur si ad sacrum ordinem promotus est: vt no. in. c. vbi dicisti. xxiij. di. Similiter verberans fratres tertij ordinis de simplici regula non sunt excōmunicati fm Johan. an. in. c. cum ex eo. de sen. ex. in. cle. et ideo fm Joh. calō. quia non sunt persone ecclesiastice stricte et proprie loquendo: quia nec sunt clerici nec religiosi: cum non sunt professi religionis per sedem apostolicā approbate: nec promittunt commentiam obedientiā regularem nec paupertatem sed est quidam modus viuendi approbatus. et hoc est verum nisi habeant aliqua priuilegia apostolica: tunc enim iudicandū est ex tenore illorum: vt de priuile. c. porro: et. c. recepimus: hinc dicit Franci. de zab. q si sunt astricti ordini perpetuo: sic q nō possunt egredi: censendi sunt ecclesiastice persone tanq perpetuo deputati ad pium vsuz: vt in cle. vna: de decī. in fi. et de priuile. c. per exceptionē lib. vj. Alias q habeant in aliquibus certum modum viuendi: hoc non immutat naturam persone quin censeantur laici. Similiter verberans canonicam secularem fm doctores in cle. attendentes. §. alias quoq: de sta. mo. nō ē excōmunicatus eo q viuūt vt seculares nec renuntiant proprio nec professionem regularem faciunt: nec statum nec religionem habent approbatū: licet ab episcopis visitari possunt siue sint exempte siue non: multomin⁹ verberans beguinam excōmunicatus est fm doctō. in cle. de reli. do. §. predictis vero: verūtamen verberans donatū vel oblatū cum effectu: vt quia effectualiter se et sua donauit alicui religioni approbate: iuxta clemen. j. de decī. mutato habitu seculari licz ex toto nō habeat habitum illius religionis: inc dit hūc canonem: quia tales gaudent eodem priuile-

gio sicut religiosi veri: vt dicto. c. per exceptionem: et ibi Jo. an. in nouel. et idem dicit Henri. boyc: in dicta cle. j. si tamen dederint tantū partem bonorum partez sibi reseruantes tūc non gaudent eodem priuilegio. Denicq licet nouicius in religione approbata nō sit religiosus effectualiter donec tacite vl' expresse fit professus: tamen illum verberans est excōmunicatus: vt est tex. in cle. in. c. religioso: de sentē. excom. lib. vj. nec obstitit q ad seculum redire posset quia idez est in clerico seculari in minoribus ordinibus ꝓstituto. ¶ Secundo principaliter requiritur q sit factū: quia sola voluntas sine effectu subsequente non sufficit vt quis incidat hūc canonē. Hinc dicit Ray. q eleuans pugnam: gladium: hastam vel baculum super caput clerici volens eum percutere: nō tamen percutiens: non est excōmunicatus: cuius ratio est. quia canon iste requirit ad illationem pene dolosam voluntatem: qō probat cum dicit diabolo instigante et factū consumatum: nec sufficit attēptato: vnde dicit Johan. an. q per solam attemptationem nullus incidit nisi ad actus consumationem peruenerit: similiter fm Innocen. in. c. nuper. j. de sen. excom. compellens clericum per metum vt sibi aliquid det: vel de fundo exeat: nō est excōmunicatus: quia non fit iniectio manuum in clericum nec in res illi adherentes qō canon iste requirit quod Johan. de ligna. credit verum: si metus tantum est verbalis non realis per contractum persone: veruntamen si quis clerico metum ingerat adeo q se precipitat in aquam vel aliud euidens periculū vt euadat: tunc fm Ray. Goff. et Hostien. est excōmunicatus: secus autem si clericus fugiendo ledatur. ¶ Hic queri potest de intellectu excōmunicationis que ponitur in. c. si quis de sen. excom. lib. vj. vbi dicitur. Cum quis absq tuo mandato manus iniecerit in clericum tuo nomine violentas: si hoc ratum habueris: excōmunicationem latam a canone incurris: cū ratihabitio retrotrahatur et mandato debeat comparari. Si vero iniectio eadem tuo nomine non fuerit facta tunc licet habendo ratam eandem. non tñ propter hoc excōmunicationis illius vinculo innodaris: cum quis ratum habere nequeat qō eius nomine non est gestum: hoc ibi. ¶ Utrum mandans: autorizans ratum habens vel ꝓsulens q clericus percutiat excōmunicationē incurrat. Ad hoc respōdet Hen. boyc. in. .. mul-

res:de sen.excō.inter alia:q si mandans mo-
rit añ manuū iectionē factā:tūc dic̄. Bern.
hic in ver.sed pone:q nō ē excōicatus.q3 mā
datī morte extinguit:vt.ff.mādati.l.iter cās
Idē tenet Vincen.z Inno.in di.c.mulieres
dicit tamē Host.q si nō penituit satis ē excōi
catus:cū constet q in mortali decessisset. Idē
Tan.z Goff.q dic̄it q excōicatus nisi man-
datū ante mortē reuocauerit:z maxime cum
in eadem volūtate decedere intelligat:vt de
baptis.c.maiores: z bene quis excōicat post
mortem:vt patet.xxiij.q.ij.ca.sane proferur
Idem Archi.lxxvij.di.c.fi.z.co.ti.cum q3:
li.vj.z h̄ videtur tuū. Si vo nō mort añ sz
penituit z reuocauit añ iectionem q reuo-
cato ad mādatariū añ iectionem peruenit:
z sic non incidit:aut tam tarde reuocauit qō
ad eū ante iectionē venire nō potuit.z tūc
dicit Inno.q lz de culpa redargui z puniri
valeat tñ in canonem nō icidit nisi q dolo se
cit non enim ligat eū q ē in charitate alo cēt
iniqua z iniusta:nec fertur nisi pro mortali.
Bern.tamen z Host. dicunt contrarium p
l.si mandasti.ff.mandati z ideo dicit Aste.
q talis quo ad deuz non est excōmunicatus
tamen quo ad ecclesiam excōmunicatus est
quod videt verū fm Jo.an.co.ti.c.cum q3
glo.q.li.vj. Deratū vero habente dicendum
q si factum fuit eius nomine z postea ratum
habuit tanq̄ nomine suo factum.tunc cano-
nem incidit:quia ratihabitio in maleficijs re
trotrahitur z mandato comparatur: vt hic
inter:secus tamen si non haberet ratum tanq̄
nomine suo factam:sed vt quilibet alius qui
dicit:Benedictus deus qui talis verbera-
tus est:quia malus erat:et tunc non incidit
canonem:per ea que notat Archid.ij.q.iij.
c.auditum.Si vero ratum habuit tunc q3dē
incidit in canonem:nō tamen a tempore iniec
tionis sed a tēpore ratihabitionis:vt notat
Archid.in.capi.omnes.in fi.xvij.q.iij.z Jo.
an.in hoc.cap.cum quis in verbo:incurrit:
qui addit q si iustam ratihabitionem in corde
tenuerit ita q de ipsa non possit fieri fides:
tunc licet talis quo ad deum sit ligatus:non
tamen quo ad ecclesiam militantem que nō
iudicat de occultis:vt patet de simo.ca.sicut
nuis. Idem Host. in dicto.cap.mulieres:et
glo.in.dicto:c.omnes. De consulente aūt dis
cendum:q enā incidit in canonē:q3 consenti-
re videt delicto:immo causam dat efficacē:
vt de sen.excō.c.quante. Nec mirum cū talis
etiam secuto homicidio homicida clerici cen
seruur:vt patet de homic̄.c.sicut dignum.§.q
vero z.§.fi.z.c.significasti.ij.§.j.hoc tamen i
telligat sane cū iniecto manus ex tali consilio
secuta est vt phantasma inducta:vl q3 peric̄
pat in crimine precedēti:vt c.ti.c.nup.§.in se
cunda:fm Host.Hein.boyc.inter alia. Ter
no principaliter requiritur q hoc fiat aio in-
iuriandi:nam fm Hein.boyc.in.ca.si.yo:de
sen.ex.si quis percutit clericū causa ruitionis
vel defensionis tm̄ non est excōicatus:vt.co.
ti.c.ex tenore:ibi:nisi se defendēdo:quod ve-
rum ē nisi in defendendo se modū excedat:q
sic est intelligendum:q3 si clericus peussit se
mel laicū non intendēs amplio peuere:z de
hoc laicus sit certus tunc non debet peutere
clericum alioquin ē excōicat9:Si vo clerc9
venit ad peutiendum vel se parat ad iterū p
cutiendū:aut de hoc laic9 phabiliter dubitat
tunc licet laico peutere clericum ad imminēz
violentiā repellēdam:fm Inno.et Host.di-
cto.c.si vero.§.si vero primū:z ō homi.c.sig.
nificasti:similiter si peunt clericum ad defen-
sionem z tuitionem primi:puta patris mūs
vxoris filij vel familie:tunc etiā non est excō-
municatus fm Inno.z Jo.an. Qō si vellet
clericus alium occidere capies eum et liga-
bis anteq̄ alium occidi permittas:ar.xxj.q.
ij.c.ne quis arbitretur:circa.fi.imo si hoc ti-
mo:e illum casu occidas non es excommuni
catus:licet sis irregularis fm Inno.ad ō de
homic̄.si furiosus:in cle. Joh.an. Si tamen
peutit clericum p tuitione rerum z i percutiē-
do modum excedit tunc canonem incidit:vt
de homic̄.c.suscepimus. Si aūt modum non
excedit:tunc non solum personam sed etiam
res suas defendēdo vel incontinēt repercu
tiendo.vel etiam res alioꝝ quod plus est:
non est excōmunicatus:vt dicto:c.suscepim9
vbi dicitur q tunc solū tenet quādo modum
excedit fm Innocē.Goff.z Ray. Preterea:
in dicto.cap.si vero fm Hein boyc.si quis in
uenit clericum turpiter agentem cum vxore
matre sorore aut filia propria:si tunc percutit
cum cura mutilationem vel mortem:non est
excommunicatus:si vero mutilat vel occidit
cum:tunc dici potest q tali parcit quo ad ex-
cōmunicationem quasi tam iustum dolorem
cōpescere non posset:vt dicit ibidem glo.ar.
C.de.Iulia.de adulteris:z lex permittit ipsum
occidere sic inuentum.ff.de adul.q.aut lex:§.
q au:alias ex intervallo non liceret:iuri9 ēt fi
dicere q in canonem incidit. Et nota q3 ꝑdi

cta etiam intelligntur de vxore putatiua ꝛ
rat ens impedimēti ppetui non potest esse
vxor. ⁊ in Glo. Ost. ⁊ Io. an. Qđ si non in
tenit eum turpiter agentez sed solum cū so
la sedentē ⁊ ꝓfabulātē. tunc penitēs non in
cidit in canonem fm Host. ⁊ Joh. an. fallit
tamen in casu vbi maritus aliquē ter monu
isset ne cū vxore sua ꝙuersaret: ⁊ tunc eum
deinere ꝓt p. xx. horas ⁊ ꝓsentare iudici: vt
lxxxj. di. c. ꝓsbyter: ⁊ hoc videt ꝺ iudi. c. cum
non ab homine: licet in alijs criminibus ꝺ
fieri non pōt: ⁊ addit textus in di. c. si vero:
q̄ si inuenit clericū turpiter agentē cū alia
muliere q̄ cū vxore matre sorore vel filia ꝓ
pria: ⁊ injecit manus excommunicatus est.
¶ Ad maiorē aūt euidentiā sciendū q̄ gene
raliter verberans clericū nō animo iniurā
di sed corrigendi: nō incidit canonē dūmo
do modū ñ excedit ⁊ auctoritate iuris ꝺ fa
cere possit: vnde ponunt aliqui casus extra
de sen. excom. c. cū voluntate: in q̄bus clericū
corrigere licet. ¶ Primus est rōne officij qđ
quis in ecclesia obtinet cuius ꝓtextu si cleri
cus est: potest alium in minoribus dūtaxat
ordinibus constitutum causa correctionis
leuiter percutere: vt hic vel etiā turbantem
diuinū officiū de ecclesia pōt ejicere tam cle
ricū q̄ religiosum: etiam si in eū nō habet ali
quā iurisdictionē: vt in. c. veniēs: de sen. excō.
fm Inno. Host. ⁊ Io. an. dūmodo non ex
cedit modum in expellēdo: ⁊ addit Io. an.
in. c. periculosā: li. vj. ne cleri. vel mona. glo:
penul. q̄ monachus licite vi expelli potest.
qui ꝓtra statutum illius capituli scholas in
trauit: sicut etiam clericus vel monachus ex
communicatus vel interdictus tempore di
uinorum ecclesiā intrās vi expelli possit: fz
laud: in cle. grauis: eo. ti. Et hec omnia intel
liguntur dummodo non fit excessus. Officia
lis tamen laicus in clericum manus injcere
non potest cum percutiendo etiam de man
dato sui prelati quin canonē incideret: nisi
in casu ꝓout videbitur inferi⁹: Cuius ratio
est: quia nulli laico sup clericum tāta datur
auctoritas: nisi forsitio casu: non ex delibe
ratione clericum ledat: vt eo. ti. ca. si vero ali
cuius. ¶ Secundus est de clericis seniorib⁹
qui ꝛelo deuotionis predicta faciunt eodē
modo excusantur vt hic ꝛdicto. c. veniens.
vbi plane de hoc. ¶ Tertius de his qui ob
obtenni prelationis vel magisterij subditos
et scholares correctionis causa leuiter per

cutiunt. Dicit tamen boyc. in. c. vniuersitatis
co. ti. q̄ si platus ex ꝓposito scienter ⁊ malicio
se debitā correctionē excedit est excōicat⁹
⁊ etiā illi q̄ ꝺ faciunt de eius mandato: siue ꝺ
fiat capiēdo. ad carcerē ducēdo cum fez cal
ce pugno vel alio modo petunt: nō resistentē
fz corrigi ⁊ obedire paratū q̄ leuis ⁊ mode
rata castigatio tm̄ ē illi ꝓmissa: vt ꝺ ⁊ in. ca.
vniuersitatis. Si vo debitā correctionē per
se vl̄ p aliū nō excedit: tūc pōt eū capere ⁊ in
carcerare etiā p laicos: vt. eo. ti. c. vt fame. §.
laici vo: vbi plane de ꝺ: ⁊ .c. si clericos ⁊ de
offi. ord. ca. cum episcopus: lib. vj. ⁊ hoc verū
est: licet etiam talis clericus nondum incor
rigibilis appareat. Similiter potest cum ꝺ
berare animo corrigendi per se vel per aliū
clericum vel religiosum: dummodo fiat cau
sa regularis disciplinę: non tamen est tutum
vel honestum hoc facere per laicos conuer
sos: quia ca. vniuersitatis non videtur hoc
concedere q̄ hoc faciāt nisi per clericum vl̄
monachum: fm Hin. ⁊ Joh. an. per laicum
secularem nullo modo licet quin canonem
vterq̄ incidat. ¶ Quartus est de parentib⁹
⁊ magistris qui verberant vel manus injci
unt in filios vel discipulos clericos. de quib⁹
dicit Hein. boyc. eo. ti. c. super eo: q̄ si hoc fa
cunt non ex odio. inuidia vel indignatione:
sed causa disciplinę vel correctionis: fz inte
perate tunc sunt excōicati: ar. di. c. voluntate.
Si moderate tūc nihilominus pater ē excōi
catus si manus injcit in filiū in sacris ordini
bus ꝓstitutū. vt ibi. §. fi. secus aūt si in minori
bus tm̄: magister tamē non est excōicatus si
ue discipulus sit in sacris siue non: vt dicto. c
super. eo. c. ex tenore: ⁊. c. cum voluntate. §. si
vero vbi generaliter loquitur non distin
guendo inter discipulos existentes in sacris ⁊
alios: nam leuis castigatio mgr̄is est permis
sa: vt notat ibidem glo. ⁊ addit Fran. ⁊ Io.
in sum. cōfes. q̄ ꝛz magister cum ira percutiat
non est excōicatus ex q̄ causa correctionis ꝺ
faciat: si moueatur per ꝛelum ⁊ ñ excedat mo
dum. ⁊ Io. an. in. cap. vniuersitatis putat: q̄
quātacunq̄ sit cōmotio dūmodo nō ad pso
nam sed ad crimen ⁊ correctionis causa ꝺ fa
ciat excōmunicatus non erit. Et generaliter
quod dictū est ꝺ mgr̄o p oia dicēdū ē de ꝑla
to: ⁊ quod dictū ē de parentib⁹ p oia dicēdū
est de dominis ⁊ superioribus illos ꝺ familia
sua corrigentibus. Demq̄ percutientes il
los qui clericali p̄uilegium amiserūt. cano

nem nō incidūt:de quib⁹ patz supza. ¶ Et si querit qd de clericis semuicē iocose pcutien ūb⁹ rnder Hein.hoyc.in di.c.sup eo.q si tēpe rate z leuiter se pcutūt nō incidūt in canonē vt di.c.sup.eo.j.clericis ei licitū ēmuicē lude re ēt si manualit tēperate ꝓberare:vt de ho mi.c.latoz.sed quia sepe de tali ludo pueniť ad iram z rixam:ideo tutus est abstinere ꝑz Hosti.z Jo.an.qz si ex ira vel odio aut appe titu vindicte se inuicē pcusserint canonē inci dunt:vt di.c.sup eo.in fi.sitr si se pcutiūt enoz mites excōicati sunt:qz luctus noxius ē in cul pa:vt de pēnit.c.j.z in glo. ℚ Quarto pn cipalit requiritur q fiat dolose.vt notat Ho stien.eo:n.ca.quante.quia loquitur de violen ta iniectione:non est aūt violentia sine dolo: dolus autem non potest esse cum quis q̄rit si bi z alteri prodesse a nullo obesse:ꝛz ibidem videat esse quedam violentia non tamen in iusta.Ad cuius euidentiam dicit Hein hoyc: in ca.nuper.q̄.de sen.excō.inter alia:q si vio lenter clericum capiens in custodia trudens ac detinens hoc facit ad sui defensionem.nūc ꝑm Hostien.excōmunicatus non est dūmō do defensionis causa cessante libere permit tit abire:quoniam ipsa cessante non censeret defensio sed vindicta.Ad hoc dicto.ca.si ve ro.ℚ Si facit hoc non ad sui defensionem nec animo iniuriandi alteri:sed potius ipm saluandi z tuendi:tunc non est etiam excōmu nicatus qui non iniuria irrogatur sed potius salus procuratur.xiv.di.ca.cum beatus ꝑm Hostien:si vero non facit animo se tuendi vl illum saluandi.sed alias zelo dei:pura quia facere vult homicidium vel adulteriū:tunc ꝛz modico tempore tenet ipsuz inimicum z re tinentem citra tamen iniurią pcussionis non creditur tum incidere in excōmunicationem: z in hoc cōcoz.Jnno.Hosti.z Joh.an.dicē tes.q si officialis vel quuis alius talem ca piat vel liget auctoritate propria cum inster periculum:nec aliter posset ab alterius inu ria compesci:non est excōmunicatus imo me retur.vt.xxiij.q.iij.c.fortitudo:cum duob⁹ se quentib⁹ dūmō tamē ꝑm Host.z Jo.an.q̄ci to pōt ipsum plato restituat:alias sec⁹:vt di. c.vi fame.§.laici.de maio.z obe.c.solute.§.j. immo plus dicūt Jnno.z Jo.an.ibidē ꝛz q si illū casu occideret non animo vindicādi ꝛz aliū defendendi ne occidat non esset excōica tus:ꝛz efficeretur irregularis:ad hoc de ho micid.si furiosus in clemē. ¶ Preterea.si ani mo iniuriandi obsident eū in castro vel clau dunt in domo non tamen vt eum ibi custodi ant:sed vt verecundiam inferant tunc dicit Jnno.quod non credit eum in custodia vel carcere retinere.quia hoc non intendunt nec violentiam eius persone faciunt:non ergo credit illos canonem incidisse tēpus tamen sic eum detinendi clausum ne sequeretur ex cōmunicatio limitandum esset arbitrio boni viri. Si denicꝫ facit vt eum in gladio vibran te sup caput eius illi mortem cōminando ni si iturum domum vel custodiam intrauerit ꝑz Hosthen.z Joh an.incidit etiam detinendo siue fuerit in carcere clausus siue funib⁹ liga tus siue custodibus vallatus ne quo velit re possit ꝑm Jnno. Porro siquidem non injcit manus violentas in clericum sed in res eidē adherentes:vt vestes vel frenum equi quez equitat vel in manibus tenet:aut alias res quas portat clerico sciente z inuito z hoc in iuriose tunc incidit in canonem:si tamē eo ne sciente z furtiue tenet z aufert non incidit qa non intendit violentiam inferre sed furto sub trahere. Verumtamen si auctoritate ppria violentiam inferens rem illam potuerit inua dere z accipere de iure.vt quia clericus debe bat ei censum p domo quam inhabitauit et soluere cessauit per triennium:et sic licuit ei talem expellere:vt de locato cap.potuit:tūc non incidit canonem eum repellendo cum moderamine.vel vim vi repellendo.vt de re sti:spo.cap.olim causam:ꝑm Jnno.Hostiē. z Joh.an. Similiter arrestans clericū aspor tantem res suas vel alias apud se depositas non incidit ꝑm Fran.lauō.Joh.an.in sum. et Asten.etiam si aufert ei dum est in aspor tā do antequam asportans ad locum destina tum se recipiat. Secus autem postꝫ ad locū pueniet et possessionem factā adeptus fuerit: qua non licet ei vsurpare uis sibi in re sua et interualło. Denicꝫ qualitercunqꝫ quis cleri cum ledat ꝛz non manu:animo iniuriandi:ca nonem incidit ꝑm Joh.de ligna. Hunc dicit Hosti:q q̄ spuit in faciem clerici excōmuni catus est:quia fit iniectio in clericum. Simili ter si super eum effūdit aquā oleum vel simi lia animo iniuriandi:ꝑm Asten. Verumtamē si iniuriose violentā inferens erret in perso na cui infert:vtpote percutiens Seyum cle ricum z credens seu volens petere Ticiuz laicum tunc dicit Hein.hoyc.in.cap.si.vero. q̄:co.ti.q ꝑm probabiliorem opinionē non ē

excõmunicatus quia si error solius qualitatꝫ excusat a pena: vt in dicto.c.si vero: magis excusare debet error qualitatis ꝛ persone: nam sola temeritas ꝛ violentia in hoc consideratꝫ: ꝛ idem tenet Joh. an. hic concor. enam Innocen. ꝛ Ray. nisi adeo esset crassa ignoz: anna q̃ colo:em excusationis non haberet. Si pzoude peutiens errat non in persona sed solum in qualitate: vt percutiens clericum credens eũ esse laicũ: ꝛ est pzobabilis ignozãa: quia videt eum in habitu laicali nõ gerentem se pzo clerico: vel credit eum habitum clericalem ludo esse impositum: ꝛ pzobabilẽ habet causam hoc credendi: ꝛ tunc non incidit: vt dicto.c.si vero. Idem Tan. Zoff. ꝛ Joh. an. ꝛ pzobatione deficiente quo ad ecclesiã multa tantem si velit iurare q̃ hoc ignoz:abat conscientie sue relinquitur: vt hic in tex. ꝛ in glo. secunda. Si tamẽ veritas est in pzarium: quo ad deũ ligatus est: ꝛ si postea denudat in penitentia apostolicã sedem accedat: leso satisfaciet ꝛ de piurio penitentiã aget: ꝛ addit Inno. ut. ca. cũ non ab homine: eo. ti. in glo. fi. q̃ si clericũ occidat ignozans eum clericum: forte quia nocte eum occidit: nõ credit eũ excõicatum: ꝛ credit necesse esse q̃ dolus intercedat ꝛ q̃ se percutere clericũ intendat. Ad lau. di.

¶De absolutione ab ex cõmunicatione pzopter iniectionem manuũ violentã in clericum vel religiosam persona. ¶Sermo xviij.

Non occides. Exod. xx. Jam

in ozdine debito videndũ est de absolutione sententie quã quis incurrit vigoze illius canonis: si quis suadente diabolo. xvij. q. iij. quis sez absoluere potest injcientem manũ violentam in clericum vel religiosum. ¶ Ad hoc respondet Zasp. de calõ. in. c. j. qui cle. vel mo. q̃ de papa nulli dubiuz est quin absoluit excõmunicatum pzo quacunq̃ iniectione manuũ in clericum: vt dicit tex. in isto canone: ꝛ sicut ꝟ potest p se sic ꝛ per alium habentem speciale mandatũ ad hoc fm Vin. legatus etiam a latere pape. fm veriozẽ opinionem etiam in enozmi absoluere potest. Et dicit Joh. an. q̃ vidit aliquos legatos de latere absoluere ꝛ aliquos abstinere: sibi tamen placet q̃ absoluere possit: quia vices pape egerit vt de sen. ex. c. ad eminentiã: ꝛ de offi. delega. c. excõmunicatus: legatus tamen de latere dũmodo sit cardinalis capientem se nõ potest absoluere: quez nullus pretercꝫ papa absoluere põt: excepto mozris periculo: vt in c. felicis. §. presenti de penis. li. vj. Episcopus autem se capientem absoluere non potest sed solus papa: pretercꝫ in mozris articulo: vt in cle. si quis de penis: nec etiam alium absoluere potest in atroci graui siue enozmi sine pape mandato: vt hic: nisi quãdo papa non põt adiri: vt in. c. eos. de sen. ex. lib. vj. in mediocri vero priuilegiatos absoluere potest: de quibz videbitur infra. In leui denicꝫ absolut omẽs hec ille. Ad cuius euidentiam sciendũ: q̃ enozmis aut grauis excessus vel iniuria dicit si peruenitur ad effusionem sanguinis illius membri ex quo de facili exire non ꝟsueuit: si oculus effodiatur: si vulneretur: si fustibus cedatur: nõ tamẽ sileus actus vel unguis aut virge percussione sanguis exierit transire pfitemur in atrocem iniuriam: sed circa hoc nõ solum ipsum factum sed etiam facti qualitas percutiendi ꝛ iniuriandi modus diligentius attendatur: ꝛ ex circumstantia loci: temporis ꝛ persone que sit leuis mediocris ac grauis vel enozmis iniuria manifestius cognoscatur vt si facta est in atrio: foro coram iudice vel prelato coz̃ multis in ecclesia vel loco publico: in cimiterio: dozmitozio: vel si facta est magistratui: iudici magistro. domino: prelato: patri: patrono aut in dignitate cõstituto: ꝛ hoc ab aliquo inferiori ꝟra normã iuris ꝛc. vnde dicunt Inno. Hostien. ꝛ Joh. an. q̃ quando lesio dicatur grauis vel enozmis: arbitrio iudicis cõmittitur. Idem Specu. preter tamen homicidiũ ꝛ membri mutilationẽ: ti. ij. §. nunc dicamus. Dicitur etiã crimen seuum: quia sine graui scãdolo tolerari nõ potest: vt de sen. ex. c. illoz ꝛ maxime quãdo debetur pena corporalis fm legem: ꝛ quod notat Joh. an. de renun. ca. nisi cum pridem: super glo. ex loco isto vbi enumerat. xviij. crimina que dicuntur grauia. Leuis aũt iniuria cõmittitur modica percussiõe vel impulsione pugne manus pal-

medigin: baculi vel lapidis ictu q̄ ad liuorē vel mutilationē membri: fractionem. dentis di lapidationē capillor̄ nō modicā vel sanguinis effusionē non p̄cedit. ¶ Mediocris iniuria est si par parē p̄cutit p̄cō ictu ex deliberatiōe z cōsurgit: in fine mutilatiōe z enormi vulnerratione aut sanguinis effusiōe iudicio discreti viri. Et nota generaliter q̄ excōicato p̄ leui iniuria manus violente in clericū vel religiosum absolui potest ab ep̄o qz h̄ iam redactū ē ad ius cōe: ex. c. pueni. eo. ti. vbi subdit de his absoluēdis q̄ clericis non enormē sed modicā z leuē iniuriā irrogant: cui fraternitatis arbitrio duximus cōmittendū. Et in glo. z. c. religioso eo. ti. li. vj. ¶ Secūdo sciendū q̄ sunt diuersi casus in quib⁹ taliter excōicati cura sedem ap̄licam absolui p̄nt: non solum de mediocrib⁹ sed etiā q̄nq; de enormib⁹ excessib⁹. Primus ḡ casus ē piculū vel articulus mortis q̄ sp exceptus: vt di. c. si quis suadente: z de sen. excō. c. nō dubium talis enim z a simplici sacerdote potest absolui: vt ibi. est tamen illi iniungendum q̄ si mortē euaserit sedi apostolice se repr̄esentet: vl̄ei qui possit eum absoluere mandatum illius sup hoc recepturus. Idem etiā de alijs casib⁹ sequētibus est intelligendum vt remoto impedimento p̄pter quod absolui poterant se supr̄ mortī repr̄esentent: vt de sen. excō. ca. decetero c. ea nosc̄itur: z c. q̄rtus: q̄ si cessante impedimento se non p̄r̄esentauerit. in eandē sententiam incidunt: vt eo. ti. li. vj. ca. eos. z hoc verificatur p̄terq; in puero: vt de sen. excō. ca. j. z vlt. in tex. z glo. siue se postulent absolui ante pubertatem siue post. Et dicuntur pueri fm aliquos masculi minores. xiij. annis: z femelle minores. xij. quod videtur p̄robabilius q̄tum ad hunc casum: quia licet in minoribus annis dolicapaces videantur: tamen in punitione parcitur etati: vt extra de delic. puero p totū. ¶ Ad maiorem tñ euidentiam d̄ci in di. c. eos qui a fnia canonis vl̄ hominis cum ad illū a q̄ absolue iure fuerunt absoluendi nequeunt p̄pter imminentis mortis articulum aut aliud impedimentū leguntur p̄o absolutionis beneficio habere recursum ab alio absoluuntur: si cessante postea periculo vel impedimento hmōi se illi a quo bis cessantibus absolui debebant q̄rto quo comode poterunt contempserint p̄r̄esentare mandatum illius super illis p quibus excommunicati fuerant humiliter recepturi z satisfacturi p ut iustitia suadebit: decreuimus ne censure illudantur ecclesiastice in eandem sententiam recedere ipso iure. Et fm Jo. an. in nouel. loquitur de impedimento r̄ep̄oralī: vt dicto. ca. q̄rtus: vbi plane de hoc. Et addit Archid. q̄ nec p̄ mortis piculo nec alio impedimēto debet excōicatus absolui ab alio q̄ ab excōicatore vel absoluendi p̄rātē habēte si posset ad eum haberi recursus. Addit insuper Hein. hoyc. c. q̄ de his: co. ti. q̄ ds d̄r constitutus in mortis articulo nedum ex graui infirmitate p̄r̄oueniente: sed etiam si hostem timeat capitalem: vt si sit obsessus vel obsideatur in loco in quo machine frequēt̄ iaciunt z baliste: vel sit nauigaturus longo z piculoso nauigio: vel transitur⁹ p̄ loca insidiosa z piculosa vt timet p̄redonē aut crudelitatē p̄orētis fm Jnno. z Host. z. ff. de do. cau. mor. l. iij. z. iij. caueat tñ absoluens ne nimis laxet habenas. Et nota q̄ habens iustas excusationes quibus ab ut̄ nere rationabiliter excusatur p̄pter leguntur impedimentum non debet absolui ab huiusmodi excommunicatione: nisi r̄ecepto iuramento fm morem ecclesie p̄r̄out habetur: eo. ti. c. ex tenore z. c. q̄rtus in. fi. Jnsuper illi sub iuramenti debito iniungendum est vt q̄ciens opportunitatem habuerit romanum pontificem: vel illum qui potestatem habet eū absoluendi adeat: mandatum eius suscepturus z paritur⁹: vt eo. ti. cap. decetero. P̄reterea in dicto. cap. eos. lib. vj. §. statuimus: dicit papa de absolutis a sede apostolica vel legatis quibus iniungitur quod alicuius conspectui se p̄r̄esentare debeant: si hoc non faciunt cum p̄r̄imo comode poterunt: ipso iure eandem sententiam incidunt. Sed fm. Jo. monalō. hoc intelligitur de sentētijs homis non iuris z addit q̄ papa vel legatus non absoluit ab illis de stilo curie: sed remittit ad suum excōmunicatorem cuius causam ostendit Jo. an. in nouel. dicēs quod in curia romana vel in curijs legator̄um circunstantie que in imponendis penitētijs sunt ponderāde vt in satisfactione arbitrande: non facile sciri possunt: ideo solēt tales remitti super his ad ordinarios vel alios qui sunt in partibus quos adire non curabant nisi hoc fuisset sic p̄rouisum. ¶ Secūdus ḡ casus est de regularibus: qui p̄r̄ecipue tangitur: eo. ti. in. cap. cum illor̄ū. §. nos tamen: sup quo dicit Hein. hoyc. q̄ si regularis iniecu manus violentas in ep̄m: abbatem

vel aliū plātum superiorem: non potest absolui extra sedē apl'cā: et hic ē p:opter scādalū vt dicitur in textu: nā fm leges tale ō licitū capite puniendū ē. vt. ff. de re mili. l. oīne delictū: fm Hosti. et Jo. an. et idē est si sit in p:iorē locum abbatis tenētē: vt de maio. et obe. c. cum in ecclesijs: et p hoc videt solui de monacho q̄ absente abbate p cussit vicariū quē abbas dimisit i claustro. Si vero manus iniecit alīū claustralem fm Jo. an. vel in aliū clericū secularē vel religiosū z excelsus est enor:mis: tūc similit absoluēdus est a papa: vt hic in textu: siue factū sit ante ingressum ordinis siue post. Si ꝙ nō est excessus enor:mis et ante religionis ingressū cōmissus: tūc p plarū suū regularē absolui potest vt hic quod cōcedit non solū abbatibꝫ ēnā pōrib⁹ et alijs q̄ cūq religionū plātis: qō ēnā extēditur ad tēplarios et hospitalarios ac similes q̄ magistros laicos habēt fm Joh. calō. in. c. canonica eo. ti. nam qua ex regula eis oīes illi⁹ ordinis obedire debent: ideo possunt excōmunicare et ab excōmunicatiōe eos absoluere: et hoc iudicialit licet nō penitēnaliter fm Alex. z Tho. sup. iiij. xvij. di. et idē Goff. in. c. porro. eo. ti. q̄ dicit qō talis plātus laic⁹ absoluit hoc casu: cū hoc sit p̄uilegiū oim cōmuniter viuētiū: vt de vi. et bone: cleri. c. qm̄. Nec obstat q̄ sit laicus q: absoluere et excōmunicare ē iurisdictionis: vt de elec. c. trāmissam: et ideo cadūt i laicos: vt. xxij. di. c. vez: fm Jo. calō q̄ si post ingressū religiōis canonē incidit per iectionē man⁹ i religiosū eiusdē monasterij: nec est excess⁹ enor:mis: tūc absolui debz per pp:iū plātū: vt i dicto. §. nos tamē. ℣. si ꝙ claustrales: et eo. ti. c. monachi. Si vero in monachū alteri⁹ monasterij tunc locū habet. §. si vero claustralis: in dicto. c. cū illoz scz q̄ per plātū p:opium et illius religiosi qui passus ē iuriā absolui debet etiā si extra loca monasterij se percusserit vt tenet Abbas: cui satis cōco. Jo. an. De modo tamē absoluēdi dicit Hosti. q̄ q̄ndo duo abbates absoluere debent: sic fiet: abbas pcurrēns iuramētū a pcurrēte recipiet q̄ deceter o caucbit: z abbas percussi pcurrentē verberabit: que verbera erūt loco satisfactionis: q: monachus nō habet vnde satisfaciat: eidemū abbas pp:ius eū absoluet: z gruentius tamē fieret si vnus alteri to

tum cōmitteret: vt extra de offi. or:. c. fi. Et nota generaliter fm Hosti. i dicto. §. nos tamē: q̄ vbi supio: plātus religiosi non est sacerdos: vel est excōmunicat⁹ vt mo:tu⁹ aut alias q̄liter cūq defecit: in eo casu i q̄ cessante ipedimēto posset absoluere: talis plātus in ip⁹ defectu semp est ac pp:iū dioc. recurrēdum: vt patet eo. n. c. monachi: et de monialibus: z. c. canonica. quod intelligēdū est fm Gul. tam de exēptis q̄: ō nō exēptis viroz q̄ mulierū: et hec eadē itelligēda sunt de religioso z religiosa adhuc i anno pbationis existentibꝫ: vt eo. n. l. vj. in c. religioso. Deniq̄ si regularis pcusserit clericū secularē: absolui potest ab epo: sive percussio facta fuit ante monachatū sive post vt dict. c. religiosus. Qui man⁹ violētas in clericū secularē iniecit: ne hoc p textu habeat materiam euagādi poterit ab epo eo casu absolutiōis beneficiū exhiberi qui seculari clerico posset si clericū alīū pcussisset: ō ibi: et i glo. Jo. mo. ibidē. ¶ Tertius casus est de clericis cōmuniter viuētibus qui ponit extra de vi. et bone. cle. in. c. qm̄: vbi dicit q̄ q̄ cōmuniter viuunt et sub vno tecto dormiūt: ac i eadē domo vescūtur: si sibiinuicē violētas iniēciūt manus a suo dioc. absolui possunt: dūmodo non fuerit atrox iniuria: qō cōmuniter exponitur quādo simul viuunt in eodē collegio sive sint clerici regulares sive seculares: et etiā intelligit ō collegio approbato. ¶ Quartus p:o inde casus ē de mulierib⁹ excōmunicatis p iniectionē manuū violētā: q̄rum excess⁹ si nō fuerit enor:mis absolui possūt ab epo: vt eo. ti. c. mulieres. Si vero fuerit enor:mis: vt si occiderit vl' mutilauerit clericū tūa sūt opiniones iter doctores: vt q̄ sit mittēda ad papā: dicit tñ Gul. q̄ ē i epi prāte eas mittere vl' nō: q: nō distinguitur circa eas int atrocē vl' nō atrocē iuriā: et subdit. Credo tñ q̄ expediat hmōi mulieres mitti ad curiā si fortes sūt et si atrocitas magna ē: nec fiet alteri p̄iudiciū aliqō ex ei⁹ missione: satis etiā cōcor. Rodoñ. et Astē. in sum. sua: mulier tñ incēdiaria loci sacri vel lr̄as pape falsificās: vt dicit idē Gul. mittēda est ad curiā: q: nō inueniunt iura pcere mulieribꝫ in hac parte: cuius forte causa est: quia non cōmittunt huiusmodi crimina: nisi per excogitatā malitiā: sed mictio manuū sepius fit ex impetu subitaneo.

¶ Quintus casus est de alijs personis secularibus q̄ nō sunt subditis: z siqdē sunt seruit cōdītionis qō nō intelligo de mercēnarijs: tūc etiā illi sunt ad papā mittēdi p iniectione violenta: nisi in duob⁹ casib⁹. Primus ē si ꝺ fecerint in fraudē vt se subtraherēt a seruitio dñorū suoꝝ. Secūd⁹ est si ꝓpter eoꝝ absentiam sine culpa dñi graue dānū dñs pateret: tunc em absoluunt ā suis epis cum cōditione que ponit in.c.relatū. co.ti. vbi plane ꝺ. Qō si dñi essent in culpa: tūc tā dñi q̄ serui mittēdi sunt ad sedem aplicam q: tunc tam mādatarij q̄ mādatarij⁹ ligant sñia excōicationis. vt di.c mulieres in fi. z eo.ti.c.cū quis. li.vj. Si vero sunt filifamilias q̄ sunt ipuberes vel nō sunt adhuc plene doli capaces. tūc de bis dicēdū put patz sup: a circa ꝑn. sermonis. Qō si nō sunt ipuberes sz in patris ꝑsōte cōstituti. tūc fm quosdam mitti non debent quia hoc esset in preiudicium patris: et facta est iniecto violenta sine patris culpa non esset tam enormis excessus: q̄ ꝓpter vitandum scandalum ad sedem apostolicam essent mittendi: vt dicto.ca. relatum. Unde concludit Jo. an. q̄ filiusfamilias seorsum habitans a patre regēs se et familiam suam et vxorem ac filios: bona q̄ separata possidens mitti debet ad curiam si autem non habitat sic dixim: tunc absolui debet ab episcopo quod intelligitur sane ō excessu non enormi. ¶ Sextus casus est de bis qui patiuntur impedimenta temporalia: de quibus generaliter nota q̄ regulariter tē poze absolutionis uirant quod reassumptꝫ vires accedant ad sedem apostolicā sed fallit in impubere: vt eo.ti. in.cap. vlti. quedam autem sunt perpetua: et in bis non est opus: Primum impedimentum est infirmitas nec solum intelligitur de illa infirmitate ex qua imminet mortis periculum: sed etiā de illa p quā impeditur ire ad sedem aplicā: fm Inno. e. ti.c.qō. de bis. Secundū est senectus: q̄ si tā ta est q̄ papā audire non pōt: tūc non est mittendus: vt dicto.c.quod de bis. Tertium est paupertas: vt eo.c. Pro quo ñ sciendum: q̄ licet sint pauperes tamē sunt hūiles: id ē non generosi z fortes: quibus. s. nō imminet periculum in labore nec eis est impudibundum eleemosynam petere z pedes ire. tunc ergo mittēdi sunt ad curiam: z sic intelligitur. p Jo. an. c ea nosci. eo.ti. Qō si sunt pauperes nobiles et delicati quos nec decet ire pedes nec commode sine periculo tantum laborē subire possent ꝺ⁹ etiā pudibundū esset mēdicare: tales p diocesanū absolui pōt: vt eo.ti.c.decetero. c. fin. Si denicꝫ sunt delicati diuites. potēs tes: q̄ cōmode terras suas relinq̄re non pōt. tūc ſtas excessus pape significāda est: vt sic ipsius cōcilio corrigāt z absoluant: z sic loq̄ tur di.c.mulieres. ¶ Septim⁹ ē de bis qui patiunt impedimēta ppetua sic mutilati vt mē broꝝ officio destituti: puta claudi: ceci. debiles z sic q̄ pōt a diocesano absolui: z debet fieri satisfactio bis ꝺ⁹ facta ē iniuria: vt di.c. ea nosci: z ꝺ casus intelligit de bis q̄ ꝓpter destitutionē mēbroꝝ ad sedē aplicā accedere nō possent vt di.c.qō de bis. ¶ Octauus est de officialibus. sc̄d est iudicibus vl̄ apparitoribus aut ianitoribus alicui⁹ ꝓncipis vel potestatis: qui sūt seculares z laici: qui si percutiunt clericum ꝓterru officij sui: puta propter turbam in eū irruentē quā cōpescere querūt nec faciunt hoc ex huore vel malo ꝓposito sz indeliberate vl̄ ex casu fortuito: et nō sit enormis excessus. absolui possunt ab eo: vt eodē ti.c. si vero. §. officialis. Si tamē hoc fecerit deliberate animo iniuriandi: vel nō ꝓtextu officij sui: tunc ad papam mittendi sunt vt dicto. §. officialis. Si proinde sunt officiales vel ostiarij clerici. qui prętextu sui officio non graviter percusserint: non ad hoc iniuriandi nō sunt excōicati: vt patet supius: Si ñ animo iniuriandi hoc fecerint. excōicati sunt: sed ab eo absolui possunt nisi forte eundem clericū graviter vulnerauerint: vt dicto.ca. si ꝙ. Ratio vero diuersitatis est: q̄ clerico dat maior autoritas super alū clericū rōne officij sui q̄ laico vt patet ibidem. ¶ Nonus denicꝫ casus de bis qui stant in dubio. vtrum excōicati sint vel non: q̄s eōrum absoluere pōt ad cautelam: q̄ius impuri non posset directā absolutionem. q̄ cautela hodie redacta est ad tuc cōe z ō ꝺ habet. eo.ti.c.cū desideres. et. ca. si vero. ij. in glo. Et pōt addi generaliter ō bis qui iudicio boni viri cām iustā habent ad nō eundū ad sedē aplicā. s. ē exempli gr̄a ꝓpter inimicitias capitales quas habet: vel alias iustas excusationes ꝺbus abstinere rōnabiliter excusantur: ita q̄ sine periculo nequeat aplice sedis se conspectui pōtare: tales etiam ab eo possunt absolui: vt patz ex ꝑ⁹ se eo.ti.c.decetero. Est tamen illis sub iuramēto debito iniungendū: vt q̄ citius opportunitatem habuerint: romanum pōtificē adeāt: mādatum aplicum suscepturi: vt ibidē subdit. ¶ Nonales

etiã initiẽtes manus in se inuicem vl' in quer sos vl' quersas. aut in clericos man⁹ violen tas ab epo sũt absoluẽdevt seqũt e.ii.c.de mo nialibus: nec ibidem distinguitur inter excessum enormem et mediocrem. Ad lau. dei.

¶ De excõicationibus in speciali per iniectionẽ manus violentã in clericũ vel psecutionẽ eiusdem aut qualẽcũq; iniuriã. Ser. xix

On occides Exo. xx. Expedit nũc vtcũq; de excõicanõibꝫ per iectionẽ manus violentã in generali: ut ad ptic̃lares excõicanões eusdẽ violẽte sblũ put dñs donauerit commutamus. ¶ Quarũ ꝓma ẽ ꝺ psecutoribꝫ cardinaliũ ⁊ ponitur in. vj. de pẽis. c. felicis. vbi subdit: q̃ q̃ sancte ecclie cardinales hostilit fuerit insecutus vl' peussent aut cepit aut socius fuerit faciẽtis: aut fieri mãdauerit vl' factũ ratũ habuerit: aut ꝑsilũ dederit vl' fauorẽ: aut postea receptauerit vl' defensauerit sciẽter eũdẽ: sic reus crimis lese maiestatis ꝑpetuo sit infamis: diffidat⁹ nihilominus ⁊ bãnit⁹. ⁊ post multas aũt horrẽdas ꝯ hmõi fulminatões tandẽ subinfert: excõicatiõis sniam etiã in oẽs q̃cũq; mõ pticipãtes. a romano põtifice dũtaxat absoluẽdos: q̃. s. excõicatio singulis diebꝫ dñicis cũ maxia solẽnitate pmulgari ꝑcipit. In fine q̃q; buꝰ ꝓstitutionis annectit q̃ si rectores ⁊ dñi terraꝝ ꝯ ꝑsumptores ꝓdictos pñs ꝓstitutionis tenorẽ nõ fecerit obseruari tã ipsi q̃q; officiales eoꝝ infra mẽsem postq̃q; res ad noticiam eorũ puenerit eoipso sententiam excõicationis incurrant. Sic ciuitas ꝑter vrbẽ dans ꝓsilium: auxilium vel fauorem: seu dissimulans dignam punitionẽ offerente se facultate pontificali: dignitate carebit et ire'dicta remanebit: Et nota hic vnũ spẽale. q̃ sex cardinalẽ hostilit psequẽs: ꝛ ipm nõ tetigerit: in excõicationis sentẽtiã nõ cuadit: fm Jo. mo. archi. ⁊ Jo. an. ¶ Secũda excõicatio ẽ de lẽtibꝫ occidi eos vel psequi in psona vel rebꝫ q̃ pmulgauerũt aliq̃q; cẽsurã ecclasticã. ⁊ ponitur in. c. quicũq;. co. ii. li. vj. vbi ꝓmo excõicat cum certis limitationibus dantes licentiam offendendi in psonis vel rebus suis vl' suorum ꝓferentes ꝓtra aliquos censuram ecclesiasticam: aut eos quorũ sunt occasiõe ꝓlare ac etiam easdem sententias obseruãtes scis taliter excõmũicatis cõmunicare nolentes. Secundo sententiã excõicationis prorogat ad omnes qui ausi fuerint vti dicta licentia vel aliquid ꝑmissorum: vel qui ꝓprio motu id agunt: ⁊ si spacio duorum mensiũ in tali sententia ꝑmanserit: extunc p solũ papaz absolui possunt: nam ideo facta fuit hec ꝓstitutio quia multi prelati timebant exercere cẽsuras propter grauamina q̃ eis vel suis inferebantur. ⁊ fm Jo. an. nõ solũ licentiã dãtes quod min⁹ est: sed etiã iubẽtes vel mãdãtes ligat hec ꝓstitutio. Si tamẽ licẽtiã nõ dedit nec ratũ habuit post factũ: tũc fm Archi. nõ est excõicatus: etiã si factũ sit ꝓ̃plationẽ eius ¶ Qõ si q̃ritur an penũẽs vel capiẽs laicos ꝓsanguineos eorũ qui talẽ pmulgauerũt sententiã sint excõicati. Ad hoc respõdet. Jo. an. q̃ sic. ⁊ sic est casus specialis ac similis casus habet in. c. sciãt. de elec. li. vj. q̃. s. non eligit is ꝑ quo rogauerunt. ⁊ propterea ꝓsanguineos laicos grauare non verentur. ⁊ dic̃ ibidem Jo. an. q̃ illa ꝓsanguinitas extenditur vsq; ad septimum gradũ. q̃ ad illũ gradũ fit successio: vt notatur. de appel. c. postremo. in glo. s. q̃ quia de affinib⁹ non fit hoc mentio: et ꝓstimo penalis est: ideo non includit illos fm Jo. an. in nouella: potest tñ epus illã excõicationẽ absoluere sic̃ ⁊ ꝓcedentẽ. quod intelligit Jo. mo. ante denunciationẽ: post denunciationẽ em̃ a solo papa sunt absoluẽdi. ¶ Tertio nihilominus laicũ iniurias vel impediens portantẽ lr̃as vel sit' sup causis que ad forũ ecclasticum de iure vel ꝓsuetudine pertinent sunt excõicati quod intelligit de laico propinquo vel ꝓsanguineo: vt notat glosa. sup verbo ꝓpinquorum in. c. q̃m ꝺ imu. eccl'. li. vj. vbi ad longum ponit casus iste: sed post condignam satisfactionẽ q̃ ponit in textu ꝓt episcopꝰ hmõi absoluere: multomagis excõicati sunt ꝑ dictum. ca. q̃m. qui impediunt sup causis q̃ ad forum ecclasticũ de iure vel cõsuetudine pertinent lr̃as ad sedem aplicã impetrari vel super ipsis coraz ordinarys vel delegatis ecclesiasticis latgari. ¶ Tertia excõmunicatio est de iniuriantibus pontifices q̃ ponitur in cle. j. de penis. vbi ꝺr. Si ꝺs sudente diabolo in hoc sacrilegũ genus prorumperit: q̃ q̃uis iniuriose pontificem vel temere percusserit: aut ceperit aut bannierit vl' hoc fieri mandauerit: ab his facta rata habuerit: aut in his faciendis socius fuerit: aut consilium in his dederit aut fauorem: aut ꝓcienter defensauerit: omnes illi sunt ipso

facto excõicati per solũ papã absoluendi: vt latius patet in textu: cuius vero vel cõmunicatus patet in textu: cuius vero vel cõmunitas criminis huius rei subiacz interdicto. Dicitur cũ glo. q si est electus sed nondũ consecratus: non est locus huic pene: z etiã intelligitur ista ꝓsumuno de his q manus mittunt in rescõpo adherentes: eo mõ vt dictũ est supra de clericis: z addit glo. q m h casu p solũ mundũ pficif delictũ: licet factũ secutũ nõ esset: z hi q dem solũ sunt absoluẽdi a papa. ¶ Quarta excõicatio est de rectoribꝫ nõ parentibꝫ inquisitoribus hereticæ prauitatis q ponitur in cle. vt inquisitionis. li. vj. de here. vbi papa precipit rectoribꝫ locoꝝ parere inquisitoribꝫ ordinario vel alteri eoꝝ inuestigatõe: captiõe: custodia: z punitione hereticoꝝ z fautoꝝ suoꝝ: nõ obstantibꝫ proclamationibꝫ vel appellationibus: ita cũ q de illo crimine cũ sit mere ecclesiasticũ: nec iudicent nec cognoscant: ꝓtra facientes z nõ parẽtes z eoꝝ fautores excõicat sed absolutionẽ sibi nõ reseruat: verumtñ si excõicationẽ per annũ sustinuerint: vult eos vt hereticos cõdemnari. ¶ Quinta excõicatio ẽ de bis qui cogũt interdictũ violare: q ponit in cle. de sen. excõ. in. c. grauis. vbi sic summat Io. an. q dñi tẽporales qui cogũt aliquos in loco interdicto celebrare diuina: vel qui per pulsationẽ campanarũ vel per ꝓcones faciũt tũc ad illa audienda populũ euocari: vel prohibent ne publice excõicati vel interdicti super hoc pulsos: qui missas celebrant monuit ecclesias exeunt: z ipsi noiatim monuit q non exeũt omnes ꝓdicti excõicati sunt per papam absoluendi. Et dicit glo. secunda: q idem de dñis spũalibus tpalem iurisdictionem habentibus etiam si sint epi vel ecclesiarũ plati: licet Stepha. contradicat z male: z idem intelligendũ est de cessatione qñ cessatio habet vim interdicti: de quo videbit inferius. Dicit etiã Stepha. q nõ prohibet indistincte pulsatio campanarũ: sed permittit ad cõuocandũ populũ propter ꝓdicationẽ: ar. de sen. excom. c. rñsa. nisi fieret in fraudem: vt qñcz factum fuit me diolani: vbi quãdocz portabant funera faciebant pulsari campanas ad ꝓdicationem: sed pulsatio campanarũ quo ad diuina celebranda prohibet tpe interdicti: vt de pe. z remi. c. q in te. Et si queritur vtrũ clerici taliter compulsi ad celebrandũ diuina excusant propter iustum metũ. Rñdet Laud. q non: q? potius omnia mala debet pati ꝙ malo consentire: vt de vsur. ca. super eo. Idẽ Benzel. de tẽporibꝫ

ordi. c. ad aures. Nec etiã superioris auctoritas in talibꝫ excusat: vt. xj. q. j. c. generalis. Ex glo. z idẽ Paulus: z hoc q ad ipsos dños vt pecuniã incurrant: sufficit enim q celebrãtes generaliter moneãt excõicatos z interdictos vt exeant: q casu si dñs tpalis phibet eos exire ꝓtra ant: q casu si dñs tpalis phibet eos exire ꝓtra ipm est locus huic pene: secus aũt q ad ipsos monitos: q? vt ipsi nõ exeũdo incidant hanc penã: requirit q sint moniti noiatim: vt ptz in litera. vñ q? hic incidit canonẽ quatuor modis scz cogendo: euocãdo: phibendo z remanendo: p sedem aplicam dũtaxat absoluendi. Secta excõicati est de ꝓcedentibꝫ repsalias ꝙ ecclesiasticas psonas: q ponit in. ca. vno. de iniur. z dam. da. li. vj. vbi dicit q repsalie ꝓtra ecclesiasticas psonas nõ debent cõcedi: vt ꝓcesse generaliter nõ debent ad psonas ecclesiasticas exẽdi aut ad eoꝝ bona: z cõtra facientes nisi reuocent infra menses a tpe ꝓcessionis vel extensionis: singulares psone sunt excõicate vniuersitates interdicte: de his aũt repsalijs videbit in septimo ꝓcepto. hinc ꝓ ꝓsenti cã breuitatis supsedeo: verumtñ absolutionẽ huius excõicationis sibi papa nõ reseruauit. ¶ Septima excõicatio est de cogentibus soluere ecclãsticas psonas pedagia vl guidagia: q ponitur in. c. quanꝫ. de censibꝫ. li. vj. vbi sumarie dicit: q si vniuersitas: vel singularis psona per se vel p aliũ suo noĩe vel etiã alieno ecclesias vel ecclesiasticas psonas compulerit soluere pedagia: guidagia vel exactiones p rebus suis: quas cã negotiatiõis non deferũt vel deferri faciũt: vel p psonis aliis: si ipsone fuerint singulares excõicationis si collegiũ vel vniuersitas alicuius loci interdicti sniam ipso facto incurrãt: nec absolui ꝓt nisi prius exacta plenarie restituerint: z de transgressiõe satisfecerint: z addit Clemẽs in cle. pñti co. ti. q diocesani quibꝫ cõstat has snias obseruare. Ad cuius euidentiã sciendũ. q pedagia dicunt q dant a transeuntibꝫ in locis a ꝓncipe ꝓstitutis. Ex guidagia dicunt q dant ꝓ ducatu p terrã alicuius vt securi vadant vt no. glo. de verbo. sig. ca. sup quibusdã. gabella vero dicit vectigal qđ datur p introitu tendo blado qđ intus vehit: qđ vectigal etiã auctoritate ꝓncipis nõ est a clericis exigendum: vt notat Hosti. hinc gabellarij exigentes z officiales compellentes z ciuitas seu locus subiacit penis: in dicto. c. ꝙ. Dicit autẽ notanter quas cã negotiandi nõ deferunt: q?

tunc tñ sunt imunes tam ecclesie q̄ ecclesiastice psone: vt. C. de sacrosan. eccle. l. sacrosancta. ⁊ de immu. eccl. c. j. li. vj. alias eni nō gaudent īmunitate: vt dicto. c. j. a contrario. Non eni fauendū est clericis in eo in quo iura violant: vt p3 ex. ne cleri. vel mo. in diuersis capitulis. Dicit aūt Jo. an. ergo sibi papa nō reseruat hanc absolutionē: alū concedere videt verūtm si clerici non cōpulsi dicta soluerent tunc receptores hunc canonē non incurrerēt nec tenerent ad restitutionē. ¶ Octaua excōicatio est de imponentib⁹ clericis collecta tallias exactiōes ⁊ similia. Et ponit primo de immunitate eccl. in. c. nō minus: qđ est concilū lateraneñ. vbi sumarie dicit q̄ talia imponentes clericis vel ecclesijs: aut illoꝝ iurisdictionem vsurpantes: si moniti non desistunt: excōicati sunt cū suis fautoribus: pōr tamen clerus in necessitate p̄bere subsidia: absq; tñ oīi coactione. Postea eo. ti. in. c. aduersus. in cōcilio generali renouatū est illud statutū: cum hac tñ restrictiōe: q̄ romanus pontifex primus cōsulatur cuius interest cōmunib⁹ vtilitatibus prouidere: deinde cassat ꝓstitutiones ⁊ sentēnas laicoꝝ ipsas ecclias grauantiū ac in fine subiūgit q̄ rectores ⁊ similes excōicari ꝓpter grauamina p̄missa: remaneāt excōicati etiā post depositū officiū: ⁊ nihilominus etiā excōicati sunt etiā successores nisi satisfecerint infra mēsem. Et de eodē habet eo. ti. c. vlti. li. vj. ¶ Et si querit cur pinguius, plusiū est in excōicatione p̄cedenti contra exigentes pedagia: quidagia: gabellas ⁊c. cū ibidem sine monitione p̄uia canonē incidant q̄ hic contra exigentes vel iponentes tallias: collectas vel similes exactiones vbi requirit monito p̄uia. Ad hoc dicendū q̄ in casu p̄cedenti maius imminet periculū in gabellis ⁊ similib⁹: q; soluunt rōne rerum q̄ deferunt: nā nolens soluere patet rur grauē p̄iudiciū uer differendo: secus aut̄ est in collectis: q; clerici facilius a soluendo desistere possunt: nec ita verisimiliter ex eo q̄ nō soluunt dāna incurrere possunt: hec Fran. de zab. in. c. innouamus. de censibus. Denig̃ solet̄ mouendū est q̄ in. c. clericis. lib. vj. de immu. eccle. non solū excōicat predicta onera imponentes ⁊ exigentes: sed etiā clericos cōsentientes ⁊ soluentes: a qua sententia nō p̄t absolui nisi a summo pontifice: ⁊ vniuersitates culpabiles ibidē in: erdicto subiacent: verūtamen dicit Jo. an. in hotella: q̄ Benedictus in sua extrauagañ, q̄ incipit. Quā olim. banc decretales restrinxit ad exigentes tm̄: ⁊ Clemens eā cū suis declarationib⁹ reuocauit: ita q̄ voluit haberi: p nō facta p suā extrauagañ q̄ est in clemen. e. n. c. vno. ⁊ ibi remisit Jo. an. nec. glosauit in nouella. ¶ Nona excōicatio est de agentib⁹ ꝓtra ecclīasticā libertatem q̄ ponit eo. ti. c. noverit. vbi subdit: excōicamꝰ oēs hereticos ⁊c. necnō ⁊ q̄ decetero seruari fecerint statuta edicta ⁊ ꝓstitutiones introductas ꝓ ecclīastica libertate: nisi ea de capitularibus suis. i. de libris statutoꝝ infra duos mēses post hmōi publicationē sñie fecerint amoueri. Item excōicamus statutarios ⁊ scriptores statutoꝝ necnō prātes: consules: rectores ⁊ cōsilarios locoꝝ: vbi decetero hmōi statuta ⁊ cōsuetudines edite fuerint vel seruate: necnō ⁊ illos q̄ fm ea p̄sumpserint iudicare vel in publicā formā scribere iudicata: hoc ibi. Verūtm fm oēs doctores nō fit ꝓ libertate eccle q̄ violant p̄uilegia cōcessa particularib⁹ ecclesijs: sed tūc fit ꝓ libertate huius ecclesie vt illius q̄ sunt cōcessa ecclesie vniuersali: ⁊ fm Hen. boꝝ c. qui fm talia statuta p̄sumpserint iudicare vel iudicata in formā publicā redigere statim ipso facto sunt excōicati. Officiales aūt ⁊ eius consiliarij nō ligant: nisi scientes ea esse ꝓ ecclīastica libertate assenserint delicto vt quia seruauerūt vel consiliū dederūt q̄ seruarent: vel negligentes fuerunt ea de suis capitulis delere: vt officiū diuiuere q̄ cito de eis certificari sciunt ⁊ cognoscunt esse cōtra libertatem ecclesie concessa cū aliquo modico intervallo: qđ boni viri relinquit arbitrio: vt de dona. c. apostolice. Si aūt ignorant statuta fore cōtra libertatem ecclesie. non inciderent in excōmunicationē que nō cadit nisi in cōtumacem. xj. q. iij. nemo epoꝝ: fm Inno. Hostiē. ⁊ Jo. an. hic. ⁊ hoc sane intelligendū est q̄ ignorantia talis excusat: qđ ab excōmunicatione ad quā incurrendā requirit dolus: nō tamen excusat ab alia pena: similiter si alū a personis in textu contentis seruant statuta illa propter rea nō sunt excōicati fm Inno. glo. idem Jo. an. in cle. vna. de vsura. sup verbo obseruare: in argumentū aūt predictoꝝ in. c. eos. de immu, eccle. ipso facto sunt excōmunicati habentes seculare dominiū: qui prohibere p̄sumunt suis subditis: ne plānis aut clericis seu personis ecclesiasticis quicq̄ vendāt aut aliq̄d ab eis emant neq; eis bladū molant: panem coquant aut alia obsequia exhibere p̄sumāt: cū talia in derogationem ecclesiastice libertatis

interdicere iudicantur papa tamē nō reseruat sibi ei⁹ absolutionē.¶ Decima excōicatio est de laicis: q cogūt sibi submitti ecclīasticas p̄sonas seu bona ecclīastica: q ponit in.c.fi.de re.eccle.non alie.li.vj.t ponunt ibidē due excōicationes. Prima in.§.laici ꝙ dicit platos vel capitula ecclesiaꝝ seu alias p̄sonas ecclīasticas ad sumissiones hmōi faciēdas hactenus: id est añ h capitulū p̄pulerūt: nisi post p̄cētem monitionē remissa. submissiōe q̄ p vim vel metū exegerāt: ecclīasticas p̄sonas t bona ecclīastica eis submissa talit in sua libertate dimittāt: Illa ēt q dicitur cetero plato⁹ vel p̄sonas easdē ad talia faciēda p̄pulerūt: cuiuscūq sint dignitatis p̄ditionis aut status: excōicationis sntia sint innodati: t sic in hac excōicatione requirit monitio: t solū habet locum in mobilib⁹. Secunda excōicatio ponit in.§.ex cōtractibus. Preterea super p̄missis hmōi licentia.s.pape: t p̄sensu.s.sui capituli interuenientibus hactenus inuis: vel quos in futurum iniri p̄ngerut: seu occasione illorum la ci vltra id quod eis ex natura p̄tractuum ipoꝝ vel adhibita in illis lege id est conuentione p̄mittitur aliq̄d non vsurpēt: q ꝙ secus egerint nisi legitime monit ab vsurpatione huiusmodi desiterint: restituendo ea q̄ etiam taliter vsurparunt: eoipso sententiam excōicationis incurrant. h ibi: eius tamē absolutionez papa non sibi reseruat: ¶ Undecima est de incēdiarijs t effractoribus ecclesiaꝝ: t sunt due sententie. Prima ponitur extra de sentē. excō.in.c.tua nos. vbi d: ē q non solum hi qui in clericos manus temerarias inuunt: sed ēt incendiarij post publicationem a solo papa sunt absoluendi: vide ibidem i glo Pro quo sciendum: q incendiarius ſm Ray: t Guill dicitur ille q incendit autoritate p̄pria cuiuscūq rem: villā: māsionem: segetē vel silua aliena malo studio. xxij: q vlt.c.pessimam. seu etiam qui p̄silio vel auxilio impendit: secus si iussu eius q potestatem habet indicendi bellū qō ē iustum: vel si casu vel negligentia hoc faciat Idem Gof.t Hosti. Secūda excōicatio ponitur.e.ti.ca.p̄questi. vbi dr: q qui cum effractione spoliant ecclesias excōicati sunt: t post denunciationem a solo papa absoluendi. ē ei detestabile sacrilegiū. Pro q̄ nota. q si p̄mitteret sacrilegiū ecclesiā spoliando. in̄ sine effractione vel incendio. nō esset ibidem maior excōicatio late sntie sed ferende nisi prouinciale vel synodale statutum esset in p̄riū. Secundo nota q publicatio de q̄ fit h mētio: nō addit aliq̄d q̄ritū ad vinculū: sz q̄ ad absolutionis difficultatē: q añ denūciationē ab epo absolui p̄t. sz post p solū papā: t h intelligūt etiā verū: si eccle nō sūt p̄secrate ſm Hosti. Jo:an.t Hein boyc.de p̄se.eccle.vel al.c.vl. vbi dicunt: q eodē p̄uilegio gaudet ecclia nō p̄secrata: grauiꝰ tñ peccat q̄ p̄secratā violat sic ex q̄litate p̄sone maioz iuria exprimat.e.ti. c.cū illoz ſm eos: sz incēdiarij alioz locoz domoz seu rerū non sūt excōicati sz excōicādi: xxiij.q.vl.c.si q̄s mēbroz: t c.pessimā. vt ibi. Joh.dic t Bern. t Hosti.di.c.p̄questi. t q̄ dictū ēde incēdiarijs t effractorib⁹ ecclesiaꝝ q iure sūt excōicati: intelligūt Ray.Gof.Host.t Jo.in sūma ēt de incēdiarijs vel effractoribus aliorū locoz religiosoz vel vicinoz: vel eoz qui sunt in spacio p̄uilegiato. xvij.q.iij.c.sic antiq̄tas. vbi etiam dr q maior ecclesia per circuitum. lx. passus habeat: t minor vel capella. xxx. h tamē maxime verum est si loci p̄suetudo habet q incendiarij talium ipo iure sunt excōicati q: tunc seruanda est cū p̄suetudo sit optima legum interpres. de p̄sue.c.cū dilectus: secus si non habet: vt notat. Jo.an.l c.oēs ecclesie. xvij: q.iij. t Hostie. in summa: supius tñ dicta non intelligunt de eo qui icēdit p̄priam domū vel segetē: nisi dolo malo h faceret. s. vt simul aliena bona incēderet. Preterea infra spacium dictoz passuū qō dz esse cimiterū: nulla domꝰ nisi tñ clericorum edificari debet: vt xij.q.j.c.nulla. t illa bene gaudet immunitate: xvij.q.iij.c.quisquis: t passus est mensura q̄ncq pedum: pes autem spacium. xv. digitoz: vt refert glo. in di.c.antiquus. Duodecima excōicatio est de his qui p̄hibent ne nuncij aplici terrā suā intrare p̄sumāt. t ponit in quadaz extrauagn. q̄ incipit: sup gentes. t t est Jo. xxij. vbi p̄tenditur sntia excōicationis t interdicti generalis in p̄hibētes nūcios sedis aplice terras suas intrare: q̄s tñ hmōi absoluere potest ignorāno.

¶ De excōicatiōibus q̄ contingunt in inuasione rerū ecclesiasticaꝝ t iurisdictionū spūaliū ac inclectionib⁹ p̄latoꝝ spūaliū. Ser. xx

n On occides Exo.xx. Uiso de excōicatione p̄ter iniectionem manꝰ violētā in p̄sonā ecclesiasticā vel religiosam; iam p̄sequēdū est de excōica

tione quā ḋs incurrit ꝓpter iniectionē mānus violentā in ipas res psonaꝫ ecclīasticaꝫ vel religiosarū. ¶ Hic primo q̄ri põt:an res clerici violēter occupās seu ledēs incurrat excōicationē.Ad ḣ rñdet Hem.boyc.in.c.nup ij.de sentē.excō.q̄ si tales res clerico nō adhe rēt tūc nō incurrit sniam:vt si fieret violentia vel iniuria in veste vel equo quā vel quē nō tenet sed ē forte iuxta eū fm Inno.t Jo.an. quod pbatur q̄ nec icurreret si res ecclie oc: cuparet sine effractiõe quia magis ē ꝓuile: giata vt dicūt doctores in.ca.q̄sti.eo.ti.Si ꝙ̄ sunt res clerico adherētes vt vestis:indu mēta:equus cui insidet:nec lz eidē res illas inuadere vel accipe de iure ꝓpria auctoritate tanq̄ ꝓprias.nihilominus in illas accipit vi: olenter clerico sciēte t inuito:vt q̄ vestes ei⁹ tenet vel dilaniat:equū tenet vt interficit aio inuriādi:tūc canonē incidit:si ī nō infert vio lentiā sed furto tollit vestē:corrigiā vel burſā tūc nō incurrit excōicationē.lz Jo.de lig.cō: trarium tenet:nā nulla fit ḣ pſone violēcia q̄ non sentit rem ablatam. Jn talib⁹ ēm volun: tas t intentio multū est attendenda.non ēm intendebat iste violentiam inferre sed furto tollere.Similiter non facere aio inuriandi tunc non incidit canonē:exempli gra:fugiens inimicos si ejecit clericum de equo ipm ascen dens vt sic euadat:q̄ verisimiliter alias euade re nō potuit nō videt esse excōicatus quia nō fecit diabolo suadente vel malicioſe t inurio se:sed coactus necessitate ineuitabili:licet q̄: dam doctores contrarium sentiant:huius ei opinionis est Pe.de cen.eccle.qui inter cete: ras rationes hanc inducit:q̄ similiter in alijs casibus est notanda.Dicit enim.nō credo sa: pientem aliquē dicturū talē peccare morta: liter:ergo necesse habebit dicere illum non esse excōicatū:nam cum excōicatio sit eterne mortis damnatio:vt.xj.q.iij.c.nemo sacerdo tum:ideo non debet infligi nisi pro mortali. Dicit enim Jo.an.in nouella:q̄ nullus incidit in aliquem canonē sine dolore:ar.ff.de adul.l. penul.ff.de siccar.l.j. Idem Johannes de li gna.Deniq̄ si tales res essent quas ei liceret de iure inuadere vel accipere ꝓpria auctoritate: vt quia clericꝰ debebat ei censum pro domo etiam in habitabat:t cessauit soluere p triennium:t sic licitū ē ei illi talē expellere ḋ loco:vt extra de locato.c. ꝓpter t.c.ponit t t in glo. Jn hoc q̄ casu non incurrit canonē clericū repellendo cū moderamie vel vim vi repellendo:vt de resti.spo.c.olim fm Inno⁹ Hosti.t Joh.an.secus tñ esset si concessam domum vel aliquā rem anteq̄ tpus cōcessiōis finitum abstuliſſet quam añ tpus finium tol li non debuit. Cetez fm Bul.t Frā.t Joh: anō.in summa Asten.t Pe.de censu. eccle: detinens clericum aſportantē res suas vel alienas apud se depositas:vel eas p violēti⁹ am auferēs inuito clerico:nō incidit canonē si ea aufert dum est in aſportādo añq̄ ad lo: cū destinatū se recipiat.Secus tñ si faceret ex intervallo postq̄ clericus ad locū destina tū puenerit t pfecte possessionē illarū rerum adeptus fuerit:q̄ non lz ei ius sibi vsurpare in re sua ex intervallo:hec est igit excōicatio ꝓma q̄ generalis est.Secūda ꝙ̄ excōicatio ponitur in.vj.de elec.vbi ōz.c.generali cōsti tutione sancimus.vniuersos t singulos qui regalia custodiam seu guardiā aduocatiōis seu defensionis titulū i ecclesijs seu monaste: rijs vel quibuslibet alijs vijs locis de nouo vsurpare conātes.bona ecclīaꝫ monasterio: rū aut locoꝫ ip̄oꝫ vacātiū occupare p̄sumūt: t ḋ ḣ fieri procurāt ipso facto sunt excōicati. Pro quo sciendū q̄ regalia sūt ea que vacās te ecclia rex capit:vt patet in regno francie t anglie:nam illic vocant regalia iura regis in ḋbusdam ecclijs vacātib⁹ cōperētia ḋbus de prelato ordinatis illa recipiūt plati t non rex:fm Arch̄.Addit etiā custodiā vel guar: diam:quia dicunt se debere custodire ecclīaꝫ vacantē donec de prelato fuerit ei prouisum: vt in ecclia parisien:patet exemplum vbi ta: les custodes laici t nobiles appellant vice: dñi.Addit insuper aduocationis seu defen sionis titulum q̄ ō expone fm Barle.ius pa: tronat⁹ quod.s.fm diuersas regiones diuer: sa ius illud sortitur vocabula:t addit q̄ quo cunq̄ nomine censeant vsurpantes de nouo tale ius in dictis ecclesijs vel locis et bona vacantium ecclesiarum vel locoꝫ occupātes excōicati sūt ipso iure. ¶ Tertia excōica tio ponit in cle.vna de sequest.ḣ.si ḋs:q̄ fert cōtra eos ḋ seq̄strationē impediūt vel fructus sequestrādos occupare p̄sumunt.Pro quo sciendum q̄ bñficiū sequestrat p ordinarium loci vna sententia in possessorio vel petitorio in curia cōtra eū q̄ triēnio pacifice ñ possedit promulgata.t impediens vel fruct⁹ seq̄strā dos occupans est excōicatus.t si est ḋ litiga toribus cadit a iure suo si impedit de facto non de iure:verūtñ si triennio cōsumato pa:

quinto:

elice possessum est: tunc impedire pōt sequē-
strū: de plumbo aūt gratia breuitatis supsedeo
¶ Quarta excōicatio ponitur in extrauagañ.
Jo.xxij. q̄ incipit: suscepta: ꝑtra eos enī qui
obseruant ex antiqua ꝓsuetudine vel nouiter
introducta: q̄ fructus primi vel secūdi vel al-
terius anni beneficioꝝ vacantiū totaliter ap-
plicant defuncto vel fabrice vel ecclesijs aut
psonis habentibo annalia de cōsuetudine pri-
uilegio vel statuto: ita q̄ talia beneficia ca-
nonice obtinent: ⁊ ad q̄s de iure tales fruct⁹
spectare deberent nihil inde capiunt: vñ illud
incōueniens sequit q̄ cōmode nequeūt ad im
pendendū seruitiū debitū residere in ecclesijs
in q̄bus beneficiati existūt: si aliter applican
tes sunt ep̄i vel superiores a pōtifice libo ⁊ ab
ingressu ecclesie suspendit: si capitulū: colle-
giū vel vniuersitas interdicto subijcit: si singu
laris psona ecclesiastica vel mūdana: excōica
tionis sententiā incurrit a qua tm̄ restitutione
facta pōt per diocesanū absolui. ¶ Quinta ex
cōicatio ponit circa electionē pape: ⁊ hoc tri
pliciter. Primo ꝑtra eos q̄ cardinalibo inclu-
sis in ꝑclaui pro electiōe fienda vel alicui eoꝝ secrete nuntium mittere vel
scripturā aut cū aliquo eoꝝ secrete loqui pre
sumpserint: tales excōicationis sniam incur
rāt ipso facto: tm̄ ordinarius hmōi pōt absol-
uere: vt li.vj. de elec.c. vbi periculū. Secūdo
ꝑtra dños ⁊ officiales ciuitatis in qua papa
eligit q̄m non tentent formā dicti.c. vbi pericul̄
scz q̄ oia in dicto.c. faciāt inuiolabiliter obser
uari sine fraude: nec cardinales vltra hec arta
re p̄sumant: ⁊ q̄ sup his obseruandū coram alu-
ter iuramentū p̄stent: vnde si dicta nō obserua
uerint aut fraudē circa ea cōmiserint: excōica
tionis sententiā incurrūt ⁊ efficiunt infames
Et nota hic casum in q̄ laicus auctorizate cano-
nis hz potestatē in clericū scz includendi car-
dinales in cōclaui pro electiōe fienda cū cer
ta regula ⁊ mō qui ponit in dicto.c. ⁊ hoc fa-
ctū pluries legit: vt ꝑz extra de elect.c. licet.
in glo. Tertio denicq̄ ꝑtra electū in papā nō
tm̄ a duabo partibo cardinaliū: qui se p papa
ingerit tā ipse q̄m hi etiā qui eū in papā recipi-
unt excōicationis sniam incurrūt cū alijs pe-
nis q̄ ponunt in dicto.c. licet. Et nota q̄ papa
eo ipso q̄ electus est a duabo partibo cardina
liū et auctorizate sua papatū recipe pōt: ⁊ sta
tim hz plenā ⁊ liberā administrationē: vt ꝑz
xxij.dis. in noie dñi: tm̄ qđ hic dicit decretalis
de duabo partibus aliq̄n obseruāt cardinales

Sermo XX

aliqñ non: vt dicto.c. licet. in glo. ⁊ pōt facere
ꝓ hoc: cū necessitas est in cā q̄ legem nō habz
vt de ꝓsue.c. ex.to. etiā ad hoc hñt cardinales
specialia statuta: si tm̄ nullatenus due ptes cō
sentiūt tūc brachiū seculare sed oz interponere
vt in glo. dicti.c. licet. ¶ Sexta excōicatio ferē
generaliter ꝑtra oēs liberā electionē impedi-
tes q̄ ponit in.vj. de elect. vbi dicit. c. sciāt cun
ctos q̄ clericos aut quaslibz alias psonas eccle-
sticas ad quas in aliquibo ecclesijs: monaste
rijs: aut alijs pijs locis spectat electio: p co
q̄ rogati seu alias inducti cū pro q̄ rogabant
vel inducebant eligere noluerint vl̄ ꝓsangui
neos eoꝝ aut ipsas ecclesias: monasteria seu
loca cetera bñficijs seu alijs bonis suis scz tē
poralibus pe se vel p alios spoliādo aut alias
molestē psequēdo grauare p̄sumpserint: ipso
facto excōicationis snia innodatos: hec ibi.
Pro quo nota q̄ fm Jo.mo. per psonas eccle
siastcas intelligunt templarij: hospitalarij ⁊
similes ꝓuersi: q̄ licet nō sunt clerici: tm̄ sunt ec
clesiastice psone: vt xvij.q.iij. q̄squis vñ archi.
exemplificat etiā de laicis cōuersis q̄ de ꝓsue-
tudine: hz nō de iure p̄nt electionib⁹ interesse. c.
ti. ⁊ li.in.c. ex eo. Notā ꝑterea q̄ hic est casus
specialis: in q̄ laicū cognatū electoꝝ offen-
dens vel petitēs excōicatus est ipso iure: ⁊ fz
Jo.an. ꝓsanguineas ista extendit vsq̄ ad se-
ptimū gradū: in hoc casu: qz vsq̄ ad illuz gra
dū fit succesio. vt notat in glo.j. de appel.in.
c. postremo. sed non includit affines fm Jo.
an. in nouella: quia de eis hic nō fit mentio. ⁊
ꝓstquo penalis est. similiter ⁊ mādatarius ē
excōicatis: vt tenent Bar. Ar. ⁊ Jo.an. licet
Jo:mo. ꝑtra teneat. Ceterū hec pena locum
habet in p̄sentatis patrono: si clericus vel per
sona ecclesiastica secus tm̄ si laicus est: hoc te-
net Joh.an. Bar. Archid. ⁊ plures alijs: ve-
runtamen ep̄us ab eadem absoluere potest.
Septima excōicatio fulminat ꝑtra ep̄os qui
se ingerūt ad curā alteri⁹ dioce. ⁊ ponit extra
de offi.oz. in.c. quoniā in plenisq̄. vbi subditur
.§. phibemus aūt omino ne vna eadēq̄ cura
siue dioce. diuersos pontifices habeat: tanq̄
vnū corpus diuersa capita quasi monstrum
nisi eo modo qui ponit ibidem: ⁊ ea causa se-
quitur vnde si q̄s aliter se ingesserit excōica-
nōis nouerit se mucrone percussuz ⁊c. ¶ Octa-
ua excōmunicatio ponit li.vj. de elec. in.c. fun
damenta. ⁊ est localis: vbi dicit q̄ excōmuni-
cati sint nominātes: eligentes vel assumētes
similiter notati electi vl̄ assumpti: similit ⁊ eis

odientes auxiliū: ꝓsilium vel fauorē dantes: t loquit de diligendo vel assumendo aliquem in senatorem t rectorem vrbis romane vltra annū t absq; licentia sedis aplice specialī: p ut in textu declarat: nec pōt absolui nisi p romanū pōtificem. ¶ Nona excōicato est ꝓtra eū qui vacāti imperio romano imperiū inuaserit: t ponit in extrauagan. Jo. xxij. q̄ incipit: si fratrū. vbi dicit: q si quis imperio vacan. virtute cuiuscūq; cōmissionis impatore mortuo sibi forte quocūq; colore quesito imperiū siue iurisdictionē eius inuaserit: nisi de licentia romani pontificis t omnes ei obedientes ꝓsiliū: auxiliū vel fauorē prestantes sunt excōicati t terra loca vl vniuersitates eisdē subiecta sunt interdicto supposita: vñ li. vj: de sen. t re iudi. in. c. ad aplice: circa finem: excōicant qui Friderico deposito tanq; impatori vel regi consilium auxiliū vel fauorē pstiterint. papa tñ absolutionē non reseruat. ¶ Decima excōicato ponit in quadā extrauagan. Jo. xxij. quā glo. sanct Benzel. t incipit dierū: vbi dicit q si q̄s in puincia ó marchia anchonitana romane ecclesie subiecta. rectorem vel alium ministrū siue officialem a sede aplica sibi deputatū occiderit: inuaserit vel male tractauerit: excōicatus est ipso facto: t pape reseruat absoluendus. ¶ Undecima excōicato cōmittitur in literis aplicis: t hoc tripliciter. Primo in eisdē indebite impetrandis: nam in quadā extrauagan. que incipit excōicamus t anathematizamus de qua etiā facit mentionē. Jo. an. de symonia in. c. cū essent. ibi excōicat omnes vtriusq; sexus qui factūr vel recipiūt promissionē vel pecuniā aut donationē vel vtilitatem quācunq; pro gratia vel iustitia ꝓsequenda a sede apostolica pro se vel pro alio in causis vel iudicijs aut alias per literas apostolicas t quibuscunq; modis apud sedē apostolicā obtinenda: similiter eos excōicat qui exciderint nec in triduo manifestauerint pape vel alicui per quē ad papā fideliter referat. t scienter vtentes talibus literis vl gratijs cū p̄missis excōicantre seruans sibijp̄i de oibus absolutionē: eandez extrauagan. allegat. Joh. an. in. lectura. super decre. nemo. de symonia: t est Bonifacij pape similiter auctor in directorio iuris. Idē Andre de butrio t dicit eā durare: vñ licet quidē dicant eā reuocatam tñ ꝓtrarium tutius est tenendū: non tñ hec excōicatio extenditur ad illum q̄ misit quendā ad curiā ad sollicitandū pro quadā sua p̄motione: cui tantū ꝓstituit de

salario: q; hoc non est symonia: vt no. Franc. de era. t qua. c. nuā. Secūdus vero in literis aplicis impugnādis: vñ in extrauagan. Bñdicti. xij. que incipit: q; nōnulli: ibi subdit q; q; cunq; impugnat literas electi in papā: aut ēt anteq; coronet: cū per ipam electionē canonice factā ius papatus sit acquisitū: t ex ipsa electione canonica sit ꝓfirmatus ac exercere possit officiū suum ante coronationē: vt patz xxij. di. c. in nomine dñi. talis ipso facto est excōicatus. Tertio denicq; in literis aplicis falsificandis: nā extra de crimi. falsi. c. ad falsarios. subdit. Nos oēs falsarios nostrarū literarū qui p se vel alios vitiū falsitatis exercēt cū defensoribus t fautoribus suis anathemat; vinculo decreuimus innodatos tē. Insuper t clerici officijs t beneficijs sunt p̄uati: sunteq; degradandi t curie seculari tradendi ac puniendi: prout patet ibidem: t addit Hostie. in summa: q; hodie p̄ceptum est vt in literis dñi pape nec in magno nec in modico q̄s audeat manū apponere: literā vnicā vel punctū vnicū corrigendo: vel etiā fm Rich. in. iij. di. vij. literā caducā reformando: exceptis officialibus quib; hoc cōmissum est: alioquin manus apponens ex canone lato in cena ipso facto sniam excōicationis incurrit q̄ per aliquē citra sedē aplicam relaxari non pōt. Idē Goff. tñ fm Rich. vbi. s. secus esset in literis quoz efficacia iam expirauit: nec intenderet eas vti nec etiam possent alicui esse vtiles. Preterea de cri. falsi. ca. dura. subditur. Inhibemus ne q̄s apud sedem aplicā literas nostras nisi a nobis vel de manibus eoz recipiant qui de mādato nostro ad illud sunt officiū deputati: psone vero solennes p nuntiū recipere pñt de manib; p̄dictoz. Item fr. glo. Berñ. ibidem hoc possunt etiā alie psone: sicut indifferenter quilibz hodie per nuncium impetret literas dūmodo tantū de manib; pape vel ad hoc per eū deputati recipiant alias enī falsē essent: t recipienti imponit ipso iure excōicatio tam clerico q̄ laico: fm Pe. de anch. licet textus prima facie tantū de laico videatur intelligi. Ceterū diuersimodi falsificandi literas papales ponunt ca. ti. c. licet. Denicq; in dicto. c. ad falsarioꝝ dicit Inno. iij. qui literis vt voluerint eas primo diligenter examinent: quoniam si falsis literis se vsos dixerint ignoranter eoꝝ fera penitētia euitare nequibit penas inferius annotatas tē. Pro quo nota fz Hostien. q; si simplex ignoranter vtitur talibus li-

ceria falsis nō excusat: quis per alios inquirere debuit. Idem archi. Si nō falsitas erat ita latens q̄ de facili nō poterat percipi in aperto tūc si per se z alios adhibuit diligentiā quam ponit z nihil pecuit excusata est: q̄z tunc censetur ignorātia iusta fm Per. de anch. Insup. ri. in. c. dura. dicit q̄ si q̄s falsas literas se habere cognoscit infra. xx. dies aut destruat aut resignet si pēnā excōicationis euadere voluerit: alioquin canonē incidit: sed hoc intelligit Hosti. qñ litere false aliquo casu ad eū pueneruni. Absoluto vero dictarū excōicationū ci ra sedem aplicā impendi nō pōt: vt ptz e. ri. c. dura. ¶ Duodecima excōicatio ponit i extra uagan. Jo. xxij. q̄ incipit. Impellu nos. vbi dicit. Si q̄s literas vel sigillū cardinalis falsauerit vel ab alijs falsatis scienter vsus fuerit ipso facto est excōicatus. Est etiā alia extrauagans. Joh. xxij. glosata p Benzel. q̄ incipit p̄diens quasi ex adipe. vbi excōicatur monetam falsam in regno francie fabricātes z scienter portātes vt alios decipiāt q̄s papa solus absoluere pōt. sed videt esse localis tantū quo ad regnū francie. Denicq̄ in p̄cessu annuali q̄ fit anniuersarium in cura in cena dñi z est martinus pape sic incipiens: excōicamus z anathemati zamus: vbi excōicat oēs hereticos q̄cunq̄ nomine censeant ac eoz fautores: receptores: defensores. Item oēs qui in terris suis nouas p̄dagia ponunt Item oēs falsarios literarū aplicarū vel alioz de mādato tamē oñi pape dantiū cuiuscunq̄ tenoris fuerint. Similiter piratas z arma aliaq̄ p̄hibita sarracenis deferentes: sic oēs impedientes seu inuadentes victualia vel alia ad vsum rōne ecclie necessaria adducentes z etiā q̄ tales defendunt: oēs etiā auctoritate nō debita capientes: detinentes: spoliātes: ex p̄posito verberantes seu eadem mandātes illos q̄ ad sedē aplicam venirent: morant vel inde recedūt. Item q̄ verberant: spoliāt aut talia mandāt fieri in eos qui p̄ defensione causarū suaz bñt recursum ad sedē aplicaz: aut in p̄secutores: p̄curatores negotioriumq̄ gestores: promotores: aduocatos: auditores: iudices z similes. Item capientes: detinentes: depredātes seu vulnerantes romipetas vrbem cā deuotionis z pegrinationis accedentes: in ea morātes z inde recedentes: auxiliū vel fauorē dantes. Item q̄ hostiliter inuadūt romā aut regna cecilie z c. oēs vel quascūq̄ terras aut loca vel iura ad Romanā ecclesiā p̄tinentia: cōsilium: auxiliū vel fauorem dantes: p̄dicti non debent absolui extra sedem aplicam: nisi in mortis articulo: z nisi satisfactionē vel cautionē sufficientem p̄stiterint de stando mādatis sancte matris ecclesie: alioqn tales absoluētes ipso facto ex cōicationis z anathematis sentētias incidūt: suspensi ab officijs p̄dicatiōis: amministrationis sacroz: audiendo cōfessionē z c. Ad lau:

¶ De excōicatione coz qui fidem catholicam impugnāt directe vel indirecte z eorū receptores: fautores z c.

¶ Sermo xxij.

Dñi occides. Exo. xx. Operec

n p̄ceptū iam p̄ñi sermone p̄sequendū esse reos de his qui directe vel indirecte impugnātes fidem catholicā sentētiam canonis incidūt. A Primo igit canonem incidūt demones inuocantes: nā in quadam extrauagañ. Joh. xxij. que incipit: super ipsius specula: subdit q̄ si q̄s demones inuocauerit vel eoz auxiliū postulauerit aut fedus z pacta cū eis fecerit: aut eos adorauerit: aut in eoz nomine imagines: anulos: speculū siue rem aliā magice ad ipsos demones obligandos p̄stituerit: aut rīsa ab eis petierit: excommunicatus est ipso facto: quis tamen absolut hmōi penitus ignoro: quia nō exp̄mitur ibidem: vnde z vrentes arte notoria q̄ alias dicitur ars Salomonis per hanc extrauagañ. sunt excōicati: de qua arte latius videbit in p̄cepto septimo sermone. xxj. B Secundo canonē incidunt sarracenis p̄tra chr̄istianos auxiliū p̄stantes: vnde extra de iudeis. ca. sarracenis. c. ita quorundā. c. ad liberandū. ca. significauit. c. q̄ olim. p̄nuntiant excōmunicati qui sarracenis p̄tra chr̄istianū populū: armа: ferz: ligamina galeaz deferūt: galeas vel naues vendunt: aut in pyraticis: sarracenoz nauibus curā vel gubernationē exercent vel machinis aut quibuslibet alijs aliquod ei cōsilium vel auxiliū impendunt in dispendiū terre sancte: aut etiā qui per nuntios mercimonia p̄hibita deferūt: z licet dicat glosa secūda in dicto. c. q̄ olim. q̄ epi possunt tales absoluere obseruata forma penitentie q̄ ibidem exp̄mit in textu: tñ hoc nunc locū non habet quia dicūt Jo. an. z Pe. de anch. super eo. ca. q̄ hodie papa tēporibus quib; p̄cessiones generales facere solet ter in anno tales excōmunicat: z sic a tali sententia papa solus absolui-

t dicta pena etiã extendit ad illos qui quecũq; alia mercimonia ad eos portant vel mittunt durante guerra inter christianos t eos. Insuper Nicola. iij. in extrauagañ. q̃ incipit Olim statuit. t innouat in generali q̃ nullus ferrũ: arma: equos: ligamina: victualia vel q̃cunq; alia mercimonia in alexandria vel alia loca saracenor̃ terre egypti deferre vel mittere seu de portubus suis vt eis deferant extrahere vel extrahi pmittere aut eis cõsiliũ fauorem vel auxiliũ pstare psumant: alioquin ipso facto sunt excõicati. Et similiter statuit de oĩbus terris soldano subiectis nec absolui põt nisi tantũ de bonis ꝓpr̃is in subsidiũ terre sancte ꝙuertendis exposuerint q̃tuz ad partes p̃dictas detulerint aut miserint aut deferri vel de ipsor̃ portubus deferendũ eis extrahi pmiserint: t hec extrauagãs est innouata p Bonifa. sextũ: post hac p clemẽ. quintũ: qui etiã absolutionẽ reseruauit p̃ter q̃s in mortis articulo vt patet in extrauagañ. q̃ incipit: multa mẽs. Venetu rñ super hoc hñt p̃uilegiũ a Martino quinto q̃tũ ad mercimonia t victualia p plures annos non aũt quo ad arma t ligamina: tñ tẽpus illud eis indultũ credit iam p annos aliquot expirasse. Ceterũ in quadã extrauagañ q̃ incipit. Copiosus: fertur snia cõtra portantes arma t alia pbibita subsidia sarracenis regni Granate t dantes eis auxilium vel fauorẽ. ¶ Tertio canonẽ incidũt innitẽtes alienationib; factis a scismatis: vt p̃z extra. e. ti. c. j. vndelicet Hosti. dicat q̃ iste casus est localis quatenus excõicat ipso iure alias requiritur snia. xxiij. di. c. in noie: rñ Fran. de zab. intelligit verbũ hoc. Si quis aũt ꝓtraire p̃sumpserit excõicationi se nouerit subiectũ: Quod ponit in dicto. c. j. de ꝓtrauenientib; in futurũ post tẽpus scz illius. c. f. de his qui restituissent t voluissent obseruare alienationes factas p illos. Pro quo no. fm Ray. q̃ differentia est inter scisma t heresim: sicut inter dispositionẽ t habitũ. Nam p̃mo dicit scisma sed cũ post pinaciter inhesit sue secte asserens nõ esse obediendũ ecclesie romane est heresis: q̃ peccat in illũ articulũ: sanctam ecclesiã catholicã ois igitur hereticus est scismaticus t nõ econuerso. Idem Goff. Preterea tam hereticus eps q̃z scismaticus non põt absoluere nec excõicare nec indulgentias facere aut aliquid hmõi fm Tho. Et rano est: q̃ tal potestas ẽ iurisdictionalis q̃ est simplici hominis iniunctione confert: t ideo nõ imobiliter eis adhe

rentur. vñ. q. j. c. nouatianus. in fi. Verũtamen quo ad iurisdictionẽ spũalez scismaticus benefacit: puta chrysma cõficit: altare benedicit t cõsecrat tc. vnde Hein. boyc. extra de scismaticis in. c. qõ ap. dicit: q̃ q̃ ad characterẽ t susceptionẽ characteris valẽt facta ab hereticis t scismaticis: q̃z a talib; ordinati in forma ecclesie characterẽ recipiunt. xxxij. di. .§. vez. t. c. ad hec. Idem Jo. in sum. Inno. t Hosti. Et recipit sic ordinat⁹ executionẽ ordinis habitu: iz nõ actu nisi cũ eo fuerit dispensatũ: sicut etiã homicida dat t recipit executionẽ ordinis habitu nõ actu propter irregularitatẽ: vt de tẽpo. or. c. fi. ¶ Quarto canonẽ incidũt oẽs heretici q̃buscunq; nominib; censeant: vt c. fi. ca. excõicamus: vñ siue q̃s veterẽ siue nouã heresim sequit excõicatus est iz sit occultus. Occultus dico rez pluriũ t nõ rez actus exteriorz. Dicit enim Pe. de palu. in. iij. q̃ p solo actu interiori q̃ in solo q̃s pfectus hereticus est: non incurrit excõicatio. Sed si aliq̃ actu exteriori manifestat delictũ suũ q̃tumcũq; occultũ tũc incurrit. Idẽ tenet glo. in cle. j. de here. t fm. Pe. ad rõnem heretici duo ꝙcurrũt: vnũ est heresis intrinsecz rõne: alterũ in voluntate q̃ est heresis cõplementũ: vt q̃z pinaciter a fide deuiat t veritate quã in determinauit eccha: t talis ꝓprie dicit hereticus. Cõcordat Tho. in. iij. scz qui inciderit in heresim iã damnatã vel errat de nouo in articulis fidei aut fingit vel sequit nouã secrã. Item q̃ nõ tenet quatuor ꝙcilia generalia: t qui nõ recipit epl̃as decretales nec canonẽ ecclie catholice nec determinationẽ eiusdez: exempli gratia fm Pe. de ancho. sup cle. de vsuris ex graui. Actus fenerarij nõ sapit heresim: nec pinet ad inquisitionem: t in asserere pinaciter hoc nõ esse peccatũ est hereticum: q̃z cõtra determinationez ecclesie: vt expresse p̃z in clemen. de vsu. ex grãdi. in fi. t sic intelligendũ est de alijs falsis assertionib; ꝓtra id qđ determinauit eccha: vñ q̃ teneret vel pdicaret pinaciter q̃ laici non tenent soluere decimas sacerdotib; nec dare oblationes: nec ei cõfiteri: sed q̃ peccant ea faciendo: cũ oẽs clerici sint mali: t suo demerito ab ecclesia remouendi: talia vtiq; essent hereticа: t ꝑ talem pcedi posset tanq̃ cõtra hereticũ Pau. eni dicit: q̃ hereticus est nõ solum qui male sentit t docet de fidei articulis t sacramẽtis ecclesie: sed etiã qui falsaz extorţ tã expositionẽ ponit in scripturis diuinis con

ria id quod ecclia tenet. Et notant addit in dicta cle. ex grandi. pnacit. qz si in ioco vel ex lubricitate lingue voc diceret hereticus ñ esset: sicut ē. xxij. q. ij. c. qó aut. Dubus enam in fide ōz hereticus. vt extra e. n. c. dubiis et in glo. qó tñ fm Ant. de bu. sane intelligēd ū est cū illa dubiēras hz annexā animi pnaci am cū ꝓsensu ꝛ deliberationē ꝛ placennā: h em̄ inducit heresim circa articulos fidei. Si militer excōicationi subiacēt oēs eis q̄quo mō adherētes: vt eo. ti. c. excōicam⁹: ꝛ de sen. ex. c nouerit. ꝛ primo credentes. i. fm Joh. An. in nouel. q dicūt se credere errorib⁹ ipoz: vl fm zanchi. q verbis vel factis oñdunt se crede re errorib⁹ hereticorū: facientes scz id inquo ex primitur crudelitas erroris: vt qz trāsit plus q̄z semel ad eorum pdicationes: exhibet eis rēuerentiā fm suos mores: recipit ab eis con solationē: cōtionē: man⁹ impositionē vel simi lia q̄ pertinēt ad ritū eoz q libros eorū suscipi unt: legūt: nec statum destruūt vl superiorib⁹ tradunt. Et generaliter q̄cunq̄z sequunt facta eoz dicūt credentes: qó intellige de factis que pertinēt ad ritū erroz: alias nō. Secundo rece ptores: q scz scientes eos tales esse recipiunt ad hospitia: vt in. c. felicis. de penis: lex in illū ppie receptorem vocat q recepiat ꝛ celat vt celatus manus iudicis euadat: vt. ff. de rece ptatorib⁹: le. j. ꝛ. ij. ff. de offi: pfidis. l. congruit Hā q talē aio simplici reciperet hospitio tpe necessitatis nō videt icidere canonē. ¶ Ter cio defensores tā erroꝛ q̄z psonarū. scz q defen dit errores dānabiliores est: qz nō solū hereti cus sed etiam heresiarchus cēsendus ē: vt: xx xij. q. iij. c. q alioz. Defensores autem psona rum sunt: q viribus vel potētia resistūt ne ad manus iudicis venāt puniendi: xxj. q. j. per totum: sicut principes ꝛ potētes. Item defen sores sunt superiores qui tales non corrigūt sed sub eis securius in sua malitia perseuerāt ¶ Quarto fautores eorum vtpote stupiores q tales ab ecclesia cōdēnatos de terra sua nō ejciunt: nec etiam puniūt put debēt. ij. q. vñ. c. negligere: vnde tales ex sola omissione di cuntur fautores: priuate tñ psone in hoc casu si non capiunt vel detinent fautores dici nō possunt: quia ad eos hoc non pertinet nisi re quisiti iurassent eos tenere vel iudicare nec faciunt. Adhuc autem dupliciter quis fauet hereti co. Primo quidem verbo. vt cum quis eum excusat: non ex lingue lubrico: nec per io cū: sed in quenticulis vel inter laicos dicen do istinon sunt tales quales dicuntur nec né gant ista vel illa. Et generaliter secundus Pe. de ancho. quandocūq̄z prouocat ver bis plebem ad hereticorum amorem et fi dem euacuat: fauere dicitur ar. ij. questi. f. capitu: fin. Similiter defendens colorate dicitur fauere. vt. xj. q. iij. c. ita corpoz. Se cus si per lubricum lingue: nam maxime in talibus ad mentē dicentiū recurrendū est vt. xj. q. iij. c. inter verba. Secundo ꝓ fa cto: vnde qui facto fauet probatione non eget: in eo puta si tali procurat alimoniam vel si ea subministrat p que liberet ꝛ simi lia. Eridē est in eo q talem pcibus liberat. ¶ Quito sepelies aliquē pdictoz eccliā stica sepultura excōicat⁹ ē: vt patet. c. q̄cun q̄z de here. li. vj. Debēt em̄ taliū corpora extra cimiteriū sepeliri in signū ppetue dā nationis. Et ly pdicti absolui possunt ab ex cōmunicatione q̄ tū ad fniam iuris a dioce sano: nō tñ q̄ tū ad sentētiā viue vocis qua papa ter in anno illos excōicat viue vocis oraculo: ꝛ in processu annuali: de quo di ctum est in fine sermonis pcedentis ab illa nanq̄z nullus inferior papa potest absolue re vt de ma. ꝛ obe. c cū inferior. ¶ Quinto canonē incidunt assissini. Pro quo notādū q assissini fuerunt ꝛ adhuc sunt forte quidā infideles qui ex quibusdā falsis opinionib⁹ quibus enutriti fuerunt. de facili mittebant ad occidendum quēcunq̄z christianum: nō curantes si ipsi ob hoc occidendi essent: cō tra quorū pestem Inno. iij. de homi. c. pro humani. li: vj. statuit q quicunq̄z princeps: prelatus aliaq̄z persona ecclesiastica vel se cularis alquē christianū per assissinos inter fici fecerit vel mandauerit q̄q̄ mors non fuit subsecuta: ꝛ q assissinos acceptauerint vel defenderint vel occultauerint non solū excōmunicationis vel depositionis incur runt sententias ipso facto: sed sunt etiam cū omnibus bonis suis omnib⁹ christianis ex positi ꝛ pperuo diffidati: ita q postq̄z aliqō ex predictis pbabilib⁹ constiterit documen tis: nulla alia excōmunicationis: depositionis seu diffidationis sentēna requirat. sed benefi cia talium p illos ad ḡs collata princ alīqs libere cōferantur. ¶ Pro quo notandum q hoc genus hominum est pessimum: ꝛ qa de istis simpliciter exprimit textus ad a'i os homicidas nō extenditur quod isto. ca. continetur in his penis. Dandās enā hāc penam incidit: licet effectus nō seqt sec⁹ tñ

ſi mandaret occidi iudeum vel paganū. Similiter ⁊ aſſiſſinos receptās ſcz patenter vt differat a ſequēti qđ ē occultauerit ⁊ iſti receptores tanq̄ aggreſſores tenētur. C. de his q latro. occulta. l. ij. arch. papa tm̄ ſibi ñ reſeruauit abſolutionē huiꝰ excōicationis vigore decretalis huius. Verūtm̄ inq̄rū reputank bene tici tꝫnenk enā in pceſſu q̄ ſit a papa in cena dñi: de q̄ ptz. s. ⁊ ſic ab eodē dūtaxat abſoluēdi. Sexto canonē incidūt expoliātes rompentas ó q̄b. xxiij. q. iij. Si q̄s romperas: excōicank ei illi ⁊ enā alij q̄ ſpoliāt eūtes ad curiā vel redeūtes p cauſis agendis in curia p pceſſū annualē curie romane. Et addit extra de rap. c. excōicanōi ſubdank q̄ romanos aut alios chriſtianos p negociatiōe aut alijs honeſtis cauſis naugio vectos aut cape aut ſuis reb ſpoliare p̄ſumūt. Sup q̄ dic̄ Hoſt. q̄ eſt canon late ſnie: ⁊ addit q̄ pirate ter in anno ſolēniter excō: icank a papa: ⁊ ſic abſoluto ſeruatur eidē. Sequit tertus. Illi etiā q̄ chriſtianos naufragium patientes q̄b fm regulam fidei auxilio eſſe tenenk: damnata cupiditate ſpoliant rebus ſuis: niſi reddiderint ablata excommunicationi ſe nouerint ſubiacere: ita tamen q̄ p̄cedat ammonitio vt dic̄ glo. vnde ſi poſt ammonitionem ablata non reſtituant ſtatim ſunt excōicati: ſecus ſi reſtituant. Concordant Pe. de anch. Qđ igit tales non reſtituentes excōicationē incurrant: requiritur ammonitio ſaltem vna p oibus vt de ſen. ex. c. ſacro. Secus tamē eſſet de talib̄ naugḡs q̄ piraticam exercent tyrannidē vel inimica ſunt nomini chriſtiano vel p:incipi: C. de fur. auk. naugia nam paria delicta mutua compenſione tolerantur. Vnde generaliter quicq̄d accipik ex naufragio p̄dictorū ſiue de naui ſiue mari ſiue de littore reſtituendum eſt. ff. e. l. ſiquis ex naufragio; alias nulla conſuetudine ſtatuto vel p:cepto q̄s excuſak q: furtum cōmittk: ff. de acqui. re. do. l. qua rōne. in fi. C. de fur. l. in eum: q̄neriā fm leges ſi petak infra annum ꝓdēnabik ad reſtituendum quadruplum: ſz poſt annū in ſimplū vt in dictis. l. ¶ Hic ēt icidēt alik addi p̄ot q̄ accedentes ad ſepulchr dñicā deuotionis ſine licentia pape ſunt excōicati: ⁊ eorū abſolutio pape vel ſummo penitēcionario reſeruak: vt habetur in pceſſu annuale romāe curie: ⁊ reperik in li. penitentionarie ſūmi penitēcionarij. ¶ Septimo canonē icidūt oēs matrimonū ꝓtrahentes in gradib̄ conſanguinitat̄ ⁊ affinitatis ꝓſtitutiōe canonica ſnterdictis ⁊ h̄ ſciēter: q: ſciebant gradum ꝓpinquitatis vel nō ignorabāt ignorantia pbabili ſz affectata: ⁊ ſi alter ſolus ſciebat ſolus ligak. Similik ꝓhentes cū monialib̄ ⁊ religioſis: clericis in ſacris ordinib̄ ꝓſtitutis. ac moniales matrimonia ꝓhētes vt ptz in cle. vna de conſan. ⁊ affi. Pro q̄ nota q̄ in ſex caſib̄ h̄ expreſſis hec ꝓſtitutio tm̄ locū h̄z ⁊ eiꝰ pena. Quapter ſi q̄s ꝓhit cū hōte maritū vl cū iudea vl cū pagana: vel cū cognata ſpūaliter vel legaliter vel ꝓ impedimēto iuſticie publice honeſtatis: ſz matrimonia nō teneāt tm̄ non ē locus huic pene q̄ in illis caſib̄ vel ſimilib̄ non ē expreſſa. Silr in dictis ſex caſib̄ nō ē locꝰ huic pene ſi licite ꝓhunt. ſ. p diſpenſationē pape. q: cum ceſſat culpa ceſſat ⁊ pena: de ꝓſti. c. ij. Hic vr dictū ē ignorantia facti nō iuris excuſat: ignorantia dico pbabilis nō affectata: qđ ſi poſt contractū matrimoniū p̄cipit vnū caſum de ſex p̄dictis: nō tm̄ mulctak hac ſententia: quia hec conſtitutio non punit cohabitationē vel inceſtum ſz ꝓtractū licet grauiter peccet talē cognoſcendo. Preterea ſi p pape diſpēſationem impedimentū qđ erat tpe ꝓtractū matrimonij remouetur: tūc ſi tollit ipedimētū etiā q̄ ad penam p̄teritā nō ēde illis alia abſolutio neceſſaria: ſecꝰ tamē ſi facit tm̄ valere matrimonium. Cetez qđ dictū ē de monialibus etiam intelligitur de ſororib̄ eo q̄ in iure ponunk p eodem: licet alicubi eas locutio vulgaris diſtinguat dūmodo tamē ſint religioſe. Et dicuntur hic religioſi vl religioſe: q̄ vel q̄ p̄fitenk exp̄ſſe vel tacite religionē aliquā approbatam: vt in. c. vno de voto. li. vj. Qđ etiā intelligit glo. ſi profeſſio illa tacita vel exp̄ſſa non obligaret illi religioni: ſz religioni tm̄ in genere. vt de regula. c. non ſolum. ⁊. c. ſequēti li. vj. Idem. laud. Pau. ⁊ Genze. Demḡ ſacri ordines intelligunk hic ſubdiaconatꝰ diaconatus: ⁊. ē. Sed ꝓtrahēs cum hmōi ſponſalia non ligatur hac pena niſi poſt cōſummauerit per carnalem copulā: quia tunc contraxiſſe iudicatur. Et nota q̄ glo. penul. dicit q̄ p̄dicti ab epo poſſunt abſolui p̄miſſa ſatiſfactione. Similiter futin mānifeſta offenſa ni ſi poſt excōmunicationem talē incurriſſent irregularitatem: a qua ſolus papa diſpenſaret vt infra patebit: vnde dicit Paulus q̄ in recognitione erroris ſe ſeparentes: debent abinuicem ſe abiurare: vt qui cle. vel vo. cap. ij. ſicut etiam fit in reconciliatione ſeparatorū

vnde forma iuramēti separationis ponit.xxv. q.vj.c. Ab isto die in antea tu per nullū ingenuū te sociabis huic cōsanguinee: nec in cōuiuio: nec in adulterio: nec cū illa ad vnā mensam manducabis aut bibes: aut sub vno tecto manebis nisi in ecclesia: aut in alio publico loco: vbi nulla mala suspicio posset esse: vt vbi cozā testibus idoneis pro certa necessitate pariter colloquamini: nec aliā pro uxorē accipias nisi forte post actā penitentiā tibi licentiata fuerit ab epo tuo aut ab eodē misso sicte deus adiuuet: hec ibi. Nec debet q̄s occasione p̄sanguinitatis vxozē dimittere z aliam ducere: si cā primo legitime p̄bata fuerit vt ibidē: c. se. Proinde receptarius vxozē quā iniuste dimisit hoc mō iurabit: vt p̄z ibidē. Abisto die in antea istā p uxorē. Aquā iniuste dimiseras ita tenebis sicut marit⁹ suā p uxorē debet habere in dilectōe z debita disciplina: nec eā p vllū ingenuū malā sepabis: nec ea viuēte alias accipies: sic te deus adiuuet. hoc ibi. Ad.

¶ De diuersis excōmunicationibus quas incurrūt diuersimode participantes cū excōicatis. ¶ Ser. xxij.

On occides. Exod. xx. Con

n gruefatis post p̄dicta videndū est de excōicationib⁹ quas incidūt diuersi participātes illicite cū excōicatis. Prima nanq; sn̄ia ponit extra de sen. ex. vbi dicit Clemēs. iij. c. significauit: clericos q̄ scienter z sponte pticipauerint excōicatis a nobis: z ipsos in officijs receperint diuinis eadē sn̄ia excōicationis cū ipsis nō dubitamus inuolui q̄s etiā pro b̄ficio absolutionis habendo ad nos voluntis cū l̄rāz tuarū insinuatione remitti. ¶ Ad cuius euidentiā sciendū q̄ circa expositionē huius decretalis est triplex opinio solennis. Prima Hosti. q̄ etiam ponit in summa p̄fes. scz q̄ ista est vna noua excōis canonis species ad quā incurrendā q̄nq; requiruntur ita q̄ vno deficiente nō incurrit maiozē excōicationē: eo q̄ excōmunicatio p̄sens deuiata a cōmunib⁹ regulis iuris: quā etiā opinionē sequit Joan. Et ista quinq; rangunt hic in texti. Primo q̄ cōmunicās cū excō municatis sit clericus z ergo laicus excludit. Secūdo q̄ scienter cōmunicet: z ideo ignozātia probabilis facti nō iure excusat. Tertio q̄ sponte participet: z dicit Goff. hic excludi coactionē absolutam non cōditionalē. Quarto q̄ cōmunicet in diuinis officijs: cūs: cnā in horis canonicis extra ecclesiā legendis sm Goff. Quinto q̄ cōmunicet cū nominatim excōmunicatis a papa: z hoc in diuinis. z sic excōicatus per canonē non dicit excōicatus a papa immediate: sed oportet q̄ ab eodē excōicetur per sniam viue vocis sm Joh calō. propter strictā interp̄tationē: minus enī agit cum lege q̄ cū ministro legis. Secūda opinio est Pe. de Anch. qui dicit: q̄ qui cōicat cum excōicato a papa sponte z scienter z in diuinis est excōicatus eadem sentētia. Et istū dictū verū esse intellectū huius decre. z idem videt dicere Guil. Spe. z Goff. Tertia est. Tan. scz q̄ q̄ participant cū excōicatis a papa eodē crimine p̄pter qō ille est excōicatus eadē sententia ligant: z sic per papā sunt absoluendi: quā opinionem glo. vero credit. Inno. etiā dicit sic intelligi posse. Similiter Jo. an. z Jo. de lig. dicunt q̄ videt adherendū huic vltime opinioni. Prima tamen opinio magis cōsonat textui. Secunda vero ponit contra cōicantes cū excōicato in crimine dānato: z hoc de sen. ex. c. nup. vbi subditur: q̄ cum noianm excōicato scienter cōmunicās in crimine criminoso ei consiliū impendendo auxiliū vel fauozē ac p̄ hoc rōne dānati criminis in eū videatur delinquere q̄ dānatus ab eo vel eius suffragio remento delicti: tūc erit absolutio requirenda: cū faciente p̄sentiente p̄ pena p̄stringat: vt talis cū iuramento debet absolui: vt ibidem subdit. ¶ Pro quo notandū est: q̄ aliud est cōmunicare criminoso tm̄: z aliud cōicare in crimine tm̄. z aliud cōicare criminoso in crimine dānato. Nam cōicare criminoso tm̄: est illum q̄ dem cōicare sed nō in crimine dānato. Exempli gratia. Si q̄s fuerit excōicatus eo q̄ celebrat in certo loco p̄hibito: alius aūt eidē cōmunicat sed in alio q̄ in celebratiōe: z tūc dicit cōicare criminoso sed nō crimine dānato. Cōmunicare vero crimine tm̄: est criminoso nō cooperari in crimine dānato: vt si q̄s celebrat in loco interdicto p̄pter qō excōmunicatus est: sed p se celebrat z alius tm̄ eius missā audit: tūc enī criminī cōicat: sed nō criminoso. Tertius demq; cōicat crimini z criminoso: vt q̄z quis fuit excōicatus eo q̄ in loco p̄hibito celebrat: z alius eum celebrantē iuuat: tunc enim criminoso cōmunicat in crimine: vnde vt quis incurrat hanc maiozem excōmunicationem: oportet q̄ participet tam crimini q̄ criminoso. Ad exemplū potest. co. n. ex. c. si com-

cubine. Nam si mulier excõicatur pro fornicatione generaliter: tunc tã laici q̃z clerici cũ ea fornicãtes excõicatione maiori ligant: vtpote qui post latã sniam in eodez crimine cõicant criminose: vt dicto. c. si cõcubine. Si vero mulier excõicat ꝓpter fornicationem clericoz tm tũc soli clerici ligant. Si proinde talis mulier excõicatur ꝓpter fornicationem cleri clerici in specie: puta ciij: tũc alij clerici cõicantes eidez nõ incurrunt excõicationẽ maiorẽ quo ad ecclesiã militantẽ. Si ꝓterea talis excõicatur ꝓpter fornicationẽ nihil specificando: tũc principantes siue publice siue occulte sunt excõicati. Si denicq ꝓpter publicã fornicationẽ solũ excõicatur: tunc ei participantes occulte in crimine nõ ligant. Addit an. de bu. super. e. c. q hec intelligunt post latã sententiã secus aũt ante: qđ sane intelligit in excõicatiõibz ab homine secus a canone: cũ iam lata sit snia: scz tempore facte ꝓstitutiões. Preterea sciendum q in hoc casu per ꝓsilium intelligit fm Pe. de and. qñ quis ipendit ꝓsiliũ delinquenti in crimine pro quo est excõicatus: tũc enim eandem excõicationem incurrit: siue esset alias facturus siue nõ: qz participat in crimine. Abbas dicit hoc certum esse si cõsiliũ datũ est directe ad crimen qđ excõicationez inducit: puta ad clericũ verberandũ: non sic ñ ꝓsiliũ darat in facto pro quo nõ incideret excõicationẽ. Idẽ An. de bu. exempli gra: ꝓsilium do vt laicum interficias: et tu cũ eo pariter interficis clericũ: tu excõicationẽ incurris nõ ego: qz ꝓsilium meũ directe nõ intendebat ad peussionẽ clerici. Auxiliũ etiã intelligit de directa participatione: secus de indirecta: vt si quis excõicatus est qz fecit guerrã contra ecclesiã vel clericũ postea ego illi guerrã facio et tu contra ne illum adiuuas: tunc illi pbens auxiliũ non es excõmunicatus: qz non directe participas in causa pro qua excõmunicatus. Fatetur etiam Hosti. q dñs auxiliũ vasalli excõicati inuocare põ. propter fidelitatis debitũ qđ remanet: nisi cũ excõicatione pariter a debitũ fidelitatis ablatũ esset: et pcedũ de non adiuuando. De fauore ver sciendũ: q in laudatione facti dicit Abbas fauorez impendi. Denicq ex pdictis oibus ꝓcluditur q participans criminoso in crimine propter qđ excõicatus: eandẽ excõicationem incurrit siue extra territoz excõmunicatus siue intra siue sit eius subditus siue nõ: qz iuris auctoritate ligatur etiã si promulgans cõmunicaret: quia nõ sua sed iuris snia ligat exempli gra dicit glo. sup dicto. ca. nup. q si ego excõico parrochianũ meũ propter crimẽ et parrochianus alterius cõicat ei fauorẽ impartiendo in codẽ delicto in me videt deresinquere: et eadẽ snia ligatur: et non solũ snia canonis: qz tũc a suo epo vel ꝓpio sacerdote absolueret qđ iste non põt: vt hic in terti: sed iste ꝓpter delictũ ligatur snia mea e a me debet absolui: et sic large subditus meus appellatur rõne delicti. ¶ Terna pinde ponit contra cõicantes excõicato: sed nõ in crimine dãnato: q ponit in dicto. ca. nuper: pta scz eos q cõicant excõicatis maiori excõicatione in oratione vel osculo vel cõmedendo ꝛc. et tales a ꝓpio epo vel sacerdote poterũt absolutionis beneficiũ obtinere: q̃uis ei tunc non iudicis sed iuris snia excõicato cõicans sit ligatus: qz ñ ꝓdictoz canonis eius absolutionẽ sibi speciali ter nõ remittit: eoipso videt ꝓcessisse facultatẽ aliqs relaxãdi. hec ibi. ¶ Ad cuius euidentiã notandũ q. xi. q. iij. c. cũ excõicato. et c. sequentibus. prohibemur excõicatione maioris excõicatis cõicare: presertim in quinq̃ q notant in illo versu. Os orare vale cõmunio mensa negat: alias quis incurrit minorem excõicationẽ. Primo tenemur negare: os id est osculum: vt dicit hic in textu: et etiaz collocutionem in casibus nõ est ꝓcessis: quia fm Guil. familiaritas vel pudoz aut timoz scandali nõ excusat participantem cũ talibus: sic nõ licet literas excõicati recipere vel ei mittere nuncios vl literas nisi in casu in quo licent ei loqui fm Guil. et Hugo. Nec munus ab eo qs recipiat aut receptũ retineat: sed vel pauperibz distribuat vel excõicato remittat ad sui ruborẽ fm Guil. Secundo nec eos debemus salutare: nec salutantes resalutare. Verũtamen si qs assurgat excõmunicato vel reuerentiã exhibeat: aut se salutanti inclinet: vel quasi se resalutãdo labia moueat cũtamen nihil dicat: tũc fm Guil. excõicationem nõ incurrit: cũ pene sint restringende: vt de pe. di. j. § pene. Similiter nõ est salutãdus cũ ei scribit: sed loco salutationis est scribendũ spũm ꝓsilij saniorie: et si quis ab eisdem salutatur rndere põt: deus emendet vos et hmõi. Tertio non debemus cuz eis orare nec diuina audire: vnde si ecclesiam intrat et ibi se firmat tenemur exire: si tamen eius excõmunicatio esset occulta: tũc quiscunt exhibũt secrete et caute: ita q nõ sequat eius manifestatio si pñt: alias non exhibũt: vt vj. q. ij. ca. si tantũ: si ñ non venit causa oratis.

dise d pro alio negotio non video cur i eade ecclesia orare nō possum: vt dic Juno. Proinde si sacerdos añ inchoationē canonis pcepit excōicatū q ad cē pnacit se firmat ibidē oz dimittere missā. Si vo post tūc oz pcedere simlr cū furore tñ z alij oēs debēt exire z añq; sacerdos cōionē dicat sacristiā intrabit z ibi missā ficiet. ¶ Jte fm Tho. in. iiij. di. xv. q. v. Pro excōicatis q̄s orare pt̄s nō int orationes q̄ p membris eccl̄ie fiūt z tñ fructū nō pcipāt q̄du in excōicatiōe manēt s̄z orat vt eis spūs pnie detur vt ab excōicatiōe soluāt. ¶ Quarto phibemur pticipare in mēsa z si se ingerit mense mee publice excōicatus fm Gul: teneor surgere: secus si occulte z ñ possum sine eius nota surgere: possum enā in eadem domo manere si ante capacitatus ē q eius cōmunionem vitare valeo: vnde possū in eadem camera comedere: sed non in eadem mensa. z hoc est verū dum tamq̄ alienus aduenio nam si venio inuitatus ad aliqō festū vel cōuiuium z aliquē ibidē reperio publice excōicatum recedere teneor: licet sedeat ad aliam mensam: q̄ omnes tales ꝓuenientes ad ꝓuiuium simul cōmunicare dicendi sunt fm Gul. Similiter si amico meo venienti comedere ad domū meā dimitto domum vel claues vt ꝓmitto comedere separatim tamē. z hō in fraudem ne offendā eū: sed fauorē eius acquiram excōmunicationē minorē incido. secus autem si ex rnmore ne vim inferat aut ex humanitate credens eū alimēto vt hospicio indigere: z de hoc prestationez facio secūdū Gul. ¶ Quinto phibemur cum eis cōmunionem habere: s̄z in alijs actibus humane cōuersationis: et pcipue i actibus legitimis z facinorosis: p quibus tamen non est excommunicatus. vtpote in emendo: vendendo: cōtractus ineundo: locando cōcedendo z similibus nisi hoc fecerit necessitas casu. Sic etiam non debet fieri ꝓtractus aliquis cum seruiente excōicato nomine excōmunicati.

Q Quidaz tamē cōmunicātes excusantur qui s̄z ponuntur in his versib⁹. Utile lex humile res ignorata necesse. Hec anathema nbi faciunt nec possunt obesse. Primum est vtilitas vel ipsius excōmunicati vt cū ei loq̄tur de his que pertinent ad absolutionē vt̄ salutem: s̄z alia incidenter interponat vt magis proficiat: vnde z ad p̄dicationē admittitur vt expssum est. co. ti. in. ca. responso. Et p hunc modum s̄z p̄dicatorib⁹ cum q̄sdē quersari et ab excōicatis elemosynas accipere. si alias non valent sustentationē habere vt extra. eo. n. cum voluerit. Et etiā fm Hosti. extra casum necessitatis cum probabiliter sperant in eis proficere vel etiam vtilitas ex parte pticipantis tam in temporalibus vt petendo debitū. co. n. si vere: vnde si nollet dare posset in iudicio conueniri: alias enim ex delicto suo comodum reportaret. vt extra de iudi. ca. intelleximus. In spiritualibus etiam loqui potest de salute anime sue petendo consiliū si est necessitas z recursum ad alium habere ñ pt̄s fcōm Gul. ¶ Secundū est lex matrimonij: nisi propter matrimoniū illicite ꝓtractū esset excōicatio lata: q̄ si lata est propter aliud debitum: tūc quo ad redditionez debiti vicis excusat: quia in debito carnis exigendo vir z vxor parificant. In alijs etiam excusat multer cū excōmunicato viro participando: sed ñ conuersio: q̄ cū vir est caput eius debet eam cogere vt faciat se absoluere: ar. vij: q. j. sicut vir fm Ray. z Boff. Si vo vir excōicatū vocaret ad mensā credit Gul. q vxor cum viro comedere non posset in eadem mēsa s̄z i alia tam remota q dici posset se non pariter comedisse: sic nec elemosyna debet accipi. q̄ datur nomine excommunicati: nisi legitima necessitate. Tertium humilitas subiectiōis vel seruitutis: sic sunt filij qui sunt in patris potestate vel etiam emancipati qui sunt commensales patri et ab eo necessaria recipiunt: dummodo tamē nō pticipāt in crimine damnato Alij vero filij nō excusantur fm Gul. Similit excusantur monachi pticipātes cū abbate excōmūicato fm Gul. quia sunt quasi familia eius: z clerici communicantes epō suo si sunt eius officio z seruitio deputati: alias ñ fm Host. eñ. Excusantur etiam serui et ancille seruilis conditionis: z etiam rustici seruientes ac similes subiecti qui non sunt ita curiales q eorum ꝓsilio scelera perpetrant: qō etiam intelligit de his q colūt terrā eoꝝ z ō mediatarijs: z q ꝓpter culturam recipiunt certā portionem fructuū tm enim cōicare possunt q̄tum oportet propter culturam z huiusmodi. ¶ Nota tamen quod si tales persone ante excommunicationez se obligauerunt: z seruitium intrauerunt non tenentur discedere. Similiter si post excommunicationem sed ignorauerūt eam: secus tamē si scierunt z ñ se miscerunt nisi necessitas eos ꝓpulisset: q fierent de familia illius. Et nota generaliter

q̄ de predictis psonis cessante subtractiõe cessare dz cõmunio nisi necessitatis articulus imineat. Dicũt em̄ Vincen. t Jo. an. q̄ nullꝰ de nouo dz intrare familiã excõicati: t q̄ mercẽnarij finito suo tpe cũ excõicato nõ debent amplius reincipere. Jdẽ é de obligatiõe cõiugũ si soluant p diuortiũ t ẽt patre potestatis si soluit p emancipationẽ scz q̄ nõ ꝓ postea patri cõicare sine pena: vt notat Hos. t ẽt Hosti. i sũmis. q̄ oẽs psone ꝓter. m. c. q̄m multos. xj. q. iij. vsq̄ ad illũ ꝓ siculũ. quicũq̄ suis superioribus excõicatis cõicare tenent ꝓter obnoxietatẽ q̄ tenẽt illis astricti. s. vxores: filij: ancille seu mancipia rustici seruiẽtes t oẽs alij de familia: q̄ nõ sunt adeo curiales q̄ eoz ꝓsilio scelera ppetrant. Et addit ibidẽ de illis nõ vitãdis q̄ excõicatus cõicant de q̄ aracnio supra videt illũ q̄ excõicato nõ trãsit ad ternã psonam. Alie ꝓ psone q̄ tanguntur in versu q̄cunq̄ debẽt euitare cõmunionẽ nisi necessitatis articulꝰ imineat: sm Jnno. t ab. extra. e. n. c. Jnter alia: vel etiam causa vitandi de q̄ loquitur: xj. q. iij. c. p̄decessor. extra. eo. n. ca. Si vere. de qua vitare dictum est supra: ꝓter hoc em̄ t nutricij t similes psone cõicãtes excusantur: q̄ si a dño recederẽt nõ haberẽt vñ viuerent. arti. in. di. c. si vere, vbi excusant quũ nautis excõicatis ꝓueniũt de transferendo contra saracenos. Ex dictis igit̄ generaliter cõcludi potest q̄ cõicatio nẽcaria vel q̄si viendo iure suo tolerat: sz voluntaria t maxime delictiosa vel criminosa damnat ꝓt ea patres excusantur t dñi pricipantes cũ filijs t seruis excõicatis: nõ q̄dẽ simplicit sz sm Tho. in. iij. di. xvij. in his in quibus sunt obligati: q: sicut inferiores obligantur ad obsequiũ superiorum: sic superiores ad ꝓuidentiã inferioꝝ et correctionem. Hinc ei si ex eoz defectu inciderunt vel etiam pmanẽt in sentẽtia nõ excusant: secus si p eos nõ stetit et instant vt subditi querant absolutionem: Sic conductores mercẽnarijs communicare pñt vbi sine magno incomodo eos vitare non valent: Sic armiger vt̄ seruiens militi excusat ei cõmunicando: non tamẽ cõmunicãdo cũ excõicatis cum quibus dñs suus cõicat: Sic vasalli tenentur reddere tributa t seruicia dñis excõmunicatis in quibus sunt obligati: dummõ tamen non in crimine dãnato. ¶ Quare excusat ignorãtia facti probabilis nõ tamẽ iuris: nisi illos quibus licet ius ignorare: sicut sunt pueri doli non capaces. Dicit aũt quis facti ignorare cũ ei nõ ꝓstat q̄ ille tale fecerit puta verberatum clericũ: q: nec vidit nec est fama talis publica q̄ omnino credi debeat. Nã si ab aduersario audiuel leui fama: nõ dz sibi de hoc formare ꝓscientiã. Similiter si est fama publica aliquẽ esse excõmunicatũ ex feroõ occulto ꝓpria quẽtñ nõ est in publica sinia super hoc: non teneor eũ vitare: nisi postq̄ super hoc se purgare recusauerit: vel in purgatiõe defecerit: si tamẽ est fama publica q̄ notorie aliquid fecit ex quo maiorẽ excõmunicationem incidit vt̄ q̄ publice excommunicatus sit: aut a fidedignis hoc audio q̄ eum audierunt denunciari excommunicatũ: aut viderunt eum fecisse quid ex q̄ maiorem excõmunicationẽ incidit: teneor eum vitare donec veritatẽ inquisierim si vero ab excõmunicato audiero de de sua excõicatiõe extra sigillum cõfessionis teneor eum vitare. secus in si audiero tñ in cõfessione. ¶ Hic tamẽ notandũ q̄ licet excõmunicati enim nõ denũciati scõm cõmunia iura deberent vitari: tamen p ꝓstitutionem factã Constantie fuit illud modificatũ: t in cõcilio Basilien: antecẽs scissura fieret renouatũ scz quod fideles non teneantur excõicatũ euitare in diuinis et extra: nisi fuerit publicatus seu denunciatus: excepto casu de iniectione manuum notoria in personas ecclesiasticas vel religiosas: t idem est de alijs censuris ecclesiasticis. Cuius tenor est iste. Ad euitãdũ scandala t pericula multa que conscientijs timoratis contingere possunt omnibus christifidelibus tenorem pñtium misericorditer indulgemus: q̄ nemo deinceps a communiõe alicuiꝰ sacramẽtoꝝ administratiõe vel receptiõe aut alijs quibuscunq̄ diuinis mtus vt̄ extra p̄textu cuiuscũq̄ sententie aut cẽsure ecclesiastice a iure vt̄ ab hoie ꝓmulgate: generaliter teneant abstinere vel aliquẽ vitare aut interdictũ ecclesiasticũ fuare: nisi sinia vel cẽsura huiusmodi fuerit in vel cõtra psonã: collegium: vniuersitatem: ecclesie cõitates vel locum certum vel certã a iudice publicata vel denunciata specialiter t expresse: constitutionibus apticis t alijs in ꝓtrariũ facientibꝰ non obstantibꝰ quibuscunq̄. Saluo si cõtra quẽ p sacrilega manuũ in iectiõe in clericũ sentẽtiam latã a canone: adeo notorie ꝓstiterit incidisse: quod factũ nõ posset aliqua tergiuersatiõe celari. nec aliquo suffragio excusari. Nã a communione illius licet denunciatus non fuerit volumus abstinere iuxta canonicas san

ntiões.hec ibi. ¶ Quinto excusat necessitas tã excõicati ꝯ pticipãs:qz cũ indigent põt excõicans dari aliqd cã hũanitans fm Guil. z si penũt hospiciũ nõ tenek ꝙs expectare do nec fuerint ab oib repulsi:z intelligik ꝙ ad necessaria vite secus si petit vensilia:vt sof fozium:securim z hmõi. Ité videk casus ne cessitans in pticipante si vocak a iudicibus excõicans vt stet iuri z cõpeat z iniuriatozes suos cõuincat fm Guil. Silr pegrini. viato res z siles i necessitate cõstituti licite pñt ab excõicatis recipere vt emere necessaria vite fm Jnno:

¶ De excõicatiõe ꝓticipationẽ vsu rariozum:et qualiter absolutus rela bitur in eãdẽ sniam et quantã in ho mine iacturã operatur excõicatio.

Sermo. xxxij

Non occides Exodi.xx. Ad n maiozẽ euidentiã eoz q̃ dicta sunt in sermõe pcedenti de pticipãtibus excõicatis. ¶ Primo q̃ri põt qz videns aliquẽ incidere canonẽ ꝓter violẽtã manũ iniectionẽ i clericũ:seu audiẽs eũ publicari excõicatũ:nec eũ post ea vidit infra annũ vt biennũ teneak eũdẽ vitare donec ei ꝓstet ꝺ alterius absolutiõe. Ad ꝺ dicendũ fz Hein boyc:et alios doctozes.q si ẽ vel credak hõ timozate ꝓscie nec imemor siue salutis z ma xime si eo tpe q̃ ꝓstent mihi de ei⁹ excõicati one seruabat sniam z mõ nõ seruat:põt alt ꝓbabilit credere q sit absolutus z ei sic cõi care:q sip:auus z dischol⁹ erat nec sniam seruabat:tũc credũt doctozes ipm esse vitan dũ sic ab inuio siue in publico siue in occul to donec de absolutione hmõi ꝓbabilit pre sumak. Concordat Guil. ¶ Secdo q̃ri põt: vtrũ audiẽs publicare quẽpiã excõicatũ co lonie quẽ postea repit bononie vbi nihil sci tur de ei⁹ excõicatione:teneak eũ publice vi tare · Ad ꝺ dicendũ fm Guil. q dicũt q̃dam q̃ solus scit aliquẽ excõicatũ nõ tenek eum in publico vitare:secus tñ in casu ꝓposito ẽt vbi nihil scik de illa excõicatione cũ crimen ei⁹ sit publicũ:z ꝺ est tutius. Quidã alij ĩ benignius rñdẽt dicẽtes:q si posset facile ꝓ bare publicatam excõicationem. vt qua tes stes hz ad ꝓbandũ vel instrumẽta .tũc eum vitare tenetur vbicũq; mueneritalꝫ eũ pu blice vitare non debet nisi in eadẽ diocesi.

Tertio q̃ri põt an excõican per statutũ ordinarij generaliter ꝓmulgatum: sint ꝓinde excommunicati ac si essent specialiter nomi nati. Ad hoc respondendo Hein.boyc:facit distinctionẽ in.c.a nobis:eo.ti.dicens:qua aut queris quantum ad hoc q sint excõicati one ligati:z dic quod sic vt hic ita intelligo glo.Bern.hic:aut ꝙtum ad hoc q tanꝙ ex communicati vitari debeant:z dic q nõ:dos nec sint denicti vel denunciati:vt extra de cleri.excom.minist.c.ꝓposuit.§.ſ. vbi hoc no tat Host.z e.ti.ca.cum non ab homine:vbi idem notat.vt hic. Et idez intelligo de excõi catis ꝓsniam generaliter ex cã ꝓmulgatam vt eo.ti.c.romana.§.caueãt.li.vj. Et sic bre uiter ptz de pticipãtib⁹ excõicatis excõicatio ne maiozẽ:nõ tñ in crimine dãnato.qualiter incurrunt excõicationẽ minozẽ. Nunc autez occurrit casus singularis.ſ.de pticipãtibus vsurarijs publicis:nam cũ vsurarij publici large tñ dicantur excõican excõicatione mi nozi eo quod non debent admitti ad cõmu nionem altaris vel eoz oblationes recipi ꝺ beant:nec si in hoc peccato decesserint chri stianam accipiãt sepulturã:vt extra de vsu ris.c.q: in omnib⁹:tñ in quibusdam eis par ticipantes excommunicati sunt excõicatione maiozi:vt patet in clemen.vna de vsur.que incipit et grauit vbi subditur:ꝙ quicunq; co mitatum ipsaq; potestates capitanei:recto res:consules:iudices:hec nomina sunt offi cialium fm varias locozũ cõsuetudines:z qz non omnia specificare potest:submittit hanc clausulam generalem aut alij qui inter offici ales:z addit consiliarij quo ad eos qui dant consiliũ eff.car. Sequit Statuta hmõi face re scribere vel dictare aut q soluantur vsur vel solute cum repetuntur non restituãk ple ne aut libere scienter iudicare ꝑsumpserint: sententiã excõicationis incurrãt etiã eandez sententiam incurrunt nisi statuta hmõi hacte nus edita de libris comunitatum ipsarũ si su p hoc potestatem habuerint infra tres mẽses deleuerint:aut si ipsa statuta vel consuetudi nes effectuz eoz habẽtes quoquo mõ ꝑsum pserint obseruare:hec ibi. ¶ Pro quo nota imponentes onera grauia repetentibus vsu ras.vt quando repetens vsuras in foro ec clesiastico p statutum laicoz cogit vsurario tanto tpe tantam mutuare pecuniam quãto tempore z quantum repetẽs ab vsurario re cepit.vel q non seruanti statutũ illud etiam

ſus nō reddatur: aut q certā collectā ſoluat vel aliquod ſimile: talia ſunt p quib⁹ p̄dicti excōicationem incurrūt vl qualitercūq; alīs impediūt repeditionem vſurarū: canonē īs cidunt. Ueruntamen ponendo ſtatutū q nul lius p̄o vſura recipiat vltra duos denarios in menſe p libra nō erit locus pene ſm glo: ⁊ Laud. dummodo ceſſet fraus q; p̄hibendo de maiori p hoc non permittit de minori. ar. xxxj. q. j. c. hac ratione: Idem Pau. ⁊ Jo. an. Item ſicut hic punit iudicātes vſuras ſoluendas: ſic etiam ſcribentes iudicata ſi iudicatur ſm ſtatuta de quibus hic: ſecus ſi nō iudicatur ſm ſtatuta nec ponit tenor ſtatuti in ſententia: ſed tunc iudicans ſolū incurrit ſententiam. Cum ēn hec conſtitutio ſit penalis extendi non debet ad p̄ſonas nō expꝛſſas: vt in regu. iuꝝ. In penis li. vj. Adh̄ etiā vt hi q talia ſtatuta ſcribunt vel dictāt ſint excōicati requirit ſm Paulū q tanq; officiales hoc faciant vt innuit textus. Ex dictis igit patet q officiales quicunq; facientes: dictātes vl ſcribentes talia ſtatuta vel iudicātes vſuras eē ſoluēdas vel nō repetēdas: aut repetitas nō eſſe ſoluēdas: ſtatim ipſo facto ſunt excōicati hi p̄o q habent p̄ātem tā de iure q; de ſtatuto iā facta delendi ſm Paulū ⁊ Jo. an. ſi non deleuerint infra tres menſes ſic p̄ſunt excōmunicati. Ex dictis etiā patet q nō oēs obſeruantes dicta ſtatuta ſunt excōicati ſed tm̄ p̄ſone ſuperius i textu expꝛſſe. Inſup alia ponitur excōicatio de quibuſdā cōmunicantibus li. vj. de vſur. in. c. vſurarum vorāginē vbi diſtricte p̄cipit: vt nec collegium nec alia vniuerſitas vel ſingularis perſona cuiuſcunq; ſit dignitatis: condītionis vel ſtatus alienigenas ⁊ alios nō orundos de terris ip̄or⁹ publice pecuniam fenebr̄ē exercētes aut exercere volentes: ad hoc domos in terris ſuis conducere vel conductas habere aut alīs habitare permittant: ſed hm̄oi vſurarios manifeſtos oēs infra tres menſes de terris ſuis expellant nunq; deceter o tales aliquos admiſſuri nemo illis ad fenus exercendum domos locet vel ſub alio titulo quocunq; concedat qui vero contrafecerit ſi p̄ſone fuerint eccleſiaſtice patriarche: archiep̄i: ep̄i ſuſpenſionis. minores vero p̄ſone excōicationis: ſi autem collegiū ſeu alia vniuerſitas interdicti ſententiam ſe nouerint incurſuros. quam ſi per menſem aio ſuſtinuerint indurato: terre ip̄or⁹ q̄diu in eis idem vſurarij cōmorantur:

exnunc eccleſiaſtico ſubiaceāt interdicto. Pro quo nota ſm Joh̄. an. in glo. q manifeſti vſurarij dicuntur illi de q̄b⁹ notoriū eſt de iure: vt q confeſſi cōdemnati vel de facto: vl q habēt operis euidentiā que nulla tergiuerſatione celari poteſt: vt q tenent menſam paratam. Et addit Jo. an. ⁊ Lapus: q ex vno actu p̄ōt dici vſurarius manifeſtus ſi actꝰ ille p̄obari p̄ōt. Addit inſuper Jo. an. in glo ſi locās ignorat ip̄m vſurarium eſſe: tūc ignorantia p̄obabiliter ipſum excuſat: poſtq; tamē ſcit ipſum expellere debet ſub quocunq; titulo illi conceſſerit etiā ſi nullo titulo illi conceſſerit tamē ſi bona fide vendidit vel donauit: tūc non poteſt eum expellere. Ceterum quoniam vt hec pena locum habeat optet q vſurarios non ſit orundus de terris illis: dicit glo. q ille dicitur oriūdus in ciuitate qui naſcitur in ciuitate vel eius vico. ff. ad municipales. l. qui ex vico. vel etiam ſi pater eiꝰ inde originem duxit. ff. eo. l. aſſumptio. §. filius. et C. de municipal. vel origina. l. j. et. l. filios. lib. x. vnde ſi orundus in vna ciuitate permitteretur habitare ⁊ fenus exercere in alia ciuitate eiuſdez domini: locus eſſet huic pene ſm Joh. an. in nouella. Et quod in textu dicitur de vniuerſitate hoc clericus piſanus intelligit de vniuerſitate eccleſiaſtica nō ſeculari: Guil. autem et Archi. intelligunt de vtraq; : vt ſic generaliter dictum generaliter intelligatur extra. de p̄biul. c. quia circa. Jo. an. in nouella dicit: q ille intellectus eſt nimium rigoroſus ⁊ includeret totum orbē illud interdictum ideo p̄ior intellectus ſibi magis placet. Petrus dicit: credo q intellectꝰ Guil. ⁊ Archi. ſit verior ⁊ aſſignat plures rationes textus tamen p̄ime opinioni conſonare vidētur qui ſubdit de laicis. Ceterum ſi laici fuerint per ſuos ordinarios ab hm̄oi exceſſu oī ceſſante p̄iuilegio p cenſuram eccleſiaſticaz cōpeſcantur. Demq; ſimiliter excōicati ſunt ſepelientes vſurarios manifeſtos: vt patet ſup̄a ſermone .xvj. eiuſdē p̄cepti. ¶ Porro in fine videndum eſt qualiter abſolutus iterum relabitur in eandem ſententiam per ꝓpriā negligentiam: Pro quo nota q circa hūc articulum ponuntur p̄incipaliter duo canones. Quārum ad p̄imū ſic habet in li. vj. de ſentē. excom. c. eos qui a ſententia canonis vl hominis cum ad illum a quo de iure fuerāt abſoluendi nequiunt ꝓpter imminētis mortis articulum: aut aliud impedimentū legitimū

ꝓ absolutionis beneficio habere recursum ab alio absoluunt: si cessante postea periculo vel impedimento huiusmodi se illuc quo his cessantib⁹ absolui debebāt ꝯcito cōmode poterunt cōtempserint presentare: mandatū ipius super illis pro quibus excōmuncati fuerant humiliter recepturi ⁊ satisfacturi prout iustitia suadebit. Decernimus ne sic censure ludant ecclesiastice in eandem sententiā reincidere ipso iure: hoc ibi. Ad cuius euidentiam sciendū: q a sententia canonis ille absoluit cui canon reseruauit: q si nemini reseruauit absoluit ordinarius: sed a sententia hominis ille absoluit qui protulit vel eius superior. Preterea mortis periculū non solū est letalis infirmitas. sed etiā cū timet hostem capitalē aut obsessus est: aut in manib⁹ pdonis est: aut tyranni: aut etiā piculosum nauigiū vel naufragiū: aut transitus per loca piculosa ⁊ similia. Sic etiā multa sunt iusta impedimenta q̄ tamen nō sunt mortis picula propter iustū impedimentū puenies ex multis causis vt eo. ti. ea noscit. c. q̄uis: ⁊ c. de his. possunt hmōi absolui ab alio: tenent tamen cōparere illi qui habet auctoritatem absoluendi cum extra casum necessitatis: ⁊ hoc q̄n primo cōmode poterit: id est ſm Hostien. cessante impedimēto ⁊ aliquo modico tempore indulto: quo ꝙs sibi de necessarijs puidere valeat iuxta arbitriū boni ⁊ discreti viri ne ex friuolis excusationibus frigoris: caloris ⁊ similiū cōstituti onē deludat: nec absolutus sit in negligentia vel fraude. Et hoc tenet. Joh. an. q̄ in quibus cumq⁹ sententijs uius ⁊ hominis locū habet q̄ hic dicitur: q reincidit ipso iure: nisi cōparet post absolutionē si potest ⁊ parear. Hinc iniungendū est ei q̄ cessante temporali impedimento se representet illi qui poterat eū absoluere: sed vbi est impedimentū ppetuū non est hoc illi iniungendū ſm Arch. Qui etiam exponens verbū ꝓtempserit dicit: q̄ contemnere dicitur hoc ipso: q̄ iusta causa cessante se nō studet presentare. Quidam sunt casus in quibus nullus absoluere potest nisi in mortis articulo: vt patet in falsarijs literarum dñi pape: ⁊ in sequentibus hostiliter cardinales: ⁊ iniuriose vl̄ temerarie percutientibus episcopū vel bannientibus: ⁊ in religiosis ac clericis secularib⁹ inducentibus ad vouendū eligere sepulturā: ⁊ sic de alijs quibus addit q̄ a talibus absolui nō possunt extra papā nisi in mortis articulo: sicut etiā exprimit in sententijs processus annualis quifit in curia per papam. Quantū etiā ad secundū habet in eo. c. eos. §. idem statuimus. de his de quibus cum a sede aplica vel legans ipsius absolutionis beneficiū a quibusuis sententijs ꝓsequunt: iniungit vt ordinarioꝝ suoꝝ vel alioꝝ quoꝝlibet suscepturi penitentiā ab eisdem se conspecturi representent: ⁊ passis iniuriam: seu bis quibus propter hoc existunt obligati satisfactionem exhibeāt cōpetentem: si hoc cum primū cōmode poterunt adimplere nō curauerint q̄ sez in eadem sententiam relabantur: hoc ibi.

¶ Q̄ si querit cur isti sic remittunt ad suū excōmunicatorē. Rñdet Jo. an. in nouella. q̄ in curia romana vel in curijs legatoꝝ circūstante in imponendis penitentijs sunt ponderande vel in satisfactionibus arbitrande. q̄ cum ibidem facile sciri nō possunt: solent tales remittup his ad ordinarios vel alios qui sunt in partibus quos adire nō curabant: nisi hic sic fuisset prouisum. Et per hoc ea q̄ breuiter de diuersis excōicationib⁹ annotata sunt gratia breuitatis sufficiāt. ¶ Vt tamen vnusquisq̄ diligentius se caueat ab excōicationū sententijs. Hic in fine videndū est: quanta ⁊ q̄s mala ꝺ ana spiritualia pariter ⁊ tēporalia excōicationem consequit christianus. Hinc dicit Aug. ⁊ habet. xxiiij. q. iij. Corripiantur q̄ nulla est maior pena in ecclesia q̄ excōicato. Primo quidē excōicatus non est susceptibilis alicuius sacramenti q̄diu fuerit sic ligatus. iij q. iij. Engeltrudā. Ratio est: q̄ separata corpore christi: vt ibidem dicit cuius virtute sacramenta ministrant. Quapropter dicit Augu. xj. q. iij. c. nihil sic debet formidare christianus q̄ separari a corpore christi: sicut enim separatur a corpore christi non est membrū eius: si nō est membrū eius: non vegetat spiritu eius. Et si queris: cuius tunc membrū efficitur: respondeo: q̄ diaboli. Nam dicit Augu. xj. q. iij. c. Omnis christianus dilectissimi qui a sacerdotibus excōmunicat sathane traditur: quō sez: quia extra ecclesiā est diabolus sicut in ecclesia christus: ac per hoc qui a diabolo traditur dicit: qui ab ecclesiastica cōmunione remouetur: vñ quos aplūs tunc sathane tradit⁹ ꝓdicat excōmunicatos a se esse demonstrat. hoc ibi. Nam in ecclesia primitiua quādo oportebat boies ad fidem inuitare per signa: sequebatur excōmunicationē alius effectus. sez manifesta exactio corporalis ipius diabolī: vt patet. j. ad Cor. in. v. sed nūc spiritualiter ⁊ inuisi

biliter sathane tradit. Secūdo priuat suffragijs ecclesie per qō incurrit triplex incōmdū: qz̄m magistrū sententiarū: t Tho. in .iij. dis. xx. Ex suffragijs ecclie qs tria ꝓsequit: valent eni ad augmentū gratie eis sez qui gratiam hñt: t ad merendā eis qui nondū hñt. Secūdo valent ad protectionē dei habendā q̄ subtrahit excōicatis t sibīpsis relinquunt: non tñ q̄ omino a d uina putdentia excludant. Tertio valent ad defendendū ab hostib⁹ sed ecōtra diabolo maioz potestas seruēdi dat in excōicatos tā corporaliter q̄ spūaliter. Si tñ iuste qs excōicatur t excōicationē hūiliter seruat tūc hūilitatis meritū recōpensat excōicationis damnū fm Tho. ibidē. vñ fm Rich in .iij. talis p hoc nō excludit a suffragijs ecclesie: qz nec ecclesia hoc intēdit. Et sīc est si excōicatus ex iusta cā peniteat ac absolutionem diligentissime procurat paratus facere qō in se est. ¶ Terno non pōt excōicatus cū alijs interesse diuinis: nec cū eis orare in ecclia alias mortaliter peccat ꝓpter prohibitionē ecclesie: nec etiā pōt extra ea ꝓpe stare q audiat diuina: vt extra de pe. t re. qō in tenē tñ ei phibetur simplex ingressus ecclesie extra ips diuinoz: imo pōt interesse p̄dicationi q̄ non dicunt ibidē diuina. Et si obligatus est ad horas tenet eas psoluere: non tñ pōt hoc facere cū alio nō excōicato sed ōz solus legere t sine dñs vobiscū: nec mirū: cum etiā excludit a participatione fidelīū etiā in loquendo: salutādo: cōmedendo t c. eo mō quo d etiā est supra q̄ tomagis in diuinis. Hinc si scienter excōicatus ingerat se officijs alicuius ordinis efficit irregularis: vt patebit: si tñ baptizaret vt venula non efficit irregularis: t qō grauius est nō solum excōicatio iusta excludu a regno celoz sed etiā iniuste lata: si ptemnat: vt .xj. q. iij. c. nemo. Hinc Gzego. dicit. e. n. ca. sniā pastoris siue iusta siue iniusta fuerit timenda est.

¶ Quarto non pōt excōicatus suscipi ad religionem nisi prius absoluat: t hoc nec in probatione habitus nec in pfessione. Si tñ fuerit receptus vel professus tenet: nec etiā pōt eligere nec eligi: vt extra de cōsue. c. cū dilectus t de elec. cum inter. R. Et si secus factū fuerit ipso iure talis electio nulla est. quod Per. de palu. dicit verum esse: etiā de electiōe in regem vel imperatorē: vt extra de elec. c. p venerabilē. Sic nec pōt dare beneficiū: vt de excess. prela. c. iāta. Nec etiā acquirere: extra de cleri. ex. iniust. c. postulasti. Et dū est in mora petendi absolutionem de beneficijs habitis nihil percipiet: extra de appe. c. pastoralis. sec⁹ si nō est in mora. Et etiā ab officio suspensus qz nec ligare nec absoluere potest. xxx. q. ij. c. audiuimus. q̄ diutamen ab ecclesia toleratr valet quod ab eo fit. Concordat Rich in .iij. distin. xviij. nisi forte esset notorium. Omnis etiam actus legitimus est sibi interdictus: ita q̄ nec iudicare potest nec accusare nec testificari. ij. q. ij. §. euidenter. Quod si vnus de iudicibus sententiam ferentibus est excōmunicatus: non valet sententia si simul eam cū excōmunicato pronunciant fm Joh. de ligna. Etiam si fuerit excōmunicatus iniuste dūmodo publice: vt de sentem t re iudicata. ca. ad probandum. quia facta t iudicata per excōmunicatum occulte valent etiam in spiritualibus: vt si absolueret in foro conscientie fm Pe. de palu. in .iij. Idem Rich. ibidem. Nec etiam excōmunicatus publice cōstitui potest procurator: vt extra de proba. c. post cessionē nec etiam constituere procuratorem: extra de procura. c fi. Si tamen excōmunicatus est reus: potest in iudicio se defendere: t ad procuratorem instituere: vt extra de iudi. c. intellexim⁹ Secus tamen si sit actor: vel si reus t ꝓueniat vel reconueniat vt dicto. c. post cessionem. Quinto excōmunicato absolut a iuramēto fidelitatis. xvj. q. vj. c. nos sanctorum: t c. iurantes. fm Joh. de ligna. Et si quis alicui deberet in certo termino t interim creditor excōmunicaretur: sed Bar. hic. t Jo. de ligna. non obligaret debitorem ei soluere q̄diu perseueraret in excōmunicatione. Sed fm Joh. an. debitum deponat in edem sacram vt postea creditori absoluto detur. Quidam tamen consulunt vt illi soluatur in termino constituto. Nec etiam talis matrimoniū contrahere potest: contractum tamen tenet: licz mortaliter peccet. Nec etiam valent litere per eū impetrate: nec etiam post absolutionem vbi potest lites impetratis excōmunicatiōe pendente: ac post litem cōtestatam opponi potest contra eum exceptio excōmunicationis repulso excōmunicato ab agendo. Necastringi quis potest pacto tacito vel expresso excōmunicare excōmunicato: nisi in casib⁹ a iure ꝓmissis. Currit insuper cōtra eum ꝓscriptio si est in mora perendi absolutionez nec datur restituno excōmunicato si prescriptum sit fm Johan. de ligna. ¶ Sexto nec ordinare potest vel ordinari quo ad executionem etiam si

ignorat. vnde ab ipso ordinati etiam ignorãs
ter indigent dispẽsatione ꝙ ad executionẽ or
dinis fm Petrũ de palu. z ꝺ siue epus ordi
nans fuerit excõicatus occulte siue publice
cum mi vtrobiꝙ ꝓferat: sed in altero casu fa
cilius dispensat ꝑter ꝓbabilem ignorãtiaz
occulte mi excõicatus absoluit in sacramẽto
penitẽtie z tenet absolutio q̃uis grauit pec
cet. Ratio est fm eũdẽ. Pe. qz causa vnioꝝ
ca cõicat formã suã fm modũ quẽ habz. Et
qz in ꝓferẽdis ordinibꝫ se habet epus vt cau
sa quod ãmõ vniuoca: cõferre nõ põt execu
tionẽ quã nõ bz. Sed in collatione penitentie
sacerdos se bz vt instrumentũ equiuocũ in ꝓ
ferendo gratiã: etiã si nõ habet z ideo valet
absolutio. ¶ Septimo excõicatus decedẽs
non debet in loco sacro sepeliri nec debet ꝓ
eo fieri oblatio nec orario: nisi ante mortẽ ap
paruissent in eo signa cõtritionis: qz tũc post
mortẽ põt absolui. xpuij. q. ij. c. sane. Secreta
mi orationẽ põt orari ꝓ excõicato fm Pe. ꝺ
perusio: nec etiã cadauer eiꝰ facit locum reli
giosum sicut cadauer fidelis nõ excõicati: fm
Joh. de ligna. z si potest discerni debet de lo
co sacro ꝓiici: z sic de aliꝭ.

¶ De duplici interdicto. s. generali
z quãtũ vnũquodꝫ se extẽdit et de
duplici cessatiõe a diuiꝭ. Ser. xpuiij

On occides Exo. xx. Expe
n dit iam vicinꝫ de sentẽtijs excõ
municationis: nũc breuiter expedi
endũ est de alia censura ecclĩastica. que ꝺr in
terdictũ. Est em̃ interdictũ sepatio quedam
a certis sacramẽtis z ab oibꝰ diuinis officijs
ab ecclĩastica sepultura: vt ptz extra de spon
sal. ca. non est vobis: z de peni. z remiss. c. qꝺ
in te. sed de hoc postea plenius videbitur.

A Notandũ igit ꝙ interdictũ est duplex. s.
generale z speciale. Generale q̃dẽ dicit qꝺ
fertur ꝛ regnũ ꝓuinciã ciuitatẽ castrũ villaz
vniuersitatem vl collegiũ: z huiusmodi inter
dictum generale ferꝺ qñꝫ a iure qñꝫ ab ho
mine: z qñꝫ ab vtrocꝫ. A iure nanꝫ fertur
primo cum collegium vel vniuersitas ciuita
tis vel loci cogit ecclĩas vel ecclĩasticas
personas soluere guidagia vel pedagia vel
ab ipsis ecclĩis vel ecclĩasticis personis ex
igit vel extorquet ꝓ ꝓpꝛijs rebus quas
non causa negotiationis deferunt vnde hoc
ipso sunt interdicti: fm Joh. calꝺ: vt de cen
sibus cap. quãꝝ. li. vj. tamen cõmuniter non
tenetur ista opinio eo ꝙ iste casus raro vel
tium non est approbatus: sed ꝑ contrariã cõ
suetudinem derogatus dist. iij. §. leges. Nõ
autem sic est de sententia excommunicationis
que subito trahit secum suum effectum. Se
cũdo ferꝺ a iure in vniuersitatem cum aliqua
vniuersitas concedit repsalias contra perso
nas ecclĩasticas vel contra alios cõcessas
extendit ad illas nisi reuocauerit eas infra
mensem a tempore concessionis vel extensio
nis: vt de iniur. z dam. da. cap. si pignorato
nes. lib. vj. Tertio ferꝺ in vniuersitatem: cum
vniuersitas locauit domo vel conductas ha
bere permiserit vsurarijs alienigenis in ter
ra sua ad exercendum fenus: vt de vsur. cap.
j. lib. vj. Quarto fertur in locum vel ciuitatẽ
cum officiales ciuitatis in qua debet roma
ni pontificis electo celebrari: vel repsentan
tes ipsam ciuitatem non seruauerint ea ad q̃
tenentur per. c. vbi periculum: de elec. lib. vj.
vel fraudẽ in eis vel circa ea cõmiserint: tũc
illa ciuitas est interdicta ipso iure: vt eo. c. §.
ciuitas. Quinto queuis ciuitas est interdicta
ꝓter vrbem que consentit dando consilium
vel fauorem hostiliter persequentibꝫ: capien
tibus vel percutientibus cardinalem sancte
romane ecclĩe: vel que infra mensem dilin
quens huiusmodi ꝓcout enormitas facti exi
gerit et ei facultas affuerit nõ punuerit: vt
li. vj. de penis. c. felicis. Sexto ciuitas inter
dicitur que ꝓpter epũ iniuriose vel te
mere percusserit vel ceperit vel bãnierit aut
hoc fieri mandauerit aut ꝓsilium ad hoc de
derit seu fauorem: aut hoc facientem scient
defensauerit: vt in cle. de penis si quis suadẽ
te. Pꝛo casum q̃ ponit contra clerum sol
uentem diuersas exactiones laicis. in. vj. de
immu. ecclĩi. grana breuitatis omitto: quia
reuocatus est per clemen: vt patet. e. ti. c. qm̃
in clementi. Et nota generaliter ꝙ interdicta
ciuitate non sunt homines ciuitatis interdicti
sed interdicto populo omnes de populo sũt
interdicti. vt li. vj. de senten. ex. c. si sententia.

¶ Item Hein. boyc: in. c. ex parte abbatisse
de ꝓuil. cum ecclĩa tm̃ interdicit: tunc nec
clerus nec populus ꝑ hoc censetur interdi
ctus: vnde possunt clerici alibi celebrare et
populus audire diuina. Cum vero clerus tã
tũ interdicitur tunc nec ecclĩa nec populus
censetur interdictus: et sic potest alius clerus
ibidem venies diuina celebrare. Cũ denicꝫ
populus interdicitur tunc clerus non intelli

gitur interdictus: vt de rescriptis. cap. sedes Nam in hoc casu vel simili appellatione populi nō ptinet clerus nec ecōuersi: nisi aliud exprimatur fz Host. cuius opinio approbat de sen. excom. si sentēcia li. vj. z ibi: z per Jo. an. In fauorabilib⁹ tamē maxime attēta pria significatione verbi appellatione populi videt clerus comprehendi: ar. de foro cōpe. ca. dilecti. cum ibi notata. Et Jo. cal. intelligit appellatione cleri non solū cōneri promotos ad ordines: sed etiam religiosos cōuersos z conuersas: quia ta sunt ad ecclesiā trāslata quod de populo dici non possunt vt. xij. q. j. ca. duo sunt. z de priuil. ca. vt priuilegia. c. penul. de sen. excō. non dubiū. Nota tamen pro interdicto loco sub appellatiōe ciuitatis castri ville vel hmōi: q̄ius tunc non sunt inclusi ciues illi⁹ loci: hoc tamē sane intelligit cum interdicit locus ꝓter delictum domini vel alicuius singularis psone: z ipsi nō dederūt causam interdicto: secus autem si propter delictum ciuiuz vel populi vel vniuersitatis ipsius loci interdictum ponit: vt in. c. si sententia. rūsio. ij. de sen. excom. li. vj. Ad maiorem aūt euidentiam sciendū: q dū interdicit aliquis locus sub appellatiōe regni: prouincie ciuitatis. castri: ville terre vel loci: tunc etiaz ipoz locorum suburbia z cōtinentia edificia intelliguntur interdicta: de sen. excom. si ciuitas lib. vj. q si suburbia z habitantes in eis non sint de iurisdictione loci interdicti siue vniuersitatis: tamen fm Johā. cal. nec in eis pōt celebrari ꝓter rationem dicti. ca. si ciuitas. s. ne vilipendantur interdicti sententia: et sic interdictum promulgatum i locum includit suburbia z continentia edificia etiā in nullo subiecta dicto loco vel vniuersitati ipsius: sec⁹ tñ esse videt si pferens interdictum non habebat iurisdictionem spūalē in suburbijs vel continentibus edificijs: licz illā haberet i locum quē interdixit: vt li. vj. de ꝓsti. ca. ij. verūtamen pōderata rōne. c. si ciuitas dici pōt q etiam hoc casu suburbia z continētia edificia adherentia loco interdicto intelligantur interdicta non ab homine sed a iure: simile ē extra de sen. excom. c. nup: Et si querit vsq; ad quem locū durāt suburbia cōtinētia edificia z adherentia. Ad hoc dicendum: q si cōsuetudine stantio vel vsu vulgari hoc apparet: tunc stādum est tali interpretationi: vt dixit. j. c. cōsuetudo: z de sponsal. c. ex lris sin fine: tūc arbitrio iuri: id est iudicis hoc determinetur: vt de offi. dele. ca. de causis. ñ responso. vñ in dicto. c. si ciuitas: sup illud: continentia edificia dicit glo. hoc esse iudicis arbitrio reliquendum. Et sic dicendum est de locis adherētibus: nam fm Jo. cal. licet ꝓpe ciuitatem vel locū interdictū nō sit aliquod edificium: nihilomin⁹ tñ loca adherentia loco interdicto debent intelligi interdicta: sic q in eis celebrari non valeat sine violatione interdicti alioquin vilipenderentur interdicti sententia ꝺ. ca. si ciuitas. verūtñ adherentia vel contigua suburbijs vel continētijs edificijs non intelliguntur interdicta: alioqn sequeretur q adherentia adherētibus vniuersalit essent interdicta: et sic interdicto loco vno totus mundus esset interdictus: quod esset absurdum dicere: et hoc tenet Jo. an. de postul. c. j. qui dat sile de eo quod dicit: q excōmunicato non transit in remam psonā: xj. q. iij. ca. qm̄. ¶ Preterea si indistincte interdicuntur terra alicuius dñi tunc nō solum intelligitur de ea q̄ sua est absolute z simplicit: vl etiaz quoad dominiuz iurisdictionale: de postu. c. j. de offi. dele. ca. sane. q. de iureiur. c. ex. rescripto. de spō. c. non est vobis: sed etiam de ea quam tenet in feudum vel emphiteosim: q̄m in his casibus spectat ad eum vtile dominiū z similit de ea quam tenet rōne doris vxoris: q̄ cōstāte matrimonio maritus est dñs doris. Qđ si terras habet in diuersis prouincijs pro pte z pro diuiso: tunc oēs illi pres subiacent interdicto: secus si pro indiuiso: ne innocens puniatur: ar. li. vj. de pben. ca. vlti. in fi. si tamen talis dñs interim nouam terrā acquirit illam interdictum non includit. z si terrā iā interdictam vendit vel pdit ꝓpter hoc interdictum non tollitur: cū onus rei cū ipa re transeat: ō dicit. ca. pastoralis. c. cū non sit. de pignor. c. ex lris. terra autem impignorata nō subijcit tali interdicto nisi pferens dixerit: interdico terram quā talis tenet. ¶ Hoc etiam sciēdum: q q̄n villa: castrū vel locus interdicitur vocatur interdictū generale: licet ibidē esset tm̄ vna eccl̄ia vel etiam nulla: q̄m alias etiam extra ecclesiam illā celebrari posset solēniter quātus illud sine causa fieri non debet: vt de ꝓse. di. j. c. concedimus. Sed q̄ censetur interdictum generale: includit oīa loca singularia z plana in q̄bus alias celebrari posset: et h̄ q̄tum ad loca generaliter interdicta. Porro q̄tū ad psonas generaliter interdictas sciēdū q̄ q̄n aliquod cōe vel pp̄tus vel vniuersus

sinterdicit: tunc sm Jo. an. singulares psone illius cõis populi vel vniuersitatis intelligũ tur generaliter interdicte: ita q̃ in nullo loco pñt audire diuina vel pcipere sacr̃a: p̃terq̃: in casibꝫ pmissis: vt postea videbit. Ratio est: qz actualis auditio diuinoꝝ z pceptio sacr̃oꝝ p interdictũ est phibita: actus aũt p̃opzie sunt suppositoꝝ nõ vniuersitatis: sed vt singulis p̃ dicta intelligunt phibita: vt in. c. si sꝫia. §. vl. de sen. ex. li. vj. vnde sꝫia interdicti lata in aliq̃ vniuersitate vl populũ sm Joh. an. ligat etiã absentes z culpe aliozꝝ p̃tradicentes p̃o pter quã interdicti sꝫia p̃ofert: qõ aperte p̃ bat dictũ. c. si sꝫia. nã ibi pz̃ p̃pter delictũ dñi pplm vniuersitatẽ interdici. Nam ista pena interdicti pununt etiã qui nõ peccauerũt: vt de spõ. c. nõ est vobis. Fatet tñ Jo. an. illos insontes quo ad deũ: vt de sen. ex. a nobis. ij. de re iudi. c. j. li. vj. dũmodo saltẽ hũiliter paruerint sꝫie interdicti. Et si talis absens fuerit de alia ciuitate vel pplo: sed gratiose fuit receptus in ciuẽ vel populariter interdicti pplo: cuius forte nunq̃ ibi fuit vl habitauit: adhuc credũt quidã q̃ talis intelligat interdictus dicto pplo interdicto p̃pter dictã rõnez. Et vt dicit regula iuf. li. vj. q̃ sentit onꝰ sentire dz z cõmoda z ecõuerso: hic etiã existens de populo nõ interdicto si post interdictũ efficit de populo interdicto: credũt docto. q̃ tũc ligant sicut alq̃: cũ eni factus sit mẽbrũ illius corporis non dz ammodo alio iure censeri q̃ corpus. Nec obstat q̃ sꝫia p̃cesserat qñ lata fuit ꝯ vniuersitatẽ vel pplm qui nõ nutant nouis p̃sonis supuenientibꝰ. Sic ecõtra in ciuitate q̃dã habitãtes sed nõ existẽtes ciues vel de populo illius ciuitatis nõ includunt in interdicto illius vniuersitatis vel pplꝰ: vt in dicto. c. si sꝫia. §. vl. ibi singulares ex eo p̃sonas: nam isti uõ sunt ex eo pplo licet ibidẽ habitent. Si tñ etiã locus est interdictus: tũc in eo non pñt audire diuina sic̃ nec extranei: f extra locũ illũ sunt oino liberi. Cetertũ si q̃s de vniuersitate interdicta se trãsfert ad aliũ locũ non interdictũ: z nõ fuit culpabilis vel in cã interdicti: z ex toto desinit esse de populo: tũc credũt doc. circa eũ interdictũ cessare: cũ eni in eo cessat cã efficiens z ꝓseruans: dz etiã effectus cessare. Nec libertas a lege sibi data de trãslatione domicilij tollit per hmõi interdictũ: nec ratione vicinitatis vel destinatus: ex quo ponit non culpabiles: sed solũ dicebat interdictus: q̃ fuit de vniuersitate interdicta. Et si misse est de illo qui bannit simpliciter seu confirmat vel relegat z nõ ad tẽpus: qz tunc non censet amplius de illa vniuersitate: secus cñ si tantũ ad tẽpus. Similiter secus est de specialiter interdicto: z etiã de eo q̃ fuit in culpa p̃pter quã interdicti sꝫia lata est: qz tunc etiã intelligit specialiter interdictus: z ideo tales quocũq̃ se transferãt interdicti remanent: vt de sen. ex. c. alma. §. illus etiã. li. vj. Preterea: interdicta vniuersitate alicuius loci non intelligunt interdicti p̃ hoc habitãtes suburbijs vel p̃mentibus edificijs qñ nõ sunt de corpe illius vniuersitatis sed sint muris vel alteri subiecti. Ratio est: qz z si interdictũ ciuitatis extendat ad suburbia: vt dictũ est: tñ interdictũ vnius vniuersitatis non extendit ad aliã vniuersitatẽ: vt p̃obat. c. si sꝫia. sicut interdictũ vnius p̃sone nõ complectit aliã. Jn dubio tñ si nõ apparet habitãtes in suburbijs esse sui muris vel de alia vniuersitate: p̃sumendũ esset eos esse de vniuersitate ciuitatis cui adherent: q̃si habitãtes in suburbijs essent de cappella ciuitatis tpe nõ interdicto audientes ibi diuina z ecclesiastica recipientes sacramenta tũc credit Lapus abbas q̃ illa qualitas nõ imutat solutionẽ p̃dictã: qz licet sint de parrochia non tñ de vniuersitate ciuitatis nec de culpa nisi aliter esset de cõsuetudine vel iure. Sic etiã dicendũ est de nobilibus z maricbionibꝰ comitibus z hmõi habitantibꝰ in diocesi vel ciuitate: cuius populus: vel vniuersitas est interdictus vel interdicta: nam si subeunt onera: z habẽt honoꝝes sicut alq̃ de dicta vniuersitate tunc ligant eadem sententia: alias nõ. Et idem puto si per p̃iuilegiũ essent exempti a muneribus vel oneribus: qz per hoc sequit q̃ sunt de ipsa vniuersitate. Si vero sunt sui iuris ex cõsuetudine vel ex imperiali p̃uilegio sic q̃ dicte vniuersitati nullo modo p̃cipant: tũc censendi sunt vt penitꝰ extranei: nec eos ligat interdictũ latũ in dictã vniuersitatẽ. Et nota generaliter q̃ cessationes generales hñt vim interdicti z cõparant interdicto: vt p̃z in cle. ex frequẽtibus. de sen. excõ. De quibꝰ cessationibus etiã dicit de appel. c. dilectis. de offi. ordi. c. irrefragabili. z. c. ti. c. ꝙuis. z. c. si canonici. li. vj. Sed alie sunt cessationes speciales que soluz obseruant in ecclesijs in quibus sunt indicte z nõ in alijs: sicut etiã dictũ est de interdicto speciali: vñ Jo. an. ꝯcordans ꝯtrarias opinioes de pena nõ obseruantiũ indictas cessationes: dicit q̃ glo.

Jnno.ꝛ Hostien.in di.c.irrefragabili.ꝛ.c.di⁊ lectis:dicentes:q̄ si q̄s in ecclesia cessatiõi supposita celebraret:nõ efficeret irregularis cũ hec cessatio nõ sit vera sñia interdicti: sed est quedã organoꝝ suspensio: intelligunt loqui de cessatioe speciali seꝝ posita in certa ecclia vel certis ecclesijs:sed glo. Jnno.cõtrariũ tenens in.c.nõ est vobis:de spon.intelligi dꝫ de cessatione generali in loco quia talis cessatio vim habꝫ interdicti. Et hoc etiã placet Jo. cal.hoc etiã ꝓbat dicta cle.ex frequentib⁹ que generales cessationes indictas ab eo ꝙ põt equiperat generalib⁹ interdictis: specialis aũt q̄ seꝝ sunt certarũ ecclesiarꝝ:vñ licet religiosi ꝛ exempti nõ seruãtes cessationẽ generalẽ indictã ꝛ seruatã per matricẽ ecclesiã excõicationem incurrerent per dictũ.c.ex frequentibus. Hoc tñ fallit vbi specialiter in ecclesia cathedrali vel matrice esset indicta cessatio:qꝛ tunc religiosus violans nõ incurreret excõicationẽ cũ non inuenit expꝫssum. ¶ Preterea aliud est interdictũ speciale vel singulare qõ etiã fert tam a iure q̄ ab hoie. Jnterdictũ aũt speciale dicit cum interdicit aliqua ecclesia ac etiã cũ interdicunt omnes ecclesie cuiuscunq; vnius vel etiã vnius prouincie: sicut aliqñ fit ꝑ procuratores granarꝝ si eis nõ pareatur vel ꝑ collectis decimarũ ꝛ legatorꝝ. Ad hoc de priu. c.cũ ꝛ plantare.§.q̄ si templarij. Tã interdictum hmõi qõ ponitur etiã in oibus ecclesijs totius prouincie:propꝛie non dicit generale sed speciale: eo q̄ se nõ extendit nisi ad ecclesias ꝛ sacra loca contigua ecclesijs illius prouincie non aũt ad aliã terrã non consecratã illius prouincie:ita q̄ extra illas ecclesias licite solenniter celebꝛari põt:q̄uis hoc sine causa fieri nõ debꝫ:vt de ꝓse.di.j.c.cõcedimus. Jn interdicto vero generali nõ solũ ecclesie sunt interdicte: sed etiã oia alia loca singularia sũt interdicto supposita:ita q̄ in nulla parte loci illius i quo positũ est interdictũ diuina solenniter celebꝛari possunt. Jnterdictũ igit speciale q̄nq; promulgat a iure ꝛ q̄nq; a iudice. A iure nanq; reperit positũ ꝓra ecclesiã. Primo ꝓpter iniurioſum homicidiũ in ea ꝑpetratũ: vel iniuriosum sanguinẽ in ea effusum: vt pꝫ de ꝓse.di.j c.si motũ. Secundo cũ ꝓpter effusionẽ humani seminis studiose ꝓcuratũ est pollutu: vt de conse.di.j.c.ecclesijs. Jn his etiã duobus casibus ecclesia sic est interdicta q̄ante reconciliationẽ in ea diuina officia celebꝛari nõ debent vt in dictis.c.si ñ sic fuerit manifestũ q̄ legitime probare posset:cũ ecclesia non iudicat de occultis. Quõ aũt reconciliari dꝫ ponit extra de cõse.ec. vel alta.c.proposuisti.ꝛ.ca. vltimo: Terno q̄n propter discordiã patronoꝝ ep̄us ostia claudit ecclie ꝛ tollit inde reliquias ꝛ ꝑcipit vt nullus in ea sacrũ ministeriũ celebꝛet donec ad concordiã redeant: vt de iure pa.c. j.ꝛ.ij. non tñ ꝓferens sñiam ñuerdicti. Quarto si ecclesia fuerit symoniace ꝓfecrata nõ dꝫ in ea celebꝛari: vt.j.q.iiij.c.ecclesia. Quinto si fuerit ecclesia principaliter ꝓfecrata ꝑ questu nõ pro diuino cultu:vt de cõse.di.j.c.si q̄s basilicam. Sexto si ecclesia est cõsecrata sine licentia ep̄i dioce.vt de ꝓse.di.j.ca.ꝑcepta. Septimo si sine reliquijs vel in loco deserto ꝛ nũq̄ habitato fuit dedicata: de conse.di.j.c.placuit. Verumtñ q̄uis in his casib⁹ in tali ecclesia de iure celebꝛari nõ debeat:ꝑrariũ tñ facientes nõ sunt irregulares: qꝛ nõ est expꝫssus in iure: vt pꝫ de sen.ex.is qui.li.vj. Sed si episcopus ꝓpter aliquã causam de p̄dictis specialiter ecclesiã interdixerit: tũc celebꝛans in ea bene esset irregularis fm Jo.cal. Qui etiam addit:q̄ q̄n ꝓfert interdictũ in ecclesia: tũc cimiteriũ ecclesie contiguũ ꝛ capella eius cõtigua similiter intelligunt interdicta. Secus aũt si p̄dicta nõ sunt cõtigua ecclesie interdicte: vt de sen.excõ.c.si ciuitas.li.vj.ij.rñso. Similiter nõ si fuerit ecclesia polluta:intelligit etiã pollutũ cimiteriũ eidem contiguũ:non tñ ecõuerso:ne nimis dignũ manus dignũ aut accessorium ꝓncipale ad se trahere videat: vt de cõsecra.eccle. vel alta.c.vno.lib.vj. Jtem si remotũ fuerit cimiteriũ vel capella. vel saltẽ per paretẽ intermediũ separatũ vel separata:tũc nõ subiacent interdicto. ¶ Hic queri põt:vtꝛ in ecclesia specialiter interdicta celebꝛari possunt diuina:seruata forma.ca. alma.§.adijcimus. de senten.excõ.li. vj. Ad hoc dicendũ q̄ nõ. Ratio est:quia.c.alma loquit cum locꝰ fuerit interdictus:ꝛ hoc appellatur interdictũ generale:de peni.ꝛ remiss.c.qõ in te: siue commune qõ idem sonat de ꝓcu.c.quod nõnulli. Benefacit ad hoc.c.p̄sentia. de sen.excõ.li.vj. Unde cũ ꝓhibitio diuinoꝝ que videbat induci per interdictũ speciale fuerit sublata seruata forma.c.alma.tũc remanet simpliciter ꝓhibitio q̄ fit in interdicto generali. Similiter in ecclesia specialiter interdicta q̄s põt baptizari vel etiã in frõte chꝛysmari:licꝫ Jo.monachi in di.c.p̃ñti.secus innuere videat. Nam a quouis interdicto p̄dicta sunt exempta: vt de

spon.c.non est vobis:de sen. ex.c.rūso:t eo.ti. quoniā:li.vj. Et hoc fieri pōt cū debita solen nitate catheziſationis:q; pmisso baptismo in telligunt oia permissa p̄ que ptinēt ad illud t sine quibꝰ si fieri pōt baptismus expedīri nō debet:vt de ꝓse.di.iij.c. Siue parvuli siue iu uenes:cū.c.sequentibꝰ. Ex dictis enā ꝓcludit q; cōfecto chrysmate admunt tēpore interdi ctū qđ conficit in die cene dñi:quo chrysmate vtendū est tā in baptismo q̄ in cōfirmatione vt de sentē.ex.c. rūso:in fi.t eo.ti.c.qm̄.lib. vj. Officia m̄ p̄o baptismo i sabbato sancto vel p̄o p̄fectione chrysmatis in die cene dñi fieri non p̄hibet a clericis interdictis sine pena irregu laritatis:nec etiam a nō interdictis in loco in terdicto:nisi seruata moderatiōe.c.alma.§. a dijcimus: q; sunt diuina officia alicui ordini deputata. Dicit̄q; interdictū singulare vel pti culare est:cū interdicunt alicui pſone singula ri diuina officia t ecclesiastica sacramenta t hoc vniuersaliter:vel etiā pticulariter scz quo ad aliqua ipsoꝝ sacrōꝝ vel officiorꝝ:vt de offi. dele.c.ex literis: de p̄sumle.c.j.t.c. episcopoꝝ li.vj. Vnde licet ſm Jo.calō. quot sunt actꝰ hominis tot modis illoꝝ respectu possit in terdici:vt.xj.q.iij.§.euidenter.in hic tamen p̄ sequendū est de interdicto singularis pſone q̄tū ad diuina officia t sacramenta: qō etiā dici potest suspensio:de quo postea videbitur Et nota q interdictus ab aliquo actu respici enē diuina:intelligitur interdictus etiā ab o mni alio actu qui illo actu includitur: vel qui sine illo actu exerceri non potest:vt de appel. c.sollicitudinem: vt interdictus ab officio sa cerdotali:exercere non debet officia que p̄o p̄ie cōpetunt sacerdoti. Secus tamen si solū altaris ministerū sit ei interdictum:vt de coꝝ pore vnia.c. significauit. Nec interdictus ab officio sacerdotali potest exercere pontifica le quod sine sacerdotali exerceri non potest: de excē.p̄elato.c.ex literis:in fi.t sic de simili bus. Interdictis tamen maiori non est inter dictus vel p̄hibitus a minori quod in illo maiori includitur:eo q; sine maiori perfici po test. Sic etiam p̄hibitus a minori non est p̄hibitus a maiori dūmodo sine minori p̄o hibito perfici potest: p̄hibāntur hec.xcv.dist.c. illud.lxxiij.dist.c.gesta:de sen.ex.c.illoruꝫ. eo. ti.c.is cui.li.vj. Sicut etiam p̄hibitus a su periori ordine non est p̄hibitus ab inferiori sic interdictus a pontificalibus non est p̄hibitus a sacerdotalibus:t p̄hibitus a sacer dotalibus nō est p̄hibitus a decanalibus:t sic de alijs. ¶ Preterea notandū q; in isto sin gulari interdicto includuntur omnes interdi cti nominatim:t de interdicto lato specialiter in personam: t talibus velut excōmunicatis t non alias sunt interdicta ecclesiastica sacra menta:vt in dicto.c.alma.§.adijcimus. Idez Johan.an.de senten.ex.in.c.a. p̄sentium in gl̄o. penul.li.vj. ¶ Et si queritur vtrum interdicto communi vel vniuersitate vel populo oēs de illo cōmuni intelligantur nominatim interdicti. Ad hoc dicendum secundū Innocen. q; non nisi tantū illi de quoꝝ culpa dolo vl fraude interdicti sententia lata est: t qui in hoc p̄buerunt consiliū t fauorem:quod alij pu tant verum post denunciationē sententie pu blice factam quantū ad omnes quos certum est esse de populo interdicto:vt interuenienti bus talibus circūstantijs manifestis intelligā tur nominatim interdicti: t sic huiusmodi du dubitabiles circumstantie vicem habeant p̄ p̄ij nominis. Gaspar de cal. dicit q; nomina tim interdicti dicuntur: quos certum est esse interdictoꝝ: etiam cum ciuitas vel castrum interdicitur: de verbo signi.c.cum in parvis. Veruntamen vt scrupulosis consulatur con scientijs: cum in sententia dicitur excōmuni co vel interdico. Petrum t Johannē cū suis fautoribus t participibus:nūc Petrus t Jo hannes p̄oprie sunt nominatim interdicti vl excōmunicati:t ideo vitandi:fautores autem t participes quis vitare non tenetur: donec per iudicem declarentur t denuncientur: nisi forte ipsoꝝ participatio esset adeo notoria q; non esset locus excusationi: nec posset ali qua tergiuersatione celari:vt de cohabita:cle ri.c.tua nos:t de cleri.excōmuni.ministr.c.p̄o posuit:t hoc facta p̄ius fide de fautore:vt ibi: nec enim aliter eos denunciabit iudex:etiam si sciat vt homo eos esse participes vel fauto res.vj.q.ij.c.ij.t.iij.nec. nec vitabuntur nisi d nuncientur. Ad hoc etiā maxime facit extra uagans. Martini pape quinti: quā dedu in concilio Constantiensi: de qua patet sup̄a. ¶ Amplius notandum est q; ingressus eccle sie interdicitur a iure. Primo in casibus qui ponuntur de senten.excōmunicatio.c.sacro:t eo.ti.c.j.lib.vj.t.eo.titu.de censibus.ca.exigit. t.xvj.quia:vij.c.si deinceps. Secundo cum celebrat quis scienter aut alias participat in diuinis p̄sentibus excōmunicatis vl interdi ctis:vel illos admittit ad ecclesiasticam sepul-

niram:vt de priuilegijs.c.episcopos.libro.vj. Archidiaconus tamē sup̄ isto capitulo dicit:q̄ intelligitur de excōmunicatis ab homine vel interdictis: quod probat per textum qui dicit:donec satisfecerint ad arbitrium ei⁹ cuius sententiam contempserūt:sed tales admittentes scienter ad ecclesiasticam sepulturam sunt excōmunicati:vt patet supra. ¶ Item si presbytero celebrante missam in ecclesia diaconus cui est interdictus ingressus ecclesie vel subdiaconus dicit euangeliū vel epistolam illius misse etiam extra ecclesiam & presbyter scit eos interdictos: tunc illi tres efficiuntur irregulares:presbyter quia participat crimini & criminoso:alij vero quia vnuꝫ est officium quod tamen in ecclesia celebrat principaliter:& sic cooperantur actui eis prohibito in loco in quo exercetur. Secundū tamen Johan.an. cui prohibitus est ingressus ecclesie:licet per hoc prohibitus est a celebratione & auditione diuinorum in ea: potest tamen eam pertransire & etiā in ea stare & orare tempore quo non celebrantur in ea diuina vt.j.q.ij. qui studet: in fine. ¶ Idem Johan. calō. Item cui interdictus est ecclesie ingressus:si extra ecclesiam ingerit se diuinis non efficitur irregularis:vt dicu⁹ gio.in.cā.is cui.de senten.excōmuni.lib.vj. Similiter si celebrat in oratorio stricte loquendo: ita q̄ non est ecclesia:de senten.excōmuni.c. vltimo de priuilegijs.capitu.penūbus. Si tamen celebrat in ecclesia nō consecrata que proprie dicitur basilica:vt de religiosis domibus.c.j.efficitur irregularis.ad hoc de conse.eccle.vel alta.c.vltimo:& de immunita.eccle.c.penul. Satis est enim q̄ auctoritate pontificis sit dedicata: vt de consecra.distin.j.c.nemo. Ad laudem dei.

¶ Contra quos & ex qua causa proferr̄ interdictū: ac de effectibus eius scz prohibitionis diuinoꝝ officiorū: & ministrationis sacramentorum: exceptis aliquibus. ¶ Sermo xxv.

Non occides. Exo. xx. De interdicto breuiter prosequendo notandum est q̄ interdictum promulgari potest contra collegia: vniuersitates: ecclesias: villas: prouincias: castra & regna. Itē contra viros & mulieres: clericos: laicos: religiosos: priuatos: prelatos: rectores: nobiles: plebanos & similes: cuiuscunq̄ etatis sint secūdum q̄ capaces sunt penarū. ¶ Et si queritur vtrum interdictum latum in locum per inferiorem ordinariū: liget etiam ipsum proferentem. Ad hoc dicendū q̄ Johannes anō. disputauit istam questionem in regula: cui licet:libro.vj.& Johan.calō.de rapto.c.j.in.vij q. de eodem tractans:& cōcludunt q̄ credunt proferentem vel superiorez sententiam interdicti violantes irregulares fore: quia hac irregularitate ligantur a canone: vt de senten. excōmuni.ca.is qui:libro.vj. de constitu.c.j.& vltimo. Et si forte nō male diceretur q̄ interdictum proferente nō seruante:nec alij seruare teneretur.ar.de priuilegijs.c.penūltis: tamē illud capitulū loquitur cum is pro quo: id est ad cuius querelam & in cuius fauorem latuꝫ est id non seruat quod ad alium casum nō est extendendum:cum videatur per modum priuilegij licet corporaliter clausi emanasse: vt intelligi potest ex ibidem notatis per Innoc. & Hostien. Quod autem iuris priuilegia casus suos nō excedant patet de priuile.c. sane etiā si sint corporaliter clausi:vt ibidem notat Hostien. Si tamen proferens interdictū diceret q̄ non seruando loci interdictum per hoc intenderet illud relaxare:iure credunt q̄ nec subditi nec proferens efficerentur irregulares: presertim cum relaxatio interdicti loci non habeat certam formā. Nam sublato principali cessant omnia accessoria. Secus tamē credendum est si proferens hoc non dixit licz in mente gereret interdictuꝫ relaxare: quia sicut verbaliter lata fuit interdicti sententia:sic verbo relaxatio fieri debuit: vt de re.iur̄.cōis res. Excipitur tamen papa qui non subiacet legibus. ¶ Si vero queritur ex qua causa proferatur interdictum. Ad hoc dicendum q̄ ab homine proferatur quandoq̄ propter contumaciam: & tunc necessaria est monitio precedens:& forma que traditur de senten.ex.ca.j. lib.vj.& sic intelligitur extra de appel.reprehēsibili: quandoq̄ proferatur propter delictum & tunc monitio non est necessaria:vt patet.v. q.iij.c.in loco:& sic intellige notata per Innocen.& alios de appel.ca.ad hec quoniam: de excess.prelato.ca.j. Sed a iure proferatur propter excessum siue delictū sine monitione precedente siue fit interdictum generale siue speciale: scz contra ecclesiam.siue singulare:scz contra personam. Proferatur autem ab homine sub hac forma verboꝝ. Nos propter talē causam

tralem ecclesiam vel terram supponimus interdicto: vt extra de verbo: significa. ca. cum parabus. Ueruntamen extrauagans Bonifa. que incipit: proinde attendentes: prohibet interdictum in aliquē locū ferri pro pecuniario debito sine licentia sedis aplice: z si cōtrariū fit ē irritū: Nota tamē q ibi loquit de interdicto generali: z ḡ patet Joh. cal. q illa extrauagans non habet locū in spēali interdicto ecclesie: vt quod de nouo prohibetur i vno casu non habeat locum in alio: vt de senten. excommunica. c. si sententia. s. z ij. responso. li. vj. ¶ Preterea si queritur vtrum interdictum ad tēpus suspendi potest per aliū q̄ per papam. Ad hoc dicendum sm Inno. z Host. q quando locus interdicitur vel ecclesia tunc talis sententia suspendi potest: et cum suspensa fuerit celebrari poterit: extra de priuile. vt priuilegia argu. de spon. c. non est vobis: sed si est interdicta persona fuit suspensa: cum hoc factum est propter culpam ipsius interdicti vel suspensi: tunc interdictū vel suspensio persone suspendi non potest sicut nec excommunicatio: ad hoc de senten. excommunica. ca. cum desideres. Quando vero factum est propter culpaz alterius. tūc dici potest sicut z de interdicto loci: scilicet q talis sententia suspendi potest per episcopū sicut et tolli. ¶ Sed vtrum interdictum speciale relaxari potest ad cautelam si dicatur nullum notat Archidiaconus de sen. excō. c. presenti. libro. vj. q non. Sed Johan. mo. tenet ibidem contrarium: et hoc placet Jo. and. Johan. vero. calō. tenet aliter in tractatu suo de ecclesiastico interdicto. ¶ Ceterū queri potest de effectu ecclesiastici interdicti quotuplex sit. Ad hoc dicendum q generaliter duplex est eius effectus scilicet prohibitionis diuinorū officiorum exceptis quibusdam casibus: et prohibitionis ministratiōis sacramentoz exceptis quibusdam sacramētis interdicti tēpore pmissis. Quātū ad primū sciendū: q olim z sm antiqua iura tpe interdicti non permutebantur ecclesiastica officia celebrari vl audiri: vt extra de pe. z re. ca. quod in te: z de spon. nō est vobis: nisi semel in ebdomada celebrari causa conficiendi corpus christi vt de senten. excōmuni. ca. permittimus: q scilicet tunc decedentibz potest dari. Sed per noua iura fuit istud extensum per. c. alma mater: de senten. excōmu. li. vj. per istum videlicz modum: q singulis diebus in tali loco debent si possunt in ecclesijs siue monasterijs missa et alia officia celebrari: sicut prius submissa voce ianuis clausis ñ pulsatis campanis: excōmunicatis et interdictis exclusis: vñ p quolibet horum de per se si non obseruet tribus alijs obseruatis violat interdictum: vnde si clericus i loco interdicto alijs celebrantibz sonat campanam: vl. aperit ianuas ecclesie incurrit irregularitatē secus tamen si non fieret celebratio: quia irregularitas requirit actum pfectū: vt. xv. q. i. c. fi. Interdictum etiam violat cuz quis celebrat in ecclesia ianuis perforatis vel fenestris factis in eis: ita q existentes extra ecclesiam possint i eccliā celebrātes audire z corpus christi videre vt pz in cle. ex frequentibus: de sen. ex. Predictus m̄ effectus cū sua moderatiōe locū ñ habet i interdicto pp̄li vl vniuersitatis non expresso loco: sed in interdicto loci generalis: vt patet in. ca. alma mater. ¶ Hic queri potest vtrū oīis celebrāns in loco interdicto: vel interdictus a diuinis celebrans in quocunq loco fit irregularis. Ad hoc dicendum q clericus sic interdict⁹ vbicunq celebrat efficitur irregularis: vt. xj. q. iij. si quis episcopus damnatur: z. c. sequē. de cle. ex. minis. ca. clerici. z cap. sequen. Similiter clericus nō interdictus qui celebrat in loco interdicto. agens in officio suo sicut prius efficitur irregularis: id est solenniter dicens officium diuinū quod ei cōpetit ratione alicuius ordinis sm Inno. z alios: hoc patz de excessi. plato. ca. vlt. de sen. ex. is qui. li. vj: q. responso: z. c. is cui. s. responso. li. vj. z hoc ē verū si scienter hoc fecerit: nam ignorantia p babilis excusaret eum ab irregularitate sm Johan. an. in dicto. c. is qui. §. is vero. de priuile. episcoporum: li. vj. ibi scientia contrario sensu. Quidam etiam dicunt: q si clericus scit interdictum loci quod tamen nō est publicum per denunciationem. si illud non seruat efficitur irregularis: z huius opinionis est archid. quod est verum nisi fuerit occultum ita q legitime probari non posset: vt vj. q. ij. ca. si tantum. Et dicit Johan. and. q expediret per constitutionē prouideri clericos non teneri ad obseruantiam interdictoz prolatoz a iure: nisi primo fieret ipsoz declaratio ꝓter id quod habet de censi. c. q̄ q̄. li. vj. Et in cle. pñti. e. ri. quod etiā postea factū est per Dar. v. in concilio Constantiensi: vt patet supra. Clericus tamē non interdictus

absoluere potest ꝛ ligare subditum ſm Jnno. qꝛ talia nō ſunt ordinis ſed iuriſdictionis. ¶ Ceterū q̄ri pōt vtrū non interdicti pñt admitti i loco interdicto ad diuina cū celebrāt ſingulis diebꝫ ſubmiſſa voce iuxta moderationē.§.adhūcimꝰ.in.c.alma. Ad ħ dicendū ſz oēs docto. q̄ laici nequaq̄ pñt admitti qꝛ interdictū loci excludit oēs ſiue ſint de loco interdicto ſiue extranei niſi fuerint ſpēaliť priuilegiati: vt de priuile.c.lz.li.vj. De clericis aūt extraneis vtrum poſſint admitti ad celebrandū vl̄ ꝯcelebrandū: tenet Archi. q̄ non in.§.adhūcunꝰ: in glo. ſup ꝟbo celebrent: Jo. an. rūdet q ħ eſt durū: ꝛ q̄ nimis emūgit eliē ſanguinē: ꝛ ſic videť tenere ꝯtrū: ꝛ ħ probat multis rationibꝫ Jo. cal. dicē q ħ dubiū frequēter pulſauit aures ſuas: rādē ꝯcludit q nūq̄ fuit auſus ꝯſulere q tales extranei admittereē tur: ſz ꝯſulendus eſſet romanꝰ pōtifex vt declināret q̄d ſibi videret. Verūtn̄ ſup ħ fratres minoꝛes habent priuilegiū ſpēale qđ ꝛ mare magnū Alex. pape. iij. ꝛ Clemen. pape. v. ꝛ approbatū a multis alꝫs ſūmis pōtificibꝫ: qđ etiā extendit ad eoꝛ familiares. ¶ Sup q̄ q̄ri pōt an priuilegiū alicui monaſterio vel religioſi ꝯceſſum ꝫ admittēdis familiaribꝫ ad diuina tpe interdicti: extēdit ad familiares aſſūptos poſt datū priuilegiū. Ad ħ rūdet Hein boyc. in.c.qđ. ite: de pe. ꝛ re. qđ Jo. an. in.c.lz de priui. ꝛ in regľa. q̄ ſēnt: li. vj. in nouel. dicit q̄ ſi aſſumpti poſt priuilegiū ſubrogati ſunt illoꝛum q̄ extabāt tpe priuilegij. tūc ad illos extēdit: alꝫs priuilegium nō eſſet ꝑpetuū. Si vero ſunt illis adiuncti vel ſupadditi ſed ex cā rōnabili tunc idē eſt: Si vero nuda voluntate tunc ad illos non extēdit ne cēſura eneruetur. Rectoꝛes etiam eccliaꝝ tpe interdicti habere pñt clericum familiarē ad ſuēdū in diuinis: vt de vi. ꝛ ho. cle. c. vt quiſq̄s: imo ſm Jo. cal. habere pñt ꝛ retinere laicum nō interdictū quā ꝑmo habebāt etiā ſi eſſet de loco interdicto. q̄ recedente pñt aliū etiā laicum non interdictū ceſſāte fraude q̄libet. de ver. ſig. c. vlt. li. vi. loco illius ſurrogare: qꝛ tales dicuntur familiares domeſtici q̄ in hoc gaudent priuilegio ab hoie ꝯceſſo: vt in.ca.lz.§. j. de priui. li. vj. multo foꝛtius iuris ꝑmiſſione de qua. in.§.adhūcimus: niſi talis ſurrogatus eſſet de illis quoꝛum culpa dolo vel fraude lata fuit ſnia: vel q̄ ad ꝑpetrandū delictum ꝓbuerunt conſiliū auxiliū vl̄ fauoꝛē: vt in.ca. licet. in.fi. ſecus tn̄ ſi eſſet de ꝑpło interdicto.

Et nota generaliť q̄ irregulariſmꝰ q̄ ſtum ad iſtū caſū nō cadit niſi in clericos: hic ſi religioſus ad nullū oꝛdinē ꝑmotus celebraret ſz Jo. cal. nō includit i p̄dicta regľa irregularitans: eo q̄ nō hꝫ oꝛdinē clericalē: multomiꝰ nus monialis vl̄ ſecularꝭ laicꝰ vel laica coadiuuās p̄ſbyterū interdictū i celebrādo: vt ñ interdictū in loco interdicto. Et ecōtra oēs ēt in oꝛdinibꝫ minoꝛibꝫ ꝯſtituti ſm oēs docto. ſi agūt in officio ſuo ſicē pri vt offerendo i miſſa calicē vel thuribulū aut aliud qđ ad officium ſuū ſpectat: ſiue dicēdo matutinū aut veſpas ſūt irregulares. Et Hoſt. arguēdo ꝑ ea ꝯtra. in.c.ij. de cle. ex. finaliť dicē q̄ qcq̄d ſubtiliſet tenēdū ē tales irregulares eē qꝛ clerici ſunt: ꝛ iura generaliť loquunť de clericis: et hꝫ habēt officia ipſis oꝛdinibꝫ deputata: vt ꝓꝛ. xxij. di. c. acoluthꝰ: ꝛ. c. ſequēnibꝫ. Si ñ clericꝰ ītereſt diuinis officijs: ſz nō ē ꝓncipalis celebrās ſz audit ea ex q̄dā ſimplicitate ſiue deuotiōe nō ꝯtēnēdo: nō efficit irregularis: ꝛ ſic oꝛ intelligi dictum Jnno. ſz ſi hoc facit cōtēnēdo ꝛ faciēdo celebrare diuina ſeu auctoꝛitatem p̄bēdo ſubaudi vl̄ coopando nunc irregularitatem incurrit: ꝛ ſic intelligitur dictum Hoſti. cui conꝛdat Jo. cal. Archi. ad ħ. ca. tanta: de excel. pla. ꝛ. c. ij. de cle. ex. Unde et ſi duo vel tres in itinere dicerent hoꝛas canonicas in loco interdicto tam alte q̄ ab aliꝭ audiri poſſent: tenent quidam q̄ ħ non poſſunt facere ſine violatione interdicti: vt de pe. ꝛ re. c. quod in te. Itē licet mulier poſt partum intrare poteſt eccleſiā in loco interdicto ſitam ad reddendā gratiarū actionem tn̄ hoc fieri nō poteſt cum ſolennitate ſine pena irregularitatis ipſius ſacerdotis. Sic in die paraſceues laici poſſūt accedere ad crucem ꝛ oꝛare cū nullū officiū diuinū celebret nec illud i p̄hibitione interdicti ꝓtineatur Jnſup ſm Jnno. clericus interdictus vel i loco interdicto cum ſolēnitate faciēs aquā benedictam eſt irregularis: qꝛ ħ cōpetit oꝛdini clericali: de conſe. di. iij. ca. aquā. Pōtamē benedici i loco ītdicto a ñ interdicto cū moderatione. c. alma. nec cuꝫ illa aq̄ benedicta poſſunt ſeculares aſpergi: quoniam ad hūc finem p̄hibitio benedictiōis eſt inducta. in ħ caſu ne tales aſpergantur. Aſpergēs tn̄ non efficitur irregularis: quia non violat interdictum: nec in celebratiōe diuinoꝝ: nec in collatione ſacramentoꝝ: cum ꝑſona nō ſit ſacramentum: nec hoc eſt in iure cautū: peccat

tamẽ hmõi. Sic fieri non põt officiũ pro baptismo in sabbato sancto: vel pro cõfectione chrysmatis in die cene dñi vel pro anniuersario defuncti: si eũ moderatiõe. c. alma. Et idem est dicendũ de bñdictione calicis paramentoꝝ vel coporaliũ aut candelaꝝ in festo purificatiõis: vel oliuarũ in die palmaꝝ. Item ecclesiarũ: altariũ manentiũ aut viaticorum. Verumtñ sicut concedit tẽpore interdicti sacramentũ pnie vt postea videbit: sic etiã fieri põt per officiũ cõmendatiõis aniaꝝ: eo qõ officiũ illud videt quasi annexũ ad absolutionem ꝗ fit in pnia cũ moderatione tñ. ca. alma.

¶ Deniq; notandũ est q cãpane ecclesiaruꝫ pulsari pñt pro aue maria ꝛ similibꝫ: sicut ẽ de laudabili ꝓsuetudine: qz hoc nõ est officium alicui ordini deputatũ: sed illud maxie ꝓpter laicos dinoscit introductũ. Similiter ꝓ audiendo verbũ dei etiã in ecclesia qõ vniq; licitũ est: vt de sentẽ. ex. c. rñso: vbi exponit de hoc. Non tñ debet sonari cãpanella p diuinis officijs celebrãdis: ita vt audiat exterius a secularibus: qz phibito pulsationis cãpanarũ minores cãpanellas includit: cũ hoc ꝓsideretur nõ quãtitas sed sonus cãpane: de pe. ꝛ re. ca. qõ in te. ✠ Secundus aũt effectus interdicti est phibitio administratiõis sacroꝝ: sub quo pariter includit phibitio ecclesiastice sepulture. Pro quo sciendũ q licet p ecclesiasticũ interdictũ ecclesiastica sacramenta generaliter prohibeant: quedã tñ specialiter pmittuntur tanq; animarũ salutiꝫ magis necessaria. Nam in interdicto lato in locũ vel terrã: primo cõceditur sacrm baptismi non solũ paruulorum: vt di. c. qõ in te: sed etiã adultoꝝ ꝛ aliorũ quorũcunq; de sen. ex. c. qm̃. li. vj. ꝛ fiet caute ꝛisato vt dictum est. s. ¶ Secundo ꝓceditur sacrm cõfirmationis in fronte: vt di. c. qm̃: ex quo cõsequenter fieri põt cõfectio chrysmatis cũ moderatione. c. alma. ¶ Tertio cõceditur sacramentũ eucharistie inf̃m dicit viaticũ: qz dari põt decedentibꝫ: vt di. c. qõ in te. ꝛ despon. c. nõ est vobis: de sen. ex. c. permittimus: nec eni debet alicui penitẽti in extremis denegari: vt di. l. c. penitentes: in fi. non tamẽ põt dari sanis fm Archi. in. alma. ꝛ Joh. an. super verbo: admittat: sanis aũt dãnatis ad mortẽ eo tẽpore dari possit: ad hoc de pe. ꝛ re. mi. c. cũ fm. ꝛ ibi nota in. iij. glo. planũ est eni q tales censent tunc in mortis articulo: quo casu appellatione penitẽne intelligit viaticuꝫ di. c. qõ in te. ✠ Dulcibus aũt partui appropinquantibꝫ fm Joh. an. in. c. qõ in te: non est dandũ nisi aliud imineret periculũ mortis: qz nõ sunt ꝓprie in mortis articulo: ꝛ idẽ dicendũ est de intrantibꝫ mare ꝛ bellũ cãpestre vel etiã obsessis. ¶ Sed vtq; clericis ꝛ religiosis non interdicens sacramentũ eucharistie dari non põt ꝓterq; in mortis articulo. Ad hoc dicendũ q de sacerdotibꝫ celebrãtibus fm formã. c. alma. nõ est dubiũ: de aliis aũt nõ inuenitur ꝓcessum in iure scripto: nã in edictis promissoriis certoꝝ casuũ qõ nõ inuenit exꝑsse permissuꝫ subiacenti illo phibito: cũ igit interdicto prohibeat ministratio ecclia stico ꝝ sacramẽtoꝝ certis casibus ꝛ sacramentis exceptis: vt in. c. alma: specialiterq; sit permissum corpus christi inf̃m dicit viaticũ ꝛ nõ aliter: sequitur q aliter ꝗbusuis psonis ministrari: non ꝝ ꝛ si religiosi suis fratribus vel sororibus siue monialibus quarũ curã gerunt eo tẽpore indifferenter cõicare p̃sumunt: videant qua auctoritate hoc faciãt cũ non video hoc posse fieri sine p̃uilegio speciali. Deniq; cũ corpus christi portat ad infirmũ: hoc fieri põt cũ pulsatione nole ac lumine p̃cedenti ceteriscq; consuetis: eo q nõ inuenit cautũ in iure ꝛ vt videntes reuerent se inclinent: vt de cele. miss. c. sane vñ põt etiam dari infirmo in p̃sentia astantiũ ꝛ ad infirmũ venientiũ: vt intelligat pmissio fm conditionẽ status psone cui fit: nã infirmi conditio requirit astantes: nec reperit exꝑssum in iure q visio tanti sacramenti sit phibita tẽpore interdicti: nisi cũ officia diuina celebrantur actualiter: ꝛ sic intelligi põt. ca. ex frequentibꝫ. in cle. de sen. ex. ¶ Quarto concedit sacramentũ penitentie: pro quo notandum: q olim morientibus tantũ concedebat sacramentum penitentie: vt de spon. c. nõ est vobis: de pe. ꝛ re. ca. qõ in te: hodie vero etiã sanis conceditur: nisi fuerint excõicati: qui ꝓterq; in mortis articulo ad penitentiã nõ debent admitti vt in. c. alma. §. sane: vel nisi propter eoꝝ cupã vel fraudem lata fuerit sñia interdicti: vel ad ꝓperandũ delictũ cuius actiõe latũ est interdictũ ꝓcurent cõsiliũ auxiliũ vel fauorem: in his enim casibus penitentia nõ est ꝓcedenda nisi prius satisfecerint si possent: vel de satisfaciendo cautionẽ idoneã prestiterint: q si neutrũ facere pñt tunc iurabũt q cũ potuerint satisfacient ꝛ oĩbus modis quibꝫ poterũt ad satisfactionẽ fideliter laborabũt: tunc etiã potest hmõi sacramentũ pnie concedi: vt in. c. alma. §. fallus: ꝛ ex ꝓsequenti talibꝫ decedentibꝫ licite

recipi pñt mozuaria post suscepta penitentiã
z pro eis orandũ est.xj.q.iij.c.quicũq; : z hoc
a ꝓrario sensu:secus ante penitentiã:vt ibi:z
hoc fatet. Jo.an.in cle.eos:de sepul.esse vez
de relictis in morte:sed q̃ darent cũ funere se
pulto in cimiterio de facto tpe interdicti nõ li
cet clericis recipere: qz tunc ptciparent delic
cto fm eundẽ. Jtem recipi pñt oblationes ab
interdictis penitentib⁹ etiã in loco interdicto
vt di.xc.c.oblationes:in glo.vñ z tales gaude
re pñt indulgentijs z remissionib⁹ q̃ generali
ter sunt interdicti: vel etiã spãliter post susce
ptã legitime pniam. ¶ Quinto cõcedit sacra
mentũ matrimonij tepore interdicti p legiti
mũ ꝯsensum viri z mulieris:vt extra de feriis
c.cappellanus:etiã si cõtrahentes essent inter
dicti fm Jnno.de spon.c.nõ est vobis:imo p
excõicatos:vt de eo q̃ ducit in ma. quã pol.p
adul.c.significastis:sed solennis bñdictio nupti
arũ fieri nõ põt fm Hosti. qz illud est officium
ordini clericali deputatũ: vt de secũ.nup.c.j.z
ij.etiã si tantũ alter eoz esset interdictus:si tñ
mulier nõ esset notatum interdicta sed tñ de
vniuersitate interdicta:vir aũt nullo mõ est in
terdictus:tũc si post desponsationẽ de pñti fi
eret bñdictio:sicut etiã est de mẽte iuris: vt de
spõ.c.ꝯsultationẽ: tunc pñt pariter in loco nõ
interdicto benedici:qz iã mulier p dispensatio
nẽ de pñti desijt esse ó vniuersitate interdicta
et q̃ vir eius nõ erat interdictus:extũc enĩ sor
titur munera z honores viri:vt.ff.de fena.l.fe
mine:sed nõ ecõuerso. ¶ Sexto concedit sa
cramentũ ordinis clericis : si tantũ laici sunt
interdicti:ita q̃ tales clerici pñt ordinari in lo
co non interdicto:similiter laici pñt ordinari
ad clericatũ si tantũ locus est interdictus:nec
quõ libet fuerũt culpabiles delicti ꝓpter quod
sntia lata fuit nisi propter delictũ vniuersitatis
lata fuisset sententia in locũ interdicti:qz tunc
nullus de vniuersitate posset ordinari:omnes
enũ tunc intelliguntr interdicti:vt in di.c.si sen
tentia:interdictus tñ si postea monasterũ in
gredit ordinari põt post ꝓfessionem nõ ante:
si tñ ordinat tenet:rarus pmus est:qz desijt esse
de populo interdicto sicut perpetue bãnitus.
Septimo sacrm extreme vnctionis tpe inter
dicti nulli cõcedit:vt de pe.z re.c.qõ in te: nã
fm Jo.an.nec clerici ꝓuilegiant super extre
ma vnctione in di.c.qõ in te:z per ꝯns nec re
ligiosi nisi specialiter de hoc fuerint ꝓuilegi
ati z expresse:qõ tñ multi religiosi male aduer
tunt. ¶ Octauo nõ concedit sepultura cleri

cis z alijs interdictis a diuinis:vt de ꝓuil.ei
ꝓuilegia.§.sane:z eo.ti.c.cũ ꝓpter.li.vj. de sen.
ex.c.is cui. Silr interdicit oibus laicis nõ in
terdictis vtcũq; venientib⁹ in locis interdicto
generali vel spãli suppositis:vt de ꝓuil.c. cũ
z plantare:c.ꝓuilegia:z.di.c.qõ in te.z in cle.
cos de sepul. clerici tñ qui nõ sunt culpabiles
z seruauerũt interdictũ in locis interdicto ge
nerali dũtaxat suppositis sine pulsatiõe cãpa
narũ:a cessantib⁹ oibus solennitatib⁹ publicis
cũ silentio tumulari pñt:vt in di.c. qõ in te: z
in di.cle.cos:nõ tñ sepeliri pñt in ecclesia vel
cimiterio spãliter interdictis: vt de sen.ex.c.si ci
uitas.li.vj.in fi.nã tunc clerici culpabiles ibi
nõ sepelient:de q̃ per Jnno.de excel.ꝓlato.§.
f:.glo.penul.in fi.z p cimiterũ hic intelligit lo
cus deputatus auctoritate epi ad sepulturam
ẽctũ ad penã incurrendã:f fm Jo.an.z Jo.ã
lig.z Jo.cal. Sepelientes aũt interdictos ex
tra ecclesiã z cimiterũ sine officio diuino nõ
incurrũt penã:secus si cũ officio clerici hoc fa
cerent ꝓuilegiati:similiter quo ad sacroz ꝓ
ceptionẽ pñt sicut clerici ecclesiasticã recipe
re sepulturã:si tñ essent solũ sub auditiõe diui
noz ꝓuilegiati:tũc est dubiũ an sic sepeliri pñt
z hec sunt vera nisi plus ꝓuilegio ꝓmereatur
Jtem oẽs cooperãtes in sepultura ꝯ prohibi
tionẽ ecclesie penã incurrũt: nõ tñ portantes
crucẽ vl cereos aut associãtes:qz illi ꝓprie nõ
cooperant. Denicq; quatuoz sunt festiuitates
sez natalis dñi:pasche:penthecostes z assum
ptionis virginis gloriose:in quib⁹ in.ca.alma
mater:ꝯcedit q̃ officia diuina celebrent solẽ
niter alta voce ianuis apertis z pulsatis cã
panis : excõicatis tñ prorsus exclusis : sed in
terdictis admissis:quib⁹ obreuerentiã dicraz
solennitatũ: z vt ipsi ad humiliatis gratiã z
recõciliationis affectũ faciliũ inclinent: pre
fatis diebus ꝓticipatio permittit diuinoz:sic tñ
q̃ illi ꝓpter quoz excessus interdictũ hmõi p
latũ erit altari nullatenus appropinquẽt. Dicẽ
tñ Archi. hic q̃ corpus xpi sanis z extrema
vncto infirmus tũc ꝯcedi nõ põt : qz.§.adiũ
cimus : cũ se: nihil imutat de prohibitione sa
cramentoz sed solũ diuinoz officioz:vnde iu
ra q̃ canũt de sumptione sacroz:de conse.dis.
j.c.z si nõ frequentius.c.seculares.ca.ois ho.
mo:z de pe.z re.ca.ois:loquunt interdicto z
alijs prohibitionib⁹ cessantib⁹: qõ tenet Joh.
an.põt insup in dictis festiuitatib⁹ aqua solen
niter bñdici z aspergi:sicut potest panis z fru
ctus benedici z ministrari: z Joh.an. in cle.

eos de sepul.tenet q̄ in dictis diebꝫ ecclīastis ca sepultura dari nō pōt.ꝛ Jo.cal.cōtrariū teneat nā Jo.de lign̄i ⁊ Rod.tenēr cū Jo.an. Possūt etiā nuptie solēnit benedici in festo assumptiōis:in tribꝫ aūt alijs bñdictio solēnis nuptiaꝝ gener aliter ē phibita.xxiij.q.ij.c.non oportet a septuagesima:de ferijs.ca.capella nu:sic i quatuor festiuitatibꝫ publice possūt consecrari vel benedici virgines: abbates: abbatisse:altaria:calices:paramenta ⁊ sitia: cū ꝓprie nō sint sacramēca sꝫ certa officia di uina. Et nota q̄ in dictis festiuitatibꝫ dies in cipit in vesperis vigiliarū vsq̄ ad cōpletoriū exclusiue:ḥ etiā nimis videt licet quidam dicere volūt q̄ scōm ꝓpletoriū etiam cātari pōt:nā solennitas celebratiōis vnius diei naturalis incipit in vesperis vigilie ⁊ ēmiaꝫ in vesperis festi:vt in.c.ij.de ferijs.

¶ De suspēsiōe ⁊ q̄liter suspēsi sunt cōferētes vel recipiētes indebite bñficia vel ordines. Ser. xxvj

Non occides.Exo.xx. Expedit de cēsura excōicatiōis ⁊ interdicti am ordine debito de suspēsione videndū ē. ¶ Ꝓo q̄ notandū q̄ suspensio aut est spēs ecclīastice cēsure ē censura ecclesiastica subtrahēs facultatē ad ministrādi ecclesiastica sacramēca vl̄ etiā exequēdi diuina officia:Et q̄uis multiplex inuenīt i iure suspensio:qz glo.in cle.cupientes de penis ꝓseqꝫ xxv.spēs suspensiōis cū suis adiectiōibꝫ:de q̄ bꝰ ꝓpter gr̄a breuitatis supsedeo:tñ ḥ solum ꝓsequi dignū duximꝰ de ea ꝓut ē spēs ecclīastice censure q̄ q̄lit differt ab excōicatiōe ⁊ interdicto visū ē.s. Nūc aūt differentiā inīt deꝓsitū:degradatū ⁊ suspēsū:primo videamꝰ nam large loquēdo frequēter in iure vnum p alio positū repimꝰ:cū tñ ꝓprie loquēdo differunt:nā suspēsio videt iportare priuationē legitime executiōis ordinū vel officiorūz ecclesiasticoꝝ simpl̄r vl̄ ad tp̄us:⁊ cū spe dispēsationis.que q̄nḡ infertur a iure:⁊ q̄nḡ a iudice Deposito ꝙo priuatione ꝓ importat legitime executionis officiorum ⁊ beneficioꝝ ecclesiasticoꝝ possessionis simpliciter ⁊ ex toto absq̄ spe restitutionis:retento tamen priuilegio clericali:quia conueniri non potest in iudicio seculari:nec capi:nec puniri a laicis.⁊ fit per sententiam hominis communiter sꝫ sine solennitate nec potest hec pena inferri ab inferiori episcopo q̄ ḥ facere pōt erga ꝓpriū subditū assistente sibi canonico numero epōz si deponēdus ē in sacris:alꝫs suff.cit ꝓpria snia epi sine alioꝝ ꝑsentia nec taliter depositus restitui pōt nisi p dispensationē papē Postea tamen moderatū est:q̄ quando sacerdos vel alius in sacris constitutus debet degradari ⁊ seculari curie tradi ꝓ heresi:tunc hoc fieri pōt per solum episcopū ꝙuocatis abbatibus:ꝓlatis ⁊ religiosis sue diocesis:eo q̄ numerus episcoporum defacili non potest haberi:vt de hereti:ca.q̄m.li.vj.De. gradatio vero vltra penam depositiōis hoc addit:quod priuatur omni priuilegio clericali cum certa solennitate:quia auferūt illi q̄dam insignia:vt.xj.q.iij.cap.episcopus. vnde quō fit degradatio habetur lib.vj.de penis.c.degradatio. Nota tñ q̄ nō omnis degradatus est seculari curie tradendus.sꝫ solum in tribꝫ casibus: Primo in crimine hereseos:si noluerit ad penitentiā redire:vt si post penitentiam recidiuauerit:vt extra de here. c.ad abolendam.vbi exp̄sse de hoc. Secundo in falsario literarum pape:vt extra de crimi.fal.c.ad falsariorum. Terno cū quis ꝓpter talem columniam punit quā intulit suo episcopo que tangitur.xj.q.j.cap.si quis sacerdotum.⁊.c.se cū glo. ¶ Ad maiorem aūt euidentiā sciendum scōm Guil.⁊ alios q̄ triꝑliciter quis dicitur suspensus. Primo quo ad se tm̄:quando scꝫ nō est prohibitus abstinere ab officio diuino ⁊ huiusmodi per sētiam canonis vl̄ hominis:sed tm̄ per simplicem prohibitionem iuris absq̄ sententia lata:sicut quilibet existens in peccato mortali tenetur abstinere a celebratione:si tamen celebrat non tenetur subditus eius vel quilibet alius eum vitare:etiam si sciret peccatū eius:q̄uis celebrans mortaliter peccet.di.xxvij.c.vlt.extra de coha.cleri.vīa. Silr existens in excōicatione minori dicit suspensus quia debet abstinere a celebratione ⁊ executione ordinum alias mortaliter peccat cum minori excōmunicatione recipiens aliquod sacramentum:vel solēniter in officio suo ministrans:vt di.xl.ca.multi:j.q.j.cap.sacerdotes ⁊ exp̄sse ꝓz extra ō cle.ex.minus.c.si celebrat nec mitt cuꝫ talis excōicatus fm Guil.sepatus est etiam ab osculo pacis qō dat in missa:q̄ ē loco cōtionis:nō aūt ab horis ꝯ dicēdis cū aliis. Et q̄uis fm Jnno.talis sacramenta ꝑficiendo ordinē suū exeq̄ndo grauit pecca

non ñ efficit irregularis. Et licet ſm Tho. in.tiij.non debeat ꝺs inducere talẽ ad dicendũ miſſam vt alꝫ ad exequẽdum officia ſua dũ cernis eſt de malicia ſua ⁊ obſtinatiõe: ſi ñ aliũ hr̃e nõ põt excuſatur a talꝝ recipiẽdo ſacramẽta cũ ẽ eiꝰ ſuperior vel prochialis: qꝛ vtit iure ſuo ⁊ malo illius in bonũ ſuũ. ſ. q. ſ. ſi iuſtꝰ fuerit: ſiẽ etiã licitũ ẽ fideli vtiuramento facto ab infideli p falſos deos: vt ptꝛ. xxij. q. ſ. c. monet. Scõo ꝺꝛ quis ſuſpenſus ꝙ ad alios tm̃: ⁊ h̃ mõ large ꝺꝛ ꝺs ſuſpenſus: ſicut clericus pegrinus ꝺꝛ ſuſpenſus ꝙ celebꝛare pmittit occulte ex deuotiõe vt extra de cle. pegrin. c. nuer: aternitatis. ſz nõ publice niſi cum quinq; ſigillis epoꝝ: vt di. xcvij. c. ſ. ⁊. ij. extra eo. ti.. tua nos ⁊ h̃ ſi ſigilla fũt ignota alꝫ ſufficeret ſigillũ epi ſui: vt ibidẽ in glo. ⁊. lxxj. di. c. pnatus. xix. q. ij. ꝺue. Etiã ſufficit pbato teſtium. vt in di. c. tue: multo magis aũt ſufficit aplice ſedis mandatum vt extra de cleri. non. reſi. c. tue. Ratio huius eſt ſm Hoſti. qꝛ in publica celebratione põt eũ mouere ianis gẽa: vel cupiditatis non autẽ in pꝛiuato ſitꝛ in publico põt accedere cõmune malũ ⁊ ſcã dalũ ſi non ordinatꝰ celebꝛaret. in ſecreto vero ſolum eſſet periculũ celebrãs. Ad h aũt ſm Hoſtien. ꝙ tales ſuſcipi debeant in executione ordinum: debent litere continere hanc clauſulam vel ſimilẽ: quẽ gradum ad talez ordinem pꝛomouimus: vt di. xxij. c. in nomie dñi: veruntamen ſic ſuſpenſus ſi celebrat etiã in publico non efficitur irregularis. Ꝯtio modo dicitur ꝺa ſuſpenſus ꝑpꝛie ſez tã quo ad ſe ꝙ quo ad alios. ⁊ hoc qñ per ſententiã canonis vel hominis eſt ſuſpenſus ab officijs ſuis: et talis abſtinere tenetur ab officio etiam poſt ꝓfeſſionẽ et ꝓfeſſionẽ quouſq; ſit relaxata ſuſpenſio per eum qui põt alꝫ ſuſpẽſus a diuinis officijs vel a celebꝛatione ⁊ huiuſmodi: ſi ꝓtra fecerit mortaliter peccat et efficitur irregularis ſm Innoc. de ſen. ⁊ re. iudi. c. cum eterni. lib. vj. hoc etiã patet: xj. q. iij. c. ſi quis epus. Et ſm Inno. ⁊ Guil. ſi talꝫ ẽt extra eccleſiam dicat horas officiãdo populum ſicut fieri ſolet in exercitu efficitur irregularis: ſecus tm̃ ſi non officiando dicat cum vno vel duobus. Suſpenſus tm̃ a pontificalibus. ſi celebꝛat in põtificalibus noverit irregularis: cuius ratio eſt qꝛ pontificalia nõ ſũt de ſubſtantia celebrationis: nec debemus aliquem irregularem iudicare niſi reperiat expꝛeſſum ar. de pe. di. ij. §. pene. Similit ſuſpẽſus a pricipatiõe ſacramentoꝝ de q̃ habetur xvij. di. c. placuit. c. ſi ꝺs aũt. ⁊ c. decernimus Si ꝯriũ faciat nõ efficit irregularis. Et ſic ꝺicendũ ẽ de ſuſpenſione que ponit. lviij. di. c. fin extra de elec. c. eſtus. ⁊ extra de his que fiunt a maio. p. c. ſ nã tales nõ efficiunt irregulares ſm Hoſtie. ⁊ Inno. de ꝺbꝰ ſingulis gratia breuitatis ſupſedeo. ℬ Notandus eſt igit ꝙ ex pluribꝰ cauſis ⁊ modis ꝺs incurrit cenſurã ſuſpẽſionis: tã ꝙ ad ſe q̃ ꝙ ad alios. Primo nãq; ꝓferẽs ordines alieno clerico ſine licẽtia ſui epi vel ſuperioris ⁊ h̃ ſcienter vel ſaltẽ ex affectata ignorantia ſuſpenſus ẽ p annũ a collatiõe ordinũ: ⁊ poſtq̃ ſuſpẽſio fuerit manifeſta poterũt interim clerici ſui abſq; ſumpſius licentia a vicinis epis ordines recipere: vt de tẽpo. or. ca. eos. li. vj. p quã decꝛ. reꝓbatur opinio dicentiũ: ꝙ ordinare poterat alienũ ſub ſpe ratihabitionis: ⁊ intelligit ſuperior: in h̃ caſu epus de cuius dioceſi is ꝙ vult ordinari eſt oriũdus: vt in cuius dioceſi beneficium eccleſiaſticũ habet: vel vbi habet domicilium licet alibi natus fuerit. Nullus autem inferior epiſcopo hãc licentiã dare põt niſi ex pꝛiuilegio ſingulari: niſi tantũ vicarius eius generalis in ſpiritualibus epo iremotis agente: vel ſede vacante capitulũ ſeu is ad quem tunc ad̃miſtratio ſpũaliũ pꝛinet hec omnia habent ꝺ tẽpo. or. c. cũ nulli. li. vj. Secundo conferens tonſurã clericalẽ infanti nſi forte religionem intraret vel illiterato ſeu homini alienedioceſ. ſine licentia: vel etiam ꝓiugato niſi volenti religionem intrare: aut ad ſacros ordines pꝛomoueri: qñ. ſ. de iure poteſt talis ſuſpenſus eſt p annũ a collatione tonſure tm̃: vt de tempo. or. c. nullus. e. li. vj. Tertio ꝓferens ordinẽ vel beneficiũ ſimõiace ac mediator exiſtẽs talis ſimonie ſecundũ Ray. ſi ſimonia eſt notoria tunc ipſo iure ſuſpenſus eſt etiam quo ad alios: vt extra de ſimo. c. accuſatum ⁊ i glo. diffuſius ⁊ ſolus papa diſpenſat. Si vero occulta: ſuſpenſus eſt quo ad ſe: non quo ad alios: arg. de ſimo. c. ⁊ ſi queſtiones. ⁊. ca. veniens. Ide ̃ dicitur i directorio iuris li. iij. n. xvj. Et nota ſm Goff. ⁊ Hoſti. ꝙ diſpenſatio pape ſolũ requirit in maioribus ordinibus: ſed epus diſpenſare põt de tonſura ⁊ minoribus ordinibus: ſiẽ etiam epus diſpenſare põt in ſimonia q̃ cõmittitur circa exequias defunctoꝝ ꝓſecrationes cimiterij. ⁊ ſacroꝝ vaſoꝝ in venditiõe chryſmatis in benedictionibus nubẽtium et hmõi:

quia nō est ꝺ phibitū i iure: ⁊ sic intelligitur
concessum extra de sen. ex. ca. nup. fm Ray.
⁊ Vl: quod etiā intelligi videt cū hmōi simo
nia esset manifesta: nā occulta nō inducit ir:
regularitatē: cuius simonia i ordine occulta
inducit suspēsionē. ⁊ p ꝓns irregularitatē si se
ingerit diuinis sic ꝓus: vt videbit. Quarto
aliquē ordinās vel ad ordinandū ꝓsentās ꝙ
ꝓmisit vel iurauit ordinatori vel pōtatori nil
petere de illa eccla ad cuius titulū ordinat:
tūc ordiator triēnio suspēsus ē a collatiōe or:
dinū: ⁊ pōtator ab executiōe suor ordinū: vt
ptz expssū de simo. c. si ꝙs. vbi addit glo. Sz
intelligē si crimē sit occultum: sz si eē manife
stū sp essent suspēsi: ⁊ si accusarent ⁊ ꝓuince:
rent: deponerēt ex tali ꝓmissiōe ⁊ iuramēto:
h ibi. ¶ Secō ꝓncipaliter ordines recipiēs
suspēsus ē multis modis. Primo nāq; vltra
mōtan⁹ ordinatus ab epō italie nisi licentiā
habeat a papa vl ab epō vñ ē oriūdus: vel
in cui⁹ dioceſi ē bñficiat⁹ ⁊ h p patentes ipi⁹
epi lras cām rōnabiliē ꝓnentes cur ipm or:
dinare nō velit vl nō possit: ipso facto suspen
sus absq; spe dispēsatiōis: vt de cēp. or. c. sepe
li. vj. Silr recipiēs aliquē ex ordinib⁹ sacris
ab epō ꝙ renūciauit loco ⁊ dignitati ⁊ h sciēt
vel ex ignorātia crassa nō recipit ordinis ex:
ecutionē sz suspēsus ē. solūq; p papā cū eo dis
pesari pōt: vt extra ō ordinat⁹ ab epō ꝙ renū.
c. j. Secus tamē si tm resignauit loco: ⁊ roga
tus ab epō loci hoc fecerit ⁊ si pbabili igno:
rantia h factum est: vel si tm recepit ab eo or
dines minores poterit epūs cum eo dispensa
re: vt ibidem. Secūdo ꝓ o ordinat⁹ a simoni
aco in ordine suscepto quantūcunq; occulto
aut etiam in dignitate vel a simoniaco noto
rio in collatione ordinū: aut in collatione seu
receptione vel mediatione bñficiorū non reci
piunt ordines executionem sed sunt ipo iure
suspensi cuius in sua ordinatione nulla fuit cō
missa simonia: ⁊ h in detestationem simonie:
vt j. q. j. grā si non grauis. c. si ꝙ a simoniacis.
Et est rō: qz tales cū ordinum executiōe sint
ꝓuati. quod nō hnt dare nō pñt: vt. di. c. grā.
c. ꝙ sacros ordines: ⁊ j. q. vij. ca. daybertum.
Nota tamē ꝙ a talib⁹ ordinati ex ignorātia
facti excusant a peccato: nō soluz q̄tū ad or
dinationē sed etiā q̄tū ad ordinū executionē
abstinere tñ debēt cū sciunt quousq; cum eis
dispenset quod fieri debet p papam: vt dicit
glo. in dicto. cap. si qui. ignorantia vero iuris
nō excusat. Hinc fm Tho. sc̄da sc̄de: q. c. po
tuis ꝓmitteret ꝙ se excōicari q̄ a talib⁹ ordi:
nari: qz obediēdo nō excusaret. xj. q. iij. ꝙd ꝑ.
iniustā aūt excōicationē paciēdo meret vt. xi
iij. q. iij. c. ꝓpim⁹. cū diuersis: c. sc. ꝓcor. Goff.
¶ Tertio ois simoniace ēt si vitiū simonie sit
occultū ē ipo iure suspēsus: nō solū ab ordine
quē simoniace suscepit sz etiā fm Hug. ⁊ Jn
no. ab actib⁹ oīm alior ordinū: ⁊ fm Jnno. ēt
in ꝓalib⁹: vñ ⁊ ꝓdit administrationē. j. q. j. repe
riunt: extra de simo. c. tāta. nec pt cū tali dispē
sari nisi p papā: vt. j. q. j. erga. Qui ēt facilius
nō dispēsat qñ ꝓmissa ē simonia ex pte vtriusq;
q̄. i. ordinatoris ⁊ ordinati vl etiā qñ ꝓmissa
est ex pte ordinati tm vt plane ptz. j. q. j. c. ita
tuim⁹ ⁊. ij. c. ꝙ studet. Si ꝙo cōmissa ē ex pte
ordinatoris tm vt ordinati ꝓsanguineo ordi
nator aliq̄d dāte ipo ordinato penit⁹ ignō:
rante tunc non potest ipe epūs dispensare cū
eo ꝓpter turpitudinem suā sed successor eius
in epatu: vel si habet domicilium in alio epis
copatu: tūc episcop⁹ ille potest: ⁊ multomas
gis papa dicto. c. statuimus. ij. et. c. se. ⁊ h fm
Jnno. Hosti: Ray. ⁊ Goff. Jtē quādo simo
nia commissa ē tm ex pte ordinati tūc si talis
non ministrat pōt epūs cum eo dispensare in
ordinibus rite susceptis: q̄tus non in illo quē
simoniace recepit: nec etiam q̄ recipiat alios
ante dispensationem similit si talis ante dis:
pensationem post ordinē simoniace suscepti
ministrasset tunc etiam in ordinib⁹ ante rite
susceptus non poterit episcopus dispensare.
¶ Quarto p: oinde ordinatus ab heretico:
schismatico: excōicato vel degradato non re:
cipit executionem licz fm Tho. Pe. Ray. ⁊
Goff. tales ordinatores veros conferāt ordi
nes q̄tū ad characterē: sicut et oia alia vere
conficiunt ⁊ conferūt sacramēta excepta pe:
nitentia quo ad excōicatos manifeste: secus
de occultis qui absoluunt fm Rich. et Pe.
de palu. dummodo tamē p̄dicti tenēt formaz
ecclesie. j. q. j. ca. dñs declarauit. de ꝓfe. distī.
iij: non est vobis. peccant tamē mortaliter da
dantes q̄ recipientes ab eis quecunq; sacra
fiēter: nisi baptismum in extrema necessita:
te: q̄uis aūt ignorantia ꝓbabilis non crassa
facti non iuris: tales non excusat a peccato i
ipor ordinum receptiōe ⁊ in eorūdē executi
one q̄tus in ea dē ignorantia laborāt: postq̄
tm h sufficienter sciunt: abstinere debent quo:
usq; cum eis fuerit dispensatū. Erga quā dis
pensationē dic̄ Hosti. q in ep̄atu solus papa
dispensat: vt extra de elec. papa dispēsat: imo

fm Ray.z Goff.si ordinati fuerūt a tali q̄ recepit vltimā manus ipositionē:id ē epāle cōsecrationē extra ecclīā nūq̄ tolerant.ix.q.j. ordinatōes.Si ꝙo factū est ex ignorātia p babilit:tūc fm Hosth.p discretū platū cū tali poterit dispēsari:z sic tolerant in ordinib⁹ susceptis:vt ptz extra de ordinatis ab epo q̄ re. c.vlt. Preterea fm Ray z Gof.si ordinat⁹ ē ab eo q̄ recepit vltimā man⁹ ipositionē in ecclesia:id ē añq̄ efficeret hereticus:scismaticus vel excōicatus tūc ex dispēsatiōe tolerat ministrare in ordinib⁹ susceptis:sine sciebat sine ignorabat.sz ad supiores ꝓmoueri nō dz nisi esset necessitas magna z cōuersatio sancta.vt.ix.q.j.c.ij.z.iij.z idē videt dicere Gof. de interdicto z suspēso a diuinis.s.q̄ nō ꝓsert executionē.vt.ix.q.j.c.j.z.sc.¶ Quinto ordinat⁹ ad aliquē sacrū ordinē extra statuta tpa ordinationū:ō q̄b⁹ vide.i.vij.p̄cepto sermōe xiij.suspēsus ē:nec dz ꝓmitti in susceptis ordinib⁹ ministrare:q̄rum characterē receperit: vt extra de tēp.or.c.ij.epūs m̄ impōsita eis ꝓpter delictum penitētia competenti sustinere poterit vt in susceptis ordinib⁹ ministret:vt ibi.ca.ꝓsultationi.z in glo. Concor. Inno.z etiam Ost. qui addit q̄ secus est de ordinibus suscipiendis:Dicunt etiam quidam quod si talis añ dispensationem in ordine susceptō ministrauerit:non posset epūs cū eo dispensare veri⁹ m̄ videt q̄ possit p.ca.Lugdunen.ix.q.ij.nisi forsan executio sibi interdicta fuisset.z nihilominꝰ postea ministrasset.Ratio ē:q̄ eis suspēsus interdictus vel excōicatus se diuinis ingerens efficitur irregularis:nec sublcuari pōt nisi p papam vt ptz de sen.re.z mūd.c.cū eterni.li.vj.z de sen.excō.c. cum.medicinalis.li. vj. ¶ Sexto ordinatus p saltū.s.aliq̄ ordine p̄termisso ad ordines supiores ascendēdo q̄ius characterem recipiat m̄ est suspensus ab executione ordinis sic recepti.vt dist. v.c.sollicitudo.extra de cle.p sal.ꝓmo.c.j.et in glo.q̄ si non malicia sed ignorantia vel negligentia hoc egit.quāuis de rigore deponi deberet m̄ ex dispensatione epi ad ordinem p̄termissum poterit ꝓmoueri.Et si añ dispēsationem hmōi z reparationē ordinis omissi ministrauerit in ordine illo vel superiori:credens q̄ gradatim promotus fuisset poterit ēt epūs cum eo dispensare.Si vero scienter vel p saltum ꝓmotus in ordine sic susceptō vel scienter omisso:sine dispensatione z ordinis omissi recuperatione ministrauerit:tunc solus papa q̄ vlterius ascēdat cum eo dispensare poterit quāuis in ordine rite susceptō suscepto fuerit epi:scopi dispēsatio.fm Ray.Hosti.et Guil.ar.de cle.ñ.or.minis.ca.ex lr̄is.¶ Se primo recipiens vno die minores ordines cum subdiaconatu vel duos sacros ordines ordinatore sciente vel ignorante:suspēsus est ab ordinib⁹ sic receptis.lj.dis.c.qui in aliquo immo deponi debet:vt lxxvij.di.cap.subdiaconus.z extra de eo qui fur.or.re.c.innotuit. possunt tñ hmōi permitti misericorditer i minoribus ordinib⁹ tm̄ ministrare.z si religionē i trauerint ac vita moresq̄ eorū exegerint:pōt abbas si voluerū etiā in alijs ordinib⁹ secuz dispēsare:vt extra de eo q̄ fur.or.rece.c. lator. Idē Ray. z Hosth. Nec si lata fuisset pna excōicationis sua ꝯ taliter recipiētes z nihilominus receperūt.nō poterit cū eis dispēsari nisi p papā:vt papa exemplariter in dicto.c. innotuit.z in glo:z addit Hosth.q̄ etiā papa cum talibus de facili non dispensat ar.extra de cle.excom.mi.ca.latores.¶ Octauo recipiens ordinem sicq̄ ꝓmoueri faciēs cū falso titulo est suspensus:vt ptz exp̄ssum extra de simo.c.p tuas.ij.vbi rñdet papa q̄ nisi cum hmōi fuerit misericorditer dispensatū nec ad supiores ascendere:nec in susceptō debet ordine ministrare:adducēs ad hoc ibidē triplicem rationem:vt patz lanus in septimo p̄cepto sermone:xiij.cū taliter tamē fm Guil.in ordinibus ante rite susceptus p episcopum dispensari poterit:sed in ordine sic susceptō et alijs postea susceptis solus papa dispensat:vt patet ex.or.ca.penul.in.fi.¶ Nono recipiens ordinem excōmunicatiōe ligatus suspensus est:z quidem si sciens se excōmunicatum ordinem susceperit:tunc est a susceptis ordinib⁹ perpetuo deponendus:si ꝙo non recoluit factum p quod canonē incidisset:vel factū quidem recolens:sed ultra ignarus nescivit exinde se tenere in excōmunicatione:tunc cū eo si secularis sit solus papa dispensare poterit. Rursum cum z pape soli talium est absolutio:reseruata:quod tamē minus est vt ceteri prelati intelligant eis maiora prohibita q̄b⁹ vetita sint minora:hec plane patent de sen: excō.c.cum illoz.vbi etiam subdit:q̄ si religiosi fuerint vel regulares:tunc abbas eorū p iniunctam z pactā penitētiam cū eo dispēsare poterit:nisi fuerit adeo graue et notabile q̄ apostolica sedes esset merito cōsulenda:vt ē membri mutilatio.copiosa sanguinis effusio

vel in epm aut abbatem vel aliū platū violen
tā manus iniectio ⁊ similia: p out ibidē exem
plificat: vel enam nisi qui fecit adulnis vel di
strctus fuerit q violenter ptra eum de obliui
one ⁊ ignorantia psumet: vt patet ibidem.
¶ Decimo religiosus recipiens aliquem or
dinem in apostasia suspensus est: ⁊ quantum
cunq postea fuerit reconciliatus plato suo ⁊
penitentiā receperit: nī absq dispensatōe in
ordine sic suscepto ministrare non poterit: vt
ptz extra de apo. c. vlt. Si tñ ad religionē ali
am transisset ⁊ ibidē ordinationē suscepisset:
in ordine suscepto sine dispensatiōe ministra
re posset: vt dicit ibidem glo. q: nunc ordinem
in apostasia nō recepisset: extra de rēpo: ordi.
c. ex parte: dicit: ñ glo. q si monasterīū ad qō
transitum fuit maioris religionis tunc nō pec
cauit: vt extra de regu. c. licet. ⁊ tūc de iure cō
muni pōt in ordine suscepto libere ministra
re. Si vero minoris tūc peccauit mortaliter:
⁊ nunc cū eo dispensandū est alias nō debz mi
nistrare: hoc ibi. Item ois apostata quācunq
religionē fuerit tacite vel expresse pfessus: re
mere sue religionis habitū oīmittens: ipso fa
cto sententiā excōicationis incurrit: vti. vj. ne
clem. vel mo. c. vt pericula: ⁊ sic suspensus est.
¶ Undecimo cōtrahens matrimoniū de pre
senti ⁊ faciens se ad ordines sacros promoueri
aliter q̄ a sacris canonib est cōcessum: etiam
ante carnalem copulā: q̄tus characterē recī
piat: nī ab ordinis executiōe suspensus est. ita
q nec post mortē vxoris poterit in ordine su
scepto ministrare nec ad alios ascendere: nec
aliquod officiū vel beneficiū ecclesiasticū obti
nere: ac matrimoniū nihilominus sic cōtractū
propter hoc non dissolui: qō intellige nisi religi
onem approbatā ante carnis copulā intrauē
rit ⁊ professionē fecerit: hec patent in extrauā
gan. Jo. xxij. q̄ incipit: antiqua. Ad laudē dei.

¶ De diuersis suspensionibus quas quis incurrit ipso iure propter diuer sas causas. ¶ Sermo xxvij.

Non occides. Exod. xx. Expe
dit de suspensione que contrahitur
in collatione vel susceptione ordinis
iam breui stilo de diuersis aliis suspensionib
prosequendū est. ¶ Prima suspensio est in be
neficiis cōferendis vel acquirendis: nā bene
ficiū symoniace cōferens vel etiam mediator
existens: est ipso iure suspensus: dictū est in ser
mone p̄cedenti de eo qui cōfert ordinem sy
moniace vel mediator est: acquirens vero be
neficiū cum cura: vel enā dignitatem per sy
moniā: si est occulta: nunc idem est iudicium
sm Hoff. sicut de illo qui recipit ordinē symo
niace: vt dictū est supra: q2 suspensus est ipso
iure enā quo ad alios: ⁊ non solū ab actibus
oim ordinū sed etiā ab administratione tēpo
ralium: sm Inno. ⁊ in tali beneficio ⁊ dignita
te dispensat solus papa: p̄cipue q̄ beneficia
tus sciente est cōmissa: ⁊ de hac simonia ple
nius vide in. vij. p̄cepto. Qui aūt recipit sim
plex beneficiū simoniace sm Ray. suspensus
est enā quo ad alios ab actibus omniū ordi
nū: si simonia fuerit notoria: si tñ occulta non
est suspensus ipso iure quo ad aliquos sed su
spendendus: vt. j. q. iij. c. j. ⁊ ij. Idem Tho. ⁊
Hostien. Et si quidem cōmissa est simonia ip
so beneficiato ignorante: tunc epūs cum eo
dispensare potest in tali benef. c. o: postq̄ pu
re ⁊ simpliciter ei renuntiauit: ac enā q̄ minis
trare possit in ordinibus ante ⁊ post benefici
um susceptis: qō intelligi si epūs ignorauit: nā
si sciente: simoniace contulisset nō ipse sed su
perior dispensare posset: ar. j. q. j. ca. j. Idem
Tho. Ray. ⁊ Ulri. Si denicq simonia cōmis
sa est beneficiato sciente: tūc solus papa dispē
sare potest: tam in illo beneficio epūs in quocun
q alio sm Ulri. Tan. ⁊ Hostien. ¶ Secūda
suspensio concernit iudices ⁊ conseruatores:
nā iudex ecclesiasticus vel delegatus qui con
tra cōscientiā ⁊ iustitiam in grauamen partis
alterius in iudicio quicq̄ fecerit p gratiā vel
per sordes: puta per pecuniā: odium: fauorem
timorē ⁊ similia: ab executione officij per con
tinuū annū suspensus est. Et si suspensiōe du
rante se diuinis ingesserit efficit irregularis:
nec releuari poterit nisi per papā: vt de sen. ⁊
re iudi. c. cū eterni. lib. vj Sic etiā ferentes ex
cōmunicationis sententiā cōtra aliquem vel
cōtra aliquos: nisi p̄mittant trinā admonitio
nem: vel saltem vnā p tribus: ⁊ hoc personis
idoneis p̄sentibus suspensi sunt p mensem ab
ingressu ecclesie: vnde si tempore intermedio
diuina officia celebrauerint in ecclesia efficere
tur irregularis. Similiter aliquis existens cō
seruator auctoritate illius conseruationis se
non potest intromittere de alijs q̄ de manife
stis iniurijs ⁊ violentijs: vt de offi. dele. c. sta
tuimus. q si de alijs que ex iudicialem indas
ginem requirunt se intromiserit: est suspensus
per annum ab officio: vt patet ibidem. capi-

ac cōstitutione. ¶ Tertia suspensio cōcernit notorios fornicatores q̄ sunt ipso iure suspensi quo ad se t quo ad alios: vt xxxij. dis. c. nullus missam. t. c. se. t. lxxxj. di. c. si qui p:esbyteri. cū. c. sequenib⁹. P:o q̄ notandū fm Tho. t Ray. q̄ dupliciter dicit notoriū. scz notoriū iuris: cū q̄s in iudicio confitet vel de crimine cōuincit. Et notoriū facti: cū scz crimē ita publo manifestū est q̄ nulla ei⁹ excusatiōe celari pōt. Quocunq; igit modo⁹ istoꝝ fornicatio clerici notoria fuerit: suspensus est tā quo ad se q̄m quo ad alios fm Tho. Ray. Bern. Inno. Hosti. t alios. Nec solū sacerdos sed etiā in quocūq; ordine ꝓstitutus: etiā in minoribus ex notoria fornicatiōe suspensus est ipso iure ab oibus actibus ordinū fm Inno. qđ etiam notat Archi. xxxij. di. q. ad hec. qđ p̄bat etiā p. c. ministri. di. lxxxj. in fi. t extra de coha. cle. t mu. c. vestra. t. c. questū in glo. vnde tāndiu talis est suspensus q̄diu perseverat in vino: t merito si exequit officia sua etiā semel: efficit irregularis: t indiget dispensatiōe pape fm Inno. Hosti. vt notat Archi. t An. de bu. Hinc etiā si postea cessaret a vino t ante dispensationē vteret officio suo semper mortaliter peccaret: q̄ius nouā irregularitatem nō ꝓtraheret. Si vero cū esset suspensus nō exercuit est officia sua: nihilominus indiget dispensatiōe ab illa suspensiōe: quā facere potest epūs fm Inno. Secūdo nota q̄ fm iura cōmunia talis euitari debent tā in missa q̄m in alijs diuinis officijs: vt di. xxxij. c. nullus. t. c. p̄ter hec. sed in hoc variatur opinio doctoꝝ. Aliqui dicūt q̄ euitari debent in diuinis post ammonitionē eis factā si se nō correxerint. ſz Hu. t Lan. que admonitio fieri pōt a quocūq; fm Hu. sed fm Lan. fieri debet ab epo videtur verius t p:obat p. c. sacerdos aliquis. t. c. si quis epūs pbyter. lxxxj. di. Sed alioꝝ opinio cōmunior est t solēnior docto. q̄ius Archi. dicit eam durā: q̄ statum euitari debet ante quācunq; admonitionē: q̄ nullus suspendit eos quo ad se t quo ad alios: hoc tenēt Tho. Ray. Ul. Inno. Hosti. Jo. cal. An. de. bu. Aliqb⁹ ergo fm ea q̄ habent in co:pe iuris nec sunt audiēda diuina: nec sumēda sacra nisi baptismus t eucharistia in extrema necessitate: vt dist. xxxj. §. verū. Ceterū: quia frigescente charitate superabundat iniquitas: t p̄sertim carnalia⁹ in ecclesiasticis: ad vitandū scandala t etiā multa pericula q̄ ꝓscientijs timoratas cōangere possent: p:ouisum est: non nothoꝝ⁹ fornicatoꝝb⁹ sed christi fideliū p̄ꝫ membrus: vt libere t licite valeant audire eoꝝ⁹ diuina t recipere sacramenta: cū nō teneant tales vitare p̄textu cuiuscūq; sententie vel censure ecclesiastice: a iure vel ab homine generaliter p̄mulgate: donec talis sniā vel censura fuerit a iudice publicata vel denūciata specialiter t exp̄sse: vt p̄z in ex:rauagañ. Martini pape. v. quā dedit in concilio Constan. vt p̄z. s. q̄ incipit: ad euitandū scādala. ¶ Quarta suspensio cōcernit p̄latos quoscūq; qui p̄textu v:sitationis ecclesiaꝝ vel monasterioꝝ exigūt vel recipiūt indebitas p̄curationes cōtra ꝓstitutionē Inno. papę. iij. q̄ ponit extra de censi. c. p̄curationes: t Greg. x. que ponit. e. ti. in. vj. c. exigit. vñ ꝓstitutione illā violantes duplū eius q̄ receperint. ecclesie a qua id receꝑtū fuerit infra mensē reddere obligant. Alioq̄n extūc patriarche: archiep:i: ep:i duplum ipm vltra p̄dictū ep:us restituere differentes ingressum ecclesie sibi sciant interdictū. Inferioꝝ⁹ vero ab officio t b̄ficio noverint se suspensos quousq; de duplo hmōi grauatis ecclesijs plenariā satisfactionē impendant: nulla eis in hoc dantiū remissione liberalitate seu gr̄a valitura: hoc iur. ¶ Quinta suspensio ferēt ꝓtra p̄latos ecclesiarū in. c. si q̄rundā: extra de solu. vnde p̄latus ecclesiā p:o alienis debitis obligās. ipo iure suspensus est ab administratione tam spūaliū q̄m tēporaliū: nec ecclesia tenet obligata: t idem p̄latus p:o debitis illis rūdere d̄z: vt ibi. Et dicūt Vin. t Bof. q̄ hoc procedit siue si ecclesia cōmendata vel immutata seu etiā ed p̄curandū data: de elec. cū nobis: siue ut etiā occupata ne p̄do sit melioris cōditionis: vt de p̄ben. c. eū qui. Dicit tñ Vin. q̄ si ecclesia monasterio subiecta p debitis alienis obligat: abbas nō incurrit hanc penā: t p̄latus cuius ē administrano: secus aūt esset abbatis: t si q̄s nō grauaret ecclesiā obligando sed remittendo: dicit Vin. q̄ tenet ad penā. Hoc tñ non placz Jo. an. q̄ nō debz hoc ius penale extra suos termios extendi: t hoc placet Inno. Si tñ ecclesia pecuniā haberet superfluā: dicit Hostiē. q̄ eā mutuare posset indigenti: t etiā de superfluo tenet facere elemosynā p:auperib⁹. Et addit Jo. an. in regula. in penis. li. vj. q̄ q̄nq; per anēptare consumatur delictū etiā si nō sequat effectus: t tūc ius punit: ad hoc facit de homic. c. p̄ humanū. li. vj. vbi mandato perficit delictū: sic etiaz hic tradendo literas vel sigillum incurrit hanc

penam etiã si obligatio nõ sequat:vt q; fierit p creditorẽ nõ p plãm:cũ pceſſerit ad actum q̃tũ in ſe fuit:loq̃t in ꝺ de plato inferiori epo cũ epi nõ incurrãt ſuſpẽſionẽ iuris niſi de ipis fiat expſſe mẽtio:vt de ſen.excõ.c.q; piculoſũ li.ꝺ elec.c.ſi ꝓmiſſarij.e.li.Sz dic Hoſti. q; ꝓpter hãc cauſã deberet epus a ſupiore ſuſpẽdi.Preterea q̃uis ſm Vin.z Inno.pri mus ſupior abſoluere põt ab hac ſuſpẽſione: ex quo papa ſibi non reſeruat:vt de ſen.excõ. c.nup.in ſm Hoſt.ſi añ relationẽ immiſceat ſe diuinis:efficitur irregularis z erit p ſolum papã abſoluendus:vt ꝺ ſen.z re.in.c.j.li.vj. Sed Jo.an.ꝺ.nõ credit:cum nõ ſit ſuſpẽſus ab officio vl diuinis.Jo.cal.dicit q; cũ ſit ſu ſpenſus a ſpũalib;:põt teneri cũ Hoſti.q; ſit irregularis:eo q; adminiſtratio ſpũaliũ large ſumpta põt includere diuinoz celebrationez Ad ꝺ facit de cor.vi.c.et pte.ij.et ꝺ videt ſe curius.Si ꝙ ſumat ſtricte:put denotat quã dam plationẽ z ptãtem ꝓpetẽtẽ nõ rõe ordi nis ſed dignitatis:tunc verũ ẽ dictũ Jo.an.z ꝺ eſt benignius. ¶ Sexto ſuſpẽſio cõprehẽ dit religioſos pſidentes monaſterio.priora tui:eccle adminiſtrationi:qui cõcedunt alicui ad vitã vl ad certũ tẽpus iura:reddit⁹ aut poſſeſſiones eiuidem:pecunia etiã inde rece pta niſi neceſſitas aut vtilitas monaſterij pri oratus eccleſie ſeu adminiſtrationis hui⁹ ꝺ expoſcat accedente nihilomin⁹ ad ꝺ cõſenſu conuentus ſui.vel ſi conuentũ non habẽt pla ri ſui.alioquin ipſo facto ſunt ſuſpenſi ab offi cio:vnde nec valet dicta confeſſio:hec patẽt de rebus eccle.nõ alie.c.monaſterioz.i.cle. Excipiuntur tñ ibi duo caſus.ſ.locatio et vẽ ditio redditum vel fructuũ ad modicũ tem pus.Modicum aũt temp⁹ lz ſit arbitrariũ tamen intelligit decenniũ ſm oẽs docto.Sz vtrum hec ſuſpenſio intelligat ab officio di uinorum vel officio:ũ tpaliũ adminiſtrationis puta prelati,curatorum cancellarij.z hmõi Joh.an.remittit ad notata de deci.c.j.in cle. et ibi ponit vtrãq; opinionem:ſed ad vltimũ dimittit ſub dubio:quapropter opinio ſecu rior eſt eligenda. ¶ Septima ſuſpenſio ferꝺ cõtra participantes ſcienter excommunica tis in diuinis:excommunicatis dico maiori excõmunicatione:nam per talem participa tionem peccat mortaliter contra phibitionẽ eccleſie facientes:etiam ſi ius ignorat:precipue ſi talis cõditionis eſt q; ſcire potuit et debuit huiuſmodi participationis prohibitionem: non tamen eſt excommunicatus maiori ex communicatione ſed minori:nec eſt irregula ris ſed vicinus irregularitati:nam ingreſſus eccleſie eſt ilb interdictus ſi publice excõmu nicatos admittit ad officia diuina ſeu eccleſ ſiaſtica ſacramenta vel eccleſiaſticam ſepultu ram:donec de huiuſmodi tranſgreſſione ſa tiſfecerit cõpetẽter ad arbitriũ ei⁹ cuius ſen tentiam contempſit:vt patet ibi vj:de priuil. c.epiſcoporum:vñ ſi poſtq; eſt interdictus in greſſus eccleſie ſe diuinis ingerit in ſuo officio ſicut prius irregularis efficit.et ſic videt in telligendũ de clericis ſecularib; z regularib; Sed et ſi ſcpeliret excõicatũ publice:tũc eẽt excõicatus :vt ſupra:nec etiã metus in talib; excuſaret ſz Hoſt.niſi metus qui cadit in cõ ſtantem virum ſm Guil.et Hug.Hic nota q; pricipanio cum excõmunicato eſt mortale peccatũ in quatuor caſibus ſm Tho.in iij. diſt.xviij.Primo pricipãdo in crimine.Se cundo in diuinis.Tertio in ꝓemptis eccleſia ſtice diſcipline.Quarto contra ꝓhibitionem ꝓceptoꝝ tam ſuperioꝝ.vz. Idem Pe.abbas et Archi.xj.q.iij.c.ſicut apoſtoli.et ſic intelli git idem.c.ſez cũ quis p ꝓẽptum pricipat tũc excõicari põt:q; mortaliter peccat.Ꝫ dẽ Jo. an.z Jo.de ligna.et Rich.in.iij.Et ꝺ eſt ve rum ſm ea que ſunt inco:pe iuris.Sed ho die ſecus ꝓpter extrauagañ.Martini pape. v.de q̃ prz ſupra. ¶ Octauo ſuſpenſio fertur ꝓtra patriarchas:archiepos z epos q; locãt vel alio titulo concedũt aliquã domũ vſurã rijs alienigenis ad fenus exercendum:vel et ſi permittunt quod vſurarij alienigene:ſcilz non oriundi de terris ipſoꝝ locoꝝ publice vſuram exercentes vel ſaltem exercere volẽ tes:habeant domos cõductas ſeu alias ha bitent in terris ſuis:ad eſt eoꝝ iuriſdictõi ſubiectis:niſi infra tres menſes omnes tales de terris ſuis expellent:nũq; de cetero tales aliquos admiſſuri:eoipſo cenſuram ſuſpen ſionis incurrunt:vt patet lib.vj.de vſur.vlti rarum. ¶ Nona ſuſpenſio eſt lata cõtra bñdi centes ſecundas nuptias.Pro q; uota extra de ſecũ.nup.dicitur.c,vir autẽ vel mulier ad bigamiaz trãſiliens nõ debet a ꝓſbytero bñ dici:q; cum alia vice bñdicti ſint eoꝝ bñdi ctio iterari non debz:hoc ibi glo.dicit q; hoc debet ꝓtermitti ad exhortationem cõtinẽte z etiam q; ſacrm iterari ñ debet:vñ ꝺz ibidẽ c.j.capellanum quẽ bñdictionẽ cũ ſecũda cõ ſtiterit celebraſſe ab officio beneficioq; ꝛc.

suspēsum cū frāz tuaz testimonio ad sedem apostolicam nullatenꝰ destinare postponas ¶ Hinc q̄r pōt: vtrū vliter verū ē ꝙ secūde vel vlteriores nuptie bñdict nō pñt. Ad hoc rñdet Hein. boyc. in di. c. vir aūt. ꝙ duplex ē bñdictio nuptialis. Vna q̄ fit in facie ecclie pquā mr̄imoniū publicaf. ⁊ sine q̄ matrimoniū clandestinū reputaf. de q̄ habef. xxx. q. v. c. q. ⁊. iij. et prouū. ⁊ de clādest. despō. c. cū inhibitio: et tūc quātūcūq; fuerūt alīs bñdicti ambo vl alt ipoz debēt nihilominꝰ denuo bñdici: vt patet m iuribꝫ allegatis. Alia que fit spēaliꝰ cū pallio vel libro cui nubēcies suppoz nunt et ꝗbusdā ꝓpr̄is oz̄onibꝫ ⁊ aliis bñdicunt: de q̄ bñdictiōe óz h in duobꝫ. c. ⁊ tunc si notoriū est virū esse corruptū vel mulierē corruptā fm Host. in sum. bñdictio nō pstat q: nisi ego cū virgine cōrraxerit nō oz inter esse sacerdos: vt dic. c. de bis xxxj. q. j. h. intelligit ꝙ non oz pbere bñdictionē. Sz h esset nimis rigorosum: paucīq; bñdicerent: nec videtur h inuenire ter. h qui loquit de secūdis nuptijs: ⁊ sic reqrere videf ꝓmas nuptias p̄cessisse: et ideo dicendū ē: ꝙ si nō est notoriuz vtrum esse corruptū vel mulierē corruptā: et sunt ꝓme nuptie q̄ ad vtrūq;: tūc debent bñdici vt hic: ⁊ dicto. c. de bis. Et idē dicenduz est cū nō ē notoriū mulierē esse corruptā. Si vero sunt secunde nuptie ex pte vtriusq; tunc cum alīs bñdicti fuerint nō debet iteran benedictio: sicut dicit de alijs sacramētis non iterandis: qz talis bñdictio q̄si sacramentalis ē fm Host: in. di. c. capellanum: Et hoc verū ē etiam si cōsuetudo sit in cōtrariū: ⁊ papa eaz sciat ꝙ ꝯsuetudo non excusat in talibꝰ: vt pz de hered. c. ad abolendam. nisi ⁊ papa ex certa sciētia approbet ipsam. Et idem iudiciū ē si sunt secunde nuptie ex pte mulieris tm̄ veruntamē cū sint secūde nuptie ex pte viri tm̄ nec est notoriū mulierē esse corruptā: tunc fm quosdam bñdici possūt ⁊ hec est opinio Tho. in. iij. dist. xlij. Ratio est. qz ibi aliquo modo saluat significatio: ⁊ hec opinio cōit seruatur: ⁊ licz fm iura cōmunia cū sacerdote taliter suspēso solus papa dispēsare pōt: m Jo. xxij. in extrauagañ. q̄ uicipit: ꝙcernationē antique. dicit ꝙ cum talibꝰ p̄sbyteris a pena suspensionis p̄dicte absoluere ac sup executione ordinum ⁊ retētione hmōi bñficiorū: eoꝝ dioc. libere dispensare valeat quod sane intelligitur nisi aī dispēsationē hmōi diuinis officijs vt prius se ingesserint. ¶ Decima suspen

sio ferf ꝺ cler. ees ꝙ scienter indignū eligunt ad cpatū: ꝺ illāformā q̄ ponit extra de elec. c. cū in cūctis. vñ tales sunt p triennū suspensi a bñficijs tā habitis q̄ habendis. Simulf eligēdes aliquem siue facta fuit electio cōcors diuer siue in discordia: si infra. viij. dies ex q̄ poterūt ꝓmode distulerūt ipsā electionē electus pñtare ꝙ culpabiles in h fuerint a p̄secutiōe electiōis fūt exclusi ac suspensi p triennium a bñficijs q̄ obtinēt in scōa eccl̄ia. Insup si infra tp̄us illō temere vl colorate se immiscuerint illis: ipō iure ꝑpetuo sūt ꝓuati: vt de elec. in. c. cupiēies. ℌ. ceterū. ij. li. vj. ¶ Preterea si facta ē ꝓpromissio in aliquē ⁊ ꝓpromissarius sciēter eligit indignū: ipō facto p triennū suspensus est a bñficijs ecclesiasticis vt de elec. c. si cōpromissarij. ℌ. porro hec tamē suspensio non tangit epos licz effecti cōpromissarij indignum elegerint: nec intelligitur de electionibꝫ inferiorum p̄elatoz: sed tm̄ ō electionibꝫ epoz ⁊ supioz: vtibidē subditur. ¶ Hic queri pōt vtrū suspēsus a bñficio cēsear etiam suspensus ab officio vel ecōuerso. Ad hoc dicendum fm Pe. de anch. sup cle. cupientes de penis: cui concoz. Vasp de cal. ꝙ aut quis est suspēsus a bñficio vel ab officio seu ab vtroq;. Si vero a bñficio tūc fuit suspensus a iure fuit ab hoie nō ē suspēsus ab officio: ar. c. dilectus. de offi. oz. nec etiam officium ē accessoriū ad bñficiū: licz sit ecōuerso: ⁊ est regula iuris. in. vj. que dicit: in penis benignioz est interpretatio facienda. Si ꝙo suspēsus est ab officio cū illa adiunctiōe tm̄ tunc planū est ꝙ nō suspēsus a beneficio: cū tm̄ sit suspensus ab officio: hoc enim ostendit sententie ꝓmulgatio: nec vltra ꝑerennis interuentionem sentētie vires se extendunt: saluo casu. c. pastoralis. extra ō appel. Si ꝙo suspēsus est ab officio simpliciter sine adiunctione tm̄: ⁊ hoc a iure: tūc si hoc est ꝓpter crimē: puta in illo casu ꝙ suspēsus ab officio sit etiam suspēsus: a bñficio: vt etiam habef exemplatur. lxxxj. dis. c. cos. ⁊. cap. si ḋs sacerdotum. Si ꝙo ꝓpter infamiam vel cōtumaciā suspēsus est ab officio: tunc non ē suspēsus a bñficio. vt. ij. q. iij. c. p̄sbyter si a plebe. Porro si ab homine suspensus ē ab officio simplicit ⁊ hoc ꝓpter crimen graue. tunc etiā suspēsus est a bñficijs: Si vero ꝓpter crimen leue vel ꝓpter infamiam aut cōtumaciā. tunc non est suspensus a bñficio: vt in iuribus allegatis: Si denicq; suspensus est ab vtroq;. ⁊ hoc pet

llam dictionem: & tunc planū est q̄ exclusus est ab vtroq; aut per illā dictionē: vel: & tūc abstinere debet ab vtroq; donec sciat intentionem pferentis: vt de cleri.excom.ca.illud.fm glo. & Hosti.e.ti.c.latores: vult tñ Joff. q̄ talis sententia nō valet p̄opter incertitudinem ¶ Undecima suspensio fert contra religiosos mendicātes & possidentes nā in.c.non solum de regula.in.vj. fratres predicatores & minores ad p̄fessionē recipiētes aliquē in ordine suo seu ad renuntiationē faciendā seculo ante p̄bationis annū elapsum: ipso facto a receptione quorūcunq; sunt suspensi & extenditur etiā ad alios mendicantes in.c.se. Similiter religiosi mendicātes & qui decimas non recipiunt: scienter obmittentes conscientiā facere cōfitentibus de decimis soluendis: a p̄dicationis officio sunt suspensi: donec eis faciāt ?scientiā si cōmode possunt: & si interim p̄dicauerint erunt ex tunc excōmunicati: vt patet in cle.cupientes.de penis. hoc tamē intelligunt. Pe.de anch. & Paulus: si fuerint sup hoc requisiti sez a p̄latis. Similiter religiosi grauātes vel fraudātes ecclesias cōtra decimas eis debitas: si requisiti p̄ illos quoq; interest nō desistunt infra mensem: vel de vsurpatis vel retentis infra duos menses nō fecerint emendā: suspensi sunt ab officio administrationis: & beneficiis: sed talia nō habentes excōicati sunt: vt in cle.illa de decimis. & dicit hic. Joh. an. in glo. se credere q̄ sufficiat iudicis declaratio: nec sit necessaria alia absolutio quo ad suspensionē. sed quo ad excōicationē bene requiritur absolutio. ¶ Deniq; Guil. durādi in suo repertorio aureo: multos casus posuit in quib⁹ aliqs ipso iure suspensus est: sed m̄tos hic causa brevitatis omitto. ¶ Unū duntaxat in fine queri pōt: vtrū suspensi postq̄ satisfecerint indigent absolutiōe. Ad hoc rñdet glo. in cle. j. de deci. q̄ sic in illo casu: secus tñ si fuissent suspensi ad certū terminū; dic tñ q̄ sufficeret declaratio iudicis super satisfactione: secus in excōicatione sup qua oino requiritur absolutio: & hanc glo. notat singulariter Pau. ramen ibidē latius loquit: nā p̄o eo q̄ dicit glo. inducit q̄ notat Jnno. extra de eta. & qualit. c. cū bone. Jn contrariū inducit quod notat idez Jnno. de cohabi. cleri. c. sicut Post multa tandē Pau. cōcludit q̄ melius dicendū q̄ quandoq; tempus vel factū adjicitur absolutioni fiende: & tunc necessaria est absolutio vt exemplariter patet de senten. excom. c. parrochianos: c. cōquesti. de offi. ordi. c. significauit. Aliquando vero adjicitur durationi sentē tie: & tunc absolutio nō est necessaria sed sufficit declaratio: vt de immu. eccle. c. aduersus: in fi. de spon. c. nō est vobis: nam absolutio tūc videtur facta in diem vel conditionē constituentis: vt de appell. ca. p̄terea. cōmuniter tñ fm Pau. in excōicatione tēpus vel factū adjicitur absolutioni: q̄ in ea requirit satisfactio p̄oximi que certa esse potest: & dei p̄o peccato q̄ est arbitraria: vt de peni. di. j. c. mensurā: & ideo de ea posset dubitari: nā peccator non habet in hoc arbitrari q̄d placet Fran. ibidē. Absoluo aūt a suspensione fieri pōt sub hac forma vel simili. Ego absoluo te a vinculo suspensionis quā incurristi p̄pter talē causam: & restituo te executioni ordinū & officioq; tuoq: in hoc p̄atris & dñi nihilominus tñ quia suspensio pertinet ad forū cōtentiosum: nec reperit forma determinata necessaria huiusmodi relationis: ideo quicquid dicat & quibuscunq; verbis vtatur is qui valet absoluere veraciter absolut. Quis aūt absoluere potest de singulis gratia brevitatis supersedeo.

¶ De irregularitate & q̄ non possunt effici irregulares: ac de irregularitate q̄ diversimode cōtrahit & natura vitiate corruptiōe. ¶ Sermo trigesimus.

Non occides. Exo. xx. Expedit p̄out postumus de censura ecclesiastica q̄ p̄prie cōprehendit excōicationem suspensionē & interdictū. Jam ō nota irregularitatis p̄sequendū est. ¶ Unde irregularitas sic diffinit a speculatore: q̄ est nota seu impedimentū canonicū ex facto seu defectu puniens: qua quis p̄hibet ad ecclesiasticos ordines p̄moueri & in eisdem ministrare: Et dicit Guil. q̄ est de iure positiuo: licz in lege veteri fuerit p̄ordinata in p̄sonā Dauid: qui p̄opter multū sanguinē effusum p̄hibitus est edificare templum dñi: vt de consecrat. dist. j. vbi etiā dicit glo. q̄ licet fuerit Dauid in veteri testamento: fuit tñ p̄figurator noui: & iō in figura tēporis illius dictū est ei nō edificabis mihi templū sez spirituale vt celebres in eo: & ē argumentū a minore: si enī p̄pter hominicidiū repulsus fuit a ?structiōe: multo potius a misterio. Et dicit Jnno. de renū. c. nisi cū p̄dem. q̄ papa cū oibus irregularib⁹ dispensat: q̄z iste pene sunt de iure positiuo: olim enim

licitū erat sacerdotib⁹ interficere. Hinc moy ses erat homicida ⁊ sacerdos egy priū interfi ciens. Et samuel agag pinguissimū regē: phi nees quoq⁹ in deū cū madianita eoeuntem. Sic Petrus ananiā ⁊ saphirā. ¶ Et si quer tur q̄ fuit causa istius irregularitatis. Rādet Gul. q horroz ⁊ scandalum inde oz ti⁹: nā abominabile esset q qui intrinxit ma nus in sanguinē birnanū offerat sanguinē ⁊ hostiā immaculatā vel aliud officiū exhibeat xp̄o: vt. xxij. q. vlti. c. his a quibus. Nota tñ q plures sunt psone in quib⁹ nō cadit irregula ritas: nā fm Jo. cal. mulier quecūq⁹ sit exquo nō est capax ordinis siue characteris clerica lis: irregularitas in eā non cadit: p quā impe ditur q̄ ordinari vel ordinis officiū celebra re. Unde mulieri p̄hibent ea q̄ ordinis offi cio cōpetunt: vt. xxij. di. c. sanctimoniales. c. sa cratas. de peni. ⁊ re. ca. noua quedā. verumtñ q̄uis nō efficit irregularis: temerarie tñ agit ⁊ grauiter puniri d⁹. Similiter in cle. vna de homi. ponit tria genera hoim: qui ꝑpetrantes homicidiū non efficiunt irregulares. Primo furiosi: ⁊ dicit ibi glo. q furiosus q̄ sine ꝓmuo furoze laboz at siue per intervalla q̄ diu fuerit mutā pōt pati sed nō agere. xv. q. i. c. illud. c. aliquos. hinc etiā q̄ pōt per eū fit: sic habet per inde ac si casu accidisset siue facto p̄sone: ⁊ si damnū dat nō tenet. l. aquilia. sed est perinde ac si quadrupes fecisset vel tegula cecidisset ff. ad. l. aquiliā. l. sed si q̄ruens. §. q. nec etiā pec cant in malu amentia cū nō sit cōpos rationis. Secūdo infantes nō efficiunt irregulares. q: de his idem est iudiciū. Dicit enim alibi q infans vel furiosus perdidit vel corrupit im punitū est: ⁊ rōnem reddit ler q̄ de homicidio loquit. ff. ad. l. corne. de sic. l. infans vel furio sus si hoiem occiderit lege cornelia non tene tur: cū alterū innocentia cōsilij alterū fati in felicitas excuset: satis ergo suo furoze punit: ⁊ dicit glo: q infans hic dicit minoz septennis: q: eas illa ignoz at quid faciat: hinc extra de sponsalibus non cōtrahitur publice honestatis iustitia: de spon. impu. ca. literas. Dicit ta men Hosti. in. c. illo. de delicto puerog: q puer dolicapax si p̄ojciendo lapidē vel cultellū occidit aliquē irregularis est: licet nō habue rit animū occidendi: q: in lege p̄omotionis nō voluntas sed factū attendit: tale tamē ho micidiū fatetur dispensatione dignum. Dicit Benzelinus q talis tenetur q: dolicapax. licet furoze etatis cū eo minus agatur: vt de delic-

pue. c. ſ. Et addit q: dolicapax dicit cum p⁹ ximus est puberta: id est cū magis p⁹pinq⁹ quā etati puberi q̄ infantie: hoc in masculo est i decimo anno cū dimidio ⁊ aliquāulum vltra: in femina vero in. xij. anno cū dimidio ⁊ aliquantulū vltra. sic no. insti. de inutilibus stipulationib⁹. §. pupillus: ad hoc de despon. impu. c. contrahebat. c. attestationes ⁊ in glo: Terno dormientes: nā fm Laud. dormiētes furioso comparant: vt extra de baptismo. ca. maioꝛes: ⁊ hoc ideo: q: dormiendo reddit ho minē totaliter extra mentem velut esset in ex tasi: nā aliqui dormiendo loquunt: aliqui alia q̄d agunt: vtpote se armant: vadūt: ascendūt ⁊ descendunt. Unde refert Laud. de socio suo anglico: qui dormiēs parisius iuit de ec clesia sancti Benedicti vsq⁹ ad flumen seca ne de nocte ⁊ ibi puerū interfecit: ⁊ reuersus dormiens posuit se in lecto: ⁊ de hoc videt q nō sit irregularis ⁊ hoc tenendū est: veruntamen ebrius occidens aliquē licz vsum rōnis p̄orsus nō habeat: non excusat a delicto nec ab irregularitate fm Gerzelinū ⁊ Panhe. xv. q. v. c. inebriauerūt. quia si de ipso intelligt voluisset: cum alias etiā expressisset: vt de de. cl. c. ad audientiā p̄dicti aūt nullam irregu laritatem vel peccatū incurrunt nec celebran do nec officiys ordinis vtendo: nec etiā diuinis interessendo. ¶ Ad maiorem aūt euidentiaz sciendū: q irregularitas p⁹out sumit in p̄senti speculatiōe triplicit cōtrahit: t: scz nature vi ciate corruptione operis vel oꝛis obligatiōe ⁊ ecclesiastice censure violatione. Primo nan q⁹ contrahit nature vitiate corruptiōe: ⁊ hoc dupliciter. Primo ex nature ꝓprie defectione: nā fm Aug. in cōpotino corpalis inequalitas vitium indicat mentis. ⁊ iō in lege veteri corpo re vitiatu p̄hibebant a sacerdotio: vtpz Leui. xxj. ⁊ recitat. xlix. di. c. Hinc eteni supra voce ad Moysen dicit in Leui. Loquere ad Aaꝛ ron: hō de semine tuo p familias q̄ habuerit maculā non offerat panē deo suo nec acce dat ad ministeriū eius: vbi repētie subiungit: si cecus fuerit: si claudus: si paruo vel grandi naso ⁊ torto: si fracto pede: si mancus: si gib bus: si lippus: si albuginem habens in oculo si iugem scabiem: si impetigine in corpoꝛe vel ponderosius: hoc ibi. Et exponit singula ap plicans ad vina: vt defectui corpis mentis de fectus corrideat. Preterea tamē in noua lege sunt arbitraria ⁊ cū eis dispensari pōt: vt pz extra de coꝛ. vitia. c. cū in tua. Sup qua mate

ha breuiter dicendū est: q si quis priuatus est membro magno ⁊ manifesto: qō sez inducit notabilē deformitatē cuis priuatio: sicut priuatio nasi ⁊ hmōi: vl' etiā inhabilitatē ad exequē dum officiū: vt priuato manus ⁊ hmōi: tunc quacunq cā sit priuatus seu mutilatus iusta vel iniusta: naturali vl' accidentali pmotione ꝛ impedit: ⁊ cū tali defectu promotū deijcit: vt co. c. exposuisti. Si vero prius erat pmotus ⁊ postea superuenit defectus: nunc si ꝓpter hoc nō reddit nimis deformis: exequi pōt illa officia ad q nō impedit per illū defectū: puta si sacerdos amisit visum: tūc licet missaz celebrare non pōt: nec alias in altari ministrare: poterit tn predicare: cōfessiones audire ⁊ similia: nec etiā beneficio priuari dz si sine cul pa sua talem defectū incidit: q; affluente addi non dz afflicto: vt. vij. q. ſ. c. cū percussio: dabitur ei in aduto: si tale beneficiū est cui ipe deseruire nō pōt: vt extra de cle. ergo. c. ij. Hoc tn generaliter q deformitates q enumerant in di. c. hinc retro: ⁊ alie quecūq fm Hug. ibidem nō repellūt atq; nisi qñ inducunt nimiam deformitatē in quo nō pōt certa doctrina tradi: nā in talibus multū attenditur scandalū nec etiā aliqua deformitas impedit pmouendū nisi sit hoc in iure exp̄ssum: q; edictū de promouendis est phibitoriū: vnde pōt cōtingere q aliqs alicubi licite promouebit ⁊ alibi non licite: vt q; in vno loco surgit scandalū ⁊ nō in alio: in talib; nanq; scandalū populi maxime cōsiderabit: fm Fran. de zab. ⁊ si dubitatur an surget inde scandalū tunc recurrendū est ad arbitriū ep̄i: vt co. ii. c. cū in tua: etiā facilius dispensandū esset cū religiosis in monasterijs suis latentib;: vt q; cū pede ligneo ministrarent ⁊ similia: q; sunt iudicis diocesani q; arbitranda. Si vero quis mutilatus vel priuatus est membro paruo vel occulto: tunc si hoc factū est sponte ⁊ sine iusta causa: vtpote ex indignatiōe: impatientia: superbia vel simili causa: ⁊ tunc indistincte a quocūq; factū fuerit siue a seipso siue ab alio: repellit a promotione ⁊ promotus deijcit: etiā si putabat obsequiū se p̄stare deo: vt seipm castrando: vt co. ii. c. significauit: si tn ex hoc non est impotens ad executionē officij pōt cuz eo dispensari ꝛ̄s uis difficulter cum eo qui se castrauit: vt. lv. di. c. si quis abscederit. ⁊. c. se. Secus tn si sine sua culpa sint abscisa virilia: vtpote consilio medicoz: vt de corpore viciatis. c. ex parte. ij. vel etiam a barbaris per violentiā: vt. lvj. di. c. si quis a medicis: nec est necesse vt rustici dicunt q; testiculos suos puluerisatos vel alias secū portant in bursa. quasi tunc intelligantur habere cuncta membra sua: cū a liquibus bonum esset q; nec portarent virides: vt notat Bern. eo. ii. c. ex parte. Similiter si sponte ⁊ ex iusta causa: vtpote ꝓter periculū lepre: nē totū corpus inficeret sibimet amputaret virilia: cū esset bene peritus in cirurgia: tunc nec repellit a promotiōe nec deijcitur ꝓmotus: vt dicto. c. ex parte. ij. ⁊ idē iudiciū si sic natus est. Verumtn hermaphrodita q; sez participat de vtroq; sez de masculino ⁊ femmino repellitur a promotione ꝓpter deformitatē ⁊ monstruositatē: ar. xxxvj. di. c. illiteratos: talis enī q; uis ordinari nō debet: tamē si magis vergit in sexum masculinū q; femininū suscipit character rem: secus aūt si magis vergeat in femininū: vl' si equaliter participat de vtroq;. Preterea si quis operā dando rei licite casu sibi abscinderit membrū occultū: vel etiā membrū patuū manifestū vt pote digitū non necessarium ad signū crucis faciendū ⁊ similia: per que nō reddit impotens vel inhabilis ad exequendū officiū tunc nō repellitur: secus aūt si daret operā rei illicite: ⁊ sic casu abscideret. nihilominus si membrū esset vel pars membri q; generaret modicā deformitatem: talis miser ordiner in susceptis toleran potest: sez per dispensationē ep̄i: hec colligi possunt ex dictis Ray. Guil. Hnno. ⁊ Bern. trahunt q; ex dicto. c. si quis abscederit ⁊ extra e. ii. c. significauit. Desnq; hj qui sunt seruilis ꝯditionis etiā prohibito dicunt irregulares: q; non debent ordinari nisi prius plenā libertatem cōsecuti fuerint vt. lvij. dist. c. ſ. ⁊. ij. ⁊. iij. Ratio huius est claris casus dignitas ⁊ seruilis vilitas: vt extra de ser. nō oz. c. de seruo q; in fi. Nō si seruus se promoueri fecerit dño nesciente vel etiā sciente ⁊ contradicente: tunc si fuerit ordinatus in minoribus reducit ad seruitutē vt prius: vt. lvij. di. c. nulli. Si vero fuerit ordinatus ad subdiaconatū vel diaconatū: oportet q; det aliū loco sui: vl' per aliquā personā procuret redemptionē sui: aut si non habuerit ipse reddat: vt patet exp̄ssum. lvij. di. c. ex antiquis: ⁊ extra de ser. non. oz. c. miramur: vbi dicit etiā de subdiacono q; in. c. ex antiquis fuit pretermissum: si proinde promotus est in sacerdotem remanet quidem in ordine suo reddit tamen peculio dño suo si q; habet: vt in dicto. c. ex antiquis: ⁊ si nō habet debet procurare redemptionē sui

quod si nō potest: tūc in seruitijs sacerdotū cō uenientibus seruire tenet domino suo: vt efficiando ei in missis ⁊ horis canonicis ac alijs simulibus: vt. luij. di. c. frequens: in fi. ⁊ dicto. c. de seruoꝝ: in glo. in fi. q si nollet ei seruire deponendus esset. Et si querit quanto tempore pōt eum repetere. Ad hoc dicendū q dūs suus eum repetere pōt infra tempus vnius anni a tpe notitie: vt patet. luij. d. ſt. ca. si seruus: q. Verūtamen si incognitus monasterū ingreditur debet probari per triennū infra qd tempus si fuerit requisitus debet reddi dño suo: post triennū aūt a dño suo queri non pōt nisi sit tam longe q inuenire nō potest: naz tales post triennū si monachi effecti fuerint liberi efficiuntur: vt dicto. c. si seruus. ij. ⁊. xxij. q. ij. c. si quis icognitus. Si proinde seruus promotus est dño sciente ⁊ nō contradicente tūc eoipso liber factus est: vt dicto. ca. si seruus. ij. Et nota q cum seruus ordinatus vel in religione professus redditur domino suo: non licebit dño manus in eū violentas mittere: alias incideret in canonem sm Inno. ar. in dicto. c. si quis incognitus: nec seruū suū constitutum in sacris vel professum religionē approbare: cogere pōt ad contrahendū matrimoniū propter votū solenne annexū ordini: vt extra de puer. commu. c. quidā. Ceterū si seruus ordinatur nesciente dño suo sed episcopo sciente vel eā representatore q sit seruus: tūc ille seruus efficitur liber: ⁊ episcopus vel representator tenet dño quos reddere seruos eque bonos: vt. luij. di. c. si seruus primo: ⁊ in glo. dicti. c. de seruoꝝ. Deniq; seruus ecclesie liberatus tenetur ad hec eiā si nō fuisset expressus in sui manumissione q nō iniuriet ecclesie: nec accuset eā: nec testificet contra eā: alias reuocatur in seruitutē: vt. xij. q. ij. c. diaconi: ⁊ sm quosdā eiā ad operas honestas: vt in dicto. c. diaconi: non tñ ecclesie manumittenti seruire tenet in officio clericali: nisi i manumissiōe fuisset expressum ⁊ ordinatione: vt extra eo. ti. ca. eo libentius. Verumtamen seruo priuate persone liberato vt promoueat non pōt retinere si bi dūs aliquas operas in quibus teneatur: vt xiij. di. c. j. nisi duntaxat spirituales quod expriuī debet si hoc vult patronus ⁊ hoc in sui manumissione: ac postea declarare in ordinatione sm Hostien. q si sic promotus noluerit in hmōi deseruire: non tñ reuocabitur in seruitutem sed degradabit si seruus est sacerdos sm Ray. Goff. ⁊ Inno. ¶ Secūdo vero

contrahit ex parentū illegitima Iuuentone: nati nāq; ex illegitimo thoro prohibent a promotione: ⁊ hoc propter tria. Primo propter dignitatē clericalē que dari nō debet hmōi vilibus personis: extra de excess. prela. c. inter dilectos. Secundo propter detestationē paterni criminis: nec enī inconueniens est vnū puniri pro alio: vt filiū pro peccato parentū: pena saltem tēporali non eterna: exemplū primi extra de hereti. c. vergentis: exemplū secundi. j. q. iij. p totū. Tertio propter imitationem: nam tales filij cōiter esse solent imitatores paterni sceleris vt. lvj. di. c. si gens: vnde q̄nus aliquādo reperiant hmōi viri valde industriosi ⁊ virtuosi: ex hoc reddunt magis laudabiles: non tñ adaptant iura nisi sm ea q in pluribus accidūt nihil tñ eis nocet illegitimatio quo ad deū ⁊ virtutū opera si in se boni sunt: vt diffuse patz lvj. di. c. nasci. cū quinq;. c. sequentibus. Ceterū si quis se ignorat illegitimū esse cū tñ sit: tūc sm Hosti. ignorātia probabilis excusat eū: ar. C. de testam̄ l. j. ⁊ ff. de. offi. presi. l. ij. vñ durāte tali ignorantia nō peccat faciendo se promoueri: cuz tñ hoc fecerit sufficienter q̄nus aliqa occultū sit dispensatiōe indiget quo ad ordinem ⁊ dignitatē: ⁊ ad hoc laborabit anteq; exequat vlterius officiū suū vt legitimet. Pro quo nota q legitimat quis tripliciter. Primo p sequens matrimoniū scz contrahendo cū illa ex qua habet filios illegitimos: ⁊ hoc est vez quando illa potuit esse eius vxor q̄n filios ex ea genuit: alias nō vt extra qui fi. sunt legiti. c. questus: q̄tum ad primū: ⁊. c. causam. c. tanta: q̄tū ad sm. Secundo mō per specialē indulgentiā pape: vt eo. ti. c. per venerabilē: que legitimans sicut prima: valet ad hoc vt talis promoueri valeat ad omnes ordines ⁊ dignitates ecclesiasticas: vt de fi. pbyteroꝝ. c. is qui: li. vj. si proinde fiat ab epō: tunc valet ad hoc q minores ordines recipere possit ⁊ beneficium sine cura: vt ibi. Tertio modo per leges seculares sm modos in eis traditos qui reduci possunt ad tres. Primus est si pater filium naturalem offerat curie imperatoris efficiat q curialis vt in aut. quibus mo. na. effi. le. §. si quis igitur. colla. vij. Idem si offerat eum curie ciuitatis de qua vel de cuius vice est ordinarius: instit. de nup. §. vlti. Secundus est si pater decedens in testamento filiū innaturalem nominet legitimū heredem: ⁊ ipse postea testamentū offerat principi. vel si pater in instrumēto p publicā manū cōfecto vel alio scri-

pto cum subscriptione triũ testiũ eũ filiũ nos
mmet nec adjiciat naturalẽ: vt in aut. vt licet
at matri vel aue. §. ad h. Tertius est si nul
lo modo filio legitimo existẽte: ipse naturas
lis filiꝰ seipm offerat curie vt in aurent. qbꝰ
mo. na. effi. legi. §. j. sed hec legitimatio nihil
ꝓfert q̃tũ ad h q̃ ꝓmoueri posset ad ordines
t dignitates ecclesiasticas. ¶ Eterũ restat
adhuc vna dispensatio legitimoꝝ que fit p in
gressum approbate religionis: tunc em̃ ꝓ
mouericpõt ad omnes ordines fm Ray. et
glo: sũmariã dist. lvj. c. j. sed ad prelationes t
dignitates sine dispensatione ꝓmoueri non
põt: vt in di. c. j. Ray. t glo. in q̃ etiã capitulo
ponit exempla de sũmis põtificibꝰ illegitime
natis. Insup nota q̃ ordinati in sacris si suscis
piunt filios ex vxoribꝰ cum qbus ante ordi
nationẽ ꝓtraxerant tales filij sunt illegitimi
si ꝓsenserunt vxores q̃ viri ordinarent vt h
scientes non contradixerunt: secus tñ si igno
rauerunt vel ꝓdixerunt. xxxij. dist. c. feriatum.
Ad laudem dei omnipotentis.

¶ De irregularitate q̃ cõtrahitur in homicidio vel mutilatione quatuor modis scz voluntate: iusticia: necessitate vel casu. Ser. xxix

Non occides Exodi. xx. Se

n cũdo vero cõtrahit irregularitas opis vel oris ppetratione: t h̃ multis modis: nã primo ꝓbatur p homicidiũ vel mutilationẽ. ¶ Ad cuius euidentiã ꝺr in cle: vna. de homi. q̃ si furiosus vel ifans seu dormiẽs hominẽ mutilet vel occidat. nullaz ex h̃ irregularitatẽ incurrat: sic t ille q̃ mortẽ aliter vitare nõ valẽs suũ occidat vl̃ mutilet inuasorẽ: p h̃ patent innuẽs q̃ alij ibidẽ nõ ex cepti quẽpiam occidẽtes vl̃ mutilantes irregularitatem incurrũt. Et dicit ibidẽ glo. q̃ ad irregularitatem ꝓtrahẽdã mutilatio mẽbroꝝ homicidio comparat: sup verbo mutilat: t allegat multa iura fm Land. tamẽ irregularitas non inducitur ex qualibet mutilatione sed solum cũ mutilat aliqꝺ de ꝑncipalibꝰ membris: vt est oculꝰ: manꝰ: pes: nasus: t filia. lv. di. ñ euangelica de cle. puig. in duello. c. j. in. fi. de homi. c. is qui. li. vj. Cuꝰ occasione quem potest Utrũ digitus sit mẽbrum: t vtrum mutilare digitũ sit mutilare mẽbrũ

Sermo xxix

Ad hoc dicẽdum q̃ q̃dã doctor de bononia nomine Galuanus in studio paduano ꝑsentem questionẽ formauit t disputauit de clerico beneficiato mutilante digitum alteri clerico eiusdem ecclie. in q̃ q̃stiõe q̃ ad vltimũ q̃situm est dubiũ. vtrũ mutilãs digitũ mutilare dicat membꝝ adeo q̃ sit irregularis: in q̃ dubio determinauit q̃ sic: q̃ iura dicũt indistincte de mutilatione membroꝝ: vt de cor. vlti. c. j. lv. di. c. penitentes. In cõtrariũ aũt est q̃ digitꝰ non est mẽbꝝ ſz ps mẽbri: vt. ff. de edi. edic. le. idem filius: in ꝑn. t. ff. de sta. ho. in. l. non sunt liberi: qꝺ videt verꝰ: t ideo dictum Galuani nõ videt vez: q̃ canones etiam ex ꝓmunt de mutilãte ptẽ membri: imo etiã de mutilãte ptem digiti: vt. lv. di. c. q̃ partem cuiusliber digiti. Sed ibi loquitur de mutilante sibiipsi ptem digiti: vnde q̃ materia irregularitatis est restringenda ranꝫ penalis videtur q̃ quis non fit irregularis nisi quando mutilat membꝝ: vt extrã de clerĩ. vel mo. c. cleri. t de homi. ca. is qui. li. vj. nam vtrobiq̃ exꝓmit de mutilatione mẽbroꝝ t videnꝺ canones voluisse tũc fieri quẽpiam irregularẽ actue q̃n ipse reddidit alium irregularẽ passiue vt de cor. viti. ca. j. t. ꝓ hoc optime valet q̃ ibi dicitur in glo. j. ꝓcor. etiam Franĩ. ꝺ zab. ¶ Secundo queri põt. vtꝝ membꝝ debilitans ita q̃ ꝓprius inutile fiat nõ tamen mutilans efficit irregularis. Ad hoc dicendum q̃ Gaspar de calꝺ. hanc q̃stionem ptractãs in. c. j. qui. cle. vel vo. putat q̃ curia romana tenet talem irregularem: t ꝓ hoc facit q̃ tale membrũ dicit esse mortuũ. j. q. j. c. sicut vult gen: t ergo large loquendo dici potest mutilatum: hoc etiã tenet Archiꝺ. de homi. c. vlti. lvj. scz q̃ ex debilitate membri cõtrahit irregularitas. vnde t membroꝝ diminutio irregularitatem inducit: vt de clerĩ. pugñ. in duello. capi. j. vbi glosa. diminutionem accipit ꝓ mutilatione. Et licet iura que loquũtur de mẽbris mutilatis vtãtur ꝟbo detrũcationis vl̃ trũcationis aut mutilatiõis: aut mutilare ꝓprie signat incidere vel succidere scũz glosarum: dicit em̃ glosarus q̃ mutilare aliqꝺ est qꝺ sit integrũ detrũcare: large tamẽ sũpto vocabulo est idem qꝺ ꝓmouere debilitare t mutare veruntamen non est tantus hõror in visu: nec tãta commissio in actu membrum eẽ debilitatũ sicut mutilatum: vide latius de hac materia: Bar. Brix. in vltima questione ꝺominicali: t Joh. an: in regula. in

ferris.vj.in.j.q.et in specu.ntu.de penis:
¶ Quibus premissis notandum est:q homi cidiū corpale ꝑmittit multis modis.s.facto: p̄cepto:cōsilio :defensiōe:adhortatione:cōsē su:vt extra de homic.sicut dignū:et de cleri. pug.in duello.c.Heinric⁹:in fi.et hȳ oēs ef ficiunt irregulares nisi declarato ecclie vel dispēsatio ipos excusabiles reddat fz Hostu. in di.c.Heinric⁹. Ūñ si tu euntē ad occiden dū associas:voluntate q̄dē eū reuocandi ab homicidio:sz nō cū intentione eū defendendi si aliter eum p̄ualeret:z sic homicidiū cōmittit irregularis es fz Hain.hoyc.i.c.sicut dignū: de homi. Primo nāq; facto vl̄ opere q̄s occi dit z ꝟ voluntate iusticia necessitate vel casu. Primo q̄dē spontanea voluntate cū ope sub secuto qđ req̄rit ad irregularitatem .q; sola voluntas nō inducit irregularitatē:eo q̄ lex ꝓmouonis factū req̄rit:vt.xv.q.j.c.vlt.Si vulnerasset hominē grauissime nec secuta es set mors nec mēbri mutilatio directe vel in directe non esset irregularis:nō dico indirecte q; si vulnus intulisset nō de se mortale:z vul neratus ꝓpter impertiā medici vl̄ incustodi am ꝓpriā mereret:nihilomin⁹ efficeret q̄ pue niens irregularis fm Lauđ:z Pe.de anch. Ad irregularitatem ergo requiritur actus cum voluntate:vnde siue veneno siue gladio siue quocūq; modo:etiam sine peccato vt p iusticiam aliq̄s aliū interficit irregularis est xxiij.q.viij.c.j.z ij.dicit tamē.Hein.hoyc.ex tra ne cle.vel mo.in.ca.clericis.q; si clericus interesset morti vel effusioni sanguinis alicu ius licite et iure approbate:vt suspendio vl̄ decapitationi latronis vl̄ homicide :hoc so lum non redderet eum irregularē:nisi inter esset vt p̄stās auctoritatem:auxiliū:ꝓsiliū z̄c. vt de homi.c.sicut dignum. Hinc si spectaret ad eum iurisdictio:nullo modo vindicte de bet interesse.vt de excess.prelato.c.ex literis. Idem specu.z glo.Ray.z.Jo.in sūma. Ve runtamen si interesset effusioni illicite z re pbate a iure:vt si interesset duellis capitalibus que omnino damnata sunt:vt ca.ii.capitu.j. z.ij.z.ij.q. y.monachiam:tunc fm lauđ. de statu.mo.ca.ne in agro.§.porro.in cle.si cle ricus venit ad associandum:z honorē facie dum alteri de pugnātibꝫ z mortē aduersarij sitierit q̄tum pōt z in animo gesserit:q; fo rsan si auderet etiam facto faueret;tunc videt q; ñt irregularis p dictum.ca.sicut dignū.§. clericos ꝓcor.hoyc.in.cap.sic dignum:nuda

tamē p̄sentia alias exhibita non inducit regularitatem licet aliter peccet grauiter q; ter:est:vt extra ne cleri.vel mo.sniam in glo. Idē specu.z addit Hein hoyc:q; oēs quoq; mō adiuuātes in duello peccāt mortaliter:z si ꝓtingeret aliquē mori iputaret oīb homicid dū.z oēs fierēt irregulares.xvij.q.iij.c.oēs fm Host.Bern:Jo.an.z Jo.in suma.Idē in sup.Jo.cal.in.c.gaudem⁹.de diuortijs:q ꝗuis irregularitas surgens a lege diuina lo cum etiam habeat in non baptisato:vt si est bigamus tamē in ea q̄ surgit a lege positiua vt ꝓpter homicidium nōdū baptisati non li gantur. ¶ Hic ergo queri pōt vtrum cleri cis licitū sit arma mouere.Ad hoc videtur dicendum fm Joh.calō.in.c.per:no:de homi.q; si armis vtitur in ꝓpriam vim vi repel lendo cum debito moderamine,h̄ ei licet nec efficitur irregularis:vt.l.di.cap.q;te:z in cle. vna de homicidijs:Si vero alio casu vtitur armis ex hoc auctoritate pape in bello iusto tūc etiam si mutilat vel occidat nō est irregu laris:quia papa licite potest iustum bellum indicere.p̄cipue contra hereticos z infide les fidei resistētes.quod phat.xxiij.q.iij.fi q̄ excellentiam:et.c.si nō ex fidei merito:z ita si bello papa licentiam dare pōt clericis vtē di armis quibuscunq; sine metu irregularita tis:immo cū homicidio voluntario dispensa re pōt eo penitēte vt de pe.di.j.c.j.et de ho mi.c.sicut dignū:z etiam in clerico licentiam dare potest q; vtatur armis offensibilibus in bello iusto qđ tenz Host.i di.c.sic.dignū:z.c. occidit.xxiij.q.viij.si ꝓinde clericus vtit ar mis morti ꝓpio sed in bello iusto vt p defen sione patrie:vel alīs:tūc ibidē esse potest cū armis defensionis;vt.xxxiij.q.iij.c.fortitudo; z potest hortari nō aūt pugnare:xxiij.q.viij. vt p̄idem:z orationibꝫ ac lachrymis interce dere:vt.e.q.c.cōuenior.Dicunt etiā Inno.z Host.q; clamare possunt capite z pugnare sed non occidere cū armis tamē offensibilibꝫ non debet adesse nisi ea intentione vt se de fendat et non vtpugnet impediente ordinis p̄fessione.xxiij.q.viij.c.clerici.c. quicunq; extra de voto.ca.ex multa.§.fi.z in tali bello si neminem occiderit vel mutilauerit non est irregularis:licet ab alīs plures occisi vel mutilati fuerint:hoc enim potius eorum fa cientibus imputandum est qui bellum iniu stum mouerūt. Ad tollendū m̄ oē dubium pōt ad cautelam in h̄ casu sibi p̄uēta ponit:z sic

stelligitur.c.presentiū:extra de cleri.percus. tibi in vlti.glo. Si tamen in tali bello clericꝰ aliquem vulnerauit nō ī occidit vel mutilauit qui post ab alīs occisus est: tūc si vulnus clerici discerni potuit a vulneribus aliorꝫ t p pendi q nō erat vulnus mortis:nō efficit irregularis: vt co.ti.c.significastiū. vbi plane de hꝫ q si discerni non potuit ꝓpter dubiū irregularis iudicat: vt ibi: t co.tī.an.c.petitis:dicit Hostī.q si quis in bello iusto pugnauerit in prosꝓria psona: ꝗuis alios percusserit dūmodo de morte alicuius remotum ꝓscientie nō habeat nō censet irregularis:qđ etiā.c.petitio: probare videt. Et ꝗdam ad ea q̄ dicta sunt nota generaliter:q Hostī. t Jo.an. tradunt duas regulas. Prima est q in dubio nec magister nec iudex aliquē iudicare debent irregulares vt de pe.di.ſ.c.pene:de sen.ex.is q in ecclesia: h.vſ. Secūda est q vnus quisq; in dubio se dēz irregularē iudicare t reputare: vt patz de sumo. c. Dant. Dicit etiā Hostī.q in bello iusto clericus pugnāti lanceā dare pōt ante conflictū t hic fm Hein.boyc:in.c.ira quorundā:de iudeis si petunt ad defensionem t tutelā: non aūt si petunt ad inuasionē t impugnationem sufficit eni q per se nō interficiat vel mutilet: vt pbat tex.in dicto.c.petitio. Ecōtra mouentes arma in bello iniusto sunt irregulares si reperiunt aliqui interfecti vel mutilati:siue fuerint ex parte inuriantiū siue ex parte recipiētium fm Ray.in sum.qđ quidē intelligūt q̄n clerici fuerunt in culpa:t hoc apparet ex verbis eius dum dicit mouerint arma quasi voluntarie t sine necessitate nā si defenderent se vel socios necessarie:licet alīs a defendentibus sit interfectus ex alia parte:si reliqui nec interfecissent nec vulnerassent nō essent irregulares licet occidendi volūtatē habuissent: quia lex promotionis facti requirit: vt dictuz est:non aūt sic est de inuadentib:q; vno mutilato vel occiso iudicant omnes irregulares: ꝑsertim in iusto bello:denicq; mandās vel cōsulens aliquē occidi si mādatarius ꝓter hoc aggrediens nō occidit sed occidit:tunc mandans efficit irregularis fm Jo.an.t Hostiē. in.c.ad audientiā:t.ca.Petrus:de homici.sic mandās aliquē verberare:prohibens n̄ eum occidi vel mutilari:si mandatarius excedit t mutilat: mandās efficit irregularis: vt co.ti. is qui.li.vj. Secundo ds fu homicida p iusticiam ꝗrū ad ꝓtrahendā irregularitatē:nā cū iudex vel minister reī iuste cōdemnatū occidit homicida est t irregularis:vt dicto.c.sicut dignū:vnde clericus in sacris non pōt esse iudex sanguinis:saltem in ꝓpria persona cognoscendo t iudicādo:vt dicit Hein.boyc.in. cā. clericis:extra ne cle:vel mo.t hoc patz etiā in dicto.c.clericis:t.c.sniam:eō.ti.nec vt ordinarius nec vt delegatus:vt de rap.c.in archiepi scopatū: pōt n̄ cōmittere iure suo t vice sua iurisdictionē ꝓpriam si quā habet: t hoc siue generaliter ꝓsumendo laicū aliquē generalē vicariū suū vel baliuū:qui de oībus malefactoribus faciat vindictā.siue etiaz specialiter certā causaz:vt co.ti.c.epōs:li.vj.t ibi per Jo. an.in glo.sua prima.idē Bern̄.t Hostī.ibi dicit q si appellet in tali causa debet appellari ad ipm prelatum:t ipse alī delegabit:ergo fz eos specialiter delegare pōt: t licet non pōt cōmittere vel mandare specialiter t exp̄sse pena sanguinis inferri vsq; ad mortē vel mutilationē:n̄ generaliter mandare pōt alicui q̄ de malefactoribus exequat iustitiā:vt d.c.epī scopus. Ex dictis igit videtur q clericus iure patronatus talem habēs iurisdictionē: hanc cōmissionē facere pōt sine pena irregularitatis:t si clerico hoc licet:videt q laicus talē iurisdictionē habens non p se sed p baliuū causas sanguinis agens ordinari possit: verūtn̄ si ꝑlatus alicui clerico cōmittit q vice sua baliuū vl̄ spectalem iudiciarū deputet t hoc sacrtalis nō videt tutus a piculo irregularitatis si processum est ad mortē vel mutilationē per dictū.c.epōs:ibi in iurisdictiōe sua cōmissa t in fi.ibi. cū iurisdictionē obtinet tēporalem: iste nanq; nullā habet iurisdictionē sed cōmissionē vel mandatū volūtarie recipit t voluntarie cōmittit. ¶ Ceterum.c.prelatis :de homicid.li.vj.dicit q sine pena irregularitatis clerici possunt de suis malefactorib; conquerī coꝝ suo iudice seculari:etiā de criminib; ex q bus pena debet sanguinis exp̄sse protestādo q ad penā sanguinis nō intendunt:secus n̄ si tenderent ad penā mortis vel mutilationis:licet oze cōtrariū protestarent:licet eī clerico sua iniuriā coꝝ iudice ꝓsequi ciuiliter: ꝗuis nō criminaliter: n̄ fm Goff.si actor crederet nullo modo posse peruenire ad effectū sue petitionis nisi p mortē vel mutilationē nō est inuocandū brachiū seculare:secus si crederet difficulter posse peruenire ad optatū effectū: t sic exponit vir absq; tē.in.c.postulasti.de homi. Judex vero si modū ciuilis actionis excedēs gladio vtitur: excessus nō imputat actori sed

iudici: vt ibi fm Goff. z Joh. an. z cõcordat Archi. sic clericus nõ potest esse cõsiliarius iudicãtis in causa sanguinis: vbi mors vl' mutilatio sequit: nec etiam aduocatus: nec testis nec tabellio: q; non potest dare cõsiliũ: auxilium: opem: operã vel fauorẽ: nec etã dictare vel scribere sententiã ex qua sequit mutilatio vl' homicidiũ: nec q aliqs capiat p:o delicto secus tñ p:o debito: licet postea p:o delicto detineatur z interficiat. Et si queruur vtrum clericus absq; pena iudici seculari consulere potest aut ei respõdere in causa sanguinis vbi sequitur mors vel mutilatio. Ad hoc dicendũ fm Joh calõ. in. c. ex literis: de excess. p:elato. cui satis concor. Hein. boyc: ibidem: qõd si cõsulunt super certo facto imminente ad puniendũ tunc irregularis iudicatur: vt hic: si saltez ex cõsilio suo siue generali siue speciali sequatur p:opinquũ homicidiũ: ad hoc dicto. ca. sicut dignũ. §. fi. z. ca. significasti. j. z. ij. quod est dicendũ fm Hosti. z Joh. an. ne. ele. vel mo. c. clericis: idem spe. z archiõ. Si vero consulunt sup facto non imminente ad puniendũ: z cõsulens bene cõsulunt vel rñdit vt iura canunt tunc nõ efficitur irregularis: z sic intelligitur opinio Jo. z Bern. ad hoc. c. pessimã. xxiij. q. vlti. in glo. penul. z vltra. Si vero errauit cõsulens nõ erat iurisperitus: sed erat casus super quo erant opiniones: z ipse sequens aliquor opiniones sic cõsuluit: tũc etiã nõ est irregularis: quia cum de certo facto nõ consuluerit: satis est q non fuerit in culpa. argu. in. eo. ti. c. significasti. ij. z. c. penitio: sitamen erraut in casu in quo nullus peritus errasset: tunc eius ignorantia crassa iudicat z fit irregularis si sequitur mors: q; fuit in lata culpa. Quod si nõ est iurisperitus z tamen p̃sumit q iudex sequatur eius consiliũ tunc est in culpa z fit irregularis: si vero nõ p:esumit sicut nec p:esumere debet: z simpliciter dixit q sentiebat: non tñ suggerendo quasi ex affectu: sed tantũ quod sentiebat exp:imendo tunc quia cessat culpa nec factũ certũ non est irregularis: similiter si iudici vel officiali maleficũ insequenti simplici animo demonstrarat nesciens nec suspitionẽ habens q ad punitionem quereretur: sed p:opter aliud: tunc credũt eum nõ esse irregularem ex quo non fuit eius intentio corrupta. secus tamen si scimus vel scire debuit q ad penã quereretur. Q Tertio quis fit homicida necessitate defendendi se: de quo queritur potest vtrum homicidiũ ex necessitate cõmissum induceat irregularitatem: Ad hoc rñdet Hein. boyc. in dicto. c. sicut dignũ: q si necessitas illa fuit euitabilis tũc est irregularis: ita q nec ad superiores ordines põt ascendere: nec in suis susceptis ministrare nisi dispensatiue: vt. l. di. c. de his clericis: fm Bern. z Hosti. hic. Si vero necessitas oĩno fuerit ineuitabilis: tũc licet tres sint opiniones: tñ opinio Bar. Brix. in. c. de his. j. z. ij. li. di. tenenda est q̃ hodie seruatur: q scz eidem in nullo imputat: nec quo ad petm nec q̃ ad irregularitatẽ: ita q sine aliqua dispensatione ministrare põt in ordine suscepto: z hoc hodie approbatũ est per cle. vna. z de homi. z ibi per Jo. an. in glo. super verbo nullã. Item de illo qui mortẽ aliter vitare non potuit exemplificat glo. de illo qui erat manigulatus ita q fugere nõ poterat: z sic videtur q si fugere poterat non excusat. Idem Paulus: verũtamen fm Hein. boyc. in. c. suscepimus: de homi. dicit q si in fugiendo imineret periculũ sicut frequenter solet: q; fugiendo cadere posset: vel p insequentem velociorẽ interficeret: tũc non tenet fugere: absit enim dicere q tanto periculo se exponere teneret: vt ht. nõ con. est. c. accedens. ij. z hoc idem dicit põt vbi fm personę qualitatẽ fuga esset alicui vituperosa nã z alias cõseruatio bonoz p:eferuur vtilitati rerũ. Vnde de hoc arbitrarie cõsiderandũ est fm Benzel. eo. ti. in. cle. vna glosa vltima: z idem Lauð. z hoc maxime cõstare põt per iuramentũ suum cũ de sua cõscientia z periculo agat sine alterius p̃iudicio: puta de p:omotione ad ordines: vt eo. ti. c. significasti: secus tñ si cũ alio cõtendat vt de beneficio z similib⁹: de defensione vero rerum suarũ dicit Archi. z etiã Lau. ac Vin. hoc idem notã in. c. suscepimus de homi. q̃ cuius hostis fortior fuit z sine armis impetu z spoliat: non est tñ dicendum ob res suas transitorias clericũ armis se tueri debere z interficere spoliatorem: z in hoc concor. Hosti. z Jo. an. in dicto. c. suscepimus z. c. Petrus. eo. ti. z spe. ti. de lega. alĩ tamen dicũt q bona sua tantũ armis defendere licitũ est vt de sen. ex. c. dilec: lib. vj. Et q interfectores de quibus in. c. suscepimus: vt dicit vitam p̃fectionis: id est religionis arripuerũt: q̃ibus vim illatã sibi repellere nõ licebat: z hoc in repellendo in culpa fuerũt fm Ala. z Vincen. hic: z idẽ Goff. q̃ dicit q illud locũ habet in monachis qui viã p̃fectionis assumpserũt sed p:imũ securius est: vnde z si qs occideret vel mutilaret occidere volentem parẽ: filiũ

contugem vel aliā psonā sibi coniunctā quā aliter defendere nō poterat: nihilomin⁹ irregularitatē incurrit fm glo. qz nō ꝺz necessitas incurabilis: idē Pau. ⁊ Lap⁹ opter em̄ q ꝺ offensus irruere nō velit in offendente ad ꝟ q offensus si occidit vl' mutilat nō incurrat irregularitatē. ¶ Quarto ꝺs fit homicida casu: verūm si ꝺabat operā rei licite ⁊ adhibuit diligētiā quā debuit ꝺz ⁊ra tūc ñ iputat ei nec quo ad pcm̄: nec quo ad irregularitatē: fm oēs doctores. xxij. q. v. c. de occidēdis: ⁊ eo. ti. c. ex lr̄is. q. c. significasti. c. Jo. ⁊ c. ñ. Si vero non adhibuit diligentiā quā debuit tunc imputat ei ⁊ā quo ad pcm̄ ꝙs etiā q ad ꝺrdines suscipiendos: qz nec ꝺz pmoueri: nec in suscepris ministrare. co. ti. c. pstoralē. c. ad audientiam fm Bern. ⁊ Host. in. ꝺi. c. sicut dignum: sltr si ꝺabat operā rei licite ꝙuis adhibuit omnē diligentiam: ñ imputat ei q ad pcm̄ ⁊ irregularitatē. l. ꝺi. c. clerico. c. si quis voluntate: ⁊ de homi. c. ꝙtinebat. c. dilect⁹. ij. ⁊ Host. ꝟ: ⁊ in. c. sicut nobis: de testā. ⁊ Goff. Raf. Host. in summis coz. Preterea quicū q ꝺat causam ꝓpinquā ⁊ ꝺrdinatā ad homicidium: homicida iudicat ꝺūmō occasiones prestando ꝺederit operā rei illicite ⁊ ꝟ tenet Bern. ⁊ Host. ⁊ Hein. boyc. sec⁹ tamē ꝺ occasione remota: ⁊ ad illud homicidium non ꝺrdinata. Item qui potest hominē a morte liberare ⁊ non facit: vl' qui nō pascit fame morientem. fm Sanct. in cle. de homi. nō est irregularis: retrahēs ⁊n aliquē volentem aliū ab iniusta morte liberare. scōm Hein. boyc. irregularis efficitur. ⁊ allegat. c. si ꝺs viduā l. ꝺi. ⁊ de pe. di. j. c. periculose: Hic generalit due regule generales sunt notande: primam ponit Caspar ꝺicens: q quando culpa pcēdit casum tūm imputatur illi qui fuit i culpa: licet non fuerit in causa agēs: secus tamen si nō fuit in culpa: exempli gratia si ꝺs rixam incipiat ⁊ in ipa male tractetur: ꝓpter quod ei⁹ ꝙsanguinei vel amici ꝓter ꝙscientiam suā inferētem occidāt vel mutilāt irregularis erit: quia culpa sua casum pcēdit: vt patet. co. t. c. pstoralē. ⁊. ca. significasti. q. exemplum secundi patet expīssum eo. ti. in. ca. Petr⁹ ieaneat q cleric⁹ ne sit rixosus: vt xlvj. di. §. j. ⁊. §. ecce Secūam vero ponit Jo. in sūma ꝙfes. q ꝙz vbi bona fide sumtea q̄ circa egrotos ꝓsunt. non ꝺebet aliqs ꝺefacili scrupulosam habere ꝙscientiam: licz in aliq̄ fuerit erranz ꝺummodo non sit ibidem lata ⁊ euidēs culpa aut negligētia dissoluta: que ꝓpie dolus est: de ꝟ videbit in. vij. ꝓcepto: vt si bona fide ꝺederit infirmo aquā bibere vl' limphatū vinū vel vocauit minutorē ⁊ filia que ñ scōm ꝙditionem psone vl' infirmitatis vel tpis aut aliarū circūstantiaz esset illi pniciosa ⁊ mortifera: secus ñ si nō fuerit bona fide exēpli grā si ꝺs infirmū verteret vel trāsuerteret in alis ut latus vt citius moriat irregularis ē: vt ꝺi cit specu. ti. de lega. §. iuxta ꝓpositionis: si saltem ex ꝟ citius moreret: si tamē ꝟ faceret ad reuelandū infirmū ⁊ non vt citius moriatur non erit irregularis: quia bona fide subuenire voluit infirmo. Ad lau. ꝺei.

¶ De diuersis aliis irregularitatibus que contrahuntur ꝺris vel operis ꝓpetratiōe. Ser. xxx

Qui occides. Exo. xx. Viso de primo modo quomodo contrahitur irregularitas operis vel ꝺris pretratione ⁊ā reliqs modos breui stilo pcurramus. ¶ Hā secꝺo mō ꝓhib⁹ ꝓpter bigamiam irregularitas ⁊ ꝟ triplici rōe: prima et pncipalis causa quare bigamus pmouet ri phibetur ē: propter defectum sacramenti q est in eo: qz scz coniunctio ꝙiugalis facta p eum signif: icare nō potest illā ꝙiunctionē spiritualē christi ⁊ ecclie q est vnic⁹ sponsus cū ecclesia q̄ est vna spōsa. cū em̄ carnē suā ꝺuit serit in plures vxores: non est vnus vni⁹. xx. vj. ꝺi. c. acutius: ⁊ extra de biga. ca. debitum. Pro quo nota q in matrimonio ꝺuplex sacramentum attendit ꝓpter duplicē cōiunctionem q est in ipso: scz animoz ⁊ coꝛpoz. Prima ꝙiuncio scz aioz signat ꝙiūctionem christi ⁊ ecclie: q fuit q̄si matrimonium initiatum q̄dem in patriarchis ⁊ ꝓphis ratum i christi natiuitate ⁊ ꝙsummatum in cruce: vel ratuz in cruce ⁊ ꝙsummatum in gloria. Secunda vero coniunctio sgnificat etiā vnionē diuinitatis ⁊ humanitatis factam i vtero virginis vt dicto. capi. acutius. et dicto. capi. debitum Cum ergo tam coniunctio christi et ecclie q̄z etiam vnio diuinitatis ⁊ humanitatis nō sit nisi vnica: merito signatur in coniunctione primi matrimonij: et cuz quis transit ad secundum recedit ab vnitate: et sic non potest signare dictam vnicam coniunctionē q̄m etiam rationē tāgit Aug. in dicto. c. acutius.

in fi.t q: ꝯiunctio fornicaria non signat illā coniunctionē christi t ecclie:hinc si ꝙs nō ꝯtraxit sz tm cū mūis fornicat⁹ fuit nō censet irregularis. ¶ Secūa rō ē ꝓpter dignitatē o:dinū.xxvj.di.c.vna.t.c.vltra.vñ nec tollit irregularitas ista p baptismū; sic irregularitas homicidij:cui⁹ rō ē:q: ꝯbit ex matrimonio t baptism⁹ nō soluit mīmoniū:vt di.ca. vna. Tertia rō ē ꝓpter signū in ꝓnūcie. Dicit em Amb.in di.c.vna. Quō aūt ꝑt bonratoꝛ esse viduatus:q ipa ꝓuigia frequētauerit.et lxxxv.di.c.ꝓposuisti.ver.sz fortasse:vñ t bigam⁹ oi ꝑuilegio clericali nudat ac seculari foro penit⁹ adꝺicit:nō obstante q̄cūq ꝓsuetudine:adeo q eis sub pena excōicationis ihibitū ē deferre cōsurā vel habitū clericalē:vt ptz exp̄ssū de biga.li.vj.c.altercationis. Hec ḡ bigamia mīas modis ꝯbit; Primo cū ꝙs successiue t diuersis tpib⁹ duas habet vxores t vtrasq cognoscit:t h ꝓprie pfecte ꝺr bigam⁹ xxxj.q.j.c.appareat:secus tñ si non cognouisset ambas fm Tho.in.iij.licet magister sententiaꝝ aliter dicat:non em tenet in hoc ei⁹ opinio cōcoꝛ.etiam dictū.c.debitū. Secundo verocum ꝙs diuersis tpib⁹ duas hz vxores:vnam de iure.et aliā de facto:puta q̄ cōtrahit cum sanguinea t vtrāq cognoscit:h etiam censet bigam⁹ ꝓpter intentionis affectū cum ope subsecuto:vt eo.ti.c.nup:t idē est si plures habet vno tpe:vt pote ducens vnam clandestine t aliā in foro ecclie:t vtrāq cognoscit vel etiam si ꝯtrahit cū duab⁹ de fctō tñ t eas cognoscit:vt q: sunt ambe ꝙsanguinitatis vel affinitatis linea ꝙuncte:vt dicto c.nup. Tertio q̄ contrahit cum cognita ab alio t eam cognoscit:t hoc ē verū siue sciuerit eam coꝛruptā siue nō.vt.xxxiij.di.ca.curandum.t.c.p̄cipim⁹. Si tñ ipse solus eā defloraſſet t postea cum ea cōtraheret nō cēseret bigamus.vt dicto.c.acutius:arg.extra qui.fi. sint legit.c.tanta. Quarto q̄ ꝓpriam vxorem cognoscit siue scienter siue ignoranter postq̄ ab altero cognita est:vt.xxxiij.di.capitu.sicut⁹:t.ca.se.vnde si vir accusaret de adulterio vxorem:t accusatione pēdēte vir debitū adultere redderet etiam ad p̄ceptū ecclie fieret irregularis:quia bigam⁹ fm Tho. Ray, t Host.Quinto q̄ ꝯtrahit cum vidua ab alio viro cognita:sec⁹ tamē si fuisset relicta ꝛgo.xxxij.di.c. seriatim.xxxij .di.ca.maritum: t notanter.xxxiij.di.c.p̄sbyteri.§.vidua:Sexto q̄ ꝺs vilem ꝑsonaꝫ ducit in vxoꝛ:sē̄ an

cillam seruilis ꝯditionis:vel ioculatricē:vel aliquā ex illis q̄ publicis spectaculis mācipātur:lz virginē tūc:repellit ab o:dine:vt patz exp̄ssum.xxxiij.c.si ꝙs viduā.ꝝ. Septimo q̄n ꝙs ꝓstituit⁹ in sacris:vl post pfessionē in religione ꝯbit cū coꝛrupta.vt ptz.xxxj.q.j.c.ꝙt q:t de bigamis:ca.a.nob:: in glo.vñ lz ꝙs credit contrahere cum virgine t inuenit eā coꝛruptam t sic cognoscit eā:ad o:dines ꝓmoueri non potest:cum sit maritus coꝛrupte vt patet:xv.q.j.c.fi.t.xxxij.q:v.c.ille autem: Ceterum quia p baptismū nō tollit hec irregularitas:vt dictum est:ideo si quis vnā habuit vxoꝛez ante baptismū t aliā post baptismum:vel vtrāq ante baptismū irregularis est:vt.xxxiij.di.c.ii quis viduam.j.t.xxxv.di. c.j. Sitr is ꝙ añ baptismū dimisit vxoꝛē ꝓpt fornicationē:t post baptismū eā iterꝝ recipit irregularis ē. ¶ Hic ḡ q̄n pōt vtrū in irregularitate cōtracta p bigamiā pōt fieri dispēsatio. Et dicūt ꝙdā q nō:q: contra doctrinam apostoli est ꝯtra quam nec papa dispensare potest. Thom.tamen.in.iij.di.xxvij. dicit q bigamie non est adiuncta irregularitas de iure naturali:sed de iure positiuo:nec est etiam de essentialibus o:dinis q aliquis non sit bigamus:quod patet ex eo:quia si quis ad o:dinem accedit characterem recipit: et ideo papa dispensare potest in tali irregularitate:non tamen inferioꝛ prelatus. Qđ aūt in �contrarium ob�

rerici puniuntur pena quadruplici. Primo excõicatiõe: q; sunt ipso facto excõicati: vt extra e.ti.c.ad abolendã. z de h.ẽ. Secõdo ꝑ ꝺ positiõe: q; indistincte siue clericꝰ siue laicꝰ etiã papa vel impator vel ꝗlibet alius deponi ꝺz ab oi dignitate. vt.xl.dist.si papa. z.xxiꝫ.q.j.c.q ꝯpacẽ: insup oi officio z bñficio talis spoliari ꝺz ac degradari si clericꝰ ẽ: z iudicio seculari tradi puniendus aiaduersione debita. s. crematiõe: nisi cõtinuo post ꝓpriehẽsionẽ erroris ad fidẽ cõuersi velit z erroꝛẽ suum abiurare ac satisfactionẽ exhibere: z sic redeũtes in ppetuo carcere retrudi debẽt: vt ꝓz extra.e.ti.c.excõicamꝰ.ij. Nec solũ hereticꝰ si sz etiã eoꝝ receptores credẽtes defẽsores z fautores ipsoꝝq filij vsq; ad secũdã generationẽ ad nullũ ecclesiasticũ bñficiũ vl officium publicũ admittent: alias ẽ irritũ: vt de hereti.c.q cũq; li.vj. qõ intelligas sane p lineaz paternã nã p maternã non puniunt nisi vsq; ad primum gradũ: vt eo.ti.c.statutũ. Tertio puniunt rerum ablatiõe: q; bona eoꝝ oĩa sunt ipo iure confiscata: executio tñ confiscationis vel occupatio bonoꝝ fieri nõ debet p ꝓncipes seculares anteq; p iudicem ecclesiasticũ sup eodem confiscatio fuerit ꝓmulgata: vt eo.ti.c.cum secũdũ. li.vj. Quarto puniuntur militari ꝓsecutione: q; ñ aliter fieri non potest armata manu sũt ab eis oĩa bona auferẽda: si ñ reuertunt ad fidei veritatem de iure cõi post abiurationem hereseos admittũt ad laicam communionem postq; reconciliati fuerint: vt.j.q.vj.c.j.z.c.dayberum. excipiuntur tamẽ illi q post abiurationẽ erroris vl postq; se ꝓpria antistitis examinatiõe purgauerint: si deprehensi fuerint i abiuratã heresim recidisse tales eñ sine vlla penitus audiẽtia seculari iudicio relinquũt: vt e.ti.c.sup eo. li.vj. Ceteꝝ ꝺo non solũ ad laicã recipiũt cõionem: vt dictũ est. sed insuper meritis ꝓpriis suffraganeis circa eos quadruplex dispensatio fieri põt. Quoq; eñ fit cum eis dispensatio semiplena: ita q solum recipiunt in ordinib ante hec omnia suscepturis. vt.j.q.j.capi.si qs herence. vbi plane de hoc. Quoq; vero fit cum eis dispẽsatio plena: ita q possint ad sacerdotium ꝓmoueri: vt.j.q.vj.c.conuenientibus. Quoq; ꝓinde fit cum eis dispensatio plenior: ita q episcopi esse possiũ. vt.xj.dist. c.nos consuetudinem: Quandoq; fit cũ eis dispensatio plenissima: ita q promoueri pñt ad superiores dignitates: vt.xxiij.q.iij.c.ipa pietas. ¶ Quarto modo cõtrahitur irregularitas ꝓ dilationem baptismi. nã si qs adultus sanus distulit bapizari: z postea in egritudine timore mortis se fecit bapizari: ꝓmoueri nõ põt: cuius cã ẽ: q; ꝓsumit nõ ꝺe ꝓprio motu: nõ ei ex voluntate sz ex necessitate videt recepisse baptismũ: vt ꝓz exp̃sius. lxij. dist.c. si qs. Est etiã alia cã fz Guil. vt scz ꝓ hãc penã hoies inducerent nõ negligere suã salutẽ nec miz q tales nõ ꝓmouent: cũ vt neophiti phibent ordinari iuxta sententiã ap̃li: vt patz xlvij.di.c.j.z.c.qm̃. Cuius ratio duplex est fm Ray. Prima ne incidãt in superbiam: putantes q fides sue religio christiana multũ eis indigeat: vt dicto.c.j.z.c.quoniam. Secunda est: quia non sunt experti status ecclie vel religionis nec sciunt modos psonarum: nec iciunauerunt nec fleuerunt ꝛc̃. vt patet i dictis.c. vnde tales nec ad minores ordines ꝓmoueri debent immo nec tonsurari: ar. xix.q.iij.ca. monasteriis: z satis concor. Hos: z Host. z idem intelligitur de neophitis in religione vt dicto.ca. monasteriis. Et si ꝗrit cur nõ tollitur irregularitas ista ꝓ baptismũ. Ad hoc dicendum fm Ray. q baptismꝰ ita dilatus inducit eam: z ideo non potest eam tollere: q; idem non operatur cõtractus effectus: vt extra de bap.c. maiores: secus tamẽ est de illo q distulit sic cõmunionem vsq; ad talem egritudinem: qia hic non repellit ab ordine. vt.l.dist.c.is vero. Similiter põt ille qui distulit sic baptismum in duob casibus ꝓ dispensationem ordinari. Primꝰ est si post baptismum fides z vita illi⁹ ꝓbabilis appareret. Secũdus est si raritas clericoꝝ h exigent. vt.lvij.di.ca.si quis. ¶ Quinto modo contrahitur irregularitas ꝓ susceptionem ite rate sacramẽtioꝝ characterẽ impmẽtũ: vt baptismi: confirmationis z ordinis: vt.l.dist. c. confirmandum.j.q.j.qõ quidã. de cõse.distinc.c.qui bis. Unde qui scienter rebapizati sunt vel recõfirmati vl reordinati: seu etiam ignoranter sed post scitũ ratũ habuerunt absq; dispensatione pape ꝓmoueri non possunt. Si ꝺo tale sacramentum ignoranter susceperunt vt infantes vel absolute coacti: tales fm quosdam de iure ꝓmoueri possunt: fm alios tamen tutius est dicere q cũ dispensatiõe z hoc vult dictum.c.qui bis.z.c.sequẽs. Si vero qs ꝓbabiliter dubitat facta diligẽti super hoc inq̃sitiõe: nec certificari põt vtrum aliqꝺ dictoꝝ sacramentoꝝ susceperit vl̃ non: tũc tali

ron efficitur irregularis licz in hoc casu iterret sacramentum: qz nō putat iterarū qō nescit esse factum: vt de ꝓse. di. j. c. solēnuates, z extra de ꝓbat. nō. bap. c. venies. vñ dici dz in forma cū dubitat. Si ñ es baptizat⁹ vel ꝓfirmatus ego te baptiso. Ratio ꝙ ꝓdicte irregularitatis ē ꝓpter iniuriā facta sacramētis: q̄ ꝓsistit in ḧ q̄ sacramentū nō iterandū ꝓpt effectū indelebilē characterꝫ simplr iterat. ¶ Sexto ꝓhibitur irregularitas p solennē penitētiā: vt di. l. c. ex penitētib⁹. vbi plane de ḧ. Pro q̄ nota q̄ pnia solēnis de q̄ nunc loquimur tīi ponit ab epō vel de ei⁹ mādato: nec imponit clerico nūi deposito z fieri dz cū solēnitate q̄ ponit. l. di. c. in capite: vbi eandē penitētiā in forma ꝓsequit ex ꝓcilio Agathen. Nec imponit talis pnia p crimine enormi z vulgarissimo qō totā cuitatē vt terrā cōmouit. Et fm Ray. iterari nō pōt: vt de pe. dist. iij. c. reputnt ꝙtus alia q̄libet pnia siue publica siue ꝓuata potest iterari quotiens homo peccat: vt ibi. ca. septies. z. ca. adhuc inst int. ſz qz hodie talis penitentia non habet i vsu ideo gīa breuitatꝫ de ea supsedeo. Ratio ꝙ cur talem impedit ꝓmouendū est. qz nō sunt digni suscipere vasa sacramētoꝝ: qui dudz fuerūt vasa viciorum: vt dicit. in. c. illud. l. di. Secūda rō est ꝓpter scandalum ꝓuitandum qui crimē eius agnoscit. Scandalū ē em̄ ꝓpō dei tales psonas sup se positas habere: qs vltra modum viciosas ꝓstat esse. vt patet expssum. di. l. c. de his vero. Tertia rō est timoꝝ ne iterum labant in voraginē vitiorum: qui timoꝝ de pristina consuetudine consurgit. lxv. dist. cap. in sacerdotibus. Quarta ratio est. qz non haberent libertatē reprhēdēdi alios: nam qua fronte peccantē coꝝripere pōt cum tacitus ipe sibi respōdeat eadem se commisisse q̄ coꝝripit: vt. xxv. di. c. primū. Ō coꝝ. Ray. z Tho in. iij. pōt m̄ cuz eis in minoribus ꝓpter necessitatem vel vtilitatē eccle siasticam dispensare. dist. l. c. placuit. z hoc p epm ex quo nō est ei phibitum in iure: verum tamen publica penitentia nō inducit irregularitatem q̄ l'm Ray. imitūgi pōt p cōfessoreꝫ z fit in ꝓtio: non m̄ cū pdicta solennitate vt cum imitūgit pegrinatio p mundū cū baculo cubitali z cum scapulari: banc em̄ imponere pōt quilibet sacerdos parrochiano suo. ¶ Septimo cōtrahitur irregularitas p obligationem ad aliqd officiū alicui⁹ curie: z ordinari phibetur nisi pius a curia sit absolu⁹ vt patz. lj. dis. c. j. z sequēnbus. Pro. q̄ sciēdū q̄ trib⁹ modis possūt dici curiales fz Ray: Pmo mō large dicūt illi curiales q̄ q̄cūq; ditione sunt obligati curie alicui⁹ publice potestatis: siue sint milites siue aduocati siue officiales siue etiā histriones. z generaliter oēs officiū honestū vel inhonestū habentes dūmodo curie sunt obligati. Secudo mō stricte dicunt curiales: q̄ curāt z egerūt honesta officia curie: sic decuriones: iudices z similes: Tertio mō strictius dicunt curiales: qui fz m cā sanguinis sunt officiales: hi nāq; dicūt curiales a cruore: sz alq dicunt curiales a cura. Omnes ḡ curiales indistincte fm Ray. ordinari phibent nisi prius a curia sint absoluti: vt. lj. dist. c. j. z sequēnb⁹. Postq̄ aūt absolun sunt a curia: tūc se exercuerunt seua vt officiales vel milites q̄ sanguinē hūanū fuderunt: vel turpia z inhonesta vt histriones. nō possunt ꝓmoueri: vt. lj. di. ca. j. z. ij. de ꝓse. di. ij. c. ꝓo dilectione. Si tamē exercuerunt honesta officia sicut iudices: aduocati: rabelliones: et hoc in causa ciuili seu pecuniaria tantum: tūc admittuntur. vt. lj. di. c. ofiue. sed in causa sanguinis repellunt: vt. lj. di. c. aliquās ros. Nam in causa mutilationis vel mortis quicunq; fuerit iudex vel aduocatus ꝓ actor siue ꝓ reo: cum actor obligat ad talionē: vel assessor officialis vel rector aut notarius sententiam scribens vel ꝓferens seu qui scribit attestatiōes vel legit eas dum publicant: et qui scripserit vel dictauerit lr̄as ꝓo vindicta sanguinis omnes tales ꝓmoueri non possunt: vt dicto. a. aliquantos. z di. l. cap. si quis post remissionem. extra ne cleri. vel mona. c. sententia. Quare etiam ceteri curiales ordinari phibentur: fm Ray. tres sunt cause principales. Prima est: qz quidam ex pdictis vt frequenter irregularitatē contrahunt ex officiis eis commissis. Secūda qz tales q̄q; reperiuntur z sic ecclesia ꝓturbat. Tertia qz ꝓsumitur cōtra eos q̄ nō trāseāt ad clericatū voto religionis sed vt rationcinia dominorū subterfugiant: vt. lij. dist. capit. legem. Idem Goff. z Hostien. z similiter obligari ad rationcinia ꝓo ꝓsonis secularibus: sicut tutores: procuratores z similes ad ordines ꝓmoueri non possunt: vt. xxj. q. iij. capi. j. z. iij. extra ne cleri. vel mo. ca. j. z. ij. secus tamen si exerceant ea ꝓo ꝓsona ecclīastica vel etiā seculari sed miserabili: sicut cecus pauper pusillus vidua z sic: qz tales ꝓmoueri possunt nisi aliud

canonicū impediat: vt. lxxxix. dist. c. indicatū. lxxxvj. dist. c. periculū: xvj. q. j. ca. monachi. ij. Si tamen officiū quod gesserunt finitum est tamen adhuc obligati sunt ad rationium tunc fm Ray. si non mouetur eis questio nec mota est bene p:omoueri possunt nisi manifestū sit aliquez talem teneri de dolo. Si vero mouet questio de dolo: tunc p:omoueri nō debet ante decisam litem: vt. lxxj. dist. c. tantis. extra de obligatis ad rationia. v. ca. in. glo. debet tm tatari tempus infra qđ questio decidatur. ar. extra qui fi. sunt legi. lator. t qui ma. accu. pos. c. insuper. Si denigz questio moueat de culpa tantū: tūc p:omoueri pōt non obstāte reclamatione actoris: cū his postea pcedere: sicut prius t sub eodem iudice. ¶ Octauo crimē mediocre t notoriū inducit irregularitatē. p:o quo nota fm Ray. in summa: q in hoc loco crimen nom̄e dicit homicidiū t aliqua simonia: t etiā fm Host hereſis: t qđlibz hoz siue fuerit occultū siue manifestū impedit p:omouendū t deijcit p:motū et ante penitentiā. Crimen aūt leue dicit hic illud mo: tale qđ de se nō inducit depositionē nisi ex cōtumacia post admonitionē: vt rebarus t lud⁹ alee: vt p:z. xxxv. di. c. j. vbi streptus in synodo vt. v. q. iij. c. in loco: t similia q reperiunt in iure: talia ergo siue fuerint occulta siue manifesta nec impediunt p:mouendū: nec deijciunt p:motū: extra de cohab. cleri. t mu. c. vestra. Crimē denigz mediocre dicit hic adulteriū furtū: sacrilegiū: periurū: falsum testimoniū t similia: q si sunt occulta nō impedit p:omouēdum nec deuciūt p:motū: nec indigent dispensatione: sed sufficit pnia sacramentalis: vt extra de temp. ord. c. ex tenore. t. c. quesitū. vbi plane ó hoc t in glo. Si vero sunt manifesta p propriā confessionē delinquentis extra iudiciū factā: tunc etiā nō faciūt talem irregularem: q⁹ ille si clericus est suspendi deberet ab officio t bñficio: vt extra de excess. pla. c. q⁹ sit graue. Si pinde sunt manifesta p famā de facientе accusatore t legitima pbatione: tunc etiā non inducit irregularitatē: vt dicto. c. quesitū: purgatio tm canonica talibus est indicenda: qua pstita debēt absolui: sed si defecerint in ea debent deponi: vt extra de adul. c. significasti. Si denigz sunt manifesta per iuriam vel cōfessionē aut p euidentiā facti: sic q nulla ter giuersatiōe celari pōt: tūc inducūt irregularitatē: vt dicto. c. quesitū: pōt tm in hmōi mediocribus notoriis in iure vel de facto in talibus irregularitate per cm dispensari fm Innocē. in glo. super dicto. c. ex tenore. Infames etiam tz de iure q⁹ de facto repellunt a pmotione dignitatū t ordinū: vt. lj. di. c. qui in aliquo. de regu. iur. c. infamibus. li. vj. Idem Ray. infamis de iure est: quem ius ponit esse infamem vt q: cōuictus est de facto: vel qui pugnat in arena cū bestia p:o lucro t hmōi: vide ó hoc plura. iij. q. vij. c. infamis. p:ecipue in. §. porro. in textu t glo. Infamis aūt facto dicitur ille cuius apud bonos t graues grauata est opinio super aliquo crimine: de quo grauia b:euitatis supersedeo. Ad laudem dei.

¶ De irregularitatibus que contrahuntur per ecclesiasticarū censurarū violationem. ¶ Sermo xxxij.

Non occides. Exo. xx. Tertio

n contrahit irregularitas ecclesiastice censure violatione. ¶ Unde b:euiter hic p:osequendo quādo qualiter t vtrū excōicatus: suspensus vel interdictus durāte excōicatione: suspensione vel interdicto celebrans: aut diuinis vel ecclesiasticis officijs se immiscens irregularitatē incurrit. Omissis diuersis opinionibus sciendū est: fm q notat Joh. calō. An. de bu. Item Tho. Pe. de pasu. t Gul. q si celebrans aut v:ens officio ordinis est mulier siue laica siue religiosa seu q̄liscunq sit nō efficit irregularis: q: cū non sit capax ordinis clericalis: in eam nō cadit irregularitas per quā quis impeditur ab ordine vel ordinis officiū celebrare: t hec ratio sumitur ex. c. hec aūt imago. xxxij. q. v. t extra. ca. debitū. de biga. Hinc est q si mulier excōicata vel interdicta vel in loco interdicto: vel indebite tractet officia sacra. temere quidē agit t puniri debet: vt de pe. t re. c. noua. non tm efficit irregularis. Si vero est virilis q̄dionis sed furiosus: infans: vel dormiens hoc agit: nō est irregularis nec peccat: vt p:z supra. Si p:orsus sane mentis est: sed laicus siue religiosus siue secularis t cū solenni ꝓparatu alicuius ordinis celebrat aut exequit actum alicuius ordinis: tunc videt q sit irreg..aris: licet hoc iudicatur esse ingoriosum: vt de cleri. non ordi. mi. c. j. nec cum tali vt p:omoueri valeat alius q̄ papa dispensare pōt: sicut t cū ordinato ac suspenso celebrāre alius q̄ papa nō dispensat: t ergo idē est in isto casu: sed hec intelligendū videt tantū de ordinib⁹ sacris t ip

apparatu solenni: cum officia minorum ordinum licite ſm Tho. in. iiij. ⁊ alios doctores exerceri possint: etiam ab his qui non sunt ordinati in illis. Hinc si hoc agit sine apparatu solenni nō efficitur irregularis. Si p̄terea clericus est: tunc aut celebrat in ordine quē non habet: ⁊ hoc agens in ordinibus sacris iudicatur irregularis. De subdiacono tamē dicu Gul. q; si est in minoribus cantare potest epistolam: dūmodo sine solennitate: ⁊ addit Innocen. q; hoc est licitum quando deest subdiaconus: ⁊ tunc etiam cantet sine ornamentis subdiaconi. Solennis autem apparatus subdiaconi videtur esse manipulus. Dicit enī Pe. de palu. in. iij. q; tunicellam licet etiā nō subdiacono portare: quia non est ei propria vestis sicut manipulus quem nullus inferior subdiacono portare debet: hec ille. Unde si talis cantet epistolā cum tunicella sine manipulo tantū nec porriget calicem diacono vel sacerdoti: quod est p̄prium off. cum subdiaconi ⁊ principalis actus ordinis illius: ⁊ vbi est consuetudo q; etiā in minoribus constitutus illo modo cantet epistolā: non videt ex hoc irregularis: secus tamen vbi cū manipulo vel porrigendo calicem: vel vbi nō est mos q; aliquis cantet inferior subdiacono. De alijs minoribus superioribꝫ non est dubiū q; incurritur irregularitas. Si itaq; clericus celebrat in ordine quē habet. sed est excōmunicatus excōicatione maiori: vel celebrat aut officiū exercerotiumq; in loco interdicto ab homine vel a iure: tunc efficit irregularis ⁊ indispēsabilis nisi per papā: vt de senten. excō. is qui. lib. vj. Dicit tamen Gul. q; in minoribus p̄stitutus ministrando seu officiū suum etiā cum solennitate exercendo cū est excōicatus non efficit irregularis: q; illa duo. c. si quis epūs. j. ⁊. ij. q̄ ponunt. xj. q. iij. non loquunt de eis: vt patet intuenti: ⁊ pene sunt restringende: secus enaz est de subdiacono: vt iam dictū est. Credunt etiam quidam q; subdiaconus excōicatus epistolā sine solennitate legens vel diaconus vt etiā p̄sbyter nō incurrat irregularitatē. Si autem talis clericus est suspensus: stricte sumendo suspensionē scz quo ad se ⁊ quo alios ⁊ hoc ab hoie seu iudice: sed ignorat ignorantia probabili: tū non efficit irregularis: ⁊ hoc est verū si se ignorat probabiliter excōicatum suspensum vel interdictū: non ignorantia iuris sed facti: ar. de excōmunicato. xj. q. iij. si q; episcopus. j. ⁊ iij. ⁊ de suspenso ⁊ interdicto: ar: de senten. excom. c. cum medicinalis. li. vj. ⁊ vlti. ⁊ ibi glo. penul. ⁊ per Innocen. Hostien. ⁊ Jo. an. de sen. excom. c. cum illorum. in glo. j. Idem Hein. boyc. Si tamen ignorat ignorantia crassa ⁊ supina: nec si sentētia excōicationis suspensionis vel interdicti fuerit nulla: de quo vide plures casus per Jo. de sen. excō: c. solet. in fi. ⁊ c. licet. li. vj. ⁊ tunc non efficit irregularis: vt est expressum extra de appel. c. ad presentiā. ⁊ c. dilectus. in fi. ⁊ extra de senten. excom. c. solet. in fi. ⁊ eo. ti. ca. solet. li. vj. ⁊ hoc in sententia excōmunicationis notat Innoc. in dicto. c. ad presentiam: ⁊ Joh. an. in nouel. la. dicentes etiā q; licet talis ab alijs fuit vitandus vt ibi: ipse tamen nō debet se gerere pro excōmunicato: q; ſm veritatem talis nō est ligatus: sed intelligunt sane p̄dicta de sententia que est nulla: que scz nec ligat apud deū nec apud ecclesiam: licet quandoq; de facto tolerent: vt no. extra de testi. ca. dilectus. secus iā est de sententia iniusta: que licet nō ligat apud deum: ligat tamen apud ecclesiā: que sententia semper est timenda: vt. xj. q. ca. j. et. ij. ⁊ per cōsequens obseruāda: alioquin sententiā suā pastoris videret cōtemnere: ⁊ sic ligaret p̄ter contemptū: vt ibi. ca. aud: de quo. ff. cum ergo. Porro siue sententia fuerit iusta siue iniusta si se immiscet aliquo officio nulli ordini deputato seu quod nō competit ratione alicuius ordinis. sicut est officiū magistri scholarū aduocati: tabellionis: iudicis: benedicentis mēsam vel legentis in mensa lectionem ⁊ similia non est irregularis. Similiter si se quidem immiscet officio ecclesiastico ⁊ spirituali: sed ea tantū facit que sunt non alicui ordini vel officio deputata: nec a iure nec a p̄suetudine: nec etiam ecclesie cōstitutione: sicut si cantat respōsoria vel legit lectiones: non est irregularis: vnde videt q; si in aliqua ecclesia sit cōsuetudo q; sine distinctione ordinis quisq; legat epistolā portat cereos: vel quid aliud faciat pertinens ad aliquod officium: nō esset irregularis qui facit illud officiū: quia cōsuetudo attendit in sacramentis ⁊ ecclesiasticis officijs: vt de cele. miss. c. peruenit. ſm Innoc. Hostien. ⁊ Jo. an. ⁊ Spe. Idem excōicatus: suspensus vel interdictus qui recipit aliquem in canonicū: q; facere possunt: de rescrip. c. capitulū. ⁊ notat Beri. Inno. ⁊ Hosti. de p̄ben. c. p̄ro illorum glo. penul. Idem de religiosis mendicantibus suspensis a receptiōe quorūlibet ad professionem sui ordinis: iuxta. c. non solū de regula. li.

vſ.q; tales ꝓpter hoc non ſunt irregulares p̄ p̄mulla:z h̄ notat Jo.an.in nouella:ibi ſup verbo:ſuſpenſus lz Hoſti.in h̄ vltimo ꝛriū tenere.videat:de re iudi.li.vj.z male.Si p:e terea clericꝰ imiſcet ſe bis q̄ ſunt o:dini certo deputata:z hoc cū ſolēni apparatu:tūc ſi ē excōicatus excōicatione maio:i:fit p h̄ irregularis ſiue ſit excōicatus ab hoie ſiue a canone ſm Jnno.Hoſt.z Spe.z a ſolo papa releuari pōt.vt de re iudicata.c.cū eterni.§. ſciturꝰ.li.vj.z di.c.cū medicinalis:etā ſi fuerit ſnia iniuſta:ſecus ſi nulla vt dictū eſt:ſecꝰ tñ de excōicatiōe minoꝛi:vt.c.ſi celebrat: extra de cle.ex.m:.Quidā tñ dicūt:q; lz nō requiratur diſpenſatio papalis:tñ requirit diſpēſatio ep̄alis:vt de cleri.cōiu.c.ſane:ij.vel ſaltē eius q̄ ab excōicatione minoꝛi pōt abſoluere ſicut innuit dictū.c.ſi celebrat:z h̄ obtinet tā cōſuetudo ſm Hoſt.Jnno.z Jo.an.Simiſter ille qui in eccleſia ſanguinis.vl ſeminis effuſione polluta:vel q̄ p̄ſentibus excōicatione maioꝛi innodatis ſcienter celebrare p:eſumit:lz in hoc temerarie agat:irregularitatē tñ laqueū cū h̄ iure non ſit exp̄ſſum nō incurrit:vt h̄ ſen.excō.c.is.q̄:li.vj.z de h̄ p Jnno. de exceſ.p̄la.c.fi. Si ſo talis imiſcēs ſe bis q̄ ſunt o:dini certo deputata cū apparatu ſolēni fuit ſuſpēſus tñ a bñficio:tūc dicit Hein. hoc.tale nō eſſe irregulare celebrando vel diuinis ſe imiſcēdo:q; hoc nullo iure cauet de elec.cum in cunctis.§.clerici.z.c.cū Clinton̄.z.ca.ſtatuimus. Jtem.li.vj.de conceſſi. p̄ben.c.quia diuerſitatem.z hoc tenent Jnnoc.z Hoſti.in dicto.ca.ſi celebrat.z Bern̄. eo.n.cap.latoꝛes z Spec.n.de lega.§.iuxta poſitionis.¶.Item nota q̄ ſuſpenſus:immo talis celebrans vl ſe diuinis immiſcens metuit:q̄n illa ſunt in noſtris officijs grauioꝛa:q̄ lic; impendere non tenemur tñ cauſa dilectionis impendimus:vt.xxviij.q.j.c.z iam nūc. circa medium:vbi dicit: Dulta aūt ſunt facienda non iubente lege ſed libera charitate z ea ſunt in noſtris officijs grauioꝛa:q̄ cuz licerent nobis etiā nō impendere tñ cauſa dilectionis impendimꝰ. Silr ſuſpēſus tñ a pōtificalibus diuinis ſe immiſcēdo vel ſine pontificalib; celebrando non eſt irregularis:q: h̄ iure non cauetur:z pene ſunt reſtringēde:vt de pe.diſ.j.c.pe. Jn pontificalia non ſunt de ſubſtantia o:dinis vel officij:q; ſine eis q̄lis bet officium fieri pōt.vt notat Jnno.i dicto c.medicinalis. Idem ſpe.z cardinalis:quoꝝ opinionem Hein.boyc.credit eſſe veꝛā. Q, autem Hoſt.ꝛriū tenere in dicto.c.medicinal hoc intelligendum ē q̄ cū ab officio ſeu o:dine pontificali:id eſt ep̄ali fuerit ſuſpēſus:tūc officio o:dinis epiſcopalis ſe imiſcendo fieret irregularis:z h̄ notat Benzelinꝰ i extrauagan. Joban.xxij.q̄ incipit:ſuſcepti regiminis ad fi.ſuper verbo a pontificalibus vbi dicit q̄ ſuſpēſus a p̄ontificalib; p̄hibet ab his q̄ ſūt ſibi ala vt p̄ontifici p̄miſſa z depēdēnb; ab eis puta ab o:dinū celebratiōe frontis chꝛyſmatiōe:baſilicaꝝ ſeu virginū ꝓfeſſiōe:miſſe cū mitra z baculo celebratiōe z ſilib;:nō aūt ab alijs puta a miſſe celebratiōe ſine o:namentis p̄ontificalib; celebrare p̄nias dare z ſilib; q̄ cōpetūt ei rōe ſacerdotalis officij:vt ſcit Lōp oſt.extra de ꝓſue.c.cū dilecꝰ.z Bern. de offi.dele.c.ſane. Et addit Jo.caldrini:q; epūs ſuſpenſus vel interdictꝰ a pontif.calib; ſi exerceat officium ſacerdotis etiā cū pontificalibus non eſt irregularis:z ſic intelligit dictum Jnno.in dicto.c.medicinalis.vbi dicit q; is cui ſunt interdicta tñ pontificalia:ſi celebrat vel officium exercet in inferioꝛi o:dine non eſt irregularis:q; hoc iure non cauet:z pene non ſunt extendende:de ſen.excō.is q̄. li.vj. Verūtamen ſuſpenſus ab officio ſacerdotali non poterit vti pontificali etiā aliter q̄ in miſſa:quia interdicto officio vno oīa ſibi cenſentur interdicta q̄ ſine illo nō poſſet explicare:ſed ſine ſacerdotali officio non poteſt explicare pontificale. Jtem ſuſpēſus a ſacramentoꝝ p̄ceptione vel p̄ticipatiōe ſi celebrat vel diuinis ſe immiſcet:ſm Hein.boyc. nō ē irregularis:vt eſt exp̄ſſum in dicto.cap. ſi celebrat:q; participare ſacramentis nō eſt officij vel o:dinis eo q̄ etiam laici p̄ticipant eiſdem. Si tñ eſſet ſuſpēſus a collatiōe ſacramentoꝝ vel etiam p̄uatus:tūc miſtrando ea in officio ſuo vt p:ius efficeret irregularis: niſi miniſtraret aliqua ſine ſolēnitate q̄ in caſu neceſſitatis etiam laicus miſtrare poteſt: vt patet de baptiſmo Silr ſuſpenſus ab ingreſſu eccleſie ſz Jnno.Spe.z Hein.boyc. ſi intrat eccleſiam non efficit irregularis:q; intellige verum niſi in eccleſia ſe diuinis ingeſſerit:vt de ſen.ex.ca.cui.li.vj. Sic ſuſpenſus ab aliquo certo officio ſi ſe immiſcet alio officio ex illi a quo ſuſpenſus eſt:tūc nō ē irregularis:vt de ſen.ex.ca.q.ibi de miniſterio ſibi interdicto. Idem Jo.an.in dicto.c. ꝛs q̄.

¶ Et nota generaliter q̄ de p:ſona interdicta idem p̄ omnia dicendum eſt ſicut de perſona

suspensa: q: tale interdictū non differt a suspē sione. ¶ Scdo nota q ea q̄ dicta sūt de suspē sione a iudice: generaliter intelligūt q̄cunq; mō fuerit suspēsi siue simpliciter seu ad tpus determinatū vl' indeterminatū siue etiā rōe crimis defect' vl' infamie. Putāt em doctores tales durante suspensiōe celebrātes esse irregulares: nec posse cū eis dispēsari nisi p papā: ar. ad hoc. xj. q. iij. c. si q̄s pbyter. z dicto. c. cum medicinalis. ¶ Porro si quis fuerit suspēsus a canone ḃ fit triplici rōe. Primo rōe crimis z tunc si simplr est suspēsus celebrādo fit irregularis: vt. xj. q. iij. c. si q̄s epūs: sltr si suspē sus ē ad tpus determinatū: tūc infra illud tempus celebrando efficitur irregularis. Si vo suspēsus est ad tempus indeterminatum cū conditione donec satisfaciat: sicut in. cā. siqs aminodo. lxxxj. dist. z de cohabi. cleri. et mu. c. sicut. z in clemen. de dect. ca. j. z tūc fm Jo. cal. licz quidam contradicant: verius tamē est q̄ sic suspensus ante absolutionē celebrās efficitur irregularis: quia in hoc factum indicis est necessarium vt habeatur pro absoluto vt no. de. eta. z quali. cap. cum bone èt sic cuz factum hominis sit necessarium: sequitur q ad suspensionem dei canon aliquid addit: vt in dicto. c. sicut. quod bene pbatur de pniē. c. episcoporum. li. vj. Si aūt suspensus est cū conditione donec poeniteat: sicut in. ca. ofius. de elec. z in. capi. j. de his que fi. a ma. parte ca. tunc equum est tenere q̄ interim celebrando non fit irregularis: quia talis videtur suspensio dei tātum ad quam nihil addit cānō nec vt habeat' p sublata factum aliquod indicis est necessarium: et ideo dicendum est ō eo sicut de suspensione dei tm̄ cum eadem sit ratio. Similiter si est suspensus a canone q̄ ad se tm̄ vt excommunicat' minori excōmunicatiōe vel promotus per saltum non est irregularis: primum patet in dicto. c. si celebrat. secundum patet. iij. dist. ca. sollicitudo. sz hoc vltimum sane intelligendū est q̄ celebrando vel officiando in ordine ad quem per saltuz est promotus non est irregularis. Secundo quis suspenditur a canone ratione alicuius defectus vt est defectus ordinis sicut clericus per saltum promotus q̄ntum ad ordinem obmissum cui' si exerceat officium anteq̄ illū recipiat est irregularis: sicut prius dictum ē de laico diuinis se solenniter immiscente: vl' talis suspensus est ratione defectus alterius sicut bigamus illegitimus corpore vitiatus a

non suo episcopo: vel añ legitimā etatem ordinatus. Et hoc in casu concordant omnes doctores q̄ talis celebrādo nō fit irregularis q: ḃ nō inuenit' expssū in iure: vt de sen. excō. c. is qui. li. vj. z ideo tales nō incurrūt nouaz irregularitatē si celebrāt añ dispensationem obtētā: z ḃ seruat romana curia: q: cū in cūria mandat cum iā ordinatis in supradictis defectib⁹ dispensari nil dicit de irregularitate quā incurrissent ex celebratione ante dispēsationem: vt patet: lvj. dist c. aplica. z. c. ceno manensem. Stilus aūt curie attēdendus est vt de cri. fal. c. q̄ grauī. Hec obstat q̄ ordinatio iam facta ante legitimā etatē vl' a nō suo epō fuerit cū peccato: q: principalis cā ꝓpter quam dicim⁹ tales suspensos est defectus ñ peccatum: ergo rōne defect⁹ nō crimis talis debet censeri suspensus: et ex hac rōne puto q̄ licz irregularis ex celebratione diuinorum sit suspēsus a canone propter hmōi irregularitatem si tamē alio nō est suspēsus a iure vel ab homine: puta q̄a fuit absolutus ab excōicatione vel suspensione sed nō fuit cū eo dispensatum in irregularitate: vel etiā nō suspēsus contractu irregularitatem. q̄a celebrauit in loco interdicto: nunc tales ex noua celebratione postea facta in loco non interdicto non incurrunt nouā irregularitatē: cū hoc non sit expssum in iure: vt dicto. capi. is qui. Tertio q̄s suspenditur a canone rōne infamie vl' scandali: z talis celebrando nō efficit irregularis: vt extra de cle. pegri. p totum: pcipue c. iij. z de homi. c. ex lris. nunc enim ꝓpter non est suspensus quo ad se z quo ad alios: vt patet dicto capit. iij. Unde dicit Hein. hoc. q̄ suspensi non quo ad se sed q̄ ad alios tm̄ sic pegrini z ignoti clerici: tales non sunt suspensi quo ad se nec ab homine nec a iure: et ideo sine peccato celebrare possūt dummō essent in loco vbi celebrare possent: sz plebes suspē se prohibite sunt audire eoz officia fm Jnno. z ideo illi bñ faciunt abstinendo ꝓpter infamiam q̄ pōt esse ꝫ illū vl' vt scādalū euitet nō tm̄ peccare videtur postq̄z talis sacerdos pegrinus a prelato ecclesie in q̄ celebrat admissus fuerit quia subditoz non est diudicare vtrum se legitime pbauerit sacerdotē idoneum. Ex dictis etiā sequit fm Jnnoc. q̄ illi quoz crimina sunt notoria: q̄ etiā post penitē tiam pbibent celebrare ꝓpter scādalū z infamiam: vt ō coha. cle. z mu. c. fi. si celebrāt añ dispensationem nō incurrūt nouā irregulari

tatem. Et ex allegatione quã facit intelligere videt etiã de notorio fornicatore: qđ pium est tenere: et qđ no. in ca. j. de sen. ex. lib. vj. intelligatur de notorio fornicatore ante penitentiã celebrante: ne videat sibi ipsi cõtrarius: in de rigore sola penitentia nõ tollit suspensionẽ canonis in notorio fornicatore: vt videt expressum. l. di. c. puenit. qz requirit factũ iudicis: vt supra dictũ est de suspensiõe a canone donec satisfaciat: sed absolutiõe facta a sententia canonis a qua põt hoc casu eius absoluere: qz cõduor canonis sibi non seruauit si permitet remanente irregularitate quã contraxit bmõi fornicator notorius ex celebratione diuinor. Dicit enim Inno. qđ talis celebrans anteq̃ penitentiat efficit irregularis indispensabilis nisi per papã. sed anteq̃ secũ dispenset si celebrat penitens: id est omissa cõcubina nõ cõtrahit nouã irregularitatez ex illa noua celebratione. Denicq̃ nota generaliter: qđ licet biganus: illegitimus: corpore vitiatus: ordinatus ante legitimã etatem: ordinatus a nõ epõ suo: et sic de alijs celebrando nõ efficiunt irregulares: si tñ ppterea fuerit eis a iudice interdicta celebratio: et nihilominus ante dispensationẽ vel interdicti relaxationẽ ingererent se diuinis in officio suo vt prius efficerent irregulares et sic vt breuius potui patet de nota irregularitatis. Ad laudem dei.

¶ De homicidio qđ fit solo affectu per inuidiam et de peccato inuidie.

¶ Sermo xxxij.

On occides. Exod. xx. Jam denicq̃ de tertio modo occidendi primũ vel seipm succinctus sermo percurrat: quod scz homicidiũ fit corde vel affectu. Sic enim tertio modo preceptũ hoc exponi põt: non occides: id est corde vel affectu non reuoluas quo vita proximi vl̃ tua corporalis vel spiritualis indebite perimi vel detrimentũ pati desideres. Tertiũ igit genus homicidij ppsequendo sciendũ est: q istud homicidiũ cordis grauius est q̃ homicidiũ corpis: q̃ tota nia pstanor est corpe: per inuidiã nanq̃ proximũ occidit animam ac proximoz insidiat vite salẽ per affectũ: de q̃ homicidio dicit Sap. ij. Inuidiã enim diaboli mors introiuit in orbem terrarũ: imitant aũt illũ qui sunt ex parte eius sic p odiũ affectũ mortifero ppriã interimit animã: ac proximoz tã anie q̃ corpis q̃ctu mortem. Hinc dicit. j. Jo. iij. Qui odit fratrem suũ homicida est: et scis q oĩs homicida nõ habet vitã in se manentẽ glo. ibidem et si viuens inter sanctos per fidẽ viuere certi: nihil: imperpetuũ mã cũ Cayn damnabit. Vñ hoc mõ tam pueri q̃ mulieres et etiã sequaces iudeoz xpm crucif: gentiũ facti sunt homicide dñm iesum odientes: sicut et iudei hodierni pdecessoz suoz imitantes vestigia siũ ad hucusq̃ homicide p affectũ: de quib⁹ dicit Sap. v. Ipsi vero homicide thesaurizauerunt sibi malũ insipientes et maligni oderũt sapientiaz et retributi sunt in cogitationib⁹ suis. ¶ Quantũ igit ad primũ peccatũ: scz inuidie dicit Augu. sup Gen. iij. q inuidia est dolor aliene felicitatis: cuius peccati malitia ex hoc cõsiderari põt. qz peccatũ hoc ortũ habet a ppria malitia absq̃ culpa proximi: qđ est vitiũ oino diabolicũ: sicut dicit Aug. li. de doctrina xpiana Inuidia vitiũ diabolicũ est: quo solo reus est et inexpiabiliter reus: non enim dicit diabolo vt damnet: adulteriũ cõmisisti: furtũ fecisti: villã alienã rapuisti sed hominũ statui inuidisti: cuius inuidia mors intrauit in orbem terrarum quẽ imitant omnes inuidiosi: qui dicunt esse ex parte eius: eo q nulla carnali delectatione prouocante sed solo spiritu diabolico suggerente cõspirant inuidias: rancores: detractiones: suspitiones et similia semina mentis amarica re. Cum enim cetera peccata dulcedinis aliqđ corrupte menti conferre noscunt solum istud vitiũ amaritudie tabescẽte repletũ marcescere cogit proprijũ subiectũ: qđ in primoz prosperitate cruciat velut infernale tormentũ: vnde dicunt inuidi specialiter amici diaboli: qz fm Tullij. Amici sunt qui habent idem velle et nolle: sic inuidi cũ diabolo videntur habere idem velle et nolle: cũ videq̃ mala velut et bona respuit et ratur q̃ depulsione hoim. Hic eteni vitiũ hoc cuz oibus spiritibus reprobis tã rationabilibus q̃ intellectualibus pseuerabit in eternũ: sicut ecõtra charitas sancta non excidet a saluãdis imperpetuũ: vnde descendentib⁹ in lacũ sola cõcomitabit inuidia et ei⁹ pessima filia scz odiũ: et sicut charitas obtinebit principatũ in celicis incolis: sic inuidia in reprobis spiritib⁹: iuxta illud ps̃. cxj. Peccator videbit et irascet tẽ. ¶ Hic primo queritor: vtrum inuidia est dolor vel tristitia: sicut põt: vtrum inuidia est dolor vel tristitia: sicut senare videtur Aug. in auctoritate predicta: et Damasce. li. ij. vbi ponit inuidiã esse speciem tristitie: et dicit: q inuidia est tristitia in alienis bonis: cum tamen obiectum tristitie est

malū: sed obiectum inuidie est bonū: q2 causa tur ex aliena felicitate: vnde memoria bonoz habitoz est causa delectationis: nō igitur est causa tristitie: q2 oppositoz nō est eadē causa est ip̄ causa inuidie. Dicit enī Gzego. in. v. mo2al. de inuido loquens. Tabescente mentem sua pena facies quā felicitas torquet aliena. Ad hoc rñdet Tho. sc̄da 2e. q. xxxvj. q obiectū tristitie est malū p2opriū. Contingit autez id qđ est alienū bonū apprehendi vt malū p2priū: z fm hoc de bono alieno pōt esse tristitia sed hoc cōtingit dupliciter. Uno mō qñ quis tristat de bono alicuius mal̄m iminent sibi ex hoc pericula alicuius nocumenti: sicut cū homo tristat de exaltatiōe inimici sui ne ledat eū: z talis tristitia non est inuidia sed magis est timoris affectus: vt dicit ph̄s in. ij. rhetozice. Alio modo bonū alterius estimat vt malū p2opriū: in q̄ntū est dim̄ nutriū ꝓprie gloze vel excellentie z hoc mō de bonis alterius tristat inuidia: z ideo p̄cipue de bonis illis inuident in quib⁹ est gloria z in qbus homines amāt honorari z in opinione esse: vt dicit ph̄s in q. rhe. ¶ Ad maiorē m̄ euidentiam sciendū fm Tho. ibidē: q talis tristitia de bonis alienis quattuoz modis cōtingere pōt. Uno modo qñ dictuz est aliquis dolet de bono alterius in q̄ntum ex eo timet nocumentū vel sibi ipsi vel etiā aliis bonis: et talis tristitia nō est inuidia vt dictū est: vnde pōt esse sine peccato. Dicit enim Gzego. xxij. mozal. Euenire plerūq̄ solet vt non amissa charitate nos inimici ruina lenificet: z rursum eius gloria siue inuidie culpa cōtristet cū ruente eo quoslibet bene erigi credimus: z p̄ficiente illo pleroslibet iniuste oppzimi formidamus. Hinc dicit Pzouer. xxix. Cū impij sumpserint p2incipatū gemet ꝓplus: z talem tristitiā oñdit Abacuc ꝓpheta p2ta Nabuchodonosoz regē babylonia p̄speritatē illius tēpozalem admirans: cū esset idolatra pessimus cū omni populo suo. Unde. c. j. conquerit dño dicens. Usquequo dñe clamabo sez in oratiōe cōtra Nabuchodonosoz tēpli destructozem z captiuis: vt dicit Lyra. Sequitur. Uociferaboz ad te vim patiens: sez in oppzessione populi z nō saluabis: quare respicis contēptoz es tuos cōferendo: sez eis potestatē z gloriā temporalem: z tacens impio cōculcante iustiozem se sez iudeos talis igitur tristitia nō est inuidia sed potius nemesis: q2 nemesicus tantū tristat de bono inique agentiū: iuxta illud p̄s. lxxij. Zelauī in-

per iniquos ꝛc̄. Inuidus aūt tristat de bonis eoz etiā quos sunt digni: verūtamē vt dicit glo. super Abacuc. j. Non debemus sup hoc turbari videntes a principio mūdi ab impio Cayn occisum Abel iustū: exultante Jacob regnare in domo patris sui Esau: ipse quoq̄ circa quē hec querela dirigit a iudeis crucifigit z barrabas latro dimittit. Secūdo mō quis tristat de bono alterius: non quidē ex eo q alter hz bonū illud: sed ex eo q nobis deest bonū illud qđ alter habet: z hoc est ꝓprie zelus: vt dicit ph̄us. ij. rhetozice. Pzo quo nota: q si zelus ille cōsistit circa bona honesta vel virtuosa: tunc laudabilis est: fm illud. j. Cozin. xiij. Emulamini spiritualia: sic Esaias ꝓpheta: vt p̄z eiusdem. vj. Uidens dñm sedentē sup soliū excel. z ange. cōci. sez sanctus dñs deus exercituum terno dolore tactus ait: ve mihi q2 tacui. s. a reprehensione Ozie regis: qui sez tunc a dño sedente in solio ranq̄ ad iudicū fuscepit vindictā leprę: eo q officiū sacerdotale sibi volunt vsurpare. Sequit: quia vir pollutus labijs ego sum. Sicut enī pollunt labia dicendo qđ nō decet: sic etiā tacendo qđ dici deberet: z sic pollutus labijs erat ac per consequens indignus laudare deū. De hoc etiā zelo scribit Hiero. ad Aletā de instructiōe filie: Habeat inquit socias cū quibus adiscat: quibus inuideat quarū laudib⁹ moz deat: sic enī vnusquisq̄ laudabiliter alioz exemplis optimus excitari debet ad p2ficiendū in bonum: hac nanq̄ ratione reoz esse p2ceptū a dño: luceat lux vestra coz̄ hoīb⁹ vt videant opa vestra bona ꝛc̄. Si vero zelus ille sit de bonis tēpozalibus: tunc potest esse sine peccato: propter finem intentū debue circūstantionatū vt etiā cum peccato: si finis est inordinatus vel affectus immoderatus. Tertio modo tristat aliquis de bono alterius inq̄ntum ille cui bonū accidit eo indignus. que quidē tristitia nō potest oriri ex bonis honestis: ex quibus aliquis iustus efficit: sed sicut ph̄s dicit. ij. rhetorice. est de diuitijs z similibus q̄ possunt equaliter p2ouenire dignis z indignis: z hec tristitia fm ipsum vocatur nemesis: z pertinet ad bonos moz es: sed hoc ideo dixit: quia considerabat ipsa bona temporalia fm se: p2out p̄nt magna videri nō respicientib⁹ ad eterna: sed fm doctrinā fidei temporalia bona que ꝓueniunt indignis ex iusta dei ordinatione disponunt: vel ad eoz correctionē: vel etiā ad eoz maiorem damnationē. Nam q̄ntum ad p2imū

refert magister Guil. parisien. in li. de volner so corporali: de quodā qui ex to florui prospe= ritate tanto creuit malitia. Tandē ad epa= tū electus: stupens de bonitate diuina: q̄ malu= nā suā grata prosperitate prosequi videbat sese= q̄ ad hoc off cū recognoscēs indignissimū e= piscopatū refutauit t in gratiarū actionē in p= petuā futurē se dño fideliter prosecrauit. Quā tum etiā ad fm dictū est dum epuloni. Fili re cordare q̄ recepisti bona in vita tua. Chrys. ibidē. q. dicat: siqd boni fecisti vnde premiū ō beretur: oia recepisti in illo mūdo epulans di tatus: oblectatus successibus prosperis: vt sic nihil minuat ex meritis in futuro de penis e= ternis. Hinc prophetia Job pius velut huma= nū aliqd passus admirans sup bis prosperi= tatibus impiorū diuinū iudiciū ait: eiusdē. xxi. Quare viuunt impij sublimati cōfortatiq̄ di= uitijs: semen eorū permanet corā eis: domꝰ eorū secure sunt t pacate t nō est virga dei sup il= los: bos eorū cōcepit t nō abortiuit: vaca pe= perit t nō est priuata fetu suo: egrediunt qua= si greges paruuli eorū t infantes eorū exultāt lusibus. Tandē vero rōnione sua diffinitiua subinfert cōclusionē dicens. Ducūt in bonis dies suos t in puncto ad inferna descendūt: qui dixerūt deo. Recede a nobis scientiā via rū tuarū nolumus. Sic ps. in psona pusillo= rū prorumpens in vocē admirationis ait in ps. Q̄ bonus israel deus: q̄ est. lxxij. Ecce inqt ipsi peccatores t abundātes in seculo obtinu erūt diuitias: t dixi: ergo sine cā iustificor me. t lauabo inter innocentes manus meas. t fui flagellatus to= tā die t c. paululū tñ resipiscens subdit: si dice bā narrabo sic: Ecce nationē filioꝝ tuoꝝ re= probaui: existimabā vt cognoscerem hic labor est ante me donec intrem in sanctuariū dei: t intel: in nouissima eorū: t q̄d ibidem intellexit subdit: quō facti sunt in desolationē subito defecerūt perierunt propter iniquitatē suā. Sed qualiter inquis: velut somniū surgentiū dñe in ciuitate tua imaginē ipsorū ad nihilū rediges: vñ dicit apertius in alio ps. xxxvj. Vidi impiū sup exal= tātū t elevatū sicut cedros libani: scz ipsum pro speritate: t transiui glo. ad nouissima eorū t ecce nō erat scz potens: diues: gloriosus: delu= trioſus: t hoc ē̄ctum ad corpus: quesiui eū scz ē̄tū ad animā: t nō est inuentus locus eius scz in fortitudine: custodiui igit innocentiā scz ad ō ium: t vide equitatē ē̄tū ad primū: qm̄ sunt reliquie hmōi pacifico. Cū igit bona tpalia q̄oant: etiā impijs vel ad correctionē vel ad maiorē d̄anationē caduca sunt t transitoria: immo pene nichil in cōparatiōe ad bona eter= na: q̄ tñ bonus p̄seruant in p̄miū: iō talia tri= stitia phibet in sacra scrip. fmillud ps. xxxvj: Noli emulari. i. imitari in malignātib⁹: neq̄ ze laueris. i. inuidias facientes iniquitatē t prosperā tes. Dicit enī Lyra q̄ hūc psal. fecit David: ondere volens q̄ prosperitas malorū sit ꝓtēnen da t afflictio iustorū appetenda: tūc enī multi videntes Saul impiū t doech eius armige= rū ꝓtra dauid t fautores eius unique agētes ac in oībus prosperitatē habentes. Dauid autē cū suis inuste affligi: t tū aduersitatibus p̄mi declinabāt ad malū recedentes a deo quasi deus cura de actibus humanis nō haberet: qui bus Dauid. Noli emulari t̄c. t causam pro= nus subdit dicens: qm̄ tanq̄ fenū velociter arescent: t quēadmodū olera herbarū cito de cident. Vnde quicqd delectationis vel prospe ritatis cōsequi valet in p̄n̄: minus est a pena futura q̄ punctū circuli a magnitudine cele chrystallini ratio est: qm̄ qui malignant exter minabunt sustinētes aūt dñm ipsi hereditabunt terrā. t adhuc pusillū t nō erit peccator. s. prosperatus: gloriosus: delitiosus in hac vita: t quereris lo= cū eius t nō inuenies in eterna vita: q̄ sepul tus est in inferno: vbi frequentabit illud cani= cū. Sap. v. Quid nobis profuit superbia: aut diui tiarū iactantia: q̄d cōtulit nobis? heu transie= runt hec oia velut vmbra. Quarto deniq̄ tri= stat quis de bonis alienis in q̄ntū alter excel dit ipm̄ in bonis t hoc proprie est inuidia t istud semp est p̄uū: vt dicit phūs in. ij. rhetorice: q̄ dolet de eo de quo est gaudendū scz de bono primi. Q Secūdo queri pōt: vtrū inuidia semp est peccatū mortale: p̄sertim cū inuidia sit quedā tristitia vt dictum est: sed tristitia est passio quedā appetitus sensitiui: t fm Augu. xij. de trinita. in sensualitate nō est peccm̄ mor= tale sed solū in rōne: vnde t infantibus non= dū rōne vtentib⁹ pōt esse inuidia: q̄ dicit Au= gu. in. j. confes. vidi ego t expertus sum zelan tem puerū qui nondū loquebatur t intuebat pallidus amaro aspectu collactaneū suū. Ad hoc rñdet Tho. vbi supra q̄ inuidia ex suo ge= nere est mortale peccatū: genus enī peccati con sideratur ex obiecto: sed inuidia fm rōnem ob iecti sui contrariat charitati: per quā est vita spiritualis anime fm illud. j. Joh. iij. nos sci= mus q̄ translati sumus de morte ad vitā q̄m diligimus fratres: nam obiectum vtriusq̄ scz charitatis t inuidie est bonū proximi: sed fm

cōtrariū motū: qz charitas de bono proximi gaudet z inuidia tristat: z sic directe pugnat charitati: verumtm̄ in quolibet genere peccati mortalis inueniunt aliqui motus imperfecti insensualitate cōsistentes: qui sunt peccata venialia: sicut in genere adulterij primus motus concupiscētie: z in genere homicidij primus motus ire: sic etiā in genere inuidie reperiunt aliqui primi motus: etā qñq in viris perfectis: qui sunt pcā venialia: motus igit inuidie fm q est passio sensualitatis est quoddā imperfectū in genere actuū humanoz: quoz principium est ratio: z sic nō est mortale: z idem est de inuidia parvuloz quibus nō est vsus rationis. ¶ Pro quo notandm q dicit cōpendiū theologie: q dolor vel tristitia ō alieno bono est quadruplex: q: vel est primo primus motꝰ ex nā veniens: sicut quidā naturaliter immundi sunt: z hoc nullo modo est peccatū cum nullo modo sit in nostra potestate: vel est secundo primus motus qñ scz appetitus sine cōpleta deliberatione rationis talī passioni afficit: z sic est veniale peccatū: vel trahit per intentionē extra suam rōnem: vt qñ dolor de alieno bono surgit ex causa bona: sicut qñ quis dolet de bono alterius: qz videt illud redundare in detrimentum anime eius: vel etā in detrimentū cōmunitatis: z talis dolor bonus est: qz maius bonū magis est appetendū: vel denicq est actus voluntarius deliberatus: z sic est mortale peccatū habens completā rōnem inuidie: et fm ph̄m. ij. rhetorice tales inuidebūt: quib⁹ sunt aliqui similes aut fm genus cognationē aut fm staturā aut scōm habitū aut fm opinionē. Cum eni inuidia fit de aliqua excellentia alterius inq̄tum diminuit gloriā quā quis appetit: cōsequens est vt ad illos tantū inuidia habeat: quibus hō vult se vel pferre in gloria vt equare: qđ esse solet respectu psonaz nō multū a se distantiū: vnde dicit Aug. q talis inuidet inferioribus ne sibi equent: superioribus qz eis nō equent: et paribus qz eis equent: quā inuidiā Saul concepisse nosciť ꝑtra Dauid quē in gloria sibi equari timuit. Cū eni reuerteret de prelio cū Dauid percusso Philisteo cū exercitu Philistiim: et mulieres in occursum egredientes caneret et percussit Saul mille: Dauid decē milia: iratus est Saul nimis: et iste sermo displicuit in oculis eius: et dixit dederūt Dauid decē milia: et mihi dederūt mille: qđ ei super est nisi solū regnū: vt ptz. j. Reg. xvij. Et hoc igit tempore q̄uis cum Dauid cum exercitu suo liberasset a piculo mortis: statim inuidie liuore percussus: deinceps nō rectis oculis Dauid inspiciebat: ꝓpter qđ postdiē alterā inuasit eū spūs dei malus: z Dauid psallebat manu sua vt p̄ h̄ Saul refocillaret z leuius haberet: ac spūs malus ab eo recederet. Cūm rōnabiliť credi pōt q p melodiā seu p aliqua alia sensibilia pñt a demonib⁹ afflicti leuius ferre: etā naturaliť: qz actus actiuorū sunt ipatēre pdispositio: vbi dicit. ij. de aia p melodiā igit in hūano corpe causari pōt aliqua dispositio p quā minus subiicit actiōi demonū: z sic afflictio ab eis causata diminuit vel alleuiat: potuit etā a Saule pmite diuina immediate vt mediantib⁹ sctis angelis tūc ex merito Dauid ad ips demō expelli: q laudes diuinas in cithara cantabat p salute Saulis: sicut p oīones scroz frequenter demones expulsi legunt a corpibus obsessis: verumtm̄ q: nūc cor Saul inuidie liuore tenebat: psallēte Dauid nō leuius habebat sz acrius: ac velut insanā ipsius nisus est ꝓfigere Dauid cū pariete: z ex hoc agitatꝰ a sathan rancorē illius vsq ad mortē nō deposuit: q̄tūc ūq Dauid postea mirissime ꝓra regē: strenuissime ꝓra hostes fidelissime p pplo deo: ac prudentissime in omni negotio se gerebat: sic Esau p subrepta bñdictione ex inuidie liuore Jacob persecutus est. Denicq pestis inuidie tā pniciose venenositatis est: q plima suo veneno simul primitus nō eni solū subiectū ꝓximū inficit veneno mortifero diabolice prauitatis: ꝑ etā oia eius opa bona velut infecta serpētina malitia deo reddunt ingrata: ac inuidioso ifructuosa: qđ bñ signat in natura serpentis q salamāder dr̄ sola in igne viuēs: cuius est maxima vis inter oia venenata: nā cetera singulos feriūt h̄ plurima sil̄ inficit: vñ si arbori irrepserit vel in aquā ceciderit: vniuersos fructꝰ seu totā aquā sil̄ inficit: z oēs gustātes piter interficit: sic inuidie serpens sua virulenta pnicie velut igne infernali cōfotus totū subiectū quasi diabolicū reddit: z oia opa virtuosa fundit⁹ necat: quasi virus letale diuini amoris z gre. Insup Basiliste apissime similat: q solo visu inficit z premit etā longe positos. Legit eni in hystoria Alexādri q Nabulās cū exercitu suo p montē altū: repit in ꝓtice Basiliscū q̄ ꝓmos exercitꝰ sui solo visu pstrauit: admirātib⁹ igit ceteris nec ptimore pcedentib⁹: ascēdit Alexāder primum montis a lōge volens inq̄rere cām illius pestilenti: viditq Basiliscū in media via de-

intẽte:q̃ cũ exercitũ appꝛinq̃re sibi sensit oculos aperuit ⁊ aspicies solo visu ꝓmiores exercit⁹ subito pemit:Facto igit clipeo septez cubitoꝝ longitudinis ⁊ quatuor latitudinis in exterion pte illi⁹ speculũ ingẽs poni iussit q̃ precl⁹.Basiliscũ aggredit q̃ speculũ aio turbato ꝓtuẽs:ac sese ptin⁹ in illo ꝟspicies ꝓꝛio venẽo statim intercẽpt⁹ ẽ:sic miser inuid⁹ se ꝓmũ in aia pimẽs multos etiã nõ visos ferit:dilacerat ⁊ intimit:ꝓnus ad suspitiões: detractiones:susurratiões ac temeraria iudicia.cuncta circũ lustrãs oculo:qd non intueret hec maledicta bestia q̃ ⁊ opa ꝓximi q̃z libet ferã sua malicia infecit:⁊ interꝓetatiõe falsa peuertit:nullã exercãs iniuriam:maliciam vel violentiam:nimirũ eũ ipa sit fomentum inferni:nutrimentũ diaboli:dãnatorum exercitum ⁊ eternũ supplitiũ:a quo nos eu stodiat iesus christ⁹ dei fili⁹.Ad lau.dei.

¶ De odio cõtra ꝓximũ ⁊ cõtra deũ ac de detestabilitate huius viti.

Sermo. xxxiiii

On occides Exodi.xx. Uiso vitioq̃ de vitio iudicie:iã de illiis filia pessima ꝓsequmur q̃ dr odiũ

Hã lz fm Greg.xxxi.moza. Inuidie ãt q̃ sunt filie:scz odiũ:exultatio ĩ aduersis ꝓximi:afflictio in ꝓsperis ꝓximi.susurratio ⁊ detractio:ĩ ipm odiũ est pcĩn magis detestãdũ:qõ sic ꝓz:qz fm Tho.secũda secõe.q.xxxvi. in omni conatu inuidie ẽ aliq̃d tanq̃z ꝓcipium scz affect⁹ diminuendi gliam alteri⁹:Et hoc dupliciter:vel eĩ potest et sic est exultatio in aduersis:vl non põr:⁊ sic est afflictio in ꝓsperis:cum scz ꝓximi ꝓspera eueniunt ꝓtra conatum inuidẽtis q̃ nititr impedire:q̃ scz afflictio q̃nq̃z ĩ cum inuidia tabescẽte qualuiter:q̃ in ꝓximum subiectũ manus crudel iniicere:sic Achitophel cernẽs qz Ebusi ꝟsilium eius ꝟsilio ꝓualuisset:inuidia motus laq̃o se suspẽdit:vt patet.ij.Reg.xvij.Est etiam aliquid tanq̃z medium cum scz quis actu diminuit gliaz alteri⁹ ⁊ hoc vl in occulto p susurrationem que scz intendit amicitiã aliquorũ separare:⁊ ideo talia de ꝓximo ꝓfert q̃ pñt animum adiẽtis mouere ꝓtra ipm:q̃d fit illud etiaz si sit simpliciter bonũ ⁊ rõi appares malum inq̃tũ displicz ei cui dicit q vocatur alio nomine:vl etiã bilinguis in manifesto:⁊ sic est detractio.Est etiam tertio aliquid tanq̃z terminus vel finis qui est in ipso odio:qz sicut bonum delectans causat amorem:sic tristicia causat odium.Sic igit in bonis finis melioz est bis q̃ sunt ad finẽ:sic ecõtra in malis.Et lz odiũ oriri põt ex ira scõm quoddã augmẽtũ qõ p irã appetimus. ¶ Primo ãt dicẽdũ fm quandã mensurã:put scz hz rationem vindicte p cuius cõtinuationẽ postea ptenit ad h̃ q̃ ꝓximi malũ absolute desiderat qõ ptinet ad rõnem odij.Dicit enim Aug.in diffinitiõib⁹ q odiũ est vetus ira ex plurib⁹ causis collecta diuturno rpe ꝓseuerans tñ ex iniudia directius nascit p quã ipm bonum ꝓximi reddit contristabile ⁊ per consequẽs odibile:⁊ est vltimum in ꝓgressu peccati siue in deum siue in ꝓximum:eo q̃ opponitur dilectioni qua naturaliter deus ⁊ ꝓximus eligitur q̃ est vltima in ꝓgressu virtutum:quia omnia alia ad dilectionem referuntur:vnde tantum habet odium de rationone mali q̃ntum amor de ratiõe boni:⁊ sicut charitas habentem facit diuinum:sic odium possessorem facit omnino diabolicum.Hinc dicit Greg.v.moralium:q̃ q̃nis per omne vitium qõ perpetratur humano corde antiq̃ hostis virus infunditur:in hac tamen nequitia tota viscera sua serpens concutit:⁊ impuris mendc malicie pestem vomit. ¶ Hic ergo q̃ri potest de odio in ꝓximum.vtrũ scz odiũ ꝓximi sit peccatum ⁊ peccatum grauissimũ ꝓsertim ex eo q̃ Johannes in canonica.j. iij.capitu.dicit.Omnis qui odit fratrem suum homicida est:cum tamen econtra nullum ꝓccatum inueniatur in ꝓceptis vel cor silq̃s diuine legis scõm illud ꝓuerbiorum.xvij. Recti sunt omnes sermones mei:non est in eis prauum quid neq̃ peruersum:sic Luce.xviij. dicit dominus:si quis venit ad me ⁊ nõ odit patrez suũ ⁊ matrẽ nõ põt meus esse discipulus ⁊ hoc scõm gratiam:fm naturã etiã nihil naturalium est peccatũ:qz peccatũ est recessus ab eo qõ est fm naturam:vt dicit Damas.li.ij.sz vnicuiq̃ rei naturale ẽ illud odire qõ est sibi ꝟsrarium ⁊ qõ nititr ad eius corruptionem.Ad h̃ dicẽdũ fm Tho.secũda secõe q.xxxvij.q̃ odium amori opponit:vnde tm habet odium de rõne mali q̃ntũ amor de rõe bonitatis:amor ãt debetur primo fm illud q hz a deo:id est secundũ naturam ⁊ gratiam.non autẽ ei debetur amor scõm illud quod habz a seipso ⁊ a diabolo:scz fm peccatũ ⁊ iustitie defectum:⁊ ideo licitũ est in fratre peccatum

dio habere: z etiam omne illud qđ pertinet ad defectū diuine iustitie: qz ħ pīnet ad fraꝛis amoꝛē: eiusdem ei rōnis ē q velimus bonū alicui: z qđ minus malū ipius. ¶ Pro q nota q inter alia sunt tria q̄ meruoꝛie hō pōt z debet odire z ħ inq̄tū nos impediunt ad beatitudinē ꝓsequenda: inq̄tū ꝙ nos iuuāt ad beatitudinē cōsequenda sūt diligēda. Primo nanq̄ debemus odire nosip̄os: id est coꝛpus nostrum: tum ꝓpter infectionē culpe non ꝓpter coꝛruptionem nature: que duo aggrauant animam ne possit videre deū: inq̄tū tamen coꝛpoꝛe possumus vti ad dei seruitium: fm illud Ro. vj. Exhibete mēbra vestra seruire iustitie: sic debemus ipsum diligere dilectione charitatis: vñ dicit Greg. in omel. quadā: tunc etenī animā nostrā bñ odimꝰ cū eiꝰ carnalib⁹ desideriis nō acquiescimus cū eiꝰ appetitū frangimꝰ: z eius voluptatib⁹ reluctamur. Secūdo debemus odire peccatoꝝ trāsgressiones z eoꝝ vitare ꝯuersationes: ne eoꝝ cōmunicatiōe maculemur: qz culpa eorum deo ꝓnatur: z est beatitudinis impedimentū: vñ fm ea qđ deo aduersant sunt odiēdi quicunq̄ peccatoꝛes z pater z mater z ꝓpinqui: z sic intelligit illud Luce. xiiij. si quis venit ad me z non odit patrē suū z ma. z fi. z fra. z soꝛoꝛ. adhuc aūt z animā suā nō pōt meus esse discī. hinc dicit ps̄. cxviij. Inimicos odio habui: z iterū. xxv. Odiui ecclias malignā. z ad dñm: nōne q̄ oderūt te dñe oderam: nec mirum cū amoꝛ ipioꝝ odiū in deū reputat: Unde dictum ē Josaphat. iij. Reg. vlt. ipio ꝓbes auxilium z his qui oderūt dñm iūgeris amicitia: idcirco iram dñi mereberis z c̄.

Tertio debemus odire parentum z amicoꝝ carnalem affectionē: z hoc inq̄tū nos impediunt z retrahunt a beatitudine consequēda alias aūt sunt honoꝛandi z diligendi: de hoc dicit Hiero. licet sparso crine z scissis vestib⁹ vbera quibus te nutrierat mater ostendat. licet in limine pater iaceat: per calcato perge patre z per calcata pge mātre: z clausis oculis ad vexillum crucis euola. solū pietatis genus est in hac re esse crudelē. Et iterꝝ Hier. in omel. ama post deum patrē: ama matrem ama filios: si autem necessitas venerit vt amoꝛ parentum ac filioꝝ amoꝛi dei comparetur vt non possit vtrunq̄ seruari: odium in suos: pietas in deum est: sic nimirum z inimicos nostros precipimur diligere sed aduersantes in via dei: licet carnis coniunctione ꝓximus precipimur odire. Vñ Greg. in omel. quadā amet quilibet in ħ mūdo aduersarios sed in via dei ꝓximus nō amet etiā ꝓpinquos ꝗcūq̄s em̄ tam eterna concupiscit in ea quam aggredit causa dei extra matrez: extra patrē extra vxoꝛē: extra filios: extra cognatos. extra seipsum fieri dz: vt eo verius deū cognoscant quo in eius causa neminē recognoscit.

B Veruntamen duo sunt que ꝓhibemur odire in ꝓximo: siue fuerit cognatus siue amicus siue inimicꝰ. Primo nanq̄ iubemur non odire naturam humanam quam vnq̄ deus bonā condidit z bonam videlicet rationalem z ipsius diuinitatis capacē: hinc ergo non debemus appetere malum: nec etiam quo ad coꝛpus nisi inq̄tum coꝛpoꝛat afflictio de seruire posset ad salutem anime sue etiam causa vindicte susceptis ꝓius iniuriis: quod ostendit dñs in seruo ꝯ Matt. xviij. qui debebat decem milia talenta quē m̄ non soluentē neq̄ vocare nō voluit: si rogatꝰ oia remisit: postq̄ aūt ꝯseruo debitum dimittere noluit: primus seruꝰ neqū appellari meruit: z in carcerē donec vniuersum debitū solueret tradi iussus ē: z dñs subiūxit. Sic pater meus celestis faciet vob̄ si nō remiseritis. Hic dicit magister sniarū in. iij. di. xxj. q̄ q̄ diuini beneficij oblitus suas vult vindicare iniurias: nō solū de futuris peccans venā nō meret sed etiā ꝓterita que sibi dimissa credebat et ad penā replicabit qz ꝓpter ingratitudinē ita reus z peccatoꝛ ꝓstituitur vt antea fuerat Et hoc doctoꝛes specialiter in quartuoꝛ peccatis contingere dicunt: vñ versus. Fratres odit apostata fit spernitq̄ fateri. Penituisse piget id est penitet pristina culpa redit. Cuius causa est fz Tho. q hec quatuoꝛ nō solū sunt ꝓtra remittentē peccata sic̄ omnia alia vitia: fz etiam sunt ꝓtra remedium quo petā dimittuntur: quoꝝ remissio ꝑmo attribuitur fidei sine qua impossibile ē placere deo: q̄ fz ipsuz petm̄ agnoscit. Scdo charitatiq̄ petm̄ execrat z hūanū affectū auertit. Tertio penitentie q̄ de ꝓteritis satisfacit: z ideo odium fraternū qđ opponit charitati z apostasia q̄ opponitur fidei: z duo alia q̄ opponūt penitē tie specialem habēt rōnē q̄ faciūt redire peccata: qz sūt ꝓtra remedium q̄ petā dimittunt: vñ cōiter odij seminarū punit ꝯseruās ces coꝛporali maledictione mulctātur a deo: iuxta illud Eccl. xxvij. laqueo penibunt qui oblectant casu iustoꝝ: doloꝛ auiē ꝯsumet

quinto

eos antecessit moriantur. Porro laqueo pereut q̄ improuise pereut. Sic absolon odio paterno cō motus in eius psecutione suspensus in arbore pereūt. Sic pharao feruli odio psequens filios israel cū omni exercitu suo submersus ē. Sic impij iudei per odiū christū occidentes a tito t vespasiano morte crudelissima mulctati sunt: vt sic qui gladiū acceperint gladio pereant. Ex quibus liquet q̄ detestabile vitiū sit odiū q̄tum ad naturā proximū. Pro quo sciēdum sm Tho. secūda.secūde.q.xxxiij. q̄ peccātum in proximū habet rōnez mali ex duobus. Unū est nocumentū qđ infertur ei contra quem peccat: t sic homicidiū actuale grauissimū est peccatoꝝ qđ in proximū cōmittitur: qđ materialiter se habet ad peccatū homicidij. Secundum vero qđ formaliter se habet est deordinatio voluntatis eius qui ppetrat: t q̄ formale potissimū est in omni actu: ideo odiū simpliciter est maius peccatū q̄ exteriores actus qui fiūt in nocumentū proximi: quia per odiū deordinat voluntas hois que est potissimū in homine t ex qua est peccati radix. Unde si actus exteriores inordinati essent absq̄ inordinatiōe voluntatis nō essent pcā: puta cū quis ex ignorantia probabili vel zelo iusticie hoiem occidit: t si quid culpe est in exterioribus actibus qui contra proximū cōmittunt totū est ex interiori odio: t ideo dñs in lege veteri vindictā homicidij moderauit sm homicide affectū potius q̄ effectū: mandauit enim Deut. xix. dicens: hec erit lex homicide fugientis: qui percusserit proximū suū nesciens: t qui heri t nudiustertius nullū contra eum odiū habuisse cōprobat: sed abisse simpliciter cū eo in siluā ad ligna cedenda: ferrū lapsum casu percusserit amicū: confugiet ad vnā de vrbibus refugij t viuet: non enim est reus mortis: q̄ nullū contra eum qui occisus est odiū prius habuisse monstrat. Si q̄s aūt odio habens proximū insidiatus fuerit vite eius: surgensq̄ percusserit illū t mortuus fuerit: fugerit q̄ ad vnā de vrbibus refugij. arripient eū seniores illius vrbis: t tradent q̄ in manū proximi cuius sanguis effusus est t morietur: nec misereberis eius: sanguinē noxium auferens de israel vt bene sit tibi. Et Exo. xxi. Si quis p industriā occiderit proximū suū: t per insidias ab altari meo euellas eū vt moriatur. Ex quibꝫ ptz q̄ dñs plus pensat affectū q̄ factū: t sic odiū in homicidio tanq̄ formale videt esse potissimū in malitia. ¶ Secundo vero iubemur ut

hoīe non odire diuinā gratiā: quidā enī odium nabiliter odiūt t inuident diuine gr̄e crescenti in mūdo: qđ est vitiū oīno diabolicū t obstinatoꝝ vitiū speciale: qui gaudēt habere socios impietatis dolentes de oīni religiositate quo nimiꝝ vitio diabolus inexpiabiliter reus est: tales enī q̄tum in se est querūt extinguere verū cultū diuinū. Hoc vitio stimulatus Achāz rex iuda cū Esa. vij. uoluerit petere signū liberatiōis a duobꝫ regibus scz Israel t Syrie qui venerūt ad deuastandū terrā Juda: pensiue qui venerūt ad deuastandū terrā Juda: pensiue dens ille diuinā bonitatē cā esset idolatra tra pessimus signū petere recusauit: q̄ timuit q̄ in optato signo deus glorificaret: t sic a pp̄ls idola relinquarent: eligens cū piculo regni sui refutare signū ne diuina religio sumeret augmentū. Sic hodie multoꝝ puersitas augmento christiane religiōis inuidet: in cuius argumentū non solū corde recalcitrat sed etiam plerūq̄ cōuictus irrisionibus t psecutionibus insequit diuinā gratiā t operatores eius. Qđ vnq̄ peccatū coram deo tanto dinoscitur execrabilius: q̄nto nimirū obiectū in qđ peccatur est excellentius t omni gratiarū actiōe dignius qđ est ipsa gratia diuina. Cuius etiaꝝ peccati magnitudo satis ostendit in vindicta pueroꝝ. iij. Reg. ij. vbi dicit. q̄ cū ascenderet Helyseus vt iret p viam in Bethel pueri parui egrediebant de ciuitate: q̄ vt Lyra dicit ibidē ad hoc edocti fuerāt t incitati a suis parentibꝫ idolatris: vt subsannarent prophetas dñi: quia cultores dei diuināq̄ religionē odio habuerūt: t dixerunt ad Heliseū: ascende calue ascende calue: caput nāq̄ caluus erat Heliseus: cōsiderans ergo radicē huius illusiōis maledixit pueris vt t eoꝝ parentes in ipsis punirent: nec decetero parentū malitiā imitarent: subitoq̄ venerunt vrsi duo lacerantes ex eis. xl. duos pueros ad illusionē ppbere vindicandā. Si talis ergo pena debetur illudentibꝫ puulis: o q̄d erit senibus inuidentibꝫ t psequentibus. ¶ Secūdo queri pōt de odio dei vtrū scz deus odio haberi possit: p̄sertim cū dicit Proni. c. iij. de diui. no. q̄ oibus amabile t diligibile est p̄mū bonū t pulchrum: sed deus est ipsa bonitas t pulchritudo. Ad hoc rñdet Tho. vbi. s. q̄ odiū est quidā motus appetitue potentie q̄ nō mouet nisi ab aliq̄ ap̄benso. Deus igit ab hoie dupliciter ap̄bendi pōt. Uno mō sm seip̄m: puta cū p essentiā videt per quā est ipa bonitas: quā vi sam nullus odio habere pōt: q̄ de rōne bo-

ri est q̄ amek:r impossibile q̄ ḣs deū p essen
tiam videns odio habeat. Hinc in beatis fir
mata erit tam affectuosa charitas in deum r
etiā in primū ꝑter participiū summi boni q̄
quilibet singulos alios diliget sicut seipsum: r
in singulis ac oībus deū diliget ac plus de
um diliget q̄ꝫ se r oēs alios: ḣdoꝫ magis am
plectendū est: plus mille milies diliget a deo
q̄ꝫ deū diliget. Alio modo deus per effectus
suos videri pōt eo q̄ fm apostolū inuisibilia
dei per ea q̄ facta sunt intellecta cōspiciuntur
Sunt igit aliqui effectus eius qui nullo mō
pñt esse cōtrarij humane voluntati: sicut esse
viuere: intelligere: qui sunt oibus appetibiles
r amabiles: fm ergo apprehendit vr horum
dator effectuū odio haberi non pōt: cum oia
inq̄ꝫtum sunt in dei similitudinē tendunt q̄ est
ipm esse. Sunt etiā alij ḣdā effectus dei q̄ re
pugnāt inordinate voluntati: sicut inflictio pe
narū r inhibitio peccatoꝝ per legē diuinā: q̄
repugnant voluntati per peccatū deprauate: r
p cōsiderationē talium effectuū ab aliquibus
deus odio haberi pōt: inq̄ꝫtū apprehendit vr
peccatoꝝ prohibitor r penarū inflictor. Non
tñ quicunq̄ penas odit deū auctorem penaꝝ
odit. Multi namq̄ penas odiūt qui tñ eas ex
reuerentia diuine iustitie patienter ferūt. Di
cit enī Aug. x. confes. q̄ mala penalia deus ui
bet tolerare nō amare. Sed prorūpere in o
diū dei punientis hoc est odio habere ipsam
dei iustitiā: ex quo vt frequenter sequitur blas
phemia: quā horribiliter vindicatā in puero
quinq̄ annoꝝ scribit Greg. in dialogo. De
qua similiter Leui. xxiiij. habet: q̄ filius mul
eris Israelitidis quē cōceperat de viro egy
ptio dicunt eni doctores Hebrei Exo. ij. q̄ e
gyptius quē Moyses interfecit erat vnus ō
pposits ad cōpellendū filios israel ad afflicti
onem laboris: qui percussit quendā ex He
breis qui fuit maritus Solomith q̄ fuit pul
chra valde: de qua habet Numeri. xxxij. Nā
ille egyptius in aurora fecit surgere maritum
occupando eū in labore r tūc rediit ad vxorē
eius que recepit eū credens esse maritū suuꝫ:
cū ergo maritus postea cognouisset rem ge
stā arguebat inde egyptiū: propter quod egy
ptius eum percutiebat ac grauius affligebat
in cuius vltionē a Moyse interfectus est: qui
in adulterio predicto genuit filiū blasphemū:
vt patet Leuit. xxiiij. moyses enim paternos
imitans: dum ad impatientiā motus erat de
testationē omnipotentis r cultus que prius

in eo: delatuit nunc effundebat fm Hebreos
enim nominauit in publico nomen dñi tetra
grāmaton: qđ propter reuerentiā diuinā non
erat licitū noiare: nisi in benedictionib⁹ sacer
dotū: r illud nomen maledixit: propter qđ ex
diuino mādato morte multatus est. Sic ad
huc multi diabolico spū scz inuidie vel ody
citati quasi pro nihilo ducunt diuinas blasp
phemias. ¶ Tertio deniq̄ queri pōt. virum
odiū dei sit grauissimū peccatū: ꝑsertim cum
peccatū in spiritūsanctū iudicat grauissimū:
vtpote qđ est irremissibile sicut dicit Matt.
xij. sed odiū dei nō cōputat inter species pec
catū in spiritumsanctum. Ad hoc dicendū fm
Tho. vbi supra: q̄ ratio culpe cōsistit in auer
sione voluntaria a deo: voluntas aūt sicut per
se inhereret ei qđ amatiua fm se refugit id qđ o
dit: r ideo cū quis deū odit voluntas eius fm
se a deo auertit: in alijs aūt peccans vt in lu
xuria: auaritia r c̄. quis non auertit a deo fm
se sed fm aliud: inq̄ꝫtum scz appetit inordina
tam delectationē que haberet annexā auersio
nem a deo: cū igitur id qđ est per se potius est
eo qđ est fm aliud: ideo odium dei grauissimū
peccatū est. Quod etiā patet ex eo: q̄ vt dici
tur. viij. Ethico. optimū opponit pessimo: sed
odiū dei opponit dilectioni dei in qua consi
stit optimū hominis: ergo diuinū odium est
pessimū peccatum hois. Hinc dicit Grego.
xxv. moza. q̄ sicut nōnunq̄ꝫ grauius est pecca
tum diligere q̄ꝫ perpetrare: ita nequius est o
disse iustitiā q̄ꝫ non fecisse: vnde licet infidelis
tas iudicatur peccatū grauissimū: tñ rōnem
culpe nō habet nisi inq̄ꝫtum est voluntaria: r
idco tanto grauior est q̄to magis voluntaria
Qđ aūt sit voluntaria prouenit ex eo q̄ odio
quis habet veritatē q̄ proponit: ex quo ptz q̄
ratio peccati in infidelitate sit ex odio dei cir
ca cuius veritatem est fides: sicut ergo causa
maior est effectu sic odiū dei maius peccatū
est q̄ꝫ infidelitas. Quod aūt obijcit de pecca
tis in spiritūsanctū dicendū est q̄ sicut ait Gre
go. xxv. moza liū: aliud est bona nō facere: ali
ud vero bonoꝝ datorem: sicut aliud est
ex p̄cipitatione aliud ex deliberatione pecca
re: ex quo datur intelligi: q̄ odire deū omniū
bonoꝝ datorem: sit ex deliberatione peccare
qđ est peccare in spiritūsanctū: vnde manife
stum est q̄ odiū dei maxie est peccatū in spiri
tūsanctum: fm q̄ peccatū in spiritūsanctū no
minat aliq̄d speciale genus peccati: sed ideo
non cōputatur inter species peccati in spiri

ţũ sanctum:q; generalicer inuenit in oñi spe cie peccati in spiritum sãctum: est enim velut quoddam letale virus omniũ virioꝝ q̃ com mittuntur in spiritũ sanctũ: de quibus in ser mone sequenti videbitur. Ad laud.

¶ De sex peccatis in spiritũ sanctuz in generali ⁊ in speciali: ⁊ quare sunt irremissibilia. Ser. xxxviii

Qui occides. Exo. xx. Dox

n occasione que dicta sũt in sermõe p cedenti in fine: videdũ est de peccatis in spiritũ sanctũ q̃ fomẽtũ suũ vt i plurib⁹ sumũt: ex vitio cordis rãcoꝛosi: ⁊ infecti dete stabili odio dei. ¶ Ad cuius euidẽtiã q̃ri põt primo: vtrũ sit aliq̃d peccm in spiritũ sanctũ p̃sertim cũ illi singulariť dicerẽt i spũm sanctũ peccare: qb⁹ placeret malicia ꝓpter se: sicut peccare: qb⁹ placet ipa bonitas vt virtus scõm se: ſz malicia nulli ꝓpter se placz q̃ malũ est scõm plm ⁊ nullus ad malũ intẽ dens operať vt dicit Dyon. iiij c. de di. no. Ad hoc rñdet Tho sup sm di. xliij. q. sicut pec care ex infirmitate: id ẽ ex passione innata vl acq̃sita: cũ ꝓpter impetũ passiõis iudicium ra tionis obruať ẽ peccare in patre ẽ cui potentia ascribiť: q; patres solẽt eẽ senes ⁊ ipotẽtes ne ergo q̃s sic esse crederet infirmitate: iõ appꝛo bato vocabulo patri potẽtia attribuit: ⁊ sicut peccare ex ignorãtia eoꝝ q̃ꝛũ sciẽtia a petõ p̃seruasset: vt sic ignorãtia sit cã peccati ẽ pec care in filium: cui sapientia attribuit ne fili⁹ us dei credatur imperitus cũ ceteri filij solẽt esse iuuenes ⁊ imperiti. Sic etiam ex certa malicia peccare ex electione: q̃ñ ſz quis deli berans adheret peccato: non quasi quadã tẽ ptatione victus aut ignorantia circũuentus: sed ꝓpter hoc q̃ habet appetitum corruptũ placet sibi peccatum illud scõm se. Sed hoc du plicuer fieri põt: Primo p potentiam alicui⁹ rei in eligente p quã inclinať in talẽ actũ: sic sibi simdem: ⁊ sic oĩs habens habitum pei vel fructus inclinať in act⁹ siles suis habiti bus: q; naturalis appetitus ẽ in id q̃ ẽ sibi simile: vt q̃ hz habitũ intẽperãtie eligit actum intẽperantie: ⁊ sic de aliis: ⁊ hoc nõ dꝛ ꝓprie pec catum in spũm scm: cuius fiat ex electiõe: q; malitiam sub rõe malicie nul⁹ vnq̃ volui sed sm q̃ ipm estimať bonũ ipsi peccanti: q̃si q̃dãs corruptum eius appetitũ. Alio modo peccatuz eligiť ex certa malicia: q̃ñ volũtas refugit id p quod bõ a petõ posset retrahi: ꝛbi gr̃a iam aliq̃s se a petis abstinet ꝓpt̃ expectã tionem retributiõis eterne: si q̃ spe futuri pre mij a se voluntarie ꝓpeit: vl aliq̃d aliud q̃d a petõ retrahebat: ſcz timoꝛe p̃ sumptionẽ et sic de alijs: tũc eligeret hoc quod erat sibi delecta bile sm carnem q̃si p se bonum: ⁊ sic ex certa malicia peccat abijciens volũtarie q̃d eũ re trahebat a ꝓpetratione culpe: ⁊ hoc est ꝓprie peccatum in spũm scm: cui appꝛopꝛiať ipsa bonitas: q; spus est nomen arrogãte elatio nis ⁊ superbie: ne spũs scus habere credatur arrogantiã ⁊ supbiã: vñ petm in spũm scm in omni petõ latere põt: ⁊ tunc in illo petõ repe riuntur actus duo q̃rũ vterq; ẽ petm grauis simũ in genere suo. Exẽpli gr̃a: fornicator in vno actu fornicatiõis etna p̃mia ꝓmittit a se spe eorũ abijciẽs. ⁊ ideo peccat petõ desspe ratiõis: ⁊ q; desperat de premio incidit i actm fornicatiõis cũ maiori ꝓcẽptu: q; ꝓcẽpt⁹ agꝛ gratiat peccatum fornicationis: q; act⁹ ille p uenit tũc ex certa electione ꝓt̃ precedẽtem ac tum: ⁊ sic petm fornicationis trahit secũ aliud petm spectale quod est in spũm scm. Vñ dic Hem. de vrmaria sup decem ꝓcepꝛ. in. ij. p cepto: q; petm in spũm scm ꝓpꝛie dꝛ illud q̃d impugnat bõitatẽ spũs sci: scz ex cui⁹ gr̃a fit remissio petoꝝ: ⁊ tale est petm quod fit ex certa malicia sm theolo. vel ex electione sm plm. ij. Et dic. ⁊ tale petm dicit remissibile.

¶ Pro quo nota q̃ irremissibile triplicit ac cipi põt. Prio negatiue. s. vt nullo mõ possit remitti: ⁊ hoc mõ petm angelorum ⁊ dãnatoꝝ ẽ ir remissibile. Scõo mõ priuatiue: vt q̃d nõ hz ꝓgruitatem ex se q̃ remitti debeat: ſz ex con gruo possit omne petm remitti: ⁊ hoc mõ om ne peccatum mortale ẽ irremissibile. Tertio modo ꝓria sm q̃ aliqua culpa ꝓtrariũ hz di spositionem ad remittendum ⁊ hoc mõ pec catum in spũm scm. est irremissibile: nõ ex eo q̃ nunq̃ remittitur cum deus sit infinite miseri cordie cui⁹ viscera nũq̃ hominũ subtrahunt duz viuerit: ſz q; nõ hz aptitudinẽ ad hoc q̃ re missibile sit ex predictis. eo q̃ in his pec cans voluntas a se repellit id p quod opoꝛ teat fieri remissio peccatoꝝ. Vnde secũdus Thomã vbi sup: a simili egritudo diceret in curabilis q̃ faceret fastidiũ medicine: sic pec catum dicit irremissibile p cuius actum spiri tualis medicine directe repellitur: hinc ma nente petõ in spũm scm. nõ remanet ex pre pec cantis addu⁹ ad graciam: q; dicit Augu. li. de sermone dñi q̃ tãta est labes hui⁹ peti q̃

humiliratem deprecādi subire nō pōt. Ex q̄ bus elicit q̄ ex ipa culpa tam sepius iterata peccator sic egrotat q̄ nō pareat addit⁹ diui ne gratie: q̄ peccator cū puenerit in pfundū malo⁹ ꝓtēnit: sc̄z resipiscit: vt dr puerb. xviij. Et sz h̄ vitū in multis q̄diu sani sunt secre tū remaneat tñ in fine vite se plerūq̄ signis euidētib⁹ mānifestat. P:opt h̄ etiā dr irremissi bile. q̄ in sacra scriptura petīm in spīmsctm nō legit dimissum sic Melchisedech dr sine patre: q̄ nō legit de eius patre: Resipiscētes tñ añ mortē a morbo peri biu⁹ q̄ difficulter z raro ꝓsurgere arbitror: p imensitatem in fi nite diuine misericordie: nō solū venīā cōsequ ar sz etiā abūdantior gr̄a q̄nq̄ puenit: vt vbi abūdauit delictū supabundet z gr̄a si saltez comitet h̄ūlitas pfundior grauitudo pfusior emendatio follicitor: z charitas intēsior.

¶ Scōo q̄ri pōt q̄t designant cē spēs petri in spūmsanctū. Ad h̄ dicendū fm Tho. vbi. ā. scōa scōe. q. xiij. q̄ fm petīm in spūmsanctū h̄ accipimus: sex sūt petā in spūmsanctū q̄ tol lūt oia illa q̄ requirūt ad remissionē petōr: et ideo dicūtur irremissibilia. Q̄ō sic ostendi p̄t nam ab electione peccati quis auertit ex cō sideratione diuini iudicij quod habet iusticiā cum misericordia z h̄ p spem q̄ ꝓsurgit ex cōsi deratione misericordie remittētis petā z p̄mi antis bona sed hec tollit p desperationem. Et ita ꝓ primorem q̄ ꝓsurgit ex ꝓsideratiōe diuine iusticie punientis petā. Sed hec tol lunt p̄ p̄sumptionem. dū se q̄s adipisci p̄su mit gr̄iam sine meritis vel veniam sine peni tentia: Secundo q̄s auertit ab electione pec cati ex ꝓsideratione donor ipsius dei q̄ sunt duo. P:imū est cognitio veritatis: p:ra quod ponitur ipugnatio veritatis agnite: dum sez aliq̄s veritatem fidei agnitā impugnat vt li centius peccet. Aliud est auxilium interioris gratie p:ra quod ponit inuidēna fraterne gra tie: dum q̄s inuidet gratie dei crescēti in mun do. Tertio quis auertitur ab electione pecca ti ex consideratione ipsius peccati. In q̄ duo sunt consideranda. P:imū est inordinatio z turpitudo actus: cuius consideratio solet in ducere penitētiam in homine de petō cōmis so. Sed contra hoc ponit impenitentia ipor tat ꝓpositū non penitendi. Secūdū est boni prauitas z breuitas q̄ quis in peccato queri q̄: momentaneum est q̄d delectat: eternū ve ro quod cruciat: cuius ꝓsideratio solet homi nem ad hoc inducere q̄ ei⁹ volūtas peccato non firmet. Sed h̄ tollit p obstinationē q̄ ꝓpo firmat ꝓpositū suū in h̄ q̄ petō inhereat. Hic tñ generalit notādū q̄d q̄libet p̄dictor petō rū dupliciter accidere p̄t. P:imo ex aliq̄ de fectu exterior: puta ꝓp defectū aliquē rōis regētis vl ꝓpter aliquē impetū alicui⁹ ipe dimenti: sic q̄n infirmitate vl ignorantiā agunt z sic nō est spēs petii in spīmsctū: q̄ sic non est dicēdus alios desperat⁹ vl ipenitens p se sed p accidēs. Alio mō ex h̄ q̄ voluntas ten dit ex ꝓpria malicia i vnūq̄dq̄. vt q̄ nō vult habere spē de futuris p̄mijs: nimor tē de futu ris supplicijs: vl note veritati assentire z sic de alijs: z hoc mō sūt spēs petii in spūmsctū. Quibus p:emissis singula peccata breuit p curramus. P:imus igit peccatū in spīritum sanctū est desperatio: q̄ impugnat diuinā mi sericordiā. De qua dicit Hein de primaria de decem p̄ceptis: q̄ si labat aliquis i despe rationem ex infirmitate vl ex grauitate com plexionis: z de hoc dolet z remittitur in q̄tum potest: sic desperatio nō est peccatum nisi for te veniale. Si vero contingat hec ex errore vel deceptione: puta si estimat obsequiū se p̄s stare deo si seipsum occidat tunc est mortale peccatum. Si quis aūt desperat ex certa ma licia vl ex electione: vt diffinitue dicat cum Layn. Maior ēiniquitas mea q̄m vt veniaz merear: z tunc peccatum est in spīritūsanctū credēs magnitudinem delictor suor iā dei misericordiam excessisse: z ob hoc de virtus ascendit ad vitia: sicut h̄ij qui dixerunt Hie re. xviij. Desperauimus post cogitationes nostras ibimus: z vnusq̄sq̄ post prauitatem cordis sui mali faciem⁹. Cū tñ nullo modo desperandum est q̄diu sumus in hoc cor pore: vt patet de pe. di. vij. ca. nemo: vbi pla ne de hoc z. ꝟ. se. ¶ Ad maiorē tamen euidē tiam distinguit Tho. duplicem desperatio nem scōa scōe. q. xx. dicens: q̄ prima dicitur desperatio vniuersalis qua quis existimat dei misericordiam non esse infinitam: diuine misericordie culpam suam p:eponderans si cut Layn z etiam Judas qui desperans ait: peccaui tradens sanguinem iustum: quod vnq̄ peccatum grauius erat peccato fratri cidij immo deicidij: quia desperatio talis est actus infidelitatis. Secunda vero dici tur desperatio particularis: cum scilicz quis in vniuersali tenet veram existimationem fidei q̄ scilicz remissio peccatorum est in eccle sia militante; sed desperat de diuina mise

ricordia ꝓpter pticularē ei⁹ indispositionē: q
se z in tali statu existēti non sit sperādū de ve
nia z cū h̄ desperat a petō posse resurgē vt
qđ pei⁹ ē ꝯtēnu resipiscere z talis despera
tio piculosissima ē: qz p spē a malis maxime
reuocamur z ad bona reducimur: q̄ sublata
desluūt hoies ad vita irrefrenata ꝯcupiscē
tia: sic̄ Cayn desperās fm Josephū rapinis
z violentia ꝯgregās opes ad latrocinia su
os inuitabat. Propie tñ z stricte loquendo
desperatio fm q ē pcm̄ in spūmsanctū nō ꝓ
uenit ex h̄ q aliqs petōz remissionē neget sz
q remissionē petōz quā fieri credit a se spon
te abuti vt liberius peccet: dū nō vult tēde
re in h̄ q remissionē petōz ꝯsequat. ¶ Se
cūdū pcm̄ in spūmsāctū ē psumptio. que im
pugnat diuiā iusticiā. De q̄ dicit Hen. ō vr
maria. vbi supra: quod p̄sumptio aut inna
scitur ex infirmitate qua homo minus ō dei
misericordie confidit: z sic est pcm̄ venale.
aut innascit ex errore nimis de meritis su
is p̄sumēs: z sic est mortale z spēs supbie: aut
innascit ex certa malicia q̄ oino intendit dei
iusticiā enervare p̄sumendo ō pcm̄ impunita
te. z sic est ꝓpie pcm̄ in spūmsanctū. In quo
genere pcī refert Hiero. se origiñ depheñ
disse: qui post mortē suam anathemazatus
est. vt xxiij. q. ij. c. vl. Et huius p̄sumptionis
duplex est spēs fz Tho. scđa scđe. q. xxj: Pri
ma est in qua quis innixit inordinate propie
virtuti propriisq; meritis. q̄ p̄sumptio pcīs
sime procedit ex inani gloria: siue p̄sumat
de virtute corporali siue spirituali. Secūda
vero est qua quis innititur inordinate dine
misericordie deo tribuens quod ei nō ꝓuenit
per quod auertit a veritate diuina: p̄sumens
veniam sine penitentia z gloriā sine meritis:
de qua Eccī. xxxvij. O p̄sumptio nequissi
ma vnde creata es: cooperire scilz spe falsa
dwine misericordie aridam nequitiā z dolo
sitatem illius. Glo. qz decepit eā seip̄m: z h̄
est ꝓpie pcm̄ in spūmsanctum: qz p eū ꝓtem
nit adiutoriū spiritussancti per quod homo
reuocat a peto. Quidam tamē p̄sumūt in
mortis articulo se posse sufficienter penitere:
sicut latro fecit. contra quos scriptum legit.
Maledictus homo qui peccat in spe: de pe.
dis. iij. capit. quando quis: z h̄ exemplariter
patuit in Amon filio Manasses: qui vidēs
patrem primo peruerse agentem ac postea p
penitētiam a deo susceptum: vt ptz. iij. Reg.
xxj. z. ij. Paral. viim. Dixit in corde suo fm

Sermo XXXIIII

Chrys. in ope imperfecto: Pater meus ex iuuē
tute multa mala fecit: z in senectute penituit
z ego nunc ambulabo fm desideria cordis
z postea ꝓuertar ad dominū: q̄ ꝓpter duob⁹
tñ annis regnauit: z p vindictam diuinā ce
leri morte sublatus ē. ¶ Tertiū pcm̄ est im
pugnatio veritatis agnite de q̄ dicit Hein.
de vrimaria: vbi supra q talis ipugnatio aut
prouenit ex infirmitate vt cū qđ ꝓpter vere
cundiā vinci nolēs impugnat veritatē agnitā
in his tñ in qb⁹ nō est periculū nec imminet
alicui damnū: z sic est veniale pcm̄: aut pro
uenit ex ignorātia crassa cum dāno alicuius
vt cū ꝓpter munera vl aliqua stipēdia q̄ exce
cant intellectum impugnat veritatem agnitā
in damnum alterius: vt patet in malis aduo
catis: z sic est mortale peccatum. Aut h̄ pro
uenit ex certa malicia: vt cuz quis impugnat
deliberate fidem catholicam vel precepta vl
consilia euangelica. z sic ꝓpie est pcm̄ in spi
ritūsanctū. Nam agnitio veritatis quā fides
explanat docet esse peccatum: esse virtutem:
esse iudicem: esse penā impioz: esse gloriam
iustorum q̄ retrahunt hominem a malo z al
liciūt ad bonū. Sed ꝯtra hāc assumit impu
gnationē veritatis agnite quā sz impugnat
non ex ignorantia pbabili sed affectata: imo
z certa malicia vt sic liber⁹ peccet z sine ve
recundia. Et his dicit Esa. v. Ve qui dicit
bonum malū z malū bonum ponentes tene
bras sz erroris lucem veritatis: z lucem sz
fidei esse tenebras ignorantie. Et uerū. Ve
q̄ sapientes estis in oculis vestris sz retoz
quendo diuinam veritatem falso iudicio fm
opinionem vestram. Q Quartū pcm̄ ē i
udentia fraterne gratie: de qua dicit Hein.
de vrimaria vbi supra. Qđ autem prouenit
ex infirmitate: puta si dolet alium meliorem
sibi preferri: tunc si dolet ꝓpter suam insuffici
entiam nō peccat: qz dolor ille bon⁹ ē vt pa
tet superius. Si autem dolet de eminētia al
terius: sed talis motus est indeliberat⁹ sic est
veniale pcm̄: sim̄ esset deliberatus timens
sibi ꝓpter hoc diminui ꝓpter gloriam: tunc est
mortale peccatum z spēs mundie. Si denig
prouenit ex certa malicia: puta cum propter
depauperationem affect⁹ aliquis nec amat bo
num in se ipo nec etiam videre pōt in alio: z
sic ꝓpie est pcm̄ in spiritūsanctum: nam sine
auxilio interioris gratie nullo humano cona
mine quis veniam adipisci potest: dicēte do
mino. Sine me nihil poteritis facere. Sed

contra ꝺ assumit inuidentiã fraterne gratie: que ꝙsurgit nõ de ꝓsperitate terrena vl' exaltatione mũdana: sed de exaltatione ꝛ ꝓfectu diuine gr̃e nõ inuidẽs ꝓsone ꝫ gr̃e dei crescẽti in mundo magis eligens ab alĩs duci vitã carnalẽ ꝛ secularẽ q̃ꝫ ꝓuosã ꝛ religiosam. In cuius argumẽtũ talib⁹ frequẽter ingerũt ꝓsecutiones oppꝫssiones: derisiões: detractationes: oblocutiões ꝛ silia. ¶ Quintũ pctũ est impenitẽtia. Pro q̃ nota fm Lyrã Dat. xij. q. ꝺ nõ accipit finalis impenitẽtia put est quedã pcti circũstantia scz qz aliqs in pctõ mortali mozit: ꝫ qñ qs tante malicie ẽ q̃ eligit de pctõ suo nũq̃ penitere: ita q̃ nollet q̃ deus sibi gr̃am penitẽdi daret de malo tã cõmisso: ꝛ sic priuat peccati emẽdã. De q̃ impenitẽtia dicit apl's. Ro. ij. Scõm duritiã autẽ tuã o pctõz ꝛ cor impenitẽs thesaurizas tibi irã in die ire. Vbi dic̃ glo. q̃ tãta ẽ labes huius peccati: ꝛ deprecandi humilitatẽ subire nõ possit etiã si pctũ suũ ꝙscia mala teste cognoscere ꝛ enũciare cogat. Hic aũt iram sibi thesaurizare ꝺr: ꝓter enormitatẽ huius vitij: grauius ẽ em̃ post pctũ cõmissum nolle penitere q̃ ipm pctũ committere. Nam in talibus etiam venialia pcta ꝓter actualem cõtemptum sepe mortalium enormitatẽ sorsiuntur: que in timoratis mentib⁹ venialium limites non excederent: vt sic miser adaugeat thesaurum execrabilem eterne damnationis: Hoc etiam dicit Aug. ꝛ habet. xxv. di. .§. hinc etiam. Nullum inquit pctũ est adeo veniale quod non fiat criminale dũ placet.

¶ Sextum ẽ obstinatio in malo cõmittẽdo cum quis firmat ꝓpositum in hoc q̃ futuris pctis committẽdis inhereat ac si non esset incompetens: ꝛ sic importat voluntatẽ deliberatam pmanẽdi in peccato: contra id qꝺ necessario requirit ad delectionez culpe: quod est ꝓpositũ non amplius peccãdi. In hac aũt obstinatione Saul cecatus inuidia contra dauid dãnabiliter perseuerauit: similiter ꝛ Pharao rex egypti: de quo dicit dominus Exo. iij. Indurabo cor pharaonis scz permittendo: nec gr̃am apponendo p quã cor emolit iuxta illud ps̃. xxj. Factus est cor meũ tãq̃ cera liquescens; vnde sup illud Ro. ix. Cuius vult miserek ꝛ quem vult indurat. Dicit Lyra q̃ hoc non fit ꝓpter defectum dei cum nõ deficiant in eis instinctus diuini ad bonum in quibus diuina bonitas toties contempta se liberalissime prebet: sed est propter defectum liberi arbitrij non recipientis illos instinctus: ꝛ sic eidẽ iuste gr̃a subtrahit ꝛ denegat: qua subtracta miser in peccatis obdurat̃ur: q̃ gratia nata est mollificare cor humanũ. Vnde ꝺr Eccĩ. vij. Considera opa dei q̃ nemo põt corrigere: id est null⁹ hõ. nulla aduersitas nullus euentus quẽ ille desperet: ꝛ sic eorum tribulatio vel aduersitas non est exercitiũ purgationis sed initiũ damnatiõis: quia dicit Greg. xviij. moral. q̃ flagellum tũc diluit culpam cum mutauerit vitam nam cuius mores non mutat: non expiat actiones. Omnis q̃ diuina percussio aut est initium pene sequentis aut initiũ bene viuẽtis. Primũ patet in Pharaone ꝛ Anthiocho regib⁹ obstinatis. Scõm in Dauid ꝛ Manasse regibus emẽdatis: Excecauit ei priores malicia eor: sic̃ ꝛ hodie multor̃ corda nullis plagis vel euentib⁹ ad humilem penitentiam emolliri queunt: donec diuino iudicio tandẽ crudeliter mulctantur in eternũ cruciandi. Qꝺ a malis auertat iesus christus. Amen.

¶ Sequũt sermões ꝺ ꝑcepto sexto.
¶ Utrum si contra legem nature habere plures ꝙxores simul. Et vtrũ licuit ex dispensatione. Et de grauitate adulterij in quo simul cõmitti possunt septem peccata criminalia.

Sermo primus

On mechaberis.

Exo. xx. Hoc ẽ ꝑceptũ sextũ in ordine ꝑceptor̃. In quo quidem dñs explicite ꝓhibet lesionem corporalẽ in ꝙsona coniuncta: sicut in ꝑcepto precedenti ꝓhibet lesionem alicuius in ꝙsona ꝓpria: implicite vero ꝓhibet in isto ꝑcepto omnẽ illicitũ concubitũ ꝛ omnem illicitum vsum membror̃ venereorum. Dicit em̃ Aug. sup Exo. ꝛ habet. xxxij. q. iiij. c. meretrices. §. sed vtrum: vbi subdit: Si furti nomine bene intelligitur omnis illicita vsurpatio rei aliene: non enim rapinã permisit qui furtum ꝓhibuit: sed vtiq; totum aperte intelligere volunt: quicquid illicite rerum proximi auferetur: profecto nomine mechie omnis illicitus concubitus atq;

ñor membroꝝ nō legitimus vsus ꝓhibitus debet intelligi. ¶ Unde per hoc potest istud preceptum tripliciter exponi. ¶ Prima expositio ꝓprie respicit mechiā que fit in ꝓiudiciū contracti matrimonij: que talis est. Non mechaberis sez contra sacramenti matrimonialis institutionē: aliquem actū libidinis exercēdo. Secunda vero expositio respicit mechiā que fit per abusum luxurie corporalem extra vinculum matrimonij que talis est Non mechaberis: id est nulli cōmiscearis absq; federe matrimoniali. Et sic exponit Ysidorus super Exo. ⁊ ponit in decre. xxxij.q.v.c.nō mechaberis: id est nec quisq; preter matrimonij federa alienis feminis admisceatur ad explēdam libidinem. Nimirū cū ⁊ talis matrimoniū spirituale violat in sacramento baptismatis contractū: qz rollit membra christi ⁊ facit ea membra meretricis: vt ptz ibidez. c. si in coitu fornicator. Tertia nāq; expositio respicit mechiam que patrat per abusum cogitationū ⁊ exterioꝝ sensuū: que talis est. Non mechaberis. id est nō adherebis libidinosis illecebris ⁊ imundis reuolutionibus corde vel sensibus exterioribus abutendo. Dicit enī Ysidorus: ⁊ habetur. xxxij.q.vij.c.non solū: de cōmissa fornicatione peccatū regnat in homines: sed si adhuc delectat atq; animū teneat sez fornicādi procul dubio regnat. Fornicatio carnis adulterium est. fornicatio animi est seruitus idoloꝝ. Est aūt ⁊ spiritualis fornicatio: de qua dominus ait. Qui viderit mulierē ad concupiscendū eam iam mechatus est eaz in corde suo. Omnis imunda pollutio fornicatio dicit q̄tuis quisq; diuersa turpitudinis voluntate prostituatur ex delectatione enī fornicādi varia gignuntur flagitia: quibus regnū dei claditur: vt homo a deo seperetur. ¶ Quantum igit ad mechiā fm expositionē primā sciendū q̄ sicut duplex est matrimoniū: sez carnale ⁊ spirituale: sic etiā duplex erit adulterium sez carnale ⁊ spirituale. Et quia sponsus animarum nobilioꝝ ⁊ felioꝝ ac amore nostro dignioꝝ esse dinoscitur: ideo per cōsequens adulterium spirituale grauius iudicatur. Primo tamē videndo de carnali adulterio sciendum q̄ illud tribus modis fieri potest. Primo cū solutus vel soluta cōmiscetur cū coniugato vel coniugata: ⁊ tunc ponitur eius diffinitio. xxxvj.q.j. ⁊. cuz ergo: vbi subditur. Adulterium vero est alieni thori violatio: vnde adulterium dicitur quasi ad alterius thoꝝ accessio: hoc ibi. Secundo vero cōcernit coniugatū vel coniugatam cum soluto vel soluta se cōmiscentez: de quo adulterio dicit Augustin⁹ de decē chordis: ⁊ ponitur. xxxij.q.vj.c. Non mechaberis id est nō ibis ad aliā aliquam preter vxorez tuaz: tu aūt exigis hoc ab vxore ⁊ nō vis hoc redere vxori: ⁊ cum debeas in virtute precedere vxorem tuā quoniā castitas virtus est: tu sub vno impetu libidinis cadis ⁊ vis vxorem tuā victricem esse ⁊c. Tertio denicq; perpetrat adulterium ex vtraq; parte: sez tam adultere q̄ mechi ⁊ tunc aggrauatur peccatū: qz duplicatur adulterium: Nimirū cum dicit. xxxij q.vij.c.quemadmodū. §. sunt enī: q̄ sicut grauius peccat adulter q̄ fornicator: sic grauius peccat qui nec a sua dimissa ducit aliā eo qui suā dimittens cognoscit aliam: grauius quoq; qui vxorē habens ad coniugē proximi accedit q̄ qui nō habens vxorem alterius violat vel vxoratus ad solutā accedens. Verum tamen in adulterio requirit dolus: eo q̄ in adulterio ignorantia ꝓbabilis facti excusat ab adulterio. Unde legitur scriptum in concilijs Triburien. ⁊ ponit. xxxiij.q.ij.c. In lectū mari absente vxore sororius vxoris quā ille vxorem suā esse putās dormiuit cū ea: super hoc visum est. si ipse per securitatez verā sez sui iuramenti hoc probauerit q̄ inscius fecerit hoc scelus: penitentiā quidem que sibi indicta fuerit agat legitimū suū coniugiū habere permittatur: illa vero digna vindicta affligat̄ ⁊ in eternū coniugio priuet̄. ¶ Hic primo queri potest: vtrū habere plures vxores simul sit ꝓtra legē nature: ꝓsertim cū dicit Aug. ⁊ habetur. xxxij.q.iiij.c.obijciunt̄: q̄ qū mos erat crimen nō erat: sicut patriarche coniugib⁹ excipientibus semen suū miscebant̄: nō concupiscentia perficiende voluptatis sed ꝓuidentia ꝓpagāde successionis: hoc ibi. Sed mos ⁊ cōsuetudo non est approbanda nec excusat a culpa. Hinc dicit glo. Gen. v. de Lamech q̄ duas habuit vxores q̄ ꝑmus cōtra morē ⁊ naturā cōmisit adulteriū. Ad hoc dicendū fm Richar. in. iiij. d. xxxij. q̄ ī hoie est duplex natura Prima est natura generis qua est animal: ⁊ sic vt dicit institutū de iure naturali. Jus naturale est qō natura oia animalia docuit. Et sic habere plures vxores simul nō est cōtra legē naturē: nec tñ est oino fm naturā: qz reperiuntur etiā quedā animalia q̄ ꝓiūgunt̄ in individuā copulā: sicut sunt turtures ⁊ aues alie q̄ plurie. Scda vero est natura speciei qua sez est bō.

Et sic lex naturalis ē qua naturalis ratio pra
ctica aliq̄d obseruandū in agibilibus cōstitu⁊
it. Homo nanq̄ reponit in specie hominis: p
animā rōnalem. Et sic habere plures vxores
simul est cōtra legem nature: q⁊ ratio natura
lis dictat equalem debere esse obligationem
q̄tum ad vsum corporū inter virum ⁊ mulie⁊
rē ad hoc vt sit societas cōiugalis. Dictat eti
am nullum se debere obligare ad aliquid qō
possit esse impossibile alij rei cui obligatus ē.
Impossibile est autem vnū virum equaliter
esse obligatū pluribus mulieribus sicut vni
soli. Dictat etiā ratio viroz ad hoc debere tē
dere: vt in domo sua sit pax: quā multū impe
diret vxorum pluralitas: eo q̄ vir non posset
cuilibet ad votū satisfacere: ⁊ suspicaretur v⁊
na plus diligi aliā q̄ se. ⁊ sic certarent contra
virū adinuicem. Unde ⁊ in veteri ⁊ in noua
lege determinatū est q̄ erit vna vnius: q⁊ v⁊
trobiq̄ scribit. Propterea relinquet homo pa
trem ⁊ matrem ⁊ adherebit vxori sue: ⁊ erunt
duo in carne vna. Ius insuper naturale est:
q̄ nō faciat alij quod sibi non vult fieri: vir au
tem ōn vult q̄ vxor habeat alium virū: nec er
go velle debet aliā habere vxorem cū in tali
actu ad paria iudicantur. Et hoc naturaliter
impressum est in humana natura: qō pateret
eo q⁊ in matrimonio quidā amor est singula⁊
ris quo naturaliter omnis vir zelat vxorem:
q̄tum ad hoc vt nullū diligat in actu illo sicut
ipm diligit ⁊ econtra. Et ideo vt ibidem dicit
Bonauen. Stante natura nunq̄ fuisset ibi⁊
dez cōmunitas etiā si cetera facta fuissent: cō⁊
munia: similiter adueniente charitate que fa⁊
cit oia cōmunia: vxorem nunq̄ facit cōmunē
propter priuatū amorez qui debet esse in ma
trimonio: qui etiā est sacramentū illius amo⁊
ris quo deus zelat animā: vt nolit aliquē tan
ris quo deus zelat animā: vt nolit aliquē tan
tū diligi quantū se: ⁊ hac de causa se virū vel
sponsum anime frequenter in sacra scriptura
nominare voluit: ⁊ in hoc patet sapientia dei
que se nobis in nobis ostendit: ⁊ nobisipsis o⁊
stendit in subditis creaturis quid agere debe
amus. Patet igit ex dictis q̄ est contra legez
nature plures habere vxores simul. ¶ Secū⁊
do queri potest: vtrum igit aliquando licuit
ex dispensatōe diuina plures habere vxores
presertim cum .j. Regū .j. legitur q̄ Helcha⁊
na duas habuit vxores scz Annā ⁊ Phenen
nam: nec tamen p̄ter hoc in scriptura repre⁊
henditur: cū tamen cōditor nature merito nō
faceret contra naturā: imo contra propriā in
stitutionem: cum enī matrimoniū instituere
dixit. Et erunt duo nō tres vl̄ quatuor in car
ne vna. Ad hoc dicendū fm Bonauē. in .iiij.
dist. xxxij. q̄ licet deus non facit vel dispen⁊
sat contra ius nature: qō ordinat in ipm sed
bene dispensat p̄ter ius nature qō ordinat in
proximū: nō tamen proprie facit p̄ter ius sed
supra: q⁊ recta ratio sic dictat hoc nō esse faci
endū: vt tñ dicat in eius opposito deo esse o⁊
bediendū. Deus ergo cū patribꝰ dispensauit
⁊ eo mō ⁊ causa quibꝰ licuit. Pro quo sciendū
q̄ ad hoc q̄ aliqua dispensatio debite fiat ⁊
ea quis cōuenienter vtat quatuor erūt p̄cur⁊
rentia scz cōgruitas: necessitas vtilitas ⁊ hoꝛ
nestas: q̄ simul in hoc casu reperiunt. ¶ Pri⁊
mo nanq̄ tēpus illud p̄gruū fuit dispensatiōi
q⁊ tempus fuit figure. Et q⁊ xp̄s per baptis⁊
mū generare debuit liberos ⁊ filios tā in ec⁊
clesia catholica q̄ etiā in hereticis diuerticu⁊
lis non in figura p̄cedere dꝫ matrimoniū siue
generatio ex libera ⁊ ancilla. Et rursus: qm̄
inter illos q̄ ab hereticis baptizant ⁊ q̄ here⁊
sim sequunt quidā ad ecclesiā reuertunt: iō
vtrinsq̄ figura p̄cessit: primi in ismahele: de
q̄ dicit Gen̄. xvj. Ecce ancillā ⁊ filiū eius: se
cūdi in ancillis Jacob: quarū filij sunt inter li
beros cōputati. Sed illa p̄gruitas nō se extē⁊
dit ad tp̄s nature institute nec gr̄e: q⁊ nō erat
tunc tēpus figure nisi tantū tēpore legis mo⁊
saice. ¶ Secūdo vero in tēpore illo necessa⁊
ria fuit hmōi dispensatio: q⁊ tūc pauci fuer ūt
deū colentes: vt igit diuinus cultus nō peri⁊
ret: necesse fuit vt filios multiplicarēt ad quā
multiplicationē plures vxores erāt accipien⁊
de: q̄ necessitas cessauit tā in lege nature q̄
etiā in lege gratie. ¶ Tertio proinde suades
bat vtilitas: q⁊ parentes filios erudiebāt: ⁊ fi
lij mores parentū seruabāt: ⁊ ideo q̄to plu⁊
res genuerūt filios: tanto dei cultus erat cele
brior: ⁊ sic erat vtile multos generare. Sed
hec ratio se nō extendit ante tp̄s Abrae: quia
ante non multiplicabant ad dei cultū sed ad
malū: eo q̄ imitatores erāt paternoꝝ scelerū
quapropter deleti sunt cū terra. ¶ Quarto
denicq̄ excusabat honestas: q⁊ nō affectu libi⁊
dinoso sed casto: nec affectu adulteri: sed ma⁊
rui etiā cōcubinas cognoscebāt. In cuiꝰ ar⁊
gumentū de Abrā dicit q̄ nō ipse ancillam
accepit sz vxor obediuit ⁊ ei in ea debitū red
didit ac affectu viri cognouit. Ceterum rōne
huius honestatis dicta dispēsatio se dūtaxat
ad illos extendit in lege veteri: q̄ vxoribꝰ ⁊ cō

cubinis tēperanter ad dei cultum multiplicā
dū yri sciebāt z volebāt:aliť ei eis dispensa⁊
tio nō valebat. ¶ Et si q̄rit q̄liter ista dispē⁊
satio fuit facta cū nihil de ea legit expſſū in
scripturis. Ad h̄ rñdet ibidē Rich. q̄ h̄ pce⁊
ptū de nō habendo simul plures yrozes non
erat nisi legis nature q̄ scripta est in cozde:et
ideo sufficit dispēsatio facta p inspiratiōnē in
ternam q̄ facta fuit patriarchis z prophetis
explicite ꝫ minozib⁹ iplicite. Precipue m̄ yt
dicit ibidē Bonauē. facta ēilla dispēsatio per
diuinā inspiratiōnē abraā z Dauid:q̄n chri⁊
stū de eoz semine nasciturū recipiecbāt in p⁊
missione:z qz isti erāt tanq̄ capita ppl'oz et
imitandi tāq̄ sancti:nō intellexerunt recte dis
pensatiōnē hāc ad oēs extēdi q̄ erāt imitatoz⁊
res eoz in castitate:vnde z mos fuit ex h̄ in
troductus durās vsq̄ ad aduentum christi:
Sed tunc cessauit:qa tūc cessauit necessitas
z congruitas:verūtamē nō omnib⁹ licuit in
lege veteri accipere simul plures yrozes :ꝫ
quibus licuit solum ex reuelatiōe diuina li⁊
cuit q̄ fuit p inspiratiōnē:vt extra de diuoz.i
c.gaudemus.subdit.nec vnq̄ vlli licuit plu⁊
res insimul yrozes habere nisi cui fuerit di⁊
uina reuelatione ꝓcessum:p quā sicut Jacob
a mendacio:Jsrahelite a furto:Samson ab
homicidio:sic z pr̄iarche et alij viri isti qui
plures legūtur simul habuisse yrozes ab ad⁊
ulterio excusantur:hec ibi. Alijs autem pro⁊
hibitum erat q̄ ꝫ in matrimonio nō q̄rebāt
diuinum honorē sed ꝓpriā voluptatē. Hinc
p̄cipitur Deut. xvij. Nō habebit yrozes plu
rimas q̄ illiciāt eius animū:cū tamē Dauid
decem yrozes legit habuisse. ij. Regum. xv.
vnde dicit ibidem Lyra q̄ nō inhibetur sim⁊
pliciter pluralitas yrozum. ꝫ taliū q̄ illicerēt
animum regis ad nimiā carnalitatē z ponꝫ⁊
sime aligenarum que traberent ad idolatri⁊
am:sicut accidit in Salomone. De quo dici
tur. iij. Regꝫ. Cumq̄ iam esset senex:depra⁊
uatum ē coz eius p mulieres vt sequeret de⁊
os alienos. De hoc. xxxij. q. iij. c. salomon.

Q Tertio queri pōt:vtrū adulteriū ē ma⁊
ximum peccatoz⁊:p̄sertim cū:xxxij. q. vij. dici
tur. ca. quid in omnibus peccatis est adulte⁊
rio grauꝰ:secūdum nanq̄ in penis obtinet
locum :quem quidē primū ꝫ locū illi habēt
qui errant a deo. i. heretici:etiam si sobrie vi⁊
xerint ꝫ quantum ad exteriozē hominē:in
cuius etiam argumentū nullū peccatum oc
cultum in lege veteri tam rigoroſa examina⁊
tione inuestigabat ac obprobriosa pariter z
miraculosa animaduersione diuinitus punie
batur sicut adulterium prout indicat lex ze⁊
lotypie de qua videbitur postea:si vero ma⁊
nifestum erat tunc lex p̄cipit ambos interfici
dicitur cm̄ Leuit. ij. Si mechatus fuerit q̄s
cum yroze alteriꝰ z adulterium ppetrauerit
morte moriatur mechus z adultera. Ad h̄
dicendum q̄ est adulteriū simplex:cum. s. so⁊
lutus vel soluta accedunt thorum alterius.
Et est adulteriuz duplex cū ꝫ yrozatꝰ acce
dit ad yrozem alterius:z hoc grauius ē. Di⁊
cit enim Augustinus de adulteriis ꝓiugꝫ.
z ponitur. xxxij. q. vij. in. ca. quemadmodum
.ſ. sūt enim:q̄ grauius peccat qui yroz̄ h̄ns
ad coniugem primi accedit:q̄ꝫ qui non h̄ns
yrozem thorū alterius violat. Jn vtroq̄ ta
men adulterio plura peccata enormia com⁊
mitti possunt z peccatorum occasiones infini
te prodeunt:propter quod adulterium reddi
tur tam horrendum z detestabile:vnde inter
alia p̄cipue duodecim petā crimialia cōmit⁊
ti possunt. Primū est execrabile furtū psona⁊
rū q̄ subtrahit ꝓprio viro corpus suū illō cōꝰ
cans alieno. Plures nanq̄ viri potius se p⁊
mitterēt exheredari q̄ꝫ yrozē suā ab alio pol⁊
lui sinerēt: qua ꝓpter plerūq̄ viri vindicte cu
pidi ꝓprias yrozes interficerēt:vnde sola su⁊
spitio de adulterio reddit yrozem viro odio
sam z econuerso. Verum etiā si p̄ciperet q̄
ante matrimoniū ab alio cognita fuisset. Et
illa fuit vna potissima cā q̄ eā dato libello re
pudij dimittere posset de domo sua. Hinc di⁊
cit Deutero. xxiiij. q̄ si yroz nō inuenerit gra
tiā ante oculos viri ꝓpter aliquā feditatē:vbi
habet in hebreo ꝓpter rem turpē:z sic pōt in⁊
telligi de fornicatiōe que tū humano iudicio
ꝓbari non posset. Repudiū ergo p̄mitteba⁊
ad duriciā coꝛdis iudeoꝛum:ne yrozes odio
se interficerentur nō tamen tanq̄ licitum sed
ad p̄cauēdum maius malū:si vero sperabat
se posse probare nunc accusabat eam:vt dici
tur ibidem. c. xxij. Si duxerit vir yrozem et
postea eam odio habuerit qō potuit esse iu
ste:z tunc mulier erat puniēda:vel iniuste
et tunc vir erat puniendus:quesieritq̄ occa⁊
siones quibus dimittat causa obijciens ei no
mē pessimum ꝫ ea ꝫ cōmisisse adulteriū:nō
quidez post acceptionē eius in yroz̄ ꝫ post
affidationem. Et sequitur pena tam yrozis
delinquētis q̄ꝫ viri iniuste calumniam impo⁊
nentis. Furtum autem predictum duplicatū

cum viro vxorato luxuriam perpetrat etiam si vrrīq; occultum pfecerat. ¶ Secūdū pec catū ē odiū qđ suscitat inter se ⁊ maritū suū: nō solū em ex manifesta cognitiōe sz etiā ex violēta suspitiōe talis adulterij: oriunt in vi ro rācor: amaritudo: inuidia odiū: optiones mortis: cōtentiōes: detractiōes: ipperia et multa similia. Sīlr ⁊ odiū qđ excitat in viro ptra mechū diuersas machinationes: cuius itinera sepius obseruat ad interficiendū vel saltē enormiter ꝑberandū. Quot em hoies ꝓter crimē adulterij se mutuo pemerunt qs explicet: marit⁹ adulterij mortē exoptat ne tā to diutius obprobrio subiaceat: mech⁹ ecō tra viri mortē affectat vt sic abusum libidino se mulieris liberius possideat. Vn̄ legit de vxore Hydene regis francoz: q ꝓpriū mari tū occidi fecit vt libere adulterari posset.

¶ Tertiū petīm est puruū in seipa q̄ diu adul terū nō fuerit oīno manifestū: ita q aliq̄ ter giuersatione negari potest: tūc enim interro gata cogitur et verecundia respondere men dacia ⁊ incidere infinita periuria: tunc enim puriū quasi nullum peccatum reputat: vt sic saltem humanam confusionē euadat: ⁊ h tangitur Prouer. xxx. vni dicitur. Tria sunt difficilia mihi ⁊ quartum penitus ignoro: vi am aquile in celo: viam colubri super terraz viam nauis i medio mari: ⁊ viam viri in ado lescentia. Talis est et via mulieris adultere q̄ comedit id est fruitur adulterinis comple xibus ⁊ tergēs os suum sz cum periurose ex cusando dicit non sum operata malum. Si militer illi cum quo perpetrat adulterium oc casionem dat infinitorum periuriorum: quo rum omniū ⁊ ipsa rea tenebit. Quartū pec catum est sacrilegium: cōmittitem sacrilegi um eo q violat ecclie sacramēntum ⁊ frangit fidem in matrimonio prestitam: vnde sacri legus ⁊ hereticus diceret qui sacramētū ec clesie pedibus conculcaret: ⁊ hoc vtiq; sacra mentum matrimonij fm apostolū magnū est ¶ Quintū peccatū est dilapidatio tēporaliū rerum quas furtim subtrahit a marito pro pio ꝓferendo eadem adultero: vel saltē ab adultero clam recipit talia quasi preciū sco ti depauperans vxorem illius ⁊ filios vel he redes: ⁊ sic committit furtum rerū tpaliū. ¶ Sextū est irreparabile obprobriū liberoꝝ adultere: q̄ per hoc minus derogat filijs legitimis. Vnde dicitur Prouerb. vij. Nō grādis est culpa cum quis furatus fuerit. s.

respectu adulterij. Sequitur. Qui saīt adul ter est ꝓter inopiā pdet animā suā turpitudi nē ⁊ ignominiā cōgregabit sibi ⁊ obprobriū illius nō delebit sez in filijs. Qđ ei abpropri um manus q̄ matrē habere adulterio diffa matā: Plus em derogat hmōi spurijs de qbꝰ Sap. iij. Filij adulteroꝝ in ꝓsūmatiōe erūt ⁊ ab imā thoro semē exterminabit: ⁊ siqđē lon ge vite erūt in nihilū ꝓputabunt: ⁊ sine ho nore erit nouissima senect⁹ coꝝ. Secūt: Nati ones em iniquе dire sūt ꝓsūmatiōes: ¶ Se ptimū est ꝓfusio ⁊ offensio viri ⁊ oīm paren tū fratrū ⁊ ꝓpinquoꝝ: qs oēs inexplebili ob cecata libidine contēnit ⁊ coꝝ reuocationes vilipendit. Sed qđ mirū cum legit de Me dea que patrem suū regē Dechem fugiēs cū adulterio suo Jasone: fratrem suū absinthiū secum duxit vna cum patris diuitijs. Et cū patrem insequentē videret: fratrē suum per membra diuisit ac in via patris ꝓpinquātis proiecit: qui tantum in membris filij colligē dis tardauit: q̄ filie spacium ad nauē fugien di dedit: sicq; cum adultero euasit naufragio.

¶ Octauum est oblatio timoris dei in oībus agendis: ita q̄ dicit ad diuinū contemptum eo q̄ pcenit in ꝓfundum malorū. Nullū em facimus iam abhorret vt sic ꝓsequatur quod affectat. Expertum est em q̄ quādo q̄ vene no tam comparē q̄ proles extinguerent: vt vel talibus medijs ad cōcupitam fruitionem adulterinam liberius peruenirent. Dacime vero consurgunt optiones multimode mor tis ex vtraq; parte ꝓpinquoꝝ ⁊ amicorum.

¶ Nonū est cōmune scandalū totius terre: ⁊ puocatio omnium vel ad blasphemiā vl ad imitationem: cū in scandalū actiuum sit mor tale peccatum: vt patz sc̄da sc̄de. q. xliij: etiam si quis scandalizauerit vnum de pusillis qui in christum credunt expedit ei. ⁊c. Ex h enim scandalo sequuntur infinite detractiones: ob locutiones: ⁊ similia. ¶ Decimum est suppo sitio part⁹ alteri: cum scz viro suo supponit partum alienū tanq̄ filiū legitimū in quo ca su vir ab aliq̄ confessore licet experto dari potest sanum consilium: vel quia adulteram manifestam obprobrium non solu mulierꝫ sed etiam viri ⁊ filiorum ac omniū amicorū: vel p̄mittit spurium accipere aliorū hereditā tem: vel denicq; contrahere permittit cum so rore fratre vel similibus. De quo casu vide in precepto septimo sermone: xv. ¶ Undecī mum est incestus cū consanguinea vl affini

quisepius concurrit cū adulterio ⁊ hoc peccatum in se grauius est q̄ adulteriū vt postea videbitur. ¶ Duodecimū peccatum est raptꝰ vel violenta oppressio: quod vtiq; peccatuz quandoq; similiter concurrit multū quia aggrauare dinoscitur. Insuper restant adhuc multa peccata specificanda: de quibus gratia breuitatis supersedeo. Sicut sunt ficte cōfessiones: indigne sacramentoz̄ susceptiones dierum solennū violationes: festiuum oppressiones. sterilitatum procurationes ⁊ multa similia. A quibus nos preseruet dominus noster iesus christus. Amen.

¶ De pena adulterij ⁊ lege zelotypie ac de multiplici adulterio qđ cōmittitur cū vroze ppria ex nimio amoze ⁊ libidinis ardoze. ¶ Sermo ij.

Non mechaberis. Exodi. xx.

Visso vtcunq; de grauitate adulterij. Jam de pena pro eodem taxata breuiter videamus. ¶ Pro quo sciendum q̄ si in adulterio fuerint aliqui legitime deprehensi: nunc contra illos ponit pena mortis. Leuiti. xx. vbi dicitur. Si mechatus quis fuerit cum vroze alterius ⁊ adulterium perpetrauerit cum vroze proximi sui: morte moriatur ⁊ mechus ⁊ adultera. Si vero fuit adulterium occultum ita q̄ non poterat legitime probari: vel si saltem erat suspitio de adulterio: tunc ad amouendā talis suspitionis incertitudinem: ordinata fuit a domino lex zelotypie. De qua habetur Numeri. v. vbi dicit. Vir cuius vxor errauerit: maritumq; contēnens dormierit cum altero viro: ⁊ hoc maritus deprehendere non quiuerit sed latet adulterium: ⁊ testibus argui non potest: quia non est inuenta in stupro: si spiritus zelotypie concitauerit virum contra vxorem suam: que vel pollutа est vel falsa suspitione appetitur: adducet eam ad sacerdotez̄: vt scilicet sacerdos pro ea sacrificium offerat deo ad inuestigandum suspitionis certitudinez̄. Erat igitur oblatio decima pars sate farine: non quidem similce que est farina delicatissima ⁊ purgantissima sicut in alijs sacrificijs nec tritice sed hordeacee: quia vt ibi dicit Rabbi Sa: Hordeum est pabulum iumenti: cui assimilatur adultera: nec fundent super eam oleum quod est fomentū luminis: quia cōmuniter adulteriam fiein tenebris: nec imponet thus quod signat deuotionem: q̄ sacrificium hoc offert ex adulterij suspitione nō ex deuotione ⁊ hoc subditur cum dicitur: quia sacrificiū zelotypie est ⁊ oblatio inuestigans adulterium. Sacerdos igitur statuet mulierem coz̄ā domino scz̄ ad temptandū si ex terroze confiteretur adulteriuz. assumetq; aquā sanctā: vbi dicit Rabbi Salomon q̄ vocatur sancta: quia sumebatur de labro eneo facto de speculis mulierum deuotarū: de quibus latius patet alibi: ⁊ fundens aquam in vase fictili ponet illud in manibus eius ⁊ pauxillū terre de pauimento tabernaculi sumens mittet in aquam: in signuz q̄ sacrificium fiebat pro vili causa. Et discooperiet caput mulieris ad maiorem eius cōfusionem. Et scribit fm Josephū in membrana nomen deitetragrāmaton: faciens eā iurare super illud q̄ nihil viro suo nocuit in his que sibi obijciunt. Unde membrana propie est ala vespertilionis ⁊ hic assumit hoc vocabulum per simile ad designandū vile pergamenū. Porro si vir illius non erat contentus cum iuramento vroris: tūc sacerdos in facto procedens in eadem membrana scripsit maledictiones sequentes prius tamen verbis incipiens ab innocentia mulieris: quā quilibet ꝑlatus desiderare debet ⁊ nō culpam. Si inquit non dormierit vir tecum ⁊ si non pollusta es deserto viri thoro nō te nocebunt aque iste amarissime in quas maledicta cōgessi: sin autem declinasti a viro tuo atq; pollutа es ⁊ concubuisti cū altero viro his maledictionibus subiacebis. De te dñs in maledictionē exemplūq; cunctoz̄: id est omnes te videntes tibi maledicant: ⁊ alie mulieres exemplo tuo territe adulterari formident. Et tunc specificat dicens. Putrescere faciat deus femur tuū hoc enim membrū primo denudat ad adulterium: ⁊ tumens venter tuus dirūpatur: quia circa vmbilicū in mulieribꝫ viget luxuria. Et dicet mulier: amē amē. Deinde sacerdos abrasit omnē membrane scripturā in aquis: vt dicit magister in historijs: ⁊ dabat mulieri bibere etiā violenter si nolle accipe prius tñ de manu mulieris sacrificiū zelotypie tollens ⁊ leuās coz̄ā dño ponensq; sup altare vt sic fieret exaudito in oblatiōe ad absoluendū innocentē ⁊ ꝑdēnandū nocentē. Postq; ergo bibit de aqua illa si rea fuit adulterij ptransiebāt eā aque maledictiōis ⁊ inflato vētre cōputruit femur eius: eratq; mulier i maledictionē

ꝛ in exemplū omni populo. Et dicit magister in hist oriis: q̄ vterus tumebat in hydropisim nō tm̄ statim sed paulatim vsq̄ ad decē mēses donec tandē dirumperet: q̄ si polluta nō fuerat. mucrebat innoxia manifesto iudicio: q̄ si fuerat sterilis fiebat fecūda ꝛ pariebat masculū mense. x. Dicunt etiā quidam doctores hebrei: q̄ virtute illius aque cōcipiebat etiaz absq̄ viri semine: ꝛ hoc erat vnū de miraculis pmanentibus sicut re fuit descensus mane per. xl. annos: ac precio nubis ꝛ similia. Predicte aūt aque dicebant sancte ꝓpter nomen dñi dilutū in eis. Dicebant etiā maledicte ꝓpter maledicta in eis congesta. Dicebant similiter amarissime: ꝓpter effectū qui q̄nq̄ sequebat. Et talis lex a dño fuit introducta ad duritiam cordis viroz: sicut libellus repudij fuit pmissus: eo q̄ prompti fuerāt ad effundē dum sanguinē. Ecce quanta districtione maledictū adulteriū occultū inuestigabat: quanta cōfusiōe ꝛ maledictiōe a summo iudice puniebat: vt sic ostenderet in eo non solū multiſoema sed ꝛ detestabilia ꝓpetrare crimina ac redūdare discrimina nō solū in se sed etiā in alijs ꝛ pīertim in viro. Dicit enī Hiero. sup epl̄am pauli ad Corin. ꝛ ponit. xxxij. q. ij. ca. In cōuugio quis positus quecūq̄ peccata fecerit nō propriā infuscant coniugē sed fornicatio etiā vxorē coinquinat: vt iā non sit viro suo licita sed adultera: q̄ vir perdit ius petendi debitū: sic econtra virū coinquinat vxoris fornicatio si post adulterū eam cognouerit: ita q̄ ad officiū ecclesiasticū ordinari nō poterit eo q̄ bigamus effectus est: vt ꝓz. xxxiij. di. c. si cui⁹ vxor est: ꝛ. c. sc. Denīq̄ rigor ꝛ seueritas diuine vindicte pro hoc scelere satis ppendi pōt in puniione Dauid: adulterū quidē cōmittentis sed humiliter penitentis: cui post rñsum prophetico. Dominus quoq̄ transtulit peccatū tuū: sc̄z quantū ad culpā eam remittendo ꝓpter contritionē: ꝛ q̄tum ad penā eaz temperando: ne corporaliter moreret per diuinā vindictam sicut dignus erat fm legem. ¶ Quadruplici tm̄ vindicta deo disponente punitus est. Primo in morte filij cōcepti in adulterio: nec poterat Dauid humili penitētia in cinere ꝛ cilicio vitā ipsius a domino precibus impetrare: eo q̄ blasphemare inimicos nomen domini in reprobatiōe Saul ꝛ electione Dauid in regē: qui tamen satis peiora fecit q̄ Saul. Secūdo in morte filioz aliorūz Absalon enī occidit Amon. Joab Absalon. Salomon Adoniā: vnde prosequit ibidē ꝓphēta. Quāobrē nō recedet gladius ō domo tua. Tertio in psecutione qua psecutus est eū filius suus Absolon diuino iudicio: sicut p̄dixerat Nathan ꝓphēta in persona dñi. Suscitabo super te malū de domo tua. Dicit enim Grego. q̄ pro peccato Bersabee insurgentez cōtra se filiū fugiens: reduxit ad animū malū q̄d fecit: ꝛ cōtumeliosa verba Semei nō tam cōuicia q̄z admonitoria esse credidit: quib⁹ se purgari sibiq̄ misereri posset iudicauit: hec ille. Hunc volenti Semei maledicentē interficere primus inhibuit dicens. Dimitte eū vt mihi maledicat iuxta preceptū dñi ꝛc̄. Quarto in violatione vxoz suarū: ꝛ hoc a ꝓpria filio. vnde subdit ibidem. Et dormient cū vxoribus tuis in oculis solis huius: id est manifeste corā omnibus vt sic in quo peccauit in eodē puniret. Et hec quidē dicta sufficiant de adulterio q̄d fit p accessum ad alienū. ¶ Preterea pōt etiā adulteriū cōmitti multis modis in vxore propria: q̄ scz adulteria duplicē habent originē: scz nimius amor vxoris: ꝛ nimi⁹ ardor libidinis ꝛ talis in scriptura vocatur amator ardentior. Vnde dicit Hieronymus. ꝛ ponitur. xxxij. q. iiij. c. origo quidez honesta est amoris: sed magnitudo deformis: nihil autez interest et qua honesta causa quis insaniat. Vnde Scotus in sententijs. Adulter est inquit in suam vxorez amator ardentior. Et infra. Nihil est fedius q̄z vxorez amare quasi adulteram. ¶ Primū igitur adulterij genus in in coniuge propria est: cū querunntur venena vel admuentiones sterilitatis. De veneno autem dicit. xxxij. q. ij. ꝛ sunt verba Augustini ꝛ de nuptijs ꝛ cōcupiscentijs: vnde dicit ibidez c. Aliquando cousq̄ peruenit hec libidinosa crudelitas vel libido crudelis: vt etiā sterilitatis venena procuret: ꝛ si id est q̄z nihil valuerit q̄ cōceptos fetus infra viscera aliquo modo extinguat: volendo suā prolē ꝑius interire q̄z viuere: aut si in vtero viuebat occidi anteq̄z nasci. Prorsus si ambo tales sunt: coniuges nō sunt. Glo. id est iura coniugij nō seruant: nec excusantur a peccato pro carnali cōmixtione vt coniuges: ꝛ si ab initio tales fuerunt: non sibi per connubiū sed p stupri potius cōuenerunt. Glo. nota q̄ coniuges nō sunt qui eo animo coniuncti sunt vt prolis generationem impediant. Sequit. Si aūt ambo nō sunt tales audeo dicere. Aut illa quodam mō est mariti meretrix id est digna pena qua

aliqua meretrix: digna est: aut ille adulter vxoris: id est dignꝰ pena qua aliquis adulter dignus est. Nimirū: cum vterꝙ iudicetur homicida si fetus formatus ⁊ animatus erat: vt ptꝫ ibidē in.c. sequentibus: ⁊ latius supra de homici. De adinuentionibus vero inuenitur in lege veteri: scꝫ Gen. xxxviij. q Her primogenitus Jude neꝙ fuit in conspectu domini vbi dicunt doctores hebrei q ad vxorem suā afficiebatur libidinose: ⁊ ideo precauebat ne impregnaretur: semen fundens extra vas debitum: ne scꝫ ex impregnatione mammarie eius pulchritudo seu frustaretur ad tempus eius cōcubitum: qua propter diuino iudicio mulctatus: inuentus est apud eam mortuus vt dicit glo. Similiter ⁊ frater eius semen fundens super terram eo q primogenitus filius asscriberetur fratri defuncto non sibi: percussus a domino miserabiliter interijt. Secundū vero adulterij genus exercetur in detestabili peccato contra naturam: quo quis abutitur vxore propria. De quo dicit. xxxij. q. vij. in.c. adulterij malum: vbi subditur. Illud qō contra naturam est execrabiliter fit in meretrice: sed execrabilius fit in vxore. Nimirum cū in hoc nimiū deroget sacramento matrimonij ⁊ coniugis honestati: de vxore meretricez abominabilissimā faciens. Dicit enim Rich. super. iiij. di. xxxvij. in expositione litere: q qz quo ad vsum contra naturam non nō vxori viro concessa: ⁊ qui magis tenetur vir cauere malum vxoris ꝙꝫ alterius mulieris: ideo cū ad vsum contra naturam nulla mulier viro sit concessa: plus peccat vir in vtendo contra naturam vxore propria ꝙꝫ meretrice: hec ille. Unde ſm Hug. Si vir polluerit vxorem extra claustra pudoris dimittu potest talis vir si ipsa non fuerit inculpata sed violentata somno decepta: vel huiusmodi: quod etiam patet xxxij. q. vij. c. omnes accusationes: tam in text. ꝙꝫ in glo. Et additur in glo. q credit virum posse dimitti eo q polluit seipsum manibus ꝓprijs: quidam tamen alij contrarium tenent. Si vero cōsuetudinarie hoc faceret: sine pre iudicio credo q tunc dimitti posse: multomagis autem si contra voluntatem vxoris eam polluere: et manibus: sicut legitur in li. Apū. vt patet infra sermone. ix. eiusdem ꝑcepti. ¶ Tertium aūt genus adulterij cōmittitur vxorem cognoscendo modo indebito: cum libidinoso non sufficit modus quem natura determinat vt mulier in dorso iaceat vir autem in ventre incumbat eiusdem: qui modus est naturalis ꝙ melius et facilius mulieres cōcipiunt: quem modū quidam causa maioris voluptatis ꝑpter mittunt modū inconsuetū adinuenientes: licꝫ vas debitū non omittentes: ⁊ tales vt frequenter mortaliter peccant. Et ſm Alber. in iij. di. xxxj. ad minus est signū mortalis concupiscentie: vnde pro tanto dicit peccatū cōtra naturam: qua mulier per illum modū nō potest tam faciliter cōcipere: propter qō ꝙꝫ stomagis debeat a modo naturali: tanto decernitur maius esse peccatū. Unde refert Methodius vnam esse inter causas diluuij q mulieres in vesanā verse supergresse viris abutebantur. Hinc etā si vir talem vel similem abusum exercendū vxorez suam vellet cogere violenter vel saltem sollicitare efficaciter: nunc ſm Petrū de thareñ. vir posset dimitti ꝙꝫ ad cohabitationē donec se corrigat. Et hoc manifeste patet. xxxiij. q. j. c. vxor: ⁊. ca. idolatria: vbi plane de hoc. ⁊ in glo. Si vero cognoscit eaꝫ mō indebito nō ex libidine sed ex necessitate: quia protunc natura alium modū non admittit: ⁊ hoc ad euitandā fornicationem in compare vel ad procreandā prolem: nihilominꝰ tñ peccat eam sic cognoscendo: nec eū necessitas excusat a toto sed a tanto: quia modus ille cognoscendi cōtra modū nature rōnalis esse dinoscitur cōmuniter impediens cōceptionez prolis. vnde reputat fornicatio in dicto. c. idolatria: quia ad hoc nō est institutū matrimonium. ¶ Quartū proinde genus adulterij est: cū quis transgredi nititur naturalem delectationē. Nam licet debitū modum ⁊ locū teneat: actum tñ sic exercet quo luxurie libidinem augmentare vel saltez prolongare valeat: qꝺ vtiq signū est mortalis cōcupiscentie ⁊ iudicatur adulterū propter excessiuū ardorem libidinis: vt ptꝫ. xxxij q. iij. c. origo: vbi subditur Adulter est amator in suā vxorem ardentior nihil enī est fedius ꝙꝫ vxorē amare quasi adulteraz: vbi dicit glo. q amator ardentior dicit cum tantū vxorez diligit vt apud se disponat q si ipsa esset forte vxor alterius: non minus secū carnaliter cōmisceret. Et hic adulter dicitur nō reatu crimins illius capitalis sed similitudine adulterine libidinis. Nihil enī est adeo licitū vt nō possit pnities irrogari. Nec vsus rei cōdemnat sed libido vt ptꝫ. xlj. di. c. quisquis. Quidā aūt econuerso erga coniugē deficientes affectu amoris ⁊ insanientes appetitu libidinis vt optatum consequant effe-

ctum in actu cõiugali: super aliũ magis amatũ cogitant vt sic maiorẽ libidinis delectationem cõcipiant. Quid tales nisi cõcubinus adulterinos ppetrare dixerim: pĩcrtim cum t sola volũtate perpetrãt adulteriũ. Vnde dicit Augu. t ponitur. xxxij. q. v. ca. qui viderit mulierẽ ad concupiscendũ eam iam mechat⁹ est eam in corde suo: qr enĩ greco vocabulo aduler mechus dicit: cum non aliena cõiunx sed mulier videri prohibet: aperte veritas ostendit: qr etiã solo visu cũ turpiter vel impta cõcupiscit adulteriũ perpetrat. Glo. hoc est verum in cõiugato: imo sine visu sola cõcupiscentia facit reũ adulterio. Dicit enĩ de peni. di. i. c. Si cui etiã non cõtingat facultas concũbendi cũ cõuge aliena: planũ tamen sit eũ aliquo modo cupere: t si potestas detur esse facturũ: nõ minus reus est q̃ si in ipso facto deprehendat. ¶ Quintũ ita q̃ genus adulterij cõmittit in adulterinis blãdijs t meretricijs: scz in tactibus enormibus: in aspectibus turpib⁹: in oculis libidinosis: verbis luxuriosis t similibus q̃ enarrare vetat humana verecũdia. De quib⁹ dicit Hiero. t ponit. xxxij. q. iij. c. liberoꝝ. Ergo vt diximus in matrimonio opera cõcessa sunt: voluptates aũt que ỏ meretricũ capiunt amplexibus in vxore dãnate sunt: nimirũ: cum dicit in dicto. c. origo: q̃ nihil fedius est q̃ vxorẽ amare quasi adulteram. Sed de his meretricijs abusionibus postea latius videbit. ¶ Sextus vero genus adulterij cõmittitur in nimia frequentatione libidinis: propter qõ efficatius pficiendũ concupiscentiã prouocant t inflãmant vtendo calidis t libidinosis in cibo t potu: sed p huiusmodi sumptionẽ potentiores ad actũ venereũ reddentes: vt se mutuo pluries cognoscant: ac tã detestande turpitudini frequenter insistant vires naturales penitus eneruãtes que cuncta sunt signa cõcupiscentie mortalis vnde super dicto. c. origo quidẽ honesta erat amoris: dicit glo. scz spes prolis t vitatio fornicationis: sed magnitudo. i. immoderata exactio pro nimio ardore libidinis deformis. nihil aũt interest ex qua honesta causa quis insaniat. Vnde talis exactio imoderata graue peccatũ: vt pz. xxxij. q. ij. quicq̃d inter se ꝯiugati immodestũ: glo. i. superfluũ: inuerecundum scz per blanditias meretricias: sordidũ scz semen emittendo gerũt: vitiũ est hoim nõ culpa nuptiarũ. Vnde ibidẽ. q. vij. c. nõ solum: in fi. dicit. Sunt quidã qui sicut animalia absq̃ discretione indesinenter libidini seruiũt: quos ego nec mutis pecoribꝰ cõparauerim. De q̃bus ps. xxxj. Nolite fieri sicut equꝰ t mulus. Septimũ denicq̃ genus adulterij cõmittitur: cũ exipetu libidinis vilipendit tps in iure phibitũ in diuersis casibus: prout diffuse patz in sermonib⁹ de tribus partibus pnie: sermone xxxvij. propter qõ hic breuiter prtranseo. ¶ Primus casus est impregnatio: cũ mulier incipit ꝓpinquare ad partũ: vnde. xxxij. q. iiij. c. origo dicit Hiero. de cõiugatis. Innitent saltẽ pecudes t postq̃ venter vxoris intumuerit nõ perdant filios. Glo. pecudes enĩ post cõceptũ non coeunt: nec mulier faciat copiã sui corporis a cõceptione vsq̃ ad purificationẽ. Sequit in glo. Perit enĩ partus ex frequentri cõcussione. Secundus casus est purgatio post partũ: vnde. v. di. precipitur. c. Ad eius vero concubitũ vir suus accedere non dz quousq̃ qui gignit ablactet. Hoc igit qui filios suos exprãua ꝯsuetudine ad nutriendũ tradũt nisi pius purgationis tps transierit viris suis non debent cõmiscere: hoc ibi. Et ergo pcipue cauendũ est infra tps quindecim dierũ post partum. Dicit enĩ Aug. Semen nõ sit mixtũ sanguine: qr quãdoq̃ filij moriunt propter hoc. Et hoc est vex si in. xiiij. diebꝰ post partũ mulieri cõmisceberis: t amplius nec filios nec filias procreabis eo q̃ semen viri cũ sanguine mortificat. ¶ Tertius casus est menstruũ naturale vñ in dicto. ca. ad eius: subdit: q̃ mulieres cũ in consuetis menstruis detinent viris suis cõmisceri phibent: ita vt illũ more lex sacra feriat: si quis vir ad menstruã mulierẽ accedat vt pz Leui. xiii. Scotus in. iij. dicit: q̃ nec ibi mors infligebat nisi pro peto mortali. De causa illius phibitionis t peti: gratia breuitatis hic supsedeo. ¶ Quartus casus est tẽpus sacrũ scz tps dierũ solenniũ: ieiuniorꝝ: processionũ letaniarũ: q̃ sunt tpa orationis. De hoc pz. xxxij. q. iiij. in multis capitulis: vñ concludit Aug. q̃ si quis sacris noctibus vel diebus autẽ poze ieiunij cõmiscet vxori: ille mortaliter peccat dũmodo temerarie fecerit. Dicit etiã Greg. in dialo. q̃ mulier in nocte delectatione victa t a viro cognita: de mane veniens ad solennitatẽ in ecclesia scti Stephani a diabolo fuit mox arrepta. ¶ Quintus casus est sacer locus vbi nec debet exigi nec reddi si põt alius locus haberi fm Alber. Sin autem tunc in necessitate reddat vel exigat cũ dolore t displicentia: si vult euadere crimen

mortale. ¶ Secundum aũt adulteriũ. est spirituale: quod p eos cõmittit ꝙ dogmatizant errores ⁊ hereticas prauitates. De ꝙ adulterio mlta legunt i veteri testamẽto: qz pni tũc erant ad errores ⁊ ad idolatriã. Est aũt grauius petm̃ ꝗ adulterium carnale cũ aliena vxore: vñ. xxiij. q. vi. c. penul. ponunt multe ⁊ diuerse hereticoꝝ secte aduersus catholicam fidẽ exorte: que ab aplis ⁊ sanctis patribus vel cõciliis dãnate sunt. Sed adhuc ꝗcunq; scripturam sanctam aliter intelligit ꝗ sensus spiritussancti flagitat a quo scripta est: is ab ecclesia non recesserit scz p sententiam tamẽ hereticus appellari potest: ⁊ de carnis operibus est eligens q̃ peiora sunt: vt patz ibidem c. heresis: ⁊ sunt verba Hiero. in epistola ad Gal. vnde de hmõi doctoribꝫ errorum habetur. xxxvij. di. ca. relatum. Postea vero prextu simulate religionis innouate sunt heresses diuerse. de quibus habetur in clem. de here. in. c. ad nostrum. Sed qua de hac materia tactum est supra in. v. precepto sermone. vj. A. ⁊ sermõe. xxj. A. B. ac etiam sermone xx. A. B. ideo nunc breuiari consulẽs de hꝫ prosequi ptermitto. Ad lau. dei.

¶ Utrũ simplex fornicatio est mortale peccatũ. Et vtꝫ aliqñ fuit licitũ hẽ concubinã. Et de meretricibus grauitateq; fornicatiõis. Ser. iij

Non mechaberis. Exod. xx.

n Secũdo mõ pceptũ istud exponit de oi cõcubitu: ꝙ fit nõ ꝙdẽ ꝫ fedus ꝫ absq; federe matrimoniali. Et sic exponit Isid. sup Exodũ: ⁊ ponit. xxxij. q. v. c. nõ mechaberis. id est nec ꝙsq; ꝑter matrimonij fedra feminis alienis admisceatur ad explendũ libidinẽ. A Et sm hoc discerni possunt septem species adulterij. Prima dicitur fornicatio: ꝙ large loquendo vocat adulterium: xxxvij. q. iij. in. ca. dicat aliquis vxorem non habeo ideo ancillam mihi associam: ⁊ infra. Cur queritur tale conubernium de quo nati filij non sunt testes matrimonij sed adulterij: cur filij huiusmodi suscipiunt adulterini qui patri pudori sunt non honori: dicẽte scriptura. Adulterioꝝ filij sunt abominatio: hec Augu. in quodam sermone de sancto Johãne. Leteꝝ iz sm Isidoꝝ omnis imunda pollutio dicatur fornicatio: vt patz. xxxij. q. v. vij. ca. non solum: vbi subditur. Omnis immunda pollutio fornicatio dicitur cuius quisq; diuersa turpitudinis voluntate prostituatur. Ex delectatione enim fornicandi varia gignuntur flagitia: quibus regnũ dei clauditur vt homo a deo separetur. Et ideo vt ibidez subditur: inter cetera septem vicia fornicatio maximum est scelus: scilicet extensiue: quia p carnis immundiciam templum dei violatur maculat enim corpus ⁊ animam sm apostolum enim qui fornicatur in corpus suum peccat. Sequitur. Sunt autem quidam qui sicut animalia absq; discretione indesinenter libidini seruiunt quos ego nec mutis pecoribus comparauerim. Pecora enim postquã conceperint vltra non indulgẽt maribus copiam sui: hoc ibi. Tameu vt dicitur. xxxvj. q. j. in. §. cum ergo: fornicatio licet videatur eẽ genus cuiuslibet illiciti coitus qui fit extra vxorem legitimam: specialiter tamen intelligitur in vsu viduarum vel meretricum vel cõcubinarum. Vnde sm Asten. in summa. fornicatio proprie dicta committitur quando solutus soluram vsu naturali cognoscit: Et ĩ telliguntur solutus ⁊ soluta quolibet vinculo scz cõiugij consanguinitatis ordinis ⁊ religionis siue voti continentie: que tamẽ fornicatio grauatur in virgine ⁊ mutat speciem peccati vocaturq; stuprum in scripturis.

¶ Ad maiorem autem euidentiã primo queri potest: vtrum fornicatio simplex sit peccatum mortale: presertim cũ Osee. j. ꝑcepit dominus Osee. Vade sume tibi vxorem fornicariam ⁊ fac filios fornicationum: ex quo videtur non esse mortale peccatum. In cuius etiam argumẽtum in sacra scriptura simplex fornicatio reperitur in antiquis patribꝫ sine reprehẽsione: sicut legitur Gen. xvj. ꝺ Abraam ꝙ accessit ad ancillam suam Agar. ⁊ infra Gen. xxx. legitur de Jacob ꝙ accessit ad ancillas vxorum suarum Bala ⁊ Zelpha. Capitulo quoq; xxxviij. legitur ꝙ Judas accessit ad Thamar quam estimauit meretricem: ergo non videtur esse mortale peccatum. ¶ Ad hoc dicendũ: ꝙ absq; omni dubio tenendũ ẽ ꝙ fornicatio simplex sit mortale peccatum: qꝺ patet tam rõne ꝗ auctoritate. Primo rõne patz sm Tho. scda scde. q. clxv. ij. q. ꝑtm̃ mortale est oẽ petm̃ quod cõmittit directe ꝫ vitã hoie: fornicatio autem simplex importat inordinationem q̃ pergit in nos cumẽtum vite eiꝰ ꝙ ẽ ex tali ꝫcubitu nascitu-rus. Videmꝰ eũ in oibus aialibꝫ in ꝗbus ad

educationē plis req̄rit cura marꝫ ⁊ femine: q̄ in eis non est vagus cōcubitus: ſꝫ maris ad certā feminā vnā vel plures: ſicut patet in oi bus aūb⁹. Secus aūt est in animalib⁹ in q̄b⁹ sola femina sufficit ad educationē fetus: in q̄ bus est vag⁹ cōcubitus: Manifestū ē aūt q̄ ad educationē hois nō solū req̄rit cura matris a q̄ lactat ſꝫ multomagis cura patrꝫ a q̄ est instruēdus ⁊ docēdus: ac in bonis tā exteriorib⁹ q̄ꝫ interioribus pmouēd⁹. Et iō ꝑ naturā hois est: q̄ vrat vago cōcubitu: sed oportꝫ q̄ sit maris ad determinatā feminā cū quā p maneat diu vel etiā p totā vitā. Et inde est q̄ naturaliter inest maribus ispē humana sollicitudo de certitudine plis q̄ eis imineat educatio proliꝫ: q̄ certitudo tolleretur si esset vagus concubitus. Hec autē determinatio certe femine mr̄imoniū vocat: ⁊ ideo dicit esse de iure naturali. Unde q̄ fornicatio ē ꝓcubitus vagus ⁊ contra bonum plis educande: ideo mortale peccatū est grauis⁹ vtiq̄ fm speciem q̄ꝫ peccata q̄ fiūt contra bona exteriora vt furtum ⁊ ſtia. In argumētū hui⁹ fm oēs leges: filij qui de concubinis sunt: vituperabiles sunt: et contumelia est in eis sic nasci: nec de iure patri in hereditate succedere p̄nt ab intestato: quod ordinatum est in penam ꝺ lien patrū. ¶ Patet ꝫ etiam aūcte. Nā Augusti. sup Exo. dicit ⁊ ponitur .xxxij.q.iij. §. sed vtrum: in fi. q̄ nomine mechie in isto precepto omnis illicit⁹ ꝓcubitus a⁹q̄ illoꝝ mēbrorum non legitimus vsus prohibitus intelligi debet. Et itez Augu. in questionib⁹ Deut. ⁊ ponitur: eo. ti. c. meretrices esse ⁊ ad meretrices accedere prohibet dñs: quaꝫ publice venalis est turpitudo. Dicit enim Deut. xxiij. Non erit meretrix de filiabus isrl neq̄ scortator de filijs israel. Pro quo nota q̄ in dicto §. sed vtrum: dicit glo. q̄ hic videtur surgere inextricabilis contrarietas. Nam in Deut. licitum erat habere concubinam ⁊ dare ei p cium sue pudicitie ⁊ eam dimittere. Sic etiā habetur Exo. xxj. Si quis vēdiderit filiam suam in famulam non egredief sicut ancille exire consueuerunt. Sup quo dicit magister in hist⁹is ⁊ alij doctores: quod tales vendebantur in cōcubinas vt seruirent in lecto: et ex consequenti de concubinis fierent vxores si placerent viris. Et tales quidam emere solebant pro seipsis vel pro filijs suis. Si ergo sibi quis emerit ⁊ ei displicuerit eam accipere in vxorem: tunc non egredietur anno septō sicut ancilla: id est sine precio: sed q̄ eā humiliauit dotē vestes ⁊ nuptias id est vitꝫ ei puiuidebat p̄ pcio pudicitie: q̄ si añ septimū annum ei displicuerit vēdendi eā alteri potestatē nō habebit: nec pudicitie preciū negabit: q̄ si eā in vxorē duxerit tunc iuxta legē vxorum faciet ei: nec sine libello repudij egrediet. Si vero nō sibi sed filio eā emerit tunc iuxta morem filiaꝫ facient illi: sꝫ dando ei dotē ⁊ alia pertinentia ad nuptias: ꝫ excepto q̄ parēt⁹ puelle nihil dabit ꝑ mūere sicut apud hebreos cōsuetū erat: vt ꝓz Gen. xxiij. de parentibus Rebecce. Ratio huius: q̄z pecunia quā parentib⁹ dederat p seruitio puelle cōputat ꝫ p tali munere: quod si ista refutata filio suo alteraꝫ acceperat: tunc prouidebat abiecte nuptias: vestimenta: ⁊ precium pudicitie: scilicꝫ dotem ⁊ hoc fm arbitrium iudicum eo q̄ humiliata: id est deflorata est a filio suo. Et si ista tria non fecerit: id est si nec ipe eam deflorauerit nec etiam filius eius nec eam sibi nec filio in vxorem accepit. tunc more ancillarum grans egredietur ⁊ absq̄ pcio sibi dato. Ex quibus liquido patet licitum fuisse iudeis habere concubinas. Sed in decalogo fm interpretationem Augu. prohibita fuit omnis fornicatio. Tandem respondet glo. q̄ illud in Deut. intelligit de comparatiua pmissione: hoc est: pmittit minus malum vt maius euitetur. vt patet. xxxij. q. ij. c. Si q̄d verius. in glo. ⁊. xxvj. q. ij. ca. Hi qui: licet in veritate illud semp fuit peccatum. Dicit etiā Tobie iij. Attende tibi ab omni fornicatione et preter vxorem tuam non patiaris crimen scire. ¶ Crimen autem in sacra scriptura dicit eē mortale peccatum: vñ dominus in vindictā huius virij filijs israel cum filiabus moabitarum fornicantibus vt dicit Nu. xxv. iussit dominus principes eorum suspendi: quia crimen non impediebant: sed phinees preueniens execution̄ iussionis Zambri cum madianita fornicantem interfecit ac eternum sacerdotium promeruit: occisiq̄ sunt de populo propter illud crimen. xxiij. milia. In noua quoq̄ lege phibita legit ab apostolo dicēte: j. ad Corꝫ. v. Neq̄ fornicemini sicut q̄dam eorum fornicati sunt ⁊ perierūt vna die. xxiij. milia. Judicatur insuper ab eodem mortale pcm̄: quia ꝺz. j. Corꝫ. vj. Nolite errare: neq̄ fornicatores neq̄ idolū seruientes neq̄ adulteri ⁊c. regnum dei possidebunt. Et iterum ad Gala. v. p̄missa fornicatione cum quibuſ⁊

dam alijs vitijs subdit: quia tali agũt regnũ dei non possidebunt. Hinc.xxxj.q.c.vlti.dicitur: q de periurio talis penitentia debet imponi qualis imponit de adulterio fornicatio homicidio ⁊ alijs criminalibus: ⁊ sic nunq̃ licuit habere cõcubinã. Ad obiectum igit dicẽdum fm Tho.in.iij.dist.xxxij. q vbicunq̃ legitur in veteri testamento aliquos sanctos patres habuisse cõcubinas: vt Abraam Jacob Dauid ⁊ similes qõ necesse sit a peccato mortali excusari: oportz eas esse matrimonio iunctas: ⁊ tñ dici cõcubinas: q aliqd habebant de rõne vxoris ⁊ aliquid de rõne concubine. Nam fm q matrimoniũ ordinat ad suum principalem finez qui est bonũ prolis: vxor viro cõiungit insolubili cõiunctiõe vel saltez diuturna: ⁊ ptra hoc non est dispensatio. Sed q̃tum ad secundũ finẽ qui est dispensatio familie ⁊ cõicatio operũ: vxor iungit vt socia. Sed hoc deerat his que cõcubine nominabant vnde nec Abraam Agar cõcubinã ad petitionẽ Sare dimittere potuisset nisi prius sup hõ ⁊ voluntatẽ dei per respõsuz recepisset Dicit enim Rich.sup.iij.di.xxxij.q.Agar fuit cõiuncta Abrae indissolubili vinculo q̃tum ad mutuã potestatẽ corpoz: vnde fm rei veritatem fuit vxor: sed quia nõ habebat auctoritatem matrisfamilias in regimine domus ⁊ familie: nec proles sua succedere debebat in hereditatẽ: ideo qnq̃ ad hoc erat ancilla. Nec licitũ fuisset Abraam eã a se ejicere ꝓpter monitionẽ Sare: nisi super hoc habuisset diuinũ mandatũ. Volunt aũt deus eos separare non q̃tum ad vinculũ sed q̃tum ad cohabitationem ⁊ thoz: ad significandũ illud ministeriũ qõ explicat apls ad Gal.iij. cũ dicit. Abraaz duos filios habuit. Concordat etiaz ibidem Bonauen. Porro fm Tho.sẽda sẽde.q.cluij Judã excusare a peccato fornicãdo cũ Thamar nõ est necessariũ: q fuit etiã actor venditionis Joseph. Dicũt etiã cõmuniter doctores: q licz Osee primo videt dñs ꝑcepisse q Osee fornicatricẽ accipiens faceret filios fornicationũ: q tñ eã acceperit in vxorẽ: sicut etiã textus sonare videt qui dicit. Sume tibi vxorem fornicationũ. Et hoc non solũ licitũ est: vt ptz.xxxij.q.j.c.integritas.§.cũ ergo: ⁊.c.nõ est culpandus: sed etiã meretur talem de sterquilinio vinoz extrahens: vt ptz extra de spõsa: vbi dicit.c. Inter opera charitatis nõ minimũ est errantes ab erroris sui semita reuocare. Et infra. Statuimus vt oĩbus qui publicas mulieres ỏ lupanari extraxerint ⁊ duxerint in vxores qõ agũt in remissionẽ pficiat petõz. ℟ Qõ si qs contendat tales fuisse dũtaxat ꝯcubinas nõ vxores: sup hõ q̃ri põt: virũ ꝯcubitus ꝯcubinarius ex dispensatione diuina possit fieri sine petõ mortali: pmum cũ dinoscit esse ꝯ vnũ de ꝓncipijs legis nature. s. ꝯ bonũ ꝓximi. Est enim ꝯ bonũ plus q est ꝓncipalis finis carnalis ꝯcubitus fm naturale iudiciũ rõnis: finis aũt ꝓncipiũ est in moralib. Ad hoc rñdet Rich. vbi supra: q talis ꝯcubitus vt in pluribz est ꝯ bonũ prolis: quia tollit debitũ ordinẽ parentũ ad prolem. Dicit enim Aug.ix.super Gen. q bonũ plis est vt amanter suscipiat benigne nutriat ⁊ religiose educet: quo bono vt in pluribz caret ples genita p cõcubitũ fornicariũ. Quia tñ cõtigere põt q homo cũ muliere ꝯueniat cũ qua non est matrimonialiter iũctus: ⁊ mulier cũ viro ꝓter bonũ prolis: ⁊ prolẽ amanter suscipiãt benigne nutriant ⁊ religiose educent: ⁊ ideo videt q si nõ obstaret aliud q̃ ratio supradicta: ꝯcubitus cõcubinarius in ꝑdicto casu posset per dispensationẽ cõditoris legis nature nõ esse petũ mortale. Ergo dicendũ: q ad hoc est alia rõ: q sez in nullo casu põt fieri nude vel absq̃ corruptiõe debiti ordinis ad deum. Nam talis viri cõcubitus semp est cũ nõ sua q̃tum ad talẽ vsum: ⁊ ideo semp corrumpit debitũ ordinẽ ad dominũ rei: ⁊ q mulier nõ est suiipsius sed dei: iõ vir se carnaliter copulãs cũ muliere nõ sua: q̃tum ad talẽ vsum debitũ ordinẽ ad deũ corrũpit: deus aũt facere nõ põt q actus corrũpens ordinẽ debitum ad ipm sine petõ mortali fieri posset. Et eadẽ ratio est fm Rich. vbi supra di.xxxij. cur non põt cõtrahi matrimoniũ ad tps q seruus alicuius dñi habentis sup ipm plenitudinẽ potestatis: non põt sine cõcessione dñi illius ⁊ auctoritate: alteri cõcedere qualemcũq̃ potestatem in corpus suũ: sed quilibet hõ seruus est dei. qui sup quemlibet hoiem habet omnimodã plenitudinẽ potestatis: hinc nullus vir mulierẽ cõcedere põt aliquã potestatẽ in corpus: nec ecõuerso nisi ex concessione dei explicita vel implicita. Deus aũt nõ solum non ꝯcedit sed etiam prohibet inter virũ ⁊ mulierẽ fieri mutuã concessionẽ suoz corpoz q̃tum ad cõcubitũ carnalem tps: vt ptz Matth.xix. vbi dicit. Quos deus cõiunxit homo non separet. Verum est tñ: q deus tanq̃ superioz dñs super virũ ⁊ mulierẽ plenitudinẽ potestatis habẽs

facere posset: q licitū esset viro ⁊ mulieri ⁊cedere sibi mutuo ptātem corpoꝝ suoꝝ ad tps: ꝙuis hoc licitū esse non posset nisi p aūctem diuinā. Ūñ dicit Tho. scḋa ⁊c. q. cliij. q fornicatio dicit esse pctm inꝙtum est ⁊ rōnem rectā: ratio aūt bois est recta fm qḋ regulat voluntate diuina q est ṗma regula ⁊ summa: ⁊ iō qḋ homo facit ex voluntate dei obediens eius ꝓcepto: non est ⁊ra rectam rōnem: ꝙuis esse videat ⁊ra cōmunem ordinē rōnis: sicut etiā non est ⁊ra naturā qḋ miraculose fit virtute diuina: ꝙuis ⁊ra cōmunē cursum nature. Et ideo sicut Abraā nō peccauit filiū innocentez volendo occidere: ꝓpter qḋ obediuit deo: ꝙuis hoc fm se ⁊sideratū sit cōiter ⁊ rectitudinē rōnis humane. Sic etiā Osee nō peccauit ex ꝓcepto diuino farnicādo: nec talis cōcubitus fornicarius ꝓprie dici debet: ꝙuis fornicatio noīetur ad cōem cursum referendo. Sic etiā Jacob excusat a mendacio. xxij. q. ij. queritur. ℌ. item opponit: ⁊ israelite a furto. xiij. q. v. dixit dñs: ⁊ Samson ab homicidio. Similiter ⁊ Abraā: vt ptz. xxij. q. v. c. si nō licet: circa fi. ⁊ etiā Phinees: vt ibidē. q. viij. c. occidit. Et sic pz q ois fornicarius ⁊ ⁊cubinarius cōcubitus est ꝓhibitus: tā in lege nature ꝙ etiā in lege Moysi ⁊ gratie. Maxime tñ ꝓhibitus est ⁊cubitus hmōi cū meretricib⁹: vt. xxxij. q. iij. c. meretrices. esse ⁊ ad meretrices accedere ꝓhibet dñs: scz Deut. xxiij. vbi dicit. Non erit meretrix de filiab⁹ israel neꝙ scortator de filiꝭ israel. ¶ Pro quo nota fm Āsten. q meretrix dicitur duob⁹ modis. Uno modo q vagā sequit libidinē. Et dicit vaga libido ad differentiā fornicatiōis in qua est determinata libido respectu vnius persone: vt cū vna vni adheret extra q̄dlibet vinculū scz matrimonij vel ⁊sanguinitatis affinitatis ⁊ similiū. Alio mō dicit meretrix cui⁹ publice venalis est turpitudo; ⁊ ad talē accedere ꝓhibz dicta auctoritas: vnde meretriciū est damnatū: licz sub dissimulatiōe permittit ecclesia: forte fm Hosti. vt maius malū euitet: qz qui nimis emungit elicit sanguinē. Et fm leges meretrices sunt vilissime quas iudicat lex indignas legū obseruatione seu per legē illaqueari. C. de adulte. l. q adulteriū: in fi. Et licet quidam somniare conant illicitū cōcubitū cū meretrice minoꝛ esse criminis ꝙ cū alia soluta ⁊ coꝛrupta: tñ hmōi non modicū errant ⁊ mentita est iniquitas sibi: cū econtra talib⁹ cōmisceri pctm aggrauet. Cuius ratio est: qz cū putat se simplicē fornicationē ꝓpetrare cōmittit adulteriū incestū sacrilegiū vel sibi: vel saltez se cōmittit piculo ⁊ discrimini maioris pcti: cū ex oīm statu mūdi libido meretricū accrescit tā numero ꝙ malitia. Hinc sup illud Deut. xxiij. nō erit meretrix ⁊c. dicit glo. q ad eas ꝓhibet accedere quarū est venalis turpitudo qḋ est ꝓprie meretricū. ¶ Ut aūt aliqualiter innotescat grauitas huius pcti sciendū: q sunt quidā gradus luxurie ꝙtū ad aggrauationē peccati. Primus ⁊ infimus gradus luxurie est ⁊sensus in delectationē pcti: de quo dicit Tho. scḋa scḋe. q. clviij. arti. iij. q nō solū cōsensus in actū sed etiā ⁊sensus in delectationē mortalis pcti est mortale pctm. Sed de hꝫ latius ptz sermone. x. huius ꝓcepti. ¶ Secūdus vero gradus est cōsensus in actū pcti mortalis: scz luxurie: qḋ grauius est ꝙ solus ⁊sensus in delectionē. Et loquor hic ḋ ⁊sensu in actū simplicis fornicatiōis: qz ⁊sensus i stupꝝ raptū adulterium aggrauaret peccatū. ¶ Tertius gradꝰ est cū talis ⁊sensus in actū ⁊fouet libidinē sensuū exterioꝝ: vt visu amplexu verbo tactu ⁊ similib⁹: de q dicit in euangelio dñs: Qui viderit mulierē ad cōcupiscentiam ⁊c. hꝫ eni in suo genere ceteris paribꝫ grauius est pri⁹ib⁹ peccatis: ꝙuis ex quibusdā circūstantijs posset ⁊ꝛium ⁊tingi: vñ ⁊ in hac vltima peccati specie illa pctā grauiora iudicant: q vehementioꝛē libidinis ardoꝛem excitant: vñ fm Tho. vbi supra: licz iā dicta peccata fm se bonū prolis humane nō impediāt hñt tñ rationem pcti mortalis: eo q ꝓcedunt ex libidine que radix est huius impedimenti. ¶ Quartū vero gradū tenet ⁊cubitus cū vxoꝛe qui p affectū excedit limites matrimonij vt cū ḋs attendit nō qz vxoꝛ sz qz mulier: idē facere paratus si non esset eius vxoꝛ: talis eni peccat in duob⁹. Primo qz nō intendit ꝓlē sz libidinē: ⁊ sic peccat ⁊ legē nature. Dicit eni Tho. sup. iij. di. xxxij. q illa actio ḋz esse ⁊ legē nature qz nō est cōueniens fini debito: siue qz nō ordinat in ipm p intentionē agentꝭ: vel qz de se nō est illi fini ꝓportionatus. Finis aūt quē ex ⁊cubitu natura intendit est ꝓles ꝓcreanda educāda ⁊ instituenda: ⁊ vt hꝫ bonū ꝙre reꝛ posuit deus delectationē in coitu: vt dicit Cōstantinus. Quintū ergo vitat ⁊cubitu ꝓpter delectationē q in ipso est: nō referendo ad finez intentū a natura: ⁊ra naturā facit: licet etiaz sit talis cōcubitus q̄tū ad illū finem ⁊uenienter ordinari possit: sicut in matrimonio; quia

non querit prolis procreationē sed ꝓprie delectationē. Similiter fornicariā vl̄ concubinam cognoscēs etiā cā plis procreāde: ꝺ naturā facq̄ ho est ꝺ bonū plis procreāde. t sic talis concubitus nō est ꝓprie ad intentū finē referibilis: q̄ nec est heres successionis: nec sanguinis. nec est testis matrimonij sed adulterij: nec parentib⁹ ē honori sed pudori: vt ꝓz plane. xxxij. q. iiij. c. dicat aliqs. Hinc ꝺr Eccī. xlj. Erubesce a patre t mr̄e de fornicatione. Secundo ꝙo peccat in ho q̄ ex aliq̄ supputatioe paratus eēt incidere fornicationē ꝓpter affectū libidinosū quē gerit ad ꝓpriā vxorē. scz in casu quo nō esset ei⁹ q̄si esset vxor alterius tunc nihilomin⁹ deliberaret cū ea peccare: tūc iudicaret adulteriū. Ad laudem dei.

¶ De stupro t eius grauitate ac pena. Item de excellentia virginitatis t in quo ꝓprie consistit virginitas. ¶ Sermo iiij

Non mechaberis. Exoꝺ. xx.

n Scda ꝙo spēs istius mechie vocatur stuprum. De q̄ ꝺr. xxxvj. q. j. in. §. cū g. Stuprū aūt est ꝓprie virginū illicita defloratio: qñ videlicet non precedente coniugali pactiōe vtriusq̄ volūtate virgo corrūpit̄: parce iniuriā ad animū statim post cognitionē non reuocāte. Et istud q̄dē stuprum sicut est turpius exercitio: sic est maius in vitio q̄ simplex fornicatio: t comparat quodammodo adulterio. Dicit enim Ambro. lib. de patriarchis: Nemo sibi blandiatur de legibus: omne stuprum adulteriū est. ¶ Ad cuius euidentiā q̄ri pōt. virum stuprum poni debeat species distincta luxurie: p̄sertim cuz stuprum importet illicitā virginum deflorationem: vt dictum est: sed hoc esse pōt soluti cum soluta quod pertinet ad fornicationem. Ad hoc rñdet Tho. scda scde. q. cliij. q. vbi circa materiam alicuius vitij specialis aliq̄ deformitas occurrit: ibi poni debet determinata species illius vitij. Luxuria vero peccatum est existens circa venereas delectatiōes t operationes. In virgine igitur existēte sub custodia patris: occurrit quedam specialis deformitas si corrumpatur. tam ex parte puelle q̄z ex parte patris. Primo ex parte puelle: quia ex hoc q̄ violatur nulla pactione coniugali precedente: multum impeditur a legitimo matrimonio contrahendo: t ponitur in via meretricandi: a quo retrahebatur ne signaculum virginitatis amitteret. Deinde tum etiam eam damnificat: t sic facit contra iusticiam. Nam quamuis eam vi non corrūpat: tamen eam seducit. Et sic obligatur illi ad restitutionem multiplicē. ¶ Primo q̄m pegit eam ad casum multorum vitiorum: sicut enim rupta clausura vinee multi postmodū intrant spoliant t conculcant: sic facto sigillo castitatis iam a multis impetitur: inuadit̄ur t cōculcatur. Dicitur enī Eccī. ix. Omis mulier que est fornicaria quasi stercus in via ab omnibus ꝑtereūtibus conculcabit̄. Et q̄z virginalem amisit verecundiam: quoticns occasione illius peccat: totiēs stupratoꝛ peccati particeps efficitur: quia regula iuris est in. vj. qui occasionem damni dat: damnum dedisse videtur: ¶ Secundo magis abstulit illi bonam famam q̄z quicunq̄ detractor: que fama ꝑciosior ē quibusuis bonis tēporalibus: Dicit̄ enim Eccī. xlj. Curam habe de bono nomine: hoc enim magis ꝑmanebit tibi q̄z mille thesauri magni t pretiosi. propter quod tenetur ad illius restitutionem si restituī potest: si autem: tunc restitutio fieri debz in equiualente prout est possibile: vt extra de lite pen. c. ecclesie sancte marie. ¶ Tertio quia abstulit illi bonum irrecupabile vel irrecompensabile: quia virginitas amissa nō recipit recuperationem nec etiam recompēsationem cum non sit digna ponderatio continentis anime. Dicit enim Augu. li. de virginitate: q̄ virginalis integritas t ꝑ piam cōtinentiam ab omni cōcubitu immunitas angelica porcio ē. Et iterum ibidē ait. Pulchritudinem q̄s pōt maiorē estimare decore ꝙginis q̄ amatur a rege: ꝓbat a iudice: dedicatur a dño: cōsecratur deo. vñ in euāgelio cēte simus fructus ascribit̄ ꝙginitati. Ad restitutionem igit̄ hui⁹ maxie iacture q̄s inueniur idone⁹? Sil̄r ex pte parētum occurrit deformitas: q̄z de custodia filie sollicitudinem gerere debēt: fm illud Eccī. xlij. Supfiliam luxuriosam ꝯfirma custodiā: ne q̄n faciat te in opprobrium venire inimicis. Vñ nō solū parētes sz etiam alij ꝓximi cognati t amici sibi reputant illarum magnum dedecus: cum eorum cognata: contempto virginitatis honore fuerit publice fornicationi subacta: vnde parentes eius ponus sustinerent magnā iacturam rerum tpaliū: q̄z defloratione ē virginitatis honestatis: t sic stupratoꝛ obligat etiam

eius parentib⁹ ad restitutionē. Hinc p̄ceptū est Exo. xxij. t Deut. xxij. q si seduxerit quis virginē necdū despōsatā scz ꝓbis vel donis inducendo eā in cōsensum copule carnalis: dormieritq; cum ea. dotabit eā scz dote vxoris t habebit eā vxorem: t estimabit dos iuxta facultatē corrūpentis t dignitatē puelle. Insup dabit patri puelle q̄nq̄ginta siclos argēti p iniuria sibi facta: q puella erat in eius tutela t sic corruptor ad duplicē obligat dotē: vnā patri t aliā puelle deflorate. Et cū h̄ teneba eā in vxorē accipe: si p̄ puelle voluerit sibi dare: nec postea poterat eā repudiare q si p̄ eā m vxorē dare noluerat: eo q nobilior potētior vel ditior erat aut alia q̄cunq; rōne: tenebatur nihilomin⁹ dare patri puelle dictos. l. siclos t si non poterat soluere: tūc tenebat ad equalentiā seruire seu p aliā viaz satisfacere: t h̄ q̄dē in lege veteri. Verūm in noua lege q ē lex p̄fectionis sm rectā restitutionis obligationē: corruptor ꝟginis in casu q nō duceret eā vxorē: nedū ꝯdēnare dz ad dotandū corruptā iuxta modū dotis quam ꝟgines accipe ꝯsueuerūt: q vt dictū ē estimatur iuxta facultatē corrūpentis t dignitatez puelle: sz etiā sm iusticiā obligat vltra q̄ntum rōne illius corruptiōis ei⁹ ꝯditio deterior facta ē. Exēpli gr̄a. Si q̄s eā p̄ius duxisset p centum libris t nūc non vellet eā ducere nisi p ducentis: tunc sm merā iusticiam corruptor daret ei ducentas libras sm Joh. an. in ca. si seduxerit: iuxta de adulc. t stupro. t sm Hein. boyc. in. c. peruenit. eo. ti. ¶ Ad maiorem h̄ euidentiam q̄ri potest: an t q̄n virginem corrūpēs obligat ipam in vxorē ducere vel dotare. Ad hoc rñdet Hein. boyc. in dicto. c. peruenit: q si corruptor virginis ē talis q ipam in vxorem ducere non pōt: vt q̄a iam vxoratus est. vel religiosus aut in sacris aut voto continentie constrictus: seu cognouit eius cognatam aut affinem: t tunc ipsam dotare debebit: vt dicto. ca. si seduxerit. Cum enī q̄s obligatur ad duo copulatiue seu alternatiue: tunc si alterum facere non potest: ad alterū quod facere potest tenebit. Sed in dicto. c. si seduxerit aut obligatur accipe vel dotare: q si non posset eam dotare tunc castigatus t excommunicat⁹ in monasterio recludetur vt p̄z in dicto. c. peruenit: in glo. vnde debet esse castigatus sm q visum fuerit iudici. t excommunicatus quo ad cōmunionem sacramentorum quousq; visum fuerit superiori: vt pateat ibidē in glo. Et de monasterio nulla sibi erit egrediendi sine p̄cepti one licentia: vt ibidem in textu: Et hoc est verum etiā si sit cleric⁹ vt notāt Abbas t Jo. an. in di. c. si seduxerit. Si ꝟo pōt eā ducere i vxorē: tūc si placet tā corruptori q̄ corrupte mr̄imoniū ꝯtrahere possunt etiā inuitis pentib⁹ sm Bern. t Host. q si placet soli corruptori sz nō corrupte tūc corruptor nō tenebit ad eam dotandam: cum ad alterū duorū solūmodo teneat. t in optione sua videat esse q̄d velit eligere: vt in di. c. pueni: Q̄d tñ intelligendū est sane nisi corruptorē admiserit indignū suo ꝯiugio tūc em̄ sm alios t rationabiliter locū hz id q̄d ponit in di. ca. si seduxerit: vbi subdit. Si vero pater virginis eam dare noluerit pecuniam redder iuxta morem dotis quā ꝟgines accipe ꝯsueuerunt. Glo. ibidem: que scz pecunia vel dos estimabitur iuxta facultates ipsius stuprat oris t dignitatem puelle. Hec fuit olim pena in Exod. Sed hodie est illa q̄ ponitur in dicto. c. pueni: vt iam tactum est: Si deniq; placet soli corrupte sed non corruptori: tunc corrupt or tenet eam dotare sm Bern. in. dicto. c. peruenit t nihilominus castigatus put iudici videbitur: excommunicatusq; sm modum p̄ dictū in monasterio recludetur in quo agat penitentiam nō ꝑpetuam sed ad tempus sm arbitriū superioris. In quibus satisliquet q̄ntum ecclesia militans ponderat maledictum stupr: ū virginū stupra simplicem fornicationem. ¶ Hic igit̄ primo q̄ri pōt vtrū ꝟginitas sit excellentior matrimonio: p̄sertim cum dicit Augu. in. li. de bono cōiugali: q non impar meritum ꝓmissionis est in Iohanne qui nullas expertus est nuptias: t in Abraam qui filios genera uit: sed maioris virtutis maius est meritum: immo bonū commune potius est bono p̄uato vt patet p ph̄m. j. ethicorum: sed ꝯiugium ordinat ad bonum commune: scz ad plem procreandā et educandam in seruitio dei. Dicit em̄ Augu: de bono ꝯiugali. Q̄d cibus est ad salutē hominis hoc est concubitus ad salutē humani generis. Sed virginitas ordinat ad bonum speciale vt scilz vitent tribulationes carnis quas sustinent coniugati et cogitent ea que domini sunt. Ad hoc respondet Thom. sc̄da sc̄de. q. clij. q sicut patet in li. Hieronymi cōtra Jouinianum: hic fuit error Jouiniani q̄ posuit virginitatem non esse matrimonio p̄ferēdam. Qui quidem error p̄cipue destruit

ere ipsi⁹ xpi:qui ꝛ matrem virginē elegit ꝛ ipse virginitatem seruauit. Et ex doctrina ap̄li q.ſ.ad Cor.vij. Virginitatē consulit tā ꝙ melius bonū. Destruit etiā rōne:qz bonū diuinū est ponus humano bono:ꝛ bonū aie p̄fert bono corporis.sicꝛ bonū contēplatiue vite p̄fert bono actiue vite:dicēte dño:Maria optimā ptem elegit virginitas aūt ordinatur ad bonū aie ſm vitā ptēplatiuā:qđ est cogitare ea que dei sunt:cōiugiū aūt ordinat ad bonū corporis qđ ē corpalis multiplicatio generis hūani ꝛ ptinet ad vitā actiuā:qz vir ꝛ mulier in matrimonio vnēdo necessarū habent cogitare que sunt mūdi:vt ꝓz ꝑ apostolum.ſ.Cor.vij.vnde indubitāter virginitas continentie coniugali p̄ferenda est. Et licet bonū cōmune melius est bono ꝑuato si sit eiusdem generis:potest tamen bonū ꝑuatum esse melius ſm genus suum:ꝛ hoc modo deo dicata virginitas carnali fecunditati prefertur. Dicit em̄ Augustinus.li.de ỽginitate:ꝙ fecunditas carnalis etiam illaruꝫ que in h̄ tpe nihil aliud in ꝓiugio ꝙ ꝓlem requirūt:quā mācipēt chr̄o:ꝑ amissa ỽginitate cōpensari nō posse credenda ē. De Abraā ergo ꝛ Iohāne dicendū est: ꝙ meritū nō solū pensat ex genere actus ſz magis ex anio operantis. Hinc etiā opus ꝙ ſm se ꝙdicat indifferens ſm animū operātis reddit meritorium vel demeritorium:ꝛ ideo suadet apostolus.ſ.ad.Cor.x.dicens:Siue māducatis siue bibitis aut aliquid aliud facitis:oīa ad gloriā dei facite.vbi dicit glo.Si em̄ hec recte fiunt laudes dei sunt:Abraā igit animū habuit sic dispositū.ꝙ paratus fuisset seruare ỽginitatem si tēpori ꝓgruū fuisset:ſz tūc ex charitate diuino obtēperauit mādato:ꝙ dixit Crescite ꝛ multiplicamini ꝛ replete terram. Et ex h̄ in eo meritū cōtinentie coniugalis: equat merito cōtinentie ỽginalis in Iohanne respectu p̄mij substātialis:nō tm̄ respectu p̄mij accidentalis:qz dicit Augu.li.de bono coniugali:ꝙ Iohānis celibatus ꝛ abrae cōnubium ꝑ tempore distributionis christo militauerunt:sed cōtinentiam Iohānis etiam in opere Abraam vero in solo habitu habebat:opus autem respicit premium accidentale. Hinc cōcludit Aug.li.de ỽginitate dicēs Certa rōne ꝛ certa ꝙ scriptura ꝙ auctoritate nec p̄tm̄ esse nuptias inuenimus:nec eas bono continētie virginalis ac vidualis equamus nec ille. Verūtm̄ quāuis simpliciter loqn

do ceteris paribꝰ castitas ỽginalis sit melior ꝙ ꝓtinentia coniugalis.pōt tm̄ coniugatus esse melior ꝙ virgo dupliciter. Primo quidem ex parte ipius castitatis:cū scz coniugatus hz animū magꝭ paratū ad ỽginitatē seruandā si oporteret ꝙ ille ꝙ actu ē virgo. Vñ Aug.in li.de bono ꝓiugali instruit virginem vt dicat.Ego nō sū melior ꝙ Abraā:ſz melior est castitas celibū ꝙ castitas nuptiaꝝ.et postea rōne subdit dicens:Qđ em̄ ego nunc ago:melius illi egisset:si tūc agendum esset: quod autem illi egerūt sic ego nō agerē:etiā si nunc agendum esset:Secundo qz forte ille qui nō est virgo habet aliquam excellentiorem virtutem quam nō habet is qui est ỽgo ex eo ꝙ vehementius inheret deo ꝛ vacat rebꝰ diuinis. Nam finis ex quo virginitas laudabilis redditur est vacare rebus diuinis. Hinc dicit Augustī.li.de virgi. Nec nos in virginibus p̄dicamus ꝙ virgines sunt:sed ꝙ deo dicate pia continentia virgines:alie nanq̄ facte virgines appellantur.

¶ Preterea notādum ſm Richar.in.iij.di. xxxij.ꝙ virginitas accipi potest dupliciter: Primo impropꝛie scz ꝑ negatione actualis concupiscentie cuiuslibet veneree delectationis cum carnis integritate ꝛ sic quelibet mulier nascit virgo:nec tal̄ virginitas est virtꝰ: quia carnis integritas non est virtus nec ps essentie virtutis:nam essentia tota cuiuslibet virtutis est in anima ſm Augustī.ſ.de ciuita. dei.capitu.xvij.ꝛ lib.de bono coniugali dicit.ꝙ continentia non corporis sed animi est virtus. Sed integritas carnis est quoddam ornamentum ꝛ decor eius accidentalis extrinsecus assistens. Et perdi potest absq; diminutiōe virtutis virginitatis vt patet in virginibus per violentiam corruptis:de quibꝰ plura habentur.xxxij.q.v.in ꝓin.ꝛ in multis capitu.sequentibus. Secundo vero accipit ꝓpꝛie scilicet ꝓ habitu quo nisi assit rationabilis causa necessitatis vacandi carnali copule.determinatur voluntas ad ꝓmptē ꝛ faciliter respuendum omnem venereā delectationem:non tm̄ illicitam sed etiā licitam vt mens liberius spiritualibus vacet:iuxta illud apostoli. Mulier innupta ꝛ ỽgo cogitat que domini sunt vt sit sancta corpe ꝛ spiritu: ꝛ sic virginitas est virtus. Sic enim est habitus hoīꝝ habentem pficiēs ꝛ opꝰ eiꝝ bonū reddens. Nec tamē est virtus distincta a cōiugali castitate:quia vtraq; determinat voluꝫ

ratem ad id qđ recta rō dictat obseruandum circa venereas voluptates. Sed pfectꝰ ad hoc determinat volūtatem ꝟginitas ℞ ꝯiugalis castitas: ⁊ sic differre videtur sīc virtꝰ impfecta ⁊ pfecta: q̄ p ēntiā nō distinguunt. Habitꝰ ḡ ꝟginitatis fuit in Abraā q̄ p illo tpe determinabat volūtatē eiꝰ ad ꝯiugalem ꝯcubitū ꝓpter bonū plis ex p̄cepto diuino p creande. sicut postea nō existēte p̄dicta necessitate determinauit voluntatē seri Johannis ad respuendū oēm delectationē venereā: qz sīc in tpe legis scripte maioris erat meriti statꝰ cōiugatoꝝ q̄ precipiebat p multiplicationē fideliū: ℞ ab oīi venerea delectatiōe abstinentiū q̄ phibebat. sic in tpe gratie qđ est tps multiplicationis fideliū ad generationē spiritualium maioris ē meriti statꝰ abstinentiū ab oīi venerea delectatione. Qđ si duo status referūt ad diuersa tpa: sic quolibz statu ꝯsiderato in suo optimo vnꝰ alteri non p̄fertur. Vnde Augu. in li. de bono ꝯiugali dicit. Non est impar meritū ꝯtinētie in Iohāne q̄ nullas expertus est nuptias ⁊ in Abraam qui filios genuit. Ex quo concluditur q̄ si modo necessitas immineret vacādi carnali copule p diuinum p̄ceptum explicata sicut antiquitus: tūc si virgo ꝓpter hanc necessitatem pure vacaret carnali copule: firmiter ꝓponens hac necessitate transacta ab oi delectatione venerea abstinere: in tali ꝟgine ꝟginitatis habitꝰ nec corrumpet nec minueret ⁊ p ꝯsequēs non caderet ab illo statu mēritꝰ quem ꝟginitas supaddit castitati coniugali: q̄uis caderet a statu integritatis carnis.

℣ Ceterꝫ simplr loquēdo statꝰ ⁊ habitus virginitatis maiorꝫ ē meriti q̄ castitatis cōiugalis sicut pfectum excedit impfectū: ⁊ ideo ei⁹ ascribitur aureola. Est aūt aureola gaudium alicui⁹ bti quod ei dat p opib⁹ a se factꝫ: habentib⁹ rōnē excellentie victorie. p qđ apparebit exterius in corpe q̄dā decor: qui p̄dictuꝫ interi⁹ gaudiū exteri⁹ declarabit. Et sic aureola principaliter ⁊ q̄si ēntialit̄ erit i aia ſz ei⁹ signum erit aliqđ sensibile apparens in corpe: siue signum illud fuerit effectum ab interiori gaudio siue non: qđ maxime dico p̄pter cicatrices martyrum: q̄ vident eē signū aureole martyrum cū m̄ ab ea nō fūt effecte. Angel⁹ autem nō debet aureola qz ꝟginitas est illis cōnaturalis: nec bz in eis rōnē victorie. sicut nec pugne. Soli ꝟgini debetur: qz victoriam excellentissimā habz ꝫ carnales cō

cupiscentias: hec Richar. in. iiij. dis. xlix.

¶ Ceterum inter alia ꝟginitas ꝓpter quinq̄ mīimonio p̄ferenda est. ꝓmo q̄ status virginitatis ē status angelic⁹: vt quem de⁹ fecit in celo in ordine angelo ꝝ: hoēs em̄ angeli ꝟgines ⁊ coīqnati dici p̄nt. Vñ Hiero. de assū pnōe ait. Profecto in carne ꝓter carnē viuere nō terrena vita est ſz celestis: ⁊ in carne angelicam gl̄iam q̄rere maioris meriti est ℞ bre: cē em̄ angelū felicuatis ē. eē ꝟo virgines virtutis: dū h obtinere nitit cū gr̄a qđ hz angel⁹ ex natura. Et Ambro. de viduis. Supgredit ꝟginitas ꝯditionē nature p quā homines assimilant angelis: maior m̄ ē victoria virginū ℞ angelo ꝝ. Angeli ei sine carne vincunt: ꝟgines aūt in carne triūphant. Secō qz status ꝟginitatis ē statꝰ innocentie. Nam si p̄m̄ non fuisset ſp virginitas pmansisset eo q̄ nūq̄ in membris illis corruptio extitisset: aliter nanq̄ fuissent vsi membris illis sicut vtebantur oculo vel manu. Vñ Aug. xiij. de ciui. dei ait. q̄ in statu innocentie posset vir vxorem cognoscere salua pudoꝝ integritate. Et iterum de fide ad Petrū idē ait. Si homo nō peccasset mulier sine dolore pareret ⁊ etiam ꝟgo pmaneret. Tertio qz statꝰ ꝟginitatis ē statꝰ singlarꝫ b̄dictiōis Nam b̄dicit ꝟgo spōso terreno nupturꝫ: q̄ b̄dictio valet ad multiplicationem filiorū: si saltem cū dei timore debitaq̄ intēcōe m̄rimonium aggressū fuerit ꝓpter reuerētiā b̄dictionis accepte p tres dies vl̄ duos aut saltē primā noctē in ꝟginitate permanēdo sīc cōsulitur. xxx. q. v. c. alter. ⁊. xxiij. di. cap. sponsus Consecrat ⁊ ꝟgo eterno regi nuptura feliciter. q̄ b̄dictio vl̄ ꝓfectio p votum ratificata nihilum valet ad crescēdū in gr̄aīs ⁊ virtutibus. Vñ b̄ta Agnes. Anulo suo subarrauit me q̄ꝓpter rēnuit accipe q̄alē spōsū p̄fecti filium. ei p̄ferens spōsū chr̄m. Quarto qz statꝰ virginitatis ordinat ad aie bonū ꝟz vitam ꝓtēplatiuā qđ ē cogitare ea q̄ dei sunt quō placeat deo m̄rimonium aūt ordinat ad vitam actiuā. s. ad h̄uani generꝫ multiplicationem: ꝓpter quā necessariū h̄m cogitare q̄ sunt mundi. vñ sic nuptie replēt terrā: sic ꝟginitas padisum. Quinto qz potissime status virginitatis electꝰ ē a dño ihesu tāq̄ optimꝰ ⁊ a sua brissima m̄re q̄ docta fuit ab infantia spūsscti ad inseq̄ndum apicē sīs pfectiōis: vñ dñs in euangelio. Sūt eunuchi q̄ se castrauerunt ꝓpter regnū celoꝝ q̄ pōt capere capiat.

Christus insup Johānem nubere volentē in duxit ad virginitatē suandā: q; nimirū vt ostenderet Dam. li. iij. Quanto angelus homie superior est Dam. li. iij. Quanto angelus homie superior tanto virginitas est nuptijs honorabilior. Et si querit in q̄ ꝓte cōsistat rō virginitatis. Rñdet Tho. secūda ꝛc. q. clij. q. in delectōe venerea tria sunt. Primū est ex pte corpis tantū. s. viotria lauo signaculi ꝑginalis: t h̄ p accidens se hz ad motalē actū qui nō cōsuderat p se nisi fm accidens se hz ad virginitatē. Nā si ꝓpter rōnabilem causā bñficio medici vel obstetricis amittit signaculū: nō amittit virginitas. Secundū est solū expte anie. s. propositū nō puniendi ad delectationē venereā: t h̄ formālr t cōplemue se hz ad ꝑginitatē: q; rō motalis actuū in eo q̄ est rōnis cōplet. Tertiū est ātt ex pte veriusq; vtpote in q̄ cōsungit id q̄ est anie cū eo q̄ est corpis. s. ipsa resolutio seminis delectationē sensibilē causans: t h̄ se materialiter hz ad actū motalē: q; sensibiles passiōes sunt materia motalium actuū: t ꝑginitas materialr cōsistit in inuiolate a delectatiōe venerea q̄ est in seminis resolutiōe. Que resolutio dupl̄r cōtingere pōt. Primo ex mentis ꝓposito p cōcubitū vel sine cōcubitu vt p tactū vel solā cogitationē: t sic ꝑginitas amittit nunq̄ recuperāda: q̄uis eius amissio p solā voluntatē sine seminis resolutiōe recuperari pōt. Secūdo vero q̄ ꝓpositū t voluntatē: sicut in dormiendo vl ex infirmitate nature fluxū seminis patiendo: vl p violentiā illatā ab hoie vl demone: mente tm̄ nō ꝓsentiēdo. Et sic̄ est si aliq̄ cognosceret carnalr in dormitiōe vl ebrietate: nisi forte hac itētiōe q̄reret somnū vl ebrietatē: q; nūq̄ amittit ꝑginitas sine ꝓsēsu mētis. Ad

¶ De raptu vario t ei⁹ grauitate: ac de maledictis ꝓsiliarricibus q̄ gerūt officiū lingue tertie: ¶ Sermo V.

Non mechaberis. Exodi. xx.

n Terna pinde spēs huius mechie vocat raptus. De q̄ dicit. xxxvj. q. j. in. §. cū ergo: q̄ raptus admittit cum puella violenter a domo patris ducit vt corrupta in vxorē habeat: siue puelle solummō siue parentib⁹ tantū: siue vtriusq; vis illata constituta hic morte mulctat sed si hic ad ecclesiā cū rapta fugerit ꝓtulegio ecclesie mortis impunitatē ꝓmeret: hoc ibi. ¶ Super quo q̄ritur: verū raptus sit luxurie spēs a stupro distincta: ꝑsertim cū dicit Ysido. in li. etbymolog⁹ stuprum. i. raptus ꝓpter est illicitus coitus a corrūpendo dictus: vñ t qui raptu potit stupro fruitur. Ad hoc rñdet Tho. secūda ꝛc. q. clij. q̄ raptus put nūc loquimur est distincta spēs luxurie: t q̄uis quidē in idē cōcurrit cū stupro t sic q̄uis vnū ꝓpter alio ponit. Quāq; tm̄ inuenitur raptus sine stupro t econtra: q̄uis stuprū inuenit sine raptu. Nam in idē concurrūt quis violentiā infert ad virginē illicite deflorandā q̄ quidē violentia tā patri infert q̄; virgini: q̄uis vero patri nō virgini: t q̄uis virgini nō patri. Differt etiā alio modo violentus raptus: q; q̄uis puella violenter abducitur a domo parentū t violenter corrūpit: q̄uis vero q̄; vis violenter abducit non tm̄ violenter corrumpit q̄; de sua volūtate: siue corrūpatur cōcubitu fornicario siue matrimoniali. Quālitercunq; enī assit violentia saluat rō raptus. Inuenit etiā raptus sine stupro: cū scz rapta ꝓius in vxorē ducit q̄; corrumpat: vel si ꝙs rapiat viduā vel puellā corruptā. Stuprus etiā sine raptu reperit cū virgo sine violentie illatione sua voluntate violat. Ex quib⁹ patz q̄ raptus importat aliquā specialē deformitatem circa actū luxurie ex qua cōstituit speciē aliquā determinatā huius viri ab alijs spēbus distinctā: t cōcurrere pōt cum oibus alijs spēbus luxurie. ¶ Ad maiorem aūt euidentiā sciendū q̄ raptus multis modis cōmittit. Nāq; qñq; cōmittit raptus nō q̄; tum ad ipsaz rem q̄; q̄; tum ad vsum ipsius rei: vt q̄n mulier resistens violent opprimit: de quo raptu habet xxxvj. q. j. c. de raptoribus. §. ex hac: vbi subditur. Aliq̄n nō res ipsa affectat sed vsus ei⁹ dño ꝓhibēte vsurpat. Et hoc intelligi pōt generaliter siue sit virgo corrupta coniugata cōsanguinea deo sacrata: q; in oibus luxurie speciebus hmōi raptus cōmitti pōt: t q̄; to species luxurie grauior tanto raptus hmōi peior iudicat. ¶ Preterea si psona sic violata in alterius ptāte consistit: sicut virgo sub ptāte parentū: vxor sub ptāte viri: consecrata sub potestate sui superioris: tūc licet ipsa corruptioni consentiat raptus dicit: eo q̄ preter alterius volūtatem in cuius potestate constituta dinoscit corrumpit nisi sponsalia p̄cesserint t ea intentiōe corrumpat. vt in vxorē habeat: nec interest aliquod impedimentuz ad matrimoniū cōtrahendū. Dicit enī glo. in dicto. §. cū ergo: in fi. q̄ intelligit cuz possidere quamcito sponsalia intercesserint. Unde nō dicitur raptor: cum sua possessione vtatur: vt

ff. de iniur. l. iniuriarū. §. si quis. Nihilomin⁹ tamē huiusmodi mortaliter peccat eā cognoscendo carnaliter: anteq̄ cū ea cōtraxerit fm formā ecclesie. Ceterū cum vsus persone raptori non desponsate violenter rapitur: tunc raptor huiusmodi cū complicibus fm leges capite punit: z substantia raptoris rapte applicant: dum tamē rapiat mulierem honestā z ingenuā. secus autem si rapiat meretricem quia talis fm leges nō punit: vt. C. de adul. l. que adulterū. Secus etiā si ancillam vel liberam: quia tunc decapitatur quidē sed nō perdit substātiam. Hec omnia habentur. C. de rap. virgi. l. vna. in prin. Secundū canones vero seruus efficitur rapte: nisi se velit redimere: vt in dicto. c. de raptoribus. Pretium autem redemptionis eius sunt. l. dragme argente: vt. xxxvj. q. ij. c. denicq̄. Sz hec pena potest infligi in foro iudiciali non aūt in foro penitentiali. Insuper fm canones raptor excōmunicari debet cū omnibus fautoribus suis vt. xxvj. q. ij. c. j. iij. v. z. vj. Quod si virgo in patria potestate constituta corruptioni consenserit: potest nihilominus agere pater eius cōtra corruptorem si iniuriā hanc ad animū reuocare voluerit. Si tamen infra annū ad animū non reuocauerit cessat iniuriarum actio post annū: vt infti. de iniur. §. viri. z. xxxvj. q. j. §. cum ergo: in glo. z in isto rapt⁹ multi gradus sunt. Nam graue est violenter cognoscere viduā vl corruptā q̄uis ab omni vinculo solutā: talis enim plus peccat q̄ si ab ea recte peteret centum marcas argenti. Grauius tamē est violenter cognoscere virginem licet sub nulla parentum vel tutor⁹ custodia constitutam: qō tamen aggrauat si virgo cōstituta in patria potestate violenter oppr̄imitur. Predicta tamen aggrauatis qui inuitā per adulteriū maculat: qō tamen incestus superat z sacrilegiū: maxime vero vitium contra naturā violenter cōmissum. In his enī omnibus luxurie speciebus huiusmodi raptus cōmittit. Unde. xxxvj. q. ij. dicitur. c. Raptores igitur viduarū vel virginū ob immanitate tanti facinor⁹ detestamur illos vehementius persequendo qui sacras virgines vel volentes vl inuitas matrimonio suo consociare tēptauerit: quos pro tā nephandissimi criminis atrocitate a cōmunioē suspendi cōuenit: hoc ibi.

B Porro raptus p̄dictus non solū fit per violentiā sed etiā per metū per verecundias ac seductiones plurimas z hoc p̄cipue ꝓlio quarundā consiliatricū z copulatricū. De q̄bus dicitur Eccī. xxvij. Lingua tertia id est vetule mediatrices adulteroꝝ mulieres vericas fm quosdā libros: id est honestas quā verecundiā timentes: vel fm alios mulieres viratas z viros hñtes electe: scz de domib⁹ virorū suoꝝ adulteriū imitādo: z p̄uauit illas laboribus suis. i. bonis domesticis in q̄bus laborauerūt. Tales nanq̄ vetule vel interdū maledicere indifferenter nituntur virgines corruptas viratas cognatas z deo consecratas suis suasionib⁹ z deceptionibus ad casuz luxurie trahere p̄o minimo p̄cio: sicut scriptū est Ioel. iij. Puellā vendiderūt p̄o vino vt biberent. Q̄ō si suis blanditijs z psuasionibus ad ꝓsensuz luxurie deducere nequeūt: parant insidias ad inferendū violentias z excogitāt apta loca in q̄bus ip̄i corruptores hmōi violentiā liberius inferāt: ad q̄ nimirū loca simplices puellas vl matronas insidiaꝝ immemores callidis occasionib⁹ allicīūt: ac turpiter ꝺceptas in luxurie vorag̃ine detrudūt. Dig̃ certe z ciuilia iura tales nō punīūt. Legitur enī Exod. xxj. p̄cipiente dño q̄ qui furatus fuerit hoiem z vendiderit eū: cōuictus nece moriat. Ubi dicit Rabbi Salomon q̄ p̄ solo furto hois incurrit pena mortis si fuerit inuentus in manu eius. Silr z qui vendiderit hoiem sic furto sublatū z inuent⁹ fuerit in manu eius morte dignus est: z rō huius est q̄ factus est bō ad imaginē dei: z iō rōne tante dignitatis p furto eius ponit pena mortis. Fit furtū manu: fit cōsilio nec vllo mō differūt in peto. Qua putas ergo pena plectenda est lamia illa maledicta: q̄ puelle seu matrone animā quā seduxit p vili p̄cio tradidit diabolo: z corpus lenocinijs etiā q̄nq̄ violenter defedādum: cū turpius hoiem dānificare vl dehonestare non p̄ot q̄ in ania a fama seu q̄ in vxore vel filia: vñ frequenter tales aio simplici ꝺcepte reclamarent nisi maiorē infamie iacturā timerent. In cuius argumentū legit Dañ. xiij. de duob⁹ iudicib⁹ q̄ cucurrerūt ad Susannā existentē solā in pomerio: z dixerūt ad eā. Ecce ostia pomerij clausa sunt z nemo nos videt z in ꝺcupiscētia tui sumus: q̄obrē assentire nobis z cōmiscere nobiscū: qō si nolueris dicem⁹ testimoniū ꝛ te q̄ fuerit tecū iuuenis z ob hāc cām emiseris puellas a te z ingemuit susanna z ait. Anguste sunt mihi vndiq̄: si enī hoc egero mors mihi est. s. aie z etiā corpis: q̄ adulteram p̄cipit interfici in lege: si aūt non

egero:nō effugiam manus vras:sz melius ē
mihi absq ope incidere m manꝰ vras q̄z pec
care in ꝯspectu dñi.z exclamauit scz p libes
ratōe. Et infra dixit Daniel. Semechanaā
z nō iuda spes decepit te z ꝯcupiscentia sub
uertit cor tuū scz a rectitu die rōnis z diuine
legis:sic faciebatis filiabꝰ israhel.s.p minas z
terrores eas decipiēdo z ad ꝯsensū vrm in
ducendo z ille timētes tribulationē vl ꝯfusi
onē tpalē loq̄bant vobis ꝯsentiētes in opus
nephariū.sz nō filia iuda sustinuit iniq̄tatem
vram:Sic adhuc infinite mulieres honeste
lz minus caute diuersis modis p decepnōes
minas terrores z violēcias in luxurie voragi
nē innocēter deꝫciunt. Maledicti sūt nō so
lū corruptores sz etiā ꝯsiliū vl auxiliū quod
mō imbuētes. De ꝫ etiam legit in li. Apū q
erat q̄dā faber lignariꝰ rebꝰ tenuis:vroze ha
bēs bonā z pulchrā:in q̄ duces q̄dā oculos
ꝯiecu ipudicos:mittit ꝯ venulā ad decipien
dū eā q̄ domū eiꝰ intrās salutat q̄si incogni
tā z resedu ad ignē:oculisq circūducens plā
git se fatigatam:q̄rit iuuencula vnde veniat
aut q̄d q̄rat. Et venula. Si ipsa sis nescio ta
lis nomie talisq mris filia quā me bñe cre
do ꝯsobrinam in ista vicinia. Cui illa Si sū
nescio tali q̄dem noie censeor z talem habui
mattem. Tūc ruens i oscula iuuencule bñ in
quit assimilaris optime mri tue:sz q̄lē viz ha
beas:bonum iq̄t ope fabrū lignariū. Et illa
Deu filia mris optime quō ad hāc miseriā
veneristi vt fabrum habeas viz q̄ torin pene
la tua magnos z diuites habuista. sicq recess
sit. Rediens die quarta:vere inquit filia mul
tum sollicitor vt post infortunium tuum saltē
copiosius terrenis abundare valeas:inueni
ergo viā q̄ ꝫ fieri poterit si ꝯsentis. Est ꝫ ve
nies q̄dam q̄ te vt ben mihi dixit cū nrū infor
tunium deplorarē sup oia diligēs ꝯcupiscit:
cum q̄ habebis q̄cq̄d cor pi placere vl pdes
se poterit. Cui illa. Bonū viz z me melioreꝫ
habeo:nec augere diuinas cupio cum pcō.
Cui venula blande rīdit q̄si congratulans
z huic ait:magꝫ te diligo:sicq recessitsz post
triduum reuersa dixit Veni mecū charissima
ad visitandū ecclīā bte marie. Nihil aūt ma
li suspicata vadit cum venula. Trāsetites ꝯ
portam diuinis vt ordinauerat venula rapit
uuēcula z trahit in ꝯclaui violēt a diuite
opprimenda. Que plurimū angustiata subi
to cōsiliū adinuenit z inclinās se ad aures
venule. Ad horā inq̄t nūc me liberes charis

sima:q̄ iuxta ꝯstitudinē femiaz ꝯfugit mox
z fide data spōdeo cras redire. Annuit venu
la ꝯsentit z diues. Redēs igit domū ꝑparat
de vicinia tres mulieres fortes q̄s cū virgi
clā in thalamo collocauit venētēq venulaz
velut iaduturā ad se omādū introduxit i tha
lamū firmatoq ostio cōcurrūt femie z nuda
tā vestib ꝑgis ꝑcutiūt vsq ad effusionē san
guis nec cessāt donec misera eluctato cona
mie ostiū exiluit z nuda penitꝰ p plateas au
fugit. Dirātib cūctis q̄d factū sit audīt et
ꝯstāter i castitate imaculā p totā ciuitatē extol
lūt plusq lucrata ē in honore z gria bone fa
me q̄ fuisset i oibus copis dnīq adeptura.
¶ Scōo ꝙro raptꝰ ꝯmittit cū nō solū vsus
rei sed ēt ipa res violent dño eripit vt ippenū
teneat. Et ꝫ fieri ꝑt trib modis. Prio mō cō
tra voluntatē tā puelle q̄ pentū:z ꝫ morte mt
tra voluntatē pentum alicui
crandꝰ ē fz ius ciuile cū oib ꝯplicib suis:vt
ptz.s.de violent oppssa tā q̄ ad penā iurꝫ ca
nonici q̄ ciuil. Scōo mō fieri ꝑt non q̄dē ꝯ
voluntatē puelle f prīs:de q̄ ꝺz in.c.ō rapto:v
bꝰ:vbi subdit. Si ꝙro q̄ rapit patrē bñe ꝯsti
terit z puella raptor ꝯsensu ptāti prīs ex
cusata reddat. excusata.s.a pena q̄ vt videt
sustinere deberet eo q̄ rapie ꝯsensit:q̄ facē
tes z cōsētiētes par pēa cōstringit. Sz ꝫ isel
lige de nō nubili q̄z si nubit eēt nōn excusaret
nisi in cāu:nā si i prātē prīs cōstituta volūta
rie rapit maior existēs. xxv. ānis ꝑt cū rapto
re mrīmonīū ꝯtrahere z cū eo manere ēt iuuis
pentib nec eā ꝑpt ꝫ exheredare pñt eo q̄ di
stituerit eā copulare mrīmonio vt ptz i.di.c.ō
raptoribꝰ in glo.z.xxxij.q.ij.cap.fi.in glo. Si
cū infra ānū.xxv. ꝫ voluntatē pentum alicui
adhesert non obligant pentes eā dotare:q̄z
ius meliꝰ facient eā dotādo si saltē suo cōiu
gio dignū elegerit. Sin aūt tūc prīt eam tota
liter exheredare:z de ꝫ ptz.s.in.iij.ꝑcepto.
¶ Tertio mō fieri ꝑt ꝫ voluntatem q̄dē pu
elle sz nō pentū:de q̄ ꝺz in.s.ex auctate q̄ pu
elle z nō pentib q̄cq̄ vis infert cū ex volun
tate patris puella violent abducitur vt eius
panat concubitū cuiꝰ copule nūq̄ cōsensum
adhibuit z ꝫ sit reus penaz dictarum iudi
catur:vt di.c.de raptoribus in prin. Dagis ci
pōderat in raptu violēta illata puelle q̄ pa
rentib:vñ.xxxvj.q.ij.ꝺz.ca. Si qs virginē vel
viduam nisi despōsauerit si rapuerit vl fura
tus fuerit in vxorē cum sibi fauentib anathes
ma sit.z.C.de rap.s.l.vna.in prin.nulla nam
q̄ pōt inuita duci in mrīmoniū. Cuius rō ē

q; vt ó; xxvij.q.ij.c.sufficiat solus fm leges consensus coꝝ de q̃ꝝ quarũcꝫ cõuictionib⁹ agit: qui solus si defuerit cetera etiã cũ ipso coitu rite celebrata frustrant. mr̃imoniũ em nõ facit coitus sz volũtas: immo vt ó; extra de spon. c. cũ locũ nõ habeat ꝓsensus vbi met⁹ vel coactio intercedit necesse: vt vbi assensus cuiuscꝫ requirit coactiõis materia repellat matrimoniũ aũt suo consensu contrahitur: z vbi de ipso q̃ritur debet plena securitas ille gaudere cuius est anim⁹ indagandus: ne p timorem dicat sibi placere qõ odit z sequatur exitus q̃ de inuitis solet nuptijs puenire: Et intelligit de metu q̃ cadere ꝑt in cõstantẽ viz q̃ cõtinet mortis piculũ vel corporis cruciatum: vt ibi. c. veniẽs z. c. cõsultationi: in glosis: vel etiã met⁹ stupri ac similiũ: vt extra de his q̃ vi metusue cã fiũt. c. cu dilect⁹ i glo. vbi tangit de multiplici metu. Et subdit: vñ videt reliq̃ndũ arbitrio iudicis an ꝑba mine vl̃ potẽcia boia sit iusta cã timor̃. vi. ff. ex q̃ b⁹ causis maiores. l. iij. Quãuis tamẽ enormitas raptus comitat: cũ puella ꝫ voluntatẽ tam puelle q̃m pentũ violenter abducat. Quãuis vero cum alter⁹ vel spõsa de ꝑsenti vl̃ vxor violentanur: vñ. xxvij. q. j. in. c. lex illa. §. q; autem: vbi subditur: q; rapta q. l. sponsarũ de ꝑsenti quedam se rapiẽdas exponũt: alie violenter abducuntur: quoꝝ mõ q̃ rapiãt ꝓmissis reddende sunt: h̃ ibi Aliq̃n si rapt⁹ sponso sponsa hmõi non reddiderit. ꝛz idem q̃m rapta si ad pristinũ spõsũ remeare noluerit omni cõmone pauent: vt co. n. c. otto. ꝑsentium lator. Nimiꝫ cũ tale cõnubiũ iudicatur esse sacrilegium ꝓpter violationem sacramẽti matrimonij: vt ibi. c. de coniugali. Quã execrãdõ nãq̃ malicie iudicet i ꝓspectu dñi alteri copulatã violẽtare vl̃ rapere. liq̃do ꝓz i vxore leuite Iudicũ: xix. z. xx. q̃ scz leuita cum vxore domũ cuiusdã ingresso ad hospitandum in gabaa venerũt iuuenes insolẽtes fm Josephũ ad vxorẽ rapiendũ illius et dixerũt ad hospitẽ. Educ viz q̃ ingressus est domũ tuã vt abutamur eo. Hoc dixerũt fm Josephũ vt inclinarẽt dñm domus at manũ mulieris ad tradendũ eã: vnde in fine intẽdebant viro mortem inferre nisi traderet eis vxorẽ suam fm q̃ allegatur in. c. sequenti. Tradidit igitur eis vxorem suam iusto metu: quia cum tota nocte abusi essent: sic per raptum z adulterium dimiserunt eam mane: que rediens ad hanuam hospitij corruit in limine

p:cepto

z ibidem expirauit. Dane autem leuita reperiens vxorem mortuam imposuit eã asino z reuersus domum gladio cõscidit cadauer vxoris cum ossibus suis in duodecim ptes: sicut erãt duodecim tribus ꝑter tribũ leui. Nam manasses erat diuisus i duas partes vna fuit citra iordanem z alia vltra: aliter enim factum nõ fuisset sufficienter notificatum: in tribũ beniamin nõ misit partem q; nuncios per quos misisset occidissent: nec in tribum leui quia dispersa fuit per omnes tribus z sic fuit eis sufficienter intimatum. Misit etiam tales nuncios in omnes terminos israhel q̃ non solum factum populo nũciarẽt sz etiam faciendi modum: z clamabant singuli: nunq̃ factum est in israhel tale nephas ex quo ascenderunt patres de egypto. Egressi sunt igitur omnes quasi vir vnus in maspha quadringenta milia peditum pugnatorũ: z interrogauerũt a leuita modum quo ꝑpetratũ ẽt tantum scelus: quo cognito dixit populus vniuersus. Non recedemus in domos nostras donec videamur de gabaa: iuuerunt enim cõmunem dei vindictam: experti q̃q̃ q; plagitio vnius vel paucoꝝ veniebat vltio diuina super populũ. vt patz Josue. vij. de Achaã qui rapuit de anathemate. Et miserũt nũcios ad Beniamin qui dicerent. Cur tñ nephas in vobis reptũ est. tradite flagitij actores vt moriat z auferat malũ z plaga. ó israel Qui noluerũt: sed cõglobati cõuenerunt ad defendendũ reos xxv. milia. In hebreo habet. xxvj. milia. Fiũ igit israhel iustũ habentes bellũ fiducialiter inierũt certamẽ: nihilominus tñ bina vice superati sunt z in fugam cõuersi licet maiores numero existerent: z h̃ ꝓpter duo: Primo fm hebreos q; negligenter fuerãt in punitiõe idolatre in domo Dichet z in tribus filioꝝ Dan q; cõtigerat imediate añ factũ istud z erat notoriũ: z ideo tenebant corrigere: qõ q; neglexerũt per filios beniamin nũc correctionem sustinuerunt: vt sic primũ peccatũ prius puniret. Secundo quia nimis confidebant in sua multitudine z fortitudine. Vnde scriptũ est: q; in primo cõgressu filij beniamin occiderũt de filijs israhel. xxij. milia virorum: rursumq; filij israel ex fortitudine z numero cõfidentes in eodẽ loco certaminis aciem direxerunt occisiq; sunt xviij. milia virorum: tertia vero vice purgatis filijs israhel a negligentia z presumptione occiderunt de tribu beniamin omnes vi

sexto.

ros ꝛ mulieres senes ꝛ parulos ac iumenta omnesq; vrbes ꝛ viculos beniamin vorax flāma combussit ꝛ euaserūt tantū vir sexcenti. Ecce quantā iacturam indixit raptus ille maledictus: qui tam detestabilis tūc reputabat ꝙ omnes filij israel in maspha iurauerūt se nō daturos filijs beniamin de filiabus suis in vxores. Insup er ꝙ habitatores iabes galaad nō simul aderant ad vlciscendū nephas istud in vindictā talis ignaue pcusserunt eos in ore gladij a viro vsq; ad mulierē solis quadringentis virginib⁹ reseruatis. Ad lau. dei.

¶ De sacrilegio ꝛ eius grauitate: ac gradibus diuersis. Et de his ꝙ post votum simplex cōtrahunt matrimonium. ¶ Sermo vj.

On mechaberis. Exodi. xx.

n Quarta itaq; species huius mechie vocatur sacrilegiū. Est aūt sacrilegium sacre rei violatio vl vsurpatio. Dicitur eni sacrilegiū quasi sacri lediū: id est ledens sacrū vel legens. i. furās diripiens vel rapiens. Et fm Ray. principaliter cōmittitur tribus modis: ꝛ q̄uis sint multi alij modi tamen reducibiles sunt ad tres modos principales. ¶ Primus modus cōmittitur respectu personę vt cum quis violentā infert persone ecclesiastice vel religiose verberando vel rapiendo vel etiā cū tali carnaliter peccando. ¶ Secūdus modus cōmittitur respectu loci scz ecclesie cimiterij monasterij vel similis loci priuilegiati cuius imunitas violatur. Tertius modus cōmittit respectu alicuius rei vt quādo sacrum aufertur de sacro vel sacrū de nō sacro vel non sacrū de sacro. ¶ Hic ergo primo queri potest: vtrum sacrilegiū sit speciale peccatū: presertim cū omne speciale inuenit distinctā ab alijs peccatis: vt dicit phs in. v. ethi. de iniustitia speciali: sed sacrilegium non videt inueniri absq; alijs peccatis: sed continet sub diuersis generibus peccatorum scz sub homicidio si ꝙs sacerdotē occidat: sub luxuria si quis sacram virginem violat: aut q̄cunq; mulierez in loco sacro sub furto si quis rem sacrā furatus fuerit. Ad hoc dicendum fm Tho. scda scōe. q. xcix. ꝙ sacrum dicit aliquid ex eo ꝙ ad diuinū cultum ordinat. Sicut autem ex eo ꝙ aliquid ordinatur in finez bonū sortitur rationem boni scz ex hoc ꝙ aliquid deputat ad cultū dei efficitur quoddā diuinū: ꝛ sic ei debetur quedā reuerentia quę refert in deū: ac per ꝛsequens omne id quod ad irreuerentiā rerū sacrarū pertinet ad iniuriā dei pertinet: ꝛ sic inuenit ibidē quedā specialis ratio deformitatis: vbicunq; aūt specialis ratio deformitatis inuenitur: necessarius est ibidē ponere peccatū speciale: quia cuiuslibet rei species attenditur p̄cipue fm formalem rationē ipsius: non aūt fm materiā vel subiectū: ꝛ sic sacrilegiū distinguitur speciale peccatū. Verūtamen nihil p̄hibet vnā speciem rationē peccati in pluribus peccatorum generibus inueniri fm ꝙ diuersa peccata ad finem ordinant vnius peccati. Sicut etiam in virtutibus apparet quibus imperat ab vna virtute: hoc eni modo quocūq; genere peccati quis faciat contra reuerentiā diuinis rebus debitā sacrilegiū formaliter cōmittit: q̄uis ibi bem materialiter sint diuersa genera peccatorum: nihilominus tamen sacrilegiū inuenitur interdū ab alijs peccatis seperatū: eo ꝙ actus nō habet aliā deformitatem nisi q̄ res sacra violatur puta si quis de loco sacro rapiat quez in alijs locis licite rapere posset. ¶ Secundo queri potest: vtrum ergo species vel gradus sacrilegij distingui debeant fm diuersitatem rerum sacrarū: presertim cū inter res sacras cōnumerent etiam persone sacre: si ergo vna species sacrilegij esset quando violatur persona sacra: sequeretur ꝙ omne peccatum quod persona sacra cōmittit esset sacrilegiū: q̄ per quodlibet peccatum violat persona peccantis. Ad hoc rñdet Tho. vbi supra ꝙ verū est peccatū sacrilegij cōsistit in hoc: ꝙ aliquis ad rem sacram irreuerenter se habet. debetur aūt rei sacre reuerentia ratione sanctitatis: ꝛ ideo fm diuersam rationē sanctitatis rerum sacrarū quibus debetur reuerentia: necesse est ꝙ sacrilegij species distinguant ꝛ tanto sacrilegiū est grauius quāto sacra res in quā peccat maiorez obtinet sanctitatē. Attribuit aūt sanctitas tā personis sacris. i. diuino cultui dedicatis q̄ locis sacris ꝛ etiā quibusdā alijs rebus sacris. Sed q̄ loci sanctitas ordinatur ad sanctitatē hominis qui deo cultū exhibet in loco sacro. Dicitur enim. ij. Dach. v. Nō ꝓpter locū gentē sz ꝓpter gentē deus locū eligit. Ideo grauius peccatū est sacrilegium quo peccat contra p̄sonam sacram q̄ quo peccat contra locū sacrum. Sunt tamē in vtraq; sacrilegij specie diuersi gradus fm differentiam personarū ꝛ sacrorū locorū.

Sic ꝛ in tertia specie sacrilegij que sez cõmit⸗
ttur contra res alias sacras diuersi gradus
sunt: fm differentiã rerũz sacrarũ. inter quas
summũ locũ obtinent ipsa sacrã quibus ho⸗
mo iustificat: quoꝝ precipuũ est eucharistie
sacramentũ qđ cõtinet ipsũz christũ. Et ideo
sacrilegiũ cõmissum contra hoc sacramentũ
est inter oia grauissimũ: secundũ aũt locũ te⸗
nent vasa sacrata ad sacroꝝ susceptionẽ ꝛ ipe
imagines sacre ꝛ sanctoꝝ reliquie in quibus
quo. tãmodo ipse persone sanctoꝝ venerant
vel dehonorant: deinde ea q̃ pertinent ad or⸗
natũ ecclie ministroꝝ: deinde ea q̃ sunt depu
tata ad sustentationẽ ministroꝝ siue sint mo⸗
bilia siue imobilia. Et quicũq; peccat contra
quodcũq; p̃dictoꝝ: sacrilegij crimen incurrit:
vnde ꝛ omne peccatũ qđ persona sacra com
mittit materialiter quidẽ ꝛ quasi p accidens
est sacrilegiũ. Hinc ait Hiero. q̃ nuge in ore
sacerdotis sunt sacrilegiũ ꝛ blasphemia. Fo⸗
maliter tñ ꝛ proprie solũ illud peccatũ sacre
persone sacrilegiũ est qđ agitur directe cõtra
eius sanctitatẽ pura ſ. virgo deo dicata fo⸗ni⸗
cetur: ꝛ cadẽ ratio est in alijs. Et hec quidem
cõsecratio qua hõ totaliter deo ꝛ diuino cul
tui dedicat: fit per votũ solenne: dicit aũt vo⸗
tum solenne qđ sit per susceptionẽ sacri ordi
nis implicue fm ritũ occidentalis ecclesie: vel
p professionẽ expressam vel taciturn factã ali
cui de religionibus approbatis. De quo prz
supra in secũdo p̃cepto sermone. v. Qualiter
cunq; vero quis alias votũ fecerit etiã casti⸗
tatis vel virginitatis: dicit votũ simplex. Un⸗
de si voueo vel professionẽ facio in regula vl
in religione nõ approbata: nõ est votũ solen⸗
ne nec castitate violando propie sacrilegiuz
cõmutto licet grauissime peccato. Et si matri⸗
monũ contrabo teneꝛ quidẽ matrimoniũ: vt
prz expresse de voto. c. vnico. li. vj. vbi subdit
q̃ ꝛ̃to manifestius sunt emissa vota: tanto p
pter scandalũ plurũ ꝛ exemplũ diuino⸗ penitẽ
tia transgressoꝛibus debeat: de hoc habetur.
xxvij. q. j. ca. viduas. ℣. hero: que necdũ sacro
velamine sunt tecte: tñ in proposito virginali
semp se simulauerint pmanere licet velate nõ
fuerint tñ si nupserint: aliqñ tẽpore bis agen⸗
da est pnia: qz sponsio earũ a dño tenebatur.
Si enim inter hoies solet bonefidei cõtractus
nulla rõne dissolui: ꝛ̃tomagis ista pollicita⸗
tio quã cũ deo pepigit solui sine vindicta non
poterit: hoc ibi. Hanc enim literã intelligit car
dinalis de voto simplici violato p matrimo⸗

nium sequens. Et pnia diuus erit triũ annoꝝ⸗
vñ dicit. xxvij. dis. si vir ℣ginitatis votũ bñ
adiungit vxori. postea non dimittat vxorẽ sed
trib⁹ annis poeniteat. Nimirũ cũ. c. sequenti di
cit q̃ voventib⁹ virginitatẽ non solũ nubere
sz etiã velle nubere dãnabile est: glosa ergo
videt q̃ sola voluntas etiã q̃ ad ecclesiã punit
vt. xix. di. c. anastasius. Sed arguit glo. super
dicto. c. si vir. q̃ ex q̃ alibi dicit q̃ isti sint peio
res adulteris: nam. xxxij. q. j. in. c. nupriarum
subdit Aug. Non possum quidẽ dicere ꝓpter
to meliꝰ lapsas si nupserint: feminas adulte
ras esse nõ cõiuges. Sed plane nõ dubitaue
rim dicere lapsus ꝛ ruinas a castitate sacriꝰ
qui voluerunt deo adulteris esse peiores. Si
eni qđ nullo mõ dubitandũ est ad offensionẽ
xp̃i pertinet cũ membꝛũ eius nõ seruat fidem
marito: ꝛ̃to grauius offendit ipse deus cũ il
lapsi nõ seruat fides in eo q̃ exigit oblatũ qđ
nõ expegerat offerendũ. Cũ eni quisq; nõ red
dat qđ nõ imperio cõpulsus sz cordio cõmo⸗
nit⁹ voluerit: tãto magis fraudari voti auget in⸗i⸗
quitatẽ: q̃ tominus habuerit vouẽdi necessi⸗
tatẽ: hoc ibi. Cũ igit istis tñ pniatrienniꝰ im
ponit: cũ adulteros septẽnis iudicat: p̃sertz isti
cũ peccantes in deũ essent grauius puniendi
q̃ illi qui in hoiem peccãt: vt prz exp̃ssuz. xxvij
q. iij. c. sicut q̃. Et rñdet glo. q̃ istud est ꝓpter
bonũ matrimonij adiunctũ. Et sic habes hic
q̃ minuit pena delicti ꝓpter adiunctũ: ꝛ hoc
prz. xxxij. q. ij. c. quicqđ. q. iij. dixit sara. Et ℏ
quidẽ quo ad ecclesiã militantẽ. Nã q̃ ad fu⸗
turũ iudiciũ pena semp rñdebit culpe: vñ ad
oñendũ grauitatẽ huius culpe p̃sequit Au⸗
in dicto. c. nupriarũ dicẽs. In cõiugali vincu
lo si pudicitia nõ seruat dãnatio nõ timetur.
Sed in virginali ꝛ viduali cõtinentia excellẽ
tia muneꝛ ampliꝰis expedit: qua expedita
ꝛ electa ꝛ voti debito oblato: iã non solũ ca⸗
pascere nuptias sed etiã si nõ nubat: nubere
velle dãnabile est. Nã vt ℏ demõstraret apl⸗s
nõ ait. Cũ indelictꝰ degerint nubũt in xp̃o sz
nubere volũt: hñtes inquit dãnationẽ qm̃ pri
mã fidẽ irritã fecerũt: ꝛ si nõ nubendo tñ vo⸗
lendo: nõ qz ipse nuptie vel etiã taliũ dãnan⸗
de iudicent: sz dãnat propositi fraus: dãnat
facta vani fides: dãnat non solũ susceptio bo
na inferioꝛi. Lnõ dãnat qz susceptũ bonũ inferi
us sez matrimoniũ sz ruina ex bono superio⸗
ri sez cõtinentia: hoc ibi. Et hec dicta de simꝰ
plici voto sufficiãt. ℣ Nunc aũt de deo sa
cratis p̃sonis per votũ solenne p̃sequamur ꝺ

quib dicit ex concilio Arelatēn.xxvij.q.j.c. sciendū est omnibus q de cōsecratarū femi nari corpora:per votū proprie sponsionis t vera sacerdos deo cōsecrata templa esse scripturaq testimonijs cōprobant:t ideo vio latores earū sacrilegi t iuxta apostoli dictum esse noscunt:hoc ibi. Ideo dicit glo. ca.n.c.virginibus:q accedens ad moniā lem tria enormia peccata cōmittit. ¶ Primo incestū quia sponsa dei est quā violat qui est pater noster:vt patet:xij.q.j.c.qui abstulerit: t incestus cōmittit cum affini sicut cū cōsanguinea:vt.xxxv.q.ij.c.de incestis. ¶ Secundo cōmittit adulterij quia sponsam alterius sed summi regis turpiter corrumpit. ¶ Tertio cōmittit sacrilegiū quia res est deo cōsecrata. ¶ Sed queri solet an iste accedens ad monialem cōmittat tria peccata an vnū. Nos dicimus nō est dubiū quin tria cōmittat quo ad accusationē: non aūt in veritate: plura ergo sunt quo ad accusationē:vt.xxij.q.v.c.relegē tes:sed quo ad penitentiā vnū tantū.sed adulterium hmōi maiori pena purgandū erit q̄ si nō esset incestuosum:vt.xxxj.q.ij.§.sunt autez Et ita dicit lex:q si quis puniri debet propter adulterij:plus debet puniri si illud incestuosum sit:vt.ff.de questionibus.si quis nō dicaz:hoc ergo intelligi sicut illud extra de testibus:c.fi cut: quia penitentia ibi t pro adulterio t pro furto imponitur:t tamen vnū solum crimen cōmittitur:hec glosa. Hinc fm legem Justiniani imperatoris ex nouellis hmōi puniuntur prout habet.xxvij.q.j.c.Si quis rapuerit vel sollicitauerit vel corruperit assistentiam:id est recluſam vel diaconissam:id est abbatissam vel monastriā:id est in monasterio viuentem vel aliam mulierem religiosam vitaz t habitum habentem:bona ipsius:t eorum qui huiusmodi sceleris cōmunione cōtaminati sunt a religioso loco vendicentur in quo talis mulier habuabat per religiosos episcopos t ceonomos t ꝑsides proximiarū t officiales eorum: ipsi autem capitali periculo subiciant:hoc ibi. Secundū ius autez canonicū vtriq; penitentia iponitur:ca.n.ex cōcilio toletano. c. deuotam.id est solenniter professam peccātem non recipiendam esse in ecclesiā censemus:nisi peccare desierit:t si desinens penitentiā egerit aptam.id est annos decem recipiat cōmunionez: prius aūt q̄s in ecclesia admittatur ad orationē ad nullius cōmunū cbn suaue mulieris accedat:q si admissa fuerit etiam hec que eam acceperit habeat in absentia:corruptorem etiam per pena constringat: quā penā si forte declinare vellent a solo carnali cōcubitu cōtinentes: aliaq; cuncta lascie uie genera frequentātes. Audi quid sup hoc dicat Cyprianus ad Pomponiū scribens ō virginitate t ponit.xxvij.q.j.c.nec aliqua puret se posse hac excusatione defendi q inspici t probari possit an virgo sit:cum etiā manuū obstetricum t oculis sepe fallatur. Et si incorrupta inuenta fuerit virgo ea parte qua mulier esse potest:poterit tamē ex alia parte corpis peccasse qua corrumpi potest t tamen inspici non potest:sez quando ex cōsensu volū tatis fit resolutio seminis:sequitur. Certe ipse concubitus ipse complexus ipsa cōfabulatio t osculatio t t cōtactuū duorum feda t turpis dominio q̄ dum dedecoris t criminis cōfitentur. Si supueniens maritus sponsam suam tacentem cum altero videat nonne indignatur t fremit t perzeli dolorez portat gladium in manu sua? Et quia christus dominus t iudex noster cū virginem suā sibi dicatam t sanctam fuerit destinatam cum altero iacere cernit:quanti id est quantū indignatur t iras cernit:quantū indignatur t iras sentiat t quas penas in celestibus hmōi conuentionibus cōminat. Cuius vt gladiū spiritualē t venturū iudicij diem vnusquisq; fratrum possit euadere:omni cōsilio prouidere t elaborare debemus:hoc ibi. Porro de ecclesiasticis in sacris ordinibus cōstitutis in forma canonem lapsis habetur.l.dis.c.Si quis diaconus aut presbyter post acceptā benedictionem leuiticam:cū vxore sua incontinens inueniatur: ab officio suo deijciat. Ecce manifeste cōstat fm titulos antiquoz patrum sancto spiritu suggerente conscriptos:t fm sententias.cccxviij.episcopoz: sez in nicemo concilio cui tot interfuerūt:vt.xv.di.c.canones: quos etiā gallicani canones cōtinere videnf:clericum adulterio deprehensi: sez euidentia facti aut ipsi cōfessi aut ab alijs conuicti ad honorem redire nō possunt:hoc ibi. Unde fornicarem in clerico tenēre cōcubinā:dū nō est adhuc notoriū: inducit depositionem si admonitus nolit se corrigere. Nam primo monitus nec desistens suspenditur a beneficijs: t si suspensus se nō correxerit:debet ab eisdez beneficijs ppetuo remoueri:vt extra de coha.cle.t mu. c.sicut:siue fuerit in sacris:vt eo.c.siue nō:vt eo.n.c.si aūt clerici. Ō si talis fornicatio sit notoria:tūc suspensus est ipso iure:vt co.n.c.

restra:t.c.quesitū: vtpote q; dānatus est de illa: vel spōte cōfessus est in iure: vel ex euidē tia facti q̄ non pōt aliqua tergiuersatiōe celari: vt q; mulierē multū suspectā tenet publice aut apparent inde argumenta gradientia super terrā. Et si interim celebrat efficit irregularis: vt p; diffuse in.v.p̄cepto ſmone. xxvj. Cererū si sacerdos deo consecratā agnoscit: pcm̄ duplicat q; cōmittit duplex adulteriuz incestū t sacrilegiū: Dū me tū facimus illō detestabile iudicat: cū religiosi deo cōsecrati pariter cōmiscent: de quib; xxj.q.j. ex cōcilio triburiensi.c.impudicas detestabilesq; personas monachoz arcq; monacharū: q̄ abiecto ꝓpositо sanctiat; illicita ac sacrilega cōtagiōe se miscuerūt: o in arbitriū cōscientie ꝓpria desperatiōe perducte: de illicitis cōplexibus liberos filios; procreauerint: a monasterioz cetu ecclesiarūq; cōuentib; eliminandas esse mādamus quatenus in suis ergastuli. carceribus detrusę tantū facimus ꝓtinua lamentatiōe detē tis: purificatoꝛio possint penitudinis igne decoqui: vt eis vel ad mortē solius misericordie inuitu p cōmunionis gratiā possit subueniri. Et hoc de illicito coitu q̄ntuz ad psonas deo dicatas. ¶ Nūc deniq; de earundē detestabili matrimonio videndū est: de quo generaliter. dicit xxvj.q.j.c. vt lex cōuenientie t deo placēs mundicia in ecclesiasticis psonis t sacris ordinib; dilatet: p̄cipimus quatenus epi p̄sbyteri diaconi subdiaconi t regulares canonici atq; cōuersi: p;ofessi: q̄ sacrū transgredientes ꝓpositū vxoꝛes sibi copulare p̄sumpserint: separent. hmōi nanq; copulationē q̄m cōtra ecclesiastica regularē cōstat esse cōtractā: matrimoniū nō esse censemus. Qui etiā abinuicem separati p;o tantis excessibus cōdignā pniam agant: Idip̄m quoq; ꝺ sanctimonialibus feminis si qꝺ absit nubere attēptauerint: obseruare decreuimus. ℭ Ad cuius euidentiā sciendū q; psone deo dicate contrahentes: sīliter alij cū eisdē matrimonij feda cōnubia ineuntes: varijs pen; muletant. Nā si monachꝰ vxoꝛē duxerit: accipu sniam ex cōcilio aurelianen. t ponit. xxvj.q.j.c. monacho ozarū in monasterijs vel zonas habere nō licet: glo. ozariū p;opꝛie est populū q̄ mulieres caput velāt: t ponit p;o q̄ libet ornamento mulierū: sequitur Et si postea vxoꝛi fuerit sociatus: tante p̄uari canōis reus: nunq; ecclesiastici gradus sortiatur officiū. Si vero monialis nupserit: nūc ex cōcilio Martini pape de ea determinatā est

qꝺ ponit. xxvij.q.j.c. de filia epi vel p̄sbyteri vel diaconi: si deuota fuerit: id est deo p votū solenne dedicata t maritū duxerit: si eā pater vel mater in affectū receperit: a cōmunione habeant alienam: tanq; cōmunicātes excōmunicato in crimine: sequitur. Mulier vero nō admittatur ad cōmunionē nisi marito defuncto egerit pniam. Si aūt eo viuente secesserit t penituerit vel petierit cōmunionez in vltimo fine vite sue deficiēs accipiat eā. Unde dicit Aug. xxvij.q.j. sup.c. quo christo: q; simoniaca pubice nubit: nunq; pōt accipere coꝛpus dñi nisi in fine vite sue: vel nisi p;ius defunctus fuerit ille cui nupsit: t hoc ad instar secularis adultery vbi adultera nō habet amplius accessum ad maritū: vñ t virū carnalem relinquens t alterū ducens similiter arcet a cōmunione vsq; ad finem vite vel quousq; secundo ductus migrauerit a seculo: vt. xxiij.q: vj.c. fidelis femina. Et hoc est ſm glosaz statutū in detestatione crimīs: q; cui post pniam non pōt cōmunicare nisi in moꝛte vel viro secō moꝛtuo. Qꝺ si fornicat duntaxat: nūc post pniam accipere pōt coꝛpus dñi: t hoc iō q; magis peccat solenniter ꝓtrahendo q̄ fornicando. Poꝛro q̄ntum ad seculares cū deo dedicatis cōtrahentes vel cōtrahere rēptantes: determinat penā Jouinianus impatoꝛ: t ponitur. xxxvj.q.ij.c. si quis non dicam rapere sed attemptare tantū matrimonij cōiungendi causa sacratissimas virgines ausus fuerit: capitali pena feriatur: vbi dicit glo. q; in maximis criminibus punitur solus conatus vt p̄z. vj.ij.§. verū. In minoꝛibus nō: q; non sum fur etiā si ad aliquem actū p;ocessi. ff. ꝺ fur. vulgaris. §. qui furti: t. l. certe. Jus autez canonicum qꝺ hoiem vita nō p;iuat aliā apponit penā: vnde dicit. xxvij.q.j. ex cōcilio triburien.c. hi igit qui sanctimonialibus scientes in matrimonio sunt ad iniuriā christi copulati: iuxta censurā zeli christiani seperent: t nunq; eis concedat cōiugali vinculo refugari: sed in pnie se lamentis dū viuunt vehementer affligant: hꝑc ibi. Et enumerat glo. ibidem adhuc alia crimina ꝓpter q̄ iura ꝓhibent nubere: tñ si cōtraherent: teneret matrimoniū licet grauiter peccarent. Preterea cuncti ecclesiastici in sacris ordinibus cōstituti similē habēt ꝓhibitionē de non ducendo vxoꝛē: q̄ntum ad ecclesiā occidentalē: id est romanā. Dicitur enim. xxxij. dist.c. Aliter se habet orientalium traditio ecclesiarum: aliter huius sancte roma

sexto

ne ecclesie. Nam eorum sacerdotes diaconi neq; subdiaconi matrimonio copulant. id est matrimonio copulato vtūt. Ysid⁹ aūt ecclie vel occidentalū nullus sacerdotū a subdiacono vsq; ad ep̄m licētiā hz p̄augiū sortiendi. Nota tñ q; greci nō p̄hibent in sacris ordinib⁹ oñdit. xxj. di. vbi gz. c. Si qs eox q; accedunt ad clerū voluerit nuptali iure mulieri copulari h̄ aī ordinationē subdiaconatus faciat: vbi dicit glo. q; h̄. c. ē sexte synodi: que synodus p̄hibuit eis regulā vtūdi: vt p̄z. xxxj. di. c. nicena. Sed ē̄ptū ad romanā ecclīam ponit pena clericox nuptijs vtēriū. xxxij. di. c. Eos q; post diaconatū vxoribꝫ vacare voluerint: ab oi sacro ordine remouem⁹: officio atq; beneficio carere decernim⁹: qđ si ab ep̄o cōmoniti se nō correxerint: p̄incipib⁹ indulgem⁹ ut cennā vt cox femias mācipent seruitutī. Si q; ep̄i p̄senserint eorū p̄auitatib⁹. ip̄ius officij interdictōe mulctent. h̄ ibi. Insup omes p̄sone deo p votum solenne dedicate matrimoniū contrahētes: similiter t̄ seculares matrimonij fedus cum eisdē scienter meunt: sunt ipso facto excommunicati: vt p̄z in cle. eos: de cōsang. t affi. t de hoc latius vide in v. p̄cepto: sermone. xij. in fine. Excipit a p̄cepto mulier secularis contrahens cum p̄sonis ecclesiasticis vel religiosis: quia sexus fragilior excusatur ab ignorātia iuris: si tamē est libera t contrahit cū in sacris ordinibus existente: redegi debet in seruitutē ecclie: vt patet: xxxij. di. ca. cos q; post. Qđ si ancilla fuerit vendi debet: vt. lxxxj. di. c. quidam cleri et filij inde nati redigunt in seruitutem ecclesie: vt. xij. q. vlt. c. cum multe. In q̄b⁹ oibus liquide patet q; execrabile sit istud sacrilegij vitium. Ad laudem dei.

¶ De incestu: t quō excusantur patriarche cōtrahētes cū cognatis t de septem speciebus cognatiōis in quibus cōmittitur incestus. Ser. vij

On mechabers. Exod. xx.

Serta p̄o specie huius mechie dī incest⁹ turpior ceterꝫ de q̄ dī. xxxvj. q. j. §. cū g. Qđ incest⁹ est cōsanguinea vel affinū abusus: Vñ incestuosi dicūt q; cōsanguineis vl affinib⁹ suis abutūt. de q̄b⁹ dz. xxx v. q. viij. ut cōcilio aurelianēn. c. incestuosi dū in ipso detestādo atq; nephādo scelere remanent: nō inf̄ideles christianos sz inter gentiles vel catechuminos habeant: i. cū christianis nō sumāt nec cibū neq; potū sz solū faciant h̄ nō osculent neq; saluent ab eis t̄c. h̄ ibi. ¶ Ad cuius⁹ euidentiā p̄mo queri pōt: vtrū liceat aliquem ex p̄ria cognatōe i vxorem ducere: p̄sertim cum vt dz. xxxv. q. j. §. q̄ consanguineas nostras sue vxoris nostre: nobis in cōiugiū ducere liceat: ex̄plis phabetur t auctoritatib⁹. Abraaz nanq; Sarai filiam fratris sui sz sororem Loth in vxorem duxerit Ysaac Rebeccā in cōiugē accepit q̄ erat filia cōsobrini matrꝫ sue. Jacob duas sorores sz Lyam t Rachel filias Labā auūculi sui sibi matrimonio sociauit. In lege q̄z p̄cepit dñs: q; tm̄ de tribu. t familia sua ducerent vxores: t si q̄s decederet sine liberis: frater eius suscitaret semē defuncti. Sed ad quoscūq; lex pcepit ei⁹ p̄cept⁹ phāt obnoxij nisi q̄ vel euangelicis mandatis vt aplicis instrutis euacuata monstrant. nullo autem euangelij p̄cepto vel aplico instituto consanguineox cōiūctiones phibite reperiunt. Ad hoc rñdet ibidem Augu. longo p̄cessu c. cum igit. Verū: ñ nos breuitati cōsulentes respōdemus fm q; dicit Richar. super quartum. di. xl. Qđ aliqua est consanguinitas q̄ matrimonium impedit cōtrahēdū t dirimit contractum ex dictamine iuris nature: nam dictamen legis nature impedit matrimonium filie cum patre t filij cū matre: vñ dictum est in lege nature Gen̄. ij. Relinquet homo patrem t matrē t adherebit vxori sue. Jus cī naturale dictat maiorem reuerentiā deberi parentibus q; cōiugib⁹. t dictat nō sic debere tractari turpiter parentes sicut scimus cum contractant coniuges. Magis tamen est contra ius nature matrimonium filij cum matre q; filie cum patre: quia vxor debet eē viro subiecta. Est autem contra ius nature q; filius matrem teneat subiectā: vnde t quidam aialia bruta abhorrēt coire cum matre sua q̄diu dinoscūt eam esse matrē suā. Narrat enim p̄bus. xj. de animalib⁹: de quodam camelo q; cum salt̄asset sup matrē suā cooptam: post q; recognouit eam esse matrē suam statim deceptorē suū calcib⁹ petit t pedib⁹ cōculcauit. Silr referi ibidem. viij. c. q; q̄dā equ⁹ cum salt̄asset sup matrē suā: t post ipsa discoperta recognouisset eam: statim aufugit t se de alto p̄icies interemit: quasi p̄ horrore ipm̄ non sustinēs: eo q; etiam aniantibus aliquibus inest ad parētes reuerentia

non dz.in glo.cñ nunc solū pmanet pmā genꝰ affinitatis qđ causat ex carnali cōmixtiōe mediante ꝓsanguinitate: ⁊ hoc tō qz alia duo genera frequēter inducebāt difficultatē ⁊ piculū aniaꝝ: vt dicit ibidē textus. ¶ Preterea: eisdē gradib⁹ phibet matrimonꝝ ꝓtractꝰ ⁊ cōmixtꝫ incestus in ꝓsanguinitate ⁊ affinitate vt ptz xxxv.q.iij.c.equaliter: cū duob⁹ sequentib⁹: ⁊ dicto.c.non dz: nec pōt hec phibitio ꝑscribi: vt dicto.c.non dz.in fi. ¶ Ođ si querꝫ vtrū sit maius petīn cognoscere ꝓsanguineā ꝓpriā vel ꝓsanguineā vroris. ¶ Adđ rñdet Rich. sup.iij.di.xxxiij.q cognoscere ꝓsanguineā ꝓpriā maius petīn est: non tñ tm inuitat vroris q̄tum ad cognoscere ꝓsanguineā vroris: nec est tñ piculū matrimonꝝ: qz nō ꝓtrahit p hoc affinitatē cū vroze: ⁊ tō non sic p̄tinaciter pe tendi debitū ab vroze. Denicꝫ sicut dictū est de ꝓsanguinitate sic ēt dicendū est de affinitate: q oēs scienter ꝓtrahentes cū affinib⁹ in gradu phibito sunt ipso facto excōicati: vt ptz in dicta cle.eos. Nunc cū ⁊ apls grauitatē huius criminis oñdere volens: dicit.j.Cozin.v. Ego q̄dē absens corpe ꝑsens aūt spū.iā iudicaui eū q̄ sic opatus est.s.accipiendo vrozem ꝑis: in noie dñi tradere hmōi sathane i interitū carnis: glo. vt sathanas eū corpaliter vexet ⁊ sic a malo resipiscat. ¶ Terno mō cōmixtꝫ incestus in publice honestatꝫ iustitia. Est aūt publice honestatis iustitia ꝓpinquitas ex sponsalib⁹ pueniens robur trahens ab ecclie institutiōe ꝓpter eius honestatē. Ꝓ quo nota q affinitas nō solū ꝓtrahit p matrimoniū cōsumatū: sz etiā p matrimoniū nō ꝓsumatū p copulā carnalē: imo etiā p q̄dā sponsalia sz illa non solū q̄ de iure tenent. sz etiā q̄ de iure nō tenent: saltē ꝓpter impedimentū ꝓsanguinitatis affinitatꝫ cōpaternitatꝫ: qz publice honestatis iustitia req̄rit q talia sponsalia matrimoniū impediāt: vt ptz extra de spon.impu.c, ꝓpn: bat.§. vlti.de spon.⁊ ma.c.iuuenis.c.ad audientiā. Et durat hoc impedimentū vsq̄ ad quartū gradū cōsanguineoꝝ inclusiue: vt vt de spon.c.sponsaz: ⁊ dicto.c.cōtingebat: in fi. Si tū sponsalia fuerūt nulla ꝓpter defectū ꝛ suis rōnis: tunc nullā inducūt affinitatē: puta qz ambo vel vnus erat infans: vel ꝓpter defectū cōsensus: vel qz sponsalia facta erant sub cōditione nō extante: vel anteq̄ extaret cōditio cōtraxit cū alia. tūc non oritur publice honestatis iustitia matrimoniū impedies: vt ptz ji.vj.de spon.c.vnico: ⁊ de despon.impu. lib. vj.c.vno: vbi plura de hoc: ¶ Quarto cōmittit incestus in cognatiōe spūali. Ꝓ quo nota q̄ ꝑm Rich.sup.iij.di.xij. q sicut hō p carnalē generationē accipit esse nature: sic p generationē spūalem accipit esse gr̄e: ⁊ ié sicut p generationē carnalē ꝓtrahit generatꝰ cū parentib⁹ quoddā vinculū qđ ođ cognatio carnalis: sic p regenerationē spūalē ꝓhit quoddā vinculū cū dante fōrm regenerationis q est spiritualis pr̄ ꝑsonā dei repsentans: ⁊ cū tenentibus ipm dū suscipit sacrm q repsentat mīrem spūalē scz ecclesiā: ⁊ illud vinculū ođ cognatio spūalis. ¶ Et est q̄dā primitas ꝑsonarū pueniens ex datiōe sacri vel rentiōe ad illud: ⁊ h primitas si p̄cedit ꝓtractū matrimonꝝ: tūc impedit ꝓhendū ⁊ dirimit ꝓctū: vt ptz in.c.veniens extra de cognatiōe spūali: q si post ꝓctū matrimoniū ex certa scia talē cognationē cuz vroze ꝓtrit: sibi ꝑsi p̄iudicat q̄: tū ad exactionē debiti: alioqn incestū cōmitteret: vt co.in.c. si vir in fi.sz ignoꝝntia pbabilis excusat: vt ibi. Idē Tho.Hosti.⁊ Jo.an. Et hui⁹ quidē cognatiōis tres sunt spēs: scz p̄mitas q ꝓhit inter regenerantē ⁊ regeneratū: regenerās aūt est baptismū cōferens q repsentat ꝑsonā p̄ris.s. dei: ⁊ tenentes ꝑsonā mīris scz ecclie: ⁊ inter illos ⁊ regeneratū ꝓhit p̄mitas: si in ipsi pus regenerati fuerūt p bapt.smū: nā iudeus vel gentilis nō baptizatus nō ꝓhit p̄mitatē cum puero leuato. ¶ Scđa est cōpatrinitas q ꝓhit inter regenerantē ⁊ generantē: qz tā baptizās q̄ etiā leuātes efficiunt cōpatres vel cōmatres parentū carnaliū ipius regenerati: ⁊ qñq̄ trāsit hec cognatio ad vnū ꝓiugū alio mediante: qñq̄ nō: nā qz ꝓiuges inter se cōicant actiones nō passiones: tō si vnus leuat puerū alter cōiunx efficit: ⁊ tā de cadē cognatiōe spirituali: eo q iam cōiuges effecti sunt vna caro: secus ri esset si leuaret ante cōsumatū matrimoniū. Ecōtra vero si vnus cōiugū ꝑcreaꝝ in adulterio tunc illā leuantes tantū ꝓhunt cognatiōnē spūalē illius cōiugis cuiꝰ ē ples: hec patet extra đ cogna.spir. c.matrinꝰ xxx.q.iij.c.si q̄s vnus: ⁊ c.qui spūalem: ⁊ ideo pōt alterā cōiugū cui non est cognatione spirituali cōiunctꝰ ducere in cōiugiū: vt dicit textus dicti.c.q̄ spūalez: qđ declarat ibidē glo. Et sic̄ est si vnus cōiugū ante cōsumatū matrimoniū leuat puerū: tūc eni alter cōiugū nō contrahit cognationē p hoc spūalem: qz nec dū facti sunt vna caro: vt ibidem.c. post vroz ¶ Tertio ꝓo est cōfraternitas q̄ cōtrahit int

sexto.

regeneratum ⁊ carnales filios regenerātis ⁊ leuātis vt pz̄.xxx.q.iij.c.pitatiū.c.nō oportet extra de cogna.spīri.c.ex lr̄a.s:⁊ h̄ siue carnales filij nati sunt añ ꝓcētā cōpaternitatē inter suos pentes carnales ⁊ parentes regenerati siue post:vt eo.n.c.nua nos. Filij tñ p q̄rum neutrū pcentiū ē ad ꝓpaternitatē:libere mīrimonialiter copulari pñt:nisi ꝓsuetudo illius ecclie ꝺiceret:⁊ h̄ siue dicti filij nati fuerint añ ꝓpaternitatē siue post:vt e.ti.c.j.sup eo. sic pr̄ spūalis in vxorē licite ducere pt̄ sororē filij spūalis:vt pz̄.xxx.q.iij.c.nō oportet.§.filij ꝺo.⁊.§.si ꝺs. Per fornicariā aūt copulam ſm quosdam lz efficiant vna caro non tamē ꝓpter h̄ trāsit compaternitas:q̄ p rem pure carnalem nō ꝓtrahitur spūalis cognatio:et hmōi opinionis ē Richar.⁊ h̄ pōt intelligi q̄ nō ꝓhibet cognatio dirimēs mīrimoniū ꝓcētū sz impediēs ꝓhibendū:⁊ eo mō sentiūt alij q̄ ꝓhibitur cognatio spūalis cuius opinionis ē Tho.p̄ dictum aūt impedimētū multū ē periculosū p filios sacerdotū parrochialiū q̄ infinitos acquirūt ꝓfratres ⁊ ꝓsorores spūales imo fere oēs iuniores illius prochie. ¶ Quinto cōmittit incestus in spūali cognatione q̄ ꝓtrahitur in ꝓfirmatione:in q̄ sicr contrahitur tamen in forte vinculum cognationis spūalis:q̄ etiaz dirimit matrimentum ꝓtractū eisdē modis ⁊ gradibus q̄bus cognatio spūalis in baptismo ꝓtracta.⁊ sicut ibidem leuātes tenent et repsentāt matrem spūalē sc̄z ecclīam:sic h̄ tenētes ꝓfirmādum:verūm q̄ in catheciſmo non est nisi q̄dā dispositio ad regenerationē: ideo ꝓhibit ibidem cognatio spūalis tam debilis q̄ vix impedit mīrimoniū ꝓhendum:nec dirimit ꝓcētū:vt pz̄ extra ō cog.spīri.c.ꝓcto. ¶ Sexto cōmittit incest⁹ cū filia spūali p̄priam regenerata ⁊ ꝓfessionē:vt patet.xxx. q.j.ca.oēs.cum duob⁹ se.vbi vtriq̄ grauissima imponitur pnīa:nā in.ij.c.imponit hmōi sacerdoti q̄ ab omni officio deponat:⁊ pegrinando.xv.annis peniteat:postea in monasterio vsq̄ in finem vite deo seruiat:⁊ filia quam corrumpit omia relinquat ⁊ vsq̄ ad mortez deo seruiat i monasterio: Ex quo arguit glo. q̄ plus peccat sacerdos cognoscendo filiam spūalem q̄ alter⁹ vxorē sz illa cognatio nō se extēdit vlter⁹ q̄ inter patrē spūalē ⁊ eius filiam spūalē. ¶ Septimo cōmittit incestus in cognatione legali q̄ fit per adoptionē: Est aūt adoptio voluntarius motus quo de nō filio fit filius non naturalis. Et ē triplex species legalis cognatiōis. Prima ē inter adoptantē ⁊ adoptatū:⁊ illa sp impedit ⁊ dirimit mīrimoniū. Scōa ē inter liberos naturales ⁊ adoptātis ⁊ adoptiuos:⁊ illa tādiu impedit ⁊ dirimit mīrimoniū:q̄dū durat adoptio. Tertia ē quedā legalis affinitas que ꝓsistit inter adoptatū ⁊ vxorē adoptāntis:⁊ illa ppetuo impedit ⁊ dirimit mīrimoniū sicut prima: ⁊ hoc ꝓpter reuerentiam quā adoptatꝰ semper debet patri adoptanti ⁊ eius vxori:sed q̄ casus iste rarissime repitur:de ceteris grauia breuitatis supersedeo. Ad laudem.dei.

¶ De pctō cōtra naturā q̄ ꝓcurat sine cōcubito diuersimode ⁊ polluti one nocturna q̄ est pctm̄ ⁊ impedit sacramētū. ¶ Sermo VIIII

On mechaberis. Exod.xx.

Septima deniq̄ spēs buiꝰ mechie est pctm̄ contra naturā:q̄ est pctm̄ grauissimū inter oēs luxurie spēs sua detestabilitate ꝓpria carēs nomie:vnde vocatur peccatum mutum:eo q̄ p̄m etiam nominare turpissimum esset:vnde.xxxij.q.iij.cap.in re turpissimum esset:vnde.xxxij.q.iij.cap.in eo subditur de his nephandis criminibus que in occulto fiunt:que nominare etiam turpissimum est:ne etiam dicentis os ⁊ aures audientium polluantur:vbi dicit glo.nam dicit imperator q̄ ꝓpter ista crimina inducūtur fames ⁊ pestilentie et terremotus. In aut.vt non luxurientur contra naturam.§. si enim:collat.vj. vocatur etiam peccatum clamans vindictam sc̄z ꝓ opantem:q̄ ibidē natura vim patitur ⁊ interimit cū no potest inde sequi fructus nature:⁊ de h̄ postea.dic̄ enim Augu.xxxij.q.vij.in cap.flagitia.q̄ per istud peccatum violatur ipsa societas:q̄ cum deo nobis esse debet:cum eadē natura cuius ipse auctor est libidinis puersitate polluitur: vñ ꝓpter reos huiꝰ vitij etiā vicini cohabitantes plerūq̄ puniunt:sicut extra de excessa.in.ca.clerici.super verbo ꝺnq̄ ciuitates: dicit glo.q̄ illarum ciuitatum due perierunt ex vicinitate et tres ex ꝓprio delicto. Pantolus autem ad Roma.j. vocat peccatum illo turpitudinem antbonomatice:q̄ liez oē peccatū sit anime deturpatio:tñ istud antbonomatice dr̄ turpitudo:eo q̄ etiam ipsi demōes hoc peccatum erubescunt:vt dicit ibidē glo.

Notandum autē q peccatū contra naturam large loquendo est omne illud ex cuius actu nō pōt sequi generatio l3 fiat emissio seminis: qđ vicios est ꝑ naturā que maxime multiplicationē intendit sue speciei: ꝓpter qđ peccm istud vtpote ordini nature contrariū grauissimuz iudicat in genere suo: z b3 multos gradus. Infimus aūt gradus vocat mollicies vl'im mundina z cōmunt cū absq aliq cōcubitu eā veneree delectatiōis ipa pollutio peurat: vel p solā morosam z libidinosam delectationē: vel etiā p libidinosam oblectationē visus amplexus per oscula vel colluctationes cordozniūes: impudicas palpationes manuales vel instrumētales pollutiones: z multis similibus alijsq modis diuersis z gestib. hec scelerata facinora ꝑperrantur. que cūcta specificare verecundia vetat: cum execranda coram deo z hominibus reputantur. Et hoc peccatum cur tam graue ponderat ostendit Tho. scđa scđe. q. cliij. dicens. q sicut in speculatiuis error circa ea quorum cognitio naturaliter est homini indita: est grauissimus z turpissimus: sic in agendis agere contra ea que sunt ꝺcta naturam determinata: est grauissimum z turpissimū: quia ergo vicia que sunt ꝺcta naturaz homo trāsgredit id quod est fm naturam determinatū circa vsum veneream inde est q in tali materia hoc peccatum est grauissimum z detestandissimū: vnđ z demones hoc vitium maxime detestant ex ingenuitate nature: z etiam maxime cooperantur vt sequatur detestāda degeneratio z ꝑditio anime. Nam ꝙtum ad primum legit in li. Apum de quadā muliere in diocesi cameracen. assuefacta hoc scelere: que semel in lecto lasciuiens hoc scelus extraordinarie pollutionis perpetrabat: stantiq demonem audiuit inter se z parietez cum cachinno clamantem pfub. pfub. pfub: interiectionem significans indignantis z confundentis: qua ꝑpter mulier turpissime confusa cum maximo merore z pudore confessa: grauissime penituit: Et alia quedam dum se similiter polluerz z audiuit vocem demonis dicentem: age misera age: quod agis bene soluetur tibi in primo quod nūc facis: que post a peccato resiliens ac penitētiā assumēs: et maximo timore mortem incurrit. Unde z vidū ħ demonibus est verecundum: qđ glosa velle videt sup illum locum Ezech. xxj. vbi dicit. Dabo te in manibus odientium te filioꝝ palestinorum. i. demonum qui erubescunt de via tua scelerata: vitium contra naturā intelligēs. Amurū cū dicit Aristoteles in li. de animlib q nullū aial ejecta semē extra feminā ꝺcta hō. Et in ħ plus est ꝺctus ordinationi nature ꝺcta pec⁹. Et cūt etiam ꝺcta q temp⁹ mortalis vite christi excedentes z in ħ scelere adhuc pseuerātes: ab hoc vitio liberari nō poterūt nisi speciali miraculo redēptoris: hinc sep⁹ octogenarij z cētenarij repiunt adhuc ħ vitio maledicto irretiti. Nabalomin⁹ z demones ad ħ vitiū ꝑpetrandū industriose coopant. In cuius argumentū antiqus inducebant pdtos ad immolandū idolis semē illud detestandū z fetidissimū qđ sperma vocam⁹. Nā sicut aliqui sacrificabāt idolis de sanguine suo incidētes se cultris et lanceolis donec sanguine perfunderentur: vt ꝑz. iij. Reg. xviij. de ꝓphetis Baal: sic etiam aliqui idolatre de suo semine sacrificium detestandum faciebant: quia est sanguis magis digestus. Sed hoc ꝓhibet dominus suis seruitorib⁹ Leui. xviij. dicēs: De semine tuo nō dabis vt cōsecret idolo Moloch. Et penam apponit Leuit. xx. dicens: Si quis dederit de semine suo idolo Moloch: morte moriat: populus terre lapidabit eum. Et infra q si negligens popul⁹ terre z ꝙsi parupendēs imperium meum: dimiserit hominem q dederit de semine suo Moloch nec voluerit eum occidere: succidam ipm et oēs qui ꝓsenserūt ei vt fornicaret cum Moloch de medio populi sui: hec ibi. ¶ Hic ergo quer pōt: virum pollutio non voluntaria vtpote ex infirmitate nature causata vel in somno contingens sit peccatum criminale: p̄ ferum cum ipsa reperiatur punita i lege veteri: dicitur em Leui. xv. Vir q patit fluxum seminis immundus erit: z tunc iudicabit huic vitio subiacere. cum p momenta singla. i. frequenter adheserit camillus atq concreuerit sedus humor. Insup immūdū reddebat lectum suū. veste: sedē sagmā. i. sellā vel straturam asini: vas fictile qđ tangebat frangebatur: sed ligneū lauabat: qui tangebat eius sectum: veste: sedē immūdus erat: similiter sup quem ipse saluā faciebat: z talis lauabat vestimēta sua z erat immūd⁹ vsq ad vesperā: Porro fluxum seminis patiēs postq sanat⁹ fuerat: numerabat septem dies z lotis vestib⁹ z corpe mundus erat: z octauo die offerebat par turturū aut duos pullos columbaz z faciebat sacerdos occidi alterum ꝑ peccato z

alterū holocaustū. Sītr Deut. xxiij. 62. Si fuerit inf vos hō q nocturno pollut⁹ sit somno: egredief extra castra nec ingredief tabernaculū que castra erāt in medio exercitus. Sedf Et nō reuertef prius ad vespez lauef aq & post solis occasū regredief in castra. Ex q & bus punitionib⁹ vl' institutionib⁹ videf vtrūq reputari in pecc̄m. Ad h dicendū: q vt dicit Augu. in. li. de duob⁹ aialib⁹: & ponif. xxxij. q. v. 6. Nō nisi volūtate peccaf. Et ibez Ysid. in synonymis. & ponif ibidē. c. nō pōt corpus corrūpi nisi p⁹ius corrupt⁹ anim⁹ fuerit: mīs da nāq a cōtagione aia caro nō peccat: & est quod ait beata Lucia. Non inquit inquinatur corpus nisi de consensu mentis. Ex q bus liquido patet: q in dictis duobus articulis p⁹oprie loquendo nullum emergit peccatum: cum & in somno nō habeat vsum rationis & fluxum huiusmodi quis patiatur inuitus: sed dicta institutio corporalis purificationis a deo ordinata est p⁹opter corporalem immunditiam ex dictis defectibus causatam Verumtamen quamuis nocturna pollutio q̄tum in se est nullum sit peccatum: eo q ad peccatum requirif liberū arbitriū. i. iudicium rationis cum consensu volūtatis: quod quidem iudicium non potest esse in dormiente: eo q tale iudicium dependet ab operationib⁹ potentiarum animalium que tunc ligantf & desciunt: sicut etiam in furiosis & amentibus q̄b⁹ nō reputaf ad culpam quod agunt. Potest tamē illa pollutio esse signum vel effect⁹ peccati p̄cedentis. B Ad cuius euidētiā sciēdum q vt Gregoz⁹ius scribit Augustino anglorum epō: & habef di. vj. c. testamentū: vbi subditur. Sed ē in eadē illusione nocturna necessaria valde discretio. que subtilit pēsare debet ex qua re accidat menti dormientis. Aliq̄n enim ex crapula: aliq̄n ex nature superfluitate vel infirmitate aliquādo ex cogitatione contingit pollutio: hec ibi. In q̄bus verbis patēt tres cāe p⁹incipales illusionis nocturne. P⁹ima cā est nature superfluitas vl' debilitas: cū scz pollutio contingit vel ex ob⁹itudine virtutis expellentis superfluū: vel ex debilitate virtutis naturalis semen retinere non valentis: & sic p⁹ingit ex sola dispositiōe nature & nō ex p⁹ecedenti cogitatiōe. vl' superflua in gurgitatiōe & tunc non est pecc̄m nec ē talis pollutio timenda: vnde in dicto. cap. testamentum. subdif. Et quidē cū ex nature superfluitate vel infirmitate eueniunt oīno hec illusio non est timenda: quia hāc anim⁹ nesciens prius fisse magis dolēdus est q̄ fecisse. & dicit Io. de ia. q talis pollutio nō p⁹hibet sacramētum p⁹ipere vl' p⁹icere: q̄ sm Tho. in iij. Nō ē signum alicui⁹ peccati pōt tā hebetudinē mētis inducere si simul cū imaginatione cōngat & tūc p⁹sulendū ē q aliqs abstineat tā a celebratiōe q̄ sumptione sacramenti: cū ad h eleuatio mētis requiraf. Qō si nō causat dep̄ssionē mētis: tūc tm̄ immūditiam cōcupalem & tō si necessitas imineat vel deuotio exposcat: nō impedit celebrationē vl' sacramēti sumptionē. Si tm̄ p⁹pter reuerētiā q̄s abstinet laudādus ē: marie q̄n talis nature dispositio nō ē p⁹pria vel nimis frequēs. Et simile ē sm Tho. secūda secūde. q. clxij. q̄n resolutio talis humor⁹ fit p⁹pter nimiā corporis calefactionē vel aliā quācūq̄ cōmotionem seu causā nō culpabilē. Secūda p⁹o cā est superfluitas crapule: scz cibi vel pot⁹: & tūc nocturna pollutio habet rōnē culpe: non ex se sed ex sua cā. & ē signū p̄cti p̄cedētis. Si tm̄ p̄cedēs crapula fuit tm̄ veniale peccatum: nunc illa pollutio non p⁹ohibet ab eucharistie p⁹ceptione sed p⁹hibet ab eiusdē p⁹fectiōe nisi necessitas immineat. vñ in dicto. c. testamētum subdif. Cum vero vltra modū appetit⁹ gule in sumendis alimentis rapitur: atq̄ idcirco humo⁹um receptacula grauant: hz exinde anim⁹ aliquem reatū: nō tm̄ vsq̄ ad p⁹ohibitionem myster̄ij p⁹ipiendi vel missā solēnia celebrandi: cum forsan fisse aut festus dies exigit aut exhibere ministerium p⁹o eo q̄ sacerdos alius deest ipsa necessitas compellit nam si assūt alij qui implere ministeriū valeant illusio p crapulam a p⁹ceptiōe sacri myster̄ij p⁹hibere nō dz: sz ab immolatiōe sacri mysterij vt arbitro⁹ abstinere dz humiliter. Si tm̄ dormientem turpi imaginatiōe nō p⁹cusserit. s. illusio ita q̄ sequatur mentis dep⁹essio tūc em̄ tanti p⁹ipiēs q̄s cōficiens abstinere dz Qō si pollutio causata est ex nimia crapula vel ebrietate q̄. s. inducet mo⁹tale peccatum tunc oīno cessare dz illo die. Tertia denicq̄ cā est illusio somnio⁹um: q̄ q̄nq̄ p⁹uenit ex sola operatione demonis p⁹mouētis fantasma ta dormiens in o⁹dine ad talē effectū. s. pollutionis absq̄ oi culpa hois: & tūc nullū est pecc̄m nec impedit eucharistie confectionem Q̄nq̄ p⁹o cōtingit cū aliq̄ peccō veniali p̄cedenti. s. ex negligentia se p̄parandi ꝑ demonum illusiones: Hinc in cōplet⁹io cantatur

Hostemq; nostrū cōprime ne polluāt corpa Nec tūc ipedit eucharistie cōfectionē: nisi seqretur depssio mēs. Aliqñ yo tā somnioz q; pollutionū illusio cōtingit ex cogitatiōib; pugs q; pcesserūt in vigilys t pserim ex cogitatiōib; carnalib; q; sūt cū cōcupiscēna aialiū delectationū: q; ex b; remanet q̄dā vestigiū t inclinatio in aia: sic q dormiēs facil⁹ inducit in sua imaginatiōe ad assentiēdū actibus ex quib⁹ sequitur pollutio: t fm b; dicit plus j. etbi. q; inq;rū prāsertim paulatim q̄dā mot⁹ a vigilātib; ad dormiētes: melioza sūt fātasmata studioq; q; q̄rumliber. t Augu. xij. sup Gen. ad litterā dicit: q; ppter bonā aie affectionē q̄dam ei⁹ merita i somnijs clarēt. Subdit q; in di. c. testamētū q; si ex turpi cogitatione vigilātis orit illusio in mēte dormiētis: pz aio reatus suus: videt eñ a qua radice inq;natio illa pcessit: q; q̄ cogitauit sciēs: b; pruit nesciēs t infra. Sz pensanda ē ips a cogitatio verū in suggestiōe an delectatiōe vel q̄ malus est in peccati pssensu ceciderit. Trib⁹ eñ modis implet omne petñ: videlicet suggestione: delectatione t pssensu. Suggestio q̄ppe fit p diabolū: delectatio p carnem: consensus p spñm: q; t primo culpam serpens suggessit: Eua delectata ē velut caro: Adam vero velut spūs consensit t necessaria est magna discretio inter suggestionem atq; delectationem: t inter delectationē atq; cōsensū. t infra. In suggestione petī semen ē: in delectatione fit nutrimentum: in cōsensu pfectio: hoc ibi. ℣ Ex db; colligit q; tres sūt gradus malaz cogitationum in vigilante. que causant illusionem hāc in dormiente. Primus gradus est q̄n cogitatio prima vigilantis ē pure speculatiua: pura cum aliqs cā disputationis cogitat de peccatis carnalib⁹: vel etiā cum colluctationib; occupat in vigilia de vijs carnalib; nō per affectionem sed p horrorem: quarū imaginationū species remanserunt in memoria: que in dormiente mouentur ad locum iudicq; t tunc sensus cōis iudicat de his ac si ab extra per sensus particulares venirent: t hec causa somniozum. Ūñ t vigilādo cogitatiōibus immundis nos impugnat diabolus cui t si perfecte resistitur. nihilominus t in somno nos impugnare conatur: t hoc frequenter accidit in diebus peculiaribus in quib⁹ pcipue cōicare vel celebrare debemus. sz tunc nullū ē peccatum nec signum peccati: nec impedit cōionē nec eucha-

ristie pfectionē. Ūñ. vj. di. dicit Ysido. c. Nā est petñ q̄n nolentes imaginib; nocturnis illudimur. Et infra Luxurie q̄ppe imagines q̄s i veritate gessim⁹ sepe dormientib; in aio apparēt: sz innotescit nō cōcupiscendo occurrūt. Secūd⁹ grad⁹ est q̄n cogitatio pua tur pui imaginationū etiā procedit ad delectationē sensualē fm in sola delectatiōe finit sine vllo deliberatiuo pssensu voluntatis: immo cum q̄dā repugnantia voluntatis t rōnis: de q̄ dicitur in di. ca. testamentū. Sepe pungit vt b; q; malignus spūs semiat in cogitationē: caro trahat in delectationē: nō tñ anim⁹ eidem delectatiōi pssentiat: t cū caro sine aio delectari nequeat: ipse tñ anim⁹ carnis voluptatibus reluctans in delectatiōe carnali quoq; mō ligat inuitus vt ei ex rōe ꝓdicat t tamen ea delectatione ligatus sit sed ligatum se vehemēter ingemiscat. Hinc paulus gemebat dicens. Video aliam legem in membris meis repugnārem legi mentis mee: t captiuum me ducentē in lege peccati que est in mēbris meis. Et infra. Itaq; est homo captiuus vt ua diterim t liber: liber ex iustitia: captiuus ex delectatione quam portat inuitus: et nunc habet rationem venialis peccati: et ex tali causa pollutus non impeditur a celebratiōe nisi ex reuerentia dimittere voluerit: vel nisi sequeret⁹ depressio mentis. Tertius grad⁹ est cum ex prima cogitatione vigilantis non solum delectatio sequitur carnis sed etiā cōsensus voluntatis: et tunc est mortale peccatum t illusio exinde sequens impedit patientem tam a perceptione q; a confectiōe sacramenti: q; fm Grego. in dicto. c. testamentum propter talem pollutionem a sacrato mysterio eo die abstinere oportet. Ubi etiam vlterius queritur glo. quid si cogitaui turpiter sed antequam dormiui statim penitui: post polluor in somno: peccaui vel non? Et videt q; sic. quia licet primus sim tamē vestigia remanent et reliquie. sicut in liberto reliquie seruitutis: vnde patronus ei succedit sicut in furiosis manet matrimonium: in reliquis voluntatis. ff. de bis qui sui vel alie. iuris. sunt. l. patre furioso: impuet igitur mihi saltem si intra luter turpiter cogitaui: hec glosa. Denicq; q; cogitationi carnali de propinquo adest delectatio t delectationi consensus: ō v. ri potest in dubium vtrū sequēs polluno accidat ex peccato vel non: seu ex petō mortali vt vidit. Cum q; de pcedenti pssensu sic dubitat

penius abstinendū est. Si vero nō dubitat: sed expresse dō agnoscat non p̄cessisse ꝓsensuz z necessitas vrget aut aliqua rōnabilis causa tunc pōt accedere z etiā celebrare nisi p dep̄s sionē mentis impediret. Q̄ō si nec necessitas nec alia cā specialis subest z tamen celebrat ex hoc tamen nō est dicendus peccare mortaliter sed venialiter: melius tamē est abstinere propter reuerentiā sacramenti. ¶ Preterea si querit an pollutio que incipit in somnis z in vigilia terminatur sit peccatū. Ad hoc rūdet Tho. in. iiij. q̄ pollutio q̄ctum ad rationē merendi vel demerendi magis iudicat fm principiuz qđ est in dormiendo q̄ fm finez qui est in vigilando: q2 corporalis mortis nō pertinet ad meritū vel demeritū: nisi in q̄ctum a voluntate causatur. Ex quo eni exercitatus est modus in dormiendo nō subiacet voluntati vigilantis vterius: nec reputatur eum gilasse quouis q̄ fecerit vsuz liberi arbitrij recuperauerit. Potest tamen cōtingere q̄ in ipsa eugilatione peccatum oriatur: si scz pollutio propter delectatio nem placeat: qđ quidem erit veniale peccatū si talis placentia fit ex surrepticē: mortale vero si fit cū deliberatiuo cōsensu p̄cipue cuz ap̄petitu futuri. Ipsa aūt post placentia non facit p̄teritā pollutionē peccatū q̄ si placet solū propter nature exonerationē vel alleuiationē tunc petiā non credit. ¶ Deniq; generaliter notandū est q̄ fm medicos pollutio est euacuatio materie digestiue tertie z fm ꝗdam ieunitū est remotiuū cause vel incitamenti ad luxuriā: semen eni in lumbis generatum z in vasis collectū est ad luxuriā incitatiuuz qđ natura per naturale desideriū appetit foras pellere: quia sibi superfluū est nō necessaria: quia sibi ad aliquid ordinatū est scz ad prioles generādas. Et hec est ratio quare religiosi quantūcunq; sancti de nocte polluunt eo q̄ natura que superfluis aggrauatur illa nititur expellere. Et propterea sepius hoc accidit sine morti: z tūc homo emisso illo quod erat cā grauedinis valde se sentit allenuatū z mouet se ad oia bona expeditiorem. ¶ Plures sunt etiam cause pollutionis scz acceptio crapulosa cibi z potus. Item lōgus somnus quia sicut in longo somno multiplicatur sudor sic z pollutio. Item iacere super dorsum longo tempore z potissime sic dormire: quia calefaciunt renes. Item concupiscentia diuina circa inordinatū amorem mulierū. Item nimius calor tāpore dormitionis z similia.

Sunt etiā quidā qui ex leui delectatione sensu scz videndo mulieres vel eas colloquendo vel earū cōfessiōes audiendo se viligādo sentiunt humectatos. Sed tales credere nō debent esse se vigiles pollutos q2 fm Auicēnaz tres sunt meatus in virga virili: quoz vnus sub alio sinialiter ordinat fm longitudinē ipius. Unus meatus est p quem vrina transit ex vesica. Secūs est meatus spermatis seu seminis. Tertius est per quē transit quedā humiditas subtilis que enutrit matrie cū quis tangit mulierem in cuius copula langueret. Similiter z hoc puenire pōt p̄ propter stercora in longatiōe existentia. Insup et leui titillatiōe defluxus huius humiditatis p̄tingere pōt vt libros Ouidij de arte amādi legendo vel de materia carnali disputando: vel aliqua carnalia videndo seu ofessiones de materia carnali audiendo z similia: nec reputari dz pollutio p̄pria dicta. Item mulier menstruata non prohibet accedere ad sacramēta: si mī ex reuētia diuini laudanda est: vt ptz exp̄ssim. v. di. c. ad eius concubitū. Ad laudē dei omn.

¶ De quatuor alijs gradibus peccati cōtra naturā z de quadruplici vindicta qua dominus hoc vitiū vindicasse legitur. ¶ Sermo. ix.

In mechaberis. Exodi. xx.

n Viso de infimo gradu peccantra naturā: iam reliquos breui stilo percurramus. H Secūdus ergo gradus cōmittitur cū altera persona simili vel dissimili: cū scz sine aliquo concubitu sep̄ouocātur mutuo: per gestus tactus amplexus vel similes actus libidinosos ad emissionez seminis: dānationem detestabilē sibi mutuo vendicantes. Et hoc peccatū cōmittitur in omni statu huius mūdi. Nulli nanq; parcit hec libidinosa bestia: non vetule: non seni: nō adolescenti: nō virgini: nec quidem de sacratis parcit nec ecclesiasticis nec religiosis: oim fines occupat etiam viduarum z orphanoz insingulis stragem agens incredibilē: vix aliquem relinquens infestum. Nec quidem thoz coniugalem relinquens imunem quasi licentiatus illic p̄sumens suā posse exercere malitiā z execrandam frequentare libidinis impudicitiā: cum tamen Aug⁹: dicat de adulterinis coniugijs z ponitur. xxxij. q. vij. ca. adulteri malitiā: vbi

libdif. Iste scz vsus qui est cōtra naturā exe crabiliter fit in meretrice: sed execrabilius in vxore: cūscz nō ꝓtentus vsu rōnabili ꝓpriae vxoris detestandis pollutionibus extra de or dinarijs saciare querit carnalē immo brutalē appetitū in diuersis libidinosis gestibus ꝛ cō trectationibus: a ipsis spurcissimis adiumenti onibus. Unde legit in libro Apū. ꝙ in ciuita te cameracensi vxoratus erat: cui nō sufficit coitus cum vxore quin etiam cōtrectationib⁹ illicitis eam molestaret inuitā. Igitur vbi no ctē quadā reclamante vxore ꝛ vindictam im precante diuinā: mane perpetrato violen⁹ ter scelere ad ventris officium surrexisset: mox soluto ventre per secreta nature in cloaca e⁹ ius viscera descenderunt nec mora clamans reportatur ad lectum ꝛ publica voce confes⁹ sus cū durissimo manuū cruciatu quas quas si ignibus vrerentur abscidi petijt: ac miserabiliter in hora diei tertia expirauit digna ta li opere vindicta receptus. ¶ Tertius pinde gradus huius vitij cōmittit cū nō seruat na turalis modus ꝓcumbendi sed deuiant ad a lios monstruosos ac bestiales ꝓcūbendi mo⁹ dos nimio libidinis ardore excecati vase ta men debito. Modus aūt quez natura determ minat est: vt mulier in dorso iaceat ꝛ vir in vē tre incūbat eidem: ꝛ hic modus est naturalis hoibus: vtpote quo melius ꝛ facili⁹ mulieres cōcipiunt a quo modo tā explende libidinis deuiātes enormiter peccant etiā cōiuncti vin culo matrimoniali: ꝛ quantomagis a mō na turali deuiant: ac per hoc conceptionē fetus impediunt: tanto execrabilius peccāt sicut cū mulieres suis viris supergrediunt. Unde re fert Herbodius vnā fuisse inter causas dilu uij: ꝙ mulieres in vesaniā verse supergresse viris abutebant: ꝛ tales inferiores sum brut⁹ q̄ non peruertūt modū eis a natura constitu tum. Si ergo talis peruersitas tam dānabilis iudicat in thoro coniugali. O quid erit in a lijs: pīertim cum in dicto. c. adulterij malū sub ditur. Usus enī naturalis si vltra modū pro labit in vxorem quidē veniale est: in meretri ce damnabile. Non sic intelligendū quin sit etiā mortalem vxore: sed quia citius veniam meret ꝓpter vinculū matrimonij in q̄ ꝓcessius est vsus mulieris ꝙ nō abusus: extra aūt ma trimoniū nec vsus naturalis cōcessus est. Ta les insuper libidinose mulieribus abutentes sepius insobolis puniunt: cum vel ignobiles moribus vel debiles viribus sucrescūt: vnde

Bonifa. martyr scripsit de hoc rege anglo⁹ ꝛ ponit. lvj. di. ca. si gens anglo⁹: sicut p ista puinnas diuulgatū est ꝛ nobis in francia ꝛ i talia improperat ꝛ ab istis paganis in impro perū nobis obijcitur: spretis nobilibus ꝛ le⁹ galibus ꝓnubis adulterando ꝛ luxuriando adinstar sodomitice gentis fedā vitā duxerit de tali cōmixtione meretricū estimandū est ꝙ generes populos quo ad fortitudinē ꝛ ignobiles ꝛ furentes libidine fore procreandos: ꝛ ad extremū vniuersam plebē ad deteriora ꝛ ignobiliora vergentē ꝛ nouissime nec bello seculari fortē nec in fide stabilem nec honora bilem esse hoibus: nec deo esse amabilē ven turā: sicut alias gentibus Hispanie primie ꝛ Burgundio⁹ populus cōtigit: q̄ sic a deo re cedentes fornicate sunt donec iudex talium cri minū vltrices penas p ignorantiā legis dei: ꝛ p sarracenos venire ꝛ seruire permisit: hoc ibi. Extremū aūt malus huius gradus est cū quis vxorē suā vel aliā mulierē agnoscit qui dē in vase debito sz in resolutōe semen ejcit. Sicut fecisse legit Her ꝓmogenitus iude ꝛ frater eius vt prz supius. Et dicūt quidā ꝙ dē mones plerūq; seminis incrementū qđ boies sic ejciunt aut alio quocūq; modo vigilādo vel dormiendo diligent colligūt ac sibi ipsis corpora formātes masculina vel feminina in q̄bus etiā videri ꝛ palpari pōt si voluerint: transformātes se in incubū vel succubā: assu mentes de masculo semē masculinū ꝛ de fe⁹ mininū ingerūt se ad ꝓstituendū carnaliter libidis ardore laborātes. Et vt refert Jo. de ianua in suo catholicon sup verbo succubo. Angeli tenebrarū corpibus sic assumptis vi tā non influūt sz tantū motū. Unde vere ꝛ p prie loquendo nō cōmedūt nec generāt: ꝛ tñ p eoz actūcōplent generatio humanū sic collectū apponere pōt in loco cō uenienti ad materiā ꝓportionatā sicut ꝛ semi na aliarū rerū colligere pōt ad cōplendos a liquos effectus: vt attribuat eis tm id qđ est motus localis nō aūt ipsa generatio cui⁹ ꝓ cipiū nō est virtus demonis aut copis ab eo assumpti: sz est virtus illius cui⁹ semen fuit: ꝛ genitus nō est fili⁹ demonis sz alicuius hoīs Sic gēs hunoz ꝓcreata legit in gestis Go thoz. Nā cū gens gothoz migraret ō Azia in europā: mulieresq; deformes bēret in suo cōitatu ejecitillas: mens ne liberos nimis ō deformes generarēt: sicq; nobilitatē gothoz deformarent: q̄ de castris excluse cū errarent

sexto.

dñ nemore: accesserunt ad illas incubi demones ꝛ ex illis genuerũt filios ꝛ filias: ex qbus ꝓcessit fortissima genus hunoꝝ. Similiter legit. Merlinus ꝓphera britanoꝝ ex incubo demone ꝛ sanctimoniali feia regis filia generat⁹. Vñ ꝛ reges q̃ vsq; hodie regnant in eadẽ britania que nũc anglia ꝺr de fantastica matre descẽdisse referũt. Merlin⁹ aũt hõ christianus fuit q̃ multa futura p̃dixit q̃ ꝓphetauit q̃ die ipleri. Verũm plura legũt de incubis: de succubis ꝓ pauca. vnũ tñ refert Cesarius de q̃dã scholastico lubrico cui nocte q̃dã feia uidea ꝓmiserat venire ad lectũ eius: q̃ nõ verẽre specie eius diabolus assumpsit ꝛ lectũ illius ascẽdit. Demonis igit tota nocte abusus ꝛcubitu quẽ feminã p̃dictã esse credit de mane ꝛpulit abire q̃ respondit. Cũ q̃ puras te iacuisse hac nocte. Rñdit dle cũ tali muliere. Qui aũt nequaq; f cũ diabolo. Qui vt stultus diabolo irrisit a de ope nihil cura uit. Legit enã de q̃dam incubo q̃ cuidã matrone in spẽ valde pulchri milites apparens ac blandis sermonib⁹ ei⁹ ꝛsensũ acq̃rens sex annis incredibili libidine ab eodẽ vexata est. Nam ꝛ inuisibiliter ea sepi⁹ abutebat marito ei⁹ in eodẽ loco cubante. Septimo ꝓ anno venit ad scm̃ Bernardũ: cui cum multa lachrymis singula p⁹rd. nẽ narrãs in cõfessiõe petit subsidiũ ꝛ ab eodem liberata fuit a demone. De his dicit Beda sup lucã q̃ q̃dam demones dicunt succubi q̃ supponũt se viris in specie mulierũ. q̃dã icubi q̃ cognoscũ mulieres sub spẽ viri. forte nõ luxuria tracti sũt vt hoibus illudãt. Methodius aũt tãgere volẽs cãs diluuij dicẽ inter alia q̃ filij Layn ꝓmo abutebant vxoribus fratꝝ suoꝝ nimis fornicationib⁹: postea ꝓ mulieres in vestanã uerse supgresse viris abutebant: post hꝫ exarserũt hoies in alterutrum coeũtes. Seth aũt ꝓceptũ accipiẽs ab Adam pre suo nesciret posteri ei⁹ posteris Layn cõiugio: sepauit cognationẽ suã a cognatione Layn. Et fm Josephũ filij Seth vsq; ad quartaz generationez bonipmãserunt postea ꝓ ad mala ꝓgressi sũt ac ꝓ hꝫ videntes filias Layn esse pulchras seculares libidinosas ꝛcupierunt eas ꝛ acceperũt sibi in vxores. Et ex hꝫ ipe tãt⁹ vigebat ardor libidinis in hoies q̃ demones i hũana spẽ se trãsformãtes se mulieribus ꝓmiscuerũt: ac ille filios genuerũt inturiosos: ꝛ ꝓpter cõfidẽtiã fortitudinis gigãtes a grecis dicti sũt vt refert magr̃ i hist⁹rijs.

Sermo IX

B Quart⁹ insup grad⁹ huius vitij est cũ ea seruat in ꝛcubitu debitũ vas vel mẽbrum ad hꝫ ordinatũ: quod dupliciter ꝛtingit. Prio cum vir ꝛcũbens cũ muliere nõ seruat debitũ vas ꝛ aliũde sibi dãnabiliter vẽdicat: vñ coꝛruptũ appetitũ satiat. Scõo cũ vir in vitium sodomiticũ: qd̃ vitiũ erat quasi principalis causa generalis diluuij licet alie cause se concurrebãt. In eisdẽ quoq; vitij detestatione addidit dominus⁹ secũdo exterminationem terribili morte gẽrẽ peccatricẽ. Nã vt dicit glo. de pe. di. j. in. §. f ꝛ cõtinuo. Sex fuerũt ciuitates quas destruxit dom⁹ cum suis regionib⁹ iuxta iordanem. s. sodoma: gomorra adame: seboim: eleale: q̃ est bale ꝛ segor: que eatenẽ fuit ad tẽpus saluata ad ꝓces Lotb vt ibidez saluaret: nec uteryt igne ꝛ sulphureo ꝛtremotu. Pro quo nota q̃ vt dicitur Gen. xviij. Angelum persona dñi Abrae apparentes in recessu dixerunt ad abrã. Clamor sodomoꝝ ꝛ gomorreoꝝ multiplicatus est Greg⁹. Pecm̃ cum clamore ẽ culpa cum libertate: cum. s. q̃s palã sine verecũdia ad libitum suũ peccat. Unde Esaie. j. Pecm̃ suũ q̃si sodoma p̃dicauerũt. seq̃t. Et pecm̃ eorũ aggrauatũ ẽ nimis. Dicũt hebrei q̃ hec aggrauatio fuit: eo q̃ q̃ndã puellã occiderũt in uia soluta morte q̃ dederat alimenta pauperi. Cui dicto ꝛsonat illd̃ Ezech. xvj. Hec fuit iniquitas sodome sororꝛ tue: superbia. saturitas panis: abundantia ꝛ otium: ꝛ manũ egeno non porrigebant. Sequitur. Descendã ꝛ videbo vtꝝ clamorem q̃ venit ad me opere ꝛplerũt. Hiero. Magna enormitas crimis q̃ scirẽtem oia dubitare coegit. Receptꝛ igit angelis in hospitio Loth: vallauerũt domum ei⁹ oẽs a puero vsq; ad senẽ dicẽtes. Educ viros vt cognoscam⁹ eos. Erãt vi ãgeli q̃si iuuenes viri nimio decore p̃diti. q̃les potissime requirebãt ad op⁹ tã nephariũ. Hic legit Dach. uij. q̃ Jason ambigens sũmum sacerdotium adire rege. ꝓmisit pecuniã mltã si ptãri eius ꝛcederet gimnasiũ. i. scholã gẽtilitatis ꝛ effebiam. i. ꝓstibulũ pulcherrimoꝝ iuuenum. Et ait Loth. Nolite facere malũ hꝫ grande habeo duas filias ꝙgines ꝛc. Dixit hꝫ Loth ex animi p̃turbatiõe: cũ in nullo mõ facere dz min⁹ pecm̃ vt in alio viret maius: ꝛ licet Loth excusẽt a tanto non tñ a toto rum rõne p̃turbatiõis mẽtis in q̃rũc ctã

ita q̄ plenam deliberationē nō hēbat:tñ etiā qm̄ in suis ꝯtinuo vitio pessio ⁊ suis hospiti hō occurrere volebat violētie. Et angeli ad Loth. Oēs q̄ tui sūt educ de vrbe hac dele/bim⁹ ei locū istū:eo q̄ ic reuerit clamor eorū coꝝ dño:Quo dissimulante egredi ꝯplensū Loth cū suis angeli posuerūt extra de ciui/tate dicētes: Ne respicias retro. s. p iordinatū affectū ad ea q̄ mox pitura sūt:nec stes in oi circa regiōe:qz venerūt ad subuertēdū cū Zo doma q̄roz alijs ciuitates ⁊ spaciū int̄ me/diū. Vñ ōr de pe. di. j. §. sz ⁊ ꝯtinuo:q̄ he due vrbes adama ⁊ seboym ex vicinia Zodomo/rū pariť excidū traxere ꝯsortiū cetera patēt Sēq̄t. Igit̄ pluit dñs i vltionē hui⁹ viri sup Zodomā ⁊ alias ciuitates ignē ⁊ sulphur id ē ignē sulphureū q̄si sūptū de inferno. Dicit ei Greg:q̄ gehēnalis flāma moras ñ sustinēs :Zodomoꝝ p̄cepit tollere nationē ⁊ ipam ter rā tāte ꝯfusiōis ꝯscia ꝯsūpsit ignis sulphure⁹ Qđ tō fecit de⁹:vt terra in eternū aresceret sine spe itez germinādi:⁊ sic grauꝰ puniuit istos q̄s p̄mos petōres generali diluuio:qz hz illi mēsuram excederēt:cū q̄si naturaliť pecca bāt plurimi eoꝝ: vñ miro dei iudicio tota re/gio illa fetā ē lacus fetidus:q̄ fm Ysidoꝝ. ōr asphalas ⁊ mare mortuū li' etymo. c. xx. Dicit em̄ lacus asphalas. i. bituminis:nam aqua illa stringitur bitumine:ita q̄ ventis moueri non pōt:vñ aque ille nō quidē annuatim neq̄ sen per sed biēnio in biennium enomīt ingētes globos nigerrimi bituminis et feetidissimi ad litus:⁊ tūc nullis vētis agitari pōt. Dicit ei mare mortuū fm Ysiō. q̄ nihil gignit viuum nihil recipit ex genere viuētiū. nā neq̄ pisces hz neq̄ assuetas aq̄s bestias:nec letas mer/gēdi vsu patit aues sz ⁊ q̄cūq̄ viuentia mer genda rēptauerſ q̄cūq̄ arte dimersa stantem resiliū:⁊ q̄ꝫus vehemēter eliſa ꝯfestim excu nit. Refert em̄ Josephus q̄ vespasianus q̄sdam nūcios post terga manib⁹ inflit in aliū p̄oiect:⁊ oīes tanq̄ vi spūs sursū repuli de sup fluitabāt vnde ⁊ lucerna ardens supena rat q̄tamen extincta submergitur. Hinirum cum oīe carēs vita submergit nisi fuerit bi/tuminatum. Excipit tñ ferrū:q̄ sup dicto. §. sed ⁊ continuo. dicit glo:q̄ aqua illa nec est natabilis nec est potabil:q̄: ferrum ibi natat ⁊ pluma mergitur. Ibi sunt poma pulcher/rima exterius:interius aut̄ plena fauilla et cinere:his verbis describitur luxuria:ꝺ ibi Qđ Iatus ibidem exponit Archiꝺ. dicens

Aqua luxurie gomorreoꝝ nō ē natabilis q̄z illaqueat non est potabilis. quia non recreat Vñ Hiero. Libido transacta sp relīquit ple nitudinem nūq̄ faciat:⁊ extincta sp reaccen dit. Ferrum ibi natat q̄z ꝯstans ⁊ firmꝰ hoc vitium supat:pluma mergit:q̄z leuis ⁊ fragil ꝺ vino supat. Crescūt in ripa laci poma ex/terius pulcherima q̄z forma iuuenū ephebo/rū attrahit. potissime gomorreos intus ꝯ ci nere ⁊ fauilla pleni sūt:q̄z fauilla ē extincta scī/tilla:⁊ in hmōi ignis diuini amoꝝ ſ totaliť ē ex tinct⁹:q̄z tales sunt aduersarij ignis diuini amoꝝſ. Vocat deniq̄ lacus ille mare salina rū:q̄z vt q̄dā dicūt ex illť aq̄s sal cādidissimū efficit vťetiā q̄z lapides salis ibidē inueniūť Vxor aūt Loth ioꝛdinato affectu ꝯ p̄ceptū angeli post se respicies:versa est in statuam salis quam Josephus refert se vidisse. Vbi dicunt hebrei:q̄ sero p̄cedente Loth sal petenti p condimēto ei⁹ angeloꝝ quos ho mines credebat:vxor apportare renuit q̄a fm modum Zodomoꝝ inter quos habitabat affectum ad hospites non habebat:⁊ sic pēa respondit petō. Dicunt autē expositores no/stri q̄ factum est in figura. Sal em̄ ꝯdimētū est ciboꝝ. ⁊ ideo vxor Loth retrospiciēs ver sa est in statuam salis:quia punitio eius dat cōdimentum sapiētie penitētib⁹ ne reuertan/tur ad petā p̄stina. Propť quod ⁊ ipe dñs ait Luc. xvij. Memores estote vxoꝝſ Loth Vnde p vindictam illam ostensam ē quātū deo displiceat huiusmodi petī sola memoria Nimiruz cū demones tātū abhorret hoc vi tium q̄ p̄e fetore ipius fugiūt ab homie hoc ppetrante:cum ñ p̄ius hoc ꝑsuaserint. Vñ Ezech:xvj. Erubescent supple demones in via tua scelerata. Ceruntamē hoc fit nō p̄o pter desiderium humane innocētie:ſ propť nobilitatem eoꝝ nature ꝑcurāt em̄ vitium il lud ⁊ ī detestant:sicut bi q̄ cloacam euacu ant ꝓpter magnum lucrū:⁊ ī inde sentiunt fetorem magnū. Tertio deniq̄ dñs addidit vindictam huius tpe sue necessitatis: Nam fm Augu. videns deus vitium h̄ ꝓtra natu/rani fieri in hūana natura:fere desijt incar/nari. Et Hiero:super illud Esaie. ix. Habi tātibus in regiōe vmbre mortis lux orta est eis dicit q̄ lux illa oēs laborantes illo vitio Zodomitico nocte illa extinxit:quia chriſtꝰ na tus ē:ne in natura quā assumpserat tātā īmun diciam inueniret. Et hec p̄ ē ratio cur chri stus nō legitur tantum scelus arguisse:eo q̄

tam recens memoria illius punitōis erat in mundo q̄ hoies territi strictius abstinebant ab ipso crimine. Quarto propter hoc flagitium adhuc pessime tēporibus hodiernis dominus inducit diuersas plagas in tcta christianitatis scz guerras pestilentias: fames: tēpestates: terremotus: undanōes aquarū t similia. Sicut imperator infatuatus spiritusancto testat in auc. vt nō luxuriētur ptra naturā. §. si eni. col. vj. t hoc recitat glo. xxxij. q. iij. in. c. in eo. dicens. Nam dicit imperator q̄ ꝓpter ista crimina inducunt fames: pestilentie t terremotus. Vñ propter eadē scelera plures prouintie punite leguntur. vt ptz. lvj. di. i. c. si gens anglox: vbi Bonifacius martyr eadem scribens anglox regi: timet anglicis plagas assuturas ꝓpter hoc scelus sicut alijs gentib⁹ Hispanie t puincie Burgūdiox populis contigit: que sic a deo recedentes fornicati sunt: donec vndex taliū criminū vltrices penas per ignorantiā legis dei. i. saracenos venire t seruire pmiserit. Nā q̄ ꝓpter delictū sepe pmittit deus inferri penas: vt ptz. v. q. v. ca. non oīs. t. xvj. q. j. reuertimini: vbi plane de hoc. ¶ Quintus deniq̄ gradus est cū pcīm luxurie aliquis vl aliqua pficit cū bestijs: siue cōueniat cū eis in locis naturalib⁹ siue nō: t hoc vocatur crimē bestialitatis vel crimē pessimū q̄ Joseph accusauit fratres suos. vt ptz Gēn. xxxij. fm aliquos. Alij vero ꝑsiderantes q̄ est turpe dicere de patriarchis talia: maxime cū in hebreo reperiat: t retulit patri rixam eox pessimā: dicunt q̄ p crimen pessimū intelligit rixa que fuit inter filios Lie Bale t Zelphe quos despiciebant tanq̄ ex ancillis natos. Verunt̄ quicquid sit: dns strictissime vitiox hoc maledictū prohibuit: sepius idipsuz in lege veteri repetens. Dicit eni Exo. xxij. Qui coierit cū iumento morte morietur: debet insup iumentū interfici ad detestationē facti t ne alius cū aniali temptet idē facere. Unde Leuit. xx. Dicitur. qui cū iumento t pecore coierit morte moriatur: pecus quoq̄ occidite: mulier que succubuerit cuilibet iumēto simul interficietur cū eo. Et eusdez li. xviij. hoc scelus etiā prohibet. Deute. xxvij. Maledictus qui dormit cum omni iumento t dicet oīs populus amen. Ex quibus patet q̄ sollicite deus hanc abominationem prohibuit: cū tamen quidam reperiuntur tanta libidine excecati: q̄ fere cum omni genere animantiū hanc scudam stultitiā exercent cooperantibus demonijs que alias esset impossibile ꝓpetrare Unde relatione veridica didici q̄ vnus vagam querens libidinē tam in auibus q̄ in animalibus: tandem maximā delectationē inuenit cognoscendo eorum: diabolo non dubium id actitante. Similiter reperte sunt mulieres non solū de vsis seu canibus sed etiaz de equis aut similibus concepisse: ecce quid excogitat t adinuenit maledicta libido? Ditum est q̄ huiusmodi viros terra non absorbeat. Nescio quid alij sentiant: mihi tamē saluo sanioris iudicio videtur: q̄ adhuc magis delinquunt cum demonibus familiaritatem contrahentes t cum eisdem carnaliter ex cōsensu cōmiscentes: quod in vitio carnis extremū videtur esse malorum. De quo tamen vitio plures doctores miranda scripserunt: vt nobis fidem faciat etiam asserentium multitudo que scripsit tam de succubis q̄ de incubis id est tā de demonibus qui formam assumunt femineam q̄ masculinam. Plurimū cuz t nostris temporibus inuenimus eas quas demones non solum decipere vel ad consensum alicere: sed etiam per violentiam stupzari conati sunt. Scimus inquam quasdam cōsentientes t carnaliter cōmiscentes cum demonibus tandem ad penitentie viam miseri corditer reuocatas. Scim⁹ deniq̄ alias carnali cōmixtione sic demonibus cōfederatas: q̄ in eodem libidinis furore perseuerant. O quanta est diuina pietas quantaq̄ humana cecitas. O q̄ execrandis se immiscet humana nobilitas: vt merito cum propheta dicere ꝑs. xlix. Homo cū in honore esset non intellexit id est aduertit nobilitatem cōditionis: sed cōparatus est iumentis insipientibus t similis immo inferior factus est illis. Quod a nobis auertat iesus christus.

¶ De mechia spirituali que perficit libidine cordis t exteriorum sensuū. ¶ Sermo x.

On mechaberis. Exodi. xx.

n Tertio modo preceptum istud exponitur. Non mechaberis: id est nō adherebis p morosaz delectationē: t ꝑsensuz libidinosum illecebris sensualib⁹ velimundis reuolutionib⁹ cordialib⁹: reipō q̄tū ad hoiem inferiorē in scena luxurie cordialis vl sensualis dānabiliter abutendo: t hec dicit spūalis

fornicatio vel mechia: vnde .xxxij.q.vij.c.non solum: ibi subditur. Est aũt spiritualis fornicatio de qua dñs ait. Qui viderit mulierẽ ad cõcupiscendũ eã: iam mechatus est eã in corde suo. Ideo omnis immunda pollutio fornicatio dicit: q̃uis quisq; diuersa turpitudinis voluptate prostituat. Et hoc intelligit non solum de pollutiõe corporali sed etiã cordiali: in abusu immundarũ cogitationũ vel etiaz exteriorũ sensuũ. Sequit ibidem. Ex delectatione enim fornicãdi sez corporaliter vel cordialiter varia gignunt flagitia quibus regnũ dei claudit̃ur vt hõ a deo separet: hoc ibi. Ex quib⁹ satis liquet: et luxurie vinũ plerũq; membro sibi appropriato cũ additamento leuiathã minime cõtentũ oẽs fines cordis et humanoz sensuũ suo veneno fraudulenter occupare nitit vt verus inueniat: qui dicit Hiere. ix. Ascendit mors p fenestras nostras. i. sensus exteriores: ingressa est domos nostras. i. domicilium cordis p criminosum affectũ accidente ꝓsensu. Hinc fm plm ꝓsiliũ qui deponere vult inordinata desideria oim rerũ quarũ cupiditate flagrauit auertat oculos et aures alioq; sensus ab his q̃ relinquit aut relinquere querit: nihil enim facilius q̃ amor recrudescit: naz affectus quocũq; se verit pcium aliq̃d presens occupationis suc reperit: ergo facilius excludit̃ q; expellitur. Qđ Job subtiliter innuens ait. Pepigi fedus cũ oculis meis ne q̃dem cogitarẽ de virgine. ¶ Hic queri pot vtrũ in tactib⁹ osculis amplexibus et similib⁹ mortale pcm̃ consistat: pser tim cũ fornicatio mortale pcm̃ esse dicat ex eo q; per eã impedit bonũ prolis generãde et educande: sz ad hoc nihil operant osculi: tactus: amplexus et similia. Ad hoc rñdet Tho: scda ze. q. cliij. q; aliquid dicit esse pcm̃ mortale dupliciter Uno mõ fm speciem suã: et hoc modo tact⁹: amplexus vel osculi fm rõnem nõ nominãt mortale peccatũ: qz talia possunt absq; libidine fieri vel ꝓpter patrie ꝓsuetudinẽ: vel ꝓpter aliquem amorẽ ordinatũ seu aliã rõnabilem causam. Alio modo dicit aliquid esse pcm̃ mortale ex sua causa: sicut ille qui dat elemosynã vt aliquẽ iducat ad heresim mortaliter peccat: cuius opus in se bonũ sit: et hoc ꝓpter intentionẽ corruptã. Et qz nõ solũ ꝓsensus in actũ peccati mortalis: est mortale pcm̃: sed etiã consensus in delectationẽ pcm̃ mortalis: ideo cũ fornicatio sit mortale pcm̃ et multo magis alie spẽs luxurie: cõsequens est q; ꝓsensus in delectationẽ talis pcti sit mortale pcm̃ et non solũ cõsensus in actũ. Cum igit amplexus: oscula: tactus et similia ꝓpter delectationẽ fiãt ex animo deliberato: ꝓsequens est q; sint pcta mortalia: et sic solũ dicunt libidinosa: vnde fm q; talia libidinose fiunt mortalia pcta iudicant. Nec mirũ cũ dicat Au. de fide xpiana: et ponit .xxxij.q.v.c. Nec solũ affectu et tactu sed aspectu quoq; appetit cõcupiscentia feminarũ: nec dicatis vos habere animos pudicos si habeat̃ oculos impudicos qz impudicus oculus ipudici cordis est nuntius. Et cũ semuicẽ sibi etiã tacente lingua cõspectu mutuo corda nũtiant impudica et fm ꝓcupiscentiã carnis alterutro delectant ardore: etiã in tactus ab immunda violatione corporibus fugit castitas ipsa de moribus. Unde: põt solus nutus ex libidine factus esse mortale pcm̃: qz pcm̃ illud cõmittit̃ur in volũtate q̃ volũtas exterioribus sensibus quasi quibusdã instrumentis vtit: cũ tñ studiosa voluntas plenã habet rationem peccati: vt ptz ibidem c. qui viderit: et ꝺ pe. di. j. c. sicut. Quinq; sunt igit vie veniendi ad voraginẽ cordialis luxurie. Nã p quinq; sensus recipiunt impressiones carnaliũ cogitationũ: quas sequunt delectatio pariter et cõsensus: vnde sensus exteriores sunt quasi laquei cordis et hois interioris q; bus incautus captiuus ducit̃ur in seruitutez pcti. ¶ Primus igit laqueus est oculus nec; Hinc Hiere. Treno. iij. lamentabat dicens. Oculꝰ meus depredatus est animã meã in cunctis filiabus vrbis mee: venanõe ceperũt me: quasi auẽ inimici mei sez demones et hoc per mediũ filiarũ hoim. Qđ prudenter Job aduertens rñdit. Pepigi fedus cũ oculis meis ze. Nimirũ cum dicit. Eccli. xxxj. Demento q̃m malus oculus nequã: nequius oculo q̃d creatũ est: quasi diceret: nihil. Qđ vnq; claruit in Dauid q̃ bersabeã se lauantẽ incaute respiciens captus est oculis: et captiuus ducit̃ in affectũ adulterij: ꝓpter qđ tam turpiter cecidit: q; cũ adulterio crimen ꝓditionis et homicidij ꝓpetrauit. Hinc postmodũ sollicite dñm exorauit dicens. Auerte oculos meos ne videãt vanitatẽ. Uñ periculosissimũ obiectũ visus est mulier ornata: nã a planta pedis vsq; ad verticẽ capitis est plena laqueis ad capiẽdas anias p mediũ visus. Hinc merito dicit Eccẽs. c. vij. Inueni amariorẽ morte mulierẽ q̃ laqueis venatorũ est. i. demonũ et sagena cor eius: vincula sunt manꝰ illius. Et hoc ex

emplariter patuit in Judith eiusdē.xvj.q̄ non ex libidine sed ex virtute se ornauit ad decipiendū z deiciendū hostē ut deo⁊. Et icit enī ibidem q colligauit cincinnos suos mitra.i. m vna fere cōgregauit ad decipiendū eū: ecce laqueus in vertice: vnru faciem suā vngento ecce laqueus in facie: sandalia eius rapuerūt oculos eius: ecce laqueus in pedib⁹: pulchritudo eius capitūā fecit animā illius: ecce totū corpus eius est laqueis plenū. Nec hec solū sed vt dicitur eiusdem.x.c. Assumpsit dextra riola z lilia z inaures z anulos z omnib⁹ ornamentis suis ornauit se. Pro quo nota q licet Judith ornauit se od decipiendū Holofernem: tñ non intendebat eū ducere ad peccatū mortale: sed ad hoc vt desideraret eā habere vxorē: z per hoc haberet ad eū familiarem accessum p quem eū occidere posset: ppter ḥ caput ornauit ad facie vnru lachryma arboris aromatice q̄ facit ad decorē vultus z suauem odorē z nihil omisit de cōtingentib⁹ ad decentē ornatū: deceptiq eū z deiecit turpiter amputans caput illius. Sic hodie mulier ornata diaboli sagena infinitos damnabili concupiscentia capit z animā eius interficit. Dicit enī Hiero. q gladius igneus est species mulieris velut ex omni parte sagittas emittens quale putamus aniaq periculo sibi cōueniūt lascuius ornatus z neq oculus. Sed audiat concupiscentia videns. Qui viderit mulierē ad cōcupiscendū eam ⁊c. vnde. xxxij. q. v. ca. nec solo. c. qui viderit. Studiosa cōcupiscētia fornicatiōis adequat operi. Q̄ q igit adulteria perpetrant etiā in ecclesia dei: quot fornicationes: quot deniq libidinosi aspectus circūeunt officinas templi: quoq oculi luxuria plenī velut ad libidinis venationē edocti Similiter audiant ex lascuia se ornātes illō Eccl. xxvij. Qui foueam fodit incidet in illaz z qui cōstruit lapidem primo offendet in eo z qui laqueum alio ponit peribit in illo. Ubi tria tanguit quoq vnūq⁹q mortale ꝓstituit. Nā per foueam intelligit intentio libidinosa incurandi alios per ornatū ad carnis cōcupiscentiā qđ est mortale: q̄ius etiā incitās peccatū illud perpetrare nō intenderet: p lapidē vero scandalū actuū intelligit qđ est etiam mortale fm Tho. scda scde. q. xliij. p. laqueuz autem intelligitur ornatus in se cum excedit modū z pretendit lasciuiā: nunc etiā est mortale licet nō intendat alios trahere ad lasciuiam: cū manifestā pretendat superbiā: imo sentina multoq⁹ vitiorum est cum sic spectacula petit vt stultis placeat: nunc enim quot mortales excitat cōcupiscentias: tot mortalium peccatoq⁹ particeps efficitur z causa. Unde dicitur ꝺ tali Prouer. vij. q multos vulneratos deiecit z fortissimi quicunq⁹ interfecti sunt ab ea. Dirū est christiana religio talem ornatū admittit ad christi despectum z christianoꝝ periculū. Non sic egit adolescens quidā mire pulchritudinis: qui cernens in sua specie plures illustrū feminarū scandalizari: confodit vultū suum vulneribus: malens deformitatē habere fedratus q̄ formā irritamentū pabentem alicne libidinis. ¶ Secundus aūt laqueus est auris pruriens verboq lasciuam. Lingua nanq fm Jacobū in canonica inquietum malū est z plena veneno mortifero. Inficit superinficit totum corpus z inflāmat rotā natiuitatis inflāmata a gehenna. Et presertim lingua cordis libidinosi inflāmat aures audientiū. Dicitur enī Prouer. v. Favus distillans labia meretricis z nitidius oleo guttur eius: nouissima aūtem illius amara quasi absinthiū z acuta quasi gladius biceps: z infra. Nūc ergo fili mi audime z ne recedas a verbis oris mei: longe fac ab ea viam tuā: z ne appropinques foribꝫ domus eius. Et si linguā maledicam declinare nō pualeo audi tunc cōsiliū sapiens Eccl. xxv. ij. vbi postq plurima dixit ꝺ lingua tertia femināte discordias z deiciente mulieres viratas vel veritas: tandē subinfert. Beatus qui rectus est a lingua nequā: q̄ in iracundiam illius nō trāsiliuit z qui nō attraxit iugum eius z in vinculis illius non est ligatus. Deinde consiliū terribiens euadenti subinfert. Sepe aures tuas spinis sez timoris dei: mortis incerte: futuri iudicij: penarum inferni: z noli audire linguaz nequā: z oti tuo facito ostia: nihil sez loquendo ad votum perulans alloquentis: z seras auribus tuis: ne verbis libidinosis pateat introitus. Dicit enim Aristoteles ij. de anima libus: q sus q̄diu mare solicitāre rigidas renuerū aures nō consentit in coitū. vbi vero lasare ceperit aures stimulantur ad luxuriā. Et ibidez dicit q omne animal aures habet mobiles preterq̄ homines. Rigidas igit z immobiles aures teneas: nec audiru recipias qđ receptum cor inficiat z consensum eliceat: nec cuiq̄ credas etiam sub specie sanctitatis vel honestatis blande loquentē: q sub pallio spiritualis amoris vel etiaz religionis sepius

Latet ardor libidinis plureſq; magis tẽptan⁹ tur ab his ſonis que ſpeciem ſanctitatis in habitu ⁊ relugione p̃tendunt. Sicut ſimile q̃d dam in lib. de naturis rerũ refert Plynius dicens: q̃ ſus quando luxurie furijs agitat in virũ irruit candida maxime veſte indutum. Maxime vero cauẽde ſunt ſocietates lubri ce que varijs laſciuie cantꝰ ac muſicis in⁹ ſtrumentis aures oblectari querũt: quibus tã dem corda marmorea paulatim emolluũt ⁊ diſſoluunt ad laſciuiã corporis. Hinc dicitur Eccĩ.ix. Cum ſaltatrice ne ſis aſſiduus nec audias illã: ne forte pereas in efficacia illius: ¶ Terius aũt laqueus eſt tactus inflãmans Laſciuus enĩ tactus potiſſimũ inflmat ad lu⁹ xuriã: diuerſimode tamen. Nam maxime ta⁹ ctus imundus in ſe vel in alijs membroꝝ illo⁹ rum que generationi deſeruunt ardorẽ excĩ⁹ tat libidinis: quapropter quis grauiꝰ peccat cõmuniter impudica tangendo q̃ videndo vel audiendo. Unde quidã per ſolũ tactum plus peccãt q̃ ſi decem proles proprie matri cõmiſcendo genuiſſent. Deu q̃ flagitioſis a⁹ ctibus ſe imiſcet humana nobilitas cũ hac ir⁹ rõnabilitatis nota ſolus homo rõnabilitatis capax turpiſſime fedat. Nullũ enĩ animal ir⁹ rationabile fecibus hmõi legit maculatũ: vñ merito dicit pſ. lxxij. Diſperierunt in endor facti ſunt vt ſterꝰ terre. Endor interpretat fons generationis in quo iſti per tactus abo⁹ minabiles perierunt: eo q̃ infinita flagitia e⁹ normia peregerũt. Quid aũt vilius ſtercore ⁊ quid abominabilius tã ſordido peccatore: qui ſua libidine violat iura nature. Secũdo poſt hoc ad libidinẽ prouocãt oſcula libidino ſa: amplexus nudoꝝ corpoꝝ: ꝓtrectiões vbe rũ ⁊ ſimilia. Nam luxuria per oſculũ libidino ſum irritat: eo q̃ in oſculantibus fit cõuenien tia parũ ⁊ animales ſpũs ꝓiungunt. Hinc dicit pbus q̃ equi ante coitum conſpirant an⁹ helitu ⁊ per hoc ad luxuriã prouocant. Pro⁹ pter qđ o virgo chriſti: que ſponſo tuo pudicũ affectum ſeruare deſideras: ſi quis te ad oſcu lum ſuum inuitauerit: pro oſculo ſputum red⁹ das: ⁊ temere cõtrectãti pugnũ ingeras: nec hmõi credas eſſe ſeruũ chriſti ſed ſathane: nõ amatorem ſed corruptorẽ: non pudicitie dela torem: ſed ꝓprie libidinis vilиſſimũ conſotorẽ. Si enĩ ſolus aſpectus libidinoſus cõſtituit a⁹ liquem eſſe iudicandũ adulterij reũ: iuxta ſer⁹ monẽ euangelicũ: o quid erit mutua cõtrecta tio corpoꝝ in lectibus: oſculis: amplexibus ⁊ ſimilibus? Que tanto grauiora iudicant quã to delectatiõi carnali plenioꝛẽ adminiſtrãt cõ citationẽ libidinis: vnde cũ inter ſenſus cor⁹ porales in tactu carnali maior dulcedo repe⁹ riat. ⁊ ex delectatiõe eius maior corruptio ſe⁹ quat: ac per conſequens auerſio maior a deo: ꝓpter hoc intantũ reddit deteſtabilis q̃ exer⁹ ceri non põt ſine peccato ſaltẽ veniali etiã in facto ꝓugali. De quo tñ excipit vnus caſus ſcz neceſſarius tactus cauſa p creande proles: licet Grego. contrariũ dicat. xxj. di. c. nerui te⁹ ſticuloꝝ. Ratio vero tante delectatiõis inue⁹ nit: q̃ prouenit a natura cupiente preare ex ſimilib⁹ ſimilia p cõſeruatiõe ſpeciei humane in qua corporalis ſenſualitas intantũ q̃q̃ vin cit aciem rõnis in hoie: q̃ ex nimia eius fre⁹ quentia q̃q̃ cecus efficit: ⁊ ex cerebri vacua tiõe q̃q̃ freneticus. Et q: talis delectatio in cautũ efficaciſſime trahit i ꝓſenſum: ideo iu⁹ dicat cauſa deteſtabilis totũ hoiem in pecca⁹ toꝝ trahens voraginẽ. ¶ Hic queri põt. vtrũ cõſenſus in delectatione peccati mortalis ſcz ſimplicis fornicatiõis iudicari debet mortale peccatũ: ꝑſertim cũ peccatũ homicidij grauiꝰ us eſt q̃ ſimplicis fornicationis: ſed cõſenti⁹ re in delectationẽ que conſequit cogitationẽ de homicidio nõ eſt peccatũ: ergo multomi⁹ nus cõſentire in delectationẽ que cõſequit co⁹ gitationẽ de fornicatione iudicari debet mor⁹ tale: ergo ⁊c. Ad hoc inter alia rñdet Tho: ſcda ⁊e. q. lxxviij. q̃ aliquis de fornicatione co⁹ gitans de duobus delectari põt: vno modo ꝺ ipſa cogitatione: alio modo de fornicatiõe co gitata. Delectatio aũt de ipſa cogitatione: ſe⁹ quit inclinationẽ affectus in ipſam cogitatio nem: ipſa vero cogitatio fm ſe nõ eſt peccatuꝫ mortale ſed q̃q̃ veniale tantũ: vt cũ aliquis inutiliter cogitat de ea q̃q̃ etiã ſine oĩi pec catо puta cũ quis vaniter de ea cogitat: ſicut cum vult de ea p̃dicare: diſputare vel ſtude⁹ re ad informandũ ignaros: ⁊ ideo per conſe⁹ quens affectio ⁊ delectatio q̃ ſic eſt de cogita tione fornicationis non eſt de genere peccati mortalis: ſed q̃q̃ eſt veniale peccatũ ⁊ q̃q̃ nullũ: vnde nec cõſenſus in talẽ delectationeꝫ eſt mortale peccatũ. Sed q̃ aliq̃s cogitans de fornicatione delectet in ipſo actu cogitato hoc cõtingit ex eo q̃ eius affectio in hũc actũ eſt inclinata: vñ q̃ aliq̃s in talez delectationẽ cõſentiat ꝫ nihil aliud eſt: q̃ q̃ ipſe ꝓſentiat ꝫ q̃ affectus ſuus inclinatus ſit in fornicationẽ Nullus enĩ delectat niſi in eo qđ eſt ꝓforme ap

pessū cipiē.q aūt alīqs ex deliberatione eligit q affectus suus se ꝓformet his q fz se sūt peccata mortalia hoc ē peccatum mortale: z ideo talis cōsensus in delectationez peccati mortalis est mortale pcm̄. Hinc dicit Aug. xij.de trin.q ꝓter peccata delectatiōis etiā sine voluntate pficiendi f cū volūtate obiectādi tor⁹ hō damnabit. Et ideo dicendū.q solus ꝓsensus in delectationē q̄ ꝓcedit ex cōplacentia ipīus act⁹ homicidij cogitati ē mortale pcm̄ non autē ꝓsensus i delectationē q̄ ꝓcedit ex cōplacentia cogitatiōis de homicidio. Cetez cum rō ꝓsentit talē delectationē pectati mortalis: tūc vocatur delectatio morosa: non vtiq; fm diuturnitatem ipis: sed ex eo q rō deliberans circa delectationē immorat nec ñ eam repellit tenēs z volues ibēter ea: q̄ statim cū aim attigerunt respuere debuerunt: vt dicit Augu. vbi. s. Tertio post hō ad libidinem ꝓuocat mollicies vestium et lectisternioꝝ: q̄z etiā suauitas efficacit libidinem excitat. Vñ dicē Amos. vj. dñs ad hmōt Vle q opulenti estis in sion: z infra. Qui dormitis in lectis eburneis z lasciuitis i stratis vr̄is. Et iterum Ezechiel. xxiij. Lauisti te z circumliniisti st: bio oculos tuos z ornata es mūdo muliebri: sedisti in lecto pulcherrimo: et mensa ornata est añ te: Sz ad quē finē oñdit Esa. c. xuij. dicēs: Detracta est ad inferos superbia tua: ꝓcidit cadauer tuū: subter te sternet tinea z operimētū tuū erūt vermes. Quarto veniq; ꝓuocat ad libidinem suauitas vnguētoꝝ z balneoꝝ. Hā Amos. vj. Do lasciuiētib⁹ in stratis suis subdit q erāt optio vnguēto delibuti: z nihil ꝓpatebāt sup cōtritione Joseph. Vñ dicūt q̄dā ibidē q in optimo vnguēto intelligit illud q̄ vngebant vasa diuino cultui applicāda: ó q̄ ꝓcipit Exo. xxx. q nullus sub pena mortis illo vteretur. Quar⁹ laqueus ē odor oblectans q̄ sit allicit ad luxuriam: in cui⁹ argumētum dr. ij. Paral. xvj. q postq̄ rex Asa mortuus erat: posuerunt eū sup lectū suū. i. feretrū vel sepulture locum plenū aromatib⁹ z vnguētis meretricis. i. reb⁹ odoriferis q̄b⁹ antiq̄us meretrices aspgebāt lectos suos ad allicieēdū homines ad luxuriam: sic dr Prouer. vij. in ꝑsona meretricis. Aspsi cubile meū mirrha: aloe z cinamomo. Himiq; cum dr Prouer. xxvij. q vnguēto z varijs odorib⁹ delectat cor. Sed vi dr Esa. iij. Erit ꝓ suauī odore fetor. Sed q̄lis fetor erit oñdit Job. c. xxviij. dicēs: Aspgat in tabernaculo ei⁹ sulphur: Fetor nāq; sulphure⁹ pessimus est: vñ Esa. xxx: dr. Preparata ē ei ab heri. i. a ꝓncipio tophet. i. gehēna fm oēs doctores a rege ꝓparata ꝓfunda z dilatata nutrimēta eius ignis. s. infernalis z ligna multa. i. pcā: flatus dñi sicut torrens sulphuris succēdēs eā. Quinq; laqueus est gustus allicies fz ad crapulā z ebrietatē: ac ꝓ cōsequēs ad libidinē. Delicata nanq; ciba ria cū abūdantia sumpta multū ꝓuocāt ad libidinē. ꝑ serum illa que calorē naturalē nutrīūt. z q̄ comedere z bibere sunt de necessitate nature diabol⁹ ibi laqueū tēptatiōis abscōdit. vbi natura sibi necessitatē reqrit. Hic christū esurientē pane tēptauit z ꝓhoparentes pomo deiecit. Vñ ꝓmia tēptatio filioꝝ israel erat de pomis: vt ptz. Exo. xv. scōa de cibo. Exo. xvj. Et q̄ fm Greg. Plures inficiunt gula q̄ gladio: z fm Hiero. venter z genitalia sibi sunt ꝓximi. ió venter mero estuans ó facili spumat in libidinē: z q̄ sumptio cibi z potus necessaria est ad conseruationē indiuidui: sicut actus venereus ad conseruationem speciei: ideo deus vtrobiq; maximaz apposuit delectationem: ne ab animalib⁹ negligantur vt dicit Tho. super. iij. di. xlix. Homines autem bestijs viliores effectu marie delectabilibus illis abuntur. Sed de his dr Apocal. xviij. Quantū glorificauit se z in ō licijs fuit: tm date illi tormentum z luctū. Et figuraliter est Deut. xxviij. vbi dr: q̄ homo ó licatus z luxuriosus inuidebit fratri z vxori que cubat in sinu suo. ne det eis de carnibus filiorum suoꝝ q̄s comedet: eo q nihil habeat aliud in obsidione: similiter tenera mulier delicata que super terram ingredi non valet: nec pedum vestigium figere ꝓter molliciem et teneritudinem nimiam: inuidebit viro suo q̄ cubat in sinu eius super filij z filie carnibus z illuuie secūdinarum que egrediunt de medio feminum eius. id ē colte. Sunt cm̄ secundine pellicule que egrediuntur cum pueris quibus inuoluti sunt. Si aliter iudicabat dom⁹ tēporaliter puniēdos trāsgressores ꝓceptorum illoꝝ: o qualis erit punitio eternaliter! Cum sicut hic puniēdo tribuit diē ꝑ annos: sic ibidem annum ꝑ die i. no mille milia annorum ꝑ minimo momento. Qđ a nobis auertat christus iesus. Ad laudē dei.

¶ De luxuria z eius septēplici cōtra

piscētia / ac de filiabus eiꝰ q̄ sūt octo scōm Grego. Ser. xj

On mechaberis. Exod. xx.

Hic iā vltimo vidēdū ē de peccō luxurie. A Pro q̄ sciēdū: q luxuria ē ex imūdis desideriis veniēs: lubrica mētis ⁊ carnis pturuio. Vel luxuria est libidinose voluptatis appetitus. Et intelligas appetitū q̄ ē cū ꝓsensu rōis: qz talis appetitꝰ ē mortale petīn. Dicit ei mortale petīn eo q rō nō cohibet hmōi appetitū: cū tn posset: vt dicit xxxij. q. vij. in. c. nō solū. Inter cetera septem vnia vitiū fornicatiōis. i. luxuria maximū scelus est. Qđ duobꝰ modis pōt intelligi. Pmo extensiue: qz fornicatio maculat tā corpꝰ q̄ aiam. q: fm aplm q̄ fornicat i corpꝰ suū peccat: ⁊ hāc rōnē subdit ibidē in tertio dicēs: q p carnis imūdiciā tēplū dei violat: de q̄ dic apls j. Cor. iij. Nescitis qz corpa vra tēplū sūt spūssci: Scdo pōt intelligi q̄tū ad multitudinem in h̄ peccato delinquentiū. qz licet fm Jnno. vitium hoc sit extrema turpitudo non solum aiam maculans sed etiā naturam sedans tn innumerabilis multitudo laborat in h̄ vitio: vt merito diceret dns Job. xl. Ecce Behemoth quē feci tecū fenū q̄si bos comedit: fortitudo eiꝰ in lūbis eius: ⁊ virtus illius in vmbilico vētris eiꝰ. Behemoth īterpretat bestialis sensus diabolū de luxuria tē prantē: vel luxurie vitiū in q̄ tota rō absorbet a carne ⁊ hominē reddit bestialē: nihilominus tn sic bos herbā sic Behemoth hoies p luxuriā comedit: p h̄ designare volēs intolerabilē multitudinē h̄ vitio vl in aliq̄ specie laborantē. Nulli nanq̄ parcit etati: nulli sexui. nulli statui vel ꝓditioni. nec q̄dē vereꝰ deo ꝓsecratas psonas accedere: nec q̄dē thorum mr̄imonialē inuadere: in quo nimiꝝ deiecit infinitos. Sara de octo viris vnū viuū retinuit: nunc vero de viginti vir vnꝰ innoxius enadu. Sic etiam in singulis statibus ⁊ etatibꝰ stragem exercet inestimabilē: nec vllū etiam vsq̄ ad decrepitam etatem relinquit infestū: sed quos opere non potest saltem affectu turpitudinis deiicere conat. ¶ Hic primo q̄rit potest: vtrum actus venereus potest fieri sine peccato ⁊ videtur q̄ non. quia nihil videtur impedire virtutez nisi peccatum: sed ois actus venereus maxime virtutem impedit quia dicit Augustin. in. j. soliloquiorum. Nihil esse senio quod magis exarte deiciat animum virilē q̄ blādimēta femine: corporalisq̄ ille contactus sine quo vxor haberi non pōt. Unde in actu venereo superfluitas est delectationis: que rationem in tantum absorbet q̄ impossibile est aliquid intelligere in ipsa vt dicit phūs in. vij. ethicoꝝ. Et ideo dicit Hiero. q̄ in illo tactu spiritus prophetie non tangebat corda prophetarum. Econtra ꝓo videt q̄ p actum venereum non potest fieri peccatum pīsertim cum solutus cōuenit cum soluta. Ratio est quia quilibet licite potest vti put libet eo quod suum est: sed in actu venereo pīsertim solutus ab omni vinculo non vtit nisi quod suū ē: ⁊ sic non videt esse peccatū. Ad hoc dicēdū fm Tho: scda scde. q. cliij. q̄ in humanis actibꝰ illud ē petīn qđ ē ꝰ ordinem rōnis ⁊ quanto aliqđ ē magis necessarium: tanto magis oportet vt circa illd ordo rōnis seruet. ⁊ p ꝓsequēs ē magis vitiosum si rōnis ordo pīmittat: Usus aūt venereoꝝ ad bonū cōmune valde ē necessarius quod ē pseruatio generis hūani: ⁊ iō circa h̄ maxime debet attēdi rōnis ordo. ¶ Habet igit ordo rōnis vt q̄libet conuenienter ordinet in suum finē: ⁊ ideo nō est petīn sīp rōnez vtit homo rebus aliqbꝰ ad finē ad quē sunt: modo ⁊ ordine ꝓuenienti: dūmodo finis ille sit aliquod vere bonū. Sicut aūt ē vere bonum q̄ conseruetur natura corpalis vnius individui ad cuius cōseruationem ordinatur vsus ciboꝝ: sic etiam est quoddā bonū excellens q̄ natura conseruet humane speciei ad cuiꝰ ꝓseruationem vsus venereoꝝ necessarius est: vñ dicit Augu. li. de bono cōiugali quod est cibus ad salutē hoīs: hoc ē ꝓcubitꝰ ad salutem humani generis. Et ideo sicut vsus ciboꝝ pōt esse sine peccato si fiat ordine debito ⁊ modo ad finē conseruatiōis hominis: sic etiam vsus venereoꝝ si fiat ordine debito ⁊ modo: fm q̄ est cōuenies ad finē humani generis siue generationis. Et licet q̄tum ad cōmunem statum virtutis virꝰ nō impeditur nisi p peccatum: tamen q̄tum ad perfectū statū virtutis pōt impediri virtutis p aliquod qđ non est peccatū: f ē mulꝰ bonū ⁊ hoc modo vsus femine deiicit aīm: non q̄dem a fruite ꝑ ab arce. i. a perfectione ꝓtutis Un̄ dicit Aug. i. li. de bo. ꝓu. Sic bonū erat quod Martha faciebat occupata circa ministerium sācto: f melꝰ qđ maria audiēs verbum dei: ita etiā bonū Susāne i ꝓiugali castitate laudamꝰ: q̄ bonum Anne vidue ⁊ ma

gis Marie virginis anteponimus. Econtra vero si quid fiat circa venereū actum p̄ter id quod rōnis ordo requirit vitiosum erit. Et h̄ pertinet ad rōnem luxurie q̄ ordinē ꝛ modū rōnis excedat circa venerea: ꝛ hoc est p̄cm̄: q̄ non licet ei mēbra sua ad hoc vti. Cuius ratio est: q̄ dicit ap̄lus. ſ. Corin. vj. p̄ra luxuriā loquens. Empti estis p̄tio magno glorificate ꝛ portate deū in cordib̄ vestris. Ex eo ergo q̄ inordinate ḋs vtitur corpore suo p luxuriā: deo facit iniuriā qui est p̄ncipalis dñs corp̄is nostri. Vñ ꝛ Aug. in li. de decem chordis ait. Dñs qui gubernat seruos suos ad vtilitatem illoꝝ non sua hoc p̄cepit ne p illicitas voluptates corruat templū eius qđ esse cepisti. Et ideo ap̄lus ad Gal. v. quēlibet nostrū diligenter admonet ne decipiamur carnis illecebris dicens: Caro concupiscit aduersus spiritū ꝛ spūs aduersus carnē: hec enī sibi inuicem aduersant vt nō quecūq̄ vultis illa faciatis. Dicit aūt cōpendiū q̄ luxuria ex suo genere est peccatū mortale: q̄ est p̄cepti ꝛ illud nō mechaberis. Et eius cōcupiscentia distinguit in septē modos. ¶ Primus est cū cōcupiscentia cōsurgit in primo motu tm̄ ꝛ sic est veniale p̄cm̄: nā primus motus in generatiua semp est p̄cm̄ nisi p sacr̄m matrimonij excusēt: licet nō semp sit p̄cm̄ in nutritiua: cuius ratio est: q̄ vis cōcupiscibilis nō est ita corrupta in nutritiua sicut in generatiua. ¶ Secūdus cum sequit consensus in delectationem licz nō in opus: ꝛ sic est mortale p̄cm̄: sicut cū ḋs tenet scienter cogitationē immundā ō peccato carnis: ꝛ sibi placet delectat̄ voluendo ꝛ reuoluēdo: licet opus perficere non vellet. ¶ Tertius cū adest cōsensus in opus si facultas vel opportunitas adesset: ꝛ sic etiā est peccatū mortale. ¶ Quartus cū ꝯcupiscentia nō solū tenet cor de sz etiā pascit visu: ꝛ sic etiam est p̄cm̄ mortale. Dan. v. Qui viderit mulierem ad ꝯcupiscendū eā iā mechatus est eaz in corde suo. i. q̄ hoc agit ꝛ fine intendit in mulierē vt eā ꝯcupiscat ꝛ p ꝯsensuz carnal̄r cognoscat: q̄ fm Aug. hoc nō est iā titillari sed plene cōsentire libidini. Et signāter dicit ad concupiscendā eā: q̄ si ḋs viderit eā vt rēpulchrā ꝛ visui gratā nec vlterius p̄cederet tūc paruū vel nullū esset p̄cm̄: vel solum p̄cm̄ curiositatis. ¶ Quintus modus est i stultiloquio ꝛ turpiloquio vt cū ḋ procat mulierē vel saltē habet cū ea familiaria colloquia p̄ter libidinē ad alliciendū eius cōsensum: ꝛ sic est mortale:

¶ Sextus cū ḋs libidinose mulierē amplexatur vel osculat̄ aut libidinose tāgit vbera vel pudenda illius: ꝛ h̄ vocat̄ ab ap̄lo turpitudo vt dicit glo. ibidē ꝛ h̄ est mortale p̄cm̄: ꝛ tāto grauius p̄cedentib̄ q̄ stomagis libido p talia attendit̄ p̄ter nimiā approximationē ad ignē vñ tāgere mulierē sine intentiōe peccādi vel libidinē excitandi vel etiā a muliere sic tāgit nō est p̄cm̄. Sil̄r tangere vxorē suā cū intentiōe sz ex necessitate ꝛ ex p̄posito generādi prolem sz ex necessitate ꝛ ex p̄posito generādi prolem ad diuinū cultū vel p̄cauendi fornicationē in p̄iuge vel reddendi debitū. Sz ex libidine osculari vel tāgere mulierē ad se nō p̄tinentem est mortale p̄cm̄. ¶ Septimus modus ē q̄n cōcupiscētia p̄cedit in opus: ꝛ tūc certū est q̄ est mortale p̄cm̄: hec cōpendiū. ❡ Secūdo q̄ri p̄t: vtrū luxuria sit vitiū capitale: p̄sertim cū dicat Ysid. li. de summo bono: q̄ sic p superbiā mentis ruit ad p̄stitutionē libidinis: ita p humilitatē mentis salua fit castitas carnis: sz p̄ta rōnē vitij capitalis esse videt̄ q̄ ex alio vitio oriat̄. Ad h̄ rñdet Tho. vbi supra q̄ vitiū capitale est illud qđ habet finē multū appetibilē: ita q̄ ex eius appetitu hō p̄cedit ad multa peccā p̄petranda q̄ oia ex illo vitio tanq̄ ex p̄ncipali dicunt̄ oriri. Finis aūt luxurie est delectatio venereoꝝ q̄ est maxia: vñ delectatio hmōi in venereis est maxie appetibilis fm appetitū sensitiuū: tum p̄ter vehemētiā delectationis: tū etiā p̄ter generalitatē huius ꝯcupiscētie: ex q̄ manifestū ē: q̄ luxuria vitiū est capitale. Nec obstat q̄ luxuria ex vitio superbie originē trahat: q̄ Gzego. xxxj. moral. superbiā ponit reginā oīm vitioꝝ: ꝛ inanem gloriā q̄ imediate ab ipsa oritur vitiū capitale: ꝛ hoc rōnabiliter: q̄ superbia ip̄ortat inordinatū appetitū excellentie: ex omni aūt bono qđ ḋs appetit quandā consequit p̄fectionē ꝛ excellentiā: ꝛ ideo fines oīm vitioꝝ ordinant̄ in fines superbie: ex quo videt̄ q̄ habeat quandā generalē causalitatē sup alia vitia: p̄ter q̄ Gzego. vbi supra: ponit luxuriā esse vitiū capitale octo filias eidē assignās. Cuius ratio est: q̄ cū inferiores potentie ad obiecta sua vehementer afficiunt̄ cōsequens est q̄ vires superiores in actib̄ suis ip̄ediant̄ ꝛ deordinent̄. Per vitiū aūt luxurie maxie appetitus inferior sz ꝯcupiscibilis vehementer intendit suo obiecto delectabili propter vehementiā delectationis: ꝛ ideo ꝯsequens est q̄ p luxuriā maxime vires superiores deordinent̄ sz ratio ꝛ volūtas. Sunt igit̄ rōnis quatuor actus in

agendis. ¶ Primus actꝰ est simplex intelligẽtia q̃ apprehẽdit finẽ aliquẽ vt bonũ: z hic actus impedit per luxuriã fm illud Dañ. xiij. Species decepit te z concupiscentia subuertit cor tuũ. Et q̃tum ad hoc cecitas mentis ponit filia luxurie sicut habendo mentis ponit filia gule: z de eor differentia vide supra in. iij. pcepto sermone: v. B. Et merito cecitas mẽtis ponit filia tã detestande matris: quia fm Aug. in opere luxurie tota ratio absorbet: ita q̃ lumen rõnis quodãmodo extinguit: z totꝰ hõ quasi carnalis efficit: z inde est q̃ vitiũ carnis plus hoiem vilificat z per infamiã denigrat q̃ alia vitia maiora. Ex eo cõtingit: q̃z per extinctionẽ rõnis homo priuat sua naturali dignitate qua p̃ vsum rõnis cetera pcellit. Hinc cõsulit ps. xxxj. dicens. Nolite fieri sicut equus z mulus zc. Vnde cõqueritur dñs Iere. v. diceꝰ. Saturaui eos z mechati sunt z in domo meretricis luxuriabant: eq amatores. Lyra ibidẽ notat effrenatã eor luxuriam: eo q̃ equi pre ardore libidinis aliq̃n post equas insaniũt. Sequit. Vnusq̃sq̃ ad vxorẽ proximi sui hinniebat: id est iuerecũde signa luxurie pretendebat: mulus autem est animal stolidũ: z hoc vitium ducit hominẽ mente cecatũ ad pernitiosam stoliditatẽ. ¶ Secũdus aũt actus est cõsilium de his que sunt agenda ꝓpter finem z hoc etiã impedit p luxurie ꝯcupiscentiã. Vnde dicit Terentius in enucho: loquens de amore libidinoso. q̃ res inquit neq̃ consilium in se neq̃ modum habet vllum eam consilio regere non potes. Et q̃tum ad hoc ponit precipitatio que impotat subtractionẽ consilij: quia fm Gregoꝛi. in moral. donũ consilij datur ꝓtra p̃cipitationez Pro quo nota q̃ p̃cipitatio in actibus anime dicitur methaphorice fm similitudinem accepta a motu corporali. Dicitur aũt p̃cipitari fm motum corporalem quod in ima puenit a superiori fm impetum quendã propꝛij motꝰ vel alicuius impellentis non ordinate p̃ gradus incedendo. Summũ autem anime est ipsa ratio: imũ vero est per corpus exercitata operatio. Gradus medij p̃ quos oportz ordinate descendere: sunt memoria p̃teritoꝝ: intelligentia p̃sentiũ: solertia in cõsiderandis futuris euentibus z ratiocinatio vnũ alteri conferens: docilitas per quã aliquis acquiescit sententijs maioꝝ: per quos gradus quis ordinate descendit recte consiliando. Si quis ergo post positis hmõi gradibus feratur ad agendum ad impetum voluntatis vel passionis hoc dicit precipitatio: verbi gratia: cũ quis a more vel ꝯcupiscentie feruore cecatus p̃cipitanter currit ad luxũ ꝓpter libidinẽ explendã se periculo mortis frequẽter exponens. ¶ Tertius vero actus est iudiciũ de agendis: z hoc similiter impedit p̃ luxuriã: dicitur enim Dañ. xiij. de senibus luxuriosis: q̃ auerterũt sensum suum vt non recordarent iudiciorum iustoꝝ. Et q̃tum ad hoc ponitur inconsideratio scz mortis inferni z similiũ. Pro quo nota: q̃ sicut p̃cipitatio est circa actũ consilij ex defectu sic incõsideratio est circa actũ iudicij ex defectu quia defectus recti iudicij pertinet ad vitium inconsiderationis put scz aliquis in recte iudicando deficit ex hoc q̃ ea contemnit vel negligit attendere ex quibus rectũ iudiciũ procedit. In libidinosis enim tantũ voluntas delectationi carnis immergit: q̃ nec de amaritudine mortis cogitat nec incertitudinẽ huius vite ponderat: nec iudicij diem formidat: nec inferni penã horrescit: sed si semp liceret viuere semper vellet peccare. Et inde est q̃ iusto iudicio deus actum peccati transitoꝛiũ eternaliter punit: quia fm Augu. si homo mansus eternaliter viueret: semper ipsum liberet peccare: z si homo peccat in suo eterno non mirũ q̃ deus punit in suo eterno. ¶ Quarus proinde actus est preceptũ rõnis de agendo: quod etiã impedit per luxuriã mõstruz scz homo impeditur ex impetu cõcupiscentie ne scz exequat illud qõ decreuit esse faciendũ. Vnde dicit Terentius in enucho de quodã qui dicebat se recessurum ab amica hec verba: vna falsa lachrimula restringet: z q̃tuz ad hoc ponitur inco̅stantia: ¶ Pro quo nota: q̃ inconstantia importat recessum quendã a bono p̃posito diffinito. Principium aũt huius recessus a via appetitiua: non enim quis a priori bono proposito recedit nisi propter aliquid qõ inordinate sibi placet. Sed iste recessus non consumatur nisi per defectum rõnis que fallitur in hoc q̃ homo repudiat quod recte acceptauerat. Et quia cum impulsiui passionis resistere possit: si non resistit hoc venit ex debilitate rationis que nõ tenet se firmiter in bono concepto: ideo incõstantia q̃tum ad sui consummationez pertinet ad defectum rationis. Ex hoc enim dicitur aliquis inconstans quia ratio deficit in mandando executioni ea que cõsiliata sunt z iudicata. Ex hoc autem prouenit hec mentis inconstãtia: quia delectationi

transitorie per malam voluntatem incūbit: ⁊ ideo necesse est mētem variari ꝓout vna delectatio momentanea transit ⁊ alia succedit. Sola autem mens illa figitur in vera cōstantia que ꝑ amorē immobili ⁊ inuariabili bono fideliter initit. Sīr ⁊ voluntas ꝑ luxuriā maxīe dcordinat: nā ex pte volūtatis cōsequit duplex inordinat⁹ actus: quoꝝ vnus ē appetitus finis: ⁊ q̄tum ad hoc ponit amor sui scz ad delectationem quā inordinate cōcupiscit. Sed audiāt dīm dicētē Job. xv. Qui amat animā suā pdet eam. Amor sui est: cuz quis longā vitā ad hoc desiderat: vt suā libidinosā volūtatē explcat. qz carnal⁹ affect⁹ se ipsum ⁊ alios solum amore cōcupiscentie diligens: omnia in sui comodum ordinat. vt in eis peramplius delectetur. Ex quo patet q̄ perniciosum damnum inducit amor sui: qz ꝑuat hominem ab amore ordinato sui ipsius ⁊ omnium creaturarum immo ⁊ ipius dei: et quod execrabilius est non solum ducit ad cōtemptum: sed si dici liceat vsq; ad odium dei dicente christo in euangelio Joh. xv. Nunc autem ⁊ viderūt ⁊ oderunt ⁊ me ⁊ patrē meum. Unde per oppositum odium dei ponitur filia luxurie: de quo odio plura dicta fūt in .v. precepto sermone. xxxij. Licet enim deus sit purum ⁊ summum bonum quod directe odiri non potest: dicitur tamen odiri indirecte propter duo. scz vel propter penam q̄ iusto iudicio peccantibus infligit: vel propt bonum delectabile quod mox pia prouidentia eis subtrahit ne grauius peccent. Alius autem est appetitus eorum que sunt ad finē: ⁊ q̄tum ad hoc ponitur affectus p̄sentis seculi cui carnalis inheret propter appetitum bonorum: diuitiarum: sanitatis: fortitudinis ⁊ ceterorum per que carnalis affectus suum finem consequitur ⁊ delectatiōe momētanea fruitur. Et per oppositum ponitur desperatio futuri seculi: quia dum nimis detinetur delectationibus carnalibus: ad spiritualia venire non curat sed eas fastidit. Considerans enim suā indispositionē ad spiritualia vel celestia cōsequēda: vtpote quia cōcupiscentie carnali ⁊ delectatiōi finaliter immersus sibi ipi male cōscius diffidit de venia ⁊ gloria futura ꝓsequenda: qz desperat de ꝓpria resipiscentia iuxta illud ꝓbencū Hiere. xviij. Desperauim⁹: post ꝓcupiscētias nostras ibim⁹: ⁊ vnusquisq; prauitatem cordis sui mali faciemus. Ad si impi⁹ hmōi stulta p̄sumptiōe se spem habere iactitat: rndet sapiēs Sapiē. v. Talia dixerūt in inferno hi q̄ peccauerūt scz trāsierūt oia tāq̄ vmbra tanq̄ nauis vel sagitta: qm̄ spes impij tāq̄ lanugo est q̄ a vēto tollit: tāq̄ spuma gracilis q̄ a procella dispergit: ⁊ tanq̄ fumus q̄ a vēto diffusus est. Denīq; rito nanq̄ de fornicatrice dr Prouerb: vij. Quos multos vulneratos deiecit: ⁊ fortissimi q̄nq̄ interfecti sunt ab ea: vie iferi dom⁹ ei⁹. Sic deiecit Samsonem virtuositate potente: qz quem oēs philistijm deijcere nō poterāt Dalila meretrix vinctū tradidit ad spoliandum: excecandū: incarcerandū ⁊ illudendū. Sic deiecit Salomonē sapia singularem vt idola adoraret. ne suas delicias. i. vxores vel potius meretrices ꝓtristaret. Sic deiecit Holofernem strenuitate pollentē: cui⁹ caput Judith abstulit. Sic deiecit ipios iudices etate senescētes cum in ꝓcupia Susanne turpiter exarserunt. Sic denīq; deiecit David in sācitate viuētē cum incaute respexisset Bethsabee se lauantem. Sed hic dei miseratione respirauit ad emendā: quā tñ emendationez difficulter admittit hec noxa. Dicit ei Gregorius: in moral. q exq̄ luxuria semel mētem occupauerit vix eam bona desideria cogitare permittit. Sunt enim viscosa desideria: qz ex suggestione orit cogitatio: ex cogitatione affectio: ex affectione delectatio: ex delectatione consensus ex consensu operatio: ex operatione consuetudo: ex consuetudine desperatio: ex desperatione peccati defensio: ex defēsione gloriatio: ex gloriatiōe damnatio. Illū gluttnū h̄ efficacissimnm est ad capiendas animas vt dicit Aug. Hinc diabolus solus hoc vitiū elegit: cum Balach regem ꝑ Balā ꝓpheta suum instruere vellet: quomodo potissime filios israel deuincere posset. Qd a nobis auertat iesus christus dei fili⁹ in secula benedictus Amen. Ad laudem dei.

¶ Sequūtur sermones de septimo precepto.

¶ De furto in generali: ⁊ cur faciendā est restitutio/ vtrū ve sit ꝑs satisfactionis: ⁊ quod septē impediūt restitutionē/ ac quid restituēti spūaliter restituitur. Sermo primus.

NOn furtum facies
Exo.xx. Hoc ē septimū p̄ceptū in q̄ fm Augu. p̄hibet omnis cōtrectatio rei aliene p̄ueniens ex cupiditate vel iniuria. ¶ Pro q̄ sciendū q̄ furtū ē p̄trectatio fraudulēta inuito dño aliene rei mobil̄ t cōpotalis que fit ad lucrādū:sēz gratia rei siue possessionis vel vsus. Dicit aūt cōtrectatio q̄si fine ea nō est furtū lz interueniat volūtas verbū vel scriptū:m̄ p̄ solā voluntatē erit dā trāsgressor alicui⁹ p̄cepti sēz illius. nō cōcupiscēs rē primi tui. Fraudulēta dr:q̄ si dā crederet rē ee suā que nō erat:nō cōmittit furtū:sic̄ nec ille q̄ credit q̄ ab eo qui bz ius in illa re posset accipe:lz vterq; teneat inuito dño. si m̄ credebat dñm p̄missurū t fuberat iusta cā credendi lz nō erat cōcessurus:q̄ si nō fuberat iusta cā credēdi:tūc furti reus tenet:t si putat inuito dño facere lz eo volūtate faciat mortaliter peccat:ac furti reus tenet ad restitutionē. Additur etiā rei aliene:q̄ contrectatio rei p̄prie nō est furtū nisi alius haberet in eadē re ius aliqđ vtpote q̄ res ē pignorata vel cōmodata quā dñs rei fraudulose capiendo furtū cōmitteret. Dicit etiā mobilis et corpalis q̄ in rebꝰ imobilibꝰ furtū committi nō p̄t nec in corpalibꝰ:vt sūt actiones t seruitutes:eo q̄ talia nō p̄nt cōtrectari. Et subiungit ad lucrandi sēz gra sue possessionis vel vsus:q̄ si dā alienam ancillam rapuerit nō cā lucri sed libidinis committit furtum q̄ non solum committit furtum đ rei dñiuz sibi vult vendicare sed etiam qui vult in ipa re sibi vendicare vsum etiam inuito dño. ¶ Hic queri p̄t:vtr̄ sic in re pua sicut in magna dā cōmittat furtū. Ad qđ rñdet Gratianꝰ:xiij. q.vj.c.vl. dicens. Fur aūt nō solum in maioribus sed etiam i minorib⁹ iudicat:nō cm̄ qđ furto ablatum ē:sed mēs furātis attēdit sicut a sit:in fornicatione non refert an deformis vel pulchra ingenua vel ancilla pauper vel opulēta quod sane intelligēdū ē q̄n volūtas etiam maiora subtraheret. q̄ vt ibidem p̄mittit:furtum nō tam in quātitate rei q̄z in affectu furantis considerat̄. Hinc dicit Tho. scđa scđe. q. lxvj. q̄ si quis accipit furtiue res minimas:hns animum furādi vl̄ prio nocumētum inferendi tūc p̄t etiā i talib⁹ minimis ee mortale:sic̄ in solo cogitatu p̄ cōsensum:si ꝺo nō facit alo furādi nec nocumētū inferēdi sz ponꝰ p̄sumit nō ee ꝺ volūtatē dñi:tūc nō reputat furtū. ¶ Preterea licz furtū p̄prie dr occulta t fraudulēta occupatio rei aliene:sic̄ rapina est violenta occupatio:m̄ q̄ vtraq; occupatio reputr̄ inuolūtaria ex pte eiꝰ cui alīqđ subtrahit lz vni subtrahat p̄ ignorātiā alteri p̄ violētiā t vtrūq; opponit ꝺ iusticie ideo p̄ codē plerūq; reputant:ita q̄ p furtum in ꝺ mādato generaliter intelligat ois violenta t fraudulenta occupatio rei aliene inuito dño:siue sit inuolūtariū p̄tū aut mixtū:t talis occupatio ꝺ obligat ad restitutionem:q̄ fm Aug. in ep̄la ad macedoniū. t habet. xiij. q. vj. c. si rea: Nō dimittit̄ p̄ctm̄ nisi restituat ablatū si restitui p̄t. ¶ Ad cuius euidētiā septē sunt p̄cipalit̄ de restitutiōe p̄sequenda. s. cui q̄s. cui:q̄d:vbi:quō:q̄n. Primo igit̄ videndū ē an restituno ē faciēda nāq; nēria ad salutē p̄sertim cu nullus obligat̄ ad ipossibile:sz ablatū restitui sepiꝰ ē ipossibile puta cum aliq̄s alicui abstulit mēbrū vel vitā. Ad qđ rñdet Tho. scđa scđe. q. lxij. q̄ restituno ē actꝰ iusticie ꝑmutatiue:q̄ ꝑsistit q̄dā eq̄litate:vñ ēstimare nihil aliud ee videt q̄z iterato aliquē in possessionē vel dñiuz rei sue cōstituere:t ita in restitutiōe attēdit eq̄litas iusticie fm recō pēsationem rei ad rem:q̄ sēz res vnius habet ab alio p̄ volūtatem eiꝰ:vt in mutuo vl̄ reposito:aut ꝺ volūtatem eiꝰ sicut in rapina t furto:vñ p̄ iteratam redditionē rei iniuste ablate reparatur equalitas iusticie. q̄ si iuste res ablata fuerit si restituitur inequalitas erit:q̄z iusticia in equalitate ꝑsistit:cū q̄ seruare iustitiam sit de necessitate salutis:cōsequēs est:q̄ restituere id qđ iniuste ablatum ē alicui sit ꝺ necessitate salutis. Verūtm̄ in q̄bus nō p̄t equalens recōpensatio fieri:sufficit q̄ recompē set modo possibili iudicio discretorum. Qđ si quaritur vtr̄ q̄ restituno sit p̄s satisfactionis:p̄sertim cum Aug. in ep̄la p̄dicta ad macedonium dicat. Si res aliena p̄ter quam p̄ctm̄ est reddi possit t non reddit:pnia non agitur sed sit̄. Ad ꝺ rñdet Bonauē. super iij. di. xv. q̄ satisfactio dupliciter accipitur. s. cōter:t tūc oē opus penale volūtarie assumptum:siue ad qđ tenet iudicio dei siue iudicio sacerdotis p̄ro satisfactione reputat:t sic etiam restituno est opꝰ satisfactoriū t p̄s eiꝰ. Scđo accipit̄ p̄prie:t tūc sit p̄ opus penale volūtarie assumptū:ad qđ nō tenebat nisi ex culpa t iudicio sacerdotis:et sic restitu-

nio non est ps satisfactōis: q; restituere tene
mur q̄ rē bz alienā fm oē ius: etiaz si sacerdos
nūq̄ ip̄onat: alioq̄n nō esset capax pnie: sicut
nec rennēs adulterā vel fornicariā: z si pon⁹
de necessitate saluris reqrit tanq̄ p̄ambulū z
fundamentū satisfactōis salutaris. Ad peni
tēnā ei z satisfactionē q̄dā requnt vt fundā
mētū: sicut inuirie remissio z aliene rei restitu
tio q̄dā etiā vt expediēna: vt vitare ꝓmas
occasiones: q̄dam inq̄ vt satisfactoria. sicut
ōro: ieunū: elemosyna: q̄dā aūt vt pficiēna:
sicut sunt opa superogatōis. vñ alienū in cō
fessiōna penitēs ē q̄si ferrū in vulnere egro⁹
tāns: cū nec vni ꝓsit pnia nisi inuisū restitua
tur: nec alteri medicina nisi ferrū extrahatur
¶ Qó ꝓcipiēs diabolus agit miro mō ne
fiat debita restitutio p varias cautelas z de⁹
ceptiones: ꝓma deceptio ōz plongatiua so
lutiois: q̄ ꝓtrahit solutionē aūcte ꝓpria: acci
pientes dilationē in iniurīā z dānificationem
creduoz pauper: nec reputant se obligatos
ad interesse. Scōa ōz diminutiua qua. s. in
solutione debitorum aliquid abstrahētes di⁹
minute soluunt sine libero consensu creditoꝛ
ris: sed cum extorto ꝓsensu ex timore verecū
dia vl importunitate: nō attendentes: q; sicut
alienum rapere sic z retinere dānabile est in
uito dño. Et dicitur creduoz inuit⁹ q̄n non li
bere cōsentit: sed ex quodam extrinseco quo
dāmō coactus. Tertia deceptio dicit placa⁹
tiua: qua sez q̄s tm̄ studet placare clamores
exteriores creditorum: nihil curās de clamo
re ꝓscie q̄ ꝓpinquior: licet ꝓscia dictat etiam
alia debita esse soluēda siue occulta siue ma
nifesta: hoc enim nō curāt q; clamores exte⁹
riores nō sustinent z lz ꝓscia remordeat: tamē
quia creditoꝛ nihil petit debitoꝛ satisfacere
minime curat vl satagit. Quarta vero dicit
distributiua qua sez piū arbitrant q; ea q̄ cer
tis personis sibi notis restituere obligantur
in alias pias cās dispēsare conant: vt erigen
do vl dotādo capellas: nupruī tradēdo pau
pes puellas z multa silia: que patēt hūanis
oculis q̄rentes pōpā z inanē gliam. Sed in
decretis. j. q. ōz. c. Non ē putāda elemosyna
si pauperib⁹ dispenset qō exilicius reb⁹ acq
rit. Sequit. Hic ōz Eccl. xxxiij. Qui offert
sacrificiū de substātia paupis: q̄si q̄ victimat
filiū in ꝓspectu pris. Quantus aūt sit doloꝛ
pris ppendamus sim eius ꝓspectu filius vi⁹
ctimetur: z hinc facile cognoscat quāt⁹ apud
deū doloꝛ exasperat q̄ sacrificiū extrapi⁹

natribuit. Quinta ōz excecatiua: q̄ scz q̄dam
sic excecant q; deq̄d in seculari iudicio p̄ce: p̄
cio: fauore z filiab⁹ sibi sentētialit lucrari pñt
totū iustū reputāt nihil curātes de iure diuio
vl ꝓscie stimulo: imo cūctas palliatas: violē
cias z iniusticias q̄si licitas reputāt: q; excec
cat eos auaricia eoꝝ: q; si rep̄hendunt vel in
struunt in hu⁹ciro grauit indignāter. Septa
deceptio ōz fraudatiua: qua. s. decipiētes de
fraudant cum affectu ꝓpriū victi restituere
nes p se facere nequeunt: sed filiis z heredi⁹
bus facultates relinquunt: in q̄ manifeste pec
cat q; plus amāt terrenam substātiā q̄ ꝓpriam
anima: q̄ g demēna erit credere q; filiq vl he
redes plus erūt dilecturi animā alienam q̄
substātiam tam licet iniuste tñ acq̄sitā: cū cō⁹
tingere frequenter solet q; male ablatorū he
redes illa restituere non curant: eo q; ab ipis
nō fuit impie acq̄sita: imo demente suo paren
tes hmōi relinquunt. in morte filios vel he⁹
redes q̄ nullā compassionē habētes sup sta⁹
tu mortis eoꝝ: vix semel in anno memores
erūt ad celebrandum eoꝝ anniuersariū. Se
ptima demū ōz damnatiua: q̄ scz q̄s ad hoc
ducitur q; scienter relinquit filiq⁹ vel heredi⁹
bus iniusta licet etiam sciat eos nullam resti⁹
tutionem facturos: z illa deceptio est dānatis
sima sui z suoꝝ heredum: q; talis substanna si
bi derelicta nō est tm̄ causa dānationis sue
sed etiam heredū. Hec septē deceptiones sunt
quasi septem laquei. quibus iniustus auar⁹
illaqueatus est ad eternā dānationē. q̄s euas
isse gliatur. ps̄. xc. dicens. Qm̄ ipse liberauit
me de laqueo ve. z a verbo aspo. Hñ iniustus
auarus triplices diras heredes q̄ oēs penus
eligūt ei⁹ damnationē q̄; vite reuocationeꝫ
q̄s dauid subtrr innuit cū dic̄ in. ps̄. lxij. In
troibūt in inferiora terre. s. q̄; nim ad corpus
z sic hereditant vermes q̄ rodunt z ꝓsumūt
corp⁹ in deliis z vitijs enutrinim: cui satisfa
cientes aie salutem postposuerūt. Sexto ad
iungit. Tradent in manus gladij. s. q̄ ad ani
mam q̄ tradit fugiēnb⁹ ꝓparatis ad escam:
ad torquendum inexpūsibilib⁹ penis: q̄ noie
gladij exp̄imuntur. Tertio subdit pces vul⁹
pium erūt. s. q̄; tū ad terrenā substātiā iniuste
congregatā z ipie derelictā: q̄ vulpina calli⁹
ditate sic diuersis tergiuersationib⁹ impedie
runt ne moriens restitueret: sic aduertere no
luit vt aiam illius z suaz restitutiōe ꝓdigna
ab eterna damnatione eruerent nullisq; mo
nitis ad hoc induci pñt. tādem pariter cū eo

qui bona relicte in eternū dānādi. Vñ legit de q̄dā heremita sctō q̄ dñm frequenter orās vidit penas iferni dignarek oīdere: tandez furt eraudit⁹ t inf cetera horribilia tormenta vidit scalā cū decē gradib⁹ in q̄b⁹ erāt sup spēs decē hoīes vn⁹ gradati sup alū. Infim⁹ erat q̄dā senex antiq̄ssim⁹ miser et putrid⁹: sup quē alij singuli pēdebāt i gradib⁹ suis q̄s demōes horribiliter flagellabāt: vnguk ferreis laniabāt t alia terrifica tormēta crudeliter inferebāt: ita q̄ cox pena videbat excedere penas oim q̄ videbāt in iferno: q̄ mltū amiras q̄sunt ab āgelo ductore qui esset. Rñdit angel⁹: ille senex inferi⁹ pēdēs fuit quar⁹: qui diuitias mltas vsurz t rapinas acquisiuit: t q: iuste acquisita nō restituit: hāc penā ieternū sustinebit. Secūs fuit ei⁹ filius. q̄ z vsurā t rapinā nō ꝓmisisset: mō q: prīus pecuniā t hereditatē male cōgestā nō restituit sz sibi remisit: cū prēmeterniū hāc penā sustinebit. Tert⁹ fuit filius filij t sic vsq; ad decimā generationē q̄ oēs dānati sūt meternū: q: bona prīus iusta restituere nō curauerūt Et iō merito dr Eccī. x. Nihil ē iniquius q̄s amare pecuniā. Q̄ ei aiam suā venalē hz imo totā. pgenie t cū h amittit pter ipam substantiam: sic ait pā. lxxv. Dormierūt somnū suū t nihil inuenerūt oēs viri diuitiaz in manibus suis nisi demerita. exeūt enim nudi et rei ante districtum iudicem nil pter pcā porta tea. ¶ Q̄ si debitā restitutionē fecerit in oīb⁹ deo t hoīb⁹: tunc eis restituentur oīa salua eporruna q̄ p iniusticiam dānabiliter sunt amissa. Que redigi pōt i numero septenario. Nā primo restituit sibi ipi de⁹ trinus t vnus in possessionem eterne hereditatis in quo commeatur oīe bonū honestum iocundum t vtile. Nō g̃ audiat q̄s diabolū suggerentem si aliena restituis paup t mēdic⁹ remanebis. quō em̄ paup ē q̄ diuitē deum possidet: t nimis auarus est cui deus nō sufficit nec ni diues ē. q: qui deum ꝓtēnit oia perdit. Hinc dic pā. xxxvj. Melior ē modicū iusto super diuitias peccatoz multas. Secūo sibi restituitur aia sua: immo totus ipe: vipote ia liberatus a laqueo venātium: t p ꝓsequens a tho aspero: Ite maledicti. Tam efficaciter g̃ cū ecta restituat iniusta p liberatione mortis eternē: quanta sollicitudine restitueret inimicis capitalib⁹ ablata: si capt⁹ ab eisdem traditus fuerit in carcerali pena: cum in nequioribus manib⁹ comprehēsus sit sez in vnguls demo

niozū. Tertio sibi restituit omne meritū eius pctīs vsure vel rapie q̄ bonis opib⁹ t exercitijs lucratus fuit: sz in pctō mortali penitus amisit. nā sicut bona opa facta in gr̄a mortificant p sequentē culpā: sic remittūt p recuperatā pniam. Ad h igit meritū recuperandū merito ē restituendū oīb⁹ insistendū. q: meritū vnius operis oratonis vel cogitatōis bone: mille millies excedit omnia bona mundi: t sup h illō erit eternū in fruitione: istud mētaneū in possessione. Quarto sibi restituitur oia aie ornamēta sez gr̄a t virtutes: t pfecta illa vestis nuptialis q̄ sez anima deo grata efficitur t demuo in eternā eius sponsam eligit Que pfecto restituto gratie t virtutū satis innuitur in parabola quam dom⁹ ꝓposuit de filio prodigo. dicente patre post paternalem amplexum: cito proferte primam stolam scilez innocētie: t date anulum desponsationis spiritualis: occidite vitulum saginatum id est christum mystice oblatū: vt sic cōmunionis participatione salutifera sacramentorum tē. Quinto sibi restituuntur confraternitates omniū timentium deum: ita q̄ pceps sit omnium bonoz̄ que fiunt in ecclesia militante. De que pā. cxviij. glosat dicens Particeps ego sum o mnium timentiū te: t custodientium mandata tua. Sexto sibi restituit fama bona que super diuitias multas ē eligi mandat: sicut sapiens testat Prouerb. xxij. dicens. Melius est nomen bonū q̄ diuitie multe. Facta nāq; debita restitutione sine omni rubore comparere potest coram deo t omnibus hominibus: quia tunc scandalum illud amotū est de q̄ dic dñs Mat. xviij. Ve hoī illi p quem scādalū venit: q: scādalū actuz est mortale pctīm vt latius determiat Tho. secūa secūe: q. xliij. Septimo sibi restituit in secura ꝓmissiōe regnum sempiterne glie: vbi sunt diuitie infinite t in eternum durature: p sentes vero diuitie iniuste acquisite vel possesse si non restituuntur post pauca tēporis interuenientē morte penit⁹ amittuntur: t in fel aspidum infernaliū cōuertunt. si vero tunc restituunt q̄n diutius retinere non pōt. s. in morte vel post mortem: verēdū ē q: non amore iustitie sed timore vindicte extorta est illa restitutio: q: diutius ea tenuisset si diutius viuere licuisset. non ergo fit libera voluntate q̄ fieri videt in ope quam potissime deus respicit t acceptat. Hinc cecinerunt angeli. In terra pax hominibus bone voluntatis. ¶ Ad

landem dei omnipotentis.
¶De damno spūali scz ipius anime qđ inferf tripliciter. Et quō ad eius restitutionē obligatur. ¶Sermo ij.

On furtū facies. Exo. xx. Ui
n so vecumꝫ cur facienda sit restitutio
Jam psequendū est ꝺs ad illā obli
gatur. Ā ꝓro quo sciendū ꝙ decē sunt ge
nera hoim ꝙ necessario obligant ad restitutionē. Primi sunt dānificatores ꝙ scz sine ꝓprio cōmodo alys damnū inferūt in psona vel sub stantia. Primo in psona dānū inferunt spūaliter vel corporaliter. Spūaliter aūt fm Sco. in.iij.di.xv. Nullus pōt in naturalibꝫ anie bonis alteri ppie dānū inferre: cū bona naturalia sint incorruptibilia: scz bō dānificari pōt in bonis moꝝ vel acquisitis: cuiusmōi sunt grā & virtutes ꝙ corrūpi valent: vel acquirendis p opa bona quoꝝ acqsitio faciliter impedit nā per petā & delicta virtutes iā acqsite corrūpunt: & paulatim vitia generant ac virtutes ꝙ deberent ex actibꝫ bonis generari ppediūnt. Et sic in his pōt quis dispositue saltē alium dānificare tripliciter. Primo generaliter alū p exemplū malū scandalizando: ꝙ prebet alteri peti eiusdē occasio licet remota: & ex hoc cōtingit scandalū actiuū esse mortale per se: etiā illud qđ habet speciē mortalis peti: vt ptz sc̄da sc̄de: q. xliij. de ꝙ scandalo i diuersis locis plura posui. Sc̄do spāliter scz primū offendendo signo verbo vel facto: & hmōi impellit alium magis ad spūale dānū. Primo nanqꝫ offendit ꝺs signo. Sunt enī signa sine quibꝫ innotescere non pōt exterius dilectiōis interioris actus: etiā illius ad quā oēs de necessitate tenemur: quin oīmoda negatiōe coꝝ manifestū signū cordialis ordy demonstrat: sicut est salutatio & ad interrogata aliqualis respōsio. Qui ergo in isto negat tale verbū aut auertit vultū aut subito fugit: ordy mortalis manifeste signū ostendit: nisi hoc agat ex causa rationabili: vt pote si pbabiliter timet ex hoc aliud deterius euenire: & hanc rōnem & intentionā facti sui dz intuentibꝫ ppter vitationē scandali propalare si bono mō fieri pōt. Sc̄do offendit verbo cōtumelioso: & h̄ vel confuse: qđ intelligit p racha in euangelio Matt. v. vel specifice & manifeste: qđ notat ibidē in verbo fatue: sicut cōtingit in cōtumelia ꝓximo vl̄ improperio: vnde talia verba ex deliberatiōe &

contemptu in ꝓximū ꝓferre: frequenter est mortale: & obligat ꝓferens ad satisfactionē per se vel p aliū humiliter culpā suā diccēdo: vel saltē equipollentia signa demonstrando. Tertio offendit facto iniurioso siue corporali siue reali. Nam fm Lyrā in illatis damnis duo pensanda sunt: scz offensa ꝙ fit in rei corporalis vel tēporalis ablatiōe: & iniuria ꝙ fit in dāni spūalis actione: cū scz ex dāno dato ꝺs iniuriato ꝓstat impatientie scandali & ody materiā. Dānū igitur inferenti nō sufficit ad salutē satisfacere de offensa restituendo ablatū: sed etiā amouere tenet iniuriā & scandalū: scz eriā amouere tenet iniuriā & scandalū qđ fit cū venia petita p se vel p aliū fm ꝙ nelū qđ fit cū venia petit p se vel p aliū fm ꝙ necessitas id exposcit iudicio ꝓbi viri. Certio specialissime scz primū efficaciter ad malū inducēdo vel a bono retrahēdo. Qđ fieri pōt tripliciter scz locutiōe: operatione & notitiā inuentiōe: scz de duobus vltimis videbit postea vbi agef de iniquis operatoribꝫ. De ꝓmo ergo sciendū: ꝙ hō ꝓximū suū inducit ad malū locutiōe: & hoc ꝑcipue quinq; modis ¶ Primo turpiter docendo cantilenas carnales: supfluas adornatiōes: choreazationes detestabiles: peccatoꝝ inuentiōes & infinita similia: sicut ptz: j. Reg. ij. & iij. in filijs Heli ꝙ trāsgredi faciebāt ppl̄m dñi puertendo ritū cerimoniarū in oblationibꝫ ꝓsulentes ꝓprie gulositati: & mulieres ꝙ venerant ad purificādum polluebāt dormiendo cū eis: vel etiā fz quosdā corrupti pecunia dabāt licentiā mulieribꝫ cōmiscendi viris suis infra dies purificationis vt ptz plenius in hist oriꝫ ꝓpter qđ eos dñs multiplici dānatione mulctauit: sicut ꝑdixerat dñs Samueli & primo quidē morte tēporali ipsio ꝓra philistum: nec solū ipsi: fz coꝝ demerito triginta milia de isrl̄ cū eis interierūt & archa piter capta est: sc̄do morte eternali nō solū filios fz etiā pr̄em diuina iusticia dānauit. Dicit enī Hiero. & Rabanus ibi dē ꝙ Heli ꝓ iniquitate filioꝝ dānatus est: qz eos minus seuera aniaduersiōe plectebat: & quidē corripuit fz lenitate & mansuetudine pr̄is non seueritate & auctre pontificis: tertio morte tpali ipius pr̄is & etiā vxoris Phinees nā ambo audito euentu pr̄ij interierūt: Heli retro cadēdo: vxor Phinees ptū accelerādo ꝗto reprobatiōe terrifica in oi coꝝ potestate. Vñ dñs ad Samuelez. Ego faciā verbū in isrl̄ ꝙ quicūqꝫ audierint tinniēt ambe aures eius. susitabo enī aduersus Heli oia ꝙ locutus sum sup domū eius icz ꝓ vtrū dei missum

ad eū qui dixit hely in ꝑsona dñi. Pr̃escindā brachiū tuū ꝛ brachiū dom⁹ pr̃is tui sc̃z ythamar: vt nō sit senex.i. summus sacerdos i domo tua: ꝛ videbis emulū tuū.i. sadoch sacerdotē q ab ythar a Salomōe obiecto susceperit sacerdotiū. Sequit. Et pars maxima domꝰ tue morief cū ad virilē etatē venerit. Qđ impletū est qñ Saul sacerdotes nobe q erāt de ḡnere Heli interfecit: vno solo relicto sc̃z ab ythar: q fugit ad Dauid: vt patz. j. Reg. xxij. Et qđ his oibus maius est dixit dñs ad Samuelē. Iuraui domui Heli q nō expiabit iniq̃tas domꝰ eius victimis ꝛ muneribꝰ vsq; in eternū ¶ Scđo nedter inflectēdo ad mala pura ad vsurā furtū rapinā pcalitates ꝛ filia ꝛ ꝑsuasionibꝰ cōminationibꝰ aut p̃ceptionibus: sicut legit. iij. Reg. xxj. de Iezabel: q̃ inchoauit virū ad ꝑsensus ꝛ scripsit literas ex noie Achab in iezrahel mādatū ꝓnūtes q ꝓuenū facerent ꝛ ieunaret ranq̃ facturi iudiciū dei: ꝛ submitterēt falsos testes q dicerēt Naboth bñdixit. i. maledixit deū ꝛ regē: ex q̃ testimonio iudicarēt eū reum maiestatis ꝛ sic eū lapidarēt iezrahelite tā timore q fauore regis oia pfecerūt: ꝛ misit dñs Heliā ad Achab vt diceret. In loco in q̃ linxerūt canes sanguinē Naboth lambēt ꝛ tuū sanguinē ꝛ interfinā de Achab mingentē ad parietē ꝛ clausus ꝛ virumū in isr̃l: ꝛ canes cōmedēt Iezabel in agro iezrahel. Cuius cā subiūgit: q; venūdatus en vt faceret malū in ꝑspectu dñi: cōcitauit eni eū Iezabel vxor sua ꝛ abominabiles effect⁹ est. ¶ Tertio spāliter ꝓtamuādo. s. in carnalitatibꝰ p lasciuos cantꝰ gestus nutus affatus amplex⁹: tactus ꝛ filiā aut etā p verulas mediatrices aliq̃n etā minus aut pmissionibꝰ infinitisq; modis sibi detestāda voluptas alliciunt auros. De ḧ legit in li. Apū. c. xxxj. de quadā verula meledicta q̃ circūdulxit puellā quandā septē annis ꝛ diuersis tradidit ꝑ virgine ad peccandū cū ea: q̃ tandez (videte eadē puella) corpe ꝛ ania fuit a demonibꝰ e medio sublata: haud dubiū q̃n in infermo sepulta. ¶ Quarto spāliter corrūpendo. s. bonos ꝛ bona derogatiuis verbis aut p̃dicationibꝰ denigrādo hereticā aut falsam ꝛ ꝓtaminatā doctrinā semināndo: demones inuocādo vel quascūq; superstitiones ꝛ prauitates edocendo: Hec liquide patēt in Ioas rege iuda ij. Paral. xxiiij. qui fecit qđ bonū erat coram dño cunctis diebꝰ Ioiade sacerdotis: vpote cuius ꝓsilio regebat: ꝓtinū mortuo Ioiada venerūt ad regē ꝓncipes iuda ꝛ adorauerūt regē vt deū: fm hebreos tribuentes illi honorē eo q̃ habitauit in domo dei ex annis: vbi tm̃ sacerdotibꝰ licitū erat intrare: ipse aūt honores illos libēter accepit. ꝛ deinceps obsequijs eoꝝ acquieuit eis: in ḧ sc̃z relinquerūt cēplū dñi dei patrū suoꝝ: fueruntq; luci ꝛ sculptilibꝰ ꝛ facta est ira dñi ꝓtra eos q̃ adduxit exercitū syrie in iudā ꝛ hierusalē: cuius modicus erat: tradidit tm̃ dñs in manꝰ eoꝝ infinitā multitudinē: interficientesq; cunctos ꝓncipes ꝑpli q̃ fuerūt ꝑmaria cā delicti: i Ioas añis ignominiosa exercuere iudicia: ꝛ abeuntes dimiserūt eū in languoribꝰ suis: surrexerūt aūt serui sui ꝛ occiderūt eū in lectulo: sicq; miserabili morte vita finctus est. ¶ Quinto dānabilr a bono retrahendo ne sc̃z aliena restituat: superflua ꝓtribuat: illatas iniurias remittat ne veritatem p̃dicari nbi credat: ꝛ diuina frequenter: ne peccare desistat: nec efficaciter ad emendationē se cōuertat: aut ne etiā p religiōis ingressuz mādū relinq̃t ꝛ multa similia: sic Dathā Abyrō ꝛ Chore q̃rentes inuadere vrbāq; plaurā. i. spūalē ꝛ ipalē: toto conamine nitebant auertere cōem ꝑplm ab obediētia suoꝝ ꝓtorꝝ. i. Moysi ꝛ Aaron diffamūres ꝛ suscitātes ꝓspirationes: murmurationes: ꝛ discordias: vt ꝓz Numeri. xvj. vbi dicit Rabbi salmō: q̃ p totā nocte p̃cedentez ꝛ partē diei chore ꝛ sibi adherētes discurrerāt p castra dicētes ꝑplo q̃ moueret ꝑ vitulare cōi: ꝛ ḧ mō coacernauerūt sibi multitudinē ꝓ. Moysen ꝛ Aarō vñ iratus ait dñs ad Moysen ꝛ Aarō. Separamini de medio ꝓgregationis hui⁹ vt cos repēte disp̃dā: q̃ pni cadentes in terrā dixerūt vt ꝓz ibidē in lra. ¶ Hic q̃n pōt: virū dissuadēs alteri religiōis ingressuz aut ꝑtuū exercitiū ꝓuocās ad ꝓtiū: ad restitutionē tenear? cū nō dimittat? petīn nisi restituat ablatū: sz in his plurimū dānificat? ꝙs in bono spūali qđ excedit oīe dānū corpale ꝛ ipale. Ad ḧ rñdet Sco. in. iij. di. xv. q̃ in dānificatione spūali q̃ꝑtū ad bonos mores ꝛ ꝑtutes acq̃rendas vl retinēdas: tenet? mō possibilū ꝙs restituere dānū tā impūabile: ecōtra sc̃z quersum efficaciter ad pniam ꝛ act⁹ ꝑtuosos inducendo: insup p eo orādo ꝛ alioꝝ orationes iperādo: q; difficilius est quertere q̃ pquertere: ꝛ p ḧ ptz q̃ꝑtū piculū est alū ad pcm inducere: q; vir pōt aliq̃n illum ad pniam reducere. Porro sibi subtrahit aliquem a religione tūc aut aliter subtractus erat obligatus

vero pfessionis: z tunc fm Sco. ibidē p viri⁊ bus laborare tenet vt ad religionē redeat vt ℔ nō tā sibi q̄ religioni satisfaciat: si aūt ille neluerit intrare: tūc fm Gerar. obdoñ. videt q̄ cū religiōi subtraxit: religionē intrare de bet: si sit idonea psona ad intrādū: vt sic ūrā de satisfaciat ordini z bñ viuēdo ac orādo: p alio ad ei⁹ q̄uersionē labore: si ꝓ subtraxit aliquē nō q̄dē obligatū: ſz tm̄ volentē intrare: tunc distinguēdū ē: vt ℔ fecit aio nocendi ipi religioni z tūc obligat ipi religiōi: ſz q̄ mul⁊ tū interest interesse in religiōi z ppe ee: iō nō tm̄ peccat ſſ. ſ. ſpūalemia iō ex officio tenebat ar guere malos de peccatis vt peniterēt: z am⁊ monere bonos vt pseuerarēt. Sequitur. Si ☞ dicēte me ad impium p scripturas. morte morieris: nō annunciaueris ei neq̄ locutus fueris vt auertat a via sua impia z viuat: ipe impius in iniquitate sua morietur. sanguinē autem eius de manu tua requirā. Sequit. Et si iust⁹ cōuersus a sua iustitia fecerit iniq̄ tatem: ipse moriet z nō erūt in memoria iusti cie ei⁹ quas fecit: q̄ a⁹ non enunciasti eis⁊ gunez ei⁹ de manu tua requirā. Si ☞ domi nus tam districte requiret a negligentibus. ☞ quid erit vel a bono retrahēnb⁹ vl' ad ma lum sollicitantib⁹ pfecto tales plerumq̄ de merentur plus z puniunt: q̄ ꝓncipales agē⁊ tes vel delinquētes: sicut plerumq̄ grauius

vel ad religionē redeat vt ad religionē redeat vt bis laborare tenet vt ad religionē redeat vt ℔ nō tā sibi q̄ religioni satisfaciat: si aūt ille neluerit intrare: tūc fm Gerar. obdoñ. videt q̄ cū religiōi subtraxit: religionē intrare de bet: si sit idonea psona ad intrādū: vt sic ūrā de satisfaciat ordini z bñ viuēdo ac orādo: p alio ad ei⁹ q̄uersionē labore: si ꝓ subtraxit aliquē nō q̄dē obligatū: ſz tm̄ volentē intrare: tunc distinguēdū ē: vt ℔ fecit aio nocendi ipi religioni z tūc obligat ipi religiōi: ſz q̄ mul⁊ tū interest interesse in religiōi z ppe ee: iō nō tm̄ peccat nolētes nō tm̄ nisi volētes: q. ſ. peccant ex ignorāna vl' infirmitate: z sic malicia facit⁊ ſz nō diligit: q̄ aūt ex malicia peccāt: malicia diligit: iuxta illō .ps. lj. Dilexisti malicia sup benignitatē. Hec mirū si retrahere a bono z ipellere ad malū vitiū cū detestādū iudicat q̄ ℔ ē vnicū z cōmune exercitū rep⁊obo⁊um spirituū: z iō demonū officia semetipos ipli cāres: merito censendi sūt demōes incarnati vtpote p oia ꝓformes in ope z volūtate: sic ei nihil deo acceptus zelo aiaꝝ: sic diabolo nihil accepti⁹ seductiōe z pditiōe aiaꝝ. In cuius argumētū legit in li. de septē donis spūs scti. q̄ q̄dā erat mulier q̄ de adulterio cōcepit filiū: nec habuit vñ nutriret illū: vir em̄ suus mortu⁹ erat z oia bona ab ea parit̄ ablata: hinc cepit ipa multū dolere quā diabol⁹ cō tristatā videns accessit ad eā in hūana spē di cēs. Si vis cōsentire mihi duplicabo tibi oia q̄ p⁹ possidebas. Cūq̄ illa cōsentiret ait de⁊ mō: post septē dies reuertar ad te: q̄bo trāsac plicaui requirens ab ea vt in tribus exequē dis sibi consentire vellet. qō ipa gratāter ac ceptauit z vsq̄ in finem vite diligēter imple uit. Primumq̄ erat q̄ omnes religiosos in hospitio suo reciperet z eos ad peccatum carnis prouocaret: z hoc q̄rum ad illos q̄ prouocāt proximū ad malū qō ē acceptissi mum seruitium diabolo. Secūdū erat q̄ in ecclesijs semper est garrula z verbosa vt sic a bono deuotos impediret quantum ad se⁊ cundum. Tertiū erat q̄ in die pauperes reci perret z denocte excelleret: vt sic eos ad im⁊ patientiam z alia vitia scz blasphemie male dictiōis z murmurationis z detractionis inci taret. Qō etiam aliq̄ grauio⁹ puniunt q̄ ꝑn cipales agentes: ꝓz in decret. lxxxvj. di. c. tā ta neq̄cia: vbi papa parcit actori ꝓncipali ſz ñ suggerēnb⁹: qō ertā exēp⁹ariter ꝓz de q̄dā ꝓposito mōtis via de pede mōtis: q̄ p⁹ sum me fratres minores diligebat ſz opatiōe eius uisdā famuli sui dilectionē sic q̄uertit in odiū q̄ eius pfectiōe fratres necessario habebāt vt de castro illo penitus abirent: currentes ergo fratres precibus ad beatum Franciscū rogabant vt ab atroci vexatione clementer eos eriperet: qō z factum est: nā de nocte p⁊ positis ad diuinum iudiciū ē deduct⁹ cū fa⁊ mulo z cum sñia de eis data ref beat⁹ Franci⁊ scus ꝓpositū defendit: dicens: q̄ sunt ordini

suo valde deuotus:sed inductione famuli sui fuit hostis effect⁹. Dictante igit snia famul⁹ eius vt sibi videbat erat decapitat⁹ cū igit ꝓpositus a sōno surrexisset nimiū territ⁹ cucurrit ad lectū in q̄ famulus dormiebat:quē veraciter decapitatū inueniēs statim cucurrit ad fratres z frater minor effect⁹ est.

¶ Deniq; q̄n pōt incidēt aliter vtrū de facto absoluens quē de iure nō poterat absoluere teneat ad restitutionē.s.et nouīcādo q̄ eū absoluere nō poterat.cum ꝓstet eū sacramentaliter non esse absolutū:z p ꝓsequēs in aie sue bono grandē iniuriam passū. Ad hoc rñdet Guil.in suo sacramētali q̄ sic:z peccat mortaliter fm Rich.in.iiij.di.xviij.ar.ij:q.v. z sic patz de dāno ipsius anime. Ad tau.dci.

¶ De diffamia directe vel indirecte alteri illata z qualiter ad restitutionē fame quis obligef. Ser. iij

On furtum facies. Exo.xx.

In Jam ordine debito de restitutione fame ablate ꝓsequēdū ē:vtpote q̄ quodāmō bonus spūalib⁹ adheret:z iō inter alia bona fama principatū obtinet.q: maⁱ⁹ bonū ē qđ ē intra nos q̄ qđ ē extra nos. Pro uerb.xxij. Melius est nomē bonū q̄ diuitie multe:z iō deteriores reputantur diffamatores q̄ raptores:vt patet.xj.q.j.c.deteriores z.c.sequēn. Dicit Alex.papa. Summa iniq tas est fratribus accusare. Vnde scriptum ē ¶ Omnis q̄ detrahit fratri suo homicida ē ¶ Dic ergo q̄ri potest an aliquem infamās teneatur ad restitutionem. Ad h̄ respondet Richar.in.iiij.di.xv.q. restitutio est actus iustitie commutatiue:z q: ad obseruandam iustitiam oēs obligamur. Vnde etiā tenet⁹ q̄libet ad restitutionem rei ablate inuste fieri potest. Sin aūt tunc restitutio fieri dz in equalente si possibile est vt patet extra de lite penden.cap.ecclie sancte marie q̄ si nec equualens reddi pōt:tunc satisfacere tenet⁹ ad arbitrium boni viri. ¶ Qđ si obijcit ad i possibile nemo tenetur:s̄z in p̄āte diffamans non est mutare opinionē malā hoim quā ex diffamatione conceperūt. Ad h̄ respōdet Alex.de hales in secunda pte summe tractatu de vitio detractionis:quod licet talis non pōt in integrum mutare malam opinionē:tamē tenet⁹ bonum dicere de eo sicut p̄⁹ dixit malum:z hoc illis eor̄ quib⁹ fecit diffamationem.z oñdere se debet deliquisse:ex quo forte mutabitur opinio. Et nota generaliter q̄ quecunq; dicuntur hic de diffamatiōe:eadem pariformiter intelligēda sūt de susurratione:quia sicut diffamator obligat ad restitutionem fame:sicut susurrator ad restitutionem p̄istine amicitie:nisi forte talis amicitia foret perniciosa. ¶ Preterea fm Alten..libro ij.ti.xv. Detractio fit multis modis quibus alterius fama diminuitur:nam q̄nq; fit planis verbis:quādoq; vero verbis artificiose excogitatis vel cantilenis:q̄nq; nihilominⁿ nutibus z signis: aliquando scriptis quib⁹ libelli famosi dicunt:vt cū quis scribit chartā in iniuriā z infamiā alteriⁿ z illā occulte proiciens in ecclesia platea vel domo vt inueniat⁹ alter infamet⁹.z talis non solum peccat mortaliter:s̄z etiam ꝓtra talium ꝓfectores z inuentores:nec stat destruētes sed dolose manifestantes institute sunt grauissime penetam fm leges q̄z fm canones:vtpote flagellatio z excommunicatio fm canones:vt p̄z v.q.j.qui in alterius.c.hi qui z.c.si ds:quod intelligitur nisi legitime p̄obauerit ea q̄ scriptit:vnde ibidem.q.ij.c.relatum:p̄cipit⁹ q̄ nullius accusatio p̄ scripta suscipiat⁹.s̄z accusent p̄sentialiter z̄c. Et si cōstet q̄ quis illō fecerit accusari p̄ z deponi velut accusatiōe z ꝓdēnatiōe dign⁹. In foro v̄o penitētie tenetur ad restitutionem dāni dati si alⁱs nō incurrisset damnū illud. Insup tenet⁹ ad restitutionem fame in eisdē locis z etiā in alijs vbi intelligit illum infamatū accusatiōe sua:z h̄ p se si audet vel p alium si nō audet.vt amoueat ꝓ posse vel saltem alleuiet alteriⁿ infamiam:tenet⁹ pinde venā petere p se si fieri pōt vel p alium mānifestato vt occulto noie suo p vt discreto ꝓfessori videbitur expedire. ¶ Deinde q̄ri pōt:quot sunt differentie detractionis vel diffamationis quarum qđ tenet⁹ restituere famam. Ad hoc rñdet Alex.de hales:vbi sup̄a in tractatu de vitio detractionis:q̄ ser sunt differentie detractionis ad q̄rum restitutionē quis obligatur. Prima ē cū quis neget bonum qđ tamē agnoscit ab alio factum tpe z loco quo tenebat⁹ illud cōfiteri sicut fecerunt iudei qui dicebant Jo.ix.de miraculo ceci nati quem dñs illuminauit. Da gloriam deo:id est confitere veritatem:nam vt ibidem dicit Lyra. Voluerunt eum inducere ad dicendū q̄ illuminatus esset ante ma⁹

gica nō ꝑ virtute diuina: scimus inquiunt q̄ hic bō peccato: est. q. d. ergo virtute diuina nō fecit. ¶ Secūda est qñ quis nō negat manifeste bonū alterius sibi notū sed tamē tacet eo tē: pore quo ex fraterna charitate tacendū non est: & hoc ideo vt obloquentiū fauores acquirat vel indignationē nō incurrat: aut ꝓpter aliud quodcūq; cōmodū exequendū vel incōmodū fugiendū: sicut exemplariter ꝓz Dat. ib. viii. in multitudus custodientibus sepulchrū Qui post resurrectionē christi venerū in ciuitatem & annūtiauerūt principib⁹ christi resurrectionē & angelū terribilem apparitionē: sed pecuniā copiosam acceperūt ab eisdē vt tacerent christi resurrectionē ꝛc. ¶ Tertia est qñ bonū alterius q̄ quis negare non pōt puerit dicens illud esse factū intentione mala: vipote de vana gloria hypocrisi vel similibus causis vitiosis sicut scriptū est de christo. Joh. vij. q̄ murmur multus erat de eo in turba ꝓpter cōtrarietatē opinionū. Quidā enī dicerunt quia bonus est approbātes eius doctrinā & miracula: alij aūt dicebant nō: sed seducit turbas: & hi fuerunt principes ꝑsi qui ex inuidia oia opera christi peruertebāt: vbi dicit Augu. q̄ quicūq; emiserit aliqua grana: alij dicūt bonus est: alij dicunt non: sed seducit turbas: qđ aūt dictū est de deo valet ad consolationē de q̄cunq; hoc dictū fuerit christiano. ¶ Quarta est cū occultū malū alterius reuelatur eo modo quo nō debet: quō aūt reuelari debeat diffuse ꝓz in sermonib⁹ de tribus partibus penitentie in ſmone de opere misericordie spiritualiq; est corrigere peccantē. Pro quo sciendū ſm Sco. in. iij. di. xv. q̄ aliū diffamans verū crimen sz occultū in publico ꝓponendo nō seruato iuris ordine: non tenet retractare verbum suū q̄ hoc faciendo mentiret: sciens esse verū qđ proposuit: nec enī mentiri debet propter q̄dcunq; bonū suo proximo reddendū: cū ſm ap̄lm. Non sunt facienda mala vt veniant bona: veruntā aliquo alio licito modo tenet ad reddendā famā vt dicendo: non credatis eum esse talē: male dixi & fatue: hoc enī verū est: quia nō seruato iuris ordine proposuit in publico qđ nō erat verū publicū: vel dicat nō reputetis eum esse malū: bonus est enī quia quilibet ꝑsumendus est bonus donec probetur contrariū: extra de scrutinio in ordine faciendo. c. vnico: & hoc est ꝑsuadere alijs q̄ nō reputent eum malū. Scōm Rich. autē & Tho. tenet etiam sibi ad aliquā recompensationem ad arbitriū boni viri si nō potest ei restituere famā predictis modis. ¶ Sed incidēter queri pōt: an accusatus de crimine vero sed occulto: & illud crimen negans teneat ad restitutionē imponenti faciendā: presertim q̄ sic negās in iudicio notat imponentē de calumnia: & qđ maius est dicit. v. q. vj. c. qui calumniā illatā non probat: penā debet incurrere quā si ꝓbasset reus vtiq; sustineret. Ad hoc rñdet Sco. vbi supra: q̄ talis non tenet illā negationē retractare: q̄ non tenet quicūq; statim in iudicio cōfiteri se esse reū nondū cōuictus: tenet tamen p quedā verba sobria restituere famā accusanti quē indirecte de calumnia notauit: dicendo nō habeatis eū p calūniatore q̄ forte in proponēdo habuit bonā intentionē: vel forte credidit se probare posse intenti: sui: sed deceptus est. Quidā tñ dicūt & bene: q̄ talis in nullo tenet: q̄ si talia verba proferret pro reo cōdemnaretur. ¶ Qđ si quaritur: an talis negans simplici verbo mortaliter peccet: presertim cū videat esse mendaciū pniciosum: tam reipublice q̄ prepedit a punitione eius iusta q̄ eiā persone accusanti que p hoc notat de calūnia: Ad hoc Rñdz Sco. ibidē: q̄ sicut dicit Deu. xvj. Juste qđ iustū est exequeris: ex quo datur intelligi q̄ respublica non debet oia mala punire: sed ea tm q̄ iuste punire pōt: qualia sunt q̄ coram iudice reipublice sufficienter ꝓbari pñt: & iō non ledit respublica si iudicū diuinū excedat cui⁹ iudiciū: vt sic aliqua diuino iudicio reseruet: sup quib⁹ non pōt respublica dare iustū iudiciū. qm̄ vt habet. j. Reg. xvj. Hō videt ea q̄ patent: deus aūt intuet cor. & sic nō est mendaciū pniciosum q̄ rēpublicā nec est eiā mendaciū pniciosuz q̄ accusantē: sz accusans sibimet pnicio sus est dū eo mō defectū alterius ꝓponit quo nō deberet. imo deberet nō ꝓponere nisi posset ꝓbare: & sic sibi iputet si aliqua sequat illi infamia: q̄ ipse sibi est cā nō negās qui defendit innocentiā suā in publico vbi nō est nocēs nec habēdus est p nocente nisi fuerit publice cōuictus: ¶ Qđ si querit: vtrū ergo talis peccat in se mentiēdo p se: dicit eni videt q̄ quilibet ab vno accusatus in publico teneat de necessitate saluris id statim in publico ꝓfiteri de q̄ sic accusatus est: & sic exponere se patibulo in iudicio sanguinis: etiā oculū habēdo non solū ad penā sed etiā ad honestū & inhonestū: non eni videt q̄ ille honeste & ſm rectā rationem debeat coram tali iudice confiteri: q̄

nunc ipe plusq̃ quicūq̃ alius singularis accu
sans auferret sibi ipsi famā: q; in iudicio credi
tur ꝓfitenti ꝓtra se. Rñdet Sco. ibidē q; rñsio
iuristarū in hac pte cauta est: sez dicēdo nego
ꝓposita vt ꝓponunt: t hoc in ꝓposito dici pōt
sine mendacio: q; ꝓponunt vt in publico: t vt
publice ꝓbanda in publico: t ideo sic ea ne
gare pōt: q; scit ea nō posse ꝓbari in publico.
Q̄d si iudex vrgeat eū vt publice fateat vel
neget rñdere pōt q; sufficiēter ad accusatio
nem rñdit: t sic est moris rñdere iurisperitis.
Sed nunq̄d si neget illud intendēs tm̄ nega
re vt ibi ꝓpositum est: sez vt publicū sicut facer
dos facit de ꝓfessione diccs. Nihil scio istuz
male fecisse: q; loquit vt i publico t scit in fo
ro ꝓscie: nūquid tenet penitere de tali negatio
ne? Rñdet Sco. q; fm Ox. ego. t habet. v.
di. c. adeus: q; bonarū mentiū est ibi culpas
agnoscere vbi culpa nō est: multomagis aūt
vbi dubitat an sit sit culpa t qualis ꝓptera
in tali casu tutū est post talem negationē indi
stincte penitere de h̄ tanq̃ de tali quale est. s.
si mortale tanq̃ de mortali: t si veniale tanq̃
de veniali. ¶ Quinta est cū alterius malū
visum vel auditū ḳs augmentat apponendo
aliq̄d vltra veritatē vt frequenter cōtingi so
let: iuxta illud Eccl. xj. Ab vna scintilla au
getur ignis: t ab vno doloso auget sanguis:
glo. i. mors hoim spiritualis vel etiā corpora
lis. Sequit. Homo eni pcō: sanguini insidi
atur. In cuius argumentū habet. ij. Reg. xiij
q; postq̃ Absalon interfecisset Amon fratrē
suū ꝓpter Thamar sororē suā quā viola
uit: statim puenit fama ad regē David dicēs
Percussit Absalon oēs filios regis q; si quis
fuit a diuersis t de diuersis infamatus tūc v
nusquisq̄ diffamantiū in foro ꝓscie diffama
to satisfacere debet ad arbitriū boni t discre
ti cōfessoris. ¶ Sexta denicq̄ est cū quis adin
uenit malū aliquod: vt pote falsum crimen q̄
alteri mendaciter imponit. Et hoc dupl̄r cō
tingere pōt. Primo quidē narrādo malū a se
ipso adinuentū ex certa malitia vel ex quadā
suspitione a signis leuib⁹ sumpta: t talis fm
Sco. vbi supra tenet alteri restituere famaz
retractando simpl̄r verbū suū q̄ false impo
suit: t hoc ita in publico sicut illū publice dif
famauit: alias enim nō seruaret iustitiā in reddē
do primo q̄ suū est. Et fm Ray. talis fame
restitutio sic fieri dz sez q̄ vbi ꝓtra proximū di
xit per se vel p aliū aut p cantilenā libellū fa
mosum detractionē oblocutionē susurratio

nem cōtumeliā vel similia: in eisdem locis t
etiā in alijs in quib⁹ illū ꝓpter hoc sentit d̄ f
famatū publice recognoscat errorē t falsam
criminis imposition̄e nisi ex tali publica reco
gnitione renouaret maior infamatio. Si ta
men ea q̄ dixit ex q̄dā verisimili iudicio suspiti
oso habuit: tūc non debet dicere falsuz esse q̄
de altero dixit sed mendacium: eo q̄ ꝓtra men
tem dicebat ꝓmū infamando: t in potuit es
se vez: sed vt dictū est quilibet ꝑsumendus est
bonus donec ꝓbet contrariū. Et fm Host
t Ray. talis etiā ab infamato tenetur veniaz
postulare nisi causa rōnabilis obstaret. ¶ Ex
his ergo pōt aduerti q̄ difficile sit restituere
famā ablatā: t q̄ pauci reperunt qui hoc ser
uant: t tm̄ quotidie multifarie multiq̄ modz
infamie grauissime sine aliqua satisfactione
diuersis ponunt. Verumtm̄ ve illis p quos
talia scandala suscitant: q; execrabilia homi
cidia iudicant: vt ptz de pe. di. j. c. homicidio z
vero. ¶ Sed aliquis obijcere pōt q̄ quis ma
gis obligat zelare ꝓ fama ꝓpria q̄ alie
na: t q; non posset famā reddere primo ver
bū suum retractando nisi seip̄m turpiter diffa
maret igit̄ non videt iustum q̄ se diffamādo
alteri famā restituat. Ad hoc rñdet Sco. vbi
supra. q̄ vnusquisq̄ magis diligere dz bona
ꝓpria tam spūalia q̄ corporalia t etiā exterio
ra: sz hoc ordinate id est i ordine ad deū t ad
anie bonū. Et ideo quilibet cui iuste cōperere
pōt fama: dz illā sibi magis diligere q̄ alteri
cui in eadez causa non pōt iuste competere.
Si tm̄ hmōi fama sibi ipsi cōpetere non pōt
nisi iniuste: tūc magis dz illā alteri diligere cui
iuste cōpetit q̄ sibimet cui iniuste: t sic est in
proposito: naz false de crimine accusato iuste
cōpetit fama: accusanti aūt iniuste i hoc ꝑpo fa
me iuste non cōpetit: non solū quia accusando
mentitus est: sed q; publice mentit⁹ est: in quo
seipsum sufficienter t radicaliter diffamauit.
Secundo contingit falsa diffamatio proximi
narrando simpliciter malū ab alijs auditum
vbi gra. Quidā nō imponit alteri tale crimē
in publico sed de illo fm audita murmurat:
non tamen tanq̃ sibi certum sed se sic audisse
testatur. Queri potest igit̄: vtrum talis ad re
stitutionē obligetur. Ad hoc rñdet Sco. vbi
supra: q; rara fides est ideo inter hoies quia
multa multa loquunt. t quotidie mundus ple
nus mendacijs experitur: ꝓterea dicens se
tantū sic audiuisse nisi ex ipso modo dicendi
ostendat aliquā maiorē certitudinē q̄ ex cō

muni relanõe habuit: tũc ex natura actus in illoꝝ opinione nõ aufert ei famã: qz si audiẽtes firmiter ꝓcipiũt eũ de quo fmo fit esse criminosuz leues vtiqꝫ sunt: de qualibet scriptũ est Eccĩ.xix. qui cito credit leuis est cozde: verunñ qm̃ a scandalis pusillozꝫ cauere necesse est: qz ve p er quem scandalũ venit: t multi sunt tales pusilli leues ad subito credendum malũ: ideo piculosuz valde est ex aliozꝫ relatu alijs audita talia referre: q si fit anio ledendo eũ de quo pferk: nõ facile põt excusari ãn ꝓra charitate faciat t sic mortalem culpã cõmittat. Si vero ex incõsideratiõe vel ꝓfabulã di libidine ḣ fiat: durũ est q genus culpe venialis excedat: cũ vt dicit Jaco.iij. Qui nõ offendit in verbo hic pfectus est vir: pserim cũ humana lingua in lubrico posita sit. Deniqꝫ si quis publice crimẽ cõmittit: vtpote fornicatur videntibꝫ ac scientibus tribus vl quatuoz tũc illi postea accusantes crimen nõ diffamãt eum: sed ipse in illo facto publico seipm diffamauit: qz publice cõmittendo q̃dcunqꝫ crimẽ lesionẽ siue dignitatis incurrit nec postea illa publicano p quã talis lesio nota fit aufert sibi famã: sed tantũmodo facit magis in publicũ deuenire qđ tamẽ prius ex natura cõmissi actus simpliciter publicũ erat. Si q̃s tñ crimina talia rñ a paucis nota publicãdo dilataret: his qui nõ curãt pdesse: nec enã correctionis affectus: sed potius loquacitatis libidine: non dubitent se grauiter peccare: quia corrumpũt bonos mozes colloquia prauа: t alios prouocant vel ad indignationẽ vel ad imitationẽ t scandalizationem: quod a nobis auertat christus. Ad laudem dei.

¶De dãno corporali in ledendo vel abutẽdo: t qualiter in vtroqꝫ teneat quis ad restitutionẽ. ¶Sermo iiij.

Dn furtum facies. Exo. xx.

n Tertio loco videndũ est nõ incongrue de restitutione dãni corporalis: qđ plerũqꝫ proximis inferri solet iuste: qđ dupliciter fieri põt: sczledendo vel abutẽdo. ¶Ledendo vero qs triplici gradu dãnificat. Primo aliũ iuste vulnerando sic tamẽ q sanari põt. Secũdo mutilãdo. Tertio vero occidendo. Hec ergo tria contingere pñt dupliciter scz in necessitate ineuitabili vel euitabili. Si cõtingunt in necessitate ineuitabili: tunc fm textũ in cle. vna: de homicidio nullam penã inferens incurrit: nec etiã irregularitatem. glo. ibidẽ: vt qz sic artatus fuit q fugere nõ potuit: nec se clamore vel aliter iuuare: naz defensio t propulsatio iniurie est de iure naturali: vt insti. de iur̃ na: gen. t ci. §. ius autẽ gentiũ: dũmodo tñ fiat cũ moderamine inculpate tutele: qđ moderamen cõsistit in trib⁹ fm Sco. in. iij. di. xv. Primo in factoꝝ qualitate debet eni esse paritas vt scz equa lance equo modo t actu ꝓgruenti resistat: nã offensiue sine armis non põt cũ armis offendere: nisi aliud suadeat virtũ inequalitas: qz si pugnus vnius plus põt q̃ ensis alterius: licitũ est ense percutere: vt ibi vult glo. qz defectũ virtũ cuz armoꝝ inuamine supplere põt: presumit aũt iuuenis potenno: sene ad labores corporeos t sanus potentior infirmo. ¶ Qđ si quaritur: qđ si me cũ baculo quis insultauit: t econuerso peremi illũ cũ gladio an puniar. Baldus decidit p theoricã glosam. C. vñ. vi. l. j. q aut insultatus aliter se defendere poterat t tũc punit: aut nõ poterat t tunc nõ punit. Et eodez modo dicit de illo qui me insultauit sine aliq armoꝝ genere volens mihi dare mastillauz manu vacua: ego vero ne hoc accideret cum nõ debeã expectare prius percussi: vt dicu glo. in dicta. l. j. eũ cũ gladio peremi. Nã si potera aliter me defendere puniar: qz non seruauit modũ defensionis: sz fuit excessus vltra terminos defensionis t vindictã assumpsi. Si vero cõstat q aliter euadere nõ poterã: quin cũ vituperio peterer: tunc nõ puniar: qz si licet hoc ꝓpter res defendendas: vt dicta. l. j. multo fortius ꝓpter personã t corpus qđ est dignius: vt. ff. de penis: in l. seruoꝝ. §. fi. In dubio vero an poterã aliter me defendere: psumit q sic inter pares: secꝰ aũt inter impares propter inequalitatẽ virtũ: vnde multe circũstantie notãde sunt: vt notatur. C. de sicariis in l. j. ¶Sed querit vtrũ quis teneat aufugere: dicendũ q sic: cũ sibi nec n nocere t alteri prodest. ff. de aqua plu. ar. l. ij. §. item vaiqs. Sz fallit ꝑmo qñ infertur violentia circa res ad earũ occupationẽ vel destructionem: qz fuga traheret secũ periculũ circa res. Secũdo fallit vbi infertur violentia circa psonas: t fuga esset periculũ allatura: puta qz inimicus est sibi ad spatulas: t ad fugã terga vertendo ꝺfacili vulnerari posset. ff. ad. l. aquil. l. scientiã. §. qui cum aliter. Tertio fallit quando fuga periculũ importat honoris qz honor est pferendus omni lucro. l. Julianus: t in glo. ff. si quis cauẽ. ¶Secũdo moderamẽ illud ꝓsibi-

in tēporis cōgruitate: qz debet in ꝓtinenti sez maleficio violentie adhuc flagrante inuasoz repelli.ff.de vi z vi ar.l.iū.§.eum igit: qđ verū est ō violentia illata psone:in qua videt fieri ad defensionēne sez iterato percutiat si fiat in continenti: q si fiat rpata separata z sic nō incōtinenti:tunc fieri videt ad vindictā:z iō tunc non licet. vt notat glo.de homi.c.significasti:in verbo repellere. Si iñ percussus insequat percussorem fugientem vt eū repercutiat mitius punietur: sez vt culpabilis nō vt dolosus qz difficilimū est iustū obtemperare dolorem.ff.de adulterijs.l.si adulterū.§. imperatoz. ¶ Queri igitur pōt: vtrū expectare debeā actum aliquem fieri ab offendente ante defensionez. Ad qđ dicendū q sic: vt armis insultari clamoze z minis terreri:qz inceptorire est: qui pōt impune fm leges offendi: vt .ff.ad.l.aquiliā.l.si er.plag.§.tabernarius: z mine quidē vident sufficientes vel meius earum z terroz sufficiens:qñ fiunt ab eo qui facto minas exequi cōsueuit:alias non:vt sic expsonis hoim pensemus facta.C. si q̄s impa. male.l.j. Dicit iñ Baldus z securius:q verbis cōtra verba resistendū est: nō ad manus z ferrū veniendū nisi in casibus aliquibus:vt vbi grana: qz forte minatoz expectat socios venientes quibus alter resistere nō posset:tūc eni ꝓceret ante ipē occurrere: z in similibus idē est iudiciū. ¶ Tertio moderamen illud cōsistit cōtra necessitatis inevitabilitatē:nā moderate z ad defensionē fieri dicit qđ ex necessitate fit.ff.l.ad aquil..l.scientiā.§. qui cū alter: nec curamus equalitatē vbi nō possum⁹ euitare necessitatem: qz necessitas facit delictū probabile z excusabile qđ alias nō esset ff.de manumiss.testa.l.qui potuerunt:cessante vero necessitate dicit potius offensio vel vindicta q̄z defensio. Jn dubio ꝙo an q̄s intelligatur petere ad defensam vel vindictā dicit Baldus in dicto.§.tabernarius:q si dum esses:an actu petitendi percutio te prius tūc est ad defensaz:secus si te petitio etiam incōtinenti postq̄z me percussisti: qz tunc dicit ad vindictā nisi facerez ne iterato repercuteres. Si vero non apparet q̄ percussio p̄cesserit in dubio p̄sumitur eius culpa qui prouocauit:z insultatus in dubio p̄sumitur fm Baldō:ad sui defensionem feciſſe: sed vbi licita est offensio ibi illicita est defensio:nunc eni debet equo animo tolerari:vtpote cū inferatur a publica psona:vt a iudice vel executoze iuste sinum off-

cium exercente:z ideo fm leges licite captuz a familia potestatis recalcitrantē z resistentez licet familie in subsidiū publice iustine occidere.C.de his qui ad ec.cōfu.l.si seruus. Similiter vbi licite infert a psona priuata:z ideo non licet filio resistere patri corrigenti:nec discipulo suo magistro nec seruo suo dño:nisi esset nimia seuitia:quia tunc licet eis officiū iudicis implorare:si fiat seuitia cōtra officium pietatis:ꝓcor. Alex.de hales in.iij parte sume. Si vero tria p̄dicta cōcurrunt in necessitate euitabili: z p̄sertim ab eo qui primo aliū ad offensionē prouocat:tūc tenet ad restitutionē q̄z gradū z qualitatē iniuriaꝝ. Pro quo sciendū q̄ primo quis infert proximo damnū vulnerando: ita tamen q̄ vulnus sit remediabile z tunc inferens remanet obligatus ad tria. Primo quidē tenetur ad expēsas in medicos quas ille in sanatiōe suoꝝ vulnerū fecit: vt ꝓz extra de iniuꝝ.z dam.da. c.si rixati: z sumit Exo.xxij. Si rixati fuerint homines z percusserit alter proximū suū z ille mortuus non fuerit:sed iacuerit in lecto:qui percussit operas eius sez amissas fm glo. z impensas in medicos restituat: Secūdo tenetur ad illaq̄ vulneratus occasione talis lesionis amisit: puta si homo deditus erat alicui laborino corporali: vñ verisimiliter credi pōt q̄ inde fuisset lucratus:ad talez satisfactionē obligatus est vt dicit glo.in c.p̄allegato. Tertio tenetur ad placationē ipsius lesi z de iniuria data: cum eni homini inter cetera bona honoris sit maximū bonum:nō videtur q̄ alicui inferri possit grauis iniuria per quā multū deijcit quin illi obligetur ad talis honoris restitutionem z hoc ad arbitrū bonoꝝ virorꝝ. ¶ Secundo vero quis proximo damnū corporis eū mutilando:quod vnq̄ damnū irremediabile est quia impedit ex toto actum humanū qui homini fm membrū illud competit: z de hoc in lege veteri lex talionis posita fuit:sicut ait dominus Dartb.v.dictū est antiquis sez Exodi.xxj.vbi dicitur. Reddet animā pro anima oculū pro oculo: dentem pro dente: manum pro manu:pedē pro pede:adustionē pro adustione:vulnus pro vulnere:liuorē pro liuore. Et dominus. Ego aūt dico vobis:nō resistere p eo sez malū reddendo ex vindicta:cuius doctrinā amplectēs mater ecclesia nō inuenitur in hmōi aliquā restitutionē nisi pecuniariā cōstituisse. Vnde fm Sco.in.iij.dis.xv.alius mutilans obligat mutilato ad quinq̄: p̄ter

tim si est enormis mutilatio ex toto impedi-
ens actū q cōpetit hoi fm ptē amputatam vt
amputatio manus dextre. Primo tenet ad
expēsas expositas in curatione illius vt dictū
est de primo gradu Secō tenet ad satisfacti
onē ipediti lucri p toto tpe futuro: q mēbro il
lo vsitaturus erat qō abscissum ē: iudicio pro
bor virorū: vñ fm cuilia iura tenet ad extī
mationē operarū futuraꝝ p toto tpe vite trū-
cati: vt patz insti. de obli. q ex qsi delic. nas. §.
hoie. ff. de bis q ieiecerūt vel effu. l. fi. Tertio
ad satisfactionē afflictiōis illius mutilati que
sibi ppetua est: cū viuere sine oculis aut sine
manu tristabile sit z onerosum qpropt ei te-
net ad aliqua alia supimpendenda ex qbus
possit onera ex tristicias ex tali lesione con-
ceptas cōsolabilius sustinere. Ex vno tamē
respectu plus est ponderanda mutilatio pau
peris qz diuitis: si magis egebat abscisa pte
ad victū necessariū acquirendū: ex altero vo
respectu alia ꝓd. no in diuite pōderāda est:
scz dignitas psone. sz parū ē h q ad primū re-
spectū. Quarto tenet trūcator si diues ē ale
re trūcatū si alimoniis eget. Quinto tenetur
truncator etiā alere oēs qs trūcatus illo mē-
bro lucrās alere solebat: scz vxorē filios parē
tes z fres quos nunc propter abscisum mē-
brum alere nō potest: z hec quidem de rigo-
re iusticie. Tertio deniqz quis proximo dam
num corpis infert cum occidendo p quo dā
no in multis cōmunitatibus lex talionis est
posita: vt scz homicida occidatur z hoc ra-
onabiliter qz hoc consonat legi naturali: cō-
sonat etiam legi date p Moysen a domino:
z confirmatū est in lege euangelica a christo
dicente Math. xxvj: Omēs qui acceperint
gladium gladio peribunt. Ceteruntamē homi
cidium tripliciter fieri pōt: Primo a casu de
quo dicit Tho. scōa scōe. q. lxv. q fm philum
casus est causa agens preter intentionem: z
ideo simpliciter loquendo casualia non sunt
intenta neqz voluntaria: z quia oīe peccatuz
est voluntarium fm Augu. ideo casualia in-
quātum hmōi nō sunt peccata: pringit tamē
id esse volitum z intentum p accidēs qō actu
z p se non est volitum z intentū: fm q causa
p accidens dicit remouēs phibens: q enim
non remouet ea ex quibus sequitur homici-
dium quod tamen remouere debuit: iudicat
quodāmodo voluntarius homicida: quod cō
tingit dupliciter. Primo quando dat opam
rebus illicitis quas vitare debebat. Secun-
do quando non adhibet debitam sollicitudi-
nem. z vtroqz modo committit homicidium
z tenet ad restitutionem: minus tamen cum
talibus agendum est argumentū habet Nu
meri. xxxv. vbi dicitur: q quicunqz forte iru z
absqz odio primum pepulerit z mortuus fue
rit: in vna ciuitatum refugū saluari poterit
quandiu in illa ciuitate perseuerauerit vsqz
ad mortē summi sacerdotis: tūc ēn ad ppria
redire potuit. Et ne talis occisor pter viam
longiorem apprehenderetur a primis occisi:
ordinate fuerunt p successum temporis. ix. ci
uitates refugij equaliter distātes: vt dicit ly-
ra Deut. xix. Preterea scōm iura rei licite
operam dans z debitam diligentiam adhi-
bens: si ex hoc casualiter sequat homicidium
non incurrit homicidij reatum argumentuz
Deut. xix. vbi exemplificatur de eo qui cum
primo exijt in syluam ad cedendum ligna: et
ferrum exiens de manubrio pepulit primum
z interfecit: talis interfector non reputatur
homicida nec est reus mortis. l. dist. ca. sepe
contingit. De opere autē illicito z de diligen
tia non adhibita vide supius in p̄cepto. non
occides. Secō p̄t fieri homicidiū ex defensi
one ppria: quā si solū intēdebat z h cū mode
ramine inculpate tutele: z qz talis defensio li-
cita ē: qz fm iura vim vi repellere licet: iō nō
iudicat reꝰ homicidij. Nec ei vt dicit Tho.
vbi. §. est necessariū ad salutē vt hō actū mo
derate tutele p̄termittat ad euitandā alteri⁹
occisionē: qz plus pudere tenet homo vite
sue qz aliene: nihilominus tñ cū hoiem occi-
dere non licet n si publica auctē propter bo-
num cōmune. ideo illicitū ē q homo hoiem
occidere intēdat vt seipsum defendat: nisi et
q publicam habet auctem q intēdēs occide-
re hoiem ad sui defensionem refert h ad pub
licum bonū qđ non etiā tales peccent si ppria
libidine moueant. q si ad defensionem ppriā
vtantur maiori violētia qz oporteat illicitum
erit: z si occiderit reus erit: tamen minus
reus est defendens qz inuadens. minusqz ad
restitutionem obligat⁹. Tertio pōt fieri ho-
micidium ex inuasione alterius. z hoc homi-
cidium ppie dicit voluntarium in lege phi
bitum z acriter puniēdum: vñ dicit Sco. in
iij. di. xv. q si de homicidis alicubi non esset
statuta lex talionis: nunc pro satisfactione nul
lus sibi mortem inferre debet: quia nullus de
bet esse homicida sui sine precepto dei: expe
dit tñ sibi vt exponat vitā suā in iusta causa

vtpote contra ínimicos eccl'ie:scz hereticos vel alios infideles:ordinãdo laborẽ ꝛ pcu: lũ suũ in satisfactionẽ illi⁹ quẽ occidit:vt sic cui nõ ꝑt in corpalib⁹ bonis satisfaciat i spũa libus ꝙ si nec tãtã restitutionẽ facere velit ñ põt oino a restitutiõe eẽ immunis:sicut ꝙdam fatui putãt leuiter absoluẽtes homicidas nec oñdentes eis restitutionẽ eẽ necessariã q̃si facili⁹ trãsire possit homicida q̃ꝫ vt ita dicã cami cida vel bouicida ꝙ sine restitutiõe nõ absoluent. Si ꝙ ꝑdictis casus non occurrerit aut illũ acceptare noluerit:ordz fz Sco. ꝛ Beral. ordinare totã vitã suã in oratiõe et pnia ad illi⁹ vindictẽ quẽ occidit:vt sic facere valeat sp̃ualẽ restitutionẽ equalentẽ vite quaz abstulit. sic eẽ põt equalẽna in talib⁹. ¶ Tertio ꝙꝫ fm Sco. ꝛ Beral. Si interfectus alios sustentabat vt filios parẽtes aut alios p. nãs aut pauper tenet interfector ad tantam restitutionẽ quãtã illis abstulit p interfectionem occisi. Ratio horum oim est:qz damnũ passo faciẽda est restitutio:ꝛ generaliter vbicunꝙ non potest fieri restitutio neꝙ in damnu neꝙ in equalẽ:restitui põt p recompensationẽ fiendam arbitrio boni viri:fm Rich. Tho. ꝛ Hugo. ¶ Deniqꝫ q̃ri põt quid de dñis terrarum qui mutilãt vel excecãt homines ꝓpter lepores ceruos cuniculos ꝛ huiusmodi q̃ capiunt cõtra eorum voluntatem Rñdet Alten. in summa. lib. v. ti. xxix. ꝙ graviter peccant nec sunt excusandi a mortali si faciunt libidine vindicte vel amore talium aialium aut libidine venãdi aialia q̃ nullius bois sunt:aut si ꝓpter vnicum actũ h̃ faciunt cum nõ debeãt ita seuere ꝓcedere nisi ꝯ consuetos ad talia:ꝛ si eo inuito aliquem occiderent homicidij crimen incurrerent. Secũdo ꝑncipaliter põt inferri ꝓximo damnũ corporale. s. ipso corpore aburendo in adulteryo ꝛ stupris in q̃b⁹ latet multiplex iniuria. Nam fm Tho. 2ª 2ãe. q. cliij. Stuprum importat illicitã virginum defloratonem sub cura parentum existentiũ q̃ lz cõsentire videat tñ non modicam iniuriã patit ex h̃ ꝙ nulla pactione coniugali ꝓcedente a legitimo matrimonio consequendo ꝓpedit. Scõo ad maximam diffamiam deducit. Tertio in via meretricãdi ponit:a qua ne signaculum virginitatis amitteret trahebatur:ꝛ sic exercrabiliter damnificat. Similiter fit iniuria pri qui de eius custodia sollicitudinem gessit:vnde multi parẽtes pon⁹ eligerẽt amissionem nõ modicam substãtie q̃ꝫ talem cõfusionẽ filie/ Hinc ꝙsulit Eccl'i. xlij. sup filiã luxuriosã con firma custodiã:ne qñ faciat te i opprobriũ venire inimicꝭ. De hac materia vide plen⁹ superi⁹ in ꝓximo fmõe de ꝓcepto: Nõ mechaberis:quõ scz corrupto: obligat ad restitutionẽ Silr in adulterio multiplex resultat iniuria. Primo nãꝙ fit in maximũ opprobriũ viri:q̃ pon⁹ sustineret se exheredari. Scõo ẽ in opprobriũ parẽtũ ꝛ amicoꝝ suoꝝ. Tertio est in maximũ opprobriũ ipsius mulierꝭ. Quarto ẽ ꝯ bonũ plus vtriusqꝫ sexꝰ:adulteri ꝛ adultere ꝛ sic tantã in iuri ã accumulat vndiꝙ ꝙ vix facere posset recõpẽsationẽ restitutiõis digne qz restante Eccl'i. c. xxvj. Nõ est digna ponderatio contrariꝰ animẽ. Sed qz de hac materia multa ꝓsequenda restant in eo loco vbi agetꝰ de raptoribus:ideo ꝓnunc gr̃a breuitatis supsedeo. Ad laudem dei.

¶ Causã dãni rexꝫ dans alteri. qñ tenetur ad restitutionẽ ꝛ qñ nõ. ex lata culpa leui leuissima:casu fortuito ꝛ ex mora. Sec. v

Dn furtum facies. Exo. xx.

n Visis de diuersis dãnificatiõib⁹ q̃ respicit̃ psonã videndũ ẽ ó his q̃ respiciũt terrenã substãtiã. ¶ Pro q̃ sciẽdum ꝙ dãnificãtes h̃ ꝓprie dicũt alteri dãnũ inferentes lz sibi nihil auferẽtes. Qó q̃dẽ ꝑncipaliter fit dupliciter. Prio dãnũ actualiter inferẽdo pse vel familiã aut suos. in eo ꝙ actualiter alt possidebat. Scõo in eo ꝙ alter ꝛtualiter vl potẽtialiter possidebat. Quãtũ igit ad primũ q̃ri põt vtrũ illa regula tuꝛ sp est vera. Qui occasionẽ vl causam dãni dat:dãnum dedisse videtur. qz si s. c:nũc semp hmõi obligaretur ad restitutionẽ. Qó videt satis grave:cum valde multiꝭ modis occasio dãni pt dari pticularis damno p casũ. Ad h̃ dicendũ ꝙ si q̃s in damno p casũ fortuitũ oẽm diligẽtiam adhibuit ad precauendum:ita ꝙ nihil omisit de contingentib⁹:tunc nõ tenet ad restitutionem: vt. ff. ad. Lacquil. l. qui occidit. §. in hac:ꝛ. l. q̃ foueas:ꝛ extra de iniuꝝ. ꝛ dam. dato. c. si. vbi ór. Sane lz q̃ occasionez dãni dat damnũ videt dedisse. secꝰ ẽ in illo dicẽdũ q̃ vt non occideret de ꝓximis nihil omisit. Exempli gr̃a. Si putator arbor⁹ q̃ruit casum tempestiue clamat:ita ꝙ transiens si

bī possit ꝑcauere periculū: tūc nō tenet licz al
ter opprimat: verūtn in aliqb⁹ casib⁹ dans dā
ni cām etiā ꝑter voluntatē tenet ad restitutio
nē. Primo tenet de culpa q̄. s. culpa qñq; ꝑce
dit casuz: vt cū ds fodit cisternā in via cōmu⁹
ni vel loco publico: vel aperit: t sic apertā di⁹
mīsit: ac bos in ea cecidit: t tūc tenet ad resti
tutionē: vt extra de iniuſ. t dam. da. c. ū. secus
aūt si fodit in loco secreto: vt dic̄ gl. t idē est ꝺ
puero posito in lecto t oppꝛesso qꝛ tūc oppꝛi
mens t ponēs reus est. Est etiā culpa cū ds a⁹
ascendit equū quē ꝓter suā impotentiā vel
imperitiā retinere vl̄ regere nō valet: t ideo
tenet si quēpiā equus ledat: qꝺ verū est si vt
dicit extra de homici. c. significasti: ascensoꝛ: sci
ebat equi vitiū t equā buccā. i. oꝛe durū: t sic
sciret se nō sufficere ad eius retentionē qꝛ tūc
est in culpa: t idē est si cognouit suā iperitiā:
secus in ſ si ascensoꝛ eius i culpa nō erat: vtpo
te qꝛ equus talē duritiā t impetū nunq̄ ostē⁹
debat: vel ascensoꝛ illā duritiā penitus ignoꝛa
bat: vnde casum de puero sic oppꝛesso: extra
de homi. c. dilectus filius. Preterea cū regula
iuꝝ. sit li. vj. nō est siue culpa ꝺ rei q̄ ad eū nō p
tinet se imiscet: ideo ꝓut etiā glo. ponit in exē⁹
plo: clericus iaciens lapidē aut secus viā ca⁹
stellane: tenet de dāno dato: vt li. ꝺ. c. clerico
t in monacho chirurgico: vt ꝓz extra de ho⁹
mi. c. tua: t sic̄ iudicū est in opere illicito q̄ te
net de culpa. Qñq; vero casuz cōcomitatur
vt si medicus vel chirurgicus secuerit impe⁹
rite aliquem. ff. ad. l. aquil. l. qua actione. §. fi.
Qñq; vero culpa sequit factū vt in medico
vel chirurgico qñ bene secuit vlcus ꝓ postea
circa curā negligens fuit: t hec tria ꝓbant
extra de eta. t qua. oꝛ. c. ad aures: t de homic̄.
c. tua nos. Qñq; tñ de culpa non agit: qꝛ cul
pa vnius cū culpa alterius cōpensatur: hinc
imputat illi qui se tōdere patit in loco piculo
so vbi de cōsuetudine cū pila ludebat: vnde
nō tenetur tonsoꝛ t forte nec percussoꝛ: nisi data
opa illū percusserit qui radebat: verūtn qñ
ex vna parte dolus cōmittit t ex altera parte
culpa deꝑhendit: tunc dolus culpe ꝓponde⁹
rat. Secūdo tenet hō de culpabili negligen⁹
cia. puta si dānū dedit ex eo qꝛ igne non cohi⁹
buit: ne ad domū alioꝝ vagaretur: tūc enī ſm
Inno. extra de homici. in. c. sicut dignū: tenet
ad restitutionē: vt. ff. ad. l. aquil. l. si fundus ser⁹
uum. §. si arbustū: tunc in foꝛo penitentiali nō
videtur: qꝛ ad emendā dampni teneat: sed tñ
est illi iniungenda penitentia de negligentia
non de damno satisfaciendo: ar. xv. q. j. inebꝛ
auerunt: lex enī ciuilis q̄ intendit circa ꝓser⁹
uationē patrimonioꝝ: cōstituit qꝛ etiā ad resti⁹
tutionē dampni talis obligaret: credendū ta⁹
men est qꝛ si talis aliquo modo per ignē inten
deret dare damnū: qꝛ etiā tunc in foꝛo pnie vl̄
cōscientie damnaret ad restitutionē: t idem
dico si etiam non intenderet sed in eo lata cul
pa erat vt ignem pꝛoꝛūpendo in domū plenā
stipula: multomagis teneꝛ iudex vel officia
lis negligens: quia ſm Joh. de platea. C. de
canone largitionalū titulorꝝ: li. x. in lege: pꝛece
pit: negligens punire criminosos eadem pe⁹
na puniri debet: qꝛ iudex qui repertū non vin
dicat facinus regere vt conscius criminnosa
estimat. imo debere esse sollicitus t velle certi⁹
oꝛari an officiales sibi subdin bene vel male
gerāt officiū: t si male tūc melius putare de⁹
bet: alias de negligentia punit: vt. ff. de offi.
consul. t lega. in. l. obseruare. §. proficisci: t in
l. j. C. ad. l. iuliaz repetūn. Tertio tenet homo
de imperitia t ignoꝛantia: nā ignoꝛātia pleruꝝ
qꝛ asscribitur culpe. ꝑ ſrm in his q̄ quis se
re tenet ſm exigentiā accepti officij vel artifi
cij: alioquin nimis ꝑsumptuosum est se alib⁹
immiscere. Hō aūt asscribitur culpe: patet in
ſti. de obli. que ex quasi deli. nas. in ꝓin. t hoc
pꝛimo in iudice: qui si tulerit imꝓudentia sua
sententiam iniquā: ſm monaldū tenet in soli⁹
dum. C: de penā iudi. que male iudicati. vlti.
Secundo in notario: Tertio in aduocatis.
Quarto in medicis. Quinto in artificibus ō
quibus oīnibus videbitur infra in locis suis.
¶ Quarto quis maxime tenet de dolo ex in⁹
dustria qꝛ illud est simpliciter voluntarium
nec recipit aliquā excusationē. Quinto tenet
etiā quis de moꝛa: nā si qui sunt in moꝛa tra⁹
dendi res quas dare tenent: tūc si pereūt sunt
ad restitutionē obligati: vt in reg. iuꝝ. li. vj. v⁹
bi dicit moꝛa sua cuilibet est nociua: ꝓoꝛdat
. ff. de reg. iuꝝ. l. in cōdemnatione. §. vnicuiq̄:
vnde in dicto. c. moꝛa: glo ponit exemplū: de
eo qui est in moꝛa soluendi decimas quia suo
piculo pereunt etiā si casu fortuito pereant: t
idem est de cōmodatario vel depositario: qui
fuit in moꝛa reddendi rem sibi cōmodatā vl̄
depositam: t idem est de fure qui semper est
in moꝛa. Circa regulam hanc in̄ notandum
est ſm glo in dicto. c. moꝛa: q̄ ad hoc q̄ aliq̄s
dicatur moꝛosus: requiritur q̄ sciat se debe⁹
re t scire debeat: t q̄ interpellatus fuerit a cre⁹
re vel ab homie: t q̄ habuerit possibilitatem

dandi:vt.ff.de re.cre.quem te.t tunc tenetur mozosius de casu fozturo etiam si eodē modo fuisset res apud dominū peritura fm Accur siū: q: fozassis dñs rei vendidisset t apud alium perisset:t hoc tenet Bern. Dicit etiam notanter moza sua:q: si se paratū exhibuit ad reddendū sed aliter recipere noluit:tūc excusatur de moza. Vñ generaliter si debitoz primo fuit in moza soluendi t postea creditoz in moza recipiendi vel ecōuerso: tunc vltima moza nocet:vt.ff.ō vsuř.l.debitoz. ¶ Ad maiozē ñ euidentiā sciendū:q fm doctozes dolus est insidiosa machinatio:vt si cōmodatarius furti pi sibi facit cōmodatū. Lata culpa est nō intelligere vel scire qđ oēs intelligūt vel sciunt vt si cōmodatarius dimiserit rem cōmodatā in platea t ablata fuit:t ipse dicat q nō credebat q accipeř. Leuis culpa est negligēna: vt si cōmodatarius posuit rem cōmodatā in camera sua t ostio apto relicto recessit. Leuissima culpa est q̄ pōt aliquo mō p:euideri:vt si cōmodatarius rem in arcba reposuit sed non firmauit:q si feciisset fur ñ furripuisset. Casus fozuitus est qui nullo mō p̄uideri potuit vel resisti:sicut incendiū ruina naufragiū t similia ¶ Quibus p̄missis queri pōt ad quid mutuo cōtrahentes teneant. Ad hoc ñdet Joh.de platea:instit.q.mo.re.ℨ.obli.§.j. q si p:actus celebzat gr̄a damnis tantū:vt cōtingit in deposito: tūc recipiens solū tenetur de dolo t lata culpa qñq tamen tenet depositarius etiā de casu foztuito:vt no.instit.e.ti. Vñ quinq sunt fm Jo.de platea q̄ faciūt depositariū ad restitutionē teneri:scz cōuentio.i.pactū:dolus:culpa:moza:t oblatio:vt no.ff.depositi.li.j.§. sepe. Si vero cōtractus celebzat gratia recipientis tantū:vt in cōmodato: tunc tenet de dolo t omni culpa scz lata leui leuissima:verum ñ vt notat glo.in dicto.§.j.instit. quibus mo. re.cōtra obli.qñq tenetur cōmodatarius tantū de dolo t lata culpa:puta si quis cōmodauit vxori alterius vt oznatioz ad eā duceret: vt.ff.cōmodati.l.si vt certo.§.nūc videndū: t .§.interdū. Quandoq vero etiā de culpa leui:vt si cōmodo tibi cyphum vt comites amici inuitent ad cenā.ff.cōmodati.l. in rebus.§. hoc ita. Qñq vero de leuissima t hoc in communi vsu cōmodandi. Qñq etiam de casu:vt si culpa p̄cedit.i.culpa sua accidit:hec glo. Vnde licz quis re sua male vti posset:cuz in ea fit moderatoz t arbiter: in deposito tamen pensandū est q debet adhiberi diligentissima custodia que culpam leuissimā excludat: t ideo maioz diligentia adhibenda est in alienis q̄ in suis:quia in suis culpa culpanda est in alienis punienda: vnde nec furtum intercasus fozuitos computat quia resisti potuit t p̄caueri:t ideo non excusat cōmodatarium vt inst.qui.mo.re. ꝓpter obli.§.fi. nisi fiat a persona domestica:de qua non suspicabat: vt notat Cynus.C.depositi. li.j. ff.de fur.l. eum q. .§.idem scripsit. Similiter incendiū non computat cōmodatoziō inter casus fozuitos si incipit a domo sua quia sine culpa inhabitantium non oritur incendiū.ff.de offi.p:efe.vigilum.l.nam salutem nisi forte fulgure choziscante causaretur incendium. Si p:oinde fit contractus gratia vtriusq: vt in locatione t conductione:tunc tenet de dolo t culpa lata t leui:vt.ff.cōmodati:in.l.si vt certo.§.ij. Sume exemplum in creditoze pignoris qui tenet de dolo t culpa lata t leui: quia contractus celebzatur gratia vtriusq: vt dicit textus insti qui.mo.re.contra.obli.in.§.fi. t ideo nō tenetur de leuissima culpa:nec de casu fozuito nisi fuerit in culpa. Si deniq in cōtractu trāsferatur dominū vt est in mutuo:tunc recipiens tenetur de dolo t culpa lata leui leuissima ac etiam de casu fozuito:vt instit.qui.mo.re:contra.obli.§.j. ¶ Ceterum si quis heres vendit rem depositam vel cōmodatam quā tamen ignozabat depositā vel cōmodatam fm glo: in.c.cum quis:de regu.iuř.li.vj.talis excusat: quia cum in ius succedit alterius:iustam ignorantie causam censetur habere:t ideo non tenetur ad restitutionem rei sed ad exhibitionem eius:vt.ff.co.l.j.in fi.t.l.ij. Pozro si quis rem cōmodatam ad certum vsum sibiz:vertit ad alium vsum vel vtitur vltra cōcessum:aut eā alteri cōmodat:furtū cōmittit:nisi credat dominū permissurū t erat iusta causa credendi:q si per alterū amittatur tunc vltra concedens ad restitutionē indiūncte tenetur qualitere āq̄ res fuerit perdita vel deterioziata. Similiter depositarius vtens re deposita furtiz cōmittit:si ne vtatur illi p:obibitu fuit:alias secus si dominū permissurum putauit: q si res deterioz redditur reddita non videtur. ¶ De hinc queri potest quid de bis qui dāt damnū alijs cum suis animalibus. Ad hoc dicendū q duplex est actio qua tenet dominus animalis damnū dantis:p:ima dicit lex aquilia:de qua habet instit. de.l. aquilia: t.ff.eo.ti.t hac lege tenetur dominus animalis damnū dāti

ris qñ culpa sua aut negligẽcia animalis dãnũ dedit.puta si dño instigãte equũ ipse dolore cõcitatus recalcitrauit vel damnũ dedit: aut si q̃drupes oneratus plus iusto damnũ dedit: vel si aial suũ in segetẽ alteri⁹ misit vl ffaciebat bouẽ suũ corrupetã ab heri t nudi usterius:aut sicut aial suũ ferã bestiã vt canez t silẽs.Ar.extra de iniur.t dam.da.c.si bos. c.si leserit.c.si culpa tua.vñ generalit nõ dz aliqs tenere verrẽ:aprũ:canẽ:vrsũ:leonẽ:pãthерã vel aliud aial qõcũq; qđ nocere possit fm Host.in.de paupie.§.qñ vir.t notãdũ.t hec colligũt ex glo.t dictis doctoz:in.c.fi.extra de iniur.t dam.da.Qđ si bestia fuerit fera vl a domino suo puocata tũc dãdo illud animal p noxa non liberatur dominu⁹ eius: sed tenet ad totius damni estimationem.qz hmõi animalia nõ debẽt teneri sine magna diligentia t custodia:nec etiam in publico dbent poni vbi scilicet est publicum iter:alias ẽm dñs tenet in duplum:vt instit.si quadrupes.§.interdictmus.t.§.fi.Et fm Johã.de pla.cõdemnantur in expensis curationis et operarum amissarũ t amittendarũ:inquãtũ iudici equum videbitur.Alia vero ẽ actio q̃ vocat de paupie:de qua habetur.ff.si q̃dru. pau.fe.dicatur.t hac.l.tenet dñs aialis damnum dantis:quando scz quadrupes sine culpa dñi damnum dedit:puta quãdo dãnum dedit ꝓ ra naturam t cõsuetudinẽ sui generis:lz sua consuetudo talis sit conuicta fortez p irritationem alterius:puta si sit equus calcitrans contra cõsuetudinem suam aut bos corrupeta:t tunc liberatur dñs dãs animal damnificans p noxa lz damnuz excedat quadrupedis estimationem.Et ex his cõcludi possunt infinita particularia damna:quomodo scilz quis ad eorum restitutionem obligatur: quia si ex natura:l ferocitate bestie vel ex prana consuetudine nota domino suo vel ex alia prouocatione aut inductiõe ex pte dñi possidentis damnum infertur:tunc tenet.l. aquilia.Si autem casu repentino vel culpa damnũ passi sũt tũc tenet.l.que vocatur de paupere ¶ Denicq queri potest de incẽdiario qui dedit occasionem efficacẽ incẽdij quo lesit domum vel agrum alterius vtrum teneat ad restitutionez.Ad hoc rñdet Ydonaldus q̃ tenet ad totum damnũ:t si voluntarie ignem apposuit t debitam diligentiam nõ adhibuit tenet in quadruplum:t fm legem qui dolo t malicia ignẽ apposuit:igne cremandus est aut capite puniendus:vt.ff de incendio.Pro quo sciendum q̃ ille ꝓprie dr incẽdiarius fm Raymũdũ:q̃ aũcte ꝓpria incendit ciuitatem villam mansum segetem vel aliam rem alienam malo studio siue pro odio siue pro vindicta actu iussu consilio vel auxilio:t talis ẽ excõicãdus nec absoluẽdus nisi satisfecerit:t si mortuus fuerit carere dz ecclĩastica sepultura:ei⁹ pnia erit vt in hierosolymis aut in hispania in seruitio dei p annum integrũ pmaneat.Si ꝓo epũs dẽ laxauerit damnũ restituat t p annũ ab officio epali abstineat.hec habent xxiij.q.vlt.c.pessimaz. Si tñ haberet loci ꝓsuetudo q̃ incẽdiarij lo coz secularium etiam eẽnt excõicati ipo iure sentẽtianda est:qz cõsuetudo est optima int pres legũ extra de ꝓsue.c.cũ dilectus.secus si cõsuetudo nõ appareat.vnde fm Guil.tales habẽt excõicari in tbeutbonia rõe ꝓsuetudinis quã papa scit t tolerat:lz fm rei veritatẽ sola cõsuetudo absq; iuria vel ꝓstitutiõe nõ excõicat:qđ si faceret iuste eius q̃ hz potestatẽ indicendi bellũ t iustam causam ꝓtenderet: non iudicaretur incendiarius.Et dicit notãter malo studio:quia si quis casu vel negligentia hoc faceret non iudicaretur incẽdiarius.Etiam dicitur alienam:qz si propriam domũ vel segetem incenderet:lz aburẽdo re sua peccaret:tñ non teneretur pena incendiarij nisi dolo malo hoc faceret:scilz vt simul aliena bona incenderet scõm Ray.t alios: Predicti vero incendiarij postq̃ fuerunt excommunicati t p ecclĩaz denũciati:nihilominus absolui possunt a suis episcopis.nisi papę fuerit reseruatũ.Porro incẽdiarij ecclĩaz t locoz religiosoz vel eoz qui sũt in spacio ꝓuilegiato:sunt ipso iure excõicati:vt extra de sen.excõ.in.c.tua nos.t.ca.ꝓquestis qđ etiã intelligũt vez si ecclĩe nõ sunt ꝓfecrate fm Host.Jo.an.t Hein.boyc.extra dẽ cõse.eccli.vel al.c.vl.t ibi etiam dicũt q̃ eodez ꝓuilegio gaudet ecclĩa non consecrata:grauius tñ peccat qui cõsecratã violat sicut ex q̃litate psone maioz iniuria estimatur:eodem n.cum illoꝝ:fm eos.Postq̃ vero sunt denunciati excommunicati in ecclĩa solũ p papam sunt absoluendi.vt in dicto.c.tua nos. t cõquesti.nisi in mortis articulo.t dicit Jo. an.co.in.c.tua nos:q̃ legati pape non possunt absoluere tales:extra de offi.le.c.q̃ tranflationem.t in glo.vbi recitat ea que nou potest facere legatus.Ad laudem dei.

¶ De restitutiõe dammi illati in edifi cãdo plãtãdo seminãdo: ⁊ de rei vir tualiter possesse damno restituẽdo.

Sermo xi

On furtum facies Exo. xx.

Prosequẽdo de dãnificanõe rex q̃ actualit̃ infert in bis q̃ actualit̃ alit̃ possidebat ¶ Queri põt si de domo aliquid appẽsum decidũ vel effusũ fuerit qõ alteri nocuit. vtrũ teneat̃ iurato ad restitutionem. Ad h̃ rñdet Specu. iti. de iurys. ¶ seq̃t: ⁊. q̃d si de domo: q̃ talis tenet̃ ad dãnũ ⁊ allegat diuersa iura: ⁊ h̃ é vex̃ siue dãnificauerit in psona vl̃ reb⁹: nec solũ tenet̃ si dãnũ intulit in ꝑpria psona sz etiã si factũ sit a sua familia: vt vxor: filius suus ancillis: vt mſti. p q̃s pso. no. acq̃. ob. in ꝓn. vbi õ hac materia plenius tractat̃: ⁊ dic̃ q̃ si dãnũ datũ é i psona trãseũ ns appẽdẽs vl̃ effũdens: tenet̃ ad ipẽsas in curatiõe factas ⁊ ad salaria medicorũz ⁊ ad opas q̃b⁹ lesus caruit ⁊ caritur⁹ é: qõ sãe vel lugendũ é nisi factũ eẽt tpe nocturno q̃n rõna bilit̃ credi poterat nullũ ꝓterire. ¶ Scõo q̃ ri põt q̃d de bis q̃ edificãt in solo ꝑprio tñ cũ dãno vicini: puta q⁹ põt dirui venas putei vici ni: q̃ trãseũt p domũ edificãtẽ: vl̃ altius tollit edificiũ ⁊ obfuscat luminib⁹ domum vicini. Ad h̃ rñdet glo. i. reg uñ. ꝉ. vj. Locupletari nõ oz aliq̃s cũ alteri⁹ iuria vl̃ iactura Quid cũ facio aliq̃d in fũdo meo ex q̃ alij nocco in suo: vt puta inuito trabẽ in alienũ pietẽ vl fa cio fenestrã in alienũ pietẽ: h̃ nullo mõ lz. sz ad restitutionem cõpellor: ⁊ allegat diuersa iura. Si ꝑo nõ immitto nec op⁹ facio i alie no: sz tñ in meo: tunc si dolo h̃ facio vt alteri noceam phibeo: ⁊ ad restitutionem obligor: sin aũt ꝑ eo solum ꝑposito vt mihi ꝓfit lz p ac cidẽs alteri noceo: tunc non phibeor. vt. ff. de aq̃ plu. ar. l. j. ¶. deniq̃: nam edificiũ vsq̃ ad celum eleuare põt. C. de. serui. l. aln⁹: vbi õz: aln⁹ q̃dem tollere edificia si dom⁹ fuinitem non debeat dñs ei⁹ minime phibetur: ꝓcor. glo. in. c. cũ ecclia. vulterana: extra de electõ ne. in. ꝟ. iniuria q̃: ⁊ de aũcte ⁊ vsupallũ: in. c. nisi specialis: q̃ dicit q̃ ds põt sibi ꝓpi cõsulere ⁊ vti iure suo cum alteri⁹ damno: verũtamẽ q̃n quis sibi non prodest ⁊ alteri nocet non õ bet tunc audiri. ff. de. rei. vẽdi. l. i fũdo. ¶ Ter no q̃ri põt si quis edificat i alieno solo õ sua materia: an dñs solus teneatur ad restitutionẽ edificij: vel si edificat in ꝑprio solo de aliena materia an teneat̃ ad restitutionem materie Ad h̃ rñdet Jo. de platea: instit. de rerũ diuisione. ¶. cum in suo. p textũ ⁊ glo. ibi q̃ i ꝓmo casu dom⁹ ⁊ edificium efficit ei⁹ cui⁹ é solũ: sz dñium materie pdidit edificãs. tõ dirupto edificio nõ ꝓ sibi materia vẽdicare: sz si edifi cãs é in possessiõe edificij: ⁊ dñs soli petit sos lui vl̃ solũ ⁊ edificiũ: tũc si edificãs fuit contí nue malefidei nullã h̃z exceptionẽ nec remes diũ ad aliq̃d sibi remẽdũ: q⁹ é in culpa scit̃ edificãdo in alieno solo. Si ꝑo fuit continue bonefidei: sibi ꝓsulit̃ ope restitutiõis p exceptio nẽ doli: vt nõ teneat̃ restituere edificium nisi dñs soluat ꝓtiũ materie: ⁊ mercedẽ artificij Si deniq̃ fuit a ꝓncipio bonefidei sz tpe edi ficij malefidei: tunc eligit̃ q̃dã media via. vt dicit glo. instit. de rerũ diuisi. ¶. ex diuerso: scz q⁹ posset edificiũ tollere sine dispendio domini soli. vt. l. Julianus scribit. ¶. sun alienã. ff. de rei ven. In scõo vero casu similiter domus ⁊ edificium efficit ei⁹ cui⁹ é solũ q⁹ edificium cedit solo: non tñ efficit dñs materie scz tigno: um ꝑ remanet dñs q̃ ꝓus erat: q̃ tñ non põt vendicare sibi materiam in edificio positam: etiã si edificãs vellet tignũ ad se pertinentem eximere ⁊ sibi restituere: ⁊ hoc ideo ne edificium deformetur ruina: vt dicto. ¶. cum in suo: sed edificans tenet̃ ei ad estimationem tigni: vt. ff. de tig. iunct. l. j. Si tamẽ hoc fecit scienter ⁊ mala fide: tenetur furti: ñ tamen tenetur eximere sed estimationem ꝓstare quantum dñs tigni uirauerit ⁊ sumit̃ hic tignum ꝓ omni materia et qua fit edificium. ¶ Quarto queri potest̃ si quis plãtat plantam suam in alieno solo vel alienam in ꝓprio solo qualiter fiet restitutio. Ad hoc respondet Joha. de platea: instit. de re. diui. ¶. cum in suo: q̃ siue quis planter in solo suo plantã alienam siue plantam suam in alieno: planta efficit domini soli postq̃ egit radices non ante: ⁊ ideo non tenet̃ ad restitutionem arboris sed ad eius estimationem. ¶ Preterea si arbor in confinio campi mei radices agit communiter in fundo meo ⁊ tuo comunis efficitur: si solum in tuo tuus: si solum in meo meus efficitur q⁹ arbor intelligit illius esse in cuius fundo egit radices et de cuius fundo alitur arbor. ¶ Ó si querit̃ vtrum auctoritate ꝓpria possim incidere radices quas arbor egit in fundo meo vel etiam ramos eius pendentes supra domum meam

Ad hoc dicendum q cū auctoritate iudicis possū incidere alīs nō: vt.ff.arbor furti cesarū.l.si plures.§.penūltimo nisi ꝓmo tibi denuncie vt tollas z ē cōsiliū vt de hac denūciatiōe fiat istrumētū. vt negligēte possim remouere z auctoritate ꝓpria incidere: nō solū qđ supercurrit domū meā sz etiā a stirpe z mecum lignā portare nemine phibēte: vt.ff.de arbori bꝰ cedēn.l.j.§.si arbor. Silr z edificatū in alieno qđ pēdet sup meū nullo iure seruitutz tollere possum auctoritate ꝓpria nisi ꝓceden te p̄dicta denūciatiōe.ff.de dam.infec.l.q.cō clause.z.ff.ad.l.aquil.l.quēadmodū.§.si.precatū. Silr oē semē qđ in alieno agro vl̄ ꝓprio semiat: postq̄ coaluit cedit solo. Si tn seminaui in agro tuo bona fide semē meū: si sum in possessiōe possū ope rerētionis mihi cōsulere vt nō ptmittā te tollere nisi soluas p̄ciū z impēsas: vt instituit.de rerū diuisiōe.§.q̄ rōe.

¶ Scdo ꝓncipaliť q̄s actualiť p se suos vel familiā damnū infert. in eo q alter ⁊tualiter vel potentialiter possidebat. Ad cuius euidentiam ꝓmo queri pōt: vtrū q̄s impediēs aliū ne ꝓsequat bñficium qđ alīs cōsecuturꝰ fuisset teneat ad restitutionem: qz regula iuris est: qui occasionem damni dat damnū dedisse videť. Et fm plīm.iij.phicoz.qđ mō dictum ō est q̄si nihil deesse videť. Ad q̄ rñdet Tho. scđa scđe.q.lxij.q aliq̄s impedire pōt aliū ne habeat p̄bēdam multiplicit. Uno mō iuste puta si intendens honorē dei vel vilitatem ecclie procuret q̄ deť alicui ꝑsone dignior: z tūc nullo mō tenetur ad restitutionē vl̄ ad aliquam recōpensationē faciendā: immo meretur coram deo q̄rens que sūt iesu chr̄i. Alio mō iniuste. puta si intēdebat eius nocumentum quē impediuit ꝓpter odiū vel vindictaz aut aliquid hmōi: z tūc si impedit ne p̄bēdam detur digno: cōsulens q nō deť anteq̄ sit firmatum qđ ei deť: tenet q̄dā ad aliquā recōpensationem pensatis cōditiōibꝰ ꝑsonarū et negocij fm arbitrium sapientis nō tamen tenetur ad equale: qz ille nondū fuerat adeptꝰ z poterat multipliciter impediri. tenet tamē ad omne interesse. Si ꝓ vā firmatū erat q alicui daret p̄benda: qz dignꝰ ēt alīꝰ ꝓpter causā indebitā procurat qđ reuocet idē ē ac si tā habitā ei auferret: z ideo tenet ad restitutiōnē eccl̄is rñ fm suā facultatē. Porro si talis indignꝰ erat de q̄ firmatū vl̄ necdū firmatū fuit q ei daret tūc lz impediens inuidia ne ꝓsequat graūter peccat ꝓpter malā intentionē: nō tamē tenet ad aliquā restitutionē. Si ꝓ vō hoc fecit ad cōsulendi ꝓximi vilitatē vel etiam alterius cui magis ꝓperebat legato fm rectā rōnem ꝓpter aliquā circūstātiā rōnabilem iudicio probi viri vel alīs p viā licitā z honestam procurauit: tunc nō teneor ad restitutionez Si ꝓ vō nō appareat cā rōnabilis cur vno sup presso q̄s alterū ꝓmouit nec q̄ ad ius hereditarie successionis: nec q̄ ad aie salutē ipius legantis: sed ex aliq̄ affectu inordinato amoris cōtra iustū sibi: tunc tenet ad recōpensationē: qz legantem ꝓcauit commodo spirituali et alium cui legasset cōmodo corpali: z hoc potissime locum habet dū testator laborat i extremis: nec habet plenum vsum rōnis. Unde dicit Sco: in.iij.dist.xv.q non mere liberaliter donat qui ex ignorantia donat: z exemplificat primo de morte propinquo. cum scz est extra sensum vel rationis vsum z cum ope z malicia alicuius cōdit testamentum quod coram deo nullum robur obtinet: similiť q̄

ex aliqli coactiõe dõi ut ꝑces ꝛ ꝑcũ molesti as fugiat. Rõ horũ est: qz ignorantia ꝛ aliq̃s lis coactio excludit simpliciter voluntarium hec Sco. ¶ Tertio q̃ri põt. q̃d de eo q̃ dãni ficat aliũ in eo de q̃ sperabat alter lucrũ futu rũ: vtpote qz destruit vel deteriorauit agrũ seminatũ. s. semina fodiendo vl̃ p venationẽ vl̃p aialia sua aliosq; diuersos nodos destru endo. Ad h̃ rñdet Tho. vbi. s. q aliquẽ dãni ficãs impediẽdo ne adipiscat qd̃ erat in via habẽdi: talis nõ obligat recõpensare tale dã nũ ex cõ̃: q: nimis ẽ aliq̃d habere i ꝓpte vl̃ potẽtia q̃; habere actu: q aũt ẽ in via adipis cendi aliquid bz illud solum fm virtutẽ vel potẽtiã sicut in hoc casu patet. ꝛ ideo si resti tuerentur ei vt haberet hoc in actu restitueret ei quod est abbatũ nõ simplũ sz multiplicatũ quod non est de necessitate restitutiõis: tenet tamẽ aliquam restitutionẽ facere fm condi tionem psonaꝝ ꝛ negotioꝝ iudicio discretorũ quod quidã taxant dicẽtes: q ad tantũ obli gatur damnificans quãtũ ꝓtunc valuisset si futuram messem vendidisset. id est quãtum fru ctus agri in illo dubio potuissent vendi: hoc etiam sentit Alex. Ion. ꝛ Tho. ¶ Quarto q̃ri põt: quid de eo q̃ damnificat alium impe diẽdo eius laborẽ lucratiuum iniuste. Ad h̃ rñdet Bernardi. de religiõe christiana post alios doctores: q ex quo talis iã erat actuali ter ad huiusmodi lucra exequẽda dedicatus instructus ꝛ ꝑparatus: tenetur damnificans ad ea que p hec probabiliter lucratus fuisset exempli gratia: impediẽs alium ne posset ex equi artem mechanicã qua imbutus est ꝛ cõ suetus lucrari panem suum: ex eo q nõ facit sibi solutionem statuto tpe: cũ tamẽ alter non sit ꝓtunc potens ad soluendum: utem rusti cum violẽter detinẽs ne suas opas exequat: qua forte metu vel verecundia aut impotu nitate sua quodammodo cogit eũ esse in ser uitio suo: similiter impediens piscatorem vel aucupem a captione piscium siue auiũ q̃ sunt cõis iuris nisi ratione ripe vl̃ terre q̃ simi spe cialium dñorũ vel cõmunitatũ ꝛ in similib⁹ tenet impediẽs ad restitutionem damni da ti: cui⁹ rõ est: quia in talibus aufert ꝓpri⁹ vsus q̃ erat vtiq; sui iuris auferuntur etiam eis fructus in eorum vsu casualiter ꝛ q̃si semia liter cõtẽtus impedunt etiã ab his q̃ eis cõ petunt de communi iure de quo videbit in ferius vbi agetur de iuuentis: ꝛ huiꝰ sententie est Geral. obdoñ. ¶ Quinto queri potest: qd de his qui ꝓtrahunt solutionem vltra termi num pfixũ vel nullũ habentes terminũ diffe runt de die in diez. Ad h̃ rñdet Bernardi. vbi. s. post alios doctores: q tenẽs mutuũ vl̃ aliud debitũ vltra legitimũ tempꝰ a creditore liberaliter concessũ: tenet ad totũ interesse dãni extũc creditori ꝓpter h̃ puenientis: qõ ve rũ est si potẽs erat ad soluẽdũ: nõ tñ tenet ad totũ lucrũ qõ extũc illi pbabiliter puenisset si eã habuisset sed deberi subtrahi tantũ quã tum dubietas pditionũ in mercatoribus vel emptionibus contingentiũ rõnabiliter est pẽ sanda ꝛ priorum iudicio pbabiliter estimãda ꝛ Si tamẽ debitor absq; omni culpa sua fieret impotẽs asoluendum: tũc nõ obligaret ad restitutionem inquãtũ tpe obligationis pba biliter se credebat futurum potentẽ ad soluẽ dum. Si vero temerarie credebat tũc nõ ex cusat de impotẽtia: verũtamẽ maximam iꝛ rogãt iniuriam qui mercedẽ laboꝝ ꝑsertim pauperum iniuriose detinẽt ꝛ irã dei contra se grauissime ꝓuocant ꝛ vindictam: sed mul ti modernis ꝛpibus inueniuntur sine lege q̃ debita soluere nolunt liez valeant: ꝛ faciunt discurrere paupes vicinos seu alienigenas quod vtiq; execrabilis rapina iudicat. Ru mirũ cum ꝛ hi rapinã dicunt cõmittere qui superfluas diuitias detinent scientes ꝛ videns tes pauperes nec eis in extrema necessitate subuenientes: immo dicunt homicide: vt patꝫ lxxxvj. di. c. pasce fame morientem: q ñ non pauisti occidisti: qz tũc min⁹ peccatum esset hñti auferre quã indigenti denegare. Quid igitur erunt isti pauperib⁹ laboratoribus des negare quod suũ ẽ vtiq; extremũ malũ: ꝛ iõ dicit vnum de q̃rtuoꝛ peccatis dei vindic tam acclamantib⁹: vt patet Deut. xxiij. ꝛ in c. Jacobi. v. Et sunt hec quartuor: oppꝛessio vidue: fratricidium: vinum contra naturã. ꝛ merces laboꝝ detenta: inter omnes tamẽ maximum damnum pati q̃ testamẽti sui infi delem executorẽ relinquẽs: pillus negligen tiam in igne purgatorij q̃ relinquit: de quo vi de in quinto sermone quarti pꝛcepti supius. ¶ Sexto queri põt: si q̃s fraudauit alium re sua cum plus fm cõmune forũ valet siue sit frumentum. vinũ. oleũ vel q̃cũq; aliud: cum tamẽ tenebatur illi reddere debito tempoꝛe: vtrum reddens sibi eandem rem numero vl̃ specie quãdo minus valet fm commune foꝛ. teneat ad vlteriorem restitutionem. Ad hoc respondet Ala. q talis debitor postq̃ factus

est in mora soluendi nō satisfacit sufficienter nisi lucrū tēporis in quo plus valuit post mo rā pariter apponat: q; non solum dānificauit eū in tanto sed in maiori ꝑcio: qō tunc ꝑ illa repoterat haberi fm cōmunem fo; nisi debi to: sine fraude ⁊ omni culpa tūc fuisset impo tens ad absoluendū vsq; ad tēpus solutiōis. ¶ Septimo queri pōt: vt; iustū habens bel lū satisfacere teneat damna q̄ fecit aduersa; rijs suis p incendia fracturas vel incisiones arbo; vel vineaꝝ. Ad qō rndet Bern. vbi s. q; talis non tenet de illis damnis q̄ intulit bona fide a quib; cōmode nō potuit abstine re fm industriā ⁊ cōsuetudinē pugnantiū bo na fide. Si qua ꝛo grassandi aio ⁊ malitioſe intulit: cū alias sibi cōmode cōsulere posset te net: ⁊ cōputabunt illa dāna cū dānis sibi ⁊ su is datis ab hostib; vsq; ad q̄stuates cōcurrē tes: ⁊ qō superexcrescit tenet restituere. Ad la.

¶ Qualiter ad restitutionē tenent ra ptores ꝑsonarū ⁊ rerum: item p;edo nes ⁊ pirate ac de represaliis quō li cite sunt. ¶ Sermo vij.

n On furtum facies. Exo. xx.

Secundo ꝓncipaliter aliena rapiē tes obligant ad restitutionem sue sint raptores ꝑdones pirate vel hmōi. P;o quo sciendū: q; rapientiū ꝓncipaliter quatuo; sunt genera: primi sunt raptores mulierū: ⁊ dicit p;opie raptus: secundi sunt raptores rerū: ⁊ dicit p;opie rapina: tertij dicunt ꝑdo nes: ⁊ quarti pirate. ¶ Quantū igit ad primū sciendū: q; raptor personaꝝ p;opie dicit qui puellā violenter rapit vt eā imperpetuū te neat: vel etiā qui abusum puelle violenter ra pit: vt pt;. xxxvj. q. j. §. ex hac. q; raptor ꝓpie dicit qui per violentiā rapit aliquā rem vel vsum rei: licet largo mō raptor vocat qui pu ellā cōsentientē cōtra voluntatē parentū ab ducit: ⁊ sic a raptore dicit raptus: p;eterea ra ptus etiā cōmittitur in viduis ⁊ co;ruptis ac sanctimonialib; vt pa;. xxxvj. q. j. in diuersis capitulis. ¶ Hic primo queri pōt: vtrū ad re stitutionē obligat qui attemptat pudicitiā mu lieris interpellando de luxuria ⁊ blando ser mone psuadendo diuersis pmissis. Ad hoc rndet. Jo. dē pla. insti. de iniur. §. iniuria. ꝑ. si ne cuius. q; tales tenent ei actione iniuriaru ⁊ etiā eius viro si virū habet; quia pudicitiā illius co;rūpere remptauit: similiter mi l ere; frequenter insequens quocunq; vadit: tenet eidē actione iniuriarū: q; p;opter assiduā ei; frequentiā ⁊ assecutionē infert illi multā infa miā: vt dicto. §. iniuria. secus aūt si nō frequē ter sed aliquando grana solatij ⁊ ludi hone sti. Si vero aliqua esset indita veste meretri cali: aut etiā diffamata cōuersatione meretri cali: tunc eā appellans ⁊ insectans non tenet illi actione iniuriarū fm leges: que ad maius malū cuitandū permittūt turpitudinē mere tricij: grauiter tñ peccant ⁊ tenent in iudicio anime. ¶ Secundo queri pōt: vtrū de flo;ata virginē tenet ad restitutionē se; eā ducendo vel dotando. Rndet Hosti. in ti. de matrimo nio: q; vbi causa decipiendi ⁊ tantum carna lem copulā exto;quendi cōsensit in aliquā: si deceptor vult agere verā penitentiā: necesse h; illā sine fictione ducere in vxorem: qō si fieri non pōt: debet illi dare virū cōuenientē vel al ter satisfacere fm Ray. in. c. j. ⁊. ij. de adulte; rijs. Concor. Alex. de hales in. ij. parte sum me in tractatu de stupro. ⁊ addit Jo. de pla. insti. de publi. iudi. §. ītē lex iulia. dicens: equa liter puniat stuprū de iure canico: dic q; muli er non punit sed stuprās virginē cogit aut eā dotare ⁊ in vxorem recipere ipsa ⁊ pater e; ius velint: alias si nolint cogit eā dotare iuxta ipsius stupratoris facultatē: ⁊ puelle dignita tē: habita etiā cōsideratione q̄ tum plus rōne deflo;ationis dotatura est alteri viro: q; si stupra tor eam in vxorē recipere noluerit: tūc a iudi ce verberibus castigatus put visum ei fuerit ⁊ excōicatus in monasteriū detrudat actur; penitentiā: hec habentur extra de adul. c. j. ⁊. ij: vide de his plenius in sexto p̄cepto in fi. pri mi sermonis: ad qualem igitur puras restitu tionē obligatum alterius vxorem polluentes P;eterea licet hec sit pena legis veteris: ta men fm Sco: in. iij. dist. xv. quādo lex huma na concordat cum lege veteri tunc est seruan da. ¶ Tertio queri pōt: quid ergo meret qui p violentiā rapit virginē vel aliā mulierē aut abusum earū. Ad hoc rndet Fran. de platea q; tales absolui nō possunt nisi eā parentibus restituant: ⁊ vltra hoc fm leges cū omnibus fautoribus suis puniri debent amputatione capitis: ⁊ eo;um substantia rapte est applicā da fiscō ingenuā rapuerunt: si aūt ancillā vel li bertā: substantiā nō admittūt sed decapitant: ⁊ hoc siue rapta fuerit virgo: vidua vel mo nialis: vt insti. de publi. iudi. §. si aūt per vim

raptus:imo in moniali nō solū punit raptus sed etiā attemptatio:vt.l.si quis nō dicā rapere.C.de epis.z cle.z allegatur illa lex.xxxvj.q.ij.vbi dicitur:si quis nō dicam rapere sed attēptare tantū matrimonij iungendi causa sacratissimas virgines ausus fuerit capitali pena feriatur secus aūt si fuerit meretrix que raperetur:q; tunc rapiens non punit hac lege vi.ff.de fur.l.verū.z hoc ideo q; coitus cum meretrice remanet impunitus fm leges.ff.ō adul.l.si vxor.§.sed z in ea.nisi talis meretrix fuerit nupta.C.de adul.l.que adulterium vel diuerterit a viro animo meretricandi:vt e.n.l.si mulier. verūtamen p̄dicta pena locū non habet in rapiente propriā vxorē: cum ei detur interdictū de vxore exhibenda.l.fi.C.ō lib.erbi.nisi religionē intrauerit ante carnalē copulā qō potest:vt patet extra de cōuer.cōiug.in.c.ex publico.q̄uis nō possit inuito viro post carnalē copulā:vt extra de rap.in.c.cū causa Veruntamen hec pena locū habet in rapiente sponsam propriā de iure ciuili:z secus sit de iure canonico in spōsa volente:q; nō dicitur raptor p̄prie qui habet mulieris assensum vt dicto.c.cū causa:secus si cōsensum nō habuit:etiā non pōt mulier rapta de iure ciuili nubere raptori: aliq̄n priuat bonis raptoris a lege sibi applicatis: nec possunt parentes eius cōsentire: alias incurrūt penā deportationis si p̄sentiāt:vt in aut.de rap.mulieribus.§.illo.de iure tñ canonico qō pro sua benignitate cē p̄ualet rapta raptori nubere pōt vt dicto.c.cū causa.z compellit eam dotare: vt.xxxvj.q.ij.c.tria.fm canones etiā tales leuius puniunt in foro iudiciali: q; raptor efficitur seruus rapte nisi se velit redimere.vt xxxvj.q.j.c.de raptoribus. Secūdo raptor debz excōicari cum suis fautoribus:vt ibidē q.ij.c.j.z.iij.pōt aūt rapta cōtrahere cū raptore si velit:vt extra de rap.c.accedens:licet fm antiquos canones z etia leges non poterat:vt dicit ibidē glo. ¶ Quantū aūt ad scōm principale sciendū:q; raptor rerū p̄prie dicit qui per violētiā rapit bona seu res alienas: z tūc ab eo dicit rapina. Ad cuius euidentiā primo queri pōt: vtrum rapina sit grauius pctm̄ q̄ furtū:p̄sertim q; verecundia est timor de turpi actu vt dicit in.ij. Ethi.sed magis verecūdant homines de furto q̄ de rapina. Ad hō rñdet Tho.sc̄da.xc.q.lxvj.q; rapina z furtus habent rōnem peccati p̄pter inuolūtarij: qō est ex parte eius cui aliquid aufert.ita tamen q; in furto est inuoluntarij per ignorantiā:in rapina p violentiā:magis est aūt inuoluntarium aliq̄d p violentiā q̄ p ignorantiā: q; violencia directus opponit volūtati q̄ ignorantia:z ideo rapina grauius peccatū est q̄ furtum. Est z alia ratio:q; per rapinā non solus infert damnū in rebus sed etiā vergit in quā gam ignominiā seu iniuriā persone cui infert violentia.sed q; homines sensibilib⁹ inherentes magis gloriant de virtute exterior q̄ manifestat in rapina q̄ de virtute interiori q̄ tollitur per furtū ideo minus verecundant de rapina q̄ de furto. Et sciendū q; omnis raptor est fur sed non econuerso:q; nullus improbior fur q̄ qui vi rapit alioq; bona: vt notat Scot.z sic videt q; violentia adaugeat peccatū furti z faciat rapinam:vñ z iura canonica pro eo cō reputant rem alterius violentā debitū non soluere cū potest:seu iniuste detinere z rem alienā violenter rapere:q; vtrobiq; fit violentia iniuste:z qui rem alterius vel debitū dare noluerit:res alienas inuadit.xvj.q.j.c.decime z extra de restit.spol.sup verbo:iniuste detinere: sic notat glo. ¶ Secundo queri pōt que sit pena raptoris rerū. Ad hoc dicendū: q; pena raptoris est fm leges: q; si agat cōtra eum infra annū ciuiliter:punit in quadruplū:cōputata scz ipa re.post annū vero in simplū:vt.ff.de vi.bo.rap.l.j.z.ij.sed ad istam penā solū tenet postq̄ cōdemnatus est nō ante z sic intelligit illud Exodi.xxij. Si quis furatus fuerit ouez aut bouē:aut occiderit vl̄ vendiderit quinq; boues pro vno boue:z quatuor oues pro vna oue restituet:q; illa lex est determinatiua pene per iudicē infligende:vt dicit Tho. sc̄da sc̄de.q.lxij. q; si agit contra eū criminaliter tunc p̄pter vim sine armis punit in terna parte bonoz suoz z fit infamis.ff.ō iud.p̄tua.l.j. Rñ.z.l.fi. Si vero cū armis punit deportatione scz q; deportabat in insulā z perdebat oīa bona: vt inſti.pub.iud. itez lex iulia de vi.nunc aūt vt cōmuniter raptores puniunt pena mortis: sicut latrones z nocturni agroz populatores:fm vero canones excōicantur non solū a suo epō sed etiā ab illo in cuius epatu rapinā facit̄:vt extra ō rap.c.j.z vj.q.iij.c.placuit. Insup extra e.ti.c.sup eo.ponit triplex pena fm triplicē differentiā raptoz. Nā quidā raptores sunt qui p̄seuerant in cō tumacia nō satisfaciendi vsq; ad mortē inclusiue:z illis ibidē denegat sepultura ecclīastica sacrīa eucharistie z extreme vnctionis z pen

sentia: qdā ꝙo in tota vita ꝓseueram in cōtu
macia nec restituūt ꝫ facultatē ꝑ tūc habēt:
ſꝫ vſq; ad mortē exclusiue differūt: in mor-
te ꝙo penitē ſꝫ vnde restituāt nō habēt: si hmōi
pniam petierit dabit ei sitīr ꝛ viaticū. ſꝫ tñ illi
denegabit ecclīastica sepultura: qđ statutū ē
ad alioꝝ terrorē. Ān ꝓsbyteri ꝛ clerici nec eo
ru sepulturis debēt interesse nec ab eis ele-
mosynas accipere. nec etiā ab eis q̄ illō rapi
ne principes inuēn fuerint: qđ ꝫfecerint ab of-
ficio ꝛ beneficio deponi debēt. Quidā deni-
q; differunt petere ꝛ satisfacere vſq; ad mor-
tē: in extremis mādā positi pie remediū humili
ter postulant ꝛ debitam restitutionem vel re
stituendi securitatem pstant per se vel ꝑ here
des: talibus autem nec penitēcia nec ecclīasti
ca sacramēta nec etiam sepultura ē denegā-
da. Hec oīa patent in dicto. c. sup eo. vnde
ꝛ heredes compellendi sunt satisfacere quā
tum habent de bonis eoꝝ quibus succedunt
verumtamen de raptoribus occultis nō debꝫ
talis rigor seruari: vt eo. ti. c. in līis. ¶ Quan
tum autem ad tertiū ꝑncipale sciendū q; prę
do dicitur quicunq; alios iniuste prędat. Et
possumus ꝙ̄tum ad presens ponere quatuor
genera ꝑdonum. Nam ꝓmo dicunt ꝑdones
qui viatores expoliant de rebus inter quos
etiam cōnumerāt latrones ꝛ nocturni agro
rum populatores: nam latro dicitur qui insi-
diatur homīb in publicis stratis: nocturnus
ꝝ populator agrorum dicit̄ q̄ de nocte va-
stat agros vel incendit ꝛ hos ꝫm leges im-
pune licet interficere: vt. C. quando li. vnicui
q; .l.j. ꝛ .ij. nec etiā gaudēt immunitate si con
fugerint ad eccclesiam: vt pax terra de imu.
eccle: c. inter alia. verumtamen pessimū genꝰ
latronū est genꝰ receptorū. Hinc pari pena
puniuntur vt latrones: qꝛ sine eis latitare nō
possunt: ff. de recepto. l.j. ꝛ .ij. Secundo dicū
tur prędones isti milites vel soldani qui acci
piunt ꝛ tollunt a populanb vltra stipendia
sibi constituta: vt patet. xxiij. q.j. cāp. militare
non est delictum. vbi subdit: ꝓterea quada
prouidentia militāntibus sunt stipendia con-
stituta: ne dum sumptus querit ꝑdo grassetꝫ.
hinc milites cum interrogarēt Johannē di-
centes: quid faciemus nos: ait illis: neminez
cōcutiatis neq; calumniam faciatis sed esto
te contenti stipendijs vr̄is. Tertio dicunt ꝑ
dones ipsi ꝑlati qui vt ꝑturationem impen-
dant legato vel similes expensas faciant: plꝰ
extorquent a subditis quam soluunt: ꝛ tales
obligantur ad faciendam restitutionem his
a quibus plus receperūt: ꝛ sup hoc tanq̄ dē
cogent elargiri pauperib: vt ptꝫ extra ō emu.
eccle: c. qꝛ plerīq;. Quarto dicūt ꝑdōes ipi iu
dices vel officiales indebite pecunias acci-
pientes: vt. C: ad. l. iul. repetūdarū ꝛ ō h vltio
postea latꝰ videbit. Denīq; ꝫm Ray. eadē ē
pena ꝑdonis ꝛ raptoꝝ ꝫceptis his q̄ dicta
sunt de latrone ꝛ nocturno agroꝝ populato
re: cū vterq; raptor dici ꝑt: vt ꝑdo ꝓtineat sub
raptore: sicut spēs sub genere: ꝛ iō q̄s par fa-
cinus coinq̄nat ꝛ equat: etiā pena sibi com
ret: vt. xv. q. iij. c. sane q̄sq;. ¶ Quātū denīq;
quartū ꝓncipale sciēdū ē: q; pirate sunt latro-
nes vel raptores in mari q̄ spoliāt ꝛ insidiā-
tur pegrinis ꝛ mercatoribꝫ vel naufragijs: q̄
ꝫm Host. excōicant ab ore sūmi pōtificis ter
in anno: ſꝫ intelligēdum nisi talia fuerint na
uigia que piraticā tyrannidē exerceāt: vel ni
si sint inimici nomini cr̄iano: vel alicui ꝑn-
cipi q̄ auctoritatem hꝫ mouēdi bellum ex cā
iusta in cuiꝰ nomie hec faciunt. C. de furt. in
auten. nauigia. vnde extra de rapt: dicitur.
c. excōicationi subdantur qui romanos aut
alios christianos ꝑ negociatiōe aut alias ho
nestis causis nauigio vectos aut capere aut
rebus suis spoliare ꝑsumunt. Illi etiam qui
cr̄ianos naufragium patientes damnata cu
piditate spoliant rebus suis: nisi ablata red
iderint excōicationi se nouerint subiacere:
glo: ꝛ sic q̄ contra faciunt sunt ipō iure excōi
cati: ꝛ tenent infra annum in q̄druplū. C. de
furt. l. in eum. hoc est ꝫm leges si petatur in-
fra annum ad restituendum q̄druplum: sed
post in simplum: vt in dicta. l. in. eum. Unde
generaliter quicquid accipitur de naufragio
siue de ipa naui siue de lito: e siue ō mari re
stituendum. est. ff. e. l. si q̄s ex naufragio: alīs
nulla cōsuetudine statuto vl̄ ꝑcepto excusat
q̄s qꝛ detestabile furtū cōmittit. ff. de. acqui-
re. do. l. q̄ rōne. in fi. ꝛ dicta. l. in. eum. ꝛ iō ꝫm
Guil. nō excusant dñi terraꝝ q̄ cōponūt cuz
nautis aliq̄ ab eis recepto q; eos securos fa
ciūt: q; si naufragū paterent nihil ab eis re-
ciperēt vl̄ recipi ꝓmitterēt: cū alīs hecipa gra
tis facere deberēt: verūtñ ꝫseruāda est cōsti
tutio laudabilis in quibusdā locis decernēs
q; quicunq; accipit aliq̄d de ipso mari debet
habere certam ꝛ moderatā portionē illi: qꝛ
talis cōstitutio fit i fauorem naufragoꝝ ad
hoc vt homines magis ipsas rescperquirere
studeāt ꝛ de laboꝝe suo ꝓmientur. ¶ Ad ma

tozem añt omniū p̄dicto:ū euidentiā sciendū q̄ rep̄salie dicun ur q̄n aliquis oriundus de vna terra spoliat vel dammficat ab alio ori undo ab alia terra: vel etiam q̄n debitū ei nō soluitur tūc dat spoliato potestas:q̄ sanssfaci at sibi ꝫ quēlibet de illa terra:vñ est ille spoli ato: vel debito:. Vñ intelligendū ē fieri rep̄ salias tā q̄ ad psonas q̄ q̄ ad res. De q̄ q̄ri p̄t an rep̄salie sit licite in fo:o ciuili ⁊ aie:p̄ser tim cū ō:li.vj. de iniurys ⁊ dam.da.c.⁊ si pi gnozationes q̄s vulgaris elocuno rep̄salias nominat in q̄b: alius p alio p̄grauat tanq̄ graues legibus ⁊ equitati naturali contrarie cuili sunt constitutione p̄hibite tē. nec enim licere videt quod est cōtrariū iuri naturali. Ad hoc rñdet Barth̄o. de saxo ferrato i tra ctatu de rep̄saliys: q̄ oēs doctozes in istā de clināt sniam: q̄ si ad illū hominē gentem vel ppl'm q̄ iusticiā facere ⁊ debitū reddere ne glexerit haberi p̄t recursus vel regressus tūc rep̄salie in fo:o p̄scientie nō sunt licite. Si vo nō p̄t haberi regressus ad sup:iozē tūc sūt licite duoby interuenientiby. Primo q̄ assit au ctozitas sui sup:iozis: non em ly alicui sibimet facere. vt xxiij q ij. c. sectares. Secō q̄ sup:io ris auctozitas interponat ex causa iusta: naz ista decreta. nisi ex vera ⁊ iusta causa iterpo nantur sūt ipso iure nulla: vt. l. j. §. hec verba. ff. ne vis. fi. ei. Causa iusta videt esse cuz do minus gens vel populus requisit⁹ iusticiam facere neglexerit vel denegauerit: ⁊ tunc non grauatur alius p alio: sed potius punitur re ctoz vel ciuitas p:o suis ciuibus p̄pter negli gentiam. vnde. xxj. q. ij. c. dñs noster subdunt iusta bella diffinuri solent q̄ vlciscuntur iniu rias: sic gens ⁊ ciuitas plectenda est que vl' vindicare neglexerit: quod a suis improbe fa ctū est vel reddere quod ablatū est. Tertio p̄t addi fm Tho. sēa. sēe. q. xl. q̄ requi:it intentio recta: ⁊ h̄ in fo:o cōscientie: ly de rali animo nihil curet in fo:o ciuili: intentio vo q̄ rep̄salie licite reddant esse dz ad p̄mouēdū bonū vel euitandū malū. alioq̄n non excusa rent auctozitas legitima ⁊ cā iusta: quia dicit Augu. in li. contra Faustum: nocendi cupidi tas: vlciscendi crudelitas: implicatus ⁊ im placabilis animus: feritas rebellando: libi do dominandi: ⁊ si qua sunt similia: hec sunt que in bellis iure culpantur. Concordat etiam Jo. an. in dicto. c. et si pignozationes: et addit Barth̄o. q̄ vltra predictas causas do minus vel ciuitas statuere p̄t in terris sibi simpliciter subditis: q̄ quilibet de ciuitate vilia vl' terra eis simpliciter subiecta p:o de bito alterius capi possit sicut: q̄nq̄ statuitur q̄ vxo:p viro teneatur sicut florentie statutū est q̄ pro mercatore fugiēte teneant vxo:es ⁊ liberi: licet non sint heredes. Multi tamen sunt contra quos rep̄salie cōcedi nō possunt. Primo clerici vt de imm. ⁊ dam.da. cap. vnī co. li. vj. Secundo scholares. C. ne fil. p pa. aut. habita. siue iam applicauerit ad locum studij siue pegrinet causa studij: ⁊ idem pus tāt de nūcijs ⁊ famulis eo:um: vt dicta aut. ibi: eo:um nūcij: ⁊ idē de scripto:ib ⁊ similib qui necessarij sunt in studijs: idem de patre eunte ad videndum filū in studijs: vt notat ff. de iudi. l. ij. §. idem Claudio. in glosa. super verbe: venerat. Terno ambasiato:es ⁊ co rum seruito:es: vt. ff. de iudi. l. ij. §. legans. ⁊ Quarto euntes ad indulgentias ⁊ pegrin. vt no. glo. super dicto verbo: venerat. xxxij q. iij. c. si quis rompeditas. Quinto omnes qui non possunt in ius vocari. vt infans furi osus ⁊ sic de alijs: qui postponuntur in. l. c. ff. de in ius vocā. tales tamē ꝫ quos rōe psone rep̄salie nō possunt exerceri ꝫ eo:uz res exer ceri possunt: secus autē si rōne cause possunt exerceri rep:salie: vt scholares: ambasiato:es in rebus saltem quas secum ducūt tanq̄ necessarias ad dictaz causam. Quidā tamē dicūt ⁊ securius quo ad fozum cōscientie: q̄ sez rep̄salie concedi non possunt nisi ꝫ delin quentes. s. magistrat⁹: officiales ⁊ consiliario os iusticiam denegātes: de sen. excō. c. roma na. in fi. li. vj. Item ꝫ vniuersitatem iusticiā denegātem. ff. q̄ me. cā. l. merū. §. animaduer rendum. ⁊ contra dñm ⁊ eius subditos sibi auxilium p̄bentes ad iniusticiā: de sen. ex. ca. si sententia. li. vj. ⁊ p:a p̄ncipalem debito:ē ⁊ eum qui res debuit. ff. de bis q̄ in frau. cre. l. ait p:o. §. si debito:em nec solum in reb⁹ sed etiam in psonis cōcedi possūt cum iniusticiā denegantes p ꝫdēnatis habeant: quod patz q̄ p̄ter eis indici bellum ⁊ eoz res app̄hēdi vt dicto. c. dñs ⁊ condemnatus capi ⁊ in car cerem trudi possit. C. qui bo. ce. pos. l. j.

¶ De restitutione furti q̄ō quattuor p:imis modis cōmittit. s. auferendo hominem rem alienam: p:iā vel publicam. Secuno vij

En furtum facies. Exo.xx.

n Tertio principaliter a liena furãtes renent ad restitutionẽ. Ad cuius euidentiã sciendũ: q furtum est cõtrectatio rei aliena mobilis t corporalis inuito dño animo lucrifaciendi grata: scz rei possessionis vel vsus: sicut plenius est determinatũ in pncipio huius ptis: t cõmittitur multis modis. Vñ quedã furta remanent in noie generali: quedã vero nomẽ speciale sortiunt: vt bi grata: furtũ rei sacre dicit sacrilegiũ: t furtũ de republica dicit peculatus: furtũ aũt bestiarũ dicitur abigeatus: t furtum hoim dicit plagium: de quibus postea videbit. ¶ Hic ḡ queri põt: vtrũ extrema necessitas famis vel frigoris aliquem excusare põt a furto: presertim cum dicit extra de fur. ca. si. quis propter necessitatem famis aut nuditatis furatus fuerit cibaria: vestem vel pecus peniteat hebdomadas tres: si reddiderit nõ cogatur restituere. Ad hoc rñdet Tho. scda scde q. lxvj. q ea que sunt iuris humani nõ possunt deregare iuri naturali vel diuino. Secundũ aũt naturalem ordinẽ et diuina prouidentia instituit: res inferiores sunt ordinate ad hoc quod ex his subuentat hominũ necessitati: t ideo per rerũ diuisionẽ t appropriationẽ et humano iure procedentẽ: nõ impedit quin hominis necessitati sit subueniendũ ex hmõi rebus: t ideo res quas aliqui superabũdanter habẽt: ex iure naturali debent pauperũ necessitati. Vnde dicit Ambro. t habet in decretis. xlvij. di. sicut bi. Esurientiũ est panis quẽ tu detines nudorũ indumentũ est qõ tu recludis: miserorũ redemptio t absolutio est pecunia quã tu in terra defodis. Sed quia multi sunt necessitatem patientes: t non põt ex eadem re omnibus subuenire: cõmittit vnuscuiusq arbitrio ppriarũ rerũ dispensatio vt ex eis subueniat necessitatẽ patientibus. Si tamen adeo sit vrgens t euidens necessitas vt manifestũ sit instante necessitate de rebus occurrentib esse subueniendũ: puta cum imminet psone periculũ t aliter subuenire non põt: tunc licite põt aliquis ex rebus alienis siue necessitati subuenire siue manifeste siue occulte sublatꝫ: nec hoc ppie habet rõnem furti. Vñ dicit glo. sup dicto. c. si quis: q ex eo q imponit penitentie intelligit q modica fuerit necessitas: si enim magna fuisset nõ imponeret pnã: q ita i tempore suo ea cõmunia de iure naturali t ciuili: vt notatur. xlvij. di. c. sicut bi. vbi sequit: ppterea nemo dicat qõd est cõmune plusq sufficeret sumptui t violenter obtentũ est. i. qui sumit plus q sufficeret illud quasi violẽter rapit: t xlij. di. c. j. dicit ex cõcilio Carthaginen. q sm Hiero. aliena rapere cõmunit qui vltra necessaria sibi retinere probat. Concordat Rich. addens q nullũ ius positiuũ stanere possit q tpe necessitatis furari nõ liceret: q: tunc ipsa res aliena facta est ppria iure naturali qõd fortius est positiuo: q: immutabile t tollere põt positiuũ: sed no econuerso. Concor. Ad onal. qui supaddit q si necessitas nõ est magna: tũc restituere debet t agere pniam de furto. vi co. ti. c. si quis in glo. vbi dicit vlterius: q: in extrema necessitate se defendẽdi cũ aliter se tueri nõ posset põt aliũ occidere: vt ii cle. j. de homicidio: t in simili casu necessitatis multa prohibita pcedunt t specialiter vsus rerũ. ¶ Qõd si queritꝫ cur tpe necessitatis magis licitũ sit furari vel occidere q̃ fornicari ppter famis necessitatẽ. Ad hoc rñdet ibidẽ glo. q ppter necessitatẽ res facta est cõis: t sic licet ea vti: sz in fornicatione non est ita: t quia in necessitate se defendit cũ moderamine inculpate tutele aliũ non interficit. sz die qui primus aggredit seipm interficit. Ad clariorẽ aũt intellectũ ois cto differentias furantiũ breui stilo pcurram. Priuinanq furtũ cõmittunt hoiem auferendo: de quo habet extra de fur. ca. qui furatus fuerit hoiem. glo. liberũ t vendiderit conuictus noxe morte moriat. glo Qui furatur seruũ hac pena non tenet. ff. ad. l. fal. de plag. l. vlti. sm canonẽ etiã hec pena nõ imponit sed illa que tangit extra de rapto. c. in archiepatu. vbi prosequit de pena sm q̃stuatem delicti. ¶ Hic queri põt: vtrũ xpianus furtum auferens xpianos detentos a paganis vel eos liberans: teneat ad restitutionem. Ad hoc rñdet Ray. t Hostien. q si hoc facit tpe guerre tũc in nullo tenet: vt. xxiij. q. ij. c. dñs noster iubet ad iesum naue vt cõstituat sibi retrorsum insidias ꝛc. si vero facit hoc tpe treuge tũc tenet ipi pagano restituere: non tñ hoiem ppter periculũ anie sed estimationẽ. Similiter etiã obligat de alijs ablatis eodem tpe facere restitutionem: vt. xxij. q. j. c. noli. vbi subditur: fides enim quando promittit etiã hosti est seruãda. Vnde quãbellũ geritur. xxij. q. iij. c. inocẽtes ibi. fides primo licet infideli data pponit diuino mandato: qua scz Josue pter deum mãdatum pepercit gabaonitis. Si ñ pagani cõpu

lerũ illos captiuos ad circũcisionẽ idolatriã vel aliud mortale peccatũ: tũc ipsi peccarent libẽ faciunt. nec etiã nunc peccat illũ furans sed meretur. Dicitur enim. xiij. dist. c. nulla officia publica iudeis iniungant per q̃ eis occasio tribuat penã christianis inferre si qui vero xp̃iani ab eis iudaismo ritu sunt maculati vel etiã circũcisi: non reddito p̃cio ad libertatem & religionẽ redeant christianã & scõm Hosti. xp̃ianus iste si diu esset treuga frangeret eam: & sic erat in culpa dũ fuit captus: non p̃t a saraceno furari: sed tenet ad restitutionẽ nisi immineret periculũ necessitans. Ratio est: quia talis iuste detinetur: secus aũt si iniuste detineret. ¶ Secundi vero furtũ cõmittunt rem alienã auferendo & est duplex. Nam quoddam manifestũ cũ quo scz fur deprehendit anteq̃ ad locũ destinatuz veniat. Aliud est nõ manifestũ cũ quo scz fur nõ deprehendit. ff. e. l. ij. & iij. Pena vero hmõi furti variat fm q̃ varie de ipso agit. ¶ Qõ si queritur de legibus statutenub̃ occidi fures vtrũ sint licite. Rñdet Sco. in. iij. di. xv. q̃ tales leges sunt iniuste: & per cõsequens occidentes eos sunt homicide. Huius ratio est: q̃ lex diuina p̃hibuit hominẽ occidi: dicens. Nõ occides: & nulli inferiori licet in lege sup̃iorẽ dispensare: & ergo nulla lex p̃stituens hoiem occidi iusta est: si in illis casib̃ statuat in quibus deus nõ excipit. Excipit aũt in multis scz in blasphemia: homicidio: adulterio & in multis alijs: non tñ inuenit excepisse in furto: sed potius voluit diuina lex furẽ puniri pecunialiter & nõ pena mortis. Concor. Landul. & etiam lex humana ciuilis scz generalis: nisi in frangente pacẽ & stratã spoliantẽ: qui etiã p̃t p:o quinq̃ solidis suspendi: vt in. x. colla. de pace tenenda. §. si q̃s quinq̃ solidos: Si ergo agit contra furẽ criminaliter & ad penã criminis: tũc quidẽ nõ est suspendẽdus: vel demembrãdus sed aliter puniendus: scz vt fustigetur vel exulet vel alio modo puniat p̃ut iudici videbit: q̃d intelligendũ est de simplici fure qui occulte & sine armis delinquit. C. e. aut. scz nouo. Si vero cũ armis vel etiã sine armis violenter aggredit in domo mari vxorem time pl̃ est q̃ fur & contra eũ acrius p̃cedit. ff. de penis. l. capitaliũ. §. grassatores. & §. famosus. & qua pena tactũ est. s. vbi agit de raptore simplici sine armis. Quandoq̃ etiã tales fm leges licue absq̃ iudice occidunt: vt p̃z extra & homi. c. i. perfodiens. vbi dicit q̃ fur nocturnus impune potest occidi: diurnus aũtẽ non nisi telo se defendens: quia iaz plus est q̃ furtum glo. armoz nomine fustes & lapides intelligunt. ff. de fur. si pignore. §. furem. & ferrum & omne q̃d arcu manumittit. instit. de publi. iudi. §. lex. coz. vin. Si vero ciuiliter agatur cõtra eum eius pena furti manifesti est quadruplum: nõ manifesti est duplũ: vt instit. de obli. que ex delic. nas. §. pena. que etiam pena de iure canonico licite peti potest: vt. xiij. q. v. c. fi. in glo. vlti. nisi sit furtum domesticũ a filio patri factum vel ab vxore marito: vt. ff. de penis. l. respiciednum. §. furta domestica. & hec pena peti potest etiam post annũ: instit. de per pe. & rem. act. §. furti. & postq̃ egit cõtra eum criminaliter potest iterũ contra eum agere ciuiliter & econuerso: vt. C. quando ciuilis actio p̃iudicet. l. vnica. & ff. e. l. vlti. sed hoc tantũ in foro contentioso: nam in conscientioso sufficit restituere simplũ cum omni damno ex tali furto secuto. ¶ Tertio p̃inde furtũ cõmittit rem p̃priã recuperãdo: de quo primo queri potest: vtrũ ille qui recuperat rem sibi subtractã furto vel violentia vel modo equipollenti furto: vel violentie teneatur ad restituti onẽ. Ad hoc respondet Alexan. de hales in tractatu de restitutionibus opinando sine p̃iudicio: q̃ cum quis furtiue vel violenter recuperat nõ quidẽ rem suam sed equiualentez & hoc incõmentisine interpolatione tẽporis non tenet ad restitutionẽ: nisi p:ius alter restituat illud quod iste abstulit: q̃ vim vi repellere licet incõmenti: nisi in q̃ntum id quod iste rapuit melius esset: secus tamen esset in tempore interpolato: cuius ratio est: q̃ multa perpetrata instante dolore remanent impunita. q̃ si cessante dolore fierent puniendi essent: q̃d furem p:opriam furto vel violentia recuperet non tenet ad restitutionem. Nec obstat q̃ nemo sibi ius facere debet cũ non sit iudex: quia hic nullũ periculũ imminet reipublice cũ sine scandalo recuperet rem sibi ablatã: nec etiã ille qui per violentiã accepit rem equiualentem tenet ad restitutionẽ: quia simpliciter nõ facit furtũ: peccat tamen ordine debito p̃termisso sibi rem equiualentẽ vsurpando & si dicat q̃ contrectat rem alienã: dicendũ q̃ non vt alienã. ¶ Secũdo queri potest: vtrũ seruus mercenarius vel conductitius vel alius creditor rem suã vel operis mercedem habere nõ valens: aut debita: vtpote: q̃ impotẽs est ad luigandũ: eo q̃ debitor est se

potentior: vel q̄ iura sua pbare non pōt: vel quia iudex sibi iustitiā non facere ꝛ similia: in hoc casu creditor suo subtrahens aliq̄d equi ualens debitis illis aut rebus: ad restitutionem teneat. Ad hōc rīdet Hen. de gādauo in quolibetis suis q̄ talis non peccat nec in modo recuperandi: nec in retinendo rem sibi recuperatā. Cuius ratio est: q̄ licet iniurias propulsare ꝛ ad restitutionē cōpellere regulariter fieri nō debeat per singularē personā: sz per publicū iudicē q̄ per eum bono mō acquiri pōt: in casu tn q̄ hoc minime p iudicem acquiri posset: tūc singulari persone intelligit cōcessum ranq̄ ministro legis ꝛ iudicis regulari: ꝛ huius sententie videt Aug. esse in epistola ad Macedoniū. ꝛ habet xiij. q. c. nō sane quicquid ab inuito sumit iniuriose aufertur. Nam plerisq̄ nec medico volūt reddere honorem suū: nec operario mercedē suā: non tn hec que ab inuito suscipiunt per iniuriā accipiunt que potius p iniuriā non darent. Eiusdem etiā sententie videt Iuno. in. c. olim. ſ. extra de resti. spo. in scōa opinione in glo. que tn sane sunt intelligenda q̄n per talē furtū ꝛ subtractionē nec sibi nec alijs imineret aliq̄d periculū diffamie vl cuiuscunq̄ mali: qō potissime fieri pōt: dū creditor fuerit dispensator debitoris: vel dū res aliqua debitoris ad ipm per aliā viam occultā ꝛ licitā venerit: ita q̄ nulli ex hoc immineat periculū cuiuscunq̄ dispendij spūalis vel corporalis: alias enī sibi ipsi satisfacere minime pōt propter quinq̄ mala que p̄tinde euenire. Primo propter periculū scandali fraterni: q̄ primo innocenti p furto posset imponi. Secundo propter periculū p prie diffamie qua quis fur de facili posset credi. Tertio propter periculū proprie persone vel vite: q̄ si hoc p testes efficaciter pbaret: tanq̄ fur iuste puniri posset fm leges. Quarto propter periculū anime: q̄ si iurare cogeretur vtrū rem ablatā subtraxisset aut eū sciret qui rem illā clanculo abstulisset: de facile puruz incurrere posset ex timore: ne sz factū propalando puniret a iudice. Quinto propter p̄ceptū iuris positiui manās ab ordine diuini iuris: q̄ talis vsurpat sibi publicā potestatē q̄ facere nō licet. C. ne quis in causa ppria. l. ſ. Propter quatuor enī iustissime pbibitū est ne q̄sq̄ sibimet ipsi satisfaciat. Primo ne liceat vnicuiq̄ raptori vel furi dicere: ego nō rapui sed tantū mihi solui q̄ debebat mihi. Secō ne discordie nascerent̄ si preter ordinarū iudicū superioris: vnusquisq̄ sibi de rebus alterius satisfacere posset. Tertio q̄ vnusq̄sq̄ in soluendo sibi p̄tū rei sibi debite: plus iusto de facili de bito estimaret. Quarto q̄ facilius estimaret minus iusto p̄tium rei a se subtracte de qua sibimet ipsi satisfaceret. Verumtn cū non est spes recuperandi sua per iudicē ordinariū: nec immineat aliq̄ periculū in illa subtractione nec sibi nec alij: nec spirituale: vt fame vel culpe: nec corporale vt vite vel pene: tūc timore dei ex recta rōne pōt sibimet ipsi de bonis creditoris occulte satisfacere: p̄sertim cū modernis tēporibus rarissimi inueniunt fautores: promotores ꝛ defensores miserabilū personarū: maxie tn cauere debet ne sibi vel suis heredibus iterū fiat restitutio: preterea de b̄ heredes suos informare debet ne quicq̄ recipiāt si propterea vellet qui obligatus fuerat aliq̄d eis dare: nō tn hoc facere possunt tn timetur aliq̄ periculū p̄dictoz: cuius ratio est q̄: sic retineret ꝓtra se vel ꝓtra primū: ꝛ sic p̄termitteret iustitiā naturalē: eo q̄ propter rem tēporalem postponeret rem maiorē: sz famā: vitā vel aiam ꝛ sic peccaret. ¶ Quarti aūt furtū cōmittunt rem publicā spoliando: ꝛ vocat peculatus: vt. xxxij. q. iij. c. quid ergo: vbi subdit. Peculatus enī dicit furtū de republica. C. de cri. peculatu: sequit: ꝛ nō sic iudicat furtū rei p̄uate quō reipublice. Q̄ō si querit q̄d ergo de furibus ꝛ in vsus p̄prios cōuertentibus pecunias vel alias respublicas. Ad hoc dicendū q̄ vltra res puniri debent capitali pena fm leges: vt instit. de pub. iudi. §. lex iulia peculatus Item qui miscet furtū vel rem similē auro vl argento publico. ff. ad. le. iul. pe. l. ſ. in fi. Similiter cōmonetarius publicus q̄ partē monete publice signat p se ꝛ sibi retinet. vt. l. sacrificij ſ. §. qui cū. ff. eo. Officiales ergo publici tenentes sigillū florenoz ꝛ imiscentes sigillo florenos nō bonos: ꝛ sic ledentes rēpublicā incidunt in peculatū: ar. dicta. l. ſ. ff ad. l. iul. pecu. Similiter qui dānificant rēpublicā delendo vel maculādo librū vel scripturā cōtinentem mensurā agroz vel viarū publicarū: vt. l. qui tabulā. ff. ad. iul. pecu. Similiter qui dānificāt rempublicā se creditores fisci simulātes: ꝛ pecuniā q̄tumcunq̄ p̄uatā a debitore fisci recipientes: vt. ff. ad. l. iul. pecu. l. sacrilegij. §. eodē capite. Similiter officia publica vendentes ꝛ dignitates: tenent̄ ad restitutionē pecunie: licet nō illis q̄ dederunt sz pauperibus: ꝛ taliter ementes debent grauiter puniri edicto le

gis iulie de ambitu.l.vnica.ff.ad.l.iul.ambit⁹ inſti.de pub.iudi.§.ſunt ꝓterea: ⁊ de ſimilib⁹ idem iudiciū habeaſ. Verumtñ qui vtiliter ⁊ iuſte reipublice deſeruiunt:ſi de pecunijs rei publice qñcꝫ ad tempus ꝓpijs lucris deſeruirent nō peccarent:dūmodo re:publica p hoc in nullo grauaret vel damnū pateret:vtpote qz eadem pecunia toto tpe illo alias maneret īfacta: nec alicui vſui vel vtilitati applicaret nā oēs qui documentū inferūt reipublice:puta monetas falſificando:in pōdere materia ⁊ forma:vel cōmunē exactionē diminute pſoluendo:vel aurū argentū ⁊ ſic de alijs ſemiplene deputando:⁊ oēs qui in varijs mercantijs pōdera ⁊ menſuras falſificant: dicunt fures reipublice:vt ff.de.ꝓtraben.emp.l.ſ.⁊ tales fures exurunt ſm leges in aqua bulliente:vt.ff. de fal.mon.l.ij.nec talis monera liberat ſoluē tem.ff.de pig.l.eleganter. Jn hac etiam ſorte cōpiunt mercatores qui ꝓximū inter ſe:vt merces certo p̄cio ſcz plus iuſto vendat: vel q vnus ſolus vēdat ad magis exto:quenduz ⁊ p̄cipue ꝺ impetrat q in ciuitate ſibi ſoli liceat vendere certas merces:nā ſi quis hmōi officiū exercecat ſm leges debet oibus bonis ſpoliari ⁊ exilio ꝑpetuo damnari. Similiter cōcedentes ⁊ admittentes puniri debent: vt. C.de monopol.l.vna:nec mirū:quia tales maxime dānificant cōitatem:⁊ tenentur ad reſtitutionē omniū que plus iuſto p̄cio receperunt Deniqꝫ deteſtabile furtū eſt tranſferre terminos p:oximi ſui:de quo dicitur Deute.xxvij. Maledictus qui trāſfert terminos p:oximi ſui:qꝺ p:incipaliter intelligit de iniuſta detentione alicuius fundi:⁊ ſecundario de vſurpatione iniuſta rei cuiuſcūqꝫ. Ad laudem dei.

¶ De reſtitutione furti in quatuor vltimis modis:ſcz in ſacrilegijs: in inuentis: in vſu rei aliene: ⁊ occulta retentione iniuſta: licet iuſte acquiſita. ¶ Sermo ix.

On furtū facies. Exo.xx. Ui
n ſis de quatuor p:imis differentijs furanduū ⁊ reliquas p:oſequamur.

A Quinti nanqꝫ furtū cōmittunt per qꝺ ſacrilegiū incurrunt: qꝺ ipm furtū nō mediocriter aggrauat:vnde dicit Aug.ſuper Jo.⁊ habet.xxiij.q.iij.c.quid ergo: qꝺ non ſic iudicat furetū rei priuate quō rei publice: vt p:z in ſermone ſequenti.ſequit. Quanto vehemēcius

eſt iudicādus ſacrilegus fur:nō vñcunqꝫ hoc tollere hoc eſt: ſz de eccleſia:qui aliqd de eccleſia furatur inde p̄dition cōparat:qui ſcz erat fur ſacroꝝ loculoꝝ dñicoꝝ vt ibidem p̄mittit Ꝓ:o quo ſciēdū q ſacrilegiū eſt q̄nens quis ſacrū violat: vel auferendo ſacrū de ſacro: vel ſacrū de nō ſacro: vel non ſacrū de ſacro: vt habet.xvij.q.iij.c.ſi qs ꝓtumax.§. ſacrilegiū:vbi ſubdit q ſacrilegiū duplicē penā continet:pecuniariā ſcz ⁊ excōicationis: ⁊ ſz glo: p:ima eſt p̄to damnū paſſo.ſcda p emunitate ecclēſie violate:vñ dicitur ibidē.c.ſi qs domū: q qui monaſteria ⁊ loca deo dedicata ⁊ eccleſias infringunt ⁊ depoſita ⁊ alia q̄libet exinde abſtrahunt:damnū nouies cōponant ⁊ emunitatem triplicīter:glo.i.p̄to emunitate triplicīter tantū det q̄ſtum abſtulerunt:⁊ velut ſacrilegi canonice ſnie ſubiūgant. Portro cauſam huius duplicis pene aſſignat Tho. ſcda.xc.q.xcix.dicens: ⁊ in penis infligendis duo ſunt cōſideranda. Primo equalitas ad hoc q p̄na ſit iuſta: vt ſcz in quo qs peccauit in hoc torqueatur: vt dicit Sap̄.xj.⁊ hoc mō cōueniens pena ſacrilegij qui ſacris iniuriaz infert excōicatio:per quā a ſacris arcet. Secūdo vtilitas:qz pene quaſi medicine quedā inſligunt: vt his terruī deſiſtāt hoies a peccatis. Sacrilegus ergo ꝺ ſacra nō veret nō videt a peccato ſufficienter arceri p hoc q ei ſacra interdicunt de quibꝫ nō curat: ⁊ ideo ſm leges humanas adhibet capitis pena: ſm eccleſiā vero q̄ mortē non infert adhibet pena pecuniaria q̄ tñ eſt varia: vt p̄z. xvij.q.iij.in diuerſis capitis: que pena ſm quantitatē criminis ⁊ locoꝝ ꝑſonarum infligende ſunt: vnde ſacrilegiū in rebus eccleſie perpetratuz homicidiū reputat:vt p̄z.xj.q.j.c.qui abſtulerit:vbi dicit: qui chriſti pecunias ⁊ eccleſie rapit:⁊ aufert fraudat homicida eſt:⁊ .c.in legibus ſeculi:dicitur:q in vndecuplū reſtituere debeat. ¶ Circa vero furtum cōmunium aliena inueniendo. Hic queri poteſt:vtrū inuēta a caſu ⁊ fortuna reſtitutione ſubiaceant:cū non dimittat peccatū niſi reſtituat ablatum. Ad hoc rñdet Richar.in.iij.diſtin.xv. q rerum quedā ſunt cōmunes omni iure naturali vt volucres non domeſtice ⁊ piſces maris: lapilli:gemme:margarite ⁊ alia p̄moſa in littore maris inuenta que nunqꝫ fuerunt occupata ⁊ ſimilia:inſti.de rerum diui.§.⁊ quidē:⁊.§. fere beſtie:⁊ alia reperiens reſtituere non tenetur:qz de talibus dicitur in dicto.§.fere be

rie: que in nullius bonis sunt naturali rõne concedunt occupanti. Quedã ꝙo sunt vniuersitatis: vt illud quod est ciuitatis in cõi vt theatra: stadia ꝛ similia: vt insti. ỏ rerũ. dui. §. vniuersitates. Qui ꝙ ea q̃ sunt cõitatis alicui q̃ casu inuenerit: cõitati restituere tenet. Quedam etiã sunt ꝓpria singulorꝫ que si inuenerit tenet sibi restituere ꝙo dño si pt alioqn huic dicit ꝓuiij. q. v. c. si q̃d inueniſti ꝛ nõ reddidiſti rapuiſti. ꝛ c. multi sine peccato putãt esse sibi alienum quod inuenerint nõ reddãt ꝛ dicũt deus dedit mihi cui habeo reddere: discant hoc petim esse simile rapine si q̃s inuẽt: non reddat: q̃ si cui⁹ sint ignorat: iñ facere dz qõ põt ad inuestigandum cui⁹ sint: dz em facere ꝑconizari in loco vbi inuenerit ꝛ in locis circũiacẽtib⁹: q̃ si vez dñm circũstantijs debitis ꝓbatũ inuenerit: eidẽ sine difficultate restituat quia vt dicitur. ff. de furt. l. sal. §. qui alienum quid iacens causa lucrefaciendi sustulit furti astringitur siue scit cuius sit siue ignorat: ꝛ hoc rationabiliter: quoniam ex quo fuit eam non esse suam ꝓsupponere debet eã de iure ad alium ꝓtinere. Si vero nõ potest inuenire cuius sit habita sufficienti inquisitione. tunc illi restituet cui incumbit cura ỏ republica: qõ verum ẽ si ꝓsumit eum tam fidelem: quod aut ad verum dominũ reuocabit aut ꝓ amittẽtis anima pauperibus vtiliter dispensabit alioquin personaliter hoc faciet consilio discreti ꝛ timorati confessoris: vel si ipse inuentor tenuis est in substantia cum consilio huiusmodi confessoris sibi retineat ꝛ ꝓ illius salute dominum exoret. ¶ Ad maiorem autẽ horum euidentiam sciendum scõm Johannem de pla. insti. de. re. dui. §. singulorum: q̃ fere: bestie. volucres ꝛ etiam pisces in fluminibus publicis: vt ẽ renus: mosa: quia in nullius bonis sunt: ideo naturali rõne concedũt occupanti: ꝛ ideo dicit q̃ licitum est ingredi fundũ alienum cã aucupandi ꝛ venandi dummodo cũ domino fundi dãnũ non inferat: qõ si dominus fundi ꝓuideat anteq̃ ingrediaris: ab ingressu te ꝓhibere potest: ꝛ si postea ingrediaris teneberis iniuriarũ: verũtamen si non obstante ꝓhibitione illuc ingrediaris ad aucupandum vel venandum qõ capies ad dominium efficitur nec ibi potest auferri per dominum fundi: vt tenet glosa. ff. de acqui. re. do. l. ij. insti. de re. dui. §. apium. ꝛ hoc de animalib⁹ capiẽdis. Preterea dicit Henricus hosc: extra de consuetud. q̃ si fuerit cõ

ſuetudo q̃ fera bestia vel auis statim postq̃ ſt laqueata fuerit taliter q̃ expedire se nõ possit domino laquei acquiratur nõ illi qui de laqueo ꝓmo eam cepit vel q̃ ꝓmo percutienti non ꝓmo apprehendenti acquiratur talis consuetudo bene valeret: cum possit eẽ rationabilis ꝛ causa rationabili fundata: fet licet ad virandas iuras que inter occupare volentes suscitare solent: arg. ff. de vsufru. §. arboribus. § equissimum: ꝛ de treu. ꝛ pa: c. j. ꝛ ij: Si ꝙo in inquisitione talium rerum non sit certa consuetudo tunc in talibus nõ potest acquiri dominiuz vt̃ possessio sine corꝓali apprehensione: vt insti de re. dui. §. fere igitur bestie. Fallit tamen in casu vbi fera bestia se expedire non possit: quia tunc eã acquiro quo ad dominium vel possessionem nedum cum eam apphendo: sed etiã cũ apphendẽdi potestatez habeo p oculorũ inspectionem ꝛ affectionẽ apphẽdẽdi ac possidẽdi. ar. ff. de acq. pos. l. j. §. si misserim: ꝛ de acqui. re. do. le. in laqueum in fi. vbi hoc notat Bern. ꝛ Accur. licet Azo. ꝛ. Joh. ibi dicant q̃ statim cum incidit in laqueum talit q̃ dum luctando se expedire nõ posset eã acquiro: sz Hein. hoyc. credit q̃ male dicunt. Nam etiã si a remotis oculis eam taliter illaqueatam inspicio: mihi nõ acquiritur. quia multa possunt accidere q̃ eam non capiam: vt instit. de re. dui. §. illud. Secundum accipitur in dicta. l. in laqueum: in fi. ¶ Deinde queri potest quid si apes vel volucres sint super arborem alienus ꝛ nidi earũ an licet vnicuiq̃ tollere. Ad hoc respondet textus in dicto. §. apium: q̃ apium ꝛ volucrum natura fera est: ꝛ ideo licet apes vel aues ꝛ earum nidi consistant sup arborem tuã. nõ tamen sunt tui donec eas ceperis: et ideo post merum alius eas occupare ac apes ꝛ fauos mellis ibi facros ꝛ aues nidificantes ibidem acqrit sibi: nec tenetur tibi furti nec alia actione: vt dicto. §. apium. ꝛ. ff. de furt. l. si apes. tenet tamen tibi iniuriarum si anteq̃ intraret campũ tuum vel ascẽderet arborẽ tuã ꝓhibuisti: vt dicto. §. apium. ꝙ. plane: qõ cũ capit post prohibitionem suũ efficit vt supra dictũ est. Et nota q̃ examen apum volans ex alueo tuo: durat tuum quãdiu non aufugerit aspectum tuum nec eius persecutio est difficilis: vt dicto. §. apium: in hoc tamen multum attenditur consuetudo vt dicit glosa: in dicto. §. apium. super verbo examen. Et ex

bis ꝯcludit q̄ examē alieū tuū exiēs t arbo rē tuā ingrediēs tuū remanet t occupās est t furtū cōmitteret.¶ Deinde q̄ri pōt:q̄d de aialib⁹ naturaliter feris ſz accidentaliter factis mansuetis vt pauones:colūbe:apes:cerui q̄ habēt cōsuetudinē eūdi t redeūdi.Ad h̄ rñdet Jo.de pla.insti.de re.diui.in.§.pauonū: q̄ tādiu sunt occupantis t possidentis:q̄diu detinēt animum t ꝯsuetudinē reuertēdi:postea ꝙ fūt occupātis:t iō cū ꝯsuetudo induc at er duplici actu vt notat glo.in.l.de q̄bus ff.de legi.t.C.de epi:au.l.ij.videnr.q̄ si ista aialia nō reuertant duab⁹ hor⁹ vel diebꝫ cōsuetis:q̄ deposuerūt aim t ꝯsuetudinē reuertendi:t sic postea fūt occupātis.Et cōtra ꝙ dicit.vbi.ē.§.gallinaꝝ: de aialib⁹ naturaliter mansuetis t domesticis:vt gallinis.q̄.s.quā rumcūq̄ aspectum possidentis dñi effugiant t alio se transferāt:manent tamē ipsius possidentis t non acquirunt appetēdi.sz apprehendens ea cā lucri vel oua vel pennas cōmittit furtum t accusari potest furti:vt dicto .§.gallinarum:t.ff.de acqui.re.do.l.naturaliter:§.pauonum t:§ gallinarū.t notat glo: q̄ etiam in vno ouo cōmittit furtum licet sit modici pretij.¶ Preterea q̄ri pōt quid faciēdum sit de inuēto thesauro.Ad h̄ rñdet Jo. de pla.inst.de re.diui.§.thezauros: q̄ thezaurus inuentus ab aliquo in agro suo siue in loco religioso vel sacro efficitur inuenientis t sibi totum acquiritur:quod sane itelligitur dummō casu fortuito inuenitur in loco sacro vel religioso:alioquin esset totus ecclesie vel monasterio assignandus:sed inuent⁹ in agro alieno priuato vt etiam publico:scz ceſar⁹ vt ciuitatis acquiritur pro vna medietate inuētoris:t pro alia medietate dño agri:vt dicē textus in dicto.§.thezauros.t glo.ruñ.q.v.c. si quid inuenisti:t hoc est verum si fuerit inuētus thezauros casu fortuito:nam q̄uis in p⁹pio fundo licitum est operam dare ad inueniendum thezaurū dūmō nō faciat hoc arte magica:q̄ tunc esset fisci:ñ in alieno fundo nō sufficit operam dare ad reperiēdum thezaurum etiā de voluntate dñi fundi:sed debet esse inuentus a casu fortuito vt inuentori dimidium acquiratur:alias em̄ si data opera inuenitur domino fundi acquirit tor⁹ thesaurus. Et nota q̄ glo.in dicto.§.thezauros:declarat q̄s sit iste thesaurus dicēs:q̄ est pecunia ab ignotis dominis vetustiori tempore abscondita:cuius pecunie depositionis memoria non extat:nam si de eo extaret memoria vel q̄ si aliqs absc̄onderet cā lucri vel metus vel custodie:diceret ipsi⁹ thezaurus:t iō nihil acq̄rit inuētori sz ē eius q̄ absc̄oditvel ei⁹ heredis:vt di.§.thezauros:t iō mercenarius laborās in alieno agro t a casu thezaurum inueniens acq̄rit sibi medietatē:sec⁹ si nō sit thezaurus:puta q̄ mercēnari⁹ i domo alicuius nouit.empta inueniat pecuniā in sacculo inuoluta infenestra:tūc ei cū nō sit thezaurus nō est inuētoris sed est venditoris.vt.ff. de rei.vendi.Lautoze.Preterea dñs soliꝰ nō solū ꝓpius possessor sz etiā defendatarius emphueota t ꝯsimiles.Ceterꝫ si casu fortuito q̄s inuenerit in fundo ipignorato t est creditor habebit medietatē:nec i debitū ꝯputabit. Si aūt mercenari⁹ i loco q̄ operat reperiebat dimidiū.Si est fundus cōis plurū t inuenit in loco vni⁹ dñi tūc illi totum acq̄rit.t idē ē de quolibet qui mere potestati subiect⁹ aliq̄d inuenerit:mihi totum acq̄rit.vt filiusfamilias: Si seruus inuenerit in alieno loco nunc vna medietas erit domini illi⁹ serui:t alia medietas domini loci.Q̄d si fructuarius seruus inuenit in loco fructuarij tūc medietas erit domini loci:t alia acq̄rit ꝓprietario serui:si casu fortuito inuenit.Sed si studiose quesiuit totum erit dñi loci:t si inuenit in loco ꝓprietarij totum acq̄ritur ꝓprietario:t hec breuissime notata sufficiant.¶ Deinꝫ de alluuione sciendum est:q̄ alluuio dicit incrementū terre que sic paulatim adijcit quod intelligere non possumus quāto momento temporis adijciatur.De qua queri potest cui competat possessio insule nate in medio aquarum; Ad hoc respondet textus inst.de re.diui.§. insula:t Jo.de pla.ibidem:q̄ insula nata in mari in nullius bonis est:t ideo concedit occupanti:sed insula nata in medio fluminis communis:est habentium predia iuxta flumina ex vtraq̄ parte.Quod si non est in medio sed ex proximiori vni partium:tunc est tātum communis ex illa parte predia habentibus.Ager vero a flumine diuiso circundatus eius remanet cuius prius erat.t si flumē mutauit alueum primus alueus efficitur illorum qui circa eum predia possident:t secūdus alueus est publicus.qui secundus alueus redeunte flumine ad alueum antiquum efficit eorum qui circa eū predia possident: ager aūt inūdat⁹ aq̄ recedēte manet ei⁹ cui⁹ erat pri⁹ hec tex⁹.¶ Deinde q̄ri pōt vtrum

ſerrā niam adiectā terre mee per alluuiones ſalua ꝓſcientia tenere poſſum pro terra mea. Ad hoc rñdet textus. ff. ꝺ acqui. re. do. l. adeo .§. preterea: ꝙ ſi vis fluminis aliquā partē ex meo ꝑdio detraxit ⁊ meo ꝑdio apposuit: palā eſt tuū pmanere plane ſi longo tēpore fundo meo heſerit ⁊ arbores quas ſecum traxit in meo fundo radices egerint et eo tēpore videtur acquiſitū eſſe fundo meo: hec textus. Sive igitur terrā puram ſiue lapides terra cōmixtos adiecerit fundo meo meū efficit etiā ſi fuerint gemme vel lapides preciosi. Nec obſtat inſti. de re. diui. l. item lapilli: ꝙ ibi loquitur ꝺ lapillis in littore maris reiectis qui in nullius bonis ſunt: hic de lapillis qui meo ꝑdio adiiciunt: ⁊ generaliter ſi ligna: aurū argentū. pecunias ⁊ ſimilia fundo meo flumen adiecerit meū erit: ⁊ de quocūq; loquitur duz nō ita adiciantur ꝙ terre coherent: vt prz ex verbo adiecerit. ¶ Septimi aūt furtū cōmittūt alienā re abutendo. Ad cuius euidentiā queri pōt: vtrū quis furtū cōmittere pōt in vſum rei ⁊ nō in ipſa re. Ad hoc dicendū ſm doctores ꝙ ſic: ⁊ hoc multiplicuer. Nam ꝓmo creditor furtū cōmittit qui pignoris ꝺ obligatis ſibi ſine conſenſu debitoris vtitur vel alteri cōmodat: vt inſti. de obli. que ex. quaſi de naſ. .§. pena. ff. de fur. l. qui vas. §. ſi eo. Secundo cōmodatarius vltra re ad aliū vſum q̄ fuerit ſibi cōmodata vel vltra vſum ad quē ſibi fuit cōmodata: vt qz equū cōceſſum ad equitandū poſuit ad arandū: vel ꝓceſſum ad decē miliaria equitauit. xx. ⁊ ſic furtū in vſu cōmittit niſi probabiliter ſupponat de voluntate ꝺñi: hec dicit. §. pena: ⁊. §. placuit: ⁊ tunc tenetur ad reſtitutionē ⁊ etiā ad intereſſe ſi concedens nō potuit interim expedire neceſſaria ⁊ ex hoc damnū incurrit: ⁊ ideo cōſulendū eſt hmōi in foro ꝓſcientie ꝙ nouiceꝛ rem ipſam cōmodanti ꝺ ſi ratificauerit tūc non tenet: ſin aūt tūc reſtitutionē faciat: ⁊ idē iudicū eſt ſi cōmodatū vlterius alteri cōmodauit ſine cōſenſu ꝺñi cōmodantis: qz nō erat illi res cōceſſa ad illū vſū: ⁊ vlterius cōcedere videt gratis ſui lucri: qz ſpes lucri eſt er alieno largiri ⁊ beneficio debitorē ſibi acquirere ⁊ de depoſitario ſimile iudicū habeat. Vnde generaliter q̄cunq; fit cōtrectatio rei aliene vel vſus ꝓpꝛie voluntatē ꝺñi furtū cōmittitur: vt. ff. de fur. l. ſi. ⁊ tenetur ad reſtitutionem ⁊ etiā ad intereſſe. ¶ Denicq; queri pōt: vtrū aliquis inueniens quod a ꝓpꝛio ꝺño fuit habitū pro derelicto teneat ad reſtitutionē. Ad hoc reſpondet glo. xuij. q. v. c. ſi quid rapuiſti: ꝙ hij nō cōmittunt furtū qui inueniūt rem habitā ꝑ derelicto: nec tenent ad reſtitutionē: licet etiā intendant furari ⁊ credāt non eſſe habitā pro derelicto: peccat tñ quis mortaliter ꝓpter prauā intentionē: qđ ſi putat facere ꝺomino inuito ⁊ facit eo volente: licet res non fuit habita pro derelicto non ſolū peccat mortaliter ſed etiā furtū cōmittit. Secūdo hij non cōmittūt furtū ꝺ rem inueniūt alienā quā credūt haberi ꝑ derelicto: ⁊ erat pbabilis cauſa credendi: licet in veritate nō habeat ꝑ derelicto tūc eni excuſat bona fides: ꝙ ſi etiam in veritate habeat ꝑ derelicto: tunc libere cōcedit occupanti: ſiue ſit res mobilis ⁊ abiciat ſiue res immobilis: vt. ff ꝑ derelicto. l. j. Tertio hij nō cōmittūt furtū ꝺ rem alienā inueniūt quā credunt nō haberi ꝑ derelicto: nec etiā habet ꝑ derelicto: ſed eo anio tollunt vt bona fide ſm oēm modū ſibi poſſibilē vero ꝺño reſtituant: hec etiā notantur. ff. de fur. l. famulus. §. qui alienū. ¶ Octauo denicq; furtū cōmittūr alienā occulte retinēdo: ⁊ hoc multiplicuer. Primo qui defraudant plebanos in ſuis iuribus parrochialib⁹ de q̄bus aliqua dicta ſunt in. iij. ꝑcepto. Secūdo qui retinent ſoluendas decimas nam decima eſt in ꝑcepto ⁊ obligat ad mortale: vt extra de decī. c. nō eſt. ibi diſtricte ꝓcipimus. Vnde pōt excōmunicari ꝙ non ſit niſi ꝓpꝛio mortali: vt. xj. q. iij. nemo cōpꝛ: ꝙ tñ mortaliter peccaret intelligit Hoſti. verū eſſe ſi poſt ꝑdicationē ⁊ monitionē ipſam retineat ⁊ nō ante monitionē dūmodo tñ nō occulte qz videtur tenere cū licentia eius ad quē pertinet: vt prz. eo. ti. c. nō eſt: ⁊ hoc maxime intelligendū eſt de hꝛis rebus de q̄bus ex cōmuni conſuetudine patrie nō ſolent dari decime: licz ad hoc obligarent ex cōmuni iure. De decimis etiā aliqua dicta ſunt in. iij. ꝑcepto. Tertio qui nō ſoluunt theolonia: rectigalia: pedagia: guidagia: tallias ⁊ ſimilia ꝑ cauſa rōnabili impoſita cū conſenſu eoꝝ quoꝝ intereſt cū debito moderamine ⁊ iuſtis cōditionib⁹ q̄ ſi obſeruant ad ſolutionē obligant. Verumtamen quicunq; ꝓnas eccleſiaſticas cōpulerint ſoluere pedagia: guidagia vel exactiones ꝑ rebus quas cā negotiationis non deferūt: ſi ſingulares ꝓſone ſunt: ipſo facto excōicati ſunt ⁊ vniuerſitas interdicta: nec prodeſt conſuetudo ꝓtraria: vt prz li. vj. de cenſ. c. q̄ꝫ: nec etiā ab excōicatione hmōi abſolutionē vel interdu

cui rel rationē obtineant: donec exacta plenarie restituerint. ⁊ de trāsgressione satisfecerint cōpetenter: ⁊ in cle. eo. tit. c. presenti addit Clemens. v. q: diocesani quibus constat has sententias incidisse publicare debent ⁊ etiā obseruare. Si tamen clerici libenter ⁊ non compulsi soluunt tūc non incurrunt excōicationē nec tenent ad restitutionem fm Joh. an. qui hec notat. c. super quibusdā: de ver. sig. Et generaliter omnia debita occulta vel bona aliena que occulte quis tenet in custodia: si voluntate deliberata firmiter proposuerint ea non reddere licet potens fuerit ad reddendū furti reus est in iudicio anime ⁊ peccat mortaliter. Quapropter licet postea eadē restituat si maledictionem eternā euadere velit: dignam penitentiā agere non omittat. Ad laudē dei.

¶ De restitutione infideliter aliena dispensantiū vel eorum curam infideliter agentiū. ¶ Sermo x.

Non furtum facies. Exo. xx.

n Quarto principaliter aliena infideliter dispensantes aut curā alioꝝ infideliter agentes obligantur ad restitutionez quoꝝ multa sunt genera hominū. Sed gratia breuitatis in triplicem differentiā eos colligere placuit. secūdū q̄ triplex distingui pōt administratio scz cure rei familiaris ⁊ rerum ecclesiasticarū ac etiā reipublice. ¶ Quantū igit administrationē rei familiaris: primo mihi occurrūt tutores suum officiū negligenter exequentes. De quibus primo queri potest: vtrū de sua negligentia ⁊ infidelitate obligātur ad restitutionē. Ad hoc dicendū q̄ ad omne damnū q̄ pupillo vel adulto contingit eius dolo lata culpa vel leui aut negligentia ad restituendū obligat: vt. C. arbi. tute. l. quicquid: vñ dicit Jo. de pla. insti. de obli. que ex quasi contrac. naſ. §. tutores: q̄ q̄n tutor fuit negligens in exigēdis solutionib⁹ debitoꝝ pupilli q̄ facta sunt postea nō idonea ad soluendū cū prius essent idonea tpe tutele: tūc tenet ad sarcia. vt in. l. ij. C. arbitriū tut. Insuper tutori imputat ⁊ ad interesse tenet sic causaz pupilli desperatā ducat. C. de admi. tu. l. si bona: ⁊. l si non est ignotū. ff. de admi. tu. l. quotiens §. sicut. Ignoscendū est tamen illi qui bonaz fidem agnouit. hec spe in n. de aduocato. §. vltimusq̄. ¶ Q̄ō si quis pupillo vel legare vel donare voluit aliq̄d sed tutor impediuit dicens: lega vel dona mihi: nunc scōm quosdā tenetur ad restitutionē: ar. est in cle. j. de prīnle. vbi precipit religiosis vt non impediāt testatores quin legent ecclesijs parrochialibus: vbi dicit frater Aluarus q̄ alias peccant mortaliter ⁊ tenent ad restitutionē. ¶ Secūdo queri pōt: pone casiz q̄ tutores vt curatores extorserūt vsuras: aut fecerunt rapinas: fraudes: damna ⁊ similia noie: pupilli patroni vel patris ⁊ nihil ad eos peruenit: sed ad pupillos: patronos vel patres: vnde ergo fieri debeat restitutio predictis nescientibus vel etiā mutis de bonis coꝝ vel de bonis proprijs. Ad hoc dicendū q̄ aut tales adhuc habent in manib⁹ administrationē rerū illo ⁊ tūc pñt ⁊ debent restituere de bonis illoꝝ ad q̄s peruenit lucrū non tñ vltra lucrum illud nisi ⁊ illoꝝ voluntate factū sit aut post factū ratū habuerunt: tunc enim tenent in solidū ad omnia dāna: hoc igit hmōi tutores facere studeant si ipsi nō volūt obligati remanere ad satisfaciendū de suo siue occulte siue manifeste cū sufficienti cautela vt ab ipsis nō possit postea repeti: ⁊ ad h facere videt extra de reg. iur. vbi dicit Chrys. ois res per quas causas cōtrahitur per easdē dissoluit. Verumtñ si pter cōsensum pupilli dedit ad vsurā: tunc ipse solus in culpa videt ⁊ rōnabiliter media parte vsure soluere teneat: quā pupillus sibi retineat pro suo interesse: eo q̄ tutor lata culpa neglexit agere p lucro lucro pupilli: aliā aūt partē vsure pupilli soluat vt sic lucꝝ reducat ad quandā equalitatē ꝓportionabiliter cū lucro redditui hereditarioꝝ. Si tamen pupillus manifeste contradixit ⁊ ptestatus est: q̄ si posuerit ad vsuras: q̄ quasitas vsuras retinere velit p suo interesse: quia tanto tēpore tenuit pecuniam nec exercuit in licitis mercantijs: nunc tales pecunias retinere poterit: si nō excedāt lucrū moderatū ad interesse: q̄ quod excederet reddere tenet tutori iā obligato restituēdas vsuras; ſz de hoc inferius latius videbit. Preterea si tutor nō habet amplius administrationem: tūc denuntiari debet principalib⁹ p quibus fecit inuestituras qui sunt principaliter ad restitutionē obligati: ⁊ eos inducere pro posse q̄ satisfaciant: q̄ō si facere noluerit: tunc ipse vnq̄ ad restitutionē obligat: habeat igit pro posituū restituendi quamcito potuerit de proprio: quod si nullo modo potest: quia pauper est tunc denuntiet principalibus ⁊ remissionem petet a creditoribus cū penes eum non

remanserit pecunia fenebris:illi aūt q̄ eā ha buerūt remanent vtp:ius obligati:ſz iſte hac remiſſione libere ⁊ ſp̄ōte obtēta nō tenebitur amplius ad reſtitutionē. Vñ nō tenet nec ꝺz a p̄ncipalib⁹ ea ſubtrahere occulte q̄b⁹ ſatiſ facere poſſet poſtq̄ adminiſtrationē non hz: etiā ſi ip̄e reſtituere nō poſſet.tū q: q̄ ad ſe eſt excuſat⁹ a reſtitutiōe rōe impotēcie:xxxiij.q. v.c.ſi res.tū etiā q: p̄ h̄ nō puderet eoz ſalu ti q̄ inuſte dennēt:eo q̄ remanent obligati i conſcientia ergo ſciunt talia inuſta nec cu rant ea iuſtificare.⁊ ſic non ſoluitur petīn vl̄ obligatio q̄ ad coz eſtimationē tū etiā q: nō p̄ōt a p̄uata p̄ſona q̄s cogi ad reſtitutionez male ablatoz niſi p iudicē:nec videt excuſa ri poſſe a furto cū p̄tractet rē alienam inuito dño.cū in vſura trāſferat dñm ⁊ p h̄ ſe pluri b⁹ exp̄ōit piculis:aie fame ⁊ coꝛporis:put ra ctū eſt in ſmone p̄cedenti. ¶ Ulteri⁹ q̄ri p̄ōt: vtrum tutoꝛ more curatis mittens encenia nomine pupilli magiſtro:⁊ ſuis comūctis te neatur ad reſtitutionem.Ad h̄ rñdet Joh. de pla.inſti.de actī.§.actionum:q̄ in hoc ca ſu tenetur pupillo actione negotiorū geſtoꝛ ff.de admi.tu.l.cum plures.§.cū tutoꝛ:ſimili ter ſi q̄s ſine mandato alteris debitoris ſol ueret ſuo creditoꝛi nomine debitoꝛis ⁊ debi toꝛem liberaret.tūc debitoꝛ cogitur habere gratum ⁊ ratū ⁊ obligat ſoluenti actiōe ne gotioꝛum geſtoꝛū:ad reſtitutionē pecūie quā p̄o debitoꝛe ſoluit.ſecus tn̄ ſi nō vtiliter ſol uit p̄pter aliquas circūſtantias:⁊ de ſimilib⁹ idē eſt iudiciū. ¶ Scō queri poteſt vtrū vxoꝛ in rebus viri ⁊ filius in rebus parentū: ac ſeruus in rebus domini ſui furtum cōmit tunt.Ad hoc dicendum q̄ omnes illi cōmit tunt furtum ſi cōtrectant bona alterius in ca ſibus de commūni iure vel laudabili cōſuetu dine non conceſſis:verūtamē licet ꝑtra furē ⅋hū quēcunq̄ dat actio:etiā ſi impubes fur: dummō tamē doli capax:vt.ff.co.l.impube rem:vir tamē ꝑtra vxoꝛē ⁊ ecōuerſo nō agit actione furti conſtante matrimonio ſed dat accio in factum:ſi tamē q̄s vxoꝛi opē tulerit furti tenetur:vt.ff. ſi quis vxoꝛi:⁊.C.rerum amotarum.l.ij.datur etiā actio furti ꝑtra eū q̄ dedit opem vl̄ ꝓſilū ei q̄ furtū fecit.ff.e.ſi is qui.§.ſi tu.ſimiliter q̄ receptauerit:⁊ om nes ad reſtitutionem obligantur.Similiter pater ꝑtra filiū nō adit actione furti:niſi fili us habuerit peculium caſtrenſe:vt.ff.e.l.ne cum filio:ſic etiā ecōuerſo filius agit ꝑtra pa trem:ſi pater illi aliq̄d ſubripuerit de pecu lio caſtrenſi.Deniq̄ dñs ꝑtra ſeruū non agit actione furti:niſi ſuus poſt manumiſſionem rem ꝑtractet:⁊ hoc tm̄ intelligit de ſeruo em ptricio. ¶ Queritur ergo vtrum vxoꝛ q̄ fecit furtum ante matrimoniū vl̄ poſt cū viro vl̄ ſine viro:⁊ vir p̄cipauit.aut vir ſolus ſine vxoꝛe p̄cipauit ꝓſentiēdo vl̄ vidēdo volun tarie vel inuite p̄ōt de bis ſatisfacere inui to viro. Ad h̄ rñdet Jhonal.in ſūma in tra ctatu reſtitutionū ⁊ ꝓcoꝛ. Guil.q̄ vbi de con ſuetudine vir ⁊ vxoꝛ ſibi cōmūicant debita ⁊ credita ex cōtractu vel malefitio:ſi res furti ua adhuc extat in eoꝛū ptāte:tūc vxoꝛ reſtitu ere p̄t illā rē inuito marito vero dño.Si vo cōſumpta eſt p̄ōt vxoꝛ latēter ſi vir exp̄ſſe nō cōtradicit marīi negotiū gerendo ⁊ ſeipſam liberādo exiſtimationē rei cōſūpte reſtituere vero dño ō cōibus bonis ſi aliter,nō p̄ōt:nec erit furtū q̄ nō eſt fraudulenta contrectatio nec fit animo lucri faciendi:verūtamē viro p hibente nō eſt faciēda talis reſtitutio fm q̄ſ daz maxie cū a ſolo viro furtū fuerit ꝑpetra tum quia mulier nō habet rerū adminiſtra tionem de rebus cōmunibus ſed maritus:ſe cus autem de rebus vxoꝛis.Si tamen con tradicente viro vxoꝛreſtitutionem facerz de rebus communib⁹ bona fide latēter non cre do q̄ eſſet illi iniungenda penitēcia q̄ſi p moꝛ tali vel q̄ moꝛtaliter peccaret ⁊ hoc maxime licet quādo ab vxoꝛe furtum eſſet ꝑpetratum Quō aūt ſub poteſtate conſtituti facere poſ ſunt elemoſynam viſū eſt:ſ.in.xiij.p̄cepto. ¶ Queri p̄ōt q̄ri:vtrum de alieno facientes elemoſynas vltra menſuram eis licitā com mittunt furtuz.Ad hoc rñdet Alex.de hal. in.iij.parte ſumme in tractatu noni p̄cepti. q̄ talis committit furtū ⁊ facit ꝑtra p̄ceptū q̄ dñs ſpolia nō querit ſz dona:vñ.xiij.q.v. .c.immolās:ibi ſubdit illō ſapiēcz.q̄ offert ſa crificiū ex ſubſtātia pauperum:ē q̄ſi q̄ vici mat filium in cōſpectu patris ſui:⁊.c.ſe.forte aliquis cogitat multi ſunt chriſtiani diuites auari.cupidi:non habeo p̄tm̄ ſi ſuū illis ab ſtulero ⁊ pauperib⁹ dedero:vnde em̄ illi nil boni agunt mercedem habere potero.cui co gitationi rñdet ibidem:ſz hmōi cogitatio eſt a diaboli calliditate ſuggerit:nam ſi totum tribuit quod abſtulerat addit poti⁹ peccatū q̄ minuat. ¶ Queri ergo poteſt:vtrum fur elemoſynam faciendo de re furtiua cuius agnoſcit verum poſſeſſorem a reſtitutione

liberet. Ad h rñdet Alex. de bal. i. iiij. pte sū me in tractatu restitutionū: q talis p h nō li⁹ berat sz magis peccat q si apd se reseruaret q; nō lz illi dare talē elemosynā ne se reddat impotētē ad restitutionē: vnde peccare vide tur mortaliť dādo deo vl paupib⁹ rē alienā q; p h se reddit magis ipotentē ad restitutio nē qd etiā indicat auctoritas pdicta Ecli. xx xiiij. q offert ⁊c. Et peccare videt sltr mortaliť scienter illā elemosynā accipiēs gratis ab eo q nō hz auctoritatē dandi nisi fuerit in extrema necessitate: q; dat alteri occasionē pcti mortalis. sez ipi furi: ⁊ ideo tenet restituere illā suo dño cū ꝓscia furis: ⁊ sic vterq liberabiť Et hec qdē modernis tēporib⁹ cōtigūt multipharie multisq modis: q accipiunt prima ab his q auctoritatē alienādi nō habēt: vt ab vxore: filiis: famulis: ancillis ⁊ silib⁹. ¶ Secunda administratio est rerum ecclesiasticarū ⁊ spiritualium. omnes em̄ habētes bona ecclesiastica sunt dispensatores earū non dm̄. curam agentes de patrimonio crucifixi in subsidium pauperum: orphanorū ⁊ viduarū: vt pz xvj. q j. c. decime tributa sunt egentium aliarum ⁊ sequitur: decime em̄ ex debito requiruntur. ⁊ qui eis dare noluerint res alienas invadunt: ⁊ quanti pauperes in locis suis vbi ipsi habitant decimas illo dāte fame mortui fuerint tantorum homicidiorum reus ante eterni iudicis tribunal apparebit quia rem a domino pauperibus delegatam suis vsibus reseruauit: ⁊ c. q̄m quicqd habēt clerici pauperum est ⁊c: Vnde in lege veteri: qdā decime soluebantur p sustentatiōe leuitaꝝ q nō habebāt aliquam ptēm possessionē ppter sic dicitur Numeri: xviij. Leuite decimarum oblatione ꝓtentierūt: qs in vsus eoꝝ necessarios separauit: ⁊ erāt alie decime: de quibus dicit Deutro. xiiij. decimā ptem separabis de cuncts fructibus tuis qui nascunt in terra p singulos annos ⁊ comedes in conspectu domini dei tui i loco quē elegerit dñs ⁊ ille decime reseruabantur ad offerenda sacrificia q̄ locum non habent in noua lege sicut priores decime in sustentationem ministrorum dei. Erant quoq ⁊ alie decime de quibus subditur ibidem in Deutero· Anno tertio separabis aliam decimam ex omnibus que nascuntur tibi eo tempore ⁊ reponces inter ianuas tuas: venientq leuites qui aliam non habēt ptem nec possessionē rerū: ⁊ pegrinus ⁊ pupillus ⁊ vidua q̄ intra portas tuas sunt ⁊ comedent ⁊ saturabūt. ⁊ tales decime q̄s ecclī pauperibus edere debebāt augent in noua lege p h q dñs nō solū decimā ptē sz oia superflua pauperibus vbere erogare iuxta illud Luc. xj. Qd̄ superest date elemosynā: vñ in noua lege clericis ꝓmissa ē cura de decimis in subuēnonē miserabiliū psonaꝝ distribuēdā: ⁊ iō lz clerici habebāt in noua lege possessiones q̄s in veteri lege leuite habere ñ poterāt: nihilominus tū habēt et interdū nō solū decimas sed etiā ecclīasticas possessiones: insup ꝓmissas ⁊ oblatiōes p vivis ⁊ mortuis: vt sciant q hec oia dātur nō solū p suoꝝ sustētatione. sz vt ex eis pauperibus subueniāt. Q Hic q̄ri pt an clerici siue plani q bona ecclīastica ⁊ spūalia in vsus illicitos ꝓsumunt sint raptores. Ad h rñdet Ray. q si ꝓsanguineis aut potētibus: aut diuitib⁹: meretricib⁹: histriōib⁹ ecclīastica bona paupib⁹ debita tribuūt ⁊ pauperib⁹ detrahūt: raptores sunt: q; talia pauperū sunt: vt di. c. q̄m q̄quid. Nec etiā in vsu ꝓprio debēt excedere metas sui status fm decentiā ecclesiasticā: vt pz. xij. q. ij. c. glia epi ē pauperum opib⁹ prouidere ignominia sacerdotis est ꝓpria studere diuitie: sequit: multi edificāt parietes ⁊ columnas ecclie subtrahunt: glo. i. clericos honestos non admittūt: ⁊ cetera multa ponit de superfluis sumptib⁹ ac tandē subinfert: amico rapere quippiam furtum est: ecclesiam autem defraudare sacrilegium est: accepisse pauperib⁹ erogandū ⁊ esurientibus plurimis id reseruare vel cautum vel timidū est aut qd̄ aprissimi sceleris est erinde aliquid subtrahere omniū pdonū crudelitatem superat: hoc ibi. Sicut peius ē violentiam pati a iudice q̄ a latrone: vtpote qui minister debuit esse iusticie sic crudelius est pauperib⁹ debita ab alijs subtrahere q̄ positi sunt ab ecclīa tanq̄ dispensatores elemosyne. marime cū peccāt q turpib⁹ donāt: cui⁹ causam assignat Aug. ⁊ habet. lxxxvj. di. c. q venatoribus: dicēs q taliter donātes nō attendunt naturā opis dei sed naturā opis hūani nec donāt homi sz neqssimi arti. ⁊ c. sc. vide si placet. Et generaliter tā dātes taliter q̄ recipiētes tenentur ad restitutionē ipsi ecclie: ni si date fuerint causa elemosyne in summa necessitate: q; tunc fuit debitum. Qd̄ si diuites erāt ⁊ honesti ⁊ bene meriti viri qui iam impenderunt ecclesie seruitium vel beneficium reale vel corporale: nunc non obligantur ad restitutionez quia talibus ecclesia debet repē

dere vt. xij.q.ij.c.quicunq; suffragio.t ca.se quēti. Sitr q̄cūq; in cōmissis dispēsatiōib⁹ rerū ecclīasticaz infideles se exhibent nō q̄rēres diuinū honorē t ecclie pfectū sz pp̄rium cōmodū aut inordinatū affectū: grauissime peccant:sic̄ q pmouēt suos in patrimōio crucifixi affectu carnis nō spūs:tales em̄ pmotiones sūt illicite t plerūq; simoniace:vt vbi gr̄a:si q̄s psanguineo b̄neficiū pfert vt cōferēs magnificet vel porētio:fiat vel vt eius parēte la exaltet t hmōi. Talis em̄ fm Ulricū simoniā cōmittit.qz tpalē vtilitatē querit t recipit:t qđ maius est plānus vt dispensator q cunq; tenet de bonis ecclīe sue amissis sua negligētia dolo culpa lata t leui:vt pz extra de offi.archidia.c.ea q̄ p̄:vbi etiaz dicit glo. sup verbo:negligentia plānus nō solā tenet de dolo culpa lata t leui adinstar tutoris.C. de periculis tu.l.tutor.§.fires pupilli.sed ēt tenet de negligentia vt h̄ patet.s.in textu cū etiam pp̄ter negligentiam remouet. Itē sup hoc verbo:reatu dicit glo:ar.q negligentia plāni mortale peccatū ē:t eadē sūt intelligenda de magistris fabrice ecclesiarū ac thesaurarijs:magistris sanctispūs t hospitaliū ac similiū:si negligētes sunt in his que curā eorū cōcernūt:quāto magis si infideliter t iniuste agūt:t tenent oēs ad restitutionē. ¶ Tertia denicq; administrano est ipius reipublice ad quā acquirendā oēs fere ambitionis affectu damnabiliter aspirāt.nec deum timētes nec hoies verētes. Insatiabili nanq; conatu laborāt p̄ce:p̄cio:fauore:seruitio:ac mille pmeandros inbiant vt pestilēte cathedrā cum maledictione pp̄ria cōsecēdant:qz talib⁹ de iusticia ferenda ac defendenda est minima cura:nimirū cū hmōi cōtingit erit fur t latro vt mactet t pdat qui nō intrat postium:mōstruosa cōtextio videre sectatores impietatis t iniusticie mistros effectos iusticie videre lupos gregū pastores t vultures pullos defēsores:quid raptor in loco iudicis:quid reus in loco vindicis ⁊ sed quia de his longo processu postea videbitur:hec grauia breuitatis supsedeo. In his enim dispensatiōib⁹ reipublice t quarūlibet cōmunitatum tam infimi iusticiam abijciūt pp̄rio cōmodo deseruiūt: munera querunt:leges t iura lacerant:pueritiā t corrumpūt iuramentum violant:pauperes pupillos t viduas suppeditant:impietates t violentias corrigere dissimulāt:sceū furtū:raptoz t oppressoz effectu:adeo vt inter eos vix inuenit mūdus ab hac sorde nō dūs nō iudex nec cōsul nec aduocatus:non rector cōitatus:nec decan⁹ cōtubernio t aut ⁊fraternitatū cuiuscūq; sint ⁊ditiōis:stat⁹ artis t similiū. Oēs ei auaricie studentes pp̄rio cōmodo intusticiā meditantur in cubili suo rapinas t fraudes somniāt:astātes oi vie ñ bone malicie nō execrant. Porro de executione testamētorum supius tactū est in quinto sermone quarti p̄cepti. Ad laudem dei.

¶ De restitutiōe eorū que sunt iniuste extorta exactionata multipliciter per violentias vel fraudulentias. Sermo. xj

Non furtum facies. Exo. xx.

Quinto p̄cipaliter ab algs iniuste extorquētes vel exactionātes obligāt ad restitutionem. Et h̄ fit a diuersis t diuersis modis de q̄bus q̄dam exempli gr̄a p sequamur: ¶ Ad cui⁹ euidētiā p̄mo q̄ri potest vtrū dñi tpales qui p tallias t alias diuersas exactiones idebitas a subditis extorquēt bona teneāt ad restitutionē. Ad h̄ rñdet Hein: de vtimaria.q ille census qui fuit ab initio regi impositus.sine dolo fraude t coactione dz integraliter dari:q si q̄s de h̄ subtraxerit mortaliter peccat t tenet ad restitutionē. Et si certū est q ab initio fuit regi impositus:nūc q̄lecunq; sit onus vel cēsus tolerari dz t dari:qz pōt vnusq̄sq; imponere onus rebus suis fm beneplacitū:qđ heredes obligant sustinere. Si vo nescit vtrū census licite vel illicite fuerit institutus:h̄ tñ certū est q ab antiq̄ dari solet:tūc etiā dz solui fm Inno.t hoc est verum si fuerit rōnabilis:sinautē tunc debet moderari nisi agnoscatur causa institutionis Census enim nō mutat p tempore:nisi quis probet causam pp̄ter quam legitime fuerit institutus. Ex causis tamen rōnabilib⁹ supza censum illum petere pōt subsidiū moderatū dummodo sine minis vl coactiōe directa vl indirecta petat:vtpote iusticiam denegādo: defensionem subtrahēdo t similia.qz tūc cū peccato reciperet t ad restitutionez teneret nisi fuerit seruus empticius:quia res illius domini sui sunt:lz domin⁹ peccaret si seruos tales nimis grauaret.vñ fm Ray.t Hosti. plures sunt cause propter quas dñs exigere pōt moderatum subsidiū vltra ⁊suetudinē et cōmunem statū. ¶ Prima est p defensiōe pa

trie.ad hoc enim omnes obligant subuenire non solum rebus sed etiam corporibus. xxiij. q.iij.ca.fortitu.Io.que bello tuetur a barbaris patriam vel domi defendit infirmos vel a latronibus socios plena iusticia est. Secũda quãdo dñs tre vult ad exercitum indicit ab ecclesia vel pricipe ꝯ hereticos vl paganos:nec sibi sufficiẽs est ad expẽsas:vñ extra de comuer.infide.c j.dicit glo.q pugnantes p fide t p patria ob patriam vel fidẽ defendendam.pater in filiũ t filius in patrẽ insurgere debet.ff.de rel.t sũp.fu.m nime.et maritus in vxorem:xxiij.q.vlti.capl.legi sroma stẽ. Tertio quãn bello iusto ex parte sua captus est ab hostib:t non sufficit se redimere absq; grauidamno. Item p obtinendis pui legijs precionis speciatis:filijs ad militiam pmouendis vel filiabus maritandis t in casibus similibus rõnabilibus exigere pót qñ ipe nõ pót commode ad hec expẽsas necessarias facere dummõ semp moderate faciat sine notabili subdito:um grauamie:non tamẽ petere pót aliquid p causis superfluis.vanis: inustis.facino:osis t similib:. Secũdo ẽri põr:vtrum dñs bñs officiales officia sua tyrãnide cum iniusticia exequẽtes:t negligẽs se cerificare an sui ministri bñ vel male gerãt officium:teneat ad restitutionẽ:Ad ꝟ rñdet Io.de pla.q tenetur p delicto familie commisso p:terem officij sui in quo tales ꝓponit qz tenet esse sollicit9 velle certo:ari an officiales sui bene regãt:q si male.nunc tenet de remedio puidere alis de negligentia puniendus ẽ:t allegat:Io:mlia iura. Addit Ray. q si illud quod p officiales actum est iniuste ad ipos dños puenit:nunc tenentur dñi restituere illis a quibus exactũ est si scit̃:vel in pias causas erogandum est:aut in vtilitatez communẽ expendẽdũ. Si ꝯo nõ puenit ad ipsos dños:tũc nihilominus officiales suos ad faciendam restitutionẽ debẽt compellere ac pro culpa ppetrata acrit punire. Concor. Tho.in epla ad quandam ducissam lotho:ringie t brabãcie:vbi etiam ad hanc questionem vtrũ dñs vendere potest baliuis suis tallias t hmõi officia in subditos:per que.s. fiunt queste collecte t exactiones sic rñdet. Apls.j. Cor.x.sic dicit. Oia mihi licent:ꝫ ñ oia expediunt. Cũ aũt baliuis t officialib9 vestris nihil committans nisi tẽpo:alis officij potestatẽ:nõ video quare nõ liceat vobis hmõi officia vendere dummõ talib9 vẽdatis de quibus p̃sumi potest:q vtiles sint ad hmõi officia exercenda:t non tanto ꝑcio vẽdat officium qõ recuperare nõ possit sine grauamine subdito:um. Sed m talis vendito omnino expedies nõ videt ꝓmo:qz frequenter contingit q illi qui essẽt magis idonei ad hmõi officia sint pauperes t officium emere non possunt:q̃nq̃ si tales diuites sint:m qz boni sunt non ambiunt officia nec inhiãt ad lucra. Sequit ꝫ q vr plurimum illi officium emũt qui sũt p:iores t subditos vros oppi mentes:vnde magis expediens videt q bonos t idoneos ad officia vra eligatis:quos eam inutios si necesse fuerit ad illa suscipiẽda compellatis:q; p eoz bonitatẽ t industriam magis accrescet vobis:t eã subditis vestris q̃ de ꝑdicta officio:um vẽditõe acq̃rere velcatis. Et hoc cõsilium dedit Moysi cognatus suus Jethro. Exod.xviij. P:ouide inquit de omni plebe viros sapiẽtes t timentes deum t q̃ oderit auaricĩã:t cõstitue eos tribunos t cẽturiones quinquagenarios et decanos q̃ iudices sint ppli omni tpe. ¶ Ꝺ̃ ꝫ querit vtrum liceat recipere mutuum p talibus officijs. Ad hoc rñdet Tho.in eadem epla. Ad hoc videt dicẽdum:q si hoc pacto mutuum dat vt officiũ recipiat absq; dubio peccatum est vsurariũ:qz p mutuo accipiũt officij potestatem:vñ in hoc dans eis occasionem peccãdi:t ipi tenent eã resignare officia taliter acq̃sita. Si tñ gratis officium et postmodũ mutuum recipereris ab eis qõ de officio possunt recipere:hoc absq; peccato fieri posset.hec ibi. ¶ Tertio queri ꝑt vtr̃ officiales super alias collectas dividentes t inequaliter distribuentes prece:ꝑcio:fauore: odio et similib9 teneant ad restitutionẽ. Ad hoc respõdet Donal.in summa t alij doctores:q collecta duobus modis in ciuitate fieri pót iniuste. Primo modo per alios:t hoc qñq; determinare:qñ scz a communitate summa determinata prefigit his qui alios ad soluendum imponũt:t tũc si taliter imponẽtes alleuiant se t amicos:non grauãt cõtrẽ nec defraudãt:q; certam quotã cõgregãt scz alienos aggrauãt:t ideo tñmodo tenẽtur illis ad restitutionem:qñq; fit hoc indeterminate cum scz imponentibus nõ determinat certa summa sed eis ꝑfigitur modus exigẽdi t imponendi:s.q imponant cuilibet.x.denarios p libra:t tunc si se aut amicos alleuiant communitatem defraudãt:t ꝯ tũc peccãt mortaliter

liter ꝓpter iuramentū ꝓmissoziū qȝ violant iurauerūt eni vnicuiqȝ iustā imponere taxatiōnē. Insup obligant ad faciendā restitutionē cōitari de his q̄ minus iusto taxauerint p seipsis t amicis: rūꝓpter iuramentū saluandum tū etiā ad dolū pūrgandū t fraudē, q̄ merito nulli debent patrocinari fm canones: tū etiā qz collecta impostra p̄sumit cū cōmuni cōsensu t exiusta necessaria t vtili cā ꝓ bono cōmuni. ex quib⁹ obligant oēs ad sustinendā iustā partē oneris. Scdo modo pōt fieri collecta p se: t sic silliter fit duob⁹ modis. ¶ Prim⁹ est: qñ debet vnusq̄sqȝ iuramento manifestare quicqd hz: t tūc si minus dicē q̄z hz peiur⁹ efficit t ad restitutionē ꝓstringit: si modis t causis rōnalibus ex cōmuni cōsensu eoz quorū interest iposita reperit: ¶ Scds est qū q̄s iurat se missurū alicui. x. denarios p vnaquaqȝ libra quā hz in archa repositam t hoc ad certū tēpus: tūc et infra tps illud semp tenet. t elapso tpe purus efficit si non facit qđ iurauit: insup iuramentū obligat eū semp ad perficiendū etiā post tps elapsum. ¶ Quarto queri pōt ꝺ discussoribus t estimatoribus patrimoniorz: qui dolo: inuidia: pce: pretio: fauore vel timore: patrimonia plus vel minus estimant t primū vel rēpublicā aliter dāmificant: vtrūq̄z ad restitutionem obligant. Ad hoc rñdet Jo. de platea. C de discussoribus. li. x. in. l. j. q̄ quidā sunt discussores ad inuestigandū t discutiendū q̄ sunt publici debitores: t si tales quempiā inique declarāt t describūt esse publicū debitorē q̄ tñ non sit: vel dicūt esse debitorem maioris q̄ntitatis q̄z sit: tenent ad restitutionē iniuriato faciendā. Insup remanent obligato fisco in illa quantitate in quā alīū descripserunt inique. Quidā vero sunt discussores patrimoniorz causa ponendi in estuio ꝓ collecta facienda: vel alio grauamine reali soluendo fm q̄ntitatem patrimoniorz: t de his dicendū est sicut de p̄cedentibus: qz illud in q̄ perperā t inique plus existimāt facultates alicuius q̄z valeāt: ipse tenent vt ꝓz per textū in dicta. l. j. t hoc siue estimationē faciāt ꝓ collectis publicis siue ad priuatū cōmodū: vtpote ꝓ fideiussoribus dandis a tutore fm valorem patrimonij pupilli: qz tunc si minus iusto estimāt t p hoc fideiussor datus est minoris q̄ntitatis: tenet estimator pupillo: vt. C. ō magistratibus cōue. l. fi. siue etiā sit estimator datus ad approbādos fideiussores an sint sufficientes: vt. ff. qui satisdare coguntur. l. si arbi-

trio. Simili modo tenent mensores agroꝝ: edificiorz: frumenti: vini t similiū: si dolo vel lata culpa inique metiant: vt. ff. si men. fal modium. l. si mensor. §. j. t. ij. Similiter tabularius qui fefellit in cōputatione: vt. co. ti. l. fi. in fi. C. de iur. fisci. l. ij. Generaliter eni vbicūqȝ ds dolo vel lata culpa vel etiam leui inique facit id ad qđ assumptus est a iudice vel a partibus tenet: vt cū notarius assumptus est ad cōputationē literarū t male cōputat: tenet. l. cōputationis: vt. C. de fide instru. vel medicus qui perperā refert de qualitate vl quantitate vulnerū tenet: vt extra de homi. in. c. significasti. j. dicit glo. affectare vel acceptare quisqȝ non debet in quo intelligit vel intelligere debz in firmitatem suā alīus periculosam futurā. Similiter t obsterix de p̄gnatura ventris. ff. de ven. inspi: cui. l. j. sic de infinitis alīs. ¶ Quiro queri pōt: vtrum medicus grata lucri ꝓ telans morbos teneat ad restitutionē. Ad hoc dicendū q̄z absq̄z dubio tenet ad restitutionem totius interesse: quia si medicus bonoz fortune: id est iudex t aduocatus ex ꝓtelatione sua tenet ad restitutionē petendo superfluas dilationes: multomagis ꝓtelans infirmitatē in detrimentū corporis infirmāntis. Jn super Hosti. dicit in summa n. de penitentia: q̄ medicus impius tenet ad restitutionē: vt extra de eta. t qualit. ordinā. c. ad aures. Et in glo. vbi medicus non culpat de negligentia ꝛz de impiua super illud: remoueat: glo si forte imperite medicinā dedisset infirmis: imo q̄ tales imperitos scienter eligit t ꝓmouet similiter tenet ad restitutionē. Et addit Hosti. in summa n. de homi. q̄ licz medico imputet culpa ante factum: puta q: se intromittit de medicina cū sit idiota: t culpa in facto: puta q: licet sit discretus in arte nō tamen sequit traditiones artis sed capuaneā voluntatē: t culpa post factū: puta q: peritus erat t sequit traditiones artis sed nō adhibet diligentē custodiā infirmi. Si tamen neqȝ ante factū: neqȝ in facto: neqȝ post factū: in culpa de p̄hendat: nō imputat ei si infirmus alias fatalitate ꝓpria vel auaritia vel casu fortuito moriatur. Preterea dicit textus instit. ad. l. aquil. §. preterea si medicus. q medicus curam egri derelinquens vel male secans: egrū est in culpa: t ideo lege aquilia tenet ad restitutionē vel estimationē serui quanti plurimi valuit infra annū. Concordat lex: qua actione. §. fina. cum. l. sequenti. ff. ad. l. aquili. Et nota generaliter. q

ſmperina medici annumerant culpe: vt patz .§. ꝓterea. ſicut ꝛ iudicis ac etiã cuiuſliber artificis aſſerentis ſe peritũ in arte ſua. Et oẽs illi ac ſimiles tenent non ſolũ de dolo ꝛ lata culpa ſed etiã de imperitia: vt. ff. de offi. ꝓcſi. l. illicitas. §. ſicuti. ꝛ ff. ꝺ vaꝛ. ꝛ extraoꝛ. cogni. l. ſi iudex: vnde rõne aſſerte peritie lata culpa equiperaꝛ dolo. ff. de cuſto. reoꝝ. l. ad cõmentarienſem. Sic etiã omnes electoꝛes qui in electiõ. ꝺ ſuis ad officia quecũq; ſpũalia vel tẽpoꝛalia non reſpiciũt principaliter cõmunẽ vtilitatẽ ſed ꝓpꝛiã ſequuntur ſenſualitatez ſm ꝓꝛiarũ ſcz affectũ idoneos eligentes grauiter peccant ꝛ cõmunicari multũ obligant: ſuntq; participes oim maloꝝ que exinde ſequunt: qꝛ regula iuris eſt: qui occaſionẽ damni dat damnũ dediſſe videtur. ¶ Serto queri põt: vtrum exactoꝛes tributoꝝ: theoloneoꝛum: pedagioꝝ: gruidagioꝝ ꝛ ſimiles aliquid plus debito ſm antiquã cõſuetudinẽ exigentes teneant ad reſtitutionem. Ad hoc rñdet Jo. de platea. C. de exac. tribu. li. x. in. l. j. q; tales teneãt furti ſi plus debito exigunt ſub terroꝛe ꝛ ꝑeminentia dignitatis: vt dicta. l. j. etiã ꝓ alimentis ſuis ꝛ familie ſue vl̃ equoꝝ. C. de lucris aduoca. l. j. li. xij. ꝛ teneãt eis in duplum reſtituere a quibus exegerunt: vt. C. de ſupactionibus. l. j. li. x. Porro ſi talia iuſte debeant exigi poſſet ſm Ray. q; ſint antiqua ꝛ impoſita ab his qui potuerũt: vt a ꝓncipibꝫ regibus: aut ꝑſertim auctoꝛitate eccleſie ꝛ iuſta cauſa: vt ꝓ defenſione patrie vel tranſeũtium aut naufgantiũ: ꝛ q; recipiens faciat illud ꝓ quo fuit inſtitutũ: vel ſi tã nõ eſt neceſſe q; paratus tñ ſit ſi neceſſe fuerit. Item eſt ſi neſcit a quibus ꝛ ꝓ quibus cauſis fuit inſtitutũ. Putat tñ q; ab his qui potuerũt ꝛ ꝓ iuſtis cauſis. Verumtñ nouũ non põt imponi vel exigi niſi ꝓpter iminentẽ neceſſitatẽ ꝓhabilem ꝛ ꝑ a ꝓncipe vel rege. xxiij. q. iij. c. ſi ꝺs romipetas. ¶ Septimo ꝛ vltimo queri põt de mercatoꝛibus multis modis ꝓ poſſe rerũ caritatẽ inducentibus: vtrũ obligant ad reſtitutionẽ. Ad hoc dicendũ. q; generaliter quicũq; quouis mõ facit vt annona carius vendat: vt impediendo naues vel nautas annonã adducentes ne venire poſſint ad locũ: teneãt ad talẽ reſtitutionẽ: q; ſcz iterũ ponãt eã in bono foꝛo ac ſi naues ad portũ veniſſent. Inſuper ſm leges hmõi punit pena. xx. aureoꝝ: vt. ff. ad. l. iul. de anno. l. ij. in fi. ꝛ coꝛporaliter etiã extra oꝛdinẽ. ff. de extraoꝛ. crimi. l.

annonaſti. Et idem eſt illo qui emit omnem q̃ntitatem bladoꝝ que inueniri poteſt: eam cõſeruando vt tẽpoꝛibus opportunis carius vendere valeat: ꝛ ſic charitatẽ indicat: vt dicta. l. annonã. ꝛ in glo. Preterea marie ꝓhibita eſt cõuentio inducentiũ monopoliũ: id eſt cõuentionẽ de mercibus quibuſcũq; vendẽdis per certas aut certũ modũ ꝛ ꝓtiũ in damnum ꝛ caritatẽ reipublice ac cõtra facientes debẽt omnibus denudari bonis imperpetuũ in exiliũ trudi: vt. C. de monopoliis. in. l. vnica. Qui ergo dedit arras in emptionẽ oim aromatum vel ſpecierũ ciuitatis vt ipſe ſolus poſtea carius vendat: qꝛ forte ꝓſciuit naues venientes forte ſubmerſas: dicitur facere monopoliũ in ciuitate ꝛ incidit in dictã penam: vt dicta: l. vnica. ꝛ cõpelli põt a ꝑfecto vel ab alio officiali ad quem ſpectat: vel ab epo loci q; vendat iuſto ꝓtio ſm varietatẽ tempoꝝ ꝛ ſtenilitatẽ rerum: vt. ff. ad. l. falcid. l. ꝓtia rerũ. ꝛ ſic caritate tempus exegerit cogi põt quis etiã minꝰ iuſto ꝓtio vendere: vt. ff. ad. l. rhodiã. ꝺ iac: l. ij. §. cũ in eadem. ij. ꝛ omnis. Inſuper cõpelli põt: q; poſtq̃ expoſuit frumentũ vel aliam rem venalem in foꝛo vt amplius eandẽ rem ad domũ repoꝛtare non poſſit quousq; vendat. C. de indeis. l. nemo. Similiter ſtatui poteſt ad reuelandã caritatẽ: q; quilibet mercatoꝛ ad alienas partes mittere teneat ad granum emendũ ꝛ in cõmuni vendendũ. Denicq; cõpelli quilibet põt vt ad hoc munera ꝓferat pecuniam. C. vt ne leui. emp. ſpe. fe. exer. li. x. l. vnica. glo. ibidem: poteſt etiã in cõmuni ſtatui ne quiſq; emat granũ vltra ꝓpꝛiã indigentiã cum familia ſuſtentanda: ne ſcz alijs res cariores reddat vel etiã incõmoditatem habenti diſtribuat: hec Joh. de platea. inſti. de pub. iudi. §. ſunt ꝓterea. Et infinita alia ad hec q̃ dicta ſunt reduci poſſunt: in quibus manifeſte reperiunt exactiones iniuſte: ad quarũ reſtitutionem faciendã quis obligatur de neceſſitate ſalutis. Quapꝛopter dominus in euangelio merito terrenã ſubſtantiã vocauit mammonã iniquitatis: quia cum theſauro bonoꝝ vt frequenter aggregant ſibi ſeculares mentiti ꝛ ſine timoꝛe dei theſauꝝ vitioꝝ. Quod a nobis auertat ieſus chriſtus.

¶ De reſtitutione facienda de bonis acquiſitis per ludũ vel ꝑ meretriciũ aut fornicationem quarũcunq; perſonarum. ¶ Sermo xij.

On furtum facies. Exo. xx.

¶ Sexto ꝓncipaliter turpe lucrū sectātes obligant ad restitutionē faciēdā. Ꝓ:o q̄ sciendū q̄ tres gradus turpis lucri distingui possūt: Primū ē vt i ludis alee. Secundū ē turpius vt meretricio: lenocinio: z q̄ busdā histrionarb. Tertiū ꝯo turpissimus vt in simonia. ¶ Quātū igit ad ꝓmū no:tādū ē:q̄ ludus alee est ois lud⁹ q̄ innititf fo:tune: z oīs lud⁹ talis ē ꝓhibitus fm leges. Cui⁹ rō est.q: tales ludi vt frequēter exercēt ad spoliandū p:oximū bonis suis: z ꝺ illicito mō. Ꝟn cui⁹ argumentū ꝓ eo q̄ ponit in cōmunio vescēdi cā ꝓmittūt leges ludere familie.vt.ff.e.l.fi. Verūm ꝓter malicia hoim et mala q̄ comitant oino detestādus ē:vñ quicūq; ludūt alea siue taxillis:vel q̄ sunt precipes aut cētā inspectores peccāt.vt.ff.e.p.to:tū:C.e.in ꝓstitutōe greca z maxie si sunt clerici.vt extra de vi.z hone.clerico:.c.clerici. ij.vbi ꝺ:ad aleas z taxillos nō hmōi ludis interfint:glo public⁹ aleato: repellit a ꝓmotione:vt de excess.p:ela.inter dilectos nec esse debent inspecto:es huius ludi:aut.de san. epīs.§.interdicimus.colt.ix.et tribus annis arceant a ministerio:vt ibidem dicit:p:eipue cū in illo ludo est peccatum auaricie z rapine z comitantur multa peccata.s.mēdacia:puria:blasphemie:decepcōes z similia. ¶ Dic ꝓmo q̄ri pōt vtruz acq̄sita in ludo restituēdi sub iaceāt. Ad hoc rñdet Rich.in.iij.dis.xv. q̄ quidam ludi sunt ꝓhibiti vt to:neamenta z silles ludi q̄ nō innituntur fo:tune: sic cū q̄ nō ꝓcipit restitui homi quod lucrat fm legē huius ludi: ideo q̄uis tales peccent ꝺ ꝓhibitionem eccl'ie facientes: vt p:z extra de to:neamē: cū restituere nō tenent. Sūt z alij ludi ꝓhibiti sic q̄ etiā restituēdi ꝓcipit id q̄ ludēs tali ludo lucrat: sicut sūt ludi aleaz. q̄ enim tales ludi sunt ꝓhibiti non solū fm leges: vt ff.de.de alea: p totū. z dicto.§.interdicim⁹ sed etiam fm canones: p:z.xxxv.di. vbi ꝺ:.c. epūs. aut p:esbyter aut diacon⁹ alee deserviens: aut desinat aut certe damnetur: subdiaconus aūt aut lecto: aut cantor: filia faciens aut desinat aut cōtione ꝓuetur: sitr z laicus: hoc ibi. ¶ Porro de restitutōe illius q̄ tali ludo lucratur q̄druplex inter doctores ꝟsa opinio. Prima est q̄ iura z glose tales artāt ad restitutionem faciendam: q̄ p iudicē compelluntur: q̄ sup sentēnā iudicis nō artantur restituere nō tenētur. Ratio co: est: q: talis restitutio ꝓcepta ē in penā lucrātiū: nec iura dicūt q̄ tales ipo iure restituere teneant: sed q̄ ab eis de iure repeti pōt: nā bō q̄nq; pōt aliq̄d licite retinere anteq̄ꝫ p sniam reddere cōpellat: q̄ tñ p sniam iuste lata satisfacere necesse est: sicut electio excōicati excōicatiōe minori nō ē irrita ipo iure. sz tñ ē irritāda: sicē p:z plane in textu extra de cleri.exco. cele.c.si celebret. Si tr interficiēs hoiem ꝫ iusticiā iuste pōt hereditate ꝓuari p sniam: sz tñ ante sē tentiā nō tenet dimittere ei. Et hui⁹ opinionis est Alex.de bal.in.iij.pte summe.in tractatu restitutionuz vbi dic̄: q̄ aleatores nisi fraudē immisceant in ludis suis non tenent de stricto iure ad restitutionez: q: peccatum interuenit inter pres quod vtriq; pti placet: z obligatio cōdicti: Tñ fm peccatum illud obligationem condicti: nec illi q̄ amisit de iure pōt repetere: nec ille q̄ lucrat⁹ est tenetur restituere. Et q: antiqua iura iubent illud restitui z concedunt actionem repetendi: magis videntur esse ciuilis satisfactio z pena p:o peccato q̄ꝫ obligatio ad restitutionem. Non est enim honestū illud lucrū nec honesta occupatio ita lib:: immo sepe multū damnosa efficit reipublice: cum actōe ludi distrahāt possessiones z ex heredentur successo:es hic ad cohibitionem mali subsequentis data est lex de aleato:ibus. Secūda ꝯo opinio secuno: z cōmunio: est: que tenet q̄ eo mō quo ludus taxillo: z aleaz ꝓhibitus est: eodem mō tenet hō ipo iure ad restituendum q̄d ex eo lucrantur: q: non tm̄ ꝓhibet talis ludus sz etiam acq̄sitio lucri eius. Terna ꝯo opinio se obiicit: dicens: q̄ talis restitutio ꝓcepta est non p ius canonicum sed tm̄ p ius ciuile: q̄re nō videt q̄ ad hanc restitutionem sūt cōstricti de necessitate: nisi qui de iure legibus imperialibus sunt subiecti: z hoc in fo:o conscientioso nisi fuerit z alibi talis restitutio per consuetudinem approbata. Quarta opinio q̄ ꝓbabilio: est solum ternam opinionem dicens q̄ talis restitutio implicite in iure canonico ꝓcepta est: quia leges imperiales diuino iuri non contrarias: nec p ius canonicū aut p rōnabilem ꝓrariam ꝟsuetudinē abrogatas iura canonica decreuerūt obseruandas: vt patet dist.x.ca.de capitulis vel ꝓceptis imperialibus z c̄. z.c.q̄s aut leges .c.vestram: z sic tenerent ad restitutionem etiā m fo:o conscientioso. Et huius opinōis est Rich.in.iiij. dist.xv. Nos igitur qui p cōscientia militiam

mo p securioꝛi via dicimꝰ. q aleatoꝛes ea que lucrati sunt ab his q̃ bona sua alienare nõ pñt vel q̃ reb⁹ suis supesse nõ pñt: tenent indistincte ad restitutionẽ faciẽdã eisdẽ vel suis curatoꝛib⁹. Cuiusmõi sunt fm Ray. furiosi: pdigi minoꝛes .xxv. annis: t maxie pupilli: mẽre capti. surdi: ceci: muti: in infirmitate cõmuni: fui: religiosi. filijfamilias q̃ nõ habẽt peculiũ castrẽse vl̃ q̃si vxoꝛes: administratoꝛes t fures de reb⁹ q̃rũ nõ sunt veri dñi. Sicꝛ alios ad ludũ vel magis ludẽdũ trahẽtes fraudẽ faciẽtes t dolũ q̃litercũq; ꝓmittẽtes. Qui ꝯo lucrãt ab his q̃ bona sua alienare pñt: nec ad hꝰ inducti sunt: tales nõ obligant ad faciendã restitutionẽ amittẽti. Et hec est opinio Placẽtini ar. xuij. q. v. c. nõ sane. Cuiꝰ rõ ẽ: q: in operi illicito amisit vñ: extra de vi. t ho. cleri. in. c. clerici officia. dicẽ glo. q̃ cũ turpitudo versat ex vtraq; parte melioꝛ est cõditio possidẽtis. ff. de condi. ob tur. cau. l. si ob turpem. §. poꝛro. nec tamen sibi ꝓsulendũ est retinere. Sicut simoniace dans nõ põt illud recipere nec recipiẽs põt sibi retinere: vt postea videbitur. verũtñ si is q̃ amisit paup est: pium videt q̃ eidem restituat: dũmõ ꝑ sumat q̃ expendat in vsus necessarios ꝓpꝛios vel domesticos Sin aũt tũc subueniendum est cũ eisdẽ vxoꝛi illius aut filijs aut parentibus: q̃ si diues est tũc alijs paupib⁹ erogari debet. Nam cũ ludus ille sit q̃dam expoliatio primi: nõ ꝑt q̃s licite aliquid p ipm acq̃rere nec p ꝓsequi tenere: nec alter dignus est recipere q̃ sibi primum suũ spoliare conabat nisi t ipe acquirens pauper est t causa elemosyne cum ꝯo emendationis ꝓposito retineret. ¶ Denicꝛ q̃ri solet vulgo: vtrũ ludo isto pecuniã acq̃rens t eandem demuo pdens teneat restitutionem illi⁹ q̃ lucratꝰ erat: vꝛpote q: vnum spoliauit t alteꝝ ditauit. Ad hoc dicendum videtur saluo iudicio alioꝝ: q̃ sibi lucratus est ab eo q̃ rem suam alienare potuit: non tenet ad restitutionem eidẽ faciendã vel pauperib⁹ distribuendam: ergo eandẽ pecuniã numero ludẽs amisit. Secus tamẽ si alteri ad restitutionẽ obligatꝰ fuit: q: pecũiã alteri debitam cũ altero ludẽdo pdere nõ debuit. ¶ Quãũ ꝯo ad scõm ꝑncipale. s. meretricium q̃ est turpiꝰ lucrũ sciendũ est q̃ meretricium est duplex. Quoddã em exercet per vagam libidinẽ cũ diuersis secundo licꝛ nõ oẽs admittat. Et sic mereꝛix dicitur q̃ multoꝝ libidini paret. vt. xxxij. dist. ca. vidua.

Quoddaꝫ etiã exercet publice cũ se publice cũcubitus exponit: t sic meretrix dꝛ cuiꝰ venalis est turpitudo. Vñ dꝛ. xxxij. q. iij. c. meretrices cẽ t ad meretrices accedere ꝓhibet dñs. s. Deut. Sequit q̃rũ venalẽ ẽ turpitudo. Vñ meretricium ẽ dãnatum lꝛ sub dissimulatiõe p trãsit t pmittit ecclia forte fm Host. vt maꝛ⁹ malũ euitet: puta vitiũ sodomiticũ: p alijs vitijs carnis sume psequẽdũ: nã q̃ nimis emũgit cicit sãguinẽ. Secom leges etiã meretrices vilissime sunt. lex eni eas indignas reputat legũ obseruatiõe seu p legẽ illaq̃ri: vt: C. de adulter. l. q̃ adulteriũ. in fi. ligat tñ delictoꝛuꝫ penis fm Io. an. de loc. c. j. sup glo. q̃. nec ecclesia punit eas ne ꝓmittãt peꝛa: vt ꝓz. iij. dis. c. denicꝛ: ¶ Hic ꝑ q̃ri põt: vtrũ aliq̃d acq̃rens p meretriciũ vel fornicationẽ teneat ad restitutionẽ ꝑferri cũ de tali lucro dñs ꝓhibꝛ sibi oblationẽ offerri dicẽs in Deut. xxiij. Nõ offeres mercedẽ pstibuli in domũ dei tui. Ad hoc rñdet Alex. de hales in dicto tractatu restitutionuꝫ q̃ qui fornicãdo acquirit iure possidet quod acquirit: licꝛ em turpiter agit t ꝓ legem dei meretriciũ exercens tamẽ in hoc q̃ accipit non iniuste agit nec ꝓ legem Qõ sane intelligitur dũ alter datũ iuste alienare potuit: eo q̃ esset verus dñs cuius voluntas a nullo pendebat. Vnde lꝛ meretrix peccat sic acquirendo: nõ tñ tenet restituere: q: nõ committit fraudẽ acq̃rendo sed recipit pecuniã sui corꝑis locati ad ꝓpetrãdam fornicationeꝫ: Nec etiã eis oblatio de eo facta est abominabilis dño: sed tñ publica q̃ fit cum scandalo: sicut si meretrices traherent currũ ad fabricã ecclesie vel darẽt sericũ p oriamẽtis aut vitrũ in ecclesia: aut oblationes ad altare tpe misse. Hec nec sacerdos nec ecclesia recipere debet: ne videant eaꝫ opus approbare. Sed licitum est eis dare puꝛas elemosynas pauperibus: vel etiã offerre candelas in ecclesia t hmõi: dũmõ nõ recipiantur oblatio a sacerdote. Addit Donal. i summa. q̃ si monialis est q̃ accipit acquirit hoc monasterio. honestus tamẽ est q̃ monasterium non retineat sed in pios vsus expendat: q̃ si de reb⁹ ecclesie datũ ẽ: tũc ecclesie faciẽda est restitutio: Si ꝯo a regulari ꝑsona tunc illius monasterio fieri debet restitutio. licet etiam habuit administrationem in monasterio. Qõ si datum est a seculari qui nõ est sui iuris nec habuit alienandi potestatem: tunc illi fiet restitutio cui de iure competit: vt si recipiat

adulter a cõiugata teneat viro facere restitutionẽ duplicẽ scz tam de receptis qꝫ etiã de dehonestatione vxoris. ¶ Hic queri põt: vtrum psona regularis iniuste recepta p opere carnali vel de furto seu rapina restituere põt auctoritate propria. Ad hoc rñdet Alex de bales vbi supra. q si adhuc extant res data vl acquisita penes illã: nec impetrare põt a ꝓlato qꝫ fiat restitutio: tũc auctoritate propria restituat etiã cõtradicente ꝓlato: qz plus est obediendum deo qꝫ hoibus. Si vero consumpta est tunc manifestus est actio creditoris quã excludit inopia debitoris. Qđ si conuersa est in vtilitatem monasterij vel habet aliquid cõparatũ ex re sibi data: si tũc non põt nec audet impetrare q fiat restitutio per ꝓlatũ: gerat bona fide negotiũ monasterij cui debet restituendo: non tñ cõtradicente ꝓlato hoc faciat propter bonũ obedientie: nisi sit illa res cõparata de pecunia ecclesie vel psone priuilegiate: in hoc q tunc rem emptã de sua pecunia sibi vendicare possit sicut miles z pupillus: in quo casu etiã cõtradicente prelato põt eam restituere. Et nota generaliter q recepta ab histrione: meretrice vel fornicatrice in quib obligant ad restitutionẽ nõ debent illis dare a quib receperũt: sed si sunt bona spũalia debent dare ecclesie vel successoribus aut superioribus prout melius: videbit expedire ad vtilẽ illoꝝ expensionẽ. Si vero sunt bona secularia: tũc restituum debent vero possessori vel administratori ad arbitriũ boni probi viri: put melius expendi põt in debitũ vsum z vtilẽ ipsius veri possessoris. Ratio hoꝝ est: qz non ꝓsumit q dans talia bona psonis turpibus: iterũ recepta debeat expendere fm normã iustitie nisi signis euidentib in eo pareat mutatio cõuersationis z praue voluntatis. ¶ Secũdo queri potest: vtrũ psona ecclesiastica dilapidans patrimoniũ crucifixi pauperib debitũ teneat ad restitutionẽ. Ad hoc respondet Donal. in summa in tractatu restitutionũ: q ecclesiarũ ꝓlati z alq clerici restituere tenent ecclesiastica bona z pauperibus debita q consumũt in vsus illicitos ea dãdo meretricib: histrionib aut aliis turpibus psonis: aut etiã cõsanguineis z amicis nõ ad nature sustentationẽ vel aliã causam licitã: sed vt eos faciãt diuites z honoratos. Attendãt hoc qui de humili genere natos suos copulãt nobilibus z diuitibus cũ bonis spũalibus. ¶ Qđ si querit: vtrũ ergo sufficit q hãc restitutionẽ faciant de bonis eccle vtpote de fructibus quos iam perceperũt vl adhuc percepturi sunt. Ad hoc rñdet Hostien. in v. de pnia. qrquo quicqd superest eoꝝ vsib de fructibus ecclesiarũ pauperibus debeat: ideo nõ sufficit facere de talib ecclesiaꝝ fructibus restitutionẽ: cũ habeant bona patrimonialia aut aliunde acquisita qꝫ ecclesia: nisi quatenus sibi subtraxerint de necessarijs: alias restitutiones facere debent de bonis patrimonialibus aut aliũde qꝫ p ecclesiã acquisitis. Similiter oĩs ꝓdicte psone tenent restituere q sic receperũt de bonis spũalibus: nisi in necessitate cã elemosyne sine dolo z fraude. ¶ Qđ si querit: an meretrix vel etiã maritus vel cõsimiles dolo vel fraude vl suasionib aliquẽ inducentes vt peccet z pecuniã tribuat q alius nõ fuisset facturus teneantur ad restitutionẽ. Ad hoc rñdet Inno q danti nõ cõpetit repetitio: cũ vtrobiqꝫ versetur turpitudo: z in hoc casu potior est cõditio possidentis. In foro tñ cõscientie est illis pnia imponenda de fraudulenta sollicitatione. ¶ Quantũ veniꝫ ad tertiũ ꝓcipale. s. simonia q causat turpissimũ lucrũ sciendũ q hec est fera pessima q quotidie deuorat ecclesie filios: hec vulpecula dolosa q demolit vineas: hec anguis venenosa latens in herba. i. vbertate beneficiorũ. O labes execranda: qua populus illustrior pene gregis xpi sic dinoscit esse infecta: vt nõ sit q euadat vsqꝫ ad vnũ: cuius tñ hmõi simoniaci ꝓpter similitudinẽ actus infideles z hereticis dicant. Cuius rõ est scdm Tho. in. iij. q sic opant ac si estimarẽt dona spũssancti pecunia possideri q scz estimatio ẽ hereuca. Vñ Grego. in registro: z habet. j. q. j. cum ois auarria fut idoloꝝ seruitus: quisqꝫ hanc z marie in dandis ecclesiasticis honoribus vigilanter nõ ꝓcauet infidelitatis ꝓditioni subiacet: etiã si tenere fidem quã negligit videat. Et. c. se. dicit: Tolerabilior est enim macedonũ z eoꝝ qui cõtra ipm sunt spũssancti impugnatoꝝ impia hereses: illi enim creaturã z filiũ dei patris z filij spm̃sanctũ deiurando farent: illi suũ eundẽ spm̃ effugit seruũ. Dis enim dñs vendit qđ habet siue seruũ siue aliquid eoꝝ que possidet. Sitr z qui emit dñs eius volens esse qđ emit per preciũ pecunie illud acquirit: ita z hi qui hãc iniquã actionẽ operantur detrahũt spũi sancto equaliter peccantes his qui blasphemãt dicentes: ꝑm in beelzebub eycere demonia: atqꝫ vt verius dicamus iude cõparant proditoꝝ: q iudeis occiso

nbus chr̃istū vendidit. ¶ Qđ si obꝫcik illud qđ habek.j.q.j.c.placuit.§.ex hac. vbi dicitur Item opponit ꝓpheta donū spūssancti est: hec aūt in veteri testa. a sanctis ꝓphetis vendi cōsueuerat. Vñ Saul ad Samuelē ꝓ vaticinio expetendo: nō nisi cū munere ire ꝑsumpsit: vꝝ etiā Hieroboā ad hoiem dei nō nisi cū munere accessit. Ad hoc rñdet ibidē illud Osichee.ij. Duces eius in muneribus iudicabāt: sacerdotes eius in mercede rñdebant ꝛ ꝓphete eius in pecunia diuinabāt: ꝛ super dñm requiescebāt dicentes: Nōne dñs est in nobis: nō venient sup nos mala: ideirco ꝓpter vos syon quasi ager arabit: ꝛ hierusalē vt custodia pomerij erit. Nemo ambigat propter scelera q̄ in hoc capitulo leguntur fuisse subuersam. Et tandē cōcludit q̄ mali ꝓphete nō boni ꝓphetā vendebant: illud declarans longo ꝓcessu ꝛ diuersis exemplis. Et adiungit. Poterat Petrus Simoni mago vēdere qđ petijt: imo poterat simulare vendentē: spiritus eni sanctus nec vendi nec emi pōt: sed oblatā pecuniā pariter cū offerente dānauit: hoc ibi. Secūdo arguit ibidem: q̄ christus a Juda venditus auriculā serui sanauit: cuius exēplo liquet q̄ spūssanctus ꝛ si iuste a simoniacis venalis putek: virtutis sue nō obliuiscitur: nec desinit effectū sue gratie etiā vendit⁹ Ad hoc rñdet ibidē postea. §. cū ergo. q̄ hec similitudo nō valet: nō eni operat hoc spūssanctus spūaliter in ꝑdis mercimonijs auaritie: qđ xp̄s gessit corpaliter certi mysterij cā ad exemplū patientie. Sequit: Potest igitur intelligi vt a similitudine nō recedamus: q̄ si cui xp̄s venditus nō venditori vel ementi ꝫ eis qui nescientes aderāt dona siue gratie cōtulit ꝓ quibꝫ etiā in cruce supplicauit sic ꝛ spiritussanctus nō vendēti vel ementi: ꝫ his qui de manibꝫ eoꝝ ignorantia dicti sacra dñica accipiūt siue gratie effectū largiri ꝓbat: hoc ibi. Et. ca. sicut eunuchus fuit qui Joseph cōparauit: ita qui gratiā meretrik vitiū semen nō habet siccis genitalibꝫ. Sic quoq; ignis sacrificij qui p. lxx. annos babylonice captiuitatis sub aqua vixerat extinctus est antiocho Jasoni vendere summū sacerdotiū: qđ significat ignē spūssancti nō lucere in simoniacis sacris qđ in his silimidinibus beatus Aug. notare voluit: nisi q̄ sacra simoniacoꝝ sicut ꝛ cetera rū hereticoꝝ licet sint vera q̄ntū ad formā: mania rñ ꝛ falsa sunt q̄ntum ad effectū: cū nō possint: in cordibus hoim gignere vel accendere celestem gratiā. Qđ sane intelligendū est: si simoniace recipiunt: vñ q̄ ab eis nō sunt recipienda sacramenta declaratur longo ꝓcessu xxxij. di. §. verū. ꝛ. §. porro. Ad laudem dei:

¶ De simonia ꝛ eius triplici diuisione qualiter etiam in triplici munere cōmittitur ac ad restitutione obligatur.

¶ Sermo xiij

On furtum facies. Exo. xx.

n Dicit Ambros. i tractatu de mysteriis in detestationē huius fere pessimo scz prauitatis simoniace de Gyezi q̄ ponitur in scriptura velut origo eiusdē vt habek j.q.j.ca.cū ordinarek: vides inquit q̄ ꝓ facto auctoris successio damnak heredis: inexpiabilis est eni venditi culpa ministerij ꝛ vindicta grauis celestis transit in posteros. Denigꝫ moabite ꝛ ceteri non intrabūt in ecclesiā dei vsq; in tertiā ꝛ quartā generationē: tamdiu. s. vt simplicius interꝑtemur donec culpā actoris multiplicis successio generatiōis aboleret Sed cū illi qui in deū idolatrie errore deliq̄runt: in quartā generationē videant esse multam: profecto durior videk esse ynia qua Gyezi semen vsq; in eternū ꝓ cupiditate habendi ꝓbenda auctoritate damnak: ꝑsertim cū dñs iesus per lauacri generationē omnibus remissionē dedit peccatoꝝ. Cur ergo Gyezi semen eternū damnak: nisi vt vitioꝝ magis q̄ generis semē intelligas? Sicut eni qui filij promissionū sunt existimank in semen bonū: ita etiam qui errozis sunt existimank in semen malū: nam ꝛ iudei ex patre diabolo sunt: nō vitꝫ carnis successione: ꝫ criminis: ergo oēs cupidi: oēs auari Gyezi leprā cū diuitijs suis possident: ꝛ mala questa mercede nō tantū patrimonij facultatē q̄ thesaurū criminū cōgregauerūt eterno supplitio ꝛ breui fructu.

¶ Ad cuiusmodi letale dispendiū saluberrimo declinandū ꝓmo queri pōt quid sit simonia. Ad hoc dicendū sm Hem. boyc: extra eo. ti. c. mādato. q̄ due sunt spēs simonie. Vna dicit mentalis q̄ est studiosa voluntas vel cupiditas emendi vel vendēdi aliquid spūale vel spūali annexū cum opere subsecuto. Pro quo sciendū q̄ noie emptionis intelligit ois cōtractus nō gratuitus ꝑ ꝓmutationē q̄ licite fieri pōt per epm si videak consulturum ita nō q̄ partibus inter se nō licz de hoc pacisci sicut Jnno. ponit ꝫ totū exponant ꝛ relin-

quant in manus supponis. Per spūale aūt intelligunt ordines. sacra t similia. Per annexū vero spūali intelligunt ea q̄ nō sunt ita proprie spūalia sz sunt spūalibus annexa t quodammō alligata: sicut ius patronat⁹ t hmōi Addit etiā cū opere subsecuto: qz sola nuda voluntas interior: lz inducat petitiō non tā simoniā: q si opus sequit affectū simoniacū: lz nullū pactū accedat: simonia iudicat: vt di. c. mādato: vbi subdit: q q̄ nullo pacto sz affectu animi p̄cedente cōquerunt nō obligant ad restitutionē sz sufficit satisfacere per solā pniam ipsi creatori: glosa ibidē: ergo sola voluntas sive affectus animi nō facit simoniacū lz alias peccet. Sed de h̄ postea videbit ampli⁹ vbi agetur de intentiōe. ¶ Scōa pro specie simonie dicit quotidianalis: q̄ sic diffiniri pōt. Simonia est spūalium vel spūalibus annexorū p̄cedente pacto p̄missionis: q̄dationis: modi: seruitutis: precij vel cuiuslibet alterius recepto vt̄ donato. Et sic simonia quotidianalis aliqd mētali supaddit. t tangit tā in emendo q̄ in vēdendo. Qua p̄ter accipit nō a Grecis qui dona dei vendere non timuit: sz a Simone in q̄ magis cōpleta fuit rō vitij huius: qz ad h̄ dona dei voluit emere vt posset carius vendere Vñ. s. q. iij. l. saluator: subdit. Innotuit nobis qd̄ tibi obijcit: vtrū vendere ecclesiasticā rem simoniacū sit: patenter colligit ex hoc qd̄ aplus ait Simoni. Pecunia tua tecū sit in perditione: qz existimasti donū dei pecunia possideri: donū quippe dei spūs san. est: t donū dei est res ipsi ecclesie oblata. Et si bñ animaduertis. Simon magus qui ad fidē accessit non spūm san. q̄ ipe erat indignus: sz donū eius emere voluit vt ex venditione signorū q̄ per eūdem fierent multiplicatā pecuniā lucraretur hoc ibi: vñ qui spūalia vendūt simoni mago p̄formant in intentiōe: qui vero emere volūt ad lucrū p̄formant eidē in actu. ¶ Secū do queri pōt q̄truplex sit simonia. Ad h̄ dicēdum fm doctores q̄ simonia triplicē bz diuisionē. Prima diuisio ē ista q̄ quedā dicunt simoniaca qz phibita quedā vero phibita qz simoniaca. Simoniaca ergo: qz phibita sūt emere vel vendere ecclesiastica bñficia: q̄ quidē de sui natura nō sunt mala vel simoniaca: sed ideo reddunt mala t simonica: qz fiunt cōtra p̄stitutionē t phibitionē ecclie: per ecclesiā eni phibita sunt ea q̄ occasio mali sunt Vñ papa dispēsare pōt in simonia aliter cōtra missam: qz q̄ sunt inducta auctoritate apostolica p̄t ecōuerso tolli ea dē p̄stitutione vel auctoritate. Vñ si hec simonia p̄petrat tantū mentaliter cū opere subsecuto nō obligat ad restitutionē: vt di. c. mandato: exempli grā. Si q̄s renuntiat ecclie vt aliter detur. s. nepoti: hinc Hen. boyc: extra ne p̄la. vices suas in. c. p̄terea: dicit q̄ in his q̄ sunt simoniaca: qz p̄hibita nō cōmittit simonia: dūmodo fiat p̄cipe auctore t sciente: nec talis simonia promulgato: cōligat: vt. ff. de legi. l. princeps. Verum hic in h̄ casu simonia nō cōmittit: ad minus nō infamia nō tollit: sz est species mali t turpe lucrū: qd̄ est euitandū fm ap̄lm extra de vi. t ho cle. c. cū ab omni. A qua salte p exemplū superiores plan p̄ceteris maxime deberent abstinere fm Hosti. t Jo. an. ¶ Secundo quedā dicunt p̄hibita qz simoniaca: sicut vendere sacra t pure spūalia t generaliter q̄ in ve. vel no. testa. simoniaca iudicant: q̄ qz de sui natura mala sunt ideo p̄hibita sunt extra de offi. dele. c. ex pre. s. in glo. Vñ p̄hibita: qz simoniaca: licet nō essent p̄hibita nō ad hoc essent mala: t p cōsequens nullā h̄nt dispensationē recipere p̄t: nec q̄dem papale sicut nō pōt dispēsari cū lege diuina t cū lege nature. Scōa diuisio est p munera q̄ dant: q̄ sunt triplicia: sc̄z a manu: ab obsequio t a lingua. Primū munus est a manu de q̄ q̄ri pōt: vtrū p spūalibus actiue liceat dare vel accipere pecunias vl aliā palia: sicut p p̄bendis: orationibus: p̄dicationibus aut etiā ministrationibus sacrorū t similibus: cū nemo stipendijs suis militet vnq̄. vñ dicit. s. Cor. ix: Quis unq̄ militat stipēdijs suis vnq̄: q̄s pascit gregem t de lacte gregis nō manducat. Ad h̄ rñdet Tho. scōa. scōe. q. c. q̄ sicut sacra dicunt spūalia: qz spūalem cōferūt gratiā: sic etiā quedā alia dicunt spūalia: qz ex spūali p̄eduntur grā t ad eā disponūt: q̄ tñ per hoīm ministeriū exhibent sicut sacramēta. Oportet igitur hmōi dispensatores t ministratores a p̄plo sustentari: iuxta illud ap̄li. s. Cor. ix. Si nos vobis spūalia seminamus: magnū est si nos carnalia vra metamus: t cetera multa q̄ p̄sequit ibidē de hac materia. Videre g̃ aut emere in hmōi actibus qd̄ spūale est simoniacū est: sz accipere aut dare aliqd p sustentatione spūalia ministrantiū fm ordinationē t cōsuetudinē ecclie approbatā licitū est: ita tñ q̄ intentio desit emptionis t venditionis: t q̄ abusus non exigat per subtractionē spiritualiū que sunt exhibenda: hoc eni haberet qm̄

dam vendicionis spēc̄. Gratia tñ spūalibus exhibitis licite pñt statute ⁊ cōsuete oblationes vel quicūq; alij puentus exigi a volentibus ⁊ valentib⁹ solucre ⁊ etiā p auctoritate ꝫ supioris ad hoc coartare vt latius videbit in fra. Vñ solerter intuendū est q in administratione spūaliū duo sunt quasi cōnera abinuicē scz cōmissa spūalis prās ⁊ statutū stipendium ab ecclia vel cōsuetudine approbata p sustētatione. Cui ergo cōmittit spūalis prās ex assumpto officio obligat ad vsum prātis sibi cōmisse in spūaliū dispensatione. sicut in sacroꝝ ministratiōe: delictoꝝ correctione: absolutiōe dispensatione ⁊ similib⁹. Habet etiā p̄o sua sustentatiōe stata stipendia ex reddit⁹ ecclesiasticis: ⁊ ideo si quid accipiat p̄o vsu spūalis potestatis: nō intelligit locare operas suas quas ex debito suscepti officij impendere dz: sed intelligit vendere ipm gratie spūalis vsum. Ex pter hoc nō licet p̄o quacūq; dispensatiōe aliquid accipe neq; p̄o absolutiōe nec etiā p̄o hoc q suos subditos corrigant vel a corrigendo desistāt licet tñ eis accipe p̄o curationes q̄ subditos visitāt: nō quasi p̄cium correctionis sz quasi debitū stipendiū. Si vero quis nō esset obligatus ex officio administrationē talem spiritualiū: tunc licite locare pōt operas suas. Exempli gra. Vile qui scientiam habet non tñ suscipit hoc officiū ex quo obligetur alijs ipendere vsuz scientie: ⁊ ideo licite pōt p̄cium sue doctrine vel cōsilij accipere: nō quasi veritatē aut scientiā vendendo: sz quasi operas suas locans: q si ex officio ad h̄ teneretur intelligeret ipsam veritatē vendere ⁊ sic grauiter peccaret. Sicut quidā instituuntur in quibusdā ecclesijs ad docendū clericos ecclesie ⁊ alios pauperes: p̄o quo ab ecclia beneficiū recipiunt: a quibus non licet eis aliquid accipere: nec ad hoc q doceant: nec ad hoc q aliqua festa faciant vel pmittant: hec ille. Secundo queri pōt: vrū igitur xenia simonia inducant cū sint munera a manu. Ad h̄ dicendū q si nō extendunt ad quantitatē numeri ⁊ fiunt sine pacto ⁊ sine aliqua corrupta intentiōe nō inducunt simoniā: alias enim in modico cōmitterent simonia: vnde .j. q. j. c. duces: postq̄: tangit de quarta parte scz p Saulem danda Samuelj quasi p̄ pinio ꝓphete. Et d vroze Hieroboā ad boiem dei pgente cū .x. panibus ⁊ crustula ⁊ vase mellis quasi p̄ precio ꝓphete. Subdit ibidē. Hec magis i sumptus ꝓphete q̄ munera esse ꝓphete reputan

da sunt: licz potuerūt hi qui ad ariolos ire cōsueuerāt ex mala eoꝝ ꝯsuetudine idipm estimasse de ꝓphetis ⁊ voluisse sanctis viris offere qđ diuis offerre cōsueuerāt. hec ibi. Preterea sicut in foro cōscientie maxie cōsideranda est intentio: sic etiā in foro exteriori: qz de alioꝝ intentiōe iudicare nō possumus: pōt etiā haberi phabilis p̄sumptio q̄ cōsiderāda est in tribus: scz in qualitate dātis ⁊ recipientis scz an a paupe detur dum vel ecōuerso: secō in q̄ntitate numeris: an scz res sit magna vel modica p̄cij: tertio in tpe donatiōis: an scz in instāte necessitate conferat: ⁊ fm hec habenda est p̄sumptio p vel ꝯtra: ar. extra de p̄sump. c. tertio loco questionis: ⁊ in glo. Et hec ita ponūtur plane in quodā casu extra de sim. c. ⁊ q̄ questiones. ¶ Secundū munus est ab obsequio. De quo queri pōt: vrū licitū sit munus impendere p spūalibus: p̄sertim cū dicat Ezechiel. in regulis q ecclesiasticis vtilitatib⁹ deseruientes ecclesiastice a digno est remuneratiōe gaudere: sed ecclesiasticis vtilitatib⁹ deseruire pertinet ad munus ab obsequio. Ad hoc rñdet Tho. vbi supra q pecuniā intelligitur omne illud cuius p̄ciū estimari pōt pecunia: manifestū est aūt q obsequiū hois ad aliquā vtilitatem ordinat qđ pōt estimari p̄cio pecunie: qz mercede pecuniaria ministri cōducantur: hinc idē est q dare rem spūalem vel p aliquo spali obsequio exhibito vl exhibendo ac si daret p pecunia data vel promissa qua scz illud obsequiū estimari posset. ¶ Et ideo sicut simonia ꝯtrahit accipiēdo pecuniā vel quāli bet rez exteriorē qđ p̄tinet ad manus a manu sic etiā cōtrahit p munus ab obsequio: qñ scz impēdit obsequiū vel inhonestū vt ad carnalia ordinatū: scz ad vtilitatē ꝯsanguineoꝝ suorū vel patrimonij sui aut aliqđ hmōi: est munus ab obsequio ⁊ simoniacū est: p̄sertim cuz id facit p̄cipaliter ad impetrandū aliqđ spūale. Si tñ honestū obsequiū ⁊ ad spūalia ordinatū alicui p̄lato impenderet: puta ad ecclia vtilitatē vel ministroꝝ eius auxiliū: ex ipsa devotione obsequij reddit dignus ecclesiastico beneficio sicut etiā ꝓpter aliqua bona opera: Et sic non intelligit esse munus ab obsequio nisi intenderet obsequi ad adipiscendū aliqđ spūale: ita q illud spirituale esset p̄cipaliter intentū: vnde si secundaria esset eius intentio ad excitandū affectū eius qui habet dare aliquod spirituale: ⁊ postea cōferens illud principaliter ad deum respiceret: ⁊ ad merita per

sone que per talia obsequia ⁊ p alia dona cō
currit tūc nō esset simoniacū: q si obsequiū
impositū bñficio esset pure spūale: tūc etiam
ex pacto dari pōt beneficiū: ita q accipiēs p
mutatiū illud obsequium. sicut plane pz extra d
pben. ⁊ dignit. c. significatū est nobis. ¶ Ter
nū munꝰ ē a lingua. De q̄ q̄ri pōt: vtrū licitū
sit illud munꝰ impēdere p re spūali: pīsertim
cū id q̄d ad p̄ces alicuⁱ fit gratis fieri videa
tur: ⁊ sic nō videt ibi locū habere simonia q̄
cōstituit in emptiōe ⁊ vēditiōe. sz munꝰ a lin
gua intelligit si q̄s ad p̄ces alicuⁱ ecclesiastⁱ
cū bñficiū p̄ferat. Ad d rñdet Tho. vbi. ā. q
munus a lingua dr vel ipa laus p̄mēs ad fa
uorē humanū que sub p̄cio cadit: vel etiā p̄e
ces ex q̄b⁹ acq̄rit fauor humanꝰ vel p̄ranⁱ
um emitatur. Et ideo si q̄s p̄ncipaliter ad hec i
tendit simoniam cōmittit. Videt aūt ad hoc
p̄ncipaliter intēdere qui p̄eces exaudit p̄o
indigno: hinc factum ipm est simoniacū: q si
p̄ces porrigant p digno tunc ipm factuz nō
est simoniacum: q: debita causa sub est ex q̄ il
li p q̄ p̄eces porrigunt aliq̄d spūale p̄ferat
pōt tñ ee simonia in intentione si nō attendat
ad dignitatem p̄sone sz ad fauorē humanum
Preterea fm Tho. ⁊ Kay. ⁊ si q̄s p se rogat
vt curam animaꝝ obtineat vel alia dignitatē
quātūcunq; sit dignꝰ ex ipa p̄sumptione red
ditur indignus: ⁊ sic p̄eces sunt p indigno
Licite tñ q̄s si indigēs est ⁊ se dignum sentit
p se petere beneficium siue curā. Cōcor. Ho
sti. ⁊ Gof. Dicūt ei quidam q indigens ⁊ di
gnum se sentiens petere pōt beneficiū etiam
cum cura aiaꝝ: q si nō indiget peccat etiaz si
simplex beneficium petat: vt patet. j. q. ij. vbi
dicitur. c. Clericos aūt illos p̄uenit eccleste
stipendijs sustēdari q̄b⁹ parētū ⁊ p̄pinq̄rum
nulla bona suffragantur: q aūt bonis paren
tum ⁊ opib⁹ sustētari pōt: si q̄ pauper ē ac
cipiāt: sacrilegium p̄fecto cōmittunt ⁊ abusi
onem alienū indictū sibi mādicāt ⁊ bibunt: h.
ibi: ⁊ sūt ꝓba Ihero. ad damasū papā. Hec
tñ opinio sane intelligenda est de his q̄ que
runt plus p desse q̄m p̄esse: pascere q̄m pasci.
Et hoc ostēdit apls i. j. ad Thimo. iij. di. Fi
delis sermo. i. verus q̄ sequit. Si q̄s epatuz
desiderat bonum opꝰ desiderat. Glo. Paulꝰ
dixit q vir debet p̄esse: hic ostendit q̄s: qui
sz vult operari ⁊ p desse multas nomē enim
epatus sibi p̄prie accipit importat opera
cionem. dicit em epus ab epi q̄d est super et
copos quod est intēdere: vnde epus q̄si sup

intendēs: quasi di. fm Liram. Nō est deside
randum p̄ter officij dignitatē sed p̄ter an
nexū laborē q̄ est ordinatꝰ ad honorē dei ⁊
salutē p̄rimi. Et extēdit ad sacerdotes q̄s vl
terⁱ informat q̄les ee debeāt di. oportet ep̄m
irrep̄hensibilē esse. i. sine notabili ⁊ crimino
so defectu ⁊ c. Tertia demq; diuisio est ex pte
cōmittētiū: ⁊ sic ꝓtingit q̄tuor modis. Primo
mō ex pte vtriusq;: sz tā ꝓferendis q̄z recipi
entis: ⁊ tūc vterq; solū a papa dispensatione
recipe p̄t in collatiōe ordinū. vi. j. q. j. c. si q̄s
epus. ix. q. j. ab excōicatis: vñ papa difficilē
⁊ raro talem dispensationē admittit. Secun
do modo cōmittitur ex pte neutriⁱ vt cū ami
cus ordinantis ꝓpo ignorante dat aliq̄d amico
ordinantis ꝓpo similit ignorante: tunc tm ordi
nans non est simoniacus. Nobilominꝰ ta
men postq; scierit statim renunciare dz ad
petitionē crimis: vt extra de simo. c. simo
niace: vbi subdit. Pōt q: simoniaci nō sunt in
suis ordinib⁹ remanere. Glo. dispensatiue q:
de iure renūciare tenent postq; h scierint q̄
renūciato fiet executōi ordinis: ⁊ tūc epus
dispensare poterit: vi. j. q. v. c. p̄sentiū: q: igno
rāter ep̄o pecunia data fuit. Tertio cōmittit
ex pte ꝓferentis ordines tm: vt cū ordinato
ignorante amicⁱ eiⁱ dat aliq̄d ordinatori: et
tūc est idem casus cū secūdo: nisi pecunia da
ta fuerit ep̄o: tunc tm epus dispēsare nō po
terit p̄ter turpitudinem suam: sed papa: vt. j.
q. j. c. gratia vel etiaz successori epi. Si tñ sic
ignorāter ordinatꝰ postq; h scierit ⁊ exe
cutioni non resignauerit: sed potius ratum
habuerit vel etiam pecuniam p̄missā vel so
lutā postea soluendi reddiderit simoniacⁱ iu
dicat vt patet. eo. ti. c. ex literis: tamē fm Tā.
⁊ Guil. epus cū eo dispēsare poterit. Quar
to cōmittit ex pte ordinandi tm dando sz ali
quid ordinantis amico vel consiliario vt p̄o
moueat: ⁊ cū illo pōt etiā epus dispēsare: licz
scienter simoniace recipiat: dūmō tñ ante di
spensationem non ministrat: q̄d vez est in or
dinib⁹ ante rite susceptis: nō tñ in illo quem si
moniace recepit nec etiaz q̄ alios ordines re
cipiat. Si tamen aliter per fraudem daret pe
cuniam vt sic ordinantis impediret p̄motiō
nem quasi simoniacaz nihil obesset ordinā
do: vt. eo. ti. c. sicut ex literis.

¶ De simonia in susceptiōe ordinis
que contingit quinq; modis.

On furtum facies Exo.xx.

¶ Sicut dicit Gratian⁹.j.q.j.c.cū ordinaret.§.q: ꝙ auctoritate Leōis pape simoniaci nō nisi spiritū mendacij accipiūt fm Greg. apō simoniacos sacerdotiū nō sufficit: bñdictio eoꝝ in maledictionē cōuertitur: manet apō eos anathema dādi ꝛ accipiendi: cū scī nō sint nec in corpore chri ꝓsthuri: cū sint maledicti nec sc̄ificare alios pōt: nec corp⁹ chri tradere vl̄ accipere: nec alijs bñdicere valēt. Scōm Amb.ꝯo anathematiz obpprio ꝓdēnant: atq; a pticipatōe corpis a sanguinis christi alienant. cū accipiat aut ꝛ lepra def. cū inexpiabil sit culpa vēdi mi-nisterij. Scōm Calcedonēn. ꝓcilium ex tali ordinatōe nihil pficere iudicant. Scōz Gelasij simonis dānatōe inuoluunt: fm Greg. nazāzenū in sacro ordie pmanere aut renouare nulla rōe pōt. Ab heliseo lepra pfundūtur: a Petro in dānatōe dānant: a Christo ꝯo de tēplo ejciunt. Quid aliud simoniacꝰ simoniaco in sua ordinatōe ꝓferri pōt: nisi qō Anno. de ceteriz hereticis testat dr. Qui pfectionē spūs quā acceperāt scz in ecclia pdiderūt: id ē descendēdo ab ecclia nō dare eiꝰ plenitudinem pōt: qui maxime opat in ordinationibus quem per suā pfidiā pdiderunt. Et iterum. Qui honorē nō habuit honorem dare nō potuit: nec ille aliquid accepit: qua nil erat in dante: sed damnationē quā habuit p prauā manus impositionē dedit: ō ibi. ¶ Ad cuius sanam intelligentiā ꝛ cautelā salutifera in pōa fmone pſequēdū est de simonia q̄ contrahit in susceptione sacri ordinis.

¶ Que ꝓtingit ꝑncipaliter q̄nq; modis. Primo ꝓtigit p falsū titulū: sic extra. eo. l. c. pnias. ij. casus ponitur de quodam clerico q̄ scz ordinari volens nec titulum habens rogauit quēdam j ſ ·ricz vt ipm ad ecclie sue titulum p̄sentaret: q̄ recusante clericꝰ firmit repromisit: ꝛ q; nunq; in ecclia sua si p̄sentaret ipsum aliquam peteret portionem: ꝛ sic ordinatus extitit ad talem p̄sentationem: nec i hoc egisse se putabat aliquod illicitū: consulitur ergo quid iuris: cui rñdet papa: q; nisi cū eo fuerit misericorditer dispēsatū nec ad sup̄os ordines ascēdere nec insuscepto dz ordie miastre. Et adducit ibidē glo. ibi. triplicem causā. Primo qz ō fuit munꝰ a lingua. j. q. j. c. sunt nōnulli: ꝛ forte cū ō munus a manu: si aut ꝓngere frequēt̄ assolet. Secūdo qz nulla cōditio dz ī̄tervenire: vt p̄z eo. ti. c. ma nos. Tertio qz p surrepticnē voluit ordinem adipisci: vñ cū tali solꝰ papa dispensare p̄t in ordine sic suscepto: vt p̄z e. ti. c. penul. in fi. mī fm Bul. in ordinib⁹ añ ritus susceptis p eōm dispensari poterit: q; si añ dispēsationē in ordine ministrauerit irregularitatē icurrit: q; generaliter ois suspensus interdict⁹ vel excōicatus sine suspensus fuerit a diuinis vel ab officio a celebratiōe misse vl̄ aliq̄d hmōi: si ꝯ faciat efficitur irregularis: vt p̄z de sen. ꝛ re. iudi. li. vj. cum eterni: ꝛ de sen. excō. lib. vj. is cui. Preterea non solū sic ordinat⁹ sz ēt ordiator illius a collatione si facti conscius fuerit aut etiam ignorauerit non facta debita inq̄sitiōe ꝛ p̄sentator ab executione p triennū sunt suspensi. hinc eqz in collatiōe sacri ordinis faciēdum est diligentissimū scrutiniū: q; vt ducitur extra de elec. c. nihil est. Si secus fuerit in caute p̄sumptum non solum deponend⁹ ē l digne promotus: verū etiam indigne promotꝰ puniendus. Ad̄ seruitium de iure cōmuni p̄net ad archidiaconum: vt p̄z extra de offi. archid. c. vt nī m q̄ diligēter inq̄ret de genere patria: etate: ritu: ad quem ordinatur de loco in quo ꝓuersat: de scientia: fide ꝛ alijs q̄ cōmunent in aplica regula. j. ad Thimo. iij. vbi dicit q̄ epūm desiderat bonū opus desiderat: oportet ḡ eōm irreprehensibilem ē ꝛc. quam regulā cū alijs ꝓditionib⁹ sup̄addictis pſequit ecclia longo ꝓcessu in multis distinc. incipiens. xlviij. di. ca. j. q; si quis sine examinatione sit ordinat⁹: vtpote qz not⁹ ꝛ dignus est: tunc nō delinquit: qz tales non sunt examinandi. Si vero fuit indign⁹ dz depōti: ar. extra de corpo. viti. c. exposuisti: Ponit ei ibidē casum de quodā in abbatē p̄moto: qui manu mutilatus se tacuit: qua p̄pter papa cum depōi p̄cepit. Similiter si fuerit ignotus deponi debet licet esset dignus: qd̄ decretum est ad ignominiam ordinantis: q; ignotos ordinare nō debet: vt. xxiij. dis: c. si quis p̄sbyter: ꝛ in glo. multomagis: igitur si fuerit indign⁹. ¶ Cetez ordinād⁹ i examinatōe sua crimia seu impedimēta p̄monēre suā impedientia manifestare tenet: nisi cū eo fuerit dispēsatum: vt. l. di. c. ex pēitēcijs. Alioquin si fraudulēter sciret p̄sūr defect⁹ nō habebit execution̄ ordinis sic susceptī: vt p̄z. e. c. ꝛ extra de renū. nisi cū pdē: ℔. pone Silr si qs excōicatū se sciens ordines susceperit: a susceptis ordinibus ēppetuo deponēd⁹. Si tū fa-

ctum non recolunt p quo excõicatõe incidit vel saltem iuris ignarus excõicatũ se nesciunt tũc cũ eo si secularis est solus papa dispensare poterit. Si vero regularis tũc abbas eius post penitentiã iniunctã t peractã cũ eo dispẽsare poterit nisi adeo graue t notabile fuerit q merito esset aplica sedes consulenda: vel nisi qui fecit adultus t discretus fuerit q violenter cõtra oblationẽ t ignorantiã presumeretur: vt ptz extra de sen. ex. cũ illoz: vbi etiaz prosequit de grauibus t notabilibus quorũ absolutionẽ sibi reseruat: scz membri mutilationem vel cõfusionẽ aut in epm vel abbatem violentas manus iniectas cũ excessus tales t similes nequeant sine scandalo pteriri. Similiter si clericũ pcusserit secularẽ non nisi p sedem aplicã vt scandalũ cuitet: absolutiõis gratiã poterit pmeren tc. vide latius ibidez.

¶ Secũdo principaliter quis recipit ordinẽ ab alieno epo sine licẽtia sui diocesani: t hoc vt frequenter impetrat pce: pcio vel seruitio. Intelligitur aũt eius diocesanus in cuius diocesi est ozundus: vel vbi beneficiũ ecclesiasticũ obtinuit: vel vbi domicilium suũ habet licet alicui natus fuerit: vt plane ptz li. vj. de tẽpo. ord. c. cum nullus: vbi etiã additur quis illã licentiã dare potest: cum dicit. Inferiozes prelati: religiosi aut alq nisi eis q suos subditos aut clericos posstmo a quo voluerint ordinari a sede apostolica specialiter fuit indultum vel officialis epi cũ ad hoc se ipsius officium nõ extendit hmõi nequeũt licentiã impartiri. Epo aũt in remotis agente ipsius in spualibus vicarius generalis vel sede vacante capitulũ seu his ad quẽ tũc spta administratio spiritualiũ noscit pertinere dare possunt licẽtiam ordinandi: hoc ibi. Quicunq ergo clericũ alienũ sine licentia scienter vel crassa negligentia ordinare presumpserit per annũ a collatione ordinis est suspensus ac interim eius clerici absq sua licentia pñt a vicinis episcopis ordines recipere: vt eo. ti. li. vj. c. eos. Ordinatus aũt hoc mõ puniatur executione sui ordinis: poterit tamen per epm restitui: vt vt ptz. ix q. ij. c. Lugdunen. ꝑcipue tñ lib. vj. de tẽpo. ordi. in. c. sepe. §. nos igit: districte precipit ne aliquis epus italie ꝑsumat aliquẽ clericũ vltra montanũ ordinare nisi cum licentia speciali pape vel sui diocesani: q si cõtrariũ factũ fuerit: nunc ordinati ualuer absq spe dispensationis sup hoc a sede aplica obtinẽde manere debent suspensi: t ordinantes illos digna penitentia puniri. Causa vero tam de stricte phibitionis ponit li. vj. de tempo ordi. vbi dicitur. c. Sepe cõtingit q nõnulli clerici vinculo excõicationis astricti aut apostate seu irregulares vel alias ordinũ sacroz suscepti one indigni suam patriã in qua de his habet notitia fugiẽtes se in remotis partibz faciunt ad hmõi ordines ꝓmoueri: nos igit volẽtes aniaz ipoz periculis obuiare: statuimus vt nullus epoz italie decetero aliquẽ vltramontanũ clericũ ordinare ꝑsumat nisi a nobis speciale licentiã habeat vel ab epo de cuius diocesi traxit originẽ: vel in cuius diocesi beneficiatus existit p eius patentes lras cãm rõnabile cõmentes quare ipm nolit aut nequat ordinare. ¶ Tertio mõ quis ordinẽ furtiue suscipit. Et hoc vt in plurib p munera solet ipetrari. Pro q sciendũ sm Hostien. q tripliciter q̃s ꝺz furtiue ordinatus. Uno mõ cũ q̃s sine cõscientia ꝓpij epi t sine examinatiõe ꝓmouetur ex alicuius fauore vel cupiditate muneris vñ vt in hmõi ordinationibz oia rite fiãt ordinatoribz ꝓcedendi modus prefigit ex ꝓci. nationẽ. t ponit. xxiij. di. vbi dicit. c. Qñ epus ordinationes facere disponit ois qui ad sacrũ ministeriũ accedere volunt feria quarta ante ipam ordinationẽ vocãdi sunt ad ciuitatẽ vna cũ ꝓsbyteris q eos repsentare debẽt: t tũc eps a latere suo eligere ꝺz sacerdotes t alios prudentes viros gnaros diuine legis t exercitatos in ecclasticis sanctionibz: q ordinãdoru vitã: genus: patriã: etatẽ: institutionẽ: locũ vbi educati sunt: si sint bñ literati: si sint instructi in lege dei ante oia diligenter inuestigent: si fidẽ catholicã firmiter credãt: t verbis simplicibz asserere queãt. Ipsi aũt quibz cõmittit hec cura cauere debet ne aut fauoris gratia: aut cuiuscũq muneris cupiditate illecti a vero ꝺz uient vt indignũ t minus idoneũ ad grados sacros suscipiendos epi manibz applicent: q̃ si fecerint: t ille q indigne accessit ab altari removebit: t illi q donũ spũsancti vendere conati sunt coram deo tã ꝓdẽnati ecclastica dignitate carebũt: igit per tres ꝓximos dies diligenter examinet: t sic sabbato qui ꝓbati sunt epo repsententur: hoc ibi. Tertio mõ furtiue q̃s dicitur ordinatus cũ ꝑter ꝓsciam epi recipit eodẽ die oẽs ordines minores simul q̃ fieri nõ ꝺz ber nisi hoc obtineat ecclesie cõsuetudo: t tũc fieri põt cũ cõscientia epi. Uerum ñ vnus ordo sacer cuz minoribus vel duo sacri vno die nullo mõ ꝓferendi sunt vni: vt patet extra de

tēpo.ordi.c.literas. Hinc ordinās q̄ hoc fece rit ex certa scientia deponi debet: vt ptz.l.ſ.di. c.qui in aliquo: q̄ ſi ex negligētia fecit tūc pri uari dz poteſtate cōferendi talē ordinē: vt di cto.c.literas. Ordinatus aūt hoc mō ab exe cutiōe ordinis ſic ſuſcepti ſuſpēſus eſt: vt ptz ibidē: imo deponi dz: vt ptz.lxxvij.di.c.ſubdi aconus: ⁊ extra de eo q̄ fur.or.c.innotuit. Si tñ iuxta patrie ꝓſuetudinē quatuor ordinib⁹ minoribus ſimul receptis ſubdiaconatū eodez die furtiue receperit pmitti pōt miſericorditer p diſpenſationē in minoribus tantū miniſtrare: q̄ ſi religionē intrauerit ac vita moreſq̄ eius exegerint: abbas ſi voluerit in alys ordinib⁹ ſecū pōt diſpēſare: vt ptz extra de eo q̄ fur.or. ſuſ.c.H.lator. Tertio modo cū vno gradu o miſſo ſaltū facit. Pro q̄ ſciendū q̄ ordines or dinate recipi debēt ſicut cumerati ſunt.lxxvij di.c.illud nos: vbi ſubdit. Si q̄s epūs eſſe me ret ſit primo oſtiarius: deinde lector: poſtea exorciſta: inde ſacretur acolytus: demū vero ſubdiaconus: deinde diaconus poſtea p̄sbyter. Exinde ſi meretur epūs ordinet. Vñ qua tuor minores ordines qui ſunt primi reputā tur etiā ſacramentū ⁊ imprimūt characterez Verumtñ in q̄ntum ordo ad ſacramentū ordi nat nec epūatus nec pſalmiſtatus nec prima tonſura reputant inter ordines: ſecus aūt lar go mō loquendo de ordine putſcz eſt quedā deputatio ad diuinū cultū. Quicūq; igit̄ a li quo ordine p̄termiſſo de p̄dictis ſeptē ad ſu periorē aſcenderit licz characterē recipit: de rigore tñ iuris deponi debz: etiā ſi nō malitia ſed ignorātia vel negligentia ordinē illū p̄e termiſerit: ⁊ ab executione ſuperioris ſuſpēſus eſt quouſq; p diocesani diſpenſationē ad ordi nem p̄termiſſum promoueatur. Qō ſi ante di ſpenſationē hmōi ⁊ recuperationē omiſſi mi niſtrauerit in ordine illo vel ſup̄iori credens q̄ gradatim promotus fuiſſet: poterit nihilomi nus cū eo epūs diſpenſare: ſi tñ ſcienter p ſaltū promotus in ordine ſic ſuſcepto vel ſcienter o miſſo ſine diſpenſatione miniſtrauerit ⁊ ordi nis omiſſi recuperatione: tunc ſolus papa q̄ vlterius aſcendat cū eo diſpēſare poterit: licz in ordine rite ſuſcepti epi diſpenſatio ſufficiat ſicut etiā diſpenſare pōt cū non ordinato mi niſtrante: vt ptz extra de cle.nō ordi.miſ.c.ex literis: vbi dicit̄ de quodā diacono qui cele brauit non ordinatus cū quo epūs diſpenſare potuit vt in ordie ſuſcepto miniſtraret ipoſi ta pus pnia ſalutari cū ſuſpēſiōe ab officio bi

ennio vel triennio iuxta puiſionē epi: nūq̄ tñ auctoritate epi poterit vlterius promoueri. Concor. Ray. Goff. Guil. Cū beneficio tñ retinendo ſiliter epūs diſpenſare potuit. ne ſu ſtentatiōe priuatus ad ſecularia reuerti coga tur. Saluberius tñ faceret ſi ad religionē trā ſiret: hoc ptz in dicto.c.ex literis. Deniq; licis tñ eſſe videt ſi clericus in ordinibus minori bus tantummō conſtitutus legat epiſtolā in miſſa ſine ſolennitate cantus cū ornamentis ad hoc ordinatis: vt extra de vi.⁊ ho.cleri.c. vt quiſq̄: ⁊ in glo. ¶ Quarto principaliter q̄s ordinē ſuſcipit extra rp̄s ab eccleſia ꝓſtituitur: Pro quo ſciendū q̄ ordines generaliter con ferri p̄nt in ſex rp̄ibus anni: ſcz in ſabbatis q̄ tuor tēpor̄: in ſabbato ante dñicā in paſſione: ⁊ in ſabbato paſche: vt ptz.lxxv.di.c.vltimo. Ratio quare ſemp in ſabbato conferunt ordi nes eſt ſm Hoſti. q: ſabbatū ſignat requiem ⁊ qui tranſit irreuocabiliter ad clericatū ſcz p ſuſceptionē ſacri ordinis: trāſit de laboze ſe culariū negotior̄ ad vacandū ſpūalibus: q: ſm ap̄lm ij. Timo.ij. Nemo militās deo im plicat ſe negotijs ſecularib⁹: vñ.lxxxvij. di.c. fornicari: ſubdit. Ante q̄ eccleſiaſticus q̄s ſit licz ei negotiari facto tam nō licet. ¶ Hic que ri poteſt: vtrū ne ordines etiā alio tpe ꝓferri p̄nt. Dicendū q̄ ſic in tribus caſibus. Primo ſi papa voluerit ſubdiaconatū ⁊ dñicis ⁊ p̄ci puis feſtiuitatibus cōferre pōt: vt patet extra de tempo.or.c.j. Secūdo pōt epūs eiſdem die bus cōferre minores ordines ſi voluerit alic̄ bus tñ ⁊ non multis ne videat ordinationem facere generalē: vt eo.ti.c.de eo: vbi ſubditur Licet epūs dñicis diebus ⁊ alijs feſtiuis vnū aut duos ad minores promouere ordines: ſed ad ſubdiaconatū niſi in quatuor temporibus autin ſabbato ſancto: aut in ſabbato ante dñi cam de paſſione nulli epor̄ p̄terq̄ romano pontifici liceat aliquos ordinare. Tertio ſm Ray. ſi in ſabbato ordinationū tam ordinās q̄ ordinādus cōtinuaret ieiunū vſq; in diem dñicam: tunc mane diei dñice poſſet cōferri ſacer ordo: quia tunc mane diei dñice intelli gif trahi ad ſabbatū propter cōtinuationē ie iunij. Qō ſane intelligendū eſt de eodez ordi ne nō de diuerſis: vtpote ſuſcepturus erat or dinem diaconatus in ſabbato: ſed p̄pediuus p̄tunc eundem ſuſcipit modo p̄dicto in dñica qō tamen facere non expedit niſi legitima ne ceſſitate. Concor. Hoſti. Inno. ⁊ alij qō tra xerūt ex capitulo Iras: extra ō tēpo.or. vbi po

nitur casus p oppositum de quodã sez qui fu
it in sabbato ordinat⁹ in diaconũ ⁊ die dñica
sequẽti cõtinuato ieiunio fuit ordinat⁹ i pſby
terꝝ:p q̃ epus ordinãs a collatõe ordinũ dia
conꝰ ⁊ pſbyterij ac ordinat⁹ ab executõe sa-
cerdotalis officij fuit suspẽsus donec de illis
papa aliꝫ disponeret:vñ lz ordinatus extra
pa statuta characterẽ recipiat in susceptis ñ
ordinib⁹ pmitti ministrare nõ dz.nisi post pe-
nitẽtiã ꝑ digna epus cũ eo dispẽset.vt ptz pla
ne:co.ti.c.ꝑsultanõi.Et lz ꝟ capitulũ tñ loq
videat de sacrꝫ ordinib⁹.tñ.c.cũ q̃dã loqnt
de ordinib⁹ in cõi:⁊ ex ꝟ videt q̃ in dicto.ca.
lras vestras:papa sibi specialiter dispensati
onem reseruauit:q; aliquando facit ex certa
scientia vt alij magis terreantur:⁊ ipſi delin-
quẽtes puniant:vt dicit bidam glo.verum
tamen in ordinibus suscipiendis fm quosdã
epus dispensare non põt si ante dispensatio-
nem ministrauerit:verius tamẽ videt q̃ po-
test.vt.ix.q.ij.lugdunẽñ:nisi forte sibi fuisset in
terdicta executio ⁊ nihilomin⁹ ministrasset:
q; ois suspensus:interdict⁹ vel excõicatus se
diuinis ingerens efficit irregularꝫ:nec suble
uari põt nisi p papã vt ptz de sen.⁊ re iudi.cũ
eterni:li.vj.⁊ de sen.excõ.cũ medic.nat:li.vj.
¶ Quinto principaliter quis ordinẽ suscipit
simpliciter mediante munere aliquo cum si-
moniaca prauitate:de quo munere dictum
est in sermone ꝓcedenti.Generaliter tamen no
tandum est q̃ principaliter cõfert aliq̃d spiri
tuale pro pecunia vel re tpali:vel etiam obse
quio sibi impenso ad cõmodũ ꝓprium:aut eti
am pro fauore precũ vel laudũ simoniã cõ-
mittit:⁊ qui p aliquo spũali ꝓncipaliꝫ offert
vel exhibet pecuniam vel obsequium simoni
am committit.Qui vero porrigit ꝓces ꝓ se
vel alio indigno aut indoneo iam factum ẽ
simoniacum ex intẽtõe:q; respectũ principa
lem habet nõ ad honorẽ dei vel ad vtilitatẽ
ecclie vel ad dignitatem psone:ꝫ ad fauorẽ
humanũ vel ad ꝓuatũ cõmodũ:nã sola intẽ
tio facit simoniacum:vt patet plane:e.ti.tua
nos.Sed simonia mẽtalis põt sola penitẽ-
tia purgari:vt eo.ti.ca.mandato:q; ecclesia
non iudicat de occulto in foro ꝓrentioso:q̃ tñ
maxime simoniam ꝓsequit dũmõ fuerit ma-
nifesta:vñ extra e.ti.c.sicut simoniaca pestis
sua magnitudine alios morbos vincit.Glo-
sa:q; respectu eius cetera pro nihilo reputã
tur:ita sine dilatione mox vt eius signa p ali-
quã psonam claruerũt de ecclia dei dz elimi
nari atq; ꝓpelli.Nimirum cũ dicat.c.se.tãta
ẽ labes hui⁹ crimis q̃ ẽt fuit aduersus dños
⁊ quilibet criminosi admittũt ad accusatiões
ei⁹ :ẽt infames ⁊ notorij:imo meretrix:glo.q̃
alꝫ ñ ẽ admittẽda ad accusationẽ vl testimo
niũ ꝓpter vilitatẽ ei⁹.Nulli⁹ cñm refutat ac
cusatio sup ꝟ crimie:nisi q̃ ꝓbata nõ de zelo
iustitie sz de malignitatis fonte ꝓcedere vi
det:vt e.ti.c.lz beli.in fi.Ad laudẽ dei.

¶ De simonia in collatione vel adep tione beneficiorum vel dignitatum. Sermo XV

On furtum facies.Exo.xx.

n Scribit Greg.vniuersis episcopis
hispanie di.⁊ habet.j.q.iij.cap.audi
uimus dilectissimi q̃ nos audisse oportuit sz
audisse profecto nõ libuit q̃sdam.s:esse sacro
rum ordinum pessores:qui sub munerꝝ dati
one vel acceptõe dei ecclias vel eaꝝ sibi bñ
ficia vsurpãt:qđ q̃dẽ scel⁹ iam vos nõ dudũ
acriter correpsisse admiramur:iuste ẽm vicꝫ
q̃ corripiendus ẽ:⁊ a ferẽ limini⁹ ecclie sub
mouẽdus ẽ:⁊ q̃ p ecclie ambitu munera lar-
guit:⁊ q̃ vt ecclam adeat q̃cq̃ ꝑsumit acci
pere:iste q̃ppe donum dei emere :ꝟ aũt ven
dere ꝑsumit a sacrilegio quippe ꝟ facin⁹ nõ
dispar dixerim:cũ id qđ spõte a sacro delibe
rationis arbitrio gratis fieri debuit sub pecu-
nie pactõe causatur:ꝟ ibi.Et qđ execrabili⁹
ẽ.Greg.simoniam dicẽ esse heresim vt ptz.j.
q.j.c.q̃ sacros:vbi subdit.Cũ liq̃at hãc here
sim ante oñes a radice pestifera subrepsisse
atq; in ipsa sua origine aplica eẽ detestatõe
damnatã:cur non caueat:cur nõ ppendit:q;
bñdicto illum maledictionẽ cõuertit q̃ ad ꝟ
vt hereti⁹ fiat ꝓmouet glo.consecutiue fit
heret.c.Vñ concludit Ambro.vbi supra cũ
ordinaret epus qđ deditaux fuit:qđ pdidit
aia fuit cum aũ ordiaret qđ accepit aux fu-
it:quod dedit lepra fuit:cuo turpem dedit le
pra mercedem sez in Giezi:⁊ pecunia male
q̃sita corp⁹ aiamq; cõmaculat.Ad euitãdum
igit ferã hãc pessimã ⁊ fenditissimã de ea bre-
uiter ꝓsequmur.Hã post declaratione simõie
in susceptõe ordinis:videndũ est de ea q̃ ꝓmit
tur in collatõe bñficiorꝫ vl dignitatũ:i q̃rũ
adeptõe q̃nq; ꝓncipaliter sũt ꝓsiderãda ad
euitãdam simoniacã prauitatẽ ⁊ diuinã ma-
ledictionem.Primũ ipa ẽ iteriio q̃ dz ꝓncipa
liter ferri ad honorẽ diuinũ ⁊ cõez vtilitatez

rem ecclesie pfectũq; spiritualẽ illius qui p: motionẽ recipit:nã sola intẽtio simoniacũ fa cit e.ti.tua nos:vbi ponit casus de ꝙdam ꝙ sua bona obtulit vt illa postmodũ p ꝓbenda retineret ⁊ in canonicũ reciperet. Rñdet pa pa si ꝓdicto vel pactũ interuenit simonia est: si pure sine pacto vel ꝓdictione obtulit:deinꝺ rogãs vt reciperet ⁊ sua bona retineret p ꝓ benda ⁊ canonici pure ꝓsentũt tũc lz:si ĩ is ꝙ talẽ deuotionẽ facit ea intẽtiõe ducat vt p oblata spũalia valeat adipisci:⁊ canonici nõ essent eũ nisi cõmoda tpalia peciperẽt admis: suri sine dubio culpabiles ambo iudicant co rã deo:ꝟ ibi. Et idẽ sciendũ ẽ ꝓportionabilit de muneribꝰ a lingua ⁊ ab obsẽqo:vt i sermo ne p̃cedẽti:hinc bñficia patrũ filiꝭ habere nõ p̃n:qz p̃sumit vir vnꝯ in illa collatiõe intẽti onẽ fuisse rectificatã:vt extra de fi.p̃soy. in di uersis capitulis. p̃cipue in.ca. ad extirpandas: vbi subdit:siq; filiꝭ p̃sbyterorꝫ puncte tue te: neant ecclias in quibus patres eoꝝ tanꝯ p: sone vt vicarij nulla persona media ministra runt eos siue genita sunt in sacerdotio siue nõ ab eisdem ecclesijs non differas amouere. Glo.quilibet repellitur qui quasi iuris succes sores sibi ecclesiam vendicare nititur:quia ibi nõ habet locum successio etiam si fuerint de legitimo thoro:secus tamen si media pso: na intercesserit:qz de iure cõiubi ⁊ alibi pos: sent p̃fici. Ve cũ illius ꝙ in fraudem ꝓcurãt ali quam p̃bendam alteri:vt sic vltrius ꝓferat filie suo verũtamen legitimus filiꝰ in eadem ecclia bñficium aliud obtinere põt:co.ti.ca. ad hec:sed illegitimꝰ non:vt.c.cum decoꝝ ꝟbi dicit filiꝭ canonicorum p̃bẽdas in eisdẽ ecclesijs conferri nõ iuratis quoꝝ sunt cano nici patres eorum:cũ indecoꝝ sit vt in altarꝭ officio illegitimꝰ filius impudico patri mini: stret.in quo vnigenitus filius eterno patri p salute humani generis victimatur. Et nota generaliter ꝙ periculosissimum est parenti: bus ac proximis amicis gerere sollicitudinẽ de prouisione spũali filioꝝ vel neporũ suorũ eñ p̃ solas p̃ces aut fauorẽ:qz vix inuenit hmõi ꝙ debitã habeat intẽtionẽ aut simoniaꝫ cã subterfugiat prauitatẽ. Hã scõz doctores canonici ꝙ mutuo cõuenũt dicẽtes:canoni: cem nepotulos vr̃os .placeat tibi de meo: mihi placebit de tuo:vel qui dicũt nũqꝯ me riuẽte fiat alicꝭ canonicus hic nisi fiat talis ꝙ ꝙ rogaui simoniã cõmittit:qz ois pacto ⁊ ꝓuentio ac alienatione intẽto cessare dz. Et gene

raliter ꝙcunqꝫ bñficiũ ꝓfert cõsanguineo vel impetrat vt ipe ꝓferẽs vl impetrãs magnifi cet aut potẽcior efficiat:vel vt ei⁹ parentela eatꝫ simoniã ꝓmittit:qz tpalẽ valituraẽ ẽnt

B Scõo principaliter autẽ dẽdũ ẽ ipa etas tali statui ꝓuenies.p ꝙ sciendũ ꝙ sunt duo ge nera bñficiorũ. Primũ est sine cura animaꝝ sicut simplex capellania p̃bẽde ⁊ multe digni tates. Scõm est cũ cura animaꝝ sicut eccle sie parrochiales: epatus ⁊ similia. Cũ igit aplus.j. Thi.iij.prohibeat promouere neo: phitum.i.in fide nouellũ vel in religiõe nouꝫ tum:⁊ hoc ꝓpter duas rõnes. Primo ne in: cidãt in superbiam putãtes ꝙ fides christiana vel religio multum eis indigeat. Secũdo qz non sunt expti status ecclie vl religionis nec sciunt modum psonarũ:nec pbauerũt nec ꝓ bati sunt:que rõnes tanguntur.xlvij.di.cap. j.⁊.c.qm. Ex hoc q̃ri potest de etate cõgrua p̃ficiẽdorum. Et [illegible]cc dicendũ ꝙ ecclia de p pria conscientia loquẽs decernit tales esse p mouendos ad ecclesiastica bñficia qui reperi untur idonei ad executionẽ debitã illoꝝ per agendam. Hinc granan⁹ in decretis in mul tis distinctiõibus longo pcessu declarat qua lis debeat esse in sacerdotem ordinand⁹. pse quens illud aplĩ.j. Thi.iij. vbi ponit.xij. con ditiones ad hoc necessarias si deo debet esse accepta ꝓmotio dicẽs. Oportet epũm (quod vlterius extendit ad sacerdotes) esse irrepre hensibilem:vnius vroris virũ:id est non bi gamum:sobriũ ⁊c. Et addit ecclia adhuc de cẽ impedimẽta iure positiua que pariter fa: ciunt.xxiij. requisita circa ordinãdos:de qui bus grata breuitatis superseo:quia neces: se est quod sacerdos sicut statu sic ⁊ vita su: pereminear ceteris alioq̃n vt scribit Gre.ad reges francorũ Theodericũ ⁊ Theobertũ in quorum regno regnabat pestis simoniaca ⁊ habetur.j.q.j.c.ferk. vbi subditur vulnera: to pastore quis curandis ouib⁹ adhibet me: dicinã:aut quomõ ꝓpin⁹ oratõis clipeo mu: earitur ꝙ iaculis hostium sese feriendũ expõit aut qualem fructũ de se ꝓducturus est cuius peste grauis radix infecta est:maior ergo me: tuenda est locis illis calamitas vbi tales in tercessore:es ad locum regiminis adducunt ꝙ dei magis in se iracundiam puocent q̃ꝫ p se: metipsos placare debuerant. Et idem parꝫ extra de ꝓben.⁊ dignit.cap.graue nimis ⁊ absurdum est ꝙ quidã ecclias ꝓlati cũ pos sint viros idoneos ad ecclesiasticum benefi

ctam pmouere: assumere non verentur indignos: qb⁹ nec moꝝ honestas nec lr̄arū scientia suffragant carnalitatis sequēles affectū nō iudiciū rōis. Cū quāta ecclīs dāna pueniant nemo sane mēris ignorat. Volēres igitur huic morbo mederi: p̄cipim⁹ vt p̄termissis idignis idoneos assumāt q deo & ecclīs velint & valeāt grauū ipēdere famulatū. tē. Et.c. penul. ponit casus de q̄dā cui eps porruensis dū esset legat⁹ in almania: dedit ḡn dā p̄bendā deuolutā ad sedē ap̄licā in ecclia argentinēsi rogās sūmū pōtificē vt illā collationē benigne p̄sequeret affectu: peuratoꝝ ātē capituli argentinē. p̄posuit et aduerso cōsuetudinē et annq̄ inuiolabilit obseruatā q nullū nisi nobilē: libez & ab vtraq; p̄te illustrē bonestē p̄uersationis ac eminētis scie in suū cōsoꝝrē hactenꝰ admiserant. Et infra rñdet papa Nos attendētes q nō generis sz virtutū nobilitas vitecq; honestas: gratū deo facit & idoneū seruitorē ad cuiꝰ regimē non multos sz carnē nobiles & potentes elegit sz etiā ignobiles & paupes: eo q nō est p̄sonaꝝ acceptio apud deū: & vir ad dominia dignitatū nedū ad p̄bendas viri eminētis scie valeant repiri: quapropter mādamꝰ vt ip̄m ad eam recipi faciatis: Ubi glo. q nō sanguini sed vite meritis b̄ficia sunt p̄ferēda: & sic de alīs in multis locis repies. Verūtn̄ cū ecclia in aliqb⁹ passib⁹ p̄desecēdere videat: b⁹ vtiq; nō ex aio sed p̄mittue cū dolore declarat admittēt ad eurādū maius malū: cū accrescēte mūdana malicia multa cogit dissimulare que nō p̄ualet extirpare. Expli gra: iura anuq; decreuerūt q in sacerdotū p̄mouēd⁹ esset annoꝝum. xxx. vt p̄z. lxxvij. dist. sic. diffiniunt Bonifacius papa dicens. c. Si q̄s. xxx. etatis sue non impleuerit annos nullo modo p̄sbyter ordinet etiam si valde sit dign⁹. Et cōcil. Neocesarien. c. p̄sbyter ante. xxx. annoꝝ etatem nō ordinetur q̄uis p̄babilis sit vite: sed obseruetur vsq; ad p̄finitum temp⁹; dñs em̄. xxx. anno baptizatus est. & tūc predicauit. Et Leo papa ibidem: Quid est man⁹ cito imponere nisi ante etatem maturitatis: ante temp⁹ examinis: ante mentū obedīcie. ante expiram discipline sacerdotalē honorē tribuere nō p̄batis: & dū ē cōicare peccatis alienis nisi talē efficit ordinatē q̄ ille ē q nō meruit ordinari. Nō si necessitas coegerat nōnullus aīs p̄sbiterū illud ordinabāt: vt p̄z ibidē. §. h regula quer. vbi subdit Paul⁹. aplus in adolescēta a dño electꝰ & ad p̄dicandū missus asserit. Ecclia silr necessitate exigēte nōnullos aute xxx. annū ordinare cōsueuit. Et.c. Si. xxx. annoꝝū nō repiunt & necessitas exposcit a. xxv. annis sacerdotes ordinent. Et lxxvij. dis. dicitur ex cōci. Carthaginēsi. c. Placuit vt aū xxv. annos nec diaconi ordinentur nec p̄sbiteri cōsecrentur. Et ex concilio Agathen. c. epūs. ex cōci. quoq; Toletano. cap. in veteri. Porro subdiaconi anno. xx. ordinabantur: vt eo. ti. ex sexta synodo. c. subdiaconus. non minoꝝ. xx. annoꝝ ordinetur. Si q̄s ꝙo in alīq; q ordie sacerdotali p̄ter cōstituta rpa ordinatus fuerit deponat: hec ibi. Tūc aūt ambitione p̄ualente patrimonia crucifixi sibi q̄sq; p̄ occupare conat p̄ phas nephasq; ecclīastica statuta violādo: ecclīastica bona inuadendo p̄ce. fauoꝝe: p̄cio obsequio: & q̄die videt impleri: denuo illud. iij. Regū. xij. Hieroboā fecit de nouissimis populis sacerdotes excelsoꝝū: q̄cunq; volebat implebat manū suā & fiebat sacerdos excelsoꝝum. Sic etiā ad tātā cecitatem venit ecclia dei in plerisq; mundi climatibus: q pueris ecclesias regendas cōmiserunt: ambitione ceca p̄motoꝝes detenti ad exaltandū suos. q̄propter tūc papa p̄mittue ecclīastica statuta relaxare sinebat: vt patet extra de eta. & qualit in oꝝ. p̄fici. Ubi scribit papa archiepo Lanuarien. & suo suffraganeo. c. Indecorum est vt hi debeāt ecclias regere q̄ non nouerūt gubernare seipos. cū ad ecclias regimē tales persone sunt admittende que discretiōe p̄eminent: & moꝝum fulgeant honestate: nolētes igitur sustinere vt parui⁹ regimē ecclias committatur: mandamus quatenꝰ neminī infra annum. xxuij. cōstituto p̄sonatum cuiuslibet ecclie concedere p̄sumatis: sciturꝰ pcerto q si contraire p̄sumpseritis quod inde fecerimus irritabimus & in obedientiam vestrā grauiter puniem⁹. Ubi dicit glo. q licet specialiter p̄hibet p̄mouere constitutos infra. xxij. annū non tñ concedit in. xxv. vel in. xxvj. immo vsq; ad annum xxv. p̄hibent ordinari: vt plane p̄z extra de elec. c. cum in cūctis. sed postq; xxuij. annum habuerint dissimulando sustinebit: sicut dissimulando sustinet sacerdotes qui sunt notoꝝ fornicatoꝝes q̄s vbiq; in communi iure mīti plici damnatione & depositione mulctauit vt patet. xxxij. di. c. Nullus missam audiat p̄sbyteri quem scit cōcubinā indubitanter bīre. Et ē. sc: & extra de coha. cleri. & mu. c. quesitum

Nūc aūt intrō hec pestis exercuit euidentia facit q ecclia dissimulās q̄si corrigere nō valēs:statuit in cōcil. Cōstantiēn. q nullꝰ sacerdos q̄ctūcūq; noroꝝ euidēta facti debeat in diuis vitari q̄ diu tolerat ab eccl̄ia: O genus electū regale sacerdotiū:gens sctā t populꝰ acq̄sitōis:ad q̄ctā degenerationē deduxit te maledicta pestis auaricie:cui reseruat illud ꝓphalac.ij. Ecce nūc ad vos mandatū hoc sacerdotes.si nolueritis audire t si nolueritis ponere sup cor vrm vt detis gloriā nomini meo.s.bñ viuēdo:vt dic̄ glo.mittā i vos egestatem:t maledicā bñdictionib⁹ vestris. Terrnum attendēdū p̄cipaliter est munus a manu:obsequio vel lingua p;out clarius tactum est in sermone p̄cedēn. ¶ Quartū aut̄ est virtus qz dicit Chrisost.de dignitate sacerdotali li.iij. Agitur in terris sed officium celestibus negocijs cōnectitur:nō em̄ hō non angelus:non archangelus:nō aliqua alia creatura:non virtus:sed ipe spūssanctꝰ hoc munꝰ instituit:t adhuc manētes in carne mille no fungi p̄stat angelorum:ergo in p̄monōe attendere debent nō psonā sz virtutē:alioqn parentes vel p̄nouēres p̄moti portabūt iniquitatem:sicut helyꝫ q filijs sacerdotib⁹ sz male agēt⁹ duplicem recepit a dño vindictaz qz cadens retrorsum fractis cervicibus expirauit t p peccatis filiorum suoꝝ damnatꝰ est vt dicit Hiero. Numirū cum dicat Gregoriꝰ omel.xvj.q nullum ab alijs manus p̄uidiciū q̄ a sacerdotibus tolerat deus q̄ eos quos ad aliorum correctionē posuit dare exempla p̄uitatis cernit inordinata nanq; t indisciplinata multitudine sacerdotū hodie dat contēni nre redēp̄tōis venerabile sacramentū Et Aug.in epla q̄dā:t habet lxxiij.di.dicit sic:q nemo amplꝰ nocet q̄ q̄ puerse agēs nomē vel ordinē sanctitatz vel sacerdotis hz Delinquētē nanq; hūc nullꝰ redarguere p̄sumit:t in exemplū culpa vehemēter extendit q̄ p reuerēna ordinis peccator honoratur. Attendant q̄ q̄ iugiter inhiāt puidere filijs t nepotib⁹ suis de p̄monio crucifixi:i q̄b⁹ nec dū nullū relucet p̄bitatis iditiū:nulla idonei tas:nulla argumēta virtutum:nec verent in hoc terrificum futurū iudiciū illiꝰ q dicebat in p;arabolis. Ve vob⁹ scribe t pharisei qui circuitis mare t aridam ad faciēdū vnū p̄selitum:t cū factꝰ fuerit facitz euz filiū gehēne duplo q̄ vos. Dissimulant nunc collatores in scrutinio.sz non dissimulabit christꝰ i iudicio cum ecōtra in p̄mitiua eccl̄ia districta vigebat censura. Sed nūc quid? Vtiq; infectz pastoribus inficitur vniuersitas gregis:oēs auaricie studēt a maximo vsq; ad minimum oēs q̄ sua sunt querūt atq; suoꝝ:t bis q̄ p̄matum diligunt de cognatis suis p̄mouendis:ditandis t exaltandis cura maior:christus aūt solo sternit t cōtēnit. Adeo nāq; inualuit hec consuetudo maledicta.s.p̄mouendi fm affectum nō fm rōnem:in acceptiōe p̄sonaꝝ nō virtutum vt vix inueniat q̄ p ostium in omnē ouium ingrediatur:eo q̄ caro t sanguis sibi totum vendicāt p̄cipatū:t si parietē foderis ad videndum horrenda in domo dei vix aliquem p̄motū potentis inuenire q detestabilem simonie labē p̄ualeat euadere. Nā plures occurrunt corruptele obseruāde q̄s laudabiles consuetudines vocant:aut in bñficij collatione:aut in eusdē cōfirmatiōe vel etiā in intronizatione t filibus. Q̄ña auaricie sibi potestatiue prez vēdicat. Q̄ q̄ vera sūia p̄. cv.dicentis: Immolauerunt filios suos demonijs ¶ Quintū denicꝫ attendendū ē scia ad faciendam debitā executionē assūpti officij:vt habet extra de ora.t q̄li.in.or.p̄fi.c.cū sit ars artium regimē aiaꝝ:districte p̄cipim⁹ vt ep̄i p̄mouēdos i sacerdotes diligēter instruāt se vl' alios viros idoneos sup diuis officijs t ecclasticis sacris q̄liter celebrare valeant: qm̄ si deceteto rudes t ignaros ordinent p̄sūpserint:t ordinatores t ordinatos vltionis graui decernum⁹ subiacere:sanctꝰ ei ē mos in ordinatiōe sacerdotū paucos bonos q̄ multos malos habere ministros:qz si cecꝰ ceci dūcat ambo in foueā dilabunt. Et.c.sepe clarnen. p̄ suā ruditatē t clericature modicitatem deponit. Qui q̄ p̄dictis nō attentis t filibus q̄ cōcernūt diuinum honorē p̄riam salutē t ecclie cōem vtilitatē p̄sonaz accipit:carnem diligit:sanguinē erigit cum Gyezei t Simone diuine maledictionis in p̄canonem incurrit. Ad laudē dei.

¶ De simonia in locatiōe bñficiorū vel ecclesiarū:t collatiōe sacramētorū vel sacramētaliū. Ser. xvj

On furtum facies. Exo xx.

n Dicit Augustinus.t habetur j.q. j.cap. Si minister fuerit computo cum cuz Paulo q̄ gloriā suā nō quer

dī.ſ. Cozin.iij. Ego plantaui:appollo rigauit: deus aūt incrementū dedit. Qui vero ſuꝑb⁹ miniſter fuerit cū zabulo cōputa:ſz non ꝓrami nak donū xp̄i:q2 per illū purus fluuius trāſit ventꝰq ad ferulem terrā. Scio q2 lapis ex aqua fructū ferre non pōt ꝛ p lapideas cānales transit aqua ad areolas ꝛ in cānali lapideo nihil generat:ſz oꝛtus multū fructū affert Spūalis eni virtus ſacr̄ vt lux pura abſq; mināciis excipit:ſz per imundos trāſiens nō inquinak. In quib⁹ verbis oñdere vult Aug. q ſacra ab impijs ſacerdotib⁹ miniſtrata non p̄nt obeſſe iuſtis:dummō ſe criminū principes nō faciūt ea recipiendo nō vt oꝛtet. Ad cuius euidenciā tertio loco videndū eſt de ſimonia in miniſtratiōe ſacr̄aliū. ¶ De quo queri pōt:vtrū ſemp ſit illicitū dare pecuniā vel q̄d cunq; munus qđ pecunia menſurari pōt p̄o miniſtratiōe ſacr̄oꝝ ꝛ ſacr̄aliū:p̄ſertim cū dicat apl̄s.ſ. Cozin.ix. Neſcitis qui qui in ſacrario operant q̄ de ſacrario ſunt edūt:ꝛ qui altari deſeruiūt cū altario p̄cipiant. ¶ Ad hoc rñdet Tho. ſcđa ſcđe. q.c. q accipe pecuniā p ſpūali ſacr̄oꝝ gratia crimē eſt ſimonie:qđ nulla cōſuetudine pōt excuſari:q2 cōſuetudo non p̄iudicat iuri naturali vel diuino. Per pecuniam aūt intelligit omne illud qđ pecunia eſtimari pōt:vt dicit phs.iij. Ethi. Accipere vero aliqua ad ſuſtentationē eoꝝ qui ſacra miniſtrāt ſm oꝛdinationē eccl̄ie ꝛ ꝓſuetudines approbatas nō eſt ſimonia nec peccm̄:non enī accipit tanq̄ pretiū mercedis ſz tanq̄ ſtipendiū neceſſitatis. Vñ ſuper illud.j. ad Thi. v. Qui bene p̄ſumit p̄ſbyteri duplici honoꝛe digni habeank:dicit glo. Aug. Accipiāt ſuſtentationē neceſſitatis a ppl̄o. mercedē diſpenſationis a dño. Vñ Tho. in q̄libetis eandē q̄ſtionē mouens cōcludit ibidē dicens q cū in diſpenſatiōe ſacr̄oꝝ vel alioꝝ aliqua recipiuntur;vt in eo ſimonia euitet tria ſunt neceſſaria Primo vt hoc fiat ex cōceſſione iuris diuini vel hūani aut ſalt̄ pie cōſuetudinis. Scđo q intentio ſit pia nō corrupta.i.q deſit intentio emendi vel vendēdi:ſz intentio referat ad ſolā cōſuetudinis obſeruantiā. Tertio vt ſu ſorma honeſta:vt.ſ. nō requirank vel arrient per ſacr̄oꝝ ſubtractionē nec eiā ante officij exhibitionē ne pcm̄ interuenire videat:ſz expleto officio poterūt exigi:ꝛ ſi ſubdin dare recuſant p ſuperioꝛē ſunt cogēdi:vt ptz extra de ſimo. c. Ad apl̄icā audientiā frequēti relatiōe peruenit q quidā clerici p exequijs moꝛtuoꝝ ꝛ bñdictione nubentiū ꝛ ſilibus pecuniā exigūt ꝛ extoꝛquent:ꝛ ſi forte coꝛ cupiditati non fuerit ſatiſfactū:impedimēta ficticia fraudulēter opponūt. Ecōtra vero quidā laici laudabilē cōſuetudinē circa ſanctā eccleſiā pia deuotiōe fidelium introductā ex fermēto hereticе prauitatis nituntr infringere ſub p̄textu catholice pietatis:quapꝛopter ſup his prauas exactiōes fieri p̄hibemus:ꝛ pias cōſuetudines obſeruari p̄cipimus:ſtatuētes vt libere cōferant eccleſiaſtica ſacra:ſz p ep̄m loci veritate cognita cōpeſcank q̄ malitioſe nituntr laudabilē ꝓſuetudinē immutare. Predicte vo exactiōes praue ponſſime videntr ex h̄ introducte:q: frequenter eccleſiaꝝ ꝓlati faciūt eas p alios deſeruire ſub tā exigua poꝛtiōe q ex ea ꝓuenienter nequeūt ſuſtentari: vñ diſpendiū nō modicum ſpūalis ꝓfectus ſuſtinet xp̄iana religio: ſicut oſtendit extra de p̄ben. ꝛ digm. vbi dꝛ c. Extirpāde cōſuetudinis vitiū in quib⁹ dā p̄bꝰ inoleuit:q ſcz parrochialiū patroni eccleſiarū ꝛ alie q̄dā p̄ſone quentus ipſaꝝ ſibi penitꝰ vend cātes p̄ſbyteris eoꝝ ſeruitys deputatis reliquūt adeo exiguā poꝛtionē q ex ea neque unt ſuſtentari. Sequit. Vñ fit in his religiōibus pene nullus inueniat ſacerdos parrochialis qui vllā vel modicā h̄z peritiā literaturē. Cū igit os bouis ligari nō debeat triturāti:ſz qui ſeruit altario de altari viuere dꝛ: ſtatuimus vt cōſuetudine qualibet ep̄i vel patroni ſeu cuiuſlibet alterius nō obſtāte poꝛtio p̄bꝰteris ipſis ſufficiēs aſſignet:hoc ibi. Probpiudo: caſus p̄dictus plumbꝰ in locis iā inoleuit Paſſus eni colleḡia ſibi inꝰporāt beneficia ꝛ ea faciūt tenui p̄cio deſeruire: cetera ſibi reſeruātes in iudiciū aīaꝝ ſuarū. Scđa vero cā p̄dicte coꝛruptele emanare videt ex eo q quidā p̄lati ꝓferunt eccleſias retentis ſibi fructibus vel aliqua ſalt̄ pte eoꝝ vel etiā beneficia:qđ fieri nequaq̄ pōt vt tali pacto cōceſſo ſcz bñficio ſibi fructus retineat ex donatiōe.ſ. bñficij quentus p̄cipiens: vt extra vt eccl.a ſtica bñfi. ſine dimi. cōfe. c. vt noſtrū. vbi enam ad maiꝛē diſtinctionē ꝛ euidentiā huius materie ſubdit in fine. Hā cū in Lateran. concilio ſit p̄hibitū ne q̄s cōferendo bñficiū eccleſiaſtici partē quentuū ſuis vſibus retinere p̄ſumāt. Et alibi reperiat in canone q eccl̄iaſtica bñficia debēt ſine diminutiōe conferri: credimus diſtinguendū:vtr quidat ſpūale bñficiū quentus ipſius ante donationē percipiat ſcz ex cā iuſta:nā ſi quentus ante donationē non

ꝓcepit ſꝫ alius ſcꝫ ꝯconomus ⁊ ex donatiõe cõſequit vt ipe ꝓuentus ꝓpiet: nõ eſt dubiũ intercedere ſimoniacã prauitatẽ. Si vero ante donationẽ ꝓcepit ipſe ꝓuentus credim⁹ diſtinguendũ vtrũ ante donationẽ cõſtituat ſcꝫ cũ ſuo capitulo vt ipſi ꝓuentus retineant ad tẽpus ꝓ onꝰta cã ⁊ neceſſaria. ſ. ꝓ debitis eccleſie releuãdis: an cõueniat cũ ipo q̃ accepit bñficiũ ſeu cũ meditatore ⁊ cunctꝫ vt officio illo ꝓceſſo retineat ipſe ꝓuentus: primũ eni membꝛũ credimus eſſe licitũ ſm ea q̃ dicimus non licere: ꝯ ibi: vide caſuꝫ plane in glo. longo ꝓceſſu q̃ ꝓnꝫit in eccl̃ia Mediolanen. ⁊ extra de cenſi. ꝓhibemus. ℭ. Hic q̃ri põt: vtruꝫ liceat clerico eccleſiã ſuã locare in totũ: ſicut via facti frequenter videmus. Ad hoc dicendũ ſm Guil. q̃ locatio ⁊ cõductio hic locũ nõ habent. Sed ꝓſbyter dꝫ gratis facere officiũ ⁊ ille gratis expenſas ꝓuidere: ita q̃ aliter põt honeſte viuere ſine extorſione a ſubditis: ⁊ ſic ſi loco tibi eccleſiã: ⁊ tu cũ ſis ꝓſbyter locas operas tuas vt ibi officies: nõ habentur ibi alias aliquã iuriſdictionem nõ cõmitto ſimoniã Non tñ fieri põt vltra tẽs vite locantis: quia clericus in beneficio cõparat vſufructuario qui nõ eũ niſi ad vitã: niſi locatio facta fuiſſet noie eccleſie ⁊ vtiliter: tũc eni ſm Inno. ſucceſſor tenet ad illã xij. q. ij. c. quecũq; ſuffragio. Poteſt etiã locator illi quem cõducit vel cui locat fructus eccleſie cõmittere curã animaꝝ vt putat Hoſti. dũmodo ſine pactiõe gratis fiat cũ auctoritate ep̃i. Et ꝯ põt ei ſine auctẽ ep̃i modico tpe ex cauſa rõnabili non tñ diu q̃ nec peregrinari põt ſine licentia ep̃i: vt de conſe. di. v. c. nõ oportet. Verumtñ nec ep̃us nec ordinarius nec alius ꝓlatus ſub annuo cenſu cõmittere põt vices ſuas: vt patꝫ extra ne ꝓla. vi. ſuas vel eccle. ſub an. cenſu cõcedãt ca. j. vbi tangit de decanis ruralibus: ⁊. ca. q. q̃ hoc redũdat in grauamẽ ſubditoꝝ. Et. c. iij. vbi tangit de his qui ſic ſtatuunt ad regimen eccleſiarũ. Nã in illo. ca. ecclia accipit ꝓ ꝓlatura ipſius eccl̃ie q̃ ſub annuo cenſu cõcedi ꝓhibetur: q̃ quoddã ſpũale eſt. cũ in. c. ſequenti: id eſt quarto cõcedit eccleſia poni ad firmã ſub annuo cenſu reddendo q̃ licet in ꝓmo caſu: q̃ ibi eccleſiã ſignat obuentiões ꝓuenientes occaſione ipſius eccl̃ie: ⁊ ſic nullũ ſpũale locat. Et ſic ex illo. c. habit q̃ licitũ eſt vendere bencficũ fructus ad tẽs: quia papa ibi cõcedit: imo non eſt ꝓhibitũ hoc facere ad totũ tempus vite ſue: licet non eſſet honeſtum. Semper tñ ita intelligendũ eſt q̃ nihil ſpũale intercedat: vt extra de rerũ ꝑmu. c. ad q̃ſtiones: vbi dicit in glo. q̃ ſicut ſpũale cũ ſpirituali põt cõmutari: ſic tpale cũ tpali. Vide ibidẽ in textu notabilẽ caſuꝫ de ꝑmutatiõe duarũ eccleſiarũ. Porro q̃ritũ ad collationẽ ſacramẽtoꝝ ꝓmo q̃ri põt de ſacro baptiſmate q̃ an liceat ꝓ eo pecuniã dare ſi ſacerdos noluerit gratis baptizare ⁊ puer ſit in articulo mortis: ꝑſertim cũ baptiſmus ſit ianua ſacroꝝ ⁊ ad ſalutẽ neceſſarius. Ad hoc rñdet Scho ſe cũda ⁊c. q. c. q̃ ſacra noue legis ſunt maxime ſpũalia mꝫtum ſunt ſpũalis gratie cã q̃ ꝑcio eſtimari non põt. ⁊ eius rõni repugnat q̃ non gratuito det. Accipe ergo pecuniã ꝓ ſpũali ſacroꝝ gra eſt crimẽ ſimonie qõ nulla conſuetudine põt excuſari vt dictũ eſt. Si ergo ſacerdos noluerit baptizare niſi dato ꝑcio: tũc ille qui gerit curã pueri in tali caſu poſſet illũ baptizare: vel a quocũq; alio facere baptizari. Nam q̃ nullo mõ peccandũ eſt: ⁊ in caſu neceſſitatis quilibet baptizare põt: ideo ꝓ eodem habendũ eſt ac ſi nõ eſſet ſacerdos. Qõ ſi adultus eſt qui petit baptizari immente laꝫ mortis ꝑculo: nec adeſt niſi ſacerdos petens ꝓciũ ꝓ baptiſmo: debet potius abſq; baptiſmo decedere: q̃ tũc ſuppleret ei ex baptiſmo flaminis qõ ex ſacro deeſſet. Dato tamen gratiꝫ beneficio baptiſmatis: põt eũ ſacerdos admonere ad laudat illi tenenda conſuetudine. ¶ Scõo queri põt de ſacro cõfirmationis q̃ſtum ad materiã ſcꝫ de chriſmate: vtrũ licitum ſit dare nũmos chriſmales. Ad hoc rñdet ex conci. lateran. ⁊ habet extra de ſimo. c. ea q̃ de anatite. vbi dicit. Audiuimus q̃ nummos ꝓ chriſmate ab eccleſijs extorquens q̃ nũc cathedraticos aliq̃ paſchalem ꝓſtationẽ: interdũ ep̃alem conſuetudinẽ appellatis. Glo. variatio nois nihil ꝑdeſt: ⁊ bona denominatio malũ non excuſat: q̃ quodcunq; nomẽ imponas ſimoniacũ eſt: vñ ſequit. Quia vero hoc ſimoniacũ eſſe dinoſcit: mãdamus quatenus ꝓtextu alicuius conſuetudinis vel ꝓſtationis ꝓdictos denarios nullatenus exigatis Glo. Cõſuetudo iſta q̃tumcũq; longa nõ excuſat ſꝫ magis accuſat: hoc ibi. Sed edictum ꝫ non cõpeſcunt mẽte reprobos: ſicut ꝓ ſimilitudinẽ oñdit Chriſ. in omel. ſup euãge. Dat. xxij. Abeũtes phariſei conſilium inierũt vt capere̅t ieſuꝫ in ſmõe: quẽadmodũ inꝛſi qs claudere voluerit aq̃ currentis meatũ: ſi fuerit excluſa aliqua violẽtia: aliũde ſibi ſemitã rũpit

Sic eoz malignitas ex vna pte cõcluſa aliũ ſibi aditũ adinuenit: ꝺ ibi. Sic etiã iſtoz auaricia cõciliũ aliud poſt mãdatũ ꝓdictũ ſpoliã di eccliãs adinuenit: vt ptz clari⁹ infra. eo. ti. vbi ꝺz. c. mtm. Cane puenit ad audiẽtiã nr̃ã q olim q̃dã ſuffraganeũ tui p chriſmate certã ꝓſueuerũt accipe pecunie quãtitatẽ: non meminẽtes penã canonicã: z correptionẽ iuã illudere cupiẽtes: ipſius facẽde ſolutionis anticipãt recipiẽtes in media q̃drageſime qꝺ recipe cõſueuerũt poſt paſcha. vt cãm decipiẽdi diſſimulent nomẽ denariozꝝ variãt q̃s pri⁹ chriſmales ſeꝺo paſchales dicebãt. cõſuetudinẽ medie q̃drageſime nũcupãtes. Et infra Cũ em̃ exp̃ſſus exp̃mat vẽditionis ſpeciẽ q̃ ꝑpius recipit q̃s rẽ cõferat p̃cioſã z graus ſit gr̃a cõferẽda mãdani⁹ q̃tenus tales exceſſus corrigas: ſupp̃dictos ſuffraganeos tuos z eoz officiales a tã illicita exactiõe cõpeſcẽs: q aliozrũ culpa tibi nõ iputet ad penã: ꝺ ibi.

¶ Tertio q̃ri p̃ot de ſacro pnie: vtrũ p abſolutione potent aliq̃d exigi vel exactũ dari. Ad qꝺ rñdz canõ extra de ſimo. c. Ad aures nr̃as peruenſſe nouerꝫ: q cũ. B. q̃dã noie ꝓt pecuniam quã debebat vinculo fuſſet excõi canõis aſtrict⁹ creditoribꝰ ſatiſfecit: ſz excõicatoribꝰ. x. libras p abſolutiõe q̃rẽtibꝰ nõ valuit abſolutiõis bñficiũ obtinere. glo. bñficiũ abſolutiõis cũ ſit eccleſiaſticũ myſteriũ z ſpũale nihil ẽ exigendũ p ipõ p̃ſtando. Et iõ q̃ p̃cuũ ꝓpter ꝺ recipit ẽ ſimoniac⁹. ¶ Sed id dubitari p̃ot: vtrũ ſi deduſſet aliq̃d p abſolutiõe ipſius: ſimoniam cõmiſiſſet. Poteſt dici q nõ: q: iniuſte ſibi abſolutio denegabatur ex quo ſibi ſatiſfecit cũ vexationem ſnã redimerat: hec glo. Sequitur tertius. Cũ igit indignum eſt z eccleie romãe ꝑtiũ vt abſolutiõis bñficium redimat: diſtricte vobis mãdam⁹ quatenus ſi p̃fatus. B. debitum ſoluit ipſum grauis faciatis abſolui ſi excõicatores id nõ fecerint requiſiti: Glo nihil g iudici p abſolutiõe directe dandum eſt: ſecus ſi aduerſarius ꝓter eius cõtumaciam fecit ſumpt⁹ q: illos debet ſoluere anteq̃ abſoluatur. Sitr ſi iudex ꝓter hoc feciſſet expẽſas: q: tũc nõ darur intuitu abſolutionis: ſi tñ illum iniuſte excõicaſſet ſine omni difficultate z grauamine debet abſolui. Verũtamẽ ſm Tho. ſcõa ſcõe. q. c. Si p crimie fuiſſet excõicatus z in abſolutiõe aliquid exigeret: nõ quaſi p̃cium abſolutionis ſed quaſi pena culpe p̃cedentis: p qua fuit excõicatus. hoc licitũ eſſet dũmõ rõnabiliter fieret. ¶ Quarto q̃ri p̃ot: vtrũ ꝓ epis abbatibꝰ ſiue p q̃buſcunq̃ pſonis eccleſiaſticis ponẽdis in ſedẽ ſiue introducẽdis p ſbyteꝛ in eccliã: aut canonicis in p̃bẽdã: aut p ſepulturis: exequijs bũdictionibꝰ z aliis ſacris aliq̃d p̃oterigi vel dari: p̃ſertim cũ ab antiq̃ fuerit introducta cõſuetudo. Ad ꝺ rñdet cõci. Lateran. z habet extra ꝺ ſimo. c. cũ i eccleſie. vbi ſubdit: Horribile nimis eſt q in q̃buſdam eccleſijs locũ venalitas p̃hibet hr̃e itis vt p epis vel abbatibus ſiue quibuſcunq̃ pſonis eccleſiaſticis ponẽdis in ſedem ſiue introducẽdis p̃ſbyteris in eccleſiã necnon etiã p ſepulturis z exequijs mortuoꝝ z benedictionibꝰ nubentium ſiue aliis ſacris aliquid requiratur. Putant aũt plures ex hoc licere q: legem moꝛtis: id eſt peccatũ de longa conſuetudine arbitrant: non attẽdentes q tãto grauiora ſunt crimina quãto diuturnius infelicem animam detinent alligatam: ne igitur deceteto fiant z ne vel p pſonis eccleſiaſticis deducendis in ſedem vel ſacerdotibus inſtituendis vel ſepeliendis mortuis aut bñdicendis nubẽtibus aut aliis ſacris aliquid exigant deſtricti⁹ inhibem⁹. Si quis autẽ cõtra hoc venire p̃ſumpſerit: portionem cũ ꝺy ex ſe noueꝛit habituꝝ. Ubi arguit glo. videtur q talis ꝓſuetudo nõ ſit reꝓbãda vbi p receptiõe canonica vl introductiõe pſone in eccleſiã aliquid recipiat: vt in aut. de ſan. epis. §. p ꝓſuetudinibꝰ. dum tñ non det ex pacto vel exigatur ſz ſpõte ex poſt facto offerat ſed ꝺ requirebat ex cõſuetudine qꝺ eſt penitus reꝓbandum etiã ſi tñ paſſus reqratur vt infra. e. ti. vbi dicitur. c. Jacob⁹ canonic⁹ eſculanus ꝓpoſuit q cum ipſe in eccliã aptinẽñ. ſit receptus in canonicum z in fratrẽ: canonici eiuſdem loci partem ꝓuentuũ ac p̃bẽde ſibi aſſignare recuſant: quãdã ꝓſuetudinẽ p̃tendẽtes q ꝓrandum hr̃e ſolebant a canonico recepto nouo: quo circa mãdamus quatenus ſita eſt dictos canonicos vt tali conſuetudine non obſtante ſibi ſic vni ex alijs in p̃uentibus z p̃benda p̃uideant appellatione remota compellas. Glo. ibidẽ: Et alis cõſuetudo nõ excuſat immo pon⁹ ſimoniã inducit q: p paſtu vel paſtellis aliquid exigi non debet p hmõi ſpũalib⁹. ¶ Denicꝫ queri poteſt vtrum ſacerdos poſſet celebrare vel alia diuina facere pro pecũnia. Ad ꝺ rñdet Ray. q ſi ad illa tenebat tñc aliquid exigere ſimoniacum eſt: vt ptz. j. q. iij. c. vendẽtes. vbi dicit.

Jn temp'o vendentes sūt qui hoc quod qui busdā iure cōpetit ad p̄mū largiūt:q si non renēt ad h̄ z eis sumpt⁹ deficit aliqd accipe p̄ñt sic̄ z locare opas suas siue ad diē siue ad annū sic̄ p̄dictū est. Qd sane intelligēdū ē q ip̄e gratis officiare debeat sine pacto p̄cedē re cā plus exto:quēdi:z alter graūz sibi oz p:uidere de hōesto victu ill⁹ diei:q: sacerdos paup nō oz suis stipēdijs militare:z dignus est mercēnari⁹ mercede sua. Nec iuxta p̄ce: ptū legis veterȝ alligabis os bouis triturā tia. Vñ si ḳs inducit hmōi sacerdotem ad ce lebrādum. nec eū remunerat digno p̄cio de tento:z mercedis est:peccatū acclamās vin: dictam censetur q si sūpt⁹ hz z ad h̄ nō tenet debet gratis facere vt̄ cessare alias enim er auaricia facere videtur:q si forte non esset si monia saltem mēralis:ñ esset turpe lucrum habēs speciem mali. s. auaricie defraudans paupculos sacerdotes. Quod a nobis auer: tat ies⁹ christus. Amen.

¶ De sepultura z ei⁹ loco: electione canonica portiōe:z de exequijs:ac d̄ simonia circa funera. Ser. xvij

On furtum facies. Exo. xx.

n Quia fz Greg. vltia volūtas defū ctoz ꝓseruāda ē p illoz volūtate coz pa eorū sunt tumulāda nō p arbitrio nr̄e dis: positiōis:nō de sepultur̄. iij. sūt p̄cipalit̄ pse quēda. Pmū ē q de loco sepulture:de q̄ o ē Ray. q tus sepulture est qō cōpetit eccl̄ie ad sepeliendū alios in cimiterio suo. Et patet ex pontificis assignatiōe z ꝓsecratiōe: vt pz xij. q. j. c. ecclias. Competit autem generalit̄ eccl̄esijs parrochialib⁹ z etiam illis quib⁹ a iure vel ꝑuilegio cōcessum est z nō alijs: ante to tñ illo quod habet li. vj. de pac. vbi dicit c. pactum cū rectore prochialis eccl̄ie factū a nobis ne aliquos vel certos ip̄ius eccl̄ie par rochianos recipiatis ad ecclasticā sepultu: ram oino seruare debetis q̄ꝫ sepultura libe ra sit monasterio vestro ab aplica sede indul ta:z illi apud vos elegerint sepulturam:cuz p̄dictum factum indultio hmōi deroget:hoc ibi. z. c. q: ex eo. ¶ Dic queri pōt vtrum talis sepultura pōt emi vel vendi:p̄sertim cum le. gatur Gen. xxiij. q abraam emit ab Ephron spelūcam duplicē i sepulturā vxoris sue. Ad hoc dicendum q ip̄a sepultura emēda si ēter ra:in cimiterium ꝓsecrata:vel sifuit ibi aliqs sepultus tūc vendi non pōt: vt. ff. de rei vē. q religiosis. Et sil̄e ē de tūba in qua fuit aliqs sepultus:q: loc⁹ iā fact⁹ ē religiosus: vt. ff. d rel. z sūp. su. l. ij. z. xij. q. ij. c. Questa est nobis nereida clarissima femia:q ab ea solidum p:o filie sue sepultura fraternitas vestra relut exi gere:hoc aūt vanum est. z infra. Demor: es q: dñ abraā a filijs Ephron sepulchrū p̄cio ad humandum eo:p⁹ coniugis postularet:p cuni accipe rēnuit ne cōmodū videat de ca dauere consecut⁹. Si ḡ tāte ꝓsideratiōis pa gan⁹ vir fuit:quāto magis nos qui sacerdo: tes dicimur hoc facere nō debemus Et pse quitur ibidē:q si ꝓngat aliquē in eccl̄ia se: pelin oblata liberalit̄ p̄ñt accipi:sz p̄cipit ne debeāt exigi:ne aut venales dicantur eccl̄esie aut earuz rectores de mortuis gl̄iari videāt d ūmō ex cadaueribus sibi cōmodum vendica re studeāt. Et ibidem. c. seq̄n. extra d sepul. c: abolende. Si ꝙo sepultura emenda est terra pura nōdum ad vsuz sepulture deputata sed deputanda:z sic̄ tūbatunc vtiq; vendi licz z emi:sic̄ fecit abraam q emit terrā non cōse cratam ad vsū sepulture vt ibidē instituere t sepulchra. Et addit sanct⁹ Tho. sc̄da sc̄de. q c. q apud gēnes loca sepulture deputata religiosa reputabant. Et iō si Ephro ꝙo iu re sepulture p̄cūm intendit accipere peccant vendēs licz abraam non peccauit emens: q: nō intēdebat emere nisi coem terrā. ¶ Qd si ḡ queritur q̄d de eccl̄esijs vbi diuersa sunt ci miteria vel loca z taxatum est p quāta pecu nia quis ponat in tali vel tali loco. Ad hoc rñdet Hosti. q simonia est extra. eo. ti. audiui mus z. c. sicut. Paret etiam. xij. q. ij. ex conci. Elalensi. c. p̄pendum est: z ex cōci. Tribu: ricñ. c. eccl̄iastico. vbi subditur. Dō hois est terra z plenitudo ei⁹. Si terram vēdis inua sione rei dñice re⁹ teneberis: gratis accepisti a deo gratis da p eo quare interdictū fuit oīb⁹ oīno chr̄ianis terram mortuis vendere z de bitam sepultura denegare: nisi forte primi z amici defuncti p̄ter nomē z redemptionem anie defuncti grans dare aliquid velint hoc ibi. Et in diuersis alijs c. ibidem. Sic etiā si crux specialis ponetur vel quecūq; filia gra maledicti questus adinuenta: vt dicto. ca. au diui mus. ¶ Deinde queri pōt vbi sepeliri de beat qui decedit nulla sepultura electa. Ad h̄ rñdet Jo. an. de sepulch. c. anim⁹ z li. vj. q talis sepeliri oz in sepulchro parentū suoz: exēplo p̄narchaz: vt. xij. q. ij. c. Ephron. vt

in ecclia sua parrochiali qđ magꝫ suadendū est ad cōseruandū cōem pacē: maxie qr̄ā hec ꝓsuetudo inualuit: Qđ si domiciliū hñs in ciuitate qñcꝫ se trāsferat ad villā ruralē cā recreatiōis vel exercitatiōis: ibicꝫ decedat non electa sepultura: dz in ecclia sua parrochiali trāsferri. Mulier aūt sine electiōe sepulture decedēs cū viro suo viuimo cuius domiciliū z bono: ē reputat est tumulāda: vt eo. ti. l. vj. is q. ¶ Preterea si q̄rit: vtrū hi q̄ alienū in casu nō concesso sepelirī teneant ad restitutionē. Ad hoc rñdet Alex. papa. iij. extra de sepul. c. cū sit liberū. dicēs. Dāmus q̄ si ita esse inuenerit plato cōpellas: vt ossa prefate mulieris z hñsitia q̄ occasione eius sepulture recepisse noscunt memoratis fratribꝫ cū integritate restituāt: z decetero silia attētare nō p̄sumāt. Et idem p̄cipit Inno. in co. ti. c. in nr̄a pñia. ¶ Scō̄m p̄cipaliter pſequenduz est de electiōe sepulture: de qua li. vj. ō sepul. c. aiaꝫ piculis. Precipit vniuersis clericis tā secularibꝫ q̄ religiosis in virtute obedientie z sub intermiatiōe maledictiōis eterne: ne inducant aliqs ad vouendū: iurādū: aut interposita fide seu alias p̄mittendū: vt apō eoꝝ ecclesias eligāt sepulturā: aut tā electā nō immutent alis electio talis est irrita: z q̄ sic elegerint nec sepelirī p̄nt apō ecclias sic electas nec alibi eligere: ſz oino sepeliēdi sunt apō ecclias apō quas sepeliēdi fuissent si sepulturā nō elegissent. Cui etiā ꝓstitutiōi subadditū est in clem. de penis. c. cupientesq̄ q̄ ꝓrantū facere p̄sumpserit: alios inducēdo ad iurandū: vouendū: p̄mittendū vt apō eos eligāt aut electā non immutēt: ipso facto sniam excōicationis incurrāt: a qua solū a papa nisi in mortis articulo valeāt absolui. Et addit in dicto. c. aiaꝫ. q̄ religiosi vel clerici qui p̄dictos in suis ecclīs vl̄ cimiterijs sepelire p̄sumpserit: tenentur ad restitutionē coꝝpoꝝ si petant: z etiā oīm q̄ occasiōe sepulture coꝝ pueneruīt quōlibet ad eos dē faciendā integraliter: z h̄ infra. x. dies: quā nisi fecerint ecclie ipse apō q̄s sepulti fuerint z cimiteria earūdē exiūc sint z tādiu maneant interdicta: donec fiat restitutio p̄dictoꝝ. Secō̄ dicendū est q̄n ds motu ꝓp̄rio voueret vel juraret in tali loco eligere sepulturā: quia fm Hosti. teneret hoc fuare: nisi ex cā noua postea excusaret vt q̄ factus eēt ep̄s vl̄ religiosus: vl̄ locus ille q̄si dissipatus est z silua: sicut ptz supius de ꝓditionibꝫ subintellectis i voto vel iuramēto p̄missorio: q̄ si ꝓp̄rius sacerdos violēte rapuerit coꝝpus illius q̄ elegit alibi sepeliri fm Hosti. ius qđ in eius mozuario hz z ossa restituet: vt dicto. c. cū liberū. ¶ Deinde queri p̄t: vtrū patres eligere p̄nt sepulturam filijs suis morientibꝫ cū in paterna cura z p̄tate nutriant. Ad hoc rñdet Bonifacius papa. viij. ō sepul. li. vj. diēs. c. licet. pater nunc res filios qui nequeūt antecessis ad annos pubertatis puenīt eligere sepulturā possint si cōsuendo terre id habeat quo voluerit sepelire: hoc tñ non p̄t vbi hmōi cōsuetudo nō habet: sed sunt cū suis maioribꝫ vel in ecclesia parrochiali tumulādi. Quāus aūt sint familias absq̄ patris assensu sibi possit eligere sepulturā: pro anima tñ sua p̄ter illius assensum nisi peculiū castrense aut quasi castrense habeat: aliqđ legare nō p̄t: hoc ibi. Deniq̄ pacto pecuniaria sup electiōe sepulture fieri nō p̄t fm Hosti. q̄: quicquid rēpozale daret vl̄ promitteret vt talis electio fieret: oino reprobandum esset canōs simoniacū. j. q. j. q̄ pro. ¶ Tertiū p̄cipaliter pſequendū est de potestate canonica qñ quis elegit alibi sepeliri: de qua p̄mo queri p̄t: vtrū in iure sit aliqua tara determinata p portione canonica: vt per eā sopiat oīs cōtrouersia. Ad hoc dicendū: q̄ de his q̄ sepultura elegūt apud fratres p̄dicatores vel minores: declarata est certa taxa materiā habeant lingandi cū p̄lato in. c. sup cathedrā. §. verū de sepul. in clem. vbi dr. Statuimus z ordinamus eadē vt dictoꝝ ordinū fratres de obuentionibꝫ eis tā de funeralibꝫ q̄ de quibuscūq̄ z quōcūq̄ relictis distincte vel indistincte ad quoscunq̄ certos vel determinatos vsus de quibꝫ quarta siue canonica portio dari vel exigi nō cōsueuit vel nō dz de iure: necnō de datis vel qualitercūq̄ donatis in morte seu mortis articulo in infirmitate dantis vel donātis cōtigerit de qua ō cesserit quōcunq̄ directe vel indirecte fratribus ipsis vel alīs p̄ eisdē quartā partē auctoritate aplica taxamus z limitamus parrochialibꝫ sacerdotibꝫ z ecclesiarū rectoribꝫ seu curatis largiri integre teneant. Verūtñ vt ibidē p̄sequit de datis vel legatis antep̄s infirmitatis in qua legans decedit nō oportet dare quartā si sine dolo vel fraude dātur vel legant antep̄s illud. Sitñ cuz dolo z fraude talia p̄curarent: obligarent ad quartā curatis dandā ac si legata fuissent in mortis articulo. Porro vlra portionē hmōi non p̄nt parrochiales exigere: nec fratres tenent

amplius ipendere: nec ad hoc ꝫ quoꝯ ꝑñt aliqualiter coherceri. Ex quo sequit ꝙ cū ad eoꝝ ecclesiā funera portant si nō defraudant a bñficijs debitis ac si in eoꝝ ecclesia sepelirē tur propter q̄ beneficia vt papa p̄misit in eo dē. c. canonica porro dat: nunc eā ad quartā dandā fratres p̄dicti nō obligant: alias enim plus tollerent q̄ quartā. qđ papa hic ꝓhibet ꝫ de electiōe sepulture in ecclesia aliena com modū reportarent. ¶ Secō queri pōt qualis sit exhibenda porro canonica de his qui in a lijs ecclesijs sibi sepulturam eligunt. Rñdet ad hoc Clemens papa. iij. extra de sepul. di ecto. c. certificari voluisti a nobis quō illa clau sula q̄ in p:iuilegijs solet apponi: salua iusti tia illarū ecclesiarū a quib⁹ mortuoꝝ corpa assumunt intelligi debeat ꝫ exponi: cū aūt su per hoc articulo diuersa nostroꝝ antecessoꝝ manauerūt instituta Leone iustinianꝰ ullā q̄ꝯ tertiā: vt co. ti. c. j. q̄ꝯ medijā partē: vt co. ti. c. relatū. ꝫ Urbano quartā fore cēsente. Glo. Urbanū nō habemus ſꝫ Lucij tertij: vt ptz. c. cū sup aliquo. Sequit. Nos tale ꝓbemus in hac parte. ate rñsum: vt sicut beatus Hiero. inquit vnaquęꝯ ꝓuincia in suo sensu abūdat ſm rōnabilem cōsuetudinē regionis illa iusti tia circa medietatē vel tertiā aut quartā p:o locoꝝ diuersitatib⁹ attendat: hoc ibi. ¶ Sed quid si ꝓsuetudo nō appareat. Rñdet Tho: spectandā esse ꝓsuetudinē ecclesie metropoli tane: q̄ si nec illa appareat. spectāda est ꝓsue tudo vicinarū: q̄ si varia est: tunc dicit glo. in dicto. c. certificari. q̄ tūc de minori summa e: rit intelligendū: q: in illa omnis concordant. Dicit Goff. q̄ tūc quarta debet. ¶ Tertio q̄: ri potest de quib⁹ rebus dari debet canonica porro. Ad hoc rñdet Ray. cui ꝓcor. Hosti. q̄ nō tantū de oblationib⁹ cereis ꝫ alijs hmōi q̄ ecclesia in qua sepelit recipit in die funeris sed etiā de alijs q̄ defunctus illi ecclesie p:o nia sua reliquit. Addit Guil. hoc intelligendū esse de his q̄ relinquunt occasiōe ecclesie vel loci: lec⁹ aūt sit intuitu ꝓsone q̄ꝫuis ecclīastice dūmodo rñ in fraudē. nō fiat. Et hoc intelligit tam de mobilib⁹ q̄ꝫ imobilibus. Excipiunt ta men ornamēta ecclesia ꝫ quedā alia q̄ ponū: tur extra de testa. vbi dicit. c. de his q̄ in orna mēta vel p ecās seu fabrica: luminarib⁹ anni: uersario: septimo: tricesimo: siue alijs ad per: petuū diuinū cultū legant ecclesijs vel relīgs pijs locis canonica porro: dūmō in fraudem nō fiat: vt ea ep⁹. G. o. sit ꝓsuetudo: siue par: rochialis ecclesia debeat defraudari deduci nō debet. Glo. hoc dictū est ꝓter reuerentiā diuini cultus: multa ꝓter religionē cōmuni so lent: nā summa est ratio q̄ religionē facit. Sꝫ obijcit illud extra de sepul. in. c. in nostra pre: senna. vbi subinfert: parrochialis eccl̄ia ō ob lationib⁹ legitimis ꝫ alijs q̄ defunctus p nia sua in vltima dispositione reliquit p̄terq̄ de equis ꝫ armis recipiat quartā partē. Ad hoc rñdet glo. ibidē: q̄ hoc inductū fuit in fauoꝝ terre sancte: sicut de his q̄ relinquunt in orna mēntis ecclīe siue ad cultū diuinū nihil deduci tur. Erat enim ipsis hospitalarijs hoc spāliter indultū in subsidiū terre sancte: vt ptz in textu dicti. c. Et nota generaliter q̄ porro canoni ca debet illi ecclesie vbi cōsuetum accipe sacra vt de sepul. c. j. ¶ Quarto queri pōt: si defun ctus ecclīe sue reliquit. j. ꝫ alteri ecclīe in qua elegit sepeliri centū vtrū ecclīa sua pōt agere ad canonicā portionē. Ad hoc rñdet Ray. ꝙ si legauit hoc mō q̄ ecclīa sua esset illis cōtenta: ꝫ sacerdos sciens cōditionē suscepit legatū videt renūtiasse iuri suo: nec debz vltra petere portionē. Si vero defunctus absolute reli quit ꝫ sacerdos absolute recepit: poterit nihil ominus de ceteris portione sibi vendicare: vl̄ saltē agere ad supplementū cōpetentis illis. ꝙ vt patz plane extra de testa. c. officij. ꝫ ibi glo: Qđ si sepulturā elegit in ecclesia ꝓpria nihil illi legauit: ꝫ alijs ecclesijs multa: nūc ab alijs ecclesijs nihil petere pōt. Sed si est cōsuetu do q̄ eligentes in ecclesia ꝓpria sepulturam semp aliquid relinquāt: pōt tunc ecclīa repe tere ab heredib⁹: nō iure actionis: nec differē do ꝓter hoc sepulturā: sed implorādo offici um suptoris: extra de simo. ad apostolicā. Si tñ non est cōsuetudo: tūc nihil petere pōt sed solis funeralibus debet esse cōtenta: q: tenet ex officio eū sepelire: extra de simo. non satis. ¶ Quinto denięꝯ queri pōt: si quis sepulturā eligeret apud religiosos qui post hoc illā reli gionē intrat ꝫ decedit: vtrū locus illius religi onis tenebit ecclesie illius ad canonicā portī onem. Ad hoc dicendū p distinctionē: q: aut talis intrat in infirmitate in qua mor̄it: ꝫ tunc tenet ad illā portionē: vt ptz plane co. ti. ca. de bis. Si vero trānsit in sanitate vel etiā in infir: mitate de qua tñ nō mor̄it: tūc aut accipit in confratrem alicuius loci religiosi: nō oblata bona sua sed sibi ipsi retentis ꝫ ibi sepulturā eligit: nō liberat ſm Goff. a canonica portio: ne: sicut nec eximit ab epāli iurisdictiōe etiā ſꝫ

ipſi religiosi sint exempti: extra de priuile: cuz
t plantare. §. de ꝓfratribus. c. ꝓuilegia. Idez
Hosti. Si vero recipiꝫ in confratrē resignan
do bona sua oia: etiā vsum fructū t mobilia:
tūc non tenent ad canonicā portionē ecclesie
parrochialis: etiā si ipe nominatus monach: q
licet exire potuerit tñ nō exiuit sed in religio
ne decessit: t hoc sufficit ad quarte retentio
nē: extra eo. n. de his. ¶ Quartū denicꝫ princi
paliter ꝓsequendū est de exequijs defunctoz
de quo queri pōt: vtrū simonia cōmittatur ali
quid recipiendo p exequijs mortuoꝝ vel ex
eo q quis interfuit exequijs vel extreme vnc
oni. Ad hoc rñdet Hoss. t Hosti. q p hmōi
nihil dz exigi: pie tñ cōsuetudines debent ob
seruari. Vñ extra de simo. c. ad nostrā: subdit
Districte vobis mādamus quatenus p mini
sterio ecclīastico exercendo nullatenus pecu
niā exigas: t. c. cū in ecclie. Hec tñ sane sunt
intelligenda de tali qui fuit ex officio suo ob
ligatus ad eas faciendas: qui vero nō est ob
ligatus ad hmōi locare pōt operas suas mo
do scz qm̄ prefatus est in p̄cedentibus. Eo in
similibus idē est iudicū: vt dū quis vigilat su
per defuncto: vel dicat psalteria vel missas:
Preterea statuta q̄ fiunt ad faciendū aliquid
ad qđ non obligant cū appositione certita
tis. Exempli gratia: qui tantū legauerit ec
clesie habebit crucē argenteā aut p̄cessionē
t similia. Si statutū illud faciunt per verba
affirmatiua nō est simonia: secus si per verba
negatiua: quia tunc tollit officiū pietatis scz q
processio nō fiat gratis: vel p̄o minori p̄cio
quod non licet. Ad bonorem dei.

¶ De simonia p ingressum religiōis quomodo videlicz licitū sit ab ingre dientibus aliquid exigi t quomodo non. ¶ Sermo xviij.

In furtum facies. Exo. xx.

Cum habeat ex concilio Tolera
no. xj. q quicqd inuisibilis gratie cō
solatiōe tribuit. nunqꝫ questibus vel quibuſ
cūqꝫ p̄mijs venūdari penitus dz: vt. j. q. j. de
quid: merito querit Gratianus in p̄in. j. q. ij.
An p ingressu monasterij pecunia sit exigen
da vel exacta psoluenda: cū vtrūqꝫ licitū vtri
usqꝫ testamenti serie cōprobat. Legitur eni. j.
Regū q Anna detulit secū Samuelē post
q̄ ablactatus fuerat in tribus vitulis t tri
modijs farine t ampboza vini ad domū dei

in silo. In actib quoꝫ apl'oꝝ legunt q̄ mꝫ
titudinis credentiū erat cor vnū t ania una:
nec aliquid eoꝝ q̄ possidebant quisq̄ p̄prium
esse dicebat: erant illis oia cōmunia: singuli
vendebāt p̄dia sua t ponebant p̄cia eoꝝ an
te pedes apl'oꝝ quoꝫ vnus Ananias sz duz
partē sibi reseruaret cū vxore sua Saphyra
sententia maledictionis accepta ante pedes
apl'i cecidit mortuus. Hinc liquido apparet
q̄ ingressuri monasteriū sua debent offerre
rectoribꝫ nec aliter sunt recipiendi nisi sua ob
tulerint. Ad hoc ibidē rñdet q aliud est sua
sponte offerre: aliud exacta psoluere. Anna
mater Samuelis non exacta neqꝫ petita sed
sponte munera sacerdotibus obtulit. Credē
tes sua sponte offerebāt apl'is vt indigentiuz
necessitatibus deseruirent: que instante p̄se
cutione infidelium eis possidere nō licebat. Ā
nanias quoq̄ nō ideo dānatus est q̄ sua nol
let offerre: sed q̄ spūsancto mētitus: p̄cia eoꝝ
q̄ apl'is obtulerat ex pfraudabat. Non ergo
hīs auctoritatibꝫ p̄mittit rectoribus ab in
gressuris aliq̄d exigere sz sponte oblata susci
pere: q̄ illud dānabile est: hoc vero minime:
hoc ibi. Verumtñ ad amouēdas scrupulositā
tes quorundā simpliciū materiā hanc p̄fun
dius assumendo t eā clarioribꝫ declaratioñi
bus p̄sequendo. saluo sanioꝝ iudicio dici pōt
p distinctionē q fm Hein. boyc: duplex est re
ligio: scz ordinis approbati t cōfraternie secu
laris. Si ergo loquimur de religione nō qui
dē ordinis approbati: sed cōfraternie secula
ris q̄ generaliter sumpto vocabulo religio di
ci pōt: tunc dicūt Ray. t Jo. in summa cōfes.
q̄ siue in statutis siue in ordinationibꝫ alicuꝫ
cōfraternie ita dictū est q. s. bis vl semel in an
no cōueniant fratres oēs vl ad tractandū de
salute animarū ad audiendū verbū dei: ad ce
lebrandū missas t orationes p̄ viuis t defunc
tis t ponunt certā q̄titatem singulis annis
ex qua reficiant t p̄ideant pauperes hoc est
bonū dūmodo fiat ex intentiōe munda t pure
in deo fixa. Absit enī vt ea q̄ p̄ter bonū ac iu
stū facimus aut habemus: si q̄d per hoc p̄te
ritū facimus aut habemus: si q̄d per hoc p̄te
ter nostrā voluntatē cuiq̄ mali accident no
bis imputet: vt dicit. xxiij. q. v. c. de occidēdis
Si vero cōfraternitates ita sint constitute q
nullus recipiat nisi p̄mittat se dare singulis
annis. x. tūc si fiat p̄ter honestā causaz: vt p
te p̄o alendis pauperibus: redimendis cāpti
uis t similibus: nō est simonia nec sunt repro
bāde: vt dicit. xlq, di. c. Si q̄s despicit eos qui

f.deliter agapes.i.cōuiuia pauperibus exhibēt t ꝑter honorē dñi ꝙuocāt fratres:t noluerit cōtcare huiuscemodi vocationib⁹ puipendēs qđ gerit anathema sit. Si vero loqmur de religiōe ordinis approbari:tūc dicendū q in acceptatione ad ordinē duo sunt inspicienda. Primū est ipsa collatio t cōmunicatio sacre religionis cū assumit ad probā vel ad profes sionē t sic p eo nullo mō dandū est aliq̄d mu⁹ nus tpale:qz spūale est qđ datur:sed pure & gratis dari solū habendo respectū ad bono⁹ rem dei t pfectū ꝙuentus.Et iō oportet q in feruida t nō ficta ad deū affectiōe recipiat p⁹ sonas idoneas religioni:idoneas dico reg t si nō regere. Que idoneitas ꝑncipaliter cōsi⁹ stit in exēplari t pacifica cū primo ꝙuersatio ne:in voluntaria t pmpta supioris subiectiōe: ne p eius insolentias rigor ordinis tepescat. Infirmitates aūt corpales t defectus natu⁹ rales pie supportande sunt:vt impleat illud apli. Alter alterius onera portate. In h autē casu potissime peccant monasteria q dotata certis ꝙuentib⁹ fundata cōsistūt in certis pso⁹ nis:ita q vna psona mortua alia loca eius sō rogat:in quib⁹ vt vulgo dicit panis gratis da tur.sz in receptiōe:in diuisione t pfessione ta⁹ xa cōsueta exigit:t sic dato qđ est tpale p col⁹ latione spūaliū munus exigit. ¶ Hic queri pōt an ꝙsuetudo taxe q̄tū scz ingredi⁹ens da re debeat seu ipsa taxatio p cōsuetudinē intro⁹ ducta reprobet. Et vtr dando qđ ꝙsuetū est mortal cōmittit. Ad hoc rñdet Hein.boyc: extra de simo.c.tantū:p distinctionē diecēs: q si querit vtrū dando q ꝙsuetū est simonia cō mittit. Dicendū q si datur ex cōuentione vel cōpulsione tūc est simoniacū:qz si pactū inter ponit de tali ꝙsuetudine obseruāda simonia cū est:vt ptz ex.n.c.veniens ad nos.F. pbyter ꝓposuit q abbas t fratres sancti.R.nolue runt eū in monachū recipe quousq̄. xxx.soli⁹ dos dare ꝙuenit:ꝙuentiōe aūt facta sequenti die monastico habitū induerūt eum:t idem monachi.xxx.solidos:abbas.x.t famuli.xij.p pastu asserentes hoc esse de cōsuetudine mo⁹ nasterij postulauerunt:t infra. Mandamus quatenus si ita esse inueneris abbatē t mona chos ad restituendā pecuniā prefato.F. tā in⁹ digne acceptā cōpellas: t abbatē t maiores psonas monasterij pro tante prauitatis excef su ab officij executione suspendens ꝑcipias ꝑ dicto.F.vt in alio monasterio in habitu mo⁹ nastico dño studeat deseruire: hoc ibi. Unde

Urbanus papa in extrauagāti q̄ incipit. Ne in vinea dñi super hmōi terribile sententiā ful minauerit.nā ibi ꝑcipit oibus ꝑlatis t rectori b⁹capitulis t ꝙuentib⁹ q̄rūcunq̄ locoꝝ religi osoꝝ vl ecclesiasticoꝝ:ne a psonis ingredi vo lentib⁹ t recipi apud eos pastus:prandia:pe cunias:nocalia vl alia ad quēcunq̄ vsum de putata vel de putāda directe v l indirecte exi gere ꝑsumant:q si secus egerint si sunt psone singulares tunc tā dantes q̄ recipientes excōi cat a sede aplica dumtaxat absoluendos . Si vero sunt capitula seu ꝙuentus tūc eos suspē dit a summo pōtifice dūtaxat releuādos:hoc ibi. Qđ si gratis quidē talis ingrediēs recipi tur:sz postea ad talē cōsuetudinē obseruandū cōpellit:tūc similiter est simonia:vt e.n.c. Ja⁹ cobus. Si vero cessante oī ꝙuentione t cō pulsiōe gratis dat qđ est ꝙsuetū.tūc nō cōmit tit simonia q̄ ad ecclesiā militantē: q̄tus h sit simoniacū q̄ ad deū.i.peccatū: t h ex affectu malo:vt est expssum e.n.c.in mādato: vbi sub⁹ dit:q ad restigrationē spūaliū t tpaliū nō ex⁹ tendit mandatū q̄ nullo pactu sed affectu ani mi ꝑcedēte vtcūq̄ taliter acquirunt: in q̄ ca⁹ su delinquentib⁹ sufficit p sola pniam suo fac⁹ facere creatori. Glo.solus affectus animi nō facit aliquē simoniacū:licz alias peccet. Si vero dat intentione sincera non peccat. ℣ Scōm ꝑncipaliter inspiciendū in acceptatio ne ad ordinē est ipsa pulsio corpalis necessita tis q̄ debet illi q̄ recipit ad statū religionis:t tūc queri pōt:vtr spūalib⁹ gratis oblatis pñt recipientes aliq̄d exigere in subsidiū corpalis sustētatiōis illius q̄ recipit cū monasterū nō sit fundatū in certo numero psonarū cū sufficienti pulsione reddituū: nec est ibi taxatio p ꝙsuetudinē introducta. Ad hoc rñdet Hein. boyc:extra de simo.in.c.q̄m simoniaca:q si ta lis recepto fit sub pacto ꝙditiōe vel mō: tunc nō est licitū.qz ois pacto t ꝙuentiōe in spūa⁹ libus cessare dz:vt.j.q.ij.c.q̄pio: in fi. extra de pact.c.vlti.t in ḡlo.e.n.c.tua nos:glo ij. vbi di cit q̄ p illud capitulū apparet q nō licet sub illa forma recipe quemptā:recipim⁹ te in fra⁹ trē si detuleris tecū vñ vinas:qz tunc spūalia nō offerunt libere. Si vero talis recepto fit sub pulsione seu intimatiōe sine pacto ꝙditiōe vel mō:tunc si monasterū abūdat erga p tali recepto v l recipiendo idē est cū casu p̄cedenti in fo:o ꝙscientie. Dic̄ eni Guil.q si recipiētes faciūt expssionē de dādo:t recipiēdus facere t recipit:nō poterit ibidē permanere:qz qui ta

ret consentire videt: vñ habēdus ē ꝓsentiē te in foro penitentiali. Hec in isto casu recipiētes: qz tpalibus abundant ad tpalia respectum habere debent. Verumtñ lz abundat monasterium ingrediētes m̄ si habuerint saltem ꝓ sustētatiōe victus sui monasterio ꝓuidere debēt: ne cogantur mutuū paupez elemosynis: ꝑsertim si monasterium bonis iam abundantur aggregatis nō aburat. s. superflue dilapidando vt auare ꝓseruādo. Hñ argumētum habem⁹. j. q. vj. c. clericos: vbi subditur. Qui bonis parentū ⁊ opib⁹ sustētari p̄nt: si quod paupez est accipiūt: sacrilegium ꝓfecto committūt: ⁊ p abusionē ratiū iudiciū sibi manducant ⁊ bibunt: ⁊ tribus. c. sequen. Quicqd em̄ supfluum est tā ecclie q̄z religioni pauperum é. Quō aūt mōasteriū succedat in testamento ⁊ ab intestato ac alia plura de ista materia vide sup. ius in. vj. fermōe. iij. precepti. Si vero monasteriuz est adeo tenue ⁊ pauptate depssum q̄ redditus nō sufficerēt: tunc rndere p̄nt tpalia nobis non sufficiūt libenter te recipiem⁹ ad spūalia ſz ad tpalia n̄ possum⁹ nisi plures haberem⁹ possessiōes: ⁊ tunc recipiēdus offerat se ⁊ sua: h̄ em̄ licituz est dūmō assint debite circūstāte: vt extra de simo. c. ua nos: ſz Ray. ⁊ Archi. ¶ Pro q̄ sciēduz q̄ vt habet de statu. mona. ⁊ regu. c. periculoso. lib. vj. Bonifacius. viij. ibidem constitutione imperpetuū irrefragabilit̄ valitura ꝓcepit ois montales cuiuscunq̄ religionis vt ordinis in quibuslibet mūdi ptib⁹ existentes sub ꝑpetua in suis monasteriis debere decetero permanere claustra: ita q̄ nulli earum religioni tacite vt exp̄resse ꝓfiteri vel valeat esse q̄cunq̄ rōe vel cā monasteria ipsa deinceps ingrediendi facultas ⁊c. q̄ibidem ꝓsequit. Et postea subinfert. Sane vt hoc salutare statutū cōmodi⁹ valeat obfuari districtius inhibemus ne in monasteriis ordinum nō mēdicantiū aliq̄ decetero recipiantur in fratres: nisi quot poterūt de ip̄or⁹ monasteriorum bonis siue ꝓuentib⁹ absq̄ penuria sustētari: si sec⁹ actum fuerit irritū decernentes: h̄ ibi. Ex quib⁹ ꝓbis ꝓio ꝯcludit q̄ parētes si facultas suppetat alere tenentur filiam ingrediētē tale monasteriū. qđ nō habet reddit⁹ sufficientes ad recipiendum ꝓfes ꝓsonas: ac comode sine penuria ꝓuidenduz sub interminatiōe maledictionis eterne. Si em̄ in seculo tenentur eam alere ⁊ etiā dotare postꝫ nubit: q̄nto magis dum nubit cū ꝓ sponso. Alioquin videtur hic ex inaffectione ⁊ vindicta quodammodo ꝓcedere: nō faciens filie dño seruienti qđ illi faueret mūdo inberēt. Argumentū ep̄sum habem⁹. xvj. q. vj. c. de lapsis sacerdotib⁹ qui tradunt in aliqua religionē ad faciendū penitētiā q̄z bona pariter tradi debent: vt ip̄i ex reb⁹ eoz subsidium habeant. q̄ de correctione eoz solicitudinem gerūt: ne locis in q̄bus dati fuerint sint onerosi: vide longū ꝓcessum. Secūdo dico q̄ omnia bona ad filias deuoluta ante ꝓfessionem tenentur parentes vel tutores assignare monasterio sine omni diminutione: nisi filie secus disposuerint cum bonis illis: alioquin sacrilegium committunt ⁊ maledictionem eterne dānationis incurrūt. Terno dicunt q̄ tenentur succedere ab intestato ac si in seculo remansissent sine diminutiōe. Nec possunt cōtra hoc statuta cōdi q̄ sint ab cuius momenti: q̄ noscitur esse cōtra ius nature ⁊ cōtra ius diuinum. Qđ si in seculo manētes egerint furtum: rapinā ⁊ sacrilegiū committūt. Quarto dico q̄ non p̄nt exheredare religionem intrantes nec defraudare sua legitima portiōe: etiam si in seculo positi meruissent exheredationē: hec patent. s. in ſmone vj. iij. ꝓcepti. Nunc aūt q̄ parentes ⁊ amici carnales multiphariē fraudes meditantur contra dñm ⁊ suos ei⁹ ꝓ posse subtrahentes oia in religione positis adiciente q̄ seculo deditis: quia carnales carnalia sapiūt ⁊ diligūt. Ideo primo dico q̄ ad hmōi monasteria personas recipiētes oblatis ꝓius liberaliter spūalibus ex eo q̄ possessiones nō sufficiant ꝓ recipiendis: licite p̄nt exigere ab ea vel eius parentibus q̄ pertinidē deo seruire subsidium bonoz tpaliū: nō tanq̄ ꝓcipaliter intētum: nec quasi ꝑciū religiōis ſ vt habeat monasterium vñ possit comode ꝓuidere psone p̄dicte in oīb⁹ necessarijs. Et h̄ sentit Tho. in. iij. di. xxv. marime tñ in istis requiritur recta ītētio q̄ sez talit recipiētes nihil requirant in rebus dandis nisi ꝓfectuz spūalem augmentandi diuinū cultum in illo monasterio: quam tpalia sunt quasi q̄dā āmmicula quibus iuuamur ad tēdendū in beatitudinem inq̄rendum ꝑ ea vita corporalis sustentata nobis organice deseruiunt ad actus virtutum. Et ideo defectus tapluum ducit ad nimiam sollicitudinē vel excessiuū laborē: q̄b⁹ spūs obruitur ⁊ a spiritualium ꝓfectu ꝓpedit. Iuxta tantum igit dūtaxat queras tpalia

in ꝝ̄ num ſpūali pfectu deſeruire phīt:dicētes cū ſapiēte puer.xxx. Diuitias t pauptates ne dederis mihi ſz tm̄ tribue victui meo neceſſaria. Alioquin ſi talia fierēt i fraudē auaricie ſub p̄textu pauptatis ſimoniacā labē nō effugerēt:vt ex.i.c.qm̄ ſimoniaca labes adeo pleraſq; moniales ifecit vt vix aliqs ſine p̄cio recipiāt in ſo:ores p̄textu pauptatis nitūtur hmōi vitiū palliare:ne id deceteroſiat penitus inhibem⁹. Et Tho. addit vbi.s.q ſi ſic grauamie p̄t pſonā accipe:tūc ſimoniacū ē aliquid ab ea exigere. Scōo dico q ex q̄ monaſteriū ingreſſa ſe t ſua oia dedicat deo:nō oia bōa ei⁹ itelligūt ee collata mōaſterio:vt C. de epi.t cleri.autē.ingreſſi:t.xix.q.iq. vbi dr.c.qz ingredientiū monaſteriū ꝙuertēdi gr̄a vxori⁹ nulla ſit licēta reſtādi:ſz vt res eorū eiuſdē monaſterij ſint:apta legi de ffimiōe decretū ē. Et.§.ſi q̄ mulier aut vir monaſticā elegerit vitā t intrauerit monaſteriū:libere nō exeuntiū monaſterio qō ingredit res ei⁹ ꝙpetere iubem⁹. Sz ſi pſona libero⁹ hns añ ꝝ de reb⁹ ſuis int eos diſponat monaſterium intret:liceat glo. auctoriate hui⁹ legis q̄uis nō ſit dña t poſtea int eos diuidere legitima nulli diminuta. Et qō eis ñ dederit monaſterio cōpetet. Sz ſi oēm ſubſtāiā int filios diuidere voluerit:ſua pſona filiꝙ cōnūerata p̄t ſibi retineat q̄ monaſterio cōpetere debeat. Sz ſi poſt ingreſſū monaſ añ ꝝ inter eos diuidat filiꝙ legitimā ꝓcipāt reliq ſubſtātia monaſterio ꝙpetēte:vbi ibi. Tertio dico q ſic nō lz parētib⁹ filios ſuos ad vitā ſolitariam trāſeuntes de monaſterio abſtrahere:vt.ea.q.§.vlt. ſic nō lz parētib⁹ liberos vl liberꝫ parētes ab hereditate ſua repellere monachos factos:q̄uis etiā dū laici fuerūt igratitudinꝫ tām inciderint p̄ter q̄ exheredari poterūt vt p̄hibidē.§.penul. Ex q̄bus oib⁹ cōcludo q inſpecta p̄hdoloz malicia tpis hui⁹:in q̄ parētes t amici magis applaudētes in ſeculo remanētib⁹ q̄ amore celeſtiū religionē ingredientibus ſuis verſutiꝭ t fraudulentiꝭ multipharie multaſq; modis acritare conantur:vt ipa monaſteria ſubſidiꝭ congruis et porcione ſibi debita defraudentur qōq; dānabilib⁹ ē communicates plurime ſtatuta iniqua ſz religioſi ſuccedant ab intestato t ſimilia contra religioſos in p̄iudicium legis tā nature q̄ humane condere non verent:ita q monaſteria nec agere p̄t contra parētes p alimentis filie:nec etiam parētib⁹ mortuis

agere p̄t ad p̄tē hereditatis ſue. Ideo dico ſaluo ſp ſancto⁹ iudicio q ipa mōſteria ſi non ſufficiūt p recipiēdis ad puidendū de oīb⁹ reqſitis abſq; penuria t abſq; nimia ſolliciturdie t labore:qb⁹ ſpūs obruit t diuin⁹ cultꝰ ꝓpedit. p̄t licite in recipiēdo pſonā habere pariť intēnonē recipiēdi tpalia tā ꝝ ſubſidiū neceſſariū p ſpūali pfectu. Et h̄ ſenſit Vlricus q addit q ſpūalib⁹ grauis oblatus etiā ex p̄mere p̄t t paciſci de aliq̄ certa ſūma tpalium:nō ſolū p tpe p̄ſta ſz et p futuro:vtpote ō legitia poznoe poſt obitū pentū:vt ſic ſeculariū heredū fraudulēte cupiditates retūdant hmōi mōaſteria ſubſidijs oportunis nō fraudē nir. Sanꝫ cōcordāt Hoſt:Gof. Ray. Guil. t Tho. Ad laudem dei.

¶ De ſimonia ī iurepatronat⁹ in p̄dicationib⁹. Et vr̄ pecūia ſimoniace data reſtitui debeat t cui Ac de di ſpēſatiōe ſimonic.

Sermo xix

On furtum facies Exo.xx.

¶ Ut cum ꝓphera pſeq̄mur inimicos nr̄os t ꝓphēdam⁹ eos nec reuertamur donec deficiāt vulpeculas hanc peſſimaſ ſimonie deteſtabiles ſcrutemur vſq; i finē ¶ Et inq̄ram⁹ vtrū ſalte licitū ſit pecūiā exigere vel dare aut aliqō mun⁹ qōcūq; p his q ſūt ſpūalib⁹ annexa:p̄ſertim cū oia tpalia ſpūalib⁹ annexa videant:qz tpalia ſunt q̄rēda p̄t ſpūalia. Si ꝝ nō liceret vēdere ſpūalib⁹ annexa videret ex h̄ q nihil tpale vēdere liceret Ad h̄ rñdet ſcūs Tho. ſcōa ſcōe.q.c.q aliq̄d p̄t eē ſpūalib⁹ annexū dupliciť. Uno mō ſic ex ſpūalib⁹ depēdēs:ſic bñficia eccleſtica dr ſpūalib⁹ annexū:qz nō ꝓpter niſi habētibus bñficiū clericale. vñ hmōi nullo modo p̄t eē ſine ſpūalib⁹:t p̄t h̄ ea vēdere nullo mō lz:qz ea vēdītes intelligunt ēt ſpūalia vēdītōi ſubiici.ſ.q.iq. ſi q̄s obiecerit nō cōſecrationē emi ſed res q ex conſecratiōe p̄uenit penitus deſipere p̄batur. Nam cū corporale eccleſia vt epiſcop⁹ aut abbas aut tale aliquid ſine rebus temporalibus inullo proficiat:ſicut nec anima ſine corpore corporaliter viuit:quiſquis horum alterum vendit ſine quo nec alterum prouenit:neutrum inuenditum

dereliquit: nullus ergo emat ecclesiā vel p̄ bendā vel aliq̄d ecclesiasticū: vel pastellū nec pastū p hmōi soluat. Et.c. quesitū est. In quibus auctoritatib⁹ ostendit q̄ tale annexū nullo modo liceat emere vel vēdere. Similiter fm Ulricū oīa sacramentalia ordinat ad aliquez effectū spūalem vendi non p̄nt: sicut nec rōne materie vendi p̄t sacramentū: vt p̄z .j.q. j. placuit: penul. vbi dicuur placuit: vt nullus epoz p̄ modico balsami qō benedictū p̄ baptismi sacramento p ecclesias dat: q: singuli remittem p ipso exigere solent. aliquid vlterius exigat ne forte q̄ pro salute anīaz p̄ innocationē sancti spūs cōsecrat: sicut Simon magus donū dei pecunia voluit emere: ita nos venundates damnabiliter venūdemur. Et tribus.c. sequentib⁹ vbi agitur de baptismo: vnctione t cōmunione. Quedā vero sunt annexa spiritualib⁹ mīstrum ordinant ad spiritualia. sicut ius patronatus: quod ordinat ad presentandū clericos ad ecclesiastica beneficia: t vasa sacra que ordinant ad sacramentoz vsum: t hmōi non p̄supponunt spiritualia sed magis ea p̄cedunt ordine reponis. Et ideo aliquo modo vendi p̄nt: non tamē mīstruz sunt spūalibus annexa: vnde calix sacratus vendi nō potest: p̄sertim laico nisi cōfractus qui tñ ante consecrationē simpliciter vendi p̄t. Secundū quosdā tamen vendi possunt alteri ecclesie in eadē forma: nō quidem cōsecratio earundē sed tantū materia t fōrma. Jus etiā patronatus per se vendi non p̄t nec infeudū dari: sed trāsit cū villa: agro vel fundo q̄ venditur vel concedit. Ad cuius maiorem euidentiā sciendū: q̄ ius patronatus fm Host. est potestas p̄sentādi instituendū ad beneficiū ecclesiasticū. Et p̄ouenit fm Goff. ex ecclesie fundatiōe: dotatione: seu collatione. Unde patronū faciūt dos: edificatio fundus Et vocat aliquādo aduocatio vel vicedominatus vel custodia vel guardia vel ius frequentatiōis vel p̄cessionis: hec enī oīa p̄ eodē supponunt. vt extra de iurepatronatus. c: preterea q̄n. Cuius vel p̄uilegiū est quadruplex. Primū q̄ ius habet presentandi instituendū ad p̄bendas vel ad ecclesias non collegiatas: vt extra de iure patronatus fere p totū. Jn collegiatis vero nō electioni facie de sed ita facte: postulat assensus patroni: vt ex.ii.cū nobis: si salte consensit q̄ posset fieri collegiata sine prestatione iuris sui. vt p̄z in glo ibidē. Secundū est q̄ primus t p̄cipalis incedit in p̄cessione. xvj.q.vij.c. pie mentis t.c. sequenti: t dicto.c. cū nobis: vbi plane ponit id ipm. Tertiū q̄ sit defensor ecclesie p̄cipuus: t ideo tenet eā defendere ab oibus oppressionib⁹: vt. xvj.q.vij.c. filius. Quartū est q̄ si vergat ad inopiā alendus est de bonis ecclesie: vt dicto.c. filius: t.ca. quicunq̄. Et fm Host. in spatronatus nō dicit directe ius spirituale: q: cadit in laicū: fm quid tñ spirituale dici p̄t: q: per ipm p̄stat via ad cōsequendū spirituale beneficiū. Ujn fm Host. trāsferri p̄t in aliū quattuor modis. Primo per successionē hereditariā: vt p̄z extra de iure patrona.j.t.ij.c. vbi dicit glo. in.c.j. Nota q̄ ius patronatus apud vnūquemq̄ heredē est insolidū quod ad omnē eius effectū. ff. de bo. lib. si libertas: in fi. p̄ter sacerdotis p̄sentationem q̄ est apud omnes cōmuniter: ita q̄ apud nullū singulariter. Et plura vide ibidē de hac materia. Secundo per pmutationē: q: cum alio spirituali p̄t permutari: vt extra de rerū permuta.c. ad questionis. Tertio p donationem: sitamen donat laico requirit consensus epi: vt extra eo.ti.c. preterea: maxie quando ducuntur ne fiat in fraudē t transferri in potentiorem: vt ibidē innuit. Quarto p venditionem: q: licet non possit vendi specialiter tñ transit cū vniuersitate vendita: nisi de ipso specialiter excipiat: vt eo.ti.c. cū seculem: p̄sertim in glo. Similiter transit cū vniuersitate in p̄ductione ad firmā siue ad pensionē: vt eo.ti.c. ex literis vbi casus iste p̄z in textu: t dicit glosa cuz dicunt quidā q̄ talem cōtractū celebrauerūt inter se: q̄ ille dñm transiret in p̄ductorem: t sic in ipm transiunt ius patronatus. Deniq̄ si ipaz vniuersitatē emūt t vendūt in fraudem maioris scz p̄cio q̄ iustū sit talē vniuersitatē distrahi intuitu scz iurepatronatus: nō excusant a simonia: extra eo.ti. vbi dicit.c. q: clerici quidā aduocatias. i. ius patronatus ecclesiarū cōparant: vel quocunq̄ modo p̄nt acquirūt vt postmodū eoz filij vel nepotes ad easdē ecclesias p̄sentent: p̄cipimus vt id artius inhibere p̄cures eosdē aduocationib⁹ taliter acquisitis appel. post spoliando. ¶ Secundo queri p̄t: vtrū p̄o actibus spūalibus: vt est p̄dicatio verbi dei liez exigere vel dare pecuniā: p̄sertim cū dicat ap'us. j. Cor. ix. Quis militat suis stipendijs vnq̄: quis pascit gregē t de lacte gregis nō manducat? Ad hoc rñdet Tho. secūda secūde. q. c. Oī p̄dicantibus quidem rēpotalia debent ad sustentationē p̄e-

dicantiū nō aūt ad emendū p̄dicationis verbū. Vñ sup illud. j. Timo. v. Qui bene p̄sunt p̄sbyteri: dicit glo. Necessitatis est accipe vnde vuit: charitatis est p̄bere: non tñ venale est euangeliū vt p:o his p̄dicet: si enī sic vendūt magnā rem vili p̄cio vendūt. Concor. canon. j. q. iij. vbi dicit. c. nō solū vendito:es sunt columbarū t domū dei faciunt domū negotiationis: q̄ sacros o:dines largiendo p̄cium pecunie vel laudis vel etiā honoris inquirūt verū hi quoq; q̄ gradū vel gratiā in ecclesia spūalē quā dño largiente p:ceperūt nō simplici intentiōe: sed cuuslibz humane cā retributionis exercent: cōtra illud Petri apli qui loquit quasi sermones dei q̄ ministrat tanq; ex virtute quā administrat deus: vt in oībus honorificet deus. Quicunq; ergo tales sunt si nolūt venīente dño de ecclesia auferri auferāt ista de actibus suis ne faciāt domā dei domū negotiationis: hoc ibi. ¶ Tertio queri potest: vtrū pena simoniaci sit cōueniens culpe: vt scz eo p:iuet q̄ p simoniā acquisiuit: p̄sertim cū illa pena nō cōpetat generaliter oībus cū quedā spūalia muneris interuētu acquirūtur simoniace: q̄ tñ sic adepta non p̄nt admitti sicut oēs characteres qui p aliquā cōsecrationē imp:imunt. Nec etiā istū videt q̄ aliquis de eo puniri debeat q̄ fit ipso nesciente t nolente: q:a pena debet peccato q̄ debet esse voluntariū: scz cōtingit q̄ aliquis simoniace p̄sequit aliq̄d spūale p curantibus alijs eo nesciente t nolente. Ad hoc rñdet Tho. vbi supra. Q̄ nullius licite p̄t retinere q̄ contra voluntatē dñi acquisiuit: puta si quis dispensato: de rebus dñi sui daret alicui p̄tra voluntatem t ordinationē dñi sui: tūc ille qui accepet licite retinere nō posset: dñs aūt cuius ecclesiarū p̄lati sunt dispensatores t ministri sic o:dinauit: vt spūalia gratis darent: iuxta illud Matth. x. gratis accepistis gratis date. Et ideō q̄ muneris interuentu spūalia quecunq; assequūt nō ea licite retinere p̄nt. Insup aūt simoniaci spūalia tā vendentes q̄ ementes aut etiā mediato:es alijs penis fz delicti qualitatē puniunt: scz infamia: depositione si sunt clerici t excōicatione si sunt laici sicut exp:essum est. j. q. j. c. si quis epūs: ex cōcilio Calcedon. Vñ licet hmōi characterē per cōsecrationē recipiunt p̄pter efficaciā sacramenti quā etiā amittere non p̄nt: non tñ recipiūt gratiā nec o:dinis executionē. eo q̄ quasi furtiue receperunt characterē p̄tra principalis dñi voluntatē: t ideo ipso iure suspensi sunt q̄ ad se vt scz de executiōe o:dinis sui se nō intromittāt t etiā q̄ ad alios vt scz nullius ei cōicet in o:dinis executiōe: siue p̄cm eius sit publicū siue occultū t ideo nullius o:dinē recipere debz ab epō quē scit simoniace p̄motū: q̄ si per eū o:dinet nō recipit o:dinis executionē. Q̄ó si nō constat ei de epō q̄ sit simoniace p̄motus tūc non dz credere p̄cm alterius: t ita cū bona cōscientia dz ab eo o:dinē recipere: alias nequaq;: nec etiā repetere p̄t pecuniā quaz turpiter dedit: licet a lijs multe denneat. Si vero sit simoniacus ex eo q̄ contulit o:dinē simoniace. vel q: dedit vel accepit benficiū simoniace: vel etiā si fuit mediato: simonie: tūc si est publicū est ipso iure suspēsus quo ad se t quo ad alios: si aūt est occultū suspensus est ipso iure tantū q̄ ad se t nō quo ad alios. Et ideo si epūs sit simoniacus aliquo alio modo q̄; p̄ p̄motionē sua simoniace factā: p̄t q̄s. o:dinē ab eo accipere si sit occultū: q: nō est suspensus quo ad alios. Quod aūt dicebat de ignorāte t nolente qui merito puniri talis nō debuit. Ad hoc rñdet q̄ ad hoc q̄ aliquis eo p:iuet q̄ó accepit nō solū est pena peccati sed etiā quandoq; est effectus acquisitōis iniuste: puta: cū quis emit rem aliquā ab eo qui vendere non p̄t: licet eni nesciens hoc faciat tñ ad restitutionē obligat: plus tñ punit scies. Sic etiā in simonia: q: si ipse nesciens t nolente per alios alicuius p̄motio p:ocurat simoniace caret quidē o:dinis executiōe t tenetur resignare beneficiū q̄ó est cōsecutus cum fructib» extantibus: nō tñ tenet fructus restituere cōsumptos: q: bona fide possedit. Q̄ó si inimicus eius pecuniā fraudulēter dedit vt eius p̄motionē impediret: vel si ipse exp̄sse cōtradixit t nunq; postea p̄sensit tūc non tenet ad renuntiationē. Q̄ó si scienter simoniā contraxit vltra penā p:edictā tenet de oibus fructibus p:ceptis t etiā de his q̄ percipi potuerūt a diligente possessoze: nisi fuerint expensi in vtilitatē ecclesie vlterius etiā punit: q: notatur infamia t cū eo difficilius dispensatur.

¶ Quarto queri p̄t: vtrum pecunia vel alia res data simoniace illi ecclesie restitui debeat in cuius iniuriā data fuit. Ad hoc rñdet Henri. boyc: extra de simonia. c. de hoc aūt: p distinctionē dicens. Quia aut res aut pecunia fuit tantū p̄missa: aut fuit data tradita t recepta: si p:imo mō tunc sibi fuit sola p:omissio nuda

non ꝯuentionaliter id est absq; eo q̄ ꝙuēcio interuenisset & talis pmissio nō nocuerit: ar. extra de sponsa. c. fi. fm Host. Et glo. dic̄ ibidē q̄ conatus siue volūtas sine effectu nō nocz. Si ꝙo fuit ibidē pmissio ꝙuēcionalis tūc in talib⁹ sola pactio nocet: vt pz extra de pa. c. fi. vbi etiā dic̄ glo. q̄ ois pactio in spūalib⁹ est illicita & fz leges turpe pactū nō tenet. ff. de ver. ob. Et infra dic̄ glo. q̄ pactū turpe ꝺr qꝺ fit etiā de re sacra siue spūali: vt pz in h. c. Et in oib⁹ q̄ in sui natura bona sūt & licita fz p pactū fūt illicita vñ de h casu dicendū est q̄ sit eiusde iuris cū casu sequēn. Si ꝙo scꝺo mō id ē si pecunia fuerit data: tradita & recepta: tūc si p̄textu antiq̄ p̄ue ꝙsuetudinis fuit tradita & recepta penes illā eccliam remanere debet in cui⁹ iniuriā est recepta: Et isto mō solui pōt & intelligi ꝓ tradita. in. c. veniēs: extra de simonia fm Host. & Jo. an. ibidē: q̄ in illo casu non fuit simpliciter data fm antiquam ꝙsuetudinem: sed etiā facta fuit int̄ eos ꝙuencio. Qꝺ si talis pecunia tradita fuit & recepta ex contentione tunc refert fm Hostiē. in hoc passu: quia vel donans erravit in iure: & tunc subuenitur ei & restituit ei vt dicto. c. veniēs: vel scienter hoc fecit: & tunc si vult intrare religionē de benignitate redd̄t ei vl̄ monasterio ad qꝺ trāsit: oneros⁹ exist̄at: & ita intelligitur opinio Jnno. & alio:ū. Idem etiā videt̄ q̄ si adeo paup ē q̄ nō habeat vñ viuat: vt pz in eo qꝺ legit̄ & notat extra de cleri. ꝙiu. c. Sed si donās nō erravit nec i iure nec in facto nec etiam vult intrare religionem & habet vnde sufficienter. tūc si pecunia data est vni vel pluribus tanq̄ p̄uatis personis: cum in h casu ecclesia culpa careat in cuius iniuriā data ē ipsa ecclesia pecuniā hāc ipo iure habere debebit: vt patet in dicto. c. de hoc autem: verū tamē si capitulum in hoc deliqt: tūc nec dans nec recipiens ipsam habebit sed cōfiscabit̄. ar: extra de dona: inter vi. & vxo. ca. & sine cē. Nec obstat q̄ illi qui receperūt defūcti sunt: q̄ turpia lucra sunt etiam ab heredib⁹ exigꝺ quēda. ff. de calū. Lin heredem: ꝓfiscabit autem a fisco summu & non inferiꝰis p̄cipis in hoc casu & sic erit pecunia pauperib⁹ erogan da: vt extra de vsuris: c. cum tu. cū suis cōcoꝛ dantiꝰs: fm Host. & Jo. an. in dicto. c. de h autē. ¶ Quinto q̄ri pōt an & q̄n & q̄a valeat dispēsare cum simoniaco. Ad hoc rñdz Jo. bā. de calꝺ. extra de renunciatione. in. c. post trāslationē dicēs. Qꝺ si simōiace q̄s oꝛdiez adeptus ē & ipo ordinato sciēte vl̄ ꝓsciētie tacite vl̄ expresse: vl̄ postea ratū habēte: vel ipo eodē pecuniā dāte tūc in his casib⁹ executionem pdit: non solū ordis sic suscepti. extra de simonia. c. tāta. sed etiā omniū alio fm Hug. cum & Jnno. & addit Jnno. q̄ etiā in spūalib⁹ & p ꝙsequens pdit administrationē temporaliū: ar. xxxv. di. c. cos etiaz q̄ vt fornicari eis liceat diuinum officium deliq̄rūt a deo recedētes diabolo & opibus ei⁹ seruiūt sicut se ultissime ab officio alienos faciūt: ita bñficiorū alienos ecclīaz ꝓuatos cē adiudicam⁹: h ibi: vñ alius q̄ papa sup his dispēsare nō pōt: vide tñ clar⁹ de h supra. Si ꝙo simoniace ordinē adepti⁹ ē ipo ignorāte nec postea ratū habēte: tūc ex dispēsatiōe epi pōt in ordinib⁹ remanere. j. q. j. p̄sentiū. Jn aliis aūt ordinib⁹ nō simoniace suscepts sine dispēsatiōe remanere potest: nouos tñ nō recipiet nisi cui⁹ eo dispēsetur in ordine quē simoniace acq̄siuit. Dispensare vero potest in hoc casu scilicet vt nouos recipiat solus papa si est manifestum: si aūt occultum tunc epūs. Preterea si dignitatem vel ecclesiam curatā adeptus ē simoniace eo sciente vel cōsciente. tacite vel expresse: vel postea ratum habente aut etiā pecuniā dāte: tūc si libere renūciat epūs dispēsare poterit vt in alia ecclesia beneficiū obtineat & in suscepts ordinib⁹ ministret: & vt i eadem ecclesia beneficium obtineat non tamen illam dignitatē quā simoniace obtinuit & q̄ in minoꝛibus ordinibus ministret: non tamen q̄ ad supioꝛes ordines ascendat: & sic plus punitur remanēs in eccl̄a in qua simoniam cōmisit: q̄ si ad aliā se trāsferat Aut factum est ipo ignorante & tūc nō nocet ei si factum est insidiose ab inimicis: q̄ si ab amicis factum ē: tūc si nō renūciat spōte fz expectat sentēnam in ꝛta illa natiōe ecclīam vl̄ dignitatem habere nō pōt: nec h casu epūs ea vice dispensare pōt: vt extra de cle. c. si alicuius: in p̄ncipio quod intelligit Hugo: nisi ecclie necessitas vel vtilitas id exposcat: vt patz exp̄ssius. j. q. vij. §. nisi rigoꝛ in alia ꝙo natiōe poterit epūs dispēsare: ar. a p̄rio dicti. ca. & alicuius ibi ea vice. Si ꝙo sponte renunciat: dic̄ glo. in di. c. post trāslationem: q̄ epūs illa vice dispēsare poterit ex necessitate vel vtilitate ecclesie. j. q. vij. c. & si ita. Si denicꝫ simpler bñficium acquisiuit simōiace fz ignorāt tūc post liberā resignationē ea vice p̄ epūs dispēsat̄ Idē si sciēter & necessitas vl̄ vtilitas ecclesie req̄rit: mlto

minus si sententiam expectauit: nisi ꝓpter necessitatē vl vtilitatē: z generalit de dispēsatione epi intellige si cū ipso non fuit cōmissa simonia. De simōia aūt cōmissa circa exeqas: bñdictiones nubentiū. sal: panis: i ꝓsecratione eccliaz: vasoz vestimētoz: vendinōe chrismatis z filiū: fm Hen. boyc. i di. c. post trāslationē epus vt credit dispensari pōt post pacta pniam: ꝯcor. Hosti. Goff. z speculatoz. Denicꝫ de simonia p ingressum religiōis solus papa dispensat si ingredies scienter contraxit vel post ratum habuit. Si ignoraūt per inimicum nihil nocet: si p amicū eo ignorante vl contradicente ꝛūc credit Hen. boyc: q epus dispensare pōt: in dicto. c. post translationem z allegat multa iura. Ad laudei.

¶ De restitutione elemosynaz ꝓpter dandi impotentiam vel accipiendi fraudulentiam/ falsam qstionē z dānabilē abusionē. Ser. xx

On furtum facies Exo. xx.

n Septimo principaliter elemosynis vel donis abutentes tenentur ad restitutionem. ¶ Ad cuius euidentiam sciēdum q principaliter tria sunt hominum genera q obligantur ad elemosynarum restitutionem. Primi sunt qui recipiūt elemosynas ab his qui eas dare non possunt. de quo talis regula dari potest. Omne acquisitum a dante legitimam auctoritatē dandi nō habente: restituī dz. Ratio huius est: quia scōm Sco. in .iiij. di. xv. non est iusticia si donat quis qui prohibente iure non habet auctoritatem donandi: nisi pbabiliter p̄sumat q illis placeat qui super hoc habent potestatem donandi: z ideo dare non potest furiosus vel qualiter cunqꝫ alienatus a mente sicut nec peccare potest. xv. q. j. capi. merito: extra de homici. si furiosus. Similiter non valet q donat filius aut filiusfamilias qui nō hz peculium castrēse vel quasi. ff. ad macedoñ. l. filius. ff. de pecul. l. filius: Nec etiam valet qō donat vxor que non habet res parafernales. ff. de donatio. inter vi. z vxo. l. quintus: nec quod donat monachus vel claustralis. xij. q. j. ca. non dicas: z .c. nolo: extra de statu mona. cum ad monasterium: nec qō donat bonoz ecclie sti coꝛum administratoꝛ. nisi ecclesiastica bona moderate donet hōestis pſonis ex iusta causa: q pauperum bona sint. xvj. q. j. c. aliter raptoꝛ: nec est quod donāt q mioꝛes sint. xv annis. C. si maior fac. ra. habuerit. l. fi. z multi dominus si donat pupillus qui nihil alienare pōt sine auctoꝛitate tutoꝛ. ff. de acq. re. do. l. pupill⁹: nec valet donatio pdigi. ff. de curat. fur. Liuiau⁹. Dia q supdicta z ꝑsilia a talibus habita restitui debēt nisi pbabiliter p̄sumat q illis talī dōatio placeat q sup h̄ potestatē acceperūt quoꝛ declaratiōnē vide latius superi⁹. Ūn generaliter etiā oēs tenēt ad restitutionē faciendā q recipiūt ab his q sūt obligati in iustis vel debitis: z sup h̄ efficiunt impotētes ad soluendum: exempli gratia Si quis accipiat elemosynas ab vsurario q ꝓpt h̄ efficit nō soluendo: tūc aūt ad restitutionē obligatur: qō sane intelligendum est si ꝓpt h̄ certa iniusta soluere non potest: secus autem si ꝓpter hoc nō efficiat impotēs ad satisfaciendum de certis iniustis. Cōcoꝛ. Ulri. verū tamen licet vsurarij non essent soluēdo iñ excusantur p̄dicantes z religiosi qui vadūt vt ad penitētiam z restitutionē illos ꝓpositum inducant si de vsuris cum eis comedunt: maxime si apud alios comode venire nō possūt siue illos inducant in p̄dicatione generali siue in psuasiōe speciali: vt patz extra de sen. ex. c. cum voluntate: vbi subdit: p̄dicatoꝛes q̄q penes excōicatos vel alios alienarum rerum detentoꝛes in predicationibus z ꝑfessionib⁹ quasi gerunt causam eoꝛum ad quos res ipse spectare noscuntur: elemosynas licite possūt ab illis recipere: p̄sertim si alias nō valeant in loco illo sustentationem habere: qō tamē fm Richar. verum est si de coꝛrectione spes ꝓbabilis habeat: z etiam si ꝓpter eoꝛ expensas no subtrahatur vsurario restituēdi facultas in toto vel in magna pte: concoꝛ. Ray. Archi. z Hosti. Preterea multomagis sacerdotes oblationes a manifestis vsurarijs & recipientes obligantur ad restitutionem nam licet ex hoc vsurarij non fierent impotentes ad soluendum: tamē recipientes ad restitutionem obligant: z donec satisfecerit ad arbitrium sui epi ab officij sui executione manent suspensi; vt extra de vsuris. c. q2. in omnibus Caueant igitur ne celebrent interim alias fierent irregulares. fm Host. tamen scōm Archi. decretum illud nō est la e sentēte sz ferē de ꝓma tamen opinio securioꝛ est. ¶ Qō si q̄ritur qui sint vsurarij manifesti: dicendū fm Hosti. q duplicit cognosci possūt. Primo per notoꝛiū iuris: qñ scz p eōpetentem in eccl'a pu

hlicari sunt: secus autez si ab epo tolerantur Scdo p notoriū facti: id ē p euidētiā manifestā. s. cū tenēt patēte mēsā ad pecūiā mutuandā cuilibet sub vsurꝫ: sic̄ meretrix in pstibulo cuilibet stat para: ita habet in. le. palā: ff. de. ſ. sig. ⁊ p hoc in. Lij. ff. de. furt. Si ꝛo sūt manifesti p fama nō tm notorij: fm Granan̄ hāc penā nō patiūt. ¶ Scdo principaliter sunt q̄ recipiūt elemosynas fraudulēt: Pro q̄ sciēdū fm Sco. in. iiij. q. ad iustā donatiōnē tria requirunt. Primū ē q̄ sit libertas ex pte donātis ppter cui⁹ defectū nō pōt pdicti alienare bona sua: ⁊ etiam ex pte recipientis propter cuius defectū fratri minori pecunia dari nō pōt: nec alicui religioso subdito cui nō est credita ammistratio dari pōt aliq̄d sine scitu ⁊ licētia sui superioris: q̄ nō ē capax alicui⁹ ppri etatis. Scōm est q̄ sit voluntas recipiēdi ex pte ipi⁹ cui fit donatio: q̄ nisi oblatū recipiatur dominū nō trāsfert: ⁊ ꝑ hoc cauēat q̄ q̄cūq; oblata refugiūt in manifesto ſz postmodum clā auferūt in occulto. q̄ furtū ꝓmittūt. Tertiū ē q̄ sit traslatio liberalis ex pte donātis. Nō est aūt in donatiōe iusticia si donās non mere liberaliter donat: ⁊ iō generaliter q̄cūq; coact⁹ circūuentus vel decepti⁹ donat: non mere liberaliter donat: q̄ aliq̄s coactio ⁊ ignorātia excludūt simpliciter volūtariū: nō ꝑ valet illa donatio que pceditur ex q̄cūq; necessitate vl̄ coactiōe. Silr fm Sco. decept⁹ ab eo cui donat ꝑtū ad illā rōnem ppter illā donat nō simpliciter donat: vñ fm Inno. ⁊ Host. hypocrita q̄ sub nomine boni ac deuoti viri multa quesiuit obligat ad restitutionē: q̄ p fraudem adept⁹ est illa bona. xiij. q. v. c. fi ⁊ c. qui habetis. §. ſz hoc. Et iō talit acq̄sita dz alijs viris deuotis vel pauperibus erogare. de talib⁹ enim dicit dñs Mat. xij. de scribis q̄ deuorāt domos viduarū obtētu plite oro nis hi accipiēt plurius iudicium. Et Mach. xxiij. Ve bouis scribe ⁊ pharisei hypocrite q̄ comeditis domos viduarum: orōnes lōgas facientes ppter h̄ enim amplius accipietis iudicium: Silr si dat aliq̄d nō egeno: eo q̄ p suam sustationē egen⁹ putabat h̄ alijs egenis distribuere tenet nisi ⁊ ipse interim egenus efficiat: de talibus em ibidem dic̄ Sco. videāt trufatores illi qui diuites exīstes tāq̄; egeni recipiunt elemosynas: ne iniuste oīa hmōi recipiant: q̄ nō est ibi in dante voluntarij p pter conditionis ignorātiā quā respicit in donādo. ¶ Ad maiorem aūt euidētiā ꝑmo q̄ri pōt: vtrū illi qui se fiāt bonos nō sunt questus gr̄a sic̄ hypocrita tenent ad restitutiōez Ad h̄ rñdet Alex. de hales: dicēs: in. iij: tractatu restitutionū: q̄ sic: cui⁹ rō ē: q̄ ille q̄ dat aliq̄d hypocrite quē estimat bonū ⁊ religiosū nō dat p se loqndo hypocrite. ſ. intercipitatiue dat viro religioso: vñ nō trāsfert dominū rei date ad hypocritā ⁊ sic hypocrita nō ē iust⁹ possidēs rei date ſz vsurpatiue ⁊ inuito dño ac p ꝓns ē aliene rei cōrrectato: ppt̄ q̄ tenetur ad restōez. Q̄ō si obijcit. ignt a sit cui cōfert ab epo ꝓbēda eo q̄ credit eē bon⁹ ⁊ nō sit: tenet etiā ad restitutionē illi⁹. Ad h̄ rñdet ibidē. Alex. de hales: q̄ nō ē sile: q̄ ly ꝓferens alteri ꝓbendā credit illū eē castū ⁊ bonū: tm ille cui ꝓfert ꝓbēda nullā fraudē ꝓmittit ppt̄ quā illi cōfert: q̄ tali intētiōe nō sit̄ se castū vt ꝓbēdā assequat. Ydeo ly ingredies fit mal⁹: vtpote fornicator: ⁊ impi⁹ lucri⁹ tñ ē ei⁹ ingressus in ꝓbendā: hic etiā nō tenet ad restitōez. Si tñ p hypocrisim ppter h̄ se bonū sit̄ fecisset vt ꝓbendā assequeret: tūc ei⁹ ingressus esset vitiosus ⁊ illicit⁹: vtpote fraude ⁊ dolo adept⁹ ⁊ p ꝓns tenet ad r̄stitutionē. Silr etiā si eps vl̄ ali⁹ planus matrē vl̄ sororē alicui⁹ cognosceret: ⁊ ob h̄ illi ꝓbendā aliquā tribueret: tūc cognita veritate tenet resignare: q̄ turpissimū ingressū habuit. ¶ Scdo q̄rit̄ de his q̄ mēdicant elemosynas pauperum rapiendo: cum tñ eis nō sit necessarium. Ad hoc rñdet Alex. de hales vbi supra: q̄ diues exīs vl̄ saltem non pauper mētiēdo se pauperem aliquid acquirit tenet ad restōez non illi a quo recepit: q̄ talis iam meritū h̄z apud deum dans elemosynam intuitu pietatis: sed tenet dare pauperib⁹ q̄bus alter vtiq; donasset si non erraſſet. Q̄ō si q̄ritur q̄d ꝑ de mēdicantib⁹ validis qui se debiles claudos ⁊ infirmos fingunt: ⁊ vt dicit glo. C. de mendi. vali. li. xj. cū herbis ⁊ alijs medicamentis fingere p̄nt de formitates membrorū ⁊ egritudines corporū. Ad h̄ rñdet Jo. de pla. q̄ inspiciēda ē eorū cōditio: vt si eis fuerit corporis integritas: et annorum robustas: eorū inertia sine vlla miseratione puniat h̄ mō vt fuerint serui subdantur dñio accusatorum. Si ꝛo liberi efficiantur eorū coloni asscripticij: ⁊ h̄ q̄n fingūt infirmitatem. Si ꝛo nō fingūt infirmitatē ſz tñ sani mendicant. tūc si sint forēses expellūt ⁊ ad suas ptes remittuntur. Si aūt nō sūt forenses: tunc ad artes ⁊ opa ac publica exercitia cōpelli debent: vt in aut. de ēpiſtore. §. si ꝛo

vite colla.vj.nam dicit ibidez glo.q cū sint robusti ꝛ sani auferūt panē debilib⁹ ꝛ p ꝓns ad restitutionē obligāt. Esurienti ei panis vr luer tollit vt ei⁹ inertia cohibeat:ꝛ vtili⁹ esu rienti panis tollit si de cibo secur⁹ iusticiā ne gligebat q̄ esurien panis frangit vt iusticie seduce⁹ acq̄escat:ꝛ q̄ frenencū ligat ꝛ q̄ lur gicū exeruat ambob⁹ molest⁹ ambos amat:ꝺ Aug.ꝛ habent.v.q.v.ca.nō oīs. Ite glo.sup Dauꝺ. Iust⁹ fecer⁹ si iuste petenti cozre xerit q̄ si q̄d ei ꝺeꝺer⁹. ¶ Tertio q̄n pōt.q̄d igit ꝺe q̄stoz⁹ q̄ mittunt in omnem terrā ad euacuāda marsupia mulierū ficus mēdacijs ita q̄ tā ꝙbo q̄ exēplo.tā sermōe q̄ ꝓuersan one plurios scāndalizāt ꝛ in errozē ducūt. Ad ꝺ dicendū:q ad abolēdas coꝝ detestabiles insolētias tria p̄ncipaliť ꝺe eis in iure ꝺiscri cte sūt promulgata. Primū ē ꝺ coꝝ ꝓuersatiōe q̄ ponit extra ꝺ pe.ꝛ re in.c.cū.ex co. vbi sub ditꝰ q̄ aūt ad q̄rendas elemosynas destinant modesti sint ꝛ discreti nec i tabernis aut alijs locis incōgruis hospitent:nec mulles faciāt aut sūptuosas expēsas cauētes oino ne false religionis habitū gestēt ex q̄bꝰ lq̄ꝺo p̄z:q̄ n ꝺebent esse ribaldi:fornicatoz⁹:adulteri:ra pillatoz⁹ aut similibus criminib⁹ irretiti:nec elemosynas in subsidium pauperū datas vi uose ꝛ scāndalose dilapidare debent:alioquin obligantur ad restōem:q̄ detestabile furtū est. Secūdum aūt est ꝺe coꝝ auc̄te sine q̄ ne quaq̄ admitti ꝺebent:vbi in ꝺicto.c.cū ex co ibi subditur: Elemosynaꝝ q̄s q̄stoz⁹ que rū q̄ꝺam se alios mentiēdo abusiōes nōnullas in sua p̄ꝺicatione ꝓponunt admitti:nisi aplī cas vel ꝺiocesanas epl̄as veras exhibeāt ꝓhibemus:ꝛ tūc p̄z id q̄ in ipis cōmebiť literis nihil pplo ꝓponere permittanť. Formā ꝙo quam cōiter sedes aplica talib⁹ indulget ꝺuxim⁹ exprimēdam:vt fm eā epī ꝺioc.suas l̄ras moderēť. Ea siq̄ꝺē talis:q̄n vt ait apl̄s ad Ro.xiiij. Oēs stabim⁹ añ tribunal chr̄i: recepturi put in corpe gessim⁹ sive bonū fue rit sive malum. oportet nos ꝺiē messiōis ex treme miseꝛie opibus p̄uenire ac eternoz⁹ interim seminare in terris q̄ reddēte ꝺño cū multiplici fructu recolligere debeamus in ce lis:firmam:spē.fiduciāq̄ tenētes:q̄n q̄ par ce seminat parce ꝛ metet:ꝛ q̄ seminat in bñdi ctionem de bñdictione ꝛ metet vitā eternaz. Cum igit ad sustentatiōnē fratrū ꝛ egenoz⁹ ad tale cōfluentium hospitale: ꝓpter ,nō sup petant facultates vniuersitatem vestrā mo nemus ꝛ exhoꝛtamur in ꝺño arcq̄ in remissio nē vobis iniūgim⁹ peccāq̄ q̄tenus ꝺe bonis a ꝺeo vobis collatis pijs elemosynis ꝛ grā charitatis subsidia eroganꝺis:vt p subuēctionē vr̄am eoꝝ iopie ꝙsolat:ꝛ vos p hec bona et alia q̄ ꝺño inspirāte feceritis ad eterna possi tis gaudia puenire:ꝺ ibi:Tertiū ꝙo ē ꝺe eo rū āmonitiōe:q̄ scz ꝓhibent denūciarī:nō em̄ p̄mittūť p̄ꝺicare fm iura scz charitatiue āmo uere:vt p̄z plane.li.vj.ꝺe hereť.in.c.vt offici um:ꝛ i cle:scḋa ꝺe pen.ꝛ re. In q̄ cle:mētina multa eis ꝓhibēť denūciare vbi subꝺitť. Cū aliq̄ ex hmōi q̄stoz⁹ sic ad nr̄am audientiā ēst plarū:nō sine multa temeritatis audacia: ꝛ decepciōe multiplici aiaꝝ idulgētias s̄ ꝓpio suo motu ppio ꝺe facto cōcedāt:sup votis ꝺi spēsent:ꝛ a piurijs.homicidijs ꝛ periis alijs si bi ꝙfitētes absoluāt.mala ablata incerta da ta sibi aliq̄ peccūe q̄titate remittāt:tertiā aut q̄rtā partē ꝺe penitētijs iniūctis relaxēt.aiaſ tres vel plures amicoꝝ vel parentum illoz⁹ qui elemosynas eis ꝓferūt ꝺe purgatorio vt asserunt mendaciť extrahāt:ꝛ ad gaudia pa ꝺisi p̄ducant.bñfactoz⁹ locoz⁹ quoꝝ q̄sto res existunt remissionem plenariā peccāq̄ in dulgeāt ꝛ aliqui ex ipsis eos a pena ꝛ a cul pa:verborum ve:bis vramur absoluāt. Nos abusus hmōi per quos censura vilescit eccle siastica:ꝛ clauium eccl̄ie auctas ꝺeducit i cō temptum:omodo aboleri volētes:ea p quoſ cūq̄ q̄stoz⁹ fieri ac attemptari decetero di strictius inhibemus. Omnia ꝛ singula priui legia si qua sup p̄missis vl̄ eoz⁹ aliquo sint aliquib⁹ locis oꝛꝺinib⁹ vel personis q̄storum hmōi quōcunq̄ cōcessa:ne ipoꝝ pretextu sit eis materia talia vlterius p̄sumendi:aūcte aplica q̄rum ad premissa penit⁹ reuocātes: hec ibi. Nunc antē laicos ꝛ illiteratos mittūt pro colligendis hmōi elemosynis:quod satꝭ reprobatur:extra ꝺe priuil.i.c.tuarū.ꝛ quod penus est nō solum vxoratos sed etiā publi cos fornicatoz⁹:adulteros ac alios infames qui pro certa summa sibi vendicant auctori tatem ꝺiscurrendi p hmōi elemosynis:in fo mentum ꝛ augmentū eterne maledictionis Unde ꝺicit sanct⁹ Bernhardin⁹ ꝺe religiōe christiana:cū in elemosynis ꝺandis est error pſone:pura quia ꝺans credit alteri ꝺare:tūc illud restituēdum est ꝺanti vl̄ illis ad quos ꝺantis intento ferebatur:vt si quis solis in firmis hospitalis sancti Anthonij vel alteri us loci vel persone intenꝺebat ꝺare:non aūs

questoribus: nunc est illis infirmis ⁊ pauperibus restituendū: nihilominus tamē qz nullus tenet propijs stipendijs militare: nec enā gerere causas aliox ad expensas suas: dico q tales vulnere possunt super questis quas faciunt moderate tamen: possunt etiā moderatum salariū exigere ⁊ accipere dūmodo sine mendacijs cū moderaminibus supradictis officiū illud exequant. Qđ si tales questuarij dicunt se esse sacerdotes ⁊ nō sunt: ac per impias deceptiones: promissiones ⁊ mendacia lucrati sunt multa: tūc aut emunt questā illā pro certa pecunie quātitate ⁊ tūc quia id qđ illis modis impijs lucrati sunt est turpe lucz totū debet pauperibus erogari: aut sunt subobedientia hospitalis pro quo questā fecerūt ⁊ tūc domus hospitalis nihil eis dimittere debet pter cōmunem victū aliox confratrū: sed totū debet vsui pauperū applicare: q si aliter facit ipse dñs peccat peccatoz particeps efficitur: hec ille. ¶ Tertio principaliter sunt q abutunt elemosynis dānabiliter ēt licite sint acquisite: ⁊ hoc dupliciter. Primo quādo datur elemosyna sub cōditōe quā recipiens nō exequit: vt cum sacerdos dat elemosyna pro missis celebrandū eis: vigilijs legēdis ⁊c. qui tū hoc non perficit: tunc dñs si receptor ꝓstat de precisa intentione dantis: q sez alias nullo mō daret: obligat vel ad restituendū vel ad sufficienter per se vel per aliū supplendū fm intentionē dantis. Cuius ratio est: qz cū res in recipientē nō transeat: nisi eo mō quo dans transferre intendebat. si cōditio nō perficit: in ipm res minime trasferri valebit. Numerū cū intendebat hanc sibi vel suis procurare bona spūalia quibus iniuste fraudatur quousq; bona illa spūalia sibi suppleant vel restituantur. Si tū principaliter illā elemosynā daret propter personā: secundario vero ꝓpter spiritualem subuentionē: tūc licet petita nō perficiat non obligat ad restitutionē: q̄uis etiā aliter errasset in psona: alias tamē peccaret infideliter agendo. Exempli grata: do tibi marcam argenti principaliter quidem qua te credo amicū vel nepotem meū. Secūdario vero: qz te credo probū ⁊ bonū: vt pro me intercedas vel missas pro me ⁊ meis dicas: tunc licet nō sis amicus vel cognatus meus nec etiam bonus vel probus: nec etiam intercessionē pro me facis ad restitutionē ex necessitate salutis nō es obligatus nisi per hypocrisim te bonū simulasses: vt sic elemosynas vsurpares: peccas tamen graviter fidelitatem tibi creditam infideliter exequens. Secundo quando elemosyna insuperfluitate consumit cum talia superflua pauperū sint. ¶ Ad cuius evidentiam queri potest: vtrum clerici obligentur ad fructus beneficioz restituendos quos voluptuose consumpserūt: nec pro illis fecerunt satisfactionem debito mō quo deberent: eo q in mortali peccato fuerunt. Ad hoc respondet Archidiaconus xlviij. dist. vbi in textu multa tangunt de cōsuetudinibus ⁊ cōmessationibus clericoz: q sez huiusmodi tenentur ad restitutionē quadruplici ratione. Primo ratiōe date: quia data sunt aliis vt offerantur pro ipsis offerentibus ⁊ inde pauperes alantur: quod quia talis non facit licet fructus recipit infidelis est. xcij. q. ij. qui oblationes. Secundo ratione furti: quia subtrahit illi qui paratus esset facere seruitium: subtrahit etiam danti qui petit seruitū. Tertio ratione sacrilegij: eo q defraudat totam ecclesiam cui prodesse deberet suis orationibus: vt dicto. c. qui oblationes. Quarto ratione odij: quia cum is qui displicet ad intercedendū mittitur: iratus animꝰ ad deteriora provocatur: sicut ait Gregorius: ⁊ habetur. xlix. distin. §. j. Hinc merito dicit Hieronymus: permissum victum de bonis altaris ⁊ non abusum. Ad laudem dei.

¶ De restitutione propter artes mechanicas depravatas ī materia: forma: fine: modo: tpe: ⁊ de alchimia ⁊ arte notoria. Sermo xxij.

Non furtum facies. Exo. xx.

n Octauo principaliter infideliter operantes tenent ad restitutionem.

A Pro quo sciendū est: q restitutione faciēda propter iniustitiā ⁊ perniciem de operibus mechanicis: principaliter quinq; sunt attendenda: que sunt materia: forma: finis: modꝰ ⁊ tempus. Primo nanq; fraudem cōmittunt circa materiā: ⁊ hoc fere in omnibus artibꝰ mechanicis qui materiā ipsam viliori cōmixtione corrumpunt: aut viliorem pro meliori vendunt: aut vetante ignauia vel auaritia infideliter ꝓparant tantū seruientes ad oculuz sicut fabri in omni genere metalloz ligniorum vel lapiduz: sic in lanificio quod cōprehendit omne genus vestimentoz: in quo sez cōprehēdunt tinctores: fullones ⁊ similes. Similiter ⁊ in venatione que cōprehendit omnē artem

ꝑparandi cibū ⁊ potū: ⁊ sic de alijs artibus mechanicis i quib⁹ fraudē cōmittit in specie pōdere: mensura vl numero: vel ōbita sollicitudine in ꝑpatione vel ꝙseruatiōe q̄ tñ fm rectā rōnem fieri nō deberēt: ⁊ ideo tales artes ꝯuis in se nō sunt tantū licite: sz enā viles ⁊ necessarie ad humanū vsuz: tñ hoies illis abuti pñt ⁊ sepius abutunt: ita q̄ ad restitutionē obligant ꝓpter infidelitatē coz ⁊ deceptionē simpliciū. Tanta nanq; malitia deceptionis tā inualuit: qđ Hieremias puidens in spū ventura hanc būane pfidie diceret eiusdem. ix. Quis dabit capiti meo aquā ⁊ oculis meis fontē lachrymarū: ⁊ ploraho die ac nocte interfectos filie ppli mei spūaliter in anima. Sequit: Quia oēs adulteri sunt ⁊ cetus p̄uaricatoz: quasi diceret: ex hoc habeo cām lamentādi: ⁊ extenderūt linguā suā quasi arcū mēdacij ⁊ nō veritatis: ꝓualuerunt in terra: id est in terrenis q̄ mēdacijs suis aggregauerunt. q̄ de malo. s. mendacij ad malū. s. piury egressi sunt: ⁊ nō cognouerūt me dicit dñs scz p timorē ⁊ amorē: sequit. Unusq̄sq; se a proximo suo custodiat: q̄. s. nec vicinitas nec ꝙsanguinitas exhibēt fidelitatē: ⁊ omnis frater suo nō habeat fiduciā: q̄ oīs frater supplātans supplātabit. Lyra duplicat aūt verbū supplātationis: q̄ multū studēt ad hoc vt vnus alterū decipiat ⁊ supplāter: ⁊ oīs amicus fraudulēter incedet: ⁊ vir fratrē deridebit ⁊ veritatem nō loquit. ¶ Qđ si queritq̄ quō decipient. Rñdet Hiere. Docuerunt linguas suas loqui mendaciū. Lyra. Per verba pulchra ⁊ deceptoria sua mēdacia colorādo. Sz hec est scientia terrena aialis diabolica q̄ stultitia reputat apud deū. Hinc ꝙsequit Hiere. x. c. dicens. Stultus factus est oīs hō in scia sua: cōfusus est oīs artifex in sculptili: qm̄ falsum est qđ ꝓflauit. ¶ Hic q̄ri pōt q̄d ergo de talib⁹ q̄ quidie mentiunt in artificijs suis vl ꝓtractib⁹ ⁊ sitib⁹: vt alios decipiāt vel saltē se indēnes teneāt. Ad h rñdet Fran. de pla. q̄ si scienter mendaciū ꝓferūt vl alios decipiāt vel carꝰ iusto ꝓcio vendāt: mortaliter peccāt ⁊ tenent ad restitutionē. Si ꝙo mentiunt ignoraūter vl improuise: q̄ lingua labilis est iudicat venialē. Qđ sciēter quidē mendaciū ꝓfert sz eo tm̄ in minimo vt se seruet indemnē nō q̄rens alteri nocere: q̄ satis rōnabiliter res ꝓcio dat: nec ē ibi deceptio nec in re nec in valore: q̄ nō vendit vnā rem p alia: nec corruptā p incorrupta Et ideo tūc ēt ā est venialē maius tm̄ q̄ ꝓcedens. Quō tñ intelligit dūmodo non accedat iuramentū nec ducat in ꝙsuetudinē q̄ exꝑta ua cōsuetudine mentitur assidue tunc iudicat mortale: sicut mutua peccata q̄ ꝓpter assiduita tem fiunt mortalia: sicut ebrietas assidua iudicat mortalis culpa: nō aūt oīs ebrietas: vt ꝓ supra. De medicis autez ⁊ chirurgicis ac de pñtu materia vide supra in sermone de exactionatoribus. ¶ Scdo queri pōt: vtz alchimia sit licita ita q̄ eā exercentes nō faciūt furtum nec fraudē: ꝑsertim cū fieri posse non videt sine auri detractione qđ est lege phibitū. C. de auri publi. ꝓfectu. l. j. li. xj. Ad hoc dicendū vl dek: q̄ isti q̄ de plūbo stāno vel alio vili metallo ꝓducunt aurū vel argentū: nō sunt repellit sz ponus laudādi: dū m̄ hoc nō faciant p artem magicā vel aliā legibus odiosaz: vt dicit. C. ō thesau. l. j. li. x. Isti sunt enim metallarij qui labore ꝓprio sibi ⁊ reipub. cōmoda cōparant. C. de metall. l. j. li. x. ⁊ ꝓpter hoc ꝓuilegiati sunt q̄ inuito dño pñt ingredi fundū alienū ad inquirendū metallū: nec mutāt vnā speciem in aliā diuersam: sz vnā metalli speciē faciūt melioré: vt de stāno vel ere argentū vel aurū: nec mirū cum videamus q̄ ex re mortua ꝓducit vua: ex vermibus ꝓducit sericū: ⁊ ex herba vitrū. Dicit etiā liber de ꝓprietatibus rerū: q̄ oīa metalla ꝓducunt ex eodē principio scz ex sulphure ⁊ argento viuo: ex ꝗture etiā elementoz maior est influētia in vno loco q̄ in alio: ⁊ ideo in vna minera vel fodina fit plumbuz vel stannū in alia argentū vel aurū: ⁊ sic de alijs. Cum igit ars imitet naturā nō vident alchimiste peccare si p virtutē lapidū vel alicuoz elementoz metallū de metallo: vt argentum de stāno facere pñt: cū sit quasi ex eodem genere. Si ergo p alchimiā faciunt aurū vel argentū: ⁊ hoc deo attribuūt: nō videntur peccare fm Uldardū ⁊ Joh. an. in addi. spe. n. de cri. falsi: q̄ nihil phibet artē vti aliquibus naturalib⁹ causis ad ꝓducēdos naturales ⁊ veros effect⁹ sicut Aug. dicit li. de trini. Si tñ nō esset purū ⁊ verū aurū vel argentū tūc nō liceret nec facere nec vendere: alioq̄n obligaret ad restitutionē. ¶ Tertio q̄ri pōt incidēter: vtrū ars notoria q̄ dicit alias ars Salomonis sit licita: ꝑsertim cū ordinet ad bonū fidē. s. ad acq̄rendū scientiā. Ad hoc rñdet sanct⁹ Tho. secūda ꝛ. q. xcvj. dicens: q̄ ars notoria est illicita ⁊ inefficax. Illicita quidem quia vtitur quibusdā ad causandā scientiam que non habent fm se, virtutē causandi scien-

stam que nō habent fm se virtutem causandi sciam: sic inspectionē grūdā figurarū t p̄lationē grundā ignotor̄ ꝓbor̄ t alīs: t iō hmōi ars nō vtr̄ his vt causis ꝑ vt signis: nā aūt vt signis diuini ꝑ instituns sicut sunt sacramēralia. vñ relinqr̄ q̄ sūt signa supuacua t p̄ñs punēnia ad pacta q̄dā significationū demonib⁹ placita t federata. Et iō ars nostra ē penitus repudiāda a chr̄iano sicut t alie arte nugatorie vel noxie superstitionis: vt Augu. dicit de doct. chr̄iana. Est etiā ineptus ad acqrēdā sciam. cū em̄ p hmōi artē nō intendat acqsitio scie p modū hoi connaturalē. s. adinueniendo vel discēdo. ꝓfis ē q̄ iste effectus expectat a deo vel a demonib⁹. Et tū est aūt alīqs a deo sapiētiā t sciam p infusionē habuisse: sic de Salomōe legit. iij. Reg̃ū. iij dñs etiam discipulis suis dic̄ Lu. xxj. Ego dabo vobis os t sapientiā cui nō poterūt resistere t contradicere oēs aduersarij vestri: sed hoc donum dat paucissimis. Aut expectat cum obseruatiōe certa: sed fm arbitrium spiritussancti: fm illud. j. Cor. xij. Alij quidem dat p spm̄ sermo sapiētie: alij sermo scientie t c̄. t tandem infert: hec oia opat vn⁹ atq; idem spūs diuidēs singulis prout vult. Ad demones aūt nō pertinet intellectum illuminare. Sed acquisito sapiētie vel scientie ꝑ illumianonem intellect⁹: t ideo null⁹ vnq̄ ꝑ demones scientiam acqsiuit. Vñ ultomagis autez phibita est ars necromācie: q̄ fit p manifestas demonum inuocatiōes q̄d ē grauissimum pctm̄: vñ in. xij. tabularū lege que diu ante chr̄i aduentum lata fuit. Artes magice (vt dicit Licero de republica) p̄hibite fuerūt: t supplicium constitutū fuit bis qui illis artib⁹ vterentur: de qua arte multa ponunt xxvj. q. v. ca. nec mirum. t vtentes ea sunt excōicati per extrauagn̄. Joh. xxij. que incipit: sup ipsius specula. vbi dicit. Si quis demones inuocauerit vel eorum auxiliū postulauerit: aut fedus t pactum cū demonib⁹ fecerit aut eos inuocauerit: aut ipsos adorauerit: in eorū nomine imagines: anulos: speculum siue rem aliam magice ad ipos demones obligandos constituerit: aut m̄sa ab eis petierit: excōicatus est ipo facto: quis m̄ absoluit ab ista excōicatiōe nō exp̄mit ibidē. ¶ Secūdo p̄cipalit peccāt circa formā rei: t hoc dupliciter. Primo quādo rem ipsam ꝓpter ad exteriorem apparentiā acceptā t gratiaz beneq; valētem faciunt: cum tamē in veritate non sit vt sic decipiant simplices sicut scriptores librorū inutilium t incorrector̄: colorantes etiā alīqs spēs vt recēnores apparent renouāres veteres pānosp fullones aut tinctores t silēs inuētores q̄ renouāt t meliorāt diuersa nō q̄dē fm substāniā sz m̄ fm exteriorē apparēriam. Secōo ꝓ qñ rebus humano vsui necessarijs addūt multa superflua et curiositate: vanitate t nouitate: adinuēriones detestabiles adyciētes: vt alios alior̄ allitiāt t ad eor̄ ꝓpationē iducāt: vñ mala multa sequuntur nō solū p talīū abusionē ꝑ etiam ꝓpter alior̄ exēplū t imitationē: lz talia post q̄ in cōem ꝓsuetudinē p̄rie fuerit introducta licite portari possent: nisi subesset alia cā p̄ncipalis q̄ propter quam essent vitāda. q: dic̄ Tho. scōa scōe. q. clxx. q in rebus exteriorib⁹ q̄b⁹ vtr̄ hō pōt ee vitiū et p̄rie hois vel ex inordinato affectu vtētis vel etiā ex immoderāta p cōparatiōnē ad hoim cōsuetudinē cum q̄b⁹ vtit. Vñ Aug. in. iij. ꝓfes. q ꝓ mores hoim sūt flagicia p mor̄ diuersitate vitāda: vt pcim̄ inter se ciuitatis vl̄ gēris ꝓsuetudie vel lege firmatū nulla cuius vel pegrini libidine violetur. turpis est enim ois ps suo vniuerso nō cōgruens: et ideo sicut ornat⁹ t cultus exterior variat fm diuersitatem tēpor̄ t locor̄ sic etiā debet se quis cōformare consuetudini tpis illi⁹ t loci vbi saltem dispar cult⁹ t ornat⁹ scandalū generaret. sicut dic̄ Aug. iij. de doc. chr̄iana. q talares t manicatas tunicas hr̄e apud veteres romanos flagitium erat: nunc aūt bono loco nans nō eas hr̄e flagitium est: ex quibus oīb⁹ cōcludi pōt q in illis artib⁹ q̄ sūt rerū necessariarū ad vitā būanā deducēdā peccant artifices adinuenientes aliq̄ superflua t curiosa: fm Tho. scōa scōe. q. clxx. q: dant cām efficacem incautis ad peccatū: t ē regula iuris qui occasionē damni dat damnū dare videtur. Hinc dic̄ Chrys. sup Matth. q etiam ab arte calcesutor̄ t textorū ceteror̄q; multa oportz abscindere. etenī plura ad luxuriam deduxerūt: necessitatē ei⁹ cor̄rūpentes: artem male arti cōmiscentes. nā fm Chrys: super Matth. Eas solas oportet artes vocare q̄ necessarior̄ t eorum q̄ ꝓmouent vitam nostrā sunt distributiue t cōstructiue. Si igitur op⁹ alicui⁹ artis vt pluries aliq̄ male vterentur: q̄uis artes de se nō sint illicite: tamē p officiū p̄ncipis a ciuitate ꝑ extirpande fm documēta Platonis. sicut facture superflue t sumptuose cornanarum lintheamis

num ꝛ simiłiū:que in triplo plus valēt ꝓpter ad additionē supflua. Sic fracture vestimē:o;ū calcei rostrati ꝛ silla:que nulli⁹ sūt vtilitatis ꝛ impedimenta plurimi merito sunt a chr̄iano tanq̄ superstitiosa tota nisib⁹ detestāda:q; plerūq; talia ꝓparāt de fidoribus vel saltē de elemosynis pauperum q̄ vtiq; sūt oia supflua dicere.ij. In alijs tm inuēi⁹ est sanguis animaz pauperū. ¶ Tertio ꝑncipaliť peccant circa finē intentū:q; q̄ faciūt in vsu ad malū finē deducūt. Ad cui⁹ euidētā scientiā:q; q̄dā artes ꝛ opationes manuales sūt q̄ simpliciť ꝑniciose sūt:vtpote q̄z vsus ē ꝑnicios⁹ ꝛ dānabilis:nec ad vllū vsū bōanū vtilis:sed tm̄ ad ꝑniciē co;poz vel aiarū:sic̄ q̄dā venena mo;tifera ꝛ ad nullū vsū bōanū vtilia:vt cū faciūt decios vel tabulata ad ludendum ad aleas:ficumēta ad infardādū vultus mulierū crines adulterinos vł co;o;atos picturas lasciuas in camerȝ ꝛ lectis ac alijs locis:serta de flo;ibus ꝛ simil.a que nihil valēt ad vtilitatem humanam sed tm̄ ad interitum animarum:ꝛ mortaliter peccant talia exercentes faciendo:tenendo:dando:alienando aut vendendo ꝛ oia peccata que ꝑpetrant occasiōe rerum illarū ꝛ omniū aiarū hoz occasione peūtium rei sunt apud deū:vt extra de emptiōn.ꝛ dam.da.c.fi.nec p ignorantiam excusātur:ergo scīre vel scire tenentur oēs q̄ communiter talib⁹ abutuntur.quilibet enim ꝺbligatur scire cū qua vtrū lucrat vtrū sit licita vł ecōtra:quod si nō facit nō min⁹ est culpabilis.vt dicto.ca.f.si culpa. Videtur enim q̄ nullus labor nullūq; officium approbari debeat nisi parāt ad cōmodum hūane vite valeat. Cum enim Gen.iij.dns dicat in sudore vultus tui vesceris pane tuo patenter ostendit nos non velle laborare vel desudare: nisi in opere illo quod valet ad sustentationē vite nostre. Quedam enā sunt artes ꝛ opationes manuales q̄ sunt multum indifferētes:eo q̄ bis quedam vt plurimū abutunt:q̄dā aūt eisdem bn̄ vti ꝑnt:sic̄ sunt gladij:lancee:balliste:sagitte q̄bꝰ vtuntur boies bn̄ vel male sitr quedam venēa. Itē aurifrigia ac silka ornamēta ꝛ breuit oīa q̄bꝰ boies ꝑnt vti licite ꝛ illicite:ꝛ in his indifferentibus ꝑncipaliť respiciendus ē finis intentionis in faciēnbꝰ ꝛ vendentibꝰ.nam si crederēt ꝺ alicui forte necessaria vel vtilia:vel etiam si animū habuerint indifferentem:siue de bis nihil cogitauerint:quia rationem cogn̄di sup bis non habuerint:tūc nō peccant:etiam si alij bis abutūť sic̄ oīs dicit Aug.ꝛ habet.xxiij.q.v.c.ꝺ occidēdia. vbi subdit: Absit vt ea q̄ ꝓpter bonū aut licitū facim⁹ aut habem⁹ si q̄d ꝑ hec ꝑ nr̄am volūtatē cuiq; male accident nobis imputet. Aliqn nec ferramēta domestica nec agresta sūt habenda ne q̄s ex eis vł se vel alterū iterimat:nec arbores sūt plātāde ne q̄s ex eis se ide suspēdat nec fenestra facienda ne q̄s se ꝑ hāc ꝑcipuet:ꝛ q̄d pl̄a cōmemorāda cū ea cōmemorādo finire nō possim:gḋ ci est in vsū boim vanū ac licitū vti nō possit pnicies erogantibꝰ ille:Si tm̄ eoz cōscia dictaret q̄ alter ad abusus ꝺ rediret vł saltē ꝺ dictare diceret rōe psone redrētis tūc vnq; peccaret vt cū meretrix q̄reret ornamēta corpis furiosus gladios ꝛ silla.v.q.v.c.nō ois. Dic̄ Aug: Deꝰ est cum seueritate diligere q̄z cū lenitate decipere:vultus cinerēti panis rollitur si de cibo securus iusticiam negligebat q̄z cinerēti panis frangitur.q̄ vt iniusticie seductus acquiescat. Si deniq; patenter hoc sciat q̄ alter ad abusum querat ꝛ tm̄ alteri vēdat vł quōcunq; tradat vt alius abutat:tūc mortaliter peccat si saltem abusus alterius ē mortalis.ꝛ oia mala q̄ exinde sequūtur tradēti patrter imputantur:vt.ij.q.j.notū.in fi.et.xv.q.vj.ca.j.in fi:vbi dicitur.nō tm̄ attendenda sunt q̄ fūt quātum quo aio fiunt:amplius enī respicit deus ad cogitationes et spontaneas volūtates q̄z actus q̄ p simplicitatem aut necessitatem fūt.hoc ibi. Quō aūt ꝛ que fieri debeat restituto prędictoz oim q̄ tacta sunt in p;esenti sermone:non pōt singillatim facile diffiniri sed iudicio discreti cōfessoris in quolibet casu particulari p;udēter determinādum est.nec eīm iure poli min⁹ spūalia q̄z corpalia vel tpalia damna censenda sunt ꝛ estimanda. ¶ Quarto ꝑncipaliter peccant circa modum opandi qui est infidelis ꝛ tardus:sicut oēs dictarij ꝛ oēs operarij cōducticij facientes fraudem in dictis siue cōducti fuerint ad dies siue ad annos:laborantes tm̄ ad oculū: in occulto vero laborem subtrahēdes:protrahentes opus ad q̄nq; vel sex dies q̄ in duobus facere possent:aut etiam opa inutilia vł superflua adijcientes q̄stus gr̄a:asserentes ea similiter esse necessaria. Simile quedā affirmāt septus aliqua ad reparationem vel opandionem necessaria:q̄ tm̄ mendaciter fingūt:vt ꝓpr̄ys lucris cōsulant vel etiam in opere possint plura destruant vt sic laboz̄es suos pro-

trabant:oēs igit isti tenent ad restitutionem
nā contra ociosos laboratores precepit dñs
Ade. In sudore vultus tui tē.quasi oñdere
vellet laboratores ꝺductinos obligatos esse
ad laborez vsq; ad sudores vultus inclusiue.
Petro de medico pciante morbos questus
gratia:quō teneat ad restitutionē: vide supra
in sermone vbi agit de his qui iniuste aliqd
ab alijs extorquent vel exactionant. ¶ Quin-
to ꝓncipaliter peccant circa tēpus facientes
sez opus indebito tpe nō solū q̄tum ad dies
dñicos t festiuos:cuj lucrū vocat māmona
iniquitatis:sed etiā in illis tpibus in quibus
ꝓter aliquas circūstantias opus illud reddit
minus ꝓficuū:vt pz in seminādo agrū:colli-
gendo messem:putādo vineā: inserendo sur-
culos t infinita similia:in quib negligens o-
perator ad restitutionē obligat si ꝓter ꝓscien
tiā t scitū cōductoris hoc facit. Ad laud.pet.

¶ De septem circūstantijs propter
quas mercātia reddit illicita sez cau
se:psone:cōmunis dāni:cōsortij:loci
tpis:modi. ¶ Sermo xxij.

On furtum facies. Exo.xx.

Nono ꝓncipaliter iniuste mercanti
as exercētes teneñ ad restitutionē.

Ad euidentiā huius materie queri pōt
vtrū mercantia sit licita:presertim cum dicat
Chrys.super illud Matt.xxj. Eijciebat iesus
omnes ementes t vendētes de templo: q ꝓ
hoc christus designat q mercator nunq̄ pōt
deo placere:t ideo nullus xp̄ianus debet esse
mercator: etiā si voluerit esse proijciat de ec
clesia. Ad hoc dicendū q ipsa negotiatio de-
bitis fulta circūstantijs licita est t admuten-
da: qō probari pōt dupliciter p sacrā scriptu-
rā sez positiue t ꝓuatiue. Positiue probat ex-
tra de dona.inter vi.t vxo.c.per vestras.vbi
papa cōsulit q dos cuiusdā mulieris assigna
ri ꝺz viro suo sub cautiōe sibi possibili:vel ꝺz
saltē alicui mercatori cōmitti vt de pte hone-
sti lucri vir onera possit mrimonij sustentare
Ex quo pz papa mercantiā honestā appro-
bat tanq̄ licitā. Secō probari pōt ꝓuatiue:
q si mercantia de sui natura peccatū esset sal
tem mortale:tūc in aliquo loco sacra scriptu
ra sine dubio probibuisset:psertim cū fere to-
tus hic mūdus vt experientia docet in hoc pu-
blice semp occupet:nunq̄ aūt scriptura pro-
bibuit nisi dūmodo aliqñ rōne circūstantie vi-

tiose:sicut est mercari in sabbato in templo:vt
pz Esdre vlt.vbi ꝓcipit:q in sabbato nō fiat
negotiatio:t in euangelio vbi eiecit de tēplo.
Ex quib cōcedere videt q in ceteris diebus
t locis hec eis liceāt. Quō aūt dictum illud
Chrys dcbeat intelligi ostēdit Aug. in li.de
q̄st.nou t ve.testa.dicens. Fornicari boibus
semp nō licet:sic si emant merces in dei tem-
plis qō abhorret se oñdit dñs Matth. xxj.
qñ dei zelo armatus intrauit in templū t eie-
cit oēs ementes t vendētes de tēplo: vt myſ-
tice demōstraret q in emptionib t venditio
nib de cord eois qō est templū dei auarina
vniq; ejici ꝺz q̄ est ancilla:testante apl'o. Gal.
iij. Auarina q est idolor seruitus:ipsa enī de
serunt thesauris cōgregandis:q: seruire facit
nūmus cū filijs suis:q sunt oēs cōtractus illi-
citi:de qua ancilla Paulus figuratiue psequi
tur ad Gal.iij.dicēs: Ejce ancillā t filiū ej⁹
nō enī erit heres filius ancille cū filio libere:h
fuit Agar de filijs cuius dicit Baruch.iij. Fi
lij quoq; Agar q exquisierūt prudentiā q de
terra est negotiatores terre t themā t confla
tores t exq̄sitores prudēne t intelligēie: viā
aūt sapientie nō inuenerūt:t ideo ꝓmittunt
ibidē.exterminant sunt t ad inferos descende
rūt:t sonat illud imperatorium. Ejce ancillā t
filiā eius:ne sez ꝓter eam t nos ejciamur a
regno.nā si cōtigerit in mercātijs ancillā tale
ꝺñari.mercator relictis congregatis diuitijs
inferni pibit. Hinc ꝓuerb.xxx.dicit. Per
tria mouet terra t quartū sustinere non pōt.
Per seruū cū regnauerit: id est corpus spiri-
tui pdominās. Per stultū cū saturatus fuerit
cibo: id est affectu repletū carnali desiderio.
Per odiosam mulierē in matrimonio cōiun-
ctā:id est mentē elatā deo odiosam t demoni
cepulatā:t per ancillā cum fuerit heres dñe
sue:id est liberū arbitriū qō deseruire deberet
ipsi syndersim regno subiecto corporis t ani-
me:sed ex cōsuetudine obstinata t cecca to
tū regnū inuadit t terrenis inseruire ac inbia
re cogit:q̄ nunq̄ amittere credit: de qualib
dicit pš.xvj. Oculos suos statuerūt declina-
re in terrā:t hoc est quartū qō terra sustinere
non pōt:quia postq̄ ꝺor.som.su.nihil manen
rūt tē.terra. inq̄ sustinere non pōt q: multos
fraudat.multos spoliat: multas etiā iniuriā ir
rogat. Ejce ergo tu mercator ancillam t fili
um eius de cord tuo si nō vis ejci de regno
quos tūc ejcis cū fm rectitudinem t iustitiā
mercātias perficis:ne:nbi ꝓuerbium illud pš.lj

Tota die iniustitiã cogitauit lingua tua: sicut nouacula acuta fecisti dolũ: vbi oñdit mplet studiũ inusti mercatoris ad exercẽdas inusti tias. Primũ est cordis: ibi: tota die inusti. cogi. Secõm oris: ibi: lingua tua. Tertiũ operis ibi: sicut nouacula acu. fe. dolũ. Sed q̃ difficile est mercatorẽ iniustitijs euitare: ideo mercãtia ponit inter illa negotia q̃ vix fieri possunt absq; peccato: vñ de pẽi. di. v. c. negotiũ. subdit: sunt enim pleraq; negotia q̃ sine peccato exhiberi non pñt: aut v'r aut nunq̃. Et ponit Ray. quinq̃ q̃ sunt rei familiaris cura: ó qua xxvj. di. c. qualis. vbi subdit: q̃ cura rei familiaris vir ab ipsis agit qui culpã qualiter declinare debeãt scimt. Ite miline negotiatio: ó pẽi. di. v. c. falsas. vbi subdit: ideo miles vel negotiator vel alicui officio deditus q̃ sine peccato exercere nõ possit: ẽ. c. qualitas. c. cõtrariũ. Ite pẽuratio ẽ administratio scz in telonio: tallius: exactionib ẽ oibus officijs publicis: ibidẽ. c. de his. ẽ dicit Hosti. Adde tertiũ qó quasi periculosius est oibus scz aduocatio. Sed ẽ septimũ nõ obmittas scz cẽpatus officiũ: q̃ nihil miserabilius vel periculosius si perfunctorie agat: vt patet exp̃sse. xl. di. c. ante omnia. vide textũ. ¶ Ad maiorẽ aũt euidẽtiam sciendũ: q̃ mercãtia reddit illicita ex circũstantia septẽplici: inter quas sic angustiabit mercator q̃ vix euadere poterit p̃cipitiũ eterne dãnationis: iuxta illud Eccli. xxvij. Qui q̃rit locupletari auertit oculũ: scz a iustitia ẽ a timore dei: q̃ sicut in medio cõpagis lapidum palus figit: sic etiã inter medium emptionis ẽ venditionis angustiabit peccatis qui querit locupletari. Prima igit circũstantia est ipsius psone: q̃ nõ licet ecclĩasticis ẽ religiosis psonis vacare mercationibus. nemo enim inquit apls militans deo implicat se negotijs secularibus. vñ. lxxxvij. di. c. fornicari hoibus semper nõ licet: negotiari vero aliq̃n licet. antequ enim ecclĩasticus quis sit licet ei negotiari: factosam nõ licet. Ideo p̃cipit eis ibidẽ. c. cõsequenti. q̃ ab omni cuiuslibet negotiationis ingenio ẽ cupiditate cessare debeãt. aut in quocũq; gradu sunt positi mortalicia lib' officijs abstinere coganf: qm̃ domus dei domus orationis esse dz ẽ dici: ne p officia negotiationis potius sit latronũ spelunca. ¶ Qó si queritur q̃ pena ferendi sunt clerici ẽ monachi qui secularib negotijs se imiscent. Ad hoc rñdet canon cõcilij Lateranen. extra ne cle. vel mona. se imiscu. decens. c. sm institutia pdecessor nostroz sub interminatione anathematis p̃hibetur ne monachi vel clerici causa lucri negotient. Ex quib ostendit q̃ excõmunicari debent: ẽ vltra hoc si se nõ correxerint deponi debent ex cõcilio Carthaginen. rcj. di. c. clericus. vbi subdit: qui vero p emendo aliqd in nũdinis vel in foro deambulãt: ab officio suo degradent: inter emptiones aũt vbi emptiones fiũt ab officio declinãtes vel negligẽtius agẽtes ab officio suo remoueant: hoc ibi. Religiosi tñ districtius puniri debẽt: vt extra ne cle. vel mona. c. sed nec. Porro in foro penitẽtiali talibus inũgi vel saltẽ cõsuli debet q̃ raliter acquisita cõtra formã p̃dictã pauperibus erogare studeãt: vt pz. xvij. q. v. c. qui habet. aliquid de malo facite inde bonũ: qui non habetis de malo nolite acquirere de malo. Et subdu. ẽ. sed hoc. De malo bonũ facit: q̃ pauperibus dispensat qó cum labore ẽ sollicitudine acquisiuit: iuxta illud facite vob amicos de mãmona iniquitatis. hoc ibi. ¶ Hic queri põt: vtrũ ne sit aliqua negotiatio q̃ sit licita clericis vel religiosis. Ad hoc dicendũ scõm Ray. q̃ si indigeãt possunt imo debẽt aliquo honesto artificio sibi necessaria acquirere: dñ modo tñ p̃pter hoc nõ derogent diuinis officijs: vt pz xcj. di. vbi dicit ex cõcilio Carthaginen. c. clericus victũ ẽ vestitũ sibi artificiolo vel agricultura absq; officij sui dãnatat detrimẽto p̃paret: clericus enim qui absq; corpuscũli sui mequalitate: id est infirmitate: vigilijs ó est stipendio p̃batus excõicetur: ẽ. c. sequenti. Oẽs clerici qui ad operandũ validi sunt ẽ artificiola ẽ literas discant: vt scz etiã scribendo victũ lucrent qó est p̃propriũ artificiũ clericorũ. ẽ extra ne cle. vel mona. c. j. postq̃ multa negotia recitat clericis interdicta: vt fm glo. oia similia caueant: tandẽ subinfert: nec tamẽ negotiũ iustum est interdicendũ p̃pter necessitates diuersas: q̃ legim' sanctos apostolos negotiatos fuisse: glo. scz Paulũ. Et in regula beati benedicti p̃cipit fratres per quoscũ man' negotia monasterij p̃curent: hoc ibi. Unde Hiero. ad Rusticũ monachũ multa recitat opera monachis ẽ clericis cõgrua: ẽ ea inuenies. de cõsecra di. v. c. nunq̃. de quibus gratia breuitatis supsedeo. Secunda est circũstantia cause: nã fm Alex. de bales: etiã laico mercari nõ licet: nisi p̃pter duo: vl' p̃propter necessitatẽ: vt scz sibi ẽ sue familie satisfacere ppsit: fm condecentiã status sui. vel etiã p̃propter pietatẽ: vt scz lucret ad distribuendũ

paup:tribus:vel o:dinādo lucrū illud in alias pias causas: vipote fm Tho. secūda secūde. q. lxxvij. quis in:endit negotiationi ꝓpter publicā vtilitatem: ne sc̄res ad vitā necessarie patrie desint: t lucrū petat non quasi pro fine sz quasi stipendiū sui laboris: t hoc modo similiter licet: qz dici pōt pietas. in eo tamen casu principaliter lucrū finem ponere illicitū esset fm Tho. Mercari vero propter substantias cumulandas t imp:obā cupiditatē aut curiositatem aut aliū malū finem: culpa mortalis iudicatur: nimirū cū t superflua pauperibus erogare teneat: vt pz. xlvij. di. c. sicut hū. t ca. oēs. sed de hoc latius supra dictū est. Ex his concludit q mercator licet non peccet aut nihil aliud iniustū faciat: qđ hoc genus hominū cōmittere solet: non tñ excusatur a mortali si propter iniustā causaz licet alias iuste mercantias exerceat: sc̄z ꝓpter honorem: delinas vel insatiabilē cupiditatem diuitiarū: de qua libet dicit Ecclesiastes. iiij. c. Unus est t fm non habet: non filiū: nō fratrem: t tñ laborare nō cessat sc̄z in mercantijs: nec satiant oculi eius diuitijs: nec cogitat dicens: cui laboro t fraudo animā meam bonis? sed hoc magis dolendū: qz cū pluri ni tales reperiant: nullus inuenitur qui de hoc sibi cōscientiā faciat: vnde generaliter vendere carius ꝙ emat cupiditatis causa est turpe lucrū. Similiter sine necessitate res emere tēpore quo minus valent t seruare ad tēpus carioris fori ꝓpter cupiditatem vt tunc vendant: turpe lucrū est: vt patet exp̄sse. xiiij. q. iij. c. quicunq;. quale lucrū est pauperibus erogandū. Terna vero circumstātia est cōmunis dāni fm Sco. ¶ Pro quo sciendū fm eūdem in. iij. di. xv. q tria sunt hominū genera q̄ cū vtilitate t cōmodo reipublice in mercantijs exercent. Primi sunt mercantarū apportatores de aliena sc̄z patria vbi abūdant ad patriā cui sunt vtiles t necessarie: t tales habent actū honestū t vtilē reipublice. Secūdi sunt mercantarū cōseruatores qui sc̄z magnā quantitatē mercantiarum emūt vt aptius suo tpe reperiant ab emptoribus: qz portantes de longinquo mercantias venales nō sine graui incōmodo possent semper vendere illas paruculatim nec etiā indigentibus esset statim currere ad emendū eas: t sic etiā tales ꝓfuatores sunt ad magnā vtilitatē reipublice dūmodo tantū rōnabiliter lucrari velint. Tertij sunt mercantarū immediati inuriatores: qui sc̄z industria sua t labore eadem meliores reddunt: vt faciendo de lana pannū: de corio calceos: de cera candelas t sic de alijs: t tales etiam sunt vtiles reipublice t lucrū ex his tribus quesitū est licitū dūmodo nō obstet aliud canonicū. Cuius ratio est. q: fm apl'm. j. Corin. ix. Nemo militat stipendijs suis vnq̄: t dignus est operarius mercede sua. In mercatione aūt multa cōcurrunt ꝓ reipublice seruitio t vtilitate: que iuste premiū promerent. Primo occurrit cura industria: qz si non essent industrij in rerū valoribus ꝑijs: expensis: periculis t cōmoditatibus subtiliter estimādis: ad hoc nequaq̄ essent idonei. Secundo vigilātia t sollicitudo q̄ in talib⁹ est necessaria. Tertio labores: misericordie: t incōmoda multa q̄ sustinent. Quarto pericula multa q̄ varie contingūt. Quinto qz sepius sine lucro oia sustinent ex diuersis infortunijs: t ideo meruo lucrū predictis circumstantijs cōpetens t discretum exinde possunt rōnabiliter reportare. Ex quibus vlterius cōcludi potest q hi qui nec mercantias transferunt nec cōseruant nec nundinis labore vel industria meliorando imutant reputant mercatores inutiles t pernitiosi: vide plenius de hoc supra vbi agit de iniuste bona exactionantib⁹. ¶ Quarta pinde est circūstantia cōsortij cū sc̄z res carius vendunt transeuntibus q̄ manentibus: aut rusticis ignaris t simplicibus q̄ expertis t astutis: sicut fieri solet in nūdinis quando panē minuūt pondere: vinū vl cereuisiam mensura t sic de alijs: contra qđ manifeste precipit extra de emp. t vendi. c. placuit vbi statuit concilium sacrū: q presbyteri suas plebes ammoneāt: vt t hospitales sint: t nō carius vendant transeuntibus q̄ in mercato vendere possint: vbi dicit glo. q possunt etiaz ad hoc cōpelli per excōmunicationez: vt. xlij. di. ¶. huic etiam. qđ verum est fm Innocen. si hoc notoriū esset t moniti emendare se nollent. ¶ Quinta preterea est circūstantia loci. ¶ Pro quo sciendū q locus in mercatijs vitandus est duplex. Primus est locus inhonestus t suspectus in quo quis non debet negotiari nec etiam conuersari: vt. ff. de arbit. l. si cū dies. ¶. si arbiter. xxij. dist. c. in omnibus obseruari conuenit vt certus quis sc̄z maturus: certo tempore sc̄z in die: t certo in loco scilicz. honesto t manifesto: t certis personis sc̄z honestis: vel apparere clericus vel loqui debeat mulieribus: vt excludatur omnis nephanda suspitio: bocibi. Secundus aūt locus est

sacratus;quia inhonestū est in loco tam excellenti:vtpote diuino cultui manicipato: intendere negotiationibus quod est dedicatū oratiōnibus.contra tales eni dominus ardentissimū zelum ostendit cū intrans dei templū ejiciebat nō solum vendentes sed etiā ementes: eo q vendentibus occasionē mali p:estiterūt in loco indebito:t modo perturbatiuo oratonis t diuini cultus.Attendens igitur ecclesia sancta in talibus maximā diuinam offensam p:eciput ex concilio lugdunen.li.vj:de immn. eccles.cimit.t alioq loco.ca.decet domū dei sanctitudo:dicens inter alia. Cessent in ecclesijs eozumq cimiteryis negotiationes t p:ecipue nundinarū ac fori cuiuscunq tumultus t multa alia ibidem p:osequit:inferens causam p:ohibitionis oim cum dicit: ne vbi est peccatoq venia postulanda ibi peccandi det occasio: aut deprehendant peccata cōmitti. ¶Sexta quidem est circūstantia tēporis qō etiā potest intelligi dupliciter. Primo q mercata fieri nō dēt diebꝫ dñicis t festis in quibꝫ ab hmōi operibus cessandū est:extra ō ferys c.omnes dies dominicos a vespera in vesperam cum omni veneratione decernimus obseruari: sequit vt mercatū in eis minime fiat: sed de hoc latius dictū est in secūdo p:ecepto Secundo pōt intelligi q mercata minime fieri debent in nocte in cōmunys t ebrietatibus: quia potissime ibi regnat deceptio p:opter rationem t discretionez in parte sopitā qua redditur suspecta t inhonesta mercatio:sicut a simili dici possunt inhonesta iudicia que fierēt in nocte vel non clara die:vt patet extra de offi.dele.c.consuluit.ij. vbi plane de hoc expressum est.ff.de orig.iur.l.ij.§.quia magistratus Alioquin tale iudiciū suspectū redderetur.q: qui male agit odit lucem. ¶Septima denicq est circūstantia modi: nā multis illicitis t iniustis modis plericq mercatoz̄es suas exercēt mercatiōes quoq numerus varius multiplex subtilis t ad decipiendū efficax: p̄sertim hoc tempore nouissimo in quo maledicta cupiditas in homine p:eualuit. Jam eni instare videtur tempus illud periculosum pessimi anti xp̄i:qui vt dicitur apocali.xiij. Faciet ne quis vendere vel emere posset nisi habeat in dextra vel in fronte characterem nominis bestie: per quem characterē spiritus decepnonis t mendacij designat:eo q antixp̄s plenus erit mendacijs t decepnonibus t in characterē illo adueriab.tur veritati. Illicq vniuersi qui eo:de o:e t opere mendaces t fallaces erūt vniuersaliter adherebunt: qui in characterē frontis t dextere denotantur: sed hunc antichristū cum suis dominus iesus tandem interficiet spiritu oris sui cum venerit iudicare seculū per ignem. Ad laudē dei oipotentis.

¶De appropriatione rerum t translatione dominij ipsius rei vel vsus eius:t de p:escriptiōe rerum ac vsucapione quomodo fieri licite possunt

¶Sermo xxiij.

On furtum facies. Exo.xx.

n Sicut habetur in decretis dist.viij. §.j.iure nature oīa sunt cōmunia omnibus:quod non solum inter eos seruatuz creditur:de quibus legitur. Vnius nis credentiū erat cor vnū t anima vna in dño: verum etiā ex p̄cedenti tempore a plīs traditur inuenitur. vnde apud Platonē illa ciuitas iustissime ordinata traditur in qua quisq p:opzios nescit affectus:hoc ibi.Sic etiā iure diuino omnia sunt cōmunia: vnde Aug. super Jo.t ponitur ibidē.c.quo iure:dicit iure diuino.Domini est terra t plenitudo eius:pauperes t diuites de vno limo dns fecit:t diuites t pauperes vna terra supportat. Jure ergo humano dicit hec villa mea est hec domus mea. Jura aūt humana iura imperatoz̄ sunt Quare:quia iura humana per imperatozes t reges seculi deus distribuit humano generi.Tolle iura imperatoz̄:t quis audet dicere hec villa mea est. Et subdit per iura:ergo regum possidentur possessiones:t s.c in statu quidem innocentie lege nature cōmunis vsus omniū que sunt in hoc mundo omnibus hominibus esse debuit:t hoc secundū rectā rationē:quia scōm Scotū hoc amplius valuisset cū distinctio dominioz̄:tuz p:opter pacificā conuersationē:tum etiam p:opter necessariā sustentationē:quia tunc nullus occupasset quod alteri necessariū extitisset. Jus igit non fuisset necessariū illud ab eo per violentiā illud extoz:queri:similiter tunc ad sustentationem vsus eoz magis sufficiens extitisset cū si p:ecluderetur vsus alicuius alteri. Quod si queritur:cur ergo p:eceptū huius legis nature

nuocatū est post lapsuz humane nature. Ad hoc dicendum q̄ propter ma facta est illa re: uocatio post lapsum: ita q̄ in statu nature la ps̄e rep̄h̄ēsibile esset oia esse communia ꝛ no: cuum reipublice contra dictum Platonis iam allegatum. Primo propter negligentiā que exide sequerentur: eo q̄ terre in solitudinē redigerentur ꝛ omnes artes deperirent: ho: mines quoq̄ ocio detestabili tepescerent. qđ esset sentina omnium vitiorum contra man: datum prothoplāstis traditum in sudore vul tus tui vesceris ꝛc. Nā si cuncta agri cōmu nes essent: sic etiā cōmune esset agros colere seminare: metere: sed experientia docet q̄ de communibus quasi nullus vel modicum cu rat. Secundo propter malitiam que per h̄ maxime nutriretur: quia nullus inueniretur qui cū communitate fructuum sibi vellet ap plicare laborem: ꝛ si quis inueniretur huius: modi tamē quasi nihil sibi retinere posset cū fortiores plus debito de bonis commun b occuparēt: nec malitiosi vel astuti puniri pos sent allegantes se non occupare alienum ac se talibus indigere: ꝛ sic mali semper habe, rent melius ꝛ bonipeius: quia mali multa si bi superflua congregarēt ꝛ boni tantum ne: cessaria acciperent. Tertio propter inimici tias excludēdas: cum esset occasio efficax cō tinue discordie inter homines: quia plures vna re vellent simul vti violentiam sibimuis cem inferentes. Sicut legitur de Nemroth Genesis. x. cepit Nemroth esse robustus ve nator coram domino adest hominū oppressor ꝛ extinctor: hoc est permittēre dño sm Sco. ꝛ glo. Ex quibus omnibus patet q̄ reipubli ce nullo modo talis communitas expediret: scōm conditionem humane malitie his tem poribus nouissimis: ꝛ ideo redacta sunt fere omnia ꝛ singula ad quandā particularē appro priationē: vt h̄ dicat meū ꝛ h̄ tuū: ꝛ h̄ quidez est fūdamentū oīs iniusticie in restituēdo rez alienā: ꝛ p ꝓñs oīs iusticie in restituēdo eam: remoto autem hoc precepto legis nature de habendo omnia communia: ꝛ p cōsequens concessa licentia appropriandi et distinguen di omnia: non fiebat actualis distinctio ꝛ ap propriatio per legem nature neq̄ per legem diuinam: ꝛ ergo relinquitur q̄ per legem po sitiuam vel humanā. et potest dici quod hec lex ab ipso Noe promulgata fuit aut ab ali: quo electo a filijs suis in principem eorum: vel ab alio cui ipsa communitas banc au: ctoritatem commisit: que inquam lex fuit vel esse potuit: quod res tūc non occupata esset primo occupantis eam: et sic post hoc diuisi serunt se super terram: ac extunc vnus occu: pauit vnā plagam: alter autem aliam. concor dat Scotus in. iiij. distinct. xviij. q. ij. Postq̄ igitur introducta fuit rerum omnium diuisio: necesse fuit per consequēs fieri dominiorum rerum translationem propter varias causas occurrentes tam in vita quam in morte ho: minum. ¶ Ad cuius euidentiam scien dum scōm Scotum vbi supra: q̄ iusta trāsla tio rerum dupliciter fit scilicet q̄rum a domi nium rei: vt si res a domino vnius in domi: nium alterius transeat: ꝛ q̄rum ad vsum rei iuste habendi dominio: tamen apud ipsum rem tradentem remanente. Sed quia iustis cia vel iniusticia translationis vsus ipsius rei easdem regulas habet quas ipsa transla: tio iusta vel iniusta domini ipsius rei: ideo primam translationem presenti sermone pro sequamur. ¶ Hic quer potest quot modis fieri potest translatio domini quarumlibet rerum de vno in alterum. Ad hoc dicendum q̄ principaliter duobus modis: scilicet au: ctoritate publica vel priuata. Primo fieri p̄ auctoritate publica: scilicet alicuius princi: pis vel legis: de qua Scotus in. iiij. distinct. xv. talem ponit conclusionem: quod transla: tio domini legis iuste iusta est: vt pz in pre: scriptione q̄rum ad immobilia: ꝛ in vsucapi one q̄rum ad mobilia. In quibus est iusta translatio quod probat extra de prescriptio. in capitul. vigilanti: glosa super illo verbo: aliena vbi patet exp̄ssum. Est autem pre: scriptio vel vsucapio acquisitio domini per continuationē possessionis tempo: alis a lege diffiniti. Et est prescriptio in immobilibus: vt in domo: agro: vineis ꝛ similib. Insuper in corporalib⁹ locum habet: vt in seruitutib⁹ electionibus: actionibus ꝛc. vt postea videbi tur. Vsucapio vero in mobilibus est: vnde scōm Scotum ibidem hec prescriptio iusta est triplici ratione. Primo ratione pacifice cō uersationis. nam iuste statui potest a legisla: tore quod necessarium est ad subditorum pa cificam conuersationem: sed dominium ne: glecte rei: sicut esse contingit in prescriptione ꝛ vsucapiōe transferri in occupantem est ne: cessarium ad pacificam eiusum conuersatio: nem: quia si non transferretur dominium in occupantem: sed post quantumcunq̄ temp⁹

apud primum ꝓnue remaneret:tūc oꝛrētur exinde mortales lites:eo ꝙ posset ille ꝙ rem neglexit vel eius heres post ꝯtūcūꝫ ipse repetere rē illā neglectā ab alio ꝯtocūꝫ ipe occupatā:ac p hꝫ tales oꝛrent lites ꝙ ipossibile ecclīe eas decidere:q: pbationē sufficiētem hīe nō possent.ꝛ p ꝓns oꝛrent odia:cōtēciones ꝛ rixe perpetue:ex qbꝫ necessario pax rei publice pturbata remaneret.Sc̃o ꝓ tō rōe publice offensionis.legislatoꝛ ei iuste punire pōt p legē quēlibet trāsgressoꝛē pena coꝛpali cuiꝰ transgressio vergit in detrimentū reipublice.multomagis ꝙ pena reali vel pecuniaria applicādo illā fisco:ꝙ pari rōe pōt cū reali pena punire applicando illud in quo punitur alicui qui in hoc est minister legis.Sed negligens tanto tempoꝛe rē suam transgreditur ita ꝙ eius transgressio ꝯgit in detrimētum reipublice cum impediat pacē communem ergo potest lex rem sic neglectam applicare fisco:ꝛ sic ad maioꝛem pacem eā trāsferre potest qui tanto tempoꝛe eam occupauit tāq̄ ī ministrū legis.Et ex hꝫ ꝓz quomō ꝺz intelligi illa ꝓsumptio legis vel iuris:ꝛ de iure cōtra quā pbatio nō admittit:vt qñ mulier dat dotē ꝙ ꝓsumit viꝝ stipulatū de ea reddēda ꝛ obligasse bona sua in casu restitutionis:vt extra de sponsalibus.cap.is qui dedit fidem: in textu ꝛ glo.sic etiam presumitur ꝙ sic rem suam negligens eam pro derelicta habuit:ꝛ si hoc non sit verum:tamē legislatoꝛ punit eum ac si eam habuisset pro re derelicta:ꝛ illud in quo derelinquens assimilatur iuste requirit similem penam. ¶ Tertio dent ex ratione autentice iurisdictionis:nam si quilibet potest suum dominium trāsferre in aliū pōt etiā tota cōitas cuuislibet dñiū de cōitate transferre in quēlibet:q: in facto cōitatis presuppono cōsensum cuuislibet includi.Igitur cōmunitas illa habens istum consensum iam obligatum in hoc ꝙ quilibꝫ consentit in leges iustas cōdendas a communitatē vl a principe: potest p legem iustam in quemlibet cuiuslibet transferre dominium.Ex quibus patet fm Geral.obdoñ:ꝙ possidens aliquid iure ꝓscriptōis iuste possidet:quia per auctoꝛitatem legis rem legitime ꝓscriptam vl vsurpatā qō potius est perfectionis ꝛ superꝛogationis q̄ debite necessitatis ꝛ obligationis. ¶ Hic queri potest :vtrum in possessoꝛe malefidei ꝓscriptio locum habeat:presertim cum non dimittatur peccatum sc̃m Augustinū:nisi restituatur ablatum:ꝛ talis possessoꝛ excusationem non habet de ignoꝛantia.Ad hoc dicendum est p distinctionem.qꝛ vel talis est possessoꝛ malefidei ante completam ꝓscriptionē:vel post cōpletā ꝓscriptionem incipit esse possessoꝛ malefidei.Si ꝓio modo tunc sibimutuo contrariari videntur ius canonicum ꝛ ciuile.nam fm ius canonicum possessoꝛ malefidei nullo tempoꝛe ꝓscribit:vt patet eo.ti.in diuersis:ca.ꝛ planissime in vlt. vbi dicitur:qm̄ omne quod non est ex fide:id est ex conscientia peccatum esse ſnodali iudicio diffinimus. vt nulla valeat absq̄ bona fide ꝓscriptio tam canonica q̄ ciuilis.cum generaliter sit omni ꝓstitutioni atq̄ consuetudini derogandū:que absq̄ peccato mortali nō potest obseruari. vnde oportet ꝙ q̄ ꝓscribit in nulla ꝙs parte rei habeat conscientiam aliene:hoc ibi.Econtra vero scd̄z ius ciuile nō requiritur bona fides :vt patet extra de ꝓscrip.ca. vigilanti. vbi subditur. Ephesinus enim legislatoꝛ solū ꝓter vitandam multoꝛū segnitiē ꝛ longi tēpoꝛis errorē: ꝛ cōfusionem p:ius tricēnali vl quadragenali ꝓscriptioni vigoꝛem legis imposuit:ꝛ ibidem in glo.ꝛ sic sibimutuo ꝓtrariantur.Ex quo potest vlterius argui ꝙ si ꝓscriptio malefidei concoꝛdat equitati iuris naturalis:videtur ꝙ ambo iura predicta statuendo debuerunt in eam insimul concoꝛdare.Si vero fuit iniqua ꝛ contra equitatem iuris naturalis videtur quod nullum legale ius illam statuere debuerat.Ad hoc dicendum ꝙ ibidem ꝓprie non est contradictio: licet ius ciuile dicat talem ꝓscriptionem equam ꝛ iustam ꝛ per consequens instituendam.Ius autem canonicum dicat eandē esse iniquā ꝛ iniustā ac p consequens phibēdam:quia sic dicēdo non attēdunt ad eandem causam nec ad eūdem finem.Sed vbi ꝓprie cōtradicno erit necesse est ꝙ scōm eundem respectū accipiātur termini. Pro quo sciēdum ꝙ in huiusmodi ꝓscriptione considerata mente iuris ciuilis illam statuentis est vnicꝫ iusticia et equitas:quia concoꝛdat equitati iuris naturalis. Hā ius ciuile p ꝓscriptionē malefidei duplicem hꝫ finē:scz negligētes punire:ꝛ litiꝰ finē dare .ꝛ vterq̄ finiū illoꝛū coꝛrespōdet iuri naturali:ꝛ ex hac pte talis ꝓscriptio iusta ꝛ equa merito dici pōt.Cōsiderata ꝓinde mēte iuris canonici illā phibētꝫ ē iniusta ꝛ iniq̄ q: ꝓtrariat iuris naturalis equitati.nam ius

canonicū cōsiderans q talis possessor malefi
dei p̄scribens: intendit per eandē p̄scriptio
nem vsurpare rem alienā: ideo ꝺdēnat eam
tanq̄ iniustā t iniquā: qz discordat ab illa re
gula iuris q̄ ait, Qd tibi nō vis alteri ne fece
ris. Vnde p̄cipalis finis iuris ciuilis est cō
seruare ciuilē societatē q̄ minime ꝓseruat nisi
litigia terminent: sic iuris canonici finis p̄n
cipalis est animas ordinare in deū t in legem
euangelicā: qd fieri non p̄t nisi conseruet iu
stitia: vt sez dis interior actus quo quis in de
um ordinat fm iustitiā regulet̄. Et notan
dū q p̄scripno malefidei partim est a iure ci
uili inducta sez ꝓter duplicē finē p̄dictū: t
partim p̄missa sez cōsiderata p̄scribentis mali
tia t iniquitate: quo respectu iudicat iniusta:
vt dictū est. Et ideo fm illud a iure ciuili non
est inducta sz tantū p̄missa: qz quodlibet ius
licet nō valeat aliqd iniustū vel iniquū indu
cere: p̄t tamen illud p̄mittere quandoq̄ p̄o
pter aliqd bonū t iustū, quod sequit inde: ad
qd tale ius magis spectat: sic in ꝓposito p̄mit
tit q p̄scripno illius ex mala fide t iniquitate
p̄cedat vt per eā duplicē p̄fatū finē eliciat: h
aūt ideo facit: qz cū intendat p̄o vltimo fine
cōseruare ciuilem societatē cui fini deseruit.
maxie necesse est negligentes punire t litigia
terminare: Ideo magis tendere debet ad h
tanq̄ ad cōmune bonū: q̄ vt iniquitatē remo
ueat vel corrigat p̄scribentis cū sit bonū par
ticulare: t sic pz cur in p̄scriptione malefidei
ius canonicū a iure ciuili discordat. Si vero
secundo modo: id est si post completā p̄scripti
onem incipit esse possessor malefidei tunc nō
obligatur ad restitutionez: qd p̄bari potest
triplici ratione. Primo rōne auctoritatis: nā
si bona fide durante p̄scripno vel vsucapio
cōpleatur: tūc p̄scribens tutus esse videtur
nō solum fm ius ciuile sed etiā fm canones:
vt pz expressum ea. ti. c. de quarta: t in glo. t
c. ad aures: t ea. n. li. vj. c. j. Secunda ratiōe
p̄prietatis: quia si p̄scripno cōpleatur dura
te bona fide iam factū est ipsius p̄scribentis
vt iusq̄ iuris auctoritate: qd antea fuit alie
nū: non obstante quacunq̄ mala fide postea
subsequente: propter qd talis restituere nō te
netur. Tertio ratione inculpabilitatis: quia
nullus restituere tenetur id quod bene t iuste
possidere p̄batur: sed talis p̄scribens rem
possidet p̄scriptā iuste: t bene: non obstante
mala fide superueniente: t ideo per cōsequēs
restituere non tenetur: qd patet nam illud qd
de iure habet iuste t bene ex parte iuris vti
q̄ possidet: t per cōsequens alienum non est
qd iure possidetur: hoc aūt iure quod iuste: t
hoc iuste qd bene: vt p̄z. xiij. q. iij. c. quid dis
cam. Quid tamen dicūt talem ad restitutio
nem teneri. Sed hanc opinionē Hosti. deri
det. nihilominus tamen tenet: q si de hoc con
scientia remorderet nec consilio peritoz refor
mari valeret: sequenda est licet erronea sit: t
hec est sententia iuristarum: cui etiā concor.
Tho. in. xij quodlibeto: vbi cū tractaret p̄n
cipalem questionē de p̄scribente cū mala
fide: dicit eum ad restitutionē teneri: subdens
q qui fide bona p̄scripsit ad restitutionē nō
tenetur: licz sciat post p̄scriptionē illud alie
num fuisse. Quod si obijcit illud Augu. Non
dimittitur peccatū nisi ab. re. dicendum q hic
nullū peccatū p̄cessit: qz cum bona fide p̄e
scripno cōpleta fuit: hinc regula illa nō tangit
casum. Ceterū si quis tempore p̄scriptionis
lesam conscientiā habuit t post incipiat ha
bere non lesam: non est per hoc interrupta p̄
scriptio: fm glo. in dicto. c. quoniā: quia illa cō
scientia fuit erronea t idoo deponenda. Qd
si dubitat t iustā dubitandi causam habeat.
erit nihilominus bone fidei possessor: ita vt p̄
scribere possit: vt in dicta glo. t interim vtetur
bonis t fructibus: vt. ff. de vsuf. l. qui scit. §.
bonefidei: inquirere tamen debet ab alijs de
illa re diligenter: vt sic ad veritatem perueni
re valeat: vt patet. xiij. q. viij. c. occidit. ¶ De
nicq̄ queri potest vtrū mala fide p̄scribens cē
seri debeat fur vel raptor aut in qua specie pec
cati locandus sit. Ad hoc rñdet Angelus de
castellione arentino in repetitione. c. quoniā.
de p̄scriptione in viij. q. q directe loquendo
t p̄prie aliter p̄scribens nō potest censeri
ri cū fure vel raptore: t breuis ratio est: quia
furtū t rapina p̄cipaliter consistunt in alie
ne rei vsurpatione: sed p̄scribens mala fide
p̄cipaliter consistit in aliene rei detentiōe
interpretatiue tamen t indirecte est t debz in
eadez specie peti locari. Equipoller ergo furti
t raptori q̄tum ad peccatū cōscientie: t per
cōsequens indiget suam conscientiā rectifica
re quemadmodū fur vel raptor: qd vnicq̄ fie
ri nō potest nisi per restitutionē: quia nō dimit
tuntur peccatū nisi res ab. restituat. Et sicut fur
vel raptor nō potest tenere vel defendere fur
tum vel rapinā contra illum cui furatus est si:
ne peccato: sic nec p̄scribens mala fide pōt
tenere vel defendere rem p̄scriptā sine pec-

cato contra illū cuius fuit res illa p:escripta: vñ coz̄ de talis infectā cōscientiā habz sicut fur z raptoz: quia deus plus respicit ad effectū q̄z ad actū: vnde. xxij. q. v. c. si qd subditur qui alienū negat si posset eiam tolleret: deus eni coz interrogat nō manū. Ad laudē dei.

¶ Qd ad p̄scriptionē cōpletā requiruntq̄ quinq̄: sc̄z bona fides: iustus titulus: continuatio possessionis: z q̄ res sit p̄scriptibilis: z tempus determinatū. ¶ Sermo xxiiij.

De furtum facies. Exo. xx.

n Materiā de p̄scriptione z vsucapione psequendo. ¶ Primo queri pōt que sint requirenda ad hoc q̄ habeat plena p̄scriptio. Ad hoc dicendū fm canones q̄ quatuoz requiruntz addi potest quintū. Primū igitur est bona fides fm canones: licet aliter sentiāt leges: vt dictū est in sermōe p:ecc. z hec fides bona dicit fm glo. in. c. si diligenti co. ti. z fm Io. an. cū aliquis credit esse rem suā quā possidet vel tradentē esse dñm vl̄ habere ius distrahendi: licet erret in facto. ff. de ver. sig. bone fidei: z hec bona fides p̄sumitur nisi ꝓrariū p:obet ar. ff. de p:oba. veritus: qñ q̄z tamen p̄sumit contrariū p denūnationez C. de rei ven. si fundū: vñ mala fides p̄sumit si denuntiet emptoz ne emat: vel qz mercat cōtra legem. C. de agri. z censi. quemadmodū vel si emat a p:ocuratoze meo per collusionē: vel qz emat a p:odigo vel luxurioso seu alys quibus bonis interdictū est. ff. p:o empto. qui fundū. §. qui sciens: z. l. si quis. Similiter qui emat a talibus z talia ꝓpter que habenda est vehemens suspitio rōnabiliter ꝓpter personā vendentē aut rem vendendā aut etiā ꝓpter p tē inequalitatē: dicit etiā malā habere fidem qui dolo vendituzē induxit ad vendendū: vel qñ ab illo emit quē vendere nō posse sciebat sc̄z a pupillo sine auctoritate tutoris: aut a tutoze falsē quē sciebat tutozē nō esse: q̄ si quis p̄scientiā habeat simpliciter dubiā dicit esse bone fidei: fm Hoff. P:eterea licet fm canones semp requirat bona fides: iñ fm leges in p̄scriptione requirit bona fides. x. annoz inter p:esentes. vel. xx. annoz inter absentes. C. de p:escrip. lon. temp. aut. malefidei: ꝛ in p:escrip. xxx. vel. xl. an. non requirit: vi. xvj. q. iij. §. pōt: vbi multa ponunt de hac materia ex. ix. cōcilio Africano: z extra eo. ti. vigilanti. C. de p̄scrip. xxx. vel. xl. an. cū notissimi: z. l. si qs emptionis: nisi vel dicere leges ipsas cozrectas: vt in. c. qm̄: extra eo. ti. qd papa facere pōt ꝓpter periculū anie: fz Io. an. licet in alijs legem tollere non pōt q̄ ad foz ciuile: nisi vbi tpalem habuerit iurisdictionē: z requirit bona fides in qualibz pte tpis ipius p̄scriptionis vt li. vj. de re. iu. c. possessoz malefidei ullo tpe nō p̄scribit. Scōm aūt est iustus titulus: z dicit iustus ti. ois actus: quo solet acquiri dñm si verus dñs tradat rē: vt si qs ab eo qui verꝰ est dñs rei accipit ipam rem p:o hered e p donato: p derelicto: p delegato z similia. Item si ab ante cesso: ab q̄ incepit p̄scriptio: p̄sumere dz z credere q̄ illi habuerunt iustū ti. maxie si fuerūt honesti viri. sufficit eni habere titulum rerū z p̄sumptū. Item q̄ res nō sit vitiosa. puta furtiua vel vi possessa vl̄ a talib emptā. P:ecaria si ius cōmune vel p̄sumptio nō est pro possessoze. sufficit bona fides. alias necesse est allegare titulū z phare: nisi allegef p̄scriptio tā ti ipis cuius cōtrarij nō sit memoria: vt pz ex p̄dictis in rex. li. vj. eo. ti. in. c. epm: z dicit Hof. q̄ in p̄scriptione exigit cā licet non legitima: nā si legitima foret locū p̄scriptio nō haberet. B Hic queri pōt. vtrū titulus erroneus vl minus iustus dare pōt cām p̄scribendi. Ad q̄ dicendū q̄ si errat in facto tunc fien pōt p̄scriptio: q̄z ignoratia facti si pbabilis est excusat p̄scribentē ab erroze: z ius positiuū punit negligentem in rerū suarū pentione. Si vero qs errat in iure: tūc non hz cām legitimā p:escribendi: q̄z ignoratia iuris nō excusat. Et si obiciat illud. c. cura pastoralis: extra de iure patro. vbi papa ꝓpter legitimā p̄scriptionē cōcedit ecclesias ex ignoratia iuris nō iusto titulo ꝙquisitas: a possessoz ab q̄ reuocandas: vbi arguit glo. dicēs. Isti monachi vl̄ clerici qui p̄sumpserūt has ecclias aut habuerūt bonā fidem aut malā. Si bonā q̄ esse nō potuit nisi q̄z ius ignorabāt: fz ignoratia iuris nō ꝓdest ad vsucapiendū. ff. de vsuca: nunq̄: z qui ꝙ legū interdicta mercat non p̄scribit. C. de agri. z cen si. quēadmodū li. xj: z isti ꝙ interdicta canonū receperūt ecclias: z ita p̄scribere nō p̄nt si mala fidē habuerūt: nulla p̄scriptiōe iuuant. Ad hoc rñdet ibidem. Primo q̄ hic tollerat p:escriptio h mōi p:opter scandalū: q̄z nō poterāt ecclesie reuocari sine scandalo. Secūdo q̄ licet illi qui receperūt ecclesias ꝺ manu laicoz p̄scribere non p̄nt: q̄z cōtra ius a receperūt: tñ

eō:um successores ꝓscribere pñt q̄ ℔ ignorāt & bonā fidē hñt ex q̄ inuenīt ecclīam in possessiōe:qz q̄ alteri⁹ loco succedit ustā h3 ignorāte cām.vt.ff.de re.u.q̄ in alteri⁹. Tertio q̄ ibi fuit ꝓscriptio cū tacito ꝓsensu eſi q̄ h̄ scīuit & tāto tpe tacuit.vñ vl⁹ & panēna tā lōga ducit offic ciū ꝓtor.ar.extra de emp.& vē.c.p3 uenit.& in glo. ¶ Scōo q̄r i pōt vtrū currit ꝓscriptio ℨ illū q̄ aliq̄d diu soluit sine cā. Ad ℔ dicēdū q̄ nō currit fl:cite retinere pōt qō nō de iure ꝓstitut:enam si id diu soluit:vt p3 xvj.q.iij.c.clerici.c.si ep̄us.C.de agri.& cēsi.l. iubēs:& extra de cēsi.vbi ōr.c.puenit:q̄ cēsus ignorante.i cui⁹ cā ignorat:nec diuinis nec hūanis legib⁹ inuenit:optet q̄ppe vt oīs cēs⁹ ad q̄d & q̄n solui debeat ꝓscriat vide casum in glo. ¶ Tertiū pinde req̄sitū est cōmunis possessiōis:vt.s.toto tpe ꝓscriptiōis sine interruptiōe sit possessa. ℬ Ad cui⁹ euidēciaz q̄r i pōt q̄liter fieri pōt interruptio ꝓscriptiōis Ad ℔ dicēdū fm Ray:q̄ dupl'r fieri pōt tal' interruptio.Prio naturalit̄ p occupationē.s. aq̄ vel fluminis fundū occupātis:fil'r p violēta deiectionem:vel ēt si res a possessore sit furto sublata.ff.de vsuca.naturalit̄ ac etiam si quo cunq̄ modo successionē amisit.seu animum deserēdi habuit.ff.de seruit.vr.prē.si edes.§. s.ꝓcor.Inno.Scōo interrūpit similiter & ℔ in iudicio contingit trib⁹ modis.Primo p libellus ꝓncipi oblatū:f ℔ tm valet in q̄busdā actionibus q̄ annales vocantur:qz post annum nō pñt mouer:sicut est actio iniuriaz:& q̄dam alie.Insti.de ppe:& tē.ac circa ꝓn:per tpalē igitur oblationem libelli ppetuant.Secūdo p q̄relam iudici factā circa q̄stionem rei:& ℔ valet in oīb⁹ actionib⁹.C.de ꝓscrip. xxx.vl' xl.an.sic in rem.Tertio p litis ꝓtestatiōnem in oīb⁹ actiōib⁹ interrūpit ꝓscriptio. C.de p̄scrip.xxx.vel.xl.an.l.fi.Extra iudiciū vero talis interruptio fieri pōt q̄uis modis. Primo p vsuraz solutionē p quā interrūpit ꝓscriptio q̄ currere videbatur ℨ creditorē nō petentem debitū.C.de p̄scrip.xxx.vel.xl.an.l. cum notissimi.Secōo p fidēiussionē.s.q̄ debitor facit nouā cautionem:vt p3 ibidem. Tertio p ꝓstationem.vt q̄n q̄s iusto metu vl' alia cā ꝓpedit⁹ nō pōt rem suā petere:& p testat coram iudice ordinario:vel corā publicis ꝑsonis:extra de of.or.c.pastoral'.& de ap. c.si iustus.Quarto per denunciationē factā colono:extra vt li.nō ꝓtes.c.q̄m.C.vbi in re sc.exer.de.lij.Quinto p synodālem ꝓclamationem:vt puta sacerdos aliq̄s ꝓclamat i synodo generali vl' puiciali q̄ ali⁹ sacerdos tenet rē eccl'ie sue:extra eo.c.scrōz.Preterea fm Ray.ly ꝓscriptio nō interrūpit:nihilominus tm in vij.casib⁹ nō currit.Primus ē tpe ꝓlati q̄ male alienauit rē ecclesie:q̄ diu nanq̄ talis viuit nō currit ꝓscriptio ℨ ecclesiā:vt p3 exp̄ssū.xvj.q.iij.c.si sacerdos.Secūus ē toto iste vacatiōis ecclesie q̄ petere haberet:vt.c. ri.c.j.& c.audiuis.Tertius si ꝓlat⁹ ei⁹ fuerit hereticus:vt patz eisdē.c.Quart⁹ ē tpe schismatis vt eo.ti.cū nob.Quint⁹ tpe excōicatiōis ip̄i⁹ ꝓlati nisi sit negligēs in petēdo absolutionē: extra de concess.pben.ca.quoniam.Sextus ℨ eū q̄ est in etate pupillari.C.in his q̄b⁹ cau. nō est ne.l.fi.Septimus q̄n quis iusta causa prepeditus nō potest agere:regulariter enim ꝓra eum q̄ nō potest agere non currit ꝓscriptio nisi postq̄; agere pōt iur̄ non impedimente.Hinc ꝓra filiumfamilias nō currit ꝓscriptio in rebus aduēticijs:nisi ex quo liberat⁹ fuerit a patria potestate.nec mulieri in dote nisi soluto matrimonio:vel viro vergente ad inopiam:nec creditori nisi existente debitu pe tenti conditione:vel aduenienti die probant hec.C.de.anna.p̄script.l j.§ fi.C.de iure do. l.in rebus.§.omnis.Item dicta.l.cum notissimi.§.illud autem.Ex quo nota q̄ si credi dicentium vsq̄ ad annos.x.non incipit currere contra me ꝓscriptio nisi post istos.x. annos. ¶ Quartum eque requisitū ad completam ꝓscriptionē est q̄ res sit ꝓscriptibilis.Ad cuius euidentiam sciendum q̄ licet generaliter omnes res & omne ius ꝓscribi possit:vt extra e.ti.ad aures.C.de ꝓscrip. xxx.vel.xl.an.sicut in rem.excipiunt tamen quedam que ꝓscribi nō possunt.Primo mā q̄ in criminibus nullo tempore ꝓscribitur sed potius ex temporis diuturnitate augent vt extra de simo.cum in ecclesia.xxxiij.q.v.c. quod deo.Secundo non ꝓscribitur cōtra obedientiam visitationū & etiā extra petitionem q̄ ratione visitatiōis debent:vt patz exp̄ssum eo.ti.cum nō liceat:& c.cū ex officij.extra de censi.cū instantia:quod sane intelligitur de subdito qui non potest ꝓscribere contra ꝓlatum.Ali⁹ tm ꝓlat⁹ ꝓscribere posset:vt abbas vel alius ꝓlatus ꝓra ep̄s circa subditos eius:Et sic dic̄.Inno.in ℔ casu 2z subdit⁹ aliq̄lit̄ ꝓscribat nō tm ꝓscribit nomine suo sed potius nomine alterius:cui ℨ subiectionē rūdet.vt in di.capi.cum ex officij.

Tertio ecclesia vł cetera sacra ꝛ religiosa loca:decie:pmine:oblationes nullo iure pñt a laicis possideri vł ꝓscribi:vt.e.ti.c.cām i textu ꝛ glo.dicē q exigit cuiꝰ possessio ad ꝓscriptionē ēt in hmōi spūali ꝛ psona secularis talis est in q̄ cadere nō possit hmōi possessio de iure:qz spūale uno i laicū ñ cadu:generaliꝰ oēs q̄ nō hñt cuiꝰ possessionē ſz alieno noie possident ꝓscribere nō pñt:qz illi tm dicunt possidere q̄z nomine possidentis:vt de restit.spo.c. cū venissent:de ꝓscript.c.fi diligēti. Hic possessiones agrorum non prescribunt a colonis nec pignora a creditoribꝰ nec annui redditus a fructuarijs:q si vsq; ad centū annos ꝓbare posset omnīnū possessiōis:scz q noie tuo possessum ē nō obē tibi aliq̄ ꝓscriptio:nisi velis dicere q p longā oblionē aliqs ꝑdat possessionē vł si tm̄ quis effluxit q ignorat dñs vbi possessio illa sita sit:vł q̄ possedit alieno noie alteri postea tradat:contra de restit.spo. c.cum venissent:ꝛ in glo.vel etiā nisi dño petenti sic possidens non reddiderit:tūc pōt res talis prescribi nō tñ abipō ſ detinente cum mala fidē habeat ſz a suo successore q̄ bonā fidem habet:ꝛ sic ptz q̄ psone ꝓscribere non p̄t. Et nota q ois proprietarius habet possessionem ciuilē:sitꝰ ꝛ maritus in bonis vxoris:oīs vero fructuarius vasallus superficiarius ꝛ emphyteota.i.meliorator.ſ agrorū ꝛ vxor in bonis suis viuente viro dicuntur habere possessionem naturalem:vbi q̄ concurrit possessio ciuilis ꝛ naturalis.vł ciuilis tm̄ ibi est sufficiens possessio ad ꝓscribendum: sed sola naturalis possessio non est sufficiens ¶ Preterea est videndū q̄ res fm iura sūt imꝓscriptibiles. Pro quo sciēdū q limes vel quod adheret limiti ꝑatuū vł prochiarū ꝓscribi nō p̄t.vt extra de parroch.c.sup eo. Rō est ne termini ꝑatuum vł parrochiaꝝ cōfundāntur:limes tm̄ ꝑdictoꝝ ꝓscribi pōt:vt:e.ti.c. quia.xvj.q.iij.volumus. Item nec liber homo prescribi pōt.xvj.q.j.§.pōt:nec etiam circa iura libertatis:nec etiam in matrimonio xxxij.q.v.q̄ deo. Similiter respublice q̄ sunt in vsu cuiuslibet:vt vie:platee:portes:aq̄ductus nec ex toto nec in parte ꝓscribi pñt.ff.de vsucap.l.vsucapionem.C.de opibꝰ publi.l.ꝓscriptio:nec etiam publice functiones siue ciuilis canon qui.ſ.solui deberet reipublice ꝑ agros nō ꝓscribuntur a colonis.C.de ꝓscript.xxx.vel.xl.an:male agitur:nec res furtiue vel vi pelleſſe seu etiam q̄ nascūtur ex eis

ꝓscribuntur aut vsucapiunt. Instit.de vsuca.§. Hic q̄ri pōt vtrū decie ꝓscribi pñt p tpꝰ de cuiꝰ ꝯrio nō ē memoria. Ad h̄ dicendū p distinctionē:aut ei q̄rit vtrū a laicis h̄ fieri ꝑ ꝛ rñdet Frā.zab.q nō sūt in capaces possessiōis vt.e.ti.cām q̄ ꝛ sine possessiōe ꝓscriptio non ꝓcedit:ꝛ sic ipꝰ ō cuiꝰ ꝯrio nō ē memoria ſz vim habeat inuti:vt.e.ti.vj.c.ep̄z nō ifacit capacē possessionis vel cēseri possidere eū qui est incapax:p h̄ qđ notat Jo.an.ꝛ Jo. mo.de ꝓbē.e.ij.li.vj.aut q̄rit ō clericis q ſcz capaces sunt hmōi possessiōis:ꝛ tūc dicēdū q si parrochiam habēt tūc pñt ab eis decime ꝓscribi:vt patet.e.ti.ca.de quarta:vbi dicitur decime ꝛ oblationes defunctoꝝ clericus ab imperitiōe ep̄i quadragenaria ipis ꝓscriptione se posse tueri videt:nisi forte iterum pastoralis sedes caruisset pastore qui iura ecclesie sue exigere debuisset:glo.ratione sui beneficij aliter non. Aut quernur de religiosis:et tunc dicēdum q si nō habēt parrochiā:ipas decimas prescribere nō pñt:qz nec possidere xvj.q.j. placuit. ij.vbi breui stilo monacho multa phibentur ꝛ eoꝝ status elegant edicitur. Si vero monachi parrochias habent tūc rōne parrochiarum ipas q̄ꝝ ꝓscribūt: vt extra de decimis.c.cum ꝯingat:ꝛ ca.cum in tua. ¶. Deniq; queri pōt incidēter vtꝝ tenēs decimas in feudum pōt et hoc etiā recipere decimas nouarium. Ad hoc dicēdū fm Ray.q non si secularis est:f dari debent ecclie parrochiali.qz huiusmodi confessiōes ꝛ ꝓuilegia arcta sunt nō ampliāda:qđ ptz exp̄ssum extra ō dec.i.c.tua:vbi subditur:nec occasione decimationis antiq̄:licet infeudum decime sint concesse:sunt decime nouarium vsurpande:cum in talibus nō sit extēdēda licentia sed potius restringenda:glo. h̄ ideo dicit:qz laici decimas sine peccato possidere non possunt:ꝛ ideo licēta ista nō pōt extendi ad noualia. Si vero religiosi sūt ꝛ decimas ex ꝓuilegio ꝛcipiunt tunc etiam ꝛcipiunt leges nouarium:vt.e.ti.cum ex pte.iij. Si dicit q religiosi non ex ꝓuilegio decimas ꝛcipiunt alicuius ecclie sed ex ꝓscriptione nunc decime nouarium non sunt eis soluende:sed baptismali ecclesie:vt eodem titu.cum ꝯingat. ¶ Secundo queri potest incidentaliter vtrum monachi de ꝓpriis suis ac laboribus obligantur ad soluendas decimas sicut sentire videtur textus.xvi.q.j.capit.alia causa capi.generaliter:ꝛ.xij.q.j.ca.duo.in.fi.

Ad ꝟ respondet glo. extra de decī. ex pte. ſ. q monachi in eccliā ꝓminua decimas dabāt de ꝓdijs ⁊ laboribꝫ ſuis tāq̄ laici: vt in. c. allegatꝫ: ⁊ ꝟ vſq̄ ad tp̄s pape Paſchali ſcōi poſtea ꝙo idē Paſchalis in cōci. Lagūn. ſtatuit q̄ nec monachi religioſi nec aliq̄ cōtervnientes decias de ſuis laboribꝫ ſoluerēt. xvj. q. j. c. decimas: vbi plane de ꝟ. Tpe ꝙo precedente Hadrianꝰ papa ſolis ciſtercien: hoſpitalarijs ſicut Johānis Hieroſol. ⁊ tēplarijs conceſſit ꝟ ꝓuilegiū vt de ſuis laboribꝫ q̄s ꝓpꝛijs manibꝫ excolūt ſoluere nō teneāt. Aliꝭ ꝙo monachis cōceſſit tm̄ decimas de nouali bꝰ que colunt ſuis manibꝫ ⁊ boūs ac nutrimēnis aialiū ſuoꝝ vt ꝺr in ꝓmi. c. ⁊. ꝟ mō ſeruat: ⁊ ita tenendū ē q̄ ciſtercien. tēplarij: hieroſol. ⁊ hoſpitalarij decimas terrarū quas de ſuis laboribꝫ excolunt ſoluere non teneāt vt dicit in hoc. c. cum duobus ſequētibꝫ. niſi pacto ad ꝟ tenerentur: vt eo. ti. ex multiplici vel niſi parrochialis eccleſia enormiter lederetur: vt eo. ti. dilecti. ⁊. c. ſuggeſtum. vel niſi ſoluendo renunciauerint ꝓuilegio ſuo: vt extra de ꝓmiſ. accedentibus. ⁊. c. ſi de terra. ſed hec omnia ſane intelligūt de monachis q̄ populū nō regunt: nā ſi ſecꝰ tūc ly cis recipe decimas pſonales ⁊ p̄diales. Verūtm̄ ciſtercien. ⁊ ſic̄ in ꝓuilegio ſoluere teneāt decimas de poſſeſſionibꝫ q̄s acq̄ſierūt poſt generale cōciliū vl̄ deceteto acq̄rent: vt eo. ti. nup. vbi de ꝟ pleniſſime. ¶ Quintū veniq̄ req̄ſitū ad completā p̄ſcriptionem eſt tempꝰ ad hoc determinatum: qđ in iure varijs ponit̄ ſm varias p̄ſcriptiones: vñ eo. ti. c. j. dicitur in glo. q̄ epi qui ammoniti neglexerint conuertere plebes infideles ſub eorū epatu exiſtentes ad catholicam fidem: poſt. vj. menſes ammonitionis eōrū vicinus qui poterit eas conuertere habebit eā ſubiectā ſibi. ac poſt tres annos ſequentes iure p̄ſcriptionis manebūt illi ſubiecte: ſi ꝓ ꝓpꝛium eōm nō fuerit facta interim repetitio: ⁊ ſic habes hic p̄ſcriptionem trium annoꝝ. Dūtaxat ⁊ ſex mēſiū ℨ eccliā qđ introductum eſt in fauorē fidei catholice. Sed omiſſis multis ſimilibus p̄ſcriptionibus due ſunt principales ſpecies eius. Una eſt lōgi temporis ſcz decem annorū inter preſentes: id eſt ſm Accur. in vna ciuitate exiſtentes: ⁊. xx. annorum inter abſentes. Alia eſt lōgiſſimi temporis ſcilicet. xxx. annorum vel. xl. ⁊ locū habet inter laicos ⁊ ꝓuatas pſonas. Cōtra eccliās aūt neceſſaria ē p̄ſcriptio. xl. annoꝝ. Cōtra romanā ꝙo eccliam nō currit p̄ſcripno niſi poſt ſpaciū centū annoꝝ: de qꝰ bꝰ in ſingulis lanus diſſerere gra breuitans omitto. Vſucapio ꝙo cōpleť i triēnio: ſz alias ꝺcḋ de p̄ſcriptiōe dictū ē ꝓportionabiliter ꝺ vſucapione intelligi debet. Ad laudem dei.

¶ De tranſlatione dominij rerū in alterum auctoritate ꝓuari duobus modis: ergō cōtractus ꝓncipaliter fiūt tribus modis. Ser: xxv.

On furtum facies. Exo. xx.

In Expedit de mō trāſlationis ꝺ fit auctōritate publica iā ſm modū ꝓſequmur ꝺ fit auctoritate ꝓuata: ⁊ ꝟ vel ꝓ actū mere liberalē: vl̄ ꝓ actū liberalē ſm ꝺd. ℍ Prio mō fit ꝓ actū mere liberalē: ſcz cū trāſferens nullam expectat reddītionē ſicut in donatione ⁊ etiam in cōmodato. Pro quo dat talis regula: q̄ dñs alicuꝰ rei niſi ꝓhibeatur a iure vel a ſuo ſupiore a cuꝰ voluntate dependet in dando: donare pōt rem ſuam alij volēti eam accipere. Ex quo patet ſm Sco. q̄ ꝺ rōne liberalis donationis tria ſunt: de quibꝫ quia ſupius tactum eſt vbi agit̄ de abutentibus elemoſynis ꝓnunc ea ſuccinctus ſermo ꝓcurrat. Primum igit̄ eſt liberalis ⁊ voluntaria tranſlatio ex pte donantis: ⁊ ideo ꝺ deceptus eſt vel aliqualiter coactus donat: non ꝓprie donat: quia non mere liberalit̄ donat. eo q̄ ignorantia ⁊ aliqualis coactio excludūt voluntarium: vt patet. in. ij. Ethic. vt dans alicui tanq̄ ꝓpinquo vel egeno ⁊ non eſt: non ſimplicit̄ donat: q̄ non eſt ibi in dāte voluntarū ꝓpter conditionis ignorantiā quā in dādo donans reſpicit. Similiter artatus aliqua neceſſitate vt in vſuris dandis vel in remittendis aut in alijs violentijs damnis: aut iniurijs condonandis ne fiat ꝓ his emēda cōdigna: vel etiam de ſolutiōibus ꝓhibēdis aut de debitis remittēdis: de quibus poſtea late videbitur. Secundum eſt voluntas recipiendi ex parte illius cui datur alioquin nō trāſferret dominium. Tertiū eſt libertas amborum. ſ. hiuꝰ donādi: ⁊ illius recipiendi id eſt q̄ nulla lege ſupiori ꝓhibeatur iſte donare vel ille accipere. nec ꝓ actū alterius a q̄ dependent iſta tranſlatiōe: et ex hoc patz q̄ mūlti ſunt qui dare vel accipe nō poſſunt: de quibus patet ſupra: vnde ⁊ clericꝰ in aliquo caſu donare non poteſt abſq̄ voluntate vel

saltem contra voluntatem pape:vt paret.li. vj.de censi.c.romana.vbi ꝓcipitur q visitan res a visitatis nihil recipiãt:cum dicit: Caueat insuper.s.visitans ne ipse vel quisq̃ suo rum aliquod munus quodcũq̃ sit z qualitꝫ cũq̃ offeratur recipere ꝑsumat:vt non q̃ sua sunt videatur q̃rere:sed que iesu christi.Qđ si fuerit cõtra ꝑsumptum recipiens maledi ctionem incurrat:a qua nunq̃ nisi dnplũ re stituat liberetur:volumus cũ in his quãlibet fraudem penitus euitari:procurationes autem recipiant ꝑ quas est in canonibus constitutum:nullam tamẽ pecuniã ipse vel aliquis de sua familia occasione alicuius officij aut consuetudinis seu quolibet alio modo eoꝝ nomine sed in victualib⁹ expensas tãtum re cipiat moderatas.quod exponit ibidem clarius:dicens: Felicis recordationis Gregorii papa ꝑnus ꝑdecessor noster prohibuit in cõcilio Lugdunẽ.ne aliqui ob procurationem sibi ratione visitationis debitam exigere pecu niam presumerent:vel etiam recipere a volẽte:verum quoniam experiẽcia rerum nos instruxit:ex hoc tam personis visitantibus q̃ locis z ecclesijs visitatis.multa incommodo rum dispendia prouenire:cõcedimus vt pa triarche:archiepiscopi:episcopi z alij quib⁹ ex officio competit visitare a volentibus ec clesiarum z locorum visitatorum rectorib⁹ seu ꝑsonis pecuniam licite recipere valeant ꝓsumptib⁹ moderatis faciendis z victuali bus diebus quib⁹ visitatiõis officiũ ꝑsonaliter exercebunt.adijcientes q̃ nõ liceat visitanti nisi vnam procurationẽ recipere vna die:siue vnum locũ solũ visitauerit siue plura:etiã si locus quilibet visitatus ab illo sufficeret ad integram procurationẽ ꝑsoluendam cũ eidem sufficeret debeat vt temporalia merat a locꝫ personaliter visitatis ꝓ eo diebus quibus eis spiritualia subministrat:hoc ibi. Similiter modus visitãdi ponitur in dicto.c.romana. z ad hoc maior pena adijcitur cõtra eos qui aliquid receperint vltra debitã procurationẽ: in.c.exigit.vbi dicitur:q̃ tenentur ad faciendam dupl̃ã restitutionem infra mensem:qđ non fecerint tunc patriarche:archiepi et epi scũi sibi ingressum ecclie interdictum. Inferiores vero a beneficio z officio nouerint se suspensos:quousq̃ de duplo hmõi grauatis ecclesijs plenariam satisfactionẽ impendant nulla in hoc eis dantium remissione libera litate seu gratia valitura:hoc Gregorio.iij.in

generali cõcilio Lugdunẽn. ¶ Preterea si epõs visitat nõ ꝑ se sz ꝑ aliũ:tunc epus nihil exige re põt a visitatis q̃s nõ ꝑ se visitauit:visitanti tñ tenent ministrare expensas ipi visitãti misso ab epõ:vt ptz plane.li.vj.đ offi.ordi.c.si epõs z đ de donatõe. ¶ Scõo ꝓ de cõmodato videndũ est.q̃ trãslatio vsus illi⁹ hz quãdaz similitudinem z coꝝrespõdentiã ipi⁹ translationis liberaliscum illo qui fit ꝑ actum mere liberalem in donatõe:nam cõmodatum est alicuius rei ad aliquem certũ vsum gratuita cõcessio:vñ similes leges habet cõmodatus cum translatione liberalis vsus:ad hoc.s.q̃ sit iustum z simili modo in cõmodato cadit iniusticia sicut in donatione sẽm Sco.i.ꝓ. Requiritur cũ in cõmodante ꝓmo libera voluntas non coacta.Scõo in recipiente q̃ rẽ cõmodatam recipe velit ad vsum suũ.Tertio q̃ non sit aliqua voluntas legis vel superioris obsistens commodationi.Ex his tribus multa particularizari possunt proportionabiliter ad donationem:de quibus gratia bre uitatis supsedeo.Ad maiorem tamẽ euidentiam sciendũ:q̃ in cõmodatione requirit mera liberalitas:z ideo si merces intercederet non erit commodatum sed locatio vel alius contractus innominatus sm Host.z Joff. quia tũc non est condonatio mere liberalis sz sm quid:sicut quedam est donatio sm quid de qua postea videbitur. ¶ Qđ si querit:q̃s possit cõmodare z sibi cõmodari:dicendum q̃ eis qui contrahere põt:q̃ si pupillus commodet non est obligatus sed alius ei obligat vt.ff.de act.emp.z ven.l.iulianus.§.antepenult.Cuius ratio facile põt inueniri. Preterea possumus alijs cõmodare non solũ nr̃a sed etiam aliena que possidem⁹:vt.ff. cõmodare.z.l.ita vt si non tamen licz nobis ea cõmodare q̃ sunt nobis commodata tñ ad vsũ nostrum:nimirũ cum nec nobis liceat vti ad alium vsum vl̃ vteriorem vsum q̃s nobis dinoscitur esse cõmodatũ:vnde si nbi cõmodatum rem ad certum vsum:z ipe vteris ad alium puta commodauit nbi equũ ad equitandũ et tu vteris ad arandum:vel vteris eo vltra locum z tempus nbi ꝓfixum:z in casibus similibus:tũc committis furtum z teneris ad restitutionem:nisi credebas cõmodantẽ ꝓmittentem z erat iusta causa credendi:vt.ff.de furtis.l.qui re.Et si in eisdem casibus reperit vel deteriorata est:teneris ad restitutionem: quõ aũt cõmodatarius obligat ad restitui

onem visum est supra: vbi agitur de damnifi-
catione rerū. ¶ Secundo modo fieri pōt trās-
latio dominij rerū auctoritate priuata per a-
ctū liberalem fm quid: qñ scz pro eo q quis
transfert expectat sibi reddi aliquid equiva-
lens ei qđ transfert: talis trāslatio ꝓprie con
tractus nominat: q; ibi trahunt partes volū-
tates: trahitur eni iste ad transferendū in illū
a cōmodo qđ expectat ab illo. Vñ fm Guil.
Contractus est vltro citro obligatio ex volū
tate partium cōsurgens: vt emptio: venditio:
locatio: conductio: mutuū z similia; quasi con
tractus est obligatio qua quis obligat alicui
ex aliquo officio vel facto licito z honesto: li-
cet non intercedat expressa voluntas verius-
q; vt tutela vel cura aut negotiorū alieno; ges
stio z huiusmodi: nam q̄nis pupillus ha-
bens nitorē aut pubes aut furiosus habens
curatorem: vel ille cuius ignorantia gerit qs
negotium; non expresse contraxerit: nihilomi-
nus tutor: curator: z negotiorum gesto: obli-
gatur quasi cōtraxisset: Idem Vlricus. Q
Hic queri potest de contractibus quot mo-
dis fieri possunt transferenda dominia rerū
in alterū. Ad hoc dicendū: q; principaliter fi-
unt tribus modis. Nam primo sunt quidā cō
tractus rei vtilis p re vtili immediate: sicut cū
datur vinū pro blado oleū pro frumento z si
milia: z talis cōtractus dicit rerum pmutatio
Vnde fm Sco. in. iij. circa istam rerū pmu-
tationem talis regula dari potest: q; domini re-
rum iuste eas pmutant: si sine fraude seruent
equalitatez valoris in cōmutatis fm rectā
rōnem. Noranter autem dicit sine fraude: ad
excludendā triplicem fraudem. Primā que
contingit in substantia: vt scz in cōmutatione
nō det auricalcū pro auro: nec vinū lympha-
tum pro vino puro. Secundā vero fraudem
que cōtingit in quantitate rei: siue quantitas
mensuret per virgam: siue per pondus siue p
mensurā aut per aliū modum; vnde oportet
q; debita quantitas seruetur pōderis mensu-
re vel numeri: siue in aridis siue in liquidis.
Tertiā denicq; fraude cauere debet in quali-
tate rei: vt scz non cōmutet rem corruptā aut
veterem pro sana z noua: nō carnes infectas
pro recentibus: z hec omnia probantur extra
de iniur. z dam. da. c. Si culpam tua damnū
est datum vel iniuria irrogata: siue alijs irro-
gantibus opez forte tulisti: aut hoc imperitia
siue negligentia euenerit: iure sup his satisfa
cere te oportet: nec ignorātia te excusat: si sci-
re debuisti ex facto tuo iniuriam verisimiliter
posse contingere vel iacturam: q; si animalia
tua nocuisse proponas: nihilominus ad satis-
factionē teneris: nisi ea dando damnū passis
velis liberare teipsum: qđ tamen ad liberati-
onem nō proficit si fera animalia vel que con
sueuerūt nocere fuissent: z quā debueras non
curasti diligentiā adhibere. Sane licz qui oc
casionem dāni dat damnū dedisse videt: se-
cus tamen est de illo dicendū qui vt nō contin
geret de pringentibus nisi omisit: hoc ibi. In
quibus verbis satis claret quāta cautela sit p
ueniendū aliorum damnū. Vnde si quis de-
fraudat aliū in substantia qui pmutando pu-
tat se aliā accipere vel in quātitate vel in qua
litate: id est qui putat accipere aliquid quan-
tū vel quale dat occasionē damni: quia non p
mutaret nisi crederet aliā accipe substantiaz
quantitatē vel qualitatē: z ergo videt de pre
sumptione iuris z fm veritatē dedisse damnū
Si vero inaduertenter aut ingnoranter ali-
quis predictoz defectuū repertus fuerit in re
vendita: tunc venditor excusatur a peccato:
nihilominus tamen cū peruenerit ad notitiaz
illius damnū illatum emptori: recompensare
tenetur: sicut postea latius videbit in contra-
ctu emptionis z venditionis. Secundo dicit
regula predicta q; seruent equalitatem valo-
ris in cōmutatis: q; dicit Au. xiij. de trini. c. iij.
q; vile velle emere z chare velle vēdere reue
ra vitium est: nimirū cum in vtroq; iustū exce
dit pretium: nam iustū pretiū est qđ est fm cō
munem estimationē forooccurrentis: fm q; res
que vēditur in illo loco cōmuniter valere po-
test: q; fm Hosti. z Ray. Iustum pretiū con
sideratur respectu temporis contractus: nec
attendi debet q; pluri sit emptū z minoꝝ ven
datur vel econuerso q; plus offeratur. Cer-
tio additur in dicta regula fm rectam ratio-
nem attendentem: scz naturam rei ad vsum
humanū propter quem ista pmutatio fit. Ta-
lis autem equalitas scōm rectam rationē non
consistit in indiuisibili medio quod respicit ip
sa iustitia cōmutatiua: sed debet pensari va
lor eius in respectu ad vsum nostrū: z ad pro
babile iudicium humane estimationis: men-
surantis valorē infra limites latitudinis cōpe
tentis: de qua latitudine postea videbit in ser
mone de emptione z venditione: cū pluribus
alijs etiā pinentibus ad ipsam pmutationē.
Scdo vero sunt quidā contractus rei valis
pro nūmismate vel ecōtra: ut quia qñq; diffi

cile fuerat res vsuales cõmutare immediate Hinc remediũ illud repertũ est: qõ talis cõmutatio de facili fieri posset: qõ vocat nũmisma. ff. de contraben. emp. l. j. & tunc cõmutatio nũmismatis pro re vili vel vsuali empcio dicit. Ecõtra vero venditio nominat. Et de h cõtractu Sco. in. iij. similẽ potuit regulã pro ri dicens: Qõ dñi rerũ iuste eas venditi vel emũt si sine fraude cõseruent equalitatem valoris in venditis & emptis sm rectã rõnem. Cuius exposino. satis claret ex iã dictis de permutatione. Tertio denicq sunt quidã contractus alijs scz nũmismatis p nũmismate: & tales cõtractꝰ mutuũ nominat: id est mutui dato & mutui accepto: mutuũ enim dicit: qz de meo fit tuũ: qõ vnicq dari deberet gratis nihil inde sperando: iuxta illud Luc. vj. Mutuum dare nihil inde sperantes: vnde hec duo differũt mutuare & cõmodare: q; ꝓprie res illas mutuamus que transeũt in dominiũ recipientis: vt denarios: nam res mutua fit illius cui mutueũ rogat vt. ff. õ re. credi. & si cer. pe. l. mutuũ appellata. Sed illas res cõmodamus vel accõmodamus q̃ reddi debent in eo dẽ esse scz q̃ nõ transeũt in possessionẽ recipiẽtis: vt cõmodo tibi equum nõ ad ꝓprietatem sed ad cõmodum vel vsumfructũ. Cõmodare nã q̃ dicit quasi cũ modo temporis ad aliũ trãsferre: & sic ꝓz qualiter transfert dominiũ rei in alterũ per cõtractũ in liberali donatiõe: in rerũ permutatione: in emptione & venditione: in mutui datione & mutui acceptiõe: & his correspondent alij cõtractus in quibus nõ transfertur dominiũ rei sed tantũmodo vsus illius vel ius vtendi. Nam liberali donationi domini correspondet vsus rei cõmodato: de qua supra. Secũdo rerum permutationi correspondet mutua vel permutua cõmodato: que commodatio liberalis est sm quid: vt cõmodo tibi eqũ ad vsum: & tu cõmodas mihi vaccã. Tertio emptioni correspõdet cõductio: quia cõductor emit vsum rei scz vsum domus agri fundi & similiũ: & põt cõductor rem conductã vlterius alteri locare: vt. C. eo. l. nemo. & tunc res posteriꝰ cõductoris obligate sunt principali dño vsq; ad illam q̃titatem qua & iste secũdus cõductor tenetur prior: vt. ff. e. l. si in lege. §. si colonus. Conducit enã quis aliq̃ vsum alicuius artis vel operatiõis p determinato ꝓcio tẽ. Quarto venditioni correspõdet locatio: dicit enim locator qui rei sue vsum alteri pro ꝓcio concedit: vt cum loco domũ

meã tibi: tunc ego sum locator: tu vero cõductor: dicit etiã quis locare suas operas q̃ se offert ad faciendũ aliquid pro ꝓcio: vel etiaz q̃ accipit rem vt faciat in ea aliquid qõ dicitur innominatus cõtractus. Et nota generaliter sm Host. q; omnia bona ꝓductoris inuecta & illata in rustico prædio sciente dño: nisi ad tẽpus inferant tacite: sunt obligata dño p pensione: in vrbano aũ prædio nõ distinguo vtrũ dñs sciat vel nesciat. C. de locato. l. certi. vñ talis obligatio tacita pignoris inducta est multis modis pro debitis cõtractis vel cõtrahẽdis in diuersis administrationibꝰ curiis vel ꝓductionibus & similibꝰ: & hoc propter securitatẽ: q; turpius est incũbere pignori q̃ agere in personã: vt inst. de obli. que ex delic. na. §. furti: vnde q̃ transeunt in potestatẽ creditoris dicunt pignus: sed q̃diu remanent apud debitorem dicunt hypotheca nõ tamen differũt q̃tum ad actionẽ. Quinto denicq mutui acceptioni nõ correspondet aliquid ꝓprie in trãslatione vsus rei: sed hic est singularis ferꝰ qui quotidie deuorat & depascit pauperes & inopes viduas & orphanos iniuriatos & oppressos: nam tanta rapacitas in cõgregando diuitias viget in plerisq; : q velut insatiabile chaos inferni oĩa pro posse deuorare querens res iuste vel iniuste: nullũ hoiem in mundo diuitem esse vellent: vt ipsi soli cuncta possiderent. quoz auaritia modũ nõ habet: nec capiendo explet sed magis excitat: & eo egentioz fit quo plura quesiuit: verũtñ vt dicit Cassiodorus vitra oẽs crudelitates est diuitẽ fieri velle de exiguitate mẽdici: ament honesta lucra horreant damnosa cõpendia: nullius audeat inde tollere que debeat collecta dispergere addendo perdit que retinẽdo collegerit: & pauperiem potius ad se trahit si egentiũ pecunias nõ repelli: sed hec intelligere nolunt auari: q; dicit Ambro. super Job. q. sicut hi qui per insaniaz mente transiati sunt: nõ tam res ipsas sed passionis sue fantasias vident: ita etiaz mens auari semel vinculis cupiditatis astricta: semper aurum: semper argentũ videre credit: semp redditus computat. aurũ gratius q̃ solem intuet ipsa eius oratio & supplicatio ad dominiũ aurũ queritur: aurum pen: & qõ extreme dementie est: sicut dicit Seneca li. de moribꝰ. Monstro similis est auarita senilis: quid enim sibi vult nõ intelligo: nã quid absurdius vt dici solet q̃ quo minus restat viteco plus viatici querere: & via deficiente via

rēū āugeſ. Ō a nobis auertat chr̄us ieſus.

¶ De emptione ⁊ venditione p mē dacia pluria: per verba duplicia: de/ceptoria/diffamatoria: pmiſſoria et cōpulatoria. Ser. xxvj

On furtum facies: Exo. xx.

n Jam ordine debito poſt pmiſſa ꝓ/quendū ē de ſeptima circūſtāna in mercantijs: q̄ negociando reddit illicita: que ē circūſtāna modi put tactū eſt i primo ſermo/ne de iniuſte mercātes exercētibus que pro/fecto circūſtāna multifarie ad decepcionem cautelosis vtit iniuſticijs: latius de eadem ē ꝓſequendum. Primus nanq̄ modus iniuſte mercationis ⁊ cōtractuum cōſiſtit in multi/plici mendacio. ¶ Ad cuius maiorē euidē/tiam ea diſtinguere placuit in. vij. genera mē dactorū. Primo nāq̄ vēdūt vel emūt ſ̄bis ſimplr mēdoſis loquēs ꝫ mētē ſuā: vt ſcz alios decipiāt: ⁊ illi Jude cōparant q̄ chr̄istum ꝓ pecunia vendidit: ſic ei iſti veritatē ⁊ frater nam charitatē ꝓ lucro vendūt: vt pz̄. xj. q. iij. c. abijt vbi ſubdit: q̄ veritatē ꝓ pecunia negāt deum pecunia vendunt: ipſe dixit: Ego ſum veritas: cum ſocietatem fraternitatis aliqua diſcordie peſte commaculant deū ꝓdunt: qa deus charitas eſt: qui q̄ veritatis ⁊ charita/tis iuſſa ſpernūt. deum vnq̄ q̄ charitas eſt ⁊ veritas perdunt: maxime cum non infirmita te vel ignorantia peccant: hoc ibi. Vnde tan ta prochdolor inter ementes ⁊ vendentes inuerata regnat abuſio: quod nec emere nec vendere ſciunt ſine decep:cōe mendaciorum De quibus ait pſ̄. v. Non eſt in ore eorum veritas cor eorum vanū eſt. ⁊ Prouerb. xx. Malum eſt: malū eſt: dicit omnis emptor: ⁊ cum receſſerit gloriabitur. ſ. primū decepiſ/ſe: hi ſunt igitur qui portant characterem be ſtie. ſ. diaboli antichriſti in fronte et manu de xtera: per quem aptiſſime mendacium deſi/gnatur: nō quodcunq̄: ſed qō falſum eſt ma terialiter ⁊ formaliter: quia hoc habet perfe ctam rationē mendacij: mendacium em̄ nomi/natur et eo q̄ cō:ra mētem dicit: dum ſic quis falſum ſcienter loquitur ſicut in hoc caſu: et hoc non ſolum ex ꝓpoſito vano ſed etiam pni cioſo: vnde ſi intencio mentientis fertur ad de cepcionem ⁊ nocumētum proximi q̄tum ad perſonam diuitias aut famā: tunc ſm Tho. ſ̄bra ſcde. q. xc. eſt peccatū mortale: cum non cere primo ſit mortale peccatū. Cui cōcor. Rich de media villa. Et licet tale nocumēn tum nō ꝓducat ad effectū: nihilomin⁹ tamē eſt mortale peccatum: q̄ vt dicit Tho. ibidē ex ſola intencōe peccati mortalis aliqs mor taliter peccat: q̄ ſi per talia mendacia decipi unt tunc obligantur ad reſtitutionē. Verūm ſi p talia mendacia nō intendūt primo noce/re ſed ſeipſos indēnes ſeruare: tunc non eſt p/rie mendacium pniciosum nec peccatū mor tale: niſi hoc faciat ex aſſiduitate ⁊ mala ꝓſue tudine: tunc enim ſm Hoſti. mortale pecca/tum eſt: ſicut ebrietas que cū aſſidua eſt mor talis culpa eſt: vt. xxv. diſt. §. alias vbi dicit: Ebrietas ſi aſſidua ſit in numero mortaliū peccatorum ponitur. Et ideo punitur. xxxv. diſt. c. epūs. vñ dicitur Eccl. xx. pessor eſt fur q̄s aſſiduitas viri mendacis ꝓditionem aute/ambo hereditabunt: In quib⁹ verbis furem ꝓfert: illi qui aſſidue mendacium loquit. Ō potuiſſ me contingit in emptione ⁊ venditiōe cum ꝓcedit ex auaricia: ⁊ ideo pmiſit eccliaſ/ticus. c. x. nihil iniquius q̄s amare pecuniam hec enim ⁊ animā ſuā venalē habz Sz quāto pluras p̄cio cum eaz redemit chriſt⁹ ſanguie ſuo ꝓprio? Audi chriſtum in pſ̄. lxj rūdentē: Precium meum cogitauerūt repellere: pch pudor enam p obulo minimo. Nam mīti in contractib⁹ ꝓpter obulum non verent iterā mendacia pluria decepciones ⁊ ſiblia: nūq̄ tñ de illo lucrum habuit: hinc merito conclu/dit pſ̄. v: dicēs: Perdes oēs qui loquuntur mēdacium. ſ. pniciosum. ¶ Secūdo ꝙo q̄dā malum addēres malo vendūt vel emūt mul tiplicibus iuramētis immo ⁊ piurijs. Vnde lxxxvij di. c. ex tales: quod tñ quedā decreta nō habēt ſubdit Chryſ. Mercator ſine mē/dacio ⁊ periurio eſſe nō pōt: id eſt difficulter eſſe pōt. Hoc enim ⁊ ipi quotidie fatent: vix enim alicui credūt niſi iurāt. O deteſtanda ortis abuſio: neſcire vēdere minutam cuiuſli bet mercis viliſſime ſine iuramentis ⁊ periu rijs: ⁊ hoc ideo: quia ſm ꝓbam nō eſt amor dei ante oculos eorū. O rabies mūdane cu/piditatis oriens abſq̄ lucro plerūq̄ peiera re. De quibus ait Caſſio. Negociatores illi abominabiles eſtimant ſi iuſticiam dei mini me conſiderātes p immoderatū pecunie ambi tū polluūntur: merces ſuas plus piurijs one/rātes q̄ p̄cijs. ¶ Hic q̄ri pōt. vtrū ome piu rium ſit mortale peccatū: p̄ſertim cū h̄ graue videret ꝓpter lingue lubricitatem: cū etiā ſe/

ſius contingat in ioco peierare. Ad hoc re-
ſpondet ſanct⁹ Tho. ſcḋa. ſcḋe. q. xcviij. q. iij
doctrinā philoſophi ꝓpter qḋ vnūqḋq; tale
illud magis: videm⁹ aūt q ea que de ſe ſunt
petā venialia vl'etiā bona ex genere: ſi in cō
cēptū dei fiāt ſunt petā mortalia: multomagꝭ
ergo ꝺcḋ ꝺ eſt qḋ de ſui rōe pinet ad cōcēptū
eſt mortale petm̄: piurū aūt de ſui rōe impor
tat contēptū dei: z ideo manifeſtū ē q ex ſuo
gen⁹r̄ mortale peccatū ē: etiā ſi iocoſe piurat
aut coact⁹: dūmō ꝓpiat ſe iurāſſe z qḋ iurat
credit falſum eſſe: qz ꝫ pceptū eſt qḋ ponitur
Leuit. xix. Non periurabis: de quo plura po
nuntur in ſecundo precepto. ¶ Quid ſentien
dum eſt de his qui induſtrioſe deliberato ani
mo z propoſito peierare nō verentur z hoc
ad decipiendum primū periurio pniciōſo.
¶ Unde cenſendum eſt eſſe peccatū equipa
randum de teſtabili homicidio: immo ſcōm
Tho. in quodlibeta: periurium ſolēne gra
uius eſt homicidio: quia ex hoc ipō q in cau
ſa cuiuſlibet peccati defertur iuramētum: ma
nifeſte oſtenditur q periurium ꝓ maximo pec
cato debet haberi. nec immerito: quia pura
re nomen dei videtur quedā diuini nominis
denegatio: hic ſcōm locum tenet poſt idola
triam: vt patet et ordine preceptorū. Et ex
his patet q̄ſuli lucro deteſtabile vitiū piurg
miſeri mercatores incurrunt. ¶ Tertio pro-
inde venditi vel emūt cum duplicitatibus
quod maxime pertinet ad mediatores mercā
tarum ſeu cēſales: theutonice vnterkauffer:
qui vtriq; parti placere volentes: vtriuſq; fe
mentiuntur fautores: vtroſq; tamen ſepius
decipientes: nunc enim ementem: nunc econ
tra vendentem decipiunt: ad ꝓpriū dūtaxat
lucrum z commodum inhiantes. Hi ſunt fu
res ſceleratiſſimi ex vtraq; parte precium ac
ceptantes: vt vteriq; fidelitatem exhibeat: cū
tamen ſepius vtroſq; decipiat. Cōtra quos
dicitur Eccleſiaſti. ij. Ue duplici corde: id ē
affectu ad decipiendum: z labijs ſceleſtis: id
eſt qui etiam ore perſequuntur huiuſmodi af
fectum. z manibus malefacientibus. id eſt q
z opere perficiunt: z peccatori ingredienti
duabus vijs: oſtēdens ſe amicum z exhibēs
inimicum corde ore z opere. Quantum au-
tem malum ſit hoc oſtendit dominus in pſ.
liij: loquens de Juda. Si inimicus meus
maledixiſſet mihi: ſuſtinuiſſem vtiq; ſcilicet le
uius. Et ſi is qui oderat me magna lo. fuiſ-
ſet: abſcondiſſem me fort. ab eo. Tu vero Judas hō

vnanimis: ſcz q̄tum ad apparentiam: dux
meus: id eſt comes itineris. z notus meus: q
ſimul me. du. ca. ci. Et ſubdit increpationem
maledictionis contra tales dicens: Veniat
mors ſuper illos deſcen. ad infe. viuentes.
Refert beat⁹ Bernardinus ex ſua q̄dragee-
ſimali: de q̄dā cēſali vel mediatore mercātā
rū: q vt emētibꝫ z vendētibꝫ vel ſaltē vni pti
eoz mendacijs ſuis ſe gratū redderet. p fur-
mādo pcto inter eos pſonaliter aſtans: clam
ictu oculi vel pedis ementi vel vendenti: aut
vtriq; pariter innuebat: vt mercatum inter
eos omnino concluderetur. Tādemq; poſt
firmatam inter eos venditionem z emptio-
nem ſi alter eorum de chara venditione ſeu
vili emptione lamentabatur reſpondere ſole
bat: ideo clam innuebam tibi ne facere debe
res. Simile quiddam legitur Prouerbio.
xxvj: vbi dicitur: Sicut noxius eſt qui mittit
laceas z ſagittas in mortem: ita vir qui frau
dulenter nocet amico ſuo: et cum fuerit de-
prehenſus dicit. ludens feci: vnde officium
tam periculoſum merito computandum eſt
inter illa: que vix aut nunq̄ exerceri poſſunt
cum ſalute anime ſue: quia huic proprie con-
uenit ſimilitudo illa que ponitur Eccliaſti.
xxvij. Propter inopiam: glo. cordis vel ope-
ris multi deliquerunt: et qui querit locupleta
ri auertit oculum ſuum: ſcilicz a timore dei: ſi
cut in medio compagmis lapidum palus fi-
gitur: que ſcilicet palus premitur z mur⁹ diſ-
ſipatur potius q roboratur: ſic intermedius
emptionis z venditionis angustiabitur pec-
catis: quia vtriq; parti vult applaudere i ma
nifeſto: z decipere in occulto: ſicq; premitur
peccatis z diſſipat deceptionibus.

¶ Quarto equidem emunt z vendūt cum
verbis ſophiſticis: ideſt deceptorijs obſcur
z inuolutionibꝫ plenis: nā in mercando ſua
verba tā aſtute cōponūt z ornant q ad plē
etiam ꝓrios ſenſus applicari poſſunt. dātes
per hec meatus z ſimplicibꝫ aliter intellige-
re q̄ſ ſit in veritate: putantes p hꝫ euadere mē
dacij diſcrimen qḋ econtra magis adaugēt.
Quia dicitur Eccliaſtici. xxxvij. qui ſophiſti
ce loquitur. glo ad decipiendū z ad capien-
dum gloriam humanā z fauorem. odibilis ē
ſcz deo z hominibus: his etiam ſophiſmati-
bus vti ſolent begutte qui circumloculiue et
parabolice diſſimulant verū vt euadāt men-
dacium: his etiā vti ſolēt mercatores ad rei
vendende defectum indirecte occultandum

¶Ad cuius euidentiã queri põt: an peccent qui vendendo equos dicere solent emptori: ego tibi vendo huuc equũ pro vmbroso strumoso infirmo: & sic de alijs defectibus qui solent esse in equis: quos tamẽ defectus equus nõ habet nisi forte vnũ sed occultũ quem defectum si sciret emptor vix daret illius pretij medietatẽ: an inquã talis venditor excusatur p hoc q in genere dixit defectũ equi: Ad hoc rñdet Bernãn suo quadragesimali: q talis venditor tenetur emptori dicere defectũ illũ in speciali: q alias rem notabiliter maculatã vendit cum detrimento proximi qđ est cõtra charitatem. nec sufficit sic exprimere in generali: pẽrtim cum hoc in fraudẽ faciant vt credant emptores q sicut nullũ inuenitur defectũ manifestũ: sic nec ineſſe credunt aliquem occultũ. Similiter vendentes pannos & similia nõ satisfaciunt si dicũt: respice rem diligenter oculis pascat te: q hec omnia fraudulenta sunt ẏba cũ ipsemet sciãt certitudinaliter defectũ rei vendẽde notabilẽ esse. Ex hmõi enĩ ꝓtractibus sepius emens incurrit grãde periculũ & damnũ immineat venditori fraudulento qui tenetur ad restitutionẽ totius damni: vt extra de iniur. & dam da. c. si culpa. Insuper incurrit dispendium salutis anime sue qđ grauius est omni dãno: q si res plus iusto pretio venditur ꝓpter latentem defectũ: tũc ignorans hoc ignorantia probabili licet peccare non videat: tamen postq̃ ad eius notitiã pervenerit ad debitã recompensationẽ obligat.

¶Quinto pterea quidã emunt vel vendunt cũ iniurijs aliorum mercatorũ: aliorũ merces diffamantes iniuste vt suas carius vendant qđ est mendaciũ valde pernitiosum ex multis cõcurrentibus. Primũ enĩ est negatio veritatis. Secundũ est intentio fallendi: q vt dicit Aug. & habet. xxij. q. ij. §. ille ergo. q mendaciũ est falsa significatio vocis cũ intentiõe fallendi. Tertiũ est iniuria ꝓximi qui ꝓpeditur ne vendere valeat merces suas. Quartũ est diffamatio ꝓximi: q hoc notat esse minus iustus q mercibus corruptis ꝓximos decipere suspicatur: nã audientes hoc disseminant hanc infamiã inter mercatores vel vicinos: qui tamen minus peccant si merces illas corruptas esse putant. Primus autẽ diffamator malitiosus est & grauius peccat: vnde in dicto. §. ille ergo. subditur. Sed cũ fallere semper sit voluntarius: falli aũt vel infirmitans vel temerarius: grauius fit qđ ex voluntate q̃ qđ ex temeritate vel infirmitate ꝓcedit. Quintũ est deceptio mendosa illius qui rem suã cõparare desiderat: quia sicut rem ꝓximi nimis diffamat mendaciter: sic & ꝓximã nimis cõmendat vt alter ꝓcipiat: qđ si fecerit obligat ad triplicem restitutionẽ faciendã. Primo illi quẽ decepit in vendendo. Secõ in quem spoliat fama sua eum diffamãdo. Tertio tenet ad recompensationẽ damni qđ diffamatus sustinet per hoc in nõ vendendo: & sup hec blasphemiam veritatẽ & laceratur charitatẽ: dans alteri occasionẽ inuidie & odij sempiterni: vñ tale mendacium multo grauius est q̃ furtũ ꝓpter diuersa cõcomitantia. Q Sexto aũt quidam emunt promissionibus aut etiã ꝓstitis iuramẽto ad solutionẽ certo tpe faciendã: sub dolo fraude se ꝓstringentes aio fallendi. Ad cuius euidentiã queri põt: vtrũ ille peccat qui aliquid promittit qđ tñ non implet: pẽrtim cũ dicatur. xxij. q. iiij. c. vnusquisq. Qđ si promittat qđ aliqđ inhonestũ: tollerabilius est promissum non facere q̃ facere qđ turpe est. Ad hoc dicendũ p distinctionẽ: aut enĩ promittit quis qđ est illicitũ & inhonestũ: & tunc taliter promittens grauiter peccat: siue proposuerit adimplere siue nõ nec tale promissum ad implere debet si non est honestũ: imo si tendit dũtaxat an inhonestatẽ q̃ seruari: nõ debet etiã si sine interitu salutis eterne seruari posset: vt ꝓ expressum extra de iureiu. in. c. quemadmodũ. vbi ponit exemplũ vnũ de eo qui iurauit se ducturũ mulierẽ in vxorẽ que tũ interim fornicata est: & đ alio đ ducens vxorem iurauit q nunq̃ eã dimitteret: đ similiter postea adulterũ ꝑpetrauit: quapropter neuter eorũ promissum adimplere tenetur: ꝓpter cõditiones subintellectas: si videlicz prima cõtra desponsationis legem nõ veniret & si secunda in lege cõiugij non peccaret. Et qđ magis est si talis mulier in matrimonium acceptanda fieret interim leprosa paralitica vel amitteret oculũ aut nasum: tunc similiter non obligaret ad perficiendũ promissum: vt patet in textu: & hoc ideo ẽm glo. q honestas intelligit in hoc iramento vt si res in eodem statu permanserit: secus tamen esset si mulier laberet in facultatibus: q si per violentiã opprimeret sponsa de futuro nõ teneretur seruare promissum eã ducendo: vt dicit ibidem glo. Si vero promittit quod est honestum & licitum tũc ẽm Tho. secũda secũde. q. cx. Si promittens haberet animũ adimplendi quod promittit nõ mentitur: quia non loquitur contra id quod gerit

tr mente:ſi tamen phabiliter credebat ſe poſſe pficere. Qđ ſi temerarie credebat: q: cū credendi nō habebat: tūc nō excuſat a mendacio pernitioſo: q: in diſpendiū eſt alterius. Preterea ſi non pficit qđ fideli mente pmiſit tunc infideliter agit animū mutando. poteſt tam excuſari duobus modis. Primo ſi pmiſit id qđ eſt illicitū manifeſte: q: tunc p:omittendo peccat: ſed mutando p:opoſitū bene facit. Alio modo ſi ſunt mutate cōditiones pſonarum t negotioꝝ: vnde Seneca de beneficiis dicit. Ad hoc q homo teneat facere que pmiſit: requirit q omnia imutata pmaneant: alioquin nec fuit mendax in pmittendo: quia p:omiſit qđ habebat in mente ſubintellectis debitis cōditionibus: nec eſt infidelis nō implendo qđ pmiſit: quia eedem cōditiones nō extant. Hinc apoſtolus non eſt mentitus qui nō iuit corinthum quo ſe tamen iterū pmiſit ij. Corin. j. t hoc p:opter impedimenta q̄ ſup uenerant. Si deniq; qđ p:omiſit animū implendi non habuit licet poſtea adimpleat tamen mendacij reus eſt t pmiſſionis tranſgreſſor in voluntate iudicat: quod vniq; in p̄ſenti poſito mendaciū pernitioſum eſſet: ac nō ad implementē ad recompenſationē condignaꝝ obligaret: tam q̄ntum ad capitale q̄ etiā q̄ntum ad omne intereſſe. Veruntā alteri fidem pmiſſam non tenenti p:omiſſa fides de neceſſitate nō eſt tenenda: vt p:z extra de iureiurā: c. iij. t in glo. ¶ Septimo deniq; quidā in emptione t vendītione decipere nituntſ falſis cōputationibus: maxime quando cū inexpertis ſimplicibus vel ruſticis cōputationē faciunt. Et quicquid in hoc decipere p̄ualent lucruꝝ reputant: aut alter minus iuſto in ſolutiōe recepit: aut plus iuſto ſoluit: totū in abiſſum auaritie trahunt. Sicut enim inſidiantſ arance muſcis in feneſtris muri: ſic hmōi quotidie ſimplicibus hoīb⁹ inſidiantſ in apothecis ſuis. Sicut vulgo dici ſolet de puella que de vita inquirens quanti cōſtaret: accepto reſponſo petijt aliā magis p̄tioſam t̄c. Contra tales dicit Thebalt. iij. Nemo circūueniat in negotio fratrem ſuū quoniā vindex eſt dominus. Unde in pſona decepti dicit Oſee. xij. Circūuenit me effraim in negotiatione ſua t in dolo domus ſue. Effraim creſcens interp̄tatur t ſignat impios mercatores qui per malitioſas circūuentiones diuitijs creſcunt. Sed iuſto dei iudicio euenier eis quod dicitur Jo. xx. Diuitias quas deuorauit euomet t ō vene

re eius extrahet ea deus. Qđ a nobis auertat dñs ihūs chriſtus ieſus. Ad laudē dei oipotentis.

¶ De deceptionibus mercatoꝝ in ponderę: menſura: moneta: p:etio t macula: in defectione: admixtione t coꝛruptione. ¶ Sermo xxvij.

Non furtum facies. Exo. xx.

Viſo de multiplici mendacio pernitioſo quod cōtingit verbis ad decipiendū p:oximū: ſecundo loco p:ocedendum eſt de multiplici mendacio qđ contingit facto ad p:oximoꝝ circūuentionē qđ vniq; non minoris eſt criminis: quia dicit Tho. in quodlibetis: q: cum eadem ſit in vtroq; mendacio fallendi intentio hinc vterq; peccat equaliter verbū enim t factum aſſumit vt inſtrumentū fallendi: t ideo non refert q̄ntum ad peccatum: vtrum aliquis verbo: ſcripto nutu vel q̄cunq; facto mentiatur: ſicut nec refert q̄ntum ad homicidiū vtrum quis interficiat gladio vel ſecuri. ¶ Sciendū eſt igitur q quinq; ſunt hominū genera p̄cipue mercatoꝝ: qui factis mendoſis p:imos circūueniunt ad decipiendū. Primo nāq; quidam laqueum deceptionis tendūt in varijs ponderibus t mēſuris: contra illud Deute: xxv. Non habebis in facculo tuo diuerſa pondera maius t minus: nec erit in domo tua modius maioꝝ t minoꝝ: pondus habebis iuſtū t verum t̄c. Qđ ſane intelligendū eſt in vno loco vel in vna ciuitate: nam ſm Tho. menſuras venaliū rerū neceſſe eſt eſſe diuerſas in diuerſis locis: p:opter diuerſitatem copie vel inopie rerum: q: vbi res abundant menſure maiores eſſe conſueuerunt t econuerſo. In quolibet tamē loco ſunt menſure determinate publica auctoritate vel antiqua cōſuetudine: quas preterire non licet. Et ſimile iudiciū eſt de ponderibus. ¶ Hic ergo quer̄ poteſt de ponderibus t menſuris: an ſcz vtens coꝛruptis ponderibus vel menſuris: nō per ſuperioꝛē ſed p̄ plebeios iaz in vrbe tota cōmuniter introductis peccet: p̄ſertim cum his qui iuſtas menſuras t iuſta pondera mutant lucri cauſa penitentia imponitur: extra de empti. t vendit. ca. vt menſure. vbi ponitur penitentia. xxx. dierum in pane t aqua: p:eter punitionem legis qua puniri debet: vt tangit glo. Ad hoc reſpōdet ſanctus Bernhardinus in tractatu de cōtra

cribus q̄ si etiā hmōi corruptione aliqui iusto ꝓcio fraudant ꝓ eo q̄ credūt mensuras esse veras ⁊ pondera iusta sicut prius erant: tunc hmōi fraudatores peccat mortaliter ⁊ dā num fraudis restituere tenetur. Si vero iusto ꝓcio non fraudant nec veniens eis ad fraudem vratur iusti ꝓcij: non tenet aliquid restituere ꝗuis peccet nō revelando mensure corruptionē his quos credit eam latere: sed forte non mortaliter peccat qñ corruptio cōmunis est: quia satis de hoc data est ratio q̄ huiusmodi corruptio oibus innotescat. Si autē omnes tam domestici q̄ forenses cōmuniter sciunt ponderū ⁊ mensurarū q̄ptatem quibus vtunt post cōmunem corruptionē: tunc nō cadit in eis fraus vel falsitas cū omnibus notū sit. Preterea si corrupto talis esset q̄ vnam mensurā scz maiorem tenerent ad emendū ⁊ aliam ad vendendā scz minorē: tunc nisi alter cū quo mercat hoc sciat est semp culpa mortalis: hoc enī est ꝓpriū qđ ꝓhibet in Deutre. in verbis ꝓdictis. Inter quos etiā hȳ cōnumerant qui ad decipiendū emētes humectant mercantias suas: sicut q̄nq̄ fit in oibus fere speciebus. Similiter in lana: lino ⁊ infinitis alijs q̄ pondere mensurant: qui oēs obligantur ad restitutionē. Pariformiter sunt in hoc scelere cōputandi qui monetas in pondere diminuūt radendo vel lauādo: cōtra quos leges ꝓmulgāt penas graues: quidā etiā tales monetas in pōdere grauiores eligentes maiori ꝓcio alienāt. Pro quo notandū sm Tho. q̄ si tales emissent summatim aliquā monetā argenteā vel aureā: quarū alique deficerent a debito pōdere alique vero supadderent ⁊ alique tenerent iustā estimationē: sicut cōtingere fieri solet ad decepționē reipublice: nunc illicitū esset peiores cōmuni ꝓcio: meliores vero maiori ꝓcio alienare: quia qđ abundat in melioribus deficit in peioribus: vnde peccāt grauiter monetarij qui monetā vnius valoris faciunt esse diuersi ponderis ad spoliandū cōmunitatē: quia qđ vni adiciunt alteri subtrahunt: ⁊ inde sequunt tales cupiditates iniuste. ¶ Ceterū queri pōt de his qui tante fame sunt q̄ aduenientes ponūt pondus mensurā immo ⁊ ꝓciū rerū quas habere desiderant in iudicio ⁊ arbitrio eorū: at illi nihilominus tales simpliciter fidentes nequiter decipe nō verent. Ad hoc rñdet. s. Bernhardi. vbi. s. q̄ rōnabiliter dici pōt si venditores hmōi vel estimationis aut fame sint in populo: aut iam pfecti status q̄ verbo eorū plus stat q̄ alterius iuramento: tūc a mortali non excusant retinentes ꝓximū mēdaciter alterādo: vel etiā mendose dicendo: tantū cōstitit mihi: vl̄ tantū ponit habere de illo: q̄ pinde est ac si emptor se cōmitteret fidei venditoris: ⁊ hoc vēditor acceptaret: ac tandē ꝓtra fidem acceptā ⁊ data infideliter sua venderet: talis execrabilē fraudem facit ⁊ obligat ad restitutionem: ⁊ vltra hoc mortaliter peccat agens ꝓtra pactū date fidei. Nimirum cū dicat. xxij. q. j. c. nolit: qđ hodie etiā hosti seruanda est cōtra quē bellum geritur: q̄ romanis amico: ⁊. xxij. q. vij. c. innocens. ¶ Secōdo quidā decipiunt mendacio facto: dū merces falsas: mixtas vl̄ corruptas tradūt tanq̄ sanas: puras ⁊ veras. Ad cuius euidentiā queri pōt: vtrum sit culpa mortalis obligans ad restitutionē rem vēdere: in qua ē macula vel fraus occulta quā venditor non manifestat ementi. Ad hoc dicendū q̄ rei vēdende pōt inesse triplex macula scz in defectione: admixtione ⁊ corruptione. Primo pōt inesse macula in defectione: ⁊ q̄tum ad illā maculā scz defectionis dicendū sm Tho. secūda ⁊. q. lxxvij ⁊ sm Sco. in. iij. dist. xv. q̄ circa rem vendendā triplex defectus cōsiderari potest: Primus est sm substantiam: vt si quis vendit auricalcū ꝓ auro: stannū ꝓ argento: aut econuerso emit a simplici ⁊ inexperto venditore aurū ꝓ auricalco vel argentū ꝓ stanno: vel vnā rium magni valoris ꝓ denario parui valoris: equitate iusti ꝓcij notabiliter excedēs ⁊ talis simpliciter obligat ad restitutionē ⁊ cuius hoc peccat mortaliter fraude ꝓximū circūuenies: vñ tantū creuit hec pestis maledicia q̄ vix inuenit mercator expers illius cū fere occurrat in oibus mercibus: vt vendāt vnā ꝓ alia quā: eo q̄ fere oēs merces licet sint eiusdē generis: tñ sunt maioris valoris ⁊ vtilitatis ex vno loco adducte q̄ ex alio: qđ ꝓuenit vel ex natura patrie vel etiā ex beneficio hūane industrie: sicut lana de anglia melior est q̄ de Scotia: ⁊ artificia in vna ciuitate facta meliora sunt q̄ in alia ⁊ sic de infinitis alijs: cōtingit mercatores suas merces vendūt ꝓ meliori vel ex natura vel ex industria: cū tñ in veritate nō sint de melioribus: ⁊ sic grauiter peccāt ⁊ ad restitutionē obligant. Hinc secōdo pōt esse defectus in qualitate: sicut iam patuit: q̄ merces sic vendite non sunt talis valoris quales esse putant emptores: eo q̄ merces vendunt alterius speciei. Tertio pōt esse defectus in

quantitate de quo similiter supra dictum est. ¶Quantū vero ad scdam maculā scz admixti onis:cū in re vēdenda falsas aut peregrinas mixturas aut cōpositiōes occulte addūt fere in oia substantia vendibili:sicut faciunt multi mercatores aromatarij ac etiā artifices:imo pene oēs artificijs t mercātijs lucrativis incūbētes:qđ pcipue dñs lamentat. Esa.j.dicens:Argentū tuū versus est in scoriā scz permixtionē stanni vel plūbi:vinū tuū mixtum est aqua. Sed alia litera hz caupones tui t tabernarij tui miscēt vinū aqua. Sequit heu consolabor: sup hostib⁹ meis t vindicabor de inimicis meis: t quertā manū meā ad te scz puniendū:t excoquā ad purū scoriā tuā. Ly ra loquit ad modū fabri qui per virtutē ignis cōsumit quicquid est impuritatis in auro vl' argento. ¶Hic ergo queri pōt vtrū ponēs mixturas in merci⁹ peccet t ad restitutionē teneat. Ad hoc rñdet Bernā in tracta. de ptra ctib⁹:q si talis mercator pter hmōi cōmixtiones vendit illas merces vltra extremos limites iusti pti:tūc totum illud qđ plus recipit obligat restituere:t vltra hoc tenet ad interesse si alter p hoc dānū passus est. Si vero p hoc nō intendit nisi iustū ptiū citius extorq̄re:tunc ad satisfactionē nō obligat:pfertim si certitudinaliter vl' multū phabiliter scit iustū ptiū nō excessisse: q si dubitat tūc tenet p eo q certus est de fraude sua. Ad maiorē ñ euidentiā sciendū q duplex est genus cōmixtionū:nā quedā sunt admixtiōes ficte ne q quasi in nullo mutāt valorē rei venalis:t in talibus nō peccant si facūt intentiōe sola sobriū t iustū lucrū extorquendi. Alie vo sunt admixtiones pnitiose q virtutē t valorē notabiliter minuūt. qui sunt oīno ptra ppias t cōes intentiones emptor: t tales oīno sunt illicite q̄uis etiā nihil vltra iustū ptiū recipiunt. Ratio est qz taliū vsus saltē in frequētatiōe sua mortalis est culpa:put pz in illis q in vino mebium miscent vt floridus in eo color eluceſcat:cū ñ dicit q tale mebiū in vino mirabiliter capiti t stomacho sit nociuū. Si tñ virtutis minutio modica sit t ptiū iustū: tūc nō puto nisi pcm veniale: hec Bern̄. Sed arguūt in ptrariū mercatores dicentes. Quilibet pōt miscere rei sue qđ vult saltē anteq̄ eā venalē expōat non aūt post vim p̄conizationē nec post mercium venditionē t ego assentio. Pōt iterū inq̄s merces sic mixtas venales exponere:nec ego p̄duco:sz oportet q in venditiōe defectū illum mixture plane notifices emptoribus si vis euadere dispendiū mortalis criminis. Ratio est q: constat oibus q lex t cōsuetudo ciuitatis est q vendat vinū pur t merces nō mixta sed talis ptra virūq̄ fraudulenter incedit:cū hoc etiā eius intentio corrupta cōstat esse maledicta auaritia:in hac etiā macula cōprehēdunt illi qui vendūt merces corruptas p sanis:qđ cōtingere soler etiā in oibus fere mercibus:scz in carnibus:ouis:piscibus:maximū quoq̄ periculū imminet apothecarijs a similibus:qui in seropis t medicinis imponūt ea q̄ sciant esse corrupta vl' nociua seu nō proficua cū ea propter vetustatē sua perdiderūt virtutem:ex quo sequit prolixor vel etiā grauior infirmitas aut interdū mors ipsa: ac p hoc medici incurrūt infamiā t etiā culpā si debitā diligentiā non adhibuerint:vnde in oibus damnis illis: t similibus ex corruptiōe merciū p̄uenientibus tenet venditor ad restitutionē t ad omne interesse:vt extra de iniur. t dam.c. si culpa:qz talis occasionē dāni dat t periculi:vt dicit Tho. scda scde. q.lxxvij. damni quidā:qz propter hmōi corruptionē res q̄ vendē da proponit minoris est ptij cū tñ pter hmōi vitiū nihil de pretio subtrahat. Periculi vero ex eo q vsus talis rei reddit inutilis impedit vel noxius: sicut domus ruinosa pro firma: equus claudicās pro veloci: t cibus veneno sus pro sano. ¶Omnibus igit̄ p̄dictis pringet qđ ait Chrysost. t ponit in quibusdā decretis lxxxvij. di. c. ejciens:q quema dmodū miricus aut aliqđ tale teras in cribro dū huc t illuc iactant oia t grauia paulatim deorsum cadūt t tandē in cribro nihil manet nisi sterc⁹:sic de substātia negotiatoz nouissime nihil remanet nisi solum peccatū hec ille. ¶Tertio quidam decipiūt mendacio facto:dū mercatores inter se cōuentiones dolosas t pernitiosas faciunt q nullus de tali vel tali mercantia vendat vl' emat nisi tantū tres vel quatuor:vt sic carius vendāt vel simul pascuntur vt vno ptio plus iusto vendāt vt amplius inde lucrari possint iniuste:t hij sunt p̄dones execrādi qui totā cōmunitatē spoliant:t monopoli vocant. Monopolion eni est mercatio quam aliqui soli ex coditio exercent t impetrant q ipsi soli emere vendere vel etiā docere possint: vnde generaliter mercatores qui cōuenunt in certo pretio plus iusto vendant:aut q aliqui dūtaxat aut vnus solus vendat:vl' etiā qui impetrat q sibi soli res alique vendere liceat: iudicans

tur monopoli: z scom leges debent bonis su is spoliari. ac exilio ppetuo damnari. Sili z cōcedentes z admittētes debent puniri. hec patēt. C. de monopo. l. vna. Quarto pterea q dā decipiūt facto nō soluentes tpe cōstituto ad qd se in obligauerī t scriptura: pmissione vel etiā iuramēto. z b̄ pter ppriū cōmodum qd interim q̄runt cū illis pecunijs: vel in lucrationis mercationib̄ vel etiā qz monetarū expectant mutatione aut sil'ta q̄rūtes ppria cōmoda: aut etiā ex malicia vel alia quacūq culpa: vnde si creditori p talem dilationē solutionis p̄stant occasionē dānificationis tenent ad omnimodā cōdignā satisfactionē z ad totū interesse. put latius postea videbit. Quinto fūr etiā quidā decipiēs simplices: rē aliquā minus debito emētes: vel etiā charius debito vēdentes. Iz nō faciunt ppt anticipationem vel prorogationem solutionis z b̄ sunt proprie preoccupatores rerum venalium qui merces preoccupāt: non propter p priam necessitatem sed pter improbā cupiditatem: vt sc̄z statim sine immutatione tēporis vel loci vel ipsius rei charius vendant: q dicuntur in vulgari vo: kauffer: in foro tanq̄ aucupes residentes. b̄ q nimirū grauiter pec cāt. qz pter cōmodū proprīū ac lucrū quod libet venale vel vsuale facīūt charius emen ti z vilius vendenti cū iustū sit scom rectam rōnem: et quo dānificare videt verāq partē lucrū ppriū e medio tollentes: z per cōsequēs toti reipubli. pniosi sunt: z hec quidem potissime solent exercere q̄n talium rerū charitas contingit esse in terra propter raritatem illarum mercium: tunc enim vbiq preoccupant ad insidiandum in foro in vicis z plateis ac in viarum exitib̄ inexplebili cupiditate inhiantes ad lucra ac vniuersos excoriare cupientes. Et ī Bernhardi. sup cantica sermone. xxix. inter alia ponit inhumanitatem erga primū vnā esse rotā auaricie: q sc̄z auarus rapida cursu vehitur ad inferos. De q dicit Aug. de ẏbis dñi: q ē ista auidas pecunie: cū z ipse belue modum habeāt: tūc enim rapiunt quando esurīūt: parcunt vero prede cum senserint satietatem: insanabilis est sola auaricia diuitum: semper rapit z nunq̄ satiatur: nec deum timet nec hominem reueretur nec patri parcit. nec matrem agnoscit nec fratri obtēperat nec amico fidē seruat z̄c. Quos egregie irridet. Seneca epla: xcij. dicēs: vidi aliqñ canē missū frustū panis apto ore ca

prantē: q equid accepit primus integrū deuorat z sp ad spē futuri hiat. Jdē: euenit nobis quicūd expectantibus fortuna proiecerit. id sine vlla voluptate dimittim⁹ z statim ad rapinā alteri⁹ erecti z attoniti in epicurū illū chaos incidim⁹ mane sine termino ē: sz vñ p cedit hec inhumanitas nisi ex bestialitate et vilitate huius terrene ꝯcupiscētie. Dicit ēm leo papa in q̄dā sermone: q amoris pecunie vilis est ois affectio: z aia lucri cupida etiā p exiguo perire nō metuit: nullūq est iusticie in illo corde vestigiū: i q̄ auaricia sibi fecerit habitaculū: nec quidē illi fructū bonoꝝ ꝯfert quē possidet: qz diuitiarū amor insanabilis: lōge ampli⁹ torquet cuz q̄ refrigerat vsu suo quarū q̄dē acq̄sito labore: possessio timorz amissio plena doloris inuenit. Ēlī legitur in cronicis ministroꝝ generalī ordinis minoꝝ q q̄dam viuarius ad extrema venies nullū anime subsidium querens aut anime suc. O anima mea video q me derelinquere velis cum bonis acquisitz frui deberes: sed ad minus decem libras tecum portabis: quas diu in lombari meo posui: z ego te deo auferam quia talia tibi aufert: leuansq oculis in celuz blasphemando contra deum spuebat: z cum in illis blasphemijs os suuz aperiret magna flamma visa est exire de ore eius que domū z villam incendere videbatur: z sic illa infelix anima hoc in mundo flammas eternales accepit: z in barathrum horridū parit cuz flamma descendit in quo potissime patuit q nihil auaro scelestius: hic enim animam suā venalē b̄z nō p. xxx. argenteis: sz etiā p obulo vilissimo. Ad a nob auertat christ⁹ iesus.

¶ De duplici valore rerum z vtrum liceat plus iusto vēdere et minus iusto emere: ac de triplici gradu iusti p cū: Sermo xxviiij

Du furtum facies. Exo. xx.

h qz dictū est in sermo. p. de his q minꝰ iusto emūt: z magz iusto vēdūt q si spoliatores effecti inf ēptores z vēditores ¶ Ad hāc materiā ꝑfundi⁹ indagādā ꝓmo sciēdū est q valor rex sz Sco. i. iij. di. xv. duplicē sumi pōt. Primus valor est naturalis

ſcz ſm bonitatem nature a deo in re creata: z hoc mō formica mus vl'pules plus valet ꝙ panis: q; vitā animam z ſenſū habēt. Secūdus valor dicitur vſualis que ſumit in reſpectu ad vſum nr̄m: z ſic panis plus valet ꝙ mus: z hoc mō ſumit h valor ꝙ pēſari poteſt ex tribus. Primo ex virtuoſitate: quia ꝙto efficatior eſt res noſtris valitudinibus tanto pciosior iudicatur. z ſic panis tritici optimi eſt z equus fortis. Secūdo ex rerum raritate ſcz ſm ꝙ res ex ſue inuentionis raritate z difficultate magis nobis neceſſarie ſunt: et ſm hoc idem bladum plus valet ipe chariſthe ꝙ abundāte. Tertio ex rerū cōplacabilitate in vſu earū: z ſic lz duo eq ſūt eque fortes z veloces: mā vnus eſt in vſu gratior vni: alio alij. Verūtn̄ certa pēſatio valorū rer̄ vſualiū vix aut nunq̄ a nobis fieri pōt niſi per cōiecturalem z pbabilē opinionē: z h nō pūctualitatim ſeu ſub indiuiſibili ratiōe ac mēſura in plus z minus: ſed ſub aliqua latitudine comperenn reſpectu tpm locoz z pſonarū circa quam diuerſi diuerſimode res eſtimant: q; equalitas illa ſm rectā rōnē nō pſiſtit in indiuiſibili medio quod reſp ic ipa iuſticia cōmutatiua: ſz in quadā latitudine. Et ideo ꝙdiu ementes z vendentes remanēt intra illā latitudinem lz in diuiſibilē punctū equalitatis nō attingant: in quocunq̄ gradu circa extrema latitudinis illius fiat: vtiq̄ iuſte fit. Quātum aūt ſe extendat illa latitudo poſtea videbit: ¶ Hic ꝙ q̄n pōt. vtrum res plus ꝙ valeāt licite vēdi pōt: vl etiā min⁹ emi. Ad h dicēdū ꝙ non. penſato eaq̄ valore in reſpectu ad vſū nr̄m z ad pbabile iudicium hūane eſtimationis menſurantis valorē rer̄ infra limites latitudinis competentis. Q̄ó pbari pōt primo q: iura ciuilia pactū reſcindūt q̄n emptor vel vēditor vltra dimidietatem iuſti pcij defraudātor: tūc enim pactus eſt nullus z p iudicem irritandus: nihilomin⁹ aūt in foro conſcientie licet fraudato ſit cetra medietatem pcij: dūmō ſaltem ſit notabilis facienda eſt reſtitutio: dummodo pcedat ex vno vel ex pluribus iſtorum quatuor. ſ. ſi pcedat aut ex pbabili ignorantia: aut ex mentis lenitate manifeſta vel preſumpta ſicut: cōtingere ſolet in ebriosis aut inſipientibus aut iuuenibus aut prodigis aut ſilib⁹: vel etiā ex quacūq̄ egeſtate: aut etiam ex alia quacunq̄ neceſſitate ad h compellēte. Ex q̄bus cōphēdi pōt ꝙ talis pactus non peedit ex mera gratia z gratuita volūtate. vnde talis defraudatio in rebus emendo aut plus vendendo: non ſolum eſt pcra iuſticiam ſed etiā pcra charitatē z cōtra naturalem hominis pietatem lz ex virtuoſo ꝙ parte cōſenſu talis cōtractus pcedere videatur. Et cum ſm Ariſto. iij. Ethic. Ygnorātia z aliqualis coactio excludūt voluntarium: ideo tales fraudatores vel potius extortores ad reſtitutionem obligant: vñ. x. q. ij. §. hoc ius: dicitur ꝙ ſi in venditiōe plus offeratur q̄ res valeat ecclia recipere nō pōt nec oz: ſed tm̄ iuſtum pciū. Et licet lex dicat ꝙ ſi minutem decipe pñt cura medietatē pcij tm̄ ecclia in ſuis pactibus dolum facere nō oz vt plane patet extra de dona. c. p. tuas: ¶ Q̄ó ſi q̄ritur cur ꝙ lex ſilit nō phibet totaliter hāc inequalitatē. Ad h dicēdū ſz Tho. qz lex datur pp̄ter in quo ſunt multi a virtute deficiētes: hinc ſolum phibet ea q̄ deſtruūt hūanū conuictum: vtpote exceſſus magnos: q̄n decept⁹ eſt aliquis vltra dimidiū iuſti pcij: tunc enim ad reſtitutionem cogit: ecclia ꝙo punit etiaz in paruis q̄n abſq̄ ſcādalo z maiori diſpēdio punire pōt alias non. Tolerat enim ecclia crimen p̄opter ſcandalū euitandū: vt extra. v. de. ca. denuq̄: ſimiliter ꝙter manus diſpendium euitandum: vt. ix. q. j. ordinationes: vbi dicit in fi. vbi em̄ multorum ſtrages iacet ſubtrahendum eſt aliqd ſeueritati. Ite correctio ē ſubtrahēda etiam ab eo q̄ hz ſocīā multitudinem: vñ dicit: xxij: q. v. c. non poteſt eſſe ſaluber a multis correctio niſi cum ille corripit qui nō habet ſocīā multitudinē. Cū vero idē morb⁹ plurimos occupauerit: nihil aliud reſtat bonis q̄ dolor z gemitus: lex autē diuina q̄ nō ſoluz dat pp̄ter ſed etiā ꝙpter ſe: nihil in puniendo relinq̄t q̄ ꝑtū eſt virtuti: ideo ſm diuinam legē illicitū reputat: ſi emendo vel vendendo equalitas nō fuerit: z ad reſtitutionem cogit ſi ſit notabile dānū: pua q̄dā additio vel diminutio equalitatem iuſticie tollere nō videtur. ¶ Q̄ó ſi querit an res cōparata min⁹ dimidia parte iuſti pcij vēditoribꝫ debeat reddi vel retineri. Ad h dicendum ꝙ ſi res min⁹ dimidia parte iuſti pcij cōparat: in poteſtate emptoris ē ſupplere pciū iuſtū vl a pactu recedere: vñ extra de emp. z vē. in. c. cum dilecti: ſubdit: q; ꝙo in arbitrio emptoris eſt ſi velit ſupplere iuſtū pciū aut vēditionem reſcidere cum res min⁹ dimidia pte iuſti pcij cōparatur: ſēcīa ipaz q̄ ſcz in h caſu p epm lata fuit in ꝑtē: ſequitur tāq̄ iuri cōtrariam ꝛ

rirantes: possessionē monachis fudicamus es se reddendā. Preterea glo. ibidē super verbo decepționis: dicit: q cū dolus dat cām cōtractui: puta dolo te induri ad vendendā rem aliquā: alias nō venditurus: nō tenet cōtractus vt. ff. de dolo. l. 2 elegāter. xij. q. ij. ¶squis epūs: in fi. 2 extra de re. pmu. cū vniuersoz. Si vero medio in cōtractū q2 venditurus eram ꝛ p dolū tuū minus vendidi: vel p dolū meum plus emisti: tenet quidē cōtractus ꝛ agit ad supplementū residui. ff. de act. emp. 2 ven. l. iulianus. §. si venditor: si vero dolus nō dat causam cōtractui nec incidit in cōtractū: tūc si deceptus sux vltra dimidiā partē iusti prēij in venditione obtinet qđ hic dr. C. de rescin. ven. l. ij si aūt deceptus sum minus dimidio iusti prēij nō possum agere ad aliqđ: q2 licitū est ꝛm leges cōtrahentibus sese ad inuicē decipere vsqꝫ ad dimidiū iusti prēij. ff. de mino. l. in causę. §. in prio. Et nota q in pactis bone fidei si dolus dat cām contractui nō p contrahentes ꝛ p intermediā psonā tenet cōtractus: sed datur actio de dolo cōtra mediatorē. ff. de dolo: 2 ex legāter. §. j in. glo. Sed hic obijci pōt contractus emendi 2 vendēdi mere volūtarius est: q2 nullū ius cogit vendere vel emere: 2 ideo ptaxatio prętij rerū venaliū mere voluntaria erit: 2 p cōsequens forties ius 2 forꝫ mere voluntariū. Ad ħ dicendū q licet de iure nō cogar rem meā vendere: cogor tn in actu 2 contractu vendēdi formā 2 regulū iuris 2 iustitię 2 equitatis debite seruare: 2 ideo in effectu vendēdi nō licet mihi rei mee inustū prēiū ponere 2 accipere: q2 tūc impono nō vt simpliciter mee sed vt in alterū cōmutande: 2 ideo ꝛm Host. licet aliqs ab inuito cogi nō posset rem suā vēdere vel alienā emere: vt pz. C. de cōtraben. emp. l. diuidū. si tn exposuerit rem venalē 2 pretiū offerat: 2 pro iusto prio dare nō vult cogi pōt per iudicē q iusto prio vēdat. ff. de offi. pfect. vr. l. j. §. cura carnis. ℬ Ulterius queri pōt. vtrū licitū sit rem venditōi exponendā taxare ꝛm valorē vilitatis ementiū: nō scōm valorē vilitatis vendentiū. Ad ħ dicendū q si prēiū rerū nostre vite necessariū taxaret ꝛm equipalentiā eius qđ pticulariter nobis cōferūt vilitatis caliū prēiū esset ądammō nobis impetabile: exempli gratia: si vnica potio vel herba medicinalis a morte me valeat liberare 2 impetabilē sanitatē restituere. Aut si ęphus aque mihi p siti morituro posset succurrere: valent predicta in hoc casu infinitā auri substantiā: nō ergo debēt res ita taxari: qđ vt clarius pateat pōt triplici rōne probari. Primo rōne nequitie ab hūanis cordibus excludende: nā duplex malū ex ħ sequeret. Primo q: nihil est iniquus q̄ꝫ p particularib⁹ 2 pprijs cōmodis cōi 2 vniuersali bono pīudicare: cū ꝛm ordinē iuris 2 iustitie cōmune bonū prinato semp preferri debeat: vt prz extra de postu. pla. in. c. bone memorie. Scđo talis taxatio fieret oino in preiudiciū cōis boni: cū ecōtra in cōtractibus ciuilibus 2 hūanis: pretioꝝ equalitas sit mensurāda per respectū ad omne bonū put omni bono dinoscit expedire ad cōseruationē vtilē reipublice: alioquin talis taxatio difficultatē induceret importabilē: vt patet intuentibus. Secundo q: nihil iniustius est q̄ꝫ vendere id qđ suū non est: nā cōmodū q̄dcunq; qđ expectare videt emptor ex re emenda: oino extra ipm vendentē est: si ergo venditor ex hoc cōsequit aliquā maiorē vtilitatē ex illa re vendenda ꝓter speciale cōmodū emptoris: nūc oino consequit hoc ex re nō sua: qđ vtiq; inequalitas esset atq; iniustum. Et iste casus multipharie cōtingit dū quis ꝓpter paupertatē: necessitatē aut cōmoditatem cogit aut minus iusto vendere aut magis iusto emere: qđ quidē improbis lucris inhiātes obseruāt: vt tales euiscerare valeant: sicut aranee muscas capūt ad sugenda interiora earū: verbi grana: vendis mihi bonū tuū retro domū meā plus iusto: q2 multū indigeo: aut vendis q̄ꝫ tūcunq; rem aliā qua plurimū indigeo tūc eni vendis etā cōmodū meū. Item emis a me pecias panni min⁹ iusto: q2 pecunias ad soluenda debita requiro: 2 sic de aliis. Tertio q2 nihil est directius ꝓtra fraternā charitatem cui potissimū in necessitate subueniendū est: miro nāq; mō talis taxatio pietatem 2 humanitatē vniuersaꝫ eneruaret 2 eradicaret: tū tn in talibus casibꝫ necessitans maior pietas esset exhibenda: vnde breuiter cōcludendo in oibus cōtractibus emptionis 2 venditionis ꝓncipaliter attendenda est cōmunis taxatio 2 estimatio 2 ciuilibus cōtrahentibus cōmuniter facta: 2 sic singuli in suis singularibus contrahentibus sequi debent formā 2 regulā cōmuniū taxationū: ne ps turpiter: irrationabiliter: inobedienter 2 indecenter a suo toto dissonet: 2 ne quilibet pro suo libitu cōmunitati 2 cōi vtilitati pīudicet: ac per ꝓsequēs cōmuni iustitie 2 pietati deroget. Sed obijci potest si res nō plus q̄ꝫ valeant vendi nec minus emi: 2

hoc fm cōmunem ꝛ pbbalem estimationem hoim: tūc fere tota cōtras vendentiū ꝛ ementiū ꝓtra iustitiā peccaret: qz quasi oēs volunt chare vendere ꝛ vile emere. Ad ꝫ dicendū ꝙ nō est verū de cōtate iustoꝝ: qz iustus non vult vltra iustū p̄tiū vendere vel cara iustū p̄tiū emere: in q̄ntum iustus: ꝫ bene verū est de cōtate iniustoꝝ ꝛ cupidoꝝ: qui oia etiā volūt iniusta: ꝛ quicūq; vult emere cara iustū p̄tiū vel vendere vltra iustū p̄tiū: in hoc iniustus est ꝛ agit ꝓtra charitatē fraternā dūmodo p̄cedat ex vno illoꝝ. iij. q̄ tacta sunt in p̄ncipio sermonis huius. Sed qz vt dictū est pensatio valoris vix aut nunq̄ a nobis fieri pōt: nisi fz ꝓiecturalē ꝛ pbabilē opinionē: ꝛ hoc quidem nō puncta ꝙ sub rōne ꝛ mensura indiuisibili in plus vel minus sed ponit ꝙ sub aliqua latitudine cōpetenti: circa q̄ etiā diuersa hoim capita ꝛ iudicia reperiunt in estimatione discrepare. Hinc etiā distingui pōt triplex gradus etiam iustus limitan ꝛ iustifican p̄tiū fz varias estimationes etiā pbabiles diuersoꝝ hoim.

¶ Primus aūt gradus iusti p̄tij pōt dici pius fz qui est minoris p̄tij: secūdus discretus fz qui est mediocris p̄tij ꝛ tertius rigidus. s. qui est minoris p̄tij: verbi grana: sint. c. pecie panni eiusdē valoris: tūc ꝑter varia capita ꝛ diuersas sententias circa illas: a varijs erit varia taxatio: quidā eni estimabūt quālibet illarū p̄tij. xx. coronarū ꝛ hoc dici pōt p̄tij limes ꝛ gradus pius: quidā vero. xxv. cū dimidia: ꝛ talis taxatio dici potest limes ꝛ gradus discretus: quidā etiā. xxvj. ꝛ hoc dici pōt limes ꝛ gradus rigidus ꝑter varietatem ergo emptoꝝ ꝛ venditoꝝ alique istarū peciarū panni vendent. xxv. cū dimidia: alique. xxvj. q̄ diu igit in emptione ꝛ venditiōe nō fit excessus p̄tij vltra tales limites. nō derogat cōmuni iustitie ꝛ licitus est cōtractus. ¶ Preterea queri pōt: vtrū licitū sit res vendere caras q̄ valeant: eo ꝙ venditio vadit in detrimentū venditoris: p̄sertim cū ex hoc emptori vltra communē valorem nihil accrescat. Ad hoc rñdet Tho. sc̄da ꝛ. q. lxxvij. ꝙ si fraus desit in emptione ꝛ venditiōe: tunc de ea re qui possum⁹ dupliciter. Vno mō sc̄m se: ꝛ sc̄m hoc emptio ꝛ venditio videt introducta ꝑ cōmuni vtilitate vtriusq; : dū. s. vnus indiget re alterius ꝛ ecōuerso sicut ptz per pbm. j. polit. qd igitur introductū est p vtilitate cōmuni nō debet esse magis in grauamē vnius q̄ alterius: ꝛ ideo dz fm equalitatē rei inter oēs contractus ꝓfh

tui siue instituti. Quātitas aūt rerū q̄ in vsus hoim venit: mensurat fm p̄tiū datū ad qd inuentū est nūmisma: vt dicit in. v. Ethi. ꝛ ideo si p̄tiū excedit q̄titatē valoris rei vel ecōuerso res excedit p̄tiū: tollit equalitas iustitie ꝛ iō vendere carius aut vilius emere rem q̄ valeat est sc̄om se iniustū ꝛ illicitū. Alio mō possumus loqui de emptiōe ꝛ venditiōe fm ꝙ p accidens cedit in vtilitatē vnius ꝛ detrimentū alterius: puta cū aliq̄s multū indiget habere rem aliquā ꝛ alius ledit si ea careat: ꝛ in tali casu iustū p̄tiū erit vt nō solū respiciat ad rem q̄ vendit sed etiā ad dānū qd venditoris ex venditiōe incurrit: ꝛ sic licite pōt aliq̄d vendi plusq̄ valeat sc̄om se: q̄tus non venditur plusq̄ valeat vendenti: nō tñ pōt rem suā superuendere ex eo ꝙ emēs multū iuuat: vt dictū est: qz vtilitas q̄ accrescit ementi nō est ex vendēte fz ex cōditiōe ementis: nullus eni vēdere debet alterius lucrū: licet vendere potest dānū qd patit: veruntñ is qui ex re alterius accepta multū iuuat pōt aliq̄d vendenti p̄ria sponte superogare qd p̄tinet ad eius honestatem: p̄sertim si vendēs indigens fuerit: ratio p̄ioris est: qz iniustus est alteri vendere qd non est suū: vel vendere emēti qd est emētis: cōcor. Sco. in. iij. addens ꝙ idē est dicendū de pmuta. Veruntñ de pmutationib⁹ in arte cāpsoria postea Ianus tractabit. Ad lau. dei.

¶ De contractu emptionis ꝛ venditionis ac etiā triplici termino ꝓrogationis: ꝛ quō quis obligat ad mutuandū p̄ximo. ¶ Sermo xxix.

On furtum facies. Exo. xx.

n Iam ordine debito videndū est de temporis p̄rogatione vel anticipatione in cōtractib⁹ emptionis ꝛ venditiōis.

A P̄ro quo sciendū ꝙ in huiusmodi contractibus considerandū est triplex tēpus vel terminus solutiōis: ꝛ sc̄om hoc erit ꝓtractus meritorius licitus vel perniciosus. P̄rimus dicit pōt terminus gratie ꝛ hic meritorius est cōcedenti. Secūdus est rite: ꝛ hic licitus est debite ꝓtrahenti. Tertius aūt est culpe: ꝛ hic pnitiosus est toti cōmunitati. P̄rimus aūt dicit terminus gratie eo ꝙ ex ipsa lege gratie sumpsit originē cū sc̄z expectatio solutionis rei empte vsq; ad certū tempus ex gratia vēditoris ipsi emptori libere conceditur: qui terminus sic cōcessus non solū omni careret vitio: sed eis

am est opus iustum:pium:meritoriū. Primo est opus iustū adimplēs iustā nature legē q̄ dñs dilucidat. Luc. vj. dicēs. quecūq; vultis .i. rōnabiliter velletis vt faciāt vobis homines et vos eadē facite illis. hec est em̄ lex z pphete. Et illud oñdit Grauan⁹ in pncipio decreti: vbi pmittit q̄ ius nature ē qđ in lege z i euāgelio ꝓtinet q̄ ds iubet alij facer̄ qđ sibi vult fieri. z phibet alijs inferre qđ sibi nolit fieri. Et hac igit lege nature tenet hō nō solū fm facultatē suā ac iusta emētis indigētiā p loco z tpe p dilationē solutōis mutuū dare: verū etiā pncipaliter mutuare. q̄ indigēs nihil emeret ab eo: iuxta illd p̄ceptū dñicum Luc. vj. Mutuū date nihil inde sperātes: cū ei lex naturaliter obligat nos diligere pximos sic nosipos h̄ vtiq; nō tm̄ iplendū ē affectu q̄ etiā p loco z tpe ope z effectu. Iuxta illud. j. Jo. vj: Filioli non diligamus verbo neq; lingua sed tm̄ sed opere z veritate. i. veraci operatiōe. Hic dicitur. vij. q. j. c. omnis: q̄ negant misericordiam faciendam fugientibus z necessitatē patientibus: ipm̄ christum negant q̄ est summa misericordia z veritas: sed q̄ p̄ceptū h̄ de q̄ h̄ loquitur christus est affirmativum: ideo obligat sp̄ nō ad sp: sed tm̄ p loco z tpe sic alia p̄cepta affirmativa z ideo in debito mutuādi modo duo pncipaliter sunt consideranda. Primus est facultas substantiam habētū q̄ sūt in triplici gradu: q̄ quidā eorum habēt facultatē penuriam: alij sufficientiam: alij vo abundātiam. Secōm est indigentia mutuū postulantium: qui sunt etiā in triplici gradu. quidam em̄ habent necessitatem vltimā: quidā artam licet nō extremam. z q̄dā cōmunē licet nō artam vel extremam. Ad inuentēdū igit verā obligationem mutui: q̄n cui z quō q̄libet obligetur ad tria p̄dicta hominū genera q̄dam ingeniosa discretione vario mō ꝓputāda sūt z vt de h̄ exempli causa modus subdatur cui etia concordat Alex. de hales norandū ē q̄ ꝓmo reperiuntur q̄dā habētes facultatū penuriam: licet nō extremā fm statū suū z psonam: z hi solū obligant ꝓmis dare mutuum id est eis qui sunt in extrema necessitate manifesta. Himirum cū ad dādū illis obligant vt patet. ē. in. iij. precepto vbi agitur de elemosyna quō ad illam faciēdam obligat vn⁹ quisq;. Ratio vero illius est: quia licet ipi penuriam patiūtur nō tm̄ deficiūt neq; moriuntur. Qui autem i extrema sūt necessitate manifeste morietur nisi illis subueniatur in quo casu sūt oia cōia: z iō de illis tanq̄ de suis p pximis subuenire oz taliter indigēti: q̄ si nō h̄et aliqđ tpale qđ illoz subuētioni cōueniat q̄ sūt in tali extrema necitate tūc ipendere p̄t adhuc triplex mutuū. Primū ē opis .i. obsequij qđ mutuū etiā inimicis est ipēdēdū in necitate: iuxta illud Exo. xxvij. si videris asinū odientis te iacere sub onere: non ptransibis sed subleuabis eum. Asinus odientis est corpus inimici: quod iacet sub onere q̄n tenet in extrema necessitate: quod vtiq; ptransire nō debemus: quin illi mutuum charitatiū subuētionis p posse cōferemus. Secūdum est mutuum oris quod est dulce verbū z cōsolatorū quod vtiq; p loco z tpe in tali corporis extrema necessitate degentibus est affectu pietatis impēdendum: pcipue illud verbū dulce quod potest saluare animā illius. Cū em̄ verisimile sit q̄ in tali necessitate multis immineat etiam extremū periculum salutis: omno tale mutuum oz̄ ē eisdē necessario mifice oredit ipēdendum sic his freq̄nt solet p̄rigere q̄ ex diuio et hūano iudicio dicūtur ad mortē vel ꝓpinqui sunt morti: hinc dr Eccl. xviij. Nonne ardorem refrigerabit ros. sic z verbū melior q̄ datum: hoc enim mutuū oris a plerisq; potest impendi per subuentionem verborum apud illos q̄ positū in tali necessitate diuersis modis fm exigentiā euentus subleuare p̄t: vt p̄curando elemosynas indigēti vel venā offerenti: aut ereptionem oppresso z sic de alijs. Tertiū est mutuū cordis q̄ etiā cessantibus p̄dictis duobus semper impendi valet: nam si non habes quo re vel opere velenam ore cōferas: adhuc tm̄ aliquod tibi super est quod illi mutuo communicare teneris: habes cor: habes affectum habes mēs: vt saltem habere teneris animum pium: cordis cōpassionē: mentis teneritudinem: mutuum igitur illi p̄be cordis compassionem z pietatem. quia vt dicitur. j. Thimoth. iij. Pietas ad omnia valet promissionem habēs vite que nunc est z future: z beati misericordes quoniam ipsi misericordiā ꝓsequunt: inter oia nāq; cor ē potissimū qđ dñs respicit. z ideo dic Jo. icano. j. Jo. iij. sua q̄ viderit fr̄em suū necitatē patiētē z clauserit viscera sua ab eo. i. affectum piū z cōpassiuum nō manū: quō charitas dei manet in eo. q. d. nullo modo: quia deo talia cordia penitus refugit inhabitare per gratiam Hinc dicitur per Esay. lviij. capitu. cum effuderis esurienti animam tuam sed p cordis

compassionē:ꝛ animā afflictā repleueris scz ꝓpassiua pietate:tūc oriet in tenebꝛis scz peto rū tuoꝝ lux tua:id ē gr̄a tua ad verā ꝙuersio nē mentē tuā illuminās:ꝛ de his trib⁹ munꝫ dic glo. Dant.v. Si deest facultas da affectū obsequiū vel verbū. ¶ Secundo requirit q̄dā habētes facultatū sufficientiā.ꝛ hi non solū ꝑmus sz etiā secundus mutuū ꝑstare tenētur:scz cū ꝙ bñt necessitatē artā lz nō extremā. Ad cui⁹ euidētiā sciēdū ꝙ si facultatū habēs sufficientiā ꝛm statū suū ꝛ psonā alt q̄d habeat qđ nō sit necessariū sustētatiōi statꝰ sui ꝛ psone sue:de q̄ ꝑmus visū ē vbi agit de elemosyna:nec etiā illoꝝ q⁹ puderet tenet:vel q⁹ magis obligantur vt sut siue:parētes:vxor:familie.seruꝰ ꝛ cōsimiles. Qđ etiā intelligendū ē salua cōsistētia debita arte siue vel lucri aut mercātarū suarum q̄bus unusq⁹ ad illam sufficientiā:nunc cū talis in mutuo subuenire tenet ex necessitate p̄cepti necessitatē artā patiēti:lz nō sit extrema necessitas:verbi gr̄a. Sic alicꝰ artis mechanice timēs deū arta sue fidelit incūbēs ꝑ sustētatiōe sua siue ex familie:nihilq⁹ superflue vel indebue ꝙsumēs veraꝛ in vbis ꝛ fidelis in ꝑmissis. Hic inq̄ in edia p̄cipitat. impensas sue artis non potest acquirere nisi cum dispendio p̄pꝛio eo q̄ ꝓpter dilationem solutionis cogit charius emere:vel p̄opter anticipationem solutionis cogit⁹ vilius vendere:paratusq⁹ sit mutuanti debitam facere cautionem siue fraude:tali dico quod facultatum sufficientiam habentes modo p̄dicto tenentur ex necessitate diuini p̄cepti mutuum dare:nihil inde sperātes:ꝛ hoc etiam dictat ipsa lex natura eque qua alias non faceret alteri quod sibi rationabiliter vellet fieri. ¶ Tertio quidam inueniuntur habentes facultatum abundantiam:ꝛ hij tenentur etiam ex necessitate p̄cepti dare mutuum existentibus in tertio gradu:bis scz qui necessitatem habēt cōmunem Ad cuius dilucidationem sciēdū est q⁹ in facultatibus abundantes scd̄m statum ꝛ personam:licet lucratiuis negocijs vel artificijs non insisterent:q̄cq̄d superfluum habēt decēter sui statꝰ ꝛ suoꝝ:tenent illud p̄stare mutuo cuilibet generi p̄dictoꝝ hoim fm triplicē gradum necēitatē patientiū:qđ si nō faciūt nec alis bona sua dispēsare melꝰ vlt̄ faltem eque bñ ꝓponu:mortaliter peccat:hinc dr.xlvij.di.sic hq:q⁹ non minoris est criminis bñ tollere q̄ cum possis ꝛ abūdās sis indigēt⁹ de negare:q⁹ si non p̄t oib⁹ subuenire.tunc ceteris paribꝰ subuenire tenet magis egenti. Qđ si obijcit q̄dam dicēs.hec diuine mee sūt.vtpote quas studioꝝ ac industriosis solicitudinib⁹ meis mihi coaceruaui:cur qđ meum ē alijs impendere debeo.si minus diuinis egēt:sic dānū coꝛ acq̄rāt sibi laboꝝ industriosis sic ꝛ ego recipiec ei ꝛ his sīlia q̄dā obijcit:ꝛ vt ꝛbis vtar Ambro.in di.c.sic hij: vbi subdit:f au:qđ iniustū ē si cū aliena nō inuadā ꝓpria diligēt⁹ seruoꝝ cui rndet Amb. ibidē. O impudēs dictu ꝓpria dicis q̄ ex q⁹ recōdiꝫ in hūc mūdū denuisti q̄ i hāc ingressus es lucē sequit: Hūq̄d iniqu⁹ ē de⁹ vt nob nō eq̄liter distribuat vite subsidia vt tu q̄dē esses affluēs ꝛ abūdās:alijs fo deceꝛ ꝛ egere:an idcirco magis:quia ꝛ tibi volunt benignitatis sue exprimēta ꝓferre ꝛ aliū p virtutem in patiētie coronare:tu fo susceptis dei muneribus ꝛ in sinum tuū redactis nihil reputas agere iniquum:si tam multoꝝ vite subsidia sol⁹ obtineas:q⁹ em tā minusbue:tā auarus q̄ qui multoꝝ alimēta suū nō vsū f abūdāciam ꝛ delicias facit:neq⁹ em⁹ ē habēti tollere ꝛc.h ibi:vñ tale superfluum licet illorum sit ꝓpriū q̄tū ad sue nature sustētationē ꝛ q̄tum ad auctoritatē ministrādi nō q̄tum ad vsum ē illoꝝ in q⁹ sūt ꝓbabilia signa necessitatis in trib⁹ p̄dictis gradib⁹. Et lz transgressoꝛes hui⁹ p̄cepti nō ip puniant lege humana:nihilomin⁹ tñ lege puniuntur diuina: nam fm Aug.li.de li.ar.multa impunita iuste relinquūtur a lege hūana:q̄ tñ iuste iudicāt lege diuina:sic punitus fuit Elimelech.qꝛ tē poꝛe charitie iudeam reliqt ne cogeret pauperib⁹ dare vt comodare:vt ꝛz in cōmētis sup Ruth.j.c. vide histo.scholast caz ꝛ Lyrā ibi dē. ¶ Scdo p̄cipalit ꝓpōgare t̄minū solutiōis ē opus pīū:plerum cū ht indigēn q̄ stati soluere difficult vel nullo mō p̄t:tradit em tūc emptoꝛi nō solū res empta f etiā de mutuo subuenit ita q⁹ a tpe illo dilationis ad solutionem daro qđammō mutuat vēditoꝛ em proꝛpcium mercātie:vt sic idem emptoꝛ possit indigentijs suis:opus em magne pietatis ē artifici indigēti q̄ nō hz vñ artē exerceat ꝛ familiam nutriat vēdere ac tradere mercātiam pio vlt̄ salte discreto p̄cio ac benigne solutionem expectare h̄ em ē q̄si totā familiam sustentare:ac per hoc quasi plura misericordie opera exercere.quia sic vestit nudos:alit famelicos: potat sitibūdos:visitat

egrotos ꝛc. qui ꝙ rigido termino vẽdunt: hãc pietatẽ nõ q̃rũt: ꝑsertim dũmodo ementes fuerint paupes. ꝙ̃ eis cũ hoc licite faciunt sicut postea videbit: tñ ad illa sublimia ꝑmia pietatis assequẽda nõ ꝓtingent. Contra: tñ aut facere dicit ꝑñt: qui terminũ solutionis vẽdũt. vt ꝓz extra de vsuris. in c. Cõ suluit. ꝛ in c. in ciuitate. ꝛ hi ecõtra vestitos nudãt. alimẽta spoliant: ac modis oib⁹ pauperũ facultates attenuãt: ꝛ eos vsq; ad putrã mẽdicitatẽ cuiscerãt. Tertio ꝙ ꝓsequens est opus mettoriũ iuxta vẽdẽris ꝛ terminũ faciẽris intẽrionẽ. q: ꝺ equid agũt hoics interrentio iudicat oẽs. Ad cuius euidẽtã sciendũ: ꝙ fm glo. extra de vsur. in c. cõsuluit. triplex intẽrio distingui põt in mutuo dãdo. s. charitatis/ cupiditatis ꝛ cupiditatis. Prima est intẽtio charitatis in q̃ sez intẽtiõe charitas est causa mutui. ꝛ h̃ ꝺem ꝓtingit: cũ in mutuo dãdo hõ solũ ex charitate mouet: nõ intendẽs ex h̃ aliquã ꝓsequi ꝑalem vtilitatem: sed ex mera ꝛ libali gia mutuat egenti. Circa qꝺ mutuũ ꝓmo queri põt: an ꝑ mutuo tali intẽtiõe tradito liceat recipe postea donũ aliqꝺ gratuitũ. Ad h̃ dicẽdũ ꝙ si ꝑbabiliter ꝑsumeret illud dare gratis ex amicicia nõ rõne mutui facti vel fiendi/ nihil etiã speranti. tunc illud gratis datũ recipi ꝑ absq; vitio vsure. nã si pura intẽtione mutuas alicui. suscipit ab illo ꝙ mere gratis illud offert nõ peccat. q: antecq; pecuniã mutuasset/ licite potuit aliqꝺ donũ gratis accipe: nec peioris ꝺitiõis efficit ꝙ h̃ ꝙ pecuniã mutuauit. Cõcordat Tho. scꝺa scꝺe. q lxxviij. ꝛ h̃ indicat ꝟbum chũi dicẽtis. Mutuũ date/ nihil inde sperantes i. ex ipo cõtractu mutui. verũtñ ad cauẽdũ speciẽ mali ꝛ vsure periculatuti⁹ est abstinere n si ꝑbabiliter ꝑsumat ꝙ ex antiqua amicicia talis sequat gratuita donatio. Primũ periculũ est ex pte mutuantis. nã qui recipit ampli⁹ de facili in talib⁹ donis incidit in intẽtionẽ vsurarij lucri: ꝛ p cõsequẽs in cãm vsure: ad pl⁹ ꝓcauendũ pl⁹ debet vitare receptionẽ munusc'oz post mutuũ ꝯ si nũq̃ mutuo ꝑstitisset. Scõm periculũ est ex pte recipiẽtis mutuũ illud. qa timendũ est ꝙ nõ mere gratis ampli⁹ reddit: sed vt mutuũ sibi datũ lõgiori ꝛpe retineat. vel ut ꝛez in futuro tale mutuũ sibi fiat. aut etiã qz verecꝺ offensam mutuãtis eũ tãq; ingratũ reputãtis si nihil vltra mutui redditionẽ impẽdat. tñ fm Guil. creditor aliqꝺ tali mõ vel intẽtiõe datus recipiẽs bona fide: nõ tenet ad restitutionẽ de bona fide ꝓsumptis/ vel etiã de extantib⁹: ꝙ̃diu ꝑbabiliter creditꝺ ꝙ ex sola dilectiõe illi dederat. Tertiũ ꝓiculũ est ex pte scãdali alioz: qz speciem habet mali exẽpli: ꝛ incurrit ꝺs facilit ꝓpter hoc ꝓiculũ infamie ꝓprie. ꝑstitor em̃ aut munus recipiẽs ꝺ facili credit esse vsurarius: ꝛ sic alios scãdalizas ꝛ sepim infamat. Secũde q̃ri põt: vtz debitor vsurary h̃s pecunias sub vsura ꝛ mutuas socio suo eo pacto ꝙ socius restituat vsurario sortẽ ꝛ vsuras: dici possit vsurã cõmittere. Ad h̃ rñdet Joan. calꝺ. extra de vsuris. c. fi in sua repetitiõe dicens ꝙ si talis suo socio mutuas ꝓtũc intendebat vsurario creditori suo de illa pecunia satisfacere tũc nõ peccat nec fit i fraudẽ vsuraz. nec sibi aliqꝺ accrescit: sed tm̃modo vt dãnum ꝓprium euitet. nõ em̃ tenet ꝺs cum dãno ꝓprio subuenire socio. vt ꝓz. xuij. q. v. c. denicz. Si nõ ꝓt alteri subueniri nisi alter ledat. cõmodi⁹ est neutrũ iuuari q̃ grauari alterũ. ff de ꝑscrip. ver. l. q seruãdoz. Si vero talis nõ intẽdebat ꝓtũc soluere pecuniã sub vsurã acceptam vsurario creditori suo: tunc peccat viterius mutuas sub vsura. ꝛ si a socio receperit vsuras/ tenet ad restituẽdũ eas Cuius rõ est: qz in h̃ casu de pecunia sic mutuata nullũ dãnũ passus ẽ. qz iz illã nõ mutuasset: nihilomin⁹ tm̃ eandẽ vsurã soluisset: nõ habẽs animũ restituẽdi vsurariũ mutuum. cui sentẽtie brũs Ber ꝙordat. Tertio queri potest: an licet mutuũ dare ad captandũ amoꝛẽ ꝛ beniuolẽtiã debitoris. Ad hoc dicẽdũ ꝙ sic: vbi spes ꝓncipalis non ꝓtendat vlterius. si tamẽ mutuas vltra ꝓncipaliter lucz intẽderet/ esset vsura: verbi causa: Mutuo pape vel imperatori vel alteri vt capta beniuolentia ꝓdictoz/ ꝙsequi possim aliquod beneficiũ siue castrũ vel filia: tunc vtiq; vsura foret fm Joan. calꝺ. vbi supra. Ad laudẽ dei oĩpotentis.

Vtrũ liceat emere redditus ꝑpetuos vel vitales/ ꝑdiales vl pecuniarios: et de sorte quid sit.

Sermo. xxx.

n Mon furtum facies.

Exo. xx. Illo vtcũq; de primo termino solutõis ꝙ est terminꝰ gẽe/ cõcessus a vẽditore ex gẽa ex q̃ redditur

vēditori meritori⁹. Jam secū dū terminū solutōis psequamur qui ⁊ termin⁹ vite. ⁊ sicut ꝓmus termin⁹ est ex pte vēditoris: sic iste secūs termin⁹ est ex pte emptoris. q̄ termin⁹ ꝛ nō s. t meritori⁹: tñ est licit⁹ obseruāris debitis circūstantiis. A Adeui⁹ tñ dēt̄ Pri mo generalit̄ queri p̄t: Vtr licitū sit emere reddit⁹ q̄l⁹cūq: siue vitales siue hereditarios: p̄sertim cū sola spes pl⁹ recipiēdi vsurariū faciat. vt patet extra de vsu. c. cōsuluit. vbi subdit: q hmōi homies ꝓ intētiōe lucri quā habēt: cū eis vsura ⁊ sūt abūdātia phibeat in lege: ⁊ iudicādi sit male agere: ⁊ ad ea q̄ sunt accepta restituēda in animay iudicio effic̄acit inducēdi. Sz emēs reddit⁹ siue vitales siue hereditarios: h̄ vtiq; facit intentiōe plus accipiēdi: credēs tādiu viuere q accipiet plus q̄ dedit. Ad h̄ dicendū q aliud est in ꝓtractu mutui ⁊ cōmodati: ⁊ aliud in ꝓtractu emptiōis ⁊ vēditionis. Nā in ꝓtractu mutui tm̄ p̄sari debz substātia rei ⁊ ipsi⁹ valor: nō aūt vsus vel fructus ei⁹: eo q rōne vsus non licet ex mutuo recipe vltra sortē sed sufficit q mutuāti tm̄modo reddat valor ipsi⁹ rei mutuate. nec etiā cadē res numero reddi debet: eo q in mutuo dñiuz trāsferat in illuz cui fit mutuū. in cōmodato ⁊o res cadez numero reddi debet: quia dñium eius nō transfert in cōmodatariū. Verūtamen ꝓ vsu illius rei nihil recipi debz: alioq̄n accomodatū transiret in locatū. Sz in emptione ⁊ vēditione nō solum pensat substantia rei/ sed etiā vsus eius: ⁊ ideo si emptor rē aliquā vel possessionē emit iusto p̄cio: ac postea ꝓtingat q ꝓpter possessiōis fructū plus ꝓcipiat q̄ plus dederat/ fit iuste suum: ⁊ totum de sorte est ⁊ ideo si in emptiōe ⁊ vēditione plus accipit vel accipi sperat q̄ datum fuerat: nō est vitiosum cū totū sit de sorte. ⁊ hoc verificat tam in emptione ⁊ venditione que simplr fit: q̄ etiā in illa que fit ad tēs vel ad vitam. eo eī iure quo q̄s recipit aliq̄d plus q̄ dedit ⁊ iuste fit suū in possessionib⁹ vel redditib⁹ ꝓpetuis: eodem iure fit suuz quod plus recipit in redditib⁹ ad vitā. cum (sicut dictū est) totū q̄ plus accipit de sorte est: cum substantiā rei atq; vsum ⁊ fructū illius pariter emat. Hic igit̄ inserēdā liter notandū est de sorte: de qua dt Aleā. de alea in iij. pte: q sors accipit duob⁹ modis. Primo ꝓ signo distinctiuo rerum. sicut Prouerb. xvj. dt Salomō. Sortes mittūt in signū. Et Nume. xxxiij. Dedi vob terrā in possessionē quā diuiseritis sorte. ⁊ ps xxj. Sup vestē meā miserūt sortē. Secdo prout iuste possessa in diutissimā aliquā possessionū. ⁊ h̄ mō possessiones filioꝝ isrl̄ vocantur sortes. Dagis ꝓprie tñ sors dicī pōt ipa ꝗn tas mutuo data explicite vel implicite. Et sors est capitale creditoꝝ exp̄ssum vl pallia/tum. qz vsura nō pōt cōmitti nisi circa sortē ⁊ capitale rerū mutuabiliū. h̄ igit̄ mō sortē accipiendo ꝓtingit in ꝓtractu vsurā esse vel nō ex hoc q aliq̄d accedit sorti/ vt est de sorte. vbi glatia. Si q̄s aliquā possedit domū vel fundū: fructus inde exeuntes de sorte ⁊ non accedit sorti. Si q̄s igit̄ emat aliquā rem iusto p̄cio: res ipsa secū portat sortē suā. q̄ si quae inde puenīat exeuntia: tūc illa q̄dem de sorte est ⁊ nō accedit sorti. Eodem etiā modo cōtingit in locatiōe. porro commodatuz si maneat in sua natura: nō recipit excrescentiā sortis: sed magis tūc in alio contractu transit. s. in locatū. Et quo relinquit q̄ solū in mutuo lucrum accedit sorti. ⁊ ideo ōes doctores in hoc ꝓcordāt: q in mutuo nō licz aliq̄d accipe vltra sortē: ⁊ q solū in contractu mutui veri vel intrepretatiui ⁊ non in alio cadit vsura. Cōcordat etiā q̄dam glosula. q. iij. inc. putāt. que ait. q sunt duo cōtractus q̄ de natura sui gratuiti sunt. s. mutuū ⁊ comodatū. mutuū aut̄ si nō gratuitū est iam nō est mutuū. sed vsura. Comodatū ⁊o si nō est gratuitū: tūc nō est vsura: sz desinit esse comodatū. vñ illud q̄ datur accipit ꝓ comodato: si accipit ꝓ re comodata/ ⁊ est pecunia: tūc comodatū trāsit in emptionē ⁊ vēditionē. Si ⁊o est alia res que dat ꝓ ea: tūc trāsit in pmutationē. q s. ꝓ vsu ipsi⁹ accipit pecunia: tūc trāsit in locationem. si ⁊o res alia: tūc trāsit in ꝓtractū innoīatum. s. do vt des. Et ideo nota generalit̄: q quādo dicit vsura cōmitti in aliquo ꝓtractu. s. emptionis/ vēditionis/ permutatiōis/ locationis ⁊c. tūc semper intelliguntur ibidem esse duo ꝓtractus. exempli gratia: vendo tibi p decem quod vix valet octo: ⁊ hoc ꝓpter dilationē solutiōis: ibi est vsura: ⁊ per cōsequēs duplex cōtractus. sez vēditiōis ⁊ mutui: cuius gratia p̄cium adaugetur. B

Secūdo queri potest: quare potius in cōtractu locationis q̄ in mutuo potest quis vltra sortem accipere. Ad hoc dici potest vltra ea que dicta sunt: q hoc ꝓtingit propter

tres rōnes sicut locatū a mutuo differt: triplicit. Primo q̄dē differt locatū a mutuo rōne charitatis: q̄ fm Alex. lomb. in mutuo ē contract⁹ gr̄e vel charitat̄: in locato ꝓo contract⁹ iust'cię z equitat̄. Dutuum ergo de sui natura debet esse gratuitū alīs vendit' charitas z gratia q̄ cōmunicat in mutuo: q̄ s. z vendito nihil aliud est q̄ abusio z gr̄eco:rum prela: in locato vero non est sic: vnde si mutuatis rebus vera rō locatōis z cōsimilis vsus rei locate datur tunc vltra ipāz rem licite am plius exigi potest. Exempli gratia. Si flo:e ni aurei ex sua inspectiōe vel depo:tatiōe valerent aliquibus morbis vt faciunt alique gr̄e me: aut si absq̄ sui consumptione aliquibus obsequijs vtilis essent sicut aurei cypbi vl̄ argentei: tunc vtiq̄ licite locari possent et cum ipīs recipi ꝑciū locatiōis: vt ptz. xliij. q. iij. c. si fenerator. ōtū. in glo. Potest etiā in locato q̄dem vsura cōmitti, put postea videbit. Secundo mutuū a locato differt rōne ꝓp:ietatis: q̄ fm Joan. an. extra de vsu. in c. fi. In locato ꝓp:ietas rei locate remanet apd̄ locantem: vt ff. loca. l. non ēm. Si ergo lucrū ꝓp:ie rei pucnit ad cū z nō ad alīū iustū est: q̄ nullus cogitur facere bñficiū de p:op:io: vt ptz x. q. ij. p:ecarie. In mutuo vero dominiū rei mutuate trāsfertur in cū cui mutuū dat: ꝓpterea m:nime iustū est q̄ res illi fructificet cuius non est. i mutuanti: z ñ fructū sed potius dānū illi faciat ꝓpter piculū dico eius i cuius dominiū translata est z ideo aperta iniusticia est: iusticia ꝓo hoc exposcit q̄ vl⁹ rei a me tibi mutuate z omnis vtilitas ex ea pueniens p toto tpe quo tibi mutuata fit a me oi nost r tua z non mea. Cōco:dat etiā Sco. in iij. Tertio differt rōne vtilitatis: q̄ de loca re suscipit homo fructū de mutuo non. Un Chry. de: bñs agrū arando accipit ex eo fructū: habens domū vsum mansiōis capit ex ea z ideo q̄ locat domū vel agrū vsum suū dare videt: z quodāmodo videt mutuare cum lucro: lucrū ex pecunia reposita nullū vsum capis: hec ille. qō ēm ex vsu denarioꝝ homo fructū suscipit nō pucnit ꝓncipaliť ex denarijs: sed ex ingenio vtentiū illis. Ex domib⁹ aūt et agris ꝓncipaliť fructus ꝓucnit licet secundario ex hominis ingenio: insup in mutuo periculū z damnū pertinet ad mutuum recipientē: econtra vero damnū periculum z deterio:atio rei locate locato:i imminet: si saltem ex culpa illi⁹ qui locationē accepit nō supervenit: inflatū aūt ēt q̄ ad tl̄ [illegible] cōmodū ad quē nō spectat periculū vt patz ca. j. de censi. in cle. huj⁹ sententie sūt Host. cū. Joā. an. Gofr. z ālij ecēs. Sed vt dicta redeam⁹.

¶ Tertio queri potest in specie alī: vtrū absq̄ vsure vitio q̄s emere p̄t ad vitam reddit⁹ prediales presertim cum notum sit q̄ ibi plus expectatur q̄ datur: alioquin vtiq̄ nō emeret si procerto sciret se non plus recepturū. Ad hoc dicendū fm Alex. lomb. q̄ talis contract⁹ licite fieri potest: et h triplici ratione. Primo ratione veri dominij: nam qui dñs est alicuius rei: est etiam dominus vsus illius: sicut ergo talis dominus rē illam in alterū simpliciť transferre potest: sic etiam transferre potest vsumfructū illius dominij ꝓp:ietate sibi retenta: vt patet in locatis: z sicut rem suam transferre potest in alium simpliciter dando vel vendendo eā aut vsum eius: sic etiam dare potest aut vendere quo ad tempus determinatum: ex quo patet q̄ licite vendi possunt z emi reditus ad vitā ratione veri dominij. Secdo vero possūt vendi z emi ratione dubij z periculi: nam si cut exp:essum patet extra de vsu. in c. nauigāti. Si quis dat decem solidos vt alio tempore totidem sibi grani vel vini: vel olei mensure reddant que licet tunc plus valeant: vtrū plus vel minus solutionis tempore fuerint valiture verisimiliter dubitatur: non debet ex hoc vsurarius reputari. ratōne dubij hui⁹ etiam excusatur qui pannos granū vinū oleum vel alias merces vendit vt amplius q̄s tunc valeant in certo termino recipiat ꝑ eisdem: si tñ ea tpe cōtract⁹ ñ fuerat venditur⁹: hoc ibi. Sed in emptione z venditiōe reditiuū advitā: dubiū est vtrū vendēs pl⁹ dat q̄s accipiet eo q̄ ementis vita reddit incerta: iō rōne dubij talis ꝓct⁹ licitus est censend⁹: cū ei q̄s possessionē vendit ad vitā ementis: vendit vtiq̄ tps incertū: q: ignorat q̄ntū emēs supviuere debeat: z cū indeterminatio temporis a natura dependeat z nō ab hoīe: iō est p:et hois intentionē. Ex natura ē contract⁹ vere transfert res i ementē: z qñ morit emēs licet parū vixerit ex natura ciusdē cōtract⁹ reuertit ad vendētē: nec videt hic difficultas maior q̄ i bis q̄ simplr vendūt: sz si q̄s equū emeret z p eo centum florenos solueret: constat q̄ si talis equ⁹ i crastino moreret nihilominus vēdēs centū florēn. sibi retineret: q̄uis ex re empta emptor nullā vtilitatē cōsecut⁹

fuisset. hoc ei cõtingit ex eo qvendens rẽ suã iuste transtulit in ementẽ: q̃ iusta translatio stati facit p̃cũ ee vendent'. Tertio deniq̃ p̃t emi z vendi rõne iusti p̃cij: nã in tali ?ctu seruari debet eqtas iuris naturalis int ementẽ z vendentẽ: z sic cõtract⁹ ille reddat licit⁹: qñ nimiꝫ est excessus in illo cõtractu qui corrumpit hanc equitatẽ: siue ex parte ementis siue ex parte vendentis: tũc ille cõ tractus tanq̃ illicitus rescindi debet: z illa equitas ponderari debzet circũstantijs vtri usq̃ partis: iudicio probi z experti viri: qua s̃ z equalitate seruata inter ementem z ven/ dentẽ contractus est licitus de natura sui. Dico aũt de natura sui: quia ex parte cõtra hentis potest esse vitium in contractu propt eius intentionẽ corruptam: pura si quis di ues sufficientiã habens non propt vite necessitatẽ sed auaricia ducius vt ditior fiat ta/ les redditus emat: tunc ex parte contraben/ tis est turpe lucrum. Concordat his Rich. in quodlib. Porro tũc seruari dicitur equa/ litas iuris naturalis in hoc casu: quãdo pen sata ementis etate z sanitate periculo simili busq̃ circunstãtijs q̃ possunt abbreuiare vi tam ementis: z ex alia parte pensata precij quantitate que datur facilitet discerni non potest vtrũ notabiliter in illo contractu po/ tior est emens aut vendens. Qđ si ex aliqua parte reperiretur excessus notabilis saltem quantũ ad comparationẽ ad rem emptam vel venditam: tunc talis contractus licet in iure prohibitus non videat z ab ecclesia tol/ leretur: tamẽ in foro cõscientie talis contra/ ctus vitiosus iudicaret propt inequalitatẽ illius fm cõmunẽ z approbatã consuetudi/ nem nisi periculũ non possidendi pacifice vt leuandi redditus z similia pericula ac circũ stantie iudicio proborũ emptionem illam re ducerent ad debitam equalitatẽ. Quarto q̃ ri potest: vtrũ emere liceat hereditarie predi ales redditus: cum palam liqueat q̃ ibidez expectetur plusq̃ datur. Ad hoc respondet Alexan de alexandria in suo tractatu: q̃ ta lis contractus licite fieri potest: dũmodo ser uetur equitas iuris naturalis: ita q̃ non ap pareat liquide quis contrahentium habeat meliorẽ partem fm cõmunẽ z approbatum cursum illius terre: quod in omni emptione potissime obseruandũ est cũ emit aliquid ab his qui paupertate constricti vel necessitate sua vendere cogunt. Unde super illud Le/

uitici. xxv. Quando vend's quippiã ciui/ tuo vel emis ab eo: ne cõtristes fratrẽ tuũ sz iuxta numez annoz iubilei emas ab eo: diẽ glo q̃ necessitatibꝫ proiez est subueniendum nec est negociandũ de necessitatibꝫ pauperũ: ideo sũme cauendũ ne p̃sertim ab illis q̃ ne/ cessitate cogente tales reddit⁹ vendũt mi/ noꝛi p̃cio q̃ iustũ est fm cõmunẽ estimatio/ nẽ emant. qz talis cõtract⁹ iudicaret iniust⁹ propt necessitatẽ vendent': militans contra charitatẽ proxiũi cui in hoc casu subuenire debuerat. Et fm Alexan. lomb quandoven ditio a paupe facta est ꝓpter artã necessitatẽ: tũc emptio mutuationis locũ tenet: ideo iniu sta ꝓpter necessitatẽ vendent', z malicia ip⁹ ementis q̃ꝓpt q̃ plus accipit iustũ titulũ non habet possessionis. Qz aũt obuiat si red/ ditus hereditarius quis emit. necessario con tingit ibidẽ fieri notabilẽ excessum supra so/ tem: ꝓpter hereditariã successionẽ ꝓpetue du raturam: nihil obest q̃ nec ius naturale nec ius positiuũ dictat q̃ ille q̃ rem emit hereditarie tm̃ pro ea dare teneat. q̃ntũꝫ babile est q̃ ipse p̃ totã vitã suã cũ omni posteritate sua peipe debeat: qz fm hoc nõ posset res hereditaria cadere sub iusta estimatione: sed suff./ cit q̃ntũ tangit iustũ p̃cium: q̃ habeat respect⁹ ad illũ q̃ emit z ad eius posteritatẽ vsq̃ ad cer tũ gradũ: vel potiusq̃ respectuz habeat ad cõmunẽ antiquã z approbatã consuetudinẽ terre illius iudicio expertoz: vnde hereditarij redditus. xx. coronarũ q̃ valerẽt in aliqbꝰ lo/ cis. xl. coronas z vltra vt in colonia: in alijs locis emerent q̃. cc. vt in zelandia: z hoc fm cõmunẽ cõsuetudinẽ patrie que ponderat di uersas circũstantias talẽ emptionẽ iustificã tes. Deinꝫ nota generaliter tres regulas ad maiorem euidentiã. Prima est q̃ qñquis emit possessionẽ simpliciter. l. ad tempus cau sa lucri qđ tm̃ ex natura rei expectat: nõ ex natura rei possesse: tũc vitiũ est i cõtractu qđ dz i iure turpe lucrũ. Secũda est q̃ si possessio talis emat causa lucri z talis emptio propt necessitatẽ vendentis fuerit min⁹ iusta: cũ il li teneret subuenire gratis: tũc i tali cõtra/ ctu est vitiũ vsure: nõ p se sed propt equipol lentiã rei: qz lucrũ qđ ex tali ?tractu puenire dinoscit: militat cõtra charitatẽ vnde tenetur ad restitutionẽ illi⁹ qđ min⁹ iusto dedit. Ter tia est qđ si possessionẽ quis emat non causa lucri primo z per se sed ad sui et suoꝝ vite necessitatẽ dũmodo seruet in emptione iu/

ris naturalis equitas: si ꝓcessus tēporis pl⁹ recipiat ꝙ dat/iuste fit illō emētis: illō accipiet tanꝙ suum ꝓpter ꝓtractus ipsius naturam ꝛ nō ratione tēporis: nisi valde ꝓ accidēs. ¶ Quinto queri potest: an emere licet reddit⁹ pecuniarios: ꝑsertim qꝛ pecunia nō est vendibil: eo ꝙ declinat a natura vel ꝓtractu empriōis: ꝛ sorit ꝯtum mutui: ex quo lucrū sperare nō licz. Ad hoc respondet Alexan. de alexandria vbi ō ꝙ hoc etiam licitum est. Ad cuius euidentiā sciendum ꝙ cōtractus vitiat quattuor modis. Primo ex causa materiali. i. ex pte rei que vēdit: puta ꝙres nō est vēdibilis: vt homo liber: res spūalis ꝛ res aliena q̄ vēdi nō possunt. ꝛ sic non vitiat iste ꝓtractus. qꝛ non reb⁹ nostris habem⁹ tria bona. ſ. imobilia/ ꝛ mobilia/ ꝛ ius vtriusꝙ. ꝛ sicut distinguit mobile/ immobile/ ꝛ ius vtriusꝙ: sic ꝛ ipsum ius vēdi pōt. nō ergo vendit pecunia/ sed ius percipiendi reddit⁹ pecuniarios. ꝛ hoc licet. ꝓcor. Rubar. in ꝙdlib. Pecunia ꝑe trāsit cū iure vēdito. Sicut a simili ius patronat⁹ vendi nō potest ꝙa annexum est spūali: tamē trāsit cū vēd. tione ville/ agri vt fundi que vēdi possunt. ius autē percipiendi talē quantitatem pecunie sup bonis certis annuatim ꝑpetue vel ad vitam: nō est pecunia: sed abea distinguit. Secō ex causa finali. i. ex parte p̄cij. quod vitiū excludit hic quādo p̄cium ꝓportionat iuri quod vēdit: ita ꝙ naturalis equitas modo p̄dicto seruet. Tertio ꝑo ex cā formali. i. ex parte pacti appositi qō repugnat rei supra qua cōpaciscit. sicut est in simonia. vel qō repugnat cōtractui: puta qñ ꝓtract⁹ est gratuit⁹: ꝛ tale vitiū facit vsurā. vt i mutuo cū aliꝙd exigit ex pacto rōe mutuate: hoc aūt nō est mutuū/ sed vera vēditio. Quarto ꝑo ex causa efficiēte. i. ex parte ꝓtrahentis. sicut cū quis se fingit emere qō in pign⁹ recipit: ꝛ tūc nō excusat ab vsura nisi fruct⁹ cōputent in sorte. ar. extra de pignoribus. c. illonos. sed hec est vera vēditio ꝛ p̄cium transit ad vēditorē: ꝛ ius p̄cipiendi reddit⁹ stat periculo ꝛ lucro emptoris. Posset tñ incidere vitium ex pte ꝓtrahentis ꝓpter eius cupiditatē ꝛ auariciā ſz hoc accidit ꝓtractui. Vñ Inno. Hosti. ꝛ Io. and. extra de vsuris. c. in ciuitate. tenēt: ꝙ licitū sit emere reddit⁹ pecuniales: ꝛ etiā plēs alꝙ. licz nō videat cē cōtractus tam honest⁹ sicut ꝓctus reddituum p̄dialiū. Ad laudē dei omnipotētis.

Sermo. xxxj.

¶ De p̄cij augmentatione propter solutionis prorogationem: ꝛ quomodo in ea cōmittitur vsura vel non.

Sermo. xxxi.

On furtum facies.

n Exo. xx. Expediri ō duob⁹ terminis soluciōis: Jam tertium ꝑseqūmur q̄ est p̄tritesus: ꝛ dici ꝑt terminus culpe: eo ꝙ ꝑ termino anticipato vel plōgato iuris naturalis eq̄tas in ꝓctu nō seruat. ꝛ sic vsura cōmittit. Qō ꝓncipaliꝛ duob⁹ modis fieri ꝑt. ſ. in p̄cij augmētatiōe: ꝛ in mutuo ratione. Primo q̄dem fieri pōt in p̄cij augmētatiōe ꝓpter terminū solutōis plēgatū. De quo q̄ri pōt: vtr⁹ arius vēdens illi q̄ solutionē ꝓtrahit q̄ statim solvit vitiū vsure cōmittat p̄sertim cū appareat ineq̄lis cōtractus: ꝛ hꝫ ꝓpter terminū solutiōis. Ad hꝫ dicendū per distinctionē. nā aliter vēdēs dilationē solutiōis expectanti: si ꝓpter expectationē solutiōis p̄cium q̄dem auget: nō tñ vltra limitē iusti p̄cij: de q̄ supꝫ dictū est in tertio ſmone ante istū. sed stat in summo gradu iusti p̄cij: qui ō: rigidus: ita tñ ꝙ q̄ntūcūq; solutionē amplioꝛi rpe gratię seu ex pacto expectaret/ nunq̄ ꝓpter hꝫ vltra limitē iusti p̄cij aliq̄d accipet: tunc ſm Bern. in tractatu de ꝓctib⁹: nō est ibi ex vi ꝓctus vsura ſm sententiā magnoꝝ doctoꝝ. Cui⁹ rō est: qꝛ talis nō vēdit terminū: nec ꝓpter expectationē accipit vltra iustuz p̄cium rei quā vendit: q̄uis nō faciat gr̄am remissionis p̄cij descēdēdo ad gradū discretū vel pium. qō q̄dem libenter faceret si emēs statim solueret. nā aliō est nō facere gr̄am aliā ꝑ eo ꝙ facit gr̄am expectatiōis. ꝛ aliō est ꝓpter expectatiōez simplr excedere iustuz p̄cium. stat igit talis in limite rigidi grad⁹ q̄ adhuc est iust⁹. ꝛ idē ꝓportionabilit dici ꝑt de eo q̄ vēdit alteri cari⁹: ꝑ eo ꝙ verisimilit timet non adipisci solutionē: nisi cū labore ꝛ expēsis: pat⁹ relaxare iustaz p̄tēsume: si sine tali dispēdio voluerit emēs debita soluere. si ꝑo taliter vēdens auget p̄cium vltra iustū limitē rigidi grad⁹. vbi gr̄a. Vult ꝓpter terminū sex mēsiū de q̄libz pecia panni bīc. xxvij. coronas: q̄ in gradu rigido valēt tm. xxvj. vel etiā exigit vltra p̄cium illō: tūc est vsura manifesta. vt ꝓz expōsitum extra de vsuris. in c. cōsuluit. Huius aūt ratio est:

quia tūc fiūt ibidē duo ℨctus. Primꝰ est cō tractus vēditōis: z rōne huius nō cadit ibi vsura. Scōs est ℨtractus mutui: qz ex termino solutiōis p.ōgato in mercātia p̄cium auget: qđ nihil aliđ est q̄ ipsi emēti mutuare p̄ciū mercātie iam empte z ex tali mutuo lucrū accipe. q si ds absq̄ oīi dilatiōe z solutiōis expectatiōe vēderet alicui rē aliquā vltra iustū limitē rigidi gradꝰ: nō essz ibidē vsure vitiū: ſz solū clpa vēditiōis iniusti p̄ cij. Sz qz plurimi mercatores q̄tidie queriūtant defensiones suaz versutiaz ad excusandas excusatiōes i peccatis. ideo ṗmo in eorum p̄sona p̄t obiici q mercatori licitū est in suis mercātijs q̄pere moderatū lucrū: exq̄ p vtilitate reipublice se laboribꝫ/expensis ac diuersis exponit p̄culis. Quis em militat stipendijs suis vnq̄. Cum g̃ iustū est vt inde reportet lucrū cōperēs officio suo: z hoc facere nō valeat nisi in vēditione merciū sic caret p̄cium q pensatis laboribꝫ/ expensis z periculis circa merces factis/ lucret partē decimā vel octauā: qđ etiā agere non p̄ōt nisi p expectatiōe solutiōis vsq̄ ad h̄ p̄ciū augeat suaz merciū: vt pensata hmōi expectatione solutiōis cū ceteris circūstantijs: finaliter lucret octauā partē vel decimā. Ad hoc dicendū est q q̄uis mercatori licitū sit lucrari ꝓpter causas dictas: nō tñ est illi licitū q lucret illicito modo. ſ. vēdēdo terminū z obſuando modos alios illicitoz. nec etiā requirit q semp lucret: qz officium mercātie innitit fortune z humane industrie. si em ſp lucrari deberet: seq̄ret q si merces valoz̄ centum coronaz emisset p mille: tūc fm illā positionē possit p quēcunq̄ illicitū ℨtractū licite merces easdē vendere: ita q vltra mille coronas lucraret decimā partē. ſ. centū coronas. qđ manifeste ptz esse irrōnabile. sequeret etiā q si in terra vl in tpe magne caristie merces suas emisset p̄cio magno: ꝓpter h̄ in loco vl tpe in quo merces ille viles essent p̄cio maiori vēdere posset q̄ emisset: saltē ꝓpter expectationē solutōis/qđ mānifeste ptz absurdū z vtilitati reipublice ℨtrarium. p̄cium igitur vēditionis statuendū est fm cōmune fox loci illius in quo merces venales adducerūt ita q notabilez excessum cōmunis p̄cij nō reqrant. q si nō appareat ibidez fox taliū merciū: potest ptunc exigere moderatū lucrum. Scōo obiici potest: q talis ℨtractus vtilis est reipublice tā sz emēti q̄ vendenti. Primo nanq̄ pficienti ꝓpter solutiōis eius impotentiā/z rez emptarum indigentiā. q: si vellent absq̄ talis termini dilatione vēdere: tūc ꝓpter indigentiā denarioz z paupertatem multoz raros inuenire possent emptores. Scōo pficit vendenti qui nō intēdit charius vēdere ꝓpter tēpus: sed ad recuperandū ipm dānum quod ex dilatione solutiōis incurrit carius vēdit. nam si denarios illos post venditionē statim reciperet: cum eisdē interim multa lucrari posset. nec obligat alteri dilationē dare cū detrimento ꝓprio. Ad hoc dicendū q tales sunt cuasiones friuole. nam in ṗma palliata refultat dolosa miseratio vbi sub specie pietatis violat iura charitatis: ac p̄textu subsidij crudeliter serpit cōtra indigentiā ꝓximi. qa vbi se fingit intēdere pietatē/ ibi pascit ꝓpriā cupiditatē. Addere nāq̄ indigētiā indigētī nō ē pietas: ſz sub specie pi tatz ipia crudelitas: cū illum qui statim solucre non potest ad hoc deducit per augmentū p̄cij: q paulatim tardius z difficilius soluere p̄t quod tenet. In secunda ẏo inuſta latet exactio de eo quod suū non est. nam z si talis vēditor interim cum pecunia lucrari posset: possibile etiam foret q nihil lucraret. immo q z capitale p̄deretur. cum igit non stat in p̄iculo talis damni: stare nō potest etiam in certitudine talis lucri: alioquī lucrū haberet de re nō sua ſz de mutuo in emptōe dato vt p̄dictū est: z fm Tho. Mercator nō potest in pacto deducere recōpēsationē dāni qđ cōsiderat ex hoc q sua pecunia non lucret: cum nō potest vēdere quod nōdū est: z potest ab habēdo multipl̄ impediri. Tertio potest obiici: q talem ℨtractū faciūt ex hoc licite: ex eo q sicut frequēter apparet debitores nō soluunt in termino cōstituto: circa quorum etiam debitoz requisitionē oportet plerūq̄ facere magnas expensas. Quidā etiam post datam dilationē nunq̄ p̄cium soluunt: z sic vendēs stat in periculo non recipiendi solutionē. Ad hoc dicendū q licet multi reperiantur qui in termino concesso non soluunt. multi tamē econtra sunt qui in termino constituto soluūt: nec tamen p̄ciū ꝓpter tēpus meticlo additum minuunt: z ideo vtriusq̄ vēdere terminū inequalitas z iniusticia est: cum ex hoc appareat manifesta vitiosa intētio. q si iusto p̄cio vendētes penam apponerent nō soluentibꝫ in termino cōstituto: hoc

licitū esset dūmodo in fraudē nō fieret. Tūc mirū cū extra de fidciussorib⁹.c.quenit: concedit q rōne interesse si debitor non solueri termino sibi dato q creditor tūc seruari debet indemnis: nec tūc est ibidē vsura: cuz vsura sit qñ rōne mutui lucrū sperat: hec aūt crescentia recipit rōne damni vitandi non lucri habendi: nec eos excusat qui plus iusto vendūt ceq stant in periculo post datam dilationē nunq̄ recipiendi solutionē: si saltē ꝓpositum habuerint vltra iustū p̄ciū recipiendi: dato q in assignato termino legitime soluerent: tunc licet solutionē nūq̄ receperint: in scientia sua securi ee ñ pñt: cū de tali t̄mio dato culpā habeant z aniam cū substantia pdāt: hoc solū bonū vltimo sibi reseruantes: q nō primo de sua substantia: sed diabolo de sua ania satisfacere obligant. B Hic igit q̄rī pōt: vtrū a vendito: e nūq̄ vendi pōt tps sine vitio vsure. Ad hoc dicendū sm Geral. ebdonen. q tps dupliciter cōsiderari potest. Primo, put est quedā duratio que cōsequit p mū motū: z hoc modo tempus est quid cōmune omniū z nullo modo vendi potest: q z qđ cō mune est omniū nō est particularit singlor: z tō tps currens p receptiōe mutui .i. tps mutuationis vendi nō posset ipius mutui receptori: qn a vendente cōmittat vsura: p eo qđ ex natura mutui tps illud nō est ps̄titoris sed potius receptorꝭ. Secdo mō, put est q̄dā duratio applicabilis alicui rei q̄ duratio atq̄ vsus est alicui cōcessus ad ei⁹ opa excrcenda: z hoc mō tps est ꝓpriū alicui⁹ sicut annus equi mihi accomodati dr cē me⁹: z hmōi tps licite vendi pōt: z ex h generalit cōcludi tur q tps illud vendi pōt qđ est ꝓpriū vendi toris. z tō licet ꝓter tps rem plus vendere et min⁹ emere q̄q tūc valeat: qñ non ex malicia cōtrahentiū sz ex ꝓpa natura cōtract⁹ id ꝓcedat. Exempli gra.. Si qs alteri vendit bladū in re quo min⁹ valet ad requestū alteri⁹ qđ tñ seruare firmit ꝓponebat z vendere tpe cōmunit z pbabiliter magis caro: pōt tunc vendens exigere p̄ciū qđ in hora p̄stationis vl venditiōis pbabilit creditur valituz. Ad maiorē tñ euidentiā ponat casus quē etiā tangit Sco. in. liij. q festū natiuitatis chr̄i dicatur. A. festū ꝙo Joā. baptiste dicat. B. si q̄ qs vendit bladū in. A. qñ. s. minoris est p̄cij ad rogatū alterius p p̄cio tūc currente: licet erat illō seruatur⁹ vsq̄. B. qñ cōmunit maioris est p̄cij: tunc misericordiā facit ꝓximo z charitatē cū ꝓprio dispendio. Si ꝓto ñ erat seruatur⁹ tunc exhibet iusticiā: z si p̄ estat solutiōis dilationē supaddit gr̄am. Si ꝓmo nō seruatur⁹ illud statuit vltra iustū p̄cium p. A. sz iustū p̄ciū p. B. donando dilationem solutionis vsq̄. B. tūc manifestā committit vsurā vendēs tps nō suū: vt ꝓz extra e.ti.c.ꝙsulutr: q si seruatur⁹ erat illō vsq̄. B. tunc casus ille licitus est: qr vendit tps suū: qr hoc modo ꝓpe loquendo nō accipit illud plus ꝓter tps iz ꝓter naturā rei. s. bladi qđ cōmuniter plus valet in. B. q̄ in. A. Ratio vero quare pōt illud sub tali p̄cio vendere vel cōmutare duplex est. Prima quia is cui p̄stat vel vendit tenet sibi ad p̄ohabile eq ualens seu ad p̄seruandū cum a damno p babilis lucri. Secunda quia id quod in firmo ꝓposito dominij sui est ordinatum ad aliq quod p̄obabile lucrū: non solū habz rōnem simplicis pecunie siue rei: sed etiā vltra hoc habet quandā seminalem rationem lucri sui quā cōmuniter capitale vocamus. Idco nō solum reddi habet simplex valor ipius: sz etiam valor superadiunctus: quia casus etiam notat extra de vsu. c. in ciuitate: z concordat Alexan. de ales. Et licet in dicto c. in ciuitate. consulit q a talī cōtractu abstineant: hoc tamen consiliū est monitio vtilitatis non ꝓceptum necessitatis: verūtamen interest virū in hoc casu p̄o illo tpe future p̄cium certum determinet aut non. Si ꝓmo modo: tunc si verisimilit dubitat ab exptis vtrūq̄ in tpe. b. plus vel min⁹ valebit vel non: z tunc rationē dubij p̄obabilis excusat: vt dicto. c. in ciuitate. c. nauiganti: extra de vsu. Si vero pōt sub incerto: tūc p̄figere pōt aliquē certū dē illius tempor⁹is determinare: vel tarare potest p̄cium sm q diutius z cōmunius valebit in mense illo: accipiendo p̄cium medium inter carius et minus carū illius mensis: z hoc licitū est. Q̄ si velit determinare p̄cium sub indeterminato tempore ponens se in lucro tuo vt in plurib⁹ contingi soler z alium in damno: vtpote exigens tantū quantum valebit in quocunq̄ tpe vsq̄ ad. b. quā do carius vendi solet: vel eligens vnum mensem. de quo ex postfacto sibi eligere velit dē in quo plus valuisset: tales z consimiles cōtractus sunt vsurarij: quia sors vendentis efficitur nimis pinguis: et ementis sors efficitur nimis tenuis. Ratio autem cur ibidem sit vsura patet: quia ponit partem suam

vt in pluribo contingit in tuto: z illū cū q cō/ trahit vt in plib⁹ in periculo damni. Est eti am ibi alia iniustitia: q si rē suā postea ven dere vellet oporteret cū al quo tempore: det minato exponere ad vendendū z non in rpe vago: sicq contingere potest q min⁹ careven deret ꝯ in die charissimo inter a. z b. z p con sequens in tali pacto facit se certuz de lucro vltra q̄ humana industria posset. cū his con cordat. Hostien. Joā. an. z Archidia. in ca. vsura. xliij. q. iij. ¶ Scdo q̄rī pōt: vtrū ille qui merces suas in loco illo nonerat ven dit⁹ vbi abundāt: sed eas transferre ꝓposu it ad loca vbi carius venduntꝫ posset rogat⁹ in eodē loco vendere tantū q̄ntū verisimilit valerent in alio loco deductis periculis: la/ bor⁹ z expensis: pcīertim q̄ iure vende/ re pōt carius propt rpis dubietatē: eodē eti am iure videt illud facere posse propt dubiū loci. Ad hoc dicendū q Hostien. tenet q nō pōt stare talis contract⁹. Inno. aūt tenet cō trariū quē sequit Ray. extra de vsu. sed Joā. an. cōcordat hāc cōtrarietatē dicens q si sta/ rim empto: ille preciū soluit putat opinionē Inno. verā: tunc ei nō habet speciem vsure. Si vero solutio precij differat: vt Hostien. forsitan intellexit tunc poteret videt rō Ho stien q̄ in dubio rpis pōt venditori z empto ri cōmodū puenire: sed hic nullū cōmodū fit emptori nisi forte in solutiōis dilatōe: z hāc distinctionē approbat Joā. calō extra de vsu. in c. fi. verūtñ a tali contractu potissime cauē dū est propt fraudē: que se se facillime pōt i/ miscere. Preterea sm Hosti. q vendit frumē tū in a p pcio q tūc cōit currit: dandū tamē in b. cū adiecta cōditiōe si interim plus va/ luerit q hoc sibi dcf. si ꝓminus nō vult q p ciū minuat: ille vsuram cōmittit: et ꝫ notat Archidia xliij. q. iij. §. j. Et ecōtra qui in a. emit frumentū pcio tūc currente ea cōditiōe vt sibi reddat in b. cōmittit vsurā vt. xliij. q. iij. c. vsura. Ratio est q: sm cursuz regionis cōit in b frumēta sūt carioza: nec obstat q aliqñ cōtrariū accidit: q: ad raro cōtingen/ tia nō aptant iura. ff de leg. l. nā ad ea: vñ ta lis est ad restitutionē inducendus. Deni/ q̄ queri pōt vtrū etiā cōmittat vsurā q̄ emi/ nū concedit in vendendo ñvt cari⁹ vendat sz vt melius ementes ad suā apothecā trahat Ad hoc dicendū q si tūc emptores ex ꝫ ali/ q̄ damnū incurrūt: puta rōne q̄litatis mer/ ciū: ex eo. s. q nō habeat tam bonas merces:

tūc vendēs vsurā cōmittit rōne s. dilationis merces pl⁹ iusto vendendo: cōsiderata earun dē qualitate: vt ptz extra de vsu. cōsulu: z nā velemens exinde damnū incurrit: vel saltez vlteri⁹ prim suū decipit i p iudiciū anie sue: etiā plerūq cū multꝫ menda ijs z plurijs q bus affirmat merces illas eē bonas: z sic pa tet vtcūq q̄liter in augmentatiōe pcij in re/ rū venditiōe propt dilationē solutiōis latet vsura detestabilis: z qualiter non. Ad lau/ dem dei omni.

De precii diminutiōe propter solutiōis anticipationē vel propter expectationē ipius rei empte q̄n tū ad ius vel vsum. Ser. xxxii.

On furtum facies.

n Exo. xx. Post ea q dicta sūt i sermōe precedenti: videndū est de his q min⁹ iusto emunt rem aliquā p ter/ mino anticipato. A Ad cui⁹ euidentiā ꝓmo q̄rī pōt: vtrū emens agrū vl fundū vel aliquid aliud iusto pcio: ea tñ conditione q q̄n ūq vendens illō pciū soluat: tūc ille ven ditū ad se libere cuertat: ex ꝫ emēs vsure vi tiū incurrat: pcīertim cū emens ibidē recipit i terim excrescentiā vltra sortē. s. fruct⁹ annuos Ad ꝫ rñdet glo magna extra de vsu. in c. cō quest⁹. vbi etiā plures ponit casus: q si fun/ dus vl ager vendit iusto pcio tūc ñ est cōtra ctus vsurari⁹ sz licit⁹: pōt tñ ille cōtract⁹ illi/ cit⁹ z vsurari⁹ iudicari si s. emptor sub specie emptiōis pciū agri mutuari intēdit z q tale mutuū lucrifacere annuos fruct⁹ agri tūc ei vsura iudicat a q̄busdam. licet ab eccl̄ia sm Archidi. ex ꝫ q̄dēnari ñ possit: i talib⁹ ei po tissime inspicienda est dolosa intentio: nā si talis emptor intentōe simplici agrū emit iu sto pcio: sz parat⁹ illū restituere si venditor re dimere voluerit: nō est ibidē vsura: q: nulla ibidē inuenit rō mutui: sz sola emptio pura z simplex: vñ i iudicio q̄dē anie standū est in his q̄ sic e q̄ fitent⁹ habuisse se purā z simplicē intētōez. Verūtñ p tria signa exterior a p̄sumi pōt de intētiōe dolosa. Primū signū ē qñ p/ ciū q̄p agro dat ē min⁹ iusto respectu valoz⁹ ipius rei: tūc em cōtract⁹ p̄sumit fact⁹ i frau dem vsurarū. Secm est: quando redimens in fundi redemptiōe tenetur aliquid solucre

vltra sūmā recepram: puta si fuit res vendi-
ta p.c. coronis ꝛ positū est in pacto ꝙ cuz re
scindit venditio soluant.cxx.tūc cū dupli-
cem recipit vsuram. ſ fructus annuos ꝛ hoc
superadditū in pacto positū. Tertiū est quā
doemptor exercere solet vsuras ꝛ vsurarios
contractus: pbant hec extra de empti ꝛ ven.
c ad nos. : am ꝛ extra de pignori.c. illo nos.
Quartū signū etiam addi pōt quando .ſ. fit
contractus emptiōis cū pacto de re venden-
da infra decennia: ita tñ gō infra quinquen
nū instrumentū venditiōis nequaꝙ facere
teneat ſm Hostien. ꝛ Joā. an. in nouella i di
gloca. ad nostrā: talis contract⁹. . putat vsu
rarius: nam ſm Hostien. in hoc casu eo ipso
detegit fraus q̄ latebat i cōtractu. Scdo
principaliť queri potest vtrū sic tempus an-
teriorationis vendi pōt sicut tp̄us dilationis
de quo dictū est in sermōe precedenti. Ad h̄
dicendū ꝙ quandocūꝙ tp̄us est ꝓprium ven-
ditoris: tunc ab eo licite vendi potest quan
do temporalē vtilitatē precio temporali ap-
preciabilē in se includit. Sicut econtra tem-
pus ꝓprium emptoris eidē vendi nō potest: q̄
tunc venderet non suū sed alienū. Exempli
gratia. Tenet tibi soluere post.x. ānos cen-
tum coronas: nec ad illas soluendas ante tē
pus illud obligatus sum: tunc tecum paci-
scendo tibi vendere possum tempus illud ꝙ
mox tibi tribuā octoginta: ita ꝙ propť incur
rens tp̄us decem annorū mihi viginti retine
at in quia decē anni quos vendo tibi sūt quo
ad hoc mei iuris propter qō vendere possum
valorē tp̄is illius. Q, si opponas q̄ rōne pe
cunia mutuata nihil vltra se valoris vendi-
bilis habet: eadē rōne nec pecunia soluenda
post x. annos ꝛ iō vendere tp̄s illud vsura vi
detur. Ad hoc rñdeo ꝙ hic ñ vendit pecunia
sed tp̄s solutiōis qō vtiq̄ vendentiz est: cum
econtra tp̄us pecunie mutuate nō est p̄stitoris
ſz receptoriz vsqꝙ ad terminū sibi p̄fixū: et
iō sibi vendi nō pōt ḋn cōmittat vsura: vnō
si is ꝙ tibi post.x. annos soluere teneat.c. coro
nas mutuaret tibi octoginta: ꝛ ex hoc vellet
sibi relinqui vel dari.xx. tūc it. dubie vsuram
cōmitteret eo ꝙ tibi tp̄us pecunie mutuate
venderet: vñ cōcludendo q̄uis pecunia se ñ
valeat plꝰ seip̄a: tñ aliquē valorem acq̄rit ex
vrentis industria: ꝛ iō vsus ille siue facultas
vrendi pōt ab eo cꝰ illo versus est legitime ven
di. Q, si rursū opponas ꝙ hūs .c. coronas et
habet facultatē vrendi ꝛ possidendi eas: et
ideo eque bene poterit vendere hāc facultatē
futuri tp̄is: sicut predictꝰ debitor facit ꝙ non
teneat eas soluere ante.x. annos. Ad h̄ rñdeo
ꝙ hic ꝛ ibi nō est eadē ratio nec cōsilis. quia
pecunia hūs non potest ea vti inq̄ntū habet
rōnē precij vel nummismatiz nisi mutuando
vel pro alia re cōmutando: vbiq̄ autem
currit futurū tp̄us non pro eo qui pecuniā
tradit sed ꝓ eo cui mutuat vel in emendo cō-
mutat aut appreciat vltra simplicē vim pre-
cij sui. Sed debitor predictꝰ nihil mutuat vū
soluit octoginta coronas: sed portꝰ debitum
soluit. vt aliqō preciū accipiat: qō quidē mu
tui preciū dici non potest cum nihil mutuet
sed soluat: sed dici potest p̄ciū anteriorario-
nis huic p̄cio estimabilis ꝛ ideo licite ven-
di potest. B Tertio ꝓncipaliť queri pōt
vtrū gra expectationis rei vendite liceat mi-
nus dare ab emptore q̄ si presentialiť trade
ret. Ad hoc rñdet Alexan. de alexan. in tra-
ctatu suo ꝙ in emptione ꝛ venditione potest
intuenire duplex expectatio. Prima vt expe
ctet res: ꝛ q̄ sic expectat ideo minꝰ dat: vt si
quis dat.x.p mensura frumenti que valet.xij
recepturus illā mensuram in futuro tempo-
re in quo verisimiliť presumit ꝙ non minus
valebit: ꝛ talis expectatio est vsuraria: siliť
emens frumentū in herba ꝓ sex quod verisi-
militer tpe messis valebit octo: talis contra
ctus est vsurarius: vt pz extra de vsu. c. in ci
uitate: si tamē verisiliť non plus valeret tpe
contractus propť pericla ꝛ alias circūstanti
as: non esset contractus vsurarius: vt. ff. de
contrahen. empti. l. fistulas. §. fruméta: ꝛ .l.
si debitor. § verisimile. Alia ꝙ est expecta-
tio nō rei sed vsus eiusdem: puta q̄ res est ta
lis nature ꝙ emens non potest ea statim vti
licet pōt sibi statim tradi: q̄ res in se non ha
bet statim vsum suū simulatum sed paulatim
ꝛ iō si emens minus dat q̄ non pōt statim si
mul vti re sua propter expectatiōcz vsus non
peccat: q̄ res statim tradit ꝛ vendit q̄ntum
valet tpe cōtractus lz minꝰ p̄ciū ꝓ ea det ꝓpť
successiuū vsū eiusdē: sicut in redditibus mo
lendinarū pedagioꝝ ꝛ cōsimiliū: vbi precipuū
redditus est successiua: ꝛ idē dicendū est qū
vsus ipius rei penitus differt in futuz tp̄s li
cet ipa res statim tradat: vt si quis ꝓ pellibꝰ
varys q̄ statim tradunt minꝰ dat circa pen-
tecosten q̄s circa Dichaelis: q̄ vsus eiꝰ non
est circa festū pentecostes sed circa Dichae-
lis q̄uis ei res tradit vnoq̄ tempore tamē

licet vno tpe vare minus pciũ ꝫ alio tempore nõ ꝓpter rem expectatã: sed ꝓpter vsum. Unde ḡnaliť est sciendũ: ꝙ ius vel vsus rei ꝓ futuro tpe licite potest minus emi: ꝫ si omnes ille res emptioni psenti aliť traderẽtur: t ꝙnto ius futurorꝫ protendiť in longiora tempora: tanto cereris paribꝫ emi põt minori pcio: cuius rõ est: quia in his in ꝙbꝫ ius rei seu super rem differt ab ipsa re vl ab actuali possessione t vsu ipius rei potest ipm ius emi licet ipa res nõdũ sit vel actualiter non tradať aut etiã vsus illius nondũ cõueniat. Constat aũt ꝙ ius t actualis possessio rei psentis cereris paribꝫ amplioꝫ valet ꝫ solũ ius rei future: aut ꝙ solũ ius absq; actuali possessione non statim tradita vel tradenda: turius est cm incumbere pignori ꝫ agere in psonam: t securius est rem habere t possidere ꝫ solũ ius rei: t ideo licet illõ plus vendi t istõ minus emi: nam pciũ semp esse debet iustũ ꝓportionatũ ipi reivendite: que iustícia potissime debet attendi a tempore contractus vt .s. tantũ detur ꝙntũ res valet tempore cõtractus: non autem quantũ valitura est toto tempore subsequenti: qr regulariť res ſm ꝙ valet tempore cõtractus estimari debet. Et ex hoc trahiť ille casus: ꝙ qui frumentũ suũ vendere disponens in b. ob rogatum alteriꝰ illud vendit in a. qñ. s. est minoris pciꝫ: potest illud vendere vltra pciũ illud quod valet in a. t supaddere tantum quantũ verisimiliter valiturũ est in b. quod alter nequaꝫ facere potest qui disposuit illud vendere i a. Ratio huius est: quia tempus illõ reputať in venditiõe quo libera sua voluntate disposuerat illud vendere: licet ob rogatũ alteriꝰ tẽpus illud anticipauit. Ex his ꝓz ꝙ vitiũ vsure aut iniusti pciꝫ cõmittitur: quando minus pciũ datur ꝫ res valeat tempore contractus a quo tempore iustum pciũ iudicandũ est; non autem est vitium si minus pciũ detur ꝫ in futuro dareť: t licet plus percipiat emens tempore conseqnti ꝫ dederat illud: tamẽ qõ recipiť est de sorte ꝓpter veram venditionẽ iuste factã tempore ipiꝰ contractus hinc est ꝙ emens annuos redditus quinquaginta coronaꝝ pro mille coronis: nõ reputať vsurarius: qui tamẽ vsurarius esset si ꝓ mille coronis mutuatis annuatim quinquaginta coronas receperet: cuius rõ est: qr in ꝓmo casu non est contractꝰ mutui ſz emptionis: ꝙ vere tm emiť ius futuroꝝ reddituum: t ideo nõ est ibidẽ anterioratio solutiõis habens rõnẽ mutui sed est ibidẽ actualis solutio rei seu iurisdictiõis actualiť empte t traditę. Quarto ꝓcipaliť queri potest: vtrũ vendens aliqd certo pcio alteri ꝙ mox sibi rem eandẽ reuenditurꝰ est minori pcio: iudicať esse vsurarius: exempli gratia. vendo tibi equũ vel pannum p. c. coronis dans tibi dilationẽ solutionis s. dimidiũ annũ: tu autẽ indemox reuendis ꝓ minori pcio .s. lxxxv. habiturus statim pciũ illius. Ad hoc dicendũ ꝙ in hoc casu ꝓmus venditor t scõs emptor qui est vna ꝑsona: iudicať ex hoc incidere vitiũ vsure: eo ꝙ ꝓmus emens reuendidit ꝓmo vendenti ꝓ pcio sibi rem: qr sub ꝙdam mutui rõne potius ꝫ sub reali solutõe tradidit illi. lxxv. debens ab eadẽ re habere c. post mediũ annũ. talis cm cõtractꝰ est omni maligntate t duplicitate plenus: t tales mercatores ꝓ ꝓpo cõmodo affectãdo sunt destructores reipublice ac artiũ mechanicarũ mercationũ ꝫ legitimaꝝ: verũtn si quis absq; intentione reemendi rem a se vendendã absq; fraude vendidisset non excedens limitem pciꝫ gradus rigidi: t tn postea occasione quacunq; denuo recmerer nõ ponẽs ꝑ ciũ citra limitem gradus pꝫ: non eẽt ibidem peccatũ vsure nec iniusti pciꝫ: maxime dũmõ non fuerit ibidem intentio praua. Cuius rõ est: qr tunc illa reemptio taliť est circũstanti onata: ꝙ nõ est ibidẽ pcm̃ minoratiõis iniuste: licet in ꝓma venditiõe solutõis dilationẽ indulserit: i scõa vo emptiõe solutõez ꝓmptã exhibuerit: tn a talibꝫ cauendũ est ꝓpter pcium intentiõis impie t minoratiõis pciꝫ iniusti. Talia nãꝫ freqntãtes maxime destruũt rempublicã: presertim ꝙntũ ad iustos artifices t mercatores. Q, si queriť quale remedium dabiť artificibꝫ t mercatoribꝫ: q ob ꝑciũ sic vltra iusticiã minoratũ ꝓpter dilationem solutiõis ꝑstitã: vendere nequeunt pannos aut merces quin multũ amittant de capitali: vel saltẽ nihil lucrantur nisi laborẽ inanem: ad terminũ vendere nolunt: imo nec empto res reꝑire ꝑnt presertim cũ ꝙ hec t silia i ciuitatibꝫ inolcuit ꝙsuetudo ã longo tpe introducta ꝓ cõmuni bono: ꝙ non vendať nisi cũ dato cõpetenti solutiõis termino. Ad hoc dicendũ ꝙ si talis cõsuetudo sit introducta ꝓ cõmuni bono t non in fraudez vsuraꝝ sed ꝓ maiori expeditione mercantiaꝝ: tũc si mercator vendit merces ad terminũ vltra quanti-

tatē iusti p̄cij rigidi gradus: nō est dubiū quin ꝓtractus ille sit vsurarius: cū in eo tē/ poris expectatio cadat sub iniusto p̄cio. ꝛc. cōsuluit. extra de vsuris. Si ꝙ nō excedit quātitatē iusti p̄cij: licz terminū tradat/ t ꝙ termino maiori p̄cio vēdere videat: nō tn est ibidē vsura. Nec obstat si ꝙ minori p̄cio daret/ statim idem p̄ciū recepturus. Quod ostēdi potest q̄ sit in alijs debitis soluēdis. nā si qs aliq̄d debeat ad certū terminū t paratus inueniat solutōcz anticipare: si creditor de eo qd̄ est sibi debitū voluerit aliquid dimittere: ꝓstat q̄ tūc creditor dimittere posset: t tn ab vsura imunis essz. Cōcordat Bertal. obdoñ. licz cū vsura sit plus accipe ꝓpter tē poris dilationē: tn nō est vsura minꝰ accipe ꝓpter tē poris abbreuiationē. Q3 si obijcit. talis mercātia tātū nō posset vendi ad denarios promptos quātū vendi pōt cū dilatiōe solut.ōis in pactum deducto: t res tātū valet quātū vēdi pōt. vt. ff. ad trebell. l. j. §. i hac re t ideo illō plus qd̄ accipit ꝓpter dilationē solutionis vltra sortē p̄cipit. Ad hoc dicēdū est: q̄ in hoc casu ex malicia mercatoꝝ malignoꝝ in vēdendo terminū illicito modo minoratꝰ iustum precium illius mercātie quo diuites auari multos pauperes artifices t mercatores crudeliter cuisercāt: t ex hoc relinquit etiam iustis mercatoribus semita/ q̄uis arta t obscura: q̄ codez modo licite mercari possūt: cū debitis tamē circūstantijs t intētione pura. nam rebꝰ sic stantibꝰ si lanifex vel mercator aut aliꝰ tantum vendit pannos merces vel res suas ad terminū solutiōis indultū ꝓ quāto vēderet ad promptos denarios si p̄dicte cessarēt impetrates: non vtiq̄ edificat ad gehennā. Et q̄ dī: res tantū valet quantū vendi pōt. verū est si res ꝙ tanto quantū valet vendi permittit t malicie p̄dicte nō obstent. His etiā ꝓcordat Tho. in quadā sua respōsione cum fuerat de hac materia req̄sitꝰ. ¶ Quinto queri potest: Utrū vēdens alteri bladum p decē coronis soluēdis post messem quādo bladum illud ſm pbabilem estimationē valebit tm̄ octo in p̄fixo termino: supueniat autem caristia ita q̄ dictus emptor idez bladū vendat p duodecim: teneat in illo casu primus vendēs ad faciēdū restitutionē primo emptori: eo q̄ prius emit bladum illō plus iusto precio. t videt q̄ non: eo q̄ emptor primus in nullo dānificatus est: imo lucratus est duas coronas. Sz in cōtrariū facit q̄ sibi ꝓtractus erat vsurarius. Ad h̄ respondet Astēn. in summa: lib. ij. ti. iij. q̄ primus vendītor emptori primo tenet id restituere quod supuendidit vltra estimationē boni viri. qz licz emptor primus damnificatus nō est. hoc tamē fuit ꝓpter euentū rei qui nō excusat ab vsura: dānificatus tamē fuit quia plꝰ emit q̄ in termino valebat ſm estimationē experti viri pbabilem. Per locū aūt a contrario: emens agrū tam seminatū vel aliud qd̄ post certū terminū recipiet minori precio q̄ pbabiliter valeat: vel quā alter emptur⁹ esset eo q̄ solutionē precij anticipet: vsurā cōmittit. quia per quādā rōnem mutui tradit emptori p̄cium vēditori ante receptionē rei empte. cum ꝓstet q̄ ex natura emptiōis seu cōmutatiōis nō teneat tradere p̄cium ante q̄ recipiat rem emptā. oēs em̄ cōmutatiōes sibinuicē pariter t ad paria obligant. Prius ergo tradēs ante messem bladū vetꝰ vt post messem nouū t ꝑualens recipiat: vsurā committit ſm Goff si intētōc corrupta h̄ fiat. Et dico ꝑualens: qa forte vetus pbabiliter tantū valuisset quantū nouū ꝓ illo receptū. Dico etiā intentiōc corrupta. qz si prestitor reportaret ex h̄ aliquā vtilitatē renouationis sui bladi ob quā causam posset diutius cōseruari: nō est iniustū: si hoc nō ꝓsequit sine p̄iudicio alterius q̄ nō intēdebat illō conseruare/ sed ꝓsumere: ac mutui causa potior erat alteri⁹ subueniendo q̄ ꝓpriū cōmodi acquisitio. Deniq̄ si res minꝰ emit q̄ valeat tpe ꝓtractus: recipiēda tn̄ in alio tpe in quo verisimiliter dubitat: vtr̄ illo tpe plus minus ve sit valitura: non committit vsura. dicit em̄ extra de vsuris. c. nauigāti. q̄ ille qui dat. x. soldos vt alio tpe totidē sibi grani vini vel olei mēsure reddant: que lz tūc plꝰ valeant vtrū plus vel minus solutionis tpe fuerint valiture verisimiliter dubitat: non debet ex h̄ vsurarius reputari rōne dubij huius. h̄ ibi. Nō em̄ minus dat rōne tpis/ sed ꝓpt̄ naturā rei q̄ minus valz vno tpe q̄ alio. Et sic etiā dicēdū est in ꝓtrario casu: ꝓcor. Alexā. de ales t Hosti. Ad laudē dei oipotentis.

¶ De locatiōe possessionū t operarū ac etiā aīaliū: t de emphyteosi: t qūo pōt incrucinire contractus vsurarius Sermo. xxxiij.

Non furtum facies.

n Exo.xx. Ad inuestigādum mutuū palliatū z vsurariū lucruz qđ in cōtractu locatiōis vł emphyteosi interuenire pōt Sciendū est q locator: ille dr quirei sue vsum alteri p̄p̄ p̄cio cōcedit. vt cū loco tibi domū meā ego sum locator: tu p̄o cōductor. Vel etiā dr ąs locator qđ locat opas suas: offerēs se ad faciēdū aliqđ p̄ p̄cio. Vel etiā cū accipit vt aliqđ faciat quod dr cōtract⁹ inneiatus. Quārum igit ad p̄mum moduz locādi scz vsum rei sue Notādū est q aliqn fit talis locatio imperpetuū: z tūc si cōductor morit: succedit heres in locatiōe. qñq p̄o fit ad vitā p̄ducentis: z tunc est locatio p̄sonalis q morit cum p̄sona. qñq p̄o ad certū tp̄us: z tūc si cōductor morit infra illud tp̄us: succedit heres.

A Hic p̄mo queri potest: vtr mutuās rusticis pecuniā vt possessiones eius colat: qui licz legitime cōductus eas colere rēnuit nisi mutuū recipiat: iuste tamē eisdē de fructibus possessionū / vel aliūde mercedē operarū suarū tribuēs: in foro p̄scientie sit vsurari⁹ reputādus. Ad h dicenduz q duplex esse potest operarū suarū recōpensatio. Prima fit in iusticia z eq̄tate: ita q p̄pter mutuationez nihil minuat de iusto p̄cio fm cōmunē z approbatā p̄suetudinē regiōis: tūc nō est vsura ex parte mutuātis: etiam si nō fuisset als mutuaturus. Ratio est: qa de mutuo nō recipit lucrum: eo q nō recipiat nisi suuz. aliōquin si talis mutuās vsurarius esset / z q cōsequens obligatus ad restitutionē: tunc nō liceret alicui mutuari iniuste detinēti suam possessionem aliquā pecunie quantitatē / z ip̄am in pignus accipe: non cōputando fructus in sortem. quod tamen falsum est. vt patz extra de vsuris. c. j. Secūda p̄o fit ex nequicia: cū scz mutuans p̄pter mutuū aliquid detrahit de iusto p̄cio operaz. vel cum p̄ter opas iuste emptas alia quedam ab eis exigit q colon impendūt: tūc em̄ esset vsura detestabilis. Vñ generaliter si occupasti rē meā: vel q potētiā mihi vim facis in rebus meis. vel nō restituis mihi mutuo p̄stitam: locatā vel cōmodatā. aut etiā nō soluis mihi de operib⁹ quib⁹ tibi seruiui. nec vis mihi restituere mea vel desistere ab iniuria nisi mutuem eentū. quo facto desistis iniuriari re / Quis mihi ꝛc. hoc nō est vsura ex gre mea: cū nihil lucrer / sed redimo vexationē iniustā mea recupo z me defendo: qđ licz. arg. extra de simo. c. dilect⁹. nec vsurā cōmitto si propter lucrū mihi soluat iustū debitū. vel non exigat a me iniustū debitū. z ex his possunt mlti casus particlares cōcludi. Secdo q̄ri pōt: vtr ꝓductor locator teneat de dāno si qđ cōtigerit in re locata. Ad h rñdet Hostie. in sūma: in titu. de locato. q nō tenet de casu fortuito vt ff. locati. l si merces. §. vismaior. l. marcus. §. domū. sed bene tenet de dolo / lata culpa z leui. vt instit. de locato §. fi. etiā si illud ꝓtigerit culpa alioz q̄z opera vrit. z in h ꝓcu venit etiā culpa leuis: cum gīa vtriusq celebret. q̄uis qđā ꝓtū dixerit vt instit. q. mo. ꝓ. obli. §. vl. Vñ si auriga dū ceteros cursu suo trāsire vellet / currū euertit z seruū quem duxerat quassauit vł occidit: tenet. qa debuit se rēperare z diligēti⁹ se habere. vt ff. eo. item q̄rit. Sz si fecit qđ q̄cunq diligēs fecisset / secur⁹ erit. vt ff. eo. si merces. §. q calumniā. de dāno p̄o ab alio dato cui obuiare nō potuit nō tenet. vt ff. e. sed ō dāno. Silr nec tenet de casu fortuito: vt dictū est. Dicit vlteri⁹ Hosti. fm Azo. q si qs mercedē accipit p custodia: tenet etiā de leuissima culpa. vt instit. de ꝓtraben. cmp. § q si fugerit. z extra de depos to. c. bona fides. Preterea qñq culpa cōductoris annumerat scientie: vt si magister scholari oculuz effoderit seuerius cū calce percutiendo. qa leuis castigatio tm̄ illi p̄missa est. vt. ff. loca. l. item queritur. §. iulianus. extra de homicidio. c. ad audientiā. Denicq cōductor implere tenet ꝓductiōis / tenet ipam rem restituere locatori: als em̄ teneret ad interesse. ff. loca. l. videam⁹. §. qui vinū. B Tertio q̄ri pōt: vtr p̄pter aliquas causas vł infortunia locator ipsi cōductori mercedē rei locate remittere teneat. Ad hoc rūdet Hosti. in tit. de locato. q sic. Et hoc in q̄tuor casib⁹. Primo p̄pter sterilitatē cōtingentē: nisi posset cū vbertate p̄cedentis anni vł subsequentis compensari: z nisi ꝓtigerit culpa coloni. vnde extra de locato dr. c. p̄pter sterilitatē afficientē magno incōmodo conductorem vitio rei sue culpa coloni seu casu fortuito ꝓtingentē: colonis ecclie tue p̄ rata est pensionis remissio facienda: n: si cū vbertate p̄cesseritis vł sequentis anni valeat sterilitas cōpensari. glo. colonus modicū dānū dz sustinere. Casus etiā fortuitus dño nocet / z nō colono: vt non ba

beat pensionē nisi p rata: t sic colon⁹ nihil p/
cepit nihil soluat. ita q remissio facienda est
in totū vel in ptē nisi posset vbertas p̄ceden
tis anni vel s. q̄nq; cōpensari cum sterilitate.
Q; si dñs remisit cōpē satōcz p: opt sterilita
tē t anno seq̄nti cōtingat vbertas: pōt dñs
petere pensionē integrā; verūtñ que dicta sūt
intelligunt de colono qui certā pecuniā vel
certos chorbes annuatim debet: t nō de par
tiario: q cū dño lucrū t dānū partit: hec glo.
ibidē t allegat diuersa iura. Et addit Azo.
q si casu fortuito cōtingit vbertas augmētat
pensio sicut diminuit q̄n sterilitas cōtingit:
secus tñ si diligentia coloni cōtingeret vber/
tas: vt C. de fun. rei priuate. l. ij. C. de omni
agro deserto. l. v'. li. xj. t de alluuio: t palu. l.
vl. Secdo fit remissio si fundus terremotu vl'
fructū caumate vel grandine sit perpt: vt nus
q̄ sit: t generalit propt illud qđ pter cōsue
tudinē cuenit. vt. ff. e. l. ex cōductu. §. ij. t ij.
Tertio fit remissio t excusat a solutiōe propt
vim maiorē cui resistere nō potuit: vt principis
vel iudicis: vel etiā si propt incursus hostiū
amissus est fructus, secus tñ si modicū dānū
intulerint. Quarto fit remissio q̄n propt ca/
sum fortuitū impedit cōductor fruire cōdu/
cta. s. q̄n de domo cōducta expellit propt ali
quā causam legitimā, put videbit in q. seq̄n
ti. Quarto pinde q̄ri pōt vtrum in alio casu
posset inquilin⁹ expelli de domo ducta. Ad
hoc rñdet Hostī. ñ. vbi supra q sic. t hoc in
tiij. ca. ib⁹. Primo si dñs pbat domū sibi ne/
cessariā t talis necessitas imineat q̄ tpe con
tract⁹ nō imminebat: puta si interim duxit vxo
rē: vel si domus in q̄ habitauit combusta est:
vel si q̄ consilis necessitas emergat: vt extra
de locato. c. ppt. in glo. t in hoc casu remitte
da est pensio p rata tpis: vt dicto c. propt. §.
verū. Secdo q; domus indiget refectiōe q̄ nō
imminebat tpe cōtract⁹: vt q; ventor cōcussa ē
t corruit vl' minat ruinā: in q̄ casu fit etiam
mercedis remissio p rata tpis: vt dicto. §. ve
rū. Tertio q̄n cōductor puerse versat in do/
mū. q; tenet porcos in solario: vel nō est in ea
fm pactū cōductiōis: vel si deterio: ē faciat:
vl si in ea publicas meretrices tenat: aut p
uersos hoies: aut phibitos ludos: ar. in aut.
de lenonib⁹. § sancim⁹: cell. ij t extra de sta.
mo. c. fi. § j. t. xlv. di. c. sed illō: vide notant.
Si tñ si i agris cōductis opa rustica suo tpe ñ
exerceret ne i tempestiua cultura fundū dete
riorē reddat: vl' si propt inimicicias culpa co

loni ortas damnū dat t de lib⁹ idē est iudi
ciū. Quarto cū cōduxit ad q̄nq; annos vel
vltra domū vl' fundū: t nō soluit p biennū
pensiones: tūc eiici pōt. vt p tz dicto c. p/
pter. §. verū. Vñ notandū est q bona cōduc/
torīs sūt obligata locatōi: hoc est oia bona
cōductor; inuecta t illata i rustico p̄dio: scie
te dño nisi ad tps inferant: tacite sūt obliga
ta dño p pensiōe: in vbano aūt ñ distingue
vtrū dñs sciat vel nesciat: vt. C. de locato. l.
certi: q si rem sibi locatā vlterius alteri loca/
uerit qđ pōt: vt. C. e. l. nemo: tūc res posteri
oris obligate sūt p̄ncipali dño vsq; ad illam
q̄ntitatē qua t iste sc̄dus cōductor tenet pori
cōductori: vt. ff. e. l. si in lege. § si colonus: ve
rūtñ si cōductor aliq̄d expenderit necessario
vel vtiliter in re cōducta: pōt agere cōtra lo/
catorē vt expensas recipiat. ff. e. l. dñs: alīs se
cus. Quantū aūt ad scd̄m modū locandi. s.
operas suas queri potest: quo tempore cōdu
ctor locatori merces laboris suoz soluere tene
tur. Ad hoc respondet Hostiēn. in sūma
in rl. de locato: q si damnū contigit illi⁹ cul/
pa etiam leui: tunc tenetur siue fuerit culpa
sua siue aliorū quorū operantur: secus si di
ligentiā debitā adhibuit: vt. ff. e. si merces §
qui columnā. Et licet de damno ab alio da
to nō teneatur: vt. ff. e. sed de damno: tamen
tenet de custodia: vt. ff. e. qui mercedem: nā
qui p̄ro sola custodia mercedem accipit tene
tur etiam de leuissima culpa: sed de hoc ñ. in
v. sermōe p̄cepti hui⁹: alīs nō tenet nisi de le/
ui culpa vel lata: vt si pallcū meū accepit et
postea per errorē alteri dedit: quia nō tolera
tur error in facto p̄pō. ff. e. Itē si pallcum:

Similiter si vestimēta poliēda recepit & mures roserūt: tenet de culpa. ff. e. item querit. § si fullo: & de silibꝫ idem est iudiciū. Est āt & alius contractus qui est medius inter locationē et venditionem: qui vocat emphyteosis: quod est nomē grecū: & idem est qđ melioratio in latino: nam antiquiꝯ ste: illa fre tm̄ per hunc contractū concedebant: quas recipientes melioraba & meliorationes sue erant: quod postea pmissum est etiā fieri de fertilibus & fructuosis: & consistit dumtaxat in rebus soli vel fundi. Dꝫ aūt iste contractꝰ est medius int locationē & venditionē sic patet quia quando talis contractꝰ celebrat. tunc aliquid datur: sicut in venditione pretū certum datur: sed tm̄ differunt: quia per venditionē transfert dominiū: sed hic retinet dñs dominiū: & sic videt magis accedere ad naturam locationis in qua locans dominiū retinet: & singulis annis aliquid recipit: sic et in emphyteosi: sed de hac materia quia raro frequentat gratia breuitatis supsedeo: vide ꝺ ea si placet. C. de iure emphy. & extra de locato. c. potuit: & multa ibidem in glo. vide etiam breuiter notata i summa pisana i verbo emphyteosis. Deniq; de locatione animaliū queri potest vtrum interuenire possit fraus vsuraria quādo cōmittunt animalia nutriēda. vt oues & boues porci et similia. Ad hoc respondet Alexander de alexan. in tractatu suo: q duobꝰ modis vsuraria fraus interuenire posset. Primo modo quando lucrum quod ex tali cōmissione puenit ortum habet ex mutuo: vt si quis diues mutuet alicui pauperi. c. libras vt ex eis emat boues oues & similia nutriendas ad lucrum illius qui mutuat: & illius cui mutuat tale lucrū est vitiosum: quia ortū habet ex mutuo: vnꝺ siue totum siue partē mutuo tradidit: nūq; potest ex mutuo sumere lucrū i ꝺ casu Alio modo quando excluditur periculū principalis cōmissi a cōmittente: siue quando cōmittens sibi taxat lucrū in tanta quantitate q̄ non recompensat labor & sollicitudo nutriendis fm rectam estimationē Si quis em̄ committit centū oues nutriendas ad lucrum tm̄ tamē q̄ centū oues semp̄ sint salue quicqd eis cōtingat: vtiq; vsure cōmittere potest ex non equali recōpensatione laboris & sollicitudinis illius cui cōmittit: & tales dicunt oues ferree: tūc igr̄ tales cōmissiones licite fieri possunt: quādo mutuū et cōmissum nō pmiscē tur in talibus: sed dominū cū periculo retinetur quod cōit accidere potest sine culpa illiꝰ cui cōmittit. vel etiā quando dominū rei cōmisse cōit. ut ei qui suscipit animalia nutrienda ad lucrū vel etiam quando periculū cōmunicat vtriq; & quando fm rectā estimationē sic lucrū tangit qđ recōpensari potest sollicitudo & labor & sumptus illius cui cōmittuntur animalia. Porro Donaldus in summa ponit regulā generalem dicens. hoc generaliter verū est: q vbi probabiliter dubitat: vtrū cōditio vnius sit deterior vel alterius et forma condītionis vel pacti adhibiti in contrahenda societate non est peccatū vbi aūt ad arbitrium boni viri & prudentis grauat alterius conditio peccatum est ex parte grauantis si scienter hoc faciat: & tenetur ad restitutionem. non potest tamen dari generaliter doctrina super huiusmodi traditionibus animalium propter varietatem traditionū & dolos qui sub talibus conditionibus a quibusdam excogitantur cognoscitur: cuius non vltra medietatem iusti precij in quo casu nō solum ecclesia sed etiam priuatus quilibet tenet ad restitutionē: & si non iure fori saltem iure poli: & maxime quando simplicem decipit: extra de empti. & vendi. c. cum dilecti: vbi etiam dicit in glosa: q cum dolus dat causam contractui: puta dolo induxi te ad vendendam rem aliquā alias non venditurus: nō tenet cōtractus: vt. ff. de dolo. l. eleganter. Si vero incidis in contractum: qr venditurus eras vel empturus: sed per dolum meum minus vendidisti vel plus emisti: tunc tenet ꝺ dem contractus sed agit ad supplementū restituti: hoc ibi. Et predictis autem trahi possunt multe conclusiones particulares: vnum tamen casum singularem subiungā quē ponit Bal. de pusio in. l. j. C. p socio: qui talis est. Dedi oues in soccidam vel locationem ad quinquennium: & de consuetudine est q̄ in fine quinquennij diuidant oues & fructꝰ earum: pone ergo q̄ oues interim naturaliter perierunt: nunquid rusticus ad aliquid obligatus est mihi? Dicendū q̄ in tali triplex dānū contingere potest. Prio pōt inuenire dānū ex natura: & in hoc casu qr fuissent etiā penes me: ꝺ restituere nō tenet etiā si fuissent extimate: qr i contractibꝫ nō ordinatꝫ ad dānū transferendū: estimatio non facit emptionē: vt. ff. p socio. l. cum duobus. §. dāna. ff. loca. l. ij. & hoc p regulā tradita. ff. de con

trabē.empt.l.cū manu sata.§.nemo. Secundo ꝑ ex fortuna ꝓtingere talē dānū.si § perierūt casu fortuito cui rest sti non potuit: sic ꝑiculū est cōmune. vt ōt text⁹ in dicta.l. §.dāna.t ideo si oues erāt estimate xx.libz: tūc rustic⁹ tenet mihi restituere.t qz si nihil restitueret: tūc totū dānū foret vrioꝝ meum. qđ esset cōtra textū illū in.§.dāna. qui dicit ꝙ damnū est cōmune.t ex hoc ꝓz ꝙ aliter iudicam⁹ de casu fortuito: t aliter de casu naturali. Tertio veniꝝ ꝓtingere pōt ex culpa ꝙ si culpa rustici vl eius familie dānum illꝺ venerit: tūc ipe tenet ad emendā totius ꝯtractus: eo ꝙ ante ꝑs diuisionē de societatis oēs ꝑierūt t mee erāt: l estimate fuerūt tradite sicut ꝑdictū ē. t ad hoc facit. C. de pac.l. si pascēda pecora.t in dicto.§ dāna. Si ꝙo postꝯ oues equaliꝫ partiri debebāt rustici culpa dānū intercenit. tūc nō tenet mihi nisi ad dimidiā ꝑtis ꝑtē: qz i plus me nō dānificauit. Ex qbo ꝓz ꝫm Bal. ꝙ si dictū damnū ꝑuenit ex natura: tūc ꝓtinet ad traden tē. si ꝙo ex fortuna: ꝓtinet ad vtrūꝯ cōmuniter. t si ex culpa rustici: pertinet ad ipsum solum. Ad laudem dei.

¶ De cōtractu societatis q̄ principaliter variatur tribus modis: et de triplici vsura. Ser.xxxiiij.

On furtum facies.

n Exo.xx. Cōtractū societatiꝫ ꝑsenti sermone breui stilo ꝑsequ volentes/ Primo q̄rim⁹: vtꝝ liceat pecuniā mercatori vl artifici ꝙ modū societatiꝫ cōmittere t inde lucrū recipe: ꝑsertim cum a se pecuniā magꝭ alienat q̄ cā mutuādo dñiū trāsfert: cōꝫ q̄ eā mercatori vl artifici cōmittit. ſz nō licet inde lucrū recipe: § nec in isto casu. Ad hoc rñdet scūs Tho ſcda ſ.de.q.lxxviij. ꝙ ille q̄ mutuat pecuniā: trāsfert dñium pecunie in cū cui mutuat. t § mutuū recipiēs tenet pecuniā sub suo ꝑiculo: t tenet ad integrā restitutionē. t ideo q̄ mutuauit ꝑt exigere aliqd vltra sortē. sed iste q̄ pecuniā suā cōmittit mercatori vl artifici ꝙ modū cuiusdā societatis: nō trāsfert pecunie dñium in socium sed remanet eius: ita ꝙ cū ꝑiculo ipsi⁹ socius ei⁹ de ea mercat vel opat: t ideo licite ꝑt ꝑte lucri inde ꝓueniētis expectare tāꝯ de re sua ſuata ꝺbita eq̄rate int vtroſꝯ. est em societas q̄dam fraternitas. vt.ff.ꝙ soc.l. verū. t ideo impiū t fraterne charitati ꝓximum esset: ꝙ inter eos cōmitteret turpe lucrū vl etiam vsura: qđ fit q̄ncunꝯ nō seruat eq̄tas int socios. Aduertus cuidētā sciēdū: ꝙ ꝓctus societatis triplr variari potest. Primo mō q̄n sunt duo quoꝝ vnus ponit pecuniā tm̄: t alter ponit tm̄ opam corpalem. vt.ff.ꝙ socio.l. v.§.j. De q̄ ponat casus: ꝙ q̄dā ponit in societate opam tm̄: t alt ponit.lx.coronas ad tertiā partē lucri t dāni: ꝫ est ad dānū t lucrū ponit.xx.coronas.xl.coronis sꝙ remanētibꝫ saluis: tunc nisi ille q̄ ponit opam recipiat mercedē laboris quē sustinet ꝙ cōmercio.xx.coronaꝝ: q̄z lucrū t dānū ad illū spectat q̄ pecuniā dedit: t alius q̄ dedit eam vsurarius est. Cui⁹ rō est. qz xl.coronas mutuauit mercāti ꝙ cōmercio.xx.coronaꝝ ꝓtinentiū ad lucrū t dānū cū recepturꝰ sit.xl.coronas q̄ nō stant suo ꝑiculo sicut illius qui opam gerit. ergo deberēt equē bñ viginti corone stare ad lucrū illius q̄ opam ponit. nā cōuenies est ꝙ emolimentū habeat is q̄ habet t onus. alioqn qui pecuniā dedit pro.xl. coronis: nihil habere debet ad vltitudinem mutuātis. qz ratione mutui nihil vltra sortē recipe pōt: nec seruaret hic eq̄litas socialis: quia si pecuniā recipiēs postꝯ merces emit eas ꝑderet.xl. coronas t operā corporalem perderet: cū tamē collator ꝑ. unie nihil ꝑderet nisi tm̄ viginti coronas. t sic nō esset contractus licitus: sed in fraudem vsurarū fieret. Hic queri potest: ponat casus ꝙ in diuisione societatis que quādoꝯ fit post longa tē pora t longos labores: ꝙ non inueniat nisi capitale salariū: vtrum totū illud capitale debeat habere qui posuit vl debeat equaliter inter vtrūꝯ diuidi. Dicendū ꝙ de hoc sunt diuerse opiniones. dicit em̄ glo. C. ꝙ socio.in.l.j ꝙ equaliter diuidi debeat: nisi in cōtractu aliud actum sit. Qđ ostēdit glo. per tres rōnes: que breuitati cōsulens ꝑtermitto. quā partē tenet glo. de iure. De ꝙsuetudine aūt ōt ꝙ capitale debet esse saluū ponenti: t si est ita ꝙsuetū intelligit etiā tacito hoc actū. qz ꝙsuetudo in tacitū pactū deducit vt dct.ff.ꝙ soc l.licz. Dicūt m̄ Jacob de arena t Frācis. de pla. t verū: ꝙ non solū de ꝙsuetudine/ ſz etiā de iure est ꝙ capitale adhuc maneat saluū ponēti: q̄re em̄ soci⁹ meus debz hīe pecuniā meā. t si tu dicas ꝙ ponit opaz. rñdeo ꝙ ꝑ illū opē intelligit correspōdere intrinſorio pecunie: nō aūt ipsi sorti: t ideo si

vnus ponit cõmodiratẽ ope:eẽdem alĩ ponit cõmoditatẽ pecunie:nõ ãt ꝓpꝛietatẽ. Ponne casum q̃ vn⁹ ponat.x.milia: alter ꝙo ponat opam tm̃:tunc nõ pꝛibidẽ esse aliq̃ ꝓportionis de cõmodo ope ad cõmodũ pecunie. nõ autẽ ad ipam totalẽ sortẽ.qõ tm̃ exp̃ssius ptz qñ ponit in societate species ex vna pte: puta vacce vl̃ oues: z ex alia pte opa pastoralis:tũc inter illa tm̃ cõmoda z dãna in obuentionib⁹ sunt cõmunia: nõ aũt ipm pec⁹. vt ptz.ff.p soc̃.l.si duob⁹.in.§.si cocunda.sic ergo tenẽdũ est:q̃ in dubio potius intelligit in societate posit⁹ vsus rei q̃ ipa res. nam si oues dank in societatẽ:tũc fetus/lane/lac z hmõi sunt cõmunia: sed nõ oues in societatem tradite.vez est etiã q̃ licz capita principalia mortua sunt: tm̃ societas in fenb⁹ durat.vt.ff.de pigno l.grege.in pn. Qõ ãt dixi/oues in societatẽ traditas non esse cõmunes:intelligendũ est sane q̃ capitale meũ nõ est cõmune.verbi gĩa:tradidi cẽtũ oues:tũc quantũ estimabanf.ptũc in pcto ante oĩa detrahamtã q̃ capitale meũ: qõ aũt accrescit puta fetus/lana/lac tc̃. diuidenf tanq̃ inf socios.Sz tũc queri põt.si ipm capitale pditũ est seu diminutũ aduersa fortuna:vez is qui ponit opam a liq̃d teneaf ꝓferre ei qui capitale posuit z pdidit vel diminutũ recepit. Ad h̃ respõdet Frãciscus de pla.q̃ qñ/nus est cõmune lucrũ: catenus est cõmune dãnum z nõ aliter.nã si ꝓtracta est societas ad partẽ dãni z lucri:tunc indistincte tenendum est q̃ dãnũ est cõmune.nec põt cõqueri q̃ pdidit opam manualẽ: nã z ali⁹ pdidit intrusoriũ pecunie sue.et hec est etiã opinio Baldi.Si ꝙo sic ẽ ꝓtracta societas q̃ operã ponẽs nihil lucraref de capitali: etiam si tm̃ remaneret capitale:tũc etiã nõ ẽ obligatus ad dãnum sortis:sed ei sufficit damnum operaz suarũ amissarũ. z hoc ptz: qz correlatiuoz eadẽ ẽ natura : ideo sicut ỏ capitali nihil lucraf opam suã ponẽs:sic etiam de capitali nihil dãnificef.Si ꝙo lucraref:tũc etiã recte damnificari deberet.quia de cõtrariis eedem regule dank.vt.C. de furtis.l.manifestissimi.§.sz cũ i secũda. vbi ỏr text⁹ q̃ vbi est periculũ/ibi z lucrũ. Hec Baldus. Dicunt tamẽ quidã:q̃ si pecunia est pdita post operas exhibitas:tunc sufficit dãnũ operarum.si ꝙo statim est perdita sez ante operas p̃stitas: q̃ tunc damnũ debet esse cõmune.z hec ẽ opinio Pe.quã Cynus esse ỏr equo/rem. Qõ verũ est p̃sertim si culpa recip̃ientis pecunia pdita est. si tm̃ societas est ꝓtracta ad partẽ equalẽ lucri z dãni:tũc illa seruanda est.q̃ si nõ apparet q̃liter ꝓtracta sit: tunc intelligit ꝓtracta fm ꝓsuetudinẽ regionis.z inter mercatores intelligit fm ꝓsuetudinẽ mercatorũ. vt in auten. de fideiuss.§. fi.z C. de fideiuss.l.fi. Si deniq̃ pecuniam mercatori dans in societatẽ : secũ cõuenit q̃ det sibi certã partẽ de lucro/z nihil dicit de dãno:tũc si talis intẽdit habere lucrum/ z nõ sentire damnũ:vsurari⁹ est.vt patz extra de vsur̃.c. Cõsuluit. qa lucrũ querit de mutuo interpretatꝛ q̃ periculum:z p ꝓsequẽs dãnum pecunie trãstulit in recipientẽ. si ꝙo simplr intendit participare lucrũ z dãnũ lz de damno nihil exp̃ssit:tũc est ꝓtractus licitus.z lz ỏ damno nihil dixit:tm̃ intelligi debet etiã de dãno sic ut cõuentio facta fuit de lucro.vt patz instit.de socie.§ illud. B Secõdo modo fit ꝓtractus:ita q̃ vn⁹ ponit pecuniã z opam:alter ꝙo tm̃ ponit pecuniã vl̃ opam: z in hac societate similit est eqũ:tas seruãda:ne q̃d ex aliqua parte fiat in fraudẽ vsurarũ. Si igitur alter tm̃ apponit opam: tũc queri potest vtz pecuniã recipiẽs ad mercandum/pacisci possit cum eo qui illam sibi tradit: q̃ in f ne velit habere ꝓ firma p:o labore z industria: nolens in eis sentire damnũ aliquod absq̃ vitio vsure. Ad h̃ dicendum q̃ sic. sed tunc est cõtractus locatiõis/ nõ societatis.quia tũc operas suas p tali p̃cio locat: z tunc nihil sentiet de lucro. posset etiã pacisci q̃ multũ plus reciperet sine dãmno. quia tãta potest esse illius industria z tanta intreuenire pericula: q̃ plus cõferret societati q̃ ipsa pecunia:vtputa si solus nauigaret/ vel solus pegrinaref ad terras longinquas.vt.ff.co.ti.si non fuerũt.§.j.z tũc ex pacto nõ sentiret partẽ dãni: z tamẽ participaret in lucro. sed tunc illa reciperet non vt socius/sed ratiõe salarij sui. Si ꝙo alter tm̃ apponit pecuniã: tũc illud reduci potest etiam ad contractũ commissionis:qui ꝓtractus etiam quedam societas dici potest. De quo queri potest: vtrũ cõmittens pecuniam suam bone fidei alterius mercatoris vel artifici sit vt inde iuste lucref/z in lucro partem habeat: hoc facere possit absq̃ vsure vitio. Ad hoc respõdet Alexã. de alex. in tractatu suo:q̃ talis commissio pecunie fieri potest duobus modis. Vnomodo qñ fit trãslatio

pecunie siue rei cõmisse in toto vel in pte in dñium illius cui cõmittit: z tunc p pecunia sic cõmissa non licz aliqd sperare: sicut nõ licet alicui sperare lucrũ ó re nõ sua. quia mutuũ est: z p cõsequens aliqd inde sperare nõ licet phibente dño Luce.vj. Mutuũ date nihil inde sperãtes. Scdo mõ fieri põt commissio pecunie vel alteri⁹ rei: ita tñ q ipa res maneat in dñio cõmittentis. z tali modo cõmittẽs rem suaz sperare põt lucrũ tanq̃ de re sua: qz tũc pecunia vel alia res commissa est mercatori sicut aliqd seruo vel ministro committit: qz negociat de reb⁹ dñi sui ad vtilitatem ei⁹dẽ: z p cõsequẽs qó excrescit sorti sibi iure rei ppie iusto titulo possidet. Hec est fere de mutuo z cõmisso. qz in mutuo stat pecunia periculo recipiẽtis. sed in cõmisso stat periculo cõmittentis ex quo lucrũ licitũ reddit. Verũ tñ oportet q tota pecunia sit cõmissa: alioqn si partim esset cõmissa/ z partim mutuo data: tũc posset ibidẽ latere vitiũ vsure. Exẽpli gra. Si qs alicui cõmittit centũ coronas ita q medietatẽ illi mutuet/z aliã medietatẽ suo dñio retineat: ponẽs illum ad ppriũ dãnum vel piculum z lucrũ: tũc tñ incurrit vsure vitiũ: qa nõ solũ sperat lucrũ ex re cõmissa: sed etiã ex re mutuata ppter quã sibi vẽdicat opas illarũ.l.coronaz: z sic p cõsequens ex mutui adiectiõe vitiũ in toto tractu generat. ¶ Ad cuius euidẽtiã dicit Ric⁹ in.l.ij. dist.xx q in cõmissiõe talis pecunie committi põt vsura quadruplr.

Primo qñ capitale z lucrum ponunt sub certitudine: ita q nec de capitali nec de lucro taxato velit sentire damnũ. z de h nõ est dubiũ qn sit vsurariũ. qz in h casu stat ipa publica vsura. Scdo qñ capitale ponit sub certitudine z lucrũ sub fortuna. qz ẽctus sinister est vsurari⁹ siue directe siue indirecte: siue explicite siue implicite. sicut plane pz in bestijs q tradunt tãq̃ immortales. Tertio qñ lucrũ ponit sub certitudine/z capitale sub fortuna. Cuius exẽplũ ponit extra de vsurꝫ c.nauigãti.vel cũti ad nũdinas/ certã mutuãs pecunie q̃ntitatẽ p eo q suscipit in se piculũ/ recepturus aliqd vltra sortẽ: vsurari⁹ est cẽsend⁹. Glo.ibidẽ. qa iste recipiebat in se piculũ: videbat q q̃si q̃dam cõpensatiõe licite aliqd vltra sortẽ recipe posset: eo q piculũ pecunie mutuate principabat ad vberiorẽ cũ sua facta fuisset: sed nihilomin⁹ est vsurarius.h ibi. Nimiz cũ in mutuis veris vel interpretatis spe lucri pncipaliter factis subtilũ seu piculũ a fenore: nõ excusat. vt supra declaratũ est. Insup in dicto casu raro accidit q pecunia sic mutuo accepta pereat: nisi fuerit culpa vel negligẽtia illius q pecuniã accepit. z ideo q sic mutuo dat pecuniam hz in fauorẽ suũ illud qđ sepius accidit. nec hz p se nisi q rarius accidit. Qz si obijcit illud qđ ponit⁹ ff. de nautico fenore.l.j. sez tale pctũ ab obseruatiõe cõmuniũ vsuraz cẽ libet. Dicendũ q licz non sit cõis vsura: tñ est vsura. Hinc glo. sup illo verbo cõmuniũ vsuraz/ dicit: sed nõ cẽtesimaz qa licz ff. liber pctus a cõi vsura: tñ nõ est liber a vsura cẽtesimali. Pro q scietẽdũ est: q(vt tãgit extra de excess. pla.c. inter dilectos. in glo.) triplex est vsura. Prima dr vsura cõis: z est illa q in die vl in septimana vel in mẽse excedit sortẽ. sicut pz ibidẽ in textu de clerico ludente ad taxillos qui pcessit socio.xj. vel.xij. z sic prima die potuit excedere. Secunda dr vsura cẽtesima z est illa q excedit sortẽ in anno. Tertia dr vsura septupla vel sexagesima: z est illa que excedit medietatẽ sortis infra annũ. Quarto qñ ponit vtrunq̃ sub dubio z fortuna: z tunc accipiẽs vltra sortẽ aliqd non tenet restituere. qa ratio verisimilis dubij tractus hmõi excusat. vt pz extra de vsu.c.nauiganti.§. illo quoq̃. ¶ Preterea ponit casus q qdam mercãtias exercens in francia cum alterius pecunia: accipiat ibidẽz mutuũ noie dñi sui dño suo nichilomin⁹ ignorãte/ lucretur cum tali pecunia: q̃rit cuius erit illud lucrum. Ad hoc rñdet Sco. q talis tenet reddere fructus dño pncipali sicut lucrũ de pecunia ppria. nam eodẽ modo trãsit in dñium vsus talis pecunie mutuo accepte in dñz pncipalẽ: sicut etiã ptinet ad eum dñium vsus de ppria pecunia. qđ sane intelligit qñ dãnũ talis mercatoris in detrimẽtum caderet dñi pncipalis: puta qñ ille qui mutuum accepit pauper esset. z si p̃deret eam/ creditoribꝰ restituere nõ posset. q si diues esset z nõ inteꝺeret ex damno pueniẽte dominũ pncipalem dãnificari. sed ideo mutuũ accepit sub noie dñi sui: qa sub nomine suo tale mutuũ nõ inueniret: tunc in tali casu nõ obligaret ad restituendũ. quia tunc vsus talis pecunie non transit in dñm pncipalem: nisi tm̃ nomine z nen re. Hec Sco. in quodam tractatu suo.

Tertio modo fit cõtractus inter socios: ita q ambo pecuniã z opam ponunt in societa/

tem: licet vnus aliqñ plus ponit de pecunia vel opera q̄ alius: ⁊ tunc lucrū cōuenit esse debet equale: nō q̄dem equalitate quantitatis: sed p̄portionis. si nihil aliud expressum erat in cōtractu. Potest etiā fieri pactū q̄ vnus recipiat quartā partē lucri: ⁊ alius tres partes fm p̄portionē pecunie vel industrie. verūtamen oportet etiam in hō cōtractu eq̄tatem seruari: ne fiat aliq̄d in fraudem vsurarū oīm̄ibus circūstantijs debite p̄sideratis: vt iudicio probi ⁊ experti viri ver similit dubitet: cuius partis cōditio potior: iudicet: vel saltem vt nō appareat notabilis excessus: ⁊ absit interpretio corrupta que maxime in talibus est inspicienda: p̄sertim hoc tempore cū oīes querūt que sua sunt. ⁊ ideo dr Eccl. xxxj. Due sunt spēs rerum. s. que difficiles sunt ad hoc vt in eis vitet peccatū. q. d. q̄dam sūt officia in q̄bus de facili peccatū incurrit: ⁊ vix peccatū cauet. Et infra subdit dicēs: difficile exuit negotiās a negligētia. Alia ira habz a mēdacii crimine. vel glo. i. a despectu dei: q: deū cōtemnit quando veritatē ⁊ equitatem contemnit: ⁊ caupo a peccatis labijs. ⁊ ideo hec duo genera hominū periculosam vitam ducunt nisi se firmauerint diligentissime in dei timore. Ad laudē dei oīpotentis.

¶ Quō licet pacisci p̄o interesse damni emergentis de p̄terito/ p̄senti ⁊ futuro: ita q̄ q̄s nō incidat in p̄tractū vsurariū. Ser. xxxv.

On furtum facies.

Exo. xx. Ad dilucidationē eorū que dicta sunt ⁊ dicēda: p̄senti sermone tractāduz est de interesse quō potest in contractibus admitti ⁊ quō nō. ¶ Est autē interesse fm doctores q̄dam euitatio dāni vl recōpēsatio dāni. ¶ Queri pōt igit primo: vtr̄ p interesse. i. p occurrēti damno cuitādo liceat pacisci cum alio recipere aliq̄d vltra sortem absq̄ vitio vsure. Ad hoc rñdet scōtus Tho. scōa scōe. q. lxxviij. q̄ talis absq̄ peccato potest in pactū deducere cum alio qui mutuū abeo recipit dāni recōpensatione: per q̄ sibi subtrahit aliq̄d q̄d habere debet: quia h̄ nō est vēdere vsum pecunie vel mutuū/ sed damnū euitare: recompensationē tamē damni q̄ cōsiderat in hoc q̄ de pecunia nō lucret. nō potest in pactum deducere. q̄a nō debet id vēdere quod nondū h̄z: ⁊ multipliciter impediri pōt ab habēdo. Vñ pōt ab hmōi pacisci tripliciter p̄ interesse damni emergētis. Primo pacisci pōt p̄o interesse damni emergētis de p̄terito: ⁊ h̄ p̄cipue in q̄nq̄ casibus. Primus est cū fideiussor p debitoris defectu cōpulsus est p iuramentū vel alias soluere creditori vsurā ⁊ capitale: tūc cū a debitore repetere cā ⁊ omnia dāna que occasione debiti habuit/ repetere pōt a debitore. q̄a fideiussor fuari debet indēnis. vt p̄z extra de fideiuss. c. j. ⁊. ij. ⁊ ō. compe. c. fi. li. vj. Cōcordāt Thom. Ray. ⁊ Alex. de ales: q̄ addit q̄ recte aduertēti i tali casu nō est vsura: quia fideiussor nō attēdit accipere vltra sortē. De q̄ casu elegantissime tractat Joā. and. in mercu. de reg. iu. in regula/ Peccatū nō dimittit. li. vj. Et sic est si mutuās incurrit dānū: ex eo q̄ is in assignato termino nō reddidit qui mutuū accepit. vt extra de fideiuss. c. quenis. sed de h̄ postea latius videbit. Scōs casus ē q̄n occasione mutue creditor dānū incurrit. Exēpli gratia. Debes mihi centū ad certū terminū/ ac in termino soluere noluisti: propter q̄ meo potuit accipe pecunias ad vsuras: tūc ei retentis mihi soluere illas. q̄ verū est si tibi p̄dixi q̄ casu q̄ nō solueris oportuerit me recipere ad vsuras: eo q̄ aliter mutuū nō inuenirem nisi per vsuras. nā si aliquo modo euadere potuerim sine damno meo: non obligaris mihi ad interesse. alioquin obligares mihi ne dispenduū patiar: vnde video: p̄mium meruisse. vt extra de fideiussoribus. c. quenit. ⁊ c. constituris. Ceterū fm Bald. C. de vsuris. l. vsuras. Pone q̄ emi a Petro lapides vel lignā: ⁊ similes res ex quibus naturaliter nō gignitur fructus: ⁊ vt p̄tium soluerē illud accepi mutuo sub vsuris: ac soluī illas res vendenti. sed ipe non tradidit mihi res illas: fuitq̄ in mora non tradēdi: nunq̄d tenet mihi reddere vsuras illas? Dicēdum q̄ sic tanq̄ interesse. ⁊ ad hoc habet notabilis textus. ff. ō ac. emp. l. lucius titius: fm vnā lecturā. Et idem dicendū est in similibus cōtractibus: puta in locationibus ⁊ conductionibus. Hec ille.

Tertius casus tangit extra de vsuris. c. cōquestus. in glo. que talis est: Vendo tibi p̄dium ⁊ trado ac inde percipis fructus: cū tamē ad terminū p̄fixū mihi p̄tiū nō soluis: tūc potero elapso termino petere recompensationē: q: fructus rei vēdite vēdicas ti-

bl:cum tamẽ ꝑclũ illi⁹ nõ soluisti mihi et ait glo. hic nõ accipit aliqd sicut vsura sed sicut interesse. Et quando dr: q vsura est quicqd sorti accedit: intelligi habet in mutuo: vel qñ aliquid exigit in fraudẽ vsurarũ: aut quãdo aliqd ex pacto exigit: vel quando fit causa lucri adquirendi t nõ causa dãni vitandi: q: si ꝓcise fiat causa damni vitandi nõ vrie est vsura: nam licet talis res sit vendita: sed non soluta non posset a venditore reperi: tamen fructꝰ ei⁹ recipe posset postẽꝯ contra voluntatẽ suã res vendita detinet. Quartꝰ casus ponit in eadẽ glo. dicti. c. cõquestꝰ: q talis est. Vendo tibi ꝑdiũ tali pacto: q quando cunq; soluero tibi preciũ illius predij interim preceptos. Abolet enim in hoc casu vitiũ vsure ꝓter venditionẽ rectã t equitatẽ iuris naturalis seruatã int ementẽ t vendentẽ. Quintus casus est i cõtractu locationis in q licite capit locans aliqd supra sortẽ: t ãre hoc in mutuo fieri non potest dictũ est supra. B Sc̃o ꝓncipaliter pociscí potest aliqs pro interesse damni emergentis de presenti: de quo ponit casus: in. c. salubriter. extra de vsu. ex quo possunt elici plures alij casus vbi dicit. Sane generũ ad fructus possessionẽ qui sibi a socero suo sũt pro numerata dote pignori obligati: computandos in sortem nõ credim⁹ compellendum cũ frequenter dotis fructus non sufficiunt ad onera matrimonij supportanda: hoc ibi. Ex quibus verbis habet q licet fructus tal⁹ possessionis a genero percipiunt q̃ possessio sibi tradita est intuitu pecunie a socero suo in cõtractu matrimonij ꝓmisse: sed adhuc detẽte: tamen nõ reputant vsura. quia traditio illorũ reddituũ nõ habet ꝓpe rationẽ mutui sed potius quandã recompensationẽ sublevationis oneris coniugalis: que ꝓueniret ex dote soluta: t sic interim stat vice doris: t q̃si ꝓ dote: t sic fructꝰ doris ei merito cedunt propter onera matrimonij supportanda. C. de iur. do. l. pro oneribꝰ. verũtamen ad hoc q maritus lucret fructus rei dotalis: requirit q sustineat onera matrimonij. ff. de excep. doli. l. pater. in prin. Requirit inq̃ꝯ q possessio rei dotalis sit tradita. ff. so. ma. l. de diuisione. Fructꝰ eñ ceperi añ matrimoniũ restituunt mlieri: nec cedunt lucri marito. C. de vsu. l. videamus. § añ hec: in glo. dicti. c. salubriter. Hostiẽ. aũt de hoc casu aliam assignat causam vt sc̃z dos mulieri salua permaneat. Dicit tamẽ idẽ q si fructꝰ superant onera matrimonij: non potest de eis recipere maritꝰ nisi quantũ se matrimonij onus extendit: q: cessante causa cessat t effectus extra de appel. c. cum cessante. Secundꝰ casus elici potest ex isto qui talis est. Pone q gener non recipit pignus sed cautionẽ de numeranda dote certa die: t interim ex pacto suscipit certos denarios ꝑ vnaquaq; libera: nũqd vsurã committit: t videt q non: vt patz argumentũ in ꝑallegato. c. salubriter. Tamẽ Joã. an. tenet contrariũ: t respondet ad textũ illũ q loquitur de fructu submisso iudicio dei t fortune: t ad rationẽ textus dicit rñderi q. c. pvestras lras: extra de dona. inter vi. t vxo. Pro quo bene facit qđ ibidẽ legit in vltima glo. t hoc est securius. Tertius casus eliciendus est: si gener habens sibi talẽ possessionẽ obligatã: totũ ius possessionis illius quod habet i alium transferat summa pecunie que ei pro dote promissa fuerat ab eodem recepta: vtrum talẽ possessionẽ recipiens lucrifacere poterit fructus ceptos sicut gener: vsq; dum soluta fuerit antedicta pecunia? Ad hoc respondet Rodoñ q si gener animo donandi transfert totum ius quod habet in pignore in talem: non quidẽ ꝓter contractum pecunie ab eodẽ accepte: sed ꝓter amiciciam: affinitatẽ vel huiusmodi: t alter numerat sibi pecuniã propter gratiam t dilectionem: non autẽ ad lucrifaciendos fructus: tunc non esset vsura quia vera ratio mutui non est ibi. Abolet enim vsure vitiũ per hoc q gener gratis sibi cõcedit ius qđ habebat in possessione et per consequens sibi cõdonat fructus ques ipse capere poterat: verũtamẽ raro reperitur tã purus affectus inter amicos: t iõ difficile ẽ talem mutuantẽ ab vsura tueri: nam si ipactũ fuit deductũ q gener numeranti pecuniã reddere teneat: si ipse voluerit vsura ẽ: si nũerans pecuniã lucrifacere vellet: fructus t ꝓterea mutuauit. Et idẽ casus dici potest: si gener possessionem sibi obligatam t ius ei⁹ alteri vendat pro ꝑcio totius dotis: tunc eñ alter fructus doris ꝙcipiens nec onus matrimonij illius sustinens excusat: ex eo q ex amicicia sponse t absq; fraude intentionis corrupte redditus illos emit predicto modo.

Quartus pinde casus eliciendus est iste pone q maritus bñs possessionẽ sic obligatam

interim moriat. nunqd heredes mariti ꝓfle
giū habebūt mariti: de q̄ dictū est i ꝓmo ca
su. s. q̄ non teneant cōputare fruct⁹ in sortem
sicut nō tenebat marit⁹: z hoc p̄sertim q̄ diu
relictā alere obligant: cū non teneant restitu
ere dotē vsq̄ ad annū post mortē mariti sui.
Ł. de rei vxo. ac. l. vna Ad hoc Joā. an. p⁹
Hostien. i dicto c. salubriter. q illā rōnē. que
redditur de onere ꝓiugali arguit q̄ sic: randē
tamen determinat cōtrariū: eo q̄ in hoc casu
rario est diuersa ab illo: nā heredes se statim
expedire possunt de muliere reddendo illi pi
gnus vel rem obligatam quod q̄dem mari⁹
tus non potuit. Preterea: q: soluto mr̄imo⁹
nio desinit esse dos: z fm Bal. mutatione p
sone mutat ꝓuilegiū quotiens est imm: dia⁹
ta causa ipsius ꝓuilegij: vt. Ł. de impo. luc.
de. l. licitatio. § fina. ideo heredes mariti nō
consequunt idem priuilegiū Quintus deni
q̄ casus eliciend⁹ē iste: ponat qō soluto ma
trimonio mariti heredes obligant mulieri p̄
fatam seu aliam possessionem pro dote sua:
quia non habent vnde soluant: nunquid fru
ctus applicabunt in sortē. Ad hoc dicendū
q̄ sic. ff. de solu. tuti⁹: z cōputet sibi mulier q:
non recepit insolutū. Non enim est eadez ra
tio in primo z scdo casu: z id: o non est idem
ius quia maritus sustinet onera matrimonij
z nō vxor: hec notant Bern̄. Jnno. Hosti.
z Anto. de but. in dicto. ca. salubriter. sit er
go cautela mulier ne recipiat rem in obligatio
nem sed faciat eam distrahi vel recipiat inso
lutū. ff. de re. iu. l. pio. alioquin fructus com
putandi sunt in sortem. Non incōuenienter
tamen dici posset fm quosdā q̄ si mulier nō
esset sufficiens habere talem cautelam z non
fit sibi soluta dos post interpellationem le⁹
galem debeant alimenta suscepta per muli⁹
erem co nputari in interesse non solute do⁹
tis suo die z non in sortem: maxime si ipsa
mulier aliunde non habet bona sicut frequē
ter contingere solet: primum tamen est secu⁹
rius. Ł Tertio ꝓncipaliꝫ pacisci potest
aliqs p interesse damni emergentis de futuro:
z de h̄ ponunt casus supi⁹ vbi agit q̄liꝫ ꝓpter
tempus licitū sit rem plus vendere vel min⁹
emere q̄ valeat tpe conctractus: quando. s.
non ex malicia contrahentiū sed ex ꝓpria na⁹
tura contract⁹ id ꝓcedat. Sunt z. alij casus
quorum ꝓm⁹ est iste: ponat q̄ aliquis merca
tor habens centum coronas ex quibus erat
per se vel per alium mercaturus aut aliqua

quecunq̄ lucrosa empturus: rogat⁹ instante
prece amici sui sola pietate z necessitate du⁹
ctus easdē amico tradit indigenti. Queritꝫ
ergo vtrū exigens ab amico lucrum ex pacto
qō deducti expensis laborib⁹ z periculis ex
his denarijs sibi ꝓbabiliꝫ puenisset vsuram
cōmittat. Ad hoc dicendū q̄ talis cōtractus
licit⁹ esse videt iudicio magnorum doctorū:
pro eo q̄ non tradit sibi solam simplicis pecu
nie rationem: sed etiā tradit sibi capitale: si⁹
ue id q̄ lucrabat necessaria vite: z ideo potest
inde recipe lucrū qō mercando probabiliter
inde puenisset si propter illō precise negocia⁹
tionē suā ēntū ad hec preterm̄isset. Q⁹ autez
hoc licitū sit tripliciter ratiō dari pot. Ł. Primo
nanq̄ licitū est ratione pietatis z equitatis:
pium est enim z equum in necessitate subue⁹
nire amico: cū hoc dictet lex nature. Jnsup
non est iniquum fi ratio capitalis quam mu
tuans ibi in intentiōe expressa z q̄si in facto ha
bebat sibi seruetur indemnis: quod sane in⁹
telligit nisi talis mutuans in illo casu tene⁹
retur ex necessitate ꝓcepti mutuare primo ēt
cū dispendio proprio. de quo supius latius
patet vbi ō: q̄ in debito mutuandi de neces⁹
sitate ꝓcepti: considerāda est facultas sub⁹
stantiam habentis z indigentia mutuū po⁹
stulantis: z hoc fm triplicē gradū in vtroq̄.
Si ergo talis obligatus est ad mutuandū
ex necessitate precepti: tunc nō potest de mu
tuo tali suscipere lucrū ꝓpter duo. Primo q:
contra preceptū est de mutuo dando: dicen⁹
te domino. Luce. vj. Date mutuū nihil in⁹
sperantes vnde quodāmodo venderet chari
tatem: quia dum obligat⁹ est ex fraterna chari
tate facere mutuū: si recipit premiū vendit q̄
dāmodo charitatē. Secundo: q: si mutuum
recipiens in tali necessitate tunc impiū esse
videtur q̄ per acceptionē huiusmodi lucri co
gat illū ad maiorem necessitatem deuenire.
Si tamē mutuās ex mutuo alteri prestito n̄
puū damnū incurreret: tunc ratione damni
emergentis interesse recipe posset nisi mutuū
recipiēs esset in extrema necessitate. Cōcor⁹
dat Anto. de butrio. Scdo licitū est rōne in
demnitatis ipi⁹ mutuantis dū illi cui mutuū
dedit n̄ō erat obligat⁹ ad mutuandū ex debi
to fraterne charitatis. Ad cuius intellectum
queri potest: vtrū tenens mutuum vl' debitū
vltra tempus legitimū a creditore precōces⁹
sum restituere teneat totū int̄esse damni: z ēt
lucri qō ꝓbabiliter inde prouenisset: presup⁹

tim si illo fuisset vsus tanq̄ capitali suo: qa tūc respectu talis videt assumere rōnē capi/ talis. Ad hoc dicē dū q̄ omēs periti in h̄ cō/ muniter cōcordāt: q̄ extūc tenet ad totū in/ teresse dāni pueniēris ex hoc creditoris. qō sa ne intelligit si ex culpa debitoris defectus soluēdi pueniat. Vbi nanq̄ fit impotēs ad soluēdum absq̄ oī culpa sua: nō tenet ad illā restitutionē. De qua materia videbitur infra: vbi dicet quādo ds obligat ad faciendum restitutionē. verūtamē ls ex culpa sua defectus solutōis pueniit: nō tamē tenet ad totū lucrū quod extunc creditori pbabiliter pueniisset sicū habuisset. q: fauorabilior est causa damnū vitantis q̄ lucrū captātis. sed iudicio peritoz sobriū lucrū exigere pōt tantū subtrahēdo q̄ntū pensanda est dubietas lucri et pditiōis ac aliox ꝓingēciū. Et inde est q̄ q̄ pecuniā mutuat: si occasiōe illi⁹ mutui labores sustinuit itineris/ vel alis de re pignorata: pōt tātū recipe fructū q̄ntū sibi satisfiat sm Anton. de butrio. extra de vsuris. in c. cōquestus. et ex hoc alij casus cōsimiles colligi possunt. Istud tū nō est p̄dicādū p/ pter malicia popli: sed in confessionib⁹ cōsiliandū qui casus sanc licitus intelligit si creditor sm statū et psonam talī lucro mercātie inuigilasset: eoq̄ difficulter carere posset. nā si ex illa pecunia nō feciisset/ nec factur⁹ fuisse supponit vnde lucrū aliqd consequi posset: vtpote qa p certo supponit q̄ eam simplr expēdisset/ seu in arca seruasset. tūc ad nullū interesse lucri debitor obligatus est. Et sic dicendū est si creditor minori incōmodo potuit carere q̄ debitor dare. aut etiā si expo/ suisset negocijs lucratiuis potius ex cupiditate q̄ etiā necessitate q̄rendi sibi et familie sm statum et psonam. Etiam q̄dam excipiūt debitū vsurariū: id est: qd quis ex vsuris lucratus est. et hoc triplici rōne. Primo rōne voluntarij. qa vsura data fuit volūtaria non q̄dem simpliciter: sed saltē ex occurrenti cōditione: ideo nō tenet reddere nisi solam vsurā Secdo rōne dominij: q: dicunt dn̄ium rerum vsuraꝝ trāsferri in vsurariū: et ideo non tenet ad idem/ sed ad equiualens: fur aūt et raptor ac etiā mutui retentor: postq̄ trāsijt tps ꝓcessum nō habet dn̄iuꝫ in re quā tenet inuito dño: et ideo tenet ad interesse. quia verū dn̄ium dānificat i re sua et incōmoditatib⁹ q̄s ex re sua traxisset. Tertio rōne consueti modi qui cōmuniter obser

uat in vsurariū satisfactione: quia nunq̄ fuit minus vsurarios cōpulsos ad restituendum nisi solū incrementū vsure. Tertio licitū est rōne vtilitatis. nā extra de vsuris. c. naviganti. dr: q̄ vendēs merces ad certū termi nū tradēdas plus q̄ valēt tpe ꝓtus: nō reputat vsurarius si nō erat tūc vēditurus: sz in termino in quo tradent. et credit q̄ in illo termino tārū sint valiture. Q, si tpe ꝓtus fuerat vēditurus: tūc vtiq̄ reputat vsurarius. qz tūc pro futuro tpe nō habuisset apō cum rōnem vēdibilis. Cum igit futuro tpe merces illas vēdere ꝓposuit: et ex hoc eodem tpe apud eum rōnem vēdibilis habuit: ac q̄ ꝓsequēs fm valorē illius tēporis pbabiliter creditum licite vēdidit. hinc rōne consimili: quia pecunia in p̄dicto casu rōnem capitalis habet: ideo licite ō ea pbabile lucrū exigere pōt. veruntū si hoc faceret qa pecunia sua plus vri vellet vt vsurario mutuo: q̄ in mercatoribꝫ aut lucrosis emptiōibꝫ vt capitali vero: tunc nō excusaret ab vsura. Silit si ꝓcederet pecuniā ad certū tps cū pena apposita quā credit debitorē incursuꝫ: et generaliter qñ qs per talē viam p̄elegit lucrū potius q̄ q̄ iustā viā mercādi: illicitū est et dānabile. Hic deniq̄ queri pōt: vtz igit iste cōtractus vsurarius dici debeat: Trador: vbi centū corones mox in domesticis tuis necessitatibus erpēdendas: sub hoc tamen pacto: q̄ sicut cōsimiles cētū corone tali mercatori tradite lucrabunt vel perdent: sic iste lucrent vel pdent. Ad h̄ dicendū q̄ iste ꝓtus valde dubius est inter doctores ꝓpter tria. Primo: q: tale pactum in fraudē vsuraꝝ videt admittū. Secdo q̄ pecunia ex se sola minime est lucrosa. nec valet nisi seipam: sed ex industria mercātiū fit aliqñ lucrosa ꝓpter negociationes: sed nihil est h̄ tale. Tertio quod efficacius est prioribꝫ in hoc ꝓtractu necesse est esse vnū de his tribꝫ: q̄ sz illa pecunia vel est tradita p modū mutui: et tūc ē ibi manifesta vsura: q: tūc nō debet lucrari nec q̄ pdere nisi recipiēti. Vel est tradita p modū depositi: et tūc etiam absq̄ omni lucro sola reddi debet: q̄n potius is qui tale fuauit depositū remunerādus esset. Sed ex forma p̄dicti casus patz: q̄ nō est tradita p modum depositi. vl' deniq̄ tradita est p modū captalis: vt sz in psona tradētis emptionibꝫ et mercationibꝫ deputet. Sz hoc nō habet hic locuz: quia tunc in pacto deductū esset q̄ē

recipiēs teneret solis mercationib⁹ fideliter deputarī. Et hec vltima rō efficacit̄ pbare videt: q pecunia sic tradita nō pt hīe nisi ratione mutui: ergo q̄busdam t non indocte talis contractus illicitus esse videt. Cuius sentētie est Inno. extra de vsur. c. fi. t ibidē Jo. an. Scotdat. t h̄ securius est tenendū: q̄a ptractus oīno suspectus videt.

Q. aliquid accipi potest vltra sortem propter debitū securitatis: cōtratis: t charitatis. Ser. xxxvi.

On furtum facies.

n Ero. xx. Cū dictus sit in p̄mone p̄cedēti forte licitū recipe aliq̄d vltra sortē: t etiaz pactū p interesse dāni emergētis: rā de p̄terito cū de p̄senti cū etiā de futuro. Hic p̄sequēdū est q̄liter ꝓpter triplex debitum pōt vltra sortē q̄s accipe: sine vitio vsure. s. ꝓpter debitū securitatis/cōtratis/t charitatis. Primo nāq; p̄cipaliter pōt vltra sortē q̄s accipe ꝓpter debitū securitatis. q: sc̄z h̄ exigit securitas iustitie: p eo q in p̄cto pena apposita est. A Ad cuius euidētiā p̄mo q̄ri potest: vtz in cōtractu mutui p̄stās vsure vitiū incurrat: ex eo q penam apponit recipiēti vltra terminū p̄fixū detinēti si talē penam exigit t recipit.

Ad h̄ rñdet inter alia S: o. iiij. dis. xv. q si talis pena apposita est absq; intētiōe dolosa p̄: ij seu lucri vsurarij: tūc p̄stitor eā exigere pōt absq; vitio vsure. Exēplī gr̄a. Ego indigeo pecunia mea ad mercandū: q: negocijs lucratiuis oꝑtet me p̄uidere domui mee: sed a te rogatus eā tibi ꝓcedo vsq; ad certū diē: penā adijciens ꝓditionalē: q nisi tali die solueris tātū vltra sortē: hec pena sic apposita est licita: dūmodo nō fiat in fraudē vsurar̄: q̄a licitū est me fuare indēnem in ptractu tē p̄monēdo t penā apponēdo: nisi tal' casus accidat q ex necessitate p̄cepti ad h̄ obligatus essem. Signū aūt q talis pena non apponit in fraudē vsurar̄ est: qñ creditor magis vellet sibi solui pecuniā suam in die p̄fixo q̄s in crastino cum adiecta pena: ac p oppositum in fraudē vsurar̄: qñ vult potius solutionē differri vt penā incurrat. Aliud q̄z signū est: qñ p̄stitor p̄habilit credit t sperat q̄ preceptor mutui penā illā incurret: t tūc p̄stitor i nullo mō licz exigere penā illā ꝙuētionalē. Porro de hac pena q̄ sic iponit Notādū ē q Alex. lomb. triplicē penā distinguit. Prima pena dr̄ cononica vel legalis. de q̄ dr̄. xij. q. ij. c. in legib⁹. De q̄ h̄bi gr̄a ponat casus. tutor dat pupillo q̄nq; p cētū ex vi statuti: q nō tanq; vsurā /sz tāq; penā legalē tutor pupillo soluit. ar. in dī. to c in legib⁹. Hoc ār fit ne tutores aut negligentia/aut malicia pupillis infidi fiāt: cū de pecunia debuit emere possessiōes pupillo: vel q̄nq; p cētenario. Electuntñ h̄ firmit tenē dū est q tutor pecuniam pupilli tradere nō pt ad rōnē q̄nq; p cētenario sub ꝓctu q̄cūq; nō licito: q: tūc vsurarius esset: t ad satisfaciendū obligaret. sicut cōit faciūt mutuātes centū vt recipiāt decē annuatim donec capitale recipiāt: q̄d est vsura manifesta. vt patebit latius infra. Secūda ꝙo pena dr̄ iudicialis: q̄ sez ipon: t p iudicē ad puniendū ꝓtumactā debitoris. De q̄ q̄ri pōt: qñ iudex mādat aliq̄d faciēdū: vl' alicui dandū in certo termino: vtz ille p quo mandat siue iudicatū est post elapsum terminus poterit illā exigere. Ad hoc dicēdū sm Hostiēn. q licite petere pt: etiā si excedat interesse. Cōcor. etiā Innoc. t addit Hostiēn q etiā religiosi p̄nt talē penā petere: siue cōstat in pena siue in alio. vt. j. q. vij. c. q̄tiens. q̄ etiā penā a iure inducta. vt. xij. q. ij. c pius qui mancipiū. Clerici tñ benignius q̄s laici se hīe debēt. Si ꝙo pars altera fecit q̄d potuit: ad adimpleret mādatū iudicis si paupertate vl' impotētia exp̄ssa totū adimplere nō potuit: licz mero iure mereat ad penā insolidū. tñ de benignitate canonica nih l vltra q̄s inīsit est exigēdū. t sic intelligas extra de penis. c. fuā. Scōo q̄ri pt: vtz q̄s exigens pecuniā ab aliq̄ qui est impotens ad soluendū: t ideo possessionē eius insolutū recipit sm sniam cōitatis: q tñ valet plus q̄s ipm debitum/ teneat restituere superfluū valoris ipsius possessionis. vel vtz sit absolutus eo q auctoritate cōitatis cā possidet. Ad h̄ dicēdū q si creditor de dicta possessiōe nō pcipit aliquā vtilitatē: nō tenet illud restituere q̄d possessio plus valet. nec est pcior⁹ ꝓditiōis q̄s alia ꝓuata p̄sona: q nisi de pignore percepit emolimentū valorē rei excedentē debitum: restituere non tenet quādo sez ex pacto mutuū cadit in cōmissum: potissime in hoc casu: quia talem possessionē tenet etiam ex iudicato cōmunitatis: t si debitor damnifi

catur maxime ex culpa sua: imputet sibi: q3 a cõmunitate nõ damnificat nisi p accidẽs: cũ dicta cõmunitas nõ posuerit creditorẽ in illam possessionẽ ad inferendã iniuriã: sz ad obseruandã iusticiã: sed hoc intellige debet quando bona fides inuenit ex parte creditoris qui ex cõmunitate consequit pprietatẽ possessionis. Q3 si creditor fraudem cõmisit circa ipsam rem. s. eam vilificando: dicens q tm̃ valet centũ cum tamen ducentos valeat: z sic in solutũ accepit. tũc totũ illud qõd valet vltra q3 fuerat debitũ: creditor in foro conscientie restituere obligat: eo q illicite egit cõmittendo dolum z fraudem. Vlterius notã dũ q si debitor qui sub pena infra certũ tem pus promisit soluere debitũ impeditur pau pertate seu alia iusta necessitate: tunc nõ te netur soluere penam vltra sortẽ nec licite po test ab eo peti si in iudicio potest hoc ipm̃ p bari: vt pz extra de solu. c. odardus: in foro aũt conscientie petens a tali debitore semp obligatur ad restitutionẽ: quia in pacto ta lis conditio subintelligit excepta. Tertia de nic3 pena dicit conuentionalis: quc. s. de con sensu ptis vtriusq3 fuerat apposita: vt saltez pene metu debitum certo die soluat: et hanc etiã exigere licet vt patet extra de arbi. c. di lecti. z. xij. q. ij c. fraternitas: quia talis ap ponit pena vt seruent pacta: extra de penis. c. constitut9: dũmodo tamẽ intentio sit recta q3 alz vsure vitiũ non aboleretur eo q spe raret lucri penam que spes destruit eius libe ralitatem z gratuitũ mutuum. Concordat Hostiẽ z addit q conuentionalis pena p̃ sumit esse vsura: quando talis exercere solet vsuras aut stipulatur penas in menses aut q singulos annos. Verũ tamẽ hanc penã reci pere non esset licitum: qñ receptor sine culpa sua factus est impotẽs ad soluendũ vel adp missa seruanda: quare puniri non debet: z iõ si absq3 dolo z fraude in contractu pena fu it apposita: tũc si p̃stitor ex contractu nõ ser uato damnificat9 est: petere potest penaz sal tem vsq3 ad interesse: non tamẽ vltra si rece ptor fuit a pacto violato legitime excusatus: quia tunc non liceret cum vltra grauare.

B Hic queri põt: vtrũ ille qui recipit do mũ in pignus p centũ coronis mutuatis vs q3 ad annũ hoc s. pacto q si non soluat in di cto termio cadat debitũ in cõmissũ: z pigno ratio cadat in vendicionẽ: tenere potest do mũ sub pignore sibi sic obligatam: eo q debi tor nõ soluit in termino cõstituto: cũ tamen domus illa satis plus valeat. Ad hoc dicen dũ q valor domus cõpensari debet: z q̃ntuz excedit p̃dictũ. Cõputari etiã debet si credi tor recepit vsumfructũ de domo illa: nam si recepit: tũc iudicari nõ potest q in aliq̃ dãni ficatus sit. vnde fm quosdã z iuste: tunc nõ solũ non potest retinere domũ sed etiam ob ligatur restituere vsumfructũ vel saltẽ com pensare in sortem z si damnificatus fuit: suũ interesse petere potest. Si vero creditor nõ re cepit vsumfructũ dom9. cũ illa superfluitas va loris domus cedat in penã debitorz: suppos ta vtriusq3 bona fide: qñ contract9 mutui fu it celebratus: tunc locum habet quod dictũ est de pena conuentionali. Et nota q si a pre stitore mutui sub aliquo precio seu lucro ta lis detentio vltra terminũ concedit tunc eo ipo vsura cõmittit: quia ex tali concessione sortitur potius rationẽ voluntarij mutui q3 inuite detentiõis. Scõo incidentaliter q̃rit po test: vtrum liceat ab hostibus vsuras exige re vel recipe: sicut sentire videtur Ambr. qui dicit z habet. xiiij. q. iij. c. ab illo vsurã exige cui nocere merito desideras: cui iure inferun tur arma huic legitime auferunt vsure: quẽ bello vincere non potes ab hoc vsuraz exige quem non facit crimen occidere. sine ferro di micat qui vsuras exigit: sine gladio se de ho ste vicissitur qui fuerit vsurarius exactor ini mici: ergo vbi ius belli ibi ius vsure. Hec ille. In quibus verbis ostendit q ab hostib9 licitum est vsuras exigere. Ad hoc dicendum fm Alexan. lomb. q circa questionem hanc est triplex opinio doctorum. Primo est opi nio glo. sup hoc dictum Ambr. quod s. ver bum Ambr. debeat negatiue intelligi: dicit enim ab illo exigi vsuras cui merito nocere desideras: ergo a nullo vsuram exigere de bes: quia nulli debes desiderare nocere nec chriano nec iudeo nec pagano: cui9 opinio etiã videnr esse Hugo. z Archi i dicto c. ab illo. Secda opinio tenet q dictũ Ambr. nõ in telligit de infidelib9 ranq3 infidelib9: sz solũ de inimicis reipublice aut p̃secutorib9 chria nis nois q̃b licitũ est apte z p̃ inf dias nocere: a ceteris aũt q̃ seruire parati sũt non licet accipere z in h̃ erã differunt saraceni q̃ chriani nos parati sũt p̃sequi: z iudei q̃ parati sũt q̃ dõmõ subiici. Hinc scribit Alex. papa epis hyspanie. xxiij. q. vij. c. dispar. nimirum est iudeorum z saracenorum causa: in illis enim

qui chr̃ianos persequũ ferer ex vbiby etiam p
prys sediby pellunt: iuste pugnant. hi vbiq
seuire parati sũt. Tertia opinio tenet q licitũ est ab oiby hostiby vsuras exigere z recipe
qby licitũ est nocere in psona vel rebus: z hu
ius sntie est Hostien. cui adherere videt Joã.
an. z hoc ppie sonare vident ẏba Amb. hu
ius etiã sntie est Greg. de armino. in. q. de im
prest: sz venetorũ: z hec opinio videt rationi
consona z maxime verificat de inimicis et
persecutoribus christiani nominis: cum omnia
bona eorum auferre possumus: vt patet ex
presse xxiij. q. vij. c. si de reby: vbi de hoc pul
chra plequit. Unde tunc abolebitur vsure vi
tium: quia solus deus est verus dominus omni
um rerũ z bona temporalia dant hominib
ad colendũ verũ deũ z dominũ vniuersi: vbi
igitur cultus dei non est: sicut ab inimicis dei
vsure legitime exigunt: quia hoc non fit cau
sa lucri sed causa dei z fraterne dilectionis:
vt. s. inimici debilitent z ad deũ reuertantur
vnde q: bona q habent eor non sũt: ex q ve
re fidei sunt rebelles: ideo ad catholicos re
uoluunt: z generaliter in eodẽ casu licet ab i
fidelibus vsurã accipe: quo licet rapere vl furari: de quo vide supra vbi agitur de aliena
furantibus. Hinc etiã Deut. xxiij. concessũ
est iudeis q fenerari possunt alieno ad vsu
ram. Super quo ꝺ̃ dicunt q lex potuit iu
deis premiũ iuste cõcedere de illis solis gen
tibus: quoz terra fuerat iudeis a deo data:
aut de quibuscunq alys quas iuste ex deũ
poterant expignorare depauperare z exterminare: his eni poterant vsuris sicut alys acti
bus opprimere: z fm quosdam hodie cõsimi
liter fieri poterit. Unde si quis tua iniuste
vsurpat: z non pores illa rehabere nisi sub
forma vsure: licet tibi fm iura canonica: vt
patet ex dicto Amb. sub tali forma tua recu
perare: dũmodo non assit intentio vsurandi
sed recuperandi dũmodo etiam sub tali spe
cie ceteris scandalum actiuũ non ministra
ret: nam multa de se licita sunt propt scan
dalum euitanda. ℒ Secõ principaliter pt
vltra sortem quis accipe propt debitũ equi
talis: que sez equitas in hoc reqritur: vt vbi
gratia. Ponamus tres casus hanc equitatẽ
demonstrantes z cõtinẽtes. Primus casus est
de eo q pecuniã prestat ad pompã: tũc cũ re
cipere potest vltra sortẽ: vnde si quis pecuniã
in saccis sigillatis aut als alicui locet vt con
ducto: ab ipis vis: tãtiby diues credat z am

plius honore ex ac timeat: aut vt sola presen
tatiõe eius aliqd periculũ vel detrimentum
euitet: tunc si vltra ipam aliquid recipit: pe
ciũ suc locatiõis est: qz talis locatio non fit
mutuatio: nec eius vsus fuit consumptione
alienatio eius Cõcor. i hoc Tho z Hostiẽ.
z habet ff. de cõmo. l. iij. §. fi z. l. seqn. z. xl. ij
q. iij. si feneraueris. in glo. Et Scot. in. iij.
dicit q pecunia habet vsum vtilem ex propa
natura: vtpote ad videndum vel ornandum
tanq diuitem possidentem: z ad istũ finem
locari potest sicut equus vel aliud locale: z pro
tali vsu retento dño precium recipi potest: z ex
toto contractus locatiõis vel venditionis est.
Abolet aũt vsure vitiũ in hoc casu: qz nõ est
ibi mutuũ sed locatio nec transfert dominiũ
in recipientẽ nec stat periculo eius sed locan
tis: eo modo sicut si locarent argentea vasa:
de q periculo dictũ est supra. Similiter de
differentia inter locatũ z mutuatũ dictũ est su
pra. Secundus vero casus est: cum ecclesia
feudum in pignus accipit a suo vasallo qđ
ab eadem tenet: tunc ei ex equitate nõ tenet
eccl'ia fructus in sortẽ cõputare: vñ extra de
vsu. dr. c. cõquestus: qđ monasteriũ detinẽs
terrã titulo pignoris: cõputari debz fructus in
sortẽ: nisi terra sit de feudo mõasterij: tũc eñ
fm glo. nõ tenet cõputare fructus i sortẽ nec ẽ
vsura: sed abolet in h vsure vitiũ: eo q eccl'ia
ratione feudi nõ dr recipe alienũ: qđ verũ est
si vasallus interim nõ teneret ad seruitium
feudi: q si teneret. tũc eccl'ia recipet alienum
idẽ habet extra de feu. c. j. z fz Bern h idẽ lz
i qcũ q feudo laicali: qz ibiẽ cadẽ rõ g z idẽ
tus. Secdarõ cur i h casu abolet vsure viti
um est: qz vasallus ñ est dñs feudi: cuius i eo
habeat vtilẽ actionẽ: z fz aliqs nõ est maior
dño. Presumit etiã velle dare qz ad anthi
dota est naturaliter obligat. Tertius dnicq ca
sus est qñ ecclie possessio est alligata clerico
in beneficio: z laic cã tenet violenter iniuste:
tunc ei fm Alexan. de ales: clericus huius
bñficij fruct pcipe põt vltra sortẽ: vt extra
de vsu. c. j. z h fm Alexan de ales ñ fit cã lu
cri sz vt eccl'ie res illo mõ de manu laici redi
mant. z sic tales fructus absq vitio vsure põt
retinere. Eodẽ mõ dicendũ est de laico cui li
cet h mõ redimere possessionẽ de manu detẽ
toris iniusti: z sic habet de deci. fm Ray. q
sez iniuste detente de manu laici absq vitio
simonie licite possunt redimi: si ñ pñt alit re
cuperari: dommõ fiat auctoritate ep̃i cui au

ctoꝛ itas ĩ talib⁹ mꝛtũ excusat. vt extra de re. gmu. c. quesitũ ꝓ̃t et. ā recipi in pign⁹ z mō ꝓdicto recipi fruct⁹ dūmō ad alienas eccl̃i as nō prineant: vt extra de decī. c. interdicī mus: z idē iudiciũ est de alijs possessiōib⁹.

Tertio ꝓncipaliꝛ pōt vltra sortē ꝗs accī pere ꝓpꝛ debitũ charitaꝛ̃: quando. s. absq; oī intentiōe z pacto dat aliquid vltra sor tem. Nā fm Tho. in. q. de malo. q. xiij. sicut creditoꝛ licite potest minus recipe sua ꝓpꝛia voluntate: sic etiā debitoꝛ potest amplⁱ⁹ da re: z ille cui dat licite pōt illud recipere: dum non assit creditoꝛ̃ coꝛrupta intentio: z ex hoc patet q̄ in multis casib⁹ ꝓma fronte appa ret q̄ vsura concurrat cum tamen liciti sint contractus. Verūtamē fm Durandū. si mu tuantis intentio coꝛrupta fuerit: ita q̄ mutu ium non dedisset nisi sub spe lucri: tunc nihil inde recipe potest: z receptū restituere obli gatur: licet illud debitoꝛ ex charitate seu q̄ cunq; alia causa dederit. Pro quo sciendum q̄ in mutuo dando triplex potest inuenire moriuū vel intentio. Pꝛima est intentio cha ritatiꝛ̃ in q̄. s. charitas est causa mutui z tunc mutuans recipe pōt qđ liberaliter offert put fuerit visum est. Scđa est intentio tepidi tatis: in qua. s. mutuū est causa spei: quod cō tingit cū mutuans licet ꝓncipaliter moueat ex charitate: secundario tñ mouet ꝓpt̄ alī quā tempoꝛalem vtilitatem: sic tamen q̄ licz vtilitas illa cessaret nihilominus alteri mu tuaꝛe vellet: z talis intentio non quidē tollit sed minuit meritū plus vel minus fm maio rem vel minoꝛē respectum ad tempoꝛale com modū. Huius fñe sunt Bern̄. z Ala. sup. c. cō uluit: extra de vsu. Hoc tamen considerā dū est: q̄ hmōi receptio rei tpalis ꝓpt̄ mu tuū date: magis apta est coꝛrumpere hāc in tentionē tepiditatis q̄ illā que est charitaꝛ̃: qꝛ illa foꝛtius obstaculū habet ex seipa: sī ta mē p hmōi receptionē intentio ñ coꝛrumpit: tūc sicut aliq̄d sperare secundario nō est moꝛ tale nec foꝛte malū ꝟ glo. in dicto. c. ꝙsuluit ita nec recipe aliq̄d ex tali spe secundaria vi detⁱ alit esse pcm̄: q̄ fm q̄ fuit in intentione mutuū datū: ad hoc ar. j. q. ij. c. q̄ pio. in fi. Verūtñ cū ex charitate mutuās intentionē charitatis obseruare teneatⁱ oblatꝰ sibi gra tis cū certꝰ circūstantijs: q̄nto magꝭ ille q̄ mu tuū dedit cū tepiditate: cū ipe ꝓpinquioꝛ sit coꝛruptiōi cupiditatiꝛ̃ vt dictū est De circū stantijs etiā q̄ req̄runt⁹ i donis oblatis vt si ne omnⁱ scrupulo recipi valeant: habetⁱ in. vj sermōe ꝓcedēti circa f. nē. Tertia denicq; est intentio cupiditatis: cū. s. ex sola spe lucri vt saltē ꝓncipaliꝛ ꝓpter lucrum ꝗs mutuet: licet pactū ñ inueniat ꝓut latius videbiꝛ postea Ad laudem dei.

Quando dubiū vel periculū ex cusat vsure vitiū et hoc sub q̄tru oꝛ differentijs et quando non ex cusat. Sermo. xxxvij.

On furtum facies.

n Exo. xx. Post p̄missa pñti ser mone pseq̄ndū est de cōtracti bus vsurarijs q̄ aliq̄n tñ excusant ꝓpt̄ dubiū vel piculū q̄ abolet in talib⁹ vsure vitiū tali qñ nō. A. Proq̄ sciendū: q̄ i mutuis ve risⁱ⁹ⁱ inꝓpꝛetatiuis spe lucri ꝓncipaliꝛ factꝰ: dubiū seu piculū a fenoꝛe ñ excusat: qꝛ nulla cōditio seu circūstātia actū aliquē ex sua na tura vitiosū excusare valet: nisi fꝰ q̄ ab eoꝛō nē vitiositatis pōt remouere. Vñq; iudeī in expoliatōe egyptioꝝ excusant Exo. xij. a fur to: nō venit ex alia cā q̄ ex diuio p̄cepto: q̄ vt ventuersoꝝ dñs h̄ p̄cepit: z res nō suas ex pce pto suas esse fec̄: sed qꝛ in mutuis veris vⁱ⁹ inꝓpꝛetatis si ꝓncipaliꝛ fiunt spe lucri vsu rarum est annexū: iō dubiū aut piculum de sui natura nō tollit vitiositatē a tali mutuo. Sⁱ⁹ dubiū z piculū nō tollit vsure vitium nisi dñiū z vsus rei piclitantis cū qua lucrat ad lucrantem ꝓncat: qꝛ ex re sua ꝗs lucrari debet: z vsus rei ex q̄ lucrū ꝓuenit ad lucran tē ꝓtinere debet: nā q̄n in actu lucrandi pcu lū mercīū vⁱ⁹ pecunie nⁱ⁹ respectu actⁱ⁹ mer candi spectat ad ipm tradentē: ꝟ solū ad cuꝝ cui res tradite sūt: tūc eo ipoꝝ dñiū z vsus q̄ ad actū illū mercandi spectat ad cū solum cui⁹ pericⁱ⁹ currit: res em̄ ꝓdit dño suo. Si militⁱ non excusat a fenoꝛe piculū seu dubiū vbi in cōtractu causa tpis ñ ꝓpꝛij aliq̄d ꝓ⁹ sperat: qꝛ tbi ꝓsumit⁹ sp esse mutuū verūⁱ interpꝛetatiuū: cū fit spe lucri ꝓpter intercur rens tp̄us de q̄ latius dc̄m est iupi⁹. Notan dū ꝗt q̄ in cōtractu mutui veri vel interpꝛe tati q̄druplex dubiū siue piculum inꝛuenire pōt Primū cm̄ piculū seu dubiū cōtingere potest in capitali z ñ lucro. Exempli gratia ponat casus q̄ tangit extra de vsu. in c. nauī ganti. Si ꝗs mercatoꝛ nauigaturo ꝑ mare

tradat.c.coronas tali cõditiõe:q̄ si nauis cũ capitali piclitet nõ teneat sibi reddere capi// tale:si tñ in mercando amiserit semg sibi to// tũ capitale redder:z si lucratus fuerit: habe at partẽ lucri:tũc reputat vsura in dicto.ca. nauiganti:ratioẽ q: licet capitale currat ad p'iculũ tradentis q̄diu est in itinere vel mari z sic p rpeillo currat vt suũ:in actu tñ z vsu mercandi ac cõmutandi currit solũ ad picu// lũ recipientis: z ideo q talẽ actũ ipi soli lucrat sicut sibi soli pdit vt iam dictũ est. Hic q ri põt:ponat casus q quis mutuat.c. coro// nas in antherpia vt inde recipiat.exx.in an// glia cũ hac conditiõe:si in via tales pecunie vel merces ex illis empte periclitent. debito: vltra medietatẽ reddere nõ teneat:si vero i// pedimentũ nõ patiat ad totũ reddendum te neatur:vtrũ in hoc casu cõmittat vsura. Ad hoc dicendũ fz Hostiẽ. q talis contractus est vsurarius q: aut recipiens non expendit pecuniã illaz z sic impiũ est q credito: ab eo exigat q non habuit:aut expendit: z sic con// sumit pecunia vt efficiat alteri9 : q: res em// pta de pecunia illa efficit debitoris:quia pe// cunia sibi mutuata tunc efficit sua:z ideo nõ debet credito: exigere lucrum de re debitorꝭ qua vsus est z inde lucratus. Et si quis ob// stat:q hoc licitum videt eo q credito: in se periculum sumpsit:dicendũ q suscepto ta// lis periculi in nullo euz excusat:vt ptz dicto c.nauiganti:nam spe lucri tale mutuũ fecit z periculũ subyit. Scõo queri potest vtrũ recipiens pecuniã vltra mare vehendã z ibi dẽ reddendã p certo põcio sibi cõstituto comit tat vsuram. Ad hoc dicendũ fm Inno.extra de vsu.ca.fi. q talis non committit vsuram siue periculũ recipiat in se siue non: q: loca// tio est opaz z custodie:z idẽ sentit Hostiẽ.

Tertio queri potest: ponatur conditio q i mercando capitale currat ad periculũ tradẽ tis:ita q q̄cq̄d mercando vel alio inculpabi li nõ pdat:ipi9 capitalis traditori pdit:lucz aũt fit ꝛũ sit.f.vnũ p.viij.vel.x.vtrũ talis cõ// tract9 sit licitus:eo q in tali casu certũ est q mercator cui capitale traditũ est emit totuz futurũ lucrũ predicti capitalis tanto .s.pre// cio q̄ntũ pbabilitas futuri lucri cũ vtilitate xp:ia posset rationabilit estimari. Ad h dicẽ dũ:q licet q̄dã dixerũt hunc cõtractũ illici// tũ esse:tamẽ Geral.obdoñ.pbat illũ esse lici tum multiplici rõne. Primo rõne picti:nam in tota mercatõe ex h capitali fienda pdictũ capitale currit ad piculũ tradentis. Secõ rõ ne lucri:q: totũ lucrũ qđ pbabilit estimat p uentuz habet aliquẽ valorẽ qui aliq̄ iusto p cio potest estimari:z p pñs etiã iuste vendi. Tertio rõne vtendi dãti:q: dans suũ ꝓpriũ capitale iuste põt inde exigere suũ interesse. Rõne q contract9 videt nulla cõmitti vsu// ra:nisi capitale illud nõ cẽt vere traditũ fm rem p capitali: sed poti9 p mutuo z ad vsu// rariũ lucrũ:tũc ei esset mutuũ interpretatũ z p cõsequns apud lucrantẽ peniret lucrũ de re cuius non haberet dñiũ nec vtium:z ex pdi// ctis casibus multi cõsilis fabricari z iudica ri pñt. B Scõm vero dubiũ vt piculũ contigere põt in lucro z nõ in capitali:qñ .s. capitale traditũ remanet ipi tradenti certum z firmũ ita q in oẽm euentũ sibi sit redden// dum:z tũc non sufficit incertitudo lucri. Ex empli gratia:trado tibi centũ coronas in oi euentu mihi reddendas:z si inde lucrat9 fue ris tertiã partẽ vel mediã mihi de lucro da// bis:si vero nihil lucrat9 fueris etiã nihil mi hi dabis nisi capitale:qđ semp saluũ rema// nebit:talis contract9 est illicitus eo q capita le non currit ad periculũ ꝓmi tradentis: z iõ q̄cq̄d de lucro pcipit fm B al. cõputandũ ẽ in sortem:nimirũ cũ sit mutuũ interpretatũ: non aũt societas nec ex forma contract9 nec ex materia quia est contra naturã societatis q vnus capit saluum z alius capit fractum: vt.ff.p socio.l minus. Q, si obycit illd qđ le git extra de dona.inter.vi.z vxo.c.p vestras: vbi dicit: q dos vxoris tradi potest z cõmit ti alicui mercatori vt de pte honesti lucri vir eius onera possit matrimonij sustentare:dicẽ dum q hoc intelligi debet qñ pecunia datur ad partẽ lucri z damni:q: contract9 tũc licl// tus est fm glo. Etiã.xiij.q.iij.c.plerigz:ta// lis contract9 vsurari9 est:z licet q̄dã dicãt cẽ licitũ et hoc ex vi pacti q: contract9 ex cõuen tione legem recipiunt:vt de reg.iu.c.cõtra// ctus.li.vj.tñ Azo z Accursi9 z multi alij sc// curi9 z melius contrariũ tenẽt.ff.p socio.l.ve rum:vñ nõ valet:vt extra de precarijs:in te// xtu z glo.vbi ponit etiã differentia inter pre carium et commodatũ:z subdit differentia in ter precariũ z pcariẽ:vide longũ processũ. Ho stiẽ.aũt dicit:q licet non de iure societatis sed ex vi pacti talis cõtractus licit9 dici põt non tñ est omnino equ9 :z ideo in iudicio ani marũ cõsulit q si pecuniã recipiens ipam ca su fortuito amitteret:tunc is qui illam de//

dit eidē remittat. Hic queri pōt. ponatur casus; ꝙdam reddituarius tradat mercatori centū coronas: cū iustrumēto ꝙ sibi reddat dimidiū lucri absq; oīni periculo capitalis: apud se tamē firmiter intēdit: ꝙ ꝙcꝙd de capitali debito modo mercando perderet: non mercatori/ sed sibi ꝓdatur: licz ꝫ nō manifestet ne sez a mercatore decipiat. Queritur vtꝝ talis peccat/ vl vsuram cōmittat? Ad ꝫ dicendū ꝙ tale lucrū est iniquū sed nō iniustū: z vocat a Domino māmona iniqtatis: de q̄ spēaliter elemosyne fieri debēt in abolitionem iniqtatis illius. Q3 autē sit lucrū iniquum prz. quia sic tradēs pecuniā mortaliter peccat. Cum ꝙa seipm per hoc diffamat coꝝ illo mercatore: z omnib3 hoc factū percipientib3 ponens lapid: offensionis z petrā scandali vel imitatiōis. cōtra illud. j. Tim. v. Ab omni specie mala abstinete vos. Cū etiaz ꝙa facit opus criminale ex suo genere: saltē quo ad hoc ꝙ illū exponit periculo perdendi z ipsum capitale restituēdi. Cum deniq; quia dat occasionez suis heredib3 iniusta exigēdi z recipiēdi: si ipse subitanea morte decederet: qui propt instrumentū vellēt ꝙ talis cōtractus in suo robore ꝑmaneret. vnde talis summope cauere tenet ne sua morte vel subtractiōe mercatoris ille damnificetur: z ne tale instrumentū vl cōtractus appareat in scandalū alioꝝz. Q3 autē lucrum illud non sit iniustū: id est: restitutioni de necessitate salutis obnoxiū: dūmodo sit rationabiliter moderatū. Ex hoc patz: quia morales actus totam rōnem sui moris contrahunt ab actu voluntatis a quo sez causant. nam si idē actus fieret a bestia vel ab amente seu rationis vsum nō habēte: nihil penitus haberet de ratiōe morali. Cum igit istarum cētū coronaꝝ traditio manare dinoscit a voluntate interioꝝ cōtracta forme cōtractus. quia vult firmiter ꝙ illud capitale incurrat in mercātijs ad suū dānū sicut ad suū lucrū licz in exterioꝝ cōtractu ad cautelam exprimat contrariū: ne sez mercator ficte vl inde bite ꝓdat sibi capitale debitū. ideo exterior traditio vt a voluntate ꝑcedēs realiter illā ab vsure vitio segregat: z capitale sic traditum currit ad tradētis ꝑiculū. Scdo q̄ri pōt. si ponat casus ꝙ aliq̄s tradat alteri centū coronas ad ꝙrandū fideliter in arte vl mercatiōe vsq; ad annū: sub tali ꝓditiōe ꝙ in fine si ꝙd lucratus fuerit totam sortem ac triplicem lucri partē tradenti cōsignare debeat. Si vo damnū superuenerit: tunc traditor trium partium z receptor dānū quarte partis sustinere debeat: vtrū talis cōtractus sit licitus. Ad ꝫ dicendū ꝙ nō. cuius ratio est: si talē pecuniā seu rem cū ipa emptā periculū tale cōtingat: tunc debito: vel receptor quarte partis dānum sentiet. quia ꝙquid contingat/ quarta pars sortis ipsi creditori reddenda est: z ideo ꝙcꝙd ipse creditor de lucro consequitur de illa quarta ꝑte que nō subiacet eius periculo/ vsurariū iudicat. quod autē recipit de tribus partibus que pertinent ad eius ꝑiculum: licitus est. Tertiū ꝓinde dubiū vel periculū est nec ipsius capitalis: nec etiam lucri: sicut cōtingit in manifestis vsuris/ z etiā ꝓtingere solet ꝙdammodo his qui securant mercantias/ z in depositis.

Circa quod dubiū vel ꝑiculum quadruplices securitates distingui possunt. Prima securitas ē tolerabilis. Etē pli gratia. Mercator merces mittit ad partes remotas: z nolens se taliter exponere periculo: querit aliquem qui de p̄dictis mercib3 ei faciat securitatem: sez ꝙ ꝫ eis satisfaciat si in via pereant. suscipiēs autē in se tale periculum cum mercatore conuenit de certa quota ꝓ tali assecuratiōe: tunc enim taliter assecurans licite recipere potest tale lucrū. z hoc propter tria. Primo ꝓpter cōditionem locationis: videtur em̄ esse cōtractus locatiōis quasi tali assecuratori locet conditionē illaz mercū vsq; ad talē locū cum suo ꝑiculo z cū equa mercede. z sic quod datur ꝓ locato merces est/ nō vsura Q3 si obiciat cap. naulganti extra de vsuris. ꝙa casus ille videt cōuenire cum isto vbi mutuans cunti ad nūdinas cē sectur vsurarius: ꝓ eo ꝙ recipit in se periculū recepturus aliq̄d vltra sortem. Ad ꝫ dicendum ꝙ hi duo casus sunt multū diuersi. nā receptum vltra sortem de quo dr ibidem directe cōcernit mutuū: in quo omnis supabūdantia prohibet: hic autē non est sic. nec em̄ propter mutuū quod non hic: sed propt factum: id est: ꝓpter securitatē quā fecit de mercibus illis recepit tale lucrū. Scdo talis cōtractus est licitus propt cessationē sortis: quia nō ē ibi sors: ergo nec mutuū. Nec etiā dici potest ꝙ assecurans lucrū recipiat vltra sortē: ꝙa sine fundamēto nullū edificiū dat. Adesse ꝫo vsure necesse ē interuenire sortē. vt patebit infra. Tertio videt cē licit9 cō

ractus: eo q̄ exinde sequit cōmune bonum reipublice z vilitas mercatoꝝ. q: mlte mercationes cessarēt si nō inuenirent tales assecurantes. Scōa ꝙo securitas est culpabilis z illicita que tali modo fieri ꝙsuevit. Tu mutuo suscipis ab alio certā summā q̄ reges: z ego p̄ re satisdo/vel securitatem facio tuo creditori: cū hoc pacto q̄ a te recipiā vnū vl duos florenos p̄ cētenario de tali securitate quā pro te facio: talis cōtractus illicitus videt duplici rōne. Primo: quia repit ibidem mutuū indirectū: eo q̄ assecurās stat ibi loco mutuātis. hinc assecurās ē ibi ge si mutuando ad certum tps cum additione duoꝝ vel trium p̄ centenario suā pecuniā rehabere: paria nāq̄ vident creditori satis vl̄ assecurare recipiēdo pro ꝫ aliquid a debitore: z mutuare recipiēdo aliqd vltra sortē. Secōo: quia cessat ibidē pīcu'ū: eo q̄ fit sine pīculo assecurantis. nā si me cōstituo debitorē creditoris tui: tu mihi ecōuerso obligaris restituere tantūq̄ meus debitor vere solvis. multo aūt amplius est ꝙtractus illicitus si creditorē tuum nō soluo te in termino constituto soluēre. Tertia pinde securitas est variabil's: sicut patz in depositis. Exēpli gratia: posui pecuniā apud campsorē sine pacto aliquo: campsor autē cum pecuniā mea negociatur/dans mihi decē pro cētū: queri potest vtrum recipiēdo lucrum illud vsurā cōmittit. Ad hoc dicendū q̄ si pecunia fuit inclusa z obsignata/nec numerata: tūc videor ꝓhibuisse depositario ne vtat. vt. ff. de furtis. l. licet. §. rei. z. l. die. §. qui pecuniā. z ideo dā illicite ēvsus pecunia mea illi deposita. hinc omne lucrū inde proueniens mihi restituere obligat: dā ex re mea locupletior factus est. arg. ff. de neg. gest. d̄ sine vsuris. Si ꝙo pecuniā deposui ad numerū z hoc sub spe lucri: tunc si aliqd vltra sortē recipio/ vsurā committo. Si denicq̄ simpl'r deposui ad numerum sine pacto z sine spe lucri: tūc secus est. z in hoc stat dicto meo: dā hec questio de cōscientia est. Dicit autē Bal. de Perusio: q̄ si in hoc vltimo casu campsor aliqd dat vltra sortē ex liberalitate: scies se non teneri ad superaddendū aliqd: tunc si a p̄ncipio non habui animū fenerādi: licite possum illud datū recipe: quia mera donatio est. Si ꝙ soluit credēs se ex quadam cōtrate teneri q̄ sepī ad remunerādum mercātes mouet: tūc idem est iudiciū. Verūtn̄ si se credebat vsurarie obligare: tūc a tali deno abstinendū est ꝓpter ꝓsciam: z etiā ad amouēdū scandalū. dā z ab oīni specie mala abstinendū est fm aplm Quarta denicq̄ securitas est execrabilis: dā cum ea frequentat omnis vsura manifesta. Exēpli gra. Si dō mutuans cētū coronas/ exinde velit aliqd vltra sortē habere: z q̄ ibi nō sūrita securi sicut si illas haberet in arca: sed mutuando multis eas piculis amittēdi exponit: tūc cēm nō excusat ꝓpter tale periculum ab vsura. q: periculū in hoc casu nihil a rōe z natura mutui differt. vel saltē sic inseparabilit sibi connexum est: q̄ non plus habeat de rōne vēdibilis q̄ mutuū habeat inq̄tum mutuū. hinc ex piculo ꝫ lucrari pinde est. sicut lucrari ex solo actu mutui. Nā z si mutuās esset tante de mētie q̄ absq̄ oīni securitate pignoris vel testimonij vl̄ scripture mutuū daret cū expressa pactione vsure: lz remaneret in piculo rehabēdi nō solū vltra sortē/ sed etiā ipam sortē: tñ tale piculuz cū nō excusaret ab vsurā: dā agit ꝓ dīnicum p̄ceptū Luc. vj. Mutuū date: nihil inde sperātes. Per ꝫ cēm piculum non tollit ius idēntitatis ipi p̄stitori: quia receptor tenet sibi ad omnimodaz idēntitatē. l. ad restituendā plene eq̄le ipsi sorti: z iō inquū est aliqd vltra sortē expectare. Quartum denicq̄ dubiū vel periculū cōtingere potest tā in lucro q̄ in capitali: z tñ pōt ibidez esse ꝙctus vsurarius. Exēpli gra. Sit aliqs mutuās cētū coronas ad. x. annos: sub tali ꝙditione: q̄ si mortuus fuerit alter ipoꝝ infra decennīū. s. tradēs vl̄ recipiēs: tūc a debito z mutuo receptor libatus sit. si ꝙo supuixerit vterq̄: tūc receptor debit ducētas illi qui mutuū dedit. tūc in tali casu cōmittit vsurā: q: fm Alex. lomb. tale periculum ab vsura nō excusat: cū talis cōtractus nō tendat ad eq̄litatē iusticie: eo q̄ illa supabūdātia/ nec ex labore/nec ex vsu rei ꝓprie/ nec ex alterius rei recōpensatiōe reducat ad equalitatē iusticie: periculum aūt nō excusat vbi causa tpis supabundātia capit. tūc aūt dubium excusare p̄t: q̄n dubium incidit ex natura rei. Et ꝫ dictū est ꝫ. Ad laudē dei.

De mutuo facto cōitati coacte vl̄ ex charitate seu ex cupiditate.

z q̄n talis tenet ad restitutionē z quando non. Sermo. xxxviij.

On furtum facies.

n Exo.xx. Jā vidēdū est de his q̄ mutuantes cōitari alicui re
ēpiunt aliq̄d vltra sortē. De q̄b⁹ q̄ri pōt
vtrū cōmittāt vsure vicīū p̄sertim cū q̄libet
de suo in q̄ plenū ius t dñiū habet disponere
pōt in licitis t honestis p libito sue volunta//
tis: q̄ntomagis tota cōmunitas hoc potest:
q: i cōsensu cōitaris intelligit consensus sin//
gulax p̄sonax fz Sco. licita vo t honestavi
dent q̄ fiunt i cōmodū t salutē reipublice: t
ideo cōitates disponere p̄nt q̄ ponens tantā
pecunie q̄ntitatē tantū recipiat annuatim:
q̄n hoc faciunt ad cōmodū ciuitatis: t p̄ q̄ns
alius recipe pōt. Ad hoc dicendū q̄ tria sūt
hominū genera q̄ freq̄ntant hmōi cōtract⁹.
P:imū genus mutuat coacte. Scōm ex cha
ritate. Et tertiū ex cupiditate. P:io quedaz
sunt coacte mutuantes t tales recipere licite
possunt interesse damnizphabilis lucri. Et
hoc ex triplici rōne. P:imo rōne domini cō//
pellentis. qō sic p:z nā quilibet cōitas causa
necessaria vel rationabili inquirente vt pōt
p̄sonis suo:ū subdito:x: g̃ multo fo:ti⁹ pecu//
nys eo:: nam licet singulare collectā appli//
candā camere fiscali nemo pōt imponere si//
ne p̄ncipis p̄missione: vt. C. de tribu. l. j. t li.
x. tamē collectā specialem vnaquecp cōitas
p necessitate sibi incumbente pōt indicere:
vt. l. cōis. C. de opi. pub Cum g̃ ciues cogi
p̄nt ad talia onera soluenda manifestū est q̄
talis coactio de rōne mutui multū aufert: et
per q̄ns de rōne vsure. Cū ei de natura ip̄i⁹
vsure sit q̄ fiat in mutuo voluntario t nō in
coacto sequit q̄ tale mutuū violentū nō sapi//
at vsure vitiū: sz mutuantē disponat ad pos
se iuste recipe suū interesse sicut ei cōitas licite
pōt suadente rōne t iusticia t necessitate su
os grauare: sic t rōne iusticia t honestate di
cante potest etiā relcuare p̄sertim q̄n est ex
pte mutuantiz pura coactio t ex pte cōitatis
liberalis donatio: p̄mo nā cp excusat eos pu
ra coactio: q: qō nō est licitū in lege necessi//
tas licitum facit: vt o:z extra de regu. iur. ta
les ei nō p̄nt sibi aliq̄ puidere de dāno suo: ni//
si accipiēdo qō a cōitate voluntarie offert: si
p̄inde creditor dānificat⁹ exlonga mora solu
tiōis rōne dāni p̄t aliq̄d recipe vltra sortem:
vt extra de fideiusso. c. quenit: q̄ntomagiz mu
tuare coact⁹ tali coactiōe q̄ nūq̄ ei reddit ca
pitale q: si quis istoz crimē vsuraz incurre//
re deberet: tūc is q̄ voluntarie mutuat pot⁹
illō crimē incurreret cū is q̄ inuit⁹: cuz null⁹
vsurari⁹ esse p̄t n: si mutuū dare volēs a dysu
rā. Et si obycit q̄ talis mod⁹ a cōitate o:di//
natus homies inuitat ad peccandū t vltra
sortē recipiendū. Ad hoc dicendū q̄ hoc ver
eiz q̄n mutuās spe lucri p̄ncipalit mouerct:
secundaria tñ spe moueri p̄t: q̄ spes nō fac ho
minē vsurariū: iuxta notata in ca. consuluit:
extra de vsu. t de hoc notatū t tractū est in se
cundo sermōe p̄cedenti. Verūtñ si talis mu
tuās post coactionē aliq̄ rpe p̄tēdaret recipe
annuari de tali mutuo: tūc vsurari⁹ efficeret
fm Fredericū de senis: q: substantia spes et
intentio recipiēdi vltra sortē gra mutui facit
vsurariū. De intētiōe aūt añcedente cōcomi
tante t subsequente dicet infra. Scōo excu
sat eos liberalis donatio cōitatis: dicit enim
j. q. j. c. sicut cp̄m: q̄ et⁹ oblatio nullaz culpe
maculā ingerit: q̄ nō ex ambientiz petitione p
cessit: t c. q̄ p̄io. Scōo coacte mutuantes re
cipe p̄nt vltra sortē rōne damni emergentis:
q: facta tali p:estatiōe cōitas p:estanti iam
obligata est: nō hns dilationē solutiōis libe
ralit concessam: t sic sp remaner in mo:a sol//
uendi: de q̄ p:estans dānū patidinoscit vel i
executiōe mercātie vl̄ artis mechanice vl̄ eri
am a reddituū vel rerū quarūlibet emptiōe.
Pone ergo q̄ i mercantia q̄s vrens pecunijs
suis obligatus est debitiz certo tpe soluendis:
quas acq̄sita pecunia soluere disposuit: sz in
stanter ab amico requisit⁹ mutuet pecuniam
suam ad certuz tp̄us ex charitate: adijciens
absq̄ fraude: q̄ si debito: suo tpe non soluat
tunc credito: p suo interesse vltra sortē reci//
piat: tūc ei illā pecuniā licite recipere potest
t exigere p:o suo interesse: vt extra de arbi.
c. dilecti. t in glo. si igit hoc li:et in dicto ca//
su: vbi non multa violentia p:z nisi detentio
rei vltra terminū cōstitutū cōtra dñi volun//
tatē: q̄ntomagis licebit ciui rōne interesse su
mere vltra sortem: cum sua pecunia contra
voluntatem suā auferk t detinetur. Tertio
coacte mutuantes recipe p̄nt vltra so:tem ra
tione lucri cessantis. Ex retentiōe nanq̄ de//
biti seu mutui vltra tempus cōcessū a lucro
p:epediti: qō licite negociando vel alio mo//
do lucrati fu:ssent: exigere licite t recipe pos
sunt in recōpensatione: nō solū damni sz etiā
cessanz lucri: fm ti i c. etū iudiciū vat p:udē
tis: eo modo quo tactū est in ser. iij p:eceden
ti: t ideo ex rōne consiti possunt in hoc casu

aliqd recipe vltra sortē: cū amisso talis lucri sit qdā dānificatio pstitoris: illa nanq; pecunia dño suo verisimilit plus valuisset q̄ ipam ppt industriā q̄ ille vsus fuisset tam ad pcauenda dāna q̄ etiā ad cumulāda lucra: z sic priuatus est nō solū tota pecunia s; etiā toto vsu z fructu industrie exercirande in illa siue per illā: z sic dns ea fuisset vsus vt capitali suo: nec in hoc casu rationē habet mutui sed capitalis saltē interpretatiue seu ablatiue. Hinc etiā cōitas sibi tenet tā q̄ de capitali: secus tñ esset si illa pecunia vsus fuisset infra terminū cōcessiōis. Hic q̄ri pōt: ponе casum. Petrus coactus tradidit communitati c. coronas: receptur⁹ annuatim ex statuto eiusdē cōmunitatis sex quasq; ipam sortem recipiat. Interim veniat Joannes et emat a Petro ius illō recipiendo talē sūmā sub forma iā dicta. Vtrū talis cōtractus sit vsurari⁹: z videt q̄ nō: q̄ non cōmittit vsurā nisi inter vsurarie cōtrahentes: sed int Petrū z Joannē videt esse simplex cōtract⁹ emptionis: nec etiā inter Joannē et cōmunitatē videt esse cōtract⁹ mutui: q̄ mutuū nō conficit nisi quando de meo fit tuū: hoc addito q̄ tandem meū mihi reddat. sed hoc non fit inter Joannē z ciuitatē: quia contractus int Joannē z Petrz fieri potest de iure etiā ignorante cōmunitate. Ad hoc dicendū est q̄ talis contract⁹ dupliciter considerari potest q̄ distinctio habet etiā extra de vsu. c. consuluit. in textu z glo. Primo modo cōsiderari potest ex forma contractus: z tūc iste contract⁹ qui fit inter Petrū z Joannē tm̄: non est vsurarius. Alio modo considerat ex intentione contrahentiū: z tunc ille contractus vsurarius est vtrobiq; s. tam inter Joannē et Petrum q̄ etiam inter Joannē z cōmunitatē. licet diuersimode: qd sic patere potest. Nam primo cum mente contrahit inter Petrū et Joannem: secundario vo cōtrahit cū mente inter Joannē z cōmunitatē: cum igit Joānes cōtrahit cū Petro in mente intendit z ppterea cōtrahit: vt intret locū Petri: vt. s. fiat creditor cōmunitatis ad h vt recipiat vltra sortē: sed tal intentio est vsuraria: nā principalis eius intentio est vt acqrat locū fm creditoriā intentionē. s. Petri q̄ ad h q̄ emptor: id est Joannes sit creditor cōmunitatis loco venditoris: z tō licet Joannes nō cōtrahit vsurarie cū Petro q̄ntū ad formā cōtrahendi: tñ committit vsuram propt maculatā intentionē.

Nā q̄cqd agunt hoies intentio iudicat oēs. Secundario sit mediante contractu facto cū primo cōtrahit secōs vsurarie cū cōmunitate: nō qdē explicite sed implicite cū intentiōe z affectu. Licet int eos realis contract⁹ mutui liceat indirecte sub velamie emptionis: q̄ mediante illo ptractu emptōis acqrit actor actionē et empto sup cōtratē: vt instit. de emptio. z ven. §. preciū. q̄ cōiras obligat illi et fit debitor: illius sicut ante debitor erat primi. Ratio vero cur prim⁹ debitor excusat ab vsura z nō secōs est: q̄ prim⁹ ad mutuandū coact⁹ est: modo vt dictū est: qd non est licitū in lege: necessitas licitū facit: secōs vero voluntarius hoc facit cū spe z intentione recipiendi vltra sortem: vñ si secund⁹ emptor fuit a communitate cogeret sicut prim⁹: tunc esset excusatus ab vsura si principaliter in eo non esset consensus vltra sortem aliqd recipiendi tōne mutui: sic ci in secō vt in primo excusat et coactio z recta intentio q̄ necessario cōiungit coactioni: q̄ si cogi placeret illicitū fieret co q̄ coactio in voluntariū transirz. Secū dū ⁊o gen⁹ hoim mutuat principaliter ex charitate libere sua offerens cōmunitati sine spe vel intentiōe aliqd vltra sortem recipiendi. Pro quo sciendū q̄ qdā veri reipublice amatorcs inueniri pñt licet rari: q̄ videntes imminentē necessitatē vel euidentē vtilitatē communitatis: ex charitate saltē principaliter spōte mouent sua mutuare cōmunitati: et tales licite recipe pñt qd cis a cōmunitate spōte offert: q̄ non min⁹ pmiari meretur voluntaria charitas: q̄ coacta necessitas: eo q̄ nō minor ratio esse possit z damni emergentiā z lucri cessantis i voluntaria charitate: q̄ in coacta necessitate: nisi crederet illas pecunias in acrib⁹ illiciti expendēdas: q̄ tūc princeps fieret oim malor inde sequentiū: nec licite tūc recipere posset aliquā remuneratiōez. Sz q̄ de hac materia tactū est supi⁹ tō ḡra breuitatis supsedeo. Tertiū aūt genus hoim cōmunitati mutuat ex cupiditate: ad recipiendū aliquid vltra sortē: z tales vsurarij sunt iudicandi: peiores vtiq; q̄ si dumtaxat psone quate fenerarent: q̄ magis peccare videt qui feneratur cōmunitati cui pl⁹ obligat: q̄ q̄ fenerare tur singulari psone: dicente Augu. charitas cōmunia ppr⁹ z ñ ppa cōmunib⁹ antepōit.

Hic q̄ri potest vtrū sponte ponēs ad mutuū pecuniā suā ipsi cōmunitati vel etiā persone singulari ex intentiōe cupiditatis: semp

vsurã cõmittat vltra sorẽ aliqd recipiendo: pcertim cum mutuũ recipiẽs libere pt aliqd donare de suo sibi mutuum dãti: t trãsferre dñium quod hz in re sua in ipm mutuãtem: ac p ꝯseqns mutuãs illã rẽ tanꝯ suã recipe nõ obstãte q sit vltra sorẽ. Ad h dicẽdũ. q qñcunq; cõmunitas aliq vel singlaris pso/na pt aliqd libere de suo dare p pecunia sibi mutuo data t in alĩ trãsferre: nũc t alter pt libere recipe: dũmodo non sit ꝯ legẽ iuste ꝓncipantis. s. ipsi⁹ dei. sicut ptz in his q mutuantes ex mera charitate recipe pnt aliqd vltra sorẽ ex libera donatõe. qa ꝯ h dñs nullum mãdatũ edidit. Vt rũtn aliqñ libere de sua aliqd dare nõ possunt p pecunia sibi mutuo data: sic q mutuãs illõ licite recipe possit: t hoc ꝓpter ꝓceptũ superioris iuste ꝓncipantis t recipientis. Luc. vj. Mutuũ date nihil inde sperantes. Et extra de vsur. c. cõsuluit. Qõ etiã p exẽplũ ostẽdi pt. nam sm Bonauen. in. iij. dist. xxj. t sm Alex. õ ales t Scotũ: cõfessor manifestare nõ pt peccatum p cõfessionẽ illi manifestatũ/ etiam õ licentia ꝯfitentis: eo q ꝯfessor obligat⁹ est: nõ tm ex iure penitẽtis: sed etiã ex iure ecclesiastico t diuino: sup q talis penitẽs dispẽsare nõ potest. extra de peni. t re. Omnis. t õ pe. dist. v. c. sacerdos. Sic est etiã in ꝓposito nostro. nõ tm ligat vsurarius aut qliber alius ad nõ recipiendũ aliqd vltra sortem ex mutuo dato ex solo iure cõmunitatis vel singularis psone: sed etiã ex ꝓcepto diuino: quod mutuũ recipiẽs dispẽsare nõ potest. t ideo hz ipe ꝯtum in se est licite dare pt mutuãti. tn nõ potest sic libere dare q mutuãs p⁹ pecunia mutuata licite recipe possit aliqd vltra sorẽ. q⁹ dñs in ꝟbis ꝓdictis post cõsiliũ addidit mandatũ: cũ enim dr/ mutuũ date: ingerit ꝯsilium. licz qñq; etiam sit ꝓceptuz. vt ptz ꝛ. sed cũ addit/ nihil inde sperãtes: condit ꝓceptuz negatiuũ qõ obligat semp t ad semper. t sic in hoc casu sola corrupta intentio causat vsure vitiũ. nec põt excusari p hoc q vult indẽnis fuari. qa si casus occurrit q cõsiliũ mutui in ꝓceptũ vertit: tũc tenet etiam cũ ꝓprio ꝛ spẽdio mutuare ꝓprio: sinautẽ tũc si vult indẽnis fuari nõ mutuet. q⁹ ptũc ad h nõ obligat. q si mutuat/ libere mutuet: nihil recipiẽs vltra sorẽ iuxta ꝓceptũ christi. aliqn qcqd ex tali mutuo recepit/ obligat restituere si põt. t si non põt mortaliter peccat si nõ ꝓponit satisfacere cũ potuerit. qõ intelligit semp esse vez qñ sponte mutuat cum intentiõe ꝓncipali remuneratiõis: lz nulla pactio de h exterius interuenit. vt in dicto c. cõsuluit. t ex h fuit corrupta intẽtio fuerit mutuum antecedẽs/ siue subsequẽs vel etiã consequẽs. Ad cuius euidentiã sciendũ q intentio cupiditatis in mutuo pstando est cũ sola spe lucri: vel ꝓncipaliter ꝓpter lucrũ aliquis mutuũ pstat licz pactu nõ inueniat: ita q spes est causa ꝓncipalis mutui: t talis iudicat vsurarius in dicto c. ꝯsuluit. Vnde periculosior est hec vsura ꝯs que fit cũ expressis pactiõibus: eo q in foro causaz minime potest reperi: a multis quoq; cecatis auaricia vix pt agnosci. Nimiz cum (vt õr Alexã. de ales) sm leges humanas sola volũtas vsurarũ nõ faciat. qa lex cohibet manũ/ nõ animũ. sm ꝟo legẽ diuinã q cohibet animũ/ sola volũtas facit vsurariũ: que pfecto voluntas t intentio cupiditatis tripliciter in cõtractu ꝯtingere potest. aliqñ cm talis intentio cupiditatis est antecedens. s. anteceꝯs mutuũ dat vel qñ dat. qõ ꝓprie directe est ꝯtra mãdatũ dñi cum. si tn post ꝓpositũ mutaret t intẽtionem rectificaret sm regulã charitatis prius positã: tũc gratis data licite recipere posset. aliqn ꝟo talis intẽtio ꝯsequẽs vel cõcomitãs est. qa licz mutuãs ptunc nullũ intẽdebat lucrũ: tn si recipiẽs mutuũ aliqd dat in recõpensationẽ mutui: t creditor ꝓpter eã dẽ causam libẽter acceptat: tũc habet corruptã intentionẽ cõcomitãtẽ/ t cõmittit vsurã. Aliquãdo veniꝯ talis intẽtio subsequẽns est: qñ sciz qs absq; spe lucri prioris gratiz mutuat: sed lapsu ꝓpis ꝑualente cupidine nõ tm exigit sortẽ/ sed etiã vult mẽte: t ostẽdit ore vel ope q ꝓpter mutuũ ꝑius factũ aliqd sibi debet. t talis nõ solũ cõmittit vsurã/ t obligat ad restitutionẽ: sed etiã qcunq; in ius talis mutui succedit mutuanti sicut filius vl heres. Et hec est sentẽtia Archidia. xiiij. q. iij. c. j. Veniꝯ qa tales pstatiões vel mutuationes potissime t cõtinue frequentant per Venetos/ Florẽtinos/ t Januenses q sunt notabiles ciuitates in italia: ideo ad pdictorum cõfirmationẽ referã casum quẽ in. iij. super sentẽtias scribit magister Guil. õ cremona: vir magne scientie t fame: q postea fuit episcopus papien. Vnde refert q cũ quidã vir pdiues t ꝑpotens in pecuniis/ intenderet pdicto modo ponere magnã pecunie ꝗntitatem in vna pdictaz ciuitatum p elemosynis

pauplb; impperuū dispēsandis: habito p: lus sup hoc a p̄dicto Guil. peritoꝛ ꝯsilio. Fa cta igit in vniuersitate Papiēsi diligēti dis cussione: cū adhuc materia ꝓ tres cōtrarias opiniōes dubia remaneret: occurrētib; alijs causis/ missus est antedict⁹ Guil. ambasia tor ad papā Vrbanū sextū tūc in Janua cō morantē. Rogauit igit eundē p̄fat⁹ dnus: ꝙ de p̄dicta materia cōsuleret summū pon tifice: eiꝯ de sua intētione circa possessionē predicte pecunie in elemosynis dispēsandis ꝓposituꝫ reuelaret. Cui randē papa rīdit ꝙ bene fecerat cū de tali ꝯsulendo: qꝛ casus ar duus esset: z asserebat eūdē casum vsurariū esse. Cuius respōsio z diffinitiua snia satis est pōderāda. qꝛ p̄dictus papa pertinissimus erat. ꝙpter in talib; sp tutioꝛ via tenenda est z ꝯsulenda. Ad laudem dei.

¶ De arte campsoria triplici: scilz artificiali: reali: z casuali. et in q̄ busrebus proprie committitur vsura. Sermo. xxxix.

On furtum facies.

n Exo. xx. Cupiētes fmōe p̄senti de arte cāpsoria ꝓsequi. ¶ Pri mo q̄rimus: vtꝛ ipa sit licita: p̄sertim cū ad cōmutationē reꝛ videat opoꝛtuna/ z propt varīā hoium cōmoditatē introducta. Ad h dicendū est ꝙ tria sunt genera cambioꝛū. scz artificialia: realia: z casualia. Prima cābia sunt artificialia: z hec q̄dem sunt licita ob seruatis debitꝫ circūstantijs. ¶ Ad cu ius euidentiā sciendū: ꝙ ars campsoria fm phm. j. Polit. casu z foꝛtuna p̀mitus inuen ta est: sed demū p exigētiā artificialis facta est. Soleꝛ em̄ nūmisma plus valere in regi one ꝓpria q̄ in aliena. accidit g̃ foꝛte ꝯtdaz bīe quedā nūmismata q̄ nō multū app̄cia bant in regione sua: eo ꝙ erāt de regione ex tranea. illis g̃ venientib; cū eisdē nūmisma tib; ad exteras regiones: in q̄bus ꝓpria erāt z plus valebāt. accidit eos plus recipere q̄ valebāt in sua regione. q̄ videntes inde se reci pere lucrū arte cāpsoria vsi sunt. z sic ars ori ginem sumpsit. Demū autē cōsiderantes ꝙ in aliquib; partib; nūmismata plus valerēt vt melius expēderent ꝓpter lucrum inde in uentum illa nūmismata mittebāt vbi poꝛta bant: z sic ꝓpter cōsuetudinē hoc conuersum est in artificiale exercitiū: quoniamꝫ ars vtil reipublice videt esse cōmodosa z necessaria. quia ot Alex. de alexan. in tractatu de vsu ris: ꝙ ipa necessaria est p̀mo ad vtilitatē pe regrinātiū z alioꝛ q̄ circūeunt diuersas re giones. Secdo necessaria est ad cōmutatio nē reꝛ sine q̄ stare nō pōt hūana vita. rerum em̄ cōmutatio necessaria ē: cū vnaquaq; re gio in quibusdā abūdet/ z in q̄busdā egeat. que cōmutatio cōmode fieri nō pōt sine nū mismate. non em̄ in diuersa loca remota cō mode poꝛtari possent res ad faciendā pmu tationem: z ideo necessaria fuit nūmisma. Quāde ꝙ etiā denary sine periculo poꝛtari nō possūt ad faciendā pmutationē: z sic ars cāpsoria fuit necessaria. q̄a campsoꝛ p cam bium tali piculo subuenire pōt. Et etiā ꝓpter diuersitatē nūmismatū quoꝛ valoꝛ fm va ria loca variat. Hinc est ꝙ talis ars permu tatiōis ꝓcedit. Unde ot Francis. de may. in uy. ꝙ sicut ars mercatiōis legitime facta est naturat. z sicut mercatoꝛes sunt valde vti les: eo ꝙ aliq̄ habent in vna regione q̄ nō ha bent i alia. sic etiā pecunie cōmutatoꝛes seu campsoꝛes sunt vtiles. qꝛ vna moneta currit in vna regione z nō in alia. Si ergo q̄ritur: vtꝛ cambia artificialia sint licita. ꝙ bi gīa: cambiēdo vel pmutando vnū floꝛenū/ z in de recipiēdo vnū denariū vltra soꝛtē. Ad h dicendū: ꝙ licz quidā affirmare conent talem cōtractū nō esse faciliter excusabilē: nec illū facientē esse bn rutū. Dicūt tn alij z verius: ꝙ licita sūt dūmodo debito modo exerceantur. qđ tn rarissime ꝓtingit ꝓpter cupiditatē īmprobi lucri aliū. Unde ꝓpter q̄tuoꝛ maxime licita reddunt. Primo qꝛ nō habēt mu tui rōnem: eo ꝙ ꝓpter dilationē rpis non spe rat lucrū. z sic nō intercurrit in eis mutuum vnde vsura dici posset. Secdo qꝛ cāpsoꝛi non redditꝫ eadē soꝛs in specie vel numero: q̄a tri buit monetā vnius generis z recipit mone tā alterius generis. Tertio qꝛ fm Archidi. xiij q. sij. c. j. in glo. non pōt dici emptio vel vēditio ꝓprie loqndo. qꝛ emptio z vēditio ꝓ prie ꝯsistit in rebus emptialib; quaꝫ pretia nūmismate mēsurant: sed hoc genꝰ fit in so la permutatiōe nūmismatis diuersoꝝ gene rum: z ideo simplex pmutatio dici pōt q̄ licita est nisi cambiētes de diuersis generibus nūmismatū charistiam inducere intēdant. Quarto denicꝫ q̄dam non indocte putant hoc licere rōne interesse: scz ꝓpter laboꝛes et

expẽsas salariozꝫ/pẽsionũ ꝛ similiũ:q̃ cãpsor subijt ꝓpter hãc artẽ:quapropt̃ cnã ex ea vi/ uere pt̃ ꝺa ꝺt aplus.j.Corꝫ.v.ꝙ nemo milita stipẽdijs suis vnq̃. Hõ cm̃ teneor incas/ sum in aliozꝫ vtilitatẽ laborare. nã labor:is: inneris:ꝛ expẽsaꝫ habẽda est rõ. vt extra de voto.c.magne.licita sunt ꝯ talia cãbia:dũ/ modo cũ debito moderamine fiant ꝛ dscre rum ac moderatũ lucrũ dũtaxat recipiant. Sed quia vix est possibile ꝙ exercẽtes talia cambia ab vsuris ꝛ simplicium deceptionib⁹ immunes sese seruare ꝑualeant:ideo cũctis in foro ꝯscientie diffuadendũ est.ꝺa qui tangit picẽ inquinabit ab illa:ꝛ occasio proxima fa cillime mouet ad lapsum. Frequẽter cm̃ eis accidit ꝙ monetã vel rem aliã ab ignoranti/ bus ꝛ inexpertis: aut simplicib⁹ citra ꝑciũ cõ dignum ꝛ vltra moderatũ lucrũ recipiũt: ꝛ tunc semꝑ ad restitutionẽ obligant in iudi/ cio anie. Tacco de rasuris ꝛ allcutationib⁹ monetaꝫ/ꝛ de similib⁹ hanc artẽ cõcernẽti/ bus:de quib⁹ aliqua supra tacta sũt. Hic incidẽt aliter quer põt: vtrum hñs aliquam monetã quã timet futuro tẽpore minorãdã ꝯsueto ꝑcio ꝟm statum legis positiue vl' dñi terre:nec volens illã mutuare ꝓpter hunc ti/ morem: nisi cum cõditiõe ꝙ sibi reddat alia moneta in eq̃li ꝑcio in quo nunc est ipsa mo neta scꝫ tẽpore mutui:debeat vsurari⁹ censẽ ri. Ad hoc respõdet Alexã.de alexã.ꝙ mul/ tis videt illud esse vsurariũ: alijs autẽ videt ꝙ nõ. Et ad hanc opinionẽ declinat Alexã. cui concordat sanct⁹ Bernardin⁹ in tracta tu de contractib⁹. Et istoꝝ ratio est triplex. Prima est:ꝺa aliud est mutuo sperare lucꝝ: ꝛ aliud est vitare dãnum.ꝓmum em̃ fieri nõ potest sine iniuria dei:qui hoc ꝓhibuit Lu. vj.dicẽs.Mutuũ date:nihil inde sperãtes. Nec etiã sine iniuria ꝓximi cui mutuũ gra/ tis dari debuit. Qui autem vitat damnum suũ:deo non facit iniuriã. cum hoc nulla le ge reptiatur prohibitũ. Nec etiam primo fa cit iniuriam cũ nõ ledat primus qui ꝓprium custat dãnũ. sic ꝯ magꝫ q̃rit vitare damnũ q̃ lucrũ ꝓpriũ acq̃rere. Secũda ratio est: quia debitor nõ minus accipit tẽpe mutua/ tionis q̃ reddere tenetur tpe solutiõis. Nec etiam erat verisimile ꝙ illa moneta ex seipa minus esset postea valitura q̃ valebat tem pore mutuationis: cum eius minoratio vl' vi lificatio nõ accidit ratiõe dilatiõis tẽporis: sed potius ex voluntate legislatoris Ter/ tia ratio est:qr debitor nõ accipit pecuniam vt seruet eam vsq̃ ad tps quo verisimiliter erat minus valitura: sed vt vtat ea stati vel saltẽ in tẽpe breui quo valorẽ suũ adhuc ha beat.si ergo redderet mutuũ tpe minoratio/ nis ipsius monete q̃tum ad valorẽ:tũc pos set ꝙtingere ꝙ cum accepto mutui beneficio minus redderet q̃ accepit.qꝺ videt minus equũ ꝟm fraternã charitatẽ. A Secũ/ da ꝺo cambia dicunt realia:ꝺa vt plurimuꝫ realiter deducunt. Ad cuius euidentiã q̃ri põt:vtꝫ campsor aliqꝺ accipiens eo ꝙ pecu niam quã sibi ꝺ soluo mihi faciat alibi in lo co distanti numerari: puta in Roma vel in Venetijs/ vsurã cõmittat. Ad ꝺ dicẽduꝫ ꝙ ibi nõ est vsura.ꝺa vbi nulla interuenit ratio mutui:nulla põt ibidẽ esse vsura. Nam ꝟm oẽs doctores:vsura ꝓprie nõ cõmittit nisi in ꝙtractu mutui. Mutuã autẽ ꝺr quãdo alꝭ quid meũ fit per aliqꝺ tpus tuũ. ꝛ ideo ne/ cesse est ꝙ solũ in illis reb⁹ quib⁹ mutuũ in/ teruenire põt vsura cõmittit.quas Alex.ꝺ ales distinguit in triplici genere. Quedam em̃ mutuant sub certo nũero : sicut pecunia q̃dam sub certo pondere: sicut aurũ.ꝛ q̃dam sub certa mensura: sicut granũ/vinũ/oleũ:ꝛ in his solum ꝓprie cõmittit vsura. Cuius rõ est:ꝺa solet res circa quas cõsistit mutuũ hñt a natura vel arte sibi ꝙstitutum valorẽ quẽ transcendere minime possunt: nisi vitiose ꝙ naturã vel artẽ agat. Ad id qꝺ obijcit San fre. dicẽs vsurã etiã cõmitti posse in alijs re/ bus: pura si pro pecunia mutuata recipiam equum vel ꝑdium advsum ꝛ filia vltra sortẽ vsura est.vt pꝛ.xiij.q.iij.c.pleriq̃. Cui rei spondendũ est:ꝙ distinctio fieri debet inter vsurã que ab vsurario exigit vltra sortẽ seu vltra mutuũ datum:quod ꝓprie ꝺr vsura: ꝛ res in q̃ dicta vsura cõmittit que est ipm mu tuum:vt equus vel ager: de q̃ gignit ipm lu crum. Nã si põderat illud quod mutuo dat: cui ꝓprie ꝛ vere accedit vsura: tũc semꝑ illud cõstitit in tribus ꝑdictꝫ. Si ꝺ ponderat ꝑ mium quod datur: tũc potest esse aliud a ꝑ/ dictis:sed hoc improprie ꝛ interꝑtative di/ citur vsura. Reuertendo igitur ad ꝓpositum in casu ꝑdicto campsor non tradit aliqꝺ mu tuum:sed potius recipit aliquid restituẽdũ tẽpore futuro in certo loco. Et ideo si vtiũ aliquod ibidem est erit aliud ab vsura. Vn/ de ꝙ generali regula tenendũ est: ꝙ quicun/ q̃ aliqꝺ ab altero recipit: nihil sibi dãdo nt

si tēpore solutiōis vel redditiōis accepti: nō cōmittit vsurā rōne talis accepti. Pro q̄ sciendum q̄ trib⁹ rationib⁹ in talib⁹ licite pōt interuenire lucrū. Primo rōne custodie seu depositi: vtputa si absq; periculo & labore de portatiōis de vna terra in aliā reddit mercator cum ꝓprio lucro depositū vel equivalēs. Exēpli gr̄a. Epūs p̄ḡēs rhomam deponit in antherpia mille coronas alicui mercatori habenti rhome tabulā pecunie: mercator autē accipit ab epō coronas viginti vt prefatas mille sibi reddat indēnes rhome: in tali nāq; casu nō cōmittit vsura. Verumtñ fm q̄sdam ibi est indecēs & turpe lucrū: maxime propt duo. Primo q̄ mercator ille sine p̄iculo & expensis: ac etiam sine labore deportatiōis facit eas epō reddi in rhoma. Secō: quia anteqū reddat illas p̄t ex traditis sibi in antherpia lucrari mercationib⁹ suis: & sic videt esse turpe lucrū: licz non sit ibidē vsura. Vñ fm quosdā non tenet ad restitutionē. q̄ de facultate epō in aliquo equivalēti/ licz absq; suo periculo & labore: ideo indecēcia talis lucri nō continet simplr indecentiā vel iniusticiā: sed potius quādā equalitatē. Et huj⁹ opinionis est Lau. post Joānem de ligna. dicēs q̄ iste casus licitus est nō solum ꝓpter periculum quod plerūq; subit: sed etiā vt subueniat sallargis ministror & pēsionū: ac vt non frustra ponat opas & sudorē in aliorum vtilitatem. Satis etiam p̄cordat sctūs Bernardin⁹ in tractatu de p̄tractibus: vbi dr. Credo saluo meliori iudicio: q̄ qñ tali cābienti qui d̄ hoc facit artē imminet circa hāc artē expēse pensionum operarū salariorq; factorq; & discipulorum. insup circa pericla & labores/ sicut plerunq; talib⁹ contingere solet: q̄ tunc nō obligat ad restitutionē. Secus autē de eo q̄ hāc exercēs artē ꝓptera nō imminent sibi pericula: nec habet inde labores nec expēsas ex q̄bus rōne interesse posset inde lucrū sumere fm Bal. etiā extra de plus pet. c. j. Pone casum q̄ mutuo campsori in antherpia cērum p̄o xc. que mihi dari faciet rhome: talis q̄dē p̄tractus est licitus turegentiū/ & necessarij ac naturali rōne inuētus: eo q̄ cāpsor subit pricula maris & damna nuncior. ff. de ꝓbo. obl. l. q̄ rhome. §. calūnieris. Q, si campsor plus aliq̄d lucrat: ex iusticia q̄dez & licite lucrū sumit: q̄ industria accedit rei licite. vt no. ff. ad. l. fal. l. si heres. Licitū est etiā numeranti decē pactisci q̄ reddant nouē tm: q̄a mi

nuere sortem nō est p se tm: augere aūt sic. Et est textus notab. l. ff si cer. pe. l. roga. §. si tibi Secō rōne patrie pōt in talib⁹ casibus interuenire lucrū tā ex p̄te dāntis q̄ ex parte recipiētis. Cuius rō est. quia moneta cōiter plus valet in terra ꝓpria q̄ aliena: & ideo si pura & sola rōne cābij ꝓpter monetā plus valentē in ꝓpria patria q̄ aliena lucrū interueniat: nō credit ibidē vsura. Exēplū ꝑmi casus. Sic̄ colonienses mille coronas francie intēdebat ferre parrhisius/ & ibidē cābire et expēdere. Inuenies aūt cāpsorē in patria sua tabulam cambij habentē parrhisius cui tradit casdē q̄si parrhisius eas cābiens: ac per diequēs ad for̄ cābij illius tradēs. tūc si nihil aliud intēdit: nō est ibidē vsura: licz p̄ eisdem coronis plus recipiat q̄ colonie valeant. Si tamē p̄ hoc q̄ eas colonie ꝓpus tradidit/ & postea parrhisius recipit lucr̄ intēderet acq̄rere: tūc illa traditio mutuū rōnem induceret & vsura esset. Exemplū aūt secundi sumēdū est ꝓtrario modo q̄ tñ frequentius accidit. ꝓbi gr̄a. Parrhisi⁹ existēs indigeo pecunia in colonia. do tibi parrhisi⁹ centū coronas & tu mihi facias ꝓsignare p̄ litras tuas in colonia cētū & q̄ndecim florenos renenses: tūc licz tm lucreris inde sex quinq; florenos: cū cētū coronę faciāt. cxx. florenos. tamē talis ꝓtractus est licitus. Tū q̄ est q̄dam ꝓmutatio nūmismatis ad nūmismata: nō rōne pecunie q̄ de se fructū nō parit: sed rōne patrie supuenit lucrū. Tū q̄ est ad vtilitatē vtriusq;: neq; em̄ sine tali cābio mercantie exerceri possunt. Tū etiā rōe interesse: sicut etiam de expēsis ratiōe custodie dictum est. Cōcor. Joan. de ligna. & Lau. Tertio rōne monere pōt interuenire lucrū. nam q̄dam sunt monete q̄ nō solū in patria ꝓpria: sed q̄si vbiq; maiorem habēt valorē seu cursum q̄ alie monete: ita q̄ verisimiliter tales monete citius ascēdent in valore: vel saltem diminutio valoris illarū minus est formidabilis. talē igit̄ pecuniā habēs ac in thesauro recondere deliberās: posset ab alio requisit⁹ ad vēdendū in eo casu recipe de eadem pecunia aliq̄d vltra cōmunē valorem tunc occurrentem. Verūtamē fm Alexan. lombard⁹. si monetam emēs dat plus ꝓpter tēporis dilationez/ vel minus ꝓpter tpis anticipationē: tūc ꝯctus nō est licitus: ꝑsertim si sic emēs cōiter lucrat: q̄ videt esse mutuū indirectū. Si tamē esset ꝓbabile dubiū: tunc rōne du

bū ꝓbabilit vel cōit accidentis contractus excusarēt. ¶ Hic queri potest: vtrū mutuans certā monetam quā verisimilit credit tempore solutiōis magis valituram: tandē recipiens candē summā eiusdem monete iam facte maioris valoris cōmittat vsurā. Ad hō dicēdū ꝙ si verisile erat ꝙ ꝑciosior fieret: tūc si creditor erat pecuniā seruatur⁹ non cōmittit vsurā. Si vero nō esset seruatur⁹: tūc si debitori libertatem aufert se liberandi cōmittit vsurā: quia se voluit exonerare z debitorē onerare. Si veniꝫ talem libertatē nō aufert: tunc non est vsura si non habet intentionē corruptam. s. si magis vellet ꝙ debitor ante tempus solueret ne oneraret. Tertio deniꝫ cambia dicunt casualia que nominant a quibusdā cambia grossorum: de qbꝫ dicit sanctus Bernardinus de contractibꝫ ꝙ celebrat hoc modo. Indigeo in florentia decem libras grossorum z ibi recipio ꝑ illis a cambiatore. c. z. vj. florenos aut plus vel minus: fz ꝙ tunc plus vel minus in florentia valēt decem libre grossorum: debinc ad vnū mensem reddor sibi tm restituere quantū infra decem dies a die cōtract⁹ valebūt decē libre grossorum in venetijs: que licet aliqn valent min⁹: tamē cōmunit valent plus: z tō exercēt ista cambia vt sic lucrent. ꝙ contractus est omnino illicitus vtpote existens contract⁹ mutui cum intentione recipiendi vltra sortē ponēs se vt in pluribꝫ in lucro z ideo dubiū nō excusat ibidem ab vsura: hec breuit patent de cambijs. Ad laudem.

De vsura qd sit et cur obligat ad restitutionē: ac vtrū in aliq lege vel aliquo casu concedit vsura vel permittit. Sermo.xl.

On furtum facies.

Exo.xx Scripto ꝺr psal. lvij de vsurarijs obstinatis. Furor illis sm similitudinē serpentis: sē aspidis surde obturantis aures suas ꝙ nō exaudiet vocem incantantiū z̄c. Vsurarius cīn merito aspidi comparat: quia ad vocem predicatorum z confessorū obturat aures suas: ne forte alliciat ad restitutionē: obturat inquā terra id est cupiditate terrena: z rauda id est spe vite longioris z amore relinquende poste ritatis: cuius pecunia silis est morsibus aspidis: qꝫ a percussus ab aspide quasi delectatus in somnū vadit ꝑ suauitatē soporis moritur: eo qꝫ tunc venenū latent per oia membra diffundit. Sic qui recipit sub vsura pecuniā sub tempore quasi beneficiū sentit: sed vsura per omnes facultates eius decurrit z totas indebitū obligatas cōuertit. A Ad cuius cautelam salutiferā ꝑmo queri potest ꝺd sit vsura. Ad hoc respondet Amb. xiij. q. iij c. plericꝫ: dicēs. Quodcūqꝫ sorti accidit vsura est: siue sit pecunia siue esca vestis species ligna seruitiū: vt ꝑz in oīnibꝫ capitulis eiusdem questionis. Et accipit hic sors ꝓprie ꝙ debita quantitate rei mutuate in materia occurrenti. Et subintelligit ex pacto vel etiā intentione ꝑcedente cōcomitante vel subseqn re ꝑ ꝓpus exposita est: vñ cōmittit vsura tota intentiōe corrupta ex ꝑte creditoris: q nō mutuaret ꝓncipalit nisi ꝓpter spem lucri: in quo casu tenet creditor totū sic receptū restituere quacūqꝫ intentiōe illi dederit debitor: vt extra de vsu. c. consuluit: in glo. Unde dicē Alexan de ales in. iij. ꝑte sūme in expositione euangeliorꝫ ꝑceptorꝫ: ꝙ fz hūanas ꝺdē leges sola voluntas n facit vsurariū: qz lex hūana manū cohibet n̄ animū: fz fz legē diuinā q cohibet animū: sola voluntas facē vsurariū. Oz si querit cui applicabit restitutio mentalis vsure. Respondet ad hoc Anton. archiēps florēn. in tractatu restitutionū vi. ꝙ aliq dicūt acceptū vltra sortē i vsura mentali tm illi restituī n̄ debere q dedit: qz voluntarie illud a se abdicauit: nec tm sibi retinere ꝺz: qz ꝫ legē diuinā accepit: sed erogari ꝺz paupibꝫ. Sz qz illa rōnio min⁹ sufficiens videt: iō magis dicendū est: ꝙ si mutuū recipiēs dedit illō ex libalitate ꝙ modū doni: tunc recipiēs sb certitudialit sciens n̄ tenet restituere nec etiā paupibꝫ dare ex ꝑcepto sz ex cōsilio: sz tm tenet de sua corrupta itentiōe penitere. Qō si dedit rōne mutui ꝓncipalit: tūc n̄ abdicauit illō a se voluntarie sz cōditionate: ne. s. mutuans reputaret se grauatū z alterꝫ ingratū z sic alia vice nō inueniret mutuū: z tūc ꝺz restitui qō ꝺdit mutuāri. Uñ ꝺr i directorio iuris: ꝙ vsurari⁹ mētalis inducend⁹ est i foro penitentiali vt restituat ꝙ. c. ꝑsuluit. extra de vsu. Et subdit ꝙ lz i foro iudiciali nō est puniend⁹ tanqꝫ vsurari⁹: tn̄ i foro eccl'ie iudicādus est male agere: z inducē d⁹ē n̄ cōpellēd⁹: vt sic accepta restituat: qz ꝙ ad deum reuera vsurarius est: hoc in glo. in dicto ca. consuluit. Uerū tamen potest sperare mutuans illō

ad qđ tenet mutuū recipiens: q in consimili casu necessitatis tenet sibi dare mutuū: etiaz si prius illi non mutuasset: nō tamē licet hoc sperare ex vi mutui sz tantū ex charitate mutuū accipientz: quia mutua beneficia charitatem accendunt: tamen si hac intentione mutuū traderet. tūc illi meritoriū non esset: quia non poneret in deū finem suū: contra illud. Luc. vj. Mutuū date nihil inde sperantes. s. ab homine sed a deo. B Secundo qrī potest: quare vsura est peccatū et obligat ad restitutionē. Ad hoc dicendū fz Alexan. de alexan. q hoc est propt mltas rōnes. Primo quia facit contra naturā mutuate rei. s. pecunie que nō parit fructū. Secūdo quia facit contra finem intentionis pecunie: nam vt dicitur. j. Politice. pecunia fuit inuenta vt per eam fieret cōmutatio rei inter vendentē et ementē propt necessaria vite: et nō vt pecunia pecuniā augeat sicut facit vsurarius. Tertio qui a facit contra naturam contractus mutui qui debet esse gratuitus: supra illō. Mutuū date nihil inde sperantes. Quarto: quia possidet sine titulo: quia dominiū illius non transfert. Titulus aūt hic vocat iustum initiū vel causa possidendi: vt emptio venditio et donatio. Ad cuius euidētiā sciendū q tribus modis transfert dominiū. Vel cm trāsfert p naturā vt in successione: qñ. s. res deuoluit a patre per mortē in filios: qđ non est in vsura vel dolo liberalitatis mere: vt in donatiōe: qđ etiā nō est i vsura quando p̄cedit intentio vel pactū interponit aut exactio subsequit: vel fit trāslatio rōne iuris: sicut equitate in venditionib; et permutationib; qđ etiā nō est in vsura. Insup quia res mutuata statim fit illius cui mutuatur et eius stat piculo: hinc valde iniquū est q ex re aliena stante alteri⁹ piculo velit habere lucrū. Porro sanct⁹ Tho. ij. ij. q. lxxviij. super hac qōne respondet dicens: q accipe vsuram p pecunia mutuata est fm se iniustū: qz vendit id qđ nō est. Pro quo sciendū q q̄dā res sunt q̄z vsus est ipa rerum consumptio: sicut vinum consumit eo vtendo ad potū: et triticū ad cibum: vñ in talib; non debet seorsum cōputari rei vsus ab ipa re: sed cuicū q concedit vsus ex hoc ipo concedit res: et ppter hoc i talib; p mutuū transfert dominiū. Si quis ergo seorsum vellet vendere vinū et seorsum vsum vini: bis venderet eandez rem vel venderet id qđ nō est: et sic manifeste peccaz

p iniusticiā. Et simili rōne cōmittit iusticiam q mutuat vinū vel triticū: petens sibi duas recompensatiōes: vnā quidē restitutionē equalis rei: aliā vero p̄ciū vsus qđ vsura dicit. Quedā vero res sūt quarū vsus non est ipa rei consumptio sicut vsus domus est inhabitatio non autē dissipatio Et iō in talibus seorsū pōt vtrū q concedi: puta cū quis tradit alteri dominiū domus: reseruato sibi vsu ad aliqđ tempus vt reuertat: et hoc homo licite potest accipere p̄ciū p̄o vsu domus: et p̄ter hoc petere domū cōmodatam: sicut p̄z in conductione et locatiōe domus. Pecunia fm phm. v. eth. et. j. Poli. principaliter est inuenta ad faciendas cōmutationes: et ita p̄prius et p̄ncipalis vsus eius est ipius consumptio vel distractio fm q in cōmutationes expendit. et propt hoc fm se est illicitū p vsum mutuate pecunie p̄cium accipe qđ est vsura: et tenet ea restituere sicut alia iniusta. Et addit Alex. de ales in. iij. pte. sūme in tractatu p̄ceptorū decalogi in expositiōe septimi p̄cepti q si eo modo q̄ licet concedere equū vel domū p lucro: posset etiam concedi pecunia vinū triticū et silia in qb; vsura cōmittit. i. q vsu suo p̄ncipali cōsumūtur vl distrahuntur tunc nō esset vsura si cōcedens aliqđ reciperet vltra sortē. Nam in locatione nō transfertur dominiū ei⁹ qđ locat: qđ si fieret in pecunia et alia re fenebri: vtpote q tm̄ concederet ad pōpam et ostentationē nec ad aliū vsum: tunc licet vltra sortē recipe: qz nō trāsferretur ei⁹ dn̄ium. Preterea si vsus pecunie vl illorum rerū in qb; vsura cōmittit in se pareret fructū in locatiōe vbi manet dominiū circa concedentē: tunc etiā liceret p ea recipe vltra sortē: licet etiam talia nō deteriorarent: qz p vsu vasorū auri et argenti pōt aliqđ recipi i locatōe: iz nō deteriorantur: vt dicit Rich. Tertio p̄ncipalit queri potest. vtrū in aliquo casu ?ctus vsurari⁹ ab aliquo iure vel lege sit concessus vel p̄missus. Ad hoc dicendū fm magistrū Gerardū de senis ordinis heremitarū quem recitat Joā. an. in suis mercurialibus in regula petm̄ q duobus de causis malū p̄mitti potest. Pria est propter bonū qđ inde orit. Scđo ppt maiⁿ malum qđ inde vitat: q tm̄ p̄missio admittitur i lege vel iure ciuili: nō autē naturali diuino vl etiā canonico. Vnđ dicit glo. extra de cle. vl'mo. in. c. iij. q multiplex est recompensatio. Quandoq enim cōpensatur minus malum vt maius cuitet

tur.z hec compẽsatio penitus inhibek.xiiij. dist.c.q̃ ait.vbi tãgit de Loth q̃ tradere vo luit filias ne cõmitterent viriũ sodomiticũ: qđ ibidẽ phibek:nisi forte fieret in vna eadẽ q̃s psona.vt.xiij.dist.c.j.z ij.tũc em̃ min⁹ ma lũ est eligẽdũ:vt ibidẽ plequit lõgo ꝓcessu. Q̃nq̃s ꝯo malũ cõpẽsak ꝓpter sequlam alicu⁹ lus boni:vt cũ qs cõmittit furtuz vt pascat paupes:vel subtrahit vxori debitũ ꝓpter cõ tinẽtiã:vl facit ꝯ votũ vel mrimoniũ vt ali⁹ q̃ chẽtiana efficiak: ois talis cõpensatio inhi bek.vt in dictis ꝯcordãtijs.z plane ptz.xxx. q.j.c.nosse.xxxij.q.iij.c.nõ sunt.xxxiij.q.v. c.si dicat.q̃ tria capta sunt multũ noranda. Q̃nq̃s pinde cõpensak damnuz corpale ꝓpt bonum spũale.et hec cõpẽsatio silr phibek. vt.lv dist.c.si euãgelica. Q̃nq̃s ꝓterea com⁹ pensak dãnũ corpale ꝓpter bonũ corpale: vt cũ femina amittit florẽ virginitatis vt ei re⁹ cõpenseh in fructu sobolis:z hec nõ reprobatur.vt.xxxiij.q.v.c.tũc saluabik. Q̃nq̃s etiã retentatio iuris ecclĩastici recõpensak p acq̃sitionem aliq̃z:z hec silr admittit:qñ.s.est tm̃ ius ecclĩasticũ.xxxiij.q.iij.c.ipsa pietas.ꝟ. item inquit donatiste. Q̃nq̃s dennq̃s illicita cõio alicui⁹ recompẽsak per acq̃sitionẽ plu⁹ rium.vt.ij.q.j.multi. Ex quib⁹ oib⁹ colligt põt q̃ ius canonicũ vel ecclĩasticũ non ad⁹ mittit q̃ sub cõpensatiõe boni malũ sit faci⁹ endũ:idest: illud qđ est de genere malor. qđ al⁹ esset malũ nisi canonis autoritate excu⁹ sarek. vt ptz per ꝓtraria signata. ¶ Ad euidentiã ꝯo pmissiõis legis ciuilis qua scz vsuras exerceri pmittit sciendũ est fm magi⁹ strũ Gerhar. vbi ꝫ.q̃ triplex est ꝓcessio iurꝭ. Prima est cõcessio iuris remouẽs punitionẽ z dimittẽs penã.fm quẽ modũ scribit brũs Greg.anglor epis.vt habek dist.iij.c. Denicq̃s.vbi subdit.De ipsa ꝯo die dñica scz q̃ dragesime hesitam⁹ qđnam dicẽdũ sit: cum oẽs laici z sec'lares illa die plus solito z ce⁹ teris diebꝫ accurati⁹ cibos carnũ opperãt: z nisi noua q̃dam auiditate vsq̃ ad medias noctes se ingurgitent:non alit se hui⁹ sancti tẽ poris obseruationẽ suscipe putãt. qđ vti⁹ q̃ nõ rationi/sed voluptati:imo cuidã ceci⁹ tati mẽtis ascribẽdum est:vñ nec a tali ꝯsue tudine auerti pñt.z ideo cũ venia suo ingc⁹ nio relinquẽdi sunt: ne forte peiores exigãt si a tali ꝯsuetudine phibeant.vt em̃ ait Sa lomon. Qui multũ emũgit elicit sanguinẽ. ℔ ibi. Hec q̃ indulgẽtia fm Greg.in dicto c.fuit simplex pmissio q̃ solã indulgẽtiã pe ne.nec loquit ibi de venia culpe: z h modo q̃ simplicẽ pmissionẽ ꝯcedit ius ciuile ꝓtractũ vsurariũ:qa nõ punit eũ. Et hec videk fuis⁹ se intẽtio Aug⁹.qñ dicebat in lib.de li.arb. Videk mihi legẽ istã que pop'o regẽdo seri⁹ bit recte ita pmittere:z diuinã puidẽtiã vẽ dicare: sicut Justinianus imꝑator permisit vsuras centesimas z sexagesimas. De q̃ dt Alexã.de ales in iij.pte: q̃ Justinian⁹ pmi sit cõparatiua pmissione leuissimas vsuras: q: vidit hoies impũ fuit cẽ prauos z pronos ad dandũ ad vsurã: z sic pmisit minus ma⁹ lũ vt euitaret maius maluz:sicut etiã leges pmittũt meretrices. Rõ hui⁹ est: q: lz iura ciuilia rep̃iant etiã in lege naturali funda⁹ ta sicut oĩa alia. Tũ q̃a ius ciuile officiuz habet a lege nature dirigere scz in cõmune bonũ:fm q̃ ꝯgruit humane societati ciuilit viuẽti:fm quẽ modũ cõmune bonum hz nu triri/ꝯseruari z pmoueri per legalẽ iustitiã: z p ciuilẽ amicitiã:z h solũ officiũ sufficit ei. Et q: in vsurario ℞tu sit volũtas recipien tis ad vsurã ꝯditionata saltẽ: licet nõ abso luta:ex quo nõ ꝓtingit q̃ eam euidẽter pre⁹ dictam amicitiã impediri.ideo per aliquam ꝓhibitionẽ z penã tali cõtractui desinit ob⁹ uiare:relinquẽs eum diuino iudicio punien dũ. Ex his etiã ptz q̃ lex ciuilis ꝓncipaliter z p pene cõminat:onẽ illa vitia phibet que possunt impedire domesticã z ciuilẽ amici⁹ tiã. Jus ergo ciuile se hz vniformit ad oẽs casus vsure fm hãc pmissionẽ: quia in omni casu pmittit. Jus ꝯo naturale diuinũ z ca⁹ nonicũ vniformit se hñt negatiue ad omnes casus vsurarios:qa pari rõe sicut in vnoca su sic z in quolibet phiberi debet: cum ꝺ sui natura vsura sit mala. Et huius sentẽtie est Joan.and.in mercuri. in regl'a/ peccatũ.ar ti.iij. Et in hẽtiã ꝯor.cõmuniter oẽs do⁹ ctores. Cũ em̃ aliq̃ casus a doctor⁹ ibꝫ eximi videnk ab vsura: tũc nõ intelligẽdũ est q̃ in illis casibꝫ cõmittak vsura: sed q̃ in eis ꝓma facie dũtaxat aliq̃d simile cõcurrit. Cũ em̃ vt ꝺt Alexã. de ales in.iij.pte: Vsura de se sit quid malũ:ideo ipsa remanente sub rõne illiciti z mali:nullomodo cadit in ea dispen satio vt clare patz extra de vsu.c.sup eo.vbi subdit Alex.papa.iij. Cũ vsurarum crimẽ vtriusq̃ testamẽti pagina detestet: sup̃ hoc dispẽsationẽ aliquã posse fieri nõ videmus: q: cum scptura sacra phibeat p alterius vi⁹

ta mẽtiri. merito plus ꝓhibẽdus est quis ne ecliã ꝓ redimẽda vita captiui vsuraꝝ crimi/ne inuoluak. Ex quib⁹ ꝟbis colligit ꝓmo ꝙ nõ est aliq̃ dispẽsatio posita in vsura. Scdo ꝙ nec ꝓ sustentatiõe viduaꝝ/pupilloꝝ vl q̃/rũcũq; alioꝝ aliq̃ modo licitum sit dare mutuũ ad vsurã: sicut q̃dam falsiss. me fabulantur ar. j. q. c nõ ẽ putãda xxxij q. viij. c. vnico. ꝑsertim cũ ꝫ nõ liceat ꝓ redẽptiõe captiui. Et si q̃s dicat ꝙ etiã ecclia ꝓmittit. i. non punit vsurã. s. occultã ꝛ palliatã. Dicẽdũ ꝙ hoc vanũ est in foro ꝓtẽtioso eo ꝙ nõ ꝓ omĩa corrigere punit tñ in foro ꝓfitẽtioso: ꝛ prohibens detestak in multis locis/ꝛ vsuram manifestam acriter punit: vt postea videbitur. Vnũꝝ ꝝ ius ciuile relinquit vsurariũ ꝓtractum ꝓhibendũ ac puniẽdum iuri diuino ꝛ canonico quib⁹ magꝭ incũbere videk. implicite ra nẽ etiam phibet vbi ór: ꝙ sacre leges non dedign nak imitari sacros canones: specialiter in matrimonijs ꝛ vsuris, vt in auk. vt clerici apud ꝓpios cpos. colk. vj. ij. q iij. ℔. hinc colligit. Et hec patent extra de nouis ope. nũ. i. c. intellerimus. in glo. Ꝝ ſm canones nõ ꝑt exigi ℔ nec ſm leges. Dic̃ imperator ie amplecti q̃ctuor ? illa vniuersalia: adeo vt ea suis legib⁹ derogetur: ꝛ sic mãdauit ꝙ ea q̃ in Niceno ꝯcilio phibita sunt: qd̃ est vnũ de illis q̃ctuor. In q̃ concilio phibita est etiã vsura. vt plane ꝓz dist. xlvij. c. q̃m. ꝛ sic in hac pte leges oẽs abrogate sunt. Scda ꝟo est ꝯcessio addens phibitionẽ: q̃ idẽ est ꝙ ꝑmissio tollẽs impedimentũ: ſm quẽ modũ inter nos iudei habitantes in sui ritus obſuantia ꝑmittunk: ita ꝙ liberã habeãt lucẽtiã obſuandi ritus eoꝝ ꝛ festa: vt plane ꝓz. xlv. dist. c. qui sincera. vbi phibet eos in talib⁹ impedire. Ꝝ hanc ꝯcessionem ius ciuile nõ indulget vsurario ꝯtractui: qa nõ tollit impedimẽta cõtra ꝯtractũ vsurarium q̃ facit ius canonicũ vel statuta ciuitatum aut dominoꝝ ꝯ eundẽ turpẽ ꝯtractum Tertia denicꝫ est ꝯcessio ꝑstans fauorem et subuentionẽ atq; iuuamẽ: ſm quẽ modũ ecclesia ꝑmittit clericũ a seculari ptãte q̃q; occidi. quꝫ ꝯcessio se hꝫ per additionẽ ad secundã: quẽ admodũ secũda ad ꝑmam. Nam in ista ꝯcessione nõ tm subtrahit cõminatio pene sicut in ꝑma: nec tm tollit impedimẽtum ꝙ qõ occiſio clerici possꝫ impediri sicut in secũda: sed etiã ꝑstat iuuamẽ. qõ nõ fiebat in ꝑdictis. Clericus cm̃ ꝙ morte dign⁹ est/ecclesia degradat ꝛ punit: tradẽs illũ in man⁹ iudicis secularis vt occidak. Juxta illud. j. Cor. v. Ego iudicaui tradere hmõi homini/nem satbane in interitũ carnis vt spũs saluꝰ fiat. Deniq; licꝫ q̃dam doctores iuris ciuilis dicãt: ꝙ ſm leges vsura ꝑmissa est. tñ hodie ꝙ Clem. ꝺ vsuris. c. ex graui. ℔. fi. hoc tenet ꝑhibitũ est: vbi habet ꝙ tenẽs hanc opinionẽ ꝙ ad vsuram dare nõ sit peccatũ tãq; hereticus iudicari ꝛ puniri debꝫ: ſm Anto. de butrio super rubrica de vsuris. in fi. Ad laudẽ dei omnipotentis.

¶ De malis ꝛpalibus ꝛ vsura ꝓ/uenientibus ꝛ etiã corpalibus: curetiã ius ciuile nõ punit ſꝫ ius canonicum acriter punit. Sexti.

On furtum facies.

Nero ꝛr. Ulso vtꝫ q̃ nulle leges/ nulla iura velint admittere pestẽ hãc pessimã vsurarie prauitatis. Jam ꝓsequẽda est huꝰ detestationis rõ que citius agnoscik dũ infinita mala q̃ exinde sequunk subtilius inuestigentur. Quoꝝ numerositas ad maiorẽ euidentiam ad tria genera maloꝝ est reducẽda: que ſꝫ in populis ꝛ vsurarie prauitate ꝓsueuerũt superuenire: maxime ũ publica sit q̃ sunt mala ꝛpalia/corpalia ꝛ spũalia Primonãq; ꝓtingũt exinde multa mala ꝛpalia. vt plane ꝓz Primo in pignoꝝ destructiõe: cũ multa pignora q̃ publico vsurario dank. s. vestes lance ꝛ lince ac alia suppellectilia ꝓsumuntur a tricis: rodunk a muribꝰ: vl destruunk alijs diuersis modis. Scdo ꝓz in pignoꝝ ꝑscriptione: qa sepe ꝓtingit ꝙ ꝓ mutuo pignꝰ ponens in breui sperat illũ redimere: nec tamẽ cessat trãsire tẽpus. ꝑstolabik annus. ꝛ sic superuenientib⁹ impedimẽtis quotidianis/ tandem in ꝑscriptionẽ transit. ꝛ sic ad minꝰ ꝑcium pd. t. Tertio patet in denariorum aut substantiarũ ꝓsumptiõe: quia vsura paulatim pecunias ꝛ substãtias ciuiũ aufert ꝛ cõgregat sibi: ꝛ per cõsequens quotidie per hꝺ augmentãtur numero pauperes ꝛ mendici: debilitank econtrario mercatores ꝛ mechanici: ꝛ per ꝓsequens paulatim deperit quotidianũ lucrum artiũ ꝛ mercantiaꝝ. Quarto patꝫ in denarioꝝ ac diuitiarũ reductione ad vnum locũ: ꝑsertim extraneũ. Nã pignoꝝ

ra prescripta plerūq; transmittere solent ad alias partes vbi charius vendant. Deniq; regl'are est q̄ ānto diuitie ac denarij ad pau ciores t paucie?a marsupia reducunt: tanto pcio?is status ciu?atis t rerū iudicū est: su cut nature deficientq; t in b?eui morituri ho minis apertissimū signū est: cū calo? natura lis extremitatib? membro?q; derelictis t solū ad cor t ad ipa interio?a reduci videt: vnde vitium vsure plero?q; tanta replet insania: q̄ eos seuos t impios reddit non solū ad alie? nos: sed etiā ad p?imos consanguineos etiā fratres quos videns habere domū vel aliam rem gratam in dolo subuenit mutuo: rem cō cupitam p?o pignore recipiens: excrescente q; fenore videt fratrē non posse pignus redi mere: iurgio rem p̄am inuadit t fratrē frau dulenter spoliat. Tanta est etiam auiditas huius vitij q; gloriat vsurarius se spoliasse t exco?iasse pauperes t mendicos. Ad quem Dauid ait per increpationē ps. lj. Quid glo riaris in malicia: id est i pecunia male acqui sita: qui potens es iniquitate. i. in vsuraria p?auitate tota die id est incessanter iniusti ciam id est iniustū cōtractū t lucrū. cogitauit lingua tua id est cogitatiōes expressit formā do verba iuxta cupidinē cordis: sicut noua? cula acuta fecisti. s. opere dolū. Tria nāq; cō siderant in nouacula. Primo occultat aciem in se: sic vsurarius occultat in corde suo ma? lam intentionē. Secō p?iusq; radat acuit super lapidē oleo vnctum: sic adulatio mali ciosa p?ecedit vsurarium contractū. Tertio cū ca ab?adunt pilu: id est paulatim auferūt bōa tp alia q̄si insensibilit. t iō vsurari? fur ō? artificiosi?imo latro p?icios?. Jncuius argu mentū dicit Matt. xxj. q; Jesus intrauit in templum dei t eiecit omnes ementes t ven? dentes in templo t mēsas nummulario? sub uertit t cathedras vendentiū columbas et dixit eis. Scriptū est. s. Esa. lvj. Dom?s mea domus o?ationis vocabitur: vos autem fe? cistis illam spelunca latronū Spelunca ve? ro latronū dicit esse locus vbi aggregantur spolia que rapiunt. Ecce quia dominus nū? mularios vocat latrones: qui p?o munuscu? lis fructuū t consimiliū pecuniā mutuo da? bant vt offerent in templo. Numirū cum ali quo modo furib? t rapto?ib? deterio?es sint et hoc quadruplici ratiōe. Primo ratione fa miliaritatis: pei?o?: enim et detestabli o? est fur t latro domesticus q̄m alienus. Hinc do?

minus ad iudam ps. lviij. Si inimicus me? us maledixisset mihi sustinuissem vtiq;. Nulla est em̄ ad nocendū efficacio? pestis q̄m familia ris inimic?. Secdo rōne assimilatur: eo q; vsu rari? sp die noctuq; hoies expoliat: in pasca: in parasceue sctā: in missaz solennijs: tnū q̄m ab hac p̄da repit otiosus. Tertio rōne sagaci?atis: q? cū maio?i malicia rē alienam vsur pat q̄m fur vel rapto?: eo q; cōpellit voluntatē ciuis q; mutuū recipit ad consentiendū in ta? lem rapinam: ac per hoc simulat nullam iniu sticiam inferre p?imo suo. Quarto rōne secu ritatis: q? rem alienam vsurpat sine timo?e vsurpationis t eam detinet sine timo?e repe titionis: etiam si public? vsurari? fuerit. Fur autē t latro hoc sine timo?e facere nō possūt.

¶ Hic incidenter alit queri pōt: cū vsura ri? sit fur t latro vt dictū ē: cur iudex secula ris patiat eos viuere: nō aūt fures t latrones: cum cūm vsurarij publici manifeste sint mali t iniusti videat iudex facere cōtra p̄ceptū illud. Exod. xxij. Maleficos ne patiaris viuere. Econtra vero iudex ecclesiasticus se plus in? tromittit de pena vsuriox q̄m aliox furum. Ad hoc rñdet Alexan. de ales in. iij. pte. i. ex positione euangelicox p̄ceptox: q; iudex secu laris rempublicā gerit q̄ntum ad tempora? lia: t ideo q̄uis vsurari? sit fur tamē q? fur est domesticus t nō furat p violentiaz: ac ēt q? ex illi? furto pueniat aliqua vtilitas repub lice q̄m ad tpalia ꝓpt̄ h vsurarios p̄mittit vi uere cū tñ alios fures puniat. Ecclesiasticus aūt iudex se plus intromittit de penis vsura rioz: q? subtili? respicit t p̄sequit eos ꝓpt̄ da? mnū spūale qđ accidit in vsura. Et q? vsura rij de inhonoratiōe t cōtēptu dei sibi fecerūt officiū t modū viuēdi. Vñ in tantū hāc pestē detestat eccl'ia q̄ et p̄hibz p mutuo q̄cūq; ꝓ palliato vl' interpretato in q̄ dūtaxat vsura cō tingere p̄t dare viliss̄ima munuscula fructuū vl' escaz aut ēt qđcūq; cōmodū licz videatur minimū p̄hibet vltra sortē deducere i pactū reputās illud tanq; detestabile furtū t iudi? cans de necessitate salutis omino restituēdū: vt sic penit?e lidat caput. i. initiū huius lamee. Alioq̄n sic inquiet? cancer q̄libet tpe die ho rat puncto fenus vsurarij subam pauperuz rodit: t qđ mirabili? est cuncta illi? bōa den tes hre vident. Hā nūmi illi? dentes hūt: siue frumēta vinū: oleū t silia: q? p mutuum co medūt alioz egenoz domos vineas vestes segetes: arua: t cuncta illoz bona consumūt

imo qđ crudeli⁹ est: comedũt eoꝝ carnes et ossa bibũt ꝛ sanguinẽ eoꝝ: vt in ꝑsona talium merito dicat Job eusdẽ. iij. Qui me comedũt ñ dormiũt ꝛ pre multitudine eoꝝ consumit vestimentũ meũ. Hic q̃ri potest: vtrũ ergo nõ liceret alicui mutuanti deducere i pactũ cũ eo cui mutuat. q. s. alio tempore cõsimilẽ sibi mutuationẽ faciat: presertim cum equũ esse videat: vt seruitiũ ꝑ seruitio ꝛ gratiã ꝑ gratia reddat: vt extra de resta. c. cũ in officijs. Et in glo. ff. de pet here. sedz si. §. cõsuluit. Et ꝑ ꝯns licitũ videt ꝙ hoc in pactũ deducat Ad hoc respondet glo. fi. in c. si fenerauerit. xiij. q. iij ꝙ ꝑ gratia mutui impẽsa nõ potest iuste exigi amplior gra aut aliꝺ ꝗ̃ gra. Nam si ex debito iusticie gra exigat: gratia non est gra sed pti⁹ gratie venditio vel gratie cõmutatio dici deberet. Vñ ꝺ Alexan. de ales. in. iij pte ꝙ mutuãs q̃dẽ illud sperare potest ad qꝺ accipiens obligat: qz in cõsimili casu necessitat; tenet accipiens similiter mutuũ illi dare q̃ dedit ei: etiam si ꝓius non dedisset: non tamẽ hoc potest ex vi mutui: sz ex charitate mutuũ recipientis. Vtilia nãq̃ beneficia charitatẽ accendũt. Concedi põt igit ꝙ mutuans in cõsimili casu mutuũ sperare valeat ab eo q̃ mutuũ recepit: qz ad hoc alius obligat. si tamẽ hac intentione mutuũ tradit nõ est sibi meritorium: qz nõ ponit deũ finẽ mutui: ꝙ si pactũ deducit iã est vsurariũ. Idem sentit Tho ij. ij. q. lxxviij. dicens: ꝙ quicũq̃ ex pacto tacito vel expresso ꝑ mutuo alq̃d acceperit cui⁹ pretiũ pecunia mensurari posset peccat cõtra iusticiã: sicut qui ꝑ mutuo pecuniam accipit vltra sortem: potest tñ exigere ꝑ mutuo recompensationẽ eoꝝ que pecunia nõ mensurant: puta beniuolentiam ꝛ amorẽ q̃ si ex debito. Sed tali debito nõ cõperit ciuilis obligatio ꝑ quã induc it necessitas vt non spontanea recõpensatiõ fiat: hec ille. Bal. aũt de perusio. C. de vsu. li. j. dicit ꝙ obligatio vsuraꝝ ideo prohibita ẽ: quia talis obligatio aut dicimus ꝙ cõtrahitur re aut cõsensu. Si dicim⁹ ꝙ cõtrahit re: hoc ẽ falsũ. ff. si cer. pe. l. rogasti. §. si tibi. Si vero dicim⁹ ꝙ ꝯtrahit cõsensu: hoc est iniustũ: qz ois obligatio relatiua requirit extremũ equipollens. Qꝺ sic ꝓbat: debitor q̃ promisit vsuras hz dominiũ vsus: qz vsura nõ cõsistit nisi in rebus mutuabilibus in q̃bus vsus rei nõ distinguit a dominio rei: ꝛ sic indebite fit. Et si dicat ꝙ non prestat eãꝑ re sz pro beneficio:

Rñdet ꝙ remuneratio beneficij huius a natura naturali nõ est taxata nec ab aliq̃ ratione intellecta: quapropt deducere voluntatẽ ad necessitatẽ ꝛ obligationẽ informẽ: nõ est forma meras iusticie naturalis. Et ideo apꝺ Aristotelẽ vsure dicunt omne naturaliter prohibitũ lucrũ. Et iterꝝ dicit phs. j. polit. ꝙ vsuraria acq̃sitio pecuniaꝝ est maxie pret naturã. Concor. Hostien. cũ ꝓdict;. Addit et Thomas ꝙ hõ sperare põt ex mutuo rem cui⁹vis sine pcio int amicos cõcedi solet. ¶ Secũdo ꝓncipaliter ꝓringũt ex vsura mlta mala corporalia: q̃ figurative distinguũt in. ij gña. malorꝝ. Apoca. vj. vbi Joãnes i aperione q̃rti sigilli vidit. Et ecce equ⁹ pallid⁹ ꝛ q̃ sedebat sup eũ nomẽ illi mors ꝛ infern⁹ sequebatur cũ: ꝛ data est illi pãs sup q̃tuor partes terre interficere gladio ꝛ fame ꝛ peste ꝛ bestijs terre. Equ⁹ pallid⁹ ẽ auar⁹ vsurari⁹. sedes ꝺ̃i ꝙ ẽ diabol⁹ auaricie ꝛ vsuraꝝ q̃ a dño mãmona vocant in euãgelio ꝛ nomẽ illi mors: qm̃ illi⁹ inuidia mors introiuit in orbẽ terraꝝ et infern⁹ ꝛc Ad cui⁹ euidentiã sciendũ ꝙ auarus vsurari⁹ recte ꝙ equũ pallidum designatur propt q̃tuor. Primo propt transformationẽ illius. Et quo cm̃ amor naturam habet transformandi amantẽ in amatũ: qs dubitet vsurariũ in pallorẽ auri cordialiter transformatũ. ꝑs. lxvij. Et posteriora eius id est sensuales effect⁹ in pallore auri. Tanta nãq̃ cupidine ducit ꝙ semꝑ aurũ sitit: ꝛ surit: cogitat: ruminat ꝛ somniat: q̃ merito auaricia vocat ab apto idoloꝝ fuit⁹. Vñ Eccl. v. Auarus ñ implebitur pecunia. ꝛ Bernñ. Non plus sitiabit cor hominis auro q̃ corpus aura. Hinc q̃dã ait. Crescit amor nummi q̃ntum pecunia crescit. Cuius ratio est: qz pot⁹ pecunie non ponit ibi vbi cõsistit sitis auari: sicut vinũ in dolio non sedat sitim corporis: sic nec aurũ in archa sedare potest sitim mentis. Secũdo propt nimiã sollicitudinẽ quam amplectitur in congregãdo ꝓpt insatiabilem ei⁹ cupidinẽ: que nimiꝝ sollicitudo nõ sinit eũ quiescere nec vigilando nec dormiendo: ꝛ sic in se marcescit. Eccl. iiij. Vnum est ꝛ secundum non habet filiũ: non fratrẽ: ꝛ tamen laborare non cessat: nec satiant oculi eius diuitijs nec recogitat dicẽs. Cui laboro ꝛ fraudo animã meã bonis. Tertio ꝓpter nimiũ timorem ꝛ angustiã in cõseruando. Timor ei facit exteriora membra pallida reducens sanguinẽ ad interiora: nã tanta q̃nq̃ miseria re-

nactrate constringit. q dñ qd de sua substantia expendit q̄si oculū gdidisse videat. Insuq̄ oēs domesticos vicinos ac supervenientes fures suspicat z raptores: nulli cōfidit: nulli fauet. Et ꝛō dr Prouer. xv. Conturbat domū suā q̄ sectat auaricīā. Quattoppt nimiā tristiciā z merorē in animo: q̄ tristicia lima est totī⁹ nature: qz spūs⁹ tristis exiccat ossa. Et ēs. v. Est z alia infirmitas pessima quā vidi sub sole. diuitie conseruate in malū dñi sui. pereunt ei in afflictōe pessima. Super hunc igit equū sedet diabolus tanq̄ iniqu⁹ possessor q̄si freno misericordie auaricie ad volitū cursū cūferens: ac q̄ eū tanq̄ q̄ impiū instrumētū q̄missione diuina q̄rtuor in ira plagas exercens: qz data est illi ptās infficiendi: primo gladio qz cupiditas est venenū charitatis: nā ex acribus fructuosis generat habit⁹ bonus z iam generat⁹ ex his dilatat. Sic sm Alexā. de alex: mutua beneficia charitatē accendūt z ideo per ea fraterne dilectiōis habitus vel generatur si aberat: vel si aderat dilatatur. Econtra pro act⁹ dandi mutuum ex spe lucri genitat habitū cupiditatis ac generatū adquget z dilatat. ita q̄ tandē anima trahit in q̄ndā vorāginē insatiabilis appetit⁹. Deficiente igit charitate ac invalescente cupiditate generant odia: pcialitates: guerre: ire: invidie: homicidia ꝛc. vt docet mltiplex experientia. Sēdo data est illi ptās infficiendi fame. i. defectu cor q̄ natura eqrit. Hā vsurari⁹ i hac pte reputat homicida: qz pauperi aufert necessaria. cibū potū vestimentū lectū z cetera mobilia: insup domū agrū z p ꝑs totum victū z sic aufert illi vitā: qz dicit Eccī. xxxiij. Panis egentū vita pauper est. z q̄ defraudat illū hō sanguinis est: qui aufert in sudore panē q̄ qui occidit primū suū. Si g dñs in iudicio condemnatur⁹ est eos q̄ pximo suo nō subuenerūt: qd putas dicturus⁹ est vsurarijs q̄ tanta auiditate a pauperibus rapuerūt. s. vestimētū de nudis: panē de famelicis ꝛc. q̄ ex penuria faciūt infirmari sanos incarcerāt z excruciāt liberos: fures latrones meretrices: lenones z conflictes maleficos fatiūt: ac tāq̄ lupi rapaces de bonis imo ꝺ carnibus miseror pascere se satagūt. Profecto ꝑ tales vniuersi mōdi machina vindictā acclamabit z cōdēnabit: qm̄ ois rerū natura subuenit hois indigentie gratis z q̄n tū i se est cōmunicat illi dona sua: sol: luna: stelle: celi: elementa z oia q̄ in eis sunt. Hinc dicit Aug. Indictū maximū diuite hodie constrictus est: q̄ q̄libet res cogit dare scipam z nō omnia sua beneficia non vendunt homini: sed illa gratis impendunt. Non sic vsurari⁹ nec q̄: sz etiā deū suū p minimo venderet sicut alter iudas. Tertio data est illi ptās nocendi peste z q̄ruor bestijs terre: quia tales publici vsurarij qui semp viuunt in contumeliā z contemptū sui creatoris: puocant ad vindictā diuinā iusticiā: cū magie ꝓpter peta notoria que rotā inficiunt chīanitatē diuerse mortalitates z plage contingere solent: sic in lege veteri pz in mltis locis: presertim in adoratiōe vituli que fuit figura auari vsurarij. Ite in Saul q̄ fuit cōsulens auaricie gabaonitas infecit ꝑiurandū q̄ i sub specie cuiusdā religionis ꝓpter qđ in isti⁹ missa fuit a dño fames triby annis: q̄usq̄ Dauid in regē sublimat⁹ vindictā exercuisset hui⁹ sceleris Ad laudē dei.

De tertio genere malorū qđ ꝓuenit ex vsuraria pauitate .s. malorū spūaliū: q̄bus per eos infinitī maculant. Sermo. xlij.

Non furtum facies.

Exo xx. Expediti de duobus malorū generibus q̄ solent euenire mltifo: mic ex vsuraria pauitate: presertī si publica fuerit. Ja tertiū genus pseq̄mur. A Hā tertio cōtingūt ex eo mltra mala spūalia: qz vorago q̄dā est oim vitiorū: z hoc ꝓmo in seipo scdo in pximo. Hā in seipo nutrit vitā opp: obliuiosam z odibilē: tum ꝓpt inertiā: q: p vsurā sibi tollit operositatem omnis debiti modi procurandi sibi licita lucra: necessitās seipm ad indebitos modos lucrandi cōtra legē dñi dicentis Gen. iij. In sudore vul. t. ves. pa. tuo: tū etiā ꝓpt malicīā q̄ seq̄t inertiā: q: vt dicit Eccī. xxxiij. Multā malicīā docuit ociositas. Ad tantā itaq̄ malicīā ducit. q animā suā i tanta sublimitate creatā: tanto pcio redemptā z ad tām glīā ordinatā ēt viliissimo denario venalem habet: iuxta illō Eccē. x. Auaro nihil est scelestius: hic ei z animā suā venalē habz. Tum deniq̄ ꝓpt detestabilē infamiā: iuxta illud Prouer. ij. Qui relinquūt iter rectū et ambulant pvias tenebrosas: q̄ letant cū male fecerint z exultant in rebus pessimis quorū vie peruerse z infames gressus eorum. Pro-

quo sciendū q̄ ſm leges tales vſurarij ſūt infames q̄ exercent improbū fenus. i. qui poſt terminū etiā de vſurario pacto cōputant & exigunt fenus q̄d vocant vſuras vſurarū: vl etiam q̄ exercent vſurā centeſimā: ita q̄ in capite anni vſura adequatur ſorti. vt patz. iij. q. vij. c. infamis. in fi. ⁊. C. quibus ex cauſis infa. l. improbū. Scōm legē aūt canonicam in q̄libet vſura peccatū mortale cōmittit ⁊ infamiā incurrit generalit: vt patz. vj. q j. c. infames. Specialiter tamē infames ſūt ſi publici ſūt vſurarij: ita q̄z eoz teſtamenta ipo iure ſunt irrita. Et multa alia de eis ponunt li. vj. de vſuris: de q̄bꝫ poſtea videbit. Patet ꝛa vita hec opprobrijs plena generat filiam nequiorē ſe que vocat impenitentia. Inter omnes enim peccatores difficiliꝰ ad verā penitentiā reducit improbus vſurarius: ⁊ hoc propt̄ tres rōnes. Primo quia vſurarius reperit maxime inditpoſitus ad veracit̄ penitēdum: quia ſemper aut pdigus eſt aut anarꝰ. Si prodigus eſt non retinet vnde reddat: ſi auarus eſt non poteſt induci vt reddat: periculoſior eſt em̄ conditio nolentis q̄ꝫ non valentis reſtituere: cum illud ex malicia hoc ex impotentia cū culpa mixta originem habet. Intantū tamen excuſat: quia ad impoſſibile nemo tenet. Inanis eſt ei actio creditoris quam excludit inopia debitoris: vt extra de reſtit. ſpol. c. ij. Auarus autē rariſſime niſi in mortis articulo ſatiſfacere q̄rit: ſimilis vaſculo terreo in quo pueri denarios ponunt: cum iam cupido nūmi incipit illis blandiri: de q̄ niſi frangat extrahi nō poſſunt. Sic vſurarius niſi in articulo mortis fuerit non reſtituit: ⁊ qđ execrabiliꝰ eſt raro etiam in mortis articulo debite reſtituit: ⁊ ſic in tota vita ſua remanet indiſpoſitꝰ ad penitendū. Secōdo quia vſurarius ex illa indiſpoſitiōe ducit vlterius ad indurationem: quia conſiderans ad ſtatū ſaluris ſe peruenire non poſſe niſi reſtituat aliena puto ſuo poſſe: quod tñ pficere nō queat: niſi ſe ⁊ ſuos in multa paupertate ⁊ inhonorabilitate relinquat: potius deliberat in peccato ſuo perſeuerando q̄ꝫ iniuſta reſtituendo ſe ⁊ ſuos exheredare: ⁊ ſic perſeuerando in malo ꝓpoſito cor eius indurat contra dominū ⁊ omne bonū: non ſuſcipiens inſpirationes predicationes exhortationes obiurgationes vel cōminationes. Et implebit in eo illud Job. xlj. Cor eius indurabit q̄ſi lapis ⁊ ſtringet q̄ſi malleatoꝛ incus: q. ſ. q̄nto plus malleo peiꝰ tanto durioꝛ efficit. Tertio ex ī duratiōe venit ad obſtinationē ⁊ contemptū dei ⁊ ꝓpie emendatiōis: iuxta illō Prouer. xviij. Peccātor: cū in pfundū malox venerit contemnit. ſ. reſurgere ꝓpt̄ petā. Vnde ira ⁊ deteſtāda alia q̄ꝫ vſurariox obſtinatio q̄ videt excedere quodāmodo obſtinationē iude. Judas ei ꝑmo penituit de patrato ſcelere licet indebito modo ſcōo perm̄ ſuū confeſſus eſt dicēs: peccaui tradens ſanguinē iuſtū tertio pretiū reſtituit qđ p chri pditione recepit ⁊ tamē venia nō meruit: quia illā n̄ q̄ſiuit. Quid q̄ſ ſceleriꝰ eſt vſurarijs impijs ⁊ obſtinatis q̄ nec penitent de vſura niſi forte q̄ nimis modicū lucrati ſūt: q̄ ſi penitere vident nō tñ cōfitēt ne ad ſatiſfactiōem a confeſſore cogant: q̄ ſi confitent talē requirūt cōfeſſorē qui non habet conſcientiā nec ſcientiā: ne p cautionē debitā ſatiſfacere cogant. ſed ſimplici ꝛbo promittunt ignaro cōfeſſori ſatiſfacere: quā tamen pmiſſionē cōmunit nō ſeruāt: ⁊ ſic deciꝑere q̄rentes decipiunt: q̄z regula iu. eſt li. vj. nō dimittit pcm̄ niſi reſt: tuat ablatum. In cuius argumentū ſūt ipo iure excōicati: q̄ſ tū ad tria. ſ. q̄ nō dēnt recipi ad cōtionē alioꝝ: nec dēnt recipi eoz oblatiōes: nec etiā debent recipi ad eccl̄aſticā ſepulturaz ſi in b petō deceſſerint: vt patz extra de vſu. q̄z in oib. Ecce q̄ꝫ deteſtabilis eſt vita vſurarioꝝ: q̄ inſup certa teſtimonia tenēt ecclīe dānatiōis. Tota nan q̄ꝫ ſacra pagina veteris ⁊ noue legis ingemi nat cōtra eos ſniam dānatiōis. Et pcipim̄ p̄s. cōſciꝰ ſecretoꝝ dei in mltis locis. Himurū cū ⁊ ipſi certa ꝓuilegia ⁊ autētica inſtrumēta ſue dānatiōis ſecū detinēt: ita q̄ nullū crimē inuenit q̄ tam patent ⁊ apte deferat iras ecclīe mortis ſicut vſura. In quolibet cm̄ inſtrumēto ⁊ in q̄libet particula librox i q̄bꝫ vſurarij cōtractꝰ cōſcribunt: vſurariꝰ priculare priuilegium habet qđ illum ad eternum ſuppliciū obligat: ſic q̄ꝫ tot habet ꝓuilegia q̄t vſurarios contractꝰ fecit: ex q̄ patz q̄ multū certificatꝰ eſt de gehenna. B Secōdo ꝑncipalit vſura eſt vorago ⁊ ſentina oim vitioꝝ in primos: q̄z morbus eſt multū cōtagioſus. Q̄ſ ſi graue periculū reputat diu cōuerſari cū leproſis: inc̄ōpabiliter tñ periculoſiꝰ eſt diu conuerſari cū vſurarijs: qđ nos ꝓpudor experientia q̄tidiana docet. Nā vſurarij ad palliā dānabilis ꝛz ſue ſcandalū ⁊ deteſtabilē maliciā ſepiꝰ ſnuitant nobiliores potentiores et ditiores ſpiꝰ cōmunitatis vt ab eiſdem honorati ⁊ in

gratia habiri: nec ab alijs despiciank. vnde fit qvsq ad hec tpa tantū excreuit vsuraria labes: q de ea iam nullus est rubor: nullus ri: nor: nullus etiā grauitat; respectus inter chr:stianos remansisse videt. Sz vt dī Hie rem. vj. A maiore vsq ad minorē oēs auaricie student. Sī mules: si baro: si diues: si p̄ potens: oīes sibi mutuo cōparant vel impignorant castra vel villas: officia t filia: ita q hodie vix alijs inuenit immunis. mīro tamen lachrymabilius est qō ibidē subinfert: Apphera vsq ad sacerdotē cūcti faciūt dolum id est dolosam vsurā: dum scz mīnplices cōtractus simulata calliditate frequentant. Sed qd mirū: cum olim vix inueniebatur vsuras exercēs nisi forte occulte. q si ō tali veridica t publica fama diuulgabat: tanto despectui extūc habebat: q oīa bōa sua bona diaboli dicebank: nemo attulit ignem ō domo eius: nemo salutabat: sed ad eius occursum multi expauescebāt. Hūc phpudor: honorank p̄mouenk: comitiua maḡ sociantur in platcis: copulank in cōiugio cum nobilib; parētelis: sepeliuntur in cimiterijs: t q̄nq; in ecclesijs: t eorum cōuersatio int̄ homines q̄l vnus ex illis. t ex hoc infinita pestis huius cōtagio maculank/ imitādo/ defendēdo/ psulēdo/ subueniēdo/ auxilium p̄bendo/ adulādo: alijsq; diuersis modis participando. Ex quib; liquet q nullus est improbrior fur vel raptor q̄; vsurarius: q; multas anias deuorat: t bona facultates exhaurit. vt dī li. vj. de vsuris. c. vsuras vorag̃inē. Ijn talib; vsurarijs p̄cipue māifestis se participes aliquo modo ꝓfitentes: multa spiritualia mala t damna incurrūt: que specialiter ad tria ma'oria ḡnera reduci possunt. Primū genus maloz spū alium quod incurrunt sunt mortales offensiones. Nā q̄cunq; sine legitima causa: id est sine necessitate mutuā recipiūt ab eis mutuū: mortaliter peccāt.

Hic queri potest. vtz licitū sit accipe mutuū sub vsura: p̄sertim cum huiusmodi ꝓsentire videt efficaciꝰ cooperari vsure vitio. Ad hoc rñdet scīus Tho. ſcda ſcde. q. lxxviij. q inducere hoiem ad peccandū nullo mō licz. vri tū alterius p: rō ad bonum est licitū: qa deꝰ vtit oib; ptis ad aliqd bonū. ex q̄libet ei malo benū aliqd elicit: vt dī in enchirid. Ad cuiꝰ cuidētiā sciēdū fz Alex. d alcs i. iij ḡte: q ḡtus occidere hoiez sit pctm̄ in se: ñ tñ sibi sz qa q̄nq; licet: dare tū ad vsurā ē pecca

tum in se t fm se: quia nunq̄; in aliquo casu licet. Et sic dñs homicidiū phibens/ in aliquibus tamē casib; homicidiū cōcessit: vsuram autē phibens in nullo casu eandez admisit. Ex quo pz q inducēs alium ad exercenduz fenus: in nullo casu a mortali potest excusari: Siergo quis sine peccato mutuū recipe voluerit sub vsura absq; mortali culpa duo sunt illi necessaria. Primo q ille q̄ mutuum p̄stat non sit a recipiente inductus ad tale mutuū p̄standū sed q mutuans a seipo paratus sit ad dandū tale mutuū. alioqn mutuanti cooperaret ad exequendū iniusticiā: cum tota vis ꝓtractus ex vtriusq; consensu manifeste ꝓcedat. Secō: q qui mutuum suscipit/ ad hoc ob legitimā causam/ phām t necessariā cogat: quia velle q primus mortaliter peccet vt ipse suā expleat affectionem inordinatā vel non necessariā/ prauum t impiū esse iudicat. vno ergo isto: um duoz deficiente mutuū accipiēs sub vsura: mortaliter peccat semper. Exemplū p̄mi: licet homo cōstitutus esset in extrema necessitate: tamē alium inducere ad mutuā dū sub vsura esset peccatū mortale: q̄nportius liceret illi necessaria p vita cōseruanda violenter rapere: q̄; ad te mutuum aliuz inducere: co q lege nature oīa sunt cōmunia in extrema necessitate. ff. ad le. rhod. l. ij. §. cū in eadem in textu t in glo. Propterea taliter accipiens nō peccaret: qui tamē mortaliter peccaret alium ad tale mutuū inducens. Ideo tenek homo velle potius in edia mortē q̄; antmā p̄rimi sic velle interimere. Exemplum etiam q̄ mutuum accipit vt ludat vt inutiliter expēdat in non necessarijs: aut vt emat aliqua non necessaria: semper mortaliter peccat. Tertiū quoq; addendū est: q scz in necessitate mutuū accipiēs sub vsura mutuanti non ꝓsentiat in peccatū vsure volūtarius: sed inuitus co vrak ad necessitatē: nec ei placeat vsura t exactio: sed tm̄ mutuario q̄ honesta est. His ergo trib; cōcurrentib; licitū est recipe mutuū sub vsura: quia tūc licz cōtractus talis mutui fiat ex vtriusq; ꝓsensu: nō tamē ex ꝓsensu mutuū recipientis inq̄nantum est vitiosus: nisi tm̄ per accidēs: vt dic Aug⁹. q aliud est bñ vti malo: t aliud male vti bono. Bene vti malo nō est pctm̄: sed bonum. cū h̄ tā deus agat dū p̄mittit cōmitti mala: t inde elicit iusticie bonum. sz male vti bono: pctm̄ est. sic bene vti vsurarij malo

bonū est. Vtik aūt homo illo bñ: dum p̄ sua necessitate mutuū querit: ⁊ absq; vsura hẽ nō pōt: nō illius vitio delectatus/ sed solum necessitate coactus. p̄ quāta tñ necessitate licitū sit nō facile diffiniri p̄t: sed recurrēdum ē ad iudiciū p̄bi ⁊ expti viri. Nō cīm necesse ē expectare extremā necessitatē: sed etiā p̄ds vitare notabile dānū scādalū/ diſcidiū/ turbationē: ⁊ silia. Q, aūt ħ licitū sit p̄bari p̄ exēplis p̄ simile. Dicit cīm Aug. in epla ad plebiculam q̄renti: vtq; licitū sit vti iuramēto illius q̄ falsos deos iurat. in q̄ manifeste peccat eis diuinā reuerētiā adhibēs: q̄ al ō est inducere ido'atrū non solum vt iuret: sed etiam vt p̄ idola iuret. atq; aliud est recipere iuramētum per idola factū ab idolatra nolente aliter iurare/ aut aliud iuramentū firmum nō reputare. p̄mum quidē illicitū est. scdm autē licz. q̄a homo tunc vtit malo bñ: propterea iudex hominez compellere potest vt iuret per falsos iudeos: vel iudeum vt iuret p̄ suam legē vel fidē de veritate dicenda: si non pōt aliter creditor habere suam pecuniam: q̄ tunc vtitur malo bñ. Cōcor. Richard. in. iij. ⁊ etiā Tho. vbi sup̄: qui addit exemplū de eo qui incidit in latrones: cui licet eis manifestare ⁊ dare bona que habz vt morte euadat: que tñ bona latrones diripiēdo deum offendūt ⁊ primum. sicut fecerunt decē viri dicentes ad Ysmael: Noli occidere nos: q̄a thesauz habem⁹ in agro. vt ō. Hiere. xli.. Scdo peccant mortaliter recipiētes eorum oblationes in ecclia: ⁊ ad restitutionē obligant: ac ab officio interim suspendunt. vt co. ti. c. quia in omnib. ⁊ in glo.

Tertio peccāt oēs mortaliter qui sciēter eorum elemosynas recipiūt vt faciāt illos ad restitutionē impotētes: saltez de certis male ablatis: nisi aliqua legitima causa excusentur: vt postea videbit. Similit oēs peccāt grauit qui p̄bent ꝯsilium/ auxilium/ fauorē vl aliquod quodcūq; aliud participiū sciēter incurrūt: prout iam videbit. ℰ Secundū autē genus malorū spūalium q̄ incurrunt sunt ecclīastice maledictōes. Pro q̄ sciēdum q̄ ecclīa sancta determinat esse grauioris culpe vsuras efficaciter autēticare q̄ vsuras accipe. Et ideo iz vsurarios manifestos excōmunicet duntaxat minori excōmunicatiōe vt ptz extra ō vsuris: in pleris q; capitulis/ ⁊ tactū est ē. tamē efficaciter autenticantes caldē excōmunicat maiori excōmunicatione. Vñ in Clem. de vsuris. c. ex gra/ ui ponunt sex excōmunicatiōes maiores cōtra efficaciter autenticantes vsuras. Primo contra dominos/ potestates/ capitaneos/ rectores/ consules/ iudices/ consiliarios: aut quoscunq; alios officiales qui decretero statuta facere/ scribere vl dictare p̄sumpserint q̄ ab vsurarijs vsure exigi possunt. Secūdo cōtra eos qui ad soluēdum vsuras ipos debitores compellunt. Tertio cōtra iudices q̄ iudicare p̄sumpserint: q̄ vsurarijs vsure soluantur. Quarto cōtra eos qui de p̄dictis directe vl indirecte opam dederint: q̄ vsure solute non reperant. Quinto cōtra eos qui statuta in vsurarum fraudē hactenus edita: de libris cōmunitatū infra tres menses nō deleuerint: cum tamen hoc facere possint. Sexto cōtra eos qui ipsa statuta seu cōsuetudines effectuz vsuraz habētes obseruare quoquomodo p̄sumpserint. Ecce omnes supradicti p̄opt fauorem vni vsurario manifesto concessum maiori excōmunicatione sunt irretiti. Insuper in detestationē huius crimīnis districte p̄cipitur lib. vj ō vsuris. c. vsuraruz voraginē. Q, nec collegiū nec aliqua vniuersitas vl singularis p̄sona cuiuscūq; sit dignitatis/ cōditionis aut status/ alienigenas ⁊ alios non oriundos de terris ipsorum publice pecuniam fenebrem exercentes aut exercere volentes ad hoc domos in terris suis cōducere vel conductas habere aut alīs habitare p̄mittant: sed huiusmodi vsurarios manifestos omnes infra tres mēses de terris suis expellant: nūquā aliquos tales decetero admissuri/ nemo illis ad fenus exercēdum domos locet: vel sub alio titulo quocunq; concedat. Qui vero contra fecerint. si p̄sone fuerint ecclīastice/ patriarche: archiepiscopi: episcopi/ suspensionis: minores vero persone singulares/ excōmunicationis. si autem collegium seu alia vniuersitas interdicti sententiā ip̄o facto se nouerint incursuros: quam si per mensem animo sustinuerint indurato: ferre ipsorum quādiu in eis idem vsurarij cōmorantur/ ex tunc ecclīastico subiaceant interdicto. Cererū si laici fuerint per suos ordinarios ab huiusmodi excessu omni cessante p̄iuilegio: per censuram ecclīasticaz compescantur. hoc ibi. Vltra hec etiam p̄cipitur ibidem ca. quā/ quā. Q, licz vsurarij mānifesti in vltima voluntate de vsurīs: q̄s receperūt satisfieri mandi

dauerint: denegatur: tã eis ecclia stica sepultura: dõec ꝙ facultates patiunt plenarie satisfecerint vl cautionẽ idoneã de restitutione fienda pstiterint: alioqn qui secus eos ad sepulturã admiserint eos pene in lateran. cõcil. pmulgate ꝟ vsurarios subiacere decreuit eccliã: ac testamenta eoꝝ alit facta ipso iure sunt irrita. Ad laudem dei.

De decẽ generibꝫ hoim q̃ pter participationẽ aliquã cũ vsurariis obligãtur cũ eisdẽ ad restitutionẽ. Sermo.xliij.

On furtum facies.

Exo.xx. Viso vtcũq; de duobus generibꝫ malorꝫ ipirituali um qd incurrũt vsurarijs pticipantes: nunc tertiũ genꝰ malorꝫ qd incidũt pſequmur. Tertiũ igit genꝰ malorꝫ qd incurrũt sũt grauissime obligatiões ad faciendũ restitutionẽ: q: satisfacere tenent i solidum oẽs illas vsuras q̃s suo fauore t auxilio adepti st vsurarij: nisi ipi vsurarij casdẽ restituãt: de qbꝫ ad maiorẽ euidentiã sigillatim videre curabimꝰ.

A Primo nãq; reges pncipes t dñi terrarũ qbꝫ pcipit terra de vsu. c. post miserabilẽ: q̃ iudeus ad remittẽdas chr̃ianis vsuras cõpellant: t donec eis remiserint ab vniuersis chr̃ifidelibus tam in mercimonijs q̃ in alijs per excõicatiõis sniam iubet sũmꝰ pontifex ei dẽ cõionem oimodã denegari. Tales inq̃ pncipes et dñi terraꝝ si cogunt per edicta vel pulegia vsurarijs data debitores dare vsuras: tũc ꝫ Rodoñ. tenent ad restitutionẽ etiã s. nihil ad eos ꝓuenit de bonis eoꝝ. Et qd plus est fm Guil. si tales cũ possint non cõpellunt ad restituendũ vsuras: tenent etiã si nihil ꝓuenit ad eos. Qd verũ est pſertim si fuerint requisiti: cuiꝰ rõ esse põt. q: sic dẽm est h̃ hñt i pceptũ ab eccl̃a saltẽ de iudeis: qd si nõ obseruant cũ ex eoꝝ officijs eis incũbat: cõsensũ interpretatiuũ se hr̃e demonstrãt: nec caret scrupulo cõcessiõis occulte: q manifesto facinori desinit obuiare: vt dr extra de homi. c. sicut dignũ. § ij. Hodie ꝙ qd deteriꝰ excogitauit i curijs pncipuꝫ maledicta cupiditas: vbi passim auctoritas fenerandi venalis exponit quẽstus gr̃a: q tanq̃ lupi rapaces struunt t absorbent sanguinẽ t sudorẽ pauperũ ac miserabiliũ psonarũ. Tales tñ qui simpliciter ꝓmittũt q̃ libere fiant vsure in patria: ñ tñ autorizando nec phibendo: lz fm Alexan. lomb mortaliter peccent: tñ nihil obligat restituere si nihil peruenit ad eos de bonis eoꝝ: qz tũc nõ dãt cãm efficientẽ sed st causa mali p accidens. Scõo plati subscribentes ac sigillantes vsurarioꝝ cedulas fm Hostiẽ. si tenoreꝫ eoꝝ nõ legerũt vl si legerũt t vsura nõ apparebat: qz forte posita fuit maior q̃ntitas q̃ mutuata fuit: t ipe plat nõ diligenter cõsiderauit: tũc licet fraue fecit: nõ tñ fm ꝟitatẽ cõsensit nec ad restitutionẽ obligat. Si vo legit t ꝟitatẽ ꝓcepit: tũc sigillãdo cõsensit t cãm efficacẽ dedit: ac ad restitutionẽ se pstrinxit factꝰ pticeps peti t nõ commodi vsuraꝝ: q: talis subscriptio i mltis ad probatiõnẽ inducit: vt ptz extra de scñ. t re iudi. c. cũ inter vos. Tertio domos ad exercendũ fenus locantes vl quõcũq; pstantes aut vendentes aut fm Archi. Guil. Joã. an. q̃cũq; titulo assignantes: pticipes fiunt oim malorũ q̃ in ea ex fenore ꝓpetrant. Et si fuerit vsurarijs impotẽs ad restituendũ vsuras certas acq̃sitas: nunc ñ possent recipe pensionẽ locatiõis domus. Si vo potẽs fuerit tpe contractus ad restituẽdũ: tũc tale lucꝝ isti retinere possunt rõne ꝟtus locatiõis in q̃ transfert dñũ illiꝰ lucri. s. pensionis i locantẽ: q si ad fenus illas domos nõ cõducunt sed ad alia: tunc h̃ nõ est phibituꝫ. In dubio tñ ꝓsumit illã ad hoc cõducere: q̃ solet vsuras exercere vt. ff. de actionibꝫ: si tibi. Quarto aduocati t ꝓcuratores defensores hereditatuꝫ vsurariorũ: aut alis qualitercunq; ipedientes ne restituant vsuras eorũ patrocinio et fauore. aut ad req̃rendũ aut defendendum vsuras cum effectu laborant ad restitutionẽ obligãtur cum ad h̃ dent opam efficacẽ: hoc sentit Inno. t Hostiẽ. extra de vsu. in c. Dicha el: t Archidia. in c. si quis oblitꝰ. xiiij. q. iij. Quinto notarij scribe seu tabelliones ꝫ Geral. obdoñ si sciẽt faciunt charras vel confingunt instrumenta de debito vsuraꝝ ac si esset debitum legitimũ absq; vsura sic charras de duplo vel triplo: tenent ipi ad restituendum vsuram acceptã huius occasione: si vsurarij non restituunt nisi hoc fecissent i fauorem mutuũ recipientiũ: huius ratio est: qa talium instrumentũ efficaciter cogat ad h̃ q talis vsura soluat vsurario. Et fm Hostiẽ. tales notarij sẽ periuri: quia cum credant iurant q̃ talia instrumenta non cõficient: ergo nec de cetero possunt testificari nec istrumẽ-

ta publica cõficere: quia periur⁹ quãcũq; pniam egerit restificari nõ potest: vt extra de testa. ex pte. 2. c. vl. Sũt ei infames quibus omnes actus legitimi sunt interdicti: vt ibi⁹ dem. c. liceret ex quadã. Ve rũtamẽ si in instrumento facta est expressa mentio de vsura: tũc notarij⁹ non tenet ad restitutionẽ: q; tũc non efficaciter coopat nisi esset consuetudo q talia instrumenta in iudicio cogere debitores ad soluendas vsuras: tũc cũ obligaret. Similiter testes si scienter vsurarijs instrumentis cõsenserint esse testes peccant. 2 obligant satisfacere ex distinctionẽ q̃ facta est de notarijs cũ constet instrumentũ sine testib⁹ non obtinere robur: 2 sic huic lucro causam prestant efficacẽ. Sexto sensales 2 mediatores huius detestabilis contractus: sm Geral. obdoñ. si stant p illis qui mutuo indigent ex causa probabili: 2 ab illis mutuũ petunt qui parati sũt omnib⁹ dare: tunc nõ peccant nec ad restitutionẽ obligant: quia cum primo suo bene vtunt vsurarijq; malo. Si tamen mutuũ querunt p his qui nõ egent sicut quotidie fit in depositis 2 cõtractibus ac similib⁹: vel etiam si primũ mutuare non intendentẽ adversum inducunt ad mutuandũ: tunc in vtroq; casu mortaliter peccant: male vtendo vsurarijq; malo: ar. extra de homici. sicẽ dignũ. §. qui vero: nõ tamen obligant ad restitutionẽ. Si denicq; stant p parte vsurarij in lucro: tũc nõ solũ mortaliter peccant: sed etiam tenent in solidum si ad hoc sic sũt coopati q absq; illis vsuraria prestatio minime facta fuisset. Ratio autem predictoz sumi potest ex phõ. ij. etĥ. vbi ait: q medium compatũ extremis sapit naturã extremoz: mutuũ etiã gratuitum impedientes ex Rodoñ. restituere obligant eo q impediunt indebite primo: ũ vtilitatẽ impediendo. s. ne mutuũ gratis det ab his qui parati erant grat⁹ mutuare: vel quos inducunt mutuũ dare sub vsuris: vel etiam volentes facere contractus modo licito impediunt 2 reducunt factũ ad vsurariũ contractũ 2 iniustũ: 2 sic in talibus prestant causã efficacem ad impiũ lucrum. B. Septio consiliantes 2 ad mutuandũ sub vsura concedentes ac per hoc duo alios ad fenerandũ inducentes qui non fuissent alias feneraturi tenent in solidũ. Si tamẽ alis erant feneraturi: tunc ad restitutionẽ nõ obligant: nisi in quantũ ad eos puenit: 2 hoc est securio: opinio. Dicunt tamẽ alij q̃ i neutro casu tenentur nisi inqntũ ad eos pueniat. Sitr cũ ds sociatẽ pterabit cũ alio ad fenus exercendũ: vel etiã cũ ds vsurarius dat pecuniã p lucro pticipando. Tales aũt monent ad h̃ sentiendũ ppt differentiã q̃ est in rapinã vel furtuz ex vna pte: 2 int vsuram ex alia parte: penes voluntariũ 2 inuoluntariũ: ex q̃ differentia habet oztũ q in his casib⁹ potior est condicio vsurarij cũ furis vel raptoz. Nam q furtuz 2 rapina ppetrant cõtra dñi voluntatẽ: ideo prestans ad hoc aliq̃ modo causam efficacẽ tenet ad restitutionẽ: etiã si nihil ad eũ pueniret. Non sic aũt dicũt esse in vsura vbi inuenit voluntariũ mixtũ: in cui⁹ argumentũ in furto 2 rapina iura tribuunt spoliatoz actionẽ cõtra eos q̃ rapine 2 furto causam dederũt efficacẽ: licet ad eos nihil pueniret non autem datur actio cũ ad eos nihil puẽit in vsura. Q; si mutuauit vsurarius nõ ad fenerã dũ sed alia de causa: tũc sm Guil. distinguẽdũ est: q; aut bona fide mutuauit vt ex illo mutuo cõmodũ suũ faceret: ac licite lucrãdo ex illo se liberaret: 2 tũc recipe põt qõ liberaliter mutuauit: etiã si alias ad soluendas vsuras nõ sufficeret. Si vo causa ñ iusta vel aliq̃ inhonesta mutuũ dedit: vt ad ludendũ 2 fiha: tũc ñ põt repetere si ñ est als soluẽdo. Octauo socij 2 factores ad vsurã stantes ad damnũ mutuũ i vsurarioz psona tra q apũd eos residet pncipalis auctoritas vsurarioz: sm Geral. obdoñ. tenent ad restitutionẽ: nisi pncipales restituãt: eo q ad h̃ cãm pstant efficacem. Sitr famuli vsurarioz vl mercatoz q̃ peis i mercantijs 2 ẽptib⁹ vendũt ips: vl als male peis lucrant: ex Rodoñ. si i psona pncipalis h̃ agunt ad restitutionẽ obligant: cũ huic impio lucro cãm pstant efficacẽ. Seruitores aũt q̃ ad solã actualẽ 2 manualẽ traditionẽ mancipati sũt ita q ipi nõ taxãt pciũ vsurariũ vel impioz cõtractuũ: nec cũ eis pactũ contrahit de vsura q̃uis ipis presentib⁹ et pecuniam tradentib⁹ fiat: licet inq̃s tales mortaliter peccent: tñ ad restitutionẽ nõ obligãt si absq; oi inductiõe pecuniã tradunt; nec eã postea coacte exigunt. Si tñ p litigia coactiua vsuras exigeret vl lucra ẽptiua: tunc tenent ad restitutionẽ omniũ q̃ corũ ope de talib⁹ acq̃runt: q; tunc efficaciter cooperantur: 2 in hac sñia pcor. Geral. obdoñ. 2 Guil. Preterea de mercennarijs vsurarioz 2 alijs q̃libercunq; seruientibus: dicendum q si vsurari⁹ nõ est soluendo: sed quecũq; ba

bet p vsuris obligata sunt: tūc distinguēdū est. Aut cū illis seruūt in rebus licitis et honestis. et tūc si ꝓpter substantie diminutionē vsurarius nō fit magis impotēs ad soluendum: licite possūt recipe mercedē cōdignā: et hoc ideo: qa vtilitas quā inde ꝓsequit vsurarius ex ope illo: cū mercede merito cōpensat. et ꝓpt mercedē mercēnarijs data paupe rio: minime dici pōt: cū loco mercedis cōmodum habeat operaz. Et idem dicendum est de his q vēdunt vsurarijs merces suas: qz si recipiūt dēnarios de lucro vsurarū: repēdūt cōuerso merces ciusdē valoris: hinc non faciunt eū magis impotentē ad satisfaciendū: nisi subesset alia causa. Si ꝙo tales seruitores et mercēnarij seruiunt vsurario in illis in quib⁹ cum ad satisfaciendū faciūt impotentem: vel magis impotentē: dū salariū recipiunt: tunc licz nō peccent ei seruiendo in reb⁹ licitis et honestis: imo ex hoc quādoq; merentur apud deum: tamē salariū seu ꝑcium non possunt recipe: eo q iam oīa bona illi⁹ sūt obligata: et ex hoc faciūt eū magis impotentē: ac per ꝓsequēs ꝓstant causam efficacem ablata non restituendi: cuiusmodi sunt medici: barbitonsores et sutes. Faciāt ergo eadē gratis aut oīno abstineāt. nam licz in hoc casu non possint acceptare salariū ab vsurario: tñ in extrema necessitate eidem amore dei ex ipa lege nature et ex diuino ꝑcepto subuenire tenent. dicēte dño Lu. xx. Diliges ꝓximū tuū sicut teipm. Hic tñ generaliter aduertendū est fm Alex. lombar. q illi quib⁹ aliquid debef ex cōtractu vel quasi: aut ex maleficio vl' quasi: possunt recipe quod sibi debetur ex huiusmodi rebus: dū tamē rē vsurariam furtiuā vel raptam non recipiant in specie sua. quod ꝺdem in vsura verū est fm eos qui tenēt q in vsura dñium nō transfertur. Cuius opinionis fuerūt Alex. de ales: Bonauē. Scotus: Richar. Hugo et Ray. Cōtrarie ꝙo opinionis fuerūt Goffre. ti. de decimis. et Barto. brix. extra de decimis. ex transmissa. licet hoc nō dicat expresse. et glo. xliij. q. iij. in ca. siquis. et Tho. Scōm ꝓmā ita q opinionē recipi non debēt in solutiōem res vsurarie: qa potest debitor qui eas dedit cōtradicere et eas repetere creditori. Ad intellectum autē huius sententie sciendū est: q maleficium hic accipit ꝓ quocunq; crimine: vt furtum/rapina/homicidium et huiusmodi. Sed quasi maleficium di quādo est nocumentū ꝑter ꝓpositum. vt cum iudex per imperitiā male iudicat: vel cum de domo alicuius aliqd est electrū quod nocuit transeuntibus vl vicinis. vt instit. de obliga. que ex quasi delic. nasc. in ꝓncipio. et per totū. Contractus aūt est fm Guil. vltro citroq; obligatio ex volūtate partiū surgēs: vt emptio: venditio: locatio: conductio: mutuū et similia. Sed quasi contractus est obligatio qua ꝺs obligat alicui ex aliquo officio vel facto licito vel honesto: licz nō intercurrat expssa voluntas vtriusq; vt tutela: cura aliorū negocio:ū gestoz et hmōi: q̄uis cū pupillus habens tutorē: aut pubes aut furiosus habēs curatorē: aut ille cuius ignorātis gerit quis negocia nō expsse cōtraxerit: nihilomin⁹ tñ huiusmodi tutor/curator et negociorum gestor obligat quasi ꝓtraxisset. Cōcor. Ulricus.

Nono ꝓsanguinei/ꝓximi/familiares/amici seu alij ꝙcunq; tenent ad restitutionē si de bonis ipsius vsurarij comedūt/ bibunt: seu dono vel quocūq; alio modo recipiūt/vel in alienos vsus cōuertunt. Et hoc est verum si vsurarius nō est soluendo: id est: si omnia bona que habet nō aut vix satisfactioni seu restitutioni sufficiūt: licz ertam habeat aliqua licite cōquisita: eo q oīa bona sua sunt restitutioni obligata: et ꝑdicti causam efficacē ꝓstant ad non satisfaciendū. Si ꝙs ꝙo dubitat vtz alter sit soluendo: tunc si res adhuc extat/satisfacere debz restituēdo: ne ꝓ re temporali suā animā in letale discrimē ponat: qz cum ꝙs dubitat vtz res sit de rapina vel aliter iniuste acquisita: tūc fm Alex. ꝺ alios hoc de reb⁹ alienis semp regulare esse debet: q homo rem talē restituere obligat: quando scz ꝓscia dictat q res sit aliena: seu cū eē dubitat alienā: siue obtinuerit ꝑ emptionē: siue per dationē. Decimo munera in clemosynam ab eis recipiētes tenēt ad restitutionē. Sicut sunt ꝓmo ecclīastici recipiētes oblatiōes ab vsurarijs manifestis: indistincte tenent ad restitutionē: etiā si vsurarij essent soluendo: et tat donec satisfecerit ad arbitriū epi: manet suspensus ab executōe officij sui. vt extra de vsuris. c. qa in oīb⁹. in fi. Ideo ꝓinde statutū est vt ecclia se palā ostēdat detestari vsurariā prauitatē ienius esse: iudicans oblatiōes recipe a meretricib⁹. caueat igitur ne interim talis celebret: q̄ fieret irregularis: fm Hosti. licz fm Archidiaconū decretū illō est tñ ferende sniē et nō late. Se-

cūdo cūcti recipiēs elynas ab eis q̄s sciūt ad restitutionē impotētes: vel saltē per hoc fieri impotētes. qđ tñ sane intelligēdū est de certis: eo q̄ đ incertis potest elynam facere. Cōcor. Ulricus. Notādū ē tñ q̄ q̄uis usurarij nō essent soluēdo q̄rū ad certa: nihilominꝰ excusant religiosi ꝛ p̄dicātes q̄ vadūt vt ad pniam ꝛ satisfactionē illos inducant: lz de usuris vel iniustis comedāt: maxime si apud alios cōmode inueniri nō pñt: siue inducā t illos in p̄dicatiōe generali: siue in persuasione spēali. vt extra de sent. ex. c. cum ex volūtate. §. j. Od Ray. intelligit esse verū si de correctiōe spes probabilis habeat: etsi propter eoꝝ expēsas non subtrahat usurario facultas restituēdi in magna pte. Cōcor. Archiđ. ꝛ Hostiēn. Tertio rectores vel priores ecclesiarū domoꝝ siue sint psone religiose: ecclastice vl̄ seculares: qui q̄nq̄ sub pallio pietatis ac cōmunis maioris q̄ boni: passim usurariorꝝ vel similiū bona siue hereditates suscipiūt: imo plerūq̄ tales in psilys vl̄ cōfessionib⁹ ad h̄ inducūt: vt in pias causas illas distribuāt impediētes ꝛ cām efficacē tribuēres: ne certa certis valeāt satisfieri: propter quod ad totū illud ad quod talē cām p̄stituerunt satisfacere obligant in iudicio suarum animaꝝ. Ad laudē dei oīpotentis.

¶ De alijs generibus hoīm. s. domesticoꝝ q̄ cū usurarijs tenēt̄ur ad restitutionē Sermo. xliij.

On furtum facies.

8 Exod. xx. Septā materiā in sermone p̄cedēti psequēdo de his q̄ cū usurarijs obligāt ad restitutionē si ipsi nō restituerint: Sciēdū est q̄ vndecimo proxes usurariorꝝ tenent ad restitutionē. A Ad cuius euidētiā notādū est fm Alex. lomb. q̄ si maritꝰ eius est soluēdo. tūc si sūt aliq̄ bona de iusto ꝛ separata sunt de iniustis. de illꝫ expēdere seu viuere p̄t. Si vo sunt ita mixta cū iniustis q̄ discerni nō pñt: tūc adhuc de illis expēdere p̄t dū in mente habeat viuere de iustis. Concor. Rodoñ. ꝛ addit q̄ lz de re habita de usuris vel furtis comedere nō possit sciēter vltra casum necessitatis extreme: si tñ res empta fuerit de vsura: p̄t inde comedere etiā sine casu necessitatis extreme: q̄ si usurariꝰ nō ē soluēdo: vtpote q̄ nihil hz nisi de usuris. vel q̄a oia bona sua p̄ usuris restituēdis sunt obligata: etiaꝫ si ēent plꝰ/ lz q̄daꝫ habeat de iuste acq̄sitis: tūc fm Geral. obdoñ. distinguēdū est: q̄a si tal̄ habeat aliq̄ bona q̄ nō sūt empta vl̄ habita de usuris: ꝛ dos uxoris ibi fuerit prius q̄ usure p̄dicte: p̄t ꝛ debz inde sustētari dato q̄ vir eius nō esset soluēdo. Si denīq̄ nō ē ibi nisi res habita de usurꝫ: ac usure fuerīt ibi plus q̄ uxoris ipsius dotes: tūc ipa restituere obligat q̄d ex illꝫ rebꝫ accepit: q̄ p̄stat viro cām efficacē ad nō restituēdū. Q̄d sane intelligit q̄n dotes uxoris nō pariūt fructū licitū: vt est pecunia q̄ foꝝsitā vnt ad exercēdum fenꝰ. Hā si fructꝰ sufficiētes hēret de dote vl̄ parafernalibꝫ p oibꝫ q̄ expēdit: tūc i nllo tenet vt videbit infra. Uīr tal̄ uxor usurarij iniustis bonis vtēdo p̄ter q̄nq̄s p̄ōt excusari. Primo p̄ter p̄curationē agēdo ꝛ cām expoliatoꝝ monendo vtiū ꝛ inducēdo p posse ad restituēdū: tūc enī nō tenet de his q̄ expē dit corpe quo p restituti ōe faciēda fideliter laborauit: etiā si restitutio nō sequat. ar. xj. q. iij. q̄m multos. extra de sen. exco. inte alia. Hā qui vtiliter alterius negocium gerit etiam absentis ꝛ ignorātis licite recipiat expēsas. Hō tñ fm Rodoñ. de talibꝫ viuere p̄t p totū annuꝫ p̄t vnā āmonitionē vel duas: sed q̄diu instat opportunis horis ꝛ temporibus. Cōcor. Hosti. Secdo p̄ter recōpensationē: cum scz illi tantū restituit quātū de suo recipit: sicut ꝓingit in fructibꝫ dotis vel parafernaliū. vel q̄a uxor lucrosa est ꝛ recōpēsat in laboribꝫ ꝛ mercantijs ꝛ negocijs lucratiuis: q̄a tūc vir ex parte uxoris nō fieret impotētior ad restitutionē. Dicit em Alex. de alexan. q̄ si in domo mariti habz fructus sufficientes de dote vel parafernalibꝫ p suis necessitatibꝫ/ ꝛ p omnibꝫ que expēdit: tūc in nullo tenet. Et lz p̄cipit de bonis usurarijs vel iniustis in vsu vite quotidiane: tñ excusari p̄ōt per talē recōpensationē fructuum. Dos aūt est qđ dat vir p onere uxoris: parafernalia vo q̄d q̄d mulieri aduenit p̄ter dotem. Tertio propt restaurationē: vtpote q̄ cū dolore q̄si coacta necessitate percipit đ bonis iniustis: ꝛ p̄ponit se restauraturam in posterū: dūmodo ad h̄ facultatē se habitura p̄babiliter credat. Quarto p̄pt ignorantiā: q̄ si rem q̄ vtiꝫ nō credebat esse usurariā vel iniuste ad q̄stā: nec causam habebat hoc sciendi: tūc excusat p̄ter ignorantiam facti. Quinto: p̄ter necessitatē: quia semp potest

excusari ꝑ necessitate cogi: qali qñ remedium aliud inueniri nō pōt: qa nec vir ꝑmitteret eā mēdicare: ⁊ sic necessitate cogēte/ non re/ stat aliud refugiū. faciat ꝙ tūc tam facto ꝯs ꝓposito oēm modū sibi possibilē recōpēsan/ di bona illa iniusta: saltē in morte si nō ꝑt in vita. Duodecimo vsurarioꝝ ꝑcs ⁊ fami/ lie domestice: de quib⁹ fm Gral. obdoñ. di stinguēdū est. Aut cñ vsurarius est soluen do ⁊ hz aliqua vltra ea q̄ soluere ⁊ satisface re obligat: tūc ꝺ his viuere pōt cū ulla distin ctiōe que iam in ꝟ articlo posita est de vxore. Aut vsurarius nō est soluēdo: ⁊ tūc q̄cquid ꝑ suo victu aut aliter acceperint/ satisfacere obligant: q: illū ad restituēdū faciūt ipoten tem: ⁊ ad ꝟ eām p̄stant efficacē. Possunt tñ excusari ꝓpter q̄ncq rōnes de vxore iam posi tas. Verūtñ vltima rō magis excusat ꝑ/ sōs qñ sunt in tali etate q̄ aliter cōmode vi/ uere nō pōt. Dinus aūt excusat familiā cō ductriciā que ꝑt apd alios acq̄rere sumptus: minus cñ obligari sunt vsurario: ⁊ ideo con sulendū est q̄ ab hmōi seruitij⁹ se penitus abstineāt: si saltē alibi fuitū adipisci vale/ ant. De quib⁹ generalit talis regla dari ꝑt. q̄ si vsurarius ex coꝝ seruitys nō ꝓsequit ali quā vtilitatē in subsidiū restitutiōis facien de/ ⁊ fuerit nō soluēdo: tūc hmōi seruiētes mercedē suam accipe nō pōt: imo tenent ad restitutionē coꝝ q̄ apud ipm ꝓsumpserunt. Ulterius si seruierūt ipis in illicitis ⁊ inho/ nestis. Hic incidēter ꝑmo queri pōt. Pone casum: pater sortis expēdit centum li bras grossoꝝ in studio ꝑ filio suo vt doctor efficeret: cum tñ nihil hāret nisi lucrū de vsu/ ris. moriente ergo patre dimittit filio tñ cc. libras grossoꝝ: cum tñ haberet sexcētas: q̄rit vtrū de p̄dictis cētū libris teneat sortes ad restitutionē? Ad ꝟ dicēdū q̄ si pat⁹ eius non erat soluēdo q̄n filiū nutriebat i studio: tūc distinguēdus est. Aut cñ sortes credebat q̄ pat⁹ eius sibi de bonis licitis ꝓuideret: ⁊ tūc rōne bonefidei de reb⁹ ꝓsumptis satisfacere nō tenet: sed solum de extantib⁹. Aut nouit patrē de vsurꝭ oia possidere: vel ꝑsimiliter credebat: ⁊ tunc ꝓpter ꝓsciam lesam quā ha bebat in vtēdo alienis reb⁹ tenet ad restitu/ tionē fm ius diuinū. Et in similib⁹ idem est iudiciū. Scdo queri pōt: vtꝝ illud quod donat vni filio in v'ra patris/ teneat hoc cō municare fratrib⁹ post mortē patrꝭ. Ad hoc rñdet Joan. de. plagi. instit. per q̄s ꝙso. nob

acqui. in p̄in. Q, si filio donat aliq̄d bñfi cio vel occasione seu ꝓemplatiōe p̄tis tā ex causa ꝓpria vel imediata: tūc cēset pecu/ liuꝫ ꝓfecticiū: ⁊ ꝟ tenet cōmunicare fratrib⁹ post mortē patrꝭ. Secus autē si pater sit cau sa remota ⁊ mediata. vt si ꝺdit filio eo q̄ pa ternus eius sit ⁊ multū diligit. vel si filio⁹ no ticiam habuit vel amicitiā cum aliquo dño ꝓemplatiōe tñ patris sui. qui dñs eo q̄ sibi filius seruuit plus cum diligit ꝯs patrem: ⁊ ideo filio donauit hoc: certe tūc erit piculuꝫ aduēticiū. Et hāc distinctionē facit text⁹ ff. ꝑ socio. in. l. socium qui in eo. in fine. Ad huius aūt intellectū sciendū est. q̄ q̄druplex inuenit peculiū. Primū ſꝛz dī castrense: qđ ſꝛz donat filiofamilias a parentib⁹ vel alijs occasione militie: vel ipse acq̄rit in militia. Scdm ꝙo dī quasi castrēse: quod ſꝛz filius/ familias acq̄rit ex aduocatione vel alio offi/ cio publico. silr quod obuenit filijs existē tib⁹ p̄sbyteris vel clericis ex officio suo. Et in q̄libet dicto peculio pater nihil iuris ha/ bet. sed filius potius in eo censet paterfami lias. ff. ad macedonianū. l. j. §. vlti. ⁊. l. ij. C. de inoffi. testa. l. fi. Tertium aūt dī ꝑfe cticium: qđ ſꝛz de reb⁹ patris eoꝝ occasione aduenit vt fructus siue lucrum. Et in hmōi peculio filius nihil iuris habet: sed pat⁹ ple/ nam ꝓprietatē hz. vt instit. ꝑ q̄s ꝙso. nob ac/ qui. §. fiñ. Quartū ꝺ q̄ q̄ dī aduenticiū: qđ ſꝛz ex aliqua alia cā filio aduenit: pura a mre vl ab alia ꝙsona extranea: seu etiam de alijs op⁹ aut laborib⁹ suis: ⁊ in ꝟ peculio seruat filio ꝓprietas: ⁊ si pater p̄mor⁹ fuit/ filij est: patre tñ viuente habet pat⁹ in eo plenum vsumfructū: ita q̄ ꝺ eo filius nec testari ꝑt. vt exp̄sse ptz li. vj. de sepul. c. licet pat⁹. in fi. multom⁹ habet filius aliquā ptātē in bo/ nis q̄ pat⁹ hz: nisi q̄ ꝺ eis debeat ali. vñ. si p/ ter voluntatē patrꝭ acciper/ rem alienā ꝓpre/ etarer: ⁊ sic furtuꝫ cōmitteret. Tertio de/ nicq queri p̄t: vtꝝ filius mercādo ⁊ lucrādo cum pecunia patris illam partē lucri q̄ attri buit ꝙsone sue dicet aduēticiū: vt nō teneat cōmunicare fratrib⁹ post mortē patris. Ad hoc respōdet Joan de plagi. vbi sup̄. q̄ di/ catur aduenticiū: vt q̄ medietas lucri cedat sibi: q: cum vnus ponit rem/ alter industriā: lucrū debꝫ esse cōmune. vt. ff. ꝑ socio. l. j. ⁊. l. si nō fuerit. Exē plī gratia: si filius ex cētum habitis a patre lucratus est alia centū. de/ bet primo de centū lucratis hāc q̄nq̄ginta: ⁊

de alijs cētū t q̄nq̄ginta p sorte diuidere dz cū fratrib⁹ Tredecimo filie vsurarioꝝ nupte ac coꝝ marit: de q̄b⁹ queri p̄t: Vtrū gener raptoris vel vsurarij recipe p̄t cum filia dotē de bonis eius. Ad h̄ breuit dicēdū est cū distinctiōe. Aut cīm pat cū filiā dotauit erat potēs satisfacere de vsuris t alijs iniustis/nec ꝓter dotē factus est impotēs: tunc gener dotē recipiēs nō tenet ad restitutionē illius q̄ recepit: lz vsurarius efficeret postmodū impotēs. Cuius rō est: q̄ cū vsurarij dotē dedit: verus dñs illius erat: t sine ipsa potēs ad satisfaciēdū remanebat. t sic gener dotē recipiēs nōdū dedit ei cām efficacē ad non restituēdus: t lz impotēs postea factus est. hoc tn̄ nō est ex culpa recipiētis. Hec tn̄ sane intelliguntur dūmodo nō recipiāt rem ip̄am vsurariam vt domū vel fundū in solutiōe vsure receptū. Aut talis pat cū filiam dotauit erat vel saltē efficiebat impotēs ad restitutionē: t tūc fm Astē li.iij.ti.iij.post rodon lz dos nō queniat ex causa lucrativa sed accipit propt onera mrimonij supportanda. tn̄ si talis ꝑitatē sentiēs/ aut ignorantia crassa ductus ꝓtraxit cū filia: nō p̄t de reb⁹ hmōi recipe dotē: licz de subtilitate iuris ciuilis q̄ tam stricte nō respicit ꝓsciam aliq̄ forte dici posset. q̄ si ductus erat ignorātia p̄babili: tūc aliq̄ doctores excusare sunt conati. cōtraria tn̄ opinio videt verior t securior. Cuius opinionis est Alexā. de alexā. q̄ dic q̄ postq̄ gener scit q̄ dos accepta necessaria sit ad soluēdum vsurā t ad alia debita: tūc reddere tenet. nec p̄t talē dotē cū bona ꝓscia retinere: eo q̄ oīa bona sua fuerūt iam obligata restitutiōi. t in h̄ ꝓcor. multi solēnes doctores. Himix cū fm Joā. de pla. insti. d actio. § rursus. si filia dotat in fraudem creditoꝝ: talis dos a creditoribus reuocat: t gener eius tenet ad restitutionē. ff. si in frau cre. l. fi. §. j. t. vj. Addit etiā sctūs Bernardin⁹ in tractatu de restitutiōib⁹: q̄ tali filie posset etiaz dari tale remediū t consiliū: q̄ si pater eius haberet sufficientiā ad restituēdū certa de quib⁹ cōstat cui sunt restituēda. ad q̄ soluendā pater ꝓncipaliter obligat: tunc talis dos si parua est/ in totū: si ꝙ magna est/ in partē de incertis restituēdis possz p dioceſanū tali filie p modum elemosyne fm discretū iudiciū assignari. Preterea si cessante h̄ remedio mlier dotem restituere velit t vir phibeat: tūc ip̄a est in statu salutis: dūmodo p̄ponat q̄ si vir p̄moriat/ q̄ p̄mū poterit restituet. q̄ si ip̄a p̄uenerit ad diē mortis: tunc vocatis marito t filijs vel heredib⁹ publice ꝓtestet eis q̄ dos sua de vsuris est. t eis obsecret t obtestet q̄ illā restituāt. Q, si vir vlt dotē restituere t vxor ꝓhibeat: tūc q̄sdā fm viros sufficit ad excusationē q̄ ipse nō ꝓcipiat de bonis illius t q̄n possit illā restituere ꝓponat. si autē vter q̄ concor. in nō restituendo: tunc ambo remanēt in statu dānatiōis.

Hic incidēt aliter ꝑmo queri p̄t: vtz maritus expellere possit vxorē remittēdo eā ad domū patrz: ex q̄ pat nō soluit sibi dotem ꝓmissam. Ad h̄ respōdet Bald. ff. de cōdi. ob causaz. l. si donatarius. q̄ sic. q̄ marit⁹ non debet decipi nec vxorē h̄z sine dote. vt patz xxx. q iij. vbi ḋz c. Nullū sine dote fiat coniugium: t iuxta possibilitatē fiat dos. t extra de donat. inter vi. t vxorem c. p vestras.

Sc̄do queri p̄t: vtz mlieri adultere cuius occasione facta est sep̄atio cohabitatōis/ teneat vir vel eius heres reddere dotē. Ad h̄ rñdet Joā. de pla. insti. d publi. iudi. §. Itē lex iulia. q̄ nō q̄ mulier ꝓbato adulterio p̄dit dotē: que cedit lucro viri. C. de iure dot. l. si dotē. Et extra de donat. inter vi. t vxo. ḋz. c. Plerūq̄. q̄ si mlier ob cām fornicationis iudicio eccl̄ie aut ꝑpria voluntate a viro recesserit/ nec reconciliata postea sit: eidē dotem vel dotalicū repetere non licebit. Glo. sup illo ꝙbo: iudicio eccl̄ie: alīs cā ꝙare nō licet: etiā si nota esset fornicatio. vt extra de diuor. porro. t c. ex lr̄is. Et plura vide in dicto c. plerūq̄. in glo. Econtra ꝙ vt h̄ extra de dona. inter vi. t vxo. c. j. Mulieres cū ꝓpio aliq̄ licita cā a viris ꝑpijs fuerit sep̄arate: totā dotē viri reddere tenent. Q, si q̄rit: vtrū ergo talis restitutio dotis fieri debet in continēti. Ad h̄ rñdet Jo. de pla. insti. de actio. §. fuerit antea. q̄ si dos ꝓsistit in pecunia vl alijs mobilib⁹: tūc marit⁹ vel heres eius dilationē h̄z anni vnius. Si ꝙ ꝓsistit in mobilib⁹: restituī ḋz tucōtinēti post solutū matrimoniū/ vl celebratū legitime diuortium. Et nota q̄ licz maritus vl ei⁹ heres dilationē habeat vt nō teneat restituere mobile nisi infra annū: sic̄ sunt naues: iumēta t silia. tn̄ fruct⁹ interim ꝓcepti ex ip̄is vt pēsiōes nauiū/ iumēt oꝝ t sīliū: nō lucrat sibi: sed hz interim cōmodū medij tp̄is: t tenet restituere vna cū reb⁹ post annū. Sec⁹ aūt est in eo q̄ lucrat cum pecunia quā ꝓ dote restituere

debet: se p illō lucrū sibi acqrit. Et sic intelligit Salicet⁹ z Angel⁹. C. de cīvxo. actio. l. j. in §. exactio. Porro licet infra annū matrimonius vel el⁹ heres nō tenet restituere res mobiles datas in dotē tenet tñ interim vxorem alere si non habet vnde se alat vt notat i dicto. §. exactio. Qđ tñ intelligit Bal. vsq; ad concedentē q̄ntitatē alimentoꝝ. z abinde supra debet fructū vxori restituere. Similit dicendū est de reb⁹ imobilib⁹ vxoris q si vir vl heres nō restituit eas vxori statim post solutum matrimoniū vel celebratū diuortiū: tūc post moram in hmōi rebus tenet etiā ad fructus. Qđ si vir aut heres nō hz tantū q̄ntū sibi solū sufficiat: tūc omnis ordinata charitas incipit a seipō nisi esset artifex vt aliunde sibi possit acqrere victū. Verūtamē i hiis z multis alijs si terre cōsuetudo laudabilis ē seruanda est. Ad intelligentiā aūt eoꝝ que dicta fūt sciendū est q donatio propt nuptias est illud qđ sponsus sponse donat quādo ab ea dotem accipit: vt co. titu nuper. Dos aūt est qđ viro datur a muliere p onere qđ de matrimonio sustinet: z tamdiu durat q̄diu et matrimoniū: sz eo soluto soluit z dos: qz sine eo esse non potest: vt. ff. de iure do. l. ij. z ē dos q̄si p⁹prium patrimonium mulieris. ff. de mino deniq;. §. sed vtrū in fi. Tamen q̄diu stat matrimoniū manet dñiū dotalitū penes virū: ita q contra voluntatē viri nō pōt inde facere elemosynā nisi eo mō q dictū est sup: vbi agit de elemosyna. Vnde gñalit in tribus casibus marit⁹ lucrat dotē vxoris. Prio ex pacto vt si paciscat de tota dote vel el⁹ pte post vxoris mortē lucranda: vt. C. de pac. conuen. l. ex morte. in pn. z in aucten. ibi posita. Secdo cū deficientib⁹ liberis z ppinquis vxor moritua fuerit intestata: tūc vir succedit vxori z lucrat dotē z econuerso: vt. C. vnde vir z vx. l. j. Tertio lucrat ex lege: vt si ppter adulteriū mulieris fiat diuortiū: vt supra dictū est. Hic queri pōt: pone q ppter adulteriū vxoris facta separatōe thori mulier dotem amisit: post h̄ int eos pbata cōsanguinitate separant oīno: nunqd mulier dotē repetere pt cū non fuerat matrimoniū z per ign̄s non cōmisit adulteriū. Ad hoc dicendū q glo. in. c. plerūq; extra de dona. int vi. z vx. longo p̄cessu arguens ad vtrāq; ptē cū mltis allegatiōib⁹: tandē cōcludit q ipa dotē repetere nō potest. Cui⁹ rō est fz Lau. qz licet postea appareat q ñ fuit mr̄imoniū: tñ nihilomin⁹ putat p illō lucrū sibi acqrit. Et sic intelligit Salicet⁹ z Angel⁹. C. de cīvxo. actio. l. j. in §. exactio. Porro licet infra annū matrimonius vel el⁹ heres nō tenet restituere res mobiles datas in dotē tenet tñ interim vxorem alere si non habet vnde se alat vt notat i dicto. §. exactio. Qđ tñ intelligit Bal. vsq; ad concedentē q̄ntitatē alimentoꝝ. z abinde supra debet fructū vxori restituere. Similit dicendū est de reb⁹ imobilib⁹ vxoris q si vir vl heres nō restituit eas vxori statim post solutum matrimoniū vel celebratū diuortiū: tūc post moram in hmōi rebus tenet etiā ad fructus. Qđ si vir aut heres nō hz tantū q̄ntū sibi solū sufficiat: tūc omnis ordinata charitas incipit a seipō nisi esset artifex vt aliunde sibi possit acqrere victū. Verūtamē i hiis z multis alijs si terre cōsuetudo laudabilis ē seruanda est. Ad intelligentiā aūt eoꝝ que dicta fūt sciendū est q donatio propt nuptias est illud qđ sponsus sponse donat quādo ab ea dotem accipit: vt co. titu nuper. Dos aūt est qđ viro datur a muliere p onere qđ de matrimonio sustinet: z tamdiu durat q̄diu et matrimoniū: sz eo soluto soluit z dos: qz sine eo esse non potest: vt. ff. de iure do. l. ij. z ē dos q̄si p⁹prium patrimonium mulieris. ff. de mino deniq;. §. sed vtrū in fi. Tamen q̄diu stat matrimoniū manet dñiū dotalitū penes virū: ita q contra voluntatē viri nō pōt inde facere elemosynā nisi eo mō q dictū est sup: vbi agit de elemosyna. Vnde gñalit in tribus casibus marit⁹ lucrat dotē vxoris. Prio ex pacto vt si paciscat de tota dote vel el⁹ pte post vxoris mortē lucranda: vt. C. de pac. conuen. l. ex morte. in pn. z in aucten. ibi posita. Secdo cū deficientib⁹ liberis z ppinquis vxor moritua fuerit intestata: tūc vir succedit vxori z lucrat dotē z econuerso: vt. C. vnde vir z vx. l. j. Tertio lucrat ex lege: vt si ppter adulteriū mulieris fiat diuortiū: vt supra dictū est. Hic queri pōt: pone q ppter adulteriū vxoris facta separatōe thori mulier dotem amisit: post h̄ int eos pbata cōsanguinitate separant oīno: nunqd mulier dotē repetere pt cū non fuerat matrimoniū z per ign̄s non cōmisit adulteriū. Ad hoc dicendū q glo. in. c. plerūq; extra de dona. int vi. z vx. longo p̄cessu arguens ad vtrāq; ptē cū mltis allegatiōib⁹: tandē cōcludit q ipa dotē repetere nō potest. Cui⁹ rō est fz Lau. qz licet postea appareat q ñ fuit mr̄imoniū: tñ nihilomin⁹ putat p illō lucrū sibi acqrit. Et sic intelligit Salicet⁹ z Angel⁹. C. de cīvxo. actio. l. j. in §. exactio. Porro licet infra annū matrimonius vel el⁹ heres nō tenet restituere res mobiles datas in dotē tenet tñ interim vxorem alere si non habet vnde se alat vt notat i dicto. §. exactio. Qđ tñ intelligit Bal. vsq; ad concedentē q̄ntitatē alimentoꝝ. z abinde supra debet fructū vxori restituere. Similit dicendū est de reb⁹ imobilib⁹ vxoris q si vir vl heres nō restituit eas vxori statim post solutum matrimoniū vel celebratū diuortiū: tūc post moram in hmōi rebus tenet etiā ad fructus. Qđ si vir aut heres nō hz tantū q̄ntū sibi solū sufficiat: tūc omnis ordinata charitas incipit a seipō nisi esset artifex vt aliunde sibi possit acqrere victū. Verūtamē i hiis z multis alijs si terre cōsuetudo laudabilis ē seruanda est. Ad intelligentiā aūt eoꝝ que dicta fūt sciendū est q donatio propt nuptias est illud qđ sponsus sponse donat quādo ab ea dotem accipit: vt co. titu nuper. Dos aūt est qđ viro datur a muliere p onere qđ de matrimonio sustinet: z tamdiu durat q̄diu et matrimoniū: sz eo soluto soluit z dos: qz sine eo esse non potest: vt. ff. de iure do. l. ij. z ē dos q̄si p⁹prium patrimonium mulieris. ff. de mino deniq;. §. sed vtrū in fi. Tamen q̄diu stat matrimoniū manet dñiū dotalitū penes virū: ita q contra voluntatē viri nō pōt inde facere elemosynā nisi eo mō q dictū est sup: vbi agit de elemosyna. Vnde gñalit in tribus casibus marit⁹ lucrat dotē vxoris. Prio ex pacto vt si paciscat de tota dote vel el⁹ pte post vxoris mortē lucranda: vt. C. de pac. conuen. l. ex morte. in pn. z in aucten. ibi posita. Secdo cū deficientib⁹ liberis z ppinquis vxor moritua fuerit intestata: tūc vir succedit vxori z lucrat dotē z econuerso: vt. C. vnde vir z vx. l. j. Tertio lucrat ex lege: vt si ppter adulteriū mulieris fiat diuortiū: vt supra dictū est. Hic queri pōt: pone q ppter adulteriū vxoris facta separatōe thori mulier dotem amisit: post h̄ int eos pbata cōsanguinitate separant oīno: nunqd mulier dotē repetere pt cū non fuerat matrimoniū z per ign̄s non cōmisit adulteriū. Ad hoc dicendū q glo. in. c. plerūq; extra de dona. int vi. z vx. longo p̄cessu arguens ad vtrāq; ptē cū mltis allegatiōib⁹: tandē cōcludit q ipa dotē repetere nō potest. Cui⁹ rō est fz Lau. qz licet postea appareat q ñ fuit mr̄imoniū: tñ nihilomin⁹ pu

nisi dixit intentionē cū ege subsecuto: fecit ei qđ potuit: extra de biga. c. nup. z. c. vl. ff. ō adiul. si vxor. §. j. Et subdit glo. ḟdicta istō verī⁹ credo: pncipiū ei cōsiderari dz i talib⁹ z nō exie⁹ vt p h̄ cetez audacia delinq̄ndi auferat: nā si h̄ cēt tūc falsū posset cōmitti pbatiōe impedimenti. Concor. Hostien. Lau. Goff. Guil. z Joā. vñ licet ꝓria opio magis benigna appareat: tñ fz glo. ñ est extendēda licentia ꝑpter delictū. Deniq; in alijs casib⁹ exceptis iā dictis redit dos ad mulierē z donatio ꝑpter nuptias ad virū: nisi secus obtineat consuetudo approbata: vt ptz extra de dona. inter vi. z vxo. c. donatio. §. sane. Plura aūt essent dicenda de hac materia q̄ gra breuitatis omitto: quoq; q̄dā qui voluerit nosce re poterit ex sūma pisana in verbo: dos: breuit annotata videtur.

De q̄nq; vltimis hoīm generibus qui cū̄ surarijs ad restitutionem obligant. Sermo. xlv.

On furtum facies.

Exo. xx. Vt vsq; i finē contagiosam pestifere vsure infectionē patent ostendam⁹: materijs in pcecutiōe duoꝝ sermonū pcedentiū. vt cunq; declaratā breui stilo cōcludam⁹. A

Quartodecimo igit tutores curatores et patres ac alij q̄cūq; sine mādato gerēdo negotiū alienū z sic p alijs fenerādo tenent ad restōnē fz Alexā. lomb. z rodoñ. qz cām efficacē ad tale lucrū pstiterūt. Ad e⁹ euidētiā p mo sciēdū ē: q triplex ē tutela. s. testamentaria q̄n pr̄ dat tutorē i testō: z legitima q̄. s. a lege defert. nā cū null⁹ est tutor p testm̄: tūc q̄ primo loco deberet huic ab intestato succedere tutelā illi⁹ tenet suscipe. Ac datiua: vt q̄n nō lo tutore dato i testō nec extāt⁹ cōsanguineis idoneis iudex ex officio dat tutorē: z durat tutela vsq; ad. xiij. annū cōpletū ipi⁹ pupilli: z inde incipit cura q̄ durat vsq; ad. xxv. annū cōpletū. Notandū tñ q clerici ñ cogūt recipe tutelā lz possint alicui succedere ab intestato: cuius i laicis est ꝓriū: vt. C. de legi. tute. auē. sicē hereditas. Pñt tñ clerici recipe legitimā tutelā: fz Joā. di. lxxxvj. c. fi. si volūt Epi aūt z monachi tutelā legitimā recipe ñ pñt: vñ in auē. de san. epi. §. deo amabile⁹. Tamē fm quosdam illi auctoritati derogatur per illud di. lxxxvj. c. peruenit: vbi sanc-

patet q̄ posset recipe legitimā: licet nō dati/ uā vel testamentariā: vbi etiā ostendit q̄ ad cōmunē tutelā miserabiliū p̄sonarū omnes clerici vel mōachi tenēt: cū. s. eis cōmittit ab bis quoq; interest. Quod etiā patet. lxxxvij di. c. j & c. epūs gubernationē. Circa de tuto re q̄dā dicta sunt supius vbi agit de gerentib⁹ alioq; negocia que hic replicare sup fluū iudico. Queri tamē p̄t ꝓmo. Pone q̄ tu tor pecuniā vsurariam pupillo tribuat nihil q̄ illi dicat q̄ sit lucrū vsurariū: demūq; la/ psu temporis prestet illud fuisse lucrū vsura rium: vtrum pupillus teneat credere & illud restituere. Ad hoc dicendū ſm quosdam q̄ non: p̄sertim si de bonis nō habuit alīs cō/ gruū fructū vl emolimētū. Ratio est: q̄ pu pillus nō approbat q̄d tutor fecit: nec tutor aliq̄d de vsuris dixit q̄e quo dicere ꝺebebat: nec pupilli alīs iustū lucq; vl emolimentū de suis bonis habuit: q̄ preterea p̄ suo interesse p̄t illud retinere & ipe tutor obligat hmōi lucq; restituere: & sic penā sustineat infidelis dispe sationis sue. Scꝺo queri potest: vtrū tuto res vel curatores aut matres que licet nō fe cerunt cōtractus vsurarios p̄ pupillis vel fi lijs tamen p̄ illis vsuras exigunt & recipiunt teneant ad restitutionē. Ad hoc rñdet Ale/ xan. lomb. q̄ tales obligant restituere si ille cui⁹ noie acceperūt nō est soluēdo: vel nō vlt satisfacere. Hoc etiā sentit Bar. b. ixi. in c. si cut nō suo. xlvj. di. vbi p̄hibet aliquis vsuras exercere nomine alieno sicut nomine suo. Cu ius ratio est q̄ facientē & consentientem par pena constringit: vt. ij. q. j. c. notum. in fi. Et qꝺ grauius est ſm Jnno. si tutor noie pupil li p̄dictas exigit vsuras tunc etiā post depo/ sitū officiū agi potest contra illū: vt dicto. c. sicut non suo: in glo. Tertio queri potest: q̄d ergo facier tutor a cōitate artatus ad su/ scipiendā tutelā pupilli: q̄ multa habet suspi cere de vsurꝫ. Ad h rñdet sctūs Bernardin⁹ in tractatu de restituto⁹ib⁹ q̄ cora cp̄o ciuita tis & p̄āte vel lege p̄stari debet: q̄ a debi/ toribꝫ nō exiget nisi capitale & de vsuris se ñ intromittet: & de h fieri faciat publicū istru mentū & sic euadere poterit dispendiū i vtro q̄ foro. s. conscientioso⁹ cōtentioso. Quar to queri potest. vtr oēs p̄dicti & alīq; q̄ dede/ rūt causam efficacē vsuras exercēdi: possent inuitis illis q̄bꝫ acquisite sūt aut ignorātibꝫ de eisdē accipe pecuniā ad q̄ntitatē vsure ac quisite. & bis restituere q̄bꝫ debent. Ad h re

spondēt q̄dā q̄ sic: nec i hoc cōmittūt furtū: cū illa pecunia vsuraria nō sit illoq;: nam q̄ per efficacē cām istoq; tale lucrū iniustū due nit ad manꝰ vsurarioq; & ad restitutionē obli gari sūt isti mediatores vl causā efficacē ti/ buentes iustū cē videt: vt q̄ causa illoq; iniu ste sc̄ oblata de lege nature iuste licē tiam ha beant illa satisfacere: ne ipi de ꝓpo satisface/ re teneant: q̄ēt Chry. sentire videt. Et ha bet extra de reg iu. ca. Jnūq̄q; q̄ quasc̄ūq; causas nascit q̄ easdē dissoluit. Cin ad h p̄dí cti vident obligati: & in h gerūt vtilē curam suam & illoq; qui illa iniuste detinent. Quod sane intelligendū est in foro cōsc̄ientie: & dū/ mō nō sequat aliꝺ inc̄ōueniēs: de q̄ dictū est supra: vbi q̄ritur: vtrū ds p furtū satisfacere possit sibiipi cū cautelis ibidē positis. B

Quintodecimo heredes tenent ad restitu tionē: de q̄bꝫ generalit fꝫ Archi. & alios do/ ctores canonistas est dicendū: q̄ licet aliter ſm leges distinguat. tñ fꝫ ius canonic ū tenē tur indistincte heredes ad oia debita defun ctoq; in q̄rū loca succedūt: siue heredes sint fi lij: siue extranei: siue raptoris. siue alteri⁹ de/ tentoris: siue talia ꝺebita fuerint ex ꝓtractu vt emptio. venditio. locatio: conductio: mu/ tuū & sibia: vel ex q̄si contractu vt tutela: ge stio negocioq;: siue ex maleficio: vt furtū: ra/ pina: simonia vel q̄si ex maleficio: vt cum iu dex ex impitia male iudicat: aduocatus ma le aduocat: & sic de alijs: vel cū de domo est aliquid eiectū vel effusū q̄ꝺ nocuit alijs: siue q̄uenerit res illa p̄o qua debitū fuit ꝓtractū ad heredes siue nō siue lis fuerit contestata siue nō: vt plene p̄z. xvj q. vj. c. si ep̄m: extra de pigno. c. ex p̄sentiū: in fi. extra de solu. c. j. extra de vsu. c. tua nos. extra de rap. c. in lr teris. extra de sepul. c. fi. Qꝺ sane tñ intelli/ gitur: si hereditas suffi. cit: q̄ si hereditas non sufficit ad oīa debita p̄soluenda: tunc ſm Ray. in iudicio anime licet heres non fecit inuentariū nō tñ tenet nisi in q̄ntū sufficit he reditas. Secus aūt est in foro iudiciali ſm Joan. an. in nouella vbi ꝺt q̄ si fecit inuen/ tariū nō tenet vltra vires hereditat⁹: q̄ autē ad iudiciū anime illꝺ indistincte affirmat.

P̄o cuius noticia sciendū: q̄ inuentariū est scriptura quam debet heres ſm leges incho are infra. xxx. dies a mo⁹te testato⁹is: vl̄ post q̄ scit se esse heredem institutum: & debet ibi scribere omnes res defuncti sub testibus & de bet illam scripturam perficere infra. xl. dies

vl infra annū si res sunt remote: z tūc nō tenebit creditoribus vltra id qō in hereditate fuerit inuentū: alʒ fm leges teneret insolidū si nō fecerit inuentariū. Ad p̄dicta q3 h addendū est: q talis heres vltra hereditatem in anie iudicio tenet ad oia p̄dicta q dictus vsurarius p eo expēdit: si saltē illa amalla fide suscepit. Cuius rō est: qa per hoc ad nō restituendū p̄stitit causam efficacē. quod verū est si talia habuit eo tpe q̄ dictus vsurarius erat nō soluēdo. Q3 si querit: qd si de duob⁹ heredib⁹ vsurarij alter factʒ est nō soluēdo: Ad h dicēdū fm Hosti. q alter obligat insolidū: z h vsq ad quātitatē que ad eū de hered tate puenit. Cuius rō est: quia succedit in crimine. z etiā qa oīes res hereditarie sunt obligate. vt plane patʒ extra de vsurʒ. c. cū tu §. fi. Sextodecimo: testamētoꝝ executores qui plus deseruiūt corpi q̄ anie z ocio q̄ sciētie: tenent ad restitutionē. Ad cuius euidentiā sciendū: q sepius cōtingere solet vt relicta bona vsurarij/non sufficiāt plenarie ad soluēda debita vl restituēda iniuste q̄sita: que tn sciunt certis psonis esse restituēda: ac nihilominus ne funus vsurarij careat ecclīastica sepultura cū ep̄o vel curato de certa quātitate pecunie p incertis cōuenit executor: vt sic licentiā acq̄rat sepeliēdi funus in loco sacro. qō z plerunq3 pficit cū magna pōpa. qua q̄dem pre amota/reliqua bona vsurarij nō sufficiūt ad plenarie satisfaciēdū de certis. Talis igit executor cum det efficacē causam q hi q debent hīc certa de bonis vsurarij non possūt acq̄rere: tenet extūc insolidū de pp̄ijs satisfacere vsq3 ad illā quātitatē quā p incertis dedit ep̄o vl alteri etiā paupi causa elemosyne. z h ideo: qz chīs non succedit in paupib⁹ nisi qn̄ nō reputantur p̄sone certe q̄b⁹ restitui debeāt certa vt q̄si p substitutionē chīs succedere videat: ac si diceret. facio tales z tales heredes meos: q3 si reperiri penitus non cōtingat/substituo mihi christū in paupib⁹ suis. Sed de hoc plenius postea videbitur. Similit de executorib⁹ testamentoꝝ visum est supra. iij. p̄cepto. Decimoseptimo: detentores rei empte de pecunia fenebri: tenent ad restitutionē. Ad cuius euidentiam queri pōt: Si ponat casus q vsurarius de vsuraria pecunia emat equū: p̄dictum vl domū: ac alteri liberalit donet: efficaciʒ postmodū non soluēdo: vtr q soluit vsuras cum effectu repetere posset rem emptā de vsurʒ a possessore cui sic donata est: ac vtr possessio nē recipiēs in foro ꝓscie restituere teneatur. Ad hoc rndet Donal. in summa: q licet p̄dictum ex re furtiua redactū nō sit furtum. vt ff. de furtis. l. qui vas. §. vl. z vitia psonalia nō trāseant in successores. vt extra de filijs p̄sbyterorū. c. ex trāsmissa. tn in h casu potest iste petere/z ille tenet restituere. vt extra de vsuris. cū tu. vbi plane p̄cipit in h casu p̄dicta vēdi sic empta. Cōtra. Ray. Et huius rō est: qa in tali casu res succedit loco p̄cij. sicut ecōtra p̄cium succedit loco rei. vt. ff. de pet. here. l. si rem z p̄cium. Quedā tn intellige fm Guil. qn̄ rem talē habuit ex causa lucrativa. secus aūt si emisset vl ex alia causa non lucrativa z bona fide habuisset: vt non credēs rem emptā de pecunia vsuraria. vel credēs ipsum vsurarium alʒ hīc vnde posset vsuras reddere. Concor. Goff. Hosti. Specu. Et addūt Goff. z Hosti. q si res illa, lucrativa postea ad alīū ex titulo cā puenire contingat: z ille vlterius fuerit ille q̄ vsuras soluerat seu repetere potuerat. tūc ille cui p̄dus res data fuerit liberat: z cōtra cū nō posset agi ciuiliter. vt. ff. de act. z oblig. l. oīes debitores. Scōm etiā Hostien. si res empta ō pecunia fenebri p tertiā p̄sonaʒ puenit ex cā lucrativa ad eū qui dedit vsuras: vsurarius tn minime liberat. vt. ff. de ꝓbo. obli. inf sti. pulante. C Decimooct: uo sunt eos ad sepulturam in casu nō cōcesso recipiētes: ac etiā notarij z testes eoꝝ testamētis assistentes. sltr z confessionē eoꝝ indebite audiētes vl absoluētes Pro q̄ sciendū: q eos sic sepelientes sunt ipso facto excōicati. vtʒ in Clemen. de vsurʒ. c. eos Audiētes aūt in talibus confessiones z absoluētes: ac etiam testes z notarij peccāt contra p̄ceptū ecclie positum in c. q̄q̄. lib. vj. de vsurʒ. z vltra h oēs iam dicti tenent ad restitutionē oīm que receperūt ab eodē. Q3 si q̄dam vsurariū nō sepelīunt/sed illum sepelire simulāt: puta ponunt capsam honorifice vacuā in feretro: ac si corpus esset ipsius vsurarij: tūc nihilominus fm Jo. and. z alios doctores subiacent eisdem penis. Hic queri pōt Primo: vtr vsurario q restituere habet ad salutem/ sufficiat q in piculo mortis ꝓstitutus cōdat testamentū sup restitutiōe male ablatoꝝ: ita vt recipi possit ad solutionē/cōionem/ z ecclesiasticā sepulturā. Ad hoc rndet Alexā.

lomb q oino non sufficit. Cuius duplex rō dari pōt. Prima: q: testm̄ est victima sua voluntatis nr̄e ó co qó post mortē suā ḋs voluit fieri: cū cm̄ restās ḥ velit fieri post mortē/ et post mortem locus pnie nō sit: sine q̄ nullus viurarius absolui p̄t: restat q solū tale testamētū cōdens: in statu salut; esse minime p̄t: ꝓptereā opter q in vita restitui velit. alīs nō dimittit petm̄ nisi restituat ablatū. vt ó: de reg. iur. li. vj. Unde restitutio dūmodo possibilis fuerit p̄cedere debet oēm actū penitētie: vt postea videbit. Secūda rō est: q: iustitia dr̄ credrit vt ille satisfaciat qui peccauit. Sicut tgit viurari⁹ est q offendit: sic ipse satisfacere debet in q offendit. qó nō facit si faciendū in testamēto reliqt. Unde generaliter si satisfacere cupit: ita q ei remittat petm̄: q̄tuor obſuare oportet. Primū q si pecuniā habet vnde restitutio fieri pōt: illā exponat restitutioni p amicū fidelē antequ moriatur. Secūdo q sub voce p̄conia solēniter p̄conizari faciat. q omēs a quib⁹ p se vel p alios pecuniā extorsit: venīt recepturi plenā satisfactionē. Et hoc ḋdem fiet tum vt his quibus debet restitutio plenius innotescat: t venire possint sua repetēres. tum etiā vt scādalū quod in publico ꝓpter viuras exercēdas ab eo multis est relictum: ḥ modo q̄si in publica penitētia deleat t emendet. q: vt ó: extra de pe. t re. c. j. Manifesta peccata nō sūt occulta correctiōe purgāda. qó si talis viurarius nō fecerit publice ſm Alexā. lomb. nō detur ei sacramētū nec ecclīastica sepultura. Tertio si habet aliq̄ instrumēta viurarum: q ea casset per publicū instrumētū: vt redigat ad debitū ſtitutis. Quarto: si aliq̄d deficit ad explicādū vel debite obligādum: faciat fieri publicū instrumētū atq debitā cautionem. sicut exp̄mitur in c. q̄q̄. de viuris. li. vj. Et ſm magnos vtriusq iuris doctores: fideiussor viurarij tenet insolidū ad restitutionem oīm viurarū certarū t incertarū: ac etiam male ablatorū p viurariū extorsorū: q̄ntū se vires p̄dicte hereditatis extendūt. t ḥ habito respectu ad p̄dictē cautiōis rēs. Nā licet rē p̄stitute cautiōis p̄ncipalis esset soluēdo: demū q facultates eius essent exhauste aliq̄ in restitutiōibus p̄dictis. nihilomin⁹ fideiussor remanebit ad oīa obligatus. Et lz excepto inopie pſit p̄ncipali: nō tm̄ fideiussori eius in dicto casu. Secūdo queri p̄t de eo q̄ se sponte obligauit ad viuras restitutionē: credens viurarū bona ad ḥ sufficere/ t postea inuenit non sufficere: vtq de suo ꝓprio satisfacere teneat. Ad ḥ rñdet scūs Bernardin⁹ in tractatu de restitutionib⁹. q aut obligauit se distincte: puta si tātū haberet de bonis defuncti: t tūc nō obligat nisi p tāto q̄ntū inuenit de bonis eius. Aut obligauit se indistincte: t tūc si op⁹ ē de suo ꝓprio supplere tenet. ita q integre soluat. Cuius rō est: q a seipsum p̄ p̄ijs ẏbis illaqauit: t lz in intētiōe habuit se velle distincte obligare/ q̄uis nō exp̄ſſit: non tm̄ per ḥ ic potest excusare: q: magis statur obligationi exp̄ſſe/ q̄ intētioni occulte: quā q: nō exp̄ſſit/ sibi imputet. q a p̄opt insipientiā suā suo iure creditores fraudari non debēt. Tertio queri pōt: vtq per publicū instrumentū ab viurario recipiēs cautionē de restituēdis viuris t male ablatis ad voluntatē suā/ possit ipe sine peccato p̄missionē hāc eid: relatare. t instrumētum cautionis reddere vt cassare. Ad hoc respondet scūs Bern. vbi sup. q si ille q se p̄ius obligauit/ t nūc relatarione petit: est cōpos suē mētis/ t hoc postulet importune: p̄t sine peccato instrumentū huius obligatōis cassare: cum salus eius esse debeat in manu sua: nec teneat hō salutē aie eius cū ꝓprio scādalo p̄curare. nec etiam ꝓpter ḥ a vinculo debiti remaneret absolutus. Verum̄ secus est: t si talis obligat⁹ esset suo p̄lato. Demq ad uertēdū est: q si viurarius nō p̄t hīe fideiussorem nec pignora: tūc ſm Jo. an. iuret illa non posse habere: t iuret se facturū q cauet: t sufficit. max: me si hoc verisimile est. vt extra de donat, inter vi. t vxo. c. p̄sentas. His igit p̄missis/ detur viurario penitētia t non p̄us. sicut p̄cipit in dicto c. q̄q̄. Nā si quis aliter eū absolueret/ thesaurizaret sup seipz diuinum iudiciū: t animā illius p̄cipitaret in p̄fundum inferni: nec ignorantia excusaret cum. vt extra de iniur. t damno dato. c. si culpa. Ad laudem dei oīnipotentis.

Epilogatio de triplici viura: et in quibus committitur vel excusatur. Sermo. xli.

On furtum facies.

N Exo. xx. Eia iam tādē expediri vt ex pte de diuersis ḡnib⁹ viurarij: vt tenaci⁹ imp̄mār succincto stilo sin

gula peurrēdo b:euit ad memoriam reuoce
mus. A Pro q̄ sciendū q̄ vsura est quic
quid sorti accedit: siue sit pecunia esca ve/
stis species lingua fruitiū: vt ptz ferei oib⁹.
c.xiij.q.iij Et subintelligit ex pacto p̄cedē
te vel etiā ex intentiōe p̄cedente cōcomitan/
te vel subsequente. Et accipit hic sors p̄ de/
bita quantitate rei mutuate in materia oc/
cur ntī.s.pecunia: frumento vino: olco z si/
milib⁹. Et sic sors est capitale creditoris ex
p:essum vel palliatū. Nec vsura cōmitti po
test nisi circa sortē z capitale rerū mutuabili
um Et hec vsura tam execranda reputatur:
q̄ ius naturale diuinū z canonicū vnifo:mi
ter se hñt negatiue ad oēs casus vsurarios:
q: pari rōne icut in vno casu sic z in ⁊ liber p
hiberi debuit: cū desit natura sit mala. Et
huius sententie est Joā an. in mercu. in regu
la peccatū Dicit etiā Alexan. de ales in. iij.
parte sūme q̄ ⁊ uis homicidere sit pecca
tum in se: nō tamen fm se. Et ideo quādoq̄
licet occidere: quia dñs in aliquibus casib⁹
homicidiū concessit. Dare tamen advsuram
est peccatū in se et fm se: quia nunq̄ in aliq̄
casu licet: z sic nulla pōt in cacadere dispen/
satio. vt ptz plane extra de vsu. c. sup eo. Tā
ta nāq̄ est illius fœditas q̄ etiam in extrema
necessitate quando licet furari: non licet ali/
um inducere ad mutuandum sub vsura. Vt
igitur vsure vitiū magis eluceſcat p̄mo no/
tandū est q̄ in omni cōtractu ex ⁊ contingit
vsura vel nō q̄ aliq̄s accedit sorti vel q̄ est
de sorte: verbi gratia. Si q̄s possidet domū
vel fundū vel hmōi fructus inde excrescens
de sorte est. z non accedit sorti. Si q̄s igitur
emit aliquā rem iusto p:etio res ipa secū por/
tat sortē suā: z si quapuenit inde excrescētia
illa de sorte est: z non accedit sorti. Et eodez
mō cōtingit in locatione. Cōmodatū aūt si
manet in sua natura nō recipit excrescentiā
sortis: sed magis tunc in alio cōtractu trāsit
sez in locatū. Ex quo relinquit q̄ solū i mu/
tuo lucrū accedit sorti: z ideo in hoc concor/
dant oēs doctores q̄ in mutuo non licet ac/
cipe vltra sortē: z q̄ solū in contractu mutui
veri vel interpretati cadit vsura. Hinc. xiij.
q.iij.c. putant: dicit q̄dā glo. q̄ sunt duo con
tractus qui de sui natura sunt gratuiti.s. mu
tuū z cōmodatū. Mutuū ei si non est gra/
tuitū iam non est mutuū sz vsura. Cōmoda
tū vero licet non sit gratuitū tamen non est
vsura ⁊ uis desinit esse cōmodatū: sed si q̄d
recipit p re cōmodata z est pecunia tunc cō/
modatū transit in emptionē z venditionem.
Si vero est alia res que dat p ea: tūc trāsit
in p̄mutationē: q̄ si p vsu rei pecunie recipit
tunc transit in locationē. Si denicq̄ res alia
recipit tūc transit in cōtractū .s. innominatū
.s. do vt des. Ex quo denuo relinquit q̄ solū
in contractu mutui cōsistit vsura. Et iō renē
dū est generalit q̄ quandocūq̄ dicit vsura
cōmitti in aliquo contractu emptiōis: vendi
tiōis: locationis: permutatiōis z similiū: tūc
semp intelligunt ibidē esse duo cōtract⁹. Ex
empli gratia: vendo tibi p decē q̄ vix valet
octo: z hoc p:opt dilatiōez solutiōis: tunc est
ibidē vsura z per ꝫns duplex contractus .s.
venditiōis: z mutui: cui⁹ gratia p:ecū adau
get. Secō notandū q̄ triplex est vsura .s.
animi signi z pacti. Vsura q̄ animi est cuz
q̄ p̄cipalit mutuū dat p̄pter spem lucri: et
sic cōmittit vsura sola intentiōe co:rupta ex
p:te creditorꝫq̄ p̄cipalit mutuauit spe lucri:
z tūc tenet creditor ad restitutionē ex q̄cunq̄
etiā intentiōe debito: illi dederit: vt extra co,
ri.c. cōsuluit: i glo. Quidā tamē distinguūt
z melio⁹: dicētes q̄ si debitor aliquid dedit ex
sola liberalitate p modū doni: tūc non tenet
eidē restituere: sz debet pauperib⁹ dare ñ ex p̄/
cepto sed ex cōsilio: z dz de intentiōe co:rupta
penitere. Si q̄s dedit rōne mutui p̄cipalit:
tūc nō abdicauit illō a se voluntarie sz cōdi
tionate: ne.s. mutuās repute:t se grauatū z al
terū ingratū: ac p̄pt hoc alīs ñ inueniret tale
mutuū: z tūc restitui dz mutuāti: z p hoc salua
ri por cōtroversia q̄ ⁊ dat inf doctores q̄ sumi
tur ex. c. cōsuluit: extra de vsu. vbi dr in glo.
q̄ licet talis i foro iudiciali ñ est puniend⁹ tā
q̄ vsurari⁹: tñ in foro ꝫscie z eccie iudican/
d⁹ est male agere: z inducend⁹ est ñ cōpellēd⁹
vt sic accepta restituat: q: q̄ ad deuz reuera
vsurari⁹ est. Ex hoc dicūt Scot⁹ i. iij. z Ale/
xan. lomb. in tractatu suo: q̄ licet talis vsu/
ra mentalis cū culpa mortali fiat ad restitu
tōez tñ nō obligat. Et adducunt exēm de fur
re: q̄ si q̄s gratis liberalit in dono recipit q̄d
furari p̄posuit: tunc licet talis furet mente ñ
tamen ope nec ad restitutionē obligat. Sic
q̄ ex cōcessione mutuo lucrari intendit a debito/
re tñ nihil exigit: sed grat⁹ datū recipit: ⁊ uis
sit vsurari⁹ mente: tamē non est ope ita q̄ te
neat restituere. Ad q̄d rñdet Jo. an. i mercu.
super regla pecūn: q̄ inf illos duos casus p/
bat esse magna dissimilitudo. Nā ly donarari⁹

in casu furti corrupta intentione habuerit: nō tñ donario causat ab ei⁹ facto:nec anne// xa est illi intentiōi corrupte. Cui⁹ contrariū in mutuo cadit:qz cū ex bono charitatis gratis fieri deberet:fit ꝓncipaliter ex spe lucri:cui vitiose spei effectus cōsequit qđ est lucrū:z ideo talis ad restitutionē obligat: qz lucrū ex intende sub tali intentiōe receptū est vsurariū: et hec opinio vera est fz Inno. Hostiē. Archidia. z Ray. Patet igit intuēti q̄ hē due opiniones ꝓxie cōcordari pñt p̄ supradictam distinctionē:quā ponit archiepūs florentin⁹ in tractatu restitutionū. Hec ät intentionalis vsura periculosior est q̄ illa q̄ fit cuz expressis parti⁹. Primo:qz in foro causaꝝ minime reperi potest. Scōo qz ꝓpter suas subtilissimas palliatiōes a mīſtris quarticia cecatis cognosci nō pōt. Exempli gra:vt vnū casū ponam⁹ de pl⁹. Si emat fundus vel ager iusto pcio ea conditiōe q̄ q̄ncūq̄ vendens ementi pciū illud restituit fundū vel agrū rehabebit:tūc ille contract⁹ in se nō est vsurari⁹ fz licet⁹:vt ōt glo. magna. in. c. cōquest⁹. extra de vsu. pōt tñ ille cōtra:t⁹ illicite⁹ z vsurari⁹ iudicari. s. si emptor sub specie emptiōis intēdit mutuare pciū agri:z p tale lucrū lucrifacere annuos fruct⁹ agri:tūc ei vsura iudicat ex intentiōe:licet ab eccl̄ia fz Archi. ex h̄ condemnari nō pōt. Qđ si simplici intentione agrū emit iusto pcio parat⁹ tñ restituere venditori requirenti nō est ibidē vsura. Signū aut̄ intentiōis simplicis est q̄ dat iustū pciū z intendebat emere possessiones vel reddit⁹: ac etiā q̄ potī⁹ eligeret fundū tenere q̄ pciū recipere. Ceterū triplex vsuraria intētio distingui potest in cōtractib⁹. Prima dicit antecedens q̄ viget anteq̄ mutuū detur vel q̄ndo datur:quod ꝓprie directe est contra mandatū dominicū. Si tamen postea ꝓpositū mutuare ad regulā charitatis anteq̄ vltra sortem reciperet:tunc gratis datū licite retinere posset. Secunda dicit concomitās q̄. s. mutuando non viget tamē si mutuū recipiens postea in mutui recompensationē aliq̄d dat: z mutuās ꝓpter eandē causam libenter hoc acceptat:tūc cōmittit vsurā hīs corruptā intentionē cōcomitantē. Certia dicitur subsequens:que. s. tam mutuando q̄ solutionem recipiendo non viget:sed lapsu temporis cupidine p̄ualente vultmente z ostendit⁹ vel ope q̄ꝓt mutuū ꝓ⁹ fz sibi fiat mun⁹ a mānu a lingua vel ab obsequio. Et hi oēs non solum cōmittūt vsurā z tenent ad restitutionē fz Et q̄cūq̄ in ius talis mutui succedūt. vt filij vt hered̄es. Et hec est sntia Archidia. xuij q. iij. c. j. Qz si q̄rit. vtrū si non fuit intentio creditoris aliq̄d ex mutuo recipe z debitor aliq̄d dare teneat creditor ad restitutionē. Ad h̄ dicendū q̄ ex parte debitoris in remunerando in mutuante triplex intētio distingui potest. Prima dicit timorosa qua. s. debitor timet displicere creditori quē credit velle remunerari: vel timet ab eo sibi mutuatū auferri: vt ne inueniret iterū mutuare volentē s. non remuneraret: z ī similib⁹ casibus. Unde si creditor hanc intentionē sit aut credit vel saltē verisimiliter credere deberet restituere debet accepta: tamen ñ tenet restituere bona fide consumpta: sm Bull. Secunda dicit gratiosa quando fz in remunerante respect⁹ aliquis remuneratiōis interuenit non tamē ꝓncipaliter propter illud fit: sed magis ex gratia: z tunc creditor hoc credens non tenetur ad restitutiōem: Tertia dicit amorosa quando s. ex sola charitate debitor aliquid creditori donat: z si creditor aliter datum credit: restituere non tenetur. Qz si quērit Cur nō potest eque bene retineri ab vsurario mentali cui debitor ex mera liberalitate z libertate facit recompensationem. Ad hoc dicendum q̄ hoc venit ex diuino precepto statuente edictū q̄ in mutuo nihil sperari debeat. cū quo precepto recipiēs ad mutuū dispensare non potest: z quia talis recompensatio fit cōtra legē iuste ꝓncipantis saltem in eo qui taliter mutuat. ideo debitor recompensationē facere deliberans: licet q̄ntum in se est mutuanti licite dare potest: tamen nō potest sic libere dare q̄ taliter mutuans licite potest sic vltra sortem recipere: vt patet plenius supra⁹ in sermōe vbi agitur de mutuo facto alicui cōmunitati. Usura ꝙo signi est cū pactū expressum nō inuenit: fz q̄dā signa intentionē animi manifestantia: puta cū mutuans insinuat ꝙbo nutu vel signo q̄cunq̄ q̄ nō mutuaret nisi lucrū aliqđ speraret: siue cū post mutuū negat terminū vel iuramenti denegat relaxationē ei q̄ iurauit se non absentare z hīs similia. Talis cū non tm̄ qđ accepit inde tenet restituere: sed etiā illi tenet restituere q̄ taliter modo mutuū recepit: nisi canonicū aliq̄d obstaret. Cuius rō est:quia nō refert q̄d ex equipollentib⁹ fiat:nam sicut non refert vtr̄ q̄s aliū gladio vel baculo interficiat:sic non re-

fert an ꝓbo signo demõstratiõe vel circũlocutione ꝗs aliqd ostendat: vt extra de ꝓsan. t affi. c. tua nos. ff si cer. petat. l. certum est. Usura deniqꝫ pacti fit cũ pacto exp:esso de acq̃rendo lucro vltra sortẽ. Et vt tangit extra ó excess. pla. c. inf dilectos: i glosa triplex est usura. P i ó: usura cõis: t est illa que in die vel septimana vl mense excedit sortem: sicut ptz ibidẽ in textu de clerico ludente ad taxillos q̃ concessit socio. xj ꝑ. xij. t sic ꝑma die potuit ex:edere. Secõda ó: centesima: q̃. s. excedit sortẽ in anno. Tertia dicit septupla vel sexagesima que. s. excedit mediate sort̃, in anno. Unde Justinianus imperator ꝓmittit vsuras centesimas t sexagesimas. s. levissimas: quia vidit homines impy sui prauos cõ t ꝓnos ad dandũ ad usurã: t ꝓmittit minus malũ ad cuitandũ maius: ꝓmittit inquã: idẽ non puniuit: vnde leges implicite ꝓhibent usuras vt supra tactũ est. B Tertio notandũ q̃ usura fm oẽs doctores ꝓprie nõ cõmittit nisi in cõtractu mutui. Mutuũ autẽ dicit qñ aliqd meũ fit ꝑ aliqd tps tuũ: t ideo necesse est q̃ solũ in illis rebꝫ qbꝫ mutuũ intuentre põt usura cõmittit. Quas Alexan. de alis distinguit in triplici genere. Quedã ei mutuant sub certo numero sicut pecunia: quedã sub certo pondere sicut aurũ. quedam etiã sub certa mensura sicut granũ vinũ oleũ t silia. in quibꝫ solũ ꝓprie cõmittit usura: cuius ratio est: q̃ sole res circa quas mutuum consistit hñt de natura vel arte sibi constitutũ valorẽ: quẽ transcendere minime pñt nisi vitiose cõtra naturã vel artẽ agat. Ad Sanct. aũt q̃ obiicit etiã in alijs rebus cõmitti usurã posse vt in equo vel predio ꝑ pecunia mutuata in pignus recepto: dicendũ est q̃ distinctio fieri debet int̃ usurã que exigit ab usurario vltra sortẽ vel mutuũ qđ ꝓpe ó: usura: t inter res in q̃ cõmittit usura q̃ est ipm mutuũ vt equus vel agrũ de quo gignitur ipm lucrũ: nam si ponderat id qđ mutuo datur cui ꝓprie t vere accedit usura: tunc ſꝫ constitit in tribꝫ ꝓdictis: si ꝙo ponderat premiũ qđ datur: tunc esse põt aliud a predictis: sed hoc improprie t interpretative dicitur usura. Quarto videndũ est de interesse quõ põt admitti in contractibꝫ. Pro q̃ sciendũ q̃ interesse ſꝫ dock. est q̃dã cuitatio damni vel recõpensatio dãni: vñ fm Thom. ij. ij. q. lxxviij ꝑ interesse: id est ꝑ occurrenti damno cuitando licitũ est pacisci cũ alio: cipere aliquid vltra sortem absq̃ vitio usure: itaq̃ in pactũ deducat cũ eo cui mutuat damni recõpensationẽ per qđ sibi subtrahit aliqd quod habere deberet: quia hoc non est vendere vsũ pecunie vel mutuũ: sed damnũ cuitare: recõpensationẽ tñ damni qđ cõsiderat in ꝫ q̃ de pecunia ñ lucrat: nõ pot in pactũ deducere: quia non debet id vendere qđ nondũ habet: t multipliciter impediri potest ab habendo. Deniqꝫ qualiter vnusquisq̃ pacisci potest ꝑ interesse damni emergentis tam de preterito qꝫ de ꝑti t de futuro diffusius ptz superius in sermone vbi latius agitur de hmõi interesse. Quinto notandũ est de emptione et venditione in qua cõmittit usura plus vendendo propt̃ dilationẽ solutiõis: aut minus emendo propter temp⁹ anteriorationis. Pro quo sciendũ q̃ si vendens petenti dilationẽ solutionis: auget propterea preciũ solutiõis: non tamen vltra terminũ iusti preciꝫ. s. rigidi gradus: de quo di. tũ est supra: tunc ex vi contractus nõ cõmittit usuram: quia talis non vendit vltra iustũ precium q̃uis nõ faciat gratiã remissionis preciꝫ descendẽdo ad gradũ discretũ vel pũ: qđ libenter faceret si emens statim solueret. Nam aliud est nõ facere gratiã aliquãꝑ eo q̃ facit grãm expectationis: t aliud est propt̃ expectationẽ simpliciter excedere iustũ precium. Insuper hoc gnaliter tenendũ est q̃ tempus illud vendi potest qđ est ꝓprium prestitoris aut venditoris: tempus aute qđ non est ꝓprium prestitoriꝫ: sed potius recipientis sicut est in omni mutuo nunq̃ vendi potest. Et sic licet propter temp⁹ remplus vendere aut min⁹ emere q̃ tempore contractus valeat: quando nõ est malicia contrahẽtiũ: sed ex propria natura contract⁹ illd ꝓcedit. Exemplũ ꝑmi. Si quis vendit equũ non potest vendere tempus: cum in contractu fit translatio dominij ipius equi t sic temp⁹ est propriũ emptoris: si vero vendit vsum equi tunc potest vendere tempus: quia tunc est ꝓpriũ venditoris eo q̃ non transfertur dominium equi. Exemplũ scdi. vendis bladũ ob alterius rogatũ in hyeme quando minus valet: ponit illd vltra iustũ precium: quia seruare proponebat et disponebat illud in estate qñ plus valet. Et econtra dici potest de emente: vnde si taliter bladum vendens non dispositit illud seruare: tunc usuram cõmittit: quia ex malicia contrahentis t non ex natura contractus plus iusto vendidit. Sꝫ de ꝫ

superius visum est vbi agit de augmentatione precij propt dilationē. Similiter ius vel vsus rerū pro futuro tempore minus emi pt ꝯ si presentialit traderent: z ꝙnto ius futurorū prorendit in longiora tempora tanto ceteris paribus emi potest minori pcio: qđ sane intelligi ḱ his rebus quib⁹ ius rei differt ab ipsa re vel ab actuali possessiōe z vsu rei. Et sic p reddit⁹ ac possessionib⁹ z similib⁹ licet minus dare ꝯ toto tempore valent in fructibus. Similiter ponatur casus de pecunia: q creditor habeat ius ꝓcipiendi a debitore singulis annis centum coronas vsq; ad decem annos: q faciunt mille coronas: tunc temp⁹ illud est ꝓprium debitoris z pōt vendere creditori: ita q in pmpto dabit tm octingentas coronas. Sz hec latius patent supi⁹ vbi agit de diminutione precij ꝓpter anteriorationē solutiōis. ℒ Sexto notandū est de mutuo coactiuo simplicit vel fm qd: nam mutuum quod simpliciter fit ex coactione s. cōmunitate vel supiore cogente excusat ab vsura quia talis coactio multū aufert de rōne mutui z per ꝙns de rōne vsure: de natura namq; vsure est q fiat in mutuo voluntario cū spe lucri: hoc autem mutuū est coactum sine spe lucri saltē principalit: z qđ non est licitum in lege: necessitas licitum facit: vt extra de reg. iu. Verūtamē recta intentio necessario coniungit coactioni: q si cogi placeret illicitum fieret: eo q coactio in voluntariū transiret. Similit mutuū voluntariū fm qd excusari potest ab vsura: verbi gra. Si rem meā p potentiā vel iniusticiā occupasti: vel mihi vim facis in reb⁹ meis: vel non restituis mihi rem mutuo prestitā locatā vel cōmodatā: aut etiam nō soluis mihi opas impēsas aut aliā q cunq; debitā: vel nō vis desistere ab iniuria mea nisi tibi mutuē centū: quo facto desistis iniuriari: z omnia ꝓmittis restituere. hoc nō est vsura ex parte mea: cum nihil lucrer: sz redimo vexationem iniustam: mea recupero: z me defendo quod licet: ar. extra de si. c. dilectus. nec vsuram cōmitto si propt mutuū mihi soluat iustū debitū vel nō exigat iniustū debitū. Et hec lati⁹ patēt supi⁹ vbi agit de locationib⁹. Septimo notandū est de dubio vel ꝑiculo qđ inuenire pōt in contractu mutui veri vel inꝓpetati: gra cui⁹ pōt aliqñ aliqđ vltra sortē recipi: licet vt frequent vsura palliata se latent immiscet. Ad cui⁹ euidentiā regule generales dari possunt. Pria est qđ in mutuis veris vel interpretatiꝯ spe lucri principalit factiꝯ: dubiū seu ꝑiculū a fenore nō excusat: cuius rō est: qz si principalit fiunt spe lucri tunc vsure vitiū est annexū: z iō dubiū z periculū de sui natura non tollit vitiositatem a tali mutuo. Secūda est: qz dubiū z periculū nō tollit vsure vitiū: nisi deminiū z vsus rei periclitantiꝯ cū q lucrat ad lucrantē pteat: quia ex re sua non aliena quis lucrari debet: cuius ratio est: qz cum in actu lucrandi periculū mercium vel pecunie nullo respectu actus mercandi spectat ad ipm tradentē: sed solū ad eum cui res tradite sūt: tūc corpo rerū vsus et dominiū quo ad actū illū mercandi spectat ad eum solū cuius periculo currunt: res cū ḑdit dño suo. Tertia est: q dubiū vel periculū a fenore nō excusat vbi in cōtractu causa rḡis nō ꝓpriū pl⁹ aliqđ spectat. cui⁹ rō est qz ibi semp ꝑsumit esse mutuum verū vel imꝓpetatiuū cū fit spe lucri ꝓpt intercurrens rēs: de q dictū est supꝝ. In contractu ḡr mutui veri vt imꝓpetati qdruplex dubiū siue periculū interuenire pōt. Prio i capitali z nō lucro. Secūdo in lucro et nō capitali. Tertio nec in capitali nec in lucro. Quarto et in capitali et in lucro. De quibus superius dictum est vbi agit qñ dubium vl periculū excusat vbi diuersi casus specificant.

Octauo notandū est de mutuo i locatōe animaliū. De q̄ dr Alex. de alexan. q duobus modis ibi inuenire pōt fraus vsuraria. Primo qñ lucrū qđ ex tali cōmissiōe puenit oritur habet ex mutuo: vt si diues paupi mutuat centū coronas ad emenda iumenta nutrienda ad lucrū vtriusq;: tale lucrū est vitiosum: qz oritur habz ex mutuo: hinc siue totū siue ꝑte mutuo tradit nūq; ex mutuo lucr sumere pōt. Secūdo qñ excludit ꝑiculū ꝓpriꝯ alis cōmissi a cōmittente: siue qñ cōmittēs sibi tarat lucrū i tanta qntitate q ñ recōpensat labor z sollicitudo nutrientiꝯ fm rectā estimatiōnē. Hinc Donaldus in sūma ponit regulam generalē dicens: hoc generalit verū est q vbi ꝓbabilit dubitat: vtrū cōditio vni⁹ sit deterior vel alteri⁹ ex forma conditionis vel pacti adhibiti in cōtrahēda societate ñ ē peccatū: vbi aūt ad arbitriū boni z experti viri grauat alteri⁹ cōditio: peccatū est ex pte grauantis si scient hoc faciat: z tenet ad restitutionem. Non pōt tñ dari generalis doctrina super hmōi traditiōib⁹ animaliū ꝓpt varietatē traditionū z varios dolos qui sub talī

bus cõditionsly a qbusdaz excogitank enor/
miter: qñuis nõ vltra medietatẽ iusti precij.
In quo casu nõ solũ eccliа/ sed etiã pnatus
quilꝫ tenek ad restitutionẽ: z si non iure fo/
ri/saltẽ iure poli. Et maxime quãdo simpli/
cem circũuenit. vt extra de emp. z vẽdi. c. cũ
dilecti. Ad laudẽ dei oñipotẽtis.

¶De decẽ preceptis mercatorũ que necessario sunt obseruãda vi tam eternam mereari volẽtibus

Sermo.xlvij.

On furtum facies.

n Exod.xx. Digressi paulo lõgi9 xpi varios euẽtus z casus mer cationũ z ptractuũ: iam cũ gra reuertamur ad depingẽdum stilo cõpẽdioso vitã mercatoꝝ illorũ q saluari desiderãt: ne seducti in ignorãtia/ de tẽplo regni celestis ejciank foras in tenebras exteriores. Dul/ ta nãꝫ reqrunk in mercatore diuinis legib9 z hũanis approbãdo. Primo requirik po tissime timor dei in oib9 agẽdis. in q vt effi/ cacius nutriak/ tria sunt necessaria. Primo vt missas z alia officia diuina freqntare nõ desinat: pcertim in dñicis dieb9 z festis: sũ/ mopere caueus ne mercãtiaꝫ negocijs iplicek illis diebꝫ: nisi qtenus pmissum repik. de q̃ ptꝫ ℟. in. ij. pcepto. Heu qt mercatores int fideles z infideles longã morã trahẽtes: ac rpalib9 dũtaxat lucris inhiãtes: tãꝫ ai alia irrõnabilia viuũt sine aliq signo chrianita/ tis: quib9 satꝫ cõperit illꝺ Prouer.xxx. San guisuge due sunt filie dicẽtes: affer affer. ta les cñ sanguisuge merito cõparank: q̃a sine miseratiõe plerosꝫ euiscerãt iniusticys/ de/ ceptionib9/ mẽdacijs. z similib9. Quoꝫ due sunt filie sꝫ cupiditas. z voluptas. totũ cñ eoꝝ studiũ circa hec duo ꝓsak. vna ꝙgregat impie: z alia dilapidat superflue in comesati/ onib9 z ebrietatib9: in luxurijs z impudici/ cijs. sicut quotidiana docet experientia. Se/ cũdo vt reuereak loca sacra: nec psumat q̃/ quo mõ mercãtias exercere: vl sec'laria q̃cũ/ q̃ tractare in locis sacris/ z deo dicatis: q̃a dñs vt ceterꝫ timorẽ incuteret/ ꝙ tales arde tissimũ zelũ oñdit. cũ (vt habet Mat. xxj.) Intrauit in tẽplũ z eiecit omnes vẽdẽtes z emẽtes inde: dicẽs eis de domo dei. vos fe/ cistis illã spelũcã latronũ. Et lꝫ mlti eoꝝ in

ecclia vl locis sacratis nõ emũt neqꝫ vẽdũt: vacãt tñ ibidẽ freqnter pniciosis ꝙfabula/ tionib9 z ꝙuersatiõib9: vero chriano pser tim in talib9 locis multũ decedẽtib9. Hinc mat ecclia maximã diuinã offensam in talib9 cõ/ siderãs lib. vj. de imu. ec. c. decet domũ. non solũ phibet in hmõi locis fieri negociatiões z nũdinaꝫ ac fori cuiuscunqꝫ tumultus: sed etiã q̃lis ibidẽ esse debeat chriani quersatio plenarie psequik in fi concludẽs. Ne vbi est petõꝫ venia postulãda: ibi peccãdi dek occa sio. Tertio vt lucrũ mercãtie q̃rat intẽtione recta. Hã fm Alexã. de ales: criã laico mer cari nõ licet: nisi ꝓpter duo. Primo ꝓpter ne/ cess tatẽ: vt scꝫ per h sibi z sue familie prouí dere valeat rõnabiliter fm ꝙditionem psone sue z status sui. vnicuiqꝫ em laico licituꝫ est lucrari rgalia iuste vsqꝫ ad cõdecẽtiã status z psone: z nõ vltra nisi causa pietatis: q̃a q̃/ cunqꝫ superesse pñt tenek in elemosynas distri buere: vt visum est supꝝ in. xlij. pcepto. Se/ cundo ꝓpter pietatẽ: vt scꝫ iuste lucretur q̃d paupib9 distribuat: vl in alias pias caus/ sas ordiner. Aut si fm Thom. ij. ij. q. lxxvij intẽdit negociationi ꝓpter publicã vtilitatẽ: ne scꝫ res ad vitã necessarie desint patrie: z lucrũ perit: nõ quasi ꝓ fine/ sed quasi stipen/ dium sui laboris condiuidendũ pauperib9: hoc enim sltiter dici potest pietas. Si tñ in eo casu principalit finẽ in lucro poneret: fm Thom. illicitũ est. Deniqꝫ mercari ꝓpter substãtias cumulandas z improbã cupidi/ tatẽ. vl ꝓpk aliũ finẽ extra charitatẽ dãna/ bile esset: q̃a tũc niterek q̃s ea cõgregare que dñs pcepit paupib9 erogare. vt ptꝫ. xlv. dist. c. sicut hi. z c. omes. Et his q̃dem trib9 mer/ cator fidelis adiũgat vtꝫ mꝫ societatẽ/ pser tim familiarẽ aliorũ indisciplinatoꝝ ꝓ posse caueat: quia tales potissime sibi cõiuũctes: ad letale dispendiũ ꝓprie salutis ꝓtrahunt.

Secõdo requirit fidelitas in sacro mrimonij: nam vt dr. xxvij. q. ij. c. j. §. Illꝺ mrimoniũ est viri mulieris qꝫ ꝙiũctio. glo. legitima vel digna/ individuã vite ꝙsuetudinem retinẽs quia fm Hoff. hac intẽtione iungi debent in mrimonio: vt sit remancãt ppetuo. Et ideo vir nõ potest votũ peregrinatiõis longe vo uere z creq sine licẽtia vroris: excepto voto hierosolymitano qõ ꝓcessum est in fauorem terre sancte z fidei christiane. Qui tñ si fra/ gilitatẽ vroris z piculuꝫ absentie sue sense/ rit: tũc ei ꝙsulendũ esset q ab implemõe voti

in ꝑria ꝑsona ꝑtunc cū dispēsatione papali abstineret/ vl vxorē secū duceret. qz maledictū lucrū qđ tali dāno vxoris cōpensat. Et ſm Tho. in ſdlib. in tali casu nō est ꝯsulendū viro q̄ crucē accipiat/ z vxorē dimittat. qz necessaria non debēt ꝓtermitti ꝓpter ea q̄ sunt ꝓprie volūtatis. Vir onāq̄ necessario ꝑiminet curā vxoris gerere: sed qđ mīz cū non sufficit vīz domi mancre si voluerit ꝯtinere. Vñ xxvij.q.j.c. Si tu abstines sine vxoris volūtate: tribuis ei fornicādi licētiā. i occasionē z pcm illius tue imputabit abstinentie. vide latiꝰ supius in.ij. ꝑcepto. vbi aḡ de voto cōiugū. Quarto igit minus sc potest vir elōgare ab vxore sine ꝯsensu illius vl cū piculo vtriusq̄ ꝓpter modicū lucrū tpale qđ ex h̄ sequit infinita mala. sicut ꝛidiana docet experiēcia. Deu q̄ mercatores in lōginquis sine vxore moꝛā trahētes: diuersis carnalitatib⁹ z spurcicijs sese coinquināt: z ꝓpꝛijs vxoꝛib⁹ violandi sacrm mrimonij causas mltiplices ꝑstant: mercātiaz lucrū cum meretricib⁹ exccrabilit cōsumentes: q̄ꝑoptt vt frequenter a dño diuersis infoꝛtunijs flagellant: liez intelligere nolūt in posterū recepturi grauius iudiciū. Tertio requirit in ꝛbis ꝛitas: vt sez nullo vtat mēdacio: ꝑsertim ꝓnicioso: nec iuramēto/ maxime ꝓturio. Ꝓo quo sciendū q̄ in mercātijs omne mendacīū ꝓnicioſum vl assiduū est mortle peccatū. nā ſm Tho. z Rich. Si mētientis intentio ferꝛ ad ꝓximi deceptionē vl nocumētū: nō solū q̄tum ad cōꝑpus z famā: sz etiā q̄tum ad terrenā ſubam. licz nō ꝓducat ad effectum: est tñ mortle pcm: qa ex sola intentione peccati mortalis ds mortalit peccat: z si ꝓducit ad effectū: tenetur ad restitutionē. Si ꝛo nō intēdit ꝓximū decipē/ sed se indemnem fuare: tūc nō est mēdacium ꝓnicioſum/ nec mortale pcm: nisi fuerit assiduum: tunc cm ſm Hosti. est mortale pcm: sicut ebrietas assidua. sicut patz. xxv. dist. ℌ. alias. Et Eccl. xx. Potiorē fur q̄ assiduitas viri mēdacis: ꝓditionē aūt ambo hereditabūt. Et hoc mēdaciū incurrūt oēs q̄ ad decipiēdum ꝓximū ꝯ mentē loquunt: qui Jude ꝓditori merito cōparant/ vēdentes ꝛitatem ꝑ pecunia. vt pz. xj. q. iij. c. Abijt. vbi dr. Qui vēritatē ꝑ pecunia negāt/ deū pecunia vēdūt. Dultuz rñ detestabiliores sunt q̄ mēdaciū ꝓturijs affirmāt. De quib⁹ ait Cassio. Nēgociatores illi detestabiles estimant: qui iuſticiā dei miſcōdie ꝯsiderātes/ ꝓter immoderatū pecunie ambitū polluunt. merces suas plus ꝓpꝛijs onerātes q̄ ꝑijs. Sz q̄dā mēdacia declinare volētes/ sophisticis verbis vti ꝯsuescūt: tā astute ꝛba cōponētes: q̄ ad pl̄es etiam ꝛrarios ſensus applicari pñt: vt sic decipiāt z mēdaciū crimē euadāt. Sz his dr Eccl. xxvij. Qui sophistice loqt. s. ad decipiēdum/ odibilis est ſcz deo z hoib⁹. Verūtñ sicut nō refert vtz q̄s alīū inficiat fuste vel gladio: sic nō refert vtz decipiat ꝛbis mendacib⁹ vl sophisticis. vtz ve decipiat mendacijs assertoꝛijs vel ꝓmissoꝛijs. Vñ dr Tho. in ſdlib q̄ cū eade sit in vtroq̄ fallēdi intentio: hic nō refert vtz q̄s ꝛbo/ ſcpto/ nutu vl ſcūq̄ facto decipiat. Quarto requirit in factis cōtras: vt sez primū nō decipiat. Primo in ſuba rei emēde vl vēdende: ne sez vēdat aurichalcū ꝓ auro: stannū ꝓ argēto: nec vnam rem ꝓ aliā: sic ſimplices deceptiōe circūuenīendo. Nec ecōuerso a ſimplici vēditore emēdo aut ꝓ auricalcho/ venariū ignoti valoꝛis ꝓ minus iuſto ꝑcio notabilit excedēs cōtrarie iuſtitie: q̄ tūc obligarer ad restitutionē: z peccaret mortalit. Secdo in quantitate: q̄ ꝑcipit dñs Deut. xxv. Non habebis in ſacculo tuo diuersa pōdera maius z minus. nec erit in domo tua modꝰ maioꝛ z minoꝛ. pōdus habebis iuſtū z verū ꝛc. Et hoc intelligēdū est de oib⁹ rebus que vēdunt in numero/ regula/ pōdere vl mēſura. Contra mandatū hoc etiam faciūt oēs mercēs ſuas humectātes/ z etiā denarios in pōdere alleuiātes. Tertio in q̄litate: ne sez vēdant rem coꝛruptā ꝓ ſana. vel equū claudū aut infirmū ꝓ veloci z foꝛti: ac ſilia q̄ in omnib⁹ fere mercib⁹ solēt ꝯtingere cū vēdunt inueteratū ꝓ bñ valēti. nā ex h̄ maxim piculuz imminet aportecarijs/ z ſilib⁹ mercatoꝛib⁹. Silit cauere tenent ne faciāt admixturas ꝑegrinas ꝓnicioſas: que virtutē z valoꝛē rei notabilit minuūt. z sic emētes decipiūt. Sz ve malicieꝰ huius: in quo fere in oī specie venalī mixturas viliores admittūt: put dñs ꝛoperat Esa. j. dicēs. Argentū tuū versum est in ſcoꝛtā: sez ꝑ cōmixtionē ſtanni vel plūbi: vinū tuū mixtū est aq̄. Et sequit dīa cōminatio. Quidā etiam (q̄d peius est) qui vēdendo ostēdunt res ſanas/ z tribuūt coꝛrupras. ostendūt res bonas: z tribuunt malas vel saltē minus bonas. ostēdūt maioꝛes z tribuūt minoꝛes. z in his z ſimilib⁹ ſcipos

fabdole ẽ̄ristantes: vnd̄ Osee.xj. dr in psona decepti: circũuenit me effraim in negociatione sua z in dolo dom⁹ sue. Effraim crescẽs interpretat z signat mercatores qui p malicios as circũuentiones diuitijs crescũt. Quinto requirit emendi vel vendendi libertas: ita q̄ mercatores caueant de pniciosis cõuentiõibus inf se; sicut cõtingere solet q̄ cõueniunt parit in h̄ q̄ tm̄ duo vel tres emãt vl̄ vendãt mercantiã aliquã: vt sic min⁹ iusto emant vl̄ magis iusto vẽdant: vt sic mag⁹ lucrari possint: z illi sũt detestabiles p edoncs totã cõmunitatẽ spoliantes: q̄ dicunt i lege monopoli q̄ cunctis bonis spoliari mitti deberent in exiliũ: vt. ℒ. de monopol. l. vna. Similit sũt q̄dã p̄occupatores rerũ venaliũ q̄ nituntf minus iusto emere z mal⁹ iusto vendere: detestabiles vtiq̄ reipublice: q̄ dicunt in vulgari vo: kouffer: non ꝓpt ꝓpriã necessitatẽ sed ꝓpter imp: obã cupiditatẽ talia frequẽtantes: ac tanq̄ aucupes in foro z in vicis insidiantes: qui grauiter peccant: q̄ q̄libet venale vel vsuale ꝓpt ꝓpriũ cõmodũ z lucrũ faciunt charius emere z vilius vendẽdi q̄ iustũ sit fm̄ rectã cõmunẽ estimationẽ: multi etiã pecuniosi querentes euiscerare pauperes z in necessitatib⁹ cõstitutos ꝓpter quas sua vendere coguntf domos possessiones z alia mobilia vel imobilia. Ex q̄b⁹ hmõi sumunt occasionẽ aliũ circũueniendo in emendo citra iustũ p̄ciũ. p q̄ regl'a generalis dari põt: q̄ siue vendi tio vel etiã emptio p̄cedit ex p̄habili ignorãtia vel ex mentis leuitate manifesta vel p̄sũpta: sicut cõtingere solet in ebriosis insipientibus iuuenib⁹ p̄digis aut stultis vel etiã ex q̄cunq̄ egestate aut alia necessitate cõpellente: z ex hoc talit emens aut vendens iniuste deprimit in minus vendendo vel emendo: tunc talis contractus n̄ p̄cedit ex mera grata z libera voluntate: z sic militat nõ solũ contra iustitiã: sz etiã cõtra charitatẽ z cõtra naturalẽ hois pietatẽ: q: de alioz necessitatib⁹ q̄b⁹ ex fraterna charitate subueniendũ esset captat sibi cõmodũ z lucrũ. cum tñ in talib⁹ maior pietas exhibenda esset. Q3 si obijcit contract⁹ emendi z vendendi mere voluntarius est: nec de iure q̄s cogit rem suaz vendere nec rẽ alienam emere z sic taxatio p̄cij rez venaliũ mere voluntaria est: z p cons sortit⁹ius z foz mere voluntariũ. Ad h̄ dicendũ q̄ licz de iure n̄ cogit rẽ suaz vendere vl̄ rẽ alterius emere; tñ in actu z cõtractu vendẽdi vl̄ emẽdi tenet forma z regulã iuris iusticie z equitatis debite seruare: nam in actu vendẽdi n̄ licet ei rei siue p̄cio iniustũ ponere z accipere: q: tũc impõit n̄ vt simplr sue; sz vt in alterũ cõmutande: z ꝓportionabiliter dicendũ est de emptiõe aliocn tenet ad restitutionẽ. Sexto requirit rꝑis n̄ sui inuendibilitas: ne. s. rꝑius non suũ vendat ꝓpt dilationẽ solutiõis p̄cii in mercib⁹ augmentando: h̄ cñ oino p̄hibetur: extra de vsu. c. ꝙsuluit. eo q̄ est manifesta vsura: q: fiunt ibidẽ duo cõtract⁹. Prio venditiõis et rõne hui⁹ nõ cadit ibidem vsura. Scõo mutui: cuiz ex termino dato p̄cium augef q̄d nihil aliud est q̄z ipi ementi mutuare p̄cium mercantie iam empte ac ex tali mutuo lucrũ accipere: vt diffuse dictũ est supr⁹. z nihilomin⁹ aduertendũ: q̄ si absq̄ oi dilatiõe solutiõis q̄s alicui vẽderet rem p p̄cio adhuc amplio: i q̄z fuit p̄cium p̄ncipale cũ vsura supadiuncta. nõ esset ibidẽ vsure vitiũ: sz solũ iniuste venditionis z iniusti p̄cij pactũ: cuius excrescentiaz restituere tenet. qđ a maliuolis plerũ q̄z solet attemptari charius vendendo transeuntib⁹ aut rusticis aut ignarz q̄z mansuris discretis z assuetis: z sic in his tendũt laqueos deceptiõis q̄b⁹ maxie subuẽire deberẽt benefic⁹ charitatz: q: ꝺr extra de empti. z ven. c. placuit: statuit cõcilium sacz q̄ p̄sbyteri moneant plebes suas: vt hospitales sint atq̄ nõ charius transeuntib⁹ vendant q̄z i mercato vendere possint. vbi ꝺr glo. Bar. dr. q̄ ad h̄ p excõmunicationẽ cõpelli p̄nt: vt. xlij. di. vbi ꝺr. §. Hinc ẽt Joan. euangelista i epla sua q̄ndam detrepen excõicat qui nec pauperes recipiebat z recipientes de ecclia ejiciebat: h̄ : bi Dicit tñ Jnno. q̄ excomunicari possent si notoriũ esset z moniti emendare se nollent: hinc etiam scribit in. c. placuit: alioqn ad p̄sbyterũ transeuntes h̄ referant: vt illi⁹ iussu: cuz humanitate sibi vẽdant. ℭ Septio requiritur in respectu p̄rimi charitas: p̄sertim ad illos q̄ sũt eiusdẽ mercantie: ne nimiũ q̄rens q̄ sua sunt: cõmercatoz suoz p̄speritati inuideat: ac p hoc p̄uocet ad diffamandas merces alienas: sic q̄dã faciunt in maximũ dispẽdiũ salutis sue: q̄ merces alioz iniuste diffamant: vt eos in venditiõe impediant z p̄prias merces charius vendant: qđ est mẽdaciũ valde pniciosũ ex multz cõcurrentib⁹. nã primo est ibi negatio veritatis quod est malum Scõo inuentio fallẽdi qđ est pei⁹. Tertio iniuria p̄rimi quem impedit a venditiõe.

Quarto diffamatio primi qué per ℔ notat de iniusticia: z apit o:a alioz ad disseminandū hāc infamiā. Quinto deceptio primi in vendendis z laudandis ꝓpꝛijs mercibus ac plus iusto vendēdis: vñ talis ad multiplicē restitutionē obligat: vt ꝓz supꝛ vbi agitur de emptiōe p mendacia. Hic tñ sciendū q ex quo tpalia seinuicē i diuersis impedire pñt: q: pspitas vnius aduersitatē inducit alteri⁹: z charitas o:dinata plus se diligere debz ꝙ̄ aliū: z amicū ꝙ̄ inimicū: ꝓpinquū ꝙ̄ alienū: bonū cōmune multoz ꝙ̄ bonū vni⁹ ꝓuatuz: ideo salua charitate z absq; veneno inuidie pōt ceteris paribꝫ fauere mercantiaz ꝓsperitatē plus sibi ꝙ̄ alio plus cognato ꝙ̄ alieno z sic de alijs: z per ꝓñs cōtristari de cōtrario dum alioz ꝓspitas sibi z suis nocumentū ꝑstat: non tamē ꝓprie contristādo de alioz ꝓsperitate nisi inq̄ntū sibi z suis nocet: potiꝰ affectans ꝓsperitatē suis ꝙ̄ alienis: ac aduersitatem alienis ꝙ̄ suis: sicut magis obligat diligere se z suos ꝙ̄ alienos: non tñ propter hunc affectū debet aliq̄d iniuste moliri cōtra alienū: quia hoc esset iniquū nec quidē actu nec affectu nec verbo nec signo. Octauo requirit legalitas in seruando promissa z soluendo contracta debita: nec fidem irritā faciat cum socijs vel extrancis: nam ꝛm Tho. ij.ij.q.cx. qui promittit q̄ est licitū z honestum si animū implendi habet quod promittit non mentit: si tamen ꝓbabiliter credere potuit adimplere se posse quod promittit: q si causā credendi non habet: mendaciū pniciosum incurrit: vtpote q in alterius dispendium vergit. Q, si non ꝓficit quod fideli mente promittit: infideliter agit animū mutando. Potest tamen excusari duob⁹ modis. Primo si mutate sunt conditiōes ex parte promittentis: vt quia factus est impotens ad implendū. Secundo si mutate sunt conditiōes ex parte illius cui promissū est vel etiā ex parte promissi: vt patet superius: vbi agit de empti. z vendi. per mendacia. Si deniq; q̄ promittit animū implendi non habet: tūc licet adimpleat postea: reus tñ pnicioſi mendacij promissiōisq; transgressor in voluntate iudicat. Et generaliter notandū: q q̄cunq; debitor ex malicia vel alia quacūq; culpa sua creditori suo non soluendo i termio sibi cōstituto ꝑstat occasionē damni: oino ad cōdignā satisfactionē obligat⁹ est: vt ꝓz extra de iniu. z dam. da. c. si culpa: verūtñ q̄cūq; frangit alteri fidē promis-

sam z iuramenta ꝑstita: nec etiā fides de necessitate seruāda est: vt ꝓz extra de iureiur. c. iij. vbi ponit casus de cōpromissione facta inter regē francie z regē anglie quā rex anglie nō tenuit: z q̄rit rex francie vtrū ad implendū ipse obliget. Rūdet papa q non obseruāti fidem nō est fides seruanda: nec iuramentū aut fides data sub conditione obligat nisi cōditio seruet. Nono requirit studiosi tas in agnoscendo z ꝑcauendo cōtract⁹ vsurarios ꝙ̄ i emptiōe ꝙ̄ i venditōe aut locatōe vel conductiōe z illicitos q̄b⁹ vt in pluribꝫ se mutuū palliatū intromiscet. Quapropter argumentosissima sollicitudine cunctas adinuentiones diuersoz cōtractuū frequent discutiat: si forsitan in eis inueniat q̄d oculos diuine maiestatis offendat: verbi gratia. In omni emptione sollicite consideret: ne propter vendentis ignorantiā negligētiā incurram pauperiē aut necessitatē aut ꝓpter solutionis anticipationē min⁹ iusto soluat q̄ceis ignorantia z aliq̄lis coactio excludit simplicit voluntariū. In venditiōe sibi ne magꝭ iusto vendat ꝓpꝛ solutiōis dilationē aut ꝓpter aliā quācūq; causā nō legitimā. In ꝙtractibꝰ societatis vel locatiōis diligent caueat ne se in tuto z alteri in dubio ponat: aut ne ꝑē suam pinguiorem faciat. Similiter in locatiōibꝰ operū: ne minus iusto ꝑcio soluat: q̄ preciū sudoriꝭ z sanguinis est: preferri cū districte principiat dñs Leui. xix. dicēs. Nō morabit⁹ opꝰ mercennarij tui apud te vsq; mane. Decimo requirit religiositas chr̄iane profession is coram deo in obseruantia mandatoz eius: et coram hominibꝰ in honestate vite: sic prudentes bona non solū coꝛā deo: ed etiā cōꝛā oibus hoibꝰ. Odor mercatoꝛ melius ꝓficiat ter vel quater in anno cōfiteri assuescat: reḡrēs ad hoc cōfessoꝛē expertū z timentē deum: cui conscientia sua debite prius examinata plene confiteat: de singulis dubiosis requirens consiliū: quia nemo sapiens i propꝛia causa: vtpote quē excecat vl saltem obnubilat ꝓuarius affectus: sicq; cū multa ꝑparatiōe ad minus semel in anno sacrm altaris accipiat: ac semel ad minꝰ i anno cū socijs suis rōnes diligent conscriptas reuideat: debitaz z credita testamentū z vltimā voluntatē suā in scꝑtis ꝑparatā semp autentice teneat: vt cū venerit dñs vniuersoz z pulsauerit cōfestim apiat ei: in mercantia temporali merces requirens eternas. Hec sunt igit decem precepta mer-

catoz: que si fideliter sua uerint/ vitã eternam habebunt. Ad laudem dei.

De peccatis alienis

De primo pcõ alieno scz iussi/ onis: z quõ in eo quis obligatur ad restitutionẽ. Sermo.xlviij

On furtum facies.

n Exo.xx. Decimo pncipaliter iniu sticijs participãtes obligãt ad restitutionẽ: nisi pncipalis actoz iniusta restituat. q nimiz pticipatio fieri pt nouẽ modis: fm q nouẽ sũt aliena pcã q cõtinent in his vbis. Jussio/ psilio/ psensus/ palpo/ recursus: Participãs/ mutus: nõ obstans/ nõ manifestãs. q cũ tales teneãt etiã ad restitutionẽ ostendit Tho. ij. ij. q. lxij. dicẽs: q alijs teneãt ad restitutionẽ nõ solũ ratiõe rei alicne quã accepit: sed etiã rõne iniuriose acceptõis. z ideo hcũq est cã iniuste acceptõis teneãt ad restitutiõez. Qõdẽm cõtingit dupliciter. A Primo directe. z h triplic. Primo mouẽdo ad ipam acceptõez: z h vel pcipiẽdo/ vel psulẽdo/ vel explse psentiẽdo: vel etiã pniciose laudãdo q si strenuus de h q aliena accipit. Alio mõ ex pte ipsius accipiẽtis quẽ. s. acceptat: vt alis qlutercũq auxilius pbet. Tertio mõ ex pte rei accepte: qa. s. est furti vl rapine particeps q si socius malefic ij. Secõdo inducente qz scz nõ impedit cũ impedire possit z debeat. vel qz pceptũ siue psiliũ/ furtũ seu rapinã ipediens subtrahit. vel etiã auxiliũ q posset obsistere. vl deniq qz post factũ occultat. Vñ sic psentiẽtes furt pcõz pncipes iuxta illũ Roma. j. Quitalia agũt digni sũ morte: nõ solũ q faciũt/ sed z q cõsentiũt faciẽtibus: sic etiã in certis casibus obligant ad restitutionẽ. Principaliter tñ restituere tenent q sũt pncipales facto: z psic quẽter alij p ordinẽ: vbo tñ restituente dãnũ passo: nõ tenent alij restituere. Verũtñ pncipales i facto z ad qs res quenit: tenẽt alijs restituere si dãnũ passo restituerũt. z hec generaliter intelligẽda sũt in qcũq pticipatione. Quibus pmissis: videndũ est de singul. Primo nãq iubẽs aliqd malũ vl iniustũ tãq pncipaliter mouẽs: pticeps peti quinct/ z ad restitutionẽ obligat. hec ãt iussio ẽ iuriox ad suos subditos: siue iuriores fuerint qtuz ad puatã familiã: siue qtũ ad quãcũq iurisdictionẽ publicã/ spualẽ vl tpalẽ. Vñ primo qtũ ad iuriozẽ in dño tpali argumẽtũ habem⁹ in Dauid ij. Reg. xj. q iris suis poni mãdauit Uriã ex aduerso belli vbi fortissimũ erat pliũ/ z sic derelinq vt peussus interiret: qd z factũ est. Vñ p Nathã pphã nũciauit ei dñs: dicẽs. O dauid ecce ego te, vnxi in regẽ sup isrl: z erui te de manu Saul: dans tibi vxores dñi tui in sinu tuo: dediq tibi domũ isrl z iuda: q si parua sr hec/ adjicia tibi mlta maioza: qre g ptẽ pristi vbũ. i. pceptũ dñi vt interficeres Uriam gladio filioz Ammon: z accipes vxorẽ eius: q ob hoc nõ receder gladius de domo tua vsq in sempiternũ. h ibi. Vñ in lege veteri iubet ad sanctificationẽ iumẽtũ q esse: ne pcipiẽtis ma/ culet affectio: qa sic iumẽtũ qd in se peccare nõ pt/ in mgro pcipiẽte pcm̃ induceret. Hã generaliter supioz q iubet violare sabbatũ: ppetrare furtũ/ homicidiũ vel qdcũq aliud flagitiũ: tra reus esse cõuincit apd deuz sua iussione: sicut ille q perficit ope. nec tñ excusat alter mãdatuz illud sceleratũ exequens. qa vt dr Act. v. Magis obedire oportet deo q hoibus. Hinc etiã dr Sapi. xviij. Similis pena fuus cũ dño suo afflictus est. Verũtñ si iussio fit ex affectione/ z executio sequit ex sola coactiõe: tũc magis reus est pcipiens q faciens. qa voluntas est tanq formale ipsius mali: opus autẽ tanq materiale: z ideo dñs tenet reddere rõnẽ de omnibus peccatis q exinde sequunt in seruis. Hic igit primo q/ ri põt: vtz legislatores cõdentes statuta irrationabilia z leges iniquas obligãt ad restitutionẽ si p eas alijs iniuste fuis spoliatur. Ad hoc dicẽdũ q si sunt ptra ius naturale qd continet in iure diuino z canonico: tũc ipo iure nõ tenẽt tales leges. vñ. viij. di stin. c. quo vero. dr in fin. Dignitate pcedit ius naturale pualem psuetudini z constitutioni: quecunq cõdite vel in omnibus recepta sunt/ vt sẽptis cõprehẽsa. si naturali iuri fuerint aduersa: vana z irrita sunt habẽda: hoc ibi: vt est de iuramẽtis nõ seruãdis. de quo ptz extra de iureiur. c. cũ cõtingat. vbi ponitur causus d uiro q alienauit res dotales z alias eas vxori donauit ppter nuptias psente vxore z alienationi psentiẽte: z ne postea vxor ptra alienationẽ veniret/ hoc pprio iuramẽto firmauit: post solutũ autẽ matrimoniũ nititur venire in prarium. Psultus papa respondit q licz psensus mulieris non videat in talibus

obligatorius fm leges. vt. ff. de fund. dot. l. Julian⁹. que phibet alienationē fundi dotalis. tñ mlier fuare debet hmōi iuramētū: ne tali ꝓtextu viam ꝓcingat periurys apūt. ⁊ hest verū si tale iuramentū sine vi ⁊ dolo spōte fuerit ꝓstitum: nec redundat in alterius ꝓiudiciū: nec etiā obseruatū vergit in salutē eterne dispēdiū. Vñ li. vj. eo. c. ij. tāgit eandē casum: vbi ⁊ subdit: qz nō ꝙdam iudices seculares mulieres cōtra ꝓfatas alienationes audiūt: cuius ꝓsert eis legitime ꝺ hmōi iuramēto: nos aiaꝝ periculis obuiare volentes: cōsdē iudices ad obseruandū hmōi ius canonicū per locoꝝ ordinarios ecclīastica cēsura decreuimus cōpellendos. hoc ibi. Causa autem huius diuersitatis tangit in dicto c. cū ꝓcingat. in glo. vbi ꝺr q lex considerauit ꝙd sit vtile corpori ⁊ honestū: nā expedit multeribus saluas hīe dotes suas: vt inueniant aliōs quib⁹ nubere possint. ff. sol. ma. l. j. sed canon ꝓsiderat vtilitatē anie. Unde breuit ꝓcludendo/ ꝓdirores statutoꝝ iniquoꝝ vel legum ⁊ coꝝ heredes fm Durandū restituere tenent totum illud qꝺ ex hmōi statutis ⁊ legibus iniuste ꝓcingit auferri. similiter omnes hmōi statuta vel leges fuātes restituere renent oīa illa ꝙ occasione obseruatiōis coꝝ iniuste lucrati sunt. q si ꝙ timore/cupiditate vel amore/odio vel alīs inique sniam tulerint ad plenariā restitutionē leso facīēdaz obligant. y. q. j. c. in ꝑmis. Vide lōgum processum vbi ponit ōnta diligēcia debeat adhiberi in inquirēdo veritatē ⁊ fm veritatem iudicādo: ne sentētia contra insontē iniusta ferat. Pro quo sciendū: q iniusta sentētia dari ꝑt trib⁹ modis. Primo ex malicia: puta propt cupiditatē/ odium vel amorē. Unde dicit Grego. ⁊ habet. xj. q ij. c. quartuor. q iudiciū cupiditate quertit dū ꝑmio animuz alicuius corrūpimus. odio dum cōtra quē libet aduersartū molimur. amore dū amico vel ꝓpinquo ꝑstare cōtendimus. Et Aug⁹. ibidē c. sc̄ḡnti. Quicunq; autē ꝓsanguinitate aut amicicia aut hostili odio vel inimicicōs in iudicando ducit: quertit iudiciū christi q̄ est iusticia: ⁊ fructū illius vertit in dānatiōis amaritudinē. vñ si talis causa ꝙ iudicat iniq̄ ciuilis est: tūc iudicās tenetur ad restitutionē dānoꝝ ⁊ punit in triplo. Si ꝙ criminalis est: restituet dāna ⁊ ꝓfiscationez pariter totius substātie sue patiet. vt in auten. vt litigātes iurent. §. si quis aūt. Q, si quis ꝑmiū recipit ab aliq̄ vt verā sniam mutuat: ad restitutionē obligat illi a quo tam pniciose recepit. ꝙa ꝺr ibidē Aug. c. Nō licz iudiciū vēdere iudici ⁊ si liceat aduocato vēdere iustū patrocinū ⁊ iurisc̄onsulto recti cōsilium. ⁊ c. ꝙ recte. Sic ꝺo ꝓcingit iniustum iudiciū ꝑ ignorantiā vl imprudentiā: ⁊ tūc punit ex q̄si delicto arbitrio iudicis: sed non insolidū. l. j ff. de varijs ⁊ extraordi. cogni. ⁊ instit. de oblig. ex q̄si delic. in ꝓn. ⁊ hoc ponit Joā an. in c. cū ceterni. in ꝟbo. ꝓdēnatū. de sen. ⁊ re iudi. li. vj. Tertio ꝓcingit propt metum: vnde ꝺr Grego. in dicto c. quartuor. q iudiciū peruertit timore dū metu potestatis alicuius ꝟitatē loq̄ timescimus. de quo ꝺr ibidē Aug. c. Quisq; metu cuiuslibet potestatis ꝟitatē occultat: irā dei sup se ꝓuocat. q: magis timet hoiem q̄ deū. Uñ li tale iudiciū fit ꝓpter metū qui cadit in ꝓstātē virū: tūc lz peccat mortaliter: nō tñ tenet ad restitutionē nisi tēpe accepti officij vel cōmissionis dubitasset de metu inferēdo: qz tūc nō excusat a restitutiōe dānoꝝ facīēda fm Bald. in. l. fin. C. de pena iudi. q̄ male iudi. Ad cuius euidentiā sciendū: q metus est instantis vl futuri ꝑiculi causa iusta mētis trepidatio. vt. ff. eo. l. j. Et metus cadēs in ꝓstantem vir est q̄druplex. Primus est metus mortis. Secūs est cruciatus corpis. vt ptz extra de his q̄ vi metus ve cā fūt. c. cū dilecti. in q̄ ti. plura ponunt de hac materia. Tertius est metus stupri. ⁊ Quartus fuitutis. vt. ff. eo. nec⁊ timore. ⁊. l. isti ꝺem. §. j. ij. iij. concorꝺ. Tho. ⁊ Alb. addētes q nō refert vtrum hec q̄tuor fiāt in ꝑsona ꝓpria vl in ꝑsona parentū/vroꝝ vel liberoꝝ. Q, si q̄rit. vtz alium metu cōpellens ad alienādū rem suā teneat ad restitutionē? Rādet Jo. de pla. instit. de actio §. Item actio de eo qꝺ metus cā: q talis tenet ad restitutionē rei cū oīi cōmoditate ꝑ epta. l. metū. §. fi. nō tñ est metus sufficiēs nisi his trib⁹ ꝓcurrētib⁹. Primo q mine cōtineant acerbitatē facti: sicut ille de ꝙb⁹ iam dictū ē. Secꝺo q si ꝑsona potēs ad exequendū minas. Tertio q m̄nās ꝓsueuit exequi.

Sed quid de metu reuerentiali: puta si vroꝝ aliquā obligationē vel alienationē cōtrahat de mādato vir': vel clericus de mādato epi. Respōdet Joā. de pla. q restituetur illud qꝺ ḡcstū est tali metu reuerentiali officio iudicis. vt dicit glosa notabilis ff. quarum rerū actio non datur. in. l. j. §. q̄ hono/

rande: z ide est si subdit⁹ nō alīs alienatur⁹ alie .et rogatu superioꝛ.q: rogatū superiꝛ pre ceptū est .vt ōr glo. in verbo. exhoꝛtamur. in clemen: pma de testib⁹. Et notat Inno. in c. penulto. extra de iureiu. Scdo queri potest de illo p quo insusta snīa lata est: vtrū obli⁊ gat ad restitutionē. Ad hoc dicendū sm oēs doctoꝛes: q si malā conscientiā habuit dum pendebat litigiū restituere tenet: nec cū snia defendit: sicut ōꝛ de pscp. extra de pscrip. ca. fi. vel si p falsos testes. vel p falsa instrumen ta vel falsas allegatōes tient obtinuit tene bit in ppetuū: vt habet. L. propt falsam al legationē l. j § fi. Q, si ante snīam non ha⁊ buit malā cōscientiā/ sz postea appellauit: nūc snia ipsum defendit: vt notat Hostien. in sūma de snia. § ij. in fi. z idē de pscp hrone cōpleta dicūt Ber. z Hosti. extra ō pscp. c. vigilanti. nisi ꝓsus iaz hēret remoꝛdanté quā re mouere non posset: q: tūc obligat restituere: ar. extra de simo. c. p tuas. ij. Theologi nō di cunt: z meli⁹ quo ad foꝛū cōscientie q ēt post snīam vel prescp̄tionē si habet/ vel hīe incep̄ it cōscientiā q res fuerit aliena: z cām cre⁊ dendi habuerit: tenet ad restitutionē. De q p Bar. in extrauagan ad rep̄mendā in ver bo. per denunciatū. z p Bal. in aut. ad hoc. C. de vsu. Et hoc exp̄sse phat: insti. de exce⁊ pti. § Itē si in iudicio. z hoc tenet Inno. ex tra de imu. eccle. c. q: plerīq⁹. Tertio que⁊ rī pōt: vtr⁊ laici cōdentes statuta in p̄iudicū ecclīastice libertat⁊ obligent ad restitutiōez. Ad hoc dicendū q laici nihil disponere p̄nt de reb⁹ eccl'iastic⁊ siue rpalib⁹ siue sp̄ualib⁹: eo q laicis sup eccl'ias z vnis ecclīastic⁊ nul⁊ la est attributa facultas. z nō si a laicis quid moru ꝓpo statutū fuerit: cui⁊ in fauoꝛē z cō⁊ modū eccl'ia⁊: nulli⁹ f.mitat⁊ erit: nisi a ec⁊ clesia fuerit approbatū: vt patz exp̄ssius extra de consti. c. eccl'ia. z in glo. vñ nō solū statuē tes hmōi statuta vel leges ꝑ eccl'iastícā liber tatem obligant in solidū: sed etiā qui condi toꝛes induxerūt ad talē legē constituendum: statuarij z coꝛ heredes: cōsiliarij: scriptoꝛes iudicantes: z ea seruantes vel exequentes: vt vltra hoc sūr ipso facto excōicati: vt patz plane: extra de sen. excōi. c. nouit. z c. grauē. z cōciliū Laterañ. extra de imu. eccle. in ca. nō min⁹. sub anathemate p̄hibet ne onera im ponant eccl'iis: nec sibi uisdicionē eccl'iaꝛ vsurpent. Si tñ epūs z clerus tantā necessita tem p̄spexerint vel vtilitatē: vt absq; vllaco actione exhiment eis subueniendū: vbi laico rū nō suppetūt facultates: p̄ntq; sibi p̄is onus imponere. Q, si laici contrauenire p̄⁊ sumpserint z cōmoniti nō destiterint: excoi⁊ catione incurrūt nō restituēdi cōioni de nec satisfecerint cōpetent: z addit idē cōciliū in c. aduersus. eo. ti. q constitutiōes: z snie a ta lib⁹ pmulgate vel coꝛ mandato inanes z ir⁊ rite habeant nūq; valituꝛe. Q, si deponunt ab officijs z alij substituunt. tūc tam depositi q substituti dōec satisfecerint remanēt ex cōmunicati: nisi substituti infra mensem sa⁊ tisfecerint: q: succedit in onere q substituit i honoꝛe. Et h ō q: succedit in vitiū: vide lati us in glo. Idē etiā est q̄ntū ad restitutionez si fiat statutū ꝑ ius positiuū ad pauꝑes ep⁊ primendos/ z iusticiā impediēdā ar. extra de imu. eccle. c. q: plerīq⁹ sm Ray. z Hostien. in sūma de cōdentib⁹ leges iniq⁹. Vñ cōtra hmōi cōdentes leges iniq⁹ dꝛ. Esa. x. Vle q̄ condunt leges iniq⁹ z scribētes iniusticias scripserūt: vt opp̄merēt in iudicio pauꝑes/ z vim facerent cause humiliū pp̄li mei: z essent vidue preda coꝛ/ z pupillos diriperent: q̄d facietis in die visitatiōis/ z calamitatis de longe venientes: ad cui⁹ fugietis auxiliū: et vbi derelinq̄tis gl̄ā vr̄am ne incuruemini sub vinculo: z cū interfectis cadatis. L

Quarto queri pōt: vtrū mādans alīū p̄cuti teneat⁊ ad restitutionē si seq̄t effect⁹. Ad h dꝛ cendū q sic tan q̄ p̄ncipalis mouēs vt⁊ agēs. In cui⁹ argumentū si p̄cussus fuerit clericus: tunc vltra hoc tā mandans q̄ mandatū exe⁊ quens incurrit snīam excōicatiōis: vt eo. ti. c. mlīeres. z li. vj. e. ti. cū q̄s. addit q ratum habens noie suo factū silr incidit canonez: si tñ nō cēt eius noie factū: vel si nō hēret ratuz: non incideret canonē: vt patz ibidē. Et addit glo. in dicto. c. mlīeres. q licet mandans añ iectionē manuū penitteret: nihilomin⁹ tñ ca nonē incideret nisi mādatū reuocauerit: ita q reuocatio ad ip̄m puenerit. In cōtrariuz tñ tenet Guil. de cōmo. ff. de cōdi. ob causaz. l. si pecuniā. § si seruū. ꝓma aūt opinio tenet q̄ ad eccl'iā: sed a q̄ ad deū: q: in foꝛo cōscien tie nō tenent. Preterea quo mandans z exe⁊ quens i bello iniusto obligat visū est sup̄ in v. p̄cepto. Quinto q̄rī pōt: vtrū dñi ter⁊ raꝝ vel ciuitatū ac alij superioꝛes q̄ꝛū interest tā sp̄uales q̄ꝛ rpales auctoꝛitatē dantes ex⁊ ercendi usuras z exigendi teneant⁊ ad resti⁊ tionē. Ad h̄ ñdet Rodoñ q si cogāt debito

res p̄ seuel suos officiales: aut statura edita: nūc tenent ad restitutionē etiā si nihil ad eos puenit de eor bonis q̄ si fouent eos recipientes de bonis eor tenent ēt ad restitutionem: imo fm Guil tales cū possint si nō cōpellunt ad restituendū usurarios tenēt ad restitutionē: etiā si nihil ad eos puenit. Cuius rō est: q̄ habent hoc in p̄ceptū ab ecclia saltē de iudeis: vt ptz extra de usu. c. post miserabilē: vbi subdit. Iudeos ad remittēdas christianis usuras p̄ncipes t̄ p̄lates cōpelli p̄cipim⁹ seclusa. t donec eis remiserint ab vniuersis christifidelibus /tā in mercimoniis q̄ in alijs p excōicationis sniam eis iubem⁹ cōmunionē omnimodā denegari: hoc ibi: q̄d p̄ceptū si nō obseruant cū eis incūbat ex eor officio: cōsensum interpretatū se hīe demonstrāt: iuxta illud. Nō caret scrupulo cōcessiōis occulte q̄ manifeste facinorē desinit obuiare: vel extra de homi. c. sic dignū §. iij. Ex p̄dictis autez plura trahi p̄nt argumenta quib⁹ doceri p̄ōt p̄portionabiliter quō superiores spūales: t etiā cure rei familiaris in hoc petō alieno se obligāt ad restitutionē: nā q̄liter cis hīs auctoritatem p̄cipiendi sup alios sic ecclastic⁹ p̄lat⁹: terrenus dñs: mgr: parentes t filij: si talis p̄cipit rapere: incēdere: predare: occidere: opprimere: decipere: iniusticiā facere: vel q̄cunq̄s mala p̄petrare: licet illa p se nō facit: tamē ita reus est vel magis quā ille q̄ facit: vñ regula iuris est li. vj. Qui facit p aliū: est quasi facit p seipm: t ex hoc patet eor periculū q̄ filios instruūt ad q̄cunq̄s mala vel iniusta: violare sabbata vel p̄cepta ad mercantias iniuste exercendas vel artes mechanicas cū mendacijs: periurijs: iniusticijs in materia p̄dere numero mensura in arte t infinitis sibi: quos eis p̄ncipes fiunt: t hoc ratio est: q̄a iubens videt causa p̄ncipalior q̄s exequens: q̄a causa p̄ma: t sic de p̄ma p̄positione de causis: causa p̄ma pl⁹ influit sup causatū q̄s secūda. Q, si q̄rit vtrū igit amic⁹ p̄cipiens q̄ non est superior ad restitutionē obligat. Ad hoc rñdet Alexan. de ales q̄ nō: saltē rōne q̄ p̄cipit: sed bñ rōne q̄ cōsulit. Ratio est: q̄a nō hoc impiū par in parē. Denicq̄s q̄a assisini iā nō reperiuntur: ideo de his supsedeo: q̄a p assisinos iubent occidi christianos p̄tra q̄s facit terribile statutū. Inno papa. iij. vt ptz li. vj. de homi. c. p humane. Erāt ei q̄dā enutriti falsis opinionibus: ita q̄ de facili mittebant ad occidendum quemcūq̄s christianū: non curantes si

ob hoc ipsi occidendi essent. Quod a nobis auertat christus Jesus.

¶ Desecundo peccato alieno. s. cōsilij: et quomodo quis in eo tenet ad restitutionem.

Sermo. xlix.

De furtum facies.

n Exo. xx. A Secūdū petm alienū est cōsiliū malū vel etiā iniustū q̄ dns p̄ceps malor efficit: iuxta illd Ecclesiastici. xxvij. Facientī p̄silium nequissimū super cū deuoluet. Sic exp̄sse p̄z i Hester q̄ Amā q̄ regi p̄silium dedit quōcs filij isr̄l' interficerēt vna die i toto regno regis Assueri do disponente cū oib⁹ suis cōplicib⁹ interfect⁹ est. Vñ Hester vl. dr. Assuer⁹ rex de eo scribēs ad subiecta regna q̄ tales mali p̄siliarij aures p̄ncipū simplices t ex sua natura alios estimātes callida frauō decipiūt: ibi. Vñ q̄nalit̄ q̄cūq̄s p̄silium aliq̄d scienter tribuūt i mortale vitiū: licz actu nihil sit secutū incurrūt tñ mortale petm q̄ mortale venenū obtulerit licz ñ erat q̄ biberet. Si vo p̄silium eor execution̄ fuerit sortitū: cū p̄po petō cōicant t alienū: nec solū sed etiaz oim petōr inde seqntium p̄ncipes fiunt: ita̅ virginē deflorās ea ponit i via meretricandi. Q, si p̄silium donāt ad quācūq̄s iniusticiā i artib⁹ mechanicis: mercātijs: causis iudiciarijs: falsis testimonijs t similib⁹: si ex hoc secuta ē iniusticia: tūc p̄siliator obligat: q̄ dr Tho. sup. iij. d. xxv. q. si p̄babilit̄ credit p̄silias efficax fuisse p̄silium suū: t q̄ alias iniusticia p̄ eum cōmissa ñ fuisset: tenet ad restōem q̄si p̄ncipalis actor si ille restōem ñ fecerit. Audiant hec q̄ filios docent iniuste lucratiuis occupari: tales em̄ filios suos t filias suas immolāt dēmonijs: q̄b⁹ait dñs Esa. xxx. Ve vobis filij desertores: glo. dī p̄silio t Hieremie alio: ubi q̄ p̄bat sp̄ctor: vt faceret cōsiliū t nō ex me sed p̄tra me: t exdiremini relas: glo. p̄uā demonstrādo p̄silium t nō p spm̄ meum vt adderetis petm̄ super petm̄: q̄a ex malo consilio malū alienū iungit malo p p̄prio. Tale p̄silium dedit Achitofel vt Absalon p̄ concubinas p̄ris sui: vt p tale vitium perpetuū p̄ri illatū crederet a pplo int eos nō posse fieri reconciliationē: t sic firmi⁹ cum Absalone fedus iniret: quapropt illi⁹ consilium nutu dei fuerat reprobatū: ac ipe dīui

no iudicio traditos in reprobū sensum: sc̄sp̄z execrabilit interemit. Sic Hieroboā turpissimo iudicio damnat⁹ est: non solū q2 idola adorauit: sed q: pplo isrl idipz cōsuluit. Sic Balaā qui cōsiliū dedit quō filij isrl p virgines speciosas ad fornicationē allicerent: zsic offenso dño facilius gladio deiicerent. Sic Cayphas nō legit dñm crucifixisse: sed crucifigēdū cōsiliū dedisse. Sic z Annas z alij: de quib⁹ ait dñs ad Pilatū. Propterea qui tradidit me tibi maius pcm habet. Ex quo patet q qñq plus peccant mali cōsiliarij q̄ principales actores: z ideo q qñs aliqñ pl⁹ puniunt in iure: vt ptz. lxxxvj. di. c. tanta nēcia: vbi sūm⁹ pontifex parcit ep̄o delinq̄nti p ter simplicitatē: z tm illos zsiliarios q̄s i eodem scelere cōsultores habuit excōmunicat.

Hic queri potest qñ quis teneat de cōsilio dato z qñ non. Ad hoc respondet Joā. an. li. vj. in regla iuris. Nullus ex cōsilio dūmodo fraudulentū nō fuerit obligat: distinguēdo .s. de consilio: aut cm datur cōsiliū circa ztractū vel q̄si: aut circa maleficiū vl q̄si. Si datur q consiliū circa ztractū/z tūc si cōsiliū illud est fraudulentū/ tenet actiōe de dolo ipi cui zsiliū dedit; q2 gñaliter cōsulēs tenet de oi consilio fraudulento q̄ q̄s scient ad fraudem dat alteri cōsiliū: z h innuit regla predicta. Nullus. Et addit Richar. in. iij. dist. xv. q appellatiōe fraudulenti cōsilij cōtinet etiaz malū cōsiliū ex ignorātia datū: q̄uis bonū consiliū dare crederet. si debitā diligentiam ad sciendū nō adhibuit: q2 negligentia crassa ppe dolū est: vt. l. dist. c. sepe: extra de iniuria. z dam. da. c. si culpa. extra de peni. z re. c. quesitū. vbi plane de h in glo. Ad maiorez ñ euidentiā exempla ponamus de singulis. Primo de contractu emptiōis z venditiōis: vt ci Dynus in dicta regla: nullus: q si consiliū dat cōtrahēti q alⁱs erat cōtractur⁹: tūc locū habet dicta regula: Null⁹ ex cōsilio dūmō fraudulentū nō fuerit obligat i. si nō intervenit fraus in cōsulendo propt quā emēs forte magis iusto emit vel vendens min⁹ iusto vendit: aut ab emptore solutionē error q̄ renō pōt z silia: q̄ pñt fraudulent interuenire: quo non obstante consulit alter mala fide: tunc em̄ tenet in solidū: si tamen bona fide consuluit nō tenet. Si vo non erat alⁱs contractur⁹: tūc is q cōsiliū dedit tenet in solidū: vt frequēter contingit in cōmessatiōibus z ebrietatib⁹ ad p̄curandū solutionē symbo

li: vnde si tui lucri causa me ad emendū vel vendendū induxisti zsilio fraudulēto teneriz mihi. Secdo i cōtractib⁹ mutui duplicit. Tū q2 me volentē mutuare gratiz indigēti: tu me induxisti q nō darē nisi sub vsura: tūc ci fm Asten. li. iij. ti. xl tenet ad restitutionē: eo q impedis indebite vtilitatē p̄ripeirando ne mutuū sibi daret. Tū ecōtra sciens cum cui mutuaui facultatib⁹ labi: nihilomin⁹ ad h me induxisti propt fauorē ei⁹ aut propt lucr p̄priū: eundē cē idoneū ad soluendū fraudulent affirmādo. Et gñaliter q̄cūq inducit alios ad faciendū ictus vsurarios tenet in solidū gri lese: z hec oia sicut etiā sēntia sanet intelligunt qñ principalis non restituit. Tertio ptz i tractactu locatōis vl cōductōis: nā si cōsilio tuo induct⁹ sū fraudulent ad locandum domū meā illi quē sciebas male vsurū / aut p̄ciū locatōis n̄ soluturū: aut agrū meū illi quē sciebas infidelit actur. z in silib⁹ sicut in locatōib⁹ opat: obligaris mihi in solidum: aut econtra tuo cōsilio fraudulento cōduxi equū claudū p veloci: fundū aridū p fertili seruū pigrū z infidū p agili z probo: teneris mihi in solidū: z in similib⁹ idē est iudicium: vt in emphyteosi de quo q̄d sit dictū est supra. Quarto in cōtractu matrimoniali plurimi ex cōsiliarijs fraudulentis maxima patiunt dispendia: n̄ solū in donatiōib⁹ z dotibus diminutis: sed etiam in psonis matrimoniali vinculo conjungendis: in q⁹ potissime occultantur ea que displicere p̄nt alteri contrahentiū: miseranda prorsus hoc cōditio: q2 nulla est vtilis electio: sed qualis advenerit talis est habenda: si iracunda: si fatua: si superba: si ferida: si corrupta: aut cuius cunq vitiū est post nuptias expit: equ⁹: asinus: bos canis z vilissima animalia mancipia pus p̄bant z sic emunt: sola vxor n̄ oñdit ne aī displiceat q̄s ducat. Quinto ptz in cōmodatis: nā si tu mihi cōmodastiva sa vitiosa cōsulens fraudulent vt i eis vinū meū ponerē z vinū corrūperet/ aut effunderet teneriz mihi satisfacere: vt. ff. cōmodati. l. in cōmodato. Similiter si mihi fraudulento cōsilio cōmodastirem corruptā/ aut semifractā vt recipias renouatā: z in silib⁹ est idē iudicū: z hoc de ztib⁹. Secdo ponam⁹ exempla de quasi cōtractib⁹. vtpote de tutorib⁹: curatorib⁹ vel alijs quorūcūq negociorū gestorib⁹: aut etiā testamentorū executorib⁹: nā generaliter si tuo cōsilio fraudulēto p̄moues aliquē p̄ce

p̄cio fauore cupiditate: vel quocūq; affectu ad tutelā curā testamentorū executionē aut quācūq; aliā administrationē: quē verisimiliter timēs min⁹ idoneū sollicitū iustū: vl' aliās q̄litercūq; minus aptū: obligaris de oīni iniusticia crassa negligētia imperitia dānū passis: vt p̄z pus in auctoritatib⁹ de consilio fraudulento: maxime tamē hmōi tenent de his q̄s taliter p̄mouent ad curas administrationes vel p̄sidētias ecclesiasticas, aut spirituales: vt ad regimen aiaꝝ ad ecclesiastica beneficia ad p̄latur as ecclesiastic as: aut ad ministrationes rerū ecclesiasticarū & miserabiliū p̄sonaꝝ: vt mgri fabrice: mgri hospitalū. mgri scī spūs: sili reddituary cōmunitatū aut q̄rūcūq; p̄sonarū: ex q̄b⁹ multi mīta particularizari possunt. Tertio ponam⁹ exempla de maleficijs in q̄b⁹ cōsilij semper est fraudulentū: & tō cōsulens semp obligat: non q̄de illi cui sed ꝑ quē cōsiliū dedit. nā si consulit occidi iudicat homicida. vt p̄z expressū. l. dist. c. si q̄s viduā. & extra de homi. c. sic dignū. vbi ponit casus de rege anglie q̄ ad suggestionē q̄rundā occidi fec archiep̄m Cantuarien. q̄rū q̄dā venerūt ad cōfessionē ad ep̄m Oxon. a q̄ papa consult⁹ rñdit inter alia: q̄ q̄ se asserūt animū regis inflammasse ad odiū vñ homicidiū fuit secutū: dure & aspere sūt puniendi: s. d non ita seuere s. ē actores p̄ncipales: nisi forte regē illū ad illud homicidiū suis suggestionib⁹ puocassent: glo. forte alīs ñ facturū: vñ eque tenent: q; dolo ad hoc induxerūt regē qui alīs nō fecisset: vt. ff. de dolo. elegant. Silr si q̄s cōsulit q̄ alteri ficret iniuria: tenet ille actione iniuriarū: vt de pe. dist. j. c nō solū. Itē si q̄s consulit seruo empticioq; fugeret: vel q̄ furtū faceret: tenet cōsulēs tam furti q̄ serui corrupti: duobus cū damnū intulit. s. dño serui & domino rei furtiue: ac vtriq; tenet satisfacere: et idē est vbicūq; cadit nomē maleficij vt furti & rapine: vt p̄z in glo in dicto ca. nullus. Maleficiū etiā dr quodcūq; crimē ad q̄d q̄ alīū inducit cōsulendo, suadendo, allicendo: alīs nō factu & tenet ad restitutionē: quia fm Sco. & Astēn. & alios q̄litercūq; q̄s alīū damnificat in bonis anie tenet illū ccontrario ad cōuersionē efficacit reducere p se & per alios q̄buscunq; modis poterit. Cui⁹ ratio est: q; bona anie sunt maxia: & ideo maxime tenet ad restitutionē: eo q̄ maximū damnū intulit: vt dictū est s. vbi agit de damnificā

tib⁹ aliīs in bonis anie. Etiā sub noīe maleficij cōtinet cōsiliū q̄ alijs p̄nicioſe cōsulunt ne debita soluant aut aliena restituant. Et q̄ in consilijs p̄ncipū aut cōmunitatū multe ꝓponunt ea q̄ in damnū primoꝝ veniunt sine iusta & rōnabili causa: aut etiā q̄rūcōsilijs condunt inqua statuta vl' exactiones contra cōmunitatē: & marie p̄ta ecclīasticā libertatē: de q̄b⁹ oibus tactū est supra in locis suis. Et nota generalit' q̄ illi dicunt cōsiliary criminosi qui sup crimine p̄stant consiliū: & hi dicunt cōicare criminosis in crimine: vt extra de sen. excōt. c. nup § in fi. Quarto ponamus exempla de q̄si maleficijs: nā quasi maleficiū est q̄n fit nocumentū p̄ꝰ ꝓpositū: vt cū iudex per imperitiā male iudicat: vl' cū de domo alicui⁹ aliq̄d est electum q̄ nocet transeunte: vt dictū est supra. Si q̄s ꝑ iudicē consiliū ingerit ad dandū tale iudicium: tunc obligat consulens secundario como q̄ iudicās obligat p̄ncipalit'. de q̄ vīum est supra. Et idē dicendū est de co q̄ consulit alteri vt eiciat aliq̄d de domo quod alteri nocet.

Sed omissis alijs q̄rī potest. vtrū cōsulēs alteri q̄ feneret vel ad ō pecuniā gratis concedens: teneat ad restitutionē. Ad h̄ dicendū fm Alexan. lomb. & Gul. q̄ in hmōi casu sūt diuerse opiniones q̄ tñ fac ut' concordari possunt. Quidā ei dicūt q̄ q̄ alios ad fenerandū induxit q̄ nō fuissent alīs feneraturi: tenent in solidum: licet ad eos nihil puenit. Si tñ alīs erant feneraturi & tūc ñ obligant nisi in q̄ntū ad eos puenit. Cuius opinionis p̄ma ꝑs sic intelligi dr q̄ tales gratis indigenti mutuū p̄stitissent: si tuo cōsilio ad mutuādū sub vsura inducti non fuissent: alioq̄n illi alīs indigenti nihil mutuassent; p̄cedit alioꝝ opinio q̄ dicūt rōnabilit' moti: q̄ licet talit inducens moraliter peccet tñ in neutro casu obligat nisi in q̄ntū ad eos puenit: sic nec in duob⁹ casib⁹ seq̄ntib⁹: puta cū q̄s societatem contrahit cū alio ad exercendū fenus: vel cū q̄s vsurario pecuniā p̄stat ꝑ lucro ꝓticipando: mouent cū tales ad hāc opinionē tenendam ꝓpter differentiā q̄ est int rapinā & furtū ex vna ꝑte: & vsurā ex alia ꝑte. penes voluntariū & inuoluntariū. Et q̄ differentia sumit originē q̄ in his casib⁹ potior est conditio vsurarij q̄ꝫ furis vl' raptoris. nam in rapina & furto tenet ēt ad restitutionē q̄ p̄stat ad h̄ aliquo mō cauēdā efficacē: sine q̄ patrata nō fuisset; etiā si nihil ad eum puenisset: & hoc ideo

qa furtū ꝛ rapina ꝓtra voluntatē dñi perpe
trant: non sic aūt in vsura vbi interuenit vo
luntariū mixtū: ꝓpter hō ēm in rapina ꝛ furto
tura spoliatis tribuūt actionē ꝑ eos qui de/
derūt rapine vl furto/ope/ꝓsilio. ministerio
cām efficacē: lz ad eos nihil ꝓueneit: nō aūt
sic est de vsura: qa non daf actio cōtra talcs
alios taliter inducētes: cū ad eos nō ꝓuenit
quicq̄ de tali lucro impietatis. nec talis ꝓ/
prie dat vsurario occasionē vsuras accipien
di: sed potius mutuādi. qđ qdem in se bonū
est. Unde generaliter plerū ꝓsauū ꝓsiliū dum
efficax fuerit magꝫ est ꝓficuosum ꝛ magꝫ ob
ligat q̄ auxiliū: qa auxiliū restringit solum
ad illa in qb⁹ auxiliū daf: ꝓsiliū aūt extēdit
ad oia dāna que vigore talis cōsilij sūt se/
cuta ꝛ in h̄ execrabilius peccāt infidi prędi/
catores ꝛ ꝓfessores/ tales indebite ad ꝓfes/
sionē recipientes ꝛ resoluētes: q̄ ꝓprīū lucrū
ꝛ alieꝝ fauorē q̄rītātes/de iniustis sibi par/
tem assumūt: ꝛ alia relaxāt retrahēdo confi
tentes: ꝛ ꝓsiliū querētes nealiena certa cer/
tis restituāt. vel ne superfluitates ꝛ vana re/
moueāt aut ne veris p̄dicationib⁹ ꝛ doctri/
ne salutifere credāt. aut ne iniuriatis satisfa
ciant. quod fieri nullo mō deberet. In cui⁹
ar. de vsur. c. quāq̄ li. vj p̄cipit q̄ nuli⁹ ma
nifestoꝝ vsurarieꝝ testamentis intersit: aut
eos ad ꝓfessionē admittat siue absoluat. ni
si ꝓus de vsuris satisfaciāt. vel de satisfaci/
endo ꝓ suaꝝ viribꝫ facultatū idoneā cautio/
nem ꝓstent. Et ex omnib⁹ p̄dictis ꝓz intu/
enti de ꝓsilio fraudulento: quo ꝓphpudor to
tus mūdus plenus est. qa vt dr Prouer. xij.
Consilia impioꝝ fraudulēta. Et Hiere. ix.
Omis frater supplantans supplātabit: oīs
amicus fraudulēter incedet. Inter omia tñ
sunt abhorrēda consilia copulatricū: q̄ vene
num dulce porrāt in ore quaꝝ lingua vocat
lingua tertia: de qua dr Eccl. xxvij. Lingua
tertia mulieres viratas deiecit: id est: haben
tes viros/ vel in bono ꝓposito firmatas: hec
ēm lingua maledicta turpitudinū mediatrix
ꝛ libidinū internuncia: quasi glutinū infer/
nale cōiungit incautos fedo amore: ac tādē
luxurie fedifrate. mirꝫ q̄ detestandā ꝓsiliatri
cum inanitatē iura ciuilia nō puniūt: que ꝓ
furto exiguo furem suspēdunt. Qua igitur
pena lamia crudelissima merito plectenda
esset: que puellaꝝ animas tradit demonijs:
ꝛ corpus lenocinijs Secdo ꝑncipaliter q̄s
dare potest ꝓsilium non qdez fraudulentū:
sed bona fide cū debita deliberatiōe fm exi/
gentiā cause. De quo queri pōt: vtrū dans
alteri consiliū vt pecuniā suā potius ponat
in mercātijs q̄ in p̄diorum emptionib⁹: ꝛ ca
su fortuito male accidit: quia forte merces
naufragio submerse sūt. talis ꝓsiliās ad ali/
quā restitutionē obligef? Ad h̄ respondēdo
distinguit Dynus: qa aut cōsiliū dedit bo/
na fide ꝛ tunc non tenetur. verūtamē in his
que cōcernūt fidē christiane religiōis/ ꝓce/
ra diuina ꝛ ecclīastica diuina/ bonos mo/
res/ cōmunē iusticiam: ꝛ similia que tangūt
pupillā oculi quo ad salutē animaꝝ: nisi fu/
erit in his expertus/ nō debz cito sniam ꝓnū/
ptiare. Alioq̄n ex h̄ iudicaref temerari⁹ aut
p̄sumptuosus. Nec etiam excusaref: ex eo q̄
anio simplici bona fide consiliū daret alteri
in ꝑiculum vtriq̄ salutis aliene ꝛ ꝓprie. qa si
cecus cecū conaf ducere ꝛc. Si ꝛo fraudu/
lenter dedit cōsiliuz: tūc oino tenef. ꝛ h̄ vult
regula dicta. s. nullus. Ad laudē dei.

¶ De tertio peccato alieno scz cō sensus: ꝛ qualiter in eo obligatur q̄s ad restitutionē Sermo. l.

On furtum facies.

Exod. xx. Tertiū peccatū alie/
num est cōsensus quocunq̄ re/
spectu fiat: scz vel ob amorem
agētis/ aut odiū patiētis. aut etiā generali/
ter quocūq̄ affectu inordinate q̄s in morta
li deliberate ꝓsentiat/ peccatū mortale ꝓpe/
trat. Et h̄ vult apls ad Romanos. j. cū enu
meratis diuersis criminib⁹. Tādē subiūgit:
q̄ qui talia agūt digni sunt morte: non solū
qui faciunt/ sed etiā qui ꝓsentiūt facientib⁹.
Ubi dicit glo. vt nullus excusef: Cōsentire
est/ tacere cū possis redarguere: sicq̄ cum fa
ciēte reus ꝛ peccati particeps iudicaf cadez
maledictiōe multādus/ ꝛ pari pena crucia/
andus. Quod liq̄de paruit in rege Achab
iij. Reg. xxj. qui Jezabel impie regine ꝓsen
sit in morte Naboth: adeo q̄ lras cōtinētes
seriem false criminatiōis ꝛ iniuste mortis in
Noboth ab ea cōfectas rex anulo suo confir
marer. Quapropter audiuit a domino per
Heliam dicentē. Occidisti scz per ꝓsensum
insup ꝛ possedisti. ꝛ addidit: In loco in quo
linxerūt canes sanguinē Naboth/ lambent
que sanguinem tuum: et interficiam te

Achab mingentē ad parietē ꝛ clausuz ꝛ vl timū in iezrael: ꝛ canes comedent Jezabel in Jezrahel. hec ibi. Propt̄ h̄ etiā vxores/ paruuli/ posteriq; iudeorū puniti sunt ꝛ adhuc puniunt vltiōe diuina tam ꝛgaliter q̄ eternaliter: nō q̄dem ex hoc ꝙ dñice crucifixioni interfuerūt vel ad h̄ cooꝛari sunt: sed q̄a parentib⁹ cōsenserūt ꝛ ꝙsentiūt: ꝛ abeis imprecationē maledictiōis susceperunt/ ad Pilatū vociferantib⁹ eisdē: Sanguis eius sup nos ꝛ sup filios nros. Vnde pcussit eos dñs in posteriora: ꝛ opꝛobriū sempiternū dedit illis: q̄a diuino iudicio sicut posteri per cōsensum parentū impietatē cōmunicāt: sic ꝛ hāc detestabilē maledictionē hereditant. ob hoc deniq; vxores/ filij/ posteri vl̄ heredes vsurarioꝝ/ raptoꝝ/ furū violentiā inferētiū: iniusticiā vel deceptionē quācūq; agitātiū: et similiū/ cum eisdē rei iudicant: non q: faciunt/ sed q̄a cōsentiunt. sic acquisita damna/ bilit er retinēdo/ ꝛ lese parti nō satisfaciēdo in q̄tum facultas bonoꝝ supperit: vl̄ etiam debita iuste vl̄ iniuste cōtracta nō soluēdo. verūtamē quando debita vl̄ iniusta totā hereditatē exhaurūt: tūc heres debet esse immunis a damno sicut immunis esse tenet a lucro: ita ꝙ nō tenet satisfacere de ꝓpꝛijs: sicut nihil retinere pōt de alienis. ¶ Admaiorem autē euidētiam queri pōt: quomodo est cōsensus in culpā vel in iniusticiā alienā? Ad hoc respōdet glo. in c. j. extra d offi. delegati. vbi agitur de cōsentientibus ꝙ pari pena plectēdi sunt. Et dicit glo. ꝙ quadruplex est cōsensus. scz negligētie: consilij: cooperationis/ auctoritatis seu defensionis. Primus igitur cōsensus est negligētie. De quo ꝙsensu dicit glo. ꝙ in illo casu minus peccat consentiens q̄ faciens: nisi forte negligētia nimis crassa ꝛ supina fuerit: vt in ꝑlato. sicut ptz. j. q. j. c. quicqd. vbi punitur episcopus excōmunicatione duoꝝ mensiū: eo ꝙ correctionem debitam neglexit. Nimirū cum dicitur. xxxiij. dis. c. Consentire videt erranti: qui a resecanda que corrigi deberēt nō decurrit. Et c. Quid enim pdest illi suo errore non polluī: qui consensum prestat erranti. ¶ Et ex his colligi potest quātū superiores delinquūt: ac quanta pena digni sunt: cum subditoꝝ excessus ex detestabili negligētia corrigere dissimulant. Sicut exemplariter patet Nume. xxv. vbi dicit ꝙ populus fornicatus est cum Moab: ac pro peccato populi fuisset dom nus ꝓncipes in patibulis suspendi: ad mitigādū furorē domini. Cur autem peccante populo deus duces crucifigi voluit: nisi quia eoꝝ negligentia peccatq; populoꝝ illos participes cōstituit. iuxta illud xxxij. q. ij. Qui potest obuiare ꝛ perturbare peruersos ꝛ non facit: nil est aliud q̄ fauere impietati. Hinc etiam Hely pro peccatis filioꝝ suoꝝ multiplici plaga ꝛ morte temporali mulctatus est: imo sicut ait Hieronymus: Pro peccatq; filioꝝ suoꝝ damnatus est. quia corripuit eos sed lenitate patris/ nō auctoritate pontificis. Quapropter. xxxij. dist. p ipiſ. c. Si ds epūs fornicationi p̄bꝝ teroꝝ/ diaconoꝝ vel crimini incestus in sua parochia precio vel p̄cibus interuenīēte consenserit/ vel cōmissum auctoritate sui officij non impugnauerit: ab officio suspendat. Et c. sequenti dicit ꝙ episcopus qui talium crimina vel aliorū peruersa agētium nō corrigit. magꝭ dicēdus est canis impudicus q̄ episcopus. Deniq; de hoc cōsensu negligentie vel dissimulationis dicit Hoſt. de Vſt. ꝙ si aliquis ex officio suo debz ꝛ potest rapinas ꝛ spolia precauere ꝛ nō cauet: tūc talis q̄dem spoliato: dicit: nō tamē tenet ad restitutionē: sed auferentē cogere debet ꝙ restituat. si tamē aliqd emolimētū pereeperit de tali dissimulatiōe: tunc ad restitutionē obligatur. Similit̄ si req̄situs cauere nolebat: vel si req̄situs auferentē ad restitutionē non cogebat. Q, si quarit: quid igit de officialib⁹ qui se certificare negligūt/ an suiministri officia sua bene vel male gerant. Rñdet Joā. de plagi. ꝙ tales tenent ꝓ delicto familie sue cōmisso ꝓtextu officij in quo tales ꝓponit: quia tenet cē solicitus se velle certificari an officiales sui bñ regāt: ꝛ si male/ tūc de remedio puidere. alꝭ de negligētia sunt officiales hmōi puniēdi. ꝛ allegat idem Jo. m̄tra iura ad hoc. ¶ Secūdus ꝙsensus est consilij. de quo dicit glo. vbi supꝛ: ꝙ minꝰ punitur cōsules q̄ agens: plus tamē q̄ negligens. Sed Hoſt. de Vſt. distinguit de cōsensu cōsilij ꝛ persuasionis. autem predo: fur/ vsurarius vl̄ ꝙsimilis erat hoc facturus etiā sine consilio: ꝛ tūc minus peccat consulens q̄ faciēs: nec tenet ad restitutionē. Ait nō erat facturus: ꝛ tūc est par delicto facientis ꝛ ꝙsentientis. vt. ff. de furtis. l. qui suo ꝛ talis tenet ad restitutionē. Aliqñ etiā delictū cōsulentis maius reputat q̄ facientis: qz

principaliter videndū est quo aīo fiat pcīm et ideo.lxxxvj.dist.in ca.tanta plus. excusat faciens propt̄ simplicitatē q̄ consulens. In cuius argumentū cōsulens ibidē magis punitur sed de hac materia dictū est in sermone p̄cedenti. Tertio aūt consensus est cooperatiuus: de q̄ glo. vbi sup̄: q̄ in tali consensu cōq̄liter peccat faciens et consentiens: et fr̄ intelligunt oēs auctores: irrites q̄ dicūt: q̄ cōq̄liter puniunt agentes et cōsentientes: et exemplificat Henri. de vri. q̄ si duo vel plures vnū agnū furati fūt quem singuli tollere non potuerūt: omnes furti tenent in solidū: sed si vnus potuisset furtū fecisse sine alio: tunc quilibet tenet p̄ p̄te sibi als contingēte: et allegat. ff. de fur. l. vulgarū. Ad lucidiorem tamen intellectū istius sciendū est: q̄ tripliciter quis alteri cooperari pōt et faciendo opem ferre. Nam primo quis p̄stat opem alteri non respectu certi delicti: ita q̄ faciet delinquenti: sed nō delicto vt exempli gratia: quis cōmodat alteri criminoso et bannito pecuniā vel aliud auxilium qui per terras facinora cōmittebat: non tamen hoc respectu vt ipse posset delinquere et crassari. sz̄ p̄ aliquo casu licito: et tūc opem ferens in nullo punit̄: puta si supplicat iudici vt exīmat eum de banno: vel est aduocat⁹ in causa in qua agit̄ de nullitate banni: hoc enim licite fit: vt p̄z extra de iudi. c. intelleximus. vbi dicit̄: q̄ excōmunicati conueniri possunt et assistere in iudicio: sed respondere debent per p̄curatorē: vt patet ibidem et in glo. et de excep. c. j. lib. vj. et per cōsequens si talē fame morientē quis alit nulla pena tenet̄. lxxxvj dist. c. non satis. circa finem. Pasce fame morientem: quisquis enim pascendo homines seruare poteris si non paueris occidisti. Hec tamen sane intelligunt quando non esset interdictū vel ex natura criminis vel alias ex causa in talib⁹ faueri: quia tunc dicerēt esse fauor in casu illicito: sicut in casu qui tangitur libro sexto: de here. ca. ij. q̄ sicut licet heretici non debeant tradi ecclesiastice sepulture. Secundo vero quis faciet delinquenti et opem confert in casu non licito: q̄uis non faueat delicto: vt quando delinquentem post cōmissum delictū receptat et occultat: et tunc bene punitur non tamen pari pena: q̄ nō p̄t fingi q̄ consenserit delicto: sed tenebitur alia p̄na vt tanq̄ receptator: vt. ff. de receptatoribus. et de his qui latro. occulta. et idem est in fauore p̄stito ante delictū: dum medo non respectu certi delicti. Tertio dicit̄ q̄ quis fauet et opem fert et respectu certi delicti: vt quando tribuit arma ad interficiendum aliquem: vel tribuit scalas ad ingrediendum monasterium: et tunc taliter consentiens tenet̄ pari pena tanq̄ opem efficacem p̄stās: eo casu quo alter non erat alias cōmissurus vel saltem non sic faciliter: nam si alias erat cōmissurus non dicit̄ facere principaliter: nec etiam tunc tenet̄ vt faciens: sed tanq̄ opem p̄stans secundariam non principalem: et q̄ consequens non tenetur pari pena sed minori. Porro principalem opem conferens: sicut pari pena tenetur: sic et in solidum obligatur: quod potissime claret in aduocatis et p̄curatoribus cum causam iniustam suis cauillationibus defendunt. Vnde fm Ray. tales tenentur ad restitutionem omniū que illi contra quos aduocabant p̄opter eorū patrocinium iniuste amiserunt: seu per nimiam dilationem diffinitiue sententie damnificare fuerunt. Vnde generaliter si per suas cauillationes aduersarijs causam bonam abstulerunt: vel etiam eos grauauerunt super fluam dilationem petendo: vel falsum contra conscientiam allegando: vel etiam positionem cauillosam faciendo: aut falsum testem instruendo: aut clienticulum denegando veritatem instruendo/ vel p̄uaci vociferatione p̄cessum impediendo: p̄out patet exp̄ssum. v. q. iij. in loco. et in glo. In oib⁹ his et similibus aduersario tenet̄ ad interesse nō solum eris sed etiam iuris: ita q̄ tenet̄ ponere partem iniuste opp̄ssam in statu sui p̄mi iuris: alioquin imp̄operabit illi a dño illud. iij. Regum vlti. Impio p̄bes auxilium et qui dominū oderunt amicicia iungeris: idcirco iram domini mereberis: quia aduocatus defendens iniustā causam: impio et veritatem que de⁹ est odienti p̄bet auxiliū: et ideo concludit Tho. ij. j q. lxxj. q̄ illicitum est alicui cooperari ad malū faciendū: siue consulendo siue adiuuando siue qualitercunq̄ consentiendo: quia cōsiliās et coadiuuans q̄dammodo est faciens. Manifestū est autem q̄ aduocatus auxiliū et p̄silium p̄stat ei cuius cause p̄ocinat: vñ si sciens iniustā cām defendit absq̄ dubio q̄uis peccat: et ad restitutōem ei⁹ dām: tenet̄ qđ p̄ iustitiā p ei⁹ auxiliū alteri p̄s incurrit: si ām ignorant iniustā cām defendit: putans eā esse iustā: excusat fm medū quo ignorātia excusare potest: et si postea

in pcessu litis apparet inuſta: tunc non de/
bet eam pdere: vt. ſ. aliã partẽ iuuet vel ſecre
ta ſue cauſe alteri parti reuelare: debet tamẽ
cauſam illã extrãc deſerere vel eũ cui⁹ cauſam
agit ad cedendum ſiue ad componendũ ſiue
aduerſarij damno cũ effectu inducere: hec il
le. ¶ Quartus denicꝫ conſenſus eſt au
ctoritatis ſiue defenſiõis: ⁊ in ꝫ caſu magis
peccat conſentiens defendendo ⁊ auctori ta/
tẽ preſtando ꝫ faciens ⁊ magis puniendus
eſt: vnde dr. xxiij q. iij c. qui alior̃ errorem
defendit mꝫo eſt damnabilior illis q̃ errãt:
quia non ſolũ ille errat: ſed etiã alios offendi/
cula erroris preparat ⁊ confirmat: hoc ibi.
Sicꝫ hereſiarche plus peccant ꝫ hereticis
quia ſe participes aliorũ errorũ conſtituunt:
⁊ xj. q. iij. c. qui cõſentit peccãtibus ⁊ defen/
dit delinquentes: maledicti⁹ erit apud deum
⁊ homines. Et ſequit. Si quis peccantẽ de
fendit acrius ꝫ ille qui peccauerit coerceat:
hoc ibi. Hac enim de cauſa tribus beniamin
fere tota deleta fuit iuxta Gaba: quia ſcele/
ſtes peccatores defendere conati ſunt: vt pa
ret Judicũ. xx. Ad maiorẽ tamen euidentiã
ſciendũ: q aliquando fit auctorizatio vel de
fenſio delicti poſt ꝓpetratũ delictũ: non ta/
men factũ nomine auctorizantis: ⁊ tunc au
ctorizans non dicit facere delictũ illud: nec
tenet tanq̃ factor delicti: ſed tanq̃ fautor et
defenſor delinquentis. Aliqñ ꝙo licet aucto
rizatio delicti fit poſt ꝓpetratum delictũ: ta
men cõmiſſũ eſt delictũ noie auctorizantis:
⁊ tunc idẽ iudiciũ eſt de ratificante ſicut de
mandante: vt ꝓz plane lib. vj. de ſen. excõi.
vbi dr. c. cum ds abſq̃ tuo mandato manus
iniecit in clericũ tuo noie violentas: ſi ꝫ ratũ
habuerꝫ: excõmunicationẽ latã a canone in/
cuncta nter incurris: cũ ratihabitio retrotra
hat ⁊ mandato debeat comparari. Si ꝙo in
iectio eadẽ tuo noie non ſit facta: tunc licet
peccet ratam habendo eandem: non tamen
propter hoc excõmunicatiõis vllius vinculo
innodaris: cum quis ratum habere nequeat
quod eius noie nõ eſt geſtũ: hoc ibi. Et hec
duo continent in duabus regulis iuris. li. vj
Prima eſt ratũ ds habere nõ põt quod ipi⁹
nomine nõ eſt geſtũ: glo. exprẽſe vel interp̃/
tatiue. Secunda eſt ratihabitionẽ retrotra/
hi ⁊ mandato non eſt dubiũ cõparari. Pro q̃
ſciendũ q̃ ſi quis clericum verberat nomine
meo non tamen iuſſu meo: non ſum aliquo
modo obligatus tempore iniectionis nec ex
cõicatus: ſed tempore quo ratũ habeo tũc de
mũ obligari incipio pnunc nõ ptunc. Et ſic
ratihabitio retrotrahit: et culpã et excõmunica
tionẽ ad ratũ habentẽ incuncta nter. ſine mo
ra: qđ intelligit nõ ſolũ de ratihabitione ve
ra ſed etiã interpretata: exempli gra: procurator
meus aliqđ facit noie meo licet ad hoc man/
datũ non haberet: exq̃ ſcio ſi nõ purgo tene/
or: q: tunc illud mandare videor ⁊ hoc eſt ra
tihabitio pſumpta. Similit ſi phibere poſſũ
⁊ ſciens non phibeo q̃ ſi phibeo vt purgo nõ
teneor: vnde a ſimili pcipo cũ excõicato nõ
tñ in maleficio ſed ad correctionem induco:
non ſum ligatus: ſi autem in maleficio liga
t⁹ ſum: quia in crimine cum criminoſo ſic et
am hic pcipo noie meo geſtis approban/
do hec ſparſim in glo. ibidẽ. c. cum ds. Ali/
qñ denicꝫ fit auctorizatio in ipo delicto: et
tunc magis peccat taliter cõſentiens ꝫ faci
ens: ⁊ magis tenet ad reſtitutionẽ. Cui⁹ ratiõ
eſt: q: oia nra facim⁹ qb⁹ auctoritate impar
timur: vt ꝓz li. vj. d. pbẽ. c. ſi aplice. Exem
pli gra. Si auctoritate ſcultet vel baliui ei⁹
familia capit clericũ q̃ notorie apparet clerti/
cus: tunc ſcultet⁹ vel baliuus dr facere ⁊ pl⁹
tenet ꝫ facientes. Et ſic prẽdictis qua/
liter cõſenſus obliget ad pcm ⁊ ad reſtituti
onẽ. Q; ſi ds ſimplicit corde conſentit aliq̃
delicto alieno ex quocũq̃ affectu inordinato:
reus eſt illius delicti corã deo: ⁊ iõ Ezech. ix
Juſſit dñs oẽs interfici in hierlm ꝓpter pcã
delinquentiũ in ea: q̃ nõ habuerunt ſignum
thau in frontib⁹ eor: quod ſignum ponebat
dumtaxat in frontib⁹ ipa pcã deflentiũ ⁊ ge
mentiũ: vñ dr ibidẽ Ezech. q dñs vocauit
virũ indutũ lineis: habentẽ atramentarium
ſcriptoris in lumbis: ⁊ dixit ei. Tranſi p me
diã hierlm ⁊ ſigna thau ſup frontes viror̃
gementiũ ⁊ dolentiũ: ſup cunctꝫ abomina/
tiõib⁹ q̃ fiunt i medio eius ⁊ dixit alios ſeque
ris. Tranſite p ciuitatẽ ſeq̃ntes eũ ⁊ nõ par/
centes ne ꝫ miſerantes: pcutite ſenem adole
leſcentẽ ⁊ pginẽ puerũ ⁊ mulieres: oẽm autẽ
ſup quẽ videritꝫ thau ne occidatis ⁊ a ſanctu
ario meo incipite. Qđ a nobis auertat dñs
Jeſus bñdictus in ſecula.

De quarto pcepto alieno. ſ. adu lationis: et qualiter in eo quis ob ligatur ad reſtitutionẽ.

Sermo. li.

On furtum facies.

Exo.xx. Quartū pcm alienū

n est adulatio de q̄ ꝺt Aug. sup ps̄ q adulatio est fallaci laude seductio. Et ire ait: duo sūt gña pſecutorū. ſ. vituperantiū z laudantiū: ſz plus pſequtur lingua adulatoris q̄ manꝰ pſequentes. Cuius rōne oñdit idem ꝺi. Adulantiuz linguelligant homines in pctis. delectat em̄ ea facere in q̄b⁹ nō solū/nō meruit reprehensor ſz etiā adulator operat. Q̄ ꝺ etiā affirmat Hiero. sup ps̄. ꝺi. Nihil est q̄ ꝺ tā facile corrumpat mentes hoim sicut adulatio: plus em̄ nocet lingua adulatoris q̄ gladiꝰ pſecutoris. A

Ad cuiꝰ euidentiā q̄ri pōt vtrū adulatio sp est pctm̄: ac vtrū obligat ad restitutionē: pcipue ſertim cū adulatio consistat in q̄dā sermone laudis alteri exhibite et hoc intentiōe placēdi: sed aliū laudare non est pctm̄: q̄ ꝺt Pro. xxv. Surrexerūt filie et⁹ z beatissimā p̄dicauerunt vir eius z laudauit eā: nec etiam alijs velle placere pctm̄ est: iuxta illud mandatū aplicū. j. Cor. x. Placete oibus q oia zc̄. Ad hoc dicendū est sm Tho. ij. ij. q. cxv. q laudare aliquē pōt cōtingere bene z male: put debite circūstantie seruant vel p̄termittant: nam siq̄s velit aliquē delectare laudādo vt ex hoc eū consulat ne in tribulationib⁹ deficiat: vel etiā vt in bono p̄ficere studeat: alijs debitis circūstantijs obseruatis: hoc p se inducit ad virtutē amicitie z affabilitatis. Similit velle placere hoib⁹: propt nutriendam charitatē: z vt in eis hō spūalit̄ p̄ficere possit laudabile est. verūtamen velle placere hominibus propt inanē gloriā / vel ꝓpt lucz/ vel etiā in malis hoc pctm̄ esset: sm illō ps̄. deus dissipabit ossa eorum zc̄. Et ad Gal. j. Si adhuc hominibus placerem chr̄i seruus non essem. Sic etiā pertinet ad adulationē q̄ est laus p̄ditiosa: quod aliq̄s velit aliū laudare in q̄b⁹ nō est laudand⁹: q̄ forte mala sūt iuxta illud: q̄m laudatur peccator in desideriis anime sue z iniquus benedicit: exacerbabit dominū peccatores: vel q̄ non sūt certa de q̄bus eum laudat: sed tm̄ scōm apparentiam Eccl̄i. xj. Ne laudes virum in specie sua: vel etiam si timeri possit ne humana laude ad inanem gloriā puocet. Hinc Eccl̄i. xj. añ mortem ne laudaueris hominē: vnde sic laudās alium peccaret per excessum quod pertinet ad adulationē q̄ ꝺ si facit sola intentiōe delectandi vocat⁹ placit⁹ sm phm. Si ꝺ facit intentiōe alicui⁹ lucri cōsequendi vocat⁹ bladitor vel adulator: cōit̄ tm̄ solet nomē adulationis oib⁹ attribui: qui supra debitū modum virtutis delectare volunt ꝺbis vel factis in cōmuni cōuersatiōe. Et diuersimode peccāt scōm q̄ntitatē z q̄litatē adulationis: ac sz ꝺ rectionē intentiōis Pro q̄ sciendū sm Tho. ibidē q̄ adulatio trib⁹ modis pōt q̄riari charitati: z per q̄s q̄stituit mortale pctm̄ z obligat ad restitutionē. Primo mō rōne ipius materie: puta cū aliq̄s laudat alterius pctm̄ q̄ ꝺ cōtrariat⁹ tam dilectiōi dei q̄ proximi. Primo cōtrariat⁹ dilectiōi dei q̄ cui⁹ iusticiā loquitur z scripturā illi⁹ mendacem facere conat: sicut illi quib⁹ ait dns Malach. iij. Inualuerunt sup me ꝺba vestra: z dixistis quid locuti sumus contra te: et dixistis: vanus est qui seruit deo / z quod emolimentū: q̄ custodiuimus p̄cepta eius. q. ꝺ. nullū: z q̄ ambulauimus tristes coram dño exercituū. ſ. ieiunys afflicti: q̄ nūc bēos dicim⁹ arrogantes. Siq̄ dē edificati sūt facientes ipietates. ſ. i domib⁹ z possessiōib⁹: z tentauerūt deū z salui facti sūt. ſ. ipm̄ puocādo z q̄tēnendo: ex q̄ cōcludere volunt q̄ dns de malis cor nō habet noticiā vel saltē n̄ facit iusticiā q̄ ꝺ est blasphemia i deum: vñ rñderūt Hieremie increpanti excecati sudet: etiasdē. xliij. Sacrificemus regine celi. i. lune sicut fecim⁹ in vrbib⁹ iuda z i bus ruſalē z saturati sum⁹ panib⁹ z bn̄ erat nob ex eo aūt tpe q̄ cessam⁹ sacrificare ei oib⁹ indigem⁹: z gladio z fame cōsumpti sum⁹. Et rñdit Hiere. ex ore dei diuersas sugerens cōminationes z plagas: vt p̄z ibidē in pſecutione. Scō cōtrariat⁹ dilectiōi p̄ri q̄ adulando fouet in pctō: q̄ ꝺt Beda sup Lu. Jpa peri nutrix adulatio: q̄ sic oleū flāmis/in culpa ardent ib⁹ solet admistrare fomentuz: q̄ pfecto pestis maxie circa magnates z diuites ꝓnuaſcit. Dicit ei Sene. in q̄dā epl̄a: q̄ diuites cū oia bñt vnū illis deest. ſ. q̄ veritatē dicat: si em̄ in clienticulū felicis hois potentisq̄ p uenerit aut veritas aut amicicia pdenda est Vñ ꝺt Alan⁹ de planctu natu: q̄ hui⁹ pestis pestilentia peutiunt p̄ncipū latrales: palpantes adulationis artifices fabri laudis figuli falsitatis. Hi sūt q̄ magnatoz cōmendationis tuba in diuitū aures citharizant: q̄ mellire adulationis fauos foras eructant: q̄ vt emergant munera caput diuitis oleo adulationis inungunt. Et Petr⁹ rauen. i q̄dā epl̄a

ðr. Eliminat a palatijs adulatio veritatē: illi soliti magnatū gram admittunt q̄ palpāt blandicijs t aures fame bibulas calice babylonis inebriāt: bñ cū magnatibꝫ ageret si scirent int adulationē laudemq̄ distiguere. Sz ceca laudis ambitio plus credēs alq̄ de seipo q̄ sibi vtrūq̄ in distinctōe empliāt eos bñficijs q̄s rogāre debuerāt t a pfūptione adulādi supplicijs deterrere: sedt. Cū em sal correctiōis in oi sacrificio acceptet a dño: mel in oi sacrificio reprobat. hec ille. Nimiꝫ cū dicat Chry. q̄ sicut finis oratorꝭ est dicere q̄ uasisse: t medici medicina curasse sic finis adulatorꝭ est suaui eloq̄o decepisse. Nazꝫ Sz Lassio. Adulatio blanda oibꝫ applaudit: oibꝫ saluē ðr: pdigos vocat liberales: auaros parcos t sapientes lasciuos curiales: garrulos affabiles obstinatos cōstātes: pigros maturos t graues: hec sagitta leuis volat et cito infigit: hec ille: sicq̄ laudatur potōr in desiderio anie sue. Sz ðr Esa. v. Vecq̄ dicūt malum bonū tē. vnde talis adulatio est mortale pernī t tenet hominī quē adulando seduxit i dāno saluatis sue. B Tertio cōtra ritat charitatī rōne intētōis: pura cū aliquis ad ħ adulat alicui vt fraudulent nocear ei vel etiā alteri corpaliter vel spūaliter: vnd̄ per adulatiōes triplex inferre pōt nocumentuz. Primū est rex exteriorꝫ sic cōtingit quādo qs ꝓbis adulatorijs alū seducit in emptiōe venditiōe ac diuersis alijs ꝓtibꝫ: put frequenter ꝓtingit int eos q̄ sūt mediatores ꝓtuū q̄ dicunt vnderlrouffer in vulgari: ab vtraq̄ pte pcīā deceptiōis clā acceptantes: ac vtriq̄ pti se fautores mentiētes multipharie q̄ritātes: quē corꝫ absq̄ nota potiꝰ ðcipere valeāt questus gra. O maledicta rabies auaricie q̄ mōis oibꝫ obligat inuidū ad restituendū i solidū: vnde talis similat scorpioni q̄ in parte anteriori. i. in facie blandicias fingit ac i posteriori pte venenum deceptiōis infundens pungit. Nā ðr Alanus de planctu nature. Adulatores a voluntate vultū: ab animo verbū: a mente linguā: ab intellectu loq̄lam: amplo dissensiōis intuallo diffibulant. Plerūq̄ ei exterius plausibilit applaudēdo collaudāt. q̄ interiꝰ ꝓdictoria dissiōe defraudant: foris virgineo vultu applaudūt: interiꝰ scorpionis pungunt aculeo: t ħ exemplarit patuit i Samsone Judi. xiiij. q̄ descēdēs in thanata ciuitatē Philistinorꝫ accepit vxorē: an cōuiuio igit nuptiaꝫ vt ðr mgr i histo-

thanatei timentes robur Samsonis dederit ei. xxx. iuuenes robustos sermone q̄ii socios: opere vero custodes: ne si forte q̄d vellet committere resciente cōiuniorꝫ societate: quibus ait: ꝓpono vob ꝓblema tē. Tandē dixerūt sponse blandre viro vt indicet: eique sollicitās virū fiendo dicebat. O diste me: t iō non exponis mihi: q̄ tandē victus molestia eiꝰ indicauit: statimq̄ suis ipsa reuelauit. Qui Samsoni dixerūt q̄d dulcius melle: q̄d fortius leone? Qui ait q̄d dolosius muliere: cetera patent in textu: t sic p̄ mulierē perdidit. xxx. syndones ac totidē tunicas. Hinc merito ðr q̄dem verificator. Qui mel in ore gerit t me retro pungere q̄rit. Illi⁹ amicitiam nolo mihi socīā. Quidā ēt adulant vt sic in rebus exteriorib⁹ vel etiā corpalib⁹ noceant alteri / sic quidam ꝓpter inaffectionē gaudēt de destructiōe aliorū: t ostendunt signa letitie de malis que sic referunt cōmendant impietates: iniurias: rapinas t similes oppressiōes: licet iniuste fm rectam rōnē inferant: t tales grauiter peccant alios in malo cōfirmantes t tenent ad spirituale restitutionem: ac etiam temporalem si ex eorum applausu maior secuta est damnificatio: t idem est si alteri detrahit per quā detractionē puocat audientē ad inferendū eidē damnū q̄cūq̄ vel iniuriā: tūc em talit detrahens tenet i solidū. Hic queri pōt vtrū causam suaz ex fauore vel adulatiōe p iniustam sniam obtinens ad restitutionē obligat. Ad ħ rndent cōmunit doctores: q̄ si talis habuit malam conscientiā dum lis pendebat restituere obligat cum oī interesse: t idē est si p falsos testes: falsas allegationes aut instrumēta scienter obtinuit: vt. C. fi. p fal. alle. iu. l. j. imo fm theo. q̄ncunq̄ etiā post sententiā vel ꝓscriptionem incipit habere malā cōscientiā. s. rē illā esse alienam semp restituere tenet: t hoc Jnno. tenet extra de imu. eccle. ca. q̄ plerīq̄ t expresse p batur insti. de except. §. Item si in iudicio. Sic etiam officiales qui vel dños vel iudices suis adulationib⁹ incitant ad iniuste iudicandū: oppimendū: exactionandū ex certa scientia tenent in solidū. Secundus nocumentū quod per adulationē inferunt ē corporale: t hoc duplicit. s. corrumpendo vt ledendo. De primo igitur queri potest vtrū per fallaces blandicias virginem corrūpēs ad restitutionē teneatur eam. s. ducendo vel dotando. Ad hoc rndet Hostiēn. in summa

in ti. de matrimonio. q̄ si causa discipiendi t̄ tm̄ carnalē copulā extorquendi ꝓsenserit ali q̄s in aliquā sez p fidē simulatā: si deceptor verā vult agere pniam: necesse hz illā ducere in vxorē. Vel si h̄ fieri nō pt: dz illi dare viz cōuentēt̄: vl̄ aliq̄ satisfacere vel dotare. Cōcor. Alex. de ales in ij. Richar. in. iiij. t̄ Ray. Et addit Joā. de pla. insti. de iniu. §. iniuria. y. sine cuius. q̄ attētans castitatem mlieris honeste p blādicias interpellādo de luxuria ac plura pollicēdo: tenet idē actione iniuriaz/ ac etiā eius viro: q̄ p̄ iudicialē illius cōsuetudinē tēnauit. Sitr scāns mulierē honestā q̄cūq̄ vadit: q̄a p̄opt illius frequētiā infert mulieri multā infamiā. Secus tñ fm leges si mlieres essent indute meretricali veste Deside xo pz Judic. xvj. de Sansone qui p blandicias Dalile quā nimiū diligebat seductus est: vt indicaret in q̄ fortitudo illius cōsistebat: t̄ traditus est in manus inimicorū eius. vt pz ibidē in textu. t̄ in his Sco Sic Judas p blādicias osculi tradidit christum. Sic Joab p osculū t̄ blandimēta p̄boz dicēs: Salue mi frater/ decepit t̄ interfecit Amasam. vt habet. ij. Regū. xx. Hinc merito dr Hugo de scto Victo. q̄ adulator est amicus in obsequio: hostis in animo: compr̄ius in p̄bo: turpis in facto. Unde h̄ genus adulationis simulat Syrene: de q̄ dr Physiologus: q̄ est monstrū marinū hns ab vmbilico sursum formā vginis: inferius vo figurā pisc̄is. Hec belua in tēpestate gaudet: in sereno dulcedine sui cātus facit dormire nauigātes t̄ q̄s cū q̄ viderit ꝓsopitos: ferēs ipos ad locū siccū/ p̄mo secū coire cogit. q̄d si noluerit vl̄ nō potuerit/ ipm perimit t̄ carnes eius deuorat. aut etiā nauigātes dulcedine: sui cātus ad se trahit/ t̄ sic submergi facit. Sic isti tā q̄s Syrene dulcedine adulationis rendūt ad nocumētū alterius corpale. aut cor̄ ūpendo aut ledēdo t̄ interficiēdo directe vel indirecte Tertiū deniq̄ nocumētū q̄d inferūt adulatores: est spūale vergēs in interitū ipsius aīe. de q̄b dī Ezech. xlij Ule q̄ ꝓsumūt pulullios sub oīm cubito manus: t̄ faciūt cerucalia sub capite vniuerse etatis ad capiēdas aias. Que p̄ba exponit Greg. xviij. moral. t̄ habet. xlvj di. c. sunt nōnulli. vbi dr. Ad h̄ q̄ppe sub cubito pulluillus vl̄ cerucal sub capite iacēt̄ ponit vt mollit q̄scat. d̄s̄q̄s g̃ male agētib adulatoz pulullū vel cerucal sub capite vl̄ sub cubito iacētis ponit: vt q̄ corripi ex clpa debuerat/ in eo fultus laudib mollit q̄escat. Hic rursuz ibidē scptū ē: Jpe. s. petrō edificabat parietē: illi aūt. s. adulatores linicbāt eā. parietis q̄ppe noie peri duricia designat. Edificare g̃ parietē est ꝓse quēpiā obstacla peri ꝓstruere: sz parietē linūt q̄ petrā ppetrātib adulant: vt q̄d ille querse agēs edificat: ipsi adulātes q̄si nitidū reddāt bibi. Triplex est igit differētia adulatōis. Pria est inferioz ad superiores vt illos inclinent ad vota sua. Qd satz p̄z. iij. Reg. xj. t. ij. Paralxxiij. in Joas rege iuda: quē sz p̄ uerulū nutriuit Joiada sacerdos i timore dñi: post cuius mortē venerūt p̄ncipes terre adulatione maligna honores illi diuinos exhibētes. Dixerūt ei vt refert Rabbi Salomō cū esse dignū honore diuino: q̄ sex ānis in tēplo nutritus erat. q̄d nec intrare licitū erat: nisi his q̄ habebāt loci custodiā. honore igit oblatum acceptauit: t̄ exide petētib acq̄euit: vt dcto dei tēplo fuirēt lucis t̄ sculptilib: ꝓtēnerēt/ q̄ppbas dñi adeo vt etiā filiū Joiade sacerdotz lapidarēt ad imp̄iū regis nō memorādis miscdie a Joiade p̄re illi⁹ sibi p̄stitre. q̄p̄opt adducēs deus exercitū Syrie/ cūctos p̄ncipes regis interfecit ad vindictā adulatōis pniciose: ac in Joas rege ign̄miniosa iudicia exercuerūt plagas. s. turpes t̄ ign̄miniosas inferendo: dimiserūtq̄ cū in lāguoribus maris. t̄ insurgentes in cū fui sui in vltionē Joiade: occiderūt cū i lectulo. Ecce maled cta adulatio q̄s lamētabilē finē adduxit: q̄ tñ hodie fere toto trahz orbe dñat. Nā dr Hiero. ad Celātiā: q̄ isto maxie tpe regnt vitiū adulatōis q̄d ē ḡuissimū: q̄ hūiliatis ac beniuolētie loco ducit. t̄ ita fit q̄ q̄ adulari nescit aut inuidus aut superbus reputat. Secda ꝓo ē superioz ad inferiores dū palpāt eoz crimia. t̄ h̄ ē directa bilioz. De q̄ q̄ri p̄t: vtz officiales palpātes alioz crimia: ac p h̄ criminosos punire negligētes ad restitutōez teneāt? Ad h̄ rūdz Jo. de pla. C. de canōe largitionali ti. li. x. in. l. p̄cepit: q̄ tales officiales pūiri debēt ea pena q̄ crimiosus. nā iudex q̄ reptū nō vindicat facin⁹ regere vt ꝓsecut⁹ crimiosa festinat t̄ iudicatur ꝓsensus tacit⁹. imo de plan̄z dr Aug⁹. ō verbis dñi. Si neglexeris corrigere peiores facius es eo q̄ peccauit. Tertio deniq̄ est cq̄lium ad equales: sicut cōtingit inf sodales: potissime tñ inf difficiles psonas. Quapropt dicitur Eccli. vij. Inueni amariorem morte

mulierē: que laqueus venatorū est: id est: de-
monū qui venant animas: ⁊ sagena eorū eius.
q̄ s̄z demonū rhetia sunt quib⁹ homines ca-
piunt. vnde merito Lamee cōparant: q̄ est
bestia facie habēs humanā/ ⁊ corpus bestiale:
De qua in Threnis. iiij. Sed ⁊ Lamee nu
dauerūt māmas: lactauerūt catulos suos.
Ubi ōr glo. q̄ hec bestia crudelior est suis fe
tibus q̄ cetere bestie: licet eā cos ad tps nu
triat: eos tñ postea laniat. Et inde dī La-
mea q̄si lania: q̄a catulos suos laniare fert.
Sic tales mulieres carnales sensualitates
nutriūt: sed animas laniāt oīm persecutore
crudeliores: tales enim per blādicias tra-
hunt viros ab vxoribus: filios a parētibus:
sacerdotes ab officijs: mōachos a claustris
euiscerant marsupia: debilitant corpora: cō
cupiscētias inflammāt: ⁊ animas damnāt.
Qualiter aūt hmōi tenent ad restitutionē:
dictū est supā. Tertio deniq̄ modo potest
adulatio p̄trariari charitati per occasionē:
cum s̄z laus adulatoris fit alteri occasio pec
candi: licz p̄ter adulatoris intentionē. ⁊ tūc
necesse est p̄sidēter p̄siderare vtr̄ sit occasio
data vel accepta: ⁊ qualis ruina subsequat.
que studioso lectori p̄siderāda relinquo. ve-
rūtamē si q̄s ex sola auditate delectādi ali
q̄s/ vel etiā ad cuitāduz aliq̄d malū: aut ad
cōsequenduz aliquod cōmodū alicui fuerit
adulatus in necessitate: nō esset hoc contra
charitatē: sed esset veniale peccatū. Ad lau-
dem dei omnipotentis.

¶ De quinto peccato alieno: scili cet recursus: ⁊ qualiter in eo q̄s obligat ad restitutionē Ser. lij.

On furtum facies.

n Exo. xx. Quintū peccatū alie-
nū est recursus ad aliquez rece-
ptorem/ defensorē vl̄ adiutorē:
qui s̄z peccatori fauet non solū affectu/ sed
etiā effectu/ cū s̄z in aliq̄ foueudo ⁊ patroci
nando: vt sic liberius exercere valeat quas-
cunq̄ nequitias/ iniusticias/ aut violētias.
Porro simplex fautor vel fauor q̄ s̄z consi-
stit in affectu: ⁊ nil adūcit effectu ad peccan-
dū. peccat q̄dem in deū: sed nō in canonem: ⁊
ideo ad restitutionē obligat/ sed nō homini.
Qui p̄o fauori cordis effectū adūcit: peccat
in canonē ⁊ incidit in penā: ac tenet ad resti
tutionē. put tāgit glo. in Clem. j. de penis.

Et Jo. an. ibidē: si saltē ex illo recursu actū
vel saltē auctū est maleficiū: aut etiā si ex ḡ
impedita fuerit restitutio facienda ab altero:
⁊ in isto fauore gnitioso peccāt fere oēs q̄ ti-
morē dei nō sunt assecuti: vrpote in q̄b⁹ ma-
gis p̄ualet affect⁹ hūan⁹ q̄ diuin⁹. dicit eīm
Hiero. i epla ad Fabiolā. q̄ multa nos face-
re cogit affect⁹: ⁊ dum p̄fundrate respicim⁹
corpoz: ⁊ corpis ⁊ anie offendim⁹ creatorē.
ūp:opter p̄sulit Seneca lib. de q̄tuor virtu-
ti. di. Quisq̄s iusticiā sectari desideras: pri⁹
deū time: ⁊ ama vt amet⁹ a deo. amabis eīm
deū si in ḡ imiteris illū: vt velis oib⁹ p̄desse
nulli nocere. sequitur: Just⁹ eīm vt sis/ nō solū
nō nocebis/ sed etiā nocētes p̄hibebis. nā ni
hil nocere nō ē iusticia s̄z abstinētia alieni.
hec ille. Et Cassio. sup illō p̄s. ⁊ opat iusti-
ciam: ōr q̄ iusticia nō nouit patrē: nō nouit
matrē. virate nouit: psonā nō accipit. deum
imitat sicut fecit Job q̄ fuit defensor ⁊ ad-
uocat⁹ miserabiliū psonaz. S̄z p̄pudor vt
dī Osee. iiij. Nō est veritas: nō est misericordia: ⁊
nō est scientia dei in terra. Maledictū ⁊ mē
dacium ⁊ homicidiū ⁊ furtū ⁊ adulteriū inun
dauerūt: ⁊ sanguis sanguinē tetigit. q. d p-
pheta: in terra nō est veritas ad prim in ḡbis:
sed p̄ veritate mēdaciū pniciosū ⁊ maledictū
s̄z detractionis: vituperij: falsi iudicij: falsi
testimonij ⁊ similiū. Nō est etiā misericordia er-
ga p̄primos: sed p misericordia homicidiū in infe-
rēdo nocumētū corpis/ ⁊ furtū in reb⁹ possi-
sis: ⁊ adulteriū in psona p̄iuncta: ⁊ p conse
quēs in heredib⁹ falsis qui p adulteriū sub-
stituunt/ inundauerūt. i. sup̄ modū abūda-
uerūt: sicut aq̄ inundātes p̄rias ripas ere-
unt. Et quod eīm hoc pessimū est/ sanguis
sanguinē tetigit. i. petīm recursus/ petīm p̄pe
trationis fouet: quo s̄z minus corrigat: aut
etiā q̄ securius frequentet ¶ Ex quib⁹ ḡbis
patz q̄ duob⁹ modis peccatū recursus fouet
peccatū delinquētis. s. ḡbo ⁊ facto. Primo
q̄dem petīm alteri⁹ q̄s fouet ḡbo q̄tuor mo
dis. s. iniusto iudicio/ patrocinio/ testimonio
⁊ cōsilio. Quantū eīm ad p̄mum ōr Petrus
bleseñ. q̄ officiū officialiū hodie est iura con
fundere: lites suscitare: mā factōes rescinde-
re: dilatiōes innectere: suppōmere viratē: fo-
ucre mēdaciū: q̄stū scq̄: eq̄tatē vēdere: inbia-
re accusatiōib⁹: versutias cōcinnare. hec ille.
Et Jsid. de sū. bo. Graut⁹ inq̄t lacerāt pau
peres a p̄uis iudicib⁹ q̄s a cruētissimis hosti
bus. null⁹ ei p̄do tā cupid⁹ in alienis q̄s in-

dex iniquus in suis: qñ cñ iudicant non causam sed dicta considerant: z sic negligentes sunt in discussione causantiũ: sicut in coꝝ damno sollicitꝰ sũt. Ad tales igr iudices confugiunt iniusti qui sũt ex prece coꝝũ: constipatiꝯ coꝝũ cõfidentia ceteros iniuste diuersis iniurijs continue lacesc̃ũt verbis: factis: violẽtijs: placitatiõibꝫ z similibꝫ. Quia dicit Ysi do. ibidem q iudices iniq errant a veritate sententie: dum intendunt q̃litatẽ p̃sone z exulcerant sepe iustos/dũ improbe defendunt iniquos: z de hoc multa p̃sequit canon. xj. q. iij. in diuersis. c. Verũtamen nñ iniuste iudicantes cꝫ iniustũ iudiciũ pcurantes: ad restitutionẽ obligant. z eterno districtoꝯ diuino iudicio reseruant. Quibus ait dñs Esa. v. Ve qui iustificatis impios pro muneribꝫ z iustitiã iusti auferꝭ ab eo: propt hoc sicut deforat stipulã z ligna flamma ignis z calor flamme exurit sic radix eoꝝ quasi fauilla erit et germen eoꝝ vt puluis ascendet. Et Dicit hec. ij. Audite p̃cipes iacob z duces domus isr̃l. Nunq̃d non vestrũ est scire iudiciũ: q. d. ad hoc tenemini qui habetis officiũ iudicandi. Sequitur: qui odio habetis bonum: z diligitis malũ: ac per vñs abutimini potestate tradita: qui violenter tollitis pelles eoꝝ. i. res exteriores: z carnes eoꝝum. s. affligendo desuper ossibus eoꝝum: qui comederunt carnem populi mei z pellem desuper excoriauerunt: z ossa eoꝝum confregerunt et concluserunt sicut i lebete: per que verba dantur intelligi varij modi affligendi p̃opulũ: et infra. Audite iudices domus israel: qui abominamini iudi ium z omnia recta peruertitis: qui edificatis sion in sanguinibus. i. de substantia z sanguine innocentũ: sequitur. Propter hoc causa vestri. s. delicti sion quasi ager arabit: z hierlm quasi aceruus lapidum erit: z mons templi i excelsa siluarum. Et sic patet q hierl'm fuit deserta propter iudicũ et p̃latoꝝũ falsitatẽ z oppressionẽ innocentũ miserabiliũ p̃sonarũ: z hoc ad minus. lij. annis. Sic iudices senes inueterati dierũ maloꝝ p̃tra Susannã dederũt falsum iudiciũ z celerẽ vindictã cõsecuti sũt. De iudicibꝫ tamen plura videbunt inferi⁹ in pctõ alieno non obstans. Quantũ autẽ ad scõm. s. iniustũ patrocinium: sciendũ q causidici aduocati vel pcuratoꝛes iniustã cãm scientes defendentes: renent illis q̃ ꝑt eoꝝ iniustũ patrocinium. s. ꝑt cauillationes superfluas: dilationes falsas: allegationes gnitiosas instructiones: aut vociferationes. p̃ces pessim iudiciarij pcurarẽt vl impedirẽt: vñ tenent ad int esse tã ers q̃ iuris: nã q̃litercũq defendunt aliũ iniuste suo patrocinio vl pcurando iniustã alienationẽ z solutionẽ aut impediendo iustã restitutionẽ: renent in solidũ ꝑ tur latꝰ tactũ est s. Nimiꝝ cũ in talibꝫ plurimi cõfidentes infinitas adinuentiões excogitant q̃ bus p̃xios in iudicio spoliare p̃nt. Quantũ vero ad tertiũ. s. iniustũ testimoniũ sciendũ q multi confidentes in testibꝫ coꝛrupꝯ causam iniustã p̃sequunt: verũtñ hmõi sciant nñ solũ semp̃os: sed etiã eoꝝ testes obligatos in solidũ q̃quid aduersa ps amiserit ex eoꝝ falso testimonio. Ex q̃ de hoc restat speciale p̃ceptũ: z etiã videbit latꝰ in vltio petõ alieno: ideo ad p̃ns supsedeo/vnũ adijciẽs quod ponit Ysi. do. lib. de sũmo bono. Testibꝫ inq falsis cõiunctis tarde veritas reperit q si separati fuerint examine iudicis cito manifestant. nã sicut inuenitur p̃uoꝝ grandis est fortitudo: ita in separatione maioꝛ infirmitas hec ille. Similit si q alios p accusationem vel denunciationẽ iniuste molestauerit obligantur ad dãni restitutionẽ/z iniurie compensationẽ: q̃ primũ in dubijs aut incertis accusare nõ debuerũt: q si calumniose ex inaffectiõe hoc opati fuerint: sunt etiã grauiter puniendi: vt p̃z extra de calumniatoribꝫ c. vlti. Quantũ deniq ad quartũ. s. iniustũ consiliũ sciendũ: q ót Amb. li. ij. de offi. talis esse debet q̃ consiliũ dat: vt seipm formã alijs ad exemplum bonoꝝ operꝝ exhibeat: in doctrina/in integritate/in grauitate. Et iterum: q̃s cñ in sceno fontem requirat: q̃s de turbida aqua potũ petat: itaq vbi luxuria ibi intemperantia: vbi vitioꝝ cõfusio est: q̃s inde sibi aliq̃d hauriendum existimet: q̃s vtilem iudicet alicne cause quẽ videt inutilem vite sue: an cuꝫ idoneum putabo q mihi dat consiliũ qñ non dedit sibi: z mihi eum vacare credam q sibi non vacat: cuius animũ voluptates occupant: libido deuincit: auaricia subiugat: cupiditas perturbat: hec ille. Ad tales igitur deprauatos cõsiliatoꝛes multi depꝛauatã z suspectã habentes causam pro consilijs malignis recurrunt tã in cõfessione cꝫ extra cõfessionẽ: in dãnationẽ sui: in p̃iudicem. p̃ri. cõsiliatoꝛes inuoluẽtes z seipos efficacius innectẽtes: dum vtriq obligati remanẽt ad culpã z ad restitutionẽ: vt p̃z in. ij.

ptō alieno: multo magis aūt illiqui pusilla nimes incitant ad impia parranda: damna inferenda ꝛ silla: sm Hostiēn. etiā ꝛ Inno. quando efficacior fuit inductio tanto maior manet obligacio. Similit ꝺ vtunt facto animatiuo sicut in guerris iniustis ꝺ vtunt tubis ꝛ alijs instrumentis animatiuis obligari remanent. Scō ꝓncipalit petīm alterius fouet facto qō sit contingi pōt ꝙtuor mōis. Primo quidē modo per receptionē tam psonarū ꝙ rerum. Pro quo sciendū sm Alexā. de ales ꝙ ille apud quē fur predo latro latet cum spolijs: dummō in sua potestate spolia habeat: tenetur eadem vero domino restituere: nec est ideo crimine pditionis redarguendus si spolia furto habita restituat: sed potius etequitur quod iusticia requirit. Nec ex hoc fides violat: quia in turpi voto debet rescindi fides. xxij. q. iij. c. in malis. pmissis rescinde fidem: ꝛ in turpi voto mutā decretū: vnde si talia reciperet animo seruandi furi vel sibi furti particeps esset: ꝛ reus mortis ꝛ leges ciuiles ideo necesse habet illa restituere: tamen sine proditiōe persone: ꝙ si timeret ne sibi furti crimen imponeretur: tunc illa committere potest fideli confessori restituēda vero possessori. Et si queritur vtrū fures vltra proprios receptantes ad restitutionē teneant. Respondet sanctus Bernardinus in tractatu de restitutionibus: ꝙ sic: qñ recurrunt ad eos tanꝙ ad patrocinium pstantes in nocumētū primo ꝛ damnū qō alias non cōmittere tur. xj. q. iij. c. qui consentit. Similit ad restitutionē obligant qui sic ablata conseruant ꝙ dominus rerū eas rehabere non potest: vel qui scient impediunt ne iniusta debita vltra ablata reddant: sicut contingere solet in vxoribus taliū que ꝑ immoderatas expensas vltra carū dotes maritos ad restitutionē faciunt impotentes: vel ecōtra qñ mlieres iniustis mercantijs congregāt que viri eaꝝ supflue cōsumunt. Preterea queri potest: vtꝛ locantes domos vsurarijs teneant restituere pensiones ab eis acceptas. Respondet ad ħ Bernardinus vbi supra ꝙ non: nisi vsurarius sit impotens vsuras restituere: quia tunc nō possent recipere pensionem nisi prius eā debuissent habere participes tamē sunt oīm malorum que in his domibus ex fenore perpetrantur: ꝛ idem intelligendum est de his qui locant meretricibus adulteris raptillatoribus aut quibuscunꝙ vitā facinoraliā ma/ nifeste ducentibus. Similiter ꝛ hi qui tales impios hospitio recipiūt ad exercēdū actus quoscunꝙ sceleratos: qr tales oēs petōr patratorū efficacē causam tribuunt. Scō modo fouet quis facto petīm alteri ꝙ defensionē. Pro quo sciendū ꝙ hec defensio dupliciter fieri potest: vt tangit glos. in clemen. vna de penis: nam ꝓmo fit defensio auctorizationis delicti etiā ante factū: ꝛ talis defensor grauius punit ꝙ agens: vt ptꝛ. xxiij. q. iij. c. Qui alior errorē defendit multo damnabilior est illis ꝺ errant ꝛc. Aliquando vero fit defensio post delictū: puta quando ꝺs impedit ne delinquens ad manꝰ iudicis veniat examinandus vl punitēdꝰ: de q̄ ponit. xxvij. q. j. Sicut stos: ꝙ torū: vbi ꝺr de eodē. Et. xxj. q. v. vbi plane de ħ in diuersis capitulis oñdit: ꝙ eadē pena puniendꝰ est: vt si saltē impedit ne fiat executio iustitie in deliquentē: vt extra de offi. dele. talis etiā eadem pena punitꝰ debet ꝛ e. ti. c. felicis: post ꝓncipiū. Et addit glo. ī dicto c. vna de penis: nō tñ puto ꝙ is ꝺ talē defendit ne ledat a ꝙaro nedū tertio/ sed ab offenso vel eius consanguineo vindicare volentib⁹ includat hac pena cū illa sit iniuria ad quam etiā ꝓpulsandā a socio ꝺs tenetur: vt de sen. excōi. li. vj. c. dilecto: circa finē cum suis ꝛcor. ꝛ hoc ideo delinquentes puniri nō debent nisi iuridice auctoritate publica non priuata. iuxta illud Deut. xvj. Juste quod iustum est exequeris. Unde vir⁹ huius dere statio qua. ſ. delinquens defendit satis ostēditur. Judicū. xx. In facinore perpetrato cum vxore leuite quā incredibili libidine vexantes interemerūt. Congregatis autē quadringentis milibus virorꝛ ex israel ad vindictaꝝ sceleris huius: ne forte furor dñi stillaret supomnē pplm miserunt ꝓncipes eorꝛ ad tribū beniamin dicentes. Cur tantū nephas i vobis repertū est: tradite nobis illos ꝺ hoc nephas operati sunt vt moriant et auferat malū de israel. Qui nolucrūt audire fres suos: sed conglobati sūt oēs in gabaa vt illis ferrent auxiliū. Quapropt diuino iudicio sūt interfecti. xxv. milia virorꝛ cū mulieribꝫ ꝛ paruulis totāꝙ vrbē vorax flāma consumpsit: euaserūtꝙ tñ sexcenti viri i solitudinē fugientes. Cercꝛ si vt ḋr. ij. Paral. xix. Josaphat rex tā seuere correptꝰ erat: eoꝙ ipio iustū ꝑberet auxiliū: ita qꝫ rigore diuīe iusticie vindicta diui mulctari dignus erat: dicente prophera. Impio prebes auxiliū et his ꝺ domi

nũ oderunt amicicia iungeris: ꝛ idcirco iram domini mereberis: sed bona opa inuenta sũt in te. Quid igit merck qui impꝰs impiũ et inustũ prebet recursum in receptiõe vel defensione: hec autẽ impia defensio puerorũ: et oppressio innocentũ maximũ prebet incentiuũ diuine vindicte sup genus humanũ. vt liquido ptz Hiere. xxj. ꝛ. xxij. vbi dñs mittens Hieremiã ad regẽ Sedechiã: pcepit vt nõ p nuncios vt dispositum sed p scipm vt dicit gl. regi loqueretur ꝛ diceret. Judicate mane iudiciũ. i. sine progatiõe ꝛ cruiet ꝙ oppressum de manu calumniantis: ne forte egrediat vt ignis indignatio mea ꝛ succendat ꝛ nõ sit q extinguat propt malicia studiorũ ꝛ. Sed nõ audiuit cũ rex: quapropt dedit cũ domino ꝛ filios ꝛ nobiles q fuerunt actores oppressionis iniuste in captiuitatẽ regi Babylonis: qui interfecit filios ei⁹ ꝛ nobiles in oculis Sedechie. Deinde Sedechiã eroculatuꝫ duxit captiuum in babyloné ꝛ sic miserabili more vita functꝰ est. Tertio modo fouet p subuentionẽ que fieri potest multis modis. Primo signo indicatiuo: sicut in guerris iustis proditorie contingi solet: cũ aliqs statuit in certo loco: vt dato fumo vel alterius rei signo ad predã ceteri cõcurrant: castra vl ciuitates ingredientes ꝛ predantes. Secundo modo inductiuo: vt cũ quis aliqd operat quo proditio vl malũ aliquod suũ consequatur effectum: qđ alꝫ perpetrari nõ posset: vt cũ igne quis in aliquã domũ ponit quo gentibus ad extinguendũ ignem concurrentibꝰ pditio interim suũ consequat effectum: aut cum capta terra quis primo domũ incendit ꝛ ad idem faciendum alios suo exemplo induxit. Tertio opem prestando vt cum mutuat armat ꝛ similia ad maleficium opportuna. Sꝫ quid de eo qui mutuat alteri ad exercenduꝫ vsuras. Ad hoc quidam dicunt ꝙ si nõ erat alias feneraturus tenetur mutuans insolidum: secus autẽ si erat feneratur⁹. Alij vero rationabiliter moti dicunt ꝙ licet particeps efficiatur omniũ peccatorũ tamen in neutro casu obligatur ad restitutionem ex eo ꝙ i vsura intercenit voluntarium mixtum: ego autem puto vtrãq opinionem saluari posse. Et prima quidem opinio locum habere videtur quando fenerans ex aliquo casu efficit impotens non soluendo: tũc cm̃ mutuans tenet in solidũ p illa saltẽ parte quã feneranti concessit ad exercendũ fenus. Secunda vero opinio locum habere videtur cum fenerans nõ est impotens ad restituendum: ꝛ sic de alijs subuentionibus prudens lector silogizari potest. Quarto modo fouet alterius ptm̃ p conscriptionẽ: ꝛ hoc tribus modis. Primo scripturã falsificando: puta qui p falsũ testamentum/seu aliud instrumentũ/seu per alíam scripturam falsam aut falsificatam in libris mercantiarũ/seu alioꝫ pactorũ aut debitorũ aliũ iniuste damnificat insolidum obligatur satisfacere: quia ad hoc causam dedit efficacem: vt ff. de magistratibus conuocandis. l. j. ff. de fur. in l. qui tabulas: ꝛ idꝫ est si quis non producit i lucem litteras quascunq in damnũ alterius cui iuste competit actio earundem. Secundo instrumenta illicita conficiendo: sicut qui scienter conficiunt instrumenta de soluendis vsuris: vel alias litteras quascunq ex hoc enim notarij fm Hostiẽ efficiuntur periuri: quia cum creantur hec abiurare solent: et per consequens infames: vt latius patet supra. Tertio talia sigillantes vel subscribentes. nam sigilla prelatorum faciunt instrumenta autentica: vt extra de fide instrumen. ca. scriptura: ꝛ per hoc laici credẽtes huiusmodi contractum peccant. Similiter prelati vel superiores quicunq subscribentes cedulas vsurariorũ: fm Hostiensem ꝛ Goffredũ si legunt et veritatem percipiunt participes fiunt vsurarũ peccati: licet non cõmodi. hoc attendant rectores cõmunitatum qui sigillant litteras vsurarum in bonis pupillorum: vel etiam reddituũ quorũcunq emptorum ad redemptionem pro precio minus iusto notabiliter: nam subsertio in multis articulis iuris ꝛ consensum ꝛ approbationem inducit: vt extra de sen. ꝛ re iudi. c. cũ inter vos: ꝛ c. si certũ. Ad laudem dei omnipotentis.

De sexto peccato alieno. s. participationis et qualiter in eo quis obligat̃ ad restitutionẽ.

Sermo. liij.

On furtum facies.

n Exo. xx. Sextũ pcm̃ alienũ ẽ participatio iniuste acqsitõis vl retinuste acqsite. A. Ab quidẽ principali

ter fieri pōt septē modis: itaq; septē sunt ho
minū genera: qui principiū sumunt in iniusti
tijs q̄ntū ad p̄sentē speculationē. Primi
nanq; sunt socij criminis in violentijs. Pro
quo sciendum q; vt dr glo. in clemen. j de pe
nis. Socij delicti dr dupl̄r modis. Aā quā
doq; plures sunt socij quor̄ nullus est prin
cipalior: & tunc si nullus alīū animauit plus
q̄ alius cum sed ad rapinam conuenerunt
tenetur quilibet solūp parte sua satisfacere:
sic tamē q; coꝫ estimatio habeatur. vt q̄ ma
gis strenue se habuit ad malū/ & malor̄ ad
uersarijs incussit timor̄: ptelligatur ampli
us obligatus. Quod sane intelligitur: si q̄
libet per se fecisset damnū etiā sine tali socie
tate: nā fm Hostiē. & Donal. in tractatu
restitutionū. Si simul vadunt quasi vnus
exercitus: tenetur quilibet insolidum: quan
do vnus sine alijs non auderet ire vel dānū
non auderet vel posset inferre: in tali nanq;
casu quilibet iuuat aliū: & cum facit fortior̄
suntq; quasi squame se mutuo comprimen
tes. & sic omnes sunt cooperatores totius: vt
patet extra de homi. c. sicut dignū. § illi au
tem. Nimiꝫ cum fm Inno. & Hostiē. in pri
cto. c. sicut dignū: in p̄ncī. Si quis rapinam
dissuasit nec aliq̄d rapuit: sed cum raptorib⁹
iuit vt personā rapientis liberaret: tenetur &
ipse insolidū si raptor non iuisset: vel saltem
rapinā non cōmisisset nisi comitatum istius
habuisset: tunc enim tenet in virilē portionē.
Similit etiam si aduersarius credens eum
venisse in auxilium raptoris non fuit ausus
sua defendere: posito q; ē t p aduersario veni
set causa pacificandi eos: quia hoc ipꝫ aduer
sario primo notificare debuisset: vnde ex hoc
liquido patet: quia si verbo dissuasit tamen
auxilio & facto opem prestitit: secus tamē si
nihilominus rapinam ppetrasset: & genera
liter si multi contrarij comitati sunt princi
pales ad rapinam seu deuastationē aut de
fensionē tales fm Inno. & Hostiē vbi supꝫ
in foro conscientie non tenent nisi ad tapinā
quam quilibet fecit vel que coꝫ auxilio fa
cta sunt: & que facta non essent si cū illis non
iuissent. Quandoq; vero tm̄ vnus est prin
cipalis: alij vero sunt cooperantes quos sibi
forte coadiuuauit ad exercendum guerras:
rapinas: predationes et similia ex odio cupi
ditate vel alio quocunq; affectu inordinato:
et tunc si principalis iniusticiam fouet tene
tur semper insolidum: subditi vero adiuuan
tes excusant si dubitant vtrū bellū sit iust̄
vel iniust̄ considerans singulis circūstan
tijs requisitis. fm Aug. xxiij. q. j quid cul
pat qđ verū fm Hostiē. qñ subditi quantū
potuerūt diligenē inq̄sierūt & peritiores con
suluerūt: & tamē in se semp dubiū remanserit:
alis nō. nec ei excusantur timore incurrendi
temporale damnū: q; tenet aliqs magis obe
dire deo q̄ hoib⁹: & nullū temporale p̄ponē
re saluti anīe sue. In tali aūt dubio fz Ro
doñ. non sic excusant stipendiarij cognati et
amici coadiuuantes: quia in tali dubio se cō
mittere discrimini non debuerūt in p̄iudicū
alterius p̄tis: vt pz. xiij. q. v. c. deniq;. Sed si
sunt socij in vsuris & similib⁹ iniusticijs. Et
q̄b⁹ q̄ri pōt vtrū obligant ad restitutionem.
Ad quod respondet Gerhar. Rodoñ. q; socij
vsurarū & factores ad mutuū dandū sub vsu
ra stantes in psona vsurarie q̄: ita q; apd eos
residet quasi p̄ncipalis auctoritas vsurario
rū: tenent indistincte ad restitutionem: nisi
principalis vsurarius restituat. Similiter fz
Donaldū seruientes vsurarijs in fenera
di officio si dant pecuniā domini sui ad vsu
ram de generali mandato domini sui dicen
tes q; mutuent pecuniam quibus volunt ad
vsuram nomine ipsius domini tenet etiam
ad restitutionem nisi dominus principalis
restituat: quia est in hoc sicut principalis: et
in optione eius est mutuare & non mutuare.
Si tamen hoc speciali mandato domini sic
mandantis faciant: puta si dicat mutua illi
de pecunia ad vsuram decem lib. as tunc li
cet mortaliter peccent hoc faciendo: nō tamē
tenentur ad restitutionem: quia idem vsura
rij per se/ vel ministros alios exercerent licet
nō per istos: tenent tamē si q̄d de vsuris ad
ipos peruenit. Et eriam fm Geral obdoñ. et
Guil. si quempiā induxerunt ad accipiendū
sub vsuris: ac etiam si p̄pt mutua iam fa
cta coactiue exigūtur vsuras ab aliquo: tūc
enim satisfacere tenent in tanto: & simile iu
dicium est de omnib⁹ contractibus iniustis.

B Tertij sunt emptores rerum iniustarū
rum. De quibus queri potest vtrū ad resti
tutionem teneantur. Ad hoc dicendum fm
Bernhardinum in tractatu restitutionum
per distinctionem: aut enim fuit emptor bo
ne fidei aut non. Si primo modo hoc est du
pliciter. quia vel emit vt domino suo reddē
ret recepto interesse suo et precio: cum alias
eam domino ei nullo modo recuperare pos

fer. vel saltē nō tam faciliter: ꝛ nunc q̄ gessit vtiliter negociū dñi ipius: reil cite pōt recu perare p̄ciū ꝛ totū interesse. q̄ si nunc ei⁹ res pereat aut amittat. tūc nō tenet. Uñ generaliter ꝗcquid adest ex illa re: vt p̄sio: mer/ces: fructus vl'sile tenet restituere. quicquid autē abest. vt p̄cium/ moderate expense: po/test repetere. vel cū eo quod ex ipsa re aduc/nit sibi vsq̄ ad currentē quantitatē potent merito cōpensare. q̄ si post emptionē rei ve/rum dñm inuenire nō poterit: tūc quicquid res ipa valet vltra p̄cium ꝛ expensas p: eo factas p ania illi⁹ cuius res extiterat/ pau/per: bo est erogādū. Satis cōcordat Hosti. Ray. ꝛ Gul. vel ipam rem emit vt eam te/neret p cōmodo suo ꝛ pbabiliter credebat nō esse iniustā: quia cōtrarium verisimiliter esti/mari nō potuit. Tūc hec bona fides q̄tuo: sibi contulit. Primo q̄ durante bona fide ꝛ cōscientia nō decepta: rem illā restituere nō tenet. Si tamē postea nouerit rem fuisse ra/ptam/ aut iniuste acquisitā: tunc ad restitu/tionē obligat. vt. C. de furtis l. ij. tenetur etiam extantes fructus restituere: de cōsum/ptis tamē nō tenet ꝓpter bonā fidē. vt. ff. de rei vendi. l. fructus. ꝛ l. si ex diuersis. §. fi. ꝛ al's studeat cautius negociari. Secō: q: po/test rem vēdere ꝛ alienare bona fide durāte. sed si lucrū aliq̄d ex rei vēditione cōsecutus est: debet illud restituere dño vēdenti. vt. ff. de cōdi. inde. l. nam ꝛ hic nat. Tertio q̄ non tenet restituere rem p̄ditam in casu fortuito durāte bona fide. quia si res interim pereat sine culpa sua: in nullo tenebit dño respon/dere. Quarto: q: post restitutionē rei si cam fecerit iudice sentētiante/ cōtra venditorem agere potest de p̄cio quod dedit vt ipum fru/ctu indēnem. vt p̄z. xij. q. ij. c. vulterane. vbi plane de hoc. Unde dicat emptor dño rei q̄ ipsū ad iudiciū trahat: ꝛ post cōm citat⁹ fuerit vēditori denunciet q̄ cōparcat: ꝛ rem ipsam defendat: ꝛ si res ab eo tunc deuincit de em/ptione venditor tenet: nisi tē pore dāde sen/tentie emptor per ꝓtumaciā fuisset absens: vel nisi per iniuriā iudicis fuisset sententia lata. vt extra de empt. ꝛ vendi. c. fiñ. vbi pla/ne de hoc. ꝛ in glosa. Si autē ad sacerdotis p̄ceptū hoc fecerit in foro ꝛscientioso: tunc in eodem foro vēditor inducēdus est vt ipm seruet indēnem. sed in foro cōtentioso nō po/terit ipsum cōuenire. arg. in dicto c. fi. Aut talis fuit emptor malefidei: ꝛ tūc vl' sic em/ptor credebat esse iniusta. aut non credebat probabiliter esse iusta. aut etiam nihil de hoc cogitabat. Si ergo sciebat vel probabiliter esse credebat iniusta. tunc sex modis grauatur emptor. Primo quia rem obligat resti/tuere. nec liberatur vēdendo vel alio quali/tercunq̄ alienādo. nec etiam amissione vel mo: te ipsius rei. Nec si auferatur violenter aut nescienter de vsu cadat seu quocū q̄ alio casu interueniente: non excusatur quin resti/tuere obligat. Unde furtum aut iniustum emēs semper tenetur de casu fortuito: nisi in vno casu. puta si rem domino tē pore ꝛ loco congruo obtulisset/ ꝛ ille recipere noluisset: tunc enim emptor purgasset mo: tem vel alium casum fortuitū. vt. ff. de condi furti l. in re furtiua. Secūdo: quia tenetur restitu/ere etiam omnes fructus percep̄os: ꝛ q̄ tem/pore intermedio percipi potuerant a diligē/ti possessore. vt extra de restitu. spoliatoꝝ. c. grauis. Quod tamen sane intelligitur sm Rayne. scilicet deductis p: ius expensis ra/tionabilib⁹ quas fecit pro parta fructuū que/rendo: um/ colligendo: ū/ ꝛ conseruando: ū: que deducuntur tam a male q̄ a bone fidei possessore. ff. de petit. hereditā. l. si a patre. Tertio: quia restituenda est res sm optimū eius statum. puta si tempore suc emptionis vl' venditionis: siue intermedio tē pore plus valuit. iuxta illud/ p: ecium restitui debz. vt in dicto ca. grauis. ꝛ ff. de condit. furti. in re furtiua. ff. ō rei vendit. l. si nauis §. generaliter. ff. de furt̄. l. in re furtiua. Quod tamē intelligendū est sm quosdā quando res non habetur. nam si res habetur: tunc dicūt suf/ficere q̄ restituat eque bonā. sicut erat quan/do fuit ablata. Porro sm Ray. si res melior facta est post q̄ illam alteri vendidit: tene/tur etiā ad restitutionē plurimi. vt. ff. de condit. fur. l. in re furtiua. Quod etiam intelligendū est de secūdo ꝛ tertio ꝛ vltra emptore male fidei. Quarto: ḋa nō potest a do/mino rei repetere pecuniā quam de re dedit post q̄ deprehendit rem esse ipius. C. de furtis. in ciuilē. Nec potest se defendere ratione statuti super hoc editi: cum tale statutum sit contra deum/ ꝛ ergo vitādum. vt. viij. di/stinctiōe. c. que contra. vbi patet expressum.

Quinto: quia nō potest agere contra ven/ditorem de p̄cio sibi dato: obstat enim si/bi turpitudo sua. C. de rerum vendi. si man/cipium. Secūm tamē Alexan. de ales in. iij.

Talis potest rem emptā restituere vēdenti vt recipiat pcinm quod de illa dedit: magis enim potest pudere sibi q̄ alteri: debet ra/ men inducere finē ad h̄ vt restituat eam ve/ ro domino rei. Sexto: quia perdit expen/ sas suas volūtarias. nam talis cōrrectando rem alienā furtū cōmittit: t fur rerum sem/ per est in mora. vt. C. de furt. l. ij. ff. de con dic. furti. l. si p fure. t hoc in foro inseco iudi/ cio t ciuili. Verūtamē quibusdā videt non incōgrue q̄ de equitate iuris naturalis t cō scientie bone possessor verus restituere furi debeat interesse rationabiliū expēsarū: per quas res meliorata est: nisi p quanto furi p ciuile iudicium esset inflictū in penam. Con cor. Ray. Scdo si emptor non pbabiliter credebat rem esse iustam: tūc cum p̄cedēti/ bus in p̄dict' sex sociādus est. verbi gratia: fuit ductus ignorantia iuris. s. quia licz rem crederet esse raptam: nō tamē credebat q̄ il/ lam emere peccatū esset: talis enim ignoran tia nō excusat. vel ductus fuit ignorātia fa cti: tūc si fuit crassa t supina similit' non ex/ cusat. puta cum tēpore belli iniusti q̄s emit a stipendiario calicē/ missale vel similia: ta/ lis enim semp in foro ꝓscientie restituere te/ netur. quia talis ignorantia non excusat. vt patz extra de clerī. excō. ministrāte. vbi etiā ostendit glo. q̄ ignorantia pbabilis excom/ municationis nō ligat excōmunicatū q̄diu talis ignorantia pseuerat. Tertia deniq̄ si de hoc nihil cogitabat cum tamē causam cogitandi habuerat: t hoc propt' fatuam et temerariam simplicitatē vl' ignauiam: tunc etiam in foro cōscientie satisfacere debet: sm Hostien. t Rayñ. Idem quoq̄ dicendū est sm Alex. de ales: si de hoc dubitabat. da se/ curior pars eligēda est. t hec mltiplarie cō/ tingūt: quia frequēter vxores/ proles/ famu li t famule clā ignorante patrefamilias vē/ dunt de rebus domesticis. Quarti sunt vxores/ proles/ seruitores t similes: de qui/ bus quia dictū est supra vbi de restitutione vsuraꝝ gratia breuitatis hic supsedeo. In/ ter oēs tamē illos excusant potissime fili/ oli t filiole ꝓpter necessitatē: cum in tali ege/ state sunt q̄ cōmode viuere non possunt.
Quinti sunt munerū acceptores. Pro quo sciendum: amici/ cōsanguinei/ socij seu qui/ cūq̄ alij: qui q̄ de bonis vsurariorū et simi/ lium comedunt seu bibunt: aut dono seu q̄/ cunq̄ alio mō recipiunt/ vt in alienos vsus

conuertunt: si tales vsurarij vel similes non sunt soluendo: quia videlicz vix omnia que habēt satisfactioni suff.ciunt. licz et am alij/ qua de licite acquisitis habeāt: tales inquā quicquid predictis modis recipiūt/ restitue/ re tenētur. Quod tamen intelligendū est sm Hostien. nisi talia consumpta essent anteq̄ scirent iniusta esse: vel datores iniustis obli gari. C. de rerum vendi certum est q̄ si quis d̄ hoc dubitat/ t res adhuc extat: obligatur satisfacere ne p̄re tempore ali ponat animā suam in discrimen. Dicit enim Alexander de Ales in. iij. q̄ qui comedunt aut in ali/ os vsus cōuertunt aliquod de vsura vel alio quocunq̄ maleficio scienter: siue sint religi/ osi siue alij. aut si dubitāt/ aut sint iniusta: ne discrimini se cōmittant/ restituere stude/ ant. quia habet p̄ro regula. q̄ quicunq̄ con scientiam habet de re q̄ sit aliena: tenetur il lam restituere. P̄ro quo facit illd Tobie ij. Videte ne furtiuum sit: quia non licz nobis aliquid de furto edere vel cōmingere. Idem Hostien. Hoc tamē locum habet cum repe rire valet cui restituēdum est. Vnde refert Beda in gestis Anglorum li. iij. de phur/ ceo nobili viro t episcopo: q̄ ab angelis fuit eductus a corpore t deductus in altum. tres enim angeli fuerunt e' comitati: quoꝝ vnus armatus scuto candido/ t gladio fulgureo p̄cessit ante eum: demones autē bella mo/ uentes/ ignita iacula in eum iactabant: sed angelus ea scuto repellebat. Post mirabi/ les igitur conflictus iusserunt cū angelo re/ spicere deorsuz. Quo facto vidit vallem te/ nebrosam quattuor ignibus succensam. De quo interrogans responsum accepit q̄ val/ lis esset mundus iste visibilis. quattuor vo ignes quattuor peccata mundum cōsumen tia. Primus est ignis mendacij: eo q̄ homi/ nes non implent que promiserūt in baptis/ mo. Secundus cupiditatis: quia mūdi di/ uitias amori celestium p̄ponunt. Tertius dissensionis: quia primorum animos in re/ bus superuacuis offendunt. Quartus im/ pietatis: quia infirmiores spoliare t defrau dare non formidant: ac spoliatores receptāt eos in ipsorum malicijs fouendo: qui ignes adunati/ tandem appropinquabant ei. Vi/ dit q̄ demones in ignibus volantes/ t con/ tra bonos bella mouentes. Timens q̄ dixit angelo. Domie/ ignis mihi appropinquat. Cui angel⁹: Quod non accendisti/ non ar/

debit in te. Ignis ei iste fm merita operum singulos examinat. qz sic qs arder per volū tatē illicitā: ita etiā ardebit per debitā penā: vnus ergo demonū accipiens vestem fetidā z flāmeā quā. s. phurceus dono ꝑus recepit a quodam vsurario: peussit cū ea phurceum z iactauit super eum statimqꝫ humerū eius et maxillam accendit. Tunc ait angelus ei quod incendisti ai sit in te: sicut bona pecca/ torum/furum/latronum/z similium fusce/ pisti: sic etiaz penarum particeps esse debes. Tandem anima reducta est ad corpus z sta tim visibile signum incendij protulit in hu/ mero et maxilla: ac aliquanto tempore super uiuens in bonis operibus viram laudabili ter finiuit. Sexti sunt heredes qui inquā/ tum de hereditate participant de iure cano/ nico tenentur ad restitutionē omniū debito rum vel iniusto: ū quibus defuncti fuerāt ob ligati: vrpote in quoz̄ loca succedunt licet etiā iniusta bona ad eos non ꝓueniūt: vt pa tet extra de sepult. c. vl. vbi plane de hoc ꝓ pue in glo. Et si vnus heredum efficeret non soluendo: tenetur alter in solidum vsqꝫ ad quantitatez hereditatis que peruenit ad cū Cuius ratio est: quia succedit in crumine et res hereditarie sunt omnes restitutioni obli/ gate: vt extra de vsu. cum tu. §. fin. de hoc etī am visum est supra. Septimi denicꝫ sunt quicunqꝫ: uratores qui nomine alieno bona congregant iniuste: nam sicut nemo nomine suo sic nec alieno debet exercere iniusticiā ad consequendū impiū lucrū. Indecens est cm crimen suū cōmodis alienis impendere: vt expressū prz. xlvj. di. c. sicut nō suo. vñ tenēt ad restitutionē: si illi ꝙz noie fecerunt restitu ere nolūt vl nō ꝓnt. Et sic iudicū est de ma triby viduis q̄ in illicitis z iniustis sollicitā tur ꝑ filꝫs: ac ꝑ eis congregāt non solū mā/ mona ini q̄ratis: sz etiā iniusticie pariter nisi restituerint cū filꝫs eternis obligationibus penarū inuoluendi: vt sic̄ ꝓncipes criminis sic inueniant ꝓncipes eterne damnationis. Quā a nobis auertat Jesus chꝰs q̄ est bene dictus in secula. Amen.

¶ De septimo peccato alieno: sci/ licet taciturnitate: et qualiter q̄s in eo obligat ad restitutionē.

Sermo. liiij.

On furtum facies.

Exo. xx. Septimū pcm̄ alie/
n nū est mut⁹. i. taciturnitas qñ quis loqui deberet: de q̄ peni/ tuit Esaias. vj c. dicens. Ve mihi q̄ tacui: qz vir pollut⁹ labijs ego sū. A Adeut⁹ euidentiā ꝓmo q̄rī pōt: vtrū taciturnitas sit pcm̄: p̄sertī cū silentiū in sacra scriptura multū cōmendat. Hinc dr Esa. ca. xxx. In silentio z spe erit fortitudo vestra. Ad hoc re spondet Hein. boyc extra de sta. mona. in. c. q̄ dei timorē dicens: q̄ aut queris de his que qs tenet loqui: vt est ꝓpriū pcm̄ confiteri p̄o debito tempore z alijs circūstantijs: de quo extra de pen. z remiss. c. omnis. z mederi ꝓpri/ mū sermōe medicinali p̄o debito tempore z alijs circūstantijs in docendo corripiendo: vt extra de offi. ordi. c. inter cetera: z. xlvij. dist. c. sit rector. vbi multa de hoc z ferre testimo/ niū veritatis in causa: vt ptz. xj. q. iij. c. q̄s q̄s metu. vbi subdit: vterqꝫ reus est z q̄ veritatē occultat: z qui mendaciū dr: q: et ille ꝓdesse non vult z iste nocere desiderat: in his igit tacere mortale pcm̄ est. Aut queris de his in q̄bꝰ non tenet quis loqui vel non loqui sed expedit z decet: z tunc veniale est pcm̄ face/ re in cōtrariū: qñ tamen hoc est. et quando nō determinare in singulis est difficile: sed ipsa vncio docet spūssancti qui non ꝓmittit ho/ minē sibi adherē tē de facili errare. Aut que/ ris de his que quis nō tenet tacere nec loqui sicut sunt in differentia: z in his tacere nō est peccatum: de quibus notat Hostiēn. extra de sumo. in. c. ꝓ tuas. ij. Aut denicꝫ quer̄ de his que quis tacere tenet: z tūc tacere meri/ torium est z actus virtutis: vt i dicto c. q̄ det timorem. Ad maiorē aūt euidentiam hui⁹ peccati sciendum est: q̄ alīq̄s per suam taci/ turnitatem alteri quadruplex damnū infer/ re pot est. s. anime: fame: nature et exterioris substantie. Primo nāqꝫ quis alteri damnū anime ꝑ silentiū inferre potest: qđ maxie re/ spicit superiores subditoz̄ suoz̄ salutem negli gentes: effecti canes muti non valentes la/ trare: de q̄bus Esa. lvj. c. Speculatores ci⁹ ceci oēs: nescierunt vniuersi: canes muti non valentes latrare. s. contra vitia: q: silibꝰ sūt irretiti: vnde sequit: dormientes z amantes somnia: z canes impudentissimi nescierunt saturitatē: oēs in viam suā declinauerunt vnus quisqꝫ ad auariciā suam a sūmo vsqꝫ ad no/

uissimū: vñ de talib⁹ p̄dixit dñs p Zacharīā xj. O pasto: .s. noie: t idolū .s. colens re: de⁹ relinquē .s. gregē: gladi⁹ .s. vindicte: sup bra chiū ei⁹ .i. super opa eo: talia: t sup oculū dextrū eius .i. sup animā in q̄ est intellect⁹: q̄ dicitur oculus: id est super operationes viri um interiorum ip̄ius anime: sicut sunt inten tio: affectio: cogitatio ꝛc̄. Hiere. xxiij. Ue pa storibus qui dispergunt t dilacerant gregē: scilicet exemplo male vite t verbo false do⁹ctrine Sequit. Ecce ego visitabo super vos aciter puniēdo malitiam studiorum vestro rum: t. xxxiij. Adhuc iḡt ibūt greges ad ma num numerantis dicit dominus. Unde sup illud Ezechielis. iij. Fili hominis speculato rem dedi te domui israel: dic̄ P⁹o⁹per. Si impio locutus non fueris vt si ab impietate sua custodiat: t ille pierit: sanguinem eius de manu tua requirā: hoc est dicere: si ei pec⁹cata sua non annunciaueris: vt ab impieta⁹te sua conuertat⁊ viuat: te qui non increpa sti: t ipsum qui te tacente peccauit flammis perennibus perdam. Rogo quis tam saxei pect⁹oris: quis tam ferreus erit quem ista sen tentia non terreat. Unde concludit Ysidor⁹ de summo bono dicens. Sacerdotes p iniq̄ tate p⁹opulorum damnantur: si eos aut igno rantes non erudiunt, aut peccantes non ar⁹guunt. Hinc legitur in ceſario: de quodā cu rato qui m⁹ortuus visus est tādiu a suis par rochianis lapidare maledicentibus t impio perantibus ip̄m esse causam damna: iōis eo rum quousq̄ retrocedens cecidit in puteum abissi. Nec mirum: quia dicit Astenſ. ti. de multiloquio: q̄ taciturnitas i p̄lato est m⁹or tale peccatum: quod sane intelligitur si fiat omissio c⁹orrectionis vel instructionis p tem po⁹re debito: vt. xl. dist. c. si p⁹opter. Et Au⁹gu. de verbis domini. Si neglexeris c⁹orri⁹gere pei⁹or factus es eo qui peccauit. P⁹ere⁹a sicut grauiter peccant p⁹elati spiritua⁹les in non c⁹orrigendo suos subditos: sic t se⁹culares: sicut patet Numeri. xxv. vbi iussit p Moysen dominus p⁹o peccatis populi p̄n⁹cipes suspendi. Sic et parentes non c⁹orrigē do filios: tot nanq̄ patres t matres infelici cōmertio cōp̄ant ifirmū affectu superstitioso fi lio: ū: eo q̄ ples i hac vita peccantes dig̃ c⁹or rectione non ferunt: nimia dilectiōe qua er ga eos ferunt⁹ t afficiuntur decepti. Qua p⁹opter vtriq̄ remanet eternus clamo⁹r di⁹uine maledictōis: itaq̄ pueri clamantes ad uersus parentes eisdem maledicent: eo q̄ pec⁹cantes illos a peccat⁊ non retraxerint: iuxta illud P⁹ouer. xxx. Generatio supple est que patri suo maledicit: t que matri sue non be⁹nedicit. Hinc beli. j. Regū. iij. crudeliꝰ puni tus est⁊ damnatus legitur: eo q̄ tacuit mali cias filiorum non cos debita c⁹orrectione fe⁹riendo. Sic deniq̄ negligentes vigilare sup custodiam familie sue rationē reddituri sūt in iusto iudicio dei de eis: ac generaliꝰ oīes qui se mutuos p⁹ebent in iniuriā dei vel p⁹⁹ximi: puta si dolose tacent videntes aliquē ad patrandum quodcunq̄ peccatū vel ma⁹⁹leficium cum tamen sine p⁹opr⁹io periculo so lo verbo possent impedire, ne facinus perpe trarent, aut iniuriā irrogarent: qđ ex eo con⁹⁹tingere solet: quoniam amo⁹re diuino refri⁹ge scente, p⁹o dolo⁹r inordinatus amo⁹r in eis ad⁹⁹auctus principale sibi dominiū vendicans nimiū insolescit: diuina despiciens t huma na complectens: cum tamen in contrarium dominus p⁹eceptū dedit de c⁹orrectione fra⁹⁹terna. Mat. xviij. vbi ait. Si peccauerit in te frater tuus: id est te sciente: vbi etiam p⁹o sequit de modo t o⁹rdine c⁹orripiendi: p⁹out latius p⁹osecutus sum in sermonibus d⁹e tri bus partibus penitentie: vbi agit de quarto ope misc̄die spūalis quod est c⁹orrigere pecc̄ā tem: vbi etiā patet qualiter in omissi⁹one illi⁹⁹us quis peccat m⁹ortaliꝰ. Ad hec tamē in iu dicio diuino reſeruantur medici spūales ani marū: qui in confessi⁹onibus t p⁹edicationi⁹⁹bus peccata dissimulant ex ignoⁿrantia vel negligentia: aut potius ex auaricia peccata non redarguentes: merā iusticiā t veritatem affectu quodā ino⁹rdinato subticentes: ac in casibus illicitis aut non cōcessis absoluen⁹⁹tes: ac plerūq̄ maudira⁊ ho⁹rrenda p dispen sationes falsas admittentes in causis ma⁹⁹trimonialibus iniusticꝫ violentꝫ notoꝛꝫ viꝫ t similib⁹: de quibus gratia b⁹reuitat⁊ supersedeo. Unū tamen incidentaliꝰ q̄ri po test: vtrum .s. alium absoluens de facto quē de iure non potuit absoluere tenet ad restitu tionem. Ad hoc dicendum fm Guil. in suo sacramentali q̄ sic: scilicet ei quem sic absol⁹⁹uit notificando q̄ eum absoluere non pote⁹⁹rat. Et fm Richar. in. iij. dist. xviij. Talis sacerdos peccat m⁹ortaliter confitentes tam damnabiliter in bonis anime damnificādo. Nec credit sanctus Thomas talem absolu tum: licet excusetur p⁹opt ignoⁿrantiā iuris:

si tamē sine fraude talem confessorē requisi/
uit multomagis autē propt ignorantiā fa/
cti. s. sez cōfessorē putat aucroritatē habere.
Ignorātia tñ crassa z affectata nō excusaret
Nec etiā excusat sacerdos cui tale ius igno/
rare nō licet. Idem tenet glo. ij. in ℣. extra ci
uitates. in clem. sup cathedrā. Dicit etiam
Jo. an. q ꝙ ad penā eternā taliter confitens
absq; fraude turus est: tñ a satisfactione pec
cati z penitētia nō est turus. Sz de hoc plu
ra supius in. liij. p̄cepto ponuntur. B
Scdo: ꝺs alteri damnū inferre pōt q silētiū
in bonis fame. z h cōtingere solet indirecte:
qñ sez ꝺs audit aliū iniuste diffamari. cuius
cōtrariū sibi notū est: z illius famā sine suo
piculo defendere posset. sed nihilominus ta
cet: cū tñ co tpe ex fraterna charitate tacen/
dū nō est. z h ido vt vl obloquētiū fauores:
necdū habitos acq̄rat/ vel tam habitos non
amittat. aut ne indignationē incurrat: seu p/
pter aliud q̄dcunq; cōmodū exequēduz/ vel
incōmodū fugiēdū. vt patz in militib⁹ chri
sepulchrū custodientib⁹ q visa christi resurre
ctione z angeli terrifica apparitiōe/ pecuniā
acceperūt vt veritatē subticerēt. sic his tem
poribus plurimi neq̄ter tacēt/ z alios in diffa
miā venire p̄mittūt: vñ reus efficit diffamie:
ꝺa dissimulauit cōtraire. nam. xj q. iij. ꝺt. c.
Quisq; metu cuiuslibet potestatis ꝟitatem
occultat: iram dei sup se puocat: q; magis ti
met hoiem q̄; deū. Sequit. vterq; reus est:
z q ꝟitatē occultat/ z q mēdaciū ꝺt. q; z ille
p̄desse nō vult/ z iste nocere desiderat. z sunt
ꝟba Aug⁹. ad Casulanū. Sicut enim non
refert vtz ꝺs aliū interficiat cibū subtrahē/
do/ vel venenū offerēdo. sic nō refert vtrum
quis alteri noceat maliciose tacendo vel pni
ciose loquēdo Tertio ꝺs alteri damnū in/
directe pōt inferre per silentiū in bonis na/
ture. qꝺ cōtingere pōt in p̄sona p̄pria vl con
iuncta: vt vxore/ filiis: z sibi: z h ledendo
vel abutendo. de qua dāmificatiōe plenius
sup dictū est. Q; si agnoscēs solo verbo sine
dispēdio p̄pio p̄cauere potuisset impedire.
Q; si obiciꝭ illud p̄ceptū dñicuz Dat th.
xviij. Si peccauerit in te frat tuus: corripe
eū inter te z ipm solū. Respōdet Tho. ij. ij.
q. xxxiij. q. q̄dam sunt occulta peccata que tñ
vergūt in nocumentū p̄timoz co:poz:ale vel
spūale: puta siꝺs occulte tractet qualit aliū
occidat/ aut ꝟginem violet: seu mlierem ra
piat. vel etiā si hereticus homines a fide p;i
uatim aliertat: z sic de alijs similibus. talis
enim nō solum peccat in te: sed etiā in alios:
z ideo oportet statim audientē ad denūcia/
tionē p̄cedere si voluerit a participio crimi/
nis liber esse: nisi forte firmiter z p̄babiliter
crederet q statim per secretā ammonitionē
eundē ab hoc p̄posito revocare posset. Quę/
dam autē peccata sunt que solū redundant
in maluz peccantis/ z eius in quē peccat: co
q a peccante ledit: vl saltē ex sola noticia al
licit. z tunc locū habet p̄dictum p̄ceptū do/
minicū: nisi alium sic alliceret ad permī: q ti
meret cuadere nō posse dispēdium. vnde ge/
neraliter hec tuum imputa peccatū z male/
ficiū. Q̄ ꝺo sine dispendio p̄pio impedire
poteris/ z tuo silentio patrare p̄mitteris: ca
nis mutus latrare nō p̄tales. Quo ꝙ p̄tū
ad p̄sentē articulū ꝺi Proverb. xxiiij. Eripe
eos qui ducunt ad mortē. s. corpis: z qui tra
hunt ad interitum. s. anie liberare nō cesses.
Si dixeris: vires non suppetūt: q inspector
est cordis ipse intelligit z seruatorē anie sue
nihil fallit: reddetq; homini iuxta opa sua.
Hinc ex cōcilio Babilonen. ꝺi. xxxvj. q. ij. c.
de puellis raptis necdū despōsatis in calce/
don. cōcilio statutū est eos q̄ rapiūt puellas
sub nomine simul habitādi coopantes z cō
sentientes rapto: ib⁹/ decreuit sancta synod⁹:
vt siq̄dem clerici sunt/ decidāt a gradu p;o/
p;io: si vo laici/ excōicent. z hoc ideo: q̄a con
uiuere est scire reatū: cui pōt puideri z ocu/
los claudere fingēdo nō videre. sicut faciūt
officiales fauore/ p̄cio/ amore vel odio dissi/
mulātes op̄ssiones/ iniusticias/ insolētias:
z similia. Q Dic p̄mo queri potest: vtrū cu/
stodes z vigiles ciuitatū qui nō accusant il
los qui inciderūt in aliquā penā fisco vl cō/
munitati applicandā: puta cū reperiunt cun
tes per ciuitatē post statutū cāpane sonum:
tenent ad soluēduz penā illā quā dicti trās/
gressores soluissent si eos accusassent. Ad h
respondet sanct⁹ Bernhardin⁹ in tractatu
restitutionū: q ꝙuis huiusmodi moraliter
peccent eo q̄ puri sint: si saltē tales accusa/
re iurauerūt: non tamē tenent p̄nam statu/
ti solucre: quonīā illi nondū condēnati fue/
rūt. a quibus tamē si munus aliquod acce/
perunt vt tacerēt: hoc ipsum pauperibus ero/
gare tenent. verūtamē si talis dissimulatio
vergeret in dānum alterius: puta si videret
vel peiperent alicui ex hoc damnū p eosdē in
ferri/ nec revelarēt: extunc vtiq; damnum

damnificato refundere tenent. Unde generaliter tenendū est: q̄ qui p̄ quocūq; officio vl̄ quacūq; custodia cōduci sūt vl̄ salaria accepte debite & vtiliter eadē officia: si eoꝝ negligētia vel culpa cōtingat alīs ex hoc aliqua iniusta dānificatio: tenent illam refundere ac plenarie restituere. sicut contingit his q̄ in custodijs vineaꝝ possessionē aut aliaꝝ rerum q̄rūcunq; mercede cōduci sūt: ac eoꝝ culpa & negligētia alī dānificati sūt. Et idem dicēdū est de his q̄ a cōmunitatibus/ p̄ubernijs aut similibꝫ ordinati sūt ad imp̄mendum certa signa vl̄ sigilla cōmunitatū vt moris est in diuersis artificijs: puta auro/ argēto/ metallo/ pāno & similibꝫ: in argumentū certitudinis q̄ in talibꝫ nulla repericf deceptio in p̄cio/ in arte/ in pōdere/ mensura/ regula seu alijs q̄buscunq; ad eadē artificia req̄sitis: vt sic simplices & ignari p̄dicta signa cernētes/ tanq; vera testimonia bonitatis ipsi⁹ rei securius emāt/ ac deceptionē nullā formident. Igit̄ qui talia signa in deceptionē ementiū iniuste imp̄munt/ mendaciū p̄tiosum ipso facto ostendūt/ celantes veritatē: ex quo vt frequenter p̄iuriū incurrunt: eo q̄ cū iuramēto talia officia fideliter p̄sequenda cōmuniter suscipiunt: obligaturq; ad satisfaciēdū deceptis: emolimēta q; suscepta eius gr̄a tenent dare pauperibus. ¶ Scōo quer̄ p̄ōt: vtr̄ solo ꝟbo p̄hibere potens p̄mor̄ iniuriā sine p̄iculo vite vl̄ status aut alterius discriminis/ sed iniuriā fieri tacendo permittēs: ad restitutionem teneat. Ad h̄ respōdet scūs Bern̄. vbi sup̄. q̄ si ex officio p̄tradicere vl̄ p̄hibere tenetur: sed ex timore nō excusabili: aut alia q̄cunq; inordinata affectione rancoris/ fauoris/ cupiditatis & similiū dissimulat: tunc tenet de toto dāno quod ab alīs illatum est. Exēpli gratia. Si in cōsilio cōmunitatis vbi dr̄a imponēdis collectis ipsis clericis agit: aut de religiosis hereditaria successione p̄tractis: aut de similibꝫ iniusticijs aut violentijs tractatur: tūc qui ex officio publice tenet p̄tradicere sed tacet/ mortaliter peccat: & ad restitutionē obligat modo possibili. nec etiam propter leuem timorē excusari potest. sz tūc dūtaxat quando magnū illi p̄iculum imminet & grauari potest mīstros. Verūtamē si nō audet ex pusillanimitate publice contradicere ac dissentire: ne ceteri ciues eum infidelē aliquātenus reputent: si tali iniusticie nō cōsentit: tunc sm quosdā sz mortaliter peccet: tñ ad satisfactionē nō obligat. Alij tñ p̄babilius dicunt h̄ verū nō esse: saltē in his qui p̄hibere potuissent & nō p̄hibent. nec etiam in his q̄bus ex h̄ p̄uenit aliquod cōmodū singulare: quia tunc efficaciter cōsentire videnf. Idē quoq; dicendū est p̄portionabiliter de collegijs in causis iniustis aut simoniacis & similibꝫ: ac etiā de cōfraternijs & alijs q̄buscūq; societatibꝫ. multo magis aūt q̄s obligat insolidū si tacet in p̄alibꝫ causis & siūlibꝫ p̄ter aliq̄s bursale lucrū. secus aūt est de illoquimanifeste cōtradixit: cuius nihilominus sequaf iniusticia. Preterea hiq̄ ex officio non tenent cōtradicere: si talia scientes nō p̄tradicūt cum tamē possint sine p̄iculo graūter peccant: nec excusandi sunt a mortali. non tñ tenent ad restitutionē nisi haberēt auctoritatem aliquā suptor̄ trans vl̄ iurisdictionē super actor̄. sicut parentes: paterfamilias: & sic de alijs. Et p̄dictis aūt mītri casus particulares p̄ticari possunt. Denicq; q̄cunq; ex officio susceptor tenet alios indemnes seruare instruendo/ cōsulendo/ p̄cauendo: aut fm officij qualitatē curā debitam impēdendo: si hoc ipum p̄termittit nō solū ex malicia vel aliqua alia affectiōe inordinata. verum etiā ex sua culpa/ negligētia vel impitia officio suo indebita/ & ex hoc alter dānuz aliq̄ sustinuit: tenet eidem totum illud damnuz restituere. Exēpli gratia. dñi terraꝝ officiales/ rectores & sūles qui obligantur ad defensionem viduarū/ pupillorum ac omniū miserabilium personaꝝ: p quarū pudor defensione vix ꝟbuz darent nisi manibꝫ p̄ius deargentatis. sic tutores/ curatores/ administratores/ p̄curatores/ aduocati & sūles: qui causas aliaꝝ negligēter exequunt imperitia vel incuria. Sic medici corpoꝝ & maxīe aniaꝝ: puta p̄fessores & p̄dicatores ꝟitatē non p̄pallantes/ sed ignari: negligētes vitia: palpantes iusticiā: & ꝟitatē cōtemnentes: facti sūt fauoris aut questus gr̄a q̄si canes muti non valētes latrare. Notanduq; q̄z nescientes testamenta debite cōdere ex quibꝫ mīri q̄dunt iura sua: & consimiles. qui oēs obligantur ad restitutionē. Ad laudē dei oīpotentis.

¶ De octauo p̄cō alieno quod ē nō obstare quomodo obligat ad restitutionē. Sermo. lv.

On furtum facies.

Exod.xx. Octauū pcm̄ alienū est: nō obstare malicijs z iusticijs alienis ac maliuolis boib⁹. Et differt a pcō p̄cedenti sic̄ factū a verbo: in illo nanq; ds peccat q; non resistit ꝟbo: cū tñ pōt sine ꝓpo periculo. In isto ꝟo peccat ds q; nō resistit facto cū tñ pōt sine ꝓ ꝓpio dispendio. Illud aūt generaliꝰ se extendit ad oēs: istud ꝟo spēaliꝰ ad ds cū q; supiores siue sint cure rei familiares vt patresfamilias siue cure rei spūalis vt supiores ecclesiastici ac q̄rūcunq; religionū vel etiā cure cuiuslibet dñij seu officij tpalis: q; oēs tenentur ad efficacē delinquentiū correctiōez q̄ facto ꝓficit cū ꝟbū nō sufficit. Nam ꝛ Tho.ij ij. q.xxxiij. licet correctio fraterna q̄ est actus charitatis z ptinet ad quēlibet charitatē habentē: specialiꝰ tendens ad emēdationē fratris delinquētis, ꝙ simplicē ammonitionē fieri debeat cū certis circūstantijs: ita vt ꝓficiat delinq̄nti fieri inq̄ntū debeat occurrētib⁹: sic̄ bñficia q̄ nō debent certis ꝑsonis: sed cōiter oib⁹ siue sint spūalia siue cor. alia impendē da sunt occurrentib⁹ tm̄: hoc cm̄ ꝓ q̄dā sorte habendū est: vt dt Aug. in. ij. de doct. chr̄ia. Illa tñ correctio q̄ est actꝰ iusticie ꝙ quā intēdit bonū cōe q̄ nō solū curat ꝙ ammonitionē fris: sed etiā inf̄dū ꝙ punitionē vt alij timentes a pcō desistant: z pertinet ad oēs supiores q; nō solū hñt ammonere sed corrigere puniendo. Talis inquā correctio nō est p̄termittenda etiā propt turbatiōez z obdurationē maiorē illius q; corrigit. vt si propria sponte corrigend⁹ se emendare nō velit: saltē cogat ꝙ penas vt peccare desistat. Q; si sit effectus incorrigibilis: ꝙ hoc nihilomin⁹ cōi bono puideat cū per punitionē ordo iusticie seruat: z vnius exemplo alij a pcō deterriti trahant et quia talis correctio supior debetur certis ꝑsonis. s. cor subditis quōlibet delinquentib⁹. Hinc oportet q; supiores cā impendāt oibus sine exceptiōe ꝑsonaꝝ: non expectantes donec eis delinquentes occurrāt: sed debitā sollicitudinē adhibētes vt eos inquirant: sic̄q; creditor⁹ debet aliquā pecuniā cum tp̄us solutōis affuerit: eundem req̄rere dz vt ei debitū soluat: hec ille sparsim. De q̄ tamen correctione plen⁹ habes sermonibus de trib⁹ pri⁹ pnic: in sermone de q̄rto opere misericordie spūalis qō est corrigere delinq̄n

tē. Quantū igit ad ꝑmū. s. de p̄fectis familias scīēdū q; si negligēs rept⁹ fuerit i correctiōe familiā suā curē cōmissā: ꝑticeps erit neq̄cie z iniusticie: ꝓncipaliꝰ tñ in delictis filiorū sup q̄s a do mai⁹ p̄ceptū accepit correctōnis. Dī et Deut. xxi. Si genuerit hō filiū cōtumacē z ꝓteruū q; nō audit p̄ris z mr̄is imperiū: z coercit⁹ obedire noluerit ducēt eū ad seniores ciuitatis dicentq;: fili⁹ nr̄, ꝓteruus est: monita nr̄a audire cōtēnit: cōmessatōib⁹ vacat z luxurie: obiurget cū pp̄ls ciuitatis z morietur: vt auferat malū de medio vr̄i: z vniuersi isr̄l audiēs timescat. Aliqn vt dr Sap. iij. Ex iniq̄s ei oēs filij q; nascēt testes erunt neq̄cie aduers⁹ ꝑentes: glo. i. argumētū q; merito dānandi sē: vñ helī q; correpuit q̄dē filios suos ꝟbo sz nō correxit facto: iō tribile pena cū filijs accepit: vt ptz supi⁹: z. j. Re. ij. z iij. Hui⁹ aūt rō est: q; vt dr Eccl. xv. Nō cōcupiscit de⁹ multi. filio. infide. z inutiliū. Melior est vn⁹ timēs deū q̄ mille filij impij: z vtile est mori sine filijs q̄ relinq̄re filios ipios. Hic dr Prouer. xiij. Qui parcit ꝟge odit filiū suū: q; aūt diligit fi. su. istant erudit illū. z Eccl. xxx. Qui diligit filiū assiduat illi flagella z letet⁹ in nouissimo suo: z sequit sapientz cōsiliū: nō des illi p̄tātē in iuuentute z ne despicias cogitat⁹ illi⁹: curua ceruicē ei⁹ i iuuētute z tonde latera ei⁹ dū infans est: ne forte indurct z ñ credat tibi z erit tibi dolor aic: hec ibi. Vñ filij in etate iuuenili dñt corrigi: si ꝟo in etate robustiori repti fuerint incorrigibiles: debent exhereditari: vt sic arceant necessitate cōstricti. Hāc aūt correctionē p̄fa milias exercere debet nō solū in filijs: sed etiā in vxore z domestic⁹ vniuersis: fm qualitatē ꝑsone pit⁹ z culpe: In cui⁹ argumentū p̄cipit Deut. xiij. Si tibi voluerit ꝑsuadere frat⁹ tuus aut fili⁹ aut filia aut vxor q̄ est i sinu tuo: aut amic⁹ quē diligz vt aiam tuā: vt discedas deo tuo dīs adhereas: non acq̄escas nec pcat ei oculꝰ tuus vt misereaz z occultes eū: sz stati inficies: sit ꝓmū man⁹ tua supra eū: z post te ois ppl's mittat manū lapidibꝰ obrutus necabit: vt ois isr̄l timeat. hoc ibi. In cuius ēt argumentū patrfamilias plerūq; tenetur ad restitutionē nō solū de culpa ꝓpa: sz etiā familie: vt ptz supra. Et iō dr Aug. de charitate sermōe. vij. Nō putes amare filiū q̄n cū nō cedis: aut tūc amare filiū q̄n ei nō das disciplinā neq; corripis: nō est ista charitas sz languor. s. charitatis. Verātamē i correcti⁄

one subditor fructuosa q̄ntū ad corrigent: z requiritur intētio fm deū rectificata: ne sz fiat anio furioso ac lacerato: nec affectu pu/ nīēdi sz emēdādi: vel saltem a malo compe/ scendi. Un Aug. sup epistolā ad Gal. dicit: q̄ nihil ira pbat spirituale virū sicut alieni peccati tractatio: cū liberationē ei⁹ pti⁹ q̄z insultationē pti⁹q̄z auxilia q̄z cōuitia me ditat: z quantuz facultas tribuitur suscipit. Quantū aut ad secundū: sz plānū vel su periorem ecclīasticū dicit. lxxxij. di. c. error cui nō resistit approbat: z veritas cum mini me defensat opprimit. negligere quippe cuz possis pturbare puersos nihil aliud est q̄z fo/ uere: et. c. si quis epūs fornicationi p̄cipitur hmōi superior eccl'astic⁹ ab officio suspēdi: q̄ cōtinet alioz̄ fornicationē nō impugnare: et c. nemo subdit. q epūs qui taliū crimina nō corrigit magis dicē dus est canis impudi cus q̄z epus. Hinc. xcvij. q. j. c. si bonos esses. Grego papa inculpat Sergiū defensorem q̄ permisit apostatare monialem: districti⁹ p̄cipiens vt eandem q̄z totius comprehen dere festinans studeat in arctissima clausura ponere: in quo si negligens repertus fuerit nouerit in se neglientiaz districtissime vindi candā. Ratio huius est: q: fz Amb. super epl'am j. ad Cor. v. illud tractantē. s. nescij/ tis q: modicū fermentū totā massam corrū/ pit: pcīm vnius quod cognitū non arguitur multos cōtaminat: imo oēs qui noxunt z nō deuitant aut cum possunt arguere dissimu lant: nō eīm sibi videt peccare quando a nul lo corripit vel vitat: z q: culpam plerūq̄z vin dicta sectat. Dicit Or̄ige. super li. Numeri. Illud non ociose transcurrendum est: q vno peccante ira dei sup omnes venit: hoc quan/ doq̄z accidit q̄n sacerdotes qui populo p̄sūt erga delinquentes benigne volunt videri: et verentes peccantiū linguas: ne forte de eis male loquant: sacerdotalis seueritatis īme/ mores: nolūt implere qđ scriptū est j. Tim. v. peccantes coram omnib⁹ argue vt ceteri timorem habeant. Et itez: dum sacerdotes ecclesie vni parcunt: vniuerse ecclie molīunt interitū: que est ista bonitas z misericordia vni parcere z omnes in discrimen adducere: polluit ei et peccatore populus: sicut ex vna oue morbida grex vniuersus inficit. Qua/ propterce: lesiastico superiori merito consu/ lit Pet. rauen. in sermone quodā dicens. Et iniste Joannē incestuosis: Bathsabeam

apostatis: Phineē fornicatoribus: Heliam idolatris: Petrū mentientib⁹: Paulū blas/ phemantib⁹: Chām negociantib⁹: hec ille: q̄ si causaris duriciā ei⁹q̄ corrigēd⁹ est. Respō det Amb. sup Matheū. q̄ grauissim⁹ nod⁹ in ligno nō potest expelli nisi grauissimo op pressore: z tō si gladius spūalis non sufficit: inuocet z rpalis in auxiliū: cui de h̄ p̄ceptuz est xxiij. q. v. vbi dicit. c. ad ministratores pla ne secularium tuitio pupillorum ac viduarum p̄certio: rapaciūq̄z refrenatio constituti esse dñt peruldubio. Quoties igit ab epis z cle/ sīasticis viris conuenti fuerint: eoz querī/ monias attentius audiant: z fm q̄ necessitas exp̄tierit absq̄z negligentia examinēt et di/ ligenti studio corrigāt. q̄ si dei timore p̄ oculis nō h̄ntes negligere post secundā z tertiaz ammonitionē inuenti fuerint cōione vsq̄z ad condignā satisfactionē puatos. Exhib⁹ ver/ bis p̄z: q̄ iudices z dñi temporales q̄ negli/ gunt facere iusticiā miserabilib⁹ p̄sonis z de fendere ab oppressorib⁹: excōmunicati sc̄ip̄o iure minor saltē excōmunicatiōe post trinā ammonitionē: nec absolui p̄nt nisi de damno satisfaciant p se vel p alios p̄opt quos p̄so/ ne miserabiles iniuste damnū incurrerūt: h̄ etiā ibidē pater in glo. Quantū etiam ad tertium. s. superiorē dominy vel officy secula/ ris ḋr. xxiij. q. iij. c. nō in inferenda: sed depel lenda iniuria lex virtutis: q̄ eīm nō repellit a socio iniuriā si p̄t: tam ipe est in vitio q̄z il/ le qui facit: z inducit ibidē Doyen interfi cientē egyptiū propt iniuriā quā intulit he/ breo: z c. qui p̄t obuiare z pturbare puer/ sos z non facit: nihil est aliud q̄z fauere im/ pietati eoz. Hic igit q̄rit p̄t: vtrū ds nō cō stitut⁹ in p̄late: p̄im patientē iniuriā teneat defendere. Ad hoc di. q in dicto ca. nō in in/ ferenda glo. verbū illud exponit: si potest: id est si in potestate cōstitut⁹: alīs nō tenet q̄ntū ad restitutionē: vt p̄z. xxxiij. q. iij. c. forte in fi. tamē grauiter peccat: nec est excusandus a mortali nō diligens p̄im sic sc̄ipm: nō eīm diligit iniuriantē coercēdo: nec iniuriatū de fendendo: vnde si quilibet teneret alīū defen dere simpliciter: tunc p defensiōe pecuniam recipiens teneret illam restituere qđ non est verū: vt. ff. qđ metus cā. l. metū. §. sed licet. qđ tñ sane intelligit si sibi defendendo picu/ lū aliqđ imineret: nā sine pp̄rio piculo fa/ cere posset: tunc ad hoc obligaret ex charita te fraterna et peccaret mortaliter non faciēs

quia tunc crudelis iudicaret: sicut a filii po/
nunt in argumētū exempla opposita .xxiij .q.
iij.c.ipa pietas. Pretermittens igit defensio
nē primoꝝ ad quā ḧs obligatus erat ex sola
charitate fraterna: licet peccatū incurrat: tñ
illa pretermissio ad restitutionē nō obligat: ad
quā tñ tenet si ad hoc cōstrictꝰ erat ex officio: si
tñ aliū ꝺfendere potuit sine reipublice dispē
dio vel proprio periculo. In cuiꝰ etiā argumē
tū nō defendens clericū ne pecuniat cuj hoc ad
ciꝰ officiū pertineat in canonē incidit: vt extra
de sañ.excōi.c.ḡnte: vbi plane de hoc: preser/
tim in glo.q latius hūc casū pscq. Deni/
q̄ queri pōt generalit ḡntū ad iudices vtri/
usq̄ status tam ecclastici q̄ secularis: vtrū
iudex iniuste iudicās teneat in solidū illi con
tra quē sniam iniuste tulit. Ad hoc dicendū
fm Joā.an.c.cū eterni in glo sup ẏbo con/
demnam: de sñ.tre iudi li.vj.q si p cupiditā
tē odiū amorē vel fauorē iniuste iudicauit: t
causa cuilis est: tenet ad restitutionē damni
qd̄ hoc euenit alteri: t vltra hoc punit in tri/
plo ḡntū dānificauit. Si vero causa crimi a
lis est non tantū tenet ad restituendū dānū
a se illatū: sed etiā illius bona fūt cōfiscāda
vel publicanda: vt in aut.vt litigantes ex or
dine litis iurent.§.il ḧs autem. Si pinde iu
dex p ignorantiā iniuste iudicauit: nec fuit
ignorantia crassa: tūc nō tenet in solidū: sed
tm̄ arbitrio iudicis punit ex q̄si delicto: vt.ff.
de vari.t extraordi.cogni.l.fina. t insti.de obli.
q̄ ex q̄si deli.nas.in pnci. Si autē p metū ca/
dente in cōstantē virū iniuste iudicat: tūc tm̄
mor: tali peccat: sed ad restitutionē nō obli/
gat nisi tpe accepti officij dubitasset: de hoc
metu tunc cū tenet pti lese fm Baldū. C.de
pena iudi.ma.iudi.l.fina. Si pinde iudex i/
prudentia vl ignorātia crassa tulit iniquam
sniam: vt qr sentiebat se imperitū: et tamē de
iudicio se intromisit: vel qr sufficiens erat ḧ
ad scientiā si voluisset libros reuolucre t stu
dere: sed ex negligentia omisit t sic in iudicio
deuiauit. Tūc fm Donaldū tenet ad totū
interesse illi qui ex tali sentētia lesus est: nisi
posset illū inducere p:o ḧ tulit sententiā ad
plenā satisfactionē leso faciendā: vt. C. de pe
na iudi.ma. iudi. l. vlti. t fm leges multas
alias penas sustinere deberet: miri9 tñ agen
dū est cum ignorantibꝫ t negligentibꝫ q̄ꝫ cuj
dolo agentibꝫ: verūtamē ḧbusdā hec duravi
dent q̄ntuj ad iudices delegatos quibus de
legantur caus: scient a papa: eo q reputant
boni viri licet iuris vt frequenter ignari: nō em̄
videt q̄ isti teneant si ferunt iniquā sententi
am: dūmō tamen hoc faciant bona fide t de
consilio peritoꝝ: alꝫ ei bene tenerent si in re
quirendo cōsiliū fuerint negligentes aut cul
pabiles. Similit etiā quicunq̄ iudex si per
imprudentiā assessoris male iudicauit ignō/
rant erat excusatus: si tñ assessor ille credeba
tur ab oib⁹ iustus t peritus: t ipe assessor te/
net in solidū: qr culpa illius fuit ḧ vt iudicē
informet propt sententiaj p̄cipue eligi deber:
vt. ff.q ḧs iuris.l.ij. Itē Hostien. Scdo
q̄ri pōt vtrū iudex pecuniā recipiēs vt iudi/
cet vel nō iudicet teneat ad restitutionē: pre
sertim cū ex officio sibi credito incumbat iu/
dicare. Ad hoc dicendū fm Donal.q ex ḧ iu
dex ex officio sibi credito iudicare tenet t hō
t gratis: idcorecipiēs pecuniā vt simpliciter
iudicet vel vt bene iudicet obligat ad restitu
tionē illi a q̄ accepit: qr turpit accepit t crimē
concussiōis cōmisit: licet alter nō turpiter de
dit. Crimen aūt concussiōis est cum ḧs in of
ficio constitutꝰ extorquet aliq̄d a subditj per
metū: aut q̄n non vult facere qd̄ tenetur nisi
data pecunia. Aut cū ḧs officialis vltra sti/
pendia sibi cōstituta extorquet: contra illud
euangelicū: neminē concutiatis sz estote con
tenti stipendijs vestris: vel etiam cum ḧs ac
cusat vel propt pecuniā ab accusatiōe desi/
stit aut propter potentiā: t oēs p̄dicti tenent
ad restitutionē ei q̄ dedit: si non turpit dedit
tunc ei danda est illi in cuiꝰ iniuriā data fu
erūt de q̄ cōcussiōe plura habent.j.q.j. circa
finē .c.iubemꝰ: cū.c.seq̄n. t in glo. Preter/
ea si iudex pecuniā accepit vt nō iudicaret:
tenet no solū ad restitutionē: nō q̄ dē illi q̄ de
dit in alteriꝰ iniuriā: sed illi in cuiꝰ iniuriam
data est: verū etiā tenet ad omne int.esse: vn/
de.xiij.q.v.c.nō sane: subdit: nō ideo debet
iudex vendere iustū iudiciū: aut testis veruz
testimoniū. q: vendit aduocatus iustū patro
cinium: et iurisperitꝰ iustū consiliū: illi em̄ inter
vtrāq̄ partē ad examen adhibent: isti ex vna
pte consistunt cū aūt iudicia t testimonia q̄
nec iusta nec vera vendunt: nda sūt iniq̄ t falsa
vendunt: multo sceleratius vtiq̄ pecunia su
mitur: quia sceleratc etiaz q̄uis a volentib⁹
datur. Et in glo. Si proinde recepit pecuni
am vt iniquc iudicaret: restituere pauperi: mi
ter obligatur illi in cuius iniuriam accepit
vel saltem dari debet pauperibus: q si ini/
que tulit sniam: tenet ad omne damnū iniu/

rjam passo: nisi cogat illū ad plenā restituti// onem p:o quo tam iniquā tulit sentēt̄iam: conc:. etiam Alex. de ales. in. iij. pte in tra// ctatu iudicial iū p̄ceprox. Hinc Scotus sic exponit istud p:m: non obstans .s. non fa ciendo restitui ablatum: cū sibi ex officio cō// petit. Denicq; fm Joā. de pla. Judex obmit tens condemnationē expensax tenet de p:o// p:io easdem refundere parti lese: qđ sane ra// men intelligendū est: si fuerint perite: nā ali// as sunt in pari causa negligentie. s. partis nō petent s: t iudicis non condemnantis. Ad laudem dei.

De nono pctō alieno qđ est non manifestare: et ēqliter in multis casi bus obligat ad restitutionē.

Sermo. lvi.

On furtum facies.

Exod. xx. A Nonū p:m alienū est nō manifestare p:m maleficiū aut q̄dcūq; aliō p̄ factū: cū m:ō dictat esse necessario manife// standū: sic occultare vel mutuū se p̄bere pri// net ad id qđ est furtuq; vel p̄ns. i. ante factū vl in facto. Ille nāq; ppe nō manifestat q̄ scies vbi sit res furata nō indicat etiā introgat⁹: vñ ot Hiero. sup parabolis: t habet extra de furt. c. q̄ cū fure partit occidit animā suā: nō fur solē sed ille reus tenet q̄ consci⁹ furi que// rente possessore nō indicat: ex quo p:z q; pec// cat mortalit: nō tñ tenet ad restitutionē fm Tho. t Ulricū: nisi ad h̄ māifestandū ex of// ficio teneat: vel nisi res furtiua in domo sua vel etiā in alieno suo tñ consilio vel auxilio: fuerit occultata: q: tunc efficacit cooperat fu// ri. Verūtamē fz Scotū cū qs req̄sit⁹ fuerit in iudicio sentētialit vbi res furto sublata est vel alit iniuste detenta vt posset restitui vero dño: t tñ p̄itatē dicēdo ñ imineret sibi picu// lū stat⁹ vel psone: talis inquā nō manifestan do tenet ad oē dānū qđ exinde lesus cōsequit: vñ. xj. q. iij. c. q̄sq;: subdit: vterq; reus est t q̄ veritatē occultat t q̄ mendaciū ot: q: ille p:o defensō vult t iste nocere desiderat. Ex qbus p:z q; in iudicio negās p̄hibere testimoniū in alterius detrimentū: eidē ad restitutōnē per pes. damni obligatus est. In cuius argumē

tū fz Bal. C. de epi. t cleri. i. l. p̄sbyteri. Nō solū falsus testis est ille q̄ loquit falsū: sed qui t veritatē nouit t tacet cū introgat: qđ epi me p̄bat in textu p̄dicte leḡ. Hic p̄mo ge neraliter queri p̄t de testib⁹: vtrū nō volen// tes manifestare p̄itatē p:opt qđ alij damnū incurrūt iniuste teneant eisdē ad faciendam plenariā restitutionē. Ad hoc dicendū fz Ri char. q̄ si interrogati a iudice vel ab alio ad quē p:inet p̄itatē fidē nō manifestāt: cū tñ sine p:ic̄lo possint rndere veritatē tenent in solidū. Et in h̄ cōcor. dicti ū c. q̄ cū fure. Q, si h̄ fecerūt co:rupti p̄cio tenent etiā illō resti tuere: nō illi q̄ dedit sed illi in cui⁹ iniuriā da tū est ar. xiij. q. v. c. nō sane. Idē ei esse iudi cat in hac p:te dare falsū testimoniū t nō ma nifestare verū: vt in dicto c. dīc̄s. Ad h̄ facit qđ ait Orige. sup Leui. Si qs inq̄t ea q̄ vi det in p:imi sui delicto nō indicat vel in testi moniū vocat⁹ nō q̄ vera sūt ot: p:m qđ com misit ille q̄ celat ipe suscipiet. vnde ad cōser// uandā t manifestandā in testimonio veritatē in offensus affect⁹ testiū req̄rit. Dicit ēm Amb. in ep̄la quadā. Duob⁹ aut tribus te// stibus stat oīe ⁊bū: sed illis testib⁹ q̄ añ he// sternū aut nudiusteri⁹ non fuerunt inimici: ne irati nocere cupiāt: ne lesi vlcisci se velint: in offensus igit affectus testiū queritur. Hec il// le. Secundo ēqri potest vtrū p:cer qs acci piendo pecuniā vt indicet ea p:opt que p:i// mus iniuste damnū pateret nisi manifesta// ret: p:eserti cū ad reuelationē in tali casu s:m plicit obligetur ex fraterna charitate. Ad h̄ re// spondet Anton⁹ de butrio q̄ de iure q̄dem ciuili aliq̄d recipe p̄t: secus tamē est de iure canonico. Sēdm vtrūq; tñ ius indicatione facta recipe licet p̄ciū gratis oblatū. Verū// tamen Alexan. de ales materiā hāc lati⁹ pse quens in. iij. parte sūme in tractatu iudicia// liū p:ceprox dicit q̄ aliud est accipe munus p testificatione vel manifestatione veritatis: et aliud est percipere sumptos necessarios. Primū enim nephas est et p:iuatio veritā// tis: si ergo recipit munus p:o vero testimo// nio ferendo tenet illud restituere danti: quia dicit Richar. in. iiij. dist. xv. q̄ testib⁹ nō licz vendere testimoniū: eo q̄ q̄libet interroga// tus p:o loco t tpe tenet testimoniū p̄hibere veritati: al's ei simoniacus est si recipit ali// q̄d p veritate dicenda. Qđ tñ Alex. de ales ot ee verū dumtaxat qñ qs testimoniū fert p pecunia in causis ecclīasticis t a p̄sonis ec//

clesiasticis: in aliis aũt ꝯ hec est pctm̃. Si ꝙo recipit mun⁹ p falso testimonio: tenet illi in cuius iniuriã recepit: ꝛ insup tenet ad omne int̃esse pti lesi. vt extra ỏ restitu. c. sic. in glo. sup ꝙbo/ dederit. qỏ intelligẽdũ ẽ sane qñ. s. dedit p ferẽdo falsũ testimoniũ. sc⁹ aũt si nõ dedit co aio vt testẽ corrũperet: sz vt sibi iusticia obfuaret. ar. xiiij. q. v. c. non sane. ꝛ extra de simonia c. dilectus. vbi plane ỏ hec. Et idẽ dicẽdũ ẽ de iudice. vt in d. c. nõ sane. Scõm aũ. l. sũpt⁹ necessarios sumere li: itũ est qz nemo tenet ꝓpr̃is stipẽdijs militare. ꝛ td: o p ꝙs fuerint postulati sũptus cõpetentes ministrent: etiam si in pecunia cã sint restes ab alia pte pducẽdi/ sũpt⁹ dico ineundo/ stãdo ꝛ redeũdo. vt. ff. de testib⁹. l. qm̃ ꝛ prz de resp. li. vj. c. statutum. vbi ỏ: ℌ. fi. q nullus p ferẽdo testimonio fraudulẽter pcuret a iudice alũ vocari nisi cã reqrat: ꝛ tunc nõ nisi a pducẽte vocat⁹ p testimonio ferendo cõpetẽtes expẽsas ministrari faciat ꝙs fecerũt veniẽdo/ stãdo/ ꝛ redeundo. ℌ ibi: imo nedũ sũpt⁹/ sz etiã mercedẽ dicꝫ ꝙb⁹ sterit occupat⁹ p reddẽdo testimonio/ ꝛ amisit opas suas. ỏz recipe. vt notat Jacob⁹ butrigari⁹ ff. de testi. in. l si qñ. vb: ỏr. nõ oportet p alienis cõmodis suas ĩuenire difficultates. ꝛ no. glo. in d. ℌ. fi. dicẽs. q iudex ꝛ testis nec lucꝫ nec dãna ex officijs ad ꝙ vocãtur sentire debent. Cetꝫ nõ min⁹ obligant in solidũ q nõ manifestãt ĩras occultatas/ aut ĩras falsificatas/ aut etiã post solutionẽ in fraudẽ refer uatas: vt suo tpe ipsi vl' posteri coꝛ semel solutã repetere valeãt. ℬ Tertio qui põt de testimonio ꝓscientie qỏ dak in ꝓfessione: vtꝫ. s. ꝓfessionẽ suã in pte tm̃ manifestãs/ vl' saltẽ diuidẽs ꝛ diuerſ diuersa ꝓfitẽs teneat ad reiterãdã ꝓfessionẽ: etiã posito casu q habeat plẽs ꝓpr̃ios sacerdotes ꝑsertim cum ỏz extra de pe. ꝛ re. ℚ is vtriusꝫ sexus fidelis postꝫ ad ãnos discretiõis puenerit/ oĩa sua petã saltẽ semel in anno fidelit ꝓfiteat ꝓpr̃io sacerdoti: ꝛ iniũctã pniam p viribꝫ ꝓpr̃ys studeat adimplere. Ad ℌ rñdz Tho. in. iij. di. xvij. q in medicina corꝑali oportet q medicus nõ solũ vnum morbũ ℌ quẽ medicinã dare debz agnoscat: sed vniuersalit totã habitudinẽ ip̃ius infirmi: eoq vn⁹ morbꝰ ex aditione alteri⁹ aggrauat: ꝛ medicina que vni morbo cõpeteret/ alteri nocumentũ ꝓstaret. Et sic est in peris: qz vnũ aggrauat ex adfunctiõe alteri⁹: ꝛ illỏ qỏ vni petõ effert ꝙe

nies medicina/ alteri ꝓberet incẽtiuũ: cũ qñ/q aliqs ℌ ꝙs peris infect⁹ sit. sicut ℬ: eg in pastorali docet. Et ideo de necessitate ꝓfessionis ẽ q hõ oĩa petã ꝓfiteat q i memoria hz. qỏ si nõ facit nõ est cõfessio/ sz ꝓfessionis simulatio. Et lz sacerdos nõ possit de omnib⁹ absolucre: tñ tenet sibi oĩa ꝓfiteri vt ĩgnita/ tẽ totus ecclie agnoscat: ꝛ de illa a qb⁹ absoluere nõ potest/ ad sugestionẽ remittat. Cõcor. Hostiñ. boyc. in dicto c. Quis. dicẽs q nõ licz cõfessionẽ diuidere vt in fraudẽ vl' q verecundiã cõfiteat diuersa diuerſ: ita q partẽ cuilibet ꝓfiteat: sicut qdã faciũt ꝓpt verecundiã ꝓsiderãdo maximã cõgeriem petõꝝ ab ipis cõmissoꝝ. Qỏ cauẽdũ est vt prz de pe. dist. v. c. j. vbi subdit. Cautus sit cõfitẽs ne verecũdia ductus diuidat apõ se ꝓfessionẽ: vt diuersa velit diuerſ sacerdotib⁹ mãifestare. qdam em̃ vni celãt q alijs manifestãda conseruãt. qỏ est se laudare ꝛ hypocrisim tẽdere ꝛ sp venia carere ad quã q frustra putat q⁹ uenire. Si ꝙo nõ omittit aliqỏ petm̃ in fraudem vel ꝓpt verecundiã: sed qz ptũc non habuit i memoria/ ꝛ recordat postea: sufficit q hoc petm̃ dicat explicite: alia aũ tam ꝓfessa in generali solũ. vt dicẽdo q cũ alia mkta cõfiteret/ ỏ oblitus fuerit. Et lz cõueniẽs essz vt vni scz cui alia ꝓfessus est/ etiã petm̃ obliũ ꝓfiteret: si cõmode possit haberi/ nec alỏ obesset inconueniẽs. tñ ℌ nõ est de necessitate: qa post cõfessus est omnia q ptũc occurrebãt memorie. Necetiã petã sic semel ꝓfessa fide bona, necesse ẽ denuo ꝓfiteri fm Hein. boyc vbi s. ꝛ fm Hosti. Vñ de pe. di. j. c. Lauat lach: ymc. §. nõ ita. subdit. Nec ẽ necesse vt q semel sacerdoti cõfessi fuerim⁹/ denuo confitcamur. sed lingua cordis/ non carnis apỏ nr̃m iudicẽ iugiter ꝓfiteri debem⁹. Ex qb⁹ oib⁹ ptz: q qui scient obmittit petm̃ aliqỏ in ꝓfessiõe qỏ tñ est confitendũ de necessitate: nõ solũ absoluriõez ꝛ indulgentiã petõꝝ nõ ꝓsequit sz etiã tã ficte cõfitẽdo mortalr pec care iudicat. Cõmittit em̃ mẽdaciũ ꝓnitoſum ℌ saluteꝫ ꝓpr̃iã: qỏ est mortale petm̃. quia omne mẽdaciũ ꝓnitoſum qỏ ℌ charitati dei vel ꝓximi vl etiã ꝓpr̃ie saluti: mortle est peccatũ. De quo Sap̃. j. Os quod mentit occidit aiam̃. Nimirũ: quia tale mendaciũ opponit veritati/ charitati/ ꝛ aĩme ꝓpr̃ie saluti. Insuper positus in loco rei committit fraudẽ dolosam ꝛ simulationẽ dãnosam: cõtra ꝓfessorem sedentem in loco iudicis cer/

ni cui merito dr Eccl. xxxvij. Ō p̄ sūptio
neq̄ssima vnde causata es coopire aridā ma
liciā z dolositatē illi⁹. s. p hypocrisim z simu
lationē. est em̄ p̄sumptio neq̄ ꝯ fessorē: ne
quior ꝯ deū: neq̄ssima ꝙ ꝯ semetip̄m. cōfes
sorē decipit: deū irridet: z scip̄m execrabili⁹
dānat. ¶ Q, si querit: q̄ sunt illa petā necessa
rio ꝓfitēda: Dicēdū sm glo in d. c. Omīs
vtriusq̄ sexus. qr oia petā mortalia alr non
esset fructuosa pnia: nō aūt venialia: ꝺa tol
lunt p orōnē dn̄icam. vt de pnia. di. iij. c. De
quotidianis breuib⁹ leuibus q̄ peccatis sine
quib⁹ hec vita nō ducit/ quotidiana oratio
fideliū satisfaciat: cor enim est dicere Pater
noster z̄c. Quidā tñ ap̄l'm imitātes in veni
alibus/ ponūt tres gradus ds ap̄l'us vocat
lignū/ fenū/ stipulā. per lignū igit intelligūt
maiora venialia q̄ sunt nimis inueterata vl
in cōsuetudinē deducta: z ista cōfiteri debēt
si copia sacerdotis habeat: z hoc ꝓpt̄ pericu
lū peccati mortal'. eo q̄ p frequentē lapsum
in aliq̄ veniale ds disponit ad mortale. z h̄
fit ex cōplacētia peccati z ꝓcēptu dī. Unde
dicit Augustin⁹. q̄ nullus peccatū est adeo
veniale qđ nō fiat mortale si placz. s. intantū
q̄ etiam sic̄ ds sciret esse mortale/ nō tamē di
mitteret ꝓpetrare. p fenum ꝙ intelligūt mi
nora que cōfitenda sunt saltē in genere. per
stipulā aūt intelligūt minima venialia q̄ cō
sistunt in sola cogitatiōe/ nec ꝓueniūt ad cō
sensum: que p̄nt in genere cōfiteri vel nō cō
fiteri: sed debent multis modis. de quib⁹ p
prie intelligit dictū c. de quotidianis. Ubi
subdit q̄ hec oratio scz Pat noster: minima
petā quotidiana delet. Porro de cōfessore ꝺ
facto absoluēte qđ de iure nō potuit/ habet
3 in. vij. petō alieno. ¶ Quarto q̄rī p̄t
ꝺ testimonio medico⁹ q̄ nō manifestāt infir
mis infirmitates suas co⁹pales freq̄nt acci
dere ꝓpt̄ egritudines spūales: vt sic ad medi
cinā spūalē aias ꝓducāt: vtr scz obligātur
illis: vel saltē dco in iudicio anias. Ad h̄ di
cendū q̄ extra ꝺ pe. z re. c. cū infirmitas. p̄
ceptū est medicis q̄ cū ad infirmos venerint:
eos añ oia moneāt z ꝓducāt vt medicos ad
uocēt aias: q⁹ nōnūq̄ ex petō ꝓuenit co⁹po
ralis infirmitas: dicēte dño lāguido quē sa
nauerat: Uade z ampli⁹ noli pec. ne dete. ti
bi ali. ꝓringat: vt sic post̄q̄ fuerit infirmo ꝺ
spūali salute ꝓuisum/ ad co⁹palis medicine
remediū salub⁹ius ꝓcedat. cū Cessante cau
sa cessat z effectus. Ūñ sm Hosti. exquo di
cit in textu/ Precipim⁹: ideo trāsgressor pec
cat mortalit. Et addit in textu q̄ causa hu
ius institutiōis est: q⁹ infirmat aliqs z ꝺr ei
a medico vt de salute aīe disponat/ cadit in
desperationē: z facilius mort̄ꝫ piculū incur
rit. vnde phibet in h̄ c. j. ne medici infirmos
in suā curā recipiāt nisi ꝓus infirmi p medi
cum anie curauerint se emēdare. Scdo: q̄ si
medicus fecerit ꝯ istā cōstitutionē: excōicet
vsq̄ ad satisfactionē ꝓdignā. Tertio q̄ cum
ania sit multo p̄ciosior co⁹pe/ nullus medi
cus egroto suadeat qđ in piculū anie deduc
at: z h̄ sub interminatiōe anathematis. re
rūtamē tales medici maxime obligant in iu
dicio anie qui p certa signa mortē vicinā for
midantes: egros q̄ affectata dissimulatione
dispositionē domus sue rez q̄ suaz: ac maxi
me saluti aniaz ꝓstergantes: nō enūciāt il
lis piculum vite ac certitudinē mort̄ꝫ: vt sic
maturius ꝓuide saluti ꝓuideāt. his ei nō in
cōgrue dici p̄t illud Ezech. iij. Fili hois spe
culatorē dedi te domui isr̄l z̄c. Jn cuius ar
gumentū misit dn̄s Esaiam ad Ezechiam
egrotāte vt illi diceret: Dispone domui tue
qa morier̄ꝫ tu z ñ viues ¶ Quinto q̄rī p̄t: vtr
scies z nō manifestās impedimētū q̄ cun q̄
inter ꝓtrahēt⁹ matrimonium obliget in iudi
cio anie. Ad h̄ dicēdū q̄ Innoc. iij. in conci
lio generali. vt p̄z extra de clādesti. despon.
c. cum inhibitio. penitus phibet occulta cō
iugia q̄ fiūt nō p̄missa denūciatiōe: p̄cipiēs
vt nullus sacerdos talib⁹ nupt̄iis interesse p
sumat: z generaliter statuēs vt cū matrimo
nia cōtrahēda fuerint in eccl'iis p̄sbyteros
publice ꝓponant competēti termino ꝓfini
to: vt infra illū qui voluerint z valuerint le
gitimū impedimentū opponāt: z ipsi p̄sby
teri p se nihilomin⁹ inuestigent vtr aliqđ i
pedimentū obsistat. si aūt aliquod rōnabile
obiectū fuerit cōtra copulā ꝓtrahendā: tūc
exp̄sse ꝯtus interdicat donec q̄d fieri debe
at sup eo manifestis cōstiterit documētis: q̄
si parochialis sacerdos tales cōiunctiones
phibere ꝓtēpserit. vl'et iā quilibet regularis
q̄ eis interesse p̄sumpserit p trienniū ab officio
suspēdat: grauius puniēdus si culpe q̄litas
postulauerit: z his q̄ ralit copulari p̄sūpse
rint etiā in gradu ꝓcesso ꝓdigna pnia iniun
gat. Glo. ꝓpter ꝓcēptū eccl'ie. Unde sup ver
bo/ qui volunt: dicit glo. q̄ quasi publicum
crimen videtur: ad quod denunciandū qui
libet admittit: immo quilibet tenet salutem

denunciare: vt ptz extra de cognatiõe spiri/ tuali. c. tua nos: vbi subdit. q̃ q̃ ẽctũ in casu phibito sciuerint dñt illõ eccle denunciare: glo. nota argumẽtũ q̃ denunciatio criminũ ad oẽs spectat z nõ tñ ad plarũ: quã denun ciationẽ si p:etmittũt mortalit peccãt: pserti cũ a pastoribꝫ ecclias publice i ecclys exigũ tur z pricipes fiunt oim malox q̃ exinde se/ quunt. Nim z cũ eccle pastores hꝰ edictũ ꝓ mulgantes ꝓcipiunt in ꝑtute obedie sub pe na excõicationis: vt impedimenta sua de/ nuncient: maxie tñ peccãt q̃ scient in casu p/ hibito q̃hunt nec mãifestant. cũ tñ ipedimẽ tũ legitimũ agnoscãt ñ mrimonia: sz cestuo sa cõnubia dãnabilit excolẽtes Deniq̃ gña lit oẽs p̃cũ recipiẽtes/ aut q̃:tꝰ quoscũ q̃ fa cientes cũ alijs de manifestatiõe vel instru/ ctiõe debita cuiusl. bet artꝫ mechanice sibi vl̃ suis facienda: nisi talẽ q̃ctũ vl̃ cõ ꝓmissum facto cõpleuerint tenent i solidũ: dũmõ com ꝓmissũ ex altera ꝑte debitũ sortiat effectũ Silr z doctores q̃rũcũq̃ facultatũ vl̃ artiũ tenent obitã oñdere fidelitatẽ i cõpromissis: sic p̃dicatores veritatꝫ z aniax rectores ac co adiutores i fmõibꝰ: confessiõibꝰ z cõsiliꝭ: qui busc̃ũq̃ tenẽt manifestare fidelit vtã recta ꝫ iustitie veritatꝫ z salutꝫ: ñ declinãtes ꝑce: p/ cio: fauore odio vl̃ alijs affectibꝰ inordinatꝫ q̃buscũq̃: nec ad dexterã nec ad sinistrã: alꝫ obligarent i iudicio anie sũmo iudici de sanguie aniax eox q̃ talit decepti fuerint: te nent inq̃ ipis deceptꝫ ad restitutionẽ dãni irrecõpensabilis. hinc dr Sap vj. Judicũ durissimũ in his q̃ p̃sunt fiet z potentes po/ tent tormenta patient. qõ a nob auertat chri stus iesus q̃ est bñdictꝰ in secla. Amen

Cui debet fieri restitutio: et de triplici titulo dominij: scilicet iu/ sto et recto: iusto non recto: et nec iusto nec recto.

Sermo. lvij.

On furtum facies.

Exo. xx. Tertio pncipalit vi
n dendũ est cui debeat fieri resti/ tutio. A Ad cuiꝰ euiden/ tiã dr Sco. i. iij. di. xv. q̃ restitutio fiẽri de/ bet dãnificato si sit possibile: vt si nouit eũ z habeat ꝑsẽ vl̃ hẽ p̃t: aut si mitti p̃t sine ma/

iori incõmodo q̃ illõ qõ mittẽdũ est eẽ tyrle ei: z intelligo de dãnificato vel eiꝰ heredibꝰ aut ꝓpinq̃s si mortuꝰ est vl̃ absens: q: p̃sumit lege nature q̃ magis velit restitutiõez fieri p/ pinq̃s suis. In duobꝰ tñ casibus nec sibi nec suis fieri dz restitutio. Primo si nesciũt cui vl̃ eo mortuo nesciunt p̃pinqui: z tũc dz paupe/ bus erogari vice illiꝰ: q: cui nõ põt rpaliter subueniri reddi debet spualit: qõ maxie fit tribuendo paupribꝰ q̃ succedunt loco chri: et in hoc fit illi restitutõ possibilis. Scõo si ma/ iores sumptꝰ fierent in mittẽdo q̃ res resti/ tuenda valeat. Si vero nõ fierent maiores sumptꝰ tũc mitti dñt expensis iniuste detinẽ tis. ar. ff. de op. li. l. opem: qõ tñ sic intelligẽ dũ est sane: q̃ si possessor malefici in alium locũ se transtulit q̃ vbi vsuras vel maleficiũ exercuit: tũc ꝓpriis sumptibꝰ creditori mitte/ re debet fz Hostien. Si vero creditor vl̃ eiꝰ heres se tn anstulit: tũc fm Bern mitti debz sumptibꝰ ipiꝰ debitorꝭ absentꝭ; ꝓbatur hec. ff. de rei ven. l sires: z. l. si vero: z in omnibꝰ fm Rodoñ. pensande sũt circũstantie. s. q̃ntitas rei debite: remotio loci: expense que fierent i mittendo: z pauptas ac diuitie eius cui fieri debet restitutio: q: tã qua posset esse summa rei restituende: z tam diues cui fienda est q̃ nullo modo ꝓ re tã modica velle debet prius grauare: nec oporteret q̃ tunc mittat sz recurrẽ dũ est ad arbitriũ boniviri: hec Rodoñ. Ad dit eriã Donald/ i sũma. q̃ restitutio regu/ larit facienda est spoliatis vl̃ eis nõ exhanti/ bus eox heredibꝰ si reperiri p̃nt: qõ vex est q̃n spoliatus fecit testamẽtũ. Si ꝙo mandauit in testamento distribui ꝑ executores q̃cq̃d ad ipm spectabat de mobilibꝰ z debitꝭ tunc exe/ cutoribꝰ eius restitutio facienda est ꝓrata et vxori ꝓrata ac liberis eius ꝓrata si ipa z li/ beri habere debẽãt aliquã ꝑtẽ in rebꝰ testa/ toris de iure vel ex dispositiõe testatoris: q̃ si nõ uoluerit facere testamentũ tũc restitu tio fieri debz heredi ab intestinatore: nisi talis testator vel heres ꝓuatus esset iure habẽ di rem suam vt in iusto bello aut impiali edicto vel ecclesiastico: puta q: tanq̃ hereti cus cõdemnatꝰ est simplicit vl̃ vsq̃ ad rpũs dominio regi sue: tunc ei simplicit z vsq̃ ad ipsius illud solutio talis rei differri debz: vt ex tra de here. c. excõicamus. §. credentes: et li. vj. de homi. c. p humani. B Ad ma/ iorẽ tñ euidentiã fz Bern de religiõe chriã/ na: duo sunt hic pncipalit cõsideranda. s. tiõ

rulus quē hz dñs i re sibi vel alteri restituen
da: z pterm qđ inuenit i adeptiõe rei pos//
sessiõe iuste. Quantũ igit ad ꝑmũ triplex
titul⁹ distinguit põt: nã ꝑmo qdẽ i dñio rei ti//
tulũ hñt iustũ z rectũ: sic haberi solet in reb⁹
iuste acqsit: ꝙ ab his qbꝫ restitui dñt: z tũc ta//
lis aut est verus dñs/aut dispensator ꝑnci//
palis aut heres. si verus dñs rei tũc sibi sp re
stitui dz. iij. q. j. c. reintegranda z fere p totã
gõnẽ z hoc vt dictũ est: nisi iusto bello vl'ecdi
cro imperialiue ecclesiastico ille a re priuaretur.
Et hõt secũ q si fur ingrediẽdo domũ meã
atq; psecut⁹ fugit z palliũ suũ dimittit rõne
sui dilicti ꝓuare ꝺ iure suo: q; i dãnũ alteri⁹ ve
niebat. z licet ꝺ ñ debeã retinere cũ possiz id
pauperibus erogare siue furẽ illũ agnoscã si//
ue nõ. Si tñ dñs rei nõ hꝫer sensũ z auctori//
tatẽ dispensandi res suas. sic amens: pupil//
lus: ꝓdigus: z sic de alijs qbꝫ sm leges tutor
vel curator: dari dz: tũc non est eis restitutio
facienda: sz tutoribꝫ curatoribꝫ aut his qbus
incũbit agere curã illoz. Si ꝓnde dispensa
tor est ꝑncipalis sic̃ sũt dispensatores hospi//
talũ ecclesiasticoz bonoz seu aliaz piaz do//
moz z consilijs: z tũc talibꝫ eadẽ restitui dñt
si adhuc sũt in officio vl'eoz legitimis succes
soribus. Notandũ tamen sm Tho. ij. ij. q.
lxij. z Alexã. lomb. de ꝑlatis eccliẽ: q ipi res
eccl'e iniuste subripe solent tribꝫ mõis. Prio
qñ rem eccliẽ nõ sibi sed alteri deputatã sub
ripiunt: vt si eps sibi rem capituli vsurpaz:
z tunc certũ est q capitulo restitui debet eaz
ponendo in manus eoz ad qs de iure ꝑtine//
re videt. Scõo qñ persona ecclesiastica rem
ecclesie sue custodie deputatã in alteri⁹ domi
niũ transferret. s. consanguinei: amici: mere//
tricis: histrionis vl' consimiliũ ꝑsonaz: quod
si facit propt' fauorẽ secũ/aut propt'petm qđ
cõmittit seu ꝓter carnalitatẽ peccat mor-ta//
liter. lxxvj. di. c. donare: z vltra ꝺ si ꝓpriũ ha//
beret equipollentẽ rẽ in vtilitatẽ ecclie restitu
ere debet. z hi q taliter acceperũt ad restitu//
tionẽ obligant': tamen sine scandalo z cũ sci//
to dantis z ꝺ successori vel ei⁹ superiori vt ve//
niat in vtilitatẽ eccl'ie: z s'c liberat' ipe dans
ab obligatiõe restituendi: q si causa el'ymne et
sustentationis nature/z hoc iniuste necessi//
tate eis tribuit: cũ natura sit sustentanda nõ
vitia fouenda nõ tenet' ad restitutionẽ: dum
mõ a culpis eoz abstineat. lxxxvj. dis. c. non
satis §. pasce. xij. q. ij. z si illi z. c. glosa. Si//
miliꝫ nõ obligant' ad restitutionẽ si dederũt

benemeritis z honestis vir's qui iã eccl'ie ser
uitiũ impenderũt defendendo patrocinũ ꝑ
stando vl'cl'ynas cõferẽdo xij. q. ij. c. qcunq;
eccl' astiq;: vbi plane de ℍ. Tertio qñ rem ec//
clesie subripit solo anio. s. dñi incipit animũ
hñe possidẽdi rẽ illã vt suã z ñ eccl'ie: z tunc
sufficit deponere animũ ꝑ oss. dẽdi z se inẽdi
rem vt suã. Si deniq; fuerit heres ver⁹ tunc
eidẽ bona ꝓcedentq; dñi restitui dñt: vt extra
de resti. spoli. fere p totũ: q si ꝓles sunt here//
des tũc fz Ray. vnicuiq; restitutio facienda
est sm ꝓportionẽ sue hereditarie ꝓportiõis nisi
heredes cẽnt instituti in aliq certo puta incẽ
tũ/vel i domo/vel in agro: z sic de alijs. tũc
ei non dz illis fieri restitutio: sz his qbꝫ resta
t⁹ relinq; dispositionẽ bonoz suoz. Po:ro
si restaro: legaut⁹ eoia bona sua pauperib⁹/seu
alijs ꝑijs locis: z ꝺ simplicit' vel exceptis cer//
tis quoris: tunc sic ꝑ virtutẽ testamẽti pauꝑ
busvel illis locis acq;rit' ius in bonis defun
cti: sic ei dẽ acq̃situm est ius in his que tali le//
gato: de iure debent'. z ideo in ꝺ casu talibꝫ
eadẽ restitutio est facienda. Scõo ꝙo ꝑtinet//
paliter qui habẽt i dominio rei titulũ iustũ
sed non rectũ: sicut cõtingit in vsurario quo
intantũ super acquisitã vsuram titulũ verũ
habet: inq̃ntũ ei voluntarie/volũtate tamẽ
coacta res est exhibita s. d ꝓptercа non ha
bet rectũ: q; satisfacere obligat'. Pro quo
sciendũ q si res aliq̃ dono vel quocunq; alio
modo lucratiue fuit habita ab vsurario de
quo constat q qcq̃d habet est de vsuris z q
totũ est necessariũ ad soluendum: tũc distin
guendũ est: aut ei illud ab eodẽ habitũ ẽ qñ
potens erat satisfacere: licet post impotens
fact⁹ sit z tũc iste nõ tenet' restituere: q; cum
vsurarius dedit ver⁹ dñs erat z sine ipa re sa
tisfacere poterat: ac per hoc recipiẽs non de
dit illi cãm efficacẽ ad nõ restituẽdũ: z si ꝙ⁹
impotens factus est hoc nõ est exculpa reci//
pientis: ar idẽ dicendum est de dotib⁹ ꝑtitis
filiabus z similibus. Si tñ tpe datiõis vsu
rarius erat ipotens ad soluendũ: tũc recipi//
ens tenet' ad restitutionẽ quã facere dz vsu//
rario: ni' i ꝙ iudicẽ res cẽnt restitutioni iam
sententialit' iudicate. Licet q̃dam dicunt q
si res talis p vsurã habita adhuc extat eadẽ
specie ac numero apd receptorẽ qđ tũc nõ de
bet reddi vsurario: sed illi a q̃ per vsuras ex
torsit: cui⁹ opiniõis sũt q tenent q in vsura
dominiũ nõ trãsfert: nã propt triplicẽ rõnez
ꝓmissa videt verior. Prio rõne voluntas

rij. Nã qđ in vsura recipit vltra sortẽ nõ est simplr violentũ nec p vim fa: tã dño rei: nec etiã oino volũtartũ sed est volũta: tũ mixtũ. sic aũt nõ est in furto ⁊ rapina: qz ibidẽ accipit ꝯ volũtatẽ dñi ꝓpter qđ ture posit equus furat⁹ est idẽ numero restituẽdus ad quas/ cũq; puenerit man⁹. Nõ sic est de equo per vsurã habito: qz sufficit q fiat p̃cij restitutõ. S. do rõne mutui qđ ꝯcurrit in ꝯctu vsure. hinc sicut in mutuo nõ est necesse q mutuan ti reddant eadẽ nũero/ sed q reddat eq̃a/ lẽs. Sic etiã videt cẽ ĩ exercitia q rõe mu tui ꝓcingere solet. Tertio rõe expiméti: qz si is a q̃ p vsurã vsurar.⁹ rẽ habuit/ eã sibi re/ accipet aũcte ꝓpria: tã cũq; fur siue raptor pu/ niret. qđ nõ fieret si rei dñiũ i vsura nõ trã/ ferret. Q3 si obijcit. si vsurario facta fuerit tal restitutio: nũq; postea restituet eã: sz fo: re dabit aliqđ ad vsurã: ⁊ sic soluẽs dãnifica bit: ⁊ vsurario q̃da3 actio delinq̃ndi dabit: sicq; sequit ex h duplex malũ. Ecõtra si fa/ cta fuerit eidem restitutio q̃ soluit vsurã du plex bonũ exinde sequit. Primũ: qz vsurari⁹ erit ab illa restitutõe libatus. Scõm: q̃a is q̃ pri⁹ vsurario soluit vsurã erit de tali resti tutõe iustissime recreatus. Ad h dicẽdũ q̃ siqs p talẽ vsurã satisfa. eret ei q̃ illã soluit ⁊ h cũ ꝓscientia ⁊ licẽtia vsurary p̃fati vt a tali satisfactõe se nosceret libatũ: vtiq; p: udẽter ⁊ charitatiue videret agere p vtroq; si tñ h fieret caute: tũc i foro iudicali posit vsura/ rius ille repetere rẽ illã in casu q̃ nõ essz sol/ uẽdo vl nõ potẽs ad restituẽdũ vsuras. ⁊ sic his soluere cogeret ꝓpt qđ vt tale piculum euitet/ talis restituẽs adire dz ep̃m: q̃ p̃t ad satisfaciẽdũ vsurarios artare: vt sic de sua li centia ⁊ obediẽtia quod hz alteri restituat. ⁊ si postea talis restituens ab vsurario p̃dicto molestaret coꝝ iudice sectari posset ep̃s mã dare q iudex sectaris de h se nullatenus in/ tromittat: q̃a iam fect negociũ illud ꝺ foro suo: mãdãs alteri q illã restitutionẽ faceret. Q3 si q̃rit: vtz tal q̃ non timẽs ab vsurario itez cogi talẽ vsurã creditoribꝰ redderet/ ob ligaret h itez restituere dicto vsurario: Di/ cendũ q nõ: qz ꝯtus co inuito rẽ vtilit cãm suã gessit: ⁊ etiã sine sui ratihabitiõe vsura/ rius absolut⁹ est ꝺ illa ẽntitate vsure: lz nõ sit absolutus a culpa donec de pecũ ꝓterat. Eterq; q̃ dicta sũt de vsurario q̃ ad titulum eodẽ mõ sunt intelligẽda de q̃cũq; q̃ fm hu mana iura rationabilr edita iustuz titulum

dominij habz in reb⁹: licz nõ rectũ. ꝟbi gĩa. Quidã cuius domus q̃dam est fm rectã ra/ tionẽ quã illa molestat in iudicio ab alio qui ꝓtendit se ius habere sup illam. rãdem ver⁹ dñs in pbationib⁹ deficit: ⁊ molestãs senten/ tialiter in iudicio domũ recipit. dmũ locat cadẽ domus tertio qui deb veritatẽ nouit. tunc ille tertius de pẽsione tenet respõdere il li qui iusto titulo/ licz nõ recto possidet illã: licz fm rectã ꝓscientiam sciat molestantẽ p̃dictum obligari ad restitutionẽ tam pẽsionis q̃ domus. ⁊ de ꝓsilib⁹ idẽ est iudiciũ. hec est snia Innoc. extra de elec. inc. q sicut. Tertio deniq; ꝓncipalr q̃dam in dñio rei nec habent iustũ titulũ nec rectũ: eo q in illos non transfert dñium: sicut sunt raptores: fures: simoniaci ⁊ ꝓsimiles: q̃ nullo iure iustũ domi/ nij titulũ nec rectũ ꝓsequunt: ⁊ idoneus a p̃/ dictis habite nõ sunt eis restituẽde. sz veris illaq; dñis q̃q; erãt: excepta simonia de q̃ vi/ debit in fmone seq̃nti. Vbi fm q̃sdã excepta dicta simonia: cuicũq; p̃dictoq; sz furi/ra/ pori vel silib⁹ hõ restituerit: minime libera/ tus est. q̃a ad quascũq; manus/ furta vl ra pina puenerint: semp obligant ad restituen dum vero dño si nouerint illũ: sinaũt tũc re/ stituendũ est furi vl raptori vt ipe restituat. verũtamen si vero dño restituere disponit: h faciat per personam religiosam aut aliam fi delem/ suppresso nomine furis vel raptoris: cũ fama portio: sit q̃q; terrena substantia. Ad laudem dei omnipotentis.

¶ Cui debeant restitui ea q̃ sunt cũ culpa data vel accepta: seu da/ ta ⁊ accepta simul. Sermo. lviij.

On furtum facies.

II Exod. xx. Visio de cõsideratiõe triplicis tituli in restitutõe de/ bita faciẽda: Jam psequẽdum est scõm. s. de cõsideratiõe peti quod intercue nire pot in debito restituẽdo. A P: o q̃ sciendũ fm Alexan. de ales: q res q̃ est resti tutioni subnoxia: ab alio plerunq; turpit ac male accipit tripl. Aut cum culpa accipien tis ⁊ non dantis. Aut cũ culpa dant⁹ ⁊ non accipiẽtis. Aut cũ culpa vtriusq;. ⁊ hoc no tat textus. ff. de condi. ob turpẽ causam. l. j. ¶ P: imo nanq; res restituenda quando q̃q; suscipitur cum culpa accipiẽtis ⁊ nõ dãtis: sicut patet in rapina/ furto/ vsura ⁊c. ⁊ tunc

res restitui debet illi cuius fuit: qz non amit tit dñuz suū. Vñ. xuij. q. v. c. nō sane. ſ. hdie in fi. Qui ꝛo ꝛ ius hūane societatis/ furtz/ rapinis/ calūnys/ oppſſionib⁹ aliq̄ abſtule/ runt: reddēda potiꝰ q̄ donāda censemꝰ: Zacheus publicani exemplo: qui. ſ. dixit Lu. xix. Si q̄ defraudaui reddo q̄drupluz. t quia multifarie res accipi pōt cū culpa t turpitudine accipientz respectu dātis: nec ſp teneat accipiēs dāti restituere. Ideo ponamus hic tres casus duos. Primus est de illo q̄ mutuat nūmos alteri cum pacto q̄ alter ire teneat ad suā molendinā: vl' ad fractorium suū fornum aut ſcholas aut suas emere mercimonias: t sic de alys. vl' etiam eo pacto solutionē debiti expectat/ ac alꝰ nō mutuaret vel expectaret: tal' cīm fm doctos. vsurā cōmittit licet alit' ex h̄ nullū detrimentū habuit. Rō huius est: iste cōmodum ex h̄ suscepit t vtilitatē que pecunia estimari pt. hñt enim p̄dicta ex h̄ maiorē ꝓuisum creditū t sequelam: q̄ pñt t debēt estimari pecunia iudicio boni viri. Hoc sentit Jo. an. in regla iuris: petīm. lib. vj. nō tñ debet tal' vsura restitui alteri debitori: si nullū ex h̄ detrimētum sustinuit. ¶ Q, si q̄rit. cui g̃ debeat restitui: Dicēdū q̄ erogari debet pauprib⁹. Cuius rō est: qz q̄ iuit ad alteriꝰ pistrinā: nō sustinuit aliq̄d detrimētū: nec cōtulit suo creditori aliqd lucrū intuitu mutui: qd nō antea cōtulisset eidē vl' alteri cūdo ad pistrinā: t ideo nō pt se putare fuisse grauatū: ac p ꝓsequēs nihil restat illi restituēdū. Duruās aūt vel solutionē prorogās: aliqd ap̄ciabile cōmodum rōne mutui ꝓsecutꝰ est. qd tñ retinere nō pt. Hinc in causas pias h̄ ipm dispēsanduz est. ¶ Secds ꝛo casus est de vsurario mentali. Pro q̄ sciendū q̄ is q̄ mutuū dedit p̄cipaliter ꝓpter lucrū aliqd vel donū/ licz minime p̄ductū in pactū: nec q̄dem explicite nec implicite mētalē vsurā cōmisit. vt extra d vsuris. in c. cōsuluit. vbi de h̄ casu papa Vrbanus. iij. cōsultus vtz sit vsura: Rñdet q̄ sic. vt ex euāgelio Luce manifeste cognoscit in quo dr: Date mutuuz nihil inde sperantes. Imō: hoies p intētione lucri quā habēt cū oīs vsura t supabūdantia prohibeat: in lege iudicādi sunt male agere: t ad ea que sic sunt accepta restituenda in animarū iudicio efficacit inducendi. h̄ ibi. Propt qd sic recepta retinere nō pōt: eo q̄ ꝓ dñi legē recepit: nec ille q̄ppter mutuū alteri dedit/ rehabere debet. q̄ voluntarie qd̄ dedit a se abdicauit: sed pauprib⁹ est erogādū. vt. xuij. q. v. c. nemo sane. Secdo res restituēda q̄nq̄ recipit cū culpa t turpitudine dātis/ sed nō accipientis. sicut q̄ quis aliq̄d intētione mala dedit: q̄uis accipiēs intētione bona recepit. Exemplū ꝓ. Sepe cōtingit de furtib⁹: raptoribus: oppſſoribus: vsurarys t similib⁹: q̄ ex vanitate vel pōpa seculi faciūt clynas: ꝓstituūt capellas: dotant altaria: t filias de inuſte acq̄ſitis/ certa non restituēdo certis: tūc q̄ datū nō fuit in prāte dātis: q̄ quod dedit alienū fuit: vel in eo dādi potestatē nō habuit: reddendū est illi q̄ prātē hz in eo qd datū est. vt ꝓz. xuij. q. v. c. Fortecogitat aliqs t dr: multi sunt christiani diuites/ auari/ cupidi: nō habeo pcm̄ si suū illis abſtulero t pauprib⁹ dedero: vnde cīm illi nil boni agūt mercedē hīc potero. sed hmōi cogitatio ei diaboli calliditate suggerit nā si torū tribuit qd abſtulerat: addit potiꝰ peccatū q̄ minuat. h̄ ibi. t sunt ꝛba Aug⁹. in homel. Ratio aūt cur dādo pauprib⁹ addit/ peccatū est. q̄ dando facit se impotentē ad reddēdū. Vñ t dicit c. Multi sine petō putāt esse si alienū qd inuenerint nō reddāt/ t dicūt: Deus dedit mihi cui habeo reddere. discant hoc pcm̄ esse sicle rapine: si qs inuēta nō reddat. hec Hieroñ. sup Leuit. Si tñ datū illd erat qdem in potestate dātis/ sed dedit ad trahendū recipientem ad luxuriā/ hereſim/ vl' aliā cām impiā: tunc recipiēs illud intentione bona ac simplici: potest datum retinere sibi: licz honestius ageret q̄ cognita donādi causa donandi restitueret. ꝓcipue tñ siqs anio puro nihil inde sperās/ alteri sūmā aliquā mutuaret. ac post modū ab eo cui mutuauit ē. aio simplici donū aliqd liberalit oblatū recipet: tandē cognita dātis intētione corrupta: dz acceptum restituere. vt ꝓz. in fine epilogatorio d tri plici vsura ¶ Tertio: res restituēda q̄nq̄ ē acceptа cū culpa t turpitudine vtriusq̄. ſ. tā dantis q̄ recipientis: t tūc generalit tenēdū ē q̄ nulli ex ipia cā aliqd dāti qd ab eo cui dat licite retineri nō pt: reddi debet qd datū est: si ei cui dedit dātis ipietas innotescit. Cuiꝰ rō ē: qz sua ipietas cū reddit t oñdit idispositū t idignū ad ip̄z recipiēdū. cū g̃ recipiēs (vt dictū ē) illd retinere licite nō pt: q̄rit cui tale sit restituēdū: Ad h̄ dicendū q̄ aut tale datū tribuit t accipit sine iniuria aliena: vl' cōtra. Si acq̄rit sine aliena iniuria: tūc

aliqñ est donāti reddēdum: aliqñ ꝙ paupe
ribus tribuendū. Exempli gīa: ponam⁹ ali
quos casus ad maiorē euidentiā. Primo po
no q̄ iudex vl assessor: certū hns salariū ven
dat iustū iudiciū / z testis verū testimoniū:
z sic aliqd dat quod dari non dz. sicut ostēd
dit Aug⁹. ad Macedoniū. z habet.xiij.q.
v. in c. nō sane. vbi subdit. Nō ideo debet iu
dex vēdere iustū iudiciū / aut testis vez te
stimoniū: qa vēdit aduocatus iustū patro
cinium / z iurisperitus iustū cōsiliuz. Illi cñ int
vtrāq̄ partē ad examē adhibent: isti ex vna
pte ꝓsiliūt. qcqd igit tales inde recipiūt ob
ligant restituere. q̄ rōne sui delicti amittūt
ius acq̄rendi dñium in tali dato. vt ostendit
ibidē Aug. z extra de vi. z hone. cle. c. cū ab
emi. vbi plane de hoc. Dz cui restituendum
est: Dicēdū sm Alexā. lomb. q̄ si dedit illa
cū intentiōe bona: vt sez iudex sibi ius z eq̄
tatem ꝓseruet: tūc ipsi danti restitui dz: sin
autem eo animo vt iudicis affectuz corrūpat.
tūc dz iudex id nō possit retinere: nñ alter non
pōt repetere. z ideo distribuendū est paupe
ribus. vt pz in dicto c. nō sane. Vel potī⁹ illi
tribuēdū est in cuius iniuriā datū est: si ex hoc
cū iniustū iudiciū datū est. Secōdo pono:
q̄ qs ab accusatis aut incarceratis pecuniā
recipiat: vt aīaꝝ sua ꝓ eos pferat / p eis inno
cedat / z iudex ad intercedentis pces illos li
berat. tūc ii tales fuerūt innocētes / z inter
cessor erat officialis / salariatus: tūc nō pt illaz
recipe: sed dz danti restituere. Si ꝙ sala
riatus nō erat: tūc retinere pt dūmodo non
essz immoderata sūma. z cum hoc mereat apud
deū si fecit motus pierate / pceptū illud im
plens Prouer. xxiiij. Eruecos q̄ ducunt ad
mortē. si tñ culpabiles erāt z merito ꝓdem
nādi: tunc intercessor receptā pecuniā retinere
nō pōt. qa culpabiles iniuste dederūt: z in
tercessor turpit accepit: vñ pauperib⁹ est dispē
sanda. peccatoꝝ gurter intercessor: iustitiā ꝓpt
auaritiā impedies / et q̄dāmodo ꝓsequens.

Tertio pono: q̄ qs accipiat mutuum sub
vsuris non ꝓpt necessitatē: sed vt luxurietur: vl
vt magis cū mercātys lucretur: aut ꝓpter aliaz
cām malā. vel etiā si ex ꝓscia vel hūana ve
recūdia nolentē mutuare sub vsurīs: inducat
ad mutuādū sub vsuris. Iustis oib⁹ cōcurrē
tib⁹ / vl aliq̄ eoz: tūc lucrū acceptū ō mutuo
non dz illi restitui / sz pauperib⁹ dispēsari. dū
mō notū sit mutuū talit fuisse receptū. Cu
ius rō est: qz tā mutuū recipiens q̄ tribuens
turpitudinē manifestā opari sunt. z ideo tri
buens lucrū meret amittere: recipiēs ꝙ mu
tuū tali modo meret illō nō sibi reddi. hinc
in pias causas est distribuēdū. z de similib⁹
idē est iudiciū. Idē dz dicendū est de dante
aliqd alicui vt faciat testimoniū falsuz: aut
vt iniustā cām seu aduocationē p eo dicat:
aut iniustū duelluz faciat seu locū vl bellū.
nil enī hoz vl eo simiiū licite retinere pt: nisi
forte ꝓpter aliquaz cām iustā renuncat: pure ꝓpt
ꝓpriā paupiem subleuādā: z h̄ de licētia sui
cōfessoris. nec tñ reddendū est dāti sicut di
ctū est: sed pauperib⁹ est erogādū. eo q̄ cū vtri
usq̄ culpa sit datū. semp q̄ subintelligit qñ
nō sit subsecutus effectus iniustitie in iniu
riā alterius. ¶ Secōdo ꝙres acq̄rit nō
solū cū dātis z accipiētis culpa: sed etiā cū
iniuria aliena. z tūc regulariter tenendū est q̄
qcqd in iniuriā vl dānum alteri⁹ dat. eidem
iniuriā passo restitui dz: tamē diuersimode.
Ad cuius euidētiā sciendū: q̄ aliqd dat ꝓpt
triplex cū alterius iniuria. Primo nāq̄ dat
pōt cū iniuria vnius: vtpura cū vxor alicui
ius adulteriū cōmittit ꝓpt pecuniā vel alia
dona: z tūc mlier illa secrete restituere debz
eādem pecuniā vl dona viro suo. Nunq̄ cū
etiam dotem ex h̄ gdat: que fm iura viro est
applicāda. vt patz extra de dote post diuor
tiū restituenda. c. plerūq̄. vbi dr: Si mulier
ob cām fornicatiōis iudicio ecclie aut ꝓpria
voluntate a viro recesserit / nec reconciliata
postea sit eidem: dotē vel doralicium repetere
nō valebit. Porro si mulier aliq̄ soluta scien
ter pecuniam p adulterio recipit ab alterius
marito: tunc talis pecunia restitui dz vxori
in cuius iniuriā data est. Si inquā tam vir
q̄ mulier astricti matrimonio ꝓpter pecuniā
in adulteriū cadunt: qui pecuniā recipit ob
ligat satisfacere per restitutionē ꝓporcio
pari: qui plus iniuriat compari suo q̄ alte
ro: licz in hoc vterq̄ iniuriā patiat. Si ve
nīq̄ qs hominē occiderit p pecunia: debz il
lā heredib⁹ interfecti restituere. Secōdo ꝓ
inde potest recipi cū iniuria plurīū. vt exem
pli gīa: ponam⁹ casus. Et ꝓmo de officiali
cōmunitatis vl alicuius dñi: cui si certum sa
lariū p administratione sui officij statut: z
nihilomin⁹ ꝓ statuto dñi sui seu cōtratis ali
qua recipit: tūc ipsi dño vl cōmunitati resti
tuere dz: eo q̄ in eius iniuriā tal pecuniā re
cepta est. vtpura si dñs vl cōmunitas emat
totū frumentuz terre: statuēs ꝑsonas q̄ ipm

frumẽtū vendãt certo ꝓcio ⁊ nõ plus: ⁊ vendentib⁹ salariũ sufficiẽs cõstituens. si tunc ꝯ staturũ augẽt ꝓcium hoc retinere nõ ꝓt: sed ip̃i dño vel cõtanti restituendũ est: q̃ rei vẽd te dñs erat: ⁊ p consequẽs et lucrũ ⁊ dãnũ pueníre debet. si tñ tales vẽdentes aliq̃d re ciperent ꝯ iusticiã vel vltra iustũ ꝓcium: tũc ementib⁹ esset reddẽdũ. Secus tñ essz si tm̃ limitarec ꝙ nõ minus daret. Exẽplí gratia. Trado lib⁹ũ vel vestẽ ad vẽdendum ꝓ decẽ libris. alter ꝯ vendit ꝓ rq. datq̃ mihi de cẽ libras: ꝓ se ꝯ reliquas tenet. Hoc cm̃ fa cere põt si simplr volebã decem recipe ⁊ non plus: nec vẽdens erat a me salariatus. Ra tio autẽ diuersitatis est: q̃a vẽdens frumẽtũ est merus nuncius hñs a dño limitatũ man datũ nõ vẽdendi plus vl̃ minus ⁊ h̃ cõmu niter iurat. vẽdito: autẽ iste mandatũ habet non vẽdendi min⁹: vnde rem q̃si p vẽdita ha bet: ꝓterea in toto intẽtionẽ meã ipler dans rem ꝓ ꝓcio a me statuto: sed non hz mãdatũ ꝙ nõ accipiat plus si hẽ põt. Secus tñ si p misso salario intẽderim illud accipe q̃quid a re vẽdita posset hẽ. Sꝺo pono casum ꝙ aliq̃ auaricia ducti p fraudẽ/ alium indu cant ꝙ monasteriũ intret: tunc hz eius bona in iniuriã monasterij sint accepta: tñ q̃a in h defraudant qui post illũ erãt portiones. ideo eisdẽ reddi debẽt. vt ptz exp̃sse. xx. q. iij. c. cõ stituit. ⁊ de simonia. c. ad hẽ ꝓudẽs lector syllo gisare põt. Tertio deniq̃ res acq̃rí ꝓt cũ iniuria ecclie tm̃ ⁊ nõ alteri⁹. vt cum q̃s ꝓ curat simoniace bñficiũ aliq̃: h enim fit in iniuriã ecclie ⁊ derogationẽ: ⁊ sic eidẽ resti tuẽda est. vt plane ptz extra de simonia. c. de hoc autẽ. Si ꝯ pecunia data est ꝓ ingressu monasterij: dansq̃ velit in melius vitã mu tare. s. cũdo ad altã religionẽ vl̃ monasteriũ vite sanctioris: si nõ ꝓt sine auxilio pecunie vel alterius rei date h̃ implere: eidez restitui debet q̃ simoniace dedit vt alib monasterũ intrare possit. vt q̃ hz onus/ habeat ⁊ emoli mentũ. vt patz extra de simonia. c. ventẽs. si tñ talis in secto remanere vellet/ sibi restitui nõ deberet. sed in pias causas extra monaste rium illud est dispensandũ. Sed ꝺ hoc lati⁹ supius dictum est in ꝑmone. vj. de simonia. Deniq̃ de his q̃ accedũt ciuitates infideliũ tẽpore guerre vl̃ treuge cum mercib⁹ prohi bitis/ satis patz in quadã extrauaganti Ni colai pape. iij. q̃ incipit/ olim. Et innouata sunt eadẽ in extrauaganti Bonifacij pape: que incipit/ cõtra illos. Silr ⁊ Clemens. vi in sua: que incipit/ multa. in quibus extraua gañ. ꝓter alias penas diuersas inflictas in dicit q̃ ab excõicatiõe nõ possunt absolui nisi tantũ de bonis ꝓpr̃is in subsidiũ terre san cte dederint q̃ntum ad ꝓtes infidelium mise runt: a solo quoq̃ summo põtifice ꝓterq̃ in mortis articulo absolui possunt. Vide de h aliq̃d breuiter annotatũ in summa Pisani: in ẋbo saracenus. Ad laudem dei.

¶Quid restitui debeat ⁊ de debi to iniuste acq̃sito vl̃ detẽto: ac de multiplici turpi lucro. Ser. lix.

On furtum facies.

Exo. xx. Quarto ꝓcipaliter vi dendum est q̃d restitui debeat. Pro q̃ sciẽdũ q̃ sm Sco. in. iiij dis. xv. nõ solũ tenet q̃s ad restituẽdã rẽ ab latã ⁊ etiã vsum rei. sed insup omne interesse ⁊ fructũ de re ꝓceptũ: si saltẽ est res ex se fru ctifera: nõ tñ fructũ q̃ ex industria vtentis il la re pueníre solet. Ex q̃ sequit ꝙ lucrũ acq̃ sitũ ex pecunia fenebri per iustas mercãtias non tenet fenerator: reddere. alioqn is q̃ tale lucrũ ꝓperet iuste posset esse vsurarius de sua pecunia fructũ ex alterius industria ꝓ uenientẽ recipiẽdo. Et idẽ dicendũ de his q̃ sunt acq̃sita p maleficiũ vel q̃si: ⁊ de silib⁹.

A Pro q̃ sciendũ: ꝙ q̃daz sunt q̃ habẽt vsufructũ: cuiusmodi sũt res quaꝝ vsus nõ est eaꝝ cõsumptio vl̃ destructio. vt domus: agri: ⁊ silia. Si q̃s ḡ talem rem p vsurã ex torserit: tunc nõ solum tenet ad restituendũ ipam rem/ sed etiã fruct⁹ ꝓceptos: deductis tñ laborib⁹ ⁊ expẽsis rõnabilib⁹. Rõ est: q̃a tales fructus sunt fructus rei quaꝝ alt⁹ est dñs. Quedã ꝯ sunt res q̃ nõ hñt vsum fru ctum ꝓpr̃ie: sicut pecunia: q̃a lucrũ de pe cunia pueniẽs nõ est fruct⁹ pecunie/ sed hu mane industrie ⁊ laboris. Hinc ille q̃ é dñs sue industrie ⁊ laboris lucꝝ q̃ ex mercatio ne iusta acq̃siuit/ de pecunia p vsurã extorta restituere nõ tenet: exq̃ tamẽ pecuniã alteri⁹ ꝓter ipsius voluntatẽ absoluta detinuit: si alter cui restitutio faciẽda est ex hoc aliq̃ damnũ incurrit: hoc sibi tenet refundere cũ restitutione vsure vl̃ maleficij: ⁊ hoc in inte grum: non tamẽ tenet restituere lucrũ omne q̃ alter sperabat ex eadẽ pecunia se ꝓsequi. q̃ pecunia de sui natura nõ hz ꝓ̃ sicut mul

re res alie: sed de h facier ad arbitriū p'obiz
expti viri ꝛz diuer sas circūstantias cōcurrē
tes. Hoc idē sentit Thom̄ ij. ij. q lxij. Ad
maiorē tm̄ euidentiā sciendū: q triplex inue
nit debitū ad cui⁹ obligatōez ꝺs obligatur.
Primū dici pōt iniustū: eo q iniuste est habi
tū siue detentū: p'o ꝙ talis regula dari pōt.
Omne alienū qđ alteri de iure debet siue li
cite siue illicite sit habitū restitui debet. Ex
qua regla trahit q ꝙdruplex alienū restitui
debet. Primo omne alienū licite acq̄situ sed
non detentū: vt sunt oia mutuata contracta
debita iuste p̄missa depositia z silia. Secun
do omne alienū non licite acq̄sitū cuiusmo
di sūt vsure: furta: rapine restituere tenet: nō
tm̄ tenet ad plus restituendū fm Alex. lom.
Tho. z Ray etiā si talis iniuste detentor ex
tali re negociatus fuisset: aut p̄dia emisset et
fruct⁹ p̄cepisset: z hoc maxie p̄ tria. Primo
q: tale lucrū nō est fruct⁹ pecunie sed huma
ne industrie act⁹ ac possessio sic empta ē emē
tis nō eius a quo fuit accepta pecunia p vsu
ram vel maleficiū: licet sit illi debite obliga
ta. Scđo: q: cū ius pecūie p vsuras extorte
vl̄ possessiōes ind̄ empte sp de iure currat ab
periculū vsurarij z inamissibile sit ei ꝙ vsurā
soluit: hinc est q totū lucrū ex tali capitali in
amissibili p̄cedēs ei cui sublata fuit pecunia
mō vsurario p'oueniret. Tertio: q: si talis
vsurari⁹ cū eadē pecunia nihil lucrat⁹ fuisset
nō teneret nisi ad id qđ ex vsuris ad eum pue
nit: verum est tm̄ q si res vsuraria fuerit ex se
fructifera: tūc fruct⁹ illi cederet illi qui sol
uit vsuram. Silr si vsurā soluēs ex h damnū
passus esset: qđ tm̄ damnū ꝛz Alexan. lomb.
dupliciť euenire pōt. Primo per se z directe:
vt qm̄ p'opt pecuniā p vsurā sublatā damnū
passus ē: q: ex ea sibi necessaria volebat eme
re p'o sustentatiōe nature: vel debita siue em
pta soluere: qđ q: nō potuit necessario posses
siones vendidit: aut aliā pecuniā sub vsuris
accepit vel domū suam vilius vendidit: aut
aliam conduxit: z sic de alijs: z tunc vsurari
us indistincte totū damnū tenet restituere.
cōcor. in hoc Tho. Rich. Sco. z Ray. Ra
tio huj⁹ē: q: damni illi⁹ causā efficacē dedit.
Secundo p accidens z indirecte: vt q: nō est
consecut⁹ lucrū qđ er pecunia intendebat vel
consequi potuisset: sed tale damnū restitue
re tm̄ tenet nisi eo mō ꝙ tactū est s. Tertio
principaliť restitui debet oē licite acq̄situ licet
: nō detentū qđ alteri debet: cuiusmodi sunt
res date in vltima voluntate ad dispē sanctī
paupib: vel recōmendate ad cōseruādū ad
q̄scūq̄ pias causas. Itē instrumēta vl̄ char
te scripture: aut testamēta aliez ac libri mer
catoz z silia: sic etiā restitui debēt decime tri
buta vl̄ exactiōes debite z honeste. iuxta il
lud Dat. xxij. Redde te q̄ sūt cesa. cesa. et q̄
sūt dei deo. Silr z Paulus ad Roma. xiij.
Reddite ei⁹ debita: cui tributū tributum:
cui vectigal vectigal. z sequ. Remini ꝺcq̄ de
beat⁹ nisi vt z̄c. Quarto restitui ꝺz oē nō
licite acq̄situ qđ alteri debet: sic sūt bona q̄
succedunt alqs de vsuris: furtis: rapinis: si
moniis z sic de alijs: q: licet talia nō sint per
eos illicite acq̄sita z impie: tm̄ q: ad eos iniu
ste res ille puenerūt. q̄dām⁹ plus q̄z hi q ma
la illa acq̄sierūt restituere obligant: cū bona
illa ad eos trāsire videant cū onere p'ocōez su
o: ū z sepe cū obligatōe diuersaz p̄missionū.
Querūt tm̄ Jo. an. z Hostien. nonnen z alij
plures: extra de viu. in. c. tua nos. vtrū here
des tales restituere teneant ex p̄sona illoz q̄
bus succedunt: an ex p̄sona p̄p̄a: z tm̄dent q
si tales i extremis penitentes z absoluti de
cessert: restituere debēt ex p̄sona illoz: si p'o
secus tūc ex illa p̄p̄a restituere dēt: z hoc de
eo tm̄ qđ ad eos puenit: nam vt dr ibidē glo.
tenent filij p̄ p̄entib: p hereditaria p'ouēt.
Silr z illi ad q̄s bona vsurarioz puenerūt:
vt dr in textu. Secundmu p'o debit̄ qđ
restitui debet dici pōt turpe lucrū. P'o q̄ sci
endū: q turpe lucrū multiplex ē. Nā p̄mo dr
turpe lucrū ois ludus alee. i. q̄ innititť fo'tu
ne: vnde qualiter ois talis ludus est p̄hibit⁹
fm leges: z quō obligat ad restitutionē di
ctū est sup'a Secundo turpe lucrū dicitť qđ
acq̄ritť p ea q̄ puniunť a ciuili iure sola pena
infamie: sicut sunt histrionatus: exercitū il
loz qui pugnāt in arena siue in duello ac me
retricij lenocinij solutarum p̄sonaz: z tali
ter acquisita retineri possunt in vsum acqui
rentium: excepto qđ dictū est sup'a de mere
tricio z leno. infe. In aliquibus casibus ra
men consulendū est p̄dictis q si talibus lu
cris supesse possunt vt eadē dispensent in pi
as causas. Tertio turpe lucrū dici potest qđ
acquirit in tornéamentis: eo q ludus ille p
hibitus est: vt extra eo. ti. per torneamenta: z de hoc
idem est iudiciū: q: mammona iniquitatis est.
Quarto turpe lucrū dici pōt vsura mentа
lis de q̄ etiā dictū est sup̄. Quinto turpe lu
crū vocari pōt ois illicita mercantia: siue ex

ꝫntentione vrpote ppt cupiditatē: qz fm Al
uarū vendere charius qꝫ emat cupiditatis
causa dr turpe lucrū: hoc etiā plane ptz. xliij
q. iiij. c. q̄cunqꝫ tpe messis: siue etiā ex psona
qz clericis est inducta: vt extra ne cle. vel mo
na. c. j. z in clemēn de vi. z ho. clericoz. c. dio
cesanis. lxxxviij dist. negociatorē. siue ex tpe
qz fz q̄sdā turpe lucrū est qñ fit tpe interdi
cto z feriato: extra de fer. c j. z fi. siue etiaz ex
loco: qz fm q̄sdā mercari z lucrari in sacrꝫ lo
cis est turpe lucrū: vt. lxxxvij dist. c. ejciēs:
qđ capitulū aliq̄ rectr̄ hñt. Itē facere vel ven
dere fucamenta z silia qbꝫ vane mulieres in
iuste se ornāt. z etiā q̄cūqꝫ alia phibita p le
gē diuinā vel humanā. aut p iniusta statuta
ciuitatū. Et generaliť lucrū acq̄sitū in casi
bus non cō. essis: sicut lucrū aduocatiōis vl
medicine z similiū in casibꝫ non cōcessis: vt
extra de postulan p totū. Tale ergo lucrum
omniū p̄dictoz fm q̄sdā est pauprib⁹ dispen
sandū: licet de rigore iuris ad hoc non teneant:
qđ tamen maxie tenendū est qñ tali lucro su
ppesse cōmode p̄nt: qz māmona iniquitatis est.
Preterea de his q̄ lucrať aliqs in emptioni
bus venditionibꝫ ac aliꝫs contractibꝫ p men
dacia piuria circūuentiones falsas cōminati
ones z silr generaliť q̄ri p̄ot: vtrū qđ cōiť in
contractibꝫ aliq̄d diminuit vel excedit iustū
p̄ciū sit illi⁹ fm deū a q̄ fuit illicite acq̄situm
aut restitui sit necessariū. Ad hoc dicendum
fm Hcral. obdon. z alios doctores: qꝫ nō ois
excessus seu diminutio iusti p̄cij ē illi⁹ a q̄ est
habitus z acceptus: nec vendicari potest a
dante: qz nō auferr ius adinuicē contrahēdi
xliij. q. v. c. non sane: z hoc q̄druplici rōne p
bari p̄ot. Primo rōne pacis z salutis: qđ
cm ex consensu ac cōmuni statuto ac p vtili
tate cōmuni oim procedit: ex ipo robur z q̄
tatem obtinet cōmunis iuris: sed cōis cōsen
sus ac recta ratio discreta qꝫ cōsuetudo vult:
qꝫ non omnis excessus in talibus restitui sit
necessariū: tū qz sic exped. t pacī tempozali:
nam alias infinite querimonie et litigia ex
huiusmodi oźrent. tum etiam saluti spūali
oim: qz cū difficillimū sit ab hmōi excessib⁹
contractuū se totaliter deputare: et maxime
in hominibꝫ impfectis lucris inhiantibꝫ ex q̄
bus z in qbꝫ maioz ps hoim consistit piculo
sissimū omniū esset si nihil hmōi excessiuum
sibi vēdicare z retinere liceret. Hinc dr Sco
tus in. iiij. xv. qꝫ equalitas cōmutationū et
contractuū non consistit in indiuisibili me
dio: sed in illo medio qđ cōmutatiua iusticia
respicit magna est latitudo: z inter illam la
titudinē non attingendo punctum indiuisi
bilem equiualentie reiz rei in quocunqꝫ gra
du citra extrema fiat iuste fit: quia quo ad hoc
cōmutantes z cōtrahentes indiuisibile me
diū attingere quasi impossibile esset que latitu
do medij patere potest ꝓmo ex lege positiua
que cōtractū rescindit qñ cōtrahēs decipit
vltra medietatē iusti p̄cij: nihilomin⁹ tamē
infra illud si ex aliquo appareat iniusticia
fm ꝫscientiā restitutio coꝛrñdens fieri debz.

Secundo ex consuetudine approbata ex q̄
relinquit qñqꝫ ipis cōmutantibꝫ vt pensata
mutua necessitate: reputāt sibi dare mutuo
equiualens hincinde z accipe: durū est ei int
homines contract⁹ esse: in quibꝫ contrahētes
non intendant aliq̄d de illa indiuisibili iu
sticia remittere sibi mutuo vt p tanto oēm
contractū aliqua donatio cōcomitet. Hec
Sco. Secundo rōne diuine cōdescensiōis: p
uidentia nāqꝫ dei post lapsū ptheoparentis i
pluribꝫ humane infirmitati cōdescendit: nec
exigit ab ea q̄cq̄d est pfecte ac rectissime eq̄
tatis vñ recta ratio docet: qꝫ aliter regendus
est ac ducend⁹ infirm⁹ ac aliter sanus: z ex hoc
est qꝫ de⁹ in homine lapso non imputat oēm
vitiū ad mortale pctm: cū tñ fm Bona. in. ij.
dist. xxj z fm alios doctores cōiť. Adam in
statu innocentie peccare nō potuerat nisi mor
taliť: tamē propť pfectionē status et regulā
rectitudinis in qua posit⁹ erat: a qua etiā cū
nullū haberet impellens exire nō poterat. ni
si diuinā iusticiā cōtemnendo suā innocenti
am sedando z naturā suā corrumpendo: que
omnia faciunt ꝓmā culpā ade nō venialem
sed mortalē fuisse: nec aliť esse potuisse. Hūc
autem venialē peccatū est propť impulsionē
z pniratē quā habet ad illud: sed ꝓmus ho
mo nullū habuit impulsū: quia in eo nullus
erat motus brutalis sed fm deliberationem
peccatum autem cōmissum cum deliberatio
ne rationis vbi nulla est pnitas: non potest
esse nisi mortale. Sed ad cepta redeam⁹: con
stat autem ex diuina scriptura: qꝫ rapina ac
furtū ac ois deliberata vsurpatio rei aliene
inuito domino est mortalis culpa: ergo excel
sus in huiusmodi p̄cꝫis nō est semp rapina
furtū vel vsurpatio rei alienę. Tertio ratiōe
mutue concordatiōis: qz propria formaz rō
cōmutatiui cōtract⁹: ex vtriusqꝫ ptis libero
ac pleno consensu inchoatur et rectificatur:

ſa q̄ emptor ſibi vult plus rē emptā q̄ p̄cij
um eius: z cū vēditor p̄ciū: vterq; erū ex ple
no cōſenſu incepit alienare a ſe p̄ximū dñium
rei ſue. ſi in altero totalit trāſferēdo. z ſi in ali
q̄ defraudat/ citra tñ excessum enormē lege
diuina vl̄ hūana phibitū. vult tñ nihilomin⁹
ḡctum esse firmū. z ſicut totū absq; p̄cio do
nare potuit: ſic p minori p̄cio vēdere potuit.

Quarto rōne hūane eſtimatōis: q̄ q̄dem
incerta ē ad mere iuſta p̄cia p̄taxāda: ac ad
p̄ſe diſcernēduz excessus z defect⁹ iuſti p̄
cij: ꝓpter h̄ licz in aliq̄ partiū minuat vl̄ exce
dat: nulli tñ ꝓximo vl̄ cōi iudicio cēſeri dz p̄o
enormi excessu: niſi reſpectu iudicij nri rece
deret a moderātia iuſti p̄cij ſub cōperenti la
titudine mēſurādi. Sed obijciat aliq̄s: q̄
q̄equid in ḡctib⁹ eſt illicitū z pctm/ cōtra
ius diuinū esse videt. z ſic nullū robur ab eo
obtinere meret. imo potius oppoſitū ꝓpt q̄d
nullus illicitus excessus p̄cij pōt a iure di
uino ac q̄ri peccāti in illo. Ad h̄ dicendū ſm
Bern. in tractatu de reſtitutiōe: q̄ in hmōi
ḡctib⁹ p̄cipue duo sūt cōſiderāda z attēn
dēda. Primū eſt intrinſeca affectio p quātō
vult ſciēter in ꝓximū aliquā inequalitatē: vt. ſ.
in hmōi cōtractib⁹ meliorē partē habeat q̄
ꝓximus: z p tāto aliq̄d hz de iniuſticia. que
ſi nō eſt mortal: ſufficit aut p ḡritionē/ aut
p penitentialē ſatiſfactionē/ aut p purgato
riū ignē ſicut z cētera venialia expiari. Se
cundū eſt extrinſeca actio mercātis: q̄ lz ſm
veridicā eſtimatōez p̄cij ſui ḡtineat aliquan
tulū inequalitatē. in reſpectu tñ ad cōe ſtatutū
z ad cōdeſcēſionē vel legē z ad libez ḡſenſuz
cōtrahēntiū: nō habet inequalitatē/ ſz potius
benignā z ḡceſſo: tā equitatē: z ideo q̄tū ad
hāc iuram diuino q̄ humano iure robur obtinet
firmitatis. alias em̄ ois hmōi illicitus exceſ
ſus p̄cij eſſet in acq̄rentib⁹ culpa mortal: q̄a
eſſet vſurpatio rei alienę in q̄tū alienę. tene
ret etiā q̄libet oēm talē excessum reſtituere:
z ſic oēs q̄ h̄ nō reſtituerēt/ dānarent. quod
eſſet duriſſimū ac p̄ſūptuoſum affirmare: lz
ꝓpter p̄auitatē affectus inclinati ad tpalia:
ac ꝓpter p̄auitatē talium cōmutationū ſecu
rius ac iuſtius eſſet oēm talē excessum ſcien
ter ꝑpetratū ſi alicui⁹ q̄ntitatis appciabilis
eſſet reſtituere defraudato. aut p alias illo
rū pauperib⁹ erogare ſi parui valoris eſſet: q̄a
in h̄ plus p̄ficeret fraudato: niſi z ipe grauī
inopia laboraret. Verū tamē q̄ō falſis mēſu
ris/ regulis vl̄ ponderib⁹ iniuſte acq̄ſitū eſt:

reſtitui debet ſi fuerit alicuius quantitatis
appreciabilis. aut ſi parui valoris/ pauperi
bus erogari. Ad laudē dei oīpotentis.

¶ Quid reſtitui debet rōne erro ris/ cōdemnatiōis/ incertitudi nis z donationis: ac per quē fieri debet incertorum reſtitutio.

Sermo. lx.

On furtum facies.

Exo. xx. Habito in ſmōe p̄ce
dēti de duob⁹ generib⁹ debitoꝝ
ad reſtitutionē obligātiū: ꝓ am
ꝓſequēdū eſt de tertio genere debitoꝝ: q̄ dī
cī pōt lucrū illicitū ſeu alienū. ad q̄ reſtitu
endū obligat q̄s q̄druplicī rōne. A Primo
mo rōne erroris. p q̄ tal⁹ regula dari p̄t. Oīne
ac q̄ſitum a dāte p errorē/ ꝓſone cui dat reſti
tui dz. Pro q̄ ſcienduz q̄ triplex eſt error ad
reſtitutionē obligās. Primus eſt error perſone
cū ſez dat vni credēs dare alteri: tūc em̄ reſti
tuendū eſt dāti vel ei ad quē dātis intentio
ferebat. ſicut ſepe ḡtingit in improbis q̄ſtio
rib⁹. de q̄b⁹ vide ē. Secūs eſt error fortune:
vt q̄ credit dare paupi/ ſed diues eſt cui da
tur: tūc etiā nō trāſfert dñium in recipiente:
ſm Sco. in. iiij. q̄ nō eſt ibidē in dāte volū
tariū ꝓpter ꝓditiōis ignorantiā quā reſpicit
in dādo. vt p̄z ē. vbi agit de q̄ſtoribus. Ter
tius eſt cōditiōis appoſite: vt q̄ credit cum
miſſam celebraturū vel tricenariū factuū
z nō facit: tūc em̄ ſi receptori cōſtat de p̄ciſa
intentiōe dātis: q̄ ſez alit nullo modo dediſ
ſet: ſm quoſdā obligat ad reſtituēdū vel ad
ſupplendū per ſe vel p aliū ſm dātis inten
tionē. Rō huius eſt: q̄a cum res in iſtum nō
trāſeat niſi eo modo q̄ dans intēdit trāſferre:
ſi cōditio nō eſt/ in ipſum res trāſferri non
pōt. Alij vo dicūt q̄ ex q̄ illi perſone ſ. mplr
dat z dare intēdit q̄uis nō ſubſit cauſa ꝓpt
quā dare intēdit: nihilominus donatio ma
net niſi cauſa illa nō ſolū eſſet cā moriua vel
finalis: ſed etiam cōditio dādi. vt ſit ſenſus.
do tibi ſi tu es bonus/ vl̄ ſi facis h̄: alit non.
Hoc pbār per ſilē. vt ſi q̄s dat alteri cētum
libras: q̄a credit ipm amicū ſuū z tamē non
eſt: tunc nō tenet reſtituere niſi dans adderet
cōditionē: ſez do tibi ſi tu es amicus meus. z
illius opinionis fuit Geral. obdon. Sed ꝓxi
mi dicūt hoc non eſſe ſimile: q̄ in ꝓmo caſu

dans intẽdebat dare deo ⁊ cultui eius poti⁹ q̃ homini: q̃ hoc intẽdens p:urare bona spi/ ritualia a quib⁹ iniuste fraudatur. Hinc fz Innoc. ⁊ Hosti. Hypocrita qui multa sub noie viri boni q̃siuit/obligat restituere:quia q̃ fraudẽ adeptus est. vl̃ saltẽ pauplib⁹ distri buere. Scdo obligat ad restitutionẽ rõne pdẽnatiõis: qa sic fur ⁊ cõsimiles nõ tm̃ te/ nent restituere ablatũ/sedetiã cõdemnatio/ nẽ ex illo debitã. P:o quo talis regula dari potest. Omnis pena a iudice iuste sententia/ ta sub debito restitutiõis est soluẽda. Et q̃ concludit ecõtrario q̃ nõ est soluẽda qñ non est sententiata/nec ante q̃ est sentẽtiata: nisi ex causa aliqua deberet. aut nisi iure simpl'r esset ⁊ aut ũ eam solui:licz nõ esset sentẽtia/ ta. nam cõiter pene iuris positiui non intelli gunt esse simpl'r inflictę: sed solum ordinate vt per iudices ord ne iudiciario infligãtur: alias qlibet homicida q̃tumcunq̃ occultus mor:talit peccaret nõ restituẽdo curie omnia sua:⁊ non offerẽdo se iudi:i ad suppliciũ qđ homicide leges statuũt. Et sm Ray. in hoc casu pena vnius non liberat aliũ. vt ptz. xij. q. ij. cũ deuotissimã A Ad maiorem tñ euidẽtiã ponunt casus de homicida:in quo ꝑmo cõtingere põt q̃ facto homicidio non ca piatur/nec etiam bona sua: ⁊ tũc talis licite fugere potest: ⁊ bona sua alibi asportare ac alienare q̃dũ cõtra eũ ⁊ bona sua non fue rit sentẽtia data. Scdo ꝙo cõtingere põt q̃ ipse capiat:licz nondũ cõtra eũ sentẽtia da/ ta sit: ⁊ tũc dr Antonius de butrio: q̃ si pec catũ eius nõ est occultus nõ peccat fugiẽdo: q: nulli dicẽdũ est q̃ sc:pdat. Si ꝙo manife stum est: tũc mortalit peccat fugiẽdo. P:o hꝫ facit glo. dist. j. in c. lus gentiũ. que dr illũ peccare captiuũ q̃ fugit a dño suo si bellum est iustũ. Po:ro licz fugiẽdo peccet:se tñ re/ stituere nõ obligat:quia ꝑ eum nõdũ sentẽ/ tia lata est. ff de dona. l. post contractũ. ⁊. l. donatões. §. vltimo. Tertio deniq̃ ꝓtinge/ re põt q̃ nõ solũ capiat/ sed etiam contra eũ iuridice ⁊ ꝓtra oia bona sua data est: ⁊ tunc nec se defendere nec fugere põt: nec etiã bo/ na sua a manib⁹ iudicãtis alienare. quod si fecerit/oia bona sua restituere obligat. ⁊ alij silr q̃ eadẽ auferrẽt Hinc aplus ad Roma. xiij. a. r. Qui potestati resistit/dei ordinati/ oni resistit: ⁊ sibij ipsi damnationẽ acq̃rit. nec etiam post sniaz mortis in eum iuridice da/ tam pt mortẽ inferẽti resistere: q: licz homo naturalr inclinet ad resistendũ inferentibꝰ ei mortẽ. tamẽ qa data est illi ratio vt ea ad q̃ natura inclinat nõ passim/sed sm ordinez rõnis executiõi demãdet. ꝓterea nõ omnis defensio sui est licita:sed q̃ fit cũ debito mo/ deramine rõnis. ⁊ hoc sentit Bal. de perusio. imo qdam credunt q̃ si iuste ꝙdemnatus ad mortẽ fugit: scilꝫm in manus iudicis trade/ re tenet. P:o hoc facit glo. in c. pastoral' in cle/ men. de sen. ⁊ re iud super verbo/ꝑ violentiã. verbi etiã cõcordãt multi doctores cũ glo. que dr q̃ si captiuus ad penã vel periculũ mortis relabet. ꝑstito iuramento de redeundo ad car cerem. tũc si mors eius est iniuriosa non te/ net redire. quia iuramentũ est cõtra legẽ na ture. vt ptz. xxij. q. iij. § vltimo. v. qsquis. ⁊ de hoc plenius patz supr: vbi agit de periurio. Si vo mors eius nõ esset iniuriosa: tũc re/ dire tenet propt iuramẽtum. Eadẽ enim rõne cogere videt sentẽtia iuste lata sicut licitum iuramentũ. Si tñ nõ iurasset nec vero se cõ strinxisset: tũc sm Pau. si aufugeret auio pe nitẽd: nõ peccaret: nec redire tenet. Durum enim videt sm eũdẽ/ determinare q̃ homo se debet vltroneus offerre morti etiã iuste infli cte qñ potest aliter saluari ⁊ penitere. Secus tñ est si nõ intẽdit se emẽdare. vel si ꝓsentia dictãte de se emẽdam nõ sperat/licz ꝓponat. tunc enim aufugiẽdo mortaliter peccat: ⁊ ad re/ deundũ obligatus est; qa magꝫ eligere tenet iuste mori q̃ iniuste viuere: vñ ⁊ se redimen/ do ꝑ pecuniã ⁊ sic iudicẽ corrũpẽdo mortaliter peccat. ⁊ qcũq̃ iudex/ꝓcurator/ aduocat⁹ vl̃ alius ꝑcibus/muneribꝰ/cautelis vl̃ aliis maleficijs malefactorẽ iuuat ne cõdemnet: mortaliter peccat: nisi ꝓbabiliter speraret emen dam: ⁊ qcquid inde accepit/pauplib⁹ est ero/ gandum. Tertio principaliter obligat qs ad restitutionẽ lucri illiciti vl̃ alieni rõne incer/ titudinis. qdam enim incerta ⁊ vaga detinen/ tur aliquãdo: quoꝝ veri dñi nõ inueniunt: licz diligẽter querant/ seu etiã omino ignorent: ⁊ illa in pias causas sũt erogãda: maxime in/ alimonijs pauperũ ⁊ redẽptiõe miserabiliũ personarũ captiuorũ: vt sic sm Sco in. iij. dist. xx. cui nõ põt reddi ꝓpalit/ eidẽ satisfiat spiritualiter. quod tũc maxime fit quia pau pers loco christi succedit. Sed ꝓ quẽ talis dist. ibutio ⁊ restitutio fieri dz: diuerse sunt opiniones: quib⁹ tamẽ dimissis causa breui/ tatis stante malicia tẽporis vt nũc breuiter dicẽdum est. q̃ si ad restitutionez obligatus

adhuc compos rõnis est: et potẽs: tunc vt dicit Sco. in. iij. dist. xv. q. ij. ꝑ finẽ. Quia si quras per manꝰ cuiꝰ debeant talia paupib⁹ dispensari. Rñdeo q̃ ñ inueni ꝙs necessario medicto: sit determinatꝰ in ista paupib⁹ dispensando. Quidã aũt doctor aiꝝ confessor: vel aliquis alius ea dispensare debet: de cuiꝰ fidelitate ille confidat: mihi aũt videt q̃ talis ꝑ seipm cõsilio nihilomiꝰ boni viri hoc pauperib⁹ erogare põt: qz tali mediatori ad dispensandũ tribui posset de cuiꝰ fidelitate ꝓsumeret: quitamẽ sibi appropriaret vel i alios vsus cõuerteret q̃s deberet: vnde lex diuina q̃m nõ ligat ꝑsonã tũc scõnda est rõ naturalis q̃ dicerat q̃ homo ꝙd aliꝙd retinet magꝭ, restituat paupib⁹ ꝑ seipm q̃s ꝑ aliũ: consiliũ tñ boni viri nõ excludẽdo sz potiꝰ includendo: hec est sententia Scoti q̃ videtur rõnabilior. Nec obstat. c. cũ sit. extra de iudeis. vbi dicit q̃ ꝑm puideritã dioce. dñt ea iudei paupibus chr̃ianis distribuere: qz capitulũ illꝺ loquit de iudeo non de chr̃iano: cuiꝰ auctoritas et dispensatio ꝙd ad pauperes chr̃ianos ab ecclesia merito suspecta habet: cum in illo casu cogat ad hoc inuitꝰ: qualis suspicio in chr̃iano fideli merito cessare debet: et sic epus nõ habet se de talib⁹ intromittere nisi in defectũ: vel nisi vbi ageret in iudicio ꝛ nolentẽ paupib⁹ erogare. Concordat Joã. mo. in. c. quãq̃ li vj. de vit. et Inno. extra de emu. eccle. in c. quia plericq̃. Sive talit obligat⁹ laborat in extremis debet instituere ac deputare certũ ac prob̃ executorẽ illiꝰ restitutiõis: et hoc vnum vl plures: et tũc talit instituti cõmissum officiũ fidelit exequi dñt: siue in restituendo: siue in pauperibus distribuendo: siue etiã iuste acq̃sita in testamentis relicta paupib⁹ et pijs causis quocitius poterũt fm voluntatem testatoris dispensando: vt ꝓz. xij. q. ij. c. de laicis. in fi. vbi plane de hoc: et hec est sententia Archi. Hoc etiã no. extra de ver. signi. c. cum tibi. in glo. q̃ incipit: nõ intelligas. Si tamen hmõi executores in hoc negligentes et infideles fuerint: tunc debent cõpelli vel suppleri debet per diocesanũ vel per illum cui ipe cõmisit: vt patet latius supius i q̃rto ꝓcepto vbi agit de executiõe testamẽti infra q̃ntum tps fieri debeat. Si denicq̃ talit obligatus nullũ relinq̃t executorẽ q̃ iniusta restituat: tũc locũ hz sntia Ray. et Hostien. q̃ dicũt: q̃ hec restitutio vl distributio fieri dz auctoritate epi vl penitentiarij: vel et capellani ciꝰ i cuiꝰ diocesi illa iniusta fũt habita: et hoc sonat dict cũ. c. de laicis. Quarto principaliter obligatur ꝙs ad restitutionẽ ineti illiciti vel alienationẽ donatõis Pro q̃ sciendũ: q̃ Sco. in. iij dist. xv. de tali donatiõe talẽ ponit conclusionẽ: q̃ dñs alicuiꝰ rei nõ ꝓhibitꝰ a lege vel superiore: a cuiꝰ voluntate dependeat in donando vt nõ alienando: donare põt rem suã alteri volenti recipe: q̃ ꝓbat: qz ex q̃ ꝑ actũ voluntatis fuit dñs: ꝑ voluntatẽ potuit cessare esse dñs: et aliꝰ vult recipere ergo põt incipe ee dominꝰ: et non ꝓhibet alq̃ causa superior: istũ dimittere et illũ incipe esse dñm. Ex q̃bus ꝓbis elicit q̃ tria requirunt ad iustã donationẽ: ita q̃ recipies nõ obligef ad restitutionẽ. Primũ est q̃ sit liberalis trãslatio ex pte donantis: qz nõ est in donatiõe iustitia vel iusta translatio: si donans non mere liberalit donat: q̃ dupliciter fieri põt. Primo per ignorantiã nõi mere liberalit donat qui ex ignorãtia donat sicut donant furiosi. frenetici: mente capti: ebrietosi et stulti: qz iã in eis nõ regnat liberũ arbitrium: vñ fm iura furiosus dare nõ põt: qz cõpaf infanti propt defectũ vsus li. arbi. sicut nec peccare ꝓnt. Hinc. xv. q. j. c. merito. §. vt ira q̃. subdit. mens ꝓto alienata furore cum sui compos non sit coꝛ que admittit: reatum nõ contrahit: qz facultatẽ deliberãdi nõ habuit: vñ pupillo et furioso in maleficijs subuenit: vt non eis imputent ad penã que ex mentis deliberatiõe nõ ꝓcesserũt: hoc ibi: et i clemẽ. de homi. c. si furiosus: vbi ꝺr glo. q̃ talis q̃diu furit pari põt iniuriã sed non facere: et qꝺ per cuz fit: habet ꝙnde ac si casu alio quo accidisset sine facto ꝙsone: vnde si dãnũ aliqꝺ dat nõ tenet. l. acqlia. sed est ꝙnde ac si quadrupes fecisset vel regula cecidisset. ff. ad. l. acquiliã. sed et si quicũq̃ §. ij. et idez ibi dicit q̃ infans vel furiosus ꝙdidit aut coꝛrupit: impunitũ est: etiã si hominẽ occiderit: cũ alterum innocentia cõsiliꝫ: alterũ ꝓ fati infelicitas excuset. Et sic dicendũ est de dormiente: q̃ sicut aliq̃ in somno loquit: sic aliq̃ etiam in somno agit. Hinc etiã in hoc. c. si furiosus. determinat Clemens. v. in cõcilio. Vlencñ. q̃ furiosus infans et dormiens aliũ occidens vel mutilans nullã irregularitatẽ incurrit: et similetudictũ est de mente ꝓpinq̃s: cũ. s. iam fũt extra rõnis vsũ: et tñ ex malicia aliquoꝝ condunt vl mutant testamẽtũ qꝺ fz Sco. coꝛã ꝺo nullũ robur obtinet: et si rõnis vsum adhuc hẽ videant tamẽ

Sermo.lxi.

On furtum facies.

Exo.xx. Quinto ꝓcipaliť vi
n dendum eſt vbi reſtitutio fieri
debeat ad hoc vt iniuſte poſſi
dens in oib⁹ ſatiſfaciat. A Ad cuius euidentiã cõſiderandũ eſt: q⁹ oia bona reſtitutioni obnoxia aliqñ ſũt incerta q̃ ad ꝑſonas q̃bus ſunt reſtituenda: aliqñ ꝙ certa. Quantũ igiť ad ꝓmũ q̃ri ꝓt: an debita donata legata extorta aut q̃ſtercuneꝫ acq̃ſita reſtitutioni obnoxia ac incerta q̃ ad ꝑſonas ſeu eaꝫ heredes q̃b⁹ ſunt reſtituenda: non tamen q̃ ad loca eoꝫ vñ fuerũt rapta ſeu aliter habita: debeant dari pauꝑib⁹ ſeu diſtribui in alias pias cauſas ſolũ in eiſdẽ locis. Et dicẽdũ ſm Bernñ. de chriana religione: q⁹ triplex ꝓt eſſe incertũ. Primũ eſt cõe qñ. ſ. res acquiſite fuerant cõitatus loci alicuius: et tũc q̃dam mõ ꝑſona ſcit. eo q⁹ talis cõitas vicẽ gerit q̃ſi certe ꝑſone. Exempli gra falſificantes monetas aut groſſiores nũmos a leuioribꝫ eligentes: vt illos vel confundãt radant artificiali aqua lauent: aut plus fuſoribꝫ vel cam
ꝑſoribꝫ vendant: reipublice ſatiſfacere obligant de dãno q̃ inde cõitati euenit. Si tamen non ſcit q⁹ inde cõitas damnificata ſit: tunc pauꝑib⁹ eſt erogandũ vel cultui diuino mancipandũ: cũ oino ſit impiũ et iniuſtũ lucrũ: vnde tales falſarij dici ꝓnt: et ſic falſarij ſm leges eſſent iudicandi et puniendi. Specialiť tamẽ in q̃dã extrauaganti. Ioan. xxij. que incipit: ꝑdiens q̃ſiex adipe iniquitas ꝺt glo. per Benzelinũ: excõicant falſam fabricantes monetã in regno francie: et ſcienter ꝓcurantes vt alios decipiãt quos papa ſolus abſoluit. ſed videť q⁹ hec extrauagans localis ſit q̃ ad regnũ francie tm: vñ tales monetam falſificantes in pondere materia vel forma vel argentũ ſemiplene depurantes: dicunť fures reipublice. ff. de cõtraben. emp. l. j. et tales fures eruntť in aqua bulienti: vt. ff. de fal. mone. l. ij nec talis moneta reꝓboba liberat ſoluentẽ: vt. ff. de pig. l. elegant. excuſať tamen coram deo q̃diu neſciuerit: de hoc etiaꝫ patꝫ ꝫ. Scõm autẽ incertũ eſt: qñ ſic ad ſingulares ꝑſonas ſingulariť ꝓtinet: vt tñ oẽs vel maior pars alicuiſ⁹ loci damnificať: ſicut contingit in generalibus rapinis: vbi quaſi omnes vel maior pars cõmunitatis damni

Vbi tam incerta q̃ certa reſtitui debent: et de ſeptẽ circũſtantijs que requiruntur ad verã debitorũ relaxationẽ.

ſtantiũ importunitatibꝫ laceſſiti ac victi tã dẽ ꝓſentiũt inuiti. qñ ſit nullũ robur obtinet: eo q⁹ nõ cõſentiũt mere voluntarie: q⁹ ꝺt pha in. Et ꝺ. q⁹ gratia et aliq̃ls coactio excluꝺit voluntariũ. Ex dictis ꝺ fin Sco. cõcluditť gñaliť q⁹ q̃. ũ q⁹ decep⁹ de eo cui donat q̃ntũ ad illã rõnẽ ꝓpť quã dõat ñ ſimpliciť donat: et tõ tenetť recipiẽs ad reſtitutionem. Siť q̃ũ q⁹ aliq̃ neceſſitate coact⁹ donat ñ ſimpliť donat: et ſic recipiẽs tenetť ad reſtitutionẽ: ſic multi inferiores maioribꝫ exhibẽt mun⁹a manu vť ab obſequio: pon⁹ ex verecundia vel timore q̃ ex mera voluntate: ita q⁹ ſuperior ꝑces q̃ mãdato cõgantť: et ſic ad reſtitutionẽ obligantť: niſi ꝛtia iuſte exigerẽt certã ab inferiore. Ratio eſt: q̃m id nõ libere donatť qñ cõtra vť ꝑter voluntatẽ illiť a q̃ dependeri donãdo donatť: ar. hẽm⁹ in c. exigit. ſi vj de cenſib⁹. vbi ꝑcipiťq⁹ viſitatores reſt. tuã rem q̃ ab eis receperit q̃viſitantť: licet ẽt munera libere data videantť ipis viſitatoribꝫ aut eoꝫ familijs: vt ptꝫ ibidẽ: qr ꝑſumiť q⁹ intuitu viſitatiõis ꝺantť: vt viſitatores ad eoꝫ flectent arbitriũ nimiꝫ cũ munere ꝺt in plurimũ excecant oculos: vnꝺ ꝑcipiť eis q⁹ in duplũ reſtituãt: alioqn grauioribꝫ penis ſubijciuntť. vide ibidẽ in rectu et glo.

Scõm ꝓncipale q̃ req̃rit ad iuſtã donatiõnẽ eſt: q⁹ adſit voluntas recipiendi in eo cui fit donatio: alioqn ñ trãſferť dñiũ: ſic q̃dam factũ q̃ in manifeſto oblatũ refugiũt et poſtea in occulto auferũt: q̃ ꝓꝫ Sco. furtũ committunt. Tertiũ eſt q⁹ tã accipiẽtes q̃ ꝺantes nulla lege ſuperioris ꝓhibeantť i iſta trãſlatione nec q⁹ actũ alteri⁹a q̃ dependeat ꝓpť defectũ aũt recipiẽtis nõ põt ꝺs ꝺare fri minori pecuniã: q⁹ ille nõ vult: et ſi vult nõ põt eẽ poſſeſſor: ſic etiã nec alteri religioſe ꝑſone tanq̃ ꝑſone ꝓuate ꝺc q̃ ꝺari põt: q⁹ non põt ꝓpriũ aliq̃ poſſidere: ꝓpť defectũ ꝛo ꝺantis nullus tpe q̃ caret vſu li. arbi. ꝺare aliq̃ alteri põt: vt ꝓꝫ ꝫ. Siť nec yrones nec ꝑples nec fuiẽtes de reb⁹ patriſfamilias niſi in certis caſib⁹ nec etiã monachi nec pupilli: nec minores. xxv. annis put de his latiꝰ ptꝫ i. ſiť. ꝓcepto vbi agitť de his q̃ eťynã ꝺare ꝓnt Ad laudẽ dei.

ficatur: tunc etiã si non reperiunt ꝑsone qua
rũ res ille fuerunt: debent similiť cõmunita
ti restitui: quia cõitas consistit in toto vel in
parte maiori: ꝛ sic per talẽ modũ discretũ res
iustius restitui põt: ꝛ sic dicendũ est de his
qui in bello iniusto vendunt ex certa scientia
balistas: gladios intoxicatos: arma ꝛ simi//
lia q̃b cõitas aduersarioꝝ ledit: tunc eĩ lese
cõmunitati obligant. Tertiũ deniq; incertũ
iniustũ dici ꝓterit quando sic ad ꝑticulares
ꝑsonas singulariť ꝓtinet: qz minor pars cõ//
munitatis ledit vl̃ spoliat: ꝛ sic cõitati resti//
tuere ꝙ nihil ipis vl̃ modicũ ꝓdesse ꝓsumitur
aut etiam eoꝝ heredibus: ꝛ tunc si damnifi
cati ignorant licet congruũ sit dare eodẽ ꝛ
pias causas in eodẽ loco ꝓ salute eorundẽ:
eo ꝙ lege nature damnificati hoc magis vel
le debeant dũmodo cõmode fieri ꝓterit: non
tamẽ est necessariũ dũmodo melius ꝛ certi⁹
alibi dari põt ꝓ salute eorundẽ: in his eĩ
plus respicere debent animaꝝ salutem q̃ na
turalẽ affectionẽ: exempli gr̃a: vt decasu ꝓ//
senti aliqua ponamus: si quis vtiť iniustis
ponderibus: mensuris vl̃ regl̃s cõtra illud.
Deut. xxv. Nõ habebis in sacco diuersa põ
dera maius et minus: nec erit in domo tua
modius maior ꝛ minor: debet taliter restitu
ere ꝙ penitus ignorat vel personã vel rei re
stituende quantitatẽ: ꝛ simile iudiciũ est de
de his qui primos deciplunt in mercantijs:
in macula defectione: adiuxtiõe: corruptiõe
ꝛc. de q̃b patet supra. Itẽ qui vendunt fal//
sos taxillos: venenũ mortifer̃: gladios into
xicatos ꝛ similia: his quos sciunt vel credũt
talibus abusuros. ℬ Scõo principali
ter bona restitutioni obnoxia sunt certa quo
ad ꝑsonas q̃bus debenť. ꝛ tunc aut sunt in//
iuste acquisita ꝛ detenta: vel iuste quidem ac
quisita licet iniuste detenta: si ergo sunt iniu
ste acquisita possessore simpliciť inuito: sicut
in furto vel rapina: tunc siue fur siue raptor
se absentauerit a loco ꝛ a persona a q̃ substã
tiã rapuit siue econtra: tenenť semꝑ taliter in//
iuste possidens sublatã rem vel eius valorẽ
transmittere ad verũ dominiũ sumptibꝫ in//
iuste possidẽtis: ar. extra de raptoribꝫ. c. j. vbi
subdiť: q rapinis ꝛ depdationibꝫ insistentes
etiã in alienis dioce. a loci illius ꝑlato debe
ant excõicari: quoꝝ excõicatio ꝓpria epo si//
gnificanda est: nec eos ꝓpius epus recipiat
anteqũ illuc redeant vbi rapinã fecerãt ꝛ oia
plene emendent. Q, si obijciť ille q̃ accepit
nõ tenek nisi ad simplicẽ restitutionẽ: sed ad
eum cui fieri deberet restitutio nõ põt ꝙueni
re vel mittere sine magno dãno: ꝛ forte maio
ri q̃s sit ꝑtiũ rei restituende. Ad ꝫ respondet
Tho. in. iiij. di. xv. q. si sit res magni valoris
dz sibi trãsmittere si cõmode põt: nec obstat
si dãnũ patiť de remissiõe: qz ipe sibꝫ ꝑi cau
sa fuit iniuste auferendo. Si ꝓ trãsmittere
nõ possit vel res sit nõ magni valoris põt eã
dare ꝓpinq̃s illiꝰ sibꝫ: vl̃ alicui cenobio si nõ
habet ꝓpinq̃s cũ ꝓ restatõe tali reddere tene
anť si req̃sierit vl̃ vnq̃s comparuerit: hec ille.
Si tñ res est oblata nõ simpliciť inuito dño
sed est ibidẽ q̃ddã voluntariũ mittũ: vt nõ i
ꝓris: tũc si vsurariꝰ se absentauit a loco in
q̃ vsuras exercuit: tenek suis sumptibꝫ vsuras
illas transmittere creditoribꝫ suis ꝫ Hosti.
ꝛ Joã. an. in. c. cũ tu. extra de vsuris. Si ꝓ
tales creditores se trãstulerũt de loco vbi sol
uerũt vsuras ad habitandũ in alio loco: tunc
sumptibꝫ creditoris ꝑm q̃sdã tales vsure trãs
mitti dñt ad eosdẽ: ꝛ hoc sentit glo. in. c. cum
tu. extra de. vsu. q̃ õt: sed pone q̃ ille cui debꝫ
vsura restitui longe sit absens: nunq̃d tenek
vsurariꝰ mittere ad eũ vsuras: ꝛ rñdet q̃ sic:
ſz sumptibꝫ illiꝰ absentiꝭ. Et subdit q̃ si sum//
ptꝰ itineris rei sũmã excederet: dare dz pau//
peribꝫ: ꝛ licet amiserint vsuras nihilominus
tenenť ꝓpť moꝛã que illis nocere debꝫ: hoc
ibi. Si vero sunt iuste acquisita licet iniuste
detenta ira q̃ ꝑ viã l̃cirã sit res habita vel
accepta: sed fuit in mora soluendi: tunc dici
ꝓterit de ea ſ. cur de restitutiõe vsure iã dictũ
dictio est: semꝑ tñ ꝫ Guil. circũstantie rei sũt
in talibꝫ pensande: qz tam parua posset esse
quantitas ipius rei reddende: ac tam diues
ꝛ largus ille cui restitui deberet: q ei trãsmit
ti nõ oporteret: sed eẽt ꝑ illiꝰ ania pauperibus
dispensanda: ꝛ ꝑsertim cũ debitor nõ fuit i cul
pa vereddendi mora ac esset parui ꝓtis q̃ res
ipa restituenda: tũc triplici remedio vti põt.
Primũ est q̃d expectet q̃s cui res restitui
debet: vel si spes est q tandẽ ꝑ nunciũ fidelẽ
illi transmitti posset: vñ tãdiu nõ est in mora
reddendi q̃diu nõ põt ei cõmode mittere: ſz
spem habet ꝓbabilẽ q in futurũ cõmode mit
tere possit: aut q creditor ad ꝑtiã suã aliq̃n
venturus sit: consulendũ tamẽ est q interim
dum creditorem expectat in omnẽ euentum
rem illam ad fidum amicũ in loco tuto depo
nat ad reddendũ creditori dum venerit: aut
ad mittendũ dum sine immoderatis sumpti

bus et transmitti poterit: ne forte debitor in
pura mortis vel infirmitate preuentus fatis
restitutionē illā adimplere nō poterit: ex hoc
cuiā tam apō se q̄ apud prīm certior fit q̄
absq; dolo firmu tindilo cōstituū habz ad
redditū. Scōm remediū est q̄ p literas vl̄
per interpositū aliquē humiliter. relaxationē
petat illi⁹ debiti: vel donationē illi⁹ rei: vnde
regula grālis est: q̄ oē debitū qō a creditore
libere indulget vl̄ dat, p reddito vel soluto re
putat: q: dt glo. in reg. iu. petīn. li. vj. verū est
q̄ nō remittit petīn nisi liberaliter remittat a
creditore debitori: q: sufficit q̄liter cūq; satis
faciat: vt. ff. q̄ mo. ius vel hypo. sol. l. ītē libe
ratus. ℒ Ad hanc tamē indulgentiā vt
vera sit req̄runt septē circūstantie: quarum
tres sūt ex parte postulantis: et q̄tuor ex pte
largientis. Primo ex pte postulantis requi
rit⁹ q̄ corde satisfaciat: q: debet cordialiter vel
le satisfacere sine fictiōe vel simulatione: nā
cor qō grauat ex voluntate retinendi aliena:
alleuiat ex voluntate restituendi aliena. Hic
Hug. et habet extra de reg. iu. ois res p quas
cunq; causas nascit p easdē dissoluit: vñ po
namus casum q̄ iniuste detinens rem vel pe
cuniā alienā ponat eandē totā in manib⁹ cre
ditoris: tanq; plenā oīdens voluntatē satis
faciendi: cū tñ in veritate nō habeat: q: si cre
deret q̄ creditor acciperet vtiq; nō offerret: cre
ditor tñ cū cor debitoris non videat totā vel
magnā partē liberaliter dimittit. Querit igit
vtrum talis debitor satisfecit. Respōdet ad
hoc Egidi⁹ in q̄dlibetis: q̄ talis a petō iniu
stitie ñ est absolut⁹: q: petīn per pniam et cō
fessionē delet. Sz de absolutōe debiti distin
guendū est: q: si creditor libera voluntate de
bitū dimisit: tunc amplius restituere nō tenet⁹
q: satisfecit, prio sz nō deo: si tñ creditor aliter
deceptus est: aut per vnū de q̄tuor q̄ de cre
ditoribus inferi⁹ ponunt p̄ncipaliter ad remit
tendū motus est: tunc illa remissio ñ sufficit:
concor. Joā. an. sup. glo. in di. regula: petīn
dicens: q̄ iniuste possidens aut gerit in mēte
, p̄ posse vel restituere si is a q̄ subtraxit remit
tere nolit. et tūc si remittat liberatus est: aut
non gerit hoc in mente: et tunc licet alter re
mittat minime tñ liberat⁹ est quo ad deum.
Fredericus q̄z de sensis in opere suo passū hūc
dispurās: indistincte cōfirmat opinionē di
cte glo. dicens: q̄ si is cui restitui debet pecu
nia vsuraria vel male ablata: non coactus: ñ
deceptus vel circūuent⁹ et omni dolo et cal

liditate vi et metu cessantibus etiā precibus vel
seruitiis ex hibitis ōib⁹ inducer⁹: pecuniā sibi
debitā non oblatā: nec restitutioni parata
debitori dimittat: liberatus est debitor: non
tamen a peccato q̄ incurrit vsuras vel male
ficiū exercendo: nisi et de illo peccato penitē
tiā agat: et concludit finaliter. q̄ si tali de bito
ri in crimine p̄seueranti et nō dispōsito ad ali
quā restitutionē: creditor motu ppio vel ad
preces debitorz illi⁹ vel alterius libere remit
tat: tunc quidē liberatus est debitor a resti
tutione rei nō tñ a petō quod cōtraxit iniu
ste rem illā vsurpando vel detinendo: nam ī
re male ablata vel detenta q̄s obligat eterne
pene p̄opt̄ petīn mortale qō cōtraxit auferē
do vel detinendo iniuste rem p̄primi: et obliga
tur ad restitutionē rei eiusdē vl̄ equivalentis:
ideo sicut duos offendit s. deū cōtra cui⁹ iusti
tiā fecit: et p̄xim ū quē spoliauit: sic tenet duō
bus satisfacere: vt extra de vsu. c. cum tua: et
extra de homi. c. sicut dignū. §. cos. hec ille: et
satis cōcor. Hostien. et Archi. in summis. et
Lapus: extra de vsu. in. c. in ciuitate. Dz si
obijcit dato q̄ primo satisfecit per remissiō
nē sibi factā quō deo satisfacere potest si cor
de indurato gerit in mente primo non velle
satisfacere nisi sibi remittat: et h̄ p exemplum
ostendi potest. Pone q̄ creditor male gratis
suis debitorē inuitū et remittentē auctoritate
re iudicis ad restitutionē cōpellat deinde li
bero debitori donet eadē: nōne tūc potest debi
tor satisfacere deo absq; alia restitutiōe: cer
te sic: et tamē q̄ntū in debitore fuit nō restitu
it: cur ergo non idē si debitori libere facta est
remissio q̄ nō erat restituere parat⁹: ex q̄ enim
ad duo tenebat. s. ad faciendā prīo restituti
onem: et satisfaciendū deo p contritionē: et ob
ligatio p̄ma sit per remissionē sublata rema
net sola secunda. s. penitentia de petō: q: in
iusticiā fecit: et q: nō intēdebat restituere ni
si sibi facta fuisset remissio: et hanc opinionē
tenet etiā Donald⁹ in sūma: in verbo resti
tutio furti facienda est. Verūtñ alīq̄ sūt casꝰ
in q̄b⁹ remissio nō sufficit obligat̄ ad restitu
tionē. vt patet in. c. statutū: de reseri. lib. vj.
et in. c. exigit: de censi lib. vj. ergo in aliis suf
ficit remissio: vt patet de cleri. non resi. c. j. et
c. petīn: de reg. iu. li vj. Secundo ex pte po
stulantis requirit⁹ q̄ ore satisfaciat p se vel per
interpositā p̄sonā: aut se offerēs velle satis
facere iuxta posse. Hic q̄ri potest vtr⁹ usu
rario cui ab aliquo facta est libera remissio

mandante generaliter in testamẽto suo reddi vsuras: executor vt heres qđ semel remissum est/ restituere debz. Ad hoc respõdet Fredericus in ope suo. q si talis testator locutꝰ est per ꝑba trãsferentia se ad factum: vtputa qa iubet vsuras restitui his quibus restituere debz/ t q ꝓbarent se eas soluisse: tũc nõ obstante remissione tenebit heres satisfacere. Et hẽc ita loquit c. ad nostrã. ij. extra de iure. vbi plane de hoc. Si ꝑo loquit ꝑ verba sed ad ius trãsferentia/ nõ ad factũ: vtputa iubet eas restitui quib⁹ debet. t tũc secus dicẽdũ est. hec ille. Tertio requirit q etiã ope satisfaciat iuxta posse si vult etiã deo satisfacere. vt si rem restituendã adhuc habet: illã sine malicia t fictiõe in manib⁹ creditoris libere ponat. Si naũt tũc sufficiẽtia pignora tradat. q si nõ habet: tũc de libera voluntate creditoris aliquã possessionẽ in manib⁹ alicuius ꝓbi viri ponat: vt ex fructibus eius ꝓcessu tẽporis omnia debita ꝓsoluant: a: postea ad ꝓmum dõm vel heredẽ eius redeat: etsi possessor non hz cautionẽ sufficientem: faciat q tam ipse q̃ eius heredes ad restitutionez cõpelli ꝑnt post q̃ ad pinguiorẽ fortunã venerint. Potest etiaz fieri ꝑ mediã personã inter debitorem t creditorẽ amicabilis cõcordia: dũmodo sit voluntaria t libera: ita q nulla de q̃tuor cõditionibus sequentibus assit. nam quia tales remissiones cõmuniter fiunt coacte: ideo nõ valẽt. ꝑterea ad hoc vt libere fiant t apud deum valeãt: quattuor sunt necessaria. Primo q nõ fiant ex metu: sicut indulgere solent subditi suis superioribus: aut etiã alijs ꝓpter intercessores quos timent. Secũdo: q nõ fiant ex verecũdia: sicut ꝓ intercessoribus mittũtur confessores qui aliter se habẽt q ex verecũdia moti creditores t nõ libere partẽ vel totũ remittunt. que remissio nil valet apud deũ. Tertio q nec fiant ex desperatione. qdam em̃ remittũt qz de parte vl de toto desperãt. Quarto q̃ nõ fiãt ꝓpter aliquaz speciẽ rgalem: puta qz sperat a debitore sibi ꝓstari mutuuz simplex: vel vsurariũ aut tẽporale seruitiũ. aut etiã ꝑ motionẽ aliquã secularẽ vel eccliasticam se sperat receptuz Tertiũ deniq̃ remedium est: q dũmodo verisilr desperat inuenire creditorẽ t eius heredes: salubriter distribuat pauperib⁹/ vel in pias causas eroget: vt siccidẽ spũaliter reddat quod rgaliter reddere nequit. Ad laudem dei.

Sermo lxiij.

¶ Quomodo vel quo ordine debet fieri restitutio tã de certis q̃ incertis iniustis depositis debitis legatis t similibus. Sermo. lxiij.

On furtum facies.

n Exo. xx. Sexto ꝓcipaliter videndũ est q mõ vel q ordine facienda est restitutio: debitoz em̃ aliq̃ mltis t diuersis obligat diuersimode.

A Ad hoc dicẽdũ q generaliter ꝓus restituenda sũt omnia certa siue iniusta siue debita vl q̃literc̃q̃ insuste retẽta. q certa in hoc casu ꝓponunt incerta triplici rõne. Primo rõe obligationis: nõ em̃ tenent heredes paupib⁹ nisi vnica rõne. s. in foro dei sed creditoribus certis tenent etiã in foro mũdi: qz ꝑnt heredes a creditoribus in iudicio conueniri. Secũdo rõne successiõis: qa christ nõ succedit in paupib⁹: nisi q̃ nõ reperiunt ꝓsone certe q⁹ certa restitui debeãt: vt q̃si ꝑ substitutionẽ christ succedere videat. Tertio rõne similitudinis. nam a simili sicut simplex votũ nõ adeo ligat sicut solẽne: qz nõ dirimit matrimoniũ ꝛc tũ. Cuius rõ est: qa in simplici voto solũ vnũ vinculuz ligat: in solẽni ꝓ duplex. sic in ꝓposito dicẽdũ ꝑt. Et ex h̃ patz error multoz q circa restituendas vsuras vl rapinas q̃tidie practicant iniuste. ꝓbi gra. Sit aliq⁹ q decẽ milia habuit ꝑ iniustis: interque q̃q̃ milia reperiunt certa: t q̃q̃ incerta. ipso igit decedẽte inueniunt tm̃ tria milia: t sic nõ sufficiũt ad restituendũ certa. si ergo qđ ꝓ satisfactione incertoz accipit vt paupib⁹ det: totũ nouã rapinã: t qdãmodo chr̃m raptorẽ facit in suis paupib⁹. t paup q scit t talit accipit/ rapinam cõmittit: t ad restitutionẽ obligat his qđ deberent hẽc certa. qa qđ restitui dz certis ꝓsonis/ nõ ꝑ distribui paupib⁹. vt plane ꝑz extra de homici. in c. sicut dignũ. §. cos insuper. Porro inc certa ꝓus restituẽda sũt male ablata: Cuius rõ est fm Alexã. de alexã. in tractatu suo de vsu. qz reddere male ablata est fm necessitatẽ iustitie. t eoz solutio tollit iniuriã factã deo t ꝓximo. t maxime in rapina t furto. in solutiõe aũt debitoz vl iuste a q̃sitoribus nõ tollit iniuria/ sed saluat iustitia. t ideo videtur illud ꝓius fiendum isto. t si fit/ cõtrarium in pluribus hoc esse videtur: ex eoz obitu sũt clara t mãifesta: restitutio

nes aũt nõ sic sed inqrende sunt: ceteris aũt paribꝫ clarũ ⁊ manifestũ ꝓcedit incertũ. Cõ cor. etiã Astẽ. B Cetez int male ablata illa ceteris paribꝫ ꝑus sunt restituẽda: in quibꝫ auferẽdis creditoꝛi facta est maioꝛ iniuria ⁊ violẽtia. Pꝛo quo sciẽdũ q̃ fm triplicem volũtatẽ creditoꝛis ꝓngit debitoꝛem hãe fabam eius: ⁊ fm hũc triplicẽ volũtatis gradũ hõ varie fm ꝑus ⁊ posteriꝰ restituere obligat. Pꝛima est volũtas violẽta q̃ cõcurrit in rapina/ furto/ ⁊ siꝫ: ⁊ illa ꝑius sunt restituẽda. ⁊ hoc ꝓpter violentiã ⁊ iniuriam simplr illatam. Hinc etiam ad restitutionẽ tales cõpellunt tam de iure diuino q̃ ecclĩastico/ q̃ etiam ciuili. Usura ꝙ in qua minoꝛ est violẽtia ⁊ iniuria: compellit restitui tm iure diuino ⁊ ecclĩastico. Eadẽ etiam rõne ceteris paribꝫ ꝑus rapina q̃ furtũ restitui debet. ꝺa Guioꝛ in rapina q̃ furto/ violentia ⁊ iniuria ꝓmo irrogatur. Uñ si debitoꝛ insolidũ restituere nõ potest quod extoꝛquit ꝙ rapinã ⁊ furtũ: ac etiã quod habuit per usurã: tũc tenet ꝑius insolidũ restituere qđ habuit per rapinã ⁊ furtũ: q̃ qđ habuit per usurã. Rõ est: ꝺa spoliat⁹ ꝙ usurã suã spõte spoliatus est: siꝫ spoliatus ꝙ rapinã ⁊ furtum ꝯ volũtatẽ suã spoliatus est. Secũda ꝙ o est volũtas cõditionata: que. s. cadit in usura. nã in illa nõ cadit volũtas libera/ sed q̃dam ꝯditiõe coacta: ⁊ ideo ꝑus tenet homo restituere q̃ habuit ꝙ usurã: q̃ q̃ habuit per alios ꝯctus volũtarie factos. Huius rõ est fm Alexã. Iemb. qꝛ in restitutiõe debitoꝛ solũ iusticia obstat. sed in usure restitutione ⁊ quoꝛũlibet male ablatoꝛ nõ solũ iusticia/ siꝫ etiã iniuria ꝺo facta ⁊ ꝓmo amouet. hinc talis restitutio ꝓferenda est. Tertia uenit q̃ est volũtas ꝯformata: sicut in ꝯtractibꝫ licitis volũtates ẽntium simul ꝯformant: ⁊ ideo habita cũ tali volũtate post ꝓcedentia restitui debẽt. nouissime ꝙ o inter certa restituẽda sunt ea q̃ ad pias causas sũt relicta ⁊ donata. Cuius rõ est fm Alex. de alexã. de usuriꝭ. qꝛ donatio legatoꝛ est ex deuotiõe legatoꝛis: ⁊ ideo fuit in eo supererogatiõis consilĩũ. vel forte ꝙ debitis incertis sunt legata. restitutio ꝙ o ꝺebitoꝛ certoꝛ q̃ ad ꝑsonas est ex obligatiõe ꝓcepti. Hunc autẽ ꝓius sunt reddẽda que sũt fm necessitatẽ iusticie ⁊ obligationẽ ꝓcepti: q̃ illa dãda q̃ sunt supererogatiõis ⁊ cõsilĩ: ad q̃ hõ ex necessitate nõ tenet. Et huic sententie cõcoꝛ. Archi. in c. nõ sane. ꝓhibẽ. q. v. ⁊ sic mediũ locũ tenet solutio debitoꝛ. Hinc etiam ꝺr Guilhel q si heres scit vel credit hereditatẽ vltra debita nõ extendi. siue sint ex ꝓtractu vl quasi: seu ex maleficio vel q̃si. tũc legatario nihil debet dari. q: si oꝛdinẽ restituẽdi mutauerit/ ꝓmo soluendo legatariꝭ seu sedariꝭ creditoꝛibꝫ/ ⁊ deficit hereditas in restituẽdo ꝑtibꝫ creditoꝛibus: minime liberat quo ad ꝙsciam. nisi hoc faciat ex pbabili ignoratia: reputãs hereditatẽ sufficere ad oĩa soluẽda. vl nesciens hũc creditoꝛẽ esse potioꝛẽ: ⁊ maxie remanet obligatus si ex dolo vel fraude talẽ restituẽdi oꝛdinẽ tenuit. ⁊ hec sane intelligũt. nisi debitoꝛ vel executoꝛ iuridice vel iusto nictu cogeret in restituẽdo oꝛdinẽ ꝑductũ mutare. Dicit tamen frater Clarus de Floꝛentia in suis casibꝫ quos affert in curia romana diputatos. quod iuri magis ꝙsonũ est: vt quẽ ꝓmo dãnificauit/ eidem ꝑius satisfaciat. Cuius rõ est: ꝺa eidem dãnificato bona sua ꝓmo fuerit obligata. vnde si debitoꝛ postea cõtraxit debitum ꝙ mutuũ ⁊ huiusmodi: cõstat q̃ bona sua vni semel obligata/ alteri obligare nequit. Hec ille. C Ad maioꝛẽm autem euidentiã circa restitutionẽ debitoꝛũ q̃ licitis cõtractibꝫ sunt cõtracta/ ponam⁹ casum de mercatoꝛe qui depauperatus aufugit relictis bonis extraneis. Qꝺ creditoꝛes percipientes vnanimiter cõsiuunt/ ⁊ solutionem exigunt. nã ueniũt dependẽtes ⁊ petunt deposita. ueniũt ⁊ vẽdentes qui petũt pãnos deperditos aut ꝑtium coꝛũdem. ueniũt ⁊ hypothecariꝭ petẽtes se ꝑferi. ueniunt ꝙ dominus vxoꝛes ⁊ nurus. ueniunt ⁊ alĩ simplices chirographariꝭ. ueniunt ⁊ alĩ simplices ꝓuilegiariꝭ. Querit ergo quo oꝛdine ⁊ quibꝫ ꝑius satisfaciendũ est: Ad hoc dicẽdum fm Baldum de Perusio. C ꝙ debito: ꝺ bonis autoritate iudicis possidendis. q̃ talis oꝛdo seruandus sit. Primo nanq̃ satisfacere debet dominis rerũ adhuc apud debitoꝛem extantium. vt etiam ꝺr Baldus. C. de execu. rei iudi. in. l. executoꝛẽ. vbi gratia. deponẽti debet reddi depositum si adhuc extat. vt. ff. de ꝓuis. credi. l. fi. ⁊ l. neuter. §. in bonis eo. titulo. Similit furtum ⁊ rapina primo reddi debẽt si extat. Et de siliqꝫ in qbꝫ nõ transfertur dñium idẽ est iudicium Secũdo loco restitui debent merces extrãtes his qui illas proprio nõdum habito debitoꝛi tradiderunt: qꝛ singulariter ꝙ pcio sunt obligate: vel cri-

am q̄dcūq̄ aliud emptū nec solutū dum ex
tat: hoc tñ saluo q̄ si merces p̄nūc plus vale//
rent id plus redd. ℓ ad cōmodū alioz̄ creditō
rū: vt. ff. de ac. emp. l iulianus. §. offerri: q̄ si
merces iam essent vendite z eaz̄ loco alie sub
rogate: tunc tales sub: rogatiōes reddi nō de
bent loco eaz̄: q̄z nō sunt obligate p dicto p̄//
cio: vt. ff de in rem verso. l. q̄dā: vbi dē nota
bilis textus est. Cui⁹ aūt rō pōt assignari:
q̄z p̄ciū ex mercib⁹ illis redactū non erat obli
gatū ci q̄ illas tradiderat: z per ꝯns nec se//
cunde merces ex eodē empte: z idē dicendū ē
in p̄mutatiōe: q̄z vbi species est in obligatōe
nō succedit alio loco alterius: vt nota ℓ. ff. de
ver signi. l. habeo: sicut etiā p̄ciū furti vel
rapine non est furtū vel rapina. Tertio loco
satisfieri debet his creditoribus qui pignora
susceperūt: q̄z portiones sunt int̄ creditores vt
eisdem soluat q̄ntū valet pignus: z p̄ferunt
bis q̄ habent p̄sonales actiones tm̄. z sic̄e iu//
dicū est de creditoribꝫ habentibꝫ expressas
hypothecas q̄ sic̄ p̄ferunt: vt ff q̄ po in pig.
ha. l si pignus: etiā dotī vroris z fi co qō tñ
sane intelligit de prioribꝫ creditoribꝫ haben
tib⁹ exp̄ssas hypothecas: vt plane p̄z extra
de pig c. ex lris: in glo. P̄dto q̄ sciendū ℔ Ho
stien. q̄ pignus est obligatio rei licite p debi
to facta: fit aūt ad maiorē securitatē: q̄z tuti
us est incumbere pignori q̄ agere ī p̄sonam:
vt inst. de obligā q̄ ex deli. nas. §. furti: vnō
qū transit in p̄tē creditoris dr pignus: qñ
vero remanet apd debitorē dr hypotheca: sz
q̄ntū ad actionē non differūt. Et fm Hosti
ē. bona tacite pignori vel hypothece mult⁹
modis obligant. p̄mo p dote obligant bona
p̄mittentis dotē: sic̄ bona mariti p dote vro
ris: itē bona cōductoris p solutiōe locantis:
sic etiā bona tutor⁹ z curator⁹ obligant p tu
tela: itē bona p̄ris p reb⁹ aduenticijs filioꝝ:
sic bona mris ad secundas nuptias conuolā
tis p bonis filioꝝ prioris matrimonij ꝛc̄. de
q̄b⁹ breuit vide in summa pisa. in v̄bo pign⁹
§. ij. Sed nūc ad cepta redeam⁹. Quarto lo
co satisfieri debet creditoribꝫ habentibꝫ tac
tam hypothecā: inter quos tamē p̄fert dos
vroris que censet in bonis viri sui hypothe//
cam habere: z p̄fert alijs nedum p̄tendē
tib⁹ p̄sonalē obligationē: sed etiā p̄tenden
tib⁹ tacitā hypothecā: vt. ℓ. q̄ po. in pigno.
habeant: non tñ p̄fert creditoribꝫ anteriori
bus et exp̄ssas hypothecas habentib⁹: nec
etiam filijs matrimonij prioris agentibus
cōtra nouercas: vt. ℓ. q̄ po. z pig. habe. l. as
siduus: sic̄ z fiscus idē habet p̄uilegium in
mulierē: vt p. de p̄uile. fis. q̄uis. de hoc etiā ha
bet in glo extra de pig. in c. ex litteris: si tam ē
añ tacitā hypothecā vel etiā exp̄ssā nō erat
soluendo: p̄ferri in debitis ex malef cio cō
tractis: tunc in foro ?scie vident illa bona p̄//
ius obligata nō posse vlteri⁹ obligari: z ideo
talis solutio p̄cedere debet in iudicio anime
si constat de certa quantitate z de certis p̄so.
nis quib⁹ restitutio fieri debeat. Verūtamē
qui erpendit in funerādo testatorē p̄fert cul
liber p̄ori tacitā hypothecā habenti: vt. ff. de
religi. l. penul. z. l. ac si q̄s. §. j. sed forte ñ idē
est habentib⁹ exp̄ssā: vt Azo. dr: videat tñ
ne funeralia sumptuosa faciat si testator⁹ bo
na vix essent soluendo: quia talia in foro cō//
scientie nō posset recipe vel exigere. Ceterū
de alijs habentibꝫ pignora vel hypothecas
speciales vel alia bona obligata vt i instru//
mentis fieri solet: nūc tenenda est regula iur⁹
in. vj. qui p̄ior est tpe potior est iure: vt. ℓ.
q̄ po. ē in pig. l. si de cetero: z. l. si fundū: z. l.
diuersis. Quinto loco satisfieri debet depo//
nentibꝫ quando nō extant eorū deposita: vt
ff. depos. l. si hominē. §. fi. hoc aūt p̄uilegiū
cause depositi dat propt frēq̄ntiā cōtractuū
depositor⁹: verūtamē tali p̄uilegio ñ gaudēt
qui sub nomine depositi ad vsurā mutuant:
vt p̄z in dicto. l. si hoiem. Sexto dein: q̄z loco
veniunt simplices p̄uilegiarij. i. habentes p̄
uilegia p̄sonalia non realia z habent actōes
p̄sonales tm̄. Septio vero veniunt oēs chi//
rographarij p rata non obtenta p̄ior⁹ trate cō
tractuū: q̄z licitū est debitori propt cumulu⁹
creditorū facere deteriorē casum p̄iorū cre//
ditor⁹ int̄ cirographarios: non tamē int̄ eos
q̄ hñt dominiū vel hypothecā aut p̄uilegi//
um: vt. ff de sepa. bo. l. j §. cōtrario: z ista ē
ratio quare in chirographarijs creditoribus
non attendit tp̄us: que quidem ratio notan
ter menti recōmendanda est. Et notandum
generaliter q̄ ceteris paribus quando resti//
tutio vnius est determinata z clara tunc p̄e
fertur alterius restitutioni non determinate
nec clare. Q, si amboꝝ restitutio sit eque
clara tunc qui pauper est ceteris paribus de
uite p̄ferendus est: eo q̄ pauper magis in//
digeat: z per consequens cum iniuria maiori
teneat⁹ res illius: quod si pares in paupertā//
te reperiantur: tunc ceteris paribus p̄ferē//
dus est cui p̄ius in dilatione restitutiōis in

luria facta est. De certis igit restitutiōe debita plenarie facta: ad vltimū fit incerta restituenda. Cuius rō pus patet: quia chīs in suis pauperib⁹ nō succedit nisi quando non inueniunt psone certe quib⁹ sunt restituenda: et ideo cū bona nō sufficiunt p satisfaciēdo certis si ds scienter dederit vel acceperit aliqd vice chīp satisfactione incertor ad restitutionē obligat his db⁹ adhuc certa debent: qz hoc rotū rapina est. Nouissime vero si supsint aliqua debent solui legata et donata. Pro q̄ sciendum q̄ differentia magna est int debita et legata: quia debita sunt iustitie: legata vero superogationis et ideo fm canones et fz cō scientiam q̄libet heres vel executor tenet ad omnia debita soluenda: in q̄ntū hereditas se extendit: siue fuerit ex maleficio vel quasi: siue ex contractu siue peruenerit ad heredē siue non: vt extra de pig. c. ex p̄sentiū: de solu. c. j. dcv u tua nos: de rapinis in īris: et pcor. in hoc omnes canoniste: imo tenet solucre debita sine omni diminutione. De legatis autem secus est: quia si tanta sunt q̄ non remaneat ei legitima portio: tunc potest detrahere suam legitimā et iterum quartam fm q̄s dam si fuerit institutus heres: cōcor. Hosti. cū. et Vlricus tamen in legatis ad pias causas non deducitur falcidia: vt. C. ad. l. fal. et extra de testa. c. cum esses: in glo. idem Donaldus. Preterea notandū q̄ si solutis debitis certis adhuc hereditas sufficiens est ad soluendū incerta et legata: tunc legata soluī non debent cuz bis q̄ dantur pro incert⁹ alio quin hoc in fraudem faceret et rapinam i bonis crucifixi cōmitteret: cui pariter applicanda sūt tam incerta debita q̄z etiā legata: verbi gratia. Legauit illi monasterio decem libras: ac pro incertis restituendis similit tenetur. x libras: tunc ea que soluuntur pro incertis illis monasterio non debent applicari in solutionem ip̄ius summe legate constat ei q̄ tunc testator fraudaretur de executiōe ipsius legati. Si tamē hereditas deduct⁹ deducendis non sufficeret ad solutionē vtriusq̄: tunc congruū videt q̄ talia debita incerta applicarent legatario: qz p̄sumit legi nature q̄ tunc testator magis eidem applicari vellet q̄z alteri: et s. plures sunt heredes tūc fm Joan. de. C. debere. ac. l. j. et ij. q̄libet tenet pro parte hereditatis: exempli gra: pat mor⁹ dimittit tribus filijs tres marcas argenti: q̄ unum vna cū furtiua licz ignorēt filij q̄ sit illa. Tūc ei fm Alex. de ales in. iij. in tractatu restitutionū q̄libet tenet tm restituere tertiā partem: etiā si alij partem suā restituere nō vellent: licet quilibet dubitet an marcā furtiuā habeat: secus tm de illo q̄ certus est q̄ ipe marcā furtiuā haberet. Ad laudē dei.

Quando restitui debēt debita iniuste cōtracta vel acquisita publice vel occulte.

Sermo. lxiij.

Onfurtum facies.

Exo. xx. Septio p̄ncipaliter videndū est qn̄ fieri debeat restitutio. Ad cuius euidentiā q̄rit p̄t: vtrū liceat alienū inuito dño aliq̄ tpe detinere: qō si nō: p̄t qua rōne est restitutio facienda. Ad h̄ dicendū q̄ q̄dā sūt aliena iniuste q̄dē acq̄sita et iniuste detenta sicut furta rapine: vsure et silia: q̄ inuito dño vel iniusto lucro a vero possessore alienāt. Quedam vero iuste sūt acq̄sita fz iniuste detenta: sicut oia debita per emptionē: mutationē seruitium: iuste q̄dē cōtracta fz vltra cōstitutū dē ab hoie vsiure seu etiā approbata p̄ fructuū detenta: sic et depositata et silia: et de oib⁹ his dicit Sco. in. xiij. di. xv. q̄ nō licet aliq̄ tpe tenere alienū inuito dño. i. nolente: et fm rectā rō nē nolle debente. In quib⁹ verbis Sco. duo p̄ncipaliter ponit. Primū est q̄ regulariter stati restitutio facienda est sic statī ab actu et voluntate peri mortalis cessandū est: q̄ triplici rōne p̄bari potest. Prima ratio sumit respectu dei qui. s. hoc p̄cepit. Pro quo sciendum fm Tho. Alex. lomb. Bonauen. et Sco. sup iij. q̄ licet affirmatiua dei p̄cepta non obligāt ad semp: tm ad h̄ obligāt p̄cepta negatiua: p̄cepta q̄ de restitutiōe facienda licet fm formā videat affirmatiua: tm fm virtutē implicat negatiuū: vtpote q̄ ds prohibet alienum detinere. et ideo fm Sco. sic auferre alienum est mortale peccm et contra preceptum domi negatiuū. s. non fur. fa: sic etiam istud p̄ceptū est negatiuū q̄ ds inuito dño prohibet detinere alienū: et cōtra illud nō fur. fa agit q̄ sic alienū detinet: et iō sicut necessariū est seruare p̄cepta negatiua: sic necessariū est nō tenere aliena inuito dño. Secunda ratio sumitur respectu primi: qz. s. sic retinens semp est in ledēdo p̄xim q̄diu tenet rē alienā dōcc re

stituat cā. ꝛ ſōo ſꝫ Alex. lomb. eadē eſt iniu
ria rē alienā inuito dño retinere: ſicut cā in
uito dño auferre. vt extra de reſti. ſpo. c. ſepe.
vbi dr vltima glo. q̄ iura p̄ eodē reputāt au
ferre ꝛ iniuſte detinere. Tertia rō ſumitur
reſpectu ſui. nā ſm Sco. vbi ē. vt bō ꝑ pe
nitere poſſit ſtatim ceſſandū eſt ab actu cu
iuſcūq; moralis culpe: nō tm exteriori/ ſed
etiā interiori. i. tā effectu q̄ affectu. iuxta il
lud Eccī. xxj. quaſi a facie colubri fuge pec
catū. ꝛ ideo p̄ cōſequēs actu ſtatim reddere
vel velle reddere cum oportunū fuerit eſt de
neceſſitate ſalutis. hinc etiā reſtitutio in ope
vl̄ plena voluntate requirit ante oēm pniam ſa
cramētalē: ſicut ceſſatio voluntatis ꝛ factia
petō. Nec iniūgit ꝑprie a ſacerdote/ ſed a di
uina lege. Vñ ſicut tenēs adulterā vl̄ fornī
cariā nō eſt capax penitētie ſed irriſor: ita q̄
ſi ad pniam talit̄ venit/ portꝰ petm petō ad
dit ſm Sco. vbi ē. Sic etiā alienū volun
tate patit̄ ꝛ actiōe retinēs nō eſt capax alicu
ius penitētie. q̄ ſi q̄rū ad apparētiā pniam
agere videat: audi q̄d ſup h̄ dicat Augꝰ. ad
Macedoniū: ꝛ habet xxij. q. vj. c. fures ali
ena. ꝓter quam peccatū eſt reddi poſſit ꝛ nō
reddit. pnia nō agit/ ſed ſimulat. Hinc q̄dā
doctores tenēt q̄ talis añ reſtitutionē actu
aliter factā: cum ſꝫ aſſit facultas ſine ꝓprio
detrimēto: nequa q̄ abſolui debeat. tum q̄a
q̄diu ſic alienū detinet/ petm iniuſtitie con
tinuat. tum q̄: cōſtat ex h̄ q̄ nō eſt ꝑfecte contri
tus ſi pōt ꝛ nō vult ſtatī reſtituere. q̄: ꝑfecte cō
tritꝰ ſtatī ab oīni petō recedit mortali. Nul
lus aūt abſolui ꝑt ſm Bonauē. quē cōſtat
nō eſſe ꝑfecte contritū. ꝛ ſi abſoluit/ nulla eſt abſo
lutio. ſed grauiter peccat abſoluēs: q̄: decei
pit confitentē in penitētie ſacro: niſi forte ab
ſolueret ad cautelā cum ptestatiōe q̄ abſolu
tio nulla eſt q̄diu nō reſipiſcit veraciter a pec
catis. ꝛ h̄ fieri pt ſm Tho. in. iiij. Tū etiam
ꝓpter anticipationē: q̄: reſtitutio nō eſt pars
ſatiſfactiōis ſed p̄ambulū ad eā. Dicit̄q; vt
cōiter ꝓclōſuꝫ ē tales abſoluere: q̄: q̄tidia
na docet experientia: q̄ tales oī āno reſtituere
pmittūt/ ꝛ rariſſime pmiſſum fuāt. B
Scdo ꝓncipaliter idē Scotꝰ innuit q̄ in certis
caſib; alienū tenet̄ p̄t: etiā dño nolēte/ ſi; ſm
rectā rōnē velle debente. Et de h̄ ſequitur
Sco. in. iiij. dicēs. q̄ cuiscreditor nō velit
debitori p̄ſtare rem ſſionē: in caſib; tū aliq;
licitū ē differre reſtitutōez exteriorē/ habita
interiori voluntate reſtituendi cū occurrerint

circūſtātie oportune. Prō cuius declaratiōe
ſciēdū eſt: q̄ debita dnoꝝ modis ſunt ꝙcta:
ſcz vl̄ iniuſte vt ꝓ rapinā/ furtū/ vſurā: ꝛ ſic
de alijs. Vel iuſte: ſicut in iuſta emptiōe/ cō
ductiōe/ mutuo: ꝛ ſil̄ib;. Si ꝑmo mō tūc di
ſtinguēdū eſt. q̄: vl̄ ꝙcta ſūt manifeſte ſi
cut notorij vſurarij/ raptores: ꝛ ſil̄es q̄ talē
iniuſticiā exercēt in ſcā dalū plurimoꝝ: ꝛ tūc
ſi debita ſūt clara ꝛ certa/ cōſtat q̄z cui ſunt
reddēda. Poteſt hīc locū quod dr Alex. de
hales in. iij. ꝑte ſūme. i tractatu reſtitutio
num. vbi dr q̄ ſi fur vl̄ raptor ſit in extrema
neceſſitate: ſil̄r ꝛ vxores ꝛ liberi: pōt iſpe de
re quā reſtituere tenet̄ retinere ſibi q̄ntū ſuf
ficit vnī refectiōi: totūq; reſiduū reſtituere
tenet̄. Et hec poſitio tuta q̄dem eſt/ ſed ad
modū dura: dr̄ rigor ex ꝓceden̄s ꝑfecte iuſticie.
Et addit Alex. de hal̄. Si cm̄ facit q̄d dz:
nō derelinquet eū dñs: ſz illi p̄uidebit. iuxta
illd p̄s. xxxvj. Nō vidi iuſtū derelictū ꝛc̄. ꝛ
Dar. vj. Reſpicite volatilia celi ꝛc̄. Do
nal. aūt in tractatu reſtitutionū: dr̄ q̄ talis
reſtituere debet vſq; ad vēditionē hereditā
tis ꝛ oim bonoꝝ. etiā ſi operet ipm cum fa
milia mēdicare. ꝛ in h̄ mīri doctores cōcor.
Cuius rō poteſt eſſe: q̄a talis nō ſoluz tenet̄
ad reſtituendū iniuſte ablatū: ſed etiā ad tol
lendū cōmune ſcandalū. quia dr dñs: Vę q̄
quem ſcādalū venit: expedit enim ei portus
q̄ ſuſ. mo. aſi. in collo e. ꝛ demergat̄ in ꝑfun
dum maris. Nihilominus tamē in his con
feſſor prudēs maxime cōſiderare debet con
diciones/ ſtatus/ diuitias/ pauꝑtates: ꝛ ſi
milia tam creditoris q̄ debitoris. ꝛ ſm hoc
diſcrete moderare cūcta. quia de omnib; nō
eſt dāda regl̄a generalis. Porro ſi debita ta
liter cōtracta nō ſunt clara nec certa cui red
di debent. Vel non inuenit̄ dominꝰ rei fur
tiue vel eius heres. tunc ſm Alexādrum de
hales vbi ſup̄. pertēſ: tūc p̄lati vel cōfeſſoris
poteſt ea reſeruare penes ſe donec verū dñm
inueniat: qui ſi repiri nō poteſt/ ſolutis pri
us omnib; alijs debitis certis etiam iuſte cō
tractis: reſignare debet eccl̄ie vl̄ diſcreto ꝛ
probo cōfeſſori qui poteſt reſtituēti/ furi/ ra
ptori vel vſurario ſi multū indigens eſt da
re partē illius vl̄ etiam totum: p̄cipue ſi vi
derit cum ꝑfecte cōtritū ꝛ emēdare volēte: q̄: in
hoc caſu efficit̄ res illa de patrimonio crucifi
xi: cuius diſpēſatores ſunt in hoc caſu ꝑfec
ſores: ꝛ ſic tā q̄ chriſti vicarij p̄ntē cadē aſſi
gnare cui voluerint vice chr̄i: tūmō idigēs

fuerit. videāt ñ q in hoc nō q̄rant seip̄os: ne dispē satores infideles inueniant. Hec autē ph̄ant per legē q̄ Numeri. v. ponit. vbi dr q vir vl mulier cū fecerint ex oīb⁹ peris q̄ solent hominib⁹ accidere z p negligētiā transgressi fuerint mādatū dñi atq; deliquerint: petā suā cōfitebunt: z reddent ipsum caput quintā q̄ partē desup et in quē peccauerint. Si naūt nō fuerint q̄ recipiāt: dabūr dño et crūt sacerdotis. hoc ibi. Dis aūt q̄ hñt aliqua vltra necessitatē nature sue z suoz q̄rū curā habēt nihil relinquendū est. sed potius indicendū est in hoc casu q̄ de talib⁹ in certis restitutionem faciāt chīo in suis mēbris p salute creditoris: z in h̄ non q̄rende ꝓpriū affectum/ sed vtilitatē spūalem ipsi⁹ cui spūal restituit. quod realiter ꝓpter ignorātiam psone fieri non potuit. ab oq̄n sc̄dario nō imme rito furti arguerer in iudicio anime. Sc̄o modo debita iniuste cōtractata sunt occulta: vt q̄n bona sunt occulte sublata. vel etiā occulte sunt aliqua damna iniuste illata: z tūc iniustus ablator nequa q̄s se ꝑdere debz. quia fama p̄ciosior est q̄s terrena substantia. nec per cōsequens restituere debet p scipm. nec etiam p se dilationē querere si fuerit impotēs ad soluendū. sed p intermediā psonā: s. confessorem vl aliū amicū fidelē: sūme ñ laboret q̄ psonā ad h̄ idoneā z cōscientiosam re z noie assumat: ne forte sibiipsi iniusta reseruās creditori nō restituat. Jndicendū est etiā illi q̄ integre q̄s rociti⁹ oia restituat si potens est h̄ facere sine grauamine/ saltē notabili. qz ceteris paribus m̄ro strictius ḡs obligat ad soluendū debita contracta iniuste q̄s iuste. Si tamē sine notabili grauamine hoc adimplere non posset: vtpote q̄a redditua rius est artē z mercantiā lucratiuā penitus ignorās. nec habz vltra necessitatē in reddi/ tib⁹ z alīs bonis mobilib⁹ z immobilib⁹ fm q̄ditionē psone z status. vl etiā arte mecha/ nicus est aut mercator. nec sine magno dispē dio sue artis vel mercantie restituere p̄t: vt q̄a nō retinet vnde arti sue req̄sita emat. vel nō inuenit aliquē q̄ bona sua velit emere ni/ si notabiliter citra cōdignū: z sic de alīs. tunc fm Hostiē. in sūma. li. de penitētijs. §. q̄b⁹. ꝑ. sed q̄ forma p̄t cū volūtate creditoris p interpositā psonaz acq̄sita paulatim singulis mēsib⁹ vl annis aut alīs tpib⁹ restituere q̄d poterit: aut aliter amicabiliter cū leso cōuenit: q eidez de suis redditib⁹ annis singulis moderate restituet: ita q̄ sibi vite necessaria remanent q̄usq; plenarie satisfecerit. Preterea si tale piculum imminet q̄ is qui tenet restituere non p̄t induci ad restitutionē statim faciendā: ne nimiū grauet. nec is cui restitutio debet fieri induci p̄t ad dilationem aliquā faciendā: tūc putat Hostiē. ibidem q̄ discretus sacerdos p̄t suam formare ꝓscientiam ex eo q̄ intendit vtiliter gerere negociū creditoris: vt h̄ medium inueniat q̄ ex quo vi/ det q̄ dānificatus aliter iniuste ablata recuperare non p̄t impetuū. vel nō ita citoseu etiā nō ita cōmode p̄t recepto iuramēto z alia sufficiēti cautiōe si fieri potest cōcedere dilationē et q̄ abstulit. z sub hac cōditiōe si hoc adimpleuit infra diē statutū absoluere peccatorē: vt sic creditor q̄d ei debet recupe/ ret: z peccator a p̄sbytero desp̄atus nō reco/ dat. Hec ille. Dz ñ hec opinio maxie sustineri p̄t si hinc inde pensatis quātitate debiti oz quātitate reddituū seu bonorū mobiliū z imobiliū cōditiōe p̄sonarū: p̄sertim ipsius debitoris q̄ ad p̄sonā z statū verisimiliter concludi p̄t: q̄ ad faciendam hāc restitutionē se velit artare vtēde ñ necessarijs z non superfluis fm cōditionē stat⁹ eius z p̄sone: q̄ cuncta prudēs cōfessor subtili⁹ ꝓsiderare debz. nā in his maxie ꝓsiderāde sūt cōditiōes stat⁹ diuitie/ paupertates z similia tā in creditore q̄s in debitore. Denicq; si bonoz iniusto/ rū occulte⁹ debitor ad extremā q̄uenit paup/ tatē/ lz citra mēdicitatē z ex q̄ditiōe vl statu verec̄dū esset illi mēdicare: tūc tenet bonis ill vti dū tarat in extrema necessitate: ac si/ licite laborādo lucrari panē suū: cū firme p/ posito restituēdi q̄c̄d vltra strictā necessitatem sup lucrari valeat: ac in fine vite cetera vsq; ad debitā restitutiōez plenarie relinq̄t. Monal. insup in sūma ōt. q̄ si dānificatus indebite se damnificatū agnoscit: tunc ipse damnificās tenet petere veniā p se si potest z manifestū sit. aut per alīū si per se non potest vel audet: z tūc talis media persona nomen z circūstātias rei p quo petit subticere debet: si per exp̄ssionem piculum aut scādalum timeat. Huius rō est: quia qui offendit alīū cū corp̄e offensus aliq̄d aduersus eum debz offendēs ire p se vel per alīū z proposse reconciliari fratri suo. Si ꝓo q̄ damnificatus est hoc nescit: credenduz est q̄ liczitu/ rius sit petere veniam vt dictū est/ quando satisfacere non potest. Tamen ad hoc non

lenck:q; nō est in mora soluēdi i ꝯ casu q; ad
iud:ciū t tutiū .cū dānificat⁹ nescit t dānifi
cans ꝓpotēs est. verūtamē post ꝯ satisface//
re pōt/ sp est in mora soluēdi donec satisfece
rit aut dilationē ipetrauerit. Et ꝯ idem ob//
seruādū est vbi aliqs est debitor: alterius ex
ꝓtractu vel ōsi cōtractu. Sic t in regula//
ribus qui se recolūt esse debitores alicui: ex
eo q; fecerūt in secło. Denicꝫ generalit tam
de debitis iniuste/ sed occulte acquisitis: ꝯ
etiam iuste. cōcludit Scotus in.i.y distin.
xv. q; qñ restituto est dānosa reipublice vel
ei cui faciēda est. aut etiā diffamatoria resti
tuenti vel notabilit dānosa: tūc nō tenet sta
tim ad restituēdū: sed sufficit q; statim affe//
ctu restituere firmiter ꝓponat/ hinc inde ces//
santib⁹ inconuenientijs. Q, si obycit. resti
uere est actus ꝓcepti negatiui vt dictū est:
ad cuius obseruantiā qlibet tenet semp/ t ad
semp. Ad hoc rñdet ibidē idē Sco q; tene//
re alienū iniuste: id est: inuitro dño: semp est
ꝓhibitū. t ideo semp t ꝓ semp oret non te//
nere isto modo. sed qñ qs habet voluntatē re//
stituēdi tpe opportuno: ctūc tenet dño volē//
te. i. fm rectā rōnem velle debente: quia dōs
ylle debet q; ille qui habet suum in hoc casu
teneat illud quouicꝫ opportune reddere pos//
sit. t de hoc in sequēti fmōe latius videbit.
In argumētū aūt ꝓdictoꝝ legit in Cesario
q; ꝓtigit apud ciuitatē argentinā: cum qui//
dā ciuis ibidē defunctus fuisset/ t in phere//
tro fm morē positus: aia illius ad corp⁹ re//
uersa ē. Et cū clamaret: Quō veni huc quō
veni huc/ vocata est vxor eius. ad quā ille.
Dei misericordia reductus sum. t hoc tibi dico:
nīl oīnia que habemus relinquam⁹/ salua//
ri nō poterimus. Sicꝫ omnib⁹ put potuit
salubriter dispositis/ infra triduū mortuus
est fuerat em̄ coꝫ substantia de malo acqsi//
ta. Hactenus. Ad laudem dei.

¶ Qñ restitui debēt debita iuste contracta vl' acqsita: t de triplici differētia debitorū. Ser. lxiiij.

On furtum facies.

n Exo. xx. Also vtcūꝫ de restitu
tione debitoꝝ iniuste acqsitorū:
Jam psequamur qliter debita
iuste ꝛcta t acqsita ad restitutionē obligan
tur. In quib⁹ quidē restituēdis attendende
sunt circūstantie cōtractuū vel pactorū: aut
interuentiū iuramēto ꝛ certū tps solutio//
nis pfigentiū. nā in talib⁹ debitis iuste con//
tractis nō tā stricte debito: obligat ad resti
tutionē faciēdā sicut in debitis iniuste con//
tractis: q; psumendū nō est q; benigne tres iu
ris t cōtractus ipie velit interpretari: aut nimiū
dure ꝓtractus emptionis mutui: t ꝓ similiū
negotiorū que ꝓ vtilitate mutuū recipiētis:
aut ꝓ cōmuni cōmoditate vtriusqꝫ cōtrahē
tis ordinata sunt. A Primo q; sciendū q;
triplex pōt distingui debitoꝝ differētia: fm
quā triplicē differētiā triplex licētia nēcessa
rio indicat. Primo namqꝫ sunt q̄dam qui licꝫ sa
tisfacere valeāt aliena restituē do: tñ ꝓ leuio//
ri longiorē solutōis terminū hīe volūt: t il//
li licētiā obtentā t liberā hīe debēt. alioqn
talem solutionē licite differre nō possunt: q;
iuxta ꝓfatam regulā Sco. nō licꝫ alienum
inuito dño aliquo notabili tpe detinere. Ad
hoc q̄ q; talis licētia sit libera q̄rtuor reqū
tur. Primū est q; non ded ex timore: sicut ple
rūqꝫ faciunt mechanici/ opary t mercēnarij
nobilib⁹/ potētib⁹/ diuitib⁹: q; non audēt sua
cū rigore exigere/ imo nec murmurare: cum tñ
cōueniret sine causa iuste necessitatis talem debi
torem solutionē ꝓtrahunt: t creditoribꝰ pē//
nue pauperib⁹ qui ꝓpio sudore victū quoti//
dianū acquirūt. multis modis in ꝯ violētiā
inferūt: ꝛtra ꝓceptū dñi dicētis Leuit. xix.
Nō morabitur opus mercēnarij tui apud te
vsqꝫ mane glo. merces in q̄ forsitan viuit cū
vxore/ filijs ac parentib⁹ si differt deficit vi//
ctus: t si in crastinū recipit: vim tñ t calūniā
ꝓtulit. q; interim vñ viueret nō habuit. Un
dī vnum de q̄rtuor peccatis vindictā accla//
mantib⁹. vt ꝓz Jacob. v. vbi ōr diuitib⁹ te//
nacib⁹: Ecce merces operariorū vestroꝝ qui
messuerūt regiones vestras q; fraudata est a
vobis/ clamat: t clamor eoꝝ in aures dñi sa//
baoth introiuit. Secō q; non ded ex verecū//
dia seꝫ per medium alicuius cui credit⁹ ꝛtra//
dicere seu illi erubescit negare. Tertio q; nō
ded ex desperatione/ credēs q; alit suum reha
bere non possit. Quarto q; nec ded spe seꝫ ali
cuius seruitij tē pro alio. t de his q̄rtuor di//
ctū est supꝛ. Unde sicut ibidem intelligit de
vera indulgentia debitoribus libere facta:
sic hic intelligit cadē de licētia libere acqui
sita. Alioquin si quis aliter ꝓrogationē so//
lutiōis exigquer/ violentiam infert. nec est
capax penitētie salutaris. Inter oīes tamē
grauissime dcū offendunt: qui relicta ad ꝓ⁹

as causas cū pñt nō restituūt vt teneāt. Cō tra q̄s terribiliť clamāt tria cōcilia gñalia: sicut pz. xiij. q. ij. c. q̄ oblationes. cū duobꝫ sequētibꝫ q: reputant ibidē ab ecclia sepandi t excōicādi tanq̄ necatores pauperū t infideles. ℞ Scdo ꝙo sunt q̄dā q̄ debitū vel partē debiti solvere nō pñt nisi cū mag̃ difficultate: t illi licēciā petitā hīe debēt/ lz non adeptā. Pro q̄ notādū ſm alexā. de alexā. q̄ si is q̄ ad restitutionē obligat⁹ est intātū indiger q̄ si creditor sciret indigētiā illi⁹ ſm rectam rōnē t fraternā charitatē: non deberet sibi claudere viscera pietatis/ attenta ꝓpria sufficiētia: sed eadē charitate deberet ei dare dilationē: vl̄ etiā facere remissionē i toto seu in parte cū cōsilio boni t discreti viri: t tunc differri licite p̄ restitutio: etiam si debitor dilationē solutiōis negaret: sic tñ q̄ semp paratus sit satisfacere q̄cūq̄ peruenerit ad pinguiorem fortunā. Ecōtra ꝙo si debitor non tm̄ indigēs est: q̄ si creditor sciret indigētiā eiꝰ ex fraterna charitate: nō teneret illi dare dilationē in toto vl̄ in pte: q̄a non est indigētia tanta q̄n possit ei restituere in toto vl̄ in parte. tūc in ħ casu si creditor solutiōis dilationē negaret: debitor eidē statim soluere teneret. Et q̄uis aliter q̄dam dicāt: hec tamē videt sentētia vera. Si ꝙo sunt plēs creditores: t vnus nō vult dare dilationē/ sed petit q̄ debitor cedat bonis: tūc ſm Ray. standū est maiori parti. maior aūt pars dici debet vbi maius t fortius debitū est. Si ꝙo par sit debitū: tūc maiori numero creditorū standū est. q̄ si cuncta paria sunt: tūc sententia clemētior eligi debet: scz de danda dilatione. C. de cest. bo. l. fi. Preterea ꝺr Richar. in. iiij. dist. xv. q̄ si is q̄ debz vtputa q: dānū intulit habz aliq̄d vltra necessitatē sustētationis nature sue t suoꝝ: q̄uis sit sibi necessarium q̄ ad victū ſm decentiam sue persone: tunc restituere teneat. q̄a nō est licitū de alieno viuere cū honore seculari. Si ꝙo nō habet nisi necessaria: tūc si q̄s qui dānū passus est nō indiget ad nature sustētationē eo q̄ ablatū est: nō tenet restituere q̄ abstulit: q̄a ex iure nature licitus est vnicuiq̄ vsus possessionis necessarie ad sustētationē nature. extrema nāq̄ necessitas oīa facit cōia. vt. ff. ad. l. rho. de iac. l. ij. in tex. t glo. Sco. ꝙo dicit in. iiij. q̄ si aliena retinēs est i extrema necessitate: t ille cuius est res nō est i extrema necessitate: sed habet aliq̄ citra necessitatem extremā: tūc res illa fit ipius detinētis iure politico. q̄a in extreme necessitatis articulo ad puidendū sustētationi nature/ via oīm̄ extreme necessitatis cōcessa est. vt pz de verbo. sig. exit q̄ seminat. li. vj. Nec etiā creditor in illo casu iuridicā habet actionē supra debitorē. Qz inanis est actio creditoris quā excludit inopia debitoris. vt. ff. de dolo. nā is. Verūtamē hmōi actio nō expirat sed est sopita. sicut t obligatio in debitore sopitaē: qui tñ postea tenet ad restitutionē si pueniret ad q̄ꝫ guiorē fortunā. q̄ si nūq̄ occupauit illā rē ante extremā necessitatē: tunc simplr occupauit rē suā: nec tenet ad aliquā restitutionē. Porro si tam detinēs q̄ ille cuius res detinet sunt in extrema necessitate: tūc distinguendū est. qz vl̄ dñs ipsius rei ꝓius deuenit ad illā necessitatē: t tūc illi reddi dz duplici iure. tum qz ꝓius sua erat. tum etiā qz iam ex illa necessitate facta est sua. Vel ecōtra detinens prius deuenit ad extremā necessitatē: t tūc stati facta ē sua. nec in ħ casu dño posterius ad tātā necessitatē venienti reddi debet. qz cessauit dñium illi⁹/ t facta est alteri⁹ iure politico. Si deniq̄ sil̄ ambo deueniūt ad illā necessitatē: tūc reddi dz dño suo. qz nūq̄ decidit a dñio. t generaliť par necessitas t dānificatio creditoris pari vl̄ minori necessitati seu dānificationi debitoris sp est p̄ferenda. ħ em̄ dictat t exigit bñficiū t gratitudinis rō: que tā bñficio q̄ bñfactoris debetur. Dictat etiā rōnis eqtas qua nimiꝫ iustū est ex suis t sibi debitis potius ac prius sustētari dñm q̄ alium. Qz si obiciť. quilibet in lege nature dz plus diligere seipm̄ q̄ primū: t p ꝓsequens magis diligere vitā suam corpalē q̄ vitā primi. exq̄ dictat lex nature: q̄ q̄s ad defendē dā vitā ꝓpriā cū moderamine inculpate tutele pōt etiā primū occidere: si nō pōt aliť euadere. t ideo pt etiam istud simplr sibi necessariū magis sibi retinere q̄ primo dare. Ad ħ rñdet Sco. vbi ꝫ. q̄ magis q̄dem q̄s diligere debz vitā suā ordinate q̄ alteri⁹: put scz est diligibilis ad vitā eternā. t ideo magis diligere debz ꝓseruationē iustā vite sue q̄ primi. nō tñ magis diligere debet ꝓseruationē iniustā vite sue q̄ ꝓseruationē iustā vite primi. Sic em̄ latro magis sustinere debet suspendiū q̄ occidere suspendentē vt euadat. Cuiꝰ rō est: qz dilectio vite corpalis qua nititur illā iniuste custodire non est dilectio ordinata: q̄a nō est ad dilectionē

del vel etiã ipi⁹ anie: nec est iusta: q̃ cũ iniu/
ria multoꝝ imo reipublice nitat illã cõseruare: z sic est in ꝓpos ro: nã custod. no vite ipius
iniuste detinentẽ de re aliena est iniusta: cum
verus dñs est sibi in extrema necessitate: z cũ
hoc etiã est homicida q̃ iniuste occidit aliũ
eidẽ subtrahendo necessariũ q̃ sibi tamẽ de
iure debebat. ℒ Tertio deniq; sũt q̃dã
qui satisfacere nõ ꝑñt sine magno dispendio
vel incõuenienti: z hoc ex q̃busdã circũstan/
tijs ꝓtunc ineuitabilibus: quas Sco. in. iij
concludit in hac maxima: licet detinere rem
alienã quando eã detinen rõnabiliter velle de
bet z hoc ꝓpe dr licentia interꝑtata quã ta/
lis hẽre debet. Est em̃ interꝑtata licentia:
quando solutio resultat in notabile damnũ
sui ꝓximi vel ꝓpli in fama vel coꝛpe in ania
vel exteriori substantia: z tunc solutionẽ lici
te differri põt. Ad cuius euidentiã distingui
possunt tres gradus incõuenientie vel dispẽ
dy. Primus est q̃ non potest fieri solutio nisi
cuꝫ damno notabili reipvel ciuili: verbi gra
tia de damno reipubli. Pone q̃ debitor pecuni/
as suas in mercantys posuit: quas ꝓtũc dis
trahere nõ valet: nisi cum magno dispendio:
aut solutionẽ ab alio debitore sperabat qua
sitr defraudatus est: si talibus vel similibus
casibus inopinatis ꝓcuentus suo creditori
nisi cum damno notabili satisfacere nõ põt:
licet diues sit: tunc licite solutionẽ ꝓtrahere
potest dũmodo nihil i fraudẽ fecerit. Cuius
ratio est fm Sco. in. iij. q̃ talis creditor de/
bet magis velle q̃ marim incõmodũ restitu
entis ꝓximi cuitet q̃ modicũ incõmodum
suum vel nullũ: z licet alienũ inuito dño reti
nere sit ꝓhibitũ simpliciter: tamen quando
in hoc casu voluntatem habet non ficta resti
tuendi q̃citius poterit: extunc illam tenet
dño rei volente. i. velle debente: vult em̃ hoc
dominus rei: z si non actu illicito tamẽ actu
debito z honesto: quia velle debet q̃ qui suũ
habet id teneat quousq; oportune restituere
possit. Et si obijcit q̃ dño rei hoc agit inui/
te: q̃ nõ vult q̃ ꝑ q̃ntũcũq; tps suũ teneat:
Respondet Sco. q̃ licet dñs rei male z inor
dinate velit statim rehabere suũ: z ꝓ cõsequns
cõtra rectã rõnem nolit ꝓximũ tenere suũ: ta
men tenens non est debitor iniust⁹ cũ z depo
sitũ de cui⁹ reddit̃oe strictissima lex habet.
ℒ. de positi l. si inuito dño voluntate inordi
nata licite retineri põt. Non ei debet q̃s furi
oso petenti reddere gladiũ suũ apud ipm̃ de

positũ: sic nec iracundia inflãmato quẽ veri
simr timet aliũ velle ꝓterere: z in simili bo idem est
iudiciũ. Hã sibi cõtingit de muliere ꝓbam ho
nesta: q̃ licet marito reddere debitũ obligat:
tamẽ cũ id petit inordinate. s. vel ꝓtra salutẽ
anie sue vel etiã cõtra sanitatẽ coꝛpis sui vel
sibi cõiuncti: tũc ipa satisfacere non obligat:
imo plerũq; grauit peccaret si illo pareret.
Pro q̃ notandũ q̃ pleriq; cõiuges illo aptt
querse inꝑterantes. s. mulier prãtem coꝛpis
sui non habet sed vir: z ecõtra: abuti volunt
hmõi prãte eisdẽ cõcessa in libertatẽ carnis:
putantes se cũ ꝓpa cõiuge peccare nõ posse:
vacantesq; libidini non modo sicut equus z
mulus: sed z admonitiões detestabiles fre/
quentare nõ verent. Et iõ q̃ri põt de vxore: vb
taliũ vtrũ peccent dũ ad bnplacitũ virq; li
cet inordinatũ nõ reddit debitũ: presertim cũ
eis ex hoc dare videnr cãm fornicatiõis aut
etiã alterius extraordinarie pollutiõis: ac ꝓ cõ
sequens dare sibi videnr cãm ꝓcurandi sitr
z vxorẽ odiendi domesticã q̃s discordiã cõfo
uendi. Ad h̃ dom q̃ lz q̃libz obligef coeparti
saluti ꝓximi ac ꝑcipue sibi cõiuncte q̃s cũq; ꝓ
vincto siue naturali siue maritali z̃. tñ q̃libz
plus obligatur deo q̃s cuicũq; hoi: z iõ pl⁹
obligatur i se vitare pcm̃ mortale q̃s i q̃cũq;
alio: z h̃ intãtũ q̃ fz Aug. i li. de mendacio ꝓ
nllo mortali i alio vitãdo dz hõ scienr venia
lit peccare. Et Anselm. in lib. cur deus hõ: dr q̃
hõ potius dz pmittere mortem pire q̃s facere mi/
nimũ nutũ dei volũtatẽ dei h̃ etiã exp̃ esse patz
xxij. q. ij. c. ne q̃s arbitrer: z c. faciat: z. ca. eẽ
genus: z iõ ꝓ q̃s nec vxor ꝓ vitanda forni/
catiõe in viro suo: vel etiã ꝓ q̃cũq; alterom ma
lo in eodẽ caueudo: cõsentire vl facere dz alt
q̃d qđ vergit i offensã dei aut i piculũ coꝛpis
sui vel ẽt viri: cũ fm apl̃m Rom. xij. Nõ sũt
fa. ma. vt eue. bo. Nec mirer q̃s si viro neget
q̃ sui iuris esse videt: q̃ cũ q̃rõnẽ debitũ po/
stulat nõ q̃rit sibi de iure debitũ sz iniuste q̃/
rit abusum: imo iniuriose rapere q̃rit alienum
dũmodo. s. transgredi velit in blanditijs me
retricijs inordinatis aut in modo aut in loco
ac in tpe ꝓhibitis a iure vel a iudi. io recte rõ
nis. Sic deniq; mulier q̃cunq; ꝓmittens ve
nire ad quẽcunq; cõdictũ locũ: si ex hoc sibi
timet euenire periculũ peccati vel scandali:
nequaq; debitũ ꝓmissũ soluere debet: vt ꝓx
latius supra vbi agitur de voto. Et de simili
bus idem est iudicium. ℒ Secundo vero
sez damno ciuili vel reipublice queri potest

vtrū restitutio q̄ eēt dānosa reipublice ptūc est differēda puta restitutio q̄ exigit a petro fienda est a paulo q̄ magis reipublice necessari⁹ est q̄ Petr⁹. Ad h rndet Sco. in. liij. q̄ si illud iniuste detentū a paulo n̄ est ei necessariū simplicit̄ sz tm̄ ad cōseruādū statū suū solennē: tūc dico q̄ nō licet alteri statū suum solennē tenere de bonis alienis: nec tm̄ valet reipublice solennis stat⁹ illi⁹ quē tenet nō restituendo: q̄ntūcūq; valent et⁹ fideliras t iusticia cōis. Si vero talis p̄sona cōis t cōitari vtilis q̄ illū restitutionē impotēs t inutilis reipublice redderet: tūc solutionē differre pōt: q fm Sco. debet dō velle sibi restitutionē n̄ fieri in h casu: cū bonū cōe q̄ p̄uatū recta rōne magis velle debeat: p̄sertim si creditor sine illa restitutiōe transire pōt t tūc debitor restituere n̄ obligat. Cōcor. etiā Gra. t. obdonen. Tenet tm̄ hmōi debitor: hīe firmā voluntatē restituendi q̄cūq; potent absq; reipublice dāno. Verūtamen si creditor sine illa re vitā transigere nō possit: tūc q̄dā dicūt illaz restituendā licet debitor q̄ reputat vtilis vel necessari⁹ reipublice esset necessaria ad cōseruandū statū vtilē t necessariū reipublice: et tunc talis recursū debet hīe ad rem publicā vt statū suū cōseruet: ex q̄ necessari⁹ ē eidez vt sic necessariū cōferāt subsidiū q̄ sentiunt cōmunis vulturq; cōmodū.

Qualem restitutionem facere debet que partum alienum supposuit vel ex adulterio partum cōcepit.

Sermo. lxv.

On furtum facies.

Exo. xx. Post expeditionē p̄mi grad⁹ incōuenientie vl̄ dispendij q̄ cōtingere pōt in restitutionē facienda: tā duos seqntes grad⁹ p̄sequmur. A Scōs igit̄ grad⁹ est q̄n restituro fieri nō pōt nisi cū magno p̄iclo corpalī vel spūali: verbi gratia. Ponat q̄ aliq̄s cū falsa testificatiōe fecit aliū p̄dere pecuniā vl̄ agrū aut aliq̄d hmōi nec hz vnde satisfacere possit nec p cōtrariā testificationē illi sua reddere pōt q̄n subeat p̄iculū corp̄is vt saltē mēbroz aut p̄petui exiliū: tūc ei nō peccat mortaliť h nō faciendo: sz solū plene doleat de cōmisso t insup̄ de h q̄ nō hz facultatē idoneā ad satisfaciendū firmiter q̄ p̄ponat satisfacere si vnq̄ q̄uenerit ad pinguiorē fortunā. Idez q̄ q̄ iudiciū est de eo q̄ n̄ pōt restituere oia sine notabil⁹ p̄iclo p̄stituto filiaz suaz aut cuagatiōis latrocinij filioz. Rō aūt p̄dictoz est q̄ si hz aplm Rom. iij. nō sūt fa.ma, vt eue. bo. multom in⁹ facienda sūt bona vt veniāt mala: bonū q̄dē est aliena restituere: sz vbi debitori seq̄t malū inc̄ōgabilit̄ p̄ualens recta rō nō exposcit q̄ tūc talis restitutio fiat: t q: dictū est sermone p̄cedenti q̄ satisfactio iuxte differri pōt inp̄rata licentia cōcurrere: dico q̄ fm eandē regulā eadē licentia sp̄ p̄seuerāte talis restituere n̄ tenet. Et sub hac regula multi casus obscuri t p̄iculosi p̄nt satis faciliť declarari: licet his vti dēnt sapientes in cōsilijs dandis t cōfessionib⁹ audiendis: nō aūt in sermōib⁹ p̄dicandis ne laris ad malū p̄nis ruine det occasio. vnde similis casus quedā modo ponit extra de pe. t re. de muliere. s. sup bi supponēte partū alienū vbi dicit. c. officij. Significasti q̄ndā mulierē tibi fuisse cōfessam que timens ne viri possessio deuoluerēt ad alios quarundā herbaz succū potauit et inde vent⁹ eius intumuit t inde grauidam se ostendens sibi partū supposuit alienū timēs q̄ maritū: nō vult facinus ip̄i detegere q̄ p̄lem credit sine dubitatiōe esse suā. Quoniā ergo p̄stulas edoceri vtrū ei hac fraude durante sit penitentia iniungenda: respondemus q̄ sicut mulieri que ignorāte marito. de adulterio plem suscepit. q̄uis id viro suo nūciat cōfitere: non est pnia denegāda: ita nec illi debet pnia denegari: marie si q̄ alios intelligas alienos ad q̄s ricat possessionē vt deuolui: sed competens satisfactio p discretū sacerdotē sibi oz iniungi: hec Inno. iij. cuidā carnali aplice sedis p̄tunc legato: vbi ōt gl. sup illo vbo: deneganda: hoc mirū est durante suppositiōe p quā fraudant consanguinei debita successione: hec mulier penitere pōt: cōtra illō xiij. q. vj. c. si res aliena p: opt quā petm̄ est reddi possit t nō reddit pnia nō agitur sed siliť: t de pe. di. iij. penitentes: sz ip̄a nō pōt detegere suppositionē: q: ei nō credet cōstante p̄sumptiōe q̄ habet ex matrimonio: q̄ fili⁹ nat⁹ sit ex nuptijs. ff. de his qui sūt sui vel alie. iur. sūt filij t etiā p̄iculosū eēt mulieri illud detegere: h̄ ibi. Verūtamē quia hz iura allegata t fm doctor̄es idē dicendū est de muliere supponente sibi p̄tum alienū q̄d

in seq̃nti gradu dicet de adultera: q̃ ignorãs re viro filiũ de altero generauit/ z iniustum hered̃ substituit. ideo casum hunc pscq̃ gratia breuitatis ptermitto ¶ Tertio deq̃ nicꝫ grad⁹ est: qñ restitutio fieri nõ põt nisi cũ magno dãno/ piculo z scãdalo nõ solum vnius/ sed z plurũ. sicut ptingit in muliere cuius filius adulterin⁹ nutrit z hereditat de bonis mariti sui. ¶ De q̃ queri põt: vtꝫ marito vel saltẽ filio reuelari debet: ne sꝫ iniustam hereditatẽ possideat: z mri dãnationis ppetue cãm prestet. qz dr Eccli. xxiij. Mulier oĩs relinquẽs virũ suum peccabit/ statuẽs hereditatẽ ex alieno mrimonio. Ad hꝫ breuiter rñdet Sco. in. iij. q mlier hoc nequaꝫ reuelare dz/ diuersas adducẽs rõnes. quas rñ latius z lucidius placuit explanare: licꝫ fm Guil. Mulier reuelare pt marito si nõ timet maritũ/ vl aliõ imminere piculũ de his q̃ ponent inferius. Sicut qñꝫ cõtingit q̃ dam viri sciẽter z turpiter vxorũ adulteria sustinẽt. vel etiã eisdẽ ꝓsentiunt. aut qõ pius est/ ad hoc casdẽ qñꝫ coartãt: eo q̃ ꝑprios filios nõ possunt hic: vel etiã alia q̃cunqꝫ pudẽda occas'one. Ad maiorẽ igitur dicte q̃stiõis euidentiã dico ꝓmo q talia nullo mõ sunt ꝑp:io marito reuelãda ꝑpt septem picula a doctoribꝫ assignata. Primũ piculum est infamie ipsi⁹ mulieris: qa viro talia reuelãda cũ essꝫ ante bone fame z probate/ putataꝫ: pessime seipsam ac turpissime diffamaret: ac virum indicibili dolore gladiaret. qõ etiã mulieri magnũ esset piculuꝫ z desperatiõis fomẽtũ. Cũ scriptũ sit Prouer. xxij. Melius est nomẽ bonũ qꝫ diuitie multe. qõ licꝫ de viris intelligat: tñ inhonestatis infamia turpius ac piculosius in mulieribꝫ notã ingerit. multe nanqꝫ mulieres a multis sic cohibent vt notã declinẽt infamie. Scõm ꝙ piculũ est magne ꝓfusionis ipsius mariti et oim ꝓsanguineoꝝ ipsius adultere. nã valde ignominiosum est viro q vl sibi vl alteri reuelet de vxore q plem de adulterio cõcepit. multi nimiꝝ potius sustinẽt seipos exhereditari qꝫ vxores suas tã turpiter adulterari z diffamari. Silr z ꝓsanguineis est maximũ obpropriũ/ vituꝑium ac imꝓprepsũ apud extraneos: z ꝑsertim coeꝝmulos: maxie tñ est q̃dam irreparabilis iniecta filijs suis legitimis turpissima cõfusio. z sic multo honestiꝰ ac fm rectã rõnẽ acceptius oĩbꝫ ꝑdict', est: q oino celet. Tertiũ periculum est ppetue dissensionis z discordie. nã ex hꝫ nõ solũ vir: sꝫ oẽs amici tã viri qꝫ vxoris adeo turbarentur: q deceteto vixeũ ea possent amicitiam: pacẽ ac socialẽ ꝛcordiã habere. nec quic qꝫ illi possent pacifice loq: sed quotidie virupias: imꝓperatõꝛes/ auersiones cumularẽt z ꝑ hoc vir illius si zelotypus est/ nũqꝫ domesticã pacem cõseruaret: aut forsan in tecto abiceret z dimitteret. Sic filij legitimi matrem despicerẽt ꝓpter adulterinã fedilatem. Quartũ tꝫa qꝫ piculum est plurimoꝝ homicidioꝝ affectu vl'eriã effectu: ex hoc em̃ inter virũ suũ z se. Itẽ inter virũ suũ z adulterũ. Itẽ inter amicos vtriusqꝫ daret occasionẽ ꝑpetui discidij z odij. vnde seq̃rent optões mortꝫ ac multiplices ꝓsecutiõꝛes q si adulter silr vxoratus esset cadẽ inter vtrosqꝫ/ ac eoꝝ ꝓximos suscitaret. vñ etiã plerũqꝫ ꝓbabilit timere posset q ipa vl' adulter eius occideret a viro suo vel ab alio illius ꝓpinquo vl' amico. aut etiã cõtingere posset q eius maritus aut q̃cũqꝫ alius vũ altũ occidere q̃reret/ nec q retur. Quintũ ꝓterea piculum est adulterij in vtraqꝫ ꝓiuge. nã hui⁹ occasiõe fieri posset inter eos ppetuũ diuortiũ: ac nõ valẽtes cõtinere fo:sitã vterqꝫ adulterij vitio deseruiret: vt occulta frequẽter docet experientia: q̃a iuxta ꝙbuꝝ sapiẽtis/ aque furtiue dulciores sunt: ac q ꝓsequẽs vtriusqꝫ bona inutilit dilapidarent. Sextũ ꝓinde piculũ est maiorꝝ dãni ipsi⁹ mariti q multo amplius dãnificatur in reuelãdo: qꝫ in nutriendo z hereditando filium nõ suum quẽ estimat esse suũ: cm̃ hmõi estimatio paternitatis z filiationis maior z ꝓpinquior est causa amicicie z cõplacẽtie pũis ad filium z econtra: qꝫ sit sola corpalis virt⁹ generatõis absqꝫ tali estimatiõe: q̃ tali estimatiõe semota / q omia se pat hꝫ ad filiũ sicut ad extraneũ. Hinc etiã posito casu q vnus firmiter credat z credat esse pat' tal' filij non est. alter ꝙ nec credat nec credat/ z tñ est: tunc inc̃ parabilit in dicto filio pl⁹ habet gaudij ꝑsidentie ac iuris pater putatiu⁹ qꝫ verus: z filius fm deum nõ tenet obedire nec filiatõis reuerẽtiã exhibere patri vero sꝫ putatiuo. nec pat verus obligat diligere talem filiũ/ nec habere ꝓ filio: sꝫ pat putatiu⁹ ad hmõi obligat. Septimũ denicꝫ piculuꝫ est improbitatis. quia nec vir nec publicus iudex: nec etiã filius mulieri reuelãti credere obligat: nisi probet dictũ suum q ꝓbabilia signa: vel q violẽtas ꝓbatiõꝛes: aut q testes

ideaneos. nã ex solo dicto nõ põt exheredare filiũ: maxime in terris in qbꝫ ꝓmogenitꝰ vel vltimogenitꝰ ex cõsuetudine succedũt in feudalibꝫ: imo fm Sco. vbi supꝛ. si pat crederet in hꝫ vxoꝛi sue: nõ possꝫ tñ a spurio hereditatẽ auferre: nisi talẽ eum pbaret in publico foro: ⁊ tũc oporteret mlierẽ nõ tñ apud maritũ/ sed etiã apud totã patriã diffamari.

¶ Q, si vlterius queriꝫ: vtꝝ ne debeat ꝯ reuelare crimẽ illud filio spurio: ac sic induꝛcere ad dimittendũ hereditatẽ vero heredi. Rñdet ad hꝫ Sco. ibidẽ ꝙ nequaq̃: q: tunc si filius crederet/ non tñ est pbabile ꝙ ꝓpt hꝫ dimitteret dictã hereditatẽ: eo ꝙ paucos reperire cõtingit q̃ sunt ita ꝓfecti ꝙꝓ conseruandã iusticiã in foꝛo dei dimittãt magnas possessiões q̃s iure foꝛi sibi retinere possunt: ⁊ velut insup spurꝫ reputari. nec hꝫ mater de filio ꝓsumere põt: nisi fuerit antea multum expta de bona volũtate filꝫ. nõ ergo debꝫ se exponere certo ꝓcl'o diffamatiõis apꝺ filiũ: ꝓpter incertam coꝛrectionẽ illi⁹. Q, si q̃rat: an dato ꝙ talis filius ex ꝑbis matris se spuriũ credat: vtrũ teneat satisfacere bona q̃ habuit a marito matris ceteris filꝫs/ aut heredibꝫ dicti mariti. Dicẽdũ vtiq; ꝙ sic ꝑz deũ: licꝫ nõ humano iure. si saltẽ indubitãter credit/ ⁊ rõnem credẽdi haber. Si tñ sufficiẽtem credẽdi cãm nõ habꝫ tũc reddere nõ tenet. Nam q̃tuoꝛ ꝓncipaliꝫ reddũt cãm illaꝫ insufficientẽ esse. Primũ est amoꝛ alteri⁹ ꝑ/ lis vl' heredis. Secũm est odiũ istius vl' eius vxoꝛis. Tertiũ est leuitas/ fatuitas vl' pertinacitas ipius matrꝫ. Quartũ est incertitudo ꝓceptus vtꝝ de viro vl' adultero: q: hꝫ nõ põt oĩni adultere esse certũ. Si ꝯo filius nõ crederet: tũc sequeret etiã duplex malũ: q: ⁊ mater diffamata remaneret. ⁊ filius hereditatẽ sicut antea possideret. Et si obꝫciꝫ: ꝙ ideo tali filio debeat reuelare ne sꝫ ignoꝛãter copulet ꝑ matrimoniũ ꝓxie soꝛoꝛi aut alteri ꝓpinq̃: seu etiã alia faciat q̃ sit a iure spurijs phibita. Ad hoc dicendũ ꝙ talis ignorantia dum ꝑseuerat penitus excusat: cũ sit ignoꝛantia facti. si tñ aliqñ factũ veniret ad lucẽ: tũc tale matrimoniũ esset dirimẽdum.

¶ Deniq; si queriꝫ. qd ergo cõsulendũ sit tali mulieri vt satisfacere possit conscientie sue? Respõdet Sco. vbi supꝛ ꝙ illi triplex remediũ dari põt. Primũ est: ꝙ inducat filiũ vt religionẽ intret: sed talẽ ꝙ licite possit seruare suã ꝓfessionẽ; ne sꝫ incidat in scyllã/ cupiẽs vitare charybdim. ⁊ tũc si qd pater putatiuus monasterio dederit/ in elemosynã reputat. Secundũ est ꝙ clericus fiat: acq̃sita tñ occulte per eandẽ vel alium amicũ fidelẽ sꝫ per hoc legitima dispẽsatione/ ⁊ ecclĩastici bñficiũ fm deũ acceptare valeat: quibꝫ sufficiẽter ꝓuisus/ hereditatẽ paternã alijs heredibus veris dimittat. Tertiũ remediũ est ꝙ salua hũano iure ⁊ absq; infamia sua licite potest ⁊ debet tali filio puidere de dote sua: ⁊ de ceterꝫ bonis sꝫ parafernalibꝫ: ac sic indẽnem facere legitimam eius heredem: vbi saltẽ est de cõsuetudine ꝙ parafernalia sunt vxoꝛis. Etiam puidere potest eidẽ ꝺ donatiõibꝫ suis: ac de laboꝛibꝫ manuũ ⁊ ꝓpꝛijs studioꝛibꝫ. nã de omnibꝫ illis ei puidere põt de q̃bꝫ elemosynas facere vl' testamẽta condere potest. put de his latius pꝛz supꝛa vbi agit de elemosyna. Ratio aũt hoꝛ est: q: mulier obligat satisfacere viro de cõsumptis a tali spurio. Similiter de hereditate mulier obligat heredibꝫ viri ab intestato: vel heredibꝫ scripturis: aut quibꝫ verisimiliter creditꝫ ꝙ hereditatem reliquisset. ꝙ si nescit/ debet pauperibus erogari. Verũtamẽ mulier non tenet ad restituendũ equiualẽs toti hereditati. q: multũ differt inter habere ⁊ ꝓpe esse: sed tenet fm coꝛrespõdentiã iusticie. nã q̃a legitimus heres nũq̃ hereditatẽ habuit: licꝫ fm iusticiã ꝓpe fuit. ꝓterea minus q̃ equalem hereditati sibi sufficit ꝑ restitutiõe fieda: ⁊ i. lõ minus determinari potest fm arbitriũ probi ⁊ discreti viri: cõsideratis hincinde circũstanciꝫs. Videt enĩ fm rectã rõnem ꝙ ei ꝺ honesto victu ⁊ vestitu puidere debeat si pinguis fuerit hereditas: ita ꝙ heredi remaneret duplum vl' triplũ illius. quod satis ꝓbari põt extra de eo qui dux. in mri. quam pol. ꝑ adul. per c. cum haberet. vbi papa ꝓcipit ꝙ talibus a parentibꝫ fieri debeat ꝓuisio necessitatum. vt latius pꝛz in. ij. fmone. iiij. ꝓcepti: circa finẽ. vbi etiã ostendit qualiter mlier de adulterio susceptos sibi successoꝛes heredes instituere potest. Insuper talis mlier efficaciter inducere debet verũ patrẽ dicti spurij: vt de suis bonis debitã faciat recompẽsam: quã mulier dicta clam imisceat bonis mariti sui: quia talis adulter ad eandẽ restitutionẽ obligatus est sicut mater spurij: eo ꝙ ad ꝺicta damna cũ adultera dedit causam efficacem: quã quecunq; dat semꝑ obligat ad restitutionẽ: vt visum est supꝛa. Q, si nullo ꝺi

ctoz̄ modoꝙ mulier satisfacere possit: tunc ñ est illi pnia deneganda dūmodo plenā restituendi voluntatē habeat: q: tunc illā simpliciter excusat impossibilitas: hec patēt extra de restī spo. c. olim. ij. obligat tamen quando puenerit ad pinguiorē fortunā: vt patz extra de solu. c. odardus: vbi plane de hoc.

Q, si querit vtrū filiꝰ postꝯ sc illegitimum agnouerit: satisfacere teneat ea que cōsumpta sunt. Ad hoc dicendū ꝙ de his que consumpsit ꝯ diu bonefidei fuit: nō tenet restituere. Secus autē postꝯ malefidei fuit: nō tñ debet facilit credere nisi eo mō q̄ dictū est sup: z sic patz de restitutionib⁹ faciendis.

De peccato auaricie quod consistit in appetendo quinq; modis in acquirendo trib⁹ modis: et retinendo q̄nq; modis.

Sermo. lxvi.

On furtum facies.

Exo. xx. In fine p̄ceptoꝝ videt dū est de pcō auaricie qđ est fomentū totiꝰ iniusticie q̄ obligat hoiem ad restōnē. A Ad cuiꝰ euidentiā ꝓmo q̄rit pōt: vtꝝ auaricia sit petm̄: p ferri cū auaricia dr q̄si eris auiditas: eo ꝙ in appetitu pecunie cōsistit: p quā oia exteriora bona pñt intelligi: sed exteriora bona appetere nō est petm̄. Dō nāq; naturalit ea appetit z spāliter in senio vel in infirmitate: q: ꝓm phm. in liij. etb. Auaricia naturalit cōsequit senectutē z quelibet defectū: z hoc ꝓpt duo. Prio q: per ea cōseruat hois vita propt qđ dicunt bois substantia. Scđo q: sūt boi naturalit subiecta. Iuxta illđ ps. Omnia subiecisti sub pedib⁹ eiꝰ ꝛc. Ad h rñdet Tho. ij. ij. q. cxvij. qđ in q̄buscunq; bonū in debita mensura consistit: necesse est ꝙ p excessū vl diminutionē illiꝰ mensure malum pueniat. In eib⁹ aūt q̄ sūt ppt finē cōsistit bonū in q̄daz mensura: nā ea q̄ sūt ad finē: necessariū est fine mensurari sic medicina sanitati: vt patz p phm. j. polit. Bona igit exteriora rōnem bñt vtiliū ad finē q̄ est cōseruatio humane vite. Hinc necessariū est ꝙ bonū bois circa ea cōsistat in q̄dā mensura: vt. s. hō ex aliquā mensurā hūc q̄rat exteriores diuitias: put necessarie sunt ad vitam ciꝰ fm suā conditionē: et ideo in excessu huius mensure consistit peccatum: dum. s. aliquis supra debitū modū vult eas acquirere vel retinere quod pertinet ad rationē auaricie que diffinit esse immoderatus amor habendi. Vnde licet appetitus rerū exterioꝝ sit boi naturalis: vt ex q̄ sūt ex fine: z ideo in tantū vitio caret in q̄ntū contingit sub regula sumpta ex rōne finis. Nam inclinationes naturales sunt regulande fm rectā rōnem que principatū tenet in humana natura: z hoc fm cōditionē stat⁹ z psone: da vnꝰ plus indiget ꝯ alius: senex ꝯ iuuenis: infirmus ꝯ sanus: nobilis ꝯ ignobilis ꝛc. z ideo senes vl infirmi propter nature defectū auidius subsidia rerū exterioꝝ requirūt: et omnis indigens naturalit requirit indigentie sue supplementū: ñ tñ excusat homo si debitā rōnis mensurā in aggregando: conservando: sollicitando: diligendo: circa diuitias excedit qđ pertinet ad rōnē auaricie. Exhibus ꝓz q̄ auaricia q̄ndam importat immoderantiā circa diuitias: z hoc dupliciter. Uno modo imediate circa acceptionē z conseruationē diuitiaꝝ: inq̄ntū. s. alios acquirit pecuniā vel similia: vltra debitū aliena surripiendo vel retinendo. Alio modo importat imoderantiā circa interiores affectiones diuitiarū: puta cū quis nimis amet vel desiderat diuitias: aut nimis in eis delectat: etiam si nolit aliena rapere vel retinere. Scđo vero q̄rit pōt: vtrum auaricia sit semper petm̄ mortale: p̄sertim cū minimū in auaricia videt esse q̄ aliquis inordinate sua retineat: sz hoc videtur esse mortale peccatū: quia dicit Basilius omel. j. Est panis famelici quem tu retines: nudi tunica quam conseruas: indigentis argentū qđ tu possides: quo circa tot iniurias quot exhibere valeres: sed iniuriari alteri est petm̄ mortale quia dilectioni proximi contrariat. Ad hoc dicendū put etiā tangit cōpendiū theologie: ꝙ auaricia cōsistit in trib⁹. s. in appetendo: in acq̄rendo: vel in retinēdo. In appetendo ꝓ contingere pōt quinq; modis. Primo cū q̄s appetit aliena appetitu completo: q̄ nimirū appetit⁹ in opus ꝓcederet si facultas adesset: z sic est mortale petm̄: q: cōtra p̄ceptū illud: non concupisces rem proximi tui: de q̄ videbit postea. Secundo cū q̄s appetit non quidem aliena sz illicita: z hoc volūtate completa: vt si quis indignus adipisci conatur ecclasticū beneficium z sic ē iterum mortale. Tertio cū quis

appetit talia siue sint aliena/ siue illicite cuz voluntate conductora, s. si posset ea hre sine offensa dei z iniuria pri: z tunc vel nullu vel veniale pctm est: siue tale conditionē addat siue habitualiter ea intendat. Quarto cū ds simplicit appetit hre superflua z hoc appetitu suffocandi mentē a cura suiz a cōsideratione diuinoz p amorē damnabilit in eis quiescendo: z hoc est pctm mortale. Quinto cum ds amore superfluo temporalibz inhereret etiā licite acquisitis z possessis: z tunc si talis cura vl infra diuinū amorē sistit gradū: erit veniale peccatū: alioquin erit mortale: quo .s. amore victus videt iuuenis ille q Mat. xix Mar. x. z Luce. xviij. quesiuit a dño Magister bone qd boni faciā vt habeā vitā eternā: q respondēte. Serua mandata: fiducialit dixit. Hec omnia custodiui a iuuentute mea: vbi dicit Beda z alij expositores q verū dixit se observasse mandata: qđ phari pōt per h qđ dicit Mar. x. Jesus aute intuitus est eum z dilexit eum: vbi dicit Origc. In hoc ei q dilexit eum vel osculatus est cū videt affirmat se pfessionē eius qui dixit se omnia ista implesse: intendens cm mente in eū vidit hoiem ex bona conscientia cōfitentē: z sic volūt doctores q adolescens seruauit qdem precepta decalogi: sed adhuc ignorabat qđ esset magnū mandatū in lege: quapropter volens ei dns ostendere in quo deficeret: statim subiunxit. Si vis perfectus esse: z vt scriptū est i euāgelio fm h. b:e. cū dns ei dixisset. Vade z vende omnia que habes: cepit diues scalpere caput suum z nō placuit ei: z dixit ad eū dominus. Quō dicis: fecī legez z pphetas quoniā scriptū est in lege. Diliges prim tuū sicut ipm: z ecce multi fratres tui filij abiac amicti sunt stercore morientes pre fame z dom tua plena est multis bonis: z nō egredit oino aliqd ex ea ad eos. Ex qbz colligit q licet iste diues ad litterā legē decalogi obseruabat: tamen vim legis q in radice dilectionis fundata est penit ignorabat: bona quidem iusta z licita possidebat: sed ea nimis diligebat: ac p ipm nimis auare custodiebat contra preceptū illud. Diliges dnm z diliges proximū zc. ¶ In acquirendo pinde pot quarticla contingere triplicit. vel enim ds acquirit res alicui iniuste q cunq modo fuerit z tūc est mortale pctm: vel acquirit eas p tale opus officiū artem vel effectū qđ est per se mortale peccatū: etiā si esset sine lucro: vt meretriciū: lenocinū: ornamentū ludus alee z filia: z tūc etiā est mortale pctm: vel acquirit eas p opa illicita q sūt in se venialia: sic etiā acquirunt p imoderatā sollicitudinē: vl cū ds ppa iocosa cōponit ad cōsequendū aliqđ lucz salua tñ honestate: z tunc erit veniale pctm: nisi forte ds ppt delectationē dissolutiōis totalit se talibz exercitijs daret: tūc ei eet mortale. Dico ātt propt delectationē: qz si quis propt necessitatē cibi p talia vite sustentationē acquireret cū alia arte lucrosam nesciret: nō reputarem cū in statu damnādoz. In retinendo denich pōt quarticla contingere dnch modis. Primo cū ds sciens z voluntarie retinet ea q restituere tenet: cū tū sine difficultate restituere valeret: de q patz sup eodē precepto sermone. lxiij. talis ei peccat mortalit: quia fm doctores p eodē reputat aliena ratione vl iniuste detinere: exempli gra: si illos q deberet operioz merces z petrahunt de rape in ipis solutiones: precipit Leui. xix. Nō morabit opus mercennarij tui apud te vsq mane: glo. ibi dē: merces. s. q forte viuit cū vxore z filijs et parentibz si differt deficit victus: z si in crastinū recipit vim tñ z calumniā patit: qz interim vū viueret nō habuit: h si illos q solutionē petrahunt etiā qnq de anno in annū: imo plerūq false crimen iponūt sibi sententijs z hac occasiōe solutionē debitoz subterfugiant si audiāt z timeāt illd Eccl. xxxiij. Qui effundit sanguinē z q fraudē facit mercennario fres sunt nimis cū vtrūq petm est cōtra ppetrantē vindictā clamitās ad deū. dicit ei Jaco. v. Ecce merces operarioz vestroz q messuerūt regiones vras q fraudati sūt a vobis clamant. z clamores eoz in aures dni sabaoth introiit. Norant aūt dt q merces clamāt nō mercennarius: qz plerūq paup Jesus nec audet mutire qdē pre timore diuitis: z ex eo q clamor mercedis efficit violentior: vt patz de filijs isrl oppressis ab egyptijs. Secdo tacētā qsca retinet que pertinēt ad necessitatē suā z suoz: tam quo ad cōseruationē statꝰ q psone: de quo latiꝰ patz supra in. xiij. precepto sermōe xv. z hoc qntum est de se: non est peccatum: nisi ex aliquo accidenti fiat veniale: vel etiā mortale: verbi gratia. Redditus hereditarios aut vitalcs seu alia debita nimis rigorose a debitoribus exigēdo: qui cōmode talia soluere non possunt. hoc enim graue peccatū est. In cuius argumētū dicit Deut. xv. Anno septimo facies remissionē cui debet aliqđ

ab amico vel primo vel fratre suo repetere ñ potuerit & ḥ nisi ꝑius anno finito: sed i noua lege in q̃ charitas fraterna ꝑfusio: esse debet: hoc tẽpm mutatũ est in melius: vt ibidẽ glo. q: nõ solũ in .vij. annos ꝛ i nullo anno ꝛ repetere debita cũ scãdalo fris: qđ etiã dñs oñdit Exo. xxij. dicens. Si pecuniã mutuo dederis pupillo meo pauꝑi nõ vrgebis eũ q̃si exactor. Ly ra ibidẽ dicit: repetens debitũ cũ austeritate nimia q̃diu impotẽs est ad soluendũ seđm nec vsuris vi oppꝛimes. Ex qbus liqđo patet q̃ creditor debitorẽ cõueniẽs in iudicio: ꝓ solutiõe debiti molestias inferendo quẽ nõ scit ꝓbabiliter imporentẽ ad soluendum: & ꝓmptũ ad satisfaciendũ iudicio ꝓborum grauissime peccat: nisi forte debitor solutionẽ dissimulans: sua ludis obꝛictatibus vel silibus dilapidaret: aut ocio deseruiens opibus lucratiuis insistere nõ curaret: vnde & talit exigentũ debita ꝓtinus vsq; ad celũ ꝓ vindicta clamitat: ꝓut respondũ est dicentibus Esa. lviij. Quare ieiunauimus et non aspexisti: humiliauimus animas nꝛas & nescisti? qbus dñs. Ecce in diebus ieiunij vꝛi inuenit voluntas vꝛa nõ mea: illa. s. q̃ oẽs debitores vꝛos repetitis. Ꝓ q̃ nota q̃ iudei ieiunabãt vsq; ad vesperã: & iõ tũc ad hoc vacabant q̃ circũeuntes repeterent debita. Seđm. Ecce ad lites & contẽciones ieiunatis s. cũ lite debita repetentes: gl. ibidẽ: q̃ repetit nõ habentẽ deo facit violentiã: & iõ subdit vt audiat in ecclesia clamor: vester: nã oppꝛessio pꝛi clamat ad deũ ꝓ vindicta. Dicit ei dñs Exod. xxij. Si clamauerit ad me: exaudiã eũ q: misericors sum. Tertio pinde cũ qs retinet superflua respectu vtriusq; q̃. s. ram stat⁹ q̃ ꝓsone: nec cõmunicat alijs indigentibus ꝑsertim in extrema necessitate: & hic non solũ mortaliter ꝙ etiã enormiter peccat. Unde ꝑcepit dñs Deut. xv. Si vnus de fratribus tuis ad paupertatẽ venerit: non obdurabis cor: ruũ nec cõtrahes manũ tuã: ꝙ dabis mutuũ q̃ indigere eum ꝓspexeris: caue ne tibi subꝛipiat impia cogitatio & dicas in corde tuo: appꝛopinquat septim⁹ annus remissionis: & auertas oculos a pauꝑe fratre tuo: nolens ei qđ postulat mutuũ cõmodare: ne clamet contra te ad dñm & fiat tibi i pctm̃: & ecce vindictã tpalẽ hui⁹ pcti. Dicũt em̃ doctores hebꝛei Ruth. j. q̃ ꝓpter famẽ q̃ accidebat in terra iſrl multi pauꝑes recurrebãt ad Elimelech virũ Noemi: q: diues erat & potens: ſꝛpter auaritiã suã durũ erat ei pauꝑibus cõmodare vel dare: & ideo ad cuitandas eoꝝ importunitates: exiit de terra illa cuꝝ bonis mobilibus & vxore & filijs: & q: ꝓpter malã cãm exiit vt. s. auaricie sue cõsuleret: iõ diuio iudicio ꝓgrin⁹ mortu⁹ est in egestate cũ suis: vñ reuersa Noemi vxor eius i frã suã ait. Egressa sum plena. s. filijs & diuitijs: & vacuam me reduxit dñs: vñ & homicidio compar. Dicit ei Amb. in li. de officijs: & põit. lxxxvij di. c. nõ satis: in fi. pasce fame morientẽ: q̃ si qs ei pascendo boiez seruare poterit: si nõ paueris occidisti: & ire. Amb. in c. sicut. xlvij. di. ꝓpriũ nemo dicat qđ est cõe: q̃ plusq; sufficeret illud q̃si violenter rapit; cui⁹ rõnẽ ibidẽ infert dicẽs: nunq̃d iniquus est deus vt nobis non eq̃l. & distribuat vite subsidia: vt tu qđẽ esses affluens & abũdans: alius ꝙ deesset & egeret: an idcirco magis: q: & tibi voluit benignitatis sue exꝑimẽta cõferre: & aliũ ꝑ ꝙtutẽ patientie coronare: & infra. Esurientiũ panis est quẽ tu detines: nudorum indumentũ est quod tu recludis: miserorum: redemptio est & absolutio: pecunia quã tu i terra defodis: tanto⁹ re q̃ scias inuadere bona: q̃ntus possis pꝛestare qđ velis i. si velis. ¶ Quarto pinde cum qs aliq̃ retinet circa necessitatẽ extremã q̃ tamẽ sũt necessaria tã ꝓsone q̃ statui sed cadẽ cuꝝ affectu nimio ac insatiabili cupiditate possidet: & sic q̃uis dicendo i scelicitũ est retinere: tamẽ ꝓpt affectũ hmõi est mortale pctm̃: q: colit rem suã p amorẽ ꝑ deo suo parat⁹: ex hoc vel ꝑ modico lucro adipiscendo vl dãno ꝓximo euendo deũ cõtẽnere i mandatis ei⁹: signũ aũt hui⁹ affect⁹ est cũ quis res suas potius apud se permittit putrescere q̃ vellet vtiliter pauꝑibus dispensare. Uñ qdã tam tenaciter ꝛalia seruant ita q̃ nec pauꝑibus tribuant nec commodis ꝓꝛijs vti valeant: ꝙ torũ anxij filijs vel heredibus reseruant. O mira talium demẽtia q̃ stulto studio ꝑ filijs vel heredibus coacernandis animã ꝓpriã venalẽ hñt: quã nec filij nec heredes post mortẽ saltem obulo redimerent: cum filij luxurianꝛ in bonis: & parentes cruciantur in penis: nã & filius auar⁹ mortẽ ꝓꝛis exoptat: quẽ vellet potius etna ſꝛ dãnari q̃ hereditatẽ suã diminui. de qbus gentibus dicit Sapiẽ. iij. Vacua est spes illoꝝ & labores eoꝝ sine fructu ſ etne mercedis: & iterꝝ Ozee. ix. Effraim adducet ad interfectionẽ filios suos: q: gentes hmõi sũt causa dãnatiõis filio-

nũ multoꝝ. Sunt insup q̃dã auarí qui tanto vinciunt cupiditatis affectu: ꝙ nullũ aliũ affectũ amoris admittere ꝓsũnt: nec parentum nec vxoꝝ nec filioꝝ nec fratrũ vt diffuse tractat Chry. in li. ꝙ nemo ledit nisi a seipso. De quib⁹ ait Eccs iij. Reperi t aliã vanitatem sub sole: vnus est t secõm nõ habet: nõ filiuꝫ nõ fratrẽ t tñ laborare nõ cessat: nec saciant oculi eí⁹ diuitijs: nec recogitat dicens: cui laboro t fraudo aniaꝫ meã bonis: t qõ extremo demente est: subdit ibidẽ. c. vj. Est aliꝰ malũ qꝰ vidi sub sole: vir cui deus dedit diuitias t substantiã nec tribuit ei ꝓtẽ deus vt comedat ex eo: sed homo extraneꝰ vorabit illud: vñ tales ꝙ affectũ diuitias ꝓ deo colũt qõ apls ꝓhibet ad Col. iij. dicẽs. Mortificate auariciã que est idoloꝝ seruitꝰ: vbi dicit glo. ꝙ par vitiũ est qz reb⁹ ꝓ deo seruit et pene vno explet ogc. Hinc õt Hieronỹ in epla ad Rusticũ monachũ. Estimato malo pondere peroꝝ: leuiꝰ videt aliqui peccare auarꝰ q̃ꝫ idolatra: sed nõ mediocrit errat. Sequit. Ridiculũ videt ꝙ aliqs inducet idolatra: qz duo grana thuris offert creature q̃ dõ debuit offerre: t ille nõ iudicet idolatra: q̃ totum seruitutũ offert creature: non ei fruit sed seruit diuitijs: hinc õr Eccl. t. ꝙ auaro nihil est scelestius; t infra: nihil est iniquꝰ q̃ꝫ amare pecuniã: hic em̃ t aniam suã venalem habet.

Quinto deniq̃ cũ q̃s retinet superflua quedam ex inordinato amore tpaliũ: propt quẽ modicũ deficit a medio largitatis: saluo tñ statu virtutꝫ: t sic est veniale petm̃: nisi talẽ tenacitatẽ ostenderet circa pauꝑes: vt affluẽtius vacaret circa delicias honores cupiditates supra conditionẽ status t ꝑsone: sic diues epulo qui negauit micas Lazaroꝝ induebat purpura t byssoꝫ epulat⁹ quotidie splendide. Vide nunc q̃ pacto ꝓmittit Aug. diuites vti delicatis: aut cĩ in li. de verbis dñi: et habet di. xlj. vbi dicit. c. Non cogant diuites pauperũ cibis vesci: vrant consuetudine infirmitatꝫ sue: sed doleant se non aliter posse: si consuetudinẽ mutant egrotant: vrantur superfluis: dent in opibus necessaria vrant ꝑciosis pauperib⁹ dent vilia: hoc ibi. Sed iste econtra pauꝑib⁹ subtrahunt vt magis gule deseruiant: cũ tñ sub spinato capite nõ deceat nutrire corpus deliciosũ: q̃b⁹ ꝙ improperat dñs Ezech. xvj. Viuo ego dicit dñs: qz non fecit zodoma soror tua t filie eí⁹ sicut feciſti tu et filie tue: ecce fuit iniquitas hec zodome soror

ris tue superbia saturitas panis t abundantia. s. diuitiaꝝ t luxuria t ociũ ipi⁹: t manũ egẽ no t pauꝑi nõ porrigebãt. Vñ dicũt doctores hebrei sup illud Gen. xvj. Et aggrauatũ est petm̃ eoꝝ nimis. ꝙ hec fuit aggrauatio: qz puellã q̃ndã occiderũt in solita morte eo ꝙ dederat alimentũ pauꝑi cui sanꝫ hec ira consonat. Tu tũ q̃tidie peiora ꝓperas o ingrate christiane. q̃ post acceptã manifesta vitatꝫ documenta: post expta tã infinita charitatꝫ insignia: post effusũ christi sanguinẽ: tecꝝ inflatis superbia illaq̃ꝫ auaricia: cõmessationib⁹ vacas t ocio. nec est q̃ misereat pupillis christi marcescentib⁹ inedia. Hinc merito cõminat dñs Mat. x. Amẽ dico vob tolerabilius erit terre zodomoꝝ t gomorreoꝝ in die iudicij q̃ illi ciuitati q̃ nõ receperit vos. s. pauꝑes meos. Vñ sic habitatores hierlm tũc magꝭ peccabant zodomitꝭ: eo ꝙ cõtẽptu pro vo dõ exercebãt idolatriã ẽt in templo dñi: vt õr ibidẽ Lyra, ꝭ nũc magꝭ peccãt falsi christiani: eũ contẽpto pauꝑe t humili christo ihũ t mẽbrꝭ suis pauꝑibus: colũt mãmonã iniq̃tatꝭ vt se. ulãt vlteri⁹ us õ ventri. q̃s Paul⁹ censuit inimicos crucis christi: q̃ꝝ deꝰ vent est t gl̃ia in cõfusiõe q̃ terrena saptũt: qõ a nob auertat Jesus christus bñdictus in secla. Amẽ. Ad laudẽ dei.

Vtrum auaricia sit maximum peccatoꝝ ẽt vtruꝫ vitiũ capitale ac de filiabus eius que sũt obduratio: violentia: inquietudo: fallacia: periuriũ fraus et ꝑditio.

Sermo. lxvij.

On furtum facies.

Exo. xx. De vitio auaricie ꝓsequendo. A ꝓrio q̃ri põt: vtrũ auaricia sit maxim petoꝝ: ꝓtri cũ aĺs eã cõpat seruituti idoloꝝ: ad Eph. v. Sz idolatria cõputat int grauissima peccata. Et Eccl. x. dicit qõ auaro nihil est sceleſtius: in cuius argumentũ: sicut petm̃ in spiritũsanctũ propt suã enormitatẽ iudicat irremissibile: sic auaricia petm̃ est insanabile: qz dicit phus. in iiij. ethi. ꝙ senectus t omnis impotentia illiberales facit: in quo datur intelligi ꝙ auaricia crescit cũ senib⁹ t debilib⁹ in q̃bus tñ alia peccata decrescunt. Hinc dñs bũc morbũ insanabilẽ iudicabat: cum dice-

bat: Facilius est camelū intrare p foramen acus q̄s diuitē auaz intrare in regnum dei. Ad ō dicēdū fm Tho. ij. q. cxviij. q̄ peccatū ex h̄ q̄ est malū ꝓsistit in q̄dā corruptiōe seu ꝓuatione alicuius boni: inq̄rū enim est voluntariū/cōsistit in appetitu alicuius boni. Dupl̄r ergo peccatorum ordo p̄t attēdi. Uno mō ex parte boni quod per petm̄ contemnit vl̄ corrūpit. q̄ quāto maius est/ tanto petm̄ grauius est z fm h̄ peccatū q̄ est ī deum est grauissimū. z sub h̄ est peccatū q̄ est cōtra ꝑsonā hois: sub q̄ est peccatū q̄ est cōtra res exteriores q̄ sunt adsum hois deputate: q̄d videt ad auaricią ꝑtinere. Alio modo potest attēdi gradus petōz ex pte boni cui inordinate subdit appetitus human⁹: quod q̄nto min⁹ est tāto petm̄ est deformi⁹. turpius est em̄ subesse bono inferiori q̄s superiori bonū autē exteriorū rerū est infimū inter humana bona: minus est em̄ q̄s bonū corpis q̄ etiā est minus q̄s bonū anie. q̄ etiam excedit a bono diuino. Et fm hoc petm̄ auaricie q̄ humanus appetitus subdit etiā exteriorib⁹ reb⁹/ habet q̄dammodo deformitatē maiorē. Quia tñ corruptio vel ꝓuatio boni incōmutabilis formaliter se habet in petō: ꝓuersio ꝓo ad cōmutabile bonū materialr: ideo magis est iudicāda peti grauitas ex pte boni q̄ corrūpit: q̄s ex pte boni cui appetitus subdit. Et ideo dicēdū q̄ auaricia simpliciter nō est maximū petōz: licz aplūs eā idolatrie ꝑ quādā similitudinē cōparat. q: sic idolatria se subiecit exteriori creature vt exhibeat ei diuinū cultuz. sic auaricia se subiecit exteriori creature ipam immoderate ꝓcupiscēdo: tñ ad vsum/ nō ad cultum. Uel̄ est tñ q̄ auaricia quandā hz insanabilitatē sicut peccata in spm̄ sanctū: sed aliq̄. nā petm̄ in spiritū sanctū est insanabile ex pte ꝓremptus: vt q: hō ꝓcēnit vl̄ misericordiam vl̄ iusticiā diuinā vel aliq̄d hoz per q̄ hois petā sanant. z ideo talis insanabilitas pertinet ad maiorē grauitatē peccati. sed auaricia insanabilitatē habet ex pte defectus hūani: inq̄rū scz hūana natura semp̄ predit z tēdit ad maiorē defectibilitatē. Ni quo q̄s est magis deficiēs: eo magis amminiculo rerū exteriorū indiget: z p cōsequēs magis in auaricia labit. per talem igitur insanabilitatē non ostendit petm̄ esse grauius: sed q̄dammodo per h̄ est periculosius. B Sed dō queri potest: vtr auaricia sit vitiū capitale: ꝑtim cum illa vitia dicant capitalia que principales fines h̄nt ad q̄s fines alioz vitioz ordinant. sed hoc non cōpetit auaricie: q̄a diuitie nō h̄nt rōnem finis: sed magis rationē eius quod est ad finē. vt dz in. j. Eth. Ad hoc respōdet Tho. vbi sup̄. q̄ vitiū capitale dr ex q̄ alia vitia oriuntur fm rationē finis: quicū sit multū appetibilis/ per eius appetitum homo ꝓcedit ad multa facienda vl̄ bona vel mala. finis autē maxime appetibilis ē beatitudo siue felicitas q̄ est vltimus finis hūane vite: z ideo q̄nto magis aliq̄d participat felicitatis conditiones: tanto magis est appetibile. Est autē vna de cōditionib⁹ felicitatis vt p se sit sufficiēs. alioq̄n nō quietaret appetitū nec q̄s vltimus finis: sed p se sufficientiā maxime repromittūr diuitie. vt dr Boeti⁹. iij. de ꝓsol. Cuius rō est. q: sicut ait Phūs in. v. Eth. Denario vtimur q̄si fideiussore ad oia habēda. Et Eccl̄. x. dr q̄ pecunie obediūt oīa. Et ideo auaricia q̄ cōsistit in appetitu pecunie est vitiū capitale: lz em̄ pecunia ordinat ad aliud sicut ad finē. tamen inq̄rum vtilis est ad oīa sensibilia cōquirēda/ virtute q̄dāmodo cōtinet oia: z ideo quandā habet felicitatis similitudinem. Et q̄a vitiū est capitale: Gregorius. xxxj. moral. assignat ei septē filias. quarū sufficientia sic p̄t haberi. Est em̄ auaricia superfluus amor habēdi diuitias. z ideo in duob⁹ excedit. Primo superexcedit in retinēdo: z ex hac parte oritur ex auaricia obduratio contra miserēdiam: q: scilicz cor eius miserēdia non emollit vt de diuitijs suis subueniat miseris. Secōdo pertinet ad auaricią in accipiēdo supabūdare: z fm hoc auaricia cōsiderari potest dupl̄r. Uno modo fz q̄ est in affectu: z sic indebitudo oritur ex auaricia inq̄ntum scz ingerit homini solicitudinē et curas superfluas: auarus em̄ non implet pecunia. vt dr Eccli. v. Alio modo cōsiderari potest in effectu: z sic in a q̄rendo aliena quandoq̄s vtitur vi: quod pertinet ad violentiam. quādoq̄s dolo. q̄ si fiat in ꝓbis simplicib⁹ sine iuramēto: erit fallacia. si autē addit confirmatio iuramēti asserto⁹ vel promisso:ij: erit periurium. Si ꝓo dolus cōmittat in ope: sic q̄tum ad res erit fraus: q̄tum aūt ad ꝑsonas erit ꝑditio. vt patz de Juda q̄ christū ex auaricia ꝑdidit. Ex quib⁹ patz q̄ auaricie septē sunt filie ¶ Prima filia est obduratio cordis: q̄n scz auarus sic cor habet induratū q̄ non cōpatit pauperi z indigenti: nec cor

de nec ope. z ꝫ ideo: ḋa ꝺr Chryſ. in tracta⸗
tu q̄ nemo ledit niſi a ſcipo: q̄ intantū amor
pecunie aiam auari fatigat: vt neq; amicis:
neq; ꝓpinq̄s inſt. dū etiā neq; coniugi neq;
filys ꝑber locū amoris: q̄b affectib⁹ int̄ ho
mines nihil ꝑfert q̄ntumiꝰ extranc.s pau⸗
peribꝫ ꝑbebit locū amoris: cū tñ ꝑceptū ſit
Deut. xv. Si vnus de fratrib⁹ tuis qui mo
rat intra portas ciuitatis tue in terra quā
tñs deus tuꝰ dabitꝰ tibi ad pauperem
venerit: nō obturabis cor tuū: nec cōtrahes
manū tuā ſz apies eā pauperi z dabis mutu⸗
um q̄ cū indigere ꝓſpexeris. Sequit: Ne cla
met ꝯ te ad dñm z fiat tibi in peccm̄/ ſz dabis
ei: nec ages q̄ꝓpiā callide in ei⁹ neceſſitatib⁹
ſubleuādis. Et infra. Nō deerūt pauperes in
terra habitatōis tue. ideirco ego ꝑcipio tibi
vt apias manū fratri tuo egeno z pauperi q̄
tecū ꝛſtat in terra. Hinc ꝓs. xcuij. Hodie ſi
voce eius. ſ. in pauperib⁹ audieritꝭ: nolite ob⁹
turare cordia vīa Aliqn vt ꝺr Prouer. xxj.
Qui obturat aurē ſuā ad clamorē pauperꝭ
petētis. ſ. elemoſynā vel ꝓſiliū/auxiliū/ſub⁹
uentionē/ liberationē ꝯ iniuſte oppmentes:
ꝓſequēres/defraudāres/calūniātes: aut q̄
cūq; mō iniuriātes. Sequit: z ipe clamabit
z nō exaudiet. ſed vt ꝺr in Ps. lvij. furor illi
ſz auaris fm ſilitudinē ſerpentis: q̄ eorum
auaricia irreuocabilē eſt. Sz cuius ſerpētis?
Sicut aſpidis ſurde nō naturaliē ſed obtu
rātis aures ſuas. ſ. terra z cauda q̄b⁹ aures
obſtruit: ne vocem incātantis audiat. Sic
auarꝰ terrena cupiditate z vite longiturni⸗
tate ne vocē audiat pauperis z egeni ſubſidiū
q̄dcūq; poſtulātis. Et ideo ſequit: Ad nihilū
deueniēt tanq̄ a q̄ decurrēs. Et infra. Pri
uſq; intelligeret ſpine vīe. i. petā vīa ramuū:
id eſt: maturā dānationē: ſicut viuētes Da
than/Abyrō cū ſuis abſorpti ſunt: ſicut in
ira abſorbet eos. Ramnꝰ em̄ eſt genꝰ herbe:
pus q̄dez mollis: ſed q̄ poſt in ſpinas verti⸗
tur. Sic petā modo delectāt/ ſz poſtea pun
gent. Sequit: Lerabit iuſtꝰ cū viderit vin⸗
dictā. z ꝫ amore iuſticie/ nō liuore vindicte.
¶ Scda ꝙo ꝺr violētia q̄ fit alicui palā no
cendo ꝑ mala facta: quā Iſido. vocat rapa
citatē. Ad cuius euidētiā ſciēdū fm Tho.
ij. ii. q. lxvij. q in ſocietate hoim nullus hz co
actionē niſi ꝑ publicā prāem. z ideo q̄cūq;
p violētiā aliq̄d alteri aufert: ſi ſit ꝓuata ꝑ⸗
ſona nō vtēs publica prāte/illicite agit z ra
pinā cōmittit. Principib⁹ ꝙo publica pote⸗
ſtas cōmittit ad hoc q̄ ſint iuſticie cuſtodes
z ideo nō licz eis vti violētia z coactiōe niſi
fm iuſticie tenorē: z ꝫ vel ꝯ hoſtes pugnan
do/vl ciues malefactores puniēdo Qd aūt
per talē violētiā aufert: non ḋr ꝓprie rōnem
violērie vl rapine cū nō ſit ꝯ iuſticiā Si ꝙo
ꝯ iuſticiā aliq̄ qui ꝑ publicā prāem aliq̄ in⸗
debite extorq̄ant: ꝫ ꝓprie violentia eſt z rapi
na: ſicut z latrociniū. aut ſi iudiciū querā:
aut ſiliē ḋ agūt. Hinc ꝺr Aug. iiij. de ciui.
dei: Remota iuſticia q̄d ſunt regna niſi ma
gna latrocinia. q̄a z latrocinia q̄d ſunt niſi
parua regna: vñ Ezech. xxij. Principes ei⁹
in medio eius q̄ſi lupi rapientes ꝑdā. Nam z
publica prāte fugēres tāto ḡuius peccāt q̄ꝫ
latrones. q̄ntoꝭ piculoſius z cōmuniꝰ ꝯ pu
blicā iuſticiā agūt cui⁹ cuſtodes poſiti ſunt.
Vñ z grauius peccāt iniuſti rectores reipu
blice q̄ꝫ raptores: vtpote electi z iurati de⸗
fendere publicā iuſticiā: cui⁹ potiſſimi viola
tores effecti ſūt. Cōtra q̄s terribiliē intonat
dñs Deut. xxvij. dicēs. Maledictꝰ q̄ pueri⸗
rit iudiciū aduene/pupilli z vidue. tales cm̄
vt in pluribꝫ oppmūt in iudicijs. ¶ Tertia
pinde filia ꝺr inq̄etudo. Et eſt inq̄etudo q̄⸗
dā appetitus lucri mentē reddēs ſuꝑflua ſo
licitudine inq̄etam. Pro q̄ nota: q̄ vt tangit
Tho. ij. ii. q. lv. Solicitudo rē alicui⁹ tripliciter
eſſe ꝑt illicita. Primo ex ꝑte eius de q̄ ſolici⸗
tamur: ſi ſz rē alia rā q̄q; finē q̄ram⁹: non re⸗
ferendo eaꝫ vſum ad diuinū honorē z ꝓpriā
ſalutē: ſicut auari faciunt. Secḋo ꝙo ex par⸗
te timoris ſuꝑflui: q̄n ſz q̄s timet ne facien⸗
doq; ḋebet neceſſaria ſibi deficiāt. ſicut qui
laborāt vel labericiū ſeu mercātias vēdunt
diebꝫ feſtiuis. quod niſi facerent/deficere ti⸗
ment. Tertio ꝓpt̄ ſtudiū ſuꝑfluum q̄d ap⁹
ponit ad rēporalia coaceruāda: ꝓpter quod
a ſpūalib⁹ elongat. q̄bus tñ ꝓncipaliē inhe⸗
rere ḋebēt. iuxta illḋ Mat. vj. Primū q̄rite
regnū dei z iuſticiā eius. Aliqn vt ꝺr Mat
th. xiij. Solicitudo ſuffocat ꝙbus. Hinc ꝑ⸗
ſertim Matth. vj. ꝑcipit dñs dicēs: Nolli⸗
te ſoliciti eſſe in craſtinū. id eſt: in futurū vt
gloſat Hiero. z intelligit ḋ ſolicitudie ſuꝑ⸗
flua. Rō ꝓdictoꝝ eſt: q̄ nullū opꝰ ꝑtinēs vir⸗
tuoſum niſi debitꝫ circūſtātijs veſtiat: inter
q̄s eſt vna debitū tp̄us. fm illud Eccl. viij.
In om̄i negocio eſt tp̄s z opportunitas. Qḋ
nō ſoluꝫ in exterioribꝫ opib⁹/ſed etiā in inte⸗
rioꝛi ſolicitudine locū habꝫ. nā vniculiq; tē⸗
poꝛi cōpetit ꝓpria ſolicitudo: ſic tēpori meſ⸗

sis sollicitudo metendi: tempo: autumni sollicitudo vindemie ⁊c. Qui g̃ tpe seminandi de messiõe sollicit⁹ cẽt supflue futuri tpis sollicitudinẽ p̃occupare: ⁊ h̃ ibidẽ dñs phibet: vnde ⁊ subdit. Crastin⁹ ei dies sollicit⁹ erit si bypi: suff. cit enim dici malicia sua. i. afflictio sollicitudinis. Et sic phibet sollicitudinem: de futuris inutilẽ ⁊ supfluã non autẽ rationabilem ⁊ ordinatã. Hic ergo q̃ri põt vtr̃ licitum sit thesauros cõdere: pcserti cum et Matt. vj. dr. Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra vbi erugo ⁊ tinea demolit et vbi fures effodiunt ⁊ furant. Ad h̃ respondet cõpendiũ: q̃ thesaurizare cõtingit tripliciter. Uno modo ex affectu auaricie absq̃ oi intentione necessitatis p̃pe vel aliene ⁊ h̃ est phibitũ omnib⁹ a deo: q̃ multum degenerat eo: humanũ: totũ illud terrenũ efficies: nam subdit Matt. vj. causa cur thesaurizare non debet chr̃ianus. Ubi enim est thesaur⁹ tu⁹: ibi ⁊ co: tuũ erit s. p affectũ. Et iõ dicit Prouer. xv. Modicꝰ est parũ cũ timore dñi: q̃ thesauri magni ⁊ insatiabiles. Et eiusdem. xxj. dr. Qui thesauros cõgregat lingua mendacij vanus et exco: est ⁊ impinget ad laqꝰ mo: tis. Et ideo concludit Eccl. xxxj. Beatus diues q̃ inuent⁹ est sine macula ⁊ q̃ post aurũ nõ abiit: nec sperauit i pecunia thesauros. Scdo modo p̃tingit thesauros condere ex q̃dam prudentia ⁊ hoc ex consideratiõe p̃babilis necessitatis. ⁊ sic concedit parentib⁹ sectãtib⁹ ob necessitatẽ filioꝝ educandoꝝ vel filiarꝝ coniugio tradendarꝝ non tamen diuandarũ. Sed in hoc seruandus est mod⁹ ꝑ cõditionẽ status et personarꝝ: vnde dr apostolus. q. Cor. xij. Nõ enim debẽt filij parentib⁹ thesaurizare sed parentes filijs. Tertio contingit condere thesauros ex cõsideratiõe duplicis vtilitatis. s. regni defendendi vel diuini cultus ampliandi: ⁊ sic cõcessũ est regib⁹ p̃ncipibus ⁊ similib⁹ thesaurizare. Si tamẽ eorũ intentio nõ fuerit debite modificata non excusant: dum. s. spem ⁊ affectum ponunt in illis: vnde dr Baruch. iij. Ubi sunt p̃ncipes gentiũ ⁊ qui dñant sup bestias que sunt sup terram: qui in auib⁹ celi ludunt qui argentũ thesaurizant ⁊ aurũ in quo confidunt hoies ⁊ non est finis acquisitionis eoꝝ: q̃ argentum fabricant ⁊ sollicit̃ sũt nec est inuentio operũ illoꝝ: exterminati sunt ad inferos descenderunt: ⁊ alij in locum eoꝝ surrexerunt. hec ibi. Uerũtamen ꝑsonis ecclĩasticis p̃opter tenuitatem q̃ licet thesaurizare nec etiam tenere pecunias intentione seruandi. Dicit ei Amb. Aug habet ecclia nõ vt seruet sed vt eroget. L

Quarta aũt filia dr fallacia ⁊ p̃tinet ad astuciã. Pro q̃ sciendũ sm Tho. ij. ij. q. lv. q cũ aliqꝰ vtit vbꝫ nõ vers̃ sz simulat⁹ ⁊ apparentib⁹ ad aliquẽ finẽ bonũ vel malũ cõsequendũ: hoc p̃tinet ad astutiã ⁊ est permẽtiã si dr direct ad bonũ finẽ: q̃ nullus vti debet vbꝫ falsis ⁊ simulatis etiã ad bonũ finẽ consequendũ. Nõ enim sunt facienda mala vt eueniãt bona: nã astutia p̃pe in malo accipit. vt dr pbs in. vj. ethi. Cuius q̃libet abusiue in bono accipitur vt dr Aug. in. iij. ꝯra Julianũ. sm illõ Prouer. j. Ut det pueris astutia Et est vt frequent ipius auaricie pedissequa. Nota tñ q̃ ad astutiã p̃pe p̃tinet excogitatio viarũ nõ verarũ sz simulatarꝝ ⁊ apparentiũ: ad aliquẽ finẽ bonũ vel malũ cõsequendũ: sic excogitatio rectarꝝ viarꝝ ad debitũ finẽ p̃tinet ad prudentiã: sed assumptio taliũ viarꝝ sm executionẽ operis siue per verba siue p̃ facta pertinet ad dolum. Ad fallaciã vero p̃tinet executio taliũ viarũ ⁊ hoc p̃ verba deceptoria siue iuramento: vnde fallere sp̃ est pcm̃: falli autẽ nõ semp est pcm̃: sed q̃nq̃ est pena pcti: vt quando q̃s fallit ibis q̃ nõ spectant ad fidẽ de h̃. xxij. q. ij. per totũ: pcipue. c. Nec artificiosa mendacio nec simplici verbo oportz quẽq̃ decipe: q̃ quõlibet mentit. s. ad hoc vt decipiat occidit animã suã: hec Aug li. de conflictu vitiorũ ⁊ virtutũ: Uerũtamen sicut in his que sunt extra religionẽ fidei: maius malũ est fallere. i. mentiri q̃ falli: sic econtra in his q̃ p̃tinent ad fidẽ maius pcm̃ est falli q̃ fallere: vt p̃z eo. ti. c. in ip̃a. Potest tñ causa pietatis veritas occultari: ac etiam species alicuius assimulationis assumi: vt patet ibidem. ⁊ c. vtilẽ. ⁊ se. ⁊ c. p̃ce. Quinta filia dicitur periurium: que filia similiter ad astuciam non incongrue p̃tinere dicit. Ad p̃ceptũ nanq̃ p̃tinet executio viarũ non rectarꝝ ⁊ simulatarꝝ ⁊ h̃ p̃ verba deceptoria iuramento firmata: vnde p̃iurare est verbo doloso dãnabiliter interposita fide vel iuramento aliq̃d asserere vel p̃mittere cum intentione fallendi. sicut sepissime fit in diuersis contractib⁹. De q̃ periurio dr. xxij. q. v. c. Quacunq̃ arte ꝙbꝫ q̃s iuret: deꝰ tñ q̃ ꝑscie testis est ira hoc accipit sicut ille cui iurat intelligit. Duplicit̃ autem reus fit qui ⁊ dei nomẽ inuanũ assumit: ⁊ p̃cm dolo capit: hoc ibi. Et h̃ itel

ligit verū qñ iurans simulate iuramento p/
ximū intēdit decipe :imo vt ibidē dr.c.q per
iurare parat⁹ est anteq̄ piurat tā piurus vi/
delic:qz de⁹ nō ex opib⁹ iudicat sz ex cogitatio/
nib⁹ z ex eo:de:h ibi. Verūtñ cū qs intentōe
simplici iurat tunc a deo iuramenta recipiūt
sīc ex intimis p ferunt nō sīc ab alijs intelli/
gunt. vt ptz ibidē.c.humane: z notant. §. ex
his oib⁹: vbi plane de h. Sexta filia dicit
fraus:q̄ silr ad astutiā ptinet:qz p eaz fit exe
cutio viaz nō rectaz z simulataz pfecta de
ceptoria: z h inq̄ntū cōcernūt res exteriores
sic legit Act.v.q vir quidā noie Ananias
cum Saphyra vxore sua vendidit agrum et
fraudauit de pcio agri. Sic in emptōe z ven
ditōe multiplices hodie cōmittunt fraudes:
in numero pondere z mensura:in substantia
q̄litate q̄ntitate:in pcij vel debiti solutiōe et
silib⁹. Contra qs dr ap̄ls. j. Cor. vj. Quare
nō magis iniuriā z fraudē patimi. i. violen/
tiā vel machinationē occultā pot⁹ q̄ facitis:
sed vos iniuriā facitis. i. aptā violentiā dum
in iudicio infideliū trahitis z cōtēditis: z frau
datis. s. occulte eorū pendo iudices donis: z
hoc frib⁹. i. fidelib⁹ facitis. Talem fraudem
optati sūt hi ad qs ait dñs Esa. j. Argentū
tuū versum est in scoriā: vinū tuum mixtum
est aqua: pncipes tui infideles. s. in regimine
ppli: socij furum. s. propter cōmunicationem
furti z defensionē furis: omnes diligūt mu/
nera. s. per auariciā: sequunt retributiones
. s. querentes iusticiā: pupillo non iudicant
. s. dando p eo sniam in causa iusta: causa vi
due non ingredit ad eos: qz. s. non vident in/
de consurgere lucrū tpale: propt hoc ait dñs
exercituū: fortis isrl. s. ad puniendū: heu con
solator⁹ super hostib⁹ meis z vindicabor de ini
micis meis. Septima filia vocat prodirio
q̄ parit formic ad astuciā ptinere videt: q: p eā
fit executio viaz nō rectaz et simulataz per
oua deceptoria: inq̄ntū concernunt ipas p⁹
sonas. Et fiunt proditiōes in absentia decep/
ti: sed fraudes in presentia vt patet in iuda
q̄ abiens in absentia christi christū vendidit.
Sz vt dr Eccl. xxvij. Facienti nequissimū cō
siliū super ipm deuoluet z non agnoscet vn/
de adueniet illi. Hoc patet in Aman super/
bissimo. Et. ij. Macha. x. in his q̄ fratres pe
cunijs vendiderūt aduersarijs coz dimissis:
quos pditores effectos Machabe⁹ interfe/
cit. Ad laudem dei.

precepto

¶ Sequit̄ ser. de p̄cepto octauo.
De testimonio ferendo in iudi/
cio: et qualiter q̄s obligatur ad il
lud: z de restibus cogendis remu
nerandis et refutandis.

Sermo primus

On loqueris cōtra

n prim tuū falsū testionū. Exo.
xx. Hoc est octauū p̄ceptū in q̄
fm Aug. phibet oē nocumētū q̄ q̄s p falsū ra
tē oris ledit prim. A Prio q̄ notādū fm
Aug. q hic ñ solū phibet mendaciū sz z oē
oz nocumentū. Mendaciū ei ñ solū cōmitti
tur in ꝓbis falsis sz Aug. h̄ et in opib⁹ simu
latis: vñ z Amb. in q̄dā ser mōe z ponit. xxij.
q.v.c.cauere: ibi subdit. Nō solū in ꝓbis fal
sis sz et in simulat⁹ opib⁹ mēdaciū est. Men
daciū nāq̄ est chr̄ianū se dicere z opa chr̄i ñ
facere: h ibi. Vñ fm h p̄ceptū istō triplic̄iter
accipi pōt. Prio stricte put aliq̄s prim iniu
ste ledit in iudicio: vl̄ pniciose loq̄ndo vl̄ ta/
cendo: z sic accipiūt doctores hebrei p̄ceptū
hoc q̄ dñs dr: nō falsū testimoniū dices s. in
iudicio. Secdo mō accipi pōt large p oi falsa
vl̄ iniusta exp̄ssione ꝓboz in deceptionem z
iniuriā pri: etiā extra iudiciū. Et hoc mō po
nit h p̄ceptū Leui. xix. vbi dr. Nō mentiemi
ni neq̄ decipiat vnus q̄sq̄ p prim suū. Tertio
mō pōt accipi largissime p oi deceptoria vel
pniciosa simulatōe q̄cūq̄ mō fiat: z h mō p
hibet implic̄ite i duob⁹ p̄ceptis tā dicēs: expli
cite ꝓ o chr̄s phibet i euāgelio multifarie mk
tisq̄ mōis: vt postea videbit. Prio igit mō
p̄ceptū istō stricte pōt accipi put q̄s iniuste
ledit prim i foro iudiciali: z fm hoc sūt. viij.
gña hoim delinq̄ntiū ꝓ hoc p̄ceptū. Primā
gen⁹ z pncipale de q̄ p̄ceptū explicite loquit
sūt falsū testimoniū in iudicio f. rētes. Pro
q̄ nota fm Aug. li. de mendacio: z ponit xxij
q.ij. §. Ille g̃: q mēdaciū est falsa significatio
vocis cum voluntate vel intentiōe fallendi.
Et iō dicit Astēn. li j. ti. xxxvj. q dictū exte/
ri⁹ platū habet duplicē cōparationē: vnā ad rē
significatā: z sic dr sermo verus: cū. s. res ade
quat sermoni. vel etiā fallax cū res nō adeq̄/
tur sermoni. Alterā cōparationē habet ad in/
tentionē dicentis: z sic dr sermo verus: cū in
tentio adequat sermoni: vñ mendaciū notat

dictū p cōparationē tā ad rē q̄ ad intētōez. ꝛ ideo ad cōpletā mēdacij rōnem duplex falsitas occurrit: q̄ duplex falsitas in dicta diffinitione mēdacij tāgit. Prima mēdacij falsitas tenet rōnem materiale. Secūda rōnē formalis. vñ a secunda ꝓprie dr ds mēdax: ꝛ est grauius petm̄. Hinc ꝓsequit in dicto. ⁊ ille ergo dicēs. Sz cū fallere semp sit volūtatz: falli aūt vl infirmitatz vel temeritatis. grauius ār fit qđ ex volūtate/ q̄ qđ ex infirmitate vl temeritate ꝓcedit. ideo cōtingit falli q̄nq̄ vl nullū vl minimū esse petm̄: ꝑsertim si nō intercedit iuramētū. Secūo aūt in iudicio: vt videbit. ¶ Hic ergo ꝓmo q̄rit ꝑ: vtrū ferre falsum testimoniū sp sit mortale peccatū: ꝑsertim cū mēdaciū officiosum qđ sz alicui ꝓdest ꝛ nulli nocet: nō est mortale petm̄. sed in falso testimonio q̄nq̄ repit tale mēdaciū: puta cū alijs falsum testimoniū phibet vt aliquē a morte liberet: q̄uis morte diuino pariter ꝛ hūano iudicio meruit. vel etiā vt aliquē ab iniusta ſnia liberet: q̄ p alios falsos testes vel etiā per iudicis querītatē intētabat. Silr contingit ferre falsum testimoniū ex ignorātia facti/ vel labilitate memorie. sz tal ignorantia videt excusare a mortali. Ad hoc dicēdū ſm Tho. ꝛ alios doct. q falsum testimoniū cōtrahit triplicem deformitatē. Vnā ex ꝓiurio: qa testes nō admittunt nisi iurati. nullius cm testimonio q̄ntūcunq̄ religiosus existat nisi iuratus depoluerit: in alterius ꝓiudiciū credi debet in iudicio. vt plane ꝓz extra co. tī. c. nup. ꝛ in gl'o. pōt tn remitti iuramētū ex ꝑsensu partiū vtriusq̄. vt ꝓz co. tī. c. tuis. nisi in causa matrimoniali: quia tūc nec cōfessioni cōiugū stat. vt extra de eo q̄ cog. ꝑsan. vxo. c. sup eo. Iurabūt autem tactis euāgelijs nisi sit epūs: qui solū iurabit ꝓpositis euāgelijs. vt extra de iura. calū c fi. Debēt aūt testes iurare q̄ dicent totam ꝓbitatem de re illa quā nouerint: ꝛ q nō admiscebūt falsū: nec aliq̄d de suo adijcient. vt. iij. q̄. ix. c. hortamur. c. pura. Addūt etiā de ḡrunda cōsuetudine: q nulli pādent testimoniū. co. tī. c. fraternitatis. ⁊ in glo. Itē iurabunt q nec ꝓcio/ nec timore/ nec amore: nec odio: nec aliq̄ cōmodo testimoniū dicēt. vt co. tī. c. quotiēs. vbi plane ds h. ꝛ c. licz. ij. ⁊ testes. Et cr h iuramēto falsum testimoniū habet: qđ semp est mortale petm̄. ꝛ grauius reputat q̄ homicidiū. vt sup in secō p̄cepto. ser. ij. Secō ꝙtrahit deformitatē ex violatione iusticie: ꝛ h mō sit rest mortale petm̄ in suo gn̄e/ ꝛ ꝙceptuz istud quod dr: Nō loqueris ꝙ ꝓximū tuum falsum testimoniū. Qui ei loquit ꝙ iusticiā suo falso testimonio vol̄s absoluere reū: licz h testimonium videat officiosuz q̄ tū ad reū: tn est etiā ꝓnitiosum q̄ntum ad iudicē q̄ decipit. ꝛ q̄ntum ad cōmunē iusticiā q̄ respicit totā communitatē: que tali testimonio suppmitur ꝛ violat. Veruntn falsum testimoniū phibēs vt aliū ab iniusta morte vel ſnia liberet: non peccat mortaliꝫ ex violatiōe iusticie: sed tm̄ ex ꝓiurio: ſm Tho. ꝛ Astēn. vbi sup. Nam ex quo iniustū iudicium ꝓprie iudiciū nō est: ideo ex vi iudicij falsum testimoniū in iniusto iudicio ꝓlatum ad impediēdā iniusticiā: non habet rōnem peccati mortal: sed solum ex iuramēto violato. Tertio deniq̄ cōtrahit deformitatē ex ipa falsitate: ſm q omne mendaciū est petm̄: vt infra videbit. ꝛ ex hoc non habet falsum testimoniū q̄ semp sit peccatū mortale. veruntn vt in pluribus est mortale. qz rarissime dat ibidē falsū testimoniū: q̄n ipm sit ꝓnitiosuz vl parti aduerse/ vl reipublice/ vel ipsi iudici: ꝛ sic falsum testimoniū vt freq̄nter in se cōtinet triplex mortale petm̄. Et ideo dr Aug⁹. ⁊ habet extra dist. fal. c. j. q falsidicus testis tribus personis est obnoxius. Primo deo cuius p̄ceptū ꝓtēnit. Secō iudici quē mēdendo fallit. postremo innocenti quē falso testimonio ledit: ꝛ ideo debet hmōi imponi triplex pnia: ſm Astēn. lib j. ti. xxxvj. Propter ꝓmum septēnis ei penitentia tanq̄ ꝓiuro debet imponi. vt patz vj. q. j. c. q̄cunq̄ sciens se ꝓiurauerit. xl. dies in pane ꝛ aq̄ ꝛ septē seq̄ntes ānos peniteat; ꝛ nūq̄ sit sine penitētia: ꝛ nunq̄ in testimonium recipiat. cōmunionem tn post hoc accipiat. Propt secōm aūt infamabit si fuerit de h cōuictus. vt ꝓz. xxij. q. v. c. si ds cōuict⁹. vbi etiā dr: q attrahēs aliū quocūq̄ mō ad ꝓiuria vl falsa testimonia si fuerit h probatum/ vsq̄ ad extrū vite cōmunicare non debet. vel etiam ꝓpter secundū verberib⁹ debz castigari. vt. v. q. v. illi qui vel extraordinarie poterit puniri. vt extra de testib⁹. c. nullū. Propter tertiū ſm modum lesionis condēnabitur. C. de pēn. §. qui male. in. l. ij. Ad illud aūt quod obijcit de ignorantia: respondet Tho ſcōda ſcōe. q. lxx. q in testimonio ferendo non debet homo ꝓ certo asserere quā si sciens illud de quo certus non est: sed du

bium sub dubio pferre debet: z illud de quo certus est/ pcerto dz asserere. Sz qr ptingit ex būane memorie labilitate q hō se certum esse reputat de eo/ quod tñ falsum est: z ideo si qs cum debita solicitudine recogitās estimat se certum esse de h/ qđ tñ falsuz est: non peccat mortaliter h asserēs: qa non dr falsum testimoniū per se z ex intentiōe/ sed p accidēs cōtra id qđ intēdit. B Sedo queri pōt: cū in dicto pcepto/ Nō loqueris ? primum tuū falsum testimoniuz: phibeat falsitas vt dicūt ibidē glo. et Isidorus. Et h fm Alex. est verū de falsitate a parte dicētis que ptē ditur in mādato: vtz etiā in eodē pcepto p hibeat tacitumitas ptatis: cum ipsa veritas ab aliq requirit. Ad hoc respōdet Alexan. in. iij. q sic. qr in ista negatiua non loq ris: etiā includit affirmatiua q pcipit observantia ptatis ad proximū. negatiua tamē obligat semp z ad sem p. affirmatiua ꝓ sp: sed nō ad semp/ sed p tēpore z causa. nā causa facit tacitumitatē veritatis esse culpabilem. Dicit em Aug⁹. scribēs ad Casulanū: z ponit. xj. q. iij. c. Quisquis metu cuiuslibet potestatis veritatē occultat glo. tunc qñ inducit in testē iram dei super se puocat. qa magis timet hominē q̄ deum. Ultroma gis autem si hoc facit pcio/ fauore/ odio vel amore. Sequit: Uterq reus est/ z qui veritatē occultat/ z qui mendaciū dicit. quia z ille pdesse non vult: z iste nocere desiderat. Dicit em Chrysost. q nō tm est pditor veritatis qui palā mentit: sed etiam qui non libere pnunciat veritatē quā libere pnunciare oportet. aut q libere ptatē nō defendit quā libere defendere conuenit. Hinc fm Goff. illi qui subtrahunt suū testimoniū illi rei que nō nisi per eos pbari potest mortaliter peccāt: z ideo cogendi sunt satisfacere sicut de aliis mortalibꝫ. vt. vj. q. j. hi qui. q si de sua taciturnitate munus reciperent/ obligarent ad restitutionē muneris: non danti/ sed ei in cuius iniuriā datum est. Et si talis iurasset se non perhibiturū testimoniū/ credit Goff. iuramentū illud esse temerariū: qñ non nisi per eum de ptate liquere potest: tunc em posset etiam auctoritate ppria cōtrauenire. vt. xxij. q. iij. In malis pmissis rescinde fidem. Et subdit ratio cum dicit: Impia est enim promissio que scelere adimplet. Et hoc est verū quando certū est ex hoc puenire mortale peccatū. Secus autē si dubitaret: tūc em esset

pius superioris auctoritas reputrēda. vt extra de electo c. venerabilē. ¶ Tertio queri pōt: vtrum homo teneat ad ferendū testimoniū: pīertim cum dr Prouerbioꝝ. v. Qui ambulat fraudulēter/ reuelat arcana. qui autē fidelis est/ celat amici cōmissū. Hinc Abraā petijt ab vxore sua Sara q diceret in egypto Abraā esse fratrē suū z celaret cum esse virum suum. vt ptz Gen. xij. Et iterum d̄ Augustin⁹ in q̄stionibꝫ Gen. q Abraam d vxore sua dicēs ad Abmelech: Soror mea est: veritatē celari voluit/ non mendaciū dixit. sed veritatē celādo abstinet aliqs a testificando. Ad hoc respondet Tho. sc da sēc. q. lxx. q in testimonio ferēdo distinguendū est. quia aliquādo requiritur alicuius testimoniū/ z aliquādo non. Si ergo requirit testimoniū alicui⁹ subditi: z hoc auctoritate superioris cui in his que ad iusticiā pertinent obedire tenetur: tunc non est dubiū quin in his teneatur ferre testimoniū in quibus fm ordinem iuris ab eo testimoniū exigitur: puta in mānifestis z in his de quib⁹ infamia p cessit. Si autem exigat ab eo testimoniū in aliꝫ: puta in occultis z de quibus infamia non pcessit: non tenetur ad testificandū nisi in casu vt videbitur. Si ꝓ requiratur eius testimoniū nō auctoritate superioris cui obedire tenetur: tunc est distinguendū. Quia si testimoniū requirat ad liberandū hominem vl ab iniusta morte/ vel a pena quacunq: vel a falsa infamia: vel etiam ab iniquo damno: tunc homo tenet ad testificandū. q si testimonium eius nō requiratur: tunc nihilomin⁹ in hoc casu tenet facere quod in se est: vt alicui veritatē denūciet qui ad h̄ possit prodesse. Dicit em in Ps. lxxxj. Eripite pauperem z egenum de manu peccatoris liberate. Et Prouerb. xxiiij. Eruce eos qui ducuntur ad mortē. Et Roma. j. dicit Digni sunt morte non soluz qui faciunt/ sed etiam qui cōsentiunt facientibꝫ. Ubi dr glo. Consentire est/ tacere cum redarguere possis. Super his ꝓ quo pertinēt ad cōdemnationem alicuius non tenet aliquis ferre testimoniū nisi cum a superiori compellitur fm ordinem iuris. quia si contra hoc ptas occultet: nullū ex hoc spēale damnū nascit. vel si imineat periculum accusatori non est curandū: quia ipse se in hoc periculuz sponte ingessit. Alia autē ratio est de reo cui periculū imminet co non volente. Ceterum in auctoritate p̄dicta

loquit Aug⁹. de occultatiõe veritat⁊ in illo cãsu: qñ ds nõ cõpellit auctoritate supioris veritatem ꝓpalare: ⁊ qñ veritatis occultatio spẽ aliter est nulli dãnosa. Preterea de illis q̃ sunt hoi cõmissa in secreto p cõfessionẽ nul lo modo testimoniũ ferre debet. da talia nõ scit vt homo/ sed tã q̃ dei minister. ⁊ maius est vinculũ sacramẽti q̃libet homis ꝓcepto. Circa ea ꝙ quę alit hmõi sub secreto com̃ mittunt distinguendũ est. Q⁊ q̃q̃ sunt ta⁊ lia que statim cũ ad noticiã hois veniũt hõ tenet ea manifestare: puta si ꝓtingẽt ad cor̃ ruptionẽ multitudinis spũalẽ vl̃ corpalem vl̃ in graue dãnũ alicuius ꝑsone: vel si quid aliud est hmõi quod ds ꝓpalare tenet vl̃ te⁊ stificãdo vel denũciãdo. ⁊ cõtra hoc debitũ obligari nõ ꝑt p secreti cõmissum: q⁊ in hoc frãgeret fidẽ alteri debitã. Q̃q̃ ꝙ sũt ta lia q ds ꝓdere nõ tenet: vñ tũc ex hoc obligari ꝑt q̃ sibi sub secreto cõmittũtur: ⁊ tũc nullo modo tenet ea ꝓdere etiã ex ꝓcepto supioꝛ⁊; ꝺa seruare fidẽ est de iure naturali: nihil aũt ꝓtecipi põt contra id qꝺ est de iure naturali. ¶ Quarto queri põt: vtr̃ testes cogi ꝑñt ad ferendu⁊ testimoniũ: ꝑsertim cũ extra de testi. cogẽ. in c. sup eo. vbi subdit: q̃ si factũ est notoriũ nõ indiget testiũ depositoribꝰ de⁊ clarari: cũ talia ꝓbationem vel ordinẽ iudi ciariũ nõ req̃rant. Vtrũ si nõ est notoriũ: vel is qui cõuenit factũ negauerit: testes q̃ int̃⁊ fuerũt facto monẽdi sunt/ non cogẽdi ad fe rendũ testimoniũ veritati. Ad h̃ respondet Astẽ. li. j. tit. xxxvij. distinguẽdo sm Goff: Aut inq̃t req̃rit testimoniũ in causa ciuili: ⁊ tũc generaliter q̃libet scies ꝓbatẽ cogi dꝫ ꝓhi bere testimonium ꝓbati. vt. C. de testi. le. si q̃. xliij. q. ij. c. q̃q̃. extra de testi. cog. c. que⁊ rit. j. ⁊ ij. Aut inq̃rit testimoniũ in cã crimi nali sed agit de crimine ciuili: ⁊ sic etiã sũt testes cogẽdi. vt eo. ti. c. ꝓterea. c. cũ ꝛ. ⁊ pla nius in glo. Si ꝙ agit de crimine crimina⁊ liter: tũc aut agit de crimine falsi: ⁊ sic etiaꝫ testes sunt cogẽdi. vt d. c. cũ ꝛ. ⁊ in glo. Vel agit de alio crimine: ⁊ tũc generaliter nõ sũt co gẽdi. vt eo. ti. c. dilectoꝛ. Preterq̃ si p alios veritas liq̃re non ꝑt. vt. xliij. q. ij. c. q̃q̃. Vel nisi se subtrahant grã/ odio vl̃ timore. vt eo. ti. c. j. ⁊ dicto c. dilectoꝛ. in glo. Sũt aũt co gẽdi p cẽsuram eccliasticã. vt ꝓz eo. ti. in di uersis ca. Et etiã ex forma lit̃aꝫ pape p clau sulã illã s. testes aut̃: ⁊c. q̃ s. nõ ponit ibi vt solet fieri qñ in eis fit mẽtio de crimine: tũc nihilomin⁹ ad iura se iudex referat: ⁊ testes cogat vl̃ nõ cogat sm supdicta. Cõsuetudo ĩ romane curie est: q̃ in causis de facto vbi agit de crimie nullũ testẽ cogat q̃liter cunq̃ de eo agat. ⁊ idẽ seruat in lit̃is nõ apponẽdo clausulã ꝓdictã. Nota etiã Ray. ti. de rapto. q̃ qñ ds ꝓt defectũ ꝓbationũ rẽ suã amitte ret: etiã ꝑsone ꝓuilegiate sicut ꝑsbi cogendi sunt iurati testificari. vt. xiij. q. ij. c. q̃q̃ nõ ĩ cã sanguis. ¶ Quinto q̃ri p̃t: vtr̃ ꝓfe⁊ rẽdo testimoniũ ꝑt aliqd accipi: ꝑsertim cũ nemo militat stipẽdijs suis. vt patz. j. Lex. ix. Ad h̃ rñdet Aug⁹. scribẽs ad macedoniũ ⁊ ponit. xiij. q. v. in c. non sanc. vbi subdit. Non ideo dꝫ iudex vẽdere iustũ iudiciũ aut testis vtr̃ testimoniũ: q⁊ vẽdit aduocat⁹ iu⁊ stũ ꝓtectiuũ/ ⁊ iurisꝑit⁹ verũ ꝛsiliũ. Et sub⁊ dit rõnẽ dicẽs: Illi em̃ scꝫ iudex ⁊ testis int̃ vtrã q̃ ꝑtẽ ad examen adhibent: isti. s. aduo cat⁹ ⁊ iurisꝑitus ex vna ꝑte cõsistunt. h̃ ibi. Ex qbꝰ ptz q⁊ sicut nõ dꝫ esse snia venal̃. sic nec testimoniũ: cuius testes expensas recipe possunt a ꝓducẽte. vt. iij. q. ij. c. testes. §. vẽ turis. ⁊ xj. q. ij. c. nõ licet. in glo. ¶ Quid q̃ si testis corruptus ꝺt falsum testimonium? Rñt Astẽ. vbi s. q⁊ testionũ nullũ est: ⁊ q⁊ venale/ ⁊ q⁊ falsum: ⁊ ꝓter penã seculi tenet in iudicio aie illi quẽ suo testimonio lesit ad oĩne int̃esse. ar. extra ꝺ testi. c. sicut. Et pecu nia sic data restitui dꝫ nõ dãti/ sed ei in cui⁹ iniuriã data ẽ. j. q. j. c. iubem⁹. Si tñ simpl̃ data est vt iustũ ferret testimoniũ: tunc repe tere põt ⁊ ei reddi dꝫ: sm Goff. vt d. c. nõ sa⁊ ne. ⁊ extra de simo. c. dilect⁹. ¶ Sexto queri põt: vtrũ alicui⁹ testimoniũ repelli ꝑt absq̃ sua culpa: ꝑsertim cũ de q̃libet ꝑsumẽdũ est bonũ: nisi ꝛriũ apparcat: sꝫ ad bonitatẽ ho⁊ minis ꝓtinet q⁊ vtr̃ testimoniũ dicat. Ad h̃. dicẽdũ sm Tho. ij. ij. q. lxx. q⁊ testimoniũ non hꝫ infallibilẽ certitudinẽ/ sed ꝓbabilẽ: ⁊ ꝺo q̃d est qꝺ ꝓbabilitatẽ asserat in ꝛriũ red⁊ dit testimoniũ inefficax. Reddit aũt ꝓbabile q⁊ aliqs in testificãdo ꝙratẽ non sit firm⁹; ⁊ h̃ qñq̃ ꝑt culpã: sic̃ infideles ⁊ infames ⁊ q̃ publico crimine rei sunt: q̃ nec accusare ꝑñt. qñq̃ ꝙ absq̃ clpa: ⁊ h̃ vl̃ ex defectu rõnis. sicut patz in pueris amẽtibꝰ ⁊ mlieribꝰ. Vel ex affectu. sicut patz de inimicis ⁊ de ꝑsonis ꝛiunctis ⁊ domesticis. Vel etiã ex interioꝛi ꝛditiõe: sicut sunt pauꝑes/ fui ⁊ illi q̃bꝰ im⁊ perari ꝑt de quibꝰ ꝓbabile ẽ q⁊ de facili posꝫ sint induci ad fal̃ dũ testimoniũ ꝛ ꝙratem:

vnde repelli aliquē a testimonio mag' ptinet ad cautelā falsi testimonij vitandi q̄ ad penam: z ideo licet de q̄libet p̄ sumendū est bonū nisi contrarū appareat: dūmō tn vergat in periculū alterius: tunc est adhibenda cautela vt nō de facili vnicuiq̄ credat: fm illud .j. Jo.iij. Nolite credere oi spiritui. Et hec est etiā rō cur nō sufficit vn⁹ testis: sed vt ōr Deut.xvij. In ore duorū vel triū testiū peribit q̄ interficiet. z.c xix. In ore duorū vel triū stabit oē verbum. Unde regulariter ad minus duo testes sunt necessarij: vt extra. e. ti.c. veniens. ij. ibi subdit in fi. nec vnius testimoniū ad cōdēnationē sufficiat alicuius vbi ōr glo. hic scz in casu ibidem posito erat vn⁹ testis idoneus: nunq̄d p eū ad famam possit cōdēnari de tali crimine: z videt q̄ sic q: fama cū alijs pbat. iij. q. ij. §. itē sepe. sz non est verū: q: in crimine apertissime debēt esse pbationes. C. de pbat. l. vl. z. v. q. vj. c. epiphaniū: quia vbi cōtra salutē hois agit p̄cedit strictius. Secus est in ciuili: in qua sufficit p̄sumptio z vnus testis cū iuramento. ar. C. de. re. cre. l. bonefidei: extra de p̄obatio. c. sicut cōsuetudo: pensatis tn circūstantijs p̄sonaꝝ z cause: vt extra de iureiuran. c. vlt. in fi. In multis etiā casibus duo testes nō sufficiūt. vt pz. ij. q. v. presul nō damnet nisi viginti duobus testib⁹: p̄sbyter aut cardinalis nisi. xliij. testib⁹: diacon⁹ cardinalis nisi. xxvj. testib⁹. subdiacon⁹ acolit⁹ exorcista lector ostiari⁹ nisi i. vij. testib⁹ nō p̄sumēnabit: z hoc de clericis ecclie romane locū hēt p̄pter eius dignitatē. De alijs gra breuitatis supsedeo. ¶ Quantū malū aūt sit falsum ferre testimonium: legit i. ij. li. ecclīastice historia. q tres falsi testes insurrexerūt p̄ra Narcisum ep̄m hierosolomytanū: sub sacramēto iuramēti dicta sua p̄firmantes Unde dixit. Si nō est ita igne comburar. Alij⁹ dixit si nō est ita luminib⁹ priuer. Tertius dixit: morbo regio consumar. Cum igitur episcopus p̄terea de impudicitia notarent ab oībus pluribus annis in locis desertis vixit: Primus ergo testis a parua scintilla ignis domo succēsa cū familia oīnīq̄ pecore conflagrauit. Tertius a pedib⁹ vsq̄ ad caput repletus morbo regio cōsumit. Secūdus aūt videns eorum excidiū nec posse latere diuinū secretū cūctis audientib⁹ vniuersum ordinē scelerū pandit: z in lachrymis p̄rumpens luminibus est p̄uatus. Narcisus aūt ex inspirato quasi de celo veniens episcopatū recepit: z multo magis q̄ antea erga eum amor p̄pl̄i fuit. Ad laudē dei omīpotentis.

¶ Quid requiritur ad iustū iudicium z quales debēt esse iudices ac de pena iniquum iudicium p̄ferentium Sermo. ij.

Non loqueris contra p̄imū tuū falsum testimonium. Exod xx. Secūdū genus hominū faciēs cōtra p̄ceptū istud: sunt iudices iniustū iudicium p̄ferentes. quos maledicto subiecit dñs ex ore filiorum israel vociferantium. Deut. xxvij. Maledictus qui peruertit iudicium aduene/ pupilli/ z vidue: z dicet oīs populus amen. Hinc rex Ezechias diuine voluntatis optime cōscius: post mirabiles victorias in fauorem z gratiarū actionē diuine beneficentie constituit iudices in cunctis ciuitatibus: ne populus necessitaret discurrere de loco ad locum ad habendū iudicium in causis communib⁹. quib⁹ p̄cepit dicēs. ij. Para. xix. Videte quid faciatis: ne scz p̄cipitanter sed cum magna deliberatione sententiā feratis. Cuius rationem subdit: Non enim inquit hominis exercetis iudicium sed dei. Hinc quia vices dei tenent in hac parte dī participatue nuncupantur. Exod. xxij. vbi dicitur. Dijs non detrahes z p̄incipi populi tui nō maledices. Sequitur. Quod cunq̄ iudicaueritis in vos redundabit siue in bonum siue in malum. Et subdit in particulari. Non enim est apud deum vestrum iniquitas neq̄ personarum acceptio neq̄ cupido: cui facilter conformari debetis in iudicando. Ille enim tria sunt que faciunt peruertere iudicium. ira vt iniquitas referatur ad odium: sicut acceptio personarū ad amorem: fauorem: vel timorem: cupido autem ad munera que communiter excecant oculos. Unde dicit Petrus rauen. in epistola quadam. Nihil adeo gloriose lucet in iudice sicut amare vel exhibere iusticiam sine omni acceptione persone. Teste enim Ciceron⁹ p̄uerbialiter dicitur. Etur personaz iudicis quisquis amicū induit. Eqtas cui iudex obsequitur sinistram odij vel amoris de

xtram nescit. Nam talis debet esse iudex ut uiderit: ut in eius manu nullius auctoritate persone titubet aut vacillet libra iusticie: hec ille. ¶ Hic primo queri potest: vtrū iudicium humanū licitū: presertim cum dicatur Mat. vij. Nolite iudicare vt non iudicemini: et ad Rom. xiiij. Tu quis es q̄ iudicas seruum alienū: suo aūt dño stat aut cadit. Nec mirum q̄ homini phibeat iudiciū: quia nullus est absq; peccato. Nam si dixerimus: q̄ peccatū non habemus nosipos seducimus vt dicit. j. Joan. j. Alloquin vt dicit Roma. ij. Inexcusabilis es o homo omnis qui iudicas: in quo enim alterū iudicas: teipsum condemnas: eadem em̄ agis que iudicas. Ad hoc dicendū sm Tho. ij. ij. q. lx q̄ iudiciū intantū est licitum inq̄ntū est iusticie actus. Ad hoc autem q̄ iudiciū sit iusticie actus tria requiruntur. Primo quidem q̄ procedat ex inclinatione iusticie. Secundo q̄ procedat ex presidentis auctoritate. Tertio vero q̄ proferat sz rectam rōnem prudentie. Quodcunq; aūt horum defuerit est iudiciū vitiosum et illicitum. Nam si fit iudiciū contra rectitudinē iusticie: tunc dicit iudicium peruersum vel iniustum. Si vero quis iudicat in his in quibus non habet auctoritatem: tunc dicit iudiciū vsurpatum. Si vero deest certitudo rationis puta cum fit iudiciū de his que sunt dubia vel occulta per aliquas leues coniecturas: tunc dicitur iudiciū suspitiosum vel temerariū: et in his tribus est omne iudiciū illicitū. Adhuc autem duo sunt que requirunt vt prelatum iudicium non sit pferenti pernicios; et damnabile. Primū est q̄ intentio ferentis moueat ex zelo iusticie nō ex liuore vindicte: non inquā ex amore vel in affectione ex timore vel cupiditate et similibus. Secundus est q̄ a criminalibus seipm̄ custodiat: quoniam illi qui sunt in grauibus peccatis nō debent illos iudicare qui sunt in eisdem peccatis vel minoribus vt dicit Chrys. super illō Mat. vij. Nolite iudicare. Et hoc est intelligendū precipue quando illa peccata sūt publica: quia ex hoc generatur scandalū in cordibus aliorum. Si autē nō sūt publica sz occulta: et iudicandi necessitas immineat propt officiū: tunc potest cū humilitate et timore vel arguere vel iudicare. Unde dicit Aug. in lib. de sermone domini in monte. Si inuenerimus nos in eodem vitio esse congemiscam⁹: et adiuuare conandū inuicem⁹. Nec tamen propter hoc homo seipm̄ sic condemnat vt nouum condemnationis sibi meritū acquirat: sed q̄ condemnans alterū ostendit se similiter condemnabilē esse propt idē vel simile peccm̄: Unde sm Alex. in. iij. est iudicare de officio potestatis: et est iudicare de idoneitate et merito potestatis. Primo mō iudicare pōt malus prelatus. Sedo modo non nisi bonus. Primū sine secundo est damnabile iudicanti: salubre tamen est subdito obtemperanti. Ex dictis igit patet q̄ ad hoc vt humanū iudiciū sit licitū tria principaliter requiruntur cum suis attingentijs: q̄ lucide tanguntur Exo. xviij. Jethro moysi consiliū ingerente de iudicibus constituendis super populū israel: ait em̄. Prouide autem de omni plebe viros potentes et timentes deū in q̄b⁹ sit veritas et qui oderint auariciam: et constitue ex eis tribunos et centenarios et quinquagenarios et decanos qui iudicent pplm̄ omni tempore. Prouide inquā. s. cum magna diligentie et deliberatiōe de omni plebe. s. sine omni personarū acceptiōe viros: q̄ mulieres deminari non debent: nec regere propt defectū discretionis et constantie: potentes. s. iudicare per suam sapiam et experientiā: vnde et alia trāslatio habet: sapientes: vbi nos habemus potentes. Et timentes deū magis q̄ homines inquib⁹ sit veritas scilicet vite iusticie et doctrine: et qui oderint auariciā: quia homines cupidi de facili per munera deflectunt a iusticia: quia tales digni sunt iudicare populum. Primū igitur quod principaliter requiritur in iudicio est rectitudo iusticie: ad cuius completionē duo requiruntur. Unū est scientia vel discretio iudicandi: quia sz Bern. extra de rescrip. c. scisciratus. Judex debet cē scientia penitus instructus nec querere ab alijs quid cum loqui oporteat: vt in auth. de iudi. in prin. collat. vj. et extra de consang. et affin. c. ex literis: in fine vbi dicitur q̄ non sūt cause matrimonij per quoslibet sed per iudices discretos qui potestatem habeant iudicandi et statuta canonum non ignorent. Verūtamen q̄uis sit illiteratus si habet consuetudinem peritiam iudicandi: potest etiam ei causa committi. C. de iudi. certi iuris Judex tamen ecclesiasticus quis esse non potest nisi peritus saltem mediocris iuris scientia: vt no. xx. distin. c. j. vbi subdit: q̄ in negotijs diffiniendis non solum est necessaria scientia sed etiam potestas. Hinc dīs dicitur

Petro Dat.xvj. Odcunq; ligaueris super terrā:plus dedit sibi claues regni celoz:in altera dās ei sciaz discernēdi inf lepzā z lepzā: in altera dans ei prātē ejciendi aliqs ab ec// cha vel recipiēdi. Et in glo. vbi plane dc h. Scōm est zelus creqndi iusticiā.iuxta illud ps.xxxvj.Custodi innocentiā.s.in intentiōe qntū ad deū:z vide equitatē in ope qntū ad prim:qm fūt rel.zc. Illa nā qz duo cōcurre// re debēt.s.intentio recta z sniā iusta. B

Verūtn ꝫ hāc iusticiā qtuor gña hoim faciunt. Nam fm Greg. z ponit xj.q.iij q// tuor modis hūanū iudiciū querit: timore: dum metu potestatis alicui⁹ veritatē loq pti mescim⁹:cupiditate:dum pmio animū ali// cuius corrumpim⁹:odio:dū cōtra quemli// bet aduersariū molimur:amore:dū am: cor// ppinquo pstare cōtendim⁹: hoc tbi. Primo igit iudiciū querit propt metū:qz dt Chry. Facile deuitat a iusticia qui in causis nō deū sed hoiem timet. Sicut fecerunt iudices in iezrael ex metu iezabel regine: iudicantes in iuste naboth ppt vineā.vt pz.iij. Reg. xxj. Sic z pilat⁹ audiēs hūc sermonē.s.q nō erat amic⁹ cesaris:magis timuit z de chzo iniu// stū iudiciū dedit. Sed dt Aug. ad Casula nū:z habet xj.q.iij.c. qsqs metu cuiuslibet potestatis veritatē occultat:ira sup se puo// cat:qz magis timet hoiez qz deū. Sz querit glo.in dicto c.qtuor:nunqd tenet sniam quam iudex p metū tulit. Et rndet q sic:sed elidi potest p exceptionē. Sententia tn que per pmiū lata est nulla est. Scdo vero iudiciū querit propt cupiditatē. Pro q notandū fz Ray.q ordinarij iudices non debent aliqd recipere a partib⁹ nec etiā expensas:eo q propt iusticiā tenendā habeant suas puisiones: ne .s.dum sumptus querit predo grassat. Cum enim habent suas dignitates z redditus con tenti debent esse suis stipendijs:nec a litiga toribus recipe debent etiā moderata exenia propt iuspitionē vitandā. Judex autē dele// gatus etiā nihil recipe potest:nisi forte esca lentū vel poculentū mera libertate oblatū: qd paucis diebꝫ cōsumi potest:vel nisi mode ratas expensas:cū ipm propt cām sibi cōmis sam extra suū domiciliū pficisci cōtigerit:ita q in expensis nō excedat modū z q nō pl⁹ exi// gat ab vna pte qz ab alia:z q propt haben// das expensas nisi cā rehrat occasionē profi// ciscendi non assumat. Et si litigantes nota// bilit pauges fuerint etiā pexpensis nihil exi

gat:vt li.vj.de rescrip.c.statutū. §. insuper. Vñ iudex sp debet hre pre oculis factū Cām bysis regis qvt refert Valeri⁹ :cuiusdā male iudicis pelle a corpe detracta selle iussit assi// gi:z in cade sede filiū ei⁹ iudicaturꝰ sedere fe cit:vt sic imposterꝫ puideret ne qs iudex cor rumpi posset. Sed cōtra tū multi iudices fa ciunt:nā qdē nullo modo sniam ferre volunt iniquc mori. Et sic fm Ray.z Hostiēn. tu⁹ dex leso restituere tenet omnē estimationē li tis:vt xxiij.q.q.c.dns.z.q.v.c. administrato// res. Quidā aūt recipiunt pecuniā vt simpli// ferat sniam:vel etiā vt iuste ferant eā:z tunc tenet restituere ei qui dedit:quia cū ex officio suo tenet iudicare z bene z gratis: ideo tur// piter accepit z obligat ei ad restitutionē qui bona intentione dedit. Quidā ꝫo premiū re cipiunt vt ferant iniquā sniam.vel etiam vt nullam ferant sniam: et illud restitui debet ei in cuius iniuriā datū est. Insuper tenetur parti lese ad omne damnū restituendū.xj.q. iij.non licet extra de simo. nemo. De talib⁹ autem dicit Isido.lib.iij.de sūmo bo.q sepe iudices prauā cupiditatis causa aut differūt aut peruertunt iudiciū nec finiūt cepta par// tium negocia quousqꝫ marsupia eoꝝ q cau santur exhauriant aut quod petius est quer tunt iudiciū nec finiunt cepta partium. Sic filij Samuelis declinauerunt post auaricia accipientes munera z peruertentes iudicia: vt habetur ij. Regū.viij. Propter quod nō solum ipsi sed etiam pater eorum Samuel iu stus z horū ignarus amotus est ab offi.io fi// lijs israel sibi regem petentibus. Sed quid mirum cum dicit xj.q.iij.c. Qui recte iudi// cat et premiū remunerationis expectat.glo. licet nō intercesserit pactio pecca tamē qui expectat remunerationē.z hoc ostendit in te xtu dicens:q fraudē in deo ppetrat q iusticia quam gratis impartiri debuit acceptio ne pecunie vendidit s quantum ad affectum licet non sequatur effectus. Sequitur. Ta// les enim ad veritatē non iusticie defensio ꝫ amor pmij prouocat:quibus si spes nummi subtrahitur:confestim a iusticie confessione recedunt acceptio nummoꝝ puaricatio est ve ritatis hoc tbi. Hinc vt dt ibidem glo. vena les sententie nulle sunt:vt.ij.q.vij.§. vena// les. Tertio pinde iudiciū peruertit propt amorē vel affectum puarum:dum qs amico vel ppinquo prestare contendit. Et de hoc habetur.xj.q.iij.ca. Quicunq; aut consan//

guitate aut amicicia in iudicãdo ducik: pertuertit iudiciũ christi qui est iusticia z fructũ illius ferit in dãnationis amaritudinẽ. Vñ generaliter dicendũ est q̃ oẽs q̃ ex industria mala ꝓpter amorẽ vel fauorẽ alicui⁹ ferũt iniustam sniam: hi sicut iã dicti leso tenenk ad omne interesse: nisi posset is induci ad intergrã restitutionẽ faciendã: pro quo snia lata est. z fm leges multas alias penas sustinere deberẽ t. Insup̃ preter restitutionẽ debet eis imponi penitencia tanc̃ꝑ grauissimo crimine: vt xj. q. iij. c. quicunc̃ꝑ. Ité ferens iniquã sniam per imprudentiã fm Ray. z Host. tenek leso fm. l. incũbit bonũ z equũ videbik relictoni iudicantis. ff. ꝺ extraor. cog. l. fi. In iudicio aũt aie tenek adintegram restitutionem: qz fuit in culpa cũ se insufficientẽ scire debuit z tñ iudicare ꝓsumpsit. Et idẽ si fuit scientie sufficientis sed studere nõ curauit. Ditius tñ est agendũ cũ istis c̃ꝑ cũ illis q̃ ex certa scientia iudiciũ corruperunt. Ex genere aũt predictor̃ fuit dñs Joseph. qui propter amorem vxoris verbis eius nimis credulus: iniusto iudicio misit Joseph innocentem in carcerẽ: vt pz Gen. xxxix. ¶ Quarto deniq̃ꝑ iudiciũ quertik ꝓpter odiũ: dũmõ q̃s contra alium iniuste malũ molik. z tm̃ oĩ obligatur eodem modo sicut p̃dicti. Unde talle flagitium patrarunt duo senes iudices inueterati dierum malorum qui repulsi z confusi turpiter a Susanna castissima rennuente stupr̃um: exardescentes ꝓpter hoc in odiũ eius dederunt falsum testimoniũ ac iniquũ iudiciũ suis machinationibus extorserunt. vt pz Daniel. xiij. qꝺ erat extremũ flagitiũ. Nimiz cũ z si quis iudex aliquẽ iuste quidẽ iudicaret ad mortẽ. non tñ amore iusticie sed liuore vindicte. non solum mortaliter peccaret sed q homicida iudicaretur in foro poli: non enim deus tantum considerat quid hõ faciat/ sed multomagis quo animo faciat. Predictis igitur quatuor affectib̃ peruersis iudicium peruersum inducik: immo plerunc̃ꝑ quersum iudiciũ rectũ videbik: qz tales affectus non sinunt discernere qꝺ verum est z rectũ. Sicut videm⁹ in naturalib̃ q̃ in speculo si fuerit bñ dispositũ imprimunk fozme corpoz put sunt: si ꝙo fuerit male dispositũ: apparebunt ibidẽ imagines distorte z praue se habentes: z hi sunt qui fructũ iudicij sibi ferunt in dãnationis amaritudinem: vt dicik in dicto. c. quicũc̃ꝑ. In dicto autem c. quatuor in glo. ponũk adhuc modi alij in iusti iudicij scz nimia seueritas: z nimia remissio: vt pz ꝑ Grego. xx. moral z ponik. xlv. di. vbi dr. c. Disciplina vl misericordia multum destruik si vna sine altera teneak: sz circa subditos inesse debet rectoribꝫ z iuste consulens misericordia z pie seuiens disciplina. zc. vbi dr glo. nota. q̃ iudices semp sequenk mediocritatẽ: arg. extra de censi. c. ex parte: z potius sequik equitatẽ c̃ꝑ rigorẽ. vt. C. de iudi. vbi certũ est ius ab equitate non discrepare in restitutione minor nisi ex causa magis sequerek rigorẽ: qz scz multis grassantibus opus est exẽplo: vt. ff. de pen. auc̃. aut facta in fine: vbi aũt ius scriptũ nõ est: tuc ex sententia sequik equitatẽ: vt extra de transla. c. vl. Est etiã alius modus querendi iudiciũ: vt dicit glo. in dicto. c. quatuor: qñ scz ꝑ imprudentiam quis male iudicat: vt instik. de obligatio. que ex qua. delic. nas. §. j. z de hoc sup̃. ¶ Secundo principaliter requiritur q̃ iudicium procedat ex legitima iudicantis auctoritate ne fiat iudicium vsurpatũ. ¶ Hic queri potest: vtrum iudiciũ vsurpatũ sine legitima auctoritate sit licitũ: p̃sertim cũ punire peccata pertineat ad iudiciũ: sed aliqui non iudices leguntur laudabiliter peccata punisse: vel etiam aliquam snìam dedisse iudiciariam. Primum pz in Moyse qui occidit egyptium iniuriantẽ. Exo. ij. Et in phinees filio eleazari qui interfecit Zambri filiũ Salumi cũ madianitide cocunte. Numeri xxv. Secundum etiã pz in Daniele: qui seniores de falso testimonio convictos suo iudicio condemnauit: q̃ tñ non erant subditi ei⁹: sed ecõtra iudices ꝑpũi. Ad hoc rñdet Tho. secũda. ij. q. lx. z. lxvij. q. cum iudicium fm leges scriptas sit ferendũ: ille qui iudicium fert quodammodo legis dictũ interpretatur ad particulare negocium illud applicando. Cum igit̃ eiusdẽ auctoritatis sit legẽ interpretari z legẽ condere: sicut lex condi nõ põt nisi publica auctoritate: sic etiã nec iudicium ferri põt nisi publica auctoritate: q̃ se tm̃ extendit ad eos qui cõmunitati subduntur supra quam auctoritatem accepit. Et ideo sicut iniustũ esset constringere aliũ ad legẽ seruandam que non esset auctoritate publica sancita: sic etiã iniustũ est si q̃s aliquẽ cõpellat ferre iudiciũ qꝺ nõ fertur auctoritate publica: z ideo nullo mõ q̃s aliñ iudicare põt nisi sit aliquo mõ subdit⁹ eius: vel ꝑ potestа

rē̄ ordinariā vel p̄ commissionē. Moyses igitur egyptiū occidisse videt quasi ex inspiratione diuina auctoritatem adeptus: p̄ hoc dicitur Act. vij. q̄ p̄cusso egyptio estimabat Moyses intelligere frēs suos q̄m dñs p̄ manus ipius daret salutē isrl̄. Vel dici p̄t q̄ occidit egyptiū iniuriatū defendēdo cū moderamine inculpate tutele. Dicit em̄ Amb. li. de offi. qui nō repellit iniuriā a socio cū pōt: tā est in vitio q̄ ille qui facit. Et inducit exemplū Moysi: Sic phinees ex inspiratiōe diuina zelo dei cōmot⁹ Zambri interfecit. Erat etiā filius summi sacerdotis ad quem etiā h̄ iudicium p̄tinebat sic̄ et ad alios iudices q̄d h̄ erat p̄ceptū. Insup Daniel accepit p̄ā tem ordinariā ad iudicandū seniores iudices quasi cōmissaz ex instinctu dei: q̄d signat p h̄ q̄ ibi dr: q̄ suscitauit dñs spūm pueri iunioris. Tertio principaliter req̄rit q̄ iudiciū p̄ferat fm rectā rōnem prudentie ne defit certitudo nec iudicet de his q̄ sunt incerta vel occulta: alis em̄ esset iudicium temerariū vel suspitiosum. ¶ Ad cuius euidentiā queri pōt: vtz iudex iudicare debeat contra veritatē agnitā: ppt ea q̄ ordie iudiciario legitime p̄bant in contrariū: p̄sertim cū iudex in iudicādo se p̄formare debet diuino iudicio q̄ iudiciū dei est: vt dr Deut. j. et iō in iudicādo locū dei tenet: sed dei iudiciū est fm veritatē: vt dicit Ro ij. et Esaie. xj. p̄dicit de ch̄isto. Nō fz visionē oculoz iudicabit neq̄ fm auditū auriū arguet: sed iudicabit in iustitia pauperes et arguet in eq̄tate p̄ mansuetis terre. Ad h̄ dicē dū fm Hein. boye: in c. si sacerdos: de off. or. vbi dr inter alia q̄ si loquimur de veritate agnita vt deus sez in cōfessione tunc nō pōt fm illā iudicare: q̄ nec dñs Judā abiecit cū esset furto eo q̄ de furto non esset accusatus vel convictus: et simile est de veritate agnita vt hō sez sub sigillo secreti: et h̄ fm theologos: licet Inno. alit dr in c. ois. de pe. et re. Vñ papa vel imp̄ator non debet iudicare fm suā sciam de p̄tē ordinata: nisi put alij inferiores p̄nt secus tñ de potestate absoluta. Inferiores aūt iudices in facto sibi noto sed nō notorio non p̄nt fm illam noticiam quam habēt vt persona p̄iuata iudicare. Si tñ factum sibi notum est notorium: tunc non possunt fm sciam debite informatam iudicare de eodem facto: dūmodo seruent formam que debet in notorijs seruari: hoc est q̄ saltē p̄mittant citationez et alia hmōi ad hoc req̄sita: q̄ tale notorium p̄t dici notū ip̄i iudici etiam vt iudici. Vñ fm Tho. sco. ij. q. lxvij. Judex in iudicādo magis sequi debet legitima documenta per instrumēta et testes et alia hmōi: q̄ id q̄d ip̄e nouit vt priuata p̄sona. ex priuata tñ agnitione iuuari p̄t vt discretius discutiat iduicias p̄bationes: vt possit ea⁹ defectū inuestigare: q̄ si eas nō p̄t de iure repellere: debz eas in iudicando sequi: vel potius innocentem ad superiorez mittere iudicandū. Q, si non p̄t: tunc non peccat fm allegata ferens sniam: q̄ non iudex sz accusatores dānant innocentē. Cōcor. Pe. et Ray. et sic inferiores iudices nō p̄nt in iudicando p̄ oīa sequi summū iudicē siue deū siue hominem. Ad laudem dei.

De accusatiōe que redditur iniusta tripliciter: scz calumniando preuaricando et tergiuersando: et qui accusare p̄nt. Sermo. iij.

II

On loqueris contra proximu tuū falsum testimonium. Exo. xx. Tertium aūt genus hoim cōtra p̄ceptū h̄ faciens. Sūt accusatores iniqui et iniusti et grauissime peccant. Pro q̄ nota q̄ accusare p̄tic est alteri⁹ crimē deferre ad penā canonicā vl̄ legalē. Cōiter ꝓo accusare dr ēt denunciare crimē alteri⁹ ad pniam p̄pagādā. et vtrūq̄ hoz ē licitū et sctm̄ si fiat ex charitate et mō debito: q̄ siue plectēdo siue ig̃scēdo h̄ bñ agit vt vita hoiz corrigat: vt p̄z. xxij. q. v. Si ꝓo fit ex malignitate tūc iudicat illicitū et mortale pctm̄. Rō diuersitatis ē: q̄ in p̄rio intēdit vl̄ fraterna correctio vt in denūciatiōe: vel bonū reipublice: vt in accusatiōe: in scdo ꝓo intēdit p̄rimi lesio. Nam large sumendo fm Ray. accusatores dicūt detractores. ¶ Hic q̄ p̄mo q̄rit p̄t vtz q̄s teneat ad alterius accusandum etiā cū intentione alterius emendandi: vel etiā p̄mouendi cōe bonū aut euitandi aliq̄d malū: p̄sertim cum nullus excusetur ab implectione diuini p̄cepti: vel eius q̄d est obligatorium p̄p̄ter aliquod peccatum. alis enim ex peccato suo cōmodum reportare videretur. Sed aliqui p̄p̄ter peccata reddunt inabiles ad accusandū: sicut excōmunicati. infames:

ꝫ alij criminosi: vt patet .xx. q. vij. In diuersis c. Insuper nullus tenet agere contra fidelita-
tem quã amico debet: qz sm legẽ nature face
re non debet alteri qd sibi nollet fieri. Alio-
quin vt dicit Prouer. xj. Qui ambulat frau
dulenter reuelat archana. qui aũt fidelis est
celat amici cõmissum. Ad hoc rñdet Astẽ.
ii. j. ti xj. ar. ij. q accusatio principaliter or-
dinatur ad bonum reipublice: quod ꝺdẽ p-
curat per punitionẽ peccantiũ ad quam agi
tur in accusatione: ꝫ ideo sicut ꝺs tenet pcu-
rare bonum vel etiam vitare malũ reipubli-
ce: sic etiã tenet accusare. Et ideo si crimẽ est
tale q vergit in detrimentũ reipublice tenet
quis reum accusare: dũmõ possit illud sufficie
nter probare: hoc enim incumbit accusatori
cum pt̃m alterius vergit in corruptionẽ mul
titudinis copor alẽ vel spũalem. Si vo non
re. fundat in multitudinẽ vel etiã si sufficien
ter illud pbare non possit: tunc nõ tenet accu
sare: qz nullus ad hoc tenet qõ non põt debi
to modo perficere: alꝫs iudicaret pditor fris
vt patz. ij q j. c. si peccauerit. v. q. j. c. ij. Se
cretorũ enim solus deꝰ est cognitor ꝫ iudex:
vnde pref penitentiã pena grauis est contra
tales instituta: qz. s. debent excõmunicari: vt
ptz xlvj. di. vbi ór. c. Accusatores fratrum
eps excõicet qui non pbanda obꝺciunt. Ve
rũtamẽ si est occultũ dicere potest psonis ra
lib⁹ in secreto ꝺ possint ꝫ velint pdesse ꝫ ñ ob
esse. Oꝫ aũt in casu pdicto teneat quis accu
sare patz ar. Leuit. v. vbi ór. Si peccauerit
ania ꝫ audierit vocẽ iurantꝭ: testisꝯ fuerit q
aut ipe vidit aut conscꝰ est: nisi indicauerit
portabit iniquitatẽ suã. Ex quo vt ór Aug.
videt homo peccare ꝺ scit aliquẽ falsum iu-
rare ꝫ tacet. Quod maxie verũ est cũ periu-
riũ vergit in alterĩ detrimentũ. Et adducit
Aug. similitudinẽ in regula sua dicẽs. Si
frater tuus vulnus habet in corpe quod ve-
lit occultari cũ timet secari: nonne crudelit
ꝫ misericorditer iudicares? quanto ergo ma
gis debes vulnus anime indicare ne deterĩ⁹
putrescat in corde. Deniq ꝯ quis reuelare se
creta in malũ persone videat esse contra fi-
delitatem: tamen reuelandũ est propt cõmu
ne bonũ pmouendum vel malum cuitandũ
quia cõmune bonum priuato bono preferen
dum est tanꝯ maius bonũ: ꝫ ideo contra cõ
mune bonum nullũ secretũ licitum est reci-
pere: nec etiam omnino secretũ est iudicandũ
quod per sufficientes testes probari potest.

Nihil etiã phibet aliquẽ impotentẽ reddi ꝙ
pt̃m ad ea que hoies facere tenent: sic ad me
rendũ vitã eternã ꝫ assumendũ ecclesiastica
sacra: nec ex hoc reportat cõmodũ sed ecõtra
potiꝰ ab his deficere ꝙ tenet facere iudex ad
pena grauissima cũ virtuosi actus sũt q̃dam
hominis pfectiões. Secundo queri põt:
vtrũ necessariũ sit accusationẽ fieri in scriptꝭ
sicut .ij. q. vij. c. accusatoris: sonare videtur
vbi dicit Accusatoris psone sine scripto nun
cꝫ recipiant nec eo absente quẽ accusare vo-
luerint: presertim cum sicut crimen alicui⁹
manifestat per accusationẽ: ita per denuncia
tionẽ: sed in denunciatione non est scriptura
necessaria: ideo nec in accusatione videt ne-
cessaria: ꝫ huic consonare videt quod ponit
c. ti. c. Perscripta nullius accusatio suscipia
tur: sed propria voce si legitima et cõdigna
accusatoris persona fuerit presente ee quem
accusare desiderat. Ad hoc diceñ fꝫ Tho.
ij ij. q. lxviij ꝙ quando in crimibus per mo-
dũ accusationis agitur: tunc accusator pote
constituitur: ita ꝙ iudex inter accusatorẽ et
eum qui accusatur medius constituit ad exa
men iusticie: in quo oportet quantũ est possi
bile sm certitudinem procedere. Sed quia
illa que verbotenus dicunt a memoria faci-
le labunt: ideo non posset esse certũ iudici ꝺd
ꝫ qualiter dictũ sit cũ debet proferre sniam
nisi esset in scriptis redactũ. Et ideo rationa
biliter institutũ est vt accusatio sicut et alia
que in iudicijs aguntur in scriptis rediganꝭ.
In aliquibus tamen nõ est necessariũ accu-
sationẽ in scriptis redigere: puta in leui cri-
mine: vt. ff. de accu. l. leuia. Similit ꝫ in no-
torio crimine qz nec in hmõi accusator requi
tur: vt ptz extra de accu. vbi ór. c. Euidentia
patrati sceleꝭ ñ indiget clamore accusatorꝭ.
Secus tñ in nõ notorijs etiã si mãifesta sint:
vt ptz. xj. q. iij. c. cor. Insuper debet accusa-
tio fieri cum inscriptiõe q̃ se debet accusator
ad penã talionis obligar: vt ptz. ij. q. vi. ca.
ꝺsꝺs. ꝫ. c. ꝺ crimẽ. ꝫ. ij q. iij. c. calumniatur: ꝫ
c. se. Excipiunꝭ tñ aliꝙ casus sicut in crimine
leui: in crimine apostasie: ꝫ cũ vir vxorẽ accu
sat de adulterio ꝫ cõsimilib⁹: de ꝙb⁹ grauitate
tis supsedeo. Et si q̃rit: cur accusans tene
atur ad penã talionis. Ad ꝫ dicendũ ꝙ et ꝺ
accusator in causa accusationis ꝑstituit ꝑsonã in
tendens ad penã accusati: ꝫ ad iudicẽ ꝑtine-
at ꝙ inter eos cõstitutẽ iusticie ꝑstituat: equali
tas autem iusticie ꝫ requirat vt nocumentũ

quod alteri quis intentat ipe hoc patiat: ꝟz illud Exo. xxj. Oculū p oculo: dentē p dentē: ideo iustū est q̄ ille q̄ per accusationē alīq̄ē in periculū grauis pene nititr inducere: similē penam ipe deficiens in p̄batiōe cogatur sustinere: p̄sertim cū temerarie alīū accusare p̄sumit: eo q̄ peccat tam contra personam accusati q̄z etiā cōtra rem publicam: vnde propt̄ vtrūq̄ punit. Et hoc est qđ dicitur Deut. xx. Cū diligentissime perscrutantes inuenerint falsum testem dixisse contra fratrē suū mendacīū: reddent ei sicut frī suo cogitauit z hoc propt̄ iniuriā persone. Proper iniuriam vero rēpublice subdit. Et auferes malū de medio tui: vt audientes ceteri timorē habeant z nequaq̄z talia audeant facere. Verūtamen secus est de accusatore q̄ ex iusto errore pcedit ad accusationē: in quo casu iudex accusatorē absoluit: vt p̄z .ij. q. ij. c. si quis iratus: z .c. paulū. Nimiz cū multū differt an voluntarie quis alū ledat an inuoluntarie. Voluntariū em̄ meret penā sed in uoluntario debet venia. Ad quēstionē igit primo ꝓpositā respondet tex. in dicto. ca perscripta. § sed Calixtus papa precepit. s. i dicto. c. accusatores: vt accusator eo p̄sente quē accusat in scriptis accusationē iudici offerat z propria voce literas siue accusatiōis legat. Stephan⁹ aūt phibet s. in hoc c. perscripta: ne absens aliquē per epistolā accusare audeat: hoc ibi. B Tertio queri potest: quot modis accusatio reddit iniusta. Ad hoc respondet canon. .ij. q. .ij. c. ſi quē penituerit. § notandū q̄ accusator is temeritas tribus modis detegit: aut enim calumniant aut p̄uaricantur aut tergiuersant. Ad cuius euidentiā sciendū q̄ accusatio ordinat ad bonū cōmune quod intendit per cognitionem criminis: nullus autem debet alicui nocere iniuste vt bonū cōmune promoueat: z ideo in accusatione duplici ratione contingit esse peccatū. Uno modo ex eo q̄ iniuste agit accusator contra eū q̄ accusat ei falsa crimina imponendo: quod est calumniari: dicit enim ibidem tex. Calumniari enim est falsa crimina scienter intendere siue imponere: z hoc anio calumniādi: vt p̄z extra de calum. c. .ij. z tūc tanta z talis pena est imponenda calumniatoso accusatori: q̄nta z qualis est imponenda accusato si conuincatur: vt .ff. de calum. l. ſi. Ueruntamen q̄ contingit quandoq̄z quēpiam ex animi leuitate ad accusationē pcedere: ex eo q̄ nimis facilit credit: quod audit z hoc est temerariū. Cōtingit insup q̄ q̄s ex errore iusto mouet ad accusandū: ido hec oia fm prudentriā iudicis discerni debent: vt nō pronunciet accusato: ē calumniatū fuisse: q̄ vel ex animi leuitate vel iusto errore in falsā accusationē prumpit: vnde subdit in dicto. § notandū q̄ qui nō probat quod intendit non protinus calumniari videt. Nam cuius rei inq̄sitio cognoscenti arbitrio committit qui reo absoluto de accusatore incipit consiliū querere qua mente ductus ad accusationē pcesserit. Et siquidem iustū eius errorem repent absoluit eum: si vero inuidenti calumnia eū deprehenderit: legitimā penam ei irrogat: quoz alter ex ipis vobis pnunciationis manifestat. nam siquidē ita pronunciauerit: non probasti. pepercit ei sinautē pronunciauerit: calumniatus es: condemnauit eum: z q̄uis nihil de pena subicerit: tamen legis potestas aduersus eum exercebit: nā vt Papinianus respōdit. Facti quidē questio in arbitrio est iudicantis: pene vo persecutō non eius voluntati mandat sed legis auctoritati reseruat. Si autē interloquendo dixerit. Citius temere accusasse videt: non calumniatorē pronunciauit. Temeritas ei facilitatis venia continet: z inconsultus calor calumnie vitio caret z ob hoc nulla pena huic irrogari oportet. hoc ibi. Alio modo contingit in accusatione petm̄ intreuenire ex parte reipublice cuius bonum in accusatione principaliter intendit dum. s. quis impedit malitiose punitionē petī: quod dupliciter cōtingere potest. Primo adhibendo fraudem in accusatione: z hoc p̄tinet ad p̄uaricationē. Nā vt dicitur in dicto. §. notandū. Preuaricari est vera crimina abscondere. s. fraudulenter: z cum accusator contra crimina de quibus accusauit cum reo colludens propias probationes dissimulat et falsas excusationes admittit: vnde dicitur preuaricator quasi p̄mi siue precedentis intentiv aricator: quia. s. prodita sua causa partem aduersam adiuuat: z hoc fraudulenter. Vnde .ij. q. .ij. c. preuaricator: subditur. Preuaricatorem cū esse ostendimus: qui colludit cum reo: eo q̄ propias quidem probationes dissimularet: falsas vero excusatiōes admitteret. Secundo vero contingit aliter ab accusatione desistendo: quod est tergiuersari. In hoc enim q̄ desistit ab hoc quod ceperat quasi tergum

Accusatio finit.

vtrere videtur. Unde tergiuersari est omni no ab accusatione desistere animū accusan di deponendo: nō tamē qualitercūq; sed ino: dinate. In hoc em̄ q ab inceptis desistit qua si tergum vertit. Potest tn̄ quis etiā o:dina te dupliciter ab accusatione desistere. Uno modo si in sp̄o p:cessu accusationis cognoue rit illud esse falsum de quo aliū accusabat. Et sic pari cor sensu reus z accusato: se mu tuo absoluere possunt. Alio modo si p̄nceps ad quem p̄tinet cura boni cōmunis quod p accusationē intendit accusationē aboleuerit fm Tho. z Astē. Si vero desistit inordina te: pura p̄opt̄ cōuentionē aliquā cuz aduer sario facit iniuriā reipublice: z ideo non po test ei hoc remitti per accusatū sed per p̄inci pem qui curā reipublice gerit. Deniq; si q̄s ob accusandū iuste vel iniuste seu non accu sandū pecuniā extorquerat: crimen concussio onis cōmittit: quod p̄hibuit Joannes mi litibus dicens Luce. iij. Neminem concutia tis: neq; calumniam faciatis: sed estote contenti stipendijs vestris. xxiij. q. j. capit. militare. P̄ro quo notandū q̄ vt dicit glo. j. q. j. c. iubemus: in §. concussiōis iudiciū: q̄ crimen concussiōis est cum q̄s minat alicui vtra vel ita faciat: nisi tantū det: vt dicto c. militare: vt ff. de concussi. l. j. z. ij. Exempli gratia: cum q̄s in officio cōstitut⁹ extorquet a:liq̄d a subditis per metum: aut cuz nō vult facere quod tenet nisi data aliqua pecunia: seu cum quis officialis extorquet vltra stipē dia sibi constituta: vl̄ cum quis accusat aut ab accusatione desistit p̄opter pecuniam vl̄ p̄opter potentiā: z tales non solum tenent ad restituendū eis qui non turpiter dederūt: vel si turpiter dederunt tunc eis in quorum iniuriam data sūt: sed etiam obligantur ad penas vlteriores. Nam iudices impij postq̄ conuicti fuerint venalem habuisse sententiā: vel quacunq; causa eos improbos in iudicio p:obare quis potuerit: ne crimen eius inul tum remaneat: reddet quadruplū infra an num post annum aut simplum: in dicto c. iu bemus: z ca. sequenti: in textu z glosa cuius medietas dabitur fisco: medietas spoliato: vt ibidem in glosa. z ibidem dicitur in textu §. lege iulia repetundarū tenentur: qui cum aliquam potestatem haberet: pecuniam ob iudicandum vel non iudicandum decernen dum nec acceperit glos. quia reddit quadru plum z infamis efficitur. Qui vero in accu sationē innocentiū cōsenserint: aut ob accusan dum vel nō accusandū: denunciandū vl̄ nō denunciandū testimonia pecuniā extorserit; tenent pena legis cornelie: vt patet dicto §. concussionis: vbi dr glo. q̄ eius pena est i ho mine libero deportatio: sed in seruo vltimū supplicium. ff. ad. l. cor. de fal. l. j. §. vlti. Et sic de diuersis similib⁹ que patent ibidem p̄ secuta in tex z in glosa. ℒ Quarto que ri potest: q̄ sunt qui possunt accusare: p:eser tim cum non solū infames z criminosi simi les q̄; reperiant in iure ab accusatiōe repulsi sed etiā laici clericos (vt vide) accusare non possunt: vt p̄z ij. q. vij. c. j. ij. z. iij. z alīs di uersis. c. Nec econtra clerici laicos: vt patet ibidem. c. sicut sacerdos: nec etiam minores clerici in maioribus constitutos: vt patet ibi dem. c. clericus: cum diuersis. c. se. Ad hoc di cendū fm Hostien. z post eū fm Astē. lib. j. ti. xl. ar. iij. Q; illa iura que canunt. ij. q. vij. i diuersis. c. q̄ nō audit minor ordine vo lens accusare maiorem: corrigunt per illa iu ra que ponunt ibidē in ca. lator nemesion: et exp:esse in. c. p̄sumunt p̄lati se non debere re p̄hendi vel accusari: p eo q̄ canones nō eos passim constituerint accusandos q̄ tm̄ ne gatur solis criminosis cum de rep̄hendendo veritas ipsa constituat. Si male locut⁹ sum testimonij p̄hibe de malo: glo. ibidem dr: q̄ debeat exemplificare de accusatione z ex emplificat de testimonio: quod ideo facit. q: qui admittit ad vnuz admittit ad reliquum: vt patet exp:essum. iij. q. iij. c. testes. Possūt igitur clerici accusare sacerdotes z etiam epi scopos: vt patet exemplariter in dicto ca. la tor. Distinguendū tamen est quia p:ohibi ta est accusatio p:elatorum ab ignotis z cri mina notis criminosis z infamibus: non aūt a notis bonis ex affectu charitat; que distin ctio elicitur. ij. q. vij ex. c. querendum est i iu dicio. s. a iudice cuius sit conuersationis z fi dei is qui accusat: et infra qm̄ bi qui non sūt recte fidei z conuersationis: z quorum vita est accusabilis: z quorum vita fides z liber tas nescitur non permittunt maiores natu accusare: hoc ibi. Et etiam elicitur ex. §. et his omnibus: z in dicto. c. p:esumunt. § huic oppositioni. Et fm hanc distinctionem in telligi debent omnes canones quibus p:ohi beri videtur accusatio p:elatorum. Non est etiam accusatio p:elatorum p:ohibita cri minosis z infamibus in casu. s. cum ex:orbita

tauerint a fide: vt patet in dicto. §. huic op/ positioni. Quidam tamen prelati propter ex/ cellentiã dignitat; accusari non possunt ni/ si in crimine hereseis: vt patet notant. xl. di. c. ei papa. Et idem est de imperatore. Ratio est: quia sunt supra ius et legibus soluti. Nã papa non habet superiorẽ nisi deuz: vt. ix. q. ij. c. nemo: et c. alio: um. Vtrũ autẽ laici possint accusare clericos diuerse sunt opiniões Tan. autem mediã viam tenẽs: dicit q; oẽs laici bone fame et bone vite in criminibus exceptis admittuntur et non in alijs. Que autem sint excepta crimina ostendit glosa extra de accu. c. cũ. P. mãconella: vbi dicit: nota q laici in accusationẽ vel testimoniũ clericorũ non sunt admittendi: et hoc est regulare: nisi suam vel suorum iniuriam prosequunt: vt. iij q. v. c. omnibus quibus accusatio denegat i causis propriis accusandi licentia non est negãda: nec tunc ad testimonium admittitur: quia in facto proprio nemo testis idoneus est: vt supra de testi. c. decetero. In criminib; autem exceptis: vt est crimen simonie hereseis et lese maiestatis: vt infra de simo. ca. tanta: q̃ntum ad vitium simonie. ij. q. vij. sacerdotes: et. c. omes. q̃ntum ad vitium hereseis xv. q. iij. ca. sane. et i glo. et. C. de epi. et cleri. si quenq̃: q̃ntum ad vitium lese maiestatis. In his casibus fm glo. admittuntur laici ad accusandum: si bono zelo et non ex odio procedant: quia tunc nec ad accusandum nec ad testificandum admittuntur. Et hoc intelligit glo. de laicis bone fame. Sed si laici sunt male fame et viles persone: tunc tales admittunt si clericus super illo crimine sit infamatus et male opinionis. Secus autem si bone fame et opinionis: exceptis tamen conspiratoribus et inimicis et his qui sunt participes criminis: vt supra de testi. c. veniens. Et testibus vilibus sine corporali tormento credi non debet hec glosa. Similiter monachus accusare potest abbatem suum vel etiam priorem vbi nõ est abbas: et cum monachus non habeat proprium debet eis de bonis monasterij prouideri: vt patet extra de accu. et. c. ex parte: et. c. olim: vbi plane de hoc: et in glo. Si tamen oculos habet dz et hoc auxiliũ denegari: vt extra de offi. ordi. c. quanto. Et multomagis subueniendum est seculari qui legeat siue sit clericus siue laicus de bonis cõmunibus siue in quibus presumitur ius habere: vt. C. de ór. cog. l. fi. Hoc etiã volunt multa alia iura fm Hostien. Non tamen potest monachus accusare alium q̃ abbatem vel priorem suum: vt dicto. c. ex parte extra de accusa. nisi de voluntate abbatis admitteretur vtilitate monasterij exigente: ar. de postu. ex parte: alꝫ cũ fm canones nisi monasterij interest: abbatis licentia non sufficit: cum sit motus mõo. xvj. q. j. placuit: licet denunciare possit ad penitentiam non tñ fratres sed etiã quilibet fidelẽ etiam abbate contradicente: ad hoc tenet q̃libet fr Hug. q: gñaliter dictũ est: si peccauerit in te frater tuus et. c. hoc Asten. vbi supra. Ad laudem dei.

De reis: vtrum possunt iudicari absq; accusatore: et an possunt puniri: an ve teneantur confiteri: et an potest licite euadere per appellationem: vel fugam.

Sermo. iiij.

On loqueris cõtra primũ tuũ falsum testimonium

Exo. xx. Quartũ genus hoim faciens contra pceptũ istũ sũt accusatiuel rei q̃ modis illicitis veras accusationes et iustas punitiões subterfugiunt: qui nimiũ grauiter peccant et future damnatiõis sibi detrimẽtũ accumulant. A Ad cuius euidentiã primo q̃ri põt: vtrũ reus iudicari põt p iudicẽ absq; accusatore: presertim cum humana iustitia deriuat a diuina: sed deus peccatores iudicat etiã si nullus sit accusator cuius exemplũ secutus Daniel eiusdẽ. xiij. simul fuit accusator et iudex contra senes iniq̃s: et per hõs hocipm videt esse licitum etiam alijs iudicibus presertim in criminibus sibi notis. Ad hoc dicendum fm Tho. ij. ij. q. lxvij. q iudex est interpres iustitie: vnde sicut philosophus dicit in. v. ethico. ad iudicem confugiunt sicut ad quandam iustitiaz animatã. Iustitia vero proprie non est ad seipsum sed ad alterũ: et ideo oportet q iudex inter aliquos duos diiudicet: quod quidem fit cum vnus est actor vel accusator: et alius est reus: et ideo in criminalibus non potest aliquem iudicio cõdemnare nisi habeat accusatorem: fm illud Actuũ. xxv. Non est consuetudo romanis damnare aliquem hominẽ: priusq̃ is qui ac

tusatur ꝑsentes hēat accusatores locūq; de
fendendi accipiat ad abluēda crimina q̄ ei
obijciebant. Hic dr extra de accusa.c.j. Si
legitimus non fuerit accusator non fatiget
accusat⁹. Hoc ideo dr fm glo. qr si fuerit ac
cusator criminosus vel etiā inimicus tūc nō
ꝑt accusare: sed repellit z reus absoluit ab
obseruatione iudicij: vt.vj.q.vlti.c.vlti. nisi
fuerit infamatus: qr tunc ei debet indici pur
gatio: vt.ij.q.iij.c.ꝑsbyt. si a plebe. z infra
de pur.ca.c.penul. de⁹ aūt in suo iudicio pec
cantis vtitur ꝙscia velut accusatore: fm illd
Roma.ij. Inter seinuicē cogitationū accu
santium seu etiam defendentium: vel etiam
euidēti facit q̄stum ad ipm: fm illud Gen.
iiij. Vox sanguinis fratris tui Abel clamat
ad me de terra. Vnde deus in suo iudicio ꝓ
cedit exp:opria notitia veritatis: quia ei cō
petit iudicare fm ꝓpriam potestatem nō aūt
homo sic procedere pōt: qr fm propriam prā
tem non iudicat: z per ꝙsequens homo non
pōt esse simul accusator: iudex z testis sicut
deus. Daniel aūt accusator fuit simul z iu
dex quasi diuini iudicij executor cui⁹ instin
ctu mouebatur. Nihilominus tñ publica fa
ma quandoq; locum tenet accusatorij: vñ su
per illud Gen.iij. Vox sanguis fratris tui
dicit glo. Euidentia patrati sceleris accusa
tione non eget. Et Aug sup Gen. de morte
Abel: z ponitur extra de accu.c. Euidentia
patrati sceleris non indiget clamore accusa
toris. id est aliquo accusationem ꝓponente:
z ideo extunc procedendum est ad inquisitio
nem: vnde fm canones cum aliquis subdi
tus vel prelatus offendit si per clamorem et
famam ad aures superior ꝓuenit: nō quidez
oritam a maliuolis z maledicis: sed a proui
dis z honestis: z hoc sepe tunc debet verita
tem diligentius ꝓscrutari vt puniat si opor
tet non tamē idem sit accusator z iudex. sed
quasi denunciante fama vel deferēte clamo
re officij sui debitū exequatur: vt pater lati⁹
extra de accu.c. q̄liter z quando.ij. z in glo.

¶ Scdo queri pōt: vtrum iudex secularis
aliquem quem suspectum habet de crimine:
per punitores vel supplicia cogere pōt ad di
cendum aliquid per quod sequitur mors al
terius vel etiam confitentis: sicut sonare vi
detur. c. alliqui. v. q. v. vbi subditur: q̄ diuer
sis cruciatibus e latebris suis religiosus rec
tor erigere debet. s. veritatē: vt dū penis cor
pora subiiciuntur: que gesta sunt fideliꝰ: z

veraciter exquirant. Glo. hoc facit questio
nes in causa ciuili qd fieri licet in defectu ꝓ
bationum. ff. de questionib⁹. l.j. §. diuus: et
etiam in ecclesiastica criminali. vt.ij.q.j.c. in
primis. Et plura de hac materia dicit ibidē
glo. Bar. brix. Ad hoc q̄stum ad primā par
tem dicendū fm Hein. de gandauo quodli
bero. ix. q. xxv. vbi dr. Questio est de illis q̄
mortui sunt adiudicati vel in vinculis conser
uantur ꝙdemnati: a quib⁹ iudices ꝓ penas
nituntur exquirere cōplices suos malefacto
res: vrz liceat hoc iudicibus. Et est dicendū
q̄ talium cōplicum facta: aut sunt omino occul
ta z non sunt super factis suis in iudicium
vocati: nec etiā infamati: z tunc nullo modo
debent eos cogere ꝓ penas ad ꝙfitendum sic
occulta: qr cum ꝓdere sic occulta sit mortale
pctūm: cogens etiā ad ꝓdendū ea peccat mor
taliter: vñ tales nullis penis compulsi talia
ꝙfiteri debent nisi ex̄geret in grauē ꝓiculum
vel dānū in futurz eoz celatio. Si vo sup fa
ctis hmōi sunt infamati ac ꝓter hoc ad iudi
cium vocati: arbitror q̄ sup illis certis artī
culis qui eis imponunt a iudice: si ꝓsumeret
iudex q̄ absq; penis non vellent dicere veri
tatē: q̄ eā possit penis extorquere: vt dum pe
nis corporalib⁹ subiiciunt: q̄ gesta sunt fide
liter z ꝓfiteri expmant: ꝓ extorta tū confessio
nez non debet sequi mors nisi aliter facinus
constet iudici. Nā plerisq; talia tormenta cō
tēnunt ita q̄ exprimi vix ab eis nullo mō
possit: aliꝰ vo potius mentiri q̄ pati tormen
ta volūt. Et ꝛō melius est ipunitū relinqui fa
cinus nocentis: q̄ innocentē dānare: nisi re⁹
postea libere cōfiteretur. Et fm Tā. ꝙfessio
per metum extorta nō ꝓiudicat. ff. d questio
nibus. l.j. vbi dicitur. In crimibus obser
uandis questio. id est tormentū adhiberi so
let. sed quando vel quatenus id faciendum
sit videamus z non esse a tormentis incipiē
dum diuus Adrianus instituit: ac verba re
scripti ita se habent ad tormenta seruorum
ita demum venīri oportet cum suspectus est
reus: z alij argumentis ita se probationi am
monet vt sola confessio seruorum desse vi
deatur. Et ideo patet. xv. q. vj. c. j. z in glo.
Bar. brix. Nō tñ confitenti ꝓiudicat extor
ta confessio: nisi postea ꝓseuerat in ea ꝙfessio
ne q̄ reoz ꝙfessiones ꝓ explorate facinorib⁹
non habent: vt. ff. de questionib⁹. l.j. §. si q̄s:
z §. questionem. Ratio redditur vbi dicit q̄
quidam sunt in tanta impatiētia q̄ potiꝰ

volunt mentiri q̄ tormenta pati. Ad idem xv.q.vj.c.si sacerdotib⁹. Quantū etiam ad scdam partē dicendū fm Tho. scda.ij.q.lxx. q vbi non apparēt manifesta iudicia de malicia alcui⁹ p accusationē vel diffamiā. debem⁹ cū vt bonū hīe in meliorē ptē interp̄tando: nisi manifesta rō in ꝯtrariū apparcat Ūñ tres sunt gradus suspitiōis ex leuib⁹ iudicijs: q̄z supmus est cū iudex alios ex suspitione procedit ad aliquē puniendū vel ꝯdēnādum qđ directe ptinet ad iniustictā: z ē grauc pcm mortale ꝯtra p̄ceptū cuangelicum Matth.vij. vbi dr. Nolite iudicare vt non iudicemini. Aug. ibidē: h dictū est: qm temerarias q̄ punis aliū: ipa te puniat necesse ē: inq̄tas em̄ sepe nihil nocet ei q patit iniuriā: ei vo q facit necesse ē vt noceat. Rō aūt cur ex leui suspitiōe nō debet procedere iudex est: q⁹ occulta soli deo reseruant iudicāda q nouit abscōdita cordis. Ex h̄ g̃ q iudex ex leui cā de aliq̄ mala hēt opinionē absq̄ causa sufficienti: z fm hāc procedit ad punitionē vltaz ad ꝯdēnationē: multū iniuriat ei. Prio q: p h̄ maxie derogat honori suo z suor: sicq̄ ledit eius famā. Scdo puniendo ledit ei⁹ corpalē vitā. Tertio siliter si corpalē euadat aufert rō illi saltē in pte terrenā substantiam. Quarto ppt̄ impatiētiā aufert illi ppriā animā. Et iō nunq̄ debet iudex iudiciū temerariū exercere nec absq̄ causa legitima cogēre ꝯtra quēcūq̄ reū procedere. ¶ Tertio ꝯsequit̄ pōt: vtz absq̄ mortali p: tō possit accusat⁹ negare causam ppt̄ quā ꝯdēnaret ad mortē: p̄sertim cum Chrys. ꝯtrariū consulere videatur dicens. Nō tibi dico vt te pdas in publicum neq̄ apud aliū accuses: sed si vitatē accusat⁹ in iudicio ꝯfiteret: scip̄m pderet et accusaret: nō g̃ vitatem negando videt peccare mortaliter. Nimiz cū h̄ videret esse tm̄ mendaciū officiosum alicui pdēs z nulli nocens: qđ non ponit esse pcm̄ mortale. Ad h̄ rūdet Tho. scda.ij.q.lxix. q̄ q̄cunq̄ facit cōtra debitū iusticie mortaliter peccat: pertinet ad debitū iusticie q̄ suo superiori q̄s obediat in his ad q̄ se ius p̄lationis extēdit: iudex aūt superior est respectu illius q̄ iudicat: z iō ex debito iusticie tenet accusat⁹ exponere iudicij veritatē quā ab eo fm formā iuris exigit: z ideo si veritatē cōfiteri noluerit quam dicere tenet: vel etiā si cā mendaciter negauerit mortaliter peccat: tum quia facit ꝯtra dilectionem dei cuius est iudiciū: vnde cum re⁹ veritatē ꝯtra se fatet: h̄ pertinet ad gliam dei: vt p̄z Josue.vij. vbi dr ad Achan. Fili da gliam deo isr̄l̄ et confitere z indica mihi quid feceris ne abscondas. Et sic veritatez negare est ꝯtra gliam dei. Tū etiaz q̄ facit cōtra dilectionē p̄simi dupliciter. Prio ex pte iudicis cui debitū negat. Scdo ex pte accusatoris q̄ punit si in p̄bationē defecerit. Et iō dicit in ps.cxl.ppha. Nō declines cor meū in verba malicie: ad excusandas excusationes in peccatis: vbi dicit glo. Hec est consuetudo imprudentiū vt deprehensi p aliq̄ falsa se excusent. Et Grego.xxij. moral. exponēs illd Job Si abscondi quasi hō pcm̄ meū: dicit Ysiratum humani generis vitiū est: libido pcm̄ cōmittere z cōmissum negando abscōdere z conuictū defendendo multiplicare. Verūtm̄ si iudex hoc exquirit qđ non pōt fm iura: tunc accusatus non tenet illi respondere: sed pōt vel per appellationē vel aliter licite subterfugere: mendaciū tm̄ sibi dicere non licet sed veritatem occultare: aliter em̄ prodere se: sed non in primo casu: q⁹ cum a iudice fm ordinem iuris interrogatur licet confiteatur: tm̄ ipe se non pdit: sz ab alio pditur: vñ ei respondēdi necessitas iponit p eū cui tn̄ obedire tenet. Ceterz si in scdo casu mendacium rūderet: non tm̄ mortalr peccaret: quia mendaciū officiosum esset. Secus aūt in primo casu: in quo mendaciū officiosum haberet de pniciosa permixtū: vt ostensum est. ¶ Et si querit q̄ sint illa que iudex a reo pōt z debet inquirere fm ordinem iuris. Dicendum q̄ ea de quib⁹ precessit infamia vel apparuerunt aliqua expressa iudicia: vel etiam de q̄bus precessit probatio semiplena. Preterea sicut reo non licet falsitatē dicere nec veritatem tacere quam confiteri tenetur a superiori requisitus fm ordinem iuris: sic etiā nō licz ei fraudē aliquā vel dolū adhibere: q⁹ fraus z dolus vim mendacij hēt: hoc enim esset calumniose se defendere: vt cum reus colludit cum accusatore. Vnde sicut dictuz est in 3ª. prece. cum accusator colludit cum accusato: penam grauem incurrit legibus constitutam: vt habetur.ij.q.iij. ex quo patet q̄ grauiter peccat. Et quia aliquem ad peccandū inducens peri⁹ princeps efficit: ap̄lo dicente dignos morte non solū qui faciunt sed etiam q̄ consentiunt facientib⁹: iō relinquitur q̄ reus cum aduersario colludens in fraudem iuris grauiter peccet: multum tm̄ auget pecca-

tum si ꝓcessisset iuramentū calumnie: quod vtiq; iuramētū i causa criminali ꝓstandū est sicut ꝛ in ciuili: ar. C.e.n.l.j.vbi dicit ꝙ in oibus causis vbi ꝓbatio requirit iurandum est de calumnia: vt. C. de fi. istru. l. vl. ver. sancimus: ꝛ extra de iu. calum. per totū. Pro quo nota: ꝙ fm glo. ibidē. c. j iuramentum calumnie continet quinq;. c. Nam ꝓmo iurat ꝙ credit se bonam habere causam. Secundo ꝙ interrogatus non negabit quod verum esse credit. Tertio ꝙ non vretur scienter falsa probatiōe. Quarto ꝙ dilationē nō petit in fraudem. Quinto ꝙ nec dedit nec promisit nec dabit nec ꝓmittet pro hac causa aliquid nisi personis illis quibus leges dare ꝓmittunt: vt. C. c. l. ij. ꝛ in auth. ꝓncipales: ꝛ in auth. vt litigantes iurent in ꝓncl. coll. ix. Vñ quandoq; contingit reū incidere periurium in his quinq; et quib; aggrauat eius peccatum. vnde versus. Illud iurat quod lis sibi iusta videtur. Et si quereretur verum non inficietur. Hū ꝓmitteretur nec falsa probatio dek. Vt lis tardetur dilatio nulla peteretur. Verū tamen clericus iuramētū calumnie dare nō potest sine licentia sui episcopi vt extra de iura. ca. c. j. ꝛ i glo. Quarte pinde queri pōt vtrum reo liceat iudicū per appellationem declinare: p̄sertim cū maius esse videk vinculum ordinarie potestatis q̄ ꝓprie electionis: sed a iudicib; quos cōmunis consensus elegit non licet appellare: sicut patet. ij. q. vj. c. a iudicib; quos cōmunis consensus elegerit non liceat ꝓuocari. Et hi dicunk ibidē iudices arbitrarij qui sunt duplices. Quidā sūt qui nullā potestatem habentes cum consensu litigantiū in iudices eligunk: in quos cōmittitur vt eoz sententie stetur: ꝛ hi dicūtur iudices arbitrarij tm̄. Alij dicuntur arbitrarij et ordinarij: qui. s. legitimā habentes ab eis eliguntur ad arbitrandum: qui non sunt sue dictionis suppositi: ꝛ ab his appellari non licet. Ad hoc dicendū fz Tho. ꝛ Astēn. post eum: ꝙ duplici causa contingit aliquem appellare. Primo ex confidentia iuste cause: quia. s. iniuste se grauari sentit a iudice: ꝛ tunc licitū est appellare vel ante sententiam vel post: ꝛ hoc p̄sertim a iudice ordinario: qz potestas iudicis ordinarij non dependet ex consensu litigantiū vel illoz qui eius iudicio subdunk: sed ex auctoritate regis vl' ꝓncipis terre qui eum instituit: ꝛ ideo cōtra eū iniustū grauamen lex̄ tribuit appellationis subsidiū. Hinc dz. ij. q. vj. c. licet appellatori viciatam causam iniusto examine remedio appellatiōis releuare. Et ibidē. c. appellantē. c. ois. A iudicib; aūt arbitrarys rōnabiliter denegak subsidiū appellatōis: eo ꝙ sua sponte se illi' iudicio subiecit: leuis em̄ videk esse qui non semp ꝑmanet in eo qđ semel approbauit. Et ideo in dicto. c. a iudicib;: dicit glo. Bar. hic. Si consensisti in iudicem aliquē: ꝓpt̄ inidoneitatē ꝑsone non potes appellare: vt hic: ꝛ extra de offi. del. c. sup q̄stionū sed ab iniqua sn̄ia potes appellare: qz licet reprobare dicta fz nō ꝑsonā: hoc ibi cū multis alijs q̄ ꝑsequit ibidē de hac materia. Et ij. q. vj. c. liceat: breuiter notak in glo. Bar. br. qd sit appellatio: quis possit appellare: ad quē sit appellandū: quomō sit appellādū: infra qđ tp̄s sit appellandū: infra quod tp̄us ꝑseq; debeat appellationē: ꝙ appellatione pendente nihil debet inouari: qd sit officiū ci' ad quē appellak. q̄n nō est necesse appellare: ꝛ q̄n nō pōt appellari: de q̄b; causa breuitatis supsedeo. Scdo vo contingit appellari causa afferende more: nec cōtra cū iusta sn̄ia ꝓferak: ꝛ hoc est calumniose se defendere: qđ est illicitū ꝛ acriter puniendū: vñ. ij. q. vj. c. oi modo puniēd' est q̄tūs iniusta appellatio ꝓnunciak sumpt' q̄s dū sequerek aduersari' impendit reddere cogak nō simplos sed q̄druplos. Glo. hodie simplos: vt. C. de de fru. ꝛ li. expen. l. non ignorat: vel forte duplos: vt in casu q̄ ponit. ij. q. ij. §. libellum. In glo. Bar. br. fm legē punit. in. v. libr̄ argenti in causa ciuili. C quor̄ ap. nō re. ab executore: et in criminali effect infamis si litem ꝓdit: vt. C. de ap. a ꝓconsulib;. Quinto p̄tera q̄rit pōt: vtrū damnat' mori luitre possit abire si tp̄us ꝛ locū habuerit: p̄sertim cū non liceret damnato subtrahere iudici quāq; terrenā substantiā sibi adiudicatam: q̄ntominus licitū videk reo subtrahere iudici corpus suum potestati iudicis iam adiudicatū: quod vtiq; faceret si abiret. Ad hoc respondet Henricus de gandauo q̄dlibeto. ix. q. xxvj. ꝙ nō est incōueniēs plures hz̄e prātē sup eandē rem diuersis respectib;: vt q̄nus habeat in ea ꝓprietatē ꝛ alius vsum: ꝛ fm h̄ diuersimode q̄ libet eoz prātē sua sup illam vel potest: dū tamen h̄ nō fiat in lesionem alterius. Pro q̄ nota ꝙ supra rem aliquā duplex potest haberi ius vel prāg. Vna quo ad potestatē in substantia rei: ꝛ illā nō habet iu

der sup corpus vānati plus q̄ sup aniaz ſſi// li⁹. Scōa q̄ ad vſum in actiōe aliq̄ exercen// da circa rem illā: z talē ptātē rm̄ habet: que consistit in trib⁹. s. co:pus capiendo: inuincu lando siue incarcerando: z in occidendo. Sola aūt ania ptātē sub deo habet q̄ ad pp:ie// tē in substantia co:pis: z teneť ius suū in hoc custodire absq̄ iniuria alteri⁹ q̄ custodiret in turrī iudicis si abiret vincula vel carcerē di// rumpendo: propť hoc ei durī⁹ puniend⁹ eſſet si ip̄m denuo capi contingeret: sicut etiā iniu riareť iudici si rebellaret ei cū vellet eum iu// dicialiť occidere: sed hoc debet patienť sustī nere vt circa corpus exerceat actum iusticie. Ad argumentū ergo dicendū: q̄ dānato lici tū eſſet etiā subtrahere iudici vel custodi quā cū q̄ rem nec ſſariā ad cōseruationē vite sue: dum tamē eius subtractio nō vergeret in p̄// iudiciū iuris qō habz iudex in corpus illius. Nam si existens in vinculis necesse haberet mo:i fame nisi subtraheret ei panem: tūc hoc et liceret: q: hoc nullo modo vergit in p̄iudi// ciū iuris qō habet iudex in detinendo vl occi dendo: z necessitas facit illud cōmune quod fuerat pp:iū: tra q̄ iuste occupanti concedit: imo ad hoc obligat fz legē nature: alioquin sciām occideret. Sic etiā inp̄posito quantum iuris habet iudex in detinendo z occidendo damnatū: tantū iuris z plus habet damna tus in abeundo z vitā custodiēdo cum iuste poterit q: iudex nō tanta necessitate cōpelli tur eū occidere vel detinere: quanta necessi// tate propť iustū metum mo:tis cōpellit da// mnat⁹ sibi p̄uidere: ne vitā z pfectionē suam amittat i corpe si posset inuenire locū z tps. Vt si esset sine vinculis z ostia essent aperta nec adesset impedimentū abeundi: alioquin iudicaret quod ammodo homicida suīp̄i⁹.

Sexto venit q̄ri p̄ vtrū licear ad mo:tez damnato se defendere si p̄: p:esertim cū il// lud ad quod natura declinat semp est licitū quasi de iure naturali cōseq̄ns: sed inclina// tio nature est ad resistendū co:rūpentib⁹: nō solū in hoib⁹ z anialib⁹: fz etiā in sensibilib⁹ reb⁹. Hinc dr Prouer. xxiiij. Eruc eos q̄ du// cunť ad mo:tē: z eos q̄ trahunť ad interitum liberare non cesses. Si h̄ p̄ciptť de alq̄s q̄n// to magis de cup̄o:cū q̄s magz obligeť sibi q̄ alteri. Ad hoc rñdet Tho ij. q̄. q. lxix. q̄ ali// q̄s ad mo:tē dānať dupliciť. Uno modo in iuste: z tale iudiciū est siť violentie latronū fm illud Ezech. xxij. Principes eius in me// dio ei⁹ q̄si lupi rapientes p̄dam ad effunden dū sanguinē. Et ideo sicut licet resistere la// tronib⁹: sic i tali casu licet resistere malis p̄n// cipib⁹: nisi forte ppť scandalū vitādū: cū ppť h̄ aliq̄ grauis turbatio timereť. Alio mō iu ste: z sic ñ licet cōdemnato se defendere: licitū est ei iudici cū resistentē ipugnare. Ex q̄ re// linquit q̄ ex pte iudicis est bellū iustū: z ex pte dānati bellū iniustū: z iō grauiť peccat. Nec p hoc excusať q̄ natura ad defendendū se inclinat: q: propť h̄ data est hoi rōnem ad q̄ natura inclinat nō passim sz fm ordinē rō nis exeq̄t: z iō ñ q̄libet defensio sui est licita: sz q̄ fit cū debito moderamine. Et iō dicit⁹ sapiens z ñ intēdit cōsulere q̄ ds laboret ad li berandū aliū a mo:te z ordinē iusticie: sicut nec seip̄m z iusticiā resistendo dz a mo:te li// berare. Et si q̄rit: vtrū iudex punire debeat reos i se delinq̄ntes. Rñdet Aste. li. j. ti. xlj q̄ dz fieri punitio. s. intuitu honor z diuine siue officij sui: ñ ār intuitu p̄pe iniurie. Un brūs Pe. illaras sibi cōrumetias cū gaudio susci// piebat: petā ꝑo q̄ cōmittebāť in deū acerbe puniebat: vt pz Act. v. in anania z sapphy ra. Sic Paul⁹ p totā epłaz ad Eoz. pia mo// nitiōe p p̄ceptū i ip̄z delinq̄ntes ad amo:em sui reuocat. Act. xiij. Elimā ꝑo magū q̄ cete ros a fide retrahebat cecitate p̄cussit. Ad laudem dei.

Qui possunt esse aduocati: et q̄ requiruntur ad iustam aduocati// onē: et vtrū obligant ad patroci// nandū gratis p pauperibus.

Sermo. v.

On loqueris cōtra

n p̄im tuū falsum testimonium Exo. xx. Quintū p̄cepte genus hoim p̄ceptū istō facies: sť impij aduocati vel causidici. P:o q̄ nota: q̄ aduocare vel po stulare fz Tan. est desideriū suū vl amici sui in iure apō eū q̄ iurisdictiōi p̄sit exponere: vl alteri⁹ desiderio p̄ire: vt. ff. de postulan. l. j. z lij. q. vj. § tria A Hic p̄mo q̄ri p̄t: vtrū officiū aduocādi gerere licitū sit oib⁹: p̄serti cū ab op̄ib⁹ miscōie null⁹ arceri debeat: fz p// stare patrocinū. i. canis iudiciarijs p̄tiet ad op̄a miscōie. Cū em̄ q̄s diligere debeat p̄xi// mū sicut seip̄m: z ad effectū dilectiōis pertī// neat q̄ aliq̄s tpe necessitatis p̄ximo subue//

ñtat patrocinādo: videt q nullo mō deberet ab ħ arceri. Ad ħ dicendū fm Tho. sc̄da ij. q lxxj. q aliqs impedit ab actu aliq̄ duplici rōne. Primo ꝑ impotētiā q̄ duplicit excludit aliquē ab actu aduocandi postulādi vel patrocinādi. Sic em̄ phibet ab aduocatoꝝ officio q̄dā ꝑter impotentiā interiorē: eo q aduocato necessaria videt interior implicita: q̄ q̄uenit oñdere posse iusticiā assūpte cāe. Et iō phibent ħ officiū exercere furiosi amētes t ipuberes. i. minores. xvij. annis: t mulieres q̄ vt cōiter in rōne deficiūt: vt ptz. ff. de postul̄ l. j. t. §. j. t. iij. q. vij §. tria: ibi subdit. Quidā phibent oino postulare vel ꝑt etatē vt minores. xvij. annis: vel etiaz ꝑter casum vt amētes t surdi. Sz mulieres q̄uis p alios postulare nō pñt: tñ p seipsis licitū ē: vt ptz ibidē. Quidā ēt phibent ꝑt impotētiā exteriorē: q: cū loq̄la t audit⁹ necessario requirant ad debitā aduocationē: vt mētis ꝓceptū ꝓnunciari possit: t q̄ci oz audire: iō q in his patiunt defectū oino phibent ne sint aduocati nec p se nec p alios: sicut sunt muti t surdi vt dicta l. Scō o q̄s impedit ꝑt idecentiā officium illud exercere. Et ħ dupliciter. Uno mō ꝑter pſone defectū corporalē: t iō repellunt ceci q̄ iudicē q̄uenienter astare nō possent: vñ in dicto. § tria. Sequit. Prohibentur q̄dā ne p alios postulēt ꝑter casum: vt vtroq̄ lumine ꝓuati cū tñ postulare pñt pro seipsis. Silr t serui. s. q̄ sunt seruilis q̄ditionis. q: p̄ceptū est vt ciuilib⁹ nō fungant officijs: vt oz dicto §. tria: t etiam ꝑter defectum spūalem: q: non decet vt alterius iusticie patronus existat qui in se ipso iusticiā cōtempsit. Et ideo infames: infideles: t de grauib⁹ criminib⁹ dānati non decenter sunt aduocati: vnde in dicto §. tria. Sequit. Alij ꝓhibent ne pro alijs postulent ꝑter noīa turpitudinis: vt hi q̄ corꝑi suo muliebria passi sunt. id est pctm̄ cōtra naturā voluntarie sustinuerunt vel fecerūt: nisi forte vi predonū vel hostiū stupr̄ati probentur: glo. tunc em̄ non est eis imputandum: vt. ff. adul̄. l. vim passam: t. xxxij. q. v c. ille. Similiter qui capitali crimine vl̄ causa calumnie publici iudicij sunt damnati: vel qui operas suas locauerunt vt cum bestijs depugnarēt in arena/ glo. s̄c⁹ si causa virtut̄ hoc faciant. ff. c. l. ij. §. q̄ si. Sequit. His personis pro se allegare permittitur: pro alijs postulare prohibentur: nisi forte tutelam impuberis vel cu rā adolescentiū nō affectatā sed necessariam administrent: pro his em̄ quoz curā gerunt postulare concedit: alij em̄ oēs q̄ vt infames glo. minoꝝ infamia notant: nisi pro se t pro certis pſonis postulare non possunt. Et ponunt ibidē ille certe persone. In glo. que ꝓponitur differentia inter infamiā matorem: de quibus oibus gr̄a b. breuitatis supsedeo. Similiter ꝑter defectū spūalem prohibentur hereretici t qui non sunt recte fidei: vt de pe. di. j. vbi oz. c. Nemo vel in foro magnitudinis tue vel in prouinciali iudicio vel apd̄ quem ꝑ iudicē accedat rogatoꝝ ꝓsortiū: nisi sacrosanctis catholice regionis fuerit imbutus ministerijs. Et extra de here. vergentis in sentium. Alio modo quis impeditur ad ħ officium exequendum: eo q rebus matoribꝫ est obligatus: t ideo monachos t presbyteros non decet aduocatos esse: nec clericos in iudicio seculari: q̄m hm̄oi pſone diuinis rebus sunt astricte. Sed q: necessitas huic indecentie preferatur: ideo possunt hm̄oi pſone pro seipsis t p quibusdam alijs vti officio aduocati. ¶ Ad cuius euidentiā sciendum fm Asten. li. j. ti. xxxix. q ab aduocando repellunt monachi t canonici regulares t alij religiosi tā in foro seculari q̄ eccl̄iastico: vt extra ne cler̄. vel mo. secu. neg. se immis. c. multa. Unde eo. ti. c. ex parte subdit: q quidam canonici dū redarguerent p canones quia erant aduocati: dicebant: q̄ ille ca non loquebat de monachis t non de canonicis regularibus. Et dicit. c. ex parte: q idem est iudicium in tali casu de canonicis regularibus t monachis: licz de monachis sit expressum: vnde tales peccant aduocando: nisi pro suo monasterio: nihilominus imperante suo p̄lato: vt. xvj. q. j. monachi. ij. t extra eo. ti. c. ij. Clerici vero constituti in sacris ordinibus etiam non beneficiati: t clerici in minoribus si sunt beneficiati: prohibent esse aduocati coram iudice seculari nisi in causa p. pria vel p sua ecclesia vel pro coniunctis aut miserabilib⁹ personis. vt extra de postul̄. c. clerici: t c. cum sacerdotis: t hoc possunt vigente necessitate q̄tum ad pſonas q̄ūctas: vel causa elemosyne q̄tum ad personas miserabiles. vt dicto. c. cum sacerdotis. Clerici vero in minoribus t beneficiati possunt aduocare t salariū recipere etiā i foro seculari. Et si pauperes sint iustam negotiationē exercere p̄nt: vt extra ne cleri. vel mo. ca. j. Ec

neraliter tñ omnes clerici cuiuslibet ordinis aduocare phibent in causa sanguis. vt. xxiij q. viij. vbi dī. c. His a quib; dñi sacramēta tractādo sunt iudiciū sanguis agitare nō licet. z extra ne cle. vel mo. c. Sentētiā sanguinis nullus dicter clericus vl pferat: sed nec sanguis vindictā exerceat: vl vbi exercet interfit. nec dicter lras aut scribat p vindicta sanguinis destinādas. Nec possunt allegare in causa criminali corā iudice seculari. vt ij. dist. c. aliquātos. nisi ad hoc vt supplicent p reis. vt. xxiij. q. v. c. circūcelliones. z in glo. Utrisq; tn licitū est aduocare in foro ecclesiastico. arg. a cōtrario sensu in dicto. c. clerici. Quod sane debet intelligi q in casib; p dictis aduocare possunt: ita tamē q d' uinū officiū cui tenent interesse non impediatur. ar. dist. xxj. c. cleros. Episcopi tn nec in causa pria nec in causa ecclesie per seipsos aduocare possunt: sed aduocatū habebunt fm Joffre. v. q. iij. c. qui episcopi. Quod intelligit Hostien. corā iudicio seculari. Et reddit glo. Bār. briz. rōnem: qa nō expedit vros dei litigiosos esse. vt extra de syndi. c j. ne cogantur recedere a diuis obsequijs. Coram iudicio tamē ecclīastico potest ī volue rit tam p se q̄ per procuratorem litigare. Sic enim intelligit. c. fi. extra de iura. calum. De ceteris gratia breuitatis supsedeo. Probibetur etiam aduocare qui procaciter z improbis aduocat verbis. vt patz in dicto. §. tria. vbi subdit. Si q̄s adeo procax fuerit vt nō ratione/sed probris putat esse certandū: opinionis sue imminutionē pateretur. Nō ergo procaciter nec cōuiciando vel vociferando causam ppenat: nisi quatenus litis vtilitas exposcit. Unde dicit Isidorus de sum. bo. q antiqui forensem eloquentiā caninam faciendiam nūcupabant: eo q causidici in certaminib; causaz emissis que agūt veluti canes alterutrū lacerāt. Scdo principaliter queri potest: quot sunt que requirunt ad iustam aduocationē? Ad hoc breuiter dicendum: q principaliter requirunt quinq;. Primo requiritur q ante cause susceptionē aduocatus diligēter examinet cause qualitatem: z diligenter caueat ne causaz iniustam vl desperatam assumat. quia fm Astēn. vbi supra: si clientulū suum sciēter inducceret ad mouendū vel defendendum causam iniustā: teneret eidem ad damna z expensas si causam amitteret. ar. C. de fideius. tu. l. non est ignotū. Q; si causam obtinuerit: multo m's gis obligabit aduersario: vt videbit. Si tn causaz diligēter examinatā iustā esse credebat: ideo eam defendendā accepat. sed in processu appareat causam esse iniustā: tunc non debet eam pdere vt sez aliam partem iuuet: vel alteri parti secreta cause sue reuelet: sed debet eam deserere/ z clientulo suo cōsulere q cedat vel sine aduersarij dāno componat; z tunc potest aduocatus aliquid pro labore suscipere quem subit bona fide: fm Hosti. Si tn ignorāter iniustam causam defendit vsq; in finem putans eam esse iustam: tunc excusat fm modū quo potest ignorantia excusari: ignorātia non iuris/sed facti. Et sic colligit ex dictis q aduocatus causaz iniustā defendēs scienter: pserrtim ignorāte pro clientulo: obligat vtriq; parti ad omne interesse. Scdo tn requirit q salarū moderatum exigat z recipiat. Ad cuius euidētiam queri potest: vtz licitū sit aduocato pecuniā accipe pro suo patrocinio: pserrtim cum opera mistico: die nō sunt intuitu remunerationis humane facienda. fm illud Luce. xiij. Cū facis prādiū aut cenā noli vocare amicos tuos neq; vicinos diuites: ne forte z ipsi te reinuitent z fiat tibi retributio. Jn cuius etiam argumētū dt Aug'. ad Dacedonium: q non debet iudex vēdere iustum iudicium: nec testis verū testimoniū. Ad hoc dicendū fm Tho. scda scde. q. lxxj. q ea q̄ dās non tenet alteri adhibere: pōt iuste pro eorum exhibitione recōpensationē accipe. Manifestuz est autē q aduocatus non semp tenet pstare patrocinia aut consilia causis aliorū: z ideo si vendat suum patrocinium aut consiliū: non agit ctra iusticiā. Sicut eadem est ratio de medico opem ferente ad sanandū: z de oib; alijs hmōi personis: dum tn accipiat mediocrate: cōsiderata cōditiōe psonaz z negocioruz z laboz z consuetudine patrie. Nec est idem de iudicib; z testib;: qz tales sūt cōmunes vtriq; parti: qz iudex tenet dare iustam sententiā: z testis tenet dicere verū testimonium. Justicia autē z veritas nō magis declinant in vnā partē q̄ in aliā: z ideo iudicibus de publico laborum stipendia statuta sunt: z testes expensas accipiunt non quasi pcium testimonij/sed quasi stipendium laboris: z hoc vel ab vtraq; parte vel ab ea a qua inducunt: quia nemo militat stipendijs suis vnq̄. vt dicitur. j. Cor. ix. Sed aduocatus

alterã partem tm̃ defendit: z lõlicite põt accipere pclũ a pte quã adiuuat: vñ Aug⁹. ad macedõ. z ponit. xj. q. iij. c. Non licet iudiciũ vendere iudici: z si liceat aduocato vendere iustũ patrocinũ z iurisconsulto rectũ consilũ. z. xiij. q. v. c. nõ sane. Verũtñ si q̃d immoderate p̃ imp̃robitatẽ et torquet p̃ra iusticiã peccat z obligat ad restitutionẽ: vl si pl⁹ ex torq̃t q̃ deber: vñ põt ab initio cũ litigatore pactũ facere vel etiã post factũ si ab initio nõ fuerit determinatum de q̃ntitate salarij. Cuius moderamẽ attẽdi debet fm quatuor Primũ est magnitudo cause: scõm est labor aduocationis: tertiũ est scientia facundia z honestas aduocantis: quartũ est cõsuetudo regionis: z fm p̃sideratiõem horũ quatuor maius vel minus taxari debet: vt in dicto. c. §. tria p̃. apud vrbem. Nõ põt tñ cũ eo conuenire de salario cum graui damno litigatoris: z p̃cipue de quota parte lit̃: vt ibi. p̃. arcenk: quinimo etiã tales ab aduocando remouentur. vt p̃z ibidẽ. Huius etiã rei gratia dicitur ibidẽ. p̃. p̃terea non licet aduocato vllũ contractũ inire. glo. lite pendente: vl vllã pactionẽ cõferre cũ eo litigatore quem in p̃oprĩam recepit fidez. Ratio p̃hibitionis huius est quia posset esse occasio magni mali: nam quando videret causam in periculo cogeret clientulum inire pactum z dare salariũ ad libitũ: sed post causam p̃ actaz de salario cauerí põt: vt. ff. de var. z extraor. cog. l. j. §. si cui. Hoc etiã trepide tenendum q̃ adhibitis circunstantijs p̃dictis licite põt sine p̃tõ petere salariũ: vt. xj. q. iij. c. non licet. Addit tñ Tãcre. q̃ si stat p̃ aduocatũ q̃ non aduocet in causa suscepta non põt petere salariũ: vt. C. de condi. ob cau. da. l. aduocationis: vbi dicitur. Pecunia data aduocationis si p̃ eos qui receperint steterit quo minus suscepta causam nondũ impleuerint: restitui debz. Denicq̃ si finita causa de salario litigator satisfacere noluerit: poterit aduocatus implorare iudicis auxiliũ p̃ cõpetenti salario: vt. ff. de var. z extraor. cog. l. j §. in honorarijs. ¶ Tertio p̃inde requiritur q̃ legalitatẽ z fidelitatẽ suo clientulo seruet: vt. s. de p̃tingentibus z p̃cernentibus cause sue promotionem nihil omittat inquantũ iusticia p̃mittit: alioq̃n si p̃ ip̃rudentiã suaz vl negligentiã clientuli sui cãm iustã amiserit obligat eidẽ ad restitutionez: vt. ff. de offi. p̃si l. vtilitas. §. sic. Et multo fortiꝰ obligat si p̃ pter infidelitatẽ z p̃ditionẽ suã cãm amittere rer q̃ tũc est dignꝰ maiori pena: vt. ff. de pẽn. si q̃s. Teneket iã q̃licunq̃ vicio suo cãm suã amiserit: ar. ff. de cuic. hemptor. Secꝰ tñ si q̃litate cãe vl defectu p̃bationũ: q̃ vicium est materie nõ artificis: vt. ff. ad. l. aq̃l. si funis seruũ. §. si calicẽ. Nec etiã ex industria dz iurgiũ p̃trahere: vt dr in dicto. p̃. p̃terea: vbi dr glo. q̃d si fecerit: puniat eũ iudex in duabꝰ libris auri: vt. C. de iude p̃cerandũ. §. illo p̃. cul. Insup̃ tenek ad restitutionẽ dãni p̃ fil lari. Vñ de ralibꝰ dr Inno. d vilitate p̃ditionis humane: q̃ sepe causas tantũ differũt: q̃ litigantibꝰ plus q̃ totũ auferũt q̃ maior expensaz sumptꝰ q̃ fiunt fructus: nec terminant negocia paupez cepta quousq̃ eorum marsupia sunt euacuata. ¶ Quarto p̃o requirit q̃ aduersario conseruet veritatẽ z iustitiã: ita q̃ fm Ray. nõ inducat falsa instrumẽta nec falsos testes siue corruptos nec mentiat nec inducat falsas leges vel iura: q̃ nec aduocatꝰ oĩa restituere q̃ iuste amiserũt illi p̃ q̃s patrocinũ p̃stabat p̃p̃ter p̃tinaciã etꝰ hec Ray. Similiter dicit Hosti. ti. de penitentijs: q̃ si aduocatus per suam cauillationem abstulit aduersario suo bonam causaz vel grauauit eum in aliquo petendo dilationem superfluam: vel allegando falsa p̃ sciẽtiam: vel faciendo positionẽ duplicem: vel calumniosam: vel p̃ instructionẽ falsi testis vl in ducendo clientulũ suũ ad negandũ veritatem tenek insolidũ q̃ ad vez interesse. Et idẽ e si subtraxit aduersario copiã defensionis. Vñ in dicto. §. tria. subdit. p̃. Si q̃s aũt ex litigatoribꝰ deceptꝰ fuerit sepatim tractasse cũ pluribꝰ: z aduersario sue subtraxisse parz̃ defensionis copiã: oñdit p̃culdubio iniquaz a se litẽ fouerit: z auctoritatẽ iudiciariã a se elusam experiet. hoc ibi. Et h̃ exẽplariter patet extra de testi. z attesta. in. c. irrimauit: z de testibꝰ cogendis: in. c. peruenit: vbi testes cũt iuramento constricti ne contra eos testimonium ferrent: vide in glosa. Verũtñ aduocato defendenti iustã causam lz ea p̃udenter occultare quibꝰ impedire posset eiꝰ p̃cessus: non tñ licet ei vti aliq̃ falsitate. Concor. his Astẽ. vbi sup̃ra: q̃cquo tñ sciuerit eam esse iniustam quam defendit: nisi p̃sequi destiterit: iniuriat aduersario z obligat illi ad vez interesse. Vñ dicit Greg. sup̃ Ezech̃ q̃ iustꝰ aduocatus nullo mõ causas iniustas accipit nec verba dare p̃o iniusticia cõsentit. Sed

prohdolor fm Bern. in lib. de ꝓsideratione. Hi. s. ad.rocati sunt q docuerũt linguas suas loq grandia cũ opank exigua: largissimi pmissores: parcissimi exhibitores: dierti ad uersus iusticiã: eruditi ꝑ falsitate: sapiẽtes vt faciant mal: bñ aũt facere nescierunt: h ille. Et tõ in iudicio futuro fm Anb. in ser. qdam iuste dicek aduocato. Redd: qõ acce pisti: qm cõtra veritatem feceris: t iniquitati assuisti: iudicẽ fefellisti: iustã cãm oppressisti de falsitate vincisti. Vñ legit ꝙ quidã hñs fi lium venit ad quendã senẽ ꝑ cõsilio dicens: Dic pauꝑ sum t ditari desidero: cũ igit ad uocati fuerme dixerk. si cõsulueris vellem filiũ meũ aduocatum fieri. Cui senex rndit: Quicũq voluerit aduocat' fieri statim collo suo scalã imponit. xij. graduũ q mediante descendit ad inferiora gehenne. Sed minus dixit: q. xv. gradus hz. nã hui⁹ scale latera sunt fauor hũanus t appetit⁹ auarus. Pri mus gradus hui⁹ maledicte scale est superbia in vestib⁹ t similib⁹ rumor t delectatio hono rib⁹: t vana gl'ia in sceẽtijs. Vñ dr Aug. in q̃dã sermone ꝙ nihil impudenti⁹ arrogã tia aduocator: q garrulitatẽ auctor: tatẽ pu tãt: t pari ad lites in subiectos tumide into nant. Secũs gradus est delicate t splendide epulari: magisq̃ q̃tidianis t ꝓbositatib⁹ ob lectari. Dicit em Bern. de ꝓsideratione ꝙ ꝓ bosulus aduocat⁹ aut rũpek aut loquek: ple nus est sermonib⁹: coartus est spũs v: ri sui: esurit t sitit auditor: es quib⁹ latitet vanita tes ẽ. Tertius grad⁹ est sciam vendere: nec quidẽ ꝑsonis pauꝑib⁹ vel miserabilib⁹ sine ꝑcio ꝓsulere. Vñ dr synodus in epla ꝙ apd causidicos etiã ipm silentiũ venale ẽ: ac lin gua eoz dãnifica: nisi funib⁹ argenteis ligek Quartus gradus est ꝓpter estũ auaricie iu sticiã spernere t in oib⁹ cõmodo ꝓprio deseruí re. Vñ dr Alanus de cõquestione nature: ꝙ vbi nũmus loquit cullíani eloquij tuba rau cescit vbi nũm⁹ militat: hectorce milicie ful gura cõpescunk: vbi pugnat pecunia virtus expugnak herculea: nũmus regnat: nũmus imperat vniuersis. Quint⁹ grad⁹ est multa p mittere t infideliter agere: sc scientẽ factita re t ex ignorantia vel negligentia cãm amit tere. Vñ Bern. de cõsideratione. Hi sunt q docuerunt linguas suas loq grandia cũ ope rank exigua: largissimi pmissores t parcissi mi exhibitores. Sextus est in in aduocãdo pauꝑib⁹ nolle subuenire: cũ tñ ad h obligẽk

prio loco t tpe. Oñe nãq ingenijũ ꝓflant in fornacẽ auaricie. Septim⁹ ẽ cãm quã agno scit t desperatã assumere: vt sic marsupiũ li tigator valeat euacuare. Octau⁹ ẽ cãm in iustã assumere t eã velle pnaciter defẽdere Non⁹ aũt est cãm quã de post iniustã repit nihilominus velle sustinere: vel saltẽ cõpoſ tionẽ facere cũ dãno aduersarij. Decim⁹ est cũ iniuria ꝙbor aduocando rãcores t odia suscitare. Undecim⁹ est falsa iura vel instru menta seu falsos testes inducere aut vera ne gare: diuersasq cauillatiões friuolas ꝓponé re. Duodecim⁹ est dilatiões t ꝓtractatiõs superfluas petere in grauamen partiũ. Trede cimus est imoderatũ vel iniustũ lucr extoq̃ re vel exigere. Decimusquart⁹ est auxiliũ ad uocatoz. cõsiliatoz vel restiũ q fuerũt opo: tuni vel necessarij: ab aduersario cauꝑ adi uentionib⁹ subtrahere. Decimusquint⁹ ẽ ne cessario restituenda sibijꝑ retinere nec velle restituere. Et senex subintulit dicẽs. Cũ ad uocati sint talib⁹ facinoribus onerati: cõsulo tibi ꝙ eternã dãnationẽq saluationi aie filij tui non ꝓponas. Quinto denicꝙ requirit: ꝙ pauꝑib⁹ in aduocãdo ꝓ tpe t loco subueniat Hic queri põt vtq aduocat⁹ cãe pauperꝙ pa trocinũ ꝓstare teneak. ꝑsertim cũ dr. Exod. xxiij. Si videris asinũ odientis te iacere sub onere: nõ ptransibis sed subleuabis cũ eo: qz nõ min⁹ piculũ imineꝑ pauꝑi si cãlij⁹ cõtra iu stitiã opprimak. cui t hõ ex debito charitatiq plus obligak. Hinc dr Grego. in omek q̃dã: Hñs loquendi locũ apud diuitẽ ꝑ pauperi bus intercedat: talẽ tiem noie cuilibet repu tabik qd vel minimũ accepit. Ad h dicendũ fm Tho. scda. q. lxxj. ꝙ cũ ꝓstare patrocinium cause pauperꝙ ad opus misericordie ꝓ tineat: tõ cadit sub ꝓcepto: sic alia miseri cor die opa cadunt sub ꝓcepto: t qz nullus suffi cit oib⁹ indigentib⁹ impendere opus miseri cordie: ideo sic dicit Aug. in li. de doc. chri stia. cum omnib⁹ prodesse non possis. his po tissime consulendum est qui pro loco ꝙ tem poꝙ vel quarũlibet rerũ oportunitatib⁹ cõ strictus tibi quasi quadã sorte iungunk. Tñ ꝯcurrentib⁹ his causis dũ pauꝑ tantã necessitatem patitur ꝙ non appareat in promptu quomodo ei aliter subuenirí possit: tunc te netur ei patrocinium impendere: cum scili cet quis occurrit aduocato: qui tantam ad ꝓsens necessitatem patitur ꝙ in prõnatu non apparcat quomõ alter ei subuenire pos

ſet alias non teneret ſtamſtricte q̄ omittendo peccaret mortaliť: q̄uis laudabiliter faceret ſi ſine tali neceſſitate ſubueniret. Et ſic tenet vnlik diſpenſare talentū ſibi creditū: ſeruata tamen oportunitate locoꝝ temporꝝ ꝛ aliarū rerū. Jn cuius argumentū officiū iudicis ſedentis in medio partium eſt dare aduocatū illi qui hīe non poteſt: vt ff. de poſtulando l. j. §. ait prętor: ſi non habuerint aduocatuꝫ ego dabo. Unde q̄ pſone miſerabiles ſine ſalario ſūt ab aduocatꝭ defendēde: patet arg. lxxxiij. di. §. j. ꝛ c. j. ꝛ. ij. ꝛ lxxxvij. di. c. j. ꝛ ij Nec ſolū his pſonis hanc humanitatē iudex exhibere ſolet. Uerū etiā ſi q̄s alius ſit q̄ certis ex cauſis vel ambitiōe aduerſarij vel patroni meru nō inueniat aduocatū: huic iudex de aduocato prouidet et ei tenet aduocatus obedire: alioquin vt dicit in dicto. §. tria verſi. Si quis ꝙo cōmonitus a iudice ea excuſatiōe que nequeat cōprobare cuiq̄ parti patrociniū denegauerit caret foro. Glof. vt ff. de penis motus. § j. Sequit. Sciat etiā nūq̄ ſibi agendi copiā poſſe reſtitui glo. ſic extra de teſti. ꝛ atteſtať. c. intimat. ꝛ extra de teſti. cogen. c. pueniť. Ad idē. ff. de offi. p conſul. l. quicunq̄. §. fi. ꝛ ca. e. puldendum. Ad laudem dei omnipotentis.

¶ De aſſeſſoribus: auditoribus: arbitrarijs: procuratoribus: actoribus: ſyndicis: yconomis: conſiliarijs: ac pena delinquentium in his officijs.

Sermo ſextus

On loqueris cōtra

n primū tuū falſum teſtimonium Exod. xx. Sextū ꝓterea genus hoim faciens cōtra ꝓceptū iſtud: ſunt aſſeſſores ꝛ auditores q̄ ſūt collaterales iudicū. A Pro q̄ notandū q̄ auditor eſt ille cui ab aliquo iudice media pars vel aliquis certus articulus cōmittiť audiendus vt examinandus. Auditor eīn ſicut aſſeſſor ab ipo iudice de conſenſu partiū debet eligi ne appelletur ab eo: niſi modū excedat vel merito ſit ſuſpectus vt patet extra de offi. dele. c. ſup queſtionū articulis vbi plane de hoc ꝛ plura alia ꝓſequiť de hac materia in tex. ꝛ in glo. Unde ne recuſari valeat de partium aſſenſu detur vel recipiat vt ibi. Cuius officiū eſt exeq̄ qđ ſibi mandat: vñ officiū eius plerūq̄ neceſſariū eſt in iudicijs: vt ꝓz in dicto c. ſup q̄ queſtionū. Cetera etiā intelligi debent de auditoribus que nūc dicent de aſſeſſoribus: licet in aliq̄bus differant. Eſt ei aſſeſſor ille qui aſſociat ab eo qui prātē habet iudicandi: vt ſibi in cauſe cognitiōe aſſideat ꝛ eū inſtruat cauſam debito fine decidere. Uerūtn̄ licꝫ de iure ad iudicē ſpecter aſſeſſorē eligere: tn̄ ꝛ Tan. habetur de conſuetudie ꝛ etiā rationi congruit: vt de partiū aſſenſu eligat: ne poſtmodū aliquā partiū tpm valeat recuſare: vel ſub hoie ſuſpecto litigare cogat. Utrūq̄ de aſſenſu partium ſit eligend⁹: ꝓz in dicto c. ſup q̄ queſtionū: vbi ſubdit q̄ ab eo q̄ de cōmuni conſenſu partiū datur vel recipit nō pōt ꝓuocari. Ad idē. q. q. vj. c. placuit. ij. Si ꝙo ꝓres nō cōuenerint ad eligendū aſſeſſorē. tunc delegati iudices cū eligant, put viderint expedire ꝛ vtile foze: etiā inuitis pribꝰ: qm̄ iudiciū reddit inuitū: vt ff. de verbo. obli. inſt ſtipulantem. §. ſi ſtichū. Et ſi querit qualis eſſe debet aſſeſſor. Dicendū q̄ integre fame: nō turpitudine notat⁹: vt. ff. de offi. aſſeſſ. l ij. ꝛ C. de dignitatibꝰ. li. xij. l. ij. vbi dr. Nec in familꝫ et notatis ꝛ his quos ſecl⁹ aut vite turpitudo inquinat: ꝛ his q̄s infamia ab honeſtoꝝ cetu ſegregat: dignitatis portē parebūt. Nec etiam debet eſſe ſuſpectus alicui partiū q̄ cuꝫ ipſe participet iuriſdictiōe iudicanť, ſi ſuſpectus eſt recuſari pōt: vt dicto. c ſup q̄ queſtionē. Preterea nemo fungi pōt officio aſſeſſoris ꝛ aduocati. nec dū ad vtrūq̄ feſtinat neutrū bñ peragat: vt ff. de cuic. l. vendito. C. de offi. aſſeſſ. l. vl. ꝛ xv. q j. c. p̄sbyteres: ꝛ in glo. nemo cm̄ in vna ꝛ eadē cauſa officio diuerſarū perſonaꝝ vti pōt. vt ꝓz. iij. q. iij. c. j. ꝛ ij. Hic q̄ri poteſt vtrū aſſeſſor a pribꝰ ſalariū recipe poſſit. preſertim cū ſm legē ff. de condi. ob tur. cauſā. l ij. Si q̄s iuſtiſſimū habet animū ꝛ iudici munꝰ offerret vt iuſtum iudiciū daret: a cauſa ſua cadere dz: q̄ iudex cē corrupiſſe videť. ꝛ de vt. ꝛ ho. cle. cū ab eo: ſubdit q̄ iudex ñ debet ſalariū petere nomie aſſeſſoris. Ad h̄ dicendū ſm Aſten. li. j. tit. xxxvij. q̄ ſi tales officiales minores vt aſſeſſores auditores: ꝛ ſiles q̄cunq̄ noie cenſeantur habeant certos reddit⁹ aſſignatos ſibi: tunc nō licet eis a litigantibus vel etiam ab alijs ſubditis aliquid extorquere. ſicut nec

iudices ordinarij vt dictū est supra. Si vero non hñt certū stipendiū sibi assignatū tūc distingue fm Alex. an. in. ij. q. j. fm consuetudinē t morē terre recipere pñt: vel p vim vel immoderatā importunitatē recipere non pñt: que distinctio per ꝙba Aug. ad macedoniū pbat t habet. xiij. q. v. in. c. nō sane vbi subdit. Sūt alie psone inferioris loci q̄ ab vtraq; parte nō insolent accipiunt: sicut officialis t qui amouet t cui admouet officiū. Glo. ita distinguere vult int officiales perpetuos t temporales. Temporalem vero vocat eū qui amouet: ꝑpetuū vocat eū cui ꝑpetuo tradit tale officiū. Sequit in textu. Ab his ergo extorta p̄ immoderatā importunitatē reperi solēt magistros reprehendimus eos qui talia inusitate reperiuerūt q̄ ea de more sumpserunt: q̄m multe necessarie psone reb⁹ humanis vel inn: tant hmōi cōmodis vt tenent. Glo. hoc vult dicere q̄ officiales reprehendunt non ex eo q̄ aliqua extorquent: sed q̄ ea immoderate exquirunt. Unde talia non repetunt ab eis nisi certū sit eis salarium cōstitutū: tunc em si aliquid vltra ħ petierint crimine concussionis tenent. vt. xxij. q. j. c. militare: t soluent quadruplū: vt. di. xviij. c. q̄m: in fi. t in glo. j. q. j c. quidā: t. vij. c. sancimus: in fi. Si vero non hñt salariū sed extorquent immoderatū preciū tenent ad restitutionē possunt tamen ea pauperib⁹ dare: vt dicto. c. non sane: in fine et in glo. Dicit etiā Accur. q̄ si tales inferiores officiales non hñt certū stipendiū sibi assignatū: tūc si extorquent non tñ p vim vel immoderatā importunitatē ñ reprehendunt. vnde fm Tan. de ordine iudiciario licz delegatus mortat añq̄ causam obitū finē percipiat. nihilominus tñ assessoribus debet salariū: vt. ff. locati vbi dicit. Qui opas suas locauit: tot⁹ tps mercedē accipe debet: si per eum nō steterit quo min⁹ opas prestat: q̄m nemo cogitur ꝑpr̄ris stipendijs militare: nec de suo inuitus facere beneficiū: vt. x. q. ij. p̄cacie. t. xij q. ij. charitatē: vbi subdit. Visitatores ecclesiarū clericiq̄ eor qui cum ip̄is non p sue ciuitatis parrochias fatigant aliquid laboris sui capiant re disponente subsidij iustū nanq̄ est: vt illi cōsequant stipendiū q̄ p tempore suū accommodare reperiunt obsequiū.

Scdo q̄ri p̄t de pena delinquentiū i his officijs vtrū tantū puniunt q̄ntū iudices ordinarij vel delegati. Ad hoc dom fm Ray. t Astē. q̄ tales officiales iudicū inducere tenent ad restitutionē: si iudicē dolo induxerūt ad male iudicandū: imo pena assessoris est hic in officio suo male delinquēt: vt male ablata restituat etiā in quadruplū q̄ quadruplex restitutio dividenda est int fiscum t spoliatū: vt. C. de assess. vbi or. Consilia rios iudicū t cancellarios t eos q̄ domestico rū fungunt officio: post administrationē quinquaginta dies in p̄uincia residere p̄cipim⁹: p: o confesso aūt tenebit q̄ accusat⁹ hmōi persona subtraxerit in quadruplū restitui debemus q̄ desiderant ablata: vt duplū spoliat⁹ accipiat: t duplū noster fiscus acquirat. Ubi plus punit assessor q̄s iudex: nam t si iudex p imprudentiā assessoris male iudicauerit: excusatus erit si simplex fuit t conscientiā bonā habuit: nec in culpa fuit eligendo talez assessorem: q: cōmuniter bonus t sufficiens credebat. magis ergo fuit assessor in culpa: q: precipue p̄opt scientiā eligit: non autē sic iudex t ideo p̄cise tenet leso: vt. ff. q̄ q̄sq; iuris. l. ij. vbi dicit. Hoc edicto debet dolus ius dicentis puniri: nam si assessoris imprudentia ius aliter dictū sit q̄s oportuit: non debet hoc magistratui officere sed ipsi assessori. Unde ex. lxxxvj. di. in. c. tanta: ibi plus punitur malus consiliarius q̄s actor. t. xcvj. di. c. duo. xj q. iij. c. qui consentit. t. xxiij. q. iij. c. Qui alienorum errorem defendit: multo amplius est damnabilior illis qui errant: quia non solus ille errat. sed etiā alijs erroris offendicula p̄parat t confirmat Glo. notaq; plus punitur consulens q̄s faciens: vt. xxij. q. v. c. cum homo vbi dicit: q̄ aliquando qui causa mortis fuit plus punitur q̄s ille qui occidit: ar. etiaz ff. de aleatoribus. l. j. Septimū aūt genus hominū contra istud p̄ceptū agens sunt arbitrarij iniusti: qui ad arbitrandū electi vnā partem iuuant t aliam iniuste grauant: qđ nequaq̄ licet: q: arbitraria ad instar iudiciorum sunt redacta: vt. ff de receptis arbi. l. j. vbi dicitur. Compromissum ad similitudinē iudiciorum redigit: t ad finiendas lites pertinet. Unde si declinant a tramite iustitie: sine rationabili et probabili causa: iudicio p̄borum tenentur in iudicio anime et grauiter peccant. Licet enim arbitri prope dicantur qui ex consensu partium eliguntur: t in eos sub pene stipulatione compromittit: vt merito pene ip̄o arbitrio sterur: non tñ ex ħ minus immo quantū ad aliquid magis obligātur ad ferendū iustū arbitrium: considerans

hinc inde circunstantijs eo q̄ m:tu pene obligati sunt ab arbitrio nō recedere q̄ō tñ licū est in iudicio: sez p appellationē. Et ideo plures p:ohibent esse arbitri: phibent enim mulieres z mino:es. xx. annis: vt. ff. de recep. arbi. vbi d:: cū i lege cautū sit ne mino:. xx. annis iudicare cogek. itez̄ sancim⁹ nemini li cere mino:ē. xx. annis in cōp:omissariū iudi cez eligere nimiz cū in hmōi adhuc matura discretio deficiat. Mulier aūt phiberur ab oib⁹ seculab⁹ actib⁹ vl' officijs: vt. ff de re mi li. l. ij. sic̄ est de offi. o:. Insup phibent surd⁹ mutus: seruus furtosus: arti. ij. q. vj. in. §. tria. sicut est de offi. o:. phibek etiā laicus cē arbiter in causa spūali: vt extra de arb. c. cō tingit. vbi subdit: gñaliter phibem⁹ ne sup rebus spūalib⁹ cōp:omittak in laicū q: non decet vt in talib⁹ arbitrek. Ḥ ibi. Pōt tñ laic⁹ arbitrari de reb⁹ eccle dū mō fuerit in cū au cto:itate supio:us cōp:omissum: vt eo. ti. c. p tuas. z in glo. Et etiā femine in ca' u qui po nik eo. ti. ca. dilecti. j. Preterea fm leges iu⁹ dex o:dinarius arbiter esse nō pōt sup lite q̄ co:ā co tractak. vt ff de recep. arbi. l. sed z si in seruū. §. licet z. ij. q. vj. § si q̄s ꝯo iudex. vbi plane de hoc. Et glo. Bzix. ponit triplicem rōnem: concludit tñ in glo. in cōtrariuz q: fm canones tā o:dinarius q̄ delegatus arbiter cē pōt: vt extra co. ti. cū tpe. vbi plane de hoc: z in glo z in. c. cū a nobis. z extra de pben. nisi essent. Itē extra de elec. c. cām. Cetez licet vt dictum est adinstar iudicio:ū se habeat arbitriū: tñ in mulz differt a iudicijs de quib⁹ grā b:euitatz supsedeo: de his tria tñ succincto stilo percurrendo. Primo nanq̄ differt in hoc q̄ venalis sentēcia iudicis non valet: vt patz. ij. q. vj. § diffinitiua. vbi d:: in ꝑ. item si plures. Venales q̄q̄ sententias q̄ inter mercede a co:ruptis iudicib⁹ pferuntur: z citra interposite ꝓuocatiōis auxiliū infirmas esse decretū est: sed sententia arbitri q̄ pces z so:des data tenet: sed tñ ex cipi potest contra agentem de dolo ad penā de sententia tali vt. C. de arbi. vbi dicitur. Arbitroz ex compromisso sententie nō obtē perans si so:des vel cuidens gratia cez q̄ arbitrati sunt interc(s)erunt: aduersus filiam ruam agentē exstipulatu exceptione doli ma li vti poteris. ¶ Ad cuius cuidentiam nota casum: q̄ dam pmisit filie sue centū cū nu⁄ beret: postea nupsit in honesto: pater noluit illa centū soluere: conuentus fuit a filia: cō⁄ pmissuz est in arbitros: illi forte co:rupti pe cunia vel gratia arbitrati sunt p filia. Dicit lege q̄ pater actione doli mali pōt cōuenire filiam: q: q̄ dolū dedit. dolū pstare debet: id est de dolo cōuenirī debet. Sequit in textu. Sed z ex doli clausula: q: ex cōp:omissi stipulatione subq̄ci solet filiā tuā cōuenire nō vetaberis: hoc ibi. Que sez clausula talis ē: qui dolū dedit: dolū pstare debebit. Dolus bonus est quo aliquis scit circūuenire cauillationes aduersary sui. ¶ Scōo differunt in hoc: q: non pōt arbiter sententiare altera pte absente: nisi hoc actū sit in cōp:omisso: vt. ff. de recep. arbi. l. diem. § si heredis mentio. sicut est in fi. vltime differentie. Et ca. l. z eo. ti. d:. Si quis litigato:ū defuerit: q: p cū factū est q̄ minus arbitrarek penam committit sez expensaz: eriaz si cōparuerit sed p cum steterit q̄ minus arbitrarek. Sequit in textu. Proinde sn ia que data est non co:am litigato:ib⁹ non valebit nisi in comp:omisso hoc exp̄ssum sit specialr: vt vl' vno vel vtroq̄ absente sēt(i)a pmak: hoc ibi. In iudicijs aūt altera parte non pſente sentēciari pōt: vt pz extra eo. ti. c. cū tpe. vbi papa arbitriū ratificat exceptis capitulis que contra libertatem monasteriȝ z duarum capellaz in arbitrio sunt exp:essa: z rōnem subdit dicens. Cum z si sponte voluc⁄ ris: de iure tñ non poteris sine licentia romani pontificis renūciare p:iuilegijs vel indulgentijs liberratz q̄ monasterū illud indicat ad ius z ad ꝓp:ietatem romane ecclesie petul

tere: glosa sup ꝑbo libertatis: hoc ideo dicit q; in causa liberali arbiter interuenire nō ꝑt vt. ff. c. non distinguemus. §. de liberali. t extra de in integ. resti. c. causa restitutiōis. in fi. t in glo. Verum ñ ꝯtum ad se renūciare potuit priuilegiū libertatis: licet nō ꝯtum ad papam: vt extra de ꝓscript. cum olim. de re. iudi. suborta. t de dona. inter dilectos. alijs aūt ꝓuilegijs renunciare possit: vt de ꝓuile. si de terra. t. c. accedentib⁹: vñ dicit in dicto §. de liberali causa. cōpromisso facto recte non cōpellit arbiter sniam dare: q; fauor libertatis est vt maiores iudices hre debeat: t eadem dicenda sunt sue de ingenuitate sue de libertate questio sit. Secundo non potest fieri compromissio in arbitros de causis matrimonialib⁹ vnde in dicto. c. causa restitutionis. Subdit. In matrimonial: quoq; a: liberali causa vel criminali cum maiores iudices eligant arbiter nequit assumi. Vbi dicit glosa q causse matrimoniales per iudices discretos tractari debent qui potestatez habent iudicandi: vt de consan. t affi. ex literis. t est expssum de transac. c. vl. Tertio nō pōt fieri compromissio in arbitros de criminalib⁹: vt dicta. l. distinguemus § si per errorem. vbi etiaz dicitur. §. iulianus indistincte scripsit si per errorem de famoso delicto ad arbitrium certum est. vel de eo de quo iudicium publicū sit ꝓstitutum: vel vt de adultero: sicario t similibus: vitare debet prefor sententiaz dicere nec dare dicte sententie execution⁹ hoc ibi. Et sic intelligitur de crimine famoso: vnde videtur q; possit compromitti de crimine non famoso. Naz. ff. de his qui infamia noue le. quidergo. §. et compromisso. ibi subditur q; sententia arbitri nō infamat: t sic intelligitur illud non de famoso arbitrio sed de tali quod nullo mō infamat. Et hoc videtur velle glosa in dicto. c. causa restitutionis. in verbo criminali. ¶ Deniq; queri potest: vtrum ab arbitrio licitū sit appellare: presertim cum dicitur. C. de arbi. l. j q; ex sententia arbitri ex compromissione in re perfecta: idest certa aditi appellari nō posse sepe rescriptum est: quia nec iudicati actio inde prestari potest: t ab hoc inuicem pena compromittitur: vt metu eius a placitis nō recedatur. Ad hoc dicendum q; tria genera arbitrorum distingui possunt. In primo genere connumerantur illi qui sunt iudices ordinarij t arbitrarij: de quibus habetur. ij. q. vj. in. c. a iudicib⁹. vbi subditur. Ordinarij t arbitrarij sunt qui legitimam potestatem habentes t ab eis eliguntur ad arbitrandū qui non sunt sue dictioni suppositi: ab his arbitris t si vt arbitri sedeant t non vt ordinarij: priuilegio tamen ordinarie dignitatis grauatus aliqs appellare valebit vbi dicit glosa Bric. Scōm canones credo q; t ordinarius t delegatus possit esse arbiter ordinarius vt extra eo ti. c. cum ge. t in glosa de elec. c. causam t etiam in auten. vt differentes iudices. §. si vero contingit. vel delegatus: vt de presump. c. literas. de arb. c. cum olim. de preben. c. nisi lex tamen videtur contrarium dicere: vt ff. eo. sed t si in seruū. §. ij. t. iij. q. vij in §. tria. v. si quis vero iudex. Sed hoc solum prohibet lex: qui ordinarius iubere non potest vt partes in se compromittant: vt patet ibidem in glosa in dicto. c. cum tempore. in glo. t. ff. de tu. t cura. l. iij q. Siergo iudex eligitur nec exprimitur q; eligitur vt arbiter tunc tenebit eius sententia vt iudicis: t ab ea potest appellari: vt. ff. qui sanisda co. le. arbitrio. vñ in dicto. c. a iudicibus dicit Bric. si consensisti in aliquem propter iniquitatez persone non potes appellare vt hic: t extra de offi. dele. super questionum: sic ab iniqua sententia potes appellare: quia licet reprobare dicta sed non personam. Si vero exprimitur q; eligitur vt arbiter non vt iudex: tunc quamuis causam examinat in forma iudicij eius tamen sententie standum est: nec ab ea appellandum siue fuerit equa siue nō: vt. ff. de arbi. l. diem. vbi subditur: Stari enim oportet sententie arbitri siue sit equa siue iniqua quam de re dixerit: t sibi imputet qui in eum compromisit. Quod tamen sane intelligendum est. nisi manifeste t enormiter partem aliquam grauaret: tunc enim etiam sententie standum non esset: vt. C. de arbi. l. arbitrorum Et licet non possit appellari a sententia arbitri: supplicari tamen potest vt dicit glosa in dicto. c. a iud. cibus. in verbo ordinarij: et hoc patet extra de arbi. ca. non sine. ¶ Secundum autem genus arbitrorum est quod eligitur sub aliqua pena vel etiam sub obligatione iuramenti vel cōpromissi: t taliū arbitriu ꝯuis teneat ꝓpter obligationē partiū etiā si fuerit iniustū: retractari tamen potest a superiore: vt extra de arbi. c. non sine. t de iureiuran. c. veniens. t c. quintauallis. ct. ff. de arbi. le. sicut dicis. vbi di

ctur: q compromissio non debet obtempera re litigatores si aliqd arbiter inhonestū iusse rit: z ii per dolū tulit sniam licet non retra/ ctet per appellationē: tñ retractat per excepti onē: vt ff. eo. c. nō distinguem⁹. §. cū quidā. z si iuramentū interuenit i compromisso qđ tamen fieri non debet: qz iuramentū in arbi trio phibet interuenire: vt. C. e. autcñ. decer nimus. si tamen interuenit est seruandū dū/ modo arbitrium sit licitum vel equum: vt di cto. c. non sine. in fi. Si vo non est licitū: vel est notabiliter iniustum: tunc parti lese com/ petit doli exceptio non obstante iuramento: quia iuramentū ad hoc non extenditur nisi ad ea q̄ legitime arbitrantur: vt ibidē i glo/ sa super verbo facientes: z dicto. ca. veniens. super verbo premisset: in glosa: vbi dicitur q̄ iuramentū non extendit ad illa de quibus non est cogitatū. Nota glosam ibidem in. c. quintauallis. Certū genus arbitrorum est quod simplicit eligit ad componendum inter partes: sicut bonus vir int partes rem decidit z componit: cuius snie nunc demon stabitur: si sit talis qualis fieri debet a bono viro: vnde si iniusta sit corrigi debet per arbi triū viri boni: vt ff. pro socio: vbi dicit. Si societatem mecū coieris ea conditiōe vt par tes societatis constitueres: ad boni viri arbi trium ea res redigenda est z conueniens est boni viri arbitrio vt non vtiq̄ ex equis par/ tibus socij simus veluti si alter plus opere in dustrie pecunieue in societatem collaturus sit: hec ibi. Ex quibus omnibus liquet q̄ ar/ bitri quicunq̄ non per sordes nec per gratiā aut fauorem arbitrari debeant: sed sm iustā estimationem equitatis consideratis hinc in de circunstantijs alioquin obligantur indi/ stincte parti lese ad debitā recompensationē.

Octauum deniq̄ genus hominum cōtra hoc preceptum delinquentiū sunt procura/ tores: actores: syndici: yconomi vel quocūq̄ nomine censeant. qui constituti sunt vt cau/ sas aliorum defendant: sed officium suum in fideliter z inique exequuntur: quorum excess sus etiam dictis facilter elici possunt. Un/ de procurator est qui aliena negocia manda to domini vnum vel plura gerenda gratui/ tus suscepit: vt. ff. de procu. l. j. z possunt si/ mul plures procuratores constitui z in soli/ dū: z tunc occupantis melior est conditio vt posterior tā non sit procurator in eo qđ prior petere cepit: vt. ff. e. pluribꝫ. Et nota q̄ i nul lo debet esse deterior conditio procuratorꝭ q̄ domini nisi in satisdan. ff. de pcu. l sed z he. §. defendere. z ratum est q̄d cū procuratore agi tur: vt extra eo. ti. c. j. Et in glosa ibidē vide de satisdatione z ceteris que cōcernunt hāc materiā. Syndicus autem est ille qui consti tuitur ad agendum vel defendendum cau/ sas nomine vniuersitatis. Dicitur enim syn dicus quasi plurium causas dicens vel de/ fendens: z dicit propie procurator monaste rij. In ecclia vero seculari vocat yconomus: vt. xvj. q. j. c. quoniā. Actor similit cōstitui tur ad agendas z defendendas causas vni/ uersitatis: vt. ff. quod cuiusq̄ vniuersitatis. l. Item eorum. In hoc tamen differūt: quia syndicus constituitur ad lites presentes et futuras z sine decreto. Actor autem tm̄ ad lites presentes z cum decreto: vt. ff. e. §. si de curiones. Et sola vniuersitas vel collegium constituere potest syndicum vel actorem: vt ff. eo. l. j vel is cui dedit vniuersitas potestā/ tem eligendi. vt ibi §. Item eorum. Quan/ doq̄ tamen syndicus vel actor appellatur procurator: vt de pba. c. licet. de prescript. c. j. Et debent constitui duabus partibus vni uersitatis presentibus: z maiori parte vni/ uersitatis consentiente. Et nota q̄ idem in/ telligitur de yconomo quod dictum est de syn dico: vide etiam extra de syndico. c. vnico. z in glo. De ceteris gratia breuitatis supersi/ deo. Deniq̄ de consiliarijs vel consultori bus subnectendū est: quorū subsidium extra iudiciū requiritur: q̄rum et assessores iudici um etiam consiliarij dicuntur: vnde presertim iuuenes z inexperti iurisperitorum z similiū consiliū requirere debent añq̄ litem in iure sumant: quia dicit Cassio. in epistola quadā q̄ plurimū laudis iuuenes moribus suis ap plicant: quoties de negocijs cū meritis am/ bigentes ad consilia peritorum recurrūt. Et si queritur vtrū iurisperit⁹ iustū consiliū ven dere pōt in gratis administrare debeat. Ad q̄ dicendum sm glo. Bar. xj. q. iij. c. non licet q̄ si iurisperitus sine labore dare potest cōsi/ lium sine nō reuoluendo libros nec laborando in perlegendis allegatiōibus: tunc gratis subue nire tenent. Alioquin vt dicit Amb. li. de of fi. ts. Quid tibi prodest hāc sapientiā si con silium neges? Si consulendi copiā includas: clausisti fontē vt nec alys influat nec tibi pa/ sit. hoc ille: immo plurimū obest eo q̄ sibi su peresse non dare elemosynā sine sui detrimen/

ro z labore. Dicit enim Gregoꝛ⁹ in omel. q̄ habēs intellectū ſ. dandi conſiliū curet oīno ne taceat. z ſubdit cauſam dicens. Talē ſi enim noie cuilibet reputabit quod vel minimū accepit. Si ꝑo laboꝛat in libꝛos reuoluendo z ſtudendo acta reſpiciēdo z forte cū alīs peritis diſputando vt ſic debitum conſilium tribuat: tunc licitum eſt illi exigere et recipere ſalarium: z ſic intelligit Raymundus dictū Auguſt. in dicto. c. non licet. vbi ſubdit: z ſi liceat aduocato vendere iuſtum patrocinīū z iuriſconſulto rectum conſiliū. Dicit tñ Hoſtien. q̄ ſi conſiliū petens ſit diues tunc iuriſperitus nō tenet gratis dare iuſtū conſiliū: qꝛ et ſi tunc non laboꝛat ante tñ laboꝛauit diſcendo z ſtudendo: z ſic licite poteſt inde recipere: p̄cipue ſponte oblata. Ad laudem dei omnipotentis.

De mendacio materiali z foꝛmali: ac de mendacio pernicioſo qualiter quatuoꝛ modis committitur.

Sermo ſeptimus

On loqueris cōtra

n p̄rimū tuū falſū teſtionīū. Exo. xx. Expediti de falſo teſtionio ſm p̄mā acceptionē p̄ut contingit i iudicio: ſcōam p̄ſequamur p̄ut. ſ. accipit large pro oi falſa z iniuſta exp̄ſſione v̄boꝝ in deceptione vel iniuriā p̄rimi extra iudiciū. Qꝫ fieri p̄ōt multꝫ mōis: qꝛ multa ſūt gña mendaciorū. A Verū tñ q: de piurio viſum eſt in ſcōo p̄cepto. Hic p̄ſequendū eſt de ſimplici mendacio: qđ qꝛ leui motu lingue perficitur p̄tīn illi⁹ minus ponderat. Sed audiant q̄ hmōi ſunt illud Prouer. xv ij. Doꝛs z vita in manibꝫ lingue: q̄ diligunt eā comedēt fructus eiꝰ: vñ p̄tā lingue ſūt extremū refugiū demonū ad impugnandos fideles chr̄i. Nā ſm Jacobū in canonica. Qui non offendit i v̄bo hic p̄fectus eſt vir. Eſt tñ inquietū malū vtpote in lubꝛico poſitū: plenūq̄ veneno moꝛtifeꝛo: z iō licet omnis natura beſtiaruꝫ domari p̄ōt: tñ linguā nullus hoim domare p̄ōt niſi cū gratia z ſilentio. Hinc Hiere. xp. ōt idē p̄p̄ba. Quis dabit capiti meo aquam z oculi meis fontē lachꝛymarū z ploꝛabo die ac nocte: z addit cauſam dicens: quia exterminauerunt linguā ſuā quaſi arcū mendacij z nō veritatis. Docuerūt ei linguā ſuā loq̄ mendacium. Pꝛo q̄ notandū q̄ mendaciū ſz Auguſtinū li. de mendacio: z ponit. xxij. q. ij. c. beatus Paulus. ſ. ille ergo. Eſt falſa vocis ſignificatio cū voluntate fallendi. Pꝛoquo nota ſm Aſtēn. li. j. ti. xxvj. q̄ dictū exterius pꝛolatū duplicē habet comparationē. Vnā ad rem ſignificatam: et ſic dicit ſermo verꝰ: cum. ſ. res adequatur: vel etiam fallax cū nō adequatur ſermoni: z talis veritas vel falſitas ſermonis tenet rōnem materialis. Alteram vero comparationem habet ad intentionem dicentis: z ſic dicitur ſermo verus cum. ſ. intentio adequat ſermoni. Falſus autē cū intentio non adequatur ſermoni; z talis veritas vel falſitas habet rationem foꝛmalis. Et quibus patet q̄ mendacium nominat dictū per comparationē ad rem z ad dicentē. Et ideo ad completam mendacij rationem concurrit duplex falſitas: vna per comparationem ad rem: z alia per comparationem ad loquentis intentiōem: z hec duplex falſitas tangit in dicta diffinitione mendacij. A p̄ma tamen falſitate ſi ſola fuerit: non dꝛ q̄s p̄pꝛie mendax: quia mentiri eſt cōtra mentē ire quod ille non facit: quia fallere non intendit: ſed a ſecunda licet fuerit ſola dicitur q̄s mendax. Et hoc patet. xxij. q. ij. vbi dicit ca. Is autē qui mentit contra id quod animo ſentit loquit voluntate fallendi: z vtiq̄ v̄ba p̄opterea ſunt inſtituta: non vt per ea ſe invicem homines fallant: ſed vt eis quiſq̄ in alterius noticiam cogitationes ſuas pꝛofeꝛat: verbis ergo vti ad fallaciam non ad q̄d inſtituta ſunt peccatum eſt. Et infra. Nemo mentiēs iudicandus eſt qui dicit falſum q̄d putat verum: quia quantum in ipſo eſt non fallit ſed fallitur. Non itaq̄ mendacij ſed aliquando temeritatis arguendus eſt: qui falſa incautus credit ac pꝛo veris habet: potiuſq̄ econtrario quantum in ipſo eſt: ille mentitur qui dicit tanq̄ verum quod putat falſum: quantum enim ad animum eius attinet: quia non quod ſentit hoc dicit: nō verum dicit q̄uis verū inueniat eſſe quod dicit nec vllo modo liber eſt a mendacio: quia ore neſciens verū loquitur: ſciens autem voluntate mentit: hoc ibi. Et verba ſunt Auguſtini in enchiridion: vnde concludit ibidē q̄ minus peccat q̄ neſciens falſum dicit q̄ q̄ neſciēs verū dicit: qꝛ p̄mū mendaciū hꝫ rōnē

materialis: scom formalis: z vt dicit i d'cto
c. beatus: cū fallere sit voluntaris: falli autē
infirmitatis vel temeritatis: grauius est qđ
ex voluntate qđ qđ ex temeritate p̄cedit vnde
aliqū cōtingit falli vel nullū vel minimū ee
pcm̄: nullū qdē pcm̄ est: cū adhibuit debi-
tam diligentiā z hoc nō solū in mendacio: sz
etiā in pīurio: vt prz ibidē. c. hoics: vbi sub-
ditur: q̄ interest quē admodū verbū p̄cedat
ex animo: ream linguā non facit nisi rea mēs
qz ergo mens non erat rea: nesciebat em̄ esse
falsum qđ iurauit esse verū: nec temere vl ne
gligenter sed cum magna diligentia sibi vi-
debat deprehendisse verū quod iurauit fal-
sum piurq; reus nequaq̄ est iudicandus. hoc
ibi. Si vo loq̄ndo falsū nō adhibuit debitā
diligentiā peccat venialit: nisi forte menda-
ciū esset multū pniciosū. Qui vo scienf dicit
mendaciū sp peccat vt videbit. Et si obycit
q̄ p̄dicta diffinitio nō cōueniat officioso mē
dacio nec etiā iocoso: qz qs in neutro eoz in-
tendit fallere: sed in officioso intendit p̄desse:
z in iocoso intendit delectare z complacere.
Ad hoc dicēdū fm Asten. vbi supra q̄ in di
cta diffinitiōe verbū fallendi nō tm̄ impor-
tat decipe: sed etiā fallere seu falsum dicere:
z hoc est oi mendacio cōmune: falsū ei dicere
exterius q̄dāmodo fallere est dum hoc ōt qđ
potest hoiem ad falsitatē deducere: z p ons
fallere z decipere. vñ mendaciū officiosum z
iocosum ex ipo genere opis rōnem habet fal
lendi: licet ex intentione dicentis non dicat
ad fallendum. Hic queri potest q̄t sint gene
ra mendacioz: p̄serti cū Aug. in li. de men
dacio mendaciū diuidat i octo differentias.
Ph̄z aūt in. iij. ethi. diuidit mendacium in
iactantiā que verū excedit in dicendo: z i iro
niam que d'ficit a vero in minus dicendo: q̄
duo sub nulla p̄dicta differentiarum cō-
tinent quas ponit Aug. Ad hoc dicendum
fm glo. super illō p̄s. v. Perdes omnes qui
loquuntur mendaciū: q̄ tria sunt genera men-
dacioꝝ. Primum enim genus mēdacij est
quod fit ex malignitate z dicit mendacium
pernicioſum. Secundum vero genus fit p
salute z cōmodo alicuius: et dicitur menda
ciū officiosum. Tertiū vero genus fit ex io-
co: z dicit mendaciū iocosum. Et hec diui-
sio colligit etiā ex verbis Augu. sup eodem
loco. p̄s. Perdes omnes: z ponunt hec ver̄ba
xxij. q. ij. c. ne quis. Et hoc etiā sic patet rōne:
nam mendacium vbi dictū est habet p̄ for-
mali completiuo quandā intentionē fallen-
di: z iō fm intentionē dicentis habet menda
cium in speciem diuersificari: aut em̄ intēdit
quis aliquē ledere: z sic ē mendaciū pernicio
sum: aut p̄desse: z sic est mendaciū officiosū:
aut delectare: z sic est mendaciū iocosuz. Et
ad illa tria genera mendacioꝝ omnes dif
ferentie mendacioꝝ reducunt. Sz obȳcitur:
nunqd est mendaciū si qs nō impleat qđ p̄-
misit: qđ tñ in p̄missiōe adimplere disposuit.
Ad hoc dicendū fm Asten. vbi supra: q̄ qui
p̄mittit aliqd si animū habeat faciendi qđ p̄
mittit nō mentit: q: ñ loqt cōtra id qđ gerit
in anio Si vo nō facit qđ p̄misit videt infi-
delit agere per h̄ q animū mutat: potest tū ex
duobꝰ excusari: vno mō s. p̄mittit illō qđ est
illicitū manifeste: z tūc p̄mittendo peccat: qz
talia p̄mittere nō potuit ad cuius oppositum
obligat. si vero postea p̄cipit esse illicitū vel
periculosum qđ p̄mis-it: tunc mutando volū
tatē bene facit: nec ea p̄mittendo intentione
simplici p̄tūc peccauit: vt si quē p̄misit veni-
re ad certū locū anio simplici: postea cōperit
positas ibidem insidias ad cōstupr̄andū vel
rapiendū vel filia: tūc bñ facit ñ eundo: nec
mentit p̄missa non faciendo: qz tunc mutare
tur conditiōes p̄sonaꝝ vel negocioꝝ. Ut em̄
ōt Seneca lib de off. ad h̄ q̄ qs facere tenet
qđ p̄misit requirit q̄ oia maneant imutata:
alt̄s em̄ nec fuit mendax in p̄mittēdo: qz qđ p̄
misit habebat in anio sub cōditiōibꝰ debitꝫ:
nec etiā infidelis nō implendo: qz eedē condi
tiones non extant: vnde nec apl̄s est mentit⁹
qui Corinthiū non fuit quo tñ iturū se p̄mi
sit: vt prz. ij. Cor. j. z hoc p̄opter legitimū i
pedimentū qđ supuenit. Et hoc patet. xxij.
q. ij. c. beatus Paulus: vbi etiā excusat Pe-
trū dicentē. Non lauabis mihi pedes in eter
num. B Primū igit mendaciū quod di
citur pniciosum p̄sequendo. Sciendū q̄ q̄
tuor modis mendaciū pficit. Primo cū men
daciū dicit in pniciem chr̄iane religionis z sa
lutis aniaꝝ vnde xxij. q. ij. dicit c. Primū est
capitale mendaciū z longe fugiendū: qđ fit
in doctrina religionis: ad qđ mendaciū nul
la conditiōe quis debet adduci: glo. sicut est
dicere Jesum non esse passum vel nō esse na
tum ex virgine: potius ei debet oia mala pa-
ti q̄ tali malo consentire: vt. xxij. q. v. ca. ita
ne. Unde ībdit in textu. non est igit mentir
endum in doctrina pietatis: qui magnū scel⁹
est primū genus mendacij z detestabile: hoc

ibi. Super quo dicit Alex. an. in suo. ij. q re ligio hic sumit cōmunit fz q nos religat ad tenendū: ñ tm ea q sūt circa fidē sed etiam ea q sūt circa bonos mores: in his enim duob⁹ consistit sūma chriane religionis. Et hoc q̄ dem peccatū mendacij grauissimū est int oia quia mendacium tanto grauī⁹ iudicatur: qn tomagis militat contra dilectionē dei t pxi mi: hoc enim pcīm militat contra vtrancp dilectionē nec solū opponit virtuti vertatis. sed etiā virtute fidei t religionis quod est gra uissimū: etiā si sit circa aliqd cuius cognitio ptinet ad bonū hois. s. ad pfectionē scientie t informationē morū. Unde tanta labes est hmōi vitij vt non solū fallenti: sed etiā illi q fallit sit damnabile. Unde in dicto. c. beat⁹ Paulus subdit in fine. Aliquando cōtin git falli vel nullū vel minimū esse pcīm: ali quando ex ipsa rerū varia cōsideratione mi nus est fallere cp falli. Ubi dicit glo. B: ix. q fallere aliquem in contractu minus pecca tum est cp falli ab aliquo circa articulos fi dei: in his enim que spectant ad fidē nō mul tum differunt fallere t falli: vt. xxj. q. j. c. si cupis: vbi dicit. Nō multū distat i vitio vel decipere posse vel decipi. s. in fide: vel in his sine quibus salus haberi non pōt fm glo. li cet q̄ntū in se est multo grauius sit decipe cp decipi: cp̄uis vtrūcp damnabile est: vñ. xxj. q. ij. c. In ipa cōsideratione: subdit: q longe tolerabilius est in his q̄ a religione. s. fidei se iuncta sunt mentiri id est fallere: cp in his sine quorū fide vel notitia deus coli nō pōt. Tale mendacium diabolus locutus est: t in celo t in terra: in celo quidem: quia vt dicit Joan. viij. In veritate non stetit. Et fz Au gu. xj. de ciui. dei: quia ab initio suę conditio nis in veritate non stetit: ideo nuncp beatus cum angelis fuit suo recusans esse subditus creatori: ac per hoc falsus t fallax: quia pia subiectione noluit tenere qd̄ nature est affe ctans p superbā electionē simulare qd̄ nō est. Et hāc falsitatē p venosas suggestiōes effu dit in ceteros sibi coherētes angelos. Et sic si dici liceat ppetrauit angelicidiū: t ex hoc Lu cifer dicit mendax t pater eius Joā. viij. de q̄ dt Augu. Diabolū aūt dixit dns patrem mendacij: qr nō omnis q̄ mentit pat menda cij sui est: si em ab alio mendaciū accepisti et dixisti: tu q̄dē mentit⁹ es sed pat mendacij ū es. Ille vero qui non aliunde accepit men daciū pater est mendacij: sicut de⁹ pater est veritatis. Licet⁹ aūt e celo diabol⁹ menda ciū finxit in paradiso q̄ parraret homicidiū. Ecce cp ex trabile malū est mendaciū: quod a sua conditiōe deiecit angelos multos t ho mines vniuer'os: t ideo de fabricatore menda cij dicit Joā. viij. Ille homicida erat ab ini tio hoc est in homine: pmo ex quo potuit fieri homicidiū. Aug. ibidē non em posset occidi homo nisi pius fieret hō: nō ferro accinct⁹ dia bolus ad hoim venit: verbū malū seminauit t occidit: noli ergo putare nō ee homicidium qm fratri tuo mala psuades: vos aūt seuitis i carne: qr nō potestis in mente: hec ille. Unde de falsa suggestione diaboli dt Theophil⁹: is em t deū apd hoies criminat⁹ est ad Euā dicens: qm̄ inuidens vobis signā inhibuit: t apud deū q̄ndam criminat⁹ est hoies: vt cū dix't tan gratis colit Job dñm: t vt efficaci⁹ ad casum traheret ait Gen. ij. nequaq̄ mo riemini scit em dns q in q̄cunq̄ die comede ritis ex eo aperient oculi vestri t critis sicut dij scientes bonū t malū. Preterea fm Origi nē Attende q̄ h nomē mendax dicit tam de diabolo qui mendacium genuit sic hic dicit: qr mendax est: q̄ de hoie: icōm illd pōs. Omnis hō mendax: t hō ille diaboli nomē sortit: vt pote ei⁹ filij efficit: qr fm Aug. de q̄stionib⁹ euāge. diabolus nō speciale nomē est sz cōe: in q̄cunq̄ ei opa diaboli fuerint inuenta: di abolus est appellandus: opis ei nomē est nō nature: t sic iudei a veritate auersi dicunt a chr̄o filij diaboli Joā. viij. h modo filij dia boli sūt oēs subuersores catholice veritatis: oēs dissuasores virtutū: oēs pmotores t sug gestores vitiorū: que sūt imitatores diaboli ce malicie de qb⁹ intelligi pōt illd. iij. Reg. xxij. t. ij. Paral. xviij. Egrediar t ero spūs mendax in ore oim pphetax eius. s. Achaz qui coluit Baal. Tales pphete sunt de quī bus Esa. v. dicit: ve qui dicitis malū bonum t bonum malū: t pharisei de quibus dic dominus cum freqntatiōe. Mat. xxiij. Ve vo bis scribe t pharisei tc. t hoc ppter multiplices errores quos seminabāt i eorū doctrina cum era p posse rete: quentes ad questū auaricie vt pater in multis passibus euangeliorum.

Secdo mō cōmittit h mendaciū pernicios⁹ scienter t ex proposito ledendo famā vl cha ritatem in proximo. Primū cōmittitur p de tractionem de qua visum est in. v. pcepto ser mone. viij. cum duobus sequentibus. Secū dū vero perficit per suburratione q̄ malicia

persor est ꝯ detractio: de qua visum est ser/
mone.x. z iō de eis nunc gra brevitatis sup/
sedeo. Hoc aūt sciendū ꝙ cū aliqō eoꝝ fit
cum intentione nocumentū inferendi vel in
fama vel in amicicia tunc constituit mortā/
le pcm̄: vñ detractores detestabiles sunt co
ram deo z hoibus: Dicit em̄ apls ad Ro.j.
Detractores deo odibiles: glo. hoc ōt ne de
tractio leuis putet cū impugnet charitatē
proximi quā summe diligit deus. Et iterū
ōt Prouer.xxiiij. cogitatio stulti pcm̄ est: z
abominatio hoīs detractor: hinc ōt ps. De
trahentem proximo suo hunc persequebar.
sic z de suffurratione scriptū est Eccl. xxviij.
Susurro z bilinguis maledictus erit: scz a
deo z hoibus multos cm̄ turbauit pacē ha/
bentes: scz inter eos discordias seminando:
lingua tertia scz inter duas linguas coꝝ ꝫs
discordat multos cōmouit: scz ad dissentio/
nem: immo qnq; totam ciuitatem vel regio
nem: z hoc quidem in occulto vt absentia in
vtroq; vero peccasse videtur vxor phutifari
eunuchi. Pharaonis principis exercitus: q̄
pter contemptum suum inuidia mota con
tra Joseph conabatur cuz viro suo reddere
infamem z exosum. ¶ Pro quo nota p: out
tangitur Ecc̄ xxxix. z Josephus plenius re
fert pestq; Joseph ab ea fuerat pluries sol/
licitatus nec acquiesceret operi nefario: accī
dit q̄ instaret publica festiuitas que valde
solennis erat egyptijs in qua congregabant
omnes non solum viri sed etiaz mulieres ad
phanuz idoli p: eter Joseph qui erat dei cul
tor: mulier igitur maledicta se simulās infir/
mam vt sic domi manere posset sine verecun
dia: ad hoc qu̇ sciuit solitudinem z silentium
vt liberius sollicitaret Joseph ad opus ne/
phārium quod z fecit primo verbis blādis
postea cōminatoriis q̄ nisi assentiret illū ac
cusaret: ac demū nimio libidinis ardore du
cta arripuit eum per vestimenta vt sic impor
tunitate sua ad opus illud eum induceret:
qui iratus in manu femine relicto palliō fo
ras egressus est: illa se contemptam dolens
in argumentum fidei retentū pallium osten
dit viro dicens: Ingressus est ad me seruus
Hebreus vt illuderet mihi: qui nimium cre
dulus verbis vxoris tradidit Joseph vin/
ctum in carcere regis: sicut iudices impij ini
que accusauerunt susannam castissimam cū
noller eis indulgere sui copiam: plures aut̄
de filiabus israel timentes diffamari consen
tiebant eis: sicut adhuc multe cōsentiunt in
sequentibus lubricis eadem ratione z hoc
quidam fuit etiam nō solum mortale sed de
testabile peccatum minus tamen ꝯ primū
in manifesto vero vel presentia leditur fa/
ma z charitas per contumeliam: obprobri/
um z conuicium de quibus dictuz est supra
in secundo p̄cepto sermone vltimo. ¶ Ter
tio modo cōmittur mendaciuz pernicioſum
contra proximum quātum ad corporale no
cumentum: vtpote violando: in exilium rele
gando: corporaliter ledendo vel etiam inter
ficiendo: z tale quidem mendacium mortā/
le z detestabile iudicatur: tertium tenēs gra
dum malicie immo plerunq; grauius ꝯ pre
cedens: vnde quantum ad violationem hoc
peccato deliquit amon filius Dauid: tam
opere q̄ sermone: cui iudicanti q̄ amaret
Thamar sororem Absalon consulunt Jo/
nadab amicus eius q̄ languorem simula/
ret cubando super lectum quod z fecit. Ec/
ce mendaciuz in opere cum inquit: pater tu⁹
venerit vt visitet te: dicet: veniat oro Tha/
mar soror mea vt det mihi cibū z faciat pul
mentum z comedam de manu eius quod et
fecit: z venit Thamar: factoq; pulmēto ius
sit Amon omnes egredi sororem q̄ suam in
gredi secum in conclaui vt ibi cibum capiat
de manu sua: ecce mendacium artificiosum
in sermone: vnde z vi oppressit eam: o q̄r ho/
die reperiūtur insidiatores castitatis alicne
nec verentur quibuscunq; mendacijs: periu
rijs ac promissionibus ad hanc pernicie per
tingere nullum q̄ statum verentur femina/
rum: virgines z vidue: moniales z deo sacra
te: affines z consanguinee castitatem vouen
tes z cōiugate: omnes pariter ab hac lamia
parantur insidias. Quantum etiā ad lesio
nem: vel interfectionē in hoc peccato deliqt
Jezabel vxor Achab que precepit optimati
bus Jezrael q̄ inuenirēt falsuz testimoniū
contra Naboth: cum scz dixisset: bñdixit Na
both deum z regem: id est maledixit: q̄r hoz
rorem enim maledictionis eaz iudei noie cō
trario significabant: z sic falsē accusabatur
de dei blasphemia z de crimine lese maiesta
tis: cui vtriq; debebatur pena mortis: h em̄
agebant ne querere viderentur eius mortem
sed dei z regis honorē sed deus q̄ nouit hoīz
corda misit q̄ p̄cederet Achab huius
facinoris crudelē vindictā. vt patet in textu
iij. Reg. xxj. In hoc etiam deliquerunt filij

Jacob Symeon z Leui qui vt dicunt do/
cto. Gen. xxxiij. Dina sororem eoꝝ stupr̃ata: z
a sichem filio emor ad coniugium requisita
responderunt in dolo seuientes ob stupr̃um
sororis: non possumus dare hoi incircũciso:
sed in hoc valebimus cõfederari si sic̃es nr̃i
esse valueritis z circũcidat in vobis oẽ ma/
sculini sexus: hoc em̃ dicentes cogitabant in
uadere ciuitatẽ qñ viri non possent se defen
dere. s. tertia die qđ z factũ est. z sc̃om docto
res nr̃os q: sichimite receperant circũcisionẽ
nec moliebant aliquã fraudem. tõ filij Ja/
cob pessime fecerunt fraudulenter eos inter
ficiendo: vñ Gen. xlix. Jacob in benedictiõe
filioꝝ dixit de eis: Simeõ z leui fratres va
sa iniquitatis bellantia: in consiliũ eoꝝ non
veniat aia mea: q: in furore suo occiderũt vi
rum: id est viros sichimitas. Et infra: Da
ledictus furor eoꝝ q: pr̃inax: Et tõ sequitur
pena: Diuidam inq̃t eos in Jacob z dispergã
eos in isrl: q: ad hã leui sorteꝫ nõ habuit in
terra: sz admixt⁹ alijs filijs: viculos habuit
ad alenda pecora. Similr Simeon q: mo/
dicus erat sorteꝫ non habuit sed receptus est
in sorteꝫ iude ¶ Quarto modo cõmittit mẽ
dacĩũ pniciosum ꝓxima pr̃imũ q̃tũ ad reale
nocumentũ quo. s. inferre q̃rit alijs nocumẽ
tũ in rebus suis tpalibus: z hoc qñq̃ fit ex inuti/
dia vel in affectiõe q̃ q̃rit alteri nocere: qñq̃
vero ex auaricia vel cupiditate q̃ q̃rit sibi vl̃
amico suo pdesse: z est in gñe suo petm̃ mor/
tale: z vtrunq̃ contigit in Siba pcuratore
Miphiboseth: q̃ vt dicũt doctores. ij. Reg.
xvj. fugiente Dauid a facie Absalon occur
rit ei cũ duob⁹ asinis paniby: vnis passis et
massis palatax. i. fructuum q̃ inter tabulas
quas palas dicimus pr̃esse compingunt vt
essent in vsum regis z suoꝝ. Et ait Dauid ad
eũ: vbi est Miphiboseth filius dñi tui: q̃ mo/
tus tã inuidia q̃ auaricia: q: positꝰ erat ad
seruiendũ Miphiboseth: vt pz. ij. Reg. ix. z
cupiebat impetrare hereditatem Miphibo
seth. Cogitabat em̃ q̃ Dauid p̃ suã sapiẽtiã
z bonã militiam finaliter obtineret victoriã
z sic q̃rebat applaudere dñmq̃ suũ eo sum
reddere: sicq̃ illius hereditatẽ p̃ medium Da/
uid acquirere qđ z factũ est: vñ rndit regi di
cens: remansit Miphiboseth in hierlm di/
cẽs. hodie restituet mihi domus israel regnũ
patris mei: sed hoc erat falsum: q: đr. c. xix.
q̃ reuertente Dauid descendit in occursum
illius illotis pedib⁹ z intonsa. i. incõposita

barba: vestesq̃ suas non lauerat a die qua
egressus fuerat rex vsq̃ ad diẽ reuersiõis ei⁹
in pace: z h̃ in signum magne tristicie: Et ait
rex. Quare nõ venisti mecũ: Qui rndit ser
u⁹ me⁹ Siba pr̃epsit me nolẽs mihi sternere
asinũ vt irẽ cũ rege: insup̃ z accusauit me co
ram rege: tu aũt q̃ iust⁹ es fac qđ tibi videt.
Et ait rex: fixũ ẽ qđ locut⁹ sũ: tu z Siba di
uide possessiões q d. vtrisq̃ vim dederã: sed
qđ vtrumq̃ vim totũ hr̃e nõ põt inf vos diui/
dat. Super q̃ dicũt q̃dã doctores q̃ Dauid
immemor iuramẽti cũ Jonathan inuste iudi
cauit. z tõ in vindictã illi⁹ iudicij Hieroboã
diuisit regnũ Dauid z semini ei⁹ pmissũ cũ
Roboã filio salomonis. Ecce q̃tũ põt lin/
gue falsiloq̃ adulãtis malicia. cũ z Dauid
sc̃m dñi viꝝ sc̃om eoꝝ ei⁹ seduxit: ad dandũ
falsũ iudiciũ. O q̃t rep: ũt adhuc mẽdaces
filij hoim q̃ plurimos decipiũt, pbis mẽdaci
b⁹: in ducẽdo vxores: exercẽdo mercantias z
multa silia. Et si obycit de Jacob q̃ mentie
bat se esse Esau pmogenitũ vt sic obtineret
pmogenituraꝫ: vt pz Gen. xxvij. z tñ pl̃umit
non peccasse mortaliter. Ad h̃ dicendum sm
Astẽ. li. j. tit. xxxvj. ar. v q̃ Jacob h̃ dicẽdo
nõ est mentit⁹: q: h̃ mystice dixit p̃ eo q̃ pmo
genita ei⁹ sibi dicebant de iure: z sic Jacob
erat Esau pmogenit⁹ nõ in p̃sona. s. d in iure
pmogeniture: vsus em̃ fuit h̃ mõ loq̃ndi per
spm̃ pphetie: ad designandũ mysteriũ q: sc̃z
pp̃lus iunior. s. gentilis sub stituend⁹ erat in
locum pmogeniti. s. pp̃li iudeoꝝ: vel ad dest
gnandum q̃ pp̃lus ab eo descendens q̃tum
ad dcũ p̃ferẽdus erat pp̃ho ab Esau descen/
denti. Ad laudem dei.

Vtrũ omne mendaciũ sit mor
tale: z q̃ mendacium officiosum cõ
tigit quatuor modis. Ser. viij.

On loqueris con/

n tra primũ tuũ falsuꝫ restimo
nĩũ. Exo. xx. Jã viso die pmo
gñe mendacioꝝ: sc̃om gen⁹ breui stilo pcurra
m⁹ qđ đr mendaciũ officiosũ: q: p̃ bet alicui
gratũ obsequiũ q nulli p̃stat aliqđ nocumẽ
tum: sc̃z pdest alicui z obest nulli. Ja Ante
cuius mendacij p̃secutionẽ queri põt vtrũ
omne mendaciũ sit mortale petm̃: s c̃ innue
re videt psal. vi. pdes oẽs q̃ loquunt menda
ciũ. Sap̃. j. Os qđ mentit occidit aiaꝫ. Et
h̃ videt innuere Greg. dicẽs de obstetricib⁹

q̄ in remuneratiōe obstetricū cognoscit quid mendacij culpa mereat: nam benignitatē ea rū merces que eis potuit in etna vita tribui: p̄missa culpa mendacij est in terrenā remunc ratione declinata: hec ille: sed merces eterna nō p̄dit nisi p: o petō mortali: z q: obstetricū merces eterna p: opter mendaciū fuit in tem porale remuneratione cōmutata: ex hoc vide tur q̄ mendaciū etiā officiosum qō est de me// lior: genere reputat mortale petm̄. Dicit ēm Astē. li. j. ti. xxxvj ar. tiij. q̄ ex quo non pōt aliquis pro causa maior: mentiri q̄ pro con// seruatione spūalis boni vel annexa bono spi rituali: ideo illud mendaciū est leuissimum qō fit pro conseruanda corpis castitate vel' ali quo sitli: hoc ibi. Si igit hoc mendacium erit mortale sequit q̄ omne mendaciū erit morta le. Ad hoc dicendū fm Tho. ij. ij. q. ex. qō il lud p̄pe dicit esse petm̄ mortale qō repugnat charitati p quā anima viuit deo cōiuncta: po test ergo mendaciū contrariari charitati tri// pliciter. Uno mō fm se: et hoc ex ipa falsa si gnificatōe: que q̄dē si sit circa res diuinas tūc cōtrariat charitati dei: cui⁹ veritatē aliqs ta li mendacio occultat vel corrumpit: vñ hmōi mendaciū non solū opponit virtuti ̄itatis sed etiā virtuti fidei z religionis: z ideo hoc mendaciū est grauissimū in genere mendaci orum vt dictū est in sermōe p̄cedenti. Si vo falsa significatio fit circa aliqd cui⁹ cognitō p̄tinet ad bois bonū: puta que p: tinent ad p fectionē scientie z info: mationem mor̄: tale mendaciū inq̄ntū infert damnū opinionis p ximo cōtrariat charitati q̄ntū ad dilectionē p̄mi: vnde ē petm̄ mortale. Si vero sit opi nio falsa ex mendacio generata circa aliqd de quo nō refert vtrū sic vel a'liter cognoscat: tunc ex tali mendacio non dānificat p̄mus sicut si quis fallat in aliqb⁹ particularib⁹ cō tingentib⁹ ad se nō p̄tinentib⁹: z tale menda cium in se non est mortale petm̄. Scō mo// do mendaciū charitati p̄trariat rōnis finis intenti: puta qō aut dicit in iniurīā dei semp est mortale peccatū vtpote chr̄iane religioni contrariū: aut dicit in nocumentū p̄mi q̄n// tum ad p̄sonā: famam vel diuitias: z fm hoc est mortale peccatū: cū nocere p̄mo sit mor// tale petm̄: z cum ex sola intentione peccari mortalis aliquis mortaliter peccet. ideo solus hmōi conatus verbetum constituit mortale petm̄ etiā si non sortiat effectū. Si vo finis intentus nō fuerit charitati p̄ri⁹ tunc menda cium fm hāc rōnem non erit mortale petm̄: sic apparet in mendacio iocoso in q̄ intendit ali q̄ leuis delectatio: z in mendacio officioso in quo intendit etiā vtilitas p̄mi. Tertio mō mendaciū charitati cōtrariat p accidēs: pu// ta rōne scandali vel cuiuscunq̄ damni con// sequentis: z sic erit etiā petm̄ mortale dum. s. q̄s non veret p̄opter scandalū publice menti ri: hec ille. Istud tm̄ tertiū membrū lari⁹ p̄se: quit Astē. li. j. ti. xxxvj. ar. tiij. dicens q̄ p ac cidens etiā mendaciū iocosum z officiosum potest esse mortale petm̄: z hoc q̄dr̄upliciter. Primo rōne nocumenti: vt cum mentiēs vi deret p̄babiliter ex suo mendacio imminere alī cui aliqd notabile nocumentū: q̄tus illō mē daciū non esset ad hoc ordinatū. Secōdo mo// do rōne nimie libidinis siue cōplacentie seu delectatiōis: qō contingit in mendacio ioco so: puta fm Rodo. cū aliqs suā vel alterius complacentiā siue delectationē in suo men// dacio dilectioni dei z mandator̄ eius p̄ponе ret: tūc ēm in tali mendacio mortaliter pecca// ret: vñ. xxv. di. §. criminis: vbi ponunt verba Aug. dicentis: nullū petm̄ adeo venialē qō non fiat mortale si placet: secus tm̄ si talis de lectatio sub deo esset: sicut etiā mortaliter pec// caret q̄ propriā vxorē cum tanta delectatiōe cognosceret q̄ etiā eadē faceret si vxor sua nō esset. Tertio mō rōne contempt⁹ etiā i men// dacio iocoso: vt cū aliqs pro indifferenti z p ni// hilo habet dicere tota die m. ndacia iocosa q̄si essent v: ra sicut faciunt mimi z ioculato ri⁹ z s:l'es fm Hostiēn ar. xxv. di. ver. alīs: se// cus est in aliis q̄b⁹ hoc accidit forte raro vel ex cuentu: vñ dr̄ glo. sup illō qō non fiat cri// minale. i. cui⁹ assiduitas z cōtempt⁹ vitandi veniale nō fiat mortale: vñ q̄dā dicunt q̄ tm̄ ip̄e contempt⁹ venialiū mortale petm̄ est: et fm hoc expone: fit mortale: id est per con tem ptū fit mortale: sicut etiā accedit verbū ad elementū et fit sacramentū: vt. j. q. j. c. dctta be. Uñ si Ray. z Hostiēn. quando dixerunt mendacia iocosa esse q̄nciosa: z mortalia pec cata intellexerūt hoc modo. s. rōne alicuius circūstantie: puta contempt⁹ vel libidinis vel nocumenti vel scandali: tunc bñ dixerūt: sed si hoc intellexerūt ratione sue ̄pcīi: tunc cō trarium sentire vident Tho. Alex. An. Bo nauen Richar. z alij theologi quibus est ma gis assentiendū. Quar to modo charitati cō trariatur ratione scandali. Scandalum au tem fieri contingere potest ex multis causis:

ꝛ contingit frequent rone circūstantie pone vt cum mentiens est pfect⁹ ꝛ quo ad vite statum ꝛ quo ad reputationē hoim. Jn tali ci si conscia dicter sibi ꝓbabiliter q̄ ex suo mendacio sequet scandalū: tunc mendaciū ē mortale peccatū: secus tn̄ si sit pfectus non tamē opinione hominū: licet enim tali sit grauius peccatū q̄ in homine impfecto: nō tamen est mortale: quia non subiacet scandalum: et sic intelligi potest qđ dr Augus. sup illō ps̄. v. Perdes omnes qui loquunt mendaciū: ꝛ ponit rtū. q. ij. c. ne quis: si quis inq̄t forte non velit ad istam visibilem mortem hominē ꝓ dere: paratus esse debet verū occultare non falsum dicere: vt neq̄ ꝓdat neq̄ mentiat: neq̄ occidat animā suam pro corpe alterius: ꝛ ita dicit li. de mendacio: q̄ perfectoq̄ est p̄ceptū: non tm̄ non mentiri sed nec velle mentiri. Sed de hoc latius videbit in sermōe sequēti. B Scōo vero queri potest quot modis mendaciū officiosum committi potest quibus alleuiat eius pctm̄. Ad hoc dicendū q̄ pr̄ naliter q̄tuor modis a contrario sensu: sicut cm̄ quatuor modis cōmittit mendaciū in alterius detrimentū: sic econtra q̄tuor modis cōmittit in alterius cōmodū ꝛ nulli⁹ detrimentū. Primo modo cōmittit in fauorem christiane religionis et salutis animaꝝ: de quo dicit Aug. xxij. q. ij. in. ca. ꝑmū circa fi. q̄ ad sempiternā salutē nullus deducendus est opitulante mendacio: vbi querit glosa sed qualiter p̄t aliquis ad eternā salutez duci per peccatū: ꝛ respondet q̄ indirecte: vt si monachus dicat regulam suam esse dulcē: ꝛ per tale mendaciū lucret aliquem christo. ꝛ est simile. j. q. ij. c. q̄ppio. xlv. dī. c. de iudeis. Si ergo querit an liceat alicui dicere mendaciū vt ad fidē vel religionē alliciat ꝓxim. Rn̄det Bona. q̄ non: quia deus nostro mendacio non indiget: neq̄ debet aliquis credere q̄ aliquis cōuertat ꝑ falsam suggestionē: sed potius ꝑ spūssancti inspirationē: quia vt dicit Greg. Jnuanum laborat lingua doctoris nisi intus ope⁹ gratia saluatoris: verūtamen cum non potest aliqs pro causa maiori mentiri q̄ pro cōseruatōe spiritualis boni vl̄ anneti bono spūali: ideo mendaciū illō est leuissimū quod fit pro cōseruatōe vl̄ augmēto fidei vel christiane religionis aut spiritualis profectus: tale mendaciū dixisse legitur Rachel quecum Jacob viro suo clam fugiens: vt habetur Gene. xxxj. Furata est idola patris sui: non tamen ad colendū sed ad subtrahendū a patre occasionē idolatrie: ꝛ sic n̄ fecit furtū ꝓpe loq̄ndo: cum q̄ laban insecut⁹ conquereret⁹ de sublatione deoꝝ suoq̄, ꝛ Jacob respondisset apud quē cū q̄ inueneris deos tuos neca⁹ co: ā fratribꝫ suis: nesciens q̄ Rachel esset furata patris idola. Jntrauit Laban ad querendū ea festinansq̄ Rachel abscondit ea subter stramēta. i. sella camelꝛ sedit desuper: propinquantiq̄ patri ait. Ne irascat dn̄s meus q̄ coram te assurgere nō queo: quia iuxta consuetudinē feminaq̄ nūc accidit mihi: ꝛ ꝟ mendacio delusit cum ne inueniret idola sua: vt vel sic conuerteretur ad deū verū. Similit ꝛ Jehu zelo religionis dī postq̄ peussit omnes de domo Achab ꝛ etiam nobros eius: qui. s. suspecti erant ne sibi faucrent ꝛ suis: iuxta beneplacitū dei fm q̄ habet. iiij. Regū. x. vt etiā omnes ꝓphetas Baal simul interficeret vsus est tali mendacio: nā interfecto Joram rege isrl̄ qui fouebat eos: multi ex eis fugerant ꝛ se absconderant: q̄a Jehu congregare volens simulabat se Baal velle colere ꝛ eius sacerdotes honorare: congregauit ei pplm̄ samarie: ꝛ ait in dolo. Ampliare volo cultum Baal: vocate ꝓphas eiꝰ ꝛ sacerdotes: quicunq̄ defuerit non viuet sacrificium enim grande est mihi Baal: ꝛ venerunt omnes serui Baal nec vnus defuit: impleta q̄ est domus Baal: cunq̄ diligenter perscrutatus esset ne quis eorum deesset vel aliquis ex alijs interesset: iussit omnes interfici A Baalq̄ ꝛ domū eius destrui: et fecerunt pro ea latrinas in detestationē idolatre ꝛ pro cōmunitati deseruiret in tali necessitate. Ceterum quidam dicere conant etiā Abraam incidisse tale mendaciū cū iturus ad montem in quo putabat se Jsaac immolaturum: dixit ad pueros suos: expectate hic cum asino: ꝛ ego puer illuc vsq̄ ꝓperantes postq̄ adorauerimus reuertemur ad vos: ꝟ enim dixit ne impedirent eius obedientiam perficiendam si presentes essent: vnde dicūt q̄ Abraam non intendebat q̄ Jsaac cum eo reuerteret⁹: quia disposuit cum omnino propter obedientiā immolare licet pueris de reuersione dicebat. Sed non videt verisimile q̄ tantus ꝓphera ꝛ tam singularis patriarcha in tam pfectissimi operis obedientia constitutus vel minimū mendaciū ꝓtulerit. Et ideo dicendum q̄ ex quo deus Abrae tam ꝓmiserat supra. xvij. ca. q̄ de Jsaac reges oriꝝ

rentur: z xxj. c. dicebat: in Isaac vocabit tibi semen: ꝛō fluctuanter tenebat ꝓbum dei esse verꝫ: z ex hoc Abraā imolare volens Isaac firmiter credidit qꝫ ipm imolatū a mortuis deus suscitaret. z in eo suū ꝓmissum cōpleret. Et hoc est qđ dr aplꝰ Hebr. xj. Fide obtulit Abraam Isaac cū tentaret: et vnigenitū offerret in q̄ susceperat ꝓmissiones: ad quem dictum est in Isaac vocabit tibi semen arbitrans qꝫ a morte suscitare potens est deꝰ: vel vt dr Amb. in li. de patriarchis: z ponit. xxj q. ij. c. prophetauit scz Abraā qđ ignorabat ipe solus redire disponebat imolato filio scz dñs ꝓ os eius locutꝰ est qđ parabat: captio se aūt: id est caute loq̄batur cuꝫ seruulis necognito negocio aut impediret eū aliqs aut gemitu obstreperet aut fletu. Glosa q̄rit ibidē: nunqđ voluntas Abrae fuit ꝓtraria voluntati dei. Rñdet qꝫ nō: sed ipa volita fuerunt contraria: Abraam em filiū volebat interficere: z deus ꝰ ipm nolebat scz qꝫ interficeret sed volebat Abraam filiū suū velle interficere: z sic erat eadē voluntas. ¶ Scđo mō cōmitti pōt officiosum mendacium ob ꝓseruationē fame vel charitatis mutue: q̄ duo sunt hoi maxie ad vitā p̄sentē deducendam z vitaꝫ eternā ꝓmerendā necessaria: dr enim Prouer xxij. Melius est nomen bonū qꝫ diuitie multe sup aurꝫ z argentū gra bona. Et iterꝫ Eccēs. vij. Melioꝰ est nomē bonū qꝫ vnguenta p̄ciosa Et Eccī. xlj. Cura habe de bono noie hoc em magis ꝑmanebit tibi qꝫ mille thesauri magni z p̄ciosi. Sic de charitate dicit Prouer. x. Uniuersa delicta operit charitas. Et aplꝰ. j. Corꝫ. xiij. Si linguis hominū loquar z angelorꝫ z cetera multa q̄ ibi quis ibidē de charitate sine qua nihil sumꝰ vt: unqꝫ aūt qdam discipulus in vitas partꝫ officiosō mēdacio ꝓseruare studuit scz famā bonā in abbate ꝓprio z charitatē in alioquē abbas expelli tussit a cella sibi ꝓcessa: motꝰ inuidia vt latius ptz ibidē: vñ ad ꝓseruationem bone fame. Eleazarus vnꝰ de excellentioribꝰ scribaꝫ in scientia: virtute z fama p̄e legit mortē subire ne pareret aliqđ determinatū fame: cū em vt dr. ij. Macch. vj. Per violentiā carnificū cōpelleret carnē porcinam māducare nec ille ꝓter mandatū dei vellet acquiescere: tunc iniqua miseratione cōmoti obtulerūt ei carnes licitas ad edendū vt sic simularetur manducasse sicut rex imperauerat z sic infamia notare et deceliqsse scz legem dei: vnde in tali casu non erat licitum edere carnes alias licitas eo qꝫ in tali fictione erat falsitas z mendacium fictio z aliorum seductio: que considerans Eleazarus cito respondit se permitti velle ad infernum id est potius omnem sustinere penam qꝫ facere talem fictionem. nō inquit etati nostre dignum est fingere vt multi adolescentium arbitrantes Eleazarum nonaginta annorum transisse ad vitam alienigenaꝫ z ipi ꝓpter meaꝫ simulationem z ꝓpter modicum z corruptibilis vite ꝑs incipiant: z ꝓpter hoc maculam scz infamie coꝝ hoibus z execrationem scz eorum deo z angelis eius me senectuti conquistaꝫ z his dictis crudeli morte mulctatus est: vt etiam adolescentib exemplum forte relinq̄ret. ¶ Tertio mō cōmittit aliqñ mendaciū officiosum ꝓ conseruatione violentie corporalis: z ꝰ duplicit. Primo vt cōseruet a corporali corruptiōe: z ꝰ mēdaciū ponit Aug. in dicto. c. ꝓmū esse octauū genꝰ mēdacij qđ z nulli obest: z ad ꝰ pdest vt ab immundicia corpalt aliquā tuat. Sug ꝰ q̄rit pōt vtiqꝫ aliquā fibi videꝫ iminere periculum amittendi castitatem licebit ei mentiri propter hoc periculum euitandum. Ad hoc dicendum fm Alex. an. z Bonauen. qꝫ ille qui est in tali gradu constituꝫ si est perfectus amatoꝝ continentie sic qꝫ pōt confidere de continentia mentis: tunc mentiri non debet pro vitanda corruptione carnis: qꝝ sicut dixit beata Lucia: Si me inuitaꝫ violaueris castitas mihi duplicabit ad coronā: in tali em esse posset passio illa sine culpa. Si aūt est imperfectus tunc rōnabiliter timere debet qꝫ succūberet si ad statum illum veniret: z iō ei concedit cuadere periculuꝫ maioris peccati p minus petm. Uñ sanius est illi falsum aliqđ dicere qꝫ illam passionē sustinere. Et hoc est qđ dr Aug. li. de mendacio: qꝫ illa petā que ira cōmittuntur in hoie vtcum faciant immunduꝫ z in petis nostris vitare debemus: ac per ꝰ nec peccata dicenda sunt: quia ideo fiunt vt immundicia euitetur: quod intelligi debet nō qꝫ non sint petā simplicit: sed qꝫ non sunt grauia. Et sicut dictuꝫ est de viro imperfectore spectu sui: sic etiam dicendū est de viro imperfectore respectu alterius imperfecti fm Bonauen. Scđo vero vt cōseruetur a corporali lesione: z hoc mendacium ponit Augustin. esse septimum in octo ca. primum vbi dicit septimum genus mēdacij est quod z nulli ob-

est z prodest alicui: velut si nolens hoiem ad mortē q̄sitū ꝓdere mēt iak. Vñ si sequit vtz licear alicui mentiri ꝓ ꝓseruanda alteri⁹ vi/ ta. Rñdet Pe. q nō: nec etiā imperfecto: licitum est cū impfecto ꝓuitatem occultare sed non falsitatem dicere fm Aug. xxij. q. ij. c. si quis ad te confugerit qui de mendacio tuo possit a morte liberari: non es mēt iturus: os cū qđ mentit occidit aiam: cum ḡ mendacio vita eterna amittit nunq̄ post cuiusq̄ vita corporali mentiendum est: z ibi. c. faciat hō z. c. oē genus. Ex his ptz q etiam impfect⁹ de quo fit o ad mortē aut debet celare veritatem sic q non ꝓmat falsitatem: querens scz sophistice siu figuratiue deludēdo vel oino tacendo vel er ꝓfesse: se non indicaturū asse/ rendo: sed non debet falsum dicere. Q, si ex eo q non mentit iacturam accipiunt: non tū ipe ꝓdit. Hoc aūt mendacium inciderūt ob stetrices. Exo. j. de quibus doctores diuersi modeloquuntur: nam quidam dicūt eas in illo mendacio mortaliter peccasse ex eo q ꝓ/ cessit caz mēdacium ex amore libidinoso vi re sue: quam magis diligebant q̄ ipam veri tatem: que tamen erat eo tpe confitenda q̄n fuerunt interrogate a iudice: z hoc in iudi/ cio: z hoc videt velle glo. Bar. brix. in. ca. si quelibet. xxij. q. ij. vbi dicit: ex hoc loco vide tur q iste mulieres que mentite fuerant pro salute alterius peccauerunt mortaliter: qz ꝓ veniali peccato nullus priuatur eterna salu te. Aug tñ dicit eas venialiter peccasse: sed vt patet in glosa Grego. super Exod. vnde sumptum est illud. c. iste mulieres bis fue/ runt mentite: primo promittendo Pharao/ ni q omnes masculos interficerent: sed tunc habebant in proposito q non interficerent: illud peccatum fuit veniale: quia fuit pro vi ta illoz conseruanda: z de illo loquitur Au gust. postea vero pueris reseruatis cum redar guerentur a pharaone sunt mentite cum di/ cebant hebreorum mulieres habere scientiā obstetricandi z tunc non fuerunt mentite ꝓ vita puerorz: quia illi iam erant seruati: sed pro vita propria ne interficerent: z hoc men dacium fuit mortale: z ꝓter hoc dānate fue runt: sed ille modus diecndi fm Bonauen. est calumniabilis: quia duz videtur dicere q aliquis mendacium aliquod leue dicens pro salute corporis sui mortaliter peccet: or etiaz de eis Tho. sco da. ij. q. cx. z Alex. in. iij. sunime: z Richar. in. iij. de quib⁹ gratia bre

uitatis supsedeo Preterea si obiect de Abra am q timore mortis dixit vxori sue Saram esse sororē suam vt ptz Gen. xx. Ad hoc rñdet Aug. i q̄stionib⁹ geneseos: z ponit. xxij. q. ij. c. querit: q Abraā veritatē voluit celari nō mendacium dici: soror cū dz: q: filia fratris erat: vñ ipe dixit Gen. xx. Vere soror mea est filia patris mei z non matris mee. Et Ysaac Gen. xxvj. dixit de Rebecca vxore sua q so ror eius est qz fuit ei⁹ soror z vxor. ¶ Quar to mō cōmittit mendaciū officiosum ꝓ con/ seruatiōe vel adeptiōe rei tpalium nulli tñ in iuriā faciendo: z hoc ponit Aug⁹. esse genus mendacij in dicto. c. ꝓmum: qđ z nulli obest z alicui pdest: velut si q̄spiā pecuniam alicui⁹ iniuste tollendā scies vbi sit se nesci/ re mentiat: z glo. sup ꝟbo iniuste: sec⁹ si iuste vt si fieret aūctre iudicis: z sic mendaciū istō fit ad euitandū iniustū dānū si dz euadere mortalē culpā. z idē est cuz fit mendaciū ad adipiscendū iniustū lucrū vel cōmodū. Si tñ fieret ad euitandū iustū damnū vel adipi scendū iustū cōmodum vel lucrū tūc nō eua deret mortalē culpā: tunc cū fieret ꝓficuosū sicut actū legit Act̄. v. in anania z saphyra vxore sua q fraudantes de ꝓcio agri z ob hoc mendaciū dicentes mortaliter peccauerunt: vñ ad vocē Petri subita morte mulctati sūt.

¶ Hic queri pōt vtz virgines dicentes se meretrices z ꝓ hoc ingredientes monasteriū instituti solū ad recipiendū meretrices peni tentes z nō alias: pñt ibidem remanere. Ad hoc rñdet Joan. in. c. j. de reli. do. li. vj. i no uella: q talis receptio nō tenet nec ib: salua ri si possunt fraude durante qua reuelata de/ bent expelli: vt de leg. c. cum dilecti. Haz vt dicitur. xxxiij. q. v. in. c. notificasti: omni hoi ad monachicā vitā tendenti legaliter iuste z sancte agendū est: z ideo q cunq̄ religio/ nem intrauerit z requisit⁹ vel nō req̄sit⁹ ali/ qđ mendaciū ꝓtulerit: cui⁹ virati cognita fm laudabilē ordinis institutionē a receptio ne refutandus esset: tunc mortaliter peccat qz talia falsa negare vl affirmare mendaciū ꝓficuosum est cōtra ꝓfectū religionis: vñ q virgines sic ingressas occupant loca mona/ sterij ad numerū q̄ plures nō pñt absq̄ penu ria sustentari: z sic aufert ingrediendi facul tas meretricib⁹ penitere volentib⁹: cū ipa/ rum receptio non teneret: vt patet in dicto c. j. §. j. z sic remanerent in peccō z fieret con/ tra mētem instituentis. Ad laudem dei.

Vtrum omne mendacium sit peccatum ac etiam mortale in viris perfectis ꝛ quod mendacium iocosum quatuor modis committitur. Sermo. ix.

Sermo ix

On loqueris contra primũ tuũ falsum testimoniũ. Exod. xx. Tertio loco recte videndũ est de tertio genere mendacior qđ ꝺ: mendaciũ iocosum: qđ etiã ab Aug⁹. vocat mex mendaciũ: vt pꝫ. xxij. q ij. in. c. primũ. vbi subdit: q quoddam mendaciũ fit sola intentione mentiendi: fallendiq; libidine qđ est mex mendaciũ: qꝛ nõ aggrauatꝫ ꝑpt intentionẽ nocendi: nec minuitꝫ ꝑpt intentionẽ ꝓdesse ndi. A Ad cuius euidentiam ꝓmo queri põt: vtꝛ oẽ mẽdaciũ sit petm̃: pſertim cũ mendaciũ ob ꝺ petm̃ esse videat q ꝑ ipm bõ proximũ suũ decipiat. Dicit em̃ Aug. in li. de mendacio: q quisquis esse genus aliqđ mendacij qđ petm̃ nõ sic putauerit: decipiet seipm turpiter. cũ honestũ se deceptorẽ arbitret alioꝛ: sed nõ oñe mendaciũ est deceptionis causa: qꝛ ꝑ mendaciũ iocosum nullus decipit: non em̃ ad hoc dicunt hmõi mendacia vt credant sed ꝓpter delectationẽ solũ: q delectatio plerunq; necessaria videt ex testib⁹ et infirmis: vnde ꝛ hyperbolice locutiones q̃q; reperiunt in sacra scriptura. Ad ꝟ dicendus fm Tho. sc̃da ij. q. ex. Q; illud qđ est fm se malũ ex gñe nullo mõ põt esse bonũ ꝛ licitũ qꝛ ad ꝟ q aliquid sit bonũ requirit q oia recte concurrant. Bonũ em̃ est ex integra causa: malũ aũt a singularib⁹ defectib⁹: vt dixit Dionysius. iiij. c. de diui. no. mendaciũ autẽ est malũ ex gñe: est em̃ actꝰ cadens sup materiã indebitã: cũ em̃ voces naturaliter sunt signa intellectuũ innaturale est ꝛ indebitum q aliquis significet voce id qđ non habet in mente. Hinc ꝺr phus in. iij. Ethic. q mendaciũ est ꝑ se prauũ ꝛ fugiendũ: verũ aũt bonũ ꝛ laudabile. Omne nanq; mendaciũ sic fm se malũ est ꝛ petm̃ q nullo pacto: nullo fine: nulla dispensatione humana vel diuina bñ fieri põt. Et hoc Aug. expresse ꝺr in lib. de mendacio. ꝛ nitit multipliciter ꝓbare: ꝛ in ꝟ cõuenit doctoꝛes: vt ꝺr Bonauen. ꝛ huiꝰ rõ est: qꝛ fm Asten. li. j. ti. xxxvj. Dupliciter dicit aliqđ esse malus: scꝫ aut ex gñe actus: vt cum actus sup materiam indebitam transit: aut ex malicia intentionis. Põt aũt actꝰ transire sup materiã dupliciter. s. respectu dei ꝛ respectu ꝓximi. Si q respectu dei: sic ē malum in se ꝛ fm se: nec vllo mõ põt fieri bñ vt est de ũ odire. Si respectu ꝓximi vt nocere proximo: sic est malũ in se non tñ fm se: vñ ꝑt aliq; fine bñ fieri: qꝛ põt ibidẽ intentio recta supuenire. Si aũt aliquid est malũ ex malicia intentionis: tũc siue sit respectu dei siue respectu ꝓximi simpliciter est malũ: ꝛ nullo fine bñ fieri põt: qꝛ dicit ꝓuationez debiti finis: tale aũt est mendaciũ: qꝛ nõ tm̃ dicit malum ex hoc q transit sup materiã indebitam sed etiã quia hẽt intentionis malictã: hoc ille Vlñ oẽ mendaciũ est petm̃: sicut etiã ꝺr August. li. de mendacio. ꝛ idẽ ꝺr sup illud pſ. v Perdes oẽs q loquunt mendacium: ꝛ ponit xxij. q: ij. in. ca. ne quis. vbi subdit. Duo ꝟo sunt gña mendaciorum in quib⁹ nõ est magna culpa: sed tm̃ nõ sunt sine culpa: cũ aut iocamur aut ꝓmo consulendo mentimur: illud aũt ꝓmũ in iocando tõ non est pniciosum: qꝛ non fallit. nouit em̃ ille cui dicit iocandi causa fuisse dictum. Scdm̃ aũt ideo mitius est: qꝛ retinet nõnullã benuolentiaz: hoc ibi Ad argumentũ q rñdet q opatio aliq; ꝓsideranda põt triplicit. Vno mõ fm seipsaz. Alio mõ ex parte operantis. Mendaciũ q̃ iocosũ ex ipso gñe oꝝ rõnem habet fallendi: q̃uis ex intentione dicentis nõ dicat ad fallendũ: nec etiaz fallat ex mõ dicendi: nec est sic de hyperbolicis aut quibuscunq; figuratiuis locutionib⁹ q̃ reperiunt in sacra scriptura: qꝛ sic Aug. ꝺr li. de mẽdacio: q̃q̃d figuratiue fit aut dicit nõ est mendaciũ: ois em̃ enũciatio ad id qđ enunciat referenda est: oẽ aũt figurate factũ aut dictũ hoc enunciat qđ significat eis quib⁹ ad intelligendũ ꝓpatũ est. Sc̃do ꝟo queri põt: vtrũ oẽ mendaciũ sit mortale petm̃ in viꝝ ꝓfectis: pſertim dũ dicat Aug. lib. de mendacio: q ꝓfectoꝝ p̃ceptũ est non solũ non mentiri sed nec velle mentiri: cõtra p̃ceptũ aũt facere est mortale petm̃. In cuiꝰ argumentũ ꝺr idẽ Aug. xxij. dist. ij. c. ne q̃s arbitret ꝓfectũ ꝛ spũalem hoiem ꝑ ista rpalis vita sua vel alterius morte cuiꝰ non occidit aia debere mentiri. hoc ibi. Sed mendaciũ officiosum videt leuissimũ: vtpote qđ alicui ꝓdest nulli nocet. Ad hoc breuiter dicendũ q circa hãc materiã sunt due opinions. Prima dicit q illa mẽdacia q̃ venialia sũt in im

perfectis: vt mendaciū iocosum z officiosum sint etiam venialia in pfectis magis tñ grauia iudicant. z ōr hic pfect⁹ fm Ray. z Hostiē. vir claustralis siue religiosus q̄ ex toto renunciauit mōdo: multomagis fm Hostiē. cp̄us qui. s. p̄cellit in dignitate: ita p̄eminere debet alijs in religione z sanctitate. vel etiā vir perfectus ōr fm Hugo. Jo. vt Hosti. refert: ille qui si decederet statim ad patriā cuo larz: z ista opinio magis placet Ray. z Tho. z qui tenent eam ad verba Aug rñdent: vt ōr Bonauen. q̄ Aug. non intendit dicere q̄ p̄dicta mendacia sint viris pfectis petā mortalia: sed q̄ sunt in eis grauiora z magis indecentia: q̄ mentiendo se z alios ad mortez disponunt. Et Alexā. in. iij. ōr. q̄ cū Aug. dicit sup illud ps̄. v. Perdes oēs qui loquūtur mendaciū: fez in dicto. c. ne quis. q̄ vir pfectus mentiri non debet p conseruanda alterius vita ne pdat aiam suā: nō intendit dicere q̄ pfectus quocunq̄ mendacio mentiat mortaliter peccat: sed q̄ semp vitare scandalum debet ne p vita alicuius seruāda diserimen cōmittat in aiam suā: p̄ter eā veniale citius veniet ad mortale. Vñ cū ōr dū vitā alterius seruat supplemendacio veniali animam suam pdat: id est aliqñ pdere cōtingat mendacio mortali. Et q̄ nescit vtq̄ mendacium p̄oueniat ex radice siue libidine: id est amore mortali vl̄ veniali: ideo dicit ne forte vnde non asserit p̄ter hoc q̄ pdat aiam suā. Est aūt libido mortalis appetitus animi q̄ bonis eternis quelibet tpalia p̄ponunt: vt vult Aug. li. de mēdacio. Libido vo venialis est appetitus sensualitatis vel rōnis quo aliqd̄ tpale nimis diligit tamen sub deo: hec Alexan. Et querit vlterius nunquid omne mendacium est p̄hibitum in h̄ p̄cepto. s. non loquēris ꝯ p̄ximū tuū falsum testimoniuz. Et rñdet q̄ sic: loquendo de mendacio qd̄ p uenit ex libidine mortali: non aūt qd̄ puenit ex libidine veniali: sic nec in alijs p̄ceptis p hibetur culpa venialis. Et qd̄ Aug. ōr lib. de mendacio: q̄. s. in nullo casu mentiendum est h̄ intelligit. q̄ oē mendaciū malū est fm se: z mendaciū mortale sep̄at a veritate diuina veniale disponit ad sep̄arationem: h̄ Alex. Scda vo opinio ōr q̄ mēdacia officiosa sūt semp in perfectis mortalia. Jocosa vo sunt venialia: z hec opinio magis cōsonat vbis Aug. q̄ ponunt in dicto. c. ne qs. vñ Aug⁹. p̄ter magnū zelū veritatis maxime detesta

tus est mendaciū: z illud saltē a viris pfectis voluit elongare vt veritas in aliquib⁹ sedem solidā inueniret fm Bonauē. z hmōi opinionis est etiaz glosa Aug. ibidē. q̄ ōr q̄ triplex est gen⁹ mendacij. s. malignitatis qd̄ fit cā decipiēdi: z illud oib⁹ ē mortale p̄tm. Jocositatis vbi nemo ledit: z illud nulli ē mortale p̄tm. Benignitatis siue pietatis qd̄ fit p salute alicui⁹: z de illo ōr q̄ sit mortale pfectis: venale imp fectis. Sed ḡre non est mortale potius illud p̄tm qd̄ fit loco z p qd̄ nulli p̄sunt ḡ istud p qd̄ p̄sunt alicui. Rñ. q̄ illud nō fit ex aio: sed istud fez p̄ istud intēdit decipere: p illud nō: hec glo. Hec tñ mēdacia loco posse venialia in pfectis sic intelligēdū videt fm Ray. z Hosti. q̄n ille cui dicit iocosa mendacia scit rea dici cā iocandi: z sic videt Aug. velle in dicto. c. ne qs. vbi subdit. Illud aūt p̄mū in iocando mendaciū iō est pnitiosum q̄ non fallit: nouit em̄ ille cui ōr iocandi causa fuisse dictū: z hec opinio videt turio: licet p̄ma benigniorfm Hosti. ar. v. di. c. ad eius. vbi subdit. bonaz mentiū est ibi culpas agnoscere vbi culpa nō est. Et super illud Roma xiij. Omne qd̄ non est ex fide p̄tm est. dicit glo. omne qd̄ fit p̄ter ꝯscientiam edificat ad gehennā z huic opinioni Bonauē. magis adherere videt. distinguit tñ rōnabiliter de viris pfectis dicens: q̄ hō non obligat specialit ad aliquid vltra alios nisi rōne voti emissi vel officij cōmissi vel cā dali iminentis vel ꝯscie dictantis. Si ḡ viri perfecti sint obligati ad nō mentiendū aliq̄ gñe mendacij cum non sit obligati ad hoc ex p̄cepto nec ex voto nec ex officio commisso: erunt obligati p̄ter scādalum z conscie vinculum: z ideo distinguendum est q̄ quidam sunt perfecti publici: z quidam perfecti occulti: primis adhiberur fides tanq̄ de cōseruatoribꝰ veritatis. Et q̄ mendacium deprehensum facit q̄ hō nō credat alteri si ipsi mētirent nec aliquib⁹ nec ipsismet crederet: z sic viri ati p̄iudicaret z alijs occa.ō scandali daret: z ō tales debent hāc ꝯscientiā q̄ p nulla re dicant mendacium p̄ter virandum scandalū z veritatis cont̄ptum: qñ ḡ mendaciū dicunt peccant mortaliter: tum q̄ contra cō scientiā faciunt: tum quia alios actiue scandalizant: z hec est verum nisi certum esset q̄ mendaciū non detegeret: non aūt ij scandalizantur de imperfectis vel de perfectis occultis: z ideo tales non sūt obligantur ad

omne mendaciū cuitandū: hec ille. ¶ Et nota hic generalit̄ q̄ fm Augu. in sacra scriptura inducunt aliquos scr̄os patrū gestā tanq̄ exempla p̄fectorum: de quib⁹ nō est existimandū eos fuisse mentiros: vt cum Abraam Gen. xxij. dixit ad pueros se cum filio post immolationē victime reuersurū: q̄ fm Alcbuinū ⁊ si filiū intendebat imolare credebat tamē vt dicit Ap̄s: q̄ cum dominus resuscitaret: vt dictū est in sermone p̄cedenti. Si qua tamē in eor̄ dictis mendacia videant: intelligi dēnt esse dicta figuraliter ⁊ p phetice. Quidā etiā laudant in scr̄is non p̄p perfectā virtutē: sed p̄p quandā virtutis indolem: q̄. s. in eis apparebat aliquis affectus laudabilis ex quo mouebāt ad aliqua indebita facienda: ⁊ sic Judith laudat: non q̄ Holoferni mentita est sed p̄propt affectus quē habuit ad salutē pp̄li p̄ro q̄ se periculis exposuit: licet etiā dici possit q̄ eius ꝟba sūt fm aliquē intellectū mysticū vera. Vnde ex gl. ibidem non dixit illa adulatorie mentiendo sed futura p̄phetice p̄dicendo: verūtamen quicquid sit in veteri testamento plura p̄mittunt quorū exemplis hodie vti nō licet. Vñ de hoc dicit Gregorius ⁊ ponit xxij. q. ij. ca. Si quis p̄ vetus testamentū vult suū tueri mendaciū: q̄ minus illic quibusdā forte asse nocuerit. Dicat necesse est rerū alienarum raptum. s. quem fecerunt filij isr̄l: vt. xiij. q. v. c. dixit. dicat retributionē iniurie que inf̄ir̄mis illic concessa st̄ sibi nocere nō posse: glo. tūc ei licuit auctoritate p̄p̄ria vlcisci iniurias vt. xxij. q. iij. c. cum in lege. ⁊ q. v. si audieris. Sequitur: que omnia cunctis liquet q̄n ta animaduersione veritas insequitur quo nobis tam significationis sue vmbra postposita in vera carne delectatur: glosa insequitur. cum dicit mihi vindictam ⁊ ego retribuam cum dixit: si quis te p̄cusserit in vnā maxillam p̄rebe ei aliam. ¶ Mendaciū igitur ioc̄osum vel oc̄osum similiter quatuor modis committit. Primo sola libidine mentiendi ⁊ fallendi: quod merum est mendaciū fm Aug. xxij. q. ij. c. j. vbi ponit hoc esse quartū mendaciū: aliqui tamen textus habent mirum p̄ro merum: quasi diceret fm glosam: mirum est q̄ ira vult aliquis mentiri vbi nulla pertinet vtilitas. De hoc autem mendacio quod fit sola mentiendi vel fallendi libidine vt cum quis delectatur in astutia componendi mendacia. Vnde dicit Hostiē. q̄ hoc nō

intelligit de libidine decipiendi: sed de libidine falsum dicēdi: q̄r dicit hoc fieri mendacium sola libidine mentiendi. Nam quia libido dicit a libendo: nihil habet hoc mendaciū neq̄ in se neq̄ in eam extra illū in quo est libido. s. mentientē: propt q̄ certā Augu. vt dictū est vocat ip̄m mendaciū merum: nō sic est de alijs mendacijs: q̄r illa causam habēt extra mentientē. s. nocendi: iuuandi: placendi vel delectandi. Est nota q̄ libido dupliciter dici potest. Uno modo stricte ⁊ p̄prie fm q̄ dicit Aug. q̄ libido est appetit⁹ animi q̄ aliquod tempor̄ale p̄ponit eterno bono: ⁊ sic non est radix nisi mortaliū peccator̄ū: vñ q̄n mendaciū istud p̄cedit ex hmōi libidine: tūc semper est peccatū mortale. Cuius libidinis expressum est signum: quando quis tm̄ hmōi mendacio inhereret q̄ in se sentiat illud nihilominus dicturum: q̄uis esset a deo p̄ohibitū sicut cōmuniter contingit in histrionibus: et idem est immo pe⁹ esset si ex contemptu. s. dei mandata nihil ipendens talia non dimitteret. Alio modo talis libido accipitur communiter vel large. s. p̄out est radix non tm̄ mortaliū sed etiam venialiū: vnde quandoq̄ mendaciū hoc p̄cedit ex huiusmodi libidine que p̄ponit eternum bonū cuicūq̄ bono tempor̄ali: tunc nō est mortale peccatū sz̄ veniale: ⁊ sic accipit Augustinus hoc mendacium in dicto. c. ne quis. dicit tamē in c. p̄mū non est mentiendū. iij. genere. s. mendacij p̄pter mendacij libidinem que per se p̄na vitiosa est. De quo genere dicitur Prouerbior̄ xx. Suauis est homini panis mendacij: ⁊ postea implebit os eius calculo. s. ignito: nō tamen illo quem angelus forcipe tulerat de altari purgans eo os Esaie: vt habet eiusdem vj. sed ignito calculo sumpto de inferno ad comburendum ⁊ non ad purgandum. ¶

Secundo vero mendaciū hoc committit cupidine adulandi vel delectandi: ⁊ hoc ponit Augustinus esse quintū genus mendacij dicens. Quintum sz̄ genus fit placendi cupiditate de suaui eloquio: glosa quod faciunt adulatores ad hoc vt placeant. Et infra: non est mentiendum quinto genere: quia nec ip̄a veritas placendi causa hoib⁹ renunciāda est: q̄nto minus mendaciū q̄ per se ip̄m: q̄r mendaciū est: vtiq̄ turpe est: nihil em̄ tā diuinū est quod nō vergit in p̄niciem: si in eo quis querit hominū laudē: ar. c. xij. distin. cantantes: ⁊ in glo. Hic queri potest vtrum

mendaciū in adulatione cōmissum iudicandū sit mortale peccatū: presertim cū sup pō. laix. Conuertant stari erubescentes. ōr glo. q plus nocet lingua adulatoris q̄ gladius persecutorū. Ad hoc dicendū ſm Tho. ij. ij. q. cxv. q adulatio triplicit contrariat charitati: t per ōns iudicat esse peccatū mortale. Uno modo rōne ſpi materie puta cuz quis laudat alterius peccatū tanq̄ bonū vl factū strenuū iuxta illō pō. ix. Quonīā laudatur peccator desiderijs anime sue tc. Et hoc qz contrariat dilectiōi dei: contra cuius iustitiam loquit: t contra dilectionē primi quem in peccato fouet: t forte multis alijs per hoc nocet: ideo tale mendaciū est graue: t plerū q̄ multiplex mortale peccatum. De quo ōr Gregorius. xviij. moza. t ponit dist. xlvj. c. sunt nonnulli. qui dum malefacta hominū laudibus efferunt: augent que increpare debuerant. Hinc enim p phetā Ezech. xiij. ōr Ue qui consuunt pulluillos sub omni cubitu manus: t faciunt ceruicalia sub capite vniuerse etatis. Ad hoc quippe sub cubito pulluillus vel ceruical sub capite iacentis ponit vt molliter quiescat: quisq̄s ergo male agentibus adulatur: pulluillum vel ceruical sub capite vel cubito iacentis ponit: vt qui corripi ex culpa debuerat: in ea fultus laudibus molliter quiescat t sic vide si placet. Unde in hoc casu mendaciū adulatorium semper est peccatū mortale. Scōo modo contrariatur adulatio charitati ratione intentionis: vt cum quis ad hoc adulat alicui vt ei fraudulenter noceat corporaliter vel spiritualit t hoc est graue mortale peccatū: sicut cōmuniter faciunt qui prouocant mlīces: t eas suis voluntatibus inclinare nituntur: vel qui verbis adulatorijs ad alia pniciosa nituntur allicere: vel quomodocūq̄ primos nituntur inuste decipere: de hoc enim habetur Prouerbiorum. xxvij. Uulnera sunt vniuersa diligentis q̄ fraudulenta odientis oscula. Tertio modo charitati contrariat accidentalit: sicut cum laus adulationis fit alteri occasio peccandi. s. per vanam gloriam: complacentiam t similia: quod tamen fit preter intentionem adulatoris: t hoc fit duobus modis vt tangit glo. xxv. distin. §. alīs. Primo cum quis in alio nimis extollit bonum quod habet. Secundo vero cum quis per adulationem alicui bonum attribuit quod non habet: t vtrūq̄ veniale est in se: secundū tamē grauius est primo. Unde dicitur ibidem in textu. Que sunt autē minuta peccata licet omnibus nota sint: tamen quia longum est vt oia replicentur: opus est vt ex eis vel aliqua nominemus: t infra Si amplius fiunt blanditus q̄ oportet: si cuiq̄ maiori persone aut ex voluntate: aut ex necessitate adulari voluerit. hoc ibi: t sic in tali casu ponit Augustinus adulationē int peccata venialia: qđ sane intelligit: nisi fuerint occasio mortalis ruine: tunc em ſm Thomā considerandū est vtrū sit occasio data vel accepta et qualis ruina sequat t ſm hoc erit adulatio iudicanda culpa venialis vel mortalis. Potest si quis et sola assiduitate delectandi alios: iocosa proferet mendacia: ille ſm philosophū vocat placidus. Si vero hoc facit intentione alicui⁹ cōmodi vel lucri consequendi: vel etiam alicui⁹ mali vel incōmodi euadendi: talis vocat blanditor vel adulator: t in vtroq̄ constituit tm venniale peccatū: nisi ex aliquo accidenti contingeret esse mendacium pernicioſum: vel nisi ex assiduitate generaret dei contemptū: q: tunc fieret mortale peccatum. Tertio proinde mendacium: hoc committit appetitu placendi: t hoc fit per iactantiam. Pro quo nota q̄z Thomā. ij. ij. q. cxij. t Aſten. lib. ij. ti. xxvij. q iactantia proprie videtur importare q homo se verbis extollat. Illa enim que vult homo longius a se iactare in altum eleuat: tūc autem proprie se quis extollit quando de se supra se aliquid dicit. Et hoc dupliciter: vel enim de se dicit supra id quod de eo homines opinantur: vel etiam de se dicit supra id qđ in se ſm rei veritatem: t hoc ſm magis proprie dicitur iactantia: q̄uis vtroq̄ modo dici possit iactantia. Unde iactantia proprie sic diffiniri potest. Iactantia est ostentatio proprie laudis cui veritas non subsistit: et h nomine dicitur arrogantia: cum. s. quis attribuit sibi quod non habet. Potest igitur iactantia considerari dupliciter. Uno modo ſm se prout est quoddam mendacium et tūc est mortale: q̄n qs de se iactanter pfert id qđ est contra gliā dei. Sicut ex pſona regis cui dicit Ezech. xxviij. Elcuatum est cor tuum t dixisti: deus ego sum. Ualet iā contra charitatem proximi: sicut cum quis se iactando prumpit in contumelias aliorum: vt habetur Luce. xviij. de phariseo dicente. Non sum sic ceteri hominū: raptores: iniusti: adulteri: velut etiam hic publicanus. Quandoq̄

vero fm se quidem est venale pc̃m: qñ. s. qs de se talia iactat que nec̃ sunt contra deum nec̃ contra pximũ: q̃ tunc non est mendacium pniciosum in se: verum ñ fm suã causaz põt fieri mortale: vt si pcedat ex mortali superbia vel vana gloria. Similiter si fit ꝓpter appetitum lucri: tunc ad deceptionẽ z dãnum proximi pertinere videt: z iõ magis mortale pc̃m iudicat. Dicit em̃ pḧus in. viij. Ethicorum: q turpior est qui se iactat causa lucri c̃ qui se iactat causa glorie vel honoris: non tñ semp est mortale pc̃m: q̃ põt esse tale lucrũ ex quo alius non damnificat. ¶ Quarto de nic̃ mendaciũ hoc committit affectu displicendi: sicut cuz quis humilitatis causa mentitur z vocat ironia. Nam ironia ꝓprie committitur cum quis a veritate declinãs de se minora dicit: vt cũ asserit aliq̃d vile de se q̃ tñ in se non recognoscit: aut cum negat de se magnuz aliquid q̃ in se tñ esse recognoscit. Et vt ait Asten. vbi supra. Iactantia z ironia rõne materie sine obiecti circa q̃ sunt: equalia retã sunt: q̃ vtrũc̃ mentit circa idẽ secz circa conditionem psone. Sed vt in plurimũ iactantia procedit ex turpitudine morbo. s. appetitu lucri vel honoris: ironia ꝓ ex hoc q̃ fugit elationẽ licet inordinate secz p mendaciũ. Et fm hoc dr. iiij. Ethicoz: q iactantia est pc̃m graui⁹ ironia: cũ tñ ds de se minora fingit vt dolose decipiat: tũc grauior ẽ c̃ iactãtia. Vñ Eccli. xix. Est qui nequiter se humiliat z interiora eius plena sunt dolo. Hã z q̃ hũilitatis causa mentit peccat eriaz plerũc̃ mortaliter: vt pz. xxij. q. ij. c. cũ hũilitatis: z in glosa. vbi dr: q dicẽdo in speciali aliq̃d pc̃m de se cui⁹ cõtrariũ est verũ mortaliter peccat: c̃ius in generali dicere põt se esse peccatorẽ. Et vt dr cõpendiũ: in h̃ ꝓcepto etiã includit tractumnitas vitarꝫ tpe necessitatis: vt. xj. q. iij c. q̃s. Ad laudẽ dei.

De mendacio in hypocrisi z simulatione z quis est censendus hypocrita: ac vtrum omnis simulatio sit peccatũ de triplici quoq̃ hypocrisi. s. in doctrina: iusticia z vita.

Sermo. x.

On loqueris contra pximũ tuũ falsuz testimo

nĩ. Exod. xx. Ordine congruo iã vidẽdum est de falso testimonio fm tertiaz acceptionẽ put accipit largissime p omni deceptoria vl pniciosa simulatione q̃cunq̃ mõ fiat in ope vel apparatu exteriori. ¶ Ad cuius euidentiã prio queri põt: vtr̃ simulatio sit idez q̃ hypocrisis: pertim cũ simulatio cõsistat in quodã factoꝛ mẽdacio. sed hypocrisis pt esse si quis oñdat exterius q̃d agit interius: fm illud Matth. vj. Cum facis elemosynam noli tuba canere ante te sicut hypocrite faciunt. Vñ hypocrisis in sola intentione ꝓsistit dicente dño Matth. xxiij. q̃ oia opa sua faciunt vt videant ab hoib⁹. Et Greg. xxxj moral. dicit: q̃ nunq̃ q̃d agũt: sed quõ de actione qualibet hoib⁹ placere ꝓpõnt cõsiderant. Simulatio ꝓo non ꝓsistit in sola intentione sed in exteriori operatione. Dicit em̃ glosa sup illud Job. xxxvj. Simulatores z callidi puocant iram dei q̃ simulator aliud simulat z aliud agit: castitatẽ ꝓfert z lasciuiã sequitur: oñdat paupertatem z marsupium replet. Ad hoc dicendum fm Tho. scõa. ij. q. cxj. q̃ fm Ysidoꝛ nomen hypocrite tractuz est a spẽ coꝛ qui in spectaculis ꝓtecta facie incedunt: distinguentes vultũ vario coloꝛe vt ad psone quã simulãt coloꝛẽ q̃uenãt mõ in specie viri: mõ in specie femine: vt i ludis ppl'um fallant. Dicit em̃ Aug. in li. de sermone dñi in monte: q̃ sicut hypocrite simulatores alieꝛ psonaꝛ agũt partes illi⁹ q̃ non sunt: Non enim qui agit ꝓtes agamenonis vere ipse est sed simulat eã: sic z in ecclesia z in omni vita hũana: quisq̃s vult se videri q̃ nõ est: hypocrita est simulat em̃ se iustũ non exhibet. Omis igit hypocrisis est simulatio: non tñ omis simulatio est hypocrisis: sed solũ illa qua quis simulat psonã alterius: sic̃ cuz petõ: simulat personam iusti. Hã fm Ysidoꝛ in li. etymologiaꝛ hypocrita greco sermone simulator latine intercꝑtatur: qui dũint⁹ malus sit: bonũ se palã oñdit: Hypo em̃ falsus crisis iudicium interꝑtat. vñ sup illo Matth. v. sicut faciunt hypocrite: dr glo. Hypocrita est qui simulat q̃d est repsentator alterius psone: hoc est vult videri bonus z non est. Ad argumentũ igit est dicendũ: q̃ opus exterius naturaliter significat intentionez: q̃n igitur quis per bona opera que facit ad dei seruitium pertinentia nõ querit placere deo sed hoibus: tunc simulat rectam intentionẽ quam non habet. Vñ dicit Greg. xxxj. mo

ra:ium:q hypocrite per causas dei intentio ni deseruiunt seculi:q: p ipa quoq; se agere sancta ostendunt non conuersione querunt hoim:sed auras fauoz:t ira simulant mendaciter intentionem rectam q̄ nō hnt: q̄uis non simulant aliq̄d opus rectum quod non agant. Unde hypocrisis sit mendaciū opis vt pote simulatio q̄dam illius qō non est: iō sicut in mendacio sic etiam in hypocrisi vel simulatione duo sunt: vnuz q̄dem est sicut signum:t aliud signatū. Dala aūt intentio in hypocrisi consideraf sicut signatum quod non respondet signo:exteriora vero vel ꝓba vel opa vel quecunq; similia considerantur in omni simulatione t mendacio sicut signa Cum igitur intentio qō est signatum non respondet verbo vel operi vel cuicunq; simili tanq̄ signo:tunc est ibidem simulatio. Ex dictis ergo patet q omnis hypocrisis est simulatio:sed non omnis simulatio est hypocrisis. ¶ Secundo queri potest: vtrum gerens habitum sanctitatis vel religionis non tamen habens meritum perfectionis censendus sit hypocrita: presertim cum illi qui tenent habitum sanctitatis t non exequunf meritum p fectiōis: simulatores censendi sint:q: exterior habitus sanctitatiz opa signat perfectionis. Ad hoc dicendum fm Aste. li. ij. ti. xxvij. q talis hypocrita censeri non debeat. Cuius rō est: q: habitus sanctitatis vel religionis vel clericatus signat quidem statum quo quis obligatur ad opa perfectionis: t ideo cum quis habitum sanctitatis assumit: intendens ad statum perfectionis se transferre: si per infirmitatem deficiat: non est simulator vel hypocrita: q: non tenetur manifestare suum peccatum habitū sanctitatis deponendo. Dicit enim Grego. xxxj. moral. Sunt nonnulli qui sanctitatis habitum tenent t perfectionis meritum exequi non valent: hos nequaq̄ credendum est in hypocritarum numerum currere: q: aliud est infirmitate peccare t aliud malicia. Si tñ habitum sanctitatis quis assumeret vt sub iustū ostentaret: hypocrita t simulator esset si opera bona ex genere ad seruitium dei pertinentia faceret ad inanem gloriam vel ꝓpter questum cupiditatis. ¶ Tertio ꝙo q̄ri pōt vtr ois simulatio sit peccatuz: presentim cū dicit Hiero. t ponit. xxij. q. ij. c. vtilem simulationem t in tempore assumendā Jheu regis israel nos doceat exēplum: qui cum non potuisset interficere sacerdotes Baal nisi finxisset se idolum velle colere dicens: Congregate mihi omnes sacerdotes Baal: Achab rex seruuit ei in paucis ego seruā ei in multis: vt habetur. iij. Reguz. x. Et Dauid q̄n mutauit faciem suā coram Abimelech t dimisit eum t abijt: vt p̄z. j. Reg. xxj. Sic ie sus finxit se longius ire: vt patet Luce vlti. Ad hoc fm Tho. dicenduz vbi supra: q ad virtutem veritatis p̄tinet vt aliquis talem se exhibeat exterius p exteriora signa qualis est. Signa aūt exteriora non solum sunt verba sed etiam facta. Sic ergo veritati opponitur q aliquis per exteriora verba aliud significet q̄ apud se habet: qō ad mendaciū p̄tinet: sic etiam opponitur veritati q aliq̄s p aliqua signa factoz vel rerum aliquid de se significet contrarium eius quod in eo est: quod ꝓprie simulario dicitur. Unde simulatio proprie est quoddam mendacium in exteriorz factoz lignis consistens: non refert aūt vtrum quis mentiatur verbo vel quocunq; facto: cum enim eadem intentio fallendi sit vtrobiq;: equaliter vterq; peccat: verbū em̄ t factum assumuntur vt instrumentum fallendi: t sic non refert q̄tum ad petm̄ vtrum quis verbo scripto nutu vel quocunq; facto mentiatur: sicut nec refert q̄tum ad homicidium vtrum quis gladio vel securi interficiat. Cū igit oē mendaciū sit petm̄ vt dictū est supra: consequens est q ois simulatio sit petm̄. Ueruntñ vt dicit Aug. in lib. de questionibus euangelij. Non omne quod fingimus mendacium est. sed q̄n id fingimus qō nihil signat tunc est mendacium. Cum ergo fictio nostra refertur ad aliquaz significationem non est mendacium: sed aliqua figura veritatis. ¶ Ad maiorem aūt euidentiaz dicit Bonauen. in iij. t Alexander angli. q tripler est simulatio. Prima est instructiōis t hec fuit in christo cum finxit se lōgius ire: quia composuit motum suuz quasi volentis longius ire: ad aliquid figurate significandum. s. q ipse ab eozum fide longius erat: vt dicit Grego. vel vt dicit Aug. quia inde longius recessurus erat ascendendo in celum: et per hospitalitatem quodammodo retinebatur in terra. Uel etiam in hoc erudiuit suos ad exhibendum membris eius officium hospitalitatis: quo discipuli coegerunt eum apud se manere: per quod etiam meruerunt eum cognoscere. Secunda vero simulatio

ēt cautele que fiunt in Dauid: vnde ⁊ habet j. Regū. xxj. ⁊ ibi mgr in hist oriis. Cū Dauid fugisset ad Achis regē Geth indicauerūt hoc regi dicentes: q̄ ipse rex erat in isrl qui latebat apud eū: ⁊ de vicino hostem reciperet si saluum eum seruaret: et timuit Dauid precipue: q̄ miserat Saul ad Achis vt redderet ei seruū suū fugitiuū. Cū q̄ traheret ad regē simulauit furorem ⁊ imutauit os suum aliena loquens sicut insanus: ⁊ collabebat inf manus eoꝝ sicut epylenticus: defluebāt q̄ salue eius in barbā: sicut in tali passione fieri solet: ⁊ impingebat in ostia porte quasi per clausam portam ingredi volens: ⁊ q̄ furi osi erant agebat: vt fidem regi vere passiōis ostenderet. Et ait rex. Nō ingrediat hic arreptici⁹: ⁊ dimisit Dauid et abyt: hoc ibi. Nec dicendū est Dauid in illa simulatione peccasse: quia vt subdit in dicto. c. vtilem. Nec mirum q̄ uis iustos hoies ramē aliq̄ simulare p tempore ob suā ⁊ aliox̄ salutem: cum et ipe dns est noster Ihesus chr̄s peccatū nō habens nec carnē peti: simulationē peccatricis carnis assumpsit: vt cōdemnans i carne peccatū nos in se faceret iusticiam dei: hoc ibi. Glo. vt sic falleret diabolū. Dicit enim augustinus. Si diabol⁹ cum filium dei sciuisset nunq̄ cum a iud. is crucifigi passus fuisset. Vultū igit intereſt ex qua causa fiat simulatio. Dicit cm̄ glo. B:. x. xxvij. dist. c. q̄d inf rogasti. sup verbo: fingit: q̄ quedam simulatio fit ex honesta causa: ⁊ quedā ex inhonesta. Ex hōesta causa fit vt dicto. c. vtilem. ⁊. xxiij q. j. c. Dominus deus noster iubet ad Ihesū nauc vt constituat sibi retro: sum insidias. Glo. Sic g̃ p insidias ⁊ p dolū possum⁹ licite vincere hostes nr̄os: ⁊ hoc in iusto bello et in iusta ⁊ licita causa: vt. xliij. di. c. in mandatis. circa fi. dū tm̄ hosti fidē nō rumpam⁹: vt. c. q. c. noli. Et idē dicas de aduocato q̄ si iustam habet causā licite p̄t aduersariū suum decipere. Sequit in glo. super verbo: fingit. Silr si q̄s simulat se religionē intrare p̄pter timorē: talis simulatio nō nocet: dū mō p̄testatio p̄cedat: vt extra de his q̄ metus causa fiunt. c. platū. vbi plane de hoc. Simulatio q̄n ex inhonestate causa sp facit monachū ⁊ semp est peꝛm: nec talis admitteret⁹ si vellet pharisēorū: vt extra de regula. c. vidua. C. de lati. li. rollenda. l. vnica § sed qui sum⁹. Et nota q̄ sm Faucentinū est fictio opis: ⁊ est fictio intentiōis. Fictio intentiōis est cū quis licite accedit ad baptismū: ⁊ licet ficte accedat tamen verū baptismū accipit: vt. j. q. j. c sicut ficti. Similr si q̄s ficte fit monachus ad hoc vt possit fieri abbas: nihilominus est monachus: licet ficta ⁊ nō syncera sit ei⁹ intentio: ⁊ idem casus est ibidē in textu. Fictio ꝑo opis dicit vbi factū fingit esse quod non fiat: vt ff. de ritu nupt. simulare: vel cū simulat se vendere ⁊ donat. Tertia veniq̄ simulatio est duplicitatis ⁊ hec est in hypocritis: que enim tenet rōnem mendacij: non autem ꝑma ⁊ secunda: ⁊ ideo est semper peccatum.

Ad cui⁹ euidentiā queri potest: vtrum hypocrisis sit semper mortale peccatum: p̄sertim cum dicit Hiero. Esa. xvj. in glo. q̄ in cōparatione duoꝝ malorū leuius est a parte peccare q̄ sanctitatem simulare. Et sup illō Job. ij. Sicut domino placuit. dicit glos. q̄ simulata equitas non est equitas sed duplicatum peccatum. Nimirū: cū dicit Gregorius. xxxj. moral q̄ hypocrite ex malicia peccant: sed hoc est grauissimū: quia pertiet ad peccatum in spiritū sanctū. Ad h̄ dicendum sm Thomā. ⁊ Astēn. vbi supra: q̄ in hypocrisi principaliter sunt duo. s. defectus sanctitatis ⁊ simulatio ipsius. Si igit ille dicitur hypocrita cuius intentio fertur ad vtrūq̄: vt. s. aliquis non curet sanctitatem hr̄e: sed solū sanctus apparere: sicut accipit consuetudo in sacra scriptura sic manifestū est q̄ peccatum mortale: ⁊ tales hypocrite cōmuniter fuerunt scribe ⁊ pharisei. Si autem ille dicat hypocrita qui intendit simulare sanctitatem a qua deficit per mortale peccatū: tūc q̄ uis sit in mortali peccato: nō tm̄ ipa simulatio sp est ei peccatum mortale: sz erit q̄nq̄ veniale. Et hoc discernendū est ex fine. Nā si finis repugnat charitati dei vel p̄ximi: tunc erit pcm̄ mortale: sicut etiam cōmuniter contingit in scribis ⁊ pharisēis. Exempli gratia: cum quis simulat sanctitatem vel falsam seminet doctrinam vel vt indignus ecclesiasticam adipiscat dignitatē seu quecūq̄ alia bona temporalia in quibus finem constituit: multo magis autem si p̄opter vanā gloriā in q̄ finē constituit. Si ꝑo finis intentus charitati non repugnat erit peccatū veniale: pura cū quis in ipsa fictione delectat. de quo dr plus in. liij. Ethicoꝝ. q̄ magis videtur vana q̄ mala. Cōtingit etiā quandoq̄ q̄ aliquis simulat perfectionē sanctitatis que non est de necessitate salutis. ⁊ talis simulatio nec est

semper peccatū mortale: nec semp cum peccato mortali. Contingit denicq; q; aliqs simulat sanctitatē solū ad dei honorē et proximorum edificationē: et tūc nō peccat sed potius meret: dūmodo fuerit in charitate vt cū aliquis religiosus maiorem religiositatē ostendit coram secularibus q̄ coram suis fratribus vt magis edificentur: q; tunc oēs opa sua coram hominibus vt glorificent patrē. Et si queritur: cur christus Jesus in euangelio rotiens hypocrisim detestat. Respondet Astēn. ibidē: q; hoc fecit ppt̄ tria. Primo: quia illi pharisei et scribe q̄b dns loquebat plurimi erant hypocrite pessimi: vt ibi patebit. Secdo: quia hypocrita cōtrarius est op̄i diuino. Vt enim dicit Aug. in enchiridion. Dns ordinat malum in bonū: hypocrita ꝙ conuertit bonum in malū. Tertio: quia contrarius est toti trinitati. s. patri: vsurpat enim gloriā que patri attribuitur: et filio qui est veritas et vita. Quid enī est hypocrisis nisi falsa vita vel doctrina: vel iustitia apparens bona et existēs mala que triplex falsitas veritati cōtrariat: et spūi sancto cui bonitas attribuit. hypocrita nāq; nō curat bonus ee sed bonus apparere. Cō coridat Alex. an. His igit generalit̄ p̄missis nunc ad particularia ipius hypocrisis descendentes: ex pharisęor scribarū et iurisperitorū hypocrisi exempla sumamus. Nā chīs Dat. xxiij. principalit̄ et in diuersis passibus euangelistarū ex effectu multiplici culpam hypocrisis eorum euidenter ostendit. Et quia vt dictū est hypocrisis est falsa simulatio q̄ veritati opponitur: et veritas triplex distinguitur. s. doctrine que consistit in quadā manifestatiōe eorum de quibus est scientia: et veritas iustitie que consistit in quadam rectitudine regulata fm regulam legis diuine. s. quam aliquis seruat rectitudinem in iudicijs et alijs que sunt ad alterum: et veritas vite fm quam aliquid est verum. Dicitur autē vera vita sicut et quelibet alia res: ex hoc q̄ attingit suam regulam et mensuram fm legem diuinam: per cuius conformitatem habet rectitudinem: et fm hanc recte viuit in seipso. Ideo dominus ostendit in euangelio qualiter dicti pharisei et iurisperiti per hypocrisim veritatem hanc triplicem damnabiliter corrumpebant: et hoc propter inuidiam vanam gloriam vel auaritiā. Qō p̄euidens in spū Joannes baptista: et videns multos pharisęorum et saduccęor venientes ad baptismū suū vt habet Dat. iij. non tñ credentes fm veritatem sed fm simulationē et insidiationē vetustā dicit Josephus in lib. antiquitatū. xix. dixit ad eos. Genimina viperarū q; venenū et rotis et hypocrisis a suis progenitoribus traxerunt: quis demōstrabit vobis fugere a ventura ira: quasi diceret: licet falsitas vestra lateat in conspectu ppl̄i: tñ in iudicio dei latere nō potest. Hinc ait dns Lu. xij. Attendite a fermento pharisęorū q̄d est hypocrisis: ne. s. per eor hypocrisim auertamini a fidei veritate: nihil ei opertū q̄d nō reuelet et; falsitas eorū in diuino iudicio manifestabit.

¶ Primo igit damnabiliter corrūpebant veritatē doctrine: et hoc q̄ntū ex liuore inuidie: vt p̄z Dat. xxiij. vbi dr. Vę vobis scribe et pharisei hypocrite qui claditis regnū celor ante homines. i. est eternā beatitudinem. cuius ostium chīs est clausis ostiū est doctrina vel auctoritas docendi. Dicit enī Lu. c. xj. Ve vobis legisperitis qui tulistis clauem scientie per quā. s. intellectus verus interius latens aperiri debet: vnde p̄ sanā doctrinā aperit hoc ostiū: et p̄ falsam claudit sicut ipi fecerūt septa decimo in lege et ppheticis eorum pendo. Sequit. Vos enim non intrastis: et a cognatōe quā a chīo habuerit primo p̄ odiū et rancorem: conuersi sūt i errorem: et hoc ideo q̄s postq̄ p̄dicare: cepit ꝰ eos: pp̄: q̄s passionib; excecati sunt et obdurati in malo: et ideo omnia bona que fecit chīs interpretati sunt in malū: et hoc vocat scandalū pharisęor: vt; Datt. xv. Vbi cōfutata eor subdola malicia dixerūt di cipuli magister scis: q; pharisei audito hoc verbo scandalizati sunt: q̄ respondit. Sinite illos ceci sunt et duces cecorū. Vnde intantū erant excecati q̄ chīo demonia eiciente dicerent eū i beelzebub ejicere demonia: excecauit ei nos malicia eorum: vt dicit Sap̄. ij. Et tñ excecatores se nō credebant. Nā cis q̄rentibus Joan. ix. Nunq̄d et nos ceci sumus. Rndit Jesus. Si ceci esse tis: id est ignorātes scripturas et ppheias de me: non haberetis p̄cm. s. intantū q̄ntū nūc sed q; dicitis: q; videmus: id est reputatis vos intelligere scripturas: p̄cm vr̄m manet id est aggrauat. Nimirū nec em̄ ipsi volebāt in eū credere: nec alios p̄mittebant ad credulitatē venire: tā em̄ vt dicit ibidē Joā. ix. cōspirauerāt: vt si qs eū ꝯfiteret chīm: extra synagogā fieret. Ecce q̄le fermentū facit malē dict⁹ liuor inuidie. Qnōq; vero veritatē do-

etrine corrumpebat ex appetitu vane glorie. Unde Dat.xxiij.dicit. Ve vobis scribe et pharisei hypocrite: q circuitis mare et aridā vt faceatis vnū pselitū: et cum factus fuerit facitis eū filiū gehenne duplo ꝙ vos. Postolitus legis docebat q de gentilitate ad iudaismū cōuertebat: q per vitā malā eos in moribus corrumpebat et in moribus deprauat ad gentilē ritū reuertebat: sic ꝙ fiebat apostata a lege quā obseruare promiserat: ac pōs in fide pariter et in moribus peccauerat. Et hoc faciebāt sm Chrys. sup hūc locū ppt vanam gloriā vel etiā ppter auariciā. Dicit etiā Hilarius q maris et terre pgratiōe significat istorū orbis finibus eos esse christi euangelio obtrectaturos et legis iugo cōtra iustificationē fidei aliquos subituros: ḡrū futurorum raritas in vno indicat nec ꝙ cū post christi p̄dicationē doctrine eorum fides relicta est: sed q̄s acquisitus fuerit ad fidem iudeorum filius gehenne hic ille. Hūius vane glorie causa diligebāt p̄mos accubitos i cenis: p̄mas cathedras in synagogis: salutatōes in foro: et vocari ab hoibus rabbi. Et hec fuit etiā vna causa cur i christum credere nolebant: sic ait Joan.v. Quō vos potestis credere q gloriā ab inuicē accipitis et gloriā que a solo deo est non queritis? Alchimus ibidē dicit Ideo non possunt credere q superbia mens eorum laudari desiderat et se sup alios offerre cum econtra vidēbant christum pauperē et vilem cui subiici refugebant Quando ꝙ denique veritatem doctrine ex affectu auaricie corrūpebant. Unde ait Dat.xxiij. Ve vobis duces ceci qui dicitis: quicunq iuraucrit per templum nihil est: qui autē iuraucrit in auro templi debitor est etc. Pro q nota q ex cupiditate auri et doni emanauit talis error ab eis: q qui iurabant per templū vel altare non peccabāt nec erant in aliquo obligati: qui vero iurabant per aurū templi vel donū altaris erant obligati ad absoluendū sacerdotibus certā quantam auri vel etiā tantū q̄ntū valebat illud donū. Insuper dicit ibidē Chrys. q sacerdotes aurū quo ipi delectabant et dona quib⁹ ipsi pascebant: sanctiora dicebāt eē ꝙ ipm templū: vt hoīes promptiores facerent ad offerenda dona ꝙ ad preces fundendas in templo. Sic ex auaricia docebāt filios parentib⁹ debita offerre in templo: dicit enim Dat.xv. Quare transgredimini mandatū dei ppt traditionē vestrā? Deus enim dixit. Honora patrē et matrem

et vos dicitis: quicū ꝙ dixerit patri vel matri munus qd est ex me. s. deo oblatū et consecratū: prderit etiā tibi magis. s. ꝙ si expenderes in necessitates tuas. Glo. ibidē vt sit sensus qd ego offero deo et mihi et tibi prderit: et idō nō debes sumere res meas in tuos vsus sed pati vt deo offeram. Secdo corrumpebāt veritatē iusticie et hoc vel ex liuore inuidie: sic Dat.xv. Non amore iusticie sed liuore inuidie christum in suis discipulis arguebant: tā ꝙ contemptore doctrine seniorum: vt sic eos reddderent odiosū pplo. Quare inquiunt discipuli tui transgrediunt traditōes seniorū? non enim lauant manus cū panē māducāt. Dultras enim hmōi traditiones obseruandas statuerūt: vt zelatores iusticie viderent: et propter hec christum in suis redarguebant: nō motu zelo iusticie sed liuore inuidie. Sic et Dat. xij. discipulis spicas vellentib⁹ improperabant christo dicentes. Ecce discipuli tui faciunt qd non licet eis facere sabbato. Et idō concludit cōtra eos dōs Dat xv. dicēs: hypocrite bene prophetauit vobis Esaias. xxix. licet sub alijs verbis. Populus hic labijs me honorat: cor autē eorum longe est a me: quia liuorem inuidie per hoc fouere q̄rebant: sicut patet expresse Joā. viij. cū obtulerūt mulierem in adulterio deprehensam quasi requirentes iusticiam: cum tamen ibidem subditur: hoc dicebant tentantes eum vt possent accusare eum. Vel etiā corrumpebāt veritatē iustitie ex appetitu vane glorie: multas nanq traditiones et obseruationes inducebant non faciendo sed docendo vt sic hominibus iusti et honorabiles apparerent. Hūc dicit Lu.xj. Ve vobis legisperitis qui oneratis homines oneribus que portari non possunt: et ipi vno digito vestro non tangitis sarcinas. Et nihilominus tumebant ppa cōplacentia et vana gloria tanq iusti: et sic aspernabant ceteros ad quos christus direxit parabolam de pharisco et publicano: q ponit Luce.xviij. In talibus cū nihil est nisi quedam falsa species sanctitatis vel honestatis: quib⁹ iratus dominus Dat.xxiij. Ve vobis scribe et pharisei hypocrite q similes estis sepulchris dealbatis q apparent a foris hominib⁹ speciosa: intus vero plena sūt ossib⁹ mortuorū et oi spurcicia sic et vos a foris qdē paretis hoib⁹ iusti: intus aūt pleni estis hypocrisi et iniqtate. Vel denique corrumpebant eā ex affectu auaricie: dū

enim Mat. xxiij. Ve vobis scribe t pharisei hypocrite q decimatis mentā t anhelitū et ciminū t relinquitis que grauiora sūt legis: iudiciū misericordiā t fidē. Hiere. ibidez ex hoc capitulo arguit eos auaricie q studiose etiā viliū olerū decimas exigant t iudicium in disceptatiōe negociorū misericordiāq in pauperes t fidē in deū q magna sūt pretermittant. Chry. ibidē Sacerdotes auaricia pleni si de decimā alicuius rei vel minime non obtulisset: corripiebant eum quasi magnuz crimen fecisset: si qs autē alterū ledebat aut in deū peccabat: nō curabant cuz corripere: de lucro suo solliciti de glezia dei t de salute hoim negligentes. Tertio corrumpebant veritatē vite t hoc etiā tripliciter. Primo ex inuidie: t de hoc habet Lu. xx. vbi pn̄cipes sacerdotū t scribe querebant Jesum capere propt parabolam cōtra eos dictā sz timuerūt pp̄lm propt quod consiliū inierūt vt eū caperēt in sermone: miseruntq insidiatores qui se iustos simularent. s. quosdā discipulos cū herodianis vt sic ficta iusticia Iesum redderent incautū: vt sic discipuli caperent eū in sermōe: t milites herodis cū raperent ad puniendū t dicunt ei. Magister scimus quia verax es. s. in vita: t viam dei in veritate doces. s. in sana doctrina: t non est tibi cura de aliquo: in quo apparet tua iusticia: t sic cum cōmendauerūt licet fallaciter de veritate doctrine iusticie t vite: vt liberiorem redderent ad respondendū: t deinde ponunt ei questionē b̄rigosam dicentes. Licet censum dare cesari an non? Vt si diceret non esse licitū. iudicaret cōtrari⁹ cesari: si diceret esse licitū videret contrari⁹ libertati populi t diuino honori. Cognita igit Jesus eorum nequitia dixit: quid me tentatis hypocrite: quasi diceret: non queritis veritatem addiscere sz me vbis capere. Scdo voet motiuo vane glorie. Dicit em̄ Jesus Matthei xxiij. Omnia opera sua faciunt vt videant ab hominibus. s. propter vanā vel humanā gloriā: dilatant em̄ phylacteria sua. s. p alus vt videant magis religiosi: t magnificabāt fimbrias suas. Et Mat. vj. dr. Cum facis elemosynam noli tuba cancre sicut hypocrite faciunt: non ad pauperum vocationem sz ad propriam ostentationem. Eadem etiam causa culpantur Matt. xxiij. q edificant sepulchra pphetarum quia sm Chrys. ibidē dicebant apud se. Si benefecerimus pauperibus non multi vident t protempore videt: nonne ergo meli⁹ edificia facimus que cūcti aspiciunt non solū in hoc tpe sed etiā in posterū. O insipiens homo quid tibi prodest post mortē ista memoria: si vbi es requiris t vbi non es laudaris? hec ille. Et iterum ibi. Cum oratis non eritis sicut hypocrite qui amant in synagogis t angulis platearū stantes orare. Chrysostom⁹ vt videant absconse orare t sic dupliciter laudent: t quia orant t quia absconse orant: t hoc vt videant ab hominibus Et iterū ibidē. Cum ieiunatis nolite fieri sicut hypocrite tristes: exterminant enim facies suas vt appareant hominibus ieiunantes. Chrysostomus ibidē. Si quis ieiunat t tristem se facit hypocrita est: tanto magis iniquior est qui nō ieiunat sz argumentis quibusdā in facie sua pingit venale pallorē quasi ieiunij signū. Prohis igit t similib⁹ ait dns Mat xxiij. Ve vobis scribe t pharisei hypocrite q mundatis qd̄ deforis est calicis t parapsidis: intus aūt pleni estis rapina t immundicia: pharisee cece munda p⁹ quod intus est calicis t parapsidis: vt fiat id qd̄ est deforis mundū. Origenes ibidem Hic sermo nos instruit vt festinemus esse iusti non apparere. Qui enim studet vt appareat a iustus: que a foris sunt mundat t que vident curat: cor aūt t conscientiā negligit: q aūt studet ea que intus sunt i. cogitationes mundare: consequēns est vt etiā que foris sunt faciat munda. Tertio denigz ex affectu auaricie. Vñ Mat. xxiij. Ve vobis scribe t pharisei hypocrite q cōmedits domos viduarū in oratione longa orantes: propt hoc amplius accipietis iudiciū. Quod a nobis auertat Jesus chūs in secula bñdict⁹. Amen.

Sequuntur sermones de precepto nono t decimo

De concupiscentijs in generali ac processu tentatōis: t cur oīs tentatio diabolo ascribit: ac vtrū prothoparētes tentari debuerāt

Sermo primus

On concupiſces.

n domum proximi tui: nec deſiderabis uxorem eius: nō ſervum: non ancillam: non bouem: non aſinum. nec omnia que illius ſunt. Exod. xx. In his verbis dominus constringit pariter explicite duo ultima precepta: implicite vero prohibet dominus in eis vniuerſaliter omnem concupiſcentiam inordinatā ꝛ pravam cupiditatem. Et ſic in his duobꝰ preceptis prohibentur peccata cordis: ſicut in precedentibus prohibentur peccata operis. ¶ Et ſi quæritur cur deus hec duo precepta addidit que prohibent affectum: cum ꝛ in predictis preceptis implicite data ſunt: vtpote que prohibent manum ꝛ affectum. Ad hoc dicendum ſcōm Alexandrum an. in. iij. ſuo: q aliquando contingit peccatum eſſe in voluntate non ſequente opere: ne ergo quis crederet eſſe peccatum tm: cum opꝰ coniungitur voluntati: ideo ſeperatim prohibuit malam voluntatem. Nihilominus tamen cum opus voluntatem ſequitur: tūc voluntas et opus exterius ſi conſiderentur in radice ſcilicet libidine ꝛ intentione ſunt idem peccatum ſi vero conſideretur voluntas in ſe ꝛ opus in ſe: tunc alie ſunt circumſtantie boni debite actui exteriori q̄ voluntati: quia diuerſificatur modus: locus: tempus ꝛ quedam alie circumſtantie: licet circumſtantia finis ſit eadem. Vtergo rudibus daretur intelligi q ſola prava voluntas ſine opere comitante vel conſequente peccatum eſſet. ideo de voluntate ſpecialia dedit mandata. Dicit etiam Richardus in. iij. di. xxx. q concupiſcentia vtris dupliciter conſiderari poteſt. Aut inquantum ex ipſa cauſatur exterior actus mechandi: ꝛ ſic eadem prohibitione prohibēr cum exteriori actu aut inquantum ex ipſa non ſequitur actus exterior: ſicut quando concupiſcens impeditur ne perpetrare poſſit factum exterius: et ne putari poſſet talis concupiſcentia culpa non eſſe: ideo prohibetur in iſto precepto: quando non ſequitur actus exterior propter aliquod impediens: ſicut in tertio precepto ſecunde tabule prohibetur ſimul actus mechandi ꝛ inordinata concupiſcentia interior a qua progreditur actus ille: ꝛ accipitur hic concupiſcentia non pro paſſione appetitus ſenſitiui: ſed pro deliberatiua volūtate mechandi. Et eodem modo dici poteſt de prohibitione furti ꝛ de concupiſcentia poſſeſſionis proximi: ac p conſequens de tranſgreſſione actuali aliorum preceptorum ꝛ de concupiſcentia eorum. In his etiam duobus ſcilicet in mechia ꝛ cupiditate magis prohibet ſe oꝛſum voluntatem ꝛ opus q̄ in alijs: quia delectatio mechie ꝛ vtilitas diuitiarum ſūt propter ſe magis delectabilia: inquātum habent rationem delectabilis vel vtilis: ꝛ ideo debuit in eis opus ꝛ concupiſcēna prohiberi. Vnde ꝛ propter improbitatem libidinis tales concupiſcentie citius progrediuntur in externus opus: nimirum cum ad hanc duplicem cōcupiſcentiam natura coꝛrupta maxime inclinet. Nam ad concupiſcentiam oculoꝛ inclinat p̄pter ſui conſeruationem in eſſe indiuidui: ꝛ ad concupiſcēntiam carnis inclinat p̄pter ſui conſeruationem in eſſe ſpecici. Inſuper hec duplex concupiſcentia prohibetur p̄pter tria damna que facit in hoie. Primum eſt q aiam deteſtabiliter inficit ꝛ maculat: q̄ concupiſcēna carnis eſt ſicut aqua fluens: cōcupiſcentia oculoꝛ ſicut terra propter aridit atem terrene affectionis: ꝛ ideo ſicut ex terra ꝛ aqua fit lutum naturale: ſi ex hac duplici cōcupiſcentia fit lutum ſpirituale quo ſordidatur anima: ac per conſequens deſpicabilis ꝛ fetida reddit in conſpectu dei ad modum vilisſimi luti. Secūdum eſt q ad moduꝛ ignis extinguibilis aiam inflammat de quo Job. xxxj. Ignis eſt vſq̄ ad conſummationem devoꝛans: ac p conſequens aiam incinerat: aie bona ſpiritualia ad nihiluꝫ redigens. ꝛ tunc ſuperuenit ſoꝛor eius tertia ſcilicet ſuperbia vite: que ad modum venti ſuffiat ꝛ in cinerem redactam ad modū puluꝫ vſq̄ quaq̄ diſpergit. Sicut i p̄s. j. dr. de impio. Et ipe tanq̄ puluis quem proiicit ventus a facie terre. Tertiū eſt q vtraq̄ cōcupiſcēntia tanq̄ inſatiabilis aiam ſimp cruciat: vnde dr prouerbioꝛ. iij. Hec ſūt due filie ſanguiſuge clamantes affer affer. Nam oculoꝛ concupiſcentia dicit affer diuitias: carnis vero concupiſcentia dicit affer delitias: ꝛ appetitus vtriuſq̄ inſatiabilis eſt. ¶ Preterea ſi queritur vtrum hec duo precepta de nō concupiſcendo malum ſint precepta legis naturalis. Ad hoc reſponder Aſteñ. libro. j. ti. xliij. q ſic: quia ſicut in coꝛde noſtro ſcriptum eſt q non eſt faciendum malum ſic etiam in ea ſcriptum eſt q malum nō eſt ꝛcu

pīscendum. Nec obstat illud qđ ponit Ro, vij. Concupiscentiā nesciebā nisi lex diceret Nō cupisces: qz aplus loquit i psona eoz in quib lex naturalis erat intantū obscurata q nesciebant vrz đcupiscentia erat petm̄. Et ꝯrū ad hos đt glosa: nesciebā petm̄ esse In aliquib aūt nō erat ita obtenebrata q hn̄ sciret esse petm̄ sed nō tā graue: z ꝯrū ad hos đt glosa vel tā graue. Et sic non est simpliciter verū illud qđ legit. Lex cohibet manū nō animū. licet scđm qđ verū est: q ꝑter euangeliū a lege supabundat. Hā lex actus cordis phibet i istis p̄ceptis: ne iudei rudes z carnales putarent ipm esse cessum. Sed in duob supabundat euangeliū. Primo in generaliter phibendi: quia Matth. v. phibetur actus cordis inordinat scđm vim irascibilem z concupiscibilē: in lege ꝯo tm̄ scđm vim concupiscibilem. Secundo supabundat in expressione: qz in lege nō phibet nisi affectionis inordinatio: cū đr nō cōcupisces in euangelio ꝯo phibet ēt intentio cogitat ōis Matth. v. vbi đr. Si videris mulierē ad cōcupiscendū eā ꝛc. i. si oculū habeas intentionis in mulierē cogitando vt cōcupiscat eā iā mechat⁹ es ꝛc. Cōcordat Alex. angli. in. ij. Et scđm eosdē in his duob p̄ceptis phibet cōcupiscentia generalis: qz oē concupitū est extra. Aut igit est nobiscū cōicans: z sic intelligit q vrozē scđm modum decalogi q ipy nedochen a parte totū. Vel non est nobiscū cōicans: z sic intelligit q rem primi. Et iō de generali cōcupiscentia prosequi cupiēres originē z pgressum illi⁹ breui stilo ꝓstringamus. Sed qz in magis appetibilib scđm animā corrupta hec potissime relucent: ideo de carnalib sumam⁹ exēplum. Dicit em̄ Gre, go. in moralib q ex q luxuria semel mentem occupauerit: vix eā bona desideria cogitare pmittit. Et rōnem addit dicens: Sunt em̄ viscosa desideria qz ex suggestione orit cogitatio: ex cogitatione affectio: ex affectione delectatio: ex delectatione ꝯsensus: ex cōsensu opatio: ex opatione cōsuetudo: ex ꝯsuetudine desperatio: ex desperatione petri defensio: ex defensione gloriatio: z ex gloriatiōe damnatio. Ex qua aucto: trate ptz q Grego. suggestionem ponit tanq̄ originem z initium in progressu vitioz. Preterea licet fm eundem Grego triplex est spūs q talē suggestionem ingerit đs inqt spūs sit qui loquat ipa suggestio declarabit. Spūs em̄ naturalis vel sensualis mollia z voluptuosa: spiritꝰ mundi vana: spūs diaboli vel malicie amara loquitur: tamen omnes tentationes hmōi diabolo non immerito ascribuntur: cuius proprium officium est tētare. ℣ Pro quo nota fm Tho. in. ij. q diabolus solus tentare dicitur rōne triplici. Primo ratione inceptionis: nam ipe primo tentauit hoiem: ex q̄ temptatione parata est alijs tentationis via Secundo ratione intentionis quia soli diabolo z membris eius conuenit impugnare virtutem cum intentione occidendi hoiem per petm̄: hoc enim caro nō intendit: sed fruicognito delectabili. Tertio ratione cooperationis: nam ipe diabolus vtitur rebus mundi z carne: sicut instrumentis ad tentandum hoiem. Unde Bern̄. in quodam sermone dicit q demonum est mala suggerere: nostrū est non consentire: quotiens eis resistimus totiens eos superamus: angelos glorificam⁹: deum honoramus: qui intrat vt pugnem⁹: adiuuat vt vincamus: conciliat ne deficiam⁹ hec ille. Et licet etiam impugnamur a carne: tamen vt dicit Ambro. super Lucā: anima nunquam a corpore vinceret nisi prius a diabolo tenceretur. Et infra. Sine permissione dei diabolum nocere non posse cognoscas: ne poten̄ etiam diaboli magis timeas q̄ diuinitatis offensam. Fidelis aūt deus fm aptum qui n̄ patietur vos tentari supra id quod potestis. s. sustinere: sed faciet etiaz cū tentatione prouentum. Dicit insuper Isidorus li. ij. de summo bono: q quando diabolus decipere quenq̄ querit primus naturam vnius cuiusq̄ intendit deinde applicat vnde aptum hominem ad peccandum inspexerit. Et ideo diabolus vilissimo lenoni conuenienter assimilari potest. Nam leno vt adulter vilissimus ad decipiendum mulieres quam cunq̄ sicut illam subdolis adinuentionib z blādicijs aggredit vt ad cōsensum alliciat: sic etiam diabol⁹ velut adulter libidinosus animā p̄jo p suggestiones alloquit z fallacit blādit. Sicut Sichem blādicijs deliniuit Dinā filiā Jacob vt legit Gen̄. xxxiij. quc tristis erat: qz corrupta fuit. Sic diabolus ꝑter casum in conscientia cōtristatus falsis sponsionibus demulcet promittens longam vitam: futurā penitentiā diuinam misericordiam z finez felicem. Sed multū cauendus est serpens iste lubricus z versipellis vtpote de quo dicit Isidorus lib. iij. de sum. bono.

Diabolus serpens est lubricus: cuius si ca//piti .i. prime suggestioni non resistit: tot⁹ in//terna cordis dū nō sentit illabit. Hic que ri potest vtrū diabol⁹ pōt inducere hominē ad peccandū interius instigando: presertim cū interiores motus anie sunt q̄dā ep̄a vite: sed nullū opus vite potest esse nisi ab intrin//seco ꝓncipio: nec etiā opus anie vegetabilis q̄ est infimū inter opera vite. Ad hoc dicen dū fm Tho. j. q̄. lxxx. q̄ interio: pars anie est intellectiua z sensitiua. Intellectiua aūt continet intellectū z voluntatē. Intellectus igit per se quidē mouet ab aliquo ip̄m illu//minante ad cognitionē veritatis: quod dia//bolus circa hoiem nō intendit sed magis ra//tionem ipsius obtenebrat ad cōsentiendum petō. Que quidem obtenebratio ꝓuenit ex fantasia z appetitu sensitiuo: vnde tota in//terio: operatio diaboli videtur esse circa fan tasiam z appetitū sensitiuū: quoz vtrūq̄ cō mouendo pōt ad petm̄ inducere: q: pōt ope//rari ad hoc q̄ imaginatiue aliquē fo:me ima ginarie ꝓsentent. Sed quomodo gra bre uitra ꝛ supsedeo. Pōt etiā facere appetitus sensitiu⁹ cōcitet ad aliquā passionē. Nimirū cū dicat ph̄us in lib:o de somno z vigilia q̄ amantes modica similitudine in app:chen//sione rei amate mouent. Contingit insup q̄ passiōe concitata ad quod imaginatiue pro//ponitur esse p:osequendū: quia et qui detine tur a passione videtur esse bonū ad quod p passionē in:linatur: z per hūc modū diabo//lus interius inducit ad peccandū. Unde li//cet opera vite semper sint ab aliquo p:inci//pio intrinseco: tamen ad ea potest etiā coope rari aliquod aliud exteri⁹ agens. Sicut eti am ad opera anime vegetabilis calo: exteri//or cooperatur vt facilius cib⁹ digerat. Pro quo nota q̄ voluntas est p:opriū p:incipium actus peccati: quia omne peccatum est vo//luntariū. Que s. voluntas a duobus moue ri potest. Primo ab eo quod interius incli//nat voluntatem ad volendū: z hoc non est ni si voluntas vel ipe deus: deus aūt nō potest esse causa peccati: relinquitur ergo q̄ er par//te sola volūtas hominis sit directe causa pec cati eius. Scdo vero ab obiecto: sicut di.it appetibile apprehensum mouet appetitum: z obiecta mouent potentias. Erat hac par//te pōt intelligi q̄ aliquid voluntatē moueat triplicit. Uno modo ipm̄ obiectum p:oposi tū: sicut dicimus q̄ cibus excitat desiderium hominis ad cōmedendū: z illo modo res sen//sibiles exterius apparentes mouent voluntatem hominis ad peccādū. Scdo mō ille qui ꝓponit vel hmōi offert obiectū: vt homo vel diabolus. Tertio modo ille qui ꝓsuadet ob iectū p:opositū homini tanq̄ bonū vtile: de lectabile vel honestū: talis enim aliqualiter ꝓponit p:opriū obiectū voluntati: qđ est rō//nis bonū verū vel apparens. Et his duob⁹ modis homo vel diabolus incitare potest ad peccandū offerendo. s. sensui aliq̄d appetibi//le vel ꝓsuadendo rōni. Uerūtamē nullo isto rum triū modo:ū pōt aliq̄s directe esse cau//sa peccati: q: voluntas non est ex necessitate mouet ab aliq̄ obiecto nisi ab vltimo fine. Ex quib⁹ concludit q̄ diabol⁹ nō pōt esse directe z sufficienter causa peti: sed solū per modum persuadentis vel appetibile ꝓponentis: vo//luntas autē humana directe est causa peti. Et si obiicit q̄ diabolus inferre potest necessitatē ad peccandū: q: d: de eo Job. xlj. q̄ non est potestas sup terrā que valeat ei compara ri. Ad hoc dicendū q̄ diabol⁹ p̄p̄a virtute ni si refrenet a deo: potest q̄dē aliquē ex necessi//tate inducere ad faciendū aliquē actū q̄ de suo genere est petm̄: hoc est potest aliquē in//ducere in actum peccati: non tamen pōt in//ducere necessitatē peccandi: qđ patet ex hoc: quia hō non resistit motiuo ad peccandū ni//si per rationē cuius vsum diabolus nisi refre net a deo totaliter impedire potest mouendo imaginationē z appetitū sensitiuū: sicut pa ter in arreptitijs: sed tūc rōne sic ligata q̄e//q̄d homo agit nō imputet ad peccatū: sed si ratio non sit totaliter ligata: ex ea pte q̄ est libe ra peccato resistere pōt. Un̄ nulla p̄ās ma//lor homine mouere potest voluntatē humā. nisi solus deus: alioquin frustra diceretur. j. Pet. vl. Aduersarius vester diabolus tanq̄ leo rugiens circuit q̄rens quē deuoret cui re//sistite fortes in fide. Nec denq̄ omnia petā hoim ex suggestione diabolica fūt. Dicit em̄ in lib. de ecclesiasticis dogmatib: q̄ non o:es cogitationes nostre male a diabolo excitant sed aliquotiens ex nr̄i arbitrij motu emergūt z hoc ꝓbat Origenes ex hoc: q: etiā si diabo lus non esset, hoies appetitū haberent cibi z venereoz ac similiū: q̄ posset inordinat⁹ esse ni//si ratione ordinaret qđ subiacet libero arbi. Hinc licet Dion. dicat. xlj. c. de diui. no. q̄ multitudo demonū causa est omniū malorū z sibi z alijs. hoc tamē intelligit occasiona//

lter ꝛ indirecte: inq̃ntū induxit ꝑmū hoiem ad peccandū: ex cuius ꝑcō intrantū vitiata est humana natura ꝙ oēs sumus ad peccandū ꝓclives. ℒ Scdo queri potest vtruz fuerit conueniens ꝙ hō tentarek a diabolo: ꝑsertim cū eadē pena finalis debeak ꝑcō angeli ꝛ ꝑcō hois: fm illō Mat. xxv. Ite maledicti in ignē eternū qui paratꝰ est diabolo ꝛ angelis eius: sed ꝑmū ꝑcm angeli nō fuit ex aliq̃ tentatione exteriori: ergo nec primū ꝑcm hois esse debuit ex aliq̃ tentatione exteriori. Deus insuper futurum ꝓuidebat ꝙ homo ꝑ tentationē demōis i ꝑcm deijcerek: ꝛ sic bene sciebat ꝙ homini nō expediebat ꝙ tentarek. Ad hoc dicēdū fm Tho. ij. ij q. clxv. ꝙ diuina sapientia disponit oia suauiter: vt dr Sap. viij. inq̃ntū. s. sua ꝓuidentia singulis attribuit q̃ eis cōpetunt ꝫ suā naturā: q: vt dr Dionys. iij. ca. de diuis nominib⁹. Prouidentie diuine nō est naturā corrūpere ꝫ saluare. Hoc aūt pertinet ad conditionē humane nature vt ab alijs creaturis iuuari vel impediri possit: vñ cōueniēs fuit ꝙ deus hoiem in statu innocentie tentari ꝑmitteret ꝑ angelos malos ꝛ iuuari facere ꝑ bonos. Et speciali aūt beneficio gratie hoc erat ei collatū: vt nulla creatura exterior ei nocere posset cōtra ꝓpriā voluntatē ꝑ quā ctiā tentationi demōis resistere poterat. Sic ergo deꝰ sciebat ꝙ hō per tentationē in ꝑcm esset deijciendus. sic etiā sciebat ꝙ ꝑ liberum arbi. tentationi resistere poterat. Sed ꝫ reqrebat conditio nature ipius vt ꝓpe voluntati relinqueret: fm illud Eccī. xv. Deus reliquit hoiem in manu cōsilij sui: vt. s. ad quod cuiq̃ vellet se verteret: nec sine merito celeste regnū acquireꝛ. Vñ Gre. li. iij. mora. Ad hoc homo positꝰ erat i paradiso vt si se ad cōditoris sui obedientiam vinculis claritatis astringeret ad celestē angelorꝫ patriā q̃q̃ sine carnis morte transiret. Alioquin vt dicit Aug. xj sup Gene. ad literā. Non mihi videtur magne laudis futurū fuisse hoiem: si ꝑ ptercā bene posset viuere: q: nemo male viuere suaderet: cum ꝛ in natura posse: ꝛ in ptāte haberet velle nō cōsentire suadenti. Cū igit conueniēs erat ꝙ hō tentarek a diabolo: ac hō constitutꝰ dinoscit vt cōpositꝰ ex duplici natura. s. intellectiua ꝛ sensitiua: ideo diabolus in tentatōe hois vsus est incitamento ad peccandū duplicit. Uno modo ex parte intellectus inq̃ntum ꝑmisit diuitas similitudinē per scientie adeptionē quā hō naturalit̄ dest derat. Alio modo ex pte sensus: ꝛ sic est vsus his sensibilib⁹ rebus q̃ maximā hñt affinitatez ad hoiem: ꝑtim q̃dē in eadē specie tentans virtutē ꝑ mulierē: ꝑtim vero in eodem genere tentans mulierē per serpentē: ꝑtim etiā ex genere ꝓpinquo ꝓponens ligni vetiti pomū ad edendū. Verūtamē hoc interest inter ꝑmos parentes in statu innocentie: ꝛ nos: q: diabolꝰ minimū habuit potestatis in hoiez aū ꝑcm ofinale: idee per solā suggestionē exteriorem tentauit eū qua. s. immutak sola exterior creatura. Nec potuit ipm aū lapsum interiori suggestione tentare q: suggestio qua spiritualiter diabolꝰ omini aliq̃d suggerit. s. interius: oñdit diabolū plus habere potestatis in homie q̃s suggestio exterior: q: per suggestionē interiorē imutak a diabolo: etiā hominis fantasia. Hec ipa tentatio ꝑmis parentib⁹ penalis fuit: q: sine omni difficultate tentatione resistere poterant: nobis aūt cū difficultate resistentib⁹ penalis iudicak. sed hec pena est ꝓ gloria dei si ꝑseuerantes in bono fuerimus. Et si querit de motiuo diabolice tentatiōis. Dicendū ꝙ triplex est. Prim est vt ꝑmū hoiem deducat in subiectiōis sue seruitutem nam qui facit ꝑcm seruus est peccati: ꝛ per ꝓns seruꝰ diaboli. Peccatū em̄ est vnicū cum opus quod faciendū indicit diabolus: ꝛ sic mouetur ex ambitiōe vt sit rex sup oēs filios superbie. Tantū nāq̃ laborat cuz dispendio ꝓpo: vt dominiū suū amplificet i hoc seculo ꝛ in inferno: credēs etiā ab eo seductos in ꝓsenti sue tyrannidi subijci i futuro. Sed spes eius frustrabit̄: quia sola diuina iusticia punient. Secundū est vt nos trahat in malicie sue conformitatē: sicut per virtutes in diuinā similitudinē transformamur: vt sic in nobis impediat illā vnibilitatem cū deo q̃ fit per gratiā in ꝓsenti ꝛ ꝑ gloriā in futuro sicut in ꝓncipio studuit impedire illā vnibilitatē que facta est a deo i assumpta natura: ꝛ sic mouet ꝑtim ex inuidia dei: cuiꝰ ꝓpositū frustare desiderat: ꝛ ꝑtim ex inuidia q̃ mouet ad hoiem: cuius exaltatiōnē sustinere nō pōt. Tertiū motiuū est vt homines trahat in penalitatis sue damnationem sciens: q: si fuerimꝰ soc̄ij delictoꝝ erimꝰ ꝛ tormentoꝝ. Sed q: de appetitu demonum ad tentandū ꝛ de his q̃ cōcernunt ꝑnē materiā diffuse tractatū est in sermonibus de tribus partibus penitentie: ꝓcise in sermone scdo

t tertio: ideo de eis gratia hic breuitatis su⁊ pricio. Ad laudem dei.

De viscoso progressu peccato⁊ rum: t de cognitionibus. Vtrūne diabolus eas agnoscit: t de affe⁊ ctione vel concupiscentia: t vtrū voluntas mouetur a passionibus appetitus sensitiui. Sermo. ij.

On concupiscēs.

n Exo. xx. Vitio vtcūq; de blā dicijs subdolis ac tentatieni bus diabolicis quib⁹ allicere tullaq; are que rit aias hoim incaute ꝓseruantiū. Jā de p cessu earundē tentationuz videamus. Quē ertiā tangit Archi. de pe. dis. ij. in. c. sic. trib⁹. Post subdolas nanq; blādicias moze leno⁊ num vel adultero⁊ adiungere studet ample xus: impmens cogitationes t adducens tō nes q sic vel sic facere bonū est: t sic ex sugge stione oritur cogitatio q̄ sez mens inuoluit vt vix sese ab eadem valeat expedire. Prouer. vij. Irretiuit eū multis sermonib⁹: ecce am⁊ plexus. Deinde pcedit ad osculationem: qō nihil a liud est q̄ affectio in cogitationib⁹ excitata. Eū em aia petō efficit tūc a diabu⁊ lo osculat. Sed hec sunt oscula fraudulē ta de quib⁹ dr Prouer. xxvij. Melioza sunt vulnera diligentis q̄ fraudulenta odientis oscula. Deinde ꝓcedit ad venerā ꝓmix tionem. i. ad pniciosam delectationē: q⁹ tūc ꝓprie corrumpit aīa t inquinat. Et loq̄r hic de delectatione mozosa: q̄ sez impozrat ꝓsen sum in delectationem p quā sez aīa multum degenerat a statu ꝓprie nobilitatis: repudia ta dei ꝓstitutra diaboli. Hic dr Sap. iij. Fe lix sterilis t incoinquinata. Deinde sequitur ꝓcep⁹ miserabil⁹ fetus: q̄ fit p ꝓsensum in actū peti si se facultas t opozrunitas obtule rint. Vñ dr Hein. de vrimaria: q̄ q̄dā concu piscunt aliena vel etiā illicita: sed scientes q̄ obtinere cōcupita non pñt cōcupiscentiā nō ꝓsequunt: si aūt scirent ꝓcupita se posse cōse qui tunc fortissime conarent ad ꝓsequendaz cōcupiscentiā in effectu: quib⁹ sez nihil deest nisi facultas: t de talib⁹ dr Prouer. xj. Ma n⁹ in manu non erit innocēs. Quia ez manū ab actu peti cohibeat ñ tñ affectū: nec ōsinit

ꝓsecq̄ qō malū est ꝓpt deū: nec ꝓpt iusticiam sed ꝓpter importunitā vel etiā ꝓpter qōcunq; in cōmodū tpale vel eternū. Deinde quenit ad execrabilē parturitionē sez p actuale⁊ co natum ad pficiendū petm: sedm illud ps. vij. Ecce parturit iniusticiā. glo. i. nitit efficere iniusticiā: vñ talis conatus q̄nq; nō ꝓsequit effectū: sic dr Esa. xxx. vj. Venerunt filij sez insquitatū vsq; ad partū: t non erat vis pa riendi: qō aliqñ cōtingit deo misericorditer id impediente: q̄nq; ꝙ talis conatus pau⁹ plenū sortit effectū: t tunc cōpleta est mali⁊ cia eius tā materialiter q̄ formaliter. Et sic quenitur filij inquitatis ad partū: id est ad operis explerionē. Deinde sequit ꝓtus lacta tio cū petā ducunt in frequentiā t ꝓfectudi nem. Lactant aūt vberib⁹ lamex: de quib⁹ dr in Thren. Sed lamie nudauerunt mam mas: lactauerūt catulos suos. Lamia scōm gio. Esa. xxxiij. pedes habet equinos: cete⁊ ra ꝙmēbra sunt femīna. Et Greg. xxxiij. moza. dr q̄ Lamia humanaz ꝓsciem habe re dr. i. faciem muliebrē: sed corpus bestiale Sup dicta aūt auctoritate Thren. iij. sed t Lamie: dr glosa q̄ Lamia crudelior est su is fetib⁹ q̄q; cetere bestie: hinc dr Lamia q̄si lania: q⁹ catulos suos laniare fertur: sic dia bolus lacrat filios quos in malicia degene⁊ rauit duobus vberib⁹. primo sez confiden⁊ tia diu viuendi cum comparatione suiꝑsi⁹ ad alios qui similia vel maiora faciūt: sc̄dō sese postea penitendi cū respectu diuine mi⁊ sericordie: que nullum repudiat peccato⁊ rez conuerti volentem. Deinde sequitur abla⁊ catio: cum iam non amplius quasi victus concupiscentijs sub spe postmodum peniten di peccata perpetrat: sed potius ex despera⁊ tione resipiscendi seu magis ex eo q̄a se vo⁊ luntarie reūcit ꝓpositum penitētie t spem venie vt peccato liberius inhereat: vt etiam nec quecunq; flagella vel aduersa miseꝛ in viam agnitionis t penitentie reuocare vale ant: t sic p ablationem intelligit ipa despe⁊ ratio. Deinde sequit in corpe peti roboratio sic de Pharao. legit. Indurauit cor Pha rao. nō dimittet ꝓpm ēt p quecūq; flagella. Per quam roborationem intelligitur pecca ti defensio: cui comitatur de peccato damna bilis gloriatio: qua scilicet gloriantur cum malefecerint et exultant in rebus pessimis. Quibus Dauid in Psalmo. lj. Quid glo riaris in malicia qui potens es iniquitate.

Signum aũt huius gloriationis est cũ ḋs per iactantiam de eis loquit: deduci volens facinora sua ad oim noticiã z hoc est vltimũ in gñe malicie: qđ Archi. vocat deportatiõnem z deductionẽ. Sic fecerunt Sodomite: vnde Esaie iij. Petrm suũ sicut zodoma ꝑdicauerunt. Sed ad cepta redeamus put pñti speculationi congruit. Primo igit ex diabolica suggestione oritur cogitatio. Cogitatio aũt fm Hug. de sancto Victore: est impro-uidus animi respectus ad euagationẽ prohibitus. Hec aũt cogitatio per diabolum concitata magis vel minꝰ in malũ conalescit ex diuersis causis cõcurrentib⁹. Verũtñ sic de oi verbo ociosꝰ rõnez reddituri sumus: sic etiã de omni cogitatione ociosa qualis tñ cogitatio minima iudicat in gñe cogitationum: nihil vtilitatis conferens: sed tm animũ tristem relinquens z aiam puluere venialiuz maculans. Hinc q̃tum ad ꝓmum dicit Seneca li. de quatuor virtutib⁹. Cogitatiões vagas z inutiles ac velut somno similes non recipias: quib⁹ si animuz tuũ oblectaueris cũ oia disposuerꝫ tristis remanebis. Quantũ etiã ad sc̃m ór Cassio. sup illud psal. xxxix. Cor meum dereliquit me. Quocunq; tpe non cogitaueris deuz: puta rempus illud amisisse. Hinc non incõgrue dicit Hiero. in epla ad Demetriadẽ: q; tutissimũ z pfectissimum est vt assuescat animus sollicita semp atq; pertinaci custodia discernere cogitationes suas z ad primũ cũ motu vel ꝓbare vel reprobare qđ cogitat: vt vel bonas cogitatiões alat vl statim malas extinguat: hic nanq; fons est boni z origo peccandi: ibi maxime oportet obseruare potñ vbi nasci solet: statimq; ad primã tẽptationis facie antequ malũ crescat restinguere dũ adhuc est in cogitatione. Et h̃ est vnicũ studiũ iustoz de quib⁹ ór Grego. xiij. moraliũ: q; electoz mentes si qs in se carnales cogitationes inueniunt: ardore penitentie ꝑsumunt: nec cogitationes suas dilatari carnali voluptate ꝑmittunt: q; eo semet ipsos iudicãtes subtilius feriunt: quo districtum iudicẽ ꝑstolant vicinum. Econtra ꝺo vt ibidẽ ór. xiij. moraliũ. Eũ reproboz mẽtibus occasio ꝑpetrandi pctã deest desiderio rum: cogitatiões eoz cordib⁹ nullatenus defunt: z cum non semp diabolum sequantur in ope: valde tñ se illi obligant in cogitatiõe.

¶ Hic igitur queri potest vtrum demones agnoscere valeant cordium cogitationes: ꝑsertim cuz nullus spũs nisi diuinus animẽ rõnalẽ possit. Cuilibꝫ ḡ ꝑsequens nec videre per naturã ea que sunt in aia: q; diu nõ sunt in intimo ipsius anime. Ad hoc dicendum fm Asten. li. j. ti. xj. post Richar. q; cogitatio cordis dupliciter cognosci põt. Uno modo in suo effectu: z sic non solũ ab angelo sed etiam ab hoie cognosci potest: z tãto subtilius quanto effectus hmõi fuerit magis occultus. Cognoscitur enim cogitatio cordiũ interdum non solum ꝑ actum exteriorem sed etiaz ꝑ imutationẽ corpis vt vultꝰ ac aliozm̃ membroz. Verũtñ sensibilis z corporalis imutatio q̃ concomitat cogitationes hois: qñq; est ita indeterminata q; diabolus per eaz in cognitionem certam cogitationis venire nõ põt: qñq; vo est ita fortis z determinata q; ꝑ illam cognoscere põt cogitationez q̃tum ad speciem: vt q; cogitat de inuidia vel luxuria Si cm̃ quasdam affectiones animi per pulsum medici cognoscere possunt: tunc multo magis hoc possunt angeli vel demones q̃to subtilius hmõi occultas imutationes corporales perpendunt. Vñ ór Aug. in li. de diuinatione demonum q; aliqñ hoim dispositiones non solum voce prolatas sed etiaz cogitatione conceptas: cum signa quedaz ex aio exprimuntur: in corpore tota facilitate perdiscunt. Quãuis in li. retractationuz hoc dicat esse asserendum quõ hoc fiat: non tamen est credendum q; possint eas certitudinaliter agnoscere quantuz ad omnes circũstantias singulares. Alio modo possunt cognosci cogitatiões filioz hoim put sunt i intellectu: z affectiones prout sunt in volũtate: z sic solus deus cogitationes cordium z affectiões voluntatum cognoscere potest. Dicitur em̃ in li. de ecclesiasticis dogmatibus. c. xlviij. Internas anime cogitationes diaboluz nõ videre certi sumus. Et. iij. Reg. viij. dicitur ad dñm. Tu solꝰ nosti cor da filiorum hoim Cuius ratio est: quia voluntas creature rationalis soli deo subiacet: z ipse solus in eã operari potest: qui est principale eius obiectum et vltimus finis. Et ideo ea que sunt in voluntate vel que dependent ex sola voluntate soli deo nota sunt. Manifestum est autem q; ex sola voluntate dependet q; aliquis actu aliquid cognoscat vel consideret: quia cum quis habet habitum scientie vel species intelligibiles in eo existentes: vtitur eis cum vult. De cogitatione vide in

fmone sc̃do de trib⁹ partib⁹ penitẽtie. Sc̃o cũdo ꝓncipalit̃ ex diaboli a suggestiõe oꝛit affectio vel ꝯcupiscẽtia: que notat̃ p̃ deoscu lationẽ. Pro q̃ notãdũ fm Tho ꝓma sc̃de. q. xxx. p̃ ꝯcupiscẽtia est appetitus boni delec̃ crabilis. ⁊ sicut Phs ꝓmo Rhetoꝛice ponit quasdã cõcupiscẽtias naturales: ⁊ quasdaꝫ nõ naturales. ⁊ sicetiã dupl̃r est aliq̃d delec̃ crabile. Uno mõ: q̃a est ꝯuenies nature ani malis sicut cib⁹/potus ⁊ alia hmõi. ⁊ talis cõ cupiscẽtia delectabilis dꝛ naturalis. ⁊ est cõ munis rã̃ hoibus q̃ etiaꝫ anialib⁹: q: vtri/ usq; talis ꝯcupiscẽtia conuenies est ⁊ dele/ crabile fm naturã. ⁊ in his etiã oẽs homies cõuenũt. Unde ⁊ Phs in. iij. Ethicoꝝ vo cat eas cõmunes ⁊ necessarias: in rhetoꝛica ꝯ vocat eas irrõnales. Alio mõ dꝛ aliquid esse delectabile: q̃a cõuenies est nature ani/ mali fm apprehensionẽ. sicut cũ aliq̃s appre/ hendit aliq̃d vt bonũ ⁊ cõueniẽs: ⁊ p̃ conse quens in ipso delectat̃. ⁊ hmõi ꝯ. upiscentia delectabilis dꝛ/nõ naturalis. ⁊ solet magis dici cupiditas. Et tales concupiscẽtie p̃prie sunt hoim quoꝝ p̃prium est excogitare aliq̃d vt bonũ ⁊ conuenies: p̃ter id q̃ natura req̃ rit. Et Phus in ꝓmo Rhetoꝛice: dꝛ has se/ cundas ꝯcupiscẽtias esse cum rõne. Et quia diuersi diuersimode ratiocinant̃: ideo dicũ/ tur he ꝯcupiscentie in. iiij. Ethicoꝝ esse pꝛo/ prie ⁊ appositie: sc̃z supnaturales. Unde illꝺ idem quod appetit̃ appetitu naturali: potest etiam appeti appetitu aniali: cum fuerit ap prehẽsum cũ rõne: sicut cib⁹/potus ⁊ filia: q̃ naturaliter appetunt̃. Possunt etiã appeti con cupiscẽtia non naturali: cum sc̃z in eis aliq̃d appetit̃ p̃ter id q̃ natura requirit. sc̃z ni/ mia superfluitas / vel nimia delectatio. ⁊ hoc reputat̃ in vitiũ. Uñ concupiscẽtia natura/ lis tñ ea ꝯcupiscit que natura req̃rit. natu/ ra ꝯ paucis minimis q; cõtenta est. ⁊ sic est finita. Sed cõcupiscẽtia nõ naturalis appe rens superflua tendit in infinitũ: sequit̃ enim rõnem cui cõpetit in infinitũ p̃cedere: ⁊ p̃ce sertim cũ finẽ ponit in his que appetit. Unꝺ Phus in ꝓmo Polit̃. rõnem ponit q̃re que/ dam ꝯcupiscẽtia sit finita: ⁊ q̃dam infinita: dicẽs q; semp ꝯcupiscẽtia finis est finita: q̃a finis p̃ se ꝯcupiscit̃ vt sanitas: vñ maioꝛ sa/ nitas magis ꝯcupiscit̃. ⁊ sic in infinitũ. Cõ cupiscẽtia ꝝ cius q̃d est ad finẽ: nõ infinita sed fm mẽsurã appetit̃ qua ꝯuenit fini. Uñ aut finẽ in diuitijs ponũt: hñt ꝯcupiscentiã diuitiaꝝ infinitã. qui aũt diuitias appetũt p̃ter necessitatẽ vite: ꝯcupiscunt diuitias fi nitas sufficiẽtes ad necessitatẽ vite. vt dicit ibidẽ Phus. Et cadẽ est rõ de ꝯcupiscẽtia altaꝝ rerũ quarũcunq;. Et hec cõcupiscẽtia animalis siue nõ naturalis p̃prie loq̃ndo est in appetitu sensitiuo ⁊ in vi cõcupiscibili q̃ ab ea denominat̃. sic eñ vnicuiq; potẽtie aie cõpetit appetere p̃prium bonuꝫ appetitu na turali qui nõ ꝯsequit̃ apprehensionẽ. sed appe/ rere bonũ appetitu aiali q̃ sequit̃ apprehensio/ nẽ solũ pertinet ad vim appetitiuã. Appete/ re ꝝ aliq̃d sub rõne boni delectabil̃ fm sen sum q̃ p̃prie est ꝯcupiscere: pertinet ad vim ꝯcupiscibilẽ. Et differũt hec tria: amoꝛ: con cupiscẽtia ⁊ delectatio. Nã ipm delectabile fm sensuꝫ inq̃ntũ sibi adaptat̃ q̃/ dãmodo ⁊ ꝯformat/ causat amoꝛẽ. Inq̃ntũ q̃ absens attrahit̃ ad seipm/ causat ꝯcupi scẽtiã. Inq̃ntũ veniẽs p̃sens q̃etat̃ in seipo: causat delectationẽ. Uñ ꝯcupiscẽtia causat̃ ab amoꝛe: ⁊ tẽdit in delectationẽ. Q; aũt hec concupiscẽtia nõ naturalis oꝛtũ habeat ab amoꝛe/ sic oñdi p̃t. Nã amoꝛ sui est p̃ncipiuꝫ oĩs peccati. ⁊ ideo dꝛ Aug. xiij. de ciui dꝛi. q̃ amoꝛ sui vsq; ad ꝯtemptũ dei facit ciuitatẽ babylonis. Ad cuius euidẽtiã sciẽdũ: q̃ p̃pria ⁊ p̃ se causa peri accipienda ex pte con uersionis ad cõmutabile bonũ: ex qua q̃dem pte oĩs actus peccati p̃cedit ex aliq̃ inoꝛdi/ nato appetitu alicuius rei talis boni. Q; au tẽ aliq̃s appetat inoꝛdinate bonũ aliq̃d tꝛa/ le: p̃cedit ex hoc q̃ inoꝛdinate seipꝫ amat. Hoc autẽ est aliquẽ amare/ bonũ ei velle. Et si/ cut amoꝛ sui naturalis debitus ⁊ oꝛdinatus velit sibi bonũ fm q̃ sibi ꝯgruit. sic amoꝛ sui nõ naturalis indebitus ⁊ inoꝛdinat⁹ ad det̃ ꝯtemptũ p̃ducẽs: vult sibi bonum nõ fm q̃ sibi ꝯgruit: sed fm q̃ affectus coꝛrupt⁹ eꝛi/ git. Et si q̃rit̃: vtꝝ talis deoꝛdinat⁹ mot⁹ cõcupiscentie q̃ causat̃ ab inoꝛdinato amoꝛe sui sit in sensualitate sicut in subiecto. Ad hoc dicẽdũ fm Astẽ. lib. ij. ti. vij. q̃ sensualitas dupl̃r cõsiderari potest. Uno mõ fm se: ⁊ sic non est subiectũ peccati: q; sic est cõis nobis ⁊ bꝛutis. Alio mõ in oꝛdinatiõe ad rõnem: sc̃z inq̃ntũ est a rõe suadibilis: ⁊ sic in ea po test esse peccatũ. Nam peccatũ inueniri p̃t in qualibet potẽtia cuius actus p̃t esse volũ tarius ⁊ inoꝛdinatus in quo ratio peri cõ/ sistit. sed actus sensualitatis p̃t esse volũta rius inq̃ntũ sensualitas: id est appetit⁹ sen/

sitiuus natus est a volũtate moueri: ꝛ sic in nob hz q̃ndã excellẽtiã p̃ alijs aialib⁹. sc̃m natus est obedire rõni: ꝛ q̃tũ ad hoc p̃tesse p̃ncipiũ act⁹ volũtarij: ꝛ p ꝓsequẽs subiectũ peccati. Nec obstat q̃ i sensualitate perseuerat ꝓpetua corruptio q̃tũ ad fomitẽ: qui nũq̃ tollit totaliter in hac vita: trãsit em̃ peccatũ originale reatu p baptismũ: ꝛ remanet actu. Sed tal corruptio fomitis nõ impedit q̃n hõ rõnali volũtate repmere possit singlos inordinatos motus sensualitat̃ si p̃sentiat: puta diuertẽdo cogitationẽ ad alia: licz omes hmõi motus hõ vitare nõ p̃t ppt corruptionẽ p̃dictã. sed hoc solũ sufficit ad rõnẽ peccati volũtarij: q̃ p̃t vitare singlos. ℒ Sciendum igit q̃ inordinatio sensualitat̃ q̃nq̃ est sine oĩ culpa. s. q̃n volũtas nõ est causa illius deordinatõis: nec cõmittẽdo nec omittẽdo: nec antecedẽter/ nec cõcomitant. Oñq̃ aũt est culpa venialis materialiter in sensualitate: formalit aũt nũq̃: sz in volũtate. ꝛ hoc est q̃n insurgit inordinatio in sensualitate p negligẽtiã volũtatis: tũc em̃ iputat volũtati p culpa venali ppt difficultatẽ refrenandi ꝛ regẽdi sensualitatẽ. Et sic dt mgr sniarũ lib⁹. ij. distinctiõe. xxiij. q̃ si imota sensualitatis tantũ illecebra peti teneat: est veniale ac leuissimũ peccm̃. Et quatr a deo punit vide in sermone. ij. de trib⁹ partib⁹ penitentie. Oñq̃ vo inordinatio sensualitatis iputat volũtati p culpa mortali: q̃n scz est ꝯ actuz ꝓhibitum insurgẽs ex volũtatis impio deliberato. Nõ igit oĩs ꝯcupiscẽtia simplr p̃hibet his p̃ceptis: qa sm Alex. an. in. ij. concupiscẽtia sumit p̃ triplr. Uno modo dicit p̃t appetitus vegetabilis: ꝛ talis ꝯcupiscentia put est inordinata/ est a fomite mouẽte: idest a corruptiõe originalis culpe: ꝛ talis ꝯcupiscẽtia est in suggestiõe. Alio mõ dicit põt appetitus sensibilis: ꝛ h̃ put est inordinata/ est a sensualitate mouẽte cũ fomite: ꝛ illa est in delectatiõe. Tertio mõ cõcupiscẽtia dicit p̃t appetit⁹ rõnalis: ꝛ sic est a libero arbitrio voluntate: q̃ ꝓsistit in ꝓsensu. Sic ergo dicẽdũ q̃ per se ꝯcupiscẽtia put est in cõsensu rationalis volũtat̃ ꝓhibet in ist̃ p̃ceptis. Cõcupiscẽtia vo q̃ est in delectatiõe sensualitatis vel ex suggestione: nõ ꝓhibet simplr/ sz tñ sm q̃d. q: nõ erat ꝓhibendũ ne ille ꝯcupiscẽtie sint in nob q̃a h̃ est nob impossibile: sed ꝓhibent ne seq̃mur eas: sm illud Eccli. xviij. Post cõcupias tuas nõ eas. Ire aũt idẽ est q̃ ꝓsentire. Cõcupiscẽtias aũt suggestionis ꝛ delectatõis nõ ꝓhibet ppie: sed ex prohibitione ꝓsensus ostẽdunt esse male ꝛ vitande. Sic q̃ nõ ꝓhibet motus ꝯcupiscẽtie qui cõsistit infra limites sensualitat̃: sed directe ꝓhibet ꝓsensus volũtatis in opus vl delectationẽ. Hec ille. Hic q̃ri p̃t: Utz volũtas moueri p̃t a passionib⁹ appetitus sensitiui: p̃sertim cũ motor superior nõ mouet ab inferiori: sicut aia non mouet a corpe sz ecõuerso. Volũtas aũt q̃ est appetitus rõnis cõparat ad appetitũ sensitiuũ: sicut motor superior ad inferiorẽ. Dicit em̃ p̃hs in. iij. de aia. q̃ appetitus rõnis mouet appetitũ sensitiuũ: sic i corp⁹ celestib⁹ sphera mouet sphерã. Nulla actiã potẽtia passiua mouet nisi a suo obiecto: volũtas aũt est potẽtia actiua ꝛ passiua simlr inq̃tũ est mouẽs mota. sicut in. ij. d aia: phs dt vlitter de vi appetitiua. Sz passio appetit⁹ sensitiui nõ est obiectũ volũtatis/ sed magis bonũ rõnis. q̃ tẽ. Ad h̃ dicendũ sm Tho in p̃ma sc̃e. q. lxxxij. q̃ passio appetit⁹ sensitiui nõ põt directe trahere voluntatẽ vl mouere. sed h̃ p̃t indirecte dupliciter. Uno modo sm quandã abstractionẽ: cũ em̃ oĩs anie potẽtie radicent in vna essentia anime: necesse est q̃ quãdo vna potẽtia intẽdit in suo actu: altera in suo actu remittat/ vel etiã totalit impediat. Tum qa oĩs ꝛtus ad plura dispersa fit minor. Uñ econtrario quãdo intendit circa vnũ/ minus potest ad alia dispergi. Tum quia in operibus anime animalib⁹ requirit quedam intentio q̃ dum vehemẽter applicat ad vnum: nõ potest alteri vehemẽter attẽdere. ꝛ sm hunc motum per quandã distractionẽ quãdo motus appetitus sensitiui fortificat sm quãcũq̃ passionem: necesse est q̃ remittat/ vel totalit impediatur motus ꝓprius appetitus rõnalis: qui est volũtas. Alio modo ex parte obiecti volũtatis: quod est bonũ ratione apprehensum. Impedit enim iudicium ꝛ apprehẽsio rationis propt vehementẽ ꝛ inordinatã apprehensionẽ imaginatiõis ꝛ iudicium virtutis estimatiue. Manifestũ est autem q̃ passionem appetitus sensitiui sequit imaginationis apprehẽsio/ ꝛ iudiciũ estimatiue. sicut ertz dispositionẽ lingue sequitur iudicium gustus. Unde videmus q̃ homies in aliqua passione existentes nõ facilitez auertunt imaginationẽ ab his circa que afficiuntur: ꝛ per cõsequens iudicium rationis plu

rimum sequitur passionē appetitus sensitiui. Nam talis passio causat quandā immutationem corporalē: ex qua ratio quodammodo ligatur ne libere in actus exeat. sicut etiam somnus vel ebrietas quadam corporali transmutatiōe facta ligant vsum rationis. Et q hoc contingat in passionibus/ ex hoc patet q aliquādo cum passionce multū intenduntur/ homo totaliter vsum rationis amittit. Multi nanq propt abundantiam amoris/ire/ tristicie t huiusmodi: sunt in insaniam versi. Cum igitur iudicius rationis sequitur passionē appetitus sensitiui: conicquens est vt etiam motus volūtatis qui natus est sequi rationis iudiciū/ sequatur etiā passiones appetitus sensitiui. Et hoc est qd dicit Apostol⁹ ad Rhomanos. vij. Video aliam legem in mēbris meis repugnantem legi mentis mee: t captiuantem me in lege peccati. Et hoc legitur de iudicibus iniecte ratis dierum malorum: dicente Daniele pphera eiusdem. xiij. Concupiscentia subuertit cor tuum. Ad laudē dei omnipotentis.

De delectationibus corporalibus t spiritualib⁹ bonis t malis t vtrū in sensualitate pt esse peccatū mortale: aut in consensu rationis inferioris: t de cōsensu in delectationē. Sermo.iij.

On cōcupisces. Exo. xx.

Expedit de cogitatiōe t affectione que oriuntur ex diabolica suggestione: Jam videndū est de tertio quod orit ex eadē suggestione: qd est delectatio. A Est ātē delectatio fz phm in. vij. t. x. Ethic. opatio cōnaturalis nō impedita. Et nō est solū in appetitu sensitiuo: de qua dr Phus in. j. Rhetor. q delectatio est motus qdam sensibilis: t tūc cōmunis ē nobis t brutis: sed etiā in appetitu intellectiuo qui dr volūtas. Qd innuit ps. xxxvj. cum dr. Delectare in dño. Nā ad deū nō pt extē di appetitus sensitiuus: fz solū intellectiuus. Et hoc innuit Phus in. x. Ethic. orūz: dicens q fm omnem sensum est delectatio: similiter autem t fm intellectum t speculationem. Et sicut ꝑmam delectationē cōmunem habemus cū brutis: sic secundā cōmunē habēm⁹ cū spiritib⁹ intellectualib⁹. Verū tamē hoc fuit in delectatione vtriusq appetit⁹: q delectatio appetit⁹ sensibilis est cū alia transmutatiōe corpali: fz delectatio appetitus intellectiui nihil aliud est q simplex motus voluntatis: t sic nō est solū in homine sed etiā in deo t angelis. Dicit ei pba in. vij. Ethi. q deus vna simplici opatiōe gaudet. Dicit etiā Dion. in fi. celestis hierar. q angelis fūt susceptibiles nre passibilis delectationis: sed cōgaudēt do fm inco:ruptiōis lectionē. Et frequēt dr ibidē q hoies seti mirotiēs fiunt in participatiōe delectationū angelicarū. Ex quib⁹ concludit q duo sūt genera delectationū. Quedam em sūt delectationes corporales que sūt fm partē sensitiuā: t has delectatiōes plurimi nitunt adipisci: q⁹ bona sensibilia sūt magis t pnib⁹ nota. Et etiā q⁹ hoies delectatiōib⁹ indigent vt medicinis contra multiplices dolores t tristicias: t q⁹ plures hoim ad delectatiōes sp̄ales ꝑcipue virtuosos pngere non pnt ꝛō declināt ad corporales. Quedā vo sunt sp̄ales. s. fm mentē: de q⁹ dr phs. in. x. Ethi. q maxia delectatiō est. q est fz opationē sapiētie. Qd innuit ps. cxviij. dicēs. Quā dulcia fau. meis elo. tua sup mel ori meo. Hic g q̄ri pōt vtr innatio q gne delectationū qdā delectatiōes sūt naturales t qdā innaturales: sic ꝫ dictū est sermone pcedenti: q qdā sūt ꝛcupie naturales t qdā ñ naturales. Et videt q⁹ qd est ꝛ natura est violentū: sic q lapis asc ēdat sursū et ignis deorsū: fz oē violentū ē cōtristās: vt dr in. v. Ethi. cū ci delectatio i affectiv⁹ anie ꝓportionē quieti in corpib⁹: t appetit⁹ corpis naturalis non q̄escat nisi in loco cōnaturali scq̄t ex hoc q appetit⁹ animalis q est delectatio ñ pōt esse nisi in aliq cōnaturali. Ad hoc dicendū fz Tho. j. ij. q. xxxj. q naturale dr illō qd est fm naturā: vt habet in. ij. Physi. Natura ātē in hoie dupliciter sumi pōt. Uno modo ꝓ eo qd cōdiuidit rōni vt est illud qd ē cōmune hoi cū alijs animalib⁹: t ꝑcipue qd rationi nō obedit: t fm hec a q̄ primit ad conseruationē corpis vel fm induiduū vt cibus t potus t silia: vel fm speciem sicut vsus venereorū: dicunt homini delectabilia naturaliter. Alio mō pōt in homine sumi natura ꝓ ut intellectus: t rō est potissime natura hominis: q⁹ fm eā hō in specie cōstituit. t fm hec naturales delectatiōes hoim dici possunt q̄ sūt in eo qd cōuenit ei fm rōnem. sicut dele-

rtarlin cõtemplatiõc veritatẽ; t in actiby virtutũ est homini naturale. Scõmvtrasq; igr delectatiões ḡrit aliqs esse innaturales simpliciť loqndo: sz cõnaturales fm qd Conuenit ei in aliq̃ indiuiduo corrũpi aliqd pncipiorũ naturaliũ speciei: t sic id qd est ꝑ naturã speciei: fieri põt p accidens naturale huic indiuiduo: sic natura vini est q calefacit: qd tñ p accidens naturaliť infrigidat: vtpote si factũ fuerit acetosum. Sic ḡ contingit q id qd est ꝑ naturã hois vl̃ntu ad corpis conseruationẽ vel ẽt ḡntũ ad rõnẽ fiat huic hoi cõnaturale propť aliquã nature corruptionẽ in eo existẽtẽ: q̃ qdẽ corruptio põt esse vel ex gte corpis vel ex egritudie: s. cẽ febriciranti bus dulcia videnť amara t ecõuerso: siue ppť malã cõplexionẽ: sic aliq̃ delectanť in comestione terre vl̃ carbonũ vel aliq̃z hmõi. Vel etiã ex gte anie: sic̃ propť consuetudinẽ aliq̃ delectanť in comedẽdo boies vel in coitu bestiaz aut masculoz aut alioz hmõi. q̃ nõ sũt fm naturã humanã. Sũt igit i gte sensitiua q̃dã delectatiões naturales: t q̃dã nõ naturales q̃. s. sũt cũ rõne. Vel sicut Damasce. t Greg. nicen⁹ dicũt q̃dã sũt corpales t q̃daz anialeś qõ in idẽ redit. Delectamur cm̃ t in his q̃ naturaliť cõcupiscim⁹ ea adipiscẽtes: t i his q̃ fm rõnẽ concupiscim⁹: t tũc sortiť nomen gaudij. Nã gaudiũ nõ attribuim⁹ brutis anialiby: sz solũ bz locũ in delectatõe que cõsequť rõnẽ. Solũ aũt nomẽ delectationis attribuim⁹ etiã brutis: t sic de oib⁹ de quib⁹ est delectatio põt etiã esse gaudiũ in habentibus rõnẽ. q̃uis nõ sp de oib⁹ sit gaudiũ: qr qñq; ds aliquã delectationẽ sentit fm corp⁹: de q̃ tñ n̄ gaudet sz rõnẽ: t sic vt ỏt Auicẽna in suo li de ania. Gaudiũ est q̃dã spẽs delectatõis: sic̃ letitia: exultatio: iocunditas sic effect⁹ delectatiõis. Est ei letitia ipsita a delectatiõe corpis q̃si letitia. Exultatio ꝑo ỏt a signis exterioribus delectatiõis interioris: inq̃ntũ interi⁹ gaudiũ ad exterioꝛa p̄silit. Iocunditas aũt ỏt a q̃busdã specialib⁹ letitie signis vl̃ effectib⁹: nec eisdẽ noib⁹ vtimur nisi in naturis rõnalib⁹. B Sed adcepture deamus. Generaliť ḡ notandũ q omnia que concupiscimus fm naturã: possum⁹ etiã cum delectatõe rõnis cõcupiscere: sz nõ ecõuerso. Et qr s. dictũ est delectatio i affectib⁹ anie ꝓportionať quieti in corpib⁹ naturalib⁹: ido sicut due quietes sũt cõtrarie: vtpote q̃ sũt in contrarijs termis. s. quies q̃ est sursum et que est deorsum: vt ỏt in v phicoꝛ. sic t in affectibus anime cõtingit esse duas delectationes contrarias: vna ḡrit q̃ sursu sũt t alia q̃ deorsum. Unde ois delectatio i b̄ est vnifoꝛmis: q est quies: quedaz in aliq̃ bono. t fm b̄ põt dici regula q̃dã vel mensura moꝛalis bonit vl mali. Ꝓꝛo q̃ nota: q vt ỏt phs in. x. Eth. q̃dã phi posuerũt oẽs delectatões esse malas. Cui⁹ ratio fuisse videť: qr suã intentionẽ referebãt ad solas delectatões sensibiles t corpales que sũt magis manifeste: nã t in ceteris intelligibilia a sensibilibus antiq̃ phi non distinguebant nec intellectũ a sensu: vt dicit in. iij. de ania. Delectatiões aũt corpales arbitrabanť dicendas oẽs esse malas vt sic homines qui ẽni sunt ad delectatiões imoderatas: se retrahentes a delectationib⁹ perueniant ad mediũ virtutis. Sed hec estimatio nõ fuit cõueniẽs: eo q nullus sine aliq̃ sensibiliť corpali delectatione viuere possit. Econtra ꝑo sic posuerũt aliq̃ Stoici: ex: omnes delectationes esse bonas: sicut Epicuri posuerũt delectationẽ fm se esse bonã: t per cõs omnes delectatiões esse bonas. Qui ex hoc decepti videnť: q non distinguebãt inť id qd est bonũ simpliciť: t id qd est bonũ q̃ ad hunc. Simpliciť cm̃ bonũ est qd fm se bonũ est. Cõtingit aũt qd nõ sz se bonũ est huic esse bonum dupliciť. Uno mõ: qr est ei cõueniens fm dispositionẽ i q̃ nũc est: que tñ n̄ est naturalis: sicut leproso bonũ est aliq̃ venenosa q̃ñq; comedere q̃ n̄ sũt simpliciť cõueniẽtia cõpletiõi hũane. Alio mõ: qr id qd ẽ n̄ cõueniẽs: est iam vtiliť: t qr delectatio ẽ ḋs appetit⁹ i bono sm̃ simpliciť bonũ in quo quiescit appetit⁹: erit simpliciť delectatio t simpliciť bõa. Si aũt nõ sit bonũ simpliciť sed q̃ ad hunc: tunc nec delectatio est simpliciter: sed huic non est bona simpliciter sed bona fm quid vel apparẽs bona. Hꝫ igitur erroꝛib⁹ omissis dicendũ est: q ex q̃ vt dictũ est: delectatio est quies appetitiue virtutis i aliq̃ bono amato: illa delectatio est bona in qua requiescit appetitus superioꝛ vel inferioꝛ: fm q conuenit rõni: t econtra mala est cum hmõi quies discoꝛdat a rõne t diuina lege. Nã bonitas t malicia moꝛalis p̄cipaliť in appetitu superioꝛi id est voluntate consistit q̃ vtrũ bona vl mala sit ex fine cognoscit. Hoc aũt tenet p finem in quo voluntas quiescit: quies aũt voluntatis t cuiuslibet appetitus in bono est delectatio: t iõ fm delectationẽ voluntatis hu

mane p̄cipue iudicat homo bonus vel malus. Est enim bonus ⁊ virtuosus qui gaudet in opibus virtutū: malus aūt qui gaudet in opibus malis. Verūm delectationes appetitus sensitiui non sūt regula moralis bonitatis vl malicie: q̄ cibi ⁊ potus et silia cōiūt delectabiles sūt bonis ⁊ malis fm appetitū sensitiuū: sed voluntas bonoꝝ in eis delectat fm cōuenientiā rationis quā nō curat voluntas maloꝝ. Scdo queri potest: vtrū in sensualitate possit esse pcm̄ mortale: p̄sertim cum actus ex obiecto cognoscat: sz circa obiecta sensualitatis cōtingit peccare mortaliter. sicut circa delectabilia carnis vñ mortale pcm̄ virtuti contrariat: sed virtꝰ cē potest in sensualitate: quia dicit phs in .vij. Eth. q̄ temperantia ⁊ fortitudo sūt virtutes irrationabiliū partiū. Ad hoc dicendū: q̄ in sensualitate quidem p̄t esse pcm̄ veniale sz non mortale. Cuius ratio est: q̄ illud quod facit homo sine deliberatiōe rōnis non perfecte facit: quia nihil opat ibi id qd̄ est in homine p̄incipale: ⁊ sic non est pfecte actꝰ humanus: ⁊ per cōs non p̄t esse pfecte actus virtutis vel peccati: sed est aliqd imperfectum in genere boni: ⁊ ideo talis motus sensualitatis rōnem p̄ueniens est pcm̄ veniale tanq̄ quoddā imperfectū in genere peri peccatū autē mortale non p̄tesse in sensualitate: sed solū in rōne: quia licet actus sensualitatis concurrere possit ad pcm̄ mortale. tamen actus peccati mortalis nō habz q̄ sit peccatū mortale ex eo q̄ est sensualitatis: sed ex eo q̄ est rōnis cuius est eligere ⁊ in finē ordinare. Nimirū cum et omne pcm̄ etiā veniale sit formaliter in rōne vel voluntate: qd̄ patet: q̄ ratio quā sequit voluntas duplicē actū habet: vnū fm se in compatiōe ad p̄priū obiectū: in quantū. s. errat a cognitiōe veri: qd̄ illi repugnat in peccatū: quando habet ignorantiā vl errorem circa id quod scire debet ⁊ p̄t. Aliū ex eo actum habet: q̄ ipa est directiua aliaꝝ virtū. Cum igit actus inordinatos inferioꝝ virtū post aliqualē deliberationē nō coercet vel ēt imperat: tūc etiā imputat ei i pcm̄. Nec obstat q̄ voluntas est subiectū peccati: dicente Aug. in. li. retractationū: q̄ voluntas est q̄ peccat ⁊ recte vituit quia motus voluntatis dici potest rationalis et actus rōnis dici potest voluntarius: q̄ voluntas quodāmō innuet ⁊ p̄cedit rōnem ⁊ rō quodāmō voluntatem: ⁊ fm hoc peccatū inuenit in rōne: vel p ut est defectus eius voluntarius: vel prout actus rōnis est p̄priū p̄nciptū actꝰ voluntatis. Vñ fm Aristō. li. vj. pcm̄ tam spirituale q̄ carnale p̄t cēi rōne sine hō q̄ oriat ex sensualitate. Hinc dr Aug. xiij. de ciui. dei q̄ qui oia anie mala putāt ex corpe accidisse sūt in errore: p̄t em̄ hō eligere actū gule ⁊ luxurie nō incitatꝰ aliq̄ passiōe: q̄uis frequent p̄tā camalia oriant ex sensualitate. Superior etiā portio rōnis p̄t sine inferiori peccare tā mortaliter q̄ venialiter. tam peccato carnali q̄ spūali: ⁊ sumit hec ratio put comprehendit intellectū ⁊ volūtatē: hec ille post Richardū. ¶ Quartū aūt qd̄ orit ex diabolica suggestiōe est consensꝰ in pcm̄: quis quit delectationē. Iste aūt consensꝰ esse p̄t vel i delectationē peti mortalis: vel in actū peccati mortalis. Vel etiā fieri p̄t fm inferiorē partē rōnis: vel etiā fm superiorē p̄tem. Vñ in p̄gressu peti compat Aug: xij. de ciuita. dei. c. xij. sensualitatē serpenti: inferiorem rationē mulieri ⁊ superiorē rōnē viro: q̄ comparatio p̄priē locū habet in peris q̄ oriunt ex passione sicut cōiūt etiā carnis. Ad cuius cutidentiā q̄ri p̄t: vtrū in inferiori p̄te rōnis potest esse peccatū mortale sine consensu superioris p̄tis: p̄sertim cū consensus in delectationem peccati mortalis ad inferiorē p̄tem rationis p̄tineat: vt dr Aug. xij. de trin. qui m̄ consensus fm veriorē ⁊ solenniorē opinionē doctorū est mortale pcm̄. Ad hoc dicendū fm Bonauen q̄ pcm̄ mortale dr deordinatiōnē a deo q̄ est cū cōtemptu ⁊ cōsensu. Talis aūt deordinatio est p auersionē: ⁊ hoc est p̄tis superioris. nā cuiꝰ est cōuerti: eius etiā est auerti. Consentire aūt eo est eiꝰ cuiꝰ est iudicare ⁊ regere: hoc aūt est p̄tis superioris: ⁊ ideo non p̄t aliqd̄ esse pcm̄ mortale in nobis qd̄ p̄ti superiori nō imputet: ⁊ in q̄ ipa nō deordinet. Potest tm̄ inferior portio rōnis siue mulier siue vir comedere. i. delectari: ⁊ hoc patz in p̄gressu temptatiōis ⁊ delectatiōis carnalis q̄ incipit a sensualitate: tūc cū sensualitas primo delectat ⁊ in apprehensiōe delectabilis: ⁊ hoc ex subreptiōe: ⁊ est pcm̄ veniale: deinde p̄ma pars rōnis inferioris: q̄. s. motus interiores ⁊ affectꝰ habet iudicare ⁊ cognoscere: hoc cū nō est potentie sensitiue talē delectationē aduertit: ⁊ tūc si statim cā repellit nō cōsentiendo erit veniale pcm̄: aut nō repellit cā sz retinet: hoc fieri p̄t triplicit. Primo: quia ei displicet tam interior delectatio q̄ etiā exis

consūmatio: ſz ꝑiculū delectatiōis nō auerti
tit: nec cā repellit / z tūc nō peccat mortaliť:
grauiº tn̄ peccat ꝙ ſi ſtatim viriliť repuliſſz.
aut etiā ꝑiculū aduertit nec tn̄ illā delectati
onē aduertit: ſed reuolui ſinit i hmōi cogita
tionib⁹: z tūc ſz mltos doctores peccat mor
taliť: q: licet ibi nō ſit conſenſus expꝛeſſus ē
tn̄ inꝛpꝛetatiuº: z licet comedit ſola mulier
ſm Bona. petm̄ tn̄ illud impurat viro .i. ſu
periori rōni: q: cū eā cōpeſcere tenerī nō cōpe
ſcuit: vn̄ ꝙuis quidā negāt in illa cōpeſcendi
negligentia eſſe petm̄ mortale q̄ntūcūq; ds
aduertit ꝑiculū: tn̄ via tutior eſt tenenda: et
ſi cui hoc cōtingat ſanū eſt conſiliū ꝙ de ipſo
tanq̄ de mortali peniteat. Et hoc intelligē
dū eſt de delectatiōe q̄ cōſurgit ex delectatio
ne carnalis opis: q: talis cogitatio magis in
flcit z incitat ad libidinē. Illa vo cōplacen
tia vel delectatio q̄ diu ratio ſuperior i ea z n̄
conſentit expreſſe vel inꝛpꝛetatiue iudicat eſſe
petm̄ inferiorꝭ portiōis ſm ſe: z eſt petm̄ ve
niale: z tūc ſola mulier comedit ſine conſen
ſu viri. Nā qđ dr Aug. xij. de ciui. dei. c. xij.
ꝙ ſi ſola mulier. i. inferior portio comedat de
re illicita totº hō damnat: hoc intelligit quā
do mulier comedit cū conſenſu viri interpꝛa
tiue. S: do placet quidē ei delectatio: ſz di
ſplicet petī cōſūmatio: z tunc eſt ibidē con
ſenſus ſemiplenº: eo ꝙ cōſentit in delectatio
nē petī z non in opus. Poteſt etiā in ſola de
lectatione conſenſus eſſe plenarius ſaltē in
feriorꝭ ptis rōnis. Vtrū aūt talis conſenſº
in delectationē petī mortalis ſit petm̄ mor
tale diuerſe ſūt opiniones. Dicit em̄ Richar
dus: ꝙ ſi voluntas tamdiu morꝛet in compla
centia cogitate delectatiōis deordinate ꝙ eq̄
deordinet acſi ſtatī conſenſiſſet in actu: tunc
etiā portio ſupior conſenſit inꝛpꝛetative: qa
tanta negligentia tunc equiualet expꝛeſſo con
ſenſui. Dicunt etiā Bona. z Alexan. angli.
ꝙ conſenſus in delectationē alicuiº actus q̄
ex genere ſuo eſt mortale petm̄ conſtituit eti
am mortale petm̄: quidā vo dicūt talē cōſen
ſum eē petm̄ veniale. Quorū opinīōes Tho.
concordare volens in ꝑma ſcōe q. lxxxiij. dr
inť alia: ꝙ aliqs de fornicatiōe cogitās duo
bus modis delectari poteſt. Uno modo de
ipa cogitatione. Delectatio aūt de cogita
tione ipa ſequit inclinationē affectº in ipam
cogitationē: ipa autem cogitatio ſm ſe nō eſt
petm̄ mortale / imo quandoq; veniale tm̄: vt
cum quis inutiliter cogitat: quando ꝑ vo ſi
ne petō oīnovt cū vult de ea ꝑdicare vel diſ
putare: vel ſicut cōtingit in confeſſiōib⁹ au
diendis: in cōſiliīs dandis z ſilibꝫ. Et ideo
p ꝓñs affectior delectatio q̄ eſt de cogitatio
ne fornicatiōis nō eſt de gñe mortalis peti:
ſed q̄ñq; eſt veniale: q̄ñq; nullū. Vn̄ nec con
ſenſus i talē delectationē eſt petm̄ mortale:
z ſm hoc habet hec opinio veritatē q̄ dicit ꝙ
conſenſus in delectationē eſt tm̄ veniale: vn̄
ſicut conſenſus in petm̄ qđ eſt veniale ex gñe
eſt veniale: ſic etiā cōcludī pōt ꝙ cōſenſus in
delectationē q̄ eſt de ipa vana cogitatōe for
nicatiōis eſt petm̄ veniale. Alio mō delecta
ri ds pōt de fornicatiōe cogitata vel de ipſo
actu fornicatiōis cogitato: q̄ delectatio con
tingit ex hoc ꝙ affectio cogitantiſ eſt inclina
ta in talē actū. Vnde ꝙ aliqs conſentiat ta
li delectationī nihil aliud eſt q̄ ꝙ ipe con
ſentiat in hoc ꝙ affectꝰ ſuus ſit in fornicatio
nem inclinatº. Nulliº ei delectat niſi in ꝙd
eſt conforme eius appetitui: ꝙ autem aliqs
eligit ex deliberatiōe ꝙ eiº affectº conformet
bis q̄ ſm ſe ſūt peccā mortalia / eſt petm̄ mor
tale: z ideo talis conſenſus in delectationē
petī mortalis / eſt petm̄ mortale: z ſm hoc in
telligit opinio q̄ dr ꝙ cōſenſus in delectatio
nem eſt mortale petm̄. Nam delectatio q̄ ha
bet actū exteriorē ꝑ obiecto non poteſt eſſe
abſq; cōplacentia exteriorꝭ actus ſm ſe: etiā
ſi nō ſtatuat implendū ꝓpter ꝓhibitionē alī
cuiº ſupiorꝭ: z iō ſi talis actus eſt inordina
tus / vel mortalis erit per ꝓñs et delectatio
de eo deliberate concepta: ſicut etiā conſenſº
in delectationē q̄ ꝓcedit ex cōplacentia actº
homicidij / vel alterīº ꝓhibiti cogitati eſt pec
catū mortale: ſed nō cōſenſus in delectatio
nem que ꝓcedit de cōplacentia cogitationis
hmōi actuū. Et ꝙuis conſenſus in delecta
tionē cogitatiōis ad interiorē rationē ꝑtine
at: ſicut ad ipam ꝑtinet cogitare inq̄ntū acci
pit inordinatū ad aliā actionē: tamē de hoc
ipo qđ eſt cogitare / vl nō cogitare inq̄ntū cō
ſiderat: vt actio q̄dā nō ordinata ad aliā acti
onē: ſed exercitata ad ꝓpriā oblectationē: ra
tio ſuperior habet iudiciū z finaliť de dele
ctatione conſeq̄nte: vn̄ conſenſus in delecta
tionē opis ꝑtinet ad ſuperiorē rōnem ſicut et
cōſenſus in opº. Pterea ratio inferior auer
ti poteſt a rōnibus eternis: q: z ſi nō intenꝺ
dit eis: vt ſm eas regulans qđ eſt ꝓpriū ſu
periorꝭ rōnis: tn̄ intendit eis vt ſm eas regla
ta: z hō mō ſe ab eis auertens mortaliť pecca

care põt. Nam ⁊ actus inferioꝝ virtũ ⁊ etiaꝫ exteriorũ membroꝝ esse pñt peccã mortalia: fmq́ deficit ordinatio rõnis superioris regulantis eos fm rõnes eternas. Tertio dicẽdũ placere ei nõ solum ipa delectatione: sed ẽt optimã cõsummatã. f. si facultas adesset: ⁊ talis cõsensus est rõnis superioris: ⁊ est mortale petm̃ cõmissũ cũ mlieꝛ ⁊ viri simul cõcurrente: ⁊ talꝫ ordinatus cõsensus superioꝛ rõnis: q; tũc mouet voluntate plenaria. Est ꝯ petm̃ mortale in his generibꝫ peccatoꝝ q̃ sũt ex gñe suo mortalia: secꝰ rñ si venialia. Ad laudẽ dei.

De peccõ rõnis superioris et voluntate mala puniẽda vel bõa pmiãda: ⁊ de peccis ex ignorantia infirmitate et malicia. Ser. iiij.

Oncõcupis. ⁊c. Exo.

nxt. Euꝫ in pcedentibꝫ tactũ sit q̃ nõ solũ voluntas posset esse subiectũ peti dicente Aug. in li. retractationũ: q̃ voluntas est q̃ peccat ⁊ recte vsus: sꝫ etiã q̃ ratio potest cẽ subiectũ peti codẽ Aug. dicẽte. xij. de trini. q̃ petm̃ est in rõne inferiori et superiori. A Ideo ad maiorẽ euidentiam ꝓmo q̃ri põt: vtrũ in superiori rõne possit esse petm̃ venialeꝫ scilꝫ am. i. fꝫ q̃ inspicit rõnes eternas / vel fꝫ q̃ est directiua inferioꝝ virtũ. i fm q̃ cõsentit in actũ peti. Ad cuiꝰ q̃stionis euidentiorẽ no. q̃ rõ duplicẽ hꝫ actũ. Vnũ fm se in compatõe ad ꝓpriũ obiectũ qđ est cognoscere aliqđ verũ. Aliũ aũt fm q̃ est alia rũ virtũ directiua. Et vtroqꝫ mõ contingit esse petm̃ in rõne: vel in cognitiõe veri errando vel inordinates actꝰ inferiorũ virtũ impedo vel inordinates actꝰ inferiorũ virtũ imperando / seu post deliberatiõez siue ꝓceptionẽ tales actus nõ cohercẽdo. Queritꝰ ꝯ vtrũ talia petã inq̃ntũ cõcernũt superiorẽ rõnẽ possũt esse venialia. Ad hoc dicendũ fm Tho. j. q̃. lxxvij. q̃ vt Augusti. dt. xij. de trini. Ratio superior inhereret rõnibꝫ eternis cõspiciẽdis / aut cõsulendis. Cõspiciendis qdẽ fꝫ q̃ eorũ veritas speculat: consulendis aũt fm q̃ per rõnes eternas de alijs iudicat ⁊ ordinat: ad qđ ꝓtinet q̃ deliberando per rõnes eternas cõsentit i aliquẽ actũ inferiorũ virtũ: vel ab eo dissentit. Aliter ꝯ fert in obiectũ ꝓpriũ ⁊ aliter in obiecta virtũ inferiorũ. Nã circa ꝓpriũ obiectũ habꝫ duos actus. f. simplicẽ intuitũ ⁊ deliberationẽ: fm q̃ etiã de proprio obiecto cõsulit rõnes eternas. Secõdo ꝯ simplicẽ intuitũ hic põt aliquẽ inordinatũ motũ circa diuina: puta cũ ds patit subitũ infidelitatiꝫ. Quãuis aũt infidelitas fꝫ genꝰ suũ est mortale petm̃: tñ subitꝰ infidelitatiꝫ mortꝰ est veniale petm̃: q; petm̃ mortale nõ est nisi sit contra legẽ dei: sed talis motꝰ i lege nõ ꝓhibetur vt dictũ est: vñ põt aliqđ eoꝝ q̃ ad fidẽ ꝓtinent occurrere subito rõni sub qđã alia rõne eterna rõ. id est lex dei sup hoc cõsulat vel cõsuli possit: puta cũ ds resurrectiõez mortuoꝝ subito apprehendit impossibilẽ fꝫ naturã ⁊ sit apprehendendo renitit aliqꝫ ips habeat deliberandi: q̃ hoc est nob traditũ vt credendum fm legẽ diuinã. Et hꝫ mõ circa ꝓpriũ obiectũ etiã si sit petm̃ mortale ex gñe põt rõ superior peccare venialit in subitiꝫ motibꝫ ꝓt impfectionẽ subiti actus. Verũtñ si ds post hãc deliberationẽ motꝰ infidelitatiꝫ manet: tũc erit petm̃ mortale ꝓt deliberatũ consensũ. Jn obiecta vo virtũ inferioꝝ nõ fert nisi ut q̃ntũ de eis cõsulit rõnes eternas: ⁊ sic nõ fert ita nisi q̃ modũ deliberatiõis: deliberatꝰ aũt consensus i his q̃ ex gñe suo sũt mortalia / est petm̃ mortale: ⁊ tõ rõ superior sp mortal t peccat si actus inferiorũ virtũ in ds cõsentit sũt petã mortalia: q; tũc se auertit a rõnibꝫ eternis qđ i superiori rõne fieri nõ põt nisi cũ peccõ mortali. Si tñ actus in ds cõsentit sũt petã venialia: tũc non cõtrariat rõnibꝫ eternis: q; nõ est cum auersiõe a fine vltimo: sꝫ est ꝓter eas ac ꝓ ꝑs tũc nõ peccat mortalit / sꝫ venialit: nã tũc solꝰ cõsensus deliberatꝰ i petm̃ est mortalis: q̃ petm̃ illud in qđ cõsentit legi diuine cõtrariat. Secõ q̃ri potest: vtrũ sola voluntas circa dicta sit puniẽdõ: ꝑsertim cũ i his duobꝫ ꝑceptꝫ dc ꝰ solã voluntatẽ peccandi ꝓhibet: ⁊ fm iura volũtas ꝓ facto reputatur. Hinc etiã seruꝰ sciens voluntatẽ dñi sui q̃ ꝑcipit nõ cõcupiscens ⁊ ñ faciẽs cã vapulabit plagis mltis. Ad hoc dõm fm Joã. calõ. i suis additiõibꝫ. Oꝝ si q̃rit: vtrũ puniẽda sit in foro pniali: tũc sola cogitatio sine consensu nõ punit: q; ꝓ illã nec meremur nec demeremur: cum primi motus nõ sint in nostra potestate: ⁊ brũs q̃ allidet parulos suos ad petrã. i. ꝓmos motus suos ad chm̃ q̃ est exemplar oim virtutũ ⁊ pfecte mortificatiõis: vt legit ⁊ notat. j. q. iij. §. cõtra Et sic intelligit de pe. dist. j. c. cogitatio: ⁊ c. cogitatiõis. Si ꝓcedit talis cogitatio ad aliqlẽ delectationẽ leuẽ nec cõsentiẽdo: tũc ꝑ dictã venia

le pctm̃. Si tñ pceda ad consensū tūc est mo-
rale: vt de pe. di. j. c. nunqd. ꝛ c si ꝓpterea. tñ
est locus pnie quo ad vtrā ꝙ ecclīā .s. militā
tem ꝛ triumphantē: vt ptz ibidē. c. si agam⁹.
ꝛ. c. quē penitet. Si pinde q̄rit de pena i fo-
ro cōtentioso vel iudiciali: tūc si volūtas ste
tit in finib⁹ ꝓfessus ira ꝙ ad nullū actū exte
riorē ꝓcessit: nō meret penā ab hoie: vt dict⁹
c. cogitatiō⁹: ꝛ cogitatio. Fallit tñ fm do-
ctores in atrocib⁹: vt in hereſi: hoc em̃ est cri-
men qđ de se actū exteriorē nō respicit, sz ipa
mala credulitas ipm̃ ꝓficit q̄ ad vtrūq; fo-
rum. Idē dicūt in crimine lese maiestat⁹, ꝛ in
simon a. i. i. phibit⁹: q: simoniaca: vt extra ō
simo. c. fina. Cōmunit ei tenēt doctores qđ
ibi habet. Hanc tñ puto veritatem: q̄ inde-
hmōi cogitationē nō punit nisi sit peccatum
qđ solo consensu sine actu exteriori ꝓficiatur:
vt dictū est de hereſi. Ius tñ interdū punit
talē cogitationē cr̄a est pctm̃ mortale. Im-
pedit ei ne ante pniam celebret i suscept⁹, or-
dinib⁹. Q, si voluntas pcedit ad actū exte-
riorē: sed act⁹ nō ꝓficit: tunc si steterit p cā qui
voluit actū ꝓficere: nō punit tanq̄ ꝓ cōmisso
illo delicto ad qđ voluntas fuit: puta de illo
qui falsauit monetā ꝛ nō cōpleuerat adhuc
falsare: iuste penitudinis penā cui adit: vt. ff.
de fal. l. q̄ falsam ꝛ notat extra de foro cōpe.
c. diligenti: sed nihilomin⁹ puniri debet pro
actu illo exteriori: ꝛ sic intelligit de homi. c.
ꝓ humani. li. vj. Si ꝙ cū nō steterit tunc si
subfuit impedimētū iuris: fm q̄sdā nō punie
tur pena q̄ debet ꝓ illo cōsūmato delicto: vt
.ff. de furtis. l. int̄ oēs. ꝛ. §. penul. que lex lo-
quitur de furante librū de cōsensu dñi quem
datur⁹ fuisset q̄ nō ↄ: furari: hoc ei casu non
debz puniri pēa furti: vt no. xvij. q ij: c. is. au
tē. in vlti. glo. ꝛ hec opinio benigna est. Ve-
rius tñ videt ꝙ impedimentū iurꝫ nō obstet:
exque. pcessit ad actū exteriorē ꝛ fecit dolose
qđ potuit q̄ntū i ipō fuit: ꝓ c. nup. ꝛ. c. a no-
bis de bigamis. Qđ si subfuit impedimētū
facti: tunc extraordinarie puniri debet: miti⁹
tñ ꝛ si fecisset: qđ est benignū. Tenet tñ cōit
q̄ in hoc casu puniri debet ac si fecisset dictꝫ
c. nup. ꝛ. c. a nobis. Similiter aūt agit ꝓ illo
delicto nō posset ac si cōsūmatū esset: nisi cuz
delictū de facili possit in exemplū trahi. Si
tñ q̄rit de pena imposita a iure cōmuni sine
hois misterio ꝓ illo delicto: tūc illā ñ incurrit
nisi delictū fuerit cōsūmatū. vel nisi aliō in
iure sit exp⁹essū. vt de elect. c. ꝓpetue. lib. vj.

Deniq; si act⁹ ꝓficit tūc plānē esse q̄ talis
voluntas punit. nisi i casib⁹ qbꝫ tunc pmittē
te post ꝓpetratū delictū penitēs euadit pe-
nā: q̄ntū aliqs colligē ex notatis de elec. q sic
in vlti. glo. Hoc tñ non est ꝓbā de hac mate-
ria: sic nec ille qđ q̄dā addunt. s. q̄n delictum
cōmittit sine cogitatiōe vl' voluntate vel q̄n
pena imponit certi casib⁹ et q̄n deliquit. De
his ꝓ Archid. a. in. j. §. si ḡ xvij. q. j.

Tertio queri pōt: vtrū ḡ voluntas būsa-
ciendi debeat haberi ꝓ facto: p̄sertim cū sert
ptū sit q̄ deus in iudicio reddet vnicuiq; fm
opa sua: vñ nec bona voluntas malū op⁹ re-
ctificare pōt q̄n pot⁹ bō iudicari debeat fm
demeritū crimin⁹: si opis q̄ ex affectū bōevo
luntatis: vt ptz in eo qui furat a dimittet: ō
ferat agenti. Ad hoc dicendū fm Franciscum
de zab. q fm doctores in c. cōstitut⁹. extra de
eo q̄ mit in pos. Si loq̄mur de naturali vo-
luntat⁹ op⁹atiōe: tūc i illa ñ cōsistit meritū vl'
demeritū: s. c in pmis motib⁹ q̄ nō ss sub nra
ptāte: vt de pe. dist. c. cogitatiō⁹. Si vo loq
mur de op⁹atiōe voluntaria tunc q̄ ad eccliā
triumphantē: si voluntas est cū plena inten
tiōe reputat ꝓ facto tā in p̄teritū q̄ etiā in p̄
sens ꝛ futurū: vñ si voluntatē habeo ꝓficis
sumā q̄ voluissem iuuare in p̄teritū ad sctm̃ se
pulchrū vel ire trasse religionem. ꝛ inuenio ad
hu: voluntatē ꝓfectissimā eadez ꝓficiendi si
facultas adesset: tunc habeo merit̄: q⁹ de⁹
p̄miat pot⁹ voluntatē q̄ opus. Hinc dicit
Tho j ij. q. xx. q si desit possibilitas volun-
tate existente ꝓfecta: ita q̄ operaret si posset:
tunc defect⁹ ꝓfectiōis q̄ est ex actu exteriori:
est simplicit⁹ inuoluntariū: inuoluntariū aūt
sicut nō meret penā vl' p̄miū i op⁹ando bonū
aut malū: ita nō tollit aliq̄d de p̄mio vel de
pena: sic⁹ iuoluntarie deficiat simpliciter ad
faciendū bonū vl' malū. Verūtñ per actum
adiunctū pōt fieri voluntas melio⁹: in bonis
sicut etiā peio⁹ in malis: ꝛ hoc triplicit. Pri-
mo sc̄dm numer⁹: cū em̃ aliqs vult aliq̄d fa-
cere sine bono vel malo: sz tunc q̄dē nō facit:
postea ꝙ vult ꝛ facit tūc actus voluntatis
duplicat: ꝛ sic fit duplex bonū vel malū. Se-
cundo q̄ntū ad extensionē: vt cū vnus facere
vult aliq̄d sine bono vl' malo ꝛ ꝓp' impedi-
mentuz aliqđ desistit: ali⁹ aūt continuat mo
tū voluntatis quousq; ope ꝓficiat: tunc s. di
voluntas est diuturnio⁹ in bono vl' malo: et
sc̄dm hoc melio⁹ est vl' peio⁹. Tertio denig
fm intensionē: sunt enim quidā actus exte-

riores sunt delectabiles vel penosi nati sūt in tendere voluntatē vel remittere: cōstat ād q̄nto voluntas intensi⁹ i bonū vel malū tendit: tanto melior est vel peior. Preterea cum ois inclinatio vl motus in h̄ q̄ficiat q̄ cōseqūtur finē vl attingit terminū. ido nūq̄ est q̄fecta voluntas nisi sit talis q̄ oportunitate data operet. Si ḡ voluntas nō est in intentiōe plena: tunc habet q̄ nō existentiv dicto. c. cōstitut⁹: vbi sup̄ illo: licet voluntatē p̄standi habuit: dr glo. Nō tñ studiosam sine cū effectu q: p cū steterit. t. lxxxvj. di. c. nō satis est bene velle. Et ibidē in glo. Quo ad ecclīā ꝓmittentē si ad nullū actū exterius cū voluntas p̄cessit tunc nihil p̄dest vt di. c. cōstitutus: si saltē p eū steterit: similit si ꝑ impotentiā que surgit ex facto volentis. Q, si steterit ex facto ei⁹ cui⁹ nō interest: tūc etiā nō habet q̄ facto: sz contra ipedientē cōperit actio ad interesse: q̄ si non est soluēdo habet voluntas p facto q̄ ad euitandā penā: si autē ipotētia surgit ex facto alteri⁹ cuius interest tūc habet q̄ facto: vt extra de eo q̄ mit. in pos. c. cū sicut: t dicto. c. constituti: in glo. Et idē si steterit p iudicē vel aduersariū. Si denicq̄ steterit ex casu fortuito tunc voluntas nō habet q̄ facto nisi q̄ adeuitandā penā: vt extra de pigno. c. significante: vbi plane de hoc. Si autē p̄cessit ad actū perfectū tunc nō est questio de voluntate sed de actu. Quarto pinde queri pōt vtrū ille qui peccat ex certa malicia grauī⁹ peccet q̄ ille q̄ peccat ex passiōe: p̄sertim cū peccare ex malicia est peccare ex electiōe mali: sed q̄ui peccat ex passiōe sil̄r eligit malū: insup̄ t ꝓmus impellit ad peccandū cui⁹ est fortior impulsio q̄ passiōis: sz q̄nto q̄s habet maī⁹ impellens ad peccandū tanto min⁹ peccare videt. Ad h̄ dicendū sm Tho. j. ij. q. lxxvij. t lxxviij. inf alia: q̄ hō sic̄ t q̄libet alia res naturalit̄ habet appetitū boni: t iō q̄ ad malū appetitus ei⁹ declinet cōtingit ex corruptiōe alicui⁹ seu inordinatiōe in aliq̄ ꝓncipioꝝ hominis. sic em̄ in actiōibus rerū naturaliū peccatū inuenit. Principia igit̄ humanoꝝ actuū sunt intellect⁹ t appetit⁹ tā rōnalis q̄ dicit voluntas q̄ sensitiuus. Peccatū igit̄ in humanis actib⁹ q̄nq̄ contingit ex defectu intellect⁹: vt cū quis per ignorantiā peccat: est ei ignorantia priuatio scientie p̄ficientis rōnem q̄ p̄hibet actū peri inq̄ntū dirigit act⁹ humanos: nō tñ q̄libet ignorātia peccantis est causa peri: sed illa tm̄ q̄ phibet scientiā p̄hibentem actum peri. nam si voluntas esset sic disposita q̄ non phiberet ab actu patricidij etiam si patrē agnosceret: tunc ignorantia p̄s nō est causa peri: nec talis peccat propt ignorantiā: sed excecat ignorās fz Phm. iij. ethi. Quandoq̄ vero cōtingit peccm̄ in humanis actibus ex defectu appetitus sensitiui: sic̄ cū quis ex passione peccat. Est em̄ passio quidam vehemēs mot⁹ appetitus sensitiui: quā nos infirmitatē anie nominare possum⁹: qz Tullius in. iiij. li. de Tusculanis questiōib⁹ passiōes anie: egritudines vocat egritudines autē alio noie infirmitates dicunt. Infirmitas autem in anīa dici potest ad similitudinem corpis: dicit ei corpus infirmū quando debilitat vel impedit in executione proprie operatiōis per aliquā inordinationē partiū eius: ita q̄ humores t membra hois nō subdunt virtuti regitiue/ t moritur corp⁹. Sic̄ infirmitas anie dicit cū impedit anīa propt inordinationē p̄tiū ei⁹ ab opatione propria: vt cum vires anie non subdunt ordini rationis: nam ratio vis est regitiua p̄tiū anie: cū igit vis est cōcupiscibilis t irascibilis: extra ordinē rationis aliq̄ passione afficitur: t per h̄ impedimentū modo p̄dicto p̄stat debite actioni hominis: dicit esse peccm̄ ex infirmitate: vñ t Phs. j. Eth. comparat incontinentē paralytico: cuius ptes mouent in contrariū eius q̄ ipe disponit. Oñq̄ etiam contingit peccm̄ in humanis actib⁹ ex defectu voluntatis q̄ est inordinatio ipi⁹. Est ād voluntas inordinata q̄n min⁹ bonū mag̃ amat: t q̄ magis amat bonū corpale q̄ spūale: rpale q̄ celestē. Manifestū est em̄ q̄ q̄s eligit patri detrimentū i bono min⁹ amato ad hoc q̄ patiat bono magis amato: sicut membri abscisionem vt cōseruet vitā. Et eodem modo p inordinatā voluntatē q̄s scienter vult aliq̄d spūale q̄d est malū simplicit vt potiatur bono temporali q̄d est apparens bonum: t talis dr ex certa malicia/ vel ex industria peccare q̄si scienter malum eligens. Et potest itelligi de malicia habituali: fz q̄ malus habitus a philosopho noiat malicia: sic̄ bonus habitus nominat virtus: t sm hoc dicitur aliquis ex malicia peccare qui peccat ex inclinatiōe habit⁹. Potest etiaz intelligi malicia actualis: sicut ipsa malielectio malicia nominat: t sic dicit aliq̄s ex malicia peccare inq̄ntū ex electione mali peccat. Dicendum est igit q̄ omne peccatū est voluntariū:

t sic aliqd intantū diminuit pcm̄ inq̄ntū diminuit voluntariū: t qđ totalit tollit voluntariū ēt totalit excusat a pcō. Qđ sane intelligit si. s totalit tollit voluntariū tā directe q̄ indirecte Nā qddā p ōt cē voluntariū fm se sicut q̄ volūtas directe ferf in ipm. Potest ētiā qddā voluntariū esse fm suam causam: vt q̄ voluntas ferf in causam t nō in effectū: vt pz in eo q̄ voluntarie inebriaf: vnde et h̄ imputaf ei tanq̄ voluntariū qđ p ebrietatē cōmittit. Quantū igit ad ignorantiā dicendū q ignorantia q̄ non est causa peti: sed concomitant se habet ad pcm̄: nec minuit pcm̄ nec auget. Illa vo ignorātia q̄ totalit voluntariū tollit ētiā totalit excusat a pcō eo q voluntarium tollit tam fm se q̄ fm suā causam: vt est ignorantia inuincibilis, vel ētiā ignorātia eius qđ qs scire nō tenebaf. Sola illa igit ignorantia pcm̄ minuere potest que est causa peti. t nō a pcō totalit non excusat. sicut cū ignorantia que est causa peti non est directe voluntaria/ sed indirecte sue q accidēs: puta cū aliqs non vult laborare in studio et q sequit cū esse ignorantē. vel cū qs vult bibere vinū imoderate ex q sequit cū inebriari t discretiōe carere: t talis ignorantia diminuit voluntariū: t q pns pcm̄. Contingit nō aliq̄n q talis ignorātia directe/ t q se est voluntaria: sicut cū qs spōte nescit aliqd vt liberius peccet: fm illd p̄s. xxxv. Noluit intelligere vt bñ ageret. Et talis ignorantia videf augere voluntariū pcm catū: ex intentiōe nāq̄ voluntas ad peccandū pducit q aliqs vult subire ignorātie damnū ppter peccādi libertatē. Quantū vo ad passionē dicendū q passio q̄nq̄ tanta est q totalit aufert vsū rōnis: vt pz in his qui pter amorē vel irā insaniūt: t tūc si talis passio fuit a pncipio voluntaria imputaf actus ad pcm̄: q voluntari⁹ est in sua causa: sic etiam de ebrietate dictū est. si vo causa nō fuit voluntaria/ sed naturalis vl accidentalis: vt cū aliqs ex egritudie/ vel aliq̄ cā incidit talē passionē q̄ totalit aufert vsū rōnis: tūc act⁹ omnino redderef inuoluntari⁹: t p pns totaliter excusaf a pcō. Quandoq̄ vero passio non est tanta q̄ totalit intercipiat vsū rōnis: t tunc ratio passionē excludere pōt ad alias cogitatiōes diuertēdo: vel saltē impedire ne suū cōsequaf effectū: q̄ membra nō applicātur ogi nisi p consensū rōnis. t sic oīs talis passio non totalit excusat a pcō: sed diminuit tq̄nq̄ auget. Pro q̄ q nota appetit⁹ sensitiu⁹ hic se potest ad liberū ut. antecedēt vel qđ trahit vl inclinat ad rōnem t voluntatē: et sic diminuit pcm̄ inq̄ntū minuit voluntarium p passiōis ipetū: vel ētiā pnr fm q motus superiorū vi tū si sūt vehemēter redundant i inferiores. Nō ei pōt voluntas intense meueri in aliqd q̄n excitef aliq̄ passio in appetitu sensitiuo t talis passio nō minuit p tm̄ nec voluntariū/ sed magī auget: vel potiꝰ est signū magnitudis eius: inq̄ntū. s. demonstrat intentionē voluntatis ad actū peti. Et fm h̄ est verū q q̄nto qs maiori libidie vel cōcupiscentia peccat tanto magis peccat. Quātū ueniq̄ ad ētiū d cē q graui⁹ qs peccat ex certa malicia q̄ ex passiōe vel ignorantia triplici rōne. Primo q: cū in voluntate peccātū pncipiū consistat: q̄nto mot⁹ peccati magis pp̄ius est voluntarī/ tanto pcm̄ grauiꝰ est ceteris paribus. Cū igit ex certa malicia peccaf: tunc peti motus est magis pp̄ius volūntati q ex seipa in malū meuef. Alia vo peccata bñt q̄ndā cām extrinsecā. s. ignorantiā saltem aliq̄lē vel passionē impellentē. Secō q: cū habit⁹ q̄ qs ex malicia peccat est qualitas pmanens: t ideo peccās ex malicia tenacius potis inheret ac in eis de cōmuni lege diutius pseuerat t cū maiori cōtemptu pcā pficit. Tertio q: peccās ex certa malicia male dispositꝰ est q̄ntū ad ipm finē q est pncipiū in operabilibus: t sic eius defectus est periculosior. Nā ex malicia peccās fm se eligit malū: ita q electio in ipo est pncipiū peti. Aly vo quātuis peccēt eligētes nō tm̄ ex electiōe: q: electio non est in eis pmū peti pncipiū. Ad laudē

Vtrū pcm̄ vel virtus ex eventu sequenti augmentaf: t de cōcupiscentijs triby in spāli: t vtrū licet petere pclaturas t pcipue religiosis. Sermo. v.

De cōcupis. &c. Exo.

n xx. In fine de tribus concupiscētijs in particulari psequi statuentes pmus gratia eorū que dicta sūt in sermone precedenti queri potest incidēter: vtrū eventus sequens aliqd addat ad bonitatem vel malicīam actus. Et videf q sic pmo q̄ntū ad bonitatē: nā bōa q faciunt auditores

sit effectus q̄dā cōseqūntes ex p̄dicatōe doctoris: q̄ bona redundare videnť in meritū p̄dicatoris: vt p̄z p̄ illud q̄ legit Phil. iij. Fratres mei charissimi t desiderantissimi gaudiū meū t corona mea. Similit q̄ntū ad maliciā p̄z Exo. xxj. vbi dicit: q̄ si bos fuerit cornupeta ab heri t nudiustertius t cōtesta ti fuerint domū eius: nec recluserit cū dñs occideritq̄ virū aut mulierē: t bos lapidibo ob ruet t dñm eius occidēt: nō aūt occidetur si bos hoiem nō occidisset: etiā si reclusus non fuisset. Ad hoc dicendū sm Tho. j. ij. q. xx. q. cuentus q̄ sequit actū si fuerit p̄cogitat⁹ t intent⁹ tūc manifestū est q̄ addit ad bonitatē/vel malitiā actus. Cū ei aliq̄s cogitans q̄ ex opere suo multa mala seqū p̄ueniat: nec propter hoc dimittit/ s̄z magis ad hūc finē facit: vel si propterea nō faciat ñ parū inde possibile secuturū p̄uidēs nihilomin⁹ p̄ficit: t h̄ apparet q̄ eius voluntas est multū inordinata: t maloz inde seq̄ntiū efficit p̄ceps: sic q̄ seqūns cuentus addit sup malitiam actus. Si vo seqūns cuentus ñ fuit p̄cogitat⁹: tūc si p̄ se sequit ex tali actu: t vt in plurib⁹ bon⁹ vel malus cuentus: s̄z h̄ cuentus seqūns addit ad bonitatem vel malitiā actus. Q̄, si p̄ accidens ex vt in paucioribus ex tali actu sequit cuentus bonus vel malus: tūc seqūns euētus nō addit ad malitiā vel bonitatē actus: q̄z nō dat iudicium de aliq̄ re sed̄z id q̄d est p̄ accidēs: s̄z solū sed̄z id q̄d est p̄ se. Et hec intelligunt sane de malitia simplici t de bonitate sm q̄d: q̄z ad h̄ q̄ aliq̄d sit malū sufficit vnus singularis defectus vt vel actus/ vel intentio. Verū ñ q̄z ad h̄ q̄ aliq̄d sit simplicit bonū: non sufficit vnū singulare bonū s̄z req̄rit integritas bonitatis: ideo cū volūtas est bōa tūc ex p̄po obiecto q̄s ex fine: tunc tm̄m̄ō contigit etiā exteriorē actū esse bonū: vt cū q̄s salubria p̄dicās eo p̄ncipalit fine p̄dicat vt fructū in saluāniaz faciat: tūc si est in statu gratie fructus inde seq̄ns addit ad bonitatē actus simpliciter t nō sm q̄d: t ido p̄dicatōis effectus tūc vemū redundat in p̄miū p̄dicatoris si fuerit in statu gratie: si p̄dicauerit salubria: si sal⁹ maniaz fuerit: p̄ncipalit intenta: nō bonū homestū t clarionē t vanā gl̄iā: non bonū delectabile p̄ carnis cōcupiscentiā: non bonum vtile per concupiscentiā oculoz. Sed iam q̄ritur inter p̄dicatores t pastores si quis fidelis inueniat. Si forte mentitus sit ille qui dixit: oēs q̄ sua sūt q̄runt nō q̄ Jesu chr̄i. Deniq̄ seqūns euent⁹ ñ fac actū malū q̄ erat bonus: nec actū bonū q̄ erat malus: puta si q̄s paupi dat clynam q̄ ille abutat ad peccatū: non deperit eius fructus qui dedit elemosynam si saltē bona fide dedit. Similit si q̄s illatā iniuriā patienter ferat: non p̄opt̄ hoc excusat inferens sicut nec iudas excusatur/ nec iudei p̄opt̄ imp̄reciabilē fructū passiōis dominice: sicut nec tyranni p̄opt̄ fructum martyrij in penis illat̄. Deinde queri potest de tribus concupiscentijs vtrum conuenienter ponātur esse cause omniū peccatoꝝ. j. Joan. ij. vbi dicitur. Omne q̄d est in mūdo aut est concupiscentia carnis: aut concupiscentia oculoꝝ: aut superbia vite: p̄sertim cum sicut inducit aliq̄s ad peccandū ex inordinata concupiscentia boni q̄ causat ex inordinato amore sui: sic etiā inducit ad peccandū ex inordinata fuga mali q̄ causat ex inordinato odio alicuius mali: vnd̄ sicut vnūq̄q̄ naturalē habet consonantiā vl̄ aptitudinem ad id q̄d sibi conuenit q̄ est amor naturalis: sic ad id q̄d est ei repugnās t corruptiuū habet naturalem dissonantiam que est odium naturale: hinc est q̄ sicut aliquid apprehenditur vt bonum quod non est vere bonum: et per cōseqūns inordinate petitur: sic etiam aliquid apprehenditur vt malū q̄d non est vere malū: t p̄ cōs inordinate fugit: ex q̄b⁹ videt q̄ dicta triplex cōcupia ñ est ēā oīm malox. Ad h̄ dicēdū sm Tho. j. ij. q. lxxvij. q̄ inordinatus amor sui includēs i se appetitū inordinatū boni est causa ois peti: dicente Aug. xiij. de ciuita. dei q̄ amor sui vsq̄ ad cōtēptū dei facit ciuitatē Babylonis: ro est: q̄z p̄pa t p̄ se cā peti est accipiēda ex pte cōuersiōis ad cōmutabile bonū: ex q̄ q̄dē pte ois actus peti p̄cedit ex aliq̄ inordinato appetitu alicuius bōi tp̄alis: q̄ āt aliq̄s inordinate appetat aliq̄d bonū tp̄ale: p̄cedit ex h̄ q̄ inordinate se ip̄m amat: vnusq̄q̄sq̄ em̄ appetit bonū ei quē amat: vnde manifestū est q̄n inordinatus appetitus bonie ex inordinato amore sui p̄cedēs est cā ois peti et iā q̄d cōtingit ex fuga mali: q̄z fuga mali causat ex appetitu boni t eme odiū ex amore causat. Nimiz cū dicat Aug. xiij. de ciuita. dei q̄ omnes affectiones cauſantur ex amore: et ideo non ponitur fuga mali quevenit ex odio esse causa peccatoꝝ: sed solum passiones inclinantes ad bonum ranq̄s causę eorum q̄ faciunt inordinate fugā mali: vnde t si plus appetitū alicuius bo-

ni spernere videant ꝓpt fugā alicuius mali sic
cria bestie abstinent a delectatiōib⁹: vt Au/
gu. introducit in li. lxxxiij. questionū: nō hoc
nō faciunt nisi ꝓpt maiorē amorē cui odium
tale cōtinēter: diligūt ei magis corp⁹ cui pca
uent a ꝑiculis. Sic hō magis se diligit q̄
amicū: t ꝓpt hoc q se diligit amicū odio ha/
bet si sibi cōtrariat. Inordinat⁹ igit appeti/
tus boni est causa oīs peti. Bonū aūt dupli
cit est obiectū sensibilis appetit⁹ in q̄ sūt ani
me passiōes q̄ sūt cā peti. Vno mō absolute
fm q est obiectū cōcupiscibilis. Concupia
ꝝ duplex est: vna naturalis q̄ est cor q̄bus
natura corpis sustentat: vel ad cōseruationē
individui sicut cibus t potus t silia: vt q̄ntū ad cō
seruationē speciei: sic in venereis q̄rū inordi
natus appetit⁹ dr cōcupiscētia carnis. Alia
est concupia animalis. s. cor que nō afferunt per
sensū carnis sustentationē aut delectationē:
sed sūt delectabilia fm apprehensionē imagi
natiōis aut alicui⁹ hmōi acceptiōis: sicut si
pecunia: ornat⁹ vestiū t alia hmōi: t hec dr
concupia oculor. id est ipi⁹ visiōis q̄ fit ꝑ ocu/
los vt referat ad curiositatē fz q Aug. ex
ponit. x. cōfessionū aut referat ad concupia
rerū/q̄ ꝓponunt exteri⁹ oculis vt referat ad cu
piditatē: fz q ab aliis exponit. Nota tū q cō
cupiscentia oculor ñ dr hic concupiscētia oīm
rerū q̄ oculis videri pōt: sed solū ea⁹ in q̄b⁹ nō
queritur delectatio carnis que est circa tactus:
sed solum delectatio oculi: id est cuiuscunq
apprehensiue virtutis. Cū aūt sensus visus ex
cellentior est inf oēs alios sensus: t ad plura
se extendens: vt dr in. j. Ethi. ideo nomen
eius transfert ad oēs alios sensus: ac etiā ad
oēs interiores apprehēsiōes vt dr Aug. Se
cundo bonū est obiectū sensibilis appetitus
sub ratione ardui: qđ est obiectū irascibilis.
Nā in hoc differūt passiōes irascibilis a pas
sionib⁹ concupiscibilis: q̄ obiecta passionū
cōcupiscibilis sūt bonū t malū absolute: sed
obiecta passionū irascibilis sūt bonū t malū
cū q̄dā elevatiōe vl arduitate: appetit⁹ aūt
inordinat⁹ boni arduī ꝓtinet ad superbiā vitc.
Nā vt dr i li. ethi. ꝑcipere. Superbia est amor
ꝓprie excellētie t est i irascibili sic in subiecto:
nō tū ꝓprie sumit fm q est q̄dā passio ap/
petit⁹ sensitiui: nisi arduū qđ est obiectū sup
bie solū esset aliqđ sensibile in qđ possz tende
re appetit⁹ sensitiu⁹ tūc ei oporteret q superbia
esset in irascibili que est ꝑs appetit⁹ sensitiui.
Sz q̄ arduū qđ superbiā respicit cōiter inuenit
tam in rebus spūalib⁹ q̄z sensibilib⁹: ideo nece
sse est dicere q subiectū superbie sit irascibilis:
nō solū ꝓprie sumpta: put est ꝑs appetit⁹ sensi
tiui/sz etiā cōiter accepta put ptinet etiam ad
appetitū intellectiuū/cui q̄nq̄z attribuit ira
scitur deo t angelis trā attribuim⁹: nō sz pas
sionē/sz sz iudiciū iusticie vindicantis. Et di
cit q̄ ꝑz q ista tria reduci pōnt ad oēs passiōes
q̄ sūt causa peti. Nā ad duo ꝓma reducūt oēs
passiōes irascibilis: qđ tō nō diuidit in duo:
q: oēs passiōes irascibilis animali concupiscen
tor manifestat. B Hic igit ꝓmo in speciali q̄
ri pōt de concupia q̄ dr superbia vitc: vtrū licitū
sit appetere platuras ecclīasticas vel secula
res: ꝑsertim cū dr Augustin⁹ sup ꝑsalmū ꝓ
mū. Noluit christus regnū terrenū cui⁹ superbia:
qui cathedra pestilentie: ideo recte dicit: quia
non fere quisq̄ est qui carcat amore dominā
di t humanā non appetat gloriam. Et Am
brosius super Lucam lib. quarto dicit q hoc
ipo gnrioris est ambitio q blanda est con
siliatricula dignitatum: et sepe quos viri a
nulla delectant quos nulla potuit mouere
luxuria: nulla auaricia: subruere facit am/
bitio criminosos: habet enim forensem gra
tiam: domesticū periculum: t vt dñcat alios
ꝑsus struit: curuat obsequio vt honore dite
tur: t dum vult esse sublimior: fit remissior:
hec ille. Ad hoc dicendū fm Henricū boyc;
extra de elect. c. qualiter: q triplex est pote/
stas dominandi. Vna est temporalis que ꝑ
successionem hereditariam acquiritur: et ta/
lis licite potest appeti tunc saltē cum ad euz
est deuoluta successio: vt extra de voto. c. licz
t li vj. de supplen. negli ꝓla. c grandi. Natu
raliter enim quis affectat habere ea que fue/
runt parentū suor: vt. C. de admīst. tu. l.
lex que: nō tn licitū est appetere ante successi
onem deuolutā: nā de hereditate viuentis nō
debet quis esse solicit⁹: vt. C. de pact. l. vlti
ma. Alia ꝙo dominandi potestas spalis est
q̄ ꝑ electionē vel ꝓncipis substitutionē acq̄/
rit: t hec etiā licite pōt appeti tribus cōcurren
tib⁹: de q̄b⁹ ꝑ Policraticus. v. Primo amorem
ad consistentē policiā. secundo de hinc maxi/
morū penam operā ꝓncipatus. tertio virtu/
tem t iusticiā in vnaquaq̄ policia. Licet au
tem aliq̄s se sciens hec habere possit ꝓpt vtili
tatem rei publice licite ꝓncipatū appetere: n
tn ipm debet petere. Sed de hoc plat⁹ vide i
eodem libro. Tertia ptās dñandi spūalis est
curā hīs animarū t administrationē rerum tēm

poꝛaliū: ꝛ illa nec debet pertinec licite potest
apperi. Dic ei Aug. xix. de ciui. di ꝙ loꝛ ſu//
perioꝛ ſine q̄ ppls regi nō pōt: ꝛ ſi vt decet
adminiſtrak indecent tn̄ appetit: ꝛ habek. viij.
q. j. c ꝙ epiſcopatn̄. Jn hac ei poteſtate tria
ſūt attendēda. Prim eſt celſitudo honoꝛis.
Sz ꝓpt̄ h appetere ꝓfationē ſpūalē ꝓfuptuo
ſumeſt ꝛ damnabile. Quales repꝛobat dns
Dat. xxij. dicēs. Amat ꝑmos recubitꝰ i ce
nis. ꝛ ꝑmas cathedras i ſynagogis: ꝛ ſaluta
tiones i foꝛo: ꝛ vocari ab hoib⁹ rabbi. Scōm
eſt abundantia ꝛ adminiſtratio rei tpalis: ſed
ꝓpt̄ hoc talē appetere ꝓfationē eſt ſignū cupi
ditatis: vt extra de ꝓbendn̄. c. auaricie. Quē
appetitū dns ꝛpꝛobat Jo. xl. di. Petro Paſce
oues meas: q. d. nō queras tepm vel lanā ſz
oues meas vnd terp̄m: ſit: ſimon: amas me:
paſce: q̄ſi diceret: niſi me dileres ſz pꝛ eis tuos
tua ꝛ tepm de paſcendis ouib⁹ meis te n̄ in//
tromittas Sz vt dꝛ Petrꝰ raucn̄ in ſermōe
q̄dā. Ambitio eſt q̄dā ſimta charitaſ. Cha
ritas ci patiens eſt ꝙ etnis: ambitio patit oia
ꝙ caducis: charitas benigna eſt pauꝑib⁹: am
bitio diuitib⁹: charitas oia ſuffert ꝙ veritate:
ambitio ꝙ vanitate: ꝛ tra eis oia credit: oia ſpe
rat: ſz longe diſſimili mō. hec ille. Tertiū eſt
exercitiū ſpūalis opatiōis. Sz ꝓpt̄ hoc appe
tere fatuū eſt. Nā hie velle cū pericło qd̄ ha
beꝛi pōt ſine peꝛi: ło fatuū iudicak. bn̄ ātē pa
ꝛi pōt hō ſine pic̄o ꝓfationis. Verūtn̄ opꝰ fm
ſe q̄uis nō petere tn̄ appetere licitū eſt: non
aute ꝑmatꝰ honoꝛ. Un̄ Chꝛy. ſup Matth.
Opus deſiderare bonū eſt: ꝑmatū ātē hono
ris concupiſcere vanū eſt. Et ſi obijcik illud
ap̄li. j. Tim. iij. Qui epatū deſiderat bonuz
opus deſiderat. xxviij. q. j. q epatū. Ad h dī
endū fin Gꝛeg. i paſtoꝛali: ꝙ tūc erat lauda
bile epatum q̄rere: qn̄ per eū nō erat dubium
quēcunq; ad gꝛatioꝛa ſuppliciꝛa puenire p̄//
ſertim cū aliqꝫ incitabak ad h̄ zelo chari//
tatis diuie: alꝫ aūt nemo ſibi aſſumat hono
rē niſi q vocatꝰ fuerit ſanq; aaron vt dꝛ ad
Heb. v. Sicut ille q recte eligik fz inſtitutio
nē canonicā: quēadmodum electꝰ eſt Aaron
diuino nutu virga illiꝰ floꝛente. Un̄ q̄druplī
ci ſigno in virga oñſo vocatꝰ eſt: q: virga ger
minauit: floꝛuit: fronduit ꝛ amigdala ꝓtulit:
vt ꝓz Num. xvij. q ſigna dñt eſſe in q̄libet
bono ꝓfato. Per virgā ei intelligik charitati
ua coꝛrectio delin̄q̄ntiū. Eſa ix. Egredietur
virga de radice Jeſſe. i. amoꝛ. Per flores ho
neſta cōuerſatio. Eccl. xxiij. Floꝛes mei fru
ctus honoꝛis ꝛ honeſtatis. Per folia ſbi del
ꝓdicatio: pꝫ j. Et foliū eiꝰ non defluet. Per
amigdala infirmoꝝ compaſſio. j. Theſſa. v.
Suſcipite infirmos in fide. ℭ Utrū āt
religioſus appetēs dignitatē moꝛtaliť peccet
ſūt diuerſe opiniones. Sz bꝛeuiť omiſſis ar
gumentatiōib⁹ hinc inde cōcludit Lauduñ.
ꝙ ſi appetitꝰ religioſoꝝ appetentiū ꝓfaturā
concoꝛdat cuz appetitu Doyſi de q habek.
xxxvj. diſt. c. ſi q̄s vult: tūc nō peccat moꝛta//
liť fm Lauduñ. ꝛ Matth inclemen. in. c. in
plerisq; de elect. Et Hoſtien. in. c. cū ad mo
naſteriū: de elect. dꝛ ꝙ nō repꝛobat ſpes quā
q̄s habet vt onerek nō vt honoꝛek. Et glo. i
code. c. dꝛ ꝙ repꝛobak ſpes ꝓncipalis nō ſecū
daria. Archidia. tn̄ in. ca. ꝓ laicos. xvj. q. vj.
dꝛ idē eſſe de ſpe ſecundaria: qd̄ꝓcedit in mo
nacho cuz mōdo moꝛtuꝰ ſit: ois eiꝰ ſpes debet
eſſe in cōtemplatiōe. vt. xvj. q. j. c. nos autē:
vbi dꝛ ꝙ ꝓfaturas nec debet ambire nec ꝓfi//
nacit̄ refutare: ꝛ. viij. q. j. c. in ſcꝓturꝫ. Sed
in clerico ſecꝰlari pōt gloſa ꝓcedere: hec ille.
Cōmuniť tamē ſentiunt doctoꝛes ſolā ſpem
ambitioſaz eē dānabiliē: n̄ vtiq; ſpes ꝓmotio
nis vt ꝓfit niſi idoneꝰ fuerit. Et ſi q̄ſi an cle//
ꝰricꝰ ad ꝓfaturā cogi debeat: ſiē de ſe factū
ſcribit Aug. xl di. c. an oia ꝛ h ꝓtz in. c. ſcias
vq. q. j. Dōz ꝙ ſic. Sz ad h cogend⁹ ē vt fiat
de nolente volens: ſi tamen ꝓſecuerauerit in
ſua voluntate non eſt cogendus: vt. lxxiij.
diſtin ca. p. vbi didiciſtꝫ ca. honoꝛatꝰ. Nō//
tat n̄ Archidia. de elect. c. ſi electio. li. vj. ex
puta: ꝙ peccat moꝛtaliť q ſe putat dignū ad
ꝓfaturā ꝛ illā ſibi oblatā n̄ recipiat: p dēm. c. i
ſcꝓturꝫ ſalte cū dēſt aliꝰ idoneꝰ vt ibi colligit
Debet n̄ electꝰ vires ſuas metiri: vt dꝛ. j. q.
j. c. nō eſt puranda. xlj. diſt. c. j. in fi. Un̄ ad
tale opus magna requiriť idoneitas. Jn ar//
gumentū dꝛ Gꝛeg. i paſtoꝛali: ꝙ tantū actꝰ
onem ppli debet actio tranſcēdere ꝓfulis q̄n
tum diſtare ſolet a grege vita paſtoꝛis. Se
cundo q̄ꝛi pōt de cōcupia oculoꝝ: quō intel//
ligak expoſitio p̄cepti huiꝰ. Ad hoc dicendū
ꝙ triplicit exponik. Primo. Non cōcupiſces
rem ꝓximi tui ex affectu cupiditatiſ auariti
terrena cōgregandoꝝ etiā retinendo Quia
dꝛ Aug. in li. de ll. arbitrio: ꝙ cū auaricia aſſ
cui dñak. ſubiect⁹ malis oib⁹ demonſtrak: q:
de auaricia mala oia oꝛiunt. ꝛ pcōꝝ omniū
ſpine ꝓducunt. Nimiꝝ cū dicat Alanꝰ de q
ſtione nature: ꝙ auaricia eſt ꝙ quā in animis
boim deificak pecunia ꝛ numme diuic vene.

rationis exhibet auctoritas: ppt qđ aplūs auaritiā vocat idolorū seruitū. Ūñ quicūq; cupiditatis affectu vel auaricie terrena congregat: ponēs in eis finē vltimū: sp mortalit peccat t fm aplm idolatriā ppetrat. Sic ḋ necessitatē; tpe ḋ ex pcepto charitatē; tua cōmunicare tenet nō cōmunicat: cōuincit ḋ fecisse cupiditatē; affectu: t ñ solū incidit in mortale petim sz etiā in homicidiū: vt ptz supra in. v. pcepto. Siēr si sic sua superfluaretinet q̄ ea rario vel nunq̄ pauperib⁹ cōmunicat mortalit peccat: sic fecit diues epulo qui micas panis negauit Lazaro: Lu. xvj. Scđo. Non cōcupisces illicite tpalia acq̄rendo vel abutendo. Pro ḋ nota q̄ ille acquirit illicite tpalia ḋ studet ea acquirere p iniquitatē vel ad iniquitatem. Per iniquitatē vt p violationē sabbati. p iuramenta vel mēdacia: p meretricia vt lenocinia t sicta pcā: talia nanq̄ lucra vocant i euangelio māmona iniquitatis. Acquirunt ēt ad iniquitat: vt ad vanāgliā superbiā crapulā luxuriā t sicta. Ūñ modū istū peccandi erāt gentiles phi retigerūt. ostendentes q̄ in vno actu possit cē mltiplex deformitas: sic cū ḋs furat vt exinde mechet vt pompas exerceat vel crapulose viuat. Et sz būc intellectū nō solū cōtra istud pceptū faciunt qui iniq̄ aliena cōcupiscūt. sed etiā ḋ sua pria male t illicite expendūt sicut factū pomposi: voluptuosi: tesserarij t sicles. Dicit tn ḋ ōreb⁹ spūalib⁹ vel ecclasticis viuunt q̄z bona pauperū sūt: vñ sicut magis obligati sunt se elongare ab affectu temporaliū ppt qđ eis inhibet ne curis secularib⁹ se imisceant: sic etiaz tenent esse magis obligati a superfluo vsu corundez. Tertio: Nō cōcupiscees p iniusticiā velle ac q̄rere seu retinere: q̄ vtrūq̄ indistincte ē peccatū mortale. Et sic adepta vt retenta obligant ad restitutionē vt diffuse ptz in. vij. pcepto. Tertio dicit q̄ri pōt de cōcupiscentia carnis in q̄ pmatū tenet concupiscētia venereoz: quapropt exprimit p illud pceptum. Non cōcupisces vxorem proximi tui: q̄r modis .s. exponit. Et dicendū q̄ tribus mōis. Primo proprie: Non cōcupisces vxorē proximi tui. i. ñ admittas voluntatē violandi alteri⁹ vxorem seu etiā quācūq̄ mlierē extra vxorē tuā. Si ḋ de⁹ solā voluntatē hui⁹ pcipiebat: o q̄nto rigorc iusticie factovoluntatē implentes punit: t illos potissime qui pulcras t gratiosas vxores habentes animas suas sordidis concupiscentijs aliaz maculāt. Qđ tūphibz

chis. Mat. v. dicēs. Qui viderit mlierē ad concupiscendū cā: ita q̄ cōcupiscētia transeat in affectū cordis t consensū rōnis: tā mechatus est cam in corde suo. Sicut inuenit infinite psone vtriusq̄ sexus ac status: q̄ stati psonas dissimiles aspicientes: fedis cogitationib⁹ t delectationib⁹ agitant. ac in voragine consensus deuoluūt: vt dicat Būs ḋ tenebit t allidet parulos suos ad petrā. i. primos motos ad chim. Scđo cōit: Nō cōcupiscet. i. non formabis tibi imagines de corthoralī alterius. cogitādo q̄s amabilis t accessibilis sit in abusu fedarum oblectationū. Hoc ēm conquerit dns Ezech. xv. dicens: Fecisti tibi imagines masculinas t fornicata es in eis Inđ multi coniugati peccant: etiā tpe concubitus: imaginē ac pīnā magis amatoz sibi depingentes vt maiorē delectationē cōcipiant. Alq etiā q̄uis nec concupiscere nec cōcupiscī q̄rant: in imaginationib⁹ turpiū cogitationū diē festū agunt siue fuerint psone religiose siue ecclastice siue seculares. Tertio passiue: Non cōcupiscet. i. concupiscī non desideres a q̄cūq̄ psona nisi a cōthoralī. Contra qđ pceptū faciunt plurimi ad hoc se lauātes depingentes ornantes collocutiones allectiuas ingeminantes. spectacula choreas t sicta frequentantes vtrament t cōcupiscant: vel saltē efficacit talcvenenū appinant si saltē esset ḋ bibere vellet. Quod a nobis auertat Jesus ḋ sine fine vluit et regnat. Amen.

Preceptoriū legis diuine Aureū speculū: venerandi pris Henrici Herp: sup decalogo pro instructione pdicatorū: confessorum: aliorūq̄ christifideliū: sub forma sermonū compilatū: Impressumq̄ in Argentina per Joannem Knobloch. Anno. Dñi. M.ccc.xx. die octaua mensis Septembris.

BSB

B98